

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, BEBRITS LAJOS, BEREI ANDOR, BIRÓ ZOLTÁN, DÉGEN IMRE, ERDEI FERENC
FRISS ISTVÁN, HAÁSZ ÁRPÁD, KARÁDI GYULA, KARCSAG IMRE, LÁSZLÓ ALADÁR
MARKOVITS JENŐ, NAGY TAMÁS, SULYOK BÉLA, SZITA JÁNOS, VAS ZOLTÁN

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

TARTALOMJEGYZÉK

1. Általános tartalomjegyzék	9. Mezőgazdaság
2. Elméleti kérdések	10. Munkabér, munkaszervezés, munka- erőgazdálkodás
3. Gazdasági leírás, gazdaságtörténet	11. Népi demokráciák gazdasága
4. Ipar, iparszervezési kérdések, műszaki ismertetések	12. Munkaverseny, Sztahanov-mozgalom
5. Kereskedelem, közlekedésügy	13. Oktatás
6. Folyóirat- és könyvismertetés	14. Pénz- és hitelügy
7. Magyarország gazdasága	15. Statisztika, számvitel
8. Marxizmus-leninizmus	16. Tervgazdaság, gazdasági politika
	17. Tőkésországok gazdasága

1-6

HETEDIK ÉVFOLYAM ● 1953 JANUÁR—JÚNIUS

Megjelenik havonta
Szerkesztőség: Budapest, VI., Sztálin-út 40
Telefon: 125-896
Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 20
Telefon: *187-990
Előfizetési ára egy évre 60 forint
Magyar Nemzeti Bank egyszámlaszám: 00 878 006-47
Felelős kiadó: Lányi Pál

1. Általános tartalomjegyzék

	Folyóirat- szám	Oldal
A kommunizmus építésének elvi kérdései	5	369
A Kommuniszt 1953. évi 7. számának gazdasági vonatkozású cikkei (Szabó Kálmán)	6	541
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1952. évi eredményeiről	2	166
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv I. negyedévének teljesítéséről	6	538
A magyar néphez!	3—4	198
A marxizmus-leninizmus mindent legyőző ereje (Folyóiratszemle)	6	551
A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének megvilágításában. Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította Kiss Tibor és Sömjén Endre.		
I. A gazdasági törvények jellegének kérdése.		
II. A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye	2	137
III. Az egységes világpiac szétesésének és a kapitalista világrendszer válsága elmélyülésének kérdése	3—4	281
IV. Az árutermelés és az értéktörvény kérdése a szocializmusban	5	416
A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1952. évi eredményei. (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2	172

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottságától, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsától és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnökségétől. A párt valamennyi tagjához, a Szovjetunió minden dolgozójához	3—4	195
A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának (A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének távirata)	3—4	200
A Szovjetunió Minisztertanácsának (A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának távirata)	3—4	201
A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának és a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának határozata az élelmiszerek és iparcikkek állami kiskereskedelmi árának újabb leszállításáról	3—4	278
A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban” című könyvének magyar kiadásáról (M. L.)	5	455
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 3. számából (Pattantus Endre)	6	551
Az ötödik szovjet ötéves terv teljesítéséért és túlteljesítéséért folyó szocialista munkaverseny (Folyóiratszemle)	6	541
Árleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drágaság a tőkésországokban	3—4	274
Marx, a tudományos kommunizmus megteremtője, a politikai gazdaságtan újjáalakítója és forradalmasítója	3—4	241
N. M. Svernyik elvtársnak, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége elnökének (Dobi István, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökének távirata)	3—4	201
Törvény Joszif Visszárionovics Sztálin generálisszimusz emlékének megörökítéséről	3—4	202
Tudományos ülészak a Szovjetunió Tudományos Akadémiáján Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művéről	6	508
Bácskai Tamás: és Gerő Tamásné: A Magyar Népköztársaság 1953. évi költségvetése	2	153
Bácskai Tamás: A „Költségvetési és adórendszer” tanításának tapasztalatai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen	6	532

		Folyóirat- szám	Oldal
I. Bljumin:	A burzsoá közgazdák a militarizmus és a háború szolgálatában	3—4	299
I. Bljumin:	Az értéktöbbletről szóló tanítás — Marx gazdasági elméletének sarokköve	5	396
M. Constantinescu:	Ártermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben (Folyóíratszemle)	6	545
M. Constantinescu:	Sztálin nagy segítsége a népi demokratikus országok gazdaságának fejlesztéséhez	3—4	215
Czottner Sándor:	Szénbányászatunk helyzete és jelenlegi feladatai	6	488
Sz. Demidov:	A szocialista mezőgazdaság újabb óriási föllendülése az ötödik ötéves tervben	3—4	334
Dégen Imre:	A lenini szövetkezeti tervről	2	147
Dúzs János:	A műszaki-szervezési intézkedések terve kidolgozásának tapasztalatairól és megvalósításának feladatairól	5	424
G. Glezerman:	A termelőviszonyok és a termelők jellege kötelező összhangjának törvénye	2	97
A. Grigorjev:	A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában (Folyóíratszemle)	6	543
M. Gutcajt:	A fegyverkezési hajszá kiélezi az amerikai imperializmus gazdasági ellentmondásait (Folyóíratszemle)	6	558
K. Izmajlov:	Az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása — a maximális monopoltőkésprofit biztosításának eszköze	5	436
A. Kirjuhin:	A mezőgazdaság gépesítésének fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóíratszemle)	6	558
M. Kolganov:	A tulajdon és a kommunizmus 1. A tulajdon fogalma 2. A szocialista tulajdon kialakulása a Szovjetunióban 3. A szocialista társadalmi tulajdon két formája és a személyi tulajdon	6	465
F. Konsztantyinov:	Az európai népi demokratikus országok gazdaságának szüntelen fejlődése (Folyóíratszemle)	6	550
G. Koszjacsenko:	Sztálin — a szocialista nagyipar megteremtője	3—4	203
G. Kotov:	Sztálin — a kolhozrendszer megteremtője	3—4	208
M. Kozin:	Az anyagmérlegek és szerepük a Szovjetunió népgazdaságának tervezésében	3—4	322
G. Kozlov:	A szocializmus gazdasági alaptörvénye	1	24
Jiri Kubát:	A Szovjetunió segítsége a csehszlovák népgazdaságnak	3—4	350

	Folyóirat- szám	Oldal
A. Makarovszkij: A szocialista termelőviszonyok a Szovjetunió termelőerőinek legfőbb hajtóerői	3—4	221
A. Manukjan: Fegyverkezési hajsza és válságjelenségek a tőkésországokban	2	181
V. Maszlennyikov: A kínai népi demokrácia jellegéről (Folyóirat-szemle)	6	553
Nyárády Gábor: Sztahanov- és újítómozgalmunk néhány kérdéséről	3—4	314
Fred Oelssner: Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének jelentőségéről	1	65
N. Orlov: A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	281
M. Paromov: Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása (Folyóiratszemle)	6	555
Pattantjus Endre: Mégegyszer Kamenyicer: „A szocialista iparvállalat szervezése és tervezése” című könyvének magyar kiadásáról	3—4	363
Pillis Pál: Egyetemi és főiskolai jegyzetekről	3—4	355
M. Rubinstein: A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye	1	44
D. Sepilov: Sztálin a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről	1	1
G. Szorokin: A szocialista ipar az ötödik ötéves tervben	1	84
I. Trahtenberg: Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban	2	118
A. Tusunov: Marx a reformutáni Oroszország gazdaságáról (Folyóiratszemle)	6	552

2. Elméleti kérdések

A kommunizmus építésének elvi kérdései	5	369
A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének megvilágításában. Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította Kiss Tibor és Sömjén Endre		
I. A gazdasági törvények jellegének kérdése		
II. A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye	2	137
III. Az egységes világpiac szétesésének és a kapitalista világrendszer válsága elmélyülésének kérdése	3—4	281
IV. Az árutermelés és az értéktörvény kérdése a szocializmusban	5	416

	Folyóirat- szám	Oldal
A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban” című könyvének magyar kiadásáról (M. L.)	5	455
Marx, a tudományos kommunizmus megteremtője, a politikai gazdaságtan újjáalakítója és forradalmasítója	3—4	241
Tudományos ülészak a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művéről	6	508
Bácskai Tamás: A „Költségvetési és adórendszer” tanításának tapasztalatai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen	6	532
I. Bljumin: A burzsoá közgazdák a militarizmus és a háború szolgálatában	3—4	299
I. Bljumin: Az értéktöbbletről szóló tanítás — Marx gazdasági elméletének sarokköve	5	396
M. Constantinescu: Árutermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben (Folyóírat-szemle)	6	545
G. Glézerman: A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye	2	97
M. Kolganov: A tulajdon és a kommunizmus 1. A tulajdon fogalma 2. A szocialista tulajdon kialakulása a Szovjetunióban 3. A szocialista társadalmi tulajdon két formája és a személyi tulajdon	6	465
G. Kozlov: A szocializmus gazdasági alaptörvénye	1	24
A. Makarovszkij: A szocialista termelőviszonyok a Szovjetunió termelőerőinek legfőbb hajtóerői	3—4	221
V. Maszlennyikov: A kínai népi demokrácia jellegéről (Folyóírat-szemle)	6	553
Fred Oelssner: Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének jelentőségéről	1	65
Pillis Pál: Egyetemi és főiskolai jegyzetekről	3—4	355
M. Rubinstein: A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye	1	44
D. Sepilov: Sztálin a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről	1	1
I. Trahtenberg: Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban	2	118

3. Gazdasági leírás, gazdaságtörténet

Czottner Sándor:	Szénbányászatunk helyzete és jelenlegi feladatai	6	488
K. Izmajlov:	Az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása — a maximális monopolizációsprofit biztosításának eszköze	5	436
F. Konsztantyinov:	Az európai népi demokratikus országok gazdaságának szüntelen fejlődése (Folyóiratszemle)	6	550
A. Manukjan:	Fegyverkezési hajszája és válságjelenségek a tőkésországokban	2	181
N. Orlov:	A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	286
M. Paromov:	Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása (Folyóiratszemle)	6	555
G. Szorokin:	A szocialista ipar az ötödik öt éves tervben	1	84
I. Trahtenberg:	Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban	2	118

4. Ipar, iparszervezési kérdések, műszaki ismertetések

Czottner Sándor:	Szénbányászatunk helyzete és jelenlegi feladatai	6	488
Dúzs János:	A műszaki-szervezési intézkedések terve kidolgozásának tapasztalatairól és megvalósításának feladatairól	5	424
A. Grigorjev:	A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában (Folyóiratszemle)	6	543
G. Koszjacsenko:	Sztálin — a szocialista nagyipar megteremtője	3—4	203
M. Kozin:	Az anyagmérlegek és szerepük a Szovjetunió népgazdaságának tervezésében	3—4	322
Nyárády Gábor:	Sztahanov- és újítómozgalmunk néhány kérdéséről	3—4	314
M. Paromov:	Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása (Folyóiratszemle)	6	555
Pattantyus Endre:	Mégegyszer Kamenyicer: „A szocialista iparvállalat szervezése és tervezése” című könyvnek kiadásáról	3—4	363
G. Szorokin:	A szocialista ipar az ötödik öt éves tervben	1	84

5. Kereskedelem, közlekedésügy

	A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának és a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának határozata az élelmiszerek és iparcikkek állami kiskereskedelmi árának újabb leszállításáról	3—4	278
	Arleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drágaság a tőkésországokban	3—4	274
N. Orlov:	A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	286

6. Folyóirat- és könyvismertetés

	A Kommuniszt 1953. évi 7. számának gazdasági vonatkozású cikkei (Szabó Kálmán)	6	541
	A marxizmus-leninizmus mindent legyőző ereje	6	551
	A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban” című könyvének magyar kiadásáról (M. L.)	5	455
	A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 3. számából (Pattantus Endre)	6	551
	Az ötödik szovjet ötéves terv teljesítéséért és túlteljesítéséért folyó szocialista munkaverseny	6	541
M. Constantinescu:	Arutermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben	6	545
A. Grigorjev:	A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában	6	543
M. Gutcajt:	A fegyverkezési hajszra kielezi az amerikai imperializmus gazdasági ellentmondásait	6	558
A. Kirjuhin:	A mezőgazdaság gépesítésének fejlődése az ötödik ötéves tervben	6	558
F. Konsztantyinov:	Az európai népi demokratikus országok gazdaságának szüntelen fejlődése	6	550
V. Maszlennyikov:	A kínai népi demokrácia jellegéről	6	553
M. Paromov:	Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása	6	555
Pattantus Endre:	Mégegyszer Kamenyicer: „A szocialista iparvállalat szervezése és tervezése” című könyvének magyar kiadásáról	3—4	363
A. Tusunov:	Marx a reformutáni Oroszország gazdaságáról	6	552

7. Magyarország gazdasága

	A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1952. évi eredményeiről	2	166
	A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv I. negyedévének teljesítéséről	6	538
Bácskai Tamás és Gerő Tamásné:	A Magyar Népköztársaság 1953. évi költségvetése	2	153
Czottner Sándor:	Szénbányászatunk helyzete és jelenlegi feladatai	6	488
Dúzs János:	A műszaki-szervezési intézkedések terve kidolgozásának tapasztalatairól és megvalósításának feladatairól	5	424

8. Marxizmus-leninizmus

	A kommunizmus építésének elvi kérdései	5	369
	A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének megvilágításában. Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította Kiss Tibor és Sömjén Endre.		
	I. A gazdasági törvények jellegének kérdése		
	II. A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye	2	137
	III. Az egységes világpiac szétesésének és a kapitalista világrendszer válsága elmélyülésének kérdése	3—4	281
	IV. Az árutermelés és az értéktörvény kérdése a szocializmusban	5	416
	Marx, a tudományos kommunizmus megteremtője, a politikai gazdaságtan újjáalakítója és forradalmasítója	3—4	241
	Tudományos ülészak a Szovjetunió Tudományos Akadémiáján Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művéről	6	508
I. Bljumin:	Az értéktöbbletről szóló tanítás — Marx gazdasági elméletének sarokköve	5	396
M. Constantinescu:	Árutermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben (Folyóirat szemle)	6	545
Dégen Imre:	A lenini szövetkezeti tervről	2	147

		Folyóirat- szám	Oldal
G. Glezerman:	A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye	2	97
M. Kolganov:	A tulajdon és a kommunizmus		
	1. A tulajdon fogalma		
	2. A szocialista tulajdon kialakulása a Szovjetunióban		
	3. A szocialista társadalmi tulajdon két formája és a személyi tulajdon	6	465
G. Kozlov:	A szocializmus gazdasági alaptörvénye	1	24
A. Makarovszkij:	A szocialista termelőviszonyok a Szovjetunió termelőerőinek legfőbb hajtóerői	3—4	221
Fred Oelssner:	Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének jelentőségéről	1	65
M. Rubinstein:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye	1	44
D. Sepilov:	Sztálin a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről	1	1
I. Trahtenberg:	Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban	2	118
A. Tusunov:	Marx a reformutáni Oroszország gazdaságáról	6	552

9. Mezőgazdaság

Sz. Demidov:	A szocialista mezőgazdaság újabb óriási föllendülése az ötödik ötéves tervben	3—4	334
G. Kotov:	Sztálin — a kolhozrendszer megteremtője	3—4	203

10. Munkabér, munkaszervezés, munkaerőgazdálkodás

	Az ötödik szovjet ötéves terv teljesítéséért és túlteljesítéséért folyó szocialista munkaverseny (Folyóiratszemle)	6	541
A. Grigorjev:	A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában (Folyóiratszemle)	6	543
Nyárády Gábor:	Sztahanov- és újjátómozgalmunk néhány kérdéséről	3—4	314

11. Népi demokráciák gazdasága

M. Constantinescu:	Ártermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben (Folyóiratszemle)	6	545

		Folyóirat- szám	Oldal
M. Constantinescu:	Sztálin nagy segítsége a népi demokratikus országok gazdaságának fejlesztéséhez	3—4	215
F. Konsztantyinov:	Az európai népi demokratikus országok gazdaságának szüntelen fejlődése (Folyóiratszemle)	6	550
Jiri Kubát:	A Szovjetunió segítsége a csehszlovák népgazdaságnak	3—4	350
V. Maszlennyikov:	A kínai népi demokrácia jellegéről (Folyóiratszemle)	6	553
Nyárády Gábor	Sztahanov- és újtómozgalmunk néhány kérdéséről	3—4	314
N. Orlov:	A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	286
M. Paromov:	Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása (Folyóiratszemle)	6	555

12. Munkaverseny, Sztahanov-mozgalom

	Az ötödik szovjet ötéves terv teljesítéséért és túlteljesítéséért folyó szocialista munkaverseny (Folyóiratszemle)	6	541
Nyárády Gábor:	Sztahanov- és újtómozgalmunk néhány kérdéséről	3—4	314

13. Oktatás

Bácskai Tamás:	A „Költségvetési és adórendszer” tanításának tapasztalatai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen	6	532
Pillis Pál:	Egyetemi és főiskolai jegyzetekről	3—4	355

14. Pénz- és hitelügy

	A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának és a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának határozata az élelmiszerek és iparcikkek állami kiskereskedelmi árának újabb leszállításáról	3—4	278
	Árleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drágaság a tőkésországokban	3—4	274
Bácskai Tamás és Gerő Tamásné:	A Magyar Népköztársaság 1953. évi költségvetése	2	153
Bácskai Tamás:	A „Költségvetési és adórendszer” tanításának tapasztalatai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen	6	532

15. Statisztika, számvitel

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1952. évi eredményeiről	2	166
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv I. negyedévének teljesítéséről	6	538
A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1952. évi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2	172

16. Tervgazdaság, gazdasági politika

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1952. évi eredményeiről	2	166
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv I. negyedévének teljesítéséről	6	538
A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1952. évi eredményei. (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2	172
A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban” című könyvének magyar kiadásáról (M. L.)	5	455
Árleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drágaság a tőkésországokban	3—4	274
M. Constantinescu: Ártermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben (Folyóiratszemle)	6	545
Sz. Demidov: A szocialista mezőgazdaság újabb óriási föllendülése az ötödik öt éves tervben	3—4	334
Dégen Imre: A lenini szövetkezeti tervről	2	147
Dúzs János: A műszaki-szervezési intézkedések terve kidolgozásának tapasztalatairól és megvalósításának feladatairól	5	424
A. Grigorjev: A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában (Folyóiratszemle)	6	543
M. Kozin: Az anyagmérlegek és szerepük a Szovjetunió népgazdaságának tervezésében	3—4	322

		Folyóirat- szám	Oldal
Jiri Kubát:	A Szovjetunió segítsége a csehszlovák nép- gazdaságnak	3—4	350
V. Maszlennyikov:	A kínai népi demokrácia jellegéről (Folyóirat- szemle)	6	553
N. Orlov:	A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	286
M. Paromov:	Az európai népi demokratikus országok szocia- lista iparosítása (Folyóíratszemle)	6	555
Pattantjus Endre:	Mégegyszer Kamenyicer: „A szocialista ipar- vállalat szervezése és tervezése” című könyvé- nek magyar kiadásáról	3—4	363
G. Szorokin:	A szocialista ipar az ötödik ötéves tervben	1	84

17. Tőkésországok gazdasága

	Árleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drá- gaság a tőkésországokban	3—4	274
K. Izmajlov:	Az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása — a maximális monopó- l-tőkésprofit biztosításának eszköze	5	436
A. Manukjan:	Fegyverkezési hajszák és válságjelenségek a tőkésországokban	2	181
N. Orlov:	A két világpiac ellentétes irányú fejlődése	3—4	286
M. Rubinstein:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye	1	44
I. Trahtenberg:	Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban	2	118

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

TARTALOMJEGYZÉK

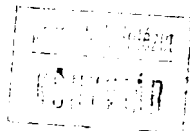
1. Általános tartalomjegyzék	9. Mezőgazdaság
2. Elméleti kérdések	10. Munkabér, munkaszervezés, munka- erőgazdálkodás
3. Gazdasági leírás, gazdaságtörténet	11. Munkaverseny, Sztahanov-mozgalom
4. Ipar, iparszervezési kérdések, műszaki ismertetések	12. Oktatás
5. Kereskedelem, közlekedésügy	13. Pénz- és hitelügy
6. Folyóirat- és könyvismertetés	14. Statisztika, számvitel
7. Magyarország gazdasága	15. Tervgazdaság, gazdasági politika
8. Marxizmus-leninizmus	16. Tőkésországok gazdasága

7-12

HETEDIK ÉVFOLYAM ● 1953 JULIUS-DECEMBER

KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
L. N. ...
1955 év ... 27. ... sz.

Megjelenik havonta

Szerkesztőség : Budapest, VI., Sztálin-út 40

Telefon : 125-896

Kiadóhivatal : Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 20

Telefon : *187-990

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Magyar Nemzeti Bank egyszámlaszám : 00878006-47

Felelős kiadó : Lányi Pál

1. Általános tartalomjegyzék

	Folyóirat- szám	Oldal
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv második negyedének teljesítéséről	7—8	136
A munkaügyi szervezés és tervezés megjavításáról (Folyóiratszemle)	11—12	502
A nagybankok szerepe Nyugat-Németországban	1 1—12	483
A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 1. számából (P. E.)	7—8	156
A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 2. számából (Pattantyús Endre)	10	341
A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 3. számából (Pattantyús Endre)	11—12	502
A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 4. számából (P. E.)	11—12	512
A Szovjetunió 1953. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	7—8	138
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 4. számából (Pattantyús Endre és Kepes Tamás)	7—8	144
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 5. számából (Pattantyús Endre)	9	232
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 6. számából (Esze Zsuzsa—Kepes Tamás)	9	242
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 7. számából (K.—E.—P.)	10	3
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 8. számának tartalmából	11—12	489
Az állami terv — kötelezően végrehajtandó törvény (Folyóiratszemle)	11—12	51

		Folyóirat- szám	Oldal
	Az árleszállításról	9	165
	Népünk anyagi és kulturális fölemelkedésének programja	7—8	I
	Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban	11—12	476
B. Alekszandrov:	Kenya népének harca a földért és a szabadságért (Folyóiratszemle)	11—12	499
I. Artobolevszkij:	A munkaigényes és a nehéz munkák gépesítése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	11—12	504
Z. Atlasz:	A szovjet pénz néhány elméleti kérdése	9	171
V. Avarin:	Az imperializmus gyarmati rendszere változásának elmélyülése (Folyóiratszemle)	9	251
A. Bacsurin:	A szocialista ipar jövedelmezőségéről	9	218
I. Bargyin:	A népgazdaság kohászati bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	10	343
A. Becsin:	A marxi újratermelési elmélet fő tételeinek jelentősége a szocialista gazdaság szempontjából (Folyóiratszemle)	7—8	146
N. Bogacsev:	A szovjet kereskedelem fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	7—8	162
A. Bojko:	Az építőipar gépesítésének fejlődési távlatai az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	9	245
E. Bregel:	A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a szovjet pénzügyi és hitelrendszer	7—8	92
Buzás József:	A diszkriminációs politika és a két világpiac kereskedelmi kapcsolatai	11—12	384
Sz. Cegojev:	A kolhozberuházások növekedése és hatékonyságuk fokozódása (Folyóiratszemle)	9	246
L. Cirlin és I. Szoszenszkij:	A burzsoá gazdaságstatisztika az imperialista reakció szolgálatában (Folyóiratszemle)	9	238
R. Cviljov:	Az Európai Szén- és Acélszövetség és tagjainak ellentétei (Folyóiratszemle)	11—12	494
Czottner Sándor:	A villamosenergiaipar és az energiagazdálkodás kérdései hazánkban	7—8	57
V. Csermenszkij:	A kapitalizmus általános válságának elmélyülése és a dolgozók elnyomódása a tőkésországokban (Folyóiratszemle)	11—12	511
I. Dugyinszkij:	A demokratikus világpiac megszilárdulása és fejlődése	7—8	1

A. Ejdelnant:	A kapitalista pénzrendszerek szétzülése a kapitalizmus általános válságának időszakában	10	290
Fenyő Imre:	Kereskedelmünk néhány kérdése az új kormányprogram megvilágításában	10	273
G. Gaponyenko:	A szocialista mezőgazdaság tervezése	7—8	122
N. Golubev.	A szocialista verseny új formái a textiliparban (Folyóiratszemle)	9	240
Gönczöl György:	Az elmaradt területek helyzete a kapitalizmus általános válságának második szakaszában	11—12	418
F. Gracsev:	A burzsoá nemzeti jövedelem-, elméletek az imperializmus szolgálatában (Folyóiratszemle)	7—8	150
I. Gromov:	A szakosítás kérdése a gépgyártásban (Folyóiratszemle)	11—12	507
D. Gyegtyar:	A Szovjet Baltikum köztársaságainak gazdasági és kulturális fölemelkedése (Folyóiratszemle)	7—8	163
Gyöngyösi Nándor:	A közgazdasági dokumentációról	11—12	480
Hoch Róbert:	Áruforgalom és termékesere	10	305
Jakab Erzsébet:	A minőség és a választék kérdései a magyar könnyűiparban	10	257
M. Jampolszkij:	A munka termelékenységének szakadatlan emelkedése a szocialista termelésben (Folyóiratszemle)	11—12	516
Sz. Jancsenko:	A szocialista termelés szakadatlan növekedéséről mint a kommunizmusba való átmenet előkészítésének feltételéről (Folyóiratszemle)	9	242
M. Kamisin:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséről	11—12	449
Kádár Iván:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a Horthy-fasiszta Magyarországon	7—8	22
M. Kolganov:	A tulajdon és a kommunizmus	7—8	77
A. Kornyienko:	A nagy orosz forradalmár és gondolkodó (Folyóiratszemle)	10	337
Kossa István:	Gépiparunk eredményei és feladatai	11—12	349
V. Kosztyennyikov:	A gazdasági körzetek fejlesztésének tervezése (Folyóiratszemle)	11—12	513
N. Kotyelnjikov:	A Gorkij-városi tervbizottság tapasztalatai a helyi és a szövetkezeti ipar tervezésében (Folyóiratszemle)	10	347

		Folyóirat- szám	Oldal
G. Kozlov:	Az alkotó marxizmus diadala (Folyóirat- szemle)	9	233
A. Krajeva:	A föld mint fő termelőeszköz helyes kihasz- nálásának jelentősége a Szovjetunió mező- gazdaságában (Folyóiratszemle)	9	236
V. Lavrov:	Rubeellenőrzés a Szovjetunió népgazda- ságában	11—12	407
S. Levinszon:	A Fülöp-szigetek az amerikai monopóliumok igájában (Folyóiratszemle)	9	252
V. Lopatkin:	A szovjet kereskedelem általános fejlesz- tése — a népjólét emelésének fontos fel- tétele	7—8	106
M. F.:	A szovjet nép ragyogó holnapjának doku- mentumai	11—12	438
I. Malisev:	A nemzeti jövedelem és felhasználása a szocialista társadalomban (Folyóiratszemle)	10	341
A. Mihajlov:	Két tábor — a gazdasági fejlődés két ellen- tétetes iránya (Folyóiratszemle)	9	232
. Mihajlov:	Az ipari termelés önköltségcsökkentésének tartalékai	10	267
Bronislaw Minc:	A népgazdaság tervezése és az újratermelés elméletének egyes kérdései	7—8	42
N. Nyekraszov:	A termelőfolyamatok kemizálása a Szovjet- unió népgazdaságában (Folyóiratszemle)	11—12	518
. Orehovics:	A szovjet kereskedelmi áruforgalom szerke- zetének néhány kérdése (Folyóiratszemle)	11—12	489
D. Parfjonov:	A szellemi és a fizikai munka ellentétének kiküszöbölése a Szovjetunióban, s lényeges különbségük megszüntetésének útjai (Folyó- iratszemle)	7—8	144
G. Perov:	Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről (Folyóiratszemle)	7—8	156
G. Petroszjan:	A forgalmi költségek csökkentésének tar- talékai az állami kiskereskedelemben (Fo- lyóiratszemle)	11—12	510
Sz. Petrova:	Közgazdasági kérdések D. I. Piszarev mű- veiben (Folyóiratszemle)	9	247
B. Porsnyev:	A feudalizmus gazdasági alaptörvényének kérdéséhez	9	210
Sz. Procerov:	Önköltségcsökkentés a gépgyárban (Fo- lyóiratszemle)	11—12	509
N. Sabalin:	A korszerű technika jelentősége a Szovjet- unió mezőgazdasági termelésének növeke- dése szempontjából (Folyóiratszemle)	11—12	493

		Folyóirat- szám	Oldal
A. Sarkov:	A japán nép az amerikai monopóliumok és a japán reakció igájában (Folyóiratszemle)	10	329
Selmezi Béla:	Vaskohászatunk kérdései	9	194
E. Sifrin:	Az Egyesült Államok dolgozó farmereinek elnyomódása (Folyóiratszemle)	11—12	497
Somogyi György:	A népszaporodás alakulása a felszabadulás előtt	11—12	467
N. Szacsko:	A belső tartalékok kihasználásának útjai a gépgyártás közép- és kisvállalataiban (Folyóiratszemle)	11—12	490
Sz. Szjomin:	Az ipar belső tartalékainak jobb tervezéséért és kihasználásáért (Folyóiratszemle)	10	326
Sz. Szmirnov:	Az építőipar feladatai az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	7—8	161
N. Szokolov:	A Szovjetunió népgazdaságának műszaki haladása az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	7—8	160
Sz. Tokarjev:	Javítsuk meg az ipari termelés és a vállalatépítés földrajzi elhelyezését (Folyóiratszemle)	11—12	505
D. Trifonov:	A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról	11—12	370
M. Urinszon:	A kerületi tervbizottságok munkája (Folyóiratszemle)	11—12	519
F. Vasziljev:	A termelés fejlődésének legáltalánosabb törvényszerűségeiről	10	318
V. Vasziljeva:	A burzsoá tudomány a gyarmati rablás és elnyomás védelmezője (Folyóiratszemle)	10	334
A. Vjatkin:	Szabványosítás és termékminőség (Folyóiratszemle)	11—12	517
A. Zaharov és V. Oligin :;	A haladó normák és a termelés belső tartalékainak mozgósítása (Folyóiratszemle)	10	346
A. Zverjev:	A gazdaságosság rendszere és az önálló elszámolás megszilárdulása (Folyóiratszemle)	11—12	503
A. Zvorikin:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása a technika fejlődésére a tőkésországokban (Folyóiratszemle)	9	235

2. Elméleti kérdések

	Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban	11—12	476
Z. Atlasz:	A szovjet pénz néhány elméleti kérdése	9	171

		olyóirat- szám	Oldal
A. Becsin:	A marxi újratermelési elmélet fő tételeinek jelentősége a szocialista gazdaság szempontjából (Folyóirat szemle)	7—8	146
F. Gracsev:	A burzsoá nemzeti jövedelem-, elméletek“ az imperializmus szolgálatában (Folyóirat szemle)	7—8	151
Hoch Róbert:	Áruforgalom és termékcsere	10	305
M. Kamisin:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséről	11—12	449
Kádár Iván:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a Horthy-fasiszta Magyarországon	7—8	22
M. Kolganov:	A tulajdon és a kommunizmus	7—8	77
I. Malisev:	A nemzeti jövedelem és felhasználása a szocialista társadalomban (Folyóirat szemle)	10	341
Bronislaw Minc:	A népgazdaság tervezése és az újratermelés elméletének egyes kérdései	7—8	42
G. Perov:	Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről (Folyóirat szemle)	7—8	156
Sz. Petrova:	Közgazdasági kérdések D. I. Piszarev műveiben (Folyóirat szemle)	9	247
B. Porsnyev:	A feudalizmus gazdasági alaptörvényének kérdéséhez	9	210
D. Trifonov:	A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról	11—12	370
F. Vasziljev:	A termelés fejlődésének legáltalánosabb törvényszerűségeiről	10	318

3. Gazdasági leírás, gazdaságtörténet

	A nagybankok szerepe Nyugat-Németországban	11—12	483
	Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban	11—12	476
V. Avarin:	Az imperializmus gyarmati rendszere válságának elmélyülése (Folyóirat szemle)	9	251
Buzás József:	A diszkriminációs politika és a két világpiac kereskedelmi kapcsolatai	11—12	384
V. Csermenszkij:	A kapitalizmus általános válságának elmélyülése és a dolgozók elnyomódása a tőkésországokban (Folyóirat szemle)	11—12	511
I. Dugyinszkij:	A demokratikus világpiac megszilárdulása és fejlődése	7—8	1
Gönczöl György:	Az elmaradt területek helyzete a kapitalizmus általános válságának második szakaszában	11—12	418

		Folyóirat- szám	Oldal
D. Gyegtyar:	A Szovjet Baltikum köztársaságainak gazdasági és kulturális fölemelkedése (Folyóiratszemle)	7—8	163
Kádár Iván:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a Horthy-fasiszta Magyarországon	7—8	22
S. Levinszon:	A Fülöp-szigetek az amerikai monopóliumok igájában (Folyóiratszemle)	9	252
A. Mihajlov:	Két tábor — a gazdasági fejlődés két ellentétes iránya (Folyóiratszemle)	9	232
B. Porsnyev:	A feudalizmus gazdasági alaptörvényének kérdéséhez	9	210
A. Sarkov:	A japán nép az amerikai monopóliumok és a japán reakció igájában (Folyóiratszemle)	10	329
E. Sifrin:	Az Egyesült Államok dolgozó farmereinek elnyomódása (Folyóiratszemle)	11—12	497
Somogyi György:	A népszaporodás alakulása a felszabadulás előtt	11—12	467

4. Ipar, iparszervezési kérdések, műszaki ismertetések

I. Artobolevszkij:	A munkaigényes és a nehéz munkák gépesítése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	11—12	504
A. Bacsurin:	A szocialista ipar jövedelmezőségéről	9	218
I. Bargyin:	A népgazdaság kohászati bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	10	343
A. Bojko:	Az építőipar gépesítésének fejlődési távlatai az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	9	245
Czottner Sándor:	A villamosenergiaipar és az energiagazdálkodás kérdései hazánkban	7—8	57
N. Golubev:	A szocialista verseny új formái a textiliparban (Folyóiratszemle)	9	240
I. Gromov:	A szakosítás kérdése a gépgyártásban (Folyóiratszemle)	11—12	507
Jakab Erzsébet:	A minőség és a választék kérdései a magyar könnyűiparban	10	257
Kossa István:	Gépiparunk eredményei és feladatai	11—12	349
M. Mihajlov:	Az ipari termelés önköltségcsökkentésének tartalékai	10	267
N. Nyekraszov:	A termelőfolyamatok kemizálása a Szovjetunió népgazdaságában (Folyóiratszemle)	11—12	518
Sz. Procerov:	Önköltségcsökkentés a gépgyártásban (Folyóiratszemle)	11—12	509
Selmezi Béla:	Vaskohászatunk kérdései	9	194

		Folyóirat- szám	Oldal
N. Szacsko:	A belső tartalékok kihasználásának útjai a gépgyártás közép- és kisvállalataiban (Folyóiratszemle)	11—12	490
Sz. Szjomin:	Az ipar belső tartalékainak jobb tervezéséért és kihasználásáért (Folyóiratszemle)	10	326
Sz. Szmirnov:	Az építőipar feladatai az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	7—8	161
Sz. Tokarjev:	Javítsuk meg az ipari termelés és a vállalatépítés földrajzi elhelyezését (Folyóiratszemle)	11—12	505
A. Vjatkin:	Szabványosítás és termékminőség (Folyóiratszemle)	11—12	517
A. Zahorov és V. Oligin:	A haladó normák és a termelés belső tartalékainak mozgósítása (Folyóiratszemle)	10	346

5. Kereskedelem, közlekedésügy

	Az árleszállításról	9	165
N. Bogacsev:	A szovjet kereskedelem fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	7—8	162
Buzás József:	A diszkriminációs politika és a két világpiac kereskedelmi kapcsolatai	11—12	384
I. Dugyinszkij:	A demokratikus világpiac megszilárdulása és fejlődése	7—8	1
Fenyő Imre:	Kereskedelmünk néhány kérdése az új kormányprogram megvilágításában	10	273
V. Lopatkin:	A szovjet kereskedelem általános fejlesztése — a népjólét emelésének fontos feltétele	7—8	106
P. Orehovics:	A szovjet kereskedelmi áruforgalom szerkezetének néhány kérdése (Folyóiratszemle)	11—12	489
G. Petroszjan:	A forgalmi költségek csökkentésének tartalékai az állami kiskereskedelemben (Folyóiratszemle)	11—12	510

6. Folyóirat- és könyvismertetés

	A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 1. számából (P. E.)	7—8	156
	A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 2. számából (Pattantyús Endre)	10	341
	A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 3. számából (Pattantyús Endre)	11—12	503
	A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 4. számából (P. E.)	11—12	512
	A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 4. számából (Pattantyús Endre és Kepes Tamás)	7—8	144
	A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 5. számából (Pattantyús Endre)	9	232

	Folyóirat- szám	Oldal
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 6. számából (Esze Zsuzsa—Kepes Tamás)	9	242
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 7. számából (K. — E. — P.)	10	326
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 8. számának tartalmából	11—12	489

7. Magyarország gazdasága

	A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv második negyedévének teljesítéséről	7—8	136
	Az árleszállításról	9	165
	Népünk anyagi és kulturális fölemelkedésének programja	7—8	I
Ozottner Sándor:	A villamosenergiaipar és az energiagazdálkodás kérdései hazánkban	7—8	57
Fenyő Imre:	Kereskedelmünk néhány kérdése az új kormányprogram megvilágításában	10	273
Jakab Erzsébet:	A minőség és a választék kérdései a magyar könnyűiparban	10	257
Kádár Iván:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a Horthy-fasiszta Magyarországon	7—8	77
Kossa István:	Gépiparunk eredményei és feladatai	11—12	349
Selmeczi Béla:	Vaskohászatunk kérdései	9	194

8. Marxizmus-leninizmus

A. Becsin:	A marxi újratermelési elmélet fő tételeinek jelentősége a szocialista gazdaság szempontjából (Folyóiratszemle)	7—8	146
M. Kolganov:	A tulajdon és a kommunizmus	7—8	77
G. Kozlov:	Az alkotó marxizmus diadala (Folyóiratszemle)	9	233
G. Perov:	Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről (Folyóiratszemle)	7—8	156
D. Trifonov:	A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról	11—12	370
F. Vasziljev:	A termelés fejlődésének legáltalánosabb törvényszerűségeiről	10	318

9. Mezőgazdaság

Sz. Cegojev:	A kolhozberuházások növekedése és hatékonyságuk fokozódása (Folyóiratszemle)	9	246
G. Gaponyenko:	A szocialista mezőgazdaság tervezése	7—8	122
A. Krajeva:	A föld mint fő termelőeszköz helyes kihasználásának jelentősége a Szovjetunió mezőgazdaságában (Folyóiratszemle)	9	236
N. Sabalin:	A korszerű technika jelentősége a Szovjetunió mezőgazdasági termelésének növekedése szempontjából (Folyóiratszemle)	11—12	493

		Folyóirat- szám	Oldal
E. Sifrin:	Az Egyesült Államok dolgozó farmereinek elnyomódása (Folyóiratszemle)	11—12	497
10. Murkabér, munkaszervezés, munkaerőgazdálkodás			
	A munkaügyi szervezés és tervezés megjavításáról (Folyóiratszemle)	11—12	502
Artobolevszkij:	A munkaigényes és a nehéz munkák gépesítése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	11—12	504
I. Gromov:	A szakosítás kérdése a gépgyártásban (Folyóiratszemle)	11—12	507
M. Jampolszkij:	A munka termelékenységének szakadatlan emelkedése a szocialista termelésben (Folyóiratszemle)	11—12	516
D. Parfjonov:	A szellemi és a fizikai munka ellentétének kiküszöbölése a Szovjetunióban, s lényeges különbségük megszüntetésének útjai (Folyóiratszemle)	7—8	144
A. Zaharov és V. Oligin:	A haladó normák és a termelés belső tartalékainak mozgósítása (Folyóiratszemle)	10	346
11. Munkaverseny, Sztahanov-mozgalom			
N. Golubev:	A szocialista verseny új formái a textiliparban (Folyóiratszemle)	9	240
12. Oktatás			
N. Kamisin:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséről	11—12	449
13. Pénz- és hitelügy			
	A nagybankok szerepe Nyugat-Németországban	11—12	483
Z. Atlasz:	A szovjet pénz néhány elméleti kérdése	9	271
E. Bregel:	A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a szovjet pénzügyi és hitelrendszer	7—8	92
A. Ejdelnant:	A kapitalista pénzrendszerek széttűlése a kapitalizmus általános válságának időszakában	10	290
V. Lavrov:	Rubeellenőrzés a Szovjetunió népgazdaságában	11—12]	407
A. Zverjev:	A gazdaságosság rendszere és az önálló elszámolás megszilárdulása (Folyóiratszemle)	11—12	503
14. Statisztika, számvitel			
	A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv második negyedének teljesítéséről	7—8	136

	Folyóirat- szám	Oldal
L. Cirlin és I. Szoszenszkij:	7—8	138
	9	239
Somogyi György:	11—12	467

15. Tervgazdaság, gazdasági politika

	11—12	502
	7—8	136
	7—8	138
	11—12	512
	9	165
	7—8	I
Sz. Cegojev:	9	246
G. Gaponyenko:	7—8	122
D. Gyegtyar:	7—8	163
Sz. Jancsenko:	9	242
V. Kosztyennyikov:	11—12	513
N. Kotyelnnyikov:	10	347
M. F.:	11—12	438
Bronislaw Minc:	7—8	42
I. Malisev:	10	341

		Folyóirat- szám	Oldal
G. Perov:	Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről (Folyóíratszemle)	7—8	156
Sz. Szjomin:	Az ipar belső tartalékainak jobb tervezéséért és kihasználásáért (Folyóíratszemle)	10	326
Sz. Tokarjev:	Javítsuk meg az ipari termelés és a vállalatépítés földrajzi elhelyezését (Folyóíratszemle)	11—12	505
M. Urinszon:	A kerületi tervbizottságok munkája (Folyóíratszemle)	11—12	519
A. Zverjev:	A gazdaságosság rendszere és az önálló elszámolás megszilárdulása (Folyóíratszemle)	11—12	503

16. Tőkésországok gazdasága

	A nagybankok szerepe Nyugat-Németországban	11—12	483
B. Alekszandrov:	Kenya népének harca a földért és a szabadságért (Folyóíratszemle)	11—12	499
V. Avarin:	Az imperializmus gyarmati rendszere válságának elmélyülése (Folyóíratszemle)	9	251
Buzás József:	A diszkriminációs politika és a két világpiac kereskedelmi kapcsolatai	11—12	384
V. Csermenszkij:	A kapitalizmus válságának elmélyülése és a dolgozók elnyomódása a tőkésországokban (Folyóíratszemle)	11—12	511
R. Cviljov:	Az Európai Szén- és Acélszövetség és tagjainak ellentétei (Folyóíratszemle)	11—12	494
A. Ejdelnant:	A kapitalista penzrendszerek széttörlése a kapitalizmus általános válságának időszakában	10	290
Gönczöl György:	Az elmaradt területek helyzete a kapitalizmus általános válságának második szakaszában	11—12	418
S. Levinszon:	A Fülön-szigetek az amerikai monopóliumok igájában (Folyóíratszemle)	9	252
A. Mihajlov:	Két tábor — a gazdasági fejlődés két ellentétes iránya (Folyóíratszemle)	9	232
A. Sarkov:	A japán nép az amerikai monopóliumok és a japán reakció igájában (Folyóíratszemle)	10	329
E. Sifrin:	Az Egyesült Államok dolgozó farmereinek elnyomódása (Folyóíratszemle)	11—12	497
A. Zvorikin:	A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása a technika fejlődésére a tőkésországokban (Folyóíratszemle)	9	235

D. SEPILOV

Sztálin a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről

Marx a *Tőké*-ben vázolta a kapitalizmus történetét, felfedezte a kapitalizmus keletkezésének, fejlődésének és pusztulásának törvényeit. Lenin és Sztálin óriási mértékben gazdagította és továbbfejlesztette Marx gazdasági tanítását. Lenin és Sztálin megalkotta az imperializmusról, a kapitalizmus monopolista szakaszáról szóló tudományos forradalmi elméletet, megalkotta a szocializmus politikai gazdaságtanát, a közgazdaságtudomány e legnagyobb vívmányát. Sztálin elvtárs munkáiban a szocializmusról és a kommunizmusról szóló teljes és nagy átalakítóerejű tanítást dolgozott ki.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkája újabb felbecsülhetetlen értékekkel gazdagítja a marxista-leninista tudományt.

Ebben a munkában Sztálin elvtárs a tudományos kommunizmus gazdasági elméletét olyan nagy felfedezésekkel gazdagítja, mint a szocializmus gazdasági törvényeinek jellege és hatása, a szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei; sok oldalról megvizsgálja az anyagi javak társadalmi termelésének és elosztásának törvényeit a szocialista társadalomban; föltárja a szocialista gazdaság fejlődésének tudományos alapjait; megsemmisítő csapást mér a szocialista termelőmód törvényszerűségeivel kapcsolatban hangoztatott legkülönbébb hibás, vulgáris, áltudományos elgondolásokra; tudományos programtégeket állapít meg a szocializmus gazdasági rendjéből a magasabbfokú gazdasági rendbe — a kommunizmus gazdasági rendjébe való átmenet útjairól.

Sztálin elvtárs ebben a munkában megfogalmazta a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét s mélyreható marxista elemzését adta azoknak az okoknak, amelyek a világkapitalizmus általános válságának — a tőkés rabszolgaság egész rendszerének elkerülhetetlen pusztulására vezető általános válságnak — további kiéleződését okozzák.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkája a marxizmus-leninizmus alkotó továbbfejlesztésének

remekműve. E mű minden egyes tétele az elmélet és a gyakorlat egységének élő megtestesülése. E tételek tudományosan, a kommunizmus győzelméért vívott harc döntő feladataival elválaszthatatlan összefüggésben összegezik a szocialista építés rendkívül gazdag tapasztalatait.

A szocialista gazdasági rendszer objektíve meglévő gazdasági törvények alapján alakul ki és fejlődik, s e törvények helyes megismerése és alkalmazása nélkül lehetetlen megoldani a társadalom anyagi életének fejlesztésével kapcsolatos megérett feladatokat. Kommunista Pártunk a világ legnagyobb hatalmának kormányrúdjánál áll. Hogy sikeresen vezethessük a szocialista építést, feladatunk, hogy megismerjük a szocialista termelőmód törvényeit, „megértsük az események értelmét, az új folyamatok értelmét, és azután észszerűen irányítsuk azokat a fejlődés általános tendenciájának megfelelően”. - (Sztálin Művei. 6. kötet. 41. lap. Szikra 1951.)

A marxista-leninista tudomány nagy továbbfejlesztőjének, Sztálin elvtársnak *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című új munkája eszmeileg fölvertezi kádereinket, megvilágítja nagy alkotó népünk előtt a szocializmusból a kommunizmusba vezető utat, erejünkben való hitet önt azokba a százmilliókba, akik a tőkés országokban harcolnak az imperialista elnyomók ellen a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért, s nagyszerű távlatokat tár föl előttük.

Sztálin elvtárs kimerítően válaszol munkáiban a szocialista termelőmód fejlődésének legbonyolultabb és létfontosságú problémáira. Ezek közé tartozik először is a szocializmusban ható gazdasági törvények jellegének kérdése.

Mik a gazdasági törvények? Milyen a természetük, belső kapcsolatuk és kölcsönös függésük? Milyen a hatásuk?

Lenin rámutatott, hogy a törvény: a tartós (a maradandó) a jelenségben, hogy a törvény a természeti és társadalmi jelenségek belső, lényeges viszonyait, objektív oksági összefüggéseit fejezi ki. A szubjektív idealizmus képviselői szemében a világ önmagában kaotikus, nincsenek objektív törvényszerűségei, s csak az emberi tudat visz be a tárgyak és jelenségek e véletlen halmazába bizonyos törvényszerűséget. Lenin ezeket az áltudományos, idealista koholmányokat leleplezve ezt írta: „A világ az anyag törvényszerű mozgása és megismerésünk, amely a természet legmagasabbrendű terméke, csak arra képes, hogy *visszatükrözze* ezt a törvényszerűséget.” (Lenin. Materializmus és empiriokriticizmus. 166. lap. Szikra 1949.)

Sztálin elvtárs továbbfejleszti ezt a lenini tételt, s azt mondja, hogy a tudomány törvényei — akár a természettudomány törvényeiről, akár a politikai gazdaságtan törvényeiről van szó — az emberek akaratától és tudatától függetlenül végbemenő objektív folyamatok tükröződései. A törvényben objektív folyamatok tükröződnek, amelyekkel okvetlenül számolni kell. A törvény nem véletlen, felszínes, egyedi valami. A törvény elválaszt-

hatatlanul összefügg a jelenségek lényegével, belső összefüggésüket, ismétlődésüknek lehetőségét, okságukat, szükségszerű voltukat fejezi ki.

A politikai gazdaságtan törvényei — akár a kapitalizmus időszakáról, akár a szocializmus időszakáról van szó — objektív törvények, amelyek a társadalom gazdasági életének jelenségeit tükrözik. A gazdasági törvények valamely adott termelőmód *lényegét, természetét*, a benne rejlő szükségszerű viszonyokat, oksági összefüggéseit fejezik ki.

A gazdasági törvények, akárcsak a természettudomány törvényei, objektíve meglévő törvények. „Az emberek fölfedezhetik, megismerhetik ezeket a törvényeket, támaszkodhatnak rájuk, fölhasználhatják őket a társadalom javáért, más irányt szabhatnak egyes törvények romboló hatásának, korlátozhatják hatókörüket, teret adhatnak más törvényeknek, amelyek utat igyekeznek törni maguknak, de nem szüntethetik meg őket, és új gazdasági törvényeket sem teremthetnek.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 7—8. lap. Szikra 1952.)

A társadalom anyagi életének különböző vonásai, oldalai, körülményei a gazdasági kategóriákban tükröződnek, olyan kategóriákban, mint a termelés, az áru, az érték, a pénz stb. Lenin és Sztálin a kategóriákat úgy tekinti, mint „a világ megkülönböztetésének, azaz megismerésének fokozatait“, mint meghatározott termelőviszonyoknak, valamely adott termelőmód egyes oldalaival vagy jelenségeinek „fogalmait“, elméleti kifejezését.

A szocializmus gazdasági törvényeinek kérdésében főképp a hibás, *szubjektív idealista* elképzelésekbe ütközünk. A közgazdászok egy része tagadja a gazdasági törvények objektív jellegét a szocializmusban. Ezek a közgazdászok úgy vélik, hogy a szovjet állam belátása szerint „teremti“, „kialakítja“, „átalakítja“, „érvényteleníti“ és „megszünteti“ a gazdasági törvényeket. Szerintük mindezt az állam akarata, az állam politikája határozza meg. Így például *A szocializmus politikai gazdaságtanáról* című konzultációs cikkben, amely 1951-ben jelent meg, a következőket olvassuk: „A szocializmus gazdasági törvényeinek legfontosabb tartalma az állam politikája, amely e törvények *tudatos elvét* alkotja, s meghatározza tervszerű jellegüket.“ (Az én kiemelésem. — D. S.) Az effajta állítások nem is nagyon ritkák.

Az állam politikája tudvalevően a felépítmény körébe tartozik, a gazdasági törvények pedig a termelőviszonyok lényegét tükrözik, vagyis az alap körébe tartozó jelenségekre vonatkoznak. A marxista filozófia abból indul ki, hogy elismeri az alap meghatározó szerepét a felépítményhez való viszonyában, a szubjektivisták ellenben úgy vélik, hogy a felépítmény határozza meg a gazdasági alapot, hogy az alap tartalmát felépítmény jellegű kategóriák alkotják, hogy a politika a gazdasági törvények tartalma.

A szubjektivisták feifogásából az következik, hogy a szovjet állam maga teremti a gazdasági törvényeket, hogy ezeknek a törvényeknek „tudatos elvük“ van, hogy ezeket a törvényeket önkényesen forgathatjuk és kiforgathatjuk, az ismert mondás alapján: a törvény arra való, hogy kifor-

gassák. Mint mondják, mindent az állam dönt el: az állam iktatja be és érvényteleníti a gazdasági törvényeket, az állam önkényesen irányítja őket, az állam teremt mindent. S mivel az állam a gazdasági törvények alkotója, teremtője és megszüntetője, a szubjektivisták szerint az állam szerepe és akarata a szocializmus politikai gazdaságtanának legfőbb tárgya.

Ezzel a tudománytalan, szubjektivista állásponttal szemben, amely teljesen szakít a marxizmussal, Sztálin elvtárs hangsúlyozza a gazdasági törvények objektív jellegét. Mint *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című klasszikus munkájában írja: „...a proletariátus pártjának, ha igazi párt akar lenni, mindenekelőtt a termelés fejlődéstörvényeinek ismeretét, a társadalom gazdasági fejlődése törvényeinek ismeretét kell elsajátítania.

Tehát, a proletariátus pártjának, hogy a politikában ne tévedjen — programmja felépítésében éppúgy, mint gyakorlati tevékenységében, mindenekelőtt a termelés fejlődésének törvényeiből, a társadalom gazdasági fejlődésének törvényeiből kell kiindulnia“. (Az SzK(b)P története. 150. lap. Szikra 1951.)

Szóval: nincsenek objektív feltételektől független, önkényesen formálható törvények; ezért az a feladatunk, hogy *megismerjük* a termelés objektív fejlődéstörvényeit, a társadalom gazdasági fejlődéstörvényeit és gyakorlati tevékenységünkben ezekből a törvényekből *induljunk ki* — ez Sztálin elvtárs formulája. A szubjektivisták szakítanak ezzel a marxista formulával. „Mi mindent megtehetünk, számunkra semmi sem lehetetlen“ — ez a szubjektivisták formulája.

A szubjektivisták álláspontjuk igazolásául gyakran hivatkoznak Engelsre, de alaptalanul. Engels valójában a következőket írta az *Anti-Dühring*-ben: „... A szabadság a szükségszerűség felismerése... A szabadság nem a természeti törvényektől való képzelt függetlenségben áll, hanem e törvények felismerésében és az ez által megadott lehetőségben, hogy a természeti törvényeket tervszerűen meghatározott célok szolgálatába állítsuk. Ez éppen úgy vonatkozik a külső természet törvényeire, mint azokra a körülményekre is, amelyek magának az embernek testi és szellemi létét szabályozzák... Ezért az akarat szabadsága nem jelent egyebet, mint azt a képességet, hogy hozzáértéssel dönthetünk.“ (*Engels. Anti-Dühring. 118. lap. Szikra 1950.*)

Nem arról van tehát szó, hogy a szocialista társadalom, a szövetkezett termelők megszabadulnak a szükségszerűségtől, az objektív törvények pedig mellőzhető tényezőkké válnak. Engels rámutat a gazdasági törvények objektív jellegére. Hangsúlyozza, hogy itt reálisan meglévő gazdasági viszonyokról van szó, hogy az objektíve meglévő törvények megismerése, tanulmányozása és helyes alkalmazása révén az emberek, a szövetkezett termelők, az állam, uralmuk alá vethetik ezeket a törvényeket, segítségükkel haladhatnak, tudatosan cselekedhetnek, nem kell hogy vakon cselekedjenek. Eppen ez, s nem a gazdasági törvények érvénytelenítése, a szocialista társadalom tagjainak szabadsága — a marxista módon értelmezett szabadság, mint felismert szükségszerűség.

A Kommunista Párt politikája, a szocialista állam tevékenysége egyáltalán nem önkényes. A párt politikájának hatalmas élettereje éppen az, hogy tudományosan megalapozott, hogy mindig a társadalmi fejlődés objektíve adott erőinek — külső és belső erőinek — józan számbavételére épült és épül. A párt politikája mindig a gazdasági *szükségyszerűséget*, a társadalom anyagi életének megérett szükségleteit fejezi ki.

Nézzük például az egyik legfontosabb népgazdasági problémát, a gazdasági fejlődés ütemének problémáját. A szubjektivisták álláspontjáról tekintve, az állam szabad akaratával állapíthatja meg a fejlődésnek akármilyen — lassított vagy gyorsított — ütemét, bármilyen határidőre és bármilyen méretekben szabadon tervezheti a szocialista termelés fejlesztését. De annak az igazán tudományos politikának, amelyet a párt a valóságban folytat, semmi köze ehhez a felfogáshoz. Sztálin elvtárs az első ötéves terv eredményeiről mondott előadói beszédében megmagyarázta, hogy életszükséglet a szovjet ország gazdasági fejlődésének gyors üteme: „... A párt hajszolni volt kénytelen az országot, hogy ne veszítsen időt, hogy tökéletesen kihasználja a lélekzétvételi szünetet és idejében megteremtse a Szovjetunióban az iparosítás alapjait — az ország hatalmának bázisát. A pártnak nem volt módjában várni és taktikázni, kénytelen volt a legnagyobb mértékben gyorsított ütem politikáját folytatni.“ (Sztálin Művei. 13. kötet. 193. lap. Szikra 1951.)

Sztálin elvtárs *A gazdasági vezetők feladatairól* című beszédében fölfedte, hogy a belső és a nemzetközi feltételek miatt „írják elő nekünk a fejlődés bolsevik ütemét”. „50—100 évvel elmaradtunk az előrehaladott országok mögött — mondotta. — Ezt a távolságot 10 év alatt kell befutnunk. Vagy befutjuk, vagy eltipornak bennünket“. (Sztálin Művei. 13. kötet. 42. lap. Szikra 1951.) A párt a gyorsított ütem politikáját folytatva egyidejűleg a trockista kártevők ellen is harcolt. A trockisták, akik valójában gyáva kapitulánsok voltak, a munkásosztályt arra próbálták rávenni, hogy a gyorsított ütem reális és tudományosan megalapozott politikáját fölcserélje a kalandor képzelgés politikájával, amely elkerülhetetlenül az egész szocialista építés megghiúsulására vezetett volna.

Nézzük most a mezőgazdaság szocialista átalakításának kérdését. A mezőgazdaság kollektivizálásának politikája nem az égből pottyant. A szovjet társadalom anyagi életének legéletbevágóbb szükségletei parancsolóan megszabták a kisárutermelés átvezetését a fejlődés szocialista útjára. A kollektivizálás politikája a társadalom megérett anyagi szükségleteit fejezte ki; ezekkel a párt helyesen és idején számolt, s levonta belőlük a szükséges gyakorlati következtetéseket.

Az egyik ok, amiért hibásan értelmezik a szocializmus gazdasági törvényeinek problémáját, az, hogy *e törvények jellegének* kérdését felcserélik a szocialista állam gazdasági szerepének kérdésével. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy az új, haladó eszmék, elméletek, politikai intézmények a társadalom anyagi élete fejlődésének megérett szükségletei alapján keletkeznek. De megjelenésük után maguk is hatalmas szervező, mozgósító és átalakító erővé válnak; nélkülük *lehetetlen* megoldani a társadalom anyagi élete fejlődésének megérett feladatait.

A szocialista állam (mint felépítmény) hatalmas aktív erő, amely hat a gazdaságra. A szocialista állam vezető és szervező hatása nélkül *lehetetlen* lett volna megteremteni és megszilárdítani az új, szocialista gazdasági rendet (az alapot), *lehetetlen* lett volna megoldani a kommunista társadalom építésének feladatait. De ez nem jelenti azt, hogy a szocialista társadalomra nem érvényes a történelmi materializmusnak az a tétele, amely szerint az alapnak a felépítményhez való viszonyában meghatározó szerepe van, nem jelenti azt, hogy a szocialista állam (mint felépítmény) a gazdaság (az alap) meghatározó erejévé, olyan alaptörvénnyé válik, amely megszünteti, átalakítja a gazdasági törvényeket, vagy új gazdasági törvényeket alakít ki. Ez az értelmezés áttérés a szubjektivista, idealista álláspontra, szakítás a marxista filozófiával.

A szubjektivista álláspont tehát tagadja a szocializmus gazdasági törvényeinek objektív jellegét. Ez a tagadás a valóságban végső fokon a szocializmus politikai gazdaságtanának, mint a szocialista termelőmód törvényeiről szóló tudománynak tagadására vezet, mert ha — amint a szubjektivisták állítják — a törvények törvénye maga a szocialista állam, a szocialista állam politikája, akarata, akkor nem marad hely a tudomány számára. A szubjektivista álláspont eltörli a politikai gazdaságtant mint tudományt, lemond a szocialista gazdaság reális törvényszerűségeinek megismeréséről, ez pedig lehetetlenné teszi, hogy tudományosan előrelássuk a gazdasági fejlődés főbb tendenciáit és vezessük a gazdasági életet. A gazdasági életben meglévő objektív törvényszerűségek tagadása, annak hirdetése, hogy a szocializmus gazdasági törvényeit „teremteni”, „átalakítani”, lehet, „arra vezetne, hogy a káosz és a véletlen birodalmába kerülnénk, ezektől a véletlenektől szolgai függőségbe jutnánk, megfosztanánk magunkat nemcsak attól a lehetőségtől, hogy bármit is megértsünk, de még attól a lehetőségtől is, hogy egyszerűen eligazodjunk a véletleneknek ebben a káoszában“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 84. lap. Szikra 1952.)

A szocializmus törvényeinek jellegére vonatkozó szubjektivista tételek csak a politikai önkény és kalandorkodás számára nyújthatnak eszmei alapot. Ezért, mint a marxizmussal teljesen összeegyeztethetetlen tételeket, a lenini-sztálini tudomány elveti őket.

★

A szocializmus gazdasági törvényei jellegének tárgyalásával kapcsolatban más hibás, nem marxista elképzelésekkel is találkozunk.

Egyes közgazdászok, bár szavakban „elismerik“ a gazdasági törvények objektív jellegét, összekeverik az *objektívet a spontánnal*. Úgy vélik, hogy a szocializmus gazdasági törvényei, s minden más törvény is csak spontán jellegű lehet, hogy a törvények elháríthatatlanok, s az emberek — ideszámítva a szocialista társadalomban élő embereket is — nem hathatnak rájuk.

Sztálin elvtárs kimondja, hogy ez a törvények fetiszizálása, rabszolgai meghódolás a törvények előtt. Az emberek nem tehetetlenek számos spontán természeti erő hatásával szemben. Nem tehetetlenek a társadalmi erők hatásaival szemben sem. A világtörténelem tanúsága szerint az emberek, miután megismerték az objektív törvényeket, „megnyergelhetik” őket, s megtanulhatják alkalmazásukat.

Amikor valamely adott termelőmód (rabszolgatartó, feudális, kapitalista termelőmód) teljesen kimeríti a benne rejlő lehetőségeket, s nem haladó többé, a magasabbrendű termelőmódot képviselő haladó osztály megváltoztatja a régi termelőmódot, a társadalom javára felhasználja a gazdasági törvényeket. A haladó osztály arra a törvényre támaszkodva, hogy a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniök a termelőerők jellegével, forradalmi ütközetekben kiküszöböli a régi, elvénhedt termelőviszonyokat s új, az előző rend méhében kialakult termelőerők jellegével összhangban lévő termelőviszonyokat teremt. Így például a polgári forradalom nyomán az új, burzsoá termelőviszonyok bizonyos ideig teljes összhangba kerültek a termelőerők jellegével, s a termelőerők fejlődésének fő hajtóerői voltak.

Ha pedig a hűbérurak osztálya vagy a burzsoázia bizonyos történelmi időszakokban felhasználhatja a gazdasági törvényeket az elvénhedt reakciós osztályok uralmának megdöntésére, akkor még fokozottabb mértékben vannak meg azok az objektív feltételek, amelyek lehetővé teszik, hogy a gazdasági törvényeknek a haladó társadalmi fejlődés javára való felhasználásakor a proletariátus legyen a zászlóvivő.

A hűbérurak és a burzsoázia olyan társadalmi rendet testesítenek meg, amely a termelőeszközök magántulajdonán és a társadalom többségének az élődsi kisebbség által való kizsákmányolásán alapul. Ezért a kizsákmányoló osztályok esetében a gazdasági törvények felhasználását korlátozzák ezeknek az osztályoknak szűk osztályérdekei, amelyek ellenkeznek a társadalom többségének érdekeivel. A proletárforradalom olyan társadalmi rendet teremt, amely a termelőeszközök szocialista tulajdonán alapul, amely kizárja, hogy ember az embert bármilyen formában kizsákmányolja. A proletariátus osztályérdekei egybefonódnak a társadalom nagy többségének érdekeivel. Ezért hallatlanul megnövekednek a gazdasági törvények megismerésének és az emberi haladás javára való felhasználásának objektív lehetőségei.

Marx és Engels már *A német ideológiá*-ban megállapította: „A kommunizmus abban különbözik minden eddigi mozgalomtól, hogy felforgatja valamennyi eddigi termelő és érintkezési viszony alapját és elsősorban kezeli az összes természetszerű előfeltételeket tudatosan az eddigi emberek teremtményeiként, lehántja róluk a természetszerű jelleget és aláveti őket az egyesült egyének hatalmának“. (*Marx—Engels. A német ideológia. 57. lap. Szikra 1952.*)

Ha a gazdasági törvények mindenféle társadalmi viszonyok között spontán módon, vakon és pusztítóan hatnának, mint mondjuk a természet kozmikus erői, akkor a szocialista állam nem tehetne mást, mint hogy

passzívan várja a gazdasági törvények spontán hatásának eredményeit. A valóságos történelmi folyamat a fejlődés más dialektikájáról tanúskodik.

A modern burzsoá társadalomban, amelyben zsarnok módjára uralkodik a termelőeszközök magántulajdona, amelyet mély antagonisztikus ellentmondások aknáznak alá, a gazdasági törvények spontán módon, vakon, elháríthatatlanul és rombolóan hatnak. A kapitalista társadalomban a termelőerők, miután elérik a fejlődés bizonyos fokát, antagonisztikus ellentmondásba kerülnek a kapitalista termelőviszonyok szűk kereteivel.

Sztálin elvtárs klasszikus filozófiai és közgazdasági munkáiban kimutatta, hogy a normális újratermelési folyamat, a termelőerők szakadatlan és akadálytalan fejlődése feltételezi a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének összhangját. Ha az a gazdasági törvény, hogy a termelőviszonyoknak mindenképpen összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével, sokáig nem tud utat törni, a termelőerők és a termelőviszonyok egysége teljesen felborul. Így például az érett burzsoá társadalomban a termelőeszközök tőkés magántulajdona és a termelési folyamat társadalmi jellege, a termelőerők jellege között kirívó módon hiányzik az összhang. Az érett tőkés társadalmi termelés egész rendszere durva megszegése annak a gazdasági törvénynek, hogy a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével. A kifejlődött termelőerők parancsolóan követelik a béklyóikká vált burzsoá termelőviszonyok megszüntetését. A termelőerők és a termelőviszonyok közti konfliktus következményei a pusztító, termelőerőket megsemmisítő gazdasági válságok.

Kérdés: vajjon mindig és mindenféle társadalmi viszonyok között elkerülhetetlen-e, hogy az ellentmondások spontán módon, periódikus gazdasági válságok formájában robbanjanak ki, amelyekkel együtt jár a termelőerők hallatlan arányú megsemmisülése, a társadalmi gazdagság pusztulása? Egyáltalán nem elkerülhetetlen. Sztálin elvtárs a gazdasági válságok marxista-leninista elméletét továbbfejlesztve kimutatta, hogy a válságok elháríthatatlanok abban a társadalomban, amelyben a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás tőkés formája között mind élesebb ellentmondás keletkezett, s amelyben ennek az alapvető ellentmondásnak az alapján megnyilatkozik a tőkének a termelés határtalan bővítésére irányuló törekvése és a dolgozó tömegek fogyasztásának, fizetőképes keresletének viszonylagos csökkenése közötti ellentmondás.

A proletár politikai gazdaságtan, a munkásosztály és marxista pártja, miután felfedte a válságok lényegét, a válságok alapjául szolgáló gazdasági törvényt, levonja a szükséges gyakorlati következtetéseket. A tőkés tulajdon kisajátításával és a termelőeszközök szocialista társadalmisításával megszűnik a termelőerők és a termelőviszonyok konfliktusa. Olyan viszonyok között, amikor a termelési folyamat társadalmi jellege a termelőeszközök társadalmi tulajdonával párosul, teljesen szabadon érvényesül annak a gazdasági törvénynek a hatása, amely szerint a termelőviszonyoknak összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével. A kapitalista termelőmód viszonyai között elháríthatatlan gazdasági válságok a szo-

cialista társadalomban a régiségek múzeumába kerülnek, a rokka és a bronzbalta mellé.

A proletariátus mint uralkodó osztály nem rendelte el a válságok „hatálytalanítását”, nem „szüntette meg” és nem „alakította át” a konkurenciának és a termelési anarchiának a kapitalizmus lényegéből következő törvényét. A forradalom folyamatában megerősödött az új, szocialista termelőmód. Ezáltal érvényüket veszítették azok a gazdasági törvények, amelyek a gazdasági válságokat okozták; ezáltal a társadalom megszabadult a spontán erővel ható kapitalista törvényektől való szolgálai függőségétől.

„A társadalom hatóerői mindaddig, amíg fel nem ismerjük őket és nem számolunk velük, ugyanúgy hatnak, mint a természeti erők: vakon, erőszakosan, pusztítóan. Mihelyt azonban megismertük őket, megértettük működésüket, irányukat, hatásaikat, már csak tőlünk függ, hogy akaratumknak mindinkább alá vessük őket, hogy segítségükkel elérjük céljainkat. Es különösen érvényes ez a mai hatalmas termelőerőkre. Amíg makacsul vonakodunk attól, hogy megértsük természetüket és jellegüket — s e megértés ellen kapálózik a tőkés termelő mód, s kapálóznak védelmezői — mindaddig ezek az erők velünk dacolva és ellenünkre fejtik ki hatásukat, mindaddig ők uralkodnak rajtunk... De mihelyt megértettük természetüket, a szövetkezett termelők kezében démoni uralkodókból engedelmes szolgálkává változtathatók... A mai termelőerőknek végre megismert természetük szerinti ily kezelésével a társadalmi termelési anarchia helyébe a termelésnek az összesség és minden egyes ember szükségleteinek megfelelő, tervszerű társadalmi szabályozása lép”. (*Engels. Anti-Dühring. 288—289. lap. Szikra 1950.*)

A társadalom nem tehetetlen a törvényekkel szemben. A szocialista társadalom, miután fölfedezte, megismerte az objektíve meglévő gazdasági törvényeket, elháríthatja egyes törvények pusztító hatását, korlátozhatja más törvények hatókörét, felhasználhat egyes törvényeket a társadalom javára, „megnyergelheti”, leigázhathatja, uralma alá vetheti őket.

A Szovjetállam, arra a gazdasági törvényre támaszkodva, amely szerint a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniök a termelőerők jellegével, társadalmiasította, össznépi tulajdonná változtatta a termelőeszközöket, megteremtette az országban a gazdaság új, szocialista formáit, amelyek lehetetlenné teszik, hogy ember az embert kizsákmányolja. A Szovjethatalom, tanítja Sztálin elvtárs, nem teljesíthette volna ezt a feladatát, ha nem támaszkodik arra az objektív gazdasági törvényre, hogy a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniök a termelőerők jellegével.

Sztálin elvtárs a marxista gazdasági elméletet igen nagy lépéssel vitte előre azzal, hogy felfedezte azt az objektív gazdasági törvényt, amely szerint a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniök a termelőerők jellegével, s hogy ezzel kapcsolatban kidolgozta azokat az igen fontos elméleti tételeket, amelyek teljes mélységükben feltárják a kapitalista termelőmód kibékíthetetlen ellentmondásait és a szocializmus óriási előnyeit.

A tudomány egyes formalista művelői megfélekedtek Sztálin elvtársnak a gazdasági törvények jellegére vonatkozó rendkívül fontos tételéről, összekeverték az objektívet a spontán jellegűvel, s a gazdasági törvényeket örökös, egyforma természetű és bármilyen történelmi viszonyok között egyformán ható adottságoknak tekintették. Ezért e felfogás képviselőinek még hibásabb következtetésekre kellett jutniuk, s ők valóban ilyen következtetésekre jutottak. Csakugyan, ha feltételezzük, hogy a szocializmus gazdasági törvényei spontán jellegűek, a törvény pedig a termelőmód *lényegét* tükrözi, akkor ebből logikusan következik, hogy a szocialista gazdasági rendszer is, a szocialista termelőviszonyok is természetüket tekintve spontán jellegűek.

De mi a spontán jellegű gazdasági rendszer, mi a gazdaság spontán fejlődése? Nem egyéb, mint a gazdaság fejlődése *kapitalista úton*, hiszen a spontán ható gazdasági törvények — magántulajdonon alapuló törvények, amelyek a tőkés termelőmód anarchiáját tükrözik. Mint tudjuk, a Szovjetunióban a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a spontán jellegű viszonyok hordozói az akkor még meg nem semmisített, a szocialista forma ellen ádázul harcoló kizsákmányoló osztályok voltak. A spontaneitás megnyilvánulásának tág teret adott a kisárutermelés, amely állandóan szülte a kapitalista elemeket. A szocialista állam politikája arra irányult, hogy megfékezze, majd pedig a kapitalista osztályok megszüntetése útján, a kisáruterelésnek szocialista termeléssé való mélyreható átalakítása útján teljesen kiirtsa a magántulajdonnal együttjáró spontán jelleget.

A termelőeszközök szocialista tulajdona a spontán erők elleni elkeseredett harcban fejlődött és szilárdult meg, a tervezés elve a népgazdaságban ugyancsak e harcban alakult ki és fejlődött. A spontán erők és a tervezés elvének harcában a „ki kit győz le?” lenini formula szerint folyó osztályharc jutott kifejezésre, mert a népgazdaság tervszerű fejlődése és a spontaneitás két ellentétes irányzatot képviselt az átmeneti időszakban — a szocialista, illetve a kapitalista irányzatot.

Ha az Októberi Szocialista Forradalom után országunkban tovább uralkodtak volna a spontánul, elháríthatatlanul és pusztítóan ható régi gazdasági törvények, szó sem lehetett volna a szocializmus győzelméről, elkerülhetetlen lett volna a tőkés rendszer restaurációja. Lenin és Sztálin annakidején többször hangsúlyozta, hogy amíg kisparaszti országban élünk, addig a kapitalizmusnak szilárdabb alapja volt nálunk, mint a kommunizmusnak. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban a tudatosság, a tervszerűség elvének győzelme a spontaneitás elvén.

Az ország szocialista iparosításának törvényszerűségeit fejtegetve, Sztálin elvtárs az SzK(b)P XVI. kongresszusán a következőket mondotta: „A népgazdaság növekedése nálunk nem spontán módon, hanem meghatározott irányban halad, mégpedig — az iparosítás irányában, az iparosítás jegyében, az ipar részarányának népgazdaságunk általános rendszerében

való növekedése jegyében, országunknak agrárországból ipari országgá való átalakulása jegyében fejlődik.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 285. lap. Szikra 1950.)

Továbbá, a marxista agrárszakemberek konferenciáján a mezőgazdaság kollektivizálásának törvényszerűségeit taglalva, Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a kapitalizmus viszonyai között a falu spontán módon, automatikusan követte a kapitalista várost, s átalakult a kapitalista város képére és hasonlatosságára; a szovjet rend viszonyai között a kisparaszti falu nem követhette automatikusan a szocialista várost, nem alakulhatott át spontán módon a szocialista város képére és hasonlatosságára. A falun szocialista nagygazdaságokat kellett *szervezni*; a szocialista városnak magával kellett *ragadnia* a kisparaszti falut, a kisárutermelési viszonyokat szocialista viszonyokká kellett *átalakítania*.

A falu gyökeres forradalmi átalakulása — a teljes kollektivizálás és a kulákságnak mint osztálynak megszüntetése — felülről, az államhatalom kezdeményezésére valósult meg, a kulákzsora ellen, a szabad kolhozéletért harcoló szegény- és középparasztság alulról jövő közvetlen támogatásával.

A szocializmus gazdasági törvényeinek spontán jellegű törvényekként való felfogása elkerülhetetlenül arra vezet, hogy egyenlőségjelet teszünk a szocializmus gazdasági törvényei és a kapitalizmus gazdasági törvényei közé, a két, minőségileg ellentétes rendszer — a szocialista rendszer és a kapitalista rendszer közé. Nem véletlenül állítják e felfogás hívei, hogy a szocialista társadalomban a munkaerő áru, adás-vétel tárgya a munkapiacon; hogy a munkabér a munkaerő értékének és árának átalakult formája; hogy a szocialista társadalomban van tőke, értéktöbblet, átlag-profitráta, termelési ár stb.

Az ilyen felfogás teljesen tudományellenes, burzsoá felfogás. Voltaképp itt arról van szó, hogy megszüntessék a szocializmus politikai gazdaságtanát, s kiterjesszék a szocialista gazdaságra a tőkés termelő mód törvényeit és kategóriáit. Tudvalevően ilyenfajta felfogás volt az eszmei alapja a szocialista építés automatizmusát hangoztató antileninista, ellenséges elméletnek, amelyet a párt szétzúzott; ez volt a jobboldali-restauráló kapitulánsok eszmei fegyvere a párt vezérvonala elleni harcukban. Igaz, ez az „elmélet” alig terjedt el nálunk, mert túlságosan világosan kiütköznek burzsoá eszmei alapjai. De éppen azért, mert ez a felfogás eszmeileg teljesen hibás, teljesen leleplezendő és elvetendő.

A szocialista gazdasági rendszer gyökerestül különbözik a kapitalista gazdasági rendszertől. A szocializmusban az olyan kategóriák, mint az árutermelés, az áru, a pénz, a bankok, a munkabér stb. külszíne, formája mögött minőségileg más tartalom rejlik. „... a kapitalizmus régi kategóriáiból nálunk főként a forma, a külső megjelenés maradt meg, lényegükben azonban gyökeresen megváltoztak nálunk, a szocialista népgazdaság

fejlődése szükségleteinek megfelelően“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 54. lap. Szikra, 1952.)

A gazdasági törvények objektív jellegének elismerése egyáltalán nem azt jelenti, hogy ezeket a törvényeket úgy tekinthetjük, mint örökkévaló, történelmen kívüli, és a különböző korszakokban minőségileg egyforma törvényeket.

A marxizmus abból indul ki, hogy nincsenek örök, abszolút gazdasági törvények, amelyek a konkrét viszonyoktól függetlenül hatnak. A politikai gazdaságtan tárgya — az anyagi termelés történelmileg meghatározott társadalmi formája, az erre a konkrét termelőmódra jellemző gazdasági törvények; a politikai gazdaságtan az anyagi javak társadalmi termelésének és elosztásának az emberi társadalom különböző fejlődési fokain érvényes törvényeit tanulmányozza.

Sztálin elvtárs tanítása szerint a gazdasági törvények egyik sajátossága, a természet törvényeitől eltérően, hogy a gazdasági törvények, vagy legalábbis többségük, nem hosszúéletűek. A gazdasági törvények meghatározott gazdasági viszonyok, valamely adott termelőmód alapján keletkeznek. E viszonyok megváltozásával, az egyik termelőmódnak másik termelőmóddal való felváltásával a régi gazdasági törvények érvényüket veszítik, s az új gazdasági viszonyoknak megfelelő új törvényeknek engedik át helyüket. Ezért mélységesen hibás egyes közgazdászoknak az az állítása, hogy az érték, az értékformák — mint történelmen kívüli kategóriák — megmaradnak a kommunizmusban is. A valóságban az árutermelés megszűnésével a vele kapcsolatos törvények és kategóriák — az érték, az érték különböző formái és megnyilvánulásai, az értéktörvény stb. is meg fognak szünni.

Ebből azonban nem következik, hogy a marxizmus tagadja a több, sőt valamennyi társadalmi alakulatra jellemző, közös gazdasági törvények létezését. Vannak ilyen törvények. De az egyes termelőmódok minőségi sajátosságait az illető termelőmód *sajátszerű* törvényei tükrözik. De abból a tényből, hogy mindegyik társadalmi alakulatnak megvannak a sajátos törvényei, csakis a marxista gazdaságtudomány nyílt likvidátorai juthatnak olyan következtetésre, hogy nincs szükség egységes politikai gazdaságtanra, mint olyan tudományra, amely a különböző társadalmi alakulatok gazdasági fejlődésének törvényeit tanulmányozza. „A különböző társadalmi alakulatok gazdasági fejlődésükben nemcsak a maguk sajátos törvényeinek vannak alárendelve, hanem azoknak a gazdasági törvényeknek is, amelyek közösek valamennyi társadalmi alakulat számára, például olyan törvényeknek, mint a termelőerők és a termelőviszonyok egységének törvénye egy egységes társadalmi termelésben, a termelőerők és a termelőviszonyok közötti viszony törvénye valamennyi társadalmi alakulat fejlődési folyamatában. A társadalmi alakulatok tehát

nemcsak el vannak határolva egymástól a maguk saját szerű törvényei által, hanem egybe is vannak kapcsolva egymással a valamennyi alakulatra nézve közös gazdasági törvények révén.“ (I. m. 70—71. lap.)

Igy például a tőkés termelőmód egyik gazdasági törvénye a konkurenciának és a termelés anarchiájának a törvénye. Ez a törvény az emberek akarától függetlenül keletkezik, s a tőkés magántulajdon alapján hat olyan gazdasági rend keretei közt, amelyben a termelés hajtóereje az értéktöbblet növelése utáni hajsza, a meggazdagodás telhetetlen vágya. A meggazdagodás útja pedig a munkások kizsákmányolásának fokozása, a vetélytársak megsemmisítése, az elkeseredett konkurenciaharc.

A tőkés termelőmódban „a termelők elveszítették uralmukat saját társadalmi viszonyaik felett. Mindegyik magának termel a véletlenül birtokában levő termelőeszközökkel s a maga egyéni csereszükséglete számára. Egyikük sem tudja, mennyi kerül cikkéből a piacra, milyen mennyiségre van egyáltalán szükség belőle, egyikük sem tudja, talál-e majd egyéni terméke szükségletet, megtérülnek-e majd saját költségei, vagy egyáltalán el tud-e adni valamit. A társadalmi termelésben anarchia uralkodik“. (Engels. Anti-Dühring. 280. lap. Szikra 1950.)

A konkurenciának és a termelés anarchiájának gazdasági törvénye spontánul, vakon és pusztítóan hat. A tőkés magántulajdon uralma következtében a burzsoá államnak a gazdaság „tervezésére“ és „szabályozására“ irányuló minden kísérlete csődöt mond. A monopóliumok kezében lévő burzsoá államapparátus beavatkozása nem enyhíti, hanem fokozza az anarchiát, fokozza a monopolisták különféle csoportjainak marakodását, tovább élezi a kapitalizmus ellentmondásait.

A termelőeszközök tőkés magántulajdonának viszonyai között nem elég felfedezni és megismerni a konkurencia és az anarchia gazdasági törvényének természetét, hogy elháríthassák e törvény pusztító hatását. Gyökeres fordulatra van szükség magában a termelőmódban.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új termelőmód alapját vetette meg. Amikor a Szovjetunióban megsemmisítették a kapitalista gazdasági rendszert, megszüntették a termelőeszközök magántulajdonát, s véget vetettek az ember kizsákmányolásának — megszüntették azt az alapot is, amelyen a konkurencia és a termelési anarchia törvénye hat; ez az alap megszűnt, a törvény pedig letűnt a színről. Nem az állam „függesztette föl“, „alakította át“ vagy „szüntette meg“, hanem érvényét veszítette, mert megszűnt az alapja, eltűntek azok a meghatározott gazdasági viszonyok, amelyek e törvényt szülték.

Sztálin elvtárs gondosan elemezte a szocialista társadalom fejlődésének mélyben lejátszódó folyamatait, s reális valóságukban fölfedezte a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének objektív gazdasági törvényét. Ez a törvény a termelőeszközök társadalmiasítása alapján, a konkurenciának és a termelés anarchiájának a kapitalizmusban érvényes törvénye ellentétként akkor keletkezett, amikor a konkurencia és a termelési anarchia törvénye elvesztette érvényességét.

Eszerint a szocialista gazdasági rendszer az az új alap, amelyen az új, a kapitalizmus törvényeitől minőségileg különböző gazdasági törvények keletkeznek. Tehát a szocializmus gazdasági törvényei nem úgy születnek, mint Aphrodite a tenger habjaiból. Ezek a törvények a szocialista termelőmóddal együtt keletkeznek, s nem a szocialista társadalom tagjainak, a Szovjetállamnak a találmányai, hanem objektív adottságok, reális viszonyok és gazdasági kapcsolatok. A szocializmus gazdasági törvényeinek alapja az új, szocialista termelőmód, amely a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapul; az emberek kölcsönös viszonyait itt úgy jellemezhetjük, mint a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködésének és kölcsönös szocialista segítségének viszonyait.

A szocializmus új gazdasági törvényeit a szocialista építés óriási történelmi tapasztalata alapján, az elkecsereedett osztályharc során ismerjük meg és használjuk fel, mert az elvéghedt ellenséges osztályerők ádázul ellenállnak az új forma megszületésének. Ez a magántulajdonnal járó spontán erők megíékezésének, majd megszüntetésének és óriási nehézségek leküzdésének folyamata.

Hosszú évek erőfeszítéseire, harcára volt szükség, mélyreható ellentmondásokat kellett leküzdenni a gazdaságban, amíg a párt, a szocialista állam megtörte az ellenséges osztályerők ellenállását, megoldotta a magántulajdonnal járó spontán erők teljes kiküszöbölésének feladatát, megismerte a népgazdaság sokoldalú összefüggéseit, s megtanulta a szocialista tervezés mechanizmusát, eszközeit.

A tervezés elve az ellenséges osztályerők ellen, a kispolgári magántulajdonnal járó spontán erők ellen vívott ádáz harcban tört utat. Sztálin elvtárs már 1928-ban, vagyis 10 évvel a proletárdiktatúra megteremtése után, *A gabonafronton* című munkájában hangsúlyozta: „Hiba volna lebecsülni a tervezés szerepét és jelentőségét. De meg nagyobb hiba volna a tervszerűség elvének szerepét túlbecsülni, abban a hitben, hogy már elértük a fejlődésnek azt a fokát, amikor módunkban áll mindent tervszerűsíteni és szabályozni.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a tervszerűsíthető elemeken kívül népgazdaságunknak vannak még olyan elemei is, amelyek egyelőre nem tervszerűsíthetők, s hogy vannak végül velünk szembenálló ellenséges osztályok, amelyeket nem lehet egyszerűen azzal leküzdenni, hogy az Allami Tervhivatal terveket dolgoz ki“. (*Sztálin Művei*. 11. kötet. 88—89. lap. Szikra 1950.)

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a szocializmusban a gazdaság fejlődése éppúgy, mint általában a szocialista társadalom fejlődése is, az új és a régi, a születő, a haladó és az elhaló, a maradi elkecsereedett harca alapján történik. „A régi és az új, az elhaló és a keletkező közötti harc — ez a mi fejlődésünk alapja“. (*Sztálin Művei*. 10. kötet. 354. lap. Szikra, 1952.)

Tehát a társadalom régi gazdasági alapja helyén a szocialista forradalom során megszületik az új gazdasági alap — a szocialista gazdasági rendszer és a munka- és termelőeszközök szocialista tulajdona. A Szov-

jetállam gigászi átalakító munkát végzett. Biztosította a szocialista termelőmód osztatlan uralmának megteremtését a népgazdaság minden területén, mert, mint Sztálin elvtárs mondja, ebben az átalakító munkájában megismerte azt a gazdasági törvényt, hogy a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniök a termelőerők jellegével, s erre a törvényre támaszkodott.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti teljes összhang alapján szakadatlanul és gyors ütemben fejlődnek a termelőerők a szocializmusban. Ez az összhang kizárja a túltermelési válságokat és a gazdasági törvények más pusztító hatásának lehetőségét.

Az új gazdasági viszonyok alapján az emberek akaratától függetlenül új gazdasági törvény keletkezik — a népgazdaság tervszerű (aranyos) fejlődésének törvénye. E törvény keletkezése és hatása nemcsak a mi óhajunk eredménye, hanem objektív szükségszerűség. A nagyüzemű szocialista gazdaság csak a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye alapján lehet meg és fejlődhet. Az automatizmus és a spontaneitás elmélete teljességgel összeegyeztethetetlen a kommunista társadalom építésével.

Ami a tőkés magántulajdonon alapuló rendet illeti, a gazdaság tervszerűtlensége, a konkurrencia és a termelési anarchia ennek a rendnek *elkerülhetetlen*, az emberek akaratától és tudatától nem függő, s az állam politikájával meg nem határozható vonásai. A gazdasági törvények ebben a rendben vakon és pusztítóan hatnak, mert a termelőeszközök magántulajdona válaszfalat emel az emberek közé, az anarchia alapjául szolgál. A kizsákmányoló társadalomban az objektív egyszersmind spontán jellegű.

Ami a társadalmi, szocialista tulajdonon alapuló rendet illeti, a népgazdaság tervszerű vezetése e rend *elkerülhetetlen*, abszolút gazdasági *szükségszerűsége*. A szocialista társadalom nem szabadon választja meg, hogy alkalmazza-e vagy ne alkalmazza a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényét, kiinduljon-e vagy ne induljon ki e törvény követelményeiből. E törvény elsajátítása és helyes alkalmazása nélkül a szocialista társadalom nem maradhat meg; enélkül nem lehet megoldani a kommunizmus anyagi-termelési bázisa megteremtésének feladatát, enélkül a szocialista gazdaságnak össze kell omlania és el kell pusztulnia.

A népgazdaság tervszerű (aranyos) fejlődésének törvénye objektív *lehetőséget* ad a társadalmi termelés tervezésére. Ebben közvetlenül kifejeződik és világosan megmutatkozik, hogy a szocialista társadalom megfékezheti a spontán erőket, uralma alá hajthatja a gazdasági törvényeket, s felhasználhatja őket a társadalom javára.

De a lehetőséget nem szabad összekeverni a valósággal. Hogy a népgazdaság tervszerű vezetésének lehetősége és szükségessége *valósággá* válhassék, szükséges a szocialista állam gazdasági-szervező tevékenysége, amely a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének megismerésén és e törvénynek a szocialista társadalom új életet építő emerei részéről történő tudatos alkalmazásán alapul. Mert a népgazdaság tervszerű vezetésének objektív lehetőségén kívül, amely a szocialista termelőmód adott-

sága, megmarad az a lehetőség is, hogy a népgazdasági ágak között nem lesz összhang, aránytalanság lesz, ha a népgazdasági tervek nem felelnek meg a népgazdaság tervszerű fejlődése gazdasági törvényéből fakadó követelményeknek, ha a tervezés gazdasági eszközeit nem a társadalom anyagi élete fejlődésének objektív szükségleteivel összhangban használjuk fel és alkalmazzuk. Ez azt jelenti, mondja Sztálin elvtárs, hogy nem szabad összekeverni a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét, mint objektív gazdasági törvényt a tervezéssel, amelyet a megfelelő szervek valósítanak meg.

A népgazdaság tervszerű fejlődésének helyesen megismert és hozzáértéssel alkalmazott törvényével összhangban folytatott szocialista újratermelés feltételezi, hogy a gazdaságban megvan az egyensúly, a helyes arány a termelőeszközök termelése (I. alosztály) és a fogyasztási cikkek termelése (II. alosztály), a kitermelő és a feldolgozóipar, a felhalmozás és a fogyasztás, az ipar és a mezőgazdaság, a lakosság pénzjöveldelme és az áruforgalom stb. közt. A népgazdasági tervek nem mindig ügyelnek teljesen a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeire. Ha ezeket a követelményeket megszegik, aránytalanságok támadnak a népgazdaságban, a népgazdaság tervszerű fejlődése gazdasági törvényének hatása felszínre hozza, feltárja a gazdaságban megmutatkozó aránytalanságokat, az összhang hiányát.

A gazdasági törvények általában nagyon határozottan jelentkeznek, amikor megszegik őket. Elég például, ha a forgalom, az áruforgalom szükségleteinél jóval nagyobb mennyiségű pénzt bocsátunk ki — és a pénzforgalom áthágoft törvényei állhatatosan hallatják hangjukat. Az effajta gazdaságilag indokolatlan rendszabályok elkerülhetetlenül a rubel árfolyamának esésére, hátrányos következményekre vezetnének az egész népgazdaságban.

A politikai gazdaságtan tehát az anyagi javak termelésének és elosztásának törvényeit tanulmányozza, az állam gazdasági politikájának pedig a gazdasági kérdések gyakorlati megoldásakor e törvények követelményeiből kell kiindulnia, e követelményeket konkrét akcióprogrammá kell változtatnia. Hogy felhasználhassuk a törvényeket, tanulmányoznunk kell természetüket, hatásuk jellegét, meg kell tanulnunk teljes hozzáértéssel való alkalmazásukat. Eszerint a gazdasági törvények elsajátítása és helyes alkalmazása óriási jelentőségű a népgazdasági feladatok sikeres megoldása szempontjából.

★

Mint fentebb már említettük, egyes gazdasági törvények sokáig megvannak és hatnak, s nem tűnnek le a színről az egyik termelőmóddal egy másik termelőmóddal való felváltása esetén. Közismert például Engelsnek az a megállapítása, hogy az értéktörvény, akárcsak az árutermelés, 5—7000 éve érvényes. Azt jelenti-e vajjon ez, hogy a marxista tudománynak a

gazdasági törvények történelmi jellegéről szóló tétele érvénytelen? Nem, nem azt jelenti. A politikai gazdaságtan történelmi tudomány. A politikai gazdaságtan az emberek fejlődő társadalmi termelési, vagyis gazdasági viszonyait, a termelőviszonyok történelmileg meghatározott típusait tanulmányozza.

Mondhatjuk-e például, hogy az 5—7000 éve meglévő áruterelés vonásai az imperializmusban ugyanazok, mint a rabszolga tartó termelőmód idején, a szocializmusban pedig hasonlítanak a tőkés termelőmód árutereléséhez? Nem, ezt nem mondhatjuk.

Sztálin elvtárs minden oldalról tudományosan elemezte az áruterelés lényegét és sajátosságait a szocializmusban. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy az áruterelés a szocializmusban az áruterelés különleges fajtája. A szocialista termelőmód viszonyai között, amikor a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak, s az ember kizsákmányolása megszűnt, az áru többé nem a gazdaság egyetemes formája, az áruterelés pedig nem ölel föl mindent.

Először: a szocialista társadalomban a munkaerő nem adás-vétel tárgya. A munkaerő nem áru többé. Nincs munkapiac sem, amely spontán módon szállítja a munkaerőt a termelés kibővítésének időszakában, s újra magához vonja a munka tartalékseregét a termelés összezsugorodásának időszakában.

Másodszor: a szocialista társadalomban nem áruk többé a termelőeszközök sem. A szocialista gazdaságban a termelőeszközöket az állam tervszerűen osztja el, a termelőeszközök nem vesznek részt a piaci forgalomban, nem tárgyai a szabad adás-vételnek. Ezért az áruterelés hatóköre a szocializmusban főképp a személyes fogyasztás cikkeire korlátozódik.

Harmadszor: az áruterelés a szocializmusban azoknak az áruknek a termelését és forgalmát (adás-vétel útján történő cseréjét) öleli fel, amelyek túlnyomó többségükben az állami vagy kolhoz szövetkezeti üzemekben végzett munka eredményei, s kizárja a termelésben és a forgalomban való működésből a kapitalista elemeket, amelyeket a Szovjetunióban már régen megsemmisítettek.

Negyedszer: e döntő különbségek miatt az áruterelés a szocializmusban nem lehet alapja kapitalista termelés és kapitalista elemek kialakulásának.

Ezzel függnek össze az értéktörvény hatásának sajátosságai is a szocializmusban. Sztálin elvtárs szerint az az elterjedt tétel, amely szerint az értéktörvény a szocializmusban „átalakított” törvény, pontatlan és helytelen. Nem lehet „átalakítani” a természet és a társadalom objektív törvényeit, mert ha a törvényt át lehet alakítani, akkor ki is lehet alakítani vagy meg lehet szüntetni. A természeti törvények hatókörét (a fizika, a kémia területén) lehet korlátozni, s fel lehet használni őket az ember javára a szükséges irányban. Lehet korlátozni a gazdasági törvények hatókörét, mondjuk, az értéktörvény hatókörét is, s fel lehet használni őket a társadalom javára. De nem lehet „átalakítani” az értéktörvényt.

A kapitalizmusban, ahol a termelőeszközök magántulajdonban vannak, a társadalmi termelésben pedig anarchia uralkodik, az értéktörvény-

nek kiterjedt hatóköre van. A társadalmi munkának, a termelőeszközöknek, a tőkéknek spontán jellegű elosztása a különböző gazdasági ágak között az áringadozás mechanizmusa révén, a piaci konkurrenciája útján, az értéktörvény alapján történik. Az értéktörvény ily módon a kapitalizmusban a termelés szabályozója.

A szocializmusban, ahol a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak, a konkurrenciája és a termelési anarchia törvényének helyét pedig a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye foglalja el, az értéktörvény hatóköre elkerülhetetlenül korlátok közé szorul. Nem a mi óhajunk korlátozza, hanem a szocialista gazdasági rendszer objektív viszonyai korlátozzák.

Mindenekelőtt: az értéktörvény hatóköre a szocializmusban korlátozott, mert elsősorban az áruforgalomra, főképpen a személyes fogyasztás cikkeinek forgalmára terjed ki. Továbbá, mivel a munkaerő többé nem áru, a munkabér a szocializmusban nem a munkaerő értékének (árának) átalakult formája, hanem a munkabér színvonalát teljesen más törvények szabályozzák. Továbbá, a szocialista társadalomban tervszerűen állapítják meg a munka és az anyagi eszközök elosztásának arányát a különböző népgazdasági ágak között, a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése törvényének hatása alapján.

A felsoroltak következtében a szocializmusban az értéktörvény nem szabályozója a termelésnek. Csak az áruforgalomban, a cserében, főképpen a személyes fogyasztás cikkeit felölelő cserében tartja meg az értéktörvény bizonyos mértékig a szabályozó szerepét — mondja Sztálin elvtárs. A termelésre csak közvetve, azoknak az áruknak az értéke révén hat, amelyek az anyagi termelés területén foglalkoztatott dolgozók fogyasztásának tárgyai. Ebből következik, hogy az önköltséget, az árat, valamint a szocialista termelés és újratermelés egyéb elemeit az értéktörvény figyelembevételével alakítják ki, s hogy a szocialista felhalmozás, a jövedelműzés, az önálló elszámolás, az önköltség és az ár kérdései a szocialista gazdálkodás szempontjából elsőrendű jelentőségűek.

De ez nem változtat azon az általános tételen, hogy az értéktörvény hatóköre a szocializmusban szigorú korlátok közé szorult, hogy az értéktörvény elvesztette a termelés szabályozójának szerepét, a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye pedig szabadon érvényesülhet.

★

Sztálin elvtárs *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című munkájában azt írja, hogy a dialektikus módszer, a metafizika ellentétként a természetet, a társadalmat „nem egymástól elszakított, egymástól nem függő tárgyak, jelenségek véletlen halmazának tekinti, hanem összefüggő, egységes egészek, amelyben az egyes tárgyak, jelenségek szerves kapcsolatban vannak egymással, függnek egymástól és feltételezik egymást“.

Ilyen dialektikus egységben, amelyben a jelenségek szerves kapcsolatban vannak egymással, függnek egymástól, kell elméletileg leírunk a szocialista termelőmódot is. A szocializmus politikai gazdaságtanának az a feladata, hogy kifejtsa a szocializmus gazdasági törvényeinek és kategóriáinak rendszerét; ama törvényeit és kategóriáit, amelyek a szocialista társadalom reális valóságát, reális viszonyait belső kapcsolatukban és kölcsönös függésükben tükrözik.

A szocializmus gazdasági törvényeinek és kategóriáinak ilyen, belső összefüggésükben és dialektikus egységükben vett rendszerét Sztálin elvtárs munkái tárják föl. Sztálin lángelméje fölfedezte a szocialista termelőmód fejlődésének törvényeit; ezek a Kommunista Párt és népünk számára a valóság megismerésének eszközei, a kommunista társadalom építésére irányuló gyakorlati tevékenységünk irányelvei.

Sztálin elvtárs nemcsak fölfedezte a szocializmus gazdasági törvényeit és kategóriáit, hanem kölcsönös dialektikus összefüggésükben fejtette ki őket, megmutatta e törvények objektív logikáját, fölfedezte a szocializmus gazdasági alaptörvényét, megmutatta azt a mechanizmust, amellyel ez az alaptörvény közvetíti az összes többi gazdasági törvényt.

Mi az, hogy *gazdasági alaptörvény* — akár kapitalista társadalomról, akár szocialista társadalomról van szó? A gazdasági alaptörvény olyan törvény, amely az adott termelőmód fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát meghatározza. Az egyes gazdasági törvények a gazdasági fejlődésnek egy-egy oldalát vagy az újnatermelés egyes mozzanatait határozzák meg. A gazdasági alaptörvény azokat a fő vonásokat és követelményeket határozza meg, amelyek összefoglalják a társadalmi termelés jellegét, a termelőviszonyok adott típusának fő folyamatait.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye a maximális profit utáni hajsza. A maximális profit utáni hajsza a munkásosztály könyörtelen kizsákmányolása révén, az adott ország lakossága többségének tönkretétele és nyomorbadöntése útján valósul meg. A maximális profit utáni hajsza a modern imperializmus rablópolitikájának alapja. A gyarmatok és más függő és elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása, a gazdaság teljes militarizálása, új imperialista háborúk előkészítése és szervezése, hogy a monopoltőke meghatározott csoportjai megvalósíthassák világuralmukat — ezek azok a szennyes, véres módszerek, amelyeket az imperialisták a legnagyobb profit megszerzésére felhasználnak.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei, tanítja Sztálin elvtárs, a következők: „a maximális tőkés profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése révén, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikna 1952.)

A szocialista termelőmód lényege, fő oldalai teljesen ellentétesek a kapitalista termelőmóddal. Sztálin elvtárs a szocialista gazdasági rendszer fő vonásainak klasszikus elemzése során, a XVI. pártkongresszuson mondott beszámolójában hangsúlyozta, hogy a szocializmusban a termelés fejlődése nem a konkurrencia és a tőkés profit biztosításának elvét követi, hanem a tervszerű vezetés elvét és azt az elvet, hogy a dolgozók anyagi és kulturális színvonalát rendszeresen emelni kell. A szocialista társadalomban „a tömegek fogyasztása (vásárlóképessége) állandóan növekszik és túlszárnyalja a termelés növekedését...” (Sztálin Művei. 12. kötet. 345. lap. Szikra 1950.)

A *dialektikus és a történelmi materializmusról* című munkájában Sztálin elvtárs kimutatta, hogy — ellentétben a periódikus gazdasági válságok által minduntalan megrázkódtatott kapitalista termelés ciklikus fejlődésével — a szocialista gazdaság, amelynek egyik legfontosabb vonása a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti teljes összhang, a társadalmi tulajdon alapján gyors ütemben fejlődik, s nem ismeri a válságokat.

A XVIII. pártkongresszuson mondott beszámolójában Sztálin elvtárs kimutatta, hogy a szocialista ipar éppúgy, mint a kollektív mezőgazdaság, szakadatlanul tökéletesedik az új, legfejlettebb technika alapján.

Végül *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában Sztálin elvtárs a szocialista termelőmód legfontosabb vonásainak sokoldalú elemzése alapján így fogalmazta meg a szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásait és követelményeit: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján”. (Sztálin. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 41. lap. Szikra 1952.)

A *Kommunista Párt kiáltványá*-ban Marx és Engels megállapította, hogy a burzsoázia alapjával és bálványával — a termelőeszközök magántulajdonával — nem hagyott meg más kapcsolatot ember és ember között, mint a meztelen érdeket, az érzéketlen „készpénzt”. A kapitalista termelés célja a profitszerzés, s e cél eléréseért erejüket meghaladó munka kínjaira, munkanélküliségre, nyomorra, éhezésre és véres háborúkra kárhoztatják a tőke bérrabszolgáinak milliós seregeit.

A szocialista termelés célja az ember, állandóan növekvő és a szakadatlanul fejlődő termelés alapján egyre bőségesebben és teljesebben kielégülő anyagi és kulturális szükségleteivel együtt.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezése és sokoldalú megindokolása a marxista-leninista politikai gazdaságtan felbecsülhetetlen értékű gazdagítása. E két gazdasági alaptörvény sztálini meghatározása valamennyi ország munkásosztályát és marxista pártját fölvertezi a modern kapitalizmus fő

vonásainak ismeretével, megmutatja az új, szocialista rend és a kapitalista rend döntő különbségeit, s föltárja a szocialista gazdasági rendszer hatalmas fölényét a kapitalista rendszerrel szemben.

★

A szocializmus gazdasági törvényeinek jellemzése során gyakran összekevernek két különböző kérdést: a szocializmus gazdasági törvényei *keletkezésének*, eredetének és létezésének kérdését *alkalmazásuk* kérdésével.

A szocializmus gazdasági törvényei meghatározott gazdasági viszonyok alapján *keletkeznek*, s az emberek akaratától és tudatától függetlenül megvannak. De *alkalmazni* csak tudatosan lehet őket objektív természetük megismerése alapján, megtanulásuk után.

A szocializmus gazdasági törvényei olyan termelőmód törvényei, amely nem automatikusan, spontán módon keletkezett, hanem amelyet tervszerűen *teremtenek* meg és tervszerűen fejlesztenek, amely a néptömegek tudatos alkotó tevékenységének eredménye. A szocializmus politikai gazdaságtanának törvényeit, amelyek a társadalom létének objektív feltételeit, a társadalom anyagi életét, az objektív szükségszerűséget tükrözik, tudatosan alkalmazzák a szovjet társadalom fejlesztése végett.

Sztálin elvtárs, amikor föltárta a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése objektív törvényének természetét és a szubjektív tényező (a gazdaságpolitika és a tervezés helyessége) szerepét e gazdasági törvény realizálásában, egyúttal hangsúlyozta, hogy a termelés helyes tervezésének rendünkben rejlő lehetősége nem valósul meg automatikusan: „Ahhoz, hogy ezt a lehetőséget valósággá változtassuk, tanulmányoznunk kell, el kell sajátítanunk ezt a gazdasági törvényt, meg kell tanulnunk teljes hozzáértéssel való alkalmazását, olyan terveket kell összeállítanunk, melyek teljesen visszatükrözik ennek a törvénynek a követelményeit.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 11. lap. Szikra, 1952.)

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában, s ugyanígy a szocializmus idején is, a szocialista állam gazdasági szerepe a kapitalista állam szerepéhez képest gyökerében, elvileg megváltozik. A gazdasági törvények a kapitalizmusban, a magántulajdon szülte anarchia viszonyai között spontán módon és vakon törnek utat. Ezért ott az állami szervek gazdasági-szervező és kulturális-nevelő funkciója nem nyilvánulhat meg, mert nincs meg hozzá a szükséges anyagi alap. Csakis a termelőeszközök társadalmi tulajdonán nyugvó, a gazdaság tervszerű vezetését természeténél fogva megkövetelő szocialista termelőmód alapján jelent meg és bontakozott ki a szocialista állam szerveinek gazdasági-szervező és kulturális-nevelő funkciója.

Sztálin elvtárs a proletárdiktatúra három funkciójának jellemzése során a proletárdiktatúra harmadik fő funkcióját úgy határozza meg, hogy ez a hatalom felhasználása a munkásosztály által az új, szocialista társadalom *fölépítésére*.

A szocializmus gazdasági alapja meghatározó erőként hat az ezen alapnak megfelelő felépítmény viszonylatában. De a felépítmény (a szocialista állam, a politikai eszmék, az új elméletek, a társadalom jogi, filozófiai nézetei stb.) nem egyszerű reflexe a gazdasági alapnak. A proletárdiktatúra (mint felépítmény) a megérett gazdasági szükségsszerűség eredményeként született meg. De megszületése után maga is hatalmas erővé válik, aktívan hozzájárul alapjának kialakulásához és megszilárdulásához. Mindent elkövet, hogy segítse az új rendszert a régi alap és a régi osztályok megszüntetésében és megsemmisítésében.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában, s ugyanígy a szocializmus időszakában is világosan megnyilvánult a szocialista állam óriási vezető és átalakító szerepe. A munkásosztály eszközül használja föl ezt az államot, hogy teljesen megszüntesse a régi, kapitalista termelőviszonyokat, s megteremtse az új, szocialista termelőviszonyok osztatlan uralmát.

A modern kapitalizmus a fináncoligarchia monopóliumainak korlátlan uralma. Nem a burzsoá állam rendelkezik a gazdasággal, hanem ellenkezőleg, az államapparátus szolgálja a monopóliumokat. A burzsoá állam elősegíthet vagy akadályozhat egyes, a társadalomban spontán módon, szervezetlenül lezajló gazdasági folyamatokat, gyorsíthatja vagy lassíthatja ezeket a folyamatokat, de nem gyakorolhat tervszerű és valamennyire is meghatározó befolyást a kapitalista termelés fő folyamataira.

A szocialista állam, amely összpontosítja a legfontosabb termelőeszközöket, hatalmas politikai és gazdasági erő. A szovjet társadalom az emberiség történelmének első társadalmá, amelyben a hatalom a társadalom legfontosabb termelőerejéé, a dolgozó tömegeké, s amelyben a hatalom a népnek, az egész társadalmi gazdaság teremtőjének akaratát fejezi ki.

A szovjet állam második szakaszában, a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet időszakában az állam gazdasági-szervező és kulturális-nevelő funkciója teljesen kibontakozik.

A szocialista gazdaság haladásának óriási hajtóereje a Kommunista Párt és a szovjet állam *politikája*. Ez a politika, amelyet minden szakaszban a társadalom gazdasági fejlődésének reális szükségletei határoznak meg, maga is olyan anyagi erővé válik, amely nélkül lehetetlen a megérett gazdasági feladatok megoldása. A Kommunista Párt gazdaságpolitikájának anyagi megtestesítői a népgazdasági tervek, amelyek többé-kevésbé híven tükrözik a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése törvényének követelményeit.

A Kommunista Párt, a szocialista állam politikája a marxizmus-leninizmus tudományos alapzatára épül. Ebben a politikában a lenini-sztálini politikai gazdaságtannak az a tétele ölt testet, hogy a szocialista társadalom megismerheti az objektív gazdasági törvényeket és megtanulhatja teljesen szakszerű alkalmazásukat. Ebben az értelemben a politika, mint a gazdaság koncentrált kifejezése, mint az a szervező és irányító erő, amelyben megtestesülnek a társadalom megérett szükségletei, valamint e szükségletek kielégítésének útjai és eszközei, a szovjet rend létalapja.

A párt és a szovjet állam politikája, amelyet a társadalom anyagi fejlődésének létfontosságú szükségletei teremtenek meg, hatalmasan hat a gazdasági alap fejlődésének minden oldalára. Ebben kifejeződik a gazdaság és a politika egysége, az alap meghatározó szerepe a politika különböző oldalainak alakulásában, s a politika óriási arányú visszahatása a gazdaságra, a szocialista társadalom alapjára.

A szovjet nép a mindent legyőző Kommunista Párt vezetésével végzi békés, alkotó munkáját. A Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. kongresszusa világtörténelmi jelentőségű esemény volt.

„Jelenleg a Szovjetunió Kommunista Pártjának legfőbb feladata — olvassuk a XIX. kongresszus által elfogadott Szervezeti Szabályzatban —, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útján felépítse a kommunista társadalmat, szüntelenül emelje a társadalom anyagi és kulturális színvonalát, az internacionalizmus és az egész világ dolgozóival való baráti kapcsolatok megteremtésének szellemében nevelje a társadalom tagjait, minden módon erősítse a Szovjet Haza aktív védelmét ellenségeinek agresszív cselekedeteivel szemben.“

A Szovjetunió fejlesztését szolgáló ötödik ötéves terv irányelvei a kongresszus határozata alapján a gazdasági és kulturális építés nagyszabású programját szabják meg. Az új ötéves terv teljesítése hatalmas lépés lesz a szovjet társadalomnak a szocializmusból a kommunizmusba vezető fejlődése útján.

A szocializmus országát elragadta az építés nagy szenvedélye. A szocialista munka ereje megvalósítja a kommunizmus nagy építkezéseit. Meg kell feszítenünk minden erőnket, le kell küzdenünk a kommunista építés során fölmerülő nehézségeket, jól kell végeznünk a dolgozók kommunista nevelését, hogy sikeresen megoldhassuk a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet feladatait.

A Kommunista Párt, az új társadalom építése törvényeinek ismeretére támaszkodva, elvezette a szovjet föld népeit a szocializmus győzelméhez. A lenini-sztálini gazdaságtudomány biztos iránytű a kommunista társadalom nagyszerű építményén munkálkodó népünk számára és a népi demokratikus országok szocialista gazdaságának alapját építő dolgozók számára. A tájékozódóképesség erejével, világos távlatokkal, a győzelemben vetett hittel fegyverzik föl a tőkés országok munkásosztályát és a kiterjedt gyarmatvilág népeit az imperialista elnyomók ellen, a ragyogó jövőért, a szocializmusért növekvő erővel vívott harcukban.

Lenin és Sztálin pártja Sztálin elvtárs győzhetetlen tanításával, a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet feltételeinek és útjainak ismeretével felvértezve, tántoríthatatlanul vezeti a Szovjetország népeit a magasztos cél — a kommunizmus felé.

G. KOZLOV

A szocializmus gazdasági alaptörvénye

Sztálin elvtársnak a XIX. pártkongresszus előestéjén megjelent zse-niális új műve: *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* fölmérhetetlenül nagyjelentőségű a marxista-leninista elmélet s egész gyakorlati tevékenységünk szempontjából. Sztálin elvtárs műve újabb, magasabb szakasz a marxista-leninista politikai gazdaságtan fejlődésében. „Ebben a munkájában Sztálin elvtárs részletesen megvizsgálja az anyagi javak társadalmi termelésének és elosztásának a szocialista társadalomban érvényes törvényeit, meghatározza a szocialista gazdaság fejlődésének tudományos alapjait, megmutatja a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útját. A gazdasági elmélet kérdéseinek kidolgozásával Sztálin elvtárs messze előrevitte a marxista-leninista politikai gazdaságtant.” (*Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 100. lap. Szikra 1952.*)

Elvi szempontból óriási jelentőségű, hogy Sztálin elvtárs megokolta a gazdasági törvények objektív jellegét. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a tudomány törvényei — akár a természettudomány, akár a politikai gazdaságtan törvényeiről van szó — az emberek akaratától független objektív folyamatok tükröződései. Az emberek fölfedezhetik, megismerhetik ezeket a törvényeket, támaszkodhatnak rájuk, felhasználhatják őket a társadalom javára, más irányt szabhatnak egyes törvények romboló hatásának, korlátozhatják hatókörüket, teret adhatnak más törvényeknek, amelyek igyekeznek utat törni. E törvényeket azonban nem változtathatják meg, nem szüntethetik meg, s még kevésbé képesek új, tudományos törvények alkotására, létrehozására.

Marx—Engels—Lenin útmutatásait továbbfejlesztve, Sztálin elvtárs a marxista közgazdaságtudomány történetében először dolgozta ki részletesen a szocializmus gazdasági törvényei jellegének kérdését. Sztálin elvtárs hangsúlyozta: mélységesen hibásak azoknak a közgazdáknek a nézetei, akik úgy vélik, hogy a szovjet állam „megszüntet” vagy „átalakít” régi gazdasági törvényeket, s újakat „alakít ki”. Ha tagadjuk a gazdasági törvények objektív jellegét, s olyan képességet tulajdonítunk a társadalom vezető szerveinek, hogy gazdasági törvényeket „teremthetnek”, „megszün-

tethetnek“ vagy „átalakíthatnak“, ezzel eszmei alapot teremtünk a gazdaságpolitikában a kalandorságnak, a gazdaság gyakorlati vezetésében pedig a teljes önkénynek.

„Tegyük fel, hogy egy pillanatra annak a helytelen elméletnek az álláspontjára helyezkedtünk, amely tagadja azt, hogy a szocializmus idején a gazdasági életben objektív törvényszerűségek vannak, és azt hirdeti, hogy gazdasági törvényeket lehet „teremteni“, lehet „átalakítani“. Mire vezetne ez? Ez arra vezetne, hogy a káosz és a véletlenek birodalmába kerülnénk, ezektől a véletlenektől szolgai függőségbe jutnánk, megfosztanánk magunkat nemcsak attól a lehetőségtől, hogy bármit is megértsünk, de még attól a lehetőségtől is, hogy egyszerűen eligazodjunk a véletleneknek ebben a káoszában.

Ez arra vezetne, hogy felszámolnók a politikai gazdaságtant mint tudományt, mert a tudomány nem élhet és nem fejlődhet az objektív törvényszerűségek elismerése nélkül, e törvényszerűségek tanulmányozása nélkül. Ha pedig felszámolnók a tudományt, megfosztanók magunkat annak a lehetőségétől, hogy előre lássuk az események menetét országunk gazdasági életében, vagyis megfosztanók magunkat attól a lehetőségtől, hogy akárcsak a legegyszerűbb gazdasági vezetést is megszervezzük.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 84. lap. Szikra 1952.)

A társadalom korántsem tehetetlen a gazdasági törvényekkel szemben. Fölismerheti és fölhasználhatja ezeket a törvényeket, „megnyergelheti“ éppúgy, mint a természettudomány törvényeit. Csakhogy a természettudományban új törvény fölfedezése és alkalmazása többé-kevésbé simán történik, gazdasági téren viszont olyan új törvény fölfedezése és alkalmazása, amely a társadalom idejükmúltá erőinek érdekeit sérti, ezeknek az erőknek legkeményebb ellenállásába ütközik. A leghaladóbb osztály mindig és mindenütt arra törekszik, hogy a társadalom javára használja fel ezeket a törvényeket. Az idejükmúlt osztályok viszont szembeszállnak ezzel a törekvéssel. A proletariátus abban különbözik mindazoktól az osztályoktól, amelyek a történelem során bármikor gyökeres fordulatot hajtottak végre a termelőviszonyokban, hogy a proletariátus osztályérdekei megegyeznek a társadalom nagy többségének érdekeivel. A proletárforradalom ugyanis mindenfajta kizsákmányolást megszüntet, míg más osztályoknak csak a kizsákmányolás formáját megváltoztató forradalmi a társadalom többségének érdekeivel ellentétes szűk osztályérdekek szolgálatára korlátozódtak.

A gazdasági törvények egyik sajátossága (a természettudomány törvényeitől eltérően), hogy többségükben nem hosszúéletűek, csak meghatározott történelmi időszakban hatnak, majd pedig új törvényeknek adják át helyüket. Ámde az új gazdasági törvények nem az emberi akarat teremtményei, hanem az új gazdasági viszonyok talaján keletkeznek; a régi gazdasági törvényeket nem az emberek szüntetik meg, hanem e törvények

az új gazdasági viszonyok folytán elvesztik érvényüket, s letűnnek a színről. Vannak azonban olyan törvények is, amelyek valamennyi társadalmi alakulatna érvényesek. Ilyen például a termelőerők és a termelőviszonyok egységének törvénye valamely egységes társadalmi termelésben, a termelőerők és a termelőviszonyok közti viszony törvénye valamennyi társadalmi alakulat fejlődési folyamatában. Minden társadalmi-gazdasági alakulatnak megvan a gazdasági *alaptörvénye*, amely specifikusan történelmi törvény, csakis az adott társadalmi alakulat sajátos törvénye.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének feltárásával Sztálin elvtárs hatalmasan gazdagította a marxista-leninista politikai gazdaságtant.

Mi is a gazdasági alaptörvény? A gazdasági alaptörvény olyan törvény, amely az adott termelőmód fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem akármilyen folyamatait, hanem ennek a fejlődésnek valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, tehát az adott termelőmód *lényegét* határozza meg. A gazdasági alaptörvény megjelöli: először, a társadalmi termelés közvetlen célját, vagyis hajtóerőit a társadalom adott gazdasági rendszerében, a termelés egész irányát meghatározó indítókokokat; másodsor, a termelés adott célja elérésének eszközeit. Nyilvánvaló tehát, hogy a gazdasági alaptörvény ismeretében megérthetjük és megmagyarázhatjuk az adott gazdasági rendszer valamennyi törvényszerűségét; a gazdasági alaptörvény e rendszer mozgástörvénye.

Marx kifejtette, hogy a tőkés termelés célja és indítóoka az értéktöbblet termelése, hajtóereje a profitráta. A modern monopolkapitalizmus gazdasági alaptörvényének kérdését tisztázva, Sztálin elvtárs ezt írja: „Leginkább megközelíti a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fogalmát és értéktöbblet-törvény, a tőkés profit létrejöttének és növekedésének törvénye. Ez a törvény valóban eleve meghatározza a tőkés termelés fő vonásait. Az értéktöbblet-törvény azonban túlságosan általános törvény, nem érinti a legmagasabb profitráta problémáját, már pedig a legmagasabb profitráta biztosítása a monopolkapitalizmus fejlődésének feltétele.” (I. m. 39. lap.) Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy konkrétizálnunk kell az értéktöbblet-törvényt, tovább kell fejlesztenünk a monopolkapitalizmus viszonyaira alkalmazva. „A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásait és követelményeit körülbelül így lehetne megfogalmazni: a maximális tőkés profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján.” (I. m. 40. lap.)

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének megfogalmazásával Sztálin elvtárs föltárja és megvilágítja a kapitalizmus kirívó ellentmondásait, fölfedi a tőkés államok agresszív, nabló politikájának okait és gyökereit.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye szöges ellentéte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének. „A szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásait és követelményeit körülbelül így lehetne megfogalmazni: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján.“ (I. m. 41. lap.)

Sztálin elvtárs tudományos tette, a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezése: a Szovjetunió szocialista építése nagyszerű tapasztalatainak összegezése. E törvény fölfedi és megvilágítja a termelőerők szakadatlan fejlődésének, a dolgozók anyagi jóléte és kulturális életszínvonala szüntelen emelkedésének okait a szocialista társadalomban.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének feltárásával Sztálin elvtárs újabb eszmei fegyverrel gazdagítja a monopóliumok uralma ellen, az imperializmus ellen, s a kommunizmus győzelméért harcoló munkásosztályt és az egész világ dolgozóit.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye mindenekelőtt arra a kérdésre válaszol, mi a szocialista termelés célja. Sztálin elvtárs már *Anarchizmus vagy szocializmus* című művében megírta, hogy a szocialista termelés fő célja a társadalom szükségleteinek közvetlen kielégítése lesz. „... a jövő termelés fő célja a társadalom szükségleteinek közvetlen kielégítése, nem pedig eladásra szánt áruk termelése a tőkés hasznának növelése kedvéért.“ (*Sztálin Művei* I. kötet. 351. lap. Szikra 1949.)

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusára készült lenini programtervezetben ezt olvashatjuk: „A munkásosztály valóságos fölszabadításához a kapitalizmus egész fejlődésével előkészített szociális forradalom szükséges, vagyis: a termelőeszközök magántulajdonának felszámolása, a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vétele, s a tőkés árutermelés felváltása a termékek társadalmi méretekben szervezett szocialista termelésével, hogy a társadalom minden tagjának biztosíthassuk a teljes jólétet és a sokoldalú, szabad fejlődést.“ (*Lenin Művei*. 6. kötet. 12. lap. Oroszul.)

A proletárdiktatúra megteremtése után Lenin és Sztálin nem egyszer hangsúlyozta, hogy a szovjet gazdaság feladata az egész társadalom szükségleteinek kielégítése. „... Mi nem burzsoá gazdaságot építettünk, ahol mindenki csak saját magánérdekeivel törődik, és senki sem törődik az állammal mint egésszel, ahol senkit sem érdekel a gazdaság tervszerű szervezése állami méretekben. Nem, mi szocialista társadalmat építettünk. Ez azt jelenti, hogy nekünk számolni kell a társadalom mint egész szükség-

leteivel, azt jelenti, hogy tervszerűen, tudatosan, összoroszországi méretekben kell megszervezni a gazdaságot“ — mondotta Sztálin elvtárs 1920 november 6-án a Bakui Szovjet ünnepi ülésén. (*Sztálin Művei*. 4. kötet. 410—411. lap. Szikra 1950.)

A XVI. pártkongresszuson mondott beszámolójában Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a szovjet gazdasági rendszerben „a termelés fejlesztését nem a konkurrencia és a tőkés haszon biztosításának elve szabja meg, hanem a tervszerű vezetés elve s a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának rendszeres emelésének elve“, s hogy „a nemzeti jövedelem elosztása nem a kizsákmányoló osztályok és nagyszámú élősdik cselédségük gazdagodásának érdekében, hanem a munkások és parasztok anyagi helyzetének rendszeres javítása s a városi és falusi szocialista termelés bővítése érdekében történik“. (*Sztálin Művei*. 12. kötet. 343—344. lap. Szikra 1950.)

Sztálin elvtárs rendkívül nagy mértékben gazdagította a marxista-leninista elméletet azzal a meghatározásával, hogy a szocialista termelés célja az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése, e cél elérésének eszköze pedig a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése.

Az egész társadalom szükségleteinek maximális kielégítését a történelemben először a szocializmus tűzhetette ki céljául. Ez a cél objektív következménye a munka- és termelőeszközök szocialista tulajdonának. A szocializmus előtt egyetlen társadalmi-gazdasági alakulat társadalmi termelésének sem lehetett ilyen célja.

A klasszikus polgári politikai gazdaságtan annakidején megkísérelte, hogy a munkást és a tőkést úgy tüntesse fel, mint a termelésért való termelés „történelmi szükségszerűségének“ megvalósítására szolgáló gépet. Ezzel akarta beoltani a munkásokba azt a szemléletet, hogy életük mindenkor célja a termelés, a termelés célja pedig a gazdagság, amely állítólag a társadalom további felvirágzásához szükséges. Így igyekeztek a polgári közgazdák szentesíteni és örökkévalónak föltüntetni az ellentétes osztályérdekekkel terhes társadalmat. Csakhogy, amikor a klasszikus polgári politikai gazdaságtan egyszerű termelőeszközzé alacsonyította le az embert, egyúttal megmutatta a munkás valódi helyzetét is: a munkás a kapitalizmusban a tőkésosztály értéktöbbletet termelő eszköze, a profitszerzéshez szükséges eleven gép. A „termelés a termelésért, a társadalom gazdagságáért“ formula mögött a tőkés profitjáért, az értéktöbblet termeléséért folytatott termelés rejtőzött. A tőkés termelésnek sohasem volt célja a nép szükségleteinek kielégítése. A tőkés termelés közvetlen célja minden esetben az érték növelése, értéktöbblet termelése. Anyagi javak, használati értékek termelése csak kényszerű szükségesség a tőkés számára: a használati érték csak azért érdekli őket, mert használati érték nélkül értékről és értéktöbbletről sem lehet szó. A használati értékek termelése tehát a tőkés termelésben alárendelt jelentőségű. „... A kapitalista termelés célja

a profitszerzés. Ami a fogyasztást illeti, arra a kapitalizmusnak csak annyiban van szüksége, amennyiben biztosítja a profitszerzés feladatát. Ezen túl a fogyasztás kérdésének a kapitalizmus számára nincs értelme. Az ember a maga szükségleteivel eltűnik a látóköréből.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 76—77. lap. Szikra 1952.)

A profitszerzés céljából folyó termelés szüntelenül újratermeli a tőkés és a munkás közti viszonyokat. Az ilyen termelési folyamat eredményeként a tőkés, a termelőeszközök tulajdonosa, növeli tőkéjét, gyanapítja a munkás kizsákmányolásának eszközeit. Ha a termelés célja a profit, objektíve teljesen elkerülhetetlen a munkás egyre fokozódó kizsákmányolása, mind súlyosabb abszolút és viszonylagos elnyomódása. Bárhogyan fejlődjenek is a termelőerők, ez a munkást a kapitalizmusban nem teszi gazdagabbá, hanem csak szegényebbé. A közvetlen termelők elválasztása a termelőeszközöktől történelmileg a tőkés termelőmód kialakulásának kiindulópontja volt. De ami kezdetben létrejöttének feltétele, a későbbiek során a tőkés termelés állandó eredményeként örökítődik meg. A tőkés termelés romlásba és nyomorba dönti a dolgozókat, szellemileg elnyomorítja őket.

Az imperializmus különféle színárnyalatú védelmezői — a polgári közgazdák, a jobboldali szociáldemokraták, a reakciós szakszervezeti vezetők és a nyílt fasiszták — hűségesen szolgálják gazdáik, a monopolisták érdekeit, s minden úton-módon igyekeznek „bebizonyítani“, hogy a tőkés termelés célja: a társadalom szükségleteinek közvetlen kielégítése. A kapitalizmus fejlődésének története és az egész mai tőkés valóság viszont igazolja, hogy csakis a marxizmus-leninizmus tétele helyes, amely szerint az anyagi javak termelését a kapitalizmusban „nem a dolgozó tömegek anyagi helyzete javításának elve, hanem a nagy tőkés profit biztosításának elve szabja meg“. (Sztálin Művei. 12. kötet. 344. lap. Szikra 1950.)

A monopolkapitalizmus a maximális profitszerzés kíméletlen törvényének rendeli alá a dolgozót. A tőkés a dolgozók legállatiasabb kizsákmányolása árán halmozzák fel a gazdagságot; ez a tőkés gazdagság pedig eszköz a dolgozók kizsákmányolásának és kirablásának további kiterjesztésére. A modern monopolkapitalizmus főkolomposai a maximális profit hajhászása közben határtalanul fokozzák a munkások kizsákmányolását, leigázzák és kirabolják a gyarmatok és más elmaradott országok lakosságát, a finánc-tőke mágnásainak a legjobb „üzletet“ ígérő új háborúkat szerveznek, s minden eszközzel világuralomra törnek. A tőkés országok lakosságának a maroknyi monopolista maximális profitjáért elnyomott többségét nyomorúságos tengődésre ítélik, s véres háborúba kergetik.

Az egész társadalom érdekeit szolgáló termelés, a szocializmus termelése azt jelenti, hogy az emberiség történetében először válik a társadalmi termelés céljává az ember, szükségleteivel együtt. „A szocialista termelés célja nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése.“ (Sztálin.

A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 77. lap. Szikra 1952.) A szocialista társadalomban tehát a javakat az emberek szükségleteinek kielégítésére termelik, hogy megteremthessék az emberi személyiség sokoldalú kibontakozásának föltételeit. Az anyagi termelés mindenkör a társadalom életének alapja; anyagi javak termelése nélkül az ember nem lehet meg. Ez azonban nem függ össze azzal a kérdéssel, hogy mi az egyes társadalmi—gazdasági alakulatok társadalmi termelésének közvetlen célja. A szocialista rend nem tekintheti öncélúnak a termelést. Itt a termelés csak eszköze az ember sokoldalú fejlődésének, csak feltétele a nép anyagi és kulturális életszínvonala szakadatlan emelkedésének. Sztálin elvtárs utalt rá, hogy a szocialista társadalom a szocialista termelést *alárendeli* fő céljának: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítése biztosításának.

A Szovjetunióban már fölépített szocializmus a gyakorlatban bebizonyította, hogy a társadalmi tulajdon uralma korlátlan teret nyit a termelőerők fejlődésének, s beláthatatlan távlatú lehetőségeket biztosít az emberek növekvő szükségleteinek kielégítésére. Az emberért, az ember szükségleteinek közvetlen kielégítéséért folyó termelés jellemzi a szocializmus fenkölt, humánus célját, haladó szerepét, s a kapitalizmussal szemben mérhetetlen fölényét. A szocialista Szovjetunió való élete a legragyogóbb és legszembetűnőbb cáfolata a monopoltőkét szolgáló tudós lakájok képmutató és embergyűlölő, a tömegek nyomorát és szenvedéseit örökkévalónak föltüntető agyrémeinek; cáfolata az emberek pusztítását prédikáló mindenféle újmalthusiánus és más efféle „elméletnek“.

A szocialista termelés új céljai a társadalmi fejlődés új ösztönzőit, új mozgató rugóit teremtik meg, s ezek a szocializmus növekedésével mind erősebbé válnak. „... A haszonszerzés — mondotta Sztálin elvtárs az első amerikai munkásküldöttséggel folytatott beszélgetése során — szocialista iparunknak se nem célja, se nem hajtóereje. Akkor hát mi a mi iparunk hajtóereje?

Mindenekelőtt az a körülmény, hogy a gyárak nálunk nem a tőkéssek, hanem az egész nép tulajdonában vannak, hogy a gyárakat nem a tőkéssek emberei, hanem a munkásosztály képviselői igazgatják. Az a tudat, hogy a munkások nem a tőkésseknek, hanem saját államuknak, saját osztályuknak dolgoznak, — ez a tudat iparunk fejlődésének és tökéletesedésének hatalmas hajtóereje...

Másodszor, az a körülmény, hogy az ipari jövedelem nálunk nem egyes személyek meggazdagodását szolgálja, hanem az ipar további kibővítését, a munkásosztály anyagi és kulturális helyzetének javítását, a munkásoknak és parasztoknak szükséges iparcikkek olcsóbbodását, vagyis megint csak a dolgozó tömegek anyagi helyzetének javítását...

Harmadszor, az a körülmény, hogy az ipar államosítása megkönnyíti az egész ipar tervszerű vezetését. (Sztálin Művei. 10. kötet. 129, 131, 132. lap. Szikra 1952.)

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a szovjet ipar fejlődésének ezek az új ösztönzői és hajtóerői „feltétlenül állandóan ható ösztönzők és hajtóerők. És minél jobban fog fejlődni iparunk, annál nagyobb lesz e tényezők hatóereje és jelentősége”. (Sztálin Művei. 10. kötet. 132. lap. Szikra 1952.)

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban a fejlődésnek olyan fontos ösztönzőit hívta életre, mint a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a népek barátsága, a szovjet hazafiság.

A szocialista gazdasági rend által objektíve meghatározott új termelési cél jelentősége ragyogóan megmutatkozik a munkatermelékenység növekedésének új törvényszerűségeiben. A szocializmus társadalmi termelésének célja — az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése — leghatalmasabb ösztönzője a munkatermelékenység olyan gyors emelkedésének, amelyhez hasonlót egyetlen termelőmód sem ismert. A szocialista munkaverseny és a Sztahanov-mozgalom kibontakozásának közvetlen oka: a szocialista termelés célja és jellege. Mint ismeretes, Sztálin elvtárs a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán kifejtette: a Sztahanov-mozgalom alapja mindenekelőtt az volt, hogy gyökeresen megjavult a munkások anyagi helyzete, s a Sztahanov-mozgalom egyik legfontosabb forrása az, hogy a Szovjetunióban nincs kizsákmányolás.

A szocializmus és a kommunizmus győzelméhez feltétlenül szükséges a munkatermelékenység növekedése: nélküle lehetetlen akár a nép jólétének emelkedése, akár a szocialista fejlődés gyors ütemének megtartása. A munkatermelékenység mégsem öncél a szocializmusban. A munkatermelékenység növekedése — a szocialista termelés céljának megfelelően — eszköz a társadalmi termelőerők fejlesztésére, ami a nép állandóan növekvő szükségleteinek kielégítését és az ember sokoldalú fejlődése feltételeinek megteremtését szolgálja. Ezért a munkatermelékenység fokozása a szocialista társadalom fejlődésének bizonyos szakaszán feltétlenül a munkanap megrövidítését eredményezi majd.

A szocializmus győzelme előtt sohasem rövidült meg a munkanap a munka termelékenységének emelkedése miatt. A kapitalizmusban a munka termelékenységének növekedése csupán a szükséges munkaidőt rövidíti meg, de ennek rovására meghosszabbítja a többletmunkaidőt; a munka termelékenységének növekedése a kapitalizmusban a munkaintenzitás növekedését, valamint a tőkés elnyomás és kizsákmányolás fokozását eredményezi. Marx hangsúlyozta: „A munka gazdaságossá tétele a munka termelőerejének fejlesztésével... a tőkés termelési módban egyáltalában nem a munkanap megrövidítését célozza. Célja csak az, hogy egy bizonyos árumennyiség előállításához szükséges munkaidőt rövidítse meg.” (Marx. A tőke. I. kötet. 346. lap. Szikra 1949.) A történelem során először a

szocializmus gazdasági törvényeiből kiinduló szovjethatalom proklamálta, hogy a munka termelékenységének növelése a munkanap megrövidítésének feltétele.

A *szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében Sztálin elvtárs a szocialista gazdaságból a kommunista gazdaságba való átmenet előkészítésének egyik feltételéül jelöli meg „a társadalom kulturájának olyan növekedését, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, hogy a társadalom tagjai olyan képzettséget szerezhessenek, amely elegendő ahhoz, hogy a társadalmi fejlődés aktív tényezőivé váljanak, hogy szabadon választhassanak foglalkozást és ne legyenek a fennálló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva”. De ehhez — hangsúlyozza a továbbiakban Sztálin elvtárs — „mindenekelőtt legalábbis hat, majd öt órára kell csökkenteni a munkanapot”. (I. m. 68. lap.)

A szocializmus gazdasági alaptörvényének, a szocialista termelés céljának és feladatainak követelményeiből kiindulva kell vizsgálnunk a szovjet népgazdaság jövedelmezőségének kérdését is. A szocialista gazdasági rendszerben nem érvényes sem a maximális profit biztosításának törvénye, sem az átlagprofitráta törvénye. A szocialista társadalom különféle vállalatok létesítésekor azt mérlegeli, hogy ezek a vállalatok szükségese-e a termelés növekedéséhez, s ennek alapján a társadalom tagjai szükségleteinek kielégítéséhez, valamint a szocialista ország gazdasági hatalmának további megszilárdításához. Mint Sztálin elvtárs mondja, a szocialista vállalatoknak „fejlődésükhöz nincs szükségük sem maximális haszonra, sem átlagprofitráta, hanem megelégedhetnek minimális haszonnal is, sőt néha megelégedhetnek minden haszon nélkül is...” (Sztálin Művei. 12. kötet, 141. lap, Szikra 1950.)

A szocialista gazdaság egészének biztosítania kell a bővített újratemeléshez, a népgazdaság fejlődéséhez és növekedéséhez szükséges felhalmozást. Ebben az összefüggésben igen nagy jelentőségű az egyes vállalatok és termelési ágak jövedelmezősége is. Amde ezt a jövedelmezőséget — mint Sztálin elvtárs több ízben hangsúlyozta — nem szabad kalmár módjára, az adott pillanat szempontjából nézni. A szocialista társadalom marxista módon közeledik ehhez a kérdéshez: az egész népgazdaság szempontjából, néhány év távlatában nézi a jövedelmezőséget. „Ha a jövedelmezőséget nem egyes vállalatok vagy termelési ágak szempontjából és nem egy év távlatában, hanem az egész népgazdaság szempontjából és mondjuk, 10—15 év távlatában nézzük — ami az egyetlen helyes eljárás ebben a kérdésben —, akkor az egyes vállalatok vagy termelőágak ideiglenes és nem tartós jövedelmezőségét össze sem lehet hasonlítani a tartós és állandó jövedelmezőségnek azzal a legmagasabb formájával, amelyet a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatása és a népgazdaság tervezése nyújt azzal, hogy megszabadít bennünket a gazdaságot romboló és a

társadalomnak óriási anyagi kárt okozó periódikus gazdasági válságoktól és biztosítja számunkra a népgazdaság szakadatlan és igen gyors ütemű fejlődését.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 26. lap, Szikra 1952.)

Országunk iparosításának Sztálin elvtárs által föltárt szovjet módszere ragyogó példája annak, hogyan hatnak a szocialista termelés új fejlődéstörvényei, s miként alkalmazza tudatosan e törvényeket a kommunista párt és a szocialista állam. Eltérően a tőkés országoktól, amelyekben az iparosítás rendszerint a leginkább jövedelmező könnyűiparral kezdődik, a Szovjetunió dolgozói a nehézipar fejlesztésével kezdték az iparosítást, noha akkor alig-alig, sok esetben pedig egyáltalán nem hajtott hasznot. Ha a szocialista gazdaságban a maximális profit biztosításának törvénye, vagy akár csak az átlagprofitráta törvénye érvényesülne, nem építhettük volna fel oly hamar szocialista iparunkat, nem teremthettük volna meg nagyüzemi mezőgazdaságunkat, képtelenek lettünk volna elmaradott agrárországunkat ugrásszerű hirtelenséggel erős ipari nagyhatalommá változtatni, s a dolgozók jólétének szüntelen emelkedéséhez szükséges feltételeket előkészíteni. A kommunista párt döntő vereséget mért mindazokra az ellenséges elemekre, amelyek visszafelé húzták, s minden úton-módon a kapitalista fejlődés útjára akarták taszítani a pártot.

Különösen szemléltetően mutatja a szocialista termelés irányát és célját a nép növekvő szükségleteinek lehető legnagyobb mértékű kielégítése. Sztálin elvtárs nem egyszer hangsúlyozta, hogy a szocializmus csak a termék- és árubőség alapján, a dolgozók jómódú élete alapján, a kulturáltság viharos növekedése alapján építhető fel. Az *Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt XIV. konferenciájának eredményeihez* című beszámolójában ezt mondotta: „... a szovjet rendszer és a proletárdiktatúra csak akkor fejlődhet, ha a munkásosztály anyagi jóléte és kulturális színvonala állandóan emelkedik, ha a Szovjetország minden dolgozójának helyzete állandóan javul...“ (Sztálin Művei. 7. kötet. 101. lap. Szikra 1951.)

A Szovjetunióban gyorsan javul a néptömegek jóléte. Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson mondott beszámolójában fontos adatokkal jellemezte a szovjet nép jólétének növekedését: „A szovjet nép növekvő anyagi jólétének legfontosabb mutatója a nemzeti jövedelem szüntelen emelkedése. A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1940-től 1951-ig 83 százalékkal növekedett. A Szovjetunióban az egész nemzeti jövedelem a dolgozók közkinccse, ellentétben a kapitalista országokkal, ahol a nemzeti jövedelemnek több mint a felét a kizsákmányoló osztályok sajátítják el. A nemzeti jövedelemnek mintegy háromnegyed része a szovjet dolgozók személyes anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítését szolgálja, a fennmaradó részt pedig a szocialista termelés bővítésére, s más állami és társadalmi szükségletekre fordítják.“ (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SZK(b)P XIX. kongresszusának. 68—69. lap. Szikra 1952.)

A dolgozók reáljövedelme növekedésének egyik legfontosabb forrása a közszükségleti cikkek árának rendszeres csökkentése. Az állami kiskereskedelmi árakat 1947-től 1952-ig ötször csökkentették, s most az élelmiszerek és iparcikkek ára átlagosan feleannyi, mint 1947. negyedik negyedében volt. A szovjetország munkásai és alkalmazottai az állam terhére részesülnek társadalombiztosítási juttatásokban, nyugdíjkifizetésben, fizetett szabadságban, ingyen vagy mérsékelt összegért üdülésben, illetve gyermekeik nyaraltatásában. Az állam a város és a falu minden dolgozójának biztosít ingyenes orvosi ellátást, ingyenes tanulást, az általános és a hétéosztályos iskolában, ösztöndíjat, a sokgyermekes és a magános anyáknak pedig anyagi támogatást. Az említett pénzbeli juttatások és egyéb kedvezmények, amelyekben a városi és falusi dolgozók részesültek, 1940-ben 40,8 milliárd rubelre, 1951-ben pedig 125 milliárd rubelre rúgtak.

A munkások és alkalmazottak egy dolgozóra számított reáljövedelme 1951-ben körülbelül 57 százalékkal volt nagyobb, mint 1940-ben, a parasztok egy dolgozóra számított reáljövedelme pedig körülbelül 60 százalékkal emelkedett 1940-hez képest.

A Szovjetunióban nagyszabású lakóházépítkezés és városrendezés folyik. A városokban és a munkáslakótelepeken csak a háborútáni évek folyamán több mint 155 millió négyzetméter területű lakást, vidéken pedig több mint 3,8 millió lakóházat építettek.

Az egészségvédelem állami kiadásai, ideértve az e célra fordított társadalombiztosítási kiadásokat, 1940-től 1951-ig 11,2 milliárd rubelről 26,4 milliárd rubelre emelkedtek. A városi és vidéki kórházak fekvőhelyeinek száma 1951-ben 30 százalékkal volt több, mint 1940-ben. Kibővült a szanatoriumok hálózata. Az orvosok száma pedig 80 százalékkal emelkedett.

„Népünk anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedése és lakosságunk egészségügyi ellátásának megjavulása eredményeképpen csökkent a halandóság. Az elmúlt három év alatt a lakosság számának tiszta szaporulata 9 500 000 fő volt.” (I. m. 70—71. lap.)

Csak a háborútáni években 23 500 iskolát építettek a Szovjetunióban. A tanulók száma jelenleg 57 millió, majdnem 8 millióval több, mint 1940-ben. A könyvtárak száma 1939-hez képest 1 200 000-rel emelkedett. A könyvek évi példányszáma eléri a 800 milliót, s 1940-hez képest 18-szorosra emelkedett. A városi és falusi filmvetítőgépek száma 1939 óta csaknem megháromszorozódott.

A Szovjetunió 1951—1955. évi öt éves tervének a XIX. pártkongresszuson elfogadott irányelvei előíranyozzák: a nemzeti jövedelemnek legalább 60 százalékos emelkedését, a munkások és alkalmazottak reálbérének 35 százalékos növekedését, a kiskereskedelmi árak csökkentésével is számolva, a kolhozparasztnak pénzbeli és (pénzben kifejezett) természetbeni jövedelmének 40 százalékos emelkedését, az állami lakóházépítésre szánt beru-

házások megkétszerezését, a kórházak, üdülők, szanatóriumok és gyermekgondozó intézmények befogadóképességének jelentős növelését, a könyvtárak, klubok, mozik számanak további gyarapítását, a könyvkiadás növelését. A társadalom kulturális emelkedésének biztosításáról szóló sztálini útmutatásnak megfelelően, az ötéves terv előíranyozza a hétosztályos oktatásról az általános középfokú (tízosztályos) oktatásra való áttérést a köztársaságok fővárosaiban, jelentősebb városaiban, a területi, határterületi és nagyobb ipari központokban, s megteremti azokat a feltételeket, hogy a következő ötéves terv során minden városban és faluban teljesen megvalósulhasson az általános középfokú (tízosztályos) oktatás; a középiskolákban megkezdődik a politechnikai oktatás, s az ötéves terv folyamán megteszünk a szükséges intézkedéseket, hogy áttérhessünk az általános politechnikai oktatásra, s tovább növelhessük a főiskolák és a középfokú szakiskolák tanulójának számát.

★

„... Az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása — tanítja Sztálin elvtárs — ez a szocialista termelés célja; a szocialista termelés szakadatlan növelése és tökéletesítése a legfejlettebb technika alapján — ez a cél elérésének eszköze.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 77. lap. Szikra 1952.) A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli a szocialista termelés színvonalának emelkedését, mert enélkül nem biztosítható a nép növekvő szükségleteinek kielégítése. A termelés szakadatlan növekedésének lehetőségét a szocialista tulajdon uraima, valamint a termelőerők és a termelőviszonyok teljes összhangja teremti meg. A szocializmusban a termelőfolyamat társadalmi jelleget a termelőeszközök társadalmi tulajdona támasztja alá. „Ezért — mondja Sztálin elvtárs — a Szovjetunióban a szocialista termelés nem ismeri az időszakonként visszatérő túltermelési válságokat és az azokkal kapcsolatos visszasságokat.

Ezért a termelőerők itt gyorsított ütemben fejlődnek, mivel a velük összhangban levő termelőviszonyok szabad teret engednek fejlődésüknek.” (Sztálin. A leninizmus kérdései. 694—695. lap. Szikra 1951.)

A Szovjetunióban tehát a szocialista termelőviszonyok jelentik azt a fő és döntő erőt, amely meghatározza a termelőerők szakadatlan és óriási arányú fejlődését, s hétmériöldes léptekkel hajtja előre a termelőerők fejlődését.

Egészen mást látunk a kapitalizmusban, ahol a termelőviszonyok már régóta fékezik, béklyóba szorítják a termelőerők fejlődését. A kapitalizmusban a termelés ciklikusan fejlődik, s a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás magánformája közt lévő ellentmondás föltétlenül válságokat

eredményez. A kapitalizmus fő ellentmondása a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye hatásának mélységesen ellentmondásos jellegében fejeződik ki. A profithajszában a tőkészek fokozzák a munkások kizsákmányolását, s vállalataik termelő lehetőségeinek határtalan növelésére törekszenek. De a dolgozók kizsákmányolásának fokozása, mint a cél elérésének, a legnagyobb profit megszerzésének eszköze, azt jelenti, hogy a tömegek fizetőképes kereslete mindinkább elmarad a termelés növekedésétől, hogy a túltermelési válságok egyre mélyebbek, élesebbek és pusztítóbbak lesznek. A kapitalizmusban tehát mély ellentmondás van a termelés célja és e cél megvalósításának eszközei közt. „Az eszköz — a társadalmi termelőerők feltétel nélküli kifejlesztése — folytonosan összeütközésbe kerül a korlátolt céllal, a megévő tőke értékestésével.“ (Marx. A tőke. III. kötet. 289. ap. Szikra 1951.) Különösen kiéleződnek a tőkés termelés ellentmondásai az imperializmusban. A monopóliumoknak nem átlagprofitra, nem is extra-profitra, hanem maximális profitra van szükségük, hogy többé-kevésbé rendszeresen megvalósíthassák a bővített újnatermelést. A maximális profit biztosítása még szűkebb keretek közé szorított cél, mint a profithajszá általában. E cél elérésére irányuló törekvés az adott tőkés ország népének meg más népeknek még fokozottabb kizsákmányolásával és kirablásával jár. A termelőerők és a termelőviszonyok konfliktusa a végsőig kiéleződik. „Ha a kapitalizmus meg tudná azt tenni, hogy a termelést ne a maximális haszonszerzés érdekében, hanem a néptömegek anyagi helyzetének rendszeres javítása érdekében szervezze meg, ha meg tudná azt tenni, hogy a profitot ne az élősdű osztályok szeszélyeinek kielégítésére, ne a kizsákmányolás módszereinek tökéletesítésére, ne tőkekivitelre, hanem a munkások és parasztok anyagi helyzetének rendszeres javítására fordítsa, akkor nem lennének válságok. Akkor azonban a kapitalizmus sem volna kapitalizmus. Hogy megszüntessük a válságokat, meg kell semmisíteni a kapitalizmust.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 264. lap. Szikra 1950.)

A szocialista termelés célja — az egész társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása — határtalan fejlődési lehetőségeket biztosít a termelőerőknek. A szocializmus gazdasági törvényei lehetővé teszik a szocialista termelés szüntelen emelkedését. A termelés szüntelen emelkedése egyik legfontosabb és legjellemzőbb megnyilvánulása a szocialista gazdasági rendszer haladó voltának és tölényének a kapitalizmussal szemben.

A Szovjetunió szocialista ipara szüntelenül fejlődik. Az 1917 óta eltelt 35 év alatt a tőkés világ a túltermelési válságok egész sorát élte át (az 1920—1921-es, az 1929—1933-as, az 1937—1938-as években). A Szovjetunió szocialista termelése ellenben töretlenül emelkedik. 1929-től 1951-ig a Szovjetunió ipari termelése majdnem 13-szorosra emelkedett, bár a német fasiszta rablók a Nagy Honvédő Háború idején óriási károkat okoztak a szovjet népgazdaságnak. A háborúutáni első öt éves terv ide-

jén a szovjet ipar 1940-hez képest 73 százalékkal növelte termelését. Az új ötéves terv körülbelül 70 százalékban irányozza elő az ipari termelésnek 1950-hez viszonyított emelkedését. Ezzel szemben a tőkés termelés a második világháború után a kapitalista világrendszer általános válságának elmélyülése következtében különösen ingataggá vált. Az Amerikai Egyesült Államok ipari termelése 1951-ben nem érte el a háborús 1943. év színvonalát, jóllehet Amerika megkaparintotta számos tőkés ország piacát s eszeveszett fegyverkezési hajzába kezdett. Az Egyesült Államok és több más tőkés ország termelése 1952-ben tovább hanyatlott. A hadiipari termelés felduzzasztása föltétlenül előkészíti újabb nagy gazdasági válság kirobbantását.

A szüntelenül emelkedő termelés tehát csak a szocializmus jellemzője. Ez a szüntelen emelkedés azonban nem a szocialista termelés „automatikus”, ösztönös fejlődésének eredménye. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a tervszerű (arányos fejlődés törvénye, amely a konkurrenciának és a termelési anarchiának a kapitalizmusban érvényes törvénye ellentétéként keletkezett, lehetővé teszi a szocialista népgazdaság tervszerű vezetését. Föltétlenül szükséges, hogy a népgazdaság szocialista tervezése megfeleljen a gazdasági alaptörvény és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődési törvénye követelményeinek. „Hogy biztosítsuk az egész társadalmi termelés szüntelen növekedését, s hogy országunkban megteremtsük a termékek bőségét, ahhoz az szükséges, hogy tökéletesen elsajátítsuk az anyagi, pénzügyi és munkaerőtartalékok tervszerű és észszerű felhasználásának művészetét, mégpedig úgy, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeiből indulunk ki, s minden tekintetben számolunk a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel.” (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 107. lap. Szikra 1952.)

Hogy a szocialista termelés szüntelen növekedésének lehetősége valósággá váljék, biztosítanunk kell, hogy elsősorban fejlődjék a termelőeszközök termelése, vagyis a nehézipar. A termelőeszközök termelésének elsősorban való fejlesztése nélkül nem fejlődhetett volna szüntelenül az egész ipar, a népgazdaság minden ága, nem növekedhetett volna a fogyasztási cikkek termelése. A termelőeszközök termelésének elsősorban történő növelése szükséges feltétele annak, hogy tovább erősödjék a szovjetország gazdasága és honvédelme.

A kommunista párt a nép ellenségeivel vívott kemény harcok közepette biztosította a termelőeszközök termelésének nagy arányát, s különösen az ipar szívének, a gépgyártásnak nagy súlyát a termelés egészében. A termelőeszközök gyártó ipar termelése 1951-ben 2,4-szer, 1952-ben pedig 2,7-szer volt nagyobb mint 1940-ben. A XIX. pártkongresszus irányelvei az ötödik ötéves tervhez a termelőeszközök termelésének évi átlagos növekedési ütemét 13 százalékban, az egész ipari termelés növekedése körülbelül 12 szá-

zalékban, a fogyasztási cikkek termelésének évi átlagos növekedését pedig 11 százalékban szabja meg.

A termelőeszközök termelése nem öncél. A termékeket végeredményben nem termelés, hanem fogyasztás végett termelik. A nép anyagi és kulturális színvonalának szakadatlan emelkedéséről gondoskodva a szovjet állam szüntelenül növeli a személyes fogyasztási cikkek termelését. Néhány adat a szovjet könnyűipar 1952. évi termelési eredményeiből: több, mint 5 milliárd méter pamutszövet, vagyis körülbelül 30 százalékkal több, mint 1940-ben; majdnem 190 millió méter gyapjuszövet, vagyis mintegy 60 százalékkal több mint 1940-ben; 250 millió pár bőrcipő, vagyis körülbelül 20 százalékkal több, mint 1940-ben; több, mint 3,3 millió tonna cukor, vagyis 50 százalékkal több, mint 1940-ben; több, mint 380 000 tonna iparilag készített állati zsiradék (nem számítva a jelentős mennyiségű házilag készített vaját, állati zsiradékot), amely több, mint 70 százalékkal haladja meg az iparilag készített vaj háborúelőtti mennyiségét.

Egészen más a tőkés országok helyzete. Ott a fegyverkezési hajszára és a gazdaság militarizálása a polgári célokat szolgáló ipari termelés összeszűkülésével jár. Az Egyesült Államokban például 1950-ben 24 százalékkal kevesebb gyapjuszövetet termeltek, mint 1946-ban. Még inkább összezsugorodott a textilárak termelése Angliában, ahol az 1951. évi pamuttermelés 40 százalékkal volt kisebb a háborúelőttinél. A textilipar növekvő válságáról már a tőkés országok sajtója is kénytelen írni. Nagyon összezsugorodott a tőkés országok élelmiszeripara és a polgári fogyasztás céljára termelő sok más iparágja is. Haladó közgazdák adatai szerint az Egyesült Államokban az egy főre számított vafogyasztás 1951-ben feleannyi volt, mint az 1929—1933-as válság legrosszabb éveiben.

A társadalom fogyasztásicikk-szükségletének kielégítése szempontjából óriási jelentőségű a mezőgazdaság fejlődése. A tőkés mezőgazdaság nagyon elmarad az ipartól; a korszerű technika nagyarányú alkalmazására teljesen képtelen, s szüntelenül újabb meg újabb csapásokat kénytelen elszenvedni, mert a dolgozó lakosság, vagyis végső soron a mezőgazdasági termékek fő vásárlója, egyre nyomorúságosabban él. A tőkés monopóliumok a parasztok kirablásával mind jobban elapasztják a maximális profit megszerzésének egyik forrását. Az ipar és mezőgazdaság ilyen jellegű kapcsolata még nagyobb nyomorba taszítja a parasztságot, s végső soron az ipar fejlődését is akadályozza.

A szocializmusban a társadalmi tulajdon uralma szoros kapcsolatot teremt az ipar és a mezőgazdaság közt, s lehetővé teszi, hogy a város és a falu egyre közelebb kerüljön egymáshoz. A szocialista ipar fejlett technikai felszereléssel és fogyasztási cikkekkel látja el a mezőgazdaságot, a mezőgazdaság pedig nyersanyagot és élelmiszert szállít az iparnak. A szocializmusban megszűnt a város és falu ellentéte. A nehézipar növekedésének eredményeként a város mind nagyobb segítséget ad a falunak, a könnyűipar fejlődése pedig együttjár a kolhozparasztok szükségleteinek egyre bőszesebb kielégítésével. A közös kolhozgazdaság erősítésével, s a kolhoztermelés növelésével jelentősen kiszélesül az ipar fejlődésének mezőgazdasági bázisa.

A termelés széleskörű fejlődése csak a legfejlettebb technikán alapuló szüntelen tökéletesedés útján lehetséges. A kapitalizmusban a technika tökéletesedését a profithajszja szűk keretei korlátozzák: a termelés tökéletes racionalizálása jelentősen a munkaintenzitás növelésének terhére történik. A szocializmusban a termelőerők határtalan fejlődési lehetősége azt jelenti, hogy a termelés állandó tökéletesítése és a technika gyors fejlesztése is lehetséges. A termelőeszközök gyártásának primátusa a fogyasztási cikkek termelésével szemben folytonosan szélesedő anyagi bázist biztosít a technikai haladásnak. Ennek eredménye, hogy a Szovjetunióban az első és második ötéves terv teljesítése során technikailag gyökeresen újjáalakították a népgazdaságot. „... A szocialista gazdasági rendszer — mondotta Sztálin elvtárs a XVIII. pártkongresszuson — megadta nekünk a lehetőséget arra, hogy néhány év alatt az új, korszerű technika alapján új gépekkel szereljük fel egész szocialista iparunkat. Ilyen lehetőséget nem nyújt és nem nyújthat a kapitalista gazdasági rendszer.” (Sztálin. A leninizmus kérdései. 716—717. lap. Szikna 1951.) A harmadik ötéves terv teljesítése a szocialista gazdaság technikai felszereltségének további jelentős növekedésével járt. A negyedik ötéves terv idején a Szovjetunió újabb nagyszerű eredményeket ért el valamennyi népgazdasági és technikai színvonalának emelésében. Az új ötéves terv pedig még nagyobb arányú technikai haladást irányoz elő. 1952-ben például befejezték valamennyi vízierőmű automatizálását, a következő három-öt évben megvalósítják a vízierőművek távirányítását, s a legközelebbi években befejezik a hőerőművek automatizálását is.

A munkatermelékenység gyors emelkedése a Szovjetunióban mindenekelőtt annak eredménye, hogy széles körben alkalmazzák a legújabb technikát és a legfejlettebb technológiát, gépesítik és villamosítják a termelést, s szüntelenül javítják a szocialista munkaszervezetet. A munkatermelékenység rendszeres emelése a szocialista termelés növekedésének és tökéletesedésének legfontosabb feltétele. 1940-től 1951-ig a munka termelékenysége az iparban 50 százalékkal emelkedett, s az ipari termelés növekedésének 70 százaléka a munka termelékenységének fokozódásából származott. A termelés növekedése és tökéletesedése a felhalmozás gyarapításának forrása. A termelés tökéletesedésével járó önköltségcsökkentés biztosítja az árak csökkentését, s következésképpen a lakosság reáljövedelmének növekedését. A technikai haladás a dolgozók további kulturális fejlődésének és szakismereteik bővülésének alapja. A technika fejlesztése és általában a termelés szocialista észszerűsítése a szocializmus magasabbrendűségének ragyogó bizonyítéka. Sztálin elvtárs mondotta: „Nekünk csakis olyan iparra van szükségünk, amely... rendszeresen tökéletesíti termelését, a technikát és a munka megszervezését, a gazdaság vezetésének módszereit és formáit, mert csakis az ilyen ipar fejlődhet és hozhatja meg a proletariátusnak a teljes győzelmet”. (Sztálin Művei. 9. kötet. 207. lap. Szikna 1952.)

A szocialista termelés tökéletesedése nemcsak az új technikával függ össze, hanem azzal is, hogy a dolgozók a legnagyobb mértékben érdekeltek az új technika teljes elsajátításában és kihasználásában. A szocializmusban a dolgozók másképp tekintenek a technikára, mert megszűnt az ember kiszákmányolása, s az új technika a munka megkönnyítését szolgálja.

A szocialista társadalom olyan kádereket nevelt, hogy ezek képesek a technikai fejlődés élére állni és a technikát előrehajtani. A szocializmusban megszűnt a fizikai és a szellemi munka ellentéte. A szocialista társadalom gondoskodik a dolgozók műszaki tudásának és kulturális színvonalának szakadatlan emeléséről, a szellemi és a fizikai munka lényeges különbségének megszüntetéséről. A szovjet embereknek a munkatermelékenység fokozására, s a technika tökéletesítésére irányuló törekvése és a munkaversenyek ragyogóan bizonyítják, hogy a szocialista társadalom dolgozói új magatartást tanúsítanak a technika iránt, amely a Szovjetunióban a munka megkönnyítésének és a növekvő szükségletek kielégítésének eszköze. A szocialista munkaverseny egyik sajátossága a háború után, hogy széles körben kibontakoztak olyan formái is, amelyek a termelés tökéletesítésével függnek össze (harc a felszerelés tökéletes kihasználásáért, az önköltség csökkentéséért, minden egyes művelet gazdaságos végrehajtásáért, a komplex anyagtakarékosságért, a termékek minőségének javításáért). „A szovjet emberek saját tapasztalataik alapján napról napra meggyőződnek arról — mondotta Malenkov elvtárs —, hogy a termelés megszervezésében mutatott legjobb példa, az új technika, mindenféle tökéletesítések és találmányok alkalmazása okvetlenül megkönnyíti munkájukat, növeli a dolgozók anyagi jólétét. A szocialista építés minden területén töméntelen példát találunk a dolgozók alkotó kezdeményezésére, amely a szocialista termelés szüntelen növelésére és tökéletesítésére irányul.“ (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója a SzK(b)P XIX. kongresszusának. 67. lap. Szikra 1952.)

A kommunista párt számol az objektív gazdasági törvények hatásával és a szocialista termelés növelésének minden lehetőségével, s harcra mozgósítja a dolgozókat, hogy ezeket a lehetőségeket valósággá változtassák. A párt szervezi a tömegek harcát a termelési tervek teljesítéséért, a párt szervezi a maradi, elavult termelési módszerek ellen vívott harcot, s arra tanít, hogy ne szédüljünk meg az elért eredmények láttán, ne bizakodjunk el. A kommunista párt támogat mindent, ami a szocialista gazdaságban haladó, élenjáró, mindent, ami elősegíti a termelőerők szüntelen és gyors fejlődését. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves terv irányelveiről hozott határozata szükségesnek tartja, hogy „fokozzák a mérnökök, technikusok, munkások és kolhozparasztok soraiból kikerülő feitalálók és észszerűsítők tömegmozgalmát, amely a termelés technikai tökéletesítéséért és kibővítéséért, a mindenoldalú gépesítésért, a munkafeltételek további megkönnyítéséért és még egészségesebbé tételéért folyik. Bélyegezzék meg azoknak a gazdasági szervezeteknek a gyakorlatát, amelyek lebecsülik az új technika alkalmazásának és a munka gépesítésének feladatait, s megtűrik a munkaerő helytelen kihasználását“. (Az SzK(b)P XIX. kongresszusának irányelvei a Szovjetunió fejlesztését szolgáló ötödik ötéves tervhez. 71. lap. Szikra 1952.)

A szocializmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei szorosan és kölcsönösen összefüggenek egymással. Az új célok, amelyeknek a szocialista termelés alá van rendelve, határtalan teret nyitnak

a termelőerők fejlődésének. Másrészt az egész társadalom állandóan növekvő szükségletei maximális kielégítésének egyetlen eszköze: a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének szétválni meghatározása megsemmisítő csapást mér mind a „termelés a termelésért“ burzsoá elméletére, mind pedig a kommunizmus építésének a fogyasztás oldaláról való megközelítésére.

A gazdasági alaptörvény a szocialista termelőmód egész fejlődését meghatározó törvény. Ezért a többi gazdasági törvény a gazdasági alaptörvénynek van alárendelve. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye például a gazdasági alaptörvénynek abban az értelemben van alárendelve, hogy a termelés szerkezetét, a termelés konkrét arányait a gazdasági alaptörvény határozza meg. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye önmagában nem szab meg semmilyen feladatot. Csak azt követeli meg, hogy a népgazdaság tervszerűen és arányosan fejlődjék. A konkrét népgazdasági arányokat azonban a szocializmus gazdasági alaptörvénye szabja meg. Mint már említettük, a szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli, hogy a termelőeszközök termelését elsősorban növeljük. „A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye csak abban az esetben járhat a kellő eredménnyel, ha van feladat, amelynek végrehajtása érdekében a népgazdaság tervszerű fejlődése megvalósul. Ezt a feladatot maga a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye nem adhatja meg. Még kevésbé adhatja meg a népgazdaság tervezése. Ezt a feladatot a szocializmus gazdasági alaptörvénye tartalmazza... követelményei formájában.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 42. lap. Szikra 1952.)

Vizsgáljuk meg a szocializmus másik gazdasági törvényét: a végzett munka mennyisége és minősége szerinti elosztás törvényét. Ez a törvény önmagában csak egyről szól: a társadalom tagjai végzett munkájuk arányában részesülnek az elosztásra kerülő személyes fogyasztási cikkekből. De a munka szerinti elosztás törvénye alá van rendelve a szocializmus gazdasági alaptörvényének. A gazdasági alaptörvény nemcsak a dolgozók jóléte emelésének követelményét foglalja magában, hanem a szükséges anyagi feltételek megteremtését is: a társadalmi termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő növekedését és tökéletesedését, s következésképpen a munkatermelékenységnek és a dolgozók szakképzettségének emelkedését is. Ezért a munka szerinti elosztás úgy történik, hogy egyrészt biztosítja a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését, másrészt elősegíti a szocialista termelés föllendülését, a munkatermelékenység emelkedését.

A gazdasági alaptörvény — éppúgy, mint a különböző termelőmódokat jellemző más gazdasági törvények — nem valami megmerevedett dolog. A szocializmus gazdasági alaptörvénye a szocialista termelőmód fejlődésének különböző szakaszán különböző hatókörű. Hatása a szocialista gazdasági szektor kialakulásával kezd érvényesülni: ha a szocialista tulajdon hatalmában tartja a népgazdaság panancsnoki magaslatait, érvényét veszti a maximális profit biztosításának törvénye, s általában az értéktöbblet törvénye, mint a népgazdaság fejlődését meghatározó törvény. Az államosított ipar előnyeiről beszélve, Sztálin elvtárs az SzK(b)P XV. kongresszusán hangsúlyozta, hogy nagyiparunknak „nincsenek olyan önző és társadalomellenes érdekei, mint a magánkapitalista csoportoknak, és megvan a lehetősége arra, hogy az egész társadalom érdekeinek megfelelően fejlődjék“. (Sztálin Művei. 10. kötet. 323. lap. Szikra 1952.)

Amde a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a szocializmus gazdasági alaptörvényének még nincs meg a teljes hatóköre. Ebben az időszakban a vezető szerepű szocialista gazdasági szektoron kívül van még kisárutermelő és tőkés gazdasági szektor is, még érvényesül az ellentmondás az ország technikai-gazdasági elmaradottsága és fejlett politikai hatalma közt, a szocialista nagyipar és a kisárutermelő (kisparaszti termelőkből alakult) mezőgazdaság közt. A Szovjetunióban a szocializmus gazdasági alaptörvényének korlátozott hatóköre az átmeneti időszakban konkrétan úgy mutatkozott meg, hogy például még volt munkanélküliség, viszonylag alacsony volt a munkabérszínvonal, még megvolt a nyomorúság a parasztgazdaságokban, s a magánkereskedelem bizonyos mértékig befolyásolta a lakosság reáljövedelmének nagyságát.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában még nem elégíthettük ki megfelelően a munkások és parasztok anyagi és szellemi igényeit. De kétségtelen, a szovjethatalom — a szocializmus gazdasági alaptörvényére támaszkodva — már abban az időszakban elérte, hogy a munkások és parasztok anyagi helyzete évről évre javult. A szocializmus gazdasági alaptörvényének tudatos alkalmazása az átmenet időszakában összefüggött a gazdaság szocialista elemeinek a kapitalista elemekkel vívott harcával, a kisparaszti gazdaság átalakításáért indított harccal. A szocializmusnak ebben a harcban elért sikerei mind nagyobb hatókört biztosítottak a szocializmus gazdasági alaptörvényének. Az ország iparosítását a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően hajtottuk végre: egyidejűleg biztosítottuk mind a városi, mind a falusi dolgozók jólétének növekedését. Ebben megmutatkozott a szocialista iparosítás egyik lényeges sajátossága és egyik legnagyobb előnye a kapitalista iparosítással szemben. A mezőgazdaság kollektivizálása megszüntette a szocialista nagyipar és a kisparaszti gazdaság ellentmondását, teret adott a termelők további fejlődésének, megnövelte a dolgozó lakosság szükségleteit és e szükségletek kielégítésének lehetőségeit.

A szocializmus győzelme gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió egész életét. A szocialista gazdaság nem ismeri a válságokat és a munkanélküliséget, nem ismeri a tömegek nyomorát. A szocializmusban a dolgozóknak megvan minden lehetőségük a jómódú, kulturált életre.

A dolgozó tömegek jóléte növekedésének ezeket az új lehetőségeit fejezi ki a párt célkitűzése: jómódot biztosítani minden dolgozó számára. E célkitűzés mutatja, hogy a szocializmus teljes győzelme idején mennyire szabadon érvényesülhet a szocializmus gazdasági alaptörvénye. A XVIII. pártkongresszus határozatai hangsúlyozták: „Most már nem a munkanélküliség és a falusi nyomor megszüntetéséről van szó; ezt már teljesen és mindörökre megoldottuk. Most az a feladat, hogy a dolgozóknak olyan jólétet és kulturális emelkedést teremtsünk, amely megfelel a szovjet nép megnövekedett igényeinek, amely még a leggazdagabb tőkés országok számára is elérhetetlen, s kezdete a szocializmus erői valóságos fölvirágzásának, az új szocialista kultúra fölvirágzásának“. (Az SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági teljes üléseinek határozatai és döntései. 742—743. lap. 1941. Oroszul.)

Malenkov elvtárs az SzK(b)P XIX. kongresszusán mondott beszámolójában hangsúlyozta, hogy a népgazdaság valamennyi ágában elért sikerek a szovjet társadalom anyagi és kulturális életszínvonalának további emelkedését eredményezték. „Ez teljesen törvényszerű, s másként nem is lehetett, mert szocialista termelésünk fejlesztésének célja a társadalom szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása.“ (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 68. lap. Szikra 1952.)

A kommunizmusba való fokozatos átmenet, a termelőviszonyok jókor történő egybehangolása a termelőerők fejlődésével azt jelenti, hogy megteremtjük a feltételeket a szocializmus gazdasági alaptörvénye hatásának további kibontakozásához. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdaságtudományi problémái a Szovjetunióban* című zseniális munkájában programtetteket állapított meg a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítésének fő feltételeiről. Az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedésének tartós biztosítása, elsősorban növelve a termelőeszközök termelését, az áruforgalomnak a termékcserevel való fokozatos felváltása és a kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára, továbbá minden feltétel megteremtése a társadalom kultúrájának olyan növekedéséhez, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek sokoldalú fejlesztését — mindez egyre nagyobb lehetőségeket ad majd a népgazdaság szakadatlan fejlődésére, s így az egész társadalom szükségleteinek maximális kielégítésére. Ezek a szükségletek egyre bővülnek majd annak arányában, ahogy növekszik a szocialista termelés, tovább javulnak a lakosság anyagi életkörülményei, növekszik kultúrája, és továbbfejlődik kommunista tudata. A szovjet emberek szüntelenül növekvő szükségleteinek maximális kielégítéséről, a szovjet ember jólétéről való fáradhatatlan gondoskodás a kommunista párt legfőbb törvénye.

M. RUBINSTEIN

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye

Sztálin elvtárs klasszikus műve, *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*, a marxista-leninista politikai gazdaságtan eddigi fejlődésének legfelsőbb szakasza, nagyszerű hozzájárulás a társadalmi termelésnek és az anyagi javak elosztásának, valamint a szocializmus győzelmének és a kommunista társadalom fölépítésének törvényeivel foglalkozó tudományhoz. Roppant jelentőségű a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezése Sztálin elvtárs által.

Sztálin elvtárs hangsúlyozza: „A kapitalizmus gazdasági alaptörvénye olyan törvény, amely a kapitalista termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem akármilyen folyamatait, hanem ennek a fejlődésnek valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, tehát a kapitalista termelés mivoltát, lényegét határozza meg.“ (Sztálin. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 38. lap. Szikra 1952.) Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy a kapitalizmusnak a tőkés termelés lényegét meghatározó gazdasági alaptörvénye nem az értéktörvény, nem az anarchia és a konkurrencia törvénye, s nem is a különböző tőkés országok egyenlőtlen fejlődésének a törvénye. Az átlagprofitráta törvénye sem gazdasági alaptörvénye a modern kapitalizmusnak, minthogy „a modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amelynek a tőke szerves összetételének növekedése folytán ráadásul még süllyedő tendenciája is van. A modern monopolkapitalizmus nem átlagprofitot, hanem maximális profitot követel, mert ez elengedhetetlen ahhoz, hogy többé-kevésbé rendszeresen megvalósíthassa a bővített újratermelést.“ (I. m. 39. lap.)

A profitnak mindig meghatározó szerepe volt a tőkés termelés fejlődésében. „A tőkés termelés közvetlen célja — írta Marx — nem áruk termelése, hanem értéktöbblet, vagy ez utóbbi kifejlett formájában profit; nem termék, hanem terméktöbblet termelése. Ebből a szempontból nézve maga a munka is csak annyiban termelékeny, amennyiben profitot, vagy értéktöbbletet hoz a tőkének. Ha a munkás ezt nem hozza létre, munkája terméketlen. A termelésre fordított munka mennyisége tehát csak annyiban

érdekli a tőkét, amennyiben ennek következtében — vagy ennek megfelelően — növekszik a többletmunka mennyisége; csak ennyiben szükséges az, amit mi szükséges munkaidőnek nevezünk. Ha a munka nem jár ilyen eredménnyel, fölösleges és be kell szüntetni.

A tőkés termelés célja mindig maximális értéktöbblet, vagy maximális terméktöbblet létrehozása minimális előlegezett tőkével; ha ezt az eredményt nem éri el a munkások különösen megfeszített munkateljesítményének kipróbálásával, létrejön a tőkének ama tendenciája, arra irányuló törekvése, hogy a lehető legkevesebb költséggel termeljék az adott terméket, takarékoskodjanak munkaerővel és költségekkel...

Ilyen értelemben maguk a munkások is csak termelőeszközöknek tűnnek — s a tőkés termelésben valóban azok is —, nem pedig öncélnak és nem a termelés céljának.“ (Marx. Értéktöbbletelméletek. II. kötet. 2. rész. 218—219. lap. Partizdat. 1936. Oroszul.)

Marx elsőként világította meg tudományosan a tőkés profit keletkezését, ő elemezte először a profit keletkezését az értéktöbbletből, a munkások meg nem fizetett munkájából. Marx megmutatta, hogy a profit az értéktöbblet átalakult formája, megmagyarázta az átlagprofitráta kialakulásának folyamatát, fölfedezte az átlagprofitráta változásait irányító törvényeket és tendenciákat. Föltárta, hogy „a tőkés termelésben a profitráta a hajtóerő, s csak azt és addig termelnek, amit és ameddig profittal termelhetnek.“ (Marx. A tőke. III. kötet. 298. lap. Szikra 1951.)

Sztálin elvtárs a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének, a maximális profit törvényének fölfedezésével a monopolkapitalizmus feltételeire konkretizálta és továbbfejlesztette az értéktöbblettörvényt, a tőkés profit keletkezésének és növekedésének a tőkés termelés alapvonásait meghatározó törvényét.

Mint Sztálin elvtárs tanítja, a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei a következők: „a maximális tőkés profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján“. (I. m. 40. lap.) Ez az a törvény, amelyik a tőkés termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem akármilyen folyamatait határozza meg, hanem a fejlődésnek valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, magát a tőkés termelés lényegét. E törvény jelentősége — tanítja Sztálin elvtárs — egyebek közt abban rejlik, hogy „meghatározva a tőkés termelési mód fejlődése terén mutatkozó legfontosabb jelenségeket, e termelési mód fellendüléseit és válságait, győzelmeit és veréseit, erényeit és hibáit — ellentmondásos fejlődésének egész folyamatát —, lehetővé teszi e jelenségek megértését és megmagyarázását.“ (I. m. 40—41. lap.)

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének működése szükségképpen a dolgozó tömegek elszegényedéséhez, tönkretételehez, kizsákmányolásuk fokozásához, nyomorbadöntésükhöz vezet a tőkés és gyarmati

országokban; e törvény hatása megmutatkozik továbbá a munkanélküliség és az éhezés fokozódásában, válságokban és háborúkban, a technikai fejlődés fékezésében, sőt a technika fejlesztéséről való lemondásban is, ha a technikai fejlesztés nem szolgálja többé a tőkés maximális profitjának biztosítását. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye az oka a tőkés rendszer nagyfokú élősdiségének és rothadásának; a tőkés rendszer már nemcsak a termelőerők fejlődésének és a társadalmi haladásnak fő akadálya, hanem az emberiség fennmaradását is a legnagyobb mértékben veszélyezteti. „Ez a törvény feltárja és megmagyarázza a kapitalizmus kiáltó ellentmondásait, feltárja a kapitalista államok agresszív rablópolitikájának okait és gyökereit. E törvény hatása a kapitalizmus általános válságának elmélyülésére, a kapitalista társadalom valamennyi ellentmondásának elkerülhetetlen növekedésére és kirobbanására vezet.” (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának 105—106. lap. Szikra 1952.)

A kapitalizmus valamennyi többi gazdasági törvénye alá van rendelve a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének. Ezt különösen világosan követhetjük a konkurrencia és a tőkés termelés anarchiája törvényének, vagy pedig a tőkés országok egyenlőtlen fejlődése törvényének példáján.

Sztálin elvtárs már 1927-ben megvilágította, miképpen változott meg az egyenlőtlenség törvénye az imperialista kapitalizmus körülményei közt. Így írt: „Az egyenlőtlenség törvényének az imperializmus előtti kapitalizmus idején volt egy bizonyos formája, s eredményei is ennek a formának megfelelőek voltak; az imperialista kapitalizmus idején ellenben ez a törvény más formát ölt és ennek következtében eredményei is mások lesznek. Ezért lehet és kell azt mondanunk, hogy a kapitalista országok fejlődésének egyenlőtlensége más az imperializmus idején, mint a régi kapitalizmus idején.” (Sztálin Művei. 9. kötet. 177. lap. Szikra 1952.)

Az imperializmus idején, amikor a kapitalizmus rothad, fejlődése ugrásokon és katasztrófákon át vezet, az egyenlőtlen fejlődés törvénye közvetlenül alá van rendelve a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének, minthogy a maximális profit megszerzésének szükségessége arra készteti az egyes imperialista államok monopóliumait, hogy harcot vívjanak más országok leigázásáért és kirablásáért, piacaik, nyersanyagforrásaik, gyarmataik meghódításáért. Érthető, hogy ez a körülmény rendkívül kiélezi a tőkés országok fejlődésének egyenlőtlenségét, ugrásszerű és katasztrófális voltát, s egyben megteremti a szocializmus győzelmének lehetőségét egyes országokban. Bármekkora is tehát az imperialista kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése törvényének jelentősége, e törvény alá van rendelve a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének.

Ugyanez vonatkozik a konkurrenciának és a termelés anarchiájának törvényére is; e törvény a monopolkapitalizmusban a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének közvetlen hatására sokkal erősebben érvényesül. A monopóliumok a konkurrenciát és a termelés anarchiáját még jobban kiélezi, a nemzetgazdaság különböző oldalai közti aránytalanság elemeit mindinkább növelik, káoszt, válságokat hoznak magukkal. Lenin így ír: „A válságoknak kartellek útján való kiküszöbölése nem egyéb a polgári

közgazdászok meséjénél, akik a kapitalizmust mindenáron szépítgetik. Ellenkezőleg, az ipar *egy* ágában kialakult monopólium fokozza és kiélezi az *egész* tőkés termelésnek, mint rendszernek lényegéhez tartozó fejtelenséget.“ (*Lenin Művei*. 22. kötet. 215. lap. Szikra 1951.)

A maximális profitért folytatott harc tehát rendkívül kiélezi a konkurrencia és a tőkés termelés anarchiája törvényének hatását.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényével homlokegyenest ellenkező jellegű a szocializmus Sztálin elvtárs által felfedezett gazdasági alaptörvénye, amelynek lényeges vonásait és követelményeit a következőképpen jellemezhetjük: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján.“ (*Sztálin*. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41. lap. Szikra 1952.) E törvény és követelményei teljesen ellentétesek a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének lényegével és követelményeivel, s rendkívül világosan mutatják meg a szocialista gazdasági rendszer minden tekintetben megnyilvánuló fölényét a pusztulásra ítélt és hanyatló tőkés renddel szemben.

Ellentétben a kapitalizmus gazdasági alaptörvényével, a szocializmus gazdasági alaptörvényének eredménye, mint Sztálin elvtárs tanítja, „a maximális profit biztosítása helyett — a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása; a termelésnek fellendüléstől válságig, válságtól fellendülésig tartó megszakításokkal végbemenő fejlődése helyett — a termelés szakadatlan fejlődése; a technika fejlődésének periódikus megszakadásai helyett, amelyek a társadalom termelőerőinek elpusztításával járnak együtt — a termelés szakadatlan tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján.“ (I. m. 41—42. lap.)

Mint Malenkov elvtárs az SzK(b)P XIX. kongresszusán hangsúlyozta: „Sztálin elvtárs, azáltal, hogy felfedezte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét és a szocializmus gazdasági alaptörvényét, megsemmisítő csapást mért a kapitalizmus minden védelmezőjére. Ezek a gazdasági alaptörvények arról tanúskodnak, hogy míg a kapitalista társadalomban az ember a maximális profit kisajtolását célzó könyörtelen törvénynek van alárendelve, s ennek érdekében súlyos szenvedésekre, nélkülözésekre, munkanélküliségre és véres háborúkra van kárhóztatva, a szocialista társadalomban az egész termelést az embernek, az ember szüntelenül növekvő szükségleteinek rendelik alá. Ebben rejlik az új, a kapitalizmusnál magasabbrendű társadalmi rend, a kommunizmus döntő fölénye.“ (*Malenkov*. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 106. lap. Szikra 1952.)

A párt és a kormány — az egész társadalom javára felhasználva a szocializmus gazdasági alaptörvényét — rendületlenül és biztosan vezeti a szovjet népet a kommunizmus második szakasza felé, amelynek feladata: az anyagi és szellemi javak bőségének megteremtése, a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint“ elv megvalósítása.

Ellentétben a termelésnek a kapitalizmusra jellemző, fellendüléstől válsághoz és válságtól fellendüléshez vezető menetével, ami hihetetlen szenvedést zúdít a tömegekre, s a holnapért való szüntelen aggodalomban tartja őket; ellentétben az újratermelés összeszűkülő bázison végbemenő ciklikus menetével, ami a tőkés világrendszer általános válságának második szakaszában, abban a szakaszban kezdődött, amelyben a termelés volumene a fő tőkés országokban (az Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban) csökkenni fog — a Szovjetunióban szakadatlanul növekszik a termelés, mert a szocialista gazdasági rendszer nem ismer válságokat, depressziót, munkanélküliséget. Sztálin elvtárs mondta: „Az egyetlen olyan gazdasági rendszer, amely nem fél a válságoktól és képes legyőzni a kapitalizmus számára megoldhatatlan nehézségeket — ez a szovjet gazdasági rendszer.” (*Sztálin Művei*. 13. kötet. 226. lap. Szikra 1951.)

A Szovjetunió termelésének szakadatlan növekedése, mint a szocializmus gazdasági alaptörvényének következménye, azt eredményezte, hogy a Szovjetunió a Nagy Honvédő Háború előtt alig 13 év alatt elmaradt országból élenjáró országgá, agrárországból ipari országgá vált. A háborúutáni időszakban a termelés szakadatlan növekedése olyan ütemben folytatódik, hogy a Szovjetunió ipari termelése 1951-ben a háborúokozta hatalmas pusztítás ellenére is több mint kétszerese volt az 1940-es esztendő, a Szovjetunió utolsó békeéve termelésének.

A technika fejlődésének a modern kapitalizmusra jellemző periódikus megszakadása óhatatlanul együttjár a társadalom termelőerőinek szétrombolásával, gépek, nyersanyagok és élelmiszerek tönkretételével, s azzal, hogy a gépi munkáról kézi erővel végzett munkára térnek át, mihelyt az új technika alkalmazása már nem biztosít maximális profitot. Ezzel szemben a szocializmus gazdasági alaptörvénye a termelésnek a legfejlettebb technika alapján való szakadatlan tökéletesítését biztosítja; lehetővé és szükségessé teszi, hogy mindinkább gyorsuló ütemben fejlődjen a tudomány és a technika, amely az egész társadalom növekvő szükségleteinek kielégítését, a munka megkönnyítését és termelékenységeinek szüntelen fokozását szolgálja.

A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye lényegének és következményeinek ellentétes voltában ama célok ellentétesége tükröződik, amelyeket a modern kapitalizmus és a szocializmus tűz ki a társadalmi termelés elé. A tőkés termelés célja a profitszerzés. A szocialista termelés célja, fő feladata ellenben, amelynek megoldására irányul a szocializmusban a társadalmi termelés, nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az emberek anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése. A szocialista termelés szüntelen növekedése és tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján: eszköz e cél elérésére.

Míg a modern kapitalizmus a monopóliumok maximális profitjának biztosítása végett militarizálja, rablőháborúk kiszolgálására összpontosítja a gazdaságot, termelőerőket rombol szét és tömegével gyilkolja az embereket, addig a szocializmus, az emberek anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése céljából, az emberiség történelmében példátlan

arányú építőmunkát folytat, átalakítja a természetet, a társadalom érdekeinek rendeli alá a természeti erőket.

A néptömegek világszerte mind világosabban felismerik a modern kapitalizmus és a szocializmus céljainak ezt az ellentétét. 1921-ben, amikor a szovjethatalom győzelmesen befejezte az imperialista intervenciók erővel folytatott háborút, és a békés gazdasági építés útjára tért, Lenin ezt mondta: „Most főleg gazdasági politikánkkal hatunk a nemzetközi forradalomra. Az Oroszországi Szovjetköztársaság felé fordítja tekintetét mindenki, a világ minden országa, minden dolgozója, kivétel nélkül — ezt minden túlzás nélkül állíthatjuk... Erre a térre terelődött át a harc világméreteken. Oldjuk meg ezt a feladatot — s akkor nemzetközi méreteken, biztosan és véglegesen győztünk“. (*Lenin Művei*. 32. kötet. 413. lap. Oroszul. Idézve: *Sztálin Művei*. 13. kötet. 17. lap. Szikra 1951.)

Az első ötéves terv eredményeit összefoglalva Sztálin elvtárs 1933-ban rámutatott arra, hogy a szovjet hatalom minden lépése a gazdasági építés területén, minden év, minden negyedév fényesen bebizonyította Lenin szavainak helyességét. Ezek az eredmények megmutatták, hogy „a tőkés gazdasági rendszer nem tudja megállni a helyét és nem szilárd, hogy idejét múlta és át kell adnia helyét egy más, magasabbrendű, szovjet, szocialista gazdasági rendszernek...“ (*Sztálin Művei*. 13. kötet. 226. lap. Szikra 1951.)

A második világháború, amely a népek nagy erőpróbája volt, az egész világnak megmutatta, hogy „a szovjet társadalmi rend életképesebbnek és szilárdabbnak bizonyult, mint a nem-szovjet társadalmi rend, hogy a szovjet társadalmi rend a társadalmi szervezetnek jobb formája, mint bármely más, nem-szovjet társadalmi rend“. (*Sztálin*. A békéért. 11. lap. Szikra 1952.)

A Szovjetunió pusztta léte, a gazdasági bomlás leküzdése a polgárháborút követő első években, a grandiózus gazdasági építőmunka a sztálini ötéves tervek éveiben szembeötlően bebizonyította a világ dolgozóinak a tőkés rendszer tarthatatlanságát. Tudjuk, mennyire megnövelte a szocialista gazdaság építésében elért sikerek hatását a Szovjetunióknak a Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelme, e győzelem folyományaképp a népi demokratikus országok leválása a kapitalizmus rendszeréről Európában és Ázsiában, és végül az a körülmény, hogy a Szovjetunió nagyszerű eredményeket ért el népgazdaságának helyreállításában és rohamos továbbfejlesztésében.

A szovjet népnek a gazdasági és a kulturális építésben elért sikerei, amelyek a szocializmus gazdasági alaptörvényére támaszkodnak, az egész világ dolgozóit harcra lelkesítik a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért. A tőkés országokban élő emberek milliói meggyőződnek róla, hogy csak akkor követhetik a Szovjetunió példáját, csak akkor összpontosíthatják a néptömegek teremtő energiáját, a tudomány és technika hatalmas erejét a jólét növelésére és az egész társadalom anyagi meg kulturális szükségleteinek maximális kielégítésére irányuló nagyszabású munkákra, ha megszabadulnak a háborúkon és a háborúk előkészítésén nyereszkező imperialista rablóktól.

A szocializmusnak a szovjet gazdaság egész fejlődését meghatározó gazdasági alaptörvénye biztosítja a Szovjetunió békés gazdasági és kulturális építőmunkáját, amely a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útján visz előre. Mint a XIX. pártkongresszusnak a Szovjetunió fejlesztését szolgáló 1951—1955. évi ötödik ötéves tervről megadott irányelvei rámutatnak: „A szovjet gazdaságnak az ötéves tervben kijelölt békés fejlődésével homlokegyenest ellenkező a kapitalista országok gazdasági helyzete. A tőkés országok a gazdaság militarizálásának, a tőkés részére a maximális profit biztosításának, s a dolgozók további elnyomódásának útján haladnak.” (Szaburov. Az SzK(b)P XIX. kongresszusának irányelvei a Szovjetunió fejlesztését szolgáló 1951—1955. évi ötödik ötéves tervhez. 78. lap. Sziikna 1952.)

A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvényének ellentétes volta határozza meg a gazdasági fejlődés két vonalát. Az egyik vonal: a tőkés gazdaság vonala, amely a termelőerők tespedéséhez, a tőkés világrendszer általános válságának elmélyüléséhez, ismétlődő túltermelési válságokhoz, s deformált, egyoldalú, a termelőerők pusztítására és tömegöklésre irányuló hadigazdasághoz vezet. Ez a gazdaság mind az adott ország lakossága többségének, mind más országok, főképp az imperialista rablók által leigázott és fosztogatott országok lakosságának kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján fejlődik. Ez a tőkés országok éles konkurrenciaharcának, más országok rabságbadöntésének, s az imperialista ellentétek növekedésének a vonala, olyan vonal, amely elkerülhetetlenül háborúhoz és a nemzetgazdaság militarizálásához vezet. Ezzel szemben áll a Szovjetunióvezette szocialista, demokratikus tábor gazdasági fejlődésének vonala, a válságokat és munkanélküliséget nem ismerő békés gazdasági fejlődés vonala, amely a néptömegek anyagi és kulturális színvonalának rendszeres emelkedését biztosítja. Ezt a gazdaságot a szocialista tábor alkotó országok gazdasági együttműködése jellemzi, amelynek alapja — Sztálin elvtárs megfogalmazása szerint — a kölcsönös segítésnek és a közös gazdasági fellendülés elérésének őszinte vágya.

Az imperializmus korszakában, amikor megkezdődött a kapitalizmus hanyatlása, a tőkés termelőmód valamennyi ellentmondása rendkívüli mértékben kiéleződött. Az ellentmondásoknak ez a kiéleződése a legerősebben a tőkés világrendszer általános válságának kifejlődésével mutatkozott meg. A kapitalizmus általános válsága az első világháború időszakában kezdődött meg, különösen a Szovjetunióknak a tőkés rendszerből történt kiszakadása eredményeképpen. A korábban egységes és mindent átfogó világ-gazdasági rendszer szétesése, a kapitalizmus rothadásának fokozódása, az imperializmus tartópilléreinek megrendülése a gyarmati és függő országokban, s ama lehetőség megszűnése, hogy az imperialisták a régi módon gazdálkodjanak ezekben az országokban, továbbá a felvevő piacokért folytatott harc kiéleződése, az üzemek krónikus kihasználatlansága és a sokmillió főnyi állandósult munkanélküli hadsereg létezése, vagyis a kapitaliz-

mus általános válságának fő jelenségei, hatalmasan kiélezték a kapitalizmus ellentmondásait.

A tőkés világ általános válságának körülményei közt a ciklikus túltermelési válságok gyakoribbakká, hosszantartóbbakká és pusztítóbbakká váltak. A monopolegyesülések arra irányuló harca, hogy a túltermelés ellenére fenntartsák a magas monopolárakat, a válságokat különösen kínzóvá és pusztítóvá tette a tömegek számára, a válságok elhúzódásával járt és gátolta a válságokból való kibontakozást. Az 1929—33-as világgazdasági válság mélypontján túljutott tőkés gazdaság különös fajtájú depresszió állapotába került, amely nem vezetett az ipar újabb fellendüléséhez és virágzásához.

A viszonyok ilyen megváltozása az imperializmusnak, de különösen a kapitalizmus általános válságának korában a tőkés újratermelés egész folyamatának mindinkább növekvő zavarai jár együtt. A bővített újratermelés menete a fő tőkés országokban rendkívül meglassul, a mind tartósabbá váló válságok és különös fajtájú depressziók idején pedig még az egyszerű újratermelés sem valósul meg. Az Egyesült Államokban például az ipari termelés teljes tíz esztendőn át, 1929-től 1939-ig, egyhelyben topogott, s egyes években jóval az 1929-es év színvonalára alá süllyedt. Az 1929-es színvonal meghaladását csak a második világháború tette lehetővé a fokozott haditermelés révén. Mint Malenkov elvtárs hangsúlyozta az SzK(b)P XIX. kongresszusán mondott beszámolójában „... a kapitalista országok ipari termelése csupán a háború előkészítésével és a háború időszakában a hadigépezet ellátásával kapcsolatban emelkedett valamennyire“. (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 10. lap. Szikra 1952.)

Ilyen körülmények közt — tanítja Sztálin elvtárs — a modern kapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amely ráadásul még csökkenő tendenciát is mutat. A monopolkapitalizmust megelőző időszakban az átlagprofit elég volt ahhoz, hogy a tőkések többé-kevésbé szabályosan megvalósítsák a bővített újratermelést, s az átlagprofit abban az időben Marx szavai szerint általában a termelés szabályozója volt. A mai körülmények közt — mutat rá Sztálin elvtárs — „az átlagprofit a jövedelmezőség alsó határa, amely alatt a tőkés termelés lehetlenné válik.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra 1952.)

Az extraprofit, amely rendszerint csak alig valamivel nagyobb az átlagprofitnál, ugyancsak nem elég a modern monopolkapitalizmusnak a többé-kevésbé rendszeresen bővített újratermeléshez. Ehhez nem átlagprofit, és nem is az ezt valamivel meghaladó extraprofit, hanem a profit maximuma szükséges. Éppen a maximális profit a monopolkapitalizmus mozgatóereje. A monopóliumok uralma a fő kapitalista országok termelésének nagy része felett mindinkább növekvő akadályt állít a tőkéknek a különböző iparágak közti szabad áramlása s — ezáltal — a profitoknak átlagprofittá való kiegyenlítődése elé. Ez lehetővé teszi a monopóliumoknak, hogy az átlagprofitot többszörösen meghaladó maximális profithoz jussanak. Ámde ez nem enyhíti, hanem még jobban kiélezi a tőkés termelő-

mód fő ellentmondásait. Amint Márx előre látta: „*a tőke monopólium bilincsevő válik annak a termelőmódnak, amely vele és alatta virágzott fel. A termelőeszközök centralizációja és a munka társadalmisítása olyan fokra hágnak, ahol már nem férnek meg tőkés burkukban*“. (Marx. A tőke. I. kötet. 824. lap. Szikra 1949.)

Sztálin elvtárs nem egyízben hangsúlyozta, hogy a modern kapitalizmus körülményei közt a maximális profit megszerzésének szükségessége a tőkés termelés mozgatóereje és célja.

Az SzK(b)P XVI. kongresszusán mondott beszámolójában Sztálin elvtárs felhívta figyelmünket, hogy a túltermelési válságok alapja: a termelés társadalmi jellege és a termelés eredményeinek tőkés elsajátítási formája közti ellentmondás. „A kapitalizmusnak ez a fő ellentmondása abban az ellentmondásban jut kifejezésre, hogy a kapitalizmus *maximális* tőkés haszon elérése céljából létrehozott termelő lehetőségei óriási mértékben *növekednek*, a milliós dolgozó tömegek vásárlóképes kereslete ellenben viszonylagosan *csökken*, mert a tőkésök állandóan a legvégső, *minimális* határon igyekeznek tartani a tömegek életszínvonalát.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 263. lap. Szikra 1950.) A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása méginkább szűkíti a néptömegek vásárlóképes keresletét, mivel erősen fokozza a munkásosztály abszolút és relatív elnyomorodását, tönkreteszi a parasztság és a városi kispolgárság sokmillió tömegeit, és soha nem tapasztalt mértékben kirabolja a gyarmati és függő országokat. Mindezzel azonban rendkívüli módon kiélezi, a végsőkig feszíti mind a kapitalizmus fő ellentmondását, mind a tőkés termelőmód összes egyéb ellentmondásait. A tőkés gazdasági rendszert jellemezve, Sztálin elvtárs arról beszél az SzK(b)P XVI. kongresszusán, hogy a tőkés rendszerben „a termelést nem a dolgozó tömegek anyagi helyzete javításának elve, hanem a nagy tőkés profit biztosításának elve szabja meg“, hogy „a nemzeti jövedelem elosztása nem a dolgozók anyagi helyzetének javítása érdekében, hanem a kizsákmányolók maximális profitjának biztosítása érdekében történik“. (I. m. 344. lap.)

Ez nemcsak az iparra érvényes, hanem a mezőgazdaságra is. Sztálin elvtárs 1928-ban, a tőkés országok, különösen az Egyesült Államok nagy gabonatermelő gazdaságainak fejlődési viszonyait elemezve rámutatott arra, hogy a kapitalizmusban a nagy gabonatermelő gazdaságok célja a maximális profitszerzés. „Ez a körülmény feltétlenül megdrágítja a termelést, s ezzel egyúttal a legkomolyabban gátolja a nagy gabonagazdaságok fejlődését“. (Sztálin Művei. 11. kötet. 210. lap. Szikra 1950.)

Még követelőbb szükségyszerűséggé vált a modern monopolkapitalizmus kolomposai számára a maximális profit szerzése a tőkés világrendszer általános válságának második szakaszában, amely a második világháború időszakában bontakozott ki, különösen azután, hogy a tőkés rendszerből kiváltak az európai és ázsiai népi demokratikus országok. Ebben a szakaszban a tőkés újratermelés ellentmondásai rendkívüli mértékben fokozódtak és a piacok kérdése méginkább kiéleződött.

A második világháborúnak és gazdasági következményeinek legfontosabb gazdasági eredménye — tanítja Sztálin elvtárs — az egységes, min-

dent átfogó világpiac szétesése. „... A kapitalista rendszerből kiváltak Kína és az európai népi demokratikus országok, amelyek a Szovjetunióval együtt megalakították a kapitalizmus táborával szembenálló egységes és hatalmas szocialista táborát. A két ellentétes tábor létezésének gazdasági eredménye az volt, hogy szétesett az egységes, mindent átfogó világpiac, aminek következtében most két, egymással szintén szembenálló, párhuzamos világpiac van“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 32. lap. Szikra 1952.)

Az új, demokratikus világpiacot alkotó országok lakossága 800 millió fő, több mint az emberiség egyharmada. Ez országok ipari, mezőgazdasági és nyersanyagforrásai rendkívül gazdagok. A demokratikus piac nem ismer elhelyezési nehézségeket; felvevőképesége a demokratikus tábor országai termelésének válságmentes növekedésével évről évre nagyobb lesz, mert a termelés szakadatlan növekedése a demokratikus tábor országai-ban mindjobban bővíti a demokratikus piac felvevőképességét.

Ezzel egyidejűleg erősen összezugszorodott a fő kapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, összeszűkültek a tőkés felvevőpiacok, a tőkeelhelyezés területei, valamint a világnak a tőkés államok számára hozzáférhető nyersanyagforrásai. Ezzel kapcsolatban, mint Sztálin elvtárs hangsúlyozta, a fő tőkés országokban (az Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban) a termelés növekedése összeszűkült bázison fog végbe-menni, mert a termelés volumene ezekben az országokban csökkenni fog.

A termelés volumene csökkenésének s a termékértékesítés nehézségeinek föltétlenül az átlag profitráta további, gyorsult süllyedését kell eredményeznie. A monopolizáció arra törekszik, hogy a maximális profit megszerzése révén leküzdje ezt a csökkenést.

A megváltozott körülmények tehát arra vezetnek, hogy a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása a kapitalista világrendszer általános válságának második szakaszában még erősebbé válik.

A maximális profit elnyerésének szükségessége, amint erre Sztálin elvtárs rámutatott, olyan kockázatos lépésekre ösztönzi a monopolkapitalizmust, mint a gyarmatok és más elmaradott országok leigázása és rendszeres kirablása, új háborúk szervezése, amelyek a modern kapitalizmus fő kolompói számára a maximális profit szerzését szolgáló legjobb üzletet jelentik, s végül a gazdasági világruralom megszerzésére irányuló kísérletek.

Vizsgáljuk meg alaposabban azokat az utakat és módokat, amelyek segítségével a modern monopolkapitalizmus maximális profitot szerez a maga számára.

★

A monopolkapitalizmus a kizsákmányolás növelésével, az adott ország lakossága többségének tönkretételével és nyomorbadöntésével biztosítja a maximális profitot.

A tőkésék, arra irányuló kísérletük közben, hogy ellensúlyozzák a profitráta csökkenésének tendenciáját, ami velejárója a tőke szerves összetétele növekedésének, elsősorban minden eszközzel fokozzák a munkásosztály kizsákmányolását s növelik az értéktöbblet rátáját. A kizsákmányolás növelése a munkaidő meghosszabbítása, a reálbérek csökkentése, különösen pedig a munka intenzitásának olyan féktelen fokozása útján valósul meg, ami lehetővé teszi a tőkésnek, hogy változatlan munkaidő alatt jelentősen több értéktöbbletet préseljenek ki a munkásból.

Az Egyesült Államokban uralkodó állapotok fölötté jellemzőek arra, hogyan fokozzák a kizsákmányolást a munka intenzitásának féktelen növelése útján.

Lenin már a kapitalizmus általános válságának kezdete előtt írt Taylor amerikai mérnök „tudományos” izzasztó rendszeréről, amelynek lényege az, hogy a munkásból ugyanolyan időtartamú munkanap alatt kétszer annyi munkát sajtolnak ki. Lenin a Taylor-rendszer alkalmazásának példáján megmutatta, hogy a kapitalizmusban a technika és a tudomány haladása az izzasztás művészetének haladása.

A kapitalizmus általános válságának kifejlődésével, s a munkanélküliek állandó, milliós seregének megjelenésével a munkabér és a munkaszervezés izzasztó rendszerei — Hanté, Halsey-é, Bedeaux-é, Fordé és másoké — a legszélesebb körben elterjedtek az Egyesült Államokban és a többi tőkés országban. A tőkésék mind kíméletlenebbül alkalmazzák a futószalagok és más gépi berendezések gyorsabb járatásának módszerét a munkások hajszolására.

A munka intenzitása különösen a haditermelésben fokozódik. Ennek következtében az Egyesült Államok haditermelésének jelentékenyen megnövekedett volumene ma kevesebb munkást vesz igénybe, s a munkanélküliség tovább fokozódik. A munkanélküliség növekedésével pedig a tőkésék még könnyebben fokozhatják a foglalkoztatott munkások munkájának intenzitását, hiszen az elbocsátás veszélye még a termelés fellendülésének idején is állandóan a dolgozók feje felett lebeg.

A munkaintenzitás esztelen fokozásának egyik következménye az Egyesült Államokban az ipari balesetek számának óriási arányú növekedése. Még az amerikai statisztika erősen csökkentett hivatalos adatai szerint is 2,1 millió ipari munkást ért baleset 1951-ben; közülük 16 000 meghalt, 91 000 pedig nyomorékká vált.

Igy szerez magának az Egyesült Államok monopolkapitalizmusa maximális profitot az erejüket meghaladó munkára kényszerített munkások izzadsága és vére árán. Ez a munka oly gyorsan kiszívja a munkások erejét, hogy 35—40 éves korukban rendszerint már öregeknek számítanak s az utcára kerülnek.

A maximális profit biztosítása céljából a monopol-tőke a munkabért minden úton-módon a munkaerő értéke alá süllyeszti. Még a burzsoá statisztika adatai sem rejthetik el azt a tényt, hogy a munkabéreket fokozottan a munkaerő értéke alá süllyesztik, noha éppen a munkabérre és a mun-

kásosztály helyzetére vonatkozó adatokat hamisítják meg a legkörnyöfontabb módszerekkel.

Világosan tanúskodik erről például az amerikai munkások munkabéréről hozott adatok összehasonlítása az úgynevezett Heller-féle költségvetéssel, amelyet a kaliforniai egyetem burzsoá közgazdái évente kiszámítanak egy négytagú munkáscsaládra. A költségvetés csak a lakásra, élelmezésre, utazási költségekre és ruházatra szolgáló legnyomorúságosabb kiadásokat veszi számításba, s havonta kétszer engedélyezi valamilyen olcsó mozi látogatását. A költségvetésben nincs szó színház és hangverseny látogatásáról, könyvvásárlásról, üdülésről és más hasonló célú kiadásokról. Valójában még az orvosi segély költségeit sem veszi figyelembe, minthogy a költségvetés összeállítóinak kijelentése szerint „ez olyan nagy kiadással járna, amelyet a mérsékelt jövedelmű családok végkép nem engedhetnek meg maguknak“. S mindezek ellenére még a hivatalos statisztika adatai is azt mutatják, hogy az amerikai munkáscsaládok 80 százalékanak jövedelme jóval alatta marad a Heller-féle költségvetésben alapul vett színvonalnak. Így tehát az egész év folyamán teljes munkaidőben foglalkoztatott amerikai munkás még a nyomorúságos létminimumot sem biztosíthatja magának és családjának.

Amde a tőkés világrendszer általános válságának szakaszában az egész éven át foglalkoztatott munkás egyre ritkább jelenség az Egyesült Államokban és a többi tőkés országban. A munkanélküliség tényének mellőzésével számított munkabéradatok tehát egészen torz képet festenek a munkásosztály igazi helyzetéről, s megszépítik azoknak a dolgozóknak a helyzetét, akik kénytelenek megosztani bérüket munkanélküli rokonaikkal. „Ha van munkanélküli tartaléksereg, amelynek tagjai nem élhetnek egyébből, mint munkaerejük eladásából, akkor a munkanélküliek feltétlenül a munkásosztály létszámába tartoznak, ha pedig a munkásosztály létszámába tartoznak, akkor nyomorúságos helyzetük feltétlenül befolyásolja a természetben foglalkoztatott munkások anyagi helyzetét.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 45. lap. Szikra 1952.)

Az Egyesült Államokban a második világháborút megelőző tíz év folyamán a munkásoknak több mint 25 százaléka tengődött munka nélkül, az 1929—33-as válság mélypontján pedig ez a szám ötven százalékra, sőt annál is többre nőtt. Éhség, kilakoltatás, sínylődés a Hoover-féle nyomor-telepeken, alamizsnaként nyújtott kolduslötty, a személtládák kikutatása élelem után — ez volt az osztályrésze az amerikai munkásosztály nagy részének, ez volt a hirhedt „amerikai életforma“ alkotóeleme. Az Egyesült Államokban a teljesen munkanélküliek száma ma legalább 3 millió, a részleges munkanélkülieké pedig 10 millió.

A maximális profitot hajszólo amerikai monopolkapitalizmus, a munkásosztály kizsákmányolásának fokozásával egyidőben, a farmerek és a városi kispolgárság nagy tömegeit is tönkreteszi.

A szóbanforgó időszakban az ország lakosságának mintegy 25 százalékát kitevő farmerek a földbérlés és a kamatok kifizetése után még a

viszonylag kedvező 1929-es évben is alig kapták meg a nemzeti jövedelem 9 százalékát.

Majd megkezdődött a sokéves agrárválság, amelynek következtében a kisfarmerek milliói mentek tönkre és kényszerültek elhagyni falvaikat. Nagy többségük a munkanélküliek keserű sorsára jutott vagy egyik államból a másikba vándorolt mezőgazdasági munkát keresve. Az eladósodott farmok százezrei kerültek poton áron a bankok, hitel- és biztosító intézetek kezére, amelyek ilyen ügyleteken bőven „megkeresték” befektetett tőkéjük maximális profitját. A dolgozó farmerek kizsákmányolásával és tönkretételével jutnak maximális profithoz az Egyesült Államok élelmiszeripari trösztjei is, amelyek igen nagy különbséget tartanak fenn az úgynevezett farmer-árak és a fogyasztási árak között.

Az Egyesült Államok monopolkapitalizmusa óriási profitot harácsol a négerrek kizsákmányolásával. Ez különösen a déli államokban dívik, ott a néger munkás évi átlagban 1100 dollárral kap kevesebbet ugyanazért a munkáért, mint a fehér munkás. Victor Perlo, haladó amerikai közgazda számításai szerint a monopoltóke csak az iparban évi 4 milliárd dollár többletprofithoz jut a néger nép extrakizsákmányolásával, nem számítva azokat a magas ánakat, amelyeket a néger lakosságnak az árulkért, lakásért, s egyéb szolgáltatásokért kell fizetnie. (V. ö. *Victor Perlo. Az amerikai imperializmus.* 103. lap. Szikra 1952.)

A tőkés országok dolgozóinak relatív és abszolút elnyomódása rendkívül fokozódik az adók hallatlan növelése, a közszükségleti cikkek árának emelkedése és az infláció következtében. Az imperialista országok állami pénzügyét, valamint hitel- és pénzrendszerét a monopóliumok eszköznek használják fel, hogy a dolgozókat a forgalom területén is kifoszthassák és kizsákmányolhassák, s így biztosíthassák maximális profitjukat. A mostani költségvetési évben az Egyesült Államok lakosságát terhelő közvetlen adók még a pénzromlás figyelembevételével is az 1937—38. évinek több mint tizenkétszeresére emelkedtek. Ezen kívül közvetett adók formájában is óriási teher nehezedik a dolgozó tömegek vállára. Lenin már 1913-ban megírta, hogy az Egyesült Államokban „a munkások rubelenkint 7 kopeket, a tőkéssek pedig *egyharmad* kopeket fizetnek közvetett adóna. A munkások arányosan a *húszszorosát* fizetik annak, amit a tőkésék. A közvetett adók rendszere minden tőkés országban elkerülhetetlenül ilyen «rendet» (nagyon rendetlen rendet) teremt”. (*Lenin Művei.* 19. kötet. 173. lap. Oroszul.) Az Egyesült Államokban az elsőrendű szükségleti cikkek (kenyér, hús, tej, dohány, szén stb.) kiskereskedelmi árának egy-, sőt kétharmada közvetett adó.

Az Egyesült Államokban a létfenntartási költségek a villamosipari munkások szakszervezetének adatai szerint 1939-hez viszonyítva majdnem megháromszorozódtak. Az amerikai családok és a nőtlen amerikaiak 39 százalékának évi jövedelme 1950-ben kevesebb volt 2000 dollárnál, vagyis még felét sem érte el a megélhetéshez szükösen elegendő összegnek. Az amerikai családok és a nőtlen amerikaiak 22,9 százalékának évi jövedelme kevesebb volt 1000 dollárnál, 13,7 százalékának évi jövedelme pedig alatta

maradt az 500 dollárnak, vagyis a megélhetésükhöz szükséges összegnek még negyed-, sőt nyolcadrészét sem kereshették meg. S végül a statisztikai felvétel adatai szerint 5,5 millió amerikainak nem volt semilyen jövedelme.

Az Egyesült Államok lakosságának többsége tehát 1950-ben még a nyilvánvalóan szépitett hivatalos adatok szerint is nyomorgott. Ugyanabban az évben a monopóliumok profitja meghaladott minden addigi rekordot, s még az erősen csökkentett hivatalos adatok szerint is több mint 40 milliárd dollárra rúgott. Az amerikai imperializmus véres koreai agressziójának megkezdése után a dolgozók helyzete tovább romlott, a monopóliumok profitja pedig méginkább növekedett. Az amerikai milliárdosok és milliomosok kis csoportja, a leggazdagabb tőkés ország, az Amerikai Egyesült Államok lakosságának többségét kizsákmányolva, tönkretéve és nyomorbadöntve biztosítja magának a maximális tőkés profitot.

A fináncoligarchia egyik legfontosabb módszere a maximális profit biztosítására: a monopolárok fenntartása. Ennek jelentőségét a profit növelése szempontjából részletesen tanulmányozta Lenin *Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka* című művében.

A monopóliumok — akár kartellek, akár trösztök — a termelési volumen és az árak megállapításakor elsősorban a maximális profit biztosítására törekednek. Még akkor is magas monopolárok tartanak fenn, ha a termelési költségek jelentősen csökkennek. Ilymódon pótlólagos sarcot szednek a munkásoktól, parasztoktól, gyarmati népektől, s ugyanakkor elsajátítják a nem monopolizált iparágakban termelt értéktöbblet egy részét is. A magas monopolárok fenntartása és az ezeknek megfelelő maximális profit megőrzése céljából a kartellek és trösztök lépten-nyomon szándékosan csökkentik a termékek piacra hozatalát, s mesterséges áruhiányt teremtenek, ha ezt előnyösnek látják. A monopóliumok a monopolárok fenntartásával méginkább csökkentik a lakosság túlnyomó többségének vásárlóképes keresletét; a dolgozókat nemcsak mint termelőket, hanem mint az általuk termelt termékek fogyasztóit is mindjobban kizsákmányolják és fosztogatják, a mezőgazdasági kisárutermelők tönkrejutását pedig meggyorsítják. A monopolárok mindjobban fokozzák az egész tőkés termelés kaotikus voltát, kiélezi a túltermelési válságokat, megnehezítik és elhúzzák a válságból való kibontakozást.

Lenin feltárta, hogy a monopolárok fenntartása a monopoltóke élősdi és rothadó voltának egyik legfőbb oka: „Amilyen mértékben, ha rövid időre is, monopolista árakat állapítanak meg, olyan mértékben tűnnek el bizonyos fokig a technikai, s ennek következtében minden egyéb fejlődésre, előrehaladásra készítő okok; olyan mértékben jön létre továbbá a technikai haladás mesterséges feltartóztatásának gazdasági lehetősége.” (Lenin Művei. 22. kötet. 287. lap. Szikra 1951.)

Lenin ugyanakkor megmutatta, hogy az állami monopolkapitalizmus fejlődése, vagyis a monopóliumok mind korlátlanabb uralma az államapparátuson, hogyan teszi lehetővé, hogy a monopolisták az egész társadalmat megsarcolva bővítsék profitjuk kereteit: „A finánctóke, amely keve-

sek kezében összpontosul és ténylegesen monopóliumot élvez, óriási és egyre növekvő hasznot fölöz le az alapításokból, értékpapírok kibocsátásából, állami kölcsönökből stb., megszilárdítja a fináncoligarchia uralmát és az egész társadalmat megsarcolja a monopolisták javára.“ (I. m. 240. lap.)

Lenin részletesen elemzi a monopóliumok és a bankok különböző profitszerző módszereit, s egyebek közt megmutatja, miképpen szereztek az amerikai trösztök „tőkehités“ segítségével majdnem évi 70 százalékos jövedelmet a tröszt alapításakor valóban befizetett tőke után. E trösztök tőkéje 22 év alatt több mint tízszeresére gyarapodott. Franciaországban a bankok monopóliuma ugyancsak óriási monopolista profitokhoz jutott értékpapírok kibocsátásával, emisszió révén. Ezek a profitok uzsorajellegűek; a halódó kapitalizmusra azonban éppen ez jellemző. „A kapitalizmus, amely mint kis uzsoratóke kezdte el fejlődését, mint gigantikus méretű uzsoratóke fejezi be.“ (I. m. 241. lap.) Lenin bebizonyítja, hogy a kapitalizmus ilyen elfajulása következtében a gazdasági élet valamennyi viszonylata mélyesen megváltozik.

A monopolkapitalizmus korszaka előtt a tőkés profitja rendszerint erősen növekedett a ciklikus föllendülések idején, amikor a termelés magasra szökött; a gazdasági válságok és depressziók idején ellenben csökkent, sőt olykor veszteséggé változott. Az imperializmus korszakában a monopolárak lehetővé teszik a fináncoligarchia kis csoportjának, hogy akkor is nagy profitot zsebeljen be, amikor az ipari termelés visszaesik, a gyárakat bezárják, a kereskedelem pang, s munkások milliói szenvednek a munkanélküliségtől. Lenin megmutatja, hogy az ipari föllendülés idején a finánc-tőke profitja mérhetetlenül nagy, a hanyatlás idején tönkremennek a kis és bizonytalanul megalapozott vállalatok, a nagybankok azonban „résztvesznek“ olcsó áron való felvásárlásukban vagy nyereséges „szaná-lásukban“, „reorganizálásukban“. A fináncoligarchia tehát még a tőkés gazdaság általános pangása idején is gazdagszik. Ez a jelenség, amely a monopolkapitalizmus rothadását és elődsiségét bizonyítja, különösen kirívóvá válik a kapitalizmus általános válságának időszakában.

A rothadó, elősdi kapitalizmus másik sajátossága a járadékélvezők széles rétegének kialakulása. A járadékélvezők olyan tőkésék, akik szelvényvagdosásból élnek és biztos profithoz jutnak anélkül, hogy bármilyen módon részt vennének a termelés folyamatában. Lenin kimutatta, hogy Angliában „a járadékosok jövedelme a világ leginkább «kereskedő» országának külkereskedelméből befolyó jövedelemnek ötszöröse! Ez az imperializmus és az imperialista elődsiség lényege.“ (I. m. 288. lap.)

Ugyanakkor Lenin hangsúlyozta: az imperializmus korára jellemző a „megvásárolhatóság, óriási méretű vesztegetés, mindenfajta panama“. (Lenin Művei. 23. kötet. 108. lap. Szikra 1952.) Lenin többször hozott példákat arra, hogy a fináncoligarchia óriási profithoz jut csalárd szerződés-kötésekkel, s a kormányok, a rendőrség és a közigazgatási apparátus megvesztegetése útján. Leírta például a telkekkel űzött csalárd szerződéseket és spekulációt, amikor a bankmonopólium egyesül a földjáradék és a közlekedési utak monopóliumával. Az Egyesült Államokban már Lenin

idejében különösen kifejlődött ez a gigászi méretű megvásárolhatóság és megvesztegetés, mint az élődsi fináncoligarchia maximális profitjának egyik forrása. De, mint Lenin írta, „az «amerikai erkölcsök», amelyek láttán európai professzorok és jóhiszemű burzsoák oly képmutatón forgatják szemüket, a finánctőke korában a szó szoros értelmében minden ország minden nagyvárosának erkölcsévé lettek“. (*Lenin Művei*. 22. kötet. 244. lap. Szikra 1952.)

• A munkásosztály kizsákmányolásának fokozása, a tőkés országok lakossága többségének tönkretétele és nyomorbadöntése a monopolisták kis csoportja maximális profitjának biztosítása céljából, feltétlenül az osztályellentétek kiéleződéséhez vezet. „Erősen kiéleződnek az osztályellentétek egyfelől az imperialista burzsoázia, s másfelől a munkásosztály és általában valamennyi dolgozó között. A sztrájkmozgalom hulláma mindinkább terjed az egész kapitalista világon.“ (*Malenkov*. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 18. lap. Szikra 1952.)

★

A monopolkapitalizmus az adott ország lakossága többségének egyre fokozódó kizsákmányolásával, tönkretételével és nyomorbadöntésével egyidejűleg más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján is biztosítja maximális profitját. Ezzel a lehetőséggel bőségesen élnek a fő imperialista országok monopóliumai, s napjainkban mindenekelőtt az Egyesült Államok monopóliumai.

A monopolkapitalizmus a legkülönbébb eszközökkel valósítja meg más országok gazdasági leigázását és kirablását. Mindenekelőtt ilyen eszköz a monopóliumok számára a függő s főképpen az elmaradott agrárországokkal folytatott külkereskedelem, amelynek keretében maximálisan magas árakat állapítanak meg a kivitt iparcikkekre, s alacsony árakon vásárolnak ezekben az országokban nyersanyagokat és élelmiszereket. 1948-ban például az Egyesült Államok pótlólagos nyeresége csak a latinamerikai országokban felvásárolt kávé, banán, cukor és néhány más áru révén mintegy 1,2 milliárd dollár volt. (V. ö. *Victor Perlo*. Az amerikai imperializmus. 80. lap. Szikra 1952.) Ez az összeg nem foglalja magában a színes- és ritkafémek, a nyersolaj, fa, kaucsuk és sok más áru olcsó áron történt felvásárlásából származó hasznot.

Óriási profitot biztosít a monopóliumoknak, hogy a „Marshall-terv“ keretében eladhatatlan árukat kényszerítenek rá a nyugateurópai országokra; ugyancsak ezt szolgálja a „Marshall-terv“ programjának átválttatása közvetlen háborús segélyre, s több állammonopolista rendszabály életbeléptetése. A háborúutáni időszakban az Egyesült Államok Nyugat-Európába irányuló exportjának mintegy fele az adófizetők terhére államiilag finanszírozott export. Ezek a „tervek“ valójában arna kényszerítik a nyugateurópai országokat, hogy igen magas áron vegyenek át szükség-

telen árukat, amelyeket egyébként az Egyesült Államok kormánya az állami költségvetés eszközeiből, vagyis tulajdonképpen a dolgozó adófizetők millióinak rovására szintén megokolatlanul magas áron vásárol meg a monopóliumoktól.

Az amerikai monopóliumok ilyen műveletekkel többmilliárd dolláros profitot harácsolnak össze; ezen kívül az állammonopolista jellegű dömping lehetővé teszi számukra, hogy az Egyesült Államokban mesterséges „áruhiányt” teremtsenek, a belföldi árakat maximálisan felszórólhassák, és járulékos hasznot húzhatnak mind Nyugat-Európa népeitől, mind az amerikai néptől.

A „Marshall-terv” áruszállításai egyben sok iparág leállítását eredményezték a nyugateurópai országokban, különösen Franciaországban és Olaszországban; s a munkanélküliség fokozódásával, a dolgozók nyomorbadöntésével, a marshallizált országok munkásai munkabérének további csökkenésével jártak. Az Egyesült Államok monopolkapitalizmusa maximális profit szerzésére használja ki a nyugateurópai munkások bérének csökkentését, valamint a marshallizált országok ipari kulcspozícióinak meghódítását.

A tőkekivitel, az imperializmus egyik fő ismertető jele, ugyancsak a fináncoligarchia hatalmas profitját szolgálja. Lenin írta: „Amíg a kapitalizmus kapitalizmus marad, nem arra fordítják a tőkefölösleget, hogy az illető országban felemeljék a tömegek életszínvonalát, hiszen ez a tőkés profitjának csökkenését vonná maga után, hanem arra, hogy a tőkének külföldre, az elmaradott országokba való kivitele útján növeljék a profitot.” (*Lenin Művei*. 22. kötet. 249. lap. Szikna 1952.) Lenin a tőkekivitelről ezt mondta: „élődség a négyzetben”, amely lehetővé teszi a finánc-tőkének, hogy minden országra kivesse hálóját, s hatalmas sarcot szedjen a gyarmati és elmaradott országok lakossága millióinak kizsákmányolása révén.

A tőkés világrendszer általános válságának időszakában az Egyesült Államok vált a fő tőkeexportáló hatalommá, s ezzel kapcsolatban az egész tőkés világ fő pénzügyi kizsákmányolójává.

Amerika hosszú időre lekötött külföldi tőkebefektetéseinek összege 1952. elején elérte a 35,4 milliárd dollárt. Ebből a magánjellegű tőkebefektetések összege 22,3 milliárd dollár volt, vagyis meghaladta valamennyi többi imperialista ország külföldi tőkebefektetéseinek összegét. Az Egyesült Államok fináncoligarchiája számára a külföldi tőkebefektetés a maximális profit bőséges forrása. A külföldön befektetett tőkéből származó jövedelem 1920-tól 1948-ig 18 milliárd dollár volt, emellett évről évre növekedett. Az 1946-tól 1951-ig terjedő 6 év folyamán 11,3 milliárd dollárt ért el, s csak az egyetlen 1951-es évben 2,7 milliárd volt, vagyis háromszor akkora, mint 1945-ben. Az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztériumának adatai szerint az USA közvetlen külföldi tőkebefektetései után 17,1 százalék volt az átlagos profitráta, ami majdnem kétszeresen felülmúlta a belföldi tőkebefektetések jövedelmezőségét. Mi több, a profitráta

egy sor iparágban még ennél is jóval magasabb volt. Így például az ásványolajiparban 25,6 százalék. A Közel-Kelet országainak ásványolajiparából még magasabb, 100 százalékot is meghaladó profitot csikarnak ki az amerikai monopóliumok befektetett tőkéjük után.

Az amerikai monopolistáknak ezek az óriási profitjai, amelyeket kiegészít a helyi tőkés és földbirtokosok által elharácsoltságért, egyik legfőbb okozói az amerikai imperializmus jármában sínylődő elmaradott országok néptömegei nyomorának, éhezésének és pusztulásának. Nagy profitot hoznak a monopóliumoknak az évről évre szaporodó mindenféle államkölcsönök és hitelek is. Így a „Marshall-terv“, a katonai segélynyújtás, a „Truman-programm 4. pontja“ stb. alapján nyújtott állammonopolista hitelek és kölcsönök a függő országok gazdasági és politikai leigázásához, gazdaságuknak az Egyesült Államok gazdaságának függvényévé válásához vezetnek. E hitelek és kölcsönök katonai-rendőri jellegűek, s azt a célt szolgálják, hogy az egész világon fenntartsák és növeljék a reakció és a faszizmus erejét, utat nyissanak a magánjellegű tőkekivitel előtt, „biztonságot“ teremtsenek a tőkebefektetések számára, biztosítsák az amerikai monopóliumok külföldi profitjainak dollárban való szabad átutalását az Egyesült Államokba, maximálisan csökkentsék a béreket és megtörjék a néptömegeknek az amerikai imperializmus expanziójával szemben tanúsított ellenállását.

Az amerikai monopolitőke ily módon biztosított profitjai jóval nagyobbak, mint a közvetlen tőkebefektetés haszna s ami a legfontosabb: az amerikai monopolitőkészek ezeket a profitokat világuralmi kalandorterveik megvalósítására szolgáló eszköznek tekintik. Welsh, a Standard Oil egyik főtisztviselője már 1946-ban kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak vállalnia kell ama részvénytulajdonos felelősségét, akinek kezében van a „Földgolyó“ néven ismert „társulat“ részvényeinek többsége. Felszólította az Egyesült Államok pénzügyi nagyságait, hogy „külföldi tőkebefektetéseink biztonságának megőrzése céljából elsőként mérjenek csapást“. Így tehát a maximális profitot hajszólo amerikai monopolkapitalizmus ma törekszik, hogy katonai erővel uralma alá vesse az egész földgolyót, újabb világháborút robbantson ki.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására rendkívül kiéleződnek az Egyesült Államok és a többi tőkés ország közti ellentmondások. A tőkés országok monopolistái nem tűrhetik végnélkül a mai állapotot, hogy a terjeszkedő amerikai monopóliumok rendre elhódítják piacaikat és nyersanyagforrásaikat, s emiatt búsás profitjaikat végveszély fenyegeti. A maximális profitra törő amerikai és angol monopóliumok könyörtelen harcot vívnak egymással áruik fellevepiacaiért, olcsó nyersanyagforrásokért, különösen ásványolajért, gumiért, színes- és ritkafémekért, kénért meg gyapjúért stb. Mint Malenkov elvtárs az SzK(b)P XIX. kongresszusán mondott beszámolójában kifejtette, „Anglia, s nyomában Franciaország és

a többi kapitalista ország arra törekszik, hogy kiszakítsa magát az Egyesült Államok uralma alól, s így önállóságot és magas profitokat biztosítson a maga számára". (*Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 13. lap. Szikra 1952.*)

Lenin és Sztálin megmutatta, hogy az imperializmus elkerülhetetlenül háborúkat szül, s a mai militarizmus közvetlen eredménye a kapitalizmus monopolista fejlődésének. A háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása a monopolkapitalizmus egyik legfontosabb eszköze maximális profit szerzésére.

Lenin már az első világháború előkészítésének idején gondosan elemezte, hogyan használják fel a nemzetközi fegyvergyártó trösztök a militarizmust gigantikus profit szerzésére.

Az első világháború idején Lenin így írt: „A háború megtömi a tőkések zsebeit, a nagyhatalmak kincstáraiból valóságos aranyfolyam ömlik a zsebükbe”. (*Lenin Művei. 21. kötet. 375. lap. Szikra 1952.*)

Az amerikai monopóliumok mindenkinél többet kerestek az első világháborún, a hadiszállításokon dollármilliárdokat harácsolnak, adófizetőikké tették a többi országot. Különösen nagy profitokat zsebeltek be a legnagyobb amerikai bankok, Rockefeller és Morgan bankjai, amelyek elhelyezték a szövetséges hatalmak kormánykölcsonait, és értékpapírjait, s minden hadiszállításon bőségesen kerestek. Ott, ahol a tőke uralkodik, írta 1917 áprilisában Lenin, „a háborún a bankárok maroknyi csoportja gazdagodik, amely az egész világot kezében tartja”. (*Lenin Művei. 24. kötet. 110. lap. Szikra 1952.*)

Az első világháború befejezése után az Egyesült Államok és más tőkés országok monopolistái tovább nyereszkedtek a háború következményein s elsősorban a saját búsás profitjaik miatt hatalmasra nőtt államadóságokon.

Lenin 1920-ban idézte polgári közgazdák számításait, amelyek szerint Anglia és Franciaország államadósága meghaladta az egész nemzeti vagyont 50 százalékat, Olaszországé pedig elérte a nemzeti vagyont 60—70 százalékat. Lenin szavai szerint „a munkások a tapasztalatok alapján győződnek meg arról, hogy a kapitalisták rogyásig megszédtek magukat a háborún, a költségeket és adósságokat pedig a munkások vállain hárítják át”. (*Lenin Művei. 31. kötet. 220 lap. Szikra 1952.*)

A húszas évek közepétől kezdve egyre nagyobb arányokban bontakozik ki a nemzetközi finánciókének új világháború előkészítésére irányuló tevékenysége. Az amerikai hitelek és kölcsönök mind bővebb arányadatokkal zudul Németországba a hadiipar kapacitásának helyreállítására és fokozására, s a német monopóliumok megerősödését, a kalandor Hitler-klókk hatalomrajutását és a második világháború kirobbanását eredményezi.

Ez az aranyáradat egyben hatalmas profitot hoz az amerikai bankoknak, főképpen a Rockefeller- és Morgan-csoportnak.

A második világháború minden korábinál gazdagabb profitforrás volt az amerikai monopóliumok számára. A háború 117 milliárd dollár hasznot hozott a monopóliumoknak az adók levonása előtt, s 55 milliárd dollárt az adók levonása után; az adókat azonban egy vagy más formában rögtön a háború után visszafizették a monopóliumoknak. Nem számítjuk ide azokat a jövedelmeket, amelyek egyebek közt abból eredtek, hogy a kormány a vállalatoknak gyorsított amortizációt engedélyezett, potom áron gyárakat adott el a monopóliumoknak, s az adófizetők millióinak megtakarított pénzéből évente 5—6 milliárd dollár kamatot fizetett a háborús adósságok után.

Így tehát a népeknek végtelen kárt és szenvedést okozott háború paradicsom volt az amerikai monopolisták számára, akik maximális profitokat élveztek a hadiszállításokból, a katonák millióinak véréből és áldozataiból, munkások tízmillióinak kényszermunkájából. Egyáltalán nem csodálatos, hogy még mielőtt a háború véget ért volna, mikor a szovjet hadsereg még Berlint ostromolta, az amerikai monopolisták és burzsoá közigazda lakájaik már nyíltan beszéltek az új háború előkészítésének szükségességéről. A milliárdosok és milliomosok maroknyi csoportja a még fokozottabb gazdagodás kedvéért hozzáfogott az új világháború előkészítéséhez. Sztálin elvtárs Moszkva 800 éves fennállása alkalmából küldött üdvözetében írta: „Az imperialisták számára a háború a legjövedelmezőbb üzlet. Nem meglepő, hogy az imperializmus ügynökei minden módon új háborút igyekeznek ki-provokálni“. (Sztálin. A békéért 1946—1952. 69—70. lap. Szikra 1952.)

Ma a koreai agresszív háború és az új világháború lázas előkészítése biztosít az amerikai monopolistáknak példátlanul nagy profitot. Az Egyesült Államok részvénytársaságai 1951-ben rekordprofitot, az erősen csökkentett hivatalos adatok szerint is 42,9 milliárd dollárt zsebeltek be, szemben az 1945-ös évi 19,7 milliárd és az 1938-as évi 3,3 milliárd dollárral. Különösen nagyok a Morgan- és Rockefeller-csoporthoz tartozó fő ipari monopóliumok profitjai, de DuPont, Mellon és mások hadikonzernjeié is. Ez idő alatt a DuPont de Nemoursnak, ennek a már korábban is a háborúra és fegyverkezési versenyre specializált vegyi trösztnek a profitja megkétszereződött. Mégjobban nőtt a repülőgépgyártó trösztök profitja. Így például a „repülőerődöket“ gyártó Boeing Airplane Company profitja megháromszorozódásáról számol be. Az United Airplanes légiközlekedési társaság büszkén közölte részvényeseivel a rekordnyereség hírért, s nyíltan kijelentette: „e növekedés elsősorban a koreai hadműveletekkel magyarázható...“

Így nyerészkednek a monopolista halálkereskedők a háborús pusztításokból, békés koreai városok és falvak gyalázatos bombázásából, abból, hogy napalmmal kiégetett földdé változtatják az ország egész kerületeit, a baktériumháború és az emberiség ellen elkövetett egyéb bűntényekből, amelyek még a német fasisztáknak és a japán imperialistáknak a második világháború idején elkövetett bűntetteit is túlszárnyalják. Annak ellenére, hogy Koreában megghiúsultak agresszív terveik, annak ellenére, hogy a világ valamennyi népének nő az amerikai imperializmussal szemben érzett

gyűlölete, csak egyre gondolnak: hogyan lehet csörgedezésben, helyesebben minél bővebb ömlésben tartani a háborús nyereségek patakját, miképpen lehet minden eszközzel folytatni bűnös harácsolásukat a termelőerők rombolásának, emberek halálának és szenvedésének számlájára. Az amerikai imperialisták e célból minden úton-módon gátolják a nemzetközi viszonyokban fennálló feszültségek békés rendezésére és gyöngítésére irányuló valamennyi kísérletet. Ezért agresszív háborús blokkokat létesítenek, föltámasztják a nyugat-német és a japán hadsereget, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni felvonuló területté alakítják át Nyugat-Németországot, Japánt és más országok egész sorát. Sok amerikai közgazda — az Egyesült Államok monopolizátorainak ideológusai — szakadatlanul, egymásután követő háborúk sorozatát kívánja, hogy biztosítva legyen a hadiipari monopóliumok mesés haszna. A monopóliumok lapja, a *Fortune*, őszintén kifejezésre juttatta ezeket a kannibáli óhajokat, amikor azt javasolta, hogy teremtsék meg „az évtizedekig tartó vagy akár egy egész emberöltő tartamát magában foglaló, korlátlanul egymásután következő, elhatárolt háborúk sorozatának“ feltételeit. A *Fortune* azt írja: „A fegyverkezési versenyt nem kivételes, hanem új, történelmünkben idáig nem ismert, normális állapotnak kell tekintenünk, s nemcsak néhány évig, hanem tíz, húsz, sőt több évig tartó háborús gazdálkodással kell számolnunk“. Ilyen jellegű felhívásokat mindenféle hangnemben ismételtet és továbbfejleszt a reakciós közgazdák és az amerikai imperializmus egyéb kiszolgálóinak hada.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének egyik legfontosabb következménye a tőkebefektetések irányának, s következésképpen a tőkés újratermelés jellegének mélyreható megváltozása.

A gazdaság militarizálása következtében rendkívül összezsugorodik a dolgozó tömegek vásárlóképessége, csökken fogyasztásuk, fokozódik abszolút és relatív elnyomódásuk. Ez a fogyasztási cikkek növekvő túltermeléséhez vezet, ami már ma is megmutatkozik a valamennyi tőkés országban tapasztalható textilipari válságban, abban, hogy az Egyesült Államokban, s egy sor nyugati országban jelentősen csökken a polgári fogyasztást szolgáló cikkek termelése. Ez a polgári szükségletekre termelő iparágak nyereségének csökkenésével jár s fokozza a tőkék menekülését ezekből az iparágakból a hadiiparba, amely — ha csupán a garantált kereslet idejére is — maximális profitot biztosít. Az Egyesült Államokban az utóbbi évek új beruházásai majdnem teljes egészükben a hadianyagtermelésre, a hadiipart kiszolgáló iparágak bővítésére irányultak. A háborús „boom“ mindinkább kiélezi a militarizált gazdaság ellentmondásait, a tőkés gazdasági rendszer élősdiségét és rothadását; elkerülhetetlenül gazdasági válsághoz vezet, s ennek jelei mind világosabban megmutatkoznak az Egyesült Államokban, valamint a tőke uralma alatt sínylődő többi országban.

A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye azt bizonyítja, hogy a szocializmus döntő fölényben van a kapitalizmussal szemben, hogy a kapitalizmus önmagát túlélő rendszer, amelynek helyét a magasabbrendű szocialista rendszernek kell elfoglalnia.

FRED OELSSNER

Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban“ című művének jelentőségéről*

I.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye és e törvény alkalmazása a Német Demokratikus Köztársaság gazdasági tervezésében

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye, amely a termelőeszközök szocialista tulajdona alapján keletkezik, a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek van alárendelve, s a gazdasági alaptörvény alapján hat.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye fölváltotta a konkurrencia és a termelés anarchiája kapitalista törvényét. A szocialista termelés csak tervszerűen fejlődhet, a kapitalista termelés pedig a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye alapján csak anarchikus lehet. A kapitalizmusban ezért állandóan aránytalanságoknak kell keletkezniök a társadalmi újratermelés két nagy csoportja közt, valamint az újratermelés egyes területei (termelés—fogyasztás, forgalom—elosztás stb.) közt. A kapitalizmusban ezek az aránytalanságok csak időlegesen és részben erőszakos úton, mégpedig gazdasági válságok útján egyenlítődhetnek ki.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének egyik legelső és legfontosabb követelménye az *élő- és holtmunkával való takarékosság*.

A kapitalista gazdaságot — amelyben lenézik a munkát s amelyben a főcél a profit — a munka mérhetetlen pazarlása jellemzi. Nem is szólva a társadalmi munka állandó pazarlásáról, amely csupán a termelés tökések formájából eredő tiszta forgalmi költségek következménye, a kapitalizmus hihetetlen mértékben semmisít meg társadalmi munkát a periódikus válságok és a pusztító háborúk idején, és pedig mind a termelőeszközökben és fogyasztási cikkekben, valamint a fegyverekben megtestesülő holtmunkát, mind pedig munkanélküliség és tömeggyilkosság útján eleven munkát. Csak az utolsó világháborúban elpusztított értékek elegendőek lettek volna, hogy megszabadítsák az egész emberiséget az éhségtől, a szűkségtől és a nyomortól!

* A Németország Szocialista Egységpártjának 1952. december 13—14-i elméleti konferenciáján elhangzott beszámolóiból.

A szocializmus ebből a szempontból is teljes ellentéte a kapitalizmusnak. Itt a munkát a legmagasabbra értékelik, mert a társadalom anyagi léte alapjának tekintik. Ezért minden szocialista gazdasági tervezésnek szükségszerűen legfőbb alapelve, hogy a holt és eleven társadalmi munka lehető legkisebb ráfordításával a lehető legnagyobb határfokot érjék el.

A szocialista termelésben ezért igen fontos a *munka termelékenységének növelése*. A termelékenység növelése éppen azt jelenti, hogy a lehető legkevesebb társadalmi munka felhasználásából a társadalom számára a lehető legnagyobb haszon származzék.

Mitől függ a munka termelékenységének növelése? Erről Marx a következőket mondta:

„A munka termelőerejét sokféle körülmény határozza meg, többek között a munkások ügyességének átlagos foka, a tudomány fejlettségének és technológiai alkalmazhatóságának foka, a termelőfolyamat társadalmi összefüggése, a termelőeszközök terjedelme és hatóképessége és a természeti viszonyok.“ (Marx. A tőke. I kötet, 49. lap. Szikra 1948.)

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye lehetővé teszi a munkások ügyessége átlagos fokának állandó növelését, mert elősegíti a munkás kulturális és műszaki színvonalának tervszerű emelését. Továbbá korlátlan lehetőséget ad a tudomány és a technika fejlődésére, valamint alkalmazásukra a termelő folyamatban.

De a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének ezek a döntő követelményei csak akkor érvényesülhetnek, ha a népgazdaság különféle ágainak sokasága közt kialakítottuk a helyes arányokat. Mert az arányok bármiféle megsértése a társadalmi munka pazarlásával és a társadalom számára haszontalan munkaráfordítással jár a népgazdaság egyik vagy másik ágában.

Marx Károly a Tőke II. kötetében újratermelési elméletével zseniálisan meghatározza az alapvető arányt, amelynek megtartása nélkül a társadalmi újratermelés előbb-utóbb lehetlenné válik. Jóllehet Marx a társadalmi *össztőke* újratermelését és körforgását kutatta, újratermelési elmélete — Sztálin megállapítása szerint — tartalmazza az újratermelés egész sor alaptételét, amelyek érvényesek *valamennyi* társadalmi alakulatra, tehát a szocialista társadalmi alakulatra is.

Ebből következik, hogy különösen tervezőink halaszthatatlan feladata Marx Károly újratermelési elméletének gondos tanulmányozása, hogy gyakorlati munkájukban ezekhez az alaptételekhez igazodhassanak.

Miként a többi törvényt, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét sem szabad fetiszizálnunk, ne tulajdonítsuk neki azt a varázserőt, hogy spontánul, önmagától kialakíthatja a helyes arányokat. Spontánul csupán a kapitalizmus anarchiájának törvéne hat. Ez a törvény elemi erővel szüli az aránytalanságokat, a válságok egyik okát. A szocializmusban a helyes arányokat a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése objektív törvényének *tudatos alkalmazásával* kell létrehozni. Ez a népgazdasági tervek kidolgozásának egyik központi feladata.

Továbbá: a népgazdaság arányos fejlődésének törvényét nem szabad úgy tekintenünk, hogy e törvény értelmében a népgazdaság minden ágát és ágazatát egyenlő ütemben kell fejlesztenünk. Ily módon a meglevő aránytalanságokat sose küszöbölhetnők ki. A mindenkori helyes arányok a szocializmus gazdasági alaptörvényének hatására alakulnak ki a fejlődés mindenkor adott fokán. Ha például a Német Demokratikus Köztársaság 1953. évi népgazdasági tervét vizsgáljuk, 1952-vel szemben a következő fejlődés tapasztalható:

(Az 1952. évi termelés = 100)

	százalék
kohászat — — — — —	125,7
gépgyártás — — — — —	121,3
fafeldolgozás — — — — —	108,3
textilipar — — — — —	109,6
élelmiszerek és évezeti cikkek gyártása — — —	112,4

Az egyes termelőágak fejlődésének különböző üteme mutatja, hogy a meglévő aránytalanságok megszüntetése és a szocializmus alapjainak lerakása végett a fejlődésnek az egyes gazdasági ágakban különbözőnek kell lennie.

Ebből az is következik, hogy a mindenkor megállapított arányok nem merevek és nem megváltoztathatatlanok. Éppen a népgazdaság arányos fejlődéséből következik az arányok változandósága — egy-egy időszak súlyponti feladatainak mindenkori ki-

tűzése, valamint az, hogy a súlyponti feladatok megoldásuk után átadják helyüket más súlyponti feladatoknak. Az 1953. évi népgazdasági terv például a legfontosabb gyártermények termelésének következő növekedését irányozza elő:

	százalék
hernyótalpas vontató — —	550
traktoros borona — — —	105
hengerművi berendezések —	364
hengerelt lemez — — — —	114

Ezekből az arányokból kitűnik, hogy céljuk: 1953-ban bizonyos szűk keresztmetszetek kiküszöbölése, s ezzel lehetőség teremtése újabb arányok kialakítására. Világos például, hogy a hengerművi berendezések termelési tervének teljesítése után a hengerelt lemez gyártása 1954-ben gyorsabban növekszik majd, mint 1953-ban.

A helyes arányok a népgazdaságban

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének alkalmazása során iránymutató a marxi újratermelési elmélet, amely elsősorban a társadalmi újratermelés két csoportja, a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelése közti arányt világítja meg. Mint már Len'in megállapította, a fejlett kommunizmusban is érvényes a Marx által felállított arány: $I. (v + m) > II. c$ (az I. csoport változó tőkéjéből és értéktöbbletéből alkotott összegnek nagyobbak kell lennie a II. csoport állandó tőkéjénél). Erre tehát tervezőinknek fokozottabban ügyelniük kell.

De hangsúlyozzuk, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének felhasználása nem merül ki az I. és a II. (vagy másképpen jelölve: az A. és a B.) csoport közti helyes arányok kialakításában. Az arányos fejlődés törvényének teljes érvényesü-

léséhez szükséges, hogy azt a nagyszámú, egymással szervesen összefüggő termelőágot és több ezer különböző üzemet, amelyből a népgazdaság és annak mindkét csoportja áll, egyetlen összehangoltan működő gépezetté egyesítsük. Emellett tehát még egész sor más arányra is figyelemmel kell lenni, amelyek közül a legfontosabbak:

1. Az ipar és a mezőgazdaság helyes aránya, amelyben — ha nem akarjuk, hogy aránytalanság keletkezzék — az ipar bővített újratermelése szabja meg a mezőgazdaság bővített újratermelését

2. Az alapanyagipar és a feldolgozó ipar helyes aránya. Világos, hogy például a gépipar fejlődése attól függ, mennyire kap fémeket a kohásztól és az importtól.

3. A termelés és a külkereskedelem helyes aránya. Ezzel kapcsolatban egy-

részt a termelési terv egy részének alkalmazkodnia kell a külkereskedelem szükségleteihez, másrészt a külkereskedelemnek gondoskodnia kell a termelési terv és az ellátás szükségleteinek kielégítéséről.

4. Végül az újratermelés különböző területei közti helyes arány — mégpedig:

a) a termelés és a fogyasztás közt; itt különösen fontos a munkabérialap és az élelmiszerek meg a közszükségleti cikkek termelésének összehangolása;

b) a fogyasztás és a felhalmozás közt; itt arra kell ügyelni, hogy a felhalmozásnak nincs más forrása, mint a nemzeti jövedelem, változatlan nemzeti jövedelem esetében tehát a fogyasztás és a felhalmozás fordított arányban állnak egymással. Az ebből származó feladat: állandóan növelni kell a nemzeti jövedelmet, hogy a felhalmozás is meggyorsulhasson és a tömegek életszínvonalát is emelhesük;

c) a termelés és a forgalom közt; itt ügyelni kell az árukészletelési és az áruforgalmi tervnek a személyi szükségletek kielégítésére szolgáló áruk termelési tervével való összehangolására;

d) a felhalmozás és a tartalékok közt; a felhalmozási alap egy részét tartalékolni kell, hogy leküzdhesük az esetleges zavarokat és aránytalanságokat.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményei közé tartozik a termelés észszerű területi elosztása is, amelynek vagy a nyersanyagforráshoz, vagy a piacokhoz, vagy pedig a szállítási feltételekhez kell igazodnia.

Mecklenburgban például sokáig nem törődtek ezzel; az ottani téglagyártást szüneteltették, s a téglát Szászországból szállították.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének utolsó követelményeként kell végül megemlíteni az egyes területek komplex gazdasági fejlesztését, vagyis egyetlen összehangolt

gazdasági egységgé alakítását. Ez természetesen különösen az olyan hatalmas országok számára nagyjelentőségű, mint a Szovjetunió, ahol a kommunizmus nagy építkezései számolnak is ezzel a követelménnyel. E követelménynek azonban nálunk is van bizonyos jelentősége. Így például a Keleti Kohókombináat építése során arra kell törekednünk, hogy Fürstenberg közelében létesítsük a szükséges ellátóüzemeket is, s ezzel megtakarítsuk a felesleges szállításokat.

A szocialista termelésben az arányosság objektív szükségesség. A tervszerű, arányos fejlődés törvénye megteremti a szükséges arányosság kialakításának lehetőségét. Ez az arányosság azonban nem alakul ki önmagától. Ahhoz, hogy a szükségesség valósággá váljék, az emberek tudatos cselekvése, a párt és az állam aktív tevékenysége kell. Másrészt szükséges az ideológia is, mint a felépítmény egy része. Hogy tervezőink és egyéb állami funkcionáriusaink megtanulják a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének tudatos és helyes felhasználását, elsősorban elvi jellegét kell megvilágítanunk e törvénynek, amely csak a szocializmus gazdasági alaptörvénye alapján érvényesülhet.

Eppen ezért elsőrendű feladatunk, hogy teljesen szétzúzzuk a szervezett kapitalizmus opportunista „elméletét”, a kapitalizmus tervszerű fejlődésének lehetőségéről szóló „elméletet”. Ez az elmélet még nálunk sem halt ki, s megzavar egyeseket. Másként hogyan is lehetne megmagyarázni, hogy a Német Demokratikus Köztársaság Gazdaságpolitikai Intézetének egyik határozata egyebek közt így hangzik:

„A tervszerű, arányos fejlődés törvénye a döntő termelőeszközök társadalmosítása és a gazdaság parancsnoki magaslatainak a munkásosztály által történt meghódítása alapján hat az egész népgazdaságban. E törvény mind a gazdaság társadalmosított szektorában, mind a magángazdaságban a tömegek aktív tevékenységén

keresztül, lényegében ennek az aktív tevékenységnek más és más formáin keresztül valósul meg.“

A Német Demokratikus Köztársaság Gazdaságpolitikai Intézetében dolgozó elvtársak tehát úgy vélik, hogy a tervszerű, arányos fejlődés törvénye nálunk a magánkapitalista üzemekben is hat. Nyilvánvalóan úgy képzelik, hogy „a döntő termelőeszközök társadalmasításával és a gazdaság parancsnoki magaslatainak a munkásosztály által történt meghódításával“ a kapitalista törvényeket megszüntették és szocialista törvényekkel helyettesítették, tekintet nélkül arra, hogy a kapitalista üzemekben a termelőeszközök

kapitalista tulajdonban maradtak. Ezzel azonban új életre keltik Hilferding elméletét a tervszerű kapitalizmusról. Kétségtelen, hogy ezek az elvtársak átsiklottak azon a sztálini mondaton, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye csak akkor érvényesülhet teljesen, ha a szocializmus gazdasági alaptörvényére támaszkodik.

Ez a példa is mutatja az ellenséges osztályideológia elleni harc szükségességét. Csak akkor teremthetjük meg a szocializmus gazdasági törvényei helyes és tudatos alkalmazásának feltételeit, ha az ilyen polgári felfogásokat teljesen leküzdöttük.

Gazdasági terveink elvei

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye nem spontánul, önmagától, hanem az emberek tudatos tevékenységén keresztül érvényesül. Ez a népgazdasági tervek kidolgozásával és végrehajtásával történik. A tervezés — tanítja Sztálin elvtárs — a tervszerű fejlődés törvényének többé-kevésbé helyes tükröződése. Pozitív eredményei csak akkor lehetnek, ha

a) helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit;

b) mindenben alkalmazkodik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez.

Sztálin elvtárs tehát teljesen világosan körvonalazta a tervezés tartalmát és fő feladatát. S ennek ellenére akadnak róla zavaros nézetek is, mégpedig ismét az NDK Gazdaságpolitikai Intézetében. Az említett határozat utal az elvtársak számára megoldható annak bizonyult következő nézeteltérésre:

„A tervezés főfeladatait illető eddigi szemléletet... mint helytelen, el kellett vetni. Két szemlélet van: az egyik szerint a tervezés főfeladata az arányok megteremtése az alaptörvény céljainak megfelelően; a másik szerint a társadalmi gazdagság fokozása, a

dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelése, a Szovjetunió függetlenségének megszilárdítása, a haza védelmének megerősítése.“

E határozat szerzőjének csak azt mondhatjuk, amit hajdan Mefisztó mondott a tanítványnak: „Kedves barátom, azt tanácsolom, először collegium logicum.“

Ez a két oldal, amelyet az elvtársak nem tudnak összekapcsolni, egyáltalán nem választható el egymástól. Mert ha az arányok tervezése megfelel a szocializmus alaptörvényének, ez éppen a társadalmi gazdagság fokozását és a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelését jelenti.

Térjünk vissza a tárgyra. A népgazdasági terveket az állami szervek dolgozzák ki, s az állam törvénnyé teszi őket. Ezek tehát jogi törvények. Minél jobban megfelelnek a tervek a népgazdaság tervszerű fejlődése objektív törvényének, annál jobbak. Ezért a tervek kidolgozása során a kiindulási pontnak és a legfőbb elvnek az *élő- és holtmunkával való lehető legnagyobb takarékoságnak kell lennie*. Ezt állami alkalmazottaink még egyáltalán nem ismerték fel. Amikor például az Élelmiszerek és Fogyasztási Cikkék Államtitkársága — amint a Központi

Bizottság 10. ülésén Ulbricht elvtárs közölte — a szükséges 700 000 tonna brikett helyett 7,2 millió tonnát igényelt, vagy ha a termelő üzemek kapacitástartalékokat tartanak vissza, hogy a tervet azután könnyebben teljesíthessék, s ha az üzemek és az igazgatóságok alkalmazottaik létszámát túlzottan felduzzasztják, — ez mind a társadalmi munka tékozlása, s ellentmond a tervszerű fejlődés törvényének. Ha a tervszerű fejlődés törvénye követelményeinek meg akarunk felelni, terveink kidolgozásának és végrehajtásának vezérfonalává kell tennünk az anyag és a munka takarékos felhasználását, a munka termelékenységének szakadatlan növelését, a szigorú takarékoság megvalósítását minden terü-

leten, takarékoskodást minden grammal, minden perccel, minden pfenniggel.

A tervek törvények és jogi erejűek. Ez szükséges, mert ha helyesen dolgozták ki a terveket és megfelelnek az arányos fejlődés törvénye követelményeinek, akkor minden önkényes változtatás aránytalanságot okoz, vagyis megsérti a tervszerű fejlődés törvényét. Ezért szigorúan meg kell torolni az olyan önkényes termódosításokat, mint amelyet a Kő-, Agyag- és Vegyipari Államtitkárság hajtott végre, amikor 8000 tonnával leszállította a műrost 1952. évi termelési tervét. A terv ilyen leszállításának nyersanyag-szűkét kell okoznia a műrostfeldolgozó üzemekben.

Az egyes gazdasági ágak mérlegei

A gazdasági tervezés legfontosabb eszköze a *mérlegmódszer*, vagyis a gazdaság egyes területeire vonatkozóan pontos, exaktul kiegyensúlyozott mérlegek készítése. Az ilyen mérlegekben, akár csak a jó könyvvitelben, pontosan fel kell tüntetni a bejövő és a kimenő tételeket, hogy egyensúlyba hozzassuk őket. Minél gondosabban kidolgozzuk ezt a módszert, annál kevesebb zavarunk lesz gazdasági életünkben. Nálunk ezt is hiányosan ismerték fel és nem méltatták kellő figyelemre. Nézzük az élelmiszerellátás mérlegének példáját. A kiindulási pont természetesen a jegyekre való ellátás, azután az állami kereskedelem növekvő forgalma és néhány különleges ellátási feladat (iskolák, intézetek ellátása stb.). Ez együttesen meghatározott élelmiszer-szükséglet, amelynek nagyságát pontosan kell megállapítanunk. Ezzel szemben vannak a bevételek: a beadás, a felvásárlás és a Szovjetunióból, valamint a népköztársaságokból származó behozatal. Ha hiány jelentkezik, vagy a termelést vagy a behozatalt kell növelnünk, s ha egyiket sem lehet, megfelelően csökkentenünk kell az el-

adást. Ehelyett kereskedelmi szerveink például úgy „küszöbölték ki“ mérlegükből a vajhiányt, hogy képzeletbeli behozatalt iktattak be a kapitalista országokból: Dániából, Hollandiából és Svájcban, bár tudták, hogy az ilyen kereskedelmi szerződések jelenleg nem megbízhatóak. Közben az állami szervek boltjaiban nyakra-főre árusították a vajat, sőt hagyták, hogy nagyobb mennyiségek megromoljanak. Amikor az év végén kitudt, hogy a kapitalista országokból nem érkezik vaj, természetesen bizonyos zavaroknak kellett támadniuk a vajellátásban. Az állami kereskedelmi szervezet elárúsítását korlátozni kellett, hogy biztosíthassuk a jegyes ellátást. Ebben az esetben nem tehető fel, hogy a Közéllátási Minisztériumnak ez a politikája csupán a gazdasági törvény nemismeréséből származott. Az igazi ok nyilvánvalóan a büntetőtörvények semmibevétele.

A példa mindenesetre megmutatja, milyen nagyjelentőségű tervezésünkben a mérlegmódszer.

Rendkívül fontosak a szintetikus mérlegek, például az államháztartás mérlege, amelyben az egész gazdasági

élet eredményei tükröződnek, vagy a nemzeti jövedelem elosztásának mérlege. Ebben a mérlegben a felhalmozás, a társadalmi fogyasztás és az egyéni fogyasztás, valamint a tartalékok aránya fejeződik ki.

A legfontosabb arány a Marx által elemzett két csoport: a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelése közti arány. Az I. csoport növekedése biztosítja a termelés növekedését, a II. csoport növekedése pedig biztosítja a népjólét fokozódását. Marx utal rá, hogy e probléma megoldásánál a kapitalizmusban is döntő jelentőségű az

anyag pótlása, vagyis a használati érték. A helyes arányt az elhasznált termelőeszközök pótlása után az új termék, vagyis a nemzeti jövedelem termelésre, fogyasztásra és tartalékolásra való elosztásával alakítják ki. Társadalmi méretű anyageosztásról van tehát szó. Ebből következik, hogy az anyagmérlegek elkészítése döntően fontos. Ez nagyon nagy felelősséggel járó munka, amelyet többé nem szabad „találomra“ megoldani, mint ahogy ma még gyakran történik. Itt megbízható alapokon végzett megbízható munka szükséges. Melyek ezek az alapok, s megtalálhatók-e már nálunk?

A tervezés alapjai a helyes normák

Mondjuk, hogy évente 2000 hernyótalpas vontatót akarunk gyártani. Iktassuk tehát a tervbe. A tervező most azt kérdi, mennyi anyag kell ehhez? A gépgyártók elébe teszik számításait. 2000 hernyótalpas vontatóhoz 2792 tonna hengereltanyagot, 86,2 tonna csövet, 390 kilogramm színesfémet és egyéb anyagot kérnek. Az anyagtervező ezeket a mennyiségeket beállítja anyagtervébe. De vajjon honnan származnak a gépgyártók adatai? Csakugyan pontosak-e? Ezeket az adatokat is gyakran „találomra“ adják meg; ezek az adatok a legjobb esetben is csak úgynevezett tapasztalati statisztikai értékek. S ezzel az egész anyagmérleg egyensúlya főborul. Senki sem mondhatja meg pontosan, hogy a mérleg szerinti anyagok valóban szükségesek-e. S miért nem? Mert az anyagszükségletet nem valóban tudományos alapon számítják ki, mert többnyire nincsenek tudományos alapon kidolgozott normák. *A normák* — mind az anyagfelhasználási, mind a gépkészítési, mind pedig a munkanormák — *tervezésünk elengedhetetlen alapjai.*

Évek óta beszélünk a műszakilag megalapozott normák megállapításának szükségességéről. Vajjon ezen a

területen miért nem jutottunk előbbre? Az egyik ok, hogy közgazdánk és tervmunkásaink, egészen a minisztériumokig, még mindig nem ismerték fel teljesen a normák jelentőségét. Itt az ideje, hogy gyökeres változást teremtsünk, s exakt normákat alapítsunk meg.

Hogyan kell kidolgozni a normákat? Természetesen tudományos-műszaki számítások alapján. De teljesen helytelen volna, ha a zöld asztal mellett agyalnók ki a normákat. Marx a munka termelőerejének meghatározásakor első helyen a munkás ügyességének átlagos fokát említi meg. Ennek komoly oka van. A gépek khasználása, az anyag észszerű felhasználása ugyanis nagymértékben a munkás ügyességétől függ. Ezért a műszakilag megalapozott normák kidolgozásába okvetlenül *be kell vonni az élenjáró munkásokat, az aktivistákat és újítokat.* A Szovjetunió szocialista Sztahanov-mozgalma megmutatta, hogy az újítoék hogyan törik át a régi, elavult normákat új, haladó normákkal. Ebből a mi munkánk számára is le kell vonni a tanulságot.

Csak exakt normák lehetnek a terv kidolgozásának megbízható alapjai. A terv kidolgozása és a Népi Kamara

által történő jóváhagyása azonban mindenképpen csak a kezdet. A döntő terv végrehajtása és teljesítése. A terv bármennyire megfelel is a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvénye követelményeinek, ha nem teljesítik pontosan, s nemcsak a teljes termelés tekintetében, hanem minden részletében, a választéknak megfelelően, megsértik az arányos fejlődés törvényét. Az egyes részek túlteljesítése nem káros, hanem örvendetes, mert ezzel vagy a fogyasztás, vagy a tartalék növelhető. De az egyes tételek nem teljesítése aránytalanságokat okoz. Példa: a gerai szerszámgépgyár az idén valószínűleg csupán 14 százalékban fogja teljesíteni fűrógépgyártási tervét. Ezzel veszélyezteti a riesai *Heinrich Rau* népi tulajdonban lévő nehézgépgyár hengersorának építését, ez az elmaradás azután akadályozza a riesai varrat nélküli csövek termelésének fokozá-

sát. Így természetesen hiábavaló a terv legtökéletesebb összehangolása az arányos fejlődés követelményeivel, mégis aránytalanságok támadnak.

Ebben az összefüggésben teljesen világossá válik az állami tartalékok fontossága. Tervgazdaság tartalékok nélkül lehetetlen. Már Marx a *Gothai Programm Kritikájá*-ban harmadik helyen említette s gazdasági szükségszerűségnek jelölte meg, hogy a társadalmi össztermék elosztásakor az elhasznált termelőeszközök pótlása és a felhalmozás után tartalék- vagy biztonsági alapot kell létesíteni. A tartalékalap természetesen nem korlátozódhat csak az államháztartás pénzügyi tartalékára, hanem valóságos anyag-tartalékalapnak is kell lennie, hogy segítségével gyorsan áthidalhassuk a termelésben és a fogyasztásban jelentkező nehézségeket.

Gazdasági tervezés és tervteljesítés — az osztályharc kérdései

A gazdasági tervek elkészítése tudományos feladat, amely objektív gazdasági törvények ismeretén és felhasználásán alapszik. A tervek elkészítése és végrehajtása azonban ugyanakkor a *legélesebb osztályharc kérdése*. A Slánsky-banda ellen Prágában nemrégén lefolytatott tárgyalás újabb bizonyító adatokat szolgáltatott rá, hogyan használja ki az osztályellenesség a tervezést is a szocialista építés megkárosítására.

A Német Demokratikus Köztársaságban is számos bizonyíték mutatja, hogy

a terv teljesítése osztályharc kérdése. Biztonsági szerveink teleplezték és bíróságaink elítéltek szabotőröket és diverzánsokat, akik eleven bizonyítékaik annak, hogyan kísérli meg az imperialista osztályellenesség népgazdasági terveink teljesítésének megzavarását. Mindebből világosan kitűnik a Sztálin által megállapított tény, hogy gazdasági téren olyan új törvény fölfedezése és alkalmazása, amely sérti a társadalom túlélt erőinek érdekeit, ezeknek az erőknek legerősebb ellenállásába ütközik.

II.

Az árutermelés és az értéktörvény szerepe a Német Demokratikus Köztársaságban

Sztálin elvtárs *A szocializmus közigazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében megvizsgálja és megoldja azt az új problémát, amelyet

Marx és Engels nem ismert és nem ismerhetett, mégpedig az árutermelés szerepét a szocializmusban.

A kérdés fölvetésének kiindulópontja

az a tény, hogy a proletárforradalom győzött Oroszországban, bár a termelés az egész gazdaságban nem jutott a társadalmi-asodásnak, vagyis a koncentrációnak olyan magas fokára, amely lehetővé tette volna minden termelőeszköz társadalmi tulajdonba vételét.

A város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági összefogásában bizonyos ideig fenn kell tartani az áru-termelést (az adás-vétel útján történő cserét) mint a várossal való gazdasági kapcsolatoknak a paraszt számára egyedül elfogadható formáját.

A szocializmus győzelme a mezőgazdaságban új helyzetet teremtett. Az egyes magántulajdonos termelők helyébe társadalmi termelők, kollektív gazdaságok léptek. Főlőseggé vált-e ezzel az áru-termelés? Ez az az új kérdés, amelyet a szocializmus fejlődése fölvetett. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében zseniálisan megoldott. Sztálin válasza: Nem, nem vált főlőseggé; az áru-termelés és az áru-forgalom jelenleg éppen olyan szükségyszerűség, mint amilyen harminc évvel ezelőtt volt. Ennek oka az, hogy ma a Szovjetunióban a szocialista termelésnek két fő formája van: az állami, össznépi és a kolhozforma, amelyet nem lehet össznépinek nevezni.

De a szocializmusban az áru-termelés nem korlátozódik az ipar-mezőgazdaság ilyen kapcsolatára. Amint Sztálin bebizonyította, a fogyasztási cikkeket, amelyek a termelési folyamatban elhasznált munkaerő pótlására szükségesek, árukként termelik és értékesítik.

Kíséreljük meg, hogy Sztálin elvtárs zseniális új tanítását a szocializmus alapjainak lerakásáért folyó munkánkra alkalmazzuk.

Először is állapítsuk meg a következőket: nálunk is megvan (mint a Szovjetunióban a szocialista építés első szakaszán) a kis- és középtulajdonos termelők meglehetősen nagy osztálya, a dolgozó parasztság. Köztük és a szocialista ipar közt sem lehetséges más gazdasági kapcsolatot, mint az áru-forgalom, az adás-vétel útján történő csere. Ezeknek a parasztnak, mint áru-termelőknek a szerepével kapcsolatban mutatkoznak nálunk bizonyos tisztázatlan kérdések. Egyesek szerint a parasztnak kötelező beszolgáltatás útján beadott termékei többé nem áruk, mert a vetéstervezés vagy az állattenyésztési terv előre megszabja termelésüket, s ezek a termékek nem adhatók el bármely vásárlónak, hanem beszolgáltatandók az államnak. Ezt a feltevést tévesnek tartom, mert nem mérlegeli a következő körülményeket:

1. az áru-termelés az ipar és a mezőgazdaság gazdasági kapcsolatának általános formája, s ezért a parasztnak egész termelése ennek függvénye;

2. beszolgáltatás esetén is szabályos eladásról van szó, mert a parasztnak termékeiért a begyűjtő szervektől pénz kap;

3. az árutulajdonos, a parasztnak, áruja eladásakor elveszti, az államra ruházza át áruja tulajdonjogát.

Láthatjuk, hogy a kötelező beszolgáltatás esetén is megvannak az áru-csere döntő feltételei.

A város és a falu gazdasági kapcsolata

Az árucseré, mint a város és a falu gazdasági kapcsolatának a parasztnak számára egyetlen elfogadható formája, a mostani időszakban a legfontosabb terület az áru-termelés felhasználása szempontjából. A város és a falu közt az áru-forgalom megfelelő kibontakoztatása, a parasztság ellátása a szüksé-

ges iparcikkkel, a mezőgazdasági termékek helyes árpolitikája — mind fontos eszköz a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megszilárdítására. A gép- és traktorállományok, s politikai osztályaik munkájának fokozásával egyidejűleg ez az áru-forgalom előmozdítja majd a dolgozó

parasztság termelészövetkezetekbe való tömörülését, s ezzel az árutermelés magasabb fokra emelését.

Gazdasági életünk magánkapitalista szektorában természetesen a kapitalista árutermelés uralkodik, összes antagonistá ellenmondásaival együtt, de ezek az ellentmondások nem tudnak teljesen kibontakozni, mert a demokratikus államhatalom és a szocialista gazdaság korlátozza hatókörüket. De nyilvánvaló és törvényszerű jelenség — állapította meg a Központi Bizottság 10. teljes ülésén Walter Ulbricht elvtárs —, hogy a kapitalista árutermelés szférájából állandó zavarok indulnak ki. Ezért az a feladatunk, hogy árutermelésünknek ezt a területét sza-

kadatlanul korlátozzuk, s végül a szocializmus megteremtésével teljesen kiküszöböljük.

Ami a személyi szükségletre szolgáló fogyasztási cikkekkel illeti, azokat nálunk a népi tulajdonban lévő üzemek is árukként termelik és értékesítik. Ezek az áruk bárkinek eladhatók, s az eladással változtatják tulajdonosukat is. A kereslet ez áruk iránt bizonyos mértékig hat a termelésre. Ha például bizonyos áru — mondjuk, női műselyemharisnya, — nem eléggé fogy, ez az illető gazdasági szervnek jelzi, hogy ennek az árufajtának a termelését csökkenteni kell, s helyette más, jobb árut kell termelni.

Kereskedelmünk jelentősége

A fogyasztási cikkek árujellegéből következő kereskedelmünk nagy jelentősége a szocialista építés szempontjából. A szocialista termelés célja a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek állandóan növekvő kielégítése, ezért a kereskedelem, az áruforgalom a közvetlen összekötő kapocs a termelés és a fogyasztás közt, s helyes működése nélkül e cél nem érhető el. Az állami és a szövetkezeti kereskedelem munkájának lelkiismeretes megjavítása tehát különösen fontos feladat. A munka megjavításához tartozik, hogy közigazdánk végre komolyan foglalkozzanak a kereskedelem problémáival, s kezdjék meg Sztálin elvtárs zseniá-

lis új tanításainak elemzését kereskedelmünk megjavítása végett.

A népi tulajdonban lévő iparban termelt és a gazdaság népi tulajdonban lévő szektorának szánt termelőeszközök nálunk is elvesztették árujellegüket. Ezeket — amint Sztálin elvtárs tanítja — nem adják el, hanem az állam elosztja az üzemek közt. Az elosztás során az állam semmiképpen sem vesztí el a termelőeszközök tulajdonjogát, hanem teljes egészében megtartja. Az üzemek igazgatói megkapják ezeket a termelőeszközöket, de nem tulajdonul. Az igazgatókat az állam a termelőeszközök felhasználásával bízza meg, az állami tervnek megfelelően.

A termelőeszközöket nem szabad árukként kezelni

Ha a népi tulajdonban lévő ipar termelőeszközei nem áruk, akkor nem is szabad azokat árukként kezelni. Nálunk azonban olyan irányzat van, hogy ezeket a termelőeszközöket is árukként kezeljék, s az áruforgalmat mesterségesen kiterjesszék. Ez az irányzat abban mutatkozik meg, hogy gazdasági

szerveink ellenállást tanúsítanak a népi tulajdonban lévő üzemek közt a közvetlen szállításokkal szemben, s a népi tulajdonban lévő ipar valamennyi termékét a kereskedelmi központok útján igyekeznek értékesíteni.

Ez a rossz és káros irányzat megtalálta elméleti megokolását is. Így pél-

dául a *Kereskedelem* című folyóirat egyik cikke erre a következtetésre jutott:

„Népi tulajdonban lévő nagykereskedelmünk fő feladata elsősorban, hogy egyrészt a népi tulajdonban lévő ipar megnövekedett és minőségileg megjavult termelését, másrészt a népi tulajdonban lévő birtokok és a dolgozó parasztok termékeit gyorsan, határidőre és kifogástalanul értékesítse, továbbá, hogy a gazdasági életnek ezeket a döntő területeit a szükséges termelőeszközökkel ellássa...

Ezért általában nem célszerű, hogy népi tulajdonban lévő termelő üzemek az anyagok beszerzéséről és termékeik értékesítéséről maguk gondoskodjanak.“

E felfogás értelmében mindennek a kereskedelmi apparátuson kell keresztül mennie, a népi tulajdonban lévő

üzemek közt a közvetlen szállítás céljával, s a végső következtetés: a kereskedelmi apparátus teljes elosztási monopóliuma. Hogy ez nem más, mint az áruforgalom mesterséges kiterjesztése, az a cikk következő megállapításából is kiderül:

„A népi tulajdonban lévő üzemek termelőalapjai, az álló- és a forgóalapok, a termelőfolyamatban fokozatosan átváltoznak árualapokká.“

Körülbelül egy évvel ezelőtt szembe szálltunk már ezzel a helytelen felfogással, s valósággal harcot vívtunk azokkal a gazdasági funkcionáriusokkal, akik a gyakorlatban megkísérelték, hogy megvalósítsák a kereskedelmi központok monopóliumát. Most Sztálin elvtárs zseniális új munkája elméletileg is bebizonyítja, hogy ez az álláspont képtelenség, s a további fejtegetések szükségtelenek.

Az értéktörvény a szocializmusban

Bár a termelőeszközök a belföldi gazdasági forgalomban elvesztik árujellegüket, az áruk külső burkát megtartják; beszélünk a termelőeszközök értékéről, önköltségéről, áráról. Sztálin elvtárs erre két okot hoz fel:

„Először, szükség van rá a kalkulációhoz, az elszámoláshoz, annak megállapításához, hogy vajjon a vállalat jövedelmező, vagy ráfizetéses-e, szükséges a vállalat ellenőrzéséhez. Ez azonban a dolognak csupán formai oldala,

Másodszor, szükség van rá ahhoz, hogy a külkereskedelem érdekében el lehessen adni termelőeszközöket idegen államoknak. Itt, a külkereskedelem téren — *de csakis ezen a téren* — termelőeszközöink valóban áruk és valóban eladják őket.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 53. lap. Szikra 1952.)

Az áruk külső burkának kalkuláció céljából való megtartását Sztálin elvtárs a dolog formai oldalának nevezi. Súlyos hiba volna azonban, ha ebből arra következtetnénk, hogy a formai oldal nem fontos, s jogosan elhanyagolhatjuk. Gyakorlati munkánk számára éppen ez az oldal rendkívül nagyjelentőségű az önálló elszámolás elvének megvalósításában.

Ezzel elérkeztem az értéktörvény kérdéséhez a szocializmusban. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy ahol áru és áru-termelés van, ott értéktörvénynek is kell lennie.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában Marx tudományos értékelmére támaszkodik, s alkotóan továbbfejleszti azt a szocialista termelés viszonyaira.

Az áru értéke és ára

Sztálin elvtárs bebizonyítja, hogy a szocializmusban az értéktörvény hatóköre mindennekelett az áruforgalom területére, az adás-vétel útján történő árucserére, főként a személyi szükségletek kielégítésére szolgáló áruk cseréjére terjed ki. Ezen a területen az értéktörvény, természetesen bizonyos határok közt, megtartja szabályozó szerepét. Ez azt jelenti, hogy a személyi szükségletekre szolgáló áruk árának megállapításakor tekintetbe kell venni az áruk értékét, azt jelenti, hogy az árak nagysága hat a kereslet és a kínálat viszonyára. A munkabér nagysága, adott árszínvonal esetén meghatározza a társadalmi össztermékek azt a részét, amely az áruforgalmon keresztül a dolgozók személyi fogyasztására jut. Ezért egyrészt a lakosság pénzbevételeinek, másrészt a kereskedelmi forgalomba kerülő áruk tömegének és árának viszonya nem állapítható meg önkényesen. Egyes áruk túlságosan magas ára forgalmuk lassúbbodását idézi elő; az ár-csökkenések növelik a keresletet, ezért csak akkor engedhetők meg, ha a kínálat a megnövekedett termelés eredményeképpen megfelelő mértékben emelhető. Az árak megállapításakor az értéktörvény figyelembevétele természetesen nem jelenti azt, hogy teret engedünk az árak szabad játékának, hanem azt jelenti, hogy az értéktörvény révén a helyes arányok elérésére törekszünk.

Az értéktörvény hatása azonban nem korlátozódik az áruforgalom területére, hanem kiterjed a termelésre is — tanítja Sztálin elvtárs. Természetesen az értéktörvénynek itt nincsen szabályozó szerepe. De a termelés irányításakor nem szabad mellőznünk az értéktörvényt, mert a fogyasztási cikket, amelyek a termelőfolyamatban elhasznált munkaerő pótlására szükségesek, az értéktörvény hatásának alávetett árukként termelik. Ezért idősekrük — tanítja Sztálin elvtárs — az olyan kérdések, mint az önálló elszámolás és a jövedelmezőség, az önkölt-

ség kérdése, az árak kérdése stb. Eppen ezek a kérdések teszik feltétlenül szükségessé az élő- és holtmunka ráfordításának, mégpedig társadalmilag szükséges ráfordításának exakt kiszámítását. Ennek ellenőrzése az értékforma segítségével történik.

Az értéktörvényt a szocializmusban a termelőeszközök önköltségének kiszámítására is felhasználják, bár elvesztették árujellegüket, s csupán az áruk külső burkát tartották meg. Ez azért szükséges, hogy megállapíthassuk, vajjon az üzemek nyereséggel vagy veszteséggel dolgoznak-e, s ellenőrizhessük és felülvizsgálhassuk az üzemeket. Az értéktörvény figyelembevétele tehát elengedhetetlen feltétele a szocialista üzemekben a jövedelmezőségért folyó harcnak.

Sztálin elvtárs ezzel kapcsolatosan megvilágítja a jövedelmezőség fogalmát is a szocialista termelésben. Hangsúlyozza, hogy ezt a kérdést nemcsak az egyes vállalatok, vagy termelőágak szempontjából, s nemcsak egy év távlatában, hanem az egész népgazdaság szempontjából és tíztizenöt év távlatában kell nézni. Így jutunk

„... a tartós és állandó jövedelmezőségnek ahhoz a legmagasabb formájához, amelyet a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatása és a népgazdaság tervezése nyújt azzal, hogy megszabadít bennünket a gazdaságot romboló és a társadalomnak óriási anyagi kárt okozó periódikus gazdasági válságoktól és biztosítja számunkra a népgazdaság szakadatlan és igen gyorsütemű fejlődését.” (I. m. 26. lap.)

Ebben a magasabb értelemben azok a szocialista üzemek is jövedelmezők, amelyeknek semmi nyereségük sincs, vagy amelyek állami támogatásra szorúlnak.

De teljesen hibás volna az a következtetés, hogy a jövedelmezőség, vagyis az egyes üzemek nyeresége ezzel

jelentéktelenebbé válnék. Az ilyen fel-fogás megingatná a szocialista gazdaságot, lehetetlené tenné a termelés növelését, mert a felhalmozás legintótosabb forrásai az egyes üzemek nyereségei. Ezért hangsúlyozza Sztálin elvtárs:

„Az egyes vállalatok és termelő-ágak jövedelmezőségének óriási jelentősége van termelésünk fejlődése szempontjából. A jövedelmezőséget figyelembe kell venni mind az építés tervezésénél, mind a termelés tervezésénél. Ez gazdasági tevékenységünk ábécéje a fejlődés jelenlegi szakaszán.“ (I. m. 56. lap.)

Kísérreljük meg, hogy a Német Demokratikus Köztársaságban végzett munkánkra alkalmazzuk a kifejtetteket.

Természetes, gazdaságunk kisáruter-melő szektorában hat az értéktörvény, s itt bizonyos mértékig szabályozó szerepet is betölt. Az államhatalom tudatosan felhasználja az értéktörvényt bizonyos áruk termelésének növelésére.

Igy például 1951-ben a nagyobb juh-állomány növelése céljából jelentősen emeltük a gyapjú felvásárlási árát.

Ami gazdaságunk magánkapitalista szektorát illeti, az értéktörvény természetesen itt is betölt szabályozó szerepet, de itt sem érvényesül teljesen, mert hatóköre ebben a szektorban is korlátozott.

A fogyasztási cikkek áruforgalmában is hat még az értéktörvény. Bár az árak nálunk sem alakulhatnak szabadon, a személyi fogyasztást szolgáló áruk árának megállapításakor az értéktörvényt figyelembe kell venni, mert a kereslet nagysága az ártól függ. Az árak túlságos csökkentése, vagy a munkabérek túlságosan gyors emelése áruhiányt okozna, s ez elősegítené az áruspekulációt. Ezért az árscsökkentéseknek és a munkabéremeléseknek mindig össze kell függniük a fogyasztási cikkek növekvő termelésével, mert különben megsértik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét.

Az értéktörvény és az önálló elszámolás

Végül, népi tulajdonban lévő gazdaságunkban az összes termékek kalkulációjakor is számolnunk kell az értéktörvénnyel. Az értéktörvény tudatos felhasználása az önálló elszámolás elve megvalósításának legfontosabb eszköze. Sajnos, meg kell állapítanunk, hogy gazdasági funkcionáriusaink nagy többsége még nem értette meg ezt. Sztálin elvtárs új művében a következőket mondja a szovjet gazdasági funkcionáriusokról:

„Nem az a baj, hogy az értéktörvény nálunk hat a termelésre. A baj az, hogy gazdasági vezetőink és tervezőink — kevés kivétellel — nem ismerik eléggé az értéktörvény hatását, nem tanulmányozzák és nem tudják figyelembe venni számításaikban.“ (I. m. 22. lap.)

Ami a Német Demokratikus Köztársaság gazdasági vezetőit és tervezőit

illeti, többnyire nemcsak az értéktörvény hatását nem ismerik, hanem sokan közülük az értéktörvényt sem. Csak igen kevesen ismerik az értéktörvény tudatos felhasználásának leg-
elemibb feltételeit. Ha tanulmányozták volna az értéktörvényt és e törvény hatását, akkor tudnák, hogy a tudatos felhasználásnak első követeiménye az élő- és holtmunka ráfordításának pontos megállapítása minden termékre vonatkozóan, s nemcsak a valóságos ráfordítás megállapítása, hanem a társadalmilag szükséges ráfordítás kiszámítása is. A normák lerögzítései az egyes használati értékek előállításához társadalmilag szükséges élő- és holtmunka ráfordításnak. Normák nélkül nincs pontos kalkuláció, a pontos kalkuláció pedig a pontos tervek és mérlegelések elkészítéséhez szükséges, mert különben a népgazdaság arányos fejlődésének törvénye nem érvényesülhet.

Takarékosság és az önköltség csökkentése

E törvény első követelménye az élő és holtmunka takarékos felhasználása. De hogyan állapítsuk meg, mi a takarékos és mi a pazarlás, ha nem állapítjuk meg és nem rögzítjük normákban a társadalmilag szükséges ráfordítást? A társadalmi munkával való takarékoskodást a munka termelékenységének állandó növelésével úrik el. Hogyan harcoljunk igazán a nagyobb termelékenységért, ha a munkanormák nem pontosak? Vagy mi ösztönözzön a munka termelékenységének növelésére, ha a normák általában 150 százalékra teljesíthetők? A túlságosan alacsony munkanorma nem egyéb, mint a társadalmi munka feccsérése, a túlságosan magas anyagfelhasználási norma pedig az anyag pazarlása.

Továbbá. Munkánk megjavításának, a szocialista termelés gyorsabb növelésének fontos eszköze az önköltség csökkentéséért vívott rendszeres harc. Ez a harc feltételezi az önköltségnek és minden alkotórészének — az amortizációnak, az anyagköltségeknek, a munkabéreknek, a szociális kadásoknak és az általános költségeknek — pontos ismeretét. Hogyan lehet azonban ezeket a költségeket megállapítani, ha nincsenek megbízható normák, vagy az árak nem megfelelőek?

A szocialista termelés mindenütt a legnagyobb takarékoskosságot, a legszi-

gorúbb takarékoskossági rendszer alkalmazását jelenti. De a takarékoskosságot megvalósítására csak a valóságos szükséglet ismeretében készíthetünk harci programot. Ha eddig valamilyen gép előállításakor 10 kilogramm rézzel többet használtak a szükségesnél, s csak 2 kilogrammot takarítanak meg, ez még egyáltalán nem takarékoskosság. Tudnunk kell, valójában mennyi réz szükséges, s akkor harcolhatunk a 10 kilogramm megtakarításáért. Tehát pontos normákra van szükség! Szándékosan kiélezem a normák kérdését, mert úgy gondolom, hogy fejlődésünk jelenlegi szakaszában ez a fő kérdés. A pontos normák kidolgozása a legfőbb feltétele a terv, s különösen az anyagmérlegek és a munkabérelap pontos kidolgozásának a népgazdaság arányos fejlődése törvényének alapján. Ez a feltétele a munkatermelékenység növeléséért, az önköltség csökkentéséért, a takarékoskosságot megvalósításáért és a jövedelmezőségért folyó harcnak.

Népi tulajdonban lévő gazdaságunkban is nagyon fontos az egyes üzemek jövedelmezősége, mert az egyes üzemek nyeresége nálunk is a felhalmozás főforrása. Ezért azokban az üzemekben, amelyek eddig nem voltak jövedelmezőek, s nem hoztak nyereséget, harcolnunk kell a jövedelmezőségért, a többi üzemekben pedig a jövedelmezőség fokozásáért.

A helyes árrendszer alapjai

Az ármegállapítás döntő jelentőségű az üzemek jövedelmezősége, s általában az egész népgazdasági tervezés szempontjából. Először, az üzem önköltsége jórészt az anyagáráktól függ; ezeket nem az üzem állapítja meg. Másodsor, az üzem jövedelmezősége az önköltség és a termékek eladási ára közti különbségtől függ. Ezeket az eladási árakat nem az üzem, hanem ál-

lami szerv állapítja meg. Ebből következik, hogy az árak megállapítása nem lehet önkényes, s hogy az egész népgazdaságban rendezett árrendszernek kell lennie, különben a tervszerű, arányos fejlődés törvénye nem érvényesülhet. De rendezett árrendszer csupán az értéktörvény tudatos alkalmazása esetén lehetséges. Sztálin elvtárs a gabona- és gyapotárak példájával iga-

zolta, hogy az árpolitika kérdésében milyen zűrzavar keletkezik, ha nem ügyelnek az értéktörvény hatására. A mi gyakorlatunkból is könnyen idézhetnék hasonló példákat. Hogyan kalkuláljanak helyesen a gépipari üzemek, hogyan versenyezzenek egymással az önköltség csökkentéséért, ha a nyersanyagárak annyira különbözőek, hogy például 100 kilogramm rúdacél a felhasználástól (s nem a minőségtől!) függően 37—125 DM-be kerül? Az már azlán éppenséggel komikus, hogy közársaságunkban a villamosenergiának több mint 1000 különböző tarifafétele van, s a háztartási áram ára kilowattóránként 6—45 pfennig közt változik.

Különösen képtelenek a mai kőszén- és kokszarak. A kőszén tonnánkénti önköltsége 47.67 DM, az importár pedig 52.12 DM. Az üzemek azonban tonnánként 18.99 DM-ért kapják a hazai kőszént, az importszént pedig 22.91 DM-ért. Először: érthetetlen, hogy azok az üzemek, amelyek importszént kapnak, miért fizetnek 4 DM-val többet. Másodsor: még érthetlenebb, miért kell az államnak minden tonna kőszén után 28.68 DM, illetve 29.21 DM pótléket fizetnie. Még érthetlenebb egy bizonyos réz-félkésztermék ára. A félkésztermék tonnánként 1200 DM-be kerül, a feldolgozatlan réz ára pedig tonnánként 1500 DM.

Árpolitikánknak e visszasságai azonban, hogy úgy mondjuk, történelmi eredetűek. Az 1945-ben elrendelt árrögzítésen alapulnak. Ezt részben megszügték, részben megartották; így jutottunk a vázolt körülmények közé. Világos, hogy most, amikor lerakjuk a szocializmus alapjait, a régi alapokon nem dolgozhatunk tovább, s terveinkben szigorúan alkalmazkodnunk kell a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének köve'eményeihez.

A Központi Bizottság Politikai Irodája ezért az elmúlt hónapok során gondosan megvizsgálta az árkérdést, kido'gozta az árpolitika alapelveinek irányelvét, s javasolta a kormánynak az irányelv végrehajtását. Az irányelv abból indult ki, hogy az áralakulást a

termelékenység szakadatlan növelésének, az önköltség csökkentésének és a jövedelmezőség fokozásának eszközévé kell tenni, hogy ily módon ösztönözhesük szocialista termelésünk fejlődését.

Az irányelv szerint termékenként és minőségenként egységes, rögzített árakra kell törekedni, ezek azonban csak a társadalmilag szükséges munkaráfordítás kiszámítása alapján alakíthatók ki.

Az árképzés kiindulópontja a haladó műszaki munkanormák, anyagfelhasználási normák és gépóránormák alapján készített tervönköltség legyen.

Ez természetesen nem jelenti, hogy az árakat az önköltség színvona'án kell kialakítani. A megállapításnak általában úgy kell történnie, hogy ügyeljenek a termék teljes termelésének jövedelmezőségére. Szubvenciók fizetését lehető'leg el kell kerülni.

A tervszerűen megállapított pénzbeli felhalmozásnak az állam javára való befizetése egyrészt a termékhez kötött differenciált termelési adó formájában, másrészt a közvetlen nyereségbefizetés formájában történik.

Ha ezeket az általános szabályokat tüzetesebben megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az árképzésnek a jövőben az értéktörvény tudatos felhasználásából kell kiindulnia.

Az említett irányelv megvalósítása végett a Központi Bizottság Politikai Irodája egyszersmind azt is javasolta, hogy 1953 január 1-től emeljék fel a kőszén és a kőszénkocsz árát tonnánként 53,50 DM-re, illetve 67,50 DM-re; javasolta továbbá, hogy január 1-től emeljék fel néhány színesfém árát is.

Tökés viszonyok közt, amikor az értéktörvény elemi erővel érvényesül, az ilyen áremelés láncolatosan hatna. A vastermelők azonnal fölemelnék a vasárakat, a gépipari üzemek áthárítanák ezt a továbbfeldolgozó iparra, s végül az egész lavina drágasági hullámként a fogyasztóra zúdulna.

Erre nálunk nem kerülhet sor, mert az értéktörvény nem anarchikusan hat, mert hatóterü'ete korlátozott, s állami szerveink tudatosan alkalmazzák. Föl-

emeljük a szénárakat, de egyelőre nem emeljük föl a vasárakat. A kérdés tüzetes tanulmányozása után fel fogjuk emelni a vas- és acélarakat, ha megállapítottuk, hogy a gépgyártásban hogyan tartóztathatjuk fel az áremelkedést. Így, hála gazdaságunk tervszerű vezetésének, rendezhetjük és részben emelhetjük a nyersanyagok árát, s ugyanakkor folytathatjuk a közszükségleti cikkek tervszerű árcsökkentésének politikáját.

A példa megmutatja, mennyire fontos, hogy gyakorlati munkánkban föl ismerjük és felhasználjuk az objektív gazdasági törvényeket. Hogy uralkodhassunk e törvényeken, elsősorban pontosan tanulmányoznunk kell őket, teljesen ismernünk kell e törvények gazdaságunkra gyakorolt hatását. Egy schwerini elvtárs, Jahn elvtárs írt a Központi Bizottság Propaganda Osztályának: levelében kifejezte azt a véleményét, hogy az értéktörvényt nem használhatjuk fel, hanem csak számolhatunk hatásával. Az elvtársnak nincs igaza. Nyilván úgy vélekedik, hogy az

objektív gazdasági törvények a szocialista termelésben is spontánul, anarchikusan hatnak, s számolhatunk velük, de nem befolyásolhatjuk hatásukat. Ez nem a marxizmus-leninizmus felfogása. Az objektív gazdasági törvények a szocialista termelésben csak akkor hatnak e'emi erővel, ha nem ismerik fel őket, nem uralkodnak rajtuk, ha megsértik követelményeiket. Ha azonban felismerik őket és uralkodnak rajtuk, akkor „megnyergelhetők” és felhasználhatók a társadalom javára.

Közgazdáink, gazdasági szakembereink és tervezőink feladata, hogy megismerjék az objektív gazdasági törvényeket és hatásukat. Küzdenünk kell mind a spontaneitás opportunistá elmelete ellen, amely szabadjára engedné az értéktörvényt, mind a törvények eltörlésének és semmibevevésének kalandor ideológiája ellen. Mindkét ideológia egyformán veszélyes, mert mindkettő akadályozza, hogy megértsük és a szocializmus sikeres megalapozásában helyesen alkalmazzuk Sztálin zseniális munkáját.

III.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye és hatása a Német Demokratikus Köztársaságban

Sztálin elvtárs a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének zseniális megfogalmazását kiegészíti a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezésével. A szocializmus gazdasági alaptörvénye meghatározza a szocialista termelés célját, feladatait és eszközeit. Sztálin elvtárs e törvény lényeges vonásait és követelményeit a következőképpen fogalmazza meg: „Az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletes-

dése útján“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41. lap. Szikra 1952.)

A szocialista termelés célja tehát nem más, mint az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. Mit jelent azonban az, hogy „maximális kielégítés”? Erről néhány közgazda részvételével vita folyt, s a következő vélemény alakult ki: mint-hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye a termelőeszközök társadalmi tulajdonának megteremtésével azonnal hatni kezd „maximális kielégítésen” a szükségletek minden-

kori lehető legteljesebb kielégítését kell értenünk. E fölfogás szerint a gazdasági alaptörvény a népi tulajdonban lévő ipar megteremtésekor, vagyis az 1946—47-es években azonnal hatni kezdett. Azt hiszem, ez a fölfogás helytelen. Jól tudjuk, hogy a háborúutáni első években nem elégtettük ki a tömegek szükségleteit, s mégkevésbé elégtettük ki maximálisan. A „maximális kielégítésnek” ilyen, véleményem szerint metafizikus fölfogása megfosztaná az alaptörvényt mozgósító erejétől és diszkreditálná a szocializmus eszméjét a tömegek előtt. Ez azonban még nem minden. Az említett fölfogás teljesen ellentmond a szocializmus Sztálin által megfogalmazott gazdasági alaptörvénye értelmének. Sztálin a szocialista termelés céljáról és főadatáról beszél, kiemeli, hogy ez a feladat a társadalom *állandóan növekvő* szükségleteinek maximális kielégítése, s határozottan hangsúlyozza: a szocialista termelés célja az ember a maga szükségleteivel. Mindebből arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a „maximális kielégítés” a szükségletek teljes és állandóan fokozódó kielégítését és nem valamilyen tetszőleges, mindenkori legteljesebb kielégítését jelenti. A szocialista termelés föltétlen célja a dolgozó tömegek anyagi és kulturális helyzetének állandó javítása.

Ebből az is következik, hogy a Német Demokratikus Köztársaságban a szocializmus gazdasági alaptörvénye még nem fejlődött ki teljesen, hogy még nem beszélhetünk a szükségletek maximális kielégítéséről, minthogy éppen csak hozzáfogtunk a szocializmus alapjainak lerakásához. Walter Ulbricht elvtárs, a központi bizottság 10. ülésén a következőket mondta:

„Sokan azt a következtetést vonták le ebből az alaptörvényből, hogy a Német Demokratikus Köztársaságban már ma teljesen kielégíthetők az egész társadalom anyagi és kulturális szükségletei. Ezek az emberek elfelejtik, hogy a Szovjetunióban a szocializmus

győzött, mi pedig még csak a szocializmus alapjait rakjuk le, vagyis a szocialista építésnek csak az első szakaszában élünk.”

Hogyan kell tehát az „állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletek maximális kielégítése” kifejezést helyesen értelmeznünk? A következőkre ügyeljünk:

1. A szükségletek maximális kielégítésén nemcsak mennyiségi kielégítést, hanem egyben fejlett és folyton növekvő kulturális színvonalon történő kielégítést is kell értenünk. Ez érvényes mind az anyagi, mind pedig a kulturális szükségletekre.

2. Nemcsak a mindenkor jelentkező, hanem az állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteket kell kielégíteni. Ehhez járul még, hogy a szocialista fejlődés haladásával mind nagyobb jelentőségűvé válnak a kulturális szükségletek.

3. A szocialista termelés célja az egész társadalom szükségleteinek kielégítése. E cél elérésének föltétele tehát: a kizsákmányoló osztályok felszámolása, az antagonista osztályellentétek megszűntetése. Ami a kizsákmányoló osztályok sajátos szükségleteit illeti, a szocialista termelés célja nem az, hogy ezeket kielégítsék, hanem hogy megszüntessék.

4. Nemcsak a személyes, hanem az általános társadalmi szükségletek maximális kielégítéséről is szó van. Marx már a *Góthai programm kritikája* című művében rámutatott, hogy a kommunista társadalomban a társadalmi terméknek csak egy része kerül egyéni elosztásra a társadalom tagjai közt, jelentékenyebb része pedig társadalmi célokat szolgál, és közvetve válik a társadalom tagjai javára. A társadalom szükségleteinek maximális kielégítését szolgálják tehát a kulturális célokra, egészségvédelemre, közgazgatásra és — amíg szükséges — a honvédelemre költött állami kiadások is.

Térjünk most át a szóbanforgó cél megvalósításához szükséges eszközök

tárgyalására. A szocializmus gazdasági alaptörvénye ezeket a következőképpen határozza meg: „A szocialista termelés szakadatlan növekedése és állandó tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján”.

Ezek az eszközök néhány fontos gazdasági problémát érintenek:

1. A termelés szakadatlan növekedése *szüntelenül bővített társadalmi újratermelést jelent*. Ebből az következik, hogy meg kell tartani a marxi újratermelési elméletben megfogalmazott törvényt: I. $(v + m)$ nagyobb, mint II. c (a törvény természetesen kapitalista burkától megfosztva értelmezendő), mert különben egyáltalában lehetetlen bővítetten újratermelni. Más szavakkal: a *termelőeszközök termelését* szüntelenül fokozni kell, hogy évről évre több termelőeszközt termeljünk, mint amennyit elhasználunk.

2. A termelés állandó tökéletesítése az állóalapok technikai összetételének szüntelen növelését jelenti. Az állóalapok technikai összetételének növelése viszont nem más, mint a termelőeszközök mennyiségének növelése az alkalmazásukhoz szükséges munkamennyiséghez viszonyítva. Ezzel összefügg a munkafolyamat jobb megszervezése is, mert végső fokon ugyanez a következménye. Arról van tehát szó, hogy csökkentsük az eleven munkának az általa felhasznált holtmunkához való arányát.

3. A szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján való növekedése és tökéletesedése azt jelenti, hogy a régi, túlhaladott technikát gyorsabban kell az új és legkorszerűbb technikával helyettesíteni. Erre példa a kerekes traktoroknak hernyótalpas traktorokkal való helyettesítése.

Mindebből az az általános végkövetkeztetés, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye csak akkor érvényesülhet teljesen, ha mindenekelőtt a *termelőeszközök termelését* fokozzuk, ha fölétlenül figyelembe vesszük a *termelőeszközök termelésének primá-*

tusát a fogyasztási cikkek termelésével szemben. Ez az alapelv a szocialista társadalom valamennyi fejlődési szakaszán érvényes. Ezen alapulnak az ötödik ötéves tervnek az SzK(b)P XIX. kongresszusán elfogadott irányelvei is.

Térjünk most rá röviden arra a kérdésre, *hogyan hat a szocializmus gazdasági alaptörvénye a Német Demokratikus Köztársaságban*.

Mondtuk már, hogy még nem beszélhetünk a szükségletek teljes kielégítéséről, hiszen éppen csak megkezdtuk a szocializmus fölépítését. Ebből azonban nem következik, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye semmiképpen sem hat gazdaságunk szocialista szektorában. Népi tulajdonban lévő iparunk már a szükségletek számára termel. Már ez az ipar is az embert és az ember szükségleteit tartja szem előtt. Nálunk is megkezdődött már a dolgozók anyagi és kulturális helyzetének állandó javulása, s ez a javulás az ötéves terv megvalósításával párhuzamosan tovább folytatódik. Ebből azonban még nem következtethetünk arra, hogy már beszélhetünk a tömegek anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítéséről. Ma az a feladatunk, hogy lerakjuk a szocializmus *alapjait*, hogy szabad teret nyissunk a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesülésének. Ez azt jelenti, hogy ma még inkább a termelőeszközök termelésére kell összpontosítanunk erőnket. A nehézipar, az energiatermelés és a gépgyártás fejlesztése: ez a most következő évek központi feladata. E feladat végrehajtásával teremthetjük meg azokat az alapokat, amelyekben teljesen kibontakozhat az állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletek maximális kielégítése, a szocializmus gazdasági alaptörvénye.

Fontoljunk meg még egy körülményt. Sztálin elvtárs a szocialista termelés szakadatlan növekedéséről és állandó tökéletesedéséről beszél. Amde a Német Demokratikus Köztársaságban a szocialista termelésen kívül

van még magántőkés árutermelés és egyszerű árutermelés is. A szocializmus alapjainak lerakásához tehát még az is hozzátartozik, hogy a tőkés termelést korlátozzuk, s az egyszerű árutermelést fokozatosan szocialista termeléssé alakítsuk át, a kisárutermelőknek termelőszövetkezetekbe való önkéntes tömörülése útján.

Akárcsak a modern kapitalizmus Sztálin által megfogalmazott gazdasági alaptörvénye, a szocializmus gaz-

dasági alaptörvénye is rendkívül aktívizáló, tömegmozgósító hatású. Ez a törvény megmutatja a tőkés világ kiszákmányolt és elnyomott tömegeinek harcuk nagy célját, harcra mozgósítja a dolgozó tömegeket a népi demokratikus köztársaságokban és a Német Demokratikus Köztársaságban a szocializmus alapjainak lerakásáért, s további hősiességű erőfeszítésekre lelkesíti a szovjet népet a kommunizmus fölépítéséért vívott harcában.

M e g j e l e n t a

STATISZTIKAI SZEMLE

Legújabb száma

TARTALMA:

Tervjelentés

A minisztériumi jelentések („tájékoztatók”) hiányosságairól

Javítsuk meg az építőipar anyagszámvitelét!

Az állóalapot üzembehelyezésének statisztikája

Jobb utókalkulációval a megbízható önköltségstatisztikáért

A kapitalista országok külkereskedelmi statisztikája

Az 1953. évi beszámolójelentések az építőiparban

Az 1951. évi angol népszámlálás

SZEMLE

NEMZETKÖZI STATISZTIKA

A SZERKESZTŐSÉG POSTAJA

IRODALOM

Ara 5.— Ft

Kapható: IBUSZ-pavilonokban és a Posta Központi Hírlapirodájánál (V., József Nádor-tér 1.)

TERVGAZDASÁGI SZEMLE

G. SZOROKIN

A szocialista ipar az ötödik ötéves tervben

A Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatai és Sztálin elvtárs új zseniális műve, *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* a kommunizmus építésének programjával, valamint az 1951-55. évek közötti gazdasági építők munkájának konkrét programjával fegyverezték föl a szovjet népet. A XIX. pártkongresszus jóváhagyta a Szovjetunió fejlesztését szolgáló ötödik ötéves terv irányelveit. E terv teljesítésével a szovjet nép újabb nagy lépéssel kerül közelebb a kommunizmus-hoz.

A kongresszusnak az ötödik ötéves tervhez adott irányelvei legelőször is a szocialista ipar további gyorsütemű fejlesztésével kapcsolatos feladatokat tűzik ki. A szovjet ipar a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően fejlődik — a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése biztosítja a szovjetországban a társadalmi anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését.

A szocialista nagyipar az ipar fejlődésének magasabb fokára, amely mindenben fölülmúlja a tőkés ipart, s a kommunizmus felé haladás fő anyagi tényezője. A szocialista nagyipar, mint Lenin rámutat, a termelőerők állapota, vagyis az egész társadalmi fejlődés főkritériuma szempontjából a szocialista gazdasági szervezet alapja. „Iparunk

az egész népgazdaság rendszerének tényezője” — mondja Sztálin elvtárs — „az ipar húzza, viszi előre népgazdaságunkat, beleértve a mezőgazdaságot is. Az ipar átszervezi egész népgazdaságunkat a maga képeére és hasonlatosságára, vezeti a mezőgazdaságot, bevonva a szövetkezetek útján a parasztságot a szocialista építés munkájába.” (*Sztálin Művei*. 8. kötet. 141. lap. Szikra 1952.)

A szovjet nép a háborúelőtti három ötéves terv során, pontosabban a békés gazdasági építők munkája 13 éve alatt, virágzó szocialista gazdaságot teremtett. 1940-ben csaknem négyszer annyi nyersvasat, négy és félszer annyi acélt, öt és félszer annyi szenet, három és félszer annyi ásványolajat termelt, mint 1913-ban, a nagyipar teljes termelése pedig csaknem 12-szeresre emelkedett. Ez forradalmi ugrás volt; hazánk elmaradt országból ipari és mezőgazdasági tekintetben egyaránt élenjáró országgá alakult át. A termelés rendkívüli méretű növelésével megteremtettük az ország aktív honvédelmének és a fasiszta agresszorok szétzúzásának anyagi föltételeit.

Az 1941—45-ös háború 8—9 évvel, azaz mintegy két ötéves tervvel visszavetette a szovjet ipar fejlődését. A negyedik ötéves terv eredményeként azonban már megszüntettük a háború következményeit, s jelentősen túlszárnyaltuk az ipar és az egész népgazdaság háborúelőtti fejlődési ütemét. A Szovjetunió 1950. évi ipari termelése

73 százalékkal meghaladta a háborúelőtti 1940. év termelését. 1951-ben az egy főre eső termelés 1940-hez viszonyítva a következőképpen növekedett: a villamosenergia termelése több mint kétszeresre, a nyersvasé 50 százalékkal, az acélé 70 százalékkal, a széné 60 százalékkal, a cementté több mint kétszeresre, a pamutszöveté 20, a gyapjúszöveté több mint 60 százalékkal, a papír 70 százalékkal stb.

Az ötödik ötéves terv irányelvei megszabják, hogy az ipari termelés színvonalának öt év alatt körülbelül 70 százalékkal kell emelkednie, az ipar teljes terjedelmének évi átlagos növekedési ütemét pedig körülbelül 12 százalékban állapítják meg. Az ipari termelés színvonala 1955-ben a háromszorosa lesz a háborúelőtti 1940. év színvonalának.

A szovjet ipar növekedési ütemét egyetlen tőkés ország sem érheti el. 1946 és 1951 közt az Egyesült Államok ipara, a kormány óriási katonai megrendelése ellenére is, átlagosan csak 1,3 százalékkal növekedett évente. A Szovjetunióban ellenben az ipari termelés évi növekedése a negyedik ötéves terv idején 13,5 százalékra rúgott.

A negyedik és az ötödik ötéves terv iparfejlesztési ütemének összehasonlításakor két körülményre kell ügyelnünk. Először: a negyedik ötéves tervben, különösen az első években az ipar helyreállítása folyt, a helyreállítás során viszont a termelés növelése természetesen könnyebb, mint a termelés növelése új gazdasági építkezések, vagy a vállalatok kibővítése révén. Másodszor: az ötödik ötéves terv feladata a termékek minőségének jelentős javítása valamennyi iparágban. E feladat teljesítése befolyásolja ugyan a fejlődés ütemét, de végső fokon óriási megtakarítást eredményez a népgazdaság javára, s lehetővé teszi az ország szükségleteinek megfelelőbb kielégítését. Végül: az ipar fejlődési ütemének értékelésekor meg kell fontolnunk, hogy a fejlődés különböző szakaszaiban a termelés növekedésének azonos százaléki mögött különböző abszolút

nagyságok húzódnak meg. Az ötödik ötéves tervben a termelés növekedésének minden százaléka a termékek csaknem kétszer akkora abszolút növekedését jelenti, mint a negyedik ötéves tervben.

Az ötödik ötéves terv nagy feladatokkal ró a nehézipar nyersanyagtermelő ágaira a termelés növekedése szempontjából. A növekedés méreteit az alábbi táblázat tünteti fel:

*A termelés növekedése
a nehézipar nyersanyagtermelő ágában
(1950 = 100)*

nyersvas	176
acél	162
hengereltvas	164
finomított réz	190
ólom	2,7-szeres
alumínium	legalább 2,6-szoros
horgany	2,5-szörös
nikkel	153
ón	180
szén	143
ásványolaj	185
villamosenergia	180
kalcinált szóda	184
marónátron	179
műtrágya	188
műgumi	182
cement	2,2-szeres
szérfa	156

Ily módon 1955-ben az egyes termékfajták termelése a következőképpen haladja meg az 1940. évi termelési színvonalat: a nyersvas növekedése mintegy 2,3-szoros, az acélé 2,4-szeres, a hengereltvasé 2,6-szoros, a széné és az ásványolajé 2,3-szoros, a villamosenergiáé 3,4-szeres, a cementé 4-szeres, a szérfa termelése 2,4-szeres lesz.

A vaskohászat feladata a termelés terjedelmének jelentős bővítése, a vaskohászat növelése, a hengerelt vasfajták termelésének fokozása, a gazdaságos hengereltvasfajták és profilvasak termelésének fejlesztése, a gépgyártáshoz szükséges különleges acélok és öntvények termelésének emelése és minőségének megjavítása. A színesfémkohászatban is előirányozták a kiváló minő-

ségű fémek termelésének további növelését.

A negyedik ötéves tervhez képest a kohászatban jelentősen növekszik a termelőkapacitások üzembehelyezése: a nyersvasé mintegy 32 százalékkal, az acélé 42 százalékkal, a hengerejtvasé legalább kétszeresre, a kokszé 80 százalékkal, a vasércé háromszorosra. A Szovjetunió vaskohászata műszakilag fejlettebb, mint a világ bármely országé. Az ötödik ötéves terv elején az összes olvasztók 51 százaléka volt 1000 köbméteres és ennél nagyobb hasznos térfogatú nagyolvasztó, az USA-ban pedig 46 százalék. A 200 tonnás és ennél nagyobb tonnatartalmú nagy Martin-kemencék aránya a Szovjetunióban (a vaskohászati minisztérium vállalatainál) 36 százalék volt, az USA-ban csupán 12 százalék.

Az ötödik ötéves terv irányelvei megszabják a kohászat további műszaki fejlesztését. A terv szerint fokozni kell a kohászati folyamatok automatizálására és intenzívebbé tételére irányuló munkálatokat. De meg kell jegyezni, hogy már 1951-ben az egész nyersvasmennyiség 95 százalékát automatikus fűvósél-hőmérséklet szabályozóval ellátott olvasztóban, a vaskohászati minisztérium üzemében pedig az egész martinacél-mennyiség 87 százalékát automatikus tüzelőberendezéssel felszerelt kemencékben dolgozták föl.

A tüzelőanyag- és energetikai iparágak fejlesztésére az ötödik ötéves terv keretében nagyszabású programot alapítottak meg, minthogy ezeknek az iparágaknak, akárcsak a kohászatnak, meghatározó szerepe van az egész népgazdaság szempontjából.

A villamoserőművek teljes kapacitását az öt év során mintegy kétszeresre, a vizierőműveket pedig háromszorosra kell emelni. Épültek vizierőművek a Szovjetunióban a háború előtt is, a negyedik ötéves terv idején is, de a vizierőműépítés az ötödik ötéves tervben válik különösen nagyarányúvá. Az új ötéves terv időszakában a Sztálin elvtárs kezdeményezésére épített volgai 2 100 000 kW kuibisevi erőmű és a gorkiji vizierőmű termelni

kezd, s a sztálingrádi vizierőmű építését folytatják.

A volgai erőműveken kívül az ötödik ötéves tervben még oly nagy vizierőművek épülnek, mint például a minge-sauri és az uszty-kamenogorszki. Fokozott ütemben folytatják a kahovkai és a novoszibirszki vizierőmű építését, s megkezdik új, nagy vizierőművek létesítését: a Volgán a csebokszári, a Káman a votkinszki, az Irtisen a buhtarmai erőműveket, és még egész sor más vizierőműét. Megkezdik az Angara folyó energiataralékainak kiaknázására irányuló munkákat, hogy az olcsó villamosenergia és a rendkívül gazdag nyersanyagforrások révén fejleszthessék a legfontosabb iparágakat. A helyi tüzelőanyagkészleteket fölhasználó kerületi és gyári hőerőműveket jelentősen bővítik s újakat is építenek.

A villamoserőművek építésének az öt éves tervben előirányzott fokozása lehetővé fogja tenni az ipar és a többi népgazdasági ág villamosításának további széleskörű fejlesztését, valamint a lakosság villamosenergia-szükségleteinek jobb kielégítését.

A villamoserőművekben nagymértékű automatizálást hajtanak végre. Befejezik a kerületi vizierőművek teljes automatizálását, s áttérnek az energetikai rendszerek távvezérlésére. A Villamoserőművek Minisztériumához tartozó összes vizierőművek 91 százaléka már teljesen automatizált, a kazánoknak pedig 61 százalékát látták el automatikus berendezésekkel. Ezek a tüzelőanyagot a tüzelőtérbe adagolják, a kazánt vízzel feltöltik, s szabályozzák a kazánaggregát terhelését.

Az öt éves tervben az elsődleges ásványolajfeldolgozó üzemek kapacitását körülbelül kétszeresre, a nyersanyagkrakoló üzemekét pedig 2,7-szeresre kell növelelni. Az előirányzat értelmében jelentősen fokozódik az ásványolaj feldolgozásának intenzitása, s növekszik a fehértermékek kivonása. Fejlesztik a szintetikus folyékony tüzelőanyagok termelését is. Öt év alatt körülbelül 80 százalékkal fog növekedni a földgáz és az olajjal együtt fel-

törő gáz termelése, valamint a szénből és égőpalából nyert gáz mennyisége.

A szénbányászat legfontosabb feladata a kokszolható szenek termelésének gyorsabb növelése, valamint a szén minőségének javítása dúsítással és brikettezéssel. A negyedik ötéves tervhez képest körülbelül 30 százalékkal növekszik a szénbányák kihasznált kapacitása. Az ötéves terv egyik feladata a komplex gépesítést szolgáló legújabb bányagépek és gépezetek széleskörű alkalmazása, a szénbányászat további műszaki átépítése és a munka termelékenységének növelése. Nagyon fontos a szénpadokon történő jövesztés, az elővájási vágatok mélyítéskor a szén és a meddő kőzet rakodásának gépesítése, valamint a fejtési szintek gépesített dúcolási módszereinek alkalmazása. A szénbányászat számára néhány év alatt több mint 130 géptípust készítettek; a szénbányákban használt gépek rendkívül megjavították a bányászok munkáját. A bányákban most már többszáz szénkombájn működik. A háború előtt nem alkalmaztak ilyen kombájnokat, de segítségükkel már 1952-ben 25 százalékgig gépesítették a legmunkaigényesebb folyamatot, a szén jövesztését.

A háború előtt nem voltak rakodógépeink sem, most pedig több ezer ilyen gép működik bányáinkban.

A vegyipari ipar tervezett fejlődésének, az ásványi műanyagok, a szóda, a műgumi, a festékanyagok és egyéb vegyi anyagok termelésének fokozása elősegíti a mezőgazdasági termelés, az autóipar, a színesfémkohászat, a könnyűipar és az élelmiszeripar további fejlődését.

A népgazdaság további sikeres fejlődésének elengedhetetlen feltétele, hogy megszüntessük a faiparnak a növekvő szükségletekhez viszonyított elmaradását, s az öt év során legalább kétszeresre növeljük a legfontosabb építőanyagok termelését.

A gépgyártásnak, ennek a népgazdaság fejlődése szempontjából

roppant fontos iparágak az a feladata, hogy különös gyorsasággal növelje termelését. Gépgyártásunknak el kell látnia minden népgazdasági ágat a szükséges berendezésekkel, hogy ezek az ágak teljesíthessék termelési feladataikat. Különösen nagy feladata, hogy a villamoserőműveknek, a vas- és színesfémkohászati vállalatoknak, az ásványolajfeldolgozó és szintetikus folyékony fűtőanyagot termelő gyárak építkezéseinek teljes berendezésszükségletét biztosítsa. A gépgyártás, valamint a vas- és fémfeldolgozóipar termelését öt év alatt körülbelül kétszeresre kell növelni, a legfontosabb gépfajták termelését pedig a következő arányban:

*A legfontosabb gépfajták
termelésének növekedése 1955-ig
(1950 = 100)*

gőzturbinák	2,3-szoros
viziturbinák	7,8-szoros
gőzkazánok	2,7-szeres
kohászati berendezések	185 százalékos
ebből: hengermű-berendezések	több mint 2-szeres
ásványolajfeldolgozó berendezések	3,5-szörös
vegyészetipari berendezések	3,3-szoros
nagy kovácsoló-sajtoló berendezések	8-szoros
autók	120 százalékos
traktorok	119 százalékos

Igen jelentősen növekszik a tengerjáró teherhajók és katonahajók, a folyami utasszállítóhajók, a halászhajók, az emelő-szállítóberendezések, a nehéz fizikai munkák gépesítésére szolgáló gépek, a komplett építőanyaggyártó berendezések és az önműködő könnyű- és élelmiszeripari berendezések termelése. Fontos feladat a fakitermelésben, a cellulóze- és papírban, a fűrésztelepeken és a feldolgozóiparban alkalmazott nagyteljesítményű gépek és berendezések gyártásának fokozása.

A szovjet gépgyártás döntően hat a technikai haladás megvalósítására, egyebek közt a népgazdaság villamosításának fejlesztésére, valamint a legnehezebb munkák gépesítésére.

A műszakilag legelőkeltebb berendezések termelésének növekedése igen nagy mértékben függ a nehéz szerszámgép- és precíziós gépgyártás valamint a műszergyártás fejlesztésétől. A nagy és nehéz szerszámgépek gyártása 1951-ben 8,1-szerese volt az 1940-es termelésnek; a nagy pontosságú szerszámgépeké ugyanakkor sokszorosára emelkedett. Az új ötéves tervben a nagy fémvágó gépek gyártása körülbelül 26-szoros, a nagy pontosságú szerszámgépeké kétszeres, a gyártási folyamatokat ön-működően vezérlő készülékek gyártása pedig 2,7-szeres lesz.

Jelentősen emelkedik a nehéz és fáradtságos munkák gépesítésére szolgáló berendezések termelése. E berendezések termelése már a negyedik ötéves terv szakaszán is nagyot fejlődött. 1946 és 1950 közt több mint 220 rendkívül fontos géptípus gyártását kezdték meg, például a rendkívül bonyolult lépegető exkavátorok, szénkombájnok, új típusú rakodóautók és daruk gyártását. 1951-ben a gépesítésre szolgáló gépek termelése a háborúelőtti színvonalhoz képest többszörösre emelkedett: a billenőautóké 5,8-szorosra, az autódaruké 4,2-szeresre. Csupán 1951-ben 21 százalékkal több exkavátort termelünk, mint a háborúelőtti három ötéves tervben. A negyedik ötéves tervben a gépesítésre szolgáló termelőeszközök termelésének növelésével megteremtettük azokat a feltételeket, amelyek az ötödik ötéves terv során e termelőeszközök termelésének további növelésével lehetővé teszik a nehéz és munkaidényes munkák gépesítésének befejezését. Csak a szocializmusban kerülhet sor az embereket a kézimunka súlyos járma alól felszabadító gépi termelés következetes és általános fejlesztésére. „Abban, hogy a kézimunkát gépi munka váltja fel... éppen ebben rejlik az emberi technika haladó szerepe.” (Lenin

Művei. 1. kötet, 101—102. lap. Szikra 1951.)

A Szovjetunió minden újabb ötéves tervben fokozza a gépek termelését. Most már évente sokkal több gépet termelünk, mint amennyit az első és második ötéves tervben összesen termeltünk. 1955-ben a gépgyártás és a fémfeldolgozó ipar termelése 4,6-szorosa lesz a háborúelőtti 1940. évi termelésnek. A gépgyártás ilyen ütemű növekedése lehetővé teszi a szovjet népgazdaság állandóan növekvő gépszükségletének teljes kielégítését, s a baráti demokratikus országokba irányuló berendezés-szállítások fokozását.

Az ötödik ötéves terv előirányzatai szerint gyors ütemben fog növekedni a közszükségleti cikkek termelése. A könnyűipar és az élelmiszeripar termelése legalább 70 százalékkal emelkedik. A mezőgazdaság és a fogvasztási cikkgyártó iparágak termelőeszköz-szükségleteit fedező nehézipar eredményes építésének, valamint a szocialista mezőgazdaság megteremtésének és fejlesztésének kedvező hatása lehetővé teszi, hogy az ötödik ötéves tervben a könnyűipart és az élelmiszeripart jelentősen fejlesszük. Az új ötéves terv során a legfontosabb fogyasztási cikkek termelése az alábbi táblázatban foglalt adatok mértékében növekszik:

A könnyűipar és az élelmiszeripar termelésének növekedése 1955-ig (1950 = 100)

pamutszövet	—	—	—	—	161
gyapjúszövet	—	—	—	—	154
bőrcipő	—	—	—	—	155
cukor	—	—	—	—	178
hús	—	—	—	—	192
hal	—	—	—	—	158
zsír	—	—	—	—	172
nővényi zsiradék	—	—	—	—	177
konzervfélék					2,1-szeres

A közszükségleti cikkek termelésének növekedésében fontos szerep jut a helyi ipari vállalatoknak és az ipari termelőszövetkezeteknek; együttes termelésük öt év alatt körülbelül 60 szá-

zalékkal fog nőni. Megemlítendő, hogy a papírgyártás körülbelül 46 százalékkal nő, a bútorgyártás pedig legalább háromszorosra emelkedik.

Az ötödik ötéves terv során jelentősen növelik a könnyűipari és az élelmiszeripari vállalatok kapacitását: a pamutszövetgyárakét körülbelül 32 százalékkal, a mőselyemgyárakét 4,7-szeresre, a cipőgyárakét 34 százalékkal, a cukorgyárakét 25 százalékkal és a cukorfinomítókét 70 százalékkal. Jelentősen növekszik más iparágak kapacitása is, mint például a teaiparé, a vajgyártásé, a konzerviparé, a húsiparé, a sajtgyártásé stb.

A Szovjetunióban igen fontos állami feladat a könnyűipar és az élelmiszeripar fokozott ütemű fejlesztése. A tőkés országokban — különösen ma, a féktelen fegyverkezési verseny idején — nincs remény a könnyűipar és az élelmiszeripar fejlesztésére. Nem véletlen, hogy a tőkés országokban nemcsak nem emelkedik ez iparágak termelése, hanem még csökken is. Az Egyesült Államok textilipari termelése 1951-ben az előző évihez képest 5 százalékkal, Angliáé 2 százalékkal csökkent; a bőrcipőtermelés az Egyesült Államokban 10, Angliában 11 százalékkal csökkent, az Egyesült Államokban a bútorgyártás 27 százalékkal, a könnyűautók gyártása 26 százalékkal, a szőnyeggyártás pedig 34 százalékkal zuhant. Angliában 1951-ben 40 százalékkal kevesebb pamutszövetet gyártottak, mint a háború előtt, a textilgyárak kapacitása pedig a legutóbbi években egyharmadra esett. A teavaj készítése és fogvasztása 41 százalékkal, az ürühús fogvasztása 56 százalékkal, a borjúhúsé pedig 14 százalékkal csökkent 1951-ben. Az ötödik ötéves tervben előirányzott ipari termelésnövekedés biztosítására az ipari beruházások összegét 1951-55-ben körülbelül kétszeresre kell emelni, 1946—50-hez képest.

Az új ötéves tervben a nagyszabású beruházási program teljesítésének igen fontos feltétele az építőipar to-

vábbi fejlesztése és műszaki fölszerelése. A negyedik ötéves tervben az építőipar gyorsan fejlődött. A háború előtt a legnagyobb szakosított építőipari szervezet az Építőipari Népbiztosság volt. Most már több hasonló szervezet van, s mindegyikük nagyobb méretű beruházásokat végez, mint a hajdani Építőipari Népbiztosság.

Ezenkívül valamennyi nagyobb gazdasági minisztérium létesített saját hatáskörébe tartozó építőipari szervezetet. De ma már az építőanyagok termelése, sőt minden építési munkát is sokkal inkább nagyipari módszerekkel folyik, mint régebben. Ennek megfelelően növekedett az építőipari gépek és gépezetek állománya, s rátértünk a legnagyobb kapacitású és leggazdaságosabb típusú építőipari gépek gyártására. A szovjet építőipar — háborúutáni fejlődése eredményeként — fölkészült az építő munkák frontjának további nagyarányú kiszélesítésére, s olyan, még sosem látott méretű építkezések megvalósítására, mint amilyenek a volgai vízierőművek, a Volga—Don-csatorna, a délukrajnai és az északkrimi csatorna, a Turkmén-főcsatorna, a volgamenti, a déli és a középszi öntözőrendszerek.

Az ötödik ötéves tervben az építőipar ismét hatalmasan fejlődik. Az építőipar feladatai ebben a tervben: a nagyipari módszerek széleskörű alkalmazása az építőiparban, továbbá a fémszerkezeteket gyártó üzemek kapacitásának legalább kétszeresre emelése; megfelelő számú előreovártott vasbetonszerkezeteket készítő gyár építése; a legfontosabb építőipari munkák teljes gépesítése és az építőipar komplex gépesítésére való áttérés; az építőipari exkavátorállomány körülbelül 2,5-szeresre, a talajgyalu- és szkréperállomány 3—4-szeresre, a mozgódaruállomány négy-ötszörösre növelése. Az építőipar ilymértékű gépesítése nélkül például az ötéves tervben előirányzott nagyszabású hidrotechnikai művek fölépítésére nem kerülhetne sor.

A szovjet népgazdaságfejlesztő állami tervek a szocializmus fölismeret objektív törvényeivel összhangban készülnek. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a népgazdaság tervezése „csak két feltétellel érhet el pozitív eredményeket: a) ha helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit, b) ha mindenben alkalmazkodik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 42. lap. Szikra 1952.)

A Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjet állam fölismeri és fölhasználja a szocializmus gazdasági alaptörvényét, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét: ilymódon a népgazdasági tervek a szocialista ipar fejlesztésének rendkívül fontos eszközévé válnak.

Hogy iparfejlesztő terveink a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvényének követelményeihez igazodhassanak, biztosítanunk kell: 1. az ipar egyes ágai, a nehéz- és a könnyűipar, az alapanyagtermelő és a földolgozó ipar, valamint az ipar és a népgazdaság többi ága közt a megfelelő fejlődési arányokat; 2. a gazdasági kerületekben a különféle iparágak megfelelő összhangját, az egész országban pedig az ipar helyes telepítését, mert csak ez teszi lehetővé az egyes kerületek komplex fejlesztését és az észszerűtlen szállítások kiküszöbölését. Az ipar arányos fejlődése megköveteli a termelési ágakban, illetve a gazdasági kerületekben az egyes vállalatok megfelelő együttműködését. Végül: a népgazdaság és az ipar arányainak megtervezésekor okvetlenül ügyelni kell a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági terveinek összehangolására.

A háború utáni években igen fontosá vált és ezért is vetődött fel konkrét formában a kérdés: hogyan biztosíthatjuk a népgazdaság arányos fejlődését. A háború megbontotta a népgazdasági ágak arányait, megbontotta az egyes ágakban és egyes kerületekben a há-

ború előtt kialakult kapcsolatokat. A háború éveiben új arányosság alakult ki: a jól szervezett hadigazdaság arányossága. A békegazdaságra való átterés során gyökeresen meg kellett változtatni a népgazdaság fejlődési arányát, s át kellett építeni a népgazdaságot.

1946 és 1950 közt a harmadik ötéves terv békeéveihez képest megváltozott az iparágak aránya: megnőtt azoknak az ágaknak a súlya, amelyek elsődlegesen meghatározzák a bővített szocialista újratermelés méreteit és fejlődési ütemét. 1937 és 1940 közt például a villamosenergia termelése kevésbé növekedett, mint az ipar teljes termelése, de 1950-ben a villamosenergia-termelés a háborúelőtti színvonalhoz képest nagyobb mértékben emelkedett, mint az ipari termelés általános színvonala. A berendezés- és gépgyártás növekedése mind a háborúelőtti, mind a háborúutáni években fölülmúlta az ipar teljes termelésének növekedését — a háborúutáni években azonban sokkal inkább, mint a harmadik ötéves terv idején. A háború előtt a cementipar fejlődési üteme lassúbb volt az ipar általános fejlődési üteménél, de a háborúutáni időszakban a cementtermelés színvonala jobban emelkedett, mint az egész ipar teljes termelése.

A negyedik ötéves terv teljesítésének eredményeként a Szovjetunió népgazdaságában keletkezett új arányok megfelelnek a békés gazdasági építőmunka feladatainak, biztosítják egyrészt a gazdaság gyors fejlődését a kommunizmus építése felé vezető úton, másrészt a nép jólétének szakadatlan növekedését. A szovjet gazdaság további gyorsütemű fejlődéséhez szükséges az is, hogy különösen gyors ütemben fejlesszenek egyes iparágakat, s megszüntessék egyes termelési ágak elmaradását a népgazdaság növekvő szükségleteitől. A negyedik ötéves terv teljesítésének eredményeiről szóló jelentés rámutat, hogy bár az acél és a hengereltvas termelése során túltejesítették a tervet, a vasfajták — különösen néhány hengereltvasfajta —

termelése mégis elmarad a népgazdaság megnövekedett szükségleteitől. Az is kitűnik ebből a jelentésből, hogy a színesfémek termelésének gyorsabb ütemű növelése és új ásványolajfeldolgozó gyárak fokozottabb ütemű építése szükséges. Az energetikai berendezések, a nehéz fémvágó és kovácsoló-sajtoló berendezések, a bonyolult ásványolajipari berendezések és néhány műszerfajta gyártásának színvonalát sem elégíti ki a népgazdaság megnövekedett szükségleteit — mondotta a jelentés, s rámutatott az építőanyagipar, valamint a faipar, a pamut-szövetfeldolgozó ipar és a cipőipar elmaradására.

Az ötödik ötéves terv irányelvei az egyes népgazdasági ágak és iparágak fejlesztésének arányait úgy szabják meg, hogy az új ötéves terv teljesíttesse feladatát, az összes népgazdasági ágak gyorsan fejlődhessenek, a szocialista felhalmozás és a tömegek fogyasztása növekedhessen, s a népgazdaság fejlődésének szűk keresztmetszetei megszűnhessenek. Az iparon belüli új arányok alakítása megteremti a feltételeket, hogy a szocialista gazdaság tovább is gyorsan fejlődhessen.

Az ötödik ötéves terv megszabja, hogy a termelőeszközök termelésének gyorsabban kell növekednie, mint a fogyasztási cikkekének. Az A. csoport termelésének átlagos évi növekedési üteme 13 százalék, a B. csoporté pedig 11 százalék. A bővített újratermelésnek és a népgazdaság legfejlettebb technikával való ellátásának szükséges feltétele, hogy a termelőeszközök termelése gyorsabban fejlődjen, mint a fogyasztási cikkeké.

Sztálin elvtárs tanítása szerint a kommunista gazdaságba való átmenet egyik legfontosabb feltételként biztosítani kell „az egész társadalmi termelés szakadatlan növelését — elsősorban növelve a termelőeszközök termelését. A termelőeszközök termelésének elsősorban történő növelésére nemcsak azért van szükség, mert ennek kell felszereléssel ellátnia mind saját üzemeit, mind pedig a népgazdaság vala-

mennyi többi ágának üzemeit, hanem azért is, mert nélküle egyáltalában lehetetlen a bővített újratermelés megvalósítása.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 66. lap, Szikra 1952.)

Az ötéves terv teljesítésének, a népgazdasági fejlődés szükséges arányai rögzítésének, a szocialista újratermelés zavartalansága biztosításának fontos feltétele a tartalékok főhalmozása. Az ötéves terv irányelvei megszabják, hogy az állami anyag- és élelmiszerkészleteket kétszeresre kell növelni, mert ezek a készletek biztosítják az országot mindenféle eshetőség ellen.

Az ipar területi elhelyezése sokkal jobb lett, mint a háború előtt volt: közelebb került a nyersanyag- és tüzelőanyagforráshoz és a fogyasztási kerületekhez.

Malenkov elvtárs az SzK(b)P XIX. kongresszusán a központi bizottság beszámolójában a következőket mondotta: „Fontos eredmény az ipar fejlődésében az, hogy az elmúlt időszakban gyors ütemben fejlődött az ipar a Szovjetunió keleti vidékein, aminek következtében jelentősen megváltozott iparunk területi elhelyezése. A keleti vidékeken: a Volga-vidéken, az Uralban, Szibériában, a Távols-Keleten, a Kazah Szovjet Szocialista Köztársaságban és a középázsiai szövetséges köztársaságokban az ország hatalmas ipari bázisa jött létre. Ezekben a vidékeken az ipar össztermelése 1952-ig az 1940. évi termelés háromszorosára emelkedett. 1951-ben a keleti vidékek adták a Szovjetunió ipari össztermelésének körülbelül egyharmadát, az összes acél és a hengereltártermelésnek több mint a felét, az összes szén- és az ásványolajtermelésnek majdnem a felét és a villamosenergiának több mint 40 százalékát.” (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. 42. lap. Szikra 1952.)

Az ipar új területi elhelyezése nagy jelentőségű a természeti kincsek fokozottabb kiaknázása és a termelés további növelése szempontjából. Honvé-

delmi jelentősége is nagy. Elegendő, ha csak a keleti kerületeknek a Nagy Honvédő Háborúban betöltött fontos szerepére emlékeztetünk. Mint Malenkov elvtárs megjegyzi, „a Kuznyeck-medence és az Ural ipara nélkül elvesztettük volna a háborút.” (Malenkov beszéde Moszkva város leningrádi választókerületének előzetes választógyűlésén.)

Az ötödik ötéves terv feladata, hogy még jobbra tegye az iparvállalatok építkezéseinek földrajzi elhelyezését, még közelebb hozza az ipart a nyers- és tüzelőanyagforrásokhoz, hogy megszüntethessük az ézszerűtlen és fölöslegesen távoli szállításokat. Az ipar földrajzi elhelyezésének megjavítása csökkenti a termékegységre fordított élő- és holtmunka összes költségeit, s közvetlenül összefügg a gazdasági kerületek komplex gazdasági fejlesztésével.

Az ötödik ötéves terv irányelvei meghatározzák a legfontosabb iparágak építkezési elhelyezésének fő szempontjait. A vaskohászatot fejlesztjük a déli, urali, szibériai, középső és északnyugati kerületekben. A terv egyszersmind előirányozza a kaukázusontúli kerületek kohóiparának további fejlesztését. Vasérclelőhelyek főkutatására megfelelő tervező-kutatómunka indul a Karél-Finn Köztársaságban. A szénbányászat feladata a helyi szénkészletek kitermelésének fokozása. Növekedni fog a tőzeg és az égőpala kitermelése is. Az új ásványolajfeldolgozó gyárakat közelebb kell felépíteni a fogyasztó kerületekhez. Fokozódik a vízierőmű-építkezési tevékenység a Volga-Káma-medencében, de nagy munkák kezdődnek az Irtis és az Angara energiakészletének kihasználására is. A hőerőművek kapacitása jelentősen megnövekszik a déli kerületekben, az Ural vidékén és a Kuznyeck-medencében. A tervek szerint a fakitermelés súlypontját át kell helyezni az erdős kerületekbe, különösen az északi kerületekbe, az Ural vidékére, Nyugat-Szibériába és a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársas-

ságba, egyúttal pedig csökkenteni kell a kitermelést az ország kopárabb kerületeiben. Az építőanyagipar igen gyorsan fog fejlődni az Ural-vidéken, Szibériában, a volgamenti kerületekben, Távol-Keleten és Közép-Ázsiában, valamint a rohamosan építkező nagy ipari kerületekben. A nagy beruházásokra kijelölt kerületek kibővítik meglévő építőszervezeteiket, s újakat létesítenek.

A kohászat s a tüzelőanyag- és energetikai ipar egyenletesebb területi elhelyezésétől függ az összes termelőerők egyenletesebb elhelyezése, a legfontosabb gazdasági kerületek komplex fejlesztése. A nagy volgai vízierőművek építése csökkenti a középső és a volgamenti kerületekbe irányuló távoli tüzelőanyagszállításokat. A fakitermelés súlypontjának áthelyezésével lehetővé válik igen nagy fakészletű új kerületek bevonása az erdőgazdaságba; ezzel elősegíthetjük a Szovjetunió európai részének középső és déli kerületeiben a faállomány megóvását és megfelelő felújítását. Az építőanyagipar fokozott fejlesztése a keleti kerületekben és a nagy építkezések kerületeiben lehetővé teszi az építkezési tevékenység fokozódása és az építőanyagtermelés növekedése közti szükséges arányok biztosítását.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy „a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye lehetőséget ad tervező szerveinknek, hogy helyesen tervezzék a társadalmi termelést. A lehetőséget azonban nem szabad összekeverni a valósággal. Ez két különböző dolog. Ahhoz, hogy ezt a lehetőséget valósággá változtassuk, tanulmányoznunk kell, el kell sajátítanunk ezt a gazdasági törvényt, meg kell tanulnunk teljes hozzáértéssel való alkalmazását, olyan terveket kell összeállítanunk, amelyek teljesen tükrözik ennek a törvénynek követelményeit. Nem mondhatjuk, hogy a mi éves és ötéves terveink teljesen tükrözik ennek a gazdasági törvénynek a követelményeit.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági

problémái a Szovjetunióban. 11. lap. Szikra 1952.)

A XIX. pártkongresszuson a küldöttek figyelmeztettek bennünket az ipar tervezésének hiányosságaira, amelyek a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődéséről szóló törvény követelményeinek megsértéséből származnak. Grisin és Puzanov elvtársak megemlítették például, hogy a kujbisevi és a sztálingrádi vízierőművek kerületében létesített vállalatok építkezésén bizonyos aránytalanságok mutatkoztak. Kétségtelen, hogy a kujbisevi és a sztálingrádi vízierőművekhez hasonló nagyszabású építkezések szükségessé teszik a volgamenti kerületek komplex fejlesztésére szolgáló hosszúlejárátú tervek kidolgozását. Andrianov és Kutirev elvtársak, majd más küldöttek is rámutattak, hogy a vállalatok kooperációjában vannak hiányosságok; ezek főlegesen távoli és keresztező szállításokat okoznak. A gazdasági kerületekben az iparági és vállalati kooperáció tervezése sok javításra szorul. A kooperáció legbonvolultabb kérdései a gépgyáraknál vetődnek fel. Itt különösen az öntés és a kovácsolás, illetve a legszükségesebb gépelemek és alkatrészek gyártásának kooperációját kell megjavítani. Ez a specializált gyárak megszervezésével és kibővítésével megfelelően szabályozható.

★

Az ötéves terv sikeres teljesítéséhez és túlteljesítéséhez szükséges, hogy az állami és a pártszervezetek megfeszített munkával biztosítsák a belső tartalékok mozgósítását, a munka termelékenységének növelését, a gazdaságosság rendszerének általános megszervezését, a termelési és forgalmi költségek csökkentését, a népgazdaság jövedelmezőségének és felhalmozásának gyarapítását. A minisztériumok és a helyi szovjetek kötelessége, hogy megjavítsák az ipar vezetését, a tervek kidolgozása és végrehajtása, az új és haladó irányzatok fejlesztése során végzett munkájukat.

A gazdaság belső erőforrásainak felhasználása a szocialista felhalmozás növelésére valamennyi népgazdasági terv teljesítésének döntően fontos feltétele. Nagyszabású beruházási programunk megvalósításához, az új ötéves tervben előirányzott termelés növeléséhez nagyobb felhalmozás szükséges. Ezt az önköltség és a munka-termelékenység jelenlegi színvonalán automatikusan nem érhetjük el.

A termelés növekedése és a termékek önköltségének csökkentése mindenekelőtt a munka termelékenységének növekedésétől függ. 1951 és 1955 közt az ipari munka termelékenységének mintegy 50 százalékkal kell emelkednie. A termelékenység növekedése lesz tehát a termelés növekedésének döntő tényezője: az ötödik ötéves tervben az ipari termelés teljes növekedésének mintegy háromnegyed részét a termelékenység növekedése révén érhetjük el. A munka gépesítésének fokozása, a dolgozók jólétének, kulturális és műszaki színvonalának emelkedése és a szocialista verseny további fejlődése teljes mértékben biztosítani fogja a munka termelékenységének az ötéves tervben előirányzott növekedését.

A szocialista felhalmozás növekedésének legfontosabb forrása a termelési és a forgalmi költségek csökkentése; ez pedig a munka termelékenységének növeléséből következik. Az ötödik ötéves tervben az ipari termékek önköltségének körülbelül 25 százalékkal kell csökkennie. A termelési és a forgalmi költségek csökkentéséből származó megtakarítások összege öt év alatt meghaladja az 1951 és 1955 közt megvalósított és megvalósítandó népgazdasági beruházások összegének kétharmadát.

Az önköltség csökkentésének fontos tényezője az anyagpazarlás megszüntetésével, a berendezés jobb kihasználásával, a selejt elleni fokozott harcral, a gazdaságos anyagfajták, a teljesértékű helyettesítőanyagok és a korszerű gyártásmódok széleskörű alkalmazásával elért nagymértékű anyag-

takarékosság. Az ipar értékesítő szerveire hárul, hogy jelentősen csökkentse a raktári költséget.

A veszteségek és az improduktív kiadások igen gyors megszüntetése azért is szükséges, mert ezidőszent még igen nagy költségtételek. 1951-ben például a szövetségi iparvállalatok veszteségeinek és improduktív kiadásainak összege 4.9 milliárd rubel volt.

Az ipar tartalékainak az ötéves terv teljesítését biztosító mozgósításokor különös figyelmet kell fordítani a termelési kapacitások jobb kihasználására, a működő vállalatok bővítésére. A gyakorlati munkában sokszor előfordul, hogy a meglévő termelőkapacitásokat leértékelik és rosszul használják ki. A negyedik ötéves terv kapacitáskihasználási mutatói lazák voltak, különösen a vaskohászatban és a vegyészeti iparban. A termelés emelkedésének valamennyi iparágban igen fontos feltétele az új ötéves terv során, hogy maximálisan kihasználjuk a termelőkapacitásokat. Ezt csak a haladó normák alkalmazása és a berendezés teljes kihasználását akadályozó szűk keresztmetszetek leggyorsabb megszüntetése biztosíthatja. Az új ötéves terv a vezető iparágak feladatául tűzi ki, hogy kapacitásaik jobb kihasználásával legalább 25—30 százalékkal növeljék a termelést. A meglévő termelőkapacitások jobb kihasználása csökkenti a raktári költséget és a termékegységre eső amortizációt, továbbá, az önköltségcsökkentés jelentős forrása. A termelőkapacitások kihasználásának megjavítása újabb beruházás és az üzem bővítése nélkül lehetővé teszi a termelés jelentős növelését.

A tervmunkában már folyik az iparágankénti termelőkapacitásmérlegek és a kapacitáskihasználási mutatók kidolgozása. De a tervező szervezetek fokozniok kell a kapacitástartalékok feltárását és a feltárt tartalékok kihasználását állami megrendelések útján.

Az iparban és a közlekedésben a kapacitás jobb kihasználása szempontjából igen fontos a vállalatok, különö-

sen egy-egy gazdasági kerület vállalatainak észszerű kooperációja.

A tartalékok mozgósításához szükséges, hogy a pártszervezetek, valamint a gazdasági és a tervezőszervek elősegítsék az ipar munkájában mutatkozó lényeges hiányosságok kiküszöbölését. Ilyen hiányosság, ha a vállalat nem teljesíti tervét, vagy ha nem megszabott választék és minőség szerint teljesíti a tervet, vagy havi tervteljesítése nem ütemes. A gazdasági vezetők és a pártszervezetek kötelesek gondoskodni róla, hogy minden egyes vállalat ne csak a teljes termelés tervét teljesítse, hanem az állami tervnek megfelelően valamennyi gyártmány termelési tervét is; rendszeresen javítsa a készített termékek minőségét; tárja föl és teljesen kiküszöbölje ki a normális munkát akadályozó okokat.

A tervezőszervek a tartalékoknak a terv teljesítését és túlteljesítését szolgáló mozgósításával egyidejűleg harcoljanak az állami érdekeket sértő „hivatali sovinizmus” minden megnyilvánulása ellen.

Mind az ötödik ötéves terv teljesítése és túlteljesítése, mind az összes gazdasági tervek teljesítése szempontjából igen nagy jelentőségű a dolgozók szocialista munkaversenye. A XIX. pártkongresszus felszólította az összes pártszervezeteket: mozgósítsák a munkások, a parasztek és az értelmiségiek tömegeit az új ötéves terv teljesítésére és túlteljesítésére, beszéljenek nyíltan a szervezetek munkájában megnyilvánuló hiányosságokról, hogy kiküszöbölhessük ezeket a hiányosságokat. A kongresszus határozatai kötelezik a kommunistákat, hogy mindenben támogassák a termelés újítóit, erősítsék a mérnökök, a műszaki dolgozók, a munkások és a parasztek soraiból kikerült feltalálók és észszerűsítők mozgalmát a technika további tökéletesítésére, a termelés kibővítésére, az általános gépesítésre, a munkafeltételek megkönnyítésére és egészségesebbé tételére. Irányítsák a szocialista munkaverseny óriási erejét a

munkások, a kolhozparaszrok és az értelmiségiek egyöntetű békeharcát, a dolgozók megingathatatlan, a kommunista társadalom fölépítésétől szított elhatározását az új ötéves terv teljesítésére és túlteljesítésére.

★

A szovjet ipar a szocializmus gazdasági törvényei alapján fejlődik. Ez teszi lehetővé, hogy fejlődési ütemében túlszárnyaljon minden tőkés országot. 1950-ben a Szovjetunió ipari termelése 10,8-szorosra volt az 1929. évi termelésnek. Ebben az időszakban az Egyesült Államok termelése csak 82 százalékkal, az angol iparé 57 százalékkal, az olasz iparé 18 százalékkal emelkedett, a francia ipari termelés pedig 1950-ben nem érte el az 1929. évi szintet sem. A Szovjetunió 35 év folyamán 39-szeresre növelte ipari termelését. Anglia csak 162 év alatt ért el ilyen arányú termelésnövekedést. Franciaország 90 esztendő óta csupán 5,5-szeresre növelte ipari termelését, az Egyesült Államok pedig a legutóbbi 35 év alatt mindössze 2,6-szorosra.

Az a tény, hogy a szovjet ipar fejlődési üteme ennyire fölülmúlja a tőkés országok iparának fejlődési ütemét, iparunk rendkívüli erejéről tanúskodik. Pedig közben oly kedvezőtlen körülményeket kellett leküzdenünk, mint a fasiszták által ránkényszerített négyéves háború.

A szocialista termelés gyors és tervszerű fejlődésének eredményeként a Szovjetunió ma az ipari termelés terjedelmét tekintve, Európa legerősebb állama. A Szovjetunió ipari termelésének mai színvonala jóval meghaladja valamennyi európai kapitalista ország termelését. A Szovjetunió ma több nyersvasat és acélt termel, mint Anglia, Franciaország és Belgium együttesen, a szén- és villamosenergia ter-

melése nagyobb, mint Angliáé és Franciaországé, sokkal több pamutszövetet dolgoz fel, sokkal több bőrcipőt készít, mint Anglia és Franciaország. A Szovjetunió cukorrépából sokkal több cukrot finomít, mint az Egyesült Államok. Franciaország és Anglia.

A második világháború utáni gazdasági fejlődés legfontosabb sajátossága a világpiac szétesése, két szembenálló párhuzamos világpiacra. A Szovjetunió, Kína és az európai népi demokratikus országok a háborúutáni időszakban gazdaságiag együttműködnek, s kölcsönösen segítik egymást. Együttműködésük alapja a Szovjetunió önzetlen segítsége, a szovjet ipar segítsége a szocialista építés útjára később lépett országoknak. Ez a segítség a népi demokratikus országok gyorsütemű gazdasági fejlődésének döntő tényezője. A Szovjetunió által a népi demokratikus országoknak szállított gépek és berendezések mennyisége csak a legutóbbi 3 év során 10-szeresen növekedett. A Szovjetunió a népi demokratikus országoknak tökéletes berendezéseket szállít, maximális és elsőrendű műszaki segítséget küld, ellenszolgáltatás nélkül ad át szabadalmakat, engedélyeket és gyártásfolyamatok műszaki leírásait. A szovjet ipar ma már világhatalommá fejlődött, s további fejlődése során a kommunista társadalom fölépítésének, valamint a Szovjetunió gazdasági és katonai ereje növekedésének biztosítása közben támogatja a népi demokratikus országok szocialista fejlődését is.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának az ötödik ötéves tervre vonatkozó irányelvei a szocialista ipar minden ágának gyorsütemű növekedését irányozzák elő, s mind az ipar fejlődését, mind a Szovjetunió egész népgazdasága fejlődését a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet felé irányítják.

ÚJ KÖNYVEK

- G. M. Dimitrov: Válogatott cikkek és beszédek. 394 lap. Szikra 1952.
- Vas Zoltán: A Szovjetunió új ötéves terve hatalmas lépés a kommunizmus építésének útján. 56 lap. Szikra 1952.
- L. Radice—G. Carbone: Antonio Gramsci élete. 216 lap. Szikra 1952.
- A. Leontyev: Marx és Engels „A kommunista párt kiáltványa” c. művéről. 68 lap. Szikra 1952.
- V. I. Csernisev: Franco-Spanyolország az amerikai imperialisták agresszív terveiben. 47 lap. Szikra 1952.
- A szovjet hazafiságról (cikkgyűjtemény). 477 lap. Szikra 1952.
- Fehér könyv a háborús különszerződésről. 229 lap. Szikra 1952.
- B. Gavrilov: A Szovjetunió Kommunista ((bolsevik) Pártjának XVIII. kongresszusa. 146 lap. Szikra 1952.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGRENDELHETŐK

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 1.

Январь 1953 г.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ НАШЕЙ РОДИНЫ*

Перехожу к экономическому положению нашей родины. Как видите, уважаемые депутаты Государственного Собрания, из бюджета, внесенного министром финансов на рассмотрение Государственного Собрания, доходы по бюджету 1953 года составляют 52.739,000.000 форинтов, т. е. наблюдается рост почти в 10 миллиардов форинтов по сравнению с 1952 годом. Это повышение соответствует экономическому развитию 1952 года. Бюджет находится в равновесии, даже доход превышает расход на 875 миллионов форинтов. Покупательная способность форинта попрежнему стабильна. О прочности нашего финансового положения и одновременно о самоотверженности нашего народа свидетельствует успех третьего государственного займа мира. Заем был выпущен на сумму в 1.300,000 000 форинтов и за 8 дней превышен на 37 процентов. На заем, общая сумма которого составила 1.781,000.000 форинтов, подписалось 3,154.000 граждан; эта цифра значительно превышает число живущих в стране семей. Успех подписки на заем мира является отрадным проявлением возросшей экономической мощи нашей родины и политического единства нашего народа.

Я могу сообщить уважаемому Государственному Собранию, что 20 числа будущего месяца будут выплачены полностью репарации Советскому Союзу. В свое время реакционные слухи утверждали, что репарации наложат на наши плечи невыносимое бремя. Благодаря великодушию Советского Союза, с которым он отказался от значительной части репараций и продлил срок выплаты оставшейся части с 6 до 8 лет, мы сумели с честью выполнить этот свой долг. В то же время при дружеской и бескорыстной помощи Советского Союза мы имели возможность успешно и быстро строить наше социалистическое будущее.

Наше промышленное производство в течение 11 месяцев текущего года равномерно и быстро росло в соответствии с планом. Добыча угля возросла в нынешнем году на 22,2 процента, добыча боксита — на 58 процентов, добыча нефти — на 18,4 процента, производство алюминия — на 16,2 процента; глинозема — на 22,5 процента, производство стали — на 14,1 процента, производство электроэнергии — на 20,3 процента. Наша промышленная продукция в нынешнем году — если мы и в декабре выполним наш план —

* Из доклада товарища Матиаса Ракоши на заседании Парламента 15 декабря 1952 г.

возрастает на 22 процента по сравнению с прошлым годом. Эта цифра касается выполнения плана валовой продукции. Наряду с перевыполнением отдельных наметок плана имеется в то же время отставание.

С углем положение таково, что в нынешнем году согласно первоначальному плану мы должны были добыть 18,5 миллиона тонн угля. Однако, в течение года выяснилось, что вопреки тому, что это количество на 3,2 миллиона тонн превышает прошлогоднее, нам нужно больше угля. Поэтому мы попросили наших товарищей шахтеров попытаться превзойти первоначальный план на 400.000 тонн угля. Товарищи обещали это выполнить. Год еще не кончился. Может быть всех сверхплановых 400.000 тонн угля не будет, но больше половины будет. Конечно, наши славные шахтеры сделали бы большую услугу нашему народному хозяйству если бы добыли все эти 400.000 тонн.

Сейчас мы стоим накануне завершения третьего года нашей пятилетки. На основании достигнутых до сих пор результатов можно установить, что мы до сих пор выполнили наметки нашего повышенного пятилетнего плана, а например по добыче угля даже перевыполнили. Темпы добычи угля формировались следующим образом: в 1950 году по сравнению с 1949 годом добыча угля повысилась на полтора миллиона тонн. В следующем году добыча угля повысилась на 2 миллиона тонн. В нынешнем году повышение составляет 3,2 миллиона тонн, а по повышенному в течение года плану — 3,6 миллиона тонн. На будущий год повышение угледобычи составит уже 4,6 миллиона тонн. Подобными же темпами возрастает и производство стали, чугуна, электроэнергии, цемента и других основных материалов. Повторяю, рост нашей фабрично-заводской промышленности в общем соответствовал темпам, предписанным нашим повышенным пятилетним планом, в

том числе темпы развития нашей тяжелой промышленности несколько превзошли темпы развития, предписанные повышенным пятилетним планом.

Я должен отметить, что американская печать во главе с „Нью-Йорк Тайме“ в связи с нашими хозяйственными достижениями скромно говорит о том, что экономика Венгрии потерпела крах.

Голодной империалистической свинье снятся жолуды. Темпы развития нашей угледобывающей промышленности даже по сравнению с темпами ее развития в капиталистических странах и так высоки. По сравнению с 1938 годом добыча угля, падающая на одного человека повысилась в Венгрии вдвое, в Англии же, шахты непотерпевшие никакого военного ущерба, до сих пор не достигли еще уровня 1938 года, в Западной Германии добыча угля составляет менее 75 процентов последнего мирного года. Добыча угля, падающая на одного человека, в нынешнем году в Венгрии на 40 процентов выше, чем во Франции. Наша добыча угля повысилась таким образом, что в нынешнем году на каждый центнер пшеницы нами было добыто 11 центнеров угля. Все это конечно, не означает того, что мы не должны выполнять точно нашего плана и в области угледобычи и не прилагать всех усилий в интересах планомерного повышения добычи этого важного вида сырья.

Постоянно повышается и добыча нефти, но и здесь имеется некоторое отставание от плана. Причина этого кроется в том, что нам пришлось приостановить нефтедобычу на наших новых нефтеромыслах, так как мы еще не смогли обеспечить их необходимыми средствами транспорта.

Выполнение нашего плана задерживалось тем, что местами не уделялось должного внимания вопросу социалистического соревнования. Большие задачи стоят еще

перед нами в области лучшего использования машин, лучшей организации труда, укрепления трудовой дисциплины.

Неблагоприятное влияние на выполнение нашего плана оказала засуха нынешнего года, на которой я подробно останавлиюсь при рассмотрении положения нашего сельского хозяйства. Однако, наряду с этим хозяйственные цели, намеченные нашим планом на 1952 год, оказались реальными, и благодаря совместным усилиям наших рабочих и интеллигенции, в основном были осуществлены. Нами сделан значительный шаг по пути превращения нашей родины из имеющей промышленность аграрной страны в индустриальную страну с развитым сельским хозяйством. В соответствии с планом, темпы развития сектора нашей промышленности, производящего средства производства, более высокие, чем темпы развития сектора, производящего товары потребления. В 1953 году соотношение между этими двумя секторами будет составлять 60 : 40.

Быстро растет концентрированность нашей промышленности. В фабрично-заводской промышленности это развитие проявляется следующим образом: если в 1938 году в среднем на одном предприятии работал 91 рабочий, то в настоящее время на одном предприятии работает уже 525 рабочих. На предприятиях, насчитывающих более 1000 рабочих, работает в настоящее время уже почти половина рабочих страны — всего 48,7 процента. В настоящее время в стране имеется уже более 200 промышленных и сельскохозяйственных предприятий, на которых работает более тысячи рабочих и служащих.

В течение пятилетнего плана мы взяли курс на децентрализацию промышленности, на перемещение ее в провинцию. Первые результаты этого сказываются в том, что в 1938 году 62,3 процента рабочих, занятых в фабрично-заводской про-

мышленности, находилось в Будапеште, ныне же — 56,7 процента. Об индустриализации свидетельствует тот факт, что если принять число рабочих, занятых в промышленности в 1938 году за 100, численность промышленных рабочих в комитате Пешт и комитате Бач-Кишкун составляет 456, в комитате Солнок — 312, в комитате Фейер — 306, в комитатах Хайду-Бихар, Хевеш, Комаром, — 200. В результате концентрации, осуществленной в процессе планового хозяйства, вместо 3.900 предприятий, существовавших в 1938 году, на 87 процентов которых было занято менее 100 рабочих, в нынешнем году осталось 1339 предприятий, на каждом из которых заняты, однако, почти в два раза больше рабочих, чем в 1938 году.

Венгерскую промышленность наряду с успешным завершением плана 1952 года занимает и план 1953 года. На будущий год мы хотим повысить производство нашей промышленности на 16 процентов. В соответствии с нашей целью, заключающейся в том, чтобы прежде всего повышать производство основных материалов, производство угля, чугуна, стали, нефти будет значительно выше этого. Добычу угля мы хотим повысить на 4,6 миллиона тонн, это означает повышение в 24 процента. Для характеристики высоких темпов этого роста я упомяну о том, что прирост угледобычи в нынешнем и будущем годах превысит всю угледобычу 1938 года.

Среди различных видов угля мы в наибольшей степени повысим добычу коксующегося угля. Планом здесь предусматривается почти 50-процентное повышение. Производство сталистого чугуна повысится на 44 процента. Производство электростали повысится на 28 процентов. Добыча нефти повысится на 25 процентов. Производство алюминия возрастет на 51 процент. Добыча глинозема увеличится на 27 процентов. Эти цифры

свидетельствуют о том, что продолжается развитие производства основных материалов для нашей промышленности.

Эти цели велики, но достижимы и даже перевыполнимы. Одной из предпосылок для хорошего начала нового планового года, является то, чтобы в течение оставшихся двух недель те отрасли промышленности, которые отстали в деле выполнения плана, приложив все силы, наверстали это отставание. Наряду с этим особое внимание надо обратить на то, чтобы не повторилась ошибка последнего месяца прошлого года, заключающаяся в том, что все силы были сконцентрированы исключительно на завершение планового года и поэтому не уделили должного внимания подготовке январского производства. В результате этого выпуск продукции в январе был значительно ниже, чем в декабре, и неблагоприятное влияние этого в течение долгого периода оказывалось в цифрах выполнения плана.

Общим недостатком в нашей промышленности все еще является то, что она не в состоянии равномерно, ритмично работать. В первой декаде месяца наблюдается большое отставание, что в конце месяца пытаются наверстать сверхурочной работой, штурмовщиной. Подобное же повторяется при выполнении квартального плана. Сказывается это и в выполнении всего годового плана, когда отставание, допущенное в начале года, пытаются наверстать сверхурочными работами, штурмовщиной в конце года.

Особенно огромная задача встает, как мы уже сказали, перед промышленностью производящей основные материалы, перед угольной, металлургической и энергетической промышленностью. В угольной промышленности необходимо, наконец, обеспечить всемерное использование механизации, покончить с недоверчивым отношением к горным машинам, призванным облег-

чить тяжелый труд шахтера и повысить производительность труда. Большая задача, поставленная нами на будущий год перед нашей угольной промышленностью, обязывает министерство горной и энергетической промышленности искоренением ошибок, сказывавшихся в нынешнем году, всеми силами подготовиться к производству будущего года. Мы должны довести до сознания шахтеров значение развития горной промышленности и позаботиться о том, чтобы наша партия, Венгерская партия трудящихся, профсоюз, Союз трудящейся молодежи Венгрии со своей стороны также напрягли свои силы в интересах обеспечения достижения этих целей. Мы должны добыть в будущем году не только больше угля, но и добыть уголь лучшего качества.

— Развитие нашего хозяйства привело к необходимости в целях лучшего охвата отдельных его отраслей, разукрупнить большие министерства. Этот метод хорошо оправдался и мы его будем применять и впредь. В настоящее время проводится организация трех таких министерств: министерства химической промышленности, создание которого стало необходимым в результате быстрого роста нашей химической промышленности; министерства высших учебных заведений, охватывающего 27 университетов и учебных заведений; министерства металлургической промышленности, призванного ускорять темпы развития нашей металлургии.

Бюджеты этих трех министерств, организация которых теперь проводится, фигурируют уже в проекте бюджета, внесенном товарищем министром финансов на рассмотрение Государственного Собрания.

Быстрые темпы развития черной металлургии требуют возможно скорую сдачу в эксплуатацию металлургического комбината имени Сталина, ускорения реконструкции Дюшдьерского металлургического комбината. Мы должны сдать в

эксплоатацию нашу новую большую электростанцию, мы должны закончить строительство инотайской электростанции. Параллельно с этими крупными промышленными стройками нужно построить кварталы для трудящихся. Параллельно с развитием промышленности, производящей основные материалы, мы должны расширить промышленность строительных материалов, особенно производство цемента и мы должны ускорить завершение новых цементных заводов. Обращать усиленное внимание на выполнение плана крупными предприятиями, имеющими особо большое значение для нашей внешней торговли, экспорта — наша специальная задача.

В результате засухи, о чем я буду говорить ниже, мы значительно сократили экспорт сельскохозяйственных продуктов и ввозим большое количество кормовых. Если мы не хотим, чтобы в результате изменений происшедших в нашей внешней торговле, сократился импорт сырья и машин, мы должны пополнять возникший таким образом дефицит экспортом промышленных товаров.

Поэтому особо важно, чтобы такие крупные предприятия металлургической и машиностроительной промышленности, имеющие общегосударственное значение, как вагоностроительный завод Ганц, завод МАВАГ, завод имени Белояниса, судостроительный завод имени Георгиу-Деж, Дьерский вагоностроительный завод, играющие важную роль не только с точки зрения экспорта, но и с точки зрения развития нашей социалистической промышленности, непременно выполняли, и по-возможности даже перевыполняли свой план.

Мы часто замечаем, что наши заводы неохотно берутся за выполнение экспортных заказов. Эта неправильная политика, конечно, дает себя чувствовать, ведь снабжение сырьем и машинами этих же предприятий в значительной степени

зависит от импорта, который возможен лишь на основании экспорта нашего вывоза товаров. Повторяю: в этой области нужно изменить существующую до сих пор вредную и неправильную практику. Нужно покончить и с тем, что в интересах достижения количественных показателей, запускают качество продукции. Мы должны улучшать наши планы не только в количественном, но и в качественном отношении. Мы должны улучшить и нашу работу по планированию народного хозяйства, потому что и в этой области в течение 1952 года имели место серьезные недостатки.

Слабой стороной нашей хозяйственной жизни является кроме того плановая дисциплина, что показывает значительное число отраслей промышленности и предприятий, не выполняющих своего плана. Часть наших хозяйственных руководителей, наших директоров отстывает перед трудностями, не смеет выступать твердо, не требует соблюдения дисциплины, режима экономии, не требует хорошего качества продукции и следует по пути наименьшего сопротивления. Они недовольны, если указывают на допущенные ими ошибки и поэтому зажимают критику снизу. Эти явления сказываются и в других областях нашей народной демократии и мы должны повсюду выступать против них. Мы должны бороться против самодовольствия, упоения успехами в работе, беспечности, отсутствия бдительности, против настроений и самоуспокоенности что, мол, дела и так хорошо идут. Если мы не выступим против подобных явлений, мы не разрешим хорошо стоящие перед нами задачи.

— Наконец мы обязательно должны улучшить охрану труда и технику безопасности и позаботиться о том, чтобы точно соблюдать все правила установленные нами в интересах охраны здоровья трудящихся. Этот вопрос мы ставили в этом году неоднократно, но нужно признаться,

что до сих пор не удалось достичь соответствующих результатов или серьезных изменений в этой области. Поэтому мы в повышенной степени должны требовать от наших министерств, от наших директоров, чтобы они провели в жизнь мероприятия по технике безопасности и охране здоровья трудящихся.

Одной из важнейших задач стоящих перед нашими партийными и профсоюзными организациями и членами Союза трудящейся молодежи является контроль над осуществлением этих правил предприятиями и принятие мер против этих упущений там, где таковые имеются.

Для осуществления планового хозяйства будущего года потребуется 146.000 новых трудящихся. Это число показывает, что спрос на рабочую силу значительно больше той рабочей силы, которую предоставит подрастающее работоспособное поколение.

В связи с этим стоит указать на тот факт, что из Англии, гордо именующей себя „страной благополучия“, за первую половину этого года эмигрировало сто тысяч человек, так как они не были в состоянии обеспечить себя средствами на жизнь. В такой богатой стране, как Голландия с помощью и поддержкой государства ежегодно посылают за границу десятки тысяч молодых людей, так как оно не в состоянии обеспечить им работу и средства на жизнь внутри страны.

Производственные показатели 1952 года свидетельствуют о громадном подъеме нашей промышленности. Они говорят также об успешной работе нашего рабочего класса и наших инженерно-технических работников. Но, перечисляя эти результаты, мы с чувством благодарности должны вспомнить о той многосторонней, бескорыстной помощи, которую неизменно оказывает нам наш освободитель, и друг — Советский Союз. Ненасчетная кровяница советского опыта на-

ходится, можно сказать, неограниченно в нашем распоряжении и оказывает нам неоценимую помощь в деле социалистического строительства. Повышается также значение постоянно возрастающей взаимной помощи стран народной демократии. Значение этой взаимопомощи постоянно растет в нашей хозяйственной жизни.

ФОРМИРОВАНИЕ НАШЕГО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Перехожу теперь к вопросам сельского хозяйства производства. Неблагоприятные метеорологические условия оказали чрезвычайно отрицательное влияние на наше растениеводство и в результате этого продукция нашего сельского хозяйства в значительной степени отстала от наметок плана. Известно, что в мае были продолжительные заморозки, а с конца июня на протяжении семи недель царил такая засуха и такая жара, подобно которой, по сведениям Метеорологического института, еще не было в этом столетии. Осенью же, в октябре и ноябре месяцах, количество осадков было почти в два раза больше среднего количества осадков за много лет. Морозы и засуха оказали неблагоприятное действие на урожай зерновых культур и причинили чрезвычайно большой ущерб пропашным культурам. Осенние дожди препятствовали уборке урожая, затрудняли осенний сев, зяблевую вспашку, соответствующую подготовку весенних полевых работ будущего года. Во время капитализма ущерб, причиненный неблагоприятными метеорологическими условиями означал бы катастрофу, точно также, как он является катастрофой для соседней Югославии, где сейчас свирепствует настоящий голод и сотни тысяч крестьян становятся нищими.

Но наше государство является государством трудового народа и

как таковое оно хорошо организованное, сильное, прозорливое государство, которое рядом мер не только обеспечило общественное снабжение, но и, несмотря на большой ущерб, причиненный неблагоприятной погодой, обеспечило бесперебойное развитие нашего народного хозяйства. Благодаря этим мероприятиям мы в значительной степени снизили экспорт продуктов питания и одновременно закупили в дружеских странах, в первую очередь в Советском Союзе, большое количество корма и фуража. Это дало возможность снизить обязательные поставки на кукурузу и картофель и этим облегчить положение трудового крестьянства. Мы продлили сельскохозяйственные ссуды, составляющие свыше 300 миллионов фунтов и предоставили новую ссуду во много миллионов фунтов на покупку посевных семян и на подобные цели. Наконец, но не в последнюю очередь, мы мобилизовали запасы, сделанные нами в предыдущем году. С помощью этих мероприятий мы смогли добиться обеспечения общественного снабжения вопреки тому, что засуха была у нас не только в нынешнем году, но и в 1950. Я должен однако добавить, что несмотря на ущерб, причиненный заморозками и засухой, урожай этого года мог бы быть значительно лучшим, если бы мы соблюдали правила современной агротехники. В мае нынешнего года побывали у нас сельскохозяйственные специалисты из Германской Демократической Республики. Немецкие товарищи весьма удивились, насколько низки наши урожаи. Главную причину этого они видели в плохой обработке удобрений. Они на каждом шагу обращали наше внимание на неправильную обработку удобрений, в результате чего в землю попадает, уже потерявшее ценность, часто состоящее сплошь из соломы удобрение. Соответственно мнению немецких товарищей, лишь приме-

нением правильной системы удобрения, которая, можно сказать, не требует никаких затрат и дополнительной работы, мы смогли бы повысить урожайность на 25—30%. Эти товарищи указали также на то, что мы уделяем мало внимания подбору семян, и зяблевой вспашке.

Когда я в октябре побывал в Германской Демократической Республике, я сам убедился в том, что хотя там земля в среднем хуже, чем у нас и хотя в нынешнем году и там метеорологические условия были неблагоприятны, все же собрали с хольда 16,5 центнеров пшеницы. В Чехословакии, также пострадавшей от заморозков и от засухи, особенно в Словакии, средний урожай пшеницы был 13 центнеров с хольда. Все знают, и газеты привели множество примеров на то, что у нас кооперативы и крестьяне-единоличники, соблюдавшие правила агротехники несмотря на заморозки и засуху достигли выдающихся результатов.

Из сказанного следует, что мы должны прилагать все силы, чтобы повышать продуктивность сельского хозяйства и стремиться догнать в этой области остальные более развитые страны народной демократии. Особенно важно полностью выполнить план нынешнего посева зерновых, до выполнения которого вследствие плохой погоды, нехватает еще нескольких процентов. Со времени освобождения страны мы неоднократно были вынуждены частично сеять озимую пшеницу в конце декабря и даже в первой половине января. При соответствующей подготовке почвы и благоприятных метеорологических условиях поздний сев почти не влиял на результаты урожая. И теперь мы должны приложить все усилия, чтобы полностью закончить предписанный планом сев озимой пшеницы.

Более благополучно обстоит дело в области развития нашего животноводства. Это является частью

последствием того, что в результате хорошего урожая прошлого года повысилось наше поголовье скота. Вследствие плохого урожая кормовых серьезную заботу причиняет перезимовка возросшего поголовья скота. Мы должны тщательно сохранять имеющийся у нас корм, экономить его и обеспечить то, чтобы поголовье скота не уменьшилось до свежего корма.

В связи с сельским хозяйством я хочу отчитаться и о вопросах социалистического преобразования деревни. Производственно-кооперативное движение за 1952 год равномерно и значительно развилось. Число производственных кооперативов повысилось на 658. На путь кооперативного производства вступило 92.403 семей трудящихся крестьян с посевной площадью в 713.500 гектаров.

В Венгрии в настоящее время функционирует 5.315 производственных кооперативов и производственно-кооперативных групп. Посевная площадь производственных кооперативов равна 2,213.000 гектаров. Это составляет 22,8 процента посевной площади страны. К этому нужно добавить приусадебные хозяйства членов кооперативов, составляющие 178.000 гектаров, т. е. 1,8 процента посевной площади страны. Таким образом семьи, входящие в производственные кооперативы располагают 24,6 процентам посевной площади, т. е. почти одной четвертью посевной площади страны. Общая площадь производственных кооперативов (посевная площадь, виноградники, луга и т. д.) составляет 2,606.000 гектаров. Общее число членов производственных кооперативов — 446.900.

— Посевная площадь государственных, учебных хозяйств и опытных станций составляет 1,190.000 гектаров, 12,7 процента посевной площади страны. Эта площадь превышает намеченную пятилетним планом площадь государственных хозяйств. Причина этого повышения

посевной площади частично заключается в том, что государственные хозяйства временно взяли на обработку земли, переданные государству такими промышленными рабочими, которые кроме основной работы имели землю и занимались сельским хозяйством, далее, отнятые у кулаков земли, которые нельзя было сразу присоединить к землям производственных кооперативов. Ясно, что эти земли нужно возможно скорее передать производственным кооперативам. Посевная площадь производственных кооперативов и государственных хозяйств составляет в целом 37,3 процента посевной площади страны.

— Поголовье скота производственных кооперативов значительно возросло. В феврале 1950 года число свиней принадлежащих производственным кооперативам равнялось 46.400. В октябре этого года это число свиней достигло уже 522.000. Поголовье крупного рогатого скота возросло за этот период с 19.000 до 151.000. Поголовье овец — с 41.000 до 274.000. Значительно увеличилось поголовье скота государственного сектора. Государственному сектору принадлежало 19,6 процента поголовья свиней и 11,1 процента поголовья крупного рогатого скота.

При развитии производственных кооперативов мы обращали внимание на то, чтобы это развитие не шло слишком быстро. Главное значение мы придавали развитию, укреплению существующих кооперативов, лучшей подготовке их руководителей, лучшей организации процессов труда, укреплению трудовой дисциплины. Эту политику мы будем продолжать и вперёд. Результатом этой правильной политики является то, что, хотя неблагоприятные метеорологические условия этого года оказали отрицательное влияние на доходы производственных кооперативов, темпы развития кооперативов от этого не пострадали и производственные ко-

оперативы неизменно привлекают крестьян-единоличников. Земли приблизительно 85 процентов производственных кооперативов мы превратили в территорию, подходящую для ведения крупного хозяйства путем объединения земельных участков. Растет и величина производственных кооперативов. У нас имеется уже 357 кооперативов, посевная площадь которых составляет больше 1000 гектаров земли. Число наших производственно-кооперативных сел и городов возросло в нынешнем году с 489-ти до 665-ти. Производственно-кооперативными городами стали, например, Бекешчаба и Орошхаза. Почти нет в Венгрии такого села, где бы не было производственного кооператива.

Одним из важнейших факторов укрепления наших производственных кооперативов и развития нашего сельскохозяйственного производства являются машинно-тракторные станции. Машинно-тракторные станции прошли в этом году значительный путь развития. За первые девять месяцев этого года они провели на 32,6 процента больше тракторной и машинной работы, чем за соответствующий период 1951 года. Несмотря на это машинно-тракторные станции отнюдь не выполнили возложенных на них задач и не выполнили своего плана. Их работа часто неорганизована, их учет и метод расчета ненадежны, что является причиной многочисленных жалоб. Имеется много жалоб и на качество работы машинно-тракторных станций, на степень использования машин. Причиной этого являются в первую очередь ошибки в работе министерства земледелия и в руководстве машинно-тракторными станциями. Нужно срочно исправить работу машинно-тракторных станций, тем более что в 1953 году перед ними стоят возросшие задачи. Так, например, мы предусматриваем удвоить количество универсальных тракторов и

утроить количество комбайнов на машинно-тракторных станциях. Количество культиваторов и жнеек мы хотим повысить на одну треть. Машинно-тракторные станции будут в 1953 году настолько хорошо оборудованы, что при хорошей работе они смогут провести все основные виды полевых работ в производственных кооперативах.

В плане развития сельского хозяйства на будущий год важное место занимает дальнейшее повышение качества поголовья скота. Для осуществления этой цели мы дадим сельскому хозяйству 12.000 голов племенного скота. Необходимо дальше развивать производство технических культур и выращивание новых культур. Предусматривается повысить посевную площадь хлопка на 38 процентов, посевную площадь риса свыше 25 процентов.

Засуха этого года вновь поставила на передний план вопрос орошения. Хотя в настоящее время орошаемая площадь в шесть раз превышает орошаемую площадь при хортистском строе, в этой области мы еще находимся в стадии начального развития, так как орошаемая площадь составляет лишь 2 процента подверженной засухе площади. В будущем году мы хотим увеличить орошаемую площадь на 56 процентов. Я хочу еще добавить, что результаты проведенных в этом году исследований показывают, что использованием местных средств и возможностей, без особых капиталовложений можно было бы орошать площадь в четверть миллиона гектаров. Наши производственные кооперативы и местные советы должны уделять больше внимания на разрешение вопроса орошения на местах.

Хочу еще коротко остановиться на вопросе заготовок. Несмотря на засуху ход заготовок можно считать удовлетворительным, что связано с укреплением гражданской дисциплины и с лучшей работой за-

готовительных органов. К концу ноября наше трудовое крестьянство выполнило обязательные поставки пшеницы на 99 процента. Кулаки, однако, в значительной мере недополнили своих обязательств перед государством, а это свидетельствует о том, что в работе местных советов еще часто имеет место соглашательство. Бывают случаи, когда невыполненные кулаками обязательные поставки впоследствии возлагаются на трудящихся крестьян, уже выполнивших свои обязательства. Такой подход не только нарушает союз рабочих и крестьян, но и является незаконным, а поэтому необходимо выступить против них.

В деле выполнения плана заготовок также наблюдается большая неравномерность. Так например, комитат Зала до конца октября выполнил план обязательных поставок пшеницы на 114 процента, в то же время комитат Бач-Кишкун выполнил план поставок лишь на 85,5 процента. В целях обеспечения бесперебойного общественного снабжения требуется точное выполнение нашего плана заготовок, который был снижен из-за засухи. Для этого имеются все предпосылки.

О РЕЖИМЕ ЭКОНОМИИ

Я должен говорить и о режиме экономии. Не об осуществлении режима экономии в отдельных конкретных областях или случаях, а о том, какую позицию занимают многие по данному вопросу. В капиталистическом мире экономия в области производства и потребления обеспечивалась в равной мере неопределенностью жизни, неуверенностью в завтрашнем дне. Промышленный рабочий старался экономить порученный ему материал, так как в противном случае капиталист снимал его с работы и ему угрожали безработица и голод. Сельскохозяйственный работник, батрак, над душой которого стоял

надзиратель, оберегал имущество помещика, так как в противном случае он вскоре попадал в армию безработных. Но и ведущий хозяйство крестьянин берег каждый колос, каждое зерно хлеба, потому что вся его жизнь протекала в неуверенности и он никогда не мог знать, не разорит ли его плохой урожай или же болезнь. Поэтому он всю жизнь копил. Экономил рабочий, который никогда не мог знать, когда он станет безработным, скупко экономил маленькие люди, чтобы на старость лет накопить несколько грошей.

При народной демократии положение в корне изменилось. Ликвидирована безработица, исчезла нищета, но в то же время прекратился стимул, принуждавший при капитализме трудящиеся массы к крайней экономии. Исчезла дисциплина нищеты, свойственная капитализму, и вместо нее только теперь формируется сознательная социалистическая дисциплина и вместе с ней сознательная социалистическая экономия. Но, пока это сознание не разовьется и не укрепитя, мы должны усиленно на всех фронтах бороться за соблюдение режима экономии. Пока рабочий глубоко не осознает того, что он работает на себя, он не будет по-настоящему экономить материалы, электроэнергию и рабочее время.

То же самое относится к работникам производственных кооперативов и государственных хозяйств. Член кооператива, который раньше ни за что не оставлял бы ни одного колоса на своей земле, тщательно следивший за тем, чтобы не потерять ни одного зерна, теперь, пока он не научится тому, что кооператив точно также принадлежит ему, как ему принадлежала раньше его земля, менее бережно обращается с общественным имуществом, с имуществом кооператива. Одним из важнейших достижений народной демократии является то, что трудовой народ оптимистичен и верит в будущее.

Одной из форм проявления этой уверенности в завтрашнем дне является прекращение того стеснительного чувства, которое принуждало в старое время, экономить, т. е. чувства неуверенности в завтрашнем дне. Но экономия необходима и в наши дни, мы нуждаемся в ней повсюду и кто об этом забывает, совершает тяжелую ошибку.

Эта уверенность в завтрашнем дне нередко переходит в такую беспечность, которую враг охотно использует для своих целей. Привожу только единственный пример. В декабре прошлого года мы ликвидировали карточную систему и восстановили свободную продажу сельскохозяйственных продуктов. Это мероприятие было правильным и его успех оказал благоприятное воздействие как в хозяйственной, так и в политическом отношении. Мы и впредь не намерены изменить это положение. Успех этого мероприятия, однако, вызвал и значительную беспечность. За последние месяцы были случаи, когда в государственном магазине продавец, даже не моргнув глазом, отпустил покупателя по 75 или 100 килограмм сала. И продавец и заведующий магазином были удивлены, когда им указали на то, что этой беспечностью они помогают спекулянтам и копителям товаров.

— Можно добавить, что еще несколько недель тому назад в системе нашей государственной торговли заведующему такого магазина, который перевыполнял план продажи продуктов питания, т. е. у которого продавцы уговаривали покупателей покупать возможно больше сала, сахара, мяса, муки и прочих продуктов, выдавались премиальные. Ясно, что поощрять продавцов нашей государственной торговли на такую деятельность неправильно. Но сам пример показывает, что мы недостаточно заботливы и что не достаточно осознаем насколько нам нужна и теперь и будет нужна впредь всемерная эко-

номия. Мы имеем возможность убедиться в том, что когда хлеб стал темнее без ухудшения его качества — даже доброжелательные люди встретили это с некоторым удивлением, потому что они и не подумали о том, что в результате засухи потребуются такие мероприятия, чтобы обеспечить бесперебойность общественного снабжения до нового урожая. Мы должны во всех областях начать борьбу с разбазариванием материалов, за соблюдение экономии. Мы должны бороться с беспечностью, с самодовольством, с отсутствием бдительности, так как эти ошибки местами начинают препятствовать нашему дальнейшему развитию.

ЗДРАВООХРАНЕНИЕ И ПОВЫШЕНИЕ КУЛЬТУРНОГО УРОВНЯ НАШЕГО НАРОДА

Я хочу еще сказать о здравоохранении и о повышении культурного уровня нашего народа. Наше здравоохранение можно лучше всего охарактеризовать, приведя несколько данных. Естественный прирост населения, приходящийся на 1.000 человек, был в 1952 году на 47 процентов выше, чем в 1938 году. Население нашей родины составляет теперь уже свыше 9,500.000 человек. Число заключаемых браков, приходящееся на 1.000 человек населения, на 20 процентов выше, чем в 1938 году. Смертность грудных детей уменьшилась в 1952 году почти на 50 процентов по сравнению с 1938 годом. Туберкулез, который в свое время называли „венгерской болезнью“ мы все больше отесняем на задний план и в 1952 году число смертных случаев от этой болезни снизилось по сравнению с 1938 годом на 57 процентов. В Венгрии на 10.000 человек населения приходится большее число больничных коек, чем во Франции или в Бельгии. В результате работы, направленной на улучшение здравоохранения

смертность в Венгрии ниже, чем в Англии или в Австрии.

Мы и впредь сделаем все в интересах улучшения здравоохранения. Это требуется тем более потому, что вопреки достигнутому в области снижения смертности грудных детей результатом здесь нужно сделать еще очень многое. Естественный прирост населения у нас значительно отстает от естественного прироста населения Советского Союза или Польши. В этой области большой вред причиняет хозяйоечение бессовестных врачей и акушерок, распространение абортов, на которое мы обратили внимание лишь в этом году и в связи с которым мы предпримем целый ряд мер.

— Несмотря на эти недочеты здоровье нашего народа сейчас лучше, чем когда либо и мы позаботимся о том, чтобы оно улучшалось и в дальнейшем.

Наше народное просвещение значительно развивается. В 1952/53 учебном году в первые классы общих школ записалось 99 процентов всех детей школьного возраста. Быстро растет число тех, кто кончают все семь классов общей школы. В этом году в восьмом классе общих школ учится 100.000 учащихся и параллельно с этим 30.000 взрослых кончают восьмой класс общей школы трудящихся. В этом учебном году 119.000 учащихся посещает среднюю школу и кроме того 19.300 взрослых посещает средние школы трудящихся. В наших университетах и высших учебных заведениях занимается в настоящее время 46.000 студентов. Кроме того в заочном обучении участвует 3.300 студентов.

Коренным образом изменился социальный состав учащихся наших средних и высших учебных заведений. В этом году 66,7 процента учащихся средних школ и 58 процентов студентов университетов и высших учебных заведений — дети рабочих и крестьян.

Изменился характер обучения в наших средних школах, высших

учебных заведениях и университетах. Наши университеты и высшие учебные заведения выпускают в соответствии с потребностями народного хозяйства все большее число инженеров, агрономов, врачей и педагогов. Мы приблизили все наше народное просвещение к потребностям нашего социалистического строительства и щедро обеспечили его всем, что требуется для хорошей учебы. В 1951 году было издано 116 различных учебников для университетов и 426 различных учебников для общих и средних школ, общим тиражом в 7,580.000 экземпляров. Мы позаботились о том, чтобы в сознании нашего народа, с повышением значения народного просвещения, повысилось уважение к труду педагогов, преподавателей высших школ и университетов. В результате всех этих мероприятий наша родина, которая особенно в области университетского обучения раньше была отсталой, теперь начинает оставлять далеко позади самые развитые в этом отношении капиталистические страны.

Во время режима Хорти в Венгрии на 10.000 жителей приходилось 16 студентов высших учебных заведений. В октябре 1952 года это число возросло до 51-го. В этом отношении от нас значительно отстали такие некогда передовые страны, как Англия, Франция, Голландия, Швейцария или же Австрия.

Иштван Сечени добрых сто лет тому назад жаловался: „Пропадет мой народ, потому что он живет без науки“ и не успевал повторять: „Множество образованных умов придают силу нации.“ Приведенные мною здесь цифры, говорящие о положении нашего народного образования в настоящее время, показывают, что наша народная демократия провела и в этой чрезвычайно важной области быструю, основательную работу, воздействующую на будущее нашего народа. Мы позаботимся о том, чтобы масштабы и уровень

нашего народного образования и в дальнейшем усиленно развивались.

Я хочу сказать несколько слов об Академии Наук. Академия постепенно перешла к тому, чтобы сконцентрировать свою исследовательскую работу на цели, непосредственно служащие развитию нашего народного хозяйства, в первую очередь поддержки промышленности и сельского хозяйства. Наряду с этим она, конечно, не запускает работы, направленные на повышение уровня общественных наук. Наша Академия Наук разработала пятилетний план и на первом месте среди намеченных планом задач стоит составление геологической карты нашей родины. Эта задача особо важна так как выяснилось, что на основной части территории нашей родины до сих пор не проводилась серьезная геологическая разведка. А опыт прошедших одного-двух лет показывает, что в недрах земли нашей родины еще очень много угля, нефти, боксита, цветных металлов и прочих полезных минералов. Соответственно этому геологическая карта имеет огромное хозяйственное значение. В плане Академии большая роль принадлежит практическим вопросам, связанным с хозяйственным использованием отечественного угля, разработкой проблем горного дела, добычей редких и цветных металлов. Большую помощь оказывает нашей Академии Наук та постоянно крепнущая связь, которую она создала в первую очередь с академиями наук Советского Союза и стран народной демократии.

Положение нашей народной республики в области культуры характеризуется тем, что культурные запросы нашего трудового народа возрастают с такой быстротой, что, вопреки достигнутому нами как в отношении количества, так и в отношении качества успехов в области культурной работы, мы до сих пор значительно отстаем от

бурно растущих запросов. В этом году мы обращаем усиленное внимание на расширение сети культурных учреждений провинции, а в результате этого, культурные учреждения все более охватывают всю страну. В настоящее время число территориальных домов культуры равняется 1640-ам, а в 2426-ти помещениях регулярно демонстрируются кинофильмы. В 2025 селах состоялись представления сельского театра, большей частью в таких селах, где прежде вообще не видели театрального ансамбля.

Осенью нынешнего года составлена статистика на публичные библиотеки (это первая такая перепись за 67 лет). Результат показывает, что в настоящее время функционирует 8536 публичных библиотек на нашей родине. В селах открыто 4494 публичных библиотек. Я должен добавить, что эта статистика не содержит примерно 6200 библиотек общих школ, 450 библиотек средних школ, более 1000 библиотек ремесленных училищ, кроме того университетских партийных, научных, технических и прочих библиотек. В общей сложности в настоящее время число библиотек равняется 16.000—17.000. В настоящее время у нас приблизительно на каждые 600 человек приходится по одной библиотеке.

Вопрос и уровень культурного обслуживания. Общеизвестны те успехи, которых добились наши художественные фильмы не только в странах народной демократии и в Советском Союзе, но и в таких капиталистических странах, где их можно было вообще демонстрировать. Одним из показателей международного успеха венгерского фильма являются три премии, которыми они были удостоены на кинофестивале в Карловых Варах. К успехам новой венгерской культуры относилось посещение Государственным народным ансамблем Советского Союза и Китая.

Необходимо особо отметить по-

четную награду, полученную нашей новой культурой, присвоение двум нашим молодым писателям звания лауреата Сталинской премии. Я должен упомянуть и о том, что в нынешнем году в Советском Союзе в трех томах издано полное собрание стихотворений Петефи. Кроме того в Советском Союзе издана всеобъемлющая антология венгерской лирики в 700 страниц.

Эти факты лишь частично показывают тот общий интерес, который, в результате успехов нашей народной демократии, проявляется во всем мире, в лагере прогресса по отношению к результатам венгерской культуры. Этот интерес — и я могу добавить, симпатия — повышались те замечательные успехи, которых добились, планомерной физкультурной работой, наши спортсмены на олимпийских играх в Хельсинки, добившись 16 олимпийских чемпионатов и 42 золотых медалей.

О росте культурных запросов свидетельствует то, что в нынешнем году кинотеатры посетило 85 миллионов зрителей и за первые девять месяцев нынешнего года театры посетило на 42 процента больше зрителей, чем за этот же период предыдущего года.

Государственный оперный театр посетило в течение одного года 760.000 человек, т. е. в шесть раз больше чем в 1938 году. Выставку произведений Мункачи посетило 430.000 человек, выставку „По пути коммунизма“ посетило в течение одного месяца более 200.000 человек.

В настоящее время число радиоабонентов равняется 830.000 и в будущем году, когда мы включим в радиосеть 120.000 репродукторных радиоаппаратов, их число превысит один миллион.

В результате быстрого развития возросли требования по отношению качества культурной работы. Оно требует повышения идейного, художественного уровня нашей культурной работы, оно требует, чтобы

художественная творческая работа отразила великие вопросы развивающейся жизни нашего народа, социалистическое строительство, международную борьбу за мир и, чтобы она была проникнута высокой социалистической идейностью и сознательностью. С особо большим ожиданием мы смотрим на деятельность наших писателей, которые в нынешнем году, в ходе длительных идейных дискуссий выяснили ряд вопросов творческой литературной работы и от которых, соответственно ясному восприятию, мы ожидаем произведений более высокого уровня.

НАШИ ВАЖНЕЙШИЕ ЗАДАЧИ

Обобщая: каковы наши важнейшие задачи?

1. Мы должны развивать экономическую силу нашего государства, чтобы хорошо выполнить важный этап нашего социалистического строительства, четвертый год нашего пятилетнего плана.

2. В области промышленного производства, наряду с укреплением плановой дисциплины, необходимо обратить особое внимание на основные материалы, угледобывающую промышленность, на черную металлургию, на вопросы повышения производства.

3. В области сельского хозяйства необходимо поставить в центр нашего внимания повышение урожайности и план социалистического преобразования деревни, дальнейшего равномерного, организованного развития производственных кооперативов.

4. Как в области народного хозяйства, так и в области государственного управления мы должны бороться за осуществление строжайшего режима экономии, за улучшение руководства, против всяких проявлений бюрократизма.

5. В области культуры, народного образования, здравоохранения и спорта мы должны неустанно

заботиться об обеспечении предпосылок для дальнейшего развития.

6. Мы должны всемерно укреплять гражданскую дисциплину народной демократии, ее общественный строй, государственную безопасность и обороноспособность.

7. Необходимо дальше развивать политическую сознательность нашего народа, его патриотизм.

8. Мы должны укрепить под руководством нашей великой партии, Венгерской партии трудящихся, союз рабочих и крестьян и дальнейшую спаянность демократических сил, сплотившихся в венгерском народном фронте независимости.

9. Мы должны стать еще более верными солдатами, руководимого Советским Союзом — освободителем, мощного лагеря мира и защитить еще более решительно от всех империалистических агрессий наш участок фронта мира.

1952 год был годом дальнейшего укрепления нашей народной демократии. Это укрепление отражается не только в фактах и статистических данных хозяйственной жизни, здравоохранения или же культурной жизни. Углубилось и укрепилось единство нашего народа, его верность к нашей народной демократии.

Устойчив был союз рабочих и крестьян, то единство демократических сил, которое, сплотившись в Венгерский народный фронт независимости, под руководством Венгерской партии трудящихся, проявилось в каждом моменте жизни нашей нации. Углубилась сплоченность между народами, необходимая для защиты мира, чувство и сознание нашей солидарности с прогрессивным человечеством. Вспомним лишь единое, бурное проявление массового протеста и возмущения, которое имело место после убийства товарища Белоянниса по отношению к греческим монархо-фашистам, которое мощно повторилось, когда французская реакция бросила в тюрьму

товарища Дюкло. Все мы были свидетелями того, что весь наш трудовой народ с максимальным вниманием и симпатией следил за ходом и изучал XIX съезд Коммунистической партии Советского Союза.

Это внимание и симпатия обособывает и углубляет чувство благодарности за всю дружескую помощь и бескорыстную поддержку, постоянно оказываемые нам нашим освободителем, могучим Советским Союзом. Это чувство симпатии и благодарности нашего народа превратилось в пламенное воодушевление, когда на съезде великий вождь прогрессивного человечества, наш любимый товарищ Сталин, говоря о революционных ударных бригадах, отметил и венгерскую народную демократию. Все мы прочувствовали, что это почетное звание означает не только признание, но и обязывает. Обязывает нас, чтобы впредь нашими усилиями, самоотверженной работой, социалистическим строительством, защитой мира, укреплением пролетарского интернационализма еще более оправдать звание революционной ударной бригады.

Это почетное звание налагает на нас больше обязанности, но в особенности на нашу партию, на Венгерскую партию трудящихся, которая была за прошедшие годы руководящей силой и рычагом всех наших успехов. Оно обязывает нас уверенно и непоколебимо идти вперед по намеченному пути. Наиболее значительным плодом роста образованности и культурного подъема нашего трудового народа является то, что он еще лучше понимает и ценит самоотверженную и успешную работу, проведенную нашей партией за годы, прошедшие со времени освобождения. Наш трудовой народ устойчиво и едино следует за нами, потому что знает, что верен путь, по которому мы следуем, что он ведет к новым успехам, к новым победам. Наша задача — воплотить в жизнь эти ожидания.

ЧТО ДАСТ НАШЕЙ РОДИНЕ ЧЕТВЕРТЫЙ ГОД ПЯТИЛЕТКИ?

II. ЧЕМ ОБОГАТИТСЯ ДЕРЕВНЯ В ЧЕТВЕРТОМ ГОДУ ПЯТИЛЕТНЕГО ПЛАНА

Если трудящийся крестьянин посмотрит вокруг себя, в своей деревне, в своем уезде или в своем комитате, он заметит многое, чего не было еще в прошлом году. На нашей, строящей социализм родине, из года в год строятся новые школы, медицинские учреждения, дома культуры и постоянно повышается число машин на машинно-тракторных станциях. Так например, в этом году впервые жатва производилась с помощью большого числа комбайнов и жнеек-сноповязалок. В этом году уже много сотен машин облегчило тяжелый труд, связанный с уборкой урожая. Весной на наших полях уже работало много универсальных тракторов. На не-

скольких тысячах хольдов посевы кукурузы, хлопка, картофеля обрабатывались с помощью культиваторов. Куда ни помотришь по всей стране, повсюду мы видим результаты, достигнутые в рамках пятилетнего плана. В 1953 году еще ускорится развитие сельского хозяйства, еще больше обогатится деревня. Теперь, когда государство трудящихся призывает трудящиеся села подписаться на Третий Заем Мира, наше трудовое крестьянство с радостью отдает свои сбережения на строительство, побеждающих засуху оросительных каналов, на развитие культуры и здравоохранения.

В 1953 ГОДУ ГЛАВНЫЙ ВОСТОЧНЫЙ КАНАЛ ДОСТИГНЕТ УЖЕ ОКРАИНЫ ХАЙДУБЕСЕРМЕНЬ

Вся страна внимательно следит за строительством Тиссалекой гидростанции и Главного затисского судоходного и оросительного канала. Гидростанция даст несколько миллионов киловатт энергии для наших заводов и сел, и с помощью входящего в этот гидротехнический комплекс канала, будет снабжать живительной водой около 200 тысяч хольдов земли. В 1953 году строительство как гидростанции, так и канала значительно продвинется вперед. Трудящиеся наших заводов поставляют строительству новые машины, быстрым изготовлением оборудования для гидростанции и канала они содействуют тому, чтобы Тиссалека как можно скорее дал электроэнергию, чтобы вода потекла по каналу к жаждущим влаги полям.

В 1953 году наше государство обращает на ускорение строительства гидростанции около 70 миллионов форинтов. В этом году из нового

русла Тиссы нужно вынуть полтора миллиона кубометров земли. В течение этого года трудящиеся „МАВАГ“ установят заградительные щиты водохранилища шириной в 37 метров и высотой в 7 метров каждый, с помощью которых будет регулироваться уровень воды. Трудящиеся завода „МАВАГ“ приступят к сборке ворот паровых шлюзов. Трудящиеся завода „Ганц“ начнут установку первой турбины и генератора. Рабочие завода подъемников изготавливают подъемники и шлюзы для гидростанции. К концу года будет готова центральная подстанция, начнется строительство трансформаторной станции.

Не меньшее значение имеет и работа, которая начнется в будущем году на канале. За год из русла канала будет вынуто несколько миллионов кубометров земли. Тем самым к концу года Главный восточный канал дойдет уже до города

Хайдубесермень. Правда, вода по каналу пойдет лишь в 1954 году, но уже в 1953 году между двумя берегами будет построено несколько временных и постоянных мостов. Строительство каждого постоянного моста обходится в три миллиона форинтов. Мосты с пролетом в 60 метров, строятся из сборных железобетонных элементов. Эти элементы в готовом виде доставляются на место работы и укладываются с помощью подъемного крана. Такие мосты

будут возле Бюдсентмихай, Хайдунанаш, Хайдубесермень, Балмазуйварош, Хайдусобосло.

В 1954 году канал достигнет Хайдусобосло. Обильные урожаи станут давать поля Бюдсентмихая, Нанаша, Бесерменя, Уйвароша, Кабы и Надудвара. Но и до тех пор с помощью соответствующей насосной системы строители канала смогут снабдить водой свыше пяти тысяч хольдов.

НАШИ МАШИННО-ТРАКТОРНЫЕ СТАНЦИИ ОБОГАТЯТСЯ 500 НОВЫМИ КОМБАЙНАМИ И 600 ЖНЕЙКАМИ-СНОПОВЯЗАЛКАМИ

В 1953 году продолжится механизация нашего сельского хозяйства. Заводы дадут машинно-тракторным станциям 500 новых комбайнов. 500 комбайнов — это огромная сила. С таким количеством машин за один день можно убрать около 10.000 хольдов. Наряду с комбайнами прекрасно оправдали себя в этом году и жнейки-сноповязалки. Машинно-тракторные станции получат в будущем году 600 таких простых, но оправдавших себя машин. 600 жнеек-сноповязалок за день могут убрать урожай на 9.000 хольдах. При уходе за растениями, окучивании, шаровке большую помощь окажет 400

культиваторов, которые дадут наши заводы машинно-тракторным станциям. С таким количеством культиваторов ежедневно можно провести шаровку и окучивание на 6.000 хольдах. Для дальнейшего улучшения качества пахоты государство представляет 1.500 предплужников.

В производственных кооперативах в четвертом году пятилетки будет продолжаться строительство новых хозяйственных построек, скотных дворов. В 1953 году будет построено столько новых скотных дворов, что в них можно будет разместить 80.000 коров, 25.000 свиноматок и 30.000 лошадей.

В ГЕДЕЛЛЕ СТРОИТСЯ НОВЫЙ ИНСТИТУТ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ НАУК

Четвертый год пятилетки имеет большое значение и с точки зрения подготовки специалистов. В 1953 году мы приступим к таким стройкам или же закончим такие стройки, которые дадут возможность обеспечить нашему сельскому хозяйству еще больше специалистов. Возле Геделле строится новый Аграрный институт. В институте будет учиться около 3.000 студентов. Здесь будут факультеты: сельскохозяйственный, животноводческий, механический, аграрно-экономический, число кафедр достигнет 50. В прекрасно оборудованной лаборатории, в ог-

ромной библиотеке, в учебных мастерских, на полеводческой и животноводческой опытных станциях студенты смогут освоить новейшие достижения сельскохозяйственной науки, методы советской сельскохозяйственной науки. При институте будет построено новое студенческое общежитие на 2.000 человек, в столовой общежития одновременно смогут питаться 1.500 человек. Для ученых, преподавателей и обслуживающего персонала возле института строится специальный городок.

Здесь же будет расположен Агропедагогический институт, который

будет готовить преподавателей для сельскохозяйственных техникумов. В Геделле же будет находиться и опытный институт сельскохозяйственного машиностроения. В опытных мастерских института будут испытываться первые образцы новых сельскохозяйственных машин и будут проводиться опыты по дальнейшему развитию механизации сельского хозяйства.

Большое значение имеет и строительство, которое будет закончено в 1953 году в городе Мезэтур. В

четвертом году пятилетнего плана здесь будет открыт новый сельскохозяйственный механизаторский техникум. В новом техникуме, на построение и оборудование которого затрачено 10 миллионов форинтов, будет учиться 500 человек. В общежитии техникума учащихся ждут красивые жилые комнаты, просторные, светлые классы и обильное питание. Техникум будет воспитывать сотни новых специалистов для машинно-тракторных станций и госхозов.

40 НОВЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЖИВОТНОВОДЧЕСКИХ ФЕРМ

После Будапешта, Самбатхея и Дебрецена новый научно-исследовательский институт ветеринарии создается в Бекешчаба. Прекрасно оборудованный институт будет проводить исследовательскую работу в комитатах Бекеш и Чонград. Одной из его важнейших задач будет предупреждение различных заболеваний животных. Он будет помогать в работе ветеринарным врачам, специалистам-животноводом госхозов и производственных кооперативов. В институте можно будет производить и самые сложные исследования.

В конце этого и в начале 1953 года начнут свою работу государственные животноводческие станции. Уже приступили к созданию 9 коневодческих, 7 свиноводческих, 6 овцеводческих, 9 птицеводческих станций и 9 станций по разведению крупного рогатого скота. Специалисты животноводческих станций окажут значительную помощь производственным кооперативам и крестьянам-единоличникам своего района в выполнении постановления партии и правительства о развитии животноводства.

В 1953 ГОДУ КАЖДЫЙ ХУТОР БУДЕТ ВКЛЮЧЕН В ПОЧТОВУЮ СЕТЬ

К концу 1952 года в стране будет установлено 83.000 репродукторов радиотрансляционной сети. В 1953 году радиотрансляционная сеть будет расти еще более быстрыми темпами. В 220 селах будет установлено еще 120.000 репродукторов. В четвертом году пятилетнего плана будут радиофицированы села Можго, Майш, Дансентмиклош, Леаньвар, Этек, Хедеш, Лакоча, Комади, Кендел, Чаяк, Эрхалом, Ароктэ, Эгерфармош, Рэске, Мехкерек, Мишке. В доме каждого трудящегося крестьянина будет установлен репродуктор, по которому целый день будут передаваться программы радиостанций Кошут и Петефи.

В прошлом частым явлением было то, что если крестьянину нужно было отправить письмо, ему приходилось идти или ехать 10—20 километров до почты. В 1952 году 808 хуторских участков, в том числе хутора возле Ниредьхаза, Кечкемета, Сегеда, Цегледа были включены в почтовую сеть. Теперь крестьяне самых далеких хуторов получают на руки газеты и письма, почтальоны принимают у них и отправляют письма, телеграммы, почтовые переводы. В 1953 году в почтовую сеть будет включен каждый хутор, крестьянам отдельных хуторов уже не придется идти пешком несколько километров на почту.

(Продолжение следует)

ХРОНИКА

2 ноября

В интересах повышения специальных знаний работников местных советов, Совет Министров ВНР вынес решение об основании в Будапеште Академии работников местных советов.

Соответственно решению необходимо обеспечить, чтобы слушатели Академии получили политическую, специальную, в том числе и экономическую подготовку на уровне, необходимом для выполнения своего круга обязанностей.

В рамках Академии необходимо создать заочное отделение. Срок обучения слушателей Академии — 1 год. Слушатели экзаменуются раз в полгода. На заочном отделении срок обучения — 2 года. Слушатели заочного отделения участвуют в течение года в конференциях, где они отчитываются об изученном материале и сдают экзамены в конце каждого учебного года. Об успешном окончании академии необходимо выдать диплом, который дает право записаться на второй курс юридического университета.

10 ноября

Строители одного из крупнейших объектов нашей пятилетки Тиссалежской гидроэлектростанции выполнили обязательства, принятые в честь 7-го ноября: они выполнили план 1952 года на работы по бетонированию, забетонировав 47.000 кубических метров. Экипажи паромов-землечерпалок имени „4-го Апреля“ и „20-го Августа“ также выполнили свои обязательства, принятые в честь Великой Социалистической октябрьской революции. Вынув 290.000 кубметров земли, они выполнили план 1952 года.

19 ноября

С 28 марта по 3 мая 1953 года в варошлигетском Юбилейном зале будет открыта третья Общегосударственная новаторская выставка.

За последние два года новаторское движение прошло значительный путь развития. Это мощное развитие, рост числа принятых новаторских предложений свидетельствуют о том, что наш народ знает, что он строит свою страну на собственное благо. На выставке будет отражена также работа фабрично-заводских уполномоченных по новаторству и работа отделов по новаторству министерств.

На выставке будут, в том числе, продемонстрированы методы, оправдавшиеся, в области улучшения качества продукции, экономии материалами, модернизации продукции.

22 ноября

По образцу советского гусеничного трактора на тракторном заводе „Красная звезда“ начато серийное производство гусеничных тракторов ДТ 413, снабженных Дизель мотором. Мощность трактора ДТ 413 значительно выше мощности, произведенных до сих пор тракторов. Он хорошо обрабатывает и такую почву, которую с помощью простого трактора невозможно обработать.

24 ноября

24 ноября 1952 года в министерстве госхозов и лесхозов состоялось общегосударственное совещание лучших работников госхоза и лесхоза. Лучшим работникам госхозов и лесхозов здесь были выданы награды. На совещании состоялся ряд докладов и выступлений. Выводы, сделанные на совещании полезны не только для руководителей госхозов, они должны быть использованы и руководителями производственных кооперативов и машинно-тракторных станций. Многие из выступавших на совещании работники доказали на основании собственной работы, что трудящиеся женщины хорошо справляются на хлопковых полях со стоящими перед ними задачами и справляются с работой наравне с мужчинами.

3 декабря

Трудящиеся речского рудника приняли обязательства закончить годовой план на 1952 год к 6 декабря и дать сверх плана 50 тонн обогащенной и раздробленной руды, так называемый шлик. Речские горняки успешно боролись за выполнение своего обязательства. Уже к 29 ноября они уже полностью выполнили производственный план 1952 года.

7 декабря

В металлообрабатывающей промышленности уже 11 предприятий рапортовали о том, что они выполнили обязательства, взятые в честь 21 декабря, т. е. выполнили производственный план 1952 года.

• Еще в ноябре месяце закончили свой производственный план завод слесарных изделий, завод шлифованных изделий „Наксос“, Уйпештская литейная, завод больничного оборудования, макоийский машиностроительный завод и завод предметов домашнего обихода.

19 декабря

Товарищ Ракоши в речи, произнесенной на сессии Государственного Собрания подчеркнул, что наши доблестные шахтеры сделали бы большую услугу нашему народному хозяйству, если бы они добыли 400.000 тонн угля сверх плана.

На призыв страны, партии лучшие шахтеры ответили делом. Пуставамские шахтеры, например, лучшей организацией труда и лучшим использованием машинного оборудования, вечером, 17 декабря выполнили план добычи угля на 1952 год. План разработок они выполнили на 110 процентов, обеспечив этим важное условие для успешной работы в 1953 году. Пуставамские шахтеры решили до конца года сдать стране сверх плана 11.000 тонн угля.

Трудящиеся Задьвайской угольной шахты закончили 14-го декабря

производственный план 1952 года и уже до сих пор добыли сверх плана 2.500 тонн угля.

22 декабря

Приближается к концу строительство дношдьерской качающейся мартеновской печи: печь была впервые задута в воскресенье, поэтому случаю был созван митинг строителей, прошедший с огромным воодушевлением. На митинге трудящиеся приняли решение назвать новую печь мартеновской печью имени „21 Декабря“. Строители качающейся 180-тонной мартеновской печи проделали огромную работу. Во время строительства было вынуто приблизительно 16.000 кубических метров земли, на бетонные работы употреблено 3.000-4.000 тонн бетона, в печь встроено около 3.000 тонн железных конструкций и 3.000 тонн огнеупорного кирпича. Вся эта работа была проведена за четыре месяца. Выдающихся результатов достигли строители печи, которые произвели в течение пяти дней кладку 1.500 тонн огнеупорного кирпича.

30 декабря

Заламедьские госхозы в период между 10 и 20 декабря продвинули на 8 процентов работы по заготовке леса и успешно выполнили годовое задание. Хорошо работают и хайдумедьские лесхозы, выполнившие годовой план по лесозаготовкам и лесонасаждению. Выполнила годовой план и Хайдумедьская машинная база. Лесхозы комитета Дьер успешно закончили годовой план лесозаготовок и лесонасаждений, они провели в жизнь также и план по снижению себестоимости. Татабаньский лесхоз полностью выполнил свой годовой производственный план, а хевешмедьские госхозы выполнили план лесонасаждений.

Выдающихся результатов достиг Мадьяроварский лесхоз, полностью выполнивший годовой план к 17 декабря.

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках

ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ

КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ

ТАБАК, СИГАРЕТЫ

ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,

СПИРТРЕКТИФИКАТ

Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности

Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплёночные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкуры ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„НИКЭС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Нпкэксспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

Электростанции * Заводское
оборудование * Подъемно-
транспортное оборудование *
Железнодорожное оборудо-
вание * Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИБИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

**НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ * РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ**

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 182—960

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:

МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye

A Szovjetunió Kommunista Pártja a világnak a kommunizmus elvei szerint való átalakításában az objektív gazdasági törvények ismeretére és alkalmazására támaszkodik, s mindenkor pontosan számol a társadalom anyagi élete fejlődésének reális szükségleteivel. Legfőképen azért számolhat idejében ezekkel a szükségletekkel, s mozgósíthatja harcra a tömegeket e szükségletek kielégítéséért, mert a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának gazdasági törvénye vezérli tevékenységét. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében sokoldalúan megvilágította e törvény jelentőségét a kommunista párt helyes politikájának kidolgozása és megvalósítása szempontjából, s megmutatta e törvény ismeretgyanapító és átalakító szerepét.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye a történelmi materializmus Marx és Engels fölfedezte legfontosabb törvényei közé tartozik. E törvény fő vonásainak meghatározása már a kiforrott marxizmus első műveiben, *A filozófia nyomorában*, *A Kommunista Párt kiáltványában* megtalálható. Marx kifejtette *A politikai gazdaságtan bírálatához* című művének híres előszavában — amely Sztálin elvtárs jellemzése szerint a történelmi materializmus lényegének zseniális megfogalmazása, — hogy az emberek a társadalmi termelésben meghatározott, szükségszerű, saját akaratuktól független viszonyokba, termelőviszonyokba lépnek egymással, s ezek megfelelnek az anyagi termelőerők meghatározott fejlődési fokának. A termelőerők fejlődésük során ellentmondásba jutnak a meglévő termelőviszonyokkal, amelyek közt addig fejlődtek. E viszonyok a termelőerők fejlődési formáiból a termelőerők fejlődésének béklyóivá változnak, s éppen ezért válik elkerülhetetlenné a szociális forradalom.

Mint Marx és Engels hangsúlyozta, a kapitalizmus megszüntetésének és a szocializmus megteremtésének szüksége éppen abból következik, hogy a termelőeszközök magántulajdonán alapuló tőkés termelőviszonyok összeütközésbe jutottak a kapitalizmus méhében kifejlődött termelőerők tár-

sadalmi jellegével. Ez az összeütközés csakis a tőkés termelőviszonyok megsemmisítése és szocialista termelőviszonyok megteremtése, vagyis szocialista forradalom útján szüntethető meg. Ennek nyomán — mint Engels megjegyezte az *Anti-Dühringben* — „a termelés, elsajátítás és csere módja összhangba kerül a termelőeszközök társadalmi jellegével“.

Marx és Engels e tételeit Lenin és Sztálin fejlesztette tovább. Sztálin elvtárs a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja törvényének teljes és szabatos megfogalmazásakor *A dialektikus és a történelmi materializmusról*, valamint *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális műveiben olyan általános szociológiai és gazdasági törvényként taglalta ezt a törvényt, amely valamennyi társadalmi alakulatban, tehát a szocialista társadalomban is érvényesül.

Sztálin elvtárs e törvény jellemzésével pontosabbá tette és továbbfejlesztette a termelőmódnak, mint a termelőerők és a termelőviszonyok egységének marxista értelmezését. A társadalmi termelésnek — mint Sztálin elvtárs megállapította — két, egymással elválaszthatatlanul összefüggő oldala van. Az egyik: a társadalom termelőerői; ezek az emberek viszonyait fejezik ki a természethez, amelytől az emberek harc árán szerzik meg a szükséges anyagi javakat. A másik oldal: a termelőviszonyok, az emberek egymáshoz való viszonyai a termelés folyamatában.

A termelőerők a termelés legmozgékonyabb, legforradalmibb elemei. A termelés változása és fejlődése mindig a termelőerők változásával és fejlődésével, elsősorban a munkaeszközök változásával kezdődik. Először a termelőerők változnak meg, majd azután ezektől a változásoktól függően és ezeknek megfelelően változnak meg a termelőviszonyok. Sztálin elvtárs hozzáfűzi, hogy a termelőerők a társadalmi termelésnek nemcsak legmozgékonyabb és legforradalmibb, hanem egyúttal *meghatározó* elemei is: a termelőviszonyok mindenkor a termelőerők elért fejlődési színvonalára alapjan, a termelőerők jellegétől függően alakulnak ki.

Következésképp a termelőerők és a termelőviszonyok egysége nemcsak annyi, hogy ezek a termelés két szükséges oldalát alkotják, s nélkülük szó sem lehet semmiféle társadalmi termelésről; egységükre vall az is, hogy a termelőerők megkövetelik a jellegüknek megfelelő termelőviszonyokat. A termelőmód e két oldalának egysége olyan, mint a társadalmi termelés tartalmának és formájának egysége.

Sztálin elvtárs *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című művében az egységes társadalmi termelés termelőerőinek és termelőviszonyainak egységéről szóló tételek megfogalmazásával megsemmisítő csapást mért a történelmi materializmust kiforgató mindenféle ellenséges nézetekre. A marxisták-leninisták évekig harcoltak a Max Adler és Alekszandr Bogdanov-féle idealistákkal, akik azt hirdették, hogy termelőviszonyok voltaképp tudatos és pszichikai viszonyok, mert az emberek célszerű együttműködését feltételezik, az emberek pedig — szerintük — csak tudatuk közvetítésével egyesülhetnek. Lenin már *Materializmus és empirio-kriticizmus* című könyvében leleplezte ezt az idealista felfogást. Bár az emberek tudatos lényekként társulnak, ebből, mint Lenin rámutatott, sem-

miképp se következnek, hogy tudatosan alakítják ki összes társadalmi viszonyait. Ellenkezőleg, mivel a termelőviszonyok anyagi viszonyok, az emberek társadalmi tudatától függetlenül alakulnak ki, az ember létfenntartásra irányuló termelő tevékenységének eredményeként, formájaként. „Abból a tényből, hogy élsz és gazdálkods, gyermekeket szülsz és termékeket állítasz elő, ezeket kicseréled, az eseményeknek, a fejlődésnek objektíven szükségszerű láncolata keletkezik, s ez független társadalmi tudattól, amelyet ez sose foghat át teljesen.“ (Lenin. Materializmus és empiriokritizmus. 332. lap. Szikna. 1949.) Ezeket a lenini tételeket Sztálin elvtárs továbbfejlesztette *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című munkájában. Sztálin itt a legnyomatékosabban hangsúlyozta, hogy a társadalom anyagi élete, a társadalom léte, s következésképp termelőviszonyai is, az emberek akaratától függetlenül meglévő objektív realitások. A Szovjetunióban Sztálin elvtárs vezetésével már e mű megjelenése előtt megsemmisítették mindazokat az ártalmas elméleteket, amelyeket a rubinisták, ezek a mensevikkeskedő idealisták hirdettek. A rubinisták a termelőviszonyokat a termelőerőktől független jelenségnek tekintették, s így valójában tagadták e viszonyok anyagi voltát. Sztálin elvtársnak az a meghatározása, hogy a termelőerők és a termelőviszonyok az egységes társadalmi termelés két oldalát alkotják, végkép leleplezte a marxizmus idealista torzításait.

Ez a meghatározás egyúttal rávilágít, mennyire hibásak és ártalmasak mindazok a kísérletek, amelyek azonosítják a termelőviszonyokat a termelőerőkkel, s a termelőviszonyokat a termelőerők megszervezésére, „az emberek térbeli és időbeli elosztására“ szűkítik le. Az ilyen kísérletek, amelyekkel annakidején a bogdanovisták, buharinisták próbálkoztak, arra vezettek, hogy: először, megfosztották a termelőviszonyokat szociális tartalmuktól, tagadták osztályjellegüket az osztálytársadalomban; másodsor, tagadták a termelőviszonyok aktív szerepét a termelőerők fejlődésében. Hasonló jellegű vulgáris és mechanikus nézetet támasztott föl L. Jarsenko, aki arra a hibás és káros következtetésre jutott, hogy a szocializmusban a termelőerők elnyelik a termelőviszonyokat, a társadalmi termelés pedig a termelőerők megszervezésére korlátozódik.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában kifejtette, hogy bár a termelőviszonyok és a termelőerők elválaszthatatlanul összefüggnek, mégis különböző oldalai a társadalmi termelésnek. S éppen azért hathatnak egymásra, mert a társadalmi termelés különböző oldalai. A termelőviszonyok állapotát a termelőerők fejlődési színvonala és jellege határozza meg; de a termelőviszonyoknak bizonyos önálló szerepük is van, s ez egyáltalán nem szűnik meg a szocializmusban sem. A termelőviszonyok aktívan hatnak a termelőerők fejlődésére. Ha a termelőviszonyok összhangban vannak a termelőerők jellegével, elősegítik, meggyorsítják a termelőerők fejlődését. S megfordítva: akadályozzák, fékezik a termelőerők fejlődését, ha nincsenek összhangban a termelőerők jellegével, ha a termelőerők és a termelőviszonyok közt konfliktus támad. Ilyen diszharmónia keletkezik annak eredményeként, hogy a termelőviszonyok elmaradnak a termelőerők fejlődésétől.

A termelőviszonyok minden társadalmi alakulatban elmaradnak a termelőerők fejlődésétől, de ez nem mindig, s nem minden esetben jár konfliktussal a termelőerők és a termelőviszonyok közt. A termelőerők és a termelőviszonyok közt a konfliktus elkerülhetetlen az antagonistá osztálytársadalomban, ahol az idejükmúltá osztályok igyekeznek megszilárdítani, örökkévalóvá tenni a termelőerők fejlődésének már fékjévé vált, elavult termelőviszonyokat. Mivel a termelőviszonyok mindegyik típusa a termelőeszközök tulajdonának valamilyen meghatározott formáján alapszik, a termelőviszonyok gyökeres megváltoztatása okvetlenül megkívánja az egyik tulajdonforma fölváltását másikkal. Az elavult termelőviszonyok megsemmisítése és újakkal való fölváltása megköveteli, hogy megdöntsük az elavult termelőviszonyok hordozóinak, az idejükmúltá osztályoknak uralmát. A termelőviszonyoknak ez a gyökeres fordulata az antagonistá osztálytársadalmakban szociális forradalom útján következik be. Ez gazdasági szükségyszerűség, mert nélküle nincs elég tere a termelőerők további fejlődésének.

Sztálin elvtárs *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című munkájában megjegyezte, hogy „a termelőviszonyok nem maradhatnak el nagyon sokáig a termelőerők növekedésétől, nem lehetnek ezzel sokáig ellentmondásban, mivel a termelőerők csak akkor fejlődhetnek teljes mértékben, ha a termelőviszonyok megfelelnek a termelőerők jellegének és állapotának, s teret engednek a termelőerők fejlődésének. Ezért a termelőviszonyoknak, bármennyire elmaradnak is a termelőerők fejlődésétől, előbb vagy utóbb összhangba kell jutniuk — s valóban összhangba is jutnak — a termelőerők fejlődésének színvonalával, a termelőerők jellegével”. (Az SzK(b)P története. 151. lap. Szikna. 1950.) Ezek a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja törvényének lényeges vonásai és követelményei. E törvény követelményeinek elhanyagolása azzal járna — mondta Sztálin elvtárs —, hogy mélységesen megbomlana a termelőerők és a termelőviszonyok egysége a termelés rendszerében, törés következne be a termelés egészében, a termelés válságba jutna, s a termelőerők pusztulásnak indulnának.

A modern kapitalizmusban a termelőerők és a termelőviszonyok legélesebb konfliktusának tüneteit láthatjuk. A kapitalizmus termelőviszonyai fékezik a termelőerők fejlődését, mert a termelőfolyamat társadalmi jellege nem férhet össze a tőkés elsajátítás magánformájával. A Szovjetunióban ellenben a termelőviszonyok teljes összhangban vannak a termelőerőkkel, mert a termelőfolyamat társadalmi jellege a termelőeszközök társadalmi tulajdonára támaszkodik. Ez biztosítja a termelőerők hatalmas, szakadatlan és gyors fejlődését.

A szovjet filozófiai és közgazdasági irodalomban elterjedt az a felfogás, hogy csak a szocializmusban lehet teljes összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt, a szocializmus előtti társadalmi alakulatokban pedig csak nem teljes, viszonylagos összhangról lehet szó. Így tárgyalták ezt a kérdést egyebek közt a következő munkák: a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Filozófiai Intézetének *A szovjet szocialista társadalom* című, 1949-ben kiadott cikkgyűjteménye, a Társadalomtudományi

Akadémia dialektikus és történelmi materializmus tanszékének 1950-ben kiadott cikkgyűjteménye *A szovjet szocialista társadalom fejlődéséről*, a *Történelmi materializmus* című könyv, valamint e cikk szerzőjének *A termelőviszonyok és a termelőerők teljes összhangja a szocialista társadalomban* című füzet, amelyet a Politikai és Tudományos Ismereteket Terjesztő Összszövetségi Társaság adott ki 1951-ben. Az efféle felfogás akadályozta, hogy megértsük ezt az általános szociológiai törvényt, s az egyes társadalmi alakulatok különböző fejlődési fokain megnyilvánuló hatását.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában föltárja e felfogás helytelenségét, s megmutatja, hogy a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye valamennyi alakulatban a társadalom progresszív fejlődésének feltételeit fejezi ki. Így például — írja Sztálin elvtárs — „a polgári forradalom utáni korszakban, amikor a burzsoázia lerombolta a feudális termelőviszonyokat, s megteremtette a burzsoá termelőviszonyokat, ökvetlenül voltak olyan időszakok, amikor a burzsoá termelőviszonyok teljes összhangban voltak a termelőerők jellegével. Ellenkező esetben a kapitalizmus nem fejlődhetett volna olyan gyorsan, mint ahogyan a polgári forradalom után fejlődött”. (51. lap.)

A termelőerők jellegének megfelelő új termelőviszonyok kialakítása a társadalom termelőerői további, mégpedig hatalmasarányú fejlődésének fő feltétele. Az új termelőviszonyok — mondja Sztálin elvtárs — alkotják azt a fő és döntő erőt, amely meghatározza a termelőerők további fejlődését; ezek a viszonyok töltik be a termelőerők fő hajtóerejének szerepét.

De az új termelőviszonyok nem maradnak örökké újak. Idővel elavulnak, s a termelőerők fejlődésének fékijévé válnak, s akkor új termelési viszonyoknak kell átadniuk helyüket. „A termelőviszonyok fejlődésének ez a sajátosság — fejlődésük a termelőerők fékjének szerepéből a termelőerők fő hajtóerejének szerepébe, s a termelőerők fő hajtóerejének szerepéből a termelőerők fékjének szerepébe — a marxista materialista dialektika egyik fő eleme” — tanítja Sztálin elvtárs. (I. m. 62. lap.)

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok fejlődésének tapasztalata világosan bizonyítja, mily óriási az új termelőviszonyok hatása a termelőerők fejlődésére.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok termelőerői gyors növekedésének okait leginkább abban a körülményben kell keresnünk, hogy a Szovjetunió már végrehajtotta, a népi demokratikus országok pedig sikeresen hajtják végre a termelőviszonyok mélyreható átalakítását a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti kötelező összhang törvényének követelményei szerint. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében megjegyzi, hogy a szovjet ipar termelőerőinek kolosszális fejlődése nem következett volna be, ha 1917 októberében nem váltottuk volna föl a régi, kapitalista termelőviszonyokat új, szocialista termelőviszonyokkal. Ha ez a változás országunk termelőviszonyaiban nem következett volna be, iparunk termelőerői ma ugyanúgy tespednének, mint a tőkésországok termelőerői. Mezőgazdasá-

gunk nem fejlődött volna ily kolosszálisan az elmúlt 20—25 év alatt, állapítja meg Sztálin elvtárs, ha a harmincas években a régi, falusi kapitalista termelőviszonyokat nem váltottuk volna föl új, kollektív termelőviszonyokkal. A termelőviszonyok e forradalmi átalakulása nélkül mezőgazdaságunk termelőerői ma ugyanúgy tespednének, mint a tőkésországok termelőerői.

E sztálini tételek megmutatják az új termelőviszonyok óriási jelentőségét a termelőerők fejlődése szempontjából, s egyúttal megsemmisítő csapást mérnek a marxizmus mindenrendű és rangú vulgarizálójára és eltorzítójára, aki a termelőmódon kívül kutatgatta a termelőerők fejlődésének forrását: a földrajzi környezet hatásában, a népesség növekedésében vagy a természettudományok haladásában, jóllehet voltaképp ez utóbbi is a termelés fejlődésétől függ. Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy a földrajzi környezet és a népesség nem határozhatja meg a társadalom fejlődését, bár mint az anyagi élet feltételei, szintén befolyásolják ezt. A társadalom fejlődését meghatározó főerő a termelőmód. A termelőmód változásának meghatározó elemei pedig a termelőerők, s ezektől függően alakulnak ki a termelőviszonyok.

A termelőviszonyok hatása a termelőerők fejlődésére először abban mutatkozik meg, hogy vagy tág teret nyitnak a termelőerők növekedésének, vagy ellenkezőleg, korlátozzák ezt a növekedést; másodszor, hogy bizonyos ösztönző tényezőket szülnek, s e tényezők a termelés fejlesztésére készítetik az embereket. Itt a történelmi haladás abban mutatkozik meg, hogy minden egyes újonnan kifejlődő társadalmi alakulat tágabb teret nyit a termelőerők fejlődésének, mint a megelőző, s a termelőerők tökéletesítésének új, még hatásosabb ösztönzőit teremti meg.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében megmagyarázta, hogy a termelőviszonyokhoz, a gazdasági viszonyokhoz tartoznak: a) a termelőeszközök tulajdonformái; b) az egyes társadalmi csoportok ebből következő helyzete a termelésben, s e csoportok kölcsönös viszonya, vagy mint Marx mondja: „tevékenységük kölcsönös kicserélése“; c) a termékek elosztásának teljesen az előbbiektől függő formái.

A termelőeszközök tulajdonformái alkotják valamely társadalmi alakulat termelőviszonyainak alapját. A termelőeszközöknek az adott társadalomban uralkodó tulajdonformája határozza meg a termelőerők fejlődésének feltételeit is. Például a termelőeszközök magántulajdonán alapuló tőkés termelőviszonyok annak idején összehasonlíthatatlanul tágabb teret nyitottak a termelőerők fejlődésének, mint a feudalizmus termelőviszonyai. De később a termelőerők túlnőttek a tőkés magántulajdon szűk keretein, s a tőkés tulajdon a termelőerők növekedésének komoly akadályává vált. A termelőerők fejlődésének a modern technika teremtette lehetőségei a tőkés termelőviszonyok keretei közt nem használhatók ki. A kapitalizmusban leküzdhetetlen akadályokba ütközik egy egész ország vagy több szomszédos ország valamennyi villamoserőművének egységes nagyfeszültségű hálózatba való bekapcsolása, a természeti erőforrások tervszerű kihasz-

nálása és a természet átalakítása, az atomenergia hatalmas erőforrásainak fölhasználása az ipar és a közlekedés céljaira stb. Csak a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vételével nyílik mód a termelésfejlesztő lehetőségek kihasználására, csak ez teheti szabaddá az utat a termelőerőknek az egész társadalom érdekében való fejlődése előtt.

A termelőeszközök tulajdonformái határozzák meg a termelés fejlesztésének ösztönző tényezőit is, tehát azokat a célokat, amelyeknek a termelés alá van rendelve. A tőkés magántulajdon a termelés fejlesztésének olyan ösztönzőit szüli, mint a profítszerzésre való törekvés, amely a modern monopolkapitalizmus korában a maximális profitra törő féktelen hajszává fajul. A maximális profit — Sztálin elvtárs meghatározása szerint — a monopolkapitalizmus hajtóereje, amely olyan kockázatos lépésekre sarkalja a monopolkapitalizmust, mint a gyarmatok és más elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása, számos független ország függőségbe kényszerítése, új háborúk szervezése, a világalom kivívására irányuló kísérletek. A tőkések csak annyiban fejlesztik a termelést és alkalmazzák az új technikát, amennyiben ez biztosítja számukra a legnagyobb profitot. S fordítva: rögtön reakciós álláspontra térnek át az új technika fejlesztésének kérdésében, elavult termelőmódszereket alkalmaznak, mihelyt az új technika nem kecsegteti őket maximális profittal.

A termelőeszközök társadalmi tulajdonának uralma egészen más ösztönző tényezőket teremt a termelés fejlesztésére. A termelés fejlődése a szocialista társadalomban az egész társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének van alárendelve. E szükségletek szüntelen növekedése olyan tényezőket szül, amelyek szakadatlanul ösztönzik a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő bővítését és tökéletesítését.

Minthogy a termelőviszonyok a termelőeszközök tulajdonformáján alapulnak, a tulajdonformák meghatározzák a termelők közt kialakuló kölcsönös viszonyok jellegét is, tehát azokat a föltételeket, „amelyek közt tevékenységeiket kicserélik és a termelés összességében résztvesznek“ (Marx). Hogy a termelőeszközök az egész társadalom tulajdonában, meghatározott osztálynak, vagy személyek csoportjának stb. tulajdonában vannak-e, ettől függően alakulnak ki a termelőfolyamatban részvevő emberek közt az együttműködés és a kölcsönös segítség viszonyai, vagy pedig az uralkodás és az alávetettség viszonyai. A termelőeszközök magántulajdona az uralkodás és az alávetettség viszonyait szüli, s ezzel megteremti az osztályantagonizmus forrásait, a termelőeszközök társadalmi tulajdona ellenben az elvtársi együttműködés és kölcsönös segítség viszonyait szüli, s ezzel egyszersmind megszünteti az antagonista osztályellentétek és összeütközések talaját is.

A termelésben részvevő szociális csoportok kölcsönös viszonyának jellegéből a termelés fejlesztésének meghatározott ösztönzői erednek. Marx így jellemezte az antagonista osztályokra bomlott társadalom termelését fejlesztő hajtóerőket: „Abban a pillanatban, amikor a civilizáció kezdődik, a termelés kezd a foglalkozások, rendek, osztályok ellentétére, s végül a felhalmozott és közvetlen munka ellentétére épülni. Ellentét nélkül nincs

haladás: ez volt és mindmáig ez a civilizáció törvénye. Mindeddig a termelőerők az osztályellentét ezen unalma alapján fejlődtek.“ (Marx. A filozófia nyomora. 69. lap. Szikra. 1952.)

A szocialista társadalomban a termelőerők éppen ellenkezőleg: a társadalmat alkotó valamennyi szociális csoport — a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség — kölcsönös segítségének és együttműködésének eredményeképpen fejlődnek. A szovjet embereket egyesítő elvtársi együttműködés és a szocialista kölcsönös segítség viszonyai fényesen megmutatkoznak a termelés fejlődésének hatalmas erejévé vált szocialista versenyben. A szocialista verseny gyökeresen megváltoztatja az emberek nézeteit a munkáról, kialakítja a dolgozóknak munkájuk, vállalatuk iránt tanúsított új magatartását, amely Sztálin elvtárs szavai szerint egész iparunk hatalmas hajtóereje.

A termelőeszközök tulajdonformája és a különféle szociális csoportoknak ebből következő kölcsönös viszonya a termelés folyamatában teljesen meghatározza a termelt termékek elosztási formáit is, amelyek ugyancsak hatalmasan hatnak a termelőerők fejlődésére. Például az elosztás szocialista elve elősegíti a Szovjetunió termelőerőinek gyorsabb fejlődését. A tőkésországokban a nemzeti jövedelemnek több mint felét a kizsákmányoló osztályok sajátítják el, ezzel szemben a Szovjetunió egész nemzeti jövedelme a dolgozóké: a dolgozók társadalmi és egyéni szükségleteinek kielégítését és a szocialista termelés további bővítését szolgálja. A dolgozók anyagi helyzetének rendszeres javítása és szükségleteik szakadatlan növekedése a Szovjetunióban „a termelés bővítésének állandóan duzzadó forrása...“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 344. lap. Szikra. 1950.) A munka szerinti elosztás szocialista elve szorosan egybekapcsolja a dolgozók társadalmi és egyéni érdekeit, anyagilag érdekeltté teszi a dolgozókat munkájuk eredményeiben; ez ugyancsak egyik hatalmas ösztönzője a szocialista termelés fejlesztésének.

A termelőviszonyok jellegéből következnek tehát a termelés fejlődésének valamely adott társadalmi alakulatra jellemző sajátos hajtóerői, amelyek a társadalom sajátos gazdasági törvényeihez, elsősorban gazdasági alaptörvényéhez igazodnak. Mint Sztálin elvtárs tanítja, a gazdasági alaptörvény a termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem egyes és nem is akármilyen folyamatait, hanem e fejlődés valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát határozza meg az adott társadalomban. E törvény érvényesülése az adott társadalmi alakulat termelőviszonyainak jellegéből következik. Nálunk például éppen azért szűnt meg a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása, s azért érvényesült a szocializmus gazdasági alaptörvénye, mert a tőkés termelőviszonyokat szocialista termelőviszonyokkal váltottuk föl. Ez gyökeresen megváltoztatta a termelés fejlődésének célját, föltételeit, a termelés fejlődésének hajtóerőit. Sztálin elvtárs ezt a változást a következőképp jellemezte: „... a maximális profit biztosítása helyett — a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása; a termelésnek föllendüléstől válságig, válságtól föllendülésig tartó, megszakításokkal végbemenő fejlődése helyett — a termelés szakadatlan fejlődése; a tech-

nika fejlődésének periódikus megszakadásai helyett, amelyek a társadalom termelőerőinek elpusztításával járnak együtt — a termelés szakadatlan tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján“. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41—42. lap. Szikna. 1952.)

Az új, szocialista termelőviszonyok alapján érvényre jutottak a szocializmus egyéb sajátos gazdasági törvényei is, amelyek alá vannak vetve a szocializmus gazdasági alaptörvényének. A termelőeszközök magántulajdonának megszüntetése nyomán érvényét veszítette például a kapitalizmusra jellemző sajátos törvény: a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye, s a termelőeszközök társadalmosítása alapján a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye lépett helyébe. A szocializmus véget vetett a konkurrenciának és a termelés anarchiájának, még a lehetőségét is kiküszöbölte a válságoknak, a munkanélküliségnek és a többi jelenségnek, amelyek a kapitalizmusban föltartóztatták, s periódikusan évtizedekre visszavetették a termelés fejlődését. Mindebből következik az is, hogy a szocializmus a termelőerők hasonlíthatatlanul gyorsabb fejlődését biztosítja, mint a kapitalizmus. Ebben mutatkozik meg a termelőviszonyok hatalmas befolyása a termelőerők fejlődésére.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye megvilágítja az egyik társadalmi alakulat másikkal való fölváltásának okait, s meghatározza az egyik társadalmi rendből a másikba való átmenet föltételeit. E törvény fényében érthetjük meg az alap és a fölépítőmény funkcióit is az adott alakulat fejlődésének egyes szakaszaiban.

Sztálin elvtárs kifejtette, hogy az alap gazdaságilag szolgálja a társadalmat. Az alap a termelőviszonyok, a gazdasági viszonyok összessége; az emberek csak e viszonyok keretei közt termelhetnek, szerezhetik meg életfenntartási eszközeiket, csakis e keretek közt valósíthatják meg a társadalmi termelést. De mihelyt az adott társadalom termelőviszonyai elavulnak, s megbomlik összhangjuk a termelőerők állapotával, a társadalom alapja egyre kevésbé képes, hogy a társadalmat gazdaságilag szolgálja. Ellentmondás keletkezik a régi társadalom méhében kifejlődött új termelőerők és e társadalom termelőviszonyai közt, mert e termelőviszonyok gátolják a termelőerők fejlődését. Ha ilyen ellentmondás keletkezett, s konfliktust idézett elő a termelőerők és a termelőviszonyok közt, akkor meg kell szüntetni a régi alapot, hogy a társadalom továbbfejlődhessen.

Korunkban objektív szükségszerűség a kapitalizmus alapjának megszüntetése, mert ez az alap a történelmi haladás legnagyobb akadályává vált. A kapitalizmus termelőerői és termelőviszonyai közt az ellentmondás már a kapitalizmus fejlődésének fölfelé ívelő időszakában megszületett. Ezt az ellentmondást fejezik ki a periódikus gazdasági válságok, a kapitalizmus elválaszthatatlan útítársai. Az első válság — mint ismeretes — 1825-ben robbant ki Angliában. Azóta e válságok szabályosan ismétlődnek, s mind mélyebbekké, átfogóbbakká és pusztítóbbakká válnak. A kapitalizmus termelőerőinek és termelőviszonyainak ellentmondása különösen

élessé vált az imperializmus korában, s méginkább a kapitalizmus általános válságának, a tőkésrendszer kezdődő összeomlásának időszakában. Az imperializmus legfontosabb ellentmondásaiban — a munka és a tőke ellentmondásában, a maroknyi unalkodó „civilizált” nemzet s a gyarmati és függő országok sokszázmillió dolgozója közt lévő ellentmondásban, s a világ újrafelosztásáért harcoló imperialista hatalmak közt egyre élesedő ellentmondásban — az a tény nyilvánul meg, hogy a kapitalizmus termelőerői konfliktusba kerültek a tőkés termelőviszonyok szűk kereteivel. E konfliktus kifejezői a gazdasági válságok és a tőkésországok egymás-közi háborúi.

A válságok és az imperialista háborúk szörnyűségesen pusztítják a termelőerőket. A statisztikusok kiszámították, hogy a tőkésországok csak az 1929—1933. évi világgazdasági válság idején 276 millió tonnával kevesebb acélt gyártottak, mint amennyit az 1929. évi termelési színvonal fenntartása esetén gyárthattak volna. A társadalom emiatt annyi acélt veszített, amennyiből például 800 000 kilométer hosszúságú vasútvonal épülhetett volna. Ez több mint fele a földkerekség egész vasúthálózatának! A válság 1932-ben — mélypontjára érve — 42 évvel, vagyis az 1890-es év színvonalára vetette vissza az Egyesült Államok nyersvastermelését. Anglia nyersvastermelése a mélypontra 76 évvel, tehát az 1856. évi színvonalra zuhant vissza, Németországé pedig a 45 évvel korábbi 1887-es színvonalra.

Az általános válság szakaszába jutott kapitalizmus bebizonyította, hogy képtelen a termelőeszközök teljes kihasználásának biztosítására, s a rendelkezésre álló munkaerő produktív hasznosítására. Az üzemek krónikus kihasználatlansága és a munkanélküliek állandó hadseregének jelenléte gátolja a termelőerők fejlődését. A háborúelőtti tíz év alatt (1931-től 1939-ig) a legfejlettebb tőkésországokban átlagosan minden ötödik munkás állandóan munka nélkül volt, a válságévekben pedig minden harmadik, sőt minden második munkás dologtalanul tengődött. Jelenleg csupán az Egyesült Államokban, Japánban, Angliában, Olaszországban, Belgiumban és Nyugat-Németországban 32 millió a teljes és részleges munkanélküliek száma.

A kapitalizmus termelőerői és termelőviszonyai közt támadt konfliktus kieleződésének eredményeként a bővített újratermelés üteme általánosan meglassul. Különösen meglassul a tőkésországok fejlődése a kapitalizmus általános válságának korszakában. A tőkésrendszer általános válságának a világpiac szétesésével kapcsolatos elmélyülése miatt a fő kapitalista országok számára a világ erőforrásai kiaknázásának szférája összeszűkült; ezért a szóbanforgó országokban a termelés összeszűkült bázison fog növekedni.

Ma már a kapitalizmus békés fejlődés útján nem biztosíthatja a termelés föllendülését. Az imperialisták és lakájaik a háborúkat, a fegyverkezési hajszát és a nemzetgazdaság militarizálását tekintik a termelés hanyatlásától való menekülés egyetlen útjának. A *Fortune*, az egyik amerikai közgazdasági lap így fejezi ki a tőkemágnások törekvéseit: „A fegyverkezési versenyt nem kivételes, hanem új, történelmünkben idáig nem ismert, normális állapotnak kell tekintenünk, s nemcsak néhány évig,

hanem tíz, húsz, sőt több évig tartó háborús gazdálkodással kell számolnunk." Az amerikai monopóliumok előtt hétrétgörnyedő jobboldali labourista ideológusok *Ujjábiánus tanulmányok* című könyvükben (London, 1952.) agyba-főbe dicsérik a fegyverkezési hajszát, mint a gazdasági haladás forrását, mint a munkanélküliség megszüntetésének eszközét. Ezek az imperialista szolgák képmutatóan sóhajtoznak, s kijelentik: „Sajnos, a béke silányabb kenőanyaga a szociális változások masinájának, mint a háború.” Csakhogy semmiféle „kenőanyag” nem biztosíthatja a kapitalizmus masinájának zavartalan menetét. A fegyverkezési hajszá miatt összezsugorodott a polgári célokat szolgáló termelés, s ennek eredményeként az Egyesült Államok teljes termelésének színvonala 1952. kilenc hónapja alatt majdnem 3 százalékkal, Angliáé pedig csaknem 5 százalékkal csökkent az előző évihez képest. Az amerikai monopóliumok arra törekcszenek, hogy a fegyverkezési hajszá révén biztosítsák maximális profitjukat, de ezzel akaratuk ellenére kiélezik a kapitalizmus valamennyi ellentmondását, s rettenetes gazdasági csőd útját egyengetik.

Mindez megmutatja, hogy a kapitalizmus gazdaságilag már rég idejétmúltá, s megszüntetése nemcsak a társadalom termelőerőinek további fejlődése szempontjából, hanem a már megteremtett termelőerők megmentése szempontjából is létfontosságú szükségszerűség. De a fő tőkésországokban a kapitalizmus tovább uralkodik, s így a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből eredő követelmények sem érvényesülhetnek, mert ez a tőkés társadalom reakciós erőinek ellenállásába ütközik.

Sztálin elvtárs tanítása szerint a politikai gazdaságtan törvényei egyebek közt abban is különböznek a természettudomány törvényeitől, hogy gazdasági téren olyan új törvény fölfedezése és alkalmazása, amely a társadalom idejükmúltá erőinek érdekeit sérti, ezeknek az erőknek legerősebb ellenállásába ütközik. Hogy a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye által támasztott követelmények érvényesülhessenek, az említett ellenállás leküzdésére képes társadalmi erő szükséges. „Országunkban akadt ilyen erő: a társadalom túlnyomó többségének, a munkásosztálynak és a parasztságnak a szövetsége. Más országokban, a tőkésországokban, ilyen erő még nem akadt.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 10. lap. Szikra. 1952.)

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye előbb-utóbb utat tör, bár az idejükmúltá osztályok minden módon akadályozzák e törvény követelményeinek kielégítését. A régi termelőviszonyok megszilárdítására törekvő reakciós osztályok e gazdasági törvény érvényesülésének megakadályozására fölhasználják az érdekeiket védelmező felépítményt. S mivel a gazdasági fejlődés mindinkább megingatja a meglévő alap tartóoszlopait, a reakciós osztályok a politikai erőszak különféle módszereinek alkalmazása útján igyekeznek megszilárdítani uralmukat. Valamennyi tőkésországban fasiszálódik az államapparátus, növekszik a szoldateszka és a militarizmus, fokozódnak a megtorlások a proletariátus és a dolgozók széles rétege ellen. Mindezek éppen a kapitalizmus hanyatló korszakának sajátos jelenségei. Az is a kapitalizmus hanyatlását bizonyítja, hogy a burzsoázia eldobta a burzsoá-demokratikus szabad-

ságjogok zászlaját, s megtagadta a „nemzeti elvet”; az Egyesült Államoktól függő országok burzsoáziája a kozmopolitizmus cégére mögé rejtett nemzetárulás révén iparkodik, hogy megmentse unalmát, az Egyesült Államok burzsoáziája pedig ugyancsak a kozmopolitizmus leple alatt folytatja a függő országok és a gyarmatok népeinek nabszolgasorba döntésére irányuló politikáját.

Az elavult rendet védelmező régi fölépítmény tevékenysége meglassíthatja a történelmi fejlődést, hosszabb vagy rövidebb ideig elodázhhatja a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye által támasztott követelmények kielégítését. De bármilyen ellenállást tanúsítsanak is a társadalom régi, idejükmult, reakciós erői, s bárhogy védelmezi is őket a szolgálatukra álló fölépítmény, nem állíthatják meg, s még kevésbé fordíthatják vissza az emberiség történelmi fejlődésének kerekét. Engels az *Anti-Dühring* Erőszak-elmélet című fejezeteiben és 1890 október 27-én Konrad Schmidtnek írt levelében rámutatott, hogy amikor a politikai hatalom a gazdasági fejlődés menetével ellenkező irányban hat, nagy kárát lehet a gazdasági fejlődésnek, tömeges erő- és anyagpazarlást idézhet elő, de előbb vagy utóbb mindenkép összeomlik. Ahol az államhatalom ellentétbe kerül a gazdasági fejlődéssel, „ahogy ez eddig bizonyos fokon csaknem minden politikai hatalommal megtörtént, ott a harc mindenkör a politikai hatalom megdöntésével végződött. Kivétel nélkül és könnyörtelenül a gazdasági fejlődés tört magának utat...” (*Engels. Anti-Dühring. 188. lap. Szikra. 1950.*)

A társadalmi fejlődés objektív törvényei ellen ható idejétmúlt osztály egyúttal előkészíti saját, menthetetlen vereségét. Amíg például a burzsoázia a feudális rend és elavult termelőviszonyai ellen harcolt, s ezzel elősegítette a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye által támasztott követelmények kielégítését, maga köré tömöríthette a nép többé-kevésbé széles rétegeit. De amikor a burzsoázia forradalmi osztályból reakciós osztállyá vált, amikor az elavult tökéletes termelőviszonyok fenntartása céljából minden úton-módon akadályozni kezdte a törvény érvényesülését, kénytelen-kelletlen mindinkább szembekerült a néptömegekkel. Ez döntő körülményként gyöngíti, s pusztulásra ítéli a burzsoáziát.

Sztálin elvtárs a Szovjetunió Kommunista Pártjának történelmi jelentőségű XIX. kongresszusán megjegyezte: „... a burzsoázia — a szabadságmozgalom legfőbb ellensége — más lett, jelentősen megváltozott, reakciósabbá vált, elvesztette kapcsolatát a néppel, s ezzel meggyöngítette magát”. Ennek a körülménynek, állapította meg Sztálin elvtárs, szintén meg kell könnyítenie a tökéletes országok forradalmi és demokratikus pártjainak munkáját; s bár e pártok tevékenységét rendkívül megnehezíti a drákói burzsoá törvények vaspatájának nyomása, mégis bizonyosan számíthatnak a győzelem kivívására.

Az idejétmúlt osztály a társadalom többségének becsapásával és elnyomásával törekszik uralmának meghosszabbítására; a mai burzsoázia mind gyakrabban alkalmazza a fasiszta terror fegyvereit. Ez mélyszéges fölháborodásra és fokozott ellenállásra gerjeszti a dolgozókat. A fölemel-

kedő osztály ellenben, mint amilyen a munkásosztály, maga köré gyűjtheti a nép többségét, s számíthat a többség támogatására. Az új politikai hatalom, amelyet ez az osztály megteremt a forradalmi átalakulás során, a történelmi fejlődés megérett feladataival összhangban cselekszik, alulról jövő támogatásban részesül, s ez különösen nagy erőt ad neki.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja törvényének ismerete megszilárdítja a tőkésországokban működő kommunista pártok meggyőződését, hogy a kapitalizmus pusztulása történelmi szükségesség. Ezek a pártok a marxizmus-leninizmus Sztálin által továbbfejlesztett tudományával fölfegyverzetten, a Szovjetunió példájától föllekesülten harcolnak, hogy megteremtsék a munkásosztály és a parasztság szövetségét, a munkásosztály köré tömörítsék a dolgozók többségét, megszervezzék a társadalom régi erőinek szétzúzására alkalmas erőt, s megvalósítsák a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből folyó követelményeket.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a gazdasági törvényeknek a társadalom javára való fölhasználásában a kezdeményező, a zászlóvivő mindenkor a társadalom élenjáró osztálya, ma tehát a munkásosztály. A munkásosztálynak sokkal nagyobbak a lehetőségei, hogy a társadalom javáért használja föl a gazdasági törvényeket, mint a termelőviszonyokban valaha is fordulatot végrehajtott bármely korábbi osztálynak. Ez azzal magyarázható, hogy a proletariátusnak, mint a mindenféle kizsákmányolás megszüntetésére hivatott osztálynak megegyeznek az érdekei a társadalom nagy többségének érdekeivel. A munkásosztály fölhasználja forradalmi úton megteremtett hatalmát a régi, kapitalista alapnak és fölépítményének megszüntetéséért vívott harcában, új, szocialista termelőviszonyokat teremt, s ilyen módon végrehajtja a társadalom anyagi életének fejlődése során megérett feladatot: termelőviszonyoknak az új termelőerőkkel való összehangolását. E feladat végrehajtása megköveteli, hogy a társadalom élenjáró erői, az általuk kialakított fölépítménnyel együtt, a gazdasági fejlődés megszabta irányban hassanak. Másszóval: elő kell segíteniük a termelőerők fejlődését a régi gazdasági rendnél jóval fokozottabban biztosító új gazdasági rend megszilárdulását és fejlődését. S ha az új fölépítmény teljesíti ezt a rendeltetését, a legaktívabb erővé változik, amely óriási progresszív hatást gyakorolhat a gazdasági fejlődés menetére.

★

Csak a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja törvényének világánál érthetjük meg, mi a szocialista fölépítmény, a szocialista állam sajátos szerepe az ország gazdasági átalakításában.

Egyes szovjet közgazdák, jogászok és filozófusok nem tudták materialista módon megmagyarázni a gazdaság és a politika szovjetunióbeli kölcsönös viszonyát, mert nem látták, hogyan hat e törvény a szovjet társadalomban. Egyes elvtársak a szocialista államnak a szocializmus építésében betöltött különleges szerepéből arra következtettek, hogy a szovjet állam egyes törvényeket „megszüntet”, másokat pedig „megteremt”.

Sztálin elvtárs föltárta az efféle nézetek hibás és ártalmas voltát. Hangsúlyozta, hogy az ilyen nézetek hirdetői szakítanak a materializmus-sal, áttérnek a szubjektív idealizmus álláspontjára, s a gazdaságpolitikában gyakorlatilag szabad teret nyitnak a kalandorságnak és a teljes önkénynek.

Senki sem tagadhatja a szovjet állam és a kommunista párt politikájának óriási, mozgósító és átalakító szerepét a szocializmus szovjetunióbeli fölépítésében. A Szovjetunióban azért győzött a szocializmus, mert Lenin és Sztálin pártja és a szovjet állam helyes politikát folytatott. A kommunista párt mindenkor abból indult ki politikai irányvonalának kidolgozása során, hogy csak a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek ismeretére támaszkodva, s a gazdasági építőmunka vezetéséből, mindenféle szubjektív szempontot, önkényeskedést kiirtva építhető föl a szocializmus. De a párt ugyanakkor a leghatározottabban hangsúlyozta, hogy a szocialista építésben nem tűrhetjük meg az automatizmust, mert a szocializmus nem keletkezhet és nem fejlődhet spontánul.

A szocializmus szovjetunióbeli győzelméhez elsősorban a gazdaság szocialista átalakítása, a tőkés termelőviszonyok megszüntetése és szocialista termelőviszonyok kialakítása kellett. Ez a feladat nem oldódhatott meg önmagától, hanem csakis a párt és a szocialista állam vezette dolgozó milliók aktív tudatos tevékenysége révén. A szocialista termelőviszonyok a tőkés termelőviszonyoktól eltérően nem a spontán gazdasági fejlődés folyamatában alakulnak ki, hanem a szocialista gazdaság tudatos építésének folyamatában; ezt az építőmunkát pedig a szovjetállam szervezi. De ez korántsem jelenti, hogy a szovjetállam saját elhatározásából, az objektív gazdasági törvények számbavétele nélkül megteremthetné ezeket a termelőviszonyokat.

Mint Sztálin elvtárs rámutatott, a szovjethatalom nem azért intézhette sikeresen az ország gazdaságának szocialista átalakítását, mert állítólag megszüntette a régi gazdasági törvényeket, s újakat alakított ki, hanem, mert a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának objektív gazdasági törvényére támaszkodott, s hozzáértően felhasználta ezt a törvényt. Ebből a törvényből következett, hogy a termelőviszonyokat okvetlenül össze kellett hangolni a kapitalizmus méhében kifejlődött termelőerők társadalmi jellegével. Ezért meg kellett szüntetni a termelőeszközök magántulajdonát, s meg kellett teremteni a termelőeszközök társadalmi tulajdonát. Amikor a szovjethatalom a forradalom első időszakában nacionalizálta az ipart, a bankokat és a közlekedést, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye által támasztott követelményeknek megfelelően cselekedett. Amikor az iparban új, szocialista termelőviszonyok váltották fel a régi, tőkés termelőviszonyokat, ez a változás tág teret nyitott a termelőerők gyors fejlődésének. Ennek köszönhetjük, hogy példátlanul hamar iparosíthattuk az országot, s hatalmas ipart, elsősorban nehézipart teremthettünk meg.

A Szovjetunió mezőgazdaságának kollektivizálása is a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből folyó követelmények alapján történt. Az ország szocialista iparosításának ered-

ményeként megteremtett új termelőerők szükségszerűen megkövetelték, hogy a mezőgazdaságban új, kollektív termelőviszonyok váltsák föl a régi termelőviszonyokat. Már az 1927—28-as években ellentmondás jelentkezett a szovjet népgazdaság két alapja közt: a szocialista bővített újratermelés törvénye szerint fejlődött szocialista nagyipar és a gyakran meg az egyszerű újratermelésre is képtelennek bizonyult kis parasztgazdaságok közt. Az ellentmondás megoldása végett a szocializmus útjára kellett átvezetnünk mezőgazdaságunkat, vagyis nagyüzemi falusi szocialista gazdaságokat kellett létesítenünk a kis parasztgazdaságok szövetkezése útján. Ez az egyetlen út felelt meg a parasztság érdekeinek is. S a párt Sztálin elvtárs vezetésével helyesen megértette ezt a létfontosságú gazdasági szükségletet; idejekorán áttért a kollektivizálás politikájára, és sikeresen végrehajtotta ezt a politikát.

A kommunista párt és a szovjetállam néhány év alatt megteremtette a falu új termelőerőit: új technikával szerelte föl a mezőgazdaságot, s szocialista mezőgazdasági kádereket nevelt. A falu új termelőerői szükségképpen új, szocialista viszonyokat alakítottak ki az emberek közt. A szovjetállam felülről jött kezdeményezésére, és a dolgozó parasztok milliós tömegének alulról tanúsított támogatásával valósult meg a nagy forradalmi fordulat: a falu áttért a régi, egyéni burzsoá gazdasági rendről a szocialista kolhozrendszerre. Amikor a mezőgazdaság új termelőviszonyai fölváltották a régieket, teret nyitottak a termelőerők fejlődésének, s lehetővé tették a mezőgazdaság gyors föllendülését.

Igy tehát a kommunista párt és a szovjetállam a termelőviszonyok és a termelőerők jellegének kötelező összhangját megkövetelő objektív gazdasági törvény fölhasználása alapján hajtotta végre a szovjetország gazdaságának szocialista átalakítását. „Ha ez a törvény nem lett volna, s nem támaszkodtunk volna rá, a szovjethatalom nem teljesíthette volna feladatát“ — írja Sztálin elvtárs.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye határozta meg a szocialista termelőviszonyok megteremtésének *szükségszerűségét*, s következésképp objektíven megalapozta a szocializmus szovjetunióbeli győzelmét. Ez a szükségszerűség ösztönözte a munkásosztályt forradalomra, a burzsoázia megdöntésére, saját hatalmának megteremtésére, szocialista termelőviszonyok kialakítására. Az új, szocialista termelőviszonyok kialakításához szükséges volt a párt és az állam vezette dolgozó milliók forradalmi osztályharcra: meg kellett törni az idejükmult osztályok ellenállását, nyílt harcban kellett szétzúzni őket; tervszerűen meg kellett szervezni az új, szocialista gazdasági formákat. A kommunista párt és a szocialista állam a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja objektív gazdasági törvényére támaszkodva, biztosította e feladatok sikeres megoldását, s vívta ki a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban.

★

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye — mint már említettük — általános szociológiai törvény, amely a szocialista társadalomban is hat.

Sztálin *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művének megjelenéséig a szovjet filozófiai és közgazdasági irodalom helyenkint leegyszerűsítve tárgyalta a termelőviszonyok és a termelőerők jellege teljes összhangjának kérdését. Ez végeredményben e törvény szocializmusbeli érvényesülésének tagadására vezetett. A Szovjetunió termelőviszonyainak és termelőerői jellegének teljes összhangját egyesek a közöttük lévő „teljes harmóniának” tekintették. Olyan vélemények is elhangzottak, hogy „semmi sem akadályozza, s nem is akadályozhatja a teljes és harmónikus összhang kifejlődését a szocializmus növekvő termelőerői és termelőviszonyai közt”. (Lásd: P. Belov cikkét *A szovjet szocialista társadalom fejlődéséről* című cikkyűjteményben. 275. lap. Oroszul.) Az efféle vélemények hangoztatói ilyenképen még a lehetőségét is tagadták a Szovjetunió termelőerői és termelőviszonyai közt az ellentmondásoknak. Ezért a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének teljes összhangját metafizikusan, mereven értelmezték. Így aztán a szocialista termelőviszonyok további tökéletesítésének és fejlesztésének feladatát voltaképpen levették a napirendről, s az elért eredményekkel való békés megelégedettség káros hangulatát terjesztették.

Sztálin elvtárs óva int bennünket, nehogy a szocialista társadalom termelőviszonyai és termelőerői jellegének teljes összhangját metafizikusan értelmezzük. A termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének teljes összhangja a szocialista társadalomban azt jelenti, hogy a Szovjetunióban a termelés társadalmi jellege a termelőeszközök társadalmi tulajdonára támaszkodik. De ez összhang keretei közt lehetnek, s valóban vannak is ellentmondások. Ezek abból következnek, hogy a termelőerők a szovjet társadalomban is a termelés legmozgékonyabb, legforradalmibb elemei, s változásuk megelőzi a termelőviszonyok változását, előtte jár a termelőviszonyok átalakulásának. A termelőerők haladnak elől, s a termelőviszonyok némileg elmaradva követik őket. Eppen ennek következtében támadnak ellentmondások, amelyeknek megoldása végett meg kell változtatnunk a termelőviszonyokat, hogy összhangba kerüljenek a megváltozott termelőerőkkel.

A társadalomnak a szocializmus viszonyai közt is össze kell hangolnia a termelőviszonyokat a termelőerők jellegével. Csakhogy a szocializmusban ezt a feladatot másként oldják meg, mint az előző társadalmi alakulatokban; így aztán a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye is sajátosan, másként hat, mint az antagonista osztálytársadalmakban. E törvény hatása a szocializmus viszonyai közt annyiban sajátos, hogy érvényesülésének itt *teljesen szabad tere* van.

Az idejükmúlt osztályok a kapitalizmusban éppúgy, mint valamennyi többi antagonista társadalmi-gazdasági alakulatban, elkeseredetten ellenszegülnek e törvény követelményei kielégítésének. Ilyenformán a kötelező összhang törvényének nehézségek közepett kell utat törnie, s ezért követelményeinek kielégítése is sokáig tart. Minthogy e követelmények kielégítése szükségképen egyértelmű a régi termelőviszonyok erőszakos megsemmisítésével és az idejükmúlt osztályok megdöntésével, a kötelező össz-

hang törvényének érvényesülése kirobbantja az osztálytársadalomban a legesebb szociális összeütközéseket.

A szocializmusban nem kell megsemmisíteni és új termelőviszonyokkal fölváltani a meglévő termelőviszonyokat: a szocialista termelőviszonyok a termelőeszközök társadalmi tulajdonának fejlődése alapján változnak, s még a kommunizmusban is a termelőeszközök társadalmi tulajdona lesz a termelőviszonyok alapja. A szocializmusban nincsenek idejükmult osztályok, amelyek az elavult termelőviszonyokhoz ragaszkodnak. Természetesen még vannak elmaradó, eltespedt erők, amelyek nem értik meg a termelőviszonyok megváltoztatásának szükségességét, de ezek konfliktusok nélkül is leküzdhetők. A szocializmusban tehát — ha a párt és az állam politikája helyes — a társadalom anyagi életének fejlődése során megérezt feladatok *idejekorán* oldódnak meg; megoldásuk nem húzódik el hosszú időre, mint az antagonista társadalmi alakulatokban. A kötelező összhang törvényének érvényesülése mentes a szocializmusban mindazoktól a pusztító következményektől, amelyekkel együttjár a kapitalizmusban, ahol a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt az összhang hiánya a termelőerők pusztulására, mélyreható szociális megrázkódtatásokra és konfliktusokra vezet.

Mindez korántsem jelenti, hogy a szocialista társadalom fejlődése során fölmerülő ellentmondások önmaguktól megoldódnak. Helytelen az az elképzelés, hogy a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének teljes összhangja a szocialista társadalomban örökre biztosított, s automatikusan megmarad. A valóságban a párt és a párt vezette dolgozó tömegek tudatos erőfeszítése, tudatos tevékenysége szükséges, hogy a termelőviszonyokat a termelőerők növekedéséhez igazíthassuk.

A fejlődő termelőerők és a kolhozok csoporttulajdonának korlátozott keretei közt megnyilvánuló ellentmondás, s az egyéb ehhez hasonló ellentmondások nem a párt akaratából keletkeznek, hanem az emberek akaratától függetlenül végbemenő *objektív* gazdasági folyamatokat fejezik ki. De az ilyen ellentmondások megoldása nem történhetik az emberek akaratától függetlenül. Megoldásukban óriási szerepe van a *szubjektív* tényezőnek, elsősorban a párt és az állam helyes politikájának. Sztálin elvtárs rámutat, hogy a párt és az állam vezetészerveinek helyes politikája esetén a növekvő termelőerők és a termelőviszonyok ellentmondásai nem éleződhetnek ki a konfliktusig, de helytelen politika esetén az összeütközés elkerülhetetlen lesz, s ez igen komolyan akadályozhatja a termelőerők további fejlődését.

A szocializmusban a termelőerők és a termelőviszonyok ellentmondásainak sikeres, konfliktusmentes megoldása először objektív, másodsor szubjektív feltételektől függ. Objektív feltétel az a körülmény, hogy a Szovjetunióban nincsenek kizsákmányoló osztályok. Ez a feltétel nincs és nem is lehet meg a kapitalizmusban, ezért ott a szociális összeütközések objektíve elkerülhetetlenek; az uralkodó osztályok semmiféle politikája nem küszöbölheti ki vagy háríthatja el őket.

A szocialista társadalomnak objektív lehetősége van a termelőerők és a termelőviszonyok konfliktusának elhárítására. De ez a lehetőség nem

válik önmagától valósággá; hogy valósággá válják, ahhoz bizonyos szubjektív feltételek kelljenek, elsősorban a párt és az állam vezetészerveinek helyes politikája szükséges. „Ezért a vezetészerveknek az a feladatuk — hangsúlyozza Sztálin elvtárs —, hogy idejekorán fölfigyeljenek az érlelődő ellentmondásokra, s idejében intézkedjenek leküzdésükről a termelőviszonyoknak a termelőerők növekedéséhez való alkalmazása útján.“ (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 67. lap.)

Világos tehát, mily roppant fontos a kommunizmus építésének vezetésében az ellentmondások kellőidejű föltárása és a megoldásukhoz szükséges intézkedések megtétele. A helyes vezetés elsősorban idejekorán föltárja a növekvő ellentmondásokat, s előre látja a fejlődés további menetét. Sztálin elvtárs sokszor hangsúlyozta, mily fontos, hogy előre lássuk az ország gazdasági életében bekövetkező események menetét. Már 1928-ban fölhívta figyelmünket a bíráló és az önbírálat jelentőségére, hogy föltárhassuk mindazt, ami akadályozza haladásunkat: „Ülni a kormánynál és figyelni, hogy semmit se lássunk mindaddig, amíg a nyakunkba nem szakad valami baj — ez még nem vezetés. A bolsevizmus nem így értelmezi a vezetést. Hogy vezethessünk, előre kell látnunk.“ (Sztálin Művei. 11. kötet. 39. lap. Szükna. 1950.) Az objektív gazdasági törvények fölismerésén alapuló tudományos előrelátás lehetővé teszi, hogy a párt helyes politikát dolgozzon ki, s jóelőre megjelölje a fölmerülő ellentmondások leküzdéséhez szükséges gyakorlati intézkedéseket.

Ez ismét bizonyítja, mennyire helytelenek a szocialista állam fejlődéséről vallott szubjektív idealista nézetek, amelyek szerint a szovjet állam önkényesen irányíthatja a gazdaság fejlődését, következképp „mindent megtehet“. Az ilyesfajta nézetek hirdetői tagadták, hogy a politikában számolni kell a szocializmus gazdasági törvényeinek követelményeivel, s voltaképp azt erősítgetik, hogy a kívánt eredmények bármilyen politikával elérhetők.

Sztálin elvtárs következképpen materialista módon oldotta meg a szocializmus gazdasági törvényei objektív jellegének kérdését, az e törvények fölhasználásán alapuló pártpolitika szükségszerűségét, s ezzel megmutatta, mily óriási jelentőségű a helyes politika a szocialista társadalom fejlődése során fölmerülő ellentmondások leküzdése szempontjából. Nem minden politika segíti elő a szocialista társadalom sikeres haladását, hanem csak a helyes politika. De a politika csak akkor lehet helyes, ha tükrözi a társadalom anyagi életének fejlődése során megérett feladatokat, ha összhangban van az objektív gazdasági fejlődés menete által napirendre tűzött feladatokkal, s idejekorán intézkedik e feladatok megoldásáról.

A helytelen politika igen komolyan fékezheti társadalmunk fejlődését, kiélezheti az ellentmondásokat, konfliktusba sodorhatja a termelőerőket a termelőviszonyokkal. Nézzük például néhány közgazda javaslatát, hogy az állam adja el a kolhozoknak a gép- és traktorállomásokat. E javaslat elfogadása — mint Sztálin elvtárs mondotta — komolyan akadályozná mezőgazdaságunk termelőerőinek fejlődését, mert túlzott feladatot hártana a kolhozokra; ez esetben ugyanis vállalniuk kellene a mezőgazdaság technikai fölszerelésének följújtásával járó óriási kiadásokat. E javaslat

elfogadása növelné a kolhoztulajdon és az ösztnépi tulajdon különbségét, s hallhatlanul kiszélesítené az áruforgalom hatókörét — márpedig ez összeegyeztethetetlen a kommunizmusba való átmenettel. Az efféle politika nem járulna hozzá a szovjet társadalom anyagi életének fejlődése során megérett feladatok megoldásához; ellenkezőleg, akadályozná e feladatok megoldását. Az ilyen politika teljesen ellenkeznék a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből folyó követelményekkel, mert ez a törvény szükségszerűen megkívánja az ösztnépi tulajdon kereteinek bővítését, összhangban a termelőerők oly hatalmasarányú fejlődésével, aminőt a kommunizmusba való átmenet követel.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában meghatározta a kommunizmusba való átmenet fő előfeltételeit. A kommunizmusba való átmenet előkészítéséhez először tartósan biztosítanunk kell az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését, különösen növelve a termelőeszközök termelését; másodsor, a kolhozok számára, következésképpen az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján az ösztnépi tulajdon színvonalára kell emelnünk a kolhoztulajdont, s ugyancsak fokozatos átmenetek útján a termékcserre rendszerével kell fölváltanunk az áruforgalmat; harmadsor, el kell érünk a társadalom kultúrájának olyan növekedését, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek általános fejlesztését, hogy a társadalom tagjai ily módon megszerezhető képzettségük révén a társadalmi fejlődés aktív tényezőivé válhassanak, szabadon választhassanak foglalkozást, s a meglévő munkamegosztás miatt ne legyenek egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye meghatározza, hogy a kommunizmus felé haladásunk során a szocialista társadalom termelőviszonyainak, gazdasági viszonyainak milyen változásai szükségesek.

E törvény követelményeiből ered a kommunizmusba való átmenet első és második előfeltételének szerves összefüggése: a szocialista társadalom szükségleteinek maximális kielégítése megköveteli az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését, elsősorban a termelőeszközök termelésének növekedését, a termelőerők további hatalmas növekedésének eredményeképpen pedig szükségszerűvé válik a termelőviszonyok megváltoztatása, mindenekelőtt a szocialista tulajdonformák megváltoztatása. A kolhozcsoporthtulajdon és az áruforgalom a mostani viszonyok közt a Szovjetunió termelőerőinek fejlesztését szolgálja, s még a közeljövőben is hasznos lesz a termelőerők fejlesztése szempontjából. Megbocsáthatatlan vak-ság volna azonban — mondja Sztálin elvtárs —, ha nem látnók, hogy ezek a jelenségek már most fékezni kezdik, a továbbiakban pedig még inkább fékezni fogják országunk termelőerőinek hatalmasarányú fejlődését, mivel akadályozzák az állami tervezést, hogy teljesen átfogja az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot. Így tehát a szocialista társadalom fejlődése során ellentmondás keletkezik a termelőerők és a ter-

melőviszonyok közt. Ennek az ellentmondásnak a leküzdése végett föl kell emelni a kolhoztulajdon az össznépi tulajdon színvonalára.

A kis kolhozok mostanában végrehajtott egyesítése hozzájárult a termelőviszonyok tökéletesítéséhez, s egyazon kolhoztulajdonforma keretei közt jóval nagyobb lehetőségeket biztosított a termelőerők fejlődésére. De az élet egyszersmind megmutatja, hogy ezek a keretek mégis szűkek a termelőerők szabad fejlődéséhez. A népgazdaság tervezése ugyancsak akadályokba ütközik a kolhoz-csoporttulajdon megléte miatt, mert a kolhoztermelés jelentős része, a kolhoztermelés fölöslege piacra kerül, s így bekapcsolódik az áruforgalom rendszerébe.

Sztálin elvtárs zseniális éleslátással föltárta a növekvő termelőerők és a kolhoz-csoporttulajdon korlátozott keretei közt lévő ellentmondást, s e csírájában föltárt ellentmondás éppen csak érlelődni kezdett, amikor már megszüntetésének módját is megmutatta. Sztálin elvtárs hangsúlyozta: „nem érhető el sem az a termékbőség, amely a társadalom minden szükségletét képes fedezni, sem pedig az áttérés a „mindenkinek szükségletei szerint” formulára, ha olyan gazdasági tényeket, mint a kolhoz-csoporttulajdon, az áruforgalom stb. érvényben hagyunk“. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 66. lap. Szikna. 1952.)

Igy tehát a Szovjetunió termelőerőinek fejlődése előkészíti a termelőviszonyok, a gazdasági viszonyok megváltoztatását: a kolhoztulajdon fokozatos átalakítását össznépi tulajdonná, a termékcserre fokozatos bevezetését az áruforgalom helyett. A termelőviszonyoknak, a gazdasági viszonyoknak ez a megváltozása pedig szabad utat nyit a termelőerők további hatalmas fejlődése előtt. A kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelése tehát gazdasági szükségszerűség.

Amikor a Szovjetunió Kommunista Pártja feladatul tűzi ki a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelését, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből indul ki. A szovjetállam és a kommunista párt tehát a kommunizmusba való átmenet időszakában is számolni kényszerül ennek az objektív törvénynek a hatásával, s e törvény követelményeinek megfelelően alakítja politikáját. Enélkül nem haladhatunk a kommunizmus felé, nem biztosíthatjuk országunk termelőerőinek további hatalmas fejlődését.

Sztálin elvtárs nemcsak idejekorán föltárta a Szovjetunió termelőerőinek és termelőviszonyainak növekvő ellentmondását, hanem a konkrét utakat is kijelölte a föltárt ellentmondás leküzdésére. Sztálin elvtárs tanítása szerint a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelését azzal kell megkezdenünk, hogy a kolhoztermelés fölöslegeit bekapcsoljuk a termékcserre rendszerébe. A kolhoztermelés fölöslegeit fokozatosan ki kell rekeszteni az áruforgalom rendszeréből, s be kell kapcsolnunk az állami ipar és a kolhozok termékcseréjének rendszerébe. A gyapot-, len-, cukorrépatermelő és egyéb kolhozok termékeinek „áruváltásában” Sztálin elvtárs lángeszű éleslátással meglátta a termékcserre csíráit, annak az ágnak zsenge hajtásait, amelynek továbbfejlesztése nagyjelentőségű lesz a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet során. Sztálin elvtárs utalt rá, hogy ezt a rendszert fokozatosan, a város által a

faalu rendelkezésére bocsátott termékmennyiség növelésének arányában kell kiterjeszteni valamennyi kolhozra. Ez a rendszer az áruforgalom hatókörének szűkítésével megkönnyíti a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet, s lehetővé teszi, hogy a kolhozok legfőbb tulajdonát, a kolhoztermelés termékeit bekapcsoljuk az össznépi tervezés általános rendszerébe.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye, e törvény érvényesülése határozza meg a szocialista társadalom progresszív fejlődésének irányát, a szocialista társadalom átnövését a kommunista társadalomba. E törvény hatásának iránya megegyezik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel. Éppen azért kell kiküszöbölnünk a szocialista termelés teljes kifejlődését gátló akadályokat, éppen azért kell megteremtünk a társadalmi termelés lehető leggyorsabb szakadatlan növekedésének föltételeit, hogy kielégíthessük a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményét: az egész társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítását. Ehhez pedig az kell, hogy idejekorán összehangoljuk a termelőviszonyokat a termelőerők növekedésével, s politikánk ne hátna, hanem előre tekintsen.

A kommunista párt politikájának ereje éppen abban rejlik, hogy mindig előre tör. A pártvezetés az objektív gazdasági törvények ismeretére támaszkodik, a legnagyobb figyelemmel tanulmányozza a valóság mélyén lejátszódó folyamatokat, pontosan előre látja az ország gazdasági életében bekövetkező események menetét, s idejekorán intézkedik az ellentmondások megoldásáról, a kommunizmus felé vezető út nehézségeinek leküzdéséről.

Sztálin elvtárs, a dolgozók nagy vezére és tanítója azt tanítja, hogy a munkásosztály pártja, ha igazi párt akar lenni, elsősorban a termelés fejlődéstörvényeit, a társadalom gazdasági fejlődésének törvényeit ismerje meg.

A termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének kötelező összhangjára vonatkozó törvény ismerete a marxista-leninista párt politikájának egyik legfontosabb tudományos alapja. Ennek az általános szociológiai és gazdasági törvénynek ismerete döntően fontos a legkülönbébb történelmi viszonyok közt dolgozó kommunista pártok szempontjából. Ez a törvény vezérli a tőke unalmának országaiban működő kommunista pártokat, amelyek az idejétmúltá tőkésrendszer elleni harcra szervezik a tömegeket. Ez a törvény vezérli a gyarmati országok kommunista és demokratikus pártjait, amelyek harcolnak a feudális termelőviszonyok csökevényei, a társadalmi fejlődést akadályozó reakciós erők ellen. E törvény ismerete lelkesítő vezérfonal a népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjai számára, amelyek a Szovjetunió tapasztalatai alapján és segítségével harcolnak gazdaságuk szocialista átalakításáért. Ezt a törvényt alkalmazza politikájában a Szovjetunió Kommunista Pártja, amely a történelmi jelentőségű XIX. pártkongresszuson körvonalazott nagyszerű kommunizmus-építő program gyakorlati megvalósítására mozgósítja a tömegeket.

I. TRAHTEBERG

Az újratermelés és a válságok sajátosságai a modern kapitalizmusban

Lenin és Sztálin munkái sokoldalúan megvilágítják a tőkés újratermelés jellegének kérdését az imperializmus és a tőkés világrendszer általános válsága korszakában. A modern kapitalizmusban folyó tőkés újratermelés jellegének és sajátosságainak megértése és megvilágítása szempontjából mérhetetlenül fontos Sztálin elvtárs új klasszikus műve: *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. Ez a zseniális mű nagyszerű tudományos eredmény, s új korszakot nyit meg a marxista-leninista politikai gazdaságtan fejlődésében.

A tőkés újratermelés általános törvényszerűségei, amelyeket a marxizmus-leninizmus megalkotói a monopóliumok korszaka előtti kapitalizmus elemzésének eredményeképpen tártak föl, a tőkés termelőmód fejlődésének valamennyi szakaszában érvényesülnek. Az újratermelés remek marxi sémái megmutatják az újratermelés szükséges feltételeit: a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének meghatározott arányait, a termelés e két csoportján (alosztályán) belül a különböző termelőágak arányait, s így tovább. Marx újratermelési sémáiból az is kitűnik, hogy a kapitalizmusban az újratermelés feltételeit állandóan megsértik, s ezért minduntalan aránytalanságok keletkeznek, kiváltképp a kapitalizmus termelési lehetőségei és a dolgozók milliós tömegének korlátozott fizetőképes kereslete közt, s ez feltétlenül túltermelési válságokat okoz. Mindez szükségszerű következménye a tőkés újratermelés belső ellentmondásainak, amelyek a kapitalizmus fő ellentmondásából — a termelés társadalmi jellege és a termék-elsajátítás magánjellege közt lévő ellentmondásból — fakadnak.

„A gazdasági túltermelési válságok alapja és oka — tanítja Sztálin elvtárs — magában a tőkés gazdasági rendszerben van. A válság alapja a termelés társadalmi jellege és a termelés eredményeinek tőkés elsajátítási formája közötti ellentmondás. A kapitalizmusnak ez a fő ellentmondása abban az ellentmondásban jut kifejezésre, hogy a kapitalizmus *maximális* tőkés haszon elérése céljából létrehozott termelési lehetőségei óriási mértékben *növekednek*, a milliós dolgozó tömegek vásárlóképes kereslete ellenben viszonylagosan *csökken*, mert a tőkések állandóan a legvégső, *minimális* határon igyekeznek tartani a tömegek éle'színvonalát.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 263. lap. Szikra. 1950.)

A minduntalan fölbukkanó aránytalanságok — amig nem túlságosan nagyfokúak — nem erőszakosan, nem a termelés folyamatának megszakadása útján, hanem árváltozások révén, a tőkének egyik iparágból más iparágakba való átáramlása útján, vagy más módon egyenlítődnék ki. De a tőkés újratermelés folyamán mindinkább kiéleződik a kapitalizmus fő ellentmondása, fokozódik a munka és a tőke áthidalhatatlan ellentéte, élesebbé válik az ellentmondás az egyes üzemek termelésének viszonylagos szervezetsége és az egész társadalmi termelés anarchiája közt, mind kirívóbb lesz az ellentmondás a termelés növekedése és a vásárlóképes kereslet korlátoltsága közt, amely a dolgozó tömegek kisémmizésének, a munkásosztály abszolút és relatív elnyomódásának következménye. Ennek megfelelően az aránytalanságok mind nagyobbak és intenzívebbek lesznek, s csak erőszakosan, pusztító gazdasági válságok árán egyenlítődnének ki.

„... A kiegyenlítődéssel teljesen véletlenszerű, s bár az egyes szférákban alkalmazott tőkék arányai minduntalan kiegyensúlyozódnak, e folyamat folytonossága egyúttal föltételezi az állandó aránytalanságot is, amelyet szüntelenül, s gyakran erőszakos úton kell kiegyenlítenie.“ (Marx. A fölhalmozás elmélete. 34. lap. Goszpolitizdat. Oroszul.)

A gazdasági túltermelési válság — tanítja Marx — csak egy pillanatra oldja föl a tőkés újratermelés folyamatának ellentmondásait. A válságok nem változtathatják meg a tőkés újratermelés föltételeit, nem küszöbölhetik ki a válságok keletkezésének okát.

„Minden valóságos válság végső oka mindig a tömegek szegénysége és fogyasztásuk korlátoltsága, szemben a tőkés termelésnek azzal a törekvésével, hogy a termelőerőket úgy fejlessze, mintha azoknak csak a társadalom abszolút fogyasztóképesége szabna határt.“ (Marx. A tőke. III. kötet. 536. lap. Szikra. 1952.)

A válságok természetesen nem szüntethetik meg, hanem ellenkezőleg: méginkább fokozzák a tömegek nyomorát és fogyasztásuk korlátoltságát. Ugyanakkor egyáltalán nem szüntethetik meg a tőkés termelésnek azt az irányzatát, hogy a vásárlóképes kereslet határait jóval meghaladó termelési lehetőségeket teremtsen. Ezért tehát minden válság óhatatlanul együttjár a termelőerők hatalmasarányú pusztulásával és a dolgozók nyomorának hallatlan fokozódásával, s megteremti az új gazdasági ciklus és a következő válság föltételeit.

Ez a tőkés újratermelés mozgása.

Az imperializmus korszakában az újratermelés folyamata megváltozik. Ennek oka a modern kapitalizmus lényegéből fakad. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című klasszikus munkájában a tőkés valóság mélyreható elemzése alapján fölfedte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét.

„A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásait és követelményeit — tanítja Sztálin elvtárs — körülbelül így lehetne megfogalmazni: a maximális tőkés profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosz-

tása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.)

Ez a meghatározás a legtökéletesebb tudományos pontossággal jellemzi a modern kapitalizmus lényegét, s leleplezi rabló, kizsákmányoló, militarista, hódító jellegét. A kibékíthetetlen ellentmondásoktól marcangolt kapitalizmus lényegéből következik, hogy megszakításokkal — föllendüléstől válságig, válságtól föllendülésig — fejlődik, hogy technikájának fejlődése időről időre megszakad, s e megszakításokat a társadalom termelőerőinek pusztulása kíséri.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye már eleve meghatározza az újratermelés ellentmondásainak rendkívüli kiéleződését. Minthogy a monopolkapitalizmus mozgóereje nem az átlagprofit, s nem is az extra-profit, hanem a maximális profit, az aránytalanságok rendkívül fokozódnak, s a kapitalizmus termelési lehetőségei és a milliós dolgozó tömegek vásárlóképes keresletének korlátolt volta közt az ellentmondás a végsőkéig kiéleződik.

A maximális profitot hajszoló monopóliumok uralma egyáltalán nem szüntetheti meg a konkurrenciát, bármit is mondjanak a polgári közgazdák és a monopoltőke jobboldali szocialista szolgálói. Ellenkezőleg, a konkurrenciaharc a monopóliumok uralmának korszakában sokféle formát ölt, s a korábbinál sokkal elkeseredettebben folyik; rendkívül éles az egyes monopóliumokon belüli konkurrenciaharc (a kvótákért, az értékesítőpiacokért stb.); különösen heves harcot vívnak egymással a hatalmas monopóliumok, s fokozott erővel dúl a monopóliumok és a monopóliumokon kívüli vállalatok harca is.

A monopóliumok uralma a kapitalizmus védelmezőinek minden bizonykodása ellenére sem küszöböli ki az anarchiát. Az anarchia továbbra is jellemző sajátossága marad a termelőeszközök mgántulajdonára és a munkaerő kizsákmányolására épülő tőkés termelőmódnak, sőt: a tőkés-termelés zűrzavara a monopóliumok korában még tovább fokozódik. A monopóliumok — a legnagyobb gyárak jórészenek birtokában — tökéletesebben szervezhetik meg az egyes vállalatok termelését, de ugyanakkor növelik a tőkés-termelés egészét jellemző anarchiát.

A monopóliumok uralma kiélezi a tőkés-társadalom osztályellentmondásait. Az imperializmus korszakát a proletariátus és a burzsoázia mindhevesebbé váló osztályharca jellemzi. A monopóliumok, a tőkésék e hatalmas szövetségei, a végsőkéig fokozzák a munkásosztály kizsákmányolását, s a maximális profit biztosítása végett teljes erővel a munkások által termelt, s a monopóliumok által elsajátított értéktöbblet mennyiségének növelésére törekszenek. A monopóliumok uralmának korszakát a munkásosztály abszolút és viszonylagos elnyomorodásának igen erős fokozódása jellemzi. A munkásság részesedése a nemzeti jövedelemben szakadatlanul csökken.

Az osztályellentmondások kiéleződnek, a proletariátus elnyomorodása fokozódik, élesebbé válik az ellentmondás a kapitalizmus termelési lehetőségeinek növekedése és a dolgozó milliók vásárlóképes keresletének viszony-

lagos csökkenése, valamint az egyes vállalatok termelésének viszonylagos szervezettsége és a tőkéstermelés egészének anarchiája közt. Mindez szükségképpen fokozza a tőkés újratermelés ellentmondásait, s az újratermelés folyamatának egyes részei közt a korábbiaknál jóval súlyosabb aránytalanságokat idéz elő.

A monopóliumok uralma méginkább megnehezíti az újratermelés menete elé tornyosuló akadályok elhárítását, az aránytalanságok kiegyenlítését. A monopóliumok a legnagyobb profit biztosítása végett lehetőleg magasan tartják az árakat. A termelés fokozódó koncentrációjából és a monopóliumok létéből következik, hogy óriási mértékben megnövekszik az állótőkének mind az állandó tőkéhez, mind pedig az egész tőkéhez viszonyított aránya. Világos, hogy ilyen körülmények közt igen nagy nehézségekbe ütközik a munkaeszközökben megtestesült tőkék áramlása.

Végül: az imperializmus korában, amikor kialakulnak a világot egymásközt fölosztó nemzetközi tőkészövetségek, az imperialista konkurrenciaharc kiéleződése korlátozza a külföldi piacok fokozottabb kiaknázását. S a monopolkapitalizmus korában, amikor befejeződött a föld területi fölosztása a legnagyobb tőkés hatalmak közt, újabb gyarmatok meghódítása is rendkívül megnehezül. Az ilyen hódítás egyértelmű a már fölosztott világ újrafölosztásával, s ezért csak az imperialista hatalmak egymásközt háborúi árán lehetséges. Ez azonban azt jelenti, hogy a tőkés nagyhatalmak az imperialista háború okozta még nagyobb pusztulás árán szabadulnak meg átmenetileg a gazdasági válságok pusztító következményeitől.

Mindebből következik, hogy a monopóliumok fokozzák a tőkés újratermelés korábbi aránytalanságait és újakat hoznak létre, s ami döntő jelentőségű: rendkívül fokozódik a társadalmi termelés első és második csoportja (alosztálya) közt az aránytalanság, amelyben a termelés növekedése és a tömegek vásárlóképes keresletének korlátoltsága közt levő ellentmondás fejeződik ki.

Az elemzést folytathatnók és megmutathatnók, hogy a monopóliumok előtti kapitalizmust imperializmussá változtató minden egyes jelenség, úgy szólván kivétel nélkül, rendkívül fokozza és kiélezi az újratermelés folyamatának ellentmondásait, ezzel meggyorsítja a válságok érlelődését, és sokkal pusztítóbbá teszi őket.

A vázolt ellentmondások elmélyülésében a kapitalizmus fő ellentmondásának végsőig való kiéleződése fejeződik ki. A termelés társadalmiasulása a monopolkapitalizmus idején hatalmas léptekkel halad előre, a termelés eredményeinek elsajátítása ellenben magánjellegű marad. Ugyanakkor a termelés eredményeinek elsajátítói egyre kevesebben lesznek. A nemzeti jövedelem zömét minden tőkésországban a tőkemágnások maroknyi csoportja kaparintja meg.

Lényegében tehát a következőképp összegezhethetjük az imperializmus korának újratermelési folyamata és a monopóliumok előtti kapitalizmus újratermelési folyamata közt mutatkozó különbségeket:

először: a tőkés újratermelés ellentmondásai elmélyülnek és élesebbekké válnak;

másodszor: az aránytalanságoknak árváltoztatások, tőkeáramlás, új piacok meghódítása és egyebek útján történő kiegyenlítése mind nagyobb nehézségekbe ütközik;

harmadszor: emiatt megrövidül az egyik gazdasági válságot a másiktól elválasztó időszak;

negyedszer: a túltermelési válságok mélyebbek és pusztítóbbak, következményeik pedig még szörnyűségesebbek lesznek a dolgozókra nézve.

Az első világháború időszakában, különösen a Szovjetunióknak a kapitalista rendszerből történt kiszakadása eredményeképpen megkezdődött a kapitalista világrendszer általános válsága.

A világ szétesett két rendszerre: a szakadatlanul fejlődő és erősödő szocialista rendszerre, s az idejétmúlt, rothadó és halódó kapitalista rendszerre.

Sztálin elvtárs 1930-ban az SzK(b)P XVI. kongresszusán világosan és mélyértelműen jellemezte a kapitalizmus általános válságát. Az akkor fejlődőben volt világ gazdasági válságot elemezve, hangsúlyozta: ez a válság a kapitalizmus *általános válsága* alapján bontakozik ki, amely általános válság aláásta a kapitalizmus pilléreit, s megkönnyítette a gazdasági válság bekövetkezését.

Ez „elsősorban azt jelenti — állapította meg Sztálin elvtárs —, hogy az imperialista háború és következményei fokozták a kapitalizmus rothadását és felbillentették egyensúlyát, hogy most a háborúk és forradalmak korszakában élünk, hogy a kapitalizmus a világ gazdaságnak már nem *egyedüli* és nem *az egész földkerekséget átfogó* rendszere, hogy a *tőkés* gazdasági rendszeren kívül van *szocialista* rendszer is, amely gyarapodik, amely sikereket ér el, amely szemben áll a tőkés rendszerrel, s amely már pusztán létével szemléltetően bizonyítja a kapitalizmus rothadását, s megingatja alapjait.

Továbbá azt jelenti, hogy az imperialista háború, valamint a forradalom szovjetunióbeli győzelme megingatta az imperializmus pilléreit a *gyarmati* és *függő* országokban, hogy ezekben az országokban az imperializmus tekintélye már megrendült, hogy az imperializmus ezekben az országokban már nem tud a régi módon uralkodni.

Azt is jelenti, hogy a háború alatt és után megjelent és kifejlődött a gyarmati és függő országok saját, fiatal kapitalizmusa, amely a piacokon sikeresen versenyez a régi tőkésországokkal, s ezzel élesebbé, bonyolultabbá teszi a fölvevőpiacokért folyó harcot.

Végül azt jelenti, hogy a legtöbb tőkésországban a háború súlyos örökségként *az üzemek teljesítőképességének elégtelen kihasználása krónikus* jelenséggé vált, s milliós *munkanélküli hadseregek* alakultak, amelyek tartalék-hadseregekből a *munkanélküliek állandó hadseregeivé váltak*. Ez már a mostani gazdasági válság előtt is sok nehézséget okozott a kapitalizmusnak, s a válság idején elkerülhetetlenül még bonyolultabbá teszi a dolgot.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 266—267. lap. Szikra. 1950.)

A kapitalizmus általános válságának időszakában a tőkés újratermelés folyamatának általános törvényszerűségei éppúgy érvényben maradnak, mint a monopolkapitalizmusra jellemző olyan sajátosságai, amelyek már az első világháború előtt megmutatkoztak. De a kapitalizmus általános

válságát sajátosan jellemző új vonások méginkább kiélezik az újratermelés folyamatának ellentmondásait.

A világ egyhatod részének a tőkésrendszerből való kiszakadása nyilvánvalóvá tette a kapitalizmus rothadását, megingatta alapjait, s föltétlenül az újratermelés folyamán kialakuló aránytalanságok fokozódását, kiéleződését okozza. A tőkés elnyomás és kizsákmányolás szférájának összezsugorodása egyúttal megsokszorozza az aránytalanságok kiegyenlítődések útjába tornyosuló akadályokat.

„A világ egyhatod részének elvesztése, országaik piacainak és nyersanyagforrásainak elvesztése — mondta Sztálin elvtárs 1925-ben — a kapitalista Európa számára a termelés csökkenését, mély megrendülését jelenti.“
(Sztálin Művei, 7. kötet, 306. lap, Szikra, 1951.)

A gyarmati és függő országok fejlődő kapitalizmusa egyre eredményesebben versenyez a piacokon a régi tőkésországokkal. Ez a körülmény kiélezi, még bonyolultabbá teszi a fölvevőpiacokért vívott harcot, s ugyancsak tovább fokozza a tőkés újratermelés folyamatának ellentmondásait. A folytonosan újrakeletkező és mindinkább fokozódó aránytalanságok ideiglenes kiküszöbölésének úgynevezett „normális” módszerei ma már elégteleneknek bizonyulnak. A túltermelési válságok mind sűrűbben jelentkeznek, s egyre mélyebbek, huzamosabbak, pusztítóbb erejűek.

Az üzemek krónikus kihasználatlansága a kapitalizmus általános válságának időszakában arról tanúskodik, hogy a termelőeszközök túltermelése itt már állandó jelenség. Ez egyrészt méginkább akadályozza a műszaki haladást, másrészt rendkívül megnehezíti az állótőke fölújítását, amely pedig fontos tényezője a válságból való kibontakozásnak. Az állótőke elemeinek állandó fölöslege természetesen megnehezíti az egyik iparágból a másikba való tőkeátáramlást, s ez ugyancsak fokozza az aránytalanságok kiegyenlítődések nehézségeit.

Az egész munkásosztály helyzetét szörnyűségeesen megnehezítő állandó tömegmunkanélküliség következtében a vásárlóképes kereslet komolyan megcsappan. A munkanélküliek sokmilliós állandó hadserege, a munkások reálbérének süllyedése, abszolút és relatív elnyomorodásuk fokozódása, hatalmas néptömegek nyomorba zuhanása: mindez a végsőkig kiélezi az ellentmondást a kapitalizmus termelési lehetőségeinek növekedése és a dolgozó milliók vásárlóképes keresletének viszonylagos csökkenése közt.

A kapitalizmus általános válságának fő vonásait szemügyre véve azt látjuk tehát, hogy ebben a korszakban sokasodnak és mélyülnek a tőkés újratermelés ellentmondásai. Az a körülmény, hogy a már korábban, a szabadversenyen alapuló kapitalizmus és az első világháborút megelőző monopolkapitalizmus idején is észlelt folyamatok a kapitalizmus általános válságának idején sokkal határozottabb jellegűvé válnak, nemcsak azt jelenti, hogy az aránytalanságok mennyiségileg növekszenek és hogy kiegyenlítésük nehézségei mennyiségileg fokozódnak. Az aránytalanságok és kiegyenlítésük nehézségei minőségileg is megváltoznak, s velük együtt módosulnak a tőkés ciklusok és válságok is.

A ciklus és a válságok deformálódásának irányzatai voltaképp már az imperializmus kezdeti szakaszában, a kapitalizmus általános válsága

előtt is megmutatkoztak. De ez a deformálódás a tőkés világrendszer általános válságának időszakában vált valósággá. A ciklus deformálódásának az imperializmus első szakában kezdődött folyamata a kapitalizmus általános válságának időszakában érte el tetőpontját.

A kapitalizmus általános válsága újratermelési ciklusainak és válságainak elméletét Sztálin elvtárs részletesen és sokoldalúan kidolgozta. Ez az elmélet a marxista-leninista politikai gazdaságtan kincsestárának egyszerű gazdagítása.

Az 1929-ben kezdődött világgazdasági válság elemzésekor Sztálin elvtárs a válság következő jelenségeit emelte ki: ez a válság először is *túltermelési* válság volt; másodsor, a háború óta ez volt az első gazdasági *világválság*, nemcsak abban az értelemben, hogy kiterjedt a világ valamennyi, vagy csaknem valamennyi *ipari* országára, hanem abban az értelemben is, hogy az *ipari* válság időben egybeesett a *mezőgazdasági* válsággal, amely a világ fő *agrár*országaiban kiterjedt a nyersanyag- és élelmiszertermelés minden ágára; végül harmadszor: ez a válság *általános* jellege ellenére *egyenlőtlenül* bontakozott ki, különböző időben és különböző erővel sújtotta az egyes országokat. Ugyanakkor Sztálin elvtárs arra is rámutatott, hogy ez a válság nem a régi válságok egyszerű ismétlődése volt; ezt a válságot egész sor különleges körülmény tette bonyolultabbá és mélyebbé. A gazdasági világválság sajátosságai elemzésének eredményeképpen Sztálin elvtárs arra a következtetésre jutott, hogy ez a válság volt „a legkomolyabb és a legmélyebb minden eddig ismert gazdasági világválság közül”. (Sztálin Művei. 12. kötet. 267. lap. Szikna, 1950.) Az 1929—33-as gazdasági világválság példátlan elhúzódásával, rendkívüli élességével és intenzitásával, különösen pusztító erejével tűnt ki, s a legsúlyosabb következményekkel járt a néptömegekre nézve, mindenekelőtt azért, mert a kapitalizmus általános válságának alapján bontakozott ki.

Sztálin elvtárs 1934-ben az SzK(b)P XVII. kongresszusán mondott beszámolójában a tőkésvilág általános gazdasági helyzetének elemzése és a kapitalizmus általános válságának korszakában lezajló gazdasági válságokra vonatkozó saját elmélete alapján tudományosan meghatározta a tőkésországok gazdasági fejlődésének legközelebbi perspektíváját. Sztálin elvtárs megállapította, hogy a fő tőkésországok ipari termelése már túljutott a mélypontra, majd így folytatta:

„Mondhatjuk-e, hogy ez átmenetet jelent a válságról a közönséges depresszióra, amely után az ipar újabb föllendülése és fölvirágzása következik? Nem, ezt nem mondhatjuk. Legalábbis jelenleg nincsenek olyan adatok, sem közvetlenek, sem közvetettek, amelyek arról tanúskodnának, hogy a kapitalista országokban ipari föllendülés kezdődik. Sőt, minden jel arra vall, hogy ilyen adatok, legalábbis a közeljövőben, nem is várhatók. Nem várhatók, mert tovább is hatnak mindazok a kedvezőtlen körülmények, amelyek nem engednek meg, hogy a kapitalista országok ipari valamennyire is komolyan emelkedjék. A kapitalizmusnak arról az egyre tartó *általános* válságáról van szó, melynek körülményei között a *gazdasági* válság lefolyik, az üzemek kapacitásának krónikus kihasználatlanságáról, a krónikus tömeges munkanélküliségről, az ipari válságnak a mezőgazdasági válsággal való összefonódásáról, arról, hogy nincs meg a tendencia az állótoke valamelyest

komolyabb megújítására, amely a föllendülés beálltát rendszerint előre jelzi stb., stb.

Nyilvánvaló, hogy az, amivel itt dolgozunk van, átmenet az ipar hanyatlásának mélypontjáról, az ipari válság mélypontjáról — a depresszióra, de nem a közönséges, hanem egy sajátos depresszióra, amely nem vezet az ipar újabb föllendülésére és fölvirágzására, de nem is veti vissza az ipart a mélypontra.“ (Sztálin Művei. 13. kötet. 307—308. lap. Szikra. 1951.)

Sztálin elvtársnak ez a zseniális, tudományos előrelátása — mint ismeretes — minden tekintetben beigazolódott. A tőkésvilágban ezután már nem következett be az ipari föllendülés, 1937-ben pedig a fő tőkésországokra újra rászakadt a válság. A világgazdasági válság új fejlődési törvényszerűségének sztálini fölfedezése, s a sajátos depresszióra vonatkozó rendkívül mélyértelmű sztálini tétel roppant fontos hozzájárulás a válságok és gazdasági ciklusok marxista-leninista elméletéhez, alkotó továbbfejlesztése, jelentős gazdagítása ennek az elméletnek.

A tőkés világrendszer általános válságának időszakában a válságok és a gazdasági ciklus deformálódását a következőkép jellemezhetjük:

először: a válságok fázisai huzamosabbak, a megélnkülés fázisai pedig rövidebbek lesznek;

másodszor: a válságok élesebbekké, mélyebbekké és intenzívebbekké válnak, a válságokat megelőző megélnkülés pedig gyöngül;

harmadszor: a válságok sokkal rombolóbbak, s a néptömegek számára különösen elviselhetetlenek és pusztítóak;

negyedszer: kialakul a sajátos depresszió, amely nem vezet az ipar föllendülésére és virágzására, vagyis a ciklusból kiesik az ipari föllendülés fázisa.

★

A második világháború, amelyet a kapitalizmus világrendszerének általános válsága szült, e válság további elmélyülésével járt. A második világháború időszakában, s különösen az európai és ázsiai népi demokratikus országoknak a kapitalista rendszerből történt kiválása után, kibontakozott a kapitalista világrendszer általános válságának második szakasza. Továbbfejődtek a kapitalizmus általános válságának azok a vonásai, amelyek az általános válságot már a második világháború előtt is jellemezték. A kapitalizmus általános válságát jellemző régi vonások és jellegzetességek továbbfejődése és az újak kialakulása szükségszerűen hat a tőkés újratermelésre, változásokat idéz elő a ciklusokban és a gazdasági válságokban. E változások megvilágítása végett jellemeznünk kell a kapitalizmus általános válsága háborúutáni szakaszának néhány fontosabb vonását.

Sztálin elvtárs tanítása szerint a tőkés világrendszer általános válságának alapja

„egyrészt a kapitalizmus világgazdasági rendszerének egyre fokozódó bomlása, másrészt pedig a kapitalizmusból kivált országok — a Szovjetunió, Kína és a többi népi demokratikus ország — növekvő gazdasági ereje.“ (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 57. lap.)

A második világháború előtt csak a Szovjetunió képviselte a szocialista rendszert. A második világháború után a szocialista rendszer jelentékenyen

kibővült, a tőkésrendszer pedig igen összeszűkült. A demokratikus és szocialista táborhoz tartozó országok lakosainak száma meghaladja a földkerekség népességének harmadrészét. (A háború előtt ennek csak 7,8 százaléka volt.)

Mintnogy a kapitalizmus gazdasága nem a társadalom javára, hanem a monopóliumok maximális profitjának biztosítása végett fejlődik, az imperialista tábor országainak termelőerői egyhelyben topognak, s az ipar csak a háborúval és a háborús előkészületekkel összetüggő termelésnek, vagyis a rombolóeszközök termelésének fokozása révén fejlődik valamelyest. Hogy ez a fejlődés a hadiipari ágak erőszakolt fejlesztése ellenére is mennyire jelentéktelen, a következő adatokból is látható. Az Egyesült Államok ipari termelésének színvonala 1951-ben csupán 29 százalékkal haladta meg az 1946-os színvonalat; Anglia ipari termelése pedig ugyanez idő alatt 43 százalékkal növekedett. Ha a hadiipar hatása nem érvényesülne, a tőkésországok termelési színvonala aligha haladná meg a háborúelőtti. Könnyen megítélhetjük, mennyire jelentéktelen a tőkésországok ipari termelésének növekedése, ha megnézzük, hogyan emelkedett ugyanebben az időszakban a Szovjetunió termelése, amely békés célokat szolgál, s az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítésére irányul. A Szovjetunió ipari termelése 1946-tól 1951-ig 172 százalékkal, tehát jóval több mint kétszázszorosra emelkedett.

A tőkés gazdaság szférájának erős összeszűkülése, a szocialista gazdaság szférájának ugyanilyen arányú bővülése, két egymással ellentétes, merőben különböző gazdasági alaptörvények szerint fejlődő tábor kialakulása: mérhetetlenül jelentős tény, s korunk legfontosabb jellemvonása. A kapitalizmus általános válságának legfontosabb és döntő jellegzetessége tehát e válság második szakaszában továbbfejlődött.

A Szovjetunió vezette hatalmas szocialista tábor az érdekek közössége forrasztja egybe. A szocialista táborhoz tartozó országok kapcsolatainak alapja: a baráti gazdasági együttműködés, gazdaságuk tervszerű fejlődése, s népgazdasági terveik elvtársi összeegyeztetése. Ez országok gazdasága nem ismer válságokat, ellenkezőleg, a néptömegek életszínvonalának rendszeres emelkedését, a munkaerő teljes foglalkoztatottságát biztosítja. A szocialista táborral szembenálló antidemokratikus, imperialista tábor viszont rendkívül éles érdekellentétek, elkeseredett harcok marcangolják.

Az imperialista tábornak erőszakon, a nemzeti érdekek lebecsülésén és elárulásán alapuló külsőleges „egysége“ sem rejtheti el e tábor rendkívül éles belső ellentmondásait, amelyek főképp a nyersanyagforrásokért, a főlvevőpiacokért és a tőkeelhelyezési területekért folyó imperialista harccal függnek össze. Az Egyesült Államok uralkodó köreinek hódító politikája tovább élezi az imperialista országok ellentéteit, s ez mind az egyes tőkésországokban, mind az egész tőkésvilágon fokozza a termelés anarchiáját.

Az Egyesült Államok és a többi tőkésország gazdaságának fejlődését igen fontos tényezőként befolyásolja az amerikai imperializmus agresszív külpolitikája. Az amerikai monopóliumok arra törekszenek, hogy a legkülönbözőbb rablómódszerekkel: közvetlen katonai agresszióval, a leigázó „Marshall-terv”-hez hasonlóan „segélynyújtás”-nak álcázott mindenféle expanziós programokkal, közvetlen politikai nyomással, más országok,

köztük Anglia és Franciaország belügyeibe való otromba beavatkozással gazdaságilag, politikailag és katonailag maguk alá rendeljék, s nemzeti függetlenségüktől és állami szuverenitásuktól megfosztott csatlósáikká tegyék a többi tőkésországot, területüket pedig katonai támaszpontnak használják abban a háborúban, amelyre az amerikai imperializmus készülődik a Szovjetunió és az európai, valamint az ázsiai népi demokratikus országok ellen.

Az Egyesült Államok beavatkozása a tőkésországok belügyeibe, s a tőkésországoknak „segélynyújtás” ürügyén történő leigázása és kirablása gazdasági romlásba dönti ezeket az országokat.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy

„A második világháború, valamint gazdasági következményei legfontosabb gazdasági eredményének az egységes, mindent átfogó világpiac szétesését kell tekinteni.” (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 31. lap.)

A két ellentétes tábor kialakulásának gazdasági következményeképpen két párhuzamos, egymással szembenálló világpiac jött létre.

A tőkés világpiac éppúgy különbözik a szocialista világpiactól, mint a kapitalizmus a szocializmustól. A szocialista piacon folyó kereskedelemnek az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök biztosítása az alapja. A kapitalista piacon ellenben a kereskedelmi és egyéb gazdasági kapcsolatok az uralkodás és az alárendeltség viszonyaira, elkeseredett konkurrenciaharcra, mindenféle csalásra, gazdasági és gazdaságon kívüli kényszerre épülnek, s valamennyi résztvevőnek arra a törekvésére, hogy a versenytársak kiszorításával és tönkretételével maximális profitra tegyenek szert.

A tőkés kizsákmányolás szférájának igen erős összeszűkülése és a tőkés világpiacon folyó harc élesedése folytán hallatlanul fokozódik a termelés anarchiája és roppantul kiéleződik a kapitalizmus valamennyi ellentmondása, s ezt a helyzetet méginkább súlyosbítja, hogy a fő kapitalista országok számára egyre inkább szűkül a világ erőforrásai kiaknázásának szférája. Ez szükségképpen a tőkés ciklus megváltozásával jár. A kapitalista világrendszer általános válságának első szakaszában, vagyis a második világháború előtt, helyes volt az a tétel, hogy a piacok a kapitalizmus általános válsága korában viszonylag szilárdak, ma azonban — tanítja Sztálin elvtárs — a második világháború nyomán kialakult új föltételek közepett e tétel érvényét veszítette.

A második világháború eredményeképpen rendkívül kiéleződött az imperializmus gyarmati rendszerének válsága. Ez megmutatkozik a gyarmati és függő országok népei nemzeti szabadságmozgalmának hatalmas föllendülésében. Ma már nem csupán arról van szó, hogy az imperializmus tartópillérei megrendülnek a gyarmati és függő országokban: jónéhány gyarmatnak az imperializmus rabságából való kiszabadulása, s más gyarmatok és függő országok népeinek sikeres harca már megindította az imperializmus gyarmati rendszerének tényleges szétesését. A gyarmatok és függő országok fölszabadulása az imperializmus igája alól méginkább megingatja az egész tőkésrendszert, s igen erősen hat a tőkés újratermelés folyamatára.

A második világháború után és e háború következtében az imperialista táborban rendkívül fokozottan érvényesül a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvénye. Az amerikai imperialisták a lehető legnagyobb profit megszerzésére és hadiiparuk hatalmasarányú fejlesztésére használták föl a háborút. Míg az Egyesült Államokkal versengő tőkésországokat meggyöngítette a háború, a tengerentúli imperialista nagyhatalom bővítette termelését, s növelte termelésének viszonylagos súlyát az egész tőkésvilág termelésében. Hiszen az Egyesült Államokat nem sújtotta megszállás, nem pusztították légitámadások, mert ezer kilométerekre volt a hadműveletek színterétől, s csak a háború legvégső szakaszában lépett a hadviselők sorába, amikor a háború sorsa a szovjet fegyveres erők győzelmeinek eredményeképpen már eldőlt a szabadságszerető népek javára. A háború után is folytonosan változik az egyes burzsoá államok viszonylagos súlya a tőkésvilág gazdaságában. Növekszik Nyugat-Németország és Japán expanziója. Nyugat-Németország exportja, amely 1947-ben, a tőkésvilág exportjának 0,7 százalékára csökkent, 1951-re már annak 4,6 százalékára nőtt, Japán pedig, amely a tőkésországok 1947. évi exportjában 0,4 százalékkal részesedett, 1951-ben már 1,8 százalékra növelte részesedését. Az összehúzó tőkés piacon dúló éles konkurrenciaharc növeli a termelés anarchiáját, s méginkább gyöngíti a tőkésvilág pozícióit.

A kapitalizmus általános válságának második szakaszában még fontosabb jelenséggé válik az üzemek krónikus kihasználatlansága. Különösen nagymértékben kihasználatlanok a tőkésországok közszükségleti cikket termelő iparágainak üzei. Ezt világosan mutatja a szóbanforgó iparágak termelésének csökkenése. Az Egyesült Államokban például a textilipar 1951-ben 4 százalékkal termelt kevesebbet, mint 1950-ben, a gyapjúfogyasztás 23 százalékkal, a húsfogyasztás pedig 27 százalékkal csökkent. Anglia pamutszövetgyártása 1951-ben 40 százalékkal esett vissza a háborúelőttihez képest, Franciaország selyemiparában 20—24 órára csökkentették a munkahetet. A néptömegek vásárlóképes keresletének mind erősebb korlátoltsága, a külső piacok felvevőképességének csökkenése méginkább növeli az üzemek krónikus kihasználatlanságát.

A hadiipari termelés erőltetett fokozása ellenére is óriási méretű a tőkésországokban a munkanélküliség. Az Egyesült Államokban legalább 3 millió a teljes és 10 millió a részleges munkanélküliek száma. Angliában több mint 500 000, Nyugat-Németországban majdnem 3 millió, Japánban mintegy 10 millió a teljes és a részleges munkanélküli.

A háborúutáni kapitalizmust a dolgozók példátlanul fokozódó elnyomódása jellemzi. Az uralkodó monopóliumok a jobboldali szocialisták és a reakciós szakszervezeti vezetők segítségével kivétel nélkül minden tőkésországban a munkabérek „befagyasztásának” politikáját folytatják, vagyis a gyors áremelkedések ellenére is rendkívül alacsony színvonalon rögzítik a névleges munkabéreket. S ha a névleges bérek a munkásosztály sikeres harca nyomán mégis növekednek, ez a növekedés messze elmarad a munkások által fogyasztott árucikkek áremelkedésétől. A reálbérek tehát mindenképp csökkennek. A villamosági ipari dolgozók szakszervezetének adatai szerint a létfenntartási költségek az Egyesült Államokban 1939-hez

képest csaknem megháromszorozódtak. A francia és az olasz munkások reálbére több mint 50 százalékkal csökkent a háborúelőttihez képest. Angliában a reálbérek 20 százalékkal kisebbek a háborúelőttiéknél. Ha a munkásokat és a többi dolgozót terhelő adók folytonos növekedésével is számolunk, kitűnik, hogy ezek keresetükből még legminimálisabb szükségleteiket sem fedezhetik.

A munkások anyagi helyzetét nemcsak a foglalkoztatott munkások helyzete határozza meg. A munkanélküliekkel is számolnunk kell. Ha fölmérjük a tőkésországok munkanélküliségének arányait, mindenképen arra a következtetésre jutunk, hogy a tőkésországok munkásosztályának életszínvonala ezidőszerint példátlanul alacsony.

A munkásosztály helyzetének súlyos romlása következtében tovább élesednek az osztályellentmondások, s mind hevesebbé válik az osztályharc.

„A fegyverkezési hajszá miatt — állapította meg Malenkov elvtárs a Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. kongresszusán — egyre inkább romlik a lakosság széles rétegeinek anyagi helyzete, s ez arra vezet, hogy a néptömegek körében egyre nagyobb az elégedetlenség, hogy a tömegek egyre erősebben harcolnak az életszínvonal leszállításának és az újabb háború előkészítésének egész politikája ellen. Erősen kiéleződnek az osztályellentétek egyfelől az imperialista burzsoázia, másfelől a munkásosztály és általában valamennyi dolgozó között. A sztrájkmozgalom hulláma mindinkább terjed az egész kapitalista világon.“ (A központi bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 30. lap. Szikra 1952.)

A háborúutáni időszakban nemcsak a munkásosztály elnyomorodása fokozódik, hanem a kis- és középburzsoázia tönkretétele, a lakosság nagy tömegének nyomorbadöntése is meggyorsul. Ez pedig az általános vásárlóképes kereslet további csökkenésével jár, s természetesen közvetlenül megmutatkozik a tőkés ciklus menetében.

A háborúutáni időszakot az állami monopolkapitalizmus növekedése jellemzi. Az egész burzsoá államapparátus teljesen a legnagyobb uralkodó monopóliumok kis csoportjának alárendeltjévé válik. Ennek következtében a földuzzasztott állami költségvetés olyan eszközzé válik, amely az adórendszer útján kisajátítja, s szubvenciók formájában és más úton-módon a monopóliumoknak juttatja a dolgozó tömegek jövedelmének igen nagy részét. Ugyanakkor a hadiipari trösztök a rájuk nézve rendkívül kedvező kormánymegrendelések alapján szállított különféle hadfölszerelési cikkek, hadianyagok és katonai fölszerelési tárgyak árát csillagászati magasságokba tornásszák föl, hogy ezek az állami szállítások biztosítsák a monopolisták maximális profitját.

A háborúutáni kapitalizmus fölsorolt jellegzetességei, amelyek a kapitalizmus általános válságának elmélyülését tükrözik, egyszersmind mutatói és hatótényezői a kapitalizmus főellentmondása, vagyis a termelés társadalmi jellege és a termékek tőkés elsajátítási formája közt levő ellentmondás kiéleződésének, s így mutatói és hatótényezői a kapitalizmus főellentmondásából következő olyan ellentmondások kiéleződésének is, mint a burzsoázia és a proletariátus kibékíthetetlen osztályellentéte, vagy a ter-

melési lehetőségek és a tömegek vásárlóképes kereslete közti ellentmondás. Ezeknek az ellentmondásoknak a kiéleződése azt jelenti, hogy élesebbé válnak a tőkés újratermelési folyamat ellentmondásai: a társadalmi termelés első és második csoportja (alosztálya) közti ellentmondások, valamint az egyes csoportok különböző részeinek ellentmondásai stb. Az említett ellentmondások kiéleződése elmélyíti a folytonosan keletkező aránytalanságokat; ugyanakkor a háborúutáni kapitalizmus mindegyik fölsorolt jellegzetességének hatása, s különösen az összes jellegzetességek együttes hatása rendkívül megnehezíti az aránytalanságok kiegyenlítését.

A modern kapitalizmusban a meglévő piacok kiaknázása olyan arányokat ért el, hogy a kiaknázás további fokozásának lehetőségei viszonylag csekélyek. Új piacok meghódítása pedig csak úgy lehetséges, ha egyik ország kiszorítja a másikat. Ez végső soron méginkább dezorganizálja a tőkés világpiacot, s fokozza a káoszt. Efféle hódítás nem növelheti az általános vásárlóképes keresletet, s éppen ezért a realizálás nehézségeit sem csökkentheti. Az újratermelés ellentmondásai tehát ezért éleződnek ki oly rohamosan, az aránytalanságok ezért válnak olyannyira kirívókká, hogy ideiglenes kiegyenlítésük csak erőszakos úton, pusztító hatású válságok révén valósulhat meg. Ennek következménye, hogy a válságok gyakrabban követik egymást, vagyis, hogy a válságok közt lévő időszakok megrövidül. A válságokat egymástól elválasztó időszakok megrövidülése együttjár a válság-fázis meghosszabbodásával. A túltermelési válságok mindenkép élesebbekké és pusztítóbbakká válnak.

Az államapparátust maguk alá rendelő, s az állami költségvetés terhére gazdagodó monopóliumok megnövekedett és mindinkább növekvő gazdasági hatalma még a korábbinál is több lehetőséget ad a monopóliumoknak, hogy a dolgozókra hárítsák a válság terheit; a monopóliumok kis csoportja még a válság idején is busás profithoz jut, de a dolgozókat, s különösen a munkásokat a válságok hihetetlen nyomorba döntik, s nélkülözésekkel sújtják. E tekintetben a válságok a kapitalizmus általános válságának mostani szakaszán nemcsak a monopóliumok előtti kapitalizmus válságain tesznek túl, hanem a kapitalizmus általános válságának első szakaszában kitört válságokon is.

Mivel a kapitalizmus egyre gyöngül, ellentmondásai a végsőig éleződnek, az üzemek krónikus kihasználatlansága még nagyobb arányúvá válik, a munkások elnyomorodása fokozódik, a külső piacok összeszűkülnek stb., a kapitalizmus még nehezebben lábolhat ki belső gazdasági erőire támaszkodva a válságból. Ez azonban semmiképp se jelenti, hogy ez már teljességgel lehetetlen; ez csak azt jelenti, hogy a válság-fázis nagyon elhúzódik. Ezzel szemben a megélénkülés fázisai nemcsak rövidebbek lesznek, hanem jóval lanyhábbak is. A lakosság megcsappant és egyre csökkenő vásárlóképes kereslete, a fölvevőpiacok összezsugorodása és sok más körülmény megrendíti a termelés bővítésének alapjait, s ezért nagyobb a lehetőség, hogy a föllendülés fázisa kiessék a ciklusból. Így tehát a ciklus deformálódása, amely már a kapitalizmus általános válságának első szakaszában megindult, az általános válság második szakaszában egyáltalán nem gyöngül, hanem méginkább fokozódik.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében a következő jellemzésben összegezte a mai tőkés újratermelés sajátosságait:

„Nyilvánvaló, hogy miután a világpiac kettészakadt és a fő kapitalista országok (az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára szűkülni kezdett a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, a kapitalizmus fejlődésének ciklikus jellege — a termelés növekedése és csökkenése — mégis meg kell, hogy maradjon. De a termelés növekedése ezekben az országokban összeszűkült bázison fog végbemenni, mivel a termelés volumene ezekben az országokban csökkenni fog.” (I. m. 57. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtársnak ez a megállapítása rendkívül nagyjelentőségű. Fölfedi a fő tőkésországokban folyó újratermelés leglényegesebb sajátosságait. A szóbanforgó országokban a kapitalizmus általános válsága előtti imperializmus korszakában minden egyes ciklus maximális termelése nagyobb volt a megelőző ciklus maximális termelésénél, sőt a múlt század 90-es éveiben, mielőtt a kapitalizmus monopolkapitalizmussá vált, a ciklus minimális termelése is nagyobb volt a megelőző ciklus maximális termelésénél. A tőkés világrendszer általános válsága idején a tőkésországok gazdaságában bekövetkezett változások föltétlenül azzal járnak, hogy a ciklus maximális termelése kisebb lesz a megelőző ciklus maximális termelésénél, hacsak nem számítjuk a haditermelésnek hadi-inflációs tényezőkkel történő mesterséges és erőltetett földuzzasztását.

De a hadi-inflációs tényezők a mai kapitalizmusban igen nagy szerephez jutnak. Éppen ezért a kapitalizmus általános válságának második szakaszában a tőkés újratermelési folyamat jellemzésekor okvetlenül számolnunk kell ezekkel a tényezőkkel, s meg kell állapítanunk, hogyan hatnak ezek az újratermelés folyamatára. Foglalkoznunk kell a gazdaság militarizálásával, az inflációval és a tőkésországok pénzügyi és hitelrendszerének velük összefüggő elfajulásával.

A mai kapitalizmus egyik leglényegesebb vonása a militarizmus féktelen tobzódása, a gazdaság militarizálása, a társadalmi termék hatalmas részének improduktív, élősdie fölhasználása imperialista háborús célokra: a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és az európai népi demokratikus országok ellen irányuló háború-előkészítésére, a koreai rablőháború folytatására, a gyarmati és függő országok nemzeti szabadságharcainak elnyomására. Az imperialista államok kormánykörei a második világháború befejeztével nem mondtak le a haditermelés erőltetéséről. A világhatalom megkaparintására törő, s e célból új világháborúra készülő és más országokat is háborús kalandokba rántó amerikai monopóliumok agresszív politikája meggyorsította a kapitalizmus gazdaságának militarizálását. A gazdaság hadiútra terelésének gyümölcse a monopóliumok maximális profitja, amely a monopolkapitalizmus hajtóereje.

A költségvetések katonai célokra szolgáló részének növekedéséből jól megítélhetjük, mily nagy méreteket öltött a tőkésországok gazdaságának militarizálása. Az Egyesült Államok az 1937—38-as költségvetési évben egymilliárd dollárt, vagyis az összes költségvetési kiadásokból 14 százalékot költött közvetlen katonai célokra; az 1952—53-as költségvetési évben

a közvetlen katonai célokra szánt előirányzatok összege már 58,2 milliárd dollárra, vagyis az összes kiadások 74 százalékára emelkedett. Azt se feledjük, hogy a közvetlen katonai kiadásokon kívül sokféle közvetett katonai kiadás is van, s a polgári célokra előirányzott költségvetési tételek közt is akadnak burkolt katonai kiadások. Angliában a közvetlen katonai célokat szolgáló költségvetési kiadások összege a háború előtt 197 millió fontsterling volt, idén pedig eléri az 1634 millió fontsterlinget, vagyis több mint nyolcszorosra emelkedett. A háború előtt Anglia katonai kiadásai a költségvetés főösszegének 17 százalékára rúgtak, idén pedig eléri ennek 34 százalékát.

A militarizmus tobzódásának, s a fegyverkezési hajszának egyik legfőbb oka a tőkésországok uralkodó köreinek rettegése az újabb, pusztító gazdasági válságtól. Az imperialisták azt hiszik, hogy a tőkés gazdaság hadiútra terelésével megakadályozhatják a válság kirobbanását, úgy vélik, hogy a lakosság vásárlóképes keresletének elégtelenségét ellensúlyozhatják a hadfölszerelési cikkek, hadianyagok és katonai fölszerelések növekvő állami keresletével. Az imperialisták és ideológiai fegyverhordozóik váltig erősítgetik azt a hazugságot, hogy a gazdaság militarizálása a válság elhárításának eszköze. Így akarják becsapni és újabb világháború poklába taszítani a néptömegeket, ezzel akarják megfélemlíteni a népeknek az új világháború előkészítése, a koreai amerikai-angol rablóintervenció és az imperialisták gyarmati háborúi ellen föllángolt harcát. A valóságban a gazdaság militarizálása nem gyöngíti, hanem ellenkezőleg, igen kielezi a monopolkapitalizmus valamennyi ellentmondását.

A gazdaság militarizálása egyértelmű a gazdaság egyoldalú fejlődésével, a hadiipar földuzzadásával és a polgári ipar összezsugorodásával, következésképp okvetlenül növeli a tőkés termelés egyes ágai közt az aránytalanságokat. A gazdaság militarizálása, a hadsereg állományának növelése és az állam katonai és rendőri apparátusának földuzzasztása révén, rengeteg embert von el a termelőmunkától. A gazdaság militarizálása együttjár a termelőerők mértéktelen fecsérlésével, pusztításával. A gazdaság militarizálása nem szünteti meg a munkanélküliséget, minthogy a hadiipari ágak munkáslétszámának növekedése (ha egyáltalán van ilyen növekedés) nem ellensúlyozhatja a polgári célú termelésben foglalkoztatott munkások számának csökkenését. Ugyanakkor erősen süllyed a foglalkoztatott munkások reálbére. A gazdaság militarizálásával tovább romlik a munkások és általában a dolgozók életszínvonala, kiváltképp a súlyos adóterhek növekedése miatt, rohamosan csökkennek jövedelmeik, s méginkább fokozódik a néptömegek elnyomódása. A gazdaság militarizálása, amely hatalmasan megnöveli az állami megrendeléseket teljesítő monopóliumok profitját, meggyorsítja a termelés koncentrációjának és a tőke centralizációjának folyamatát, s tönkreteszi a kis- és középzemek tulajdonosait. Végül, a tőkésországok fejlődésének egyenlőtlenességét is növeli a gazdaság militarizálása, s nem kevésbé növelik ezt az egyenlőtlenességet a háborúk, amelyek a tőkésországok egyenlőtlen fejlődéséből következnek.

A modern kapitalizmus egyik jellemző vonása a mindinkább növekvő infláció. Az első világháború az aranystandard csödjére és sok tőkésállam valutájának elértéktelenedésére vezetett. A huszas évek pénzreformjai igen

rövidéletű, viszonylagos valutastabilizációt eredményeztek. Az 1929—33-as válság alapjaiban megrendítette valamennyi tőkésállam valutáját, köztük az Egyesült Államokét és Angliáét is. Az amerikai dollár 1938 végéig (az aranyhoz viszonyítva) 40,9 százalékot, az angol fontsterling 43,4 százalékot veszített értékéből. A tőkésországokban megkezdődött a papírpénzforgalom uralma minden következményével együtt. Az infláció általánossá vált. A jórészt papírpénzkibocsátással finanszírozott második világháború óta az állandósult infláció szakadatlanul fokozódik.

Az Egyesült Államokban a fizetési eszközök (a készpénz és a bemutatóna szóló betétek) mennyisége 1939 végétől 1952 májusáig 36,2 milliárd dollárról 121 milliárd dollárra, vagyis 234 százalékkal növekedett. Ugyanebben az időszakban Anglia fizetési eszközeinek összege 1,79 milliárd fontsterlingről 4,99 milliárd fontsterlingre, vagyis 178,8 százalékkal emelkedett. A forgalomban lévő fizetési eszközök mennyiségének növekedése és a drágaság fokozódása igen jelentékenyen csökkentette a pénz vásárlóerejét. Az amerikai dollár vásárlóereje 1951-ben, a nyilvánvalóan szépített hivatalos adatok szerint, 57 százalékkal volt kisebb, mint 1939-ben. Ugyanakkor az angol fontsterling vásárlóereje 68 százalékkal, a francia franké 96,2 százalékkal csappant meg.

A modern kapitalizmust pénzügyi rendszerének élősdijellegű elfajulása jellemzi. Az állami költségvetés valamennyi tőkésországban hihetetlenül földuzzad. Az Egyesült Államok szövetségi költségvetésének kiadásai az 1938—39-es költségvetési év 8966 millió dollárjáról az 1952—53. évi költségvetési előirányzatban már 79 028 millió dollárra emelkedtek. Anglia 1938—39. évi költségvetésének kiadási oldalán 1140 millió fontsterling szerepelt; az 1952—53. évi előirányzat már 4842 millió fontsterling. Ez azt jelenti, hogy az adóteher mind elviselhetlenebb súllyal nehezedik a dolgozó tömegekre. A költségvetési kiadások óriási részét fordítják a növekvő háborús kiadások fedezésére. A máris szédületes összegű államadósság szüntelenül növekszik. Az Egyesült Államok államadóssága például 1938 végén 39 milliárd dollár volt, 1952 júliusában pedig már 263 milliárd dollárra emelkedett. Anglia államadóssága 1939 áprilisától 1952 áprilisáig 8,3 milliárd fontsterlingről 26 milliárd fontsterlingre szökött fel. Ugyanakkor a bankok tevékenységének jellege is megváltozik. A bankok a rendelkezésükre álló pénzeszközök tetemes részét államkölcsonokba fektetik. Ez azt jelenti, hogy az ország bankrendszerének bármilyen megrázkódtatása okvetlenül visszahat az állam pénzügyi rendszerére is.

Mi a jelentősége a gazdaság militarizálásának, a pénzforgalom zilált-ságának, a pénzügyi rendszer elfajulásának a ciklusokna, a válságokra, az újratermelés folyamatára nézve?

A gazdaság militarizálása, mint már hangsúlyoztuk, növeli az újratermelési folyamat aránytalanságait. A gazdaságnak a munkások és általában a dolgozók elnyomorodásával, a kistermelők tönkretételével járó militarizálása méginkább csökkenti a lakosság vásárlóképességét, vagyis kielezi a kapitalizmus termelési lehetőségei és a fizetőképes kereslet korlátoltsága közt az ellentmondást.

Ostobaság a polgári közgazdáknak az az állítása, hogy a gazdaság hadiútra terelése örökössé teheti a kedvező konjunktúrát, s elháríthatja a válság kitörését. Ellenkezőleg: a gazdaság militarizálásával teremtett konjunkturális megélénkülés nagyon is korhadt alapokon nyugszik, s ezért csak átmeneti lehet. Minthogy az ilyen megélénkülés a tőkés újratermelés valamennyi ellentmondását kiélezi, a nyomában érkező válságnak is rendkívül súlyosnak kell lennie.

Mint Sztálin elvtárs az SzK(b)P XVIII. kongresszusán kifejtette, valamely ország gazdaságának hadiútra terelése azt jelenti,

„hogy az iparnak egyoldalú, háborús irányt adnak, hogy mindenképen kiszélesítik a háború céljaira szükséges cikkek termelését, amelyek nem függenek össze a népesség fogyasztásával, mindenképen szűkítik a népesség fogyasztására szükséges cikkek termelését, s különösen, piacrabocsátását — vagyis csökkentik a népesség fogyasztását, s gazdasági válságba sodorják az országot.“ (A leninizmus kérdései. 705. lap. Szikra, 1952.)

A pénzforgalom ziláltsága, a valuták stabilitásának hiánya lehetővé teszi, hogy az imperialisták a valutákat is fölhasználják a konkurrensiek ellen vívott harcban. Az Egyesült Államok uralkodóköréi különösen gyakran élnek a „dollárdiplomácia“ eszközeivel, hogy nyomást gyakoroljanak más országokra, köztük Angliára.

A valutastabilitás hiánya a valuták egymáshoz viszonyított árfolyamainak folytonos változására vezet. Ez pedig a legnagyobb mértékben megingatja a nemzetközi tőkés kereskedelmi forgalom szilárdságát. A háború után különféle nemzetközi pénzügyi intézmények létesültek; ezeknek legalábbis viszonylagos szilárdságot kellett volna teremteniük a nemzetközi tőkés elszámolások területén. A valóságban ezek az intézmények egytől-egyig az amerikai monopóliumok eszközének bizonyultak, s az amerikai monopóliumok bőségesen fölhasználják őket más tőkésországok kirablására. Mindezek a pénzügyi szervezetek méginkább szétzüllesztik a tőkésországok nemzetközi valutáris viszonyait.

A tőkésországok valutáinak elértéktelenedése és vásárlóerejük csökkenése méginkább összezsugorítja a tőkésországok dolgozó tömegeinek fizetőképes keresletét; ez tovább csökkenti az áruk realizálásának lehetőségét, s egyúttal fokozza a forgalom szférájában a zűrzavart.

Az állami költségvetések földuzzadása a dolgozók adóterheinek növelése révén csökkenti a lakosság vásárlóképességét, következésképp kiélezi a kapitalizmus termelési lehetőségeinek növekedése és a fizetőképes kereslet korlátoltsága közt lévő ellentmondást. Ugyanez a következményük a hatalmas államadósságoknak is, amelyek törlesztése és kamatainak fizetése egyaránt az adókból történik. Az államadósság növeli az inflációt, az infláció pedig végeredményben szintén csökkenti a lakosság vásárlóképességét. Tehát ez a körülmény is hozzájárul az újratermelési folyamat ellentmondásainak fokozódó kiéleződéséhez, s megteremti a gazdasági válság föltételeit.

A kereskedelmi bankok funkcióinak megváltozása, tevékenységük alárendelése a költségvetés szükségleteinek, pénzeszközök fölhasználása az állami hitelügyletek alátámasztására: nemcsak nem szabadítja meg a kapi-

talizmust a pénzügyi válságoktól, mint ahogy sok burzsoá közgazda állítja, hanem ellenkezőleg, fölöttébb kiélezi a pénzügyi válságokat, s — ami különösen fontos — a bankválságokat elkerülhetetlenül a tőkésországok egész pénzügyi rendszerének válságává terebélyesíti. Az ilyen pénzügyi válság, amely mindenkép együttjár majd a gazdasági válsággal, igen élessé teszi az utóbbit, s megsokszorozza a túltermelési válság romboló következményeit.

Nyilvánvaló tehát, hogy a modern kapitalizmusnak az utóbbiak során jellemzett vonásai az előttük felsoroltakhoz hasonlóan, szintén jelentékenyen növelik az újratermelési folyamat ellentmondásait, fokozzák a ciklusoknak és a válságoknak a tőkés világrendszer általános válsága idején végbemenő deformálódását.

A gazdaság militarizálása a növekvő infláció körülményei közt inflációs hadikonjunktúrát teremt. E konjunktúra jellemzői: egyrészt az általános ipari termelés növekedése a hadiipar termelésének erőltetett fejlesztése útján, magas és egyre emelkedő árak, a monopóliumok hatalmas és mindinkább növekvő profitja, a tőke fokozódó koncentrációja és centralizációja, másrészt pedig a dolgozók életszínvonalának katasztrófális süllyedése, a munkanélküliség növekedése és a középrétegek tönkremenése.

Igy tehát a következőképp összegezhetjük azokat a változásokat, amelyeket a tőkés világrendszer általános válságának elmélyülése okoz e válság második szakaszán a tőkés újratermelés folyamatában.

1. A világ szétesése két ellentétes rendszerre: a kibővült és bővülő szocialista, s az összeszűkült és mindinkább szűkülő tőkésrendszerre, amelyek két különböző, egymástól gyökeresen eltérő gazdasági alaptörvény szerint fejlődnek; két párhuzamos, egymással szembenálló világpiac kialakulása; a világerőforrások kiaknázási szférájának összeszűkülése a fő kapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára, aminek következtében „a termelés növekedése ezekben az országokban összeszűkült bázison fog végbemenni, mivel a termelés volumene ezekben az országokban csökkenni fog.“ (Sztálin.)

2. Megmarad a tőkés újratermelés mozgásának ciklusos formája és a ciklus-fázisok váltakozásainak, valamint a periodikus túltermelési válságoknak az elkerülhetetlensége.

3. Rendkívül kiéleződnek a tőkés újratermelés folyamatának ellentmondásai, s különösen kiéleződik a termelési lehetőségek és a vásárlóképes kereslet közt lévő ellentmondás, amely a néptömegek fokozódó tönkretételének és a munkásosztály növekvő elnyomódásának következménye; mindez fokozza a kapitalista országokban a társadalmi termelés aránytalanságait.

4. A tőkés gazdaság szférájának összeszűkülése, az imperializmus gyarmati rendszerének szétesése, s a tőkés világpiacon dúló mind könnyörtelenebb konkurrenciaharc fokozza a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlenességét, ez pedig méginkább kiélezi a tőkés újratermelés áthidalhatatlan ellentmondásait.

5. A tőkésországok gazdaságának militarizálása, a néptömegeket gyorsított ütemben tönkretevő infláció kibontakozása, s a munkásosztály elnyo-

morodása megváltoztatja a társadalmi termelés szerkezetét: a hadiipar bővül, a polgári célokat szolgáló termelés ellenben szűkül. Ennek következtében fokozódnak a tőkésországok társadalmi termelésének aránytalanságai, s kiegyenlítésük mind súlyosabb nehézségekbe ütközik.

6. A piacok összeszűkülése nyomán megszűnt a tőkés felvevőpiacok viszonylagos stabilitása, amely a kapitalista világrendszer általános válságának első (második világháborúelőtti) szakaszát jellemezte, s ez a körülmény tetemesen növeli a tőkésországok realizálási nehézségeit.

7. A tőkés újratermelés ellentmondásainak további kiéleződése növeli a tőkés újratermelés aránytalanságait, s megnehezíti kiegyenlítésüket. Ezért a válságok gyakrabban követik egymást, a válságok közti időszakok megrövidülnek, s a gazdasági válságok élesebbek és intenzívebbek lesznek.

8. A kapitalizmus általános válságának második szakaszában az általános gazdasági és politikai helyzet igen megnehezíti, hogy a kapitalizmus belső gazdasági erőire támaszkodva láboljon ki a gazdasági válságból. De ez korántsem jelenti az ilyen módon való kilábolás teljes lehetetlenségét; a válságfázist azonban mindenesetre huzamosabbá teszi.

9. A tőkés kizsákmányolás szférájának összeszűkülése és az imperializmus gyarmati rendszerének szétesése következtében megnehezül a válságoknak új piacok meghódítása útján történő leküzdése. A mai körülmények közt újabb piacok meghódítása csak a még viszonylag önálló országok nemzeti függetlenségének és állami szuverenitásának „békés“ úton való csorbítása, vagy pedig a gyarmatok újrafelosztásáért indított háborúk útján lehetséges. Az első út azt jelenti, hogy az egyik ország válsága a másik ország gyöngítése árán szűnik meg. A másik út a háborúk pusztító hatása árán szabadítaná meg az adott imperialista országot a válság pusztító hatásától. A válság megszüntetésének mindkét, egyaránt agresszióval terhes módja kedvező lehet az uralkodó monopóliumoknak, de rettenetes szerencsétlenséget zúdít a dolgozókra. Ugyanakkor mindkét módszer fokozza a tőkésországok gazdasági fejlődésének egyenlőtlenségét, s még inkább gyöngíti az egész tőkés rendszert.

10. A konjunktúrát átmenetileg megélenkítő hadi-inflációs tényezők mindenképp rendkívül kiélezik és meghosszabbítják a válságokat, s megsokszorozzák a dolgozó tömegek válságokozta szenvedéseit. Mostanában hadi-inflációs konjunktúra alakult ki a tőkésországokban. A megélenkülés külső leple alatt igen éles válságjelenségek rejtőznek, amelyek megrendítik a tőkés gazdaság alapjait, kiélezik a tőkés újratermelés valamennyi ellentmondását, s szörnyű válságnak, a tőkés pénzügyi rendszer példátlan arányú csődjének föltételeit teremtik meg. Már ma is félreérthetetlenül világos jelek mutatják a tőkésországok gazdasági válságának közeledését.

11. Jelentékenyen fokozódott a ciklusok és a válságok deformálódása, amely már a kapitalizmus általános válságának első szakaszában megindult. A deformálódásnak az a lényege, hogy a válságok gyakoribbakká válnak, vagyis megrövidülnek a válságok közti időszakok, a válságok huzamosabbak, mélyebbek, pusztítóbb erejűek, a megélenkülés fázisai lanyhábbak és rövidebbek lesznek, az igazi föllendülés és virágzás szakasza pedig kiesik a ciklusból.

A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban“ című művének megvilágításában

Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította

KISS TIBOR és SÖMJÉN ENDRE

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközössége tavaly novemberben és decemberben több vitatestet rendezett a Sztálin elvtárs legújabb, korszakos jelentőségű művének tanulmányozása során fölmerült legfontosabb kérdések tisztázása végett. A vita alapja Nagy Tamás elvtársnak Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művéről szóló előadása volt.

A vita igen eredményesnek bizonyult, mert számos olyan fontos kérdést tisztázott, amelyek mind az oktatási, mind a gyakorlati munkában sokszor fölvetődtek, s amelyek megmagyarázása és megértése a tapasztalatok szerint bizonyos nehézségeket okozott. A fölmerült kérdések javarészé-

nek megoldásául a munkaközösség elfogadta az előadásban kifejtetteket, egyes kérdésekben pedig az előadó fogadta el a vita során kialakult új álláspontot, s ennek megfelelően módosította eredeti előadását.

A vita négy kérdés csoport körül folyt. Ezek: 1. a gazdasági törvények jellege; 2. a modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye; 3. az árutermelés és az értéktörvény kérdése a szocializmusban; 4. az egyseges világpiac szétesése és a kapitalizmus általános válságának elmélyülése.

Bár a munkaközösség korántsem tartja a vitát lezártnak, hasznosnak véljük, hogy a fölmerült legfontosabb kérdéseket és az előadónak azokra adott válaszait ismertessük.

I.

A gazdasági törvények jellegének kérdése

Hogyan érvényesülnek a gazdasági törvények a szocializmusban?

Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy a társadalom fejlődését a szocializmusban is objektív, tehát akaratunktól független törvények szabják meg.

De Sztálin elvtársnak ebből a megállapításából nem szabad arra következtetnünk, hogy a gazdasági törvények a szocializmusban ugyanúgy érvényesülnek, mint a kapitalizmusban. Noha a társadalmi törvények objektív

volta a szocializmusban is megmarad, érvényesülésük módja itt döntően megváltozik. Ez a döntő változás abban rejlik, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés, amely a szocializmus előtt lényegében spontán volt, a szocializmusban lényegében tudatos, tervszerű lesz.

Mit jelent az, hogy a társadalmi fejlődés a szocializmus előtt lényegében spontán folyamat volt?

Azt jelenti, hogy az emberek a szocializmus előtt általában képtelenek voltak a társadalom fejlődésének tudatos irányítására, vagyis általában képtelenek voltak ilyen vonatkozású céljaik tervszerű elérésére. Ebből azonban semmiképp se következik, hogy az emberek egyes esetekben ne használták volna föl a társadalmi törvényeket.

Miért volt a szocializmus előtt a társadalmi fejlődés lényegében spontán?

1. Mert az emberek nem igen ismerték föl a társadalom mozgástörvényeit, s ezért a termelés folyamatában is csak közvetlen érdekekkel számoltak; ha tehát a termelőfolyamatban közvetlenül résztvevő emberek megváltoztatták, fejlesztették is a termelést, e változások következményeit nem láthaták. De ha fölismerték volna is fejlődésük mozgástörvényeit, alkalmazásuk az idejükmult uralkodó osztályok ellenállása miatt mindenképp megghiúsult volna. Így tehát a termelőerők egyes, elszigetelt cselekedetek következtében spontánul fejlődtek, fejlődésük pedig előbb-utóbb szükségessé tette a termelőviszonyok forradalmi megváltoztatását is.

2. Mert a termelőeszközök magántulajdona válaszfalat emelt az egyes emberek közé, elszigetelte a termelőket, az elszigetelt termelők pedig külön-külön, saját érdekeik kielégítésére törekedtek, de egymásnak ellentmondó törekvéseikből rendszerint olyan eredmények születtek, amelyeket egyáltalán nem akartak,

A vita során elhangzott olyan vélemény, hogy a szocializmus előtti társadalmi folyamatok spontán jellegét meghatározó okoknak ez a sorrendje nem helyes, mert a második ok — a magántulajdon és az ebből következő magántermelés — a fő, a döntő, s így az előadásban is ennek kellene az első helyre kerülnie.

Ezzel szemben az az álláspont alakult ki, hogy a két ok közt egyáltalán nincs súlybeli különbség, s az előadásban követett sorrend sem tekintendő fontossági sorrendnek. Mindenesetre helytelen volna, ha például a törvények föl nem ismerését a tulajdonviszonyoknál kevésbé jelentős oknak tekintenők. Ne feledkezzünk meg az ösközösségről, amelyben a termelőeszközök nem voltak magántulajdonban, nem folyt magántermelés, de a társadalmi termelés folyamatainak jellege kétségkívül spontán volt. Osztálytársadalmakban persze a tulajdonviszonyok gátolják leginkább az uralkodó osztályok érdekeibe ütköző új gazdasági törvények fölfedezését és alkalmazását.

Helyes-e a spontán és a nem spontán folyamatoknak az a megkülönböztetése, hogy az utóbbiakat az emberek tudatosan irányítják, az előbbieket pedig nem?

Nem helyes. A természet bizonyos spontán jelenségeit, folyamatait is irányíthatjuk tudatosan. Tudatosan irányítjuk például a folyó útját gátak építésével, tudatosan fölhasználjuk, irányítjuk a villamosenergiát az elektromotorban, új növényfajtákat termelhetünk Micsurin módszereinek tudatos alkalmazásával, s így tovább. De a „tudatos“ és a „tudatosan irányított“ fogalma nem azonos. A természeti folyamatok sose lehetnek tudatos folyamatok, mert a természetnek nincs tudata. A gátak közé szorított víz folyását például akkor nevezhetők tudatos folyamatnak, ha a folyóvíz molekulái tudatosan követnék a meder irányát. Mondanunk sem kell, hogy ez értelmellenség. Következésképp

csak társadalmi folyamatokat nevezhetünk tudatos folyamatnak. Például a szocializmusban egyebek közt tudatos folyamat a munka termelékenységének növelése. A párt és az állam megszabta feladatokhoz igazodva a munkás itt tudatosan, teljes akaratával törekszik a munkamódszerek tökéletesítésére, a termelőfolyamat megjavítása stb. útján a munka termelékenységének növelésére. A szocializmusban lényegében valamennyi társadalmi-gazdasági folyamat tudatossá válik. A természeti folyamatok viszont csak spontánok lehetnek, noha gyakran tudatosan is irányíthatjuk őket.

Hogyan lehetséges a gazdasági törvények fölhasználása olyan társadalomban, amelynek gazdasági folyamatai spontán jellegűek?

A gazdasági (társadalmi) folyamatok a kapitalizmusban és a korábbi társadalmakban lényegében spontán jellegűek voltak. Ez azonban nem tette lehetővé a gazdasági törvények fölhasználását.

A társadalmi-gazdasági folyamat spontaneitása azt jelenti, hogy az adott folyamat nem részvevőinek tudatos cselekvése szerint megy végbe. Ahhoz viszont, hogy bizonyos osztályok valamilyen gazdasági törvényt saját érdekükben fölhasználhassanak, nem okvetlenül szükséges a folyamatnak, illetve részvevőinek teljes, magasfokú tudatossága. Mindenesetre szükséges azonban a szóbanforgó törvénynek valamilyen fokú ismerete.

Igy például a modern burzsoázia, ez az elvénhedt, izig-vérig reakciós, idejétmúlt osztály is fölhasználhat egyes, bizonyos fokig fölismert gazdasági törvényeket, de mindig csak a maga és sose a társadalom javára. A monopoltőkésék fölhasználják például a pénzforgalom törvényszerűségeinek fölszínes és pontatlan ismeretét, hogy infláció révén is kifosszák a tömegeket.

A polgári forradalmak idején a fiatal, feltörekvő burzsoázia, ha nem is

ismerte pontosan a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvényét, fölismerte, hogy a jobbágyrendszer, a céhkorlátok, a belső vámok stb. akadályozzák a fejlődést, ezeket tehát el kell távolítani az útból. Ebben az esetben a saját érdekeitől vezérelt burzsoázia az egész társadalom javára használta föl a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának kezdetlegesen, igen korlátozottan és egyáltalán nem általános formájában fölismert törvényét.

A forradalmi pártja által vezetett munkásosztály bármely más osztálynál sokkal inkább képes a gazdasági törvényeknek az egész társadalom javára való fölhasználására, mert csak a marxizmus-leninizmus elméletére támaszkodó párt ismeri föl ezeket teljes tudományos pontossággal, s mert a munkásosztály érdekei azonosak a társadalom hatalmas többségének, a szocializmus győzele után pedig az egész társadalomnak érdekeivel.

A burzsoázia fölhasznál bizonyos társadalmi (gazdasági) törvényeket, de ezzel egyáltalában nem szünteti meg spontán hatásukat, a társadalmi-gazdasági folyamatok spontán jellegét. Ezzel szemben a szocialista rendszer lényegében megszünteti a társadalmi törvények spontán hatását, a társadalmi-gazdasági folyamatok spontán jellegét is.

Miért szűnik meg lényegében a társadalmi törvények spontán hatása, a társadalmi-gazdasági folyamatok spontán jellege a szocializmusban?

Először, mert a szocializmusban nincsenek olyan elvénhedt, idejékmúlt osztályok, amelyek akadályoznák az új társadalmi törvények fölismerését és alkalmazását.

Másodsor, mert a termelőeszközök társadalmi tulajdona egybehangolja az emberek érdekeit és törekvéseit.

Harmadsor, mert a kommunista párt, a szocialista társadalom vezető

és szervező ereje, e társadalom fejlődését a marxizmus-leninizmus tudománya alapján irányítja.

• A párt és az állam a fölismert objektív gazdasági törvények követelményeinek megvalósítására mozgósítja a társadalmat, amelynek tagjai az objektív törvények követelményeinek megfelelő, helyesen értelmezett közös érdekekkel egybevágó célok megvalósítására egyesítik erejüket. Ilyképpen a párt és az állam által kitűzött célokat meg is valósíthatják. A szocializmusban tehát az emberek a társadalmi-gazdasági törvények fölismerése és tudatos fölhasználása alapján tudatosan irányítják sorsukat. Ez az az ugrás a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába, amelyről Engels beszélt.

Ha a szocialista társadalom fejlődése tudatos jellegű, hogyan magyarázható meg a gazdasági törvények objektív jellege a szocializmusban?

A szocialista társadalom fejlődésének, a szocializmus társadalmi-gazdasági folyamatainak tudatos jellege nincs ellentétben a társadalmi, gazdasági törvények objektív jellegével. Ellenkezőleg: a társadalom a szocializmusban is az emberek akaratától független törvények szerint fejlődik.

Aki ezt tagadja, annak azt kell hinnie, hogy a szocialista társadalomban önkény uralkodik, hogy a szocialista társadalom fejlődését véletlenül irányítják. Éppen ezt a hitet terjeszti a burzsoázia, s ezzel arra törekszik, hogy a dolgozók ne is próbálkozzanak a társadalmi törvények fölismerésével, hanem nyugodjanak bele a vak véletlen vagy a sors játékába, a fasiszta vezér vagy a „mindenható” akaratába.

A társadalmi fejlődés és a társadalmi mozgástörvények objektív jellegének hangsúlyozása azonban a szocializmusban is rendkívül fontos. Mégpedig azért, mert a szocialista állam hatalmas ereje és a marxizmus-leninizmus tudományára támaszkodó

kommunista párt biztos kezű vezetése, a párt és az állam óriási lehetőségei egyes elvtársakat könnyen megsejthetnek, s azt a hitet kelthetik bennük, hogy a szocialista állam vagy a kommunista párt mindenható. Az efféle fölfogás igen veszélyes. Hiszen, ha tagadnók a társadalmi folyamatok objektív jellegét a szocializmusban, s tagadnók, hogy a szocializmus társadalmi és gazdasági törvényei akaratunktól függetlenek, akkor megvalósíthatatlan célok kitűzésének hibájába, kalandorságba esnénk.

Mi a különbség a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika közt?

A kommunista párt gazdaságpolitikája tudományos gazdaságpolitika, de mint Sztálin elvtárs figyelmeztet rá bennünket, semmiképp sem szabad összekevernünk a gazdaságpolitika fogalmát a politikai gazdaságtannal. A kommunista párt gazdaságpolitikája azért tudományos gazdaságpolitika, mert a fölismert gazdasági törvénytel tudatos fölhasználásán alapszik. De a törvény és a törvény fölhasználása nem egy és ugyanaz. A politikai gazdaságtan a gazdasági törvényekkel, törvényszerűségekkel foglalkozik, a gazdaságpolitika pedig e törvényekre, törvényszerűségekre támaszkodva jelöli meg a gyakorlati cselekvés irányát, tűzi ki az elérni kívánt célokat és szabja meg e célok elérésének közvetlen eszközeit. Például: a marxista-leninista politikai gazdaságtan azt tanítja, hogy a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniük a társadalom termelőerőinek jellegével. Azokat a módszereket és eszközöket, amelyek segítségével a termelőviszonyok a fejlettebb termelőerők követelményeinek megfelelően átalakíthatók, a párt és az állam gazdaságpolitikája jelöli meg.

Sztálin elvtárs tanítása szerint „a polgári forradalom utáni korszakban... voltak olyan időszakok, amikor a burzsoá termelőviszonyok teljes összhang-

ban voltak a termelőerők jellegével". Vajjon milyen időszakokról van itt szó?

Semmi esetre sem két túltermelési válság közt lévő időszakról, hiszen már az első túltermelési válság megjelenése mindenkép azt jelzi, hogy a termelőerők és a termelőviszonyok teljes összhangja megszűnt. Hasonlóképen téves az az álláspont is, hogy amíg a kapitalizmus gyorsan fejlődött, a termelőerők és a termelőviszonyok közt teljes volt az összhang. Hiszen még az imperializmus, a haladókó kapitalizmus korában is egy ideig meglehetősen gyors volt a termelőerők fejlődése.

A kapitalizmusban ha nem is abszolút, de lényegében teljes összhangról addig beszélhetünk, míg a termelőeszközök nem válnak olyan nagyszabásúakká, s a termelőerők olyan hatalmasakká, hogy a tőkésrendszer konkrét történelmi körülményei közt való alkalmazásuk nagyobb zavarokat, fennakadásokat, bajokat okoz a társadalmi termelés fejlődésében. A teljes összhang időszaka a polgári forradalom utáni időre esett, mert ekkor még semmi sem állt a tőkés termelés terjeszkedésének útjában, még nem voltak túltermelési válságok. Következésképp országonként más és más időszakokról van szó. Angliában például ez az időszak lényegében 1825-ig tartott. Az 1825-ös esztendőöt mint az angliai termelőerők további fejlődésének mozgóerőiben bekövetkezett fordulat időpontját Marx jelöli meg Annyenkovhoz intézett levelében. Marx a következőket írja: „Azt lehet mondani, hogy 1825-ig, az első általános válság idejéig a fogyasztás szükségletei túlhaladták a termelést, s a gépek fejlődése szükségszerű következménye volt a piac szükségletének. 1825 óta a gépek feltalálása és alkalmazása csak a munkáltatók és a munkások közti harc eredménye. De ez csupán Angliára érvényes.” Angliát illetően tehát 1825 óta nem beszélhetünk a termelőerők és a termelőviszonyok teljes összhangjáról.

Mennyiben van meg az összhang a népi demokratikus országok termelőviszonyai és termelőerőinek jellege közt?

A népi demokratikus országok iparában az államosítás lényegében megteremtette a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének teljes összhangját. A mezőgazdaságban ellenben a termelőviszonyok egy bizonyos időponttól kezdve két szempontból is elmaradnak a társadalom termelőerőitől.

Először: bizonyos időponttól kezdve a kisáruterelő mezőgazdaság képtelen az iparnak nyersanyaggal, a városi lakosságnak élelemmel való ellátására, noha jóval több munkaerőt köt le, mint amennyire ehhez megfelelő technika és munkaszervezés esetén szüksége volna;

másodszor: a falusi kisáruterelő termelőviszonyai nem felelnek meg a város által a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátott új, fejlett termelőerőknek (a gépállomásoknak stb.).

A termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvénye megköveteli tehát, hogy a mezőgazdaságban előbb-utóbb sor kerüljön a teljes kollektivizálásra. Ezzel a mezőgazdaság termelőviszonyai is teljes összhangba kerülnek termelőerőinek jellegével.

A teljes összhang azonban, mint Sztálin elvtárs hangsúlyozza, nem jelent abszolút összhangot. A termelőerők a fejlődés legmozgékonyabb, legforradalmibb elemei, s fejlődésük mindig megelőzi a termelőviszonyok fejlődését. A termelőerők fejlődése tehát újból és újból megköveteli a termelőviszonyok megváltoztatását, továbbfejlesztését. A kommunizmusra való áttérés során például ismét meg kell változtatni a mezőgazdaság termelőviszonyait. De a szocialista társadalomban a termelőerők jellege és a termelőviszonyok közt lévő ellentmondás nem vezet konfliktusokra, s a termelőviszonyoknak a termelőerők növekedéséhez való alkalmazása erőszakos forradalom nélkül megvalósítható.

II.

A modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye

Mi a jelentősége a modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye megfogalmazásának?

A gazdasági alaptörvény meghatározza a kapitalista, illetve a szocialista termelőmód lényegét, fejlődésének valamennyi fő oldalát, valamennyi fő folyamatát.

A modern kapitalizmus Sztálin-főltárta gazdasági alaptörvénye

megmutatja a modern kapitalizmus rendszerének hajtóerejét, mozgató rugóját;

megmutatja, hogy a monopoltőkék milyen gyalázatos eszközökkel törekszenek céljuk elérésére, a maximális profit biztosítására;

mivel meghatározza a modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus fejlődésének valamennyi fő oldalát és fő folyamatát, lehetővé teszi a mai kapitalizmus legfontosabb jelenségeinek megértését és megmagyarázását;

a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye kulcsot ad a mai monopolkapitalizmus reakciós belpolitikájának és agresszív külpolitikájának megértéséhez is;

ez az alaptörvény hatalmaserejű agitációs fegyver számunkra, mert leplezi a mai kapitalizmust, mert tömören, világosan, közérthetően megmutatja e rendszer gyűlöletes lényegét, embertelen vonásait.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye

bebizonyítja a szocialista társadalmi és gazdasági rend mérhetetlen fölényét a kapitalizmussal szemben;

megmutatja, hogy a szocialista termelés fő célja az emberről való gondoskodás, az emberek állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése;

megmutatja, hogy e cél elérésének eszköze a termelés szakadatlan növelése;

ezzel kapcsolatban az alaptörvényből az is kitűnik, hogy a technika fejlesztése a szocializmusban objektív szükségszerűség;

ez az alaptörvény a dolgozókat újabb sikeres harcokra mozgósítja és lelkesíti, mert világosan bebizonyítja, hogy a szocializmusban minden a dolgozók érdekeit szolgálja.

Mind a modern kapitalizmus, mind a szocializmus valamennyi egyéb törvénye alá van rendelve a gazdasági alaptörvénynek, s ezért e törvények hatását, érvényesülésük mechanizmusát csak az alaptörvény figyelembevételével érthetjük és magyarázhatjuk meg helyesen.

Mit kell értenünk a modern kapitalizmusban maximális profiton?

A modern kapitalizmus termelésének célja, a mai monopolkapitalizmus fejlődésének hajtóereje a maximális profit. Ha a maximális profit lényegének meghatározására törekszünk, korántsem elegendő, ha csak annyit mondunk, hogy a maximális profit kizárólag a monopóliumok számára elérhető hatalmas profit. Sztálin elvtárs felsorolta a maximális profit biztosításának legfontosabb eszközeit is. Ezek: „... az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorba döntése, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása, végül háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása“. A modern kapitalizmusban a maximális profit

tehát nem csupán hatalmas profit, hanem olyan hatalmas profit, amely éppen ezen a módon és ezekkel az eszközökkel, s nem valami más módon vagy másféle eszközökkel szerezhető meg.

Miért csak a modern kapitalizmus alaptörvénye a maximális profit biztosításának törvénye, hiszen a tőkések az úgynevezett klasszikus kapitalizmusban is a lehető legnagyobb profit megszerzésére törekedtek?

A maximális profit biztosítása a modern kapitalizmusban nem csupán az egyes tőkések szubjektív óhaja, hanem szükségszerű és valósággá váló törekvés, objektív és törvényszerű eredmény.

1. *Szükségszerű törekvés*, mert a mai kapitalizmus már nem elégedhetik meg az átlagprofittal vagy az ennél alig valamivel nagyobb extraprofittal; a bővített újratermelés többé-kevésbé rendszeres megvalósításához a modern kapitalizmusban elengedhetetlen a maximális profit. A monopolkapitalizmus korában ugyanis sajátos ellenmondás keletkezik a monopolista profitok mennyiségének folytonos növekedése és a profit tőkésítésének, tőkévé változtatásának fokozódó nehézségei közt. Márpedig a monopolisták nem fordíthatják milliárdos profitjaikat egyszerűen személyes szükségleteik kielégítésére, okvetlenül tőkévé, újabb profit forrásává kell változtatniuk profitjuk legnagyobb részét. A monopóliumok persze ideig-óráig a termelés bővítése nélkül is növelhetik profitjukat, de hogy az így fölhalmozódott profit mind újabb meg újabb profitok forrásává válhasson, profitjukat végül mégiscsak termelő módon kell fölhasználniuk, vagyis bővített újratermelést kell folytatniuk. De a modern kapitalizmusban, illetve a kapitalizmus általános válságának korszakában a termelés bővítését nagymértékben gátolja a termelőberendezések krónikus kihasználatlansága. Végső soron ez is abból következik, hogy a termelőberendezéseknek a maximális profitra való

törekvés miatt szükségessé váló bővítése a nyomorba döntött tömegek vásárlóképes keresletének igen szűk korlátaiba ütközik. A monopoltőkések, akik már amúgyis képtelenek üzemeik termelőkapacitásának kihasználására, csak akkor hajlandók a termelés vagy éppenséggel a meglévő kapacitások további bővítésére, ha ez különösen nagy profittal kecsegteti őket. Továbbá: a modern kapitalizmus viszonyai közt, amikor a kapitalizmus ellentmondásai roppantul kiéleződtek, amikor a kapitalizmus nagyon ingatagrá vált, a termelésbe való új tőkebefektetés igen nagy kockázattal jár, s ezt a nagy kockázatot a monopoltőke csak akkor vállalja, ha az új befektetéssel igen nagy profitra tehet szert. Emellett a termelésnek a monopolkapitalizmusra jellemző nagyfokú koncentrátsága, az állótőke hatalmas arányai miatt a termelés bővítése a modern kapitalizmus idején igen nagyarányú pótlólagos tőkebefektetéseket követel. Ahhoz pedig, hogy ilyen hatalmas új tőkékre lehessen szert tenni, szintén igen nagy profit kell. Ilyen igen nagy profitot pedig a monopóliumok már nem szerezhetnek a korábbi „normális” módszerekkel, hanem a Sztálin elvtárs által kiemelt eszközökhöz, köztük a nemzetgazdaság militarizálásához, háborúk kirobbantásához kell folyamodniuk. A bővített újratermelés megvalósítását tehát csak a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényében foglalt módszerekkel megszerzett hatalmas profit, vagyis éppen a maximális profit biztosíthatja több-kevesebb rendszerességgel.

2. A maximális profit biztosítása a monopóliumoknak nemcsak szükségszerű, hanem *valósággá váló törekvése, objektív és törvényszerű eredmény is*. A klasszikus kapitalizmus minden egyes tőkése is a lehető legnagyobb profit biztosítására törekedett. A klasszikus kapitalizmus idején azonban a tőkék még viszonylag szabadon áramlottak az egyes iparágak közt, s a profithajszának és a szabad tőkeáramlásnak együttes eredménye

éppen az átlagprofit kialakulása volt. Ezzel szemben a monopóliumoknak, amelyek akadályozzák a szabad tőkeáramlást, kisajátítják a kistermelők által alkotott új érték egy részét is, megváltoztatják a profit elosztását a nem monopolista tőkésék terhére, megrágnak saját termékeik árát, felhasználják az államapparátust profitjuk növelésére stb., s így állandóan nagyobb profitra tesznek szert, mint a nem monopolista tőkésék, ahhoz is elegendő gazdasági és politikai erejük van, hogy a modern kapitalizmus alaptörvényében kiemelt módszerekkel biztosítsák saját maximális profitjukat.

Vajjon a maximális profit biztosításának törvénye nem szünteti-e meg vagy nem módosítja-e az értéktörvénynek, illetve az átlagprofitráta törvényének hatását?

Az értéktörvény az árutermelés törvénye, tehát az imperializmusban sem válhat érvénytelenné. Sőt, Sztálin elvtárs azt is kifejti, hogy a gazdasági törvények letűnnek ugyan a színről, ha megváltoznak azok a társadalmi viszonyok, amelyek érvényesülésükhöz szükségesek, de ameddig érvényesek, addig lényegük is változatlan marad. Ebből világosan következik, hogy az értéktörvény lényegében az imperializmus idején is ugyanaz a törvény, mint a klasszikus kapitalizmus korszakában.

Bár a törvények lényege nem változik meg, hatásuk a különböző társadalmakban, különböző viszonyok közt igen különböző lehet.

Az értéktörvény a modern kapitalizmusban is szabályozza a termelést és a forgalmat, továbbra is differenciálja az árutermelőket, továbbra is a tőke koncentrációjára és centralizációjára, a munkásosztály elnyomódására, válságokra vezet. Ennyiben az értéktörvény hatása is ugyanolyan itt, mint a klasszikus kapitalizmusban. Az a különbség, hogy a monopóliumok uralma bizonyos fokig korlátozza az értéktörvény hatókörét, érvényesülését.

A monopóliumok jelentékenyen befolyásolhatják az árakat, mestersegesen magasan tarthatják őket. A nem monopolizált árucikkek ára ennek megfelelően alacsonyabb kell, hogy legyen. A monopóliumok áremelő tevékenysége azt a célt szolgálja, hogy a monopolisták még több értéktöbbletet csikarjanak ki a munkásosztálytól, s az összes értéktöbbletből nagyobb részi kaparintsanak meg. Mindebből azonban egyáltalán nem következik, hogy a monopolizált árucikkek területén nem hat az értéktörvény. A monopóliumoknak, ha fenn akarják tartani a magas monopolárakat, korlátozniuk kell a termelést, mert magas monopoláron csak bizonyos mennyiségű árucikk adható el, s ha ennél többet visznek piacra, akkor vagy az áru egy részét nem tudják értékesíteni, vagy az egész árumennyiséget alacsonyabb egységáron kell eladniuk. Ebben a jelenségben az értéktörvény hatása nyilvánul meg. Másrészt a termelésnek a monopóliumokra jellemző korlátozása nem gátolhatja meg a periodikus túltermelési válságok kitörését, s ilyenkor az értéktörvény erőszakosan utat tör, s rákényszeríti a monopóliumokat a monopolárak csökkentésére. Teljesen szabadon azonban a válságok idején sem hat az értéktörvény a monopolizált szektorban; a monopolizált árucikkek árcsökkenése ilyenkor is elmarad a nem monopolizált árukétól.

Az átlagprofitráta törvényének érvényesülése sem szűnik meg a modern kapitalizmusban, hatóköre azonban elsősorban a kapitalizmus nem monopolizált területeire korlátozódik. A monopóliumokon kívüli termelési ágakban keletkezett értéktöbblet tetemes részét egy vagy más módon a monopóliumok realizálják. A nem monopolista tőkésék csak a maradékon osztozhatnak. Mint-hogy pedig a nem monopolizált gazdasági szektorokban a tőkék még mindig viszonylag szabadon áramolhatnak, hosszabb idő átlagában ez az osztozkodás csak a tőkésék előlegezett tőkéjének arányában történhetik, mert az ettől az aránytól való eltéréseket

a tőkék áramlása előbb vagy utóbb kiegyenlíti. Az így kialakuló átlagos profitráta természetesen kisebb annál, ami az egyes nem monopolista tőkéknek jutna, ha a monopóliumok nem ragadnák el a társadalom összes profitjának aránytalanul nagy részét.

A nem monopolizált területeken tehát kialakulnak bizonyos átlagprofitok. Ezt a megállapítást ki kell egészítenünk azzal, hogy a monopóliumok egymás-közi viszonylatában is mutatkozik némi tendencia a tőkeáramlásra, tehát profitjaik kiegyenlítődéseire is.

Hogyan lehetne meghatározni a klasszikus kapitalizmus gazdasági alaptörvényét?

A klasszikus kapitalizmus gazdasági alaptörvényének bizonyosan tartalmaznia kell

a) az értéktöbblet megszerzésének és növelésének azokat a fő módszereit, amelyeket Marx a Tőke első kötetében ismertetett;

b) az értéktöbbletnek átlagprofitná való kiegyenlítődéését, pontosabban: az erre irányuló tendenciát.

Elhangzott az a vélemény, hogy a klasszikus kapitalizmusban az extraprofitért folytatott harc határozta meg a kizsákmányolás növelésének különböző módszereit, s hogy így az extraprofit megszerzésére irányuló törekvés az átlagprofit kialakulásának tendenciáját is tartalmazza, következésképp esetleg az extraprofit megszerzésére irányuló törekvés lehetne a klasszikus kapitalizmus gazdasági alaptörvénye. Ez helytelen. Nem az a döntő ugyanis, hogy egyes tőkék harca az extraprofitért ideig-óráig tartó eredménnyel járt, tehát ezek a tőkék egy ideig megkapták az extraprofitot. Ugyanakkor más tőkéknek keményen kellett harcolniuk, hogy legalább átlagos profitot szerezzenek, a tőkék harmadik csoportja pedig minden igyekezte ellenére is csak az átlagosnál kisebb profitra tehetett szert. Általában és hosszabb időszakot véve ala-

pul, az egyes tőkéknek mégis csak átlagos profit jutott, s így az átlagprofit volt a jellemző. A modern monopolkapitalizmus viszonyait pedig éppen az jellemzi, hogy a monopóliumok maximiális profitot zsebelnek be.

Helytelen-e az a tétel, hogy a szocializmusban is a termelés határozza meg a fogyasztást?

Mint tudjuk, Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a szocializmusban a termelés célja a szükségletek maximális kielégítése, s helytelennek bélyegezte, hogy a termelés primátusáról beszéljünk a fogyasztással szemben, vagy a fogyasztás elsőbbségéről a termeléssel szemben, mivel a termelés és a fogyasztás két teljesen különböző terület, bár összefüggnek egymással. Ezzel kapcsolatban merült fel az a kérdés, vajjon a szocializmusban érvénytelen-e vált-e az a marxi tétel, hogy a termelés határozza meg a fogyasztást.

Nem, ez a tétel továbbra is, a szocializmusban is érvényes: a szocializmusban is a termelés határozza meg a fogyasztást és a szükségletek fejlődését. A termelés szolgáltatja a fogyasztás tárgyát, a termelés szabja meg a fogyasztás módját, irányát, s éppen a termelés fejlődése teremti mind újabb meg újabb szükségleteket. A termelés és a fogyasztás mindig kölcsönhatásban van egymással, s e kölcsönös viszonyon belül a szocializmusban is a termelés a meghatározó mozzanat.

Meg kell különböztetnünk az a kérdést, hogy a termelés határozza-e meg a szükségletek kielégítését attól az egészen más jellegű kérdéstől, hogy a termelés célja a szükségletek kielégítése-e, vagy sem. A termelés minden társadalomban meghatározza a szükségletek kielégítését, de a termelés célja minden egyes társadalomban más és más. Az ősközösségi társadalomban a termelés fejlesztésének célja a munka megkönnyítése, a szükségletek tűrhető kielégítése. A kapitalizmusban a profitszerzés a termelés fej-

lesztésének közvetlen célja, indító oka. A szocializmusban a termelés fejlesztésének indítóoka az egész társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. Ez tehát azt jelenti, hogy itt a szocializmus gazdasági alaptörvénye szabja meg a termelés fejlődésének irányát, vagyis azt a feladatot, amelynek megoldását a termelés növelése szolgálja.

Mi a szocialista termelés célja?

Vitára adott okot, hogy voltaképp mit is kell értenünk a társadalomnak azon az anyagi és kulturális szükségletein, amelyeknek kielégítése a szocialista termelésnek az alaptörvényben meghatározott célja. Egyebek közt elhangzott az a vélemény is, hogy ide tartoznak az újratermelésnek, vagyis a termelésben elhasznált termelőeszközök pótlásának, valamint a termelés bővítésének anyagi szükségletei is. Ez a fölfogás helytelen. A szovjet tudomány erre a kérdésre Sztálin elvtárs új műve alapján egyértelműen válaszolt. Mint ismeretes, Sztálin elvtárs kifejti, hogy „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása — ez a szocialista termelés célja; a szocialista termelés szakadatlan növelése és tökéletesítése a legfejlettebb technika alapján — ez a cél elérésének eszköze”. Sztálin elvtárs tehát határozottan megkülönbözteti a szocialista termelés célját e cél elérésének eszközétől, s csak zavarokat okoznánk, ha elkennők e megkülönböztetés tisztaságát.

A szocialista termelés célja a társadalom tagjai, az emberek szükségleteinek maximális kielégítése. E szükségletek egy részét (élelem, ruhanemű, lábbeli stb.) egyénileg, a munka szerinti elosztás szocialista elvének megfelelően elégítik ki. Másik, igen tekintélyes részük kielégítésének költségeit a Szovjetunióban lényegében az állam fedezi. Ide tartoznak például az oktatás, az egészségvédelem és a gyógyítás, továbbá a kulturális szolgáltatások költségei.

Ezek azok a szükségletek, amelyeknek kielégítése a szocialista termelés célja. Az újratermelés anyagi szükségleteinek kielégítése tehát nem a termelés céljának alkotóeleme, hanem e cél elérésének eszköze.

Ebből azonban nem következik, hogy az elhasznált termelőeszközök pótlásának és a termelés bővítésének anyagi szükségletei nem igen fontos társadalmi szükségletek. A társadalmi termék elosztásának marxi sémájából világosan kitűnik, hogy a szocialista társadalomnak meg kell újítania az elhasznált termelőeszközöket, s folytonosan bővítenie kell a társadalmi termelést. E követelmény megvalósulása a társadalom szükségleteinek maximális kielégítését, a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését szolgálja, s a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye szerint történik.

Mi a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének konkrét tartalma?

Minthogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye szabja meg a termelés fejlődésének irányát, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye is csak a szocializmus gazdasági alaptörvényéből kiindulva érthető meg teljesen.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének az a tartalma (követelménye), hogy a népgazdaság minden ágának a többivel összhangban, arányosan kell fejlődnie, hogy összhangnak kell lennie a termelés egyes ágai és a társadalmi újratermelés egyes szférái (a termelés és a forgalom, a termelés és a fogyasztás stb.) közt és ezeken belül. Ez az összhang meghatározott arányokat jelent, ezek az arányok azonban csak a szocializmus gazdasági alaptörvényének figyelembevételével határozhatók meg, s egyáltalán nem egyszersmindenkori adottak. Más és más például a nehéz- és a könnyűipar aránya a szocializmus építésének és a kommunizmus építésének egyes szakaszaiban.

Folytatjuk.

A lenini szövetkezeti tervről

Lenin 1923-ban, halála előtt egy évvel, az új gazdasági politika időszakának első éveiben írta *A szövetkezetekről* című zseniális művét.

Leninnek ez a műve a szövetkezetek jelentőségét nemcsak a szovjet állam fejlődésének adott történelmi szakaszában tárja föl, hanem magában foglalja a szövetkezeti kérdés általános elméleti alapvetését: *a lenini szövetkezeti tervet*, s ezzel a mezőgazdaság szocialista átalakításának elvi alapvetését is.

Lenin szövetkezeti terve konkrétan megmutatja, hogy a szövetkezetek, amelyek „a kapitalista állam keretében... kollektív kapitalista intézmények”, hogyan válhatnak a proletárdiktatúra révén hatalmas eszközzé a parasztság tömegeinek a szocializmus szellemében való átnevelésére, a szocialista építésbe való bevonására.

A lenini szövetkezeti terv éppen ezért új, fontos lépése volt a szocializmus egy országban való győzelméről szóló lenini elmélet megvalósításának. Alapul szolgált azoknak az ellenforradalmi elméleteknek szétzúzásához, amelyek a szocializmus egy országban való építésének lehetőségét kétségbe vonták, mert tagadták, hogy a hatalmat és a gazdaság parancsnoki magaslatait birtokló proletariátus bevonhatja a parasztság dolgozó tömegeit a szocializmus építésébe.

I.

Lenin — Marx és Engels tanításait továbbfejlesztve — konkrét útmutatást adott szövetkezeti tervében a szocializmus építésének tudományához és gyakorlatához. Sztálin elvtárs, a ma Leninje, továbbfejlesztette és új eszmékkel gazdagította a lenini szövetkezeti tervet, s a mezőgazdaság kollektivizálásának győzelmes útjára vezette a szovjet parasztságot, s ezzel minden ország számára, tehát a mi számunkra is megmutatta a falu szocialista átalakításának egyetlen útját.

Lenin, amikor szövetkezeti tervében megmutatja a szövetkezeteknek a proletárdiktatúrában betöltött hatalmas szerepét, egyszersmind mélyrehatóan elemzi a szövetkezetek szerepét a kapitalizmus viszonyai között. „Miért voltak a régi szövetkezeti úttörők tervei mind fantasztikusak?” — kérdezi Lenin. — Azért, mert Robert Owen és a többiek arról álmodoztak, hogy „a szocializmus a jelenlegi társadalmat békés úton át fogja alakítani, s nem számoltak olyan döntő kérdéssel, mint az osztályharc kérdése, a politikai hatalomnak a munkásosztály által való meghódítása, a kizsákmányoló osztály uralmának megdöntése”.

Valamennyi tőkésország példája bizonyítja, hogy a szövetkezet a kapitalizmusban — nem számítva az uralkodó osztálytól elfojtott néhány haladó kezdeményezést — eszköz a kizsákmányolás fokozására s a szocializmusba való békés belenövés hamis illuziójának terjesztése útján a tömegeknek a forradalmi útról való elterelésére.

A szövetkezetek szerepe elvileg megváltozik, amikor a proletarátus kivívta az államhatalmat, s hozzáfog a szocialista rend megteremtéséhez. Lenin szövetkezeti tervének alapja a proletárdiktatúra, a munkásosztályvezette munkás-paraszt szövetség. „... Most, amikor az államhatalom már a munkásosztályé, a kizsákmányolók hatalma megdőlt, s minden termelőeszköz ... a munkásosztály birtokában van” — írta Lenin — „... most joggal elmondhatjuk, hogy a szövetkezetek egyszerű növekedése ... számunkra azonos a szocializmus növekedésével...”

Lenin szövetkezeti terve különösen hangsúlyozza, mennyire szükséges, hogy a proletárium megtartsa a legfontosabb termelőeszközök tulajdonát. „A mi fennálló társadalmi rendszerünkben a szövetkezeti vállalatok... nem különböznek a szocialista vállalatoktól, ha... a termelőeszközök,

amelyekkel dolgoznak, az állam, vagyis a munkásosztály tulajdonában vannak.“ Ezt a lenini útmutatást továbbfejlesztve, Sztálin elvtárs kezdeményezésére létesítette a szovjet állam az állami gép- és traktorállomásokot, amelyek fontos támaszpontjai a szocialista államnak a parasztság megsegítésében, a mezőgazdaság szocialista átalakításában és a kolhoztermelés megszilárdításában.

Az állami gépállomások e lenini-sztálini útmutatás alapján váltak nálunk is — és minden szocializmus-építő országban — a mezőgazdaság szocialista útra való átvezetésének döntő eszközévé. Most pedig, amikor a Szovjetunió a szocializmus győzelmes fölépítése után sikeresen halad a kommunizmus felé, a mezőgazdaság fő munkaeszközeinek az állam tulajdonában való összpontosítása megkönnyíti a kommunizmusba való átmenet egyik döntő feltételének megvalósulását, a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelését, s ezzel az áruforgalomnak termékcsereivel való fokozatos fölváltását.

II.

A lenini szövetkezeti terv egyik leglényegesebb útmutatása a fokozatoság elvének érvényesítése a szövetkezeti mozgalom fejlesztésében. A szocializmusra, „az új rendre való átterést — tanítja Lenin — a lehető legegyszerűbb, legkönnyebb és a parasztoknak legérthetőbb módon“ kell megvalósítani. A szövetkezetek egyszerűbb formáiról a szövetkezés magasabb fokai felé való haladás során a paraszt lépésről lépésre megszokja a gazdasági ügyek társas intézését, s fölismeri a szocialista gazdaság előnyeit. A szövetkezetek egyszerűbb formái, a beszerző, értékesítő és fogyasztási szövetkezetek kiküszöbölik a közvetítő kapitalista elemeket a város és a falu áruforgalmából, összekötik az államosított ipart a paraszti gazdasággal, erősítik a szocialista ipar vezető szerepét, megkönnyítik a nagy-

részt kisárutermelő gazdaságokon fölépülő mezőgazdaság tervszerű állami befolyásolását. A szövetkezet legfejlettebb formája, a termelésre való szövetkezés pedig megteremti az alapot a szocialista ipar és a kisárutermelő parasz gazdaságok között lévő ellentmondás megszüntetésére, a parasztság szocialista átalakítására, s egyszersmind a falu kizsákmányoló elemeinek végleges leküzdésére. A lenini szövetkezeti terv egyebek közt azért rendkívül jelentős, mert a szövetkezetek minden formáját egységes rendszerbe foglalta, s megmutatta, hogy a szövetkezetek egyszerűbb formáin keresztül hogyan lehet a dolgozó parasztságot a szocializmushoz vezető útra irányítani, a szövetkezetek fejlettebb formáiba tömöríteni.

A szövetkezetek legegyszerűbb formái, a fogyasztási szövetkezetek a forradalom győzelmétől kezdve nagy szerephez jutottak. Fő feladatuk az új gazdasági politika bevezetéséig az egész lakosság ellátásának megszervezése volt. (Az állami kereskedelem szélesebbkörű fejlesztése csak a szocialista iparosítás és a tömeges kollektivizálás győzelme után, 1931-ben kezdődött.) Az új gazdasági politikára való áttérés idején Lenin a polgárháborúban szétz lált népgazdaság helyreállítása, a munkás-paraszt összefogás megszilárdítása, a város és a falu közt a vérkeringés megindítása és a szocialista iparosítás alapjainak megteremtése végett a szocialista építőmunka átmeneti formái közül legfontosabb láncszemnek a kereskedelmet jelölte meg. Ezidőben olyan szervezeti formát kellett találni, amely elősegíti az élénkülő piac állami szabályozását, s ugyanakkor a parasztság tömegeit fokozatosan bevonja a szocializmus építésébe. Lenin a tömeges szövetkezésben találta meg ezt a formát. A szövetkezetek fő formái ebben az időszakban a fogyasztási szövetkezetek és a beszerző és értékesítő funkciókat ellátó mezőgazdasági szövet-

kezetek voltak. Fő feladatuk a népgazdaság helyreállítása és a szocialista iparosítás időszakában az volt, hogy megszervezzék a falu és a város között az áruforgalmat, fokozatosan kiszorítsák az áruforgalomból a magánkereskedelmet, s a parasztság előkészítő iskolái legyenek a szövetkezés fejlettebb formájára, a termelőszövetkezetekre való áttérésben. A szövetkezek akkori jó munkája révén eszmélt rá a parasztság, hogy fölemelkedésének egyetlen útja a szövetkezés. Erőhető, hogy Sztálin elvtárs 1928-ban, a tömeges kollektivizálás küszöbén, amikor a Pártnak a kolhozok szervezésére irányuló felhívása mind nagyobb visszhangra talált a tömegekben, rámutatott, hogy a „szövetkezeti mozgalom széleskörű kifejlődése a falun előkészítette a parasztság hangulatában a kolhozok javára beállott fordulatot“.

A fokozatosság elve abban is kifejeződött, hogy amikor a szocialista iparosítás eredményei alapján a fejlettebb szövetkezeti formák, a termelőszövetkezetek szélesebb körben való megszervezésének is megérték a feltételeit, elinté a termelőszövetkezetek legelterjedtebb formája, a kolhoznál alacsonyabb fokú szövetkezeti típus, a föld közös megművelésére alakult társulás (a TOZ) volt.

Sztálin elvtárs, továbbfejlesztve Lenin szövetkezeti tervét, rámutatott, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakításának fő útja a kolhoz, a kolhozépítés legfőbb láncszeme pedig a szocializmus egész korszakában a kolhozok artel-típusa, mert ez összeegyezteti a kolhozparasztok egyéni érdekeit a szocialista társadalom közös érdekeivel. Amikor pedig a jobboldali opportunisták, a szocializmus építésének ellenségei, a kollektív gazdaságokat szembe akarták állítani a szövetkezetekkel, Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy „amíg nem volt kolhoz-tömegmozgalom, a szövetkezetek alsóbbrendű formái... alkották a főutat, amikor azonban megjelent a porondon a szövetkezetek magasabbrendű for-

mája, a kolhozforma, akkor az vált a fejlődés főútvárá“.

A Sztálin mutatta út nyitotta meg a Szovjetunió parasztsága előtt a jó módú, kulturált életet. A kolhozok révén fejlődött ki a Szovjetunióban a világ legnagyobb, legnagyobb mértékben gépesített és legmagasabb termelékenységu mezőgazdasága. Most is, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején, a lenini szövetkezeti terv fokozatossági elve ölt testet, amikor Sztálin elvtárs a kommunizmusba való átmenet előkészítésének egyik döntő feltételeként nem csupán azt a követelményt szabja meg, hogy a kolhoztulajdon az ösznépi tulajdon színvonalára emeljük, hanem azt is, hogy „a kolhozok és következőképpen az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján“ kell ezt a fejlődést megvalósítani.

Bár a kolhoz vált a fejlődés főútvárá, nem szűnt meg az egyszerű szövetkezeti formák szerepe sem, és a fogyasztási szövetkezetek a kolhozokat kiegészítő szövetkezeti formaként továbbfejlede a szocialista faluban. Most pedig a szovjet fogyasztási szövetkezet úgy segíti elő a kommunizmusba való átmenetet, hogy egyfelől felvásárló tevékenységével hozzájárul a termékfölöslegek mind jelentősebb részének az ösznépi tervezés általános rendszerébe való bekapcsolásához, másfelől — az állami kereskedelemmel együtt — olyan összekötő-elosztó apparátus megszervezéséhez a város és a falu közt, „amely alkalmas számbavenni és kielégíteni az egész ország szükségleteit városon és falun ugyanúgy, mint ahogy minden ember számbaveszi költségvetésében kiadásait és jövedelmét.“ (Sztálin.)

Mi is a lenini-sztálini szövetkezeti terv útmutatásait követjük népi demokráciánk szövetkezeti mozgalmanak építésében. A földreform végrehajtásával egyidejűleg megalakult beszerző és értékesítő szövetkezetek — a földművesszövetkezetek — kiinduló pontjai lettek az egész országra kiterjedő, a dolgozó parasztság széles

régeit átfogó szövetkezésnek. Ma már nincs falunk, amely ne ismerné a szövetkezeti bolt, a földművesszövetkezetek begyűjtő és felvásárló hálózatának előnyeit, a földművesszövetkezetekbe tömörült dolgozó parasztok százezreinek sokoldalú megsegítését a gépállomásokkal kötött gépi-munka szerződések, a termelési szerződések rendszerének kiszélesítése, a minőségi vetőmagellátás, az egyes speciális termelőágakban (szőlő-, dohánytermelés stb.) létesült egyéni termelők csoportjainak működése révén. A földművesszövetkezetek azonban nemcsak fontos kereskedelmi szervezetek a falu és a város áruforgalmában, hanem majdnem 1,5 millió falusi dolgozót átfogó tömegszervezetek is, amelyeknek iskoláján keresztül hatalmas dolgozó paraszttömegek kerültek egyre közelebb a társas gazdálkodás útjához.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk néhány éves tapasztalatai meggyőzően bizonyítják, hogy pártunk helyesen cselekedett, amikor a mezőgazdaság szocialista átszervezésének napirendtűzése idején — a fokozatosság elve szerint — a termelőszövetkezetek felé való átmenet meggyorsítása végett elsősorban azt a feladatot jelölte ki, hogy teremtsük meg a földművesszövetkezetekre épülő általános falusi szövetkezeteket, s kapcsoljuk össze bennük az értékesítési és fogyasztási tevékenységet a szövetkezeti termelés megszervezésének kezdeti formáival.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének jelenlegi szakaszában a termelőszövetkezetek fejlesztése vált szövetkezeti rendszerünk fejlődésének központi kérdésévé. A termelőszövetkezetek különböző formáinak helyes alkalmazása, a szövetkezeti gazdálkodás előnyeit a gyakorlatban bebizonyító, min aszerű termelőszövetkezetek fejlesztése vált a fokozatosság elvének alkalmazása során is főfeladatunkká.

Pártunk a fokozatosság elvéhez igazodott a termelőszövetkezeti csoportok ismeretes 3 típusának kialakításában. A fokozatosság elve jut kifejezésre ab-

ban is, hogy a jelenlegi fejlődési szakaszon a termelőszövetkezeti mozgalom legfejlettebb, és egyben főformáját képviselő III. típusú termelőcsoportok és az önálló termelőszövetkezetek a bevitt földterület után a fölosztható jövedelem 25%-áig terjedő földjáraadékat fizetnek a tagoknak, s a közös gazdálkodásba bevitt állatok és gazdasági felszerelések értékét is 1—4 évig terjedő részletekben megtérítik.

Ma már az ország szántóterületének majdnem 23 százalékát művelő, 5315 termelőszövetkezetben egyesült 445 000 dolgozó paraszt példája szemléltetően bizonyítja, hogy a mezőgazdasági termelés föllendítése, a falusi dolgozók életszínvonalának gyors emelése elválaszthatatlanul összefügg a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, a lenini szövetkezeti terv következetes megvalósításával.

III.

Nemcsak a fokozatosság elvének megvalósításában, hanem az önkéntesség érvényesítésében is a lenini szövetkezeti terv mutatja utunkat. Lenin a leghatározottabban az önkéntességre, a parasztságra gyakorlati példákkal való meggyőzésére tanított szövetkezeti tervében. „Csakis azoknak a társulásoknak van értékük, amelyeket a parasztok szabad elhatározásukból létesítenek és amelyek előnyéről a gyakorlatban meggyőződtek.” Ez a lenini tanítás tükröződik Lenin és Sztálin legjobb magyar tanítványának, Rákosi elvtársnak a falu szocialista fejlesztéséhez adott útmutatásában is: „A parasztság zöme csak a saját jó tapasztalata alapján, csak az általa ellenőrzött tapasztalatok alapján tér rá erre az útra. Meggyorsítani ezt a fejlődést csak a meggyőzés és a meggyőződés eszközével lehet.” A tsz-eknek a meggyőzés és a példa erejével való fejlesztése végett tűzte ki Rákosi elvtárs a falu szocialista építésének első és legfontosabb soronlévő feladatául a már működő termelőszövetkezetek megerősítését.

IV.

A lenini-sztálini szövetkezeti terv megvalósítása új szocialista termelőviszonyok megteremtését s a régi, kapitalista termelőviszonyoknak, a kizsákmányolók létaipjának megszüntetését jelentette, ezért vele szemben a kulákság a legelkeseredettebb ellenállást fejtette ki. A lenini-sztálini szövetkezeti terv a munkásosztály vezette dolgozó parasztság éles fegyverévé vált a kulákság ellen vívott harcban. Sztálin elvtárs a lenini szövetkezeti tervre támaszkodva részletesen kidolgozta s megvalósította a kulákság korlátozásának és a kulákság, mint osztály felszámolásának politikáját. Pártunk falusi politikáját is Lenin és Sztálin elvtársaknak az a tanítása vezérli, hogy a szocializmus építése a mezőgazdaságban szembetalálkozik az osztályvellenesség, különösen a kulákság, a kizsákmányolók legszélesebb rétegének ellenállásával. Termelőszövetkezeteink eddigi fejlődése is a kulákság egvire élesebb támadása közepette ment végbe. A falu szocialista átépítése, a termelőszövetkezetek győzelmes előrehaladása az osztályharc további kiéléződésére vezet.

A lenini-sztálini szövetkezeti terv, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének szovjetunóbeli tapasztalatai e téren is újat mutatnak nekünk: a dolgozó parasztság főtömegének a társas gazdálkodás útjára vezetésében döntő és elengedhetetlen feladat, hogy szívós politikai munkával, a kulákság elszigetelésével a kulákság gazdasági és politikai korlátozására vonatkozó rendszabályok következetes alkalmazásával végleg szembefordítsuk a dolgozó parasztságot a kuláksággal.

V.

A lenini szövetkezeti terv egyik sarkalatos tétele, hogy az államhatalom konkrét gazdasági segítséggel támogassa a szövetkezeteket. Lenin így fejtette ki e tételt szövetkezeti tervében: „Minden társadalmi rendszer csakis bizonyos meghatározott osztály pénz-

ügyi támogatása mellett jöhet létre. Most tudatában kell lennünk és a gyakorlatban kell érvényt szerezni annak, hogy ezidőszereint az a társadalmi rendszer, amelyet a szokottnál is nagyobb mértékben kell támogatnunk, a szövetkezeti rendszer.” Lenin, a szövetkezeti rendszer állami támogatását szorosán összekapcsolta a szövetkezetekben egyesült dolgozók öntevékenységével, amikor kifejtette, hogy „e támogatáson olyan szövetkezeti forgalom támogatását kell értenünk, amelyben a lakosság valóságos tömegei valóban résztvesznek”.

A lenini szövetkezeti terv végrehajtása során Sztálin elvtárs állandóan hangsúlyozta, hogy a szövetkezetek fejlődése csakis e kettős feltétel együttes érvényesülése esetén, a dolgozó parasztok öntevékenysége, valamint a párt és az állam szervezett segítsége, tervszerű irányító és fölvilágosító munkája alapján valósulhat meg.

Sztálin elvtárs az élmunkás kolhozparasztok I. országos kongresszusán rámutatott, milyen sokoldalúan támogatja a Szovjetállam a kolhozokat, s a következő követelményt állította a kolhozok tagsága elé: „Töltekek csak egyet várunk el: azt, hogy becsületesen dolgozzatok, a kolhoz jövedelmét a végzett munka arányában osszátok szét, kíméljétek a kolhoz tulajdonát... erősítsétek a kolhozokat és kergessétek ki a kolhozokból az oda beférkőzött kulákokat és kulák-támogatókat.”

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején a kolhozok hatalmas állami támogatása tükröződik a természetátalakítás nagyszerű művében, a mezőgazdaság mostani nagyfokú gépesítésének további jelentős fokozásában. Az új ötéves terv során 50 százalékkal emelik a gép- és traktorállomások majdnem egymilliárd traktort és egyéb munkagépeket magába foglaló gépállományát; a szántóvető munkákat 90—95 százalékkal, a különféle növényápoló és betakarító munkákat pedig 50—90 százalékkal gépesítik.

Igy szűnnek meg a lenini szövetkezeti terv végrehajtásának és továbbfejlesztésének eredményeként a város és a falu, a mezőgazdasági és az ipari munka lényeges különbségei.

Pártunk úgyszólván a fölszabadulás pillanatától kezdve híven követte a lenini szövetkezeti tervnek a szövetkezetek állami támogatására vonatkozó útmutatását, s a nagybirtok fölözthatalan vagyontárgyait, gépeit, ipari üzemeit, gazdasági épületeit, legelőit a földművesszövetkezeteknek juttatta. Amikor a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály a hatalom kizárólagos birtokosa lett, még bősegebbé vált ez a támogatás, s népgazdaságunk szocialista építésének fejlődése arányában egyre növekszik. Meggvőző erővel példazza ezt a gépállomások hálózatának fejlődése, amelynek eredményeként a mezőgazdaság az ötéves terv során 26 100 traktort és egyéb nagygépet, köztük 2600 arató-csépőgépet kap, de már az idén olyan ütemben növeljük a mezőgazdaság gépesítését, hogy a termelőszövetkezetek összes fontos talajmunkáit géppel végezhessek. Államunk száz- meg százmillió, rendszeres hitelnyújtással segíti elő a falu áruellátásában már jóformán kizárólagos szerepet betöltő szövetkezeti kereskedelem áruforgalmának zavartalan lebonyolítását. De, hogy az állam hatalmas támogatása még jobban segítse a kolhozok példájának nyomán fejlődő termelőszövetkezeteink és a szovjet fogyasztási szövetkezetek útját követő földművesszövetkezeteink fejlődését, következetesebben kell érvényesítenünk a lenini szövetkezeti tervnek azt a követelményét is, hogy a szövetkezeti tagság tevékenyebben

vegyen részt a szövetkezeti munkában, szüntelenül gyarapítsa a szövetkezetek eszközeit, növelje a növénytermelés és az állattenyésztés hozamát, következetesen alkalmazza a legfontosabb agrotechnikai rendszabályokat. Vessen nagyobb súlyt a munka jobb megszervezésére, a termelékenység növelésére, a munkafegyelem megjavítására. Védje a szövetkezet vagyonát, jólétének, fölemelkedésének alapját, az ellenség kártevéseivel szemben, ne tűrje a felelőtlen, hanyag gazdálkodást, biztosítsa az állam iránti kötelezettségek hiánytalan teljesítését.

„Az elmélet, mihelyt behatol a tömegekbe, anyagi erővé válik.” Ez a marxi tanítás ragyogóan beteljesült Lenin eszméinek példáján. A kolhozrendszer győzelme a Szovjetunióban a lenini szövetkezeti terv élő megtestesülése. A lenini-sztálini szövetkezeti terv igazát bizonyítja a szövetkezeti mozgalom virágzó fejlődése a fölszabadult, szocializmusépítő népi demokratikus országokban. A lenini-sztálini tanításokon alapuló szovjet példa megmutatja a tőkésországok és a gyarmatok dolgozó parasztságának, hogy elszakíthatja sorsát a fölbomló kapitalizmus sorsától, s a kapitalizmus megdöntésével a gazdasági fölemelkedés sose képzelt perspektívái nyílnak meg számára a társasgazdálkodásra való önkéntes szövetkezés útján.

A Sztálin elvtárs által továbbfejlesztett lenini tanítások helyes alkalmazása, a Szovjetunió támogatásával és testvéri segítségével párosulva, biztosítja, hogy a szocializmus a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás útján a mi falvainkban is győzni fog

Olvasóinkhoz!

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy azokat a szovjet cikkeket, amelyeknek végén zárójelben feltüntetjük a forrást (például: Voproszi Ekonomiki. 6. szám), az eredeti terjedelemhez képest többé-kevésbé rövidített formában közöljük lapunkban.

BÁCSKAI TAMÁS és GERŐ TAMÁSNE

A Magyar Népköztársaság 1953. évi költségvetése

A dolgozók minden országban nagy várakozással tekintenek a költségvetés parlamenti vitája elé. De a várakozás oka a kapitalista országokban merőben más, mint a kommunizmust építő Szovjetunióban vagy a szocializmus felé haladó népi demokratikus országokban.

A tőkésországokban a dolgozók szorongva várják az új költségvetést, mert megszokták, hogy az csak újabb terheket ró rájuk. Az Egyesült Államokban például évről évre nyomasztóbbá válik az adók terhe. Amerikai közgazdák számítása szerint 1952-ben az Egyesült Államok átlagos jövedelmű dolgozója csak május 19-étől kezdett önmagának keresni, mert január 1-e és május 19-e közti keresetét fölemésztették az adók. S 1953-ban az Eisenhower-kormány jóvoltából csak a helyzet további rosszabbodása várható. Az angol adófizetők kilátásai sem rózsásabbak, hiszen még Gaitskell, a volt Labour-párti pénzügyminiszter is kénytelen-kelletlen elismerte, hogy a költségvetés „siralmas gesztus, amely elvesz a szegénysorúaktól és ad a jómódúaknak.”

Hazánkban — éppúgy, mint a nagy Szovjetunióban és a testvéri népi demokratikus országokban — a költségvetés a következő esztendő munkaprogramja. A költségvetés számszerűen összefoglalja a népi államhatalomnak a dolgozók társadalma javára szolgáló összes intézkedéseit. Éppen ezért támaszkodhat itt a kormány a

költségvetés végrehajtása során a dolgozók munkalendületére, kezdeményezésére és lelkesedésére, mint aktív, eleven lendítőerőre. A kapitalista tábor országaiban ellenben a népek szervezett békeakarata mindinkább gátolja az agresszív, militarista költségvetések végrehajtását.

Az egymást követő francia kormányválságok egyik oka, hogy a nemzetgyűlésben is megnyilvánul a nép ellenállása a vietnami szennyes háborút finanszírozó, s a szovjetellenes agressziót előkészítő költségvetés ellen. A Pinay-kormány lemondását közvetlenül az okozta, hogy december 11-én a nemzetgyűlés elutasította 280 milliárd frankos adóemelési kérését. Ezt az adóemelést még a burzsoá pártok egy része sem merete megszavazni. S míg a népi demokráciákban és a Szovjetunióban a dolgozó nép saját jövedelméből, önkéntesen, nagyösszegű kölcsönöket nyújt államának, addig a francia nép megtagadta a hozzájárulást Pinay hosszúlejáratú kölcsönéhez, amelytől a kormány 600 milliárd frankos készpénzbevételt remélt, de a jegyzések összege ennek még egyharmadát sem érte el.

A költségvetés világosan kifejezi az állam jellegét. Már a költségvetési volumennek a nemzeti jövedelemhez viszonyított aránya megmutatja, hogy szocialista típusú államról van-e szó, mint a mi országunkban, ahol a gazdaság az állam kezében van, vagy pedig kapitalista országról, ahol az

állam a gazdaság (azaz a monopóliumok) alárendeltje.

A Magyar Népköztársaság költségvetése a nemzeti jövedelem jórésztét felöleli, mert nálunk az állami szocialista tulajdon az uralkodó, s így az állami vállalatok termelte nemzeti jövedelem javarészt állami jövedelemmé válik.

Nemzeti jövedelmünk évről évre nagymértékben emelkedett: 1950-ben például 20 százalékkal, 1951-ben 23 százalékkal, 1952-ben pedig még az aszály ellenére is 4,7 százalékkal növekedett. Egyidejűleg évről-évre nőtt általában a szocialista, különösen pedig az állami szektor részesedése a nemzeti jövedelem termelésében.

A szocialista szektor hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez már 1949 végén 53,8 százalékra rugott, 1950-ben csaknem 70 százalék volt, 1952-ben pedig az előző évi 76,5 százalékról 86,6 százalékra gyarapodott. A tőkés szektor 1949-ben még 20,6 százalékkal részesedett a nemzeti jövedelem termelésében, s ma már csupán 1,7 százalékkal. Érthető tehát, hogy az állami vállalatok fölhalmozásának legnagyobb részét magába foglaló költségvetés gyorsabb ütemben emelkedett, mint a nemzeti jövedelem.

Bevételek.

Vizsgáljuk meg, hogyan növekedett költségvetésünk bevételi oldala 1947—48-tól 1953-ig.

A magyar költségvetés bevételei

(milliárd forintban)

Év	Összeg	Az emelkedés százaléka
1947—48	7,57	—
1949	11,64	64,2
1950	21,1	98,0
1951	29,6	40,0
1952	43,0	44,0
1953	52,7	22,6

Ezzel szemben a nemzeti jövedelem a hároméves terv folyamán évenként körülbelül 32 százalékkal növekedett, az ötéves terv éveiben pedig mintegy 20 százalékkal. 1947—48 és 1953 között tehát a költségvetési volumen sok-

kal gyorsabb ütemben emelkedett, mint a nemzeti jövedelem. 1951 óta azonban az ütemkülönbség erősen csökken. Ez azzal magyarázható, hogy a korábbi években a tőkés szektor összezsugorodása miatt a költségvetési volumen nagyobb arányban nőtt, mint a nemzeti jövedelem. Ma már azonban a jelentéktelenné vált tőkés szektor további zsugorodása nem jelent észrevehető volumenemelkedést a szocialista szektor állami része, s így a költségvetés számára, a kisárutermelők szövetkezetekbe tömörülése pedig a szocialista szektor nem állami részét növeli, s így egyelőre nem járul hozzá a költségvetési volumen bővüléséhez. Sőt, mivel a szövetkezetbe lépő kisárutermelők jelentős adókedvezményekben részesülnek, ez a folyamat még bizonyos bevételkieséssel is jár, amelyet természetesen bőségesen ellensúlyoz az állami vállalatok bevételeinek emelkedése. A költségvetés növekedésének üteme tehát egyre inkább egybeesik a nemzeti jövedelem emelkedésének ütemével.

A költségvetés kihat az ország egész gazdasági életére. Különösen fontos körülmény, hogy a költségvetés bevételi többlettel, vagy pedig hiánnyal zárul-e. A tőkésországok háborús költségvetései állandóan és mindinkább növekvő hiánnyal zárulnak; ez végső soron fedezetlen papírpénz kibocsátására, a tömegeket sújtó inflációra vezet.

Az Egyesült Államok költségvetésének várható hiánya az 1952—53-as költségvetési év végére 14,4 milliárd dollár. Ezzel tovább duzzad az Egyesült Államok bankjegyforgalma. A *US News & World Report* című tőkés lap 1952 október 31-i száma ezzel kapcsolatban megjegyzi: „A dollár vásárlóereje a New Deal¹ korabeli vásárló-

¹ A New Deal a Roosevelt-kormány kísérlete volt, hogy az Egyesült Államokat kicserélje az 1929—33-as nagy gazdasági válságból. A munkások, farmerek, középrétegek, kiskereskedők súlyos nyomására Roosevelt tömegével szavaztatta meg a kongresszussal a törvényeket, amelyek főleg arra irányul-

erejének körülbelül felére zuhant. Ennek legfőbb oka, hogy a kormány az államháztartási hiány fedezése végett jelentékenyen növelte a bankjegyforgalmat“.

Nagybritannia költségvetési hiánya, mint a *Manchester Guardian* 1952 október 1-i száma írja, az 1952—53-as pénzügyi év első hat hónapjában 293 millió font volt. „A hiány fedezésére — írja a lap — a kormány a bankóprést veszi igénybe.“ Ennek következtében — mint az *Economist* 1952 szeptember 20-i száma is elismeri — állandóan növekszenek a létfenntartási költségek.

Franciaországban, amelyre az Egyesült Államok mind nagyobb hadikiadásokat kényszerít rá, az állandó költségvetési hiány egyre inkább fokozza az inflációt. 1951-ben a forgalomban lévő pénzmennyiség 21-szerese volt a háborúelőttinek, s ez katasztrófálisan csökkentette a frank vásárlóerejét. Jellemző adat, hogy az iparcikkek ára 1952 januárjáig a háborúelőttinek a 27-szeresére emelkedett.

Nálunk a költségvetés állandóan bevételi többlettel zárul, vagyis a bankjegyforgalmat nem növeli, hanem csökkenti. Már a stabilizációt követő 1948—49-es költségvetési évben néhány millió forintot tett ki a bevételi többlet, 1949-ben pedig 50, 1950-ben 83, 1951-ben mintegy 200, s 1952-ben 428 millió forintba rúgott. Az 1953. évi

költségvetés előirányzott bevételi többlete már 875 millió forint.

Kiegyensúlyozott államháztartásunk komolyan hozzájárul pénzünk érték-állandóságának, szilárdságának biztosításához. Bankjegyforgalmunk növekedése nem haladja meg, sőt el sem éri a termelés és az áruforgalom növekedését. 1949 óta a készpénznélküli forgalom kiterjesztése és a pénzügyi sebességének meggyorsítása révén jóformán változatlan a bankjegyforgalom, bár a termelés és az áruforgalom igen jelentősen növekedett. Forintunk árufedezete tehát hatalmasan megnőtt és egyre gyarapodik. Valutánk szilárdságát pedig éppen ez az árufedezet biztosítja. Szótlan elvtárs a szocialista valuta szilárdságának tényezőiről adott klaszszikus meghatározása vonatkozik forintunkra is, mert szilárdságának éppúgy, mint a szovjet rubelének, legfőbb biztosítéka „az állam birtokában levő hatalmas árutömeg, amely szilárd áron kerül az áruforgalomba... s ez a fedezet... reálisabb biztosítéka a valuta szilárdságának, mint bármilyen aranytartalék“. (*Sztálin.*) Pénzünk szilárdsága mérhetetlenül fontos, mind politikai és gazdasági, mind erkölcsi szempontból. A szilárd pénz a munkás-paraszt szövetség fontos pillére. Dzerzsinszkij elvtárs mondotta: „szilárd valutánk a munkások és parasztok szövetségének záloga..., amely biztosítja e szövetség virágzását“. (*Dzer-*

gazdasági túltermelés megszüntetése; f) a föld- és házbirtoknak kényszerárverések elleni megvédése; g) munkaalkalmak teremtése, a tömegek vásárlóképeségének növelése közmunkák indításával; h) minimális segély biztosítása a munkanélkülieknek.

A New Deal pénzügyi fedezetének előteremtése végett a kormány a háborúelőtti években költségvetési deficitpolitikát folytatott, s 16 milliárd dollárral növelte az államadóságot.

Az új ciklikus válság kibontakozása 1937-ben bebizonyította, hogy a kapitalizmus bajai sem New-Deal-ek, sem egyéb „csodareceptek“ segítségével nem gyógyíthatók ki, hanem csak a tőkésrendszer megdöntése nyomán szüntethetők meg: (W. Z. Foster. Az amerikai földrész rövid politikai története nyomán.)

tak, hogy megerősítsék a tőkésrendszert, meggyorsítsák a kilábalást a válságból és megakadályozzák az ipari válságok visszatérését. Varga Jenő megállapítása szerint „a New Deal elsősorban arra törekedett, hogy a farmereket és a munkásokat visszatartsa a forradalmi tömegmegmozdulásoktól“. Módszere az államkapitalizmus kifejlesztése volt. Elgondolása J. M. Keynes ismert angol burzoá közgazda „elméletén“ alapult. A New Deal konkrét gazdasági céljai a következők voltak: a) a megingott pénzügyi és bankrendszer talpraállítása; b) a megbénult üzleti életnek nagy kölcsönökkel és támogatással való fölélnkítése; c) a nagytőkések tőkebefektetésekre ösztönzése; d) inflációs irányzatok érvényesítésével az alacsony árak fölémlése; e) a vetésterület korlátozásával és a termés megsemmisítésével a mező-

zsinszkij. Válogatott beszédek és cikkek. 297. lap. Szikra. 1951.) A szilárd pénz erősíti a város és falu piaci kapcsolatait, s egyúttal nagy ösztönzője a többtermelésnek mind az iparban, mind a mezőgazdaságban, s nagy csapás a kulákokra, tőkés elemekre, mert megakadályozza a spekulációt. Népünk jogosan bizik a forintban, s ez a bizalom fejeződik ki abban, hogy a takarékbetétállomány egy esztendő alatt 28,7 százalékkal növekedett.

★

Költségvetésünk bevételi előirányzata 52 739 millió forint. Ez 22,6 százalékkal több mint 1952-ben. A nagyarányú bevételemelkedést a népgazdasági terv hiánytalan végrehajtásával, a fölhalmozás forrásainak bővítésével és a szigorú takarékoság követelményeinek érvényesítésével teljesen biztosítani tudjuk.

Ha költségvetésünk bevételi oldalát összehasonlíttuk a Szovjetunió költségvetési bevételeivel, az egyes bevételi tételek alakulásában azonos irányzatot, sőt hasonló arányokat is fedezhetünk föl.

Az összes bevételek megoszlása bevételi nemek szerint

	Szovjetunió		Magyarország	
	1951	1952	1952	1953
	e l ő i r á n y z a t			
Összes bevételek	100	100	100	100
Ebből:				
Forgalmi adó	53,6	51,1	60,5	52,6
Nyereségbefizetés	10,5	12,1	11,2	16,9
A lakosság adói	9,4	9,3	10,0	8,0
Államkölcsön	7,3	8,3	2,1	3,2
	80,8	80,8	83,8	80,7

Ennek a mindenképp örvendetes hasonlóságnak az a magyarázata, hogy az iparban, a közlekedésben és a kereskedelemben döntővé vált, s a mezőgazdaságban is tért hódított a szocialista szektor, hogy népgazdaságunkban már a szocialista tulajdon az uralkodó, s 1,7 százalékra csökkent a tőkészeket részesedése a nemzeti jövedelemben. Az állami költségvetés ílymódon szocialista államunk legfőbb

eszközévé vált a nemzeti jövedelem újraelosztására. Az állami vállalatok fölhalmozása, amely a népgazdaság fölhalmozásának döntő része, nálunk is úgynevezett „kétszatornás rendszerben“ kerül az állami költségvetésbe, s a költségvetési akkumuláció legjelentősebb forrása. A lakosságtól származó adó- és egyéb bevételek másodlagos, kiegészítő jellegűek — ellentétben a tőkésállamok költségvetésével, amelynek fő bevételi forrásai a dolgozókra nehezedő adók. A költségvetés a tőkésországok dolgozói pótlólagos kizsákmányolásának eszköze, amely a munkások, alkalmazottak, dolgozó parasztok inflációval is csökkentett nyomorúságos reáljövedelmének újabb meg újabb hányadát szivattyúzza át a milliárdosok páncélszekerényébe.

Költségvetésünk bevételi oldalának szerkezete — a szocialista tulajdonnak népgazdaságunkban elfoglalt uralkodó helye folytán — a Szovjetunió és hazánk társadalmi-gazdasági fejlettségének különbségei ellenére erősen hasonlít tehát a szovjet költségvetéséhez. A különbségek — mint később látni fogjuk — sokkal inkább megmutatkoznak a költségvetés kiadásainak megoszlásában.

A fő bevételi nemek — a forgalmi adó, a nyereség, a lakosság adói és az államkölcsön — együttesen az összes bevételeknek kereken 80 százalékát teszik ki mind a Szovjetunió 1951. és 1952. évi költségvetési előirányzatában, mind a mi 1953. évi költségvetési előirányzatunkban.

A fő bevételi nemek részesedése az összes bevételekben 1952. évi költségvetésünkben még jóval nagyobb volt — pontosan 84 százalék. A csökkenés egészséges jelenség, mert főoka: a termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődésével együttjáró egyéb bevételek növekedése. Csaknem kétszeresre emelkedtek a szövetkezetek befizetései, s új bevételként jelentkezett a szövetkezeteknek nyújtott hosszú- és középlejáratú kölcsönök visszafizetése.

A fő bevételi nemek közt is a legjelentősebb a forgalmi adó és a nye-

reségbefizetés. Együttes összegük 1953. évi költségvetési előirányzatunkban 69 százalék. Itt is azt az irányzatot látjuk, amely a Szovjetunió költségvetését már évek óta jellemzi: a forgalmi adó aránya csökken, a nyereségbefizetés nő. Ennek oka, hogy az önköltségcsökkentésből eredő felhalmozási többlettel már nem növeljük a következő év forgalmiadóját, mert ez tervezési és adminisztrációs szempontból célszerűtlennek bizonyult mind a vállalatok, mind a felsőbb népgazdasági szervek számára. A nyereség évenkénti „forgalmiadósítása” ugyanis folyton változtatja a tervezés és a számvitel alapjául szolgáló forgalmi adónélküli árat. Ez a felhalmozási többlet tehát a vállalati nyereséget növeli, s így a költségvetésben a nyereségbefizetésnek a forgalmiadóhoz viszonyított arányát is emeli. E rendszernek az az előnye, hogy a nagyobb összegű nyereségből a vállalatoknál is nagyobb összeg maradhat, s ez lehetővé teszi, hogy a beruházásoknak és a forgóalapfeltöltésnek mind jelentősebb részét saját eszközeikből fedezzék. (A Szovjetunióban a költségvetésből finanszírozott beruházások 1950-ben az összes beruházásoknak 79 százalékát tették ki, 1952-ben már csak 69 százalékát.) Ez a gyakorlat természetesen növeli a vállalatok anyagi érdekelttségét, s erősíti az önálló elszámolás rendszerét.

A lakosság adóbefizetései és az államkölcsonök viszonyában is a szovjet költségvetésével azonos irányzatot figyelhetünk meg: az államkölcsonök aránya nő, az adóbefizetéseké csökken. Az adók hányada a költségvetés bevételeiben azért csökken, mert az adóbefizetések a lakosság jövedelmeivel arányosan növekszenek, a költségvetés volumenének növekedése ellenben nagyjából a nemzeti jövedelem növekedésével arányos. De az egész nemzeti jövedelem általában gyorsabban növekszik a lakosság jövedelménél, a lakosság által fizetett adók súlya a költségvetési bevételek közt tehát csökken. Az államkölcsonök súlyának

növekedése a dolgozók reáljövedelmeinek, megtakarításainak emelkedését, a dolgozó nép fokozódó öntudatát, növekvő erkölcsi-politikai egységét jelzi.

Ha azonban a lakosság adóbefizetéseit tüzetesebben megvizsgáljuk, lényeges különbséget látunk. A szovjet költségvetésben csak hányaduk csökken, de abszolút összegük emelkedik, nálunk ellenben idén összegük is csökken, minthogy a bérből és fizetésből élők és a dolgozó parasztság reáljövedelmeinek növekedését ideig-óráig még ellensúlyozza a tőkészek gyors ütemű zsugorodása. Atmenetileg ugyanígy hat a szövetkezeti mozgalom fejlődése is: a mezőgazdasági és a kisipari termelőszövetkezeti tagok ugyanis jelentős adókedvezményben részesülnek. Mindezek folytán a lakosságtól eredő adóbevételek abszolút összege 1953-ban — a bérből és fizetésből élők, valamint a dolgozó parasztságok reáljövedelmének jelentős emelkedése ellenére is — kisebb lesz, mint 1952-ben volt.

1953-ban adórendszerünk még hasonlóbbá válik a Szovjetunióéhoz, amely nemcsak egyszerűbb, áttekinthetőbb a miénknél, hanem a kereső tevékenység egyes formához is sokkal jobban alkalmazkodik. A lakosság adóiból eredő bevétel jelentős részét mint úgynevezett szabályozó bevételt a helyi tanácsok kapják, ha a tanács és intézményei saját bevételeikből és a helyi vállalatok nyereségéből nem tudják fedezni kiadásait. Ez a tanácsokat érdekeltté teszi a területükre előírt bevétel biztosításában.

Kiadások

1953. évi költségvetésünk kiadásainak összege 51 864 millió forint, vagyis 21,8 százalékkal több, mint tavaly. Ez a növekedés népi demokratikus államunk feladatkörének komoly bővülését mutatja.

A bevételi oldal vizsgálatakor minden tekintetben azonos irányzatokat, sokszor számszerűen is azonos arányokat találunk a Szovjetunió és

hazánk költségvetésében, de a kiadási oldal szerkezetében már lényeges különbségek mutatkoznak.

Elsősorban az a különbség, hogy a népgazdaságra fordított kiadások nagyobb súllyal szerepelnek 1953. évi költségvetési előirányzatunkban, mint a Szovjetunió 1952. évi költségvetésében. A különbség valójában kisebb, ha bizonyos csoportosítástechnikai különbségeket kiküszöbölünk. Az ezután még mindig fennmaradó különbségnek az az oka, hogy a szocializmus megalapozásának szakaszában törvényszerű a népgazdasági kiadások nagyobb aránya a költségvetési kiadásokban. (Hasonló körülmények közt, 1931-ben, az első ötéves terv utolsóévi évében a népgazdaságra fordított kiadások a Szovjetunió összes kiadásainak 64 százaléka rá rúgtak.)

Kiadásaink előirányzásakor fokozottan érvényesítettük a takarékoságot.

A beruházásokkal való takarékoság fontos módszerére tanít bennünket az SzKP XIX. kongresszusa. A kongresszus igen behatóan foglalkozott a termelőkapacitás jobb kihasználásával. Szaburov elvtárs így beszélt erről a kérdésről: „Az ötéves tervben kitűzött feladatok teljesítésének az ipari termelésben igen fontos feltétele, hogy a haladó normák alkalmazása révén és a gépi berendezések teljes kihasználását akadályozó vállalati szűk keresztmetszetek minél gyorsabb megszüntetésével a legteljesebben kihasználjuk a termelőkapacitásokat.“ Mi erről még nem gondoskodunk kellően. Előfordul, hogy egyes vállalatok a kapacitás jobb kihasználása helyett új beruházást kérnek. Pedig sokhelyütt jobb szervezéssel, a termelés egyenletesebbé tételével, s a termelőeszközök ezzel összefüggő jobb kihasználásával beruházások nélkül is szép eredményt érhetünk el. Egyes gyárakban pusztán üzemszervezési intézkedésekkel évi 10—12 százalékos termelésemelkedés érhető el. Ezen a téren sok még a tennivalónk.

Rendkívül fontos feladat a beruházásoknál tapasztalható pazarlás meg-

szüntetése. Pártunk kezdeményezésére már 1952-ben beruházás-megtakarító mozgalom indult. Méginkább növekszik e mozgalom jelentősége 1953-ban, amikor a tavalyinál körülbelül 23 százalékkal több beruházást kell végrehajtanunk.

Gerő elvtárs a takarékoság kérdéséről szólva élesen fölvetette egyebek közt a forgóeszközcsökkentés kérdését. A költségvetés forgóalapjuttatási előirányzatának összegei arra szorítják a vállalatokat, hogy fölösleges készleteikről lemondjanak, s a forgóeszközök forgási sebességét meggyorsítsák. Ezzel egész népgazdaságunkban körülbelül két és fél milliárd forint értékű készletet szabadíthatunk föl. 1953. évi költségvetésünk nagy lendítőerőként hat az igazgatási költségek csökkentésére és a fölöslegesen felduzzasztott létszámok apasztására is. Világosan kitűnik ez az igazgatási kiadások hanyadának csökkenéséből.

Térjünk rá költségvetésünk kiadási oldalának részletesebb elemzésére. 1953. évi költségvetési kiadásaink megoszlása a következő:

A kiadás neve	összege millió forintban	az összes kiadások százaléká- ban
népgazdaság	31,721	61,2
(ebből beruházás)	19,019	37)
szociális-kulturális	9,517	20,8
honvédelem	7,381	14,2
igazgatás	2,004	3,8

Népgazdasági kiadásainknak a II. pártkongresszus határozatai értelmében biztosítaniuk kell az ipar gyors-
ütemű fejlesztését. Hogy a szocialista iparosítás követelményeinek megfelelően különösen gyorsan fejlődjék az alapanyagipar, hogy biztosíthassuk továbbá a gépgyártásnak és a nehézipar egyéb ágainak a tervben megszabott jelentős fejlődését; az 1953. évi költségvetés 11,4 milliárd forintot irányoz elő, azaz az összes ipari tárcák költségvetési kiadásainak 85 százalékát szánja nehézipari miniszté-

riumaink feladatainak finanszírozására.

Ennek az összegnek zömét a nehézipar beruházásaira fordítják. Ötéves tervünk büszkeségének, a Sztálin Vasműnek egyes üzemrészei — így az I. számú nagyolvasztó, a kokszoló, a Martin és az erőmű — 1953-ban már megkezdik működésüket. A kohászati minisztérium 2460, a bánya- és energiaügyi minisztérium 2450, a vegyipari minisztérium 1600, az építőanyagipari minisztérium 630 millió forintos beruházási előirányzata mutatja, hogy költségvetésünk hatalmas összegeket szán a kohászat, a szénbányászat, az energiatermelés, az ásványolajtermelés, a timföld- és alumíniumipar, a cementipar és a többi alapanyagipar állóeszközeinek növelésére.

A népgazdaság összes beruházásainak 8,3 százaléka a gépgyártás fejlesztését szolgálja. 1953-ban olyan nagyjelentőségű üzemek kezdik meg működésüket, mint a Debreceni Gördülőcsapágygyár és a Soroksári Vasöntőmű. Jelentős összegeket fordítunk olyan vas- és gépipari nagyüzemeink újjáalakítására, mint például a Ganz Vagongyár, a MÁVAG, a Beloianniszy gyár, a Gheorghiu-Dej hajógyár, a Győri Vagongyár. A gépgyártás termelésének mintegy 30 százalékos növekedése biztosítja, hogy egész iparunkat mind nagyobb mértékben elláthassuk korszerű technikával, hogy mezőgazdaságunknak a szocialista átszervezéshez szükséges gépek ezreit adhassuk, s hogy a külkereskedelemben növelhessük az ipari export súlyát.

Nehézipari minisztériumaink költségvetése 180 millió forintot irányoz elő tudományos kutatásokra, 90 millió forintot ipari technikumok, egyetemek, különféle tanfolyamok fenntartására, hogy biztosíthassuk üzemeinkben a fejlett technika alkalmazását, s kielégíthessük iparunk rendkívül gyorsan növekvő kaderszükségletét.

Az ipar — elsősorban a nehézipar — gyorsütemű fejlesztése mellett az 1953. év másik fő feladata a *mezőgazdaság fejlesztése*, a mezőgazdaság szocia-

lista szektorának további erősítése. A fejlett agro- és zootechnikai módszerek következetes alkalmazásával, a talajerő fokozásával, az öntözött területek növelésével kell biztosítanunk a mezőgazdasági termelés lényeges növelését, hogy fedezhessük a lakosság zavartalan élelmiszerellátását, iparunk gyorsan növekvő mezőgazdasági nyersanyag-szükségletét és a külkereskedelem mezőgazdasági exportigényeinek kielégítését.

A földművelésügyi minisztérium és az állami gazdaságok és erdők minisztériuma költségvetési előirányzatai hozzájárulnak a mezőgazdaság szocialista szektorának erősítéséhez, az egész mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez. A két mezőgazdasági minisztérium költségvetésében a gépállomások, valamint az állami gazdaságok és erdők beruházásaira előirányzott 22 milliárd forintot meghaladó összeg fölül 950 millió forint közép- és hosszúlejáratú hitelt nyújtunk termelőszövetkezeteinknek beruházási célokra.

Gépállomásaink 1953-ban az új gépek ezreit kapják, s így lehetővé válik, hogy termelőszövetkezeteinkben az összes fontos talajmunkákat — a mélyszántást, a vetőszántást, a tárcsázást — gépi erővel végezzük el. Az állami gazdaságok gépállománya olyan mértékben növekszik, hogy az aratást 95 százalékban, a sorközi művelést pedig 88 százalékban gépi munkával fogják elvégezni.

A mezőgazdaság nagyfokú gépesítése hozzájárul a terméshozam növeléséhez, s parasztságunkat, állami gazdaságaink dolgozóit mind nagyobb mértékben mentesíti a nehéz testi munka fátalmaitól.

Az idei aszályos év tapasztalatai alapján jóval nagyobb összegeket fordítunk az öntözés fejlesztésére. A Tiszalöki Duzzasztómű és a Keleti Főcsatorna építésén kívül a költségvetés beruházási előirányzatai biztosítják, hogy az öntözött terület 1953-ban 56 százalékkal növekedjék.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése szükségessé teszi, hogy állami gazdaságaink és termelészövetkezeteink részére igen nagy számban képezzünk mezőgazdasági szakembereket. A két mezőgazdasági tárca oktatásügyi kiadásai ezért oly hatalmas összegűek: megközelítik a 300 millió forintot. A mezőgazdasági technikumoknak, az állandó jellegű mezőgazdasági szakiskoláknak, a mezőgazdasági főiskoláknak és egyetemeknek 1953-ban mintegy 30 000 hallgatójuk lesz. Emellett különféle — főleg termelészövetkezeti — tanfolyamokon 40 000-nél többen sajátítják majd el az élenjáró agro- és zootехnikai ismereteket.

Az 1953. évi költségvetés a gépesítés előmozdításával, a mezőgazdasági tudomány és szakoktatás támogatásával, az állategészségügy fejlesztésével szilárd anyagi alapot teremt a mezőgazdaság feladatainak megoldásához és a mezőgazdaság szocialista átépítéséhez.

Az ipari és mezőgazdasági termelés jelentős növekedése fokozott feladatokkal ró a közlekedésre. Ezért a költségvetés a tavalyinál 60 százalékkal nagyobb összeget biztosít a vasút beruházásaira, jelentősen fejleszti a gépkocsiközlekedést és a keskenynyomtávú gazdasági vasúthálózatot.

Költségvetésünk több mint 750 millió forintot szán a könnyűipari, az élelmiszeripari és a begyűjtési minisztérium költségvetésében a lakosság jobb ellátását biztosító beruházásokra. Mintegy 200 millió forintot költ a belkereskedelmi minisztérium a szocialista üzlethálózat továbbfejlesztésére, új üzletek, áruházak, szállók, éttermek, stb. építésére és berendezésére. Jelentősen növekedtek a minisztériumok költségvetéseiben a minőség javítására és ellenőrzésére, könnyű- és élelmiszeripari kutatóintézetekre és a káderképzésre előirányzott összegek.

Az állami kiskereskedelmi forgalmat 1953-ban 13,5 százalékkal, a szövetkezetek áruforgalmát 12 százalékkal emeljük, hogy biztosíthassuk a lakos-

ság fokozott élelmiszer- és iparcikkellátását, s anyagi életszínvonalának további emelését.

A tokésállamokban mindennek homlokegyenest az ellenkezőjét láthatjuk. A nem fegyverkezési célokat szolgáló kiadások amúgyis csekély összeget a lehetetlenségig megnyírbálják; az Egyesült Államokban például a polgári építkezésre fordított összegeket 203 millió dollárral csökkentették, Anglia 40 százalékkal szorította le az ártamogatások összegét, s emiatt a kenyér 25, a hús 27 százalékkal drágult.

Az 1953. évi költségvetés megteremti dolgozóink további kulturális fölemelkedésének anyagi feltételeit. Oktatásra, kulturális és népművelési intézményekre, a tudomány fejlesztésére az 1952. évi 2863 millió forint helyett 3160 millió forintot, tehát 26,1 százalékkal többet irányoz elő.

Az alsófokú oktatás kiadásainak 92 százalékát, a középfokú oktatásának 58 százalékát a helyi tanácsok költségvetése irányozza elő. Ez is mutatja, hogy a helyi tanácsoknak kulturális területen is nagyok a feladataik. A középfokú és felsőfokú oktatásban mindinkább tért hódít a szakosítás. A gazdasági és egyes más minisztériumok is egyre több saját felügyeletük alá tartozó közép- és főiskolával rendelkeznek. Ez teszi lehetővé, hogy saját területük szakemberszükségletét önmaguk biztosítsák.

Tanfolyamok fenntartására 361 millió forint az előirányzat. Ez az összeg javarészt a felnőtt lakosság képzését szolgálja.

A kultúra mindinkább egész népünk közkincsévé válik. Kulturális célokra 3,6 milliárd forintot költünk: 3 milliárdot oktatásra, 600 milliót pedig népművelési célokra és tudományos kutatásra; ez is mutatja, hogy államunk milyen jelentős összegekkel támogatja kultúrforradalmunk további kibontakozását. Hazánkról is szólnak ma már a nagy Lenin szavai: „Most a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya a nép közkincsévé válik, s mos-

tantól fogva az emberi elme és géniusz sohasem lesz az erőszak eszközévé, a kizsákmányolás eszközévé“.

Magyarországon — ahol a legnagyobb művészek sorsa olyan volt, mint József Attiláé, aki keserűen vetette papírra: „Két naponként csak egyszer ettem és gyomorhajos lett belőlem“, a nép írói, művészei ma a legnagyobb anyagi támogatásban és erkölcsi megbecsülésben részesülnek. De komoly anyagi támogatás és erkölcsi megbecsülés jut osztályrészül a nevelőknek, a pedagógusoknak is. Ez a legutóbbi fizetésrendezésekben is kifejeződött.

Az Egyesült Államok militarista költségvetése a kiadásoknak mindössze 0,3 százalékat szánja az iskolák támogatására. Az amerikai monopolistáknak nem művelt és szakképzett dolgozók, hanem ostoba, műveletlen, mindenre kapható fasiszta pribékek, gyermekei és anyáikat gyilkoló zsoldosok keltenek. Ezért lenézett személy az Egyesült Államokban a tanító, akinek fizetése a gazdag Michigan államban kevesebb, mint az utcaseprőé, 30 államban pedig, mint az állami intézmények takarítónőjéé. (Lásd: Robert Little amerikai politikus *A tanítók fizetése nemzetünk szégyenfoltja* című cikkét.)

A költségvetés 5,9 milliárd forintos szociális és egészségügyi előirányzata lehetővé teszi, hogy tovább bővítsük kórházaink és rendelőintézeteink hálózatát, 37 százalékkal növeljük a szakorvosi rendelőórákat, gondoskodjunk az üdültetés, a szanatóriumi ellátás kiszélesítéséről. Új kórházakat és rendelőintézeteket építünk Sztálinvárosban, Salgótarjánban, Diósgyőrött, Szolnokon, Ajkán.

A társadalombiztosítási szervek költségvetési előirányzatának jelentős emelkedése nemcsak a biztosítottak létszámának emelését, hanem az egy főre eső szolgáltatások értékének növelését is lehetővé teszi.

Az egészségügyi kiadások közt a fejlesztés mértéke az anya- és gyermekvédelmi kiadásoknál a legnagyobb.

1953-ban a tavalyihoz képest 72 millió forinttal többet fordítunk ilyen célokra. A bölcsődei férőhelyek száma 5400-zal nő, s a szülőotthonok hálózata is jelentősen kibővül.

Az Egyesült Államokban, ahol garasokat költenek egészségügyre, a sorozásra kerülőknek mintegy 30 százaléka (kb. 5 millió 18—37 év közti ember) leromlott egészségi állapota miatt alkalmatlannak bizonyult katonai szolgálatra. Ezenfelül pedig további másfél millió embert kellett szolgálatba lépés után ugyanilyen okból fölmenteni. Truman 1948. évi kongresszusi jelentése szerint pedig: „10 millió azoknak a száma, akik életük különböző időszakában lelkibetegségük miatt kórházi gyógykezelést igényelnek; az elmebeteg foglalkoztatja el a kórházi ágyaknak több mint a felét“.

Jellemző az Egyesült Államok egészségügyi helyzetére, hogy 40 millió iakos, azaz Magyarország lakosságának több mint négyszerese él olyan területen, ahol nincs állami egészségügyi ellátás.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen kém- és diverzánstevékenységre százmillió dollárokat költenek; ugyanakkor Truman természetesen tekinti, hogy a „lakosság nem képes megfizetni a drága orvosi ellátást“.

Költségvetésünkben az *igazgatási kiadások* hányada, államigazgatási feladataink növekedése ellenére, az 1952. évi 4,3 százalékról 1953-ban 3,8 százalékra csökken. De itt is nagyok még a megtakarítási lehetőségek. Erre Rákosi elvtárs legutóbbi országgyűlési beszédében is fölhívta a figyelmet.

Ötéves tervünk nagyszerű céljai, a dolgozó népünk anyagi, kulturális és szociális életkörülményeinek további javítását célzó intézkedések nem épülhetnek szilárd talajra, ha nem gondoskodnánk békés építőmunkánk, nagyszerű vívmányaink védelméről. Az imperialista tábor esztelen fegyverkezési hajszája, a koreai agresszió kiszélesítésére irányuló kísérletek, Tito bandájának provokációi arra figyelmeztetnek,

hogy szüntelenül erősíteniünk kell néphadseregünket, államvédelmi szerveinket. Fegyveres erőink jobb felszerelésére a Honvédelmi Minisztérium és az Államvédelmi Hatóság költségvetésében az összes kiadásoknak 14,2 százalékát fordítjuk. Ez is bizonyítja békepolitikánkat, hiszen az agresszív Egyesült Államok költségvetési kiadásainak csaknem 80 százaléka a közvetlen katonai kiadás.

A költségvetés kiadási oldalának vizsgálatakor nem hanyagolhatjuk el azt a kérdést sem, hogy milyen súlyal szerepelnek a *helyi tanácsok* állami költségvetésünkben. Az állami feladatok megoldásához szükséges pénzügyi fedezetet ugyanis annak az államhatalmi szervnek a költségvetésében kell előirányozni, amelyre a feladat megoldása hárul. Ezért a költségvetési kiadások megoszlása az államhatalom központi és helyi szervei közt egyzersmind az állami feladatoknak e szervek közt való megoszlását is tükrözi. Államrendszerünk demokratizmusának világos bizonyítéka, hogy a korábban központosított állami feladatok mind nagyobb részének megoldása hárul helyi tanácsainkra, amelyek a dolgozók tömegeinek bevonásával, az állandó bizottságok, s ezek aktívahálózatának mozgósításával oldják meg feladataikat. Elsősorban a szociális és kulturális munka területén bővül folytonosan a helyi tanácsok tevékenységi köre. Ennek megfelelően 1953. évi költségvetésünkben az óvodákra előirányzott kiadások 97,8 százaléka, az alsófokú oktatás kiadásainak 90,8, a középfokú oktatás kiadásainak 57,0 százaléka a helyi tanácsok költségvetésében szerepel. Ugyanígy a kórházak és klinikák kiadásainak 58,7 százaléka, a rendelőintézetek kiadásainak 96 százaléka, az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi kiadásoknak pedig 81,6 százaléka a helyi tanácsok költségvetésében van előirányozva.

Szocialista államrendszerünket azonban nemcsak a demokratizmus, hanem a centralizmus elvének érvényesülése is jellemzi. A gazdasági és politikai

szempontból legdöntőbb állami feladatok megoldása tehát az államhatalom központi szerveire hárul, s így e feladatok pénzügyi fedezetét is a központi szervek költségvetésében irányozzuk elő. 1953. évi költségvetésünkben a népgazdasági kiadásoknak 96,5 százaléka és a honvédelmi kiadások teljes előirányzata a központi szervek költségvetésében szerepel. Lényegében elmondhatjuk tehát, hogy 1953. évi költségvetési kiadásainknak az államhatalom központi és helyi szervei közt való megoszlása megfelel a szocialista államra s következésképp a szocialista költségvetésre is jellemző demokratikus centralizmus elveinek.

A Szovjetunió és a mi költségvetésünk összehasonlításakor azonban azt láthatjuk, hogy az 1952. évi szovjet állami költségvetésből az összes kiadásoknak 25 százaléka a helyi szovjetek költségvetésében szerepel, a mi 1953. évi költségvetésünkben pedig ez az arány még csak körülbelül 9 százalék. Ebből is világosan kitűnik, hogy népi demokratikus államrendünk továbbfejlesztése végett még igen sok feladatot kell megoldanunk a helyi tanácsok vonalán is.

Tanácsapparátusunk további megszilárdítása, a szervezeti és káderproblémák megoldása, a tanácsapparátusban dolgozók politikai és szakmai tudásának emelése szükséges ahhoz, hogy állami feladataink mind nagyobb részét fokozatosan átadhassuk a helyi tanácsoknak.

Az 1953. évi költségvetés szerkezete

Az állami vállalatokat és szerveket kétféle finanszírozási rendszerben látja el saját eszközökkel a szocialista állam. Az önálló elszámolás rendszerében működő vállalatok csak gazdálkodásuk tiszta eredményével kapcsolódnak az állami költségvetéshez, folyó kiadásait saját bevételeikből fedezik. (Ez az úgynevezett nettó-rendszer.) Az államigazgatási, szociális és kulturális szervek viszont általában minden kiadásukat költségvetési kiutalásból

fedezik, s minden bevételüket befizetik a költségvetésbe. (Ügynevezett bruttó-rendszer.)

1953-ig a kétféle finanszírozási rendszer költségvetésünkben külön-külön két elkülönített részként szerepelt. A pénzügyminisztérium szervezeti fölépítésében is megmutatkozott a két rendszer különállása: a két területtel külön főosztályok foglalkoztak. A különállásnak és a szervezeti elválasztásnak az volt az oka, hogy szocialista költségvetésünk csak a bruttó finanszírozási rendszert kapta örökségbe, míg a nettó (vagy vállalati) finanszírozási rendszer csak fokozatosan, népgazdaságunk szocialista szektorának növekedése arányában fejlődött ki. Miben mutatkozott meg a kétféle finanszírozási rendszer különállása?

Az állami szervek bruttó-rendszerben finanszírozott kiadásait és a működésükből származó összes bevételeket minisztériumonként, részletesen kidolgozott, alulról kiinduló tervezőmódszerrel irányoztuk elő. A költségvetési törvény is minisztériumonként irányozta elő ezeket a tételeket. Ellenben a beruházásokat, a vállalatok pénzellátását, valamint a szocialista vállalatok befizetéseit, azaz a költségvetés nagyságára és jelentőségre nézve egyaránt legfontosabb tételeit minisztériumi bontás nélkül egy összegben, kizárólag az éves népgazdasági terv mutatóin alapuló becslések alapján, fölülről terveztük. A vállalati pénzügyi tervezés eddigi módszere ugyanis a *pénzforgalmi* szemléletet tükrözte, nem mutatta ki a vállalat bevételeinek és kiadásainak mérlegét, a vállalat gazdálkodásának eredményét, vagyis nem mutatta ki a vállalati pénzgazdálkodás kapcsolatát az állami költségvetéssel. Először ezért nem lehetett a költségvetés vállalati tételeit alulról tervezni. Ezeket a bevételi és kiadási tételeket egyaránt a pénzügyminisztérium költségvetésében irányoztuk elő — régebben ugyanis, a szocialista gazdaság irányító szervezetének kialakulása előtt, a pénzügyminisztérium volt az összes állami vállalatok gazdája — s

a költségvetési törvény is egyösszegben a pénzügyminisztérium költségvetésében irányozta elő ezeket a tételeket.

Népgazdaságunk szocialista szektorának növekedésével ez a gyakorlat mindinkább akadályozta az állami költségvetés helyes tervezését és tervszerű végrehajtását. Ugyanis az a furcsa helyzet alakult ki, hogy például a könnyűipari minisztériumot 1952-ben törvény kötelezte, hogy vezetőképző tanfolyamaira 200 000 forintot költsön, de arra senki és semmi sem kötelezte, hogy gondoskodjék a könnyűipari vállalatok többmilliárd forintra rúgó forgalmi adó- és nyereség-befizetéseinek teljesítéséről.

Pénzügyi vonatkozásban is érvényesíteni kellett tehát a szakminisztériumok teljes és osztatlan felelősségét az irányításuk alá tartozó népgazdasági ág gazdálkodásáért. De elvi megfontolások is a kétféle finanszírozási rendszer szerkezeti, szervezeti és formai egységesítését kívánták: hiszen amikor az állam rendelkezésére álló eszközök fölhasználásáról döntünk, egyáltalában nem az az elsőrendű szempont, hogyan osszuk föl eszközeinket a kétféle finanszírozási rendszer közt, hanem, hogy miként osszuk föl eszközeinket az egyes népgazdasági ágak közt.

A kétféle finanszírozási rendszer egységesítésének döntő feltétele a vállalati pénzügyi tervezés szovjet gyakorlaton alapuló új módszerének meghonosítása volt. Ez 1952-ben megtörtént. Az új pénzügyi tervező módszer lehetővé teszi a vállalatok és a költségvetés kapcsolatának vállalatonkénti tervezését a vállalati terveknek minisztériumi szinten való összesítését, s ezzel egyszerre mind azt is, hogy a vállalati gazdálkodás tételeit is minisztériumokra bontva állítsuk be a költségvetésbe.

Ez a szerkezeti változás nemcsak költségvetésünk teljes egységének — a szocialista költségvetés egyik legjellemzőbb vonásának — kialakítását szolgálja, hanem egyúttal költségvetésünk realitását is fokozza. Így a vállalati

tételek is részletes, alulról kiinduló tervezés útján épülhetnek be a költségvetésbe, s a szakminisztériumokra hárítható a felelősség a vállalati tételek befizetéséért, illetve rendeltetésszerű felhasználásáért.

1953. évi költségvetésünk szerkezetében tehát lényeges változás történt: először valósult meg nálunk is a kétféle finanszírozási rendszer egysége. A szerkezeti változást természetesen a pénzügyi apparátus megfelelő szerkezeti átalakításának kellett megelőznie. A bekövetkezett változás formailag is kifejeződik az 1953. évi új költségvetési osztályozásban (klasszifikációban).

Tervezés

1953. évi költségvetésünk tervezésének módszere is lényegesen fejlődött az előző évekhez képest: az új költségvetés tervezése a népgazdasági terv és a költségvetés szervesebb kapcsolatát biztosítja.

A legnagyobb eredmény ezen a téren a vállalati tételek minisztériumi bontásban való tervezése. A költségvetési keretszámok nagyjában az éves terv keretszámaival egyidejűleg, fölülről és alulról kiindult tervezés eredményeinek összeegyeztetésével készültek. A tervhivatal és a pénzügyminisztérium az 1953-as tervmérlegek és tervmutatók alapján kidolgozta a költségvetési keretmérleget, s ugyanakkor begyűjtötte az egyes szervek előzetes igényeit, amelyek már saját tervmutatóik ismeretén alapultak. A két módon kidolgozott adatok egybevetésével készült el a keretmérleg, amely ily módon jelentős mértékben biztosítja, hogy a költségvetés a tervre épüljön.

A költségvetés idén készült előzői negyedéves bontásban. Ez már a költségvetés végrehajtásának tervezését szolgálja. A negyedéves bontásban való tervezés azt is jelenti, hogy csökken a lehetősége azoknak az időszakos eltolódásoknak, amelyek a költségvetés és az éves terv összhangja ellenére az

egy-egy negyedévekben zavarokat támaszthatnak a tervgazdálkodásban.

Az 1953. évi költségvetés összeállításakor számos új módszert először alkalmaztunk, s az új módszerek alkalmazása természetesen nem lehetett mári az első alkalommal olyan eredményes, mint amilyen a későbbi évek során lehet.

Költségvetési tervezésünk menetében még sok a hiba és a megoldásra váró probléma.

A költségvetési tervezés második szakaszában — amikor a jóváhagyott keretszámok alapján a részletes tervezés folyik — a kétféle finanszírozási rendszer közt még idén is megvolt az időbeli eltolódás. A bruttó rendszerben finanszírozott állami szervek és a helyi tanácsok ugyanis szeptemberben készítették részletes előirányzataikat, amikor a vállalatoknak még nem volt jóváhagyott éves tervük 1953-ra. Ezért a vállalati tételeket gyakorlatilag még idén sem lehetett vállalati szinten kidolgozni, s ezeket a tételeket a szakminisztériumok tervezték iparági részletezésben. A vállalati gazdálkodás költségvetési kapcsolatainak teljesen részletes, vállalati szinten való kidolgozására csak a költségvetés országgyűlési tárgyalása és törvényerőre emelése után kerül sor. Ez azt jelenti, hogy a tervidőszakok eltolódása miatt nem használjuk ki mindazt a lehetőséget a költségvetés realitásának biztosítására, amelyet a megvalósított szerkezeti egység és az új rendszerű vállalati pénzügyi tervezés már lehetővé tesz.

A bruttó-rendszerben finanszírozott állami szervek és a helyi tanácsok vonalán is mutatkozik káros következménye annak, hogy a költségvetési tervezés időbelileg túlságosan párhuzamosan halad az éves népgazdasági terv készítésével, sőt azt egyes vonatkozásokban meg is előzi. Ezek a szervek ugyanis szeptemberben készítették részletes előirányzataikat, s ezekre az előirányzatokra épült végeredményben az országgyűlés decemberi ülészsaka elé

terjesztett költségvetés. De a szeptemberben rendelkezésre állott tervmutatók még nem voltak véglegesek, az év végéig többször módosítani kellett őket. E módosítások követése a már összegyűjtött és összesített költségvetési előirányzatokban, ha egyáltalán lehetséges volt, meglehetősen zavarta a költségvetési szervek munkáját.

Szükséges tehát, hogy a költségvetési tervezés a tervmunka minden szakaszában — és nemcsak a keretszámok kidolgozásakor — nyomkövesse a népgazdasági tervezést, s azt semmiképp meg ne előzze. Ez biztosítaná, hogy a vállalati tételeket vállalati szinten tervezhessük, hogy a bruttó-rendszerben finanszírozott szervek és intézmények már végleges tervmutatóik ismeretében készíthessék részletes előirányzataikat, hogy a túlságosan rövid határidők ne okozzanak kapkodást és felületességet a pénzügyi szervek munkájában. Ezt a problémát elsősorban népgazdasági tervezésünk továbbfejlesztésével kell megoldanunk: az éves terveknek nem az év utolsó hónapjában, hanem jóval előbb kell készülniük. A szovjet vállalatok már szeptember—október folyamán ismerik következő évi jóváhagyott tervüket!

Költségvetési tervezésünk másik fontos hátráltatója, hogy tervmunkánk nem támaszkodhat eléggé a megelőző év tényszámaira. A keretszámok kidolgozásakor még csak két, a részletes előirányzatok összeállításakor és a költségvetés megvitatása idején csak három negyedév valóságos adataira támaszkodhatunk. Márpedig a folyóévi tényszámok megállapítása egyik legdöntőbb ellenőrző eszköze a jövőévi előirányzatok helyességének, s egyik

legfontosabb biztosítéka a költségvetési előirányzat realitásának. A Szovjetunió költségvetési rendszere ezt a problémát kiküszöböli: ott ugyanis a költségvetés nem decemberben, hanem tavasszal — március—áprilisban — kerül a Legfelsőbb Tanács elé.

Az előző évi tényszámok ismeretének fontossága a költségvetési tervezés szempontjából nálunk is megokolható tenné az áttérést a költségvetés tavaszi előterjesztésére. Ez egyúttal azt is lehetővé tenné, hogy a népgazdasági terv jóval a költségvetés előtt teljesen elkészüljön.

★

1953. évi költségvetésünk tartalma, tervezőműszerei, szerkezete már megközelíti példaképünk, a Szovjetunió költségvetéséét. De a költségvetés kiadásainak és bevételeinek megoszlása, a helyes tervezőműszerek, a népgazdasági tervvel összhangban levő, áttekinthető, világos szerkezet *önmagában* még nem biztosítja a költségvetés szocialista jellegét. Elsősorban pénzügyi szerveink munkáját kell magasabb színvonalra emelnünk, hogy költségvetésünk szocialista rendszerének előnyeit érvényesíthessük. Evégett növelnünk kell pénzügyi dolgozóink politikai és szakképzettségét. Ennek döntő tényezője Sztálin elvtárs új, zseniális művének tanulmányozása, a XIX. pártkongresszus anyagának elsajátítása és hazai viszonyokra való alkalmazása, a szovjet szakirodalom állandó figyelemmel kísérése, valamint az alulról jövő kritikának, a dolgozók javaslatainak serkentése és hasznosítása. Csak így javíthatjuk meg gyökeresen költségvetési munkánkat.

HIBAIGAZÍTÓ.

Lapunk 1953. évi 1. számába két értelemzavaró sajtóhiba került: a 34. lapon alulról a második bekezdés harmadik sorában kezdődő mondat helyesen: A könyvtárak száma... 120 000-rel emelkedett. A következő mondat helyesen: A könyvek évi példányszáma... 1940-hez képest 1,8-szorosra emelkedett.

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1952. évi eredményeiről

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelkedését 1952-ben a következő adatok jellemzik.

Ipar

A gyáripár 1952. évi teljes termelési tervét 100.7%-ra, ezen belül a nehézipar 99.8 százalékra, a könnyűipar 101.4 százalékra, az élelmiszeripar 103.1 százalékra teljesítette.

A gyáripár 1952-ben 23.6 százalékkal termelt többet, mint 1951-ben. A nehézipar termelése 33.3 százalékkal, a könnyűiparé 10.5 százalékkal, az élelmiszeriparé 16.1 százalékkal haladta meg az előző évit. A nehéziparon belül az emelkedés a bányászatnál 25.0 százalék, a kohászatnál 20.1 százalék, a gépgyártásnál 35.9 százalék, az építőanyagiparnál 19.6 százalék, a könnyűiparon belül a textiliparnál 8.6 százalék, a ruházati iparnál 17.9 százalék volt.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok az 1952. évi ipari termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

	Az 1952. évi tervteljesítés százaléka
Bánya- és energiaügyi minisztérium	101.2
Kő- és gépipari minisztérium	100.6

Az 1952. évi
tervteljesítés
százaléka

Középgépipari minisztérium	91.9
Könnyűipari minisztérium	101.4
Élelmiszeripari minisztérium	103.0
Építőanyagipari minisztérium	101.8
Közlekedésügyi minisztérium iparvállalatai	99.4
Helyi ipar minisztériuma	105.4

A helyi iparhoz tartozó állami vállalatok termelési tervüket 104.3 százalékra teljesítették; 93.8 százalékkal termeltek többet, mint az előző évben.

Az ipari termelőszövetkezetek évi termelési tervüket 109.1%-ra teljesítették; — termelésük az 1951. évnek 211.2 százaléka.

A fontosabb iparcikkek termelése 1952-ben 1951-hez képest a következőképpen alakult:

Az 1952. évi
termelés az
1951. évi termelés
százalékában

Szén	122.8
Villamosenergia	119.3
Acél	113.1
Vasöntvény	126.7
Hengerelt rúdacél	125.6
Hengerelt idomacél	113.0
Esztergagépek	108.4
Mozdony	91.0
Vasúti teherkocsi	112.6
Tehergépkocsi	166.3

	Az 1952. évi termelés az 1951. évi termelés százalékában
<i>Diesel-motor</i>	129.4
<i>Gépolaj és motorolaj</i>	130.7
<i>Tehergépkocsiabroncs- köpeny</i>	134.8
<i>Tégla</i>	126.9
<i>Mész</i>	113.3
<i>Cement</i>	111.5
<i>Tűzállóanyag</i>	120.1
<i>Motorkerékpár</i>	106.1
<i>Kerékpár</i>	117.8
<i>Rádióvevőkészülék</i>	128.8
<i>Varrógép</i>	110.8
<i>Pamutszövet</i>	104.8
<i>Selyemszövet</i>	104.8
<i>Len- és kenderszövet</i>	107.4
<i>Bőrcipő</i>	115.2
<i>Liszt</i>	106.3
<i>Nyershúsok, zsír és zsír- szalonna</i>	128.2
<i>Édesipari készítmények</i>	119.1
<i>Szappan</i>	106.1
<i>Cigaretta</i>	121.8

Terven felül 1952-ben jelentős mennyiségű durvalemezt, szalagacélt, gőzturbinát, gyorságú gépkocsimotort, gyalugépet, fűrőgépet, növényvédőszeret, téglát, égetett meszet, öntött üveget, kartonkészárut, flamellt, selyemszövetet, szalonnafélét, kolbászárut és szárasztésztát gyártottak.

A tervvel szemben lemaradás volt az acél, egyes hengerelt acélgyártmányok, a gőzmozdony, a traktor, a csúcseszterga, a teher- és személygépkocsiköpeny s néhány más termék termelésében.

Közel 3,5 millió tonnával több szemet termeltek, mint a múlt évben, ezzel az éves tervet 1,3 százalékkal túlteljesítették. A népgazdaság egyre növekvő szükségletei — e nagy eredmények ellenére — egyes időszakokban csak nehezen voltak fedezhetőek — részben, mert a termelés még egyenlőtlen volt és mert a szén minősége sem volt megfelelő.

A gyárilpar 1952. évben az új technika bevezetése terén jelentős eredményeket ért el. Több új gyártmány üzemszerű termelését kezdték meg. A gépgyártás számára új típusú revolveresztergapadokat, a mezőgazdaság számára új típusú nagyteljesítményű lánc- talpas traktorokat és négyzetes kukoricavető gépeket, a személyforgalom megjavítására trolibuszokat és új típusú autóbuszokat gyártottak. Ezenkívül több új gyártmány — pl. ekskavátor és egytetemes marógépek — prototípusa készült el.

Szélesebb körben alkalmazták az iparban az új technológiai eljárásokat: a gépgyártásban az indukciós edzést, a bőrparban az üveglapon történő szárítást és egyéb új eljárásokat. A millszekundumos robbantással jövesztett szén aránya az 1952. év egészére nézve magasabb volt, mint az előző évben, azonban ez az arány a második félév folyamán csökkent.

A munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítése 1952 folyamán — főképen a szénbányászatban — folytatódott. A szénbányászatban emelkedett a fejtőgépek, a rakodógépek, a szénkombájnok és a kaparószalagok száma — de a fejlődés mértéke még nem kielégítő és a gépeket nem használják ki eléggé.

A gyárilpar összehasonlítható termelésének önköltsége 1952-ben — előzetes számítások szerint — az előző évhez képest 4,2 százalékkal csökkent, de a csökkenés nem érte el a tervben előírt mértéket.

Mezőgazdaság

1952-ben a mezőgazdaság szocialista szektora erőteljesen fejlődött. Míg 1951 végén az ország szántóterületének 25 százaléka tartozott a szocialista szektorhoz, 1952 végére a szocialista szektor részesedése meghaladta a 37 százalékot. 1952-ben több mint 90 000 család lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára és ezzel a termelőszövetkezeti családok száma az év vé-

gén túlhaladta a 280 000-et. A termelőszövetkezetekbe belépett középparasztok száma az év folyamán több mint másfélszeresre emelkedett. A termelőszövetkezetek tagjai átlag 50 százalékkal több munkaegységet szereztek, mint 1951-ben.

A szocialista szektorban a jelentős eredmények mellett — amelyek kézzelfoghatóan bizonyítják a nagyüzemi gazdaság fölényét a kisüzemi gazdasággal szemben — még számos hiányosság van. Sok termelőszövetkezet, sőt állami gazdaság egy sor fontos növénynél az országos átlagnál alacsonyabb holdankénti termésátlagot ért el; az állatok elhullási aránya számos állami gazdaságban még mindig magas volt; az állati termékek hozama sokhelyütt alacsony. A gazdálkodásban nem mindenütt érvényesült kellő takarékoság: a termékek önköltsége magas. Egyes gazdaságokban gondatlanul kezelik a takarmányokat, sokhelyütt nagy volt a betakarítási veszteség.

Az 1952. évi őszi mezőgazdasági munkák végzésében a szocialista szektor megelőzte az egyéni gazdálkodókat. Egészében azonban a tervhez képest az őszi mélyszántás és vetés terén elmaradás van, melynek megszüntetése az 1953. évi megnövekedett tavaszi munkák gondosabb, szervezetesebb megvalósítását, teszi szükségessé.

A földművelés belterjessége 1952-ben nagyobb volt, mint a korábbi években. Tovább nőtt az ipari növények, különösen a rostnövények és az új kultúrák vetésterülete, ugyanakkor azonban csökkent a legfontosabb olajosnövény, a napraforgó vetésterülete. Az öntözéssel művelt terület 32 százalékkal volt nagyobb az előző évinél, de az 1952. évi aszály következményei azt mutatják, hogy az öntözőberendezések építését még nagyobb mértékben kell növelni.

Az 1952. év terméseredményeit kedvezőtlenül befolyásolta a tavaszi fagykár, a rendkívüli nyári aszály és az

erősen csapadékos őszi. A rossz időjárás káros hatását a mezőgazdasági dolgozók munkájával részben sikerült kiküszöbölni, de a fontos terményekből a betakarított termés kevesebb volt, mint az előző esztendőben.

1952-ben a mezőgazdaság gépesítése tovább fokozódott: a kombájnok száma az 1951. évinek háromszorosára nőtt, a géppel aratott terület kétszeresre emelkedett. A gépállomások 1952-ben a termelőszövetkezetek részére másfélszer annyi talajmunkát végeztek, mint az előző évben. Bár a gépek kihasználása 1952-ben jobb volt, mint 1951-ben, a gépesítés adta lehetőségeket nem aknázzák ki kielégítő mértékben. Sok gépállomáson nem kielégítő a munka minősége, ami a termelőszövetkezetek terméseredményeit kedvezőtlenül befolyásolta.

Az állatállomány jelentősen emelkedett: a sertésállomány 19 százalékkal, a szarvasmarhaállomány 9.5 százalékkal. Ezt elsősorban az állami szervek széleskörű állattenyésztési és hizlalási akciói és új takarmányozási eljárások bevezetése tette lehetővé. Különösen jelentős az állatállomány növekedése a szocialista szektorban: az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek állatállománya az ország egész állatállományának mintegy 25 százalékát érte el, az előző évi 13 százalékkal szemben. Hozájárult e növekedéshez az 1951. évi jó takarmánytermés, viszont az 1952-es kedvezőtlen takarmánytermés az állatállomány növekedését hátrányosan érinti.

Az állami erdőgazdaságok fakitermelési tervüket 100.3 százalékra teljesítették, csaknem 5000 holddal több erdőt telepítettek, mint az elmúlt évben.

Közlekedés

A vasutak 1952. évi teherszállítási tervüket 102.2 százalékra teljesítették, 1951-hez képest a teherszállítás 26 százalékkal, a személyszállítás 1.8 százalékkal emelkedett. A fontosabb áru-

cikkek közül szénből 30 százalékkal, vasércből 44.7 százalékkal, hengerelt acélból 67.3 százalékkal, őrményekből 31.0 százalékkal szállítottak többet, mint 1951-ben. Az egy teherkocsira eső átlagos terhelés 1951-hez képest 5.2 százalékkal emelkedett, a 100 egytonnakilométerre eső szénfogyasztás 7.5 százalékkal csökkent. A teherkocsik forduló ideje a csúcsforgalom időszakában a kitűzött normát nem érte el.

A vízi közlekedés teherszállítási terét 109.3 százalékra teljesítette.

A tehergépkocsik teherszállítása — részben a kocsiállomány 29.4 százalékos emelkedése következtében — egy év alatt 42.9 százalékkal emelkedett.

A villamosvasutak személyforgalma 1952-ben 5.7 százalékkal, a városi autóbuszoké 25.7 százalékkal, a távolsági autóbuszoké 29.6 százalékkal haladta meg az előző évet.

A posta forgalma 1951-hez képest 18.3 százalékkal nőtt.

Áruforgalom

Az árak és bérek rendezéséről, valamint a jegyrendszer megszüntetéséről szóló 1951 december 1-i párt- és kormányhatározat eredményeként 1952. év folyamán jelentősen megjavult a lakosság élelmiszer- és iparcikkellátása. Az év folyamán a kiskereskedelem húsból 17.9 százalékkal, kenyérből 24.6 százalékkal, cukorból 2.3 százalékkal, édesipari cikkekből 27.3 százalékkal, férficipőből 8.6 százalékkal, női cipőből 13.1 százalékkal, gyermekcipőből 28 százalékkal, bútorból 37.8 százalékkal, motorkerékpárból 59.6 százalékkal, rádióból 35.4 százalékkal többet adott el, mint 1951-ben.

Az év folyamán az állami kiskereskedelmi bolthálózat 3819 üzlettel, a szövetkezeti hálózat 990 üzlettel bővült. 1952 decemberében a szocialista kiskereskedelem részesedése a teljes kiskereskedelmi forgalomban 99 százalékra emelkedett.

A kiskereskedelmi hálózat munkájában a lakosság áruellátása terén még voltak hiányosságok: az áruk területi elosztása nem mindig volt megfelelő, több helyen rosszul szervezték meg a vásárlók kiszolgálását, nem vették kellőképpen figyelembe a dolgozók igényeit.

A kedvezőtlen mezőgazdasági termés ellenére a begyűjtés 1952. évi tervének dolgozó parasztságunk alapján eléget tett. A begyűjtött mennyiség biztosítja a lakosság zavartalan ellátását a legfontosabb élelmiszerekből.

A munkások és alkalmazottak számának emelkedése és a munkatermelékenység alakulása

A munkások és alkalmazottak száma a népgazdaságban 1952. év végén 2 295 000 volt, 203 000-rel több, mint 1951 végén. Az iparban és építőiparban foglalkoztatottak száma egy év alatt mintegy 117 000 fővel emelkedett.

Az 1952. évi munkabérelap az egész népgazdaságban — nem számítva az 1951 december 1-i béremeiést — 23.5 százalékkal volt több, mint 1951-ben.

Az egy főre eső termelés a gyár- iparban 1952-ben 10.6 százalékkal volt magasabb, mint az előző évben. Az emelkedés a bányászatban 11.1 százalék, ezen belül a szénbányászatban 10.0 százalék, a kohászatban 10.9 százalék, a gépgyártásban 19.0 százalék, a textiliparban 4.4 százalék, a ruházati iparban 2.1 százalék.

A munkafegyelem a gyár- iparban 1952. év folyamán általában javult, bár még nem kielégítő mértékben. Az igazolatlan mulasztások aránya egy év alatt 50 százalékkal csökkent, de az igazolt mulasztások aránya emelkedett. Csökkent a vállalatoktól önkényesen kilépettek száma, a munkaerő-hullámozás azonban még mindig jelentős.

Beruházások

1952-ben a beruházásokra folyósított összeg 23.2 százalékkal haladta meg az 1951. évit.

Az építőipar termelése 1952-ben — az előzetes számítások szerint — 19.5 százalékkal volt magasabb, mint 1951-ben, ezen belül az építésügyi minisztérium építőipari vállalatainak termelése mintegy 8.5 százalékkal, a közlekedésügyi minisztérium vállalatainak termelése 29.0 százalékkal, a helyi építőipari vállalatoké 17.5 százalékkal emelkedett. A termelés emelkedéséhez hozzájárult az építőipar fokozódó gépesítése: a földmunkák 37 százalékát, a betonkeverés 80 százalékát gépi erővel végezték.

Ötéves tervünk harmadik évében sok új üzem kezdte meg működését. Számos gyárat, üzemrészleget bővítettek, illetve korszerűsítettek. Üzembehelyezték a Tiszamenti Vegyiműveket, a Mályi Téglagyárat, a Sztálinvárosi Tűzállótéglagyárat, a Hajdúsági Gyógyszergyárat, a Szolnoki Tejüzemet és több más jelentős üzemet.

Számos gyárat korszerűsítettek és bővítettek. Üzembehelyezték a komlói és oroslányi szénosztályozó első gép egységeit, a balinkai mintabánya új aknáját, a Diósgyőri Kohászati Üzemeknél az ország legnagyobb vas kohóját és egy nagyteljesítményű trió buga-hengersort. Átadták rendeltetésének a Rákosi Mátyás Művek űrhenger művének negyedik állványsorát, az új Csögyár pilgerhengersorának második állványát, az Ózdi Kohászati Üzemekben egy új hűtőtornyot, a Ganz Vagongyárban egy új vagon-szerelédét, az Esztergomi Szerszámgépgyár új szerelőcsarnokát, a Vörös Csillag Traktorgyár új dumper-szerelédjét, az EMAG új kombajn-szerelőcsarnokát, a Kábel- és Műanyaggyár új műanyag- és szigetelő üzemét. Ezenkívül: a November 7 Erőmű további gép egységekkel, a Kiskunfélegyházi Bányászati Berendezések Gyára új szerelő- és műhelycsarnokkal, az építőanyagipari üzemek számos új kementével és műszáritóval, a Kaposvári

Fonoda 40 000, a Kőbányai Fonógyár 16 000, a Lőrinci Fonóipar 15 000 új fonóorsóval bővült.

A mezőgazdaság 1700 traktort, 500 kombajnt s mintegy 25 000 egyéb erő- és munkagépet kapott.

Villamosítottunk 96 falut, 58 állami gazdaságot, 62 termelészövetkezetet és 22 gépállomást. Az év folyamán megtörtént valamennyi önálló tanácsal rendelkező község bekapcsolása a távbeszélőhálózatba.

Elkészült számos új híd, felüljáró, út és vasútvonal. Megindult a forgalom a budapesti Petőfi-hídon, a Lakitelek—Kunszentmárton új vasútvonalon, bővítették a budapest—ferencvárosi, a miskolci és egyéb pályaudvarokat.

1952-ben számos új iskola: kutatóintézet, kultúrház, rendelőintézet és bölcsőde épült; a dolgozóknak átadott új lakások összterülete meghaladja a 600 000 négyzetmétert, nem számítva a magánépítkezéseket. Átadták rendeltetésének a várpalotai rendelőintézetet, a László-kórház új elkülönítő-pavilonját, a debreceni tbc-sebészetét és több más egészségügyi intézményt. Elkészült a veszprémi Nehézvegyipari Kutatóintézet, az Ásványolaj- és Földgáz-kísérleti Intézet, az Építéstudományi Intézet. A miskolci Rákosi Mátyás Műegyetem új épületekkel bővült.

A jelentős eredmények mellett az 1952. évi beruházási tervet nem minden területen és nem minden vonatkozásában teljesítették; a munkaerőt, az anyagi és pénzeszközöket nem összpontosították kellőképp a fontos beruházások megvalósítására; az építkezéseknél — különösen a magasépítőiparban — nem hajtották végre a pártnak és a kormánynak az építési költségek csökkentésére vonatkozó határozatát; az építkezések költségei a múlt évhez képest emelkedtek, különösen magasak a rezsiköltségek. Az év folyamán az építőipari vállalatok több, a népgazdaság szempontjából fontos építményt nem adtak át határidőre rendeltetésüknek. A tervfeladatoknak időben való kiadása terén és az építkezéseknek műszaki tervekkel s költ-

ségytetésekkel való ellátása terén továbbra is hiányosságok vannak, melyek hozzájárultak az építkezésekre és a beruházásokra vonatkozó tervek hiányos teljesítéséhez, a költségek emelkedéséhez.

Kulturális és szociális eredmények

1952-ben a kulturális élet minden területén számottevő volt a fejlődés. Az év folyamán a kinyomtatott könyvek és egyéb művek száma 18 százalékkal volt több, mint 1951-ben. 1952. év augusztusában az országban 8500 nyilvános tömegkönyvtár működött, 4.3 millió kötettel; az év folyamán több mint 400 új népkönyvtár létesült. A népkönyvtárak könyvállománya az előző évnek másfélszeresére emelkedett.

1952-ben a színházaknak 4.7 millió, az operaelőadásoknak 1.1 millió látogatójuk volt, 27 százalékkal, illetve 55 százalékkal több mint 1951-ben. A falvakban az Állami Faluszínház 510 ezer néző előtt több mint 2200 előadást tartott. A mozgóképszínházak látogatóinak száma egy év alatt csaknem 10 százalékkal emelkedett.

1952. év végén a rádióelőfizetők száma 887 000 volt, 26 százalékkal több, mint 1951 végén. Öt új műsorszóró rádióállomás kezdte meg működését.

A dolgozók egészségügyi helyzete tovább javult. A halálozások száma és arányszáma esett, a csecsemőhalandóság arányszáma egy év alatt csaknem 17 százalékkal csökkent. Az ország lakosainak száma már 1952 július hónapban meghaladta a 9.5 millió főt.

1952-ben az egészségügyi hálózat 1100 új kórházi ágygal, több új rendelőintézettel, egészségügyi intézettel, új kórházi osztályokkal és több mint 40 városi körzeti orvosi rendelővel bővült.

A rendelőintézeti szakorvosi munkaórák száma az előző évhez képest 24 százalékkal, az üzemorvosi munkaórák száma 30 százalékkal nőtt.

1952-ben csaknem 800 orvos végzett. Hazánkban ma 10.000 lakosra 12 orvos jut.

A dolgozó anyák munkájának megkönnyítésére a bölcsődei hálózat 1952-ben közel 5000 férőhellyel bővült. Az állandó bölcsődéken kívül a nyári hónapokban 3500 férőhellyel idénybölcsődék működtek. E jelentős fejlődés ellenére a területi bölcsődék férőhelyeinek száma nem érte el a tervezettet.

1952-ben az előző évhez viszonyítva a gyógyszertermelés 50 százalékkal növekedett. A hazai gyógyszergyárak megkezdték több új gyógyszer előállítását.

A szakszervezeti társadalombiztosítás az év végén az összlakosságnak majdnem 60 százalékára terjedt ki.

Az év folyamán több mint 180 000 dolgozó részesült kedvezményes és 80 000 fiatal ingyenes üdültetésben.

Nemzeti jövedelem

Az 1952. évi nemzeti jövedelem a népgazdaság, elsősorban az ipari termelés fejlődésének eredményeképpen 4.7 százalékkal meghaladta az 1951. évit, bár a mezőgazdaság gyenge terméseredménye következtében a tervezettnél kisebb volt. Az egyes népgazdasági ágak közül az ipar hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez 19.4 százalékkal, az építőiparé 16,6 százalékkal, a közlekedésé 22.7 százalékkal emelkedett, a mezőgazdaság hozzájárulása alacsonyabb volt az 1951. évinél. A nemzeti jövedelem kétharmad részét az ipar és az építőipar adta.

A szocialista szektor növekvő súlyát mutatja, hogy 1952-ben az állami vállalatok és a szövetkezetek részaránya a nemzeti jövedelem termelésében 86.6 százalék volt, az előzőévi 76.5 százalékkal szemben; ugyanakkor a tőkés szektor részesedése az 1951. évi 5 százalékról 1952-ben 1.7 százalékra csökkent.

1952-ben a nemzeti jövedelem mintegy háromnegyed része a lakosság személyes szükségleteinek kielégítésére, szociális és kulturális juttatások fedezésére, valamint egyéb társadalmi szükségletek kielégítésére, egynegyed része a termelés bővítésére szolgált.

A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1952. évi eredményei

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye

Az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődését, a beruházásokat, az áruforgalom növekedését, s a nép anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését 1952-ben a következő adatok jellemzik:

I.

AZ IPARI TERMELESI TERV TELJESÍTÉSE

1952-ben az ipar 101 százalékra teljesítette teljes termelésének évi tervét. Az egyes minisztériumok az ipari teljes termelés évi tervét a következőképpen teljesítették:

	Az 1952. évi terv teljesítése százalékban
Vaskohászati minisztérium	103
Színésfémkohászati minisztérium	100
Szénipari minisztérium	100,2
Ásványolajipari minisztérium	100,7
Villamoserőművek minisztériuma	100,9
Vegyészeti-ipari minisztérium	102
Villamossági-ipari minisztérium	102
Híradástechnikai-ipari minisztérium	100,9
Nehézgépipari minisztérium	99
Gépköcsi- és traktoripari minisztérium	102
Szerszámgépipari minisztérium	100,5
Gép- és műszeripari minisztérium	100,7
Építő- és útépítőgépipari minisztérium	104
Közlekedési-gépipari minisztérium	96
Mezőgazdasági-gépipari minisztérium	96
A Szovjetunió építőanyagipari minisztériuma	99
A Szovjetunió faipari minisztériuma	90
Fafeldolgozó és papíripari minisztérium	102
A Szovjetunió könnyűipari minisztériuma	100,6
A Szovjetunió halipari minisztériuma	94

Az 1952. évi terv teljesítése
százalékban

A Szovjetunió hús- és tejipari minisztériuma	100,5
A Szovjetunió élelmiszeripari minisztériuma	103
A Szovjetunió gyapottermelési minisztériumának iparvállalatai	99,9
A közlekedésügyi minisztérium iparvállalatai	100
A Szovjetunió egészségügyi minisztériumának iparvállalatai	103
A Szovjetunió filmügyi minisztériumának iparvállalatai	107
A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő nyomdaipari, könyvkiadó és könyvkereskedelmi főigazgatóság iparvállalatai	104
A szövetségi köztársaságok helyi ipari és helyi tüzelőanyagipari minisztériumai	103
Kisipari szervezetek	102

1952-ben terven fölül jelentős mennyiségű ipari terméket gyártottak: nyersvasat, acélt, hengereltacélt, acélcsövet, egyes színesfémfajtákat, szemet, ásványolajat, benzint, petróleumot, Diesel-olajat, földgázt, nagyfeszültségű transzformátort, személygépkocsit, golyóscsapágyat, ekszkavátort, talajgyalút, fémvágó szerszámgépet, maró- és kalcinált szódát, műtrágyát, a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására szolgáló vegyszereket, festéket és más vegyszereket, gépkocsiabroncsköpenyt, ablaküveget, palát, papírt, gyapjú- és selyemszövetet, harisnya- és zokniféléket, kerékpárt, fényképezőgépet, pianót és zongorát, sajtot, kondenzált tejet, édesipari készítményeket, teát, bort, cigarettát, gyufát és egyéb iparcikket.

A múlt évben javult az ipari termelés minősége, de egyes vállalatok megsértik a termékek minősége és választéka iránti követelményeket, s megtűrik a selejtet.

Több iparág a megállapított választékra vonatkozóan nem teljesíti a termelési tervet. Így például a nehézipari minisztérium 1952-ben nem teljesítette egyes energetikai berendezésfajták, a szerszámgépipari minisztérium egyes szerszámgépfajták, a mezőgazdasági-gépipari minisztérium egyes mezőgazdasági gépfajták, a Szovjetunió építőanyagipari minisztériuma egyes cementfajták gyártásának év tervét. A Szovjetunió faipari minisztériuma nem teljesítette az ipari fakitermelés tervét.

II.

AZ IPARI TERMELES NÖVEKEDÉSE

1952-ben a legfontosabb iparcikkek termelése 1951-hez viszonyítva a következőképen alakult:

	Az 1952. évi termelés az 1951. évihez képest százalékban
Nyersvas	114
Acél	110
Hengereltacél	112
Vasúti sín	153
Acélcső	114
Réz	115
Horgany	124
Ólom	117
Szén	107
Ásványolaj	112
Benzin	126
Diesel-olaj	134
Földgáz	102
Villamosenergia	113
Trolibusz	11,9-szerese
Gépkocsi	107
Golyóscsapágy	117
Ásványolajipari gépi berendezés	144
Kohászati berendezés	112

Az 1952. évi termelés az 1951. évihez képest százalékban

Nagy, egyputtonyos kotrógép	107
Többkanalas kotrógép	122
Gőzturbina	108
Nagy vízturbina	124
Turbogenerátor	130
Hidrogenerátor	138
Nagy villamosgép	107
Rakodó gépkocsi	103
Villamosmotor	106
Villanylámpa	109
A szerszámgépipari minisztérium vállalataiban gyártott fémvágó szerszámgép	103
Vegyészeti ipari berendezés	128
Fonógép	118
Szövőgép	139
Számológép	153
Traktor	107
Répaszedő kombájn	119
Traktorvontatású kaszálógép	120
Magtisztítógép	107
Marószóda	111
Kalcinált szóda	121
Műtrágya	108
Vegyszerek a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására	145
Szintétikus festékek	108
Műgumi	109
Gépkocsiabroncsköpeny	101
Papír	109
Cement	115
Pala	126
Könnyű tetőfedőanyag	114
Tégla	119
Előregvártott ház	127
Kerékpár	143
Rádióvevőkészülék	106
Gramofon	123
Varrógép	120
Óra	109
Févképezőgép	128
Pianino és zongora	118
Gyapotrost	107
Pamutszövet	106

	Az 1952. évi termelés az 1951. évihez képest százalékban
Gyapjúszövet	108
Selyemszövet	129
Hús	115
Allati zsiradék	104
Tejtermékek	105
Kondenzált tej	128
Növényi zsiradék	109
Sajt	115
Cukor	103
Édesipari készítmények	112
Konzerv	111
Tea	112
Szappan	102
Szesz	110
Cigaretta	112
Bor	128
Sör	106

1952-ben a Szovjetunió egész iparának teljes termelése 1951-hez viszonyítva 11 százalékkal növekedett.

A Szovjetunió népgazdasága 1952-ben — az állami ellátási tervnek megfelelően — jóval több nyersanyagot, anyagot, tüzelőanyagot, villamosenergiát és berendezést kapott, mint 1951-ben.

A múlt évben tovább javult az ipari berendezések kihasználása. A vaskohászatban a kohók hasznos térfogatának kihasználása tavaly öt százalékkal emelkedett 1951-hez képest. A Martin-kemencék alapterületének egy négyzetméterére eső acéltermelés három százalékkal emelkedett. Az ásványolaj-ipari minisztérium vállalataiban a ki-termelő fűrés gyorsasága az 1951. évi-hez képest négy százalékkal növekedett. Javult az ásványolajfinomítógyárak kapacitásának kihasználása, s emelkedett a földolgozott nyersanyagból származó világos ásványolajtermékek termelésének százalékaránya. A szénipari minisztérium vállalataiban emelkedett a „Donbassz”-szénkombájnok termelékenységége. A villamoserőművek minisztériumának vállalataiban 2,3 százalékkal csökkent a termelt villamosenergia egységére eső fajlagos üzem-

anyagfogyasztás. Javult a szintetikus ammóniakgyártás és a kénsavgyártás kapacitásának kihasználása a vegyészeti iparban, úgyszintén a cementipar kapacitáskihasználása. A pamut-, gyapjú-, selyem- és kötő-szövőipar berendezéseit is jobban használták ki. Több iparág, különösen a gépipar és a faipar jelentős kapacitástartalékai még kihasználatlanok.

A termékegységre eső nyersanyag-, anyag-, tüzelőanyag- és villamosenergiafogyasztás 1952-ben az 1951. évihez képest csökkent. De több vállalat nyersanyag- és anyagfogyasztása meghaladja a megszabott normákat.

Az ipari termelés önköltsége 1952-ben 8 százalékkal csökkent, beleszámítva a nyersanyag-, anyag- és tüzelőanyagárak leszállítását, továbbá a villamos- és hőenergia, valamint a teherszállítás díjtételeinek csökkentését.

III.

AZ ÚJ TECHNIKA MEGHONOSÍTÁSA A NÉPGAZDASÁGBAN

A szocialista termelés fejlődése és tökéletesedése 1952-ben — éppúgy, mint az előző években — a szovjet tudomány és technika eredményeinek felhasználása alapján történt.

A szovjet gépgyártás 1952-ben mintegy 600-féle, rendkívül fontos új típusú és márkájú gép és gépszerkezet gyártásával járult hozzá a népgazdaság további technikai haladásának biztosításához. Ezenkívül a szerszámgépipar több mint 200-féle új típusú és márkájú fémvágó- és famegmunkáló szerszámgép és kovácsolósajtológép gyártására tért rá, köztük egyedi gyártásban készült újszerkezetű, nagytermelékenységű nagy- és nehézszerszámgépek, valamint automata- és félautomata-szerszámgépek és új automatikus szerszámgépsorok gyártására.

A vékonyrétegű szénbányák munkáigényes folyamatainak gépesítésére új típusú szénkombájnokat, az olajrétegek és olajlelőhelyek földkutatására pedig új készülékeket és berendezéseket gyártottak.

A villamoserőművek, a kohászat, a vegyészeti ipar és más iparágak részére újfajta berendezések készültek, köztük gazdaságosabb víz- és gőzturbinák, nagyteljesítményű hengerműberendezések, továbbá hőálló öntvényeket és kis széntartalmú acélfajtákat hegesztő gépek, valamint új típusú készülékek és műszerek a termelőfolyamatok automatikus ellenőrzésére és szabályozására.

Újfajta, nagyteljesítményű talajnyesőket, talajgyalukat, földásógépeket és szárazkotrókat gyártottak az építkezések földmunkáinak és rakodómunkáinak gépesítésére.

A gabonafélék és az ipari növények megművelésének, valamint az állattenyésztő telepek munkájának gépesítésére újszerűtű gépeket, gépezeteket és berendezéseket gyártottak, köztük magajáró pneumatikus gyapotszedőgépet az öntözetlen gyapottermő vidékek részére, silózó-aratókombájnokat, nagyteljesítményű szénakaszalógépeket, továbbá a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására szolgáló gépeket.

Jelentősen megnövekedett a termelés gépesítése a népgazdaság minden ágában.

A szénipari minisztériumnak azokban a bányáiban, amelyekben már az elmúlt évek során befejezték a réselés, a fejtés és a szállítás gépesítését, 1952-ben tovább gépesítették a széntermelés legmunkaigényesebb folyamatait, a jövesztést a szénpadokon, s a szén és a meddőkőzet rakodását az elővájatokban. A jövesztés gépesítésének volumene 1952-ben 25 százalékkal, a szén és a meddőkőzet rakodása pedig 17 százalékkal volt nagyobb, mint 1951-ben. Folytatódott az elővájatok újfajta ácsolatainak meghonosítása, a fém-tartószerkezetek és a vasbetontartók alkalmazása. 1952 végére több mint 2000 szénkombájnt és réselőgépet, s több mint 1600 szállítószalagvonalat alakítottak át távvezérlésre.

Fokozódott a faipar legfőbb erdőkitermelő munkáinak gépesítése. A Szov-

jetunió faipari minisztériuma munkáinak gépesítési foka 1952-ben 1951-hez képest a fairtásban 26 százalékkal, a kiszállításban 20 százalékkal, a rakodásban 39 százalékkal emelkedett. Bár az erdőkitermelő munkák gépesítése növekedett, a faipar 1952-ben nem teljesen hajtotta végre az erdőkitermelő munkák gépesítésének feladatát.

Az elmúlt évben fokozódott a vasúti és a víziközeledés rakodómunkáinak gépesítése.

1952-ben tovább fejlődtek az egyes iparágak nagytermelékenységgű gyártási eljárásai, s folytatódtak a termelés automatizálására irányuló munkák.

A vaskohászati minisztérium ércbányái sikerrel alkalmazták a vasérc-termelés új, nagytermelékenységgű módszereit. Folytatták a munkálatokat a vas- és acélolvasztó folyamatok hatékonyságának fokozására, a kohók és a Martin-kemencék termelékenységeinek emelésére. Folytatódott a kohók felszerelése önműködő hőszabályozó készülékekkel.

A villamoserőművek minisztériumának erőművein 1952 végére befejeződött a vízierőművek összes működő gépegységeinek átállítása automatikus vezérlésre. Távvezérlésre építették át az egész vízierőmű-kapacitásnak több mint 50 százalékát. Szélesebb körben alkalmazták a hőerőművek termelőfolyamatainak automatizálását.

Az olajiparban tovább növekedett a turbinásfúrás aránya. Sikeresen honosították meg a fúrási sebesség fokozását és a szerelőmunkák időtartamának csökkentését biztosító gyorsított turbinásfúrást és a kétaknás fúrást. Tovább fejlődött a rétegyomás fenntartásán alapuló, s különösen a szegélyvonalon túli elárasztással folyó ásványolajkitermelés. Folytatódott a másodlagos ásványolajkitermelő módszerek alkalmazása víz, gáz és levegő olajrétegbe való bepréselése útján.

A gépiparban fokozódott az acélt és a hengereltprofil-gyártmányokat pótló új, modifikált nyersvasfajták alkalmazása. Tovább fejlődtek a gyors fém-megmunkáló módszerek. Új szalag-

rendszerüket honosítottak meg az alkatrészgyártásban, a gépek, berendezések és készülékek szerelésében. Folytatódott a termikus és hevítőkemencék felszerelése automatikus berendezéssel, növekedett a különféle gyártási folyamatokban alkalmazott automaták és félautomaták száma.

Fokozódott a nagytermelékenyséű összetett és egyszerű gépek, valamint az automaták meghonosítása a pamutiparban, a gyapjúfeldolgozó iparban és a könnyűipar más ágaiban, valamint a folyamatos termelés módszereinek alkalmazása a kötött-szövött gyártmányok termelésében. Folyt a munka, hogy még több automatával, automatagépsorral, továbbá a termelőfolyamatok önműködő ellenőrzésére és szabályozására szolgáló készülékekkel és berendezésekkel lássák el az élelmiszeripari vállalatokat.

1952-ben valamennyi népgazdasági ágban megnövekedett a dolgozók találmányainak és észszerűsítő javaslatainak száma. Az iparban, az építésben és a közlekedésben mintegy 800 000 találmányt, műszaki újítást és észszerűsítő javaslatot alkalmaztak.

IV.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1952. évi termést az 1951. évinél 2 765 000 hektárral nagyobb vetésterületről takarították be. A legértékesebb gabonaféle, a búza vetésterülete 1951-hez képest 3 320 000 hektárral növekedett. Ugyancsak növekedett a gyapot, a cukorrépa, a napraforgó és más ipari növények vetésterülete. Jelentősen kibővült a takarmánygyökernövények, a silónövények, az évelőfüvek vetésterülete.

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Terméshozammegállapító Főfelügyelőség adatai szerint 1952-ben jó volt a gabonafélék és az ipari növények termése. A gabonafélék termése 1952-ben 8 milliárd pudot ért el. A búzatermés 23 százalékkal felülmúlta az 1951. évit. A gyapot, a cukor-

répa, a napraforgó, a len és más ipari növények, valamint a burgonya és zöldségfélék termése is nagyobb volt, mint 1951-ben.

1952-ben tovább növekedett és erősödött a mezőgazdaság anyagi és műszaki alapja.

A múlt évben a mezőgazdaság 15 lőerős traktorokra átszámítva 131 000 traktort kapott, továbbá 41 000 gabonabetakarító kombájnt, köztük 21 000 magajáró-kombájnt, 57 000 tehergépkocsit, több mint kétmillió talajművelő eszközt, vető-, arató- és egyéb mezőgazdasági gépet, valamint gépeket és berendezéseket az állattenyésztő telepek számára.

A mezőgazdaság technikai felszerelésének növekedése lehetővé tette a kolhozok és a szovhozok mezőgazdasági munkáinak még fokozottabb gépesítését. A gép- és traktorállomások traktoraikkal és gépeikkel, 1952-ben a kolhozok fontosabb mezei munkáinak háromnegyedrészt végezték el. A múlt évben a kolhozokban gépesítették csaknem az egész szántást és a vetési munkáknak több mint 80 százalékat. Majdnem teljesen gépesítették a gyapot, a cukorrépa és más ipari növények vetését. A kolhozokban az egész gabonavetésterület 70 százalékan kombájnokkal, a cukorrépa vetésterület több mint kétharmadán cukorrépa kombájnokkal és traktorvontatású répaszedőkkel takarították be a termést.

Noha a gép- és traktorállomások 1952-ben az előző évinél jóval több mezőgazdasági munkát végeztek el a kolhozok részére, a burgonya és a silótakarmányok betakarításának tervét és az őszi mélyszántási tervet mégsem teljesítették.

A kolhozok jóval több villamosenergiát használtak föl vízellátásra, takarmánvelőkészítésre, tehénfejésre és birkanyírásra, mint 1951-ben.

A kolhozok közös jószágállománya 1952-ben a következőképen növekedett: a tehénállomány — 6 százalékkal, a sertésállomány — 4 százalékkal, a juhállomány — 7 százalékkal, a lóállomány — 4 százalékkal.

A Szovjetunió szovhozügyi miniszteriumának szovhozaiban a tehénállomány tavaly 5 százalékkal, a sertésállomány 4 százalékkal, a juhállomány 8 százalékkal, a lóállomány 9 százalékkal gyarapodott.

A Szovjetunió európai részének sztyeppés és erdős-sztyeppés vidékein lévő kolhozok, erdőgazdaságok, gép- és traktorállomások, erdővédőállomások és szovhozok az 1948-ban jóváhagyott mezővédő erdőtelepítési terv végrehajtása során 1952-ben több mint 725 000 hektárnyi területen ültettek védőerdőket. Az erdőtelepítés évi tervét túlteljesítették.

1952-ben jelentős munka folyt az öntözéses földművelés fejlesztése, a mocsarak és a lápos területek lecsapolása végett.

V.

A VASÚTI, VÍZI ÉS GÉPKOCSI-TEHERSZÁLLÍTÁS NÖVEKEDÉSE

A vasúti teherszállítás évi tervét 1952-ben túlteljesítették. A teherforgalom az 1951. évihez viszonyítva 9 százalékkal emelkedett. Az átlagos napi rakodási tervet a vasutak 104 százalékra teljesítették. De egyes vasútvonalak nem teljesítették a legfontosabb teherszállítványok rakodásának tervét. A tehervagonok kocsiFordulójának meggyorsítására kitűzött múltévi feladatokat teljesítették. A vasutak egy tonnakilométerre eső üzemanyagfelhasználása az 1951. évihez viszonyítva 2,4 százalékkal csökkent.

A folyami közlekedés teherforgalma 1951-hez viszonyítva 12 százalékkal emelkedett: az évi tervet azonban nem minden tekintetben teljesítették.

A tengeri közlekedés teherforgalma az 1951. évihez viszonyítva 9 százalékkal emelkedett. A tengeri közlekedés 1952-ben teljesítette évi teherszállítási tervét.

A gépkocsiközlekedés teherforgalma 15 százalékkal növekedett 1951-hez képest.

VI.

A BERUHÁZÁSOK NÖVEKEDÉSE

Az állami beruházások volumene 1952-ben 111 százalék volt 1951-hez képest. A villamoserőművek építésére fordított állami beruházások volumene 126 százalék, a vas- és fémkohászat beruházásaié 111 százalék, a szén- és ásványolajiparé 105 százalék, a gépgyártásé 112 százalék, az építőanyagiparé 109 százalék, a könnyű- és élelmiszeriparé 109 százalék, a lakásépítkezések beruházási volumene pedig 110 százalék volt 1951-hez képest.

1952-ben valamennyi népgazdasági ágban újabb fontos termelőkapacitásokat indítottak meg.

Sikeresen teljesítették a volgai, doni, dnyeperi és amu-darjai nagy vízierőművek és öntözőrendszerek építésének 1952. évi tervfeladatait. 1952-ben átadták rendeltetésének a V. I. Lenin Volga-Don hajózható csatornát.

Az építőszervezetek 1952-ben sok nagytermelékenyséű gépet és gépezetet kaptak. A kotrógépek állománya 1951-hez viszonyítva 25 százalékkal, a talajgyaluké több mint 40 százalékkal, a talajjegyengetőké 29 százalékkal, a toronydaruké több mint 70 százalékkal növekedett; a többi építőipari gép és gépezet állománya is jelentősen gyarapodott. Az építkezéseken az egyes folyamatok gépesítéséről áttérnek az építőmunkák komplex gépesítésére. De az építőipari gépeket és gépezeteket számos építkezésen még nem kielégítően használják ki.

Az építési költségek 1952-ben csökkentek 1951-hez képest. Sok építőszervezet azonban nem hajtotta végre teljesen az építési költségek csökkentésére megszabott állami tervfeladatot, amely megköveteli az építő- és szerelőmunkák jobb megszervezését, az általános költségek, az adminisztrációs és gazdasági kiadások csökkentését.

Az állami vállalatok, intézmények és a helyi szovjetek, valamint a városok és munkástelepek lakosai 1952-ben összesen több mint 27 millió négyzet-

méter lakóterületet építettek állami hitel segítségével. Ezenkívül falun 370 000 lakóház épült.

VII.

AZ ÁRUFORGALOM FEJLŐDÉSE

1952-ben tovább fejlődött a szovjet kereskedelem. Az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlesztésében, a munka termelékenységének emelésében és az önköltség csökkentésében elért újabb sikerek alapján a kormány 1952. április 1-én újból — a jegyrendszer megszüntetése óta immár ötödször — csökkentette a közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi árát. Április 1-én csökkentették a könyvek, köztük a tankönyvek árát is. Az újabb árleszállítás a szovjet rubel további megszilárdulását, vásárlóerejének emelkedését és a lakosság áruvásárlásainak növekedését eredményezte.

1952-ben az állami és a szövetkezeti kereskedelem a lakosságnak 10 százalékkal több árut adott el, mint 1951-ben. Az egyes árucikkek eladása a következőképpen emelkedett: a húsrúké 10 százalékkal, a halféleségeké 13 százalékkal, az állati, növényi és egyéb élelmezési zsiradékoké 17 százalékkal, a tojásé 9 százalékkal, a tejé és a tejtermékeké 17 százalékkal, a cukoré 26 százalékkal, az édesipari készítményeké 19 százalékkal, a selyemszöveté 20 százalékkal, a konfekcióárúké 11 százalékkal, a kötött-szövött árúké 17 százalékkal, a harisnyác és zoknié 11 százalékkal, a bőrlábbelié 15 százalékkal, a bútore több mint 20 százalékkal, a szappané 7 százalékkal, a lakosságnak eladott építőanyagoké több mint 20 százalékkal, a kerékpáré 24 százalékkal, az óráé 20 százalékkal, a televíziós készüléké 27 százalékkal, a fényképezőgépe 30 százalékkal, a varrógépe 22 százalékkal, a gramofoné 25 százalékkal. Jelentősen emelkedett a hűtőszekrény-, porszívó- és mosógép eladása.

1952-ben kibővült az állami és a szövetkezeti kereskedelem hálózata. Ta-

valy körülbelül 7000 új üzlet nyílt. Igen megnőtt a városi, a munkáslakótelepi és a falusi szaküzletek száma.

1952-ben a kolhozpiacokon is jóval több mezőgazdasági terméket adtak el a lakosságnak, mint 1951-ben; különösen lisztet, darát, burgonyát, zöldségféléket, baromfit, tojást és mézet.

VIII.

A MUNKÁSOK ÉS ALKALMAZOTTAK SZÁMÁNAK NÖVEKEDÉSE ÉS A MUNKA TERMELÉKENYSÉGÉNEK EMELKEDÉSE

1952 végén a Szovjetunió népgazdaságában 41,7 millió munkás és alkalmazott dolgozott, azaz 900 000-rel több, mint 1951 végén. Az iparban, a mező- és erdőgazdaságban, az építőiparban és a közlekedésben 725 000-rel, a tanintézetekben, valamint a tudományos kutatóintézetekben és a gyógyintézményekben 115 000-rel, a közéletmezésben és a községi üzemekben 60 000-rel növekedett egy év alatt a munkások és alkalmazottak száma.

Munkanélküliség az országban éppúgy nem volt, mint az előző években.

Tavaly 326 000 fiatal szakmunkás végzett ipariskolát, vasutas- és bányásziskolát, illetve gyári műhelytanfolyamokat és bányászati szaktanfolyamokat. Ezek az iparban, a építkezésben és a közlekedésben helyezkedtek el.

Egyéni és brigádoktatás, valamint szaktanfolyami oktatás útján 1952-ben 7 800 000 munkás és alkalmazott emelte szakképzettségét.

Az iparban foglalkoztatott munkások munkájának termelékenysége 1952-ben 1951-hez viszonyítva hét százalékkal emelkedett; a gépgyártásban tíz százalékkal, a vaskohászatban nyolc százalékkal, a színesfémkohászatban nyolc százalékkal, a széniparban négy százalékkal, az ásványolajiparban öt százalékkal, a vegyészeti iparban nyolc százalékkal emelkedett a munka termelékenysége.

Az építőmunkások munkájának termelékenységse 1952-ben hét százalékkal emelkedett 1951-hez viszonyítva.

IX.

A KULTÚRA FEJLESZTÉSE, A KÖZEGÉSZSÉGÜGY ÉS A VÁROSRENDEZÉS

1952-ben tovább emelkedett a szovjet nép kulturális színvonala.

A hétéves és a középiskolai oktatás fejlesztése nyomán 1952-ben több mint 1 500 000-re emelkedett az 5—10. osztályos tanulók száma, s köztük a 8—10. osztályosoké egymillióval.

Azzal a feladattal kapcsolatban, hogy a köztársaságok fővárosaiban, városaiban, a területi, határterületi és nagyobb ipari központokban át kell térni a hétosztályos oktatásról az általános középiskolai oktatásra, ezekben a városokban a 8—10. osztályos tanulók száma 1952 folyamán 44 százalékkal emelkedett.

A főiskolákon (ideértve a levelező tagozatokat is) 1952-ben 1 442 000 hallgató tanult, azaz 85 000-rel több, mint 1951-ben. A technikumokon és más szak-középiskolákban (ideértve a levelező tagozatokat is) 1 475 000-en tanultak, tehát 106 000-rel többen, mint 1951-ben.

A népgazdaságban foglalkoztatott, főiskolát, vagy műszaki középiskolát végzett szakemberek száma 1952-ben nyolc százalékkal volt nagyobb, mint 1951-ben.

Tovább növekedett az olyan dolgozók száma, akik termelőmunkájukkal párhuzamosan főiskolai tanulmányokat folytatnak, illetve szak-középiskolába, vagy általános iskolába járnak. A levelező és esti főiskolai hallgatók száma az 1951. évihez képest nyolc százalékkal, a levelező és esti technikumok hallgatóié 11 százalékkal, a munkás- és falusi ifjúság iskoláiban tanulók száma pedig nyolc százalékkal növekedett.

1952-ben a főiskolákon és tudományos intézetekben több mint 27 000 aspiráns készült tudományos munkára.

Kiváló tudományos, irodalmi és művészeti munkájáért, illetve találmányaiért 1776 tudós, mérnök, agronómus, író, művész, munkás és kiváló mezőgazdasági dolgozó kapott Sztálin-díjat.

1952-ben állami és társadalmi szervezetek vezetésével országszerte 368 000 különféle könyvtár működött, 830 millió kötetes könyvállománnyal.

1952-ben a filmvetítőgépek száma az előző évihez képest öt százalékkal gyarapodott.

1952 nyarán 5 500 000 gyermek és serdülő fiatal üdült pionir-táborokban, gyermekszanatóriumokban, turista-házakban, vagy töltötte az egész nyarat a városkörnyéki üdülőhelyekre áthelyezett bölcsődékben, óvodákban és gyermekotthonokban.

1952-ben tovább javult a lakosság orvosi és betegségmegelőző egészségügyi ellátása. Bővült a kórházak, szülőotthonok, beteggondozóintézetek és más gyógvintézmények, valamint a szanatóriumok és üdülőotthonok hálózata. A kórházakban és szülőotthonokban az ágyak száma több mint 50 000-rel emelkedett az 1951. évihez képest. Az orvoslétszám 14 000-rel növekedett 1951-hez képest.

A gyógyszeripar 1952-ben 23 százalékkal többet termelt, mint 1951-ben. Jelentős mértékben emelkedett a nagyhatású betegségmegelőző gyógyászati eszközök, diagnosztikai és gyógyászati felszerelések és orvosi műszerek gyártása.

1952-ben nagyszabású munkálatok folytak a községi üzemek építése, a városok és munkáslakótelepek rendezése, a vízvezetékek és csatornahálózatok építése, a villamos- és trolibuszközlekedés kiszélesítése, továbbá a lakások gázellátása és a fűtőhálózatba való bekapcsolása, a városi utcák, terek kövezése és aszfaltozása, s a városok és munkáslakótelepek fásítása, sugárutak, terek és parkok építése végett.

X.

A NEMZETI JÖVEDELEM NÖVEKEDÉSE ÉS A LAKOSSÁG JÖVEDELMEINEK GYARAPODASA

A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1952-ben 11 százalékkal növekedett 1951-hez viszonyítva.

A Szovjetunióban az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké. A Szovjetunió dolgozói — az előző évhez hasonlóan — a nemzeti jövedelemnek mintegy háromnegyedrészt kapták meg személyes anyagi és kulturális szükségleteik kielégítésére, a nemzeti jövedelem további része pedig az állam, a kolhozok és szövetkezeti szervezetek rendelkezésében maradt a szocialista termelés fejlesztésére és más állami, valamint társadalmi szükségletek fedezésére.

A nemzeti jövedelem növekedése lehetővé tette a munkások, parasztok és értelmiségiek anyagi helyzetének jelentős javulását és a szocialista termelés további bővítésének biztosítását.

A Szovjetunió lakossága anyagi helyzetének további javulása kifejeződött a munkások és alkalmazottak pénzbeli munkabérének és reálbérének emelkedésében, a parasztok közös kolhozgazdálkodásából, valamint háztáji és egyéni gazdálkodásából származó jövedelmének növekedésében.

A lakosság 1952-ben — miként az előző években is — a munkások és alkalmazottak társadalombiztosítása révén állami eszközökből segélyeket és juttatásokat kapott, mégpedig: nyugdíjakat, ingyenes és kedvezményes beutalásokat szanatóriumokba, üdülőotthonokba és gyermekintézményekbe, járadékot a sokgyermekes és magános anyák részére, ingyenes orvosi segítséget, ingyenes oktatást és továbbképzési lehetőséget; a tanulók ösztöndíjakat, továbbá sok más segélyt és kedvezményt. Ezenkívül minden munkás és alkalmazott — vagyis mintegy 42 millió ember — legalább kétheti fizetett szabadságban részesült, több szakma dolgozói pedig még hosszabb szabadságot élveztek. 1952-ben a lakosság az említett kifizetések és kedvezmények révén állami eszközökből 129 milliárd rubelt kapott.

A közszükségleti cikkek árának leszállítása, a munkások és alkalmazottak pénzbeli munkabérének emelkedése, a parasztok pénzbeli és természetbeli jövedelmének növekedése és a lakosságnak nyújtott állami juttatások és kedvezmények növekedése eredményeképpen a munkások és alkalmazottak egy dolgozóra számított jövedelme 1952-ben hét százalékkal, a parasztok egy mezőgazdasági dolgozóra számított jövedelme pedig nyolc százalékkal emelkedett.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

Fegyverkezési hajsza és válságjelenségek a tőkésországokban

A burzsoá sajtó alig néhány éve telekürtölte a világot jóvendölésekkel, s újjongva hirdette a hatalmas fegyverkezési programok eredményeképp a tőkésországok elé táruló kedvező konjunktúra lehetőségeit. Az amerikai kormányköröknek és a fináncoligarchia főkolomposainak szócsöve, a *US News & World Report* például így írt kevéssel a koreai agresszió kirobbanása után: „Mintegy megrendelésre olyan helyzet következett be, hogy a kedvező üzletmenet továbbra is biztos... Hosszas gazdasági föllendülésre számíthatunk.“ Az amerikai monopóliumok más lapjai szerencsét kívántak ügyfeleiknek, s megírták, hogy amíg a fegyverkezési program megvalósítása tart, az amerikai üzleti köröknek nem kell lanyhulástól félniük.

Hasonló hangulatokat fejezett ki az *Economist*, a londoni City lapja. Azt jósolta: „Akár hamar befejeződnek a hadicselekmények, akár nem, egy következményük mindenestre lesz a koreai eseményeknek: a fegyverkezés célját szolgáló termelés erősen bővülni fog, úgyhogy a legfontosabb nyersanyagok minden valószínűség szerint drágák maradnak.“

Az amerikai monopóliumok az Egyesült Államoknak és csatlós országainak dolgozóira hárfították a sokszorosra növelt fegyverkezési kiadások terhét, s patakokban ömlő embervér, egy egész ország romhalmazzá változtatása árán valamivel több mint két esztendő alatt méginkább megtollasodtak. „Prosperitást“ azonban nem teremtett a fegyverkezési hajsza, s nem is teremthetett. A Marshall-terv,

a koreai háború, a fegyverkezési hajsza, az ipar militarizálása mind csak származás, amely nem mentheti meg a fuldoklót. A fenyegető gazdasági válság kísértete, amelyet az Egyesült Államok és Anglia uralkodó körei fegyverkezési hajszával akarnak előzni, már ismét beárnyékolja a tőkésvilágot; a harácsoló monopóliumok féktelen orgiája a siralomházban elfogyasztott lakomára emlékeztet.

Siralmas eredmények

Nemrég a monopóliumok sajtója maga foglalta össze a legutóbbi több mint két év változásainak néhány siralmas eredményét. Franciaország legnagyobb pénzügyi és gazdasági lapja, az *Information* 1952 augusztus 13-án közölt egy cikket, amelyből már kihalatszik a fegyverkezési hajsza farsangi hónapjait követő „csömör“ hangja:

„Különösen az Atlanti Óceánon túl sokan hangoztatják azt a véleményüket, vagy legalábbis abból az elgondolásból indulnak ki, hogy az erőltetett fegyverkezés politikája a nemzetgazdaság fölvirágzásával járhat, vagy pedig fenyegető depresszió eséréen fenntarthatja a prosperitást. Ezt a téves nézetet nem lehet elég kategorikusan elítélni.“

Egy másik befolyásos francia lap, a *Monde*, ugyanilyen borongós hangnemben ír: „Az elviselhetetlen fegyverkezési terhek láttán Európa lakossága nem remélhet javulást. Jól tudja, hogy Európa e nyomasztó teher következtében lassacskán függő viszonyba került gazdaságilag, s így politikailag is Amerikától... 1949 a háborús at-

lanti politika születésének éve volt. A túlságosan gyorsütemű fegyverkezés 1950-ben pénzügyi nehézségeket okozott. Ezek az 1951. évi gazdasági válságokra vezettek, s eredményükként Európa lassankint alárendelt helyzetbe került Amerikával szemben. Ugyanakkor a nemzetközi helyzet egyáltalában nem javult. Végül pedig az *Economist* is egészen más hangnemre kényszerült, jóllehet nemrégiben még ugyancsak lelkesült a koreai agreszióért, mert ez állítólag mentőövként hullt a brit birodalom gazdasága elé. Az *Economist* a közelmúltban már így írt: „Csak tájékozatlan emberek hihielik, hogy rögtönzött rendszabályok sorozata, mint például fontos áruk behozatalának elodázása, át nem vett exportárúk itthoni piacradobása, a fukarul mért amerikai segély határidőelőtti felvétele többet adhat ideiglenes fuldoklási szünetnél.“

Mennyire különbözik mindez azoktól a dicsőhimnuszoktól, amelyeket a fegyverkezési hajszára lázában égő nyugati burzsoá sajtó alig egy vagy másfél évvel ezelőtt kürtölt világgá!

A fegyverkezési hajszára első szakaszaiban nőtt ugyan a kereslet nyersanyagok és élelmiszerek iránt, fokozódott a termelés, megélnékült a világkereskedelem, a fegyverkezés nagyobbarányú állóőkebefektetésre serkentett, de mindez nagyon is mesterkelt, ideiglenes és egvoldalú volt. Napról-napra nyilvánvalóbb, hogy a fegyverkezési hajszára nyersanyagok improduktív fecsérítésével vagy stratégiai célokra való felhasználásával jár, s így ezek az anyagok kiesnek a forgalomból. A fegyverkezési hajszára munkaerőt és állóőket von el a gazdaságtól romboló eszközök termelésére, a bankok aranytartalékait csökkenti, a valutákat elértékteleníti, az államadóságokat növeli, az adóprést egyre erősebben megszorítja, az állam pénzügyeit összekuszálja, a monopóliumokat példátlanul gazdagítja, a dolgozók kizsákmányolását pedig szörnyűségesen fokozza. A fegyverkezési hajszára során az adófizetők költségére új vál-

latok létesülnek, valójában a monopóliumok megajándékozására. A fegyverkezési hajszával együtt jár a tőkésállam elősdi jellegének fokozódása, a nemzeti jövedelemnek a kizsákmányolók javára történő újraelosztása, a dolgozók életszínvonalának fokozódó romlása, a vásárlóképes kereslet további csökkenése. Végül, az amerikai imperializmus eszközül használja fő a fegyverkezési hajszát, hogy példátlan módon a többi tőkésország nyakára nőjön.

Egy illúzió szertefoszlik

A fegyverkezési hajszára nem szüntette meg a válságfelhők sűrűsödését a tőkésországok fölött. A koreai háború kitörése után megélnékült ugyan a nyersanyagok és az élelmiszerek kereslete, de ez stratégiai, ipari és spekulációs tartalékok gyűjtéséből keletkezett. Nem a termelő és az egyéni fogyasztás megfelelő növekedése fokozta a keresletet, s így a keresletnövekedés csak átmeneti lehetett. A tőkésországok külkereskedelmi forgalmának bővülése 1951-ben voltaképp szintén tartalékképzéssel függött össze, tehát ugyancsak ideiglenes volt.

A kiskereskedelmi forgalom indexszámának emelkedése, a kereslet „fölobbanása“ (az Egyesült Államokban például 1950 júliusában és 1950 decemberétől 1951 januárjáig) a vásárlók páni félelmének következménye volt, s gyorsan kimerítette a vevők pénzforsrait. Hamarosan megszűnt tehát a tartalékképzés és a nagyközönség vásárlási láza, amely bizonyos mozgási lehetőséget biztosított a kapitalizmus számára, s egyidőre föltartóztatta a válság fejlődését. Mindezeknek a tőkésországok gazdasági helyzetére gyakorolt hatása ma már az ellenkező végletbe csapott át.

A hadiüzemek építése 1950 és 1952 közt mesterséges kedvező konjunktúrát támasztott a gépiparban és a rokoniparágakban. Minthogy ezek az üzemek hamarosan elkészülnek, érezhetően csökken e tényező hatása is; hasonlóképpen csökkenni kezd a hadiiparral

kapcsolatos többi iparág állítóke befektetései hatásai is. E befektetések teljesen kormánytámogatásokra és kedvezményekre épültek, vagyis erősen mesterségesek és rendkívül spekulációs jellegűek, s egyszersmind példátlanul kiélezik az állítóke kihasználásának kérdését is.

Az új hadiüzemek fölszerelése jórészt befejeződött; az ipari berendezések iránti kereslet a hadiüzemekkel összefüggő termelőágakban túljutott a csúcsponton. A megrendelések nagyrészt már teljesítették, s mind gyakoribb eset a kapacitás növelésére irányuló tervek visszavonása.

Igy tehát igen rövid idő alatt kimerültek azok az *ideiglenes*, mesterséges tényezők, amelyek a fegyverkezési hajszára kezdetén gazdasági föllendülés illúzióját keltették. Mindinkább más, nem ideiglenes, hanem *tartós* tényezők lépnek a helyükbe. A tőkésvilág gazdaságát jellemző tendenciák: további hatalmas áremelkedés, az adók növekedése, a kizsákmányolás fokozódása és a dolgozók életszínvonalának további süllyedése, a személyes szükségleteket kielégítő fogyasztási cikkek fölvevőpiacának zsugorodása. A külső piacokon is csökkennek az elhelyezési lehetőségek, a nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak a fegyverkezési hajszával járó szétzilálódása, az aranykészletek kimerülése, a valuták elértektelenedése, s egy sor ország behozatalának kényszerű csökkentése miatt. Az állami pénzügyek rendkívüli ziláltsága, az eszközöknek katonai célokra irányítása csökkenti a produktív beruházásokra irányuló kiadásokat, s szűkíti a termelőeszközök fölvevőpiacát.

Az ipari termelés hanyatlása

A tőkésországokban növekszik a haditermelés, ugyanakkor egyre gyorsabban csökken a polgári célokra szánt termelés. A csökkenés gyakran nem annyira nyersanyaghiányból, mint inkább az elhelyezési lehetőségek hiányából ered. Ennek következményeképpen csökken a tőkésországok teljes ipari termelése. A legfontosabb tőkés-

országok ipari termelésének indexe 1952 második negyedében 2 százalékkal esett az 1951. évi átlag alá. Kétségtelen, hogy valamennyi tőkésország ipari termelése csökkenő irányzatú. A monopóliumok sajtója megkísérli a gazdasági nehézségek megmagyarázását, s mind gyakrabban utal rá, hogy ezek az ipari termelés általános hanyatlásával, illetve egyhelyben topogásával függnek össze. Ime, néhány példa:

Az amerikai hírügynökségek a nehézőlajak árának esését a „gazdasági aktivitásnak az Egyesült Államokban tapasztalt általános lanyhulásával” magyarázták. A *Financial Times* című City-lap az angol szénhiány enyhülését azzal magyarázza, hogy Nagy-Britannia termelésének általános visszaesése nyomán csökkent az ipar szénkereslete. A *Magazine of Wall Street* az olaszországi általános helyzetről megállapítja, hogy az üzleti tevékenység lanyhul, a munkanélküliség növekszik, az árak emelkednek, s a fegyverkezési program elnveli a háborúutáni újjáépítés programját.

Más országokból is ugyanilyen jelentések érkeznek. Az osztrák ipar jelenleg majdnem 10 százalékkal kevesebbet termel, mint 1951 tavaszán és nyarán. Belgium és Luxemburg acéliparának — gazdaságuk fő támaszának — termelése 1952 eleje óta folyton hanyatlik. Hollandia ipari termelésének indexe már alacsonyabb 1951 tavaszi és őszi termelési indexénél. Dániában az ipar 1952 ősze óta 9 százalékkal kevesebbet termelt, mint 1951 megfelelő időszakában.

Az Egyesült Államokban és Angliában annyira csökken a termelés, hogy a zsugorodás már nem leplezhető el idényjellegű és gazdaságon kívüli tényezők emlegetésével. Még az angol ipari termelés nemrégiben közzétett és ismét kiigazított indexe (1948 = 100) is megmutatja, hogy a termelés színvonalára 1952 második negyedében érezhetően alacsonyabb volt, mint 1952 első és 1951 második negyedében. 1952 második negyedének termelési indexe

113 volt, szemben az első negyedben elért 121-gyel és az 1951 első negyedében mutatkozott 120-szal.

Az Egyesült Államokban tavaly rendszeresen csökkent az ipari termelés. Erről tanúskodik a következő táblázat:

(1935--1939 = 100)

1952. február	222
március	221
április	216
május	211
június	203
július	192

Az Egyesült Államok hivatalos körei az acélipari munkások sztrájkjával magyarázgatják, hogy az Egyesült Államok ipari termelése múlt év júliusában 13,5 százalékkal csökkent a februári termeléshez képest. Természetes, a sztrájknak volt bizonyos hatása, de csak megátalkodott hamisítók kapaszkodhatnak ebbe az egyetlen okba. Ismeretes, hogy a monopóliumok valósággal provokálták a sztrájkot, amikor visszautasították a tőkével testesül-lelkeztül egybefonódott állami egyeztetőbizottság javaslatait. Az acélkirályok szándékosan halogatták a konfliktus megszüntetését, mert már acéltúltermelés közeledését látták.

E sztrájk okaira a jószemű angol gazdasági sajtó is fölfigyelt. Nem véletlenül kérde az angol *Economist* egyik vezércikke: „Mi volt ez: sztrájk vagy munkáskizárás?” A *Financial Times* pedig rámutat az amerikai acélmonopóliumok politikája mögött meghúzódott törekvésre, hogy „az acélkészletek csökkenjenek, a kielégítetlen kereslet növekedjék, a piacon jóideig acélhiány legyen, s az acélipar könnyűszerrel drágábban helyezhesse el termékeit”.

Az Egyesült Államok sajtója a korábbi nagy sztrájkok alkalmával mindig számított rá, hogy a munka folytatása után jelentékenyen nő majd a termelés. Jellemző, hogy most egyáltalán nem bízik az ipari termelés újabb föllendülésében, noha az acélipari

munkások ismét dolgoznak. Ellenkezőleg, a *US News & World Report* úgy véli, hogy a korábbi színvonal elérése rendkívül sokáig fog tartani.

Más tények is megcáfolják azt a mesét, hogy az amerikai ipar termelése csak sztrájk miatt hanyatlott. Jellemző például, hogy a tartós személyes használati tárgyak (személyautó, rádióvevőkészülék, jégszekrény, stb.) termelésének indexe 1952 első felében 28 százalékkal süllyedt 1951 első felének, s 37 százalékkal 1950 második felének termelési indexe alá. *E termelési ágak termelése csupán az 1929—33-as válság éveiben csökkent a jelenleginél nagyobb arányokban.* Ha egy pillanatra elhisszük is, hogy a termelés nem csökkenhet tovább, az itt közölt adatok szerint mindenesetre kétségtelen: az Egyesült Államok iparának egyes ágai máris kevesebbet termelnek, mint az 1929—33-as válság kivételével bármely válság idején.

Még képtelenebb az az állítás, hogy a június 2-án kezdődött acélipari sztrájk miatt csökkent a fegyveripari ipar termelése 1952 májusában 17 százalékkal 1951 májusához képest, s ugyanakkor 12 százalékkal apadt a termelés a kerámiai és üvegiparban, 21 százalékkal a textiliparban, 16 százalékkal a szesz- és pálinkafőző iparban, 14 százalékkal a papír- és cellulóze iparban, 12 százalékkal az antracitbányászatban, stb.

Az amerikai gazdasági szakemberek mostanában a „részdépresszió” kifejezés ismételtetésével vigasztalódnak. Akkor is részdépresszióról beszélnek, amikor egész tucatnyi iparág sinylődik.

De az Egyesült Államokban és a többi tőkésországokban annyi szaporák az efféle „részdépressziók”, hogy ebben már nyilvánvalóan nem a részokok a ludasak, hanem azok az általános okok, amelyek kiélezik az egész tőkésvilág válságjelenségeit, mégpedig a gazdasági élet valamennyi területén, természetesen a pusztításra és gyilkolásra szánt fegyverkezési iparon kívül.

Válságjelenségek a nyersanyag- és élelmiszerpiacon

Az ipari termelés csökkenése fontos, de korántsem egyetlen jele a válságjelenségek jelenlegi föltornyosulásának a világkapitalizmus gazdaságában. A közelgő válság egyik leglényegesebb tünete a nyersanyagok és élelmiszerek túltermelése, s következésképp e cikkek árának rendkívül gyors zuhanása. „Elsősorban ez kényszerít bennünket arra a megfontolásra — írja O. Hobson angol gazdasági szakértő —, hogy olyan jellegű válság felé megyünk, amilyent az 1920—22-es években, vagy a 30-as évek elején tapasztaltunk.”

Ne feledjük, hogy az 1929—33-as válságot ugyancsak a legfontosabb nyersanyagok és élelmiszerek túltermelése, illetve olcsóbbodása előzte meg. Az *Economist*-ban közölt adatokból megállapíthatjuk, mennyire esett ma a nyersanyagok ára. 17 nyersanyag és élelmiszer árának indexe (1949 július—1950 június = 100) 1951 márciusában 168 volt; ez a szám 1952 augusztusáig 115-re esett, vagyis másfél év alatt 32 százalékkal csökkent. Néhány nyersanyag ára még meredekebben zuhant. A gyapjú és a juta ára például majdnem egyharmadára süllyedt; a nyersbőr, a nyersgumi, a kopra és több más nyersanyag ára pedig 60 és még több százalékkal csökkent.

A nyersanyagok árának ez a zuhanása katasztrófába dönti a gyarmati népeket. Kénytelen-kelletlen még az angol *Spectator* is úgy nyilatkozik, noha egyébként csak az angol gyarmatosítók szempontjából vizsgálja a gazdasági folyamatokat, hogy „Ausztrália, Ázsia és Afrika nagy termelőterületeinek parasztsága védtelen az árzuhanással szemben. Az ottani népek vásárlóereje továbbra is csökken, s ez megmutatkozik az említett országok fizetési mérlegeinek deficitjében és bevitelük zsugorodásában. Mindez más országokat is a bevitel csökkentésére kényszerít.” Meg kell itt állapítanunk, hogy a gyarmatok parasztsága nem élvezte semmi előnyét az 1950 novembe-

rében és decemberében, illetve 1951. január—márciusában tapasztalt ideiglenes áremelkedésnek. A mammutmonopóliumok fölőzték le e mesterséges nyersanyaghossz egész hasznát. Ime, egy sokatmondó példa a kakaóbab fölvasárlása céljából alapított angol általi monopólium, a Nigeria Cocoa Marketing Board negyedik évi jelentéséből. E jelentés szerint 1950—51-ben 120 fontsterling volt a kakaóbab tonnájának fölvasárlási ára. Ugyanezért a kakaóért Anglia 337 font 10 shillinget is elérő összeget, vagyis majdnem *háromszorannyit* zsebelt be!

A gyarmatok proletariátusa és parasztsága tehát nem részesült a nyersanyagárak emelkedésének hasznából, de az árzuhanás azonnal romlott helyzetén.

Malájföld és Thaiföld ültetvényein már csökkent a munkabér a nyersgumiárak esése miatt. A gyapjúárak csökkenése érzékenyen érintette az ausztráliai farmereket. Az Aranypart kétsébeesett farmerei nem adnak el kakaóbabot a monopóliumok ügynökeinek. Thaiföld gumiültetvényeinek munkásai tiltakozó sztrájkot vívnak az elbocsátások és bércsökkentések ellen.

Túltermelés jelei mutatkoznak a juta-, cukor-, tea- és más piacokon. A helyzet már annyira feszült, hogy Kuba, az egyik legfőbb cukorszállító, szükségintézkedésként levont a piacról s különleges tartalékként elraktározott 1 750 000 tonna cukrot, az ország cukortermelésének negyedrészt. Ezután a kubai kormány elhatározta, hogy 1953-ban 5 millió tonnára csökkenti a termelést, vagyis majdnem 30 százalékkal kevesebbet termel mint tavaly. Ilvesmi történik Pakisztánban is; ott a következő idényben 25 százalékkal csökkentik a juta vetésterületét. Mindezek jellegzetes válságrendszeri szabályok, s méreteikben az 1929—33-as válságra emlékeztetnek.

Komoly nehézségeket okoz sok más nyersanyag elhelyezése is. Az Angliába irányuló egyiptomi gyapotexport értéke például 1951. január—augusztusa és 1952. január—augusztusa közt

41,3 millió fontsterlingről 9,1 millió fontsterlingre zuhan. A brazíliai gyapotexport ugyanakkor 21,1 millió fontsterlingről 0,6 millióra csökkent, vagyis majdnem megszűnt. Megjegyezzük, hogy mindig Anglia volt az egyiptomi és brazíliai gyapot fő felvevő-piaci.

Példátlanul rohamosan rosszabbodott a teapiac konjunktúrája, amelytől nagymértékben függ India, Ceylon, Indonézia és Pakisztán gazdasága. Néhány hónap alatt 45 százalékkal esett a legkeresettebb teafajták ára. A *Financial Times* közli, hogy „a túltermelés a teapiacon sokkal súlyosabb, mint sokan gondolják... A teatermelés jelentősége Délkelet-Azsiára nézve világproblémává teszi ezt a jelenséget.”

A gyarmati és függő országokban tapasztalt nyersanyag- és élelmiszer-túltermelésen kívül az imperialista tábor vezető országaiban is mindinkább mutatkoznak az agrárválság jelei. Ezekre vall, hogy az Egyesült Államok farmereinek jövedelme 1952 első felében 85 százalékkal csökkent, s hogy a farmtermékek és az iparcikkek ára közt folytonosan növekszik a különbség. Mint a *Wall Street Journal* írja az Egyesült Államokban a mezőgazdasági túltermelés veszélye láttán fölriasztották az egész „válsághátró apparátust”. A monopóliumok ezúttal is államköltségen akarják fölvásárolni a mezőgazdasági nagytermelők fölöslegeit, hogy tovább folytathassák az „ártámogatás” hírhedt politikáját. Az ilyen fölvásárlásoknak a tapasztalatok szerint az az eredményük, hogy hatalmas mennyiségű élelmiszer megromlik vagy teljesen megsemmisül, úgyhogy valójában ezeken is a monopóliumok gazdagodnak, míg a dolgozó farmereknek, akik rendkívül keveset termelnek piacra, mindebből semmi hasznuk.

Már a fejlett Svédország is érzi a néhány iparágára szakadt válság első csapásait. Főképp a svéd kereskedelmi mérleg egvik főtényezője, a cellulózeexport csökkent, Svédország

1952 májusában 85 000 tonna cellulózet exportált, szemben a megelőző év májusában kivitt 185 000 tonnával. Anglia, a svéd cellulóze- és papíráruk legnagyobb vásárlója, 1952 februárjában és májusában kierőszakolta, hogy több mint egyharmaddal csökkenés a bevitt cellulóze árát az év elején érvényes árakhoz képest. A *Statist* című angol folyóirat megjegyzi erről, hogy Svédország belső és külső stabilitása „ismét veszélyben forog, s kérdéses, vajjon Svédország folytathatja-e mostani gazdasági politikáját, hiszen fizetési mérlege előbb vagy utóbb súlyos válságba kerülhet”.

Meg kell jegyeznünk, hogy a fegyverkezési hajszája még az elsőrendű katonai-stratégiai áruk virágzó konjunktúráját sem biztosította tartósan, bár e cikkek ára eleinte igen magasra szökött. Az ón ára máris nagyot esett (1952 februárjától 1952 szeptemberéig a tonnánkénti 1615 fontsterlingről 960 fontsterlingre), de a réz és az ólom (175 fontsterlingről 108 fontsterlingre), úgyszintén a horganyé (tonnánként 190-ről 118-ra) és más fémeké is. Már elmúlt az az idő, amikor az angol monopóliumok mesés profitokat zsebeltek be stratégiai nyersanyagok szállításából. A nyersgumi most tonnánként több mint ezer dollárral, az ón tonnánként 1834 dollárral olcsóbb, mint 1952 februárjában volt, s ha az amerikai spekulációs nyersanyagvásárlás folytán eleinte nem kevés deviza folyt is be a brit kincstárba, az angol arany- és dollártartalékok a következő hónapokban megint gyorsan összezsugorodtak, s most sokkal kisebbek, mint a koreai háború előtt.

Ugyanakkor az Egyesült Államokban az állam költségén gyűjtött hatalmas gumi- és óntartalékok Damokles kardjaként fenyegetik a stratégiai nyersanyagok piacát. Az Egyesült Államok monopóliumai készek, hogy bármely pillanatban az angol érdekek ellen használják föl e tartalékokat, sőt már gyakorolják is ezt a taktikát.

A külkereskedelem csökkenése

A külkereskedelemben jó két éve ugyanolyan jelenségek észlelhetők, mint a gazdasági élet egyéb területein: a fegyverkezési hajszra első szakaszai-ban bizonyos mesterséges megélénkülés, majd egyhelyben topogás és hanyatlás. A hadiinflációs konjunktúrából, a Korea elleni amerikai agresszió egyik következményéből elsősorban általános drágulás származott. A tőkés-világ külkereskedelmi forgalma összegszerűen emelkedett, sőt eleinte az árucseré fizikai terjedelme is növekedett.

Ez főként az állami vásárlásoknak és az Egyesült Államok importjának következménye volt, s a stratégiai nyersanyagok — nyersgumi, ón, gyapjú, mangán, krómérc, wolfram, kobald, nikkel stb. — nagy készleteinek összegyűjtésével függött össze. A többi tőkésország is arra törekedett, hogy ne maradjon el az Egyesült Államok mögött, s intenzíven vásárolt stratégiai nyersanyagokat és élelmiszereket. A magánosok vásárlási láza, amely a háborús pszichózis folytán tört ki, átmenetileg lehetővé tette, hogy a személyi szükségletek kielégítését szolgáló áruk (textilneműk, konfekcióárúk, rádiókészülékek, személygépkocsik) nemzetközi kereskedelme is bővüljön. A hadiipari üzemek berendezéseire szánt megrendelések növelték a fémek és a szerszámgépek iránti keresletet. E cikkek vásárlói közt ott volt Anglia és az Egyesült Államok is. Nyugat-Európa 1950-ben még megelégedett 800 000 tonna amerikai szénnel, de 1951-ben már 25 millió tonna szenet importált tengerentúlról, vagyis 32-szeres mennyiséget.

Ha a tőkésországok külkereskedelmének 1937. évi volumenét 100-nak tekintjük, a megfelelő index — változatlan áron — 1950 szeptemberében 121, a következő évben pedig 134 volt. Ez a fegyverkezés táplálta spekulációs hossz azonban csakhamar ellanyhult, mint-hogy a külkereskedelem kiszélesedése nem az ipari és a személyes fogyasztás növekedésén alapul. Sok országban ha-

talmas árukészletek tömték el a forgalom csatornáit, úgyhogy több áru-fajta importja rendkívül megcsappant, néhányé pedig teljesen meg is szűnt. Elegendő, ha megjegyezzük, hogy Malajföldön több mint egymilliárd yard pamutszövet halmozódott föl. Óriási mennyiség ez, több mint az angol pamutszövet évi exportja. Burma több textilárut tartálékolt, mint amennyit egy év alatt fölhasználhat.

A drága áron lebonnyított fokozott behozatal azonnal megmutatkozott az importáló országok kereskedelmi mérlegén. Nyugat-Európa kereskedelmi mérlegének passzív egyenlege 1950 és 1951 közt évi 4445 millió dollárról 6190 millió dollárra nőtt. Méginkább romlott Nyugat-Európa fizetési mérlege. A vas- és fémgyárosok súlyos helyze-be kerültek, mert az Egyesült Államok nyugateurópai fémkereslete 1952 elejére megszűnt. Belgium és Franciaország 1952-ben még az amerikai vaskohászat-ban lezajlott sztrájkok idején sem kapott megrendeléseket, noha ez a két ország 20—25 százalékkal leszállított áron kínálta gyártmányait.

A *Financial Times* „a háborúutáni nyárra következő első fagyos fuvallat-nak“ nevezi a textilpiac elhelyezési válságát. Nem jobb a helyzet más piacokon sem. Nagyon csökkent például a kereslet mindennemű gépkocsi iránt, úgyhogy az angliai Ford Motor Co. 7,5—10 százalékos árcsökkentésre kényszerült. Anglia az üzlet reményében az amerikai árnál 22 százalékkal olcsóbban ajánlott energetikai berendezéseket az Egyesült Államok vásárain, Ausztráliában pedig az ottani árnál 32 százalékkal olcsóbban kínálta ezeket a berendezéseket. Az angol export e rendkívüli intézkedések ellenére is csökkenni kezdett.

Nilván ez a baljóslatú tény készítette az öt legnagyobb bank egyének, a Westminster Banknak a közlönyét arra a megállapításra, hogy a „világ-gazdaságot általában, és a brit gazdaságot különösen, most sokkal könnyebben megsebezhetik a válság hatásai, mint ahogy csak egy évvel ezelőtt is

lehetségesnek látszott". Az erőltetett fegyverkezési hajsza nem bizonyult elégségesnek, hogy tartósan megállítsa a piacok túltelítésére irányuló tendenciát, amely már a koreai háború kitörése előtt jelentkezett. Ma mind a fejlett iparú, mind a nyersanyagokat és élelmiszereket szállító országok — s ez utóbbiak különösen — elhelyezési válsággal küszködnek. A gyarmati és függő országok amúgy is nehéz helyzetét csak rosszabbítja, hogy az élelmiszerek és nyersanyagok exportárainak esése nem jár együtt az általuk importált iparcikkek áresésével. Ráadásul nemcsak a gyapjú, a nyersgumi, a juta, a gyapot, a cukor, a tea stb. exportára, hanem exportált mennyiségük is csökken. A gyarmati és függő országok kereskedelmi és fizetési mérlegeinek ezzel összefüggő rosszabbodása rendkívül jellemző a modern tőkés gazdaságra, s a közelgő válság egyik legcsalhatatlanabb jele.

Huszonhárom függő és gyarmati ország exportból származó bevétele 1952 első felében összesen 6 689 millió dollár volt, vagyis 31 százalékkal kevesebb, mint 1951 első felében, amikor exportbevételük 9 738 millió dollárra rúgott. Ugyanakkor ez a 23 ország ugyanannyit, vagy éppen többet fizet az importált árukért, mint amennyit 1951-ben fizetett, bevitele pedig 7 962 millió dollárról 8 789 millió dollárra *növekedett*. A függő és gyarmati országok korábban aktív kereskedelmi mérlege (1 776 millió dolláros aktív egyenleg 1951 első felében) 2,1 milliárd dolláros passzívummal zárult 1952 első felében.

Jellemző példa erre Ausztrália, amelynek folyó árakon számított exportja 979 millióról 666 millió ausztrál fontra csökkent az 1950—51. és az 1951—52. gazdasági év közt, importja pedig az általa importált áruk árának jelentős emelkedése miatt egyidejűleg 742 millióról 1 050 millió ausztrál fontra nőtt. Ausztráliának 237 millió kiviteli többlete helyett most 384 mil-

liós beviteli többlete van. Teljesen érthető tehát, hogy Ausztrália 1951 júniusi 720 millió fontsterlingnyi devizatarlaléka 1952 őszére már mintegy 300 millió fontsterlingre csökkent.

Nem kisebb nehézségekkel küzd Pakisztán sem. Kereskedelmi mérlege 1952 első negyedében még 147 millió rupiás aktívumot mutatott, de a második negyedben már 145 millió rupiás passzív egyenleggel zárult. Rendkívül nehéz Ceylon helyzete is.

Számos ország, köztük Ausztrália, Anglia, Franciaország, Svédország és Újzéland, igen szigorú beviteli korlátozásokat rendelt el a katasztrófa elődázása végett. Ausztrália egymaga egymillió dolláros importcsökkentést határozott el. Ez a láncreakcióként továbbterjedő, néhány milliárd dolláros importcsökkentést eredményezett járvány a tőkés világpiacon elkerülhetetlenül az áruforgalom további zsugorodásával jár, s még inkább fölszítja az egyes országok közt dúló konkurenciaharcot és kereskedelmi háborút. Az Egyesült Államok külkereskedelme sem mentesülhetett ennek következményeitől; kivitele tavaly júniusban 20 százalékkal, júliusban további 13 százalékkal csökkent az előző havi exporthoz képest. Az Egyesült Államok kereskedelmi minisztériuma megállapítja, hogy a vegyszerek kivitele 1951 és 1952 júniusa közt 30 százalékkal, a textilárúké 40 százalékkal, a búzáé 22 százalékkal, a vajé és egyéb zsíradékoké 60 százalékkal csökkent. Az amerikai kormány gazdasági fórumai az Egyesült Államok exportjának további csökkenését várják.

A világkereskedelem erősödő válsága: a tőkés gazdaság mai állapotának harmadik jellegzetessége. Az imperialista világpiac, amelyet a Szovjetunióval és a többi demokratikus országgal való normális kereskedelmi kapcsolatok megzavarása összehúzóított, elhelyezési nehézségekkel küzd, s e nehézségeket a termelés megszakításai és válságai, a munkanélküliség és a tömegek elnyomódása okozzák.

A valuták leértékelése

A tőkésországok jelenlegi gazdasági helyzetének fontos jellegzetessége a valuták leértékelése.

A jugoszláv dinár értékét 1952 elején a korábbinak egyhatodára csökkentték, s így dollárparitása 300 dinárral volt egyenlő (a tényleges dollárparitás még kedvezőtlenebb volt: egy dollár = 800 dinár). Február 4-én az indonéziai rupiát értékelték le; a régi 1 rupia = 26 cent árfolyam helyett 1 rupia = 8,75 centes új árfolyamot állapítottak meg. Ugyanabban a hónapban Izrael állam valutájának hivatalos dollárkursusa (2 dollár 80 cent) mellett különleges (1 dollár 40 centes) árfolyamot, hosszúlejáratú külföldi beruházások esetében pedig még ennél is alacsonyabbat (egy dollár) állapítottak meg. Júniusban Argentína különleges pezoárfolyamot állapított meg a gyapjúexportra; ez az árfolyam 20 százalékkal alacsonyabb a közönséges árfolyamnál. A csilei pezo szabadárfolyama 1952 januártól májusig 26 százalékkal esett, a brazil kruzairóé 18 százalékkal. Paraguay augusztus 1-i hatállyal csökkentette valutája értékét, s az eddigi két árfolyam (dolláronként 6 és 9 guarani) helyett új, dolláronkénti 15 guaranis árfolyamot állapított meg.

A valutaválság tünetei nem fogynak, hanem szaporodnak. Indonézia a februári valutaleértékelés után már augusztusban elhatározta, hogy megkülönböztető valutaárfolyammal kísérletezik, s a legfontosabb közszükségleti cikkek kivételével valamennyi áru esetében felére, sőt harmadára csökkentette a rupia árfolyamát. Tehát most újabb hullám követi az 1949 szeptemberi leértékelési hullámot.

Megszokott jelenség a kapitalizmus általános válsága idején, hogy a leértékelés elsősorban a nyersanyag-exportáló országokat érintette, mert ma minden gazdasági válság a nyersanyagárak süllyedésével, az iparilag fejlett országok nyersanyagimportjának erős csökkenésével kezdődik. Ez katasz-

trofális következményekkel sújtja a gyarmati és függő országokat. Ezek még aktív kereskedelmi mérleg esetén is csak tengődnek, hiszen hatalmas összegeket kell fizetniük a kölcsönök és beruházások fejében a legnagyobb imperialista államoknak. De ha kereskedelmi mérlegük is passzívá válik, fizetési mérlegüket és valutájukat a végső romlás fenyegeti.

Rendkívüli nehézségekkel kell most megküzdenie Latin-Amerika három legnagyobb országának: Braziliának, Csileinek és Argentínának. A *Financial Times* szeptember 5-i adatai szerint Brazília az Egyesült Államoknak, Nyugat-Németországnak és más országoknak összesen 700 millió dollárral tartozik; tartozása nyilvánvalóan meghaladja fizetési lehetőségeit. Minthogy a réz- és salétromexportból származó jövedelmek csökkentek, a csilei pezo árfolyama is erősen hanyatlott. Argentína nagyon sínyli a bőr- és gyapjúárak esését, valamint a mezőgazdaság általános romlását; ennek következtében most importálnia kell búzát, ahelyett, hogy mint korábban, exportálna.

Az angol sajtó véleménye szerint a pakisztáni rupia leértékelése csak idő kérdése; paritása a szabadpiacon 30–35 százalékkal a hivatalos árfolyam alatt mozog. Ugyanilyen meggyőződéssel ír az amerikai sajtó az osztrák schilling várható leértékeléséről.

A tőkésvilág perifériáiról elindult új leértékelési hullám mindinkább közeledik a tőkésvilág legfontosabb központjaihoz. Franciaország és Anglia sem kerülhette el a súlyos valutanehezedségeket. A francia frank ingatag voltáról tanúskodik például, hogy a svájci frankot 100 francia frankért vásárolják, noha a hivatalos árfolyam 80. Az angol *Statist* című folyóirat írja: „Elkerülhető-e a francia frank leértékelése?” című cikkében, hogy Franciaországot komolyan fenyegeti a frank leértékelésének veszélye. Anglia kereskedelmi mérlegének passzív egyenlege az 1950. évi 352 millió fontsterlingről egy év

alatt 1207 millió fontsterlingre növekedett. Arany- és dollártartaléka 1952 augusztus 1-ig 1672 millió dollárra zsugorodott az 1951 június 30-i 3867 millió dollárról. Jegyezzük meg, hogy Anglia devizatartalékai 1952 augusztus 31-én csak 21 millió dollárral haladták meg az 1949 június 30-i katasztrofális szintet. Akkor határozták el a fontsterling leértékelését.

A tőkésországok helyzetének elemzése alapján megállapítható, hogy nemcsak egyes valuták értékét csökkentették, hanem valamennyi, formálisan vagy valóban az amerikai dollárhoz kapcsolt tőkésvalutáét. De a tőkésvilág „valutáinak valutája” sem a legszilárdabb. 1952 augusztusában például egy amerikai dollárért 96 kanadai centet fizettek, s számos amerikai tapasztalhatta, hogy Európában nem szívesen fogadták el fizetesként dollárját. Ez is igazolja, mennyire föltételes az az elképzelés, hogy az amerikai dollár minden nehézség nélkül aranyra váltható.

A hivatalos vagy valóságos leértékelések új hulláma, amely az elhelyezési nehézségek fokozódását és a piacokért vívott harc élesedését tükrözi: a tőkés világgazdaság jelenlegi állapotának negyedik jellemző vonása.

A fogyasztási cikkek értékesítési válsága

A tőkésvilág gazdaságát elborítás-sal fenyegető válságjelenségek háttéréből élesen kiválik a textilipar válsága. Ebben az iparágban általánosabb és mélyebb a válság, mint a többiben.

A textilipar helyzete jól jellemzi a személyes fogyasztásra szánt cikkek termelésének és értékesítésének konjunkturális alakulását. A fegyverkezési hajszra a fogyasztók tömegeit kiadásai fokozott korlátozására kényszeríti.

A *Journal of Commerce* egyik nyilatkozata, amely összefoglalja az ENSZ európai gazdasági bizottságának jelentését, jól szemlélteti, milyen általános a közszükségleti cikkek értékesítési válsága. Eszerint: „Anglia, Franciaország,

Nyugat-Németország, a skandináv országok, Belgium, Hollandia és Svájc lakossága 1952-ben kevesebbet evett, ivott, dohányzott, utazott és szórakozott, kevesebb ruhaneműt és háztartási cikket vásárolt, mint 1951-ben... 1952 első negyede a pangás ideje volt a kiskereskedelem majd minden ágában, s a szabályos depresszió (értsd válság — A. M.) ideje volt néhány kiskereskedelmi ágbán”.

A tőkésajtó képmutatón bizonygatta, hogy a textilipar válsága pillanatnyi jelenség, s szinte csak a vásárlók hangulatától függ. A nemrég közzétett hivatalos adatok megcáfolják ezt a vigasztaló hazugságot. A textilnagykereskedők szerint tavaly Angliában 29,3 százalékkal kevesebb textil- és konfekcióárut adtak el, mint 1951 első felében, júniusban pedig 32,1 százalékkal kevesebbet, mint a megelőző év júniusában. A kiskereskedelem múltévi készletei 31,7 százalékkal voltak nagyobbak, mint az előző év megfelelő időszakában, bár a termelés nagyon hanyatlott.

Az amerikai gyapotfogyasztás a múlt gyapotszezon 10 hónapjában 13 százalékkal volt kisebb, mint a megelőző év azonos 10 hónapjában. Ha a 10 hónapból az utolsó ötöt ragadjuk ki, a megfelelő csökkenés 15 százalék. Különösen jelentékenyen, 19 százalékkal csökkent az Egyesült Államokban a készruhák forgalma. Az ipar gyapjúfogyasztása 1952 első felében 25 százalékkal esett; hasonlóképpen csökkent a műrosttermékek gyártása is.

A termelés korlátozása és a munka intenzitásának fokozása folytán az angol gyapjúipar most csak körülbelül 140 000 munkást foglalkoztat; a háborúelőtti években 290 000 munkás dolgozott itt. Az angol pamutszövettermelés 1952 első hat hónapjában 20 százalékkal csökkent 1951 azonos időszakához képest, a fonodák pedig 25 százalékkal kevesebbet termeltek.

A tőkésországok textilipara valóban esupán az 1929—33-as válság idején

hanyatlott ennyire; csak akkor élt át ekkora munkanélküliséget.

A cipőipar is válsággal küzd. Az angol kereskedelem például 1952 első hat hónapjában 25 százalékkal kevesebb cipőt adott el, mint 1951 megfelelő időszakában. Franciaországban ugyanez a helyzet. Az élelmiszerek és közszükségleti cikkek drágasága és az elviselhetetlen adók a fizetőképes kereslet rohamos csökkenésével járnak.

Ha az értékesítési nehézségek következtében esnek is a nagykereskedelmi és a világpiacon áruk, a fogyasztók nem könnyebbülnek meg. A kiskereskedelmi árak továbbra is szédítően nagyok a tőkésországokban. A londoni *Economist* jelenti: „Az amerikai fogyasztó nem érezte meg a nagykereskedelmi árak csökkenését. Az élelmiszerárak 1952 júniusában új maximumot értek el, s továbbra is emelkednek”. Az *Economist* nyílván valamelyik amerikai lapra bízta, hogy ugyanezt megírja az angliai viszonyokról.

A tőkés kormányok a végsőig szorítják az adóprést, hogy a dolgozó tömegekből milliárdokat sajtoljanak ki a fegyverkezési hajsza céljaira, ezzel azonban méginkább megnyirbálják a legfontosabb fogyasztók, a néptömegek

vásárlóképes keresletét. A lakosság közvetlen adóterhei (számításba véve a pénz értékcsökkenését is) az Egyesült Államok folyó költségvetési évében több mint tizenkétszeresre emelkedtek 1937—38-hoz képest. A nyugateurópai országokban, amelyekben már a második világháború előtt is túlságosan nagy volt az adóterh, a következőképp növekedtek az adók: Angliában megkétszereződtek, Franciaországban 2,6-szeresre, Olaszországban pedig másfélszeresre emelkedtek.

A következő példából valamennyire elképzelhetjük, mit is jelent ez az adóemelés:

Az Egyesült Államok lakossága 1929-ben mintegy 20 milliárd dollárt költött élelmiszerekre; akkor összes adóterhei nem érték el a 10 milliárd dollárt. Az 1951—52-ben fizetett adók összege 87 milliárd dollár; ez 50 százalékkal több az élelmiszerekre fordított kiadásoknál. Jóllehet 23 év óta az élelmiszerárak hihetetlenül emelkedtek, az adóterh növekedése mégis háromszor olyan gyors volt.

A bürokratikus államgépezet hirtelen földuzzadása is mutatja, mennyire növekszik a tőkésállam elődsége. A *US News & World Report* a következő kimutatást közli:

	1932	1952	Százalékos növekedés
Az Egyesült Államok szövetségi kormányának alkalmazottainak száma.....	600 000	2 500 000	317
Hadsereg.....	240 000	3 500 000	1 358
A szövetségi hatóságok kiadásai (milliárd dollárban).....	4,7	85,4	1 717
Államadósság (milliárd dollárban)....	19,5	263	1 249

A növekvő haditermelés ellenére is szaporodik a tőkésországokban a munkanélküliek és a félmunkanélküliek hadserege. Az Egyesült Államokban a teljes vagy részleges munkanélküliek 1952 júniusi száma 13 768 000 volt, s közülük 7 176 000 teljesen tétlenül lézengett, vagy heti 14 óránál keveseb-

bet dolgozott. Angliában több mint félmillió a munkanélküli, Olaszországban kétfélmilliónál több a teljes és még több a részleges munkanélküli, Japánban pedig mintegy 10 millió ember van munka nélkül.

A monopóliumok nem elégszenek meg azzal, hogy kíméletlen racionaliz-

zálással és fokozott hajcsárkodással kirabolják a munkásokat, s így még több munkást taszítanak a munkanélküliek tartalékhadseregének soraiba; nem elégszenek meg az adóprés megszorításával, s az árak növelésével, hanem közvetlenül az alpbérek ellen is támadást indítanak. Jellemző e tekintetben az a közlemény, amely szerint Angliában most 11 000 kereskedelmi alkalmazott fizetését csökkentették, a malájföldi ültetvényeken dolgozók napszámát 1 shillinggel, az egyesült államokbeli Uj-Anglia textil-munkásainak órabéret pedig 8,5 centtel nyírbálták meg.

Jogosan gyanakszunk, hogy ezek az adatok egyáltalán nem tükrözik az amerikai és angol monopóliumok valamennyi bércsökkenő kísérletét.

A fegyverkezési hajsza és igazi eredményei

A válságjelek sűrűsödése a világkapitalizmus gazdaságában tehát a legkülönbözőbb módon megmutatkozik.

A burzsoá sajtó, amely még nemrégén gondolni sem akart a válságra, most mind gyakrabban elismeri, hogy a helyzet komoly. A *Mercure* című belga folyóirat vezércikke sokatmondóan kérdi: „Már holnap itt a válság?“, s a *Perspective* című francia lap egyik közleményének címe: „Világ-gazdasági válság felé megyünk?“. A kérdőjelek arra céloznak, mintha csak találgatásról volna szó, de a cikkekben közölt adatok kétségtelenül elárulják, hogy a válság elháríthatatlanul közeledik. Nem véletlenül fogalmazott meg az ENSz szakértőinek bizottsága (egy amerikai, egy mexikói, két angol és egy ausztráliai szakértő részvételével) különjelentést „a világ-gazdaság stabilitásának megőrzéséről“. Ez a jelentés beismeri: „ha a 30-as évekhez fogható válság (az 1929—33-as válságra gondolnak — A. M.) törne ki, elhárítására semmiféle gyakorlati intézkedés nem látszik javalhatóknak“.

A már idézett *Mercure* megállapítja, hogy „a fegyverkezési hajsza — s ez most mindenki előtt világos — nem biztosíthat tartós és stabil gazdasági megélénkülést“. Ugyanilyen értelemben ír a *Magazine of Wall Street* is, s úgy véli, hogy „túlbecsülték az állami kiadásokat, mint gazdasági tényezőket“. Ezzel nyíltan bevallja: megghiúsult az Egyesült Államok monopóliumainak az a reménye, hogy a válság a hatalmas fegyverkezési hitelek árán elhárulhat.

A bajok igen nagyok lehetnek, ha már a gazdaság militarizálásának hasonozói is beismerik, hogy a fegyverkezési hajsza nem odatolta meg a tőkésvilág előtt tornyosuló nehezségek egyikét sem. De a monopóliumok sajtója hiába állapítja meg ezt, nem ír egyetlen szót sem más, bekés fejlődés lehetőségéről. Ellenkezőleg: a már idézett *Perspective* című folyóirat rendkívül sajnálja, hogy „a fegyverkezési hajszt nem kíséri a háború idején tapasztalható hasonló áruhiány“. Pedig a tőkés gazdaság három esztendeje folyó lázas militarizálása után mind világosabban megmutatkoznak a militarizálás vesztes következményei.

A hadiinflációs tényezők a konjunktúra átmeneti megélénkülésére vezettek, de a tőkésországok gazdasága egyoldalúan háborús irányban fejlődött. A készárúk és nyersanyagok mind nagyobb része szolgálja az improduktív katonai fogyasztást, illetve hatalmas stratégiai tartalékok formájában kikerül a forgalomból. A militarizálás egyúttal azt is jelenti, hogy a kormányok adóemelésekkel fosztogatják a lakosságot. Mindebből az következik, hogy a milliárdosok eszközül használják a tőkésországok államháztartását a nép kifosztására, jelentősen csökken a lakosság vásárlóereje, még jobban megcsappan az iparcikkek és a mezőgazdasági termékek kereslete, hanyatlik a polgári célokra szolgáló termelés, s teljesen megérnek egy újabb, rendkívül heves gazdasági válság kirobbanásának föltételei.

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 2.

Февраль 1953 г.

ШАНДОР ЦОТТНЕР

министр горной и энергетической
промышленности

ВАЖНЫЕ ЗАДАЧИ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

За прошедшие годы венгерская угольная промышленность достигла значительных успехов. „На основе достигнутых результатов, — сказал товарищ Ракоши на заседании Парламента, — можно определить, что до сих пор мы выполнили наметки пятилетнего плана, а по угольной промышленности даже перевыполнили. Темпы добычи угля дают следующую картину: по сравнению с 1949 годом в 1950 году добыча угля в стране возросла на полтора миллиона тонн. В следующем году повышение составило два миллиона тонн. В нынешнем году повышение равно 3,2 миллионам тонн, а согласно плану, повышенному в течение года — 3,6 миллионам тонн.“ Добыча угля, происходящая в Венгрии на одного человека, на 40% больше, чем во Франции.

В этом году добыча угля возросла на 22,2%. Это очень высокая цифра, венгерская угольная промышленность не выросла настолько за весь хортистский период. Темп развития угольной промышленности в этом году был примерно тождествен темпу развития всей промышленности; производство всей промышленности — если и в декабре план будет выполнен — возрастет на 22%. И даже так угля

нехватает! Рост добычи угля в течение многих лет значительно отставал от развития промышленности. Особенно отставало развитие именно тех шахтерских районов, которые дают самые важные сорта угля — антрацит и качественные бурые угли. Это несоответствие — отставание угольной промышленности от потребностей — мы сможем ликвидировать только в том случае, если добыча угля будет расти быстрее, чем производство всей промышленности. Поэтому в будущем году мы повысим общее производство промышленности приблизительно на 16%, в то же время добыча угля повысится почти на 24,5%.

Это повышение — 24,5 процента — налагает на угольную промышленность огромные задачи. 4,6 миллиона тонн угля, на которые в будущем году мы повысим свою добычу, соответствуют половине всей годовой добыче угля в Венгрии до войны. Ради осуществления этих задач нужно гораздо лучше, чем раньше, мобилизовать все ресурсы нашего производства. Мы подчеркнем лишь три из этих резервов: более планомерное распределение и лучшее использование рабочей силы, лучшее использование машин и повышение качества.

БОЛЕЕ ПЛАНОМЕРНОЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЕ И ЛУЧШЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАБОЧЕЙ СИЛЫ

Когда у некоторых руководителей требуют отчета в отставании, они охотно ссылаются на недостаток рабочей силы. В действительности же причиной многого недостатка рабочей силы является не низкое количество рабочих, а неправильное распределение рабочей силы, слабая дисциплина и плохая организация производства.

Угольная промышленность в течение долгого времени не выполняла решения партии и правительства относительно того, чтобы в рамках общего состава трудящихся значительно был увеличен процент работающих по углю. Серьезную ошибку допустило в этом и министерство, которое недостаточно энергично контролировало выполнение решения. В последнее время уже проявились первоначальные достижения — путем перегруппировки рабочих удалось на две тысячи повысить число работающих на угле.

В результате перегруппировки в угольную промышленность перешли сотни таких рабочих, которые до сих пор не были знакомы с подобной работой. Это — также одна из причин того, что за последние месяцы в угольной промышленности упала производительность труда. Нужно оказать этим трудящимся гораздо больше помощи, давать им больше специальных советов, чтобы они как можно быстрее освоили новый круг обязанностей. Наряду с техническими руководителями, разрешение этой задачи ложится, в первую очередь, на профсоюз, на Союз трудящейся молодежи, на старых, опытных рабочих шахт. Никогда еще в угольной промышленности не был так необходим размах движения Рэдера, как теперь.

Для повышения производительности труда необходимо дальнейшее укрепление дисциплины. Из-за пропусков ежедневно народное хо-

зяйство теряет 100—150 вагонов угля. Хозяйственные руководители должны пользоваться своими дисциплинарными правами, причем гораздо смелее, чем до сих пор. Но беда не только в том, что отдельные хозяйственные руководители отстают перед „непопулярными“ задачами и недостаточно твердо следят за дисциплиной. К сожалению, даже отдельные партийные, профсоюзные работники и работники Союза трудящейся молодежи встают на сторону нарушителей дисциплины, выдают различные „удостоверения“, чтобы покрыть их пропуски. Партия ждет от каждого своего работника, от каждого коммуниста, чтобы он полностью встал на сторону политики партии. А это означает, что наши партийные организации должны употребить все свое влияние для укрепления авторитета честных трудящихся и инженерно-технических работников, требующих соблюдения дисциплины.

Слабость трудовой дисциплины во многих местах связана с тем, что недостаточно заботятся о специальном обучении трудящихся, о благоприятных условиях труда, об удовлетворении их материальных и культурных потребностей. Товарищ Сталин учит, что недостаточно требовать у рабочих лучшего, более дисциплинированного труда — нужно заботиться и о выполнении их законных требований. Руководители угольной промышленности и в первую очередь министерство подверглись справедливой критике за то, что не заботились об этом. Сейчас мы примем строгие меры в интересах того, чтобы обеспечить время отдыха для трудящихся. Нужно положить конец тому, чтобы под предлогом „особых условий“ горной промышленности постоянным явлением стала штурмовщина в конце месяца, работа в сверхурочные часы, работа в воскресные дни. Мы должны более тщательно контролировать, как заботятся на шах-

тах об охране труда. Мы хотим устроить на шахтах выставки по охране труда и издадим брошюры, которые научат трудящихся предотвращать несчастные случаи. Нужно улучшить снабжение рабочих мест воздухом, для этого нужно добросовестно выполнять профилактику и содержание в порядке оборудования, служащего для снабжения воздухом. Руководители наших шахт никогда не должны забывать, что соблюдение и требование соблюдения предписаний по технике безопасности — их долг, за выполнение которого они отвечают перед законом. Они никогда не должны забывать, что наша горная промышленность должна отличаться от капиталистической не только высокими производственными показателями, но и любовной социалистической заботой о шахтерах.

ЗА ЛУЧШЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАШИН

Один из важнейших резервов повышения производства — лучшее использование машин. Нужно вести упорную борьбу за привитие любви к новой технике. Нужно бороться против консерватизма, недоверия к новому, любви к „удобствам“ и против сознательной подрывной работы врага. В этой борьбе есть некоторые достижения. Несколько месяцев тому назад газета „Сабад неп“ критиковала руководителей угольной промышленности за то, что из сорока одной врубовой машины „Ф—4“ работало только шесть. Благодаря критике, начали работать 22 машины, а до конца года, очевидно, начнет работать еще пятнадцать. Но в отдельных шахтах все еще не удалось преодолеть враждебное отношение к машинам. Министерство также не проявляет достаточной бдительности, часто не обращает внимания на враждебные взгляды, на попытки врага. Министерство, например, не заметило, что в Чипкешбане попытались намеренно дискредитировать новую технику.

Имеющийся на шахте комбайн „Донбасс“ поместили туда, где он не мог беспрепятственно работать из-за неблагоприятных технических условий; не позаботились и о соответствующих, хорошо подготовленных механиках. В то же самое время наилучшие условия были обеспечены бригаде, работающей вручную. Бригада была подобрана из самых сильных и самых опытных рабочих. Так хотели доказать, что „кайлом добьешься большего результата, чем машиной“. Повсюду нужно разоблачить и разгромить враждебное отношение к машинам.

Одна из причин плохого использования машин, как указал Центральный Комитет, нехватка резервных деталей. Министерство в течение продолжительного времени терпело, что заводы тянули с выпуском запчастей. Заводы шахтного оборудования уже получили заказы, обеспечены и условия, необходимые для выполнения заказов. Долг заводов — в срок поставить шахтам запчасти высокого качества. Это тем более важно, что недостаток в запчастях насторожил против машин и некоторых честных шахтеров и технических руководителей. Если мы ликвидируем недостаток запчастей и наряду с этим повысим специальные знания трудящихся, то использование машин будет быстро повышаться.

ДАТЬ УГОЛЬ ЛУЧШЕГО КАЧЕСТВА!

Партия энергично предупреждала наших шахтеров, что они должны давать родине не только больше угля, но и лучшего качества. „Руководители угольной промышленности и угольщики должны выполнять производственный план угольной промышленности не только количественно, в тоннах, но и в калориях!“ — подчеркивал товарищ Герз.

В угольной промышленности точно рассчитывают, сколько пустой породы можно допустить. Оздский угольный трест хорошо выполнил

в этом отношении свой план, потому что вместо допущенных 4,5% пустая порода составляла 3,9%. Но это не общее явление. Гораздо чаще бывает, как например, в Дорогском угольном бассейне, где вместо допущенных 2,5% пустая порода составила 3,2%. Эта халатность означала, что Дорогский трест дал народному хозяйству на 135 вагонов угля меньше, чем показывали цифровые данные. Пустая порода, находящаяся среди угля, напрасно загружает транспорт и создает трудности при топке. Одной из причин плохого качества является то, что отделы технического контроля, а вместе с ними часть технических руководителей ведут себя оппортунистически, мирятся с недобросовестной работой. Согласно законам, не разрешается платить заработную плату за пустую породу, выданную на-гора поверх разрешенного процента. Однако из оппортунизма это соблюдается лишь в самых редких случаях. Это прямое подстрекательство к тому, чтобы на шахтах гнались лишь за повышением количества и не заботились о качестве. Таким образом, первая задача: гораздо строже требовать хорошего качества работы, привлекать к ответственности тех, кто не обращает на это внимания.

ОБ УРОВНЕ РУКОВОДСТВА

Мы вынесли правильные решения для искоренения всех перечисленных недостатков в угольной промышленности. И если мы все же недостаточно быстро шли вперед в разрешении этих вопросов, основная причина этого в том, что мы недостаточно боролись за выполнение решений, недостаточно хорошо организовали контроль исполнения. Со слабостями контроля связано то, что часто мы поздно замечали ошибки или вообще их не замечали. Например, министерство не заметило, что имеются недостатки в области применения высокопроиз-

водительных методов вырубki угля — средняя длина лав и число групповых столбовых систем разработки сравнительно уменьшилось. Вместо этого выросло количество гораздо менее производительных камерных систем разработки.

Именно потому, что много недостатков в течение продолжительного времени были неизвестны министерству, часто мы в самый последний момент принимались за их исправление. Основа планомерной работы — хорошо разработанное решение и постоянный, систематический контроль исполнения этого решения. Пленум ЦК партии подчеркнул: „В 1953 году нужно ликвидировать проявляющуюся в этом году бессистемность, нервную суету, штурмовщину, что в этом году часто налагало свой отпечаток на работу угольной промышленности и прежде всего угольного главка министерства горной промышленности.“ Более правильной организационной структурой главка мы также хотим обеспечить действенный, оперативный контроль работы трестов, шахт.

В интересах повышения уровня руководства нужно обеспечить больший авторитет указаниям и распоряжениям министерства. До сих пор мы не раз закрывали глаза на нарушение важных распоряжений. Этому нужно положить конец того, кто нарушает государственную дисциплину, нужно привлекать к строгой ответственности. Повышение уровня руководства требует, чтобы мы уделяли больше внимания отбору кадров. Часто мы были недостаточно бдительны, в руководство некоторых важных трестов и предприятий пробрались вражеские элементы. Мы больше должны заботиться о повышении специального образования наших кадров, в первую очередь директоров, вышедших из среды шахтеров, а также технических руководителей среднего и низшего звена.

СООБЩЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБ ИТОГАХ ВЫПОЛНЕНИЯ НАРОДНО- ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПЛАНА 1952 ГОДА

Развитие народного хозяйства, а также повышение материального и культурного уровня трудящихся в 1952 году характеризуется следующими данными.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Фабрично-заводская промышленность выполнила план производства валовой продукции на 1952 год в целом на 100,7 процента, в том числе тяжелая промышленность выполнила план на 99,8 процента, легкая промышленность — на 101,4 процента, пищевая промышленность — на 103,1 процента.

Фабрично-заводская промышленность дала в 1952 году на 23,6 процента больше продукции, чем в 1951 году, в том числе тяжелая промышленность дала на 33,3 процента больше продукции, легкая промышленность — на 10,5 процента, пищевая промышленность — на 16,1 процента. В области тяжелой промышленности: продукция горной промышленности возросла на 25,0 процента, металлургической промышленности — на 20,1 процента, машиностроительной промышленности — на 35,9 процента, промышленности строительных материалов — на 19,6 процента; в области легкой промышленности: продукция текстильной промышленности возросла на 8,6 процента, конфекционной промышленности — на 17,9 процента по сравнению с прошлым годом.

% выполнения плана
1952 года

Министерства	
Министерство горной и металлургической промышленности	101,2
Министерство металлургической и машиностроительной промышленности	100,6

Министерство среднего машиностроения	91,9
Министерство легкой промышленности	101,4
Министерство пищевой промышленности	103,0
Министерство стройматериалов	101,8
Промышленные предприятия министерства транспорта	99,4
Министерство местной промышленности	105,4

Государственные предприятия местной промышленности выполнили свой производственный план на 104,3 процента; они выпустили на 93,8 процента больше продукции, чем в предыдущем году.

Промысловые кооперативы выполнили свой годовой план на 109,1 процента, уровень их производства составляет 211,2 процента по сравнению с 1951 годом.

Производство важнейших видов продукции в 1952 году по сравнению с 1951 годом:

НАИМЕНОВАНИЕ ПРОДУКЦИИ

*Уровень производства
1951 года = 100*

Уголь	122,8
Электроэнергия	119,3
Сталь	113,1
Чугунное литье	126,7
Прокатная брусковая сталь	125,6
Прокатная фасонная сталь	113,0
Токарные станки	108,4
Паровозы	91,0
Железнодорожные товарные вагоны	112,6
Грузовые автомашины	166,3
Дизельные моторы	129,4
Машинное и моторное масло	130,7
Покрышки для грузовых автомашин	134,8
Кирпич	126,9
Известь	113,3
Цемент	111,5

Огнеупорные материалы	120,1
Мотоциклы	106,1
Велосипеды	117,8
Радиоприемники	128,8
Швейные машины	110,8
Хлопчато-бумажные ткани	104,8
Шелковые ткани	104,8
Льняные и конопляные ткани	107,4
Кожаная обувь	115,2
Мука	106,3
Мясо, жир и сало	128,2
Кондитерские изделия	119,1
Мыло	106,1
Сигареты	121,8

Сверх плана в 1952 году было произведено значительное количество толстого листового железа, полосовой стали, паровых турбин, моторов внутреннего сгорания для автомашин, строгальных станков, сверлильных станков, средств для защиты растений, кирпича, жженой извести, листового стекла, готовых ситцевых товаров, фланели, шелковых тканей, сала, колбасных изделий, макаронных изделий.

Недовыполнение плана наблюдалось в области производства стали; отдельных сортов прокатных сталей, паровозов, тракторов, токарных станков, покрышек для легковых и грузовых автомашин и по некоторым другим видам изделий.

Было добыто почти на 3,5 миллиона тонн больше угля, чем в предыдущем году, в результате чего годовой план добычи угля был перевыполнен на 1,3 процента. Вопреки большим результатам, в некоторые периоды трудно было удовлетворить постоянно растущие запросы народного хозяйства частью потому, что производство было еще неравномерным, а частью из-за того, что качество угля не было подходящим.

В 1952 году фабрично-заводская промышленность добилась значительных результатов в области внедрения новой техники. Было начато производство ряда новых видов продукции. Для машиностроительной промышленности были выпущены токарно-револьверные

станки нового типа, для сельского хозяйства — высокопроизводительные гусеничные тракторы и сеялки для квадратного посева кукурузы нового типа, для улучшения пассажирского движения были выпущены троллейбусы и автобусы нового типа. Кроме того были изготовлены образцы экскаватора и универсального фрезерного станка нового типа и других машин.

В промышленности была широко внедрена новая технология: в машиностроительной промышленности была внедрена индукционная закалка, в кожевенной промышленности — сушка на стеклянном листе и т. п. В 1952 году процент угля разработанного путем мильсекундного взрыва был выше, чем в предыдущем году, однако это процентное соотношение снизилось во втором полугодии.

В 1952 году механизация трудоемких процессов работы проводилась в первую очередь в угольной промышленности. В угледобывающей промышленности возросло число выемочных машин, навалочных машин, угольных комбайнов, лотковых транспортеров — но в этой области развитие еще неудовлетворительно, не используются в достаточной степени машины.

Себестоимость продукции фабрично-заводской промышленности, (которую возможно сравнивать) соответственно предварительным расчетам снизилась по сравнению с предыдущим годом на 4,2 процента, но это снижение не достигло размеров, предписанных планом.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

В 1952 году социалистический сектор сельского хозяйства мощно развился. В то время, как в 1951 году в этот сектор входило 25 процентов посевной площади страны, к концу 1952 года в социалистический сектор входило уже 37 процентов. Более 90 000 семей всту-

пило в 1952 году на путь кооперативного хозяйства, число семей, входящих в производственные кооперативы к концу 1952 года превысило 280 000. Число середняков, вступивших в течение года в производственные кооперативы, возросло более, чем в полтора раза. Члены производственных кооперативов выработали в среднем на 50 процентов больше трудодней, чем в 1951 году.

В социалистическом секторе наряду со значительными достижениями, которые ярко свидетельствуют о преимуществах крупного товарного хозяйства над мелким хозяйством, имеется еще ряд недостатков. Во многих производственных кооперативах и даже государственных хозяйствах средняя урожайность по некоторым важным культурам была ниже средней урожайности страны; средний падеж скота был еще до сих пор в госхозах значителен; продуктивность скота во многих местах низка. Не везде соблюдали должным образом режим экономии: себестоимость продукции высока. В некоторых хозяйствах недостаточно заботливо обходились с кормом, большие потери сказывались и при уборке урожая.

В 1952 году при проведении осенних полевых работ социалистический сектор опередил индивидуальные хозяйства. В целом, однако, по сравнению с планом имеется отставание в области осенней зяблевой вспашки и сева. Для ликвидации этого отставания необходимо более заботливо, более организованно провести осенние полевые работы 1953 года. Интенсивность полеводства была в 1952 году значительно выше, чем в предыдущие годы. Площадь, занятая под технические культуры, в особенности под волокнистые растения, продолжала расти, возросла и посевная площадь, занятая под новые культуры, однако, посевная площадь, занятая под важнейшее масличное растение, под подсолнечник, снизилась. Орошаемая площадь

возросла на 32 процента по сравнению с предыдущим годом, но последствия засухи 1952 года показывают, что необходимо еще в большей мере расширить поливное хозяйство.

На результаты урожая 1952 года отрицательно подействовали весенние заморозки, необычайная летняя засуха и чрезмерные осенние осадки. Отрицательные воздействия неблагоприятной погоды удалось частью устранить работой сельскохозяйственных трудящихся, но все же урожайность по важным видам сельскохозяйственных культур была ниже, чем в предыдущие годы.

В 1952 году дальше развивалась механизация сельского хозяйства: число комбайнов возросло втрое по сравнению с 1951 годом, посевная площадь, на которой уборка урожая производилась машинами, возросла вдвое. Машинно-тракторные станции провели в 1952 году в два раза больше полевых работ для производственных кооперативов, чем в предыдущем году. Несмотря на то, что эксплуатация машинного оборудования в 1952 году была лучше, чем в 1951-ом, возможности данные механизацией были еще неполностью использованы. На многих МТС качество работы неудовлетворительно, а это отрицательно влияет на урожайность достигаемую производственными кооперативами.

Значительно возросло поголовье скота: поголовье свиней возросло на 19 процентов; поголовье крупного рогатого скота — на 9,5 процента. Это достигнуто в первую очередь благодаря мероприятиям по выращиванию и откармливанию скота, предпринятых государственными органами и внедрению новых методов кормления скота. Поголовье скота особенно возросло в социалистическом секторе. Поголовье скота государственных хозяйств и производственных кооперативов составляет приблизительно 25 процентов по-

головья скота всей страны, против 13 процентов предыдущего года. Этому росту содействовал обильный урожай кормовых 1951 года, однако же неблагоприятный урожай 1952 года отрицательно влияет на рост поголовья скота.

Государственные лесные хозяйства выполнили план лесозаготовок на 100,3 процента. Они произвели на 5000 хольдах больше лесонасаждения, чем в предыдущем году.

ТРАНСПОРТ

Железные дороги выполнили план перевозки грузов в 1952 году на 102,2 процента. По сравнению с 1951 годом, грузооборот возрос на 26 процентов, уровень пассажирских перевозок на 1,8 процента. Повышение средней перевозки более важных товаров по сравнению с 1951 годом было следующим: по углю — 30 процентов, по железной руде — 44,7 процента, по прокатной стали — 67,3 процента, по размолу — 31,0 процента. Средняя нагрузка, приходящаяся на один товарный вагон, повысилась по сравнению с 1951 годом на 5,2 процента, и потребление угля, приходящееся на 100 тонн километров, снизилось на 7,5 процента. Время оборота товарных вагонов во время движения пик не достигло предусмотренной нормы. Водный транспорт выполнил свой план перевозки грузов на 109,3 процента.

Уровень перевозок на грузовых автомашинах — частью вследствие того, что число грузовых машин возросло на 29,4 процента — повысился в течение одного года на 42,9 процента.

Трамвайно-троллейбусная сеть и пригородные электрические поезда перевезли в 1952 году на 5,7 процента больше пассажиров, чем в предыдущем году. Городские автобусы на 25,7 процента, а автобусы дальнего следования — на 29,6 процента.

Почтовая связь расширилась по сравнению с 1951 годом на 18,3 процента.

ТОВАРООБОРОТ

В результате проведения в жизнь решения партии и правительства от 1 декабря 1951 года об урегулировании цен и заработной платы и о ликвидации карточной системы, в течение года значительно улучшилось обеспечение населения продовольствием и промышленными товарами. Количество продуктов и изделий, проданных сетью розничной торговли в 1952 году, возросло по сравнению с 1951 годом следующим образом: масло — на 17,9 процента, хлеб — 24,6 процента, сахар — на 2,3 процента; кондитерские изделия — на 27,3 процента; мужская обувь — на 8,6 процента, женская обувь — на 13,1 процента, детская обувь — на 28 процентов, мебель — на 37,8 процента; мотоциклы — на 59,6 процента, радиоприемников — на 35,4 процента.

В течение года сеть государственной розничной торговли обогатилась 3819 магазинами, а сеть кооперативной торговли — 990 магазинами. В декабре 1952 года доля социалистической розничной торговли во всей розничной торговле составляла 99 процентов.

В области снабжения товарами населения в работе сети розничной торговли сказывались еще недостатки: территориальное распределение товаров не всегда отвечало требованиям, на многих местах плохо организовали обслуживание покупателей, не принимали в достаточной степени во внимание запросы трудящихся.

Вопреки неблагоприятному урожаю трудовое крестьянство выполнило в основном план заготовок 1952 года. Количество заготовленных продуктов обеспечивает бесперебойное снабжение населения важнейшими видами продовольствия.

РОСТ ЧИСЛА РАБОЧИХ И СЛУЖАЩИХ, ПОВЫШЕНИЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА

Число рабочих и служащих, занятых во всех отраслях народного хозяйства в конце 1952 года составляло 2 295 000, то есть оно возросло на 203 000 по сравнению с концом 1951 года. Число трудящихся, занятых в промышленности, в том числе и в строительной промышленности, за год выросло приблизительно на 117 000.

Фонд заработной платы во всем народном хозяйстве в 1952 году — не принимая во внимание повышения заработной платы 1 декабря 1951 года — был на 23,5 процента выше, чем в 1951 году.

В фабрично-заводской промышленности в 1952 году выпуск продукции, приходящейся на одного человека, был на 10,6 процента выше, чем в предыдущем году. В горной промышленности этот рост составляет 11,1 процента, в том числе в угледобывающей промышленности — 10,0 процента, в металлургической промышленности 10,9 процента, в машиностроительной промышленности — 19,0 процента, в текстильной промышленности — 4,4 процента, в конфекционной промышленности — 2,1 процента.

В течение 1952 года трудовая дисциплина в фабрично-заводской промышленности вообще укрепилась, хотя еще не в должной мере. Число прогулов по неуважительным причинам снизилось в течение года на 50 процентов, но число неявок на работу по уважительным причинам возросло. Снизилось число самовольно ушедших с работы, а текучесть рабочей силы до сих пор значительна.

КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЯ

В 1952 году сумма, ассигнованная на капиталовложения была на 23,2 процента выше, чем в 1951 году.

Производство строительной промышленности в 1952 году — соответст-

венно с предварительным расчетом — была на 19,5 процента выше, чем в 1951 году, в том числе продукция предприятий министерства строительной промышленности приблизительно — на 8,5 процента, и строительных предприятий министерства транспорта на 29,0 процента, местных строительных предприятий — на 17,5 процента. Повышению производства содействовала механизация строительной промышленности: было механизировано 37 процентов земельных работ, бетономешанье производилось на 80 процентов с помощью машин.

В третьем году нашего пятилетнего плана введено в эксплуатацию много новых предприятий. Было расширено и модернизировано много предприятий и цехов. Был пущен в эксплуатацию Притисский химический завод, Мальский кирпичный завод, Сталинварошский завод огнеупорного кирпича, Хайдушлагский фармацевтический завод, Сольнокский молочный завод и ряд других важных предприятий.

Расширили и реконструировали ряд предприятий. Введены в эксплуатацию первая очередь комлоского и оросланьского сортировочных, новая образцовая балинкая шахта, крупнейшая в стране доменная печь диондьерского металлургического комбината и высокопроизводительный трио-стан на этом же комбинате. Пущены в эксплуатацию четвертая клеть блюминга комбината имени Матиаса Ракоши, вторая стойка пильгерстана трубопрокатного завода, холодильная башня Оздского металлургического комбината, новый вагонотомонтажный цех вагоностроительного завода „Ганц“, новый сборочный цех эстергомского инструментального завода, новый цех для монтажа самосвалов тракторного завода „Красная Звезда“, новый цех по сборке комбайнов завода „Эмаг“, новый цех заменителей и изоляционных материалов завода кабеля и искусственных материалов.

Кроме того электростанция имени „7-го ноября“ обогатилась новыми агрегатами, Кишкунфельдхазский завод горного оборудования — новыми сборочным цехом и мастерской, предприятия промышленности стройматериалов — новыми печами и искусственными сушилками, капошварская прядильная фабрика — 40 000 веретен. Кебаньская прядильная фабрика — 16 000 веретен, леринтская прядильная фабрика — 15 000 веретен.

Сельское хозяйство получило 1700 новых тракторов, 500 комбайнов и приблизительно 25 000 прочих сельскохозяйственных машин.

Была проведена электрификация 96 сел, 58 госхозов, 62 производственных кооперативов и 22 машинно-тракторных станций. В течение 1952 года в телефонную сеть были включены все села, располагающие самостоятельным местным советом.

Заключилось строительство ряда новых мостов, путепроводов и железнодорожных линий. Передан в эксплуатацию будапештский мост имени Петефи, железнодорожная линия Лакителек-Кунсентмартон, расширены вокзалы Будапешт-Ференцварош, мишкольцский и т. д.

В 1952 году построен ряд новых школ, научно-исследовательских институтов, домов культуры, поликлиник и яслей, общая площадь новых квартир, переданных трудящимся, превышает 600 000 квадратных метров (сюда не входит строительство семейных домов). Переданы по назначению варпалотская поликлиника, новый изолятор больницы имени Ласло, дебrecенский институт туберкулезной хирургии и ряд других медицинских учреждений. Были открыты веспремский научно-исследовательский институт тяжелой химической промышленности, Экспериментальный институт нефти и земляного газа, Научный институт строительной промышленности. Мишкольцский политехнический ин-

ститут имени Матнаса Ракоши обогатился новыми зданиями.

Наряду со значительными результатами план капиталовложений 1952 года выполнен не во всех областях и не во всех отношениях: рабочая сила, материальные и денежные средства не были в достаточной степени сконцентрированы на осуществление важных капиталовложений: в строительной промышленности — в особенности в высотном строительстве — не провели в жизнь решения партии и правительства о снижении стоимости строительства; расходы по строительству повысились по сравнению с предыдущим годом, особенно высоки накладные расходы. В течение прошлого года предприятия строительной промышленности не передали в срок ряд важных с точки зрения народного хозяйства построек. До сих пор имеются недостатки в области своевременной сдачи плановых заданий, обеспечения строительства техническими планами и сметами. Эти недостатки способствовали неполному осуществлению планов, касающихся и строительства и капиталовложений, а это также содействовало повышению расходов.

КУЛЬТУРНЫЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ

В 1952 году значительное развитие наблюдалось во всех областях культурной жизни. Число изданных в течение года книг и прочих произведений увеличилось по сравнению с 1951 годом на 18 процентов. В августе 1952 года в стране функционировало 8500 публичных, массовых библиотек, с книжным фондом в 4,3 миллиона томов. В течение года открыто более 400 новых народных библиотек. Книжный фонд народных библиотек возрос по сравнению с предыдущим годом в полтора раза.

В 1952 году число посетителей театров равнялось 4,7 миллиона.

оперных спектаклей — 1,1 миллиона, т. е. рост числа зрителей по сравнению с 1951 годом составлял у театров 27% и у оперных театров 55%. 2200 представлений сельского театра просмотрело 510 000 зрителей. Число посетителей кинотеатров возросло в течение года почти на 10 процентов.

К концу 1952 года число радиоабонентов составляло 887 000, т. е. на 26 процентов больше, чем в 1951 году. Начало работать пять новых местных радиостанций, транслирующих репертуары.

Здравоохранение трудящихся продолжало развиваться. Смертность снизилась. Смертность грудных детей снизилась в течение одного года почти на 17 процентов. Уже в июле 1952 года численность населения страны превысила 9,5 миллиона.

В 1952 году продолжала расширяться сеть медицинских учреждений. Число больничных коек увеличилось на 1100, открыт ряд новых поликлиник, медицинских учреждений, новых отделений больниц и более 40 городских участковых амбулаторий.

Число приемных часов в поликлиниках возросло по сравнению с предыдущим годом на 24 процента, а в фабрично-заводских амбулаториях — на 30 процентов.

В 1952 году медицинский институт закончило приблизительно 800 человек. На нашей родине сегодня на 10 000 жителей приходится 12 врачей.

Для облегчения работы трудящихся матерей в 1952 году число мест в яслях возросло приблизительно на 5000. Кроме постоянно функционирующих яслей в летние месяцы были открыты летние ясли на 3500 мест. Вопреки значительному развитию число мест в районных яслях не достигло запланированного.

Производство медикаментов возросло в 1952 году по сравнению с предыдущим годом на 50 процентов.

Отечественные фармацевтические заводы начали производство ряда новых медикаментов.

В конце года приблизительно 60 процентов населения было охвачено социальным страхованием.

В течение 1952 года более 180 000 трудящихся пользовались льготными путевками в дома отдыха и 80 000 юношей и девушек — бесплатными путевками.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ДОХОД

В 1952 году национальный доход — в результате развития народного хозяйства, в первую очередь промышленного производства — возрос по сравнению с 1951 годом на 4,7 процента, хотя в результате неблагоприятного урожая он был ниже предусмотренного. Среди отдельных отраслей народного хозяйства доля промышленности в национальном доходе составляет 19,4 процента, строительной промышленности — 16,6 процента, транспорта — 22,7 процента, доля сельского хозяйства в национальном доходе была ниже, чем в 1951 году. Две третьих национального дохода дали промышленность, в том числе и строительная промышленность.

О росте социалистического сектора свидетельствует тот факт, что в 1952 году доля государственных предприятий и кооперативов в национальном доходе составляла 86,6 процента против 76,5 процента предыдущего года. А в то же время доля капиталистического сектора с 5 процентов 1951 года снизилась до 1,7 процента.

В 1952 году приблизительно три четверти национального дохода были обращены на удовлетворение личных потребностей населения, на расходы, связанные с удовлетворением социальных и культурных запросов населения, а также на удовлетворение прочих общественных запросов, одна четверть национального дохода была обращена на расширение производства.

Петер Гати

РАЗВИТИЕ НОВАТОРСКОГО ДВИЖЕНИЯ В ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В период построения социализма в новаторском движении развертывается творческая инициатива трудящихся. Они ставят на службу социалистического строительства свой производственный опыт, замыслы путем усовершенствования техники и изменения методов труда. В социалистическом производстве повышение производительности труда соответствует личным интересам трудящихся. Новаторское движение имеет особое значение в легкой промышленности, где оно должно превратиться в мощный рычаг технического роста, ввиду того, что в настоящем периоде нашего планового хозяйства более значительная часть капиталовложений вкладывается в тяжелую промышленность. В то же время, в результате постоянно повышающегося жизненного уровня трудящихся, возрастают запросы в отношении качества продукции, выпускаемой промышленностью, производящей товары широкого потребления. В деле достижения полной экономической независимости страны от империалистов важное значение имеют предложения, направленные на замену основных материалов, импортируемых до сих пор большей частью с Запада.

Трудящиеся легкой промышленности поняли стоящие перед ними задачи, об этом свидетельствуют и цифры, показывающие развитие новаторского движения. В то время, как в 1949 году ежемесячно в среднем поступало 2250 предложений, в 1952 году ежемесячно поступало — 4450. За этот же период времени среднемесячное число принятых и проведенных в жизнь предложений возросло с 940 до 1930, а в то же время экономический результат — с 6 260 000 форинтов до 18 800 000

форинтов. Следовательно, мы видим, что в то время, как число осуществленных предложений удвоилось, достигнутый хозяйственный результат возрос почти втрое. Это свидетельствует о постоянном росте числа трудящихся, примыкающих к новаторскому движению. Достигнуты уже результаты в деле искоренения той ошибки, которая ощутимо проявлялась в начале движения, т. е. некоторый стихийный характер новаторского движения. Теперь уже удалось направить это движение на разрешение важных целей, стоящих перед народным хозяйством.

Развитие новаторского движения отражается не только в зеркале хозяйственных результатов. В течение прошедших лет было принято ряд новаторских предложений, в результате внедрения которых была достигнута экономия материала, но это шло за счет снижения качества, или же сужения ассортимента. После принятия Советом народного хозяйства постановления о повышении качества продукции, мы перестали принимать такие новаторские предложения. Этой работе способствовало укрепление технологической дисциплины, так как в области легкой промышленности на каждую более важную продукцию были разработаны твердые технологические предписания, от которых отклониться можно лишь с разрешения вышестоящих органов. Отклонение новаторских предложений, вызывающих снижение качества продукции привело временно к снижению принятых новаторских предложений, но трудовой энтузиазм рабочих преодолел эту трудность и данные этого года говорят уже о непрерывном росте.

Постоянно растет число ценных новаторских предложений, всеоб-

щее внедрение которых означает серьезное техническое развитие. Такими предложениями являются, например, перестройка суперкопса по предложению новатора Дюрича, обеспечивающая упрощение машины, замену некоторых трудно управляемых деталей; далее сульфохлоридный способ дублирования новаторов Кунош — Эрди — Варади — Сайберт; краска для тифдрука Деканя — Гати, прокладка угля способом Йоббадь, снижающий расходование материнского угля.

Качественный уровень новаторского движения повысился в первую очередь благодаря улучшению руководства. С 1950 года составляются плановые задания по новаторству, качество которых постоянно улучшается. Эти задания все более поддерживают фабрично-заводские технические планы, общедоступно ставят на повестку дня задачи, которые ясно понимают трудящиеся и поэтому они содействуют развертыванию их инициативы. О значительных результатах свидетельствует то, что план заданий по новаторству на третий квартал 1952 года выполнен трикотажной промышленностью на 60 процентов, хлопчатобумажной промышленностью — на 40 процентов, лесопильной промышленностью — на 37 процентов. Однако имеются отрасли промышленности, где дело обстоит не так благополучно.

Недели новатора превратились в важные средства для правильного руководства новаторским движением. Недели новатора организуются на наших предприятиях ежеквартально или же в случае возникновения неочередной важной задачи (например снижение импорта). В результате Недели новатора на многих предприятиях новаторское движение значительно расширилось.

Имеются результаты и в области обмена опытом в рамках новаторского движения. Мы применяем ряд методов обмена опытом: обмен опы-

том по отдельным новаторским предложениям организуется по предложению Управления по изобретательству технического отдела министерства и отдельных промышленных дирекций.

В результате обмена опытом, организуемым Общегосударственным управлением по изобретательству 8000 новаторских предложений было подано на наших предприятиях. Из этих предложений почти 1400 были приняты, 60 процентов которых были осуществлены. Министерство также организует обмен опытом по ценным новаторским предложениям легкой промышленности, популяризирует их. Кроме того министерство знакомит с ценными новаторскими предложениями промышленные дирекции в целях организации обмена опытом.

Вопреки всем этим мероприятиям обмен опытом по новаторским предложениям не развивается должным образом. На отдельных предприятиях существует известный шовинизм, который часто препятствует перенятию опыта. Этому содействует и то, что министерство лишь очень редко распоряжается о всеобщем введении хорошо оправдавших себя новаторских предложений. Этот метод необходимо впрямь значительно расширить.

Одним из наиболее серьезных недостатков новаторского движения является то, что число внедренных новаторских предложений значительно отстает от числа принятых. Внедрение новаторских предложений часто объясняется объективными причинами, т. е. некоторые объясняют это явление повышением числа новаторских предложений. Но вследствие того, что на ряде предприятий удалось добиться того положения, что теперь имеются слесаря, которые специально заняты новаторскими предложениями, более того, имеются предприятия, где созданы экспериментальные мастерские по осуществлению новаторских

предложений, положение в этой области до некоторой степени улучшилось, но далеко еще неудовлетворительно. Необходимо взять курс на создание отраслевых экспериментальных мастерских по испытанию новаторских предложений. Предприятие по испытанию текстильных машин будет впредь заниматься исключительно испытанием новаторских предложений, предусматривается вскоре создание центральной экспериментальной мастерской, деревообделочной и полиграфической промышленности. Другой причиной расхождения числа принятых и внедренных новаторских предложений является то, что, в результате либерализма комиссий по принятию новаторских предложений, приблизительно одна треть принятых предложений на практике не оправдывается. Это предупреждает нас о том, что необходимо повысить политический уровень работы комиссий по принятию новаторских предложений и уполномоченных по новаторству и, что надо в первую очередь иметь в виду то, что правильно с точки зрения всего народного хозяйства, с точки зрения предприятия и нельзя, чтобы члены комиссии „боялись“ отклонить неправильные предложения, так как на них могут обидеться. Такие члены новаторских комиссий наносят ущерб государству, так как без оснований выплачивают авансы.

Партия учит нас, что мощным оружием нашего развития является применение критики и самокритики. Необходимо бороться против вредных явлений, сказывающихся в новаторском движении расширением критики. В научно-технических обществах также созданы новаторские коллективы, в компетенцию которых входит обсуждение новаторских предложений технических и хозяйственных руководителей. Одной из важнейших задач комиссий по новаторству при научно-технических обществах является организация на предприятиях консульта-

ций по вопросам новаторства, привлекая в это дело инженерно-технических работников. Эта работа находится еще в начальной стадии, но она уже начата и обещает дать хорошие результаты.

Далее недостатком является бюрократическое отношение к разбору новаторских предложений. В результате чрезмерной администрации оценка новаторских предложений задерживается несколько месяцев. Для искоренения этого в ряде мест уже успешно применили способ скоростной оценки новаторских предложений, который наряду с тем, что подчеркивает личную ответственность технических руководителей, дал значительные результаты в деле быстрого внедрения новаторских предложений. Этот способ внедрен уже на восьми предприятиях и в будущем предусматривается его значительное расширение.

Быстрому разбору новаторских предложений препятствует также неуверенность в области калькуляции хозяйственных результатов, достигнутых вследствие внедрения данного новаторского предложения. В бухгалтерии предприятий чаще всего не организовано систематическое наблюдение и учет результатов, достигнутых внедрением новаторских предложений; калькуляцию производят трудящиеся, знакомые с постановлением, которые, поддаваясь различным влияниям, переоценивают или недооценивают результаты. Необходимо добиться того, чтобы на каждом более значительном предприятии калькуляцию новаторских предложений производил постоянный работник, знакомый с постановлением о новаторских предложениях.

Если мы систематически будем искоренять вышеуказанные недостатки, наряду с постоянным повышением производительности труда в легкой промышленности, она будет обеспечивать венгерский трудовой народ более прочными, красивыми товарами.

ЧТО ДАСТ НАШЕЙ РОДИНЕ ЧЕТВЕРТЫЙ ГОД ПЯТИЛЕТКИ?*

III. Новые культурные учреждения, капиталовложения, осуществляемые в 1953 году

Уже до сих пор в рамках пятилетнего плана создан целый ряд культурных учреждений: фабрично-заводские и сельские дома культуры, библиотеки и тысячи кинотеатров,

новые театры, научно-исследовательские институты, новые замечательные школы. В 1953 году еще большее число культурных учреждений будет способствовать дальнейшему росту нашего народа, служить делу создания образованной, социалистической Венгрии.

НА СТРОИТЕЛЬСТВО ХУТОРСКИХ ШКОЛ В КОМИТАТЕ БАРАНЯ АССИГНОВАНО БОЛЕЕ 4,5 МИЛЛИОНОВ ФОРИНТОВ

„Учиться, учиться и учиться...“ — сказал о задачах молодежи Ленин, в нашей стране имеются все условия для учебы. Дети имеют возможность учиться в таких школах, о которых их родители, в детстве не смели и мечтать. В течение прошедших лет было построено много новых школ, но нынешней осенью в школы записалось еще больше детей, чем год тому назад, и к сентябрю будущего года число их значительно возрастет. Следовательно надо строить еще новые школы.

Школа с восемью аудиториями будет построена в будущем году в селе Казинцбарцике, общая школа с девятью аудиториями будет построена в Кишкунфеледьхазе. В Дьере на строительство новой общей школы ассигновано более трех миллионов форинтов. Новые, просторные классы общих школ встретят на будущий год учащуюся молодежь Надьбатонь-Уйвароша, Печь-Месештелепа, Татабаня-Уйвароша, Веспрема. Народная демократия создает новые школы для детей, живущих в далеких, „захолустных“ селах: в 1953 году в одном лишь комитате Нюград на строительство маленьких сельских (хуторских) школ ассигнуется 2,25 миллиона форинтов, в комитате Бараня — более 4 миллионов форинтов. Наряду с этим все школы страны получают новое оборудование, необходимые наглядные пособия, инвентарь.

Выросло и постоянно растет число учащихся средних школ. В соответствии с этим строятся новые гимназии. Пештержебет и Орошхаза, например, получают в 1953 году новые гимназии с двенадцатью аудиториями. Начнется также и строительство гимназии в Татабаня-Уйвароше, на расширение и ремонт Будапештской гимназии имени Шандора Фюрст — ассигнуется более 2 миллионов форинтов; в Дебрецене будет построен новый педагогический техникум. На оборудование экономических техникумов ассигнуется более шести миллионов форинтов.

В Ходмезевашархее и Кало строятся новые училища для воспитательниц детских садов. Из года в год расширяется поле деятельности венгерских педагогов. Постоянно повышается их социально-бытовой уровень, они обеспечиваются все большим количеством новых квартир. В 1953 году на строительство квартир для воспитательниц детских садов и преподавателей общих школ ассигнуется около трех миллионов форинтов.

Число студентов университетов и высших учебных заведений — говорится в видоизмененном, повышенном пятилетнем плане — надо повысить за плановый период не на 8000 человек, как это предусматривалось первоначально, а на 30 000 человек.

* Начало см. Венгеро-Советский Экономический Обзоратель № 12 за 1952 г. и № 1 за 1953 г.

НОВЫЕ УНИВЕРСИТЕТЫ И ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ

Государство заботится также о том, чтобы было где учиться этим студентам. Продолжается строительство таких крупных высших учебных заведений, как Мишкольцский политехнический институт тяжелой промышленности имени Матиаса Ракоши (одна лишь электростанция которого обошлась в 12 миллионов форинтов), Веспремский институт тяжелой химической промышленности (здесь в одном лишь 1953 году будут произведены капиталовложения на сумму более, чем 31 миллион форинтов). Будет расширен Будапештский политехнический институт (здесь будет построен новый чертежный зал и два корпуса для кафедр), а также Дебреценский университет имени Лайоша Кошута. Крупные суммы ассигнуются на расширение лабораторий различ-

ных вузов, на улучшение их оборудования.

При Академии Наук Венгрии ныне функционирует 14 научно-исследовательских институтов. В 1953 году будут основаны еще два научно-исследовательских института: Опытный медицинский научно-исследовательский институт и Центральный химический научно-исследовательский институт.

Наша учащаяся молодежь получает не только соответствующие школы, учебники, стипендии, но в случае необходимости, обеспечивается и общежитиями. В 1953 году будут построены новые общежития для учащихся средних школ и студентов вузов. Так, например, в Будапеште будет построено студенческое общежитие на 250 мест.

НОВЫЕ КУЛЬТУРНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

Никогда еще перед венгерским искусством не было таких широких перспектив, как в настоящее время. В 1953 году будут созданы новые крупные культурные учреждения.

В целях развития обучения будущих работников искусств, начнется строительство нового здания Института театрального искусства и кинематографии, на что ассигновано 20 миллионов форинтов, а также будет построен новый корпус Института прикладного искусства. В 1953 году будут восстановлены поселки художников в Сольноке, Мишкольце и Кечкемете. В будущем плановом году примерно десять миллионов форинтов ассигнуется на строительство здания новой гимназии с культурно-просветительным уклоном с 12 аудиториями и общежитием на сто мест. Строится новый завод грампластинок, который будет не только полностью удовлетворять отечественные запросы, но и будет выпускать продукцию на экспорт. Начнется строительство нового Дьерского театра. На это капиталовложение

ассигнуется около 26 миллионов форинтов.

Начнется восстановление здания так называемого „Пештского Вигудо“, в котором будут расположены студии, залы для репетиций, концертные залы. Здесь же будет расположена и Венгерская филармония. Это здание носит характер памятника, поэтому особенное внимание уделяется работам по проектированию реставрируемого здания. В будущем году начнется также проектирование здания новой национальной библиотеки.

В Будапеште будет построен новый зимний цирк. Этот цирк, который будет вмещать три тысячи зрителей, будет расположен в Народной роще. Это будет первый в Венгрии цирк такого характера. При строительстве его будет использован советский опыт. Строительство цирка начнется в будущем году. Капиталовложения, ассигнованные на его строительство, составляют более 20 миллионов форинтов.

В 1953 ГОДУ ЧЕРЕЗ КАЖДЫЕ ДВА-ТРИ ДНЯ БУДЕТ ОТКРЫВАТЬСЯ НОВЫЙ КИНОТЕАТР

В целях повышения культурного уровня трудящихся необходимо удовлетворить запросы постоянно возрастающего числа зрителей кинотеатров. В 1953 году новые значительные результаты будут достигнуты в этой области. Начнется строительство новой кинолаборатории. Это даст возможность еще лучше снабжать фильмами постоянно расширяющуюся сеть кинотеатров страны, а также регулярно выпускать цветные фильмы. На цели развития кинематографии ассигнуется более 25 миллионов форинтов. На будущий год закончится строитель-

ство новой фабрики дублирования фильмов. Наряду с этим в значительной степени улучшится техническое оборудование кинофабрик, будет пополнено машинное оборудование.

К концу 1953 года в стране, помимо Будапешта, будет функционировать 2611 кинотеатров — следовательно в будущем году будет построено 156 новых кинотеатров. Таким образом в 1953 году каждые два-три дня будет открываться новый кинотеатр. В одном лишь комитате Зала будет построено 25 новых кинотеатров, в комитате Боршод-Абауй — 18, в комитате Ваш — 17.

НА СТРОИТЕЛЬСТВО СТАЛИНВАРОШСКОГО ДВОРЦА КУЛЬТУРЫ АССИГНОВАНО 15 МИЛЛИОНОВ ФОРИНТОВ

Наш трудовой народ проявляет все больший интерес к подлинной культуре. Большую помощь в этом деле оказывают дома культуры. В течение последних лет современно оборудованные дома культуры были открыты при множестве предприятий страны. В 1953 году начнется строительство Сталинварошского дворца культуры. В этом огромном здании будет театр (с киноустановкой) на тысячу мест, зал для танцев, комната для репетиций хора и оркестра и множество других помещений для занятий различных кружков. Специальные комнаты будут отданы в распоряжение детей (для занятий кружка авиамоделлистов и т. д.) Помимо этого во дворце культуры будет большая библиотека с читальным залом, комната отдыха и комнаты для различных игр, а также спортивные залы. На строительство этого дворца культуры нашим государством ассигновано 15 миллионов форинтов.

На будущий год будет закончено строительство дома культуры а Варнало, который будет иметь большой лекционный зал на 800 мест, оборудованный киноустановкой, зал для танцев, библиотеку, читальный

зал и т. д. Перед домом культуры разбивается парк. Планируется строительство домов культуры и при многих будапештских предприятиях.

Одновременно с этими крупными культурными учреждениями по всей стране будет создано множество сельских домов культуры. В 1953 году в комитате Бараня будет открыто 36 сельских домов культуры, в Комитате Шомодь — 27, в комитате Боршод-Абауй — 37. Все они, будут содействовать повышению культурного уровня трудящихся крестьян страны.

В настоящее время в стране функционирует около трех с половиной тысяч народных библиотек. В будущем году в селах будет открыто 550 новых народных библиотек и их книжный фонд обогатиться 775 000 томов книг. В результате этого страна будет насчитывать 4000 народных библиотек с общим книжным фондом в более двух миллионов томов. Делу воспитания трудящихся масс в духе материалистического мировоззрения будут служить 500 новых диапозитивных киноаппаратов, 60 новых микроскопов и 60 комплектов оборудования физических кабинетов.

НАШ НОВЫЙ ЦВЕТУЩИЙ КРАЙ — ХОРТОБАДЬ

В следующих после освобождения Венгрии 1946—1947 годах началась работа по строительству оросительных каналов в степи Хортобадь, и орошаемые земли завоевывают все большую площадь бесплодной и скудной до сих пор степи Хортобадь. Там, где когда-то высихала даже трава, уже один или два года каждое лето ветер колышет необозримое море пшеницы. На полях государственных хозяйств, на твердой, сухой когда-то почве собирают урожай риса в 30—35 центнеров с гектара и постоянно увеличиваются площади, дающие урожай риса. В будущем году на новых огромных площадях производственного кооператива в Конья, производственного кооператива имени Сталина в Надьбудваре и производственного кооператива „Красная звезда“ будет разводиться рис.

Но это только начало. В Тиссалеке уже строится гордость нашего пятилетнего плана — плотина и электростанция. И одновременно с этим строится главный восточный канал, который от Тиссалека через Сабольч и Хайду-Бихар будет подавать воду бывшей пустыне. По окончании строительства канала станет возможным орошение 200.000 гектаров земли. Большой канал открывает одновременно путь для судоходства от Тиссы до Беретьо. На когда-то бедной водой степи будут построены громадные водохранилища. На краю Хортобади, на границе Надьивани, сейчас еще бесплодной земле через года два будет богатое рыбой озеро на территории в 8.000 гектаров. Всего в Хортобади будет создано восемь больших и меньших размеров водохранилищ вместимостью в 80 миллионов куб. метров воды.

Уже ведется строительство главного восточного канала. На месте строительства один за другим поступают машины для выемки земли из будущего русла канала. Здесь

работает шагающий экскаватор, который заменяет за один только день работу 800 землекопов. Бесперебойно работает экскаватор-землечерпалка. Люди лишь обслуживают машины, прокладывают рельсы, чтобы эта машина-великан, продвигаясь по рельсам, ежедневно вынимала две тысячи куб. метров земли. До сих пор построено 27 километров длины канала. По плану текущего года из русла канала нужно вынуть еще один миллион куб. метров земли.

Одновременно со строительством широкой системы каналов ученые и специалисты уже разработали агрономический план использования главного канала.

Научные работники высчитали, что на нашей родине в Хортобади каждый год самое большое количество солнечных часов. Были годы, когда солнце выжигало и уничтожало годовую работу многих тысяч людей, машин и скота. К палящим лучам солнца присоединялся сухой горячий ветер, который способствовал испарению той небольшой влаги, которую содержала в себе почва после дождливой осени и снежной зимы. Результат научного исследования показывает, что с 1928—1938 годы, в течение десяти лет, каждый год с марта по сентябрь месяц было гораздо больше испарений из почвы, чем выпадало осадков. Поэтому одновременно со строительством каналов и орошением будут созданы на большой площади лесозащитные полосы, которые будут задерживать ветры. В области Хайду-Бихар не было более или менее значительных соединяющихся лесных массивов. Немногочисленные рощи, леса, редкие ряды деревьев на проселочных дорогах, пригодны лишь для того, чтобы работающие в поле крестьяне могли укрыться от палящего солнца, но не образуют преграду порывам ветра. Параллельно со строительством канала

разработан также план лесонасаждения. По плану потребуется 221 миллион саженцев, фруктовых деревьев и кустов. Если бы это количество деревьев посадить в один ряд на расстоянии одного метра друг от друга, то эта длина была бы в пять с половиной раз больше, чем длина окружности земли по экватору. Для этой цели в садах Эбеша и Деречке ежегодно выращивают 80 миллионов саженцев. Несколько лет спустя в этих краях будут расти новые виды деревьев: канадский тополь, вяз, полевой клен, американский ясень, слива и другие фруктовые деревья. В местах бедных фруктами будут посажены фруктовые сады. Там

где до сих пор на скудной земле произрастал только чертополох, по воле человека будут расти богатые листвою деревья и кусты. Работа по лесонасаждению уже в разгаре и сейчас вдоль дорог, по берегам каналов, по краям образовавшихся участков полей создаются новые лесные полосы.

Сила трудящегося народа создает новую жизнь в Хортобади. Многие тысячи трудящихся крестьян, которые каждое лето беспомощно смотрели на пустую, сухую степь, через несколько лет будут хозяевами плодородной земли и фруктовых садов, приносящих обильный урожай. План преобразует область и жизнь людей.

ХРОНИКА

16 января

Конструкторы вагоностроительного завода „Ганц“ работают над разрешением новой, прекрасной задачи. Они работают над проектами современного мотопоезда венгерского производства. Новый поезд будет иметь обтекаемую форму, его скорость будет равняться 160 километрам в час.

Самой серьезной задачей является проектирование моторов. Новый поезд будет приводиться в движение с помощью двух 16-ти цилиндровых моторов мощностью в 600 лошадиных сил каждый. Таких моторов до сих пор не производили на нашей родине.

Новый поезд будет состоять из четырех вагонов, из которых два будут снабжены моторами. В вагонах будет проведена холодная и горячая вода, они будут оборудованы удобной, мягкой мебелью. Первый такой поезд будет передан Венгерской государственной железной дороге, затем такие же составы будут поставлять в Германскую Демократическую Республику.

23 января

20 января 1953 года в Будапеште было подписано соглашение о товарообмене и финансовое соглашение на 1953 год между Польской Народной Республикой и Венгерской Народной Республикой.

Соглашение, предусматривающее расширение товарообмена, в значительной степени содействует укреплению экономических связей между двумя дружественными странами и построению социализма в обеих странах.

Соглашение, заключенное в результате переговоров, прошедших в дружеской обстановке, было подписано от имени правительства Венгерской Народной Республики первым заместителем министра внешней торговли Ласло Хай, от имени правительства Польской Народной Республики полномочным министром, посланником Польской Народной Республики в Венгрии Хенриком Минц.

27 января

На основании многих сот индивидуальных обязательств трудя-

щихся было принято коллективное обязательство работников Петского химического комбината. Весь коллектив комбината обязался в честь восьмой годовщины освобождения страны дать сверх плана первого квартала продукции на общую сумму в 600 000 форинтов.

31 января

В первом году пятилетнего плана в Комло началось строительство товарной станции, которая по своим размерам будет второй углепогрузочной станцией страны. Отсюда будут переправлять уголь для доменных печей металлургического комбината имени Сталина.

Новая товарная станция строится далеко от жилых кварталов города на защищенном месте, в фабрично-заводском районе Комло: сажа и дым не будут отравлять воздух нового города.

Товарная станция будет состоять из четырех частей: паровозное депо, поворотный круг, водоемная и угольная станции будут способствовать бесперебойному движению. Передвижка вагонов будет производиться посредством тягового оборудования, без применения человеческой силы.

В середине 1952 года с этой станции был отправлен первый состав с углем, но строительство станции продолжается.

31 января

Строительство одного из крупнейших творений нашей пятилетки — Тиссалежской гидроэлектростанции продолжается быстрыми темпами и в зимние месяцы. Бесперебойно идет работа и на строительстве шлюза.

На строительстве запруды работники завода МАВАГ начали монтаж заградительных сооружений высотой в 37 метров и шириной в 8 метров. Громадные плитки этого сооружения, весом нередко в 15–20 тонн, погружаются в котлован крановыми механизмами по бремсбергу. По первоначальному плану эти детали предусматривалось транспор-

тировать с помощью крана, смонтированного на каркасе более высоким, чем стойки, погрузить их между стойками и монтировать их с остовов. Согласно новому замыслу монтажные работы производятся на основной плите запруды, а металлические конструкции, транспортируемые сюда через бремсберг, после сборки поднимаются посредством кранового механизма и устанавливаются на место. Работающие на строительстве монтажники завода МАВАГ взяли обязательства закончить монтаж плиток до конца сентября, за два месяца ранее намеченного срока.

31 января

После переговоров, прошедших в дружественной обстановке и направленных на удовлетворение экономических запросов обеих стран, уполномоченные Венгерской Народной Республики и Германской Демократической Республики подписали 31 января на основании долгосрочного соглашения о товарообмене дополнительный протокол на 1953 год. Протокол на 1953 год предусматривает более широкий товарообмен, чем прошлогодний.

Германская демократическая республика будет поставлять Венгерской Народной Республике фабрично-заводское оборудование, машины, электротехнические, точномеханические и оптические фабрикаты, важные химические препараты. Среди венгерских товаров, поставляемых Германской Демократической Республике, важнейшей является продукция венгерской машиностроительной промышленности, в том числе дизельные поезда, автобусы, автоматические самосвалы, кроме того будут поставляться сельскохозяйственные продукты. Настоящее соглашение будет содействовать выполнению народно-хозяйственных планов Германской Демократической Республики и Венгерской Народной Республики и углубит дружественные связи обеих стран.

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках

ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ

КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ

ТАБАК, СИГАРЕТЫ

ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,

СПИРТРЕКТИФИКАТ

Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности

Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплёночные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радіолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

Электростанции ★ Заводское
оборудование ★ Подъемно-
транспортное оборудование ★
Железнодорожное оборудо-
вание ★ Оуда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевича) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

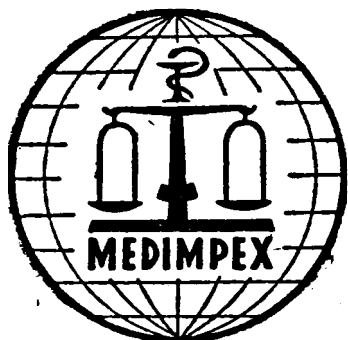

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

„МЕДИМПЭКС“

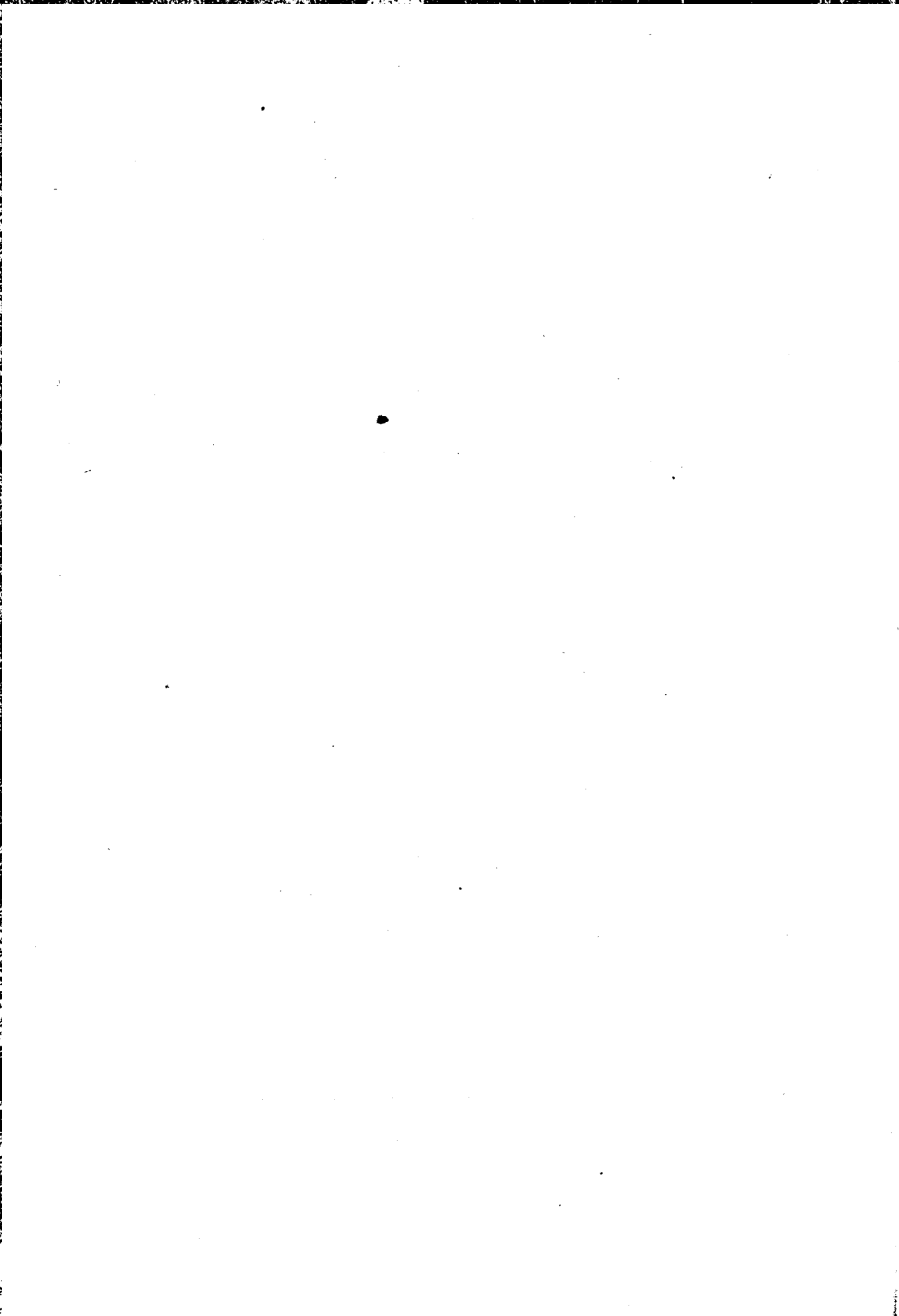
Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 182—960

Почтовой адрес: Будапешт № 62.
Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

J. V. SZTÁLIN

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottságától, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsától és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnökségétől

A párt valamennyi tagjához, a Szovjetunió minden dolgozójához

Kedves Elvtársak és Barátaink!

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsa és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége nagy fájdalommal értesíti a pártot és a Szovjetunió minden dolgozóját, hogy Jozsif Visszárionovics SZTÁLIN, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának elnöke, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára március 5-én este 9 óra 50 perckor súlyos betegség után elhunyt.

Többé nem dobog Jozsif Visszárionovics SZTÁLINNAK, Lenin harcostársának és műve lángeszű folytatójának, a Kommunista Párt és a szovjet nép bölcs vezérének és tanítójának szíve.

SZTÁLIN neve végtelenül drága pártunknak, a szovjet népnek, az egész világ dolgozóinak. SZTÁLIN elvtárs Leninnel együtt megteremtette, fölnevelte és megedzette a kommunisták hatalmas pártját; SZTÁLIN elvtárs Leninnel együtt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom lelkesítője és vezére, a világ első szocialista államának megalapítója volt. SZTÁLIN elvtárs folytatta Lenin halhatatlan művét, s a szocializmus világtörténelmi jelentőségű győzelmére vezette hazánkban a szovjet népet. SZTÁLIN elvtárs a második világháborúban a fasizmuson aratott győzelemre vezette népünket, s ez gyökeresen megváltoztatta az egész nemzetközi helyzetet. SZTÁLIN elvtárs fölfegyverezte a pártot és az egész népet a kommunizmus szovjetunióbeli építésének nagy és világos programjával.

SZTÁLIN elvtárs a kommunizmus nagy ügye önfeláldozó szolgálatának szentelte egész életét; halálával rendkívül súlyos veszteség érte a pártot, a Szovjetország és az egész világ dolgozóit.

SZTÁLIN elvtárs halálhíre mély fájdalommal tölti el hazánk munkásainak, kolhozparasztjainak, értelmiségének és minden dolgozójának szívét, hős hadseregünk és haditengerészetünk harcosainak szívét és a dolgozók millióinak szívét világszerte.

Országunk valamennyi népe e szomorú napokban még szorosabban tömörül a nagy testvéri családban, a Lenin és Sztálin által létrehozott és nevelt Kommunista Párt kipróbált vezetésével.

A szovjet nép osztatlan bizalommal övezi és forrón szereti drága Kommunista Pártját, mert tudja, hogy a párt egész tevékenységének legfőbb törvénye a nép érdekeinek szolgálata.

A munkások, a kolhozparasztok, a szovjet értelmiségiek, országunk összes dolgozói tántoríthatatlanul követik a pártunk által kidolgozott politikát, amely megfelel a dolgozók létérdekeinek és szocialista hazánk hatalmának további növelésére irányul. A harcok évtizedei igazolták a Kommunista Párt e politikájának helyességét. Ez a politika vezette a Szovjetország dolgozóit a szocializmus történelmi jelentőségű győzelmére. A Szovjetunió népei e politikától lelkesülten, a párt vezetésével biztos léptekkel haladnak az országunkban folyó kommunista építés új sikerei felé.

Országunk dolgozói tudják, hogy a lakosság minden rétege, a munkások, a kolhozparasztok, az értelmiségiek anyagi jólétének további fokozása, az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése mindenkor a Kommunista Párt és a szovjet kormány megkülönböztetett gondoskodásának tárgya volt és marad.

A szovjet nép tudja, hogy a Szovjetállam védelmi képessége és hatalma növekszik és erősödik, hogy a párt mindenképpen erősíti a szovjet hadsereget, a haditengerészetet és az államvédelmi szerveket, hogy állandóan fokozzuk fölkészültségünket bármely agresszor megsemmisítő visszaverésére.

A Kommunista Pártnak és a Szovjetunió kormányának külpolitikája mindig a béke megőrzésének és megszilárdításának, az új háború előkészítése és kirobbantása elleni küzdelemnek rendületlen politikája, a nemzetközi együttműködésnek és minden országgal való kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének politikája volt és marad.

A Szovjetunió népei, híven a proletár-internacionalizmus zászlajához, erősítik és fejlesztik testvéri barátságukat a nagy kínai néppel, valamennyi népi demokratikus ország dolgozóival,

erősítik és fejlesztik baráti kapcsolataikat a kapitalista és gyarmati országoknak a béke, a demokrácia és a szocializmus ügyéért harcoló dolgozóival.

Kedves Elvtársak és Barátaink!

A szovjet nép nagy irányító és vezető ereje a kommunizmus fölépítéséért folyó küzdelemben a mi Kommunista Pártunk. A párt sorainak acélos egysége és gránitszilárd tömörsége erejének és hatalmasságának legfőbb feltétele. A mi feladatunk, hogy úgy őrizzük a párt egységét, mint szemünk világát, neveljük a kommunistákat a párt politikája és határozatai megvalósításának aktív politikai harcosaivá, még jobban szilárdítsuk meg a párt kapcsolatait minden dolgozóval, a munkásokkal, kolhozparasztokkal, az értelmiségiekkel, mert ezekben a néphez fűződő szétszakíthatatlan kapcsolatokban van pártunk ereje és legyőzhetetlensége.

A párt abban látja egyik legfontosabb feladatát, hogy a kommunistákat és az összes dolgozókat a magasfokú politikai éberség szellemében, a belső és külső ellenséggel vívott küzdelem engesz-
telhetetlen és elszánt harcosává nevelje.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsa és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége ezekben a szomorú napokban a párthoz és a néphez fordul, s kifejezi szilárd meggyőződését, hogy a párt és hazánk minden dolgozója még szorosabban tömörül a központi bizottság és a szovjet kormány köré, minden erejét és alkotó energiáját megfeszíti a kommunizmus országunkban való fölépítésének nagy munkájára.

SZTÁLIN halhatatlan neve örökké élni fog a szovjet nép és az egész haladó emberiség szívében.

Éljen Marx—Engels—Lenin—Sztálin nagy, mindent legyőző tanítása!

Éljen hatalmas szocialista hazánk!

Éljen hős szovjet népünk!

Éljen a Szovjetunió nagy Kommunista Pártja!

**A Szovjetunió Kommunista Pártjának
Központi Bizottsága**

**A Szovjet Szocialista Köztársaságok
Szövetségének Minisztertanácsa**

**A Szovjet Szocialista Köztársaságok
Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége**

1953 március 5-én.

A magyar néphez!

A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa és a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a drága vezér és tanító, J. V. Sztálin elvtárs halála alkalmából az egész gyászbaborult magyar dolgozó nép nevében mély részvétét és együttérzését fejezi ki a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának, a Szovjetunió Minisztertanácsának, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének, a testvéri szovjet népnek.

Sztálin elvtárs halála az egész világ dolgozóinak, a földkerekség békéért és szabadságért küzdő százmillióinak legnagyobb vesztesége a nagy Lenin halála óta. Eltávozott az élők sorából az a férfi, aki Leninnel együtt megteremtette és acélossá kovácsolta a Szovjetunió Kommunista Pártját, győzelemre vezette a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, amely az emberiség történelmének új korszakát nyitotta meg. Annak az embernek a szíve szűnt meg dobogni, aki megteremtette, megszilárdította és legyőzhetetlen világhatalommá fejlesztette a világ dolgozóinak első rohamcsapatát, támaszát és reménységét, a szovjetállamot. A szocializmus nagy építőmestere hagyott el bennünket, aki utat mutatott a kapitalista iga lerázásáért küzdő és a szocializmust építő népeknek. A szabadság nagy hadvezére hűnyta le szemét, aki megmentette az emberiséget a fasiszta barbárságtól és elnyomástól. Az elnyomottak és kizsákmányoltak leghűbb barátja halt meg, aki minden csepp vérért a dolgozó nép felszabadítása szent ügyének áldozta. Marx, Engels, Lenin halhatatlan tanításának lángeszű folytatója és továbbfejlesztője távozott el tőlünk, a nagy tudós és államférfi, akinék eszméi örökké fognak élni a népek szívében és tetteiben.

A magyar munkások, parasztok, értelmiségiek milliói gyászolják Sztálin elvtársat. Amiért népünk legjobbjai, magyar szabadságharcosok és forradalmárok hosszú sora századokon át hiába küzdött és áldozott, az Ő segítségével, az általa nevelt és vezetett Szovjet Hadsereg felszabadító tettei nyomán vált valósággá. Sztálin elvtársnak köszönhetjük a magyar nemzeti függetlenséget, a magyar népszabadságot. Sztálin elvtárs segítsége, tanítása tette lehetővé a magyar dolgozó nép számára, hogy megdöntse kizsákmányoló

urainak hatalmát, megvédje békéjét és függetlenségét a szabad magyar hazára acsarkodó imperialista háborús uszítókkal szemben. Sztálin elvtárs baráti segítségére támaszkodva kezdtük meg és folytatjuk hazánkban a szocializmus építését, foglaltuk el helyünket a szabad népek nagy családjában. Sztálin elvtárs tanítása, útmutatása, példája nevelte, formálta, acélozta meg dolgozó népünk harcai-
nak és sikereinek szervezőjét, a Magyar Dolgozók Pártját. Sztálin elvtárs neve, műve, tanítása örök időkre összeforr népünk történelmével. A magyar dolgozók legjobb barátjának emlékét a magyar nép örökre szívébe zárja.

Sztálin elvtárs tanítása, műve halhatatlan. Nincs erő, mely ki-
kezdhetné azt, amit Ő megalkotott. A nagy tanító és vezér eltávozott, de itt vannak tanítványai, elvtársai, katonái, akik megvédik és folytatják azt, amit Ő hagyott örökségül. Sztálin elvtárs hadserege, Sztálin elvtárs tábora megszámlálhatatlan és legyőzhetetlen.

Sztálin elvtárs megszámlálhatatlan és legyőzhetetlen táborába tartozunk mi is, a szocializmust építő, szabad Magyarország.

Népünk gyászolja a barátot, a tanítót, a vezért. Zárjuk még szorosabbra sorainkat, tömörüljünk még jobban nagy pártunk, Népköztársaságunk Kormánya, Sztálin elvtárs hű tanítványa, Rákosi Mátyás elvtárs köré. Sztálin elvtárs tanításához híven erősítsük meg még jobban pártunkat, kovácsoljuk még szilárdabb egységbe az egész magyar dolgozó néppel. Sztálin elvtárs tanításához híven tegyük még erősebbé népi államunkat, függetlenségünk és békénk örét: Néphadseregünket. Sztálin elvtárs nyomdokain járva, munkálkodjunk még odaadóbban, még fegyelmezettebben öt éves tervünk megvalósításán, hazánk, népünk jólétének és kultúrájának állandó emelésén. Sztálin elvtárs tanításához híven fokozzuk éberségünket a külső és belső ellenség ellen, fokozzuk harcunkat a békéért.

Magyarország népének hűsége a szovjet néphez, a nagy Szovjetunió vezette béketáborhoz, a népek barátságának és együttműködésének nagy ügyéhez, a proletárnemzetköziséghez szilárdabb, mint valaha.

Marx, Engels, Lenin, Sztálin győzhetetlen zászlaja alatt, a Szovjetunió Kommunista Pártja, a nagy szovjet nép vezetésével, szilárd egységben a testvéri népi demokráciákkal, a világ minden dolgozójával harcoljunk és dolgozzunk a szocializmus építésének győzelméért hazánkban, a béke ügyének diadaljáért az egész világon.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége
A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa
A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

**A Szovjetunió Kommunista Pártja
Központi Bizottságának**

Moszkva

Drága Elvtársak!

Szívünk mélyéig megrendített bennünket drága tanítónk, vezérünk és felszabadítónk, Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs halála. A megpróbáltatás e nehéz napjaiban a Magyar Dolgozók Pártja és az egész magyar nép még szorosabbra zárja sorait. Minden erőnkkel azon leszünk, hogy méltóknak bizonyuljunk a nagy Sztálin hagyatékához, s még magasabbra emeljük a zászlót, amelyet Ő adott a kezünkbe. Megingathatatlan egységben követjük Marx, Engels, Lenin, Sztálin tanítását. Testvéri hűséggel a kommunizmust építő dicsőséges Szovjetunió iránt, megbonthatatlan egységben a hatalmas béketáborral hazánkban is valóra váltjuk a világ népei nagy vezérének, J. V. Sztálin elvtársnak örökké élő eszméit.

Budapest, 1953 március 6.

**A Magyar Dolgozók Pártja
Központi Vezetősége
RÁKOSI MÁTYÁS**

A Szovjetunió Minisztertanácsának

Moszkva

A Magyar Népköztársaság kormánya és az egész magyar nép mélyen megrendülve, testvéri együttérzéssel osztozik a nagy szovjet nép mérhetetlen fájdalmában. A nagy Sztálin halála forrón szeretett tanítómesterétől fosztja meg a magyar népet, amely Neki köszönheti, hogy új, szabad életet kezdve a szocializmus építésének útjára lépett.

A közös gyász még szorosabbra fűzi megbonthatatlan testvéri egységünket az emberiség élén haladó szovjet néppel és a béke hatalmas világtáborával.

Sztálin elvtárs halhatatlan művéből merítünk erőt további munkánkhoz és harcainkban, hogy a felszabadító Szovjetunió vezetésével teljes győzelemre vigyük a szocializmus ügyét.

Budapest, 1953 március 6-án.

**A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
MINISZTERTANÁCSA**

**N. M. Svernyik elvtársnak,
a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége
elnökének**

Moszkva

Engedje meg, Elnök elvtárs, hogy a mélységes gyásznak ezekben az óráiban, amikor az egész emberiség megrendülten veszi körül a nagy Sztálin ravatalát, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és az egész magyar nép mélyen átérzett fájdalmát és részvétét tolmácsoljam.

Sztálin elvtárs halálával mérhetetlen gyász érte a magyar népet, mert benne felszabadítóját, legjobb barátját, bölcs tanítóját veszítette el.

A magyar nép megfogadja, hogy híven követi a halhatatlan Sztálin tanítását és tántoríthatatlanul harcol azért, hogy a Magyar Népköztársaság eredményei is fennenn hirdessék Sztálin nagy eszméinek diadalát.

Budapest, 1953 március 6-án.

DOBI ISTVÁN,
a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Törvény Joszif Visszárionovics Sztálin generalisszimusz emlékének megörökítéséről

Az országgyűlés 1953 március 8-i gyászülésén az alábbi törvényt hozta:

Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs, generalisszimusz, a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke 1953 március 5-én eltávozott az élők sorából. Azok közé a világot átalakító nagy férfiak közé tartozott, akik a legtöbbet tettek nemcsak saját népük és államuk felvirágoztatásáért, hanem az egész emberiség haladásáért, a világ minden dolgozójának felszabadításáért és boldogulásáért.

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya kimondja:

„A nagy Szovjetunió fegyveres ereje felszabadította országunkat a német fasiszták igája alól, szétzúzta a földesurak és nagytőkék népellenes államhatalmát, megnyitotta dolgozó népünk előtt a demokratikus fejlődés útját.“

A hazánkat felszabadító Szovjetuniót és fegyveres erejét Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs vezette. Elsősorban neki köszönhetjük azt az önzetlen segítséget, amelyben a nagy Szovjetunió szakadatlanul részesítette a Magyar Népköztársaságot. Elsősorban neki köszönhetjük, hogy népünk, a Szovjetunió támogatásával sikeresen védelmezve békéjét és függetlenségét, eredményesen rakja le a szocializmus alapjait Magyarországon.

Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs neve, műve és tanítása eltéphetetlenül összeforrt hazánk történelmével. A magyar nemzet függetlensége, a magyar nép szabadsága, a magyar dolgozók felemelkedése eltéphetetlenül összeforrt azzal, amit Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs a szovjet nép, az egész haladó emberiség számára alkotott.

Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs emléke iránti tisztelet és kegyelet, nagy tanításaihoz való rendíthetetlen hűség kifejezéséül az országgyűlés a következő törvényt alkotja:

1. §. Az országgyűlés Joszif Visszárionovics Sztálin elvtárs emlékét, a magyar nép felszabadítása, a magyar nemzet függetlenségének kivívása és biztosítása, a magyar dolgozók politikai, gazdasági, kulturális felemelkedése körül szerzett elévülhetetlen érdemeiért, a magyar nép el nem múló hálájának tanúbizonyságául törvénybe iktatja,

G. KOSZJACSENKO

Sztálin — a szocialista nagyipar megteremtője

A Szovjetunió munkásosztálya az Októberi Szocialista Forradalom győzelemre juttatásával és a proletariátus diktatúrájának megteremtésével politikailag legyőzte a burzsoáziát. A munkásosztályra, a kommunista pártra ekkor az a feladat hárult, hogy gazdaságilag is legyőzze a kapitalizmust, s szocialista társadalmi rendet teremtsen. E hatalmas feladat megoldásának útját Lenin és Sztálin tárta föl és alapozta meg tudományosan, rámutatva, hogy a szocialista gazdaság fölépítésének fő láncszeme a nehézipar fejlesztése.

A kommunista párt vezetésével a szovjet nép szinte elképzelhetetlenül rövid idő alatt fölépítette a szocialista társadalmat, s megteremtette a hatalmas nagyipart, hazája kommunizmus felé vezető sikeres előnyomulásának anyagi alapját.

Lenin és Sztálin tudományosan megalapozta a Szovjetunió szocialista iparosításának életbevágóan szükséges voltát.

A nagy Lenin hangsúlyozta, hogy a szocializmus anyagi alapja csakis a gépi nagyipar lehet, s hogy az évszázados műszaki és gazdasági elmaradottság mihamarabbi megszüntetése a szovjetország szempontjából élet-halál kérdése.

Sztálin elvtárs Lenin útmutatása alapján kidolgozta a szocialista iparosításról szóló tételt, s megállapította, hogy az iparosítás lényege: a nehéziparnak és a nehézipar szívének, a gépgyártásnak fejlesztése. Sztálin elvtárs fölfegyverezte a pártot és a szovjet népet a mezőgazdaság előrelendítésére és szocialista átalakítására alkalmas gépi nagyipar megteremtésének és fejlesztésének nagyszerű programjával.

„Utólértük és túlszárnyaltuk a fejlett kapitalista országokat — mondja Sztálin elvtárs —, olyan értelemben, hogy új politikai rendet — szovjet rendet teremtettünk. Ez jó. De kevés. Ahhoz, hogy országunkban véglegesen győzelemre juttassuk a szocializmust, még technikai és gazdasági tekintetben is utól kell érnünk és túl kell szárnyalnunk ezeket az országokat. Vagy megtesszük ezt, vagy eltipornak bennünket.“ (Sztálin Művei. 11. kötet, 269. lap. Szikra. 1950.)

A világ első szocialista állama fejlődésének külső és belső feltételei az iparosítás gyors ütemét követelték. A munkásosztály diktatúrájának országa, amely ellenséges kapitalista környezetben élt, nehézipar nélkül, gépgyártás nélkül nem védhette és nem szilárdíthatta volna meg gazdasági önállóságát. Sztálin elvtárs 1946 február 9-i beszédében a következőket mondotta: „A párt tudta, hogy a háború közeledik, hogy az országot lehetetlen nehézipar nélkül megvédeni, hogy minél gyorsabban hozzá kell fogni a nehézipar kifejlesztéséhez, hogy a késedelmeskedés ezen a téren egyértelmű a vereséggel. A párt nem felejtette el Lenin szavait, s Lenin megmondta, hogy nehézipar nélkül lehetetlen megvédeni az ország függetlenségét, hogy nehézipar nélkül elpusztulhat a szovjet rend. Ezért országunk kommunista pártja elvetette az iparosítás „szokásos” útját, s az ország iparosítását a nehézipar kifejlesztésével kezdte.“ (Sztálin. A békéért. 17. lap. Szikra. 1952.)

A szocialista iparosítás politikájának megvalósítása roppant nehézségekkel járt, minthogy a szovjet nép csupán a felhalmozás belső forrásaira számíthatott. Az iparosítás tehát rendkívül szigorú takarékossgot és időleges áldozatvállalásokat követelt. A nehézségekhez az is hozzájárult, hogy az ipar gyors fejlesztéséhez igen sok műszaki és gazdasági szakemberre volt szükség, s ezeket a kádereket az új építőmunka kibontakoztatásával egyidejűleg kellett kiképezni.

A nehézségek leküzdésének és az ország szocialista iparosítása — e történelmi jelentőségű feladat — sikeres megoldásának lehetőségét Sztálin elvtárs a szovjet társadalmi és államrendben, a szocialista gazdasági rendszerben, a tömegek alkotó munkalendületében és politikai aktivitásában látta meg.

A szocialista iparosítás megfelelt a munkásosztály és a parasztság életbevágó érdekeinek.

A kapitalizmustól eltérően a szocialista termelés célja nem a profitszerzés, hanem a szovjet társadalom folytonosan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása. A nehéziparnak és szívének, a gépgyártásnak megteremtése és fejlesztése döntő anyagi feltétele volt a mezőgazdaság, a könnyű- és

az élelmiszeripar műszaki újjáalakításának és fellendítésének. Csak ezen az alapon növekedhet szakadatlanul a dolgozók anyagi jóléte.

A szocialista iparosítás lenini-sztálini politikájának megvalósítása során a kommunista párt rendkívül elkeseredett és engesztelhetetlen harcot vívott a párt és a szovjet nép legádázabb ellenségeivel, az iparosítás megghiúsítására és a kapitalizmus szovjetunióbeli helyreállítására törekvő trockistákkal és buharinistákkal.

A szovjet nép szívvel-lélekkel támogatta a kommunista pártot a szocialista iparosítás sztálini politikájának megvalósításában. Az iparosítás sztálini terveinek teljesítését a dolgozók alkotó tevékenysége, a szocialista verseny rendkívül széleskörű kibontakozása biztosította.

Az ország iparosítására irányuló sztálini politika végrehajtásával a Szovjetunió iparilag elmaradt agrárországból példátlanul hamar ipari nagyhatalommá alakult át. 13 év alatt, 1928-tól 1940-ig a Szovjetunió megszüntette műszaki és gazdasági elmaradottságát, s az ipari termelés terjedelmére nézve az első helyre került Európában.

A Szovjetország iparosítása a legfejlettebb technika, a villamosítás alapján történt. Az ipar és a mezőgazdaság új technikával való ellátottsága szempontjából a Szovjetunió lett a világ legfejlettebb országa.

Az élenjáró nagyipar megteremtésével lehetővé vált a mezőgazdaság műszaki újjáalakítása és gyors átvezetése a szocializmus útjára, valamint termelékenységének hatalmas arányú növelése.

Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a termelés ilyen hallatlan növekedését lehetetlen úgy tekinteni, mint az ország szokásos fejlődését az elmaradottságból a haladás felé. „Ez ugrás volt, amellyel Hazánk elmaradott országból élenjáró országgá, agrárországból ipari országgá vált.” (Sztálin. A békéért. 16. lap. Szikra. 1952.) Az ország termelőerőinek e hatalmas fejlődését fő és döntő erőként az új, szocialista termelőviszonyok biztosították.

A szocialista iparosítás sztálini politikájának mérhetetlen jelentősége különös erővel igazolódott be a Nagy Honvédő Háború időszakában. A szocialista iparosítás messzire tekintő sztálini politikája mentette meg a Szovjetuniót a pusztulástól, a német imperializmus rabláncától.

A szovjet ipar a háborúutáni években is gyors ütemben fejlődik. A szovjet nép igen hamar megszüntette a háború következményeit, s jelentősen túlszárnyalta az ipari termelés háborúelőtti színvonalát.

A szovjethatalom idején a Szovjetunió ipari termelése 39-szeresre növekedett. 1952-ben az ipar termelése 2,3-szerese, a termelőeszközöket gyártó iparágaké 2,7-szerese volt az 1940. évinek.

Az ország szocialista iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása tág teret nyitott a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülésére, lehetővé tette az egész társadalmi termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedését és tökéletesedését, valamint a tömegek fogyasztási színvonalának szüntelen emelkedését.

A szovjet nép, a szocializmus fölépítése után, a sztálini programtól vezérelve, hozzáfogott a kommunizmus építéséhez. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a kommunizmusba való átmenet előkészítésének egyik fő feltétele: az egész társadalmi termelés, s elsősorban a termelőeszközgyártás szakadatlan növekedésének tartós biztosítása.

A Szovjetunió ipari hatalma további növelésének nagyszerű programja bontakozik ki a XIX. pártkongresszusnak a Szovjetunió ötödik ötéves népgazdaságfejlesztő tervére vonatkozó irányelveiből. Ezeket az irányelveket a nagy Sztálin közvetlen irányításával dolgozták ki.

Az ötéves tervben testesülnek meg konkrétan a nagy sztálini eszmék a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítésének feltételeiről, a termelőeszközök termelésének elsősorban történő növeléséről, a szocialista ipar alárendeléséről az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítése feladatának.

Az ötödik ötéves terv az iparnak és a népgazdaság valamennyi ágának újabb hatalmas föllendülését irányozza elő. Az irányelvek értelmében az ipar teljes termelését öt év alatt mintegy 70 százalékkal kell növelni, a termelőeszközök gyártását mintegy 80 százalékkal, a fogyasztási cikkekét pedig mintegy 65 százalékkal.

A párt és a kormány megvalósítja Sztálin elvtárs útmutatásait: a szocialista ipart a szüntelen technikai haladás révén fejleszti. Csúpan 1951—52-ben a hazai gépgyártás mintegy 1100 igen fontos új-típusú és márkájú gépet és gépszerkezetet alkotott. Hétmérföldes léptekkel haladt a háborúutáni években a munkaigényes folyamatok gépesítése, s tovább fejlődött a villamosítás. A szovjetipar nagy arányokban folytatja a mezőgazdaságnak, a közlekedésnek és a népgazdaság többi ágának korszerű gépekkel való ellátását.

Sztálin elvtárs mindig különös gonddal foglalkozott a nehézipar általános fejlesztésének kérdésével. Ő kezdeményezte a szocialista ipar óriásainak, Magnyitogorszknak, a kuznyeci kohászati kombinátnak, a sztálingrádi és a harkovi traktorgyárnak, a moszkvai és a gorkiji autógyárnak, az urali nehézgépgyárnak, a dnyeperi vízierőműnek és sok más hatalmas létesítménynek az építését. A sztálini útmutatások nyomán teremtette meg a szovjet nép a hatalmas vízierőműveket és öntözőrendszereket a Volgán, a Dnyeperen, az Amu-Darján és másutt.

A szocialista iparosítás szovjet tapasztalatai mérhetetlen nemzetközi jelentőségűek, mert igazolják a szocialista iparosítás életbevágó fontosságát a szocializmus anyagi-termelési bázisának megteremtése szempontjából, s megkönnyítik a szocializmus más országokban való építését.

„Minden erőnkkel arra kell törekednünk — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy országunkat gazdaságilag önálló, független, belső piacra támaszkodó országgá tegyük, olyan országgá, amely gócként fogja vonzani mindazokat a többi országokat, amelyek fokozatosan leszakadnak a kapitalizmusról és bekanyarodnak a szocialista gazdaság medrébe.“ (Sztálin Művei. 7. kötet. 318. lap. Szikra. 1951.)

Sztálin elvtárs nagyszerű tudományos előrelátása ragyogóan igazolódott. A kapitalista világból kiszakadt Kínai Népköztársaság és az európai népi demokratikus országok a Szovjetunió vezetésével megteremtették a demokrácia és a szocializmus hatalmas táborát, s gazdaságilag együttműködve és egymást kölcsönösen segítve, sikeresen építik az új életet.

A Szovjetunió hatalmas anyagi és műszaki segítséget ad a népi demokratikus országoknak; épülő gyáraik számára kiváló minőségű berendezéseket szállít; segíti őket az új technika bevezetésében, a termelés megszervezésében.

A Szovjetunió sokoldalú segítsége lehetővé teszi, hogy a népi demokratikus országok gyors ütemben megteremtsék szocialista nagyiparukat, s erősítsék a demokrácia és a szocializmus táborát.

Sztálin elvtárs, a kommunista párt és a szovjet nép nagy vezére és tanítója meghagyta nekünk, hogy mindenképen fejlesszük és erősítsük a szocialista ipart, a szocialista haza gazdasági és katonai hatalmának megdönthetetlen bástyáját, népünk állandóan növekvő jólétének szilárd anyagi alapját. Sztálin elvtárs végakarátának teljesítése a párt és a nép egyik legfőbb feladata.

G. KOTOV

Sztálin — a kolhozrendszer megteremtője

Sztálin, Lenin harcostársa és ügyének lángeszű folytatója, a dolgozó nép szabadságáért és boldogságáért vívott harcnak szentelte egész életét. A szovjetországnak a szocializmus építésében és a kommunizmus építésében elért nagy győzelmei szorosan az ő nevéhez fűződnek.

Sztálin bölcs vezetésével sikeresen megoldódott a Szovjetunió szocialista építésének egyik legnehezebb feladata. A dolgozó parasztság sokmilliós tömegei a fejlődés szocialista kolhoz-útján menetelnek. A nagy Sztálin teremtette meg a kolhoz-rendet.

Lenin elméletileg igazolta, hogy a paraszttömegek átváltása a szocialista építés vágányaira történelmi szükségszerűség, s kidolgozta híres szövetkezeti tervét e feladat megoldására.

Lenin előre látta, hogy a proletárdiktatúra viszonyai közt, amikor a dolgozó parasztság a munkásosztály szövetségese, a munkásosztály pedig e szövetség elismert vezetője, a szövetkezés a szocializmusba való átmenet egyetlen helyes és lehetséges útja.

Sztálin elvtárs Lenin lángeszű útmutatásai, s a szovjet társadalom anyagi élete fejlődésének megérett szükségletei alapján részletesen kidolgozta és megvalósította a mezőgazdaság kollektivizálásának elméletét.

Sztálin elvtárs meggyőzően bebizonyította, hogy a szovjethatalom és a szocialista építés huzamosabb ideig nem támaszkodhat két különböző alapra: a nagyüzemi és egyesített szocialista ipar alapjára, s a legelaprózottabb és legelmaradottabb paraszti kisgazdaság alapjára.

Már 1927-ben, amikor a szovjetországban megszülettek a szocialista iparosítás politikájának döntő sikerei, kitént a mezőgazdaság nagy elmaradása. A mezőgazdaság elmaradása szétforgácsoltságá-

nak következménye volt; ez hiúsította meg a korszerű gépek használatát. Az elmaradottság veszélyeztette az egész népgazdaság fejlődését.

Mindezen kívül a kisgazdaságok nagy száma — sőt túlsúlya — miatt megmaradtak a kapitalizmus visszaállításának feltételei. „A kisüzem — mint Lenin mondotta — állandóan, minden nap, minden órában, magától és tömegméretekben *szüli* a kapitalizmust és a burzsoáziát...” (*Lenin Művei*. 31. kötet. 8. lap. Szikra. 1951.)

Hogy ez a veszély megszűnjék, s nemcsak a városban, hanem a falun is meglegyen a szovjethatalom szilárd alapja, a mezőgazdaságnak át kellett állnia a nagyüzemi termelésre; ez ugyanis lehetővé teszi traktorok és egyéb mezőgazdasági gépek alkalmazását, s az árugabona termelésének megtöbbszörözését. Sztálin elvtárs megmutatta, hogyan jussunk ki a kialakult helyzetből. A XV. pártkongresszuson, amelyet a kollektivizálás kongresszusának neveztek el, ezt mondotta:

„A kiút abban van, hogy a kis és szétforgácsolt parasztgazdaságok a föld társas megművelése alapján átmennek nagyüzemű és egyesített gazdaságokba, áttérnek a föld kollektív megművelésére, új, magasabb technika alapján.

A kiút abban van, hogy a kis és törpe parasztgazdaságokat fokozatosan, de állhatatosan, nem kényszer, hanem példaadás és meggyőzés útján nagygazdaságokban egyesítjük, a föld közös, társas, kollektív megművelése alapján, mezőgazdasági gépeket és traktorokat alkalmazva, és alkalmazva a földművelés belterjességét fokozó tudományos módszereket.“ (*Sztálin Művei*. 10. kötet. 327. lap. Szikra. 1952.)

Ez volt a mezőgazdaság szocialista átalakításának bölcs sztálini programja. A XV. pártkongresszus egyöntetűen támogatta ezt a programot, s határozatot hozott a mezőgazdaság kollektivizálásának minden módon való fejlesztéséről.

A mezőgazdaság kollektivizálásának sztálini elméletében fontos helyet foglalnak el a kollektivizálás módszereinek, feltételeinek és ütemének kérdései.

Sztálin elvtárs erélyesen követelte, hogy a parasztgazdaságok kollektivizálásának megvalósításakor szigorúan ügyeljünk az önkéntesség elvére, ne engedjük meg semmiféle kényszer alkalmazását.

A párt és Sztálin elvtárs a kollektivizálás végső határidőinek megállapításakor gondosan mérlegelte a Szovjetunióban uralkodó különböző viszonyokat.

„... Az az elv, amely megköveteli, hogy számoljunk a Szovjetunió különböző vidékein uralkodó különböző viszonyokkal — hangoztatta Sztálin elvtárs —, az önkéntesség elve mellett az egészséges kolhozmozgalom egyik legkomolyabb feltétele.“ (Sztálin Művei. 12. kötet. 209. lap. Szikra. 1950.)

Sztálin elvtárs kérelmelhetetlenül harcolt a párt kolhozépítési irányvonalának mindennemű elferdítése ellen. Azt tanította, hogy ne szaladjunk a tömegek mozgalma elé, de ne is maradjunk el tőle, ne hagyjuk magára, hanem szervezeten irányítsuk. A tömegek kolhozmozgalmának fejlődése szempontjából rendkívül fontosak voltak Sztálin elvtárs *Akiknek a siker a fejükbe szállt* és *Válasz a kolhozparaszt elvtársaknak* című híres cikkei.

A párt Sztálin elvtárs vezetésével szívósan, türelmesen megteremtette az összes feltételeket, hogy a szegény- és középparaszt-tömegek áttérhessenek a kolhozok útjára.

A kommunista párt és a szovjet állam a szocialista iparosítás sztálini programjának megvalósítása során óriási munkákat kezdett; hatalmas szocialista ipari üzemeket épített, s megszervezte a traktorok és más mezőgazdasági gépek tömeggyártását. A mezőgazdasági szövetkezetek fokozatosan hozzászoktatták a parasztokat a társas gazdálkodáshoz, s előkészítették őket, hogy kolhozokban egyesüljenek. Az első kolhozok és szovhozok eredményes munkája gyakorlatilag győzte meg a paraszttömegeket a szocialista nagyüzem előnyeiről. Az 1928—1929. évi gabonabeadási kampány idején a kulákság ellen indított erélyes harc megkönnyítette a szegényparaszt-ság egyesítését, megkönnyítette a középparaszt-ság kivonását a kulákság befolyása alól és a kulákság elszigetelését.

A párt rendszabályai előkészítették a szegény- és középparaszt-ság tömeges kolhozmozgalmát, amely az 1929. év második felében indult meg. Ezzel a mozgalommal nagy fordulat kezdődött az ország életében.

A mezőgazdaság teljes kollektivizálása, s ennek alapján a kulákság felszámolása gyökeres forradalmi átalakulás volt: ugrás a társadalom régi minőségi állapotából új minőségi állapotba. Ez a fordulat következményeiben vetekedett az 1917. évi októberi forradalommal.

A forradalmi átalakulás, amelyet felülről, az államhatalom kezdeményezésére, a parasztság milliós tömegeinek közvetlen támogatásával valósítottak meg, megoldotta a szocialista építés döntő kérdéseit, például a legnagyobb kizsákmányoló osztály, a kulákság felszá-

molását, a nagytömegű szegény- és középparasztság átirányítását a fejlődés szocialista útjára, s a szocializmus alapjának megteremtését a mezőgazdaságban, a népgazdaság legelterjedtebb, létfontosságú és legelmaradottabb ágában.

A kollektivizálás sikere fényesen igazolta a párt sztálini parasztpolitikájának helyességét. A kulákvédő jobboldali kapitulánsokkal együtt megsemmisült az ellenforradalmi trockista elmélet is, hogy a munkásosztály képtelen elvezetni a parasztság döntő tömegeit a szocializmushoz. A kommunista párt Lenin—Sztálin tanításának megfelelően erősítette a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét, s a szocializmus győzelméért vívott harc során megszilárdította, a munkásosztály és a kolhozparasztság barátságává változtatta ezt a szövetséget.

A kolhozrendszer megszilárdítása és fejlesztése szempontjából nagyjelentőségű volt Sztálin elvtársnak az az útmutatása, hogy a jelen szakaszban a kolhozmozgalom fő formája a mezőgazdasági artel. Az artelforma előnye, hogy megfelel a szocialista gazdaság-szervezés első követelményének: itt a legfontosabb termelőeszközök társadalmasítva vannak. Ez a forma helyesen egyezteteti össze a kolhozparasztok személyes és társadalmi érdekeit; eredményesen igazítja az előbbieket az utóbbiakhoz, s ezzel megkönnyíti a kolhozparaszttömegek kollektív szellemű nevelését.

Sztálin elvtárs fáradhatatlanul foglalkozott a kolhozrendszer további megszilárdításának kérdésével. Már 1930-ban feladatul tűzte ki a kolhozok artelformájának szervezeti és gazdasági megszilárdítását. A kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdításának főcélja, s ez szerves része a kollektivizálás sztálini tanának, hogy mindenképp fejleszteni kell a közös gazdaságot, a kolhozok főerejét, gyarapítani kell a kolhozok közös tulajdonát, növelni kell a kolhozmunka termelékenységét, fokozni kell a mezőgazdaság teljes termelését és áru-termelését, s ezen az alapon bolsevikká kell tenni minden kolhozt, jómódúvá minden kolhozparasztot.

A kommunista párt és a szovjet kormány Sztálin elvtárs vezetésével óriási munkát végzett. A kolhozok szakmailag és politikailag kipróbált káderekkel erősödtek. A földterület állandó használatának biztosítása, a föld megmunkálásában az egyéni felelősség hiányának megszüntetése és a terménybeadási kötelezettségnek a földterület nagysága alapján történt megállapítása elősegítette, hogy a kolhozok teljesebben és jobban használják a megkapott földeket.

A helyes munkaszervezés és bérezés alkalmazása a kolhoz munka termelékenységének jelentős növelésére szolgált. A helyes jövedelem-elosztás, a kolhozbeli demokrácia megvalósítása, a társadalmi tulajdon védelme, a befurakodott ellenséges elemek kiűzése, a kolhozparasztnak agro- és zootechnikai képzése, a kolhozok agronómiai támogatása, kedvezményes hosszúlejáratú hitelek folyósítása stb. mind elősegítette és elősegíti a kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdulását.

A kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdítása jórészt a mezőgazdasági artel mintaalapszabályzatára hárult. A kolhozparasztnak jogosan nevezik ezt az 1935-ben elfogadott, Sztálin elvtárs kezdeményezte alapszabályzatot a kolhozélet sztálini törvényének.

A kommunista párt és a szovjet kormány fáradhatatlanul gondoskodik a mezőgazdasági artel alapszabályzatának szigorú betartásáról. A kolhozalapszabályzat megszegőit, a kolhoztulajdon fosztogatóit szigorúan büntetik.

A parasztgazdaságok kollektivizálásában kitűnően közreműködtek a Sztálin elvtárs kezdeményezésére szervezett gépállomások. A gépállomások a kolhozok további fejlesztésében és megszilárdításában, a mezőgazdasági termelés növelésében is vezető szerepet játszanak. A párt és Sztálin elvtárs állandóan gondoskodott a mezőgazdaság korszerű gépesítéséről, úgyhogy a gépállomások állami nagyüzemmé váltak. A Szovjetunió mezőgazdaságában jelenleg mintegy 9000 gépállomás, erdővédő állomás, rétfeljavító állomás és az állattenyésztés fokozottabb gépesítését elősegítő gépállomás működik.

A kolhoztermelés gyorsütemű növelését nagyban biztosítja, hogy a mezőgazdasági termelés legfontosabb eszközei az állam, a gépállomások tulajdonában összpontosulnak. A gépek megkönnyítik a kolhozparasztnak munkáját, s összehasonlíthatatlanul növelik a munka termelékenységét.

A mezőgazdaság kollektivizálása és a termelőerők jellegének megfelelő új, szocialista termelőviszonyok megteremtése tág lehetőségeket adott, hogy a falu mezőgazdasági termelése föllendüljön és a kolhozparasztnak életszínvonala emelkedjék.

„Senki sem tagadhatja szovjet iparunk termelőerőinek az ötéves tervek során végbement kolosszális fejlődését — fejtegeti Sztálin elvtárs. — Ez a fejlődés azonban nem következett volna be, ha 1917 októberében nem váltottuk volna fel a régi, kapitalista termelőviszo-

nyokat új, szocialista termelőviszonyokkal. Ha nem következett volna be ez a forradalmi átalakulás országunk termelési, gazdasági viszonyaiban, a termelőerők nálunk ugyanúgy tengődnének, mint ahogy ma a kapitalista országokban tengődnek.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 61. lap. Szikra. 1952.)

A kollektív nagygazdaságok alapján fölépült szocialista földművelés már a háború előtt kiváló eredményeket ért el a gabona és más termények termelésében. A megerősödött és megszilárdult kolhozrendszer becsülettel állta a Nagy Honvédő Háború kemény megpróbáltatásait, ellátta a szovjetország fegyveres erőit és lakosságát élelmiszerrel, iparát pedig nyersanyaggal. A kolhozparasztság a háború idején megmutatta, mennyire átérzi az egész nép érdekeit. A falu története eddig nem ismert ilyen példát.

A szovjet mezőgazdaság a háború után a szovjetállam óriási segítségével és a kolhozparasztság önzetlen munkája révén gyorsan pótolta a háború és az 1946. évi aszály okozta károkat. A Szovjetunió hamarosan elérte, sőt fölülmúlta háborúelőtti mezőgazdasági termelésének színvonalát. A vetésterület 1952-ben már 5 300 000 hektárral nagyobb volt az 1940. évinél. A gabona teljes termelése elérte a nyolcmilliárd pudot. Az ipari és takarmánynövények termelése sokkal nagyobb volt, mint a háború előtt. Nagyok a sikerek a közös állattenyésztés fejlesztésében is. A közös állattenyésztés már mind állomány, mind hozam tekintetében döntő fontosságú.

A szocialista mezőgazdaság háborúutáni fejlődése új, magasabb fokát jelenti a kolhozrend fejlődésének és megszilárdulásának; a szocialista társadalom szervezett erőinek munkájával megvalósul a természetátalakítás sztálini terve.

A háború után a kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdításában fontos intézkedés volt a kiskolhozok egyesítése. Ezzel tág lehetőségek nyíltak meg a bonyolult gépek termelékeny alkalmazására, a tudományos eredmények és az élenjáró tapasztalatok jobb kihasználására, a kolhoztermelés általános fejlesztésére.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében továbbfejlesztette a mezőgazdaság szocialista átalakításának módjairól szóló lenini-sztálini tanítást. Sztálin elvtárs ebben a művében, amely a kommunista társadalom építésének programja, részletesen kidolgozta a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek azt a feltételét is, hogy „a kolhozok számára és következésképpen az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján a kolhoz-

tulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emeljük, az áruforgalmat pedig szintén fokozatos átmenetek útján a termékcsere rendszerével váltsuk fel...” (66. lap.)

E feladat megoldásával a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítésének három főfeltétele közül az egyik megvalósul.

A kizsákmányolás és a kizsákmányoló osztályok szovjetunióbeli megszüntetése és a szocializmus győzelme nagy társadalmi probléma sikeres megoldásával járt — a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság évszázados ellentéte megszűnt. A kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára való emelésével megszűnik az ipar és a mezőgazdaság közt a különböző szocialista tulajdonformák — a városi ipari össznépi és a mezőgazdasági kolhoz csoporttulajdon — következtében még fennmaradt lényeges különbség.

Az ötödik ötéves tervben a szocialista mezőgazdaság további hatalmas fejlődése következik. A XIX. pártkongresszus hangsúlyozta, hogy „a mezőgazdaság területén a fő feladat továbbra is valamennyi mezőgazdasági növény terméshozamának növelése, a közös állatállomány szaporítása és hozamának egyidejű jelentős emelése”. (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 362. lap. Szikra. 1952.)

A mezőgazdaság fő feladatának megoldása megkívánja a párt-szervezetektől, a helyi szovjetektől és a mezőgazdasági szervektől, hogy tovább javítsák a kolhozépítés vezetését, állandóan gondoskodjanak a kolhozok közös gazdaságának megszilárdításáról és fejlesztéséről, s ezen az alapon biztosítsák a kolhozok árutermelésének fokozását, a kolhozparasztság élet- és kulturális színvonalának emelését.

Sztálin elvtárs vezetésével a párt és a nép alkotta kolhozrendszer a szocializmus nagy vívmánya. A mi feladatunk, hogy mindenkép erősítsük a kolhozrendszert, dolgozzunk a szovjetország valamennyi kolhozának föllendítésén és fölvirágoztatásán, s erősítsük a munkásosztály és a kolhozparasztság szövetségét.

Sztálin nagy segítsége a népi demokratikus országok gazdaságának fejlesztéséhez

A nagy Sztálin, amikor eltávozott tőlünk, örököül hagyta ránk, hogy állandóan erősítsük az imperializmus igájából kiszabadult és új életüket sikeresen építő népek egységét. A lángeszű vezér örököül hagyta ránk, hogy állandóan erősítsük a világ forradalmi és munkásmozgalmának „rohambrigádjait”: a Szovjetuniót és a népi demokratikus országokat.

A proletárnemzetköziségre, a népek együttműködésére és barátságára vonatkozó lenini-sztálini tanítás örökké élő és mozgósító ereje lesz a világ dolgozóinak.

Sztálin elvtárs óriási és döntő jelentőségű segítséget adott a népi demokratikus országok népeinek a nemzetközi imperializmus elnyomása alól való felszabadulásukért vívott harcukban. Ezek az országok a Sztálin generalisszimusz lángelméje irányította dicső Szovjet Hadseregnek köszönhetik szabadságukat.

A Szovjet Hadsereg által felszabadított népi demokratikus országokban a munkásosztály, a kommunista párt vezetésével megdöntötte a fasiszta diktatúrát, megteremtette a munkásosztály és a dolgozó parasztság legyőzhetetlen szövetségét, kisajátította és megszüntette a nagybirtokosok osztályát, megsemmisítette a burzsoázia uralmát, megragadta a politikai hatalmat, megalakította a népi demokratikus rendszert, s megszervezte a munkások és parasztok államát.

A szocializmus építésének útján, haladásunk minden szakaszában a nagy Sztálin tanítása volt és lesz állandó útmutatónk, csálhatatlan iránytűnk.

Sztálin lángelméje segített bennünket, hogy világosan fölismerjük a proletárdiktatúra funkcióját sikeresen betöltő népi demokratikus rendszer jellegét. Sztálin lángelméje világította meg előttünk a szocializmus építéséhez való átmenet útját.

A népi demokratikus országok megerősödése és fejlődése szempontjából óriási jelentősége volt a titóista árulók, kémek és gyilkosok klikkje leleplezésének és elszigetelésének. Sztálin elvtárs lángeszű előrelátása lerántotta az álarcot az imperializmus e legaljasabb és legbűnösebb ügynökeiről, akik a szabad népek ellen fondorkodtak, ellenforradalmi összeesküvéseket szerveztek a népi demokratikus rendszer megdöntése céljából. A titóisták aljas fasiszta klikkjének leleplezése hatalmasan segítette népeinket. Népeink ily módon nemcsak a nyílt ellenséget ismerték meg, s nemcsak ellene indították meg harcukat, hanem arra is ráeszméltek, hogy ki a „munkás” és „kommunista” álarca alatt rejtőző ellenség, s ehhez képest bántak is vele. A népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjaiba beférkőzött imperialista ügynökök likvidálása e pártok megerősítésének és megtisztításának egyik legnagyobb sikere volt.

A népi demokratikus országok szempontjából fontos a szocializmus gazdasági alapjának fölépítésére vonatkozó sztálini tanítás. A szocialista népgazdaság megteremtése, az iparosítás, a mezőgazdaság fokozatos szocialista átalakítása, az állami és szövetkezeti kereskedelem kifejlesztése városban és falun, a dolgozó nép életszínvonalának emelése, egyszóval az egyes népi demokratikus országok objektív szükségleteiből kiinduló öt- és hatéves népgazdaságfejlesztő tervek valamennyi főfeladata a sztálini ötéves tervek tapasztalataira támaszkodik. A népi demokratikus országok gazdaságfejlesztő tervei a szocializmus gazdasági alapjának fölépítésére vonatkozó sztálini tanításból indultak ki.

Sztálin elvtárs megvilágította a demokrácia és szocializmus országai közt a technikai, gazdasági és kulturális együttműködés útjait és céljait, s megmutatta ennek az együttműködésnek a formáit.

Sztálin *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című lángeszű munkájában rámutat, hogy a demokrácia és szocializmus országai a háború után gazdasági szövetséget kötöttek, s megszervezték a gazdasági együttműködést és a kölcsönös segélynyújtást.

„Ennek az együttműködésnek a tapasztalata azt mutatja. — tanítja Sztálin elvtárs —, hogy egyetlen kapitalista ország sem

tudna a népi demokratikus országoknak olyan igazi és magas műszaki színvonalú segítséget nyújtani, amelyet a Szovjetunió nyújt nekik. Nemcsak arról van szó, hogy ez a segítség a lehető legolcsóbb és műszakilag elsőrendű. Elsősorban arról van szó, hogy ennek az együttműködésnek alapja a kölcsönös segítségnek és a közös gazdasági fellendülés elérésének őszinte vágya. Az eredmény az, hogy ezekben az országokban az ipar igen gyors ütemben fejlődik.“ (Sztálin: A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 32. lap. Szikra. 1952.)

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok közt a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei határozzák meg a gazdasági együttműködés jellegét. Ez a törvény, amelyet Sztálin elvtárs fedezett föl és fogalmazott meg, elterjed a népi demokratikus országokban is.

A szocialista tábor országai gazdasági együttműködésének megerősödését és fejlődését szemléltetően bizonyítja a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közt folyó áruforgalom és külkereskedelem szüntelen növekedése.

Például az 1947 és 1950 közt eltelt néhány esztendő alatt a Szovjetunió és Csehszlovákia áruforgalma több mint ötszörösre, a Szovjetunió és Magyarország áruforgalma csaknem ötszörösre, a Szovjetunió és Románia áruforgalma több mint négyszeresre, a Szovjetunió és Lengyelország áruforgalma több mint kétszeresre, a Szovjetunió és Bulgária áruforgalma több mint kétszeresre növekedett.

A népi demokratikus országokba irányuló szovjet kivitel főképp az illető országokban épülő iparvállalatok számára szükséges technikai berendezésekről gondoskodik.

Igen fontosak a komplex-szállítások. Ezek során egész gyárak és üzemek terveit és berendezését a Szovjetunióból szállítják, sőt igen gyakran szerelési munkálatait is szovjet szakemberek végzik. A Szovjetunióval kötött műszaki és kereskedelmi megállapodások révén mindegyik népi demokratikus ország hatalmas, korszerű gyárakat és üzemeket kap a szovjet nagyhatalomtól. Románia ily módon vaskohászati kombináthoz, nagy ásványolajleparló gyárhoz, alumínium-kombináthoz, villamoserőművekhez jut.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági együttműködésének egyik formája a Szovjetunió tudományos és technikai segítsége. A szovjet szakemberek a népi demokratikus országokban tervező- és kutatómunkát végeznek, összeállítják az iparvállalatok építésének terveit, s ezeken az építkezéseken nyomban alkalmazzák a szovjet technika és tudomány legfejlettebb módsze-

reit. Szovjet mérnökök, technikusok és sztahanovisták dolgoznak az új üzemek építésén, szerelésén és megindításán, valamint az új, haladó munkamódszerek meghonosításán.

A Szovjetunió szabadalmakkal, rajzokkal, technikai dokumentációval segíti a népi demokratikus országokat. További támogatása, hogy meghívja üzeméibe a népi demokratikus országok sok mérnökét és munkását, s lehetőséget ad nekik a tanulásra és a szakosodásra.

Kínában, Romániában, Magyarországon és a többi népi demokratikus országban egyenjogúság és baráti együttműködés alapján egyes társaságok létesültek; ezek a munkaszervezésben, az állami vállalatok vezetésében és irányításában alkalmazott élenjáró szovjet módszerek elterjesztésének központjai.

Például az 1950 márciusi szovjet-kínai megegyezés szerint Szinycsan tartományban paritásos alapokon ásványolaj és színesfém kitermelésére egyes társaságok alakultak. Ez lehetővé tette, hogy a Kínai Népköztársaság kiaknázza természeti kincseit. Ezeknek a társaságoknak a Szovjetunió szállítja a szükséges ipari berendezést, s szovjet mérnökök és geológusok végzik el a kutatást és földterítést, képezik ki a mérnököket, technikusokat és szakmunkásokat. A szovjet szakemberek óriási segítséget adtak az amerikai imperialisták és Kuomintang-ügynökeik által lerombolt vasútvonalak helyreállításához és új kínai vasutak építéséhez, valamint a polgári légiforgalmi vonalak megszervezéséhez. Az új Kínában a Szovjetunió támogatásával fejlődik a bánya-, az olaj-, az elektrotechnikai, a gépgyártó-, a kohászati és egyéb ipar.

Nagyszerű eredményekkel járt a szovjet—román egyes társaságok munkája a Román Népköztársaságban. Például a Szovromnyeft társaság a burzsoá-földesúri rendszer idején elképzelhetetlen színvonalra emelte a romániai olajtermelést. Roppant fejlődésnek indultak az ipari termelés egyes ágai: az olajberendezéseket gyártó ipar, a hajóépítés, a szintetikus vegyipar és a többi, régebben csak kezdetleges állapotban sínylődött iparág.

A Lengyel Népköztársaságban a Szovjetunió segítségével több teljesen új iparág fejlődött ki, például a nehézgépgyártás, a traktor- és autóipar, a tengeri hajók építése, a műrost- és műanyaggyártás. 1951-ben megkezdték szénkombájnok, új típusú fémforgácsológépek stb. gyártását.

Bulgária földjein most nagyszerű szovjet traktorok és kombájnok dolgoznak. Szovjet gépeket használnak a bolgár dohánytermelő vidékeken, a kollektív gazdaságok állattenyésztő telepein és másutt is.

A Szovjetunió kedvező feltételű hitelekkel látja el a népi demokratikus országokat. Például a Szovjetunió és a Kínai Népköz-

társaság 1950 február 14-i egyezménye alapján Kína 300 millió dollár hosszúlejáratú kölcsönt kapott a Szovjetunióból érkező hatalmas gép- és nyersanyagszállítások kiegyenlítésére. Hosszúlejáratú hitelekkel kapott a Szovjetuniótól Albánia, Lengyelország és több más népi demokratikus állam is.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági együttműködésének változatos formái bizonyítják, mennyire segíti a szovjet kormány a népi demokratikus országokat. Ebben a segítségben konkrétan megvalósulnak a Szovjetunió és a szocialista tábor többi országa közt a gazdasági együttműködés és a kölcsönös árucserre fejlesztésére vonatkozó nagyszerű sztálini útmutatások. A Szovjetunió és Sztálin elvtárs személyes támogatása lehetővé tette, hogy a népi demokratikus országok dolgozói aránylag rövid idő alatt jelentős sikereket érjenek el a népgazdaság szocialista újjáalakításában. A Szovjetunió sztálini segítsége magyarázza meg a népi demokratikus országok ipari termelésének rohamos fejlődését. Az ipari termelés Lengyelországban 1952-re kétszeresre növekedett 1949-hez viszonyítva, Romániában csaknem háromszorosra nőtt meg öt esztendő alatt, Csehszlovákiában 1948-hoz képest mintegy kétszeresre növekedett. Gyors fejlődés jellemzi a többi népi demokratikus ország iparát is.

A demokrácia és szocializmus táborának országai közt a gazdasági együttműködés fejlődésében nagyfontosságú a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa a külkereskedelemre és a népgazdasági tervekre vonatkozó tapasztalatok és információk kicserélésével, technikai és gazdasági konzultációkkal jelentősen segíti a tanács tagjai sorába tartozó országok gazdasági fejlődését.

A demokratikus tábor országaiban a gazdasági fejlődés vonala, ahogy Malenkov elvtárs a Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. kongresszusán mondott beszámolójában rámutatott, a békés gazdaság szüntelen fejlődésének vonala, azé a gazdaságé, amely nem ismer válságokat, s a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása végett fejlődik. Ez a gazdaság biztosítja a néptömegek életszínvonalának rendszeres emelkedését és a munkaerő teljes foglalkoztatottságát. Erre a gazdaságra jellemző a demokratikus táborba tartozó országok baráti gazdasági együttműködése.

A nagy Sztálin hatalmasan segítette és támogatta a népi demokratikus országokat a szocialista építés minden területén. Ezek

a népek elmondhatatlanul szeretik azt az embert, aki megteremtette a főlzabadított népek megbonthatatlan barátságát, elmondhatatlanul szeretik a nagy Lenin lángeszű munkatársát és ügyének folytatóját. Az összes nemzetiségek millió és millió férjja és nője, fiatalja és örege mélyen megrendülve gyászolja Sztálin halálát. A szabad népek erejének forrása a népek örök hálája a nagy Sztálin iránt, hűsége Sztálin halhatatlan ügyéhez.

A népi demokratikus országok dolgozói még szorosabbra zárják soraikat a kommunizmusépítő nagy szovjet nép körül, a dolgozó emberiség legélenjáróbb és leghatalmasabb ereje, a Szovjetunió Kommunista Pártja, a korunk esztét, becsületét és lelkiismeretét megtestesítő hősi párt körül.

A népek Lenin—Sztálin-ügyének méltó folytatóit látják a Sztálin elvtárs nevelte nagyszerű vezetőkben.

„Legszentebb kötelességünk, hogy megőrizzük és erősítsük a népek hatalmas vívmányát, a béke, a demokrácia és a szocializmus táborát, erősítsük a barátság és a szolidaritás szálait a demokratikus tábor országainak népei közt. Minden eszközzel erősítenünk kell a Szovjetunió örök, megbonthatatlan testvéri barátságát a nagy kínai néppel, minden népi demokratikus ország dolgozóival” — hangsúlyozta Malenkov elvtárs Sztálin temetése napján, a gyászgyűlésen mondott beszédében.

A román nép tudja, hogy ez egyszersmind az ő legszentebb kötelessége is, s hogy a Gheorghe Gheorghiu-Dej vezette Munkáspárt irányításával pontosan teljesíti majd ezt a kötelességét. Mindinkább erősítjük kapcsolatainkat a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal, azokat a kapcsolatokat, amelyek az egyenjogúság, az általános együttműködés, a nemzeti függetlenség és szuverenitás tiszteletbentartásának ragyogó példái. Megsokszorozzuk a szocializmus építésére irányuló erőfeszítéseinket, megerősítjük népi demokratikus államunkat. Fokozzuk éberségünket, minden erőnkkel együttműködünk a béke megőrzéséért vívott nagy harcban. Mindent megteszünk, hogy méltók legyünk a világ forradalmi és munkásmozgalma „rohambrigádjának” címére, amelyet drága atyánk és tanítónk, a nagy Sztálin adott a népi demokratikus országoknak. (*Izvesztija*, 1953 március 15. szám.)

A szocialista termelőviszonyok a Szovjetunió termelőerőinek legfőbb hajtóerői

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális műve rendkívüli mélységgel tárja föl a szocialista gazdaság fejlődéstörvényeit. Két világ képe rajzolódik ki élesen ebben a műben: a rothadó kapitalizmusé és a magabiztosan növekvő szocializmusé.

A modern kapitalizmust, mutat rá Sztálin elvtárs, a megnövekedett termelőerők és az elavult termelőviszonyok összeütközésének erős kiéleződése jellemzi. A modern tőkés termelőviszonyok kibékíthetetlen ellentmondásban vannak a termelőerők fejlődésével, akadályozzák növekedésüket. A társadalom idejükmúlt erőinek igen erős ellenállása miatt a tőkésországokban nem érvényesül a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye.

Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson az SzK(b)P központi bizottságának munkájáról mondott beszámolójában rámutatott: a termelőerők a tőkésországokban egyhelyben topognak, a gazdaság a kapitalizmus egyre mélyülő általános válságának és a folytonosan ismétlődő gazdasági válságoknak harapófogójában vergődik, fokozódik a nemzetgazdaság militarizálása, csak a hadiipar egyes ágai fejlődnek. Az imperialista táborban mindinkább kiéleződik az országok konkurenciaharca; ennek során egyes országok mások igája alá kerülnek. Mindennek az a magyarázata, hogy a tőkés gazdaság nem a társadalom, hanem a kizsákmányoló kisebbség javára, a maximális tőkés profit biztosítása végett fejlődik.

Sztálin elvtárs fölfedezte a modern kapitalizmus gazdasági alap-törvényét. Ez a törvény: „a maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott orszá-

gok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján". (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.) Sztálin elvtárs megállapítása szerint ez a törvény határozza meg a tőkés termelőmód fejlődése területén mutatkozó legfontosabb jelenségeket, a tőkés termelőmód föllendüléseit és válságait, győzelmeit és vereségeit, erényeit és hibáit — ellentmondásos fejlődésének egész folyamatát.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye érvényesülésének eredményeként az imperializmus korában egyre gyakoribbak a háborúk, amelyek mérhetetlenül pusztítják a termelőerőket, s kegyetlen szenvedéseket zúdítanak a népekre. A maximális profit hajszo-lása, amely a dolgozók kizsákmányolásának fokozásával, tönkretételével és kifosztásával jár, okvetlenül a lakosság fizetőképes keresletének csökkenésére, a fölvevőpiacok összeszűkülésére vezet. E folyamat eredményeként egyre gyakrabban követik egymást a túltermelés okozta gazdasági válságok, amelyek példátlanul elhúzódnak, s a termelőerők közvetlen pusztulását okozzák. A válság idején észlelhető termelэшhanyatlást most már nem követi virágzás, mint régebben. Ez a kapitalizmus általános válságának időszakára jellemző olyan jelenségeket szül, mint az üzemek kapacitásának krónikus kihasználatlansága és a munkanélküliek milliós hadserege, amely tartaléksereg-ből állandó hadsereggé változik.

A modern kapitalizmus a krónikus munkanélküliség folytán egyrészt kényszertétlenségre kárhoztatja a munkáslakosság óriási tömegeit, másrészt a munkások foglalkoztatott részét eszeveszett munkatempóval, a munka intenzitásának szakadatlan fokozásával sanyargatja. A kapitalizmus rablómódon fecsérli a dolgozóknak, a termelőerők e legfontosabb elemének munkaerejét.

A kapitalista termelőviszonyok a termelőerők fékjévé váltak; ez abban is megnyilvánul, hogy a tőkés termelés növekedése a kapitalizmus általános válságának időszakában nagyon meglassult. Sztálin elvtárs elemezte a tőkésországok termelésének perspektíváit az általános válság második világháború után bekövetkezett második szakaszában, s megállapította, hogy ma, az egységes világpiac szét-esése után, amikor a fő kapitalista országok számára szűkülni kezd a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, „a termelés növekedése ezekben az országokban összeszűkült bázison fog végbemenni, mivel a termelés volumene ezekben az országokban csökkenni fog”. (I. m. 57. lap.)

Marx megállapítása szerint a tőke történelmi feladata, s egy-szersmind igazolása a társadalmi munka termelőerőinek fejlesztése. A modern kapitalizmus akadályozza a termelőerők fejlődését. A kapi-

talizmus mai szakaszának feltételei közt a termelőerők sorsa a tengődés. A kapitalizmusnak tehát ma már nincs létjogosultsága.

A pusztulásra ítélt tőkésvilág ellentéte a szocializmus feltartóztathatatlanul növekvő, életerőtől duzzadó világa.

A termelőviszonyok, állapítja meg Sztálin elvtárs, nem maradhatnak el nagyon sokáig a termelőerők növekedése mögött, nem lehetnek sokáig ellentmondásban velük; a termelőviszonyoknak előbb vagy utóbb összhangba kell kerülniük, s valóban összhangba is kerülnék a termelőerők fejlődésének színvonalával, a termelőerők jellegével. Ellenkező esetben a termelőerők és a termelőviszonyok egységének mélyreható felbomlása következne be, az egész termelés felborulna, a termelés válsága, a termelőerők pusztulása állna be. Ezekben a tételben fogalmazta meg Sztálin elvtárs a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának objektív törvényét.

A Szovjetunió munkásosztálya a dolgozó parasztsággal szövetségben e törvény alapján törte meg a termelőeszközök tőkés tulajdonának rendjét védelmező burzsoázia és földbirtokosok ellenállását, s teremtette meg a szocialista rendet, a termelőeszközök társadalmi tulajdonának rendjét.

Mint Sztálin elvtárs tanítja, országunkban teljesen szabadon érvényesülhetett a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye. E törvény követelményei szerint a Szovjetunióban teljes összhang jött létre a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt: a termelőfolyamat társadalmi jellegét alátámasztja a termelőeszközök társadalmi tulajdona.

Sztálin elvtárs tanítása szerint az emberek termelési, gazdasági viszonyaihoz tartoznak: „a) a termelőeszközök tulajdonformái; b) a különböző társadalmi csoportok ebből következő helyzete a termelésben, s e csoportok kölcsönös viszonya, vagy mint Marx mondja: »tevékenységük kölcsönös kicserélése«; c) a termékek elosztásának teljes mértékben az előbbiektől függő formái”. (I. m. 72. lap.)

A Szovjetunió gazdasági alapja a szocialista gazdasági rendszer és a termelőeszközök szocialista tulajdona, amelynek két formája van: az állami, össznépi tulajdon és a szövetkezeti-kolhoztulajdon, vagyis csoporttulajdon. Az állami vállalatokban a termelőeszközök és a termelés termékei össznépi tulajdonban vannak. A kolhozok fő termelőeszközei — a föld és a gépek — állami tulajdonban vannak; a földet egyébként az állam örök használatra átadta a kolhozoknak. Minthogy a vetőmag, az ígásállatok, a kisértékű munkaeszközök, az épületek és a munka a kolhozok sajátja, termelésük terméke az egyes kolhozok tulajdona. A kolhoztermelés terméke a kolhozok fő tulajdona — állapítja meg Sztálin elvtárs.

A tulajdonformák határozzák meg a munkásosztály és a kolhozparasztság egymáshoz való viszonyát. A szocialista város, a munkásosztály, rendszeresen ellátja a kolhozfalut elsőrendű gépekkel és a termelésben is segíti a falut. A kolhozok termékeik egyik részét beszállítatások útján és szerződéses termelés alapján az állam rendelkezésére bocsátják, másik részét a piacon értékesítik. Cserébe a szocialista városban gyártott, számukra szükséges árut kapnak. Ez magyarázza meg, hogy a szovjet gazdaságban még van árutermelés, áruforgalom és pénzgazdaság.

A szocialista tulajdon két formájára támaszkodó termelőviszonyokat a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködése és kölcsönös szocialista segítsége jellemzi.

A szocialista város és a szocialista falu viszonyában ismeretlenek az érdekellentétek. A falunak a város által történő, a kapitalizmusra jellemző kizsákmányolása a Szovjetországban már régen megszűnt. „Persze, a munkásság és a kolhozparasztság mégis két osztály, mutat rá Sztálin elvtárs; . . . helyzetüket tekintve különböznek egymástól. De ez a különbség a legkevésbé sem gyengíti barátságukat. Ellenkezőleg, érdekeik közösek, mind a kettőnek érdeke a szocialista rend megszilárdulása és a kommunizmus győzelme“. (I. m. 27. lap.)

A Szovjetunióban a termelőerők igen gyors növekedését a szovjetállam teremtette új szocialista termelőviszonyok határozták meg.

„. . . Az új termelőviszonyok, mutat rá Sztálin elvtárs, azt a fő és döntő erőt alkotják, amely tulajdonképpen meg is határozza a termelőerők további, mégpedig erőteljes fejlődését, és amely nélkül a termelőerők tengődésre vannak kárhoytatva, mint ma a kapitalista országokban.“ (I. m. 61. lap.) A szovjet ipar és a szovjet mezőgazdaság termelőerőinek kolosszális fejlődése csupán úgy vált lehetségessé, hogy a tőkés termelőviszonyokat szocialista termelőviszonyokkal váltottuk föl.

Sztálin elvtárs megállapításai elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt rendkívül jelentősek. Tovább mélyítik a társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek, a szocializmus fejlődésére vonatkozó törvényszerűségeknek marxista-leninista szemléletét, s meghatározzák a szocializmus döntő fölényét a kapitalizmussal szemben.

Marx az emberek „önmagát fejlesztő társadalmi állapotának“ (*Marx—Engels. Válogatott Művek. I. kötet. 326. lap. Szikra, 1949.*) tekintette a társadalom történetét. Tudjuk, hogy Plehanov nem értette meg Marx történelemelméletének e fontos oldalát, s a társadalmi fejlődés *külső* okait keresve, a „geografizmus“ útjára tévedt.

Lenin bírálta a fejlődés vulgáris, metafizikus felfogását. Hangsúlyozta: az anyagi világban végbemenő fejlődés dialektikus szemlélete megkívánja, hogy ezt a fejlődést az anyag *önmozgásának* tekintsük. Ezt a tételt a tőkéstársadalom tanulmányozására alkalmazva, Lenin többször is rámutatott, hogy a tőkés termelés mozgása törvényszerűségeinek magyarázata a tőkés termelőviszonyok jellegében, a termelőerőkhöz való viszonyukban rejlik, s ha szocialista termelőviszonyok váltják fel a tőkés termelőviszonyokat, ez a termelőerők gigászi föllendülését indítja majd el.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette e rendkívül fontos kérdés marxi-lenini elméletét, s roppant világosan kifejtette, hogy helytelen és téves, ha külső okokban keressük a termelés növekedésének magyarázatát, mert e növekedést a társadalom belső erői határozzák meg.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében konkretizálja és gazdagítja az itt vázolt problémákkal összefüggő marxi-lenini elméletet. A termelőerőkkel összhangban lévő új termelőviszonyok teszik lehetővé a termelőerők gyorsított ütemű fejlődését. A termelőerők meglassult növekedésének oka pedig a régi termelőviszonyokban rejlik, minthogy ezek már nincsenek összhangban a rajtuk túlnőtt termelőerőkkel. Az elavult tőkés termelőviszonyok és a megnövekedett termelőerők konfliktusa okozza a termelőerők tengődését, a modern kapitalizmus jellegzetes jelenségét. A szocialista társadalom termelőerőinek hatalmas fejlődése ellenben azzal magyarázható, hogy az elavult tőkés termelőviszonyokat új, a termelőerők jellegével összhangban lévő szocialista termelőviszonyokkal váltottuk fel.

A szocialista termelőviszonyoknak a termelőerők növekedésére gyakorolt rendkívül nagy hatását pontosan megállapíthatjuk, ha összehasonlítjuk, milyen ütemben növekedett a Szovjetunió és a tőkés országok ipari termelése. Az 1951. évi ipari termelés volumene a Szovjetunióban az 1929. évi termelésnek 1266 százaléka, az Egyesült Államokban 200, Angliában 160, Franciaországban pedig 104 százaléka volt. A szocialista rendszer tehát az ipar sokszorta gyorsabb ütemű növekedését biztosította, mint amilyen ütemben a kapitalista országok ipara növekedett.

A XIX. pártkongresszuson az ötödik sztálini ötéves tervről elfogadott irányelvek kilúzzik a szocialista termelés további emelését. 1955-ben az ipari termelés színvonala 70 százalékkal fogja felülmúlni az 1950. évi termelést. Jól láthatjuk e növekedés arányait, ha meggondoljuk, hogy eléri, sőt néhány termékfajta tekintetében meg is haladja a háborúelőtti három ötéves terv termelésnövekedését. A háborúelőtti 13 esztendő termelésnövekedése Sztálin elvtárs meghatá-

rőzása szerint ugrás volt hazánk gazdasági fejlődésében. Most öt év alatt érünk el ugyanakkora növekedést.

Ha nem számolnánk a szocialista termelőviszonyok kimagasló szerepével a szocialista termelőerők fejlődésében, ez azt jelentené — mondja Sztálin elvtárs —, hogy letérnénk a történelmi folyamat marxista értelmezésének alapjáról.

Sztálin elvtárs teljesen és mélyrehatóan föltárta, hogyan hatnak a szocialista termelőviszonyok a termelőerők növekedésére, föltárta e hatás „mechanizmusát”.

Sztálin elvtárs a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezésével rendkívül megkönnyítette annak a kérdésnek a megvilágítását, hogyan hatnak a szocialista termelőviszonyok a termelőerők növekedésére. A szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfogalmazásával föltárta az új társadalom gazdasági életének mélyenfekvő folyamatait, s e folyamatok lényegébe hatolt.

„Sztálin elvtárs azáltal, hogy fölfedezte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét és a szocializmus gazdasági alaptörvényét — mondta Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson —, megsemmisítő csapást mért a kapitalizmus minden védelmezőjére. Ezek a gazdasági alaptörvények arról tanúskodnak, hogy míg a kapitalista társadalomban az ember a maximális profit kisajtolását célzó könyörtelen törvénynek van alárendelve, s ennek érdekében súlyos szenvedésekre, nélkülözésekre, munkanélküliségre és véres háborúkra van kárhóztatva, a szocialista társadalomban az egész termelést az embernek, az ember szüntelenül növekvő szükségleteinek rendelik alá. Ebben rejlik az új, a kapitalizmusnál magasabbrendű társadalmi rend, a kommunizmus döntő fölénye.” (A központi bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 120. lap. Szikra. 1952.)

A szocializmus gazdasági alaptörvénye a termelőeszközök szocialista tulajdonán nyugvó rend szülötte. Benne nyilvánul meg a szocialista termelőmódnak, mint a dolgozók és a termelőeszközök sajátos módon megvalósított egyesítésének lényege; benne nyilvánul meg, hogy a társadalom tagjai társadalmi tulajdonban levő termelőeszközökkel termelnek. Abban a társadalomban, amelyben minden termelőeszköz az egyesült szocialista termelők tulajdona, a

termelés természetes feladata, hogy a dolgozók szükségleteinek, a társadalom szükségleteinek kielégítését szolgálja; s a termelés eleget is tesz e feladatnak. Az egész társadalom érdekeit képviselő szovjet-állam e cél megvalósítása végett tervezi meg a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő növekedését, s biztosítja szervező munkájával a kidolgozott tervek végrehajtását. Az állam gazdaság-szervező munkájában a szocializmus gazdasági alaptörvényére és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényére, mint a szocializmus gazdasági alaptörvényének alárendelt törvényre támaszkodik.

A szocialista népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének a termelőeszközök társadalmasítása alapján keletkezett törvénye fölváltozta a konkurrencia és a termelési anarchia elavult törvényeit. „Azért lépett működésbe, mert a szocialista népgazdaságot csak a népgazdaság tervszerű fejlődésének gazdasági törvénye alapján lehet vezetni.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 11. lap. Szikra. 1952.)

A Szovjetunió népgazdaságának tervszerű állami szabályozása azt jelenti, hogy a gazdasági fejlődésnek a kapitalizmusra jellemző ösztönösségét a szovjetországban a fejlődés tudatos irányítása váltotta föl. A szocialista gazdaság tervezése a szovjet népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye alapján történik; ezért a szovjetország nem ismeri az időszakos túltermelési válságokat, s a termelőerőknek velük együttjáró pusztulását.

Ilymódon a szocializmus gazdasági alaptörvénye — amelynek a tervszerű, arányos fejlődés törvénye alá van rendelve — határozza meg a szocialista termelés nagyszerű sajátosságát: a termelés és a termelőerők szakadatlan és példátlanul gyors fejlődését, szemben a kapitalizmus termelésének ciklikusan, megszakításokkal, föllendüléstől válságig, válságtól föllendülésig való haladásával.

Ez a növekedés a szocialista termelőviszonyok hatásának eredménye. Sztálin elvtárs megállapítása szerint „mai termelési viszonyaink abban a szakaszban vannak, amikor, mivel teljes összhangban vannak a termelőerők növekedésével, ezeket hétmérföldes léptekkel viszik előre“. (I. m. 67. lap.) Termelőviszonyaink aktívan hatnak a termelőerők mindkét elemének, a munkaeszközöknek és a dolgozóknak fejlődésére.

A termelés egyik sajátossága, állapítja meg Sztálin elvtárs *A dialektikus és történelmi materializmusról* című művében, hogy változása és fejlődése mindig a termelőerők változásával és fejlődésével, mindenekelőtt a munkaeszközök változásával és fejlődésével

kezdődik. Ez a szocialista termelőmódra is érvényes, általános törvény.

A szocializmusban — gazdasági alaptörvényének megfelelően — a termelés szakadatlan növekedése a technika állandó tökéletessége alapján valósul meg. A szocializmus mentes azoktól a korlátozásoktól, amelyekkel a magántőkés tulajdon és a tőkésmonopóliumok érdekei a technika fejlődését gátolják, tehát nem ismeri a technika fejlődésének a kapitalizmusra jellemző időszakai megszakításait, amelyekkel együttjár a termelőerők pusztulása. A szocialista társadalom létérdeke a technika korlátlan fejlődése, mert ez a fejlődés biztosítja a munka termelékenységének gyorsütemű növekedését, meggyorsítja a népgazdaság föllendülését, elősegíti a természeti kincsek és a természeti erők nagyobbarányú kihasználását, megkönnyíti a munkások és a parasztok munkáját. A technika fejlődése tehát azok közé a legfontosabb eszközök közé tartozik, amelyek révén a társadalom anyagi javai megsokszorozódhatnak, s tagjainak életszínvonala emelkedhet. A kommunizmus anyagi-technikai alapjának megteremtése végett mindenképp fejlesztenünk kell a technikát; jórészt ettől függ, hogy a város és a falu, a fizikai és szellemi munka még meglévő lényeges különbsége megszűnjék.

Sztálin elvtárs a mezőgazdaság területéről idézett példában ragyogóan rámutatott azokra a nagyszerű lehetőségekre, amelyeket az össznépi tulajdon tár a termelőerők fejlesztése elé. Ha biztosítani akarjuk mezőgazdasági termelésünk növekedését, mondotta Sztálin elvtárs, állandóan tökéletesítenünk kell a technikát, s újjal kell felváltanunk a régit. De hogy például a kerekes traktorokat láncalpas traktorokkal, az elavult kombájnokat újakkal cseréljük föl, vagy új gépeket alkossunk, milliárdos kiadások szükségesek. „Elbírnák-e kolhozaink ezeket a költségeket, még ha milliomos kolhozok is? Nem, nem bírnák el, mivel nem vállalhatnak milliárdos költségeket, amelyek csak 6—8 év múlva térülhetnek meg. Ezeket a költségeket csak az állam vállalhatja magára, mivel az állam és csakis az állam képes magára vállalni régi gépek kivonásával és újakkal való felcserélésével kapcsolatos veszteségeket, mivel az állam és csakis az állam képes elviselni ezeket a veszteségeket 6—8 éven át, amíg ennek az időnek a lejártával a kiadások meg nem térülnek.“ (I. m. 89. lap.)

A háborúelőtti sztálini ötéves tervek teljesítésével a szovjetország túlszárnyalt minden tőkésországot a termelés technikája, az ipar és a földművelés új technikával való ellátottsága terén. A technika a háború után méginkább tökéletesedett, s fokozottabban került alkalmazásra a népgazdaságban.

A XIX. pártkongresszuson az ötödik sztálini ötéves tervről elfogadott irányelvek megszabják a szovjet népgazdaság intenzív tech-

nikai fejlesztését. Az irányelvek megállapítják, hogy az ötödik ötéves tervben el kell érniük a gépgyártás gyorsütemű fejlődését, mert ez az alapja, hogy a Szovjetunió népgazdaságának minden ágában új, hatalmas haladás következék be. Az ötödik ötéves tervben az ipar és az építőipar területén a nehéz és munkaigényes munkafolyamatok gépesítése voltaképp befejeződik. Az irányelvek megszabják a kolhozokban a legfontosabb mezői munkák gépesítésének befejezését, az állattenyésztés, a zöldség- és gyümölcsstermelés, az öntözés, az elmosarasodott területek lecsapolása és újabb földterületek megmunkálása terén végzett munkaigényes munkafolyamatok megszabású gépesítését.

„A *munkaeszközök*, amelyek segítségével az anyagi javakat előállítják, az *emberek*, akik a munkaeszközöket mozgásba hozzák és bizonyos *termelési tapasztalatokkal* és *munkában való gyakorlottsággal* rendelkezve végzik az anyagi javak termelését, mindezek az elemek együttvéve a társadalom termelőerőit alkotják. (Sztálin. A leninizmus kérdései. 686. lap. Szikra. 1952.) A szocialista termelőviszonyok a szocializmus egész rendjével együtt biztosítják a szovjetország dolgozóinak, a társadalmi termelőerői legfontosabb elemének gyors és mindenoldalú fejlődését.

A szocialista termelőviszonyok elsősorban a társadalom munkaerőforrásainak hasonlíthatatlanul hatékonyabb kihasználását teszik lehetővé, mint amilyenre a kapitalizmus képes.

A szocialista társadalomban mindenki dolgozik. Ebben a társadalomban már nincsenek élősdikizsákmányoló osztályok. A szocializmus véget vet a munkanélküliségnek.

A szocialista társadalom ezenfölül észszerűen is osztja el a munkaerőállományt.

A kapitalizmusra jellemző, hogy a lakosságnak az anyagi javak termelésében foglalkoztatott hányada rendszeresen csökken. Ez a rothadó kapitalista rend élősdijellegének egyik beszédes megnyilvánulása. J. Kuczynski adatai szerint például az Amerikai Egyesült Államok önálló keresetű lakosságának 1870-ben 69, 1910-ben 63,5, 1920-ban 59,7, 1930-ban pedig csak 52,8 százaléka foglalkozott anyagi javak termelésével. Az anyagi javak termelésének területén foglalkoztatott lakosság arányának csökkenése miatt egyre növekszik a termelés körén kívül foglalkoztatott rétege. Rendkívül sok embert elvon az élősdiosztálynak, a burzsoáziának kiszolgálása, milliókat foglalkoztat az aránytalanul földuzzasztott bank- és kereskedelmi gépezet, valamint egy-egy élősdijellegű tevékenységi ág, mint a reklám, a tőzsde stb.

A szocializmus nem fecsérli a társadalmi munkát, sőt erősen növeli az anyagi javak termelésében fölhasznált munka arányát.

A Szovjetunióban a dolgozó lakosságnak több mint 75 százaléka az anyagi javak termelésének körében dolgozik.

A szocialista társadalom tehát a lakosságnak sokkal nagyobb hányadát irányítja anyagi javak termelésére, mint a tőkés társadalom. Ezért is nőnek a szocializmusban oly gyorsan a termelőerők.

De a szocialista társadalom a termelésen kívül nagytömegű munkát fordíthat a kultúra, a tudomány, az államigazgatás stb. körében kifejtett tevékenységre is.

Marx megállapítása szerint a szocializmusba való átmenet olyan gazdasági alakulat megteremtését jelenti, amely „a társadalmi munka termelőerőinek legnagyobb fellendülésével az emberiség mindenirányú fejlődését biztosítja”. (*Marx—Engels. Válogatott levelek. 372. lap. Szikra. 1950.*)

A szocializmus termelőviszonyai kifejezik a dolgozók új helyzetét a társadalomban és a termelésben. A szocializmusban a munka- és termelőeszközök a dolgozók tulajdonai; nem állnak szemben a dolgozókkal, mint a kizsákmányolás eszközei, hanem szolgálják őket: biztosítják az egész társadalom gazdagságának gyarapodását, valamennyi dolgozó anyagi jólétének és kulturális színvonalának növekedését. A Szovjetunióban tehát a termelés intenzív növekedését a munkásosztály és valamennyi dolgozó technikai és kulturális színvonalának szakadatlan emelkedése, szakképzettségének rendszeres továbbfejlesztése, alkotó aktivitásának és termelő kezdeményezésének növekedése kíséri, s ez ismét a termelés növekedésével jár.

A szovjetállam mind a városban, mind a falun óriási munkát fejt ki a dolgozók technikai és kulturális színvonalának emelése végett. A tanulók száma a Szovjetunióban — az oktatás valamennyi fajtáját beleértve — 57 millió. A háború után évente 6—7 millió ember végezte el a munkaerőtartalékok s az üzemi képzés és továbbképzés rendszerében szervezett tanfolyamokat.

A kommunista párt és a szovjetállam a szocialista mezőgazdaság további intenzív növekedésének tervezésével egyidejűleg nagyszabásúan szervezi a kolhozokaderek, a gép- és traktorállomásokon és a szovhozokban dolgozók tömeges oktatását is. 1950-ben az egész Szovjetunióban megkezdődtek a hároméves agro-zooteknikai tanfolyamok, több mint két és fél millió kolhozparaszt és parasztnő részvételével. A mezőgazdasági oktatás egész rendszerének keretében tanulók száma ma már meghaladja a hárommillió hatszázszázötvenet.

A mezőgazdasági dolgozók kulturális és technikai színvonalának országos méretű emelése nemcsak azért nagyon jelentős, mert rendkívül kedvezően befolyásolja és a jövőben még erősebben fogja befolyásolni a szocialista mezőgazdaság további növekedését, hanem azért is, mert hozzájárul, hogy a város és a falu ma is tapasztalható

lényeges különbsége megszűnjék. Bebizonyult, hogy csak a szocialista rendszer vehet véget a parasztság évszázados elmaradottságának.

A XIX. pártkongresszuson az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvek megszabják, hogy tovább kell emelni a dolgozók kulturális színvonalát, tovább kell fejleszteni a lakosság technikai ismereteit. A dolgozók kulturális és technikai színvonalának emelkedésében igen fontosak lesznek a politechnikai oktatásban tervezett intézkedések.

A szocialista termelőviszonyokból támadt a városi és falusi dolgozók szocialista versenye, a szocialista termelés e hatalmas mozgatóereje. A szocialista verseny egyik legragyogóbb megnyilvánulása annak az aktív szerepnek, amelyet a szocializmus termelőviszonyai a termelőerők növekedésében betöltenek. A Szovjetunióban a városi és falusi dolgozók 90 százaléka vesz részt a szocialista versenyben. Sok iparágban az összes dolgozóknak több mint 60 százaléka sztahanovista.

„A szocialista építés minden területén töméntelen példát találunk a dolgozók alkotó kezdeményezésére, amely a szocialista termelés szüntelen növelésére és tökéletesítésére irányul. Népünk már régen elismerést szerzett magának alkotó kezdeményezőkézségével, józan eszével és találékonyságával

A szocializmus ellenségei a szocializmust olyan rendszernek tüntetik fel, amely elnyomja az egyéniséget. Nincs ennél együgyűbb és ostobább elképzelés. Bebizonyosodott, hogy éppen a szocialista rendszer biztosította az egyéniség felszabadulását, az egyéni és kollektív alkotó munka felvirágzását, hogy ez a rendszer teremtette meg a néptömegekben szunnyadó tehetségek és képességek mindenirányú kifejlődésének feltételeit.“ (Malenkov. A központi bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 81—82. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs *A dialektikus és történelmi materializmusról* című munkájában kimutatta, hogy a társadalmi alakulatoknak az emberiség történelmi fejlődése során bekövetkező változása haladó tartalmú, vagyis minden új alakulat új, magasabb fokot jelent mind a munkaeszközök, mind a dolgozók fejlődésében, termelési tapasztalataik, munkában szerzett ügyességük és a munkaeszközök alkalmazásában szerzett jártasságuk fejlődésében.

A tökéletesedő munkaeszközökhöz kulturáltabb dolgozók kellenek, olyanok, akik jól használják az új munkaeszközöket, s fokozzák a munka termelékenységét.

A termelésnek ezt a szükségletét a szocialista társadalom rendkívül hatékonyan, a történelemben példátlanul elégíti ki. Megcáfolhatatlan tények tanúsítják, hogy a szocializmus a dolgozó tömegek

kulturális és technikai színvonalának rendkívül gyors, rendszeres és folytonos emelkedését valósítja meg.

A termelőerők legfontosabb elemének, a dolgozóknak a szocializmus által megvalósított fejlődése mérhetetlenül túlszárnyalja a kapitalizmus egykori, haladó állapotában elért eredményeit. Ami pedig a modern, rothadó, haldokló kapitalizmust illeti, ezt a bűnös, rabló, hihetetlen mértékű munkaerőpazarlás jellemzi.

Rendkívül jelentős, hangsúlyozza Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében, a dolgozóknak, a dolgozók ismereteinek, tapasztalatainak és teremtő kezdeményezőkézségének társadalmunkban végbemenő fejlődése. Sztálin elvtárs megállapítja: ha nem egyes munkáscsoportok, hanem a munkások többsége emelné kulturális és technikai színvonalát a mérnökök, technikusok színvonalára, iparunk más országok ipara számára elérhetetlen magaslatra emelkedne.

A szocialista társadalom szociális csoportjainak a szocialista tulajdonformákból fakadó kölcsönös viszonya nagy mértékben hat a szocializmus termelőerőinek fejlődésére. A szocialista társadalmat alkotó munkások, parasztok és értelmiségiek a baráti együttműködés és a szocialista kölcsönös segítség elvei alapján élnek és dolgoznak. Ez a termelésben a termelési feladatok sikeres megoldását elősegítő komoly erőként jelentkezik. A párt és az állam egységes cél felé irányítja a szovjet társadalom valamennyi rétegének közös munkatevékenységét; ez hatalmas előnye a szocializmusnak, nagy vívmánya a kommunista párt politikájának.

„... Azok az előnyök, amelyeket a kommunista rendszer *a kifosztott munkaerők felhasználása révén fog nyújtani, még nem a legjelentősebbek* — állította szembe Engels a kommunizmust a kapitalizmussal. — A munkaerők legnagyobb megtakarítása *egyedül* társadalmi kollektív erővé *egyesítésében*, az addig egymással szembenállott erők összpontosításán alapuló rendszerben van.“
(*Marx—Engels Művei*, III. kötet, 280. lap. Oroszul.)

Társadalmunk egyes erőinek a kommunista párt által megszervezett és irányított kollektív erővé való egyesítése népgazdaságunk, termelőerőink intenzív növekedésének egyik alapja.

Sztálin elvtárs a XVII. pártkongresszuson mondott beszámolójában a Szovjetunió óriási népgazdasági sikereiről így nyilatkozott: „Érthető, hogy ez a gigászi fellendülés csakis a szocializmus sikeres építése alapján, tízmilliók kollektív munkája alapján, azoknak az előnyöknek az alapján jöhetett létre, amelyek a szocialista gazdasági rendszer sajátjai, szemben a tőkésrendszerrel és az egyéni paraszt-

gazdaság rendszerével". (Sztálin Művei. 13. kötet. 327—328. lap. Szikra. 1951.)

A szovjet emberek tízmillióinak társadalmi szocialista munkája átalakította hazánk arculatát. A szovjet emberek szocialista módon egyesített és a kommunista párt által irányított kollektív munkájának ereje biztosítja az országunkban folyó kommunista építés új győzelmeit.

A termelőviszonyokhoz tartoznak az elosztási viszonyok is, amelyeknek jellegét a termelőeszközök tulajdonformái határozzák meg. Az elosztási viszonyok, mutatott rá Marx, voltaképp azonosak a termelőviszonyokkal, csak ez utóbbiak visszájának tűnnek. Az elosztás minden történelmileg kialakult formája azzal a meghatározott termelési formával függött össze, amelyben gyökerezett, s amelynek megfelelt.

A termelőviszonyok jellege határozza meg az elosztás jellegét és formáit. A kapitalizmus osztályellentéteken alapuló lényege a kapitalizmust jellemző elosztási módban nyilvánul meg. Az elosztás a burzsoázia számára újratermeli a gazdagságot és a bőséget, a dolgozók számára pedig a nyomort és az éhséget. A kapitalista elosztás fékezi a termelőerők növekedését.

A szocializmusban az elosztási viszonyok mind jellegükben, mind a termelőerők fejlődésére gyakorolt hatásukban gyökeresen mások, mint a kapitalista elosztási viszonyok. A szocialista elosztási viszonyok a szocializmus termelőviszonyainak egyik oldalát alkotják, s így mentesek az antagonizmustól, elősegítik a szocialista társadalom termelőerőinek intenzív növekedését, s biztosítják a kommunizmus felé való haladást.

A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem elosztása — a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően — nem a kizsákmányoló osztályok és élősdi cselédségük gazdagodása végett történik, mint a kapitalizmusban, hanem a munkások és a parasztok anyagi helyzetének rendszeres javítása, valamint a városi és a falusi szocialista termelés bővítése végett.

A Szovjetunióban rendkívül gyorsan növekszik a nemzeti jövedelem, összehasonlíthatatlanul gyorsabban, mint a kapitalista országokban. Ez a Szovjetunió termelőerői gyors növekedésének következménye. Az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének évi átlagos növekedési üteme a XX. században mindössze 0,5—1,5 százalék volt. A Szovjetunió nemzeti jövedelmének évi átlagos növekedése az első öt éves terv idején 16,2 százalék, a második öt éves terv időszakában pedig 17,1 százalék volt. Országunk 1926/27. évi árakon számított

nemzeti jövedelme 1913-ban 21 milliárd rubel volt; a nemzeti jövedelem 1932-ben elérte a 45,5 milliárd, 1940-ben pedig a 128,3 milliárd rubelt. A Szovjetunió összehasonlítható áron számított nemzeti jövedelme 1950-ben 64 százalékkal volt magasabb az 1949. évi jövedelemnél, vagyis meghaladta a 200 milliárd rubelt. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvei öt év alatt a Szovjetunió nemzeti jövedelmének legalább 60 százalékos növelését szabják meg.

A Szovjetunióban az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké, s elosztása is a dolgozók érdekét szolgálja. A Szovjetunió nemzeti jövedelmének rendszeres és rendkívül gyorsütemű növekedése lehetővé teszi, hogy a szocialista felhalmozási alap és a dolgozók fogyasztási alapja egyidejűleg növekedjék.

A marxizmus—leninizmus klasszikusai ismételten utaltak rá, hogy a társadalmi fejlődés föltétele a felhalmozás. „A munkatermének a munka fenntartási költségeit túlhaladó bizonyos többlete és egy társadalmi termelési és tartalékalapnak e többletből való létrehozása és gyarapítása volt és marad minden társadalmi, politikai és értelmi fejlődés fundamentuma.” (Engels. Anti-Dühring. 199. lap. Szikra. 1950.) Ezért nevezte Engels a felhalmozást *a társadalom legfontosabb progresszív funkciójának*.

A szovjet szocialista rend ezt a legfontosabb progresszív funkciót rendkívül hatékonyan valósítja meg. A szocialista rend a kapitalizmus számára elérhetetlen, rendkívül magas fölhalmozási rátát biztosít. Az Egyesült Államok felhalmozása az 1930-tól 1937-ig eltelt időszakban a nemzeti jövedelemnek mindössze 1,4 százaléka volt. A Szovjetunióban a háborúelőtti sztálini ötéves tervek idején a fölhalmozási ráta a nemzeti jövedelem 25—27 százalékának felelt meg. 1950-ben a szocialista termelés bővítésére és más állami és társadalmi szükségletek kielégítésére a nemzeti jövedelem 26 százalékát fordították. Megjegyezzük, hogy a gazdaság növekedésével a nemzeti jövedelem minden százalékának egyre nagyobb tömegű anyagi érték, termelőeszköz és fogyasztási cikk felel meg.

A Szovjetunióban a felhalmozás gyors üteme főképp a szocialista gazdaság békés jellegéből következik. Országunkban a felhalmozást leginkább a békés építés céljára fordítjuk, az imperialisták viszont a nemzeti jövedelem óriási hányadát rablőháborúk előkészítésére és folytatására költik. „... A Szovjetunió — mondotta Sztálin elvtárs — nem csökkenti, hanem ellenkezőleg, bővíti a polgári szükségletekre dolgozó iparát, nem korlátozza, hanem ellenkezőleg, fokozza az új, hatalmas vízierőművek és öntözőrendszerek építését, nem szünteti meg, hanem ellenkezőleg, folytatja az árleszállítás politikáját...” (Sztálin. A békéért. 92. lap. Szikra. 1952.)

A szocializmusban rendszeresen növekszik a fogyasztási alap, vagyis a nemzeti jövedelemnek az a része, amelyet a dolgozók növekvő anyagi szükségleteinek és kulturális igényeinek kielégítésére fordítanak. „A szocialista termelés célja nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 77. lap. Szikra. 1952.)

A kommunista párt és a szovjetállam a nemzeti jövedelem növekedése alapján folytatja a munkások és alkalmazottak reálbérének, valamint a kolhozparasztok jövedelmének növelésére irányuló politikáját. Ragyogóan bizonyítja ezt, hogy a háború után ötször szállítottuk le a közszükségleti cikkek árát; ennek révén a lakosság mintegy háromszázharminc milliárd rubeles kedvezményhez jutott.* Ugyanakkor az állam nagy összegeket fordít különféle segélyekre és kedvezményekre, oktatásra, orvosi segítségre stb. Csak a legutóbbi három év alatt — 1949-től 1951-ig — több mint háromszázötvenöt milliárd rubel volt e kiadások összege.

A szovjet dolgozók anyagi jólétének rendszeres fokozódása elősegíti, hogy a szovjet társadalom termelőerői gyorsan növekedjenek. A szovjet gazdasági rendszerben, mutat rá Sztálin elvtárs, „a dolgozók anyagi helyzetének rendszeres javítása és szükségleteik (vásárlóképességük) szakadatlan növekedése, mint a termelés bővítésének állandóan duzzadó forrása, megóvja a dolgozókat a túltermelési válságoktól, a munkanélküliség és a nyomor növekedésétől”. (Sztálin Művei. 12. kötet. 344. lap. Szikra. 1950.) A Szovjetunióban a tömegek fogyasztásának (vásárlóképességének) növekedése ragyogóan kifejezi a szocialista rend fölényét; ez termelésünk állandó hajtóereje.

A szocialista elosztás azért is serkenti a termelést, mert biztosítja a tömegek anyagi helyzetének rendszeres emelkedését, s ezzel elősegíti a dolgozók fejlődését, ez pedig nagyon kedvezően befolyásolja a termelés bővítését. Engels megjegyzése szerint „a termelést olyan elosztási mód fogja leginkább előmozdítani, amely a társadalom minden tagja számára lehetővé teszi, hogy képességeit a legsokoldalúbban fejlessze ki, tartsa meg és gyakorolja”. (Engels. Anti-Dühring. 206. lap. Szikra. 1950.)

A nemzeti jövedelemnek az a része, amely a dolgozók személyi szükségleteire jut, a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek

* Mint ismeretes, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista Pártjának központi bizottsága 1953. április elsején határozatot hozott az ételmiszerek és iparcikkek állami kiskereskedelmi árának újabb leszállításáról. A hatodik árleszállítás eredményeként a szovjet nép legalább évi 53 milliárd rubeles további kedvezményre tesz szert. — A szerk.

munkája szerint" szocialista elv alapján kerül elosztásra a dolgozók közt.

Ez az elv helyesen párosítja az egyes dolgozók érdekeit az egész társadalom érdekeivel. A munka szerinti díjazás lendületesebb munkára, a munka termelékenységének fokozására ösztönzi a dolgozókat, érdekükké teszi, hogy bővítsék szakmai ismereteiket, tökéletesítsék mesterségbeli tudásukat, s elősegíti a dolgozók kezdeményezésének széleskörű kibontakozását. Nyilvánvaló, hogy a munka szerinti elosztás szocialista elve hatalmas emelője a szocialista termelésnek.

A szocialista termelési rendből sarjadó szocialista elosztási viszonyok tehát aktívan hatnak a termelésre, elősegítik a termelőerők növekedését, a dolgozók fejlődését és a társadalom technikai apparátusának bővítését.

Az elmondottakból megállapítható, mily óriási jelentőségűek a szocialista termelőviszonyok, vagyis mily fontos az alap a termelőerők fejlődése szempontjából.

Sztálin elvtárs *Marxizmus és nyelvtudomány* című zseniális művében kimutatta, mik az alap sajátosságai. „Az alap különleges sajátosságai abban rejlenek, írta, hogy az alap a társadalmat gazdaságilag szolgálja.“ (33. lap.)

Ez a megállapítás új, rendkívül fontos oldalról világítja meg azt a történelmi folyamatot, amelynek során az egyik társadalmi-gazdasági alakulat átadja helyét a másiknak, s újabb meggyőző érveléssel igazolja, hogy a szocializmus bizonyosan legyőzi a kapitalizmust.

Mivel az alap gazdaságilag szolgálja a társadalmat, az új alap győzelme a régi alapon azzal magyarázható, hogy a termelőerők fejlődéséből keletkezett új alap jobban, eredményesebben szolgálja a társadalmat, mint a megelőző, amely már a termelőerők fejlődésének fékjévé vált. Az új alap új lehetőségeket ad a termelés növekedésének, elősegíti ezt a növekedést.

A szocialista alap, vagyis a szocialista termelőviszonyok összessége, összehasonlíthatatlanul jobban szolgálja a társadalmat, mint a kapitalista alap. A szovjet társadalom egész története megcáfolhatatlanul bebizonyította ezt.

A kapitalista alap már régen nincs összhangban a termelőerők jellegével, fékezi fejlődésüket. A szocialista alap teljesen összhangban van a termelőerők jellegével, hatalmasan segíti, gyorsítja fejlődésüket.

A kapitalizmus alapja az objektív törvények ösztönös érvényesülésének veti alá a társadalmat. Ezért válságok, megrázkódtatások, összeütközések, véres háborúk nyomorúsága zúdul a társadalomra.

A szocialista alap megszünteti a termelés anarchiáját és a válságokat, véget vet a társadalmi törvények ösztönös érvényesülésének. A történelem során elsőként biztosítja a társadalom uralmát a természet és saját fejlődése törvényein, először teremt olyan feltételeket, hogy a társadalom minden tagja teljesen és minden vonatkozásban kielégítheti szükségleteit és kifejlesztheti képességeit.

A szocialista alap határozza meg a társadalom haladó irányú fejlődésének jellegében bekövetkezett gyökeres változást.

Ez a változás először abban nyilvánul meg, hogy a társadalom haladó irányú fejlődése megszakítások nélkül, rendkívül gyorsan folyik. Másodszor: a társadalmi haladás már nem az ösztönösség függvénye, s a fejlődés objektív törvényeinek ismeretére támaszkodó társadalom tudatos irányításával történik.

A szocialista alap és a szocializmus gazdasági alaptörvénye határozza meg a szocializmus nagyszerű sajátosságát: a mi társadalmunkban a haladó irányú fejlődés gyümölcseit, a gazdagságot és a kultúra vívmányait az egész társadalom, a dolgozók egész tömege élvezi.

A társadalmi haladás itt vázolt jellege a legkedvezőbbben hat a szocialista társadalom életének minden megnyilvánulására, s nagyban hozzájárul a társadalom termelőképességét meghatározó valamennyi tényező intenzív fejlődéséhez.

Sztálin elvtárs megmutatta a szocialista termelőviszonyok szerepét és jelentőségét a szocialista társadalom termelőerőinek fejlődése szempontjából; föltárta a szocializmus termelőviszonyaiban érvényesülő dialektikát.

A termelőerők a termelés legmozgékonyabb és legforradalmibb elemei, s megelőzik a termelőviszonyok fejlődését. A termelőviszonyok csak bizonyos idő múlva alkalmazkodnak a megnövekedett termelőerők jellegéhez.

Minthogy a termelőviszonyok a szocializmusban is elmaradnak az előttük járó termelőerőktől, ellentmondások is vannak a megnövekedett termelőerők és a tőlük elmaradt termelőviszonyok közt. Ilyen ellentmondások, mutat rá Sztálin elvtárs, okvetlenül vannak és lesznek, mert a termelőviszonyok elmaradnak, s el is fognak maradni a termelőerők fejlődésétől.

A szocialista termelőviszonyok ma teljesen összhangban vannak a termelőerők növekedésével; hétmérföldes léptekkel előrelendítik ezeket. De már ma is megfigyelhetünk bizonyos ellentmondást termelőerőink és termelőviszonyaink közt. Ez elsősorban olyan gazdasági jelenségekre vonatkozik, mint a kolhoz-csoporttulajdon és az áruforgalom.

Ezeket a jelenségeket, tanítja Sztálin elvtárs, ezidőszereint természetesen jól felhasználjuk a szocialista gazdaság fejlesztésére, s ezek a jelenségek kétségtelenül használnak társadalmunknak. Bizonyos, hogy a közeljövőben is használnak neki. De okvetlenül látnunk kell azt is, hogy ezek a jelenségek már most is fékezik termelőerőink gyors fejlődését, mert akadályozzák az állami tervezést, hogy az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot teljesen átfogja. Nyilvánvaló, hogy ezek a jelenségek további haladásunk során méginkább fékezni fogják országunk termelőerőinek további növekedését.

Társadalmunk vezetőszerveinek tehát az a feladatuk, mutat rá Sztálin elvtárs, hogy ezeket az ellentmondásokat megszüntessék, mégpedig oly módon, hogy a kolhoztulajdont fokozatosan az össznépi tulajdon színvonalára emelik, s az áruforgalom helyett megszervezik a termékcsereére való fokozatos áttérést.

Sztálin elvtárs megmutatta azokat az utakat is, amelyeken a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emelhetjük. Hogy ezt elérhessük, a kolhoztermelés fölöslegeit ki kell rekesztenünk az áruforgalom rendszeréből, s be kell kapcsolnunk az állami ipar és a kolhozok termékcserejének rendszerébe.

Ily módon a kolhozok legfőbb tulajdonát, a kolhoztermelés termékeit bekapcsoljuk majd az össznépi tervezés általános rendszerébe. Ez döntő lépés lesz, hogy országunkban a jelenlegi két termelési szektor helyett egyetlen, mindent felölelő termelőszektort létesítsünk; ez a szektor minden fogyasztásra szánt terméket a termékcsere keretében oszthat majd el.

Ha az áruforgalmat fokozatosan termékcsereével váltjuk föl, szűkebb térre szorul az áruforgalom hatóköre, s ezzel megkönnyítjük a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet.

Hogy ezt a fölváltást megvalósíthassuk, sokkal jobban kell el látnunk a falut a város termékeivel, de fokoznunk kell a mezőgazdaság termelését is, mert sok iparág a kolhozok szállította nyersanyaggal dolgozik. Természetesen mindez a termelőerők jelentős növelését teszi szükségessé.

Az áruforgalomról a termékcsereére való áttérés, mutat rá Sztálin elvtárs, rendkívül előnyös lesz mind az egész társadalomra, mind a kolhozokra nézve, mert a kolhozparasztok a termékcsere keretében sokkal több és olcsóbb árut kap majd az államtól, mint az áruforgalom esetén. Minthogy tehát a termékcsereére való áttérés előnyös a kolhozparasztokra nézve, ezek bizonyosan támogatni fogják ezt az intézkedést, s támogatni fogják a termelőviszonyoknak ezzel összefüggő változásait is. Itt válik valósággá Sztálin elvtársnak az a másik, általánosabb tétele, hogy a termelőviszonyok változásai a

szocializmusban osztályharc nélkül, az osztályok konfliktusa nélkül történnek.

Amikor Sztálin elvtárs megmutatta, hogyan kell a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emelni, megvizsgálta egyrészt a szocializmus gazdasági alaptörvényének működését, másrészt a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényét.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli a termelés szakadatlan növelését, mert csak ez teszi lehetővé a társadalom növekvő szükségleteinek maximális kielégítését. Mivel a társadalom szükségleteit és a társadalom tagjainak szükségleteit maximálisan kell kielégítenünk, s ezért a termelést is szakadatlanul növelnünk kell, Sztálin elvtárs útmutatása szerint az a feladat vár ránk, hogy az áruforgalmat fokozatosan termékcsereivel váltsuk föl, vagyis fejlesszük termelőviszonyainkat, s a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emeljük. Ez rendkívül fontos lépés lesz a kommunizmus felé vezető úton.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye tehát a szocialista termelőmód mozgástörvénye. Az alaptörvény határozza meg a termelőerők növekedését és a szocialista társadalom termelőviszonyainak fejlődését.

Sztálin elvtárs kimutatta, hogy a termelőviszonyok fejlődésének dialektikájáról szóló marxista tétel a szocialista társadalomban is érvényesül. A termelőviszonyok a szocialista társadalomban is oly módon fejlődnek, hogy előbb a termelőerők hajtóerejévé, majd fékjévé válnak, hogy azután a termelőerők fékjének szerepe helyett újból a hajtóerő szerepét vegyék át.

De Sztálin elvtárs ugyancsak minden vonatkozásban föltárta, hogyan valósul meg konkrétan ez a dialektika a szocializmusban, s megmutatta, milyen sajátosságok jellemzik megnyilvánulásait a szocialista rend viszonyai közt. E sajátosságok jellegzetessége, hogy az elmaradó termelőviszonyok és a növekvő termelőerők ellentmondásai a szocialista társadalomban a vezetőszervek helyes politikája esetén nem okozhatnak összeütközést. A szocialista társadalom idejekorán leküzdheti a termelőviszonyok és a termelőerők ellentmondásait, mégpedig a termelőviszonyoknak a termelőerők növekedéséhez való alkalmazása útján. Ezzel arra is lehetősége nyílik, hogy idejében kiküszöbölje az elmaradt termelőviszonyok fékező hatását. A szocialista társadalom ezt azért teheti meg, mert nincsenek elhaló osztályai, amelyeknek érdekük volna az elavult termelőviszonyok fenntartása, s amelyek ellenállást fejthetnének ki a termelőviszonyok megváltoztatásával szemben.

Sztálin elvtárs a termelőviszonyok fejlődésében megnyilvánuló dialektika általános jellegét feltárva, rámutatott a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt szükséges kötelező összhang törvényének általános jelentőségére is.

Ismeretes, hogy sok szovjet filozófus és közgazda abszolútnak tekintette a termelőviszonyoknak és a termelőerőknek azt a teljes összhangját, amely a Szovjetországban a szocializmus győzelmével létesült. Ebbe a hibába beleesett a jelen cikk szerzője is. A termelőerők és a termelőviszonyok teljes összhangjáról kialakult metafizikai felfogás végső fokon tagadta, hogy a szocializmusban is működik a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye. Így azután az illetők arra az eredményre jutottak, hogy a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényével a szocialista társadalomban „semmit sem lehet kezdeni”, mert nálunk mindörökre megvalósult a termelőviszonyok és a termelőerők teljes összhangja.

Sztálin elvtárs kimutatta: a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye a szocialista társadalomban is hat. A szocializmusban is objektív szükségszerűség, hogy a termelőviszonyok a növekvő termelőerők követelményeihez alkalmazkodjanak, hogy a termelőviszonyok megváltoztatásával biztosítsuk a termelőerők további fejlődését.

A termelőviszonyok és a termelőerők közt a szocializmusban is észlelhető ellentmondásokról szólva mondotta Malenkov elvtárs: „Idejekorán észre kell vennünk és helyes politikával még idejében le kell küzdenünk ezeket az ellentmondásokat, hogy a termelőviszonyok betöltsék szerepüket, mint az a fő és döntő erő, amely meghatározza a termelőerők hatalmasarányú fejlődését”. (A központi bizottság beszámolója az SzK(b)P XIX. kongresszusának. Az SzKP kongresszusának anyaga. 122. lap. Szikra. 1952.)

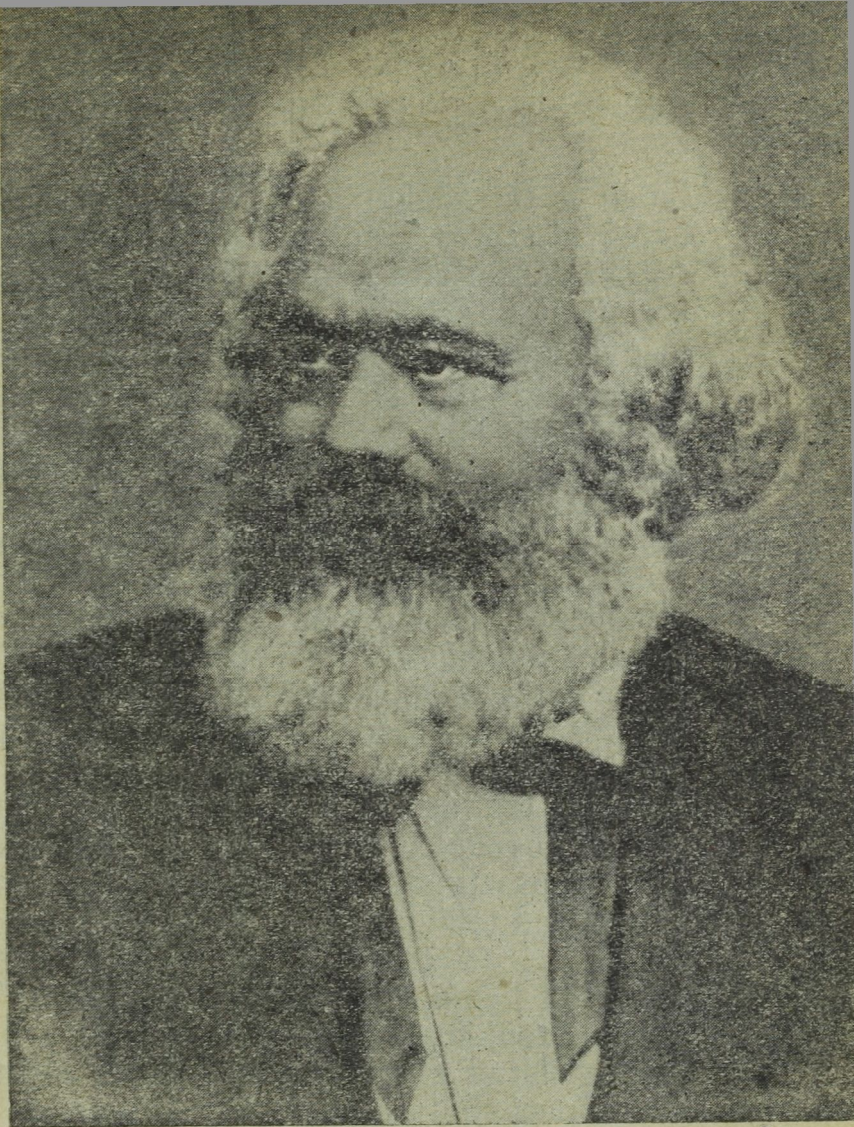
A szocializmus szovjetunióbeli építésének története igazolja: a nagy Sztálin útmutatásait követő kommunista párt hozzáértően alkalmazta és alkalmazza a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényét, s így biztosítja társadalmunk termelőerőinek gyors növekedését.

A termelőviszonyoknak a termelőerők növekedésével életrehívott változásai a szocialista társadalom feltételei közt a társadalmi tulajdonnak, mint az új társadalom gazdasági alapjának fejlődésében és tökéletesedésében fognak megmutatkozni. Ezek a változások a kizsákmányolástól mentes emberek elvtársi együttműködésével és kölcsönös segítségével jellemzett szocialista termelőviszonyok megszilárdulását, fejlődését és tökéletesedését jelentik, s a szocializmusból a kommunizmusba vezetnek. (*Voproszi Filozofii*. 1952. 6. szám.)

MARX KÁROLY

1818 – 1883

**Marx, a tudományos kommunizmus
megteremtője, a politikai gazdaságtan
ujjáalakítója és forradalmasítója**

Hetven esztendeje halt meg Marx Károly. Azóta milliók és milliók zárták szívükbe nevét. Az elmúlt évtizedek világosan bebizonyították, hogy Marx eltávozott ugyan az élők sorából, de neve, cselekedeteinek és műveinek hatása mind nagyobb és nagyobb mozgósító erővé válik az egész földkerekségen.

Marx tanítása az emberiség sokévszázados történelme folyamán született élenjáró, haladó gondolatok kritikai feldolgozása és hatalmas, történelemformáló erejű gondolatokkal való gazdagítása. Marx tanai forradalmasították a filozófiát, a politikai gazdaságtant, s álta-

lában a társadalomtudományokat. Tanítása a tömegek forradalmi harcával szoros kapcsolatban keletkezett és fejlődött. Marx elméletileg általánosította a munkásmozgalom tapasztalatait, s értékes gyakorlati útmutatásokat adott a tömegeknek forradalmi harcuk sikeres megvívásához. Minden tudományos igazság próbaköve a gyakorlat. A kapitalizmus fejlődésének egész menete, a nemzetközi munkásmozgalom története, a szocializmus győzelme előbb a földkerekség egyhatodán, majd további országok egész sorában — mindez fényes gyakorlati igazolása a marxizmus helyességének. Hasztalan fáradoznak Marx működésének kezdete óta a kizsákmányoló osztályok politikusai, „tudósai”, ügyészei és börtönőrei, hogy megcáfolják, megsemmisítsék és kiirtsák Marx anyagi erővé vált eszméit. „A marxizmus a munkásosztály életbevágó érdekeinek tudományos kifejezése. Aki a marxizmust meg akarja semmisíteni, annak a munkásosztályt kell megsemmisítenie. A munkásosztályt pedig megsemmisíteni nem lehet.” (Sztálin. A leninizmus kérdései. 610. lap. Szikra. 1952.) A marxi tanításokat maga Marx és hű harcostársa, Engels is szüntelenül továbbfejlesztette, mind tökéletesebbre csiszolta a tömegek harci tapasztalatai és történelmi kezdeményezései alapján. Halála után olyan tanítványok, a mesterrel egyenrangúvá vált mesterek vették át és fejlesztették újabb szédítő magasságokba Marx Károly örökét, mint Lenin és Sztálin, akik a nemzetközi munkásosztály és főképp a Szovjetunió hős munkásosztálya újabb győzelmes harcainak tapasztalatait általánosították. Marx életművének folytatói: a hatalmas Szovjetunió és kommunista pártja, az egész világ forradalmi munkásmozgalmának dicső rohambrigádja, s a népi demokratikus országok, az új világot építő új rohambrigádok.

Az ifjú Marx útja az idealizmustól a materializmusig, a forradalmi demokratizmustól a kommunizmusig

Marx tanítása nem születhetett volna meg, ha nem jelentkezett volna az új forradalmi osztály, a proletariátus, s nem érlelődtek volna meg a kapitalizmus kibékíthetetlen belső ellentmondásai. Nem békés időkben, hanem rendkívüli eseményekkel terhes időkben mutatkozott meg Marx lángeszze. Ahol a tőkés nagyipar megjelent és gyökeret vert, mindenütt tönkretette a parasztságot és a kézműveseket, s új osztályt hozott létre: a termelőeszközöktől megfosztott proletariátust. Mind túrhetetlenebbé váltak a feudális viszonyoknak egyes európai országokban még megőrzött maradványai is. A kapitalizmus megerősödése együttjárt a polgári-demokratikus és a nemzeti felszabadítómozgalmak megélénkülésével; ugyanakkor a küzdőtéren meg-

jelent a proletariátus is, hogy bár egyelőre ösztönösen, de állhatatosan tiltakozzék a kizsákmányolás új, tőkés formája ellen.

Elenjáró, forradalmi elméletre volt szüksége a munkásosztálynak, hogy megérthesse történelmi feladatait, fölismerhesse hivatását és a hivatása betöltéséhez vezető utat. A munkásosztály egymaga nem alkothatta meg a szocializmus tudományos elméletét. „Hogy kidolgozhasák a tudományos szocializmust, a tudomány élén kell állni, tudományos ismeretekkel felfegyverzettnek kell lenni és érteni kell a történelmi fejlődés törvényeinek mélyreható vizsgálatához. De a munkásosztály, amíg munkásosztály marad, nem tud a tudomány élére állni, nem tudja azt előrevinni és nem tudja a történelmi tényeket tudományosan vizsgálni: erre sem ideje nincs, sem eszközei nincsenek.” (Sztálin Művei. 1. kötet. 104. lap. Szikra. 1949.)

A szocializmus tudományos, forradalmi elméletét csak olyan lángeszű tudós alkothatta meg, aki fölemelkedett a korabeli tudomány eredményeinek magaslataira, értett hozzá, hogy elméletileg általánosítsa a munkásosztály harci tapasztalatait, egyben nagy forradalmár is volt, s a proletariátus szolgálatába állította képességeit. Marx ilyen tudós és forradalmár volt.

Politikai működését forradalmi demokrataként kezdte. Marx szülőföldje, az elmaradott, gazdaságilag és politikailag egyaránt szét-darabolt félféudális Németország éppúgy terhes volt a polgári forradalommal, mint később, a huszadik század elején, Oroszország. Marx a *Rheinische Zeitung* hasábjain harcolt a németországi reakció ellen. Annakidején még a baloldali hegeliánusok közé tartozott, de a korabeli forradalmárkodó ifjú hegeliánusok többségével ellentétben nem maradt meg az elvont filozófiai gondolatok talaján, hanem biztos kézzel nyúlt a társadalmi valóságához, amelynek elemzését társai alacsonyrendű, tudóshoz nem méltó foglalkozásnak tekintették. A „falopásokról” szóló törvényjavaslat ellen, valamint a Mosel-menti parasztok helyzetéről és más kérdésekről írt cikkeiben bátran védelmére kelt a tömegek létérdekeinek. Az e kérdések megvilágításához szükséges tanulmányai közben jutott el a „tisztá politikától” a gazdasági viszonyok vizsgálatához és a szocializmushoz. Persze a fejlettebb tőkésországokban, Angliában és Franciaországban lejátszódó események is erősen készítették, hogy részletesebben foglalkozzék a politikai gazdaságtan és általában a társadalomtudományok problémáival. Az említett két országban a munkások elszigetelt megmozdulásait egyre nagyobb arányokat öltő mozgalom kezdte felváltani. Marx ennek hatására hatalmas érdeklődéssel fordult a számára új gazdasági és társadalmi kérdések és a szocialista irodalom felé.

Ez a szocialista irodalom az igazságosság, egyenlőség, szeretet és barátság elvont fogalmaiból, az ideális világrendről alkotott szub-

jektív elképzelésekből indult ki, s különböző „szocialista” rendszereket ajánlgatott a jószándékú embereknek. Marx ellenben megértette, hogy a szocializmus kérdésében való állásfoglalás a gondolkodótól az eleven élet, a tömegek gyakorlati harcra által napirendre tűzött és rendkívül bonyolult elméleti kérdések tömkelegének megoldását követeli. Éppen ezért a legnagyobb gonddal és alaposággal tanulmányozta és elemezte mindezeket a kérdéseket.

A *Rheinische Zeitung* hasábjain kifejtett tevékenysége igen jelentős állomása Marx fejlődésének. A tömegek szükségleteivel való szüntelen foglalkozása, az élettől való kapcsolata átalakította egyetemi éve alatt kialakult korábbi világnézetét: „Ezekben a cikkekben már észrevehető, hogy Marx az idealizmusról a materializmusra, és a forradalmi demokratizmusról a kommunizmusra tér át.” (*Lenin Művei*. 21. kötet. 69. lap. Szikra. 1951.) Ugyanakkor ráeszmélt, hogy nem ismeri eléggé a politikai gazdaságtant, azt a tudományt, amely végső fokon egyedül adhat választ a kapitalizmus és a szocializmus létkérdéseire. Ezért buzgón nekilátott a gazdaságtudomány tanulmányozásának.

A *Rheinische Zeitung*-ot hamarosan betiltották, s minthogy Marx folytatni akarta sajtóharcát a haladásért, Franciaországba távozott, hogy ott adjon ki folyóiratot, amelynek „minden létező könyörtelen bírálata” lesz a feladata. Időközben foglalkozni kezdett az állam kérdésével, az állam szerepével a modern társadalomban. E kérdés tudományos megvilágítása céljából elsősorban Hegel reakciós államelméletével kellett leszámolnia. A *hegeli jogfilozófia bírálata* című cikkében, amely Párizsban jelent meg a *Deutsch—Französische Jahrbücher* hasábjain, már materialista alapokon tárgyalta a jog és az állam fogalmát. Fejtegetéseiben még nem jutott el a történelmi materializmus álláspontjához, de már az osztályuralom eszközének tekintette az államot. Egyben továbbfejlesztette a materializmus világnézetét is, mert a korábbi mechanikus, metafizikus materializmus helyett megkezdte az új, dialektikus materializmus alapjainak lerakását.

Párizsi tartózkodása idején új benyomásokkal, tapasztalatokkal gazdagodott. Közvetlenül figyelte a francia munkásság életét, mélyrehatóan tanulmányozta a szocialista irodalmat, a francia polgári forradalom történetét, s egyúttal nagy gondot fordított a polgári közgazdák, Smith, Ricardo, James Mill és mások műveinek kritikus feldolgozására.

Marx Párizsban vált véglegesen materialistává és kommunisztává. A *Deutsch—Französische Jahrbücher*-ben „már mint forradalmár lép fel, aki «minden fennálló kíméletlen bírálata» és különösen a

«fegyveres bírálatot» hirdeti, s szavával a *tömegekhez és a proletariátushoz fordul*”. (Lenin Művei. 21. kötet. 35. lap. Szikra. 1951.) Párizsban találkozott, ezúttal másodsor, Engels-szel is, hogy egész életükre szóló barátságot kössenek egymással.

Marx és Engels együttműködésének első évei

„A szent család“, „A német ideológia“

A tudományos szocializmus, a proletariátus ideológiája, csak a tőkés társadalomban uralkodó burzsoá ideológia ellen vívott harcban keletkezhetett és fejlődhetett. A tőkésosztály ideológiája segítségével szellemi rabságban igyekszik tartani a munkásságot, hogy örökké fenntarthassa a kizsákmányolást. A proletariátus ideológiájának épp ezért bírálónak és forradalminak kell lennie. Marx és Engels munkái mindvégig harcos, kritikai, forradalmi szellemtől áthatott művek; már ilyenek együttműködésük első termékei is. *A szent család vagy a kritikai kritika kritikája* című 1845-ben megjelent első közös művük a burzsoá ideológia egyik legszentebb fellegetvára, az idealista filozófia ellen irányul. Bruno Bauer és társai, egykori baloldali hegelianusok, azt tanították, hogy a nép tétlen, tehetetlen tömeg, amely csak zavarja a történelem igazi alkotóit, a „kritikus személyiségeket”. Marx és Engels ezzel szemben elsősorban a néptömegek történelmét tekintette az igazi történelemnek és rámutatott, hogy a tömegek egyre nagyobb mértékben lesznek a történelemformálás tudatos tényezői. *A szent család*-ban már csaknem teljes fejlettségében jelentkezik a proletariátus világtörténelmi hivatásának nagyszerű tudományos fölfedezése. Csak ez a fölfedezés változtatta a szocializmust utópiából tudománnyá, csak ez kötötte össze a szocializmust a felnövekvő, új, élenjáró osztály gyakorlati tevékenységével, sorsával. Marx *A szent család*-ban mint a későbbi zseniális közzgazda is meg-megmutatja oroszlánkörmeit. Már ebben a műben megtalálhatjuk az árutermelő munka magán- és egyben társadalmi jellegéről szóló, s később *A politikai gazdaságtan bírálata*hoz és *A Tőke* című művekben részletesen kifejtett marxi tanítás csíráit: az árutermelő magántermelő, minthogy saját érdekeit követi, de egyidejűleg társadalmi termelő is — tanítja Marx *A szent család*-ban — minthogy a társadalom számára termel. Ugyanitt a polgári közzgazdaságtant is bírálja, s a burzsoá közzgazdák szemére veti, hogy mindenáron védelmezik a magántulajdont.

Marx 1846-ban Brüsszelbe költözött, mert a francia kormány kiutasította Franciaországból. Engels is ideutazott Németországból. Itt írták meg *A német ideológia* című következő közös művet, amelyben már kiforrott formában találhatjuk meg a történelmi mate-

rializmus főbb tételeit. A történelmi materializmus tételeinek fölfedezése hatalmas, példátlan jelentőségű forradalmi fordulat volt a történelemtudomány területén; ezzel a fölfedezéssel a történelemtudomány a szó igazi értelmében tudomány lett. „A történelemre és a politikára vonatkozó nézetekben eladdig uralkodó zűrzavar és önkény helyébe bámulatosan egyöntetű és harmónikus tudományos elmélet lépett, amely megmutatta, hogyan fejlődik a társadalmi életnek egyik formájából — a termelőerők növekedése következtében — egy másik, magasabbrendű forma — például a jobbágyrendszerből a kapitalizmus.” (*Lenin. Válogatott Művek. 1. kötet. 67. lap. Szikra. 1949.*)

Marx a történelmi fejlődés általa fölfedezett objektív törvényszerűségeiből kiindulva bebizonyította, hogy a szociális forradalomnak meg kell döntenie a tőkés társadalmat. E forradalom győzelmének feltételeihez sorolta nemcsak a szükséges anyagi feltételeket, vagyis azt, hogy a megnövekedett termelőerők ellentmondásba kerüljenek a termelőviszonyokkal, hanem a szubjektív tényezőt, az adott rend ellen fölkelő osztályt is. Határozottan leszögezte, hogy az egyik termelőmód csak forradalom útján váltható fel a másikkal. Megállapította: „a forradalom nemcsak azért szükséges, mert az *uralkodó* osztály semilyen más módon nem dönthető meg, hanem azért is, mert a *megdöntő* osztály csak forradalomban juthat el odáig, hogy lerázza magáról a múlt minden szennyét, s képessé váljék az új társadalom megalapozására”. A proletariátusnak — tanítja Marx *A német ideológiá*-ban — mint valamennyi uralomratorő osztálynak, mindenekelett a politikai hatalmat kell kivívnia. Ez a tétel már tartalmazza a proletariátus diktatúrájáról szóló marxi tanítás csiráját.

A német ideológiá-ban megtaláljuk a tulajdonformák első materialista elemzését is. „A munkamegosztás különböző fejlődési fokai ugyanennyi különböző tulajdonformát jelentenek, vagyis a munkamegosztás mindenkorai fejlettségi foka meghatározza az egyének egymáshoz való viszonyát is a munka anyagához, eszközéhez és termékéhez való vonatkozásukban.” (*Marx—Engels. A német ideológia. 33—34. lap. Szikra. 1952.*) A polgári tulajdont az jellemzi, hogy az egyik oldalon állnak a valóságos magántulajdonosok, a másik oldalon a tulajdontól megfosztott „kommunistikus” proletárok. Ez az ellentét napról napra élesedik és óhatatlanul konfliktusra vezet. De a magántulajdon nem valamilyen eltévelyedés, hanem a termelőerők meghatározott fejlődési fokának megfelelő szükséges érintkezési forma. A magántulajdon csak akkor szüntethető meg, amikor már nem nélkülözhetetlen a közvetlen anyagi élet termeléséhez, amikor a termelőerők olyan fejlődési fokot értek el, hogy a magántulajdon akadályozza további fejlődésüket.

A szocializmus egynémely problémája, a kommunista társadalom körvonalai is feltűnnek már *A német ideológiá*-ban. Marx és Engels már itt megállapítja, hogy az emberek a kommunizmusban urai lesznek azoknak a társadalmi viszonyoknak, amelyek korábban vak erőkként uralkodtak rajtuk. A kommunizmusban megszűnik majd a város és a falu, a fizikai és a szellemi munka ellentéte. Csak a kommunizmusban fejlesztheti majd ki mindenki sokoldalúan képességeit, vagyis csak a kommunizmusban valósul meg a személyes szabadság.

A marxi közgazdaságtan első művei:

„A filozófia nyomora“, a „Bérmunka és tőke“

A Marx és Engels megalkotta tudományos szocializmus egyik legfontosabb tétele, hogy a munkásosztály hivatott a kapitalizmus megdöntésére, a szocializmus megteremtésére. Ebből a tételből következett a szocializmus és az ösztönös munkásmozgalom egyesítésének szükségessége, s a szocialisták feladata: a proletariátus osztályharcának megszervezése. Marx és Engels arra törekedett, hogy új, forradalmi elméletük a munkástömegek közkincsévé váljék. De ez a forradalmi elmélet csak úgy juthatott el a munkásokhoz, hogy az elmélet képviselői, s elsősorban maga Marx és Engels, könyörtelenül harcoltak a burzsoá ideológia befolyása ellen, a munkásosztály hatalomért vívott harcát szüntelenül akadályozó különféle kispolgári elméletek ellen.

A német munkások közt az úgynevezett „igazi szocialisták” tanításai terjedtek, akik az osztályharc helyett valamilyen absztrakt szeretetet, testvériséget és igazságosságot hirdettek. Ugyancsak tért hódított a német, de különösen a francia munkások közt a kispolgári reformista Proudhon tanítása is.

Marx *A filozófia nyomora* című munkájában megsemmisítő bírálattal illette Proudhon történelmietlen, idealista szemléletét, s kifejtette a történelmi materializmus alapjait. Marx korábbi munkáiban főképp filozófiai kérdéseket tárgyalt. Gazdasági problémákkal általában csak a történelmi materializmus általános elméleti tételei szempontjából foglalkozott. *A filozófia nyomora* a politikai gazdaságtanban is megnyitotta az új marxi korszakot. A politikai gazdaságtan tárgya, módszere, kategóriái itt egészen új, a polgári közgazdák felfogásával merőben ellentétes megvilágításban tárulnak elénk.

Marx szerint a burzsoá közgazdák egyik döntő hibája, hogy öröknek és megváltoztathatatatlannak tekintik a tőkés társadalmat és a tőkés társadalom sajátos törvényeit. Marx tudományosan bebizonyította, hogy a kizsákmányolás, a nyomor, a válságok a kapitaliz-

mus elkerülhetetlen velejárói, amelyek csak a tőkés termelőmód megszüntetésével küszöbölhetők ki.

A *filozófia nyomorá*-ban kimutatta, hogy Proudhon tudományos fölfedezései tulajdonképpen elferdítik mindazt, amit a klasszikus polgári közgazdák valóban fölfedeztek. Proudhon azt hitte, hogy forradalmasította a Ricardo-féle értékelméletet, amelyet csak meg kell valósítani, hogy a kapitalizmus rossz oldalai megsemmisüljenek. Marx rámutatott, hogy a Ricardo-féle értékelmélet követelményei igenis megvalósulnak a tőkés társadalomban, s ez az értékelmélet nem valamilyen igazságos szocialista társadalom, hanem éppen a burzsoá társadalom törvényszerűségeit tükrözi.

Marx vitairatában feltárta a Ricardo-féle értékelmélet igazi értelmét. Ricardo azt hitte, hogy értékelmélete az emberi természetnek megfelelő, tehát természetes és mindenkor érvényesülő törvény. Marx megvilágította, hogy az értéktörvény csakis az árutermelés társadalmának törvénye, a munka csak az árutermelés körülményei közt alkot értéket, s az értéktörvény az áruviszonyok megszűnésével eltűnik.

Marx tehát szembeállítja Ricardo elméletét Proudhon elméletével, de ebből még korántsem következik, hogy szolidaritást vállal Ricardo elméletével. A munkaértékelméletnek *A filozófia nyomorá*-ból megismerhető értelmezése valójában már nagyrészt sajátosan marxi értelmezés. A munka kettős jellegéről szóló tanítás Marx munkásságának későbbi eredménye, de ezt a felfedezést Marx már *A filozófia nyomorá*-ban előkészítette.

Marx Proudhon módszerére is döntő csapást mért, s egyúttal megfogalmazta az új, marxista politikai gazdaságtan módszertanának legfontosabb tételeit. Világosan kifejti, hogy bizonyos társadalmi-gazdasági alakulat gazdasági kategóriái ennek az egy alakulatnak a termelőviszonyait fejezik ki; az adott termelőviszonyok megváltozásával, eltűnésével, a megfelelő gazdasági kategóriák is megváltoznak, eltűnnek. „A közgazdaságtani kategóriák csak a társadalmi termelőviszonyok elméleti kifejezései, absztrakciói... Így ezek az eszmék, ezek a kategóriák éppoly kevésbé örökké tartók, mint azok a viszonyok, amelyeket kifejeznek. Ezek *történelmi, múlandó, átmeneti termékek.*“ (Marx. *A filozófia nyomora.* 112—113. lap. Szikra. 1952.) Emellett Marx a Proudhon-féle reformizmussal határozottan szembeállította a proletárforradalmat, amely nem a burzsoá társadalom megjavításáért, hanem teljes megsemmisítéséért harcol.

A filozófia nyomora 1847-ben jelent meg. Marx ugyancsak 1847-ben előadásorozatot tartott a brüsszeli német munkásoknak. Előadásai, amelyeket a *Neue Rheinische Zeitung* 1849-ben *Bérmunka és tőke* címmel közölni kezdett, később könyvalakban is megjelentek.

Ebben a műben Marx pozitív és rendszerezettebb formában összegezi mindazokat a fontosabb tételeket, amelyeket vitairat formájában *A filozófia nyomorá*-ban fejtett ki.

Marx az említett két munkában, hogy úgymondjuk, csak hozzáfogott gazdasági tanításainak megalapozásához. További sokéves fáradságos munkára, a tőkés társadalom gazdaságának kitartó tanulmányozására, a munkásosztály mind gazdagabb harci tapasztalatainak általánosítására volt szüksége, hogy befejezett, klasszikus formába önthesse gazdasági tanításait. De már a *Bérmunka és tőke* számos helye, így különösen a tőkefelhalmozásnak a munkásosztály helyzetére gyakorolt hatását elemző része annyira tökéletes, hogy Marx mindezt teljes egészében átvette *A tőke* első kötetébe, bár természetesen hatalmas konkrét anyaggal, további kutatásainak hallatlanul gazdag eredményeivel egészítette ki.

A Kommunisták Szövetsége és „A Kommunista Párt Kiáltványa“

Az a harc, amelyet Marx és Engels a proudhonizmus, az „igazi szocializmus” és más kispolgári szocialista irányzatok ellen folytatt, meghozta gyümölcsét: a munkások legfejlettebb rétege kezdte megérteni a tudományos szocializmus lényegét. 1847-ben Az igazak szövetségének vezetősége azzal a kéréssel fordult Marxhoz és Engelshez, hogy lépjenek be a Szövetségbe és segítsék a Szövetség teljes újrászervezését. Marx és Engels teljesítette ezt a kívánságot. A Szövetség 1847 júniusi kongresszusán a Szövetség alapszabályának 1. paragrafusát Engels javaslatára a következőképpen fogalmazták meg: „A Szövetség célja a burzsoázia megsemmisítése, a proletariátus uralma, a régi osztályantagonizmuson alapuló burzsoá társadalom megsemmisítése s új, osztályok és magántulajdon nélküli társadalom megteremtése.” A Szövetség fölvette „A Kommunista Szövetsége” nevet is, s régi jelszavát: „Minden ember testvérünk”, Marx és Engels javaslatára a „Világ proletárjai egyesüljetek!” jelszóval cserélte föl. Novemberben Marx és Engels megbízást kapott, hogy dolgozza ki ennek az első nemzetközi kommunista szervezetnek programját, kiáltványát. S 1848 februárjában Londonban megjelent *A Kommunista Párt Kiáltványa*.

A Kommunista Párt Kiáltványa „...lángészre valló világossággal és élességgel fejt ki az új világszemléletet, a következetes, a társadalmi élet területét is átfogó materializmust, a dialektikát, mint a legsokoldalúbb és legmélyebb fejlődést, az osztályharc elméletét és a proletariátusnak, az új kommunista társadalom megalkotójának világtörténelmi, forradalmi szerepéről szóló elméletet”.
(*Lenin Művei*. 21. lap. Szikra. 1951.)

A *Kiáltvány* tudományosan megköelja, hogy történelmileg elkerülhetetlen a kapitalizmus bukása, s a tőkés társadalomnak a proletariátus forradalma és diktatúrája eredményeként új, osztály nélküli társadalommal való felváltása.

Marx és Engels bebizonyította, hogy a burzsoázia abban a mértékben válik az egykor haladó osztályból mind reakciósabb osztálylyá, az emberiségnek a magasabb fokú kommunista társadalomhoz vezető útjába tornyosuló akadályá, amilyen mértékben a tőkés termelőviszonyok a fejlődő termelőerők gátjává válnak. Marx és Engels nemcsak a hanyatló burzsoá osztály fejlődésének dialektikáját tárta fel, hanem a fiatal, növekvő, föltörekvő osztály, a proletariátus fejlődésének dialektikáját is. A *Kiáltvány* szerzői bebizonyították, hogy a proletariátus csak osztályharcra, proletárforradalomra, a burzsoázia uralmának megtörésével töltheti be történelmi hivatását, a kapitalizmus sírásójának és az új, osztály nélküli társadalom megteremtőjének szerepét. A *Kiáltvány* leleplezte mindazt a hazugságot és rágalmat, amelyet a burzsoázia a kommunistákról terjesztett, s a marxizmus megalapítói így jellemezték őket: a proletariátus leghatározottabb, szüntelen haladásra ösztökélő elemei, akik tisztán látják a proletármozgalom feltételeit, menetét és általános eredményeit.

A *Kiáltvány* megfogalmazása szerint a proletárpárt döntő célja: osztálylyá szervezni a proletariátust, szétzúzni a burzsoázia uralmát, kivívni a proletariátus politikai hatalmát. A proletariátus uralma megszünteti a nemzeti elnyomást, megszabadítja az emberiséget a rablőháborúk átkától.

A *Kiáltvány* nemcsak tudományos programot ad, de megjelöli a proletárpárt taktikájának alapvonalait is. „A kommunisták a munkásosztály közvetlen céljaiért és érdekeiért küzdenek, de a jelen mozgalomban egyben a mozgalom jövőjét képviselik.” (*Marx—Engels: A Kommunista Párt Kiáltványa*. 71. lap. Szikra. 1952.)

A *Kiáltvány* arra tanítja a kommunistákat, hogy támogassanak minden haladó, forradalmi, a reakciós társadalmi és politikai rend ellen irányuló mozgalmat.

A *Kommunista Párt Kiáltványa* lángoló forradalmi felhívással fejeződik be: „Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncukat veszthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.

„Világ proletárjai egyesüljete!”

„A marxizmus énekek éneke” — így nevezte Sztálin elvtárs Marxnak és Engelsnek ezt a halhatatlan művét.

Az 1848—49. évi forradalmi mozgalmak tanulságainak általánosítása. — „Az osztályharcok Franciaországban“, „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája“

A marxizmus mint tudomány fejlődése során mindig elszakíthatatlan kapcsolatban volt a forradalmi gyakorlattal. Marx nemcsak tanította a tömegeket, de tanult is tőlük. Különösen termékeny talajnak bizonyultak a marxizmus fejlődése számára a forradalmak időszakai, a tömegek lázas tevékenységének, a történelem legfontosabb, legdöntőbb mozzanatainak szakaszai.

1848-ban Marx Engels-szel együtt visszatért szülőhazájába, s izzó energiával kapcsolódott be a tömegek harcába. Mindketten arra törekedtek, hogy tudatossá tegyék a tömegek ösztönös mozgalmát. Az 1848—49-es forradalmi mozgalmak tapasztalatait Marx *Az osztályharcok Franciaországban* és a *Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája* című műveiben általánosította elméletileg. Marx új felfedezései főképp két kérdés körül forogtak: a proletariátusnak a parasztsághoz és a proletariátusnak az államhoz való viszonya körül. A francia forradalom eseményeiből Marx meggyőződött, hogy a munkásosztály nem semmisítheti meg a kapitalizmust, ha a parasztok tömege nem kel fel a tőke uralma ellen, nem közeledik a proletariátushoz, nem ismeri el vezetőjének. Fölfedte a parasztság kettős, ellentmondásos természetét, s bebizonyította: ha a munkásosztály megérti a parasztság érdekeit, a parasztság a városi proletariátus szövetségese lehet; „...természetes szövetségeseink és vezetőjük a városi proletariátus, melynek feladata a polgári rend megdöntése”. (*Marx—Engels. Válogatott Művek. I. kötet. 314. lap. Szikra. 1949.*) Marx ezt a rendkívül fontos következtetést 1856 április 16-án Engelshez írt levelében a következőképpen fogalmazta meg: „Németországban minden attól függ majd, hogy lehetséges lesz-e a proletárforradalmat a parasztháborúknak valamiféle második kiadásával támogatni.” (*Marx—Engels. Válogatott levelek. 101. lap. Szikra. 1950.*) Marx tételei kifejtik a proletariátus hegemoniája eszméjének alapvonásait. A marxi megfogalmazást Lenin és Sztálin úgy fejlesztette tovább, hogy a városi proletariátusnak nemcsak a cárizmus és a kapitalizmus megdöntése idején kell vezetnie a város és a falu dolgozóit, hanem a szocializmus építése, a proletariátus diktatúrája idején is.

Az 1848—49-es forradalmak tanulmányozása alapján Marx az államról szóló tanítását is konkretizálta. Valamennyi korábbi forradalom csak tökéletesítette, megerősítette a régi államgépezetet. A proletárforradalom feladata, hogy szétzúzza ezt a tömegek elnyomására

és leigázására fenntartott apparátust. „Ebben a nagyszerű fejtegetésben a marxizmus *A Kommunista Kiáltvány*-hoz képest óriási lépést tett előre. Ott az állam kérdése még nagyon elvontan, csak a legáltalánosabb fogalmakban és kifejezésekben van felvetve. Ez a fejtegetés a kérdést konkrétan veti fel, a következtetést pedig rendkívül pontosan, határozottan, gyakorlatilag és megfoghatóan vonja le: valamennyi előbbi forradalom tökéletesítette az államgépezetét, holott ezt össze kell törni, szét kell zúzni.

Ez a következtetés a leglényegesebb és legalapvetőbb a marxizmusnak az államról szóló tanításában.” (*Lenin Művei*. 25. kötet. 435. lap. Szikra. 1952.)

A proletariátus diktatúrájáról szóló tanítás a marxizmus legfontosabb része.

A kiforrott marxi politikai gazdaságtan első terméke:

„A politikai gazdaságtan bírálatához“

Marx és Engels a forradalom leverése után kénytelen volt újra emigrálni Németországból. Számos viszontagság után Angliában telepedtek le véglegesen. Marx az akkori idők legfejlettebb tőkésországának fővárosába, Londonba költözött, s csakhamar hozzáfogott a tőkés termelőmód sokoldalú és részletes tanulmányozásához. Már régen fölfedezte azt az igazságot, hogy a polgári társadalom anatómiáját a politikai gazdaságtanban kell keresnie. Rendszeresen nyomkövette a gazdasági élet eseményeit, szorgalmasan gyűjtötte a gazdasági életre vonatkozó adatokat, rendszerezte őket, s feltárta a bennük megnyilvánuló törvényszerűségeket. Nagy munkán dolgozott, amelynek megvolt már a címe is: *A politikai gazdaságtan bírálatához*. Munkájának első része 1859-ben jelent meg. De az első részt nem követték további részek. Az eredetileg tervezett munka helyett Marx megírta *A tőké*-t.

A politikai gazdaságtan bírálatához előszavában így ír: „A polgári gazdaságtan rendszerét a következő sorrendben tárgyalom: tőke, földtulajdon, bér munka, állam, külkereskedelem, világpiac... Az egész anyag készen van egyes monográfiák alakjában, melyeket nagy időközökben saját nézeteim tisztázására, nem pedig közzététel céljából írtam...” (*Marx. A politikai gazdaságtan bírálatához*. 3. lap. Szikra. 1953.)

Ha Marx gazdasági tanaival abban a befejezett formában ismerkedünk meg, ahogy nagy közgazdasági műveiben megjelentek, úgy tűnik, hogy tanításait *A tőké*-ben található sorrendben dolgozta ki. Vagyis: az áru, a pénz, a pénznek tőkévé való átváltozása

stb. Ez azonban hamis látszat. Marx csak 1858 őszén írta meg az áru-ról szóló fejezetet, vagyis amikor már számos bonyolult kérdést tisztázott. Ez is egyik bizonyítéka, hogy a marxi értékelmélet nem a priori következtetések terméke, hanem hatalmas, konkrét anyag feldolgozásának eredménye. Marx értékelméletét csak akkor fejthette ki, amikor teljesen ura volt az anyagnak, s ezt az anyagot „a polgári gazdasági rendszer bonyolult kérdéseiről írt monográfiákban” már íel is dolgozta. Marx így ír módszeréről: „Az előadási módnak persze formálisan különböznie kell a kutatás módjától. A kutatásnak részleteiben kell elsajátítania az anyagot, elemeznie kell fejlődése különböző formáit, s felkutatnia belső kapcsolatait. Csak, ha ez a munka megtörtént, ábrázolható megfelelően az igazi mozgás.” Marx előzetes kutatásaiban a bonyolult viszonyoktól az egyszerű viszonyokig, az egésztől a sejtig haladt. A kutatás eredményeinek előadása a fordított utat követi: a legegyszerűbb viszonyoktól a legbonyolultabbakig, a sejtektől az egészig. Abban, ami a monográfiákból *A politikai gazdaságtan bírálatához* címmel valóban megjelent, csak az áru-ról és a pénzről, vagyis az egyszerű forgalomról szóló marxi tanítás található meg.

Az áru elemzését Marx a használati érték és a csereérték elhatárolásával kezdte. A két fogalom különbségét már a burzsoá klasszikusok is ismerték. De Marx volt az első, aki fölfedte, hogy a használati érték és az érték oly módon alkotnak dialektikus egységet, hogy egyben ellentétesek egymással, s ellentmondásuk az áruterme-lés ellentmondásait fejezi ki. Marx tehát az áruban fölfedezte a polgári társadalom „gazdasági sejtformáját”, amely csírájában tartal-mazza e társadalom valamennyi ellentmondását.

Marx az áruk-nak mint ellentétek egységének elemzéséről rátér az áruban foglalt munka elemzésére, s feltárja e munka kettős jelle-gét. Így kimutatta azokat az ellentmondásokat is, amelyeket az hatá-róz meg, hogy a munka termékei áruformát öltenek. Az áruterme-lő munkája egyidőben magán és társadalmi munka. Marx már *A poli-tikai gazdaságtan bírálatához* című művében felhívta figyelmünket erre az ellentmondásra, amely a magántulajdon alapján folytatott egyszerű áruterme-lés fő ellentmondása.

A klasszikus polgári közgazdák az értékelemzést az érték meny-nyiségének elemzésére korlátozták. Marx kimutatta, hogy ez az elem-zés teljesen elégtelen. Az értéket, mint a társadalmi munka kifejező-jét vizsgálva, Marx kifejti, hogy az érték olyan áruterme-lők termelő-viszonyát fejezi ki, akik egymás számára dolgoznak ugyan, de nem közvetlenül, hanem munkatermékeik kölcsönös kicserélése útján. Az emberek viszonyai tehát épp ezért dolgok egymáshoz való viszonya-ként jelennek meg. Marx az értéknek ezzel az értelmezésével már

válaszolt is arra a kérdésre, amelyet elődei még csak fel sem vetettek: az áru termelésére fordított munka miért ölti magára az érték formáját. A klasszikusokat csupán az érdekelte, mitől függ az érték nagysága. Marx pedig elsősorban azt a kérdést tisztázza, mi az érték, s az érték meghatározásából vezeti le az érték nagyságának meghatározását.

Marx feltárta és kifejtette a tudományos pénzelmélet lényegét. Ez az elmélet végérvényesen szétzúzta a proudhonizmust, amely azon az illúzió alapult, hogy az érték közvetlenül mérhető munkaidővel. Marx e művének első részéből a következőket emelte ki 1859 július 22-én Engelshez írt levelében: „1. A proudhonizmust gyökerében megsemmisítettem, 2. már a legegyszerűbb formában, az áruformában megmagyaráztam a polgári termelés specifikusan társadalmi és egyáltalában nem abszolút jellegét”. (*Marx—Engels. Briefwechsel. II. Band. S. 500. Dietz Verlag, Berlin. 1949.*)

A mű második fejezetében Marx a polgári klasszikusok pénzelméletének tudományos elemeit felhasználva, de gyökeresen átdolgozva, teljesen új, egységes pénzelméletet dolgozott ki. Rámutatott, hogy a pénz áru ugyan, de sajátos áru. A pénz szerepét betöltő áru értékét éppúgy a munkaidő határozza meg, mint bármely más áruét. Ha nem így volna, ez az áru nem is válhatott volna pénzzé, miután azonban már pénzzé vált, valamennyi áru értékének létformájává változott.

A pénz a csereforgalom növekedése folytán spontán módon keletkezett az árutermelés folyamatában. A csere növekedése kielezi az áru belső ellentmondásait, s szükségképp elvezet a pénz keletkezéséhez, mert az áru ellentmondásai abban találják meg mozgásuk formáját, hogy egy bizonyos áru pénz formájában különválk a többi árutól.

Részletesen tárgyalja Marx *A politikai gazdaságtan bírálatához* című művében a pénz különböző funkcióit is. Kimutatja, hogy e funkciók mindegyike különböző illúziókat szül, ha elszigetelten, egymástól elszakítva vizsgálják őket, s ezek az illúziók módot adnak a legkülönfélébb álelméletek létrejöttére. Marx a történelmi materializmus szemszögéből vizsgálja ezeket a téves pénzelméleteket, s föltárja hibáik lényegét.

A politikai gazdaságtan bírálatához előszava tartalmazza a történelmi materializmus alaptételeinek zseniális megfogalmazását. Marx fölfedte az alap és a felépítmény kölcsönös összefüggését, megmutatta a termelőerők és a termelőviszonyok fejlődésének dialektikáját. Hangsúlyozta, hogy az antagonistá osztálytársadalmakban a termelőviszonyok előbb vagy utóbb mindenképen összeütközésbe ke-

rülnek a termelőerőkkel. Az összeütközést csakis szociális forradalom oldhatja meg: ez hozza összhangba az elmaradt termelőviszonyokat a termelőerők jellegével.

Marx zseniális tételének helyességét ragyogóan igazolta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a szovjethatalom tapasztalata. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében alkotó módon továbbfejlesztette és konkretizálta Marx tételét. A termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti kötelező összhang törvényének megfogalmazása újabb diadala a marxizmusnak, a forradalom minden országban való győzelméről szóló tudománynak.

Marx főműve: A tőke

A tőke módszeréről

A politikai gazdaságtan bírálatához című mű megjelenése után Marx politikai gazdaságtani kutatásainak megszakítására kényszerült. Olaszországban föllángolt a harc az ország egyesítéséért és az osztrák iga alól való felszabadításáért. Németországban is erősödött a szétdarabolt ország egyesítésére irányuló mozgalom. Oroszországban felélénkültek a parasztmozgalmak. Amerikában harc indult a rabszolgaság eltörléséért. 1857-ben pedig kitört az első világgazdasági válság. Mindezek az események azt a jogos reményt keltették Marxban, hogy a legsötétebb reakció éveiben elnyomott munkásmozgalomnak újult erővel kell fellángolnia. Maga az élet győzte meg a munkásokat, hogy egyesíteni kell erőiket a közös ellenség, a tőke ellen. 1864 szeptemberében Londonban megalakult az I. Internacionálé. Marx vezére, fő szervezője lett az Internacionálénak, s idejének nagy részét az ott folytatott munkára fordította. Közben keményen harcolt a különféle kispolgári szocialista irányzatok ellen, de ezért arra is talált időt, hogy tovább folytassa nagyszabású munkájának, *A tőke*-nek előkészítését.

A tőke I. kötete csak nyolc évvel a *Bírálat* elkészülte után jelent meg. 1859 előtt készült monográfiáit Marx később gyökeresen átdolgozta. 1861-től 1863-ig újabb 23 füzetbe foglalt, 1772 oldalas kéziratot írt, amelyet azután ugyancsak jelentékenyen átdolgozott. Az első kötet kézírata már 1866 január 1-én kész volt, de Marx még mindig tovább csiszolgatta, s csak 1867 április 10-én vitte Hamburgba a kiadóhoz. *A tőke* valóban titáni munka eredménye volt.

Marx így jelölte meg munkája célját és művében kifejtett álláspontját: „*E mű végső célja nem egyéb, mint a modern társadalom gazdasági mozgástörvényeinek feltárása... Az én álláspontom... a társadalmi-gazdasági formák fejlődését természettudományos*

olyamainak fogja fel..." (Marx. A tőke. I. kötet. 12. lap. Szikra 1949.) Lenin erről a két mondatról a következőket írta: „Elegendő egyszerően egymás mellé állítani akárcsak az előszóból idézett két helyet, és látni fogjuk, hogy éppen ebben rejlik *A tőke* alapeszméje". (Lenin Művei. I. kötet. 132. lap. Szikra. 1951.) *A tőke* alapeszméje kidolgozásának módszertanáról pedig megjegyzi: Marx „a társadalmi élet különféle területei közül kiemelte a gazdaságot, a társadalmi viszonyok összességéből kiemelte a *termelőviszonyokat* mint alapvetőket, elsődlegeseket, valamennyi többi viszonyt meghatározókat." (I. m. 134. lap.)

Lenin hangsúlyozta, Marx nem szorítkozott a megszozott értelemben vett „gazdasági elméletre”: bár az illető társadalmi alakulat építményét és fejlődését kizárólag a termelőviszonyokkal magyarázta, mégis mindenütt és folytonosan nyomkövette az ezeknek a termelőviszonyoknak megfelelő felépítményt is, s így a csontvázba életet lehelt. Ez a mű „elevenen mutatta be az olvasónak az egész tőkés társadalmi alakulatot — az életmódot és szokásokat jellemző körülményeivel, a termelőviszonyokban rejlő osztályellentétek tényleges társadalmi megnyilatkozásaival, a tőkésosztály uralmát védő polgári politikai felépítményével, a szabadság, egyenlőség stb. polgári eszméivel és a polgári családi viszonyokkal együtt". (I. m. 138. lap.)

Marx a polgári termelőviszonyok elemzésekor felhívta figyelmünket a polgári társadalom osztályharcaira is, amelyek e viszonyok alapján fejlődtek. Az olvasó elé tárta a munkanap megrövidítéséért, a munkafeltételek javításáért, a gyári törvényhozásért vívott harcot, fölfedte a polgári állam parlamentjének és kormányának osztályjellegét, bebizonyította, hogy a törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalom képviselői egyaránt a burzsoázia ügynökei. Marx megvilágította, hogyan teszi tönkre a tőkés termelés a munkáscsaládokat, hogyan kényszeríti már zsenge korukban a gyárakba a gyermekeket, ahol eltompulnak, elvadulnak. Föltárta a tőkés felhalmozás történelmi irányzatát, a tőkés rendszer pusztulásának elkerülhetetlenségét. Fölfedte a liberalizmus gazdasági és politikai osztálygyökereit, a polgári ideológusok által hirdetett egyenlőség és szabadság követelésének igazi értelmét, leleplezte a vulgáris közgazdák apologetikus arculatát.

Marx művét „a tőke kiindulópontjának” vizsgálatával kezdte. *A tőke* kiindulópontja mind történelmileg, mind logikailag az áruforgalom. Az áru és a pénz történelmileg is, logikailag is, megelőzi a tőkés termelést, amely csak fejlett árutertermelés alapján keletkezhetett, miután a munkatermékek áruvá, az árunak pénzzé változása már elérte a fejlettség bizonyos színvonalát. Épp ezért „Ahhoz, hogy a polgári gazdaságtan... bírálatát teljesen keresztülvigyék, nem volt

elégséges a termelés, a csere és az elosztás kapitalista formájának ismerete. Az azt megelőző, vagy a kevésbé fejlett országokban mellette még fennálló formákat, legalább fő vonásaikban szintén meg kellett vizsgálni és össze kellett vele hasonlítani". (Engels. Anti-Dühring. 154. lap. Szikra. 1950.)

Marx *A tőke* tárgyának előadása folyamán az absztrakttól halad a konkrét felé; a legáltalánosabb és a legegyszerűbb viszonyoktól a mind bonyolultabbak felé: az árutól a pénzhez, a pénztől a tőkéhez és az értéktöbbletchez, az értéktöbblettől a munkabér kizsákmányolás-leplező és álcázó formáihoz, a tőkés termelés folyamatától a tőkés újratermelés folyamatához. A tárgyalás kiindulópontja az áru, végső pontja a tőkés felhalmozás általános törvénye. Az áruval, a burzsoá társadalom gazdasági sejtformájával kezdődik *A tőke* első kötete, a munka végén pedig előttünk áll a tőkés társadalom egyfelől a tőkés szakadatlanul növekvő gazdagságával, másfelől a munkások egyre mélyülő nyomorával és rabságával, s kirajzolódik előttünk az ellentmondások felszámolásának az objektív törvények által meghatározott útja: a kisajátítók kisajátítása.

Az első kötet: a tőke termelőfolyamata

A tőke első fejezete a csereértékből indul ki, hogy rábukkanjon az árukban rejlő érték nyomára. Miután sokoldalúan megvizsgálja az elvonatkoztatott értéket, visszatér a csereértékhez, amelyet most már az értékformák fejlődési folyamatában tárgyal. Marx kifejti, hogy az egyszerű értékformában már benne rejlik a pénz eredete. Az értékformák vizsgálatát a csere folyamatának elemzésével egészíti ki, megmutatja, milyen körülmények közt nőtt a csere „rendszeres társadalmi folyamattá”. Különös figyelmet szentel a pénz keletkezésének. A használati érték és érték ellentmondása „az áruérték önálló formájához hajszol és nem nyugszik mindaddig, míg ezt a célját el nem éri azzal, hogy az árut megkettőzi áruvá és pénzzé. Ugyanabban a mértékben tehát, amelyben a munkatermékek árukká változnak, megy végbe átváltozásuk áruból pénzzé”. (Marx. *A tőke*. I. kötet. 98. lap. Szikra. 1949.)

Az áru és a pénz vizsgálata után az értéktöbblet elemzése következik. Ez az elemzés, ez a tanítás a marxi politikai gazdaságtan sarkköve.

Marx elődei felfedték az értéktöbblet létezését, s rámutattak egyik vagy másik formájára: Petty és Quesnay a járadékra, Smith és Ricardo a profitra. Marx az értéktöbbletet elvonatkoztatta sajátos megjelenési formáitól, s ezzel feltárta a tőkés termelésnek mint ellent-

mondásokon alapuló termelésnek a munkások kizsákmányolásában rejlő lényegét.

Az értéktöbbletelmélet lehetővé teszi, hogy megértsük a mindenféle társadalmi élet örök alapjául szolgáló termelésnek, mint a létfenntartáshoz szükséges eszközök megszerzése általános formájának és a termelés tőkés formájának ellentmondását. A termelés folyamán a termelő uralma alá kényszeríti az anyagot, a fejlődés folyamán az ember ura lett a természetnek; a termelés tőkés formája csak az értéknövelés folyamatának eszköze, s a tőke alkatrészévé süllyeszti le az embert. A tárgyá alázott ember előbb ösztönösen, majd egyre öntudatosabban harcol a tőke ellen, míg meg nem dönti a tőke uralmát az egész világon. A értéktöbbletelmélet tehát tudományosan megokolja a proletárforradalom szükségességét.

Az értéktöbbletelmélet lehetővé tette, hogy merőben új megvilágításban lássuk a tőke szerkezetét is: a tőke állandó tőkéből és változó tőkéből áll; az egyik tárgyi alakot öltött, felhalmozott munka, amely önmagában semmiféle többletértéket nem eredményezhet; a másik a munkás eleven munkaereje, amelyet a tőkés bekebelez tőkéje állagába, alárendel a holt munkának, de amely az értéktöbblet egyetlen forrása.

Látjuk: Marx értéktöbbletelmélete a kapitalizmus fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem is akármilyen folyamatait, hanem a fejlődés valamennyi fő oldalát, fő folyamatát, a kapitalista termelés lényegét határozza meg. Sztálin elvtárs zseniális meghatározása szerint éppen a marxi értéktöbbletelméletben visszatükrözött értéktöbblet-törvény közelíti meg leginkább a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fogalmát, mert valóban eleve meghatározza a tőkés termelés fő vonásait.

A marxi értéktöbbletelmélet szerint a munkanap két részre oszlik: a szükséges és a többletmunka idejére. Az első rész nagyságát a munkaerő értéke, ezt viszont a létfenntartási cikkek értéke határozza meg. Más a helyzet a munkanap másik részének, a többletmunka idejének nagyságával. Mi határozza meg ezt? Marx utal rá, hogy az árucseré természete nem szabja meg a munkanap határát, tehát a többletmunka határát sem. „A tőkés vevői jogára hivatkozik, amidőn a munkanapot a lehető leghosszabbra nyújtja, s *egy* munkanapból lehetőleg kettőt igyekszik csinálni... A munkás eladói jogára hivatkozik, amidőn azt kívánja, hogy a munkanapot bizonyos normális nagyságra korlátozzák. Itt tehát *feloldhatatlan ellentét* van, jog áll joggal szemben, s... egyenlő jogok között az erőszak dönt.” (Marx. A tőke. 1. kötet. 251. lap. Szikra. 1949.) Amíg a kapitalizmus fennáll, a többletmunka nem szűnhet meg, s a munkások szervezettségétől és

tömörülésüktől függ a munkanap meghosszabbítása ellen vívott harc eredményessége.

A munka termelékenységének növekedése — mutat rá Marx — a kapitalizmusban a kizsákmányolás fokozását, az értéktöbblet növelését jelenti. A tőke uralma egyre jobban társadalmasítja a munkafolyamatot, s mindinkább fokozza a kizsákmányolást: szüntelenül növekszik tehát az ellentmondás a termelés társadalmi jellege és a kisajátítás tőkés formája közt. A burzsoá termelőviszonyok a termelőerők fejlődésének béklyójává válnak. Marx részletesen megvizsgálja a gépek tőkés alkalmazásának káros hatását, de ugyanakkor hangsúlyozza, hogy éppen a tőkés gépi nagyipar fejlődése teremti meg a kapitalizmus megsemmisítésének objektív és szubjektív feltételeit.

Megoldotta végül Marx a produktív és improduktív munka kérdését is. Rámutatott a produktív munka kategóriájának történelmi voltára: a kapitalizmusban a tőkés számára csak az a munka produktív, amely értéktöbbletet termel.

Marx megmutatja, hogy a „munkának tőkére való cseréje” mögött speciális árunak, a munkaerőnek eladása rejlik, majd bebizonyítja, hogy a munkabér a munkaerő árának és értékének átváltozott formája, amelyben a munkaerő eladása a munka eladásának, a munkaerő értéke és ára pedig a munka értékének és árának tűnik. De ez nemcsak illúzió, hanem a tőkés termelés objektív termelőviszonyainak visszatükröződése: a munkás számára egész munkája csak bére elnyerésének eszköze; a munkabér számára valóban nem más, mint „a munka értéke és ára”. A tőkés szintén úgy látja, hogy a szükséges és a többletmunkából álló egész munkát vette meg, hiszen a munkás egész munkájával rendelkezik. A munkaerőnek áruvá válása a tőkés kizsákmányolás alapja; ez egyben álcázza is a kizsákmányolást, mert úgy tünteti fel a munkabért, mintha az egész munka ellenértéke lenne.

A továbbiakban a tőkés felhalmozásnak a munkásosztály helyzetére gyakorolt hatásával foglalkozik Marx. Az értéktöbblet termelésének az a feltétele, hogy a termelőeszközök a tőkés tulajdonában legyenek, a munkaerő pedig áruként a piacra kerüljön. Marx megmutatja, hogy ezek a feltételek miként termelődnek újra meg újra a tőkés termelés eredményeként. „Ami kezdetben kiindulópont volt, a későbbiekben... önmagát újra és újra megismétlő eredménnyé válik.”

A tőkés újratermelés a következő történelmi-logikai láncsort tartalmazza:

1. Az árutermelés a munkatermék áruvá válásával kezdődik;
2. teljes kifejlődését a munkaerő áruvá válásával éri el;

3. a munkaerő, amint egyszer áruvá vált és az értéktörvény hatása alá került, állandóan áruként termelődik újra;

4. felhasználása állandóan a saját értékénél nagyobb értéket eredményez;

5. az értéktöbblet egy része szakadatlanul növeli a meglévő tőkét.

Ez a láncsor nem szakad meg, az egész folyamat az egyenértékű csere alapján játszódik le, s az utolsó láncszem mégis ellentéte az elsőnek. A munkatermék áruvá változása: a munkán alapuló tulajdon elismerése; a munkaerő cseréje az értéktöbbletből felhalmozott változó tőkére, amelyben nincs „... egy atom érték sem, amely nem idegen, meg nem fizetett munkából keletkezett volna”: a munkán alapuló tulajdon ellentéte.

Marx megcáfolhatatlan érvekkel bizonyítja, hogy a termelőerők fejlődése mind rosszabb helyzetbe taszítja a proletariátust, s a bővített újratermelés növeli az ipari tartaléksereget. Ugyanakkor megmutatja, hogy a tőkés felhalmozással együtt halmozódnak azok az erők is, amelyek a tőke hatalmát megdöntik. A reakciós malthusi népesedési elmélettel szembeállítja a kapitalizmus valódi népesedési törvényét, amelyet a tőkés felhalmozás általános törvénye határoz meg.

Új volt Marx tanítása a tőke koncentrációjáról és centralizációjáról is. A koncentráció a centralizáció alapja, a centralizált tőke viszont gyorsabban koncentrálódik. Marx feltárta a tőkés felhalmozás történelmi tendenciáját. „*A tőkemonopólium bilincsevé válik annak a termelőmódnak, amely vele és alatta virágzott fel. A termelőeszközök centralizációja és a munka társadalmasítása olyan fokra hágnak, ahol már nem férnek meg tőkés burkukban, a burkot szétrepesztik. Űtött a tőkés magántulajdon végórája. A kisajátítókat kisajátítják.*” (Marx. A tőke. 1. kötet. 824. lap. Szikra. 1949.)

Marx *A tőke*-ben nemcsak gazdasági tanítását dolgozta ki tökéletesen, hanem magasabb fokra emelte, alkotó módon gazdagította a materialista dialektikát, a tudományos megismerés nagyszerű fegyverét is. Tudományosan megalapozta a proletárszocializmust, részletesen kifejtette tanítását a proletariátus történelmi küldetéséről, a szocialista forradalomról, a proletariátus diktatúrájáról. *A tőke* megalkotása tehát hatalmas mérföldkő volt a marxi tanítások valamennyi lényeges és egymással szorosan összefüggő alkatrészének: a filozófiának, a politikai gazdaságtannak és a szocializmus elméletének kidolgozása útján.

A tőke Lenin és Sztálin munkáiban folytatódik. *A tőke, Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka* és *A szocializmus köz-*

gazdasági problémái a Szovjetunióban, a tudományos kommunizmus és a politikai gazdaságtan három nagyszerű alkotása, a klasszikus kapitalizmus, a monopolkapitalizmus és a kapitalizmus megdöntése, a kommunizmus diadalmas építése korszakának, vagyis három különböző kornak nagyszerű tudományos elemzése és elméleti általánosítása.

A második kötet: a forgalmi folyamat

Bár *A tőke* második és harmadik kötete Marx halála után, Engels kiadásában jelent meg, a logikai összefüggés kedvéért mégis itt kell megemlékeznünk róluk.

Az első kötet a tőkés termeléssel foglalkozott, a második kötet a tőkés forgalom területére vezet bennünket.

A tőkés forgalom az egyszerű áruforgalomból keletkezett, de minőségileg különbözik tőle. A piacon forgó áruk közt megjelenik a munkaerő, a munka termékei pedig a bér munka termékeivé válnak, s nem mint egyszerű áruk és pénz forognak, hanem mint meghatározott formát öltött áru és pénz: az áru mint árutőke, a pénz mint pénztőke. A termelés a forgalom szempontjából csak annyiban érdekes, amennyiben a tőkék levetik a forgalomban fölvevett formákat, s termelőtőke formáját öltik. A tőke, ez a meghatározott társadalmi viszony, egymást folytonosan felváltó dologi kifejezések formájában jelentkezik: egyszer pénz formáját ölti, amelyért a termelési tényezőket vásárolják, máskor termelési tényezők alakjában jelenik meg, majd a termelt (és értéktöbbletet tartalmazó) áruk formáját veszi föl. A tőke mozgása „körforgási folyamat, amely különböző szakaszokon megy át, s a körforgási folyamat három különböző formáját foglalja magában. Épp ezért a tőke csakis mozgásként, s nem valami nyugalmi állapotban lévő dologként fogható fel”. (Marx) A pénztőke, a termelőtőke és az árutőke a tőkének nem önálló formái, hanem csak az ipari tőke sajátosan funkcionáló alakjai, amelyeket az ipari tőke egymás után ölt magára.

Marx *A tőke* második kötetében kifejti az állótőke és a forgótőke elméletét. A tőkének állandó és változó tőkére való felosztása a tőkés termelésnek, mint értéktöbblet termelésének a lényegéből következik, s ezt a lényegét tükrözi. A tőkének álló- és forgótőkére való felosztása abból a különbségből ered, amely az egyes tőkerészek megtérülési módja közt mutatkozik.

A forgalom tulajdonképpen megszakítja a termelés folytonosságát. A megszakítás elkerülése céljából a tőkésnek rendelkeznie kell bizonyos nagyságú tartaléktőkével, amelyet a termelési periódus

befejeztével, de még a tőke teljes körforgásának befejezése előtt felhasználhat a termelés folytatására. A termelési idő és a forgalmi idő aránya egyenlő a tőkés működő (a termelés folyamatában foglalkoztatott) és nem működő (a forgalom folyamatában lekötött) tőkéjének arányával. A tőke csak akkor teljesítheti hivatását, az értéktöbblet-termelést, ha egy része rendszeresen kiesik saját értéke növelésének folyamatából.

A tőke második kötete a továbbiakban azokat a feltételeket taglalja, amelyek szükségesek a használati értékek társadalmi méretű cseréjének lebonyolításához.

A társadalmi terméket Marx fogyasztási cikkekre és termelőeszközökre, a termelést pedig fogyasztási cikkeket, illetve termelőeszközöket termelő alosztályokra bontja. A társadalmi termék a tőkés társadalomban társadalmi tőke; a társadalmi termék felosztása a kapitalizmusban csak az árutőke felosztása lehet. A társadalmi árutőke első csoportját — egyszerű újratermelés esetén — az állandó tőke pótlására vásárolják a terméknek a tőkés kezén maradt értékreszből, amely azonos nagyságú az állandó tőke értékével; második csoportját — a fogyasztási cikkeket — az értéktöbbletért és a munkabér formáját öltött változó tőkéért vásárolják meg. A kapitalizmusban tehát a társadalmi termék felosztásának alapja a társadalmi termék értékének *c*, *v* és *m* értékreszekre bomlása.

A társadalmi termék (az évi teljes termék) forgásának marxi elmélete megmutatja, hogy elvileg lehetséges a tőkés módon termelt termékek értékesítése, s a fejlődő kapitalizmus bővítheti saját fölvevőpiacát; de megmutatja azt is, hogy a termékek tőkés termelésének és értékesítésének folyamatát elkerülhetetlenül válságoknak kell megszakítaniuk, mert a termékek értékesítése lépten-nyomon a tömegek vásárlóképességének rendkívül szűk korlátaiba ütközik.

Ez az elmélet, amelyet általában az újratermelés marxi elméletének ismerünk, a tőkés újratermelésnek, illetve elsősorban az újratermelt termékek értékesítési lehetőségének kérdésével foglalkozik. De, mint Sztálin elvtárs megmutatta: „... az újratermelés marxi sémái egyáltalán nem merülnek ki a tőkés termelés sajátosságának tükrözésében ... az újratermelésnek számos olyan alaptételét tartalmazza, amelyek minden társadalmi alakulatra érvényesek, köztük és különösen a szocialista társadalmi alakulatra is. Marx újratermelési elméletének olyan alaptételei, mint a társadalmi termelésnek termelőeszközök termelésére és fogyasztási cikkek termelésére való felosztásáról szóló tétel; az a tétel, amely szerint a bővített újratermelésnél főképpen a termelőeszközök termelésének kell növekednie; továbbá az I. és II. alosztály kölcsönös viszonyáról szóló tétel; a társadalmi

alapok képzéséről és rendeltetéséről szóló tétel; a felhalmozásról, mint a bővített újratermelés egyetlen forrásáról szóló tétel — Marx újratermelési elméletének mindezek az alaptételei olyan tételek, amelyek nemcsak a kapitalista társadalmi alakulatra érvényesek és amelyeknek az alkalmazását egyetlen szocialista társadalom sem nélkülözheti a népgazdaság tervezésekor”. (*A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban.* 79—80. lap. Szikra. 1952.)

A harmadik kötet: a tőkés termelés össz folyamata

A tőke harmadik kötete az osztóke konkrét megjelenési formáit elemzi. A tőkés társadalom olyan kizsákmányoló társadalom, amelyben a kizsákmányolás viszonyai a felszínen dolgok viszonyainak formájában jelentkeznek. Míg ezek a formák konkrétágukban és sokoldalúságukban nincsenek felderítve, az osztályviszonyokat sem ismerhetjük teljes valóságukban.

Az értéktöbblet a többletmunka eredménye, az osztályviszonyok kifejezése; a profit az előlegezett tőke szülöttjének látszik, s dolgok viszonyaként jelenik meg. Az értéktöbblet — a tőkés osztályviszonyok kifejezője — a sajátosan árutermelő társadalomban csak saját ellentétében, a dolgok viszonyának tűnő profitban fejeződhetik ki.

Marx elemzi az értéktöbbletnek profittá és az értéktöbbletrátának profitrátává való átalakulását, majd rátér az átlagprofitráta kialakulásának vizsgálatára. Ez azt jelenti, hogy az értéknek termelési árrá való alakulását is bemutatja. A termelési árnak az értéktörvény alapján adott magyarázata: Marx egyik legfontosabb tudományos teljesítménye. Marx kimutatta, hogy az értéktöbblet realizálása egyúttal a tőkésök közti újraelosztást is jelenti. Az átlagprofitráta kialakulásában az egész tőkésosztálynak a munkásokkal szemben kialakult érdekközössége tükröződik. Az egész tőkésosztály együttesen érdekelt a munkásosztály minél nagyobb fokú kizsákmányolásában, mert a kizsákmányolás fokozódásával párhuzamosan növekszik az értéktöbbletnek az a teljes mennyisége, amelyben az egyes tőkésök tőkéjük arányában részesedhetnek. Emellett minden egyes tőkés minél többet igyekszik kimarkolni a közös tőből; ebből ered a köztük folyó harc.

A Marx előtti polgári közgazdákat sokat foglalkoztatta a profitráta csökkenésének ténye. Marx megmutatta, hogy a profitráta csökkenése a tőkés felhalmozás törvényének egyik megnyilvánulása. Ezek a kutatásai tehát kiegészítik a tőkés felhalmozás általános törvényéről szóló és az első kötetben foglalt kutatásait.

A tőkefelhalmozás és a tőke szerves összetételének növekedése két ellentétes jelenséget szül: a profitráta csökkenését és a profit

tömegének növekedését. A profit növekedésével szakadatlanul nő a profitnak új tőkévé változtatható része is. Az új tőke befektetését a tőke szerves összetételének növekedése kíséri, s ez ismét csökkenti a profitrátát.

A profitráta csökkenő tendenciájának törvényében a tőkés termelés ellentmondásai nyilvánulnak meg. A tőkés felhalmozás az egyik oldalon szaporítja a fölösleges népességet, inségre kárhoztatja a dolgozó tömegeket, csökkenti vásárlóképes keresletüket; a másik oldalon csökkenti a profitrátát, megteremti a tőkefelesleget, amely nem alkalmazható a meglévő termelőágakban, mert már nem biztosít megfelelően nagy profitot. Ez a tény kivándorlásra készíti a tőkét, arra kényszeríti, hogy hazáján kívül is állandóan bővítse működési területét. A tőke működési területének kibővítése gyorsítja a felhalmozás ütemét, s mégjobban szaporítja a felesleges tőkét, miáltal az ellentmondások magasabb síkon megisméltődnek.

Ezeket a marxi tanításokat Sztálin elvtárs alkotó módon továbbfejlesztette, és az imperializmus korának kapitalizmusára alkalmazta. Sztálin hangsúlyozta: „A modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amely a tőke szerves összetételének növekedése folytán ráadásul még süllyedő tendenciájú is. A modern monopolkapitalizmus nem átlagprofitot, hanem maximális profitot követel, mert ez elégedhetetlen ahhoz, hogy többé-kevésbé rendszeresen megvalósíthassa a bővített újratermelést”. (*A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban.* 39. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin megmutatta a maximális profitot hajszólo monopóliumok új, embertelen profitszerző módszereit, s bebizonyította, hogy a főbb kapitalista országok termelésének volumene az egyre fokozódó profit-hajszja ellenére is csökkenni fog.

A tőke harmadik kötete foglalalkozik a kereskedelmi és kamatozó tőkével (banktőkével), valamint az értéktöbbletből részesülő másik nagy osztállyal és jövedelmével: a földbirtokosokkal és a földjára-dékkal.

Marx a kereskedelmi tőkét mint az ipari tőke egyik önállósult formáját tárgyalja. Csak akkor érthetjük meg a kereskedelmi profitnak, mint az értéktöbblet sajátos formájának igazi természetét, ha a kereskedelmi tőkét kifejlett formájában vizsgáljuk. A kapitalizmus előtti társadalmakban ugyanis a kereskedelmi tőke volt (az uzsora-tőke mellett) a tőke fogalmának tipikus megtestesítője, s jelentősége mellett eltörpültek a termelőtőkének már mutatkozó kezdetei; a modern kereskedelmi tőke ellenben csak az ipari tőke önállósult alakja, a tőkés termelésnek a tőkés forgalomban működő kiegészítője.

A kereskedelmi tőke mozgása az ipari tőke körforgásának három funkcionális alakja közül csak kettőt tartalmaz: a pénztőke és az árutőke formáját. Az árutőkének a termelőtőkével való kapcsolata ebben a formában rejtve marad. A kölcsöntőke, illetve modern formája, a banktőke esetében már csak egyetlen tőkeforma, a pénztőke formája marad meg; itt már rejtve van nemcsak a termelőtőkével, hanem az árutőkével való kapcsolat is. Látszatra úgy tűnik, hogy a kölcsöntőke azért tőke, mert a pénznek már eleve tőke-természete van, vagy pedig azért, mert a hitelügylet a termeléssel való kapcsolat nélkül is tőkévé változtathatja a pénzt. Úgy tűnik, hogy a kereskedelmi profit a kereskedelmi tőke funkciójának, a kamat pedig a kölcsöntőke funkciójának, s nem a termelésben dolgozó munkások kizsákmányolásának eredménye.

Marx leleplezi ezt a látszatot, s megmutatja, hogy a kereskedelmi tőke voltaképp azokat a funkciókat tölti be, amelyek az ipari tőke árutőke formájának funkciói, s funkciójának betöltése közben magához vonzza az értéktöbblet egy részét. A kölcsöntőkével más a helyzet. Ez, az egész hitelrendszerrel együtt, az ipari, illetve kereskedelmi tőke felépítménye. De a hitelviszonyok nem idegenek az áruviszonyoktól, ellenkezőleg, nem mások, mint módosult áruviszonyok.

Az ipari tőke a körforgás során hol felszabadít, hol magához vonz pénztőkéket: a pénztőke állandó elszakítása és vonzása — potenciális tőkéből működő tőkévé változtatása és viszont — feltétele, s egyben eszköze a tőke mozgásának. Ez olyan ellentmondást rejt magában, amely a hitelrendszerben találja meg megoldását.

A pénztőkének kölcsöntőkévé való elkülönüléséből folyik a profitnak kamatra és vállalkozói haszonra való bomlása. Újfajta vállalkozás keletkezik, amely tőkével „kereskedik”, s összpontosítja a tőke (pontosabban: a pénztőke használata) iránti keresletet és kínálatot. Hatalmas felépítmény alakul ki. Bankok, értéktőzsdék stb. bonyolult hálózata alkotja labirintusát, amelyben a tőkés viszonyok végkép misztifikálódnak és fetisizálódnak. „A kamatozó tőkében tiszta alakban jelenik meg ez az önműködő féltis, az önmagát értékesítő érték, a pénziadzó pénz, születési sebei ebben a formában már nem látszanak meg rajta. A társadalmi viszony befejezett alakot öltött, mint egy dolognak, a pénznek önmagához való viszonya.” (Marx. A tőke. III. kötet. 438. lap. Szikra. 1951.)

Marx rámutat, hogy a hitelrendszer meggyorsítja a kapitalizmus ellentmondásainak kifejlődését, s nem kis szerepet játszik a válságok kitörésében. De rámutat arra is, hogy „... a hitelrendszer hatalmas emelő lesz a tőkés termelőmódból a társult munkán alapuló termelőmódra való átmenet során, de csak mint egyik elem, amely a

magában a termelőmódban végbemenő más hatalmas, alapvető átalakulásokhoz kapcsolódik”. (I. m. 669. lap.)

Marx megvizsgálta a földbirtokosok jövedelmét is, pontosabban a jövedelemnek a tőkés termelőviszonyokhoz alkalmazkodó formáját.

A kapitalizmus előtt a földjáradék a többlettermék fő formája volt, amelyet a feudális földesurak sajátítottak ki. A tőkés földjáradék az értéktöbblet sajátos formája, mennyiségileg pedig egy része. A feudalizmusban gazdaságon kívüli kényszer útján sajátították ki a járadékot. A kapitalizmusban a tőkés földjáradékot, amely a „szabad” bérmunkásoktól gazdasági kényszerrel kisajtott értéktöbblet egy része, a földtulajdon és a földdel való rendelkezés monopóliuma révén, de az értéktörvény alapján nyerik.

• Marx megmutatja, hogy a polgári közgazdák által kiagyalt csökkenő földhozadék törvénye agyrém. Bebizonyította, hogy még a legrosszabb földön termelt termék ára is tartalmaz a termelési árat meghaladó többletet, amely földjáradékká változik. Rámutatott a földbirtokosok és a társadalom többi részének érdekellentéteire, s bebizonyította, hogy a földbirtokosok osztálya a mezőgazdaságban és az iparban egyaránt akadályozza a termelőerők fejlődését.

Marx, a nemzetközi munkásmozgalom tanítója és irányítója, „A polgárháború Franciaországban“, „A gothai programm kritikája“

A tudomány Marx számára a történelmet mozgató forradalmi erő volt — mondotta Engels. Marx hatalmas tudását arra használta fel, hogy megkönnyítse a proletariátus világtörténelmi feladatának végrehajtását. Mindenekelőtt forradalmár volt, akinek a harc az eleme.

A proudhonistákon és a lassalleanusokon aratott győzelem után új ellenfelek, a bakuninisták ellen kellett harcolnia az Internacionáléban. A Marx ellen harcoló Bakunin minden marxizmusellenes elemet, s köztük az angol munkásarisztokrata vezéreket is igyekezett megnyerni.

Különösen feszültté vált Marx és a trade-unionista vezetők viszonya az ír kérdés kiéleződése idején. Marx határozottan kiállt az írországi nemzeti szabadságmozgalom mellett. „A más népet elnyomó nép saját láncait kovácsolja” — tanította. Az írországi szabadságharc tapasztalatai alapján kidolgozta a proletariátus nemzeti és gyarmati politikájának alapvonalait.

Marx iránymutató eszméit Lenin és Sztálin fejlesztette tovább. Ők dolgozták ki az imperializmus korabeli nemzeti-gyarmati forra-

dalmak egész kérdés-komplexumát, s kapcsolták össze a nemzeti és gyarmati kérdést az imperializmus megdöntésének kérdésével. Sztálin elvtárs *Marxizmus és nemzeti kérdés* című klasszikus művében és több más nagyjelentőségű munkájában kidolgozta a nemzeti kérdés marxista programját; a Szovjetunió tapasztalatai alapján sokoldalúan jellemezte a szocialista nemzeteket; keletkezésük és fejlődésük feltételeit.

A porosz—francia háború idején Marx és Engels büszkén jelentette ki: Franciaország és Németország élenjáró munkásai ebben a háborúban nemzeti gyűlölködés helyett helyes, internacionalista álláspontot foglaltak el. „...Ez az egyetlen nagy tény, amelyhez hasonlót nem találunk a múlt történetében, derűsebb jövő elérését sejteti. Ez azt bizonyítja, hogy ellentétben a régi társadalommal, amelynek velejárója a gazdasági nyomor és a politikai téboly — egy új társadalom születik, amelynek nemzetközi elve a *béke*, mert minden nemzetnél ugyanaz az elv uralkodik: a *munka!*” (*Marx—Engels. Válogatott Művek. I. kötet. 471—472. lap. Szikra. 1949.*)

Mikor a háború végén Párizsban a Kommün került uralomra, Marx teljes energiájával melléállt; jóllehet Londonban tartózkodott, mégis aktív részese volt a Párizsi Kommünnnek, amely a proletariátus harcának új szakaszát jelentette, s a világtörténelemben új korszakot nyitott meg.

A Kommün bebizonyította, hogy teljesen helyes Marxnak az a korábbi tétele, amely szerint a proletariátusnak szét kell zúznia a burzsoá államapparátust. A párizsi proletariátus veresége után *A polgárháború Franciaországban* című művében Marx jelentősen továbbfejlesztette államelméletét és a proletariátus diktatúrájáról szóló tanítását. Bebizonyította, hogy nem a parlamentáris köztársaság, hanem a kommün-típusú állam a proletariátus diktatúrájának legcélszerűbb formája. A II. Internacionálé opportunistáinak vezetői nem fejlesztették tovább, elvetették, feledésbe merítették ezt a marxi tanítást. Két orosz forradalom tapasztalatai alapján Lenin alkalmazta alkotó módon Marx tanítását, fölfedezte a szovjetekben a proletárhatalom legjobb formáját. Sztálin pedig a szovjet állam gazdag tapasztalatai alapján megteremtette a szocialista államról, fejlődésének szakaszairól, funkcióinak változásairól, elhalásának feltételeiről szóló elméletet.

Az I. Internacionálé feladata betöltése után 1872-ben voltakép megszűnt. De Marxnak, mint a nemzetközi munkásmozgalom vezérének szerepe tovább növekedett. A történelem napirendre tűzte, hogy valamennyi országban alakítsanak szocialista pártokat. Marx úgy

segítette e pártok megalakulását és fejlődését, hogy behatóan tanulmányozta minden egyes ország sajátosságait, gazdasági és politikai életét, a munkásmozgalom színvonalát, fejlődésének akadályait.

A német munkásmozgalom megerősítésének legfőbb akadálya a lassalleinizmus volt. A Bebel és Liebknecht vezette „eisenachiak” csoportja 1875-ben elvtelen kompromisszumot kötött a lassalleanusokkal. Marx *A gothai program kritikája* című művében éles bírálattal sietett az alakuló német szocialista párt segítségére. A bírálaton kívül számos rendkívül fontos elméleti kérdést is megoldott. Megfogalmazott több zseniális tételt a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakáról és a kommunizmus két szakaszáról. Az első szakaszban — mondotta —, amelyet az új társadalom gazdasági érettségének alacsonyabb foka jellemez, a munka szerinti elosztás elvének kell érvényesülnie. „A kommunista társadalom felsőbb fokán, miután az egyének már nincsenek szolgálai alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és testi munka ellentéte is megszűnt; miután a munka nemcsak a megélhetés eszköze, de maga lett a legfőbb életszükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdaság minden forrása bővebben buzog — csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni, s írhatja zászlójára a társadalom: «Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!»” (Marx—Engels. Válogatott Művek. II. kötet. 17—18. lap. Szikra. 1949.)

Marx ebben a művében összegezte az államról szóló forradalmi tanítását, s megmagyarázta, hogy az átmeneti korszak és állama, a proletariátus diktatúrája, történelmi szükségszerűség. „A kapitalista és a kommunista társadalom között van egy időszak, amelyben az első forradalmi úton a másodikká alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a *proletariátus forradalmi diktatúrája.*” (I. m. 25. lap.)

A szocializmus fölépítésével új, roppant fontos és bonyolult kérdések vetődtek fel a Szovjetunióban. E kérdésekre Sztálin elvtárs programadó műve: *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* adott választ. Sztálin elvtárs, a kommunizmus nagy építőmestere, összegezte a világ első szocialista országának tapasztalatait, s megalkotta a kommunizmus építésének tudományát.

Marx és Engels mindvégig harcolt a proletariátus pártja elméletének tisztaságáért, gyakorlatának elvi helyességéért. Mikor Németországban Dühring professzor „rendszerének” hatása veszélyessé kezdett válni, Engels hatalmas könyvet írt ellene, amely a

marxizmus valóságos enciklopédiája. A könyv politikai gazdaságtanról szóló részének 10. fejezete Marx műve.

Hasonló figyelemmel követte Marx és Engels Európa és Amerika többi szocialista pártjának harcát is. Tanításaikban, útmutatásaikban szüntelenül visszatér két vezérmotívum: harc a szektaszellem és az opportunizmus ellen. Mindenkor az adott körülmények közt legfenyegetőbbnek bizonyult veszély ellen harcoltak. Az amerikai szocialistákat arra nevelték, hogy ne szakadjanak el a munkásmozgalomtól, irtsák ki soraikból a szektaszellemet. A német szociáldemokratákat arra tanították, hogy ne essenek a filiszterség, a parlamentáris kreténség bűnébe.

Marx élete végéig sejtette, hogy Oroszország lesz az az ország, amely majd új lökést ad az európai forradalomnak. Nagy érdeklődéssel tanulmányozta Oroszország gazdasági és politikai fejlődését, mint olyan országot, amelyben hatalmas forradalmi lehetőségek rejlenek. Mélyen együttérzett az önkényuralom ellen harcoló orosz forradalmárokkal, segítette őket, hogy tisztábban láthassák felszabadító mozgalmuk célját és útjait. Többször bírálta a narodnyik nézeteket, amelyek akkoriban a leginkább akadályozták a marxizmus elterjedését Oroszországban.

Marx nem élhette meg az orosz forradalmat. 1883 március 14-én befejezte harcos életét. Barátja és küzdőtársa, Engels a következő szavakkal búcsúzott el a világproletariátus nagy tanítójától és vezéreltől: „...korunk legnagyobb gondolkodója megszűnt gondolkodni... Fel sem mérhető, mit veszített ebben az emberben az európai és amerikai harcos proletariátus, mit veszített benne a történet-tudomány”. (*Marx—Engels. Válogatott Művek. II. kötet. 163. lap. Szikra. 1949.*)

Marx gazdasági tanítása: szocialista építésünk egyik legfontosabb elméleti alapja

Marx élete folyamán elsősorban a tőkés termelőmód lényegének feltárásával, megmagyarázásával foglalkozott. De közben számos olyan gazdasági törvényszerűséget is felfedezett, amelyeknek hatása nem korlátozódik a tőkés termelőmódra. Marx gazdasági tanításainak ismerete tehát óriási segítséget nyújt a szocializmus-építő népi demokratikus országoknak is.

A szocializmus fölépítésének egyik feltétele, amely eldönti a szocialista termelőmód győzelmét: a munka termelékenységének gyors fokozása, a termelőerők nagyszabású fejlesztése. Marx megmutatta, milyen tényezőket kell figyelembe venni, ha fokozni akar-

juk a munka termelékenységét. Így írt erről a kérdésről: „A munka termelőerejét sokféle körülmény határozza meg, többek közt a munkások ügyességének átlagos foka, a termelőfolyamat társadalmi összefüggése, a termelőeszközök terjedelme és hatóképessége...” (*A tőke*. I. kötet. 48. lap. Szikra. 1949.) Az a tény, hogy Marx a munkások ügyességét, vagyis szakképzettségét, első helyen említi, s hogy a tudomány eredményeinek a termelésben való felhasználásáról és a termelésnek ezáltal történő forradalmasításáról egész fejezetet írt *A tőké*-ben, megmutatja, mily nagyjelentőségűek ezek a tényezők hazánkban is a munka termelékenységének fokozása szempontjából. A szovjet tudósok és a sztahanovisták magyarországi látogatásai, s üzemeink munkásainak, mérnökeinek adott igen hasznos tanácsaik nagy lehetőséget biztosítanak fejlődésünk ütemének fokozására. Kívánatos, hogy iparunk és mezőgazdaságunk dolgozói mégjobban hasznosítsák ezeket a baráti tanácsokat, s még többet igyekezzenek megismerni a szovjet tudomány és technika nagyszerű eredményeiből.

Marx már *A tőke* első kötetében rámutatott, hogy a kapitalizmust a munka pazarlása jellemzi, a szocialista termelőmód ellenben a társadalmi munka legtakarékosabb felhasználásával tűnik ki. „Társadalmilag nézve, gazdaságosságával együtt a munka termelékenysége is nő. Ez nemcsak a termelőeszközökkel való takarékoságot foglalja magában, hanem minden haszontalan munka elkerülését is. Miközben a tőkés termelőmód valamennyi egyéni vállalkozásban takarékoságot kényszerít ki, a verseny anarchikus rendszere a társadalmi termelőeszközök és munkaerők legmértéktelenebb eltékozlását teremti meg, egy egész sereg most nélkülözhetetlen, de önmagábanvéve fölösleges funkción kívül.” (I. m. 571. lap.)

A szocializmus fölépítése megköveteli a legszigorúbb takarékoságot, s a termelés legnagyobbfokú növelését, mégpedig a lehető legkisebb mennyiségű társadalmi munka felhasználásával. De ahhoz, hogy ezt megtehessük, gazdasági szakembereinknek jól kell ismerniük a Marx által fölfedezett értéktörvényt, s érteniük kell helyes gyakorlati alkalmazásához.

Marx *A tőke* III. kötetében kimutatja, hogy „... a tőkés termelőmód megszüntetése után, de a társadalmi termelést megtartva, az érték meghatározás uralkodó marad abban az értelemben, hogy a munkaidő szabályozása és a társadalmi munka elosztása a különböző termelési csoportok között, végül a mindezt átfogó könyvelés lényegesebb lesz, mint valaha.” (922. lap. Szikra. 1951.)

Az értéktörvény tudatos alkalmazása megköveteli, hogy minden egyes termékfajtára pontosan meghatározzuk a gyártásához

társadalmilag szükséges élő- és holtmunka mennyiségét. Így tehát nem azt a munkamennyiséget kell megszabnunk, amelyet az egyes üzemek fordítanak termékeik gyártására, hanem a társadalmilag szükséges munkaidőt. Ez viszont megköveteli, hogy műszakilag megalapozott normákat dolgozzunk ki mind az anyag- és energia-fölhasználásra, illetve a gépek kihasználására, mindpedig az élőmunkára. Csak helyes műszaki normák segítségével tárhatjuk fel termelésünk rejtett tartalékait, s erősíthetjük népgazdaságunkat.

Sok más marxi tételt és megállapítást említhetnénk még. Ismeretük és helyes alkalmazásuk fontos feltétele szocialista építőmunkánk sikerének. Már utaltunk rá, hogy Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében külön felhívta figyelmünket *A tőke* második kötetében foglalt marxi újratermelési elméletre, amelynek legfontosabb tételei nemcsak a kapitalizmusra érvényesek, hanem a szocializmusra is. Egyetlen gazdasági szakember sem végezhet eredményes munkát, ha nem ismeri pontosan Marx újratermelési elméletét. Csak példakép említjük meg Marxnak a társadalmi termék elosztására vonatkozó tételét, amelyeket *A góthai program kritikájában* fejtett ki, vagy a pénzforgalom törvényeiről szóló megállapításait, illetve a bankok, a hitel és a számvitel szerepéről megfogalmazott tételét és így tovább. Mindezek döntő jelentőségű és nélkülözhetetlen tanítások gazdasági szakembereink munkájához.

Marx, Engels, Lenin, Sztálin: a proletariátus harcának és győzelmeinek szervezői, a kommunizmus tudományának lángeszű teoretikusai

A marxizmus eleven, fejlődő tanítás, „nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala”. Marx és Engels csaknem félszázadon át fejlesztette ezt a tudományt.

Engels halála után az imperializmus korszaka számos olyan új, bonyolult és fontos kérdést vetett föl, amely megkövetelte a proletariátus forradalmi elméletének továbbfejlesztését.

„Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Engels halála óta kizárólag Lenin, a lángelméjű teoretikus, Lenin után pedig Sztálin és Lenin más tanítványai voltak az egyedüli marxisták, akik a marxista elmé-

letet előbbrevitték és a proletariátus osztályharcának új viszonyai között új tapasztalatokkal gazdagították.

S éppen azért, mert Lenin és Lenin tanítványai előbbrevitték a marxista elméletet, a leninizmus a marxizmus továbbfejlesztése, marxizmus a proletariátus osztályharcának új viszonyai között, az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának marxizmusa, a föld egyhatod részén győzelmes szocializmus korszakának marxizmusa." (*Az SzK(b)P története*. 432. lap. Szikra. 1950.)

Lenin és Sztálin megvédelmezte a marxizmust az opportunistákkal, revizionistákkal, Marx tanításainak minden rendű, rangú meghamisítójával, ellenségével szemben, s továbbfejlesztette Marx nagyszerű tanítását. Marx és Engels ügyének zseniális folytatói nem riadtak vissza, hogy a marxizmus lényegéből kiindulva, az új történelmi feltételeknek megfelelő új következtetésekkel és tételekkel cseréljék fel elődeik néhány idejétmúlt megállapítását.

„A marxizmus — mert tudomány — nem állhat egy helyben, a marxizmus fejlődik és tökéletesedik. Lehetetlen, hogy a marxizmus a maga fejlődésében ne gazdagodjék újabb tapasztalatokkal, újabb ismeretekkel — egyes tételeinek és következtetéseinek tehát az idők folyamán feltétlenül meg kell változniuk, azokat feltétlenül fel kell cserélni újabb tételekkel és következtetésekkel, amelyek megfelelnek az új történelmi feladatoknak. A marxizmus nem ismer el megváltoztathatatlan következtetéseket és tételeket, amelyek minden korra és időszakra kötelezők. A marxizmus mindennemű dogmatizmus ellensége." (*Sztálin. Marxizmus és nyelvtudomány. Válasz az elvtársaknak*. 11. lap. Szikra. 1950.)

Lenin halála után Sztálin világította meg az utat a szovjet nép és az egész haladó emberiség számára. Sztálin kristálytiszta logikával oldotta meg a történelmi fejlődés legbonyolultabb kérdéseit. Alkotóan továbbfejlesztette Leninnek az imperializmusról szóló tanítását. Különösen nagy figyelmet fordított az első világháború, illetve a Nagy Októberi Szocialista Forradalom óta eltelt időszakban lejátszódott események elemzésére és megmagyarázására. Részletesen kifejtette a kapitalizmus általános válságának elméletét. Megmutatta, hogy az imperializmusnak és a termelés hatalmasarányú koncentrációjának feltételei közt a tőkés újratermelés biztosításához már nem elég az átlagprofit, s hogy a maximális profit elnyerése már nemcsak célja, de létfeltétele is a monopóliumoknak. Az átlagprofit lényegében a jövedelmezőség alsó határa, amely alatt a tőkés termelés lehetetlenné válik. „Éppen a maximális profit megszerzésének szükségessége sarkalja a monopolkapitalizmust olyan

kockázatos lépésekre, mint a gyarmatok és más elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása, számos független ország függő országgá való változtatása, új háborúk szervezése, amelyek a modern kapitalizmus főkolompósa számára a maximális profitot biztosító legjobb „üzletek” jelentik, és végül mint a gazdasági világalom kivívására irányuló kísérletek.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.)

De Lenin és Sztálin nemcsak a kapitalizmus politikai gazdaságtanát fejlesztette tovább, hanem győzelemre is vezette a munkásosztályt a földkerekség egynegyedén, s ezzel a gyakorlatban bizonyította be a marxizmus-leninizmus helyességét. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után szerzett szovjet tapasztalatok alapján, s Marx és Engels utalásaira támaszkodva Lenin, de különösen Sztálin megalkotta a szocializmus politikai gazdaságtanát.

Sztálin zseniális tudományos előrelátása csodálatos erővel mutatkozott meg *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában.

Malenkov elvtárs mondta: „Ebben a munkájában Sztálin elvtárs részletesen megvizsgálja az anyagi javak társadalmi termelésének és elosztásának a szocialista társadalomban érvényes törvényeit, meghatározza a szocialista gazdaság fejlődésének tudományos alapjait, megmutatja a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útját. A gazdasági elmélet kérdéseinek kidolgozásával Sztálin elvtárs messze előrevitte a marxista-leninista politikai gazdaságtant.” (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 115. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs fölfegyverezte a kommunista pártot és a szovjet népet a kommunizmus fölépítésének világos programjával. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* a kommunista párt és a szovjet nép hatalmas szellemi fegyvere, a szocializmusépítő népi demokratikus országok dolgozóinak vezérlő csillaga, s az egész világ munkásosztályának és dolgozó tömegeinek gazdag kincsestára. Sztálin elvtársnak a XIX. pártkongresszuson elhangzott történelmi beszéde fényszóráként világította rá a baráti kommunista pártok feladataira. Utolsó műve és a XIX. kongresszuson elmondott beszéde a marxista-leninista tudomány újabb, magasabb szakasza, újabb nagy diadala.

A történelem egész menete világosan bizonyítja, hogy Marx, Engels, Lenin, Sztálin tanításai egyre nagyobb jelentőségűek a világ forradalmi átalakításában. A történelmi fejlődés tanúsítja, hogy a marxizmus-leninizmus tanítása legyőzhetetlen.

Árleszállítás a Szovjetunióban — növekvő drágaság a tőkésországokban

A világ gazdasági helyzetét, mint Malenkov elvtárs az SzKP XIX. kongresszusán mondott beszámolójában rámutatott, a fejlődés két vonala jellemzi. Az egyik vonal: a békés gazdaság szakadatlan föllendülésének vonala a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban. Ez a gazdaság nem ismer válságokat, fejlődése a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítását szolgálja. A másik vonal: a kapitalizmus gazdaságának vonala, a kapitalizmusé, amelynek termelőerői egyhelyben topognak, annak a gazdaságnak a vonala, amely a kapitalizmus egyre jobban mélyülő általános válságának hanapófogójában vergődik.

A két ellentétes vonal világosan megmutatkozik a szocialista országok és a tőkésországok különböző árpolitikájában. A demokrácia és a szocializmus táborához tartozó országok népeinek békés alkotómunkája biztosítja a dolgozók jólétének szakadatlan növekedését; ez elsősorban a rendszeres árleszállítás politikájában, a munkaerő teljes foglalkoztatottságában, a néptömegek anyagi és kulturális színvonalának szüntelen emelkedésében fejeződik ki. Az imperialista tábor országai-

ban fegyverkezési hajsza dúl, s az új világháború előkészítése az adók hallatlan növekedésével, elviselhetetlen drágasággal, a dolgozók anyagi helyzetének szüntelen romlásával jár.

A Szovjetunióban az ipari és mezőgazdasági termelés növekedése, a munka termelékenységének fokozódása és az önköltség kisebbedése alapján rendszeresen csökkentik a közszükségleti cikkek árát. 1947-től 1952-ig ötször szállították le az élelmiszerek és az iparcikkek kiskereskedelmi árát, noha az átlagos árszínvonal a mostani árleszállítás előtt is csak a fele volt az 1947. negyedik negyedévének.

Az elmúlt években szüntelenül emelkedett a munkások és az alkalmazottak névleges bére és a parasztság pénzbeli jövedelme, csökkent a közszükségleti cikkek ára, a lakosság egyre jelentősebb állami kedvezményekhez jutott, s mindennek eredményeként 1951-ben a munkások és az alkalmazottak egy dolgozóra számított reálbére 57 százalékkal, a parasztság egy főre számított reáljövedelme pedig mintegy 60 százalékkal magasabb volt az 1940. évinél. 1952-ben ismét nőtt a dolgozók reáljövedelme: a munkásoké és

az alkalmazottaké 7 százalékkal, a parasztoké 8 százalékkal 1951-hez képest. Ezek az eredmények pontosan jelzik, hogy a Szovjetunió gazdasága szakadatlanul fejlődik, s a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően, egyre nagyobb mértékben biztosítja a szovjet nép állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését.

A tömegek jóléte valamennyi népi demokratikus országban is szakadatlanul nő. Az új Kínában a népi hatalom megszüntette a Kuomintang-klika uralmának idején kezdődött inflációt. A népgazdaság gyors föllendülése lehetővé tette az árak leszállítását. Az európai népi demokratikus országokban nő a nemzeti jövedelem, emelkedik a munkások és az alkalmazottak reálbére, csökken a közszükségleti cikkek ára.

A kapitalista táborban egészen

más kép tárul elénk. Minden tőkésországban, a nagyokban éppúgy, mint a kicsikben, elviselhetlenné fokozódik a drágaság, nőnek az adók, mind nagyobb méretűvé válik a munkanélküliség, zuhan a tömegek életszínvonala. A kiskereskedelmi árak színvonala az Egyesült Államokban a nyilvánvalóan szépített hivatalos adatok szerint is 1947 végétől 1952 végéig 18 százalékkal, Angliában 37 százalékkal, Japánban, Mexikóban, Braziliában és Kanadában 50 százalékkal, Franciaországban, Ausztriában, Görögországban és Peruban több mint kétszeresre, Csilében 2,5-szörösre, Argentínában pedig 3,5-szörösre emelkedett.

Táblázatunkból kitűnik, hogyan alakult a legfontosabb élelmiszer-cikkek ára 1947 és 1952 közt a Szovjetunióban, illetve a fő tőkésországokban (1947 = 100):

	Szovjetunió	Egyesült Államok	Anglia	Franciaország
Kenyér	39	128	190	208
Hús	42	126	135	188
Teavaj	37	104	225	192
Tej	72	118	130	174
Cukor	49	106	233	376

A hatodik kiskereskedelmi árleszállítás az állami és a szövetkezeti kereskedelem vonalán egy év alatt 46 milliárd rubel közvetlen kedvezményt ad a lakosságnak. Ha még meggondoljuk, hogy az állami és a szövetkezeti kereskedelem leszállított árainak hatására körülbelül ugyanígy csökkenniük a kolhozpiaci árak is, könnyen megállapíthatjuk, hogy a lakosság a mostani árleszállítás nyomán legalább 53 milliárd rubel értékű kedvezményhez jutott.

A szovjet emberek az új árleszállítás révén méginkább kielégíthetik növekvő anyagi és kulturális szük-

ségleteiket. Jellemző, hogy az értékes élelmiszerek, a kiváló minőségű szövet és cipő, sőt a drágább áruk, például a zongora és a kerékpár stb. iránti kereslet növekedése nagyobb méretű az áruforgalom általános növekedésénél. A lakosság kereslete jellegének ez a változása törvényszerű jelenség, s megköveteli, hogy a szovjet ipar méginkább fokozza a legkeresettebb áruk termelését, s ily módon teljesen kielégítse a szakadatlanul növekvő keresletet.

Mennyire más a helyzet a tőkésországokban, ahol szinte már meg-

szokott jelenség az állandó áremelkedés.

Angliában csupán 1952 folyamán 25 százalékkal drágult a kenyér, 20 százalékkal a hús, 20 százalékkal a vaj és 17 százalékkal a cukor. Ma is megvan a jegyrendszer, s a legfontosabb élelmiszerek fejadagja csökken. A *Tribune* című hetilap írja: „tavaly a heti vajfejadag 2–3 uncia volt (1 uncia = 28,3 gramm), azaz kevesebb, mint az utolsó öt év során bármikor. A sajtfejadag jelenleg kisebb, mint valaha is az élelmiszerjegyek rendszeresítése óta”. Az angol polgár heti vajfejadagja egy gyufásdobozban is elfér, de még ezt a fiatalnyi vajat is egyre kevesebben vásárolhatják meg. 1952 augusztusában 1 848 000, decembereiben pedig 2 318 000 angol nem váltotta ki vajfejadagját.

A tőkésök a drágaság növekedése ellenére az eddigi igen alacsony szinten akarják tartani a névleges munkabért. Ennek következménye: a dolgozók reálbérének újabb csökkenése valamennyi tőkésországban. Franciaországban például 1951 szeptembere és 1952 szeptembere közt a létfenntartási költségek 15 százalékkal emelkedtek, az átlagbérek összege azonban változatlan maradt.

Súlyosan nehezedik a tőkésországok dolgozóira az adóteher növekedése is: a fegyverkezési verseny tobzódása miatt jövedelmük egyre nagyobb része adó formájában a monopolista ragadozóknak jut. Különös gyorsasággal emelkednek az adók a tőkésvilágban az Egyesült Államok koreai agressziójának megkezdése óta. Az Egyesült Államokban 1951–1952-ben behajtott összes adók, a szövetségi adók, az egyes államok adói és a helyi adók

együttes összege 87 milliárd dollár volt, azaz 16 milliárd dollárral több, mint 1950–51-ben, s 30 milliárddal több, mint 1949–50-ben. Franciaországban hivatalos adatok szerint az 1952–53. évi adók összege 40 százalékkal volt nagyobb az 1950–1951. évinél. Nyugat-Németországban tavaly 27, Belgiumban 24, Angliában pedig 21 százalékkal emelkedtek az adók tavalyelőtthöz képest.

Az adóterhek növekedése egyre nagyobb ellenállásna készíti a dolgozókat. A tőkésországok vezető körei éppen ezért a fegyverkezési hajszá finanszírozása végett mindinkább államkölcsonökhöz és papírpénzkibocsátáshoz folyamodnak. Ennek eredménye azonban a drágaság fokozódása, a valuta további elértéktelenedése.

A fegyverkezési hajszá és az adók növekedése, a legfontosabb élelmiszerek és iparcikkek árának emelkedése, a házbérek és az orvosi ellátás drágulása a tőkésvilágban mindinkább csökkenti a lakosság fizetőképes keresletét. Mindez a közszükségleti cikkek forgalmának csökkenésében fejeződik ki.

A növekvő drágaság miatt sokmillió ember a minimumra korlátozza fogyasztását, s az éhhalál szélén tengődik. Az Egyesült Államok kongresszusához 1952 áprilisában beterjesztett hivatalos beszámoló például így jellemzi azokat a „takarékosági” módszereket, amelyekkel az amerikai munkáscsaládok szájuktól vonják meg a falatot: „Az élelmezési költségek csökkentésére leggyakrabban alkalmazott módszer a húsról és a tejről való lemondás... A kiszáradt kenyér elfogyasztása szintén megfelelő takarékosági módszer.”

Az ilyen „takarékoskodásra“ kényyszerülő családok száma az Egyesült Államokban 10 millió, vagyis az összes családok egynegyede. Ruházkodási kiadásairól a beszámoló megállapítja, hogy „a felnőttek ritkán vesznek új öltönyt, ruhát vagy kabátot. Ruhaállományuk legnagyobb részét részletre vagy használtan vásárolják. Igen sok család teljesen a jószívű társadalom áldozatkészségéből ruházódik“.

Az ENSz európai gazdasági bizottságának adatai szerint a tömegek vásárlóképségének csökkenése miatt a textil- és a ruhavásárlás 1952 első negyedében 1949-hez képest Franciaországban és Dániában 13, Belgiumban 22, Svédországban 23, Angliában 26, Hollandiában 27, Ausztriában pedig 37 százalékkal csökkent.

Ugyanakkor kevesbedett a cukor, a hús és a vaj fogyasztása is: Franciaországban például csupán 1949 és 1951 közt 24 százalékkal, Angliában tavalyelőtt egy lakos átlagos húsarú- és teavajfogyasztása a háborúelőtti időszakhoz képest 40 százalékkal, cukorfogyasztása pedig 15 százalékkal csökkent. Az Egyesült Államokban a teavaj gyártása és fogyasztása 1951-ben 41 százalékkal, az ürühús fogyasztása 56 százalékkal volt kisebb a háborúelőtti-nél.

Méginkább csökken a fogyasztás a gyarmati és a függő országokban; az imperialisták különösen féktelenül kizsákmánvolják és kirabolják ezeket. Az ENSz 1952 decemberi beszámolója megállapítja, hogy „az ázsiai és a távolkeleti országokban sokmillió ember az állandó elégtelen táplálkozás és az éhhalál veszélyes határán él“.

Igen nagy nélkülözések zúdulnak a tőkésországok dolgozóira a munkanélküliek sokmilliós hadseregének kialakulása miatt. Az Egyesült Államokban jelenleg már 13 millió a teljes és részleges munkanélküli. Egyre nő a munkanélküliség a nyugateurópai országokban is. Hivatalos adatok szerint a munkanélküliek száma tavaly Angliában 64, Svájcban 40 százalékkal nőtt. Szintén hivatalos forrásból származó adatok szerint Nyugat-Németországban az idén, februárban 2 161 000 teljes munkanélküli volt. Olaszországban a munkanélküliek száma 2 millió (nem számítva a részleges munkanélkülieket), Belgiumban minden harmadik, Dániában pedig minden negyedik munkás munkanélküli.

Minél nagyobb a tömegek nyomora, a tőkésmonopóliumok annál fokozottabban használják fel a fegyverkezési hajszát maximális profitjaik megszerzésére. Az amerikai monopóliumok például tavaly, a csökkentett hivatalos adatok szerint is, 12,4-szer több profitot harácsoltak össze, mint a háború előtt.

A drágaság hallatlan növekedése, az infláció erősödése, az adóterhek hatalmas emelkedése, a tömegek helyzetének további romlása, ugyanakkor pedig a monopolista ragadozók maroknyi csoportjának fantasztikus méretű meggazdagodása — íme ez a kép tárul eléink a tőke uralma alatt lévő országokban.

Érthető tehát, hogy a kapitalizmus igájában sínylődő sokszázmillió dolgozó mindinkább a Szovjetunió felé fordítja tekintetét, mert a szocializmus országának sikerei lelkesítik harcra a kapitalista elnyomás ellen. A Szovjetunió sikerei meggvőzően bizonyítják a szocialista gazdasági rendszer mérhetetlen fölényét a kapitalista rendszerrel szemben.

**A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
Minisztertanácsának és a Szovjetunió Kommunista Pártja
központi bizottságának határozata**

**az élelmiszerek és iparcikkek állami
kiskereskedelmi árának újabb leszállításáról**

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista Pártjának központi bizottsága *elhatározta*, hogy:

I. 1953. április 1-től a következő arányban csökkenti az élelmiszerek és iparcikkek állami kiskereskedelmi árát:

KENYÉR, LISZT ÉS MAKARÓNI

rozskenyér, búzakenyér, zsemlye, percc és más kenyér- és péksüteményfélék	10%-kal
rozsa-, búza-, kukoricaliszt és egyéb lisztfajták	10%-kal
makaróni, vékony és vastag metélttészta és más száraztésztafélék	10%-kal

DARA, RIZS, HÜVELYESEK ÉS KONCENTRÁLT ÉTELEK

köleskása, hajdinakása, rizs, borsó, egyéb kásafélék és hüvelyesek	10%-kal
koncentrált ételek	10%-kal
gyümölcspép és zselé	15%-kal

GABONA- ÉS TAKARMÁNYFÉLÉK

rozsa, búza, zab, árpa és más gabonafélék, korpa, olajpogácsa, olajpogácsa-dara, takarmánykeverék, széna és szalma	10%-kal

HUS ÉS HUSÁRUK

marhahús, birkahús, sertéshús, baromfi, kolbász, virsli, szafaládé, vagdalthús, húskonzerv, húsos főzelék-konzerv, szalonnás babkonzerv és más húsaruk	15%-kal

HAL ÉS HALKÉSZÍTMÉNYEK

hűtött, fagyasztott, sózott és füstölthalt, hering és halkonzerv átlagosan	10%-kal

ZSÍRADEK, TOJÁS ÉS FAGYLALT

vaj, ételzsír, margarin és növényi olaj	10%-kal
majonéz és egyéb mártás	10%-kal
tojás	10%-kal
fagylalt	10%-kal

BURGONYA, FŐZELÉKFÉLÉK ÉS GYÜMÖLCS

burgonya	50%-kal
cékla	50%-kal
sárgarépa	50%-kal
nyers káposzta és egyéb főzelékfélék	50%-kal
savanyított káposzta	50%-kal
alma	50%-kal
körte	50%-kal
szőlő	50%-kal
mandarin	50%-kal
narancs	50%-kal
citrom	50%-kal
gyümölcskonzerv	25%-kal
száritott főzelékfélék	25%-kal
száritott gyümölcs és dió	20%-kal

**CUKOR, ÉDESIPARI ÉS CSEMEGE-
ÁRU**

kristály- és kockacukor	10%-kal
karamell, cukorka, csokoládé, teasütemény, ostya, keksz, torta, cukrászsütemény, mézeskalács, kétszersült és más édesipari készítmények	10%-kal

gyümölcsíz, dzsem és gyümölcsköcsnya	10%-kal
leveles tea átlagosan	20%-kal
szemeskávész és kakaó	20%-kal
vitaminok	10%-kal
durvasó	30%-kal
csomagolatlan őrölt só	20%-kal
csomagolt só	10%-kal

PALINKA, LIKÖR, BOR ÉS SÖR

vodka	11%-kal
likör, gyümölcspalinka, párlat, gyümölcsbor, konyak és szovjet pezsgő	15%-kal
sör	15%-kal
bor	5%-kal

SZÖVET

karton, szatén, sifon és egyéb pamutszövet	15%-kal
hernyóselyem	15%-kal
fésűsgyapjú, finomgyapjú, egyéb gyapjú- és félgyapjú-szövet	5%-kal
lenszövet	8%-kal

KÉSZRUHA, KÖTÖTTÁRU, KALAP ÉS SAPKA

ruha, blúz, fehérnemű és egyéb pamutszövetből készült ruhanemű átlagosan	14%-kal
lenvászonból készült ruha, blúz, fehérnemű és egyéb ruhanemű átlagosan	7%-kal
hernyóselyemből készült ruha, blúz és egyéb ruhanemű	12%-kal
kötöttáru átlagosan	5%-kal
harisnya és zokni átlagosan	20%-kal
pamut-, selyem-, félgyapjú-szövetből és durvaszövésű szövetből készült kalap és sapka	10%-kal
nemez-, gyapjúkalap és sapka	15%-kal
szalmakalap	10%-kal
szőrme-készítmények és irhafélék	7%-kal
róka- és sarkiróka szőrme-készítmények	15%-kal

LÁBBELI

bőrcipő	8%-kal
gumitalpú bőrcipő	10%-kal
bőrtalpú műbőr-, textil- és kombinált cipő	12%-kal
gumitalpú műbőr-, textil- és kombinált cipő	20%-kal
hócipő és gumicsizma	10%-kal
sárcipő és egyéb gumicipő	15%-kal
nemezcsizma	5%-kal

DIVATÁRU

textil- és fémdivatáru, továbbá bőrből és műbőrből készült divatáru átlagosan	10%-kal
csipkeáru és tüllfüggöny	10%-kal
varrótű, varrógéptű és egyéb tűfélék	20%-kal
fonal és fonaláru	10%-kal
plasztik-készítmények	10%-kal
fogkefe, ruhakefe és egyéb kefeáru átlagosan	15%-kal

SZAPPAN, ILLATSZER, KOZMETIKAI CIKKEK ÉS DOHANYÁRU

mosószappan	15%-kal
mosdószappan	20%-kal
parfóm. kölnivíz, egyéb illatszerek és kozmetikai cikkek	10%-kal
finomabb cigarettafajták	10%-kal
más cigaretta- és dohányfélék	5%-kal
mahorka	10%-kal

KULTURÁLIS CIKKEK ÉS JÁTÉKÁRU

hangszer átlagosan	10%-kal
írópapír, füzet, egyéb papír- és kartonpapíráru	10%-kal
ceruza, tollhegy, tollszár, s egyéb író- és rajzszerek	15%-kal
töltőtoll és csavarírón átlagosan	20%-kal
gumi-, celluloid- és fémjáték, egyéb játék és fenyőfadisz	10%-kal

PORCELÁN-, FAYENCE- ÉS ÜVEGÁRU

porcelán- és fayence-áru átlagosan	15% -kal
üveg-lámpaáru és minőségi préselt edény	20% -kal
minőségi fúvott üveg és háztartási edény, valamint tükör	10% -kal

HÁZTARTÁSI CIKKEK

villanylámpa	25% -kal
háztartási villamoskészülék, vilámo ssági felszerelések és más vilámo ssági cikkek	15% -kal
porszívó	25% -kal
„ZISZ-Moszkva” hűtőszekrény és mosógép	20% -kal
fejse, fűrés, fűró, kovács-, lakatos-, asztalos- és más szerszámok	20% -kal
villa, kasza, sarló és egyéb kisebb mezőgazdasági szerszám	20% -kal
szekér, kocsikerék és kocsiszerszám	10% -kal
öntöttvaskályha	10% -kal
primérontvénvből készült alumíniumedény, zománcozott vasedény, horganyzott vasedény, zománcozott öntöttvasedény, sárgaréz edény, rozsdamentes acél- és alpakkaedény	10% -kal
ónozott vasedény	30% -kal
késáru	10% -kal
könnyűvasáru, húsdaráló, petróleumfűző, lámpa, lámpás és egyéb háztartási fémáru	10% -kal
varrógép	10% -kal
bútor	5% -kal
gyári szőnyeg és szőnyeggyártmányok	5% -kal
toll- és helykészítmények	10% -kal
viaszosvászon, könyvkötővászon és kalikó	10% -kal
vatta és vatelin	8% -kal
ruhafesték háztartási szövetfestéshez	20% -kal

ÉPÍTŐANYAGOK

pala- és könnyű tetőfedőanyag	20% -kal
ablaküveg	10% -kal
idomvas és tetőbádog	10% -kal
építkezési szög	25% -kal
patkószög, cipész- és egyéb szög, csapszög, szegecs, facsavar, kerámiai lemez, fémháló, drótáru és fémcső	20% -kal
cement	25% -kal
lakk, festék és háztartási vegyszer	10% -kal
egészségügyi-technikai felszerelések	10% -kal
linóleum	15% -kal
tapéta	20% -kal

GYÓGYSZER, EGÉSZSÉGÜGYI ÉS HIGIÉNIAI KÉSZÍTMÉNYEK

egészségügyi és higiéniai gumikészítmények	20% -kal
gyógyszer és egyéb egészségügyi, valamint higiéniai készítmények átlagosan	15% -kal

GYUFA, PETRÓLEUM ÉS BENZIN

gyufa	17% -kal
petróleum	25% -kal
benzin és kenőolaj	25% -kal

KERÉKPÁR, ÓRA ÉS EGYÉB IPAR- CIKKEK

kerékpár és kerékpáralkatrész	10% -kal
személyautó- és motorkerékpár-gumiköpeny és tömlő	10% -kal
kerékpár-gumiköpeny és tömlő, sportabda	20% -kal
korcsolya	10% -kal
sítalp	15% -kal
vadászfejtver, szerelék és lőszer	15% -kal
vadász- és horgászfelszerelés	10% -kal
karóra	5% -kal
zsebóra, fali és egyéb órák	10% -kal

2. Az éttermekben étkezőkben és más közlélmzési vállala'okban szintén megfelelően csökkenteni kell az árakat.

A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban“ című művének megvilágításában

Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította

KISS TIBOR és SÖMJÉN ENDRE

III.*

Az egységes világpiac szétesésének és a kapitalista világrendszer válsága elmélyülésének kérdése

Melyek a kapitalizmus általános válságának szakaszai?

Mint Sztálin elvtárs megállapítja, „a kapitalista világrendszer általános válsága az első világháború időszakában kezdődött, különösen annak következtében, hogy a Szovjetunió kivált a kapitalista világrendszerből. Ez volt az általános válság első szakasza. A második világháború időszakában kibontakozott az általános válság második szakasza, különösen azután, hogy az európai és ázsiai népi demokratikus országok kiváltak a kapitalista rendszerből”. Az általános válság sztálini periodizálása azt domborítja ki, hogy a második világháború idején, s különösen a háború következményeinek eredményeképpen a tőkés világrendszer általános válsága új, elmélyültebb szakaszba lépett, s ezt a fő fejlődési szakaszt nem tekinthetjük egyenlő jelentőségűnek a korábbi periodizálás egy-egy időszakával. De a kapitalizmus általános válságának első fő szakaszát továbbra is helyes három alárendelt időszakra osztanunk. Ezeknek az időszakoknak az elhatárolása egyébként szintén Sztálin elvtárstól származik.

A tőkés világrendszer általános válságának az első világháborútól a második terjedő szakasza tehát a következő időszakokra tagozódik:

Az első időszak 1923-ig tart. Ezt az időszakot a háborúk és a forradalmak első menete, a forradalmi hullám jellemzi.

A második időszak 1923-tól 1928-ig tart, s a kapitalizmus részleges és viszonylagos stabilizációjának éveit foglalja magában.

A harmadik időszak 1928-tól a második világháború kitöréséig terjed. Fő jellemzői a kapitalizmus részleges és viszonylagos stabilizációjának összeomlása, s a tőkésrendszer valamennyi elmentmondásának súlyos képeződése.

Melyek az általános válság második szakaszának legfőbb jellemzői?

Az általános válság második szakaszának fő és meghatározó jellemvonása: a két rendszer erőviszonyainak jelentős eltolódása a kapitalizmus kárára. Ez elsősorban a második világháborúból győztesen kikerült Szovjetunió erejének és nemzetközi tekintélyének növekedése folytán következett be. Másodsorban azért, mert a kapita-

* A vita I. és II. kérdéscsoportját folyóiratunk előző számában közöltük. (Hetedik évfolyam, 2. szám. 1953 február. 136—152. lap.) A kérdéscsoportok ott jelzett sorrendjétől eltérően az ártermelés és az érték-törvény kérdésével kapcsolatos vitát lapunk következő számában ismertetjük.

lista rendszerből kivált Kína és a többi népi demokratikus ország, s a Szovjetunióval együtt megalakította a kapitalizmus ellentétékkel terhes, szét-
húzó táborával szembenálló egységes és hatalmas szocialista tábort. Harmadszor azért, mert az egységes világpiac szétesésével kapcsolatban „A fő kapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára... a világ felvevőpiacának feltételei rosszabbodni fognak, az üzemek kapacitásának kihasználása pedig ezekben az országokban csökkenni fog”. Végül negyedszer azért, mert a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlenségei rendkívül kiéleződtek, végsőkig kiélestedt a kapitalizmus gyarmati rendszerének válsága, s emiatt a kapitalista világ igen erősen meggyöngült.

Minek az eredménye az egységes, mindent átfogó világpiac szétesése két, egymással szembenálló világpiacra?

Az imperializmus korszakában a tőkésországok a nemzetközi kapcsolatok területén rendre letértek a szabadkereskedelmi elvekről, s különösen az 1929—33-as világgazdasági válság ideje óta többé-kevésbé zárt kereskedelmi blokkokat alakítottak ki.

A blokkok kialakulása a kapitalista világpiacon a tőkés világrendszer belső ellentmondásainak élességét fejezte ki, de a világpiac mégis tőkés világpiac maradt. Ez a folyamat tehát egészen más, mint az egységes világpiacnak a második világháború után bekövetkezett szétesése.

Az egységes, mindent átfogó világpiac, mint Sztálin elvtárs kifejti új művében, a két ellentétes tábor kialakulásának gazdasági eredményeképp esett szét, vagyis azért, mert Kína és az európai népi demokratikus országok kiszakadtak az imperializmus láncából, s a Szovjetunióval összefogva és a Szovjetunió vezetésével egységes és hatalmas szocialista tábort teremtettek.

A kapitalizmus általános válságának első szakaszában a világ két rendszerre szakadt; miért maradt a világpiac ebben a szakaszban mégis egységes?

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, a Szovjetunió megszületése után a világ két rendszerre szakadt, de ez mégsem járt az egységes kapitalista világpiac szétesésével, mert egyetlen ország — még ha olyan hatalmas is, mint a Szovjetunió — nem alakíthat külön szocialista világpiacot, hiszen önmagával nem kereskedhetik. De a kapitalista világrendszer általános válságának második szakaszában, mivel az európai és ázsiai népi demokráciák is kiszakadtak a kapitalizmus világrendszeréből, s csatlakoztak a szocializmus rendszeréhez, amint tehát létrejött a kapitalizmussal szembenálló szocialista tábor, a szocialista világpiacnak is ki kellett alakulnia. A kapitalista országok megkülönböztető külkereskedelmi politikája, a szocialista tábor gazdasági blokáására irányuló kísérletei, csak megővösítették a szocialista világpiac kifejlődését. Nyilvánvalóan helvtelen tehát egyeseknek az a véleménye, hogy az egységes világpiac csak azért esett szét, mert a két rendszer, az egymás mellett meglévő kapitalista és szocialista rendszer ellentétei rendkívül kiéleződtek, s emiatt normális kereskedelmi kapcsolataik megszűntek.

A normális nemzetközi kereskedelem helyreállítása megszüntetné-e a két egymással szembenálló világpiacot?

A két világpiac a két ellentétes tábor kialakulásának következménye, s így nem is szűnhetik meg, amíg a két tábor megvan. A kapitalista és a szocialista világpiac minden körülmények közt különböző törvények szerint fejlődik, mert egész más az imperialista országoknak egymáshoz és gyarmataikhoz való viszonya, mint a szocialista tábor országai között kialakult viszony, s mert a két tábor tagjainak egymással való kereskedel-

mét merőben más törvények és célok irányítják. Ezen a tényen mit sem változtat a két piac közt az árucseré bővülése: a kapitalista világpiacon folyó kereskedelem mindig a maximális profit biztosításának, valamint a konkurrencia és anarchia törvényének követelményeihez fog igazodni, a szocialista világpiacon pedig a kereskedelem a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvényének követelményei szerint, a gazdasági együttműködés, a kölcsönös segítség jegyében, a szocialista táborhoz tartozó országok gazdaságának közös föllendítése végett folyik.

Ha a két, párhuzamos világpiac csak a kapitalizmus világrendszerének megszüntetésével olvadhat egybe, mit értünk az egységes nemzetközi piac helyreállításán?

Malenkov elvtárs szerint a tartós béke biztosításának egyik követelménye, következésképp a békemozgalomnak is egyik feladata az egységes nemzetközi piac helyreállítása. Hogy értsük ezt?

Semmi esetre sem úgy, hogy az egységes nemzetközi piac helyreállítása megszünteti, egybeolvasztja a demokratikus és a kapitalista világpiacot. Az egységes nemzetközi piac helyreállítása azt jelenti, hogy a két tábor országai közt normális kereskedelmi kapcsolatok alakulnak ki. Az egységes nemzetközi piac, vagyis a normális, megkülönböztetések nélküli nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok helyreállítása megkönnyítené a béke fenntartását, az érte való harc tehát a békéért való harc alkotórésze.

Mit jelent az a sztálini megállapítás, amely szerint a népi demokratikus országoknak nemcsak hogy nem lesz szükségük áruimportra a kapitalista országokból, hanem maguk érzik majd szükségét árufölöslegeik külföldön való elhelyezésének?

Semmikép sem szabad arra gondolnunk, hogy a szocialista tábor orszá-

gait valami olyasféle kényszerítő szükség sarkalhatja termékeik külföldön való értékesítésére, mint amely miatt a tőkésországoknak okvetlenül exportálniuk kell áruikat.

A tőkésországok nem lehetnek meg export nélkül, mert saját országukban mindinkább nő a szakadék a tőkésüzemek termelőképessége és a dolgozó tömegek vásárlóképes kereslete közt. A tőkéseket a profithajszá exportra kényszeríti, mert az áruexport a tőkés világpiacra jellemző nem egyenlő értékű csere körülményei közt hatalmas profitot biztosít a fejlett tőkésországok kapitalistáinak az elmaradt gyarmati és függő országok kárára, s mert az áruexport révén gátolhatják az elmaradt országok versenyképes iparának kifejlődését.

Mondanunk sem kell, hogy az ilvesfajta kényszerítő szükségességről a szocializmus országa vagy a szocializmusépítő népi demokratikus országok esetében nem lehet szó, hiszen ezekben az országokban a vásárlóképes kereslet nem marad el a termelés mögött, itt a gazdaságot nem profitérdek irányítja, s a szocialista tábor országai nem folytatnak, és társadalmi szerkezetük lényegénél fogva nem is folytathatnak más országok kizsákmányolására irányuló gazdasáspolitikát.

Az a sztálini szembeállítás, hogy a népi demokratikus országoknak „nem lesz szükségük áruimportra a kapitalista országokból”, sőt „maguk érzik majd szükségét, hogy külföldön helyezék el termelésük árufölöslegeit”, semmiképp sem jelenti, hogy ezek az országok elzárkoznak majd a tőkésországokból való áruimporttól.

Sztálin elvtárs megállapításának első része annyit jelent, hogy a népi demokratikus országok, amelyek általában iparilag elmaradt országok voltak, s ezért igen sokféle iparcikket okvetlenül importálniuk kellett, iparuk gyorsütemű fejlődésének eredményeképpen nagyon sokféle, korábban importált iparcikket már ma is önmaguk

állítanak elő, s mivel együttműködésük is tervszerűen bővül, mind kevésbé szorulnak rá, hogy az otthon nem gyártott iparcikkeket tőkésországokból importálják. De Sztálin elvtárs gondolatának ebből az első részéből nem következik, hogy a népi demokráciák a jövőben el akarnának zárkózni a tőkésországokból jövő import elől; ellenkezőleg: az egységes nemzetközi piac helyreállításának követelése a szocialista tábornak épp azt a szándékát fejezi ki, hogy a békés együttélés jegyében, a kölcsönös előnyök alapján fokozni kívánja árucseréjét a tőkésországokkal. A szocialista tábor országainak piaca azonban soha többé nem lesz az imperialisták szabad vadászterülete; ezt a piacot nem foszthatják ki a nem egyenlő értékű csere útján.

Mit kell értenünk azon a fölősen, amelynek exportálását Sztálin elvtárs megállapítása szerint a népi demokratikus országok majd hamarosan szükségnek érzik?

Világos, hogy ebben az esetben meg lehetős tágan kell az „árufölösleg” szót értelmeznünk. Az „árufölösleg” kifejezést nem szabad leszűkítenünk olyan termékekre, amelyek a tervezés esetleges hibái vagy az egyenlőtlen tervteljesítés folytán válnak átmenetileg fölősegekké; nem: ehelyütt minden olyan termék árufölöslegnek értendő, amelynek termelését a terv külföldön való értékesítésre irányozza elő.

Az ipar és általában az egész termelés fejlődése elválaszthatatlan a munkamegosztás fejlődésétől. A munkamegosztás fejlődése a specializáció fokozódásával jár, a specializáció kedvező oldalai pedig sokszor csak nagy üzemekben összpontosított sorozatgyártás esetén használhatók ki kellőképpen, de a nagyszorozatgyártás meghonosítása bizonyos termékfajtákból könnyen olyan mennyiséget eredményezhet, amely meghaladja az ország szükségleteit.

Semmié sem szabad azonban olyasmit állítani, hogy az ipar valamely adott színvonal elérése esetén csak akkor fejlődhetik tovább, ha exportra is termel. Egyes cikkek nagyszorozatban való gyártásához legfőljebb kívánatos, kedvező a kivitel, de nem kényszerítő szükségesség a szocialista gazdaság számára. Mindenképp előnyös azonban a szocializmus útján járó ország gazdasága számára, hogy azokat a cikkeket, amelyeket kedvező feltételek mellett termel, a társadalom szükségleteinek maximális kielégítése végett más árukkal kicserélje. Ezért érzik szükségét, hogy „külföldön helyezze el árufölöslegeit”.

Helytelen volna, ha a „külföld” kifejezés értelmét akár a szocialista tábor országaira, akár az imperialista országokra, akár a gyarmati és más elmaradt országokra korlátoznók. A sztálini „külföld” kifejezésen mindhárom exportterület értendő. Csak a mindenkor konkrét körülmények dönthetik el, hogy az egyik vagy másik áruból exportálandó fölőseleg hová irányuljon.

A népi demokratikus országok áruexportjának várható növekedése a tőkés világpiac további szűkülésével jár-e?

Semmi esetre sem állítható általában, hogy ha mi valamelyik tőkésországba exportálunk, akkor ezzel szűkítjük a tőkés világpiacot, hiszen az export ellenében importálunk is.

Ha azonban ipari termékeket exportálunk valamelyik elmaradt országba, igenis szűkítjük az elmaradt országba exportáló fejlett kapitalista országok fellevepiacát, bár a tőkés világpiac egészét ezzel sem szűkítjük hiszen ehhez az elmaradt országok piacai is hozzátartoznak. Ha a szocialista tábor országai olyan árukat vásárolnak egymástól, amelyeket korábban a tőkés világpiacon voltak kénytelenek beszerezni, ezzel is nyilvánvalóan szű-

kül a tőkés világpiac. Továbbá azért is szűkül a kapitalista világpiac, hogy a szocialista tábor országai a gyors-ütemű szocialista iparosítás eredményeképp egyre kevésbé szorulnak rá a tőkésországokból való áruimportra.

A gyarmatokkal és a függő országokkal, valamint a kisebb, iparilag kevésbé fejlett tőkésországokkal lebonyolított kereskedelmünk, továbbá a szocialista tábor valamelyik országába irányuló olyan exportunk, amely főlegessé teszi, hogy ez az ország a tőkés világpiacról szerezze be a neki szállított áru fajtát, mindenestre szűkíti tehát a fő tőkésországok elhelyezőpiacát. Ebből „az következik, hogy a fő kapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára nem bővülni, hanem szűkülni fog a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, s hogy a világ felvevőpiacának feltételei ez országok számára rosszabbodni fognak”.

Miért vált az új helyzetben érvénytelenné a kapitalista piacok viszonylagos stabilitásáról szóló sztálini tétel?

Sztálin elvtárs 1927-ben, a XV. pártkongresszuson megállapította, hogy a tőkésvilágban növekszenek a termelési lehetőségek, növekszik a kínálat, de „ugyanakkor a világpiac, ennek a piacnak a határai és az egyes imperialista csoportok befolyási övezetei többé-kevésbé stabil állapotban maradnak”. „A termelési lehetőségek növekedése és a piacok viszonylagos stabilitása közt lévő ellentmondás az alapja annak — vonta le akkor a következtetést Sztálin elvtárs —, hogy a piacprobléma a kapitalizmus legfőbb problémája.”

A tőkés világpiacnak ez a viszonylagos stabilitása azt jelentette, hogy először: a piacok terjedelme nem igen változott; másodsor pedig: az egész

világpiacon belül a piacok megoszlása az egyes kapitalista hatalmak közt többé-kevésbé ugyancsak változatlan maradt. Ez volt a piacok helyzete az első és a második világháború közt eltelt időszakban.

A második világháború után azonban a háború gazdasági következményeinek eredményeképpen szétesett az egyseges világpiac, s két egymással szembenálló, párhuzamos világpiac alakult ki. A kapitalista világpiaccal szembenálló szocialista világpiac kialakulását és megszilárdulását a fő imperialista hatalmak — akaratuk ellenére — maguk is elősegítették. A szocialista világpiac tagjai, a Szovjetunió, Kína és az európai népi demokratikus országok gazdaságilag tömörültek, megteremtették a gazdasági együttműködést és a kölcsönös segélynyújtást, amelynek eredményeképp ezekben az országokban az ipar igen gyors ütemben fejlődik. Következésképp ezeknek az országoknak nemcsak hogy nem lesz szükségük áruimportra a kapitalista országokból, hanem maguk érzik majd szükségét, hogy külföldön helyezték el termelésük árufölöslegeit. A piacok határai tehát a kapitalisták számára igen jelentősen összehűkültek, s mint Sztálin elvtárs megállapítja: a világ felvevőpiacának feltételei a fő tőkésországok szempontjából méginkább rosszabbodni fognak.

Ugyanakkor a tőkésvilág piacainak megoszlása is erősen megváltozott. Az Egyesült Államok, a legfőbb imperialista ragadozó, egyre-másra szorítja ki gyöngébb partnereit korábbi piacaikról, s az összezsugorodott tőkés világpiacon a maximális profit biztosítására törekvő többi imperialista állam közt is elkecseregett konkurenciaharc dúl, amelyet még bonyolultabbá tesz a kapitalizmus gyarmati rendszerének végéig kiéleződött válsága.

Világos tehát, hogy ilyen körülmények közt többé nem beszélhetünk a kapitalista piacok viszonylagos stabilitásáról.

A két világpiac ellentétes irányú fejlődése

Sztálin elvtársnak *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című műve igen nagy értékkel gazdagítja a marxista-leninista tudomány kincsestárát. Ez a mű mélyrehatóan és sokoldalúan feldolgozza a kommunizmus felső szakaszára való áttérés létfontosságú problémáit; minden oldalról megvizsgálja a szocialista gazdaság újratermelésének törvényeit, meghatározza a szovjet gazdasági rendszer fejlődésének tudományos alapjait, s megmutatja a kommunizmus felé vezető utat.

Sztálin elvtárs zseniális fölfedezései világosan és részletesen válaszolnak a szocialista társadalom következő fejlődési korszakának legfontosabb kérdéseire; föltárják a fejlődés törvényszerűségeit és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szükséges feltételeit. A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útjaira és feltételeire vonatkozó sztálini tanítások fontos gyakorlati jelentőségűek: harci programot adnak a szovjet népnek a kommunizmus fölépítéséhez.

A marxista-leninista politikai gazdaságtan szempontjából a legnagyobb jelentőségű fölfedezés a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének föltárása. A gazdasági alaptörvény, mutat rá Sztálin elvtárs, az adott termelőmód fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem is akármilyen folyamatait, hanem ennek a fejlődésnek

valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, vagyis az adott termelőmód lényegét határozza meg.

Sztálin elvtárs megállapítja, hogy a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei „a maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján“. (*A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 40. lap. Szikra. 1952.)

Ez a törvény leleplezi és megvilágítja a kapitalizmus kiáltó ellentmondásait, az imperialista országok dolgozóinak szörnyűségesen növekvő kizsákmányolását, az osztályellentétek mélyülését, a függő országok népeinek kifosztását és kirablását, továbbá az imperialisták közt dúló ellentétek növekedését, s az Egyesült Államokban és a többi imperialista országban uralkodó monopóliumok imperialista agressziójának és rablópolitikájának okait. E törvény hatására mélyül a tőkésrendszer általános válsága, hallatlanul kiéleződnek és elkerülhetetlenül kirobbannak az egész burzsoá világ összes ellentmondásai.

A szocialista rendszer merőben más gazdasági alaptörvény szerint fejlődik. Sztálin elvtárs kimutatta, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei: „az egész társadalom

állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján". (I. m. 41. lap.) Ez a törvény kifejezi a virágzó és a szakadatlan fölemelkedés útján haladó szocialista rendszer fölényét a rothadó tőkegazdasággal szemben, amely megoldhatatlan ellentmondásokkal küszködik, s minden haladásra képtelen.

A szocializmus és kapitalizmus szöges ellentéte abban rejlik — tanítja Sztálin elvtárs —, hogy „a kapitalista termelés célja a profitszerzés. Ami a fogyasztást illeti, arra a kapitalizmusnak csak annyiban van szüksége, amennyiben biztosítja a profitszerzés feladatát. Ezen túl a fogyasztás kérdésének a kapitalizmus számára nincs értelme. Az ember a maga szükségleteivel eltűnik látóköréből...

A szocialista termelés célja nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése". (I. m. 76—77. lap.)

A kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének gyökeres ellentéte abban fejeződik ki, hogy a tőkés társadalomban a kíméletlen kizsákmányolással megszerzendő maximális profit biztosításának könyörtelen törvénye uralkodik az emberen. A szocialista társadalomban ellenben az egész társadalmi termelés az ember állandóan növekvő szükségleteinek kielégítését szolgálja. Ez is bizonyítja a szocializmus elvitathatatlan fölényét a kapitalizmussal szemben.

A kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvényéről szóló

sztálini tanítás megmagyarázza a két világpiac fejlődése törvényszerűségeinek elvi különbségeit is.

Az egységes világpiac szétesésének folyamatát a tőkés világrendszer általános válsága okozta. Mint Sztálin elvtárs tanítja, a kapitalizmus általános válsága, amely az első világháború idején kezdődött, a tőkés világrendszer minden vonatkozású válsága, s nemcsak a gazdaságra, hanem a politikára is kiterjed. A kapitalizmus általános válságának alapja: a tőkés világ gazdasági rendszer mindinkább fokozódó bomlása és a kapitalizmusból kiszakadt országok növekvő gazdasági ereje.

A kapitalizmus általános válságának az első világháború idején megkezdődött első szakaszát legfőképpen az jellemzi, hogy a Szovjetunió kivált a kapitalizmus rendszeréből. Ez halálosan megsebezte a tőkésrendszert. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme kiragadta a Szovjetuniót az imperializmus rendszeréből, a szovjetország saját törvényei szerint kezdett fejlődni, s ezzel megszűnt az az időszak, amikor a tőkés piac törvényei az egész világon érvényesültek. Az ellenséges tőkés környezettől körülvelt szovjet szocialista gazdasági rendszer a kapitalizmus törvényeitől elvileg különböző saját új törvényei szerint fejlődött. A tőkés világpiacon megjelenő Szovjetunió megőrizte és megerősítette gazdasági önállóságát: állami monopóliummá tette a külkereskedelmet, s így szilárdan megvédte a szocialista gazdaságot mind az imperialista országok gazdasági intervenciójától, mind a kapitalizmus bomlasztó törvényeinek romboló hatásától. A tőkés monopóliumok kirekesztése a szovjet piacról nagyon összeszűkítette a

tőkés világpiacot, s ugyancsak hozzájárult a tőkés világgazdasági rendszer válságának elmélyüléséhez.

Méginkább megváltozott a helyzet a kapitalizmus általános válságának második szakaszában, amikor a második világháború kitört, s főképp amikor az európai és ázsiai népi demokratikus országok kiszakadtak a kapitalizmus rendszeréből. Kína és az európai népi demokratikus országok a Szovjetunió vezetésével megalakították a béke és a demokrácia hatalmas egységes táborát, amely szembenáll a kapitalizmus táborával. A háború következtében az egész tőkésvilág meggyöngült, a tőkésországok erőviszonyai megváltoztak, gazdaságuk szétszűllött, ellentmondásaik kiéleződtek. A népi demokratikus országok kiszakadása az imperializmus rendszeréből méginkább összeszűkítette a tőke működési területét.

Sztálin elvtárs tanítja: „A két ellentétes tábor létezésének gazdasági eredménye az volt, hogy szétesett az egységes, mindent átfogó világpiac, aminek következtében most két egymással szintén szembenálló, párhuzamos világpiac van.“ (I. m. 32. lap.)

A két világpiac ellentétes irányban fejlődik; a fejlődés ellentétes irányát az szabja meg, hogy a demokratikus világpiac országainak gazdasági fejlődése és ez országok kapcsolatainak jellege merőben különbözik a tőkés világpiac országainak gazdasági helyzetétől és egymásközi kapcsolatától. A demokratikus világpiac úgy alakult ki és erősödött meg, hogy a béke és a demokrácia országai gazdaságilag tömörültek, s megszervezték gazdasági együttműködésüket és a kölcsönös segélynyújtást.

Az új világpiac megkülönböztető sajátossága, hogy az egész külkereskedelmet a dolgozók államának szervezetei bonyolítják le. A Szovjetunió egész népgazdaságában osztatlanul uralkodik a szocialista rendszer; itt a külkereskedelem a szocialista állam monopóliuma. A szocializmus alapjait építő európai népi demokratikus országok kizárták a magántőkét a külkereskedelmi forgalomból, s az egész külkereskedelmet a népi demokratikus állam szervezetei útján bonyolítják le. A Kínai Népköztársaság külkereskedelmében az állami szektor uralkodó helyzetbe került, a belkereskedelemben pedig a magántőke az új népi hatalom ellenőrzésével vesz részt.

Ennek eredményeként az új világpiac utat nyit a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesülésének, s megszünteti a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését. A demokratikus világpiacon a demokratikus országok nem a tőkés monopóliumok maximális gazdagodása végett kereskednek, hanem a dolgozók állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása céljából.

A demokratikus országok tervszerű és válságmentes gazdasági fejlődése biztosítja az új világpiac áruforgalmának tervszerű és válságmentes fejlődését. A demokratikus tábor országai kölcsönös áruszállítási egyezmények alapján kereskednek egymással. Ezek az egyezmények biztosítják, hogy minden résztvevő megkaphassa a gazdasága fejlesztéséhez szükséges árukat, s értékesíthesse termékeit. Így állandó és szilárd gazdasági kapcsolatok alakulnak ki, mert az új világpiac mentes a konjunkturális ingadozásoktól, s az ingadozások fejlődésgátló hatá-

sától. Amikor a népi demokratikus országokban megerősödött a tervszerűség elve, s ezek az országok áttértek a többéves népgazdasági tervek kidolgozására, a demokratikus országok együttműködésében új szakasz kezdődött. Lehetővé vált, hogy a demokratikus világpiacon a hosszúlejárátú egyezmények alapján helyezték a kereskedelmet. E hosszúlejárátú egyezmények tartósan biztosítják, hogy az egyes országok árucseréjében megkapjanak mindent, amire gazdaságuk fejlődéséhez szükségük van, s értékesíthessék áruikat a baráti országokban. Az új világpiacon kialakult állandó és szilárd gazdasági kapcsolatok minden demokratikus ország előtt megnyitják a további fejlődés ragyogó perspektíváját.

A demokratikus világpiac áruforgalmának tervszerű fejlődése biztosítja, hogy a demokratikus országok szabadon és elvtársi módon összehangolhassák gazdasági terveiket. A hosszúlejárátú gazdasági egyezmények minden országnak biztosítják a fejlődéséhez szükséges gépeket, berendezéseket és nyersanyagokat. E hosszúlejárátú szerződések alapján minden ország pontosan meghatározhatja, mit kell behoznia a baráti országokból, hogy teljesíthesse távlati terveit, s minden ország beiktathatja saját terveibe a baráti államok iránt vállalt kötelezettségeinek teljesítését. A kölcsönös áruforgalom tervezése tehát lehetővé teszi a demokratikus országok gazdasági fejlődésének tervszerű összehangolását is.

A demokratikus világpiac fejlődését mutatja, hogy ez a piac szakadatlanul bővül, s nem ismer értékesítési nehézségeket. Az új világpiac fölvevőképessége a demokratikus ál-

lamok béketermelésének szakadatlan emelkedése folytán évről évre növekszik. A béke táborában, ahol megszűnt a kapitalizmus fő ellentmondása (a termelés társadalmi jellegének és az elsajátítás magántőkés formájának ellentmondása), a piac fölvevőképességének növekedése nem marad el a termelés bővülése mögött. Abban a társadalomban, amelyben a társadalmi termelés célja az ember a maga szükségleteivel, vagyis ahol az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése a cél, ott nincsenek és nem is lehetnek a piac fölvevőképességének olyan korlátai, amilyenekbe a kapitalizmus növekvő termelési lehetőségei minduntalan beleütköznek. Ellenkezőleg: a demokratikus országokban a szükségletek növekedése meggyorsítja a termelés növekedését, s a piac szakadatlanul növekvő fölvevőképessége határtalan teret nyit a társadalmi termelés fejlődésének. Ezekben az országokban a szakadatlanul növekvő belső piac biztosítja a termelés szüntelen fejlődését, ezért nincs talaja a külső gazdasági terjeszkedésnek, a külső piacokért folyó harcnak, az egymás kölcsönös megsemmisítésére törekvő konkurenciának.

A demokratikus világpiac állandó és szakadatlan bővülése a demokratikus tábor valamennyi országa békegazdaságának tervszerű föllendüléséből származik. A Szovjetunió rendkívül sikeresen fejleszti a társadalom termelőerőit, s állhatatosan halad gazdaságának új, még nagyobb föllendülése, a kommunizmus anyagi-technikai alapjának megteremtése útján. A Kínai Népköztársaság nagy sikereket ért el a gazdasági építésben és nemzetgazdasága fejlesztésében. A szocializmus alap-

jait építő európai népi demokratikus országok gazdasága fölvirágozott. A béketábor valamennyi országának tervszerű és válságmentes gazdasági fejlődése az új világpiac állandó bővülésének és válságmentes fejlődésének szilárd alapja. A demokratikus országok erőforrásainak szüntelen növekedése biztosítja külkereskedelmük folytonos fejlődését. Jellemző, hogy a béketábor országai közt 1945-től 1952-ig több mint háromszorosra nőtt az áruforgalom.

Jóllehet a béke és a demokrácia táborához tartozó országoknak a tőkésországokkal folytatott kereskedelme megcsappant, a demokratikus országok külkereskedelme megkét-szereződött. A demokratikus tábor országainak szoros gazdasági együttműködése miatt külkereskedelmükben az egymással folytatott kereskedelem válik uralkodóvá. Jelenleg valamennyi demokratikus ország külkereskedelmi forgalmának döntő része a demokratikus világpiacon bonyolódik le. A Szovjetunió külkereskedelmi forgalmában a népi demokratikus országok részesedése 80 százalék. Az egyes népi demokratikus országok 1951. évi külkereskedelmében a demokratikus tábor országaival folytatott kereskedelem százalékos aránya a következő volt: Kínai Népköztársaság — 53, Lengyelország — 58, Csehszlovákia — 60, Magyarország — 67, Románia — 79, Bulgária — 92, Albánia — 100.

A demokratikus világpiacon kialakult nemzetközi kapcsolatok elvileg új, a történelemben eddig ismeretlen, a népek barátságának lenini-sztálini elvén alapuló kapcsolatok. A béke és a demokrácia táborához tartozó országok együttműködésének alapja a proletárnemzetköziség elve; valamennyinek közös érdeke a béke

védelme, a kizsákmányolás és elnyomás minden formájának megsemmisítése s a dolgozók szükségleteinek maximális kielégítése a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növelése útján. A béke és a demokrácia táborához tartozó országok gazdasági együttműködése merőben más alapon történik, mint a kapitalizmusban. A kapitalizmusban a világkereskedelem forgalmába erőszakkal kapcsolnak be elmaradt országokat, a demokratikus világpiacon ellenben az imperialista erőszak rendszeréből kiszakadt országok szabad összefogása érvényesül. A tőkés világpiacon az országok kapcsolatai gazdasági erőviszonyaik alapján alakulnak ki: az erős elnyomja és kizsákmányolja a gyöngét, s megfosztja politikai és gazdasági önállóságától. Az új világpiacon ellenben az országok közt kifejlődött kapcsolatok az egyenjogúság elvén alapulnak, s minden nemzet szuverenitását erősítik. Itt őszinte jóbarátok segítik egymást a gazdasági fejlődésben, s gyámolítják az elmaradott országokat, hogy azok is fölemelkedhessenek az élenjáró szocialista államok színvonalára. Sztálin elvtárs rámutat: „Ennek az együttműködésnek a tapasztalata mutatja, hogy egyetlen kapitalista ország sem tudna a népi demokratikus országoknak olyan igazi és magas műszaki színvonalú segítséget nyújtani, aminőt a Szovjetunió nyújt nekik. Nemcsak arról van szó, hogy ez a segítség a lehető legolcsóbb és műszakilag elsőrendű. Elsősorban arról van szó, hogy ennek az együttműködésnek alapja a kölcsönös segítségnek és a közös gazdasági fellendülés elérésének őszinte vágya.“ (I. m. 32. lap.)

A béke és a demokrácia hatalmas táborának léte gyökeresen megváltoztatja a népi demokratikus országokban a szocializmus építésének feltételeit. A Szovjetunió ellenséges kapitalista környezettől körülfogva vívta ki a tőkésországoktól való gazdasági és technikai függetlenségét, s csak saját erőforrásaira támaszkodhatott. A szocialista államnak magának kellett gondoskodnia a népgazdaság számára szükséges mindenfajta gép és felszerelés termeléséről, hogy biztosíthassa önálló gazdasági fejlődését és határainak védelmét az imperialista agresszióval szemben. A népi demokratikus országok már sokkal könnyebben boldogulhatnak. A Szovjetunió és a többi népi demokratikus állam baráti segítsége révén hozzájutnak az új világpiacra az önálló gazdasági fejlődést biztosító gépekhez, felszerelésekhez, nyersanyagokhoz és más anyagokhoz. A demokratikus világpiac erőforrásai biztosítják, hogy a népi demokratikus országok teljesen kielégítsék gazdasági fejlődésük összes szükségleteit. A népi demokratikus országoknak a tőkésvilágtól való technikai-gazdasági függetlenségét a béke és a demokrácia Szovjetunió-vezette hatalmas tábora szilárdan biztosítja. Ennek bizonyítéka, hogy az imperialista államok blokádját nem borította föl a népi demokratikus országok gazdaságát, nem hiúsította meg semmiféle terv teljesítését, ellenkezőleg: az amerikai, angol és francia imperialisták akaratára ellenére a demokratikus világpiac megerősödése irányában hatott.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta: „Bátran mondhatjuk, hogy az ipar fejlődésének ilyen ütemével hamarosan sor kerül arra, hogy ezeknek

az országoknak nemcsak hogy nem lesz szükségük áruimportra a kapitalista országokból, hanem maguk érzik majd szükségét, hogy külföldön helyezték el termelésük árufeleslegét.“ (I. m. 32—33. lap.)

Az új világpiac fölényét ragyogóan fejezi ki a demokratikus országok kölcsönös kereskedelmében érvényes árrendszer. Ha a demokrácia táborának országai az árak megállapításakor az úgynevezett világpiaci árakhoz igazodnak is, az árak spontán mozgásával és a tőkés monopóliumok árfölhajtó politikájával összefüggő tényezőket kiküszöbölik. Az új világpiacra az árak nem az egyenlőtlen csere, a kizsákmányolás és a gyengébb fél kirablásának eszközei, mint a tőkés piacon. A demokratikus országok közt folyó kereskedelemben az igazságos árakat az egyenjogú országok szabad megegyezéssel alakítják ki, a kölcsönös érdekek alapján. Ellentétben a tőkés piaccal, ahol spekulációs árzűzvar uralkodik, az új világpiacra szilárdan az árak. A demokratikus államok kölcsönös megegyezéssel legalább egy évre megállapítják az árakat, s az áruk többségének ára évek hosszú során át változatlan. Végül, ugyancsak ellentétben a tőkés piaccal, ahol a nemzetközi kereskedelemben egyik-másik árunak a partnerek erőviszonyai szerint sok ára van, a demokratikus világpiacra a Szovjetunió az új viszonyok példaképeként egységes áron szállítja az egyes árukat valamennyi baráti országnak. Az egységes ártól való eltérések csak a szállítási költségek különbségeiből következhetnek.

A tőkés világpiac a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye — a maximális profitért folyó hajszátörvénye szerint fejlődik. A tőkés-

monopóliumok korlátlan uralomra törekszenek a belső piacon, hogy az árak fölhajtásával saját gazdagodásuk végett kifosszák a dolgozókat. Ugyancsak a maximális profit megszerzéséért folyó hajsza határozza meg a monopoltőkének a külső piacok elfoglalására, más országok erőszakos elnyomására irányuló politikáját, amelynek az a célja, hogy a monopolisták a legállatiasabb kiszákmányolással óriási adót préseljenek ki a leigázott népekből. A monopolisták nemzeti szövetségeinek versenye a világpiac uralmáért, a konkurens kiszorításáért folyó, semilyen eszköztől vissza nem riadó, még a háborút is megkockáztató féktelen harc teljesen áthatja a tőkés világpiac országainak mindenféle kapcsolatát.

A Szovjetuniótól és a többi demokratikus országtól elzárkózó tőkés világpiac összezsugorodik és szétzüllik, fölvevőképessége csökken, értékesítési nehézségei növekszenek, ellentmondásai a végsőkig kiéleződnek. Az imperialista országok közt vad harc tombol a piacok uralmáért, s a gyöngye és függő országok imperialista kirablása hihetetlen méretűvé válik.

A tőkés világpiac szétzülése elsősorban a tőkésrendszer súlyos és gyógyíthatatlan betegségeire, a halódó kapitalizmus élıdségének és rothadásának fokozódására mutat. A tőkés termelőviszonyok a termelőerők fékjévé váltak. Nem véletlen, hogy sok nyugateurópai tőkésország ipari termelése az 1929. évi színvonal körül topog, s igazi haladásra képtelen. Az Egyesült Államokban az ipari termelés a gazdasági válság hatásaként 1929-től 1939-ig felére esett. A második világháború idején a hadiipar gyors növekedése

miatt emelkedett a termelés, de a háború befejezése óta ismét esett. Csak a koreai nép megtámadásával és a még veszettebb fegyverkezési hajszára való áttéréssel sikerült újra emelni valamelyest az Egyesült Államok ipari termelését. Ebből látható, hogy az utolsó negyedszázad folyamán Amerika csak háborús készülődésekkel és háborúkkal növelhette ipari termelését. De a háborús készülődések és a háborúk valósággal rombolják a termelőerőket, improduktív módon elfecsérik az anyagi erőforrásokat és a munkaterőt. A hadigazdálkodás óhatatlanul csökkenti a békés, polgári célokra irányuló termelést, kiuzsorázza a gazdaságot, s végül csődbe kergeti a tőkésországokat. A militarizált tőkés gazdaság egyoldalú fejlődése fokozza a tőkés világpiac szétzülését. Az adók roppant növekedése és a fékevesztett infláció — a militarizmus e két kísérőjelensége — teljesen kifosztja, munkanélküliségre, éhségre és nyomorra kárhóztatja a tömegeket, s meggyorsítja a proletariátus abszolút elnyomorodásának és tönkrejutásának folyamatát. A dolgozók vásárlóképes keresletének csökkenése miatt a tőkésországokban csökken a belső piac felvevőképessége, nőnek az értékesítési nehézségek, bármily alacsony is a békés termelésre berendezkedett iparágak termelési színvonala. Ezért a tőkés termelés a belső piac egyre szűkülő korlátaiba ütközik.

A tőkésmonopóliumok a külső piacon próbálkoznak, hogy megoldják a megoldhatatlan belső ellentmondásokat. De a tőkésországok ingatag és egyre rosszabbodó gazdasági helyzete korhadtt, rozoga és mindinkább szűkülő alapra helyezi a köztük folyó árucserét is. A tőkésorszá-

gok gazdaságának szétzüllése a tőkés világpiac szétzüllésére, a tőkésországok közt lévő kapcsolatok szűkülésére, a nemzetközi kereskedelem pangására vezet. A tőkésországok ezért a tőkés világpiacon növekvő értékesítési nehézségekbe ütköznek; ezeket a termelés megszakadásai és válságai méginkább kiélezi. A tőkésországok belső és külső piacainak összezsugorodása tehát a vég-sőkig fokozza a kapitalizmus belső ellentmondásait.

A tőkés világpiac nehézségei és ellentmondásai különösen kiélezték az egységes világpiac szétesése következtében. Az önálló fejlődés útjára lépett népi demokratikus országok többé nem zsákmányolhatók ki. Az imperialista országok óriási, korábban biztos piacokat veszítettek el. Mindez szűkítette a legfőbb tőkésországok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára a világ erőforrásai kiaknázásának szféráját.

A demokratikus világpiactól való elszigetelődésre irányuló politika méginkább kiélezte a háborúutáni fokozódó gazdasági nehézségek kutyaszorítójába került tőkésországok piacproblémáit. A népi demokratikus országok ellen háborúra készülő Amerikai Egyesült Államok a békésszándékú államokkal folytatott kereskedelem szétrombolásának útjára lépett: majdnem teljesen megszüntette kereskedelmét a Szovjetunióval és az európai népi demokratikus országokkal, Kínával folytatott kereskedelmét pedig megszakította. Nemcsak a legyőzött országoknak (Nyugat-Németországnak, Japánnak, Olaszországnak) tiltotta meg a demokratikus országokkal való kereskedést, hanem marshallizált csatlósainak is. Ezért az Egyesült Álla-

moknak a demokratikus országokkal lebonyolított áruforgalma 1951-ben tizedére, Angliáé hatodára, Franciaországé pedig negyedénél kevesebbre csökkent az 1937. évi áruforgalomnak.

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország vezető körei azt remélték, hogy gazdasági „blokáddal” megfojthatják a Szovjetuniót, Kínát és az európai népi demokratikus országokat. De az imperialisták csalódtak: akaratuk ellenére hozzájárultak az új, demokratikus világpiac megerősödéséhez. Sőt ez a politika saját gazdasági érdekeik ellen fordult. A demokratikus országokkal kötött kereskedelmi kapcsolatok megszakítása különösen végzetes a nyugateurópai országok gazdaságára nézve, mert ezek az országok Kelet-Európa piacain a számukra szükséges nyersanyagokért értékesíthették áruikat. Amikor a Szovjetunió és Kína hatalmas piaca felé elzárták az utat, súlyos csapást mértek saját exportjukra: méginkább összeszűkítették ipari termékeik értékesítésének lehetőségeit, fokozták gazdasági nehézségeiket, szaporították gazdaságukban a válságjelenségeket.

Az egyes imperialista országok közt egyre kíméletlenebb konkurrenciaharc dül, hogy saját monopóliumaiknak megszerezzék az uralmat a világpiacon. Ez a tőkés világpiac egyik legfőbb jellegzetessége. Az imperialisták kereskedelmi háborúja átnő a piacok fegyveres fölosztásába.

A második világháború az imperialisták piaci harcának következménye volt. Mindkét tőkés csoport saját imperialista céljaiért harcolt ebben a háborúban a világ újrafelosztásáért, új nyersanyagforrásokért, az áruértékesítő piacok kiter-

jesztéséért és a világalomért. A háború a piacok újrafelosztásával végződött, de nem küszöbölte ki a piaci harc ellentmondásait, hanem új, éles ellentmondásokat szült. Ezek az ellentmondások folytonosan növekszenek, s az imperialista ellenfelek közt menthetetlenül kirobbanó konfliktusokkal terhesek.

A piacok újrafelosztása kiélezte a háborúból „győztesen” kikerült imperialista országok ellentéteit.

Az Egyesült Államok tőkés monopóliumai bőségesen arattak a háborúban. Kihasználták legyőzött vetélytársaik, Németország és Japán kiszorulását, továbbá partnereik, Anglia, Franciaország és más tőkésországok meggyöngyülését, s megkaparintották a tőkés világpiac jelentékeny részét. Az amerikai monopóliumok a többi tőkésországtól elorzott világkereskedelmi pozícióira támaszkodva, a háború után világalomra törő örült terjeszkedési politikára tért át. Az amerikai finánc-tőke e cél elérése végett a többi tőkés hatalom piacainak megszerzésére, gazdaságának elpusztítására és az imperialista vetélytársak gyöngyítésére törekszik. Az amerikai monopóliumok különösen partnereik gazdasági gyöngyítésén fáradoznak, mert e törekvésükkel siker esetén megfoszthatják őket önállóságuktól, uralkodhatnak rajtuk, s az amerikai imperializmus engedelmes szolgálivá tehetik őket.

Az Egyesült Államok a háború után a piacok megkaparintása végett a legarcátlanabb és legrédekéltanabb dömpinggel erőltette exportját. A Marshall-terv és más eszközök segítségével rázuditotta raktáron maradt árukat a gazdasági nehézségekkel küszködő nyugateurópai országokra. Ilymódon elárasztotta ez országok

piacait, megfosztotta az ottani ipart értékesítési lehetőségeitől, gátolta egyes iparágak helyreállítását, főként azokat, amelyek a világpiacon újra jelentkező konkurenciájukkal sérthették volna az amerikai monopóliumok érdekeit.

Az Egyesült Államok háborúutáni kereskedelmi terjeszkedése az amerikai gazdaság ellentmondásait tükrözi. Az amerikai monopóliumok újabb elhelyezőpiacokra törekszik, de nem akarja megnyitni az amerikai piacot a külföldi áruk előtt. Az Egyesült Államok éppen gazdasági ellentmondásai miatt sok árut akar eladni a többi tőkésországnak, s nagyon keveset akar vásárolni tőlük. Az amerikai export a háborúutáni időszakban évi 10 és 15 milliárd dollár közt ingadozik, a háborúelőtti körülbelül 3 milliárd dollárral szemben. Az Egyesült Államok évi átlagos exportja a háborúutáni időszakban 12,5 milliárd dollár, importja pedig 7,3 milliárd dollár, tehát az amerikai export évente 5 milliárd dollárral múlja felül az importot. Ez azt jelenti, hogy Amerika 70 százalékkal többet ad el más országoknak, mint amennyit vásárol tőlük. Az ilyen egyoldalú áruforgalom nem lehet alapja az országok közt a kereskedelem fejlődésének; ellenkezőleg, még inkább rontja a nemzetközi tőkés árucseré feltételeit.

Az efféle áruforgalom gazdasági fonáksága még szembetűnőbb az Egyesült Államok és Nyugat-Európa áruforgalmának tükrében. A háborúutáni időszakban az Egyesült Államoknak Nyugat-Európába irányuló évi átlagos exportja több mint 4 milliárd dollár, Nyugat-Európából származó importja azonban csak körülbelül 1 milliárd dollár. Lehet-e kereskedni olyan alapon, hogy az

egyik ország négyszer annyit ad el a másiknak, mint amennyit vásárol tőle? Az amerikai kereskedelem nem törődik az áruforgalom legegységesebb követelményeivel, hogy az eladásoknak és vételeknek körülbelül ki kell egyenlíteniük egymást. Az amerikai áruk háborúutáni egyoldalú áramlása dezorganizálja és szétrombolja a tőkés világpiacot, s a tőkésországok gazdasági helyzete további romlásának újabb tényezőjévé válik.

A háborúutáni években az amerikai export felduzzasztása mesterséges, nem üzleti alapokra támaszkodott. Csak az amerikai adófizetők terhére megvalósított állami finanszírozással és a többi ország valutatartalékainak teljes elrablásával volt biztosítható ez az export. De az exportnak az adófizetők terhére megvalósított állami finanszírozása, s ezzel az Egyesült Államok belső piacának további szűkítése nem oldja meg, hanem méginkább kielezi az amerikai ipar és mezőgazdaság értékesítési problémáit. A többi ország valutatartalékainak elrablása és gazdasági viszonyainak züllesztése pedig fokozottan akadályozza, hogy az Egyesült Államok partnerei megvásárolják az amerikai árukat. Erre vall, hogy igen sok tőkésország dollárban fizetendő importja erősen csökkent.

A háborúutáni évek tapasztalatai igazolták, hogy az Egyesült Államok monopolizációja külső gazdasági agresszióval sem nem háríthatja el, sem nem gyöngítheti az amerikai gazdasági rendszer élesedő belső ellentmondásait. Az Egyesült Államok saját gazdaságának ellentmondásait nem enyhítette, de ugyanakkor politikájával ugyancsak szétzüllesztette a tőkés világpiacot, s megingatta a többi tőkésország gazdasági helyzetét.

Az Egyesült Államok imperialista terveinek megvalósítása végett szétrombolja a tőkésországok közt kialakult bonyolult, sokoldalú kapcsolatokat, s az említett országok és az Egyesült Államok egyoldalú kapcsolataival helyettesíti ezeket. Szétzilálja a tőkésországok sokoldalú kereskedelmi kapcsolatait, saját piaci érdekeinek rendeli alá külkereskedelmüket, hogy ezzel is megkönnyítse ez országok ellenőrzését. E politika a történelmileg kialakult gazdasági kapcsolatok szétrombolásával méginkább fokozza a tőkés világpiac ziláltságát; ezzel rontja a tőkésországok gazdasági helyzetét, s hátrányossá teszi számukra az egyoldalú gazdasági kapcsolatok keretében Amerikával folytatott áru-cserét.

Éppen a világ értékesítő piacainak, nyersanyagforrásainak és tőke-elhelyező szféráinak monopolista uralmára törő amerikai politika okozza a nyugateurópai államok további gyöngülését és hanyatlását.

A nyugateurópai országok értékesítő piacaira betört amerikai monopoliumok el akarják ragadni ez országok gyarmatainak és a tőlük függő országoknak piacait is. Ezt a célt szolgálja az Egyesült Államok agresszív külpolitikája. Amerika, amely igen erős protekcionista politikát folytat s belső piacáról kirekeszti a nyugateurópai országokat, farizeus módjára hirdeti a szabadkereskedelmet, az egyenlő lehetőségeket, a vámtarifák csökkentésének szükségességét, és így tovább. Az amerikai monopoliumok a szabadkereskedelmen más országok ki-rablásának szabadságát értik, s arra törekszenek, hogy megfosszák a többi országot az amerikai agresszió ellen való védekezés minden fegyve-

rétől. Amerika kétszínű politikája különösen a vámegyezményekben mutatkozik meg. Az Egyesült Államok rákényszerítette ezeket az egyezményeket az amerikai monopóliumok függvényévé vált országokra, s kíméletlenül kihasználja, hogy ezek az országok vámtételeik csökkentésével megkönnyítették piacaikon való terjeszkedését. Az Egyesült Államok ugyanakkor nem csökkentette vámtételeit, s ezek — mint eddig — továbbra is magas falakkal zárják el az amerikai piacot más országok konkurrenciája elől.

Az értékesítő piacok uralmáért, a nyersanyagforrások ellenőrzéséért és a tőkeelhelyező szférákért folyó harcban a legélesebb ellentétek az Egyesült Államok és Anglia monopóliumai közt ütköznek ki. Semilyen imperialista blokk vagy szövetség nem takarhatja el az Egyesült Államok és Anglia imperialista ragadozóinak egyre erősödő harcát. Anglia monopóltőkéje kétségbeesetten kísérletezik, hogy birodalmi blokk összetételével megvédje pozícióit a brit birodalom piacaira mind tolakodóbban behatoló amerikai monopóliumoktól.

A tőkés világpiacon nagyon kiéleződtek az Egyesült Államok és a nyugateurópai országok ellentétei. Erre vall, hogy 1952-ben még Anglia, Olaszország, Belgium és a többi marshallizált ország Amerika-lakáj vezetői is berzenkedtek az Amerikába irányuló export további korlátozása miatt.

Az imperialista országoknak a szűkülő tőkés világpiacon mindinkább kiéleződő harca bizonyítja, hogy az imperialista ragadozók érdekellentétei az agresszív atlanti „szövetségben” is éleződnek.

A tőkés világpiacon mind élesebbek a legyőzött országok és a győztes országok ellentétei. Japán, Nyugat-Németország és Olaszország amerikai megszállása növeli az elégedetlenséget az Egyesült Államok politikájával szemben. Ez az elégedetlenség sarkalja az említett országokat, hogy kitörjenek Amerika igájából, kivívják szabadságukat és önállóságukat. Emellett az amerikai politikájából, hogy az amerikai agresszió bázisaivá építsék ki ezeket az országokat, másszóval: a nyugatnémet és a japán monopóliumok fölélesztésének politikájából elkerülhetetlenül következik a német és japán monopóliumok harca a tőkés világpiacra való visszatérésért. Nyugat-Németország és Japán haditermelési potenciáljának helyreállítása máris nagyban aktivizálta a nyugatnémet és japán monopóliumokat a tőkés világpiacon. Nyugat-Németország és Japán exportja néhány éve roppant gyorsan növekszik, ez mindenképp kiélezi harcukat a piacon uralkodó imperialista országok ellen. Jellemző, hogy Nyugat-Németország 1947-ben még a huszonhatodik helyen kullogott az exportáló tőkésországok közt, most pedig a negyedik helyre került. (A háború előtt Németország a harmadik helyet foglalta el.) Japán a harmincötödik helyről a tizedik helyre tört előre. (A háború előtt a hatodik helyen volt.)

A Nyugat-Németország és Japán gazdaságát ellenőrző amerikai monopóliumok arra törekedtek, hogy a nyugatnémet és japán konkurrenciát vetélytársaik, elsősorban Anglia piaci felé irányítsák. Nyugat-Németország sok áru exportjában máris utolérte Angliát. A következő példából könnyen megállapíthatjuk az

erőviszonyok megváltozását. Anglia 1949-ben tízszer annyi értékű berendezést exportált, mint Nyugat-Németország, de 1951-ben már csak 35 százalékkal többet. 1949-ben Anglia hatszor annyi vegyszert vitt ki, mint Nyugat-Németország; 1951-ben csak 8 százalékkal többet. A nyugat-európai monopóliumok észrevehetően visszaszorítják az angol monopóliumokat Nyugat-Európa és Latin-Amerika piacain. 1948-ban Anglia még kétszerannyi árut exportált Nyugat-Európába, mint Nyugat-Németország, 1951-ben pedig Nyugat-Németország odairányult exportja már túlszárnyalta Angliáét. A latinamerikai államokba irányult angol export 1948-tól 1951-ig 60 millió dollárral csökkent, Nyugat-Németország pedig több mint 360 millió dollárral növelte exportját ugyane piacokra, s az export méretei tekintetében elérte Angliát. A japán export is főként a délkeletázsiai országok hagyományos angol piaci felé irányul. Az angol burzsoá sajtó jajveszékel a növekvő nyugatnémet és japán konkurrencia miatt, amely sok fontos piacról kiszorítja Angliát.

Az Egyesült Államok monopol-tökéje néhány esztendeje vetélytársai piaci felé irányította a nyugatnémet és a japán konkurrenciát. Ezzel elsősorban Angliának ártott. Most azonban a nyugatnémet monopóliumok aktivitása Latin-Amerika piacain már az amerikai vegyészeti és gépipari monopóliumok érdekeit is sérti. Mindez arról tanúskodik, hogy a legyőzött országok visszatérése a tőkés világpiacra tovább élezi az imperialista harcot a piacokért.

A gyarmati rendszer szétesése miatt méginkább kiéleződnek az el-

lentmondások a tőkés világpiacon. A nemzeti szabadságharcok új győzelmei a gyarmati és függő országokban világosan bizonyítják, hogy az elnyomott népek egyre elszántabban küzdenek az imperialista rablók ellen.

Szakadatlanul mélyül az antagónizmus a gyarmattartó országok és a gyarmatok közt. Anglia, Franciaország, Belgium és a többi gyarmattartó hatalom a gyarmatokra akarja áthárítani a gazdaság militarizálásának és az Egyesült Államok terjeszkedésének ránehezülő terheit. Ugyanakkor a régi gyarmattartó hatalmakat kiszorító amerikai monopóliumok még állatiasabban kizsákmányolják a gyarmati népeket: valósággal kifosztják a gyarmati és a függő országokat.

A gyarmattartó hatalmak és a gyarmatok közt a végletekig fokozódott a csere egyenlőtlensége. Az Egyesült Államok és a régi gyarmattartó hatalmak tőkésmonopóliumai háromszoros áron értékesítik áruikat az elmaradott országok piacain, s potom pénzért vásárolják össze a nyersanyagokat és élelmiszereket. Mint Csíle küldötte mondta a moszkvai nemzetközi gazdasági értekezleten: „Csilének az Egyesült Államok által monopolizált külkereskedelme végzetes az ország gazdaságára nézve. Nagyon drágán kell megvennünk az Egyesült Államokból importált silány árucikkeket, s nagyon olcsón exportáljuk áruinkat“. Az elmaradott országok a folyton rosszabbodó külkereskedelmi árviszonyok miatt egyre kevesebb árut kapnak exportjukért cserébe. Brazília például jelenleg 37 százalékkal kevesebb árut kap exportjáért, mint amennyit 1925 és 1929 közt kapott.

A gyarmati és elmaradott országok fokozódó kirablása az egyenlőtlen csere révén, egyik fontos tényezője a gyarmatok és a félgyarmatok gazdasági hanyatlásának. E kizsákmányolás nyomán hanyatlik a gyöngén fejlett országok gazdasága, halatlanul lesüllyed a lakosság vásárlóképes kereslete, ez pedig szűkíti az iparcikkek piacait.

Az imperialista országok saját termékeik fogyasztópiacává változtatják az elmaradott országokat, s ezzel tönkreteszik az ottani ipart és háziipart. A tőkésmonopóliumok, amelyek az elmaradott országokban értékesítik raktáron heverő fogyasztási cikkeiket, következetesen megtagadják gépek és berendezések szállítását, hogy a gyöngén fejlett országok ne iparosodhassanak. A gyarmatok és félgyarmatok elmaradnak fejlődésükben, gazdaságilag az imperialista hatalmak függvényévé válnak, csak nyersanyagot és élelmiszereket szállítanak, s az imperialista hatalmak szükségleteinek alárendelt gazdaságuk torzan, egyoldalúan fejlődik.

Az imperializmusban egyetlen függő ország sem juthat előbbre.

Nem ragadhatja ki gazdaságát a hanyatlás állapotából, s egyáltalán nem enyhítheti éhező lakosságának szenvedéseit.

A tőkés világpiac és a demokratikus világpiac ellentétes irányban fejlődik.

A szűkülő tőkés világpiacot növekvő értékesítési nehézségek jellemzik. E nehézségek oka a tőkésországok hadiútra terelt gazdaságának sorvadása, a kereskedelmi kapcsolatok megszakítása a demokratikus országokkal, s a dolgozók életszínvonalának hanyatlása. A mindinkább szétzilálódó nemzetközi gazdasági kapcsolatokat a tőkésmonopóliumok piaci harcának fokozódó ellentmondásai jellemzik. Fokozódik a gyarmatok és a függő országok imperialista kizsákmányolása.

A demokratikus világpiac bővül és erősödik, a békegazdaság szakatlan virágzása és a népek jólétének növekedése következtében nem ismer értékesítési nehézségeket. Itt a tervszerűen fejlődő nemzetközi kapcsolatokat a gazdaság fejlesztésére törekvő kölcsönös segítség és baráti együttműködés jellemzi.

Olvasóinkhoz!

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy azokat a szovjet cikkeket, amelyeknek végén zárójelben feltüntetjük a forrást (például: Voproszi Ekonomiki. 6. szám), az eredeti terjedelemhez képest többé-kevésbé rövidített formában közöljük lapunkban.

A burzsoá közgazdák a militarizmus és a háború szolgálatában

A kapitalizmus fejlődésének imperialista szakaszát a militarizmus hallatlan fejlődése és tobzódása jellemzi. Lenin és Sztálin azt tanítja, hogy az imperializmust „... gazdasági alapvető sajátosságai folytán a legkisebb béke- és szabadságszereget, a militarizmusnak viszont a legnagyobbfokú és mindenütt észlelhető fejlődése jellemzi“. (Lenin. Válogatott Művek. II. kötet. 425. lap. Szikra. 1949.), s hogy „az imperializmus nem élhet erőszak és rablás, vér és lövöldözés nélkül. Hiszen azért imperializmus“. (Sztálin Művei. 9. kötet. 211. lap. Szikra. 1952.)

A kapitalizmus általános válságának időszakában a kapitalista államok egész társadalmi és politikai életét, egész bel- és külpolitikáját az egyre növekvő militarizmus jellemzi. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy „... a kapitalista világ gazdasági rendje az általános válság és a háborús összeütközések elemeivel terhes és ennek következtében a világgazdaság a mi időnkben nem simán és egyenletesen fejlődik, hanem válságokon és háborús katasztrófákon keresztül. A tőkésországok egyenlőtlen fejlődése ugyanis az idők folyamán rendszerint a kapitalista világrend belső egyensúlyának éles megzavarására vezet, a tőkésországoknak az a csoportja pedig, amely úgy véli, hogy nem rendelkezik elegendő nyersanyagforrással és piaccal, rendszerint megkísérli, hogy fegyveres erő alkalmazásával a helyzetet megváltoztassa és az ér-

dekszférákat újrafelossza a saját javára. Ennek eredményeként a kapitalista világ két egymással ellenségesen szembenálló és egymás ellen harcoló táborra szakad“. (Sztálin. A békéért. 8. lap. Szikra. 1952.)

A tőkésállamok külpolitikájának lényege a két világháború közt eltelt időszakban: kezdetben intervenció szervezése a fiatal Szovjetállam ellen, majd pedig olyan újabb világháború előkészítése, amely elsősorban a győztes szocializmus országa ellen, s egyúttal a világnak imperialista hatalmak közti ismételt újafelosztására irányul. Sztálin elvtárs 1930-ban rámutatott, hogy „... a burzsoázia minden esetben, amikor a tőkés ellentétek élesedni kezdenek, a Szovjetunió felé tekintget: nem lehetne-e a kapitalizmus egyik-másik ellentétét, vagy valamennyi ellentétét együttvéve, a Szovjetunió, a Szovietek Országa, a forradalom e fellegvára rovására megoldani, amely pusztán létével forradalmasítja a munkásosztályt és a gyarmatokat, akadályozza a világ újrafelosztását“. (Sztálin Művei. 12. kötet. 275. lap. Szikra. 1950.)

A második világháború időszakában, s különösen az európai és az ázsiai népi demokratikus országoknak a kapitalista rendszerből történt kiválása után, kibontakozott a kapitalista világrendszer általános válságának második szakasza, amelyet két ellentétes tábor kialakulása jellemez: az egyik a béke, a demokrácia és a szocializmus Szovjet-

unió vezette tábora, a másik az imperializmus és a reakció tábora, élén az Amerikai Egyesült Államokkal.

A béke, a demokrácia és a szocializmus tábora szüntelenül erősödik, mert az érdekek közössége és a célok egysége forrasztja egybe, az imperializmus tábora ellenben állandóan gyengül, mert belső ellentmondások marcangolják. A tőkésországok gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlenége a háborúutáni időszakban rendkívül fokozódott. Ennek mindenképpen az ellentmondások fokozódására és a konfliktusok kiéleződésére kell vezetnie az imperializmus táborában. S az eredmények máris láthatók. Az imperialisták félnek a békés versenytől a szocialista gazdasági rendszerrel. Fegyveres úton igyekeznek javukra billenteni a mérleg nyelvét a nemzetközi küzdőtéren. Az amerikai imperialisták újabb világháborúra készülődnek, mert ebben látják a világuralmuk megvalósításához és a pusztuló tőkésrendszer megmentéséhez vezető utat. A tőkés monopóliumok új háborúra szomjaznak, hogy más országokat kirabolhassanak és maximális profitot biztosíthassanak maguknak. Az amerikai-angol imperialisták háborúutáni kül- és belpolitikája minden tekintetben az új világháború előkészítését szolgálja.

Az amerikai-angol háborús gyűjtogatók és tudós szolgálk bőven alkalmaznak a német fasiszták fegyvertárából kölcsönvett módszereket, hogy a néptömegeket ideológiailag előkészítsék az új világháborúra. A geopolitika és a háborús uszítás céljából kiagyalt egyéb „tudományok” segítségével ismét napirenden van az állattanba beillő faj-

elmélet, az emberevő malthuzianizmus, s a háborúk örökkévalóságának és „mentőöv” szerepének dicsérete. Az imperialisták most sebtiben megtisztogatják, felújítják, „helyrekalapálják” és hódító céljaik szolgálatába állítják a hitleristáknak mindezeket az ócska, rozsdamarta fegyvereket.

Az új háború szervezői mindezekelőtt a néptömegek gyűlését akarják leküzdeni a tömegek számára mérhetetlen nyomort és szenvedést jelentő háborúval szemben. Ezért a Wall-Street tudós lakájai igyekeznek minden úton-módon zavart kelteni a háborúk okainak és lényegének kérdésében, takargatják a háborúk osztályjellegét, s arra törekcszenek, hogy elmosssák a különbséget az igazságos, felszabadító háborúk és az igazságtalan, hódító, imperialista háborúk közt. A burzsoá áltudósok előnyösebbnek tartják, ha a háború elvont, történelmietlen fogalmával operálnak. A burzsoá ideológia a háború kérdésében épúgy, mint minden más kérdésben, történelmietlenül és látszólag osztályokon kívülálló álláspontból tárgyalja a társadalmi-gazdasági kategóriákat, hogy az imperialisták érdekeit szolgálja és „igazolja” az imperialisták hódító, népeket leigázó rablópolitikáját. Amikor a kapitalizmus burzsoá lakájai megkísérlik „bebizonyítani”, hogy a háború örökkévaló és természeti jelenség, voltaképp az imperialista háborúk keletkezésének és okainak kérdését igyekeznek elhomályosítani, titkolni akarják a jelenkori háborúk és az imperializmus elválaszthatatlan kapcsolatát, s mentesíteni az imperialistákat e háborúk miatt rájuk háruló felelősség alól. Amikor a modern burzsoá irodalom a há-

borút általában magasztalja, valójában a reakciós, imperialista rablóháborúkat dicsőíti.

A tőkésrend védelmezői az imperializmus lényegének kérdésében is igyekeznek zavart kelteni. Minden erővel tagadják azt a tényt, hogy az imperializmus a kapitalista termelőmód meghatározott fejlődési szakasza, s az imperializmust csupán olyasfajta politikának tüntetik fel, amely egyaránt sajátja valamennyi társadalmi-gazdasági alakulatnak; sok esetben pedig szembeállítják az imperializmust a kapitalizmussal. Ilyen hamisítási módszerhez folyamodott egyebek közt bizonyos E. M. Winslow Amerikában megjelent munkája is, amely „áttekintést” ad az imperializmus elméleteiről. (*E. M. Winslow. The Pattern of Imperialism. A Study in the Theories of Power. N. Y. 1948. 278. lap.*) Ennek az imperializmusról szóló „legújabb munkának” igazi osztályjellegét fényesen illusztrálja a mű szerzőjének alaptétele: „A modern imperializmus eredetét tekintve nem gazdasági, vagy kapitalista jellegű, hanem régi és általános érvényű alapelv, amely uralkodhat bármely gazdasági rendszerben — legyen az kapitalista vagy kollektivistá.” A szerző tehát újra előráncigálja a tőkés monopóliumok számára olyannyira kedvező tételt: az imperializmus nincs belső és szerves kapcsolatban a kapitalizmussal, mégkevésbé a kapitalista monopóliumokkal; s ami ebből következik: a monopóliumoknak állítólag semmi közük sincs az imperialista háborúkhöz.

Winslow „műve” nem kivétel. A modern burzsoá közgazdasági és szociológiai irodalomban a háború problémájával foglalkozó számtalan

munka jelent meg. Valamennyit ugyanaz a törekvés hatja át: valóssággal hadra kelnek a háborúknak gazdasági tényezőikkel való magyarázata ellen, s minden eszközzel el akarják kendőzni a kapitalista monopóliumoknak, mint az imperialista háborúk gyújtogatóinak és szervezőinek szerepét. E „művek” szerzői azt szeretnék „bebizonyítani”, hogy a modern háborúk okait állítólag bárhol kereshetjük, csak épp a monopolkapitalizmusban nem. Néhány burzsoá szerző például arra törekszik, hogy az általa kiagyalt „lelki tényezővel” „magyarázza meg” a háborúk okait. Az Egyesült Államokban nemrég megjelent *A háborúkat előidéző feszültségek (Tensions that cause wars. Edited by Cantril H., Urbana, University of Illinois, 1950.)* című „mű” szerzői többségének is ez az álláspontja. Ugyanebből az alap gondolatból indul ki egy másik amerikai szerző, Dunn is. *A háború és az emberek tudata* című munkáját azzal a kijelentéssel kezdi, hogy „a háborúk eredetét a tömegek tudatában kell keresni”. (*Frederic S. Dunn. War and the Minds of Men. Foreword by Percy W. Bidwel. N. Y. 1950.*) Ezt az álláspontot védelmezi *A háború és a civilizáció* című új könyvében Toynbee reakciós angol történész is. (*A. Toynbee. War and Civilisation. N. Y. Oxford University Press. 1950.*)

E „művek” szerzői korántsem tűnnek ki eredetiségükkkel.

A „lélektani tényezőre”, az „emberi természetre” való hivatkozás a burzsoá ideológusok régi és kedvenc fogása, amelyhez azért folyamodnak, hogy a tömegek előtt leplezzék, eltitkolják a társadalom bajainak a kapitalista rendszerben

gyökerező valódi okait. E célból a burzsoá tudományhamisítók a legkөрmönfontabb módon igyekeznek kiforgatni az „emberi természet“ fogalmát, s olyan sajtóságokkal ruházzák fel, amelyek megfelelnek a kapitalizmust és a háborúkat dicsőítők szájaizének. Azt akarják például „bebizonyítani“, hogy az agresszivitás, „a háború iránt érzett állati vonzódás“ stb. az emberek velükszületett, elválaszthatatlan és örök tulajdonsága. Így tákolják össze a háború „örökkévalóságáról“ szóló „elmélet“ „tudományos alapját“. Az imperializmus dicsőítői ünnepelesen kijelentik, hogy a háború az emberiség normális állapota, a béke pedig csak rövid lélegzetvételnvi szünet két háború közt.

A Wall-Street tudós bértoltnokai minden erejükkel azon vannak, hogy fehérre mossák a kapitalista monopóliumokat, „bebizonyítsák“ álszent „békeszeretetüket“ és távolállásukat a háborútól; éppen ezért az imperialista háborúk felelősségét kizárólag a katonai körökre akarják hárítani, s szembehelyezik őket a financoligarchiával, amely állítólag nem érdekelt a háborúkban. Ezzel már 1919-ben megpróbálkozott Schumpeter német-amerikai közgazda. Annakidején több újságcikkben fejtette ki „eszméit“, amelyeket egyébként nem méltattak figyelemre. Az amerikai imperialisták most könyvalakban adták ki ezeket a cikkeket. Nem tekinthetjük véletlennek, hogy az amerikai imperializmus ideológiai fegyverhordozói elhatározták Schumpeter régen feledésbe merült „elméleti“ kotyvalékának előkotrását. Schumpeter könyve a lehető legjobban megfelel a modern imperializmus szociális megrendelésének.

Valóban nehéz elképzelni a kapitalista rendnek Schumpeternél nyiltabb dicsőítőjét. Tolla alatt az imperializmus csodálatos változáson megy át és... a kapitalizmus szöges ellentétévé változik. Schumpeter nem tudja fékezni lelkesedését, amikor számtalan változatban ecseteli a kapitalizmus hazug „békeszeretetét“, s azt állítja, hogy a kapitalizmus természetétől távol állnak az imperialista irányzatok. De akkor honnan erednek ezek az irányzatok? Schumpeter megkísérli, hogy minden felelősséget áthárítson a katonai körökre, amelyeket úgy tüntet fel, mint... a kapitalizmus előtti idők maradványait. Schumpeter munkája nyilvánvaló példája a gondolatokkal való zsonglörösködésnek. S az eredmény: az imperializmus holmi atavisztikus jelenséggé változik, amelynek semmi köze sincs a kapitalizmushoz és teljesen idegen tőle. „A tiszta kapitalista világ soha sem szülte volna meg az imperialista impulzust“ — hirdeti Schumpeter. A „katonai kasztot“ a „tehetetlenségi erőkhöz“ sorolja és tudatosan szembeállítja a tőkésekkel és a tőkés monopóliumokkal, amelyeket viszont „eleven erőknék“ nevez. Így tehát elkeni azt a tényt, hogy a monopolszövetségek maguk alá rendelik és teljes egészében irányítják a tőkésországok katonai köreinek tevékenységét. Schumpeternek és gazdáinak azért volt szükségük a valóság ilyen eltorzítására, hogy „bebizonyítsák“ azt a keresztül-kasul hazug tételt, amely szerint a kapitalista monopóliumoknak nincs közüük a modern háborúkhöz.

Hawtrey angol burzsoá közgazda példájából világosan kitűnik, mennyire ad absurdum viszik a dolgot a burzsoázia talpnyalói, amikor azt

erőltetik, hogy a katonai klikket elhatárolják a burzsoá társadalom uralkodó köreitől és elkendőzzék a háborúk valódi okait. Hawtrey fontoskodó képpel hirdeti a világnak feltárt „igazságát“, hogy „a háború legfőbb oka maga a háború“. (R. G. Hawtrey. *Economic Aspects of Sovereignty*, London, 1930. 105. lap. Új kiadás 1951-ben.) A háború ugyanis katonákat szül, a katonai körök pedig háborút szülnek. Hawtrey szerint ebben a bűvös körben kering az emberiség történelme. A kapitalistákat olyan békés báránycák szerepében tünteti fel, akiknek állítólag semmi közük sincs a háborús kalandokhoz.

Robbins angol burzsoá közgazda *A háború gazdasági okairól* című könyvét is az a törekvés hatja át, hogy „bebizonyítsa“: a monopol-tőke nem részes az imperialista politikában és az imperialista háborúkban. (L. Robbins. *The Economic Causes of War*, 1939.) Robbins különböző család fogásokhoz folyamodik, hogy „igazolja“ apologetikus tételét, mely szerint a modern háborúk keletkezése nem magyarázható a finánc-tőke érdekeivel. Először is meghamisítja a finánc-tőke fogalmát, mert kizárólag a bank-tőkével azonosítja. Másodszor — anélkül, hogy akárcsak megkísérelné állítása bizonyítását — teljesen alaptalanul és megokolatlanul kijelenti, hogy az angol bankárok mindig a béke hívei voltak. Végül egészen alávaló módon szembeállítja a bankokat a burzsoá állammal, azt erősítgeti, hogy a bankok csupán „az állam engedelmes eszközei“, s ha a militarizmust támogatják, ezt csakis az állam nyomására teszik. Robbins tehát tudatosan meghamisítja azt a vitathatatlan tény, hogy a modern imperialista állam teljes

mértékben alárendeltségi viszonyban áll a fináncoligarchiával szemben, engedelmes végrehajtója akaratának, s egész tevékenysége a fináncoligarchia érdekeit szolgálja.

Amikor Robbins — ugyanúgy, mint Hawtrey és Schumpeter — a monopóliumokat szembeállítja az állammal és a katonai körökkel, azt a célt követi, hogy mentesítse a felelősség alól a fináncmagnásokat, fehérre mossa a monopolitőket, s így leplezze a tömegek előtt az imperialista háborúk főbűnöseit.

Szükségtelen bizonyítani, hogy Schumpeter, Hawtrey, Robbins és más hozzájuk hasonló különféle kiagyalt változatai a kapitalizmus „békeszeretetéről“ minden tekintetben a tőkés monopóliumok érdekeit szolgálják. Ezek a hazug „elméletek“ arra hivatottak, hogy a néptömegek előtt elrejtsek a monopóliumok közvetlen érdekelttségét az új felvevőpiacok, nyersanyagforrások és tőkeberuházási szférák meghódításában, a már felosztott világ újrafelosztásában. Azt akarják takargatni a tömegek elől, hogy az amerikai imperialisták erőszakkal törnek a világunalomra. S ugyancsak titkolni igyekeznek azt a tény is, hogy a fegyverkezési hajsza, a gazdasági élet militarizálása és a háború pompás üzlet, nagyszerű gazdagodási forrás a tőkés monopóliumok számára.

A burzsoá irodalomban most ugyancsak divatos és elterjedt az a kozmopolita „elmélet“, amely a háború eredetét... az állami szuverenitás létéből származtatja. Ez az „elmélet“ nemcsak leplezni iparkodik az imperialista háborúk valódi okait és igazi bűnöseit, hanem igazolni is kívánja az amerikai imperialistáknak más országok és népek

gazdasági és politikai leigázására törő politikáját. A burzsoá firkászok majd kibújnak a bőrükből, hogy „bebizonyítsák”: az állami szuverenitás elve ma már „elavult”, a feudális kor terméke, s nem felel meg a nemzetközi gazdasági kapcsolatok fejlődési irányzatainak, sőt mi több, éppen az állami szuverenitás megőrzésére irányuló törekvések szülik a háborúkat.

Ez a motívum nyomja rá bélyegét az egész amerikai burzsoá közgazdasági irodalomra. „A háború a nemzeti függetlenségre irányuló törekvésből keletkezik” — jelenti ki Kenneth Boulding amerikai közgazda. (*Kenneth E. Boulding. Economics of Peace. New York. 1945. 260. lap.*) „A bürokrácia, militarizmus, háború, munkanélküliség, inség, üldözés, elnyomás — szóval mindaz, amit a kommunizmus a kapitalizmusnak tulajdonít — valójában annak terméke és következménye, hogy a világ nemzeti államokból tevődik össze” — kontráz neki Reves, a burzsoá sajtóban agyonreklámozott *A béke anatómiája* című könyv szerzője. (*Emery Reves. The Anatomy of Peace. New York and London. 1946. 271. lap.*) Ugyanekben a szellemben nyilatkozik Moulton és sok más amerikai burzsoá közgazda is.

A burzsoá kozmopolitizmus modern ideológusai agyszüleményeinek hamisító lényege és politikai irányzata nyilvánvaló. A burzsoá kozmopolitizmus az amerikai imperializmus egyik legfontosabb eszköze a harmadik világháború ideológiai előkészítésére. A kozmopolitáknak az a követelése, hogy valamilyen állítólagos „világállam” javára valamennyi ország mondjon le szuverenitásáról, gyakorlatilag azt je-

lenti, hogy minden ország az Egyesült Államok javára áldozza fel szuverenitását. Az amerikai imperialisták a kozmopolitizmus propagandájához folyamodnak, hogy eltompítsák a népek nemzeti öntudatát, aláássák nemzeti függetlenségükért vívott harcukat, elfojtsák az imperialista elnyomással szemben tanúsított ellenállásukat, s megkönnyítsék maguk számára más népek leigázását.

A modern háborúk és az imperializmus immanens kapcsolatának tagadása, az imperialista terjeszkedés mozgatóerőinek leplezése, a burzsoá kozmopolitizmus hirdetése és az állami szuverenitás önkéntes föladására való felhívás — mindez a háborús rablás dicsőítésének egyik oldala. A másik oldal az, amikor felmagasztalják a militarizálás állítólag „jótékony hatását” a tőkésországok gazdaságára, s váltig bizonyítgatják, hogy a gazdaság militarizálása a tőkésországok gazdasági „felvirágzásának” záloga.

A modern kapitalizmus élősdisége és rothadása most leginkább abban jut kifejezésre, hogy a kapitalizmus békés feltételek közt már képtelen a termelőerők fejlesztésére.

„Minél többet tudunk meg a tőkésországok belső helyzetéről és belső ellentmondásairól, annál világosabban látjuk, hogy a burzsoá országok miért keresik az utóbbi időben egyre inkább külső kalandokban, idegen területek és gyarmatok meghódításában és kirablásában, a világnak háborúk útján történő újrafelosztásában a kivezető utat a mai helyzetből. Még a leggazdagabb, hogy úgymondjuk az összeharácsolt javaktól zsirosra hizott országok sem tudnak saját belső erőik segítségével kivezető utat ta-

lálni a kialakult helyzetből, sőt még arra is képtelenek, hogy a tömegek számára akárcsak hozzávetőlegesen is kielégítő megoldást keressenek. Mint látjuk, a modern kapitalista társadalom belső erői további föllendülésének forrása többé-kevésbé kimerült és általában végleges kipadásához közeledik. Ebben kell keresnünk az imperialista hatalmak újabb külföldi kalandjainak fő okát.“ (Molotov Az Októberi Forradalom 22. évfordulója. Oroszul.)

Háború, pusztítás, eszeveszett fegyverkezési hajsza, a militarizmus tobzódása lett az a legfőbb eszköz, amelynek segítségével az imperialisták kivezető utat keresnek az egyre fokozódó és gyakoribbá váló gazdasági válságokból.

A modern kapitalista világ főkomposai érzik már, hogy a talaj kicsúszik lábuk alól, így hát háborús kalandokban szeretnék megtalálni a kapitalizmus „megmentésének“ módját. A háborús uszítók szociális megrendelését teljesítő modern burzsoá politikai gazdaságtan „elméletileg“ igyekszik megalapozni ezeket a reménytelen próbálkozásokat. Azon fáradozik, hogy tervgazdaságnak állítsa be a tőkésországok hadigazdaságát, amely mentes a kapitalizmus ellentmondásaitól és biztosított az olyan kapitalista fekélyekkel szemben, mint a munkanélküliség és a gazdasági válságok.

A legrendszerettebb formában Keynes válság-„elmélete“ fejti ki a kapitalista országok gazdasága militarizálásának „szükségyszerűségét“, „igazolását“ és „megokolását“, valamint a militarizálás „mentő“-szerepét. Az imperializmus jelenlegi védelmezői teljes egészében átvették fegyvertárukba Keynesnek ezt az „elméletét“. A keynesizmus „alap-

eszméit“ elfogadja a modern burzsoá közgazdak többsége, sőt még azok is, akik formálisan Keynes ellen lépnek fel. A keynesizmus most „a háborús gyűjtőgatók“ igazi „politikai gazdaságtana“ lett. Ennek a — tisztesség ne essék szolván — „politikai gazdaságtannak“ a kiindulópontja az a megállapítás, hogy a kapitalista rendszer „normális“ funkcionálása céljából a burzsoá államnak a rendszabályok olyan rendszerét kell megvalósítania, amelynek segítségével elláthatja az ipart állami megrendelésekkel, főként pedig hadimegrendelésekkel, és pedig oly mértékben, hogy kiegyenlítődjék a lakosság vásárlóképes keresletének egyre nagyobb mértékű zuhanása. Így tehát a burzsoá közgazdak már nem bízzák magukat a kapitalista termelés belső gazdasági erőire, a kapitalista termelés gazdasági törvényeire. A modern burzsoá ideológusok — eltérően a XIX. század burzsoá közgazdaitól, akik a kapitalista konkurrencia mechanizmusa automatikus működésének „jótevő“ hatását magasztalták — az államhoz folyamodnak, mint ahhoz a legfőbb erőhöz, amely különleges rendszabályok segítségével állítólag helyrebillentheti a kereslet és a kínálat egyensúlyát. Olyan reakció-utópista illúziókban ringatják magukat, mintha a kapitalista termelés gazdasági törvényei megkerülhetők, „rászedhetők“ volnának, mintha e törvényeket állami beavatkozás formájában gazdaságon kívüli tényezők működésével lehetne felváltani. A modern burzsoá politikai gazdaságtan voltaképp rátért az objektív gazdasági törvények tagadásának útjára, s ezeket a törvényeket a burzsoá állam „mindenhatóságába“ vetett hittel cseréli fel. E nézeteket

Reves amerikai burzsoá zügfirmász fejezte ki a legcinikusabban és legnyíltabban: „Most hiábavaló időpocsékolás volna a gazdasági élet törvényeinek keresése. A mi világunkban csak az ágyúk szabályozzák a termelést, a kereskedelmet és a fogyasztást.“ (*Emery Reves. The Anatomy of Peace.* 47. lap.)

Ez az embergyűlölő „elmélet“ az alapja most annak a kapitalista országokban egyre fokozódó propagandának, amely azt hirdeti, hogy elengedhetetlen a gazdasági élet „förlélnkítése“, a konjunktúra „fölhajtása“, s állami hadirendelések útján milliárdok „befecskenendezése“ a nemzetgazdaságba.

Amerikában a burzsoázia bértollnokai az egekig magasztalják a militarizálás „csodatevő“ hatását a tőkés gazdasági életre. S méltán, mert hiszen ez pompás „üzletet“, nem csekély jövedelmet biztosít számukra. Nézzük csak, hogyan eseteli a militarizálás „mágikus“ hatását az amerikai *United States News and World Report*, az Egyesült Államok legvadabb, legreakciósabb imperialista köreinek szócsöve: „A kormányférfiak azt állítják, hogy megtalálták a szinte örök jólétet biztosító mágikus formulát. Most kezdenek ráésszélni, hogy a hidegháború valóságos perpetuum mobile, ... az automatikusan működő szivattyú csapja. Csak kinyitod a csapot, s a közvélemény máris a fegyverkezési kiadások növelését követeli. Ha elzárod, tüstént megszűnik a követelés... A hidegháború szükségletei — ha teljes mértékben kiaknázzuk őket — szinte határtalanok.“ (*United States News and World Report.* 1950. V. 26.) Az amerikaiak koreai agressziójának megindulása után ugyanez a folyóirat

elragadtatással üdvözölte az Egyesült Államok hadikiadásainak óriási növekedését és így írt: „A védelmi kiadások ilyen színvonaláról azelőtt talán csak a háború tetőfokán álmodhattunk. A milliárdoknak ez az áradata megnyitotta az üzleti rekordtevékenységgel, a rekordprofitokkal és az ipari termékek iránti rekordkereslettel járó felvirágzás korszakát.“ (*United States News and World Report.* 1951. IX. 14.)

A fegyverkezési hajsza és a háború dícséretének legarcátlanabb változatait azonban annak a P. Sweezy amerikai burzsoá közgazdának a munkáiban találjuk, aki valaha a „baloldali“ frazeológia köntösében díszelgett. Sweezy *Az amerikai gazdaság és a háborús veszély* című 1950-ben megjelent cikkében „elméleti alapot“ akart fabrikálni az amerikai imperialisták együgyű kísérletei számára, hogy a fegyverkezési hajszában és a háborúban találják meg a válságok ellenszerét. (*Paul M. Sweezy. The American Economy and the Threat of War. Monthly Review.* 1950. november.) Sweezy elképzelése szerint a fegyverkezés növekedése ugyanúgy hat az újtermelés folyamatára, mint a tömegek fogyasztásának megfelelő fokozódása. „A kapitalizmust a határtalan növekedésre irányuló tendenciában — siet tudtul adni a világnak Sweezy — már nem tartja vissza a tömegek fokozott mértékben korlátozott fogyasztása, a kapitalizmus önmagát serkenti és a pusztító eszközök kiterjedt piacán találja meg az értékesítés feltételeit.“

Sweezy valóban határtalanul védelmezi a militarizmust. Ha hinni lehet neki, kiderül, hogy az amerikai kapitalizmus olyan mágikus eszközre bukkant a „hidegháború gaz-

dasági módszerében“, amellyel nemcsak a válságokat küzdheti le, hanem a kapitalizmus valamennyi ellentmondását is. Kiderül továbbá, hogy Sweezy szerint a jelenkorban már megszűntek az ellentmondások az imperialista táboron belül, az imperialista hatalmak közt, s mindössze a két rendszer — a kapitalista és a szocialista rendszer — közti ellentmondás maradt fenn.

Mondanunk sem kell, hogy Sweezynek az imperialista államok közti ellentmondások „eltűnését“ hirdető tétele a tények durva meghamisítása. Sweezy alázatosan csúszik-mászik a Wall-Street monopóliumi előtt, arcátlanul tagadja az amerikai imperializmus világuralmi törekvését, s az imperialista ellentmondások ebből eredő elkerülhetetlen kiéleződését. Szántszándékkal elhallgatja, hogy a marshallizált országok vazallusként függnek az Egyesült Államoktól. Hallgat az angol-amerikai ellentmondásról, az imperialista tábor legfontosabb belső ellentmondásáról, amely mindinkább élesedik, ahogyan fokozódik az amerikai és angol imperialisták harca a felvevőpiacokért, a tőkebefektetési szférákért, a felvevőpiacokhoz és a nyersanyagforrásokhoz vezető útvonalak uralmáért és így tovább.

„Aligha kételkedhetünk benne — jegyzi meg Berija elvtárs —, hogy az imperialisták ellentétei a továbbiakban még inkább mélyülnek.“ (Berija. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 34. évfordulója. 31. lap. Szikra Nemzetközi kérdések 65. füzet.)

A tények durva meghamisítása Sweezynek az a tétele is, hogy a militarizálás elősegíti a kapitalizmus belső ellentmondásainak leküzdését.

A valóságban az a helyzet, hogy a tőkésországok gazdaságának militarizálása erősen fokozza a kapitalista termelőmód valamennyi sajátos ellentmondását, s mindenekelőtt a kapitalizmusnak a termelés korlátlan kibővítésére irányuló törekvése és a tömegek korlátozott fogyasztása közti ellentmondást, amely a kapitalizmus fő ellentmondásának — a termelés társadalmi jellege és a termékek kisajátításának tőkés formája közti ellentmondásnak a megnyilvánulása. A tőkésországok gazdaságának militarizálása nagy mértékben növeli a dolgozók elnyomódását, mert a militarizálással a legszorosabban együttjár az infláció, az árak emelkedése és az adók növekedése. Még a burzsoá statisztika sem leplezheti ezeket a tényeket. Az amerikai munkások reálbére már 1950-ben 25—30 százalékkal alacsonyabb volt, mint a második világháború előtt, 1951-ben pedig még tovább süllyedt. Az Egyesült Államokban 1950 elejétől 1951 végéig 19,3 százalékkal emelkedtek a létfenntartási költségek. Ma az amerikai családok több mint 75 százalékának jövedelme még a nyomorúságos létminimumot sem éri el. Mindennek az a következménye, hogy a lakosság vásárlóképessége tovább csökken, s a belső piac mégjobban szűkül. Sweezy a militarizmus és a háború többi védelmezőjével együtt olyan tényezőnek akarja feltüntetni a haditermelés iránti kereslet növekedését, amelynek gazdasági jelentősége egyenértékű a fogyasztási kereslet növekedésével. A burzsoá apologeták azonban tudatosan elhallgatják, hogy a haditermelés növekvő keresletét olyan módszerekkel finanszírozzák, amelyek a személyes fogyasztás csökkenését eredményezik.

A burzsoázia védelmezői a haditermelés finanszírozásának forrásaira vonatkozó kérdésben is mindenáron zavar keltésére töreksznek. Úgy akarják feltüntetni, mintha nem a dolgozók adók formájában kiperéselt jövedelmei volnának a hadikiadások finanszírozásának fő forrásai, hanem a tőkésosztály „megtakarításai“, amelyek a békegazdaság idején állítólag nem használhatók fel termelési célokra és így holt eszközök. Az imperializmus ideológusai manőverükkel azt akarják „bebizonyítani“, hogy a hadigazdaság idején a korábban tétlen tőkék bevonásával újabb termelő kapacitások kihasználása és újabb munkaerő alkalmazása biztosítható. Ez pedig nemcsak az egész ország gazdaságának előnyös, hanem állítólag valamennyi osztálynak is: a tőkéseknek és a dolgozóknak egyaránt. Keynes a legfőbb szerzője és kezdeményezője ennek a hazug „elméletnek“, amelyet a burzsoá közgazdák különféle változatokban ismételtgetnek. Keynes ugyanis azt állította, hogy amíg kihasználatlan termelési tartalékok vannak és szabad, tétlen tőkék hevernek, az állami kiadások bármilyen növelése — ha mégoly esztelen célokat is szolgálnak — tiszta nyereség a társadalom számára. Keynes így feszíti tovább a húrt: „Végeredményben még a kölcsönökkel fedezett „elfecsérelt“ kiadások is gazdagíthatják a társadalmat. Piramisok építése, földrengések, sőt még a háborúk is szolgálhatják a gazdaság növekedését“. (A szerző kiemelése.)

Keynes és követői tudatosan el-mossák a különbséget a termelő és a nem termelő tőkebefektetések közt. Így akarják beoltani az olvasóba azt a gondolatot, hogy a mili-

tarizálás állítólag „jótékonyan“ hat a tőkésországok gazdaságára.

A burzsoá közgazdák a hadikiadások finanszírozásáról vázolt képe kiáltó ellentmondásban van a valósággal. Köztudomású, hogy a haditermelés finanszírozásának közvetlen forrása az állami költségvetés. A tőkésországok költségvetése bevételi oldalának fő forrásai az adók. A dolgozókra háruló adók pedig állandóan növekednek, miközben a tőkések különböző útonmódon voltaképp mentesülnek az adófizetés alól. Az általuk befizetett adók ugyanis különféle állami támogatások, hadirendelésekre kapott felárak, termékeik árának hivatalosn engedélyezett emelése stb. formájában megtérülnek. A hadikiadások finanszírozásának főterhét tehát a dolgozók viselik. Egyszóval az állam hatalmas hadimegrendeléseinek nem valamilyen újonnan teremtett vásárlóerő a forrása, hanem a nemzeti jövedelem újraelosztása: az anyagi eszközöket a dolgozók zsebéből a hadiköltségvetésbe, onnan pedig a monopóliumok páncélszekrényébe szivattyúzzák át. A hadicélokra fordított kiadásokat a dolgozó tömegek fogyasztásának csökkentése útján növelik. A fegyverkezési hajsza rohamosan fokozza a munkásosztály és valamennyi dolgozó elnyomorodását, méginkább kiélezi az ellentmondást a kapitalizmus termelési lehetőségei és a lakosság vásárlóképes kereslete közt; ez pedig végeredményben — a „válságmentes“ hadigazdaság burzsoá elmélete szerzőinek hazug koholmányai ellenére — elkerülhetetlenül ki-robbantja a gazdasági válságot.

A burzsoá közgazdák a nagyközönség számára írt munkáikban azt a legendát népszerűsítik, hogy a

gazdaság militarizálása elősegíti a dolgozók helyzetének megjavulását, a lakosság személyes fogyasztásának növekedését. A fegyverkezési hajszát finanszírozásának kérdéseivel foglalkozó és a monopolisták, valamint az őket kiszolgáló kormányhivatalnokok szűk köre számára írt munkáikban ellenben az adóprés maximális megszorítását és a lakosság személyes fogyasztásának korlátozását ajánlják. Az imperialisták tudós szolgái tehát a szociális demagógiát és a hadigazdálkodás „jótékony eredményeinek” leplezetlen felmagasztalását egybekapcsolják a militarizálás további fokozását célzó konkrét gyakorlati programok kidolgozásával. E téren jellemző két amerikai professzor — Chandler és Wallace — *Gazdasági mozgósítás és stabilizáció* című közös munkája, amely 1951-ben jelent meg az Egyesült Államokban. (*Economic Mobilisation and Stabilisation*. Edited by Lester Chandler and Donald H. Wallace. N. Y. 1951.) A munka szerzői „rendkívül elégtelennek” tartják az Egyesült Államok mostani haditermelését, s új világháború intenzívebb előkészítésének programját javasolják; igen fontosnak tartják, hogy az adókulcsokat még magasabbra emeljék, az adófizetők számát növeljék, s az államadósságot 1956-ig csaknem megháromszorozzák.

Harris amerikai burzsoá közgazda *A mozgósítás gazdasága és az infláció* című „legújabb” munkájában még nyiltabban jut kifejezésre ez a motívum. (S. Harris. *The Economics of Mobilisation and Inflation*. 136. lap. 1951.) Harris valósággal arra lelkesít, hogy „indítsanak rohamot” az amerikaiak személyes jövedelmei ellen. De, hogy még a leg-

kisebb kétség se férjen az általa javasolt rendszabályok osztályjellegéhez, gyorsan megmagyarázza: a személyes fogyasztás csökkentése főként „a lakosságnak azokat a rétegeit érinti, amelyeknek jövedelme nem haladja meg az 5000 dollárt”. Harris tehát a nagy néptömegekről beszél. A továbbiakban arra bujtogat, hogy „ne sokat kukoricázzanak” az adófizetőkkel, majd külön foglalkozik „annak a mítosznak a megdöntésével, hogy a jövedelem 25 százaléka a kiróható adóterh felső határa”. (U. o. 14. lap.) Megjegyezzük, hogy az Egyesült Államokban csak a közvetlen adók már most is több mint az egyharmadát emésztik fel a munkások és alkalmazottak jövedelmének.

Ugyanakkor a monopoltőke „tudós” szolgái minden lehetőt elkövetnek, hogy „bebizonyíthassák”: a gazdagok megadóztatásának lehetőségei... úgyszólván teljesen kimerültek. Ezt a mítoszt a legcinikusabban Ludwig von Mises német-amerikai közgazda fejtette ki 1951 áprilisában, a gazdasági mozgósítás értekezletén tartott beszámolójában. E „felfedezés” gyakorlati értelme világos. Egyébként maga Mises sem titkolja, amikor a tömegek megadóztatásának növelésére bujtogat. (*Ludwig von Mises. Inflation: An Unworkable Fiscal Policy! Commercial and Financial Chronicle*. 1951. IV. 26.)

A tények bizonyítják, hogy a monopolkapitalizmus főkolompósa hiába keresik a tőkésrendszer marcoló ellentmondások megoldásának útját a hadigazdaságban, újabb háború előkészítésében és kirobbantásában. Próbálkozásaik már eleve kudarcra ítélték.

Az Egyesült Államok gazdasági életének 1951. és 1952. évi eseményei szemléltetően bizonyítják, hogy a hadigazdaságra való áttérés milyen pusztítóan hat a társadalmi tőke újratermelésére. A hadikiadások óriási növekedése nem hátráltatta el a válság fokozódását a fogyasztási cikkek termelésének szektorában. Itt oly erővel léptek fel a válságjelenségek, hogy szinte teljesen kiküszöbölték a hadiipar növelésének „termelésösztönző“ hatását. Így azután az Egyesült Államok ipari termelésének 1950-ben, de különösen a koreai háború kirobbanása után megkezdődött általános növekedése 1951 közepétől megakadt.

1951—1952-ben jelentősen csökkent a polgári fogyasztásra szánt cikkek termelése. A személygépkocsik gyártása 46 százalékkal, a textilárúk termelése 17 százalékkal, a lábbeligyártás 14 százalékkal, a bútorgyártás 14 százalékkal, a papíripari termelés 9 százalékkal csökkent 1951 és 1952 márciusa közt. A termelés hanyatlását nemcsak a polgári iparágaknak nyújtott hitelek megcsappanása és a számukra engedélyezett hiányszanyagok mennyiségének csökkenése okozta, hanem elsősorban a vásárlóképes keresletnek a fokozódó elnyomóróadás miatt bekövetkezett süllyedése. Ezt bizonyítják egyébként az erősen felduzzadt árukészletek is. A *New-York Herald Tribune* adatai szerint 1952 elején 26 százalékkal nagyobbak voltak az ipar árukészletei, mint egy évvel korábban.

Az Egyesült Államokban növekszik a gazdasági válság veszélye.

Igy cáfolja meg az élet a burzsoá apologeták és kenyéradó gazdák koholmányait, hogy a fegyverkezési

hajsza „jótékony hatást“ gyakorol az ország gazdasági életére. S az a tény, hogy új háborúk előkészítésével próbálnak „menekülni“ a kapitalizmus válságaitól és más ellentmondásaitól, még nyilvánvalóbbá teszi a modern kapitalizmus végeletéig fokozott élősdiségét, rothadtságát, kannibáli jellegét. Most a halálhozó eszközök gyártása és a hódító háborúk előkészítése lett a kapitalizmus legfontosabb gazdasági alapja. A kapitalista Amerikának csak üzlet a háború. Ezt még néhány amerikai burzsoá közéleti nagyság is kénytelen elismerni. Holdridge amerikai tábornok például így írt a detroiti *News* szerkesztőségéhez intézett levelében: „A háború üzlet Amerikának. „Gvilkosság konszern“ lett a mi legfontosabb vállalatunk... Az amerikaiak többsége, azok, akik rendszeresen esznek, mégpedig elég jól, csupán azért ehetnek, mert a mi fiatalembereink meghalnak Koreában. Ez a társadalmi emberevés egyik formája. Képletesen kifejezve, mi tulajdonképen saját fiainkat faljuk fel“.

Minél intenzívebbé válik az amerikai imperialisták háborús készülődése, annál inkább leplezni akarják politikájuk agresszív jellegét, annál inkább arra törekednek, hogy a béke és a nemzetközi együttműködés barátainak szerepében tetszelegjenek. Az imperializmus amerikai és angol dicsőítői, a pacifista frazeológia leple alatt igyekeznek becsapni a tömegeket, saját agresszív politikájukat békeszerető politikának, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok békepolitikáját pedig agresszív politikának szeretnék feltüntetni. Az amerikai és angol közgazdák az Egyesült Államok, Ang-

lia és más kapitalista országok jelenlegi militarizált gazdaságát a gazdaság valamilyen különleges típusának akarják feltüntetni, amelynek állítólag nem az új háború előkészítése, hanem ellenkezőleg, a béke megszilárdítása a feladata.

Ezek a közgazdák nagy hozzáértéssel agyalják ki a hadigazdaságot jellemző különféle szakkifejezéseiket. Herbert Henderson angol professzor például a „feszült viszonyok gazdasága“, Albert Hart amerikai professzor pedig a „készültség gazdasága“ kifejezést javasolja (nyilvánvalóan a háborús készültségre gondol). A burzsoá közgazdák körében nagy népszerűségnek örvend a „védelmi gazdaság“ kifejezés. E szóalkotásnak az a lényege, hogy pacifista fecsegéssel leplezzék a néptömegek előtt a tőkésországok gazdaságának átállítását hadigazdaságra.

Az úgynevezett „védelmi gazdaságot“ a burzsoá szerzők a gazdaság valami olyan különleges változatának akarják feltüntetni, amely nemcsak a békés gazdaságtól különbözik, hanem a hadigazdaságtól is (ez utóbbin a már kitört világháború körülményei között működő gazdaságot értik). Az imperializmus modern védelmezői gyakran folyamodnak ehhez a csaláshoz. Jellemző példa Kentnek, az *Economist* című angol hetilap szerkesztőjének *Védelmi gazdaság* című cikke. Kent a „védelmi“ szócskával jellemzi a kapitalista országok mostani hadigazdaságát és központi tételként a következő meglepő állítással hozakodik elő: „A védelem gazdasági problémája gyökeresen különbözik a háború gazdasági problémájától“.

Kent és a hozzá hasonlók azt akarják elhitetni a tömegekkel, hogy

az általuk kiagyalt „védelmi“ gazdaság nem növeli a lakosság többségének amúgyis nagy nélkülözéseit, s a haditermelés fokozásával egyidejűleg biztosítható a polgári fogyasztási cikkek termelésének magas színvonala is, mégpedig az „ágyút is, vaját is“ formula szerint. Albert Hart professzor pedig a következő demagóg állítást kürtöli világgá: „A készülség gazdasága kényelmes életet jelent a többség számára“.

Az élet tökéletesen megcáfolja a burzsoázia védelmezőinek hazug meséit. Tények bizonyítják, hogy a tőkésállamok mostani militarizált gazdaságán a világháborúk időszakában megvolt összes fontosabb jellemző vonások felismerhetők. Vagyis: hatalmas mértékben fejlődik a munkásoknak hadi-kényszermunkát, a tőkésöknek pedig fegyveres védelmet jelentő hadi állammonopolkapitalizmus; a béketermelés és a dolgozók fogyasztásának rovására egyoldalúan fejlődnek a hadiiparágak; dühöng az infláció; emelkednek a közszükségleti cikkek árai; óriási mértékben nő az adóteher, s az egyik oldalon fokozódik a dolgozók elnyomódása, a másikon pedig kolosszális vagyonokat zsebelnek be a monopóliumok.

Amikor a burzsoá közgazdák szembeállítják a „békeidők hadigazdaságát“ a világháborúk időszakának teljesen militarizált gazdaságával, azt akarják elhitetni a tömegekkel, hogy a fegyverkezési hajsza a béke megszilárdítását szolgálja és nem vezethet háborúra. Demagóg módon azt bizonygatják, hogy a „hidegháború gazdaságának“ mostani szakasza még éveken, sőt évtizedeken át tarthat anélkül, hogy átcsapna a háború szaka-

szába. Ez a keresztül-kasul hazug tétel hivatott leplezni azt a közismert tényt, hogy a fegyverkezési hajszja fokozza a nemzetközi feszültséget és a háború veszélyét.

A valóságban a „békeidők hadigazdaságának“ egész gondolata éppen a háború előkészítésére irányul. A „hidegháború gazdaságát“ nem lehet a végtelenségig folytatni. A nagymennyiségű fegyvert és hadianyagot felhasználó nagy szabású haditevékenység hiánya bizonyos határt szab a hadiipar fejlődésének, s így az „ágyúkirálvok“ profitja növekedésének is. A maximális profitot hajszoló monopolisták tehát igyekeznek siettetni annak a „nagy“ háborúnak a kitörését, amely hosszú időre biztosítaná a haditermelés tömegpiacát. Putnam — a Nagyiparosok Nemzeti Szövetségének, vagyis az amerikai reakció vezérkarának elnöke — félreérthetetlenül és világosan kifejezte a hadiipari mágnásoknak az új háború mielőbbi kirobbantására irányuló törekvését. 1950 őszén kijelentette: „A feszültségnek előbb-utóbb robbanásra kell vezetnie. A végtelenségig nem viselhetjük el. E túrhetetlen helyzet megszüntetésének egyik eszköze a preventív háború. Országunk és különösen az üzleti világ nem bírja ki ezt a végtelen és zabolátlan mozgósítást“.

Charles Wilson, az Egyesült Államok Gazdasági Mozgósítási Hivatalának volt vezetője ugyancsak háborúra szólított fel 1951 január 18-án a szenátus ipari bizottságának ülésén mondott beszédében, amikor arról panaszkodott, hogy a nagy háború hiánya korlátozza a haditermelés fejlesztésének lehetőségét. Kijelentette, hogy esztelen-ség volna annyi fegyvert felhal-

mozni, amennyi a nagy háborúhoz kell. Ha ez a háború nem indul meg — mondotta — és csökkentenit kellene a termelést, „nem szeretnék a közelben lenni“.

Nem csodálatos, hogy a burzsoá zugfirkászok a „hidegháború“ magasztalásáról egyre gyakrabban térnek át a „melegháború“ dicsőítésére, az új világháború kirobbantását követelő embertelen felhívásokra. A burzsoá közgazdáknál és szociológusoknál sajátos munkamegosztást figyelhetünk meg. Egyesek torkuk szakadtából dicsőítik a gazdaság militarizálásának gazdasági „előnyeit“ és a „hidegháború“ permanens voltának hangoztatásával ámtítják a tömegeket, mások minden erejüket a háború szükség-szerűségének „bebizonyítására“ összpontosítják és e célból mindenféle és fajta „elméletet“ fabrikálnak. Az új háború „igazolása“ végett népszerűsített egyik ilyen legkelendőbb „elmélet“ lett most a történelem szemétdombjáról előranci-gált malthuziánus álelmélet, amely a föld túlnépesedését erősítgeti.

A modern burzsoá irodalom széles körben propagálja a reakciós malthuzianista zagyvaságokat. A mai malthuziánusok — ugvanúgy, mint előfutáraik egy évszázaddal ezelőtt — a dolgozók „túlságos szaporodására“ hivatkoznak, s arról akarják meggyőzni a tömegeket, hogy nyomorúságos életükért, a munkanélküliségért és a többi szociális bajért nem a tőkés rendszer, hanem ők maguk a felelősek. Emellett az imperializmus és a kapitalizmus általános válságának időszakában a malthuzianizmus az imperialista háborúk, a gyarmati né-

pek kirablása, a területhódítás „igazolásának“ ideológiai eszköze lett.

A modern malthuzianizmus legfontosabb sajátossága, hogy a hadvezetés legbarbárabb és legpusztítóbb módszereit is „igazolja“. A malthuziánusok azt panaszolják, hogy az emberirtás régi módszerei már nem elég eredményesek. Így azután az atombomba valóságos talált kincs számukra. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy az atombomba megjelenése új lökést adott a legvadállatiabb formákban megnyilatkozó malthuzianizmus széleskörű népszerűsítésének. S az sem véletlen, hogy a neomalthuzianista Vogtnak az emberiség „mesterséges csökkentésére“ felhívó könyve Bernhard Baruch, a legismertebb atomlovag előszavával jelent meg, aki Vogt könyvét melegen ajánlja a kapitalista országok „üzleti köreinek“ és államférfiainak.

A modern malthuziánusok és az atomlovagok szoros együttműködése korántsem véletlen jelenség. Az új világháborút előkészítő amerikai imperialisták a lakosság megsemmisítésének oly kegyetlen módszereit akarják alkalmazni, amelyek mellett még a hitleristák vadállatiassága is elhalványul. Atombombával fenyegetik az emberiséget és máris baktériumháborút viselnek Koreában és Északkelet-Kínában. A malthuziánusok „elméletei“ ugyanis kapóra jönnek az imperialistáknak vadállati módszereik igazolására.

A mai malthuzianizmus a rablógyilkosság igazolásának „elméleti“ fegyvere. A legnagyobbban tárja fel a modern burzsoá politikai gazdagságtan legjellemzőbb vonását: a vadállatiasság apológiáját. Reboux,

ez a francia malthuzianista *Nem túl sok-e a gyerek?* címmel megjelent provokáló jellegű „legújabb“ munkájában fontoskodva hirdeti az általa „feltalált“ „matematikai képletet“: a háborúk kegyetlensége egyes arányban növekszik a fölösleges emberek számával. Reboux leplezetlen cinizmusában oly messzire megy, hogy nyíltan helyesli a háborút, mint a kannibálizmus modern formáját. A természet remek berendezkedése — írja — abban nyilvánul meg, hogy a földön élő lények felfalják egymást, s így az élőlények száma mindig állandó marad. „Mégis — sajnálkozik Reboux — amikor az ember felfalja embertársát, az állatok sérthetetlen királyát, emberevőnek nevezik, országát gyarmatosítják, nehogy megtarthassa ezt a természeti törvényt.“ (P. Reboux. *Trop d'enfants?* 1951.)

„Az emberevés, mint természeti törvény“ — ezeket a szavakat méltán írhatják cégtáblájukra az imperializmus mai apologetái. E szavak világosan és érthetően tükrözik a modern burzsoá politikai gazdaságtan végső elfajulását és züllöttségét, s mindennél jobban bizonyítják, hogy ez a hazug áltudomány az emberevés nyílt hirdetője. A háború és a rablógyilkosság modern burzsoá védelmezőinek munkásságára alkalmazva megsemmisítő erővel hangzanak Lenin megbélyegző szavai: „Igaz, hogy saját szemednek sem hiszel, amikor ezeket olvasod. Az aggkori elmeengesség, a hanyatlás és a prostitúció ilyen fokáig züllött a modern professzori tudomány“. (Lenin Művei. 20. kötet. 185. lap. Oroszul.)

Sztahanov- és újítómozgalmunk néhány kérdéséről

A nagyüzemek államosítása nyomán hazánkban döntően megváltozott a dolgozók munkához való viszonya. A gyárak új gazdái mindinkább tudatára ébredtek, hogy a termelés érdekei és egyéni érdekeik összevágának, hogy munkájuk eredménye és jólétük a legszorosabban összefügg egymással. Ebből indult ki nálunk a szocialista verseny, ez sarkalta a munkások tízezreit, hogy az előirányzatoknál magasabb teljesítményeket vállaljanak, s lankadatlanul harcoljanak a termelés mennyiségének és minőségének emeléseért. Ugyanebből a fölismerésből, a munkához való megváltozott viszonyból született a verseny első napjaiban az újítók tömegmozgalma is, azoké a bátor kezdeményezőké, akik gazdaként figyelik a gépek, berendezések munkáját, s a technika állandó tökéletesítésével járulnak hozzá a termelékenység fokozásához. Ugyancsak a dolgozók új, fől-szabadult helyzete teremtette meg a kissé később, Sztálin elvtárs 70. születésnapja tiszteletére indított verseny során kibontakozott magyar Sztahanov-mozgalmat, az újabb, magasabbfokú szocialista verseny alapját. Az első újító és sztahanovista kezdeményezések óta a régi normákat megdöntő Sztahanov-mozgalom, valamint az újítómozgalom rohamos fejlődése szocialista építőmunkánk egyik legjellemzőbb megnyilvánulása lett. Tervünk nagy gazdasági és műszaki céljai egyre növekvő feladatokat róttak Sztahanov- és újítómozgalmunkra, s az

újítók és a sztahanovisták e feladatok megoldásával ötéves tervünk végrehajtása során aratott újabb meg újabb győzelmeinket segítették elő.

Újítómozgalmunk példátlan arányú fejlődésének jellemzésére megjegyezzük, hogy a szabadalmi bejelentések száma 1922-ben 2965, 1932-ben 3653, 1942-ben pedig 5585 volt, 1952-ben ellenben 471 000 újítási és tapasztalatcsere-javaslatot nyújtottak be. A fől-szabadulás előtti és utáni adatok összevetéséből világos képet kapunk a fől-szabadított dolgozó tömegek kezdeményező erejének kibontakozásáról és fontosságáról új életünk építése szempontjából.

A harmincas évek adataiból azt is megállapíthatjuk, hogy annakidején nyolc év alatt körülbelül 30 000 szabadalmi bejelentést jegyeztek be. A fől-szabadulás óta eltelt nyolc év alatt ellenben újítóink kereken egymillió javaslatot tettek a termelés tökéletesítésére, s az elfogadott újítások várható gazdasági eredménye mintegy 4,5 milliárd forint. Ha meggondoljuk, hogy a Sztálin Vasművet 4 milliárd, a Földalatti Vasutat 2 milliárd forint költséggel építjük föl, s a bányászat termelésének növekedését 4,8 milliárd forint beruházással biztosítjuk, jogosan állapíthatjuk meg, hogy az újítók erkölcsi és anyagi megbecsülését biztosító népi demokráciánkban az új technika harcosainak állandóan növekvő tábora fejlődésünk egyik legfőbb hajtóerejévé vált.

Ugyanezt mondhatjuk sztahanovistáink mind szélesebb köréről is. A Sztahanov-mozgalom eddigi eredményeit semmiféle multbeli adattal sem vethetjük össze, mert ennek a mozgalomnak még csírái sem voltak meg a kapitalista társadalomban. A sztahanovisták — mint Sztálin elvtárs mondta — új, rendkívüli emberek, s csak szocialista társadalmi és gazdasági feltételek között fejlődhetnek ki. Csak azok a dolgozók válhatnak a termelés élenjáró mestereivé, csak azok foglalkoznak a technika forradalmi megváltoztatásával, akik magasfokú öntudatuk révén úgy érzik, hogy felelősek a dolgozó nép államának tulajdonába került gyárért, s magasabb technikai kultúrájuk alapján csakugyan nyithatnak új utakat a termelőmunkában. A régi „Salgó“-nál vagy „MÁK“-nál kifejlődhettek volna-e olyan bányász-hősök, mint a ma már országos-hírű Loy Árpád vagy Tajkov András? A Weiss Manfrédok, Wolfnerek gyáraiban, vagy a régi tőkésvilág építkezésein kiválhatott-e olyan élenjáró munkás, mint Muszka Imre, Szodorai István, Pozsonyi Zoltán? Természetesen nem. Ezek az emberek új, szocialista életünk szülöttei, akiket 1945 áprilisa tett szabaddá, az üzemek államosítása tett gazdává, a párt edzett harcossá.

Eredményeink vizsgálatakor világosan kitűnik, hogy tervünk számtalan győzelme, a feladatok határidő előtti végrehajtása, termelési sikereink elérése nagyrészt a sztahanovisták nagykultúrájú, sokszor forradalmian újmódszerű munkájának köszönhető. Ugyanígy nyilvánvaló, hogy Sztahanov-mozgalmunkat nem lehet a sztahanovisták eredményeinek egyszerű összegezése alapján megítélni, mert ebből a száraz adatból sok minden hiányoznék. Például

az a serkentő, nevelő hatás, amelyet élenjáró dolgozóink a szocialista versenyben és építésben a többi dolgozóra gyakorolnak. De a kézzelfogható eredmények alapján is megállapíthatjuk, hogy sztahanovistáink 70 000 főnyi tábora már eddig is az ötéves terv megvalósításáért folyó harc egyik vezető csapata volt.

Mindez büszkévé tehet bennünket, de önelégültté nem. Különösen akkor, amikor fölmérjük a közeli és távolabbi jövő feladatait, amelyek megoldása csupán Sztahanov- és újítómozgalmunk továbbfejlődése esetén lehetséges. Az újítókat és a sztahanovistákat segítenünk kell, hogy a fejlődés mai ütemét ne csak tartsák, hanem fokozzák is. Ezért helyes, ha napirendre tűzzük és tüzetesen megvizsgáljuk e mozgalmak néhány fontos kérdését. Ezúttal négy kérdést kívánunk fölvetni:

a szovjet és a magyar Sztahanov- és újítómozgalom fejlődési szakaszainak összehasonlítását;

a munkamozgalmak és az újítómozgalom összefüggését;

a tapasztalatcsere jelentőségét;

a műszaki értelmiség feladatait a Sztahanov- és újítómozgalomban.

I.

A szovjet Sztahanov-mozgalom kezdeti időszakát az új berendezések tökéletesebb kihasználása, az új technika teljes elsajátítása jellemezte. Az első sztahanovisták „megnyergelték a technikát“, azaz kipréselték a gépekből mindent, amit csak lehetett. A fejlődés második szakasza főképp abban különbözött az elsőtől, hogy az újítók tömegei már nem elégedtek meg a meglévő gépek és berendezések jobb kihasználásával, a technika elsajátításával, a kisebb-nagyobb tökéletesíté-

sekkel, hanem hozzáláttak a gyártási módszerek és a termelőeszközök gyökeres megváltoztatásához, forradalmian új gépeket és eljárásokat alkalmaztak a termelésben.

A Sztahanov-mozgalom a háborúutáni sztálini ötéves tervek idején újabb fejlődési szakaszba emelkedett: az egyes élenjáró sztahanovisták módszerei egész kollektívák sajátjává váltak. A szovjet dolgozók szocialista versenye olyan fokot ért el, hogy az általános fölemelkedésre törekvő sztahanovista újítók szűkebb munkahelyükön kívül egész műhelyek, gyárrészlegek, vállalatok viszonylatában tökéletesítik a termelés szervezését és módszereit. A Sztahanov-mozgalom új formáira tehát nem a kimagasló egyéni teljesítmények jellemzőek, hanem azok a nagy eredmények, amelyeket egész kollektívák értek el az újítási, sztahanovista tapasztalatok tervszerű, tömeges elterjesztése útján.

A legutóbbi évek minden jelentős sztahanovista kezdeményezése ezeket a célokat szolgálja: így Vaszilij Matroszovnak, a Párisi Kommunigár sztahanovistájának módszere a sztahanovista tapasztalatok tervszerű elterjesztésére, Nyikolaj Roszsijszkijnek, a moszkvai Kalibergyár művezetőjének javaslata a kollektív sztahanovista munkára, a Vörös Szormovo-gyár kollektívájának terve a termelés komplex gépesítésére vonatkozóan. Idesorolható a moszkvai Proletár Győzelem-gyár főmérnökének, Kovaljovnak új módszere is a sztahanovista tapasztalatok elemzésére, Korabelnyikova komplex anyagtakarékossági javaslata, vagy a lublinói Kaganovics-öntödében dolgozó Zsandarovának és Agafanovának kezdeményezése minden termelési műveletnél kiváló minőség elérésére, stb.

E kezdeményezések mind igazolják, hogy a szovjet Sztahanov-mozgalom háborúutáni szakaszát nagyfokú szervezettség és tervszerűség, a kollektív és komplex módszerek jellemzik. Most tehát nemcsak egyes munkahelyek technikai berendezésének jobb kihasználása vagy tökéletesítése folyik, hanem egész kollektívák forradalmi előretörése a legfejlettebb termelőmódszerek, a termelékenység egyre magasabb foka felé. A szovjet sztahanovisták legújabb kezdeményezései már valóban a jövő kommunista társadalmára, a fizikai és szellemi munka lényeges különbségeinek megszűnésére utalnak.

Hogyan fejlődik nálunk a Sztahanov- és újítómozgalom?

Sztahanov-mozgalmunk a Sztálin elvtárs 70. születésnapját megelőző versenyszakaszban, az esztorgályosok közt bontakozott ki, a szovjet gyorsvágási módszereknek, tehát a háborúutáni évek legkorszerűbb eljárásainak átvételével. Ugyanakkor a szénbányászatban, az építőiparban és más iparágakban is több újítónk jelentkezett a technikát gyökeresen megváltoztató újítással és találmánnyal. Ennek ellenére sztahanovistáink nagy többségének munkáját még ma is inkább a jobb időkihasználás, a kampányszerű előretörés jellemzi, mint a technikai berendezések lényeges észszerűsítése, javítása. Még kevés sztahanovistánk változtatta meg a technikát forradalmian, mélyrehatóan. Jellemző az is, hogy Sztahanov- és újítómozgalmunk indulásakor már találkozhatunk bizonyos kollektív törekvésekkel (sztahanovista brigád, újítókomplexbrigád), de a kezdeményezések többsége még ma is inkább egyéni jellegű. Igaz, a munkamódszerátadás, a Kovaljov-, Röder-

Zsandarova-mozgalom, valamint más kollektív kezdeményezések egyre inkább erősödnek üzemekben. Gondoljunk például a Szegedi Textilművek komplex Sztahanov-mozgalmára.

Ha tehát párhuzamot vonunk, könnyen megállapíthatjuk, hogy a Szovjetunióban az egyes fejlődési szakaszok viszonylag határozottan megkülönböztethetők, de nálunk a határok elmosódnak. A korábbi és frissebb szovjet sztahanovista tapasztalatok egyidejű átvételével Sztahanov- és újítómozgalmunk ug-rásszerűen fejlődhetett, a termelési szükségleteknek megfelelően.

A régebbi és az újabb tapasztalatok önzetlen, baráti átadása nagy hálára kötelezi dolgozóinkat a szovjet sztahanovisták iránt, akik elő-segítették az úttörés nehézségeinek leküzdését, s egyszersemind a leg-korszerűbb eredményekkel is meg-ismertettek. Fejlődésünk mostani szakaszán különösen ügyelni kell rá, hogy az értékes tapasztalatok egy része ne kallódjék el, mert teljesértékű felhasználásukhoz még nincsenek mindenütt biztosítva az összes feltételek. Itt csak két körülményre utalunk.

Egyik: dolgozóink jelentős része kellő szakismeret nélkül, csupán egyes munkafogások többé-kevésbé jó megtanulása révén érte el a sztahanovista szintet, s technikai fel-készültség hiányában nem tudja eredményeit folyamatosan tartani vagy továbbfejleszteni. A másik kör-ülmény: a kollektív sztahanovista módszerek felhasználása feltételezi a szovjet sztahanovisták magasfokú szocialista öntudatát, mert enélkül az értékes kezdeményezések — a gyakorlat példái szerint — elsikkad-nak, ellaposodnak.

Mindebből következik, hogy a ma-gyar sztahanovisták, újítók első-rendű feladata: szakmai tudásuk szakadatlan tökéletesítése. Csak képzett munkások teljesítménye le-het állandóan magas, mert előttük nincs határ, nincs „végállomás“. A rendszeres tanulás az egyik feltétel, hogy sztahanovistáink úgyszólván egytől egyig a technika forradalmi úttörőivé váljanak, s így a szovjet sztahanovista tapasztalatok átvéte-éhez szilárd alapot teremtsenek. A másik feladat, hogy — bár a verseny fő formája továbbra is az egyéni kö-telezettségvállalás — a Sztahanov-és újítómozgalom szervezői és irá-nyítói az eddiginél hathatósabban karolják föl, különös gonddal ápol-ják a kollektív kezdeményezéseket. Ezekben a szocialista gondolkozás-mód, a munkához való új viszony magasabb igényeit kell látniuk, s el-terjedésüket szervezési és politikai támogatással egyaránt elő kell segí-teniük.

II.

Az elmúlt években sajtónk több-ször foglalkozott a Sztahanov- és az újítómozgalom összefüggésének kér-déseivel. Kitünt, hogy a sztahano-visták többsége újító, az újítók je-lentős hányada pedig sztahanovista, mert a sztahanovista munkában majdnem mindig megtalálhatók az újítás elemei, az újítás pedig gyak-ran elősegíti a teljesítmény feleme-lését sztahanovista színvonalra. A cikkírók megállapították, hogy — akárcsak a Szovjetunióban — a Sztahanov- és az újítómozgalmat nálunk is egységesnek kell tekinteni, s meg kell szüntetni e mozgalmak elkülönített kezelését. A cikkek hoz-zájárultak a korábbi hibás szemlé-let megváltoztatásához, s ma már

számos üzemben előnyösen kihasználják a sztahanovista munka és az újítótevékenység kölcsönhatásait.

De ezen a területen nem állhatunk meg. Meg kell szüntetnünk azt a kettősséget, amely egyfelől a különféle munkamozgalmak, másfelől a Sztahanov- és az újítómozgalom közt tapasztalható, s amely az újítási szervek szinte teljes elzárkózása következtében állt elő. Pedig a példák tömegével kimutatható, hogy az újítók táborát elsőrendűen a különféle munkamozgalmak növelik.

Ezekben a mozgalmakban ugyanúgy felismerhető a technika javítására, jobb kihasználására, a mennyiségi és minőségi eredmények növelésére, egyszóval az újra, a haladásra való törekvés, mint az újítómozgalomban. Akik tehát egy-egy új mozgalmat kezdeményeznek, vagy egy-egy mozgalomhoz csatlakoznak, tulajdonképpen újítási szándékukat fejezik ki, hiszen a kitűzött célok elérése majdnem mindig feltételezi újítás vagy észszerűsítés alkalmazását is. Noha a gyakorlat bizonyítja, hogy a munkamozgalmak közvetlenül hatnak az újítótevékenységre, szemléletünk itt még elmaradt az élettől, s nem használjuk ki kellően a lehetőségeket.

Néhány példával meggyőzően bizonyíthatjuk, hogy az egyes munkamozgalmak mily nagy ösztönző hatást gyakorolnak az újítómozgalomra és fordítva. Vizsgáljuk a gyorsvágási mozgalmat. Ez a mozgalom az elmúlt három évben egész sor újítás alkalmazására sarkalta a dolgozókat, akik a kések köszörülésére, a lapkák fölerősítésére, s egyéb módosításokra vonatkozó újításokkal növelték a gépek megmunkálási sebességét. Mindez a Kuznecov-mozgalomra is érvényes. A Kuznecov-brigádok tavaly — becslés szerint —

körülbelül 30 millió forint értékű szerszám felújítását tették lehetővé. Ehhez is számos újítás kellett: új krómozó és mélyhűtő eljárások, új forrasztási és élesítési módszerek alkalmazása stb. De megemlíthetjük a többi munkamozgalmat is, például a szovjet Vorosin-, Zsandarova-, vagy a magyar Deák-, Röder-mozgalmat, mint az újítómozgalom ösztönzőit.

Ha megállapítottuk, hogy az újítómozgalom jórészt a különféle munkamozgalmakhoz csatlakozók soraiból kapja az utánpótlást, rámutathatunk, hogy az újítási szerveknek ezentúl sokkal inkább figyelniük és hasznosítaniuk kell a munkamozgalmakban rejlő újítómozgalmi lehetőségeket. Az eredményeket és problémákat mindenkor figyelemmel kell kísérniük.

A tüzetes és rendszeres tanulmányozás alapján e szerveknek gondoskodniuk kell, hogy az újítási feladat-tervekbe olyan pontok is kerüljenek, amelyek egy-egy munkamozgalom kérdéseinek megoldására ösztönzik a dolgozókat. Az újítási szerveknek értékesíteniük kell az ötletnapok tapasztalatait is. A gyakorlatból tudjuk, mennyire helyes, ha az ötletnapokat határozott cél szolgálatára szervezzük; a Gazdamozgalmi ötletnapok számos üzemben kitűnő eredménnyel jártak. Eddig mégsem hallottuk, hogy bármely üzemben például gyorsvágási vagy Loy-mozgalmi ötletnapot tartottak, jóllehet ez mind a munkamozgalmak, mind az újítómozgalom szempontjából bizonyosan kedvező eredményt hozna.

Meg kell tehát vizsgálnunk, hogy a különféle újítási rendezvények miképpen használhatók föl az újító- és a munkamozgalmak eredményeinek növelésére. Értékes eredményekkel járhatna például, ha az újítókörök,

illetve a műszaki továbbképző körök időnkint megvitatnák egy-egy munkamozgalom helyi problémáit.

III.

Fejlődésünk tervezett üteme megköveteli, hogy hamarosan döntő fordulatot érjünk el a tapasztalatcsereben. Mennyivel többet nyújthatnának az újítók tervünk sikeréhez, ha a tapasztalatcsere együtt fejlődne az újítómozgalommal, ha egy-egy újítás gyorsan, a legszélesebb körökben a termelés előrelendítőjévé válna! Mennyivel nagyobbak volnának eredményeink, ha a sztahanovista munkamódszerek hamar elterjednének a dolgozók tömegei közt! Ideje, hogy a tapasztalatcsere fejlesztésével biztosítsuk a ma még gyakran elszigetelt eredmények mielőbbi általánosítását, tömeges felhasználását az egész termelésben.

De mind a sztahanovista, mind az újítási tapasztalatcsere ma még fejletlen. Bár 1951-ben már megindították a szervezett újítási tapasztalatcserét, hogy az újítások átadásának és átvételének korábbi spontán, tervszerűtlen jellegét megszüntessék, s olyan rendszert alkalmazzanak helyette, amelynek segítségével a használható újítások minden érdekelt üzemhez eljutnak, az eredményekből ítélve a tapasztalatcsere még mindig elmarad a követelményektől.

Nézzük a statisztikát. 1951-ben 31 000, tavaly 83 000 újítási javaslat került tapasztalatcserejére. A tapasztalatcserejavaslatok számában tehát kerekén 260 százalékos emelkedés mutatkozik. A fejlődés számottevő, de még nem kielégítő, hiszen a tapasztalatcserejére átadott javaslatok száma az összes javaslatoknak még mindig csupán kis hányada.

Különösen szembeszökően alacsony az elfogadott és a megvalósításra került tapasztalatcsere-javaslatok aránya, bár ezen a téren is mutatkozik bizonyos fejlődés a megelőző évhez viszonyítva. 1951-ben 4000, 1952-ben 13 000 tapasztalatcserejavaslatot fogadtak el az újítási bizottságok. Az emelkedés majdnem 300 százalékos. De mégis rendkívül szerény, ha ezeket az adatokat az újítási javaslatok számával vetjük össze. Hiszen az elfogadott újításoknak alig 7 százalékát vették át más üzemek is.

Nem jobb a helyzet a sztahanovista tapasztalatok és munkamódszerek elterjesztésében sem. Sok üzemben nem küzdenek következetesen a sztahanovista módszerek széleskörű alkalmazásáért. 1951-ben például a salgótarjáni dolgozók szovjet tapasztalatok alapján gyors húzó és gyorshengertelő mozgalmat indítottak, s kiváló eredményeket értek el. Sajnálatos körülmény, hogy ez a mozgalom — mint sok más értékes kezdeményezés is — ellaposodik: nemcsak más üzemek feledtek meg róla, hanem a kezdeményezők is. Bizonyos, hogy a Rödermozgalom föllendítette a sztahanovista tapasztalatcserét, de a mozgalom résztvevői számos üzemben nem kapnak kellő támogatást a szakszervezettől és a műszaki vezetőktől, — azoktól a szervektől, amelyeknek elsőrendű kötelességük volna, hogy a sztahanovista tapasztalatok szervezett elterjesztéséről gondoskodjanak. Nagy hiba az is, hogy egyes iparágakban nem rendeznek sztahanovista iskolákat, bemutatókat, s nem alkalmazzák a sztahanovista tapasztalatok megismertetésének más kiváló módszereit sem. Ezek okozzák, hogy a Sztahanov-mozgalom fejlődésének üteme több iparág-

ban — különösen a szénbányászatban — elmaradt a termelés rohamos emelkedésétől és a növekvő feladatoktól.

Jelenleg ilyen a Sztahanov- és újítómozgalmi tapasztalatcsere. Erről a pontról kell mielőbb kimozdítanunk, hogy később feladatainkkal párhuzamosan fejlődjék, s a jó újítások, munkamódszerek mihamarabb az ország minden üzemében, minden dolgozó munkájában hassanak. Döntő rohamra kell indulnunk, hogy pótoljuk a mulasztást s a Sztahanov- és újítómozgalmi tapasztalatok tömeges alkalmazásával biztosítsuk a termelékenység rohamos emelkedését.

IV.

Napról napra láthatjuk, hogy a régi mérnökök, műszaki dolgozók nagy többsége valóban szívvel-élelkel s általában helyesen végzi felelős munkáját. A műszaki értelmiségiek ezrei a dolgozók igazi vezetőivé, a termelés valódi parancsnokaivá váltak. Sokan kimagasló eredményekkel jelentkeztek az újítómozgalomban is, s ezzel igazolták műszaki tudásuk magas színvonalát, sőt azt is felismerték, hogy nem elegendő, ha csak maguk újítanak, maguk foglalkoznak új technikai megoldások keresésével, hanem mint a termelés vezetőinek, egyik legfontosabb feladatuk az újítók, a sztahanovisták irányítása, a dolgozó tömegek támogatása, segítése a szocialista versenyben.

Ugyanakkor meg kell állapítanunk, hogy a mérnökök, műszaki dolgozók gondolkodásmódja, munkához való viszonya általában lassúbb ütemben változik, mint a munkásoké. Ezt a változást meg kell gyorsítanunk, hogy az értelmiségiek tömegei mielőbb megközelítsék a

szovjet műszaki szakemberek színvonalát. Éppen ezért most elsősorban nem eredményeikkel, hanem inkább a Sztahanov- és újítómozgalommal kapcsolatos magatartásukban mutatkozó hibáikkal kívánunk foglalkozni.

Először is rá kell mutatnunk arra, hogy értelmiségi dolgozóink inkább csak kiszolgálják, mintsem vezetik a Sztahanov- és újítómozgalmat. Sokan még húzódoznak a kezdeményezéstől, pedig a kezdeményezés döntő feltétele e mozgalmak lendületes fejlődésének. A mérnökök, technikusok személyes példájukkal, tudásukkal, az egyéni felelősség érvényesítésével vezessék a dolgozó tömegeket — ez a szocialista műszaki szakemberek megtisztelő feladata.

Hibának kell fölrónunk, hogy sok műszaki értelmiségi azt gondolja: a mérnök vagy a technikus csak különösen nagyfontosságú újítási javaslatokat, találmányokat nyújthat be. Egyesek annyira féltik tekintélyüket, hogy kisebb jelentőségű észszerűsítő javaslatokkal nem is jelentkeznek. Ez helytelen és káros álláspont. A munkafolyamatok nagy szakaszait áttekintő, széles műszaki látókörű műszaki értelmiségiektől elvárhatjuk, hogy a termelés fejlesztésének csekélyebb lehetőségeit is meglássák.

A műszaki értelmiségiek másik része nem tudásának és fölkészültségének megfelelő eredményekkel jelentkezik az újítómozgalomban. Egyesek túlterheltségre hivatkozva azt állítják, hogy nem érnek rá új eljárások kidolgozására. Ezeknek a szakembereknek elsősorban saját munkamódszerüket kell megvizsgálniuk, s úgy kell megszervezniük munkájukat, hogy feladatuknak megfelelően jusson idejük a termelés tökéletesítésére, javítására.

Ehhez azonban szükséges, hogy a műszaki értelmiségiek rendszeresen képezzék magukat, fejlesszék műszaki tudásukat, résztvegyenek a tudományos egyesületek helyi szerveinek munkájában. Sok mérnökünk, technikusunk még úgy gondolkozik, hogy eleget tanult okleveléért, pedig ma a gyakorlati élet mindenütt bizonyítja: aki megáll, az lemarad. Ezért a műszaki értelmiség elsősorban a kimeríthetetlenül gazdag szovjet szakirodalomból tanuljon, s tanulmányai alapján mielőbb térjen rá az új módszerek és eljárások gyakorlati alkalmazására.

De a mérnököknek, műszaki dolgozóknak nemcsak tanulniuk, hanem tanítaniuk is kell. Még sokan nem eszméltek rá: egyik elsőrendű feladatuk, hogy műszaki továbbképző körök révén és egyéb módszerek segítségével emeljék a dolgozók szakmai tudását, segítsék a műszakilag még kevésbé képzett dolgozókat új elgondolásaik kidolgozásában, új munkamódszerek elsajátításában. Dolgozóink elvárják tőlük, hogy tudásuk, tapasztalataik átadásával segítsék az új műszaki értelmiségiek fölnevelését.

Gyárainkban csak elvétve találkozunk a szovjet üzemekben rendkívül eredményes patronáló mozgalommal. Még kevesen ismerték föl, milyen előnyös, ha a műszaki értelmiségiek — mint például a Rákosi Mátyás Művek Szerszámgyárának mérnökei és technikusai — védnökséget vállalnak egy-egy műhely, üzembrész dolgozói fölött, s a munkaidőben, de a munkaidőn túl is állandóan támogatják őket. A műszaki értelmiségiek akkor válhatnak a Sztahanov- és újítómozgalom eljáró parancsnokaivá, ha a szovjet példa szerint segítenek a munkásoknak minden műszaki problémá-

juk megoldásában, fölfigyelnek kezdeményezéseikre, s az eddiginél sokkal inkább résztvesznek a fizikai és értelmiségi dolgozók alkotó együttműködésére hivatott komplex-brigádokban.

Régi és új műszaki értelmiségi dolgozóinkra nagy feladatok és lehetőségek várnak öt éves tervünk végrehajtása során. A követelményeknek csak akkor felelhetnek meg, a lehetőségeket csak úgy használhatják ki, ha a szovjet műszaki értelmiség nyomán mind magasabb színvonalra emelik munkájukat. Mérnökeink, technikusaink bátran kezdeményezzenek új termelési eljárásokat és módszereket; használják föl, terjesszék az újítási és sztahanovista tapasztalatokat; szervezzék és vezessék győzelemre az új technika legkiválóbb harcosait: az újítókat és sztahanovistákat.

Sztahanov- és újító-mozgalmunknak csupán néhány fontos kérdéséről, feladatáról írtunk. Ugy véljük, ezek sikeres megoldása mindenképp elősegíti e mozgalmak lendületes továbbfejlődését, eddigi eredményeink túlszárnyalását. További sikereink legfontosabb feltétele, hogy dolgozóink méltó követői legyenek a kiváló szovjet sztahanovistáknak, újítóknak és műszaki értelmiségieknek, bátran tárják fel munkájuk hibáit, hiányosságait, s Sztálin elvtárs halhatatlan tanításához híven, minden erővel törekedjenek, hogy végső diadalra vigyék az új harcát a régi ellen. Így segíthetik leginkább műszaki forradalmunk sikerét, a kapitalizmusnál jóval magasabb munkatermelékenység elérését, a szocializmus mielőbbi fölépítését.

TERVGAZDASÁGI SZEMLE

M. KOZIN

Az anyammérlegek és szerepük a Szovjetunió népgazdaságának tervezésében

A népgazdasági tervezésnek fontos része az anyammérlegek kidolgozása.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a népgazdasági tervezésnek mindenben alkalmazkodnia kell a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez, s helyesen kell tükröznie a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése törvényének követelményeit. A szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakszerű növekedése és tökéletesedése útján. Ennek megfelelően a népgazdasági terveknek minden vonatkozásban figyelembe kell venniük a népgazdaság és a lakosság szükségleteit, s a tervezőknek nem szabad elfeledniük, hogy a termelés növelésére és a rejtett tartalékok kihasználására irányuló intézkedések kidolgozásának is az egész társadalom szükségleteinek maximális kielégítése a célja.

A népgazdasági tervezés egyik legfontosabb feladata: a társadalmi termelés fokozásának, valamint a terv szerint gyártott termékek menny-

nyiségének, cikklisztájának, választékának és minőségének összehangolása az egész társadalom szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteivel. Ez a feladat egyúttal meghatározza az anyammérlegeknek a tervezésben betöltött szerepét is: az anyammérlegek elősegítik a népgazdaság és a lakosság különböző termékfajtákban mutatkozó szükségleteinek feltárását, s megmutatják e szükségletek kielégítésének forrásait és készleteit.

Az összes népgazdasági ágak arányos fejlődése egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a társadalmi termelés az egész társadalom szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteivel összhangban növekedjék. Ahhoz, hogy terveink helyesen tükrözzék a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének követelményeit és biztosítsák az összes termelő ágak egybehangolt fejlődését, olyan mérlegszámítások szükségesek, amelyek lehetővé teszik valamennyi népgazdasági ág szükségleteinek kielégítését.

Sztálin elvtárs többször felhívta figyelmünket az anyammérlegek jelentőségére. A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának XIV. kongresszusán, a központi bizottság politikai beszámolójában hang-

súlyozta: biztosítani kell, hogy az ipari mérleg összhangban legyen a mezőgazdasági mérleggel, a tüzelőanyagmérleg az ipari mérleggel, az ipar szükségleteivel, a fémmerleg az egész népgazdaság mérlegével, a vasúti szállítás beruházási mérlege az ország szükségleteivel.

Az anyagmérlegek segítségével részletesen és pontosan meghatározható a népgazdaság és a lakosság szükséglete valamennyi termékfajtából, föltárhatók e szükségletek maximális kielégítését biztosító készletek növelésének forrásai, megállapíthatók az egyes népgazdasági ágak fejlesztésének szükséges arányai. Az anyagmérlegeket úgy kell összeállítani, hogy elősegítsék a termelési tartalékok feltárását, az elmaradó részlegek előrelendítését, a népgazdaság szűk keresztmetszeteinek és aránytalanságainak megszüntetését.

A termelési tartalékok mozgósításának legfontosabb eszközei: a gépi berendezés, a nyersanyagok, a tüzelőanyagok és a villamosenergia legészszerűbb fölhasználását megkövetelő haladó normák.

A normák alkotják gazdasági terveink alapját. Normák segítségével határozzuk meg a népgazdaság anyag- és berendezésszükségletét, s osztjuk el az anyagkészleteket az egyes népgazdasági ágak, minisztériumok, főhatóságok és szövetségi köztársaságok, illetve a területeken és határterületeken a főhatóságok, kerületek és vállalatok közt. Az anyagmérlegek kidolgozásakor a termelőkapacitások kihasználásának és a különféle anyagok felhasználásának haladó normáiból indulunk ki, s teljes mértékben figyelembe vesszük a legjobb termelési tapasztalatokat, továbbá az élüzemek és a termelési újítók eredményeit.

Ugyanakkor arra is gondolunk, hogy minden úton-módon elősegítsük a legszigorúbb takarékossgot.

★

Anyagmérlegeket dolgozunk ki a folyó és a távlati népgazdaságfejlesztő terveknek, valamint az egyes ágazatok, minisztériumok, főhatóságok, kerületek, területek, köztársaságok és vállalatok terveinek összeállítására során.

Az anyagmérlegek összeállításakor az egyik legfontosabb feladat a készletek növelését elősegítő források feltárása, hogy biztosítható legyen a népgazdaság és a lakosság egyre növekvő szükségleteinek zavartalan kielégítése. A „készletek“ fejezetben számfítésbe veszünk minden készletforrást: a folyó termelést, a szállítók késztermék maradványait és az importot. Az anyagmérlegek legfontosabb készletforrása az adott időszak termelése, amely az ipari termékfajták többsége esetében az összes készleteknek legalább 90—95 százalékát szolgáltatja. Ezért a készletek megállapításának elsőrendű feladata a termelés terjedelmének és szükséges választékának meghatározása a tervidőszakra.

A termelés növekedésének méretét és ütemét a meglévő termelőkapacitások és a haladó kapacitáskihasználási normák alapján tervezzük, de figyelembe vesszük az új kapacitások üzembehelyezését is. A termelés növelésének fontos tényezője a gyártási folyamatok gépesítése és intenzívebbé tétele, a gépi berendezés teljes kihasználása, a tervszerinti gépállások csökkentése és a haladó berendezéskihasználási normák megszabta teljesítmények elérése.

A termelés tervezésekor és a termelőkapacitások kihasználási együtthatóinak megállapításakor a lehető

legnagyobb mértékben figyelembe kell venni a szocialista termelés szakadatlan növelésének és tökéletesítésének tartalékait föltáró élenjáró munkások, műszaki dolgozók és újitók tapasztalatait. A vas- és színesfémkohászat, a tüzelőanyag- és ásványolajipar, a gépgyártás, az építőanyagipar és a többi iparág termelési újítói nagyszerű példákat mutatnak a fejlett technika kihasználására, s rendszerint messze meghaladják a termelőkapacitások kihasználásának tervezett együtthatóit. A termelési tervek csak akkor tölthetik be mozgósító és szervező szerepüket, ha az élenjárók termelési tapasztalatait és eredményeit tükröző haladó normákon alapulnak. Ezért a tervek szerves részét alkotó anyagmérlegeknek szintén haladó normákra kell fölépülniük, mivel a haladó normák meghonosítása elősegíti a rejtett tartalékok föltárását, s ily módon a termelés növelését.

A források megállapításakor fontos feladat a szállítóvállalatok késztermékmaradványainak mozgósítása. Egyes anyagmérlegeknek, s különösen a tőzeg, a tűzifa, a faanyagok és a mezőgazdasági nyersanyagok mérlegének a tervévre átmenő maradványai jelentős szerepet játszanak a tervév szükségleteinek kielégítésében. A tőzeg döntő részének kitermelése például főleg a második és harmadik negyedben történik. Így azután a kitermelt tőzegmennyiség nemcsak a tervévre szabja meg a népgazdaság tőzegellátását, hanem a következő év első felére is. Az átmenő készletmaradványok felhasználása más iparágakban is nagyjelentőségű.

A készletek növelésének fontos forrása az anyagok ismételt fölhasználása. A fémmérlegek például előirányozzák a hulladékvas és az el-

használt sínek ismételt fölhasználását, a faanyagmérlegek a bányatámfák és a visszaérkezett göngyöleg ismételt fölhasználását, az ásványolajtermékek mérlegei az olaj regenerálását, a tüzelőanyagmérlegek a másodlagos tüzelőanyagforrások (kohó- és kokszgázok stb.) fölhasználását. Ezen kívül a készleteknek lényeges részei a fogyasztóvállalatok nyersanyag-, tüzelőanyag- és egyéb anyagmaradványai, amelyekkel számolunk az alapok minisztériumok és hatóságok közti szétosztásakor is. A források meghatározásának igen fontos feladata az összes termelési tartalékok mozgósítása a népgazdaságfejlesztő terv teljesítésére és túlteljesítésére, valamint a tartalékok eltitkolására irányuló mindenféle kísérlet megghiúsítása.

Az anyagmérlegek második része a készletek elosztása. Az anyagmérlegek a készletek elosztását a fő fogyasztási és felhasználási területek szerint irányozzák elő. Ide sorolhatók: a termelési-üzemi szükségletek, építkezések (építőipar), állami tartalékok, piaci alap, egyéb állami szükségletek.

A készleteket a mérlegek adataiból kiinduló, s a mérlegeket konkretizáló elosztási tervek alapján osztjuk el a minisztériumok, főhatóságok és szövetségi köztársaságok közt. A „termelési-üzemi szükségletek“ mérlegettel például az elosztási tervekben felbontjuk: minisztériumok, főhatóságok és szövetségi köztársaságok szerint, a területi (határterületi) tervező szervek mérlegeiben pedig főhatóságok, vállalatok és kerületek szerint.

Az elosztási tervek főfeladata: a népgazdaság és a lakosság szükségletei kielégítésének biztosítása, a párt és a kormány tervidőszakra kiűzött gazdasági és politikai felada-

tainak megfelelően. Ez azt jelenti, hogy a készletelosztásnak összhangban kell lennie a termelési és beruházási tervekkel, valamint a népgazdasági ágakra, továbbá a minisztériumokra, főhatóságokra és szövetségi köztársaságokra vonatkozó egyéb állami tervfeladatokkal.

A termelőeszközök zömét termelési szükségletekre, illetve az építőiparban használjuk fel. Mindenekelőtt azokat a vezető népgazdasági ágakat látjuk el anyagkészletekkel, amelyeknek zavartalan munkájától függ a termelési és a beruházási terv teljesítése, valamint a népgazdaságfejlesztő állami tervben megszabott ütemének elérése. Ugyanakkor a készletelosztásnak népgazdasági ágankint is biztosítania kell a termelés és a beruházások teljes ellátottságát valamennyi szükséges nyersanyaggal, tüzelőanyaggal, egyéb anyaggal, villamosenergiával és felszereléssel.

A források elosztásakor állami tartalékok felhalmozásáról is gondoskodunk, minthogy a tartalékoknak nagy szerepük van a népgazdaság helyes arányainak biztosításában.

Sztálin elvtárs a népgazdasági tartalékok jelentőségéről a következőket mondotta: „Az állam kezében bizonyos tartalékokat kell felhalmozni, amelyek szükségesek ahhoz, hogy biztosítsák az országot a különféle meglepetésekkel (rossz termés) szemben, szükségesek az ipar erősítésére, a mezőgazdaság támogatására, a kultúra fejlesztésére stb. Tartalékok nélkül élni és dolgozni ma nem lehet.“ (Sztálin Művei. 8. kötet. 135—136. lap. Szikra. 1952.)

Az anyagok (anyagi alapok) minisztériumok, főhatóságok és szövetségi köztársaságok közti elosztásának, illetve a területi (határterületi)

tervek anyagmérlegeiben főhatóságok, vállalatok és kerületek közti elosztásának alapja: először, a gondosan megállapított és ellenőrzött szükséglet; másodsor, a fogyasztók nyersanyag-, tüzelőanyag-, egyéb anyag- és felszerelés-maradványainak pontos felmérése. Az elosztási tervekben feltüntetett anyagforrások nagyságának tehát (a tervévre átmenő készletmaradványok leszámításával) egyeznie kell a megállapított szükségletekkel (a termelés, az építőipar, a javítás stb. szükségleteivel). A normánfelüli maradványokat természetesen ugyancsak számításba vesszük a fogyasztók anyagkészleteinek megállapításakor.

A népgazdaság, a népgazdasági ágak, vállalatok és kerületek anyagszükségeinek meghatározása az anyagmérlegek kidolgozásának egyik legfelelősségteljesebb feladata. A népgazdasági ágak termelőeszközszükségletének megállapításakor az adott ág termelési feladatai irányadók: az iparban a termelés emelkedése és az iparcikkek választéka, a mezőgazdaságban a vetésterület nagyságának és a termés hozam emelésének terve, a közlekedésben a teherszállítás növekedése, az építkezésben a beruházási munkák terjedelme, valamint az állóalapot és a termelőkapacitások üzembehelyezésének terve. Az egyes ágak termelőeszközszükségletének meghatározásakor számításba vesszük a szükséges karbantartó munkákat és a termelési készleteket is.

Az anyagszükségletek helyes meghatározása a termelés és a beruházás általános emelkedésének alapulvételén kívül megköveteli a haladó anyagfelhasználási és készletezési normák alkalmazását is.

A normák kidolgozásának egyik legfontosabb feladata: a normák

csökkentését eredményező tényezők fölkkutatása. Ehhez szükséges a tervezett felhasználási normák pontos műszaki és gazdasági megalapozása. Az anyagkészletek felhasználási normáinak csökkentését előidézõ legfontosabb tényezõk: a fejlett, korszerû technika meghonosítása a népgazdaság minden ágában, a gyártási folyamatok tökéletesítése, valamint a termelés és a munka szervezésének megjavítása. Az anyagkészletek felhasználási normáinak kidolgozásakor tehát feltétlenül figyelembe kell venni a legújabb technikai vívmányokat, a munkásújtók tapasztalatait, továbbá a kiváló dolgozóknak az anyagtakarékosságban és a gépi felszerelés gazdaságos kihasználásában elért eredményeit. A normák serkentsék a dolgozókat a hulladékok és veszteségek csökkentésére, a nyersanyagegységbõl gyártott minõségi termékek mennyiségének növelésére, a hiányanyagok pótlására stb.

Az anyagmérlegek nemcsak a különbözõ termelési ágak munkájának összhangját biztosítják, hanem az egyes kerületek termelésének és fogyasztásának szükséges összefüggéseit is megszabják.

Az SzKP XIX. kongresszusának határozatában olvashatjuk: „Biztosítsák az új öt éves terv során épülõ iparvállalatok jobb földrajzi elhelyezését, s ne tévesszék szem elõl, hogy az ézszerûtlen és rendkívül nagy távolságú szállítások megszüntetése végett az ipart még közelebb kell vinni a nyersanyag- és fûtõanyagforrásokhoz.“ (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 352. lap. Szikra. 1952.)

A kerületi bontásban készülõ mérlegeknek tehát elõ kell segíteniük az ipar, a mezõgazdaság, az építõipar és más népgazdasági ágak földrajzi

elhelyezésének megjavítását, a gazdasági kerületek komplex fejlesztését, a vállalatok ézszerû együttmûködését. A kerületi bontásban összeállított szénmérleg például lehetõséget nyújt az egyes kerületek forrásai és fogyasztása közti aránytalanságok föltárására, a széntermelés szükséges terjedelmének helyes meghatározására, s a következõ évi tüzelõanyagszükséglet kielégítéséhez megkívánt beruházások nagyságának megállapítására.

A kerületi mérlegek összeállításakor minden körülmények közt törekedjünk a helyi nyersanyag- és tüzelõanyagforrások fokozottabb kihasználására. Ebbõl a szempontból nagyjelentõségûek a köztársasági és a területi tervbizottságok által kidolgozott szén-, tőzeg-, pala-, tüzföld- és építõanyagmérlegek.

A kerületi termelési és fogyasztási mérlegek összeállítóit ügyeljenek túlzottan távoli és ézszerûtlen szállítások kiküszöbölésére, s az egyes közlekedési ágak munkájának helyes igénybevételére is.

★

Az egyes termékfajták mérlegek kidolgozásuk módja és a megoldandó feladatok jellege tekintetében bizonyos sajátosságok jellemzik. Egy általános érvényû szempont azonban minden mérleg összeállításakor tartssunk szem elõtt: fontos, hogy a mérlegek elõsegítsék a megfelelõ termelõágak konkrét gazdasági feladatainak sikeres megoldását. Minden mérleggel szemben az elsõ és legfõbb követelmény, hogy állam- és népgazdasági érdekekbõl, a népgazdaság egészének érdekeibõl induljon ki, mert csak így tárhatók fel a népgazdaság rejtett tartalékai, s csak így biztosítható a tartalékok helyes felhasználása az állami tervek teljesítése és túlteljesítése céljából.

A *fémmerleg* kidolgozásának főfeladata: a gépgyártás, a beruházás, a vasúti szállítás és egyéb népgazdasági ágak fémszükségletének biztosítása.

A vasmérlegek közt a legfontosabbak: az érc, az öntöttvas, az acél, a hengereltacél, a vasötvezetek és a hulladékvas mérlege. Ezek segítségével határozzák meg a vaskohászati ágak kapcsolatait, egyebek közt az ércbányászat és a nyersvas-termelés, a nyersvasgyártás, a vasötvezetek gyártása, a vashulladék-készletek és az acéltermelés, továbbá az acél- és a hengereltacélgyártás kapcsolatát.

A vaskohászat és a többi népgazdasági ág — elsősorban a gépgyártás, az építőipar és a közlekedés — termelési kapcsolatai a hengereltacél mérlegében tükröződnek. A hengereltacél összesített mérlegén kívül az egyes hengerelt acélfajták — széles- és keskeny nyomtávú sínek, vasgerendák, szorítóvasak, durva és finom lemezek, maratott lemezek és egyéb hengereltacélfajták — mérlegeit is kidolgozzuk.

A hengereltacél készletforrásai a következő elemekből tevődnek össze: a folyó termelés, a fémkohászati üzemek, az elosztó bázisok és az értékesítő szervezetek készletmaradványa, használt sínek, valamint a gyártási előírásoknak meg nem felelő hengereltacél. A hengereltacélgyártás tervezésének fő kérdése, hogy ne csak globálisan, hanem termékfajták szerint is helyes arányt állapítsunk meg a hengereltacélgyártás mint önálló készletforrás és az egyes népgazdasági ágak hengereltacélszükséglete közt.

A vas- és acéltermelés további fokozásával párhuzamosan szükséges a választék bővítése, a hiányanyagok gyártásának jelentős növelése,

valamint a gazdaságosabb hengereltacélfajták és profilok gyártásának fejlesztése is.

A népgazdaság hengereltacél-szükségletének kielégítése feltétlenül megköveteli, hogy a hengereltacél termelési tervét ne csak mennyiségi-leg, hanem a tervezett választék szerint is teljesítsék. Ehhez viszont az is szükséges, hogy a szállító vállalatok idejekorán kapják meg a rendelések alapján gyártmánytítelek szerint összesített gyártási utasításokat. Szükség van a hengerművek bizonyosfokú szakosítására is, mert így nagy mértékben csökkenthetők az észszerűtlen szállítások.

Nagyon fontos feladat a vashulladék mérlegének kidolgozása. A hulladék ugyanis a kohászati termelés növekedésének rendkívül jelentős tartaléka. Az acélkohászatban például az ismételten fölhasznált fémek aránya több mint 50 százalék, a vasöntésben pedig 63 százalék. A vas- és acélhulladék, a nyersvashulladék, a fémforgács és a kohászati adalékanyag gyűjtését és felhasználását előírányzó állami terv teljesítése tehát népgazdasági szempontból igen nagy jelentőségű.

A fémmerlegek kidolgozásakor nagy jelentőségű feladat a gyártmányegység fémszükségletének csökkentését elősegítő tartalékok föltárása. A fémmegtakarításért folyó szocialista munkaverseny kibontakozása alapján a fémfelhasználás népgazdasági normái 1949-ben 6,8, 1950-ben 7,9 százalékkal csökkentek. Mindamellet még hatalmas tartalékok vannak ezen a területen. A fémtakarékosság legfontosabb forrásai, amelyeket a normákban számításba kell venni: a legkorszerűbb gyártásmódok meghonosítása, a fémek észszerű kiszabása és a hulladékok felhasználása, a gépek súlyát csökkentő

szerkezeti változtatások, a gépi megmunkáláshoz szükséges ráhagyások csökkentése, idomacélok használata stb.

A *tüzelőanyagmérleg* kidolgozásának főfeladata: az ipar, a vasúti közlekedés és a többi népgazdasági ág tüzelőanyagszükségletének kielégítése, mivel az ipar és a közlekedés fogyasztja el a rendelkezésre álló tüzelőanyagnak több mint kétharmadát.

A tüzelőanyagmérleg összes forrásainak háromnegyede szén. A tüzelőanyagmérlegnek ez az összetétele annak eredménye, hogy a sztálini ötéves tervek éveiben megvalósult a Szovjetunióban a tüzelőanyagmérleg ásványosítása. Mint Lenin rámutatott: „... csak ásványi tüzelőanyaggal szervezhető meg szilárdan a szocialista nagyipar, amely a szocialista társadalom bázisául szolgálhat”. (*Lenin Művei*. 33. kötet. 141. lap. Oroszul.)

Az egyes népgazdasági ágak, valamint a minisztériumok és főhatóságok tüzelőanyagszükségletét 7000 kalóriás tüzelőanyagra átszámított egységekben határozzák meg, a termelési terv, vagy a munka terjedelme és a fajlagos tüzelőanyagfelhasználási normák alapján.

A vaskohászati minisztérium tüzelőanyagszükségletét például a termékegységre (egy tonna nyersvasra, acélra, hengereltacélra stb.-re) megállapított tüzelőanyagfelhasználási norma alapján állapítjuk meg. Számításba vesszük még az egyéb termelő és nemtermelő célokat szolgáló tüzelőanyagszükséglet nagyságát is. Fontos feladat a vaskohászatban iól hasznosítható másodlagos tüzelőanyagforrások (kohó- és kokszgáz) fölmérése és felhasználása.

A vasúti közlekedés tüzelőanyagszükségletét a mozdonyok fogyaszt-

tása, s egyéb termelési és gazdasági szükségletek határozzák meg. A mozdonyok teljesítményéhez szükséges tüzelőanyagmennyiséget a mozdonyok bruttó tonnakilométerekben kifejezett teljesítménye és a 10 000 kilométerre megállapított haladó tüzelőanyagfelhasználási norma alapján számítjuk ki.

Fontos feladat a tüzelőanyagfajták szerint csoportosított mérlegek összeállítása. A fogyasztók tüzelőanyagigénye ugyanis rendkívül sokrétű. A szükségletek fedezésének biztosítása tehát feltétlenül megkívánja a legfontosabb tüzelőanyagfajták (szén, tőzeg, pala, tűzifa és gáz) szerint csoportosított mérlegek kidolgozását.

A legfontosabb technológiai és energetikai tüzelőanyagfajta a szén. Érthető, hogy a különféle tüzelőanyagmérlegek közt a szénmérleg kidolgozása a legfontosabb. A szovjet tervező gyakorlatban az összesített szénmérlegen kívül lelőhelyek és fontosabb szénfajták szerint is készítenek mérlegeket. Köztük különösen nagy jelentősége van a kokoszosítható szén mérlegének, amelyet a vaskohászat és a többi népgazdasági ág szükségleteivel összhangban dolgoznak ki.

A mérleg összeállításakor kidolgozzák a szén és különösen a kokoszosítható szén minőségének javítását szolgáló intézkedéseket is: számításba veszik a legjobb dúsító módszerek alkalmazását és a szén brikettezését.

A tüzelőanyagmérlegben tervezik meg a helyi szén-, tőzeg-, pala- és gáztermelés általános növelését, s a messziről szállított tüzelőanyag fogyasztásának csökkentését.

A mérleg kidolgozásakor az egyik legfontosabb feladat: a termékegységre eső fajlagos tüzelőanyagfel-

használati normák további csökkentése. A tüzelőanyagmegtakarítást eredményező tényezők közt különös jelentőségű a magaslégnomású fölszerelések meghonosítása. A háborúutáni években gyártott 100 atmoszféra nyomású, 500° hőmérsékletű gőzkazánok körülbelül 12 százalékos tüzelőanyagmegtakarítást tesznek lehetővé. Hasonlóképpen fontosak a tüzelőanyagkihasználás javítására és a tüzelőanyagvesztesség csökkentésére irányuló műszaki-szervezési intézkedések. A fajlagos tüzelőanyagfelhasználás csökkentésének eléréséhez olyan intézkedéseket kell kidolgozni, amelyek elősegítik a legkorszerűbb berendezések meghonosítását és a tüzelőanyagvesztesség csökkentését (kazánok újjáépítése, regeneratív előmelegítés bevezetése, a hőfolyamatok automatizálása stb.). Az ipari kemencékből eltávozó gázok fűtőértékének kihasználása szintén fontos megtakarítási forrás. A Sarló és Kalapács gyárban ilymódon 15 százalékos tüzelőanyagmegtakarítást értek el. A vasúti közlekedés tüzelőanyagmegtakarításának egyik fő forrása a vonatok súlyának (terhelésének) növelése. A tehervonatok súlyának egy százalékos növelése a szállítás tüzelőanyagfelhasználási normáját (10 000 t/km brutto) 0,4 százalékkal csökkenti.

A tüzelőanyagmérlegek kidolgozásakor vegyük figyelembe a tüzelőanyagmegtakarítás tartalékait, s ezáltal minden tüzelőanyagfogyasztót ösztönözzünk a tartalékok maximális kihasználására.

A *villamosenergia mérleg* kidolgozásakor a főfeladat az ipar, s különösen a sok villamosenergiát fogyasztó iparágak: a vas- és színesfémkohászat, a vegyészeti ipar, a közlekedés, a kommunális gazdaság,

az építőipar és a mezőgazdaság folytonosan növekvő villamosenergia-szükségletének kielégítése, valamint az energetikai rendszerek kapacitástartalékainak növelése. A népgazdaság műszaki fejlődése, a termelő folyamatok komplex gépesítése és automatizálása szorosan összefügg az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és az építőipar termelő folyamatainak villamosításával.

A villamosenergia mérlegén kívül villamosenergia kapacitás-mérleget is készítenek. A fogyasztó vállalatok részére keretet állapítanak meg, mégpedig a villamosenergiára kilowattórában, a kapacitásra kilowattban. Így szabályozzák a villamosenergia-fogyasztást. Kapacitásmérleget és villamosenergiamérleget készítenek a népgazdaság egészére, s külön az egyes energetikai rendszerekre (moszkvai, urali, kemerovói stb.).

Az energetikai rendszerek szerint csoportosított villamosenergiszükséglet meghatározásához szükséges: az ipari termelés terve, a közlekedés, a kommunális gazdaság és a mezőgazdasági termelés terve. Mindezeket a terveket felbontják energia-rendszerek szerint.

Az ipari villamosenergiszükséglet meghatározásának alapja: 1. az ipari termelés terve; 2. a termelő folyamatok villamosítási, gépesítési és automatizálási együtthatójának növelésére irányuló feladatok; 3. a termékegységre (elektroacél, alumínium stb.) eső villamosenergiafelhasználás normája iparágankint.

A villamosenergia mérlegében számolni kell a termékegységre eső villamosenergiafelhasználás normájának feltétlen csökkentésével. A villamosenergiafelhasználás csökkenté-

sének fontos feltétele, hogy intézkedéseket dolgozzunk ki a berendezés és elsősorban a sok villamosenergiát fogyasztó géposportok terhelésének növelésére, a technológiai folyamatok javítására és automatikus szabályozására, a hűtővíz és a sűrített levegő fogyasztásának csökkentésére. A villamosenergiával való takarékoskodás egyik forrása a villanytelepek saját felhasználásának és a hálózati veszteségeknek a csökkentése.

Gépek és berendezések mérlege. A gép- és berendezésmérlegek kidolgozásának fő feladatai: az ipar, az építőipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és a többi népgazdasági ág ellátása nagytermelékenységű gépekkel és berendezésekkel. Különösen fontos feladat a villamoserőműveknek, a vas- és színesfémkohászati vállalatoknak, továbbá a nyersolajfeldolgozó és mesterséges folyékony tüzelőanyaggyártó üzemek építkezéseinek folyamatos ellátása gépi berendezésekkel.

Nagyjelentőségűek a következő gép- és berendezésfajták mérlegei: szerszámgépek és kovácsoló-sajtolóberendezések, műszerek és öntödei berendezések, energetikai és elektrotechnikai berendezések, a nehézipari ágak technológiai berendezései (kohó-, szén-, ásványolaj- és vegyszeti ipari berendezések), a könnyűipar és az élelmiszeripar berendezései, mezőgazdasági gépek, az építőipar berendezései, a nehéz és munkáigényes munkák gépesítéséhez szükséges gépek, az irányítás és ellenőrzés munkájához szükséges műszerek.

Az ipart, a mezőgazdaságot, az építőipart és a többi népgazdasági ágat azért látjuk el korszerű gépekkel, hogy összefüggően gépesíthes-

sük és automatizálhassuk a különféle termelőfolyamatokat, fokozhassuk a munka termelékenységét és gyorsabban növelhessük a termelést. A gépesítés ezenkívül fontos feltétele a forgóeszközök takarékos felhasználásának és az önköltség csökkentésének.

A berendezésmérlegek kidolgozásakor ügyeljünk az egyes gépgyártóágak munkájának összehangolására. Például: a motorgyártás fejlesztésekor számolnunk kell a szerszámgépek, kovácsoló- és sajtolóberendezések, szivattyúk és kompresszorok stb. gyártásának szükségleteivel. A tervezett hengerek gyártásához megfelelő mennyiségű villanymotor, daru és egyéb berendezés szükséges.

Az egyes gépgyártóágak berendezésszükségletének kölcsönös számbavétele a gép- és berendezésmérlegek kidolgozásának egyik legfontosabb feladata.

Nagy népgazdasági jelentősége van az öntvények, a kovácsolt és sajtolott gyártmányok, valamint a gép-elemek és alkatrészek kooperációs szállításainak. A kooperációs szállítások mérlegének kidolgozása során megtervezik a gépgyártó vállalatok előkészítő és feldolgozó üzeminek együttműködését, s ugyanakkor előirányozzák az említett üzemek kapacitáskihasználási együtthatójának növelését; nagy gondot fordítanak még a fölöslegesen távoli, keresztirányú és egyéb észszerűtlen szállítások csökkentésére is.

A berendezések mérlegében megtervezik az egyes népgazdasági ágakban üzembehelyezésre kerülő új kapacitások és a megfelelő gépek és berendezések gyártásának növekedése közti szükséges arányokat.

A berendezés-szükségletek meghatározásakor és a gépek és beren-

dezősek elosztásakor számolni kell a működő és a felszerelt géppark jobb kihasználását biztosító intézkedésekkel, amelyek elősegítik a kohótér hasznos kihasználásának megjavítását, a martinkemencefenék egy négyzetméteréről csapolt acélmennyiség növelését, az olajkutak próbafűrésének meggyorsítását és így tovább. A meglévő termelőkapacitás jobb kihasználásával mellőzhető újabb termelőkapacitások üzembehelyezése. Mindezzel számolni kell a gép- és berendezés-mérlegek összeállításakor, mert csak így valósítható meg a gépek és a berendezések észszerű elosztása.

A faanyagok mérlegei. A faanyagmérlegek kidolgozásának főfeladata: a népgazdaság növekvő faanyag-szükségletének, s elsősorban a beruházási szükségleteknek, valamint az ipar és a közlekedés termelési és üzemeltetési szükségletének fedezése. A legfontosabb faanyagmérlegek: az ipari fa és a fűrészelt fa mérlege, továbbá a talpfa-, furnírlemez- és típusház mérlegek. Közülük a leglényegesebb az ipari fa mérlege, amely meghatározza az egyéb faanyagmérlegek (fűrészelt fa, talpfa, furnírlemez, típusházak stb.) forrásainak nagyságát is.

Az ipari fa mérlegének forrása oldala a folyó ipari fakitermelésből, továbbá az éveleji és évvégi átmenőkészletek különbözetéből tevődik össze. Fontos készletnövelő forrás a különféle ipari fa kitermelésének növelése.

Az ipari faanyag szükségletének meghatározásakor elsősorban a következő népgazdasági ágak szükségletével kell számolni: az építőipar gömbfa-, közönséges fűrészeltfa-, típusház- és egyéb faanyag-szükséglete; a fafeldolgozóipar nyersanyag-

szükséglete; a szénbányászat ácsolatfaszükséglete; a hírközlés és a hajógyártás faanyag-szükséglete.

A mérlegben helyes arányokat kell biztosítani az ipari fa készletei és az egész népgazdaság, valamint az egyes termelő és fogyasztó kerületek különféle fafajtákban mutatkozó szükségletei közt. Ezenkívül előírnyozzák az ipar' és az építőipar faanyagfelhasználási normáinak csökkentését, a felhasználás és feldolgozás során bekövetkező veszteségek csökkentését, valamint a hulladékok felhasználását.

A faanyagmegtakarításnak nagy tartalékai vannak az építőiparban, a kőszén- és az ércbányászatban, a cellulózepapír iparban, a fafeldolgozó iparban és a fűrészüzemekben. A lággyártásban például vékony keretfűrészek és kúpos körfűrészek alkalmazásával 25—30 százalékkal csökkenthető a fűrészelt fa felhasználása. A faanyagmegtakarítás szempontjából igen nagy jelentőségű a fűrészelt faanyagok szabványszerinti elkészítése. Az építőiparban sok fa takarítható meg más, olcsóbb építőanyagok felhasználásával.

Az építőanyagmérlegek kidolgozásakor megoldandó főfeladatok: a növekvő beruházási szükségletek kielégítése, az építőanyagköltségek további csökkentése, az építőanyagok minőségének javítása, választékának bővítése. A legfontosabb építőanyagmérlegek: a kötőanyagok (cement, mész, gipsz, alabástrom), a falazóanyagok (tégla, téglapótlók, kőlapok stb.) és a tűzállóanyagok mérlegei, az üveg mérlege, a tetőfedőanyagok (bádoglemez, pala- és tetőcserép) mérlegei, az azbeszttmérleg. Az építőanyagmérlegeket a legfontosabb építőanyagfajták szerint dolgozzák ki.

Az építőanyagmérlegekben a források meghatározásakor nemcsak az építőanyagtermelés mennyiségi növelésének tervfeladataival kell számolni; nagy gondot kell fordítani az építőanyagok minőségének javítására, a kiváló minőségű építőanyagok és épületelemek, különleges cementfajták stb. gyártásának fokozására is, különös tekintettel azokra a kerületekre, amelyekben nagy beruházásokat valósítanak meg. Nagyjelentőségű feladat a termelésnövelő tartalékok mozgósítása a berendezés egységére eső termékmennyiség növelése, valamint az építőanyagok minőségének és választékának javítása révén.

Igy például a téglá- és a falazóanyagmérlegek kidolgozásakor számoljunk a működő vállalatok kapacitáskihasználásának fokozásával. Ezen a téren a legfontosabb intézkedések: a kemencék, sajtológák és szárítók haladó teljesítménynormájának pontos megállapítása, kidolgozása, valamint az egyes téglagyári üzemrészek munkájának helyes összehangolása. A termelés tervezésekor kísérjük figyelemmel az élenjáró gyárak és az újítók tapasztalatait. Az egyik moszkvai téglagyárban egy prés tervezett kapacitása egy műszakban 24 000 darab nyerstégla, a sztahanovisták azonban 36 000, a formázás mesterei, Bolusevskája és Nagornaja elvtársnők pedig 40 000 darabot termelnek.

Az építési költségek csökkentésének igen fontos feltétele az építőanyagok takarékos felhasználása, haladó felhasználási normák bevezetése és az építőanyagok helyes elosztása. Ezért már a mérlegek összeállításakor igyekezzünk feltárni az építőanyagfelhasználás csökkentésének tartalékait és a veszteségek fel-

számolásának lehetőségeit. Mint minden mérlegben, az építőanyagmérlegben is a haladó normák alapján mérik fel a szükségleteket.

A területi és határterületi tervbizottságok is kidolgoznak építőanyagmérlegeket. A helyi tervbizottságok egyik legfontosabb feladata, hogy minden módon serkentsék a helyi építőanyagtermelés fokozását, s ugyanakkor feltárják a megtakarítások minden lehetőségét.

Az iparcikk- és élelmiszermérlegek kidolgozásának az a legfontosabb célja, hogy biztosítsa az árualapok növekedését, a kiskereskedelmi forgalom fejlődését, a szovjet nép anyagi és kulturális életszínvonalának szakadatlan emelkedését. E mérlegek közül a legfontosabbak: a szövetek, a konfekcióárúk, a kötöttárúk, harisnyafélék mérlegei, a cipőmérleg, a sütőipari termékek mérlegei, a hús, a hal, a cukor, a cukrászkészítmények, a vaj és egyéb cikkek mérlegei.

Az iparcikk- és élelmiszermérlegek kidolgozásakor mindenekelőtt a kiskereskedelmi forgalom növekedését biztosító áruforrásokat állapítják meg.

A könnyűipar és az élelmiszeripar számára döntő jelentőségű *a mezőgazdasági nyersanyagok mérlegeinek kidolgozása*, minthogy ezek segítségével határozzák meg a könnyűipar és az élelmiszeripar, illetve a mezőgazdasági termelés fejlesztésének arányait. A könnyűipari termelés emelése szempontjából a legfontosabb mérlegek: a textilnyersanyagok — gyapot, gyapotrost, len, lenrost, kender, kenaf és gyapjú mérlegei; a bőr és a bőrből való félkészgyártmányok mérlegei. Az élelmiszeripari termelés emelkedésének ter-

vezését elsősorban a mezőgazdasági nyersanyagok — cukorrépa, olajos magvak, burgonya, kukorica, dohány, szőlő stb. — mérlegei támasztják alá.

★

Lenin és Sztálin azt tanítja, hogy a népgazdasági tervek összeállítása a tervezésnek csak kezdete, s az igazi tervezőmunka a tervteljesítés megszervezése és ellenőrzése folyamán bontakozik ki. A tervteljesítést komplexen, azaz mérlegszerűen kell ellenőrizni. Ez azt jelenti, hogy nemcsak az egyes mennyiségi és minőségi mutatószámok tervteljesítési fokát kell ellenőrizni, hanem a mutatószámok egész rendszerének tervteljesítését is; ugyancsak igen fontos az egyes termelőágak közt tervezett arányok megtartásának ellenőrzése.

Ha a tervet nem a megadott cikklista és választék szerint teljesítik, ez felborítja a népgazdasági arányokat és azt eredményezi, hogy a szállítóvállalatoknál normánfelüli késztermékkészletek, a fogyasztóknál pedig normánfelüli nyersanyag-, tüzelőanyag- és egyéb anyagkészletek halmozódnak fel.

A tervteljesítés vizsgálatának feladatai közé tartozik még a kiegészítő források (szállítóknál lévő készletek, hulladékvas stb.) mozgásának ellenőrzése. Rendszeresen ellenőrizni kell azt is, hogy a szállító minisztériumok hogyan teljesítik a termelés, az építőipar, a belső piac és az export, vagyis a legfontosabb szükségletek kielégítésére irányuló szállítási tervüket.

A mérlegek és elosztási tervek teljesítésének vizsgálatához tartozik a fogyasztó minisztériumok közt elosztott alapok felhasználásának el-

lenőrzése. A munkának ez a része abból áll, hogy először a termelési és beruházási terv teljesítésével összefüggésben megvizsgálják és elemzik a nyersanyagok, tüzelőanyagok és egyéb anyagok szállítását, felhasználását és készleteit; másodszor, megvizsgálják a tüzelőanyag, a villamosenergia, a nyersanyag és az egyéb anyagok felhasználási normáinak, valamint a gépek és felszerelések kihasználási normáinak teljesítését.

A tervteljesítés ellenőrzésének fontos feladata: a feltárt „szűk keresztmetszetek“ kiküszöbölése, a termelés lemaradó részlegeinek fölemelése, az állami terv teljesítését elősegítő összes tartalékok kihasználásának serkentése.

Nagy figyelmet kell fordítani a helyi és mindenekelőtt a területi és határterületi tervező szervek mérlegmunkájának megjavítására. A területi és határterületi tervekben olyan mérlegeket is ki kell dolgozni, mint az építőanyagok, a helyi tüzelőanyagok, valamint a közszükségleti cikkek termeléséhez szükséges helyi nyersanyagok mérlege. Ezek kidolgozása hozzájárul a helyi gazdaság belső tartalékainak feltárásához és kiaknázásához, a helyi gazdaság minden ága, de mindenekelőtt a helyi ipar és a kisipari szervezetek munkájának megjavításához.

A helyi tervező szervek mérlegmunkájának megjavítása megköveteli, hogy a szövetségi köztársaságok állami tervbizottságai megfelelő módszertani irányítást adjanak ehhez a munkához és rendszeres szakmai segítséget nyújtsanak a területi és határterületi tervező szervezeteknek a legfontosabb anyagmérlegek kidolgozásában. (*Planovoje Hozjajstvo*. 1952. 4. szám.)

MEZŐGAZDASÁGI SZEMLE

SZ. DEMIDOV

A szocialista mezőgazdaság újabb óriási föllendülése az ötödik ötéves tervben

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című klasszikus művében föltárta a szocializmus gazdasági alaptörvényét, amelynek lényeges vonásait és követelményeit így fogalmazta meg: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján. A szovjet társadalom állandóan növekvő szükségleteinek kielégítésében nagy szerepe van a lakosságot növényi és állati eredetű élelmiszerekkel, a könnyűipart és az élelmiszeripart pedig valamennyi szükséges mezőgazdasági nyersanyagfajtaival ellátó szocialista mezőgazdaságnak.

A negyedik ötéves terv időszakában nagy sikerrel állítottuk helyre és fejlesztettük tovább a szocialista mezőgazdaságot. A negyedik ötéves terv éveiben megfelelően intézkedtünk, hogy a kolhozok közös gazdaságának valamennyi ága megszilárduljon és fejlődjék, a mezőgazdaság anyagi-műszaki bázisa szélesedjék és tökéletesedjék. A gép- és traktorállomások még több segítséget nyújtottak a kolhozoknak. Valamennyi

területen, határterületen és köztársaságban sokat tettünk a kolhozok további szervezeti-gazdasági megszilárdításáért; intézkedéseink megakadályozták a kolhozok közös földjeinek eltulajdonítását. Megjavult a munkaszervezés és a munkanormák megállapításának rendszere. Megfelelően rendeztük a kolhozokban a munka nyilvántartását és díjazását, megszilárdítottuk az artelmunka fő szervezeti formáját: az állandó termelő brigádokat. Ezek az intézkedések lehetővé tették a kolhozmunka termelékenységének növelését, a mezőgazdasági növények termés hozamának és az állattenyésztés hozamának jelentős emelését, a mezőgazdaság teljes termelésének és árutermelésének növelését, s a kolhozok és a kolhozparasztok jövedelmeinek fokozását. A kiskolhozok egyesítése további lehetőségeket teremtett a mezőgazdaság termelőerőinek fejlesztésére; ennek eredményeként megvalósultak a mezőgazdasági technika termelékenyebb kihasználásának és a haladó munkaszervezési módszerek alkalmazásának feltételei a kolhozokban.

A negyedik ötéves terv sikeres teljesítése folytán a mezőgazdasági növények termés hozama és teljes

termelése, valamint az állattenyésztés hozama jelentősen meghaladta a háborúelőtti színvonalat.

A gabonatermelés a háborúutáni harmadik évben elérte a háborúelőtti színvonalat, s a következő években tovább növekedett; egyidejűleg erősen fokozódott az árugabona termelése is. 1952-ben nyolcmilliárd pud volt a gabonatermés, a legfontosabb gabona, a búza termése pedig 48 százalékkal nőtt az 1948-ashoz képest.

Malenkov elvtárs a XIX. kongresszuson a központi bizottság beszámolójában megállapította: „A gabonaproblémát, amely egykor a legégetőbb és legkomolyabb probléma volt, sikeresen megoldottuk, végérvényesen és visszavonhatatlanul megoldottuk“. (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 62. lap. Szikra. 1952.) A háborúutáni időszakban rendkívül gyorsan fejlődött a gyapot, a cukorrépa és több más ipari növény termelése is. Malenkov elvtárs így összegezte a szovjetország mezőgazdasági fejlődésének eredményeit: „Földművelésünk egyre szakszerűbb, egyre termelékenyebb, s egyre több áruterméket szolgáltat. Meg kell érteni földművelésünk fejlődésének ezt az igen fontos sajátosságát. Most, amikor a gabonaproblémát sikeresen megoldottuk, a földművelés eredményeit már nem ítélni meg a régi módon, csupán a termelt gabona mennyisége alapján. Mint az idézett adatokból látható, a gabonatermelés terén elért sikerek mellett a gyapot, a cukorrépa, az olajnövények, a takarmánynövények és más gazdasági növények termelésének fejlesztésében is nagy sikereket értünk el. Korszerű földművelésünk minőségileg megváltozott, gyökeresen különbözik a

régi kisterméshezámú külterjes földműveléstől“. (I. m. 62. lap.)

A kolhozok és a szovhozok növénytermelése sokoldalúbbá válik: mind többfajta mezőgazdasági növényt termelnek. A szocialista földművelés e fejlődési folyamata igen nagy gazdasági és szervezeti jelentőségű. Malenkov elvtárs megemlítette, hogy valamennyi mezőgazdasági növény 1950. évi vetésterülete 1,4-szerese volt az 1913. évinek, a gabonanövények vetésterülete ezalatt 5 százalékkal, az ipari, a konyhakerti és a kobakosnövényeké ellenben több mint 2,4-szeresre, a takarmánynövényeké pedig több mint 11-szeresre nőtt. A szántóföldi növénytermelés árutermelésének teljes értékéből jelenleg több mint 40 százalék esik az ipari növényekre.

A Szovjetunió 1951—1955. évi ötödik ötéves népgazdaságfejlesztő terve igen nagy feladatokat ró a szocialista mezőgazdaságra. „A mezőgazdaság terén a fő feladat továbbra is valamennyi mezőgazdasági növény terméshezámának növelése, a közös állatállomány szaporítása és produktivitásának egyidejű jelentős emelése, továbbá a földművelés és állattenyésztés teljes termelésének és árutermelésének fokozása a kolhozok közös gazdaságának további megszilárdítása és fejlesztése útján, valamint a szovhozok, a gépés traktorállomások munkájának megjavításával a fejlett technika és a korszerű földművelési módszerek meghonosítása alapján“ — állapítják meg a XIX. kongresszusnak az ötödik ötéves tervhez adott irányelvei, amelyek egyúttal a kolhoz- és a szovhoztermelés további óriási föllendüléért vívott harc komplex programját is megszabják. (I. m. 194—195. lap.)

Az ötödik ötéves terv kitűzte feladatokat: a gabonafélék teljes termésének 40—50 százalékos, a búzáé-
nak 55—65, a magvasgyapoténak 55—65, a rostlenének 40—50, a cu-
korrépaénak 65—70, a burgonyaé-
nak 40—45, a napraforgóénak 50—
60, a szőlőének 55—60, a dohányé-
nak 65—70, a minőségi zöldteaé-
nak pedig körülbelül 75 százalékos
növelése.

A XIX. pártkongresszus irányelvei igen nagy elvi jelentőségűek a nö-
vénytermelés és az állattenyésztés
gazdaságos, helyes összehangolásá-
nak biztosítása szempontjából. A
legjobb kolhozok és szovhozok pél-
dája meggyőzően bizonyítja, hogy
a növénytermelés és az állattenyésztés
összehangolt fejlesztése szükséges
feltétele a mezőgazdasági növé-
nyek terméshozama és az állatte-
nyésztés hozama növelésének, a
földművelés általános kultúrája
emelésének.

Az összes mezőgazdasági növé-
nyek és a haszonállattenyésztő ága-
zatok termésének további nagy-
mértékű növelését kitűző új terv-
feladatok teljesítése lehetővé teszi
majd a földművelés hozamának fo-
kozását, a közös gazdaság sokága-
zatú fejlesztését.

A szocialista mezőgazdaság alapja
a földművelés legfejlettebb tudomá-
nyos rendszere, amely feltárja a ta-
lajtermőképesség növelésének kor-
látlan lehetőségeit. Az ötödik ötéves
tervben folytatódik a vetésterületek
szerkezetének megváltozása: növek-
szik az ipari és a takarmánynövé-
nyek (különösen az évelőfüvek), a
konyhakerti növények és a burgonya
vetésterületének hányada. A vetés-
terület szerkezetének megváltoz-
tatása igen hatékony eszköz a talaj

termőképességének helyreállítására
és szakadatlan növelésére, az ősz-
szes mezőgazdasági növények, köz-
tük a gabonafélék, elsősorban a leg-
fontosabb tápnövény, az őszi és a
tavaszi búza termésének fokozá-
sára, valamint az állattenyésztés
szilárd takarmánybázisának meg-
teremtésére.

Az ötödik ötéves tervhez adott
kongresszusi irányelvek az általános
növekedés elérésére feladatul szab-
ják meg a növénytermelés és az ál-
lattenyésztés teljes termésének és
árutermelésének fokozását a kolho-
zok közös gazdaságának további
megszilárdítása és fejlesztése, va-
lamint a szovhozok és a gép- és
traktorállomások munkájának meg-
javítása révén. Ennek az a felté-
tele, hogy a fejlett technika és az
agrártudomány eredményei meg-
gyökeresedjenek a mezőgazdaság-
ban.

A sztálini ötéves tervek időszaká-
ban szakadatlanul növekedett a kol-
hozok és a szovhozok teljes terme-
lése és árutermelése. Ez pártunk
egyik legnagyobb eredménye.
Sztálin elvtárs a szocialista mező-
gazdaságnak a gabonatermelés fej-
lesztésében elért sikereit, valamint
a kolhozok és a szovhozok nagyfokú
árutermelésének jelentőségét a
XVIII. pártkongresszuson beszám-
olójában így jellemezte: „... a
szovhoz- és kolhoztermelés egyik
legfontosabb sajátossága a nagyfokú
piacra termelés, aminek igen komoly
jelentősége van az ország ellátása
szempontjából.

A kolhozoknak és a szovhozoknak
éppen ebben a sajátosságában rejlik
annak a titka, hogy miért sikerült
országunkban olyan könnyen és
gyorsan megoldani a gabonakérdést,

egy óriási ország árugabonával való ellátásának problémáját." (Sztálin. A leninizmus kérdései. 725. lap. Szikra. 1951.)

A mezőgazdaság teljes termelésének és árutermelésének további növelésére vonatkozó feladatok teljesítéséből következik, hogy az ötödik ötéves terv révén sokkal közelebb jutunk a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet megkövetelte termékbőség megteremtéséhez.

A szocialista földművelés megoldja a mezőgazdasági növények vetésterülete észszerű telepítésének feladatát. A XIX. pártkongresszus irányelvei fontos feladatokat adnak a mezőgazdasági növények terméshozamának további növelésére; az ország legfontosabb mezőgazdasági övezeteiben a hektáronkinti terméshozamnövekedés mutatóit konkrétan is megszabják. Az ötödik ötéves terv az egyes övezetek talaj- és időjárás viszonyaihoz, valamint termelőfeltételeihez alkalmazkodva, különféleképpen állapítja meg a gabonatermelés növelésének feladatait, s külön megszabja az öntözött földekre vonatkozó mutatókat. Ezenkívül kijelöli azokat az övezeteket is, amelyek a legfontosabb ipari növényeket, a gyapotot, a rostlent, a cukorrépat, a napraforgót, valamint a burgonyát termelik. Az egyes övezetek sajátosságaihoz alkalmazkodó növénytermelési tervfeladatok kidolgozásával és a megfelelő agronómiai meg szervezési intézkedésekkel még közelebb jutunk a mezőgazdaság észszerű telepítése kérdésének tökéletes megoldásához.

Az új ötéves terv megszabta igen fontos feladat, hogy a zöldségfélék, a burgonya és az állati eredetű termékek termelését fokozni kell Moszkva, Leningrád, az urali, a do-

nyec- és kuznyecmedencei városok, valamint más ipari központok zöldség-övezeteiben. A terv fontos feladatként tűzi ki burgonya- és zöldségtermelő, valamint állattenyésztő bázisok létesítését az új iparvidékeken. A sztálini ötéves tervek során a szovjetország új kerületeiben városok, nagy ipari központok épültek, ezért állami jelentőségű feladat, hogy e kerületek dolgozóit a fogyasztóhely közvetlen közelében termelt főzelék- és zöldségfélékkel, burgonyával, hússal és tejtermékekkel lássuk el.

Az ötödik ötéves terv kongresszusi irányelvei a szocialista állattenyésztés további nagyszabású fejlesztési programját is felölelik. A legfontosabb állati eredetű termékek termelése a következő mértékben növekszik: a húsé és a szalonnáé 80—90 százalékkal, a tejé 45—50 százalékkal, a gyapjúé körülbelül 2—2,5-szeresre, ebből a finomgyapjúé 4—4,5-szeresre, a tojásé (a kolhozokban és a szovhozokban) 6—7-szeresre. Az új ötéves terv során nagyon megszorodik a haszonállatállomány; az előirányzatok értelmében biztosítani kell a magyhozamú állattenyésztés, különösen a tejtermelő szarvasmarhatenyésztés és a sertésenyésztés továbbfejlesztését a Litván, a Lett és az Észti Szovjet Szocialista Köztársaságban.

Az állattenyésztés további nagyarányú fejlődése szempontjából igen nagyjelentőségűek a XIX. pártkongresszus irányelveiben lerögzített feladatok, amelyek megszabják az állattenyésztés hozamának — a tejhozamnak és a gyapjúnyírásnak — növelését, az ország legfontosabb mezőgazdasági övezetei szerinti részletezésben. Az ötödik ötéves terv

végéig az egy tehénre eső tejhozamnak a nem-feketeföldű övezetek kolchozaiban 1800—2000 kg-ra, a Központi Feketeföldterületeken 1700—2000 kg-ra, a déli és a volgavidéki kerületekben 1600—1900 kg-ra, Szibériában, az Uralban és Északkelet-Kazahsztánban 1500—1700 kg-ra, Közép-Ázsiában 700—900 kg-ra, a Kaukázuson túl pedig 900—1100 kg-ra kell emelkednie. A terv a legfontosabb mezőgazdasági övezetenként meghatározza azt a gyapjúmennyiséget is, amelyet egy-egy finomgyapjas és félfinomgyapjas juhról kell lenyírni.

A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervhez adott irányelvei tehát hangsúlyozzák, hogy a földművelés és az állattenyésztés fő fejlesztési mutatóinak tervezése fokozottabban alkalmazkodjék az ország legfontosabb mezőgazdasági övezeteinek sajátosságaihoz. Ez a kérdés nagy elvi jelentőségű a mezőgazdasági tervezés fejlesztése és tökéletesítése szempontjából.

Az egyes övezetek sajátosságaihoz alkalmazkodó mezőgazdaságfejlesztő távlati tervek kidolgozása biztosítja a mezőgazdasági munka termelékenységét növelő nagy tartalékok föltárását. Az ilyen tervek lehetővé teszik, hogy a minisztériumok meg a helyi párt- és gazdasági szervezetek jobban irányíthassák a kolhoz- és a szovhoztermelést, s még jobban elősegítsék a növénytermelés emelésére, a közös állomány szaporítására, valamint az állattenyésztés hozamának növelésére irányuló tervek teljesítését. Nagyjelentőségű, hogy a tervezés alkalmazkodik az agrotechnikai intézkedések (a talaj termőképességének helyreállítását és növelését, a vetőmagnemesítő és szaporító munka föllendítését, a

mezőgazdasági gép- és berendezéstípusok meghatározását, a különböző mezőgazdasági növények termelőfolyamatainak gépesítését, a gép- és traktorállomány jobb kihasználását szolgáló intézkedések, és a szocialista mezőgazdasági termelés sok más, igen fontos szervezési intézkedése) rendszerének övezetenkénti sajátosságaihoz.

Itt nagy és súlyos feladatok hárulnak a mezőgazdasági tudományos kutatóintézetekre. A szovjet agrártudománynak részletes kutatómunkát kell végeznie, hogy elméletileg általánosíthassa a növénytermelés és az állattenyésztés továbbfejlesztésére, valamint a növénytermelő és állattenyésztő ágazatok nagy eredményt biztosító összehangolásának megszervezésére irányuló intézkedések helyes, tudományosan megalapozott területi elosztásának elveit.

★

A XIX. kongresszus irányelvei fontos feladatokat tűznek ki a kolhozok és a szovhozok öntözött területeinek bővítésére.

A háborúelőtti ötéves tervek során a szocialista mezőgazdaságban nagyszabású öntöző munkák folytak: sokmillió hektár földterületet átfogó öntözőrendszerek épültek. Nagyon fejlődött az öntözéses gazdálkodás a negyedik ötéves tervben. Az SzK(b)P 1947 februári plénumának *A mezőgazdaság háborúutáni fejlesztésének rendszabályai* című határozata alapján öntöző- és talajjavító munkálatokat végeztek Közép-Ázsiában és a kaukázuson túli gyapottermelő vidékeken, a Központi Feketeföld-területeken, valamint Ukrajna, a Volgavidék, Észak-Kaukázus, Nyugat- és Északkelet-Kazahsztán sztyeppéin.

Az ötödik ötéves tervben az öntözéses gazdálkodás nemcsak a legfontosabb ipari növények termelésére hat majd, hanem a gabonafélék, főképp a búza és a rizs termelésére is. Az új ötéves terv feladatul tűzi ki a gabonafélék termelésének növelését a délukrajnai, északkaukázusi, volgavidéki, központi feketeföldterületi, urali, szibériai, északkeletkazahsztáni és kaukázusontúli öntözött területeken.

A szocialista mezőgazdaságnak megvannak a szükséges anyagi és műszaki eszközei és jól képzett szakemberei, így tehát minden hektárnyi öntözött földet a legnagyobb mértékben hasznosíthatunk. Az öntözéses gazdálkodás valamennyi övezetében nagy lendülettel kezdődött meg a talajviszonyokhoz és a megművelt növényfajták agrobiológiai sajátosságaihoz alkalmazkodó, pontosan meghatározott, differenciált normákon alapuló fejlett öntöző módszerek alkalmazása. Állandóan segíteni kell a kolhozokat és a szovhozokat a tudományos öntözőmódszerek megismerésében. Az öntözött földterületeken szerzett élenjáró tapasztalatok ismertetése és alkalmazása fontos feladat.

Az öntözéses gazdálkodás szervezeti megszilárdítása szempontjából fontosak az új öntözőrendszerre való áttérés céljából kezdett nagyszabású munkák. Az új rendszerre való áttérésben eddig szerzett tapasztalatok máris meggyőzően bizonyítják ennek az intézkedésnek nagy jelentőségét. Az állandó öntözőcsatornák sűrű hálózatának megszüntetése és ideiglenes öntözőcsatornákkal való pótlása kedvező feltételeket teremt a gép- és traktorállomások fejlett gépi technikájának jobb kihasználására a talaj előkészítésekor, a vetéskor, a

növényápoláskor és a termésbetakarításkor. Most értékes, mezőgazdasági növényekkel bevethető földterületek is fölszabadulnak, jelentősen csökken az elszivárgásból származó vízvesztés, s még sok más előnyhöz jutunk. Az Üzbeg és a Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság, valamint más köztársaságok legfejlettebb részeinek tapasztalata mutatja, hogy az állandó öntözőcsatornák sűrű hálózatának megszüntetése és az ideiglenes csatornák létesítése lehetővé teszi az öntözött vetésterület 4—6, sőt sokszor 10—12 százalékos növelését. Az ötödik ötéves terv során meg kell valósítani az új öntözőrendszerre való általános áttérést, mert ez hatékony eszköze az öntözéses gazdaság föllendítésének.

Az ötödik ötéves tervben nagyszabású új öntöző- és vízellátórendszerek épülnek. Az állam az ötödik ötéves tervben mintegy négyszer akkora összeget fog beruházni öntöző és talajjavító célokra, mint a negyedik ötéves tervben. A kongresszusi irányelvek a legfontosabb öntözőmunkálatok közé sorolják a kujbisevi vizierőmű villamosenergiájának fölhasználása alapján és a Leninről elnevezett Volga—Don hajózható csatorna övezetében létesítendő öntöző- és vízellátórendszerek építését. Az ötéves terv feladatul tűzi ki, hogy öntöző- és vízellátórendszereket kell építeni a sztálingrádi vizierőmű, a Turkmén főcsatorna, valamint a délukrajnai és az északkrimi csatorna övezetében. A sztálini korszak e nagy alkotásainak megépítése kedvező feltételeket teremt, hogy a mezőgazdaság hatalmasan továbbfejlődjék a szovjetország óriási területein. A nagy vizierőművek villamosenergiájának fölhasználása révén nagy lehetőségek nyílnak a

növénytermelés és az állattenyésztés termelőfolyamatainak gépesítésére, a villanytraktorok és a villanyerővel dolgozó mezőgazdasági gépek alkalmazására, különösen a nagy vizierőművek kerületeiben. Az ötödik ötéves terv során elvégzik az előkészítő munkálatokat azoknak az öntözőrendszereknek a megépítéséhez, amelyek a kulungyini sztyeppe öntözését és vízellátását fogják biztosítani. Folytatják a Közép-Ázsiában, Kaukázuson túl, Észak-Kaukázusban és a Központi Feketeföldterületeken megkezdett nagyszabású munkákat is.

Nagyjelentőségű feladat, hogy a kolhozok és a szovhozok építsenek 30—35 ezer mesterséges tavat és víztárolót, s biztosítsák e létesítmények általános gazdasági hasznosítását, a vetés öntözésére, haltenyésztésre és víziszárnyasok tenyésztésére.

Az ötödik ötéves tervben megszabott vízgazdálkodási intézkedések rendszerében különleges helyet foglalnak el a mocsárlecsapoló munkák, valamint az összes lecsapoló területek nagytermelékenységű kihasználását biztosító intézkedések. 1951 és 1955 közt nagyszabású mocsárlecsapoló munkák lesznek a Litván, a Lett és az Észt Szovjet Szocialista Köztársaságban, a poleszjei síkságon, a barabinszki sztyeppén, a Szovjetunió európai részén a nemfeketeföldi övezetek kolhozaiban és szovhozaiban, valamint a Karél-Finn SzSzK-ban. Az ötödik ötéves terv mocsárlecsapoló feladatainak teljesítésével a lecsapoló földterületek nagysága 40—45 százalékkal nő.

Az ötödik ötéves terv megszabta fontos feladat az összes lecsapoló földterületek hatékony kihasználásának megszervezése, a vízgyűjtő- és

zsiliphálózat rendbentartása, a lecsapoló területeken elért nagy növénytermelési eredmények során szerzett élenjáró tapasztalatok, valamint tudományos fölfedezések átvétele. A mocsarak lecsapolása után a mezőgazdasági növények termelésének helyes megszervezésével biztosítható az állandó nagy termés hozam a művelésre fölhasznált területeken. A Bjelorussz és az Ukrán SzSzK-ban a poleszjei síkság legjobb kolhozai például hektáronként 30 mázsa és még ennél is több gabonát, 800—900 mázsa gyökértakarmányt, több mint 600 mázsa konyhakerti növényt és 40—50 mázsa kitűnő minőségű szénát termelnek.

A terv nagyszabású programot állapít meg az öntözés fejlesztésére az öntözéses gazdálkodás területein, valamint a mocsarak lecsapolására. Ez a program teljesen megvalósítható, mert a legutóbbi években megteremtett óriási anyagi-műszaki bázisra támaszkodik. A mezőgazdaságnak már most nagy földásógép-állománya van, exkavátorállománya pedig 1951-ben csaknem nyolcszorosra volt az 1940. évinek. A vízgazdálkodási építkezéseknek igen sok talajnyesőt, talajjegyengetőt, útgyalut és egyéb gépet juttattak.

★

A szocialista mezőgazdaság fejlesztésének a XIX. pártkongresszus megszabta feladatai megkövetelik, hogy minden kolhoz és szovhoz ismerje az összes mezőgazdasági növények évről évre növekvő, állandó nagy termését biztosító tudományos agronómiai intézkedések egész rendszerét. E rendszer fő elemeit kerületenként, a helyi körülmények jellegzetességei szerint kell kidolgozni és megszabni. Ezeknek az elemeknek

nem szabad megkövesedniük, sőt évről évre tökéletesedniük kell a mezőgazdasági termelés leghaladóbb tapasztalatai és az agrártudományi ismeretek bővülése nyomán. A növénytermelési intézkedések rendszerét a talajra és a termelt növényre gyakorolt hatás komplex rendszere formájában kell kidolgozni. Ha teljesítjük az ötéves tervnek a különféle tudományos agronómiai intézkedések rendszerének megismerésére kitzűzött feladatait, ismét sokkal tovább jutunk a szocialista mezőgazdaság fölemelkedésének útján, az ország valamennyi fontos mezőgazdasági övezetében.

A XIX. kongresszus irányelvei a földművelés műtrágya-ellátásának további jelentős emelését határozzák meg. Az ásványi műtrágyák termelése 1955-ben mintegy 88 százalékkal növekszik 1950-hez képest; jelentősen javul minőségük, nő az ásványi műtrágyát gyártó vegyészeti ipar termelőkapacitása, különösen a szemcsés műtrágyát (szuperfoszfátot és ammóniumnitrátot) gyártó vállalatoké. A kolhozok és szovhozok évről évre nagyobb mennyiségű és többféle vegyszert kapnak a növényi és állati kártevők és kórokozók ellen. A mezőgazdaság műtrágyaellátása szempontjából igen hasznos lesz, hogy a foszfátsalakkal ezentúl trágyáznak. A mezőgazdasági szervek feladata, hogy biztosítsák az összes műtrágyaforrások legeredményesebb fölhasználását a termelés növelése végett. A szovjet agrártudomány kidolgozta a műtrágyák legtökéletesebb alkalmazási módjait. E módszereket széles körben terjesztetni kell, gondoskodni kell alkalmazásukról, különösen a sortrágyázásról, a növények fejtrágyázásáról, az ásványi műtrágya és a

szerves trágya vegyítéséről, a foszforitliszt és az istállótrágya keveréséről.

A mezőgazdasági növények terméshozamának emelését célzó intézkedések rendszerében különleges helyet foglalnak el az élenjáró földművelő rendszer megvalósításának kérdései a Szovjetunió európai részének nem-feketeföldi területein. Ezekben a területeken mezőgazdasági szempontból sok értékes földterület van. Az időjárási feltételek kedvezőek a nagytermelékenyséű földművelés és állattenyésztés fejlesztésére. A nem-feketeföldi övezet kolhozainak és szovhozainak nagy lehetőségeik vannak a növénytermelés fokozására a sós gyepes podzotalajok meszezésével, szerves trágyák (istállótrágya, tőzeg) és műtrágya egyidejű alkalmazásával, a fűvetés általános fejlesztésével és a legfejlettebb talajművelő módszerek alkalmazásával.

Az új ötéves terv intézkedéseket szab meg a műtrágya szállításának és tárolásának megjavítására. Valamennyi fő mezőgazdasági övezetben megfelelő mennyiségű raktárt építenek műtrágya tárolására.

Az új ötéves terv nagy figyelmet fordít a kolhoz- és szovhozföldeken a mezővédő erdőtelepítő munkák fokozására, az állami erdőségek megővására és újratermelésére. 1951 és 1955 közt legalább 2,5 millió hektár kolhoz- és szovhozföldön kell mezővédő erdősávot létesíteni, s ugyanekkora területen kell állami erdőt telepíteni. Az ötéves terv igen fontos védőfásítási intézkedéseket is elrendel a talajerózió és a vízmosásképződés elleni küzdelemre, a futóhomok megkötésére, valamint a városok és az ipari központok körül, a folyók, a csatornák és a víztároló-

lók partjain zöldövezetek megteremtésére.

A mezőgazdasági szervek, a tudományos kutatóintézetek és a kísérleti állomások egyik legfontosabb feladata a vetőmagnemesítő-szaporító munka fejlesztése, új, nagyobb terméshozamú gabonafajták, ipari és takarmánynövényfajták és egyéb mezőgazdasági növényfajták meghonosítása. A tudományos kutatóintézetekre sok munka vár, hogy javítsák a meglévő fajtákat, s kitegyésszék az új, ellenállóbb, nagyobb kalászú őszi és tavaszi búzát, rizst és más gabonaféléket. Igen fontos feladata az új ötéves tervnek termelékenyebb, nagyobb olajtartalmú napraforgófélék termelése, minthogy ezek a szovjetország legfontosabb olajosmagvú növényei.

A szovjet vetőmagnemesítők a sztálini ötéves tervek során nagyszemű, finomrostú gyapotcserjefajtákat kísérleteztek ki; sor került kiváló minőségű, átlagos rostvastagságú gyapotcserjefajták termelésére is. A szovjet vetőmagnemesítők és a Szovjetunió gyapotügyi minisztériuma alá tartozó szervek fontos feladata, hogy mindenképpen fokozzák az új, koránérő, nagytermelékenységű gyapotcserjefajták termelését, mert akkor lehetővé válik a minőség javítása, a rost meghosszabbodása és a magvasgyapotból kihozott ipari rostmennyiség növelése. A cukorrépa magnemesítéséről és szaporításáról a XIX. kongresszus irányelvei úgy szólnak, hogy új, nagyobb cukortartalmú cukorrépa-fajtákat kell termelni.

Minthogy az öntöző- és talajjavító munkák általánosan tovább fejlődnek, s a legközelebbi években megkezdődik új, nagy öntözőes földterületek művelése, lényeges fel-

adat olyan új gabonafajták, ipari növény- és egyéb növényfajták kitenyésztése és termelése, amelyek öntözőes gazdálkodásban művelhetők.

A szovjetországban a sztálini ötéves tervek során a vetőmagnemesítő és szaporító munka szerteágazó rendszere alakult ki. Az ország minden mezőgazdasági övezetében jól felszerelt állami növénynevelő állomások, fajtavizsgáló parcellák, kerületi magszaporító gazdaságok hálózata épült ki. Az új ötéves terv egyik legfontosabb feladata, hogy a vetőmagnemesítő-szaporító rendszer valamennyi láncszeme erősebbé kövacsolódjék a mezőgazdaság területén.

A XIX. kongresszus irányelvei komoly feladatokat rónak a szocialista állattenyésztés takarmánybázisának megszilárdítására és fejlesztésére. A kolhozokban és a szovhozokban megnövelik a takarmánynövények, különösen az évelő pillangós takarmánynövények és fűneműnövények, silótakarmánynövények és gyökértakarmányok vetésterületét. A kolhozszovhoz állattenyésztés takarmánybázisa az ötödik ötéves tervben nagyrészt a takarmányfélék termelésének növelése révén fog fejlődni. Öt év alatt jelentősen növekedik a kiváló minőségű széna, silótakarmány, gyökér és gumósnövény termelése. A gabonafélék és az olajos növények termelésének növekedése folytán az állattenyésztés is több koncentrált takarmányhoz, abrak-takarmánygabonához, olajpogácsához, korpához és egyéb takarmányokhoz jut. Az ipari termelés takarmányforrásai is szaporodnak. Közéjük tartoznak: a mesterségesen összeállított takarmánykeverékek, a csontliszt, a száraz cukorrépa-szelet, a szárított szeszmoslék, a sörtörköly,

a keményítőmoslék, a halliszt és egyéb takarmányfélék.

Az ötödik ötéves terv különösen fontos feladatul említi az állattenyésztő gazdaság belterjesebb rendszerének, az állattenyésztés istállóztatási rendszerének alkalmazását, az egyes területek sajátosságainak mérlegelésével. Az istállóztatási rendszer alkalmazásának eredményeként sokkal intenzívebbé válik a tejelő állatok tenyésztése, növekszik a mezőgazdasági munka termelékenységé.

A legjobb kolhozok tapasztalatai meggyőzően bizonyítják ezt. A kievi terület Zdobutok Zsovtnya nevű kolhozában a zöld takarmányterület („a zöld futószalag“) helyes megszervezése nyomán az istállóztatási rendszer néhány év alatt megszilárdult. Az egy tehénre eső tejhozam 3000—3200 kg. A kolhoz mesterséges zöld takarmányterületét a termelt növények nagy választéka jellemzi. A majormenti és a különleges takarmányos vetésforgóban kalászosokat, baltacímot, lucernát, zabosbükkönykeveréket, szudánfüvet és más egyéves füveket vetnek, hat különböző időpontban pedig tengerit.

A jószág tehát áprilistól novemberig mindig megkapja nagytápértékű, bönedvű takarmányát. Ez igen fontos feltétele a tejelő állatok istállóztatási rendszerére való sikeres áttérésnek. A népgazdaság érdeke, hogy a legjobb kolhozoknak és szovhozoknak a tejelő állatok istállóztatási rendszerére való áttérésekor szerzett tapasztalatait széles körben elterjesszük.

Az ötödik ötéves terv fontos intézkedéseket tartalmaz a nagyhozamú juhtenyésztés takarmánybázisának lényeges megjavítására jól felszerelt legelők létesítése révén, a Leninről elnevezett Volga—Don hajózható

csatorna, a Káspi-tengermelléki alföld, a Nogaj-sztyeppe és a Turkmén főcsatorna övezetében.

Valamennyi mezőgazdasági övezetben ismertetni és alkalmazni kell a tudomány eredményeit és az élenjáró tapasztalatokat, amelyeket az évelő és egyéves füvek, valamint más silótakarmánynövények és gyökertakarmányok nagy termés hozamának biztosításában szereztünk. Szükséges a takarmánynövények termelésével kapcsolatos agrotechnikai intézkedések fokozottabb tanulmányozása és tudományos kidolgozása. Az egyes övezetek sajátosságaihoz alkalmazkodva, ki kell dolgozni a növényfélék és a takarmánynövények területi füves vetésforgójához a füvesherés magkeverékek összetételét, valamint az egyszerű és a bonyolult füvesherés magkeverékek alkotórészei kiválasztásának módszereit.

A XIX. pártkongresszus irányelvei fontos intézkedéseket jelölnek meg a kertészet, a szőlő-, tea-, citrom- és narancsfélék termelésének fejlesztésére.

A gyümölcsstermelés továbbfejlődik azokban a kerületekben, amelyek már régóta sok gyümölcs- és bogyógyümölcsfélék termelnek piacra: a Szovjetunió déli övezeteiben, a középázsiai köztársaságokban, Észak-Kaukázusban, a Krímben, a Fekete-tenger partján, a Kaukázusontúl, a Központi Fekete-föld-övezetben; ugyancsak nagy arányokban fejlődik majd a gyümölcsstermelés a kurszki, tambovi, voronyezsi és orlovi területen és a Volga-vidéken, valamint a nagyvárosok és az ipari központok zöldövezetében. A kertészet fejlesztésének egyik legfontosabb feladata: a gyümölcs- és bogyógyümölcsfélék választékának növelése, a helyi feltételekhez alkal-

mazkodó dúsan termő fajták meghonosítása révén. E fajtákat Micsurin, az agrobiológia tudományának nagy újítója és tanítványai tenyésztették ki.

Az ötödik ötéves terv újabb nagy sikerekre büzdít: új kerületekben, az ország északi és keleti részén is meg kell honosítanunk egyes gyümölcsfajtákat. A kertészet elhelyezésében a sztálini ötéves tervek során óriási változások történtek: új kertészeti kerületek létesültek Szibériában, az Uralban, a Távols-Keleten és az ország egyéb vidékein. Ezekben a kerületekben tovább kell fejleszteni a kertészetet a gyümölcsösök területének növelése, a gyümölcsfélék terméshozamának emelése és minőségének megjavítása révén.

★

A XIX. kongresszus irányelvei nagyszabású programot adnak a mezőgazdasági munkák további gépesítésére. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében kifejtette, hogy az új technikának döntő szerepe van a szocialista mezőgazdaság további haladásában: „Valamennyiünket örömmel tölt el országunk mezőgazdasági termelésének óriási arányú növekedése, a gabonatermelés, a gyapot-, a len-, a cukorrépatermelés stb. növekedése. Mi e növekedés forrása? E növekedés forrása a korszerű technika, a nagyszámú korszerű gép, amely mindezeket a termelőket kiszolgálja. A dolog lényege itt nemcsak általában a technika, hanem az, hogy a technika nem vesztelhet egyhelyben, szüntelenül tökéletesednie kell, hogy a régi technikát ki kell vonni a használatból és fel kell cserélni az újjal, az újat pedig — a legújabbal.” (Sztálin. *A szocia-*

lizmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 89. lap. Szikra. 1952.)

Az ötéves terv megszabja, hogy elsősztályú traktorokat, kombájnokat, talajmegművelő, vető- és egyéb gépeket kell gyártani. Ez, valamint a gép- és traktorállomány jobb kihasználására vonatkozó intézkedések végrehajtása lehetővé teszi a legfontosabb mezei munkák gépesítésének befejezését a kolhozokban; biztosítja majd az állattenyésztés, a juhtenyésztés, a kertészet, az öntöző, talajjavító és egyéb munkák fázrasztó munkafolyamatainak fokozott gépesítését.

A szocialista földművelés az ötödik ötéves tervben igen sok kiváló minőségű új traktort, traktoreket, különféle vetőgépeket és javított típusú kombájnokat kap a gabonafélék, az ipari növények és egyéb növények termeléséhez. A gyapottermelő kerületek kolhozaiban, gép- és traktorállomásain nagyon fejlődik majd a gyapotbetakarítás gépesítése. A tudományos kutatóintézeteknek, a mezőgazdasági gépgyáraknak és a különleges géptervező irodáknak szívósan igyekezniük kell, hogy tökéletesítsék a gyapotbetakarító gépeket. A lenrost, a burgonya és a takarmánynövények termelőfolyamatainak fokozott gépesítése végett az új ötéves tervben jelentősen növelik a vetés, a növényápolás és a betakarítás teljes munkafolyamatához szükséges mezőgazdasági gépek és berendezések gyártását.

Az új ötéves terv feladatokat tűz ki az állattenyésztés, a zöldség- és gyümölcsstermelés fázrasztó munkáinak általános gépesítésére.

A mezőgazdasági gépgyártás évről évre növeli a villanyfejésben, az állattenyésztőtelepek üzemi szállításában, a vízellátásban, a takarmány-

előkészítésben, valamint a kolhozok és a szovhozok állattenyésztő telepeinek más munkafolyamataiban használt nagyteljesítményű gépek és berendezések gyártását.

Az ötödik ötéves terv nagy feladatokot sorol föl a zöldség- és gyümölcsfélék termelésében alkalmazott géprendszerek gyártására. E földművelési ágak gépesítése még most is hiányos. Ha teljesítjük az ötödik ötéves tervnek a gépesítési színvonal jelentős emelésére irányuló feladatait, tetemesen nő majd az egyes zöldség- és gyümölcsfélék termés hozama és teljes termelése, más munkára szabadul föl a kolhozokban és a szovhozokban sok, eddig itt alkalmazott munkaerő.

Nagyjelentőségű azoknak a feladatoknak a teljesítése, amelyeket az ötödik terv a különféle mezőgazdasági termékek szállításának, ki- és berakodásának gépesítésére jelölt meg. A mezőgazdaságnak ma már jelentékeny tehergépkocsiállománya van, s a szovhozok, a gép- és traktorállomások és a kolhozok az ötödik ötéves tervben sok kiváló minőségű új gépkocsit kapnak. Széles körben terjeszteni kell a mezőgazdasági termékek szállításakor szerzett élenjáró tapasztalatokat, de ugyanígy közkinccsé kell tenni a ki- és berakodó gépek, a különféle szállítószalagok és a munkaigényes munkákat jelentősen megkönnyítő más berendezések alkalmazásakor szerzett tapasztalatokat is.

A szocialista földművelés az ötödik ötéves tervben az öntöző- és talajjavító munkák elvégzésére ismét igen sok gépet és berendezést kap: nagyteljesítményű árokásógépeket, alagsóvezésnél használt különleges ekéket, mocsárszántóekéket, bokorirtó traktorekéket, bokorirtó gépeket,

nagyteljesítményű Sz—80-as traktorokat, különféle exkavátorokat, földgyalukat, talajnyesőket, talajmarógépeket és sok más berendezést. E fejlett gépi technika legtermelékenyebb kihasználását meg kell szervezni, a traktor-gépcsoportok tökéletes kihasználásához értő szakembereket kell képezni.

Fejleszteni kell az új, termelékenyebb és gazdaságosabb mezőgazdasági gépek és berendezések tervezésének és szerkesztésének munkáját is. A tudományos kutatóintézetek, a kísérleti és a gépkutató állomások, a gépgyárakban működő különleges géptervező irodák feladata, hogy megjavítsák az új gépek szerkesztésére és a meglévők tökéletesítésére irányuló munkájukat.

Az ötödik ötéves terv nagy lépés a növénytermelés és az állattenyésztés valamennyi ágában az egyes övezetek eltérő talaj- és időjárási, valamint gazdasági viszonyaihoz alkalmazkodó nagytermelékenységgű géprendszerek megteremtésének útján. A kolhoz- és a szovhoztermelésnek olyan gépekre van szüksége, amelyek lehetővé teszik a tudomány legújabb eredményeinek gyakorlati alkalmazását a talajművelésben, a vetésben, a növényápolásban, a betakarításban és az állattenyésztésben. A gépek munkája biztosítja a korszerű agrotechnikai eljárások széleskörű alkalmazását, a helyes talajművelést és a talaj termőrétegének mélyítését, a korszerű vetési módok, elsősorban a kereszt soros és a négyzetes vetés alkalmazását. A gépek fokozott használata révén el kell érni a folyamatos gabonabetakarítási módszer alkalmazását és tökéletesítését. A gabonafélék betakarítása gépesítésének kérdéseivel foglalkozó tudományos kutatóintézeteknek jobb munkát kell végezniük, hogy tökéle-

tesítsék a gépesített betakarítási módszereket.

A XIX. pártkongresszus irányelvei főhívják a gép- és traktorállomások munkájuk megjavítására, tevékenységük kiszélesítésére, a növénytermelés és az állattenyésztés termelőfolyamatainak fokozott gépesítésére. A gép- és traktorállomások jelenleg döntően hatnak a mezői munkák elvégzésére; a kolhozok 1951-ben a szántóföldi munkáknak már több mint kétharmadát traktor-erővel végezték.

Évről évre nő a gép- és traktorállomások fontossága a kolhozok takarmánytermelő és állattenyésztő munkafolyamatainak gépesítésében. Az ötödik ötéves terv során még inkább növekszik a gép- és traktorállomások jelentősége a kiváló minőségű széna, a silótakarmány, a gyökér- és gumósnövények termelése, az állattenyésztő telepek takarmányának előkészítése szempontjából. Az utóbbi évek során az ország sok állattenyésztő területében szakosított gépi állattenyésztő telepeket szerveztek. A talajjavító és a mocsárkiszárító munkák sikeresebb végzése végett rétvjavító gép- és traktorállomásokat, illetve sok gép- és traktorállomáson rétvjavító részlegeket alakítottak. A mezővédő erdősávok körületeiben erdővédő gép- és traktorállomások hálózata létesült. A XIX. kongresszus irányelveiben kitűzött feladatok célja: a gép- és traktorállomások fontosságának fokozása a kolhoztermelésben, felelőségük növelése a növénytermelés és az állattenyésztés állami termelési terveinek teljesítéséért.

★

Az új ötéves tervben nagy munkát fogunk végezni a kolhozok közös gazdaságának további megszi-

lárdítása és fejlesztése végett. Szaburov elvtárs a XIX. pártkongresszuson így emlékezett meg előadói beszédében erről a kérdéstről: „Az ötéves tervben a mezőgazdaság és az állattenyésztés újabb fellendítésével kapcsolatban kitűzött feladatok teljesítése megköveteli a mezőgazdasági értel további megerősítését, a vezető kolhozkáderek helyes kiválasztását és elosztását, a káderek szakképzettségének emelését. Biztosítani kell a kolhozvagyon növekedését a közös gazdaság mindenoldalú fejlesztése, a földművelés és az állattenyésztés egyes ágainak helyes összekapcsolása, a munka termelékenységének jelentős emelése, a munkaszervezés és a munkadíjazásának javítása, valamint a mezőgazdasági veszteségek lehető legnagyobb mérvű csökkentése révén. Növekedni fog a kolhozok jövedelme, több jut majd az oszt-hatatlan alapba, ami lehetővé teszi a kolhozokban az építkezés nagyszabású fejlesztését oly módon, hogy a beruházásokat elsősorban a közös gazdaság fejlesztésére: gazdasági épületek, az állattenyésztéshez szükséges épületek; öntöző- és levezetőcsatornák, víztárolók építésére, a földeknek a bozótól való megtisztítására, mezővédő erdősávok létesítését szolgáló fásításra, kolhozvillanytelepek és egyéb létesítmények építésére fordítják.“ (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 202. lap. Szikra. 1952.)

A XIX. kongresszus irányelvei megszabják a kolhozberuházások irányát és kimondják, hogy elsősorban a közös gazdaságot kell fejleszteni. E szempontok érvényesítése révén a kolhozok állóalapjai gyorsan nőnek, gyors ütemben fejlődik a földművelés és az állattenyésztés legfontosabb ágazatainak bővített újratermelése.

A kolhozok az új ötéves terv során nagyon sok épületet és egyéb gazdasági épületet építenek az állattenyésztés céljára. Nagyban folyik az öntözéses gazdálkodás fejlesztése, a mocsarak lecsapolása, a mezővédő erdősávok létesítése, folytatódik a harc az erózió ellen, új földterületek meghódításáért. E feladatok teljesítése egyik legfontosabb feltétele a kolhoztermelés további megszilárdításának és fejlesztésének.

A XIX. kongresszus irányelvei hatalmas feladatokat rónak a szovhozépítésre is.

A szovhozok legfontosabb feladata: árutermelésük növelése, főképp oly rendkívül fontos termékekre vonatkozóan, mint a búza, a finom és a félfinom gyapjú, a hús. A szovhozoknak kell gondoskodniuk, hogy a kolhozállattenyésztés mindig fajtisza apaállatokhoz jusson. A meglévő gép- és traktorállomány teljesítménynormáinak emelése, a különféle mezőgazdasági gépek kihasználásának megjavítása, továbbá a szovhozoknak új traktorokkal és mezőgazdasági gépekkel való ellátása útján voltaképp befejeződik a növénytermelés, az állattenyésztés, a takarmányelőkészítés és a termelés leginkább munkaigényes munkafolyamatainak gépesítése. Az új ötéves terv idevágó feladatainak teljesítése biztos alapot teremt az összes mezőgazdasági növények termelésének növelésére, az állatállomány szaporítására és az állattenyésztés hozamának növelésére. Szükséges, hogy a szovhozok az ötödik ötéves tervben még tovább jussanak az állattenyésztés takarmánybázisa megteremtésének területén. Az évelő és az egyéves füvek, a silónövények, gyökernövények és a többi takarmánynövény vetésterületét 45—55 százalékkal kell növelni.

A szovhoz-földművelés és állattenyésztés fejlesztésére vonatkozó tervfeladatok teljesítése lehetővé teszi a munka termelékenységének jelentős növelését, a termékek önköltségének csökkentését és a szovhozok gazdasági tevékenységét jellemző többi mutatószám jelentős javítását.

Malenkov elvtárs a XIX. kongresszuson mondott előadói beszédében megemlítette, hogy a pártszervezetek, a helyi szovjetek és a gazdasági szervek a háború után megjavították ugyan a kolhozok, a gép- és traktorállomások és a szovhozok vezetését, de ezen a területen még mindig akadnak hibák és hiányosságok. Egyes vezető funkcionáriusok, különösen a kis kolhozok egyesítésekor, túrték a kolhozépítés kérdéseinek helytelen, fogyasztói szempontból való kezelését. Sok kolhoz és szovhoz nyakra-főre épít téglá, cserép és más iparcikkek gyártásával foglalkozó melléküzemeket, bár ezek eltérítik a kolhozokat és a szovhozokat a mezőgazdasági termelés feladatainak megoldásától, s gátolják a mezőgazdaság fejlődését. Még a kolhozvagyion elherdálása és a mezőgazdasági artel Mintaalapszabályzatának egyéb megsértése is megtörténik. Sok kolhozban a termelőbrigádok összetétele nem állandó. A brigádok számára nem biztosítják a termelőeszközöket, márpedig ez az egyéni felelősség megszüntetésével járhat. Előfordul a munkaidő elfecsérlése is, s emiatt a munka termelékenysége helyenkint csökken és a mezőgazdasági munkák késedelmesen fejeződnek be. A pártszervezetek, a helyi szovjetek és a mezőgazdasági szervek vezetői gyakran megfelelnek a konkrét helyi viszonyokról, s az agrotechnikai, ál-

lattenyésztési, munkaszervezési és más mezőgazdasági kérdéseket illetően valamennyi kerület, kolhoz, gép- és traktorállomás számára egyforma utasításokat adnak. Nagy hibák mutatkoznak a tudomány eredményeinek és az élenjáró tapasztalatoknak a mezőgazdaságban való alkalmazása során is.

A hiányosságok gyökeres megszüntetése a szovjet mezőgazdaság új, az eddiginél is nagyobb sikereket eredményező további fejlődésének elengedhetetlen feltétele. Mint Malenkov elvtárs kifejezte: igen fontos, hogy továbbra is állandóan gondoskodjunk a kolhozok közös gazdaságának erősítéséről és fejlesztéséről, mert a közös gazdaság a kolhoz fő ereje. Ezen az alapon kell biztosítani a kolhozok árutermelésének növelését, a kolhozparasztok anyagi jólétének fokozását és általában életviszonyaik további javítását. A szovhozok és a kolhozok minden erejét teljesen a sokágazatú mezőgazdasági termelés további fejlesztésére kell összpontosítani. Az állami és a szövetkezeti iparnak pedig az a kötelessége, hogy a kolhozokat és a szovhozokat bőven ellássa olcsóbb építőanyagokkal és egyéb iparcikkekkel. Véget kell vetni a mezőgazdasági artel Mintaalapszabályzata megsértésének. A szocialista állam törvényeinek teljes szigorával kell lesujtani mindazokra, akik a kolhozvagyonot elherdálják, mert ezek a kolhozrendszer ellenségei. A pártszervezetek, a helyi szovjetek és a mezőgazdasági szervek állandóan gondoskodjanak róla, hogy a kolhozok jobban szervezzék meg a munkát. Meg kell szüntetni a mezőgazdasági irányítás gyakorlati kérdéseinek még sokszor előforduló lélektelen, formális kezelését. Minden módon ösztönözni kell a tu-

dományos és a gyakorlati munkások alkotó kezdeményezését, gyarapítani kell a nagyhozamú növénytermelés és állattenyésztés mestereinek sorát, támogatni kell minden élenjáró, haladó kezdeményezést, minél hamarabb alkalmazni kell a kolhoz- és a szovhoztermelés valamennyi ágában a tudomány vívmányait és az élenjáró tapasztalatokat.

A mezőgazdaságban még sok a munkaidőkiesés és az improduktív költség. Nagy hiányosságok vannak a traktorok és a mezőgazdasági gépek kihasználásában. Sok gép- és traktorállomáson és szovhozban nem gondozzák kellőképpen a gép- és traktorállományt; emiatt a mezőgazdasági gépek hamar elhasználódnak, s a gépjavítás jelentős többletkiadással jár. Többletfelhasználás mutatkozik a kenőanyagoknál és az üzemanyagoknál is. Mindez a traktormunka önköltségét drágítja. Még sok gép- és traktorállomáson, kolhozban és szovhozban kell megszüntetni a felelőtlen gazdálkodást, a terméskiesést, a szemvesztéséget, az állatelhullást. Meg kell szervezni a kolhozvagyon és különösen az állatállomány mintaszerű megőrzését.

„Földművelésünk és állattenyésztésünk most újabb, hatalmas fellendülésnek indult — mondta Malenkov elvtárs. — Nem kétséges, hogy a legközelebbi években technikával bőségesen felszerelt kolhozaink, gép- és traktorállomásaink és szovhozaink még sokkal jelentősebb sikereket aratnak majd a mezőgazdaság fejlesztésében, s az országban élelmisszerbőség lesz a nép számára és teljesen elegendő mennyiségű nyersanyag a gyorsan fejlődő könnyűipar számára.“ (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 73. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjet-unióban* című művében a kommunizmusra való átmenet előkészítésének fő feltételeiről szóló programmpontjai közt feladatul tűzi ki, hogy „a kolhozok számára, és következésképpen az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján a kolhoztulajdont az ösznépi tulajdon színvonalára emeljük, az áruforgalmat pedig szintén fokozatos átmenetek útján a termékcseré rendszerével váltsuk fel.” (66. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs megállapította, hogy a gyapot-, len-, cukorrépa-termelő és egyéb kolhozok termékeinek jelenlegi „áruraváltási” rendszere a termékcseré csírája. Az a feladat, hogy a termékcseré csíráit a mezőgazdaság valamennyi ágában megszervezzük, s a termékcseré széles rendszerévé fejlesszük. Sztálin elv-

társ roppant jelentőségű útmutatást ad a szocialista mezőgazdaság tervezésének és szervezésének megjavítására, a kolhozok, a szovhozok és a gép- és traktorállomások további sikeres fejlesztésére, valamint a kommunizmusba való átmenet feltételeinek megteremtésére.

Az ötödik ötéves terv megszabja a szocialista mezőgazdaság valamennyi ágának fejlesztését. E tervfeladatok teljesítése és túlteljesítése a szovjetországban fontos szakasz lesz a szocializmusból a kommunizmusba való átmenethez szükséges termékbőség megteremtésének útján. A sokmilliónyi kolhozparasztság, a szovhozok és a gép- és traktorállomások valamennyi dolgozója, az egész mezőgazdasági értelmiség Lenin—Sztálin pártjának vezetésével minden erejét megfeszíti, hogy becsülettel teljesítse az ötödik ötéves tervet.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

NÉPI DEMOKRÁCIÁK GAZDASÁGA

JIRI KUBÁT

A Szovjetunió segítsége a csehszlovák népgazdaságnak

A burzsoázia a háborúelőtti Csehszlovákiában mindenképpen titkolta a nép előtt azt a történelmi tény, hogy a cseh és a szlovák nemzet csak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténelmi hatásának köszönhetően 1918-ban kivívott önállóságát. A burzsoá propaganda évekig rágalmazta a Szovjetuniót, a nyugati imperialista hatalmakat pedig Csehszlovákia megbízható védelmezőinek hirdette, s a nyugati „demokráciát” állította a nép elé példaképül. A burzsoázia olyan politikát folytatott, hogy egyrészt minél jobban kiszármányolhassa a csehszlovák népet, másrészt megkönnyítse a kapitalista Nyugatnak Csehszlovákia gazdasági leigázását. A könnyűipar túlzott fejlesztése miatt Csehszlovákia mindinkább a kapitalista külföld nyersanyagszállítmányaitól függött, s közben a külföldi tőkebefektetések is egyre nagyobb teret hódítottak. Csehszlovákia dolgozó népének tekintete azonban, minden szovjetellenes propaganda ellenére, már akkor is csodálattal fordult a Szovjetunió, a világ első szocialista állama felé, amelynek nagyszerű gazdasági és politikai sikerei megcáfolták a burzsoázia hazugságait, s le-

leplezték káros, hazaáruló politikáját.

A csehszlovák burzsoázia bűnös, népellenes, nemzetvesztő politikájáról München rántotta le az utolsó leplet. Akkor az is megmutatkozott, ki Csehszlovákia igazi barátja. Chamberlain, a nyugati „szövetségesek” képviselője, az akkori angol miniszterelnök lemondott Csehszlovákiáról, mint „kis államról, amelyről az átlagos angol semmit sem tud”, a nyugati hatalmak szabad prédául engedték át Csehszlovákiát Hitlernek — de a Szovjetunió többször felajánlotta testvéri segítségét a csehszlovák népnek. A csehszlovák burzsoázia elutasította ezt a segítséget, kiszolgáltatta a köztársaságot a német fasizmusnak. A csehszlovák nép egyszersmindenkorra meggyőződött róla, hogy a Szovjetunió őszinte barátságában és önzetlen segítségében mindig megbízhat. A Szovjetunió azóta a legnehezebb időkben is gyakran bebizonyította testvéri szeretetét Csehszlovákia nemzetei iránt. A szlovák nemzeti fölkelés támogatása, Csehszlovákia főlsszabadítása a Szovjet Hadsereg által, s a szocializmusépítő fiatal népi demokratikus köztársaság sok-

oldalú megsegítése végtelen szeretettel és hálával köti a csehszlovák népet a Szovjetunióhoz.

A csehszlovák nép jólétére nézve különösen nagyjelentőségű a csehszlovák népgazdaságnak nyújtott szovjet segítség. Fontos nyersanyagok és élelmiszerek szállítása közvetlenül a háború után; elsőrendű gépek, nyersanyagok és élelmiszerek folyamatos szállítása, amelyek nélkül Csehszlovákia mai ipari termelése és a lakosság ellátása elképzelhetetlen volna; hosszúlejáratú hitelek és kölcsönök nyújtása; tudományos műszaki segítség; a szovjet újítók és sztahanovisták gazdag tapasztalatainak átadása; csehszlovák tudományos és műszaki káderek képzése a Szovjetunióban — mindez olyan segítség, amilyent Csehszlovákiának a gyors gazdasági fejlődés eléréséhez egyetlen más ország sem adott, s nem is adhatott volna.

Szovjet segítség a csehszlovák iparnak

Csehszlovákia a nehéziparban, különösen a kohászatban teljesen szovjet segítségre támaszkodik. A külföldi kapitalisták a háborúutáni években továbbra is önkényesen megakarták szabni Csehszlovákia vas- és acéltermelését, s ezért a vasércszállításra is kiterjesztették diszkriminációs politikájukat. A csehszlovák kohászatnak azonban nem volt szüksége a tőkésországok vasércére, mert a Szovjetunió szállításai fedezték nyersanyagszükségletét. A Szovjetunió értékes vasércszállítmányai 1952-ben többszörösen felülmúlták a háborúelőtti átlagos évi behozatalt. Szovjet geológusok könnyítették meg a csehszlovák szakértőknek, hogy kihasználják a hazai gazdag vasérc-

lelőhelyeket, amelyekről a kapitalisták azt állították, hogy szegények, nem kifizetődők. A szegényércek megmunkálásának szovjet módszerei és ércfeldolgozóberendezések szállítása révén a csehszlovák népgazdaságban a nyersvastermelés úgy megnövekedett, hogy a szaporulat megfelel az 1936. évi, háborúelőtti termelés 40 százalékának. A szovjet szállítmányok fedezik a színesfémek, vasöntvények és az értékes fémek csehszlovákiai szükségletének nagy részét. A Szovjetunió nemcsak nyersanyaggal, hanem megfelelő gépekkel és közvetlen műszaki segítséggel is elősegíti a csehszlovák vas- és acélkohászat gyors fejlődését. A műszaki segítség, a tapasztalatátadás természetesen teljesen ingyenes. Ez lényeges különbség a háborúelőtti gyakorlathoz képest; Csehszlovákia például 1937-ben 97 millió koronát fizetett külföldi szabadalmakért.

A nehézipar többi ága is nagy szovjet segítséget élvez. A bányászok munkáját szovjet gépek könnyítik meg; a csehszlovák gépipar ma olyan gépeket gyárt, mint soha ezelőtt. Ilyenek például a gördülő villamosművek, amelyek 40 fokos hidegben vagy 40 fokos melegben egyaránt tökéletesen működnek. A szovjet megrendelések alapján a legnehezebb gépipari készítmények tömeggyártása lehetővé teszi, hogy a csehszlovák gépipar néhány év múlva a világon az elsők közt legyen.

Szovjet segítséggel a csehszlovák könnyűipar is virágzik. 1952-ben például szovjet szállítmányok fedezték Csehszlovákia gyapotszükségletének kétharmadát és gyapjúszükségletének csaknem felét. Az ellenséges propaganda szerint Csehszlo-

vákia a behozott szovjet nyersanyagokat földolgozott formában visszaszállítja a Szovjetunióba. A valóság azonban az, hogy Csehszlovákia 1952-ben a feldolgozott szovjet textilnyersanyagoknak mindössze 8 százalékát szállította vissza a Szovjetunióba (92% megmaradt a többi piac számára). A textilgyártásban a Szovjetunió segítségével csupán tavaly 98 millió koronát takarítottunk meg a kereskedelmi költségeken és 730 millió koronát az árákon. Ezért a devizában megtakarított összegért 85 millió méter anyag gyártásához szükséges gyapotot vásárolhatunk.

A mezőgazdaság megsegítése

A csehszlovák falu kollektivizálása és a fejlett mezőgazdasági termelés magasabb formáira való átmenet sem valósulhatna meg szovjet tapasztalatok, szállítmányok és segítség nélkül. 1949 óta a csehszlovák szövetkezeti tagok és mezőgazdasági szakértők számos csoportja látogatta meg a Szovjetuniót, s rengeteg értékes ismeretet hozott onnan. Szovjet kolhoztagok és mezőgazdasági szakemberek látogatják Csehszlovákiát, s tanácsaikkal segítik a csehszlovák mezőgazdákat az egységes mezőgazdasági szövetkezetek, a traktorállomások és az állami gazdaságok építésében. A szovjet gépek megkímélik a csehszlovák földművest a nehéz munkától, s nagyon fokozzák a mezőgazdasági munka termelékenységét. A Szovjetunió csak tavaly 300 gabonakombájnt, számos hernyótalpas traktort, 1000 önhántós ekét, 300 traktoros tárcsát, 52 répakombájnt, 170 gabonaszárítót stb.-t szállított Csehszlovákiának. A szovjet tapasztalatok alapján fogott a csehszlovák ipar olyan mezőgazdasági gépek

gyártásához, amelyeket ezelőtt sose készített. Például 24-soros vetőgép, répa-, len-, burgonyakombájn, elektromágneses szentisztító stb. gyártásához. A növénytermelésen kívül segítséget kap az állattenyésztés is. A Szovjetunió szállít Csehszlovákiának fajszarvasmarhát, fajjuhót, többféle fajsértést, fajment és egész sor aprójószágfajtát.

Élelmiszerszállítás

A Szovjetunió nagylelkűen segíti Csehszlovákia ellátását. A csehszlovák nép közvetlenül a fölszabadulás után, Sztálin generalisszimusz ajándékeképpen, 17 878 tonna gabonát és egyéb örleményt kapott; ez biztosította Prága, Brno és Ostrava lakosságának ellátását. 1947-ben a katasztrofális szárazság idején, a Szovjetunió hatalmas mennyiségű élelmiszert szállított Csehszlovákiának, s a szó valóságos értelmében megmentette a lakosságot a fenyegető éhségtől. Mindezt olyan áron, hogy Csehszlovákiának nyugati vásárlás esetén ugyanezért a szállítmányért 1931 millió koronával kellett volna többet fizetnie. Hogy milyen olcsók a mostani szovjet szállítmányok is, azt a legjobban a húsbehozatal mutatja. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok hús szállítmányaiért Csehszlovákia 30 százalékkal kevesebbet fizet, mint amennyit a kapitalista államoknak fizetne. Ennek következtében a háborúelőtti színvonalhoz képest mintegy 20 százalékkal növekedett a csehszlovák nép húsfogyasztása. Több más élelmiszer növekvő fogyasztását is főként a szovjet szállítmányok fedezik: például Csehszlovákia tavalyi egész vajbehozatalának kilenctizedét.

Segítség a csehszlovák nép életszínvonalának emelkedésében

A Szovjetunió gazdasági segítségének köszönhetjük, hogy a csehszlovák nép életszínvonala szakadatlanul, rendszeresen emelkedik. Ezt még Slánsky cionista-trockista bandája sem hiúsíthatta meg. A csehszlovák dolgozók keresete szüntelenül nő; az ipari munkások 1950-ben 27,4 százalékkal többet kerestek a megelőző évhez képest, 1951-ben pedig további 25 százalékkal növekedett a jövedelmük. Ugyanígy emelkedik a parasztok jövedelme is. Az élelmiszerek és az iparcikkek gyártása, amely évente legalább 10 százalékkal emelkedik, a szovjet szállítmányokkal együtt lehetővé teszi, hogy a csehszlovák dolgozók nagyobb jövedelmükért többet vásárolhassanak. A növekvő fogyasztás legjobb bizonyága, hogy 1951-ben a szabadpiac forgalma 76—97 százalékkal emelkedett.

Újtípusú nemzetközi együttműködés

A csehszlovák népgazdaság nagyrészt a szovjet külkereskedelem útján jut a szovjet segítséghez. A Szovjetunió külkereskedelme egyik fontos feladatának tekinti, hogy támogassa a népi demokratikus országokat maximális gazdasági fejlődésük elérésében. A kapitalista államok külkereskedelme az imperialista kizsákmányolás és a politikai elnyomatás eszköze, de a demokratikus országok gazdasági kapcsolatai egészen más alapokra épülnek. Ezeket a kapcsolatokat méltán jellemezte Mikojan elvtárs a következőképpen: „A demokratikus tábor országai közt a gazdasági együttműködés, vagyis az új világpiacon való együttműködés gazdaságuk tervszerű föllendí-

tésének és a népgazdasági tervek baráti összeegyeztetésének szilárd alapján fejlődik, a nagy és kis népek egyenjogúságán, a kölcsönös érdekek tiszteletbentartásán és a gazdasági fejlődés terén nyújtott kölcsönös segítségen épül fel. Itt nem lehet helye az egymást megsemmisítő konkurenciának, mert ezeket az országokat őszintén érdeklik egymás sikerei.“ (A. I. Mikojan beszéde az SzKP XIX. kongresszusán. Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 275. lap. Szikra. 1952.)

Ezek az elvek konkrétan érvényesülnek a csehszlovák-szovjet gazdasági együttműködés minden szakaszán, egyebek közt az árak kérdésében is. 1951-ben Csehszlovákia a 20 legfontosabb beviteli tételért 7110 millió koronát fizetett a Szovjetunió-nak; a kapitalista államok ugyanezekért az árukért 11 170 millió koronát követeltek volna. Magától értetődik, hogy ilyen előnyt csak a Szovjetunió adhat. Megjegyezzük, hogy a Szovjetunió és a népi demokratikus államok közt kötött külkereskedelmi szerződések terjedelmükkel és jelentőségükkel messze fölülmúlják a pusztá árucserét, s az egyes államok gazdasági tervei koordinációjának eszközévé válnak. Az 1949-ben megalapított Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa irányítja a Szovjetunió gazdasági együttműködését a népi demokratikus államokkal és a Német Demokratikus Köztársasággal. Ettől az évtől fogva a csehszlovák-szovjet árucseréje így fejlődött: 1949—100, 1950—107, 1951—139, 1952—177 (előírányzat). A Szovjetunióval, a népi demokratikus államokkal, a Német Demokratikus Köztársasággal és a Kínai Népköztársasággal folytatott együttműködés következtében gyorsan emelkedett a

demokratikus államok részesedése a csehszlovák külkereskedelemben. 1947 óta ez a részesedés így alakult: 1947—14, 1948—32, 1949—45, 1950—55, 1951—60, 1952—70 százalék. Az új típusú gazdasági kapcsolatok eredményeként a csehszlovák népgazdaság úgyszólván teljesen függetlenítette magát a tőkésországok áruszállításaitól. A kapitalisták már nem semmizhetik ki Csehszlovákiát, nem fékezhetik gazdasági fejlődését. Az amerikai imperialisták egyáltalán nem érik el céljukat, ha visszatartják azoknak a gépeknek és berendezéseknek szállítását, amelyekért Csehszlovákia 996 950 000 koronát fizetett. Csehszlovákia a Szovjetunió jóvoltából ma jobb és modernebb berendezéseket gyárt és

épít, mint azok, amelyeket megrendelt, kifizetett, de nem kapott meg az Egyesült Államoktól.

A sokoldalú szovjet segítség a csehszlovák népgazdaság minden területén megnyilvánul, a gazdasági fejlődés és a szocialista építés nagy távlatát nyitja meg a csehszlovák nép előtt. A csehszlovák dolgozók végtelenül hálásak ezért a segítségért a Szovjetunióknak. Lelkesen teljesítik a Szovjetunió megrendeléseit, s szilárd elhatározásuk, hogy munkájukkal állandóan erősítik örök barátságukat a testvéri szovjet néppel. Ezzel hozzájárulnak a béke világtáborának erősítéséhez, s megvalósítják Klement Gottwald elvtárs szavait: A Szovjetunióval és soha másképp!

ÚJ KÖNYVEK

- Marx:** A politikai gazdaságtan bírálatahoz. 218 lap. Szikra. 1953.
- Marx:** A gothai program kritikája. 95 lap. Szikra. 1953.
- Lenin Művei.** 29. kötet. 634 lap. Szikra. 1953.
- Rákosi Mátyás:** A szocialista Magyarországért. 356 lap. Szikra. 1953.
- Klement Gottwald:** A párt politikai és szervezeti munkája és a párt új szervezeti szabályzatának tervezete. 44 lap. Szikra, 1953.
- Friss István:** I. V. Sztálin: „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című műve a marxista-leninista elmélet kimagasló alkotása. 47 lap. Szikra. 1953.
- Fritz Erpenbeck:** Wilhelm Pieck. Egy harcoss élet útja. 131 lap. Szikra. 1953.
- Gömöri Endre:** Einökválasztás az Egyesült Államokban. 50 lap. Szikra. 1953.
- A. Johnstone:** A béke nevében. 167 lap. Szikra. 1953.
- R. Jouvenel:** Zsoldosok háborúja. 195 lap. Szikra. 1953.
- Glejh—Scsenkov:** Ágazati könyvvitel-tan. 416 lap. Pénzügyi Kiadó. 1952.
- Dr. Radó Antal—dr. Egly Tibor:** Akna-üzemi önálló elszámolási egységek szervezése. 162 lap. Nehézipari Kiadó. 1952.
- B. M. Lizlov:** A műszaki normázás alapvető kérdései. 149 lap. Nehézipari Kiadó. 1951.
- Levin—Lieberman—Kotok—Gildiner:** Műszaki normakészítés, munkaszervezés és tervezés a vaskohászatban. 433 lap. Nehézipari Kiadó. 1951.
- G. V. Tyeplov:** A gyártási ciklus lerövidítésének módjai. 35 lap. Nehézipari Kiadó. 1951.
- Tervgazdasági ismeretek a bányá- és energiaügyi minisztérium tervmunkásai részére.** 340 lap. Nehézipari Kiadó. 1952.
- A munkairányítás és ezen belül a disz-pécsér-szolgálat a műszeriparban.** 124 lap. Nehézipari Kiadó. 1952.
- Karbantartási munkák és normák a villamosenergiaelosztóiparban.** 78 lap. Nehézipari Kiadó. 1952.

PILLIS PÁL

Egyetemi és főiskolai jegyzetekről

Sztálin elvtársnak *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című műve valamennyi tudomány fejlődése szempontjából hatalmas jelentőségű. Sztálin elvtárs útmutatásai, tanításai hosszú időre meghatározzák a társadalomtudományok, s különösen a politikai gazdaságtan művelőinek és oktatóinak feladatát. E mű mérhetetlenül fontos, mert kifejti a modern kapitalizmus és a szocializmus politikai gazdaságtanának valamennyi döntő kérdését. Azokban a kérdésekben, amelyeket Sztálin elvtárs itt elemzett — mint a gazdasági törvények objektív jellege és e törvények sajátosságai, a modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvénye, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye, a szocialista árutermelés sajátosságai és az érték-törvény kérdése, a kommunizmusba való átmenet fő feltételeinek kérdése stb. — a mű megjelenése előtt helytelen, antimarxista tézisek burjánzottak. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művével nemcsak magasabb fokra emeli a marxista politikai gazdaságtant, hanem egyúttal köteletségünkké is teszi, hogy felülvizsgáljuk eddigi nézeteinket, s könyörtelenül kigyomláljuk belőlük a sztálini tanításnak

ellentmondó tévedéseket. Ebből következik, hogy a politikai gazdaságtani vagy gazdaságtudományi írásoktól — egyebek közt az egyetemi és főiskolai jegyzetektől is — ezen túl sokkal többet kell követelnünk, mint eddig. Erre kötelez bennünket Sztálin elvtárs halhatatlan öröksége.

Az egyetemi és főiskolai ifjúság magas eszmeiségének kialakítása és a marxizmus-leninizmus győzhetetlen igazságairól való meggyőződés erősítése, megszilárdítása szempontjából egyáltalán nem közömbös kérdés egyetemi és főiskolai jegyzeteink eszmei-politikai tartalma. Pártunknak az ifjúság nevelésére vonatkozó határozatai és útmutatásai már nem egyszer hívták föl figyelmünket, hogy a jövő parancsnoki karának nevelése mire kötelezi az egyetemi és főiskolai oktatókat. Pártunk központi vezetőségének 1952 júniusi nagyjelentőségű határozatai hangsúlyozzák, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók politikai öntudata, érdeklődése még nem megfelelő, erősíteni kell bennük az internacionalizmus, a hazafiság érzését, fokozni kell politikai éleslátásukat, éberségüket és harcos helyállásukat. Bár egyetemi és főiskolai diákságunk politikai fejlődésében vannak eredmények, ez a fejlődés még nem teljesen kielégítő. Ezekre a fogyatékoságokra most, Sztálin elvtárs korszakos jelentőségű művének meg-

jelenésekor még jobban föl kell figyelniünk, hogy egyetemi és főiskolai oktatóink jellemformáló, nevelőmunkája még sikeresebb legyen.

Hogyan felelnek meg az egyetemi és főiskolai jegyzetek ezeknek a követelményeknek?

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művének megjelenése arra kötelezte a jegyzetek szerzőit, hogy sürgősen felülvizsgálják jegyzeteiket, s a zseniális sztálini tanítások alapján átdolgozzák a tananyagot. Sztálin elvtárs tanításai sok téma feldolgozásában egészen gyökeres változtatásokat tettek szükségessé. Kétségtelen, a jegyzetek nagy többségéből kitűnik, hogy az egyetemek és főiskolák tanárai és oktatói megértették ezzel összefüggő feladataikat. A jegyzetek színvonala ugrásszerűen emelkedett. De kivételek is vannak, s ezekre föl kell hívni a figyelmet.

Természetesen tudjuk, hogy a jegyzetek átdolgozása nem kis feladat. A szerzők többsége azonban rögtön hozzálátott ehhez a munkához, s a Sztálin elvtárs művének megjelenése után leadott jegyzetkéziratok zömében a kérdések kifejtése már a sztálini útmutatások alapján történt. Mindazonáltal a jegyzetek egy része továbbra is közöl helytelen tételeket. A következőkben ismertetett és elemzett hibák a sztálini mű megjelenése után sokszorosított különböző gazdaságtani jegyzetekben találhatók.

Oriási jelentőségű Sztálin elvtárs tanítása az egységes világpiac szétesésének és a kapitalista világrendszer válsága elmélyülésének kérdéséről. Ez a tanítás adja meg a kul-

csot a világpolitikában és a nemzetközi piacokon lejátszódó események megértéséhez és e jelenségek elemzéséhez. A külkereskedelemmel foglalkozó jegyzeteknek erre a sztálini tanításra kell építeniük, amikor például a tőkésországok külkereskedelmi problémáit elemzik. Amikor Sztálin elvtárs meghatározta, hogy az egységes, mindent átfogó világpiac szétesése a második világháborúnak és gazdasági következményeinek legfontosabb gazdasági eredménye, s hogy ez a körülmény megszabta a kapitalista világrendszer általános válságának további elmélyülését, egyszersmind a külkereskedelem kérdéseivel foglalkozó specialisták munkáját is megalapozta. Az egységes világpiac szétesése ma a külkereskedelem egyik alapkérdése. Az Idegennyelvek Főiskolájának *A külkereskedelem technikája* című jegyzete a világpiac szétesésének kérdését hibásan magyarázza. A jegyzet ezt írja: „Az imperializmus korában a külkereskedelemben a világ áruforgalmának lebonyolításában a monopóliumok döntő tényezőkké váltak. A hatalmas monopóliista szövetségek felosztják egymás között a piacokat, ez pedig megindította már az első világháború előtt az egységes kapitalista világpiac felbomlásának folyamatát. Ez a folyamat a kapitalizmus általános válságának szakaszában meggyorsult és végül odavezetett, hogy a kapitalista világpiac kisebb piaci egységekre hullott szét (dollárterület, fontsterling-terület stb.).“

A külkereskedelmi jegyzetekben már régóta használatos kifejezés a világpiac felbomlása, széthullása. De az egységes világpiac szétesésének kérdésében — mint Sztálin elvtárs kimutatja, — nem az a döntő, hogy dollárterület és fontsterling-

terület keletkezett, hanem az, hogy a második világháború után „... a kapitalista rendszerből kiváltak Kína és az európai népi demokratikus országok, amelyek a Szovjetunióval együtt megalakították a kapitalizmus táborával szembenálló egységes és hatalmas szocialista táborát. A két ellentétes tábor létezésének gazdasági eredménye az volt, hogy szétesett az egységes, mindent átfogó világpiac, aminek következtében most két, egymással szintén szembenálló, párhuzamos világpiac van“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 32. lap. Szikra. 1952.) A világpiac szétesése két világpiac kialakulását jelenti, nem pedig azt, hogy a kapitalista világpiacon kisebb piaci egységek alakultak, mert noha a kapitalista világpiacon valóban voltak és vannak kisebb piaci egységek, az mégis kapitalista világpiac, s a második világháború előtt e kapitalista világpiacon kívül nem volt más, nem kapitalista világpiac.

A jegyzet a világpiac szétesésével kapcsolatban nem is jelzi a kapitalizmus általános válságának elmélyülését. Ez a gondolat csupán ennyiben kísért: „Amíg a kapitalista világpiac az imperialisták egymás közötti ellentétei következtében állandóan kisebb darabokra hullik szét, addig a szocialista világpiac állandóan növekszik és erősödik.“ Sztálin elvtárs az egységes, mindent átfogó világpiac széteséséről kimutatja, hogy ez magyarázza meg a kapitalizmus általános válságának elmélyülését a második világháború után. A szocialista világpiac országai a háború után tömörültek, gazdaságilag együttműködnek, s kölcsönösen segítik egymást. Együtt-

működésük tapasztalata azt mutatja, hogy egyetlen kapitalista ország sem tudna a népi demokratikus országoknak olyan igazi és magas műszaki színvonalú segítséget nyújtani, amelyet a Szovjetunió nyújt nekik. Az eredmény: a népi demokratikus országok ipara gyorsan fejlődik, s így ezek az országok a kapitalista országokból származó áruimport helyett hamarosan szükségét érzik majd, hogy maguk is külföldön helyezték el termelésük fölöslegeit. Ebből azonban az következik, hogy a fő kapitalista országok számára szűkülni fog a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, fellelőpiacaik feltételei rosszabbodnak majd, s üzemeik kapacitásának kihasználása egyre inkább csökkenni fog. Sztálin elvtárs végül megállapítja: tulajdonképpen ebben rejlik a kapitalista világrendszer általános válságának a világpiac szétesésével kapcsolatos elmélyülése.

A jegyzetek igen nagy gondot fordítottak a tudomány törvényeinek objektív jellegéről szóló sztálini tanítás megfelelő feldolgozására. Ugyancsak helyesen törekedtek, hogy kimutassák a szocializmus és a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének jelentőségét, szerepét. De itt is akadnak hibák.

A Budapesti Műszaki Egyetem *Üzemi terveződés* című jegyzetében olvashatjuk: „A szocializmus egyik alaptörvénye, hogy az elosztás a végzett munka mennyiségének és minőségének megfelelően történik.“ (108. lap.) A szocializmusnak azonban csak egy alaptörvénye van: „... az adott társadalmi alakulatnak — írja Sztálin elvtárs — nem lehet több gazdasági alaptörvénye, csak egy valamilyen gazda-

sági alaptörvénye lehet, éppen mint *alaptörvény*. Ellenkező esetben minden társadalmi alakulatnak több gazdasági alaptörvénye volna, ami ellentmond magának az alaptörvény szó fogalmának". (I. m. 73. lap.) A szocialista elosztás elve: „Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint“ gazdasági törvénye ugyan a szocializmusnak, de nem gazdasági alaptörvénye, mivel ez a törvény a szocialista gazdaságnak csak egy oldalát, egy folyamatát, az elosztást mutatja meg. A gazdasági alaptörvény ellenben a termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem is akármilyen folyamatait, hanem a termelés fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, tehát a termelés mivoltát, lényegét határozza meg.

A Gazdasági és Műszaki Akadémia *Magyar pénzforgalmi rendszer* című jegyzetében ezt olvashatjuk: „A szocializmus alapvető gazdasági törvénye a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának szakadatlan emelkedését írja elő a technika maximális fejlesztésén keresztül.“ (4. lap.) Ez a meghatározás pontatlan; több kérdésben eltér a szocializmus Sztálin elvtárs által megfogalmazott gazdasági alaptörvényétől. A szocializmusban a termelés az *egész társadalom* érdekében történik. Ezzel ki kell fejezni egyrészt, hogy a termelés nem a társadalom egy részének, valamely kiváltságos osztálynak érdekében folyik, mint a kapitalizmusban, ahol elnyomó és elnyomott osztályok vannak. Másrészt a szocialista termelés nemcsak a társadalom tagjainak közvetlen létfenntartási eszközökkel való ellátását biztosítja, hanem tá-

rsadalmi szükségleteik kielégítését is, például az egészségvédelem, a tudomány és kultúra fejlesztését, szociális és kulturális intézmények létesítését, fenntartását és fejlesztését. Szükséges továbbá, hogy a szocialista termelés biztosítsa az egész társadalom nem akármilyen, hanem *állandóan növekvő* szükségleteinek kielégítését, mégpedig *maximális* kielégítését. Ezért a *szocialista termelésnek* a legfejlettebb technika alapján *szakadatlan* növekednie és tökéletesednie kell. A szocializmus gazdasági alaptörvénye kifejezi a szocialista termelés sajátosságát, a szakadatlan, megszakítások nélküli növekedést, ellentétben a tőkés termelés válságok által megszakított ciklikus fejlődésével. A szocializmus gazdasági alaptörvényében minden szó fontos; vigyázzunk, nehogy eltorzítsuk a sztálini gondolat tisztaságát és a sztálini megfogalmazás szabadságát. Nem értjük, mi a technika maximális fejlesztése, s miért maradt ki a meghatározásból a szocialista termelés szakadatlan növekedése.

Hasonlóképpen hibás a Gazdasági és Műszaki Akadémia belkereskedelmi és begyűjtési szakának *A népgazdaság tervezése* című jegyzete. Ebben azt olvashatjuk, hogy a szocialista gazdaság egyik legfontosabb törvénye a dolgozó lakosság életszínvonalának állandó emelkedése (3. lap). A jegyzet a szocializmus gazdasági alaptörvényére akar utalni, de utalása helytelen. A gazdasági alaptörvény egyrészt nem csupán az egyik legfontosabb törvény, hanem alaptörvény, másrészt a gazdasági alaptörvénynek nemcsak a termelés célját kell tartalmaznia, hanem a cél elérésére szolgáló eszköz meghatározását is. Ha csak a

célra utalunk, habár a fenti jegyzetnek ez a része is elfogadhatatlan, s az eszközt nem jelöljük meg, nem adjuk helyesen a gazdasági alaptörvényt, ahogy az a termelés fejlődésének valamennyi fő oldalát és fő folyamatát jellemzi.

Hibás az Idegennyelvek Főiskolájának *A külkereskedelem technikája* című jegyzete a tervezés vonatkozásában. Amikor a jegyzet a szocialista külkereskedelem tervezésével foglalkozik, nem említi, hogy a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése a szocializmus gazdasági törvénye, tehát figyelmen kívül hagyja, hogy ebből a törvényből miként következik a külkereskedelem tervezésének feladata, mint gazdaságpolitikai intézkedés. A népgazdaság tervezésével kapcsolatban a jegyzetben foglaltak eltérnek attól a sztálini tanítástól, amely kimondja: „Ami a népgazdaság tervezését illeti, ez csak két feltétellel érhet el pozitív eredményeket: a) ha helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit, b) ha mindenben alkalmazkodik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez.” (I. m. 42. lap.) Ugyanez érvényes a Gazdasági és Műszaki Akadémia belkereskedelmi és begyűjtési szakának *A népgazdaság tervezése* című jegyzetére is. A jegyzet megállapítja, hogy a kapitalizmusban lehetetlen a tervgazdálkodás, a szocializmus építése pedig lehetetlen tervgazdálkodás nélkül. De a jegyzetből egyáltalában nem derül ki, hogy a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése a szocialista gazdaság törvénye, s hogy e törvény, valamint a szocializmus gazdasági alaptörvénye miképpen függ össze a népgazdaság tervezésével.

Uj alapokra kell helyezni a tervek tudományos jellegének kérdését. A tudomány feladata az objektív folyamatok törvényeinek föltárása. A népgazdasági tervek annyiban lehetnek tudományos tervek, amennyiben a tudomány törvényeire épülnek, amennyiben megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyeket Sztálin elvtárs állított föl, amikor meghatározta, milyen két feltétellel érhet el a népgazdasági tervezés pozitív eredményeket.

A Rákosi Mátyás Műszaki Egyetem bányamérnöki karának *Üzemés tervgazdaságtan* című jegyzetében megtalálhatjuk a „népgazdaság tervezése” témával összefüggő helytelen nézetek több elemét; ezek a tételek közismertek és elfogadottak voltak ugyan a múltban, de Sztálin elvtárs utolsó művének megjelenése után kitűnt, hogy teljesen hibásak. A jegyzet szerzői tehát helytelenül jártak el, amikor a sztálini mű megjelenése után is jegyzetükben hagytak jónéhány durva hibát, mint például: „A tervgazdálkodás a szocialista gazdasági rendszer megjelenési formája” (46. lap) és „A szocialista gazdasági rendszerben a terv a gazdasági fejlődés törvénye” (48. lap). Az első megállapításban voltaképp az a tézis lappang, hogy a szocialista gazdaság legfőbb sajátossága a tervgazdálkodás, s ezzel eltűnik a szocialista gazdaság lényege, amelyet a szocializmus gazdasági alaptörvénye tartalmaz. Ami pedig a második meghatározást illeti, az nem más, mint a tervek azonosítása a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének objektív törvényével. Sztálin elvtárs kimutatja, hogy ez az álláspont tarthatatlan, mert nem más, mint a társadalmi fejlődés objektív

törvényének azonosítása az emberek által alkotott jogi érvényű törvényekkel. Ez a jegyzet még azt is állítja, hogy a szocializmusban is megtaláljuk a terméktöbbletet. Mint tudjuk, Sztálin elvtárs kifejti, hogy ez a fogalom megfelel a kapitalizmus viszonyainak, de nem húzható rá mesterségesen a szocializmus viszonyaira.

A jegyzetek igen gyakran foglalkoznak a gépeknek a szocializmusban való alkalmazásával. Például a Közgazdaságtudományi Egyetemen az *Iparvállalatok szervezése és tervezése* és az *Ágazatok pénzügyei* című jegyzetek. A jegyzetek helyesen állapítják meg, hogy a gépek alkalmazása a szocializmusban munkát takarít meg, de sokszor mellőzik vagy csak érintik Sztálin elvtárs gondolatait: „... a gépek nem csupán munkát takarítanak meg, hanem egyúttal meg is könnyítik a dolgozók munkáját és ezért a mi viszonyaink között, eltérően a kapitalizmus viszonyaitól, a munkások igen szívesen használják a gépeket a munkafolyamatban“. (I. m. 45. lap.)

Ez a néhány kiragadott példa arra vall, hogy még egyáltalán nem teljesítettük azt a kötelezettséget, amelyet Sztálin elvtárs valamennyi marxista közgazdára rótt *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében.

A fogyatékosok másik csoportját általában a harcosság, a pártos, szenvedélyes állásfoglalás bizonyos hiányával jelölhetjük meg. Sztálin elvtárs műve a legnagyobb mértékben példázza, hogyan foglaljunk állást közgazdasági kérdések kifejtésekor, hogyan leplezzük le a kapitalista rend rothadását, kártékonyágát. A

modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvényéről, a tőkésországok közt a háborúk elkerülhetetlenségéről, vagy az egységes, mindent átfogó világpiac széteséséről szóló magyarázat egyaránt ragyogó példáját adja a közgazdasági kérdések pártos kifejtésének. Az ifjúság hazafias nevelése, az ellenséggyűlöletére való nevelés egész felsőoktatásunk egyik központi kérdése. Szükséges, hogy az egyetemi és főiskolai diákok minden tantárgyból sokat és jól tanuljanak meg, de ez egymagában korántsem elegendő. Sztálin elvtárs mondotta 1931-ben, a gazdasági vezetők tanácskozásán, hogy az iparosítási program megvalósításához többszörösére kell emelni a mérnökök és a technikusok számát. „De nekünk nem akármilyen vezetők, nem akármilyen mérnöki és technikai erők kellenek. Nekünk olyan vezetők, olyan mérnökök és technikusok kellenek, akik meg tudják érteni országunk munkásosztályának politikáját, ezt a politikát magukévá tudják tenni és készek lelkiismeretesen megvalósítani.“ (*Sztálin Művei*. 13. kötet. 70. lap.) Ezért kell, hogy az egyetemi és főiskolai diákok ne csak tárgyi ismereteket szerezzenek, hanem egyszersmind a párt, a munkásosztály ügyének, a szocializmus építése és a béke védelme ügyének tántoríthatatlan hívei legyenek.

Az itt tapasztalható fogyatékosokra két példát említhetünk. A Közgazdaságtudományi Egyetem *Ágazatok pénzügyei* című jegyzete foglalkozik az iparvállalatok szervezeti fölépítésének kérdésével. Mielőtt rátér a szocialista igazgatás alapelveire, általánosságban jellemzi a szervezést; meghatározza a szervezés fogalmát; kimutatja, hogy a szer-

vezéshez hozzátartozik az elérendő cél megjelölése, a feladatok és tevékenységek, továbbá az eszközök meghatározása, csoportosítása stb. Taglalja a szervezés általános alapelveit: rendszerezés, munkamegosztás, centralizálás, decentralizálás; majd foglalkozik a specializálódással, foglalkozik az egyes szervezeti alapformákkal stb., stb. De teljesen elvontan. Nem is kísérli meg, hogy igazolja a szocialista vállalat fölényét a kapitalista vállalattal szemben; a jegyzetben a szervezés általános alapelvei a társadalmi viszonyoktól teljesen függetlenek. A jegyzet szerzője nagy gondot fordított világos és egyszerű meghatározások megfogalmazására, körülírására, de meghatározásai a társadalmi körülményektől elszakítva, légüres térben lebegnek. A hallgatók „megtanulják“, de nem emésztik meg ezeket a meghatározásokat, nem gondolkoznak el rajtuk, s a legtöbb diák inkább tehernek érzi megtanulását, mint okvetlenül megjegyzendőnek. Ellenben, ha a jegyzet szembeállította volna a kapitalizmust a szocializmussal, ha a két társadalmi rend gazdasági alap törvényének elemzésével megmutatná, hogy a szervezés általános alapelvei hogyan *valósulnak* meg a kapitalizmusban és a szocializmusban ha megmutatná, hogy a kapitalista vállalatok „üzemenbelüli szervezettsége“ hogyan, miben és miért marad el a szocialista vállalatok szervezettségétől, s elemzés közben leleplezné a kapitalizmust, bebizonyítaná a szocializmus hatalmas fölényét: akkor a jegyzetben foglalt általános szervezési alapelvek megtelnének élettél. Ez nemcsak azért lett volna hasznos, mert a diákok így jobban, sokkal széle-

sebb alapokon, társadalmi összefüggéseiben látnák és tanulnák meg az anyagot, hanem a nevelés szempontjából is. A kapitalista társadalom leleplezésén és meggyűlöltetésén, a szocialista társadalom fölényének igazolásán fáradhatatlanul kell dolgoznia minden egyetemi oktatónak, csak így kerülhetnek ki az egyetemekről és a főiskolákról a szocializmus építésének tántoríthatatlan harcosai.

Többé-kevésbé hiányzik az Idegennyelvek Főiskolájának *A külkereskedelem technikája* című jegyzetéből is a leleplező, harcos, pártos állásfoglalás. A jegyzet elemzi a külkereskedelemben szokásos különféle szerződések, egyezmények, megállapodások és megegyezések típusait, továbbá a nyílt és bizalmas szerződéseket stb. Részletezi a megegyezések megkötésének módzatait, szövegezésük problémáit, de a kellő harcos állásfoglalás nélkül. Bár a jegyzet megemlíti, hogy a kapitalista országok megállapodásaiban az erősebb országok akarata érvényesül a gyöngébbek rovására, hogy a második világháború után az imperialista Egyesült Államok minden megegyezésében érvényesítette agresszív politikáját — ennek ellenére az imperializmus leleplezése hiányos. A jegyzet például csak igen röviden említi, hogy az amerikai imperializmus ezekkel a szerződésekkel is támaszpontokat épít a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen, de nem sorol föl példákat, nem ad illusztrációt, a kérdés kifejtésében nincs kellő bizonyító erő és meggyőzés. A tőkésországok szerződéseinek elemzésekor nem mutatja ki, hogyan történik „...más országok, különösen az elmaradt országok népeinek le-

igázása és rendszeres kifosztása...“ a maximális tőkésprofit biztosítása végett. Ugyanez érvényes a Marshall-tervre vonatkozó részekre is. A jegyzet elég részletesen leírja a Marshall-terv lebonyolítására alakított különféle bizottságok és szervezetek feladatait; elemzi, hogy az úgynevezett „segélyek“ hogyan, miképen, milyen „technikai“ kérdések megoldása útján jutottak el a Marshall-tervben résztvevő országokhoz. A jegyzet csak kimondja, de nem elemzi az amerikai monopolisták célját, hogy szabadon behatolhassanak a „segélyezett“ országok gazdaságába, hogy a Marshall-terv végül a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni háborús készülődés eszközüvé vált. Itt is hiányzik a kellő bizonyítás, tehát a kérdés kifejtése nem elég meggyőző.

A tőkésországok gazdasági kapcsolatainak elemzéséből még egy másik, idevágó probléma taglalása is kimaradt: hogyan teszik tönkre az amerikai monopóliumok a többi kapitalista országot. Malenkov elvtárs mondotta az SzKP XIX. kongresszusán: „Az amerikai imperializmus most nemcsak a népek nemzetközi kizsákmányolója és leigázója, hanem olyan erő is, amely bomlasztja a többi kapitalista ország gazdaságát.“ (Az SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 24. lap. Szikra. 1952.) A külkereskedelemmel foglalkozó jegyzeteknek részletes, lehetőleg minél több bizonyító adattal, meggyőző erővel kell bemutatniuk, hogy „Az Egyesült Államok monopolitőkéje szétrombolja a kapitalista országok között a történelem folyamán kialakult sokoldalú

gazdasági kapcsolatokat, s az említett országok és az Egyesült Államok közötti egyoldalú kapcsolatokkal váltja fel ezeket“. (U. o.)

Az ismertetett két példa is világosan mutatja, hogy az említett jegyzetekben a pártos állásfoglalás még fogyatékos.

A jegyzetek segítik az egyetemek és főiskolák tanulóit a tananyag megismerésében. A jó jegyzet nemcsak megkönnyíti a tantárgy jobb, tüzetesebb tanulmányozását, hanem fokozza a diákok érdeklődését, növeli igényességüket és éleslátásukat, formálja jellemüket. A jegyzetek szerzői nagy és megtisztelő feladatot vállalnak, hogy írásos anyaggal segítik a hallgatók tanulmányait.

Az előadók most kezdik meg a jövő tanév jegyzeteinek írását. Az idei tanév a marxista-leninista tudomány hatalmas gazdagodásának éve, de Sztálin elvtárs halála miatt súlyos veszteség éve is. Ezért még fokozottabb figyelemmel forduljunk a sztálini tanítások felé. Sztálin elvtárs zseniális műve, *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* és az SzKP XIX. kongresszusának mérhetetlenül fontos útmutatásai köteleznek bennünket, hogy szüntelenül tanulmányozzuk a kimeríthetetlen erőforrást jelentő sztálini tanításokat. Így erősíthetjük népgazdaságunkat olyan új, marxista-leninista káderekkel, akik szilárd hívei népünk és az egész haladó emberiség nagy ügyének, a szocializmus építésének és a béke védelmének.

Mégegyszer Kamenyicer „A szocialista iparvállalat szervezése és tervezése” című könyvének magyar kiadásáról

(Hozzászólás Román Zoltán cikkéhez)*

Népgazdaságunk fejlesztésének egyik központi kérdése az iparfejlesztés. Ez számos gyakorlati és tudományos területen dolgozó, vagy arra készülő szakemberünktől megköveteli mind az ipargazdaságtan, mind az iparági és az iparvállalati gazdaságtan pontos ismeretét. Ezen a területen nálunk még sok kérdés vár tisztázásra, ezért részünkre fölbecsülhetetlen a szovjet szakirodalom tanulmányozása.

A közelmúltban jelent meg Kamenyicer szovjet közgazda könyvének magyar kiadása. Ez a könyv szovjet viszonylatban is újszerű, mivel a szocialista iparvállalati gazdaságtant mint a közgazdaságtudomány egyik ágazatát tárgyalja. Így méltán esett rá a Tervgazdasági Kiadó választása. De éppen a könyv fontossága, újszerűsége és tudományos színvonala miatt nem közömbös, hogy milyen fordításban, illetve kiadásban kerül az olvasók kezébe, hogy minden részletében világosan érthető-e, s a szakemberek fölhasználhatják-e munkájuk során.

Véleményem szerint Román elvtárs helyesen ismerteti a szerző főbb közölnivalóit, jelentősebb tételait, miközben utal a szovjet kritikai szakirodalomból ismert és a könyv érdemeihez képest jelentéktelen hiányosságokra is. Ugyancsak helyesen vonja le a mi viszonyaink-

na vonatkozó következtetéseket. Tehát itt minden ismételtetés csak szószaporítás volna. De nem érthetünk egyet Román elvtárrsal a könyv magyar kiadására vonatkozóan mindenben, elsősorban a cikk terjedelmének megosztásában. Tízoldalas ismertetéséből alig fél oldalon foglalkozik a könyv magyar kiadásával. Ez az arány helyes volna, ha a könyv eredeti, orosznyelvű kiadása kerülne a népes olvasótábor nagy többségének kezébe, s csak egész kevesen olvasnák a magyar kiadást.

Teljesen helyeseljük Román elvtárs észrevételét: jobb lett volna, ha a könyv magyar kiadása bővebb előszóval, s ennek keretében az elhangzott szovjet bírálat főbb szempontjainak ismertetésével jelenik meg. De már sokkal kevésbé értünk egyet azzal a megállapítással, hogy „a fordítás és a szerkesztés korántsem mondható tökéletesnek. Többhelyütt magyartalan, nem egyhelyütt helytelen a szövegezés, s meglehetősen sok értelemzavaró sajtóhiba van a könyvben. Súlyos hiba, hogy gyakran ugyanarra az orosz kifejezésre ugyanazon az oldalon két-háromféle magyar kifejezést használ a fordító, ami a járatanabb olvasót erősen megzavarja”. Mindez igaz, de aki jártas a szovjet, vagy a népi demokratikus, különösen a lengyel és a csehszlovák kritikai szakirodalomban, az nem

* Megjelent a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle 1952. 10–11. számában.

érti ezt a habozó, óvatos hangot. Mintha nem mernénk, nem tudnánk vagy nem akarnánk merészen bírálni! Csakugyan: a harcos kritikai vitaszellem érthetetlenül hiányzik közgazdaságtudományi irodalmunkból. Persze, a mi kritikai szakirodalmunk még nem érthette el az ilyenirányú szovjet munkák fejlettségi fokát. De ez nem igazolja a kritika „óvatosságát“. Ellenkezőleg: minél bátrabban és igazságosabban bírálunk, annál inkább elősegítjük fejlődésünket. A kritikai szakirodalom kialakítása és fejlesztése a képzetesebb szakemberek feladata, vagyis Román elvtársé is; nem tudjuk, mi gátolja őket.

Nem feladatunk, hogy részletesen foglalkozzunk a magyar kiadás minden hibás, vagy vitatható helyével; még kevésbé, hogy mi közöljük a sajtóhibák és egyéb torzítások jegyzékét. Ez meghaladná cikkünk célját is, terjedelmét is. Csupán *néhány* olyan jellemző tényre szeretnénk rávilágítani, amelyek a cikkben ismertetett hibákon kívül másféleket is sejtetnek. Ezek nemcsak a „járatlan olvasót“ zavarják meg; olykor még a jártas olvasó sem igazodik el köztük, míg meg nem nézi az eredetit. Román elvtárs legföljebb a hibák alsó határát állapította meg. De hiszen *csak* a magyar kiadás alapján, az eredetivel való összehasonlítás nélkül nem is mérlegelhetjük tudományos művek fordítását. A magyar kiadásra jellemző főbb hibákat a következőkben foglaljuk össze.

A magyar kiadás egyik általános és legsúlyosabb hibája — s ezt nem hangsúlyozhatjuk eléggé — a *terminológiában* mutatkozó *zűrzavar*. Itt nem foglalkozhatunk részletesen a terminológia egységének kérdése-

vel.* A terminológia egységének hiányából egyébként a sajtóhibáknál súlyosabb félreértések is származhatnak. Nem tekinthetjük enyhítő körülménynek, hogy a terminológia még országos méretekben nem egészen egységes, bármily elszántan és szivósan küzdünk is érte. E könyv magyar kiadása tetézi a közgazdasági terminológia zűrzavarát, mert fejezetenkint, sőt olykor ugyanazon az oldalon is következetlenül alkalmazza a műszavakat. Mégpedig nemcsak Román elvtárs példában (ceh, hozraszcso), hanem rengeteg más esetben is (például hol *nagyjavítás*, hol általában *javítás* helyett *karbantartás*-ról beszél, *készülékek* helyett hol *felszerelést*, hol *segédeszközt*, *megmunkálás* helyett sokszor *feldolgozást*, *csarnok* vagy *terem* helyett időnkint *munkautvonalat* ír, a *szerelvényt*, *szerelvényszakaszt*, *szerelvénycsoportot*, *gépegységet* egyetlen orosz szó magyar megfelelőjeként használja stb., stb.).

Igen súlyos hiba, hogy a könyv hézagos. Gyakori eset, hogy néhány szó, vagy fél, esetleg egész mondat kimaradt a fordításból, főképp példák, pontok felsorolásakor. De nem egyszer többsoros bekezdés is hiányzik a magyar szövegből.

Így a termelési ciklusra vonatkozó fejtegetések közül (301. lap) elsikkadt Marxnak a következő, elvi fontosságú megállapítása: „Itt a munkafolyamat hosszától független, a terméknek és előállításának természetete által meghatározott megszakításról van szó, amelynek folyamán a munkatárgy rövidebb vagy hosszabb ideig tartó termé-

* Bővebben lásd: Többtermelés. 1952. 11—12. szám.

szeti folyamatoknak van alávetve, fizikai, kémiai, fiziológiai folyamatokon kell átesnie, miközben a munkafolyamat teljesen vagy részben szünetel.“ (Marx. A tőke. II. kötet. 235. lap. Moszkva, 1949.; Berlin, 1948.)

A vállalat termelési tervével kapcsolatosan (291. lap) ezt látjuk: „Meg kell különböztetnünk: a) meghatározott cikkjegyzék és mennyiség szerinti *termelési tervet*, b) *ajánlási programot* (munkaprogramot), amely előírja azt a teljes munkavolument, melyet a vállalatnak... kell teljesítenie a tervidőszak folyamán.“ Ez a részlet egyáltalán nem világos. Igaz, a szerző az eredetiben meglehetősen szokatlan kifejezést használ (programma vipuszka, illetve programma zapuszka), de éppen ezért kellett volna a folytatás, hogy világosan kitűnjék a szerző fontos összefüggésekre utaló mondanivalója. Ez azonban kimaradt. Úgy vélem, a helyes megoldás a következő lett volna: „Meg kell különböztetnünk a) *kibocsátási tervet*, amely meghatározza a kibocsátásra szánt termékek választékát és mennyiségét; b) *gyártásbaadási tervet* (munkatervet), amely előírja a vállalat... által a tervidőszak folyamán teljesítendő teljes munkavolument. A gyártásbaadási terv különbözik a kibocsátási tervtől, mert az egyes termékféléseknél a termelési ciklus időtartama nem egyezik meg a tervidőszak időtartamával. A gyártásbaadási tervet az operatív tervekben állapítják meg.“ Eddig a fordítás. Azután lábjegyzetben kellett volna hozzáfűzni, hogy e két elnevezésnél a szerző részben eltér az általános szóhasználatától, s a mi gyakorlatunkban e két fogalom-

nak a befejezett termelési, illetőleg a *teljes termelési terv* felel meg.

Hasonló hibát észlelhetünk a szerszámgyártásról szóló részletben. Megjegyezzük, a Szovjetunióban csak az országos *szabványt* (GOSzT) nevezik szabványnak, s a mi ágazati, vállalati szabványunknak szovjet viszonylatban (ágazati, vállalati) *normália* a neve. Erre vonatkozóan bővebb magyarázat található a magyar kiadás 169. és 204., illetve az orosz nyelvű kiadás 166. és 199. lapján. A 148. lap 5. bekezdését ilyen értelemben a szerző nem a *szabványosításra*, hanem végig a *normalizálásra* vonatkoztatja, s a végén, szinte nyomtatékul, hozzáfűzi: „A normál-szerszámok mellett minden esetben szabványszerszámokat kell alkalmazni, ahol erre lehetőség nyílik.“ Ez azonban kimaradt, noha ipargazdaságtani szempontból fontos megállapítást tartalmaz. Persze, ez a mondat a szóbanforgó bekezdés szövegezésében értelmetlen volna, ezért a fenti mondat a kényszerhelyzet folytán kimaradt. Egyébként a bekezdésben más hibák és pontatlanságok is vannak. — Hoszsan sorolhatnánk hasonló eseteket.

Külön ki kell emelnünk, hogy nemcsak kihagyások fordulnak elő, hanem az *eredeti szöveg teljes megváltoztatása* sem ritka. A termelési berendezés és a technológiai folyamatok jellemzésére példaként közölt mutatószámok a következők: „... széntermelésben a gépesített szénfejtés részaránya, öntődék esetében a gépfarmázás részaránya, más esetekben a teljesen korszerű gépek aránya a többi használathoz levő gépekhez viszonyítva“ (79. lap). Az eredetiben ezekről szó

sincs. Az ottani példák a következők: „...a turbinafúrás részaránya az ásványolajkitermelésben; a vizes és márt. (vagy rög-) tőzeg részaránya az egész tőzégkitermelésben; a különlegesen nagynyújtású orsók és egyéb korszerű berendezések részaránya a használatban lévő gépek összmennyiségében“. Mint látjuk, a szerző eredeti példái világosan érthetőek, könnyen áttekinthetőek. Ezért a szöveg megváltoztatása érthetetlen; nem ismerhetjük el helyesnek és jogosnak ezt az önkényes eljárást. Ha a fordító, a lektor vagy a kiadó alkalmatlannak találta a szerző példáit, az eredeti példák közlésével egyidejűleg lábjegyzetben kellett volna közölnie megjegyzéseit.

A fordító kötelessége, hogy különös gonddal ügyeljen a marxizmus-leninizmus klasszikusaitól átvett idézetekre, főképp a magyar nyelven először közlendőkre, mert a legcsekélyebb gondatlanság esetén is könnyen megmásíthatjuk mondanivalójukat. Bizonyítja ezt egy munkafegyelemmel kapcsolatos Lenin-idézet, amelyben „maradéktalan alárendeltség“-ről történik említés (94. lap), pedig Lenin „ellentmondás nélküli engedelmesség“-ről beszél (Lenin Művei. 27. kötet. 267. lap. Szikra, 1952.). Szükségtelen bizonyítanunk, hogy a két fogalom nem azonos. Ezzel a kérdéssel kapcsolatos a hivatkozások pontos megjelölése, hogy az idézet alapján gondosan megvizsgálhassuk, milyen összefüggésben tárgyalja a szerző az adott kérdést. Kamenyicer elvtárs könyvének magyar kiadása ebben a vonatkozásban sem kifogástalan. A 216. lap jegyzete például: Marx Válogatott művek. Szikra. Budapest. 1948. 271. lap, a

helyes hivatkozás pedig ez lett volna: Marx—Engels. Válogatott művek. Szikra. Budapest. 1949. I. kötet. 400. lap.

További hiányossága a magyar kiadásnak, hogy nagyon sok helyen többé-kevésbé módosul az eredeti szöveg értelme, gyakran nemcsak a magyarosság, hanem a szakszerűség és az érthetőség rovására is. Ez nemcsak az ipargazdaságtan és az iparvállalati gazdaságtan területére vonatkozik, hanem a politikai gazdaságtani és műszaki fogalmak területére is.

Az ipargazdaságtan, illetve iparvállalati gazdaságtan eseteiben például a következő szövegrészek kifogásolhatók.

Az 1. sz. ábra (24. lap) címe: „Gépgyár üzemrészei“. A fölötté lévő sorban „a gépgyár általános struktúrája“-ról történik említés, s utalás az 1. sz. ábrára. Ezekből az következnek, hogy a gépgyár lépcsőzetesen fölépített szervezeti sémája van előttünk, az egyes szervezeti egységek egymás alá-, illetve fölrendeltségi kapcsolataival. Ez annál valószínűbb, mert a 2. sorban „üzemek“, a 3. sorban egyebek közt „műhelyek“ olvashatók, a 4. sorban pedig „gyártmány... előállítás“ a felirat, vagyis mintha ez utóbbi zártciklusú csoport volna. Az ábra eredeti értelme azonban nem ez, hanem a gépgyári üzemek megoszlásának érzékeltetése; nem lépcsőzetes felépítést, szervezeti összefüggéseket mutat, hanem hogy milyen műszaki-gazdasági tulajdonságok alapján osztályozhatjuk az ugyanazon szinten lévő, nagyságrendileg azonos kategóriába tartozó, egymás mellé rendelt üzemeket. Az ábra téves szövegén és a terminológia zavarosságán kívül

még félreérthetőbbé teszi ezt az ábrát a címe fölötti sor, amely sajtóhiba miatt az 1. sz. ábrána utal (helyesen a 2. sz. ábrána kellene utalnia). Az ábrna magyar szövege tehát egészen mást mond, mint az eredeti: az előbbi — képletesen — vertikális, az utóbbi pedig horizontális összefüggésben ábrázolja a szervezeti egységeket.

A magyar kiadás az anyaggazdálkodással kapcsolatban megemlíti: „A raktárnak olyan helyet kell kijelölni, amely lehetőleg központi fekvésű. Megengedhetetlen, hogy a raktár a vállalat üzemi területén kívül legyen elhelyezve“ (360—361. lap). A szöveg eredeti értelme a következő: „A raktárgazdálkodás helyes megszervezése szempontjából nagyjelentőségű a raktárak gyárterületen történő elhelyezése.“ E két tétel tartalma nem azonos.

A magyar szöveg értelme itt-ott majdnem vagy egészen ellenkezője az eredetinek. A munkatermelékenységről azt írja, hogy ennek „...emelésével, amely a folyamatos termelést biztosítja, együttjár...“ a jólét emelkedése, ahelyett, hogy az előbbi „...emelésével, melyet a folyamatos termelés biztosít, ...“ (119. lap). A folyamatos gyártásról azt állítja, hogy ennek „...szervezése alapvetően a technológiai folyamat jellegétől függ, ... és nem az előállítandó gyártmány sajátosságaitól“ (129. lap), bár ez az eredeti szerint csakugyan alapvetően az előbbitől függ, de a „...gyártmány sajátosságain kívül“. Hasonlóképp *rendkívüli* javításról beszél *soronlévő* (azaz rendszer) helyett (140. lap), *külső* helyett pedig *belső* szállításról (157. lap).

Sokhelyütt nem az eredeti fogalom tükröződik a fordításban. Például sorozatosan *karbantartás* olvasható *nagyjavítás* és *javítás* helyett (136—148. lap), *a termelési érték szerkezete* (292. lap) *a termelési volumen meghatározása* helyett, *vállalati bruttó termelés* (292. lap) *a vállalat teljes forgalma* helyett, *szakképzettségi fokozat* (81. lap) *állománycsoport* helyett, *munkabérpótlék* (367—395. lap) *közteher* helyett stb., stb.

A politikai gazdaságtanhoz kapcsolódó részletek területén ilyenek fordulnak elő: *fogyasztási érték* (7. lap) *használati érték* helyett, a dolgozók egyéni és társadalmi érdekeinek *azonossága* (8. lap) *egysége* helyett, a kapitalizmus *apostolai* (33. lap) *apologétái* helyett, a szocializmus megvalósulása (82. lap) a *kommunizmus* felépítése helyett, *jövedelem* (92. lap) *profit* helyett. A fordító szerint „*megszűntek* a termelő viszonyokban rejlő *ellentétek*“ (93. lap), noha a szerző „az antagonistista termelő viszonyok megszűnésé“-ről ír, *számértékben való ellenőrzés* (94. lap) szorítja ki a *rubeellenőrzést, termék* (117. lap) *a munka tárgyát, verseny* (118. lap) *a konkurrencia-harcot, a termelés csökkentése* (296. lap) *a termelés önköltségét, alaptőke* (331—332. lap) *az állótőkét, áru-gazdálkodási és pénzügyi viszony* (421. lap) *az áru—pénz formát, az áru értékének meghatározásából* pedig elmaradt a „*társadalmilag szükséges*“ jelző, s helytelenül bővült a szocializmusra való hivatkozással (365. lap).

A műszaki vonatkozású kifejezések területén ilyeneket találunk: *vas- vagy fémformában való öntés* (13. lap) *homok- és fémformaöntés*

helyett, *előrajzoló* (28. lap) *építő* helyett, *nem termelő* (28. lap) *szolgáltató* helyett, *lemezműhely* (27. lap) *lemezacélraktár* helyett, *esztergapad (marógép-) üzembrész* (29. lap) *esztergályos (marós) műhely* helyett, *fúrógép* (29. lap) *satupad* helyett, *egy- vagy többemeletes* (361. lap) *földszintes vagy emeletes* helyett, *értékes műszaki együttműködő* (332. lap) *kedvező műszak-együttműködő* helyett, *öntőgépmegmunkálógyár* (433. lap) *mechanikai öntőde* helyett, stb., stb. A képletekben is igen sok a hiba.

Még meg kell említenünk, hogy a magyar kiadás felsorolásai stb. sokhelyen eltérnek az eredeti sorrendtől, noha e sorrend nem tetszőleges. Ez a könyv címére is vonatkozik: az eredeti *szervezés és tervezés* szigorú logikai megfontoláson alapuló sorrendje megfordult.

Végző tanulságként: ez a könyv nem éri el a szovjet szakirodalom magyarnyelvű kiadásában eddig elért színvonalat; ma már többet kívánunk. Ellenben figyelmeztet, hogy a közgazdaságtudomány területén a kritikai szakirodalom megteremtése rendkívül szükséges.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGREDELHETŐK

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

ВЕНГЕРО - СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 3—4.

Март—апрель 1953 г.

И. В. СТАЛИН

ТЕЛЕГРАММА ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМИТЕТУ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

Москва

Дорогие товарищи!

Смерть нашего дорогого учителя, вождя и освободителя, товарища Иосифа Виссарионовича Сталина потрясла нас до глубины души. В эти тяжелые дни Венгерская партия трудящихся и весь венгерский народ еще теснее сплачивают свои ряды. Мы приложим все свои силы для того, чтобы оказаться достойными заветов великого Сталина и еще выше поднять знамя, которое он нам вручил. В непоколебимом единстве мы будем следовать учению Маркса—Энгельса—Ленина—Сталина. С братской верностью к строящему коммунизм славному Советскому Союзу, в нерушимом единстве с могучим лагерем мира мы и в нашей стране претворили в жизнь вечно живые идеи великого вождя народов мира — товарища И. В. Сталина.

Будапешт, 6 марта 1953 года

Центральный Комитет
Венгерской партии трудящихся
МАТИАС РАКОШИ

ТЕЛЕГРАММА
СОВЕТУ МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР

Москва

Правительство Венгерской Народной Республики и весь венгерский народ с глубокой скорбью и братским соболезнованием разделяет беспредельную боль великого советского народа. Кончина великого Сталина лишила венгерский народ его горячо любимого учителя, которому наш народ обязан тем, что, начав новую свободную жизнь, вступил на путь строительства социализма. Взаимная скорбь еще теснее сплачивает наше нерушимое братское единство с возглавляющим человечество советским народом и всемирным могучим лагерем мира. В бессмертных произведениях товарища Сталина мы черпаем силы для нашей дальнейшей работы и борьбы за то, чтобы под руководством Советского Союза — нашего освободителя — привести дело социализма к полной победе.

Будапешт, 6 марта 1953 года

МАТИАС РАКОШИ
Председатель Совета Министров
Венгерской Народной Республики

ТЕЛЕГРАММА
ПРЕДСЕДАТЕЛЮ
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ТОВАРИЩУ Н. М. ШВЕРНИКУ

Москва

Разрешите, товарищ Председатель, в эти часы глубочайшего траура, когда все человечество, потрясенное горем, склоняется перед гробом великого Сталина, выразить глубокое сочувствие и соболезнование Президиума Венгерской Народной Республики и всего венгерского народа.

Неизмеримое горе постигло венгерский народ — в товарище Сталине он потерял своего освободителя, лучшего друга, мудрого учителя.

Венгерский народ клянется, что он будет верно следовать учению бессмертного Сталина и непоколебимо бороться за то, чтобы Венгерская Народная Республика своими достижениями провозглашала торжество великих идей Сталина.

Будапешт, 6 марта 1953 года

Председатель Президиума
Венгерской Народной Республики
ИШТВАН ДОБИ

ОБРАЩЕНИЕ К ВЕНГЕРСКОМУ НАРОДУ

Центральный Комитет Венгерской партии трудящихся, Совет Министров Венгерской Народной Республики и Президиум Венгерской Народной Республики выражают Центральному Комитету Коммунистической партии Советского Союза, Совету Министров Союза ССР, Президиуму Верховного Совета СССР, братскому советскому народу от имени всего погруженного в печаль венгерского трудового народа свое глубокое соболезнование и сочувствие по случаю смерти дорогого вождя и учителя — И. В. Сталина.

Смерть товарища Сталина является со времени смерти великого Ленина самой большой утратой трудящихся всего мира, сотен миллионов людей всего земного шара, борющихся за мир и свободу. Ушел из рядов живых тот, кто совместно с Лениным создал и выковал Коммунистическую партию Советского Союза, привел к победе Великую Октябрьскую социалистическую революцию, открывшую новую эпоху в истории человечества. Перестало биться сердце того человека, который создал, укрепил и превратил в непобедимую мировую державу первую „ударную бригаду“ трудящихся всего мира, их опору и надежду — Советское государство. Нас покинул великий ваятель строительства социализма, показавший путь народам, борющимся за освобождение от капиталистического ига и за построение социализма, умер великий полководец Свободы, спасший человечество от фашистского варварства и гнета. Умер самый верный друг угнетенных и эксплуатируемых, жертвовавший каждой каплей своей крови во имя святого дела освобождения трудового народа. Ушел от нас гениальный продолжатель бессмерт-

ных учений Маркса-Энгельса-Ленина, великий ученый и государственный деятель, идеи которого вечно будут жить в сердцах и деяниях народов.

Миллионы венгерских рабочих, крестьян, интеллигенции скорбят по поводу кончины товарища Сталина. То дело, за которое в течение многих столетий безуспешно боролись и приносили жертвы лучшие представители нашего народа, венгерские борцы освободительного движения и революционеры — превратилось в явь с его помощью, в результате освободительных действий воспитанной и руководимой им Советской Армии. Товарищу Сталину мы обязаны тем, что у нас существует венгерская национальная независимость, свобода венгерского народа. Помощь и учение товарища Сталина дали возможность венгерскому народу свергнуть власть господ-эксплуататоров, защитить свою мирную жизнь и независимость против протягивающих свои лапы к свободной венгерской родине империалистических поджигателей войны. Опираясь на дружескую помощь товарища Сталина, мы начали и продолжаем на нашей родине строительство социализма, заняли подобающее нам место в великой семье свободных народов. Учения, указания, примеры товарища Сталина сформировали и укрепили, как сталь, организатора борьбы и успехов нашего трудового народа — Венгерскую партию трудящихся. Имя, творчество, учение товарища Сталина на вечные времена будут спаяны с историей нашего народа. Венгерский народ вечно будет носить в своем сердце память лучшего друга венгерских трудящихся.

Учение, творчество товарища Сталина бессмертны. Нет такой силы, которая могла бы противопоставить себя тому, что Он создал. Ушел от нас великий учитель и вождь, но остались его ученики, товарищи, солдаты, которые защитят и продолжат то дело, которое Он оставил нам в наследство. Армия товарища Сталина, лагерь товарища Сталина неисчислимы и непобедимы.

К неисчислимому и непобедимому лагерю товарища Сталина принадлежим и мы, строящая социализм, свободная Венгрия.

Наш народ скорбит об утрате друга, учителя, вождя. Сожмем еще теснее свои ряды вокруг нашей великой партии, правительства нашей Народной Республики, преданного ученика товарища Сталина — товарища Матиаса Ракоши. Верные учениям товарища Сталина, укрепим еще больше нашу партию, еще более упрочим единство нашей партии со всем венгерским трудовым народом. Верные учению товарища Сталина, приложим еще больше сил к укреплению нашего народного государства, нашей независимости и стража нашего мира — Народной армии. Следуя по сталинским путям, будем еще более самоотверженно, дисциплинированно трудиться над осуществлением нашего пятилетнего плана, над постоянным ростом благосостояния и культуры нашей родины, нашего народа. Верные учениям товарища Сталина, укрепим в наших рядах бдительность по отношению к внешним и внутренним врагам, усилим нашу борьбу в защиту мира.

Преданность народа Венгрии советскому народу, к ведомому Советским Союзом лагерю мира, к великому делу дружбы и сотрудничества народов, к пролетарскому интернационализму намного сильнее, чем когда бы то ни было.

Под непобедимым знаменем Маркса-Энгельса-Ленина-Сталина, под водительством Коммунистической партии Советского Союза и великого советского народа, в твердом единстве с братскими народными демократиями, с трудящимися всего мира мы будем бороться и трудиться за победу социализма на нашей родине, за торжество дела мира во всем мире.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
ВЕНГЕРСКОЙ ПАРТИИ ТРУДЯЩИХСЯ
СОВЕТ МИНИСТРОВ
ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПРЕЗИДИУМ
ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ЗАКОН ОБ УВЕКОВЕЧЕНИИ ПАМЯТИ ГЕНЕРАЛИССИМУСА ИОСИФА ВИССАРИОНОВИЧА СТАЛИНА

На траурном заседании 8 марта 1953 года Государственное собрание Венгрии приняло следующий закон:

5-го марта 1953 года ушел из рядов живых Председатель Совета Министров Союза ССР Генералиссимус товарищ Иосиф Виссарионович Сталин. Он принадлежал к числу тех преобразующих мир великих людей, которые больше всего сделали не только ради расцвета собственного народа и государства, но и для прогресса всего человечества, для освобождения и счастья всех трудящихся мира.

В Конституции Венгерской Народной Республики говорится: „Вооруженные силы великого Советского Союза освободили нашу страну от ига немецких фашистов, разгромили антинародную государственную власть помещиков и капиталистов, открыли перед нашим трудовым народом путь демократического развития.“

Освободившим нашу родину Советским Союзом и его вооруженными силами руководил товарищ Иосиф Виссарионович Сталин. В первую очередь ему обязаны мы бескорыстной помощью, которую Венгерская Народная Республика постоянно получала от великого Советского Союза. В первую очередь ему обязаны мы тем, что наш народ при поддержке Советского Союза, успешно защищая свой мир и независимость, закладывает в Венгрии фундамент социализма.

Имя, дело и учение товарища Иосифа Виссарионовича Сталина неразрывно связаны с историей нашей родины. Независимость венгерской нации, свобода венгерского народа, подъем венгерских трудящихся неразрывно связаны со всем тем, что сделал товарищ Иосиф Виссарионович Сталин для советского народа, для всего прогрессивного человечества.

Выражая свое уважение к памяти товарища Иосифа Виссарионовича Сталина и непоколебимую преданность его великому учению, Государственное собрание принимает следующий закон:

§ 1. В знак вечной благодарности венгерского народа, за неувядаемые заслуги в деле освобождения венгерского народа, завоевания и обеспечения независимости венгерской нации, политического, экономического и культурного подъема венгерских трудящихся, Государственное собрание увековечивает в книге законов память товарища Иосифа Виссарионовича Сталина.

РЕЧЬ ТОВАРИЩА ЭРНЕ ГЕРЭ

на XVIII съезде венгерских профсоюзов 27. II. 53. г.

Уважаемый Съезд! Товарищи!

От имени Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся передаю боевой коммунистический привет XVIII съезду венгерских профсоюзов и через съезд профсоюзов более чем полуторамиллионной армии венгерских трудящихся, организованных в профсоюзы.

Товарищи! Народное хозяйство, промышленность и сельское хозяйство нашей родины, транспорт нашей страны, наши социальные и культурные учреждения прошли огромный путь развития с тех пор, как наша страна стала свободной, с тех пор, как осуществляя приказ великого Сталина доблестная Советская Армия сбילה с рук нашего народа оковы фашистской реакции. В прошлом, 1952 году стоимость всей промышленной продукции нашей родины составила 253 процента стоимости производства 1938 года, а наша фабрично-заводская промышленность дала в три раза больше продукции, чем давала до второй мировой войны. В 1952 году стоимость нашей промышленной продукции была ровно в два раза больше, чем в 1949 году, последнем году успешно выполненного трехлетнего плана. Таким образом: продукция нашей промышленности за три года удвоилась.

Это такой стремительный рост, подобного которому не знала не только Венгрия в течение все своей истории, но не знала и не могла знать ни одна капиталистическая страна. Этот исключительно быстрый рост — удвоение стоимости нашей промышленной продукции за три года — наиболее ярко свидетельствует о преимуществе нашей, строящей социализм народно-демократической системы над капиталистической системой экономики.

Это показывает на достижение каких огромных результатов способен народ свободной страны, ведомый революционной партией по пути Маркса-Энгельса-Ленина-Ста-

лина, страна опирающаяся на бескорыстную дружескую помощь победоносно строящего коммунизм Советского Союза и осуществляющая политику планомерного сотрудничества и взаимной помощи с Советским Союзом и со странами народной демократии.

Этот стремительный рост является блестящим доказательством справедливости сталинских слов об исключительной эффективности экономической и технической помощи, оказываемой Советским Союзом странам народной демократии: „...ни одна капиталистическая страна, — говорит товарищ Сталин, — не могла бы оказать такой действительной и технически квалифицированной помощи народно-демократическим странам, какую оказывает им Советский Союз. Дело не только в том, что помощь эта является максимально дешевой и технически первоклассной. Дело прежде всего в том, что в основе этого сотрудничества лежит искреннее желание помочь друг другу и добиться общего экономического подъема. В результате мы имеем высокие темпы развития промышленности в этих странах“. Наша страна блестяще доказывает справедливость этих слов.

Параллельно со стремительным ростом промышленности в значительной степени повышалось число трудящихся, занятых в промышленности. В нашей промышленности в 1952 году было занято на 36 процентов больше трудящихся, чем в 1938 году. В нынешнем году и далее будет увеличиваться число трудящихся, занятых в промышленности и достигнет одного миллиона человек. Число рабочих и служащих, занятых во всем нашем народном хозяйстве увеличилось по сравнению с 1938 годом на 40 процентов и в еще значительно большей мере возросло число занятой в народном хозяйстве трудящейся интеллигенции.

В нынешнем году число всех рабочих и служащих, занятых в нашем народном хозяйстве, достигнет 2 миллионов 400 тысяч человек. Это огромная цифра для Венгрии, насчитывающей 9 с половиной миллионов жителей. Венгрия уже не аграрная страна, не отсталая страна, а индустриальная страна.

Товарищи! Прошло всего лишь три-четыре года с тех пор, как в нашей стране была окончательно ликвидирована безработица, от которой столь много страдали трудящиеся массы старой капиталистическо-помещичьей Венгрии. Но за эти три-четыре года мы сделали такой огромный шаг вперед, настолько привыкли, что в нашей народно-демократической стране нет безработицы, что многим кажется, что страшная угроза безработицы и неуверенность в завтрашнем дне были ликвидированы в нашей стране по крайней мере сто лет тому назад!

Вместе с нашим народным хозяйством, рабочим классом, интеллигенцией росло, крепло и наше профсоюзное движение. Место старых, организованных соответственно профессиям, носивших почти цеховой характер профсоюзов, заняли теперь соответствующие эпохе строительства социализма профсоюзы, построенные по производственному принципу. Наши профсоюзы внесли свой вклад в дело строительства социализма. Они мобилизовали и мобилизуют трудящиеся массы на выполнение и перевыполнение народнохозяйственных планов. Они организуют стахановское движение, социалистическое трудовое соревнование.

В достижении наших огромных результатов, в развитии нашей промышленности, транспорта, всего народного хозяйства, несомненно, большую роль сыграло и наше профсоюзное движение, работа наших профсоюзов!

Венгерские профсоюзы были настолько и в такой степени способны

содействовать подъему нашей родины, достижению наших результатов, поскольку и в какой степени они осуществляли, проводили в жизнь политический курс Венгерской партии трудящихся. Они содействовали подъему нашей родины, достижению наших результатов в такой степени, в какой укрепляли свои связи с трудящимися массами, боролись за выполнение производственного плана, защищали законные права трудящихся, укрепляли и распространяли святые идеи пролетарского интернационализма и патриотизма, укрепляли в трудящихся чувство любви к Советскому Союзу, боролись на фронте мира против империалистических поджигателей войны!

Однако, достигнутые до сих пор успехи ни в коем случае не могут нас привести к тому ошибочному выводу, что в нашем профсоюзном движении, в работе наших профсоюзов нет чрезвычайно серьезных недостатков. Наш трудовой народ, рабочий класс, партия ожидают от наших профсоюзов значительно большего, чем ими было сделано до сих пор. Мы ожидаем от наших профсоюзов, чтобы они еще последовательнее и успешнее мобилизовали трудящихся на выполнение и перевыполнение производственных планов! Чтобы они лучше, успешнее, чем до сих пор, организовывали социалистическое соревнование, стахановское движение! Чтобы они еще последовательнее боролись за укрепление трудовой дисциплины! Чтобы они действительно превратились в школы социализма, коммунизма! Чтобы упорной работой они вовлекли в свои ряды и тех рабочих и служащих, которые до сих пор не входят в профсоюзы! Чтобы они постоянно содействовали повышению квалификации трудящихся, повышению их культурного уровня! Чтобы они упорно боролись за защиту законных прав трудящихся, за соблюдение коллективных договоров! Чтобы они бдительно

стояли на страже единства рядов рабочего класса, замечали, разоблачали проникновение в ряды рабочего класса враждебных элементов и с неумолимой силой и упорством боролись против социал-демократизма, клерикализма, ционизма, космополитизма и всяких других идеологических и политических влияний в профсоюзах и в рабочем классе! Чтобы они были стойкими, самоотверженными борцами охватывающего весь мир лагеря мира, возглавляемого великим Советским Союзом и вedomого гением нашего великого учителя, товарища Сталина!

Наши профсоюзы должны прежде всего мобилизовать трудящихся на выполнение и перевыполнение народнохозяйственного плана нынешнего года. Они должны сделать все в интересах того, чтобы к 4 апреля, восьмой годовщине освобождения нашей родины, величайшему празднику нашего народа и нашей страны, мы ликвидировали отставание, сказывающееся в начале года во многих областях производства. Наши профсоюзы и руководители наших профсоюзов должны помнить и учитывать в своей работе, что выполнение нашего народнохозяйственного плана нынешнего года зависит от обеспечения пяти основных условий:

1. Мы должны наверстать отставание в области выполнения плана угледобычи. Мы должны при любых обстоятельствах полностью выполнить план угледобычи нынешнего года, что означает, что за один лишь год мы должны повысить угледобычу на 24 процента и наши шахтеры должны дать стране 23,5 миллиона тонн угля.

Это, товарищи, трудная, но осуществимая задача! Выполнение этой задачи является делом чести и славы наших шахтеров, нашей технической интеллигенции, всего нашего рабочего класса!

2. Мы должны наверстать отставание в области выполнения

плана черной металлургии! При любых обстоятельствах мы должны полностью выполнить план черной металлургии нынешнего года, что означает, что за один год мы должны увеличить производство чугуна на 44 процента, мартеповской стали — на 17 процентов, электростали — на 28 процентов, прокатной стали — на 15,6 процента.

Это трудная, но осуществимая задача! Осуществление этой трудной задачи является делом чести и славы наших металлургов, всего нашего рабочего класса!

3. Мы должны при всех обстоятельствах полностью выполнить наш план экспортных поставок, потому что это является одним из основных условий того, чтобы мы смогли снабдить нашу промышленность сырьем и обеспечить для наших крупных строек такое промышленное оборудование, такие машины, которые мы еще не в состоянии производить в нашей стране. Выполнение наших экспортных поставок зависит прежде всего от работы нашей металлургической промышленности и нашего машиностроения. Это трудная, но совершенно реальная задача! Выполнение этой трудной, но реальной задачи является делом чести и славы рабочих наших предприятий, и прежде всего рабочих металлургической промышленности, технической интеллигенции, а также и всего нашего рабочего класса!

4. Мы должны обеспечить при обстоятельствах планомерное осуществление наших крупных капиталовложений! Такие гигантские стройки, как комбинат имени Сталина и Сталинварош, как реконструкция Диондьерского металлургического комбината, как строительство нового шахтерского города и шахт Комло, как Будапештский метрополитен, как Казинцбарцика, Инотская кооперация, Тисалекское гидротехническое сооружение и т. д.

Это, товарищи, трудная, но вполне реальная, осуществимая задача.

Осуществление этой трудной задачи является делом чести и славы строителей, техников, технической интеллигенции, всего нашего рабочего класса!

5. Мы должны полностью и в сроки выполнить весенние сельскохозяйственные работы: пахоту, яровой сев, уход за сельскохозяйственными культурами! Мы должны гораздо лучше и организованнее работать нынешней весной на полях и потому, что мы должны ликвидировать последствия чрезвычайно неблагоприятной погоды прошлого года более усердной, лучшей, более организованной, более дисциплинированной работой и таким образом обеспечить бесперебойное снабжение нашего народа продовольствием и нашей легкой и пищевой промышленности сырьем! Своевременное и высококачественное выполнение весенних сельскохозяйственных работ, наверстание отставания, допущенного осенью, тщательная обработка каждой пяди земли — трудная, но вполне реальная, осуществимая задача. Выполнение этой задачи является не только долгом, но и вместе с тем и делом чести и славы работников наших машинно-тракторных станций и госхозов, членов наших производственных кооперативов и наших крестьян-единоличников!

Перед профсоюзами, в состав которых входит и ЦК Союза работников сельского хозяйства, стоит чрезвычайно важная задача в области своевременного и высококачественного выполнения весенних сельскохозяйственных работ и за это на них ложится чрезвычайно большая ответственность.

Уважаемый съезд! Товарищи! Развитие нашей страны, нашего народного хозяйства за восемь лет, прошедших со времени освобождения нашей родины героической Советской Армией, является неуклонно поднимающейся вверх линией. Но сейчас речь идет не о том, мы нуждаемся

не в том, чтобы почитать на лаврах и предаться вредному и опасному самодовольству!

Мы должны сейчас сосредоточить все наше внимание на ликвидацию отставания, сказавшегося в начале года, и на преодоление временных трудностей! Сейчас прежде всего необходимо быстро, организованно исправить ошибки, ликвидировать сказавшееся в начале года отставание, к чему мы уже приступили, обеспечить выполнение наших народнохозяйственных планов, что является единственной прочной основой преодоления временных трудностей и дальнейшего повышения жизненного уровня трудящихся масс в нашей строящейся социалистической стране.

Главная задача профсоюзов сейчас и в дальнейшем: организация выполнения плана, путем развертывания и расширения трудового соревнования и стахановского движения, путем укрепления трудовой дисциплины.

Эту задачу, которая одновременно является и основным вопросом нашей борьбы в защиту мира, венгерские профсоюзы под руководством нашей великой партии, Венгерской партии трудящихся, смогут разрешить и несомненно разрешат!

Да здравствует XVIII съезд венгерских профсоюзов!

Да здравствует организатор побед нашего народа — Венгерская партия трудящихся!

Да здравствует многие годы и ведет нас от победы к победе любимый вождь нашего народа, наш дорогой товарищ Ракоши!

Слава нашему вернейшему другу, мудрому учителю, знаменосцу мира и прогресса человечества, великому Сталину!

Приветственную речь, произнесенную товарищем Эрне Герэ от имени партии, участники съезда встретили бурными, несомлакаемыми аплодисментами.

ДЕЙСТВИЕ ОСНОВНОГО ЗАКОНА СОЦИАЛИЗМА НА НАШЕЙ РОДИНЕ

Товарищ Сталин в своем гениальном труде „Экономические проблемы социализма в СССР“ дал глубокий анализ экономических законов социалистического общества. Оpozнание этих законов имеет огромное значение не только для Советского Союза, но и для всех стран, строящих социализм, таким образом и для нашей родины. Поэтому Центральный Комитет нашей партии, на заседании от 23 октября 1952 года, установил следующее: „Необходимо превратить неоценимый как в теоретическом, так и в практическом отношении труд товарища Сталина „Экономические проблемы социализма в СССР“, а также, имеющую великое значение, открывающую широкие перспективы, речь, произнесенную им на XIX съезде и весь материал XIX съезда Коммунистической партии Советского Союза в основу политической, идеологической, хозяйственной, культурной и организационной деятельности нашей партии и правительства, применять их последовательно к нашим условиям“.

*

Товарищ Сталин открыл основной экономический закон социализма, тот закон, который определяет не какую-либо сторону, не отдельные и не какие-либо процессы развития социалистического производства, а все важнейшие стороны этого развития и все его важнейшие процессы, т. е. его сущность. О существенной черте и требованиях этого закона товарищ Сталин учит нас: основной экономический закон социализма это „... обеспечение максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества путем непрерывного роста и совершенствования социалистического производства на базе высшей техники“.

Целью социалистического производства является следовательно, сам человек с его потребностями, т. е. удовлетворение материальных и культурных запросов человека. А средством достижения этой цели является непрерывный рост и совершенствование социалистического производства на основе самой развитой техники.

Что вызывает существование и действие основного экономического закона социализма?

Товарищ Сталин доказал, что существование данных экономических законов основывается на экономических условиях данного общества. Таким образом существование и действие основного экономического закона социализма вызвано обобществлением средств производства, ликвидацией эксплуатации человека человеком, т. е. созданием социалистических форм хозяйства.

Эксплуатация человека человеком ликвидирована и на нашей родине почти во всех областях народного хозяйства. Участие капиталистического сектора — т. е. в первую очередь кулачества, частных мелких торговцев, частных лиц, занимающихся перевозкой различных грузов — в 1952 году снизилось до 1,7 процента национального дохода. В важнейших отраслях народного хозяйства, в горной, фабрично-заводской и строительной промышленности закончено обобществление средств производства. Внешняя торговля, оптовая торговля, банковая сеть уже несколько лет тому назад перешли целиком и полностью в собственность народа. В сельском хозяйстве удельный вес социалистического сектора постоянно возрастает. К концу 1952 года посевная площадь госхозов и производственных кооперативов составляла более 37 процентов всей посевной площади страны. На

нашей родине — подобно системе примененной в Советском Союзе — важнейшие средства производства производственных кооперативов, тракторы, комбайны, молотилки, важнейшие машины для обработки почвы входят в имущество государственных МТС.

Из этого краткого перечисления мы видим, что социалистический сектор, т. е. та часть народного хозяйства, где средства производства перешли в общественную собственность, имеет значительный перевес. В 1952 году социалистический сектор нашего народного хозяйства дал 86,6 процента национального дохода. Следовательно, на нашей родине социалистический сектор является теперь уже ведущим сектором и поэтому в нашем народном хозяйстве экономические законы социализма имеют господствующее действие. Товарищ Сталин учит, что законы экономического развития так же, как и законы естествознания, являются объективными законами, отражающими процессы экономического развития, совершающиеся независимо от воли людей. Поскольку в ходе строительства социализма наше экономическое развитие все более характеризуется социалистическими производственными отношениями, процессы экономического развития, совершающиеся независимо от нашей воли, все более отражают экономические законы социализма.

Основной экономический закон социализма относится, следовательно, к нашему строящему социализму обществу, но отдельные его требования, так как на нашей родине еще не полностью господствуют социалистические производственные отношения, не реализуются с полной последовательностью. В нашем народном хозяйстве, следовательно — если даже не с полной последовательностью и до некоторой степени с ограниченным кругом действия — основной экономиче-

ский закон социализма является господствующим.

Соответственно основному экономическому закону социализма, целью производства является обеспечение максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества. Производство нашего народного хозяйства также стремится отражать эту цель. Повышенный пятилетний план предусматривает: „Жизненный уровень в течение пятилетнего плана должен возрасти по сравнению с жизненным уровнем 1949 года в среднем на 50 процентов и таким образом он должен в 1954 году повыситься вдвое по сравнению со средним жизненным уровнем до второй мировой войны“.

В ходе выполнения пятилетнего плана постоянно растет жизненный уровень трудящихся. „Трудовой народ убедился на своем собственном опыте, — сказал товарищ Ракоши на II-ом съезде нашей партии, — что мы не только сумели залечить тяжелые раны, причиненные войной, не только очистили страну от развалин, но с прозорливой планомерностью мы повысили его хозяйственный и культурный уровень“.

Одним из наиболее значительных результатов повышения жизненного уровня является то, что на нашей родине навсегда ликвидирована безработица. За первые три года пятилетнего плана число рабочих и служащих возросло более, чем на 710 000. В 1952 году потребление мяса, приходящееся на одного жителя, возросло на 11 проц., потребление жира — на 11,5 проц., потребление яиц — более, чем на 14 проц. и потребление шерсти — на 5 проц. по сравнению с 1951 годом.

Повышение жизненного уровня показывают не только эти цифры. К повышению жизненного уровня относится также значительное улучшение положения трудящихся в области культуры и здравоохранения.

Наше государство обращает значительную часть национального дохода на повышение культурного и социально-бытового уровня трудящихся. При социализме и в строящем социализме обществе весь национальный доход служит интересам трудового народа. Часть национального дохода возвращается непосредственно трудящимся, а часть его — косвенно. В ходе построения социализма, из года в год возрастает общественный расход, обрабатываемый на улучшение культурного и социально-бытового обслуживания трудящихся.

Еще никогда Венгрия не насчитывала столько учащихся, как в настоящее время. „Наша родина, которая особенно в области университетского обучения раньше была отсталой, теперь, — сказал товарищ Ракоши на заседании Государственного Собрания 15 декабря 1952 года, — начинает оставлять далеко позади самые развитые в этом отношении капиталистические страны. Во времена Хорти в Венгрии на 10 000 жителей приходилось 16 слушателей высших учебных заведений. В 1952 году это число возросло до 51, более чем в три раза. В этом отношении от нас далеко отстали такие некогда передовые страны, как Англия, Франция, Голландия, Швейцария и Австрия.“

Значительного развития мы достигли и в области культуры. Сегодня уже на каждые 600 человек приходится по одной библиотеке. Почти каждая третья семья имеет радиоприемник. Число посетителей театров в 1952 году возросло по сравнению с предыдущим годом на 42 процента. В основном в большинстве наших деревень регулярно демонстрируются кинофильмы. Наряду с этим значительно улучшилось положение трудящихся в области здравоохранения. Прирост населения приходящийся на 1000 человек был в 1952 году на 47 процентов выше, чем в 1938 году. Смертность грудных детей в 1952

году была почти на половину ниже, чем в 1938 году.

Из вышеприведенных данных мы видим, как реализуется в нашей стране одна сторона основного экономического закона социализма, т. е. цель социалистического производства.

Хотя жизненный уровень трудового народа из года в год постоянно возрастает и при наших настоящих переходных условиях — в первую очередь из-за наличия мелкотоварного сельского хозяйства и вытекающей из него низкой урожайности — сельского хозяйства — мы не можем еще с полной последовательностью обеспечить максимальное удовлетворение постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества. Однако, построение социализма создаст возможность для полного действия основного экономического закона социализма.

В социалистическом обществе и в строящем социализме обществе наибольшей ценностью является человек. Это выражает основной экономический закон социализма. В социалистическом обществе продукты производятся для удовлетворения потребностей человека. Следовательно неправильно та буржуазная теория, согласно которой целью общества всех времен является само производство. Производство в социалистическом обществе подчинено постоянно растущим материальным и культурным потребностям людей. Достигнутые результаты доказывают, что и в нашем обществе цель производства — это человек и его потребности, т. е. удовлетворение материальных и культурных потребностей человека.

Требования поставленные целью социалистического производства, все более последовательно осуществляются и на нашей родине. На практике все же многие хозяйственные, партийные и профсоюзные работники нарушают принцип,

касающийся цели социалистического производства. Мы часто видим, что на отдельных предприятиях руководители обращают внимание лишь на производство и забывают о человеке. Не заботятся в достаточной мере об охране труда, об обеспечении здоровых условий труда, о социальном положении трудящихся. Некоторые руководители предприятий не заботятся об интересах трудящихся, выпускают часто продукцию, не отвечающую запросам трудящихся, продукцию низкого качества. Из области планирования можно было бы также перечислить ряд примеров, свидетельствующих о том, что не принимаются в должной мере во внимание законные запросы трудящихся. Также очень важно для нас понять, что целью социалистического производства является сам человек с его потребностями, так как тот, кто забывает об этом, нарушает основное требование основного экономического закона социализма.

•

При анализе действия основного экономического закона социализма необходимо рассмотреть и другую сторону закона, т. е. средство достижения цели. Средством для достижения этой цели является непрерывный рост и совершенствование социалистического производства на базе высшей техники. В социалистическом секторе нашего народного хозяйства мы применяем и средство достижения цели, предписанной основным экономическим законом социализма (хотя необходимо отметить, что мы применяем это средство еще не с полной последовательностью, и это замечание относится в первую очередь к социалистическому сектору сельского хозяйства).

На нашей родине непрерывно растет социалистическое производство. Об этом свидетельствует в первую очередь фабрично-заводское производство. Огромный рост фаб-

рично-заводского производства показывает то, что если принять продукцию фабрично-заводской промышленности 1949 года за 100, то в 1950 году она составит 136,9, в 1951 году — 179,4, а в 1952 году — 225,0. Следовательно, в течение трех лет промышленная продукция возросла более, чем вдвое. Наиболее яркую картину о темпах роста нашего промышленного производства мы получим, сравнивая их с темпами развития промышленности в капиталистической Венгрии. До освобождения страны, в течение 25 лет господства Хорти рост промышленности едва достигал роста промышленности в течение одного года нашей пятилетки. И даже этот рост промышленного производства сопровождался экономическими кризисами, растущей эксплуатацией рабочего класса, его нищетой, постоянной безработицей значительной части рабочих.

Из основного экономического закона социализма следует и то, что не какое-либо производство мы должны осуществить. Мы сможем обеспечить максимальное удовлетворение постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества лишь в том случае, если производство средств производства опередит производство средств потребления. „Преимущественный рост производства средств производства необходим не только потому, — учит товарищ Сталин, — что оно должно обеспечить оборудованием как свои собственные предприятия, так и предприятия всех остальных отраслей народного хозяйства, но и потому, что без него вообще невозможно осуществить расширенное воспроизводство“.

Мы осуществили на нашей родине — если и не во всех деталях и не с полной последовательностью — это требование основного экономического закона социализма. Это выражено в том числе и в следующих наметках повышенного пятилетнего

плана: „В результате развития народного хозяйства промышленная продукция в 1954 году должна достигнуть 310 процентов промышленной продукции 1949 года... в том числе стоимость продукции тяжелой промышленности должна составить 380 процентов стоимости продукции 1949 года, а стоимость продукции легкой промышленности — 245 процентов стоимости продукции 1949 года.“ В то время, как в 1949 году из общей продукции фабрично-заводской промышленности на тяжелую промышленность приходилось лишь 48,9 проц., в 1952 году доля тяжелой промышленности возросла на 56 проц.

Наряду с быстрыми темпами развития тяжелой промышленности в области индустриализации нашего народного хозяйства имеются еще серьезные недостатки. В этой области мы не осуществляем с полной последовательностью требований основного экономического закона социализма, относящегося к социалистической индустриализации. Товарищ Герэ, рассматривая развитие отдельных отраслей промышленности, на пленуме Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся от 29 ноября 1952 года установил следующее: „Эти цифры свидетельствуют об огромном росте нашей промышленности. Однако, в то же время, они обращают наше внимание и на некоторые слабые стороны в развитии нашей промышленности, так например, на то, что вопреки тому, что наша черная металлургия значительно развивается, все же темпы ее развития отстают от темпов развития всей нашей промышленности. Далее они обращают, например, наше внимание и на то, что темпы развития нашей цементной промышленности явно отстают не только от темпов развития нашей промышленности, но и от потребности нашихстроек“.

В интересах непрерывного роста производства из года в год затрачиваются большие суммы на капиталов-

ложения. В ходе пятилетнего плана сумма, затраченная на капиталовложения более чем в восемь раз превышает сумму, затраченную на эти цели во время осуществления трехлетнего плана. Лишь в третьем году пятилетнего плана были пущены в эксплуатацию такие предприятия, как Притисайский химкомбинат, Диошдьерская домна, Мальский кирпичный завод, Сталинварошский завод огнеупорного кирпича, Хайдушэгский фармацевтический завод и ряд других важных предприятий. В 1952 году за один лишь год сельское хозяйство получило 1700 тракторов, 500 комбайнов и 25 000 других различных машин. Такие темпы расширения производства возможны лишь при социализме или в строящем социализме обществе.

Основной экономический закон социализма предписывает не только непрерывный рост социалистического производства, но он предписывает, что этот рост должен произойти на базе высшей техники. И это требование основного экономического закона социализма — если и не с полной последовательностью — осуществляется в социалистическом секторе нашего народного хозяйства. На основании советского опыта и с непосредственной помощью советской промышленности мы имеем возможность оснастить новые предприятия современным техническим оборудованием. Новой базой нашей черной металлургии является гордость нашего пятилетнего плана, металлургический комбинат имени Сталина, который строится по примеру советских металлургических предприятий. Постепенно и старые предприятия оснащаются новой, более развитой техникой. Началась механизация трудоемких процессов работы. В угольной промышленности угольные комбайны и различные погрузочные машины постепенно вытесняют кайла и лопаты. На нашей родине создана крупная строительная промышленность. Во

все большем числе появляются на наших стройках экскаваторы, подъемные краны, транспортеры, самосвалы, бульдозеры. Наша машиностроительная промышленность выпускает сотни таких машин, о которых прежде мы даже не слышали. С помощью машинно-тракторных станций постепенно создается техническая база крупного сельского хозяйства. В 1952 году число комбайнов возросло в три раза по сравнению с предыдущим годом, а площадь, убранный машинами удвоилась.

Однако технический уровень промышленности и сельского хозяйства повышается не только путем механизации. Он развивается и посредством внедрения новой технологии, новых передовых методов труда, более эффективным использованием машин и не в последнюю очередь с помощью осуществления новаторских предложений. В нашем народном хозяйстве все более чувствуется влияние этих факторов на повышение технического уровня.

Следовательно требование основного экономического закона социализма, заключающееся в том, что рост социалистического производства должен произойти на базе высшей техники, в сущности реализуется в социалистическом секторе нашего народного хозяйства, однако, не с полной последовательностью. Частью это требование осуществляется не с полной последовательностью потому, что мы не пользуемся в полной мере даже возможностями, предоставленными нашим современным состоянием механизации. Общеизвестно, например, что в угольной промышленности некоторые рабочие и инженеры чуждаются машин, а это основано на старых капиталистических пережитках. Не в последнюю очередь причиной этого является и то, что на отдельных шахтах мощность механизмов используется едва лишь на 25—30 процентов. Большинство наших металлургов

— вопреки тому, что им известны, на основании непосредственных указаний, полученных от советских специалистов, передовые методы труда, например, преимущества работы по графику — все же они или вообще не применяют или недостаточно последовательно применяют эти методы работы. „Несмотря на то, что использование машин в 1952 году было лучше, чем в 1951 — констатируется в сообщении Центрального Статистического Управления о выполнении народно-хозяйственного плана на 1952 год — возможности предоставленные механизацией не используются в должной мере.“ Распространение передовых методов труда и внедренных новаторских предложений у нас еще часто наталкиваются на непонимание, бездушные, бюрократизм руководителей.

*

Планирование народного хозяйства должно основываться на основном экономическом законе социализма и на законе планомерного, пропорционального развития народного хозяйства. Планирование народного хозяйства может дать положительные результаты лишь в том случае, если оно правильно отражает требования этих законов. Основной экономический закон социализма и основывающийся на этом экономический закон планомерного развития народного хозяйства дают возможность нашим планирующим органам правильно взвесить, предусмотреть общественное производство. „Чтобы эту возможность превратить в действительность, — учит товарищ Сталин, — нужно изучить этот экономический закон, нужно овладеть им, нужно научиться применять его с полным знанием дела, нужно составлять такие планы, которые полностью отражают требования этого закона.“

Наши народнохозяйственные планы — пятилетний план и годовые планы — как можно было убедиться во время обсуждения наших резуль-

татов, если и не с полной последовательностью, но в сущности все же отражают требования основного экономического закона социализма и закона планомерного, пропорционального развития народного хозяйства. Несмотря на то, что наши планы в сущности отражают эти требования — в области улучшения плановой работы за последнее время достигнуты значительные результаты — все же в области содержания и методов планирования имеются еще очень серьезные недостатки. Государственное Плановое Управление, например, в течение продолжительного времени отстесняло на задний план вопрос развития промышленности основных материалов и в этом вопросе — как сказал товарищ Герэ на пленуме ЦК ВПТ от 29 ноября 1952 года — руководство нашей партии было вынуждено разрешить вместо него некоторые вопросы. Наши планирующие органы при изготовлении планов часто не принимают во внимание желаний трудящихся. Они включают в планы такие виды продукции, в которых нет нужды, а в то же время забывают о включении таких изделий, на которые спрос более значителен. Это было обычным явлением в особенности до вступления в силу мероприятий, предписанных законом от 1 декабря 1951 года. Серьезные недостатки имеются и в области планирования материала и труда. При изготовлении наших планов не опираются в достаточной степени на изучение объективных экономических законов.

Поэтому товарищ Герэ в своей последней речи, анализируя развитие нашего планирования, сказал следующее: „Наряду с развитием до сих пор серьезным недостатком в работе Государственного Планового Управления является сказывающаяся часто в работе невыдержанность, суетливость, далее неудовлетворительное применение марксистско - ленинско - сталинских

научных основ при планировании. Поэтому нужно неустанно совершенствовать работу Государственного Планового Управления и вообще работу по планированию...“

Несмотря на то, что наши планы не отражают с полной последовательностью требований основного экономического закона социализма, несомненно, что выполнение и перевыполнение наших планов является наиболее действенным залогом для удовлетворения требований основного экономического закона социализма. Это является очень важным, в том числе и с точки зрения мобилизации масс на выполнение и перевыполнение плана. Путь к достижению цели основного экономического закона социализма, воодушевляющий всех трудящихся, т. е. к обеспечению максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества, ведет в первую очередь через выполнение и перевыполнение плана.

Мы в общем выполняем свои планы, более того, в большинстве отраслей промышленности мы их перевыполняем. В этой области, следовательно, мы удовлетворяем требования основного экономического закона социализма. Но планы в основном мы выполняем не с полной последовательностью. Выполнение планов отнюдь не является равномерным. В отдельных отраслях промышленности ряд предприятий не выполняет плана. Плановость работы некоторых предприятий неудовлетворительна. Эти предприятия в интересах выполнения плана валовой продукции часто производят не то, в чем нуждается общество, а то, что для них легче. Значительное число наших предприятий уже в течение продолжительного времени в долгу перед государством в области выполнения планов снижения себестоимости. Они часто нарушают тот объективный экономический закон социализма, согласно которому

производительность труда должна расти быстрее заработной платы.

Обеспечение максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества требует также и то, чтобы наша родина была независимой и чтобы мы максимально содействовали укреплению лагеря мира. Мы стремимся полностью удовлетворить и это требование основного экономического закона социализма, постоянно развивая моральную и материальную силу нашей народной армии.

•

Из вышеуказанного мы видим, что в нашем строящем социализме обществе основной экономической закон социализма — если не с полной последовательностью, а лишь в ограниченном кругу действий — является господствующим. Почему на нашей родине основной экономической закон социализма действует лишь ограниченно? Потому что у нас еще не господствуют в полной мере социалистические производственные отношения. Наряду с социалистическими производственными отношениями у нас еще имеются капиталистические и мелкотоварные производственные отношения. Как класс существует еще по численности наиболее значительный слой буржуазии — кулачество. Производство кулаков характеризуют капиталистические производственные отношения, хотя практически действие этих законов сильно ограничивается нашим государством, более того, оно почти полностью тормозит действие некоторых экономических законов капитализма.

Например, закон капитализма, соответственно которому капиталист ведет расширенное воспроизводство, фактически уже не реализуется на нашей родине. Кулак не может покупать землю и очень ограниченны возможности найма им рабочей силы. На кулачество на-

лагаются более высокие налоги и обязательства по госпоставкам.

Политика, проводимая в настоящее время государством диктатуры пролетариата, является политикой ограничения кулака, а это означает оттеснение кулачества, как класса, в области экономики и политики. Следовательно, это политика не является политикой обеспечения максимального удовлетворения потребностей кулачества, а политика — поскольку мы ее правильно применяем — усиливающегося ограничения политических и экономических сил кулачества. Основной экономической закон социализма поэтому не относится у нас ко всему обществу, не относится к кулачеству, как к классу. (Кроме кулачества он не относится к остаткам капиталистических элементов, к частным торговцам, к частникам, занимающимся перевозкой товаров.) В таком смысле на нашей родине действие основного экономического закона социализма ограничено.

Сфера действия основного экономического закона социализма ограничена как на нашей родине, так и в других странах народной демократии и потому, что в сельском хозяйстве преобладает мелкотоварное хозяйство. (Число частных мелких ремесленников и их значение в народном хозяйстве сегодня уже незначительно, поэтому этот вопрос я не рассматриваю.) Приблизительно 58 процентов посевной площади страны находится в руках крестьянства, занимающегося мелкотоварным производством, и их участие в национальном доходе в 1952 году составляло почти 10 процентов. Но каким хозяйством является мелкотоварное крестьянское хозяйство? „Крестьянское хозяйство не есть капиталистическое хозяйство, — учит товарищ Сталин. — Крестьянские хозяйства, если взять подавляющее большинство крестьянских хозяйств есть хозяйство мелкотоварное... Это ест-

хозяйство стоящее на распутьи между капитализмом и социализмом. Оно может развиваться и в сторону капитализма, как это происходит теперь в капиталистических странах, и в сторону социализма, как это должно произойти у нас, в нашей стране, при диктатуре пролетариата.“ Следовательно до тех пор, пока существуют мелко-товарные единоличные хозяйства они должны действовать — если и в ограниченной степени — на экономические законы, соответствующие их производственным отношениям. Законы политической экономии так же, как и законы естествознания, являются объективными законами, отражающими процессы экономического развития, совершающиеся независимо от воли людей. Следовательно, должны действовать и экономические законы, соответствующие мелкотоварному производству.

Закон стоимости, например, имеет значительно большую сферу действия в мелкотоварном производстве, чем в социалистическом секторе, более того — в результате того, что наше планирование лишь в ограниченной мере, лишь приблизительно охватывает мелко-товарные хозяйства — в этом секторе до некоторой степени действует закон анархии производства, который характерен для капитализма.

Эти законы ограничивают действие основного экономического закона социализма.

В стихийном действии закона анархии производства мы имели возможность бесчисленный раз убедиться в последние годы на мелко-товарных крестьянских хозяйствах. Мы не в состоянии еще действительно регулировать народнохозяйственными планами производство крестьянина-единоличника, ведущего мелко-товарное хозяйство, и поэтому он не стремится производить продукты, в которых в данный момент нуждается общество, а старается производить то, от чего он надеется получить больше дохода. В резуль-

тате этого из года в год имеются серьезные колебания в первую очередь в производстве таких продуктов, которые не подлежат госпоставкам, в особенности в выращивании овощей. То исчезает — как сказал товарищ Ракоши — капуста и рынки наводняются помидорами, то исчезают помидоры и капуста остается непроданной. Следовательно закон анархии производства, действующий при мелкотоварном производстве, ограничивает возможность планомерного удовлетворения потребностей общества в некоторых продуктах.

Мелкотоварные единоличные хозяйства и с другой стороны ограничивают действие основного экономического закона социализма. При условиях мелкотоварного хозяйства невозможно обеспечить непрерывный рост и совершенствование производства на базе высшей техники. Мелкотоварные крестьянские хозяйства при наших условиях если и способны с помощью государства в незначительной мере повышать производство, но темпы этого повышения настолько незначительны, что не обеспечивают удовлетворения растущих потребностей в сельскохозяйственных продуктах. „Слабость мелкого крестьянского хозяйства состоит в том, — говорит товарищ Сталин, — что оно лишено, или почти лишено этих возможностей, ввиду чего и является оно хозяйством полупотребительским, малотоварным.“

Воздействие этого мы в особенности чувствуем теперь, после засушливого 1952 года. При условиях крупного социалистического сельского хозяйства погода не могла бы так сильно влиять на сельскохозяйственное производство. Тем, что вопреки большому ущербу, причиненному неблагоприятной погодой, все же мы можем обеспечить бесперебойное развитие нашего народного хозяйства, мы обязаны силе государства трудящихся. „Конечно было бы неправильно думать,

— подчеркнул товарищ Герэ, — что неблагоприятная погода и сказывающееся в результате этого снижение продуктивности сельского хозяйства вообще не влияют на наше развитие... Вследствие неблагоприятных результатов нынешнего сельскохозяйственного года, участие сельского хозяйства в национальном доходе ниже, чем в прошлом году и это тормозит повышение национального дохода в целом". Задержка роста национального дохода влечет за собой и то, что мы лишь в ограниченной степени в состоянии обеспечить максимальное удовлетворение постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества (за исключением капиталистов).

Однако воздействие объективных экономических законов, действующих при мелком товарном производстве, можно ограничить, более того, эти законы можно поставить на службу социалистического производства. „Люди могут открыть эти законы, — говорит товарищ Сталин, — познать их и, опираясь на них, использовать их в интересах общества, дать другое направление разрушительным действиям некоторых законов, ограничить сферу их действия...“ Благодаря научной политике нашей партии мы опознали эти стихийно действующие законы и под руководством партии государство диктатуры пролетариата ограничивает их сферу действия.

Прекрасным примером применения этой политики была ликвидация карточной системы, упорядочение цен и заработной платы, а также разрешение продажи крестьянам своих излишков на рынке, проведенные в жизнь соответственно постановлению от 1 декабря 1951 года. До 1 декабря 1951 года, вследствие действия законов стоимости и анархии производства, цены на свободном рынке поднялись до небес, разраслась спекуляция, и в

результате этого разделение национального дохода происходило несоизмерно, за счет тех, кто жил на заработную плату. Такое положение тормозило в фабрично-заводской промышленности повышение производительности труда, угрожало дальнейшему укреплению союза рабочих и крестьян, наконец ограничения, имеющиеся в области реализации крестьянами своих излишков на свободном рынке, снижали их желание работать. Мероприятия, правильно проведенные в жизнь, в значительной степени ограничивали отрицательные воздействия законов стоимости и анархии производства. Под влиянием постановления от 1 декабря 1951 года в фабрично-заводской промышленности сказалось невиданное до сих пор повышение производительности труда, возросло желание крестьянства к производству, значительно снизились цены на свободном рынке, повысился жизненный уровень трудящихся и в первую очередь тех, кто живет на заработную плату, была ликвидирована возможность капиталистической спекуляции и наконец, постановление в значительной степени содействовало вытеснению капиталистических элементов из товарооборота.

Сферу действия экономических законов мелкотоварного производства мы ограничиваем и посредством определения размера площади, которую необходимо засеять под важнейшие виды сельскохозяйственных культур. Этим также снижается действие закона стоимости на производство, так как проведением этого мероприятия мы стремимся достичь того, чтобы крестьянство производило в первую очередь такие продукты, в которых нуждается все общество. Действие этих мероприятий снижается часто тем, что в результате неудовлетворительной работы местных советов посевные планы не выполняются. Отрицательное действие закона стоимости ограничивается также системой гос-

поставок, так как значительная часть важнейшей продукции крестьянства — при условии выполнения плана госпоставок — сдается государству в рамках и по ценам установленным законом. Таким образом в распоряжении государства находится соответствующее количество продуктов и в результате этого оно имеет возможность, например, через государственную торговую сеть в значительной степени влиять на колеблющиеся под влиянием закона спроса и предложения формирования рыночных цен. Заключаемые производственные договора также ограничивают действия экономических законов, свойственных мелкотоварному хозяйству.

С помощью правильно проведенных в жизнь мероприятий мы можем использовать — конечно лишь в ограниченной мере — законы мелкотоварного производства в построении социализма. Наша система госпоставок, например, построена на том принципе, что, после выполнения своих обязательств перед государством, мелкий производитель может свободно распоряжаться своими продуктами. Это стимулирует крестьянство повышать производство, а повышение производства служит не только личным интересам крестьянина, но интересам всего трудового народа. Повышение сельскохозяйственной продукции — даже при условиях мелкотоварного производства — облегчает обеспечение максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества (за исключением капиталистов).

Обобщая, можно сделать вывод, что в нашем народном хозяйстве еще действуют экономические законы, соответствующие условиям мелкотоварного производства, и эти законы препятствуют полной реализации основного экономического закона социализма, однако, отрицательное действие этих законов в большой степени ограничивается

государством путем проведения в жизнь соответствующих мероприятий и более того, государство ставит действие некоторых из этих законов на службу социалистического строительства.

*

На нашей родине основной экономический закон социализма распространит с полной последовательностью свое действие на все области лишь тогда, когда полностью будут ликвидированы последние остатки капиталистической эксплуатации и все трудовое крестьянство перейдет от мелкотоварного производства к крупному социалистическому хозяйству.

С укреплением пролетарской диктатуры и развитием социалистической экономики все более расширяется сфера действия основного экономического закона социализма, а действие законов, свойственных капиталистическому и мелкотоварному производству, постоянно ограничивается. Законы капиталистического и мелкотоварного производства по мере отступления уступают место экономическим законам социализма. „Одна из особенностей политической экономии состоит в том, — учит товарищ Сталин, — что ее законы, в отличие от законов естествознания, недолговечны, что они, по крайней мере большинство из них, действуют в течение определенного исторического периода, после чего они уступают место новым законам. Но они, эти законы, не уничтожаются, а теряют силу в силу новых экономических условий и сходят со сцены, чтобы уступить место новым законам, которые не создаются волею людей, а возникают на базе новых экономических условий.“

Экономические законы, соответствующие старым экономическим условиям, сходят со сцены не без борьбы, не исчезают мирным путем, а в ходе ожесточенной борьбы. В сельском хозяйстве можно создать

новые социалистические экономические условия лишь путем ожесточенной борьбы против кулачества и посредством повседневного убеждения трудового крестьянства.

*

Каковы важнейшие задачи, которые надо осуществить в интересах того, чтобы основной экономический закон социализма мог наиболее последовательно действовать при условиях, имеющихся у нас в настоящее время?

В интересах обеспечения максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества необходимо прежде всего выполнять промышленный производственный план. Социалистическое преобразование сельского хозяйства можно обеспечить лишь выполнением промышленно-производственного плана. Выполнение и перевыполнение плана возможно лишь в результате самоотверженной работы рабочих и трудовой интеллигенции, укрепления движения социалистического трудового соревнования, применения передовой техники, постоянного повышения квалификации трудящихся и повышенного соблюдения режима экономии. Выполнение и перевыполнение планов такими средствами это наиболее краткий путь, ведущий к удовлетворению требований основного экономического закона социализма.

Далее, необходимо повысить удельный вес социалистического сектора в сельском хозяйстве путем усиления борьбы против кулаков и укрепления союза рабочих и крестьян. Надо укрепить производственные кооперативы с тем, чтобы они результатами, достигнутыми в области производства, служили примером для крестьян, ведущих сегодня еще единоличное хозяйство. В интересах укрепления производственных кооперативов и расширения коллективного хозяйства необходимо улучшить работу техни-

ческой базы социалистического крупного сельского хозяйства, работу машинно-тракторных станций. Нужно повысить уровень политико-просветительной работы, проводимой партийными и массовыми организациями, участвующими в социалистическом переустройстве сельского хозяйства.

Необходимо и впредь применять и расширять государственные мероприятия, направленные на ограничение сферы действия законов, основывающихся на экономических условиях капиталистического и мелкотоварного производства. Надо полностью выполнить посевные планы и планы по госпоставкам. Надо расширить рамки производственных договоров, укрепить и расширить товарообмен между городом и деревней, так как это является наиболее действенным оружием для торможения анархии и спекуляции, господствующих на свободном рынке. Путем правильного применения законов необходимо обеспечить, чтобы наряду с повышением продукции социалистического сектора сельского хозяйства возросла и продукция крестьян-единоличников.

Наконец, но не в последнюю очередь, для того, чтобы основной закон социализма наиболее последовательно действовал на нашей родине, надо постоянно изучать законы экономического развития общества. Общество не беспомощно по отношению к объективным законам, а может использовать их в собственных интересах. Для того, чтобы возможно лучше использовать основной экономический закон социализма мы должны опознать законы экономического развития и их требования.

„...Партия пролетариата, — учит товарищ Сталин, — если она хочет быть действительно партией, должна овладеть, прежде всего, знанием законов развития производства, знанием законов экономического развития общества. Значит, чтобы не

ошибиться в политике, партия пролетариата должна исходить как в построении своей программы, так и в своей практической деятельности прежде всего, из законов развития производства, из законов экономического развития общества.“

Поэтому так важно для нас по-

стоянное изучение законов экономического развития. Гениальный труд товарища Сталина „Экономические проблемы социализма в СССР“ вооружил нас такой теорией, которая является для нас верной путеводной звездой в построении социализма.

ВТОРОЙ СЪЕЗД ВЕНГЕРО-СОВЕТСКОГО ОБЩЕСТВА

14 февраля в большом зале Профсоюза строителей открылся съезд Венгеро-Советского общества.

На съезде с отчетным докладом выступил генеральный секретарь Венгеро-Советского общества Бела Келен, который между прочим, сказал следующее:

„Величайшим событием в деятельности Венгеро-Советского общества являются проводимые ежегодно в феврале и марте месячники венгеро-советской дружбы, являющиеся для всей страны праздником дружбы и культуры. Организуемые во время месячников венгеро-советской дружбы мероприятия в области культуры, стали всеобщим достоянием венгерского трудового народа, обеспечили большое развитие творческой, культурно-просветительной работы. В прошлом году за пять недель советские фильмы в Венгрии просмотрело восемь миллионов зрителей, а в этом году число их зрителей превысит, по всей вероятности, 10 миллионов.

Важнейшее значение в области промышленности имело распространение передовых советских методов труда, что составляло основу агитационно-пропагандистской работы. На основании материалов документации Венгеро-Советского общества познакомился Геза Газда с советским движением за экономию сырья и материалов, большую помощь венгерской промышленности оказали

советы товарищей Быкова, Амосова, Журавлева и Валигуры.“

Товарищ Келен обратил внимание присутствующих на новаторское достижение, внедренное в Советском Союзе. Это силовое резание металла по методу Колесова, с помощью которого можно повысить производительность токарных станков во много раз.

Товарищ Келен подчеркнул, что недостатком в работе Венгеро-Советского общества является то, что оно не ставило советских людей в пример венгерским трудящимся, советских людей, стойко преодолевающих трудности и упорно борющихся за их искоренение, постоянно развивающих свои знания, ища новое, ведущее к подъему всего трудового народа.

Руководители и члены Венгеро-Советского общества должны быть не только глашатаями героического примера советских людей, но и последователями, осуществителями этого примера, наиболее активными борцами, показывающими своими делами, что они являются передовыми борцами за углубление венгеро-советской дружбы.

Затем отчетный доклад коснулся работы, проводимой Венгеро-Советским обществом в деревне, в области сельского хозяйства. В этой работе большую помощь оказали делегации венгерских крестьян, побывавшие в Советском Союзе.

С ПОДЪЕМОМ НЕДЕЛИ ОСВОБОЖДЕНИЯ — К НОВЫМ УСПЕХАМ

Закончилась Неделя освобождения — трудовое соревнование, которым наш рабочий класс и техническая интеллигенция отметили 4-е апреля, день рождения нашей свободной, счастливой жизни. Сегодня, в день великого праздника наша партия, вся наша нация выражают горячую благодарность тем, кто своей самоотверженной, героической работой завоевали победу в Неделе освобождения.

Подъем производства

Лучше всего результаты Недели освобождения отражены в цифрах производства. В последнюю декаду марта наши металлургические предприятия дали на 26,2% чугуна, на 28% мартеновской стали и на 54,3% больше прокатной стали, чем в первую декаду марта. Угольная промышленность в Неделю освобождения давала ежедневно в среднем на 989 вагонов угля больше, чем в начале марта. Нефтяная и бокситная промышленность в январе и феврале не выполнили свой план, а в Неделю освобождения достижения были так велики, что в конце концов эти отрасли досрочно закончили выполнение квартального плана. Социалистические железные дороги бесперебойно перевезли огромное количество продукции, которую в дни Недели в изобилии производили заводы, шахты. На какую отрасль промышленности мы не взглянем, мы увидим, что Неделя освобождения повсюду принесла огромный подъем производства.

Неделя освобождения нанесла уничтожающий удар по всем лживым теориям, которые упадок и отставание начала года объясняли „объективными причинами“, „слишком высокими“ планами. В дни Недели освобождения на наших предприятиях работали те же машины, те же рабочие, те же инженеры, что и в начале года, и все же они дали продукции на 10—20—30 процентов больше, чем тогда. Пре-

пятствия, которые до того считались непреодолимыми, сейчас энтузиазмом трудящихся были сметены с дороги. Цементные заводы, например, в начале года серьезно отстали; для того, чтобы выполнить план производства цемента, нужно было на 128% выполнить план последней декады. Эта задача казалась неразрешимой — и все же она была выполнена. Квартальный план был выполнен! В Неделю освобождения на наших заводах не знали слова „невозможно“.

Новые черты социалистического соревнования

Трудовое соревнование принесло уже много замечательных результатов, но такого размаха, такого успеха никогда еще трудовое соревнование у нас не приносило. Неделя освобождения — по своему размаху, массовым достижениям, организованности — превзошла все прошлые кампании.

В Неделю освобождения проявились новые черты социалистического трудового соревнования.

Неделя освобождения отличалась от всех других трудовых соревнований прежде всего тем, что сейчас трудовое соревнование охватило такие широкие массы, как никогда раньше. И до сих пор у нас бывали трудовые кампании, когда число рабочих, взявших на себя письменные обязательства, достигало 80—90% общего количества трудящихся. Но ведь это само по себе говорит мало. Раньше часть трудящихся, бравших на себя обязательства, лишь „присоединялась“ к соревнованию, но не участвовала в нем всем сердцем и душой. А сейчас не было, пожалуй, ни одного трудящегося, который не ждал бы с нетерпением свежих сводок о ходе соревнования, кто не волновался бы, предугадывая, кто выйдет на первое место, кого не увлекла бы горячка соревнования. Никакая статистика о количестве обязательств не сможет выразить то, что чувствовал каждый

попавший на завод: атмосфера изменилась, теперь соревнование действительно живет живой жизнью! В результате массового соревнования серьезно снизилось число рабочих, невыполняющих нормы. В малом докарном цехе завода „Ланг“, например, число невыполняющих нормы упало в семь раз, на заводе имени 4 апреля — на две трети. На наших предприятиях укрепились трудовая дисциплина. Массы рабочих на 10—20% повысили свою выработку. На заводе ЭМАГ, например, средние показатели рабочих в дни Недели освобождения повысились на 25%, на вагоностроительном заводе в Дунакеси — на 35%. Простые рабочие, имена которых были до сих пор неизвестны, которые никогда не упоминались в рядах стахановцев и передовиков, сейчас совершили героические дела. Однажды, когда из оздской домны чугуна переправляли в мартен, из ковша неожиданно вылился на рельсы шлак. Угрожала опасность, что паровоз не сможет идти дальше. Нужно было немедленно удалить раскаленный шлак. Прошло несколько мгновений и из рабочих литейного цеха образовалась бригада, которая за 25 минут убрала три тонны пламенеющего шлака. И это лишь один случай из тысяч. Героизм социалистического труда в эти дни стал массовым явлением.

Вторая новая черта соревнования Недели освобождения — это то, что тысячи и тысячи технических руководителей и средних технических кадров, которые до сих пор лишь наполовину поддерживали или же равнодушно следили за соревнованием, сейчас с огромной преданностью и активностью помогали, организовывали его. Наши министерства и директора приобрели серьезные заслуги в хорошей подготовке Недели освобождения. Подавляющее большинство инженеров, техников, мастеров, не жалея сил, работали с большим воодушевлением и на целом ряде предприятий образцово организовали

производство. Соревнование рабочих развернулось с такой огромной силой потому, что технические работники позаботились о материале, инструменте, о технических условиях бесперебойного производства. Помощь технических работников создала возможность того, что на предприятиях ежедневно, а кое-где и еще чаще могли подводить итоги соревнования. Рабочие и инженерно-технические работники, отношения которых на многих предприятиях портились взаимным недоверием, сейчас сплотились в общей борьбе. Опыт Недели освобождения вновь подтвердил слова товарища Ракоши: „Приєдинение интеллигенции к социалистическому строительству — источник новой огромной силы. Единый труд интеллигенции и рабочих физического труда превращает социализм в родину безграничных возможностей. Это создает возможность того, что рекорды, о которых при капитализме не могло быть и речи, которые мы и сами вчера еще считали невозможными, завтра становятся устаревшими и уступают место новым.“

Третья черта соревнования Недели освобождения — замечательное участие молодежи. Слесарь Пал Мекли, оргсекретарь Союза трудящейся молодежи судового цеха судостроительного завода имени Георгиу-Деж, недавно поранился и получил больничный лист. Однако, в дни Недели освобождения он услышал, что на его участке возникли трудности. Тогда молодой слесарь, не обращая внимания на свою болезнь, пришел на работу и за три часа выполнил норму на 180%. Мастера в этот момент как раз не было на месте, вернувшись, он сразу же послал товарища Мекли домой. Партия ждет от молодежи, чтобы она стала штурмовым отрядом производства. Массы молодежи во время Недели освобождения на деле показали, что стремятся выполнить это желание партии.

Четвертая новая черта соревнования Недели освобождения — это

то, что стахановское движение, которое в течение многих месяцев недостаточно развивалось, сейчас приобрело новый размах. На вагоностроительном заводе „Ганц“ 376 стахановцев, имеющих грамоты. Однако, в Неделю освобождения показатели более тысячи рабочих превысили стахановский уровень. Нередки были в промышленности показатели в 400—500 процентов. С большим подъемом распространились стахановские методы труда.

Все эти новые черты связаны с тем, что наши партийные организации гораздо лучше занимались соревнованием, чем до сих пор. Раньше они часто просто сдавали профсоюз „в аренду“ эту исключительно важную задачу, а сами оказывали лишь очень небольшую непосредственную помощь в этом. Сейчас наши партийные комитеты и организации хорошо мобилизовали профсоюзы, Союз трудящейся молодежи, работа которых в период Недели освобождения значительно улучшилась, но в то же время и сами активно направляли, воодушевляли соревнование. В первую очередь рабочие-коммунисты боролись за то, чтобы достичь стахановского уровня, в первую очередь коммунисты оказывали товарищескую помощь другим рабочим, в первую очередь инженеры-коммунисты совершенствовали организацию работы. Их пример и разъяснительная работа агитаторов увлекали за собой массы. Героями Недели освобождения являются не только рабочие, давшие по 500—1000 процентов нормы, но и лучшие агитаторы, без которых никогда не смогли бы родиться успехи Недели освобождения! В результате правильного руководства партийных организаций теперь, наконец, партийная организация, профсоюз, Союз трудящейся молодежи и техническое руководство работали не оторванно друг от друга, не разбросанно, а сплоченно, согласовав работу, концентрируя все силы на той или иной решающей задаче. Это единение сил умножило результаты.

Основные задачи второго квартала

Источник победы, достигнутой во время Недели освобождения — патриотизм нашего рабочего класса, технической интеллигенции, их непоколебимая верность Советскому Союзу — освободителю и нашему дорогому учителю, бессмертному Сталину, неугасимая любовь к нашей победоносной партии. Этот источник никогда не иссякнет! Вновь доказано: какую бы трудную задачу нам ни потребовалось бы решить, мы смело можем обратиться к нашим рабочим, технической интеллигенции, молодежи. Наши трудящиеся не щадят своих сил, не жалеют жертв, если нужно выполнить просьбу партии и правительства. Это важнейший залог того, что мы с успехом разрешим задачи второго квартала.

Во втором квартале нам предстоит еще большая работа. Не только потому, что задачи плана растут из квартала в квартал. Повышенные усилия нужны и потому, что у нас имеется еще серьезная задолженность с первого квартала. Предприятия и отрасли промышленности, которые в начале года особенно отстали, даже и благодаря огромному размаху Недели освобождения не сумели полностью ликвидировать задолженность, которую они во втором квартале должны ликвидировать при всех обстоятельствах. Мы должны бороться за то, чтобы полностью выполнить полугодовой план. Это — решающая задача нашего соревнования.

Страна очень многого ждет в первую очередь от шахтеров. Угольная промышленность не выполнила квартальный план. Дело чести, патриотический долг каждого труженика угольной промышленности — с удвоенной силой бороться за победу плана. У металлургов родина прежде всего просит: не только выполняйте, но и перевыполняйте квартальный план производства прокатной стали, помогайте и этим

улучшению снабжения, материалами более быстрому развитию машиностроительной промышленности, успешному выполнению плана.

Исключительно важные задачи ложатся на те предприятия, в первую очередь на те машиностроительные заводы, которые производят продукцию на экспорт. Каждый знает, какую большую помощь оказывает нам импорт — ввезенные из-за границы машины, необходимое сырье. Но точно так же мы должны понять простую истину: импортировать мы можем только в том случае, если взамен экспортируем. Первостепенный интерес каждого предприятия, необходимое условие выполнения пятилетнего плана — полное выполнение наших экспортных обязательств. И, помимо экономических интересов — экспорт является важным политическим вопросом. Тот, кто задерживает экспорт, угрожает доброму имени венгерской промышленности, международному авторитету нашей народной демократии. Советский Союз и народно-демократические страны оказывают нам множество форм помощи. Наш долг также в срок выполнять их заказы. Дьерский вагоностроительный завод им. Вильгельма Пика в начале года еще значительно отстал в выполнении экспортных задач. Но руководители и трудящиеся завода не смирились с отставанием. В дни Недели освобождения вся страна обратила внимание на показатели дьерских токарей Эрне Жумбера, Лайоша Порубского, дававших по тысяче процентов; вместе с передовиками воодушевленные усилия прилагал весь коллектив завода. Теперь они с гордостью могли рапортовать: квартальный экспортный план перевыполнен на 10 миллионов форинтов. Пусть каждое предприятие, работающее на экспорт, следует примеру дьерцев!

Во втором квартале нужно ускорить капиталовложения. В этом году впервые даст чугуна сталин-варошская домна и прокатную сталь

— новый днюшдьерский прокатный стан. В этом году впервые дадут уголь две новые шахты в Комло, тем самым втрое возрастет добыча угля в новом социалистическом центре нашей горной промышленности. В этом году начнет давать продукцию новый шорокшарский литейный завод, дебреценский и днюшдский подшипниковые заводы, и многие другие предприятия. Тысячи и тысячи рабочих работают сейчас на этих стройках, целыми эшелонами отправляются туда материалы, машины, оборудование. Эти новые объекты пока еще не выпускают продукцию, но мы должны приложить все усилия к тому, чтобы они как можно скорее вошли в строй действующих. Каждый день, на который сократится срок их вступления в строй, облегчит выполнение плана 1953 года. Одна из важнейших задач нашей строительной и машиностроительной промышленности, всего нашего народного хозяйства — помогать возможно более быстрому построению этих крупных объектов.

*Удержатъ и повысить подъем
производства!*

Неделя освобождения закончилась. Теперь нельзя терять ни одного дня! На посту должны быть все, играющие хоть какую-либо роль в организации соревнования.

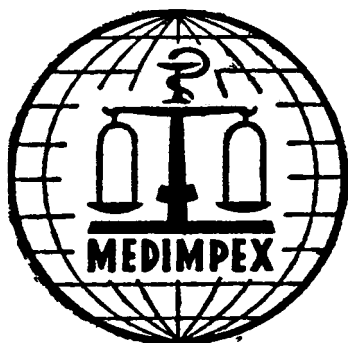
Партийные и профсоюзные организации, Союз трудящейся молодежи с полной силой должны продолжать разъяснительную работу, мобилизацию масс. Министерства, директора, технические руководители немедленно должны принять необходимые технические меры, чтобы обеспечить технические условия соревнования. Пусть никто не сидит, сложа руки и ожидая прибытия указаний, установок, пусть каждый на своем месте немедленно предпримет нужные шаги для развития соревнования.

Опыт Недели освобождения окажет неоценимую помощь в этой

мобилизующей, организационной работе. В эти дни стали известны многие новшества, рационализаторские предложения, новые методы труда; инженерно-технические работники разработали много новых методов лучшей организации труда, мы приобрели много нового опыта в агитации. С коммунистическим вниманием будем изучать эти новые методы! Чем больше будем мы применять технический, организационный и агитационный опыт прошедших дней, чем более широко будем распространять эти методы, тем лучше мы сможем сохранить, тем выше сможем поднять уровень, достигнутый во время Недели освобождения.

Мы имеем все условия для того, чтобы размах соревнования, повышение производства постоянно про-

должались. Более того, условия у нас более благоприятны, чем до сих пор, потому что в ближайшие недели наше соревнование приобретет новую замечательную движущую силу — радостную подготовку нашего трудового народа к выборам. В ходе подготовки к выборам возрастет политическая активность наших организаций и масс; оживится агитационная работа; укрепитя связь между партией и массами, между государством и трудовым народом. Многие тысячи партийных и беспартийных присоединяются сейчас к армии агитаторов. Мы должны работать так, чтобы эта высокая политическая активность дала почувствовать свое влияние и на производстве, чтобы она содействовала новым успехам нашего соревнования.

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовый адрес: Будапешт № 62.
Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ХУНГАРОТЕКС

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская, конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

БОРЬБА ВРАЧЕЙ-ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ ЗА ЗДОРОВЬЕ ТРУДЯЩИХСЯ

В Государственном институте гигиены труда ведется серьезная исследовательская работа.

До освобождения страны мало заботились об охране здоровья трудящихся. Например, никто не воспрещал фабрикантам, во имя большей прибыли, сосредоточивать производство нескольких вредно отражающихся на здоровье человека веществ в одно помещение. Никто не заботился о том, чтобы вентиляция была исправна, чтобы соблюдались правила по охране труда и применялись соответствующие защитные средства. Хотя для „защиты здоровья“ трудящихся был создан отдел охраны здоровья промышленных рабочих при Государственном институте социального страхования, в этом отделе обследовали ежегодно лишь 200—300 трудящихся. О сотнях тысяч трудящихся никто не заботился. Во время режима Хорти, в течение более четверти века, Институт социального страхования издал — в 1937 году — единственное распоряжение относительно мероприятий по охране труда, но и это распоряжение осталось лишь на бумаге.

Государство трудящихся обращает огромное внимание на своевременное опознание профессиональных болезней и на их предотвращение. Преследуя эту цель, наше правительство в январе 1950 года создало Государственный институт гигиены труда, затрачивая на эту цель несколько миллионов форинтов. На дальнейшее развитие этого института в рамках пятилетнего плана будет затрачено еще пять миллионов форинтов. Теперь институт располагает отделением для лежачих больных и амбулаторией для ходячих больных.

В приемные институту в послеобеденные часы один за другим прибывают трудящиеся. Большинство из них чувствует себя здоровыми — все же их осматривают. Здесь ежедневно проходят медицинский осмотр более 40 человек, их осматри-

вают крайне основательно. Если у кого-либо подозреваются хотя бы начальные симптомы отравления оловом, ртутью или чем-либо другим, сразу же предлагают предпринять перевод рабочего временно на другую работу. Если у работающего с бензолом врачи замечают малокровие, он сейчас же снимается с этой работы. Врачи института следят за здоровьем и лечат всех тех, кто подвержен опасности заболеть профессиональной болезнью.

В лабораториях института проводят исследование действия веществ, вредно отражающихся на здоровье человека. В лаборатории токсикологического отдела, например, происходит исследование действия средства для опрыскивания и нового размягчающего средства для искусственного материала. Научно-исследовательский институт промышленности, изготовляющий эти химические препараты, посылает образцы своей продукции врачам-исследователям, чтобы еще до внедрения в производство исследовать, какое они могут оказать отрицательное влияние на здоровье человека во время производства. Врачи-исследователи института проводят эту работу еще до начала производства данного фабриката. На основании опытов, проведенных на животных, они делают соответствующие выводы относительно того, как нужно защитить человека от вредных воздействий в начале производства и во время всего производства.

Во всех областях промышленности мы видим врачей-исследователей борющихся за здоровье человека. Теперь ряд врачей-исследователей института посещает литейные с тем, чтобы разработать мероприятия по охране здоровья работающих в литейных. Врачи проводят целые дни в отдельных цехах и осматривают рабочих до начала и после окончания работы. В течение двухлетнего существования института, врачи-

исследователи разработали мероприятия по охране здоровья для десяти отраслей промышленности, в том числе по их предложению было введено в угледобывающей промышленности мокрое бурение, при ряде процессов труда — защитные мази и прочие защитные средства: спецодежда, резиновые перчатки и т. д.

На организм мартеновцев, рабочих литейной сильно действует высокая температура. В отделе физиологии труда института в настоящее время изучают какое воздействие

оказывает лучистая теплота на организм и каким образом можно повысить сопротивляемость организма.

Врачей-исследователей привлекают и к разработке проектов новых заводов. Совместно с конструкторами они изучают проект нового завода или фабрики и, если, например, они считают, что вентиляционная система отдельных цехов неподходящая или же расстановка оборудования угрожает здоровью трудящихся, они вносят предложения, направленные на изменение данного проекта.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узколучевые кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые товарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

Национальное Объединение Внешней Торговли по экспорту и импорту нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ, ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: XEMOLIMPÉKS. Тел.: 182-990

КОНФЕКЦИОННАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ ПРЕВРАЩАЕТСЯ В МЕХАНИЗИРОВАННУЮ КРУПНУЮ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

До освобождения страны под венгерской конфекционной промышленностью понимали мелких ремесленников, надомников и несколько конфекционных предприятий. Продукция этой конфекционной промышленности не была в состоянии удовлетворять запросы потребителей ни в количественном, ни в качественном отношении. Это положение изменилось в 1948 году, когда венгерское народное хозяйство вступило на путь планомерного социалистического хозяйства и наряду со значительным развитием тяжелой промышленности, принялись за создание крупной конфекционной промышленности. В рамках пятилетнего плана было построено 5 новых конфекционных фабрик и 9 баз. Конфекционная промышленность выпустила в то же время более 170 000 мужских костюмов, 1 310 000 мужских рубашек, около 44 000 дамских пальто и 2000 шт. детского платья. В рамках пятилетнего плана уже до сих пор пущено в эксплуатацию 25 новых предприятий конфекционной промышленности и выпуск мужских костюмов возрос по сравнению с продукцией, выпускаемой во время трехлетнего плана, на 216,5 процента, выпуск мужских рубашек — на 385 процентов, дамских пальто — на 328 процентов, детского платья — на 32 процента. Сегодня конфекционная промышленность является одним из важнейших источников нашей внешней торговли и экспорта. Общий рост продукции, выпускаемой на экспорт, составляет по сравнению с 1949 годом 285,5 процента, в том числе: по мужским костюмам — 900 процентов, по дамскому платью — более 2000 процентов. Новая венгерская конфекционная промышленность уже завоевала себе авторитет на зарубежных рынках, это доказывает и тот факт, что на осенней лейпцигской ярмарке 1952 года, на конкурсе стран-участниц она завоевала вто-

рое место после Чехословакии, которая завоевала первое место.

ЛОТКОВО-КОНВЕЙЕРНАЯ СИСТЕМА

Конфекционная промышленность начала развиваться после вступления в строй новых предприятий, реконструкции старых и реорганизации всей промышленности. Важнейшим этапом этой реорганизации был переход с так называемой групповой системы на лотково-конвейерную систему. Посредством швейных машин, снабженных мотором, соединенных столами, образовали так называемые лотковые конвейеры, а на крупных предприятиях создали ленточные конвейеры. Вскоре реорганизация принесла свои плоды: на фабрике форменной и специальной одежды время, затраченное на изготовление одного вида продукции, снизилось в среднем приблизительно на 58 процентов, на беложвейной фабрике — на 25 процентов.

На реорганизованных фабриках верхней одежды быстрыми темпами развернулась механизация. В 1948 году лишь 16 процентов работ были механизированы, в 1950 году — уже 40 процентов, а в 1952 году — 58 процентов. Рост машинного парка характеризовался следующими цифрами: в 1948 году — 215, в 1949 — 400, в 1950 году — 2000, в 1951 году — 5000, а в 1952 году — 7000.

Значительная часть машинного оборудования венгерской конфекционной промышленности была создана в результате осуществления новаторских предложений. Трудящиеся конфекционной промышленности внесли в течение последних 12 месяцев более 5000 новаторских предложений выдающегося значения. Были введены в эксплуатацию нового типа швейные, гладильные, подшивочные и другие машины, матричные пробивочные машины, иглочные автоматы, машины для про-

бивки петель, изготовленные из стальных отходов, и другие машины. Внедрение целого ряда новых методов способствовало повышению производительности труда на конфекционных предприятиях. В результате внедренных в конфекционную промышленность новаторских предложений в течение одного года было сэкономлено более 23 миллионов форинтов.

Движение социалистического соревнования широко распространилось среди трудящихся конфекционной промышленности. До сих пор 1623 трудящихся конфекционной промышленности были удостоены звания стахановца, 34 работника конфекционной промышленности являются дважды стахановцами. Число награжденных значком стахановцев — 530. Лучшие работники конфекционной промышленности во главе с награжденным орденом труда стахановцем Альбертом Эрдеи, работающим уже над выполнением плана 1954 года, и стахановкой Оттоне Милентин, также награжденной орденом труда, достигли того, что конфекционная промышленность заняла второе место в соревновании отраслей легкой промышленности. Обязательства, принятые трудящимися конфекционной промышленности в честь 60-летия товарища Ракоши, выраженные в деньгах, составили 13,5 миллиона форинтов.

МИЛЛИОНЫ — ИЗ ОТХОДОВ

Основным рычагом развития трудового соревнования и новаторского движения в конфекционной промышленности является движение Газды. С начала движения Газды с июня 1951 года в конфекционной промышленности в результате осуществления рационализаторских предложений, возникших в рамках этого движения, была достигнута экономия в 8 000 000 форинтов. Особо большое значение движение Газды имеет в обувной промышленности. Конфекционной промышленностью переданы обувной промыш-

ленности отходы, в результате применения которых стало излишним употребление молино и кипера. 55 000 килограмм отходов корпия, переданных конфекционной промышленностью обувной промышленности (стоимостью в 56 000 форинтов), позволяют ежегодно сэкономить 600 000 метров молино и кипера. Лишь это рационализаторское предложение, осуществленное в конфекционной промышленности в рамках движения Газды, означает экономию в 5 000 000 форинтов.

Одним из важнейших новаторств, важнейшим этапом развития является также механизация кройки, в результате которой в период с 1948 года по 1952 год темпы кройки были повышены на 957 процентов. Этот результат возрос еще вследствие начатого в 1950 году движения за кройку без отходов, введенного по примеру Советского Союза. Первым результатом этого движения было снижение количества остатков до 4 процентов и количества отходов до 8 процентов, а затем, следуя советам выдающегося представителя советской конфекционной промышленности Власова — остатки были снижены до полутора процента, а отходы — до 4,7 процента. Общий результат, достигнутый в результате движения за кройку без остатков, составляет 4 300 000 форинтов.

Движение за повышение качества продукции также значительно содействовало развитию конфекционной промышленности. Перед работниками конфекционной промышленности в качестве важнейшей задачи стоит достижение отличного качества. Прошел год с начала этого движения и число изделий, не принятых техническим контролем, снизилось на 50 процентов, а в 1952 году венгерская конфекционная промышленность выпустила 93,1 процента изделий отличного качества.

ОТЛИЧНОЕ КАЧЕСТВО, МНОГО ТЫСЯЧ МОДЕЛЕЙ

В движение за улучшение качества продукции включилось и пред-

приятие по моделировке платья. Параллельно с развитием конфекционной промышленности, значительно развилась и моделировка, которая в значительной степени содействовала успеху венгерской конфекционной промышленности за границей. В то время, как в 1950 году было изготовлено лишь 500 моделей, в 1952 году было изготовлено уже 1300, в том числе — 570 для изготовления экспортных товаров.

Необходимо особо упомянуть о работе диспетчеров венгерской конфекционной промышленности. В конфекционной промышленности диспетчера имеют широкую возможность охватывать, руководить всей работой. Венгерские конфекционные предприятия, одни из первых в стране, создали современно оборудованные диспетчерские конторы, из которых можно наблюдать все детали работы различных участков

предприятия и координировать отдельные процессы труда.

Одновременно с реорганизацией конфекционной промышленности, со строительством новых фабрик, на предприятиях значительно развилась охрана труда и здоровья трудящихся. Например, гардеробная и умывальная, построенные недавно на фабрике форменной одежды, являются самыми современными сооружениями этого типа в стране. Цеха фабрик конфекционной промышленности после реконструкции стали светлыми и просторными. Ученики, будущие квалифицированные рабочие конфекционной промышленности, проходят подготовку в современно оборудованных мастерских. Наши техникумы в последние годы выпускают много сот девушек и юношей, которые включаются в работу нашей конфекционной промышленности.

*

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках

ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ,

КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ

ТАБАК, СИГАРЕТЫ

ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,

СПИРТРЕКТИФИКАТ

Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности

Рыбные консервы · Рафия · Кремень

К ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИМ ТОРГОВЫМ ОТНОШЕНИЯМ

В результате переговоров между Министерством внутренней и внешней торговли СССР и Венгерской торговой делегацией, протекавших в атмосфере дружественного взаимопонимания, 24 марта сего года был подписан Протокол о товарообмене между Советским Союзом и Венгерской Народной Республикой на 1953 год.

Стороны договорились о значительном увеличении товарообмена между двумя странами в 1953 году по сравнению с 1952 годом и с объемом товарооборота, установленным на 1953 год действующим советско-венгерским долгосрочным торговым соглашением от 23 января 1952 года.

Советской Союз будет поставлять Венгерской Народной Республике оборудование для метал-

лургической, горнодобывающей и для других отраслей промышленности, кроме того будет поставлять хлопок, железную руду, кокс, сельскохозяйственные машины и другие виды продукции, в которых нуждается Венгерская Народная Республика.

Венгрия будет поставлять Советскому Союзу морские и речные суда, подъемно-транспортное оборудование, и некоторые виды промышленного оборудования, локомобили, паровозы, товары широкого потребления и другие товары.

Протокол подписали: с Советской стороны — Министр внутренней и внешней торговли СССР А. И. Микоян, с венгерской стороны — Министр внешней торговли ВНР Андраш Собек.

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V, Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-яйца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лапша, вермишель. Кофе-суррогат.

ХРОНИКА

3 февраля

В Шорокшаре строится завод тюбингов. Здесь будут изготовлять тюбинги для строительства будапештского метрополитена. На днях закончены земляные работы на месте строительства завода — они составили 95 тысяч кубометров. Земляные работы закончены на шесть недель раньше срока. Работа полностью механизирована. Вместо землекопов земля доставлялась при помощи гигантских машин.

7 февраля

23-го января в Софии состоялось подписание соглашения о товарообмене и платеже на 1953 год между Венгерской Народной Республикой и Болгарской Народной Республикой. Соглашение предусматривает значительное увеличение товарооборота по сравнению с 1952 годом.

Венгерская Народная Республика будет поставлять Болгарии машины, прокат, химические и сырьевые материалы и другие товары, Болгарская Народная Республика — Венгрии железную руду, пирит и другое промышленное сырье, табак и другие сельскохозяйственные товары.

Переговоры прошли в духе взаимного понимания и сотрудничества. С венгерской стороны соглашение подписал Заместитель Министра внешней торговли Янош Часар, с болгарской стороны — Заместитель Министра внешней торговли Цвятко Бошков.

7 февраля

2-го февраля в Тиране состоялось подписание долгосрочного торгового соглашения о товарообмене и платеже на 1953—1955 гг., а также протокол о товарообмене и платеже на 1953 год между Венгерской Народной Республикой и Албанской Народной Республикой.

Соглашение расширит товарооборот между двумя странами, будет содействовать успешному выполнению народнохозяйственных планов

Венгрии и Албании, дальнейшему углублению дружбы и тесного сотрудничества между двумя народами.

В 1953—1955 гг. Венгерская Народная Республика будет поставлять Албании заводское оборудование, строительные машины, кабель, различные электротовары и получать взамен сырье, кожу, табак и фрукты.

9 февраля

8-го февраля состоялась учредительная конференция профсоюзов работников металлургической промышленности. На конференции присутствовал министр металлургической промышленности, член Политбюро Венгерской партии трудящихся Михай Жофинец.

Председатель профсоюза металлистов Йожеф Мекиш в своем вступительном слове говорил о том, что вызвало необходимость создания самостоятельного профсоюза металлургов. Профсоюз металлистов, к которому до сих пор относились и металлурги, уже не мог удовлетворительно заниматься проблемами металлургов. А создание министерства металлургии сделало еще более необходимым образование профсоюза металлургов. Новый профсоюз сможет эффективнее бороться за выполнение исключительно больших задач, стоящих перед металлургами.

11 февраля

На некоторых предприятиях легкой промышленности начались опыты по отоплению их пакурой, чтобы предприятия потребляли меньшее количество высококалорийного угля. Пакура — это побочный продукт нефтеобработки. Подогретая до 70—80 градусов и расплывенная, она вдувается в котлы. Ее калорийность — 9.500-10.000. Опыт, проведенный на хлопчатобумажной отделочной фабрике „Киштект“ и некоторых других фабриках, дал хорошие результаты.

Большую помощь во внедрении отопления пакурой оказали работники технического отдела министерства и Проектного Института ото-

пительной техники. По примеру вышеназванных предприятий еще на шести текстильных отделочных фабриках пакура применяется в качестве топлива. В результате этого на шести фабриках ежедневно экономится 125 тонн высококалорийного угля.

11 февраля

Боршодские металлурги, Диошдьерский металлургический комбинат, Оздский металлургический комбинат и Боршоднадшдский листопрокатный завод хотят отметить восьмую годовщину нашей родины перевыполнением своего плана. В своем обязательстве они, между прочим, обещают следующее:

1. План производства чугуна в первом квартале перевыполнить на 1500 тонн. Весь этот излишек полностью даст Оздский металлургический завод.

2. До конца первого квартала дать сверх плана 900 тонн мартеновской стали. Этот излишек дадут оздские сталевары.

3. Дать в первом квартале сверх плана 320 тонн электростали. 270 тонн из этого количества дадут диошдьерцы, 50 тонн — боршоднадшдцы.

4. Квартальный план производства прокатной стали перевыполнить на 8 132 тонны. Из этого количества диошдьерцы дадут 7 100 тонн, оздцы — 720 тонн, боршоднадшдцы — 312 тонн.

24 февраля

24 февраля 1953 года в Праге состоялось подписание венгеро-чехословацкого соглашения о товарообмене на 1953 год. По соглашению в 1953 году Венгрия будет поставлять Чехословакию различную продукцию машиностроительной промышленности, станки, дэмперы, электротехническую аппаратуру, сырье, а также сельскохозяйственные товары.

Чехословакия будет поставлять Венгерской Народной Республике

различное машинное оборудование. главным образом, продукцию тяжелой промышленности и тяжелого машиностроения, а также сырье.

Соглашение, обеспечивающее дальнейшее повышение товарообмена и дальнейшее расширение экономического сотрудничества между Венгерской Народной Республикой и Чехословацкой Республикой, с Венгерской стороны подписал первый Заместитель Министра внешней торговли Ласло Хай; с Чехословацкой стороны — Заместитель Министра внешней торговли Соучек. Переговоры прошли в духе дружественного сотрудничества двух народно-демократических стран.

26 февраля

Лучшие трактористы государственных хозяйств и машинно-тракторных станций работают день и ночь, в эти решающие дни весеннего сева они с честью борются за то, чтобы вспахать и засеять как можно большие площади. Стахановец-тракторист Шурьянской МТС, орденоносец Даниэль Шювегеш несколько недель тому назад обязался проделать работу, равноценную вспашке 1700 гольдов. Свое обязательство он повторил на совещании по вопросу о полевых работах. Он призвал трактористов государственных хозяйств и машинно-тракторных станций присоединиться к его инициативе.

Многие отличные трактористы приняли вызов Шювегеша.

21 марта

В первый день Недели освобождения по электротехническому заводу „Ганц“ пронеслась весть: стахановец-слесарь, оргсекретарь партийной организации большого механического цеха Эрне Гат выполнил норму на 1690%.

В честь 4-го апреля он решил превысить свой самый большой результат — 550%. Товарищ Гат — старый новатор и в этот день он также решил добиться больших

результатов с помощью новшества.

Товарищ Гат тщательно подготовил материал, распланировал каждое движение, чтобы сэкономить и секунды. Рядом со станком лежало 720 заготовок. В кладовой ему не хотели столько давать — это ведь на неделю работы.

Через 199 минут после начала работы были готовы все 720 деталей. Работу целой недели он выполнил за три часа. Подсчитали проценты и через несколько минут через громкоговоритель передали: «стахановец-слесарь Эрне Гат выполнил 1690%!»

21 марта

Стахановец-токарь комбината имени М. Ракоши Иштван Содораи, награжденный недавно премией Кошута, на период Недели освобождения вызвал на соревнование лауреата премии имени Кошута, токаря того же комбината Имре Муска. В первый день Недели освобождения оба они работали с особым размахом. Товарищ Муска применил на своем станке 11 новинок и повысил свои показатели, до 340%: Но даже и так он отстал от Иштвана Содораи, который вместе со скоростным методом применил силовое резание металла по методу Колесова. В первый день Недели Иштван Содораи достиг 498%.

25 марта

В шестой день Недели освобождения бокситные рудники Венгрии закончили выполнение квартального плана. В соревновании предприятий лучшего результата достигло Нирадское управление. Трудящиеся Ганта вышли на второе место. На третьем месте — рудник в Халимб.

Рудокопы-бокситники борются сейчас за перевыполнение квартального плана.

28 марта

Главное Управление МТС при министерстве земледелия сообщает:

15 марта были подведены итоги трудового соревнования машинно-тракторных станций, тракторных бригад и трактористов. Лучшие машинно-тракторные станции:

1. Хартская МТС (комитат Бач-Кишкун). 11 машин станции за два с половиной месяца года обработали 2600 хольдов.

2. Надьигмандская МТС (комитат Комаром). 11 машин станции за два с половиной месяца обработали 2177 хольдов.

3. Кендельская МТС (комитат Сольнок). 27 машин станции обработали 3212 хольдов.

31 марта

После переговоров между торговой делегацией Венгерской Народной Республики и министерством внешней торговли центрального народного правительства Китайской Народной Республики, прошедших в духе дружбы и взаимопомощи. 30-го марта в Пекине состоялось подписание соглашения о товарообмене и платеже на 1953 год. На основе соглашения Венгрия будет поставлять Китаю машины, электрооборудование и другие товары, важные для китайского народного хозяйства. Китай будет поставлять Венгрии руду, соевые бобы и другие сельскохозяйственные товары, а также и другую продукцию, важную для венгерского народного хозяйства. По соглашению товарооборот по сравнению с 1952 годом увеличивается на 51,7%, что означает дальнейшее развитие торговых связей между Венгрией и Китаем. С китайской стороны соглашение подписал Заместитель Министра внешней торговли центрального народного правительства Китайской Народной Республики Шу Сю-хан, с венгерской стороны — Чрезвычайный и полномочный Посол Венгерской Народной Республики, председатель венгерской делегации Эмануэл Шафранко.

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 193
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„НИКЭС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Ниекспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

Электростанции ★ Заводское
оборудование ★ Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание ★ Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВЬТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания; № 3—4.

Март—апрель 1953 г.

ВАЖНЕЙШИЕ ИЗ СТАТЕЙ, НАПЕЧАТАННЫХ В ЭТОМ НОМЕРЕ ЛИШЬ НА ВЕНГЕРСКОМ ЯЗЫКЕ:

От Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза, 1 Совета Министров Союза ССР и Президиума Верховного Совета СССР.	
Ко всем членам партии, ко всем трудящимся Советского Союза	195
Г. Косяченко: И. В. Сталин — создатель могучей социалистической ин- дустрии	203
Г. Котов: И. В. Сталин — творец колхозного строя	208
М. Константинеску: Великая помощь И. В. Сталина в развитии эко- номики стран народной демократии.....	215
Карл Маркс — основоположник научного коммунизма, революционер-пре- образователь политической экономии	241
Снижение цен в СССР — рост дороговизны в капиталистических странах...	274
Некоторые вопросы полигэкономии в свете труда И. В. Сталина „Экономи- ческие проблемы социализма в СССР“. По материалам дискуссии, прове- денной коллективом, работающим над вопросами политэкономии, централь- ного лекторского бюро при ЦК ВПТ. Составили Т. Киши и Э. Шэмьен ...	281
Н. Орлов: О противоположных направлениях двух мировых рынков	286
Г. Няради: О некоторых вопросах движения наших стахановцев и нова- торов производства	314
М. Козин: Материальные балансы и их роль в планировании народного хозяйства	322
И. Кубат: Помощь Советского Союза народному хозяйству Чехословакии	350
П. Пиллиш: О некоторых лекциях наших университетов и ВУЗ-ов	355
Э. Паттантюш: Еще раз о венгерском издании книги С. Каменицера „Организация и планирование социалистического промышленного пред- приятия“	363

Выходит один раз в месяц

Ответственный редактор:

Эндре ШЭМЬЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык:

Пал АЛЬПАРИ

Редакция:

Будапешт, VI-й р-н, проспект Сталина № 40, тел.: 125-896

Издательство:

Будапешт, V-й р-н, улица Лайоша Кошута № 20, тел.: 183-930

Подписная плата на год 60 ф-тов

Цена номера в СССР 5 руб., подписная плата на год 60 руб.

Общий тираж 8050 экз.

Объем 12 печ. л.

За издание отвечает Пал ЛАНИ

A kommunizmus építésének elvi kérdései*

1

A kommunista párt vezette szovjet nép tudatosan alakítja a szocializmus és a kommunizmus történelmét. A néptömegek alkotó munkáját irányító kommunista párt egész tevékenységének alapja: a társadalmi fejlődés törvényeivel foglalkozó marxista-leninista tudomány. Lenin és Sztálin, a kommunista párt és a szovjet állam megalapítói és vezérei a Szovjetunió minden újabb fejlődési szakaszának kezdetén a társadalmi fejlődés elért fokának mélyenszántó marxista elemzésén alapuló tervet dolgoztak ki a párt és a szovjet nép további tevékenységének irányítására. Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson így jellemezte Sztálin elvtárs műveinek óriási szerepét: „... a pártnak a jövőre vonatkozó tervei, amelyek előrehaladásunk perspektíváit és útját meghatározzák, a gazdasági törvények ismeretére, a kommunizmus építésének Sztálin elvtárs által kidolgozott tudományára támaszkodnak”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 118. lap. Szikna. 1952.)

A Szovjetunió napjainkban történelmének egyik legfontosabb időszakát éli. A szovjet népgazdaság helyreállítása, a háborúütötte mély sebek begyógyítása, a termelőerők, a gazdasági és kulturális élet nagyarányú fejlesztése, s a szovjetállam erejének megsokszorozása után a szovjet társadalom, a szovjet nép minden erejével harcot indított a kommunizmusba való fokozatos átmenet megvalósításáért.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának új szervezeti szabályzata szerint a párt jelenlegi legfőbb feladata, hogy „a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útján felépítse a kommunista társadalmat, szüntelenül emelje a társadalom anyagi és kulturális színvonalát, az internacionalizmus és az egész világ dolgozói-

* G. F. Alekszandrov és más szovjet szerzők írásai nyomán.

val való baráti kapcsolatok megteremtésének szellemében nevelje a társadalom tagjait, minden módon erősítve a Szovjet Haza aktív védelmét ellenségeinek agresszív cselekedeteivel szemben". (I. m. 397. lap.)

A kommunizmusba való fokozatos átmenet megvalósítása végett a kommunista pártnak tudományosan meg kellett alapoznia a szovjetország további fejlődésének fő irányait és útjait, s e nagyszabású, lelkesítő cél elérésének elengedhetetlenül szükséges feltételeit. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini mű, a XIX. pártkongresszus határozatainak alapja, a kommunista társadalom fölépítésének világos, tudományosan megokolt programja. Sztálin elvtárs zseniális műve kristálytiszta logikával világítja meg a kommunista termelőmód alacsonyabb fokáról a magasabb fokra vezető törvényszerű fejlődés legbonyolultabb kérdéseit.

A marxizmus azt tanítja, hogy az emberi társadalom története nem az események zúrzavaros, összefüggéstelen halmaza, hanem az emberek tudatától és akaratától független objektív törvényeknek alárendelt, szigorúan meghatározott folyamat. A társadalmi fejlődés törvényeinek objektív jellegét tagadó burzsoá szociológia voltaképp magát a társadalomtudományt tagadja. A marxizmus-leninizmus ellenben nemcsak elismeri a társadalmi fejlődés törvényeinek objektív jellegét, hanem egyszersmind azt tanítja, hogy a társadalom haladó erői fölismerhetik e törvényeket, s föl is kell hogy ismerjék őket. Következésképp: a társadalomtudomány, a társadalom fejlődésének törvényeivel foglalkozó tudomány éppoly exakt tudomány, mint például a biológia. A marxizmus-leninizmus álláspontja szerint a társadalomtudomány teszi lehetővé, hogy az emberek a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek ismeretére alapozzák tevékenységüket.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében kíméletlenül megbíráltta a szocializmus törvényeiről széles körben elterjedt szubjektivistá, voluntarista „nézeteket” és „konceptiókat”.

A társadalmi fejlődés objektív törvényeinek megismeréséhez nem elégséges a tények fölszínes ismerete, leírása és rendszerezése. Ezek a törvények a társadalmi jelenségek, az emberek akaratától független folyamatok lényeges viszonyait tükrözik; az objektív gazdasági törvények a társadalmi élet fő erőinek és tendenciáinak fejlődését, a társadalmi fejlődés történelmi szükségszerűségét fejezik ki. A társadalmi fejlődés törvényei a társadalom *legbensőbb, legmélyrehatóbb folyamatait* mutatják meg. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című klasszikus művében arra tanítja a kommunista párt és a szovjetállam kádereit, hogy a fölszíni jelen-

ségek mögött meglássák a mélyenjáró folyamatokat, az egyes tények mögött a történelmi szükségszerűséget. A marxista elemzés, írja Sztálin elvtárs, „szigorú különbséget tesz a gazdasági folyamat tartalma és formája között, a fejlődés mélyenjáró folyamatai és a felszíni jelenségek között...” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 54. lap. Szikra. 1952. A továbbiakban csak az idézett kiadás lapszámára hivatkozunk.) Sztálin elvtárs hangsúlyozza: a kommunista pártnak ismernie kell mind a társadalmi fejlődés általános, valamennyi társadalmi alakulat számára közös törvényeit, mind pedig az egyes meghatározott történelmi korszakok fejlődésének sajátos törvényeit, mert a párt az objektív törvények hatását csak így használhatja föl a társadalom javára.

Sztálin elvtárs utolsó művében továbbfejlesztette és új, magasabb fokra emelte az egész marxista-leninista társadalomtudományt, s különösen a szocialista társadalom törvényeiről, a kommunizmus építésének törvényeiről szóló tanítást.

A szocializmus Sztálin feltárta objektív gazdasági törvényei eszmeileg fölfegyverzik a kommunizmus építését vezető kommunista pártot. Ha tagadjuk a gazdasági törvények objektív jellegét, lemondunk az ipar, a közlekedés, a mezőgazdaság tudományos vezetésének elvéről, vaktában irányítjuk a gazdasági életet, a tudományos vezetést fölcseréljük a „szemmértékre”, „találomra” történő gazdálkodással, lefegyverezzük a szovjet kádereket és gazdasági vezetőket.

Sztálin elvtárs tanítása szerint a forradalmi osztály tudatos, hibátlan tevékenységének két feltétele van: a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek mélyreható ismerete és e törvények hozzáértő felhasználása. Az első feltétel a marxista-leninista tudomány, a második a kommunista párt s a szovjetállam szervező, politikai és ideológiai tevékenysége révén valósul meg.

2

Sztálin elvtárs megalkotta a kommunizmus rendszerezett, jól fölépített elméletét. Alkotóan továbbfejlesztette Marx, Engels, Lenin útmutatásait és tételeit a kommunista társadalom fejlődésének két fázisáról, s e két fázist jellemző közös és sajátos objektív vonásokról.

Lenin megjegyezte, hogy Marx a kommunista társadalom két fázisáról alkotott tétele kifejtésekor következetesen alkalmazza a materialista dialektikát, a fejlődésről szóló tanítást s „azt elemzi, amit a kommunizmus gazdasági érettsége fokainak lehetne nevezni”. (Lenin Művei. 25. kötet. 505. lap. Szikra. 1952.)

A szocializmus, a kommunizmus első fázisa, nem a saját alapján keletkezett. Ezért az a feladata, hogy megszüntesse a régi társadalom

gazdasági, erkölcsi és szellemi „anyajegyeit”, s kigyomlálja a gazdaságban és az emberek tudatában megrekedt kapitalista csökevényeket.

A kommunizmus felsőbb foka már saját alapján, a fölépült szocialista társadalom alapján fejlődik. Minthogy a szocializmus és a kommunizmus nem két különböző társadalmi alakulat, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet *fokozatosan* valósul meg, az anyagi és egyéb feltételek előkészítésének mértékében. Sztálin elvtárs így ír a szocialista gazdasági fejlődés dialektikus folyamatának erről a sajátosságáról: „A mi szocialista viszonyaink között a gazdasági fejlődés nem forradalmi fordulatok útján, hanem fokozatos változások útján megy végbe, amikor a régi nem egyszerűen teljesen megszűnik, hanem az újhoz alkalmazkodva megváltoztatja lényegét, s csak a formáját tartja meg, az új pedig nem egyszerűen megsemmisíti a régit, hanem áthatja, s megváltoztatja annak lényegét és funkcióit, de nem törli össze formáját, hanem az új fejlesztésére használja fel”. (53—54. lap.)

Minthogy a szocializmus és a kommunizmus nem különböző társadalmi-gazdasági alakulatok, hanem egyazon kommunista társadalmi-gazdasági alakulatnak csak az érettség szempontjából különböző fejlődési fokai, fázisai, mindkét fázisnak sok *a közös vonása és fejlődési törvényszerűsége*. Mivel azonban a szocializmus és a kommunizmus a kommunista termelőmódnak mégis *két különböző fázisa, gyökeres különbségek* is vannak köztük mind gazdasági, mind kulturális tekintetben.

Közös a szocializmus és a kommunizmus alapja: *a termelőeszközök társadalmi tulajdona*, bár e társadalmi tulajdon megjelenési formái különbözők. A társadalmi tulajdon az a közös vonás, amely a kommunizmus mindkét fázisát megkülönbözteti valamennyi antagónista társadalmi alakulattól. A társadalmi tulajdonból következik, hogy már a szocializmusban kialakulnak a termelésben az emberek elvtársi együttműködésének és kölcsönös segítésének viszonyai, amelyek nem tűrik meg a kizsákmányolást, a kizsákmányoló osztályokat, s nem férnek össze a konkurenciával, a termelés anarchiájával és a kapitalizmus egyéb sajátos jelenségeivel. A termelőeszközök társadalmazása szükségessé teszi a népgazdaság valamennyi ágának tervszerű, arányos fejlődését.

Lenin a kommunista társadalom első fázisáról, a szocializmusról ezt írta *Állam és forradalom* című művében: „Amennyiben a termelőeszközök *közös* tulajdonná válnak, annyiban a „kommunizmus” szó itt is alkalmazható, de nem szabad elfelejtenünk, hogy ez *nem* teljes kommunizmus”. (*Lenin Művei*. 25. kötet. 505. lap. Szikra. 1952.)

A két fejlődési fok közös vonása, hogy a kommunista társadalom egyik szakaszában sincs kizsákmányolás és elnyomás: a szocializmusban is, a kommunizmusban is, mindenki népének, társadalmának, önmagának dolgozik, ezért a munkaidő sem a szocializmusban, sem a kommunizmusban nem oszlik szükséges- és többletmunkaidőre, amely utóbbi a kizsákmányolásnak és a tőkésosztály meggazdagodásának forrása. Mint Sztálin elvtárs megállapítja, furcsa dolog a szocializmusban „szükséges”- és „többlet”-munkáról beszélni, mintha itt „a munkások munkája, amelyet a termelés kibővítése, a közoktatás, az egészségvédelem fejlesztése, a honvédelem megszervezése stb. céljából a társadalom rendelkezésére bocsátanak, nem volna ugyanolyan szükséges a ma hatalmon lévő munkásosztály számára, mint a munkás és családja személyes szükségleteinek fedezésére fordított munka.

Meg kell jegyezni — folytatja Sztálin elvtárs —, hogy Marx *A gothai program kritikája* című munkájában, amelyben már nem a kapitalizmussal, hanem egyebek között a kommunista társadalom első fokával foglalkozik, a társadalomnak a termelés kibővítésére, közoktatásra, egészségvédelemre, igazgatási költségekre, tartalékok képzésére stb. rendelkezésre bocsátott munkát épp olyan szükségesnek tekinti, mint a munkásosztály fogyasztási szükségleteinek fedezésére fordított munkát”. (20—21. lap.)

Az egész társadalmi termelés célja a kommunista társadalom fejlődésének mindkét fokán a nép anyagi jólétének és kulturális színvonalának emelése. Az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján — ez a társadalom fejlődésének gazdasági alaptörvénye a szocializmus korszakában.

A szocializmusban is, a kommunizmusban is a marxizmus-leninizmus a társadalom világnézete, s a társadalom egész tevékenységét ez a világnézet irányítja.

Menthetetlenül szakít a marxizmussal, aki szembe akarja állítani és áthatolhatatlan fallal akarja elválasztani egymástól a kommunista társadalom fejlődésének első és második szakaszát. Az ilyen szembeállítás a legdurvább elméleti és politikai hiba, mert önkénytelenül is az a föltevés következik belőle, hogy a kommunizmusba való átmenetnek a szocializmusban kifejlődött társadalmi és állami rend fölváltása útján kell megvalósulnia. E nézet hívei mindenesetre a távoli, meghatározatlan jövő kérdésének tekintik a kommunizmusba való átmenetet.

Mindazonáltal a kommunista társadalom két szakaszának közös vonásain kívül világosan kell látnunk a két szakasz *gyökeres különbségeit* is. Csak így értékelhetjük helyesen a már megtett utat, így határozhatjuk meg pontosan a további feladatokat, s állapíthatjuk meg, hogy milyen fejlődési fokot ért el a Szovjetunió.

A szocializmus győzelme előtt, de különösen a szocialista forradalom oroszországi győzelméért vívott harc idején az életbevágó forradalmi feladatok elemzése helyett a szocializmus és a kommunizmus közt lévő különbségek részletkérdéseinek boncolgatása öncélú elméletieskedés lett volna. Mint Lenin írta *Állam és forradalom* című művében, a kapitalizmus idején nevetséges volna, ha ezt a különbséget hangsúlyoznánk, de az idők folyamán valószínűleg óriásivá válik a kommunizmus alsó és felső foka közt a különbség. Most eljött az az idő, amelyről Lenin beszélt. Most, amikor a szovjet nép sikeresen építi a kommunizmust, jogosan merül föl a kérdés: miben különbözik a kommunizmus a szocializmustól, mit is kell tennie a pártnak és a népnek, hogy megvalósítsa a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet.

A kommunizmus társadalmi gazdasága jóval fejlettebb a szocializmusénál; következésképp a kommunizmusba való átmenet gyökeres átalakításokat követel. A kommunizmusba való átmenet nem valósulhat meg, amíg a társadalmi gazdaság két szektora — az állami és a kolhozszektor — nem olvad össze egyetlen, össznépi gazdasági szektorba, s amíg az áruforgalmat nem váltotta föl a termékcsere rendszere. Az átmenet ebbe a magasabbrendű gazdaságba azt jelenti majd, hogy a teljesen kifejlődött társadalmi termelés már kielégítheti a kulturálisan fejlett ember minden észszerű szükségletét. A szocializmus elvét — a mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint elvet — fölvaltja a kommunizmus elve: mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint.

Éppen a termelőerők és a termelőviszonyok magasabb fejlettségi foka, s az egész társadalom fejlett kultúrája járul majd döntően hozzá a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka közt még meglévő lényeges különbségek leküzdéséhez, a munkások és a parasztok osztálykülönbségeinek, valamint a köztük meg az értelmiség közt lévő különbségeknek megszüntetéséhez. A társadalom kultúrájának további emelkedése és a politechnikai oktatás fejlődése lehetővé teszi, hogy az emberek szabadon válasszák meg foglalkozásukat, s ne legyenek a fennálló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva.

Az elmondottakból következik, hogy nemcsak szembeállítanunk, de azonosítanunk sem szabad a kommunizmus fejlődésének alsó és felső fokát.

Ha nem értjük meg a szocializmus és a kommunizmus közt lévő minőségi különbségeket, összekeverjük a kommunizmus első szakaszának feladatait a második szakasz építésének feladataival, demobilizáljuk a pártot és a népet, mert voltaképp arra az álláspontra helyezkedünk, hogy a két szakasz közt csak lényegtelen, tehát elhanyagolható különbségek vannak. Ha effajta nézeteket vallunk, durván leegyszerűsítjük a kommunizmusba való átmenet feladatait, s kárt okozunk mind az elméletnek, mind a kommunista építés gyakorlatának.

★

A marxizmus nagy történelmi érdeme, hogy tudományosan bebizonyította: a társadalom törvényszerűen a kommunizmus felé fejlődik. Marx élesen bírálta a kommunizmus utópikus, metafizikus értelmezőit és magyarázóit, akik a kommunista társadalmat az emberi agy szüleményének, s valami változatlan — bár tökéletes — társadalmi rendnek tekintették. Marx ellenben a kommunizmust a társadalom egész korábbi fejlődése törvényszerű eredményének, s egyszersmind a társadalmi fejlődés gyökeres fordulatainak, új történelmi korszak kezdetének tekintette. Marx azt is megállapította, hogy a kommunizmusban a termelés célja az ember és az ember szükségleteinek kielégítése, képességeinek általános fejlesztése.

Lenin a szovjethatalom első éveiben hangsúlyozta: nem tudjuk és nem is tudhatjuk, milyen szakaszokon keresztül, milyen gyakorlati intézkedések révén jut el az emberiség a kommunizmushoz. Ugyanakkor leleplezte azt a hazug burzsoá állítást, hogy a szocializmus megkövesedett, egyszersmindenkorra adott rend; valójában — amint a győztes szocializmus országának tapasztalatai fényesen igazolták —, csak a szocializmussal, a kommunista társadalom első szakaszával kezdődik meg a társadalmi és az egyéni élet gyors és valóban tömegmértékű fejlődése, amelynek részese előbb a lakosság többsége, végül pedig az egész lakosság.

A szocializmus fölépítésének szovjet tapasztalatait Sztálin elvtárs művei és az SZKP határozatai általánosítják. Ezekből az egész haladó emberiség megtudhatja: milyen úton, milyen szakaszokon keresztül, milyen gyakorlati intézkedések révén juthat el a legnagyobb célhoz, a kommunizmushoz. A szovjet társadalom gazdag tapasztalatainak sztálini összegezése az alapja korunk egyik legnagyobb tudományos eredményének: a szocializmus gazdasági alaptörvénye fölfedezésének.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye a szocialista építés folyamán keletkezett, s hatása a szocialista termelőmód megteremtésének

folyamatában bontakozott ki. Sztálin elvtárs már annakidején tudományosan megalapozta e törvény egyes vonatkozásait és tételeit. A XVII. pártkongresszuson mondott beszámolójában bírálta azokat, akik nem értették meg a szocialista társadalom építésének objektív törvényeit, nem látták a szocialista termelés megszervezésének fő célját. Sztálin elvtárs hangsúlyozta: a szocializmus a nyomor és a munkanélküliség megszüntetését, a jómódú és kulturált élet megteremtését jelenti a társadalom minden tagja számára. Megjegyezte továbbá, hogy a szocializmus csak a társadalom termelőerőinek rohamos növekedése alapján, a termékek és áruk bősége alapján, a dolgozók jómódú élete és kulturáltságuk rohamos növekedése alapján építhető fel, mert a marxista szocializmus nem az anyagi szükségletek csökkentését, hanem mindenirányú kiszélesítését és megsokasodását, s nem e szükségletek korlátozását vagy kielégítésük megtagadását, hanem a kulturálisan fejlett emberek minden szükségletének mindenre kiterjedő és teljes kielégítését jelenti.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének teljes, mindenvonatkozású megfogalmazására *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című új sztálini műben került sor. Sztálin elvtárs meghatározása szerint a szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján”. (41. lap.) Sztálin elvtárs a szocialista társadalom fejlődésének az új gazdasági viszonyok alapján keletkezett objektív gazdasági törvényét szembeállítja a modern kapitalizmus fejlődésének törvényszerűségeivel. Rámutat, hogy *a modern tőkés termelés a maximális profit biztosításának, a szocialista termelés ellenben a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítése biztosításának van alárendelve.*

Nem véletlen, hogy a fő tőkésországok kormányai parlamenti beszámolóikban a monopóliumok profitjának nagyságát tüntetik föl az ipar helyzetére legjellemzőbb mutatónak. Ez érthető, hiszen ezekben az országokban a finánciókések és a legnagyobb ipari tőkések harácsolják össze a nemzeti jövedelem zömét.

Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson jellemző számokat sorolt fel: az Egyesült Államok monopóliumainak profitja 1938-tól 1951-ig, még a nyilvánvalóan csökkentett hivatalos adatok szerint is 13-szorosra emelkedett, s 1951-ben 42,9 milliárd dollár volt. A második világháború idején az amerikai milliárdosok és milliomosok 115 milliárd, a háború után pedig hét év alatt majdnem 220 milliárd dollár tiszta haszonhoz jutottak. Ugyanakkor a tőkésországokban roha-

mosan növekszik a tömegek nyomora, mert az adók emelkednek, a munkabéreket a tőkésék befagyasztják, s az árak egyre magasabbra szöknek fel. A Szovjetunióban egészen más irányú fejlődés tapasztalható. Az ötödik ötéves terv a nemzeti jövedelem 60 százalékos növekedését irányozza elő. A szovjet munkások és alkalmazottak reálbéreinek, a kolhozparasztok reáljövedelmének szakadatlan emelkedése meggyőzően bizonyítja a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését. Az ötödik ötéves terv előirányzata szerint a munkások és az alkalmazottak reálbére legalább 35 százalékkal, a kolhozparasztok reáljövedelme pedig legalább 40 százalékkal növekszik.

Sztálin elvtárs elmélyíti és továbbfejleszti új művében a modern kapitalizmus elemzését. Megállapítja, hogy a tőkés termelés jellemző sajátossága: föllendülésből válságba és válságból föllendülésbe való átmenet; a tőkés ipar fejlődésének velejárója a különösfajtájú depresszió időszaka. Sztálin elvtárs hangsúlyozza: a kapitalizmus fejlődésének ciklikus jellege — a termelés növekedése és csökkenése — megmarad ugyan, de a termelés növekedése a fő kapitalista országokban összeszűkülött bázison fog történni, mert a termelés volumene ezekben az országokban csökkenni fog. Ez a tény világosan mutatja, hogyan hat a termelőerők és termelőviszonyok kötelező összhangjának törvénye abban a történelmi korban, amikor a burzsoá termelőviszonyok már roppantul akadályozzák a termelőerők fejlődését.

Az időszakonként visszatérő túltermelési válságok és a tőkésrendszer általános válsága következtében a tőkésországok ipari termelése — a hadiipar kivételével — egyhelyben topog, vagy nagyon lassan fejlődik, s akkor is szinte kizárólag a hadianyaggyártó iparágakban.

Sztálin elvtárs rámutat, hogy a kapitalista technika fejlődésének a termelőerők pusztulásával együttjáró periódikus megszakadásait a szocializmusban a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen tökéletesedése, s a szocialista termelőmódnak ebből következő szakadatlan fejlődése váltja föl.

A szovjet szocialista társadalom elérte azt a fejlődési fokot, hogy már teljes erővel kibontakozhatott és érvényesülhet a szocializmus gazdasági alaptörvénye, s a párt és a nép sikeresen fölhasználhatja ezt a törvényt a kommunizmus felsőbb szakaszának építésére. Ez a gazdasági alaptörvény kifejezi a szovjet társadalmi termelés célját és a cél elérésének eszközét, meghatározza, milyen feladatoknak rendeli alá a Kommunista Párt és a szovjet nép a szocialista társadalmi termelést.

A Szovjetunió társadalmi termelése céljának kérdését már csak azért is élesen kellett fölvetni, mert akadtak olyan tudatlan „köz-

gazdák”, akik egyszer csak azt kezdték vitatni, hogy a szovjet társadalomban a termelést, vagy a fogyasztást illeti-e az „elsőbbség”. Sztálin elvtárs kigúnyolta és szétzúzta az e fajta skolasztikus nézeteket, s rámutatott: akik úgy vélik, hogy a dolgozók a szocializmusban nem saját szükségleteik kielégítése végett, hanem pusztán a termelés kedvéért termelnek, azok nem látják az emberrel nem számoló tökéletes termelés és a szocialista termelés gyökeres különbségét; a szocialista termelés célja ugyanis a nép anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése. Jarosenko, ez az áltudós, a termelés állítólagos „elsőbbségének” hangoztatásával elszakadt a marxizmustól, s teljesen a burzsoá ideológusok uszályába került, mert a szocializmusnak a kapitalizmusra jellemző vonásokat tulajdonított.

Sztálin elvtárs lángeszű tudományos következtetései és fölfedezései a napjainkban lejátszódó folyamatok legmélyébe hatolnak. De messzire előremutatnak a jövőbe is. Erre kiváló példa az a sztálini megállapítás, hogy a kommunizmusban a termékek előállítására fordított munka mennyiségét nem kerülőúton, nem az érték és az értékformák közvetítésével fogják mérni, hanem egyenesen és közvetlenül, a termékek előállítására fordított idő mennyiségével, órák számával. Azt is megjegyzi Sztálin elvtárs, hogy a termelőágak közt a munkaelosztást a társadalom termékszükségletének növekedése fogja szabályozni. „Ez olyan társadalom lesz, amelyben a termelést a társadalom szükségletei fogják szabályozni, a társadalom szükségleteinek nyilvántartása pedig elsőrendű jelentőségre tesz szert a tervező szervek szempontjából” — tanítja Sztálin elvtárs. (24—25. lap.)

A társadalmi termelésnek a kommunista alakulat minden időszakában és valamennyi fejlődési fokán egyetlen főfeladata van: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése. Ez a cél egybekapcsolja, egyetlen főfeladatnak rendeli alá a szocializmus és a kommunizmus társadalmi termelését.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye tehát megteremti a kommunizmus alapelveinek megvalósításához szükséges objektív feltételeket.

3

A kommunizmus fölépítése mindenekelőtt a kommunista termelőmódnak az első szakaszából, a szocializmusból, a második szakaszába, a kommunizmusba való fejlesztését jelenti. A termelőmódot két egymástól elválaszthatatlan oldal jellemzi: a termelőerők, amelyek a *társadalomnak a természeti erőkhöz való viszonyát* tükrözik, s a termelőviszonyok, amelyek az *emberek egymáshoz való viszonyát* fejezik ki a termelés folyamatában. A társadalmi termelés két oldalát

nem szabad sem egymástól elszakítanunk, sem egymással azonosítanunk, mert így nem érthetjük meg a társadalmi fejlődés legfontosabb törvényét: a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényét; ezt a törvényt Marx fedezte föl, Sztálin pedig megalapozta és konkretizálta. Sztálin elvtárs rámutat: „Éppen azért, mert ezek a társadalmi termelés különböző oldalai, hathatnak egymásra. Aki azt állítja, hogy ezek közül az oldalak közül az egyik elnyelheti és alkotó részévé változtathatja a másikat, az igen súlyosan vétkezik a marxizmus ellen”. (63. lap.)

A társadalmi termelés e két oldala megvan minden társadalmi termelésben. Az emberek, az osztályok, a szociális csoportok nem kerülhetnek viszonyba a természeti erőkkel, nem használhatják fel a természeti erőket, amíg egymással nem lépnek meghatározott viszonyokba, termelőviszonyokba. Az emberek viszonya a természet-hez csak a termelőviszonyokon keresztül valósul meg.

A társadalmi fejlődés kevésbé fejlett szakaszából egy másik, fejlettebb szakaszba való átmenet rúgója: a termelőerők fejlődése. Sztálin elvtárs a marxizmusnak ezt az általános tételét konkretizálta a szovjet szocialista társadalomra és kommunizmusba való átmenete szakaszára. A kommunizmusba való átmenet előkészítése végett magasabb fokra kell emelni az egész társadalmi termelést, s elsősorban a szovjet társadalom termelőerőit. Sztálin elvtárs a következőképp jellemzi a kommunizmusba való átmenet első fő feltételét: „*Először is tartósan biztosítani kell nem a termelőerők mitikus «ésszerű megszervezését», hanem az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését — elsősorban növelve a termelőeszközök termelését*”. (66. lap.) Majd így folytatja: „a termelőeszközök termelésének elsősorban történő növelésére nemcsak azért van szükség, mert a termelőeszközgyártásnak kell felszereléssel ellátnia mind a saját üzemeit, mind pedig a népgazdaság valamennyi többi ágának üzemeit, hanem azért is, mert nélküle egyáltalán lehetetlen a bővített újratermelés megvalósítása”. (Ugyanott.)

A kommunizmusba való átmenet első fő feltételének zseniális sztálini megfogalmazása a szocialista társadalmi fejlődés objektív, törvényszerű folyamatának mélyreható elemzésén alapszik. Sztálin elvtárs továbbfejleszti a marxi újratermelési elmélet alaptételeit: a társadalmi termelésnek termelőeszközök és fogyasztási cikkek termelésére való felosztásáról szóló tételt, a termelőeszközök termelésének a bővített újratermelésben való elsőbbségéről, a társadalmi alapok létesítéséről és jelentőségéről, továbbá a felhalmozásról, mint a bővített újratermelés egyetlen forrásáról szóló tételt. Sztálin elvtárs konkretizálta és a szocialista építés egyes szakaszain, köztük a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szakaszán fölmerülő

gyakorlati feladatok megoldására alkalmazta ezeket a tétéleket. A szocializmus építésére alkalmazta az újratermelés marxista elméletét, amikor szétverte az „automatizmus”-ról, az „egyensúly”-ról, a „kisparaszti gazdaság szilárdságá”-ról fecsegő burzsoá álelméleteket, s megmutatta, hogyan kell szakadatlanul fejleszteni a népgazdaságot a szocializmusból a kommunizmusba vezető úton.

Sztálin elvtárs mindig különösen nagy figyelmet szentelt a felhalmozás kérdésének, a felhalmozott eszközök helyes, észszerű felhasználásának. A XIX. pártkongresszuson hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió elsősorban a termelőeszközök termelését fejleszti, s a felhalmozást főleg a termelőeszközök termelésének bővítésére használja fel. A sztálini útmutatásokat követő Szovjetunió kivívta a szocializmus győzelmét, megteremtette a nehézipart, ipari nagyhatalommá vált, megszervezte a kolhozokat, új technikai felszereléssel látta el a mezőgazdaságot, biztosította az ipari és mezőgazdasági termelés példátlan ütemű fejlődését és az egész népgazdaság fölemelkedését.

Az új ötéves terv is gyorsabb ütemben fejleszti a termelőeszközök termelését, mint a fogyasztási cikkekét. A termelőeszközök termelése öt év alatt körülbelül 80 százalékkal, a fogyasztási cikkeké pedig 65 százalékkal emelkedik.

Sztálin elvtárs hangsúlyozza: a termelőeszközök termelésének elsőbbségéről való lemondás azt jelentené, hogy „elvágjuk népgazdaságunk szakadatlan fejlődésének lehetőségét, mert lehetetlen a népgazdaság szakadatlan fejlődésének megvalósítása, ha nem valósítjuk meg együtt a termelőeszközök termelésének elsőbbségét”. (25. lap.)

Ha a technika egyhelyben topog, a társadalom sem fejlődhet, a technikának tehát szüntelenül fejlődnie kell; a régi technikát újnak, az újat pedig a legújabbnak kell fölváltania, s a technikai haladás nem képzelhető el a termelőeszközök termelésének növelése nélkül.

Minden társadalmi rend megteremti megfelelő technikai alapját. A kapitalizmus technikai alapja a gépi termelés, amelynek továbbfejlődését a modern tőkés termelőviszonyok nagymértékben akadályozzák.

A kommunizmus technikája jóval fejlettebb a kapitalizmusénál; a kommunista technikát az automatikus géprendszerek jellemzik. A kommunizmus technikájának egyik mintapéldánya az első szovjet automatikus dugattyúgyár, amelyben minden művelet gépek végeznek.

A kommunizmus anyagi-műszaki alapjának megteremtése megköveteli a termelés fejlett gépesítését és automatizálását, s a villamo-

sítás további nagyarányú fejlesztését. A kommunizmus anyagi-műszaki alapjának megteremtését tehát csak a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése biztosíthatja.

A kommunizmus nagy építkezései óriási mértékben elősegítik a kommunizmus anyagi-műszaki alapjának megteremtését. E nagy építkezések mindegyike komplex módon old meg számos igen fontos népgazdasági feladatot: a szovjet népgazdaság villamosenergia-ellátását, a mezőgazdaság fokozott gépesítését és villamosítását, az aszálysújtotta földek vízellátását és öntözését, új közlekedési utak létesítését.

Lenin és Sztálin azt tanítja, hogy a munka termelékenységének emelkedése a kommunizmus győzelmének egyik legfontosabb feltétele. A Szovjetunió népgazdaságának műszaki haladása lehetőséget nyújt a munka termelékenységének szüntelen növelésére is.

Az ötödik ötéves terv irányelvei szerint a munka termelékenysége az iparban körülbelül 50, az építőiparban 55, a mezőgazdaságban pedig 40 százalékkal növekszik. Ha meggondoljuk, hogy a Szovjetunió az ipari termelés növekedésének mintegy háromnegyedét a munka termelékenységének emelkedése útján éri el, fölmérhetjük a munka termelékenységének fokozásának óriási jelentőségét.

Az ötödik ötéves terv valamennyi népgazdasági ág nagyszabású műszaki fejlesztésének terve. A vaskohászatban meggyorsítják a munkafolyamatokat, s további munkák folynak majd a kohászati aggregátok, és a munkaigényes termelőfolyamatok automatizálása, illetve fokozottabb gépesítése céljából; az ötéves terv idején befejeződik a körzeti vízierőművek teljes automatizálása, s megindul az energetikai rendszerek távvezérlése. Legújabb típusú bányagépek és berendezések segítik majd a bányák komplex gépesítését és a munka termelékenységének fokozását. Folytatódnak a fakitermelőipar komplex gépesítésére, valamint a könnyű- és élelmiszeripar gépesítésére és automatizálására irányuló munkálatok. Lényegében befejeződik az ipari és építőipari munkaigényes termelőfolyamatok gépesítése, a kolhozok legfontosabb mezői munkáinak gépesítése és a szovhozok leginkább munkaigényes termelőfolyamatainak komplex gépesítése.

A kommunizmusba való átmenet első fő feltétele a népgazdaság minden ágának rohamos fejlődése útján valósul meg. Az ötéves terv a termelőeszközök termelésének évi 13 százalékos, a fogyasztási cikkek termelésének évi 11 százalékos emelkedését irányozta elő. Az új terv első két évében a teljes termelés a megszabott 12 százalék helyett 14 százalékkal növekedett, a termelőeszközök termelése pedig 13 százalék helyett 15 százalékkal.

A szovjethatalom 35 éve alatt a Szovjetunió ipari termelése 39-szeresre növekedett. Berija elvtárs a XIX. pártkongresszuson megemlítette, hogy az ipari termelésnek 39-szeresre való növeléséhez Nagybritanniának 162 évre (1790-től 1951-ig) volt szüksége, Franciaországnak pedig 90 év kellett, hogy ipari termelését 5,5-szörösre emelje. Az Amerikai Egyesült Államok 35 év alatt csupán 2,6-szorosra növelte ipari termelését.

A fogyasztási cikkek termelése is gyorsan emelkedik: 1952-ben a terv szerint 11 százalék helyett 13 százalékos volt ebben a szektorban a termelésnövekedés. A Szovjetunió sohasem termelt annyi fogyasztási cikket, mint 1952-ben. Először termelt a szovjet mezőgazdaság 8 milliárd pud gabonát. Az eddigi legnagyobb termés 7,4 milliárd pud volt. A terv szerint a gabonafélék termelése 40—50, a fontosabb ipari növényeké 60—70 százalékkal növekszik. Még gyorsabb az állattenyésztés fejlődése; a hús- és zsírtermelés például 80—90 százalékkal emelkedik.

A fogyasztási cikkek termelésének szakadatlan növekedése is világosan mutatja a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését.

A szocializmus országában tehát szakadatlanul növekszik a társadalmi termelés, s elsősorban a termelőeszközök termelése. A szovjet ipar óriási sikereit kénytelen-kelletlen még a reakciós burzsoá sajtó is elismeri és nagyra értékeli. Egy holland katolikus lap, a *Tijd*, nemrég ezt írta: „El kell ismernünk, hogy a Szovjetunió új öt-éves terve a termelés méreteit tekintve gigantikus. E terv megvalósítása olyan eredményekkel jár, amelyeket még nem látott a világ. Az új ötéves terv mégjobban megerősíti a Szovjetuniót, s méginkább emeli a szovjet emberek életszínvonalát. Ezzel számolnunk kell.”

A szocializmusból a kommunizmusba való törvényszerű átmenet nemcsak a termelőerők minden módon való fejlesztését követeli meg, hanem a termelőviszonyoknak, a társadalmi termelés másik oldalának megfelelő fejlődését is.

Sztálin elvtárs élesen bírálta a politikai gazdaságtan anti-marxista vulgarizálói, akik azt állították, hogy a szovjet társadalom tovább fejlődhet a termelőviszonyok fejlődése nélkül, sőt egyáltalán termelőviszonyok, gazdasági alap nélkül, mert a termelőerők állítólag elnyelhetik a termelőviszonyokat. Nem nehéz megérteni, hogy az ilyesfajta közgazdák elvetik a szocialista társadalom alapját, vagyis éppen azt, ami a társadalom lényege és a kapitalizmussal szemben

mutatkozó roppant fölényének legfőbb forrása. Akik azt állítják, hogy a társadalom meglehetősen saját gazdasági alap nélkül, a marxizmus alaptételeit tagadják. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy „minden társadalmi alakulatnak, így a szocialista társadalomnak is megvan a maga gazdasági alapja, amely az emberek termelőviszonyainak összességéből áll”. (64. lap.)

Sztálin elvtárs nagyszerűen kifejtette új művében a marxizmus tételeit az alapról, az alapnak a társadalmi fejlődésben betöltött szerepéről, s a termelőviszonyok fejlődésének törvényeiről. Sztálin elvtárs e művével megalapozta a kommunizmus szovjetunióbeli építésének programját.

Marxisták nem állíthatják, hogy a kommunizmusba való átmenet során az emberek viszonya a természethez (amit a termelőerők fejeznek ki) tökéletesedik és magasabb fokra emelkedik, s ugyanakkor a társadalom alapjának (a termelőviszonyoknak) a fejlődése megreked egy bizonyos ponton. A kommunizmusba való átmenet időszakában a társadalom alapja ugyancsak fejlődik, tökéletesedik. Ha nem így volna, ha a kommunista párt nem gondoskodnék róla, hogy a termelőviszonyokat összehangolja a termelőerők fejlődésével, a termelőviszonyok annyira elmaradnának a termelőerők fejlődésétől, hogy konfliktusra kerülne sor köztük, s ez a szocialista rend létét fenyegetné.

A szovjet nép belső ellenségei minden úton módon akadályozták az ország szocialista iparosítását és a mezőgazdaság kollektivizálását. Követelték, hogy tartsuk vissza a termelőerők és a szocialista termelőviszonyok fejlődését; így akarták megrendíteni a szovjet társadalmi és államrend erejét, hatalmát. De a kommunista párt megsemmisítette a szovjet népnek ezeket az ádáz ellenségeit, s megfelelő rendszabályokkal biztosította a szocialista termelőviszonyok végleges győzelmét, a szocializmus alapjának fejlődését és tökéletesedését, s az ipar és a mezőgazdaság termelőerőinek korlátlan növekedését.

A kommunista párt és a szovjetállam a szocialista termelőviszonyok fejlődésének biztosításával idejekorán megszünteti a termelőerők és a termelőviszonyok közt a szocializmus korszakában keletkező ellentmondásokat.

Sztálin elvtárs a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek mélyreható tudományos elemzésével gazdagította a társadalom alapjának marxista elméletét, s klasszikusan meghatározta a termelőviszonyok fogalmát. Kifejtette, hogy a termelőviszonyokhoz tartoznak: „a) a termelőeszközök tulajdonformái; b) a különböző társadalmi csoportok ebből következő helyzete a termelésben és e csoportok kölcsönös

viszonya, vagy mint Marx mondja: „tevékenységük kölcsönös kicserélése”; c) a termékek elosztásának teljes mértékben az előbbiektől függő formái”. (72. lap.)

A termelőviszonyok sztálini elemzése hozzásegít bennünket, hogy megértsük bármely társadalmi alakulat gazdasági alapjának sajátosságait és fejlődési törvényeit, gazdagítja ismereteinket az emberek gazdasági viszonyairól, s fölfegyverzi az állami és a pártkádereket az adott gazdasági alap tartalmának és fejlődéstörvényének tanulmányozásához szükséges tudományos módszerekkel.

A szocializmusnak, vagyis a kommunista társadalom első szakaszának fölépítése megkövetelte a szovjet gazdaság sokalakulatú jellegének megszüntetését, a tőkés termelőviszonyok megsemmisítését, a kisárutermelő és a patriarchális gazdaság szocialista útra terelését, s az egész országban szocialista termelőviszonyok létesítését. De a kommunizmusba való átmenethez már nemcsak az kell, hogy a termelőviszonyok jellegükre nézve egytípusúak legyenek, hanem az is, hogy a termelőviszonyok a szocialista érettség egyformán magas színvonalát ériék el, vagyis: a társadalom áttérjen a szocialista tulajdon két formájáról az egységes, össznépi tulajdonformára.

A kommunizmusba való átmenet második fő feltételét így jellemezte Sztálin elvtárs: *„Másodszor az szükséges, hogy a kolhozok számára és következésképp az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emeljük, az áruforgalmat pedig szintén fokozatos átmenetek útján a termékcsere rendszerével váltsuk fel, hogy a központi hatalom, vagy valamely más társadalmi-gazdasági központ, a társadalom érdekében átfoghassa a társadalmi termelés összes termékét.”* (66—67. lap.)

A kommunizmusba való átmenet Sztálin megszabta első két fő feltétele — egységében — az egész társadalmi termelés fejlődését biztosítja.

A kommunizmusba való átmenet második fő feltétele kiterjed a termelőviszonyok valamennyi oldalára: a termelőeszközök tulajdonformáira, a különféle szociális csoportoknak ebből következő helyzetére a termelésben, s a termékelosztás formáira.

A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban című művében Sztálin elvtárs utal rá, hogy ma a Szovjetunióban a szocialista tulajdonnak két formája van: az állami, össznépi tulajdon és a kolhoz-csoporttulajdon, amely nem nevezhető össznépinek. Az állami tulajdon alapja, hogy az állami vállalatok termelőeszközeinek és termékeinek tulajdonosa az egész nép, az állam. A kolhoztermelésben az államé ugyan a társadalmi termelés két döntő eleme: a föld és a

gép, de a termelés eredményeivel, a termékekkel kizárólag a kolhoz rendelkezik. A kolhoztermelés terméke a kolhozé, mert a munka és a vetőmag a kolhoz sajátja. Az állam teljesen rendelkezik az egész nép tulajdonában lévő állami vállalatok termékeivel, s megtervezheti e termékek elosztását, de a kolhozok termékeivel nem rendelkezik, s így az állami tervezést sem terjesztheti ki teljesen rájuk. Sztálin elvtárs megemlíti: „Másmilyen gazdasági kapcsolatot a várossal, mint árukapcsolatot, mint az adás-vétel útján történő cserét, a kolhozok ma nem fogadnak el. Ezért az árutermelés és az áruforgalom nálunk jelenleg éppen olyan szükségszerűség, mint mondjuk harminc évvel ezelőtt volt, amikor Lenin kijelentette, hogy az áruforgalmat minden eszközzel fejleszteni kell”. (18. lap.)

A szocialista tulajdon két formája a szovjettársadalom fejlődésének jelenlegi szakaszán teljesen szabad teret biztosít a termelés fejlődésének. De a kommunizmusba való fokozatos átmenet során a termelőerők rohamos fejlődése okvetlenül ellentmondásokat kell hogy előidézzen, s valóban elő is idéz e termelőerők és a termelőviszonyok közt.

Egyes szovjet közgazdák és filozófusok félreértették azt a tételt, hogy a szocialista termelőviszonyok tág teret nyitnak a termelőerők fejlődésének, s teljes összhangban vannak a termelőerők jellegével. Úgy vélték, hogy ilyképen a szocialista termelőviszonyok nem is kerülhetnek ellentmondásba a termelőerőkkel, s nem válhatnak a termelőerők fejlődésének fékjavé. Sztálin elvtárs megbírálta ezeket a hibás nézeteket, s megállapította, hogy a kolhoz-csoporttulajdont és az áruforgalmat „ezidőszerint sikerrel használjuk fel a szocialista gazdaság fejlesztésére, s ezek a jelenségek kétségtelenül hasznára vannak társadalmunknak. Kétségtelen, hogy a közeljövőben is hasznosak lesznek. Megbocsáthatatlan vakság volna azonban, ha nem látnók, hogy ezek a jelenségek ugyanakkor már most is fékezni kezdik termelőerőink erőteljes fejlődését, mivel akadályozzák az állami tervezést abban, hogy az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot, teljesen átfogja. Nem lehet kétséges, hogy minél tovább haladunk, ezek a jelenségek annál jobban fékezni fogják országunk termelőerőinek további növekedését. A feladat tehát az, hogy ezeket az ellentmondásokat megszüntessük, mégpedig oly módon, hogy a kolhoztulajdont fokozatosan össznépi tulajdonná változtatjuk, s az áruforgalom helyett ugyancsak fokozatosan bevezetjük a termékcserét”. (67—68. lap.)

A kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára való fölemelését nagymértékben megkönnyíti a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a munkások és a kolhozparasztok érdekeinek közössége. A munkások és a kolhozparasztok a kommunista társadalom

aktív építői, s egy zászló alatt, a kommunista párt zászlaja alatt harcolnak.

A Szovjetunióban megszűnt a város és a falu ellentéte. E tény fontosságát kiemelve, Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a szocialista város, a munkásosztály hatalmasan segítette szövetségesét, a parasztságot a földesurak és a kulákság felszámolásáért vívott harcban, a parasztságnak és kolhozainak elsőrendű traktorokkal és egyéb gépekkel való rendszeres ellátása pedig barátsággá változtatta a munkásosztály és a parasztság szövetségét.

De a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára való fölemelése ezeken a már megvalósult fontos feltételeken kívül megköveteli az ipari termelés hatalmasarányú növelését, s a város és a falu közvetlen termékcserejének kifejlesztését.

Sztálin elvtárs e feladatok megoldásának módszereivel is részletesen foglalkozik. Új művében megemlíti, hogy egyes közgazdák véleménye szerint egyszerűen államosítani kell a kolhoztulajdont, ugyanúgy, mint ahogy a szovjethatalom annakidején a tőkéstulajdonnal tette. Sztálin elvtárs elfogadhatatlannak tartja ezt és a többi ehhez hasonló helytelen javaslatot. A kolhoztulajdon szocialista tulajdon, mondja, s ezért semmiképp sem bánhatunk vele úgy, mint a tőkéstulajdonnal.

Sztálin elvtárs ezzel a javaslattal kapcsolatban megvizsgálja, hogyan alakul majd a szocialista tulajdon kérdése a szocializmus világméretű győzelmét követő korszakban.

A marxizmus tanítása szerint a szocializmus végülis minden országban diadalmaskodik. A földkerekség lakosságának egyharmada máris kiszakadt az imperializmus láncából. A szabad és boldog élet útjára lépett népek közül a kínai nép most teremti meg a szocializmus építésének feltételeit, az európai népi demokratikus országok népei a szocializmust, a szovjetnépek pedig már a kommunizmust építik. A szocializmus világméretű győzelme nyomán az állam szükségtelessé válik, elhal, de a társadalom megmarad. Az össznépi tulajdont éppen azért nevezik össznépinek, mert a kommunista társadalomnak nemcsak azt a fokát tükrözi, amikor még van állam és a tulajdon állami, hanem azt a fokát is, amikor állam már nem lesz, de a tulajdon megmarad és az egész társadalomé lesz.

Sztálin elvtárs károsnak és megvalósíthatatlannak minősíti Szanyina és Venzser elvtársak javaslatát is, hogy az állam eladás útján adja a kolhozok tulajdonába a gép- és traktorállomásokon összpontosított fő munkaeszközöket. Sztálin elvtárs nyomatékosan hangsúlyozza, hogy ez a javaslat több okból is helytelen és ártalmas. Először: mert a kolhozok képtelenek viselni a mezőgazdasági technika

felújításának minden terhét; másodszer: mert a kolhozok nem kerülhetnek előnyösebb helyzetbe, mint például az állami vállalatok (ugyanis még ez utóbbiak sem tulajdonosai a munkaeszközöknek); harmadszer: mert a gép- és traktorállomások eladásával az áruforgalom hatóköre bővülne, ez pedig ellenkezik a kommunizmusba való átmenet egyik legfontosabb követelményével.

Sztálin elvtárs megmutatja a helyes utat: „Hogy a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emelhessük, a kolhoztermelés fölöslegeit ki kell rekeszteni az áruforgalom rendszeréből, s be kell kapcsolnunk az állami ipar és a kolhozok termékcserejének rendszerébe”. (92. lap.) A kolhoztermelés fölöslegei most még piacra kerülnek, s bekapcsolódnak az áruforgalom rendszerébe. Ez a körülmény akadályozza a kolhoztulajdon fölemelését az össznépi tulajdon színvonalára. Éppen ezért ennél a végénél kell kezdeni a munkát a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelése végett.

A kolhoztulajdon össznépi tulajdonná fejlesztésének útjait elemezve, Sztálin elvtárs nagyszerű példát mutat, hogyan kell a társadalmi élet jelenségeire alkalmaznunk a marxista dialektikát, s ennek alapján tudományosan előrelátnunk a fejlődés menetét. Tudjuk, hogy a Szovjetunióban a város és falu közt még nincs fejlett termékcsere. De a termékcsere csírái már megvannak a mezőgazdasági termékek „áruraváltása”-nak formájában. (Az „áruraváltás” szó egyébként nem szerencsés szó, mondja Sztálin elvtárs, a „termékcsere” szóval kell helyettesíteni.)

Sztálin elvtárs előre látta, hogyan megy majd végbe ezen a területen a fejlődés. Ami ma még csírájában van meg, fokozatosan ki-fejlődik, s a város és falu gazdasági kapcsolatainak alapjává válik. „A feladat az, hogy a termékcsere e csíráit a mezőgazdaság minden ágában megszervezzük és a termékcsere széles rendszerévé fejlesztjük, olyanformán, hogy a kolhozok termékeikért ne csak pénzt, hanem — főként — szükséges iparcikket kapjanak”. (92. lap.)

E feladat megköveteli egyrészt a kolhoztermelés minden eszközzel való fejlesztését, a kolhozok közös gazdaságának gyors növelését és az állami tulajdon szerepének megszilárdítását a szocialista mezőgazdaságban, másrészt a város termelésének óriási növekedését. Az új rendszert tehát különösebb sietség nélkül, a város által előállított termékek felhalmozódása arányában kell bevezetni. „De következetesen, ingadozás nélkül be kell vezetni, lépésről lépésre szűkítve az áruforgalom hatókörét, s bővítve a termékcsere hatókörét”. (93. lap.) Ez egyben a kommunizmusba való átmenet feltételeinek megteremtését is jelenti, mert „megkönnyíti az átmenetet a szocializmusból a kommunizmusba”, s „lehetővé teszi,

hogy a kolhozok legfőbb tulajdonát, a kolhoztermelés termékeit bekapcsoljuk az össznépi tervezés általános rendszerébe.

Ez lesz a reális és döntő eszköze annak, hogy a kolhoztulajdont mai viszonyaink között az össznépi tulajdon színvonalára emeljük". (Ugyanott.)

A kolhoztulajdon össznépi tulajdon színvonalára emelésének sztálini terve döntő jelentőségű a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság lényeges különbségeinek kiküszöbölése szempontjából is. A folyamat sikeres megvalósulásához nagymértékben hozzájárul majd a régi városok fejlődése és új városok, vagyis olyan központok kiépülése, amelyekben „a kultúra növekedése a legnagyobb, s amelyek nemcsak a nagyiparnak, hanem a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és az élelmiszeripar valamennyi ága hatalmas fejlődésének is központjai. Ez a körülmény megkönnyíti az ország kulturális felvirágzását, s elvezet a városi és falusi életfeltételek kiegyenlítéséhez". (28. lap.)

A város (az ipar) és a falu (a mezőgazdaság) különbségeinek eltűnése új probléma, amellyel Marx és Engels még nem foglalkozott. Ezt a problémát először a Szovjetunió szocialista építésének gyakorlata vetette föl, s Sztálin elvtárs világította meg új művében. Sztálin elvtárs rámutat, hogy az ipar és a mezőgazdaság lényeges különbségeinek megszüntetésével még nem szűnik meg a köztük lévő valamennyi különbség. Lényegtelen különbségek a kommunizmusban is maradnak a város és a falu közt, mert az ipari és a mezőgazdasági munka feltételei különböznek egymástól.

A kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára megszünteti a munkásosztály és a parasztság osztálykülönbségeit is. Ma a munkásosztály és a parasztság még nem teljesen egyenlő helyet foglal el a szocialista termelés rendszerében; ennek fő oka a szocialista tulajdon két formája. De a munkásosztály és a parasztság közt a határok fokozatosan elmosódnak majd. Ez pedig azt jelenti, hogy „a munkások és a parasztok, mint teljesen különböző gazdasági csoportok el fognak tűnni, a föld és a gyár dolgozóivá válnak, vagyis gazdasági helyzetük tekintetében egyenlősülnek". (Sztálin Művei. 8. kötet. 99. lap. Szikra. 1952.) A kommunizmusban, tanítja Sztálin elvtárs, már nem lesznek osztályok, s a munkások és parasztok az egységes kommunista társadalom dolgozóivá válnak.

Ez a szocialista tulajdon további tökéletesítésének, a város és a falu közt lévő lényeges különbségek megszüntetésének zseniális

sztálini terve, amely a szocializmus fejlődését meghatározó objektív gazdasági törvények mélyreható ismeretén és hatékony fölhasználásán alapszik.

★

A Szovjetunió fejlődése a kommunizmus felé nemcsak a termelőerők további fejlődését és a szocialista alap gazdasági érettségének fokozódását követeli. A marxizmus tanítása szerint: amilyen a társadalom termelőmódja, olyan a társadalom is, olyanok eszméi, elméletei, politikai nézetei és intézményei, olyan a kultúrája.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában a kommunizmusba való átmenet harmadik fő feltételének kifejtésekor és tudományos megokolásakor részletesen jellemzi a munka helyzetét, következésképp a termelőerők és termelőviszonyok fejlődését a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet időszakában.

Sztálin elvtárs a kommunizmusba való átmenet harmadik fő feltételét így fogalmazza meg: „...el kell érünk a társadalom kultúrájának olyan növekedését, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, hogy a társadalom tagjai olyan képzettséget szerezhessenek, amely elegendő ahhoz, hogy a társadalmi fejlődés aktív tényezőivé váljanak, hogy szabadon választhassanak foglalkozást, s ne legyenek a fennálló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva”. (68. lap.)

Sztálin döntő jelentőségűnek tekinti a munka mai helyzetének komoly megváltoztatását. Fejtegetésével sokoldalúan és alkotóan továbbfejleszti Marx utalásait a munka kommunizmusbeli helyzetéről. Marx kritikája a német szocialisták gothai programjáról, megjegyzései Bakunin *Államiság és anarchia* című könyvéhez, kiadatlan kéziratái és más munkái mind azt mutatják, mily mélyrehatóan foglalkozott a tudományos kommunizmus lángeszű megteremtője a kapitalizmus megszüntetése és a szocializmus győzelme utáni munka helyzetének kérdésével. Sztálin elvtárs ragyogóan továbbfejlesztette a marxi útmutatásokat, s nagyszerű példát mutatott, hogyan kell a kommunistáknak alkotó módon elsajátítaniuk, s az elméletben és a gyakorlatban egyaránt helyesen alkalmazniuk a marxista-leninista tudományt.

Marx így jellemezte a munka helyzetét a szocialista társadalomban: „...A munkástömegnek önmagának kell elsajátítania többletmunkáját. Ha majd így cselekszik — s ezzel megszűnik a *szabadidő* antagonista formája — akkor... egyrészt a szükséges munkaidőt a társadalmi egyén szükségleteivel fogják mérni, másrészt, a ter-

melőerők fejlődése úgy meggyorsul, hogy bár a termelés mindenki gazdagságát szolgálja, mégis megnő mindenki *szabadideje*”.

Sztálin elvtárs, Marx eszméit továbbfejlesztve, azt tanítja, hogy éppen a termelőerőknek a dolgozók szükségletei kielégítése végett történő rohamos fejlesztése a munka helyzetében bekövetkező változások alapja.

„Az igazi gazdagság — folytatja Marx a kommunizmus elemzését — minden egyén fejlett termelőereje. *Akkor a gazdagság mértéke már nem a munkaidő lesz, hanem a szabadidő.*”

De a munka minimumra csökkentésével nem lassúbbodik meg a termelés rohamos fejlődése. Ellenkezőleg, ez a fejlődés a termelőerők és a termelékenység kolosszális növekedése következtében még gyorsabb lesz, mint a szocializmusban. Minthogy a társadalmi termelés célja a szocializmusban is, a kommunizmusban is az ember, s az ember állandóan növekvő szükségleteinek kielégítése: a sokoldalúan fejlett egyén mind több idejének főlshabadítása a kötelező munka alól — a kommunista rendszer szükségszerű jellemvonása.

Sztálin elvtárs kidolgozta a társadalom kulturális fejlődésének átfogó programját, amelynek alapja a munka mostani helyzetének jelentős megváltozása. E feladat megoldásához, tanítja Sztálin elvtárs, mindenekelőtt legalábbis hat, majd öt órára kell csökkenteni a munkanapot. Ez azért kell, hogy a társadalom tagjai megkapják a mindenoldalú képzettség megszerzéséhez elegendő szabadidőt.

Sztálin elvtárs továbbfejleszti Lenin útmutatásait a politechnikai oktatás kifejlesztésének szükséges voltáról. Lenin hangsúlyozta, mily fontos a politechnikai oktatás gyakorlatilag megvalósítható programjának mielőbbi kidolgozása. Véleménye szerint minden gyerekeknek 16 éves koráig kötelezően meg kell ismerkednie elméletben és gyakorlatban a termelés fő ágáival. Lenin megjegyezte, hogy például a villamosítás megvalósítására nem alkalmasak a tudatlan emberek. „Itt nem elég megérteni, hogy mi az a villamosság: ismerni kell technikai alkalmazását az iparban és a mezőgazdaságban, továbbá az ipar és a mezőgazdaság egyes ágáiban. Ezt nekünk magunknak is meg kell tanulnunk, s meg kell erre tanítanunk a dolgozók egész serdülő nemzedékét.” (*Lenin Művei*. 31. kötet. 292. lap. Szikra. 1951.)

Lenin úgy vélte, a politechnikai oktatásnak nem lehet feladata, hogy mindenre megtanítsa a gyermekeket, hanem főleg a modern ipar alapjaival kell megismertetnie őket.

Sztálin elvtárs útmutatása szerint az általános és kötelező politechnikai oktatás bevezetése okvetlenül szükséges, hogy a társadalom tagjai szabadon választhassanak foglalkozást, s ne legyenek a fenn-

álló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva.

Óriási jelentőségű a társadalom kulturális fejlődése szempontjából a lakásviszonyok gyökeres megjavítása, s a munkások és alkalmazottak reálbérének fölemelése legalább kétszeresre, ha nem többre. Sztálin elvtárs a reálbérek további emelésének egyetlen helyes útját is megmutatja. Az út: mind a pénzbeli fizetés közvetlen emelése, mindpedig — különösen — a közszükségleti cikkek árának további rendszeres csökkentése.

A szocializmusban a társadalom egész fejlődése, a gazdasági és kulturális föllendülés valamennyi terve a társadalom, a dolgozó tömegek érdekeinek és szükségleteinek van alárendelve. Ime néhány adat a szovjet szocialista társadalom anyagi jólétének és kultúrájának emelkedéséről: 1952-ben a Szovjetunió nemzeti jövedelme 25 százalékkal volt nagyobb, mint 1950-ben. A kiskereskedelmi áruforgalom, amely az állami és szövetkezeti kereskedelem útján a lakossághoz kerülő árumennyiség alakulását mutatja, 27 százalékkal emelkedett. Az ötödik ötéves terv szerint a könnyű- és az élelmiszeripar 70 százalékkal növeli termelését. Nagyszabású lakásépítkezés bontakozik ki. A lakosság öt év alatt mintegy 105 millió négyzetméter újabb lakótérhez jut. A Szovjetunióban már általános a hétosztályos oktatás, az ötödik ötéves terv végére pedig befejeződik az általános tízosztályos oktatásra való áttérés a köztársaságok fővárosaiban, városaiban, a területek meg a határterületek központjaiban és a nagyobb ipari központokban. A következő ötéves terv minden városban és faluban megvalósítja az általános középfokú oktatást. Fejlődik az egészségvédelem, szakadatlanul emelkedik a munkások meg az alkalmazottak reálbére és a kolhozparasztok reáljövedelme.

A kultúra óriási föllendülése nyomán rendkívül kifejlődik az emberek kommunista öntudata, ez pedig kedvezően hat a dolgozók termelőmunkájának, társadalmi és egyéni életének minden területére. A munka elsőrendű életszükségletté válik.

A kulturáltság és a kommunista tudat magas fokán a dolgozók nemcsak saját szerepüket értik meg, hanem azt is, milyen eredményekkel jár valamennyi dolgozó, az egész társadalom tevékenysége.

A kommunista társadalom tagjait jellemző tulajdonságok kétségkívül a társadalmi tulajdonhoz való kommunista viszonyon alapulnak majd. A társadalmi tulajdon, a társadalom gazdasági alappillére már a szocializmus időszakában is szent és sérthetetlen. A szocialista társadalom tagjainak túlnyomó többsége megérti, hogy

a társadalmi tulajdon a szocializmus, a társadalmi jólét fő tartóoszlopa, a szovjet rend szilárdságának alapja, s éppen ezért úgy őrzi a szocialista tulajdont, mint a szeme fényét. De a szocializmus időszakában még akadnak olyanok is, akik régi szokások, nézetek rabjai, s nem tisztelik, nem óvják a szocialista tulajdont. Éppen ebből következik a szovjet állam egyik fontos feladata a szocializmusban: a szocialista társadalmi tulajdon őrzése, megóvása a társadalmi javak mindenféle elfecsérlőjével, eltulajdonítójával szemben.

A kommunizmusban a munka helyzetének megváltozása, s a kultúra és a kommunista tudat gyors fejlődése fölöslegessé teszi, hogy az állam betöltse a társadalmi tulajdon védőjének funkcióját. A kommunizmusban a társadalom minden tagja a társadalom meg-ingathatatlan és sérthetetlen létalapjának tekinti majd a társadalmi tulajdont.

A szocialista társadalom továbbfejlesztésére irányuló sztálini terv egyik legfontosabb láncszeme a szellemi és a fizikai munka lényeges különbségeinek megszüntetése. Sztálin elvtárs megfogalmazása szerint a kommunizmusba való átmenet során minden munkás általános műveltségét és műszaki képzettségét a mérnökök és technikusok színvonalára kell fölemelni. E feladat megvalósításával a Szovjetunió ipara más országok ipara számára elérhetetlen magasságra emelkedik majd.

A feladat megoldását nagy mértékben elősegíti az egyre tökéletesedő technika, s a termelőfolyamatok mind fokozottabb gépesítése, amely fölszabadítja az embereket a nehéz fizikai munkától, megváltoztatja a munka természetét, s lehetővé teszi termelékenységeinek növelését.

A kapitalizmusban a gép alkalmazása a munkást a gép tartozékává teszi, s megszünteti a munkás személyes kapcsolatát munkájával. A gépet a tőkés a drága szakképzett munkaerőnek olcsó, tanulatlan munkaerővel való fölváltására használják. A kapitalizmus ellensége az embernek. Az emberi ész legnagyobb alkotásait, köztük a gépeket is, az emberek még nagyobb elnyomására használja.

A szocializmus az emberiség jólétének szolgálatába állítja a gépet. A Szovjetunióban, jegyzi meg Sztálin elvtárs, a gépek minden esetben munkát takarítanak meg a társadalomnak, megkönnyítik a dolgozók munkáját, ezért a munkások igen szívesen használják őket. A Szovjetunióban az új technika alkalmazása lehetővé teszi a munkások szakképzettségének fokozását.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a kommunizmusba való átmenet három fő feltételét egységükben kell vizsgálnunk.

„Csupán együttvéve *mindezeknek* a feltételeknek megteremtése útján remélhető, hogy a munka a társadalom tagjainak szemében a «legfőbb létszükségletté» fog válni (Marx), hogy «a munka nehéz teherből élvezetté válik» (Engels), s hogy a társadalmi tulajdont a társadalom minden tagja úgy fogja tekinteni, mint a társadalom létezésének megingathatatlan és sérthetetlen alapját. Csupán együttvéve *mindezeknek* a feltételeknek megteremtése után lehet majd áttérni a «mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint» szocialista formuláról a «mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint» kommunista formulára”. (69. lap.)

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet nem spon-tán jellegű, hanem tudatosan irányított folyamat, amelyben a szovjetállam és a kommunista párt döntő, vezető szerepet tölt be. Malenkov elvtárs ezt mondta a XIX. pártkongresszuson: „Nem ér-hettük volna el békés építőmunkánkban azokat a sikereket, amelyek-
kel most büszkélkedünk, ha megengedtük volna államunk gyengíté-
sét. Fegyvertelenül álltunk volna szemben ellenségeinkkel, s katonai
összeomlás fenyegetett volna bennünket, ha nem erősítettük volna
államunkat, hadseregünket, büntető és államvédelmi szerveinket.
A párt a szocializmus megdönthetetlen erődjévé változtatta a szovjet-
országot, mert minden módon erősítette és erősíti a szocialista álla-
mot”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 89. lap. Szikra.
1952.)

A kommunizmusba való átmenet nagyszabású programja ismételten bizonyítja a szocializmus döntő gazdasági fölényét a kapitalizmussal szemben. Világosan látható, hogy a kommunizmus építése a békét és a népek barátságának nagy ügyét szolgálja. A szovjetországnak nincs szüksége háborús hódításokra, mert maximálisan kielégítheti a dolgozó tömegek állandóan növekvő szükségleteit. Ezt már egyes burzsoá körök is mindinkább meg-
értik. A Gazette de Lausanne című svájci lap például az ötödik ötéves
terv irányelveinek közlése után *Kinek dolgozik az idő?* című cikkében
így ír: „Szovjetország, mint ötéves terve mutatja, valóban évi
13 százalékkal tudja növelni termelőeszkögyártását. Ezzel olyan
teljesítőképességre és gazdagságra tesz szert, amilyent semmiféle
hódítás sem biztosíthat neki. Ha öt év alatt ipari termelésének szín-
vonalát 70 százalékkal fogja emelni, s tartani tudja ezt az ütemet,
tizenöt év alatt csaknem megtízszerezi termelését. Az idő tehát
Oroszországnak dolgozik”.

4

A dolgozók világszerte rendkívüli érdeklődéssel vitatták meg *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zse-niális sztálini művet. Különösen két kérdés keltette föl a haladó erők figyelmét: egyrészt a modern kapitalizmus objektív fejlődés-törvényeinek, az imperialista tábor további szétzüllését és a kapita-lizmus általános válságának kiéleződését szülő törvényeknek, más-részt a kommunista társadalmi forma objektív fejlődéstörvényeinek kérdése.

A tőkés világrendszer jelenlegi helyzetéből levont sztálini követ-keztetések, amelyek a kapitalizmus összeomlásának szükségszerű-ségét bizonyítják, valamint a szocializmus szüntelen fejlődéséről szóló következtetések növelték a rettegést és bizonytalanságot a háborús gyujtogatók táborában, s főleg az Egyesült Államokban, Angliában és Franciaországban. Ugyanakkor fölfegyverezték a föld-kerekség haladó erőit a népek érdekeiért, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott további harcra.

A szocializmus gazdasági törvényeinek objektív jellegéről és általános érvényéről szóló sztálini tanítás nemzetközi jelentősége óriási. Bebizonyosult, hogy a szocialista társadalom fejlődéstörvé-nyei éppúgy objektív törvények, mint bármely más társadalom tör-vényei; igazolódott a marxizmusnak az az állítása is, hogy a kom-munista alakulat az emberiség történelmének *törvényszerű és leg-felsőbb* foka. Mindez megsemmisítő csapást mért az imperialista burzsoázia valamennyi hazug ideológusára és politikusára, akik szél-tében-hosszában hirdették, hogy a proletárforradalom és a szocializ-mus valamiféle „elhajlás” a társadalom fejlődésének főirányától, más országok számára „járhatatlan” „orosz kísérlet”. Sztálin eiv-társ megokolta a szocializmus gazdasági törvényeinek objektív és valamennyi ország számára közös jellegét, s ezzel bebizonyította, hogy a társadalom eljutása a kommunizmushoz történelmi szükségs-zerűség, s hogy a szocializmus fejlődéstörvényei nem kiagyalt tör-vények, nem az emberek szeszélyeinek szülöttei, hanem a társadalmi élet új anyagi feltételei által meghatározott törvények.

A kommunizmus éppoly általános érvényű és szükségszerű tár-sadalmi forma minden nép történelmi fejlődésében, mint bármely előző társadalmi-gazdasági forma; ez a társadalmi forma is objek-tív törvények alapján jön létre és fejlődik. Erre a marxista tételre épül a történelmi fejlődés által teljesen és vitathatatlanul igazolt következtetés: a világ minden népe eljut a kommunizmushoz. Ez objektív és általános érvényű történelmi törvényszerűség, amelyet nem lehet módosítani vagy megszüntetni. Ugyanolyan objektív igaz-

ságot fejez ki, mint az a tétel; hogy az ősközösséget fölváltja a rabszolgasági társadalom, a rabszolgasági társadalmat a feudalizmus, a feudalizmust pedig a kapitalizmus.

A szocialista társadalom fejlődéstörvényeinek objektív jellegéből és általános érvényéből következik, hogy a Szovjetunió tapasztalatait a kapitalizmusból kiszakadt és a szocialista fejlődés útjára lépett minden nép fölhasználhatja, sőt föl is kell hogy használja.

Sztálin elvtárs az SZKP XIX. kongresszusán mondott történelmi jelentőségű beszédében mélyenszántó marxista-leninista elemzéssel általánosította az SZKP és a szovjet nép gazdag tapasztalatainak nemzetközi jelentőségét. Hangsúlyozta: pártunk érdekei egybeolvadnak a békeszerető népek érdekeivel, a Szovjetunió érdekei egyáltalán nem különíthetők el a világbéke ügyétől. Az SZKP valamennyi nép ragyogó jövőjéért küzd. Az SZKP e történelmi szerepének elismerése fejeződik ki abban, hogy „a testvérpártok képviselői, pártunk merészségén és sikerén föllelkesülve, a világ forradalmi és munkásmozgalma «rohambrigádjának» nevezték el pártunkat” — mondotta Sztálin elvtárs. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 334. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs nagy műve általánosítja a tőkésuralom megdöntésének, a szocializmus győzelmes fölépítésének és a kommunizmusba való fokozatos átmenetért vívott harc kibontakozásának történelmi tapasztalatait. Ezeket a tapasztalatokat napjainkban és a jövőben is világszerte sikerrel használják föl a társadalmi fejlődés különböző fokát elért országok élenjáró erői.

Sztálin elvtárs nagy eszméi még szorosabb egységbe tömörítik a béke, a demokrácia és a szocializmus táborát, az igazságos ügyekért harcoló haladó emberek millióit. Sztálin elvtárs művei megvilágítják az egész emberiség békéjéhez, jobb jövőjéhez vezető utat, hatalmasan erősítik a néptömegeket, fokozzák harci akaratukat, győzelembe vetett hitüket, elmélyítik a népek barátságát.

Sztálin elvtárs új műve a szocialista világ és a modern kapitalista világ homlokegyenest ellentétes irányú fejlődésének klasszikus marxista elemzése. Marx *Tőké*-je tudományosan elemezte az ipari kapitalizmus fejlődését, s ezzel eszmeileg előkészítette a munkáosztályt a burzsoázia elleni döntő harcra. Lenin feltárta a kapitalizmus imperialista szakaszának fejlődéstörvényeit és a szovjet társadalom fejlődéstörvényeit a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet szakaszában. Sztálin elvtárs tudományosan megoldotta új művében a szocialista társadalom kommunizmusba való átmenetének és a modern kapitalizmus fejlődésének bonyolult kérdéseit. Sztálin elvtárs műve az alkotó marxizmus remeke, a marxista-leninista elmélet hatalmas győzelme és sikere.

Az értéktöbbletről szóló tanítás — Marx gazdasági elméletének sarokköve

Marx legnagyobb tudományos cselekedete a politikai gazdaságtan területén az értéktöbbletelmélet megalkotása. Lenin *A marxizmus három forrása és három alkotórésze* című cikkében hangsúlyozta, hogy „az értéktöbbletről szóló tanítás Marx gazdasági elméletének sarokköve”. (*Lenin. Válogatott Művek. I. kötet. 68. lap. Szikra. 1948.*) Engels az értéktöbbletelméletet egysorba állította az emberi történelem Marx fölfedezte fejlődéstörvényével, vagyis a történelmi materializmusról szóló tanítással. Marx Károly sírjánál mondott beszédében megállapította: „Marx fedezte föl a mai tőkés termelőmód s az általa létrehívott polgári társadalom sajátos mozgási törvényét is. Az értéktöbblet fölfedezése itt hirtelen világosságot teremtett...” (*Marx—Engels. Válogatott Művek. II. kötet. 163. lap. Szikra. 1949.*)

Még a polgári politikai gazdaságtan legkiválóbb képviselői sem tudták megalkotni az értéktöbbletelméletet, pedig már régóta tanulmányozták a profitot, a kölcsönkamatot és a földjáraadékat, vagyis az értéktöbblet egyes átalakult formáit. A klasszikus polgári politikai gazdaságtan lényegében megértette, hogy a profit és a járaadék forrása a meg nem fizetett munka. De ezt a tételt nem tudta sem helyesen megmagyarázni, sem a tőkés termelés gazdasági törvényeinek megértéséhez kiindulópontul felhasználni. A klasszikus polgári politikai gazdaságtan nemcsak az értéktöbblet problémájának megoldására, hanem helyes fölvetésére is képtelennek bizonyult. Sőt mi több, egyszerűen megkerülte ezt a problémát. „Ricardo soha sem törődik az értéktöbblet eredetével”, mondja Marx. „Ügy kezel, mint a tőkés termelőmóddal velejáráó dolgot, amely az ő szemében a társadalmi

termelés természetes formája.” (Marx. A tőke. I. kötet. 557. lap. Szikra. 1949.)

Annak okát, hogy a polgári közgazdák képtelenek voltak az értéktöbblet problémájának fölvetésére és megoldására, a burzsoáziának és ideológusainak osztályérdekeiben kell keresnünk. Az értéktöbblet eredetének kérdése föltárja a burzsoá társadalom kibékíthetetlen ellentmondásainak és osztályharcának legmélyebb gyökereit, s leleplezi a kizsákmányolást: a kapitalizmus lényegét. A klasszikus polgári politikai gazdaságtan nem vállalkozhatott az értéktöbblet problémájának részletes kidolgozására, mert előbb burzsoá mivoltából kellett volna kivetkőznie. Marx hangsúlyozta: „a polgári közgazdáknek helyes ösztönük azt súgta, hogy igen veszélyes az értéktöbblet eredetének égető kérdését túlságosan mélyen vitatni”. (I. m. 558. lap.)

Csak Marx alkothatta meg az értéktöbbletelméletet, mert ő a forradalmi proletariátusnak, a kapitalizmust fölváltó új, haladó termelőmód képviselőjének ideológusa volt. Csak a proletariátus ideológusa tárhatta föl a kapitalizmus legbenső lényegét teljes undorító meztelenségében, s adhatta meg értéktöbbletelméletével a tőkésrendszer könyörtelen, valóban tudományos bírálatát. A marxi értéktöbbletelmélet a proletariátus hatalmas ideológiai fegyverévé vált.

Marx határozta meg először tudományosan az értéktöbbletnek mint olyan általános formának a fogalmát, amelyen különös és egyben átalakult formái: az ipari és a kereskedelmi profit, a kamat és a földjáradék alapulnak. Marx tanulmányozta azokat a gazdasági törvényeket, amelyek az értéktöbblet mozgását egészében, alkotórészekre bomlásától függetlenül határozzák meg. Ez az elemzése rendkívül fontos a tőkés fejlődés törvényeinek megmagyarázása, a burzsoá társadalomban dúló osztályharc mechanizmusának föltárása szempontjából. Noha bizonyos történelmi időszakokban erősen kiéleződnek az ellentmondások az egyes kizsákmányoló osztályok (a burzsoázia és a földbirtokosok) közt, a tőkésosztályon belül pedig a burzsoázia egyes csoportjai közt, ezek az ellentmondások mégis mindenképp háttérbe szorulnak a proletariátus és a vele szembenálló kizsákmányoló osztályok döntő fontosságú antagonizmusa mögött. A kizsákmányoló osztályok és csoportok valamennyien a kizsákmányolás maximális fokozására törekszenek, s rendszerint egységfrontot alkotnak a proletariátussal szemben. A proletariátus érdeke: a kizsákmányolás mindenféle formájának megszüntetése. Ezért különösen elkeseredett harc folyik a burzsoá társadalom két legfontosabb osztálya: a munkásosztály és a tőkésosztály között. Ebben a harcban pedig szembeszökően nyilvánul meg a kizsákmányolók egysége.

„A tőkésék, írja Marx, bármily kevésbé testvéri módon viselkednek is egymás irányában a konkurenciában, mégis valóságos szabadkőműves szövetséget alkotnak az egész munkásosztállyal szemben”. (*Marx. A tőke. III. kötet. 235. lap. Szikra. 1951.*)

Marx magyarázta meg először tudományosan az értéktöbblettermelés mechanizmusát. A polgári politikai gazdaságtan klasszikusai megállapították, hogy a profit és a járadék összefügg a meg nem fizetett munka kisajátításával, de semmikép sem tudták ezt a tényt a munkaértékelmélet általános elveivel összehangoltan megmagyarázni. A jelenségek fölszínén úgy tűnik, mintha a munkának tőkére cserélése, vagyis a munkások bérbevétele során nagyobb mennyiségű élőmunka cserélődne át a munkabérben megtestesülő kisebb mennyiségű holtmunkára. A munkabér, amely külsőleg valamilyen meghatározott mennyiségű munka értékének tűnik, mindig kisebb, mint az e munkamennyiség által termelt termékek értéke. Ez azonban azt jelenti, hogy megbomlik az egyenlő értékek cseréje. A burzsoá politikai gazdaságtan nem tudta megoldani ezt a rejtélyt. A Ricardót követő angol utopista szocialisták (Owen, Thompson és mások) pedig csak elmélyítették a burzsoá klasszikusok hibáját, amikor arra a következtetésre jutottak, hogy az értéktöbblet az érték-törvény megsértésének eredményeként jön létre.

Marx a „munkaerőáru” használati értékének és értékének megvilágításával zseniálisan megoldotta ezt a nehéz problémát. Felfedezte, hogy nem a munkát adják el, hanem a munkaerőt, s valójában nem a munkát cserélik tőkére, hanem a munkaerőt; ez a csere pedig megvalósulhat az egyenértékű csere törvényei alapján. Értéktöbblet akkor is keletkezik, ha értékén adják el a munkaerőt. A munkaerőnek ugyanis különleges használati értéke van: a munkaerő új érték forrása. E különösfajta áru elfogyasztásakor új érték keletkezik, amely meghaladja a munkaerő értékét. Tisztázódott tehát, hogy az értéktöbblet termelése nem sérti meg az árutermelés objektív törvényeit, ellenkezőleg, pontosan megfelel e törvények követelményeinek.

Marx az értéktöbbletelméletet kiindulópontul használta a politikai gazdaságtan teljes forradalmasítására. Megállapította, hogy az „értéktöbblet termelése, vagy többletcsinálás, — ez ennek a termelőmódnak (t. i. a tőkés termelőmódnak — *I. B.*) abszolút törvénye”. (*Marx. A tőke. I. kötet. 668. lap. Szikra. 1948.*) Az értéktöbbletelméletre támaszkodva, Marx feltárta a tőkés termelés valamennyi gazdasági törvényének és kategóriájának igazi lényegét, s elsőként mutatta meg, hogy az értéktöbblettermelés döntően fontos jelenség a tőkés gazdaságban.

A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban című műben kifejtett zseniális sztálini tételek segítségével világíthatjuk meg legjobban, mily döntően fontos része az értéktöbbletelmélet Marx gazdasági tanításának. Sztálin elvtárs ebben a művében a marxista-leninista politikai gazdaságtan továbbfejlesztéseképpen föltárta a modern kapitalizmus és a szocializmus gazdasági alaptörvényét. „A kapitalizmus gazdasági alaptörvénye olyan törvény, mondotta, amely a kapitalista termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem is egyes és nem akármilyen folyamatait, hanem ennek a fejlődésnek valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, tehát a kapitalista termelés mivoltát, lényegét határozza meg.” (Sztálin. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 38. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye nem lehet az értéktörvény, amely nemcsak, hogy nem határozza meg a tőkés termelés lényegét és a tőkésprofit alapjait, de még csak föl sem veti ezeket a problémákat. Ugyanilyen megfontolások alapján nem lehet a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye a konkurenciának és a termelés anarchiájának törvénye, vagy az a törvény, hogy a kapitalizmus a különböző országokban egyenlőtlenül fejlődik. „Leginkább megközelíti a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fogalmát az értéktöbblettörvény, a tőkésprofit létrejöttének és növekedésének törvénye”, tanítja Sztálin elvtárs. „Ez a törvény valóban eleve meghatározza a tőkés termelés fő vonásait.” (I. m. 39. lap.)

De az értéktöbblettörvény túlságosan általános törvény, nem érinti a legmagasabb profitráta problémáját, márpedig a legmagasabb profitráta biztosítása a monopolkapitalizmus fejlődésének feltétele.

Sztálin elvtárs megállapította, hogy a monopolkapitalizmus nem akármilyen profitot, hanem maximális profitot követel; éppen ezért konkretizálta, s a monopolkapitalizmus viszonyaira alkalmazva továbbfejlesztette az értéktöbblettörvényt.

A kapitalizmus gazdasági alaptörvényének sztálini megfogalmazása megkönnyíti a marxi értéktöbbletelmélet értelmének és jelentőségének jobb megértését. Sztálin elvtárs tanítása megmutatja a kapitalizmus gazdasági törvényeinek belső összefüggését és egységét, föltárja a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének meghatározó szerepét a kapitalizmus gazdasági törvényeinek rendszerében.

Sztálin elvtárs rendkívül fontosnak tekintette a tőkés termelés céljának és azoknak a feladatoknak a kérdését, amelyeknek a tőkés termelés alá van rendelve. Csak e kérdés helyes megoldása révén

érthetjük meg az értéktöbblettörvény meghatározó szerepét a tőkés-gazdaságban.

Marx ismételten rámutatott: „A tőkés termelés közvetlen célja nem áruk termelése, hanem értéktöbblet, vagy — ez utóbbi kifejlett formájában — profité; nem termék, hanem terméktöbblet termelése”, továbbá, hogy „a tőkés termelés célja mindig maximális értéktöbblet, vagy maximális terméktöbblet létrehozása minimális előlegezett tőkével”. (*Marx. Értéktöbbletelméletek. II. kötet. 2. rész. 218—219. lap. Partizdat. 1936. Oroszul.*) Marx máshelyütt megjegyezte: „a tőke értékének növelése, vagyis értéktöbblet létrehozása... a tőkés termelés mozgatóereje”. (*Marx—Engels archívum. II. kötet. 153. lap. Oroszul.*)

A munkásosztály létét a tőkés szemében csak az igazolja, hogy szükség van rá az értéktöbblet termeléséhez, a munkások fogyasztása pedig csak annyiban szükséges a kapitalizmusnak, amennyiben lehetővé teszi a profitszerzést.

A tőkés termelés sajátos tartalma és célja: az értéktöbblet termelése határozza meg fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát. Az értéktöbbletelmélet határozza meg a tőkés-gazdaság valamennyi kategóriájának tartalmát, elsősorban a tőke kategóriáját. Marx előtt fetiszizálták, a munkával termelt termelőeszközök összességének tekintették a tőkét. Marx szétzúzta ezeket az „elméleteket”. Kimutatta, hogy a tőke nem dolog, hanem termelőviszony; a tőke léte elválaszthatatlan a bérmunka meglététől, s az áru meg a pénz csak akkor válik tőkévé, ha résztvesz az értéktöbblet termelésében. Marx a lentermelés példájával illusztrálta, hogyan valósul meg a tőkés termelésre való átmenet. Régen jobbra paraszt-gazdaságok végezték a len termelését és fonását. A tőkés termelésre való áttérés során ez a munka mindinkább a tőkés nagyüzemekben összpontosult. Az áttérés folyamatát jellemezve, Marx ezt írta: „a len ugyanolyan, mint ezelőtt, egyetlen rostja sem változott, de új társadalmi lélek költözött testébe. Most a manufakturatulajdonos állandó tőkéjének része”. (*Marx. A tőke. I. kötet. 806. lap. Szikra. 1949.*) Ez az új társadalmi lélek elszakíthatatlan szálakkal kapcsolódik az értéktöbblettermeléshez, amely egyszersmind a tőke lényege.

Az értéktöbbletelmélet segítségével oldható meg helyesen a tőke szerkezetének kérdése. A tőke felosztása állandó és változó részre abból az egymástól eltérő szerepből folyik, amelyet a tőke különböző elemei az értéktöbblet termelésében betöltenek. Az állandó tőkéhez tartozó termelőeszközök az értéktöbblettermelés szükséges feltételei, a munkaerő azonban már az értéktöbblet közvetlen forrása.

Az értéktöbblettermelés határozza meg a termelőmunka különleges tartalmát a burzsoá társadalomban. A kapitalizmusban a ter-

melőmunka kritériuma: részvétele az értéktöbbllettermelés folyamatában. Marx szerint „... a termelőmunkás fogalma nemcsak a tevékenység és a hatás, a munkás és a munkatermék közötti viszonyt zárja magába, hanem sajátosan társadalmi, történelmileg kialakult termelőviszonyt is, amely a munkást a tőke közvetlen értékesítési eszközévé bélyegzi. Termelőmunkásnak lenni tehát nem szerencse, hanem szerencsétlenség”. (Marx. A tőke. I. kötet. 550. lap. Szikra. 1949.)

Az értéktöbbllettörvény az alapja a profitnak és a profit eloszlásának az egyes tőkés csoportok közt. A profit az értéktöbbllet átalakult formája, amely külsőleg az egész előlegezett tőke termékeként jelenik meg, függetlenül állandó és változó tőkére való megosztásától. „... A profit, írja Marx, az értéktöbbllet átalakult formája, olyan forma, amelyben eredete és létének titka elmosódik és eltűnik... Az értéktöbbllet föltárja a tőke és a munka között fennálló viszonyt; a tőke és a profit viszonyában... *a tőke, mint önmagához való viszony jelentkezik*, mint oly viszony, amelyben eredeti értékösszégként különbözik egy másik, maga által létrehozott új értéktől”. (Marx. A tőke. III. kötet. 76. lap. Szikra. 1951.) A profit, amelyet az egyes tőkés tőkéknek az osztókéhez viszonyított aránya és az átlagprofit törvénye szerint szereznek meg, rendszerint nem azonos nagyságú az egyes tőkés vállalataiban termelt értéktöbbllettel. De az átlagprofit közvetlenül függ a társadalomban termelt egész profitmennyiségtől; ez utóbbi pedig azonos nagyságú az értéktöbbllet teljes tömegével. Az átlagprofit kialakulása csak azt idézi elő, hogy a tőkés közt másként oszlik meg az értéktöbbllettörvény meghatározta egész profittömeg.

A profitráta süllyedő tendenciája egyenesen és közvetlenül az értéktöbbllettermelés legjellemzőbb sajátosságaiból, abból a tényből következik, hogy az értéktöbbllet közvetlen forrása a változó tőke, amelynek az osztókéhez viszonyított aránya a technika fejlődésének megfelelően csökken. A marxi értéktöbblletelmélet zseniálisan egyszerű megoldása ennek a problémának, amellyel hasztalan vesződött a klasszikus polgári politikai gazdaságtan. Maga Marx is úgy nyilatkozott, hogy a profitráta csökkenő tendenciája törvényének elemzése „a legnagyobb diadalok egyike, melyet minden eddigi gazdaságtan számárhídján arattak”. (Marx—Engels. Válogatott levelek. 240. lap. Szikra. 1950.)

Az értéktöbbllettermelés néhány új vonással és sajátossággal gazdagítja az értéktörvényt, amely az árutermeléshez hasonlóan, történelmileg megelőzi a tőkés termelést, s ez utóbbinak szükséges feltétele. Az értéktörvény és az értéktöbbllettörvény kölcsönös

viszonya a dialektikus kölcsönhatás ragyogó példája, amelyben a meghatározott ok által előidézett következmény visszahat az okra.

Mindenekelőtt azt kell megjegyeznünk, hogy a termék áruformája csak a kapitalizmusban válik általánossá. Így azután a spontánul fejlődő árutermelet jellemző törvényszerűségek csak a kapitalizmusban, az értéktöbblettermelés feltételei közt fejlődnek ki teljesen. „Az árutermelet, írja Marx, csak ott erőszakolja rá magát az egész társadalomra, ahol a bérmunka az alapja, de a benne lévő összes erők is csak ekkor bontakoznak ki.” (*Marx. A tőke. I. kötet. 633. lap. Szikra. 1949.*)

Különösen jelentős az a körülmény, hogy az érték csak az értéktöbblet sajátos formájában válik a termelés meghatározó céljává. A tőkés tevékenységének fő motivuma „nem a használati érték és az élvezet, hanem a csereérték és annak szaporítása”. (I. m. 639. lap.) De a kapitalizmuselőtti alakulatokban, néhány ritka kivételt nem számítva, a termelés meghatározó motivuma a szükségletek, persze elsősorban a kizsákmányoló osztályok, a rabszolgatartók és a feudális urak szükségleteinek kielégítése. A kapitalizmuselőtti termelésben az árutermelet és az értéktörvény alárendelt szerepet játszik.

Az értéktöbblettermelés folytán az érték új minőségi tulajdonságot ölt: önmagát értékesítő értéké válik, saját mozgásra tesz szert. „... Itt az érték oly folyamat alanyává lesz, amelyben a pénz és áruforma állandó váltakozása közben nagyságát is megváltoztatja, értéktöbbletként elkülönül önmagától, mint eredeti értéktől, önmagát értékesíti”. (I. m. 167. lap.) Az érték önértékesítése, vagyis az értéktöbblet keletkezése lesz a termelés közvetlen célja. Az értéktörvény csak a tőkés viszonyok alapján válik a termelés szabályozójává. A tőkés módon termelt árunak, vagyis az olyan árunak sajátosságát elemezve, amely mint szükséges alkotórészét foglalja magába az értéktöbbletet, Marx a következőket írta: „A terméknek, mint árunak, illetve az árunak, mint tőkés módon termelt árunak a fenti két jellegéből folyik az egész értékmeghatározás és az össztermelésnek az érték által való szabályozása”. (*Marx. A tőke. III. kötet. 950—951. lap. Szikra. 1951.*)

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében rámutat, hogy az értéktörvénynek nem mindenfajta termelésben, hanem csak a tőkés termelésben van szabályozó szerepe: „... az értéktörvény csak a kapitalizmusban, a termelőeszközök magántulajdona mellett, a konkurrencia, a termelés anarchiája, a túltermelési válságok mellett lehet a termelés szabályozója”. (25—26. lap.)

A burzsoá társadalomban az értéktöbblettörvény határozza meg a tőkés termelés mozgását, a termelőerők növekedését és a technika

fejlődését. A relatív értéktöbblet termelésének szükséges föltétele a munka termelékenységének fokozása különböző, tökéletesebb technikai vívmányok alkalmazása révén; a munka termelékenységének fokozásával megrövidíthető a szükséges munkaidő, s ez utóbbi rovására meghosszabbítható a többletmunkaidő. A profithajsza a relatív értéktöbblet termelését biztosító újabb technikai módszerek fölkutatására ösztönzi a tőkéseket.

Marx a relatív értéktöbbletről szóló tanításában megmutatta, hogy az értéktöbblettörvény nemcsak ösztönzi a technikai fejlődést, hanem eleve meg is határozza e fejlődés irányát és formáit. A tőke csak olyan technikai újítások bevezetését túri, amelyek biztosítják az értéktöbblet növelésének lehetőségét. De az értéktöbblettörvény egyúttal meghatározott keretek közé is szorítja a technikai fejlődést, s különösen a gépek tőkés felhasználásának lehetőségét. A tőkés például, nem elégedhetik meg azzal, hogy a gép az áru termelésére fordított munkát takarít meg. Minthogy a tőkés „nem a *felhasznált munkát* fizeti meg, hanem a *felhasznált munkaerő értékét*, ezért a gépek alkalmazásának határát *a gép értéke és az általa kiszorított munkaerő értéke közti különbség* szabja meg”. (Marx. A tőke. I. kötet. 423. lap. Szikra. 1949.)

Az értéktöbblettörvény uralma megteremti a technika sajátos funkcióit. A burzsoá társadalomban a technika a munkásosztály kizsákmányolásának fokozására alkalmas eszköz; a technika segítségével növelik a munkások függését a tőkésektől, s a munkát reálisan alárendelik a tőkének. A tőkések fölhasználják a technikát, a gépeket a munkásosztály ellen vívott harcukban. Marx megállapította: „A tőke a gépet, mint a munkással szemben *ellenséges erőt* kezeli és hangosan s irányzatosan annak is nyilvánítja. A gép *a leghatalmasabb harci eszközzé* lesz arra, hogy *a tőke zsarnokuralma* ellen irányuló időszakonkénti munkásfelkeléseket, sztrájkokat stb. leverjék”. (I. m. 470—471. lap.)

A kapitalizmusban a termelőerők egész fejlődését megszabja az értéktöbblettörvény, amely elválaszthatatlanul összefügg a munkások kizsákmányolásával. A tőkés termelőerők fejlődésével éppen ezért együttjár a munkások helyzetének szakadatlan romlása, a munkások abszolút és relatív elnyomorodásának növekedése. Marx rendkívül világosan megmutatta, hogyan használják fel teljesen a munka társadalmi termelőerejének növekedését a tőke javára, a munkások kárára: „... a termelés fejlesztésére szolgáló eszközök mindegyike a termelő fölötti uralomnak és kizsákmányolásának eszközébe csap át. A munkást részemberré csonkítják, a gép függelékévé alacsonyítják, munkájának gyötrelmeivel megsemmisítik annak tartalmát,

elidegenítik tőle a munkafolyamat szellemi tényezőit, ugyanakkor pedig a tudományt mint önálló tényezőt kebelezik be a termelőfolyamatba. Eltorzítják a feltételeket, amelyek között dolgozik, a munkafolyamat közben a legkicsinyesebb gyűlölködő zsarnokságnak vetik alá, élete idejét munkaidővé változtatják, feleségét és gyermekét a tőke bálványszekerének kerekei alá dobják áldozatul.” (*Marx. A tőke. I. kötet. 698—699. lap. Szikra. 1949.*)

A gépek tőkés fölhasználása, amely fontos funkciót tölt be az érték-többlet termelésében, a technikai fejlődés tendenciáinak ellentmondó eredményeket szül. „... A gépi berendezés, mutat rá Marx, *önmagában* a munkaidőt megrövidíti, viszont tőkés módon felhasználva, a munkanapot meghosszabbítja, *önmagában* a munkát megkönnyíti, tőkés módon a munka intenzitását növeli, *önmagában* az ember győzelmét jelenti a természet erői felett, tőkés módon felhasználva, az embert a természet erőinek uralma alá hajtja, *önmagában* a termelők gazdagságát növeli, tőkés módon felhasználva, a termelőt koldussá teszi...” (*Marx. A tőke. I. kötet. 477. lap. Szikra. 1949.*)

A burzsoá társadalom termelőerőinek fejlődését meghatározó érték-többlettörvény az alapja a tőkés termelés ellentmondásainak, elsősorban a kapitalizmus fő ellentmondásának: a termelés társadalmi jellege és a termelés eredményei elsajátításának magántőkés formája közt mutatkozó ellentmondásnak. Az érték-többlet hajszolása arra kényszeríti a tőkét, hogy szüntelenül fejlessze a társadalom termelőerőit, nagy arányokban alkalmazza a munka kooperációját, a vállalatbeli és a vállalatok közti munkamegosztást, s fejlessze a gépek együttes alkalmazásán alapuló gépi nagyipart.

Mindez a munka példátlanul nagyszabású társadalmiasodásával jár. Marx azt írta, hogy a tőkés, „mint az érték értékesítésének fanatikus híve, az emberiséget arra *kényszeríti*, hogy a *termelés kedvéért termeljen*, tehát rákényszeríti a *társadalmi termelőerők* kifejlesztésére és azoknak az *anyagi termelési feltételeknek* megteremtésére, amelyek egyedül alkalmasak arra, hogy egy olyan magasabb társadalmi forma *reális alapját* alkossák, amelynek alapelve minden egyén teljes és szabad fejlődése”. (I. m. 639. lap.) De mivel a magánelsajátítás továbbra is megmarad, a munka társadalmiasodásának óriási növekedése és a tőkés termelőerők egész fejlődése kizárólag a tőkés hasznát szolgálja, s a tőkés termelést jellemző számtalan ellentmondás alapjává válik.

A kapitalizmus fő ellentmondása a tőkés felhalmozás általános törvényének hatásában nyilvánul meg. Ez a törvény közvetlenül az

értéktöbblettörvény szülötte. Minthogy a tőkés termelés a profit-szerzés feladatának van alárendelve, s a kapitalizmusban, mint arra Sztálin elvtárs is rámutat, „az ember a maga szükségleteivel eltűnik a látókörből”, a tőkésrendszerben a társadalmi munka termelékenységének növekedése sajátos módon jelenik meg. A termelőeszközök növekvő tömegét mind kevesebb és kevesebb emberi munka ráfordításával hozzák mozgásba. Ez a tény abban nyilvánul meg, hogy a munkaerőkereslet viszonylagosan csökken, ipari tartaléksereg jön létre, ez egyre inkább csökkentőleg hat a foglalkoztatott munkások bérére, tehát fokozódik a munkásosztály elnyomorodása. „Az ipari tartaléksereg viszonylagos nagysága tehát a gazdagság hatványozódásával együtt nő. Mennél nagyobb azonban a tartalék a dolgozó munkássereghöz képest, annál nagyobb az állandósult túlnépesség, melynek nyomorúsága fordított arányban áll munkájának gyötrelmeivel. Mennél nagyobb végül a munkásosztály lázárjainak rétege és az ipari tartaléksereg, annál nagyobb a hivatalosan elismert pauperizmus. Ez a tőkés felhalmozás feltétlen érvényű általános törvénye”. (*Marx. A tőke. I. kötet. 697—698. lap. Szikra. 1949.*)

Engels szerint a kapitalizmus fő ellentmondásának egyik megnyilvánulási formája: az egyes gyárak termelésének szervezettsége és az egész társadalom termelésének anarchiája közti ellentmondás. A konkurenciának és a termelés anarchiájának a kapitalizmusban érvényesülő törvényét az értéktöbblettörvény hívta életre. A termelési anarchia megvolt már a kapitalizmuselőtti társadalmi alakulatok méhében kialakult árutermelés idején is. De a kapitalizmusban egészen új vonásokat öltött. Marx *A filozófia nyomorá*-ban világosan megmutatta a kézműves kisárutermelés és a tőkés termelés anarchiájának különbségét. A középkori kisárutermelés anarchiája például nem zárta ki, hogy bizonyos arányosság alakuljon ki a kereslet és a kínálat közt. „Mi tartotta a termelést helyes, vagy majdnem helyes arányok között? A kereslet, amely a kínálatot megszabta és megelőzte. A termelés lépésről lépésre követte a fogyasztást. A nagyipar, amelyet már a rendelkezésre álló eszközök is arra kényszerítettek, hogy mind nagyobb méretekben termeljen, nem tudja bevárni a keresletet. A termelés megelőzi a fogyasztást, a kínálat kikényszeríti a keresletet.” (*Marx. A filozófia nyomora. 75. lap. Szikra. 1952.*) A kisárutermelésben a termelésen uralkodó aránylag állandó kereslet biztosította a termelés stabilitását. A termelésnek az értéktöbblettörvény alá rendelése következtében a társadalmi termelés a kereslet színvonalától függetlenül kezdett fejlődni. Ebből aztán sok aránytalanság keletkezett és keletkezik még ma is. A termelés anarchiája a gazdasági válságok feltételévé vált. „A nagyipar kialakulásával

ennek a helyes aránynak el kellett tűnnie, és a termelésnek folytonos egymásutánban szükségszerűen át kell mennie a virágzás, depresszió, válság és pangás, új virágzás és így tovább ismétlődő változásain.” (Ugyanott.)

Az értéktöbblettörvény hatására ellentmondás keletkezik egyrészt a kapitalizmus termelési lehetőségei, másrészt a lakosság fizetőképes keresletének viszonylagos csökkenése közt, hiszen ezt a tőkés a végső minimumra korlátozzák. A tőke szakadatlan önértékesítésére, az értéktöbblet határtalan növelésére irányuló törekvésük arra ösztönzi a tőkészeket, hogy mind nagyobb méretekben valósítsák meg a bővített újratermelést. Az a tény, hogy az egyes tőkészeknek bővített újratermelést kell folytatniuk, összefügg azzal a konkurrencia megszabta szükségszerűséggel, hogy le kell szállítaniuk egyéni termelési költségeiket a társadalmilag szükséges színvonalra. A termelési költségek leszállítása különösen az új gyártási módszerek bevezetését föltételezi. De ez csak akkor hatásos, ha elég nagyméretű termelés folyik.

Ez viszont szükségessé teszi, hogy elegendő tőkét halmozzanak fel. A növekvő felhalmozás tehát életszükséglet a kapitalizmus számára. „... A tőkés termelés fejlődése szükségessé teszi, hogy az egyes iparvállalatokba fektetett tőkét folytonosan növeljék, és a verseny minden egyéni tőkésre külső *kényszertörvények* alakjában kényszeríti rá a tőkés termelőmód benső törvényeit. Rákényszeríti arra, hogy tőkét folytonosan bővítse, hogy megtarthassa, bővíteni pedig csak növekvő felhalmozással tudja”. (Marx. A tőke. I. kötet. 639. lap. Szikra. 1949.)

Az értéktöbblettörvény hatása egyrészt növekvő felhalmozásra és a termelés méreteinek bővítésére kényszeríti a tőkészeket, másrészt korlátozza a munkásoknak és általában minden dolgozónak, vagyis a burzsoá társadalom lakossága többségének fogyasztását. A munkások többletmunkájának tőkés elsajátításán alapuló értéktöbblettörvényből ered a tőkének a munkabérek csökkentésére irányuló törekvése; ez utóbbival viszont szükségkép együttjár a munkások vásárlóerejének csökkenése. A munkás fogyasztására a tőkésnek csak annyiban van szüksége, amennyiben elengedhetetlen a tőkés vállalatok munkaerőszükségletének fedezéséhez. A tőkés termelésnek a fogyasztástól való viszonylagos függetlenségében jelentkezik annak a ténynek a másik oldala, hogy a kapitalizmusban a termelés kizárólag a profitszerzés feladatának van alárendelve. „Ami a fogyasztást illeti, arra a kapitalizmusnak csak annyiban van szüksége — mutat rá Sztálin elvtárs — amennyiben biztosítja a profitszerzés feladatát. Ezen túl a fogyasztás kérdésének a kapitalizmus

számára nincs értelme.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 76—77. lap. Szikra. 1952.)

A kapitalizmusban az óriási termelési lehetőségek és a fizetőképes kereslet szűk keretei közt lévő ellentmondás az értéktöbblet termelési és értékesítési feltételeinek ellentmondásában tükröződik. „E feltételek egyikét csak a társadalom termelőereje korlátozza, másikat a különböző termelési ágak arányossága és a társadalom fogyasztóképessége. Ez utóbbit azonban nem az abszolút termelőerő és nem az abszolút fogyasztóképesség határozza meg, hanem az antagonisztikus elosztási viszonyokon alapuló fogyasztóképesség, amely a társadalom nagy tömegének fogyasztását csak többé vagy kevésbé szűk korlátok között változó minimumra csökkenti. Korlátozza továbbá a felhalmozási vágy, a törekvés a tőke növelésére és az értéktöbblet nagyobb méretekben történő termelésére”. (Marx. A tőke. III. kötet. 283. lap. Szikra. 1951.) Az értéktöbblettörvény, amely a kapitalista ellentmondások egész rendszerének alapja, eleve meghatározza tehát a túltermelési gazdasági válságok elkerülhetlenségét.

Az értéktöbbletelméletből érthetjük meg, milyen okok idézik elő a burzsoá társadalom osztályellentéteinek kifejlődését és elmélyülését. Az értéktöbblettörvény az alapja a tőkés termelőmód legfontosabb osztályantagonizmusának: a munkásosztály és a tőkésosztály kiengesztelhetetlen ellentétének. Az érték lehető legnagyobbfokú önértékesítésére való törekvés, a tőkés termelés hajtóereje és céljának meghatározója, megköveteli a munkaerő mind nagyobbfokú kizsákmányolását. Marx műveiben, különösen A tőke-ben, rendkívüli erővel leplezte le a tőkének az értéktöbblettermelés és növelés követelményeiből fakadó barbár kegyetlenségét a munkásokkal szemben. „A tőke elhalt munka, amely, mint a vámpír csak azáltal elevenedik meg, hogy élő munkát szív magába, s mennél többet szívott be, annál elevenebbé válik”. (Marx. A tőke. I. kötet. 249. lap. Szikra. 1949.)

Marx, a nagy proletárforradalmár, szenvedélyes, haragos, korbacsoló szavakkal bélyegezte meg a kapitalizmus rabló jellegét, amely a történelemben példátlanul pazarolja a munkaerőt. A tőkés termelőmód, mutat rá Marx, „minden más termelőmódnál sokkal nagyobb mértékben tékozolja az embereket, az eleven munkát, tékozolja nemcsak a húst és a vért, hanem az idegeket és az agyvelőt is”. (Marx. A tőke. III. kötet. 118. lap. Szikra. 1951.)

A munkások kizsákmányolásának fokozása, az értéktöbblettörvény hatásának szülötte, egyszersmind növeli a munkások ellenállását és felháborodását a tőkés elnyomás és rabszolgaság rendszerével

szemben. Marx zseniális elemzése megmutatta, hogyan segíti elő a tőkés termelőfolyamat mechanizmusa a munkásosztály növekedését és egyesülését. A tőkés felhalmozás menetében a termelés általános bővítése során megnövekszik a munkásosztály. A tőkés felhalmozással tömegesen pusztul a kisburzsoázia, amelynek nagyrésze a proletárok sorsára jut. A termelés és a tőke fokozódó koncentrációja főként a munkaerő koncentrációjában, nagy munkástömegeknek egy-egy üzemben történő összpontosításában nyilvánul meg. A tőkés termelőfolyamat ily módon spontánul egyesíti a munkásokat, s ezzel megteremti a munkások tömegszervezkedésének feltételeit.

A kapitalizmus fejlődésével együtt növekszik a proletariátus osztályöntudata. A munkásosztály fokozódó elnyomrodása elősegíti forradalmiságának növekedését. A tőkés ellen vívott osztályharc során megalakulnak a munkásosztály forradalmi szervezetei, melyek óriási szerepet töltenek be a proletárok sorainak egyesítésében és összekovácsolásában. A munkások eleinte főképp gazdasági harcra szorítkoznak. De az osztályharc tapasztalatai fokról fokra mind nagyobb proletártömegeket győznek meg, hogy a gazdasági harctól nem remélhetik helyzetük gyökeres megjavulását, s ezt a feladatot csak politikai harc útján, a kapitalizmus megdöntése és a proletárdiktatúra megteremtése útján oldhatják meg. A munkásosztály így készül föl fokozatosan történelmi küldetésének teljesítésére. „Ugyanakkor, amidőn folytonosan csökken azoknak a tőkemágnásoknak a száma, akik ennek az átalakulási folyamatnak összes előnyeit bitorolják és monopolizálják, nő a nyomor, a nyomás, a szolgaság, a lesüllyedés, a kizsákmányolás, de nő a mindnagyobbra duzzadó és maga a tőkés termelőfolyamat szerkezete által iskolázott, egyesített és szervezett munkásosztály felháborodása is. *A tőkemonopólium bilincsévé válik annak a termelőmódnak,* amely vele és alatta virágzott fel. A termelőeszközök centralizációja és a munka társadalmasítása olyan fokra hágnak, ahol már nem férnek meg tőkés burkukban. A burkot szétrepesztik. *Útött a tőkés magántulajdon végórája. A kisajátítókat kisajátítják.*” (Marx. A tőke. I. kötet. 824. lap. Szikra. 1949.)

A marxi értéktöbbletelmélet lehetővé teszi a burzsoá társadalomban dúló osztályharc törvényszerűségeinek föltárását. Ebből az elméletből teljesen nyilvánvaló, hogy a munkásosztály harca a tőkés ellen mindaddig elháríthatatlan, amíg a tőkés termelőmód fennmarad. Az értéktöbbletelmélet feltárja, hogy a proletariátus osztályharcának fokozódása történelmi szükségszerűség, s ez a harc elkerülhetetlenül proletárforradalomra vezet.

Az értéktöbbletelmélet a proletariátus osztályharca taktikájának, stratégiájának alapja. Betölti a tudománynak azt a feladatát,

amelyről Lenin így írt: „...A tudomány közvetlen feladata tehát Marx szerint az, hogy helyes harci jelszót adjon, vagyis ezt a harcot objektíven mint a termelőviszonyok meghatározott rendszerének termékét mutassa be, *megértse*, hogy a harc miért szükséges, mi a tartalma, milyen a menete, melyek fejlődésének feltételei.” (*Lenin Művei*. I. kötet. 344. lap. Szikra. 1951.) Az értéktöbblet-elmélet a kapitalizmus gyűlöletére, a kapitalizmus elleni engesztelhetetlen harcra neveli a munkásokat. Megmutatja, hogy a munkások szívós harcának semmiféle részeredménye, a kapitalistáktól kikényszerített semmiféle engedmény sem szüntetheti meg a bérabszolgaság rendszerét, s a munkásosztály helyzetének gyökeres megjavítását csak a tőkés rendszer megdöntésével érheti el.

Marx értéktöbblet-elmélete tehát, amely valójában feltárja a kapitalizmus gazdasági alaptörvényét, tudományosan megalapozta a szocialista forradalom és a proletárdiktatúra elkerülhetetlenségét. Mindenekelőtt ezért világtörténelmi jelentőségű ez a forradalmi elmélet.

Az értéktöbblettörvénynek a kapitalizmus gazdasági alaptörvényeként való sztálini értelmezése *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című műben: tudományos szempontból azért roppant jelentős, mert a legteljesebben feltárja a tőkésrendszer belső egységét. A tőkésrendszernek ez a belső egysége abban áll, hogy a tőkés társadalom termelőviszonyai egészet alkotnak, s hogy a kapitalizmus minden gazdasági kategóriáját és gazdasági törvényét egyetlen gazdasági törvény, a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye határozza meg. Ez a belső egység abban is megnyilvánul, hogy a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye új vonásokkal és sajátosságokkal ruházza fel azokat a kategóriákat és törvényeket, amelyek már a kapitalizmuselőtti alakulatokban is hatottak és hatásukat megőrizték a kapitalizmusban is.

A kapitalizmus gazdasági alaptörvényéről szóló marxista-leninista tanítás fölfegyverzi a munkásosztályt azokkal a hazug burzsoá illúziókkal szemben, ideértve a reformista illúziókat is, hogy a kapitalizmus csapásai, a munkanélküliség, a nyomor, a gazdasági válságok, a termelési anarchia, a háborúk, stb. úgy is kiküszöbölhetők, hogy valamelyest „tökéletesítjük” a kapitalizmus mechanizmusát, de fenntartjuk alapjait. A valóságban a kapitalizmusnak mindezek a fekélyei és hibái és összes mélyreható ellentmondásai az értéktöbblettörvény hatásának szülöttei. Csak akkor számolhatjuk fel őket, ha kiküszöböljük az értéktöbblettörvényt; ezt viszont csak a tőkés magántulajdon felszámolásával, a tőkésrend-

szer megszüntetésével érhetjük el. Csak a szocialista forradalom szabadíthatja meg a proletariátust a rabszolgasorsától, melyre a kapitalizmus kárhoztatta.

Marx értéktöbbletelméletét Lenin és Sztálin fejlesztette tovább.

Lenin a kapitalizmus legfelsőbb fokának, a rothadó és halódó kapitalizmusnak marxista elemzésével hatalmasan gazdagította a politikai gazdaságtant. A szabadverseny felváltása a monopóliumokkal, amint Lenin bebizonyította, az imperializmus legjellemzőbb sajátossága, az imperializmus lényege.

Lenin föltárta a dolgozók kizsákmányolásának az imperializmus szakaszára jellemző sajátosságait, s megmutatta azokat a módszereket, melyek segítségével „a maroknyi monopolistának a lakosság többi részére nehezedő nyomása százszor súlyosabbá, érezhetőbbé, elviselhetetlenebbé válik”. (*Lenin Művei*. 22. kötet. 212. lap. Szikra. 1951.) Lenin kimutatta, hogy a monopóliumok óriási extraprofitjuk megszerzése végett nemcsak az anyaországok, hanem a gyarmati és függő országok dolgozóit is a legkegyetlenebbül kizsákmányolják. Egy maroknyi gazdag ország, írta Lenin, „roppant arányokban fejlesztette ki a monopóliumokat, százmilliókat, ha nem milliárdokat zsebel be *extra*-profit formájában, más országok száz- meg százmilliónyi népességének „nyakára ül”, marakodik egymással a különösen nagyszerű, különösen bőséges, különösen kényelmes zsákmány felosztásáért”. (*Lenin Művei*. 23. kötet. 118. lap. Szikra. 1951.)

Lenin az imperializmus elemzése alapján föltárta a modern kapitalizmus egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődésének törvényét és zseniálisan megalapozta azt a tételt, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte csak néhány, sőt egyetlen országban is. Lenin ezzel megalkotta a szocialista forradalom új elméletét.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette az imperializmus lenini elméletét, s megalkotta tanítását a kapitalista világrendszer általános válságáról. Az értéktöbblettörvénynek, mint a kapitalizmus általános gazdasági alaptörvényének jelentőségét föltárva, s a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét fölfedezve, Sztálin elvtárs hatalmasan gazdagította a marxista-leninista politikai gazdaságtant. Amint Sztálin elvtárs zseniálisan bebizonyította, a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei így fogalmazhatók meg: „a maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása,

tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján”. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs tanítása szerint „A modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amelynek a tőke szerves összetételének növekedése folytán ráadásul még süllyedő tendenciája is van. A modern monopolkapitalizmus nem átlagprofitot, hanem maximális profitot követel, mert ez elengedhetetlen ahhoz, hogy többé-kevésbé rendszeresen megvalósíthassa a bővített újratermelést”. (I. m. 39. lap.) A maximális profit — mutatott rá Sztálin elvtárs — a monopolkapitalizmus hajtóereje.

A tőke mindenkor törekedett és ma is törekszik profitja lehető legnagyobbfokú növelésére, s e célja eléréséhez minden lehetőséget kihasznál. A legmagasabb profit hajszája a tőkés magatartásának fő elve. Marx azt írta, hogy az egyes tőkés, midőn tőkését exportálja, hogy magasabb profitot szerezzen — „csak a tőke immanens törvényét, tehát a tőke erkölcsét követi: termelj annyi értéktöbbletet, amennyit csak lehet!” (*Marx—Engels* archivum. II. (VII.) kötet. 151. lap. Oroszul.)

Amde a monopolkapitalizmuselőtti kapitalizmus korában, amikor a tőkék szabadon áramlottak egyik termelő ágból a másikba, az egyes tőkéseknek csak nagyon korlátozott lehetőségük volt, hogy az átlagprofit fölé emeljék profitjukat. Ilyen viszonyok közt az egyéni profitnak az átlagprofit fölé emelését biztosító legfontosabb módszer a különértéktöbblet termelése volt. Azok a tőkések, akik először alkalmaztak olyan új technikai eljárásokat, amelyek még nem terjedtek el általánosan, a maguk érdekében használhatták fel a társadalmilag szükséges termelési költségek és a saját vállalatukban elért alacsonyabb egyéni termelési költségek különbözetét. Áruikat a piacon uralkodó áraknál alacsonyabban adták el, így sikeresen kiszorították versenytársaikat és extraprofithoz jutottak. Marx ezt a módszert úgy jellemezte, mint egyes tőkések kísérletét, hogy a maguk javára becsapják az értéktörvényt. (Ugyanott.) De az ilyen módszer csak átmeneti előnyt biztosít az új termelési eljárásokat bevezető tőkéseknek. Ezek az eljárások bizonyos idő múlva általánosan elterjednek, s ennek következtében csökken az adott árucikkek termeléséhez társadalmilag szükséges idő, amely társadalmi vagy piaci értéküket meghatározza.

A különértéktöbblet nemcsak időleges jellegű, hanem természeténél fogva általánossá sem válhat. Föltételezi, hogy az áru ter-

melésére fordított munkamennyiség változása nem hat valamennyire is számottevően a társadalmi termelésre. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha az adott vállalat csak kis hányaddal vesz részt az adott áruk társadalmi termelésében. Amilyen mértékben koncentrálódik a termelés, s az adott árucikkek társadalmi termelésének nagy, sőt túlnyomó részét ellenőrző óriási monopolista társaságok alakulnak ki, olyan mértékben csökken a társadalmi és az egyéni érték közti különbség kihasználásának, vagyis a különértéktöbblet-termelés módszere alkalmazásának lehetősége.

A monopolkapitalizmus előtti kapitalizmusban tehát az egyes tőkék egyéni profitja rövid időre és jelentéktelen mértékben emelkedik az átlagprofit fölé. A korlátlan szabadverseny határt szab az egyéni profitnak az átlagprofit törvényével, amely szerint az egyes tőkék az egész értéktöbbletből nagyságuk arányában kapják meg profitjukat.

A szabadverseny kapitalizmusából a monopolkapitalizmusba való átmenet lényegesen megváltoztatja a profit keletkezésének és az egyes tőkék közötti elosztásának törvényeit.

A tőkésmonopóliumok uralmának megteremtésével erősen fokozódik a munkásosztály kizsákmányolása. A monopóliumok a végtetekig növelik a munkások munkájának intenzitását és ugyanakkor erősen lenyomják a munkabéreket. A monopóliumok kihasználják a kapitalista világrendszer általános válságának időszakában krónikus jellegű munkanélküli sereg szakadatlan növekedését, s a monopóliumok uralmának rablómódszereivel és erőszak alkalmazásával csökkentik a pénzbeli munkabéreket. Ugyanakkor, mint fogyasztót is nyomják a munkásokat. Rákényszerítik őket, hogy munkaerejüket értéken alul adják el, a létfenntartásukhoz szükséges eszközöket pedig mesterségesen fölvert monopolárakon vásárolják meg. A munkás tehát kétszeres kizsákmányolás súlya alatt nyög, s voltaképp elveszti a munkaereje újratermeléséhez szükséges érték egy részét. A monopóliumok vállalataiban foglalkoztatott munkások kizsákmányolásának fokozása a maximális profit egyik legfontosabb forrása.

A monopoltőke a monopolárok mechanizmusát felhasználva elsajátítja a monopóliumokon kívülálló vállalatokban termelt értéktöbblet egy részét is. A monopolisták a versenytársaikkal szemben alkalmazott különféle harci módszerekkel — bojkottal, a konkurrensnek a nyersanyagtól, hiteltől, felleveőpiactól, munkaerőtől, közlekedési eszközöktől való megfosztásával, szabadalmak felvásárlásával stb. — függő helyzetbe hozzák a gyengébb vállalatokat, s rablófelteteleket szabnak nekik. Lenin szerint „ez már nem a kis- és a nagyüzemek, nem a technikailag elmaradott és a technikailag fejlett üze-

mek versenyharca. Ez már azt jelenti, hogy a monopolisták megfojtják azokat, akik nem vetik magukat alá a monopóliumnak, a monopólium nyomásának, önkényének”. (*Lenin Művei*. 22. kötet. 213. lap. Szikra. 1951.) A mammuttársaságok magas monopolárakon adják el áruikat, az őket ellátó közép- és kisvállalatokat pedig kényszerítik, hogy az általuk megszabott alacsony árakon adják el áruikat. Ilyen sajátos „árrolló” segítségével valósítják meg az egész értéktöbblet újraelosztását a nagymonopóliumok javára.

Napjainkban a monopóliumok egyik jelentős meggazdagodási forrása: a nemzeti jövedelem újraelosztása az adórendszer útján. A dolgozók adója az állami költségvetésbe kerül, s jórészt a monopóliumoknak juttatott kormánymegrendelések kifizetését szolgálja.

A maximális profit fontos forrása még az anyaország, de főleg az elmaradott gyarmati és függő országok kistermelőinek kizsákmányolása. Az imperializmus uralma a gyarmati és a függő országokban lehetővé teszi az egyenlőtlen cserét az anyaországok és a gyarmatok közt. Az anyaországok áruikat mesébeillő magas áron adják el a gyarmatokon, s ugyanakkor potom áron szivattyúznak ki a gyarmatokból nyersanyagot és élelmiszert. A monopolisták ültetvényeiken és gyáraikban állati módon kizsákmányolják a gyarmatok dolgozóit, szerződések hálózatával befonják a kistermelőket, földjüket kisajátítják, s különböző szolgáltatások és adók bevezetésével tönkreteszik, termékeik értékesítésének és munkaeszközeik beszerzésének terén pedig függő helyzetbe hozzák őket. Végeredményben: a kizsákmányolás, a rablás legkörnyfontabb módszereit alkalmazzák maximális profitjuk biztosítása végett.

Lenin a monopolitőke meggazdagodási forrásainak felsorolása-kor rendkívül fontos tényként emelte ki, hogy egy maroknyi különösen gazdag és hatalmas állam kirabolja az egész világot. A monopolitőke hatalmas extraprofitjáról így írt: „ezt azon a profiton felül nyerik, amelyet a kapitalisták «saját» országuk munkásaiból sajtolnak ki”. (*Lenin Művei*. 22. kötet. 200. lap. Szikra. 1951.) Az imperializmus — a pénzügyi rabszolgaság és a gyarmati elnyomás világrendszere — hatalmasan kiszélesíti és az imperialista országok monopóliumainak veti alá a kizsákmányolás szféráját.

A monopolkapitalizmus maximális profitjának forrásai különösen megduzzadnak a háborúk és a kapitalista országok népgazdaságának militarizálása idején. A háború és a népgazdaság militarizálása lehetővé teszi a monopolistáknak, hogy vállalataikban kaszárnyarendszert honosítsanak meg, felszámolják a munkások minden korábbi szociális vívmányát és még jobban fokozzák bér-rabszolgáik kizsákmányolását. A tőkés gazdaság militarizálása szorosán összefügg a hadimonopolista államkapitalizmus növekedésé-

vel; ez utóbbi lehetővé teszi az uralkodó monopóliumoknak, hogy példátlan méretekben fosztogassák az államkincstárt, államsegélyek, vagy előnyös katonai megrendelések formájában, illetve az állami vállalatok rendkívül kedvező feltételű átvétele útján stb. jussanak hozzá a dolgozóktól behajtott óriási adóösszegekhez. A fokozott háborús készülődés, különösen pedig a háborúk kirobbantása a legkedvezőbb alkalom a nagymonopóliumoknak, hogy versenytársaikat megfojthassák. Ilyenkor felhasználják állami befolyásuk minden eszközét: versenytársaik elől elzárják a hiányanyagokat, a munkacserőt, az állami segílyt, megnehezítik, hogy állami megrendeléseket kapjanak stb. A tőkés monopóliumok minden úton-módon felhasználják a háborút és a háborús készülődéseket mesébeillő vagyonok gyűjtésére, s maximális profitjuk megszerzésére.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye megmagyarázza, miért éleződik ki olyan erősen a tőkés termelőmód minden ellentmondása; ez a törvény egyúttal feltárja az imperialista államok agresszív politikájának okait és gyökereit. Sztálin elvtárs tanítása szerint „éppen a maximális profit megszerzésének szükségessége sarkalja a monopolkapitalizmust olyan kockázatos lépésekre, mint a gyarmatok és más elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása, számos független ország függő országgá változtatása, új háborúk szervezése, amelyek a modern kapitalizmus főkolomposai számára a maximális profitot biztosító legjobb «üzletet» jelentik, és végül mint a gazdasági világruralom kivívására irányuló kísérletek”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.)

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye hatásának elkerülhetetlen következményei a tőkés és a gyarmati országok dolgozó tömegeinek növekvő elnyomorodása, gazdasági válságok, a modern kapitalizmus rothadásának és előlődiségének fokozódása, a tőkésországok egyenlőtlen politikai és gazdasági fejlődésének kiéleződése, konfliktusok kirobbanása az imperialista táborban, az imperialisták és a gyarmati népek ellentéteinek fokozódása. „E törvény hatása — mutat rá Malenkov elvtárs — a kapitalizmus általános válságának elmélyülésére, a kapitalista társadalom valamennyi ellentmondásának elkerülhetetlen növekedésére és kirobbanására vezet”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 120. lap. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs a szocializmus gazdasági alaptörvényének fölfedezésével mérhetetlenül gazdagította a marxista közgazdaságtudományt. A szocializmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és

kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján". (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41. lap. Szikra. 1952.)

A szocializmus gazdasági alaptörvénye lényegét és következményeit tekintve szöges ellentéte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének, s ragyogóan szemlélteti a szocialista rendszer óriási fölényét a tőkésrendszerrel szemben. A szocializmus és a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására a világ gazdasági helyzetének általános képét ma a fejlődés két vonala jellemzi. Az egyik vonal: a békegazdaság szakadatlan, válságmentes fölfelé ívelő fejlődésének vonala a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban; ez a gazdaság biztosítja a néptömegek élet-színvonalának rendszeres emelkedését és a munkaerő teljes foglalkoztatottságát. A másik vonal: a kapitalizmus egyre mélyülő általános válságának és a folytonosan visszatérő gazdasági válságoknak harapófogójában vergődő tőkés gazdaság vonala. Ezt a gazdaságot egyebek közt a militarizálás, a háborús célokat szolgáló termelőágak egyoldalú fejlesztése, az országok közti konkurrenciaharc, az egyes országok lakossága többségének kizsákmányolása jellemzi.

„Sztálin elvtárs azáltal, hogy fölfedezte a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét és a szocializmus gazdasági alaptörvényét, hangsúlyozta Malenkov elvtárs, megsemmisítő csapást mért a kapitalizmus minden védelmezőjére. Ezek a gazdasági alaptörvények arról tanúskodnak, hogy míg a kapitalista társadalomban az ember a maximális profit kisajtolását célzó könyörtelen törvénynek van alárendelve, s ennek érdekében súlyos szenvedésekre, nélkülözésekre, munkanélküliségre és véres háborúkra van kárhóztatva, a szocialista társadalomban az egész termelést az embernek, az ember szüntelenül növekvő szükségleteinek rendelik alá. Ebben rejlik az új, a kapitalizmusnál magasabb társadalmi rend, a kommunizmus döntő fölénye". (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SZK(b)P XIX. kongresszusának. Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 120. lap. Szikra. 1952.)

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének sztálini megfogalmazása elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt rendkívül fontos. Sztálin elvtárs tanításai óriási mértékben segítik a kommunizmus szovjetunióbeli építését, a népi demokratikus országok szocializmusépítő munkáját, s a tőkés és a gyarmati országok forradalmi és munkásmozgalmának harcát. (Voproszi Ekonomiki. 1953. 3. szám.)

A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban“ című művének megvilágításában

Az MDP Központi Előadói Irodájának politikai gazdaságtani munkaközösségében lefolyt vita alapján összeállította

KISS TIBOR és SÖMJÉN ENDRE

IV.*

Az árutermelés és az értéktörvény kérdése a szocializmusban

Miért maradtak meg a Szovjetunióban mindmáig az áruviszonyok?

Mint Sztálin elvtárs kifejti új művében, a megvalósult szocializmus országában — ha a külkereskedelmet nem számítjuk — az áru és az áruviszonyok megmaradásának egyetlen oka van: a szocialista termelés, a szocialista tulajdon formájának kettőssége.

Korábban a gazdasági szakirodalom többnyire a munka szerinti elosztás szocialista elvének érvényesülésével magyarázta az árutermelés megmaradását, mondván, hogy mivel a szocializmusban a társadalmi munka egyes fajtái közt még minőségi különbségek vannak, a végzett munka közvetlenül munkaidőben nem tartható nyilván, hanem csak érték-kifejezésben, ez pedig föltételezi a termékek áruvá válását. Sztálin elvtárs új művéből azonban világosan megértettük, hogy az áruviszonyok megmaradását a munka szerinti elosztás nem okolja meg. Olyan országban, mint például Anglia, ahol a paraszti

kisárutermelés egészen jelentéktelen, s amelynek mezőgazdaságában épp ezért egész más módon teremthetők meg a szocialista termelőviszonyok, mint a Szovjetunióban vagy nálunk, esetleg ki lehet majd küszöbölni az áruviszonyokat nem sokkal a szocialista forradalom győzelme után, noha a munka szerinti elosztás még huzamos időn keresztül megmarad.

Az ilyen társadalomban, amelyben már csak egyetlen szocialista tulajdonforma, vagyis össznépi tulajdonforma van, de még a munka szerinti elosztás szocialista elve uralkodik, természetesen az egyes vállalatok munkaráfordításait okvetlenül össze kell hasonlítani a társadalmilag szükséges munkaráfordítással; nemkevésbé fontos továbbá a vállalatok ellenőrzése, s közvetlen anyagi ösztönzése. De itt a nyilvántar-

* A vita I., II. és III. kérdéscsoportját folyóiratunk előző számaiban közöltük. (Hetedik évfolyam. 2. szám. 1953 február. 136—152. lap, valamint Hetedik évfolyam, 3—4. szám. 1953 március—április. 281—285. lap.)

tás és az ellenőrzés nem értékben és nem pénzben, hanem munkaórában történék, valahogy olyanképen, hogy az egyes konkrét munkákat, amelyek mind minőségileg, azaz bonyolultságuk fokára nézve, mind pedig intenzitásuk szerint különbözök, meg nem különböztetett, általános, társadalmilag szükséges munkára vezetnők vissza.

A munka szerinti elosztásból tehát nem vezethető le az árutermelés és az árviszonyok megtartásának szükség-szerűsége. Ez kizárólag a tulajdon két formájából következik.

A Szovjetunióban azért van ma még árutermelés, mert vannak kolhozok, s ezek jelenleg csak áru formájában hajlandók termékeik elcserélésére. Ha vannak kolhozok, akkor árukká kell változniuk a kolhoztermelés fölöslegeinek, de árukká kell válniuk az iparban termelt fogyasztási cikkeknek is, hiszen ezek piacra kerülnek, s bárki — munkás vagy kolhozparaszt egyaránt — megvásárolhatja őket. Ha pedig a fogyasztási cikkek áruk, megvásárolható termékek, akkor a pénznek, amelyért vásárolják őket, valódi pénznek (vagy pénzhelyettesítőnek) kell lennie, s semmiképp sem mondhatjuk róla, hogy lényegében nem is pénz, hanem csak munkautalvány. Mivel pedig végül a munkások pénzért kapnak, az általuk előállított termékekben foglalt munka mennyiségét is pénzben kell kifejeznünk, s nem munkaórában.

Fölmerült az a kérdés, hogy vajjon az olyan szocialista társadalomban, amelynek mezőgazdaságában megmaradt a kolhoztulajdon, nem volna-e lehetséges valamiféle kettős elosztás megvalósítása: egyik fajta elosztás a városi (állami szektorbeli) dolgozók, másik fajta a kolhozparaszság irányában. Ez esetben a kolhoztermékek, valamint a kolhozoknak, illetve a kolhoztagoknak termékeikért cserébe adott fogyasztási cikkek áruk maradnának, de a városi (állami szektorbeli) dolgozók részére termelt fogyasztási cikkeket ki lehetne kapcsolni az áruforgalom köréből, például oly módon, hogy a városi dolgozók munkatelejesítményüknek meg-

felelő mennyiségű fogyasztási cikke becserélhető utalványokat kapnának.

Ez az álláspont teljesen helytelen. Először, mert a kettős és egymástól elválasztott elosztószervezet — külön elosztószervezet a munkások és külön a kolhozparasztok számára — teljesen értelmetlen, céltalan és káros volna. Másodszor, mert ha van kolhozpiac, akkor a városi dolgozóknak munkájukért mindenképen kell pénzt kapniuk, hogy a kolhozpiacon vásárolhassanak. Harmadszor, mert az állami ipar kolhozok termelte nyersanyagokat, vagyis árukat is földolgoz, költségeinek nyilvántartása tehát már csak ezért is kizárólag értékben, pénzben lehetséges. Ebből az következik, hogy a munkabérek költségei is csak pénzköltségek lehetnek (ha nem naturális költségek), a munkások tehát pénzért szerzik be létfenntartási eszközeiket mind a szervezett, mind a szervezeten piacon, vagyis a fogyasztási cikkek mindenképen igazi áruk és a pénz igazi pénz.

Mennyiben szélesebb az árutermelés köre a népi demokratikus országokban, mint a Szovjetunióban?

Először: az árutermelés jelentős része itt nem az egyesült szocialista termelők árutermelése, hanem magánembereké (városi tőkésé, kulákoké, kis- és középparasztoké, valamint kézműveseké). Az árutermelésnek ez a szektora tehát nem tervszerűen irányított, hanem csak tervszerűen befolyásolt árutermelés.

Másodszor: termelőeszközöket az átmeneti gazdaságban még gyártanak, adnak és vesznek magántermelők is, tehát a belföldi fölhasználásra kerülő termelő-, sőt munkaeszközök egy része is áru.

Harmadszor: az átmeneti gazdaságban még válik munkaerő áruvá (kulákságnál, stb.).

Negyedszer: van még tőkéskereskedelem.

Következésképp: az átmeneti gazdaságban az árutermelésen, pontosab-

ban az áruk termelésén és forgalmán kevésbé tudunk uralkodni, mint a kialakult, a megvalósult szocialista gazdaságban.

Aruk-e a szerződéses termeltetés és a begyűjtés termékei?

Sztálin elvtárs szerint az áru olyan termék, amelyet bármely vásárlónak eladnak, az áru eladásával pedig az árutulajdonos elveszti annak tulajdonjogát, s a vásárló válik az áru tulajdonosává, aki azt újra eladhatja, elzálogosíthatja, vagy veszni hagyhatja.

Mivel a kolhozok által szerződéses termelés keretében termelt nyersanyagok, valamint az államnak kötelezően beadott mezőgazdasági termékek nem kerülnek a szó tulajdonképeni értelmében piacra (mint azok az áruk, amelyeket bárkinek eladnak), vita folyt róla, hogy ezek egyáltalán árunak tekinthetők-e.

Világos, hogy a szocialista gazdaságban a nem-áru és az áru közt több átmeneti forma van. A munkaeszközök teljesen elvesztették árujellegüket, a kolhozpiacra vitt termékek, vagy az állami kereskedelem útján piacra került fogyasztási cikkek ellenben teljesen áruk. A szerződéses termeltetés keretében termelt mezőgazdasági nyersanyagok már veszítettek árujellegükből, hiszen nem kerülnek valóságos piacra. A beadásra kerülő termékek nagyrésze esetében pedig nem is a kolhozok elhatározásától függ, hogy átadják-e azokat az államnak, vagy sem, azok tehát még többet veszítettek árujellegükből. E két utóbbi esetben *átmeneti formával* van dolgunk. Az átmeneti formák elhatárolása a tudomány egyik feladata. Ebben az esetben maga Sztálin elvtárs vonta meg a határt az áru és a nem-áru közt azzal a tanítással, hogy a kolhozok csak áru formájában hajlandók elidegeníteni termékeiket, illetve más fogalmazásban: a kolhozok áruk formájában idegenítik el termékfölöslegeiket. Világos, hogy Sztálin elvtárs nem a beszolgáltatás teljesítése, a gépállomás

szolgáltatásainak természetbeli kiegyenlítése, s a szerződéses termelés keretében termelt termékek leszállítása után még megmaradó aránylag kis termékmennyiségre gondol, amikor fölöslegről beszél. Ebből az következik, hogy a szerződéses termeltetés keretében termelt termékek és az államnak kötelezően beadott termékek, amelyek a kolhozok tulajdonából adás-vétel révén, pénz ellenében kerülnek át az állam tulajdonába, lényegében áruk, noha áru voltak mind formája, mind tartalma szerint átmenetet alkot a nem-áru felé. Ezzel szemben az „árura váltott” termék, a nem pénzért, hanem termékért kicserélt termék a későbbi széleskörű termékcsererendszer csírája, s ezért döntően nem-áru.

Mi az értéktörvény lényege?

Mi a helyes definíciója?

Párt- és állami oktatásunkban sok gondot okozott az értéktörvény megfogalmazása. Minthogy a törvények lényege érvényben maradásuk egész ideje alatt változatlan, az értéktörvény pedig az árutermelés kialakulása, tehát több ezer év óta hat, az értéktörvény lényegét úgy kell megfogalmaznunk, hogy ez a megfogalmazás az árutermelés minden formájának megfeleljen. Az értéktörvény lényegének definíciója nem terjedhet ki az értéktörvény hatására, már csak azért sem, mert mindenféle törvény esetében helyes a törvénynek és hatásának külön tárgyalása. Az értéktörvény esetében azonban ez különösen fontos, hiszen ez a törvény különböző társadalmi-gazdasági alakulatok viszonyai közt működött, működési köre és hatása tehát igen sokféle változáson ment át. Gondoljunk csak arra, hogy az értéktörvény a szocializmus előtt spontánul érvényesült, a szocializmusban pedig döntően tudatos fölhasználás révén, s szigorúan megszabott, viszonylag szűk keretek közt érvényesül.

Az értéktörvény lényegét — mindennek figyelembevételével — körülbelül

a következőképpen lehet megfogalmazni: *az áruk értékét az előállításukhoz társadalmilag szükséges munka mennyisége határozza meg, s az áruk árának alapja az áruk értéke.*

Miben nyilvánul meg a szocializmusban az értéktörvény hatókörének korlátozottsága?

Először abban, hogy nem szabályozza sem a termelőeszközök, sem a fogyasztási cikkek *termelését*. Nem az árak magas vagy alacsony volta, s nem is az egyes áruk előállításának jövedelmezősége, hanem a népgazdasági terv szabja meg, hogy miből mennyit kell termelni. Lényegileg így van ez a kolhozok esetében is.

Másodszor, az értéktörvény nem szabályozza a termelőeszközök forgalmát (elosztását) sem, hiszen ezeket a tervnek megfelelően központilag osztják el.

Noha az értéktörvény sem a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelését, sem a termelőeszközök forgalmát (elosztását) nem szabályozza, mégis hat rájuk. Így például az árak révén ösztönözni lehet és kell az állami vállalatokat az önköltségcsökkentésre, a megszabott minőség és választék megtartására, a hiányanyagokkal való takarékoskodásra. Különösen fontos ez a hatás a kolhozok termelése esetében.

Harmadszor, az értéktörvény a fogyasztási cikkek forgalma (elosztása) területén megtartja ugyan szabályozó szerepét, de csak bizonyos korlátok közt. Az értéktörvény szabályozó szerepe legszembetűnőbben a kereslet-kínálat közvetlen hatására kialakuló kolhozpiaci árakban mutatkozik meg. De az állam — elsősorban a szabott árakon forgalombahozott élelmiszerek nagy tömegével — döntően befolyásolja ezt az áralakulást is. Az értéktörvény bizonyos szabályozó szerepe a fogyasztási cikkek szervezett piacán is megmutatkozik, mert az állam az árak megszabásakor nem mellőzheti a vár-

ható kereslet és kínálat számbavételét, ha nem akarja, hogy a kereslet és kínálat egyensúlyának fölborulása zavarokat okozzon.

Az értéktörvény — éppen hatókörének korlátozottsága következtében — a szocializmusban nem pusztító hatású többé, nem vezet a termelők tömegeinek tönkretételére, nem vezet túltermelési válságokra. Ellenkezőleg: az értéktörvényt a szocialista állam tudatosan fölhasználja a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megvalósítására.

Hogyan hat nálunk az értéktörvény a termelésre és a forgalomra?

A szocialista szektorban voltaképp ugyanúgy, mint a szocializmusban, a Szovjetunióban. A különbség itt lényegében csak annyi, hogy mi kevésbbé jól tudunk tervezni, kevésbbé jól tudjuk fölhasználni az értéktörvényt a termelés és a forgalom befolyásolására.

A magántermelőknél — főképp a mezőgazdaságban — az értéktörvény bizonyos mértékig a termelést is szabályozza, hiszen ezen a téren a mi tervezésünk csak a tervszerű befolyásolásra korlátozódik. (Kirívó példák erre a paradicsom, káposzta, hagyma, stb. termelésének az áringadozásokból következő változása.)

A legkevesbbé korlátozottan a szabadpiacon érvényesül az értéktörvény. Hogy az állam a minimálisra csökkenthesse az értéktörvény spontán hatását a szabadpiaci árak kialakulására, megfelelő készletekkel kell rendelkeznie. Ez nálunk még nincs mindig így, s ezért az értéktörvény a szabadpiaci forgalomban gyakran spontánul érvényesül.

Megjegyezzük: egyesek úgy vélik, hogy a forgalom területén csak akkor hat az értéktörvény, ha spontánul hat. Amikor például bizonyos árukat nem tudunk értékesíteni. De az értéktörvény hat akkor is, amikor tudatosan fölhasználjuk. Sőt a szocializmusra éppen ez

a hatása a legjellemzőbb. Ha — például a hiányanyagok esetében — az árakat az értéktől eltérően állapítjuk meg, akkor éppen az értéktörvény tudatos fölhasználásáról van szó, s ez esetben az értéktörvény nem spontánul befolyásolja a forgalmat. Bizonyos ösztönös jelenségek a szocializmusban is mutatkoznak a forgalom, az áralakulás területén. De a lényeg abban van, hogy a szocialista állam fölhasználhatja, s föl is használja az értéktörvényt a termelés és a forgalom befolyásolására. Ebből következik például az is, hogy az állami vállalatokban termelt személyes fogyasztási cikkek, valamint a begyűjtés útján ösztönös tulajdonba került mezőgazdasági cikkek esetében az értéktörvény ösztönös ár-szabályozó szerepe voltaképp megszűnt.

Ha a szocializmusban a termelőszközök nem áruk, s így értékük sincs, hogyan hathat mégis az értéktörvény termelésükre és fölhasználásukra?

A termelőszközök a szocializmusban — a külkereskedelem kivételével — nem áruk, de mégis beszélünk értékükről és árukról. Ez nem is lehet másképp, ha a fogyasztási cikkek áruk, s ha ezért a termelőszközöket gyártó munkások pénzért kapnak, s ha a termelőszközök gyártásához kolhozok-termelte nyersanyagok is szükségesek, végül pedig, ha a termelőszközökkel fogyasztási cikkeket, tehát árukat is előállítanak. Mindez ugyanis lehetlenné teszi, hogy a termelőszközökben rejlő munkát közvetlenül munkaidőben vegyük számba. A számbavétel csakis pénzben (árak segítségével) lehetséges. Márpedig ez okvetlenül szükséges a kalkuláció, az elszámolások, a vállalatok jövedelmező vagy veszteséges voltának megállapítása, a vállalatok ellenőrzése és anyagi ösztönzése szempontjából.

A termelőszközök azonban csak az áruk külső burkát őrzik meg, értékük és áruk csak formális, s csak a nyilvántartást és az ellenőrzést stb. szol-

gálja. A termelőszközök esetében hiányzik az áru tulajdonképeni közgazdasági tartalma: a valóságos adásvételben kifejeződő társadalmi viszony. Az értéktörvény tehát a termelőszközöknek ezen a formális értékén és árán át hat a termelőszközök termelésére.

Hogyan érvényesül az értéktörvény a szocialista tábor világpiacán?

Minthogy a szocialista tábor világpiacán áruforgalom van, bizonyos korlátok közt itt az értéktörvény is érvényesül. Az értéktörvény az árakon keresztül működik. A szocialista tábor világpiacán kialakult árak az egyes áruk előállításához és szállításához szükséges átlagmunkaidőn alapszanak. Tehát az áruk nem az egyes nemzeti értékeken, hanem átlagos nemzetközi értékeken alapuló árak szerint cserélődnek. Az egyes áruk átlagos nemzetközi értékének alakulását befolyásolja, hogy az illető árukból van-e forgalom a szocialista és a kapitalista tábor világpiaca közt.

A szocialista tábor országai áruik árának megszabásakor számolnak a demokratikus világpiacon is érvényesülő értéktörvény hatásával. E világpiac áruforgalmát azonban nem az értéktörvény szabályozza, mert az említett országok a szocializmus gazdasági alaptörvényének, továbbá a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeihez igazodva *tervezik* nemzetközi áruforgalmukat. A demokratikus világpiacon — a szocializmus objektív gazdasági törvényeinek megfelelő éves és többéves kereskedelmi szerződések következtében — a kereslet és kínálat is túlnyomórészt tervszerűen fejlődik. Tehát a demokratikus világpiacon az értéktörvényt tudatosan fölhasználják, de hatókörét szigorúan korlátozzák.

A demokratikus világpiacon nincs meg az árak spontán ingadozása; itt az árak viszonylag szilárdak, legalább egy évre rögzítik őket, sőt egyes árak évekig is érvényben maradnak. Ha a termelőkenység egyenlőtlen növekedése következtében az áruk értékének viszo-

nya megváltozik, ennek ármódosító hatását csak hosszabb idő után érvényesítik. Számolnak vele, hogy nem egy-egy áru, hanem az egész árutömeg csereviszonya a döntő, s az így bekövetkező kiegyenlítődés elég hosszú időre lehetővé teszi a változatlan árakat.

A szóbanforgó országok az úgynevezett hiánycikkekben jelentkező keresletet nem használják ki egymással szemben arra, hogy ezen a címen ár-emelést hajtsanak végre.

A demokratikus világpiac árai teljesen nem szakadhatnak el a kapitalista világpiac áraitól, de az utóbbiak — minthogy a szocialista tábor országaiiban megvalósított külkereskedelmi monopólium lehetővé teszi a független áralkalakitást — nem szabályozzák a demokratikus világpiac árait, bizonyos mértékig azonban befolyásolják azokat. A szocialista és a kapitalista világpiac kapcsolatban van egymással, a két világpiac közt van áruforgalom, sőt egyes áruk forgalma elég jelentős köztük. Ezeknek az áruknak a cserearánya hat a többi termék cserearányára is.

A kapitalista világpiac árai nem közvetlenül hatnak azoknak az áruknak a cserearányára, amelyek csak a demokratikus világpiac áruforgalmának tárgyai.

A szocialista tábor országainak világpiacán az értéktörvény, a szóbanforgó országok sajátos áruforgalma következtében korlátozott hatókörrel befolyásolja az árucserét. Az értéktörvény ugyanis a legkedvezőbb cserearányok elérésére ösztönöz, s ez bizonyos mértékig kihat az árucseré alakulására.

Az értéktörvénynek a szocialista tábor országaiban még akkor sincs termelésszabályozó szerepe, ha a termék a külföld számára készül. A külkereskedelem számára való árutermelést a szocializmus gazdasági alaptörvényére támaszkodó és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényén nyugvó népgazdasági terv szabályozza. De az értéktörvény hat a termelésre, mert az említett törvényeknek alávétve befolyással van arra, hogy az egyes

országokban melyik iparágat fejlesszék erősebben. Mivel az értéktörvény, bár szűk hatókörben, de a demokratikus tábor áruforgalmát is befolyásolja, ezen a területen is az áruk minőségének javítására, a termelési költségek csökkentésére, a munka termelékenységének emelésére és a műszaki fejlesztés gyorsítására serkent.

Van-e ellentmondás a Szovjetunióban az áruk használati értéke és csereértéke közt?

A szocializmusban még megvan az ellentmondás az érték és a használati érték, a konkrét és az absztrakt munka közt. Ez az ellentmondás abban nyilvánul meg, hogy ilyen vagy amolyan okok miatt egyes áruk értékének realizálása (az illető áruk értékesítése) akadályokba ütközik. (Például, ha nem pontosan azokat a használati értékeket termelik, amelyekre szükség volna.) Egyes áruk keresletének és kínálatának bizonyos mértékű elszakadása, az áruforgalom szervezésének bizonyos pontatlansága mindaddig elkerülhetetlen, amíg árutermelés van. De ez az ellentmondás nem válhat antagonistá ellentmondássá, mert a tervezőszerveknek lehetőségük van rá, hogy az esetleg elkövetett hibákat kijavítsák, még mielőtt az ellentmondások éles konfliktusban nyilvánulnának meg.

Marx azt tanította, hogy a használati érték és az érték ellentmondása a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásának megnyilvánulása. Szükségképen következik-e ebből, hogy az érték és a használati érték ellentmondása a Szovjetunióban is a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásán alapul?

Semmiképen sem.

Marx árutermelésen egyes, egymástól elszigetelt árutermelők termelését értette, s egyáltalán nem vizsgálta azt a kérdést, hogy a szocializmusban, ahol szövetkezett és a népgazdasági tervek által összefogott termelők termelnek árukat, lesz-e ellentmondás az érték és a használati érték közt.

A kolhozban és az állami vállalatban szervezett termelő munka közt van különbség, de ez már csak azért sem jelentkezhethet a magán- és a társadalmi munka ellentmondásaként, mert a szocializmusban megszűnt a termelőszközök magántulajdona. A szocializmusban nincs többé magánmunka (egyéni munka természetesen van). A szocializmusban csak társadalmi munka van, mégpedig különböző fokokon: igen magas fokon az állami vállalatokban, s kevésbé magas fokon a kolhozokban. De ha a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásáról a szocializmusban nem beszélhetünk is, a munka szerveztségének, társadalmi voltának különböző foka olyan tény, amely valóban döntő jelentőségű a használati érték és az érték ellentmondásának keletkezése szempontjából. A használati érték és az érték közt elsősorban épp azért lehetséges ellentmondás a Szovjetunióban, mert a társadalmi munkának különböző fokozatai vannak, vagyis, mert a kolhozmunka csoportmunka és nem az egész társadalom méreteiben egységesen megszervezett munka, s mert az össznépi tervezés még nem tudja teljesen átfogni a kolhoztermelést.

Mi a közvetlen termékcserere való áttérés jelentősége s melyek az áruforgalomról a termékcserere való áttérés legfőbb akadályai?

A közvetlen termékcsere legfőbb jelentősége, hogy nélküle a kommunizmusra való áttérés nem valósítható meg. A kommunizmus magasabb szakasza ugyanis elképzelhetetlen megfelelő termékbőség nélkül, a termelés ehhez szükséges színvonala pedig megfelelő termelőviszonyokat feltételez, így a többi közt a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelkedését, vagyis azt, hogy a kolhozok ne legyenek külön tulajdonosai termékeiknek, ne rendelkezhessenek velük szabadon. A kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára csak fokozatos átmenet útján érhető el, való-

színűleg olyan össznépi gazdasági szerv megteremtésével, amely előbb nyilvántart az országban minden fogyasztási cikket, majd pedig el is osztja ezeket alkalmasint termékcseré útján. Ennek fő akadálya jelenleg az, hogy a kolhoztermelés jelentős része, a kolhoztermelés főleg piacra kerül, s ily módon bekapcsolódik az áruforgalom rendszerébe. A munkát tehát azzal kell kezdeni, hogy a kolhoztermelés főlegét ki kell rekeszteni az áruforgalom rendszeréből, s be kell kapcsolni az állami ipar és a kolhozok termékcserejének rendszerébe.

A közvetlen termékcsere kifejlesztendő rendszerének *egyrészt* az a jelentősége, hogy átformálja a kolhozparasztság tudatát. Az árutermelésre jellemző elkülönülés, a szűk csoportérdek mindinkább eltűnik. A kolhoz, amelynek szállítási kötelezettségeit előre megszabták, s amely termékeiért nem pénzt, hanem ugyancsak előre meghatározott mennyiségű és választékú iparcikket kap cserébe, szükségképpen érzi, hogy a szocialista társadalmi termelés gépezetének része. Az ilyen kolhoz tagjának tudata már közel kerül a munkás tudatához; az ilyen kolhozparaszt jól tudja, hogy saját boldogulása nem választható el az egész szocialista társadalom fejlődésétől, s méginkább mentes az árutermeléssel kapcsolatos meggazdagodási vágytól.

Másrészt: a közvetlen termékcsere kifejlesztése lehetővé teszi, hogy a kolhoztermelés termékeit bekapcsolják az össznépi tervezés általános rendszerébe, pontosan nyomon kövessék a megtermelt fogyasztási cikkek útját a termelőtől a fogyasztóig.

A közvetlen termékcsere csirái a Szovjetunióban megvannak. Hogy azonban a mezőgazdaság minden ágában széles körben és a kolhozparasztokra nézve előnyösen kifejlődhessék a közvetlen termékcsere, hatalmas mértékben meg kell növekednie a falu rendelkezésére bocsátható iparcikkék tömegének. Éppen ezért a közvetlen termékcsere általánosan uralkodó rend-

szerré való kifejlesztése nem rövid idő alatt megoldható feladat. De az ötödik ötéves terv, amely az ipari fogyasztási cikkek gyártását évi 11 százalékkal növeli, jelentős lépés ezen az úton.

Milyen arányok szerint történik majd a termékcsere?

A kialakulóban lévő termékcsere alapjául szolgáló arányok kérdését ma semmiesetre sem lehet megnyugtatóan eldönteni. Néhány általános jellegű probléma azonban mindenesetre tisztázható.

Jelenleg az állami és a kolhozszektor közt lebonyolódó árucseré az érték alapján, de nem szigorúan az értékek arányában történik. A beadási árak például az érték alatt vannak, mert a

kolhozparasztságnak is hozzá kell járulnia az egész társadalom közös szükségleteinek kielégítéséhez, a szocialista fölhalmozáshoz. Igen valószínű, hogy a termékcsere arányainak alapja is a termékek előállításához társadalmilag szükséges munkamennyiség marad a kommunizmusba való átmenet időszakában, de ezt az arányt ugyancsak nem fogják pontosan betartani. Annyi ellenben bizonyos, hogy a közvetlen termékcsere kifejlesztése során, a cserearánynak kedvezőbbnek kell lennie a parasztság számára az eddigi áruforgalom cserearányainál, hogy a parasztság szívesen térjen át a közvetlen termékcsereire. Mint Sztálin elvtárs hangsúlyozza: "... A kolhozparasztság az államtól sokkal több terméket fog kapni, mégpedig olcsóbb áron, mint az áruforgalom mellett."

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGRENDELHETŐK

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

TERVGAZDASÁGI SZEMLE

DUZS JÁNOS

A műszaki-szervezési intézkedések terve · kidolgozásának tapasztalatairól és megvalósításának feladatairól

Sztálin elvtárs legújabb hatalmas jelentőségű művében föltárta a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit, s hangsúlyozta, hogy a szocialista népgazdaságot csak a népgazdaság tervszerű fejlődésének gazdasági törvénye alapján lehet vezetni. A tervszerű fejlődés azonban nem valósul meg önmagától: az említett törvény csupán „lehetőséget ad tervező szerveinknek, hogy helyesen tervezzék a társadalmi termelést. A lehetőséget azonban nem szabad összekeverni a valósággal...” — mondja Sztálin elvtárs. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 11. lap. Szikra. 1952.)

A Szovjetunió tervgazdaságának növekvő sikerei bizonyítják, hogy az SZKP mind nagyobb sikerrel alkalmazza gazdaságpolitikájában a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényét és a szocializmus más gazdasági törvényeit.

Az a mélyenszántó sztálini tétel, hogy a terv nem számok és feladatok felsorolása, hanem az emberek millióinak eleven és gyakorlati tevékenysége, világosan föltárta a szocialista gazdasági terv erejének egyik fő forrását: a dolgozó tömegek alkotó tevékenységét.

E tervek éppen azért reálisak, mert számolnak a dolgozók millióinak alkotó kezdeményezésével és élenjáró

tapasztalataival. A tömegek termelőtevékenységének, a sztahanovisták munkamódszereinek tüzetes tanulmányozása és fölhasználása a haladó normák megállapításakor, s a tömegek mozgósítása a tervfeladatok megvalósítására — mindez biztosítja a tervek teljesítését és túlteljesítését.

De a tervek elkészítése csak a tervezés kezdete. A terv valamennyi mennyiségi és minőségi feladatának pontos teljesítése: a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének lényeges föltétele. Ha egyes üzemek nem teljesítik a tervet, eltérnek a megfelelő választék szerint: termelési tervtől, túllépik az önköltséget stb., megszegik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének a tervben rögzített követelményeit. Tehát a terv valamennyi mutatószámának teljesítéséért vívott harc minden egyes gazdasági és pártszervezet kötelessége.

A gazdasági tervek kidolgozásában és teljesítésében elért sikerek alapja: a marxista-leninista elmélettel, a társadalom fejlődéstörvényeinek ismeretével fölverteztett kommunista párt vezető és szervező tevékenysége. A párt tudományosan meghatározza a szocializmus, illetve a kommunizmus építésének esedékes feladatait, s szervező munkájával biztosítja a gazdasági tervek sikeres teljesítését.

Az SZKP példája nyomán a mi pártunk is különösen ügyel a magyar dolgozók millióinak tevékenységét meghatározó népgazdasági tervek kidolgozására. A tervezésben is mindinkább fölhasználjuk a Szovjetunió gazdag tapasztalatait, s a dolgozók egyre nagyobb tömegét kapcsoljuk be a tervezés munkájába. Pártunk tavaly novemberben, amikor még ugyancsak folyt a harc az 1952. évi terv sikeres teljesítéséért, többször nyomatékosan föl hívta a figyelmet az 1953. évi terv gondos kidolgozásának szükségességére, s feladatul tűzte ki, hogy a tervek készítésekor a műszaki-szervezési intézkedések tervezésébe sokkal szervezetten vonjuk be a dolgozók tömegeit, mint eddig.

A dolgozóknak a tervezésbe való bevonására hazánkban már a tervgazdálkodás kezdete óta megvolt a törekvés. De a Szovjetunióban jól bevált módszer tömeges alkalmazása csak az 1953. évi terv készítésekor kezdődött meg iparunkban.

Mindeddig kevésbé vonták be a dolgozókat a tervezésbe; a gyakorlat csupán betű szerint igazodott az Országos Tervhivatal elnökségének az 1950. évi ipari részlettervek előkészítésére vonatkozó rendeletéhez. Ez a rendelet megállapítja, hogy „az egyes üzemi részlettervekből a tervkötelezett vállalat egyes műhelyei számára adódó feladatokat az üzemi részlettervek benyújtása előtt az arra a célra összehívott műhelyértekezleteken kell ismertetni... A műhelyértekezleteken elhangzott javaslatokat, illetve az ott hozott határozata-

tokat jegyzőkönyvbe kell foglalni, s a jegyzőkönyvet csatolni kell az üzemi részlettervhez, tekintet nélkül arra, hogy az üzemi részlettervekben ezek a határozatok, illetve javaslatok figyelembe vétettek-e”. (Az Országos Tervhivatal elnökségének 0371/40/1949/194/O. T. számú rendelete az 1950. évi ipari részlettervek előkészítéséről.)

A dolgozók újító és észszerűsítő javaslatai az 1951 óta kidolgozott műszaki fejlesztési tervek részét alkotó műszaki-szervezési intézkedések tervében csak elvétve bukkantak föl.

A dolgozóknak és elsősorban a műhelyek műszaki dolgozóinak a tervkészítésbe való fokozott bevonására 1951-ben tervbrigádokat szerveztek; de ez sem hozta meg a várt eredményt.

A tervbrigádok számos üzemben csak formálisan, papíron voltak meg, másutt pedig a dolgozók bevonása csupán a tervbrigádok tagjaira szűkölt le. A tervbrigádok rendszere egyáltalán nem biztosította, hogy a dolgozó tömegek legjobb javaslatai beépüljenek a tervbe.

A párt központi vezetőségének határozata szerint már az 1953. évi üzemi részlettervek kidolgozásakor — a szovjet tapasztalatok alapján — az eddiginél szervezetten kell biztosítanunk a dolgozók bevonását, s gondoskodnunk kell, hogy a dolgozók megfelelő javaslatai az üzemi tervek részévé váljanak. E feladat teljesítése során be kell vonni a dolgozókat az úgynevezett műszaki-szervezési intézkedések terveinek (a továbbiakban Műszintterv) előkészítésébe.

A Műszintterv a Szovjetunióban

A Műszintterv a Szovjetunióban 1931—32-ben alakult ki, amikor a leningrádi Szeptilana és Szevkábel gyárak kezdeményezése nyomán megkezdtek az egész vállalat tevékenységére kiterjedő, műszaki normákon alapuló műszaki-termelési-pénzügyi tervek (tyehpromfinplan) kidolgozását.

A műszaki normák és a műszaki normákon alapuló tervek realitása attól függ, hogy megfelelő műszaki-szervezési intézkedésekkel biztosítjuk-e mindazokat a műszaki-szervezési feltételeket, amelyek alapján az összes munkások teljesíthetik az új normákat. Ezért a műszaki normák kidolgozásakor meg

kellott határozni azokat a műszaki-szervezési intézkedéseket is, amelyek megteremtik a normateljesítés feltételeit. Az említett intézkedéseket a munkások, mérnökök és technikusok széleskörű bevonásával dolgozták ki, s a Műszinttervben (Orgtyehplan) foglalták össze.

Igy alakult ki a Műszintterv kezdeti formája, a termelési és az önköltség-csökkentési terv teljesítéséhez szükséges intézkedések összefoglalása. Ezt a tervet a műszaki fejlesztés tervéhez csatolták.

A gyakorlatban bevált a tervezésnek az a módszere, hogy a feladatok kitűzésekor meghatározzák a feladatok teljesítéséhez szükséges intézkedéseket is. Ezért a tapasztalatok alapján nemcsak az egyes műszaki normák teljesítéséhez szükséges intézkedéseket dolgozták ki a terv elkészítésekor, hanem rátértek arra is, hogy már a terv elkészítésekor meghatározzák a valamennyi részletterv műszaki-gazdasági mutatóinak teljesítéséhez szükséges intézkedéseket.

A Műszintterv lényege és kidolgozásának menete

A Műszintterv az éves és negyedéves operatív tervekkel párhuzamosan készül, s tartalmazza mindazokat az intézkedéseket, amelyek a kellő időre biztosítják a vállalat termelési tervének és egyéb részletterveinek teljesítéséhez szükséges műszaki-szervezési feltételeket.

A vállalati terv többi részéből kitűnik, hogy mit kell teljesíteni a tervidőszakban, s milyen anyagok és pénzforrások szükségesek a teljesítéshez. A Műszintterv ellenben azt mutatja meg, miképpen kell megszervezni a terv teljesítését; kinek, mikor, mit kell tennie a terv megvalósítása végett, mert „a tervnek éppen az a lényege, hogy nemcsak azt kell megmutatnia, amit végső fokon el kell érni, hanem azt is, hogyan kell azt elérni; melyek a tervteljesítés emelői, s hogyan kell ennek

Igy alakult ki a műszaki-szervezési intézkedések kidolgozásának második, fejlettebb formája, amely nemcsak a termelési és önköltségi terv, hanem az összes részlettervek teljesítéséhez szükséges intézkedéseket magába foglalja.

A Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése után a moszkvai Kaliber Gyár kezdeményezésére megszülettek a „sztahanovista műszaki-termelési-pénzügyi terv"-ek. Ezek a tervek az egész műhely, üzembrész és üzem munkájának sztahanovista szintre való emelését tűzték ki céljukul. Ennek megfelelően a sztahanovista szint elérését szolgáló Műszinttervek a tudomány és a technika legújabb vívmányának, az élenjáró vállalatok és az adott vállalat élenjáró sztahanovista munkamódszereinek, a legfejlettebb tervező, szervező és számviteli módszereknek alkalmazására irányuló intézkedéseket tartalmaznak. A kollektív sztahanovista munka megvalósítására törekvő műszaki-szervezési intézkedések terve jelenleg a Műszintterv legfejlettebb formája.

a teljesítésnek időben és térben lebonyolódnia" (V. V. Kujbisev).

Minthogy a Műszintterv egyéves időszakra felsorolja a terv teljesítéséhez szükséges legfontosabb teendőket, elsősorban a műszaki szervek munkájának az eddiginél sokkal messzehatóbb tervszerűsítését teszi lehetővé. A Műszintterv lehetővé teszi, hogy a tervezés ne merüljön ki a vállalati részlettervekben és az operatív, a gépekig eljutó termelési tervekben; a Műszintterv segítségével előrelátás és tervszerűség érvényesül a tervteljesítés műszaki-szervezési feltételeinek biztosításában is.

A Műszintterv kidolgozása tehát a vállalati tervgazdálkodás kiterjesztését és megszilárdítását jelenti, mivel a vállalat valamennyi szerve számára megszabja a vállalati tervteljesítéshez

szükséges legfontosabb feladatok elvégzésének rendjét.

De a Műszintterv nemcsak a hivatalos szervek intézkedésein alapul, hanem számol a dolgozóknak a termelőeszközök jobb kihasználását, a technológia tökéletesítését, az anyagmegtakarítást stb.-t, vagyis a vállalati munka megjavítását célzó javaslataival is.

A Műszintterv a vezetők és a dolgozók közös haditerve a vállalati terv győzelmes megvalósításáért vívott harcban.

A Műszintterv kidolgozása az egész gyári kollektíva mozgósítását megkövetelő nagyjelentőségű feladat; ezért célszerű a kidolgozás fő irányelveit, ütemtervét, a párt-, a szakszervezet és az egyes gazdasági szervek részfeladatait a gyár pártbizottságának ülésén megtárgyalni és határozatba foglalni.

A Műszintterv kidolgozásakor fontos a feladatok helyes meghatározása. Feladatokat kell meghatároznunk a gyári szervek és a dolgozók széles rétegei számára.

A feladatok meghatározása azzal kezdődik, hogy a gyári szervek saját területükön témák szerint elemzik az elmúlt időszak munkáját; kiemelik az eredményeket és a hiányosságokat, s megállapítják azt is, milyen fontosabb intézkedések szükségesek a jó eredmények általánosításához, a hiányosságok megszüntetéséhez és a következő tervidőszak feladatainak megoldásához.

A kohó- és gépiparban például a következő témák szerint történik az elmúlt időszak munkájának elemzése és a legfontosabb intézkedések csoportosítása:

1. A gyártmányok konstrukciója.
2. Gyártástechnológia.
3. Gépesítés és automatizálás.
4. A berendezés fejlesztése és kihasználása.
5. Anyag- és energiagazdálkodás.
6. Munkaszervezés és munkafegyelem.
7. Műszaki ellenőrzés, selejtsökkenés.

8. Balesetelhárítás, egészségügy.

9. Vezetés, tervezés, számvitel.

A kidolgozott anyag az egyes témák alapján megszervezett Téma-brigádokhoz kerül. Azok egységes vállalati szempontok szerint felülvizsgálják, a szükséghez képest kiegészítik, majd jóváhagyják az egyes üzemek és osztályok témákra bontott feladatait. A gyár tervosztálya egyidejűleg kidolgozza a gyári önköltségcsökkentés feladatának megfelelően az üzemek megtakarítási keretszámát.

Ezek után a gyár üzeimei és osztályai megfelelően megalapozott feladatokat kapnak.

A gyári szervek feladataiból következnek azok a részfeladatok, amelyeknek sikeres megoldása már a dolgozóktól függ. Fontos, hogy ezeket a feladatokat részletesen és közérthetően ismer-tessük a gyár valamennyi dolgozójával, mert csak így számíthatunk a munkát megjavító ötletekre, újító és észszerűsítő javaslatokra.

A globális és a részfeladatok ismer-tetésére és a dolgozók idevágó javaslatainak begyűjtésére kitűnő lehetőséget nyújt az úgynevezett Műszintterv-hónap.

A Műszintterv-hónap a pártszervezeti, a szakszervezeti és a gazdasági funkcionáriusok gyári nagyaktívaértekezletével kezdődik. A gyár főmérnöke vagy igazgatója ismerteti az elmúlt időszak eredményeit és hiányosságait, megjelöli a hiányosságok kiküszöbölésének módját és a következő év főfeladatait; a gyári pártbizottság titkára a pártszervezetek, a szakszervezeti bizottság titkára pedig az üzemi bizottságok konkrét feladataival foglalkozik. Az aktíva részvevői megvitatják és saját tapasztalataikkal kiegészítik a referátumokat.

A gyári értekezletet az üzemek, majd a műhelyek aktívaértekezletei követik.

A Műszintterv-hónapban indul meg az üzemek, a műhelyek és a brigádok versenye a Műszintterv kidolgozásában való minél hathatósabb részvételért.

A verseny során született javaslatok összegyűjtése után, 8–10 nap alatt

kidolgozzák a szakvéleményeket, elkészítik a bevezetési terveket és a megtakarításszámításokat. A műhely Műszintterv-brigádok összeállítják a műhely Műszinttervét. Az üzem műszaki vezetősége a műhelyek Műszintterve alapján összeállítja az üzem Műszinttervét, amely a főmérnökhöz (nálunk általában a közvetlenül hozzá tartozó Műszaki Fejlesztési Osztályra) kerül.

A főmérnök vagy megbízottja főfelvizsgálat és megfelelő csoportosítás után gondoskodik róla, hogy a főtechnológus, a főmetallurgus, a főmechanikus, a főenergetikus, a főkonstruktor, a beruházási és a tervosztály vezetője láttamozza, megjegyzéseivel ellássa az üzemek összesített Műszintterveit. Az

említett műszaki vezetők esetleges észrevételeikkel kiegészítik az üzemek Műszintterveit, majd jóváhagyás végett a Gyári Bizottság elé terjesztik az üzemek és a gyár Műszinttervének tervszámait.

A Gyári Bizottság jóváhagyása után a Műszintterv a gyár törvényévé válik, a gyár valamennyi szerve köteles e terv részfeladatait havi munkatervébe beépíteni. A részfeladatok teljesítését a főmérnök által e célra kijelölt szerv hónapról hónapra ellenőrzi.

A jóváhagyott Műszintterv előírányzott megtakarításait (normaóra, munkaerő, anyag stb.) az egyes normatívák és részlettervek kidolgozásában a gyár megfelelő szervei alapnak tekintik.

Az első Műszintterv kidolgozása hazánkban

Hazánkban a Műszinttervet először 1951 nyarán, a Csepel Autógyárban Biró Ferencné elvtárs irányításával dolgozták ki 1951 második felévére, a ZISZ Gyárban tett tanulmányút tapasztalatai és a Műszinttervre vonatkozó szovjet szakirodalom alapján mintegy másfél hónapig tartó, tehát viszonylag rövid, de gondos előkészítő munka után. Az eredmény jelentős volt: a dolgozók több javaslatot adtak be a Műszinttervhónapban, mint a megelőző negyedévben, s minden 5,8 dolgozóra esett egy újítási javaslat. Ez a Műszintterv 1951. augusztus 1-től december 31-ig 5,6 millió forint megtakarítást eredményezett.

Az eredmények hatására és a Csepel Autógyár tapasztalatátadása nyomán számos üzem tanulmányozta, s már 1951 végén fölhasználta ezt a módszert az 1952. évi terv előkészítésében. Például az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár, a Vörös Csillag Traktorgyár, a DIMAVAG Gépgyár, a Sophiana Gépgyár és számos más vállalat.

Az Autógyár 1952-ben továbbfejlesztette módszerét. Az eredményeket jellemzik a következő számok, amelyek 1952-re vonatkozólag az 1951-hez vi-

szonyított százalékos növekedést mutatják:

beadott javaslatok száma	14%
elfogadott javaslatok száma	64%
bevezetett javaslatok száma	114%

Ez utóbbi szám jellemzi leginkább a Műszintterv jelentőségét a dolgozók javaslatainak fokozott megvalósítása szempontjából: a növekedés voltaképp azt jelenti, hogy 1952-ben, éppen a Műszintterv segítségével, a benyújtott javaslatok 77 százalékát alkalmazták a gyakorlatban, azaz 26 százalékkal többet, mint 1951-ben. Összehasonlításként megjegyezzük, hogy 1951. III. negyedében a megvalósított javaslatok országos arányszáma 35 százalék, 1952. III. negyedében pedig 40,8 százalék volt. (Lásd: Újítók Lapja, 1952. XI. 20. 12. lap.)

A Csepel Autógyár és mindazon vállalatok eredményei alapján, amelyek már 1952-ben kidolgozták Műszinttervüket, csaknem harminc vállalat vette át 1952 első felében tapasztalatcserén a Műszinttervet. Pártunk és kormányunk fölismerte e nagyfontosságú szovjet módszer országos alkalmazásának jelentőségét, s egész iparunkban kötelezővé tette a Műszintterv 1953-ra való kidolgozását.

Az 1953. évi Műszintterv kidolgozásának és bevezetésének főbb tapasztalatai

A Műszintterv kidolgozása kezdetben nehézségekbe ütközött. Az egyik rehézség, hogy a műszaki vezetők nagy része csak későn értette meg a Műszintterv jelentőségét, s az évvégi hajrában e terv kidolgozását „albérletbe” adta ki valamelyik műszaki osztály vezetőjének, az intézkedések megvalósulását pedig nem ellenőrizte. Ezek a műszaki vezetők nem ismerték föl, hogy a Műszintterv mily konkrétan segíti az ő munkájukat is; megelégedtek az utasítások formális végrehajtásával, s úton-útfélen hangoztatták a Műszintterv hátráidős és jó kidolgozásának „objektív” akadályait, a létszámkérdést, a többletmunkát, a vállalat speciális helyzetét stb. Ezen a helyzeten ott sikerült gyökeresen változtatni, ahol a helyi pártszervezet meggyőzte a műszaki vezetőket, hogy a dolgozók javaslatai a fölülről észre sem vehető hiányosságokat és megoldásokat is föltárják, s ahol a vezetők ráésméltek, hogy az ő munkájukat is segíti, ha a dolgozók következetesen harcolnak a tervbe foglalt javaslataik megvalósításáért, s megértették, hogy az egyes szervek az egy-éves távlati intézkedési terv nélkül nem dolgozhatnak tervszerűen. Ezek a műszaki vezetők tévedésük fölismerése után éharcosaivá váltak a Műszintterv kidolgozásának. Például a Beloiannisz Gyárban egyesek azt hangoztatták, hogy ott a Műszinttervet nem lehet alkalmazni, mert a vállalat az önálló elszámolási egységek megalakításával kapcsolatban átszervezésre készült. Hermann elvtárs, a főmérnök azonban meggyőzte az elvtársakat, hogy nemcsak lehetséges a Műszintterv kidolgozása, hanem az átszervezést is megfelelően be kell iktatni a Műszinttervbe. Megalakították a műszaki fejlesztéssel

foglalkozó csoportot. A dolgozók a Műszintterv-hónap során 1340 javaslatot adtak be, azaz a régebbi havi átlagmennyiségnek több mint négyszeresét. Ezekből a javaslatokból 220 került be a Műszinttervbe, s a terv szerint 1 800 000 forint megtakarítást kell eredményezniük.

★

A Műszintterv kidolgozásáért a főmérnök felel. De a főmérnök a Műszintterv kidolgozásának a vállalat egész kollektívájára vonatkozó feladatát csak a pártszervezet és a szakszervezet állandó és hathatós támogatásával valósíthatja meg.

A Ganz Arammérő Gyárban például a gazdasági vezetés megteremtette ugyan a Műszintterv kidolgozásának adminisztratív feltételeit, de eleinte nem kérte sem a párt, sem a szakszervezet segítségét. Sellő elvtárs, a vállalat igazgatója abból állapította meg a hibát, hogy a dolgozók a jó előkészítés ellenére sem tettek javaslatokat. A hibát kijavították, s jelentős eredményeket értek el.

Kiss elvtárs, a Váci Kötszövőgyár párttitkára, megszívlelte a *Szabad Nép* november 17-i Műszintterv-készítésről írt cikkét, s még aznap összehívta a műszaki vezetőket a teendők megbeszélésére. Összehívta a politikai iskolák vezetőit is, akik a politikai iskolán rendkívüli napirendi pontként ismertették a Műszintterv lényegét és a kidolgozásával összefüggő feladatokat.

Világos tehát, hogy a Műszintterv kidolgozása és helyes végrehajtása csak a pártszervezetek, a szakszervezetek és a gazdasági szervek állandó, tervszerű, szoros együttműködése útján valósíthat meg.

A folyamatos együttműködésre megfelelő szervezeti lehetőség is van. A Műszintterv kidolgozására szervezett vezérkarnak, a műhelyek, az üzemek és a vállalatok Műszintterv-bizottságainak ugyanis a műszaki és gazdasági vezetőkön és a sztahanovistákon kívüli tagjai a párt- és a szakszervezet képviselői is.

A feladattervek kidolgozása

Csak akkor biztosíthatjuk a dolgozók aktív részvételét a tervkészítésben, ha gondoskodunk róla, hogy valamennyien megismerjék az üzem tervéből származó legfontosabb feladatokat, amelyek megoldásához javaslataikat várjuk.

Ebből a célból vállalatainknál Műszintterv-feladattervek készültek. De néhány kivétel híján egyforma hiányosság volt, hogy a feladatokat általánosságban vetették föl, nem tagolták őket kellően, a vállalat üzemei, műhelyei szerint.

A feladattervek a közvetlenül műszaki (konstrukciós, technológiai stb.) feladatokat részletezik leginkább. Ez természetes, hiszen a régebbi újítási feladatterveket is elsősorban ezekre a területekre vonatkozóan dolgoztuk ki. A feladattervek azonban igen hézagossá a berendezés kihasználását, a rak-tár- és szállításgazdálkodást, a munkahely megszervezését, a sztahanovista tapasztalatok terjesztését, a szakképzettség növelését, a balesetelhárítást és a munkaegészségügyet, a közvetett (re- zsi) költségek csökkentését, valamint a vezetést, a tervezést, a szervezést és a nyilvántartást illetően. Márpedig a vállalat egész munkáját csak akkor javíthatjuk meg, ha ezekre a területekre vonatkozóan is gondos, részletes feladattervet dolgozunk ki.

A dolgozók tömeges mozgósítása

A feladatterv kidolgozása után indul meg a dolgozók széleskörű mozgósítása a feladatok megoldására. Itt is ki-

alakultak igen helyes módszerek. Például a Klement Gottwald Villamosági Gyárban a szakszervezeti bizalmiak személyesen juttatták el a dolgozókhoz a névre címzett feladatterv-füzetet, s egyenként győzték meg őket a Műszintterv kidolgozásának jelentőségéről. Ennek eredményeként a gyár feladattervének mind a 170 pontjára vonatkozóan születtek újítási javaslatok. De sok helyen bürokratikusán „kézbesítették“ a feladatterveket a dolgozókhoz, az agitációs lehetőség kihasználása nélkül. Néhol hivatalosan kiosztották, másutt a bélyegzőkártyához mellékelték a feladattervet, sőt egy gyárban több ezer dolgozó részére alig 100 példányban készítették el és „bizalmasan“ kezelték. Az eredmény természetesen siralmas volt.

Az eredményekben nagy része van a pártbizalmiak és a szakszervezeti bizalmiak példamutatásának, az ifjúság sikeres mozgósításának. A Csepel Autógyár Járóműgyárában az 1952. évi Műszintterv-hónapban minden dolgozóra esett egy beadott javaslat. A sikerhez nagyban hozzájárult a pártvezetőségi tagok és a szakszervezeti funkcionáriusok személyes példamutatása: Kabai Géza népnevelőfelelős az első héten 10, Nagy János pártsoportbizalmi pedig 4 újítást adott be.

Bánhalmi elvtársnak, a Klement Gottwald Villamosági Gyár nagygépgyári műhelybizottsága elnökének újítási javaslata megszünteti a marógépeknél a gyakori késcserét, csökkenti a mellék- időt, s egyszersmind keményfém megtakarítását teszi lehetővé.

A sikeres mozgósításnak igen fontos tényezője a Műszintterv kidolgozásáért folyó verseny, a javaslatok gyors elbírálása és a dolgozók műszaki támogatása.

A Műszintterv kidolgozása elválaszthatatlan a versenytől; az egyes dolgozók, műhelyek, üzemek versenyeznek, hogy ki járul hozzá több és nagyobb megtakarítást eredményező javaslattal a következő évi terv előkészítéséhez. A

verseny naponkinti értékelése és az eredmények közzététele nagyban elősegítette, hogy a Csepel Autógyárban a dolgozók megkétszerezték a tavalyi Műszintterv-hónapban beadott javaslatokat: csaknem 3000 javaslattal jelentkeztek. A Klement Gottwald Villamosági Gyárban az ünnepélyes díjkifizetések alkalmával köszönőlevelet, könyvjutalmat, zászlót is kaptak a legjobb javaslatok benyújtói. A Vörös Csillag Traktorgyár, a Csepel Autógyár, a Rákosi Mátyás Művek üzemi lapjai is rendszeresen foglalkoznak a Műszintterv kérdésével. Másutt azonban elhanyagolták ezt a lehetőséget: például a győri Wilhelm Pieck Vagongyár lapja alig 3—4 sorra méltatta a Műszintterv kidolgozását. Nem foglalkozott kellően a kérdéssel a Szakszervezeti Tanács központi lapja, a *Népszava* sem.

A verseny nyilvánosságának biztosítása a beadott javaslatok részletes és gyors elbírálása. Ez a feladat a műszakiak dolga; igen sokan szocialista kötelezettséget vállaltak a javaslatok egyhetes elbírálására.

A dolgozók lendületének fokozásához a javaslatok gyors elbírálásán és a verseny nyilvánosságának biztosításán kívül a műszaki támogatás megszervezése is szükséges.

Igen sok munkás jó ötlete nem érik javaslattá, mert az illetők nehezen bírkóznak meg a javaslat megfogalmazásával, a vázlat elkészítésével, vagy a részletekben fölbukkanó műszaki problémák közt egymaguk nem igazodnak el. A vállalatvezetés és a szakszervezet feladata tehát a műszaki támogatás megszervezése. Ezt a támogatást a műhelyekben első fokon a műhely Műszintterv-bizottságának tagjai adják; ezenkívül egyes üzemekben, például a Wilhelm Pieck Vagongyár szerszámüzemében és másutt, a technológusok vállalták a rendszeres segítséget. A jó ötleteket használható javaslatokká dolgozták

ki, az elfogadhatatlan javaslatok betervezésüknek pedig megmagyarázzák, hogy javaslatuk miért helytelen.

Igen fontos, hogy a Műszintterv kidolgozásakor minél többet merítsünk a gazdag szovjet műszaki-termelési tapasztalatokból. Ezek a tapasztalatok a sok üzemi könyvtárban meglévő szakirodalom révén hozzáférhetők ugyan, de a legtöbb dolgozó nem ismeri őket. Márpedig felhasználásuk nagyban hozzásegíti az üzemeket problémáik megoldásához. Ezért jelentős a Csepel Autógyárnak az a kezdeményezése, hogy a feladatterv egyes témaköreihez megadta a műszaki könyvtárban lévő jelentősebb könyvek, folyóiratok, cikkek, fordítások mintegy ezertételes jegyzékét. Ezt a kezdeményezést fejlesztette tovább az Országos Műszaki Könyvtár és az MTESZ, amikor 9 iparágra hasonló módon összeállította a legfontosabb könyvek bibliográfiáját.

A javaslatok feldolgozása

Itt a legnagyobb nehézség az újítás gazdasági eredményeinek fölmérése és a megvalósítás ütemtervének elkészítése volt. Ugyancsak itt vannak a már elkészült Műszinttervek legnagyobb hiányosságai is. A gyorsan elbírálendő javaslatok tömege és a javaslatok sokfélesége e nehézség főoka. A műszaki és a kalkulációs dolgozók odaadó munkájukkal igen sok helyen, például a Rákosi Mátyás Művek Kerékpárgyárában sikeresen megoldották ezt a feladatot.

Másutt azonban nem kellő gondossággal határozták meg a megvalósításhoz szükséges költséget, a költség fedezeti forrásának biztosítását. Formálisan, „nagyvonalúan“ készítették el a megvalósítási ütemterveket, noha ilyesmi veszélyezteti a tervezett intézkedések megvalósítását. A Műszintterv teljesítésének egyik főfeltétele e hiányosság kiküszöbölése.

A Műszintterv kidolgozásának eredményei

Az eddigiek összegezésül megállapíthatjuk, hogy a Műszinttervnek egész iparunkban való kidolgozásával a meglévő hiányosságok ellenére is hatalmas sikert értünk el, amikor bevontuk dolgozóinkat a tervezésbe, s konkrét, előrelátó intézkedésekkel könnyítettük meg a tervteljesítést. A dolgozóknak a Műszintterv-hónap során beadott javaslatai kétszeresen-négyszeresen fölülmúlták az előző havi átlagokat, s a vállalatok, üzemek vezetőse is igen sok szervezési intézkedés kidolgozásával készítette elő az 1953. évi feladatok megoldását.

A tények tehát bizonyítják, hogy valóban döntő fordulat kezdődött a Műszintterv-munkában. A kidolgozott Műszinttervek eredményéről közteendő adatok minden bizonnyal végleg meggyőzik majd a kétkedőket, akik még félték a Műszintterv idejű „túlságosan korai” beépítésétől, s azt javasolták, hogy néhány vállalatnál gondos kísérletezés előzze meg a Műszintterv általános kidolgozását, s 1954 előtt semmiesetre se dolgozzuk ki ezt a tervet.

Nyilvánvaló, hogy semmiféle kísérletezés sem adott volna olyan sok és értékes tapasztalatot, mint amennyit az üzemekben az 1953. évi Műszintterv kidolgozása során végzett munka eredményezett. Ma már mindenki elismeri, hogy csupán e tapasztalatok összegezése, elemzése, a jó tapasztalatok és módszerek elterjesztése, a hiányosságok kiküszöbölése révén vonhatjuk be országos méretekben a dolgozókat a Műszintterv kidolgozásába. A jövő évi jó Műszintterv kidolgozásával szinte ugrásszerűen emeljük a vállalati tervezés színvonalát, s fokozottabban lehetőséget teremtünk a vállalati tervek teljesítésére és túlteljesítésére. Szembeötlő a Műszintterv-biztosította hatalmas gazdasági előny is: a tervbe beépült sokezer javaslat megvalósítása népgazdaságunknak százmilliókra becsülhető összeget takarít meg.

A Műszintterv kidolgozásának menete tehát biztosította, hogy a dolgozók széleskörűen bekapcsolódjanak a tervezésbe, mert a terv megtárgyalása nem a párórás termelési értekezleteken történt, hanem egész hónap maradt a feladattervek kidolgozására. A dolgozók látják, hogy javaslataikkal komolyan foglalkoznak, s megvalósítják őket, ezért fokozzák aktivitásukat, s még inkább segítik a műszaki vezetőket a rejtett tartalékok mihamarabbi feltárásában.

A Műszintterv kidolgozása, mint az eddigiekből is kitűnik, nagyon növeli a műszaki munka tervszerűségét, fokozza az egy személyi felelősséget. A Műszintterv kidolgozásakor ugyanis élesen fölvetődik a vállalati szerveztségének és a vezetés színvonalának kérdése is. Az intézkedések tervezése és tervszerű megvalósítása próbára teszi az illetékes vállalati szerveket, s elősegíti üzemeinkben a szocialista szervezeti formák alkalmazását, a hatáskörök és a felelősség megfelelő elhatárolását, a vezetés termelési-területi elvének érvényesülését.

A Műszinttervben gondosan megtervezzük a feladatok teljesítéséhez szükséges intézkedéseket, s ezzel biztosítjuk a folyamatos tervteljesítést. Ennek jelentősége igazán akkor tűnik ki, ha fölmérjük mennyire gátolja tervünk teljesítését, hogy kellő időben nem intézkedtünk megfelelően az új gyártmányok bevezetésének előkészítéséről, az anyagok biztosításáról, a szűk keresztmetszetek megszüntetéséről stb.

A Műszintterv kidolgozása és végrehajtása lehetővé teszi azt is, hogy tudományos egyesületeink üzemi csoportjai az eddiginél nagyobb részt vállaljanak a vállalati feladatok megoldásából, s meggyorsítsák a műszaki fejlődést. A Műszintterv kidolgozásakor ugyanis a különböző tématerületekre vonatkozóan meghatározzák a vállalat főfeladatait, amelyek megoldásához elsősorban

szükséges a dolgozók segítő közreműködése. A tudományos egyesületek vállalati csoportjai e feladatok megoldásához azzal járulhatnak hozzá, hogy összegyűjtik és ismertetik az egyes feladatokról megjelent szakirodalmat, különösen pedig a szovjet tapasztalato-

kat, s a szakszervezettel együtt megszervezik az újítók műszaki támogatását. Az egyesületek tagjai pedig azért versenyeznek, hogy a megtervezett műszaki-szervezési intézkedések határidő előtt, s minél magasabb műszaki színvonalon valósuljanak meg.

A további feladatok

A Műszintterv lényegének, eddigi eredményeinek és hiányosságainak megvizsgálása után foglaljuk össze, melyek a Műszintterv-munka soronlévő feladatai?

E feladatokat három főcsoportba sorolhatjuk:

a) Főül kell vizsgálnunk az 1953-ra készített Műszintterveket, s eredményes végrehajtásuk végett ki kell javítanunk főbb hiányosságaikat.

b) Minden erőt mozgósítanunk kell a tavaly kidolgozott Műszintterv teljesítésére és túlteljesítésére.

c) Össze kell gyűjtenünk és elemeznünk kell a Műszintterv kidolgozása-
kor és alkalmazásakor szerzett tapasztalatokat; népszerűsíteni kell a különösen értékes tapasztalatokat, s tüzetesen tanulmányoznunk kell a szovjet módszereket. Mindezek alapján dolgozzuk ki a jövő évi Műszintterv módszertanát.

Az első csoportbeli feladatok

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy az 1953-ra kidolgozott Műszintterveknek számos olyan hiányosságuk van, amelyek veszélyeztethetik a Műszintterv elé tűzött célok elérését és a kidolgozott Műszintterv megvalósítását, ha idejekorán nem küszöböljük ki őket.

Az 1953. évre kidolgozott Műszinttervek főbb hiányosságait a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Az újítási javaslatokból eredő intézkedéseken kívül nem dolgozták ki kellően a vállalati szervek hivatalos feladatköri intézkedéseit.

2. Az intézkedések gazdasági hatását, a megtakarításokat és a költségeket nem számították ki megfelelően, s nem kapcsolták össze eléggé a Műszinttervet az önköltségsökkentés feladataival.

3. Nem ügyeltek eléggé a közvetett (rezi) költségek csökkentésére.

4. Nem készítették el megfelelően az intézkedések bevezetési terveit.

5. Nem tartották megfelelően nyilván az intézkedések teljesítését.

E hiányosságok csökkentik a Műszintterv eredményességét, realitását, ezért megszüntetésük fontos feladat a következő évi Műszintterv kidolgozásában, illetve az idei terv felülvizsgálataiban.

A második csoportbeli feladatok

A feladatok második csoportját így összegezzük: minden erőt mozgósítunk a Műszintterv teljesítésére, sőt túlteljesítésére.

Ezzel összetűgő feladatainkat a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A vállalatok gazdasági vezetőiben, párt- és szakszervezeti funkcionáriusai-
ban méginkább tudatosítsuk a Műszintterv jelentőségét.

2. A teljesítésben résztvevő összes szervekkel és dolgozókkal ismertessük a Műszintterv teljesítése során rájuk háruló feladatokat. E feladatokat iktassuk be a havi munkatervbe, s teljesítésüket a beszámolókon ellenőrizzük.

3. A hivatali ellenőrzésen kívül szükséges a társadalmi ellenőrzés kiépítése is: a dolgozók akkor teljesítik igazán jól a tervet, ha mindannyian szívügyüknek tekintik.

A pártszervezetek feladata a főmérnökök munkájának rendszeres ellenőrzése. A moszkvai 2. sz. Állami Csapágygyár kommunistái például fölfedték, hogy a Műszinttervet megszegik. Összehívták a párttagokat és a pártönkívülieket. A gyűlésen a főmérnök beszámolt a munkáról, a hozzászólók bátran föltárták a hibákat, s bírálták az elkövetésükben bűnösöket. A gyűlés kötelezte a műhelypártszervezeteket és a pártcsoportokat a Műszintterv minden egyes pontja teljesítésének fokozott társadalmi ellenőrzésére. Ez az ellenőrzés igen kedvezően hatott a terv teljesítésére.

A Műszintterv legszélesebbkörű társadalmi ellenőrzésének megvalósítása végett a szakszervezeti bizalmiaknak meg kell ismerniük a műhelyek, az osztályok feladatait; meg kell tanulniuk az egyes tételek ellenőrzésének módszerét; be kell számoltatniuk a termelési értekezleteken a műhely- és osztályvezetőket a Műszintterv teljesítéséről.

4. Fontos feladatunk, hogy a Műszintterv és a munkaverseny kapcsolatát még szorosabbra fűzzük, egyrészt úgy, hogy a Műszinttervbe beiktassuk a kollektívák versenyvállalásainak teljesítésére szolgáló műszaki-szervezési intézkedéseket, másrészt úgy, hogy a brigádok, a műhelyek és az üzemek közt, valamint a legjobb műhely, üzem, műszaki dolgozó stb. címéért folyó verseny értékelési pontjai közt jelöljük meg a Műszintterv teljesítését is.

A harmadik csoportbeli feladatok

Fontos, hogy a szakszervezetek, a minisztériumok és a tudományos egyesületek megvizsgálják az egyes iparágak legjellemzőbb vállalatainak tapasztalatait, s az így szerzett tapasztalatokat és a szükséges teendőket előadásokon, a sajtóban, brosúrákban ismertessék.

Üzemek közt iparági tapasztalatcserét kell szervezni. A megoldatlan feladattervi pontokra a tudományos egye-

sületek alakítsanak munkabizottságokat, s a szovjet tapasztalatok maximális felhasználásával törekedjenek e feladatok mielőbbi megoldására.

A munka továbbfejlesztéséhez okvetlenül szükséges a megfelelő szovjet anyag összegyűjtése, feldolgozása, széleskörű ismertetése, s hazai alkalmazási módszerének megvitatása. Ki kell dolgozni a gazdasági számítások egységes irányelveit, meg kell határozni a Műszintterv összefüggését a normákkal, a műszaki-gazdasági mutatókkal és a vállalati terv egyes részletterveivel. E munkákban igen nagy szerep vár műszaki-tudományos egyesületeinkre.

Ugyancsak meg kell szabni a Műszintterv-munka vállalati szerveinek helyét, típus-ügyvitelét. Mindezek alapján idejekorán egységes szempontok szerint kell összeállítani az 1954. évi Műszintterv kidolgozására vonatkozó iparágankénti részletes utasításokat.

★

Az ismertetett fő feladatok megvalósítása megköveteli a minisztériumok, a szakszervezetek és a műszaki-tudományos egyesületek legszorosabb együttműködését, a vállalati szakemberek széleskörű bevonását.

Nagyon szükséges, hogy a minisztériumok igazgatóságai, a trösztök, különösen az építőipariak, az eddiginél sokkal inkább segítsék a vállalatokat kritikájukkal, útmutatásaikkal, a vitás kérdések egységes szempontok szerint őrténő tisztázásával. Az egész iparra vonatkozó egységes alapelvek és nyilvántartási módszerek rögzítése végett pedig az Országos Tervhivatalnak és a Statisztikai Hivatalnak kell megfelelően intézkednie.

A szocializmus építése csak úgy valósítható meg, ha a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye alapján a társadalmi termelés helyes tervezésére kínáló lehetőségeket kihasználjuk, a szovjet tapasztalatok révén tökéletesítjük a tervek végrehajtására irányuló

szervező munkánkat, s jól megtanuljuk a szocialista vezetés módszerét. A Műszintterv kidolgozása és megvalósítása a szocialista vezetés egyik fontos eszköze.

„Mit jelent a helyes vezetés?” — kérdi Sztálin elvtárs.

„A helyes vezetés azt jelenti: először, hogy megtaláljuk a kérdés helyes megoldását, a helyes megoldást pedig nem lehet megtalálni, ha nem vesszük figyelembe a tömegek tapasztalatát.”

A Műszintterv kidolgozásának módszere lehetővé teszi a feladatok legheylesebb, műszaki-gazdasági szempontból gondosan mérlegelt megoldásának megtalálását, s a megoldásokban a dolgozók tapasztalatainak legteljesebb felhasználását.

A helyes vezetés másodsor azt jelenti, folytatja Sztálin elvtárs, „hogy megszervezzük a helyes megoldás kivitelezését, amit azonban nem lehet megtenni a tömegek közvetlen segítségével”.

A Műszintterv a bevezetési tervek útján biztosítja a feladatok megoldá-

sára tervezett intézkedések tervszerű végrehajtását.

A helyes vezetés harmadszor azt jelenti, állapítja meg Sztálin elvtárs, „hogy megszervezzük a megoldás kivitelezésének ellenőrzését, amit megint csak nem lehet megtenni a tömegek közvetlen segítségével” (Lenin—Sztálin. Párt és pártépítés. 735—736. lap. Szikra. 1950.)

A Műszintterv műhelyekre, osztályokra, üzemekre való bontása és a feladatok havi munkatervbe való beépítése teljesen lehetővé teszi a legszélesebbkörű ellenőrzést.

Világos tehát, hogy a Műszintterv alkalmazása üzemekben, vállalatokban a szocialista vezetésnek olyan új, magasabb színvonalú módszerét teremti meg, amelyet a Szovjetunióban több évtizede sikerrel alkalmaznak, s amelynek alkalmazása tervező munkánk továbbfejlesztéséhez, terveink végrehajtásának biztosításához, a szocialista építés meggyorsításához nálunk is halaszthatatlanul szükségessé vált.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

TŐKÉSORSZÁGOK GAZDASÁGA

K. IZMAJLOV

Az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása — a maximális monopoltőkésprofit biztosításának eszköze

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében fölfedezte és megfogalmazta a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét, s kimutatta, hogy a maximális profit a monopolkapitalizmus hajtóereje.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásai és követelményei — tanítja Sztálin elvtárs — „a maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján“. (*Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. lap. Szikra. 1952.*)

A modern kapitalizmus Sztálin elvtárs fölfedezte gazdasági alaptörvénye meghatározza a kapitalista termelőmód fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, kulcsul szolgál valamennyi

nyí törvényszerűségének megmagyarázásához, föltárja és megvilágítja a kapitalizmus kirívó ellentmondásait, a kapitalista államok rabló-politikájának okait és indítékait.

„Éppen a maximális profit megszerzésének szükségessége sarkalja a monopolkapitalizmust olyan kockázatos lépésekre, mint a gyarmatok és más elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása, számos független ország függő orszaggá való változtatása, új háborúk szervezése, amelyek a modern kapitalizmus főkolompasai számára a maximális profitot biztosító legjobb «üzletet» jelentik, és végül, mint a gazdasági világuralom kivívására irányuló kísérletek.“ (I. m. 40. lap.)

A gyarmatok kifosztása a fejlődés valamennyi fokán elválthatatlan kísérője a tőkés termelőmódnak. Az angol tengerentúli társaságok — amelyekben a kalózok és a rablók válllvetve dolgoztak a kereskedőkkel és az állami funkcionáriusokkal — már a kapitalizmus hajnalán világszerte hajsztolták a könnyű nyeresé-

get. Marx *A tőké*-ben oldalakon át felháborodva írja le az eredeti felhalmozás módszereit. „Amerika arany- és ezüstországainak fölfedezése — írja Marx — az őslakosság kiirtása, rabszolgaságba döntése és bányákba kényszerítése, Kelet-India most kezdődő meghódítása és kifosztása, Afrika átváltoztatása a fekete-bőrűek elleni kereskedelmi vadászterületté — ez jelzi a tőkés termelés korszakának hajnalát...

A gyarmati rendszer megleghátszerűen érlelte a kereskedelmet és a hajózást... Az Európán kívül nyílt fosztogatással, rabszolgaságba döntéssel és rablógyilkosságokkal zsákmányolt kincs az anyaországba áramlott és itt tőkévé alakult.” (Marx. *A tőke*. I. kötet. 811. és 814. lap. Szikra. 1949.)

A gyarmatok kifosztása és kirablása az ipari kapitalizmus korában is egyik legfontosabb célja a burzsoá államok politikájának. A burzsoá államok legtöbb háborúja gyarmatok megkaparintásával, gyarmati népek leigázásával járt. A fejlett tőkésországok megtámadták az elmaradott országokat, s lealázó, egyenlőtlen szerződéseket kényszerítettek rájuk, ily módon nyitva meg az utat ez országokkal folytatandó, leplezetlenül rablásjellegű kereskedelmük számára. Az ipari kapitalizmus korában a gyarmati agresszió és a gyarmati hódítás az új piacok megszerzésének eszközévé vált, s nagy profittal gazdagította az ipari és a kereskedelmi burzsoáziát.

A gyarmati rablás volt az angol burzsoázia meggazdagodásának fő forrása, Anglia ipari fejlődésének alapja; ez tette Angliát a XIX. század első felében «a világ műhelyévé», «a világpiac korlátlan urává». „Anglia oly módon iparosított, hogy

évtizedeken és évszázadokon át fosztogatta a gyarmatokat, «pótlólagos» tőkéket harácsolott ott össze, ezeket befektette iparába és így gyorsította iparosításának ütemét” — mutat rá Sztálin elvtárs. (*Sztálin Művei*. 8. kötet. 132. lap. Szikra. 1952.)

Az imperializmusnak és a kapitalizmus általános válságának korában a fináncsőke leigázza és rendszeresen kifosztja a gyarmatokat és a többi elmaradott országot. Ez egyik útja a maximális tőkésprofit biztosításának, amely azért szükséges, mert nélküle a monopolkapitalizmus nem valósíthatja meg többé-kevésbé rendszeresen a bővített újratermelést.

Lenin hangsúlyozza, hogy „még a kapitalizmus előző szakaszainak kapitalista gyarmatpolitikája is lényegesen különbözik a fináncsőke gyarmatpolitikájától”, s hogy „a gyarmatpolitika nagyszámú «rég» mozzanatához a fináncsőke a nyersanyagforrásokért, a tőkekivitelért, «a befolyási övezetekért», — vagyis előnyös üzleteket, koncessziókat, monopolista profitokat stb. biztosító területekért — s végül általában a gazdasági területekért folyó harcot fűzte hozzá”. (*Lenin Művei*. 22. kötet. 269. és 312. lap. Szikra. 1951.)

Az első világháború és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom oroszországi győzelme folytán a világ két rendszerre szakadt, szocialista és tőkésrendszerre, a kapitalista elnyomás és kizsákmányolás szférája összébbszűkült, a kapitalizmus rothadása fokozódott, egyensúlya megingott, a gyarmati és a függő országokban az imperializmus tartópillérei megrendültek. Mindez elmélyítette a tőkés újratermelési folyamat ellentmondásait, s fokozta az egyes pénzcsoportok és

imperialista hatalmak harcát a maximális profitért. Ez a harc még feszültebbé és élesebbé vált a kapitalizmus általános válságának második szakaszában, egyrészt azért, mert az európai és ázsiai népi demokratikus államok kiváltak a kapitalista rendszerből, másrészt azért, mert az egységes, mindent átfogó világpiac szétesett, s a főkapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország) számára nagyon összeszűkült a világ erőforrásai kiaknázásának szférája.

Ilyen körülmények közt az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistái a maximális tőkeprofit biztosítása végett megkezdték az új világháború előkészítését, s már harmadik éve viselnek véres rablőháborút Koreában. Egyszermind fokozzák a gyarmatok és más elmaradott országok embertartálékainak és nyersanyagforrásainak rabló kizsákmányolását. Jelenleg a gyarmatok és a függő országok szolgáltatják az Egyesült Államok teljes bevételének 57 százalékát, hadi és stratégiai hiányszanyagokból származó importjának pedig 73 százalékát. Ezenkívül a gyarmatok és más elmaradott országok az amerikai áruk legnagyobb felvevőpiacai is: fölveszik az Egyesült Államok egész exportjának 44 százalékát.

Napjainkban a gyarmattartó hatalmak arra törekszenek, hogy az elmaradott országokra hárítsák a háborús készülődéssel kapcsolatos terhek minél nagyobb részét; ez halatlanul fokozza a gyarmati elnyomást és kizsákmányolást. De a gyarmati és a függő országok népei egyre elszántabban védekeznek az imperialista rablás és fosztogatás ellen.

★

Hogy biztosíthassák a tőkésmonopóliumok legmagasabb profitját, az imperialista államok a legkülönbözőbb módszerekkel hajtják végre a gyarmatok és más elmaradott országok leigázását és rendszeres kifosztását. Egyik legfontosabb módszerük a tőke kivitel. „Amíg a kapitalizmus kapitalizmus marad, írta Lenin, nem arra fordítják a tőkefölösleget, hogy az illető országban fölemeljék a tömegek életszínvonalát, hiszen ez a tőkés profitjának csökkenését vonná maga után, hanem arra, hogy a tőkének külföldre, az elmaradott országokba való kivitele útján növeljék a profitot. Ezekben az elmaradott országokban a profit rendszerint magas, mert kevés a tőke, a föld ára viszonylag nem magas, a munkabér alacsony, a nyersanyagok olcsók.“ (Lenin Művei. 22. kötet. 249. lap. Szikra. 1951.)

Az első világháború után az Amerikai Egyesült Államok lett a fő tőkeexportáló állam. Sztálin elvtárs már 1925-ben rámutatott, hogy „a kapitalista világ pénzügyi hatalmának központja, az egész világ pénzügyi kizsákmányolásának központja Európából Amerikába helyeződött át“. (Sztálin Művei. 7. kötet. 282. lap. Szikra. 1951.) Az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetése az első és második világháború közt 5,5-szeresre emelkedett; az angol külföldi tőkekihelyezések ugyanekkor az időben 30 százalékkal csökkentek. A második világháború után az Egyesült Államok helyzete még jobban megerősödött a tőke világpiacán, Anglia, Franciaország és a többi tőkésország helyzete pedig jelentősen meggyengült. Az Angol Bank adatai szerint Anglia külföldi beruházásai 1938 végétől 1951

elejéig több mint 40 százalékkal csökkentek. Az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetései 1939 végén még csak 12,5 milliárd dollárra rúgtak, 1945 végén már 16,8 milliárd dollárra emelkedtek, 1951 végéig pedig elérték a 36,1 milliárd dollárt. (Foreign Commerce Weekly, 21. IV. 1952; Statistical Abstract of the United States, 1951.) Amerika külföldi befektetései tehát csak 1945-től 1951-ig több mint kétszeresre növekedtek. Az amerikai tőkés külföldi tőkebefektetései 1951-ben 22,3 milliárdra szöktek föl, s fölülmúlták a többi imperialista ország összes tőkebefektetéseit. Az amerikai tőkebefektetések több mint 50 százaléka az elmaradott országokba jutott. Az Egyesült Államok monopóliumai úgy terjeszkedtek az elmaradott országokban, hogy tőkebefektetéseik végösszege a hivatalos adatok szerint 4,6 milliárd dollárral emelkedett a háború utáni öt év alatt, s 1951 elején már elérte a 10,8 milliárd dollárt. (Foreign Commerce Weekly 2. IV. 1951, 21. IV. 1952.) Még nagyobb arányokat öltött az Egyesült Államok tőkekivitele más országoknak nyújtott hivatalos vagy félhivatalos kölcsönök, úgynevezett «kormánysegélyek» formájában. Jellemző, hogy az egész háború utáni időszakban (1952 júliusáig) 7,8 milliárd dollár áramlott az elmaradott országokba kölcsönök és «segélyek» formájában. (Survey of Current Business, October 1952.) Ez az összeg kétszeresen fölülmúlt a magántőke kivitelét. Ennek az a magyarázata, hogy az Egyesült Államok elsősorban katonai és politikai célokra ad államkölcsönöket, hiteleket és «segélyeket» a többi országnak. Persze ezek a hitelek, amelyeket az állam az adófizető dolgozók-

tól behajtott összegekből utal ki, megnyitják az utat az amerikai magántőke exportja előtt is, mégpedig az amerikai monopóliumok számára rendkívül kedvező feltételekkel.

Az Egyesült Államoknak, különösen az elmaradott országokba küldött úgynevezett «segélyei» arra irányulnak, hogy az Egyesült Államok agresszív terveinek és vállalkozásainak körébe bevonják ezeket az országokat, s hogy az amerikai imperializmus segítségükkel valósítsa meg az illető országok gazdasági és politikai leigázását. Acheson, az Egyesült Államok volt külügyminisztere 1952 január 25-én cinikusan kijelentette New Yorkban, hogy az Egyesült Államok nem emberbaráti célokból «segélyezi» az elmaradott országokat, hanem saját érdekében jár el, mert azt akarja, hogy ezekben az országokban az Egyesült Államoknak megfelelő kormányok és viszonyok legyenek. (The Department of State Bulletin, 4. II. 1952.)

Az amerikai vezetőkörök, az éhség és a nyomor spekulánsai a hírhedt «Truman-programm 4. pontjának» megfelelően, a politikai és gazdasági nyomás válogatott fegyvereivel már leigázó megállapodásokat és szerződéseket kényszerítettek Indiára, Pakisztánra, Irakra, Thaiföldre, Ceylonra, Egyiptomra, Brazíliára, Bolíviára és számos más elmaradott országra. Ezek a szerződések katonai és stratégiai, politikai és gazdasági előnyöket biztosítanak az Egyesült Államoknak, s ellenőrzési jogot az amerikai uralkodóköröknek az említett országokban. Az Egyesült Államok külügyminisztériuma sorna megszervezte az amerikai katonai és gazdasági

missziók és «szakértők» szerteágazó hálózatát abban a 34 országban, amely 1952 közepén aláírta a «Truman-programm 4. pontján» alapuló «segély»-megállapodást. Az így kiépített hálózat leplezetlenül beavatkozik ez országok belügyeibe.

E megállapodások és a szellemükben végrehajtott intézkedések elemzéséből kitűnik, hogy a «gyengén fejlett országok megsegítésének» washingtoni programja teljesen az amerikai imperializmus agresszív elgondolásait szolgálja. A más országoknak nyújtott államkölcsönök és «segélyek» formájában megvalósuló amerikai befektetések főcélja, hogy a «segélyben» részesülő országok területét az Egyesült Államok katonai felvonuló területévé tegyék, ez országok lakosságát pedig előkészítsék az ágyútöltelék szerepére. Erről tanúskodik egyebek közt a gyarmati és függő országokban, Egyiptomban, Iránban, Szíriában, Afrika vidékein, Ausztráliában és másutt kiépített amerikai katonai támaszpontok széles hálózata. Francia-Marokkót például az amerikai katonai repülőterek, fegyvertárak, olajvezetékek, stratégiai utak hálózata borítja. Port-Lyauteyban az amerikaiak tengenalattjáró és vízirepülőgép támaszpontot rendeztek be. Az Egyesült Államok és Libanon «segély»-megállapodása megszabja, hogy stratégiai okokból ki kell szélesíteni a Litani folyót, katonai támaszpontot kell létesíteni Beirut közelében, Tripoli kikötőjét olvan arányban kell megnagyobbítani, hogy oda a nagy hadihajók is befuthassanak, Libanon és Szíria közt összekötő stratégiai utat kell építeni a Tripoli—Tartusz—Ladhikija útvonalon. A Fülöp-szigetek amerikai «segélyből» csak katonai

és stratégiai építkezésekre jutott, természetesen a filippin nép ellen hadakozó Quirino-féle áru-ök támogatásán kívül. A többi állam «segélyügyeinek» intézését az úgynevezett Kölcsonös Biztonsági Hivatalra bízták; ez hangolja össze az Egyesült Államok és a tőle függő országok katonai készülődéseit.

Az elmaradott országok «segélyezésének» célja, hogy fokozza az ottani katonai és stratégiai nyersanyagforrások kiszivattyúzását, s így az Egyesült Államok megteremthesse az új világháborúra való készülődéshez szükséges készleteket. Az Egyesült Államok csupán 1951-ben a következő fontosabb anyagokat szivattyúzta ki, főleg a gyarmati és függő országokból: 209 000 tonna ólmot, 304 000 tonna cinket, 488 000 tonna rezet, 545 000 tonna krómércet, 751 000 tonna nyersgumit, vagyis a megfelelő sorrendben 14-szer, 8-szor, 2,4-szer, 2,2-szer és 1,25-ször többet, mint 1937-ben. A *Wall Street Journal* című lap beismerése szerint az amerikai monopóliumok 1951-ben csupán a Délafrikai Unióból több mint 137 millió dollár értékű ipari gyémántot, krómot, mangánt, gyapjút és egyéb nyersanyagokat vittek ki. 1951-ben az amerikai monopóliumok kiuzsorázó megállapodást kényszerítettek Thaiföldre; a megállapodás folytán az ország egész nyersgumitermése az Egyesült Államokba jut.

Az Egyesült Államok «segélyei» révén megkaparintja azoknak az országoknak a felleveőpiacait, amelyekre rákényszerítette a kiuzsorázó «segély»-megállapodásokat. A latin-amerikai államok 1951. évi összesített árubevitelében például az Egyesült Államok részesedése az

1938. évi 35 százalékról 51 százalékra emelkedett. India bevételében az Egyesült Államok részesedése 7 százalékról 1951-ben 24 százalékra szökött föl.

Az Egyesült Államok monopóliumai «segélyről» szavalnak, s közben a gyarmatokon egyre nagyobb mértékben terjeszkednek. Behatolnak Indiába és Pakisztánba, Indonéziába és a Thaiföldre, valamint Délkelet-Ázsia más országaiba is. Lecsapnak a Közel-Kelet és Afrika természeti kincseire. Az amerikai monopóliumoknak a gyarmatok és egyéb elmaradott országok leigázása és rendszeres kirablása révén zsebrevágott profitja tízszeresen fölülmúlja az Egyesült Államok kormánya által az úgynevezett «segélyre» fordított összegeket. Az Egyesült Államok kormánya a «segély» keretében 20 latinamerikai állam részére a háború után csak 210 millió dollárt folyósított, ellenben az amerikai monopóliumok csupán két év alatt majdnem 1 milliárd dollár profitra tettek szert Latin-Amerikában elhelyezett közvetlen tőkebefektetések révén. (United States News and World Report. 11. VII. 1952.)

Nem kevésbé gyarmatosító jellegűek azok «a gyarmatok fejlődését és jólétét szolgáló programok», amelyeket az angol kormány 1945-ben és 1950-ben fogadott el. Ezek kimondják, hogy az államnak exportálnia kell az angol adófizetők zsebéből kihúzott összegeket, különben az angol monopóliumok gyarmati terjeszkedési szférája nem szélesedhetnék.

A tények szerint az angol monopolisták — engedelmes kiszolgálókkal, az angol kormánnyal együtt — a gyarmatok fejlesztésé-

nek leple alatt közönséges gyarmati «üzlettel» foglalkoznak. A brit gyarmatügyi minisztérium 1952 júniusában közzétett jelentéséből megállapítható, hogy hat év alatt (1946—1951-ig) a «gyarmatfejlesztési programoknak» megfelelő valóságos kiadások mindössze 56 millió fontsterlingre rúgtak. (Colonial Development and Welfare Acts. 12. VI. 1952.) Ezek a kiadások Anglia 47 gyarmatbirtokára és csaknem 87 millió főnyi lakosságra estek. Ezzel szemben az angol gyarmatok sterlingkövetelései, amelyek a gyarmatok monopolista kifosztásából lettek, s amelyekkel Anglia formálisan tartozik a gyarmatok áruért és szolgáltatásaiért, tavaly az 1945. évi 447 millió fontsterlingről 1042 millió fontsterlingre, vagyis 595 millió fontsterlinggel emelkedtek. Így tehát a háború után hat év alatt Anglia «gyarmatfejlesztése» alig 1/19-ébe került a saját gyarmatait illető, soha meg nem fizetett adósságnak. Az angol imperializmus csupán 1951-ben 210 millió fontsterling értékű árut szípolozott ki ingyen a gyarmatokból. Ez csaknem 15-szörösen múlja fölül azt az összeget, amelyet ugyanebben az évben a gyarmatok fejlesztésére költött.

Voltaképp stratégiai hadiutak, kikötők és repülőterek építése emésztette föl azokat a nyomorúságos összegeket is, amelyeket a brit imperialisták állítólag a gyarmatok «fejlesztésére» folyósítottak. Amint az angol gyarmatügyi minisztérium idézett beszámolójából megállapítható, hat év alatt (1946—1951) villamoserőművek építésére mindössze 378 000 fontsterlinget utaltványoztak, míg a stratégiai célokat

szolgáló légi útvonalak, kikötők és utak létesítésére 12,4 millió font-sterlinget költöttek a «gyarmatfejlesztési» alapokból.

★

Az elmaradott országok leigázásának és rendszeres kifosztásának egyik módja, hogy a finánc-tőke mesterségesen az imperialista államok mezőgazdasági termék- és nyersanyagszállító függvényeivé, zárt, monopolizált piacokká, «előnyös kereskedelmi érdekerületekké» teszi ezeket az országokat, amelyek magas áron kötelesek átvenni az anyaországok áruit.

Az Egyesült Államok és a többi imperialista állam monopóliumai az elmaradott országok olyan termelő-ágaiba fészkelődnek be, amelyeknek fejlesztése mindenben kielégíti a tőkeexportáló országok érdekeit. Ezek a tőkebefektetések az elmaradott országok nyersanyagforrásainak rabló kizsákmányolására, egyes gazdasági ágak, különösen pedig a mezőgazdaság egyoldalú fejlesztésére, az elmaradott országok gazdaságának az imperialista államok katonai és stratégiai terveihez való lehető legteljesebb alkalmazására törekuszenek.

Ennek eredményeként a gyarmati országok gazdasága egyoldalú, monokulturás jellegűvé válik. Ez országok többsége csak egy, vagy legföljebb néhány, főleg kivitelre szánt terméket készít. Például az ENSz adatai szerint a libériai exportnak 90 százaléka, a malájföldinek 60 százaléka nyersgumi, Észak-Rodézia 85 százalékban rezet exportál, Angol-Egyiptomi Szudán kivitelének 72, Ugandáénak 74 százaléka gyapot, az Aranypart exportjából

68 százalék jut a kakaóbabna, míg Gambia 97 százalékban földimogyorót exportál stb.

Az elmaradott országok gazdaságának ez a torz jellege még súlyosbítja alávetett helyzetüket, mert a rajtuk élősködő imperialista államokból kell importálniuk a számukra létfontosságú áruk nagyrészét. Ami pedig saját termékeik értékesítését illeti, itt az elmaradott országok teljesen az anyaországtól és általában a rendkívül ingadozó és egyre összébszűkülő kapitalista világpiactól függnék. A következő adatok szemléltetően illusztrálják ezt a helyzetet. 1951-ben az Egyesült Államok a Fülöp-szigetek exportjában 63, importjában 71, Kuba exportjában 54, importjában 77, Csile exportjában 52, importjában 55 százalék erejéig részesedett. Anglia részesedése a következő volt: Nigéria exportjában 75, importjában 52, Dél-Rodézia exportjában 45, importjában 43 százalék. Franciaország részesedése: Algéria exportjában 76, importjában 66, Marokkó exportjában 58, importjában 40 százalék. Belgium részesedése Belga-Kongó exportjában 55, importjában 38 százalék.

Az imperialista államok monopóliumai a külkereskedelmet mint a gyarmati és a függő országok leigázásának és rendszeres kifosztásának egyik leghatékonyabb eszközét alkalmazzák. Az elmaradott országokkal folytatott imperialista külkereskedelem kényszerítő, gyarmatosító jellegét szembeszökően tárja föl a gyarmatokba irányuló export áruszerkezetének elemzése. 1951-ben az Egyesült Államok monopóliumai az egész amerikai cigaretta-exportnak csaknem 70 százalékát, a silányminőségű pamutárak

exportjának több mint 82 százalékát az elmaradott országok piacain értékesítették, de a többi amerikai exportáru is konkurrált a helyi termelés áruival. Ez megfojtja a gyengén fejlett nemzeti ipart.

Az amerikai tőke mindenféle értéktelen holmival árasztja el a gyarmati és a függő országok piacait; arra törekszik, hogy ezek az országok ne importálhassanak szerszámgepeket és egyéb olyan ipari berendezéseket, amelyekre iparuk fejlesztése végett szükségük volna. Az Egyesült Államok Kubába irányuló exportjának teljes összegében, amely 1951-ben 537 millió dollár volt, a fémmegmunkáló szerszámgepek hányada nem érte el a 0,1 százalékot sem. Indonéziába, az egyik legnagyobb dohányexportáló országba, az Egyesült Államok 1951-ben csaknem 8 millió dollár értékű dohányárut vitt be, s ugyanakkor mindössze 200 000 dollár értékű szerszámgépet szállított, vagyis az odairányuló 1951. évi amerikai exportnak csak 0,1 százalékát. Az Indiába irányuló amerikai export összege 1951-ben 463 millió dollár volt. Ebből a fémmegmunkáló szerszámgepekre mindössze 0,5 millió dollár jutott.

Ugyanez a politika hatja át Anglia, Franciaország és a többi kapitalista állam gyarmati kereskedelmét is. Az angol monopóliumok 1952 első felében például 10 millió fontsterlingért exportáltak a Brit Birodalom gyarmatbirtokaira szeszest, dohányt és cigarettát, csaknem 15 millióért kerámiai és fazekasárut, de csak 0,7 millió fontsterling értékben fémforgácsoló szerszámgépet.

A tények és a számok tehát megcáfolják az imperialisták szemfor-

gató fecsegését, hogy az elmaradott országok ipari fejlődésének előmozdítására «törekszenek», s megmutatják, hogy voltaképp az imperialisták fékezik az említett országok gazdasági és kulturális fejlődését, s az ottani természeti kincsek kifosztására és a termelőerők kimerítésére összpontosítják erőfeszítéseiket.

A monopóliumok tűzzel-vassal küzdenek, hogy az elmaradott országok ne teremthessék meg saját ipari és technikai bázisukat, mert ennek híján méginkább fokozhatják ez országok gazdaságának alávetett, függő helyzetét. „Ez az imperializmus sajátos módszere — a gyarmatokon úgy fejleszti az ipart, hogy az az anyaország, az imperializmus pórázán maradjon” — tanítja Sztálin elvtárs. (*Sztálin Művei*. 8. kötet. 130. lap. Szikra. 1952.)

A monopolitőke az elmaradott és függő országokkal folytatott kereskedelmében bőségesen alkalmazza a nem egyenértékű cserét. A monopóliumok az elmaradott országokban kihasználják monopolhelyzetüket, alacsony árakon vásárolják a nyersanyagot és a munkaerőt, iparcikkeit pedig magas monopolárakon értékesítik. Az egyre táguló «árólló» a gyarmati és a függő országok dolgozói embertelen kizsákmányolásának és kifosztásának hatalmas eszköze a monopóliumok kezében.

Különösen az amerikai monopóliumok gyakorolják óriási méretekben a nem egyenértékű cserét. 1947-ben az Egyesült Államok a használt teherautókat 6,25-ször, a vegyszereket 4,7-szer drágábban szállította a függő országokba, mint 1938-ban, de ugyanakkor sokkal olcsóbban vette meg a nyersanyagot. Például az amerikai mono-

póliumok a mexikói gyapotért 20, a mexikói faanyagért 60, a brazíliai kávéért 70 százalékkal kisebb árat fizettek az Egyesült Államokban érvényes áraknál. A silány minőségű amerikai férfiruhát a venezuelai kiskereskedelmi forgalomban 3,5-szer drágábban árulják, mint New-Yorkban.

Csile állandó ENSz-képviselője elpanaszolta, hogy „az «árolló» következtében Latin-Amerika minden exportált tonnáért állandóan csökkenő mennyiségű árut kap. Különösen súlyossá vált a helyzet a háború utáni időszakban... A 20 latin-amerikai köztársaság több mint 20 százalékkal volt kénytelen múltévi (1948-as — *A szerk.*) importját csökkenteni, s így nem is tudta beszerezni az ipar és a mezőgazdaság karbantartásához és felújításához szükséges berendezéseket“. (Idézve: *Victor Perlo. Az amerikai imperializmus. 74. lap. Szikra. 1952.*) Az ENSz 1949 végén közzétett, korántsem teljes adatai szerint a függő országoknak csupán 1947-ben 2,5—3 milliárd dollárral kellett többet fizetniük az általuk importált cikkekért, mint 1913-ban, mégpedig kizárólag az «árolló» miatt. Pedig az árak viszonya már 1913-ban sem felelt meg az egyenértékűség elvének. Az ENSz 1947-re vonatkozó adatai szemléltetően mutatják, hogy az elmaradott országok ugyanolyan mennyiségű exportált nyersanyagért a háborúelőtti időszakhoz viszonyítva hány százalékkal kevesebb textilárut kaptak az imperialista államoktól:

Francia Egyenlítői Afrika .	68
Kenya és Uganda	58
Irán	54
Brit Guyana	50
India	49
Csile	42

A gyarmati és a függő országok tehát a háború után a nem egyenértékű csere következtében ugyanolyan mennyiségű exportált nyersanyagért fele-, sőt harmadannyi textilárut kaptak az anyaországtól, mint a második világháború előtt. (U. N. Relative Prices of Exports and Imports of Underdeveloped Countries. 1949.)

Ugyanez a többi árura is vonatkozik. Brazíliának 1949-ben 200 zsák kávé kellett eladnia, hogy egy Ford-autót vásárolhasson, pedig 1929-ben 20 zsák kávé exportjából származó bevétel is elegendő volt erre; vagyis az «árolló» 10-szeresre növekedett. Francia Szenegálban 1 mázsa földimogyoró ára 1939-ben 20 méter pamutszövet árának felelt meg; 1949-ben ugyanennyi földimogyoróért már csak 14 méter szövetet lehetett kapni, tehát 30 százalékkal kevesebbet.

A közölt adatokból kitűnik, hogy az imperialisták egy ideje sokkal inkább kifosztják a gyarmatokat a nem egyenértékű cserével, mint a háború előtt. Pedig az elmaradott országok importjának és exportjának arviszonyai a második világháború előtt is rendkívül hátránysak voltak ez országok számára.

Az imperialista államok monopóliumai a nem egyenértékű csere folytán nagy profitra tesznek szert. Például az Egyesült Államok monopóliumai — a közzétett adatok szerint — csak 1948-ban 3,7 milliárd dollár profithoz jutottak az elmaradott országokban, mert értéken felül adtak el, s értéken alul vásároltak. Az így szerzett profit fele annak a sarnak, amelyet az Egyesült Államok 1949-ben a gyarmatokból és a függő országokból préselt ki.

Amióta az Egyesült Államok és a többi kapitalista állam imperialistái a fegyverkezési hajszát újára lépték, még a korábinál is nagyobb arányokat öltött az egyenlőtlen csere, mert az imperialisták ezzel is a gyarmati és a függő országok lakosságára háríthatják a háborús készülődések terheit. 1951 első felétől kezdve az imperialista államok ipari monopóliumai — amelyek mesterségesen rendkívül magas színvonalon tartják termékeik árát — komoly értékesítési nehézségekbe ütköztek; ezeket a néptömegek fizetőképes keresletének erős hanyatlása idézte elő. A monopóliumok tehát, elsősorban az amerikaiak, profitjuk biztosítása és fokozása végett elkecseseredett harcba kezdtek a gyarmatokból importált nyersanyagok és élelmiszerek árának lenyomására. A Chase National Bank egyik legutóbbi helyzetjelentésében beismerte, hogy „a latinamerikai fő exportcikknek ára esik, az Egyesült Államok iparcikkeinek ára pedig ma 16 százalékkal nagyobb, mint 1950 első negyedében volt. Az Egyesült Államokban ugyanolyan mennyiségű iparcikk megvásárlására most több latinamerikai exportcikk szükséges. Másszóval: a kereskedelmi feltételek, az export és az import arányai egyre kedvezőtlenebbül alakulnak Latin-Amerika számára“. A gyarmatokból az Egyesült Államokba importált nyersanyagok és élelmiszerek 1951. évi árindexe csaknem 40 százalékkal csökkent.

Az utóbbi időben Anglia is fokozza az elmaradott országokkal folytatott kereskedelmében a nem egyenértékű cserét. Csupán 1951 júliustól 1952 júliusáig 15 százalékkal csökkent az elmaradott országokból Angliába bevitt nyersanyagok árindexe, az Angliából expor-

tált fémek és fémárak ára ellenben 11 százalékkal emelkedett.

A gyarmati nyersanyagok és élelmiszerek árcsökkenése, amelyet elsősorban az Egyesült Államok ipari monopóliumai diktáltak, a gyarmati és függő országok külkereskedelmi mérlegének erős rosszabbodásával járt.

Köztudomású, hogy az elmaradott országokat aktív kereskedelmi és passzív fizetési mérleg jellemzi. Ennek oka, hogy az imperialista államok monopóliumai ezekből az országokból rendszerint árukivitel útján szipolyozzák ki óriási profitjukat, osztalékaikat és kamataikat. A gyarmati és félgyarmati országok külkereskedelméről tehát elmondhatjuk, hogy kivitelük állandóan meghaladja behozatalukat. Mivel az Egyesült Államok ipari monopóliumai lenyomták az elmaradott országokból importált élelmiszerek és nyersanyagok árát, 1951 második fele óta ez országok fizetési mérlege is, kereskedelmi mérlege is passzívvá vált. Az alábbi táblázat pontosan igazolja ezt:

A mezőgazdasági termékeket és nyersanyagokat szállító legfontosabb országok külkereskedelmi mérlege

	1951 első fele	1952 első fele
Ausztrália	+323	—509
Újzéland	+142	— 46
Hongkong	+ 41	— 96
Malájföld	+327	— 11
Indonézia	+404	+ 17
Fülöp-szigetek	+ 23	— 68
India	+ 71	—378
Pakisztán	+224	— 38
Ceylon	+ 48	— 19
Egyiptom	+ 26	—136
Argentína	— 85	—240
Brazília	— 34	—473
Összesen:	+1510	—1997

A túloldali táblázatban felsorolt országoknak az 1952. év első felére vonatkozó külkereskedelmi deficitje csaknem 2 milliárd dollár, bár kivételük 1951 első felében még 1,5 milliárd dollárral meghaladta behozatalukat. Más szavakkal: külkereskedelmi mérlegük egyetlen év alatt 3,5 milliárd dollárral romlott. Ezzel együttjárt a felsorolt országok fizetési mérlegének súlyos válsága. Jól bizonyítja ezt valutakészleteik gyors kimerülése. India külföldi valutatartalékai például 1951 júliusa és 1952 júniusa közt 1,76 milliárd dollárról 1,41 milliárdra, vagyis 20 százalékkal, Indonéziáé 257 millióról 190 millióra, tehát 26 százalékkal, Thaiföldé 200 millióról 165 millióra, azaz 18 százalékkal, a Fülöp-szigeteké 262 millióról 225 millióra, tehát 14 százalékkal csökkentek stb. 30 nyersanyagtermelő, illetve mezőgazdasági jellegű tőkésország összes külföldi valutatartalékai 1951 júniustól 1952 júniusáig 30 százalékkal csökkentek (7,1 milliárd dollárról 5 milliárd dollárra). (International Financial Statistics. February—September 1952.)

Ez országok közül sok oly katasztrofális valutahelyzetbe került, hogy kénytelen-kelletlen korlátozta számos élelmiszer és egyéb közszükségleti cikk importját. Ennek eredményeként még rosszabbá vált dolgozók helyzete.

Marx ismert tételét a gyarmati és a függő országok helyzetére alkalmazva, megállapíthatjuk, hogy a nyersanyagárak minden leszállításakor egy-egy fokkal süllyed a gyarmati és függő országok dolgozóinak életszínvonala, de az árak emelkedése tovább szaporítja a monopolisták profitjait.

★

A gyarmatokra és az egyéb elmaradt országokba törekvő kapitalisták a maximális profit hajszolása közben nemcsak a leggazdagabb nyersanyagforrások és a felvevőpiacok megkaparintására törekszenek, hanem a rendkívül olcsó munkaerőtartalékok hatalmas hadseregének felhasználására is. Azok a maximális profitok, amelyeket a monopoliumok a gyarmatokból kiszipolyoznak, az őslakosság embertelen elnyomásának, leigázásának, kizsákmányolásának és kifosztásának eredményei.

Az imperialisták a gyarmatokon a helyi lakosságot elűzik földjéről, a helyi arisztokráciával kiuzsorázó koncesszió-szerződéseket kötnek. Mindennek eredményeként óriási földterületek koncentrálódnak az elmaradt országokat fosztogató külföldi monopoliumok birtokában. A földjétől megfosztott, kirabolt, nyomorgó, megfélemlített és tudatlan őslakosság a külföldi monopolisták és a helyi feudális urak rabszolgaságában senyved.

A kényszermunka és a valóságos rabszolgaság, a hatalom korlátlan önkénye és a véres terror, a meghosszabbított munkanap, az alacsony munkabér, a bírságok és levonások agyafurt rendszere, a háromszorosra drágított árucikkkel való fizetés, az uzsorahitelek és kizsákmányoló szerződések szövevénye, — mindez igen hiányosan jelzi azokat a gazdasági és gazdaságon kívüli kényszereszközöket, amelyeket a monopoliumok a gyarmatok és más elmaradt országok lakosságának kifosztására és hallatlan kizsákmányolására alkalmaznak. Nekik a gyarmatok és a függő országok csak a rendkívül olcsó munkaerő zónái. A munkabér itt elenyésző töredéke az anyaországbelinek, noha a

dolgozók köztudomás szerint az anyaországokban is rendkívül nehéz körülmények közt, a nyomor szélén tengődnek. A csilei rézbányákban például a munkabér egyötöde az Egyesült Államokban fizetett munkabérnek. A délnyugat-afrikai rézbányákban a négerek napibére alacsonyabb az északamerikai munkások átlagos órabérénel. Az arabiai olajüzemek munkásai körülbelül egytizedét kapják az Egyesült Államokban dolgozó olajmunkások átlagos munkabérének. Az északrodéziai rézbányákban a néger bányász negyedannyit keres, mint az angol szénbányák bányásztanulója. A Dél-afrikai Unió számos iparában 10 öslakos bérmunkás együtt kap akkora munkabért, mint egyetlen fehér munkás. („Problèmes de Travail en Afrique Noire“. Problèmes Economiques. 18. XI. 1952.)

A gyarmati országokban általános a kényszermunka. Kizsákmányoló szerződések alapján toborozzák a munkaerőt; a szerződések megszegéséért bírság és börtönbüntetés jár. Például Belga-Kongóban az urán-, arany-, réz-, ólom-, mangán- és gyémántbányászat úgyszólván a kényszermunka egyik formája. Kenyában és Nyaszaföldön különleges törvények rendelik el, hogy minden öslakos évente 24—60 nap kényszermunka végzésére köteles. Libériában, az amerikai Firestone-tröszt gumiültetvényein kényszerrel toborozzák a munkásokat. Az ottani munkabér: napi 18 cent. Szaudi-Arábiában, az Arabian-American Oil Company koncessziójának területén, 440 000 négyzetmérföldön, az egész Arab-félsziget 74 százalékán, legalizált rabszolgaság van. E társaság olajüzemeiben a munkabéreköltségek nem érik el a termelt olaj árának 2

százalékát sem. A Délafrikai Unió öslakosságának nagy többsége rabszolgasorban tengődik. A négereket, az ország öslakóit rezervációkba kényszerítik, testi fenyegetésekkel gyötrik. Engedélyrendszer (15 féle engedély) szabályozza az örökös háziinternálásra ítélt lakosság utcai közlekedését. Akinnek nincs ilyen engedélye, börtönbe kerül. Az efféle kihágások miatt évente mintegy 100 000 ember raboskodik.

A gyarmatokon és a félgymati országokban sűrűn alkalmazzák a női és a gyermekmunkát. Az ekvadori munkások összlétszámának egyharmada például 12 éven aluli. A gyermekek munkabére egyötöde, egyhatoda a helybeli felnőtt munkások bérének. De az utóbbiak is alig keresik meg a fehér munkások munkabérének töredékét.

★

A felsorolt tények érthetően megvilágítják, hogy az elmaradott országokban elhelyezett tőkék miért hajtának sokkal busásabb profitot, mint aminőre a monopóliumok az anyaországban számíthatnak.

Az egyes társaságok hivatalos bejelentései alapján készült összehasonlító táblázatunkban összevetjük néhány amerikai monopólium külföldi és belföldi tőkebefektetéseknek 1948. évi profitrátáit (százalékban):

	A belföldi tőkebefek- tetések után	A külföldi tőkebefek- tetések után
Standard Oil of New Jersey	11	33
General Motors	25	80
Firestone Rubber	7	26

A legnagyobb amerikai olajmonopólium, a Standard Oil, jövedelmé-

nek kétharmada az Egyesült Államok határain kívül elhelyezett tőkebefektetésekből származik, s csak egyharmada az Egyesült Államokban elhelyezett befektetésekből. A társaság jövedelmének több mint a fele Latin-Amerikából ered, pedig ottani tőkék nem haladják meg ötszörös tőkebefektetéseinek egyharmadát. Az Egyesült Államok, amelyre a monopólium tőkebefektetéseinek kétharmada esik, csupán egyharmad jövedelmet biztosít. A másik igen nagy amerikai monopólium, a General Motors, külföldi befektetéseinek profitrátája 1949—1950-ben 3,3—3,6-szor nagyobb volt a belföldi tőkebefektetések profitrátájánál. Az Anaconda Mining Company Csilében minden munkásból négyszer akkora profitot szipolyoz ki, mint hazai munkásaiból. A Wilson and Company amerikai monopólium a latin-amerikai országokban 5,8-szor nagyobb profitra tett szert, mint az Egyesült Államokban.

Az amerikai társaságok külföldi befektetéseinek profitrátája az egész háborúutáni időszakban sokkal jobban megnőtt, mint a belföldi befektetéseké. 1946-tól 1951-ig a társaságok egész profitja 82 százalékkal növekedett; külföldi befektetésekből származó jövedelmük növekedése csaknem 2,5-szeres volt. 1946-ban az Egyesült Államok külföldi befektetésekből származott profitja 1,11 milliárd dollárra rúgott. Ez a profit 1951-ben már 2,70 milliárdra emelkedett; ebben az elmaradott országokból származott profit összege 1,50 milliárd volt.

Nem kevésbé jelentős az a profit sem, amelyet az angol monopóliumok sajtolnak ki a gyarmati és más elmaradott országok népeiből. Ha elemezzük 2000 angol részvénytár-

saság 1952 második felében közlétt mérlegét megállapíthatjuk, hogy az 1951 megfelelő időszakához viszonyított legnagyobb, 40—80 százalékos profitnövekedést a maláj-földi gumiültetvényes társaságok érték el. Négy ilyen társaságnak 1951. évi nyeresége — még a hivatalos adatok szerint is — 114—144 százalék volt a nyersgumi önköltségéhez viszonyítva. Másszóval: ennek a társaságnak minden dollár költsége mintegy 1,50 dollár profitot hajtott.

A délkeletázsiai országokban olombányászattal foglalkozó angol társaságok profitjának méreteiről az alábbi példák beszélnek. A Siamese Tin Syndicate 1950-ben 272 százalékkal növelte profitját, a 6 százalékkal növelt termelésből. Az elért profit több mint kétszeresen meghaladta a társaság alaptőkéjét. 1951-ben a társaság mintegy 150 százalékra emelte az osztalékot. A Malayan Tin Dredging 1951/1952. évi profitja elérte a részvénytőke 180 százalékát. A Tronokh Mines társaság — Malájföld egyik legnagyobb ólomtermelő vállalata — a részvénytőke 275 százalékanak megfelelő profitra tett szert. A rhodéziai Rocana rézbányatársaság — az *Economist* 1952 október 25-i számának közlése szerint — a legutóbbi üzletévben a rendes részvényekre mintegy 225 százalékos osztalékot fizetett.

A szizalrosttermelő kenyai angol társaságok 1951. évi profitja átlagosan az önköltség 153—189 százaléka közt mozgott, de egyes tételeknél elérte a 300 százalékot is. A Consolidated Sisal Estates of East Africa társaság az 1950/51. évben 467 000 fontsterling profithoz jutott 250 000 fontsterling alaptőkéből. Ez a befektetett tőke 187 százaléka.

Különösen nagy profitra dolgoznak azok a gyarmati monopóliumok, amelyek a nem egyenértékű cserén alapuló ügyletek egész körét bonyolítják le, a nyersanyag beszerzésétől a késztermékek eladásáig. Legtipikusabb képviselője az efféle monopóliumoknak az angol-holland Unilever-konzern. Ehhez a konzernhez 40 országban mintegy 200 000 embert foglalkoztató 516 alárendelt társaság, 337 gyár és fiókvállalat tartozik. A kapitalista világpiacra kerülő zsír- és olajmennyiségnek csaknem felét az Unilever vásárolja és dolgozza fel szappanná, margarinná és egyéb termékekké; ezeket azután a tőkésvilág országaiban értékesíti. Ez a konzern 1951-ben még az erősen csökkentett hivatalos adatok szerint is 3,5 milliárd dollár forgalmat ért el, profitja pedig 200 millió dollár volt, tehát csaknem elérte az alapítke 100 százalékát. Az Unilever évi jelentéseiből megállapítható, hogy fiókvállalatának, a United Africa társaságnak 1951. évi forgalma meghaladta a 600 millió dollárt, s hogy a konzern profitjából körülbelül egynegyed erre a társaságra esik. A United Africa ügyletei kétharmadrészt az Aranyparton és Nigériában bonyolódnak le; ez a társaság ott végzi az összes nyersanyagvásárlások jó 60 százalékát, az ipari árucikkek eladásának pedig 50 százalékát. Ez a monopólium Nyugat-Afrikán kívül a Belga-Kongóba is behatolt; Belga-Kongóban rengeteg kakaóbab- és pálmaültetvényt harácsolts össze, s az egész pálmaolaj-export 40 százalékát egymaga bonyolítja le. A társaság Iránban, Mezopotámiában és Szíriában gyapjút, Irakban datolyát vásárol, a Kanári-szigeteken vesz és elad mindent, gabonától ipari beren-

dezésekig; Marokkóba teát importál, onnan bőripari nyersanyagot és egyéb árukat visz ki. Belga-Kongóban kizárólagos joggal végzi a felvásárlásokat, vagyis mintegy 4 millió acre (1 acre = 0,703 kat. hold) területen vásárlási monopóliummal dicsekedhet. Különben számos üzeme, áruháza, saját flottája, valamint egész raktár- és felvásárlóállomás hálózata van.

A United Africa kereskedelmi gyakorlatának és árpolitikájának elemzéséből kiderül, milyen módszerekkel éri el e társaság a maximális profitot. A United Africa rákényszeríti a parasztokat, hogy alacsony árakon adják el munkájuk termékeit. A társaság a megyei, járási és helyi közvetítők, megbízottak egész tömegével dolgozik. Ügynökei révén olcsón összevásárolja a parasztoktól a nyersanyagot, s háromszoros áron ad el nekik gyufát, cigarettát, szappant, szövetet és más fontos közszükségleti cikkeket. A háború előtt az Aranyparton 38 500, Nigériában pedig mintegy 100 000 közvetítője volt.

Még a burzsoá sajtó is megállapította, hogy a helyi lakosságnak „a szokásosnál 100—500 százalékkal drágábban adják el az áruk többségét”. Ami pedig a felvásárolt nyersanyagot illeti, 1949—1950-ben a kakaóbab átvételi ára tonnánként 85 fontsterling volt, a kapitalista világpiac 300 fontsterlinges árával szemben. Ez 250 százalékos profitot biztosított a társaságnak. De az árak valószínűsége különbsége jóval nagyobb: a United Africa ugyan raktáraiban a fenti áron veszi át a kakaóbabot, a paraszt azonban a helyszínen sokkal kevesebbet kap a közvetítőktől.

Az Unilever-en és fiókvállalatán, a United Africa társaságon kívül a belga Katanga Társaságot, az amerikai United Fruit Company-t és még sok más monopóliumot sorolhatunk a gyarmati és függő országok kifosztására specializált nagy monopóliumok közé. A Katanga Társaságnak Belga-Kongóban rendkívül gazdag réz-, urán-, rádium- és kobaltlelőhelyei vannak. Ez a társaság különben szénrel, vegyszerekkel, robbanóanyagokkal, lisztrel, marhával, fával, téglával is kereskedik, ipari vállalatokat, vasutakat tart üzemben, biztosítási és más hasonló ügyletekkel is foglalkozik. 1951-ben megszerezte Belga-Kongó exportjának 44 százalékát. A társaság 1951. évi forgalma 176 millió dollár, profitja pedig 108 millió dollár volt.

A latinamerikai országokban tevékenykedő amerikai monopóliumok közül kimagaslik a United Fruit Company. Ennek a társaságnak 1948-ban mintegy 559 000 acre művelhető földje, csaknem 1500 mérföld vasútvonala, 66 óceánjáró gőzhajója és számos vállalata volt. A társaság csak 1951-ben több mint 100 millió dollár profitra tett szert. A banán felvásárlásával és eladásával összefüggő ügyletek az önköltséghez képest mintegy 600 százalékos profittal gazdagították a monopóliumot.*

A gyarmati kizsákmányolásra még kirívóbb példát szolgáltatnak az amerikai olajmonopóliumok ügyletei. Ezek hallatlan profitot biztosí-

tanak a közelkeleti és középkeleti országokban folytatott olajtermelés és feldolgozás révén. Az ENSz Gazdasági és Szociális Tanácsa által 1951-ben közzétett *Tájékoztató jelentés a Közel-Kelet gazdasági helyzetéről* című kiadvány adatai szerint a Szaudi-Arábiában termelt nyersolaj hordónkinti önköltsége 1947 végén 24 cent volt, nem számítva a 21 centnyi koncessziós költségeket és az olajfeldolgozó üzemig kifizetett 2,5 cent szállítási költséget.

Ha tudjuk, hogy 1947-ben az olaj eladási ára a Perzsa-öböl kikötőiben hordónkint 2,03 dollár volt, ez adatok alapján könnyen kiszámíthatjuk: az Aramco (Arabian American Oil Company) profitja az önköltséghez viszonyítva — a szállítási költségek beszámítása után — 666 százalék volt. Az amerikai olajmonopóliumok még nagyobb profithoz jutnak a közelkeleti és középkeleti országokban termelt nyersolajból készített olajtermékek értékesítése révén. Az amerikai monopóliumok ugyanis ország-szerte az Egyesült Államokban kialakult termelési költségeken alapuló nagy monopolárakon adják el a Közel- és Közép-Keleten gyártott olajtermékeket. Csakhogy ezek a költségek — mint mindenki tudja — 5—6-szor nagyobbak, mint a keleti országokban. Ezért az Egyesült Államok olajtrösztjeinek a külföldön termelt és földolgozott olajból származó profitja — még a hivatalos adatok szerint is — csupán 1951-ben 1 milliárd dollár volt.

De az imperialista államok még más módszerekkel is megsarcollják a gyarmati és a félgymati országokat. A gyarmati és a függő országok csak 1948-ban 7,5 milliárd dollárt fizettek az Egyesült Államoknak. Az Egyesült Államok Latin-

* Minthogy a monopóliumok hivatalos jelentései leplezik profitjuk valóságos méretét, csak az egyes vállalatok eladási árának és költségeinek összehasonlításával boldogulunk, mert ezek jellemzik azt a profitot, amelyet a monopóliumok az eladott áruk önköltségéhez viszonyítva kifacsarnak. — A szerző.

Amerikától elorozza valamennyi latinamerikai ország teljes termelésének egyötödét. Még Brazília elnöke is elpanaszolta 1951. december 31-én: „Nem egészen öt év alatt annyira kiszipolyozták (a külföldiek, vagyis főként az amerikaiak — *A szerző*) sokmillió brazilt, s oly valószínűtlenül megrabolták nemzetgazdaságunkat, hogy az elharácsoltság érték megközelíti forgalomban lévő teljes pénzmennyiségünket... Országunk történetében példátlan rablás ez.”

Anglia ugyancsak óriási összegeket szipolyoz ki a gyarmatokból és a függő országokból. A második világháborút megelőző 20 év alatt Anglia évi 150 millió fontsterlinggel sarcolta meg Indiát. A gyarmatokból és a függő országokból Angliába érkező sarc mai méreteiről Anglia úgynevezett sterlingadósságainak számadatai vallanak. Az angol sajtó közlései szerint ez a sterling-kötelezettség, amellyel — mint már rámutattunk — Anglia a gyarmatoknak és a függő országoknak tartozik a háborúban és a háború után kapott árukért és szolgáltatásokért, 1952 végén 3,5 milliárd fontsterlingre rúgott. Az imperialista államok korábban sose fosztogatták ennyire a gyarmati és a félgymati országokat.

★

Az imperialista államok és az egyes pénzcsoportok a maximális profit hajszolása közben egyre elkeseredettebben harcolnak egymással a fölvevőpiacokért, a nyersanyagforrásokért, a tőkebefektetési szférákért, az elmaradott országok gazdasági és politikai uralmáért. Az Egyesült Államok és a többi tőkésország ellentmondásai úgy mélyülnek el és

éleződnek ki, ahogyan az amerikai imperializmus egyre újabb és újabb felvevőpiacokat, nyersanyagforrásokat és «befolyási szférákat» hódít el partnereitől. „Anglia, majd nyomában Franciaország és a többi kapitalista ország igyekszik kiszakítani magát az Egyesült Államok uralma alól — mondotta Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson —, hogy biztosítsa magának az önállóságot és a magas profitot. Már most kibontakozóban van az angol kapitalisták szívós harca a nemzetközi kereskedelemben megnyilvánuló amerikai túlsúly ellen.” (Az SZKP kongresszusának anyaga. 25. lap. Szikra. 1952.)

Az angol és az amerikai monopóliumok életre-halálra viaskodnak a kapitalista világ szinte valamennyi piacán. Ebben a vonatkozásban érdekes változás történt az Egyesült Államok és Anglia helyzetében Latin-Amerika, Délkelet-Ázsia és a Közel-Kelet piacain. A háború után az Egyesült Államokból a latinamerikai országokba irányult export az 1937. évihez viszonyítva 5,8-szeresre, Anglia odairányult kivitele pedig nem egészen 2,5-szeresre növekedett. Az Egyesült Államok latinamerikai exportja, amely 1951-ben 3,6 milliárd dollár volt, csaknem 8-szorosan fölülmúlta az angol kivittelt. Az amerikai terjeszkedés erősödése jól látható a latinamerikai piacokon, különösen az egyes országok példájából. Az Egyesült Államok 1951-ben csaknem kétannyira részesült az argentin, a brazil és a csilei importból, mint a második világháború előtt; Mexikóba, Kubába és Kolumbiába pedig másfélszer annyit szállított. Ez utóbbi három ország importjának körülbelül négyötöd része az Egyesült Államokból érkezik.

Az Egyesült Államoknak ez a föltartóztathatatlan terjeszkedése nagyon megrendítette Anglia helyzetét a latinamerikai piacokon. Angliának Argentína, Kolumbia és Kuba importjában való részesedése 1951-ben több mint 60 százalékkal kisebb volt, mint 1937-ben, Braziliába pedig egyharmaddal kevesebbet szállított. Az angol sajtó 1952 végén megállapította, hogy Angliának Argentínával, Braziliával, Peruvál, Csilével és Uruguay-jal lebonyolított áruforgalma az egész háború utáni időszakban a legmélyebb színvonalra süllyedt. (Financial Times, 22. XII. 1952.)

Az Egyesült Államok és Anglia közt irgalmatlan harc folyik a délkeletázsiai és óceániai országok felvevőpiacaiért. A második világháború előtt elsősorban Anglia uralkodott ezeken a piacokon. A második világháború után Anglia helyzete jelentősen megváltozott. Az Egyesült Államok exportja a délkeletázsiai és az óceániai országokba 1937 és 1951 közt 4,5-szeresre, Anglia kivitele pedig csak 3,6-szeresre növekedett. De Anglia pozíciója még most is erős ebben a körzetben. A délkeletázsiai és az óceániai országokba irányuló angol kivitel értéke 1951-ben — 60 százalékkal múlta fölül az amerikai exportot. Anglia ma is változatlanul döntő szerepet játszik Ausztrália és Újzéland importjában. De az Egyesült Államok jelentősen megnövelte részesedését az indiai, az indonéziai és a thaiföldi importban. A brit imperializmus gazdasági rendszere két legerősebb bástyájának — a birodalmi preferenciális vámok és a sterlingzóna rendszerének — fenntartásával és megszilárdításával igyekszik megvédeni állásait

abban a harcban, amelyet az angol befolyási zónák ellen irányuló amerikai terjeszkedés ellen vív.

Rendkívül hevesse válik az Egyesült Államok és Anglia monopóliumai közt a közelkeleti piacokért folyó harc. Az Egyesült Államoknak a Közép-Kelet országaiba* irányuló exportja, amely 1951-ben 435 millió dollárt képviselt, 9-szeresen múlta fölül az 1937. évi volument. Az amerikai imperializmus, amely a Közel-Kelet piacain keményen szorongatja Angliát, már az angol szállításokat meghaladó színvonalra emelte oda-irányuló exportját. Anglia 1951-ben 401 millió dollár értékű árut szállított a közelkeleti országokba, úgy-hogy 8 százalékkal elmaradt az amerikai szállítások mögött, pedig 1937-ben Angliának ez országokba irányuló exportja még 70 százalékkal meghaladta az amerikai exportot.

Elkeseredett harc folyik az imperialista országok közt a nyersanyagokért is. Az imperialista államok, elsősorban az Észak-Amerika és Anglia közti ellentmondások kiéleződésének és elmélyülésének egyik alapja a nyersanyagmonopóliumért folyó harc.

1950-ben az egész kapitalista világ nyersgumitermelésének 43, óntermelésének 44, mangánérc-termelésének 71, krómtermelésének 47, gyapjútermelésének 56, jutatermelésének 98 százaléka a Brit Birodalomra esett. Az Egyesült Államok sok igen fontos nyersanyagfajta tekintetében a Brit Birodalomra szorul, különösen földuzzasztott haditermelése szükségleteinek kielégítése tekintetében. Például 1951-ben a Brit Birodalom országaiból beszer-

* Törökország, Egyiptom, Szíria, Líbanon, Izrael, Transzjordánia, Kuwait, Szaudi-Arábia, Irak, Irán és Afganisztán.

zett különféle fontosabb nyersanyagoknak az egész amerikai importhoz viszonyított százalékos aránya így alakult:

nyersgumi	56
ón	32
ipari gyémánt	40
csillám	88
ólom	39
mangánérc	71
juta	93
gyapjú	59

Az amerikai monopóliumok el-tökélték, hogy kiszorítják Angliát a Brit Birodalomból, s megkaparintják a fő nyersanyagfajták forrásait.

De az angol, a francia és a többi tőkésország monopóliumai minden eszközzel védekeznek, hogy meg-őrizzessék állásaikat a nyersanyagforrásokért folyó harcban. Az 1952 decemberében megtartott londoni birodalmi gazdasági konferencia többéves programot dolgozott ki, hogy a kormány miként védje meg a Brit Birodalom fő stratégiai és gazdasági pozícióit az Egyesült Államok imperialistáinak támadásai-val szemben.

A tények meggyőzően bizonyítják, hogy az amerikai monopóliumok erőszakosan terjeszkedő irányzata az imperialista államok közt dúló harc további kiéleződésével és az eddigi ellentmondások további elmélyülésével fenyeget.

★

Minthogy a gyarmati és a függő országok régóta az imperializmus igája alatt nyögnek, s az imperialisták támogatják, ápolják és konzerválják az ottani feudális csöke-

vényeket; békegazdaságuk, óriási természeti kincseik és hatalmas munkaerőtartalékaik ellenére, gyorsan hanyatlak. Az Egyesült Államok és a többi imperialista állam reakciós, agresszív erői a maximális profit hajszolása közben szétzüllesztik az elmaradott országok gazdaságát, rabló módon kizsákmányolják természeti kincseit, megakasztják termelőerőik fejlődését, éhségre és nyomorna kárhoztatják dolgozó lakosságát.

A gyarmati és a függő országok munkásai, parasztjai és más dolgozó kettős járom, a külföldi imperializmus, valamint „saját“ földesuraik és burzsoáziájuk elnyomása alatt nyögnek. A gyarmatokon elképesztő a kizsákmányolás; ez okozza az ottani dolgozók szörnyű nyomorát.

A gyengén fejlett országok nyomorát jól mutatja a legtöbb ázsiai, afrikai és délamerikai ország nemzeti jövedelmének alacsony színvonala. Az ENSz titkárságának az 1949—1950. évi világ gazdasági helyzetre vonatkozó jelentéséből megállapíthatjuk, hogy Burma, Indonézia, a Fülöp-szigetek, Ekvádor, Etiópia, Haiti, Szaudi-Arábia, Thaiföld, stb. nemzeti jövedelme a világ jövedelmének 5 százalékát sem éri el, jóllehet lakosságuk száma az emberiség egyharmada. Az említett országok egy lakosána tehát évenként még 50 dollár jövedelem sem esik.

Az imperialisták az új háború előkészítése közben a dolgozókra háritják a fegyverkezési hajszával kapcsolatos összes terheket. Ez méginkább rontja a tőkésországok, különösen a gyarmati és a függő országok dolgozóinak anyagi helyzetét. A létfenntartási költségek csak a

legutóbbi két év alatt Belga-Kongóban 21 százalékkal, Malájföldön 30, Angol-Egyiptomi Szudánban 32, Ausztráliában 44 százalékkal emelkedtek. Argentínában az élelmiszerek ára a legutóbbi másfél év alatt 60 százalékkal, Brazíliában 70 százalékkal szökött fel.

Indiában, Pakisztánban, Indonéziában, Iránban és az afrikai országokban tízmilliók nyomorognak, milliók pusztulnak éhen. Brazíliában, Argentínában, Csilében és a többi délamerikai országban mintegy 60 millió ember éhezik. Az indiai lakosság 30 százaléka — hivatalos adatok szerint — még a „normális” években is rendkívül silányan táplálkozik, ha ugyan nem koplal. Az újguineai őslakosság 13,3 százaléka 1950—1951-ben éhen halt. A lakosság száma a legutóbbi 20 év alatt 27 százalékkal csökkent, és az országban a gyermekhalandóság — ezer újszülöttre számítva — 250—350 közt ingadozik.

Az elmaradott országok lakosságának túlnyomó része nemcsak nyomorog és éhezik, hanem, az imperialisták céljainak megfelelően, kulturális vonatkozásban is embertelen viszonyok közt tengődik. Szudánban és Brit-Szomáliában a lakosság 99 százaléka, Madagaszkárban 90, a Közel- és Közép-Kelet országaiban 80—85 százaléka írástudatlan.

A gyarmati és a függő országok népei azonban nem hajlandók beletenyugodni azokba a hihetetlen szenvedésekbe, amelyekre a külföldi rabszolgatartók és a helyi reakciók kárhoztatják őket.

A gyarmati és a függő országok népei a véres imperialista terror

és erőszak ellenére is fokozzák az amerikai és egyéb elnyomók elleni harcukat. A nemzeti szabadságmozgalom frontja hatalmasan kiszélesedett; Afrika, a Közel-, Közép- és Távol-Kelet, valamint Latin-Amerika népei is csatlakoztak ehhez a harchoz. Malenkov elvtárs mondotta: „A gyarmati és függő országok népei egyre határozottabban szállnak szembe az imperialista leigázókkal. A nemzeti szabadságmozgalom növekvő lendületéről tanúskodik Vietnam, Burma, Malájföld, a Fülöp-szigetek és Indonézia népeinek harca, a nemzeti ellenállás fokozódása Indiában, Iránban, Egyiptomban és más országokban”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 31. lap. Szikra. 1952.)

A gyarmati és a félgyarmati országok népei föllekesültek a Szovjetuniónak a gazdasági és kulturális építésben kivívott világtörténelmi jelentőségű győzelmein és az egész demokratikus tábor óriási sikerein. Ezek a népek e lelkesedéstől áthatva fokozzák az imperializmus és a reakció elleni harcukat.

A gyarmati és a függő országok haladó, hazafias erői a szabadságért és a függetlenségért, az imperialisták által rájuk kényszerített kiuzsorázó szerződések ellen, a nagy külföldi vállalatok államosításáért, a feudális földbirtokrendszer megszüntetéséért, életfeltételeik gyökeres megjavításáért, a békéért és a demokráciáért harcra mozgósítják ez országok néptömegeit.

Az egész világ haladó, demokratikus erői mélységes együttérzéssel kísérik és támogatják a gyarmati és a függő országok népeinek nemzeti szabadságharcát.

A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917–18-ban” című könyvének magyar kiadásáról*

1950-ben és 1951-ben jelent meg I. Gladkov két könyve: *A szovjet tervgazdaság építése 1917–18-ban*** és *A szovjet gazdaság tervezésének kérdései 1918–20-ban*. Az előszók szerint e könyveiben Gladkov a szovjetállam első három évében szerzett népgazdaságtervezési tapasztalatok általánosítására törekszik.

Főlegesen hangsúlyoznunk a Szovjetunió népgazdasága tervezésének történetével foglalkozó közgazdasági tanulmányok nagy elméleti és gyakorlati fontosságát. Az ilyen tanulmányok feladata, hogy a Szovjetunió szocialista tervezésének konkrét történelmi anyagán bemutassák: hogyan használta föl a Lenin és Sztálin vezette kommunista párt és szovjetállam az objektív gazdasági törvényeket a szocialista tervgazdaság megteremtésére, hogyan általánosította tudományosan Lenin és Sztálin a tervezés gyakorlati ta-

pasztalatait, hogyan nőttek föl azok a gazdasági vezetők, akik jól ismerik a társadalom fejlődéstörvényeit, s helyesen oldják meg a gazdasági építés problémáit.

A tervgazdaság rendkívül tanulságos történetének és a Szovjetunióban főlhalmozott igen gazdag tapasztalatainak valóban tudományos megvilágítása nagy jelentőségű a káderek gazdasági képzése, gyakorlati munkája szempontjából. Ilyen általánosító tanulmány jól segíthetné a népi demokratikus országok gazdasági vezetőit is, akik a Szovjetunió gazdag tapasztalataiból tanulják meg, hogyan oldják meg a szocializmus építése során fölvetődött politikai és gazdasági problémákat.

A szovjet közgazdák fontos feladata a szocialista tervezés gyakorlatának tanulmányozása és általánosítása, a szocialista építés különböző szakaszain kialakult tervezési formák és módszerek elemzése. Csak üdvözölni lehet a tervezés problémáival foglalkozó tanulmányok megjelenését. Gladkov azonban nem oldja meg a szocialista tervezési gyakorlat általánosításának feladatát, sőt mi több, megfelelő mó-

* N. Kurbatov bírálatainak felhasználásával. (Lásd: Kommuniziszt. 1953. I. szám.)

** Magyarul: Tervgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 1951. 295 lap. Az idézeteket és a lapszámokat a magyar nyelvű kiadás szerint közöljük. A szerk.

don ki sem tűzi ezt a feladatot. A szerző elég sok ténybeli anyagot gyűjtött össze, de ennek marxista általánosítására és elemzésére képtelennek bizonyult. Legfőbb hibája, hogy szubjektivista módon eklektikával cserélte föl a problémák marxista elemzését. Gladkov meghatározása szerint a szocialista tervezés olyan gazdasági törvény, amely állítólag a módosult értéktörvényre támaszkodik. Ez a tudományellenes, nem-marxista felfogás vörös fonálként húzódik végig mindkét bírált könyvén.

Meg kell mondanunk, Gladkov fölfogása nem egvedülálló jelenség. A szovjet közgazdák egy része hosszú ideig ugyanígy vélekedett. E fölfogás elterjedését nagymértékben elősegítette N. Vozneszenszkij *A Szovjetunió hadigazdasága a Nagy Honvédő Háború éveiben* című antimarxista könyve, amely összezavarta a szocializmus politikai gazdaságtani problémáit, zagyva voluntarista nézeteket hirdetett a tervnek és az államnak a szoviet társadalomban betöltött szerepéről, s fetiszizálta az értéktörvényt. Egyes közgazdák a „bölcse ség kútfejének“ tekintették ezt a hibás könyvet, s úton-útfélen hirdették ártalmas tételeit. Ilven elítélendő magatartást tanusított Gladkov elvtárs is: bár nyíltan nem idézi az említett könyv tételeit, de valójában rájuk támaszkodik, s nagyon sokszor macskakörmök nélkül idézi őket.

Gladkov *A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban* című könyvének bevezetésében azt állítja, hogy „A marxizmus-leninizmus megalapítói munkáikban a gazdaság tervszerű vezetését úgy jellemzik, mint a szocialista építés (az orosz eredeti

szerint: a szocialista rendszer) gazdasági törvényét...“ (5. lap.) Csak hogy a marxizmus-leninizmus klasszikusainak műveiben ilyen tétel nem található. Amikor Gladkov a marxizmus-leninizmus klasszikusainak tulajdonítja saját nem-marxista tételét, szovjet tudóshoz méltatlan szabadosságot követ el. A 16. lapon megismétli hamis tételét: „A szocialista tervezés a szovjetgazdaság fejlődésének törvénye“, a 291. lapon pedig, munkája összefoglaló fejezetében, a következőket írja: „A tervgazdálkodás a szocialista társadalom gazdasági törvénye, amely hatalmas fölényben van a kapitalizmus anarchiájával szemben. A szovjet szocialista állam döntő szerepet játszik az ország gazdasági életében“. (Megjegyezzük, az orosz eredeti szerint az első mondat helyes fordítása: „A tervgazdálkodás a szocialista társadalom gazdasági törvénye, s egyben hatalmas előnye az anarchikus kapitalizmussal szemben.)

Gladkov úgy tünteti föl a szocialista tervezés történetét, mintha az állami szervek tervező tevékenységének fokozatos kibővülése csupán a szovjethatalom intézkedéseitől függött volna. Nem mutat rá, hogy ezek az intézkedések is az objektív gazdasági törvények szigorú mérlegelésén alapultak.

A bírált könyvek idézett tételeiből kitűnik, hogy Gladkov a szocializmus politikai gazdaságtanának rendkívül fontos kérdésében, a szocializmus gazdasági törvényei jellegének kérdésében antimarxista, szubjektivista nézeteket vallott, akár csak azok a szovjet közgazdák és filozófusok, akik úgy vélték, hogy a szovjetállam gazdasági tervei és egész politikája révén önkényesen „kiala-

kítja“, „teremti“ és „megszünteti“ a szocialista társadalom gazdasági törvényeit. Ha a gazdasági terv a szovjet társadalom gazdasági törvénye, a tervet pedig a szocialista állam dolgozza ki, ebből az következik, hogy az állam teremti meg a szovjet társadalom gazdasági törvényeit. Világos, hogy az ilyen mondvasinált elméletnek semmi köze sincs a marxizmushoz.

Egyes közgazdák váltig hajtogatják, hogy a szovjetállam a szocializmus fölépítésében betöltött különleges szerepe folytán önkényesen megteremtheti és megszüntetheti a gazdasági törvényeket, s a társadalom gazdasági fejlődése objektív feltételeinek és objektív törvényszerűségeinek mellőzésével tervezheti a népgazdaság fejlődését. Sztálin elvtárs föltárta e nézetek egész hamisságát és kártékonyágát:

„Azt mondják, népgazdaságunk tervszerű (arányos) fejlődésének szükségessége lehetővé teszi, hogy a Szovjethatalom megszüntesse a fennálló gazdasági törvényeket és újakat teremtsen. Ez teljesen helytelen. Éves és ötéves terveinket nem szabad összekeverni a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének objektív gazdasági törvényével. A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye a konkurenciának és a termelési anarchiának a kapitalizmusban fennálló törvénye ellentétéként keletkezett. Ez a törvény a termelőeszközök társadalmosítása alapján keletkezett, azután, hogy a konkurencia és a termelési anarchia törvénye megszűnt működni. Azért lépett működésbe, mert a szocialista népgazdaságot csak a népgazdaság tervszerű fejlődésének gazdasági törvénye alapján lehet vezetni. Ez azt jelenti, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye *lehetőse-*

get ad tervező szerveinknek, hogy helyesen tervezzék a társadalmi termelést. A *lehetőséget* azonban nem szabad összekeverni a *valósággal*. Ez két különböző dolog. Ahhoz, hogy ezt a lehetőséget valósággá változtassuk, tanulmányoznunk kell, el kell sajátítanunk ezt a gazdasági törvényt, meg kell tanulnunk teljes hozzáértéssel való alkalmazását, olyan terveket kell összeállítanunk, amelyek teljesen visszatükrözik ennek a törvénynek a követelményeit.“ (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 10—11. lap. Szikra. 1952.)

A szocialista tervezés a szovjetállam gazdasági-szervező tevékenysége, amelyet az állam a szocializmus objektíve meglévő gazdasági törvényeinek, elsősorban a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének tanulmányozása, fölismerése és alkalmazása alapján végez. Gladkov a szocialista tervezésnek és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének azonosításával a szubjektív idealizmus álláspontjára süllyedt.

A szocialista tervezés kérdéseinek már idézett idealista tárgyalása Gladkov könyveiben eklektikus módon keveredik az értéktörvény fetiszizálásával. Gladkov nem értette meg a szocializmusnak azokat a gazdasági törvényeit, amelyeken a szocialista tervezés valójában alapul, hamisan jelölte ki az értéktörvény helyét és szerepét a szocializmusban, amikor a szocialista termelés és elosztás szabályozójának tűntette föl ezt a törvényt: „A szovjetgazdaságban felhasználva a módosult értéktörvényt a szovjetállam tervszerűen állapítja meg a termelésre és a fogyasztásra felhasznált termékek arányát, a társadalmi munka és a termelési eszközök el-

osztását a bővített szocialista újratermelés érdekében.“ (19. lap.) (Az orosz eredeti helyes fordítása: „A szovjet gazdaságban módosult értéktörvényt fölhasználva, a szocialista állam tervszerűen alakítja ki a társadalmi termék termelésének és elosztásának, a társadalmi munka és a termelőeszközök elosztásának szükséges arányait a bővített szocialista újratermelés érdekében“.

Az értéktörvény, mint ismeretes, a szocializmusban nem szabályozója a termelésnek, minthogy a társadalmi termelés szocialista feltételei erősen korlátozzák e törvény hatókörét.

Gladkov a szocialista tervezés mint gazdasági törvény voluntarista magyarázásával, az értéktörvény fetiszizálásával eltorlaszolta maga előtt a szocialista tervezés valóságos, objektív alapjának megértéséhez, a szocialista tervezés történetének igazán tudományos megvilágításához vezető utat. A szocialista tervezés fejlesztésének és tökéletesítésének, a szovjethatalom első éveiben alkalmazott formáival és módszereivel összefüggő kérdéseket háttérbe szorítja. Gladkov nem azokat az objektív gazdasági törvényeket elemezte, amelyekre a szocialista tervezés a kezdet kezdetétől fogva támaszkodott; megelégedett a Szovjetunió népgazdasága történetének körébe tartozó tények felületes leírásával. Tulajdonképpen ez a leírás mindkét bírált könyv fő tartalma.

A szocialista tervezés történetét természetesen nem lehet a népgazdaság fejlődésének történetétől elszakítva megírni, mert ez nem a tervezés története volna, hanem az objektív valóságtól, a termelés anyagi folyamatának fejlődésétől elszakadt meddő értekezés a tervezésről. De összekeverni sem szabad a két ön-

álló témát, a népgazdaság történetével fölcserélni a tervezés történetét.

A szubjektivista álláspontra helyezkedő Gladkov elveszett abban a nagy tényanyagban, amelyet a szovjet gazdaságnak a szovjethatalom kezdetén elért fejlődéséről összegyűjtött. Ebben az anyagban fölolvastotta tanulmánya fő témáját, a szocialista termelés 1917—20. évi történetét. A bírált könyvekben az olvasó nem találja meg a tervezés kérdéseinek tudományos kidolgozását. Túltengenek bennük a tervezésről szóló általánosságok, nincs szó a tervezés sajátosságairól a vizsgált időszakban, a szerző nem mutatja meg a tervek összeállításának módszertanát, a tervek tartalmát, szerkezetét, a mutatószámok rendszerét.

A szerző számok és tények halmozásával agyonzsúfolja könyveit, ahelyett, hogy a tényanyagok alapján mélyen és sokoldalúan elemezné a szovjetország világtörténelmi jelentőségű tervezési tapasztalatait, s ezekből a tapasztalatokból levont helyes következtetésekkel segítené a tervezés gyakorlatát és a gyakorlati tervező munka megjavítását. E számok és tények önmagukban, komoly elemzés és általánosítás nélkül semmit sem adhatnak át a tervezés tapasztalataiból. Az olvasó a bírált könyvek alapján egyáltalán nem mérheti le a szovjetunióbeli szocialista tervezés akkori tapasztalatait. Ez Gladkov könyveinek legtöbbszörösebb tanulmányozása árán sem sikerülhet, mert a rengeteg tény mellől hiányzik a szocialista tervezés tapasztalatainak pontos és összefüggő megvilágítása.

Lenin *Az egységes gazdasági terorról* című cikkében megkövetelte a közgazdától, hogy „a gyakorlati tapasztalat útmutatásai alapján”

dolgozzák ki tudományosan a tervezés kérdéseit. (*Lenin Művei*, 32. kötet, 119. lap. Oroszul.) A bírált könyvek szerzője nem teljesítette ezt a lenini követelményt.

A Gladkov tárgyalta időszakban még nem volt egységes gazdasági terv, de egyes ágazatok tervei már elkészültek. Érthető, hogy az akkori szocialista tervezés megvilágításához az ágazati terveket kellett volna elemezni. A szerző azonban csak általános formában beszél egyes ágazati tervekről; nem tárja föl tartalmukat, nem mondja meg, ki és hogyan állította össze, ki vizsgálta fölül, s ki hagyta jóvá ezeket a terveket. Az egyes népgazdasági ágak, például a széntermelés, a vas- és acélgyártás, a könnyűipar, vagy a vasúti szállítás munkájának és feladatainak leírásakor a szerző sok érdekes adatot sorolhatott volna föl az anyagi termelés e fontos szférájának tervezésére vonatkozóan, s rávilágíthatott volna a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács működésére. De Gladkov a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács operatív-tervező tevékenységéről jóformán meg sem emlékezett, pedig, mint ismeretes, ez a szerv, amelynek Lenin és Sztálin is nagy figyelmet szentelt, fontos feladatot teljesített az ágazati tervek összeállításában és az ágazatok gazdasági kapcsolatainak összehangolásában.

Az egyes ágazati tervek elemzése során a szerző nem említi azt a sajátosságukat, hogy a tervezés számos mennyiségi és minőségi mutatójával ezidőtájt még nem fogta át a termelés valamennyi oldalát. A termelés igen fontos elemeit, az önköltségcsökkentést, az egy munkásra eső termelési értéket, az állóalapok amortizációját, a szakmunkásképzést, valamint a mérnökök meg a

műszaki dolgozók képzését és még sok más feladatot nem összegeztek az egységes gazdasági terv rendszerében; ezeket a feladatokat operatív módon, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács szervei, a szak szervezetek és egyéb szervek különálló tervfeladatainak kidolgozásával tűzték ki.

Aki a szocialista építés első szakaszának e különleges tervezési sajátosságait elhallgatja, aki nem említi meg, hogy az akkor még kezdetleges tervezés a népgazdaságban az új és a régi elemek harcát fejezte ki, az elferdíti a kérdés valódi történetét, lebecsüli annak a következetes és kemény harcnak igazi jelentőségét, amelyet a kommunista párt és a szovjetállam a népgazdaság tervszerű irányításáért, a tervezés tökéletesítéséért vívott.

Lenin azt írta, hogy: „az igazgatáshoz való hozzáértés nem az égből hull alá, s nem a szentlélektől ered, s azzal, hogy az illető osztály élenjáró osztály, még nem válik egyszerre alkalmassá az igazgatásra”. (*Lenin*, Válogatott Művek. II. kötet, 669—670. lap. Szikra, 1949.) Gladkov ellenben azt állítja, hogy a szovjet gazdaság tervezése és irányítása már a szovjethatalom első éveiben minden nehézség, akadozás és tévedés nélkül megvalósulhatott. Valójában pedig voltak nehézségek és tévedések a tervek összeállításakor, s a tervek sem mindig sikerültek. Előfordult, mondja Lenin, hogy a tervek összeállításakor „jobbra számítottunk, ezért bürokratikus utópiába estünk. Terveinknek csak jelentéktelen része teljesült”. (*Lenin Művei*, 32. kötet, 473. lap. Oroszul.)

Ha Gladkov elvtársnak hiszünk, akkor a termelés, a nyersanyagelosztás, a gabonafölvásárlás és elosztás területén, de másutt is, már 1918

első felében teljes tervszerűség érvényesült. Pedig a szovjethatalom még csak akkor fogott hozzá az ellenőrzés és a számvitel megszervezéséhez, az ösztönösség elleni harchoz. Lenin írja a „baloldali kommunistákról”: „... éppen azzal árulják el kispolgári mivoltukat, hogy *nem látják* a kispolgári elemeket, mint a szocializmus fő ellenségét országunkban“. (*Lenin Művei*. 27. kötet. 335. lap. Szikra. 1952.) Gladkov nem mutatott rá a tervezés nehézségeire az átmeneti időszak első éveinek sokszektorú gazdaságában.

Sztálin elvtárs 1928-ban mondotta: „Hiba volna lebecsülni a tervezés szerepét és jelentőségét. De még nagyobb hiba volna a tervszerűség elvének szerepét túlbecsülni abban a hitben, hogy már elértük a fejlődésnek azt a fokát, amikor módunkban áll mindent tervszerűsíteni és szabályozni.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a tervszerűsíthető elemeken kívül népgazdaságunknak vannak még olyan elemei is, amelyek egyelőre nem tervszerűsíthetők, s hogy vannak végül velünk szembenálló ellenséges osztályok, amelyeket nem lehet egyszerűen azzal leküzdeni, hogy az Állami Tervhivatal tervekkel dolgoz ki.“ (*Sztálin Művei*. 11. kötet. 88—89. lap. Szikra. 1950.)

Gladkov a tervezés fokának értékelésekor is durva hibát követ el: voluntarista módon mellőzi az objektív körülmények elemzését. Allítása szerint az egységes gazdasági terv megteremtéséhez az kellett, hogy „... a munka meginduljon, úgy 'felülről' (a tudományos gazdasági program kidolgozása), mint 'alulról' is, szükség volt a tömegek gyakorlati tapasztalatára...“ (58. lap.) A szerző egyáltalán nem

méltatja figyelemre a gazdaság állapotát, az egyes gazdasági szektorok súlyát, a szocialista szektor kiterjedését, vagyis éppen az egységes terv megteremtésének feltételeit.

Gladkov aránytalanul hosszasan foglalkozik a Szovjetunió népgazdasága fejlődésének történetére vonatkozó tényekkel, de hallgat olyan fontos kérdésekről, mint az elosztás és a csere, a pénzügy és a költségvetés, a pénzforgalom, valamint a kulturális építőmunka tervezése. Könyveiben egyoldalúan, „megnyírbált” módon ábrázolja a szocialista tervezés fejlődését, elsiklik az említett kérdések mellett; mindez arra vall, hogy nem értette meg a tanulmányozott probléma lényegét.

A szocialista tervezés fontos oldala a tervteljesítés hatékony ellenőrzésének megszervezése. „A terv összeállítása csak *kezdeté a tervezésnek* — mondja Sztálin elvtárs. — Az igazi tervszerű vezetés csak a terv összeállítása után, a helyi ellenőrzés után, a terv megvalósítása, javítása és tökéletesítése során bontakozik ki.“ (*Sztálin Művei*. 12. kötet. 370. lap. Szikra. 1950.) Gladkov nem szívlelte meg Sztálin elvtárs fontos útmutatását. Bírált könyveiben nem elemzi a szocialista tervezés fejlődésével és tökéletesítésével összefüggésben a tervteljesítés ellenőrzésének megszervezését.

Milyen következtetést kell levonunk Gladkov könyveinek elemzéséből? Mindkét munka hibás elméleti és módszertani elgondolás, szubjektív idealista álláspont alapján készült. A szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről szóló marxista-leninista tételek elferdítése a szocialista tervezés lényeges elméleti és gyakorlati kérdéseinek áltudományos, helytelen megvilágítására vezette a szerzőt,

Gladkov könyvei meggyőzően bizonyítják, hogy aki nem az objektív törvények elismeréséből és tanulmányozásából indul ki, hanem szubjektivistá, voluntarista álláspontra helyezkedik, nem tájékozódhat helyesen a gazdasági élet tényei és jelenségei közt, nem alkothat valóban tudományos munkát.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében mélyrehatóan föltárta a szocialista gazdaság fejlődésének törvényszerűségeire vonatkozó szubjektivistá nézetek tudományellenességét és ártalmasságát, s megmutatta, milyen káros következményekkel járhatna a szocializmus gazdasági élete objektív törvényszerűségeinek tagadása.

„Ez arra vezetne, mondja Sztálin elvtárs, hogy a káosz és a véletlenek birodalmába kerülnénk, ezek-

től a véletlenektől szolgai függőségbe jutnánk, megfosztanók magunkat nemcsak attól a lehetőségtől, hogy bármit is megértsünk, de még attól a lehetőségtől is, hogy egyszerűen eligazodjunk a véletleneknek ebben a káoszában.

Ez arra vezetne, hogy felszámolnók a politikai gazdaságtant, mint tudományt, mert a tudomány nem élhet és nem fejlődhet az objektív törvényszerűségek elismerése nélkül, e törvényszerűségek tanulmányozása nélkül. Ha pedig felszámolnók a tudományt, megfosztanók magunkat annak a lehetőségétől, hogy előre lássuk az események menetét országunk gazdasági életében, vagyis megfosztanók magunkat attól a lehetőségtől, hogy akárcsak a leg-
elemibb gazdasági vezetést is megszervezzük.“ (Idézett kiadás. 84. lap.)

★ ★ ★

A Tervgazdasági Könyvkiadó bizonyosan úgy vélte, hogy Gladkov könyvének kiadásával hasznos szolgálatot tesz a magyar tervező szakembereknek. Mint szovjet forrásmunka alapján közölt bírálatunkból kitűnik, Gladkov könyve nem igazolta a hozzá fűzött reményeket. A könyv szerzője hibás elvi álláspontról indult ki, munkája ezért csupán sikertelen kísérlet a szovjet tervgazdaság első lépéseinek marxista elemzésére, s az akkor fölmerült legfontosabb gyakorlati és elméleti kérdések megvilágítására.

Ezek az utólagos megállapítások természetesen nem mentesítik a mindenkor kötelező fordítói és szerkesztői felelősség alól a könyv szerkesztői munkaközösségét. A munkaközösség gondatlanul szerkesztette meg Gladkov könyvét, s ezzel méginkább csökkentette a leg-

fontosabb elvi kérdésekben amúgyis hibás munka értékét.

A szerkesztői munkaközösség néhány önkényes megoldására már a bírálatunkban idézett szövegrészek ismertetése során is utaltunk. Jellemző, hogy — bár a legkülönbé-
lébb helyekről idéztünk egy-egy mondatot, — mégis úgyszólván mindegyik hibás. A szerkesztők értelmezése szerint (a 291. lapon) a szocialista társadalom gazdasági törvénye van hatalmas fölényben a kapitalizmus anarchiájával szemben. Gladkov eredeti megfogalmazása is hibás ugyan, de annyi mégis kitűnik belőle, hogy a szocialista társadalom van fölényben az anarchikus kapitalizmussal szemben, mégpedig azért, mert tervgazdálkodást folytat. Ugyancsak helytelenül értelmezték a 19. lapról közölt mondatot, s ezzel mégnagyobb zűr-

zavart teremtettek a Gladkov által amúgyis helytelenül magyarázott kérdésben.

A kiragadott hibákon kívül még jónéhányat felsorolhatunk.

A könyv bevezetésének első mondatában a szerző helytelenül azt állítja, hogy a marxizmus-leninizmus klasszikusai szerint a gazdaság tervszerű vezetése a *szocialista rendszer* gazdasági törvénye. A szerkesztők szerint ellenben a szocialiszticeszkij sztroj = szocialista építés, jöllehet a következő bekezdésben már tudták, hogy a kapitaliszticeszkij sztroj = kapitalista rendszer. Ezt a fordítási hibát csak azért említjük, mert ilyen hiba a könyvben többször és más összefüggésben is megismétlődik. Nem értjük például, miért kellett az 5. lapon és másutt is az obszcsesztvo-t közösségnek fordítani, amikor a társadalom kifejezés a helytállóbb és jobb. Miért volna jobb a közösségi termelőerők kifejezés a marxista terminológiában megszokott és helyes társadalmi termelőerőknél?

De a szerkesztők nem álltak meg egyes — közismert — szavak helytelen értelmezésénél, sokhelyütt félremagyarázzák, „továbbfejlesztik” a szerző gondolatait, mondatait is. Nem egyszer jogosan merül föl a kérdés: vajjon Gladkov vagy a szerkesztői munkaközösség írta-e a könyvet? Ez a „munkamódszer” megengedhetetlen. A magyar olvasók örömmel várják, hogy magyar szerzők, munkaközösségek is írjanak a tervgazdaság kérdéseiről, de semmiesetre sem helyeslik, ha ezt a szándékukat fordítói vagy szerkesztői munkájuk közben akarják megvalósítani.

A szerkesztők persze vitába szállhatnak a szerzővel, kijavíthatják a

szerző hibásnak vélt megállapításait, de csakis lábjegyzetben vagy külön megjegyzés formájában. A fordítás, a szerkesztés és a bírálat munkája semilyen körülmények közt sem olvadhat egybe, mert akkor ilyen meghamisított mondatok születhetnek, mint például: „A kapitalista gazdaság fejlődésének minden szakaszában, beleértve fejlődésének utolsó szakaszát, az imperializmust is, a termelését spontán, elemi erővel ható törvények szabályozzák.” (5—6. lap.) Bár a szerkesztők gondolata, ha egyébként magyarra fordítjuk, nem teljesen helytelen, az idézett mondat nemcsak fittyet hány a magyar nyelvhelyesség és stílus legelemibb szabályainak, hanem fordítása is hamis. Az orosz eredeti fordítása így hangzik: „A kapitalista gazdaságot fejlődésének minden szakaszán, ideértve utolsó szakaszát, az *árutermelés* spontán törvényei szabályozzák.” (A mi kiemelésünk.)

A szerkesztők gépiesen egymásmellé állított fő- és mellékmondataikkal sem szolgálják a fordítás hűségét. Egyhelyütt (a 6. lapon) ezt írják: „A kapitalizmus alapvető ellentmondása a társadalmi termelés és az egyéni kisajátítás közötti ellentmondás, a termelési eszközök és felszerelések kapitalista magántulajdona elkerülhetetlenül a periodikus túltermelési válságokhoz vezet.” Itt nemcsak a vessző hiányzik a mondatból, hanem a kapitalizmus fő (vagy ha tetszik, alapvető) ellentmondásának alapja is elsikkadt. A szerző ugyanis ezt írta: „A kapitalizmusnak a munka- és termelőeszközök tökéletes magántulajdonából eredő fő ellentmondása — a termelés társadalmi jellege és az

elsajátítás egyéni (helyesebben „magán”) formája közt lévő ellentmondás — elkerülhetetlenül periodikus túltermelési válságokra vezet.” Ugy gondoljuk, a bővebb magyarázat fölösleges.

Azt sem helyeslehetjük, ha a *fokozott* kizsákmányolás eszközéről írunk, amikor a szerző a tőkés vállalatok számvitelének és ellenőrzésének bármilyen formájáról, s a termelés megszervezésének egész rendszeréről azt mondja, hogy a kizsákmányolás *fokozásának* eszköze. A szerző ugyancsak nem véletlenül írta a tervgazdaságról, hogy „a kizsákmányolástól megszabadult embereknek az egész államra kiterjedő, tervszerűen megszervezett *termelőtevékenysége*...” (6. lap.) A prozvodsztvennaja gyejatyelnosztból a *termelő* szó kihagyása okvetlenül hiba.

Nem értjük azt sem, hogyan lett a norma pribil-ből, a profitrátából egyszerűen nyereség. Arról már nem is szólva, hogy a tőkésgazdaság viszonylatában mindenképen helyesebb a közismert profit kifejezést használni a nyereség helyett. Elvégre, ha már vannak olyan kifejezéseink, amelyek jól megkülönböztetik a tőkésgazdaság és a szocialista gazdaság egymástól gyökeresen különböző gazdasági kategóriáit, akkor használjuk bátran ezeket a kifejezéseket, s ne akarjunk a jól megkezdett úton visszafelé haladni.

Nem tudjuk, miből gondolják a szerkesztők, hogy a marxizmus-leninizmus tanítása szerint „az imperializmus... meggyorsítja a termelés társadalmi tulajdonba vételét...” Az obobscsesztvlényije szó valóban társadalmi tulajdonba vételt is jelent, de nemcsak ez az értelme, hanem jelenti a társadalmivá

válást, a társadalmiasodást is. Nem kétséges, hogy itt az utóbbiról van szó, tehát arról, hogy az imperializmusban a termelés egyre inkább társadalmi jelleget ölt.

S végül szerénytelen volna a szerző, ha könyve rövid előszavának utolsó bekezdésében ezt írná saját munkájának egy részéről: „A legnagyobb figyelmet érdemli a könyvben a termelés és elosztás fölötti munkásellenőrzés kérdése...” A szerkesztők ugyanis így fordították Gladkov említett mondatát, pedig a szerző mindössze arról írt, hogy „különös figyelmet fordítottunk a könyvben...”

A hibás, félreérthető, sőt egyáltalán nem érthető szavak, mondatok, bekezdések fölsorolását folytathatnók, de egyelőre elégedjünk meg ennyivel. Ellenben semmikép sem elégedjünk meg azzal, hogy egy 1951-ben kiadott tervgazdasági tárgyú könyv hemzseg a pontatlanságoktól, s a szerkesztői munkaközösség gondatlan munkája miatt a magyar kiadás még tetézi a szovjet szakirodalomban amúgyis rossznak minősített könyv hibáit.

A Tervgazdasági Könyvkiadó helyesen cselekedett, hogy munkaközösséget bízott meg Gladkov könyvének sajtó alá rendezésével. De helytelenül járt el, amikor vakon bízott a munkaközösség nyelvi tudásában, s nemkevesebbé szakmai fölkészültségében. Az elmúlt évek tapasztalatai világosan bebizonyították, hogy a szakkönyvek fordítását és sajtó alá rendezését nem lehet csak úgy sebtiben elvégezni. A szakkönyvek fordítása és szerkesztése komoly, elmélyült munkát, jó nyelvi ismereteket, megfelelő szakmai fölkészültséget, s nem utolsósorban némi marxista-leninista ismereteket kíván.

M. L.

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

V. I. LENIN MŰVEI 30. KÖTET

Ebben a kötetben azok a művek szerepelnek, amelyeket a világproletariátus halhatatlan vezére 1919 szeptemberétől 1920 áprilisáig bezárólag, a fokozódó külföldi katonai intervenció és a polgárháború időszakában írt. A kötet tartalmának nagyobb részét Leninnek azok a cikkei, előadásai és beszédei alkotják, amelyekben a szocialista haza védelmének, a szovjetállam építésének, a bolsevik párt sorai megszilárdításának kérdéseivel foglalkozik. 594 lap. Kötve 18.— Ft

A SZOVJETUNIO KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PARTJANAK TÖRTÉNETE. 7. kiadás

Sztálin elvtárs világtörténelmi jelentőségű műve az előző hat kiadással együtt eddig összesen 710 000 példányban jelent meg magyar nyelven. 468 lap.

Fűzve 8.—, kötve 16.— Ft

KOROLKOV: A HÁBORU UTANI NÉMET-ORSZÁG. — EGY UJSÁGÍRÓ FELJEGYZÉSEI

Korolkov szovjet újságíró a háború után többször járt mind Nyugat-Németországban, mind a Német Demokratikus Köztársaságban. Korolkov lerántja a leplet az imperialistáknak a német nép és az emberiség békéje ellen irányuló aknamunkájáról. A szerző egyúttal részletesen foglalkozik a Szovjetuniónak a német nép javát is szolgáló békepolitikájával. 350 lap. Kötve 20.— Ft

SEJNMAN: FEJEZETEK A PÁPASÁG TÖRTÉNETÉBŐL

A könyv rövid történelmi áttekintést ad a pápaság kialakulásáról, majd részletesen ismerteti, hogy éltek vissza a pápák egyházi és világi hatalmukkal. Bebizonyítja, hogy a pápák, az elmúlt évszázadokhoz hasonlóan, napjainkban is minden úton-módon támogatják a kizsákmányoló osztályokat. 190 lap.

Kötve 12.50 Ft

A SZOCIALIZMUS GAZDASÁGI TÖRVÉNYEIRŐL (cikkgyűjtemény) 163 lap.

Fűzve 2.— Ft

BORISZOV, J. V.: LENIN ÉS SZTALIN AZ AMERIKAI IMPERIALIZMUS REAKCIÓS JELLEGÉRŐL. 49 lap.

Fűzve 2.— Ft

A NÉPEK BÉKEKONGRESSZUSA, BÉCS. 1952. DECEMBER 12—19.

A könyv teljes egészében közli Fréderic Joliot-Curie megnyitóbeszédét és a népek békekongresszusának felhívását, s kivonatosan a kongresszuson elhangzott felszólalások nagy részét. A bécsi békekongresszus anyaga ismételtlen bizonyítja, hogy minden becsületes ember békét követel. 195 lap.

Fűzve 10.— Ft

ERPENBECK: WILHELM PIECK — EGY HARCOS ÉLET ÚTJA

A szerző részletesen ismerteti a nemzetközi munkásmozgalom egyik nagy vezetőjének élettörténetét. A könyv megjelenése lehetővé teszi, hogy a magyar dolgozók még jobban megismerjék Wilhelm Pieck elvtárs eseményekben és tapasztalatokban gazdag életét. 131 lap.

Kötve 16.— Ft

VASZLJEV, N. M.: A SZOVJET ÁLLAM-APPARATUS BOLSEVIK MUNKASTÍLUSA 46 lap.

Fűzve 1.50 Ft

A KAPITALIZMUS ÁLTALANOS VÁLTSÁGÁNAK MÁSODIK SZAKASZARÓL (cikkgyűjtemény). 135 lap

Fűzve 5.— Ft

ALEKSZEJEV: A JELENKORI KAPITALIZMUS ÉLŐSDISÉGÉNEK ÉS ROTHADÁSÁNAK FOKOZÓDÁSA. 34 lap.

Fűzve 1.50 Ft

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 5.

Май 1953 г.

РЕЧЬ ТОВАРИЩА МАТИАСА РАКОШИ НА ПРЕДВЫБОРНОМ МИТИНГЕ В БУДАПЕШТЕ 10 МАЯ С. Г.

Дорогие товарищи! Трудящиеся Будапешта!

Разрешите мне, прежде чем приступить к изложению целей, осуществление которых будет задачей избираемого Государственного Собрания, оглянуться на период, прошедший с 1949 года. Четыре года назад впервые сплоченно выступили на выборах патриотические, демократические силы, объединенные в Венгерском народном фронте независимости. Кандидатами в депутаты на этих выборах были уже только сыновья трудового народа. Среди них уже не было графов, помещиков, банкиров и других врагов народа. Если сейчас мы оглянемся на путь, пройденный за четыре года, то можем спокойно сделать вывод, что объединенные демократических сил оправдало себя и Народный фронт выполнил все то, что обещал.

Главный предвыборный лозунг Народного фронта четыре года назад гласил: „Под руководством рабочего класса, в союзе с трудовым крестьянством, по пути народной демократии вперед, за социалистическую Венгрию!“ Народный фронт независимости провозглашал необходимость защиты мира и решительно подчеркнул свою верность нашему освободителю — могучему Советскому Союзу.

За прошедшие четыре года отношение Венгерской Народной Республики к Советскому Союзу стало более глубоким и проникновенным. Укрепились дружеские узы, связывающие нас со странами народной демократии, в том числе с создавшейся в победоносных боях Китайской Народной Республикой. Непоколебимым и единым было выражение воли нашего народа в вопросе защиты мира. Мы остались верны лозунгу, гласящему: „Наша родина — не брешь, а прочная крепость во фронте мира“.

Каковы были важнейшие экономические вопросы, стоявшие перед нами четыре года тому назад? В центре нашего внимания

тогда находилось завершение трехлетнего плана и подготовка первого пятилетнего плана.

Трехлетним планом предусматривалось осуществление капиталовложений на сумму в шесть миллиардов форинтов. Тогда эта цель казалась такой смелой, что враг презрительно объявил ее „блефом коммунистической пропаганды“. И все же, благодаря воодушевлению и трудолюбию венгерского народа, этот план был перевыполнен за два года и пять месяцев. Основываясь на опыте трехлетнего плана, мы шли вперед уже смелее : на капиталовложения пятилетки нами было ассигновано 35 миллиардов форинтов. Эта цифра также казалась такой высокой, что понадобилось доказывать сомневающимся и скептикам, что наш план обоснован и реален. С тех пор мы должны были снова повысить эту цифру, так как выяснилось, что наши возможности и резервы гораздо более значительны, чем мы предполагали. За прошедшие три года на развитие народного хозяйства было затрачено сорок миллиардов форинтов, т. е. больше, чем первоначальная сумма, запланированная на весь пятилетний план.

Планом предусматривалось за пять лет удвоить в стране производство стали, электроэнергии и добычу угля. Эта цель осуществлена не за пять лет, а за три года. Осуществлено также превращение нашей родины из индустриализирующейся аграрной страны в страну индустриальную, имеющую развитое сельское хозяйство. Наша фабрично-заводская промышленность выпускала в конце прошлого года уже в три раза больше продукции, чем в последнем довоенном году. При соответствующей оценке этого немыслимого в капиталистических условиях экономического развития, необходимо принять во внимание, что, если учесть прошедшие четыре года, то в 1950 году урожай был ниже среднего, а в прошлом году в результате заморозков, засухи и рано начавшихся, необычно обильных осенних дождей наш урожай был хуже, чем когда бы то ни было за последние десятилетия.

Задача увеличения численности рабочих, занятых в промышленности, за пять лет на 300 тысяч человек, осуществлена нами уже за три года. Этим мы ликвидировали самое тяжелое бремя, лежавшее на трудящихся, — безработицу. В настоящее время в каждом плановом году рост рабочей силы у нас значительно превышает 200 тысяч человек. За прошедшие четыре года число лиц, охваченных системой социального страхования, увеличилось на 1 650 000 человек и ныне социальным страхованием охвачено около 60 процентов нашего народа. Мы издали закон об охране материнства и младенчества, за три года утроили сумму пособий, выдаваемых многодетным семьям. Мы ликвидировали

пережиток войны — карточную систему. За первые три года пятилетнего плана созданы тысячи сельских и фабрично-заводских домов культуры, кинотеатров, народных библиотек. И, наконец, но не в последнюю очередь, мы создали свою Народную армию — оплот нашего мира и социалистического будущего.

Мне кажется, товарищи, что венгерский трудовой народ вправе гордиться этими достижениями!

★ ★ ★

Четыре года — небольшой срок в истории нации, и все же за эти несколько лет наша родина изменилась больше и достигла большего развития, чем раньше за долгие десятилетия. Значительные изменения произошли не только в области экономики и культуры, изменился и состав нашего народа. Изменилась главная сила нашего социалистического строительства — наш замечательный рабочий класс. Это изменение проявляется в первую очередь в его количественном росте. Навсегда исчез ужас безработицы, исчезли три миллиона нищих хортистских времен, исчезли „рынки людей“. В то время, как в капиталистических странах постоянная безработица продолжает терзать трудящихся, у нас — и, я могу добавить, в остальных странах народной демократии — одна из самых больших проблем заключается в том, где взять новых рабочих.

Но за четыре года промышленный рабочий класс вырос не только численно, но и по своему сознанию, квалификации и культуре. Достаточно указать, что в настоящее время в стране имеется свыше 70 тысяч стахановцев: это свидетельствует о том, что все более значительная часть нашего рабочего класса по своим знаниям и квалификации приближается к уровню технической интеллигенции. Ныне мы уже достигли того, что в ремесленные училища в основном принимают молодежь, окончившую восемь классов всеобщей школы. Те рабочие, которые выходят ныне из наших ремесленных учебных мастерских, как по своей квалификации, так и по уровню общего образования, далеко превосходят подмастерьев капиталистических времен. Рабочий класс уже не тот, что был четыре года назад. Ныне он более культурен, образован, сознателен, более уверен в своих силах.

Четыре года назад, в период выборов, мы еще считали необходимым особо подчеркнуть, что венгерский рабочий класс не только призван руководить нашим трудовым народом, но и отвечает этому призванию. Прошедшие четыре года — половина периода, истекшего со времени освобождения страны. Эти четыре года подтвердили в связи со всеми возникшими вопросами, что наш рабочий класс в состоянии выполнить задачи, возложенные на

него историей, и может уверенно вести весь народ к лучшему социалистическому будущему. Теперь нет необходимости доказывать, что он призван руководить нацией, потому что — на основе принесенных им жертв и результатов, достигнутых со времени освобождения страны — венгерский народ уже с твердой убежденностью считает своим руководителем венгерский рабочий класс и Венгерскую партию трудящихся. Благодарность и слава главной опоре нашей демократии — венгерскому рабочему классу!

За прошедшие четыре года изменилось и венгерское крестьянство. Все возрастающая часть трудового крестьянства встает на путь социалистического крупного хозяйства. Четыре года назад в производственных кооперативах было всего лишь 15 тысяч семей. Весной нынешнего года в них работало уже около 340 тысяч семей, а число членов кооперативов приближается к полумиллиону. В настоящее время в руках членов производственных кооперативов и госхозов находится 40 процентов всей пахотной площади страны. Производственные кооперативы оправдали себя и в прошлом неурожайном году, и продолжали при действительной помощи со стороны народной демократии мощно развиваться.

Теперь уже во время осенних и весенних полевых работ ярко проявилось превосходство социалистического крупного производства. Земли кооперативов и госхозов обработаны лучше, здесь шире применяются новые методы агротехники. Подтвердилось, что правильной была политика нашего правительства, которое не терпело никакого насилия или давления при создании кооперативов, а строго соблюдало принцип добровольности. В то время как наши враги распространяли слухи о том, что у нас крестьянство насильно загоняется в кооперативы, мы, наоборот, замедлили рост кооперативов. Мы взяли курс на то, чтобы сначала подготовить те кадры, которые хорошо справятся с руководством кооперативами. Это было правильно, и ныне мы уже можем отметить, что в деле укрепления производственных кооперативов значительную роль сыграли наши новые специалисты, агрономы, включающиеся во все большем числе в работу. Ныне уже несомненно дальнейшее значительное развитие кооперативов, потому что все более широкие слои крестьянства убеждаются в превосходстве крупного социалистического производства.

Переход к крупному социалистическому хозяйству одновременно означает и упрочение союза рабочих и крестьян, его дальнейшее укрепление. Нет необходимости объяснять, что член производственного кооператива, работник госхоза или машинно-тракторной станции сознательнее и глубже воспринимает значение союза рабочих и крестьян с точки зрения интересов нации,

яснее видит значение этого союза с точки зрения будущего и жизненных интересов всего венгерского народа.

Но и та часть крестьянства, которая еще не решилась вступить на путь крупного социалистического производства, ныне уже коренным образом отличается от крестьянства периода освобождения, или крестьянства 1949 года. С политическими завоеваниями нашей народной демократии, с экономическим и культурным ростом нашей нации значительно изменилось и трудовое крестьянство. Электричество, радио, телефон, сеть домов культуры, библиотеки, повышающаяся механизация сельского хозяйства, улучшившееся транспортное сообщение, конечно, влияют и на него. Более передовые производственные методы госхозов, производственных кооперативов перенимает и оно. Механизация сельского хозяйства, децентрализация промышленности во все большей мере приближают деревню к городу. Все это сопровождается тем, что ныне крестьянство в целом лучше разбирается в политике, что оно стало образованнее, требовательнее. Расширился его кругозор, и, я могу добавить, укрепились его государственная дисциплина, а также его верность государству. Тот факт, что, вопреки прошлогоднему плохому урожаю, наше крестьянство в основном выполнило поставки и обеспечило наше общественное снабжение до нового урожая, говорит о его высокой гражданской дисциплине, о преданности нашему государству. Союз рабочих и крестьян ныне прочнее, чем когда-либо!

В течение прошедших четырех лет около ста тысяч промышленных рабочих и трудящихся крестьян встали под знаком этого союза во главе заводов и предприятий, пришли в государственную администрацию, в офицерский корпус Народной армии. Все растущее большинство студентов университетов и высших учебных заведений выходит из среды рабочих и крестьян. Мы приложим все усилия к этому, чтобы этот процесс в будущем еще значительнее ускорился и чтобы вместе с ним крепла основа нашей народной демократии — союз рабочих и крестьян!

За прошедшие четыре года изменилась и наша интеллигенция. Четыре года назад многие представители старой интеллигенции еще колебались, с сомнением смотрели на наши грандиозные планы преобразования страны. Значительная часть их не была уверена, что найдет свое место в народной демократии. За прошедшие четыре года большинство интеллигенции убедилось в том, что эти ее сомнения необоснованы. Оно убедилось, что народная демократия оказалась в состоянии поднять нацию из ее беспроветного положения, что она уважает и высоко ценит труд преданной родине интеллигенции и открывает такие возможности

для развития ее способностей, о которых в капиталистических условиях нельзя было и мечтать. Сотни ученых, деятелей искусств, врачей, инженеров, педагогов удостоены за выдающиеся достижения самого высокого признания — премии имени Кошута. Этими наградами наша народная демократия также подчеркнула, что она высоко ценит и уважает талантливую творческую работу.

За прошедшие четыре года изменился и состав интеллигенции. Из университетов и высших учебных заведений выходит все большее число людей воспитанных народной демократией, главным образом рабочих и крестьян. В наших университетах и институтах в настоящее время занимается в три раза больше студентов, чем во времена Хорти, и мы с гордостью можем сказать, что в этой области мы оставили далеко позади себя такие развитые капиталистические страны, как Англия, Франция, Голландия.

За цифрами быстрого роста интеллигенции кроется истинное культурное завоевание отечества. Большинство студентов университетов, высших учебных заведений выходит ныне уже из тех слоев, которые, хотя и составляли большинство нации, но были еще десять лет тому назад лишены возможности заниматься в школах более высокой ступени. Мы знаем, что количество на определенном уровне переходит в качество. Численный рост интеллигенции, выходящей из трудового народа, непременно будет сопровождаться качественными изменениями. Большинство новой интеллигенции — кровь от крови, плоть от плоти трудового народа. Эта интеллигенция своим существованием и культурой обязана народной демократии. Этот, быстро растущий слой новой интеллигенции, сплотившись с патриотической, преданной своему народу старой интеллигенцией, будет принимать участие во всех проявлениях жизни нации с несравненно большим весом и влиянием, чем когда-либо раньше. Мы намерены позаботиться о том, чтобы значение ее постоянно росло, чтобы постоянно увеличивалась ее роль в руководстве нашим народом и в проложении путей будущего нашей нации. Старый строй стремился противопоставить друг другу интеллигенцию и трудовой народ, мы же сплавиваем их в органическое единство. Мы и сами еще не осознаем полностью, какое новое значение придает интеллигенции эта культурная революция последних лет, подобной которой наш народ никогда еще не переживал, какие огромные перспективы открывает она перед ней.

Обобщая, мы можем установить, что наш трудовой народ ныне сплоченнее, чем когда-либо. Он более един в своих политических целях, в верности лагерю мира и в том, что защищает и продолжает энергично развивать завоевания народной демократии.

Сплочение национальных, демократических, социалистических сил

Тот факт, что наш народ более монолитен, чем когда-либо, что состязание партий, которое в первые годы после освобождения страны раздробляло силы нации и причиняло столько вреда, ныне уже окончательно отошло в прошлое, не умаляет значения Венгерского народного фронта независимости. Дух объединения национальных демократических, социалистических сил, вызвавший создание четыре года назад Венгерского народного фронта независимости, и сейчас неизменно жив и является движущей силой дальнейшего развития. Это объединение, которое сплачивает в один лагерь всех честных венгерских патриотов, является залогом наших дальнейших успехов. Поэтому мы полны решимости и впредь неуклонно нести вперед знамя Народного фронта, под которым мы провели уже столько победоносных боев. В обстановке больших преобразований, которые проявляются во всех областях нашей жизни, принципы Венгерского народного фронта независимости представляют прочный фундамент, на котором мы уверенно строим свое будущее.

Одним из показателей того, что означает на практике объединение народно-демократических сил, является состав кандидатов Народного фронта в депутаты Государственного Собрания. Из 453 кандидатов по своему первоначальному роду занятий число рабочих — 188, крестьян и сельскохозяйственных рабочих — 143, интеллигенции — 96, служащих и прочих — 26. Высшее образование имеет 117 человек, то есть свыше четверти всех кандидатов. В числе кандидатов — 87 женщин. Среди кандидатов — 36 лауреатов премии имени Кошута. Кроме того, 230 кандидатов являются стахановцами или удостоены за свою хорошую работу правительственных наград.

Заранее можно сказать, что эта статистика будет продолжать изменяться в пользу имеющих высшее образование, потому что часть кандидатов из среды рабочих и крестьян продолжает повышать свое образование в высших учебных заведениях. В связи с выдвижением кандидатов в депутаты нужно упомянуть, что и здесь проявляется демократическое развитие. Четыре года назад кандидатуры выдвигались партиями, объединенными в Народном фронте, в то время как сейчас сотни тысяч трудящихся заводов, производственных кооперативов, машинно-тракторных станций, университеты и прочие учреждения выбирали кандидатов непосредственно из числа своих лучших трудящихся.

Наконец, но не в последнюю очередь, я должен упомянуть, что на этих выборах впервые голосуют новые возрасты молодежи.

Народная демократия, открывшая перед нашей воодушевленной молодежью свободный путь во всех областях, шире распахнула перед нею двери Конституции. Приветствуем молодых избирателей и желаем им больших успехов в работе по строительству своей родины!

Укрепление единства нашего народа ныне еще до некоторой степени затмевается тем обстоятельством, что в связи с успехами нашей народной демократии и развития нашего социалистического строительства обостряется и классовая борьба. Остатки капиталистического строя в городе и деревне все более вытесняются. Однако, с тем большим ожесточением защищают они уменьшающуюся территорию, которая у них еще осталась. Поддерживает их в этом и подстрекающий к войне империалистический лагерь, который пытается пополнить забрасываемыми из-за границы шпионами и саботажниками редующие ряды своих союзников внутри страны, ряды своей пятой колонны, и который через свою печать и радио старается поддержать дух в своих отчаивающихся приверженцах.

Ясно, что эти враги нашего народа не раз вредят и тем самым замедляют наше развитие. Не меньший ущерб наносят нам и наши собственные ошибки, которые часто проявляются не только на производстве, но и в нашей государственной жизни. Все мы знаем, что имеются еще недостатки в области трудовой дисциплины. Производительность труда также еще можно значительно повысить. Во многих местах все еще недопустимо высок процент брака. Свои планы снижения себестоимости продукции мы выполняем лишь частично. Все еще недостаточна экономия материалов, времени, государственного достояния. Выполнение плана неравномерно. Мы еще далеки от того, чтобы изо дня в день, из недели в неделю, из месяца в месяц ритмично выполнять план. Все еще довольно распространено то явление, что в начале месяца или квартала темп производства снижается, а в конце отставание стараются наверстать штурмовщиной и сверхурочными работами. В городе и в деревне в равной мере недостаточно хорошо обстоит дело с охраной социалистической собственности. Часто недостает должной бдительности по отношению к врагу. Часты случаи ротозейства, самодовольства, случаи, когда не замечают, замазывают недостатки, зажимают критику. Все это такие факторы, которые задерживают наше развитие.

Одним из условий достижения дальнейших успехов в ходе нашего социалистического строительства является то, чтобы наши государственные органы, местные советы хорошо работали. Однако, еще часто бывает, что в эти учреждения прокрадываются

враждебные элементы, которые делают все, чтобы подорвать авторитет наших властей, наших советов, чтобы противопоставить государству народной демократии трудящихся. Мы не раз замечаем, что наши органы власти бездушно, бюрократически обращаются с народом, злоупотребляют своей властью, самовольничают, не соблюдают законов. Государство народной демократии стремится путем репрессий ликвидировать эти злоупотребления, но пока мы их ликвидируем, они являются серьезным препятствием на пути нашего развития.

Мы допустили ошибки и по отношению к крестьянству. Наша система заготовок недостаточна проста, она меняется, можно сказать, ежегодно и тем самым препятствует тому, чтобы трудящееся крестьянство могло на годы вперед планировать свое хозяйство, точно и заранее знать свои обязанности. Мы должны позаботиться о том, чтобы в будущем этого не было и чтобы система заготовок, установленных на несколько лет, могла дать крестьянству возможность беспрепятственно реализовать свои излишки на свободном рынке. Такой порядок увеличит доходы крестьянства и будет стимулировать его к повышению производства. При объединении разрозненных земельных участков — которое необходимо для осуществления крупного сельскохозяйственного производства, — органы власти часто забывали об интересах трудового крестьянства. И вообще, мы не раз замечали, что в ходе социалистического преобразования деревни мы иногда недостаточно учитывали интересы трудящихся крестьян единоличников, которые составляют большинство нашего сельского населения. При таких обстоятельствах многие меры народной демократии, которыми она стремилась поддержать и крестьян-единоличников, не имели действия. Эти ошибки необходимо быстро исправить, тем более, что, как я уже сказал, прошлый неурожайный год также доказал, что крестьянство, ведущее единоличное хозяйство является верной опорой нашей народной демократии.

Прошлогодний плохой урожай временно замедлил все наше развитие и замедлил повышение жизненного уровня нашего трудового народа. Этот год был годом серьезных испытаний для всего нашего политического и экономического строя. Пять месяцев тому назад на заседании Государственного Собрания я еще должен был обратить внимание на то, что в результате плохого урожая значительно затруднилась перезимовка скота, что значительные недостатки имеются в области сева. В области общественного снабжения наш народ нужно было призвать к строжайшей экономии. Сейчас, после того, как прошла тяжелая зима,

мы можем отметить, что наше поголовье скота, вопреки засухе, больше, чем было в прошлом году в это время. Посевы также хорошо перезимовали и благодаря майским дождям виды на урожай улучшились. В будущем месяце созреет новый урожай и в области сельского хозяйства мы сможем ликвидировать последствия прошлогоднего плохого урожая. Для этого, однако, нужно и то, чтобы в этом году не осталась незасеянной ни одна пядь земли. Мы сможем возместить убытки, нанесенные прошлым засушливым годом, в том случае, если до последнего хольда полностью выполним план весеннего сева. Тем, что последствия прошлогодних заморозков и засухи не причинили еще большего ущерба, мы обязаны прочности и организованности строя нашей народной демократии. И обязаны также помощи Советского Союза, который как и прежде, когда мы оказывались в тяжелом положении, на этот раз также оказал нам поддержку. В связи с этим я должен указать на Югославию, где засуха, подобная нашей, вызвала настоящую катастрофу, которая еще усугубляется тем, что югославское крестьянство ненавидит своих господ и выступает против банды Тито. Из-за этого югославское правительство вынуждено было перенести выборы, назначенные на весну, на период после жатвы.

Второй пятилетний план превратит нашу родину в страну благосостояния, могущества и культуры

Венгерская народная демократия спокойно и уверенно готовится к выборам и к выполнению тех задач, которые стоят перед ней. Самая срочная из этих задач — успешное завершение оставшейся части пятилетнего плана. В 1953—1954 году вступит в строй крупнейший объект нашей пятилетки, металлургический комбинат имени Сталина. Начнет работать целый ряд других крупных заводов. Закончится строительство Тисалекской плотины. Закончится строительство крупных политехнических институтов, откроется большой Будапештский народный стадион. Будут построены наши новые социалистические города, такие, как Сталинварош, Комло. Выборы одновременно являются выступлением за успешное завершение пятилетнего плана. Осознавая это, наш трудовой народ развернул широкое предвыборное соревнование мира, чтобы таким образом ускорить выполнение нашего плана. В результате предвыборного соревнования мира наша промышленность выполнила свой апрельский план на 103 процента.

Одной из важнейших задач нового Государственного Собрания будет принятие закона о втором пятилетнем плане венгерского народного хозяйства, по которому мы хотим построить на нашей родине социалистическое общество. Предварительные цифры этого плана показывают, о каких колоссальных перспективах идет речь. Мы исходим из того, что с 1955—1959 гг. мы хотим вдвое повысить добычу угля, производство чугуна, стали и электроэнергии, по сравнению с первой пятилеткой.

В цифрах это выглядит так: производство стали во второй пятилетке мы хотим повысить до 3,5—4 миллиона тонн, добычу угля — до 40—50 миллионов тонн, производство электроэнергии — до 10—12 миллиардов киловатт/часов. Больше угля, больше стали, больше электричества — это означает дальнейшее повышение жизненного уровня нашего народа, увеличение количества продовольствия, одежды, расцвет культуры. Во второй пятилетке мы должны постепенно вскрывать минеральные богатства нашей родины. Мы должны построить мощную Дунайскую гидроэлектростанцию. Для преодоления засухи в сельском хозяйстве следует повысить орошаемую площадь до 650—700 тысяч гектаров. Как в промышленности, так и в сельском хозяйстве нужно усиленно продолжать механизацию тяжелых, трудоемких работ. В период второй пятилетки нужно построить около четверти миллиона новых квартир, не в последнюю очередь в Будапеште, который был в период первой пятилетки, из-за строительства новых социалистических городов, слегка оттеснен на задний план.

Наряду с дальнейшим развитием радио, мы перейдем к телевидению. Мы возьмем курс на то, чтобы молодежь в деревне в обязательном порядке оканчивала не менее восьми классов всеобщей школы, а в городе — не менее средней школы. В результате выполнения второго пятилетнего плана реальная заработная плата трудящихся повысится по крайней мере на 50 процентов. В соответствии с этим мы позаботимся о том, чтобы в нашем распоряжении были в изобилии товары потребления, а также промышленные товары. На основе этого, подобно Советскому Союзу, в новой пятилетке мы также перейдем к снижению цен.

В результате выполнения второго пятилетнего плана Венгрия во всех областях оставит далеко позади себя большинство развитых капиталистических стран. Успешное осуществление второго пятилетнего плана превратит нашу родину в страну благосостояния, могущества и культуры. Я прошу каждого венгерского патриота оказывать поддержку этим целям! К выполнению этих планов я призываю венгерский рабочий класс, и особо тех, кто своим примером и самоотверженностью всегда шли в

авангарде — трудящихся Будапешта! На выборах 17 мая речь будет идти об этом лучшем будущем, о нем будет решать наш трудовой народ!

Имеются ли предпосылки для претворения в жизнь наших планов? Да, имеются. У нас есть сознательный, самоотверженный рабочий класс, трудолюбивое крестьянство, образованная интеллигенция. Недра венгерской земли еще почти не разведаны, не тронуты и скрывают в себе еще огромные сокровища. Возможности нашего сельского хозяйства таковы, что с помощью даже простых методов, не требующих особых капиталовложений, или умноженной работы, мы смогли бы значительно повысить его продуктивность. Таким образом, возможности имеются и мы воспользуемся ими! Для этого в том числе нужно, чтобы мы вели беспощадную борьбу против собственных ошибок. Мы не должны терпеть на производстве недисциплинированности, лодырничества, производства брака, расточительства материалов. Будем бдительны во всех областях народной демократии и будем беспощадно выступать против всех тех, кто саботирует строительство нашего счастливого будущего! Одним из залогов осуществления наших планов является то, что с нами как в прошлом, так и в будущем наш освободитель — могучий Советский Союз, который оказывает нам поддержку и предоставляет в наше распоряжение богатую сокровищницу своего опыта. А в осуществлении этих смелых целей нас ведет вперед двигатель всего нашего развития, организатор стольких наших успехов и побед — наша единая великая партия, Венгерская партия трудящихся.

**У нас каждый, кто хорошо выполняет свою работу,
является борцом дела защиты мира**

Для осуществления пятилетнего плана имеется еще одна решающая предпосылка — сохранение мира. И это является не только нашим вопросом, а вопросом всего человечества. Уже почти три года идет война в Корее. Хотя в течение этого длительного срока Соединенные Штаты мобилизовали значительную часть своей военной и экономической силы, все их агрессивные планы разбились о смелость и самоотверженный патриотизм героического корейского народа и китайских добровольцев. Свыше двух миллионов американских солдат уже побывали на корейском фронте. Десятки тысяч их погибли, значительная часть вернулась в Америку инвалидами, ранеными, больными. Американские матери с дрожью думают о том, что их мужей или сыновей бросят на корейский фронт. Поэтому все усиливаются, постоянно растут

антипатии по отношению к войне в Корее, все громче становится требование положить конец этой войне.

В рядах союзников Соединенных Штатов также постоянно растет антипатия не только из-за войны в Корее, но и из-за безумной гонки вооружений, связанной с „холодной войной“, и вообще против положения сателлитов. Поэтому во всем мире все больше прислушиваются к последовательной мирной политике Советского Союза, сталинской политике мира. По инициативе руководителей Советского Союза и Китая возобновились переговоры о перемирии в Корее, первым результатом которых явился обмен больными и ранеными военнопленными. В ответ на систематические шаги советского правительства в интересах мира президент Соединенных Штатов Эйзенхауэр в середине прошлого месяца выступил с речью о международном положении. Орган Коммунистической партии Советского Союза „Правда“ поместила 25 апреля передовую статью, посвященную этому вопросу. Венгерская печать опубликовала выступление Эйзенхауэра и передовую статью „Правды“.

В выступлении президента Эйзенхауэра есть несколько пунктов, близко касающихся нас. Президент заявил, что неотчуждаемое право каждой страны — создавать по собственному выбору свою форму правления и экономическую систему, и добавил, что нельзя оправдать попытку ни одной страны навязать другим странам форму правления.

Для нас, венгров, осуществление этих двух пунктов означало бы основательное изменение политики Соединенных Штатов, потому что в течение прошедших восьми лет — и, можно добавить, и после этих заявлений — мы на каждом шагу встречаемся с противоположным. Венгерский народ по собственному выбору создал свою форму правления. Ту форму правления, при которой власть находится в сильных руках трудящихся. Венгерский народ сам разработал экономическую систему, при которой нет богачей-бездельников и живущих в нищете масс, нет безработицы и нет опасений за насущный кусок хлеба. Несмотря на это, наша народная демократия постоянно должна быть начеку по отношению к таким заговорам, саботажу, шпионажу, инициатива, организация и финансирование которых почти во всех без исключения случаях исходит из Соединенных Штатов. Цель этих недружелюбных действий — изменение венгерской формы правления, с тем, чтобы на место господства трудового народа вновь вернулось господство прежних эксплуататоров, фашиствующих капиталистов и помещиков. В Соединенных Штатах и сейчас продолжают обещания так называемого „освобожд-

дения“, которое в сущности означает, что на шею освобожденного венгерского народа хотели бы вновь посадить его прежних реакционных правителей. Поэтому мы были бы рады, если бы заявления президента сопровождались соответствующими делами. Однако, пока мы не замечаем того, чтобы эта политика изменилась по отношению к нам и на практике.

Эйзенхауэр в своем выступлении выразил готовность к тому, чтоб Организация Объединенных Наций была превращена в учреждение, которое действительно сможет сохранить мир и безопасность всех народов. Мы здесь должны отметить: факты показывают совсем другое. Принятию нашей родины в Организацию Объединенных Наций до сих пор препятствовали прежде всего Соединенные Штаты Америки. Только за прошедший год они пять раз отклоняли предложение Советского Союза относительно того, чтобы все страны, просящие о приеме, в том числе и наша родина были приняты в Организацию Объединенных Наций. Поэтому мы и в этой области придерживаемся венгерской пословицы: „Обещание ценно, но только тогда, если его выполняют“.

В своем выступлении президент представил гонку вооружения так, как будто руководителей Соединенных Штатов больше всех огорчает, что вместо школ, больниц и дорог им приходится производить бомбардировщики и военные корабли. Для большей убедительности он перечислил, сколько всего можно было бы изготовить для гражданского населения на стоимость того или иного орудия уничтожения. Беда только в том, что американские капиталисты — и капиталисты вообще — производят в первую очередь не то, в чем больше всего нуждаются трудящиеся массы, а то, что обеспечивает им самую большую, максимальную прибыль. А самую большую прибыль обеспечивают военные поставки. Из-за этого войны, в том числе и „холодная война“, являются для поставщиков вооружения, для фабрикантов смерти настоящим золотым дождем. На днях я читал статью одного американского профессора университета, который указывает, что за два года войны в Корее сто важнейших крупных американских предприятий получили военные заказы на сумму в сорок четыре миллиарда долларов. Эти огромные предприятия, руководители которых являются ныне министрами американского правительства, получают две трети своих многомиллиардных доходов от этих заказов. Чтобы показать, насколько это общезвестно, приведу статью депутата английского парламента Югса, который две недели тому назад писал:

„Что бы ни говорил, или ни делал Советский Союз в интересах мира... министры военных дел всегда держат наготове

свои меморандумы и заключения экспертов, которые доказывают, что Запад должен продолжать вооружение. В конце концов их хлеб зависит от распространения военных слухов. Это же касается и промышленности вооружения. Те фирмы, которые получили жирные заказы на производство дорогого нового оружия, не хотели бы, чтобы эти планы изменились. Как в Соединенных Штатах Америки, так и в других западных странах, определенные деловые круги считают настоящим бедствием какое бы то ни было улучшение международной обстановки.

После этого понятно, что в ответ на серьезные шаги Советского Союза, предпринятые в интересах мира, на нью-йоркской бирже и стоимость за два дня акций упала на шесть миллиардов долларов. Американские буржуазные газеты писали о настоящей „мирной панике“. „Что будет, если вспыхнет мир“ — под таким заголовком печатают статьи газеты. Фабриканты смерти считают мир таким же несчастьем, как рабочий человек — войну. Таким образом, факты показывают, что руководители экономической капиталистических стран не очень-то жаждут производить мирные товары потребления вместо орудий убийства. Наоборот. Они напуганы тем, что заключение мира в Корее истощит кровавый источник их доходов. Со времени выступления Эйзенхауэра некоторые политики Соединенных Штатов, бряцая оружием, выступили с подстрекательскими речами, что свидетельствует о том, что они не хотят считаться с стремлением народа и всего мира к миру. Однако, нет никаких сомнений в том, что большинство самого американского народа требует мирного окончания войны в Корее. Журнал английских капиталистов „Экономист“ в номере от 2 мая сего года, например, отмечает, что американское общественное мнение никогда еще так не ждало мирного и успешного завершения переговоров о перемирии в Корее, как ныне.

На повышение стремления народов к миру указывает то, что и на столбцах газет капиталистических стран мы все чаще читаем заявления, которые напрасно искали бы один-два месяца тому назад. Крупнейшая буржуазная газета Англии „Дейли Экспресс“, выходящая тиражом в четыре миллиона экземпляров, писала, например, в связи с передовой статьей „Правды“ :

„Все народы страстно жаждут мира, но постоянно растут сомнения относительно того, ведут ли выступления и поведение западных, главным образом американских политиков к устранению противоречий с Советским Союзом. Постоянно увеличивается боязнь того, что эти политики не оберегают, а затапывают в землю слабые ростки мира.“

Таким образом, все больше и больше признаков свидетельствует о том, что все труднее становится проводить старую импе-

риалистическую тактику: говорить о мире, а подготавливать войну. Все чаще и в капиталистических странах раздаются голоса, ждущие от руководителей вместо „ловких приемов“ и „удачных трюков“ дел в интересах мира. Целый ряд выборов, прошедших в последние недели, также свидетельствует о том, что воля народов к миру усилилась. В Японии на выборах потерпело поражение правительство, выступавшее за гонку вооружений. В Дании в меньшинстве осталось правительство, которое хотело предоставить в распоряжение американских бомбардировщиков свои аэродромы. На муниципальных выборах во Франции победительницей вышла коммунистическая партия и теперь она является первой партией Франции, те партии, которые провозглашали вооружение провалились. Та долгая волокита, которая наблюдается в Западной Германии по вопросу вооружения, также указывает на растущую волю масс Западной Германии к миру и на их сопротивление.

Суммируя, можно констатировать, что в течение последних недель благодаря упорным, последовательным, неутомимым стремлениям Советского Союза, направленным к миру, лагерь сторонников мира окреп. Окрепла и надежда на то, что давление сотен миллионов людей, требующих мира, может преградить путь тем, кто раздувают „холодную войну“ или спекулируют на новой войне.

Что можем сделать мы, венгерские трудящиеся, ради дела защиты мира, дальнейшего роста сил лагеря мира? Чем мы лучше всего можем содействовать тому, чтобы наиболее успешно защитить доверенный нам участок фронта мира? У нас каждый, кто хорошо работает, является непосредственным борцом за мир. На первомайской демонстрации тысячи трудящихся несли таблички с такими надписями: „Выполнением нормы на 150 процентов я защищаю мир!“, „Своим производственным показателем, равным 220 процентам, я борюсь за мир!“ Эти надписи свидетельствуют о том, что наш трудовой народ знает, что своей самоотверженной работой он не только повышает свой собственный жизненный уровень, не только содействует развитию и благосостоянию своей родины, но одновременно оказывает и действительную поддержку фронту мира. Как во всяком хорошем деле, так и в деле защиты мира совпадают интересы отдельных людей и великое дело родины, прогресса человечества. Все мы становимся активными борцами за мир, когда на своем месте, на своем посту хорошо выполняем возложенную на нас работу, выполняем и перевыполняем план социалистического строительства нашей родины, проявляем бдительность и решительно, твердо выступаем

против всех происков поджигателей войны. Оберегая все завоевания народной демократии, борясь против недисциплинированности, против расточительства, против проявления ротозейства. — мы трудимся во имя великого дела мира. Мы боремся за мир, когда еще больше укрепляем искренние, дружеские связи с нашим освободителем — могучим Советским Союзом, с братскими странами народной демократии, со всеми верными солдатами многомиллионного лагеря мира, охватывающего весь мир.

Выборы являются также великой битвой в борьбе за мир. На этих выборах мы выступим не только за большие творения, целью которых является дальнейший подъем и расцвет нашей родины, не только за грандиозные цели второго пятилетнего плана. Выборы — это одновременно и всенародное голосование за достижение важнейшей цели, за сохранение мира. Поэтому выборы, которые состоятся 17 мая — это не только внутреннее дело венгерского трудового народа, они имеют и исключительно большое международное значение, в первую очередь с точки зрения укрепления лагеря мира. Враг с огромным вниманием, глазами Аргуса следил за подготовкой к этим выборам. С еще большим вниманием он будет следить за самими выборами, и по ходу выборов, по цифрам выборов будет читать, как по открытой книге. Если наш народ оплоченными рядами, воодушевленно выступит под знаменем Народного фронта независимости, если, как один человек, он проголосует за наше лучшее, социалистическое будущее и за великое дело защиты мира, то это будет нашей новой победой и тяжелым поражением для врага. Эта победа придаст новые силы солдатам лагеря мира в нашей стране и во всем мире.

Венгерский народ должен в день выборов помнить и об этом. Об этом должны думать венгерские матери, венгерские женщины — эти верные воодушевленные воины нашего лагеря мира, которые столько страдали от войны и готовы на любые жертвы во имя защиты мира. Наша стихия — созидательный мир! Наша родина — страна мира! Венгерский народ — народ мира! Поэтому пусть вся наша нация своими голосами, отданными в день выборов, единодушно, решительно выразит свою волю к тому, чтобы непоколебимо продолжать идти вперед по социалистическому пути защиты мира, по пути лучшего будущего. По тому пути, по которому она шла и до сих пор и которому обязана столькими достижениями. Пусть эти выборы станут новой вехой нашего мирного, социалистического развития, источником новых побед, новых успехов, нового расцвета!

СООБЩЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ВНР ОБ ИТОГАХ ВЫПОЛНЕНИЯ НАРОДНО- ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПЛАНА ПЕРВОГО КВАРТАЛА 1953 ГОДА

Развитие народного хозяйства, повышение материального и культурного уровня трудящихся в первом квартале 1953 года характеризуется следующими данными:

Промышленность

Фабрично-заводская промышленность выполнила план первого квартала 1953 года на 100,5 процента. В результате мощного подъема трудового соревнования в марте месяце, мартовский план значительно перевыполнен. Однако некоторые министерства, несмотря на значительные результаты достигнутые в марте, не могли наверстать отставания, сказывающегося в первые два месяца года.

Отдельные министерства выполнили план производства первого квартала 1953 года по валовой продукции промышленности следующим образом:

Министерство горной и энергетической промышленности.	93,3
Министерство химической промышленности	103,7
Министерство металлургической промышленности	101,5
Министерство общего машиностроения	97,2
Министерство среднего машиностроения	101,9
Министерство легкой промышленности	98,3
Министерство пищевой промышленности.....	102,4

Министерство строительной промышленности	107,1
Министерство местной промышленности.....	112,9

Фабрично-заводская промышленность выпустила в первом квартале 1953 года на 8,2 процента больше продукции, чем за соответствующий период 1952 года. Если не считать пищевой промышленности, то повышение продукции фабрично-заводской промышленности составляло 14,3 процента. Особенно повысилась продукция тяжелой промышленности. Здесь повышение составляет 21,6 процента. В том числе повышение продукции горной промышленности составляет 15,2 процента, металлургической промышленности — 17,7 процента, машиностроительной промышленности — 21,7 процента, промышленности стройматериалов — 20,8 процента, химической промышленности 25,9 процента.

В первом квартале 1953 года в фабрично-заводской промышленности было занято на 55 800 человек больше, чем в первом квартале 1952 года.

В первом квартале 1953 года фабрично-заводская промышленность не выполнила своего задания по снижению себестоимости продукции.

Сельское хозяйство

В первом квартале 1953 года социалистический сектор сельского хозяй-

ства продолжал развиваться. 31 марта 1953 года пахотная площадь производственных кооперативов была на 37 процентов больше, чем год тому назад. Число членов производственных кооперативов увеличилось в течение одного года на 17,7 процента. 31 марта 1953 года на 39,2 процента пахотной площади страны велось крупное социалистическое сельское хозяйство против 29,8 процента прошлого года.

В результате мероприятий, проводимых правительством и оказываемой им помощи, вопреки плохому урожаю кормовых в прошлом году поголовье скота увеличилось: поголовье крупного рогатого скота в марте 1953 года возросло на 5,1 процента, поголовье свиней — на 4 процента, поголовье овец — на 7,5 процента по сравнению с прошлым годом. Особенно значителен рост в социалистическом секторе: поголовье скота госхозов возросло в течение одного года на 54,8 процента, поголовье общественного стада производственных кооперативов — на 76,9 процента. Продуктивность скота снизилась в результате недостатка в кормах.

Благоприятная погода способствовала своевременному проведению весенних полевых работ. Для навестания прошлого года отставания план сева яровой пшеницы был значительно повышен — этот повышенный план был выполнен сельским хозяйством. Однако возможности, предоставленные благоприятной погодой, были использованы при посеве ячменя крестьянами-единоличниками неполностью. Социалистические предприятия шли впереди в деле проведения весенних работ: как госхозы, так и производственные кооперативы, за 10 дней до намеченного срока выполнили план сева ячменя и овса; развитые агротехнические методы применялись более широко, чем в прошлом году. Достижению благоприятных результатов производственными кооперативами способствовало и то,

что машинно-тракторные станции в ходе весенних полевых работ работали лучше, чем в прошлом году.

В целях расширения площади лесов, лесхозы произвели лесонасаждения на площади в 15 673 гектара, т.е. на 9 154 гектара больше, чем в первом квартале предыдущего года.

Транспорт

В первом квартале 1953 года железнодорожным транспортом перевезено на 12,2 процента, а грузовыми автомашинами на 48,5 процента больше груза, чем в первом квартале 1952 года.

Пассажирский оборот на электрических поездах возрос на 4,9 процента, на городском автобусном транспорте — на 17,5 процента, на автобусах дальнего следования — на 46,6 процента по сравнению с этим же периодом прошлого года.

Товарооборот

В первом квартале 1953 года сеть розничной торговли выполнила план продажи товаров на 102,7 процента.

Значительно возросло количество купленных населением продовольствия и промышленных товаров. В первом квартале 1953 года населением было куплено сахара на 29 процентов, мяса на 36 процентов, мясных изделий на 30 процентов, сигарет на 10 процентов, кондитерских изделий на 11 процентов, бельевой ткани на 39 процентов, белья на 32 процента, детского приданого на 110 процентов, мебели на 8 процентов, мотоциклов на 39 процентов, посуды на 4 процента, кухонных плит на 7 процентов больше, чем в соответствующем периоде прошлого года.

В течение одного года сеть государственной розничной торговли обогатилась 3007 новыми магазинами, а сеть кооперативной торговли 911 новыми магазинами.

Капиталовложения — строительство

В первом квартале 1953 года продукция строительной промышленности — соответственно предварительным подсчетам — возросла на 23,5 процента, в том числе продукция строительных предприятий подведомственных министерству строительной промышленности — на 23,7 процента, строительных предприятий подведомственных министерству путей сообщения — на 30,0 процента, а предприятий местной промышленности — на 8,7 процента по сравнению с этим же периодом прошлого года.

В течение квартала были пущены в эксплуатацию линия передачи на дальнее расстояние мощностью в 120 киловатт, новый цех в три пролета завода горного оборудования имени Дюкло, дебrecенский холодильник, центральный гараж МАВАУТ.

В первом квартале 1953 года было начато строительство ряда значительных объектов, как например, нового вагономонтажного цеха вагоностроительного и машиностроительного завода имени Вильгельма Пик, здания склада предприятия по изготовлению высококачественной стали и инструментов, института архитектуры и капошварского холодильника.

Наряду со значительными результатами, достигнутыми в области осуществления капиталовложений, имеются еще недостатки в области своевременного доведения до предприятий задач, намеченных планом, а также в обеспечении техничскими планами и сметами. Вследствие недостатка в утвержденных планах и частого изменения планов осуществление капиталовложений и их пуск в эксплуатацию не происходит в намеченный срок.

Достижения культурного и социально-бытового характера

В результате проведения в жизнь постановления Совета министров от 1 марта 1953 года „О дальнейшем развитии охраны материнства и младенчества“ значительно улучшилось материальное и социальное обеспечение многодетных семей. В течение марта месяца 28 490 матерям было выдано бесплатное детское приданое стоимостью в 400 форинтов каждое, многодетным семьям было выдано на 11 миллионов форинтов больше пособий, а в результате повышения пособия по родам, было выдано на 1,5 миллиона форинтов больше пособий. 8 марта, по случаю Международного дня женщины, 3735 матерей было награждено медалью „За материнство“.

В первом квартале 1953 года рождаемость возросла на 4 процента, а рождаемость в родильных домах — на 10 процентов по сравнению с этим же периодом прошлого года.

В конце квартала число мест в яслях возросло на 38 процентов по сравнению с прошлым годом.

Медицинское обслуживание трудящихся промышленности улучшилось. В течение квартала было открыто два ночных профилактория.

В течение квартала были достигнуты значительные результаты во всех областях социалистической культуры. Число изданных произведений (книг) возросло по сравнению с первым кварталом 1952 года на 53 процента. Тираж изданных в течение квартала произведений превысил 14,2 миллиона.

В первом квартале 1953 года число радиоабонентов было на 184 000 больше, чем в этот же период прошлого года.

В первом квартале 1953 года открыто — в первую очередь в деревнях — 100 новых кинотеатров.

ТРЕТЬЯ НОВАТОРСКАЯ ВЫСТАВКА

Недавно в выставочном зале, в Городской роще открылась третья Общегосударственная новаторская выставка и уже до сих пор много тысяч трудящихся осмотрело богатый материал выставки. Очень многие трудящиеся приезжают из провинции, чтобы осмотреть выставку. Трудящиеся предприятий направляют на выставку лучших стахановцев и новаторов с тем, чтобы они, возвратившись, поделились опытом, приобретенным на выставке. Это вовсе нелегкая задача, так как число экспонатов выставки превышает 3000, т. е. оно в два раза больше, числа экспонатов второй Общегосударственной новаторской выставки. Выставка достоверно отражает огромное развитие новаторского движения в стране. В 1949 году трудящиеся подали 77 030 новаторских предложений, а в 1952 году уже 471 242. Это является ярким доказательством находчивости, трудолюбия и талантливости нашего трудового народа.

Нет такой области производства, где не рождались бы новаторские предложения. Горная, металлургическая, машиностроительная, химическая, легкая промышленность, полеводство, животноводство — со всех областей народного хозяйства на выставку — смотр новаторского движения — поступили лучшие новаторства, лучшие творения.

Буровая машина

Особенный интерес проявляют посетители выставки к новым машинам и механизмам. Еще перед тем, как войти в первый зал, мы видим замечательную машину, способствующую электрификации села. Конструкторы машины для бурения почвы являются работниками центрального автотранспортного отдела Будапештской электростанции: товарищи Янош Короди и Янош Шипш. Они исходили из того, что для электрификации села, для расширения телефонной сети требуется установить огромное коли-

чество столбов для электролинии и телеграфа. До сих пор, при установлении таких столбов, приходилось ручным способом вырывать ямы. Один рабочий смог за рабочий день вырыть в крайнем случае две такие ямы, т. е. ямы для помещения двух столбов. Теперь, в результате осуществления новаторского предложения товарищей Короди и Шипш, к намеченному месту подъезжает грузовая машина среднего тоннажа, с шасси машины выдвигаются два рукава, на концы которых подвешена буровая штанга. Когда грузовик останавливается, его мотор переключается и он уже приводит в действие механизм для бурения. Мощные рукава, на которые установлена буровая штанга, опускаются и штанга врезывается в землю, а по истечении нескольких секунд она уже находится на глубине одного метра. Теперь штангу останавливают, рукава ее вынимают из земли, вместе с землей, накопившейся в ее канавках. Затем над землей поворачивают буровую штангу и в результате действия центробежной силы она очищается от земли. Затем штангу снова опускают в яму и предыдущее действие повторяется. Вся эта операция длится всего одну минуту и отверстие для столба диаметром в 30 сантиметров готово. Грузовая машина отправляется к месту установки следующего столба. Эта буровая машина продельвает работу 200 землекопов, делает ее быстрее и лучше, так как она вынимает лишь необходимое количество грунта и не разрыхляет почвы вокруг столба.

Производство шестерен путем вальцовки

Среди новаторств в области машиностроения посетители проявляют особенно большой интерес к двум новым изобретениям, имеющим неограниченное значение. Это станок для вальцовки шестерен и установка „Гидрофикс“.

Стахановцы комбината имени Матиаса Ракоши — Антал Чеперкалович и Янош Паксиан, изучая иностранную техническую литературу, пришли к мысли вальцовки шестерен. За границей была уже сконструирована такая машина, но нигде не была разрешена проблема избежания изменений в структуре материала, происходящих в ходе вальцовки. Товарищи Паксиан и Чеперкалович разрешили эту проблему и сконструировали полуавтоматический станок для вальцовки зубчатых колес.

Это замечательное изобретение. До сих пор шестерни обрабатывались лишь резанием, но это слишком медленный процесс. В результате изобретения наших новаторов, товарищей Паксиана и Чеперкаловича, производство зубчатых колес ускорилось в 30—50 раз. Наряду с этим их стойкость повышается на 30 процентов и кроме того нет потери материала.

„Гидрофикс“

Над конструированием установки „Гидрофикс“ три года работали пять молодых инженеров-орденоносцев завода экспериментальных машин Имре Богдан, Бела Немет, Дьердь Немет, Лайош Варга и Отто Захалка. Конструкторам пришлось преодолеть много трудностей и часто даже сопротивление, но их упорная работа увенчалась успехом.

Установка „Гидрофикс“, которая может быть смонтирована на любой токарный станок современной конструкции, обеспечивает автоматическое управление резца. Установка действует следующим образом: деталь-шаблон вставляется между двумя центрами, смонтированными на задней части станка. Шаблон заранее приготавливается на обычном токарном станке. „Шупальцы“ установки „Гидрофикс“ скользят

по поверхности шаблона соответственно форме шаблона. Под действием движения „шупалец“ распределительный механизм, действующий посредством масляного давления, придает точно такое же движение супорту и, вместе с ним, резцу. Таким образом обрабатываемая деталь изготавливается точно по шаблону. Эта установка имеет огромное значение при серийном производстве, ведь она делает излишним постоянный контроль и обеспечивает продукцию без брака.

Конечно, „копировочные токарные станки“ и до сих пор были известны, но это были специальные станки, изготовленные для этой цели, которые стоили много сотен тысяч форинтов и которые мы были вынуждены импортировать из-за границы. Сконструированную пятью венгерскими инженерами установку „Гидрофикс“ можно установить на любой токарный станок и ее производство обходится всего в 8000 форинтов.

Здесь мы привели лишь несколько изобретений, показанных на выставке, что является лишь незначительной частью ее богатого материала. Новаторская выставка является ярким доказательством таланта и любви нашего народа к новому. Эта выставка свидетельствует и о том, что венгерские трудящиеся глубоко осознали слова товарища Ракоши, произнесенные им на первом Общегосударственном совещании стахановцев: „Обращаюсь ко всем венгерским стахановцам, новаторам, рационализаторам: смело проявлять свою инициативу, работать с размахом, не бояться новых путей, новых экспериментов, ведь за вами со всей своей силой стоит венгерское коммунистическое движение, Венгерская партия трудящихся...“

УЧРЕДИТЕЛЬНОЕ СОБРАНИЕ ОБЩЕСТВА ПО РАСПРОСТРАНЕНИЮ ЗНАНИЙ В ОБЛАСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК

29 апреля 1953 года в Академии Наук Венгрии состоялось учредительное собрание Общества по распространению знаний в области общественных и естественных наук. На собрании, с докладом на тему „Значение и задачи Общества по распространению знаний в области общественных и естественных наук“, выступил лауреат премии имени Кошута, академик Реже Богнар. Докладчик сказал, между прочим, следующее:

— Новое общество должно руководствоваться в своей работе бессмертным учением товарища Сталина о том, что трудящимся, освобождающимся от ига капитализма, трудящимся, проводящим революционную, освободительную борьбу, нужна революционная наука. Такая наука, единственной целью которой является оказание каждым своим творением, завоеванием помощи победе борьбы миллионов трудящихся, их материальному и культурному подъему. Такая наука, которая служит делу прогресса, делу полнейшего материального и культурного подъема общества.

— Строительство социализма требует от миллионов трудящихся все более высокого политического и общего образования, все большего повышения квалификации. Наш народ хочет удовлетворить все требования, поставленные перед ним строительством социализма и поэтому он со все большей жаждой знаний обращается к науке и всем сокровищам, созданным человечеством на протяжении тысячелетий истории.

— Именно поэтому дело удовлетворения возрастающих культурных потребностей нашего народа, повышения уровня образования миллионов трудящихся не может быть задачей лишь народно-демократической государственной власти, правительства. Работать над выполнением этого является святой обязан-

ностью всей венгерской интеллигенции, искренно любящей свою родину, свой народ, потому что этой работой она может содействовать — помимо выполнения своих служебных обязанностей — подъему нашего народа, нашей родины, нашему социалистическому развитию.

— Ныне замечательной работе по строительству социализма одинаковый ущерб может быть нанесен как невежеством, так и пережитками буржуазной идеологии, имеющимися еще в сознании трудящихся, не только потому, что это непосредственно препятствует социалистическому строительству, но и потому, что это служит точкой опоры для влияния буржуазной идеологии, направленной в нашу сторону капиталистическим оружием.

— Именно поэтому задачей создаваемого сейчас общества будет не только широкое распространение знаний среди трудящихся масс, но и — а это столь же важно — проведение идеологической воспитательной работы среди десятков тысяч представителей интеллигенции, сплотившихся вокруг него. Мы должны познакомить с новыми достижениями науки, техники и искусства не только миллионы трудящихся, но должны воспитывать в духе марксизма-ленинизма и нашу интеллигенцию. Мы должны приблизить к ним бессмертные, преобразующие мир учения великих классиков марксизма — Маркса, Энгельса, Ленина, Сталина, а также замечательные достижения советской науки, основанной на этих учениях.

— Верным и непобедимым оружием в нашей работе является диалектический материализм и, основанные на нем, прогрессивная наука и искусство, которые способствовали превращению Советского Союза в столь великое и непобедимое государство.

— В результате нашей деятельности по распространению знаний, все результаты, достигнутые нами в лабораториях, научно-исследовательских институтах, станут достоянием широких масс трудящихся. В то же время, именно в результате работы по распространению знаний, и до нас дойдут проблемы, а также весь опыт, приобретаемый трудящимися в ходе их повседневной работы, в различных отраслях народного хозяйства. Эта взаимная творческая связь сблизит интеллигенцию с рабочим классом и крестьянством, от которых она в прошлом была искусственно ограждена. Совместная работа будет содействовать разрушению преград, искоренению оставшихся предрассудков, пережитков старого и окончательному сплочению интеллигенции, служащей народу, с самим народом.

После этого Реже Богнар перешел к вопросам организационного характера.

— Новое общество должно развивать все то, что было положительно в работе существовавших до сих пор учреждений и организаций по распространению знаний. В новом обществе, помимо укрепления уже существовавших секций по распространению научных знаний, необходимо создать секции по философским и политическим наукам, а также по искусству. Таким образом, совместно с существующими секциями биологии, агрономии, здравоохранения, географии и геологии, техники, астрономии, истории и литературы, будет всего 12 секций.

Всем нам ясно, что работа, к которой мы теперь приступаем, является органической частью борьбы за мир и работы по строительству социализма. Мы, работники умственного труда, не только нашей повседневной работой, но и распространением научных знаний встаем на борьбу против сил, которые внутри нашей страны, или же за ее пределами, пытаются воспрепят-

ствовать нашему социалистическому созидательному труду.

— Нашим оружием в этой борьбе является наука. Это мощное оружие, которое используется нами не в целях разрушения беззащитных городов, разрушения цивилизованного мира, а в целях создания более прекрасного, лучшего, богатого мира. Мы, совместно с Советским Союзом, под руководством нашей партии, следуя примеру советского народа, боремся за будущее нашей родины, нашего народа, за мир.

Ныне самые простые трудящиеся — и молодежь и старики — ясно видят, что правильным был путь, на который привела нацию Венгерская партия трудящихся, наш вождь Матнас Ракоши, путь партии Ленина-Сталина, Коммунистической партии Советского Союза. Следуя по этому пути, мы добились замечательных побед, из числа которых лишь главнейшие упоминаются в предвыборном воззвании Народного фронта независимости.

— Если бросить взгляд на планы, показывающие нам в предвыборном обращении наше будущее, перед нами во всей своей мощи предстанет сила социалистического предвидения, основанного на почве истины и воли, преобразующей мир. В период нашей первой пятилетки мы лишь закладываем основы социализма, вторая пятилетка будет уже периодом победоносного построения социализма, за осуществление которого мы не ответственные не только все вместе, но и каждый в отдельности.

Мы просим, чтобы партия направляла и проверяла работу нового общества. Партия — мозг и сердце народа, во всей своей работе наше общество должно руководствоваться указаниями партии. Для нас Ленин является образцом ученого, который смело борется против устаревшей науки и прокладывает дорогу новой науке. Новая передовая наука показывает путь народу

отдает все свои сокровища народу, и наша деятельность также должна быть направлена на достижение расцвета науки, на создание лучшего будущего человечества. Оказание помощи народу, служение народу является в сущности лишь выполнением нашего долга перед народом. Распространение знаний в области науки и искусства, развитие прогрессивного наследия является нашей пре-

краснейшей, патриотической задачей!

— Создание нашего общества должно быть присягой венгерской интеллигенции, ее обязательством строить совместно с нашим рабочим классом и трудящимися крестьянами нашу социалистическую родину, бороться во имя мира нашего народа, во имя мира во всем мире, — сказал в заключение своего доклада товарищ Богнар.

ОРОШЕНИЕ — ОДИН ИЗ ВЕЛИЧАЙШИХ ДАРОВ ПЯТИ- ЛЕТНЕГО ПЛАНА

*Агроном мезехидвегского производственного кооператива „Мир“ —
Калман Немет*

Нет большей радости для трудящихся села, чем видеть, какой богатый урожай дает земля, что природа, засуха не имеют над ними власти. Для них одним из величайших даров пятилетнего плана является орошение. Наш производственный кооператив, мезехидвегский производственный кооператив „Мир“, в прошлом году провел орошение на 13 хольдах земли. На берегу реки Шио было отвоевано от природы 13 хольдов земли. Орошаемый огород дал прекрасный урожай. В нем уродился красный перец величиной в два кулака и цветная капуста величиной с корзину. Когда осенью с 1300 саженей цветная капуста была собрана в одну кучу, образовалась настоящая маленькая гора. В то же время на наших неорошаемых землях засуха причинила значительный ущерб. Из тяжелого положения мы вышли в первую очередь благодаря доходу в 300 000 форинтов, принесенному нашим огородничеством: в результате этого мы сумели выдать на трудодень, кроме продуктов, еще 12 форинтов деньгами.

В нынешнем году мы проводим орошение на площади в два раза

большей, чем в прошлом году. В рамках воодушевленного предвыборного соревнования, в течение нескольких недель на дальнейших 13 хольдах земли была построена оросительная система. Под 400 стеклами парника развивается один миллион рассады. Члены огороднической бригады, трудолюбивые женщины и девушки пересадили уже на грядки много тысяч рассады. Через день-два уже выведем на рынок ранний салат. Каждый член нашего кооператива с радостью и гордостью говорит о нашем постоянно развивающемся огородничестве и счастлив, что засуха на этих 26 хольдах уже не может препятствовать урожаю.

Теперь я часто вспоминаю то время, когда я еще батрачил. Когда меня мать отправила работать в поместье, она дала мне котомку. „Это твое, — сказала она, — ты теперь сам себе хозяин.“ Но содержание котомки скоро истощилось и я стал жить нищенской жизнью батрака; и от народной демократии я также получил котомку, но содержание ее неистощимо: я закончил Сельскохозяйственную академию в Геделле. Теперь я агроном нашего производственного коопера-

тива, в который входит 1200 хольдов земли. А затем — другое старое воспоминание! Я уже стал подростком, когда меня заставили работать с четырьмя волами. Мне сказали: „Ты будешь царствовать над четырьмя волами“. Цари над волами: я и тысячи моих товарищей, в течение первого пятилетнего плана, стали специалистами.

И как много мы ожидаем и получим от второго пятилетнего плана! В общегосударственных масштабах орошаемая площадь возрастет до 650 000—700 000 хольдов. В общегосударственном плане фигурирует и план нашего производственного кооператива. Мы уже и сейчас поговариваем о том, что в будущем году мы будем орошать каждую пядь наших земель в той долине, где сейчас помещается наш огород и так на когда-то бугристом побе-

режье реки Шио у нас будет цветущий сад в 35 хольдов. И есть еще в два раза большая долина на другом краю села, которую мы во время второго пятилетнего плана включим в оросительную систему. Здесь мы будем выращивать кукурузу и другие кормовые культуры. Эта орошаемая долина в 60—80 хольдов даст обильный корм скоту. Да это и необходимо и потому, что мы хотим иметь намного больше коров, лошадей, свиней, чем до сих пор.

От имени членов нашего производственного кооператива я могу заявить, что мы, прилагая все свои силы, принимаем участие в осуществлении великой программы, развернутой перед нами возванием Венгерского народного фронта независимости.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплочные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

ХРОНИКА

1 апреля

Наш трудовой народ, рабочий класс сегодня пришел к новому этапу сражения за выполнение плана — начался второй квартал 1953 года.

К новому этапу мы подошли в дни успехов Недели освобождения. В честь праздника нашей свободы трудящиеся достигли невиданных результатов. Замечательные достижения оздского блуминга, 187-процентные средние показатели за десять дней бригады оросланьского шахтера Пала Гараи, все повышающаяся производительность труда токарей — все это славит боевой размах наших трудящихся, их любовь к труду. С первого дня Недели освобождения показатели шахтеров XII-ой шахты Татабани повысились на 13,8%. И в то время, как в январе и феврале металлурги большой оздской домны значительно отставали, в дни Недели освобождения, перевыполнив свой план, они добились средних показателей в 109,6%. В период соревнования между собой состязались широчайшие массы трудящихся страны. Благородное состязание умножало трудовой энтузиазм трудящихся. Источник наших достижений — та непоколебимая верность, та горячая любовь и глубокая благодарность, которые испытывает венгерский народ к Советскому Союзу и организатору наших побед, нашей великой партии.

С первого дня нового квартала с полным размахом, самоотверженно будем бороться за выполнение и перевыполнение нашего плана и тем самым достойно отметим восьмую годовщину рождения нашей свободы!

2 апреля

В замечательном соревновании токарей, обогнав всех своих соперников, на первое место вышел товарищ Имре Муска, лауреат премии имени Кошута, токарь станко-строительного завода имени М. Ра-

коши. Он вновь рационализировал обработку спиральных осей, увеличил на своем станке число оборотов, работал с большей глубиной резания, увеличил подачу. Его выработка — 1350%! За восемь часов он заработал 541 форинт. Знаменитый соперник товарища Муски — товарищ Иштван Содораи, второй лауреат премии имени Кошута на комбинате, был оттеснен на второе место, хотя также дал 1168%. Выдающийся токарь дьерского завода имени Вильгельма Пик товарищ Лайош Порубский также повысил свои показатели и довел выработку до 1093,3%. Трудящийся завода металлических изделий и станков, товарищ Янош Эрдеди, который в первый день недели выполнил норму на 750%, на следующий день дал уже 762%.

Оздские мартеновцы с большим подъемом борются за то, чтобы обогнать своих чепельских и диошдьерских соперников и выйти на первое место в соревновании в честь 4 апреля.

31 марта здесь родился новый рекорд. У XII-ой печи бригада молодого сталевара Шандора Бардош с помощью мастера Дьюлы Дюрдяка за 5 часов 30 минут сварила 73 тонны стали хорошего качества. Закладку крановщик Арпад Шебэк произвел сам, за 60 минут, чем помог бригаде достичь прекрасного результата.

8 апреля

Министерство химической промышленности сообщает:

Трудящиеся нашей нефтяной промышленности обещали, что в дни Недели освобождения ликвидируют свою задолженность и дадут сверх плана 1120 тонн нефти. Свое слово они не только сдержали, но и перевыполнили. Сверх своего квартального плана они дали народному хозяйству 3163 тонны нефти.

Бокситная промышленность дала обязательство выдать сверх плана 6500 тонн боксита. Обещание перевыполнено: до 1 апреля трудящиеся дали родине еще 18 119 тонн бокситов. Достижению хорошего результата в серьезной мере содействовало воодушевленное соревнование между предприятиями.

19 апреля

Вскоре полностью закончится строительство грандиозного созидания нашей пятилетки — Инотайской электростанции имени 7-го ноября. В машинном цехе монтируют уже шестую турбину и седьмой котел. Обе трубы и все три охладительных башни электростанции уже готовы.

21 апреля

Возле токодалтарских шахт, на глубине почти 320 метров под зеленеющими посевами, виноградниками и пастбищами тянется толстый угольный пласт. Четыре года тому назад, 1 мая 1949 года появились первые строители на том месте, где ныне стройные вышки вентиляционных и транспортных шахт провозглашают новую победу нашей пятилетки, творческие способности нашего народа. Погрузочные, насосные камеры и электрооборудование уже полностью готово. Сейчас прокладываются главные транспортные и вентиляционные штреки.

Новый забой в Ваяшкүте будет полностью механизирован.

Строители шахты упорно борются за выполнение своих обязательств, взятых в честь выборов. Они обещали, что новая шахта, располагающаяся огромными, в несколько миллионов тонн, запасами угля, выдаст первый уголь на-гора вместо

17-го 1-го мая. Разведочный штрек через несколько дней достигнет угольного пласта.

24 апреля

В Орослани, в лесу открывается новая шахта.

В начале марта исследователи Татабаньского угольного треста открыли на этой территории, близко к поверхности, богатый угольный пласт. Здесь имеются благоприятные возможности для добычи этого качественного угля открытым способом.

Работа началась в волнующие дни Недели освобождения. Сто лесорубов приступили к вырубке леса. Соревнуясь друг с другом, отвоевывали они у леса все новые и новые территории. К 5-му апреля уже на всех 40 000 хольдах деревья были повалены.

Строители железной дороги также отлично постояли за себя в предвыборном соревновании мира. Сейчас рельсы проложены уже на трех с половиной километрах. Проведена уже электросеть, построена трансформаторная станция.

К 21-му апреля механики собрали „душу“ шахты — ковшовую землечерпалку. Машина сразу же начала работу, чтобы как можно скорее удалить с угля земляной покров. Технические работники строительства руководят работами, отдавая борьбу за скорейшее вступление шахты в строй все свои силы и знания.

В самом начале мая новая оросланьская шахта вступит в строй, давая ежедневно нашему народному хозяйству 30 вагонов угля. Трудящиеся обещают, что в честь выборов к 17-му мая почти утроят добычу угля на новом предприятии.

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козьи и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

Электростанции * Заводское
оборудование * Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание * Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.
Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВЫТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V, Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-яйца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Ланша, вермишель. Кофе-суррогат.

М О Н И М П Э К С

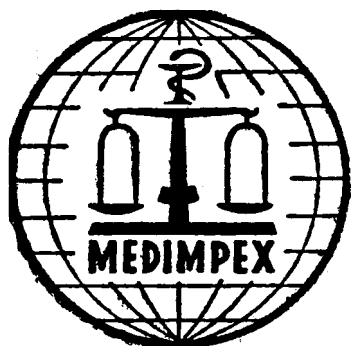
ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.
Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:

МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ХУНГАРОТЕКС

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС

Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ * РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

A tulajdon és a kommunizmus

I. A tulajdon fogalma

A marxizmus-leninizmus tulajdonon anyagi javaknak, főképp termelőeszközöknek emberek által történő elsajátítását és az emberek közt ezen az alapon kialakuló társadalmi vagyoni viszonyokat érti egy-egy történelmileg meghatározott társadalomban.

Világítsuk meg ezt a tételt egy példával. A tőkésországokban a tőkés elsajátítja a termelőeszközöket. Az ilyen társadalomban minden tőkés magántulajdonos először azért, mert birtokolja a termelőeszközöket, vagyis tetszése szerint rendelkezik velük, másodszor azért, mert a munkások kizsákmányolásának eszközéül használja föl őket. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy meghatározott társadalmi termelőviszonyok alakultak ki a tőkés és a termelőeszközökkel nem rendelkező, munkaerejük eladására kényszerülő emberek közt. E viszonyok következtében különbözik a tőkés, mint magántulajdonos, például a magántermelő kisparaszttól, aki ugyancsak magántulajdonos, s magántulajdonos módján rendelkezik termelőeszközeivel, de nem zsákmányol ki idegen munkaerőt; más a viszony közte és mások közt, tehát nem is tőkéstulajdonos.

A tulajdon fogalmához tehát nemcsak anyagi javaknak emberek által történt elsajátítása tartozik, hanem hozzátartoznak az emberek meghatározott társadalmi vagyoni viszonyai, vagy ami ugyanaz, a tulajdonviszonyok is. A tulajdonviszonyok pedig, mint ahogyan Marx rámutatott, egyszersmind termelőviszonyok is. A termelőviszonyok alapja, tanítja Sztálin, a termelőeszközök tulajdona. Arról van szó, „hogy kinek a birtokában vannak a *termelőeszközök* (a föld, az erdők, a vizek, a föld méhének kincsei, a nyersanyagok, a munkaeszközök, az üzemi épületek, a közlekedési és a hírtovábbító eszközök stb.), hogy ki rendelkezik azokkal: az egész társadalom-e, vagypedig egyes személyek, csoportok, osztályok, akik azokat más személyek, csoportok, osztályok kizsákmányo-

lására használják fel.” (Sztálin. A leninizmus kérdései. 690. lap. Szikra, 1951.)

Az uralkodó tulajdonformán alapuló termelőviszonyok összessége egy-egy társadalom gazdasági alapja, amelyen felépítménye emelkedik (a társadalom politikai, jogi, filozófiai és egyéb nézetei, s az ezeknek megfelelő politikai, jogi és egyéb intézmények).

A szocialista szovjet rendszer alapja a termelőeszközök szocialista társadalmi tulajdona.

Sztálin *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című zseniális művében sokoldalúan föltárta a szocialista tulajdon szerepét a szovjet társadalmi rendszer kialakulásában és fejlődésében.

A tőkés magántulajdon a munkások és tőkések közt lévő antagónista kizsákmányolási viszonyok alapja, a szocialista társadalmi tulajdon ellenben a kizsákmányolástól megszabadult dolgozók elvtársi együttműködésének és kölcsönös szocialista segítségének alapja.

A termelés célja tőkés viszonyok közt a profitszerzés, a monopóliumok uralma alatt pedig a maximális profit szerzése. A monopólióke magántulajdona alapján a modern kapitalizmus Sztálin által fölfedezett gazdasági alaptörvénye érvényesül.

A tőkés magántulajdon megszüntetésekor és szocialista társadalmi tulajdonnal való fölváltásakor megváltozik a termelés célja. Ez a cél már nem a profit, hanem az ember, szükségleteivel együtt. A termelésért folytatott tőkés termelés helyébe az egész társadalom szükségleteinek kielégítését szolgáló termelés lép. A termelőeszközök szocialista tulajdonának alapján keletkezik és működik a szocializmus Sztálin-fölfedezte gazdasági alaptörvénye.

A tőkés magántulajdon idején a konkurenciának és a termelés anarchiájának gazdasági törvénye uralkodik. A tőkés társadalomban csak egy pillanatra valósulnak meg helyes arányok a társadalmi termelés egyes alosztályai közt, mégpedig a helyes arányok állandó megsértésének reakciójaként. A tőkés társadalomban uralkodó termelési anarchiának legszembeötlőbb jelenségei a gazdasági válságok. A válságok idején bebizonyul, hogy egyáltalán nincsenek helyes arányok a nemzetgazdaság különböző ágazatai, valamint a termelés és a fogyasztás közt.

A szocialista társadalmi tulajdon gazdasági követelménye a népgazdaság tervszerű és arányos fejlődése, a termelés és a fogyasztás összhangja. Ebből következik a szocialista társadalom tervszerű (arányos) fejlődésének Sztálin által fölfedezett gazdasági törvénye, amely a termelőeszközök társadalmiasítása alapján keletkezett.

Ha tőkés magántulajdon uralkodik, a társadalmi termék elosztását a kapitalizmus gazdasági törvényei szabályozzák: a munkaerő értékének, a profitnak, a kamatnak és a földjáradéknak törvényei. A szocialista társadalmi tulajdon esetében a társadalmi termék elosztása a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” szocialista elvhez igazodik.

A szocialista tulajdon azért szilárdult meg, mert megszüntették a gazdaság tőkés rendszerét és a termelőeszközök magántulajdonát, s megsemmisítették az ember kizsákmányolását.

A szocialista tulajdon formáit és fő vonásait — épúgy, mint a tulajdon szocializmuselőtti formáinak fő vonásait — a termelőerők színvonala, az anyagi termelés állapota határozza meg. „A történelem azt mutatja, hogy a tulajdon formája közvetlenül a termelés formájától függ, aminek következtében a termelés formájának változásával előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül változik a tulajdon formája is.” (*Sztálin Művei*. 1. kötet, 355. lap. Szikra. 1949.)

A kapitalizmus fejlődésének kiindulópontja a kisárutermelés volt (falun a kisparaszti földművelés, városban a kézművesség). Ez azon alapult, hogy a termelőeszközök a dolgozók magántulajdonában voltak. A kapitalizmus fejlődése során megváltozott a termelés jellege. A kisméretű és elaprózott termelés nagyüzemi és gépi technikán alapuló társadalmi termeléssé vált; ebben a társadalomban a tőkés elsajátítja, magántulajdonává teszi a terméket. Ebből származik a kapitalizmus fő ellentmondása: a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás tőkés formája, vagyis a tőkés magántulajdon közti ellentmondás. Minél fejlettebb a társadalmi termelés, annál élesebben összeütközik az elsajátítás magántőkés módjával, mert a tőkés számára a termelés indítéka és közvetlen célja a minél nagyobb profit megszerzése. A termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt az összhang hiánya a kapitalizmusban egyre szembeötlőbb: a válságok és a katasztrófák mind erősebben és gyakrabban rázzák meg a tőkésvilágot. Az összhangnak ez a hiánya a gazdasági alapja a szociális forradalomnak, amelynek az a hivatása, hogy megsemmisítse a régi, idejüknúlt termelőviszonyokat, s a termelőerők jellegével összhangban lévő új termelőviszonyokat teremtsen. A nagyüzemi társadalmi termelés szabad fejlődésének követelménye a magántulajdon megsemmisítése és a társadalmi tulajdon megteremtése. Ezért a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló szocializmus határtalan lehetőséget tár a termelőerők fejlődése, a rohamos műszaki haladás elé.

A kapitalizmusban nagy arányokban megmarad a kézi munkán alapuló kistermelés. Az Egyesült Államokban a második világháború

előtt az önálló keresetű lakosság jó egyötöde kistermelő, kézműves és farmer volt; Németországban ez a szám a lakosság egyharmadánál is többre rúgott. Sőt az Egyesült Államok nagyiparában is kézi munkával foglalkoztatták a munkások több mint 40 százalékát. A kapitalizmus kiszélesíti az ipar és a mezőgazdaság közt lévő szakadékot; a mezőgazdaság csak a tőkés manufaktúrák színvonalát éri el. Az Egyesült Államokban a farmerek több mint kétharmadának nincs traktorja.

A kapitalizmus nem vállalkozhat a munka teljes gépesítésére. A gépek alkalmazása az egyes tőkés termelőágakban arra vezet, hogy nő az állandó munkanélküliség, s ez előnyössé teszi a kézi munka alkalmazását más termelőágakban.

A szocializmus fejlődésének kiindulópontja a kapitalizmussal szemben nem a kistermelés, hanem a gépi nagyipar, amely a gőzenergia, a villamosság, a kémia alkalmazásán és a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapul.

A szocialista nagyüzemi termelés győzelme nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is biztosítja a gépi technika fejlődését, a termelőerők hatalmas növekedését. „A kolhozok óriási jelentősége éppen az, hogy a földművelésben ezek alkotják a legszélesebb alapot a gépek és a traktorok alkalmazására, hogy ezek alkotják a legfőbb bázisát annak, hogy a parasztot átalakítsuk, lelki-alkatát a proletárszocializmus szellemében átformáljuk.” (Sztálin Művei. 12. kötet, 178. lap. Szikra. 1950.)

A munka komplex gépesítése, amely a kapitalizmusban lehetetlen, a szocializmusban nemcsak lehetséges, hanem gazdasági szükségszerűség. A Szovjetunióban a technikai haladás világosan megmutatkozik a termelés komplex gépesítésében, automatizálásában, villamosításában és kémizálásában, s megteremti a munka jellege fokozatos átalakításának feltételeit: a munka funkciója mindinkább a természeti erők működésének ellenőrzésévé alakul.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusának irányelvei szerint az ötödik ötéves terv folyamán az ipar és az építőipar területén alapjában be kell fejezni a nehéz és munkaigényes termelőfolyamatok gépesítését, úgyszintén az élelmiszer- és az iparcikkgyártás termelőfolyamatainak automatizálását és gépesítését.

A mezőgazdaságban az ötödik ötéves terv folyamán be kell fejezni a kolhozok főbb mezei munkáinak gépesítését, s hatalmasan ki kell fejleszteni az állattenyésztés, a zöldség- és gyümölcsstermelés, valamint a mezőgazdasági termékszállítás munkaigényes folyamatainak gépesítését.

A gépesítés azt jelenti, hogy a nagyüzemi szocialista társadalmi termelés tovább erősödik, tehát tovább erősödik a tulajdon szocialista formája is.

Az egyes történelmileg kifejlődött tulajdonformákat nemcsak a termelőerők fejlődésének színvonala határozza meg, hanem az is, hogy *mit* sajátítanak el (az elsajátítás tárgya), s hogy *ki* sajátít el (az elsajátítás alanya).

Ismeretes például, hogy a rabszolgatartó és a feudális rendszerben az elsajátítás fő tárgya az „ingatlan” földvagyon volt; ez a körülmény rányomta bélyegét a magántulajdon formájára. Ez a magántulajdon különbözött a tőkés társadalom magántulajdonától, mert a tőkés társadalomban az elsajátítás fő tárgya már nem a földtulajdon, hanem az „ingó” pénz-, illetve áruvagyon.

A rabszolgatartó a föld magántulajdonosaként gazdálkodott, de földje az államé is volt; a feudális úr magántulajdonosként ült a birtokban, de a föld egyidejűleg a hierarchia magasabb lépcsőfokára jutott feudális úrhoz, a szeniorhoz is tartozott. Ám sem az egyik, sem a másik nem adhatta vagy vehette szabadon a földet, de „ingó vagyonával” szabadon, saját magántulajdonaként rendelkezhetett. Ellenben a tőkés korlátlanul rendelkezik valamennyi termelőeszközével, tehát földjével is, amely a kapitalizmusban, mint ahogyan Lenin ki-mutatta, áruvá válik. (Lásd: *Lenin. A kapitalizmus fejlődése Oroszországban.* 310. lap. Szikra, 1949.)

A föld megművelésére a dolgozó munkája szükséges. A földbirtokos csak úgy kényszeríthette munkára a termelésben dolgozót, hogy tulajdonává (rabszolgájává) tette, vagypedig úgy, hogy a földhöz rögzítette (jobbágyává tette). A tőkésnek — a rabszolgatartóval és a feudális földesúrral ellentétben — nem kell elsajátítania a termelésben dolgozó személyt. A tőkés a pénz, az „ingó” vagyon erejére támaszkodik. Úgy kényszeríthetik a javukat szolgáló munkára a dolgozót, hogy meghatározott időre pénzért fölfogadják.

Tehát a magántulajdon, amely mind a rabszolgatársadalom, mind a feudális társadalom, mindpedig a tőkésrendszer alapja, egyáltalán nem ugyanaz a magántulajdon.

A rabszolgatartó társadalom termelőviszonyai azon alapulnak, hogy a termelőeszközök, sőt a termelésben dolgozók, tudniillik a rabszolgák is a rabszolgatartó tulajdonában vannak. A feudális társadalom termelőviszonyainak alapja, hogy a termelőeszközök a feudális úr tulajdonában vannak, de a termelésben dolgozók, vagyis a jobbágyok nincsenek teljesen tulajdonában. A feudális tulajdonnal egyidejűleg megtaláljuk e társadalomban a munkaeszközök egyéni

paraszti tulajdonát és a személyes munkán alapuló magángazdaságot is. A feudalizmusban a magántulajdon tovább fejlődik. A kapitalizmusban a termelőviszonyok alapja a termelőeszközök tőkés tulajdona, míg a termelésben dolgozók, a termelőeszközöktől megfosztott, éhhaláltól fenyegetett és munkaerejük eladására kényszerült bérmunkások nincsenek mások tulajdonában.

Ilyen a magántulajdon három különböző formája.

Az elsajátítás tárgyát illetően a marxizmus világosan megkülönbözteti a termelőeszközöket a fogyasztási eszközöktől. A tulajdon formáját, mint a termelőviszonyok alapját, elsősorban a termelőeszközök elsajátításának módja határozza meg; a fogyasztási eszközök elsajátításának módja az előbbiből következik. A kapitalizmusban a termelőeszközök, minthogy magánelsajátítás tárgyai, a bérmunkások tőkés kizsákmányolásának eszközeivé válnak. Ez a fő vonása a magántulajdonnak, mint a tőkés termelőviszonyok alapjának.

A szocializmusban a termelőeszközök társadalmi tulajdonban — állami vagy szövetkezeti — kolhoztulajdonban vannak. Nem válhatnak tehát tőkévé, a dolgozók kizsákmányolásának eszközévé. A termelőeszközök társadalmi tulajdona határozza meg a szocialista termelőviszonyok jellegét, mint olyan viszonyokét, amelyeket az elvtársi együttműködés és a kölcsönös szocialista segítség jellemez. Világosan megnyilvánulnak ezek a viszonyok a szovjet nép megbonthatatlan erkölcsi-politikai egységében, a Szovjetunió népeinek barátságában, a szovjet hazafiasságban.

A tulajdonformák történelmi meghatározottságát az is jellemzi, hogy *ki* a tulajdon alanya, vagyis, hogy *ki* sajátítja el az adott társadalomban a termelőeszközöket és az anyagi javakat, hogy *ki* rendelkezik velük. A kapitalizmusban a termelőeszközök és a termékek a tőkésék, a burzsoázia magántulajdonában vannak. Ez teszi lehetővé, hogy a tőkésék elsajátítsák a növekvő társadalmi vagyon nagyrésztét, s megsokszorozzák a birtokukban lévő tőkét. A termelőeszközöktől megfosztott bérmunkások osztálya, mint kizsákmányolt osztály, csak fogyasztási eszközöket (cikket) sajátíthat el, mégpedig a nyomorúságos létminimum keretei közt. S ez a létminimum is egyre süllyed a tőkés kizsákmányolás fokozódásának eredményeként.

A Szovjetunióban a munka- és a termelőeszközök, valamint a munkatermékek a szocialista állam, azaz az egész nép, vagypedig a kolhozok és a szövetkezetek tulajdonában vannak. A szocialista társadalom két baráti osztályból, a munkásosztályból és a kolhozparasztságból áll. E két osztály közt nincsenek antagonisták ellent-

mondások; a köztük meglévő különbségben termelőeszközökhöz való viszonyaik bizonyos különbségei tükröződnek. Ez a szocialista tulajdon két formájában, az állami, össznépi („nemzeti”) és a szövetkezeti, kolhoz- (csoport-) tulajdonban fejeződik ki. A termelőeszközök szocialista tulajdonának két formája határozza meg a fogyasztási eszközök elsajátításának jellegét a szocialista társadalom tagjai által; ezek a fogyasztási eszközök a társadalmi termék elosztásának eredményeképpen a társadalom tulajdonából az egyes polgárok személyi tulajdonába kerülnek. A Szovjetunióban a fogyasztási eszközök elsajátítása a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” szocialista elvnek megfelelően valósul meg. A szocializmusban a társadalmi tulajdon folytonos gyarapodása és szilárdulása a dolgozók anyagi jóléte növekedésének megingathatatlan alapja.

A tulajdonformák egy-egy meghatározott társadalom termelőviszonyainak bonyolult rendszerében realizálódnak. E viszonyok természetesen a társadalom fejlődésének minden történelmi lépcsőfokán mások: a szocializmusban nem olyanok, mint a kapitalizmusban, a kapitalizmusban ismét mások, mint a feudalizmusban és így tovább. Az egyik alakulatban uralkodó tulajdonforma tehát nem hasonlít a másik történelmi lépcsőfoknak megfelelő alakulat tulajdonformájához. A történelmi sorrend szerint az öt társadalmi-gazdasági alakulatnak megfelelően öt fő tulajdonformát különböztetünk meg: az ősközösségi, a rabszolgatartó, a feudális, a tőkés és a szocialista tulajdonformát. Mindegyikük a termelés társadalmi szervezetének és az emberek ebből fakadó viszonyainak különböző rendszerét fejezi ki.

A tulajdonformák fejlődéséből kitűnik, hogy a tulajdon ama különböző alanyainak kölcsönös viszonyai, amelyek közül egyik sem függött politikailag vagy személy szerint a másiktól, s amelyek társadalmi munkamegosztás alapján termeltek, mindig a cserének, az adás-vételnek, vagyis az áruviszonyoknak a formáját öltötték föl. A múlt valamennyi társadalmában, mindenütt, ahol csak néhány tulajdonos akadt, akár ősi közösségekről, akár pedig rabszolgatulajdonosokról, feudális földesurakról, kis kézművesekről vagy parasztokról volt is szó, okvetlenül keletkeztek köztük áruviszonyok. Az áruterelés, tanítja Sztálin, régibb a kapitalizmusnál. Megvolt a rabszolgarendszerben, s kiszolgálta azt, megvolt a feudalizmusban, s azt is kiszolgálta. A kapitalizmusban az áruviszonyok általánosan elterjedt viszonyokká válnak, mert ez a társadalom magántulajdonosokból alakul; akinek pedig semmiféle tulajdona sincs, az munkaerejét adja el áruként.

„Az áru, írja Sztálin elvtárs, a termelés olyan terméke, amelyet bármely vásárlónak eladnak, az áru eladásával pedig az árutulajdonos elveszti annak tulajdonjogát és a vásárló válik az áru tulajdonosává, aki azt újra eladhatja, elzálogosíthatja, vagy veszni hagyhatja.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 52. lap. Szikra, 1952.) Az árunak ebből a meghatározásából következik, hogy csak különböző tulajdonosok léphetnek egymással áruviszonyba,* ahol pedig különböző tulajdonosok vannak, a köztük levő gazdasági viszonyok csak áruviszonyok formájában lehetségesek, mert egyetlen tulajdonos sem ruházza át másra tulajdonjogát, ha nem kap cserébe egyenértékű dolgot; másrészt pedig senki sem szerezheti meg idegen áru tulajdonjogát, hacsak nem ad érte ugyanolyan értékű más árut, vagy nem vásárol készpénzért.

A tulajdonról és az áruról szóló sztálini tanítás nemcsak azért hatalmas jelentőségű, mert lehetővé teszi a tulajdon és az áru lényegének megértését, hanem hatalmas jelentőségű a kommunista társadalom építése szempontjából is.

Egyértelműen következik e tanításból: mivel a szocialista társadalomban a társadalmi tulajdonnak két formája van, tudniillik állami és szövetkezeti tulajdon, okvetlenül találunk áruviszonyokat és árutermelést, de *különösfajtájú*, tőkés nélküli (vagyis kizsákmányolók nélküli) árutermelést, mégpedig a fogyasztást szolgáló áruk körére korlátozottan.

A tulajdonról és az áruról szóló sztálini tanításból következik továbbá: hogy megszüntethessük az áruviszonyokat, *egyetlen tulajdonosnak* kell rendelkeznie a teljes társadalmi termeléssel és a népgazdaság valamennyi termékével. Ez a tulajdonos csak a társadalom lehet, központi vezető gazdasági szervének képében.

2. A szocialista tulajdon kialakulása a Szovjetunióban

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényével megegyezően alakulnak ki és fejlődnek a tulajdon összes formái. De ebből az általános törvényszerűségből még nem következik, hogy ne volnának különbségek a tulajdonformák fejlődésében.

---

* Nincsenek és nem lehetnek például áruviszonyok sem az ősi közösségben, sem a rabszolgatartó latifundiumán, sem a mégoly kiterjedt feudális földbirtokon, sem pedig a gigantikus tőkés vállalatokban. Miért? Mert noha mindezekben az esetekben emberek sokasága vesz részt a termelésben, s munkamegosztás van köztük, tulajdonosi minőségben csupán egyetlen alany szerepel, tudniillik a közösség, a rabszolgatartó, a feudális úr, illetve a tőkés.

A szocializmuselőtti tulajdonformák már a megelőző társadalmi-gazdasági alakulatok méhében megfogantak és spontánul kifejlődtek. A forradalmak csupán elsöpörték a régi formákat, s teret adtak az új formák fejlődésének.

A szocialista tulajdon ellenben csak a szocialista forradalom után keletkezik és fejlődik.

A feudalizmus méhében kibontakozott kapitalizmust történelmileg megelőzte az eredeti felhalmozás korszaka, amely voltakép az egyes kistermelők termelőeszközeiktől való elválasztásában: egyfelől a tőkék felhalmozásában, másfelől pedig a proletariátus osztályának megteremtésében nyilvánult meg.

A szocializmust, amely a forradalom után fejlődik ki, átmeneti szakasz előzi meg. Ebben az átmeneti szakaszban a társadalmi átalakulások fő tartalma a szocialista társadalmasítás, a szocialista tulajdon mindkét formájának kialakítása és fejlesztése, a kizsákmányoló osztályok megsemmisítése és a szocialista termelőviszonyok megszervezése, városban és falun egyaránt.

Lenin és Sztálin kidolgozta a szocialista forradalom elméletét és a termelőeszközök szocialista társadalmasításáról szóló tanítást. Ennek az elméletnek a lényege a következőkben foglalható össze:

a) nem szabad elszalasztani a hatalom kézbevitelére kínálkozó kedvező alkalmat, a proletariátus vegye kezébe a hatalmat és ne várja meg, amíg a kapitalizmus tönkreteszi az egyéni kis- és közép-termelők millióit;

b) ki kell sajátítani és az egész nép tulajdonába kell adni az ipar termelőeszközeit;

c) ami az egyéni kis- és középtermelőket illeti, ezeket fokozatosan termelőszövetkezetekben, azaz mezőgazdasági nagyüzemekben, kolhozokban kell egyesíteni;

d) minden módon fejleszteni kell az ipart és meg kell teremteni a kolhozok számára a nagyüzemű termelés korszerű technikai bázisát, de ezeket nem kell kisajátítani, hanem ellenkezőleg, fokozott mértékben el kell látni őket elsőrendű traktorokkal és más gépekkel;

e) a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági összefonódása érdekében pedig bizonyos ideig fenn kell tartani az áru-termelést (az adás-vétel útján történő cserét), mint a várossal való gazdasági kapcsolatoknak a paraszt számára *egyedül elfogadható* formáját, és teljes erővel ki kell fejleszteni a szovjet kereskedelmet, az állami és a szövetkezeti-kolhozkereskedelmet, kiszorítva az áru-forgalomból minden rendű és rangú kapitalistát." (Sztálin. A szo-

cializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 16. lap. Szikra. 1952.)

A szocialista társadalmasításnak és a szocialista tulajdon fejlődésének kiindulópontja a Szovjetunióban a föld nacionalizálása és a tőkés kisajátítása volt.

A népi demokratikus országokban, mint ismeretes, még nem nacionalizálták a földet; ott a szocialista társadalmasítás a tőkés kisajátításával kezdődött.

A szocialista nacionalizálás gyökeresen különbözik a tőkés nacionalizálástól. A tőkésállam által végrehajtott tőkés nacionalizálás nem fosztja meg a hatalom birtokában lévő tőkésosztályt attól a lehetőségtől, hogy rendelkezék a termelőeszközökkel. Az angol Labour-kormány nacionalizálta ugyan az ipar néhány ágát, de tőkés módon, a monopoltőke diktatúrája erősítésének szándékával. A szocialista nacionalizálást a szocialista állam, a proletariátus diktatúrája valósítja meg: elkobozza a tőkés termelőeszközöket, átadja azokat a népnek, s ezzel megszünteti a munkásosztály megfosztottságát a termelőeszközöktől, a munkások kizsákmányolását a tőkés által.

A szocialista társadalmasítás bonyolult folyamat. A termelőeszközök társadalmasításához nem elégséges a tőkés tulajdon, a gyárak, a közlekedési eszközök és a bankok elvétele; meg is kell indítani ezeket az üzemeket, meg kell teremteni a társadalmi termelés, a munka és a társadalmi termék elosztása szervezetének új formáit.

Lenin tanítása szerint meg kell különböztetnünk a vagyonelkobzást a társadalmasítástól. „A társadalmasítás... abban különbözik az egyszerű elkobzástól, hogy az elkobzáshoz elegendő egymagában az „erélyesség” is, nem kell tudni hozzá helyesen számbavenni és helyesen elosztani, *társadalmasítani viszont nem lehet, ha nem tudunk helyesen számbavenni és helyesen elosztani.*” (Lenin Művei, 27. kötet, 334. lap. Szikra, 1952.)

A szocialista építés megkezdésének tervét felvázolva, Lenin *A Szovjethatalom soronlevő feladatai* című munkájában így írt: „A fő nehézség gazdasági téren van; meg kell valósítani a termékek termelésének és elosztásának legszigorúbb és mindenre kiterjedő nyilvántartását és ellenőrzését, fokozni kell a munka termelékenységét, *társadalmasítani* kell a termelést a *gyakorlatban.*” (I. m. 235. lap.) A szocialista tulajdon létrejötte és megerősödése az új társadalmi rend kialakulásának bonyolult folyamata: a termelés szocialista megszervezésének első lépéseitől az osztatlanul uralkodó szocialista tulajdon és a szocialista gazdasági rendszer megszilárdulásáig.

A termelés szocialista társadalmasításának fontos feltétele a társadalmi termelőeszközök felhasználásának országosan kialakított rendszere, a népgazdasági tervezés megszervezése.

A szocialista tulajdon kialakítása és megerősítése szorosan összefügg az új, szocialista munkaszervezéssel, ez viszont föltételezi a szocialista munkafegyelem megteremtését és megszilárdulását, s megköveteli, hogy szocialista viszonyt neveljünk ki a társadalmi javakhoz, tehát a tömegek úgy tekintsék e javakat, mint saját tulajdonukat, amelyet őrizniük, s a takarékoság és a munka termelékenységének fokozása útján gyarapítaniuk kell. A termelés szocialista társadalmasítása megköveteli az elosztás társadalmasítását, vagyis a szovjet kereskedelem, a szocialista pénzügy, hitelrendszer és pénzforgalom megszervezését is.

A szocialista társadalmasítás a társadalmi tulajdon bővített újratermelésének megszervezését jelenti. Az ország iparosításának politikája éppen azt a célt szolgálta, hogy a bővített újratermelés útjára irányítsa a népgazdaság szocialista szektorának fejlődését. Lenin és Sztálin pártja a szocialista ipar megteremtésével biztosította, hogy a Szovjetunió agrárországból ipari országgá váljék. A Szovjetunió népgazdasága független lett, honvédelme pedig hatalmasan megerősödött. Az ország iparosítása sztálini politikájának végrehajtásával megteremtődtek a mezőgazdaság szocialista átalakításának anyagi feltételei.

A mezőgazdasági kisárutermelés kollektivizálásának szükségességéről és a tulajdon két formájáról szóló tanítást Lenin és Sztálin dolgozta ki. A bolsevik párt és a szovjetállam megalapítói azt tanítják, hogy a munkásosztálynak a szocialista forradalom után fokozatosan termelőszövetkezetekbe kell tömörítenie a kis- és középtermelőket. A kisárutermelők tulajdonában volt fontosabb termelőeszközöknek szövetkezeti alapon való társadalmasítása a Szovjetunióban a magántulajdon tárgyaiból a szövetkezeti közös tulajdon tárgyaivá változtatta e termelőeszközöket. A szocialista állami tulajdon megteremtésének kiindulópontja történelmileg a termelőeszközöknek a tőkésektől és a földbirtokosoktól való kisajátítása és állami tulajdonná változtatása volt. A kisárutermelők termelőeszközeinek kollektivizálása ellenben nem a termelőeszközök kisajátítása útján, hanem oly módon történt, hogy az önkéntesség alapján egyesítették és a kolhoztagok szövetkezeti tulajdonává változtatták a termelőeszközöket. A kulákoktól kisajátított termelőeszközöket ugyancsak az artyelek tagjainak tulajdonába adták. A társadalmasítás e két útjának sajátosságaiban két osztály: a proletariátus és a parasztság szocializmusba való átmenetének sajátosságai tükröződnek.

1936-ban a szocialista társadalmasítás folyamata a mezőgazdaságban már majdnem teljesen befejeződött. Erről tanuskodnak a következő adatok is: abban az évben a gazdaság szocialista formájának részesedése a nemzeti jövedelemben 99,1 százalékra, az állóalapokban 98,7, az ipari termelésben 99,8-ra, a mezőgazdasági termelésben 97,7-re, a kereskedelemben pedig 100 százalékra rúgott.

A szocialista gazdasági rendszer és a szocialista tulajdon osztatlanul uralkodott a népgazdaságban. A gazdaság tőkés elemeit, s következésképp az ember kizsákmányolását is teljesen megszüntették. A kisárutermelést a szövetkezés révén a fejlődés szocialista útjára terelték.

A szocialista társadalmasítás folyamata a tőkés elemekkel és ügynökségekkel: a trockistákkal, a buharinistákkal, a különféle árnyalatú nacionalistákkal, valamint a párt és a szovjet nép más ellenségeivel vívott könyörtelen osztályharc közepett játszódott le. A párt helyes politikája, amely a termelőviszonyok és a termelőerők fejlődési színvonala kötelező összhangjának objektív gazdasági törvényén alapult, e politika következetes megvalósítása és általános támogatása egyaránt biztosította a szocialista tulajdon és a szocialista gazdasági formák teljes győzelmét városban és falun egyaránt: biztosította a Szovjetunióban a szocialista társadalom felépítését.

3. A szocialista társadalmi tulajdon két formája és a személyi tulajdon

A szocialista tulajdon két formája közül a szocialista állami tulajdon a magasabbrendű. Benne fejeződik ki legtokéletesebben a szocialista társadalmasítás elve; ez össznépi tulajdon, vagyis egyetlen tulajdonosa van, a nép, amelyet a szocialista állam személyesít meg. A szocialista állami tulajdon nemcsak magasabbrendű, hanem vezető tulajdonforma is a szovjetországban. Ez a tulajdonforma határozza meg a szovjet gazdaság fejlődését a szocializmus építésének minden szakaszán.

A szovjetállam tulajdona a föld, az erdő, a vizek, a gyárak, a vasutak, a szovhozok, a gép- és traktorállomások és más vállalatok meg javak.

A szövetkezeti-kolhoztulajdon a termelőeszközök szocialista társadalmasításának egyszerűbb formája: a kolhoz tagjainak kollektív tulajdona. A kolhoz szövetkezeti vállalat; alapja az állami föld, s az állam képviselőjében működő gép- és traktorállomás termelőeszközeivel dolgozik. A szövetkezeti-kolhoztulajdon az állami

tulajdonnal ellentétben nem egyetlen tulajdonosé, hanem a kollektív tulajdonosok sokaságát feltételezi.

Sztálin elvtárs a szocialista társadalmi tulajdon két formájának alapvető sajátosságairól szólva, a következőket írja *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében: „Az állami vállalatok termelőeszközei és termékei az egész nép tulajdonában vannak. A kolhoz-vállalatokban viszont, bár a termelőeszközök (a föld, a gépek) az állam tulajdonában vannak, a termelés eredménye az egyes kolhozok tulajdona, minthogy a kolhozokban a munka is, a vetőmag is a kolhozok sajátja, a földdel pedig, amelyet örök használatra átadtak a kolhozoknak, a kolhozok ténylegesen saját tulajdonukként rendelkeznek, noha nem adhatják el, nem vásárolhatják, nem adhatják bérbe és nem zálogosíthatják el.” (*Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 18. lap. Szikra. 1952.*)

A szocialista állami tulajdon, mint Sztálin elvtárs tanítja, össznépi („nemzeti”) tulajdon, hiszen a szocialista társadalom valójában szocialista nemzet vagy szocialista nemzetek szövetségének formájában valósul meg. A kolhoztulajdon az állami, össznépi tulajdonnal ellentétben a kolhozok tagjainak kollektív (csoport-) tulajdona. De néhány jogász még nemrég is erősködött, hogy a kolhoztulajdon „nem a kolhoztagok csoporttulajdona”. (Lásd: *A kolhozjog* című tankönyvet. 235. lap. 1947. Oroszul.) E hazug tétel igazolására rendszerint azzal érveltek, hogy „a kolhoztulajdon alanya az egész kolhoz, mint önálló jogalany. A kolhoztulajdont csak a kolhoz szervei irányíthatják, s csak ezek rendelkezhetnek vele a kolhoz alapszabályában megszabott rendtartás szerint”. (U. o.)

Most, az új sztálini mű megvilágításában, egészen nyilvánvalóvá vált a kolhoztulajdon effajta jellemzésének helytelensége. A kolhoztulajdon csoporttulajdon; elsősorban azért, mert egy részét: a belépési hozzájárulást és az egész közös tulajdonba átmenő vagy egynegyedét-felét a kolhoz oszthatatlan alapjához (szövetkezeti alapjához) csatolják. (A fennmaradó rész a betéti hozzájárulás alapjába kerül, s ha a mezőgazdasági vagy ipari artyel tagja kilép a szövetkezetből, pénzben visszatérítik betéti hozzájárulását.) Másodsorban azért csoporttulajdon a kolhoztulajdon, mert legfőbb, legfontosabb tárgya az a termék, amelyet a kolhoz állami kötelezettségeinek teljesítése és saját közös alapjainak (az oszthatatlan alap, a vetőmag-alap, a biztosítási alap stb.) feltöltése után a munkaegységek alapján évente elosztanak a kolhoztagok közt. De a kolhoz legfontosabb termelőeszközei, a föld és a gépek, a szocialista állam tulajdonában vannak.

Ezt a következő adatok bizonyítják:

A szövetkezeti-kolhoztulajdon 1936-ban a mezőgazdaság álló-alapjainak 20,3 százalékára terjedt ki. A kolhoztagok személyi tulajdonában a mezőgazdaság álló-alapjainak 3,1 százaléka volt. A kolhozok szolgálatára álló gép- és traktorállomások száma 1952-ben 8939 egységre rúgott. A háború előtt a kolhozok a mezőgazdasági földek 87 százalékán gazdálkodtak, s ez a föld, akárcsak a gép- és traktorállomások, a szocialista állam tulajdona.

Az 1939. évi adatok szerint a szövetkezetek és kolhozok foglalkoztatták a Szovjetunió lakosságának majdnem felét. Közvetlenül a Nagy Honvédő Háború előtt a kolhozok adták a kenyérgabona teljes termelésének 90,3 és árutermelésének 88,8 százalékát, s az állattenyésztés termékeinek zömét.

A szocialista tulajdon növekedésének és erősödésének anyagi alapja a szocialista bővített újratermelés. A szovjeturalom kezdete óta sokszorosra növekedett a szovjetország nemzeti vagyona. A szocialista állami és szövetkezeti-kolhozvállalatok termelési alapjait teljesen felújítottuk és sokszorosukra gyarapítottuk.

A Szovjetunióban nincsenek, vagy alig vannak elavult technikájú gyárak és kezdetleges felszerelésű ősdi parasztgazdaságok. Iparunk és mezőgazdaságunk ma új és modern technikára épül. A szovjet gazdaság álló-alapjai csupán az első két ötéves terv folyamán majdnem négyszeresre, vagyis az 1933-as árakon számított 49,4 milliárdról 189,3 milliárd rubelre növekedtek. Az ipar álló-alapjai ugyanakkor több mint hatszorosra: 10,6 milliárdról 68,2 milliárd rubelre, a mezőgazdaság álló-alapjai pedig 1,7 milliárdról 23,2 milliárdra, vagyis több mint tizenháromszorosra szöktek föl. A háborúutáni első ötéves terv folyamán a Szovjetunió nemcsak helyreállította, hanem a háborúelőtti színvonalhoz képest jelentősen meg is növelte a népgazdaság álló-alapjait. Az ipar álló-alapjai 1952-ben 77 százalékkal haladták meg az 1940-es színvonalat, s a kolhozok oszthatatlan alapja több mint kétszeresre növekedett.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme, a szocialista felhalmozás és a dolgozók anyagi jóléte növelésének alapja, az első és a második sztálini ötéves terv folyamán majdnem négyszeresre, vagyis az 1926—27-es árakon számított 25 milliárdról 96,3 milliárd rubelre nőtt. A háborúutáni évek során a Szovjetunió nemzeti jövedelme nemcsak elérte, hanem 1951-ben 83 százalékkal meg is haladta a háborúelőtti színvonalat. A munkások és alkalmazottak egy dolgozóra számított reáljövedelme 1951-ben körülbelül 57 százalékkal volt magasabb, mint 1940-ben, a parasztok reáljövedelme pedig ugyanilyen számítás szerint mintegy 60 százalékkal nőtt.

A szocializmus teljesen megváltoztatja a személyi elsajátítás jellegét. A Szovjetunióban az elsajátítás nem szolgálhat idegen munka kizsákmányolásának alapjául. Ennek következtében megszűntek a kapitalizmusnak azok a szűk korlátai, amelyek közt a munkásosztály elsajátíthatta személyi szükségletei tárgyait, s amelyeket a munkások munkaerejének értéke határozott meg.

A Szovjetunióban az állampolgárok személyi tulajdonának forrása: a munkával szerzett jövedelem.

A munkások és az alkalmazottak fogyasztási cikkekre korlátozott személyi tulajdonától eltérően az egyes kolhozudvarokhoz a közös kolhozgazdaságból eredő főjövödelmen kívül egy kis — személyes használatra szolgáló — háztáji földdarab is tartozik. Ugyancsak a kolhozparasztok személyi tulajdona az ott létesített kisegítő gazdaság, többféle haszonállattal, szárnyassal és kis mezőgazdasági felszereléssel, ahogy a mezőgazdasági artyekek alapszabálya megszabja. Személyi tulajdonuk továbbá a lakóház is.

A Szovjetunióban a személyi és a társadalmi tulajdon ilymódon megvalósított egybekapcsolása biztosítja az egyik legfontosabb szociális probléma megoldását: a személyi és a társadalmi érdekek összeegyeztetését.

A szovjetállam szakadatlan erősödése, állandó anyagi és kulturális gazdagodása, az igazgatási szervek munkájának folytonos javulása a szovjet ember jólétének további növekedésével, értelmi és erkölcsi tulajdonságainak fejlődésével is jár.

A Szovjetunióban, a termelőeszközök szocialista tulajdonának két formáján és a fogyasztási cikkek személyi tulajdonán kívül, az egyénileg dolgozó parasztok és kézművesek tulajdonának formájában megmaradtak a kis magántulajdon maradványai is, súlyuk azonban elenyésző.

A társadalmi vagyon elsajátítása tehát az állami és a szövetkezeti tulajdon formájában, továbbá a polgárok személyi tulajdonának formájában jelentkezik, s egyúttal megmaradnak a személyes munkán alapuló magántulajdon bizonyos maradványai is.

A szocialista állami tulajdon tárgyainak köre nem korlátozott. Ezzel szemben a szövetkezeti-kolhoztulajdon tárgyainak köre korlátozott, noha termelőeszközökre is, fogyasztási cikkekre is kiterjed. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a kolhoztulajdon fő tárgya a kolhoz közös terméke; de épületeket és kis mezőgazdasági felszerelést is magában foglal. A személyi tulajdon tárgyainak köre főképp a fogyasztási cikkek (használati tárgyak) tulajdonára korlátozódik.

A tulajdon különböző alanyai közt keletkezett viszonyok a tulajdon tárgyainak természete és jellege szerint mások és mások a szocialista társadalomban.

A szocialista állam tulajdonában levő föld a kolhozok örökös és ingyenes használatába került. A szovjetállam 488 millió hektár földet juttatott a kolhozoknak. Egyes polgároknak is ad ingyenes használatba földet (például, munkásoknak és alkalmazottaknak kertművelésre, egyénileg dolgozó parasztoknak stb.). A Szovjetunióban ugyanakkor törvény tiltja a föld adás-vételét, bérbeadását vagy elzálogosítását.

Az állami vállalatok és felszereléseik éppoly eltulajdoníthatatlanok, akárcsak a föld: nem lehetnek adás-vétel tárgyai. A közhasználatú szállítóeszközök és berendezések, valamint a nemtermelő alapok (lakóházak) elhasználódásuk arányában megfelelő térítésért bérelhetők. A kolhozok, amelyek a gép- és traktorállomásokon összpontosított állami termelőeszközök segítségével művelik földjeiket, ugyancsak megtérítik az állóalapoknak a termelés folyamán történő elhasználódását.

Az önálló elszámolású állami vállalatok egész „árutermelése” az üzemek közt készpénznélküli (formálisan pénzbeli) elszámolások útján, a kolhozokkal és a lakossággal való viszonylatban pedig árueledés útján realizálódik. Az állami vállalatokban gyártott termelőeszközök nem áruk; tervszerű központi elosztás útján realizálnának az önálló elszámolású állami vállalatok közt. A fogyasztási cikkek áruk formájában realizálnának a lakosság számára történt készpénzeladások útján.

A tulajdonformák különbsége a tulajdon igazgatásának formáját is meghatározza. A társadalmi tulajdon megköveteli a tulajdon társadalmi igazgatását.

De ne tévesszük össze a tulajdonviszonyokat az adott tulajdon igazgatásának viszonyaival. Lenin is hangsúlyozta ezt a IX. pártkongresszuson mondott beszámolójában. Az osztály uralma, mondotta, abban fejeződik ki, hogy kié a tulajdon. A proletariátus uralma abban fejeződik ki, hogy megszüntette a földbirtokosok tulajdonát és a tőkéstulajdont; ami pedig a gazdaság igazgatásának formáját illeti, ez az adott társadalom fejlődése során folytonosan változik, bár nem érinti a meglévő társadalmi rendszert. Például a szocialista iparigazgatás formái ugyancsak megváltoztak a hadikommunizmusról a *nep*-re való áttérés idején, de a társadalmi rend változatlan maradt. Aki összekapcsolja az osztály uralmának kérdését a termelés igazgatásának kérdésével, mondotta Lenin, az csak zavart kelt, mert az igazgatás formája nem határozza meg az osz-

tály uralmát; minden osztály megteremti a termelés igazgatásának bizonyos formáját, amely az adott körülmények közt biztosítja a munka termelékenységének magasabb fokát.

Az ősznépi tulajdon tárgyait a szocialista állam és szervei igazgatják. A szocialista állami tulajdon egysége és oszthatatlansága megköveteli e tulajdon igazgatásának centralizálását. E centralizáció foka azonban különböző a szocialista állami tulajdon fajtáinak különbözősége szerint. Az állami iparvállalatokat igazgatásuk centralizációjának foka szerint össz-szövetségi, szövetségi-közársasági és helyi vállalatok kategóriájába sorolhatjuk.

A szocialista állami gazdaság igazgatása az egyszemélyi vezetés elvén alapul. Az egyszemélyi vezetés elve a szocialista társadalomban keletkezett, ennek lényegéből folyik. Amikor a párt ellenzései — a decisták* — kikeltek az egyszemélyi vezetés elve ellen, Lenin hangsúlyozta, hogy az egyszemélyi vezetés nem ellenkezik a demokráciával és a tömegeknek a gazdasági igazgatásban való részvételével. Valóban, mi lehetne demokratikusabb annál az elvnél, amely szerint a parancsnok, a termelés vezetője a tömegekből emelkedik ki, végrehajtja a nép akaratát, szolgálja népét, s a nép ellenőrzése alatt dolgozik. Csak a szocializmus ellenségei állíthatják, hogy az egyszemélyi vezetés szocialista elve nem demokratikus.

A szocialista állami vállalatokban az egyszemélyi vezetésen alapuló igazgatás kapcsolatos az önálló elszámolás rendszerével. Az önálló elszámolású vállalatok önálló egységek, s bevételeikből fedezik kiadásaikat. De helytelen volna, ha a szovjet vállalatok gazdasági önállósága a magántulajdonban lévő vállalatokkal való legcsekélyebb analógia keresésére csábítana bennünket.

A tőkéstársadalomban a vállalatok gazdasági önállósága a termelőeszközök magántulajdonából következik. Minden egyes vállalat, mint valamelyik tőkés magántulajdona, gazdaságilag elkülönül más tőkések magántulajdonától. E gazdasági elkülönülés miatt a magántulajdonosok tulajdonában lévő egyes vállalatok közt csak egyetlen kapcsolat lehetséges: az áruviszonyok formáját öltő kapcsolat.

A szovjet állami vállalatok szocialista vállalatok: „... a vállalatok igazgatói, akik termelőeszközöket kaptak az államtól, nemcsak hogy nem válnak azok tulajdonosaivá, hanem ellenkezőleg, őket a szovjetállam, mint meghatalmazottait erősíti meg, akik a

---

* Az úgynevezett demokratikus centralisták pártellenes csoportja, amely föllépett az iparvállalatok vezetése és az igazgatók egyszemélyi felelőssége ellen, s védte a fölületes „kollektív” (testületi) vezetést és a felelőtlenséget az ipar vezetésében. Ebben a pártellenes csoportban Szapronov, Oszinszkij és V. Szmírnov vitte a vezetős szerepet. Később csatlakoztak a trockista-zinovjevista blokkhoz, amelyet a XV. pártkongresszus számolt fel. — A szerk.

termelőeszközöket az állam által megadott terveknek megfelelően használják fel”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 52. lap. Szikra. 1952.) Az állami (össznépi) tulajdon feltételezi valamennyi vállalat és iparág egységét és közös voltát; ez különösen az állami vállalatok közti áruviszonyok hiányában és centralizált igazgatásukban fejeződik ki. A szocialista vállalatnak gazdasági önállósága van, de ez különösfajtajú gazdasági önállóság. Ez az önállóság közvetlenül következik az önálló elszámolású állami vállalatok igazgatásának formájából. Az ilyen vállalatok közt nem áruviszonyok, hanem az önálló elszámoláson alapuló viszonyok vannak. Az önálló elszámolás a szocialista állami vállalatok igazgatásának módszere.

A kommunista párt és a szovjet kormány a vezető gazdasági funkcionáriusokat arra neveli, hogy helyesen, az állam szempontjából vezessék a gazdaságot, s mindennél fontosabbnak tekintsék az állam érdekeit. De az életben sokszor megtörténik, hogy meghamisítják a szocialista állami tulajdon igazgatásának alapelveit. „Elég szép számmal vannak olyan funkcionáriusok, akik megfelelnek arról, hogy a gondjukra és vezetésükre bízott vállalatok állami vállalatok, és arra törekszenek, hogy a vállalatot saját kiskirályságukká tegyék, ahol az ilyen, tisztesség ne essék szólván, vezető azt tesz, amire «kedve kerekedik».” (Malenkov. A Központi Bizottság beszámolója az SZK(b)P XIX. kongresszusának. Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 103—104. lap. Szikra. 1952.)

Nem egy gazdasági vezető előbbre helyezi a szűkkörű, helyi jellegű érdekeket az állami érdekeknél. Üzletemberként nézi az önálló elszámolást, s úgy véli, hogy az üzemek gazdasági önállósága az állami érdekektől eltérő különérdekek meglétét jelenti. Az ilyen gazdasági vezetők fölös mennyiségben gyűjtik a fölszerelést, az úgynevezett hiányanyagokat, s nem törődnek a népgazdaság szükségleteivel és az állam érdekeivel. Túlzott anyagigénylésekkel kísérleteznek, s tudatosan hamis kimutatásokat állítanak össze nyersanyag- és egyéb anyagkészleteikről. Néhány gazdasági vezető kicsinyes érdekek kielégítésére laza terveket nyújt be, s helytelen tervteljesítési kimutatásokat készít: ha nem teljesítette a tervet, hozzáír valamit, ha pedig túlteljesítette, eltitkolja a gyártott termékek egy részét.

Az a gazdasági vezető, aki fölösleges fölszereléseket és hiányanyagokból aránytalanul nagy készleteket gyűjt a gondjaira bízott vállalatnál, megsérti a szocialista állami tulajdon igazgatásának alapelveit, tudniillik, hogy csakis a nép és az állam érdekeihez kell igazodnia. Fölszerelések és anyagok fölösleges fölhalmozása köz-

vetlenül, anyagilag károsítja a szocialista államot, mert jelentős anyagi értékek esnek ki a gazdasági körforgásból és válnak holt anyaggá. A szocialista tulajdon igazgatásának ilyen meghamisítása aláássa a szocialista tervgazdaság alapjait, s akadályokat gördít a kommunizmusba való fejlődésünk elé.

A szövetkezeti-kolhoztulajdon igazgatása sajátosan különbözik a szocialista állami tulajdon igazgatásától. A szövetkezeti-kolhozvállalatok kollektív természete megszabja igazgatásuk kollektív formáját is. Az artyel közgyűlése igazgatja a mezőgazdasági artyel minden ügyét, közös gazdaságát és közös tulajdonát, a közgyűlések közt pedig az artyel vezetősége végzi az igazgatás munkáját. A vezetőséget kétévenként a közgyűlés választja; tagjainak száma 5—9 fő.

A kolhoz belső életét és — ez különösen fontos — a közös tulajdon igazgatását a mezőgazdasági artyel alapszabálya határozza meg. Ezt az élmunkás kolhozparasztok második országos kongresszusa fogadta el, s a kormány és az SZK(b)P központi bizottsága 1935 február 17-én erősítette meg. A kommunista párt és a szovjet kormány elszántan harcol a mezőgazdasági artyelek alapszabályának megsértése, egyebek közt a munkaegységek helytelen elszámolása, a háztáji gazdaságnak a megállapított normákon túl való földuzzasztása, a kolhoztulajdon elherdálása és törvénytelen fölhasználása, valamint a kolhoztagok, mint kollektív tulajdonosok jogainak megsértése ellen.

Különösen nagyjelentőségű a szövetkezeti-kolhoztulajdon szocialista igazgatási elveinek megszilárdítása szempontjából az 1946 szeptember 19-én a minisztertanács és az SZK(b)P központi bizottsága által elfogadott határozat „A mezőgazdasági artyel-alapszabály megsértésének fölszámolására irányuló intézkedésekről a kolhozokban”. Sajnos, még ma is előfordulnak e határozatban megemlített, s az artyel-alapszabályba ütköző esetek. Még megesisik, hogy helytelenül számolják el a munkaegységeket, hogy a kolhozelnök írására a munkaegységek szerint megszolgált mennyiségen fölül is kiadnak termékeket az egyes kolhoztagoknak.

A közös föld elkótyavetyélése a kolhozok közös gazdaságának megrendítésére vezet. S mégis akadnak kolhozelnökök, akik a szovjet törvények megszegésével, a kolhoz közös gazdaságának kárára kolhozföldet adnak bérbe különféle szervezeteknek.

A szocialista társadalmi tulajdon nemcsak lehetségessé, hanem szükségessé is tette, hogy az állam vállalja az egész népgazdaság irányítását.

A szocialista állam tervszerűen igazgatja a szocialista állami vállalatokat, s tervszerűen vezeti a szövetkezeti-kolhozgazdasá-

got. Az artyel pontos végrehajtásra megkapja a vetés, az ugar-mélyszántás, a sorközi művelés, az aratás, a cséplés és az őszi mélyszántás tervét, valamint az állattenyésztés állami tervét.

A szocialista társadalmi tulajdon gyökeresen megváltoztatta a dolgozók viszonyát a termelőeszközökhöz és a munkához. A munka magánügyből becsületbeli, társadalmi kötelesség lett.

A szocialista tulajdon két formájának különbsége megnyilvánul a szocialista állami és a szövetkezeti-kolhozvállalatok munkaszervezetében és a társadalmi termékek elosztásában.

A szocialista állami és a szövetkezeti-kolhozvállalatokban a társadalmi munkaszervezés alapelve: a kollektív munka, a személyes felelősség a dolgozóra bízott munkaeszközökért, anyagokért és termelésért, továbbá a darabbér és a szocialista verseny.

Az állami vállalatok tervszerűen toborozzák a munkaerőt. A munkások és az alkalmazottak pénzbeli fizetést kapnak; munkájuk terméke a szocialista állam tulajdona.

A kolhozokban minden munkát a kolhoztagok végeznek. Külső munkaerő alkalmazása csak kivételes esetekben engedhető meg. A munkaszervezés alapformája a kolhozokban a termelőbrigád. A munkaszervezés brigádformájának jelentősége nem merül ki abban, hogy lehetővé teszi a gépek fokozott alkalmazását a mezőgazdaságban, vagyis növeli a mezőgazdasági munka gépesítését és termelékenységét. Igen fontos a kolhoztagok kommunista nevelésében is: hozzászoktatja őket a kollektív társadalmi munkához, s növeli munkafegyelmüket. A kolhozokban az állami vállalatokétól bizonyos mértékig eltérően valósul meg a munkaszerinti elosztás szocialista elve. A kolhoz az alapszabály szerint elsősorban az állam részére teljesíti beszolgáltatási kötelezettségét, majd a gép- és traktorállomásnak kifizeti a végzett munkáért járó tartozását. A kolhoztermék fennmaradó részét munkaegységek szerint osztják el, miután levonták belőle az oszthatatlan alapnak, a vetőmagalapnak, a biztosítási alapnak és az egyéb közös alapoknak járó részt.

A kisipari termelőszövetkezetekben az elosztás a kolhozoktól eltérően csak pénzben történik, a termék értékesítése után. A közös bevétel egyrészét a végzett munka mennyiségének megfelelően, a termelési költségek levonása után kifizetik az egyes szövetkezeti tagoknak, a másik rész a szövetkezet közös nyeresége. Ebből fizetik a jövedelemadót és a szövetkezet közös alapjaiba törvény szerint befizetendő összegeket, valamint a hosszúlejáratú hitelek alapjába fizetendő összeget. A nyereség másik részét a munkaeredmények arányában — az alapszabály kikötései szerint — szétosztják

az artyeltagok közt. A fölhalmozott nyereség többi részét a közgyűlés a szövetkezet közös alapjainak bővítésére fordítja. Az évközben elszenvedett veszteségeket a közgyűlés határozata szerint a szövetkezeti tagok fedezik.

A termelőeszközök társadalmi tulajdona nemcsak az az alap, amelyen az emberek szocialista termelőviszonyai, a szocialista társadalom gazdasági fejlődéstörvényei, a gazdasági igazgatás és tervezés tényezői keletkeztek és kifejlődtek, hanem az az alap is, amelyen a szocializmus egész társadalmi felépítménye keletkezett és kifejlődött. A szocialista tulajdon a szovjetállam, a szovjetdemokrácia, a személyiség szocialista szabadsága és a szocialista erkölcs gazdasági alapja.

A szovjetdemokrácia lényege, hogy a hatalom a dolgozóké, a népé; kezdetben a többség demokráciája, a kisebbség elnyomása, most pedig, amikor már megsemmisítettük a kizsákmányolókat, a szabad nép teljes demokráciája.

A Szovjetunióban az határozza meg a személyiség szabadságát, hogy mindenki mentes az elnyomástól; szabadon, képességei szerint dolgozik, s munkája arányában részesedik a javakból. A mi szabadságunk nem engedi meg, hogy bárki kihasználja más ember munkáját.

A mi erkölcsünk elítéli a dologtalan élőködés szándékát.

„Nálunk, a Szovjetunióban... a legkívánatosabb dolog, amely kivívja a társadalom elismerését, az, ha az emberek a munka hőseivé lehetnek, az élmunka hőseivé, kiket a dolgozók milliói a tisztelet glóriájával öveznek.” (*Sztálin Művei*. 12. kötet. 337. lap. Szikra. 1950.)

Mi következik mindebből?

Mindebből az következik, hogy olyan társadalmat építettünk föl, amelyben a dolgozó ember szabadon él és alkot.

A tulajdon formája nemcsak a társadalmi rendet határozza meg, hanem a lehető legközvetlenebbül hat a konkrét történelmi személyiség valamennyi vonására. Rabszolga és rabszolgatartó, jobbágy és hűbérúr, proletár és tőkés, a szocialista társadalom szabad dolgozója — munkás, kolhozparaszt vagy értelmiségi — mind ezek a konkrét történelmi személyiségek mélységesen különböznek egymástól arculatukban, lelkialkatukban, világnézetükben, törekvéseikben, óhajaikban stb.

De vajjon hogyan alakul ki a fölsorolt osztályok tipikus képviselőinek jelleme, ha nem a tulajdon hatására? A rabszolga és a jobbágy lelkialkata közvetlenül úgy alakul ki, hogy az illető a teljes vagy nem teljes tulajdonjog alapján közönséges birtoktárgy. A rabszolgatartók és hűbérurak lelkialkata pedig úgy alakul ki, hogy az illetők rendelkeznek rabszolgáikkal, illetve jobbágyaikkal. A proletár lelkialkata elsősorban úgy alakul ki, hogy tulajdon nélküli bérmunkás, a tőkés pedig, mint személyiség, Marx kifejezésével élve, nem más, mint megszemélyesített tőke.

A termelőeszközök tulajdonához való viszony mindezeideig parancsolóan diktálta mindenkinek: szolgálj másokat, vagy uralkodj másokon; légy kizsákmányolt, vagy kizsákmányoló; légy mindenemű szidalom és gyalázat tárgya, vagy szidalmazd és gyalázz meg másokat; légy elnyomott, s gyűlöld elnyomóidat, vagy tartsd rabságban, s vesd meg a leigázottakat.

Csak a szocializmus semmisítette meg ezt az alternatívát. De vajjon nem a termelőeszközök társadalmi tulajdona alakítja-e ki döntően a szovjet ember fő vonásait? A szovjet ember nem vergődik semmiféle kizsákmányolás igájában; egyenrangú munkatársként becsüli a többi dolgozót, s mindenkor készségesen segíti minden elvtársát. Öntudat és méltányosság, nem sajnálatból, hanem egyenlő és szabad emberek elvtársias, kölcsönös segítségéből fakadó szovjet humanizmus, a szocialista haza szeretete — mindez nem a termelőeszközök szocialista társadalmi tulajdonán és a kollektív társadalmi munkán alapul-e?!

Abból a tételből, hogy a szocialista tulajdon az alapja a szocialista termelőviszonyoknak és a szovjet társadalmi rendnek, valamint társadalmunk erkölcsködexének, gyakorlatilag következik: hogy a szovjet társadalom eredményesen haladjon a kommunizmus-hoz vezető úton, a szovjet embereknek éberem meg kell védeniük a szocialista tulajdont a szocializmus mindenféle ellenségének támadásával szemben. A szovjet kormány a szocializmus ellenségeinek leküzdése céljából 1932 augusztus 7-én törvényt bocsátott ki *A vagon védelméről és a szocialista társadalmi tulajdon megszilárdításáról*. Ebben a törvényben a Szovjetunió Központi Végrehajtóbizottsága és a Népbiztosok Tanácsa hangsúlyozta, hogy „a szovjet rend alapja a társadalmi tulajdon (állami, kolhoz- és szövetkezeti tulajdon), e tulajdon szent és sérthetetlen, s akik megsértik a társadalmi tulajdont, azokat a nép ellenségeinek kell tekinteni”.

Sztálin elvtárs az SZK(b)P XVIII. kongresszusán mondott előadói beszédében az állam kérdését érintve megjegyezte, hogy a

szocializmus győzelme és a kizsákmányoló osztályok megsemmisítése után államunknak új funkciója keletkezett: a szocialista tulajdon megvédése a népvagyon tolvajaitól és harácsolóitól. Ez a szocialista állam egyik fontos országonbelüli funkciója.

A Nagy Honvédő Háború után a szocialista tulajdonvédelem további erősítése végett megjelent a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának 1947 június 4-i rendelete *Az állami és a társadalmi vagyon eltulajdonításáért való büntetőjogi felelősségről*.

A kommunista párt és a szovjet kormány a dolgozók hatalmas tömegeire támaszkodik a szocialista tulajdon védelméért folytatott harcában. A szocialista tulajdon védelméért vívott harc vezetőereje a kommunista párt. A Szovjetunió Kommunista Pártjának új szervezeti szabályzata kimondja: a párttag kötelessége, hogy „minden módon óvja és szilárdítsa a szocialista társadalmi tulajdont, mint a szovjet rend szent és sérthetetlen alapját”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 398. lap. Szikra, 1952.) A szovjet emberek a nép ellenségeinek tekintik a társadalmi vagyon eltulajdonítóit. Osztályrészük: az általános megvetés és gyűlölet.

A szovjet nép jól emlékszik vezérének és tanítójának, Sztálin elvtársnak bölcs szavaira: „Ha a kapitalisták szentnek és sérthetetlennek nyilvánították a magántulajdont, s ezzel annakidején elérték a kapitalista rendszer megszilárdulását, akkor nekünk, kommunistáknak annál inkább szentnek és sérthetetlennek kell nyilvánítanunk a társadalmi tulajdont, hogy ezzel a gazdaság új, szocialista formáit a termelés és a kereskedelem minden ágában megszilárdítsuk. Megtúrni a társadalmi tulajdon lopását és fosztogatását — akár állami vagy szövetkezeti tulajdonról, akár kolhoztulajdonról van szó — és ügyet sem vetni ilyen felháborító ellenforradalmi jelenségekre, annyit jelent, mint elősegíteni a szovjet rendszer aláadását, amely rendszer, mint alapra, a társadalmi tulajdonra támaszkodik.” (Sztálin Művei. 13. kötet. 220. lap. Szikra, 1951.)

A szovjet törvények megvédik a polgároknak mind társadalmi, mind személyi tulajdonát. 1947-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége *Az állami és a társadalmi vagyon eltulajdonításáért való büntetőjogi felelősségről* szóló rendeleten kívül *Az állampolgárok személyi tulajdonának fokozott védelméről* is rendeletet bocsátott ki.

A szovjet törvények szigorúan büntetnek mindenkit, aki vét a szocialista társadalmi tulajdon és a szovjet polgári személyi tulajdon ellen. (Oktyabr. 1953. 3. szám.) (Folytatjuk.)

CZOTTNER SÁNDOR

bánya- és energiaügyi miniszter

Szénbányászatunk helyzete és jelenlegi feladatai

A szénbányászat népgazdaságunk egyik vezető ága. A széntermelés eredményei döntően befolyásolják egész népgazdaságunk munkáját. Iparosítási politikánk sikeres végrehajtásának fontos feltétele, hogy szénbányászatunk teljesítse az ötéves tervben megszabott feladatait.

Mielőtt megvizsgálánk szénbányászatunk mai helyzetét, legfontosabb feladatait és fejlődésének távlatait, vessünk egy pillantást a múltra, hogy fölmérhessük, milyen nehézségekkel kellett megküzdenünk a fölszabadulást követő első években, s hogyan teremtettük meg széntermelésünk gyors fokozásának feltételeit.

1946-ban, a szénbányászat államosításakor műszakilag leromlott, a tőkés rablógazdálkodása következtében kifosztott, s a német fasiszták és nyilas bérenceik által erősen megrongált bányák kerültek a magyar nép tulajdonába.

A fölszabadulás után tehát igen nagy munka állt előttünk. Első feladatunknak a bányák helyreállítását tekintettük, hogy a termelés megkezdésével fokozatosan biztosíthassuk villamoserőműveink és iparunk szénellátását. Bányászaink a Magyar Kommunista Párt vezetésével sikeresen megvívták az 1945-ös „széncsatát“, s az éveleji 400—500 vagon helyett az év végén napi átlagban már 1660 vagon szenet termeltek. Közben megállás nélkül folyt a bányák helyreállításának munkája, amelyet azonban csak hároméves tervünk teljesítése során fejeztünk be. Szívós munkával elértük, hogy széntermelésünk 1949-ben 11,8 millió tonnára emelkedett. Már ez a részeredmény is megmutatta, hogy nem voltak hiábavalók a bányamunka fokozott gépesítésére, a bányászok bérezésének, munkafeltételeinek és életviszonyainak megjavítására, s a széntermelés növelését elősegítő tudományágak eredményeinek fölhasználására irányuló törekvéseink.

Széntermelésünk 1947-től a következőkép alakult:

	Termelés millió tonnában	Termelésemelkedés százalékban
1947	8,8	—
1948	10,6	20
1949	11,8	11
1950	13,2	12
1951	15,2	15
1952	18,7	22,5

A fölsorolt számok széntermelésünk fokozatos fejlődését mutatják a helyreállítás első éveiben és a hároméves terv teljesítése során. Ötéves tervünk első évének termelési előirányzatát is sikeresen teljesítettük, de már akkor kitűnt, hogy szénbányászatunk termelésének évi 11—12 százalékos emelkedése hátráltatja iparunk fejlődését. Erre a veszélyre Gerő Ernő elvtárs hívta föl figyelmünket. Gerő elvtárs pártunk II. kongresszusán hangsúlyozta: „... széntermelésünk gyorsulásának üteme jelentősen elmarad az egész ipar gyorsulásának üteme mögött... A tapasztalat bebizonyította, hogy sokkal-sokkal több szénre van szükségünk, ami parancsolóan állítja eléink széntermelésünk igen jelentős fokozásának feladatát”.

Módosított ötéves tervünk előirányzata már számolt ezzel a fontos követelménnyel, s 1954-re 18,5 millió tonna szén helyett 27,5 millió tonna termelését szabta meg. Rákosi elvtárs pedig a Magyar Függetlenségi Népfőnt választási nagygyűlésén szénbányászatunk fejlesztésének távolabbi feladatait is vázolta. Megemlítette, hogy széntermelésünket a második ötéves terv idején mintegy 40—50 millió tonnára kell emelnünk. E nagy-szabású feladat teljesítésével szénbányászatunk 1959-ben ötször annyit termel majd, mint 1938-ban.

Bányászaink, pártunk útmutatásához híven, nagy lelkesedéssel dolgoznak, hogy teljesítsék ötéves tervünk fölemelt előirányzatait. Elértük, hogy széntermelésünk 1951-ben 2 millió tonnával, 1952-ben pedig 3,5 millió tonnával emelkedett az előző évihez képest. 1952-ben egyébként 18,75 millió tonna szenet termeltünk, s ezzel meghaladtuk az eredeti ötéves tervben 1954-re megszabott előirányzatot.

Az 1953. évi terv szerint széntermelésünket 25 százalékkal, vagyis 4,7 millió tonnával kell növelnünk, hogy biztosíthassuk valamennyi népgazdasági águnk egyre fokozódó szénszükségletének kielégítését. Ha sikerrel teljesítjük idei tervünket, 2,5-szeresen haladjuk meg az 1938. évi és 3,7-szeresen az 1946. évi termelést. Tervünk teljesítésének minden szükséges föltétele megvan, mégis meg kell említenünk, hogy idei tervünk teljesítése az év első hónapjaiban sokhelyütt komoly nehézségekbe ütközött. Sok vállalatunk a tavalyi évvégi „hajrázás” káros következményeként rosszul készült föl az év megkezdésére, s januárban, sőt még február első heteiben is elmaradt a tervelőirányzattól.

Pártunk központi vezetősége február 7-én értekezletre hívta össze szénbányászatunk vezetőit és kiváló dolgozóit, hogy megbeszéljék az elmaradás okát, s megjelöljék a hibák kiküszöbölésének módját. A bányász-értekezlet részletesen foglalkozott a termelés fokozásának legfontosabb kérdéseivel, s a tervteljesítés biztosítása végett szükségesnek tekintette:

1. a tömegtermelésre alkalmas munkahelyek, elsősorban a frontfejtések számának növelését;
2. a munkaerő helyesebb elosztását;
3. a gépek jobb kihasználását;
4. a ciklusos munkaszervezési módszer szélesebbkörű alkalmazásával az ütemes termelés biztosítását;
5. a munkafegyelem megszilárdítását;
6. a munkavédelem tökéletesítését.

A feladatok tehát nem csekélyek, de komoly, céltudatos és kitartó munkával mindenképp megoldhatók. Pártunk vezetőinek tanácsait megfogadtuk. Ennek tulajdonítható, hogy a szénbányászat a márciusi termelési tervet már 100 százalékra teljesítette, s bár áprilisban egy kis elmaradás ismét mutatkozott — csak 99,1 százalékra teljesítettük feladatunkat —, májusban újból 100 százalék fölé került a tervteljesítés. Most tovább harcolunk a januári és februári elmaradás pótlásáért.

A széntermelés sajátosságai

A bányászértekezleten megjelölt feladatok jelentőségét csak akkor érthetjük meg, ha jól ismerjük a széntermelés sajátosságait. Ha csak a bányász-értekezlet által kitűzött első feladatot nézzük, mindjárt találkozunk a bányászat egyik sajátosságával. Nyilvánvaló, hogy a gyáriparban tömegtermelésre alkalmas munkahelyek számának növelése korántsem olyan probléma, mint a szénbányászatban. A gyárak telepítése és termelőberendezésük elhelyezése a tervgazdaság viszonyai közt a legcélszerűbb szempontok szerint oldható meg. A szénbányászat ellenben helyhez és természeti viszonyokhoz kötött, s hozzájuk kell alkalmazkodnia.

A gépek kihasználásának kérdése is másként vetődik fel a szénbányászatban, mint a többi iparágban. A gyárakban az anyagot mozgatják a gépek felé, a bányászatban viszont a gépek változtatják helyüket a munka végzése közben. A bányagépek kihasználásának fokozása ezért elsősorban a nagy termelékenységű munkahelyek számának növelését követeli.

Persze a bányászat és a gyáripar közt a gépkihhasználás szempontjából nemcsak eltérések vannak, hanem hasonlóságok is. Elsősorban arra gondolunk, hogy a munkások szakképzettségének emelése a bányászatban is komolyan hozzájárulhat a gépek kihasználásának fokozásához.

A szénbányászat sajátosságaihoz tartozik még a földalatti térségekben jelentkező kőzetnyomás, valamint a víz-, tűz- és sűjtőlégveszély. Mindezekkel a gyáripari termelésben nem kell számolni. A magyar bányákra ezenkívül jellemző, s a művelés szempontjából rendkívül hátrányos jelenség, hogy bányáinkban a szén kíséző mellékkőzetek, a fedő- és a fekü-kőzetek (a szén fölött, illetve alatt elhelyezkedő kőzetrétegek) szilárdsága általában kisebb, mint a széntelepé. Ez kedvezőtlenül befolyásolja a nyomásviszonyok alakulását, s fokozott előrelátást követel bányáink műszaki vezetőitől és dolgozóitól.

A széntermelést megnehezítő körülmények közé kell sorolnunk azt is, hogy széntelepeink jelentős része aránylag kisvastagságú. Ez is kedvezőtlenül hat a termelékenységre, mert meghatározott szénmennyiség kitermeléséhez nagyobb területet kell föltárni, előkészíteni, mint a vastagabb telepeknél, pedig tudvalevő, hogy nagyobb területek föltárása és nyitvatartása több munkával, több költséggel jár.

A magyarországi bányüzemek egy részénél, különösen a tatabányai és dorogi medencékben, karsztvízveszély fenyegeti a bányászat biztonságát. A vízveszélyre jellemző például, hogy a tatabányai szénbányák minden tonna szénnel 3,5—4 m³ vizet emelnek ki; a Dorogi Szénbányászati Tröszt területén ez az arány még ennél is sokkal rosszabb, ott a kiemelt szén egy tonnájára eső vízmennyiség 9,5 m³-re megy fel, vagyis ezek az üzemek 9,5-szer annyi vizet termelnek, mint amennyi szén. Természetesen állandóan folyik a harc, hogy minél kevesebb vizet kelljen kiemelni. Világos tehát, hogy ha nem járunk el kellő elővigyázatossággal, a vízbetörések súlyos akadályt jelenthetnek termelésünkben.

Ezek a nehézségek, veszélyek, nagy körültekintést kívánnak. Ilyen körülmények közt különösen fontos a műszaki utasítások pontos megtartása és a jó munkaszervezés.

Bányászatunk említett sajátosságai nagy feladatot rónak a bányászat legfontosabb munkaterületeinek dolgozóira. Az idei terv teljesítése mellett biztosítanunk kell a következő évek termelésnövekedésének föltételeit is, ez pedig a bányászat valamennyi munkaterületén nagyfokú tervszerűséget követel.

Szénbányászatunk termelési és műszaki kérdései

Geológiai kutatás

A bányászat egyik fontos munkaterülete a geológiai kutatás. Erre a múltban nem sok gondot fordítottak. Ma, megváltozott viszonyaink közt a geológiai kutatásnak óriási a jelentősége. Nemcsak újabb meg újabb területeken kutatunk széntelepek után, hanem a már ismert telepeken, elsősorban a feketeszénlelőhelyeken, a mélyebb rétegeket is megkutatjuk.

A kutatás feladata továbbá, hogy a vízveszélyes településeknél megállapítsa a védőréteg vastagságát, a vízveszély nagyságát. Ez művelés alatt lévő bányáinkban is szükséges, amikor újabb területeket kapcsolunk be a termelésbe.

A vízveszély ismerete lehetővé teszi, hogy műszakilag idejekorán fölkészüljünk a vízveszély elhárítására, s így a tervszerű termelés biztosítására.

A pontos és minden részletre kiterjedő kutatás döntő feltétele a helyes bányatelepítésnek, de kihat a bányák élettartamára, a beruházások nagyságára és a gazdaságos bányaművelésre is. A kutatás különösen fontos a mostani időszakban, amikor a dorogi-tatabányai, komló-pécsi és borsodi szénmedencékben egymásután mélyítjük az aknákat, létesítjük az új bányüzemeket a perspektivikus tervben megszabott termelés biztosítása végett.

A geológiai kutatás fontos feladata, hogy közvetlenül segítse éves, illetve negyedéves terveink sikeres teljesítését. Geológusainknak elsősorban arra kell törekedniük, hogy kutatómunkájuk eredményeképpen mihamarább megindulhasson a legkedvezőbb körülmények közt lévő új telepek feltárása.

Feltárás, elővájás, fejtés

A feltárás és az elővájás készíti elő fejtésre a széntelepet. A feltárt és elővájó széntelepek lefejtése a tulajdonképeni termelési művelet.

A feltárási és az elővájási munkálatokat úgy kell irányítani, hogy azok lehetővé tegyék a tömegtermelési munkahelyek telepítését. A tömegtermelési munkahelyek közül mindenkép első hely illeti meg a mind elterjedtebbé váló frontfejtéseket. A frontfejtések együttes hosszúságát, amely ez év januárjában az egész szénbányászatban 9000 m körül volt, az év végére 16 000 m-re szándékozunk fölfejleszteni, de minden lehetőségünk megvan e tervünk túlteljesítésére is.

A Horthy-fasiszta rendszer hagyatékára egyebek közt az is jellemző, hogy jóformán alig volt egy-két frontfejtés az országban, s műszaki vezetőinknek komoly harcot kellett vívniuk e nagytermelékenyséű, helyes munkaerőkihasználást biztosító módszer meghonosításáért. Ma már sok üzemünkben nehéz volna rávenni a dolgozókat, hogy a kis, úgynevezett pillérfejtésekben dolgozzanak, bár legtöbbjüket csak hosszas nevelőmunkával sikerült meggyőznünk a frontfejtés előnyeiről. A frontfejtés lehetővé teszi, hogy a bányászok egy helyen, összefogva dolgozzanak, s emellett nagy lehetőséget ad a gépesítésre is. A frontfejtéseknek mindezen fölül az is előnyük, hogy kevesebb vágat üzemben tartását igénylik, s ezzel bizonyos mértékig csökkenthető a bányafenntartási munka is.

Bányaszállítás

A bányaszállítás feladata, hogy a hasznosítható ásványvagyon (a szén) a fejtéstől a rakodóig, illetve az osztályozóig, az anyagokat és a munkásokat pedig a külszínről a munkahelyre szállítsa. Biztosítani kell továbbá a széntermeléssel egyidejűleg kényszerűen termelt meddőközet elszállítását is.

A szállítás jó megszervezésétől nagy mértékben függ a termelési terv teljesítése. A helytelenül megszervezett szállítás hátráltatja a fejtési munkákat, s nagy veszteségeket okozhat.

Ismételten visszatérő jelenség, hogy bányászaink még mindig sokat panaszkodnak az ürescsillehiány miatt, s erre hivatkoznak, ha tervüket nem teljesítik. Vajjon a szállítóeszközök hiánya valóban akadályozza-e a tervteljesítést? Vizsgálataink során kiderült, hogy az esetek többségében nem ez az elmaradás oka. Egyszerűen arról van szó, hogy sok bányában rosszul használják ki a szállítóeszközöket, s nem ellenőrzik az egyes munkafolyamatokat. Ezek szervezési hibák. A felelősség értük elsősorban az üzemek műszaki vezetőit terheli. Figyelemreméltó, hogy például a Sztálin elvtárs születésnapjának tiszteletére kibontakozott nagyszabású munkaverseny, de más jelentős felajánlások idején is, bányáink nagyrésztében általában 50—100 százalékkal is emelkedett a termelés, s mégsem akadályozta ürescsillehiány a bányászok munkáját. Mégpedig azért nem, mert a műszaki vezetők jóelőre megszervezték a folyamatos szállítást. Ez is bizonyítja, hogy a szállítás nehézségei a legtöbb esetben megoldhatók, s ez elsősorban a jó szervezés, a jó műszaki előkészítés kérdése. Fontos, hogy műszaki vezetőink a „szürke“ hétköznapokon is gondoskodjanak a szállítás munkájának jó megszervezéséről. Ez csak úgy lehetséges, ha a várakozásokat megszüntetik, gondoskodnak a földalatti és a külszíni szállítás folyamatosságáról, s a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva úgy szervezik meg a termelést, hogy egy műszakon belül is egyenletesen oszolják meg a szállítást.

Fenntartás

A fenntartás (karbantartás) munkája szorosan összefügg a fejtés és a szállítás munkájával. A fenntartás sajátosságait a bányák földalatti elhelyezkedése, s az ebből eredő közetnyomásviszonyok határozzák meg. A szén kitermelése és elszállítása céljából ugyanis mind a széntelepben, mind a mellékközetekben vágatokat kell létesíteni. Ezek a szénben, vagy meddőközetben hajtott vágatok biztosítás híján beomlanának. Ha azonban nagy a közetnyomás, összetöri a biztosítóelemeket, amelyek ma még javarésztben fából készülnek. Ezért a vágatok és más bányaterek üzemképes állapotban tartása tervszerű fenntartó munkát kíván. A vágatok jókarban való tartása előfeltétele az egyenletes, biztonságos termelésnek.

A fenntartás munkáját semilyen körülmények közt sem hanyagolhatjuk el. A fenntartásnak a termeléssel párhuzamosan kell folynia. Sok nányánkban még mindig azt a káros gyakorlatot követik, hogy minden erőt a pillanatnyi tervteljesítésre összpontosítanak és megfélekednek a fenntartásról. Az ilyen „gazdálkodás“ nagy veszélyekkel járhat: hosszú időre megbéníthatja a termelőmunkát. Pártunk ezért tekinti különösen fontosnak a tervszerű fenntartó munkát, s figyelmezteti bányászataink dolgozóit, hogy kellő gondot fordítsanak erre a fontos kérdésre.

A szénbányászat gépesítése

Már az eddig elmondottakból is látható, hogy termelési tervünket csak akkor teljesíthetjük, ha a bányaművelés különböző, de egymással szorosan összefüggő munkafolyamatait pontosan az utasításoknak megfelelően véghezvük. Persze ez egymagában még nem elégséges. Mi nem azt akarjuk, hogy termelésünk egyhelyben topogjon. Szüntelenül növelnünk kell a termelést. Ehhez pedig okvetlenül szükséges bányáink fokozottabb gépesítése, s a már meglévő gépi berendezések kihasználási fokának megjavítása.

Bányáink műszaki fejlesztése, korszerűsítése és elsősorban gépesítése nélkül a ránk váró feladatok csak a dolgozók létszámának túlságos földuzzasztásával oldhatók meg. Ezt a megoldást azonban nem választhatjuk, de nem is akarjuk választani, mert egyre fejlődő szocialista iparunk amúgyis munkaerőhiánnyal küzd. A mi célunk, hogy a fáradságos és nehéz munkafolyamatok mind nagyobb arányú gépesítésével fokozzuk a bányászok munkájának termelékenységét. A gépesítés megvalósításában a Szovjetunió példája van szemünk előtt, s a szovjet bányák gépesítésének értékes tapasztalatait akarjuk fölhasználni.

Bányászataink gépesítése ezideig még nem terjedt ki minden munkaszakaszra. Most főleg a szállítás, a rakodás és a jövesztés gépesítésével foglalkozunk, de nem hanyagoljuk el a tömedékelés gépesítésére irányuló munkánkat sem.

A tömedékelés egyébként a bányaművelés különféle műveletei során keletkezett üregek megsemmisítésére szolgál. Ez a munka kétféleképpen végezhető el: vagy meddőközettel töltjük ki az üreget (ez a tulajdonképeni tömedékelés), vagy beomlasztjuk, azaz az üregből kiszedjük a biztosítást, s ezzel megszüntetjük a szén fölött lévő kőzet alátámasztását. Ezt a műveletet öntömedékelésnek is nevezik. Mindkét munka gépesítése egyaránt fontos a termelékenység növelése és a nagyobb biztonság elérése szempontjából.

Az egyes munkafolyamatok gépesítésekor okvetlenül számolnunk kell a gépesítés gazdasági eredményével. A gépesítés akkor szolgálja célunkat, ha egyrészt megkönnyíti a bányászok munkáját, másrészt időt takarít meg,

s így segíti a munka termelékenységének növekedését. A szénkombájnok alkalmazásánál például jelentős időmegtakarítás érhető el a jövesztésnél és a rakodásnál. A szállításban használt különféle gépek megtakarítják a csilletoláshoz szükséges időt és munkaerőt. A gépesítés természetesen segíti az önköltség csökkentését is.

A földalatti folyosók kihajtásának gépesítését szolgálja a hazánkban készült F4 típusú fejtőgép, amelyet egyelőre csak a 2 méternél vastagabb széntelepekben használunk. A gép legfontosabb részei: a hernyótalpakon mozgó alváz, a meghajtóberendezés, az ágyúcsőszerűen kinyúló fejtőfej és az alvázra szerelt szénrakodó szerkezet. A meghajtóberendezés és vele együtt a fejtőfej vízszintes és függőleges irányban mozgatható. A gép függőleges irányban 2,2 méter magasságig, vízszintes irányban pedig 2,7 méter szélességig fejt a szenet. A körforgást végző terelőlemezek a rakodólemez közepén elhelyezett nyíláson át vonszolóláncos csúszdára terelik a lefejtett szén legnagyobb részét. A csúszda pedig vagy csillébe, vagy más szállítóberendezésre rakja a szenet. Ezzel a géppel eddig a legnagyobb teljesítményt a Várpalotai Szénbánya DISZ-brigádja érte el: egy nap alatt 26 méternyi folyosót hajtott ki.

Az F4 fejtőgép főleg az elővájásokat gyorsítja meg, de kísérletek folynak, hogy a frontfejtésben is alkalmazható legyen. A frontfejtésekben alkalmazott gépek közül elsősorban a Donbasz-kombájn jön számításba. A Szovjetunió az elmúlt években bocsátotta rendelkezésünkre ezt a kiváló gépet, amelynek segítségével több frontfejtésünket gépesítettük. A Magyarországon jelenleg dolgozó Donbasz-kombájnokkal már elég jó eredményeket értünk el, de még mindig elmaradunk a Szovjetunióban ezzel a géppel elért eredményektől.

Az F4 és a Donbasz-kombájn mind a jövesztés, mind a rakodás munkáját elvégzi, de vannak más gépek, amelyek csak vagy az egyik vagy a másik művelet elvégzésére szolgálnak. Ilyen például az Sz153 szovjet rakodógép, amelyet ugyancsak sikeresen alkalmazunk bányászatunkban. Ez csak a rakodás gépesítését oldja meg. A különféle típusú reselőgépek pedig csak a jövesztést gépesítik, s azt sem teljesen.

Az eddigiekből arra következtethetnénk, hogy a szénbányászat gépesítése tulajdonképpen megoldott kérdés. Sajnos, ez nem így van. Bár vannak komoly eredményeink, különösen a szállítás gépesítésében, hiszen a széntermelésnek több mint 50 százaléka gépesített szállítással kerül a felszínre, még ezen a téren is nagy az elmaradásunk a gépesített bányászati országoktól, elsősorban a Szovjetuniótól. Még rosszabb a helyzet az egyéb műveletek gépesítésében: gépesített rakodással csak 2,3 százalékat adtuk ki ezévi első negyedévi termelésünknek, s ugyanebben az időszakban a géppel jövesztett mennyiség termelésünknek csupán 1,4 százaléka volt.

Ezek a számok megmutatják, hogy bár a magyar szénbányászatban már megkezdődött a gépesítés, s már eredmények is vannak, de még nehéz, kemény munka kell ahhoz, hogy véglegesen megoldottnak tekinthessük ezt a feladatot, s a Szovjetunióhoz hasonlóan mi is jogosan beszélhessünk hatalmas földalatti széngyárakról.

Bányászatunk gépesítését hátráltatja az a körülmény is, hogy a bányagépgyártás fejlődése elmaradt az egyéb gépgyártás mögött, s még most sem alkalmas a gépigények kielégítésére.

A második ötéves tervben megépülő új, modern bányagépgyár megoldja ezt a kérdést, s lehetővé teszi a legfontosabb bányagépek itthoni gyártását.

A gépesítéssel kapcsolatban beszélnünk kell még a kis-gépesítésről is. A múlt rendszerben a bányász fő szerszáma a kézi fúró és a csákány volt. Ma ellenben a bányászok már kézi fúrógépekkel és fejtőkalapácsokkal dolgozhatnak. Ez ugyancsak nagymértékben könnyíti munkájukat.

Még sok olyan gépfajtát felsorolhatnánk, amelyek korszerűsítik a bányamunkát, megkönnyítik a dolgozók munkáját, s hozzájárulnak a termelés növeléséhez. Kétségtelen, hogy ezek a gépek nagy segítséget adnak, de az is bizonyos, hogy bányászainknak törekedniük kell a már meglévő géppark jobb kihasználására, s műszaki ismereteik fokozására. Fontos, hogy bányászatunk dolgozói megfogadják Rákosi elvtárs útmutatását: „A szénbányászatban biztosítani kell végre, hogy a gépesítés teljes súlyával érvényre jusson, megszünjék az idegenkedés azoknak a bányagépeknek a használatától, amelyek a bányász nehéz munkáját vannak hivatva megkönnyíteni és a termelékenységet növelni”.

A bányászok műszaki ismereteinek bővítése céljából már eddig is több tanfolyamot szerveztünk. Ez azonban nem elég: el kell érniünk, hogy bányáink műszaki vezetői a termelés jobb megszervezésével minden lehetőséget biztosítsanak a gépek jobb kihasználására.

A szénbányászat termelőkapacitása

Bányáink észszerű gépesítése csak akkor lehetséges, ha pontosan elvégezzük a bányák kapacitásának fölmérését, mert csak a termelőkapacitás pontos ismeretében tárlhatjuk föl az egyes bányák termelésének szűk keresztmetszeit, s határozhatjuk meg a gépesítés további menetét. A szénbányászat termelési sajátosságai következtében itt a kapacitás fogalmát is másként kell értelmeznünk, mint más iparágakban. Egy fémmegmunkáló gyár kapacitása például meghatározható a legfejlettebb technológiai módszerek alapján működő gépi berendezések kapacitásából. A szénbányászatban

ellenben még sok más tényezőre is tekintettel kell lennünk. A bányászati termelőkapacitásának meghatározásakor általában a munkahelyek homlokosságából, a maximális havi előrehaladási sebességből és a telep vastagságából kell kiindulnunk. Gondosan elemeznünk kell a legjobb csapatok munkamódszereit és teljesítményét, valamint a gépi berendezés kihasználásában elért legjobb eredményeket. Ilyen alapon állapítható meg elsősorban a termelő munkahelyek, vagyis a tömegtermelést biztosító frontok és a csoportos kamarafejtések, a kisebb koncentrációt adó kisfejtések, valamint a szénben haladó elővájások kapacitása.

A kapacitásfölmérés feladata a szállítás, azaz az előbb említett munkahelyek kiszolgálását végző szállítóberendezések és pályák kapacitásának megállapítása is. Hasonlóképpen nem hanyagolható el a külszíni szállítás kapacitásának, továbbá az osztályozás, a légellátás és az energiaellátási berendezések kapacitásának megállapítása sem.

Általános szabály, hogy a kapacitások meghatározásakor gondosan tanulmányozni kell a termelés növelésére irányuló üzemszervezési előírások megvalósításának eredményeit. A fejlettebb fejtésmód alkalmazása, a ciklusos munkaszervezési módszer meghonosítása, a szenelők létszámának növelése, stb. olyan újabb eredményeket hozhat, amelyek jelentősen módosíthatják egy-egy bányászati vállalat megállapított kapacitását.

Az elmondottakból következik, hogy a szénbányászatnak valóban vannak olyan sajátosságai, amelyek szükségessé teszik más iparágaktól eltérő kapacitásfölmérő módszerek alkalmazását. Általában kimondhatjuk, hogy a szénbányászatban a termelőkapacitást az a maximális termékmennyiség jellemzi, amely meghatározott naptári időszakban a termelőberendezések gazdaságosan megengedhető legnagyobb megterhelésével, a termelési terület legjobb kihasználásával és a legfejlettebb munkaszervezési módszerek alkalmazásával termelhető. A termelőkapacitást egyéves időszakra számítjuk ki, s végtermékben, tonnában fejezzük ki.

A kapacitásfölmérés a tervszerű munka egyik igen fontos feltétele. Ne feledjük el, hogy a kapacitás nem egyszersmindenkorra érvényes, változhatatlan szám. Először is gondoljunk arra, hogy bányáinkban egyre nagyobb tért hódítanak a gépek, másodsor mindenkor számítanunk kell a dolgozó tömegek alkotó kezdeményezésére, újításaira, amelyeknek eredményeképp a tervezettnél jóval nagyobb mértékben használhatjuk ki bányáink termelőkapacitását.

Például: a legutóbbi kapacitásfölmérési adatok megmutatták, hogy a legtöbb üzemben a termelő-munkahelyek, valamint a hozzájuk tartozó munkahelyi és szállítóberendezések kapacitása képviseli a legszűkebb

keresztmetszetet. Üzemeinknek tehát erre a területre kell a legnagyobb gondot fordítaniuk. Ez a probléma tulajdonképpen azonos a frontfejtések számának és homlokhosszáinak növelésével. Ugyancsak a termelőkapacitás jobb kihasználását szolgálja, ha

nagyobb arányokban alkalmazzuk a legfejlettebb munkaszervezési módszereket, köztük elsősorban a Szovjetunióban és a népi demokráciákban jól bevált ciklusos munkaszervezési módszert;

növeljük a közvetlenül széntermeléssel foglalkozó munkások létszámarányát, tökéletesítjük a dolgozók szakmai ismereteit, s javítjuk egészségvédelmüket;

fölhasználjuk a dolgozók műszaki és munkaszervezési javaslatait, vagyis segítjük az újítómozgalom nagyobbarányú kibontakozását;

az állásidők csökkentésével fokozottabban kihasználjuk a termelőberendezést, a munkagépeket és a szállítóeszközöket;

harcolunk a szilárd munkafegyelemért, megakadályozzuk a munkaerő-vándorlást, s kiküszöböljük az igazolatlan hiányzásokat.

Tervkészítés

Eddigi tervmunkánk egyik legnagyobb hiányossága az volt, hogy a trösztök, illetve a vállalatok tervosztályai a minisztérium keretszámait a többi osztály, s elsősorban a műszaki osztályok bevonása nélkül osztották föl üzemegységekre. Így azután hiányzott a részlettervek műszaki megalapozottsága, amely lehetővé tette volna, hogy az egyes munkahelyek reális, feszített és mozgósító erejű tervfeladatokat kapjanak. Fejlődésgátló hiányosságként éreztette hatását, hogy az 1952. évi műszaki utasításokat még nem rögzítettük szakmai részlettervekben, s így nem ellenőrizhettük a kívánt mértékben az egyes üzemek munkáját. A vállalatok műszaki-gazdasági intézkedéseinek munkahelyekre való konkretizálása is sokkal jobb műszaki előkészítést igényelt volna. Elhanyagolták az egyes tervmutatók egyeztetését is. Nem hangolták össze megfelelően a termelőüzemek, a segéd- és a szolgáltatóüzemek munkáját.

Hasonlóképp hiba volt, hogy egyes trösztök és vállalatok nem vonták be a dolgozókat a műszaki intézkedések kidolgozásába. Dolgozóik tehát nem kapcsolódhattak be a tervkészítésbe, nem járulhattak hozzá javaslataikkal a tröszt, illetve a vállalat munkájának jobb megszervezéséhez.

Mindezeket a hibákat, hiányosságokat idejekorán fölismertük, hogy az idejében már kiküszöbölhessük őket. A minisztérium szénbányászati igazgatósága helyszíni kiszállások útján tájékozódott az üzemek hely-

zetéről, s az egyes üzemek helyi adottságai alapján pontosan megállapította a terv teljesítésének föltételeit.

Az 1953-as tervévre már készítettünk szakmai terveket. A szakmai tervek célja, hogy az állami terv keretei közt megszabja az egyes vállalatok részletfeladatait, s irányt mutasson a szénbányászat műszaki és gazdasági problémáinak megoldására. A szakmai terv egyúttal konkretizálja az egyes munkahelyek feladatait. Például a népgazdasági terv megszabja, hogy a vállalatnak bizonyos szénfajtából milyen mennyiséget kell termelnie, a szakmai terv pedig megmutatja, hogyan járuljanak hozzá az egyes munkahelyek a vállalati terv teljesítéséhez.

A szénbányászatban a szakmai tervezés bányatérképek, úgynevezett tervtérképek elkészítésével kezdődik. A szovjet bányák jól bevált tervtérképei több mint egy éve ismeretesek a magyar tervezés gyakorlatában. Mult év áprilisában részletes útmutatásokat bocsátottunk ki; ezek megfelelő jelmagyarázatokkal és módszertani utasításokkal megkönnyítették a bányaművelési tervtérképek elkészítését.

A tervtérképbe berajzolják a tervezett vágatkihajtásokat, külön-külön bejelölik a szénvágatokat és a meddő vágatokat. Berajzolják továbbá a fejtésre kerülő területeket, valamint a beépítendő gépek és berendezések helyét. A tervtérkép negyedéves és havi bontásban készül. A térképről pontosan leolvasható az adott hónapban lefejtésre kerülő szénterület, a havi tervfeladat, az elérendő kihajtási sebesség, a végrehajtáshoz szükséges fontosabb berendezések száma, stb.

A tervtérkép kitűnő ellenőrzőeszköznek ígérkezik a bányaiüzemi munka tervszerűségének elbírálásához. Lehetővé teszi, hogy ne csak a vágatkihajtást és a fejtések programmszerűségét ellenőrizzük, hanem a karbantartás állapotát, a vágatok fenntartási helyzetének változását, a beépített gépek, szivattyúk, szállítóberendezések, stb. teljesítményét is.

A tervtérképen megjelölt feladatok, műveletek számszerű földolgozása a szakmai tervben történik. A szakmai terv szervesen kapcsolódik a vállalat állami tervéhez, csak hogy a vállalat állami terve globálisan tartalmazza a legfontosabb tervmutatókat, a szakmai terv ellenben a tervmutatók fölbontása után munkahelyek szerint részletezve határozza meg a tervelőirányzat teljesítéséhez szükséges tennivalókat. A szakmai terv tehát a népgazdasági terv konkretizálása; az operatív tervmunka megjavításán kívül megkönnyíti a tervszerű vezetést és a folyamatos ellenőrzést, a bányák termelési lehetőségeinek föltárásával pedig elősegíti a következő évi népgazdasági terv kidolgozását is.

Szénbányászatunk egyik sajátos tervezési feladata a kalóriatervezés. A kalóriatervezés fontosságát a következőkép világíthatjuk meg. A szén-

bányászat tervteljesítését ezideig csak a kitermelt szén mennyiségével, tehát tonnákban mértük. De a fölhasználó üzemek tüzelőberendezései nem csupán bizonyos szénmennyiséget, hanem elsősorban meghatározott mennyiségű kalóriát, fűtőértéket követelnek. A kalóriatervezés célja, hogy a szén minőségének megjavítására serkentse a bányákat. A kalóriaterv teljesítésének elengedhetetlen feltétele, hogy a fogyasztóknak szállított szénmennyiség a lehető legkisebb arányban tartalmazzon éghetetlen (meddő) anyagot.

Népgazdaságunk egyre növekvő szénszükséglete sürgetően követeli, hogy a lehető legézszerűbb széngazdálkodást folytassuk. Ehhez pedig igen fontos a kalóriatervezés, amelyet kísérletképpen április 1-én kezdtünk meg három vállalatban. A kalóriatervek összeállítása megkívánja, hogy a fogyasztók ne csak súlyban, hanem fűtőértékben is megjelöljék szénszükségletüket. A fogyasztó üzemek minden nehézség nélkül megadhatják kalóriaszükségletüket. A bányák kalóriatervének elkészítése ellenben sokrétű műszaki munkát és laboratóriumi vizsgálatot követel. A kitermelhető szén fűtőértéke ugyanis elsősorban a széntelepek minőségétől, a geológiai adottságoktól függ. A kalóriaterv elkészítésekor tehát kettős feladatot kell megoldanunk: egyrészt meg kell állapítanunk a széntelepek minőségét, másrészt meg kell vizsgálnunk a geológiai adottságokat. A széntelepek minőségét úgy állapítjuk meg, hogy a feltáró vágatok előrehaladásának minden 30—50 méteréből — a széntelepek hamutartalmától függően — padok (szénrétegek) szerint mintákat veszünk, majd a laboratóriumban megállapítjuk a telep átlagos fűtőértékét és hamutartalmát. Az egyes mintavételező helyek vizsgálati eredménye alapján kiszámítjuk a kitermelésre kerülő szén átlagos fűtőértékét; ez utóbbit megszorozzuk a kitermelendő szénmennyiséggel, s így kapjuk meg a várható kalóriatermelést, vagyis a kalóriatervet.

A kalóriaterv összeállítására meglehetősen sok munkát kell fordítanunk. De megéri a fáradságot, mert a kalóriaterv segítségével pontosabban tervezhető a népgazdaság kalóriaszükségletének kielégítése, részletesebben megállapítható a szénminőség alakulása. A kalóriaterv egyúttal lehetővé teszi a bányák termelésének minőségi ellenőrzését, s a minőség megjavítására irányuló intézkedések megtételét.

A kalóriatervek készítésének gyakorlati tapasztalatai alapján máris megjelölhetjük a szénminőség megjavításának legfontosabb feladatait. Első helyen kell említenünk a fejtésen dolgozók munkájának megjavítását. Persze a leg gondosabb munka mellett is előfordulhat, hogy meddő kőzetek kerülnek a kitermelt szénbe. Ezért fokozottabban kell ügyelnünk a szénosztályozás és előkészítés tökéletesítésére. Az osztályozás eredményeképp csak szemnagyság szerint válogatjuk szét a szenet. Már az így

osztályozott szén is kedvezően befolyásolja a kazánok hatásfokát. Még nagyobb gazdasági eredménnyel jár az előkészítés, ha a meddő kőzet kiválogatásával nemesítjük a szenet. Mindkét munkafolyamat igen fontos, és semmiképp sem hanyagolható el, mert növeli a szén értékét, s megkönnyíti az ipari fűtőberendezések gazdaságosabb kihasználását.

A minisztertanács határozata szerint július 1-től minden egyes bánya köteles kalóriatervet készíteni. A kalóriatervezés meghonosításával még jobban biztosíthatjuk népgazdaságunk szénellátását, s kellőképp összehangolhatjuk a termelés és a fogyasztás tervezését.

Néhány munkaügyi kérdés

Már említettük, hogy a legutóbbi bányászértekezlet sürgősen megoldandó feladatnak tekintette a munkaerő helyes elosztását, a munkafegyelem megszilárdítását, a munka jobb megszervezését.

A munkaerő helyes elosztása széntermelésünk egyik legfontosabb kérdése. Megköveteli, hogy megjavítsuk az arányt egyrészt a föld alatt és a külszínen dolgozók, másrészt a közvetlenül széntermeléssel foglalkozók és a bányák dolgozóinak teljes létszáma közt.

Hazánkban a közvetlenül széntermeléssel foglalkozóknak a bányászat összes dolgozóihoz viszonyított aránya még mindig igen alacsony. A közvetlen széntermelő műszakok száma a teljesített összes műszakoknak mintegy 28 százaléka, a közvetlenül széntermeléssel foglalkozók létszáma pedig még egyharmadát sem éri el az összes dolgozóknak.

Jelenleg az egy munkásra eső műszakonkinti széntermelés körülbelül 1—1,1 tonna. Ugyanez egy földalatti műszakra vonatkoztatva 1,5 tonna, közvetlen széntermelő műszakra számítva pedig 3,3 tonna. Nyilvánvaló, hogy a közvetlenül termeléssel foglalkozók létszám-, illetve műszakarányának csak egyszázalékos emelésével is hatalmasan növelhetjük széntermelésünket.

A legutóbbi bányászértekezlet részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel. Az értekezlet hangsúlyozta: az arányszám javítása végett növelni kell a frontfejtések számát, s széles körben kell alkalmazni a ciklusos munkaszervezési módszert. Ez a munkamódszer a Szovjetunió tapasztalatai alapján honosodott meg hazánkban. Lényege, hogy pontosan megszabják minden egyes munkás munkaidejét és munkahelyét, megállapítják az összes termelőfolyamatok szigorú sorrendjét, biztosítják a termelés megfelelő előkészítését, s a gépek egyenletes és nagyhatásfokú kihasználását. Ez a munkamódszer segíti a szenelők arányszámának növelését is, s helyes alkalmazás esetén általában 15—20 százalékos termelésemelkedést eredményez.

Az egyre növekvő feladatok megkövetelik a szervezett szakmunkás-képzés kiszélesítését. Tavaly szép eredményeket értünk el ezen a területen, a tervezettnél mintegy 30 százalékkal több vajúrt képeztünk ki. Továbbképző tanfolyamainkon főleg a gépi jövesztésben járatos vájárok számának növelésére törekedtünk. A segédaknászokat és bányagépmestereket képző tanfolyamaink is azt a célt szolgálták, hogy minél több bányász ismerkedjék meg az új technikai felszereléssel, mert csak így folytathatjuk a megkezdett ütemben bányáink gépésítését.

Szakmunkásképzésünk legdöntőbb területe az ipari tanulóképzés. Az ipari tanulók jó kiképzésének biztosítása céljából önálló elszámolású tanbányákat szerveztünk. Egyes helyeken a tanulók elkülönített tanmezőkön dolgoznak. Ezt a oktatási módot fokozatosan biztosítjuk minden olyan bányában, ahol ipari tanulóképzés folyik. A tanulóképzés javítását szolgálják a vajúrtanuló-otthonok és -iskolák is. Nagy eredményeket várunk a tavaly szovjet mintára átszervezett vajúrtanulóképzéstől: itt a tanulókat már az egyes munkafolyamatoknak megfelelően a gépi jövesztésre, az ácsolásra, a fenntartásra, stb.-re szakosítva képezzük.

Bányáinkban kemény harc folyik a termelés fokozásáért, az ötéves terv feladatainak teljesítéséért. Nagy feladataink végrehajtása végett szívesen törekednünk kell a munkaidő 480 percének teljes kihasználására, a munkafegyelem megszilárdítására. E kérdések sikeres megoldásával tulajdonképpen jelentősebb beruházások nélkül is fokozhatjuk bányáink termelését. Persze, ehhez mindenképp jó munkaszervezés, előrelátó műszaki vezetés és fánadhatatlan fölvilágosító munka szükséges.

A munkaidő teljes kihasználásának egyik fontos módszere az úgynevezett melegcsákányváltás, vagyis a dolgozóknak közvetlenül a munkahelyen történő váltása. A melegcsákányváltás rendszerének meghonosításában, valamint a munkafegyelem megszilárdításában, az igazolatlan mulasztások megszüntetésében különösen nagy szerepe van az üzemi párt- és szakszervezeteknek.

Beszélnünk kell még a munkaerőhullámról is. Ez a jelenség az elmúlt években már-már komolyan veszélyeztette bányáink tervteljesítését. A még mindig tapasztalható munkaerőhullámról egyik legfőbb oka, hogy bányáink vezetői nem foglalkoztak eleget az újonnan alkalmazott munkásokkal, nem biztosítottak nekik megfelelő munkafeltételeket. Az új munkások egyrésze tehát hamar elkedvetlenedett és gyakran otthagya a bányát. Fontos, hogy bányáink vezetői többet foglalkozzanak e kérdés megoldásával, s jobb munkafeltételek, életkörülmények biztosításával teljesen megszüntessék a munkaerőhullámról.

Az elmondottakban a szénbányászatnak csupán egy-két fontos munkaügyi problémáját ragadtuk ki, de már ezekből is kitűnik, hogy a munkaügyek területén még bőségesen van tennivalónk. Legsürgősebb feladataink nagyok, de mindenkép megoldhatók, s meg is oldjuk őket, hogy a szükségleteknek megfelelő színvonalra emelhessük a munka termelékenységét. Ez a cél legyen szemünk előtt, amikor a munkaügy egyes részletkérdéseivel foglalkozunk. Ezért arra kell törekednünk, hogy az eddigieknél is nagyobb számban alkalmazzuk a nehéz fizikai munkát megkönnyítő bányagépeket, megtanítsuk dolgozóinkat a gépek kezelésére, jó munkaszervezéssel a minimumra csökkentsük a műszakonkinti idővesztést, s a munkafegyelem megszilárdításával biztosítsuk a munkaidő 480 percének teljes kihasználását.

Szénbányászatunk anyagellátása

Szénbányászatunk anyagellátásában a nehézségeket főleg az okozza, hogy a vállalatok az ország területén szétszórva települnek, s ugyanakkor egy-egy vállalat kiterjedése igen nagy.

Bányáink anyagellátásának megjavítása céljából a szénbányászat decentralizálása és trösztösítése alkalmával anyagellátó vállalatokat szerveztünk. Ez a szervezeti forma előbbrevítte az anyagellátás problémáinak megoldását, de az említett vállalatok munkájában még bőven találunk hiányosságokat. Így például több anyagellátó vállalatnak még mindig nincs központi raktára. Ezért aránytalanul nagy a fiókraktárak raktárközi forgalma, s természetesen a szállítások költsége is. Megfelelő központi raktárterek létesítésével nemcsak ez a hiányosság küszöbölhető ki: a bányák anyagszükséglete is pontosabban nyilvántartható, csökkenthető a forgóalap és elkerülhető a készletek szétaprozódása.

A tapasztalat megmutatja, hogy az egyes munkahelyek anyagszükséglete (dekádokra bontva) általában 80—85 százalékos pontossággal előre meghatározható. A tervszerű anyagellátás megköveteli az anyagfőhasználó vállalatok bevonását a szükségletek fölmérésébe, hogy minden egyes munkahelyre a megfelelő méretű anyag — főleg megfelelő méretű bányafés — jusson. Csak így szüntethetjük meg azt a még ma is gyakori vétkes anyagpocsékolást, hogy a nem megfelelő méretű bányafés kisebb méretűre lefűrészelik.

Az üzembenbelüli anyagellátásnak fontos, de gyakorlatilag még nem mindenütt jól megoldott problémája az anyagszállítás helyes irányítása. Gyakran előfordul, hogy a földalatti szállítás irányítását rosszul végzik, s ezért egyes munkahelyeken anyaghiány mutatkozik, másutt pedig fölöslegesen fölhalmozódnak a különféle anyagok. Az üzemek vezetőinek jobban

kell törődniök az anyagirányítás helyes megszervezésével, mert ezzel is elősegíthetik az anyagtakarékosságot és a zavartalan anyagellátást.

A szénbányászatban a legfontosabb anyag a bányafa és a bányaszéldeszka. Mindkettőt hatalmas mennyiségben használják bányáink. Ha arra gondolunk, hogy a bányafa legnagyobb része importanyag, nyilvánvaló, hogy fölhasználásakor minden módon törekednünk kell a legnagyobb-fokú takarékosagra.

A takarékos anyagfölhasználás egyik fontos föltétele, hogy pontos anyagfölhasználási normákat szabjunk meg. A szakmai tervezés segítségével pontosan számolnunk kell a helyi adottságokkal, a nyomásviszonyokkal, a művelés módozataival, stb., mint a szükségletet befolyásoló tényezőkkel. Az anyagfölhasználási normák pontos megállapításán kívül megtettük az első lépéseket a bányafának — a lehetőség szerint — acéltámokkal és biztosítószerkezetekkel, továbbá előregyártott beton- és vasbetonelemekkel való helyettesítésére. Ugyancsak a takarékos anyagfölhasználást szolgálja élenjáró bányászainknak a bányafa többszöri fölhasználására irányuló kezdeményezése.

Bányászatunk másik fontos anyaga a robbanóanyag. Ebből ma jóval többet használunk, mint a múltban, mivel a robbantás a jóvesztésnek aránylag olcsó és könnyen hozzáférhető segédeszköze.

Egész népgazdaságunk, így szénbányászatunk szempontjából is igen nagy a fontossága a hengereltacélnek. Ez az anyag nélkülözhetetlen mind az aknamélyítéshez és az építőmunkához, mind a karbantartáshoz és a bányagépgyártáshoz.

A szénbányászatban használt legfontosabb anyagok fölsorolásából is kitűnik az anyagtakarékosság nagy jelentősége. A fokozottabb anyagtakarékosságot szolgálják a szovjet példa nyomán nemrég meghonosított egyéni megtakarítási számlák, amelyeken a dolgozók pontosan nyilvántarthatják az anyagok és a szerszámok takarékos fölhasználásában elért eredményeiket. Az egyéni megtakarítási számlákon kimutatott megtakarítások csak akkor lesznek reálisak, ha szabatos anyagnormákat állapítunk meg, s pontosan nyilvántartjuk, hogy egy-egy dolgozó mennyi és milyen értékű anyagot vett át és használt föl, illetve takarított meg. Csakis pontos, de nem bonyolult és nem nehézkes nyilvántartással biztosítható a megtakarítási prémiumok összegének helyes megállapítása és kellő idejű kifizetése is.

A minisztertanács már 1950 december 31-i határozatában hangsúlyozta a takarékoság fontosságát. Azóta jelentős eredményeket értünk el, de még korántsem aknáztunk ki minden lehetőséget, hogy a takarékos termelés valamennyi követelményének eleget tegyünk. Tovább kell fokoznunk a takarékoságot; vállalataink dolgozzanak ki részletes feladatterveket, s jelöl-

jék meg mindazokat az intézkedéseket, amelyek segítik az anyagok és a szerszámok takarékos fölhasználását, az importanyagok pótlását hazai anyagokkal, az anyagok minőségének megjavítását, egyszóval az egyre növekvő, de ugyanakkor mind gazdaságosabb termelést.

Önköltség és önköltségcsökkentés

A termelés önköltsége pontosan megmutatja, milyen munkát végeznek hányáink, hogyan valósítják meg a gazdaságos termelésre irányuló törekvéseinket. A jól összeállított önköltségi tervek a munka minőségi mutatószámainak megjavítására, az állami eszközök takarékos fölhasználására, s az improduktív kiadások megszüntetésére, vagyis az önköltség csökkentésére serkentenek.

Az önköltség csökkentése minden bányavállalat kötelező feladata. Az anyagköltségek csökkentését feszített anyagnormákkal, a munkabéreköltségeket a munkatermelékenység fokozásával, az egyéb költségtételeket pedig nagyobb takarékosággal kell biztosítani.

A bányászat munkaigényes termelőág. Az önköltség 55—60 százaléka a munkabérből és járulékaiból ered. Ezért különösen nagy gondot kell fordítanunk a munka termelékenységének fokozására, mert ez az önköltség csökkentésének egyik legdöntőbb tényezője. A munka termelékenységének növekedését nagymértékben segíti a Sztahanov-mozgalom széleskörű kibontakozása, a technika és a tudomány minden vívmányának fölhasználása, a termelőfolyamatok gépesítése, de nem hanyagolható el a helyes normamegállapítás sem. Nem szabad régi, elavult normákat használnunk, mert ezek hátráltatják a termelés emelkedését, s nem ösztönzik a dolgozókat jobb munkateljesítmények elérésére. A normák megállapításakor mindig számolnunk kell a bányák műszaki felszereltségének fokával és a helyi adottságokkal, mert csak így szabhatunk meg nagyobb teljesítményekre ösztönző reális feladatokat.

Az önköltség csökkentésének másik jelentős forrása az anyagköltségek csökkentése. A takarékos anyagfölhasználás jelentőségéről már beszéltünk. Nyilvánvaló, hogy az anyagtakarékosság kedvezően hat az önköltség alakulására. A takarékos anyagfölhasználáson kívül a jól megszervezett anyagmozgatás is fontos önköltségcsökkentő tényező. Több bányában előfordult, hogy a helytelen anyagmozgatás miatt sokszor órákon át szünetelt a termelés. A termelés ilyen kényszerű szünetei rendkívül megnövelik az önköltséget. Bányavállalatainknak tehát az anyagmozgatás megszervezésére az állásidő minimálisra csökkentése végett is nagy gondot kell fordítaniuk.

A gépek jobb kihasználásával is csökkenthető az önköltség, mert jobb gépkihhasználás esetén az értékcsökkenési leírásból kisebb hányad esik a

termékegységre. Ugyanakkor a jobb gépkihasználás a munka termelékenységeinek növelése útján is csökkentőleg hat az önköltségre. Bányavállalataink tehát törekedjenek a legkorszerűbb termelőmódszerek alkalmazására, a kiváló dolgozók hasznos javaslatainak megvalósítására, s a haladó gépkihasználási normák meghonosítására.

Az önköltség tervezésének fontos része az önköltségi terv ellenőrzése. De ha csak a negyedév, vagy az év végén ellenőrizzük a végrehajtást, akkor már csak a helyrehozhatatlan hibákat állapíthatjuk meg. Az önköltség alakulását folyamatosan kell ellenőriznünk, hogy az egyes költségtételek növekedése esetén megvizsgálhassuk a hibák okát, s azonnal intézkedhessünk kiküszöbölésükről.

Az önköltség alakulását mindig költségtételek szerint ellenőrizzük. Meg kell vizsgálnunk, hogy az anyagköltségek alakulása a termeléssel arányos-e, s hogy az anyagköltség hányada emelkedik vagy csökken. Arra is ügyelnünk kell, hogy nem akadályozza-e a termelés növekedését bizonyos anyagok hiánya. Ha ilyen formában végezzük az önköltség alakulásának vizsgálatát, akkor számviteli és ellenőrző munkánkkal kedvezően befolyásolhatjuk a termelést.

A bértételek vizsgálatakor ellenőrizzük, hogy a vállalat megtartotta-e létszámtervének előírásait. Ez nemcsak a vállalati terv teljesítése, hanem egész népgazdaságunk tervszerű munkaerőgazdálkodása szempontjából is igen fontos. Az ellenőrzés feladata elsősorban a létszám helyességének fölülvizsgálása.

Az önköltség alakulására rendkívül kedvezőtlenül hat a helytelen munkaidőgazdálkodás. Bányáink vezetői közül sokan még mindig úgy gondolják, hogy a minisztertanács túlóra-rendelete nem vonatkozik a szénbányászatra. Végérvényesen meg kell szüntetnünk azt a helytelen gyakorlatot, hogy egyes bányavállalatok a terv teljesítését vasárnapi műszakok beiktatásával próbálják megoldani. A termelő-vasárnapok nemcsak az önköltséget növelik, hanem általában a következő napok termelését is visszavetik. A széntermelés önköltségének semmiképp sem elhanyagolható eleme az úgynevezett egyéb költségek tétele. Bányáink vezetői ezideig kevés gondot fordítottak a különféle utazási, kiküldetési díjakra és egyéb költségekre. Pedig ezek a „kis“ költségtételek is igen földuzzadhatnak, s akadályozhatják az önköltségi terv teljesítését.

Összefoglalva: megállapíthatjuk, hogy az önköltségi terv elemzése és ellenőrzése az üzemi és a vállalati tervellenőrzés egyik legfontosabb része. Az önköltségi terv teljesítésének értékelésekor tűnik ki, hogy a vállalat jól vagy rosszul dolgozott-e.

Bányászainknak meg kell érteniük, hogy az önköltségi terv teljesítésével, illetve túlteljesítésével növelik a szénbányászat fölhalmozását. A fölhalmozás növekedése pedig elsősorban új gépeket, újabb szociális és kulturális beruházásokat jelent, tehát végső soron megkönnyíti a bányászok

munkáját, segíti a termelés növelését, következésképp hozzájárul a kereset emelkedéséhez, s még jobb, még kultúráltabb életkörülményeket biztosít a szénbányászati dolgozóknak.

Bányászati időszerű kérdéseinek ismertetésekor meg kell említenünk azokat a nagyszabású feladatokat is, amelyeket a tudományos kutatómunka és a beruházások területén még az idén kívánunk megoldani, hogy biztosíthassuk fölemelt ötéves tervünk teljesítését.

Kutatómunkát folytatunk a szénpor lekötésére, a széntelepek szénporveszélyességi fokának megállapítására, hogy megelőzhessük a szénporrobbanásokat, s hogy portalaníthassuk a gépesített jövesztést. Újabb robbantási eljárásokkal is kísérletezünk, hogy meggyorsítsuk a feltárást, növeljük a fejtések robbantási teljesítményét. Tudományos kutatóink részletesen foglalkoznak a villamosberendezések sújtólégbiztonságának kérdésével, továbbá a karsztvíz elleni védekezés módszereinek vizsgálatával. Tudományos kutatóintézeteink távlati tervében több olyan nagyfontosságú kérdés is szerepel, amelyeknek sikeres megoldása jelentékenyen megkönnyíti második ötéves tervünk teljesítését.

1953-ban fokozzuk a lakóházak, valamint a szociális és kulturális célokat szolgáló épületek építését. Idén több mint 2700 új lakásba költöznek be bányászcsaládok, a munkásszállók pedig 1416 férőhellyel bővülnek. Ezenkívül jelentős mértékben növeljük a bölcsődei férőhelyek és a napközi otthonok számát. Több üzemi kultúrotthont adunk át rendeltetésének. Nagymértékben növeljük az üzemi kultúrtermek és az üzemi könyvtárak számát.

Népgazdaságunk hatalmas összegeket bocsát rendelkezésünkre az üzemi beruházásokra. Ezekből egyebek közt továbbfejlesztjük egyik legfontosabb bányauzemünket: Komlót, s a dudari ikeraknát az év végére alkalmassá tesszük, hogy napi 200 vagon szén termelésével segítse tervünk teljesítését. Sok bányauzemet továbbfejlesztünk, hogy az újonnan feltárt széntelepekkel megkönnyítsük 1954. évi tervünk teljesítését, s elérjük, illetve meghaladjuk az első ötéves tervünk utolsó évére előirányzott 27,5 millió tonnás széntermelést.

Hosszan sorolhatnánk még a széntermelés fokozására, a bányászati munkaviszonyainak és életkörülményeinek megjavítására irányuló intézkedéseket. Mindezek ékesen bizonyítják: pártunk és kormányunk minden lehetőséget megteremt, hogy szénbányászati sikeresen teljesítse ötéves tervét, s jól fölkészüljön a második ötéves terv nagyszabású feladatainak megoldására. Bányáink vezetőinek és dolgozóinak kötelességük, hogy az új technikai vívmányok tökéletes kihasználásával, jó munkaszervezéssel és a szocialista verseny széleskörű kibontakoztatásával fokozzák a széntermelést, s rászolgáljanak arra a bizalomra és szeretetre, amelyet pártunk, kormányunk és az egész magyar dolgozó nép tanúsít irántuk,

Tudományos ülészek a Szovjetunió Tudományos Akadémiáján Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban“ című művéről

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának közgazdasági és jogi szakosztálya és közgazdasági intézete 1953 január 7-e és 10-e közt rendezte meg *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini művel foglalkozó tudományos ülészekét, amelynek során 12 előadás és 16 hozzászólás hangzott el.

A tudományos közvélemény nagy várakozással fogadta az ülészeket, amelynek munkájában mintegy ezer moszkvai és más városbeli közgazdász vett részt. Az ülészek a szocializmus és a modern kapitalizmus politikai gazdaságtani problémáinak alkotó szellemű földolgozására irányították a tudományos kérdésekkel foglalkozó közgazdák figyelmét. Az ülészeket a vélemények élénk harca, a tudományos bírálat és önbírálat kibontakozása jellemezte.

Sztálin elvtárs műve a marxizmus-leninizmus kincses-tárának mérhetetlen gazdagítása, s egyszersmind a politikai gazdaságtan fejlődésének új szakasza, mondotta bevezetőjében *K. Osztrovitjanov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, a közgazdasági intézet igazgatója. Sztálin elvtárs ebben a művében megvizsgálta az anyagi javak termelésének és elosztásának kérdéseit a szocialista társadalomban, sokoldalúan kidolgozta és általánosította a szocializmusból a kom-

munizmusba való fokozatos átmenet útjait, s marxista módon elemezte a tőkés világrendszer általános válságának elmélyülését.

A kommunizmus építésének elmélete és gyakorlata szempontjából egyaránt hatalmas jelentőségű, hogy Sztálin elvtárs sokoldalúan megokolta a szocializmus gazdasági törvényeinek objektív jellegét. Sztálin elvtárs megsemmisítő csapást mért a közgazdák, a filozófusok és a jogászok körében általánosan elterjedt szubjektivistá, idealista nézetekre. E nézetek szerint a szocialista állam állítólag teremtheti, átalakíthatja és megszüntetheti a gazdasági törvényeket, s a szocialista tervezés is gazdasági törvény. Az állam és a terv szerepéről hirdetett szubjektivistá, idealista nézetek leginkább *Voznyeszenszkijnek A Szovjetunió hadigazdasága a Nagy Honvédő Háború éveiben* című antimarxista könyvében burjánzottak.

Szuszlov elvtárs *Megjegyzések P. Fedoszejev cikkeivel kapcsolatban* című cikke (magyarul megjelent az *Anyag- és Adatszolgáltatás* 1953. évi 1. számában) helyesen állapítja meg, hogy a szocializmus politikai gazdaságtani kérdéseiről vallott szubjektivistá, a marxizmustól idegen koncepciók terjesztésében a *Voproszi Ekonomiki* című lapnak is része volt. Itt jelent meg G. Kozlov magasztaló bírálata *Voznyeszenszkij* könyvéről, úgyszintén *K. Osztrovitjanovnak A szocialista terve-*

zés és az értéktörvény című cikke. A lapban egész sor tanulmány hivatkozott Voznyeszenszkij könyvére, s idealista tételeket hirdetett a tervezésnek mint a szocializmus gazdasági törvényének kérdésében. Osztrovityanov elvtárs elismerte, hogy mint a *Voproszi Ekonomiki* főszerkesztője, s mint több olyan cikk szerzője, amely szubjektivistá tételeket hangoztatott a tervezés kérdésében, felelős a szocializmus politikai gazdaságtani problémáinak tudományos kidolgozását akadályozó tételek terjesztéséért. Szubjektivistá tételeket tartalmazott a közgazdasági intézet munkatársainak, Anciskin, Maszlova, Gladkov, Kronrod és más elvtársaknak több munkája és előadása is. Például Anciskin elvtárs azt állította, hogy az állam politikája a szocializmus gazdasági törvényeinek tartalma, Maszlova elvtársnő pedig azt írta, hogy az állam új gazdasági törvényeket „alakít ki”. Kronrod elvtárs magasztalta Voznyeszenszkij könyvét, s munkáiban azt a nézetet terjesztette, hogy a tervezés a szocializmus gazdasági törvénye. Gladkov elvtárs *A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban* című könyvében még a marxizmus-leninizmus klasszikusainak is szubjektivistá tételeket tulajdonított.*

Sztálin elvtárs megállapította, hogy a szocializmus gazdasági törvényei az emberek akaratától és tudatától függetlenül meglévő, objektív jellegű törvények. A régi törvények érvényüket veszítik, s az új gazdasági viszonyok kialakulásakor új törvényeknek engedik át helyüket.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a társadalom nem tehetetlen a törvényekkel szemben. Ha a társadalom fölismeri a törvényeket, s támaszkodik rájuk, korlátozhatja hatókörüket, felhasználhatja őket a társadalom javára. Sztálin elvtárs bírálta azokat a közgazdákat, akik a szocialista gazda-

ságra is kiterjesztik a kapitalizmus sajátos gazdasági kategóriáinak érvényét. Merzenyev közgazda bizonykodott, hogy a szocializmusban is megvan a munkaerő-áru kategória. Sztálin elvtárs javasolta, hogy dobjuk sutba a Marx *Tőkéjéből* vett olyan fogalmakat, mint például a „szükséges” és a „többlet”-munka, mert ezek már nem felelnek meg a szocialista termelőviszonyoknak. A szocializmus gazdasági törvényei objektív jellegének megokolásával Sztálin elvtárs szigorúan tudományos alapra helyezte a szocializmus politikai gazdaságtanának tanulmányozását.

A szocializmus politikai gazdaságtanának fejlődése szempontjából rendkívül nagyjelentőségű a szocializmus Sztálin fölfedezte és megokolta gazdasági alaptörvénye, amely megadja a kulcsot a szocialista termelőmód törvényszerűségeinek megértéséhez és megmagyarázásához. Sztálin elvtárs e tudományos fölfedezése megteremtette a szocializmus politikai gazdaságtanának szilárd módszertani alapját.

Mielőtt Sztálin elvtárs új műve megjelent, a szocializmus politikai gazdaságtanából hiányzott a szocialista gazdaság törvényei kifejtésének logikusan fölépített rendszere. A kapitalizmus politikai gazdaságtani törvényei kifejtésének alapja Marx *Tőkéjének* szigorú következetessége és vaslogikája volt, de a szocialista gazdaság törvényeinek kifejtése meglehetősen önkényesen történt. A közgazdák végnélkül vitáztak, mi tartozik a törvényekhez, hány gazdasági törvénye van a szocializmusnak, s össze-vissza csoportosították ezeket a törvényeket. A szocializmus gazdasági alaptörvénye az a fő összekötő kapocs, amely lehetővé teszi, hogy megalkossuk a szocialista gazdaság törvényeinek logikusan fölépített rendszerét.

A gazdasági alaptörvény az összes gazdasági törvényeket logikusan fölépített egységes rendszerbe kapcsolja össze. Ebben a rendszerben minden törvénynek meghatározott helye van s ezt a helyet a gazdasági alaptör-

* V. ö.: A szovjet tervgazdaság kérdéseivel foglalkozó Gladkov-könyvekről és Gladkov „A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban” című könyvének magyar kiadásáról. Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1953. 3. szám. 455. lap.

vénnyel és a szocializmus egyéb törvényeivel való kapcsolata szabja meg.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye megköveteli valamennyi népgazdasági ág és vállalat arányos és összehangolt fejlődését, a termelőeszközök, a munkaerő és a pénzeszközök legészszerűbb és leghatékonyabb fölhasználását. A tervszerű fejlődés törvénye és a szocializmus gazdasági alaptörvénye közt meghatározott kölcsönös összefüggés van. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye nem szabja meg a szocialista termelés célját, ezt a célt a szocializmus gazdasági alaptörvénye tűzi ki a népgazdasági arányok jellegét meghatározó követelményei révén.

Sztálin elvtárs pontosan elhatárolta a tervszerű fejlődés törvényét a tervezéstől. A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye lehetővé teszi, hogy a tervező szervek helyesen tervezzék a társadalmi termelést. De ezt a lehetőséget csak akkor változtathatjuk valósággá, ha tanulmányozzuk és megismerjük a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényét, megismerjük hozzáértő alkalmazását, s olyan terveket készítünk, amelyek teljesen megfelelnek e törvény követelményeinek.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének és a tervszerű fejlődés törvényének kidolgozásával Sztálin elvtárs hatalmasan gazdagította a szocializmus közgazdasági elméletét. Megmutatta a törvények kölcsönös kapcsolatát, meghatározta mindegyikük helyét a szocialista gazdaság törvényeinek rendszerében. Sztálin elvtárs műve eszmeileg fölfegyverzi a gyakorlati munkát végző dolgozókat, feladatukul tűzi ki, hogy a konkrét történelmi körülményekre alkalmazva tanulmányozzák a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeit, s ne kontárok módjára, ne tapogatódzva, hanem teljes ügyismerettel és szakértelemmel határozzák meg a népgazdasági arányokat.

A szocializmusbeli árutermeles és értéktörvény kérdését illetően nagy zűrzavar uralkodott a közgazdák köré-

ben. Sztálin elvtárs a kommunista építés gyakorlatának általánosítása alapján tudományosan megoldotta ezt a kérdést is. A szocialista termelés két tormájából kiindulva, megokolta az árutermeles és az értéktörvény szükségességét; megállapította, hogy az árutermeles szférája és az értéktörvény hatóköre elsősorban a fogyasztási cikkekre korlátozódik, s az értéktörvény nem szabályozza a termelést. Az értéktörvény csupán hat a termelésre, a termelési folyamatban elhasznált munkaerő pótlására szükséges, árukként értékesítendő fogyasztási cikkek révén. Sztálin elvtárs ebből kiindulva tudományosan megokolta az önálló elszámolás alkalmazásának, a vállalati és az iparági jövedelmezőség figyelembevételének szükségességét a szocialista gazdaságban.

Sztálin elvtárs föltárta az értéktörvény összefüggését a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényével. A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye korlátozza az értéktörvény hatókörét és a termelésre gyakorolt hatásának fokát. A népgazdaság tervszerű vezetésében számolnunk kell az értéktörvénnyel, s föl kell használnunk a termelésre gyakorolt hatását a kalkulációban, valamint az önköltség csökkentésére, a jövedelmezőség növelésére, stb.-re. Mindezeket alá kell rendelni a szocialista termelés céljának, amely a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből következik. Az árutermeles és az értéktörvény szerepét csak a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének tanulmányozása nyomán érthetjük meg.

Az árutermeles és az értéktörvény kérdéseinek megvilágítása meg kell hogy előzze a szocializmus több olyan politikai gazdaságtani kategóriájának kifejtését, amely összefügg az áru és a pénzforma fölhasználásával. A pénzbeli munkabér és a kolhozparasztok jövedelme a kereskedelem és a piac közvetítésével realizálódik. Az önálló elszámolás, a pénz- és a hitelügy, valamint a pénzforgalom kérdései közvetlenül összefüggnek az értéktörvény

fölhasználásával. Ügyeljünk, hogy mindezeket a kategóriákat a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a nép-gazdaság tervszerű fejlődése törvénye követelményeinek szemszögéből vizsgáljuk. Éppen ez határozza meg az összes fölsorolt gazdasági törvények és kategóriák helyét a szocialista gazdaság törvényeinek rendszerében.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének és egyéb gazdasági törvényeinek kidolgozásával Sztálin elvtárs szilárd tudományos alapot teremtett a kommunizmus magasabb foka felé haladás útjainak megállapításához. Sztálin elvtárs így határozta meg a kommunizmusba való átmenet előkészítésének főfeltételeit: 1. Az egész társadalmi termelés szakadatlan növelése, elsősorban növelve a termelőeszközök termelését. 2. A kolhozok számára és következésképp az egész társadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelése, s az áruforgalom fölváltása a termékcserre rendszerével. 3. A társadalom kultúrájának olyan növekedése, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, hogy a társadalmi fejlődés aktív tényezőjévé válhassék. Ennek elérése végett be kell vezetni az általános és kötelező politechnikai oktatást, a munkanapot előbb hat, majd öt órára kell csökkenteni, gyökeresen meg kell javítani a lakásviszonyokat, s a munkások és alkalmazottak reálbérét föl kell emelni legalább kétszeresre, ha nem többre, mind a pénzbeli fizetés közvetlen emelése, mindpedig — különösen — a közszükségleti cikkek árának további rendszeres csökkentése útján.

Sztálin elvtárs műve hatalmas jelentőségű a modern kapitalizmus tanulmányozása szempontjából. Sztálin elvtárs föltárta a kapitalizmus gazdasági alaptörvényét és marxista módon elemezte a világpiac szétesését, a kapitalista világrendszer általános válságának elmélyülését, az erőforrások

kiaknázási szférájának szűkülését a fő tőkésországok számára; megmutatta az imperialista tábor belső ellentmondásai kiéleződésének okait, a tőkésországok közt a háborúk elkerülhetetlenségét, a tőkésállamok, főleg az Egyesült Államok agresszív politikájának gyökereit.

Sztálin elvtárs műve a tudományos kommunizmus programadó dokumentuma. Fölfegyverzi a Szovjetunió és a népi demokratikus országok dolgozóit a szocializmus gazdasági törvényeinek ismeretével, világos perspektívát ad nekik, s munkahőstettekre lelkesíti őket a kommunista társadalom fölépítéséért vívott harcukban.

A sztálini mű gyökeres fordulat a közgazdaságtudományban, mert újszerűen veti föl és dolgozza ki a szocializmus és a modern kapitalizmus politikai gazdaságtanának legfontosabb problémáit. Rámutat a súlyos, idealista jellegű hibákra, a politikai gazdaságtan jónéhány kérdésében uralkodó zűrzavarra, a Bogdanov—Buharin-féle antimarxista koncepciók fölélesztésének egyes kísérleteire (Jarosenko). Sztálin elvtárs művének ismeretében egészen nyilvánvaló, hogy a közgazdaságtudományi intézményeknek, de különösen a Szovjetunió Tudományos Akadémiája közgazdasági intézetének és a főiskolák közgazdasági tanszékeinek munkája korántsem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a párt és a szovjet nép támaszt a közgazdaságtudománnyal szemben. A közgazdasági intézet egyáltalán nem kielégítően foglalkozott a szocializmus legfontosabb politikai gazdaságtani problémáinak kidolgozásával, de keveset végzett a modern kapitalizmus időszerű kérdései megvilágításának, a burzsoá közgazdák és a jobboldali szociáldemokrata cikksaikk leleplezésének és bírálatának területén is. Az intézet kiadásában megjelent munkák súlyos szubjektivist, idealista és más jellegű hibákat tartalmaznak. Az intézetnek csak laza kapcsolatai vannak a kommunista építés gyakorlatával. A közgazdasági intézet ritkán rendez alkotószellemű vi-

tákat, s még mindig nehézkesen foglalkozik a Sztálin elvtárs művében fölvetett problémák kifejtésével. Ezek a hiányosságok jellemzik az intézet folyóiratát, a *Voproszi Ekonomik*it is.

Az itt vázolt helyzet egyik fő oka, hogy a közgazdaságtudományi intézmények mindeddig nem tették tudományos munkájuk vezérelvévé azt a sztálini tételt, hogy „a tudomány nem fejlődhet és nem érhet el sikereket a vélemények harca, a szabad bírálat nélkül“.

Meggyőzően bizonyítja ezt a szocializmus és a modern kapitalizmus politikai gazdaságtanának kérdéseivel foglalkozó több olyan cikk, amelyet Sztálin elvtárs művének megjelenése után közöltek. E cikkek szerzői elhallgatják a régi hibákat s kölcsönösen megbocsátanak egymásnak. Kozlov és Szobol elvtársaknak a szocializmus gazdasági alaptörvényéről, Gladkovnak és Loksinnak a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényéről, Makarovának és Kozlovnak az árutermelésről és az érték-törvényről, Rubinsteinnek és Vigodszkijnak a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényéről írott cikkeiben és még sok más cikkben szó esik egyes közgazdákról, akik súlyos hibákat követtek el, de az már nem tűnik ki, hogy a szerzők kikre is célozgatnak. Miért nem neveznek meg egyetlen közgazdát, egyetlen közgazdaságtudományi intézményt, egyetlen folyóiratot sem, miért hallgat mindegyik szerző a saját hibáiról? Sajnos ugyanez a hiányosság jellemzi több tudományos intézménynek és főiskolának a sztálini művel foglalkozó tudományos ülészakát is. Tévedés ne essék, nem a hibák formális elismerését várjuk, hanem azt, hogy részletesen elemezzük az elkövetett hibákat, s olyan következtetéseket vonjunk le, amelyek megkönnyítik a régi tételek gyökeres fölülvizsgálását, s a sztálini műben kifejtett tételek teljes megismerését.

A sztálini mű fő tételének propagandája gyakran e tételek egyszerű ismétlésére korlátozódik, ahelyett, hogy megmagyarázná és illusztrálná őket s ezzel megkönnyítené a tömegeknek a szocia-

lizmus közgazdasági problémáira vonatkozó legfontosabb sztálini eszmék megértését. A sztálini mű propagandájának elméleti színvonala semmiképp se kielégítő.

Sztálin elvtárs műve arra tanítja a közgazdákat, hogy már csírájukban fölfedezzék a kommunizmushoz vezető progresszív irányzatokat. Ez a mű óva int bennünket, hogy ne legyünk felületesek, ne felszínesen vizsgáljuk a gazdasági folyamatokat. Sztálin elvtárs műve arra ösztönzi a közgazdákat, hogy alkotó módon dolgozzák föl a szocializmus politikai gazdaságtanának problémáit: a szocializmus gazdasági alaptörvényének, a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének, a tervezésnek, az árutermelésnek, az érték-törvénynek, s a velük összefüggő közgazdasági eszközöknek, valamint a nemzeti jövedelemnek és a szocialista újratermelésnek a problémáit. Különös figyelmet kell fordítanunk a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítésének három fő feltételével összefüggő problémák kidolgozására. Nagyon fontos, hogy földolgozzuk a népi demokratikus országok szocialista építésének problémáit, s tanulmányozzuk a szocializmus és a demokrácia Szovjetunió-vezette táborának országai közt kialakult új, a történelemben példátlan gazdasági kapcsolatokat.

Minél előbbre halad a szovjetország a kommunizmusépítés útján, annál időszerűbbek a termelés gazdaságtanának kérdései. Többnyire e kérdések ismeretétől és megoldásától függ a terv sikeres teljesítése és túlteljesítése, különösen most, amikor az egész szovjetországban tömegmozgalom bontakozott ki a termelőkapacitások maximális kihasználásáért, a forgóeszközök megtérülésének meggyorsításáért, a takarékos anyag-, tüzelőanyag- és energia-felhasználásért. Számos olyan segédkönyvet és népszerű munkát kell kiadnunk, amely segíti a pártaktívákat, a gazdasági vezetőket, a munkás- és kolhozparasztömegeket a szocializmus gazdasági törvényeinek megismerésében, megtanítja őket e törvények föl-

használására a kommunizmusépítés gyakorlati munkája során.

A közgazdák fontos feladata, hogy tanulmányozzák a modern kapitalizmusnak az egységes világpiac szétesésével és a kapitalista világrendszer válságának elmélyülésével, az imperialista tábor belső ellentmondásainak kiéleződésével, valamint az imperializmus gyarmati rendszerének szétesésével összefüggő problémáit. Kíméletlenül kell harcolnunk a monopoltőke, elsősorban az egész világ népeinek legigazságosabb törekvő amerikai imperializmus reakciós, agresszív ideológiája ellen, fáradhatatlanul le kell lepleznünk a jobboldali szocialistákat, a labourista vezetőket, az amerikai-angol imperializmus e szálnalmas szekértolóit és lakóit.

Osztrovityanov végül megállapította: Sztálin elvtárs műve mérhetetlenül széles távlatokat nyit a közgazdaságtudomány fejlesztése előtt. Minden erőnkkel igyekezzünk, hogy hatalmas lehetőségeinket teljesen kiaknázva, újabb, magasabb fokot érjünk el tudományos kutatómunkánkban. Olyan műveket kell alkotnunk, amelyek segítik a kommunizmus építésének nagy ügyét, segítik a tőkésországok dolgozóit, hogy kiszabaduljanak a tőke igájából. Korunk legnagyobb tudósának, Sztálin elvtársnak eszméitől vezérelve, fegyverezzük föl mind a szovjet gazdasági kádereket és a kommunista társadalom építésén munkálkodó sokmillió tömeget, mind a külföldi országok dolgozóit a társadalom gazdasági fejlődés-törvényeinek ismeretével.

Ezután *F. Szamohvalov*, a közgazdasági tudományok kandidátusa tartott előadást Sztálin műve, **A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban — a marxista-leninista politikai gazdaságtan új fejlődési szakasza** címmel. Részletesen jellemezte Sztálin elvtárs művének hatalmas jelentőségét a Szovjetunióban folyó kommunizmus-építés, a népi demokratikus országok

szocialista építése, a tőkésországok munkásosztályának forradalmi harca s a gyarmati és félgymati országok nemzeti szabadságmozgalma szempontjából.

Sztálin elvtárs új műve végetvet a különféle elméleti kérdésekben a közgazdák és a filozófusok közt uralkodott zűrzavarnak. Egyes közgazdák több fontos kérdésben, mint például a politikai gazdaságtan tárgyának, a szocializmus gazdasági törvényei jellegének, az értéktörvény szocializmusbeli érvényesülésének, a pénz szocialista társadalombeli természetének kérdésében a marxizmusnak ellentmondó, hibás nézeteket hirdettek. Sőt, egyesek (például Jarosenko) megkísérelték a párt által már régebben szétzúzott Buharin- és Bogdanov-féle ellentétes nézetek fölélesztését.

Voznyeszenszkij antimarxista könyve, amely a tervnek és az államnak a szovjet társadalomban betöltött szerepére vonatkozó voluntarista nézeteknek és az értéktörvény fetiszizálásának zagyva keveréke, nemcsak visszautasításra nem talált, hanem éppen ellenkezőleg: egyes közgazdák (Gatovszkij, Laptjev és mások) bírálataikban az égis magasztalták, s mint a tudomány legújabb eredményét igyekeztek föltüntetni ezt a könyvet.

Igen nagy jelentőségű a politikai gazdaságtan tárgyának sztálini meghatározása, amely pontosabbá teszi és továbbfejleszti Engels ismert tételét. Engels általános formulája megállapítja, hogy a politikai gazdaságtan „azoknak a föltételeknek és formáknak a tudománya, melyek közt a különféle emberi társadalmak termelnek...“ Sztálin konkretizálta a kérdést; tanítása szerint a politikai gazdaságtan az emberek termelési, gazdasági viszonyait tanulmányozza. Idetartoznak a termelőeszközök tulajdonformái, mint a termelőviszonyok alapja, a különféle társadalmi csoportok helyzete a termelésben, s a termékek elosztásának formái.

A sztálini tanítás szerint a politikai gazdaságtan az emberek termelőviszo-

nyainak fejlődéstörvényeit tanulmányozza valamennyi társadalmi alakulatban. Valamennyi társadalmi alakulat egységes politikai gazdaságtana azért szükséges, mert az egyes társadalmi alakulatokra jellemző és lényegüket meghatározó sajátos törvényeken kívül vannak valamennyi társadalmi alakulat számára közös gazdasági törvények is.

Például valamennyi társadalmi alakulat közös törvénye a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye, amelyet Marx fedezett föl. Sztálin elvtárs új művében továbbfejlesztette Marx tanítását és kidolgozta a törvény legfontosabb követelményeinek és hatása jellegének kérdését. A Marx fölfedezte törvény sztálini továbbfejlesztése hatalmas jelentőségű a marxista politikai gazdaságtan fejlődése szempontjából, mert lehetővé teszi, hogy helyesen értelmezzük és magyarázzuk az egyik társadalmi alakulatból a másikba való átmenetet, az emberi társadalom alacsonyabb fejlődési fokáról a magasabbra való áttérést.

A politikai gazdaságtan tárgyára vonatkozó sztálini tanításból következik, hogy a politikai gazdaságtan minden társadalmi alakulat termelőviszonyainak fejlődéstörvényeit vizsgálja, s az egyes alakulatok sajátos gazdasági törvényein kívül a valamennyi társadalmi alakulatban ható közös gazdasági törvényeket is tanulmányozza. Ilyen alapon egyaránt beszélhetünk politikai gazdaságtanról általában, s az egyes társadalmi alakulatok (például a kapitalizmus vagy a szocializmus) politikai gazdaságtanáról, mint az egységes politikai gazdaságtan részéről.

Szamohvalov elvtárs részletesen foglalkozott a tervszerű, arányos fejlődés Sztálin fölfedezte törvényének jelentőségével, majd megbírálta néhány közgazdának a tervezésről, mint a szocializmus gazdasági törvényéről hangoztatott hibás fölfogását. Hangsúlyozta, hogy ezek a hibák különösen L. Leontyev és I. Gladkov elvtárs írásaiban szembetűnőek.

Az előadó megjegyezte, hogy az új sztálini mű megjelenése és a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusának határozatai új, felelős feladatokat hárítanak a közgazdaságtudományra. A közgazdasági intézetek és a politikai gazdaságtani tanszékek tudományos kutatómunkáját a feladatoknak megfelelően haladéktalanul át kell szervezni.

A szovjet közgazdák sokkal adósai a pártnak és a szovjet államnak. A legutóbbi években a szocializmus és a kapitalizmus politikai gazdaságtanának problémáiról alig-alig jelent meg komoly elméleti munka. A közgazdaságtudományi kutatómunkának súlyos hiányosságai vannak. Jellemző, hogy a tudományos kutatómunkára legilletékebb Közgazdasági Intézet is igen kevés elméleti munkát bocsátott közre. Az intézet jónéhány kiadványa pedig súlyos elméleti hibákat tartalmaz; méltán bírálta a szovjet sajtó oly keményen ezeket a kiadványokat. A közgazdasági intézet folyóirata, a *Voproszi Ekonomiki* sem teljesíti kellőképp a politikai gazdaságtani problémák kidolgozásában ráháruló feladatokat.

A szovjet elméleti közgazdák az új sztálini mű tételei alapján komoly elméleti munkát kell végezniük, hogy sikeresen megoldják a szocializmus politikai gazdaságtanának még tisztázásra váró kérdéseit. Marx újratermelési sémáira támaszkodva ki kell dolgoznunk a szocialista újratermelés problémáit. A kommunizmusba való átmenet előkészítésének főfeltételeiről szóló sztálini tanítás alapján kell megvilágítanunk e feltételek megvalósításának részletkérdéseit. Rendszeresen kell foglalkoznunk a nagy építkezések gazdasági kérdéseivel, s az egyes országrészek, kerületek komplex gazdasági fejlesztésének problémáival. Feladatunk továbbá a népi demokrálikus országok időszerű gazdasági kérdéseinek és a szocialista tábor országai közt kialakult gazdasági kapcsolatok kérdésének tanulmányozása. A szovjet közgazdák nagy és felelős feladata a tőkés gazdaság folya-

matainak tanulmányozása és megvilágítása is.

Még következetesebben leplezzük le az amerikai imperializmust, s az imperializmus titkos és nyílt apologetáit, mert ezzel segítjük a haladó emberiség harcát a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért.

A felsorolt feladatok megoldása megköveteli az alkotó bírálat és önbírálat fejlesztését. Nemcsak másokat kell bírálnunk, saját hibáinkról sem szabad megfeledkeznünk. A hibáit ért bírálat helytelen értelmezésének iskolapéldája Gladkov elvtárs esete. Gladkov a Pravdában cikket írt a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről. Cikkében megbírálhatta volna *A szovjet terogazdaság építése 1917—18-ban* című, saját könyvének voluntarista hibáit. De Gladkov elvtárs nem élt a lehetőséggel. Az ilyen és az ehhez hasonló tények bizonyítják, hogy az önkritika még mindig gyöngye lábön áll közgazdáink körében. A jövőben tehát különösen nagy figyelmet kell fordítanunk erre a kérdésre.

A közgazdaságtudomány fejlesztésének feladatát csak akkor oldhatjuk meg, hangsúlyozta az előadó, ha emeljük tudományos kádereink eszmei és elméleti színvonalát, gondosan tanulmányozzuk Marx, Engels, Lenin, Sztálin műveit, kérlelhetetlenül harcolunk mindenféle antimarxista nézet és koncepció ellen, fejlesztjük a tudományos bírálatot és önbírálatot, s szorosabbra fűzzük az elmélet kapcsolatát a kommunizmusépítés gyakorlatával.

V. Nyemcsinov akadémikus Sztálin a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának gazdasági törvényéről címmel tartott előadást.

Sztálin elvtárs történelmi érdeme, hogy Marx és Engels tételeit továbbfejlesztve megfogalmazta és tudományosan megokolta a termelőviszonyok

és a termelőerők jellege kötelező összhangjának gazdasági törvényét.

E törvény tartalmát röviden a következőképp foglalhatjuk össze: 1. A termelőerők (azaz a társadalom viszonya a természethez) és a termelőviszonyok (azaz az emberek viszonya egymáshoz az anyagi termelés folyamatában) az egységes társadalmi termelés két oldalát alkotják. A termelőerők és a termelőviszonyok kölcsönösen hatnak egymásra; fejlődésük során megnyilvánul kötelező összhangjuk általános tendenciája (s ez a tendencia állandóan és erőszakosan utat is tör). 2. A termelőerők a termelésnek az egész társadalmi termelés fejlődését meghatározó legmozgékonyabb, legforradalmibb, legaktívabb tényezői, s mindig a termelőviszonyok előtt járnak. A termelőerőknek megfelelően kialakított új termelőviszonyok az a fő és döntő erő, amely meghatározza a termelőerők további hatalmas fejlődését. 3. A termelőviszonyok fejlődési sajátossága, hogy a termelőerők fékerőiből a termelőerők fő hajtóerejévé, s fordítva, a termelőerők fő hajtóerejéből a termelőerők fékjavé válnak. Ez a termelőviszonyok fejlődésének a termelőerőkkel való kölcsönhatásukban megnyilvánuló dialektikus sajátossága.

Sztálin hangsúlyozza, hogy a termelőviszonyok a szocialista társadalomban is elmaradnak, s mindig is el fognak maradni a termelőerők fejlődésétől. De a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló szocialista társadalomnak megvan a lehetősége, hogy összehangolja a termelőviszonyokat a termelőerők jellegével, s megakadályozza a termelőerők és a termelőviszonyok ellentmondásainak konfliktussá fajulását. Például a kis kolhozok egyesítését a gép- és traktorállomások hatalmas gépi technikájának és az egyes kolhozok viszonylag kis földterületének ellentmondása tette szükségessé.

A keletkező ellentmondások idejekorán való fölismerésének feladatával egyáltalán nincsenek összhangban azok a tételek, amelyeket egyes közgazdák és filozófusok a sztálini mű megjelenése előtt kifejtettek. Így például F. Kon-

sztantyinov *A dogmatizmus és a talmudizmus ellen* című cikkében (megjelent a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának „A dialektikus és a történelmi materializmus kérdései J. V. Sztálin «Marxizmus és nyelvtudomány» című művében” — 1951. 2. kiadás. Oroszul) tagadta, hogy a szocializmusban egyáltalán van ellentmondás a termelőerők és a termelőviszonyok közt. Ezt a hibás tételét nem bírálta meg *A termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye* című cikkében, amely 1952. december 11-én jelent meg a Pravdában.

A. Rumjancev előadásának címe **A szocializmus gazdasági alaptörvényének sztálini fölfedezése és megokolása** volt.

Az előadó szerint a politikai gazdaságtan egyik legdöntőbb problémája az egyes termelőmódok gazdasági alaptörvényének problémája. Már a törvény elnevezéséből is kitűnik, mi a helye a gazdasági alaptörvénynek a sajátos gazdasági törvények rendszerében, mi a jelentősége az adott társadalmi alap fejlődésének tanulmányozásai szempontjából. Sztálin elvtárs művének megjelenése előtt a szovjet közgazdák nem tudták helyesen meghatározni ezt a törvényt, pedig az elméletben is, a gyakorlatban is minden rendelkezésükre állt, ami ehhez szükséges volt: Marx, Engels, Lenin és Sztálin döntő fontosságú művei és a szovjet nép szocializmusépítő gyakorlata.

Ebben a vonatkozásban az a hibás, szubjektív-idealista nézet terjedt el leginkább, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye a népgazdasági tervezés, amelyet a szovjetállam akarata határoz meg. A gazdasági alaptörvény fogalmának mondott ellent az a fölfogás, hogy a szovjet társadalomban több gazdasági alaptörvény lehet. Ezt a tévedést Voznyeszenszkij antimarxista írásaiban odáig fejlesztette, hogy a tervezés úgynevezett törvényén kívül az alaptörvények közé sorolta az érték-

törvényt is. Teljesen szakít a marxizmus-sal, s a burzsoá nézetek fölélesztésével kísérletezik Jarosenko állítása, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye: a termelés szakadatlan növekedése. Ilyen és ehhez hasonló nézeteket hirdettek egyesek a vezető szovjet elméleti folyóiratok, köztük a *Voproszi Ekonomiki* hasábjain, az Akadémia közgazdasági intézetének kiadványaiban, különféle cikkekben és előadásokban.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye a marxizmus megingathatatlan alapjára épül, s a marxizmus-leninizmus klasszikusainak korábbi megállapításait, valamint a szocialista építés gyakorlati tapasztalatait általánosítva, következetesen föltárja a szocializmus sajátos gazdasági folyamatainak lényegét. A tudományos kommunizmus klasszikusai már jóval a szocialista termelőmód kialakulása előtt fölfedezték a korukbeli termelés anyagi jelenségeiben a jövő társadalmának reális vonásait, s ennek alapján fölvázolták a szocializmus fő jellemző vonásait. A társadalom szükségleteinek maximális kielégítése objektíven következik a társadalmi termelés sajátos belső tartalmából.

Az előadó ezután részletesen jellemezte a maximális profit biztosítására törekvő tőkés termelés antagonistá jellegét.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom lehetővé tette, hogy a társadalom anyagi élete által megszabott objektív követelménynek megfelelően: a termelőviszonyokat összhangba hozzuk a termelőerők állapotával. A szocialista forradalom szovjetunióbeli győzelme után a szovjetországban szocialista termelőviszonyok keletkeztek: kizsákmányoláson alapuló viszonyok helyett a kizsákmányolástól megszabadult dolgozók elvtársi együttműködésének és kölcsönös segítségének viszonyai. A kialakuló szocialista termelés objektív célja közvetlenül az ember, az ember szükségleteinek kielégítése lett. A szocialista termelés megszervezésekor és fejlesztésekor már az első pillanattól kezdve nem a maximális profit biztosí-

tásának a modern kapitalizmusra jellemző elvéből indultunk ki, hanem abból, hogy a legteljesebben kielégítsük a szocialista társadalom dolgozóinak szükségleteit. A szovjetállam kezdettől fogva tudatosan ennek az elvnek rendelte alá a szocialista termelés fejlesztését, mert a szocialista termelés a nép jóléte szakadatlan növekedésének egyetlen forrása.

A társadalmi élet új gazdasági föltételeivel együtt az emberek akaratától független gazdasági fejlődési folyamatok lényegét tükröző új, sajátos gazdasági törvények keletkeztek. A társadalom gazdasági alapföltételei gyökeresen megváltoztak, a szovjetországban megszűnt a monopolkapitalizmus, s ennek következtében érvényét veszítette a modern kapitalizmus gazdasági alap-törvénye is. Letűnt a színről, s átengedte helyét a szocializmus gazdasági alaptörvényének, amely végső soron meghatározza a népgazdaság fejlődésének egész tartalmát és irányát.

A szovjethatalom a gazdasági törvények ismeretében szabad teret biztosított a szocializmus gazdasági törvényeinek, s a szocialista társadalom javára korlátozta a profittörvény hatókörét. A szocializmus érdekében korlátoztuk az értéktörvény hatókörét is. Az értéktörvény elvesztette átfogó jellegét, nem uralkodik többé a társadalmi gazdaság fejlődésén, s nem irányítja ezt a fejlődést. Spontán, romboló erejét megfékeztük; e törvény érvényesülése is mindinkább a kapitalizmus kárára s a szocializmus javára vált.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette Lenin tanítását a szocializmus építéséről, általánosította a szocialista építés gyakorlatát, s lépésről lépésre vezette a Szovjetuniót a szocializmus győzelméhez. Az elméletből a gyakorlati életbe átültetett szocializmus, amelynek tartalma valamennyi dolgozó anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése, nemcsak a munkásosztály anyagi és kulturális szükségletei kielégítésének kérdését vetette föl. A munkásosztály nem oldhatja meg ezt a feladatot a maga javára, ha nem oldotta meg az

egész dolgozó lakosság, elsősorban a parasztság javára. Ez beletartozik a szocializmus fogalmába; a szocializmus Sztálin elvtárs jellemzése szerint az ipar és a mezőgazdaság dolgozóinak termelő-fogyasztó társulása, amelyben a társadalmi termelés célja az ember, az ember szükségleteinek kielégítése.

A szocializmus nem a személyes szükségletek egyenlősítésére törekszik, s a burzsoá társadalomtól eltérően nem elégszik meg a „szükséges létminimum“ határán mozgó szükségletek kielégítésével. Nem olyan mennyiségű létfenntartási cikkről van szó, amilyen a tőkés munkaerőpiac szempontjából az átlagos minőségű munkaerő termeléséhez és újratermeléséhez elégséges. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a szocializmus követelménye a szocialista társadalom tagjai összes anyagi és kulturális szükségleteinek mindenoldalú és teljes, másszóval *maximális* kielégítése. Ez a követelmény a szocialista termelés közvetlen célja. A társadalom szükségleteinek maximális kielégítésén természetesen nem az embereknek jutó anyagi javak egyszer s mindenkorra meghatározott maximális mennyisége értendő. A társadalom szükségleteinek maximális kielégítésén olyan maximum értendő, amely a társadalom szükségleteinek változásával együtt változik. Köztudomású, hogy minden kielégített szükséglet új emberi szükségleteket szül, s ily módon az elért maximumot elégtelenné teszi. A társadalom szükségletei szakadatlanul növekszenek. A szocialista termelés objektív célja Sztálin elvtárs tanítása szerint a társadalom *növekvő* anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. A nép jólétének fokozásakor a szocialista társadalom *nem a multból* indul ki, hanem a *jelen* növekvő szükségleteiből, olyan szükségletekből, amelyek *még kielégítésre* várnak.

A nép jólétének szakadatlan növekedését biztosító forrás: a szocialista termelés, e termelés szüntelen növekedése és tőkéletesedése. Sztálin elvtárs már

1906-ban előre látta, hogy a szocializmus lehetővé teszi a termelőerők rohamos fejlődését, s ezen az alapon biztosítja a dolgozók összes szükségleteinek teljes kielégítését. A szocialista építés tapasztalatának általánosításakor Sztálin elvtárs többször hangsúlyozta a szocialista termelés céljának és e cél elérésére szolgáló eszközöknek elszakíthatatlan kapcsolatát, s éppen ezek összessége adja meg a szocializmus gazdasági alaptörvényét.

A maguk és népük javára dolgozó szovjet emberek mind több termelőeszköz és fogyasztási cikket termelnek. A társadalom úgy osztja el egy-egy év társadalmi termékét, hogy az elosztás révén biztosítsa a nép jólétének rendszeres növekedését.* Ezért a társadalmi teljes termékből először a termelés folyamatában elhasznált termelőeszközök pótlására szükséges részt kell levonnunk, mert enélkül teljességgel lehetetlen a termelés szakadatlan fejlődése. Másodsor: szükséges, hogy a társadalmi teljes termékből levonjunk bizonyos részt a termelés bővítésére, mert enélkül lehetetlen a társadalom növekvő szükségleteinek kielégítését biztosító anyagi és kulturális javak nagyobb mennyiségben való előállítására. Harmadsor: le kell vonnunk a társadalmi termékből az igazgatással, a kulturális és szociális intézmények ellátásával, a szociális ellátással stb.-vel összefüggő társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló részt. A szocia-

* A szocializmus gazdasági alaptörvényéről írt cikkek szerzői közül egyesek (Szobol és Polcsikov elvtársak) pontatlanul határozták meg a szocialista termelés céljának tartalmát. A társadalmi termék szocializmusbeli elosztásával kapcsolatban ugyanis nem mutatták meg, hogy ez az elosztás végső soron csakis az ember szükségleteinek kielégítésére végett történik, s hogy a teljes termék egy részének fölhasználása a termelő szükségletek kielégítésére nem öncél, hanem a cél elérésének eszköze. A cikkekből helytelenül az tűnik ki, hogy a szocialista termelésnek nem egy, hanem két célja van, s a második cél állítólag a „termelés a termelésért”. Ezt a tételt Sztálin elvtárs megbírálta, mert ártalmas, antimarxista módon tárgyalja a szocialista termelés célját és e cél elérésének eszközeit.

lista társadalom a társadalmi termék megmaradt részét tagjai közt osztja el, végzett munkájuk mennyiségének és minőségének arányában.

A társadalmi termék utóbbi, továbbá második és harmadik részének együttes összege az ország nemzeti jövedelme, amely a népjólét növekedésének alapja. A szocialista társadalomban az egész nemzeti jövedelem a társadalomé. Körülbelül 26 százaléka a társadalmi szükségletek kielégítését és a termelés bővítését, mintegy 74 százaléka pedig a dolgozók személyes szükségleteinek kielégítését szolgálja.

A társadalmi termék minden része közvetlenül vagy közvetve a dolgozónak mint a szocialista társadalom tagjainak javát, növekvő sokoldalú szükségleteik maximális kielégítését szolgálja.

A szocializmusban, a kommunista társadalom első fokán, az emberek növekvő szükségleteinek maximális kielégítésére csak a munkaszerinti elosztás szocialista elvének következetes megvalósítása esetén kerülhet sor.

Nyilvánvaló, hogy minél nagyobb a szocialista társadalom tagjának munkaaktivitása, annál teljesebben elégítheti ki személyes szükségleteit. Minél nagyobb a szovjet emberek munkaaktivitása és munkájuk termelékenysége, annál nagyobb a társadalmi gazdagság, annál alacsonyabb a fogyasztási cikkek ára, annál magasabb a dolgozók reáljövedelme, s annál teljesebben elégíthető ki mindenki szüksége.

A szocialista termelés célja — az ember szükségleteinek maximális kielégítése — a szocialista társadalom fejlődésének állandóan érvényesülő hatalmas mozgatóereje. A szükségletek növekedése következtében a szovjet nép egyre újabb és újabb követelményeket támaszt a szocialista termelés iránt. Az iparcikkek és a mezőgazdasági termékek keresletének szakadatlan növekedése megteremti a szocialista termelés objektíven növekvő bázisát.

A szocialista termelésnek, elsősorban a nehézipar termelésének szakadatlan növelése és tökéletesítése alap-

ján a szovjet munkásosztály megoldotta és továbbra is megoldja a szovjet nép növekvő szükségletei maximális kielégítésének feladatait. Eppen a termelőeszközök termelésének az egész szocialista bővített újratermelést biztosító kibővítése teszi lehetővé a fogyasztási cikkek termelésének szakadatlan bővítését, következésképp a lakosság növekvő szükségleteinek kielégítését.

Az egész társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése a gazdaság válságmentes fejlődésének és a munkaméltóság megszüntetésének biztosítója. A legfejlettebb technika alapján szakadatlanul növekvő és tökéletesedő szocialista termelés nem idézi elő a túltermelés veszélyét, sőt zavartalan fejlődésének biztosítása végett meghatározott készletek fölhalmozását is megköveteli.

A termelésnek és a fogyasztásnak, a társadalmi termelés I. és II. alosztályának ezt a harmonikus viszonyát a szocializmus gazdasági alaptörvénye határozza meg, az ebből eredő feladatok pedig megkövetelik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődését, mert enélkül lehetetlen a szocialista termelés szakadatlan növekedése és tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján.

Ami a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét illeti, ez a törvény nem áll meg és nem is állhat meg a szocializmus gazdasági alaptörvénye nélkül, hiszen az utóbbi határozza meg a szocialista gazdaságvezetés feladatait. Csak a szocializmus gazdasági alaptörvényének bázisán érvényesülhet korlátlanul a tervszerű fejlődés törvénye és a szocializmus többi gazdasági törvénye.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye a dolgozók alkotó munkalendülete szüntelen növekedésének kimeríthetetlen forrása, a személyiség mindenoldalú fejlődésének hatalmas ösztönzője a szocialista társadalomban.

Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei a szocialista ter-

melőmód valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát meghatározzák. A szocialista termelésnek a fejlődés minden szakaszán egyetlen közvetlen célja van: az ember szükségleteinek kielégítése.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye a társadalmi termelésnek és fejlődésének a szocialista társadalom által fölismerett természetű szükségesszerűsége. Ez a fölismerett szükségesszerűség az alapja a párt és a szovjetállam tudatos tevékenységének a társadalomépítés vezetésében.

Az egész társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek maximális mértékű közvetlen kielégítését a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése biztosítja, s e szükségletek maximális mértékű közvetlen kielégítése egyszersmind a termelés hatalmas hajtóereje is. A társadalmi termelés célja megköveteli a termelés szakadatlan növelését. A cél elérésének következménye: a népességnek, a társadalom legértékesebb tökéjének gyors növekedése. A szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése fejleszti és erősíti a kizsákmányolástól megszabadult emberek elvtársi együttműködését és kölcsönös segítségét, növeli a dolgozók felelősségérzetét munkájuk iránt, fokozza a munka örömeit. A szocializmus alaptörvénye ily módon meghatározza a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet feltételeinek kialakulását és fölhalmozódását.

A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet nagyszerű feladata az élet teljesen megérett feladata, s megoldását a szovjet társadalom anyagi életének fejlődése vetette föl. S éppen azért, mert ez a feladat napjaink közvetlen feladata, különös jelentőségűvé válik a jövőbe vezető út elméleti értelmezése, a jövő csíráinak fölfedezése. Enélkül nem lehet szó elméletről mint a cselekvés vezérfonaláról. Csak a múlt és a jelen tudományos általánosítása alapján haladhatunk sikerrel a jövő felé. Ez is jól mu-

tatja Sztálin elvtárs új művének hatalmas jelentőségét; ez a mű megoldotta a szocializmus politikai gazdaságtanának valamennyi fő kérdését, s ami különösen nagyjelentőségű: klaszszikusan megfogalmazta a szocializmus gazdasági alaptörvényét.

Sztálin elvtárs új művében általánosítja a szovjet szocialista társadalom fölépítésének tapasztalatait. Az új sztálini mű a tudományos kommunizmus programadó műve, a cselekvés vezérfonala, s az egész emberiséget a kommunizmus feljes diadalához vezet.

Sztálin elvtárs nemcsak győzelmes előnyomulásunkat biztosította a kommunizmus magaslatai felé, hanem egyúttal leleplezte a szocializmus politikai gazdaságtanának törvényeiről alkotott, s a párt által már korábban szétzúzott, szubjektív-idealista, voluntarista nézetekhez és antimarxista Bogdanov—Buharin-féle szempontokhoz való visszatérési kísérleteket is, amelyek akadályozzák fejlődésünket és nagy veszéllyel járnak társadalmunk számára. Sztálin elvtárs fölfegyverzett bennünket e törvényeknek és fő láncszemüknek, a szocializmus gazdasági alaptörvényének ismeretével, hogy minden erőnket és képességünket mozgósíthassuk a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenetért vívott tudatos és tevékeny harcra.

A szovjet nép elsőként oldja meg ezt a hatalmas történelmi feladatot, s az egész emberiség számára megmutatja a fényes jövőhöz, a kommunizmushoz vezető utat.

A. A. Arzumanjan, a közgazdasági tudományok kandidátusa Sztálin a gazdasági törvények jellegéről a szocializmusban címmel tartott előadást.

A szocializmus építésének gyakorlata fölvetette a szocializmus gazdasági törvényei jellegének mint az elméleti kutatás különleges tárgyának kérdését. Sztálin elvtárs a szocialista építés tapasztalatait általánosítva, részletesen

elemezte a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegét, s továbbfejlesztette Marx, Engels, Lenin tanítását e törvényekről. Ugyanakkor megsemmisítő bírálattal illette a gazdasági törvények jellegének tárgyalásában előfordult hibás nézeteket.

A párt és a szovjethatalom politikájának hatalmas éltető ereje, hogy tudományosan megalapozott politika, amely mindenkor a fejlődés objektív föltételeinek józan elemzéséből indul ki, s a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek fölismerésére támaszkodik. A szocialista nacionalizálás, iparosítás és kollektivizálás szovjetunióbeli politikáját egyaránt a gazdaság megérett szükségletei diktálták.

Sztálin elvtárs élesen bírálta egyes közgazdákat, akik azt hirdették, hogy a gazdasági törvények ösztönös jellegűek, hatásuk elháríthatatlan, s a társadalom tehetetlen e törvényekkel szemben. Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy ez a törvények fetiszizálása, rabzolói meghódolás a törvények előtt.

A gazdasági törvények objektív jellege nem spontaneitásukban, hanem anyagiságukban rejlik. A spontaneitás az objektív gazdasági törvények érvényesülésének csak a szocializmuselőtti alakulatokra jellemző sajátos történelmi formája. A gazdasági törvények objektív szükségszerűségét a gazdasági rend, az alap objektív realitása adja meg. Az alap az emberek akaratától függetlenül meglévő objektív valóság; az alapot a termelőerők színvonalá határozza meg — szintén az emberek akaratától függetlenül — s ezért a gazdasági törvények mint az alap sajátos törvényei szintén az emberek akaratától független objektív törvények.

A gazdasági törvények kapitalizmusbeli spontán érvényesülésének oka: a magántulajdonon alapuló és a kizsákmányolás viszonyait tükröző termelőviszonyok uralma. A gazdasági fejlődés spontaneitása legnyilvánvalóbb a modern kapitalizmusban, amelynek gazdasági alaptörvénye a maximális profit biztosítása. A szocializmus mély-

reható forradalmi átalakulást idézett elő az egész társadalmi rendben, s végetvetett a társadalmi termelés spontán fejlődésének.

Az előadó a továbbiakban a társadalmi fejlődés általános érvényű és egy-egy társadalom sajátos gazdasági törvényeinek kérdésével és a gazdasági törvényeknek a kommunista párt és a szovjetállam által történő tudatos felhasználásával foglalkozott. Hangsúlyozta: Sztálin elvtárs új műve fölfegyverzi a szocialista társadalmat a szocialista gazdaság és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet fejlődéstörvényeinek ismeretével.

M. I. Rubinstein, a közgazdasági tudományok doktora **A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének sztálini fölfedezése és megokolása** című előadásában megállapította: a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye az imperializmusról szóló lenini elmélet és a profitnak a tőkés termelésben betöltött szerepéről szóló marxista tanítás továbbfejlesztése a modern monopolkapitalizmus föltételeinek megfelelően.

Rubinstein elvtárs hangsúlyozta, hogy az imperializmusnak és a kapitalizmus általános válságának korszakában a tőkés termelőmód valamennyi ellentmondása rendkívül kiéleződik. Ilyen körülmények közt a modern monopoltőke, mint Sztálin elvtárs bebizonyította, már nem elégedhet meg az átlagprofittal, amely a jövedelmezőség alsó határa, mert az átlagprofit nem biztosít lehetőséget a monopoltőkének a bővített újratermelés többé-kevésbé rendszeres megvalósítására. Ehhez nem átlagprofit és nem is extraprofit szükséges, hanem maximális profit, s éppen ez a maximális profit a monopol-tőke hajtóereje. A termelés és a tőke koncentrációjának fokozódása a konkurrens megfojtásáért, a monopóliumok teljes belföldi uralmáért és a fő tőkésállamok világhuralmáért vívott

ádáz harccá változtatja a konkurenciát. A tőkésmonopóliumok nem tartják meg pozícióikat és nem kerülhetnek fölénybe vetélytársaikkal szemben, ha nem biztosítják maguknak a maximális profitot. A monopolkapitalizmus viszonyai korlátozzák a tőkék szabad áramlását, s lehetővé teszik, hogy a monopóliumok a munkásosztály kizsákmányolásának erős fokozásával jelentősen növeljék az értéktöbbletet. A monopóliumok tehát az átlagprofitnál is, az extraprofitnál is jóval nagyobb profitot harcolnak össze.

A legnagyobb profitra való törekvés, amely a kapitalizmust történelmi fejlődésének valamennyi szakaszán jellemzi, a monopolkapitalizmus körülményei közt a monopóliumok számára a maximális profit megszerzésének lehetőségével párosul, s a bővített újratermelés megvalósítása szempontjából a maximális profit megszerzésének szükségességévé, azaz a monopolkapitalizmus fejlődésének szükségszerű föltételévé válik.

Az előadó sok adattal bizonyította, hogy a monopol-tőke elsősorban az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, úgyszintén más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján biztosítja maximális profitját.

Az Egyesült Államok és más országok monopolistái, továbbá a helyi tőkések és földbirtokosok által összeharcsolt óriási profit: íme ez a gyökere a kapitalista rendszer minden szociális fekélyének, gyógyíthatatlan betegségének, az amerikai imperialisták jármában sínylődő, elmaradott országok népei nyomorának, éhezésének és pusztulásának.

Lenin és Sztálin hangsúlyozta, hogy az imperializmusban elkerülhetetlenek a háborúk, s a korunkbeli militarizálás és háborúk a kapitalizmus monopolista fejlődésének közvetlen következményei. Az előadó e kérdéssel kapcsolatban bírálta azt a helytelen tételt, amelyet ré-

gebben ő is hangoztatott, hogy a jelenlegi békemozgalom megakadályozhatja az újabb világháború kitörését. Rubinsztajn elvtárs megállapította, hogy ezt a hibáját tettekkel kell kijavítani, azaz még erélyesebben kell lelepleznie a háborús gyűjtögetőket és főleg még gondosabban kell elemeznie az amerikai imperialisták háborús előkészületeit.

A szovjet közgazdák feladata, hogy Sztálin elvtárs tételi alapján részletesen megvilágítsák az imperializmus marxista-leninista elméletének kérdéseit. Az előadó véleménye szerint a munka fő irányai a következők legyenek: a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének, s a tőkés termelés egyéb törvényeivel, valamint a marxista-leninista újratermelési elmélettel való kapcsolatának tanulmányozása; a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye fő vonásainak és követelményeinek rendszeres és részletes elemzése; annak föltárása, hogyan határozza meg a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye a tőkés termelőmód fejlődésének fontosabb jelenségeit.

I. D. Sirinszkij, a közgazdasági tudományok kandidátusa **Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének gazdasági törvényéről** címmel tartott előadást.

Az Októberi Forradalom világtörténelmi jelentőségű győzelmével megkezdődött a konkurenciától és a termelés anarchiájától, a válságoktól és a munkanélküliségtől, a dolgozó tömegek éhezésétől és elnyomorodásától s a kapitalizmus egyéb gyógyíthatatlan fekélyeitől megszabadult népgazdaság tervszerű fejlődése.

Sztálin elvtárs új művében megfogalmazta és megmagyarázta a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése objektív gazdasági törvényének érvényesülését. Ez a törvény új gazdasági törvény, csak a szocialista társadalom törvénye, s a konkurencia és a terme-

lési anarchia kapitalista törvényének ellentétéként keletkezett.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a szovjethatalom a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényére támaszkodott, amikor társadalmasította, az egész nép tulajdonává tette a termelőeszközöket, s ezzel megszüntette a kizsákmányolást és megteremtette a szocialista gazdasági formákat. A szovjethatalom a régi, tőkés termelőviszonyok helyett új, szocialista termelőviszonyokat létesített; összehangolta a termelőviszonyokat a termelőerők jellegével, s ezzel megteremtette a termelőerők szakadatlan és korlátlan növekedésének lehetőségét. Az új gazdasági föltételek alapján, azaz a termelőeszközök társadalmi tulajdona és az új, szocialista termelőviszonyok alapján keletkezett és kezdett hatni a tervszerű fejlődés törvénye, s vesztette ugyanakkor érvényét a konkurencia és a termelési anarchia törvénye.

Sirinszkij elvtárs ezután bírálta egyes filozófusok és közgazdák nem marxista, voluntarista nézeteit, köztük a saját nézeteit is, amelyek szerint a szocialista tervezés a szovjet társadalom gazdasági törvénye.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülését a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei határozzák meg. Az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása végett megvalósuló tervszerű népgazdasági fejlődés feladata, hogy biztosítsa a cél elérésének eszközeit, vagyis a termelés szakadatlan növekedését és tökéletesedését a legfejlettebb technika alapján.

Az arányosságot, azaz a szocialista újratermelés menetének meghatározott összhangját nem önkényesen állapítják meg, hanem a szocialista termelés céljától és az e cél elérését szolgáló eszközöktől függően. E cél elérésének eszköze: az egész társadalmi termelés szakadatlan növelése, elsősorban növelve a termelőeszközök termelését,

mert enélkül lehetetlen a bővített újratermelés. Viszont a termelőeszközök gyártó iparágak gyorsabb fejlődése következtében okvetlenül megváltoznak az egyes népgazdasági ágak fejlődésének arányai, megváltozik a népgazdaság egész szerkezete.

A tervezés a vezető szervek gazdaságpolitikájának tárgya. A népgazdaság tervezése csak két feltétellel érhet el pozitív eredményeket: 1. ha helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit; 2. ha mindenben alkalmazkodik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez. A szocializmus e gazdasági törvényeit a kommunista párt és a szovjetállam fölismeri és tudatosan fölhasználja.

Ezután *V. P. Djacsenko*, a közgazdasági tudományok doktora tartotta meg előadását **Sztálin az árutermelésről és az értéktörvényről a szocializmusban** címmel.

Sztálin elvtárs fölárta az árutermelés gyökereit a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet gazdaságában és a szocialista gazdaságban, megvilágította az árutermelés jellegét, sajátosságát, s végül a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet feladataival összefüggésben fölárta az árutermelés perspektíváit; sokoldalúan elemezte az értéktörvény érvényesülését, az érték és az értékformák fölhasználását a szocializmusban.

Sztálin elvtárs rámutatott az érték-törvény történelmi jellegére, s megállapította, hogy e törvény megléte és érvényesülése meghatározott gazdasági viszonyokat fölárta. Az értéktörvény csak meghatározott gazdasági fölárta között lehet a termelés szabályozója, olyan fölárta között, amelyek a tőkés termelőmódrá jellemzőek, de a szocialista társadalomban nincsenek meg.

A sztálini mű megjelenéséig különféle hibás nézetek terjedtek el az ér-

téktörvény szocializmusbeli megmaradásának okairól. Ez főleg azzal magyarázható, hogy a szovjet közgazdák a szocializmusban folyó árutermeléstől elszakítva vizsgálták ezt a kérdést. A közgazdák zöme az egyes munkafajták minőségi különbségéből és abból próbálta levezetni az értéktörvényt, hogy a szocializmusban a munkaráfördítés nem mérhető közvetlenül munkaidőegységben. A munkaráfördítés értékben való mérésének szükségességéről szóló magyarázatok különféle „konceptiókra” vezettek az értéktörvény szocializmusbeli megmaradásának közvetlen okairól. Többen (L. Leontyev, L. Gatovszkij és mások) azt állították, hogy az érték-kifejezésre a munka szerinti elosztás szocialista elvének megvalósítása miatt van szükség. Mások (a többi közt J. Kronrod és M. Makarova) szerint az értékben való mérés az önálló elszámolás szervezeti fölártainak biztosításához, minden egyes vállalat ráfordításainak és termelési eredményeinek összehasonlításához szükséges.

A harmadik csoport azt hirdette, hogy a munkaráfördítés értékben való mérése a város és a falu, vagyis a különböző tulajdonformák közt az egyenértékű csere biztosítása végett szükséges. Ismét mások (például maga Djacsenko is) azt tekintették az értékben való mérés döntő okának, hogy az egyes vállalatok és munkahelyek egyéni ráfordításait a társadalmilag szükséges munkaráfördítésre kell visszavezetni; ezek az elvtársak helytelenül úgy vélték, hogy az értéktörvény ennek a szükségszerűségnek a vissza-tükröződése.

Az új sztálini mű megjelenése előtt a közgazdák közt általánosan elterjedt az a vélemény, hogy a szocialista ipar minden, vagy csaknem minden terméke áru. Az állami vállalatok egymáshoz fűződő kapcsolatait úgy tekintették, mint e vállalatoknak az önálló elszámolás megkövetelte vagyoni önállóságából eredő áruviszonyokat. E hibás tétel „megalapozása” végett egyesek megkísérelték, hogy az önálló elszámolású állami vállalatokat úgy tüntessék

föl, mint különösfajtájú tulajdonosokat, amelyek rendelkezhetnek termelőeszközökkel és termékeikkel. Ennek megfelelően a gazdasági gyakorlatban föltételesen elfogadott terminológiai megjelöléseket, mint például a „vállalat saját forgóeszközzeit“, a „vállalati saját forrásokat“, stb.-t, a politikai gazdaságtan fő kategóriáinak sorába akarták beiktatni, az önálló elszámolás, a szocialista gazdálkodás módszere pedig — értelmezésük szerint — átváltozott az egységes ösztépi tulajdon megosztásának eszközévé. Djacsenko elvtárs elismerte, hogy sok más közzgazdához hasonlóan ő is az értéktörvény érvényesülésének olyan „általánosérvényű“ okát kutatta, amely megmagyarázta volna az értékformák fölhasználását az egész népgazdaságban, s ezen belül az állami vállalatok kölcsönös kapcsolataiban. Djacsenko ilyen „általánosérvényű“ oknak tekintette, hogy az egyes vállalatok és munkahelyek ráfordításait a társadalmilag szükséges ráfordításra kell visszavezetni. Ez a hibás koncepció nyilvánult meg az önálló elszámolásról írt cikkében (megjelent a Voproszi Ekonomiki 1951. évi 2. számában). Itt éppúgy, mint több más munkájában helytelenül megállapította, hogy a tervezés a szocialista gazdaság fejlődésének fő törvénye.

A szocialista gazdaságban áruk elsősorban a kolhoztermelés fölöslegei (ideértve a kolhozparaszt háztáji gazdaságának termékeit is). Ezek piacra kerülnek, elidegenítésük adás-vétel formájában történik, s így bekapcsolódnak az áruforgalom rendszerébe. Ehhez az árutömeghez elsősorban mezőgazdasági eredetű nyersanyagok és a személyes fogyasztási cikkek tartoznak (gabona, hús, vaj, zöldségfélék, gyapot, len, stb.).

Áru továbbá a szocializmusban a szocialista ipar termelésének az a része, amely szintén adás-vétel útján kerül a kolhozok közös tulajdonába és a szovjet polgárok személyes tulajdonába. Ennek az árutömegnek nagyobb része személyes fogyasztási cikk, csekélyebb része pedig kisebb mezőgazda-

sági fölszerelés. Az állami ipar termelésének ez a része elsősorban azért áru, mert jelentős hányada a kolhoztermelés termékeire cserélődik ki, adás-vétel útján. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy ha az állami vállalatok termékeinek egy része adás-vétel útján cserélődik a kolhoztermelés termékeire, szükségkép áruvá kell válnia annak a résznek is, amely a nem mezőgazdasági lakosság szükségleteit elégíti ki.

Végül, áru a szocializmusban minden olyan termék (ideértve a termelőeszközöket is), amelyet külföldön értékesítenek. Az állam az exportálással elveszti, s a vevőre ruházza át e termékek tulajdonjogát.

A szocializmusban folyó árutermelés Sztálin fölfedte sajátosságai megmagyarázzák az értéktörvény szocializmusbeli hatásának jellegét is. Az árutermelés korlátozott volta határozza meg az értéktörvény hatásának korlátozottságát.

A szovjet gazdaságban a nehézipar gyorsabban fejlődött és fejlődik, mint a könnyűipar, jóllehet a könnyűipar folyó jövedelmezősége rendszerint jóval nagyobb, mint a nehéziparé. Csak hogy a szocializmusban a munka elosztásának arányát az egyes termelési ágak közt nem az értéktörvény, nem az egyes termelőágak és vállalatok folyó jövedelmezősége szabályozza, hanem a szocializmus gazdasági alap törvénye, amely megköveteli a termelőeszközök termelésének elsőbbségét a fogyasztási cikkek termelésével szemben, minthogy ez föltétele a termelés szakadatlan növekedésének.

Az értéktörvény nem tölt be szabályozó szerepet a termelőeszközök értékesítésének, a szocialista vállalatok termelőeszközökkel való ellátásának területén sem. A vállalatok rendelkezésére bocsátott termelőeszközök nyereséges árai semmiféle lényeges befolyást nem gyakorolnak a termelőeszközök elosztására; ezeket az árakat nem az értéktörvény alapján állapítják meg, hanem úgy, hogy bizonyos minimálisan szükséges nyereséget biztosítsanak a vállalatoknak, s ugyan-

akkor a terv teljesítése és túlteljesítése végett a termelőeszközök észszerűbb és hatékonyabb fölhasználására ösztönözzék őket. Az állam a termelőeszközök árának megszabásakor számol ugyan a termelőeszközök önköltségével, de ennek semmi köze sincs az értéktörvény szabályozó szerepének érvényesüléséhez. A szocialista állam nem adja el akárkinek a termelőeszközöket, hanem tervszerűen elosztja őket a szocialista vállalatok közt. A termelőeszközök és munkaerőforrások elosztása pedig — mint ismeretes — döntő fontosságú az egész újratermelési folyamat szempontjából.

Az értéktörvény csak akkor hat, ha van áruforgalom, adás-vétel útján történő csere. Az értéktörvény a szocializmusban csak az áruforgalom területén tartja meg szabályozó szerepét, de itt is bizonyos korlátok közt. Ezek a korlátok különfélék, mert az áru-termelés szférája sem egynemű.

A kolhoztermelés mezőgazdasági termékeinek begyűjtése (kivéve a kolhozok természetbeli térítését a gépés traktorállomások munkájáért) az áruforgalom szférájába tartozik, mert itt a munka termékei adás-vétel útján kerülnek az állam tulajdonába. A begyűjtött mezőgazdasági termékek vagy termelőeszközök (mezőgazdasági nyersanyagok: gabona, gyapot, len, gyapjú, stb.) vagy személyes fogyasztási cikkek (hús, zsír, tej, főzelékféle, gyümölcs, stb.). A vásárló itt az állam, vagy az állam által megbízott szövetkezet. A termelőeszközök fogyasztói a szocialista társadalomban csaknem kizárólag a szocialista vállalatok. A mezőgazdasági begyűjtés módszerével az állam adás-vétel útján tervszerűen saját kezében összpontosítja a mezőgazdasági termékeket, hogy azután a szocialista vállalatok közt mint nyersanyagot eloszthassa; illetve a lakosságnak az állami kiskereskedelmi hálózat útján eladhasza azokat. A nyersanyagelosztást — éppúgy, mint a többi termelőeszköz elosztását — nem szabályozza az értéktörvény. Mindez rendkívül szűk korlátok

közé szorítja az értéktörvény hatókörét az áruforgalomnak ebben a szférájában. Az értéktörvény nem szabályozza a mezőgazdasági termékek árát, de hat áralakulásukra; egyik tényezője a nyersanyagárak kialakításának.

Az állami és a szövetkezeti kiskereskedelemben az értéknek azért van szabályozó szerepe, mert az áruk vásárlói az egyes polgárok és a kolhozok. A munka termékei a kiskereskedelmi áruforgalom csatornáin keresztül adás-vétel útján jutnak az állam és a szövetkezetek tulajdonából a polgárok személyi tulajdonába, illetve a kolhozok közös, csoporttulajdonába. De az áruk szabad játéka itt sem érvényesül; az értéktörvény szabályozó szerepét korlátozza, hogy az áruszállítók főleg az egyesült szocialista termelők (az állam, a szövetkezetek), a lakosság folytonosan növekvő fizetőképes keresletének alakulása pedig elsősorban a szocialista vállalatok termelésének bővülésétől függ.

Az értéktörvény szabályozó szerepe leginkább a kolhozpiaci kereskedelemben nyilvánul meg. Itt a piacon kialakuló árak érvényesülnek. De a kolhozpiac csak kiegészítője az állami és a szövetkezeti kiskereskedelemnek, nincs döntő szerepe a lakosság áruszükségleteinek kielégítésében. A kolhozpiaci árak az állami és a szövetkezeti kereskedelem árai után igazodnak, föltéve, hogy az állami és a szövetkezeti kereskedelem csatornáit telítve vannak árukkal. Az értéktörvény hatása tehát a kolhozkereskedelemben is szigorúan megszabott keretek közt, korlátozottan érvényesül.

Az értéktörvény árszabályozó hatása az egyes áruk kiskereskedelmi árai közti meghatározott arányok megállapításának, s az áruk termeléséhez társadalmilag szükséges munkaráfordításokkal összhangban lévő árszínvonal megszabásának szükségességében mutatkozik meg.

Az értéktörvény nem szabályozza a szocialista termelést, de hat rá, mégpedig a termelési folyamatban elhasz-

nált munkaerő pótlására szükséges fogyasztási cikkek révén, amelyeket a szocializmusban az értéktörvény hatásának alávetett árukként termelnek és értékesítenek.

A szocializmusban a termék előállítására fordított élő és holt munka nem mérhető közvetlenül, a termék előállítására fordított munkaidő mennyiségével, hanem csak közvetve, az érték és az értékformák segítségével. Éppen ezért rendkívül időszerűek a szocialista társadalom számára az olyan kérdések, mint a termék önköltségének színvonala és összetétele, a munkatermelékenység és a munkabérek összhangja, a szocialista termelés valamennyi termékének árszintje és árstruktúrája.

Az értéktörvény hatásának figyelembevételével, az érték és az értékformák fölhasználásával, valamint a ráfordítások és az eredmények értékben való mérésével szorosan összefügg az önálló elszámolás, amely megköveteli a ráfordítások pontos kalkulációját, a vállalatok kölcsönös elszámolásainak helyes megszervezését, az egyes vállalatok jövedelmező vagy veszteséges voltának pontos meghatározását, a vállalati munka rendszeres ellenőrzését, az állandó rubeellenőrzést.

Amikor Sztálin elvtárs megokolta a szocializmusbeli ártermelés és áruforgalom szükségszerűségét és sajátosságait, egyszersmind rámutatott történelmileg korlátozott voltukra is. Az áruforgalom és a kolhoz-csoporttulajdon, tanítja Sztálin elvtárs, összeegyeztethetetlen a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet távlatával. A társadalom minden szükségletének kielégítéséhez szükséges termékbőség elérése, s a „mindenkinek szükségletei szerint” formulára való áttérés biztosítása végett a kolhoztulajdon az össznépl tulajdon színvonalára kell emelni, az áruforgalmat pedig föl kell váltani a termékcsere rendszerével. A termékcsere a szocialista ipar gyártmányainak és a kolhoztermelés termékeinek közvetlen cseréje. A termékcsere csírái már megvannak a gyapot-,

len-, cukorrépatermelő és egyéb kolhozok mezőgazdasági termékeinek úgynevezett „áruraváltása” formájában. Ez a rendszer megköveteli a város által a falu rendelkezésére bocsátott termékek mennyiségének hatalmas növelését. Ezért csak fokozatosan, a város által előállított termékek fölhalmozása arányában lehet bevezetni.

A. A. Arakelján, a közgazdasági tudományok kandidátusa Sztálin a társadalmi termelés szakadatlan növekedéséről a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején címmel tartott előadást.

Sztálin elvtárs tanítása a kommunizmusba való átmenet fő feltételeiről a kommunizmusépítés tudományosan megalapozott programjával fegyverzi föl a Szovjetunió Kommunista Pártját és a szovjet népet. Ez a program, amelyet a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei szabnak meg, előírja a termelőerők gigászi növelését, a termelőviszonyok fejlesztését és a társadalom kultúrájának hatalmas emelését.

A szocialista gazdasági rendszer fejlődése során fokozatosan átnő a kommunista gazdaságba, mégpedig főképp az egész társadalmi termelésnek, elsősorban a termelőeszközök termelésének növelése útján. A kommunizmusba való átmenet előkészítésének ez a feltétele a szocialista gazdaság fejlődése során alakul ki.

A szovjetországban megszilárdult új, szocialista termelőviszonyok az a fő és döntő erő, amely lehetővé teszi a népgazdaság valamennyi ágának szakadatlan és gyors fejlődését.

A szocialista társadalomban a termelés fejlődése az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítése feladatának van alárendelve, viszont ugyanakkor a dolgozók anyagi jólétének és kultúrájának növekedése a termelés szakadatlan növelésének hatalmas ösztönzője.

A termékbőség és a kommunizmusba való átmenet megteremtése végett szilárdan biztosítani kell az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését. Marx azt tanította, hogy a „mindenkítől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” kommunista elvre való áttérés a termelőerők olyan növekedését föltételezi, hogy bőségesen buzogjon a társadalmi gazdagság valamennyi forrása.

A szocialista bővített újratermelés jellemző vonása az egyes termelőágak termelési kapcsolatainak fejlődése és megszilárdulása mind az iparban, mind az egész népgazdaságban. A termelőágak termelési kapcsolatai vagy a munkaeszközök vagy a munkatárgyak újratermelése alapján, azaz a termelőeszközök újratermelése alapján keletkeznek és fejlődnek. A legközvetlenebb termelési kapcsolatok összességének meghatározó ereje a nehézipar, amelynek fejlődése megszabja a többi népgazdasági ág növekedésének ütemét és méretét.

A nehézipar és szíve, a gépgyártás az alapja valamennyi népgazdasági ág technikai haladásának, termelésük bővítésének. A nehézipar a tudomány és a technika vívmányaira támaszkodik, fejlődése a munkatermelékenység növelésének legfontosabb föltétele, márpedig az új, kommunista társadalmi rend győzelme szempontjából végső fokon a munka termelékenységének növekedése a legfontosabb, a legdöntőbb.

A zavartalan bővített újratermeléshez, az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedésének biztosításához szükséges, hogy a termelőeszközöket gyártó iparágak, s közülük is elsősorban a vas- és fémkohászat, a szénbányászat, az ásványolajipar és az energetika fejlődése megelőzze a többi gazdasági ágét.

A szovjetállam a kommunizmusépítés céljaira használja föl a szocializmus sajátos gazdasági törvényét: a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét, s a népgazdasági tervek segítségével meghatározott arányokban fejleszti a népgazdaságot. A

tervben előirányozott arányok akkor helyesek, ha nem sértik meg a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit, hanem teljesen számolnak ezekkel a követelményekkel. A Szovjetunió népgazdaságának arányai nem állandók; ezek az arányok időről időre megváltoznak. E változásokat főleg a termelőeszközgyártó iparágak termelésének elsősorban történő növelése idézi elő.

Az egész szocialista termelés szakadatlan növekedése nemcsak termékbőséget eredményez, vagyis nemcsak a kommunizmusba való átmenet anyagi föltételeit teremti meg, hanem biztosítja a szocialista társadalom általános fejlődését, a kommunizmusba való átnövését is. A termelés növekedésétől igen nagy mértékben függ a kommunizmusba való átmenet többi fő föltételének sikeres megvalósulása. Az egész szocialista termelés szakadatlan növekedése a forrása, szükséges föltétele a kolhoztulajdon fölemelésének az ösztönöztetési színvonalára, s a társadalom kulturális fejlődése biztosításának. A szocialista termelőviszonyok tökéletesedése és a társadalom kulturális fejlődése pedig a termelés új, gigászi növekedését eredményezi.

Ezután *I. P. Kacsalov*, a közgazdasági tudományok kandidátusa mondta el: **Sztálin a szovjet társadalom kultúrájának növekedéséről a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet során** című előadását.

Sztálin elvtárs a szocialista gazdaság fejlődésének mélyenszántó elemzése alapján megállapította: a szocializmus gazdaságából a magasabbfokú gazdaságba, a kommunizmus gazdaságába való fokozatos átmenet előkészítésének egyik föfeltétele a társadalom kultúrájának olyan növekedése, amely a társadalom valamennyi tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, hogy a társadalom tagjai olyan kép-

zetséget szerezhessenek, amely elégséges, hogy a társadalmi fejlődés aktív tényezőivé váljanak, szabadon választhassanak foglalkozást, s ne legyenek a fennálló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncolva.

A társadalom kultúrája növekedésének objektív szükségszerűsége az anyagi termelés mostani helyzetéből és fejlődésének távlataiból következik.

A szocializmus győzelmének eredményeként a Szovjetunióban megszűnt a szellemi és a fizikai munka ellentéte. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítése során lényeges különbségük is eltűnik, s a társadalom hatalmas lépést tesz, hogy kiküszöbölje azt a munkamegosztást, amely az emberi társadalomban sok ezer év óta megvolt, a kapitalizmusban pedig az egyik legmélyebb ellentmondás forrása.

A szellemi és a fizikai munka lényeges különbsége a szovjet társadalom különféle csoportokhoz tartozó tagjainak kulturális és műszaki fölkészültségének különféleségét tükrözi; ezeket a csoportokat azonban egyesíti a szocialista termelés továbbfejlesztésének közös érdeke. Ennek a nem antagonista különbségnek a megszüntetése tervszerűen történik majd, a szocialista társadalom termelőerőinek, termelőviszonyainak, anyagi és szellemi kultúrájának fejlődése arányában.

A szóbanforgó probléma megoldásának egyetlen lehetséges konkrét útja: nem egyes munkáscsoportok kulturális és műszaki színvonalának a mérnökök és technikusok színvonalára emelése, ami egyébként már meg is valósult, hanem a munkások többségének fölemelése erre a színvonalra. A Szovjetunió ipara ezúton más országok ipara számára elérhetetlen magaslatokra fog emelkedni.

L. N. Ivanov akadémikus Sztálin az imperialista tábor jelenlegi belső ellentmondásairól címmel tartott előadást.

Az előadó elemezte az imperialisták közt lévő ellentmondásokat, s elsősorban a legélesebben jelentkezőket: az angolok és az amerikaiak közt mutatkozó ellentmondásokat. Rámutatott azokra a módszerekre és eszközökre, amelyek segítségével az amerikai imperializmus saját befolyásának akarja alárendelni a brit birodalomhoz tartozó országok gazdaságát és politikáját. Foglalkozott a „Marshall-tervvel”, az elfekvő árukészletek dömpingjével, a fokozott tőkekivitellel és más kérdésekkel.

Az angol és az amerikai monopolisták elszánt harcot vívnak a legfontosabb nyersanyagforrásokért. Különösen éles a közeli olajért vívott harcuk, de ugyancsak elkeseredetten harcolnak az indonéziai és a brit-malájföldi gumiért, a szintén malájföldi színesfémekért, különösen az ónért, továbbá az egyiptomi és a szudáni gyapotért és egyéb fontos nyersanyagokért. Nagyon kiéleződtek az angol-amerikai ellentmondások a Közele-Keleten; itt a nyersanyagforrásokért és a legfontosabb stratégiai fölvonulási területekért egyaránt nagy harc folyik köztük. E harc színtere: Irán, Görögország, Törökország, Egyiptom és Izrael. Anglia és Amerika egyre ádázabban harcol a Földközi-tenger medencéjének uralmáért is.

A Csendes-óceánon és a Távols-Keleten is szakadatlanul erősödnek az angol-amerikai ellentmondások; a világalomra törő amerikai imperialisták „amerikai tó”-nak tekintik a Csendes-óceánt. Az amerikai imperializmus uralkodó helyzet kivívására törekszik a délkeletázsiai országokban; itt a háború előtt még döntően érvényesült az angolok befolyása. Az amerikaiak a csendesóceáni brit dominiomokon: Ausztráliában és Újzéländban is tért akarnak hódítani.

Éleződnek az Egyesült Államok és a többi tőkésország közt lévő ellentmondások is. A „Marshall-terv” által nyomorúságos helyzetbe sodort, s amerikai megszállás alatt sínylődő Franciaország kísérleteket tesz — igaz, még

gyöngye kísérleteket —, hogy kiszabaduljon az Egyesült Államok karmaiból. Az amerikai monopóliumok a francia tőkét legfontosabb északafrikai gyarmati pozícióiban fenyegetik: Marokkóban, Algériában és Tuniszban. Erősödnek az ellentmondások Franciaország és Nyugat-Németország közt; erről tanúskodik egyebek közt a Saar-vidék jövőjéről nemrég folytatott francia-német megbeszélések kudarca is. Franciaország számára halálos fenyegetés Nyugat-Németország amerikai imperialisták által történő újrafölfegyverzése.

Az előadó részletesen foglalkozott az Egyesült Államok és Nyugat-Németország ellentmondásainak növekedésével. Megállapította, hogy különösen éles ellentmondások vannak közöttük a latinamerikai, a közeli és a délkeletázsiai országokkal való kereskedelem kérdésében.

Az Egyesült Államok komolyan fenyegeti Olaszország létérdekeit is. Az amerikai „segély” következtében az olasz gazdaság siralmas helyzetbe került, a polgári célokra termelő ipar összezsugorodik, a munkanélküliség katasztrofális méreteket ölt. Az amerikaiak megszállták és fölvonulási területükévé változtatták az ország területének jelentős részét.

A Távol-Keleten az Egyesült Államok legfőképpen az újjáéledő japán imperializmussal való szövetségre építi terveit. Az amerikai monopolisták éppúgy, mint Nyugat-Németországban, Japánban is arra akarják fölhasználni a megszállást, hogy béklyóikba verjék az ország gazdaságát. Az amerikai uralom következtében Japán elvesztette legfontosabb értékesítési piacát és nyersanyagforrását: Kínát. Az amerikai monopolisták a japán exportot a délkeletázsiai országokba akarják terelni; ez kiélezi az angol-japán gazdasági ellentmondásokat, s az amerikai konkurrenciával egyidejűleg elkeseredett angol-japán konkurrenciát idéző elő ezeken a piacokon.

Japán nemrég még nagyhatalom volt, s az Egyesült Államokkal hábo-

rúskodott a Csendes-óceán uralmáért. A régi japán-amerikai ellentmondások, amelyeket Lenin már annakidején megemlített, Japán leverése után egyáltalán nem gyöngültek. Japán rendkívül megbízhatatlan csatlósa legnagyobb vetélytársának és legádázabb ellenségének, az amerikai imperializmusnak.

Ivanov akadémius előadása végén megemlítette, hogy a tőkésországok gazdaságával foglalkozó közgazdák közül egyesek, például a közgazdasági intézet munkatársai is, hibás nézeteket hirdettek: kétségbevonták Lenin tételét a kapitalista országok közti háborúk elkerülhetetlenségéről. Sztálin zseniális művében meggyőzően bebizonyította, hogy a kapitalista országok közti háborúk elkerülhetetlenségének lenini tétele a mostani viszonyokra is érvényes. Állhatatos és könyörtelen harcot kell vívni a káros „koncepciók” ellen, a marxizmus tisztaságáért.

Ezután *I. A. Trahtenberg* akadémius előadása hangzott el **Sztálin az egységes világpiac széteséséről és a kapitalista világrendszer általános válságának elmélyüléséről** címmel.

Az újratermelés elméletének rendkívül fontos alkotórésze a piacprobléma, az értékesítés problémája, amely jelentős helyet foglal el a marxista-leninista politikai gazdaságtanban. Sztálin elvtárs új, klasszikus művében korunk számos időszerű politikai és gazdasági kérdését vetette föl és oldotta meg; e kérdések közt kell megemlítenünk a piacok nagyszámú problémáját is.

Az előadó foglalkozott a második világháború legfontosabb gazdasági eredményével, az egységes, mindent átfogó világpiac szétesésével és a két, egymással szembenálló párhuzamos világpiac kialakulásával; megvilágította a szocialista termelőmód fölényét a kapitalista termelőmóddal szemben, s a demokratikus piac fölényét a kapitalista piaccal szemben.

A demokratikus országok közt lévő munkamegosztás alapja az önkéntes megegyezés és a közös gazdasági föllendülés elérésére irányuló törekvés. Ez a munkamegosztás megszilárdítja a demokratikus világpiacot, elősegíti a demokratikus országok termelőerőinek szakadatlan és egyenletes fejlődését, hozzájárul lakosságuk jólétének növekedéséhez. A demokratikus táborban nincs konkurrencia és vetélkedés, nincs harc az értékesítési piacokért vagy a nyersanyagforrásokért, nincs és nem is lehet szó idegen területek meghódítására és más népek leigázására irányuló törekvéstről. E tábor országainak kapcsolatai a népek egyenjogúságán és barátságán alapulnak.

A kapitalista táborhoz tartozó országok egymásközi munkamegosztása erőszak és kényszer következménye. Ez a munkamegosztás egyik ország érdekeit a másik ország rovására szolgálja, s olyan föltételeket teremt, amelyek közt egyik ország a másik kárára fejlődik, ugyanakkor elősegíti a nagytőkések meggazdagodását, s növeli a dolgozók nyomorát. Ez a munkamegosztás kielezi a tőkés világrendszer ellentmondásait, csökkenti a tőkésországokbeli termelőerők fejlesztésének lehetőségeit, fokozza ez országok fejlődésének egyenlőtlenségét.

A tőkésországok táborában a kereskedelem az uralkodás és az alávetettség viszonyain alapul, elszánt konkurrencia-harccal jár, amelynek során a harc minden résztvevője a konkurrens megfojtására és tönkretételére tör, hogy biztosítsa maximális profitjának megszerzését.

A második világháború után kialakult két világpiac gyökeresen különbözik egymástól; fejlődésük ellentétes irányú. Trahtenberg akadémikus gazdag tényanyaggal bizonyította ezt a megállapítását.

A kapitalizmus általános válságának a második világháborúig tartott első szakaszában helytálló volt a piacok viszonylagos szilárdságának tétele. Jelenleg azonban, mint Sztálin elvtárs tanítja, a második világháborúval kap-

csolatban létrejött új feltételekre való tekintettel ez a tétel érvényét veszítette. Ebből pedig az következik, hogy a termelőkapacitások teljes kihasználása, amely már a tőkés világrendszer általános válságának első szakaszában is lehetetlen volt, most még kevésbé lehetséges. Az előadó a tőkésországok háborúutáni termelésének csökkenését mutató adatokkal illusztrálta ezt a tételt.

A szocialista tábor országai termelésének gyors és szakadatlan növekedése, s lakosságuk életszínvonalának folytonos emelkedése következtében az új, demokratikus világpiac mindjobban szélesedik és erősödik. Ugyanakkor a tőkés piacok fölvevőképessége szemlátomást csökkenő irányzatú.

A tőkés világrendszer általános válságának új szakaszában a végsőkig kiéleződik a kapitalizmus valamennyi ellentmondása, köztük a termelési lehetőségek és a fizetőképes kereslet ellentmondása is; ebből viszont szükségképp következik, hogy egyre gyakoribb jelenség az újratermeléshez szükséges föltételek megsértése, elkerülhetetlen az aránytalanságok rendkívüli elmélyülése, s hatalmasan megnövekednek az aránytalanságok megszüntetésének nehézségei. Ez utóbbi körülmény következményeképpen megrövidülnek a válságok közt lévő időszakok, amelyeket különben is csak jelentéktelen termelésnövekedés jellemez. Fokozódik tehát a különösfajtájú depressziók kibontakozásának lehetősége; ezek a depressziók nem vezetnek az ipar új föllendülésére és fölvirágzására, de nem is vetik vissza az ipart a mélypontra. Az újratermelési folyamat ellentmondásainak kiéleződése, az aránytalanságok elmélyülése, az aránytalanságok megszüntetésének fokozódó nehézsége, stb. — mindez nemcsak igen tartósakká teszi a válságokat, hanem pusztító hatásukat is fokozza.

A tőkés világrendszer általános válsága új fejlődési szakaszának fő vonásait és a tőkés tábor meg a modern tőkés piac sajátosságait tanulmányozva, arra a következtetésre kell jutnunk,

hogy a fő tőkésországokban erősen csökken az újratermelés bővítésének lehetősége.

A tudományos ülészakon elhangzott előadások megvitatásában tevékenyen résztvettek a Szovjetunió Tudományos Akadémiája közgazdaságtani intézetének, a szövetségi köztársaságok közgazdasági intézeteinek munkatársai, valamint a szovjet főiskolák előadói. A vita során fölszólalt: Sz. G. Sztrumilin akadémikus, Varga Jenő akadémikus, N. Sz. Maszlova, a közgazdasági tudományok kandidátusa, C. A. Sztjepanyan, a filozófiai tudományok doktora, M. N. Szmít, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, I. A. Gladkov, a közgazdasági tudományok doktora, J. A. Kronrod, a közgazdasági tudományok kandidátusa, A. A. Garmas, A. I. Notkin, a közgazdasági tudományok doktora, M. Sz. Tupikin, egyetemi előadó, A. M. Alekszejev, a közgazdasági tudományok kandidátusa, D. M. Budrisz, a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiájának rendes tagja, N. Sz. Szmolin docens, V. G. Venzser, a közgazdasági tudományok kandidátusa, V. J. Aboltin, a közgazdasági tudományok doktora és Z. V. Atlasz, a közgazdasági tudományok doktora. Az előadók közül zárószót mondott: V. Sz. Nyemcsinov akadémikus, A. A. Arzumanjan kandidátus, J. Sz. Karnauhova, a közgazdasági tudományok doktora, A. A. Arakelján, a közgazdasági tudományok kandidátusa és V. P. Djacsenko, a közgazdasági tudományok doktora.

A fölszólalók hangsúlyozták, hogy Sztálin elvtárs új, zseniális műve a forradalmi elmélet és a forradalmi gyakorlat elválaszthatatlan kapcsolatának, a politikai gazdaságtan alkotó továbbfejlesztésének nagyszerű példája. Ez a mű a forradalmi elmélet világosságával mutatja meg a kommunizmus szovjetunióbeli építésének feladatait és az imperialista elnyomás ellen, a békéért, a demokráciáért és szocializ-

musért világszerte vívott harc távlatait.

Az ülészak munkáját K. V. Osztrovityanov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja összegezte. Osztrovityanov elvtárs megállapította, hogy az ülészak feladata volt: a Sztálin elvtárs új művéből következő legfontosabb problémák alkotó megvitatása, s a bírálat és az önbírálat fejlesztése, elsősorban a sztálini mű megjelenése előtt elkövetett szubjektivista és idealista hibákkal összefüggésben.

Osztrovityanov megállapítása szerint az ülészak lényegében megoldotta feladatait.

Az elhangzott előadásokat értékelve, Osztrovityanov rámutatott, hogy voltak köztük színvonalbeli különbségek. Elhangzottak tisztán propagandisztikus jellegű előadások, s voltak olyanok is, amelyek tartalmazták az alkotó, tudományos kutatás elemeit; ezt egyébként a vita résztvevői is megállapították. Egynémely előadás helytelen megfogalmazásokat, vitatható és hibás tételeket is tartalmazott. Például Nyemcsinov elvtárs a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéről tartott előadásában egyáltalán nem kielégítően mutatta meg e törvény jelentőségét a szocialista termelőmód fejlődése és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szempontjából. Nyemcsinov elvtárs előadásában helytelen megállapítások is voltak. Például Marx, Nyemcsinov elvtárs szerint, nem mutatott rá, hogy a termelőviszonyok a termelőerők fejlődésének hajtóerői. Valójában Marx erősen hangsúlyozta ezt.

Mint Osztrovityanov elvtárs megállapította, az ülészak hasznos munkája csak kiindulópontnak tekinthető a sztálini műben kifejtett új tételek még mélyrehatóbb tanulmányozásához, és a korábbi hibák részletes elemzéséhez. Nem szabad a hibák formális elismerésére korlátozódunk, az összes szükséges következtetéseket is le kell vonunk, a régi megállapításokat főül

kell vizsgálnunk, s új álláspontokról kell folytatnunk a szocializmus politikai gazdaságtani kérdéseinek és a modern kapitalizmus időszerű problémáinak tanulmányozását.

Osztrovityanov elvtárs fölhívta a szovjet közgazdákat, hogy a marxista-leninista közgazdaságtudomány nagy tudósának, Sztálin elvtársnak eszméitől vezérelve alkossanak olyan műveket, amelyek fölfegyverzik a szovjet

kádereket a szocialista gazdaság törvényeinek ismeretével, s a gyakorlatban is segítik a kommunizmus építését.*

* Az ismertetett előadásokon kívül elhangzott még J. Sz. Karnauhova Sztálin a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emeléséről a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet során című előadása is. Ennek ismertetését nem közölték, mert az előadást a Voproszi Ekonomiki teljes terjedelemben fogja közölni.

BÁCSKAI TAMÁS

A „Költségvetési és adórendszer“ tanításának tapasztalatai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen

Nálunk az 1952/53-as tanévben került először sor a *Költségvetési és adórendszer* című tantárgy egyetemi oktatására. A szocialista és a kapitalista költségvetésről általában, a szovjet és a magyar költségvetésről különösen: már esett szó az egyetemen többszöri múlt visszatekintő általános pénzügyi tárgyak (Szocialista pénzügy és hitel, A pénzügy és a hitel alapjai) tanítása során. De az itt előadott anyag csak áttekintést adott, a költségvetés bevételi és kiadási részének vázlatát foglalta össze néhány előadásban. Csupán az idén fogtunk hozzá a szocialista költségvetés oktatásához azzal az igénnyel, hogy egy esztendő alatt, körülbelül 100 óra előadás és 50 óra gyakorlat keretében rendszeresen és részletesen tárgyaljuk a szocialista költségvetés kérdéseit.

Egy tantárgy oktatásának első esztendeje voltaképp mindig a tapasztalatok gyűjtésének, a szakmai és

didaktikai problémák éles jelentkezésének időszaka. Az első időszakban elért eredmények és hibák mélyreható, gondos elemzése: a tananyag, az oktatási módszerek gyökeres megjavításának záloga. Ezért foglalkozunk részletesen ennek az esztendőnek a tapasztalataival.

A *Költségvetési és adórendszer* című tantárgy anyagát egyrészt az oktatás célja, másrészt a hallgatók előismerete, harmadszorban a jól használható idő szabta meg. Arra törekedtünk, hogy a pénzügyi és a gazdasági szervek számára olyan kádereket képezzünk, akik ismerik a marxizmus-leninizmus tanításait a kapitalista és a szocialista költségvetésről, a burzsoá költségvetési elméleteket és marxista bírálatukat, a szovjet költségvetés fölépítésének elveit, fejlődésének főbb szakaszait, a magyar költségvetés történetét, mai rendszerét és fejlődésének irányát, akik tisztában vannak a költségvetés tervezésének, összeállítá-

sának, végrehajtásának és számvitelének kérdéseivel. A hallgatók csekély előismeretével kellett volna számolnunk. A politikai gazdaságtan keretében egyetlen kétórás előadást hallottak a szocialista költségvetésről, a *Pénzforgalom és a hitel* tárgyalásakor pedig néhányszor futólag érintettük a szovjet költségvetési rendszer kérdéseit, s csak a gazdaságtörténet oktatásában foglalkoztak a hallgatók részletesen a magyar államháztartás kialakulásával, de ott is főleg a feudális államháztartással. Mindezzel azonban anyagunk elkészítése során nem számoltunk kellőképen. (A következő esztendőben már sokkal nagyobb előképzettségű hallgatókra számíthatunk. Ugyanis *A pénzügy és a hitel alapjai* című tantárgyban, amelynek oktatása megelőzi a cikkben tárgyalt tananyag oktatását, az eddiginél részletesebben foglalkozunk a kapitalista és a szocialista költségvetés elvi és történeti problémáival, továbbá hallgatóink már előzetesen megismerkednek a költségvetési operatív technika alapelemeivel.)

Az előbbieken körvonalazott célok elérésére a biztosított óraszám elegendőnek bizonyult, sőt kezdeti nehézségeink miatt ezt az óraszámot nem is tudtuk kellőképp kihasználni. De az idei tanévben tapasztalatok hiányában csupán kitűzött céljaink egy részét sikerült elérnünk.

Hallgatóink jól megtanulták a szovjet költségvetési rendszerre és a mai magyar költségvetési rendszerre vonatkozó ismereteket, költségvetésünk továbbfejlesztésének alapelveit. Helyenkint (de nem a teljes anyagban) sikerült Sztálin elvtárs új művére és a XIX. párt-

kongresszus anyagára támaszkodva, helyesen elemeznünk a költségvetés kérdéseit. Szervesen beépítettük a tananyagba pártunk vezetőinek, Rákosi és Gerő elvtársnak útmutatásait és népgazdaságunk időszerű problémáit. Ismertettük és megbíráltuk a burzsoá költségvetési és adóelméleteket, köztük a modern amerikai nézeteket is. Fölváztuk a magyar költségvetés történetét.

Eredménynek tekinthetjük, hogy jövőre fölhasználhatjuk az idén kidolgozott jegyzetanyagot, mint nyersanyagot, s vannak módszertani tapasztalataink is. Legnagyobb hiányosságunk, hogy Sztálin elvtárs új, korszakalkotó műve még nem hatja át egész tananyagunkat. Leginkább e műnek a modern kapitalizmusra vonatkozó tanításait sikerült anyagunkban földolgoznunk, sajnos ezt is csak hézagosan. A beruházásokról szóló anyag tárgyalásakor például föl sem vetettük, hogy a modern kapitalizmusban a maximális profit utáni hajsza határozza meg a beruházások méretét és irányát.

Elméleti hiba is akadt. Tévesen tanítottuk, hogy a szocialista vállalati nyereség a vállalat eredeti jövedelme, s az állami költségvetés javára ebből teljesített nyereségbefizetés az állam származékos jövedelme. Ez a megállapítás helytelen, hiszen Sztálin elvtárs éppen arra tanít, hogy a termelőeszközök nem a vállalatok, hanem az állam tulajdonában vannak. Ebből pedig az következik, hogy a vállalatoknál jelentkező *egész* jövedelem az állam eredeti jövedelme. A burzsoá elméleteket bíráló rész hibája, hogy csupán a polgári elméletek ismertetése, nem pedig az eredeti művek alapján készült, s ezért nem elég

gazdag anyag segítségével leplezi le a burzsoá áltudományt. Nem mentes a tananyag bizonyos átfedésektől és ismétlésektől sem. A népgazdaság finanszírozására fordított kiadások tárgyalásakor nem határoltuk el mondanivalónkat teljesen az *Agazatok pénzügyei* keretében tanítottaktól; ez részben átfedésekkel, részben pedig azzal járt, hogy egyes kérdéseket erőszakoltan fölvetünk az anyagba, csak azért, hogy újat is adjunk. Ilyen erőszakolt rész volt a forgóeszközök megtérülési gyorsaságának kiszámítási módszereivel kapcsolatos szovjet vita terjedős és nem eléggé világos ismertetése. Kifogásolható, hogy a tananyag nem egyenletes mélységű: helyenként túlságosan részletes, másutt pedig túlságosan nagyvonalú. A jegyzet stílusa nem egységes (az egyes részek szerzőinek stílusát nem hangoltuk össze), s gyakran magyartalan. A tantárgy címe pontatlan, az adórendszer szó fölösleges benne, hiszen az adórendszer szerves része a költségvetés bevételi részének, s külön kiemelése a tantárgy címében helytelen, hiszen a szocialista költségvetésre éppen nem az adójellegű bevételek jellemzők.

A tananyag elkészítésében főképp N. Rovinszkij *A Szovjetunió állami költségvetése* című művére támaszkodtunk. Ez a munka nagyon megkönnyítette, hogy jól oktathassuk a Szovjetunió költségvetését. De a könyvről szóló szovjet bírálathoz (A. Bacsurin—N. Veniaminov: *A Szovjetunió állami költségvetése című tankönyv hiányosságairól*. Voproszi Ekonomiki. 1953. 2. szám) foglaltak a mi tananyagunkra is vonatkoznak.

Ez a bíráló megállapítja, hogy Rovinszkij tankönyve komoly érdekei ellenére meglehetősen hiányos, s nagy átdolgozásra szorul. A hiányosságok közül a legfontosabbakat, elsősorban azokat kívánjuk ismertetni, amelyek a mi oktatásunkra is jellemzőek.

Rovinszkij a Szovjetunió állami költségvetésének lényegét és szerepét, a költségvetési bevételek és kiadások természetét, összetételét a szocialista állam funkcióiból vezeti le. Mi is így jártunk el tananyagunkban. De a Szovjetunió állami költségvetésének, a bevételek és kiadások természetének ilyen jellemzése esetén nem adhatunk kielégítő képet a költségvetés jellegéről és gazdasági szerepéről. A költségvetés ugyanis szervesen hozzákapcsolódik a népgazdaság valamennyi ágához, s elsőrendűen hat a szocialista bővített újtermelés gyors ütemének biztosítására. Rovinszkij professzor nyomán csak a felépítmény fenntartásával kapcsolatos pénzalapnak tekintettük a költségvetést. Rovinszkij professzor tankönyve nem tárgyalta kielégítően a költségvetés aktív befolyását a Szovjetunió nemzeti jövedelmének termelésére és elosztására, a népgazdaságban kialakuló arányokra.

Rovinszkij professzor művének bírálói kifejtik, hogy a mű nem elég magas színvonalon foglalkozik a költségvetés elméletének és gyakorlatának átfogó, elvi kérdéseivel.

A bíráló szerzői élesen kifogásolják a mű számos kérdésben elfoglalt helytelen, szubjektívista álláspontját. A bírálóknak ezt a részt különösen meg kell fontolnunk további munkánkban: „Rovinszkij professzor elsősorban úgy jellemzi a költségvetést, mint a szovjetállam

fő pénzügyi tervét, mint a szocializmus gazdasági törvényének tekintett népgazdasági tervezés szerves részét. A szerző tudománytalan, szubjektivista álláspontja a szocializmus politikai gazdaságtanának legfontosabb elméleti kérdésében — a szocializmus gazdasági törvényeinek jellegéről szóló kérdésben — kitűnt a költségvetési kérdések, különösen a költségvetéstervezési kérdések kezelésekor is. A könyv tévesen azonosítja ezeket a kérdéseket a költségvetés gazdasági természetével, lényegével. A költségvetési tervezés nagyon fontos alkotórésze az egész népgazdasági tervezésnek: megtestesíti a szovjetállam szervező tevékenységét a pénzügyek területén. De az állam pénzügyi szervező tevékenysége semmiképp sem azonosítható a pénzügygel, mint az ember akaratától függetlenül, objektív módon fejlődő gazdasági jelenséggel.“

Sztálin elvtárs tanításainak támaszkodva, mi nem követtük el azt a szubjektivista hibát, hogy a népgazdasági tervezést a szocializmus gazdasági törvényének tüntessük föl tananyagunkban. De egyáltalán nem mutattunk rá, hogy a pénzügy az emberek akaratától függetlenül, objektív módon fejlődő gazdasági jelenség. A gazdaság szervezésében nagy szerepe van a szocialista államnak, az állam azonban nem szüntetheti meg, nem módosíthatja, hanem csupán felhasználhatja a gazdasági törvényeket, gátat vehet káros jelentkezési formáiknak, elősegítheti előnyös oldaluk kibontakozását. A következő tanévekben a pénzügy objektív gazdasági törvényeinek feltárását sokkal mélyebben, sokkal gondosabban kell elvégeznünk, hiszen ezek a gazdasági

törvények a pénzügyi tudomány alapjai, ezek ismeretén kell alapulnia a gyakorlati munkának.

Rovinszkij bírálói kifogásolják: a könyv általában csak arra szorítkozik, hogy ismertesse a törvényhozási anyagot és a hatályos végrehajtási utasításokat, de nem veti alá ezeket közgazdasági elemzésnek, s nem kapcsolja össze a gazdasági élet időszerű problémáival. A mi oktatómunkánkat is igen hátrányosan befolyásolta, hogy sok előadásban pusztán a jogszabályok ismertetésére törekedtünk. Ilyenkor a hallgatók alig figyeltek az előadásra. Nem volt élénk a gyakorlat sem, amely iskolás visszakerdezéssé laposodott. Néhány előadásban elemeztük a gazdasági élet jelenségeit; konkrét példák alkalmazásával ismertettük a jogszabályokat s rámutattunk a jogszabályok hatásaira. Ekkor a hallgatók nagy érdeklődéssel figyelték az előadást, s élénken résztvettek a gyakorlaton. Így tárgyaltuk a forgalmi adórendszer egyes problémáival foglalkozó anyagot, a szövetkezeti adózást, az általános jövedelemadóról szóló részt és az igazgatási kiadásokat. Ezek az előadások azért sikerültek, mert a pénzügyminisztérium szakelőadóival megtárgyaltuk a konkrét problémákat, anyagot kértünk a tapasztalt hiányosságokról és visszajelzésekről, megvitattuk a szabályozás esetleges hibáit, s így nem a száraz szabályt, hanem a létkető, ezer problémával teli gyakorlati életet vázoltuk föl hallgatóink előtt.

Ezentúl így kell elkészíteni minden előadást, abban a szellemben, ahogy a *Voproszi Ekonomiki*-ben közölt bírálat megállapítja: „A Szovjetunió állami költségvetéséről szóló tankönyvnek helyes elméleti

tételekből kell kiindulnia, olyanokból, amelyek megfelelnek a szovjet költségvetés gazdasági természetének és a szocialista bővített újratermelésben betöltött szerepének. Továbbá olyan általánosító következtetéseket kell levonni, amelyeknek nagy jelentőségük van a gyakorlat, az egész költségvetési munka észszerű megszervezése szempontjából. Sajnos, a tankönyv nem rója a hallgatókra és a pénzügyi szervek dolgozóira azt a feladatot, hogy mélyrehatóan tanulmányozzák a népgazdasági ágazatok gazdaságtanát, a pénzügyek aktív felhasználását a termelési terv teljesítése és túlteljesítése, a gazdaságban rejlő tartalékok maximális mozgósítása végett. A könyv gyöngén világítja meg az állami költségvetés összeállítása és végrehajtása során megoldásra váró nagyszámú közgazdasági feladatokat, nem tárja föl, hogy a költségvetés milyen módszerekkel gyakorol aktív befolyást a gazdasági szervezetek tevékenységére. Nem fordít a szerző kielégítő figyelmet a pénzügyi szervek és bankok rendszabályaira, amelyek a költségvetés bevételi terve teljesítésének, az állami eszközök takarékosabb felhasználásának és a rubeellenőrzésnek a biztosítására szolgálnak“.

Rovinszkij professzor bírálói kifogásolják, hogy a szerző a kiadások tervezéséről írt fejezetekben főleg az egyes mutatók kiszámításának és ellenőrzésének módszereivel foglalkozik. Így a kiadások tervezése olybá tűnik a hallgatók előtt, mint a különböző számítások, adatok technikai jellegű ellenőrzése. Nem kétséges, hogy a bevételek és kiadások összegének helyes kiszámítását ellenőrizni kell, de nem ez a

technikai jellegű ellenőrzés a tervmunka lényege. A mi tananyagunkban is sokkal többet kellett volna foglalkoznunk a tervezés tartalmi kérdéseivel. Föl kellett volna hívni a figyelmet, hogy a népgazdaság finanszírozására fordított költségvetési kiadások leendő tervezője ügyeljen a termékek nagybani árainak és a fuvarozási díjtételeknek, a termelési és a forgalmi, valamint a beruházási költségeknek a nagyságára. Gondosan föl kell kutatnunk a különféle improduktív kiadások csökkentésének, a vállalati jövedelmezőség érzékelésének módjait. Föl kell kutatnunk, miként növelhetjük a vállalatok és a gazdasági szervezetek saját eszközeivel fedezett hányadot a bevételi és kiadási mérlegben előirányzott költségek finanszírozásában. Hangsúlyoznunk kell, hogy a pénzeszközöket elsősorban a legfontosabb, főképp a befejezés előtt álló létesítményekre összpontosítsák. Ne feledjük el, hogy a pénzügyi tervezés fontos feladata az egyes népgazdasági ágak rejtett tartalékainak feltárása, az eszközök legészszerűbb és legtakarékosabb felhasználásának biztosítása. Sokkal pontosabban ki kell mutatnunk a pénzügyi tervezés sajátosságait az egyes népgazdasági ágakban.

Tananyagunk hiányosan ismerteti a vállalati pénzügyeket is. Nem fejtjük ki a vállalati pénzügyek jelentőségét a szocialista bővített újratermelés folyamatában, s nem tárjuk föl a vállalati pénzügyek szervezésének legjobb formáit és módszereit. A vállalati pénzügyekről szóló részek alig terjednek túl a fizetési és egyéb okmányok kiállítása operatív-technikai munkájának ismertetésén. Nem tárgyaljuk a vál-

latali pénzügyeket, mint a vállalati munka minden részletére kiható, a gazdasági törvények tudatos alkalmazásán alapuló eszközök tudományosan szervezett rendszerét. Egyáltalán nem vizsgáljuk, mi a vállalati pénzügyi apparátus megszervezésének legcélszerűbb formája, milyen viszonyban legyenek a pénzügyi osztályok a vállalat többi osztályával, milyen helyet foglaljanak el a vállalatvezetés rendszerében.

Bacsurin és Veniaminov megállapítja Rovinszkij könyvének negyedik részéről, hogy ebben a részben főként arról van szó, hogyan állítják össze, vizsgálják fölül és hagyják jóvá a Szovjetunió állami költségvetését. E rész komoly hiányossága, hogy a pénzügyminisztériumi munkának főleg szervezeti és technikai, nem pedig közgazdasági oldalát mutatja be a költségvetés összeállításával kapcsolatban. A szerző abból az elgondolásból indul ki — írják a bírálók —, hogy a Szovjetunió állami költségvetéstervezete összeállításának alapjául a népgazdasági terv már kész mutatói szolgálnak. Így nem derül ki, mily eltérhetetlen, szerves kapcsolat van a népgazdasági terv tervezetének és a költségvetés tervezetének összeállítása közt. A bírálók megállapítják, hogy „az állami költségvetés tervezetét a népgazdasági terv tervezetével egyidejűleg állítják össze, s ennek eredményeként biztosítják a pénzügyi és a termelési tervezés aktív egymásrahatását. A minisztériumok és hatóságok bevételi és kiadási mérlegtervezetének fölülvizsgálatakor az illetékes pénzügyminisztériumi szervek a népgazdasági ágazatok munkájának legfontosabb mennyiségi és minőségi mutatóit elemzik, például a teljes és a bef-

jezetlen termelés, az önköltségcsökkentés, a minőségjavítás, a választékhelyesbítés, a munkatermelékenység-emelés, a beruházási költség-csökkentés mutatóit. Ez lehetővé teszi, hogy a Szovjetunió pénzügyminisztériuma konkrét javaslatokat dolgozzon ki a vállalatok és a szervezetek gazdasági és pénzügyi tevékenységének megjavítására, pótlólagos bevételek mozgósítására és a takarékoság fokozására. Ezeket a javaslatokat a népgazdasági terv fölülvizsgálata és jóváhagyása során valósítják meg“. Mi nem tanítottuk ugyan, hogy a költségvetés tervezése a már kész népgazdasági terv adataiból indul ki, de nem mutattunk rá, hogy az állami költségvetés aktívan befolyásolja a népgazdasági terv tervezetének mutatóit, hogy a pénzügyi tervezés nyomán a Tervhivatal megfelelő szervei lényeges változásokat hajtanak végre a népgazdasági terven.

Sematikusan ábrázoltuk a költségvetés végrehajtását, s csupán arra szorítkoztunk, hogy a megfelelő intézmények pénzfelvételi és pénzfolyósítási rendjét ismertesük. A pénzügyi és hitelügyi szervek tevékenységének közgazdasági oldalát az állami költségvetés végrehajtása során nem sikerült bemutatnunk. Állandóan beszéltünk a közgazdasági munka fontosságáról, de konkrétan nem tanítottuk meg a hallgatókat ennek módszerére. Bacsurin és Veniaminov ugyan ezt kifogásolja Rovinszkij könyvében. Megállapításuk szerint a pénzügyi szervek a Szovjetunió állami költségvetésének végrehajtása során olyan intézkedéseket dolgoznak ki, amelyek előmozdítják a bevételek teljesítését, a fokozott takarékoságot, az önálló elszámolás és a

rubellellenőrzés megszilárdítását. Eppen a költségvetés végrehajtása során bontakozik ki a legteljesebben a költségvetés aktív szerepe a népgazdasági terv feladatainak megvalósításában. Ugyanis a pénzügyi szerveknek az a feladatuk, hogy a minisztériumok és az intézmények beszámolóinak felülvizsgálásakor elemezzék ezek gazdasági és pénzügyi tevékenységét, s terjesszenek javaslatokat a megfelelő fórumok elé a vállalatok és a szervezetek munkájának megjavítása céljából. Ezért nekünk is részletesen kell majd tanítanunk a költségvetés végrehajtásáról szóló beszámolók elemzését.

A pénzügyi szervek fontos feladata az állami költségvetés végrehajtása során, hogy ellenőrizzék a gazdasági tervek végrehajtását és a takarékoság elvének érvényesítését. Tananyagunkban erre is alig tértünk ki.

Előadásaink sorrendje sem volt helyes. A tananyagot a bevételek tárgyalásával kell kezdeni, hiszen azok előfeltételét képezik a kiadásoknak. A szocialista költségve-

tés a népgazdaság finanszírozására, a kultúra fejlesztésére, az államigazgatási és a honvédelmi szervek fenntartására fordítja eszközeit. A kiadásoknak ez az összetétele a szocialista költségvetés tartalmából folyik, s ez kell, hogy meghatározza a kiadásokról szóló előadások sorrendjét.

Az elmondottakból következik: fontos, hogy ezentúl magasabbra emeljük a költségvetés kérdéseivel foglalkozó tantárgy elméleti színvonalát, szélesesen föltárjuk a költségvetés kapcsolatát a különféle gazdasági ágakkal, rámutassunk a költségvetés aktív szerepére a tervteljesítésért, önköltségcsökkentésért, takarékoságért vívott harcban. Jobban kell támaszkodnunk Sztálin elvtárs új művére az egész oktatásban. Gondosabban kell foglalkoznunk népgazdaságunk időszerű kérdéseivel, meg kell javítanunk a tananyag stílusát, gondosabban kell mérlegelnünk a szerkezeti kérdéseket, biztosítanunk kell, hogy az egyes kérdések súlyuknak megfelelő helyhez jussanak a tananyagban.

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv I. negyedévének teljesítéséről

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelkedését 1953 I. negyedévében a következő adatok jellemzik:

Ipar

A gyáripár 1953 I. negyedévi termelési tervét 100,5 százalékra teljesítette. Az ipari dolgozók március havi hatalmas munkalendületének eredmé-

nyeképpen a március havi tervet jelentősen túlteljesítették. Egyes minisztériumok azonban a március havi kiemelkedő eredmények ellenére sem tudták pótolni azt a lemaradást, ami az év első két hónapjában a tervhez képest mutatkozott.

Az egyes minisztériumok 1953 I. negyedévi tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1953. I. negyedévi tervteljesítés százaléka
Bánya- és energiaügyi	93.3
Vegyipari	103.7
Kohászati	101.5
Általános gépipari	97.2
Középgépipari	101.9
Könnyűipari	98.3
Élelmiszeripari	102.4
Építőanyagipari	107.1
Helyi ipar minisztériuma	112.9

A gyárpar 1953 I. negyedévben 8.2 százalékkal termelt többet, mint a múlt év azonos időszakában. Az élelmiszeripart nem számítva, a gyárpari termelés emelkedése 14.3 százalék volt. Különösen emelkedett a nehézipar termelése, 21.6 százalékkal; ezen belül a bányászaté 15.2 százalékkal, a kohászaté 17.7 százalékkal, a gépgyártásé 21.7 százalékkal, az építőanyagiparé 20.8 százalékkal, a vegyészeté 25.9 százalékkal.

A gyárparban 1953 I. negyedévében 55 800 fővel többen dolgoztak, mint 1952 I. negyedévben.

1953 I. negyedében a gyárpar nem teljesítette önköltségcsökkentési feladatát.

Mezőgazdaság

1953 I. negyedévben tovább növekedett a szocialista szektor. A termelőszövetkezetek szántóterülete 1953 március 31-én 37 százalékkal volt több, mint egy évvel ezelőtt. A termelőszövetkezeti tagok száma 17.7 százalékkal nőtt egy év alatt. 1953 március 31-én az ország szántóterületének 39.2 százalékán folyt nagyüzemű szocialista gazdálkodás az egy év előtti 29.8 százalékkal szemben.

A kormány intézkedései és segítsége eredményeképpen az ország állatállománya a múltévi gyenge takarmánytermés ellenére emelkedett: 1953 márciusában a szarvasmarhaállomány 5.1 százalékkal, a sertésállomány 4 százalékkal, a juhállomány 7.5 százalékkal volt nagyobb, mint egy évvel ezelőtt. Különösen jelentős az emelkedés a szo-

cialista szektorban: az állami gazdaságok állatállománya egy év alatt 54.8 százalékkal, a termelőszövetkezetek közös állatállománya több mint 76.9 százalékkal emelkedett. Az állatok hozama a takarmányhiány következtében csökkent.

A kedvező időjárás lehetővé tette, hogy a tavaszi mezőgazdasági munkákat jó ütemben elvégezzék. A múltévi lemaradások pótlására a tavaszibúza vetéstervét lényegesen felemelték — a felemelt tervet a mezőgazdaság teljesítette. A kedvező időjárás adta lehetőségeket azonban az egyénileg gazdálkodó parasztok az árpa vetésénél csak részben használták ki. A szocialista üzemek élenjártak a tavaszi munkák elvégzésénél: mind az állami gazdaságok, mind a termelőszövetkezetek az előírt határidő előtt 10 nappal teljesítették az árpa és a zab együttes vetéstervét; az előző évinél nagyobb mértékben alkalmazták a fejlettebb agrotechnikai eljárásokat. A termelőszövetkezetek kedvezőbb eredményeihez hozzájárult, hogy a gépállomások a tavaszi kampány során jobban dolgoztak, mint az elmúlt évben.

Az állami erdőgazdaságok az erdőállomány pótlására 15 673 hektáron végeztek erdőtelepítést, ami 9154 hektárral több, mint a múlt év I. negyedévében.

Közlekedés

1953 I. negyedévben vasúton 12.2 százalékkal, tehergépkocsikon 48.5 százalékkal több terméket szállítottak, mint a múlt év I. negyedében.

A villamosvasutak személyforgalma 4.9 százalékkal, a városi autóbuszoké 17.5 százalékkal, a távolsági autóbuszoké 46.6 százalékkal haladta meg az 1952 I. negyedévit.

Áruforgalom

A kiskereskedelem 1953 I. negyedévi eladási tervét 102.7 százalékra teljesítette.

A lakosság élelmiszer- és iparcikkvásárlása jelentősen emelkedett. 1953

I. negyedévben a lakosság cukorból 29 százalékkal, húsból 36 százalékkal, hús-készítményből 30 százalékkal, cigarettából 10 százalékkal, édesipari készítményekből 11 százalékkal, fehérneműanyagból 39 százalékkal, ágyneműanyagból 32 százalékkal, cse-csemőkelengyéből 110 százalékkal, bútorból 8 százalékkal, motorkerékpárból 39 százalékkal, edényáruból 4 százalékkal, tűzhelyből 7 százalékkal vásárolt többet, mint az előző év azonos időszakában.

Egy év alatt az állami kiskereskedelmi bolthálózat 3007 üzlettel, a szövetkezeti hálózat 911 üzlettel bővült.

Beruházások — építkezések

Az építőipar termelése 1953 I. negyedévében — előzetes számítások szerint — 23.5 százalékkal, ezen belül az építésügyi minisztérium építőipari vállalatainak termelése 23.7 százalékkal, a közlekedésügyi minisztérium vállalatainak termelése 30.0 százalékkal, a helyi építőipari vállalatok termelése 8.7 százalékkal volt magasabb, mint a múlt év hasonló időszakában.

A negyedév folyamán üzembehelyezték többek között az Inota—Sztálinváros közötti 120 kilowattos távvezeték, a Duclos Bányagépgyár háromhajós műhelycsarnokát, a debreceni hűtőházat, a MAVAUT központi garageépületét.

Megkezdték a negyedévben több új jelentős beruházás, többek között a Wilhelm Pieck Vagon- és Gépgyár új vagonszerelDéje, a Nemesacél- és Szerzőmértékesítő Vállalat raktárháza, az Építéstudományi Intézet kutatóintézete és a kaposvári hűtőház építését.

A beruházásoknál elért jelentős eredmények mellett továbbra is hiányosságok vannak a tervfeladatoknak időben való kiadása, az építkezések műszaki tervekkel és költségvetésekkel való ellátása terén. A jóváhagyott ter-

vek hiánya és a gyakori módosítások azt eredményezik, hogy a beruházási munkálatok megkezdése és üzembehelyezése gyakran nem történik meg a tervben előírt határidőre.

Szociális és kulturális eredmények

A minisztertanács 1953 március 1-én életbeépelt határozata az „anya- és gyermekvédelem továbbfejlesztéséről” jelentős mértékben növelte az anyák és a többgyermekes családok anyagi és szociális ellátottságát. Március hónap folyamán 28 490 anyának juttatott az állam ingyenesen 400 Ft értékű csecsemőkelengyét, a többgyermekes családoknak 11 millió Ft-tal több családi pótlékot fizettek ki, a szülési segély felemelésével 1.5 millió Ft-tal többet juttatott az állam az anyáknak. Március 8-án, a nemzetközi nőnap alkalmával 3735 sokgyermekes anyát tüntettek ki Anyasági Érdeméremmel.

A születések száma 1953 I. negyedében 4 százalékkal, az intézeti szülések aránya 10 százalékkal volt magasabb, mint a múlt év azonos időszakában.

A bölcsődei férőhelyek száma a negyedév végén 38 százalékkal volt több, mint egy évvel ezelőtt.

Az ipari dolgozók üzemegészségügyi ellátottsága tovább javult. A negyedévben két nagy éjjeli szanatóriumot nyitottak meg.

A negyedév folyamán a szocialista kultúra minden területén további jelentős eredményeket értünk el. A kiadott művek (könyvek) száma 53 százalékkal volt több, mint 1952 I. negyedévben. A negyedév folyamán megjelent példányszám meghaladta a 14,2 milliót.

A rádióelőfizetők száma 1953 I. negyedévben 184 000-rel volt több, mint a múlt év hasonló időszakában.

1953 I. negyedévben — elsősorban a falvakban — közel 100 új mozgóképszínház nyílt meg.

A Kommuniszt 1953. évi 7. számának gazdasági vonatkozású cikkei

Az SZKP központi bizottsága elméleti és politikai folyóiratának legújabb száma szerkesztőségi cikkben foglalkozik az ötödik ötéves terv teljesítéséért és túlteljesítéséért Szovjetunió-szerte folyó szocialista munkaverseny főbb kérdéseivel. Ebben a cikkben gazdasági szakemberek sok értékes útmutatást találnak a szocialista munkaverseny hazai problémáira vonatkozóan is.

A szovjet gazdaság jelenlegi fejlődési szakaszát a szocialista munkaverseny hatalmas föllendülése, formáinak sokasága jellemzi. Ez a valóban tömeges szocialista munkaverseny, írja a cikk, amelyben az összes munkások több mint kilenczede és a kolhozparasztság zöme résztvesz, szemléltetően tanúsítja, hogy a szocialista rendszer biztosítja a személyiség valódi szabadságát, az egyéni és a kollektív alkotás virágzását, megteremti a néptömegek közül tömegesen kiemelkedő tehetségek sokoldalú fejlődésének föltételeit.

A pártnak, a komszomolnak, a szakszervezeteknek és a gazdasági vezetőknek egyik legfontosabb feladatuk, hogy támogassák a dolgozók alkotó kezdeményezését, s a szocialista munkaversenyt a népgazdaság általános föllendítésének szolgálatába állítsák. Támogatniuk kell az újítómozgalmat, s tervszerűen és szervezeten kell tanulmányozniuk és terjeszteniük a legjobb termelési tapasztalatokat a tömegek közt, hogy ezzel is segítsék az elmaradókat az élenjárók utolérésében.

Gyakran előfordul, mutat rá a cikk, hogy a rokoniparágak nem veszik át

egy-egy iparág értékes kezdeményezését. Ennek oka többnyire a kérdés bürokratikus kezelése, a kellő tájékoztatás és a különböző népgazdasági ágak dolgozói közt az eleven kapcsolat hiánya. A vezetőknek gondoskodniuk kell, hogy minden értékes kezdeményezés gyorsan és általánosan elterjedjen valamennyi rokoniparágban.

A szocialista munkaverseny ma már nemcsak a mennyiségi mutatók teljesítésére irányul; egyik igen fontos célja a minőségi mutatók teljesítése is. A kitűnő minőségű termékekért, a komplex takarékoságért, minden egyes munkaművelet önköltségének csökkentéséért és a termelékenység emeléséért folyó munkaverseny föllendülése szorosan összefügg a szovjet népgazdaság technika színvonalában és a munkaerő szakképzettségének fokában a legutóbbi évek során bekövetkezett minőségi változásokkal. A háború után a szovjet népgazdaság minden ága új gépeket, új berendezéseket kapott. Ezért igen jelentősek azok a munkaversenyek, amelyek célja: a gépi fölszerelés maximális kihasználása. A legjobb munkások a technika kihasználásának mind újabb meg újabb módszereit alkalmazzák. A gyorsmegmunkálási módszerek tért hódítottak a legkülönbélebb iparágakban (a gyorsvágás a gépgyártásban, a gyorsöntés a kohászatban, a gyorsfúrás az ásványolajiparban, stb.).

Hivatkozik a cikk Koleszovnak, a középvolgai szerszámgyár esztergályosának példájára. Koleszov Bikov és Bortkevics nyomán újabb módszert dolgozott ki a vágási sebesség fokozá-

sára. Ez az új, szélesvágási módszer, amely jelentős mértékben segíti a Szovjetunió fémmezmunkáló üzemeinek dolgozóit ideai termelési tervük túlteljesítésében. A szovjet dolgozók alkotóerejét, találékonyosságát bizonyítja, hogy a Szovjetunióban a háború után 1 346 000 dolgozót tüntettek ki, s 6480 kiváló újító kapta meg a Szocialista Munka Hőse megtisztelő címet.

A szocialista munkaverseny mai fejlődési szakaszának jellegzetessége, hogy részvevőinek nagy tömegei válnak újítókká és észszerűsítőkké. Tavaly 800 000 újítási, észszerűsítési javaslatot fogadtak el és honosítottak meg a termelésben. A további fejlődés megkívánja, hogy a szovjet tudomány lezsűrje az általános elméleti következtetéseket mindazokból az új kezdeményezésekből, amelyek a népgazdaság különféle ágaiban megszülettek.

A szocialista munkaverseny kibontakozásának döntő feltétele a jó munkaszervezés. Csak ez biztosíthatja a vállalatok ütemes termelését, a dolgozók alkotóerejének, újítókézségének kifejlesztését, a munkaidő minden percének produktív kihasználását. Az olyan vállalatok, amelyekben még dívik a hajrázás, mindenképp nagy károkat okoznak a népgazdaságnak. A hajrázás „eredményei” ugyanis jól ismertek: a termelőkapacitások rossz kihasználása, a dolgozók mértéktelen túlóráztatása, a selejt növekedése, s nem utolsósorban az együttműködő vállalatok tervszerű munkájának akadályozása. Tetézi a bajt, hogy ilyen körülmények közt nem érvényesülhet a dolgozók alkotó kezdeményezése, s nem fejlődhet a munkaverseny. A vállalatok vezetőinek tehát ügyelniük kell, hogy a termelés szervezési kérdéseinek aprólékos elemzése útján föltárják a szervezési hibákat, jó munkaszervezéssel biztosítsák az ütemes termelést, mert ez egyúttal a verseny széleskörű kibontakozásának is biztos záloga.

A cikk egyebek közt több értékes javaslatot ismertet a munka helyesebb megszervezésére, az ütemes termelés biztosítására, majd részletesen foglal-

kozik a dolgozók kulturális és szakmai képzésének kérdésével. Adatokkal bizonyítja, mily nagy mértékben hat a vállalat munkájának minőségére a dolgozók szakképzettségének és kultúrájának emelkedése. A magnitogorszki kohászati kombinát például határidő előtt teljesítette 1952. évi termelési tervét, s terven felül 37 millió rubelt takarított meg. Ez nem csekély mértékben annak is köszönhető, hogy a legutóbbi tíz évben a kombinát hét-, illetve tizosztályos iskolát végzett munkásainak aránya 12 százalékról 40 százalékra növekedett. A szovjet munkásosztály szakképzettségének és általános műveltségének emelkedése nagyban elősegítette a szocialista munkaverseny fejlődését: a munkaverseny részvevői a háborúutáni években a mennyiségi eredmények mellett egyre nagyobb gondot fordítanak a minőségi követelmények biztosítására.

A szocialista munkaversenymozgalom fontos kérdése a legnagyobb fokú takarékoságért vívott harc. A cikk több kiváló szovjet dolgozó kezdeményezését ismerteti. Példaként megemlíti Zsilinának és Harkovának, a kupaivói finomposztógyár élmunkásnőinek versenymozgalmát az ötéves terv termelési feladatainak túlteljesítéséért, a tervben megszabott anyagmennyiség fölhasználásával. A két munkásnő az ötödik ötéves terv első két évében 13 tonna fonalat és kétezer méter gyapjúszövetet termelt terven fölül.

A továbbiakban a cikk kiemeli a szocialista munkaverseny és a rendszeres árcsökkenés politikájának összefüggését. Hangsúlyozza: „Minél észszerűbben használjuk ki erőforrásainkat, minél takarékosabban és körültekintőbben vezetjük a gazdaságot, annál gyorsabban fejlődik az ipar és a mezőgazdaság minden ága, annál teljesebben eléghető ki a szovjet nép állandóan növekvő anyagi és kulturális szükséglete.”

Fontos, hogy a versenymozgalom irányítása eleven, hajlékony legyen. A vezetőknek föl kell figyelniük a dolgozók javaslataira, kezdeményezéseire. A

szocialista munkaverseny nem túri a formalizmust, a sablont, a bürokratikus kereteket. Hiba, ha a vezető nem számol a népgazdaságban bekövetkezett változásokkal: a műszaki fejlődéssel, a dolgozók szakmai és politikai képzettségének fokozódásával. A párt központi bizottsága már fölhívta a figyelmet arra az egészségtelen jelenségre, hogy helyenkint a dolgozók valódi kezdeményezését különféle kitalált, bürokratikus ötletekkel próbálták helyettesíteni. (Például: úgynevezett „szocialista megőrzésre” adták át a fölszerelést, vagy meghonosították a termék minőségének „önellenőrzését”.) A verseny irányításából ki kell irtani a bürokratizmus irmagját is. Az újítók nem parádés üdvözlőket várnak vezetőiktől, hanem igazi segítséget, kezdeményezésük fölkarolását és elterjesztését.

A cikk végül beszámol a szovjet dolgozók május elseje tiszteletére indított munkaversenymozgalmának sikereiről. „Most az a feladat, hogy megszilárdítsuk, megsokszorozzuk ezeket a sikereket, fölhasználjuk a kiváló kollektívák tapasztalatait az elmaradók támogatására, s ezzel biztosítsuk az 1953. évi állami terv határidőelőtti teljesítését.”

A. Grigorjev A munkatermelékenység emelésének kérdései a Szovjetunió iparában című cikkének első része a munkatermelékenység emelésének jelentőségével foglalkozik a szocializmus és a kommunizmus építése szempontjából. A szerző ismerteti a termelékenység növekedésének általános hatását a termékben foglalt társadalmi munka mennyiségének alakulására, valamint a fölhalmozásra.

Minél nagyobb a munka termelőereje, annál több használati értéket hoz létre a munkaidő egysége alatt. Minél kevesebb időt kell a társadalomnak a búza, a szövet, a fém stb. termelésére fordítania, annál több idő jut más termékek termelésére. A munkatermelékenység emelkedésének közvetlen eredménye a fölhalmozás növeke-

dése, azaz végső soron a bővített újratermelés lehetőségeinek növekedése.

A termelékenység fokát meghatározó tényezők mindig valamely társadalmi forma konkrét történelmi körülményei közt, az illető termelőmód sajátos gazdasági törvényeinek hatására érvényesülnek. A szerző a kapitalizmus és a szocializmus példáján igazolja ezt a tételt.

A kapitalizmusban, különösen annak monopolista szakaszán, a termelékenység emelkedése csupán tendencia, amelynek érvényesülését a tőkés termelés lényegéből fakadó ellentmondások minduntalan megszakítják és gátolják. A tőkés termelés célja a maximális profit biztosítása. A tőkés tehát az új technika ellensége, ha az új technika alkalmazása nem kecsegteti maximális profittal.

A kapitalizmus gazdasági alaptörvénye hat a munkaerőnek a termelőerők döntő elemének szakképzettségi fokára is: a tőkésék lehetőleg olyan technikát alkalmaznak, amely nemhogy nem emeli, hanem még csökkenti is a munkás szakképzettsége iránt támasztott követelményeket. A cikk szemléletes adatokkal bizonyítja, hogy az Egyesült Államokban a szakképzett munkások aránya évtizedek óta szüntelenül csökken, s éppen a technikailag fejlettebb tőkésüzemekben a legkisebb.

A technika tőkés fejlődésének velejárói: a munkanélküliség növekedése, a munkásosztály elnyomorodása. Nem véletlen, hogy a tőkésországok munkásai ellenséges erőnek tekintik a termelőeszközöket, s nem érdekeltek fejlesztésükben. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése tehát gyöngíti a két legfőbb termelékenységnövelő tényező, a termelőeszközök és a közvetlen termelők fejlődését, mert a tőkésék a maximális profitért vívott hajszában a dolgozók kizsákmányolásának fokozására használják föl a technikát.

A szocializmusban a termelőviszonyok a termelőerőkkel teljes összhangban vannak, s ezért a termelés fejlődésének döntő tényezői. A szocializmus

gazdasági alaptörvényének hatására korábban ismeretlen új társadalmi ösztönzőerők születnek: a munkához való szocialista viszony és a munka szerinti elosztás szocialista elve.

A szerző adatokkal igazolja, hogy a szovjet ipar termelése főképp a munka termelékenységének fokozása révén emelkedik. Foglalkozik a termelékenység, a földhalmozás és a jólét növekedése közt lévő összefüggéssel. A földhalmozás növekedése alapján gyarapodnak a népgazdaság állóalapjai, egyre több gép teszi lehetővé a dolgozók munkájának megkönnyítését, a termelékenység fokozását, s végeredményben a nemzeti jövedelem növekedését; minthogy pedig a nemzeti jövedelem elosztása a dolgozók javát szolgálja, a termelékenység emelkedésével párhuzamosan nő a dolgozók jóléte, a fogyasztási cikkek árának csökkentése, a bérek emelése, a szociális juttatások növekedése stb. útján.

De az életszínvonal emelkedése nemcsak eredménye, hanem döntő feltétele is a társadalmi munka termelőereje rendszeres növekedésének. A kapitalizmusban nincs a termelékenység emelésének ilyen ösztönzője.

A szerző ezután a termelékenység emelésének legfontosabb forrásait részletezi, s először is a legújabb technika általános alkalmazásának jelentőségével foglalkozik. A szocializmusban korlátlan lehetősége van a legújabb technika alkalmazásának. A munkások érdeke a technika fejlesztése. Csak itt válik lehetővé a nehéz és a munkaigényes termelőfolyamatok gépesítése, hatalmas földterületek öntözése, a vízienergia tervszerű felhasználása, egységes energetikai rendszerek, új komplex ipari központok létesítése.

A szocializmusban a termelékenység emelkedése elsősorban az új technikai és technológiai eljárások meghonosításának eredménye. A termelőfolyamatok gépesítésének útja a Szovjetunióban a komplex gépesítés; ez az automatizálásra való áttérés egyik legfontosabb feltétele.

A termelékenység emelésének nagy tartaléka: a karbantartó és kisegítő munkát végző üzemszerek technikai elmaradásának megszüntetése; ezen a területen ugyanis még elterjedt a fő termelőberendezések teljes kihasználását erősen akadályozó kézi munka. A kisegítő üzemágak technikai elmaradásának felszámolásával a vállalat egész munkájának termelékenysége emelkedik, s még munkaerő is fölszabadul.

A cikkíró a továbbiakban a technológiai eljárások tökéletesítésének kérdésével és a szabványosítás jelentőségével foglalkozik a termelékenység emelése szempontjából.

A dolgozók kulturális és technikai színvonalának emelése szintén igen fontos forrása a termelékenység növelésének. Minél bonyolultabb és hatékonyabb a termelés technikája, annál nagyobbak a dolgozók szakképzettsége iránt támasztott követelmények, alapítja meg a szerző. A Szovjetunióban mindjobban eltűnnek a nehéz fizikai munkával járó foglalkozások, s a sokoldalú szakmai képzettségű, kultúrált dolgozó válik a szocialista termelés alapjává.

A dolgozók kulturális és technikai színvonalának növekedése meggyorsítja a technika fejlődését. A technikai újítás ma már nemcsak a „beavatottak” szűk körének ügye; a dolgozó tömegek is aktív harcosai az újítómozgalomnak.

A szerző ismerteti a szakmai képzésben elért eredményeket és az ötödik ötéves terv hatalmas feladatait. Továbbra is fontos feladat a termelésben dolgozók részére szervezett tanfolyamok és egyéb oktatási formák tökéletesítése. Több figyelemmel kell foglalkozni a technikusok, a művezetők szakképzettségének emelésével, mert a technika fejlődése során a művezetőnek egyre nagyobb feladatokkal kell megbirkóznia. A termelési-technikai propagandát rendszeresebbé kell tenni, változatlanul hagyva sokoldalú formáit (újítókör, tanműhely, kísérleti műhely, üzemi laboratórium, kabinet, előadások, konzultáció stb.).

A szerző hangsúlyozza hogy a szocialista termelés szüntelen fejlődése megköveteli a munkaszervezés formáinak állandó tökéletesítését. Ha a munkaszervezés színvonala elmarad a technika fejlődésétől, akadályozza a termelés gyors emelkedését.

A munkaszervezés akkor helyes, ha megkönnyíti a termelőeszközök teljes kihasználását, az élő- és holtmunkával való takarékoskosságot, s általában a társadalmi munka termelékenységének növekedését. A szocialista munkaszervezés konkrét formáit az határozza meg, hogy itt a termelőerők fejlesztése a dolgozók érdekét szolgálja. A szocialista munkaszervezés fejlődésének útja: az új és a régi közt folyó harc, a maradiság ellen való harc útja.

A cikk ismerteti egyes vállalatok kitűnő eredményeit, amelyeket főleg a helyes munkaszervezésnek köszönhetnek. Hangsúlyozza, hogy a műszaki kutatóintézetek mellett a közgazdasági kutatóintézeteknek is erősíteniük kell kapcsolataikat a vállalatokkal, a gazdasági vezetőszervekkel, hogy az elavult munkaszervezési formák ellen vívott harc még eredményesebb legyen.

Grigorjev végezetül megállapítja, hogy az ötödik ötéves tervben a munka termelékenységének növelésére megszabott feladatok: szilárd alapon nyugvó reális feladatok: teljesítésük elsősorban attól függ, hogyan használják ki a pártfunkcionáriusok és a gazdasági vezetők a szocialista gazdasági rendszer óriási előnyeit, a nagyszabású technika nyújtotta lehetőségeket, s mennyire segítik a szocialista verseny további fejlődését.

Constantinescu elvtárs, a Román Munkáspárt központi bizottságának tagja, a Román Népköztársaság Állami Tervbizottságának elnöke **Árutermelés és értéktörvény a népi demokratikus rendszerben** című tanulmányában számos fontos elméleti kérdést világít meg a szocialista építés romániai tapasztalatai alapján.

Előljáróban méltatja Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művének tudó-

mányos jelentőségét. Ez a mű megvilágítja az árutermelés és az értéktörvény átmeneti időszakbeli szerepének kérdését is, amely szorosan összefügg a szocialista forradalom és a szocialista építés Lenin és Sztálin kifejtette fő feladataival.

A Román Népköztársaságban is a lenini-sztálini program szerint épül a szocializmus. A román proletariátus nem várta meg, amíg a kapitalizmus tönkreteszi a kis- és középtermezőket, hanem megragadta a hatalmat, s kiszajátította az ipar fő termelőeszközeit. Ezzel megvetette a szocialista ipar fejlődésének alapját. A kisárutermező szektor szocialista szektorrá alakítása hosszabb folyamat: a kisárutermezők csak fokozatosan lépnek a szövetkezés útjára.

A népgazdaság szocialista szektorának megteremtése és fejlődése során megszületik és utat tör a szocializmus gazdasági alaptörvénye. Ez a törvény a népgazdaság szocialista szektorában közvetlenül, a kisárutermezésre pedig közvetve hat, mégpedig annak arányában, ahogyan ez utóbbi termékei mindinkább a szocialista ipar termékeire cserélődnek. A szocializmus gazdasági alaptörvényének kibontakozása a népi demokratikus országokban az idejük-múlt osztályok, s különösen a kulákság elkeseredett ellenállásába ütközik. A népi demokratikus állam az új gazdasági törvényekre támaszkodva, a tömegek segítségével megtöri ezt az ellenállást, s egyre szélesíti a szocialista építés útját.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye hatókörének kiszélesedésében igen nagy része van a népi demokratikus országok Szovjetunióval való gazdasági kapcsolatának, s a Szovjetunió önzetlen segítségének. A Szovjetunióval való gazdasági kapcsolat és a szovjet segítség hozzájárul a szocialista szektor fejlődésének, különösen az iparban az állami szocialista szektor fejlődésének meggyorsulásához. A népi demokratikus országokban a szocialista szektor tehát értékes támogatást kap a kapitalista szektor ellen vívott har-

cában, s ez jelentősen megrövidíti a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakát.

Az átmeneti időszak gazdaságában az új törvények mellett korlátozott hatókörrel érvényesülnék még egyes régi gazdasági törvények is. Például az értéktörvény, amelynek hatóköre mindhárom szektorra: a kapitalista, a kisárutermelő és a szocialista szektorra kiterjed, de a különböző szektorokban különféle korlátok közé szorítva hat.

A szocialista szektor erősödésével és növekedésével az értéktörvény hatóköre szűkül, elsősorban azért, mert a rohamosan fejlődő nehéziparban gyártott termelőeszközök már nem áruk. Az árutermelés terjedelme tehát viszonylag csökken, bár abszolút mértékben nő. Az állami szektor növekedése, a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének egyre kiterjedtebb hatása, valamint a népi demokratikus állam egész gazdaságpolitikája korlátozza az értéktörvény hatókörét.

Constantinescu elvtárs Románia gazdasági fejlődésének mai fokán az árutermelés állapotát a következőképp elemzi:

A magántermelők és a szocialista szektor áruai között különbség van. De a szocialista szektorban termelt áruk is különböznek egymástól: az állami szektorban termelt áruk össznépi tulajdonban vannak, s államilag megszabott árakon realizálódnak a piacon, a szövetkezeti szektor áruinak jelentős része ellenben a szervezetlen piacon kialakuló árakon realizálódik.

A többszektörű gazdaság bonyolultságát mutatja, hogy az állami szektor egyes árukat a magántermelők termelte nyersanyagokból (gyapotból, lenből stb.-ből) állít elő. E tényezők szükségképp hatnak a szocialista szektor árutermelésére, s különösen az iparcikkek önköltségére.

A tőkés és a kisárutermelő szektor árutermelésén jelentős mértékben a piaci spontaneitás uralkodik. Itt az emberek termelési kapcsolata nem közvetlenül, hanem a munkatermékek piaci

cseréjén át valósul meg. A szocialista szektor árutermelése a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek van alávetve: a szocialista szektorban az emberek termelőviszonyai az együttműködés és a kölcsönös segítség viszonyai, amelyeket nem torzít el többé a piaci csere; itt eltűnt a termelés anarchiája és a konkurrencia, s a termelés és a csere — a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megfelelően — tervszerűen és arányosan fejlődik.

Természetesen: az egyes szektorok közt nincs kínai fal, ezek valamennyien az egységes népgazdaság részei: szorosan összefonódnak, de nem olvadnak egybe, sőt az átmeneti időszak egész tartama alatt éles harc folyik közöttük. Ez a harc a „ki-kit” győz le kérdésének végleges megoldásáig mindinkább élesedik.

A továbbiakban a szerző a szocialista építés romániai eredményeivel, a szocialista szektor vezetőszerével foglalkozik. A fő termelőeszközök közül csak a föld nincs állami tulajdonban, de a szántóterület 13 százalékán állami, 9,4 százalékán pedig szövetkezeti gazdálkodás folyik. A cikk megemlékezik a föld adás-vételét korlátozó intézkedésekről, s hangsúlyozza: A Román Népköztársaságban a föld valójában már nem adás-vétel tárgya, bár nagyjából még kistermelők, parasztok magántulajdona. Ez a körülmény mindenképp korlátozza az áruforgalom hatókörét. Ugyancsak korlátozza az árutermelés és az áruforgalom hatókörét az a körülmény, hogy az állami vállalatok termelte termelőeszközök sem áruk.

Sztálin elvtársnak a *nep* szükség-szerűségéről és lényegéről szóló tanításából következik, hogy a szocializmusépítő népi demokratikus állam fölhasználhatja és kell is hogy fölhasználja az értékmát, a pénzt, az árat, az árutermelést és az árucserét. A román népi demokrácia a Szovjetunió és a népi demokratikus országok tapasztalatainak tanulmányozása alapján sikerrel alkalmazza a *nep*-et, ered-

ményesen harcol a szocializmus alapjainak lerakásáért, s az említett gazdasági emelőknél a szocialista építés javára való fölhasználásáért.

A szerző a továbbiakban részletesen elemzi az áruforgalom növekedésének és az ipar, meg a mezőgazdaság kereskedelmi kapcsolatának kérdését. Megállapítja, hogy a város és a falu közti lebonyolódó áruforgalom 1948-hoz képest csaknem hétszeresére növekedett, s a tervszerűen fejlődő szocialista kereskedelem döntő túlsúlyra tett szert a magánkereskedelemmel szemben. Ugyanakkor megbélyegzi az állami kereskedelem egyes vezetőinek a magánkereskedelem fölszámolására irányuló kísérleteit. Ezek a próbálkozások nemcsak hibásak és károsak, hanem eleve eredménytelenek is: amíg a mezőgazdaság jelentős részére kiterjed a kisárutermelés, addig a magánkereskedelemnek is van talaja. Az 1951—55. évi népgazdasági terv nem a magánkereskedelem fölszámolását, hanem egyre szűkebbre korlátozását tűzi ki feladatul.

De a kisárutermelőket fokozatosan be kell vonni a szocialista kereskedelem hatókörébe, mégpedig úgy, hogy ezek egyre több és több mezőgazdasági terméket cseréljenek iparcikkre az állammal, következésképp a munkásszállyal. Ezért széleskörűen fejlesszük ki a fogyasztási szövetkezetek hálózatát, a szerződéses termeltetést, s a város és a falu árukapcsolatainak egyéb, gyakorlatilag kipróbált formáit.

Sose feledkezzünk meg arról a leninista tételről, hogy amíg van áru-termelés, addig az adás-vétel útján történő cseré a várossal való kapcsolatnak a kis- és középparaszt számára egyedül elfogadható formája. Ezért mindenképp fejleszteni kell az állami és a szövetkezeti kereskedelmet, szüntelenül fokozva a kapitalista elemek kiszorítását az áruforgalomból. A feladat tehát: a város és a falu áruforgalmának további szélesítése, az állami, de különösen a szövetkezeti kereskedelem fejlesztése révén.

Romániában kiváló eredményekkel jár az úgynevezett „ellenszolgáltató” kereskedelem. Lényege, hogy a parasz- tok által leginkább keresett iparcikkeket a legfontosabb mezőgazdasági cik- kekre (búza, gabona, zsír, vaj, tojás) cserélik szabott állami árakon, megha- tározott norma szerint. A szerző sze- rint most az a feladat, hogy kiszélesít- sék az iparcikkek választékát és szer- vezettebbé tegyék a cserét. Az „ellen- szolgáltató” kereskedelem a város és a falu szocialista kapcsolatának fontos eleme. Minthogy ez a cseré szilárd árakon alapul, az „ellenszolgáltató” kereskedelem hozzájárul az állami élel- miszerkészletek növeléséhez, s ezzel a pénz vásárlóerejének megszilárdulásá- hoz.

A népi demokratikus állam a kötelező terménybeadás rendszerének megállá- pításakor is számol az értéktörvény ha- tásával. Ezért olyan beadási rendszert állapít meg, amely anyagilag érdekeltté teszi a parasztokat a termelés fokozá- sában. Ezt főképp azzal éri el, hogy a különböző termelőkategóriákra (szövet- kezetek, kisárutermelők, kulákok) dif- ferenciált beadási kulcsot szab meg. Az állam a faluval folytatott szocia- lista kereskedelem fejlesztése, a szer- ződéses termeltetés, a begyűjtés és a fölvasárlás rendszerének bővítése ré- vén mind több mezőgazdasági cikket összpontosít kezében. Így jobban biz- tosítja a városi dolgozók élelmiszer- ellátását és a szocialista vállalatok nyersanyagszükségletének kielégítését. A népi demokratikus állam ezekkel a módszerekkel hat az árakra, korlátozza és kiküszöböli az értéktörvény kedve- zőtlen hatását.

Az értéktörvény kedvezőtlen hatása fejeződik ki a mezőgazdasági cikkek áremelkedésének tendenciájában. Eltérően az iparcikkek szilárd árától, a kis- termelők által piacra vitt élelmiszerek árai állandóan ingadoznak, s emelkedő irányzatúak. Az állam a készletek nö- velésével befolyásolhatja a mezőgazda- sági cikkek áralakulását, a készletek növelésére pedig annál nagyobb lehetősé- ge nyílik, minél erősebbé válik a

mezőgazdaság szocialista szektora, minél kisebb területre szűkül a szervezetlen piac, s minél pontosabban teljesíti a parasztság a beadást, valamint a termelési szerződésekben vállalt kötelezettségeket.

Hangsúlyozza a cikk, hogy igen fontos feladat a kereskedelmi szervek munkájának megjavítása. Még mindig gyakori jelenség, hogy az iparcikkek nehézkesen, késve jutnak el falura, mert a kereskedelmi szervek nem ismerik kellőképp a parasztság szükségleteit, nem tanulmányozzák eléggé az áruforgalom kérdéseit, s rosszul szervezik meg munkájukat.

Sztálin elvtárs tanításaira utalva, a szerző megállapítja, hogy a román nép-gazdaság fejlődésének mai szakaszán a kapitalizmus régi kategóriáinak jórészt csak a külső burka maradt meg, tartalmuk elvileg megváltozott, mert e kategóriák mindinkább a szocializmus érdekeit szolgálják. Az átmeneti időszak sajátosságai nyilvánulnak meg a pénzrendszer, a bankok, a kereskedelem kettős, ellentmondásos jellegében, amelynek alapja: a *nep* kettős termé- szete.

A szerző méltatja az 1947-es és az 1952-es pénzreform jelentőségét. Mindkét reform a munkásosztály és a dolgozó nép érdekét szolgálta, s nagymértékben elősegítette a pénzforgalom, a pénzügyi és a bankrendszer, valamint a kereskedelem visszasságainak megszüntetését.

Constantinescu elvtárs a továbbiakban megállapítja, hogy az átmeneti időszakban az értéktörvény hatása nemcsak a forgalom szférájában, hanem a termelésben is érvényesül. De a szocialista termelésben másképp hat, mint a kisárutermelők és a tőkésék termelésében. A különbség elsősorban a kétfajta termelés céljainak különbözőségéből ered. A szocialista termelés célja nem a profit biztosítása, hanem a dolgozók állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. Az értéktörvény tehát nem szabályozhatja a szocialista termelést, nem határozhatja meg egyes ágainak

arányait. Persze az átmeneti időszakban még számolnunk kell a kapitalista termeléssel is, amelynek célja a profit-szerzés. Itt még érvényesül az értéktörvény szabályozó ereje, bár egyre csökkenő mértékben, mert a szocialista állam szigorú korlátok közé szorítja a tőkés kizsákmányolást. A kisáruter- melésben az értéktörvény szabályozó hatását a szocialista város vezető szerepe, a mezőgazdaság és a szocialista ipar növekvő kereskedelmi és egyéb gazdasági kapcsolatai mind fokozottabb mértékben korlátozzák.

A népi demokratikus rendszerben, ahol a szocialista szektor a többszektorú gazdaság fejlődésének vezető és meghatározó ereje, az értéktörvény a népgazdaság arányait sem szabályozza; ezeket az arányokat mindinkább a termelőeszközök társadalmasítása alapján keletkezett tervszerű, arányos fejlődés törvénye határozza meg. Jól bizonyítja ezt, hogy a népi demokratikus rendszerben nincsenek válságok, nincs munkanélküliség, ismeretlen fogalom a dolgozók elnyomorodása, s a nehézipar gyorsabban fejlődik, mint a jövedelmezőbb könnyűipar.

A szocialista szektorban a munkaerő többé nem áru. A munkabér itt új tartalmú kategóriává: a munka mennyisége és minősége szerinti elosztás szocialista elve megvalósulásának gazdasági formájává válik. Az értéktörvény nem határozza meg többé a munkabér színvonalát; az értéktörvény hatása a termelésre csak a termelés folyamatában elhasznált munkaerő pótlásához szükséges fogyasztási cikkek révén érvényesül, mert e cikkeket a népi demokratikus országokban is az értéktörvény hatásának alávetett árukként termelik és értékesítik.

Az áruforgalom csak a pénz. — mint értékmérő és forgalmi eszköz — segítségével bonyolódhat le. Minthogy a vállalatok termelési ráfordításai magukban foglalják a munkabérrel összefüggő kiadásokat is, s e kiadásoknak, valamint a mezőgazdasági nyersanyagok beszerzési költségeinek és más

költségeknek a számbavétele pénzformában történik, szükségszerű az összes ráfordítások pénzformában való nyilvántartása.

A népi demokratikus rendszerben az árukat egymástól különböző, s ugyanakkor egymással harcoló szektorok termelik. Ez a körülmény megmutatkozik az áralakulás folyamatában is: differenciált árak keletkeznek, ugyanannak az árufajtának többféle ára van. Az iparcikknek például Romániában alacsonyabb „jegyes” és magasabb (állami) szabadkereskedelmi ára van. A termelészövetkezetek is kettős áron értékesítik termékeiket: államilag megszabott begyűjtési áron és piaci áron. A piaci árak azonban nem „szabadon”, nem csak a kereslet-kínálat hatására alakulnak. Az állam a szocialista gazdasági formák fejlesztésével, az állami árukészletek növelésével, a tervgazdálkodás erősítésével, a szocialista ipar és a mezőgazdaság kapcsolatainak szorosabbra fűzésével fokozza szabályozó szerepét az áruviszonyok egész területén, vagyis az értéktörvény érvényesülésének egész szférájában.

A szocialista szektorban a konkurrencia és a termelési anarchia törvényét fölváltotta a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye. A népi demokratikus állam e törvényre támaszkodva, s a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből kiindulva rendszeresen és tervszerűen leszállítja az iparcikk árát. Az ár-csökkenés föltételeinek biztosítása végett okvetlenül számolni kell az értéktörvénnyel, s a termékek önköltségének csökkentésére kell szorítani a szocialista iparvállalatokat.

A mezőgazdaság termelését, mint-hogy itt még a kisárutermelés az uralkodó, a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényére támaszkodó állami tervek csupán közvetve szabályozzák. A szocialista állam a népgazdasági mérlegek készítésekor számol a kisparaszti termelés méreteivel, a különböző mezőgazdasági termékek termelésekor kialakuló arányokkal, a vetőmagszükséglettel, a gazdaság saját fo-

gyasztásának és árutermelésének arányával, s arra használja föl az értéktörvényt, hogy a parasztokat érdekeltté tegye a termelés fokozásában, az árutermelés növelésében. Ezt a célt szolgálja: az állam ár- és hitelpolitikája, a szerződéses termeltetés stb. Az értéktörvény helyes számbavétele és fölhasználása a kisárutermelésben igen fontos az ipar, s különösen a könnyű- és az élelmiszeripar szempontjából, amely mezőgazdasági nyersanyagokat dolgoz föl.

A népi demokratikus állam a szocializmus és a kapitalizmus elkeseredett osztályharca közepette használja föl az árutermelést és az értéktörvényt a város és a falu, a szocialista ipar és a kisárutermelő mezőgazdaság kapcsolatainak megerősítésére, a tömeges kollektivizálás föltételeinek megteremtésére.

Amde a mezőgazdaság szocialista átalakítása nem automatikus folyamat. Az átalakulás döntő föltétele: a munkásosztály vezetőszerpe. A román munkásosztály hatalmas segítsége a dolgozó parasztságnak, az árucseré és a termelési kapcsolatok (a parasztság ellátása mezőgazdasági gépekkel, traktorokkal stb.) fejlődése a munkásparaszti szövetség szakadatlan erősödésének fő tényezője.

A szocializmus gazdasági törvényeinek és az értéktörvénynek a szocializmus javára való fölhasználását Romániában is a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály valósítja meg.

A román munkásosztály pártjának politikája arra irányul, hogy leküzdje az osztályellenségnek a szocialista építéssel szemben kifejtett ellenállását, elszigetelje az ellenséget, megszilárdítsa a munkásparaszti szövetséget. E politika sikerének fő feltétele: a proletárdiktatúra megszilárdítása.

A Román Munkáspárt irányvonala: a békegazdaság szakadatlan fejlesztése, a nagy Szovjetunióval való örök barátság, a népi demokratikus országokkal való szoros együttműködés. A Román Munkáspárt gondoskodik róla, hogy a népgazdaság a szocializmus

gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően fejlődjék, s ezzel biztosítja a dolgozók állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítését, a szocializmus fölépítését.

F. Konsztantyinov Az európai népi demokratikus országok gazdaságának szüntelen fejlődése című cikke értékes áttekintést ad az európai népi demokratikus országok gazdasági fejlődéséről, s a szocialista iparosításban, a mezőgazdaság szocialista átalakításában, valamint a dolgozó tömegek anyagi és kulturális életszínvonalának emelésében elért nagy sikereiről.

A népi demokratikus országok szocialista iparosítása a Szovjetunió baráti támogatásával valósul meg. A második világháború után a nemzetközi erőviszonyokban a béke, a demokrácia, a szocializmus javára bekövetkezett eltolódás és a Szovjetunió önzetlen segítsége folytán ezek az országok sokkal kedvezőbb körülmények közt teremthetik meg szocialista iparukat, mint annakidején a Szovjetunió.

Az európai népi demokráciák iparában visszavonhatatlanul győzelemre jutottak a szocialista termelőviszonyok. Ma már a szóbanforgó országok egész ipari termelésének mintegy 99 százalékát a szocialista ipar adja.

A hat európai népi demokratikus ország (Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Románia, Bulgária és Albánia) ipari termelése 1952-ben 20 százalékkal, ugyanakkor hat európai tőkésországa (Franciaországé, Belgiumé, Ausztriáé, Hollandiáé, Görögországa és Luxemburgé) csupán 0.8 százalékkal emelkedett. A hat népi demokratikus ország ipari termelése 1952 végén csaknem háromszorosa volt a háborúelőttinek, az említett tőkésországoké ellenben mindössze 31 százalékkal multa felül a háborúelőtti színvonalat.

A szerző adatokat közöl, hogyan változott meg a népi demokratikus orszá-

gok gazdasági szerkezete az ipar javára. Csehszlovákia, Magyarország és Lengyelország fejlett mezőgazdaságú ipari országgá változott: teljes termelésüknek több mint 70 százalékát a szocialista ipar adja; Románia és Bulgária elmaradott agrárországból gyorsan ipari-agrárországgá fejlődött, s mindkét országban a nemzeti jövedelemnek több mint a fele a szocialista iparból származik.

A cikk rámutat, hogy a népi demokráciák ipara nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is fejlődik. Az új üzemeket a legmodernebb technikával látják el, a régi, kisipari jellegű üzemeket újjáalakítják, s az iparosítási politika végrehajtása során különösen ügyelnek a korábban elmaradott vidékek gazdasági fejlesztésére.

Rohamosan fejlődik az európai népi demokratikus országok mezőgazdasága is. Ez országok parasztsága egyre inkább fölismeri a szövetkezeti gazdálkodás előnyeit. Bulgáriában a parasztgazdaságoknak több mint fele szövetkezetekbe tömörül. Romániában az ország szántóterületének 23 százaléka, Magyarországon 39.2 százaléka tartozik a szocialista szektorhoz. Csehszlovákiában 1952-ben 8858, Romániában 1953 április 1-én mintegy 4000, Lengyelországban 1953 márciusában 7034, Bulgáriában 1952-ben 2745, Albániában 118 termelőszövetkezet működött.

A cikk megállapítja, hogy a népi demokratikus országok termelőszövetkezetei három fő típusba sorolhatók:

1. A föld közös megmunkálására alakult társulások. Itt a föld továbbra is a tagok magántulajdona, a gépek beszerzése, közös épületek és bizonyos szövetkezeti alapok létesítése azonban együttes erőfeszítéssel történik.

2. Mezőgazdasági termelőszövetkezetek. Ez a második típusú szövetkezet a legelterjedtebb. Itt a szövetkezetbe belépők földjüket bérbeadják a szövetkezetnek, de a tulajdonjogot megtartják. A munkát közösen végzik, s a jövedelem nagyobb részét a végzett munka arányában, munkaegység alap-

ján, kisebb részét pedig a bevitt föld arányában osztják el. A jövedelem meghatározott része az oszthatatlan alapba, s más szövetkezeti alapokba kerül.

3. Kollektív gazdaság, amelyben közös földön, közösen dolgoznak, s a jövedelmet kizárólag munkaegység szerint osztják el.

A népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjai fontos gyakorlati feladatuknak tekintik: a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szervezeti, gazdasági és politikai megszilárdítását, s erős, szocialista típusú mezőgazdasági vállalatokká való átalakítását.

Konsztantyinov cikkének befejező része beszámol az európai népi demokratikus országok dolgozóinak anyagi és kulturális életében bekövetkezett jelentős változásokról. Mindegyik országban egyszersmindenkorra fölszámolták a munkanélküliséget, növekszik a munkások és alkalmazottak, valamint

a dolgozó parasztok jövedelme. A szerző adatokat közöl a népi demokratikus országok dolgozóinak kulturális életéről is, ismerteti ez országok kultúrradalmának óriási sikereit, a Szovjetunió baráti segítségének megnyilvánulásait. Megállapítja továbbá, hogy a szocialista építés eredményeképp a népi demokratikus országokban a régi burzsoá nemzetek új, szocialista nemzetekké alakulnak, s ezek a szocializmus alapjainak lerakásáért vívott harcban megedződött kommunista és munkáspártjaik vezetésével egyre nagyobb sikerrel haladnak a szocializmus útján. A dolgozó tömegek mindennap szorosabban tömörülnek kommunista és munkáspártjaik, népi demokratikus kormányuk körül. Ezzel megszilárdítják népi-demokratikus államuk állami és társadalmi rendjét, s erősítik a béke, a demokrácia és a szocializmus Szovjetunió-vezette táborát.

Szabó Kálmán

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 3. számából

A Voproszi Ekonomiki (A Közgazdaság Kérdései) a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdasági Intézetének folyóirata. Ezévi 3. száma előjáróban közli az SZKP központi bizottságának, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának és Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének Sztálin elvtárs halála alkalmával a szovjet néphez intézett fölhívását. **A marxizmus-leninizmus, mindent legyőző ereje** című szerkesztőségi cikk pedig a hetven éve elhunyt Marx Károlyról, a tudományos kommunizmus lángeszű megalapítójáról emlékezik meg.

Minél jobban a múltba merül az az idő, amikor Marx élt és alkotott, írja a cikk, annál világosabban, mélyrehatóbban és általánosabban kibontakozik Marx jelentősége az emberi társadalom haladása szempontjából. Néze-

teinek és tanainak rendszere, a marxizmus, az emberek millióit lelkesíti harcra az imperialista reakció, a kapitalista rabság ellen, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért. A marxizmus — mint a proletariátus ideológiája — forradalmasította a társadalomtudományok egész területét. De Marx nemcsak a tudományos gondolkodás óriása volt, hanem elsősorban nagy forradalmár, az I. Internacionálé szervezője és lelke, a nemzetközi munkásmozgalom első vezére. Csak akkor érthetjük meg igazán műve lángeszű folytatóinak, Leninnek és Sztálinnak történelmi szerepét, ha nem tévesztjük szem elől, hogy a szovjet nép nagy vezérei a marxizmus legmélyebb elméleti alapjait feltárva, a dialektikus módszer teljes ismeretében őrizték és védték a marxizmust mindenféle belső és külső ellenségtől, s fejlesztették to-

vább Marx tanításait. Így vált korunk a marxizmus-leninizmus világtörténelmi győzelmének korszakává.

A cikk ezután kifejti, hogy Marx a tőkés termelőmód fejlődéstörvényeit elelték főművében, *A tőke*-ben dolgozta ki. Ennek egyenes folytatása Lenin zseniális műve, *Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka*, amely a monopolkapitalizmus lényegét, alapvonásait és fejlődéstörvényeit jellemzi.

Lenin a monopolkapitalizmus elemzése alapján föltárta és elméletileg általánosította a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvényét, s kimutatta, hogy ez a kapitalizmus teljesértvényű törvénye. Ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy lehetséges a szocializmus győzelme először egy vagy néhány országban, de lehetetlen egysapásra valamennyi országban. Lenin ezzel megalkotta a szocialista forradalom új, történelemformáló elméletét.

A szocialista forradalom új, lenini elméletét Sztálin hatalmas tudományos és forradalmasító jelentőségű tételekkel gyarapította. A monopolkapitalizmus további fejlődésének elemzése révén konkretizálta és a modern kapitalizmus viszonyaira alkalmazva továbbfejlesztette az értéktöbblettörvényt, s föltárta a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényét. Ez az alaptörvény meghatározza a monopolkapitalizmus lényegét, fejlődésének valamennyi fő oldalát és fő folyamatát, fényt derít a kapitalizmus megoldhatatlan ellentmondásaira. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására elmélyül a kapitalizmus általános válsága, elkerülhetlenné válik a tőkésországok közt a háború.

Sztálin alkotta meg a kapitalista világrendszer általános válságának egységes elméletét. Legújabb művében mélyenszántóan elemezte az általános válság elmélyülését előidéző okokat, s megjelölte az általános válság szakaszait. A sztálini tanítás az általános válságról és e válság két fő szakaszáról: a kapitalizmus forradalmi úton történő megdöntésének szükségességét

gét hirdető marxista-leninista elmélet alkotó továbbfejlesztése és konkretizálása.

A cikk átfogóan ismerteti, hogyan fejtette ki Marx és Engels, s hogyan fejlesztette tovább Lenin és Sztálin a proletárdiktatúra elméletét, majd fölidézi, hogy Lenin negyven évvel ezelőtt, az akkori évfordulón, *Marx Károly tanításainak történelmi sorsfordulatai* című cikkében (l. Lenin Válogatott Művek. 1. kötet. 71—74. lap. Szikra. 1949) látnoki erővel megjósolta a marxizmus világtörténelmi győzelmének korszakát.

Marx legfőbb elméleti fölfedezését, s ebből levont tudományos következtetéseit, valamint az értéktöbbletelmélet lenini-sztálini továbbfejlesztését ismerteti és méltatja *I. Bljumin Az értéktöbbletről szóló tanítás Marx gazdasági elméletének sarokköve* című cikke, amelyet némileg megrövidített formában lapunk 5. számában közölünk.

A Marx-évfordulóval kapcsolatos cikkek sorát *A. Tusunov Marx a reformutáni Oroszország gazdaságáról* című gazdaságtörténelmi tanulmánya zárja, amely értékes útmutatást ad Marx kutatási módszeréről. Marx és Engels, mint ismeretes, nagy figyelemmel foglalkozott Oroszország politikai és gazdasági fejlődésével. Erről tanúskodik Marxnak az akkori orosz politikai élet ismert személyiségeivel, Anyenkovval, Lopatyinnal, Danyielszonnal és másokkal folytatott levelezése is.

Különösen sokat foglalkozott Marx az 1861. évi jobbágyfölszabadulás utáni Oroszország agrárviszonyaival. Eredeti célkitűzései szerint *A tőke* III. kötetének a földjáradékról szóló szakaszában Oroszországnak ugyanazt a szerepet szánta, mint az első kötetben, az ipari bér munka tárgyalásakor Angliának. Ezt a tervét azonban nem valósíthatta meg.

Marx két cikkben foglalkozott az 1861-es reform előkészítésével. Már abban az időben helyesen értékelte e reform jelentőségét Oroszország, s

különösen az orosz mezőgazdaság tőkés fejlődése szempontjából. Bár e két cikk kívül külön műben nem foglalozott Oroszországgal, kéziratanyagátéka bizonyítja, hogy tanulmányozta a korabeli orosz forrásokat, s hozzálátott a reformutáni Oroszország gazdasági helyzetéről összegyűjtött nagy anyag rendezéséhez. Engels joggal állapította meg: „Nem ismerek senkit, aki olyan jól ismerné Oroszországot, Oroszország belső és külső viszonyait, mint Marx”.

Marx nem fejezhette be az orosz gazdaság tanulmányozását. Lenin azonban *A kapitalizmus fejlődése Oroszországban* című zseniális művében és egyéb munkáiban a Marx feldolgozta forrásmunkákra is támaszkodva, mélyenszántóan elemezte Oroszország társadalmi-gazdasági rendjét, s ezzel tökéletesen megoldotta azt a feladatot, amelyet Marx csak fölvetett, de megoldani már nem tudott.

A szovjet közgazdák nagy érdeklődéssel figyelik, s mind részletesebben elemzik a népi demokratikus országok fejlődését. Két cikk is tanúskodik erről a Voproszi Ekonomiki 3. számában.

Az egyik *V. Maszlennyikovnak* *A kínai népi demokrácia jellegéről* írott cikke.* A cikk első része Sztálin elvtárs tanításai alapján ismerteti a kínai forradalom sajátosságait, majd a kínai nép nagy vezérének, Mao Ce-tung elvtársnak útmutatásait követve elemzi a kínai népi demokratikus hatalom jellegét.

Sztálin elvtárs már 1926-ban tisztázta a kínai forradalom sajátosságait, amelyeknek jelentős részük volt a forradalom első szakaszának 23 évvel később bekövetkezett győzelmében. Sztálin elvtárs megállapítása szerint a kínai forradalom első sajátossága, hogy olyan polgári demokratikus forradalom, amely egyszerre mind nemzeti fölszabadító forradalom is, s ezáltal közvetlenül összekapcsolódik a világ proletár-

jainak imperializmuselleni forradalmaival; a második sajátosság a nemzeti nagyburzsoázia rendkívüli gyöngegsége volt, amiből következett, hogy szükségszerűen a kínai proletariátus és élcsapata: Kína Kommunista Pártja vált a forradalom kezdeményezőjévé és vezetőjévé, a kínai parasztság vezérévé. A kínai forradalom harmadik sajátosságaként említi Sztálin elvtárs, hogy a Szovjetunió forradalmi tapasztalata és segítsége mindenképp megkönnyítette a kínai proletariátus harcat.

A sztálini elemzésből kitűnik, hogy a kínai forradalom eleve szélesebb a burzsoá demokratikus forradalomnál Mao Ce-tung elvtárs, a kínai nép többévtizedes győzedelmes harcának vezére hangsúlyozza, hogy a kínai forradalom újtípusú forradalom, a szocialista világforradalom része. E forradalom vezetője a munkásosztály, amely megosztja a hatalmat legközelebbi szövetségeseivel, a parasztsággal, s blokkot alkot a városi kispolgársággal és a nemzeti burzsoáziával az anti-feudális-antiimperialista forradalom feladatainak megvalósítása végett.

Az új népi hatalom megsemmisítette az imperializmus és a feudalizmus igáját, s korlátozta a kizsákmányolást azokon a területeken, ahol nem szüntethette meg azonnal. Végcélja azonban a kizsákmányolás valamennyi formájának megsemmisítése. A népi hatalom erősítése szükségszerű feltétele, hogy Kína „az új, demokratikus társadalomból eljusson a szocialista és kommunista társadalomhoz” (Mao Ce-tung).

A kínai forradalom fejlődésének tehát két fő szakasza van: az első szakasz megoldja a burzsoá-demokratikus, antiféudális-antiimperialista forradalom megoldatlan feladatait, s ezzel megteremti a szocialista átalakulás szakaszába való átmenet feltételeit.

A szerző ezek után rátér Kína jelenlegi gazdasági helyzetének tárgyalására. Megállapítja, hogy a kommunista párt vezette kínai népi hatalom a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvényéhez

* Megjelent teljes terjedelemben az *Anyag-és Adatszolgáltatás* 1953. 4. számában.

alkalmazkodott gazdaságpolitikájában, amikor elkobozta a reakciós Kuomintang-komprádor-klikk és a japán hódítók tulajdonát, megszüntette a földesúri földtulajdont, a földet a parasztok tulajdonába adta, s megteremtett minden szükséges feltételt az állam és a szövetkezetek társadalmi tulajdonának, a munkások és a parasztok gazdasági érdekeinek, a kispolgárság és a nemzeti burzsoázia tulajdonának megvédésére. Mindez a Kínai Népköztársaság termelőerőinek gyors fejlődését eredményezte.

A Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület Általános Programjának megvalósítására alakult tömb valamennyi részvevője minden erejével küzd a feudális maradványok felszámolásáért, s a népi demokratikus állam főfeladatának tekinti az imperializmus, a feudalizmus, a bürokratikus tőke ellen vívott harcot. A kínai gazdaság fejlődési perspektíváit illetőleg azonban már két ellentétes irányzat érvényesül az említett tömbben: az egyik szocialista, a másik kapitalista úton akarja fejleszteni Kína gazdaságát. De a munkásosztály és a kommunista párt vezető szerepe, a népi állam kezében összpontosuló anyagi bázis és a Szovjetunió baráti segítsége biztosítja, hogy Kína fejlődése a szocializmus felé haladjon.

Az államhatalom és a kommunista párt legfelsőbb szervei a népi demokratikus fejlődés első szakaszában a régi, félgyarmati, félfeudális gazdasági rendszer szétrombolására, a termelés növelésére és virágzó népi demokratikus rendszer megteremtésére fordítják fő figyelmüket. Így egyúttal megteremtik a népi demokrácia második szakasza, a szocializmus építésére való áttérés föltételeit. Ezért rendkívül nagy jelentőségű az ország gazdasági életében vezetőhelyre jutott állami szektor megerősítése és növelése. 1952-ben az állami vállalatok részvételével az ipar teljes termelésében több mint 60 százalék volt (a kézműipar nélkül). A teljes termelésnek a nehézipar állami szektora körülbelül 80, a

könnyűiparé mintegy 50 százalékát szolgáltatta. Kína mai gazdasági viszonyai közt tehát az állami szektor döntően fontos, de jelentős szerepe van még az államkapitalista szektornak is, amelynek fejlődése részint a népi demokratikus állam ellenőrzése alatt működő vegyes állami és magánvállalatok vagy szervezetek formájában, részint magánvállalatoknak adott állami rendelkezések rendszerének formájában történik. A népi állam a népi demokratikus átalakulás első szakaszában támogatja a városi és a falusi magánkapitalista tevékenységet, ha ez a társadalom számára hasznos vállalatok szervezésére irányul. De korlátozza is a magántőke fejlődését. Először: csakis a társadalom számára hasznos magánvállalatok szervezését engedélyezi; másodsor: a magánvállalat nyereségének mértékét progresszív adókulccsal szabályozza, a tiszta nyereség felosztásáról pedig az állami rendeletek döntenek; harmadszor: a magánvállalatokban dolgozó munkások szakszervezeti megbízottai ellenőrzik, hogy a tőkés magánvállalkozó a kollektív szerződésnek és a kormányrendeleteknek megfelelően jár-e el.

Mivel a Kínai Népköztársaság gazdasága állami, államkapitalista, magánkapitalista, szövetkezeti, valamint kis- és középteremelő szektorokból tevődik össze, okvetlenül szükséges az áruforgalom fejlesztése. A belkereskedelmi forgalom az 1950. évihez képest 1951-ben 30, 1952-ben 70 százalékkal emelkedett. Kínai mai helyzetében az árutermelés és az áruforgalom kettős jellegű: egyrészt lehetővé teszi a város és a falu kapitalista elemeinek bizonyos mértékű gyarapodását és erősödését, másrészt — és ez a döntő — a munkásosztály és a parasztság gazdasági kapcsolatainak legfontosabb formája.

A Kínai Népköztársaságban több mint 55 millió (nagy részét közép-) parasztagazdaság és igen sok magánkapitalista vállalat van, tehát az értéktörvény hatóköre igen kiterjedt. A népi állam fölhasználja ezt a törvényt gaz-

dasági politikájában: az iparcikkek árának fokozatos leszállításával és egyre kedvezőbb fölvasárlási árak megállapításával megszünteti a régi Kínára jellemző hatalmas agrárrollót.

A Kínai Népköztársaságban a népgazdasági tervezés az iparosítás alapjainak megteremtésére és Kínának elmaradt mezőgazdasági országból fejlett ipari országgá alakítására irányul. A tervezés köre egyelőre csak az állami szektorra korlátozódik, s a legutóbbi időkig még itt is csak kezdeti stádiumban: a munkaerő- és az anyagi források számbavételének és az iparágankénti termelési keretszámok kidolgozásának stádiumában volt. A többi népgazdasági szektorban az állam tervszerű befolyása érvényesül.

Kínában ma, a népi demokratikus fejlődés első szakaszában, a napirendi feladat még nem a szocializmus közvetlen építése, hanem csupán a burzsoá-demokratikus, antifeudális, anti-imperialista forradalom befejezése. E feladat teljesítése és a szocializmus építésére való áttérés az európai népi demokratikus országokban viszonylag gyorsabban történt meg. Ennek az az oka, hogy Kína az imperializmus félgymarmata volt, a népi demokrácia útjára lépett európai országok gazdasági színvonalától nagyon elmaradt, s még ma is fegyverrel kell behatolnia az amerikai imperializmus kűzetlása ellen. De termelőerőinek fejlődése a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való gazdasági együttműködés révén nagy lépésekkel halad.

A népi demokratikus országok fejlődésének jelenlegi szakaszát elemzi *M. Paromov* Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosítása című cikke. A Szovjetuniónak a Nagy Honvédő Háborúban aratott világtörténelmi győzelme, továbbá több közép- és délkelet-európai ország munkásosztályának és dolgozóinak hősi harca eredményeként ezek az országok kiszakadtak a kapitalista világrendszerből, s a proletárdiktatúra funkcióit betöltő népi demokratikus rendszert teremtettek. A forradalom antiimperia-

lista és antifeudális feladatainak megoldása, a gyökeres demokratikus átalakulás megvalósítása, a munkásosztály és a kommunista és munkáspártok vezetőszeropének megszilárdítása után a munkásosztály harca új szakaszba lépett: a szocialista forradalom győzelméért vívott harc szakaszába. Ebben a szakaszban az európai népi demokratikus országok dolgozóinak feladata: a szocializmus anyagi-termelési bázisának megteremtése.

Sztálin elvtárs új művében megvilágítja a szovjethatalomnak a szocializmus felépítésében betöltött különleges szerepét, amelyet két körülmény magyaráz: először, hogy a szovjethatalom feladata a régi forradalmaktól eltérően mindennemű kizsákmányolás fölszámolása volt, másodsor, hogy megteremtse a gazdaság új, szocialista formáit. A szovjethatalom ezt a feladatot azért teljesíthette, mert a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvényére támaszkodott.

A sztálini útmutatás hatalmas jelentőségű a népi demokratikus országok számára is: a népi demokratikus hatalom a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának objektív gazdasági törvényéhez igazodva valósította meg az ipar, a közlekedés és a hírközlés, a bankok és a külkereskedelem államosítását.

A szocializmus gazdasági alapjának megteremtését nagyon megnehezítette az a körülmény, hogy Csehszlovákia kivételével a mai népi demokratikus országok elmaradt agrár, vagy agrár-ipari országok voltak. A pánok és tőkésék Lengyelországának egy főre eső nemzeti jövedelme, villamosenergiatermelése, ipari nyersanyag- és élelmiszerfogyasztása az európai országok viszonylatában az utolsók közt volt. Közvetlenül a második világháború előtt a dolgozó lengyel lakosság 73 százalékat a mezőgazdaság foglalkoztatta, csupán 10 százalékát az ipar. Lengyelország nehézipara nem fejlődött ki ásványkincsei (szén, réz, horgany, ólom) ellenére sem; gépgyártása is igen alacsony színvonalú volt. Magyarországon

és Romániában a második világháborúig az ipar területén az élelmiszer- és a könnyűipar dominált. A román élelmiszeripar 70 százalékban cukrot és lisztet termelt. Magyarországon a gépgyártás igen fejletlen volt; a hazai termelés nem elégítette ki az ország gép-szükségletét. Bár Magyarország bauxit-lelőhelyei Európában a leggazdagabbak, a magyar gazdaság mégsem termelt alumíniumot, hanem exportálta a bauxitot, az alumíniumot pedig importálta. Bulgáriának csak kezdetleges könnyűipara volt, Albániának pedig csupán kitermelőipara. Csehszlovákia ugyan nem számított agrárországnak, de ipara jórészt könnyűipar (textil, cipő stb.) volt, s úgyszólván csak importált nyersanyagra támaszkodott, gépipara pedig nem elégítette ki az ország szükségletét.

Az imperializmus rabságából kiszabadult országok sokkal kedvezőbb nemzetközi helyzetben valósítják meg szocialista iparosításukat, mint a Szovjetunió, amely annakidején kizárólag saját erőforrásaira támaszkodhatott. A Szovjetunió és az egységes és hatalmas béketábor léte következtében a népi demokratikus országok szocialista iparosításukkor számolhatnak a baráti államok, s elsősorban a Szovjetunió nagy és önzetlen gazdasági, pénzügyi és műszaki segítségével. Mindez meggyorsítja iparosításunk ütemét.

A népi demokratikus országokban a szocializmus építése idején még megvannak a szétvert ellenséges osztályok maradványai, s megvan még a legnagyobb ellenséges osztály, a kulákság. Ezért hatnak még a kapitalizmus egyes gazdasági törvényei is. hatókörük azonban korlátozott, s a tőkés-elemek korlátozásának és kiszorításának arányában egyre szűkül.

Az új gazdasági törvényeket, a szocializmus gazdasági törvényeit a népi demokratikus állam éles osztályharc közepette használja föl, mert az idejükmúlt ellenséges osztályok ádázul harcolnak e törvények érvényesülése ellen. A fő termelőeszközök társadalmi tulajdonbavétele teremti meg a terv-

szerű, arányos fejlődés törvénye keletkezésének föltételeit. Ez a törvény tette lehetővé a tervgazdálkodás útjára való áttérést.

A népi demokratikus országok első rövidlejáratú két-hároméves népgazdasági tervei a tervgazdálkodás komoly gyakorlati iskoláinak bizonyultak. Csehszlovákia ipari termelése az 1947—1948. évi kétéves terv teljesítésének eredményeként 8 százalékkal meghaladta a háborúelőtti színvonalat. A bolgár ipari termelésnek az egész népgazdasági termeléshez viszonyított aránya az 1939. évi 27 százalékról 1948-ban 30 százalékra emelkedett; ugyanakkor az ipar termelésében a nehézipar 21 százalékos aránya 30 százalékra nőtt. Lengyelországban az ipar lett a népgazdaság vezető ága: részaránya az 1938. évi 52 százalékról 1949-ben 67 százalékra, ebben a termelőeszközök gyártása 47 százalékról 54 százalékra emelkedett. Magyarországon az ipari termelés aránya az 1938. évi 32,8 százalékról 1949-ben 51 százalékra emelkedett. Romániában két egyéves terv teljesítése után az inari termelés színvonala jóval meghaladta az 1938. évit. Albánia kétéves terve során kibővítette kitermelőiparát, s megvetette a földolgozóipar alapját.

A népi demokratikus országok tervteljesítésük tapasztalatai és politikai sikereik alapján fogtak hozzá a szocialista gazdaság alapjainak fölépítésére irányuló ötéves (Lengyelországban hatéves) népgazdasági tervek megvalósításához. Lengyelországban a hatéves terv teljesítése során az ipari termelés hányada, fokozódó mezőgazdasági termelés mellett, 69 százalékról 75,7 százalékra emelkedik; 250 nagy iparvállalat kezd dolgozni, például a Nowa Huta Kohászati Művek, amely egymaga annyi fémet fog termelni, mint amennyit a háború előtt egész Lengyelország termelt. Az acéltermelés az 1938. évinek 3,3-szeresére, a széntermelés 2,6-szeresére emelkedik. Csehszlovákiában a tömegek munkaversenye, az állandóan javuló termelés-szervezés és az új technika alkalmazása folytán a

villamosenergiatermelés az ötéves terv négy éve (1949—1952) alatt a háborúelőtti színvonal 2,7-szeresére, az acéltermelés pedig több mint 60 százalékkal emelkedett; Szlovákiában az ipari termelés a háborúelőttinek 4,25-szorosára, az 1949. évinek kétszeresére szökkent föl. Az ötéves terv túlteljesítése következtében az ipari termelés az 1948. évi színvonalhoz képest az eredetileg tervezett 57 százalék helyett 98 százalékkal, a nehézipari termelés pedig 70 helyett 133 százalékkal emelkedik az ötéves terv végéig. A magyar ötéves tervre vonatkozó adatok közismertek, Romániában az ipari termelés az 1950. évinek majdnem 2,5-szeresére emelkedik az ötéves terv teljesítése során; hatalmas új vaskohászati gócpont, több új szerszámgépgyár és villamoserőmű létesül. Bulgáriában különösen a gépgyártást, a kohászatot, a villamosenergiatermelést, az építőanyagipart, a vegyi- és a kitermelőipart fejlesztik. Ennek eredményeként az ipari termelés az 1948. évinek 220 százalékára, a háborúelőttinek majdnem háromszorosára emelkedik. Albániában az 1951—1955. évi ötéves terv során sok új gyár épül, főképp közszükségleti cikkek gyártására, a helyi nyersanyagok teljesebb földolgozása alapján. A tervben kitűzött feladatok nagyok; csakis a dolgozó nép önfeláldozó munkájának, a kommunista és munkáspártok irányításának, a Szovjetunió önzetlen támogatásának, a népi demokratikus országok szoros baráti együttműködésének eredményeképpen valósíthatók meg.

A szocialista iparosítás időszakát az osztályharc rendkívüli kiéleződése jellemzi. A szocialista építés sikerei csak fokozzák a népi demokratikus rendszer belső és külső ellenségeinek vad dühét, elszánt ellenállását, a nép államhatalma azonban keményen lesújt a szocializmus ügyének minden rendű és rangú ellenségére, a külföldi imperializmus kémeire és ügynökeire, a gomulákra, slanskykra, rajkokra, kosztovokra, dzodzékra és társaikra, s eltávolítja az akadályokat a fölszaba-

dult nép boldog és jómódú életéhez vezető útból.

A népi demokratikus országok szocialista iparosítása a szocializmus gazdasági alaptörvényének alapján történik. E törvény követelményei szerint a szocialista termelés célja a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonala szüntelen emelésének biztosítása, s e cél elérésének eszköze a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növelése és tökéletesítése.

Paromov cikke ismerteti a népi demokráciáknak a legfejlettebb technika megteremtésében elért sikereit; megemlíti, hogy Bulgáriában a fejlett technika alkalmazása nyomán az 1948—1953-ra előirányzott 42,6 százalékos emelkedés helyett 1952-ig máris körülbelül 53 százalékkal emelkedett a munka termelékenysége; Magyarországon 1949-től 1954-ig az eredetileg előirányzott 50 százalék helyett 92 százalékkal, Romániában pedig 1950-től 1955-ig 75 százalékkal fog emelkedni a termelékenység.

A szocialista iparosítással kapcsolatban ugyancsak fontos a káderek problémája, az új szakemberek nevelése, a szervezett munkaerőutánpótlás, valamint a reálbér és az életszínvonal emelkedésének problémája. Lengyelországban a hatéves terv során a reálbér 40 százalékkal, a dolgozók életszínvonala 50—60 százalékkal, Csehszlovákiában a nép életszínvonala 49 százalékkal emelkedik. Magyarországon a fogyasztás 1954-ben 1949-hez képest textiláruból 71 százalékkal, cipőből, bőr- és szőrmecikkből 64, üveg- és porcelántárgyból 115, közszükségleti fémcikkből 65, tejtermékből pedig 56 százalékkal növekszik. Romániában az ötéves terv 80 százalékkal emeli az életszínvonalat. Bulgáriában és Albániában a lakosság fogyasztása majdnem kétszeresre emelkedik.

A cikk a beruházások, az állami költségvetés, az államkölcsonök, az önálló elszámolás, az önköltségcsökkentés problémáiról is átfogó képet ad, majd a népi demokratikus országok kölcsö-

nös kapcsolatait, valamint a köztük és a Szovjetunió közt lévő kapcsolatokat, a külkereskedelmet, a nemzetközi munkamegosztást és együttműködést, a technikai segítséget, a vegyestársaságok problémáját tárgyalja, befejezésül pedig a népi demokratikus országoknak távlati terveik teljesítése során eddig elért eredményeit ismerteti.

A mai kapitalizmus gazdasági alap-törvényének hatásáról szól *K. Izmajlov* **Az elmaradt országok népeinek legigázása és rendszeres kifosztása — a maximális monopoltőkésprofit biztosításának eszköze** című cikke, amelyet múltthavi számunkban közöltünk.

Ugyancsak a mai kapitalizmus égető problémáival foglalkozik *M. Gutcajt* **A fegyverkezési hajsza kiélezi az amerikai imperializmus gazdasági ellentmondásait** című cikke. Ez a cikk Trumannak, az Egyesült Államok volt elnökének az 1951. évről és az 1952. év első feléről szóló gazdasági jelentését, úgynevezett januári, illetve júliusi kongresszusi üzenetét ismerteti és bírálja. Truman meghamisítja a valóságot, szépití a helyzetet, képtelenségeket állít. Szeretné elhiteni, hogy a nemzetgazdaság militarizálása jótékonyan hat az Egyesült Államok gazdasági életére. De ezt sem a valóságos helyzet, sem a burzsoá statisztika meghamisított adatai nem igazolják. A volt elnök üzenete például a fizetőképes keresletnek a dolgozók elnyomorodása miatt bekövetkezett csökkenését fokozódó „takarékoság”-gal magyarázza, s erre alapítja a dolgozók növekvő megadóztatásának szükségességét.

Valójában a reakciós amerikai kormány a dolgozókat sújtó adók fokozásával igyekszik előteremteni a monopolisták méregdrága hadianyagcikkeinek megvásárlásához szükséges eszközöket. Ezzel egyelőre még biztosítani tudja a monopóliumok maximális profitját, de a tömegek fogyasztóképességének összeszűkítésével mégjobban alá-

ássa a hadiútra terelődés miatt amúgyis eltorzult amerikai gazdaságot.

Truman hamis jelentései senkit sem tévesztenek meg, s ma már nyilvánvaló, hogy nyolcéves elnökségének eredményei: a fegyverkezési verseny, a koreai rablőháború, a csatlós tőkésországok gazdaságának szétzüllesztése, s ez országok mind fokozottabb alárendelése az Egyesült Államoknak, az amerikai dolgozók elnyomorodása, amelyet még szembeszökőbbé tesz a fináncoligarchia hallatlan meggazdagodása, s mindennek következményeként végül a gazdasági nehézségek roppant növekedése, s az osztályellentétek éleződése a világalomra törekvő Egyesült Államokban.

A lap közli *A. Kirjuhin* **A mezőgazdaság gépesítésének fejlődése az ötödik ötéves tervben** című cikket is, amely a mezőgazdasági technika fejlesztésének főirányaival, a növénytermelés és az állattenyésztés egyes ágai gépesítésének problémáival foglalkozik. A szovjet mezőgazdasági gépgyártás lendületes fejlődése lehetővé teszi, hogy rendkívül hamar megvalósuljon valamennyi mezőgazdasági ág termelőfolyamatának komplex gépesítése, s még a mellékmunkákból is eltűnjék a kézi munka alkalmazása. A szovjet mezőgazdasági géprendszer a talaj termőképessége növelésének, a mezőgazdasági munka termelékenysége fokozásának, a növénytermelés és állattenyésztés legfejlettebb technológiája alkalmazásának anyagi alapja. A mezőgazdaság fejlődése a Szovjetunióban töretlen.

Más a helyzet a tőkésországokban, ahol a mezőgazdaság gépesítésének hatalmas akadályai vannak: a tőkés termelő mód ellentmondásai, a föld magántulajdona, a gazdaságok szétaprózottsága, a mezőgazdasági munkaerő kínálat nagy bősége, mely utóbbi a bérek leszorításával nem teszi kifizetődővé a tőkés számára gépek alkalmazását. A technika fejlesztése helyett a tőkés mezőgazdaságot a talaj termőerejének kíméletlen megrablása jel-

lemzi, aminek leglényegesebb gazdasági következménye: a termés hozamok csökkenése. Például az Egyesült Államok gabonatermelése 1947-től 1950-ig 20 százalékkal csökkent. A tőkés persze a csökkent termelésért magasabb árakkal kárpótolják magukat, s így a mezőgazdasági termelés csökkenése semmiesetre sem érinti profitjaikat.

A szocialista mezőgazdasági termelés célja nem a profit, hanem a dolgozók élelmiszer- és az ipar nyersanyagszükségleteinek mind tökéletesebb kielégítése. Az állandóan fejlődő technika e cél elérését szolgálja. A szocialista mezőgazdaság a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel összhangban fejlődik.

Pattantus Endre

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMI ANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGREDELHETŐK

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Marx: A tőkés termelés előtti tulajdonformák

Marx tanulmánya annak az 1857—58-ban írt kéziratnak egy része, amely a Tőke első kidolgozásának tekinthető. Ez a munka fontos segítség a történelem marxista tanulmányozásához, az egyes termelőmódok jellegzetességeinek megértéséhez. A tanulmány a történelmi materializmus és a politikai gazdaságtan több olyan fontos kérdését is érinti, amelyek „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjet-unióban” című sztálini mű megjelenése után különösen jelentősek.

59 lap

Fűzve 2.50 Ft

I. Lemin: A brit birodalom válságának kiéleződése a második világháború után

A mű megmutatja, hogyan fokozódott a második világháború után, a kapitalizmus általános válságának második szakaszában az angol „világbirodalom” rotadása és hanyatlása. Tényekkel, adatokkal és táblázatok sorával bebizonyítja, hogy az angol imperialista burzsoázia egész világrészeket zsákmányol ki, tesz tönkre, vet vissza fejlődésükben, egész népeket ítél sorvadásra, pusztulásra.

551 lap

Kötve 36.— Ft

M. Rubinstejn: A burzsoá tudomány és technika az amerikai imperializmus szolgálatában

A könyv óriási tényanyagot tartalmaz a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének illusztrálására. Rendkívül sokoldalúan, igen sok eredeti forrásra támaszkodva mutatja meg, miként aljasítja le az amerikai imperializmus az egyes tudományágakat, hogy hűségesen kiszolgálják a maximális profit biztosítására törekvő monopóliumokat.

463 lap

Kötve 27.— Ft

Filozófiai lexikon

A „Filozófiai lexikon” harmadik, bővített kiadása 1952-ben jelent meg a Szovjet-unióban M. Rozental és P. Jugyin szerkesztésében. Ennek alapján készült a magyar kiadás, amely ismerteti a marxista filozófia fogalmával és kategóriáival összefüggő kérdéseket, marxista alapon értékeli a Marx és Engels előtti filozófusok és a mai burzsoá filozófusok munkáit, a különféle filozófiai tanításokat, filozófiai iskolákat, s a legkülönbözőbb filozófiai irányzatokat és áramlatokat. A lexikon megismertet bennünket a marxista filozófia kiváló képviselőinek, továbbá a forradalmi demokratáknak, az utópista szocialistáknak és több más filozófusnak életével és munkásságával. A Filozófiai lexikon 498 különböző címszót és 62 arcképet tartalmaz.

649 lap

Kötve 38.— Ft

A könyvek kaphatók az Állami Könyvesboltokban

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 6.

Июнь 1953 г.

ПЕРЕД СЕССИЕЙ АКАДЕМИИ НАУК ВЕНГРИИ*

Дьердь Островски, уп. секретарь Академии наук Венгрии

С 25 по 30 мая созывается 112-ая сессия Академии наук Венгрии, четвертая по счету после ее реорганизации. Сессии Академии наук всегда являлись большого значения событием, истинным смотром сил, на которых ученые отчитываются о проделанной ими за прошедший год работе и намечают важнейшие задачи, которые стоят перед нами в вопросе научных изысканий, в деле дальнейшего развития научной мысли. Настоящая сессия имеет особо большое значение, так как в ходе работы сессии будет обсуждаться гениальное произведение товарища Сталина „Экономические проблемы социализма в СССР“ и применение его в нашей стране, в деле строительства социализма.

Со времени реорганизации Академии наук Венгрии может гордиться значительными достижениями. Наука — которая в прошлом подчасую замыкалась в башню из слоновой кости, исчерпывалась самоцельными научными исследованиями малой горстки ученых — продвинулась значительно вперед, став целиком и полностью на службу развития народного хозяйства, дела прогресса и мира. Об этом свидетельствуют и результаты прошлого года. Разрешение поставленных пятилетним планом задач стало ныне уже центральным вопросом научных исследований. Дело строительства социализма и научные исследования все в нарастающей мере сливаются воедино. Большинство наших ученых осознала, что „не

существует отдельно научного развития и отдельно общественного развития, что развитие является неделимым и единым в науке и в обществе“, что строительство социализма и развитие науки являются неотделимыми понятиями. Наши деятели науки могут, опираясь на собственный опыт, убедиться в том, насколько строительство социализма способствует расцвету нашей научной жизни и в том, что на службе народу их индивидуальные устремления могут быть в максимальной степени удовлетворены. Все большее число наших ученых осознало, что единственным путем развития науки является путь приближения к практике, что высшей целью науки является служение народу. Наша наука, следуя учению товарища Сталина, развивается в такую науку, которая „не отгораживается от народа, ... а готова передать народу все завоевания науки, которая обслуживает народ не по принуждению, а добровольно, с охотой.“

Наши научные работники окружены большим уважением. Забота нашей партии, правительства и лично товарища Ракоши об Академии и о наших ученых еще в большей степени указывает на значение науки и на ту атмосферу уважения, которой она окружена. Об уважении, которым окружена наша Академия, и о заботе об ученых свидетельствует то, что в то время, как объем капиталовложений в пределах Академии наук Венгрии увели-

* Опубликовано в „Сабад неп“ за 24 мая 1953 г.

чился в 1951 году по сравнению с 1950 годом в три с половиной раза, в 1952 году было ассигновано в семь раз больше, а в 1953 году — в 15 раз больше.

Объем строительства наших научно-исследовательских институтов показывает тот факт, что сумма, предусмотренная на капитальное строительство, составила в 1951 году пятикратное, в 1952 году — одиннадцатикратное и в 1953 году — двадцатитрехкратное от суммы, предусмотренной на капитальное строительство в 1950 году.

В старой Венгрии на научно-исследовательскую работу предусматривали всего 63 000 пенгэ в год. В противоположность этому наша народная демократия предусматривает на подъем уровня научных исследований в будущем году полмиллиарда форинтов.

Одновременно с этим существенно улучшаются условия труда и материальное положение научных работников. Выдачей надбавок к зарплате за научную работу, премиями имени Кошута, награждением и присвоением новых ученых степеней выражает наша народная демократия свое особое уважение ко всем тем, кто своей научной деятельностью способствует разрыванию нашего социалистического строительства. В марте текущего года 15 наших ученых были награждены премией имени Кошута, 129 ученым была присвоена ученая степень кандидатов наук.

Эта широкая забота об ученых со стороны нашей народной демократии была не напрасна. Эти мероприятия привели к коренному повороту в широких слоях интеллигенции. Наши ученые, лучшая часть нашей интеллигенции все в большей мере осваивают учение марксизма-ленинизма и в своих исследовательских методах пользуются методом диалектического материализма.

Доклады на сессии Академии наук текущего года под знаком единства теории и практики очерчают проблемы нашего пятилетнего пла-

на. Наши научные работники ныне уже знают, что практика не может развиваться без теории, а теоретическое развитие предполагает неразрывную связь с практикой. Эта научная деятельность означает во всех областях науки существенное качественное изменение, чему в решающей мере способствует все большее приближение к советской науке. Осваивание ленинско-сталинского научного мировоззрения сопряжено и с перенятием достижений советской науки. В деле использования достижений советской науки большую помощь оказали нам побывавшие в нашей стране советские ученые Бардин, Дубинин, Палладин, Орлов, Воронин, Хрущев, Александров, которые совместно с нашими учеными обсудили наши проблемы, указали на недостатки нашей научной работы и дали советы в нашей дальнейшей работе. Опыт передовой советской науки научил нас и планированию научной работы. В течение прошедшего года мы быстро продвигались по этому пути. Большинство наших ученых осознало, что речь идет здесь не об ограничении исследовательской работы, а о такой системе взаимосвязи целей научного исследования, успешное осуществление которой создаст более высокие результаты научного исследования. Они осознали, что речь идет о такой гармонии и взаимодействии технического и культурного развития и научной работы, которое является одной из основоположных на пути быстрого подъема предпосылок взаимного развития.

О таких перспективах научного исследования ученые капиталистических стран не могут и мечтать.

На сессии Академии наук текущего года будет прочитано относительно меньше докладов, чем на сессиях прошлых лет. Вместо большого числа докладов мы включили в повестку дня сессии вопросы принципиального порядка, касающиеся всех отраслей науки, оказывающие воспитательное влияние на ученых.

На общем заседании отделов Академии будут обсуждаться доклады отдела общественных и исторических наук, которые базируются на новое произведение товарища Сталина и на материалы XIX съезда КПСС. Часть научных докладов отдельных отделов обсуждает уже научные вопросы второго пятилетнего плана. Отдел технических наук обсудит проблемы черной металлургии, производства кокса в отечественных условиях и вопросы электрификации; отдел химических наук обсудит вопросы химической структуры с особым учетом электролитических растворов; отдел физико-математических наук осветит вопросы физико-теоретических исследований, а также прикладные методы математики в технике. Доклады отделов литературы и языка, биологии, медицинских наук будут обсуждать такие вопросы, в которых достигли значительных результатов, или которые имеют спорный характер и от выяснения которых можно ожидать внести ясность на будущее. Доклады отдела аграрных наук занимаются проблемами современного научного развития нашего сельского хозяйства, особенно в области почвоведения, крупно-производственных масштабов орошения, насаждения лесных полос, ветеринарии и продуктивности животноводства.

Развитие нашей научной жизни проходит параллельно с осуществлением задач культурной революции и народно-хозяйственных планов. У нас сформировался новый тип ученого, который, освоив передовую теорию, проводит свою научно-творческую работу, зная, что его достижения служат родине. Тех ученых, которые по своим взглядам и методам научных изысканий не достигли уровня мировоззрения и методов передовой науки, не видят перед собой задачи науки в деле строительства социализма, тех — помимо воспитательной работы нашей партии и всего общества —

убедит сама жизнь, все растущие темпы строительства, наши гигантские достижения и возможности — в том, что наука не может иметь более прекрасного призвания, чем способствовать борьбе человечества за его благосостояние, подъем и мир. Мы должны всесторонне углублять и продолжать нашу борьбу против различнейших реакционных теорий и духовного влияния капиталистического мира путем развертывания и углубления критики и самокритики, так как без этого мы не можем обеспечить продвижение науки вперед.

Мы должны развивать дальше достигнутые до настоящего времени результаты. Мы должны осуществить все те цели, которые партия и правительство поставили перед Академией и перед работниками науки. Необходимо продолжить дальнейшее расширение и углубление освоения марксистско-ленинской науки и перенятие советского опыта. Мы должны еще в большей мере поставить нашу науку на службу родине и делу мира. наших ученых воодушевляет сознание того, что они своей научной деятельностью способствуют развертыванию всей культурной революции, победе культурного завоевания отечества трудящимися массами.

Наши подлинные ученые поняли, что у нас наука служит делу мира, неотделимого от дела строительства социализма в нашей стране. Наши ученые принимают участие и в организации борьбы за мир. Членами Всемирного Совета Мира являются и венгерские ученые и многие из их числа выполняют ценную работу в Всемирном Совете Мира.

В то время, как в Венгрии и в остальных странах лагеря мира наука служит делу подъема благосостояния народа, господа империалистических государств стремятся поставить ученых на службу бесчеловечным целям военной машины. В империалистических странах, особенно в США больших размеров

достигло преследование стойких, честных и преданных своему народу ученых. Из числа таких ученых многих уже предали суду. В то время, как у нас ученые получают от государства всестороннюю помощь и окружены уважением, в Америке оказывают помощь лишь тем ученым, которые работают на военные цели. Нам это известно и мы благодарны нашему народно-демократическому госу-

дарству за то, что оно создало условия для процветания науки, служащей делу мира и благосостояния трудящихся. Мы считаем своей обязанностью, приложить все усилия к достижению дальнейших научных результатов и превратить науку в достояние всего нашего трудового народа. Мы, ученые, должны приложить все силы для строительства нашей страны и дела защиты мира.

ОТКРЫТИЕ СЕССИИ АКАДЕМИИ НАУК ВЕНГРИИ

25 мая открылась сессия Академии наук Венгрии 1953 года.

Сессию открыл Иштван Русняк. Он приветствовал присутствующих, затем зачитал телеграмму, полученную от Президиума Академии наук Кореи, в которой корейские ученые шлют свой привет сессии Академии наук Венгрии.

— Если сравнить закрытые заседания Академии наук старой Венгрии с открывающейся сегодня сессией, — сказал затем Иштван Русняк, — в ходе которой будут заслушаны более 40 научных докладов, на которых будут присутствовать и активно участвовать широкие слои трудящихся, тогда мы ясно увидим, насколько отличается роль Академии наук в научной жизни страны от ее роли в прошлом.

— Перед нашей сессией стоят чрезвычайно важные задачи. Задания в области науки и всемерную помощь для их разрешения мы получаем от нашего трудового народа и перед ним мы должны отчитываться о результатах нашей работы.

— По решению Президиума Академии наук в центре внимания сессии будет обсуждение последнего гениального труда величайшего государственного деятеля нашей эпохи, нашего освободителя, незабвенного великого Сталина. Другой важной задачей нашей сессии является отчет о результатах, достиг-

нутых в течение года в области содействия строительству социализма, укрепления связи научно-исследовательской работы с практикой, а также в области содействия разворачиванию культурной революции в стране. В этом отношении особенно важны научные доклады в отдельных технических науках и аграрных науках, в которых найдет выражение все крепнущая убежденность наших ученых в том, что долгом и вместе с тем прекраснейшей задачей ученого является служение науке, направленной на повышение благосостояния народа.

— Перед венгерской наукой еще никогда не стояли такие огромные задачи, как ныне, но в то же время перед ней еще никогда не открывались такие возможности, как сегодня. Мы должны быть достойны этих великих задач и доверия и постоянной помощи, которые мы получаем от трудового народа, и особенно его руководителя — Венгерской партии трудящихся и лично товарища Матиаса Ракоши. На основании учений Маркса—Энгельса—Ленина—Сталина, правильно применяя оружие критики и самокритики, мы должны сделать все, чтобы своей работой оказать более действенную помощь построению социализма, созданию лучшего будущего нашего народа и делу защиты мира, — закончил свою речь Иштван Русняк.

В следующих номерах журнала мы еще будем публиковать статьи в связи с сессией Академии наук, ниже мы публикуем лишь заглавия нескольких докладов:

Лауреат премии имени Кошута, академик Бела Фогараши сделал доклад на тему: „Законы науки в свете труда товарища Сталина „Экономические проблемы социализма в СССР“.

Лауреат премии имени Кошута, академик Эрик Молнар — „Волунтаризм и фатализм. Вопрос общественной закономерности в свете труда Сталина «Экономические проблемы социализма в СССР»“.

Член-корреспондент Академии наук Венгрии Имре Надь — „О некоторых экономических проблемах перехода от капитализма к социализму в странах народной демократии“.

Член-корреспондент Академии наук Дьюла Хевеши — „Связь науки и производства в период построения социализма“.

Дважды лауреат премии имени Кошута, академик Елемер Садецки-Кардош — „Отечественный бурый и черный каменный уголь — один из важнейших основных материалов нашего народного хозяйства“.

Лауреат премии имени Кошута, член-корреспондент Академии наук Ференц Эрдеи — „Решения XIX съезда КПСС и развитие венгерской сельскохозяйственной науки“.

Академик, лауреат премии имени Кошута Реже Шоо — „Современные вопросы и задачи научно-исследовательской работы в области биологии“.

Член-корреспондент Академии наук, лауреат премии имени Кошута Геза Шаи — „Некоторые термодинамические отношения теорий, касающихся газовой адсорпции“.

Член-корреспондент Академии наук Лайош Крейбиг — „Проблемы органического удобрения при повышении плодородия почвы“.

Профессор университета, член-корреспондент Академии наук, лауреат премии имени Кошута Пал К. Ковач — „Электрификация в нашем народно-хозяйственном плане“.

Лауреат премии имени Кошута, инженер Ене Шлаттнер — „Коксование венгерского бурого угля с точки зрения производства железа“.

Кандидат технических наук Карой Сенди — „Напряженность общегосударственной кооперационной сети“.

Доктор технических наук, лауреат премии имени Кошута Ласло Хеллер — „Основные вопросы плана строительства электроцентралей“.

Калман Роллер — „Уроки и основные принципы насаждения защитных лесных полос“.

Член-корреспондент Академии наук, лауреат премии имени Кошута Ласло Жильмо — „Конструкционные стали, изготовленные из отечественных сплавов“.

Академик, лауреат премии имени Кошута Йожеф Вере — „Бор, как заменитель других лигатурных элементов в стали“.

Доктор сельскохозяйственных наук, директор Научно-исследовательского института по животноводству Йожеф Шандль — „Народно-хозяйственное значение роста поголовья овец и методы его размножения“.

Кандидат технических наук Ласло Вишневский — „Перспективы развития производства чугуна“.

Иштван Орослянь — „Предпосылки внедрения крупнопроизводственного поливного полеводства и отечественный опыт, приобретенный в этой области“.

Академик, лауреат премии имени Кошута Реже Маннингер — „Борьба против бруцеллеза крупного рогатого скота в условиях крупного хозяйства“.

РАЗВИТИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ НАУК В СВЕТЕ ТРУДОВ ЛАУРЕАТОВ ПРЕМИИ ИМ. КОШУТА

Дьюла Хевеши, член-корреспондент Академии наук Венгрии

Большинство лауреатов премии имени Кошута 1953 года — представители научной жизни страны. Это высокое признание со стороны нашего народно-демократического государства отражает мощное развитие науки в нашей стране. Такое быстрое развитие науки является закономерным явлением в строящейся социалистической стране. Как каждое мероприятие нашей партии и народной демократии, усилия, направленные на развитие отечественных наук, служат той цели, которую с гениальным совершенством и сжатостью выразил товарищ Сталин в основном экономическом законе социализма: „обеспечение максимального удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей всего общества“. Наша наука частью непосредственно служит этой цели, поскольку возможно более глубокое познание явлений природы и общества сегодня уже является культурной потребностью все более широких слоев трудящихся. Но еще более значительна роль науки в деле создания средства, с помощью которого социалистическое общество достигает цели, предусмотренной основным экономическим законом социализма. Это средство — соответственно гениальному определению товарища Сталина — непрерывный рост и совершенствование социалистического производства на базе высшей техники. Развитие наук должно решающим образом обеспечить это и в этом отношении мы должны стремиться не только к тому, чтобы наука в общем способствовала осуществлению целей нашего народного хозяйства, а к тому, чтобы она помогала обеспечивать согласованное и пропорциональное развитие различных областей производства,

что также следует непосредственно из основного закона. Основной экономический закон социализма требует в развитии наук такой же плановости, как и во всем народном хозяйстве.

Премия имени Кошута за научную деятельность присуждается — без количественного ограничения — ежегодно за выдающиеся результаты в области научно-исследовательской и технической творческой работы. Таким образом из числа удостоенных премии имени Кошута, по их распределению по отраслям, из содержания результатов, удостоенных награды на основе гениального основного закона мы в значительной мере можем контролировать темпы и правильность направления развития науки. Присуждаемые ежегодно премии имени Кошута не могут, конечно, дать полной картины, так как значительные научные результаты, созревшие уже на вознаграждение премией имени Кошута, являются часто результатом работы нескольких лет. В рамках этой статьи мы не имеем возможности остановиться на анализе, охватывающем результаты предыдущих лет. Но получаемая картина и так дает достаточное представление.

Одной из важнейших предпосылок успешного выполнения нашего пятилетнего плана является обеспечение производства сырьем и основными материалами. . . . В 1953 году мы должны развивать промышленность основных материалов в значительно большей мере, чем всю промышленность в среднем. Это относится в первую очередь к нашей угольной промышленности, к черной металлургии и к энергетической промышленности, а также к нашей нефтяной, алюминиевой и

химической промышленности“, — сказал товарищ Герэ на пленуме Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся от 29 ноября 1952 года.

Почти трехкратное повышение производства, предусмотренное нашим повышенным пятилетним планом, повышает в огромной мере потребность в сырье. Поэтому прежде всего особенно важно возмозно более тщательное исследование природных богатств нашей родины. Большое число премий имени Кошута, присужденных геологам и геофизикам показывает, что мы в большой мере мобилизовали наши научные силы на разрешение этой основной задачи.

Особого внимания заслуживает тот факт, что основная часть имеющих большое хозяйственное значение результатов, отмеченных премией имени Кошута, связаны с теми геологическими и геофизическими исследованиями теоретического характера, которые были удостоены в предыдущие годы премии имени Кошута (работы Элемера Садецки-Кардош, Элемера Вадас, Антала Тарци-Хорнох и др.). Награжденный в нынешнем году премией имени Кошута в размере 20 000 форинтов Бела Янтски доказал наличие в некоторых районах нашей страны таких металлов, и притом в таком количестве, в каком добыча их уже теперь рентабельна, которые особо важны для производства специальной стали и для ряда других важных отраслей промышленности и наличия которых мы до сих пор и не подозревали. Эти результаты были достигнуты на основании данных кажущейся чисто теоретической геохимической науки, объясняющей историю образования земли. Эта наука была внедрена в нашей стране лишь несколько лет тому назад академиком Элемером Садецки-Кардош на основании передового опыта советской науки. Открытие геофизиков Ласло Фачинаи и Силарда Ослачки, а также геологов

Ласло Штраусс, Яноша Томор и Дьердя Кертаи, имеющее очень важное значение для народного хозяйства т. е. открытие нового богатого нефтеносного района основывается также в значительной степени на совершенствовании геофизических методов разведки, имевшей место в течение последних лет.

Метод обогащения различных руд и минералов, разработанный членом-корреспондентом Академии наук Густавом Тарьян и инженерами Андрашом Халас и Ласло Деметер, обеспечивает лучшее использование открытых уже природных богатств. Чрезвычайно простой прибор, так называемый гидроциклон, производство которого просто и дешево, производит разделение отдельных составных частей размоленной руды и минералов с помощью соответствующе направленного водотока, делает излишним применяемые до сих пор огромные отстойные баки и прочее дорогое машинное оборудование и наряду с этим работает более совершенно. С помощью применения этого прибора, извлечение чистого марганца из марганцевой руды возросло с 65 процентов до 75—78 процентов. С успехом начинают применять этот же прибор для обогащения других неметаллических минеральных веществ, как например, для обогащения каолина, огнеупорной глины, бентонита и т. д., которые также чрезвычайно важны для промышленности основных материалов.

С точки зрения развития производства основных материалов химической промышленности заслуживают внимания исследования академика Золтана Чюреш в области каталитических процессов и члена-корреспондента Академии наук Шандора Мюллер в области структуры органических соединений. Инженер-химик Дьюла Рабо успешно продвинул вперед дело внедрения в промышленность тех, имеющих чрезвычайно большое теоретическое значение, исследований, касающихся гидрогени-

зации дегтярного масла; за которые профессору университета Йожефу Варга была в прошлом году присуждена премия имени Кошута. Этот метод имеет очень большое значение и потому, что с его помощью можно очистить нефть, полученную с вновь открытого нефтеносного района, что до сих пор причиняло серьезные трудности из-за специального химического состава этой нефти. К открытиям, развивающим производство основных материалов химической промышленности, необходимо причислить метод производства кремнистой смолы, разработанный Яношом Прост, Иваном Липовец и Йожефом Надь. Эти смолы похожи на общеизвестные пластические массы, с той разницей, что в них углерод частично заменен кремнием. Производимые таким путем материалы имеют очень большие технические преимущества. Смолы, полученные награжденными премией имени Кошута исследователями, полностью заменяют импортируемые до сих пор из-за границы вакуумные масла, являющиеся чрезвычайно важными вспомогательными материалами для радиопромышленности и исследовательской работы в области физики.

Одной из основных проблем нашего народного хозяйства является быстрое развитие угольной промышленности и черной металлургии. Среди удостоенных премии имени Кошута мы видим таких выдающихся инженеров, как например, главного инженера Среднедунайского угольного треста Яноша Замбо, главного инженера Печского угольного треста Йожефа Кишш-Надь, которые, применяя современные методы обработки и советский опыт по организации труда, значительно повысили производительность производимых ими шахт. И вот среди лауреатов премии имени Кошута мы видим Андраша Тайкова, Ференца Элекеш, наших выдающихся стахановцев-шахтеров, показывающих пример и в деле передачи

своих методов труда. В металлургической промышленности премия имени Кошута была присуждена главному инженеру сталелитейного завода комбината имени Матиаса Ракоши, Яношу Фогарашу за изобретение, значительно повысившее производительность прокатного цеха. Дношдьерскому сталевару Лайошу Енен — за применение скоростного метода плавки металлов. Однако необходимо отметить, что ни в горном деле, ни в металлургии наука не достигла в прошлом году результатов, достойных присуждения премии имени Кошута. Хотя это обстоятельство не полностью характеризует положение данной отрасли промышленности, все же это серьезное предупреждение для ученых и научных работников, работающих в этой области и для органов, руководящих исследовательской работой.

С точки зрения открытия природных богатств и опознания геологии нашей страны важна также и точная топографическая съемка территории нашей страны. С этой точки зрения заслуживает также особого внимания изобретение Эмля Рэгечи, чрезвычайно ускоряющие геодезические работы.

Наряду с развитием угольной промышленности и черной металлургии одной из важнейших задач нашего народного хозяйства является развитие производства электроэнергии. В этой области мы также отстали по сравнению с общими требованиями развития народного хозяйства. Значительное число премий имени Кошута, присужденных работникам энергетических наук — Ференцу Ратковски, Карою Палу Ковач, Ласло Веребей, Яношу Урбанек — и значение достигнутых ими результатов свидетельствуют о большом подъеме науки, который мы видим вообще в области энергетики. Однако то обстоятельство, что в области электротехнической про-

мышленности, являющейся особенно важной для электрификации страны, лишь Имре Балла достиг результатов, удостоенных премии имени Кошута, проектировкой серии моторов с алюминиевыми обмотками, бросает свет на то отставание, которое имеется в этой, недавно еще передовой отрасли промышленности, в первую очередь в области качества продукции.

Развитие техники связи особенно важно с точки зрения удовлетворения культурных потребностей трудящихся, с точки зрения развития всей нашей промышленности по направлению к автоматизации и укреплению нашей обороноспособности. В этой области о значительных результатах и правильном научно-техническом руководстве свидетельствует присуждение премий имени Кошута Эрне Винтер, Андору Будиневич, Яношу Эде Пинтер. Достигнутые ими результаты значительно повышают технический уровень этой отрасли промышленности.

Машиностроительная промышленность является одной из важнейших отраслей промышленности не только с точки зрения развития всей нашей промышленности, но и с точки зрения социалистического преобразования сельского хозяйства. В этой чрезвычайно разветвленной, составляющей значительную часть нашей промышленности отрасли, выдающиеся результаты были достигнуты лишь в некоторых областях. Здесь значительные результаты достигнуты Вильмошом Кейльверт в химическом машиностроении, Иштваном Махович — в проектировании подъемных кранов, Габором Папп — в технологии машиностроения. Тот факт, что в широкой области машиностроения так малочисленны выдающиеся научные результаты, безусловно указывает на то, что здесь плановое развитие научной и технической творческой работы отстает от требований промышленности. Такое же положение наблю-

дается и в области науки и техники строительства, где если и имеются достижения, свидетельствующие о выдающихся результатах — например, работа Ласло Лукс в области широкого применения сборных строительных элементов огромных размеров при строительстве промышленных объектов, работа Роберта Эртл и Эндре Лэринци по реконструкции вокзалов и Тибора Папп в области строительства мостов — но все это еще далеко не соответствует значению этой отрасли промышленности и ее требованиям. Тот факт, что в промышленности стройматериалов премии имени Кошута был удостоен единственный стахановец-рабочий Карой Майер, также характеризует существующее в этой важной отрасли промышленности неудовлетворительное научно-техническое положение. Небольшое число премий имени Кошута в машиностроительной, а частично и в строительной промышленности объясняется в некоторой степени и тем, что отдельные министерства не ценят в достаточной мере протекающей здесь значительной творческой работы, а также стимулирующего действия премий имени Кошута в деле совершенствования конструкторской работы, хотя это имело бы очень большое значение для развития народного хозяйства.

В присуждении премий имени Кошута 1953 года выражено то, что планомерное развитие науки с большой силой продвигает вперед в нашей стране и основные теоретические науки, без которых в будущем нельзя было бы обеспечить соответствующего развития прикладных наук. Выдающаяся деятельность в области математики Фридеша Рис, которому была присуждена премия имени Кошута в размере 50 000 форинтов, если и косвенно, но все же глубоко влияет на новейшее направление развития техники. Труды лауреатов премии имени Кошута Золтана Дьюлан и

Кароя Новобацки в области физики, Ене Эгервари — в области математики уже непосредственно касаются актуальных и предстоящих задач социалистической промышленности. В рамках этой статьи мы не можем останавливаться на анализе премий имени Кошута, присужденных за достижения в области медицинских, биологических и сельскохозяйствен-

ных наук. Но нет сомнения, что рассмотрение выдающихся результатов, достигнутых в любой отрасли науки и социалистического строительства, а также рассмотрение предстоящих задач в этой области с точки зрения основного экономического закона социализма дает возможность сделать аналогичные выводы.

★

По решению Совета Министров ВНР премии имени Кошута за 1953 год удостоены следующие деятели науки и техники:

В ОБЛАСТИ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ И ТЕХНИКИ

*Премии имени Кошута
в размере 50 000 форинтов:*

Фридеш РИС — академик, за значительные достижения в области математики, влияющие на все развитие математической науки. Эти достижения сформированы им в книге „Leçons d'Analyse Fonctionnelle”, написанной совместно с членом-корреспондентом Академии наук Белой Сэкефалви-Надь.

*Премии имени Кошута
в размере 20 000 форинтов:*

Ференц РАТКОВСКИЙ — член-корр. Академии наук, за инициаторскую деятельность в интересах электрификации страны, а также за создание диаволо-трансформатора;

Золтан ЧЮРЭШ — академик, за достижения в области гетерогенно-катализных исследований;

Амбруш АБРАХАМ — член-корр. Академии наук, за неврогистологические исследования, проведенные на основе учения Павлова;

Золтан ДЮЛАЙ — член-корр. Академии наук, за достижения в области исследования граничных слоев кристаллов и растворов и за получение искусственных кристаллов кварца;

Карой НОВОБАЦКИЙ — академик, за достижения в области

исследования основания квантовой теории;

Бела СЭКЕФАЛВИ-НАДЬ — член-корр. Академии наук, за новые достижения, обобщенные во второй части книги „Leçons d'Analyse Fonctionnelle”;

Ене ЭГЕРВАРИ — академик, за достижения в теории дифференциальных уравнений и за их техническое применение.

*Премии имени Кошута
в размере 10 000 форинтов:*

Карой Пал КОВАЧ — член-корр. Академии наук, за учебник „Практика электрических машин”, содержащий и большое количество самостоятельных научных достижений, а также за другие научные труды;

Ласло ВЕРЕБЕЙ — профессор Политех. института, за выдающийся труд „Электропередача”, а также за деятельность в интересах осуществления плана электрификации;

Янош УРБАНЕК — директор Центральной научно-исследовательской лаборатории энергетической промышленности, за метод охлаждения турбогенератора холодильными машинами, а также за отличный учебник „Введение в техническую теорию электричества”;

Шандор МЮЛЛЕР — член-корреспондент Академии наук, за достижения в области органической химии, имеющие большое значение с

точки зрения промышленности искусственных материалов;

Альфред РОМВАЛЬТЕР — профессор университета, за достижения в области угольно-химических исследований и опубликование обобщающего труда на эту тему;

Карой РАУС — профессор Печского мединститута, за разработку защитной противодизентерийной прививки, а также за выдающиеся достижения в области педиатрии;

Ласло ФУКС — доцент, за новые достижения в области теории алгебраических структур.

В ОБЛАСТИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

*Премии имени Кошута
в размере 30 000 форинтов:*

Эрне ВИНТЕР — член-корр. Академии наук, инженер, начальник отдела научно-исследовательского института связи, за успешное использование значительных отраслей вакуумной техники, особенно за выдающуюся работу в области катодного развития электронных ламп.

*Премии имени Кошута
в размере 20 000 форинтов:*

Бела ЯНТСКИЙ — главный геолог Геологического института, за выдающуюся работу в области открытия минеральных месторождений;

Янош ЗАМБО — главный инженер Среднедунайского угольного треста, за выдающуюся работу в деле модернизации методов добычи, в деле разрешения вопроса о выработках на водоопасных участках, что привело к значительному повышению производства по тресту;

Густав ТАРЬЯН — профессор Политехнического института имени Матиаса Ракоши, за выдающуюся работу в области применения гидrocиклона, проделанную вместе с горным инженером Андрашом Халас и инженером-химиком Ласло Деметер;

Вильмош КЕЙЛЬВЕРТ — инженер отдела химических строений машиностроительного завода „Ганц“ за руководящую работу при проектировании Дебреценской пенициллиновой фабрики, а также за несколько значительных новшеств;

Иштван МАХОВИЧ — конструктор подъемных механизмов, техник-механик Первого проектного бюро металлургических и особых подъемников, за успешную работу в области пловучих подъемных кранов большой грузоподъемности;

Антал ЧИЧАТКА — начальник главного отдела Механической лаборатории, за значительную работу в области развития техники связи;

Янош КОЛОНИЧ — химик, начальник отдела научно-исследовательского института фармацевтической промышленности, за фармацевтические исследования, а также за новейшие достижения в области рационализации фармацевтической промышленности;

Янош ПРОСТ — профессор Института неорганической химии при Политехническом институте, за успешную и новаторскую исследовательскую работу в области производства органических соединений силициума;

Миклош ГНЕДИГ — инженер, начальник отдела Управления по проектированию промышленных зданий, за разработку и внедрение железобетонных конструкций, дающих значительную экономию;

Ласло ФАЧИНАИ — геофизик, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений;

Дьердь КЕРТАЙ — геолог, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений.

*Премии имени Кошута
в размере 10 000 форинтов:*

Андраш ХАЛАС — горный инженер, и Ласло ДЕМЕТЕР — инженер-химик — (первый — начальник, второй — работник научно-исследовательского института горной про-

мышленности) за успешную работу в области применения гидроциклона, проделанную совместно с профессором Густавом Тарьян;

Ференц ЭЛЕКЕШ — стахановец-забойщик Восьмой шахты Дорога, за выдающиеся достижения в области организации труда. Он воспитал из числа отстающих нескольких бригадиров, показатели которых ныне уже превышают 100 процентов. В 1952 году его средние показатели составляли 152%, в настоящее время работает над окончанием своей пятилетки;

Йожеф КИШ-НАДЬ — главный инженер Печских шахт, под техническим руководством которого производство на печских шахтах постоянно повышается. На основе советского опыта он первым осуществил работу по циклическому графику, теперь по этому методу работают на 40% всех забоев в печских шахтах;

Андраш ТАЙКОВ — стахановец-забойщик XIV-ой шахты Татабани, который с 1948 году постоянно перевыполняет норму, в 1952 году его средние показатели составляли 203%. Свой пятилетний план он закончил 19 августа 1952 года. Является передовиком передачи стахановских методов труда;

Имре БАЛЛА — директор Проектного бюро вращающихся электромашин, за выдающиеся достижения в области проектирования серийных моторов с алюминиевой обмоткой;

Иштван СОДОРАИ — стахановец-токарь комбината имени Матиаса Ракоши, за выдающиеся достижения в скоростной обработке металла. В 1952 году средняя месячная выработка его составляла 348%, в настоящее время он приступил к выполнению плана второго квартала 1954 года;

Тибор ТЭРЭК — химик спектроскопической лаборатории комбината имени Матиаса Ракоши, за разработку нового метода скоростного определения магнезия, что практически создает возможность

ликвидации брака при производстве алюминиевого литья. Сыграл также значительную роль в разрешении вопроса об отечественном производстве искрового металлогенераторного оборудования;

Янош ФОГАРАШ — главный инженер комбината имени Матиаса Ракоши, за дешевое и рациональное переустройство прокатного завода комбината, благодаря чему стало возможным введение трех смен и на 50% увеличилась мощность предприятия;

Лайош ЕНЕИ — сталевар мартеновского завода Диошдьерского металлургического комбината, за достижения в области применения метода скоростных плавок;

Андор БУДИНЧЕВИЧ — инженер, начальник отдела научно-исследовательского института связи, за разрешение вопроса отечественного производства электронных ламп, обеспечивающее значительное понижение брака;

Тивадар КОМПОЛТИ — главный инженер нитрохимического завода за выдающиеся достижения в области внедрения и развития отечественного производства важной химической продукции;

Габор ПАП — главный технолог Диошдьерского инструментального завода, за быструю и эффективную организацию отечественного производства различных новых машин;

Янош Эде ПИНТЕР — химик научно-исследовательского института связи, за достижения в области развития отечественного производства радиоламп;

Иван ЛИПОВЕЦ, адъюнкт Института неорганической химии при Политехническом институте, и

Йожеф НАДЬ — ассистент того же Института, — за успешную исследовательскую работу в области производства органических соединений силициума под руководством профессора Яноша Прост;

Дюла РАБО — инженер-химик, заместитель директора опытного института высокого давления, за успешную исследовательскую работу

в области гидрогенезиса дегтярного масла, сделанную вместе с профессором Йожефом Варга, а также за бесперебойное руководство опытным предприятием;

Йожеф БОНТА — главный инженер Сталинварошского Управления подземного строительства, за разрешение вопроса погруженного фундамента крупных железобетонных массивов, что привело также к значительной экономии импортных материалов;

Янош БУНДА — стахановец-плотник Строительного Управления № 28/2, за значительные результаты в области многократного использования опалубочного материала, достигнутые путем внедрения метода щитовой опалубки. Бригада его в течение двух лет работает на стахановском уровне, в настоящее время ее показатели составляют 200—250%;

Ласло ЛУКС — инженер-строитель, директор Управления по проектированию промышленных зданий, за успешную работу в деле распространения в нашей стране опыта советской строительной промышленности, а также за заслуги в области руководства проектированием крупных строек (Металлургический комбинат имени Сталина, Инота, Казинцбарцика);

Михай БОРБЕЙ — главный инженер Дьерского текстильного комбината, за создание теории новой установки ткацких станков, что может быть использовано во всей текстильной промышленности, и за практическое разрешение этого вопроса.

Роберт ЭРТЛЬ — инженер, директор Управления железнодорожного проектирования, и

Эндре ЛЭРИНЦИ — начальник планового отдела того же управления, — за выдающуюся работу в разработке планов реконструкции вокзалов, особенно за рациональное и рентабельное разрешение планов реконструкции сортировочной станции Ференцварош;

Тибор ПАП — инженер, начальник отдела министерства путей

сообщения, за успешную работу по техническому руководству восстановлением мостов, разрушенных во время войны, а также за несколько новаторских предложений, обеспечивающих значительную экономию;

Карой МАЙЕР стахановец-обжигатель Татабаньского цементно-известкового завода, за инициативу 700-часового, а затем 710-часового движения, распространившегося по всей стране;

Эмиль РЕГЭЦИ — инженер, директор Государственного геодезического и картографического Управления, за новаторство, касающееся высокоточной триангуляционной сети и за работу в области геодезической науки;

Шандор КОХ — ведущий профессор Минерально-петрографического института при Сегедском университете, за образцовое руководство институтом и за выдающуюся преподавательскую деятельность. Организованные им минеральные коллекции, а также метод преподавания в значительной мере способствуют успешному обучению студентов;

Силард ОСЛАЦКИЙ — геофизик, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений;

Ласло ШТРАУС — геолог, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений;

Янош ТОМОР — геолог, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений;

Ласло СЮЧ — буровой мастер, за успешную работу в области разведки нефтяных месторождений;

Дюла БУТИ — стахановец-инструктор, за успешную работу в деле воспитания стахановских бригад, работающих на сталинварошской стройке, а также за несколько ценных новаторских предложений;

Даниэль ШЮВЕГЕШ — стахановец-тракторист Шурьянского государственного хозяйства, который в 1952 году обработал на своем тракторе 2118 хольдов площади, тем самым выполнил годовой план на 220%, а также за значительную экономию горючего.

НОВЫЙ ЧЕПЕЛЬСКИЙ ЗАВОД

До того, как пневматический молот своими мощными ударами начинает вытягивать, придавать форму слитку качественной стали, он, при температуре в 1300 градусов, накаливается в печи чепельского кузнечного завода. На заводе грубого проката не единый слиток не попадает на прокатный стан, пока не достигнет температуры в 1250 градусов. В печах калилен полуготовые детали нагреваются до 600—1000 градусов. Эту температуру, необходимую для обработки железа и стали, на комбинате имени Матиса Ракоши получают с помощью промышленного газа.

Сеть толстых трубопроводов сегодня еще исходит из старой сорокалетней газогенераторной установки, вклиненной между мартеновским цехом и кувалдой. За последние годы старая установка значительно развилась и сегодня она дает на 70 процентов больше газа, чем в 1948 году. Все же она все менее в состоянии обеспечивать газом мощный завод, продукция которого возросла в три раза по сравнению с довоенным. И то, чего сегодня достаточно — завтра окажется мало. От комбината имени Матиса Ракоши план требует все большего. Строят новый трубопрокатный завод, расширяют сталепрокатный завод, новые печи требуют все больше газа. Работающий с устаревшим оборудованием завод промышленного газа не может уже отвечать требованиям, необходима постройка нового завода.

Строится новый газовый завод. Каменщики работают над укладкой последних квадратных метров стен двухэтажного здания генератора на берегу Дуная. Уже более половины газогенераторов находится на

месте. Каждый генератор производит в час 5000 кубических метров газа, на 1500 кубических метров больше, чем во времена капитализма. Строительство машинного здания закончено. Внутри его правильными рядами стоят газовые и воздушные вентиляторы. Строители теперь строят здание углесортировочной установки высотой в 20 метров, они уже уложили 13 метров стены. К окончанию нового прохода, диаметр которого равен двум метрам, нехватает лишь 50 метров.

Старый газовый завод строился в течение 6 лет. В январе прошлого года о новом газовом заводе не было и слуху, а в будущем году он уже будет давать газ и притом в три раза больше, своего предшественника. На новом заводе генератор автоматически погрузит шлак на транспортер, который отправит его на место сбора. Лопаты не будут фигурировать среди орудий производства нового завода. Непосредственно на берегу Дуная уже начинается разворачиваться картина механизированной угольной базы. Уголь, прибывающий на баржах и в вагонах, поднимают грейферные краны и нагружают на транспортеры. На 50 метровом участке почти готов транспортерный штрек, который передаст уголь на фабрику. В мощном генераторном здании строится крановый путь: это позволит переменить крупные детали генератора не в течение недели, как это делали раньше, а в течение нескольких часов. Соотношение количества пара и воздуха, проводимы под генераторами, регулируется автоматическим приспособлением, здесь полностью искоренен тяжелый физический труд. Следить за работой механизмов — это будет задачей рабочих с момента пуска завода.

Этого дня с нетерпением ожидают трудящиеся всех заводов комбината имени Матиаса Ракоши. Новый завод промышленного газа будет обеспечивать печи комбината все большим и большим количеством топлива. Большие надежды возлагают на строящуюся углесортировочную установку. До сих пор ни при одном отечественном газовом заводе не было такой установки и уголь подавался в генераторы без сортировки, независимо от величины, теперь каждый генератор, благодаря углесортировочной, получит уголь одинаковой величины. В результате этого генераторы будут давать газ более равномерно и качество газа будет лучше. Строится отдельный завод для очищения газа от серы. Газ, лишенный серы, не может причинить брака в печах и, если он случайно и попадет в воздух — не причинит никакого вреда здоровью человека.

Новый завод промышленного газа будет содействовать не только работе комбината имени Матиаса Ракоши. До освобождения страны на квартирах чепельских рабочих не было газовых плит — хозяева домов считали это излишней роскошью для чепельских рабочих. Сегодня уже приблизительно 600 чепельских домашних хозяек могут готовить на газе. Соответственно плану новый газовый завод постепенно перейдет на производство газа новым методом, вследствие чего будет произведен газ более высокого качества и газ будет проведен во все квартиры Чепеля.

Трудящиеся химической промышленности также получат нового помощника — строящийся на чепельском берегу Дуная завод промышленного газа. Соответственно нашему пятилетнему плану в 1954 году продукция химической промышленности должна достигнуть 273 процентов уровня 1949 года. И этот уровень необходимо достигнуть таким образом, чтобы воз-

можно меньше ввозить дорогие импортные материалы. Важным основным материалом химической промышленности является смола, необходимая для производства медикаментов, искусственных материалов, дубильных материалов, средств для защиты растений и прочих химических. На старом чепельском газовом заводе из газа извлекали лишь часть смолы, а новый завод, можно сказать, извлечет смолу полностью. Венгерские инженеры сконструировали современное электрическое оборудование для этой цели, на заводе уже установлены первые фильтровые установки. Другим побочным продуктом газового производства является так называемая газовая вода. Основная часть этой воды до сих пор выливалась в Дунай. Вопреки тому, что содержащий ею фенол является важным основным материалом при производстве искусственного дерева для сельскохозяйственных машин, кроме того он с успехом употребляется при производстве грамофонных пластинок. Строящееся при новом газовом заводе предприятие по переработке газовой воды целиком и полностью сохранит этот важный материал для нашей химической промышленности.

На новом газовом заводе лучше будет использован уголь. До сих пор половину израсходованного угля составлял первосортный уголь. Строящийся завод промышленного газа будет работать исключительно на второсортном угле и вопреки этому будет производить значительно лучшего качества.

В строительстве нового газового комбината имени Матиаса Ракоши принимает участие большое число предприятий, многие предприятия поставляют заводу оборудование и установки. Новый газовый завод будет служить образцом при строительстве новых заводов промышленного газа.

СОВМЕСТНАЯ БОРЬБА ЗА ПОСТРОЕНИЕ СОЦИАЛИЗМА

Социалистическое соревнование между чехословацким и венгерским заводами

Венгерский народ согласно с договором об экономическом сотрудничестве посылает много отличных изделий чехословацкой народной демократии. Поэтому чехословацкие трудящиеся с особой любовью работают над выполнением заказов для страны Матиаса Ракоши. Они воодушевленно борются за то, чтобы изделия, посылаемые Венгрии были возможно лучшего качества.

Характерной чертой связи нового типа между чехословацким и венгерским народами является обмен опытом и бескорыстная передача методов производства в различных областях хозяйственной жизни.

На чехословацком заводе „Кароса“ в Высоке Мито производят кузова. Работающие здесь рабочие и техники с радостью откликнулись на вызов трудящихся будапештского завода „Икарус“. Эти два предприятия борются за то, чтобы выполнить план во всех его деталях и добиться первенства в этом соревновании.

„Мы, конечно, хотели бы выйти первыми в соревновании, — сказал главный инженер О. Медуна. — Приобретенный в ходе совместной работы опыт убедил нас в том, что мы должны приложить все силы, чтобы постоять за себя в соревновании с трудящимися завода „Икарус“. Нелегко будет завоевать переходящее знамя. Правда, у нас больше опыта в производстве кузовов, чем у наших венгерских товарищей, но сам факт, что трудящиеся завода „Икарус“ были инициаторами этого соревнования, свидетельствует о том, что они хорошо подготовились.

Это не состязание друг с другом, а соревнование, при котором мы оказываем друг другу помощь. На заводе „Кароса“ трудящиеся ознакомились с вызовом на производственном совещании. Из лучших трудя-

щихся была создана комиссия по подведению итогов соревнования и проведению обмена опытом. В конце февраля группа трудящихся навестила предприятие Ч. А. Д. (Чехословацкое автобусное предприятие), где имеются автобусы венгерского производства, снабженные кузовом завода „Икарус“. Здесь она основательно изучила венгерскую продукцию, а затем внесла предложение по дальнейшему усовершенствованию автобусов „Икарус—30“. Связанное с этим техническое описание было послано будапештскому заводу „Икарус“ в качестве первого вклада в социалистическое соревнование.

Трудящиеся завода „Кароса“ борются за то, чтобы постоянно улучшать качество продукции и производить возможно дешевле. Таким образом они внесли значительный вклад в дело строительства социализма.

На заводе „Кароса“ уже два года налажено серийное производство автобусных кузовов. Трудящиеся постоянно работают над усовершенствованием производства. В течение двух лет было внедрено 28 ценных новаторских предложений и в результате этого была достигнута экономия в 1 250 000 крон. Лучшие новаторы завода — Коуфал и Кастек. Коллектив завода деятельно участвует в соревновании, постоянно, равномерно перевыполняет свой производственный план. В первом квартале нынешнего года завод выполнил производственный план на 109,8 процента. Завод „Кароса“ является лучшим предприятием своей отрасли промышленности. Трудящиеся завода в честь 1 мая взяли на себя ценные обязательства: они выпускают сверх плана продукцию стоимостью более 10 000 000 крон и снизят на 1 процент себестоимость продукции.

„Мы уверены, что трудящиеся будапештского завода „Икарус“, соревнующиеся с нами венгерские товарищи, достигнут новых производственных успехов в честь 1 мая и выборов в Государственное Собрание, — сказал А. Коутны, рабочий завода „Кароса“. — Совместным воодушевленным строительством социализма мы укрепляем борьбу за мир во всем мире“.

У трудящихся завода „Кароса“ большие планы. Они хотят на автобусах собственного производства поехать в Будапешт, чтобы посетить завод „Икарус“. Они решили регулярно раз в полгода подводить итоги соревнования с помощью посольства ВНР в Праге и посольства

Чехословакии в Будапеште в присутствии представителей обоих предприятий.

Перед чехословаким и венгерским народами широко открываются перспективы лучезарного будущего. Перед обоими народами открылись невиданные до сих пор возможности развития. Чехословацкие трудящиеся счастливы, что они могут тесно сотрудничать с венгерским народом, который смело и победоносно ведет по пути строительства социализма Венгерская партия трудящихся и его любимый вождь Матиас Ракоши.

Й. Муха
Прага

НАШЕ СОРЕВНОВАНИЕ С ЧЕХОСЛОВАЦКИМ ЗАВОДОМ

Письмо завода „Икарус“

Мы с большой радостью читали в „Сабад непе“ от 1 мая письмо товарища Й. Муха из Праги о социалистическом соревновании между чехословацким заводом „Кароса“ и нашим заводом „Икарус“. Это письмо было опубликовано в день великого праздника солидарности международного пролетариата. Письмо и соревнование между нашими предприятиями также выражают эту большую солидарность. Подобно тому, как капля в море, в них проявляется вечная дружба чехословацкого и венгерского народов. Письмо товарища Й. Муха было зачитано по заводскому радио. Наши трудящиеся приняли его с большой любовью. Эту любовь мы хотим выразить и делами, хорошими результатами соревнования между нашими предприятиями.

Главным пунктом социалистического договора заводов „Кароса“ и „Икарус“ является следующее: в каком из двух заводов будет подано большее число и более ценные новаторские предложения, где лучше

способствуют новаторы выполнению плана. Чехословацкие товарищи прислали нам в феврале письмо, в котором они обратили наше внимание на несколько недочетов. Они сообщили нам, например, о том, что у автобусов „Икарус“ одна из дверей недостаточно исправно действует во время мороза или в дождливую погоду: помещенный у ступени предохранительный рельс наполняется грязью или снегом и препятствует открытию и закрытию двери. Они предложили нам поместить этот рельс сверху. Это предложение, совместно с другими ценными замыслами, было нами осуществлено. Чехословацкие товарищи всеми силами помогают нам и мы также стремимся своими предложениями содействовать их успешной работе. Вскоре мы их познакомим с наиболее ценными новаторскими предложениями наших трудящихся. Наши предприятия соревнуются по-социалистически. Мы стремимся оказывать друг другу всяческую помощь. Такого соревно-

вания при капиталистических условиях нельзя себе и представить.

Соревнование с чехословацкими товарищами укрепило наше новаторское движение. Во время Недели освобождения, например, товарищ Комароми с помощью новаторства достиг производственного показателя в 1137 процентов: он изготовил для производства бильчатых головок такой фрезеровочный шаблон, с помощью которого можно обработать сразу 48 деталей вместо 12. Недавно закончилось соревнование за пятитысячное новаторское предложение. Победителем в этом соревновании вышел работающий над исправлением аккумуляторов Дьюла Боршош. Он предложил дистиллированную воду, которую мы до сих пор вынуждены были покупать, провести из котельной завода. Его предложение было принято, осуществлено и наряду с полагающимся вознаграждением ему был выдан радиоприемник, так как это было его пятитысячное предложение.

Соревнование с заводом „Кароса“ помогло нам достичь лучших результатов и во время предвыборного соревнования. За несколько недель до выборов новаторское бюро разработало план, в котором оно обратило внимание новаторов на важнейшие задачи. Наши новаторы организовали в честь выборов „Неделю новатора“. Для успеха Недели новатора характерно, что уже до 15 мая поступило больше новаторских предложений, чем за весь май месяц прошлого года. До 1 июня новаторские предложения будут рассмотрены и товарищей, достигших хороших результатов, в качестве премии мы пригласим на экскурсию в горы Матра, куда мы поедем на собственных автобусах.

По предложению чехословацких товарищей мы включили в договор по социалистическому соревнованию пункт об оказании инженерами и техниками максимальной помощи

новаторам. До сих пор 40 инженеров и техников наших заводов обязались оказывать новаторам всестороннюю поддержку. Начальник Центрального технологического отдела завода Дьюла Адони в апреле организовал рабочую новаторскую бригаду, которая до сих пор внесла девять новаторских предложений. Изготовлен, например, такой инструмент, с помощью которого можно сэкономить пиление и сварку при загибе кожуха, охлаждающего механизма автобуса нового типа „Икарус 60“.

В своем письме товарищ Муха сообщает нам, что трудящиеся завода „Кароса“ навесят нас на собственных автобусах. Мы отвечаем: „Приезжайте, товарищи, мы ждем вас с нетерпением!“

И у нас имеются такие намерения. И июле месяце мы хотим поехать в Высоке Мито, чтобы подвести совместно со своими товарищами завода „Кароса“ итоги соревнования первого полугодия, установить, кто вышел первым в первой фазе соревнования. Одновременно мы осмотрим завод и лично перейдем опыт старейшего завода, более опытного брата. Мы привезем в Высоке Мито переходящее красное знамя (конечно, мы твердо решили привести его обратно в качестве победителей). Переходящее красное знамя изготавливается здесь, на нем вышиты марки двух заводов и слова „За прочный мир“ на чешском и венгерском языках.

Замечательное чувство — соревноваться с заводом братской страны. Мы непосредственно видим, как много могут делать и делают рабочие, инженеры братских стран в интересах общего роста, мы непосредственно видим великую силу этого содружества.

Иштван Гер

Уполномоченный по вопросам новаторства завода „Икарус“

ХРОНИКА

1 мая

В Комло начато бурение новой шахты глубиной в тысячу метров. Это будет самая глубокая шахта страны. Этому дню предшествовала длительная упорная работа, строительство дорог, установка огромных машин. Значительная часть ускоренного бурения шахты проводится современными машинами. Уже работает первый подъемник, из Советского Союза прибыла погрузочная машина „БЧ—Г“, которая освобождает трудящихся от самой тяжелой физической работы. Кроме того, работу облегчают и ускоряют никогда до сих пор не применяемые в нашей стране при бурении шахт бетоно- и растворомешалки, резиновые транспортеры. Уже монтируется и второй подъемник.

По плану новая шахта должна давать уголь Металлургическому комбинату имени Сталина уже в первом году второй пятилетки.

3 мая

По инициативе предприятий X-го района Будапешта трудящиеся паровозостроительного завода МАВАГ, а также машиностроительных заводов комбината имени Матиаса Ракоши решили стать лучшими хозяевами доверенных им материальных средств, вести более энергичную борьбу за сокращение оборотных средств. Трудящиеся этих двух предприятий заключили между собой договор.

В договоре говорится: мы получили от плана много новых современных цехов, раздевален, душевых, оборудование техники безопасности, новые благоустроенные квартиры. Все это сделало прекраснее нашу жизнь, и облегчило нашу работу. За все это мы хотим отблагодарить нашу партию и правительство и тем, что присоединяемся к начатому предприятиями X-го района движению за сокращение оборотных средств, и в целях перевыполнения плана сокращения оборотных средств заключаем договор.

Трудящиеся завода МАВАГ обязуются: в 1953 году снизить сумму оборотных средств на четыре миллиона форинтов против планируемой, причем три миллиона форинтов — это стоимость материалов, а один миллион форинтов — сумма денежных средств.

В 1953 году они также на два дня ускорят оборачиваемость оборотных средств по сравнению с планом.

В интересах выполнения своих обязательств трудящиеся вновь пересмотрят свои материальные ресурсы и предоставят в распоряжение народного хозяйства около восьми тысяч тонн прокатной стали. Улучшением и ускорением администрирования они освободят и другие оборотные средства.

Машиностроительные заводы комбината имени Матиаса Ракоши в 1953 году сэкономят 3 983 000 форинтов оборотных средств сверх плана.

Итоги договора будут подводиться каждый квартал на основе периодических отчетов.

8 мая

В Тиссашуйском госхозе (комитат Сольнок) в прошлом году рис выращивался на площади в 3 826 гектаров, хозяйству было присвоено почетное звание „лучшего в стране рисоводческого хозяйства“.

В этом году работники Тиссашуйского госхоза увеличили площадь рисовых плантаций на 4 739 гектаров и решили значительно презойти свои прошлогодние достижения.

17 мая

На-днях на цегледскую МТС прибыло десять новых комбайнов, в том числе и гордость трудящихся машиностроительного завода ЭМАГ — тысячный комбайн. Несколько членов и руководство производственного кооператива им. Великого Сталина осмотрели новые комбайны МТС. С особой любовью окружили они тысячный комбайн, который, гордо провозглашая грандиозное развитие венгерской промышлен-

ности и творческую силу венгерского рабочего класса, через несколько недель вместе с пятью другими комбайнами будет убирать на больших массивах кооператива нынешний урожай.

20 мая

На судостроительном заводе им. Георгиу-Деж две недели тому назад спущен на воду 43-й морской теплоход. На нем уже проводятся испытания механизмов, предшествующие сдаче судна. Вскоре закончатся последние работы и через несколько дней теплоход „Володя Дубинин“ отправится к советским рекам и морям, повезет в Советский Союз весть о венгерских судостроителях и об их дружественных чувствах.

30 мая

По случаю месячника венгеро-советской дружбы в Венгрии побы-

вал дважды лауреат Сталинской премии, главный конструктор В. И. Дикушин. Он посетил многие предприятия страны и своими ценными советами оказал большую помощь нашим конструкторам в их работе.

Академия наук Венгрии, министерство общего машиностроения и научное общество машиностроителей организовали в интересах широкого применения опыта Дикушина цикл лекций, на которых были обсуждены актуальные вопросы нашего машиностроения.

Последнюю лекцию этого цикла на тему: „Некоторые вопросы современной технологии производства“ прочел Геза Холитшер, главный технолог Завода металлических изделий и инструментальных станков. После окончания лекции состоялись прения.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплечные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V, Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-яйца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лапша, вермишель. Кофе-суррогат.

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.
Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Ниеэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:
Электростанции * Заводское
оборудование * Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание * Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.
Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козьи и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ХУНГАРОТЕКС

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

**НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ * РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ**

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

Népünk anyagi és kulturális fölemelkedésének programja

Fölszabadulásunk óta pártunk vezetésével jelentős eredményeket értünk el országunk újjáépítésében, iparosításában, a szocializmus építésében. Eredményeinket elsősorban annak köszönhetjük, hogy dolgozó népünk híven követte pártunkat és kormányunkat, híven támogatta népi demokratikus rendszerünket, amely megszabadította a kegyetlen kizsákmányolástól, a kapitalizmus nyomorától.

Amióta megkezdjük a szocializmus építését, dolgozó népünk áldozatkészségéből, hazaszeretetéből és szorgalmából oly nagyszabású alkotások támadtak, amelyek a kapitalizmus idején sose születhettek volna meg. Minden becsületes magyar ember, az egész magyar nép jogosan büszke a nehéz munka, a kemény harcok árán kivívott eredményekre, jogosan büszke Sztálinvárosra, Inotára, Komlóra, ötéves tervünk nagy létesítményeire.

Nagy gazdasági sikereket értünk el, de elkövettünk hibákat is. Pártunk központi vezetősége állapította meg ezt, amikor június 27—28-i ülésén rámutatott, hogy a fölemelt ötéves terv megszabta feladatok gazdaságpolitikánk minden sikere ellenére sok tekintetben meghaladják erőnket, megvalósításuk túlzottan kihasználja erőforrásainkat, lassítja, sőt egy ideje meg is állította életszínvonalunk emelkedését. A központi vezetőség hangsúlyozta, hogy népgazdaságunk fejlesztésében okvetlenül az ország valóságos gazdasági lehetőségeiből kell kiindulnunk. Túlságosan gyorsan fejlesztettük iparunkat, különösen termelőeszközgyártó-iparunkat; ehhez képest

kevésbé törődünk könnyű- és élelmiszeriparunk fejlesztésével. A mezőgazdasági beruházások összege sem bizonyult elegendőnek, s így a mezőgazdasági termelés nem érte el a ma már méltán megkívánható színvonalat. Jóllehet a Szovjetunió és a népi demokratikus országok segítsége ugyancsak hozzájárult népgazdaságunk fejlődéséhez, a gazdasági együttműködés lehetőségeit nem aknáztuk ki teljesen.

Leginkább 1951 februárjában hibáztunk, amikor túlságosan fölemeltük első ötéves tervünk iparfejlesztő előirányzatait. Hároméves tervünk sikeres befejezése, valamint ötéves tervünk első évének nagyszerű eredményei alapján helyesen állapítottuk meg, hogy gazdasági lehetőségeink nagyobbak eredeti elgondolásunknál. Értelhető, hogy fölemeltük a beruházások összegét. Csakhogy a 30 milliárd forintos emelés (51 milliárdról 80 milliárdra), s a fölemelt beruházásokban a nehézipar aránytalanul nagy részesedése helytelennek bizonyult.

A fölemelt terv tízszer annyi beruházást szánt a nehéz- és a gépipar, mint a könnyű- és az élelmiszeripar fejlesztésére. A mezőgazdasági beruházások összege sem volt elég nagy. Ezért a mezőgazdasági termelés nem biztosíthatta sem az ipar, különösen a könnyűipar nyersanyagszükségletének, sem a gyorsan növekvő ipari munkásság, s általában a lakosság növekvő élelmiszerszükségletének kielégítését. Mindez károsan hatott az életszínvonal tervezett emelkedésére, hiszen főképp a könnyű- és az élelmiszeripar, valamint a mezőgazdaság termelésének kellett volna biztosítania a jólét fokozódását. Kiderült, hogy a nehézipar túlzott fejlesztésével nem párosulhat a dolgozó nép életszínvonalának emelése. Az iparfejlesztés ütemét azonban ekkor sem csökkentettük, s így egyre kevesebbet fordíthattunk a dolgozó tömegek, különösen az ipari munkásság életszínvonalának emelésére. Nem eléggé mérlegeltük, hogy mezőgazdasági termelésünk ma még főként az egyéni gazdaságokon nyugszik, s az egyéni gazdaságok termelésének fejlesztése országos érdek. Ugyancsak kedvezőtlenül hatott az életszínvonal

alakulására, hogy a kisipari szövetkezetek gyors fejlődésük ellenére sem pótolták teljesen a magánkisipar kiesését. Ez különösen falun mutatkozott meg. A kisipari szövetkezetek zöme a lakosság kiszolgálásáról mindinkább rátért az úgynevezett „nagy megrendelések”, a közületeknek és intézményeknek végzett munkák teljesítésére, s így nem töltötte be eredeti hivatását.

Pártunk központi vezetőségének teljes ülése a hibák gyökeréig hatolt. Nemcsak a kirívó jelenségeket tárta föl, hanem a hibák rejtett okait is, a hibák kijavítására pedig megtette a megfelelő javaslatokat, úgyhogy kormányunk több konkrét intézkedéssel máris megkezdte programjának végrehajtását. A ruhaneműek, a cipő, az élelmiszerek ára eddig annyira csökkent, hogy a dolgozók egy évre kivetítve körülbelül 1 milliárd 100 millió forintot takaríthatnak meg. Budapesten és az ország más ipari központjaiban máris nekilendült a lakásépítés. Az idén 23 000, jövőre pedig 40 000 új lakást építünk. A budapesti városi tanács az év hátralévő részében 21 millió forintot fordít lakásépítésre, 66 milliót pedig lakóházak tatarozására.

A dolgozók munkakörülményeinek megjavítását szolgálja a minisztertanács egyik határozata, amely szerint az üzemek munkavédelmi és szociális beruházásokra a költségvetésben előirányzott beruházási összegben fölül 60 millió forintot kapnak. A minisztertanács fokozott anyagi előnyben részesíti az élenjáró munkamódszerek alkalmazóit, s kiterjeszti a hűségjutalmat és a munkaruha-juttatást a szén-, az érc-, az ásvány- és a bauxitbányászatban. Ezek az intézkedések elősegítik a termelés fokozását és a munkafegyelm megszilárdulását.

A kormány gondoskodik a dolgozó parasztság anyagi jólétének emeléséről, a termelőszövetkezeti mozgalom hathatósabb támogatásáról. Törölte a beadás elmulasztása miatt kivetett kártérítéset, elengedte a beadási hátralékokat, 10 százalékkal csökkentette a termelőszövetkezetek beadási kötelezettségét, adókedvezményben

részesítette a mezőgazdasági lakosságot, ingyenessé tette az állatorvosi szolgálatot, intézkedett az állami tartalékföldek kedvezményes feltételű hasznosításáról. Csupán a legutóbbi hetekben kiadott rendeletek 600 millió forinttal csökkentették a mezőgazdaság kötelezettségeit. Január 1-től pedig új, egyszerűsített begyűjtési rendszer kezdődik; ez több évre megállapítja a kivetések nagyságát, vagyis a dolgozó parasztság pontosan és jóelőre megismerheti kötelezettségeit, s szabadon értékesítheti termékfölöslegeit. Mindezek az intézkedések — a kormány egyéb határozataival párosulva — igen tetemes anyagi megtakarításokat biztosítanak a dolgozó parasztságnak, s buzdítóan hatnak termelőmunkájára.

A pártunk központi vezetősége által kidolgozott gazdasági rendszabályok értelmében folytatjuk, sőt még biztosabb alapokra helyezzük a szocializmus építését, mert kijavítjuk az iparfejlesztés során elkövetett hibákat. Összes beruházásainkat és terveinket fölülvizsgáljuk és átcsoportosítjuk, hogy minél többet fordíthassunk a dolgozó nép életszínvonalának emelésére, s ha lassabban is, de rendíthetetlenül folytathassuk nehéziparunknak, szocialista építésünk alapjának fejlesztését.

Ipari munkásságunk országszerte nagy örömmel, lelkes egyetértéssel fogadta a párt útmutatásai szerint kidolgozott kormányprogramot. Az egyetértés legékesebb bizonyítéka, hogy a dolgozó tömegek jó munkával támogatják a program megvalósítását. Egyénileg dolgozó parasztságunk is, akárcsak a falu minden dolgozója, nagy lelkesedéssel köszöntötte a kormány intézkedéseit, mert megértette: az állam ezután sokkal jobban segíti, s lehetővé teszi, hogy teljes biztonsággal gazdálkodjék, s élvezze munkája gyümölcseit. Termelőszövetkezeti parasztságunk szintén örömmel üdvözölte a szövetkezetek még nagyobb támogatását, a még több gépierőt, műtrágyát jelentő új programot. Jól tudja, hogy az egyénileg dolgozó parasztság fokozott támogatása egyáltalán nem a termelőszövetkezetek rovására történik, hiszen pártunk és kormá-

nyunk ismételten hangsúlyozta: a termelőszövetkezetekben látja a falu szocialista átalakításának útját, s ennek megfelelően ezentúl is mindent megtesz a termelőszövetkezetek erősítése és fejlesztése végett.

Az országszerte tapasztalható általános kedvező fogadtatás semmiesetre sem készíthet bennünket tétlenségre vagy megnyugvásra, mivel feladataink egy szemernyivel sem csökkentek. Ellenkezőleg: megnövekedtek, bonyolultabbak, sokrétűbbek lettek. Eddig is sokat törődtünk a tervek teljesítésével, most még nagyobb gondot kell fordítanunk rá, mert a tervek pontos teljesítése ezután közvetlenebbül növeli a jólétet. Eddig a nehézipar kötötte le figyelmünk legnagyobb részét, most gyorsított ütemben kell fejlesztenünk mezőgazdaságunkat, valamint könnyű- és élelmiszeriparunkat anélkül, hogy akárcsak egy pillanatra is megfeledkeznénk a bányászat, a kohászat és a többi nehézipari ág arányos fejlesztéséről.

Az új programm értelmében megnövekedett feladatok várnak a könnyű- és az élelmiszeriparra, valamint a kereskedelemre. Ötéves tervünk teljesítése során könnyűiparunk a profilozás, az üzemek egy részének korszerűsítése és új üzemek építése révén jelentősen fejlődött, de fejlődése általában nem volt elég gyors: a dolgozók sokrétű szükségleteit nem elégítette ki megfelelően, elmaradt a mindinkább növekvő igényektől. Egyik legfontosabb feladatunk, hogy ne csak növeljük a textilipar, a bőripar és a többi könnyűipari ág termelését, hanem bővítsük is a választékot, s még tetszetősebbé, még izlésesebbé tegyük a könnyűipar termékeit. Fontos, hogy a könnyűiparban általánossá váljék a könnyűipari termékek minőségének megjavítására irányuló Zsédely-mozgalom. Könnyűiparunk egyes ágaiban nagyon meg kell gyorsítanunk a termelés növekedését, minthogy a lakosság szükségleteinek kielégítésében jelentős bőripari termelés az év második negyedében a tavalyi év megfelelő időszakához képest alig 5,9 százalékkal nőtt, a textilipar termelése pedig éppenséggel 1,1 százalékkal csökkent.

Élelmiszeriparunk igen gyorsan fejlődött; legtöbb ágának termelése legalább háromszorosán meghaladja a felszabaduláseelőtti termelést. Az élelmiszeripar mai kapacitása mégsem elégíti ki teljesen a vásárlóképesség megnövekedésével együttjáró nagyobb igényeket. Ezért kormányunk gondoskodik róla, hogy még jobban fejlesszük élelmiszeriparunkat, növeljük egyes ágainak kapacitását, javítsuk számos termékének minőségét, bővítsük a választékot, kialakítsuk az élelmiszeripar nyersanyagellátó körzeteit, s nyersanyag-szükségletének teljes kielégítése végett úgy szabjuk meg a szerződéses termeltetés feltételeit, hogy anyagilag is serkentsük a termelőket nagyobb és jobb terméseredmények elérésére.

A könnyűipar és az élelmiszeripar fejlesztésének meggyorsítása, a mezőgazdaság termelőerőinek fejlesztése lehetővé teszi majd, hogy népünket bőségesen ellássuk élelmiszerekkel és iparcikkkel. Ez hatalmas feladatokat ró az állami és a szövetkezeti kereskedelemre, amelynek a termelőággal való fokozottabb együttműködés útján gondoskodnia kell az áruforgalom növeléséről, a választék bővítéséről, a forgalomba bocsátott áruk minőségének javításáról. Nagy lakásépítési programmunk megköveteli, hogy a kereskedelem növelje a lakberendezési tárgyak, bútorok forgalmát, bővítsé a választékot. A kereskedelemhez tartozó üzemeltetés fontos feladata: az étlapszerinti étkeztetés fejlesztése, az étkezések változatossá tétele, a kiszolgálás megjavítása.

Új kormányprogrammunk a legkevésbé sem jelent lemondást nehéziparunk fejlesztéséről. Továbbra is évről évre növeljük a vas- és acélgyártást, a szénbányászatot és a nehézipar egyéb ágait. Csak az a különbség, hogy ezentúl a beruházások arányának megváltoztatásával kevésbé emeljük a nehézipari ágak termelését, de a fogyasztási cikkek termelésének növekedését meggyorsítjuk. Országunk szocialista építésének, életszínvonalunk emelkedésének továbbra is a szén és a vas az alapja. Termelésünk bővítése, a többi iparág igényeinek kielégítése végett ezután is gyorsabban kell növekednie a termelőeszközgyártásnak, mint a fogyasztási cikkek termelésének. Ez a szocializmus építésének állandó érvényű törvénye.

Nem adhatunk több ruhát, több cipőt, több élelmiszert, több lakást, ha nem termelünk több vasat, szenet, gépet, építőanyagot.

A termelés növelésén kívül az ipar különösen időszerű feladata a minőség javítása. Ez megköveteli a technológia tervszerű fejlesztését, a technológiai fegyelem erősítését, a dolgozók szakmai képzettségének emelését, a minőségi ellenőrzés szigorítását, a selejtkár megtérítéséről szóló minisztertanácsi határozat következetes érvényesítését és a kiváló dolgozók fokozott anyagi és erkölcsi megbecsülését. A minőség megjavítása nyomán szükségleteink jobban kielégülhetnek, s a baráti országokkal is kiterjedtebb gazdasági kapcsolatokba kerülhetünk. A kérdés fontossága miatt a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nemrég törvényerejű rendeletet adott ki az ipari termékek minőségének védelméről, hogy a törvény erejével is biztosítsa a minőség megjavítását, s különös gonddal védelmezze a fogyasztók, azaz a dolgozó nép érdekeit.

Az egész ipar általános feladata, hogy a takarékoság és az önköltségcsökkentés elhanyagolt kérdésből központi kérdéssé váljék; minden egyes megtakarított forint, minden százaléknyi önköltségcsökkentés lehetővé teszi, hogy gyorsabban növeljük népünk életszínvonalát, több szociális intézményt létesítsünk, többet ruházzunk be munkavédelemre.

A feladat tehát kettős. A kormányra hárul, hogy az új program szellemében gondoskodjék gazdasági terveink átdolgozásáról, a beruházások átcsoportosításáról. A dolgozók kötelessége pedig, hogy város- és faluszerte leleplezzék és megghiúsítsák az osztályellenségnek a program aláaknázására irányuló mindenféle nyílt és álcázott kísérletét, a bérdemagógiát, a munkafegyelem lazítását stb.-t, s fegyelmezett, lelkes, odaadó és gondos munkával biztosítsák terveink sikeres végrehajtását. Dolgozóink megértik, hogy a jó munka az alapja minden további sikerünknek. Egy percre sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a régi jelszó: „Termelj többet, jobban élsz”, most is érvényes, sőt csak most érvényes igazán. Akaratlanul is az ellenség kezére játszik, saját érdekei ellen vét, aki enged a munkairamból, pazarol, selejtet gyárt. Mert termelésünk most a jólét foko-

zottabb emelését szolgálja, még gondosabban ügyeljünk a fegyveremre, még határozottabban fékezzük meg azokat, akik megkísérlik szocialista termelésünk megzavarását. Jólétünk gyors emelkedése nem képzelhető el a legszigorúbb terv- és munkafegyelem nélkül, a szocialista munkaverseny erősödése nélkül.

A Központi Statisztikai Hivatal július 19-én tette közzé jelentését az 1953. évi népgazdasági terv második negyedévének teljesítéséről. A jelentésből kitűnik, hogy munkásosztályunk az elmúlt negyedévben minden nehézség ellenére is becsületesen megállta helyét. Gyárparunk a helyi iparral együtt 103 százalékra teljesítette tervét, csupán két minisztérium maradt el a 100 százaléktól, közülük is az élelmiszeripari minisztérium csupán 0,2, a bánya- és energiaügyi minisztérium pedig 0,3 százalékkal. A tervteljesítés számai ugyancsak igazolják, hogy terveink általában teljesíthetők és túlteljesíthetők voltak, s a tervezésben nem a tervfeladatok túlfeszítésekor követtük el a hibát, hanem akkor, amikor túlságosan sok beruházást szántunk a nehézipar bővítésére, s nem eleget a dolgozó nép életszínvonalának közvetlen emelésére.

A tervjelentésből gyárparunk fejlődésének nagyszerű eredményein kívül az elkövetett hibák is megmutatkoznak: egyes könnyűipari ágak termelésének már említett lassú növekedése, sőt stagnálása, a lakásépítés elmaradása az igények növekedésétől.

A negyedévi tervjelentés tehát teljesen igazolja a központi vezetőség határozatainak helyességét és időszerűségét, s figyelmeztet bennünket, hogy még többet törődjünk a dolgozó emberek szükségleteinek kielégítésével, úgy alakítsuk át terveinket, hogy ez a kérdés kerüljön munkánk középpontjába. A kormány új intézkedései, amelyeket a dolgozók lelkes munkájukkal támogatnak, lehetővé teszik, hogy ezentúl még biztosabban, még következetesebben, az egyéni és közös érdekek még pontosabb összeegyeztetésével haladjunk népünk állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei kielégítésének útján, a dolgozók jómódját, szabad és kulturált életét biztosító szocialista építés útján.

A demokratikus világpiac megszilárdulása és fejlődése

A hatalmas, egységes szocialista tábor világpiaca jelenleg tizenegy, szoros baráti és testvéri szálakkal összefűzött országot fog át: a Szovjetuniót, a Kínai Népköztársaságot, Lengyelországot, Csehszlovákiát, Magyarországot, Romániát, Bulgáriát, Albániát, a Német Demokratikus Köztársaságot, a Mongol Népköztársaságot és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot. Ez államok területe a földkerekség egynegyede, lakosságuk száma pedig 800 millió, tehát az egész emberiség jó egyharmada. E békeszerető demokratikus tábor vezetője a Szovjetunió, a győztes szocializmus országa.

A demokratikus tábor országai a háború után gazdaságilag tömörültek, s megszervezték testvéri együttműködésüket, amelynek alapja: a termelőerők fejlesztésében egymás segítségének és a közös gazdasági föllendülés elérésének őszinte vágya. A békeszerető országokban a termelés szakadatlanul növekszik, s a dolgozók anyagi jóléte emelkedik; ez mindinkább megszilárdítja az új világpiacot, s fokozza szerepét a demokratikus tábor országainak gazdasági fejlődésében. A Szovjetunió, Kína és a többi népi demokratikus ország népgazdaságának és kultúrájának rohamos fejlődése ez országok növekvő gazdasági erejének bizonyága.

Most, amikor a Szovjetunió már hatalmas ipari állam, és egy sor európai meg ázsiai ország kiszakadt a kapitalizmus rendszeréből, s kialakult a béke, a demokrácia és a szocializmus tábora, az államok közt olyan új típusú gazdasági viszonyok keletkeztek, amelyekben mindinkább kirajzolódnak a világgazdaság jövő szervezetének vonásai. Sztálin elvtárs már több mint 30 évvel ezelőtt megállapította: „... hogy megkezdődjék (legalább *megkezdődjék*) a helyes világgazdaság szervezése, elengedhetetlen, hogy a proleta-

riátus legalább egynéhány fejlett országban győzzön.” (Sztálin Művei. 5. kötet. 117. oldal. Szikra. 1951.)

A helyes világgazdaság megszervezése a kapitalizmusban lehetetlen. A mai termelőerők összeütközése fejlődésük imperialista nemzeti kereteivel és az elsajátítás tőkés formáival, gátolja a világ-gazdaság olyan megszervezését, amely a fejlett ipari és az elmaradott tüzelőanyag- és nyersanyagtermelő országok gazdasági együttműködésének elvein alapul. Az elsajátítás imperialista kerete és tőkés formája fojtogatja a termelőerőket, akadályozza fejlődésüket. A gyöngébb államok leigázása az erősebbek által, a gyarmatokat kirabló anyaország élősdisége, a gazdaságilag fejlettebb országoknak az a törekvése, hogy hátráltassák a kevésbé fejlett országok termelőerőinek fejlődését és iparosítását, megsemmisítsék nemzeti függetlenségüket, s teljesen leigázzák őket — ime, ezek a tőkés-államok gazdasági kapcsolatainak jellemző vonásai. Mindez pedig annak a következménye, hogy a modern tőkés gazdaság nem a társadalom érdekeinek, hanem a monopoltőkések maximális profitja biztosításának van alárendelve.

Merőben ellentétes jellegűek a demokratikus tábor országai közt kialakult gazdasági kapcsolatok. Ezek a kapitalista járomból megszabadult, a nyomort, az éhséget, a válságot, a munkanélküliséget, a dolgozók jogfosztottságát, a tőkés és földesurak önkényét örökre megszüntető szabad népek szilárd szövetségén és együttműködésén épülnek föl. A demokrácia és a szocializmus táborához tartozó államok új típusú, kölcsönös gazdasági kapcsolataiban a proletárinternacionalizmus elvei testesülnek meg: a kis és nagy népek egyenjogúságának elismerése, nemzeti függetlenségük és szuverénitásuk tiszteletbentartása, baráti együttműködésük és kölcsönös segítségük.

A béke, a demokrácia és a szocializmus táborának megteremtése: a népek leghatalmasabb vívmánya. A szabad népek barátsága és kölcsönös segítése a demokratikus táborbeli államok erejének és hatalmának leggazdagabb forrása. A népi demokratikus országok termelőerőinek szakadatlan fejlődése, új társadalmi és államrendjük megszilárdítása a Szovjetunióval és az egymás közt kialakított, egyre szilárdabb és szélesebb kapcsolatok alapján történik. A népi demokratikus országok számára különösen fontos a gazdasági kapcsolat a Szovjetunióval, amely fölépítette a szocialista társadalmat, s most sikeresen halad a kommunizmus felé. A Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal rendkívül komoly érdekük fűződik mindannyiuk rohamosabb gazdasági fejlődéséhez, mert ez országok közül akármelyik termelőerőinek növekedése egyszersmind a béke,

a demokrácia és a szocializmus egész táborának gazdasági és védelmi erejét is növeli. A szocialista táborba tömörült országok gazdasági együttműködésének anyagi alapja: tervszerűen fejlődő gazdaságuk; e gazdaság szükségleteinek kielégítésére a szabad államok kölcsönös együttműködése hivatott.

A tőkésországok közt általános jelenséggé vált nem-egyenjogú szerződésektől merőben különböznek a demokratikus államok egyezményei és megállapodásai, amelyek a népek jogainak tiszteletben tartásán és egyenlőségük teljes elismerésén alapulnak. A Szovjetunió következetesen békeszerető külpolitikájának alapelvei világosan megmutatkoztak azokban a barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményekben, kereskedelmi és általános gazdasági egyezményekben és megállapodásokban, amelyeket a Szovjetunió a demokratikus tábor többi országával kötött. Minden ilyen egyezmény döntőfontosságú tényező a népi demokratikus országok dolgozóinak életében; e dolgozók szüntelenül élvezik nagy barátjuk és főszabadítójuk, a Szovjetunió baráti segítségét és támogatását. Ezekben az egyezményekben testesül meg a szabad népek széleskörű gazdasági együttműködésének rendszere. A külkereskedelem, a hitelnyújtás, továbbá a népgazdaság, a tudomány és a kultúra fejlesztésében, a természeti kincsek kiaknázásában és a káderképzésben való együttműködés, valamint a tudományos és műszaki segítség, a termelési tapasztalatok kicserélése — ezek a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági együttműködésének fő vonalai. A szovjet nép, híven a proletárinternacionalizmus elveihez, egyre fokozottabb gazdasági támogatásban részesíti a népi demokratikus országokat. Így teljesíti internacionalista kötelességét, s fokozza a béke, a demokrácia és a szocializmus egész táborának erejét.

Az új, demokratikus világpiac, amióta csak megalakult, a megingatására irányuló tőkés kísérletek elleni állandó harcban fejlődött és erősödött. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország gazdasági „blokádot” szervezett a Szovjetunió, Kína és az európai népi demokratikus országok ellen, hogy megfojtsa ezeket az országokat. Az Egyesült Államok áruforgalma a demokratikus táborba tömörült országokkal 1937 és 1951 közt egytizednyire csökkent; Angliáé egyhatodra, Franciaországé pedig egynegyednél kisebbre. De a demokratikus táborhoz tartozó országok békegazdaságának megrendítésére irányuló tervek meghiúsultak. Az új világpiac megszilárdult. A tőkésországok, amelyek gyakorlatilag megszakították a demokratikus táborbeli országokkal a kereskedelmi kapcsolatokat, nem fékezhetik ez utóbbi országok fejlődésének rohamos ütemét. Ezzel szemben nagyon megkárosították saját exportjukat, s méginkább kiélezték a tőkés-

ipar termelőlehetőségei és termékértékesítési lehetőségei közt az ellentmondást. Minél inkább érlelődnek a tőkés gazdaságban a válságjelenségek, annál nyilvánvalóbbá válik: mennyire ártott a tőkésországoknak a demokratikus tábor országai ellen alkalmazott gazdasági „bloká” politikája.

A demokratikus tábor piacának erőforrásai oly nagyok, hogy e tábor valamennyi tagja megszerezheti az új világpiacon a nép gazdasága fejlődéséhez szükséges összes cikket. Legjobban bizonyítja ezt a népi demokratikus országok kohászati bázisainak sikeres megteremtése. Technikai felszerelés szempontjából már nemcsak a Szovjetunió iparvállalatai, hanem a népi demokratikus országok épülő és meginduló gyárai is jelentősen túlszárnyalják a nagy tőkésországok gyárainak műszaki fejlettségi színvonalát. A nyugat-európai országok egyetlen gyárának sincs olyan technikai felszerelése, mint a lengyel Nowa-Huta kohászati kombinátnak, a varsói minőségi acélgyárnak, a Magyarországon épülő Sztálin Vasműnek, a hunyadvári újjáalakított román kohászati üzemnek, vagy a cseh-szlovákiai Klement Gottwald kohászati kombinátnak.

A demokratikus tábor országainak mérhetetlen természeti erőforrásai és munkaerőtartalékai, a Szovjetunió megingathatatlan gazdasági hatalma és a népi demokratikus államoknak adott segítségével teljesen biztosítják ez országok gazdasági fejlődését, s a tőkésvilágtól való gazdasági függetlenségét.

A demokratikus táborhoz tartozó országok gazdasági együttműködésének egyik fő formája a külkereskedelem. Hangsúlyozzuk, hogy ez országok gazdasági kapcsolatainak bármely formája, akár a természeti kincsek közös kiaknázása, akár a hitelnyújtás vagy a vegyesvállalatok létesítése, mindenképp a kölcsönös árucserre kibővülésére vezet. A külkereskedelmi forgalom tehát a sokoldalú kölcsönös gazdasági kapcsolatok következménye.

A demokratikus világpiacon a külkereskedelmének alapelvei gyökeresen különböznek a tőkésországok külkereskedelmének elveitől.

A tőkés világpiacon a külkereskedelem a trösztök és a konszernek eszköze uralmuk megteremtésére, a gazdasági terjeszkedésére. A monopolisták számára a külkereskedelem azoknak az eszközöknek egyike, amelyekkel más országok, különösen az elmaradt országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján biztosítják maximális profitjukat. Ezt a kereskedelmet az egyenjogúság hiánya, a nem egyenértékű csere jellemzi.

A demokratikus világpiacon a külkereskedelem fontos eszközként szolgálja az e piacot alkotó országok gazdaságának föllendítését, azét a gazdaságét, amely biztosítja a néptömegek életszínvonalának szüntelen emelkedését és a munkaerő teljes foglalkoztatását. A felek teljes egyenjogúsága, mindenféle nyomás hiánya, a partner megbecsülése, a kölcsönös előnyök és a kölcsönös segítség — ezek a megingathatatlan elvek szabják meg a demokratikus tábor országainak külkereskedelmét. Ezek az országok külkereskedelmük révén a baráti államokban értékesítik kivitelre szánt termékeik mind nagyobb részét, azokat az exportcikkeket, amelyeknek termelésére a helyi föltételek kedvezőek. Cserébe mind több olyan árut, ipari berendezést, nyersanyagot és más cikkeket kapnak, amelyek népgazdaságuk rendkívül gyors fejlesztéséhez szükségesek.

A demokratikus világpiac fontos sajátossága, hogy e világpiac valamennyi országában a dolgozók állama maga intézi a külkereskedelmet. A Szovjetunió külkereskedelme az állami külkereskedelmi monopólium alapján bonyolódik le; a szovjetország gazdaságában osztatlanul uralkodik a szocialista gazdasági rendszer. A szocializmusépítő európai népi demokratikus országok is kizárták a magántőkét a külkereskedelemből, s a külkereskedelmi műveleteket teljesen a népi demokratikus állam végzi. Már a Kínai Népköztársaság is elérte, hogy állami szektora uralkodó helyzetbe került az ország külkereskedelmi forgalmában; itt a magántőke is résztvesz a külkereskedelemben, de a népi hatalom szigorú ellenőrzése alatt.

A külkereskedelem állami monopóliuma, illetve állami ellenőrzése nem korlátozódik arra, hogy a demokratikus tábor országainak gazdaságát megvédje a tőkés piac ösztönösségének kártékony hatásától. Az új világpiac viszonyai közt a külkereskedelmi monopólium hozzájárul a demokratikus országok szoros és gyümölcsöző gazdasági kapcsolatainak fejlődéséhez, biztosítja népgazdasági terveik önkéntes összehangolását.

A demokratikus és szocialista tábor országainak egymással folytatott kereskedelme szocialista jellegű. A külkereskedelem szocialista jellegének biztosítéka: az új világpiacon forgalomba kerülő áruk állami össznépi tulajdona, valamint a tőkés kirekesztése ebből a piaci forgalomból. A demokratikus világpiac fejlődését a szocializmus objektív gazdasági törvényeinek, elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése határozza meg.

A demokratikus világpiac három fő jellegzetessége: 1. e piac fölvevőképességének növekedése, s ennek következtében az értékesítési nehézségek hiánya; 2. a gazdasági kapcsolatok tervszerűsége; 3. az igazságosság elvének érvényesülése az áruk cseréjekor.

A demokratikus világpiac rendkívül fontos sajátossága: fölvevőképességének szakadatlan növekedése. Ez a sajátosság annak közvetlen eredménye, hogy a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasága a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei szerint a társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésére törekszik. A demokratikus világpiac nem ismer értékesítési nehézségeket. Fölvevőképessége évről évre növekszik, a demokratikus tábor alkotó országok termelése válságmentes növekedésének megfelelően. A termelés szakadatlan növekedése e tábor valamennyi országában: mindinkább fokozza a demokratikus piac fölvevőképességét.

Az a társadalom, amelyben a társadalmi termelés célja az ember szakadatlanul növekvő szükségleteinek kielégítése, nem ismeri, de nem is ismerheti a tőkés termelési lehetőségek állandó gátjául szolgáló szűk piaci korlátokat. A demokratikus táborbeli országok termelésének és jólétének szakadatlan növekedésére támaszkodó új világpiac mentes a tőkésországok külkereskedelmét jellemző válságoktól és pangástól. A szocialista tábor országaiban nem fejlődhetnek ki a tőkés külkereskedelem jellegzetes tünetei: a gazdasági expanzió, a külső piacokért vívott harc, az ádáz konkurrencia.

A demokratikus világpiac kereskedelmi forgalma évről évre növekszik. A demokratikus és szocialista tábor országai közt az áruforgalom 1948-tól 1952-ig több mint háromszorosra emelkedett, s azóta is bővül. A demokratikus tábor országainak külkereskedelmi forgalma a tőkésországokkal folytatott külkereskedelem csökkenése ellenére is megduplázódott.

A Szovjetunió külkereskedelmi forgalma már elérte az évi 18 milliárd rubelt, s jelenleg háromszorosa a háborúelőttinek; a Szovjetunió tavaly 22 százalékkal nagyobb kereskedelmi forgalmat bonyolított le a népi demokratikus országokkal, mint 1951-ben. Rohamosan fejlődik az európai népi demokratikus országok külkereskedelme is.

Az európai népi demokratikus országok áruforgalmának növekedése

	1946	1948	1950	1952
Lengyelország	100	385	479	600
Csehszlovákia	100	306	288	357
Magyarország	100	493	955	1310
Románia	100	628	1041	1445
Bulgária	100	228	228	290

Az 1946-tól 1952-ig terjedő időszakban ennek az öt európai népi demokratikus országnak a teljes külkereskedelmi forgalma több mint ötszörösre növekedett. A Kínai Népköztársaságnak a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal lebonyolított áruforgalma tavaly 187,64 százalékkal növekedett 1950-hez képest.

Mily élesen ellentétes ezzel a tőkés világpiac helyzete. Ott a részvevők kereskedelmi forgalma körülbelül az 1929-es színvonalon mozog.

Az új világpiac másik rendkívül fontos sajátossága: a demokratikus tábor országai külkereskedelmének tervszerű jellege. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok népgazdaságfejlesztő terveihez, amelyek többé-kevésbé helyesen tükrözik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit, szervesen hozzátartoznak a külkereskedelemfejlesztő tervek is. A tőkés világpiacot a konkurrencia és a termelési anarchia törvényének érvényesülése miatt a legélesebb ellentmondások marcangolják, úgyhogy ezen a piacon az ösztönös konjunkturális ingadozások és a válságok uralkodnak. Ezzel ellentétben a válságoktól és a piaci ösztönöségtől mentes új világpiac áruforgalma a demokratikus táborhoz tartozó országok tervgazdaságának követelményeivel összhangban fejlődik, s eszközül szolgál a népgazdasági tervek elvtársi összeegyeztetésére. A demokratikus tábor országainak kölcsönös gazdasági kapcsolatait a tervszerűség jellemzi.

A népi demokratikus országok dolgozói nem egymaguk építik a szocialista társadalom alapjait, mint annakidején a szovjet népek, hanem számíthatnak az egész demokratikus tábor, elsősorban nagy barátjuk, a Szovjetunió segítségére. A népi demokratikus országok tervszerű kölcsönös kapcsolatai, s főként a Szovjetunióval kialakított gazdasági kapcsolataik megkönnyítik számukra a szocialista iparosítást, meggyorsítják az iparosítás ütemét. A Szovjetunió segítségére és a demokratikus tábor többi országának együttműködésére támaszkodva, valamennyi népi demokratikus ország a nehézipari ágak viszonylag szűk körének fejlesztésére összpontosíthatja erőit és eszközeit, mégpedig a tőkésállamoktól való műszaki-gazdasági függőség kockázata nélkül. Az ilyen iparágak közé tartoznak elsősorban azok, amelyeknek fejlesztése **különösen fontos** minden egyes ország általános gazdasági fejlődése szempontjából, s amelyeknek fejlesztésére kedvezőek a belső feltételek.

A népi demokratikus államok iparuk megteremtésekor és kibővítésekor számolnak a baráti országok szükségleteivel is. A szocializmus alapjainak lerakására irányuló lengyel hatéves terv egyik

legfontosabb feladata, amint a hatéves tervről szóló törvény is megállapítja: „Lengyelország, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok kölcsönös gazdasági kapcsolatainak és együttműködésének elmélyítése és megszilárdítása, a szocialista szolidaritás és kölcsönös segítség alapján.” 1950 februárjában Csehszlovákia Kommunista Pártja központi bizottságának teljes ülése hangsúlyozta: a csehszlovák ipar orientációját sürgősen meg kell változtatni; iparunknak a demokratikus táborbeli értékesítőpiacokra és nyersanyagforrásokra kell orientálnia. A kölcsönös együttműködés szükségletei jelentősen hozzájárulnak a bolgár és az albán ércbányászat, a lengyel szénbányászat és vegyipar, valamint egy sor gépgyártási ág, továbbá a magyar alumíniumipar stb. gyorsított fejlesztéséhez.

Az új világpiac révén valósul meg a szocialista táborhoz tartozó országok belső piacainak összekapcsolódása. Ez kiszélesíti e tábor valamennyi országában a népgazdaság fejlesztésének bázisát. A demokratikus világpiac tehát olyan tényező, amely aktívan hozzájárul a szocialista világgazdaság fejlődéséhez és megszilárdulásához. Különösen megnőtt az új világpiac jelentősége a szocialista tábor erejének fokozása szempontjából, amikor e tábor országainak kölcsönös kapcsolataiban a rövidlejáratú kereskedelmi megállapodásokat hosszúlejáratú gazdasági egyezmények váltották föl.

Az új világpiacon a nemzetközi munkamegosztás olyan rendszere bontakozik ki, amelyben az egyes országok erőforrásai és készletei részben a többi baráti ország szükségleteinek kielégítését is szolgálják, s minden ország maga is számít a többiek baráti segítségére.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás elvileg különbözik a tőkés világpiacon kialakult nemzetközi munkamegosztástól, mert nem az uralkodás és az alávetettség, a konkurrencia és az anarchia viszonyaira, hanem a barátságra, a kölcsönös segítségre és a gazdaságfejlesztő tervek elvtársi összehangolására épül. Ez az új munkamegosztás nem úgy alakul ki, hogy a fejlettebb országok uralkodnak a gazdaságilag elmaradt országokon, hanem úgy, hogy a fejlett nagy államok önzetlenül segítik a kisebbeket gazdaságuk föllendítésében. Az ilyen munkamegosztás nem változtatja a gyöngébb ország gazdaságát az erősebb gazdaságának függvényévé, ellenkezőleg: biztosítja a kis országok gazdasági önállóságának megszilárdulását. A demokratikus tábor országai az új világgazdaság rendszerében egyenjogú gazdasági egységekként kiegészítik egymást, s így erőikkel és eszközeikkel takarékoskodhatnak, tehát gazdasági fejlődésük meggyorsulhat. A köztük kialakult észszerű munkamegosztás elősegíti, hogy termelésük a legfejlet-

tebb technika alapján folyton növekedjék és tökéletesedjék, s biztosítja, hogy ne csak saját erőforrásaikat használják ki tervszerűen, hanem a baráti országokéit is; tehát meggyorsítja gazdaságuk fejlődését és népük jólétének emelkedését.

A demokratikus világpiac harmadik igen fontos sajátossága: az igazságos árucseré a demokrácia és a szocializmus táborának országai közt. Eltérően a tőkés külkereskedelemtől, amely a monopoltőke maximális profitja biztosításának egyik eszközeként a gyöngébb országok kirablásán alapszik, a demokratikus világpiac árucseréje a részvevők kölcsönös érdekeihez igazodó egységes, igazságos árakon történik.

Az új világpiac áruforgalmára hat az értéktörvény. De az értéktörvény itteni érvényesülése korlátozott; csupán bizonyos korlátok közt tartja meg szabályozó szerepét. A demokratikus tábor országainak külkereskedelmében nem érvényesül az árak „szabad” játéka. Ezért az új világpiac árainak sok fontos sajátosságuk van.

A demokratikus táborhoz tartozó országok kölcsönös kereskedelmében megállapított árak szilárdak; ez egyik fontos tényezője az egyes országbeli gazdasági fejlődés biztonságának. Az új világpiac árai legalább egyévi időszakra érvényesek. A csereforgalomban részvevő áruk zömének árai évekig változatlanok. Az árak stabilitása megóvjaa a demokratikus világpiacot a tőkés világpiacon kialakult spontán áringadozások kártékony hatásától.

A demokratikus táborhoz tartozó országok egymással való kereskedelmében az árképzés jellemző vonása, az árak stabilitásán kívül, az egységes árak elvének következetes érvényesítése. Más szóval: az exportáló ország ugyanarra az árura egyforma árat állapít meg e tábor bármely országának. Árkülönbségek csupán a szállítási költségek különbözőségéből keletkezhetnek.

A demokratikus tábor országainak kölcsönös kereskedelmében alkalmazott elszámolások alapja: a szovjet rubel, a világ legszilárdabb, legstabilabb valutája. A tőkés piacon a nemzetközi elszámolások során állandóan fenyeget a veszély, hogy valamelyik fél gazdaságilag károsodik a valuták, köztük a dollár, a font és a svájci frank szakadatlan elértéktelenedése és várható devalvációja miatt. A szovjet rubel alapján végzett elszámolások szilárdan garantálják a kölcsönös kereskedelemben részvevő felek érdekeit.

Az új világpiac kialakulása is világosan mutatja, hogy ledőltek a Szovjetunió, Kína, valamint a közép- és délkelet európai országok közé korábban mesterségesen emelt korlátok. A külföldi imperialisták a háború előtt szabadon garázdálkodtak Kína, illetve a

közép- és délkelet európai országok piacain; uralmuk védelmében megakadályozták, hogy ezek az országok fejlessék gazdasági kapcsolataikat a Szovjetunióval. Pedig e kapcsolatok fejlesztése igen fontos lett volna az említett országok számára. A háború előtt a Szovjetunió még egy százalékgig sem részesedett Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Románia és Bulgária teljes áruforgalmában. A közép- és délkelet európai országok burzsoá-földesúri kormányai külföldi gazdáik és a maguk osztályérdekei kedvéért föláldozták hazájuk nemzeti érdekeit. A háború előtt a közép- és délkelet európai országok egymásközi kereskedelme sem fejlődött normálisan, pedig e kereskedelem előnyei teljesen nyilvánvalóak voltak az említett országok szempontjából.

A közép- és délkelet európai országok dolgozói, miután megszabadultak a fasiszta igától, s megteremtették a népi demokratikus rendszert, hamarosan széleskörű gazdasági kapcsolatokat alakítottak ki mind a Szovjetunióval, mind egymással. A Szovjetunió rendkívül fontos nyersanyagfajtákat és berendezéseket szállított a népi demokratikus országoknak, s ezzel fölbecsülhetetlenül segítette őket éppen legnehezebb, kezdeti időszakukban.

Például a Bolgár Népköztársaság megalakulása első évében 11 ezer tonna gyapotot, 73 ezer tonna, mezőgazdasági gépgyártáshoz szükséges vas- és fémárut, 120 ezer tonna ásványolajterméket kapott a Szovjetuniótól. Bulgária csupán a Szovjetunió segítségével indíthatta meg textiliparát, szervezhette meg közlekedését és láthatta el mezőgazdaságát a szükséges gépekkel. A Szovjetunió mindezekén kívül abban az időben jelentős mennyiségű élelmiszert is küldött Bulgáriának. Az 1945-ben kötött első szovjet-magyar kereskedelmi megállapodás fedezte Magyarország vasércszükségletének 40, kokszzükségletének 50, nikkelszükségletének 100 százalékát stb. Ez a megállapodás tette lehetővé, hogy a magyar nehézipar újra meginduljon, s a magyar gazdaság stabilizálódjék. Csehszlovákia a súlyos, aszályos 1947. évben 600 ezer tonna kenyérgabonát kapott a Szovjetuniótól. „A Szovjetunió ezzel megmentett bennünket az éhínségtől, mondta 1949 decemberében Klement Gottwald, s megvédett a reakciós puccstól, amely akkoriban népünk szempontjából sokkal kedvezőtlenebb körülmények közt következett volna be, mint később, 1948 februárjában.”

Az új világpiac kialakulásával együttjárt a demokratikus táborhoz tartozó országok külkereskedelme földrajzi irányának gyökeres megváltozása. Külkereskedelmi forgalmukban most már legfontosabb egymással folytatott külkereskedelmük.

*A demokratikus táborhoz tartozó országok részesedésének
százalékos növekedése az európai népi demokratikus országok
külkereskedelmi forgalmában*

	A demokratikus tábor országainak részesedése		A tőkésországok részesedése	
	1937	1952	1937	1952
Lengyelország	7	67	93	33
Csehszlovákia.....	11	71	89	29
Magyarország	13	71	87	29
Románia	18	85	82	15
Bulgária	10	89	90	11
Albánia	5	100	95	0
Összesen	13	73	87	27

A Német Demokratikus Köztársaság szintén a Szovjetunióval, Kínával és az európai népi demokratikus országokkal bonyolítja le külkereskedelmének zömét.

Oriási változások történtek a népi Kína külkereskedelmi kapcsolatainak irányában is. „Országunk kereskedelmi kapcsolatai a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal, de különösen a Szovjetunióval nem napról napra, hanem óráról órára bővülnek, mondta Csou En-laj, a Kínai Népköztársaság Állami Közigazgatási Tanácsának elnöke. Ezekkel az országokkal egész kereskedelmi forgalmunk az 1950. évi teljes külkereskedelmi forgalom 26 százalékáról 1952-ben 72 százalékra emelkedett, s továbbra is emelkedni fog. Országunk egyike az új, demokratikus világpiac legnagyobb részvevőinek.”

A demokratikus tábor országainak külkereskedelmi forgalmában a fő hely a Szovjetunióval folytatott kereskedelemé. A Szovjetunió részesedése Albánia 1951. évi külkereskedelmében 57 százalék, Magyarországon 29, Bulgáriában 58, Lengyelországban 25, Romániában 51, Csehszlovákiában több mint 28 százalék.

A Szovjetunió a kölcsönös szállítások egyenlősége alapján kereskedik a népi demokratikus országokkal. A népi demokratikus országokba szállított nyersanyag és berendezés fejében különféle olyan árukat kap ezektől az országoktól, amelyek gazdasága fejlesztésének kiegészítő anyagi forrásai. A Szovjetunió tavalyi külkereskedelmében a népi demokratikus országok részesedése 80 százalék volt.

A demokratikus tábor valamennyi országa tevékenyen részt vesz a kölcsönös kereskedelemben. Lengyelország az új világpiacnak kőszent, kokszt, horganyt, hengereltacélt és hengerelt színesfémeket, számos gépfajtát és sok fontos mezőgazdasági terméket szállít. Magyarország közlekedési gépgyártása termelésének jelentős részét exportálja, ezenkívül exportál villamosgépeket és villamosági cikkekét, szerszámgepeket, bauxitot, szövetet és sok mezőgazdasági árufajtát. Románia ásványolajtermékeket, faanyagokat, mozdonyt és élelmiszert szállít, Bulgária ipari növényeket, különösen dohányt, valamint ólom- és horganyércet, cementet, gyümölcsöt, Albánia pedig ásványolajat, bitument, bányászati termékeket és mezőgazdasági termékeket szállít a baráti országoknak. A Mongol Népköztársaság exportcikkei gyapjú, hús és egyéb állattenyésztési termékek. Több népi demokratikus ország ipari fejlődése szempontjából igen nagyjelentőségűek azok a berendezés- és gépszállítmányok, amelyeket Csehszlovákiától és a Német Demokratikus Köztársaságtól kapnak. Kína ezúttal először teremthetett tartós gazdasági kapcsolatokat a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal; az új világpiacnak bányászati termékeket, rizst, gyapjút, növényi olajat, nyersselymet és selyemszövetet, teát, olajos magvakat, gyümölcsöt és más árukat szállít.

Az új világpiacon döntően fontos a Szovjetunió szerepe. Hatalmas, fejlett békegazdaságára támaszkodva, az európai és az ázsiai népi demokratikus országoknak tökéletes berendezéseket szállít kohászati, gépgyártó, bányaiipari, vegyiipari, textilipari, élelmiszeripari és egyéb iparágbeli vállalataik részére; továbbá traktorokat, mezőgazdasági gépeket, útépitő gépeket, ércet, műtrágyát és egyéb árukat. A népi demokratikus országok kulcsiparágaik számára egyre több igen fontos géptípust igényelnek. Ezeket a gépeket, valamint a legfontosabb nyersanyagokat, például a vasércet, a krómot és a mangánércet, a gyapotot, számos más áruval együtt szintén főleg a Szovjetunióból importálják. A Szovjetunió tavaly tizszerannyi legújabb konstrukciójú gépet és berendezést szállított a népi demokratikus országoknak, mint 1948-ban.

„A Szovjetunióból nagymennyiségű rezet, horganyt, ónt, nikelt, kaolint, ferromolibdént, ferrowolframot, sok más vasöntvényt, kadmiumot, bizmutot, higanyt, szerszámgepeket, a Klement Gottwald új kohászati kombinát kohóihoz automatikus berendezéseket stb.-t kapunk, írta 1952 végén a *Rudé Pravo* című csehszlovák lap. A Szovjetunió szállítmányai fedezik vegyiiparunk teljes szükségletét; ez az iparág korábban teljesen a tőkésországo kból importált nyersanyagoktól függött. Az idén a Szovjetuniótól 300 gabona-betakarító kombájnt, ezer ötsoros vontatóékét, 300 traktoros tár-

csás boronát, 52 répaszedő kombájnt, 170 gabonaszárítót és sok más, rendkívül fontos mezőgazdasági felszerelést kaptunk. Népgazdaságunk nem lehetne meg ezek nélkül.”

A népi demokratikus országok gazdasági függetlenségének megszilárdulása külkereskedelmük szerkezetében is megmutatkozik. A második világháború előtt a közép- és délkelet európai országok Csehszlovákia kivételével általában csak nyersanyagot és élelmiszert exportáltak, s készárukat importáltak; ez műszaki-gazdasági elmaradottságukat és az imperialista államoktól való gazdasági függőségüket tükrözte. 1938—39-ben a készáruimport aránya Bulgária és Románia egész importjában 75, Magyarországon és Lengyelországban pedig körülbelül 40 százalék volt. Ezek az országok ugyanakkor exportjuk 90 százalékában élelmiszert, nyersanyagot és félkészgyártmányokat szállítottak külföldre. Félgyarmati jellegű volt a régi Kína külkereskedelme is; Kína főleg mezőgazdasági termékeket és ipari nyersanyagokat exportált, s túlnyomórészt luxuscikkeket, dohányt és élelmiszert vitt be; mindezeket csak azért kellett átvennie, hogy az imperialista államok monopóliumai elhelyezhessék termékeiket.

A népi demokratikus országok gazdasági föllendülésének arányában áruforgalmuk szerkezete is gyökeresen megváltozott, s megnőtt benne az ipari termékek, különösen pedig a nehézipari termékek hányada. Például Lengyelország csupán 1948 és 1950 között 1,8-szeresre növelte gép- és berendezésimportját; ugyanakkor a gépek és berendezések részesedése a lengyel exportban 1,6 százalékról 11,3 százalékra emelkedett. A Kínai Népköztársaság importált cikkeinek most igen nagy hányadát az ország ipari fejlődéséhez égetően szükséges nyersanyagfajták, ipari berendezések és folyékony tüzelőanyagok alkotják.

A demokratikus tábor minden egyes országa szükségletéhez képest importál, s a többi demokratikus ország számára szükséges árukat exportál. Egyikük sem tukmál rá a másokra fölösleges árukat; ez a tőkés piacon szokásos jelenség ismeretlen náluk. A demokratikus táborhoz tartozó országok válságmentes tervgazdaságuk fejlődésének és megszilárdulásának, úgyszintén különféle termékfajtáik termelése növekedésének mértékében egyre több árut szánnak a kölcsönös cserére, de a többi ország áru iránti kereslet is nőttön-nő ezekben az országokban. Ezzel kapcsolatos az a feladat, hogy még gondosabban tanulmányozzák a kölcsönös szükségleteket, mégjobban összehangolják gazdaságfejlesztő terveiket.

Teljesen törvényszerű tehát, hogy a népi demokratikus országok áttérése a hosszúlejáratú, 5—6 éves népgazdaságfejlesztő tervekre: új szakasszá vált a szabad népek gazdasági együttműködé-

sének fejlődésében. A Szovjetunió eleinte általában egy évre kötött rövidlejáratú megállapodások alapján bonyolította le külkereskedelmét a népi demokratikus országokkal. Most már, a népi demokratikus országok tervgazdasága megszilárdulásának eredményeként, a Szovjetunió és ezek az országok hosszúlejáratú gazdasági egyezményeket kötnek. Idetartoznak a kölcsönös áruszállításokról 4—5 évi időtartamra kötött egyezmények, továbbá azok a hosszúlejáratú egyezmények, amelyek keretében a Szovjetunió ipari berendezéseket szállít, köztük egész gyárak teljes felszerelését. Ezek az egyezmények hosszú időre biztosítják a demokratikus tábor országait, hogy megkapják a gazdasági fejlődésükhöz szükséges gépeket, berendezéseket, nyersanyagokat és egyéb árukat; biztosítják termékeik értékesítését is, s a további gazdasági fejlődés világos perspektíváját tárják eléjük. A hosszúlejáratú gazdasági egyezmények mind gyakoribbak a népi demokratikus országok egymás közötti kapcsolataiban is.

A Szovjetunió 1950 júniusában egyezményt kötött Lengyelországgal az 1953—1958. évi kölcsönös áruszállításról, valamint az 1951—1958. évi ipari berendezésszállításokról. Erről így írt a *Trybuna Ludu* című lengyel lap: „A szovjet szállítmányok eredményeképpen a lengyel népgazdaságnak biztosított anyagi bázisa lesz a hatéves terv teljesítésének egész időszakára, s a terv befejezése után három évre. Így a Szovjetunió tervszerű műszaki és beruházási segítségének szilárd, megingathatatlan alapján biztosan teljesíthetjük a hatéves tervet”.

A Szovjetunió és Csehszlovákia közt 1950 novemberében kötött hosszúlejáratú gazdasági egyezmény alkalmából a *Rudé Právo* megállapította, hogy az egyezmény „nem egyszerű kereskedelmi szerződés. Ez az egyezmény elő fogja segíteni népgazdaságunk rendkívül gyors átszervezését és fejlődését, a rohamos technikai haladást és népünk életszínvonalának emelkedését. Hozzá fog járulni a béke-világfront megszilárdulásához és a szocializmus csehszlovákiai építésének rendkívüli meggyorsulásához”.

A népi demokratikus országok szocialista iparosítása, a szocializmus alapjainak lerakására irányuló terveik legfontosabb láncszeme szempontjából hatalmas jelentőségű, hogy a hosszúlejáratú gazdasági egyezmények keretében a Szovjetunió újonnan épülő egész ipari objektumok, könnyű- és nehézipari üzemek és villamoserőművek teljes berendezését szállítja. A külkereskedelemnek ez a sajátos fajtája mindinkább kifejlődik. A Szovjetunió teljes berendezés-szállítmányai meggyorsítják a népi demokratikus országok ipari fejlődését, s lehetővé teszik, hogy a népi demokratikus orszá-

gokban hamarosan működjenek a legfejlettebb szovjet technikával felszerelt nagyteljesítményű ipari létesítmények.

Szovjet berendezéssel látják el a lengyel hatéves terv fő létesítményét, az ország legnagyobb kohászati kombinátját, Nowa-Hutát; ez a kombinát ugyanannyi vasat és acélt ad majd, mint amennyit a háború előtt az egész lengyel kohászat adott. Más lengyel iparvállalatokat is szovjet berendezésekkel szerelnek föl. A Bobrek kohóüzemben a minap indult meg Európa egyik leghatalmasabb teljesen automatizált durvahengerműve; ez a hengermű a novokramatorszki Sztálin-gyárban és a leningrádi Elektroszilagyárban készült, felszerelését pedig szovjet szakemberek irányították. Teljesítőképessége évi egymillió tonna, azaz kétszerese a jelenleg működő legnagyobb lengyel durvahengerműnek. A Szovjetunió a czeszochowai Boleslaw Bierut kohászati kombinát számára is szállít egészen új típusú nagyolvasztó-berendezéseket. Szovjet szakemberek dolgozták ki a kiváló minőségű acélt gyártó nagyteljesítményű Warszawa-gyár, számos színesfémkohászati gyár és bánya tervét. Ezeket is szovjet berendezésekkel látják el.

1951 vége óta működik Lengyelországban személygépkocsi-gyár és teherautógyár; mindkettő szovjet szakemberek kidolgozta tervek szerint épült, s korszerű szovjet gépekkel dolgozik.

Részben vagy teljesen szovjet berendezéssel szerelik föl a népi demokratikus országok nagy építkezéseit, köztük a magyarországi Sztálin Vasművet, amely több vasat és acélt fog termelni, mint amennyit a háború előtt az egész magyar fémkohászat termelt. Már részben vagy teljesen működik számos, szovjet berendezéssel felszerelt fontos létesítmény, például az évi 70 ezer tonna műtrágyát termelő bolgár Sztálin Vegyipari Kombinát és a Vlko Cservenkov hőerőmű, a román Scanteia nyomdaipari kombinát, az évente 20 millió méter szövetet gyártó albán textilkombinát. A Szovjetunió hathatósan segíti a népi demokratikus országokat energetikai bázisuk fejlesztésében is. A nagy hő- és vízierőműveket ugyancsak szovjet berendezésekkel látják el.

A Szovjetunió hidrotechnikai létesítmények építésével, könnyű- és nehézipari gyárak, bányák és villamoserőművek építésével és újjáalakításával jelentősen támogatja a népi Kínát. A szovjet szakemberek segítsége és a szovjet berendezés különösen nagyfontosságú tényezője volt az ansani kohászati kombinát gyökeres újjáalakításának.

A népi demokratikus országok a szovjet segítség és a szoros kölcsönös együttműködés eredményeként többé nem visznek be korábban importált árufajtákat, hanem gyakran exportálnak belőlük. Románia például most már exportképes számos, eddig kül-

földről beszerzett árucikkben, például olajipari berendezésben, olajfúró erőgépekben, traktorban, mozdonyban, vagonban. A kínai gyárak most már sok olyan iparcikket is gyártanak, amelyeket nemrég külföldről kellett importálni. A kínai ipar a Szovjetunió segítségével már gyárt mozdonyt, trolibuszt, autót, motorkerékpárt, szövőszéket, Diesel-motort, villanymotort és mezőgazdasági gépeket.

A Szovjetunió baráti segítségének egyik formája, hogy kedvezményes feltételű kölcsönrel és hitellel támogatja a népi demokratikus országokat ipari berendezések, élelmiszerek és egyéb áruk vásárlásában. A Szovjetunió hiteltámogatása fontos tényező a népi demokratikus országok iparosításához szükséges fölhalmozás forrásainak kialakításában.

A demokratikus világpiacon kialakult új típusú nemzetközi gazdasági kapcsolatokból következik, hogy a Szovjetunió műszaki és tudományos segítségben részesíti a népi demokratikus országokat, s hogy ezek az országok műszakilag és tudományosan együttműködnek. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok kölcsönös áruszállítási egyezményeit általában műszaki együttműködésről szóló egyezmények egészítik ki.

A népi demokratikus országok, mint az egységes és hatalmas demokratikus tábor tagjai, fölhasználhatják a Szovjetunió műszaki fejlődésének vívmányait. A Szovjetunió tudományos és műszaki segítése roppant jelentőségű a népi demokratikus országok termelőerőinek fejlődése szempontjából. A Szovjetunió nemcsak korszerű berendezéseket és gépeket szállít nekik, hanem az új technika gyors elsajátításának megkönnyítéséről is barátilag gondoskodik, biztosítja, hogy ez országok egész gazdasága hamarosan új, magasabb szervezési és műszaki színvonalra emelkedjen.

A népi demokratikus országoknak adott szovjet műszaki és tudományos segítség három fővonala: 1. a berendezések, elsősorban egész ipari objektumok teljes szállítmányai észszerűbb kihasználásának vonala; 2. a világ legfejlettebb termelő módszerei, a komplex gépesítés, a folyamszerű termelés, az automatizálás stb. alkalmazásának vonala; 3. együttműködés ez országok nyersanyag-, tüzelőanyag- és energetikai bázisának fejlesztésében, a geológiai kutatások, valamint a korszerű szén, ásványolaj, színesfém és más ásványi kincsek kitermelésére vonatkozó módszerek megszervezése útján.

A Szovjetunió minimális áron ad műszaki segítséget a népi demokratikus országoknak. Az engedélyek és a szabadalmi leírások ingyenesek, a népi demokratikus országok csupán a tervezéssel és a műszaki dokumentációval kapcsolatos költségeket térítik meg. A népi demokratikus országok a Szovjetunió elsőrendű és

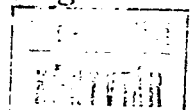
lehető legolcsóbb segítsége folytán hatalmas összegeket takarítanak meg, csökkentik az építkezési költségeket és az ipari objektumok felszerelésének költségeit.

A szovjet szakemberek műszaki terveket állítanak össze, kutatómunkát végeznek, kidolgozzák a föltárt ásványi kincs-lelőhelyek leggyorsabb ipari hasznosításának módszereit, közvetlenül segítenek a népi demokratikus országok különféle új, nagy építkezésein, tanácsokkal segítik ez országok népgazdaságfejlesztő terveinek elkészítését. A népi demokratikus országok kormányai rendkívül értékes műszaki dokumentációt kapnak, például a technológiai folyamatok, a legújabb módszerű kutatómunkák, a gyorsított bányafeltárás leírásait. A lengyel gépkocsik, a román traktorok, a magyar gőzmozdonyok és más fontos cikkek szovjet tervrajzok alapján, szovjet technológia szerint készülnek a népi demokratikus országok gyáraiban.

Lengyelország hatéves népgazdaságfejlesztő tervéről szólva, Bierut elvtárs a következőket mondta: „A szovjet szakemberek tanácsokkal segítették legfontosabb és legbonyolultabb termelési ágaink, a széntermelés, a kohászat, a gépgyártás, a vegyipar és az energetikai ipar terveinek elkészítését; mérnökeinknek és iparunk vezetőinek számos rendkívül értékes tanácsot és útmutatást adtak; kijavítottak bizonyos hibákat, fontos módosításokat javasoltak — így lehetővé vált tartalékaink jobb kihasználása, termelésünk kibővítése, tervezésünk elmélyítése, további gazdasági fejlődésünk meggyorsítása”.

Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Magyarország, Bulgária, Albánia és a Német Demokratikus Köztársaság gyáraiban a szovjet tapasztalatok fölhasználása alapján terjed a több gépen dolgozók mozgalma, növekszik a fémforgácsolás sebessége, bővül a termelés gazdaságosabbá tételére, a forgóeszközök megtérülésének meggyorsítására, a jövedelmezőség növelésére irányuló mozgalom. A népi demokratikus országok mezőgazdaságukban fölhasználják a fejlett gépi technikával felszerelt nagy kollektív gazdaságok szervezeti és gazdasági megszilárdításának tapasztalatait, átültetik a gyakorlatba a fejlett micsurini agrobiológiát. A szovjet tapasztalatok átvétele elősegíti a népi demokratikus országokban a szocialista verseny fejlődését, s meggyorsítja az áttérést e verseny magasabb formájára, a Sztahanov-mozgalomra.

A szovjet műszaki és szervezési tapasztalatok hasznosítása hatalmas jelentőségű a többszázmilliós kínai nép számára is, amely 1953-ban hozzáfogott első öt éves tervének teljesítéséhez. Mao Ce-tung a Népi Politikai Tanácskozó Testület országos bizottságának

negyedik ülésén mondott beszédében vázolta azokat a halaszthatatlan feladatokat, amelyek Kínára várnak a széleskörű gazdasági építés időszakában. E feladatok ismertetésekor a következőképp hangsúlyozta a szovjet tapasztalatok átvételének szükségességét: „Mi hatalmas országépítő munkát szándékozunk megvalósítani. Ez a munka nehéz, tapasztalataink pedig elégtelenek. Ezért állhatatosan okulnunk kell a Szovjetunió fejlett tapasztalataiból. Mindegy, hogy valaki kommunista párttag-e vagy sem, régi vagy új vezető káder, mérnöki-műszaki dolgozó, értelmiségi, munkás vagy paraszt — mindannyiunknak teljes odaadással kell tanulnunk a Szovjetuniótól. Nemcsak Marx, Engels, Lenin, Sztálin elméletét kell megismernünk, hanem a Szovjetunió fejlett tudományát és technikáját is. Hogy fölépíthessük országunkat, országos méretűvé kell fejlesztenünk a Szovjetuniótól való tanulás ügyét”.

A szabad népek teremtő barátsága során a gazdasági együttműködés új formái születnek, s fokozódik a gazdaságfejlesztő tervek elvtársi összehangolása. Egyes népi demokratikus országok megállapodtak, hogy mindegyikük meghatározott hengereitacélfajtákat gyárt, s kicseréli ezeket. Egyezményt kötöttek villamosáramhálózatok egyesítéséről és kölcsönös villamosenergiaátadásról, közlekedési főútvonalak közös kihasználásáról és egyebekről is. A népi demokratikus országok gazdasági együttműködésének jellegzetes példája a román-magyar egyezmény, amely szerint a két ország Romániában közösen nagy vegyikombinátot épít a helyi földgáz fölhasználására; Magyarország az egyezmény keretében gépeket és berendezéseket szállít a román szódaiparnak, s a Magyarországon épülő új vegyészeti gyár megfelelő mennyiséget kap majd a román földgázból. A csehszlovák-magyar egyezmény révén Csehszlovákia a magyar bauxitból megszervezi alumíniumgyártását. A csehszlovák-bolgár egyezmény értelmében Csehszlovákia Bulgáriának szállít, s ott fölszerel 15 hő- és vízierőművet; e művek kapacitása meghaladja a régi Bulgária valamennyi villamoserőművének kapacitását.

A szabad népek gazdasági együttműködése tehát lehetővé teszi, hogy több ország egyesítse erőit a természeti kincsek, a közlekedési útvonalak, a villamosáram-hálózatok közös kihasználása céljából, elősegíti a berendezések hatékonyságának növekedését. Ebben fejeződik ki a demokratikus tábor országainak őszinte törekvése, hogy testvéri kölcsönös segítséggel közös gazdasági föllendülést érjenek el.

A demokratikus világpiacon elősegíti a testvéri gazdasági együttműködés fejlődését az 1949 januárjában megalakított Köl-

csönös Gazdasági Segítség Tanácsa, ez a teljesen új típusú nemzetközi szervezet. A Tanács a részvevő országok szükségleteinek és az összegyűjtött tapasztalatoknak gondos tanulmányozása révén megszervezi és irányítja a kölcsönös gazdasági együttműködést, tökéletesíti ez együttműködés formáit és módszereit, s így hozzájárul az új világpiac megszilárdításához.

A Szovjetunió a népi demokratikus országok sikeres népgazdasági fejlődésének szilárd támasza. A szovjet békegazdaság ereje meggingathatatlan. A szocialista ipar, a Szovjetunió népgazdaságának vezető ága szakadatlanul fejlődik: termelése 1929-től 1951-ig csaknem 13-szorosra emelkedett. A Szovjetunió ma már körülbelül annyi acélt termel, mint Anglia, Franciaország, Belgium és Svédország együtt, több villamosenergiát termel, mint Anglia és Franciaország összesen. A szovjet ipar gépparkja a háború után új, termelékenyebb gépek alkalmazása révén 2,2-szeresre növekedett. A hazai gépgyártás csupán a legutóbbi három évben mintegy 1600 új gép- és gépszerkezettípust készített.

A népi demokratikus országok dolgozói, élen a kommunista és munkáspártok vezette munkásosztállyal, a Szovjetunió baráti segítségével és a kölcsönös segítség alapján rohamosan fejlesztik népgazdaságukat. A tavalyi ipari termelés Lengyelországban 20, Csehszlovákiában 18, Magyarországon 24, Romániában 23, Bulgáriában 18 százalékkal haladta meg az 1951. évit. Jóval túlszárnyalta az 1951. évi színvonalat az albán ipar is. A Német Demokratikus Köztársaság ipari termelése 1953 elején 40,5 százalékkal volt több az 1950. évinél. A nagy kínai nép 1952-ben befejezte népgazdasága helyreállítását, s hozzáfogott a széleskörű gazdasági építés kibontakoztatásához. A földreform befejezése és az ipari termelés legmagasabb háborúelőtti színvonalának jelentős túlszárnyalása megteremtette Kínában a szükséges gazdasági feltételeket az első ötéves terv nagyszabású feladatainak teljesítéséhez.

Minden év ontja az újabb meg újabb kétségbevonhatatlan bizonyítékokat a békés szocialista gazdaság fölényéről a militarizmus terhe alatt fulladozó és az általános válság hálójában vergődő tőkés gazdasággal szemben. Jellemző, hogy az európai népi demokratikus országok, amelyek rengeteget szenvedtek a háborútól és a német fasiszták rablásától, de a Szovjetunió nagy baráti segítségével támaszkodtak, már tavaly jóval a háborúelőtti színvonal fölé emelték ipari termelésüket: Lengyelország és Magyarország

löbb mint háromszorosra, Csehszlovákia kétszeresre, Bulgária több mint négyszeresre, Románia több mint kétszeresre és Albánia több mint hétszeresre. A háborútól sokkal kevésbé sújtott nyugateurópai tőkésországok ipari termelése 1952 elején még alig volt nagyobb a háborúelőttinél. Tavaly meg éppenséggel 3—10 százalékkal csökkent az ipari termelés Angliában, Belgiumban és több más európai tőkésországban 1951-hez képest.

Az új társadalmi rend hamarosan megváltoztatta a népi demokratikus országok egész arculatát, s lehetővé teszi új iparágak megteremtését. A párok Lengyelországában a háborúelőtti húsz év során egyetlen kohászati vállalat sem épült. A népi Lengyelországban 8 év alatt 11 nagyolvasztót és 25 Martin-kemencét építettek, illetve teljesen újjáalakítottak, s 8 hengersort indítottak meg. Ennek eredményeként tavaly a lengyel acéltermelés elérte a 3,3 millió tonnát, a háború előtt elért legmagasabb évi 1,4 millió tonnás eredménnyel szemben. Csehszlovákiában csupán tavaly három új nagyolvasztó és hat Martin-kemence kezdte meg az acélszolgáltatást; kívülük három kokszolómű is megkezdte a termelést. Ennek eredményeképp Csehszlovákia acéltermelése tavaly az 1937. évi 2,3 millió tonnáról 3,7 millió tonnára emelkedett. A Német Demokratikus Köztársaságban épülő Keleti Kohászati Kombinátban már négy olvasztókemence működik. A kínai nép is nagy erőfeszítéssel küzd le az ország ipari elmaradottságát. Kína teljes ipari termelésében a termelőeszközgyártás aránya majdnem eléri a 44 százalékot.

A népi demokratikus országok dolgozói komoly sikerekre hivatkozhatnak hazájuk nyersanyagbázisainak fejlesztésében. Tüzetes geológiai kutatások eredményeként új szén-, ásványolaj-, vasérc- és színesfémlelőhelyeket tártak föl; a régi lelőhelyeken fokozódott az ásványi kincsek kitermelése. Új bányákat tártak föl, s új ásványolajkutakat fúrtak. Például Lengyelországban most indult meg a rézérckitermelés. Csehszlovákiában tavaly 52 százalékkal növekedett a kitermelt ásványolaj mennyisége. Ugyancsak tavaly 22,5 százalékkal növekedett a magyar széntermelés. A népi demokratikus országok energetikai bázisa is rohamosan fejlődik. Romániában az 1950 és 1952 közt megindított villamoserőművek kapacitása 10-szerese az 1928 és 1930 közt épített erőművékének. Csehszlovákiában tavaly 11 milliárd kilowattóra villamosenergiát termeltek. (Az 1937-ben termelt villamosenergia mennyisége 4 milliárd kilowattóra volt.)

A demokratikus világpiacon kialakult gazdasági együttműködés további fejlődésének ragyogó perspektíváit tárja föl a Szovjetunió ötödik népgazdaságfejlesztő öt éves terve. „Ez az öt éves terv

a békés gazdasági és kulturális építés terve, állapítják meg az SZKP XIX. kongresszusának az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvei. Elő fogja segíteni a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági együttműködésének további megszilárdulását és kiszélesítését, valamint a gazdasági kapcsolatok fejlesztését minden országgal, amely kereskedelmét az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök alapján kívánja fejleszteni.” (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 379. old. Szikra. 1952.)

A Szovjetunióval való barátság és az egymásközi együttműködés a népi demokratikus országok sikereinek, nemzeti függetlenségük és állami szuverenitásuk megszilárdításának záloga. A kommunista és munkáspártok a Szovjetunió iránti megingathatatlan barátság szellemében nevelik a népi demokratikus országok dolgozóit, állandóan foglalkoznak a szabad népek közt az új világpiacon kialakult gazdasági kapcsolatok megszilárdításával és bővítésével. A népi demokratikus országok dolgozói határtalan odaadással viseltetnek a szocialista társadalom építésének ügye iránt. Határtalanul szeretik a Szovjetuniót, a világ forradalmi és munkásmozgalmának első „rohambrigádját”, s határtalanul bíznak benne. A népi demokratikus országok dolgozói éberrel leieplezték, s teljesen elfojtották belső és külső ellenségeik valamennyi kísérletét a szabad népek barátságának megbontására. Szemük előtt van Jugoszlávia népeinek tragikus sorsa; tudják, hogy Tito klikkje Jugoszláviát áruló módon kiszakította a béke, a demokrácia és a szocializmus táborából, s az imperializmus gyarmatává változtatta. A népi demokratikus országok népei kommunista és munkáspártjuk körül tömörülnek, s elszántan visszavernek minden ellenséges kísérletet, amely békés munkájuk, kemény harcban kivívott szabadságuk és boldogságuk ellen tör.

A béke, a demokrácia és a szocializmus táborához tartozó országok testvéri együttműködése a népek kölcsönös gazdasági kapcsolatainak új rendszere: a legfejlettebb, a leghaladottabb rendszer. A szabad népek testvéri együttműködése megmutatja a tökéletes és a gyarmati országok népeinek, hogy lehetnek, sőt már vannak is államközi kölcsönös kapcsolatok, amelyek teljesen elütnek az uralkodás és az alávetettség viszonyaitól. Ebben rejlik a demokratikus világpiacon kialakult gazdasági kapcsolatok nemzetközi jelentősége. A szabad népek testvéri együttműködése népgazdaságuk föllendülésére vezet; megerősíti az egész demokratikus tábor gazdasági hatalmát, megszilárdítja a világ békefrontját, s igen jól szolgálja az egész haladó emberiség közös ügyét, a béke és a biztonság megszilárdításának ügyét.

KÁDÁR IVÁN

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a Horthy-fasiszta Magyarországon

Minden társadalmi alakulatnak megvan a gazdasági alaptörvénye, amely meghatározza az illető termelőmód „...*fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát, tehát... mivoltát, lényegét*”. (Sztálin. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 38. old. Szikra. 1953.) A gazdasági alaptörvény megismerése kulcsot ad az illető termelőmód valamennyi törvényszerűségének megértéséhez. Minden egyéb gazdasági törvény a termelőmód fejlődésének csak egyes oldalait, egyes folyamatait határozza meg. E törvények érvényesülése alá van rendelve a gazdasági alaptörvénynek.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében nemcsak a gazdasági alaptörvény fogalmát és jelentőségét világította meg, hanem egyszersmind meghatározta a modern kapitalizmus és a szocializmus gyökeresen ellentétes gazdasági alaptörvényét is.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye: „*A maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján*”. (I. m. 40. old.)

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye tehát föltárja, hogy a jelenkori tőkés termelés célja, hajtóereje a maximális profit. Ugyanakkor föltárja e cél elérésének gyalázatos eszközeit is. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének ismeretében világosan megérthetjük a mai kapitalizmus legfontosabb jelenségeit, az imperialisták reakciós belpolitikáját és agresszív külpolitikáját.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye, a maximális profit biztosításának törvénye, teljesen érvényesült a horthysta Magyarországon is.

A tőkés termelőmód vizsgálata alapján már Marx megállapította, hogy a tőkés termelés célja, hajtóereje nem az emberi szükségletek kielégítése, hanem a profit, a haszon. A régi, szabadversenyes kapitalizmusban a tőke viszonylag szabad áramlása a tőkések profitrátáját átlagos profittá egyenlített ki, s ez az átlagos profit elegendőnek bizonyult a kapitalizmus fejlődéséhez.

De a modern kapitalizmusban más a helyzet. A modern kapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amely a jövedelmezőség alsó határa, amely alatt a tőkés termelés lehetetlenné válik. Sztálin elvtárs rámutat: „... *nem az átlagprofit és nem is az extra-profit, amely rendszerint csak alig valamivel nagyobb az átlagprofitnál, hanem éppen a maximális profit a monopolkapitalizmus hajtóereje*”. (I. m. 40. oldal.)

Fölvetődik az a kérdés, miért nem elégséges a modern kapitalizmusban az átlagprofit a kapitalista termelés fejlődéséhez, a bővített újratermelés többé-kevésbé rendszeres megvalósításához? Miért van szükségük a monopolistáknak maximális profitra?

Ennek *egyik döntő oka*, hogy a modern kapitalizmusban a belső és a külső piacok összezsugorodása nem teszi lehetővé a termelési lehetőségek kihasználását. Krónikussá válik az üzemek kapacitásának kihasználatlansága. Ilyen körülmények közt a tőkések csak akkor fektetnek be újabb tőkét a termelésbe, ha az maximális profittal kecsegteti őket.

A piacprobléma rendkívül akut formában jelentkezett a Horthy-fasiszta Magyarországon is. Az első világháború után Magyarország elvesztette a volt Habsburg-monarchia vámmentes agrárpiacát. Az úgynevezett utódállamok rendkívül magas vámfalakkal zárták el a magyar áruk piacukra való bevitelének útját. Ez nehéz helyzetbe sodorta a viszonylag fejlett magyar élelmiszeripart is. A háború befejeztével egy időre csökkent a hadiipar termelőkapacitásának kihasználása. Tovább szűkült a fogyasztási cikkek belső piaca is. A dolgozók nyomora következtében a fizetőképes kereslet a minimálisra süllyedt. A hamisított burzsoá statisztikákból is világosan kiderül, hogy a reálbérek az egész Horthy-fasiszta rendszer idején nem érték el még az 1913-as, szintén igen alacsony reálbérszínvonalat sem. Igen nagy volt a dolgozó parasztság nyomora is. A magyar mezőgazdaságban igen sok volt az apró „nadrágszjiparcella”, amelyek megőrizték a naturálgazdaság erős maradványait. Az apró parcellák tízezrein folytatott, túlnyomórészt naturálgazdálkodás nemcsak a parcellásparaszt életszínvonalát súly-

lyesztette rendkívül alacsony színvonalra, hanem gazdálkodását is a legósdibb eszközökkel folytatott primitív művelési mód színvonalán rögzítette. Ez a nagy nyomorban élő szegényparasztság tehát a fogyasztási cikkek vásárlójaként tulajdonképpen nem volt számításba vehető. Mégkevésbé jelentett piacot a mezőgazdasági termelőeszközök számára. Az utóbbi szempontból hasonló volt a helyzet a szintén igen külterjes módon gazdálkodó nagybirtokokkal is, amelyek inkább alkalmazták az igen olcsó munkaerőt, mint a fejlettebb technikát. Jellemző adat, hogy például 1925-ben a 100 holdon aluli birtokokon a géppel szántott terület az egész területnek csupán 1 százaléka volt, de a 100—1000 holdig terjedő kategóriákban sem több mint 11,5 százaléka. A belső piac szűk voltahoz hozzájárult az értelmiség súlyos helyzete is. Az értelmiségiek közt is igen sok volt a munkanélküli, a diplomások jelentős része nyomorgott. A kistisztviselőket B-listázás, többszöri fizetésleszállítás sújtotta. Számos értelmiségi különféle alkalmi munkákból — a hólapátolástól a csomaghordásig — tengődött. A piacproblémák elmélyüléséhez nagyban hozzájárult az országnak a külföldi imperialista államoktól való függősége, amely miatt a magyar dolgozók kettős elnyomás alatt szenvedtek. Nemcsak a magyarországi tőkések és földbirtokosok zsákmányolták ki őket, hanem a külföldi monopoltőkések is.

A belső piac szűk volta, a dolgozó tömegek egyre fokozódó nyomora következtében tehát egyre nagyobb volt a magyar gazdaságban a termelőkapacitás kihasználatlansága. A termelőkapacitást a magyar ipar még a föllendülés éveiben sem tudta kihasználni. Ha az 1913-as kapacitáskihasználtságot 100-nak tekintjük (pedig nyilvánvalóan ekkor sem volt 100 százalékos), a kapacitáskihasználás 1929-ben 66,8-ra esett vissza, s a válság még további hatalmas visszaesést idézett elő ebből a szempontból is. A mezőgazdaságban is hasonló volt a helyzet. Az 1935. évi üzemstatisztikai felvételek szerint a mezőgazdaság összesen 7014 traktorral rendelkezett, de ebből csupán 3600 volt üzemben, tehát alig fele a traktorállománynak. S még az üzemben levő traktorok kapacitását sem használták ki. Egy traktor évi átlagos teljesítménye 300 kat. hold szántás volt, ami jóval alatta maradt teljesítőképességének. (*Nagy Imre. Agrárpolitikai tanulmányok. 243. oldal. Szikra. 1950.*)

A termelés kapacitásának ilyen krónikus kihasználatlansága mellett világos tehát, hogy a tőkések csak akkor fektettek be új tőkét, ha ez maximális profitot ígért.

Maximális profitra van szükségük a monopoltőkéseknek *másodszor* azért, mert a termelés és a tőke hatalmas méretű koncentrációja, a vállalatok hatalmas méretei miatt új, versenyképes vállalatok megindításához, a termelés eredményes bővítéséhez roppant

nagy tőkét kell befektetniük. Ilyen nagy tőkék befektetését pedig a tőkések csak különlegesen nagy profitok reményében kockáztatják meg.

A termelés és a tőke magyarországi koncentrációját mutatja, hogy például 1938-ban a 100 munkásnál többet foglalkoztató gyár-
ipari üzemek száma a gyár-
ipar összes üzemeinek 13,2 százaléka volt, de ezek foglalkoztatták az összes gyár-
ipari munkások 72 százalékát, náluk összpontosult az erőgépek lóerejének 72 százaléka, s ők adták a termelési érték 66 százalékát. Az 500 munkásnál többet foglalkoztató üzemek az összes gyár-
üzemek 2,8 százalékát tették ki, de ezekben dolgozott a munkások 43,6 százaléka, itt volt az erőgépek lóerejének 28,6 százaléka és a teljes termelés értékének 36,1 százaléka. (Az adatok nem mutatnak hű képet, mert úgy tűnik, mintha az összes munkások nagyobb százaléka dolgozott volna a nagyüzemekben, mint amekkora arányban részesedtek ezek az üzemek az összes termelési értékben. Az adatok helyes értékeléséhez a polgári statisztika pontatlanságain és hamisításain kívül elsősorban azt kell figyelembe vennünk, hogy a nagyüzemekben elterjedtebb volt az üzem vertikális fölépítése, mint a kisüzemekben. Ez azt jelenti, hogy a nagyüzemben a gyártmány több lépcsőfokon haladt át, s a statisztika természetesen csak az utolsó lépcsőfokon vette számba az illető gyártmány értékét. Ezzel szemben minden kisüzem úgy-
szólván egy-egy lépcsőfok, s ezért itt a statisztika minden lépcső-
fokon számbavette és összeadta a termelési értéket.) Ha a gyár-
ipart összehasonlítjuk a kisiparral, akkor azt látjuk, hogy ugyanez évben a kisipar foglalkoztatta az összes ipari dolgozók 58 százalé-
kát, de ezek az egész ipari termelésnek csak 23 százalékát termel-
ték, míg a gyár-
iparban dolgozó 42 százalék termelte az összes ipari termelési érték 77 százalékát. (Magyar Statisztikai Szemle 1054. 273. oldal.)

A gazdasági életben a monopolszervezetek uralkodtak. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal szoros érdekközösségben működő Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. és a Hitelbank érdekkörébe tartozó Magyar Általános Kőszénbánya Rt. a magyar széntermelés $\frac{2}{3}$ részét ellenőrizte. A magyarországi gépgyárak, hengerművek, kohók és vasércbányák nagy része a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankon és a Hitelbankon keresztül konszernben egyesült. A bauxit- és alumí-
niumtermelés két tröszt kezén volt. Igen jelentősek voltak a textil-
kartellek, a bőrkartell, a papírkartell stb. A földolgozott gabonának több mint felét a malomkartell keretébe tartozó nagymalmok őröl-
ték meg. A cukorkartell is uralkodó helyzetet foglalt el a magyar piacon. A tőkekoncentráció folyamata tehát igen intenzív volt.

Maximális profitra van szükségük a monopolizációknak *harmadszor* azért is, mert igen nagy a tőkebefektetés kockázata. A kegyetlen eszközök, amelyekkel a versenytárs megfojtására törek-
senek, rendkívül kiélezik a piaci harcot. A vesztes — elpusztul. A Horthy-fasiszta Magyarországon ehhez hozzájárult még az a tény is, hogy gazdasági életünk — az idők során félgymati jellegűvé súlyosbodott függés, az ország egészségtelen gazdasági szerkezete következtében — fokozottan megsínylette a külföldi piac ingadozásait, s ez egyúttal az áruk realizálását is nehezítette. A tőkebefektetést azonban elsősorban nem ez, hanem a dolgozók ellenállásának erősödése tette kockázatosabbá. Horthy-Magyarország tőkései állandóan rettegetek, hogy a dolgozó nép lerázza magáról a Horthy-fasiszta rendszer igáját. A Tanácsköztársaság példája megmutatta, hogy a magyar dolgozóknak hatalmas forradalmi energiák rejlenek. A Horthy-fasiszta rendszer ingatag volta, gyöngesége igen kockázatosabbá tette a tőkebefektetést. Erre mutatott az is, hogy a monopolisták igyekeztek magukat tőkéjük egy részének külföldre „sibolálásával” biztosítani.

Maximális profit kisajtolását követeli meg *negyedszer* az a tény, hogy az imperializmusban egyre növekszik a fináncizáció rétegek élősdi fogyasztása. Magyarországon is szélesedett a járadékosok rétege, egyre több lett a személyes szolgálatok területén foglalkoztatottak száma.

Mindezek tehát azt mutatják, hogy a monopolkapitalizmusban a rentabilitás alsó határát jelentő, s tetejébe még csökkenő tendenciájú átlagprofit nem elégséges ahhoz, hogy a tőkés termelés hajtóereje legyen.

A maximális profit utáni hajszában a monopolizációk egyáltalában nem válogatósak az eszközökben. Sztálin elvtárs legutolsó, nagyjelentőségű munkájában megmutatja, melyek a monopolisták eszközei a maximális profit biztosítására.

Az *egyik* eszköz az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése. Ezt a tőkés egyrészt a közvetlen kizsákmányolás fokának növelésével (a munkanap meghosszabbításával, a munkaintenzitás növelésével, a munkaerő értékének csökkentésével, a munkabérek a munkaerő értéke alá történő leszorításával), másrészt a monopolizációval, s végül az infláció és az adóterhek fokozásával érik el.

Nézzük először a közvetlen kizsákmányolás fokának növelését.

A kizsákmányolás roppant növekedése következtében a tőkés maximális profitjával a dolgozó tömegek egyre fokozódó nyomora állott szembe. Jellemző, hogy például 1938/39-ben a proletariátus a lakosságnak 43,2 százalékát tette ki, de az összes egyéni jövedel-

meknek csupán 23,9 százalékát kapta meg. Egy keresőre mindössze 381 pengő jutott. (Az ipari munkások évi átlagos jövedelme 998, a mezőgazdasági munkásoké 372 pengő volt.) Ezek a számok is világosan mutatják a magyar munkásosztály szörnyű nyomorát. A nagybirtok, a nagytőke és a kulákok kizsákmányolásától sújtott törpebirtokosok, kis- és középparasztok, akik a lakosság 28 százalékát képviselték, az egyéni jövedelmeknek csupán 15 százalékához jutottak. Egy keresőre itt 1087 pengő évi átlagos jövedelem jutott. A tőkésék és a földbirtokosok (ideértve a kistőkéseket és kulákokat) az ország lakosságának 9,3 százalékát tették, de az egyéni jövedelmeknek 36,9 százalékát zsebelték be. A legnagyobb zsákmányt a hatalmas vagyonokkal rendelkező monopoltőkésék és a nagy latifundiumok urai kaparintották meg. Ez a maroknyi csoport — családtagjaival együtt — a lakoságnak csupán 2 ezreléke volt, de az egyéni jövedelmek 12,1 százalékát sajátította ki. Köztük volt például Chorin Ferenc, aki 1940-ben 10 millió pengő vagyont és 621 000 pengő jövedelmet vallott be, Festetich György herceg, 12 millió pengő vagyonnal és 797 000 pengő jövedelemmel, Nagykovácsi Milenkó 5,2 millió pengő vagyonnal és 1 millió pengő jövedelemmel stb. Folkusházi Beszkárt vezérigazgatónak annyi jövedelme volt, mint 1213 kalauznak. S ezek a bevallott adatok. A valóság még ennél is ijesztőbb volt. (Adatok: *Nagy Tamás*. A magyar nemzeti jövedelem és annak elosztása egykor és most. 21—22. old. Szikra. 1951.)

Nem különösen nehéz kimutatni, hogy a munkásosztály nemcsak relative, hanem abszolút módon is elnyomorodott. A munkásosztály elnyomorodásának igen jelentős tényezője volt a munkanélküliség. A válság idején hivatalos források is 700 000-nél többre becsülték a munkanélküliek számát. Családtagokkal együtt a munkanélküliségtől sújtottak száma több mint két és félmillióra volt tehető. Az egész Horthy-fasiszta korszakban állandóan százezrek voltak munka nélkül, s igen sok volt a részleges munkanélküli is.

A munkanélküliség átlagos időtartama is meghosszabbodott. 1932-ben egy-egy ipari munkanélküli körülbelül kétszer olyan hosszú ideig volt munka nélkül, mint 1928-ban. A tőkésék a munkanélküliek állandó hatalmas seregét kihasználva, a munkaerő árát értéke alá nyomták.

A munkásság reálbére az egész Horthy-fasizmus idején — amint már említettük — alatta maradt még az 1913-as, szintén igen alacsony bérszínvonalnak is. Például 1925 és 1938 közt átlagosan több mint 30 százalékkal volt alacsonyabb annál. A reálbérek csökkentéséhez hozzájárult, hogy a Horthy-fasizmus idején igen nagy mértékben alkalmazták a női és gyermekmunkát, a tanulatlan

munkásokat. Ezzel a tőkésék könnyebben kizsákmányolható, engedelmesebb munkaerőhöz jutottak, a hatalmas munkaerőtartalék pedig lehetővé tette számukra a bérek további leszorítását. A női és gyermekmunkások alkalmazása csökkentette a férfi munkaerő értékét is, hiszen a család fenntartásának költségeit egészben vagy részben kiiktatta a munkaerő értékét meghatározó tényezők közül. S ezekre a bérvizonyokra merészelték a szociáldemokrácia áruló vezetői a következőket mondani: „Társadalmunkban a munkabér szabad egyezkedés tárgya, amelyben nem játszik közre más körülmény, mint a két fél akarata”. (Idézve: *Proletár*. 1920 november 18.)

A tőkésék a munkanap meghosszabbításával is igyekeztek fokozni a magyar munkásosztály kizsákmányolását. Magyarországon kívül az európai országok közül csak Törökországban és Albániában nem volt törvényesen biztosítva a 8 órás munkanap. Az ellenforradalom megsemmisítette a Tanácsköztársaság minden vívmányát, így a 8 órás munkanapot is. A munkások nagyobbik fele rendszeresen 8 óránál hosszabb ideig dolgozott, s igen sokan voltak olyanok is, akik 12 órát vagy annál is többet dolgoztak. Például 1923-ban a textilgyárosok országos egyesületének jelentése a következőket írja: „Mi hamar szakítottunk a szocializmus dogmáival, a nyolcórás munkaidővel és helyette a kilenc és félórás munkaidőt hoztuk be a textiliparba. Ugy gondoljuk, hogy ezzel olyan példát statuáltunk a többi ipar számára, amelyet mindenkinek követnie kell”.

Maximális profitjuk biztosítása végett növelték a tőkésék a munka intenzitását is. Magyarországon a termelés emelése főképpen az intenzitás növelésével történt. A nemzeti jövedelemnek csak elenyészően kis hányadát fordították produktív beruházásokra: 1928—1937 között csupán átlag 3,9 százalékot. (*Nagy Tamás*. A magyar nemzeti jövedelem és annak elosztása egykor és most. 27. oldal. Szikra. 1951.) A rendkívül magas munkaintenzitást tükrözi, hogy sokkal elmaradottabb felszereléssel egy magyar bányász évi termelése átlagosan 287 tonna szén, egy francia bányászé 274, az osztráké 269, a belgáé pedig 214 tonna volt. A munka intenzitásának növelésére fontos eszközként alkalmazták a munka „racionálizálását”, a Bedeaux és más „izzasztó” bérrendszereket. A túlfeszített intenzitású munka számos balesetet okozott, de a tőkés, aki nagy gonddal takarékoskodik a termelőeszközökkel, a legnagyobb pazarlónak mutatkozik, ha a munkások egészségéről és testi épségéről van szó.

Az agyonhajszolt munkások közül napról napra többen estek az üzemi balesetek áldozatául. Kénytelen-kelletlen még a Népszava is így írt 1926 június 31-i számában: „Az elszomorítóan rosszul fizetett dolgozók nehéz munkájuk közben védtelenül és akadálytala-

nul ki vannak szolgáltatva annak, hogy a védőeszközök és berendezések nélkül működő üzemekben életüket veszítik, vagy nyomorékokká válnak”.

A balesetek számának növekedését jól megmutatják a statisztikai adatok is.

Év	Balesetek száma százalékban 1921 = 100	100 munkásra eső összes balesetek száma
1924	172	6,4
1925	184	7,0
1926	213	7,9
1927	252	9,2
1928	318	10,2
1929	351	10,8

(Statisztikai Évkönyvek adatai alapján)

De az idézett számok vizsgálatakor nem szabad elfelejtenünk, hogy a balesetek nagy részét egyáltalán nem jelentették be. A munkaképesség rövidebb elvesztésével járó balesetért a munkás amúgy sem kapott segílyt, viszont ha bejelentette, hogy baleset miatt hosszabb-rövidebb ideig távol marad az üzemtől, akkor félő volt, hogy elveszíti munkáját. A kisebb baleseteket a munkások rendszerint nem jelentették be, mert munkabérük leszállításától félték. A tőkésék ugyanis arra hivatkoztak, hogy rokkant munkásnak kevesebb bér jár, mint az egészségesnek. De nemcsak azért mentek sérülten is munkába, mert rettegtek az elbocsátástól, bérük leszállításától, hanem, mert betegség idejére vagy egyáltalán nem kaptak táppénzt, vagy olyan keveset, hogy abból képtelenség volt megélni.

Hasonló volt a helyzet a mezőgazdaságban is. A rokkanttá vált mezőgazdasági cselédeket minden kártalanítás nélkül bocsátották el.

A tőkésék a maximális profit utáni hajzában nem törődtek a dolgozók pusztulásával. Úgy gondolkodtak, hogy „*gyenge és rövid-életű nemzedékek gyors váltakozása éppoly jól ellátja a munka-piacot, mint az erőteljes és hosszúéletű nemzedékek sora*”. (Marx—Engels. Válogatott művek. I. kötet. 422. old. Szikra. 1949.)

Még súlyosabb volt a nők helyzete. Az MSZMP egyik röpirata így ír erről: „A női munkaerő folyton szaporodó kínálata és szervezetlensége kész prédája a nagytőkéséknek... végsőkig kiszípolozzák a proletárnők munkaerejét. Hajcsárok vigyáznak minden percükre és érzéki céljaikra használják fel őket. A munkásnő nem mer tenni semmit ellenük, mert a munkanélküliség réme fenyegeti...” (MMI Archivum. 12/1926./III.)

A tanoncok helyzete is szörnyű volt. Rendkívül alacsony fizetést kaptak. Sokhelyütt, főleg a kisiparban, a tanonc nem fizetésért, hanem „teljes ellátásért” dolgozott. Ez a „teljes ellátás” a kiszolgáltatót gyermek éheztetését, verését, súlyos kizsákmányolását jelentette. Munkaidejük nem volt megszabva, gyakran 14—16 órát dolgoztak. Ugyanakkor a szakmai képzettség megszerzésére nem volt lehetőségük. Az úgynevezett „tanonccsoktatás” ebből a szempontból semmit sem adott. Tekintélyes óraszámot foglalt el ebben a hittanoktatás, de a szakképzés igen hiányos volt. Észtergályos-, pék-, ezüstművestanoncokat stb. zsúfoltak össze egy osztályba. A tanoncok fölszabadulásuk után sem értettek jól szakmájukhoz; így munkaerejük olcsó eladására kényszerültek vagy éppenséggel, nem is ritkán segédmunkásként dolgoztak, s igen gyakran a munkanélküliek sorait szaporították. A jobboldali szociáldemokraták irányította *Vas- és Fémmunkások Lapja* 1920 november 26-i számában így ír erről: „1—2 segéd mellett 15—20 tanonc dolgozik, s így nem szükséges valami nagy szellemi megerőltetés annak megállapításához, hogy ezek a szerencsétlen gyermekek, még a legnagyobb akaratok és szorgalmuk mellett sem képesek megtanulni szakmájukat... A cseléd sokba kerül, a fuvar drága, a favágó stb. szintén drága, s így ezeket a munkákat is a tanoncokkal végeztetik. Ez ellen tiltakozni szinte lehetetlenség, mert az ipartörvény erre módot nem ad. Ezen munkák ellenértéke pedig a műhelynek csúfolt piszkos odukban rögtönzött hálólhely, az ember által csak undorral fogyasztható kotyvalék, az a néhány rongydarab, amelyekkel azelőtt a legjobb esetben a gépeket tisztították, de amelyek most ruhadarabok gyanánt szerepelnek”.

A tőkéseknek a legfőbb termelőerő, az ember nem volt drága. „... *Előbb hal meg? — Sokan vannak a többiek a kapuk előtt! ... Kiprészelik a munkások minden erejét, s azután elkergetik őket. Csak fiatalokat és erőseket vesznek fel.*” (Lenin Művei. 18. kötet. 556—557. old. Oroszul.)

A mezőgazdasági munkások kizsákmányolását súlyosbították a különböző feudális maradványok. Így továbbéltek a feudális eredetű nagybirtokokon a jobbágyi röghözkötöttség és a robotmunka maradványai. A földesurak gyakran úgy biztosították a szükséges munkaerőt, hogy birtokaik egy részét kisbérletként kiadták. A néhány holdon gazdálkodó kisbérllő bérelt gazdaságából megélni nem tudott, s így a nagy mezőgazdasági munkák idején elszegődött a nagybirtokra. A földbirtokos pedig alaposan kihasználta kisbérllőinek kiszolgáltatót helyzetét, a nagybirtoktól bérelt „nadrágszíj-parcella” miatti helyhez kötöttségüket. A munkaerő „szabad” adásvételét gátolta a szerződéskötések időpontja is. A mezőgazdasági

cselédek november 1-én mondhattak föl, s január 1-én kellett elköltözniük új munkahelyükre. Az új szerződéseket is télen kötötték meg. Ez igen kedvezőtlen volt a cselédek számára, mivel a télvíz idején történő költözködés rendkívül sok nehézséggel járt. A földbirtokosok persze jól kihasználhatták ezt az „egyezkedés” alkalmával. A robotrendszer igen elterjedt maradványa volt a felesbérlet. A bérleti részt az idők során egyre följebb emelték, s a 30-as években gyakori volt a feles és harmados bérlet mellett a negyed-, ötöd-, hatodrészt ért végzett munka. Ezenkívül a bérlőt gyakran nyílt robotmunkára is kötelezték, meghatározott számú napot volt köteles — persze a legnagyobb dologidőben — a gazdának ledolgozni. Robotra kötelezték a mezőgazdasági munkásokat is. Az uradalmi cselédek hozzátartozói szinte állandóan napszámosként álltak — ingyen — a földesúr, a kulák rendelkezésére. Nekik kellett elvégezniük a különféle háztartási munkákat, a mosást, a takarítást, segédkezniük kellett a disznóölésnél stb. Feudális maradványként súlyosbította a mezőgazdasági munkások helyzetét a munka természetbeni díjazása is. Ez a legkülönbözőbb csalásokat, a kizsákmányolás fokozását tette lehetővé a földbirtokosok számára. A földesurak és a kulákok az ellenforradalmi rendszerben továbbra is alkalmazták a gazdaságon kívüli kényszert. Érvényben volt a hirhedt „derestörvény”, amelynek 17. szakasza kimondta: „ha a cseléd a meghatározott időpontban szolgálatba be nem állt, a gazda panaszára az elsőfokú hatóság köteles a cselédet szolgálati helyére karhatalommal előállítani”. A testi fenytés is igen gyakori volt. „Arculcsapásban a pusztai 3—35 éves koráig részesül” — írja Illyés Gyula *Puszták Népe* című könyvében. A Horthy-korszakban is változatlanul érvényes 1907-es „cseléd törvény” megengedi, hogy a gazda a fiatalabb cselédeket a házi fegyelemre való hivatkozással testi fenytéssel büntesse.

A mezőgazdasági dolgozók feudális csökevényekkel súlyosbított szörnyű kizsákmányolása hozzásegítette az ipari tőkéseket a maximális profit realizálásához. A mezőgazdasági munkabérek alacsony volta kihatott az ipari munkabérekre is. Hozzájárult ehhez, hogy az alacsony bérek következtében viszonylag kicsiny mezőgazdasági önköltség lehetővé tette a mezőgazdaságban termelt nyersanyagok árának csökkentését, s így az ezeket fölhasználó iparágak tőkéseit hozzásegítette a maximális profithoz. Ellensúlyozó tényezőként hatott az a körülmény, hogy a feudális csökevények, a naturálgazdálkodás erős maradványai jelentősen szűkítették a belső piacot, megnehezítették az áruk realizálását. De egészében véve nem az ellensúlyozó tényezők, hanem a maximális profit biztosítása irányában ható tényezők a döntőek.

A kizsákmányolás fokának növelése mellett hathatós eszköz a lakosság kifosztására és nyomorbadöntésére, s ezúton a maximális profit biztosítására a mezőgazdasági termékek viszonylag alacsony ára és az iparcikkek magas piaci árszínvonala is. A nagybirtok és a kulákság persze a viszonylag alacsony mezőgazdasági árak mellett is jól megtalálta számítását, elsősorban a mezőgazdasági proletárok rendkívül alacsony bérei folytán. Az alacsony mezőgazdasági árak azonban pusztítóan hatottak a dolgozó parasztságra, amelyet a kedvezőtlen áralakuláson kívül a bank- és a kulákuzsora meg a magas adóterhek is sújtottak.

Magyarország árszerkezetét az agrárrolló jellemezte, vagyis az ipari és a mezőgazdasági termékek árviszonya kedvezőtlenül alakult a dolgozó parasztság szempontjából.

Az agrárrolló alakulása 1929-hez képest:

1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939 VIII.
0,0	20,2	17,4	19,6	38,2	32,6	20,2	25,6	26,9	20,6	16,5

(Nagy Tamás. Árpolitikánk. 27. old. Szikra. 1952.)

Az agrárrolló tehát a válság idején rendkívül szélesre nyílt (38,2 százalék), de még 1939-ben is 16,5 volt. Az agrárrolló előnyös volt a monopóliumoknak, egyrészt, mert a mezőgazdasági termékeket rendkívül olcsón vásárolhatták föl a kisparasztoktól, s ugyanakkor méregdrágán adták el nekik az iparcikkeket, másrészt, mert lehetővé tette, hogy a munkabéreket még mélyebbre leszorítsák.

A monopóliumok az ipari termékekre igen magas monopolárakat állapítottak meg. Az olajkartell megalakulása után 10—15 százalékkal emelte az árakat, pedig ezek a világpiacon estek. A vastermelő vállalatok kartellje 1938-ban a nyersvas árát több mint 30 százalékkal fölemelte. Jellemző a monopóliumok áremelő politikájára a Weiss Manfréd Művek 1928-ban kötött megállapodása a Rézhengerművekkel. Ennek, a verseny kiküszöbölése céljából 5 évre kötött megegyezésnek értelmében a Rézhengerművek a színesfém-, cső-, rúd- és lemezgyártást ez idő alatt köteles volt szüneteltetni. Ezért 1 000 000 pengőt kapott a WM-től, amely ily módon a piaci ár alakulását tetszése szerint irányíthatta, míg a Rézhengerművek termelési berendezése parlagon hevert. Az 1932-ben lejárt megállapodást a WM további három alkalommal 1—1 évre meghosszabbította, s ezért évi 300 000 pengőt fizetett a Rézhengerműveknek (A példákat végnélkül folytathatnánk.) A magas ipari árak ellenére igen alacsony szinten mozgott ipari munkabérek óriási maximális profitokhoz juttatták a monopóliumokat.

A monopóliumok az *inflációval és az adóterhek hatalmas emelésével* is fokozták a lakosság kifosztását. Az infláció a pénz elérték-

telenedésére, a nemzeti jövedelemnek az uralkodó osztályok érdekében történő újrafelosztására vezetett. 1922 decemberében a pénzromlás mutatószáma 466, 1923 decemberében pedig már 6442 volt. Az infláció segítségével a fináncióke hatalmas profitokra tett szert. Az államtól korlátlan hiteleket kapott. Ezeket az állam bankjegyszaporítással, azaz a tömegek burkolt megadóztatásával, inflációval fedezte. A jegyintézettől kapott szinte korlátlan hiteleket a monopóliumok nagyméretű spekulációra használták föl, magas kamatra adták tovább a kapott pénzt stb. Az inflációs haszonszerzés egyik legjelentősebb forrása abból fakadt, hogy a bérek egyre inkább elmaradtak a gyorsan emelkedő áraktól. Mindezen felül az inflációs időszak hatalmas spekulációs hulláma, a gazdasági élet fokozódó ziláltsága számos kis- és középtőkést tett tönkre, s ezek vállalatait a monopoltőke saját vállalataiba olvaszthatta.

A horthysta rendszer háborús politikájának, a fegyverkezés meggyorsításának szolgálatában 1938-tól újabb infláció kezdődött. A bankjegyforgalom, amely 1938 előtt 400—500 millió pengő közt mozgott, 1938-ban 800 millió fölé emelkedett, 1940 elején közel járt a 3 milliárdhoz, 1943 végén meghaladta a 4 milliárdot, 1944 végén pedig a 12 milliárdot.

Az infláció mellett az adóterhek emelése is a monopoltőkések maximális profitjának biztosítását szolgálta. A magyar adórendszer alkalmas volt rá, hogy teljesen kiszolgálja az uralkodó osztály érdekeit. Bizalmasabb jellegű írásaikban ezt a tőkések képviselői is elismerték: „Mindaddig ugyanis, amíg a közhatalom kizárólag a felső osztályok birtokában van, azoknak igen nagy kilátásuk van arra, hogy az adóterhet maguktól elhárítsák és egészen az alsó osztályok vállára rakják”. (Idézi: *Matolcsy Máttyás*. A magyarországi jövedelem- és adótehermegoszlás című könyvében. 39. old.) Az adók zöme a dolgozókat sújtó közvetett adó volt. Például 1942-ben egyenes adókból származott az adóbevételek 24,9 százaléka, közvetett adókból pedig 75,1 százaléka. S az adóterhek szakadatlanul nőttek. A háborús években, 1938-tól 1943-ig ez a növekedés, az áremelkedés figyelembevételével több mint két és félszeres. Az adóknak ez a növekedése nagyrészt a közvetett adók növekedéséből eredt.

A magyarországi adórendszer reakciós jellegére mutat az is, hogy nem progresszív volt, hanem degresszív. Ez különösen a földadó esetében látható világosan. A 0—5 holdig terjedő birtokkategóriák 13,5 aranykorona, az ezer holdnál nagyobb birtokok 8 aranykorona kataszteri tiszta jövedelem után fizettek adót. 1932-ben az összes földtulajdonosok 49 százaléka volt eladósodva, s az adós gazdák pénzbevételének körülbelül 60 százalékát emésztette föl a

kamatteher. (A Magyar Gazdaságkutató Intézet adatai. 27. sz. különkiadványa. 16—19. old.) S ez még együttes szám, amely a nagy- és kisbirtokosokat egyaránt felöleli, pedig jól tudjuk, hogy a kisbirtokosok adósságterhe messze meghaladta a nagyokét. A magyar adórendszer ugyanakkor a csalásoknak, visszaéléseknek, adóelengedéseknek mindenféle módszerét tette „törvényesen” lehetővé. A nagyvállalatok magas amortizációt állíthattak be, meghamisíthatták a vállalati mérleget, a nyereség egy részének elrejtésére alkalmas, magas igazgatói illetményeket állíthattak be stb. Sőt az iparfejlesztési törvény egyes vállalatoknak 15 évi adóelengedést is biztosított. Jellemző, hogy az 1940. évi VII. tc.-ről, amely pedig az adórendszer megszigorítására szolgált, még a GYOSZ is megjegyezte, hogy rendkívül lazán fogalmazta meg „... az adócsalás tényálladási elemeit...” A dolgozókon szigorúan behajtott hatalmas adók pedig állami kölcsönként és a különféle állami, elsősorban hadimegrendelésekből származó maximális profitként visszavándoroltak a tőkések zsebébe.

Látjuk tehát, hogy a monopoláltőkések a maximális profit biztosítása végett hogyan fosztották ki a magyar dolgozókat. Ez az a kapitalizmus, amelyről az áruló szociáldemokrata vezetők orgánuma a következő dicshimnuszt zengi: „A kapitalizmus férfikorába jutott és bár sokan azt hitték, hogy az utóbbi évtizedekben halálos sebet kapott, a tények azt bizonyítják, hogy sebeit kiheverte, alkotóerejének birtokában be kell töltenie hivatását”. (Szocializmus. 1929. február.)

A maximális profit biztosításának *másik eszköze* más országok, különösen az elmaradott országok leigázása és rendszeres kifosztása. Ezt a monopoláltőkések a gazdasági eszközök közül elsősorban a tőke kivittel érik el. Néhány elősdi ország uralma a többiek fölött éppen a tőke kivitelre épül. Az elmaradott országokba irányuló tőke kivitel egyrészt a hazai profitrátánál sokkal magasabb profitrátát biztosít, másrészt a gazdasági és politikai leigázásnak igen fontos eszköze. Az elmaradott országok kifosztását szolgálja ezenkívül az imperialista országok külkereskedelme, amely az egyenlőtlen cserén keresztül az iparilag fejlettebb országok áruinak magas monopoláraival és az elmaradott országok termékeinek alacsony áraival tönkreteszi és kirabolja ezeket az országokat.

Horthy-Magyarországon lényegében nem erről volt szó.

A magyar tőkések maguk szorultak tőkebehozatalra. A népszövetségi kölcsön néven ismert és más hasonló hosszúlejáratú kölcsönökből először is politikai hasznot húztak: az 1919-es proletárforradalom után ismét kezükbe kaparintott országot a külföldi tőke szekéréhez kötve, számíthattak a külföldi tőkések támogatására a

magyar dolgozókkal szemben. Másodszor: a kölcsönöket természetesen saját vállalkozásaikra használták föl, a hallatlanul magas kamatokat azonban a dolgozó néppel fizettették meg. Harmadszor: az 1931-es nemzetközi pénzügyi válság nyújtotta lehetőségeket kihasználva, a fölvelt kölcsönök visszafizetését sohanapjára halasztották. Megtehették, hiszen nem sértették a kölcsönnyújtó külföldi monopóliumok érdekeit, mert ezek kisembereknek adták tovább a kölcsönkötvényeket, maguk pedig „megelégedtek” a tőkebefektetés nélkül szerzett horribilis közvetítői profittal. Befagyasztották a rendkívül földuzzadt rövidlejáratú kölcsönök jelentős részét is, bár itt jóval óvatosabban jártak el, mert ez esetben csakugyan a külföldi tőkések károsodtak. Éppen ezért legalább is a kamatok folyósítását biztosították, természetesen ismét csak a magyar dolgozók rovására.

Az ilyen csalárd módon szerzett közvetlen gazdasági nyereség csak fokozta az ország gazdasági és politikai függését a külföldi hatalmaktól.

Ugyancsak a függés fokozódásával járt a különféle külföldi tőkecsoportok benyomulása a magyar nagybankokba és — kisebb mértékben — egyes iparvállalatokba.

1938-ban még az erősen csökkentett hivatalos adatok szerint is az ipari és a bányászati részvénytársaságok részvényeinek kerekén 20 százaléka, a pénzintézetek részvényeinek pedig 30 százaléka volt külföldi kézen. S éppen központi jelentőségű pénzintézeteink és iparvállalataink tartoztak a külföldi tőke érdekkörébe. 1938/39-ben a nemzeti jövedelemből mintegy 200 millió pengő került a külföldi tőkések kezére. Jellemző az ország kiszolgáltatott helyzetére, hogy a Standard Oil magyarországi jövedelmeinek csupán 15 százaléka maradt az országban, 6 százalékkal kevesebb, mint amennyit a félgyarmati iráni kormány kapott ugyanabban az időben az Angol-Iráni Olajtársaságtól.

A bankokba és az iparvállalatokba behatolt külföldi tőke a gyöngébb magyar tőkés partner gazdasági nyerészkedési lehetőségeit is növelte a külföldi tőkescsoportok megtúrte keretek közt, sőt bizonyos esetekben a magyar tőkéseknek is lehetőséget adott aktív nemzetközi kereskedelmi tevékenységre a még elmaradottabb országok piacain. Persze mindennek az ország függőségben tartása volt az ára. A magyar dolgozókat tehát a külföldi és a magyar tőke kettős kizsákmányolása sújtotta. A magyar dolgozók rendszeres kifosztása, leigázása is hozzájárult az imperialista országok monopolistái maximális profitjának biztosításához.

A Horthy-fasizmus a legkülönbözőbb előjogokat biztosította a külföldi tőkének, sőt a fasiszta Németországgal szemben az

olcsó nyersanyag- és élelmiszerszállító szerepét is vállalta. A Nemzeti Bank a német márkára 20 százalékos devizafelárat állapított meg. A német márkának ez a túlértékelése lehetővé tette, hogy Németország megkaparintsa exportunk zömét. Ugyanakkor az exportnál keletkező nagyarányú márkakövetelésekért csak Németországban lehetett vásárolni. Így a rendkívül kedvező helyzetbe került német monopoltőkések egyrészt emelték áraikat, másrészt olyan cikkek (fényképezőgép, szájharmonika stb.) Németországból való behozatalára kényszerítettek bennünket, amelyekre az országnak tulajdonképpen nem volt szüksége. De az elszámolás során még így is egyre nőttek Németország adósságai Magyarországgal szemben. Ez hazánk leplezetlen kifosztását jelentette.

A magyar monopoltőkének nem álltak rendelkezésére gyarmatok. De a nemzetiségi területek fokozott kizsákmányolása, különösen az úgynevezett bécsi döntések után, jelentősen hozzájárult maximális profitjának biztosításához. A más nemzetiségű dolgozók fokozott kizsákmányolás alatt szenvedtek, a magyar uralkodó osztályok szabad prédájuknak tekinthették őket. Az úgynevezett „terület-visszacsatolásoknak” az volt az ára, hogy a magyar népet véres, imperialista rablőháborúba taszították a Szovjetunió ellen.

Különös jelentőségre emelkedett a más nemzetiségű dolgozók kizsákmányolása az úgynevezett bécsi döntések után. Ekkor az 1941-es népszámlálás hivatalos adatai szerint az ország lakosságának 22,5 százaléka volt nem-magyar anyanyelvű. Az uralkodó osztályok a maximális profit biztosítása szempontjából a nem-magyar lakta területeket különösen szabad vadászterületnek tekintették. Itt a dolgozók kizsákmányolása rendkívül súlyos volt. Persze mondanunk sem kell, hogy ezeken a területeken nemcsak a más nemzetiségű dolgozókat zsákmányolták ki féktelenül. Az itt élő magyar munkásság is nyögte a gyarmati elnyomás kettős terhét. Az országhoz csatolt területeken folyó kizsákmányolás súlyosságát mutatja például az egy főre eső termelési érték alakulása a bécsi döntés előtti területeken és a bécsi döntéssel átcsatolt részeken. Ha 1939-et 100-nak tekintjük, akkor az egy főre eső termelési érték 1941-ben az ország régi területén 125,4, az idecsatolt részeken viszont 135,1. Ennek a növekedésnek döntő oka a munkaintenzitás fokozása, ami különösen súlyos volt az országhoz csatolt területeken. A munkabérek ugyanakkor a nem-magyar nemzetiségű területeken jóval alacsonyabbak voltak. (Például a felvidéki részeken 1941-ben az ország régi területén fizetett béreknek csupán 74,7 százalékát fizették.)

A nem-magyar nemzetiségű területeken Horthyék nagy előszeretettel alkalmazták a különféle „kivételes rendszabályokat”. A dolgozók nagy tömegeit hívták be munkaszolgálatra és a nagy-

tőkések üzemeiben, a nagybirtokokon dolgoztatták őket. Ez nemcsak szinte ingyenes munkaerőt jelentett számukra (hiszen az állam nyomorúságos eltartásukra alig fordított valamit, munkabért pedig nem kaptak), hanem a behívottakat ki tudták használni a dolgozók munkabéreinek leszorítására is.

A nem-magyar nemzetiségűek elnyomására mutat súlyos egészségügyi, szociális és kulturális helyzetük is. Például a jelentős részben szlovák lakosságú Békéscsabán az 1930. évi halálozási arányszám, s benne a csecsemőhalandóság sokkal magasabb volt az ország átlagánál. 1932-ben a magyarországi szlovák anyanyelvű anyák újszülöttei közül 20,0 százalék halt meg egy évnél fiatalabb korban. Ez az országos átlagnál jóval nagyobb csecsemőhalandóságra mutat. A nem-magyar nemzetiségűeknek nem voltak kulturális jogaik, saját anyanyelvű oktatásuk stb. Horthyék igyekeztek az egyes nemzetiségeket egymás ellen uszítani, hogy ezzel is eltereljék a figyelmet népelnyomó politikájukról. Véres tömegterrorral félemlítették meg a dolgozókat; ezrével végezték ki a „megbízhatatlanokat”. Az uralkodó osztályok számára a más nemzetiségű dolgozók minden eszközzel történő elnyomása a maximális profitok bőséges forrása volt.

A maximális profit biztosításának *harmadik eszköze* a háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása. A nemzetgyilkos horthysta rendszer nem érte be azzal, hogy a magyar népet elnyomja és kiszákmányolja. Hatalmát ki akarta terjeszteni a körülöttünk élő népekre is, hogy az ő verejtekük is a magyar tőkéseket és nagybirtokosokat gazdagítsa. Csatlakozott a legagresszívabb imperialista csoporthoz, ott akart lenni a „nagy elrendeződésnél”.

A gazdaság hadiútra terelésének gyors ütemű fokozását jelentette be Darányi győri beszéde. Darányi győri programja hatalmas anyagi és véráldozatokba került a magyar népnek. A militarizálás ütemére jellemző, hogy 1940 végén az eredetileg 5 évre előirányzott 1 milliárd pengős keretnek már háromszorosát éri el a kiadott munkák értéke. Az összeg nagyságát jól mutatja az, hogy 1938-ban a magyar gyáripár teljes termelésének értéke is 3 milliárd pengő volt. A magyar gazdasági életet minden tekintetben a katonai szükségletek kielégítésének rendelték alá. A gazdaság hadiútra terelése jól szolgálta a maximális profit biztosítását. A tőkések hatalmas hadimegrendeléseket kaptak. A „honvédelemre” való hivatkozással szinte korlátlanul növelték a munkanapot, megszüntették a fizetett szabadságot. 1942-ben már a vasár- és ünnepnap munkaszüneteket is fölfüggesztették a „rendkívüli körülményekre” való tekintettel. A „honvédelemre” való hivatkozással fokozták a munka intenzitását. Ezt a balesetek növekedése is jelzi. A hadiüzemek rendszerével az üze-

meket valóságos börtönökké tették. Az 1939. évi II. tc. honvédelmi szolgáltatás címén a kényszermunka új formáját honosította meg. Az úgynevezett „honvédelmi munkára” kötelezettet igénybe lehetett venni „magángazdasági munkálatok” elvégzésére is. Ha a dolgozó a „honvédelmi munkát” megtagadta, a „hatóság a honvédelmi szolgáltatást kényszereszközök alkalmazásával is teljesíttetheti s evégből karhatalmat, esetleg katonai karhatalmat is igénybe vehet”. (*Pernecki Béla*. Társadalompolitika — munkapolitika a mezőgazdaságban. 6. old.) Az ipari és a mezőgazdasági dolgozók kizsákmányolása egyre fokozódott.

A költségvetésben a hadikiadások aránya évről évre nőtt. A honvédelmi tárca kiadásai az összes költségvetési kiadások százalékában így alakultak:

1937—38	1938—39	1941	1942	1943
16	20,7	36	42	49,6

Ugyanakkor a közoktatási tárca részesedése a következő volt:

1937—38	1938—39	1941	1942	1943
11,2	9,6	7,1	6,4	5,2

(Az állami zárszámadások alapján.)

A hadikiadások emelkedésénél nemcsak a százalékos részesedés emelkedését kell figyelembe venni, hanem azt is, hogy az egész költségvetés összege 1937—38-tól 1943-ig — a pénz elértéktelenedésével is számolva — körülbelül háromszorosra emelkedett. Ilyen alapon számítva a honvédelmi tárca kiadásai mintegy tízszeresre növekedtek.

A honvédelmi tárca 1938—44. évi kiadásait Gerő elvtárs 1938-as aranypengőben 9 milliárd 341 millióra becsülte. (Harcban a szocialista népgazdaságért. 158—159. old. Szikra. 1950.) De ez korántsem az egész hadikiadásra fordított összeg. Jogosan sorolja ide Gerő elvtárs Németországnak Magyarországgal szemben fennmaradt körülbelül 2 milliárd aranypengőnyi tartozását, amely jelentős tényezője volt hazánk közvetlen kirablásának. A hadikiadásokhoz tartoznak olyan, a honvédelmi tárca költségvetésében nem szereplő kiadások, mint a repülőterek, a különféle stratégiai jelentőségű utak építése, a Horthy Miklós „nemzeti” repülőalakra, a nemzetvédelmi és propagandaügyi minisztérium kiadásaira, az Ipari Munkaszervező Intézet útján a tőkéseknek nyújtott kölcsönökre stb. fordított összegek.

A hadiprogram az infláció hatalmas megnövekedését eredményezte. 1943-ban a délkelet európai államok közül Magyarországon volt a legnagyobb az áremelkedés. A monopoltókések szédületes profitokat harácsoltak össze. Az államadósságok 5 év alatt négy-szeresre emelkedtek. Az uralkodó osztály ez úton szintén növelni tudta maximális profitját. Minden kibocsátott kölcsön ugyanakkor újabb adóemelést hozott, hiszen az államkölcsönök kamatait és törlesztését Horthyék a dolgozók adófilléreiből fizették. Az adóterhek fokozására jellemző, hogy 1937—38-at 100-nak tekintve 1944-ig 494-re emelkedtek. Főleg azok az adók nőttek rohamosan, amelyek a dolgozókat sújtották.

A dolgozó parasztság számára többszörös adóemeléssel ért föl a hirhedt Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszer. Ez a dolgozó parasztságról többszörös bört húzott le. Földje után nemcsak több adót fizetett, hanem többet is szolgáltatott be, mint a nagybirtokos és a kulák. A Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszer a dolgozó parasztság termékeinek oly nagy részét vitte el, hogy még a családnak szükséges létfenntartási cikkek sem maradtak meg. A csendőrterrorral kikényszerített rekvirálások egészévi súlyos robot után éhezésre kárhoztatták a dolgozó parasztság nagy tömegeit.

A hazaáruló Horthy-rendszer teljesen eladta az országot a Hitler-fasisztáknak, akik azt rendkívüli mértékben kifosztották.

„Kivittek Magyarországról a hivatalos adatok szerint — mondta Rákosi elvtárs 1942-ben — egy év alatt több mint 10 millió mázsa búzát, 483 000 sertést, 139 000 mázsa disznósírt, 103 000 mázsa tojást, 732 000 mázsa lisztet, 584 000 mázsa friss gyümölcsöt, félmillió mázsa malátát és még sokszázezer mázsa főzeléket, húst, bort, kenyeret, olajos magvakat. 100 mázsát véve egy vagonnak, 150 000 vasúti kocsi robogott ki magyar élelemmel az országból. Pedig akkor még nem tartozott Magyarországhoz a dúsgazdag Bácska, a muraközi, baranyai háromszög, melyek egész termését egy 1941 áprilisában kötött titkos szerződés Németországnak biztosítja. S akkor nem volt még napi 20 deka a kenyéradag, heti 15 deka a zsíradag, akkor még a termésnek jóval nagyobb részét a magyar nép ette meg. A magyar kivitel összege azóta megduplázódott, s az idén legalább 200 ezer, de talán negyedmillió vasúti kocsi megy Nagykanizsán, Győrön keresztül és mindegyikben 100 métermázsa olyan élelem van, amire Magyarországnak is égető szüksége volna.” (A magyar jövőért. 59. old. Szikra. 1945.)

A Horthy-rendszer nemcsak gyalázatba taszította a magyar népet, nemcsak kizsákmányolta a dolgozókat, hanem az erkölcsi és a fizikai megsemmisülés szélére sodorta őket. Az imperialista háborúban az emberveszteség 600 000 fő volt, de az elpusztultak véréből

az uralkodó osztály aranyat sajtolt. A háborús károk a legdrágábban, az emberéleten kívül, 35 milliárd aranypengőre tehetőek. Ebből az összegből — ahogy Gerő elvtárs rámutatott — 40 évig lehetett volna fedezni az állam minden kiadását. A háború a monopoltőkészeknek maximális profitot, a dolgozóknak tengernyi vért és szenvedést hozott.

Népi demokráciánkban többé nem hat a maximális profit törvénye, s a szocialista termelőviszonyok megszilárdulásának, erősödésének mértékében egyre szélesedik a szocializmus gazdasági alaptörvényének hatóköre. A termelés célja nálunk is „*az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása*”, e cél elérésének eszköze pedig „*a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növelése és tökéletesítése*”. 1952-ben a nemzeti jövedelem 86,6 százalékát népgazdaságunk szocialista szektora adta. Hazánkban tehát a szocialista szektor az uralkodó és ezért a szocializmus gazdasági alaptörvénye döntő érvényű. A maximális profit biztosításának törvénye hazánkban végleg letűnt a színről.

A termelés célja nálunk nem a maximális profit biztosítása, hanem az ember a maga szükségleteivel. Míg a Horthy-rendszerben hatalmas munkanélküliség, süllyedő reálbér, szörnyű nyomor sújtotta a dolgozókat, hazánkból a munkanélküliség rémét örökre száműztük. A dolgozók életszínvonala ötéves tervünk során 50 százalékkal növekszik. Magyarországon soha annyian nem tanultak, nem végeztek közép- és felsőfokú iskolát, mint most. Óriási fejlődést tettünk a népművelés terén. Ma már minden 600 lakosra jut egy könyvtár. Majdnem minden harmadik családnak van rádiója. A színházlátogatók száma 1952-ben 1951-hez képest 42 százalékkal nőtt. Falvaink nagy többségében ma már rendszeresen tartanak mozielőadást. Az egészségügyi helyzet hatalmas javulására jellemző, hogy a csecsemőhalandóság 1952-ben majdnem a felére csökkent 1938-hoz képest. 1952-ben 57 százalékkal kevesebben haláltak meg gümőkórban, mint 1938-ban. A társadalombiztosítás a lakosságnak majdnem 60 százaléka terjed ki. És még sokáig sorolhatnánk a tények százait és ezreit.

Azok az intézkedések, amelyek megvalósítását pártunk központi vezetőségének iránymutatása alapján kormányzatunk legutóbb elhatározta, hangsúlyozottan bizonyítják, hogy népi demokráciánk a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően, fokozottan emeli dolgozó népünk életszínvonalát, kiküszöbölve azt a hibát, amelyet a legutóbbi időben nehéziparunk túlzottan gyors

fejlesztésével elkövettünk. Rákosi elvtárs mondotta a budapesti párt-aktíva 1953. július 11-i értekezletén: „Az elmúlt két esztendőben kissé szem elől tévesztettük azt a fontos kommunista megállapítást, hogy a legfőbb érték az ember. Most ezt kijavítjuk és szocialista építésünket úgy folytatjuk, hogy vele kapcsolatban, vele egyidőben állandóan nőjön dolgozó népünk, s benne külön ipari munkáságunk életszínvonalá, jóléte, kultúrája”. (Szabad Nép. 1953. VII. 12.)

A szocialista termelés céljának, a társadalom anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének elérése végett egyre fejlesztjük azokat az eszközöket, amelyek a cél elérését szolgálják. Hazánkban a szocialista termelés szakadatlanul növekszik. Az egész ipar termelése két és félszer akkora volt 1952-ben, mint 1938-ban. Jellemző iparunk szakadatlan növekedésének ütemére, hogy az ellenforradalom 25 éve alatt összesen alig növekedett annyit, mint az ötéves terv egyetlen esztendejében.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli, hogy a termelést a legfejlettebb technika alapján növeljük. Üzemeinket a Szovjetunió tapasztalatai alapján, a szovjet ipar közvetlen segítségével révén a legmodernebb technikával szereljük föl. Egyre fokozódó ütemben gépesítjük a nehéz fizikai erőkifejtéssel járó munkafolyamatokat. Bányáinkat élenjáró technikával látjuk el. Hazánkban is megteremtjük a nagyüzemi építőipart. Fejlett, modern technikával felszerelt nagyüzemi mezőgazdaságot építünk.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének és a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése a gazdasági fejlődés két merőben ellentétes irányát határozza meg. A két alaptörvény hatása közt lévő különbség világosan megmutatja a szocialista rendszer felsőbbrendűségét a kapitalizmussal szemben.

Bátran mondjuk a költővel:

„Szorongató emlékeimben
kísért az elsüllyedt világ...
De jó, hogy elmúlt mindörökre.
Új házak, gyárak, iskolák,
más emberek nőttek fölötte;
az újulást úgy nézem én,
mint a paraszt a búzatáblát
kiszáritott mocsár helyén.”

(Benjámin László: Törvények.)

BRONISLAW MINC

A népgazdaság tervezése és az újratermelés elméletének egyes kérdései

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében nyomatékosan hangsúlyozta Marx újratermelési elméletének jelentőségét a Szovjetunió és a népi demokratikus országok népgazdaságának tervezése szempontjából. L. D. Jarosenko téves nézetéről, amely szerint Marx újratermelési elmélete csak a tőkés gazdasági rendszerre vonatkozik, s nem szolgálhat a szocialista újratermelés vizsgálatának alapjául, Sztálin elvtárs a következőket írta: „Ha Jarosenko elvtárs bármit is megértett volna ebből, megértette volna azt a nyilvánvaló igazságot is, hogy az újratermelés marxi sémái egyáltalán nem merülnek ki a tőkés termelés sajátosságának tükrözésében, hogy azok ugyanakkor az újratermelésnek számos olyan alaptételét tartalmazzák, amelyek minden társadalmi alakulatra érvényesek, köztük és különösen a szocialista társadalmi alakulatra is.” (*Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 79. oldal. Szikra. 1953.*) Sztálin elvtárs tanításából következik, hogy gondosan tanulmányoznunk kell a Lenin és Sztálin továbbfejlesztette marxi újratermelési elméletet, mert fő tételeit és követelményeit csak így érvényesíthetjük teljes szaktudással a népgazdaság tervezésében.

Marx *A tőke* I. kötetében meghatározta az újratermelés általános jellegzetességeit, s ezzel kapcsolatban hangsúlyozta: „Bármilyen legyen is a termelőfolyamat társadalmi formája, folyamatosnak kell lennie, vagyis időszakonként mindig újra ugyanazokat a szakaszokat kell befutnia. Egy társadalom éppoly kevésbé szüntetheti meg a termelést, mint ahogy nem szűnhetik meg fogyasztása. Folytonos

összefüggésében és megújulásának állandó folyamatában tekintve ezért minden társadalmi termelőfolyamat egyszersmind *újratermelési folyamat* is”. (Marx. A tőke. I. kötet. 610. oldal. Szikra. 1949.) Az újratermelés a kapitalizmusban, a konkurencia és a termelési anarchia gazdasági törvénye érvényesülésének föltételei közt, anarchikusan, tervszerűtlenül megy végbe, a szocializmusban pedig a tervszerű, arányos fejlődés gazdasági törvénye érvényesülésének föltételei közt, tervszerűen valósul meg. A szüntelenül megújuló szocialista termelés egészének a gazdasági törvények hatására támaszkodó és e törvényeket fölhasználó állami irányítása a népgazdaság tervezése révén történik; a népgazdasági tervezés a szocialista újratermelés tervezése.

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének Sztálin elvtárs legújabb művében történt megfogalmazása döntő fontosságú az újratermelés elmélete szempontjából, mert továbbfejleszti és gazdagítja ezt az elméletet.

A monopolkapitalizmusban a tőkés újratermelés lényegét és tartalmát a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye határozza meg. E törvény érvényesülésével együttjár a tőkés monopóliumok maximális profitjának biztosítása, a „saját” és a függő népek fokozott kizsákmányolása és tönkretétele, a gazdasági élet egyoldalú fejlesztése a békés célokat szolgáló termelés csökkentése árán a haditermelés irányában, a tőkés fölvevőpiacok szűkülése, a termelés visszaesése. Sztálin elvtárs hangsúlyozta: „... az olyan termelés, amelyet elszakítottak a társadalom szükségleteinek kielégítésétől, elszorvad és elpusztul”. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 75. old. Szikra. 1953.) Ez a megállapítás teljes mértékben érvényes a modern kapitalizmusban folyó újratermelésre.

A szocialista újratermelés lényegét és tartalmát a szocializmus gazdasági alaptörvénye határozza meg. A szocialista társadalom számára a termelés nem öncél. „A szocialista termelés célja — tanítja Sztálin elvtárs — nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése.” (I. m. 77. old.) E cél elérése megköveteli a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakszerű növelését és tökéletesítését. Ebből következik, hogy a szocialista újratermelés márcsak jellegénél fogva is, rendszeresen bővülő újratermelés, vagyis: a szocialista termelés folyamata egyre nagyobb méretekben újul meg.

A Lenin és Sztálin által továbbfejlesztett marxi újratermelési elmélet a népgazdasági tervezés tudományos alapja. A tervezés csak a marxi újratermelési elmélet alaptételeinek helyes alkalmazásával biztosíthatja a népgazdaság arányos fejlődését. Sztálin elvtárs a következőket írja: „Marx újratermelési elméletének olyan alaptételei, mint a társadalmi termelésnek termelőeszközök termelésére és fogyasztási cikkek termelésére való felosztásáról szóló tétel; az a tétel, amely szerint a bővített újratermelésben főképpen a termelőeszközök termelésének kell növekednie; továbbá az I. és a II. osztály kölcsönös viszonyáról szóló tétel; a többlettermékről, mint a felhalmozás egyetlen forrásáról szóló tétel; a társadalmi alapok képzéséről és rendeltetéséről szóló tétel; a felhalmozásról, mint a bővített újratermelés egyetlen forrásáról szóló tétel. — Marx újratermelési elméletének mindezek az alaptételei olyan tételek, amelyek nemcsak a kapitalista társadalmi alakulatra érvényesek, és amelyeknek alkalmazását a népgazdaság tervezése során egyetlen szocialista társadalom sem nélkülözheti. (I. m. 79—80. old.)

A szocializmusban a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése lehetővé teszi, hogy a népgazdaság fejlesztése során valóban kialakítsuk a marxi újratermelési elmélet alaptételeiben megszabott arányokat. Más a helyzet a kapitalizmusban. Az újratermelés marxi elmélete egyáltalán nem állítja, hogy a tőkés gazdaság arányosan fejlődik. A kapitalizmus minden törvényéhez hasonlóan a kapitalista újratermelés törvényei is „meg nem valósulásuk útján”, vagyis az arányos gazdasági fejlődés föltételeinek állandó megsértése útján valósulnak meg. A szocialista gazdasági rendszer tervszerű jellege lehetővé teszi, hogy a népgazdasági tervezés gyakorlatában alkalmazzuk az újratermelés marxi elméletének alaptételeit. Ezzel magyarázhatók Sztálin elvtárs idézett szavai, hogy a marxi újratermelési elmélet alaptételei különösen érvényesek a szocialista társadalmi alakulatra.

A társadalmi termék fölosztása termelőeszközökre és fogyasztási cikkekre elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt nagyjelentőségű. A termelőeszközök nem szolgálják közvetlenül a fogyasztást, hanem a termelési folyamat megújulásában, vagyis a további termelési ciklusokban vesznek részt. A fogyasztási cikkek közvetlenül a fogyasztást szolgálják, s nem vesznek részt a termelési folyamat megújulásában. A fogyasztási cikkek termelése határozza meg a társadalmi szükségletek kielégítésének mértékét az adott időszak-

ban. A termelőeszközök termelése a termelés további fejlődésének feltétele. Az adott termelési ciklusban gyártott termelőeszközök mennyiségétől, a gyártott termelőeszközmennyiség összetételétől és minőségétől függ a következő ciklusok termelése, tehát a következő időszakok társadalmi szükségleteinek kielégítése is.

A termelőeszközök termelése és a fogyasztási cikkek termelése közt eleve meghatározott összefüggés van. A társadalmi termelésnek a társadalmi munkamegosztás folytán kialakult két osztálya kölcsönösen feltételezi egymást. Az I. osztály nemcsak a hozzá tartozó vállalatok számára, hanem a II. osztály vállalatai számára is gyárt termelőeszközöket. A II. osztály úgyszintén nemcsak az itt dolgozók részére, hanem az I. osztályban dolgozók részére is termel fogyasztási cikkeket.

A népgazdaság tervezésekor nemcsak felosztjuk a társadalmi termelést termelőeszközök termelésére és fogyasztási cikkek termelésére, hanem meg is tervezzük mindkét osztály termelésének növekedését, s megszabjuk fejlődésük helyes arányait. A tervező munka során elsősorban az iparban gyártott termelőeszközök (az ipar ú. n. A-csoportja) és az iparban termelt fogyasztási cikkek (az ipar ú. n. B-csoportja) közt határozzuk meg a helyes arányokat. A beruházásra szánt kiadásokat aszerint osztályozzuk, hogy termelőeszközöket vagy fogyasztási cikkeket termelő vállalatok építésére vagy újjáalakítására fordítjuk-e azokat.

A termelési folyamatban a termelőeszközöket elhasználjuk. Értékük* átmegy az új termék értékébe. A bővített újratermelés feltétele, hogy a gyártott termelőeszközök értéke nagyobb legyen, mint az elhasznált termelőeszközöké, mert csak így biztosíthatjuk a termelés növelésére fölhasználható termelőeszköztöbbletet. A bővített újratermelés egymással kölcsönösen összefüggő feltételei tehát a következők:

1. Az I. osztály tiszta termelésének (a termelőeszközöket termelő I. osztályban termelt termelőeszközök és a termelésükhöz fölhasznált termelőeszközök értéke különbségének) nagyobbnak kell lennie a II. osztály termeléséhez fölhasznált termelőeszközök értékénél.

---

* A szocializmusban természetesen csak formális értékről lehet szó, mert a termelőeszközök a belföldi forgalomban nem áruk, s így e termékeknek értékük sincs. A termelőeszközök formális értékének és árának számbavétele — mint ismeretes — a kalkulációhoz, a nyilvántartáshoz, az ellenőrzéshez stb.-hez szükséges, de szükséges a termelőeszközök segítségével termelt fogyasztási cikkek értékének megállapításához is. — *A szerk.*

2. Az I. osztály teljes termelése értékének nagyobbak kell lennie a két osztályban elhasznált termelőeszközök értékénél.

3. A két osztály tiszta termelése értékösszegének — vagyis a nemzeti jövedelemnek — nagyobbak kell lennie a II. osztályban termelt termékek értékénél.

Ezek a termékek ugyanis fogyasztási cikkek, s értékük az ugyancsak értékben kifejezett nemzeti jövedelemnek elfogyasztásra szánt része. De a nemzeti jövedelmet alkotó termékek közt még ott kell lenniük azoknak a termelőeszközöknek is, amelyeket a következő termelőciklusban a termelés bővítésére használunk föl. Az I. és a II. osztály értékben kifejezett tiszta termelése összegének, vagyis az ugyancsak értékben kifejezett nemzeti jövedelemnek tehát a termelés bővítésére szánt termelőeszközök értékével nagyobbak kell lennie a II. osztály teljes termelésének értékénél.

Az újratermelés marxi elméletének ezekből az alaptételeiből levonhatók bizonyos következtetések a két osztály termelésnövelésének ütemére vonatkozólag. „A termelőeszközök termelésének első-sorban történő növelésére — írja Sztálin elvtárs — nemcsak azért van szükség, mert annak kell felszereléssel ellátnia mind saját üzemeit, mindpedig a népgazdaság valamennyi többi ágának üzemeit, hanem azért is, mert nélküle egyáltalában lehetetlen a bővített újratermelés megvalósítása.” (I. m. 66. old.) A szocializmusban az egész társadalmi termelés egy célnak, az ember szükségletei kielégítésének van alárendelve, s a bővített újratermelés föltételeként ezt a célt szolgálja a termelőeszközök termelésének elsőbbsége is a fogyasztási cikkek termelésével szemben.

A termelőeszközgyártás elsőbbségének elve azt jelenti, hogy a népgazdaság tervezésekor az I. osztályban nagyobb termelésnövekedést kell biztosítanunk, mint a II. osztályban. De a két osztály termelésének emelkedése közt nem lehet túlságosan nagy eltérés. A szocializmusban — eltérően a kapitalizmustól — az I. osztály termelése és a II. osztály termelése közt éppúgy nincs ellentmondás, mint ahogyan a termelés és a fogyasztás közt sincs. A kapitalizmusban az I. és a II. osztály termelése aránytalanul fejlődik, mert a dolgozó tömegek egyre inkább fokozódó nyomora gátolja a fogyasztási cikkek termelésének növekedését. A szocializmusban a fogyasztási cikkek termelése szakadatlanul emelkedik, s ez az emelkedés nem ütközik a dolgozó tömegek vásárlóképes keresletének szűk korlátaiba. A szocializmusban, ahol a termelőeszközök termelése, az

egész termeléshez hasonlóan, az ember szükségletei kielégítésének van alárendelve, az egész gazdaság arányosan fejlődik.

A szocialista népgazdaság tervezésekor nem szabad egyoldalúan értelmeznünk a termelőeszközök termelésének elsőbbségét. Nem szabad *csak* arra összpontosítanunk figyelmünket, hogy a termelőeszközök termelését gyorsabban növeljük, mint a fogyasztási cikkekét, hanem egyszersmind törekednünk kell, hogy a fogyasztási cikkek termelésének megfelelő mértékű növelésével biztosítsuk a népgazdasági fejlődés arányosságát. Ne feledkezzünk meg, hogy csak a fogyasztási cikkek termelése szolgálja közvetlenül a társadalom szükségleteinek kielégítését, s a fogyasztási cikkek termelésének túlságos lemaradása aránytalanságokat idéz elő a népgazdaság fejlődésében, zavarokat okoz az egész társadalmi termelés menetében, tehát a termelőeszközök termelésének fejlődésében is. Lenin ezt írta: „A társadalom fogyasztóképessége” és „a különféle termelőágak arányossága” — egyáltalában nem valamiféle különálló, önálló, egymással össze nem függő föltételek. Ellenkezőleg, a fogyasztás bizonyos állapota az arányosság egyik eleme.” (*Lenin Művei*. 4. kötet. 44. old. Oroszul.)

A társadalmi termelés fölosztása az I. osztály termelésére és a II. osztály termelésére lehetővé teszi az újratermelés lényegének megmagyarázását, s igen nagyfontosságú a népgazdaság tervezése szempontjából, de önmagában még korántsem biztosítja a jó tervezést. A tervezés ugyanis voltaképp a népgazdaság konkrét állami irányítása — mind a termelőerők, mind a termelőviszonyok fejlődésének irányítása. A tervezésnek éppen azért nemcsak az általános arányokat kell meghatároznia az I. osztály termelése és a II. osztály termelése közt, hanem az aprólékosabb, de nem kevésbé fontos arányokat is. Vagyis a tervezésnek alkotórészeire kell felbontania az I. osztály és a II. osztály termelését.

A termelőeszközök termelése munkaeszközök (gépek, berendezések stb.) és munkatárgyak (nyersanyagok, félkészgyártmányok, segédanyagok, tüzelőanyagok stb.) termelésére oszlik. Helytelen volna, ha a népgazdaság tervezésekor a termelőeszközök egész termelését egy kalap alá vennénk. Mint Sztálin elvtárs írja: „... a marxizmus abból indul ki, hogy a munkaeszközöknek meghatározó szerepük van valamennyi többi termelőeszközhöz képest. Köztudomású, hogy a nyersanyag magában véve nem termelhet munkaeszközöket — jóllehet egyes nyersanyagfajták a munkaeszközök termeléséhez mint anyagok szükségesek — viszont semilyen nyersanyag sem állítható elő munkaeszközök nélkül”. (*Sztálin*. A szocializmus köz-

gazdasági problémái a Szovjetunióban. 55. old. Szikra. 1953.) Mint-hogy mindenféle termelőeszköz közt a munkaeszközök meghatározó jelentőségűek, a népgazdaság tervezésekor a munkaeszközöket gyártó gépiparnak gyorsabb fejlődési ütemet kell biztosítanunk, mint az egész iparnak; sőt a gépgyártásnak, mint „a nehézipar szívének”, a nehézipar egészénél is gyorsabban kell fejlődnie. A gépipar, amely Marx meghatározása szerint „mechanikai munkaeszközöket” gyárt, „amelyeknek összessége a termelés csont- és izomrendszerének nevezhető”, a szocialista iparosítás gerince, mert nélkülözhetetlen eszközöket termel mind az ipar, mindpedig az egész népgazdaság műszaki újjáalakításához.

A népgazdaság tervezésekor a termelőeszközök termelésén belül külön kell választanunk a munkaeszközök termelését, hogy mérlegszerűen szembeállíthassuk a beruházások és a fölújítások munkaeszközszükségletével. Ebből ered a tervszerű kapcsolat a munkaeszközök termelési terve és a beruházási terv, valamint a fölújítási terv gépekre és berendezésekre vonatkozó része közt. Ez a kapcsolat a gépek és berendezések fejlett mérlegrendszerében konkretizálódik. A népgazdaság termelési állóalapjai csak a munkaeszközök termelésével gyarapíthatók. A munkaeszközök termelésének és a termelési állóalapok növekedésének kapcsolatait a népgazdasági mérleg részét alkotó állóalapok mérlege tükrözi.

A népgazdaság tervezésekor a munkatárgyak termelését is külön kell választanunk, hogy a haladó anyagfőlhasználási normák alapján, a mérlegmódszer segítségével ezt is szembeállíthassuk a társadalmi termelés tervezett nagyságával. Így tehát a munkatárgyak termelési tervei és az anyagfőlhasználási tervek közt is tervszerű összefüggés van. Ez az anyagmérlegek fejlett rendszerében konkretizálódik. A munkaeszközök termelésével a termelési állóalapokat, a munkatárgyak termelésével pedig a népgazdaság forgóalapjait növeljük. A forgóalapok növekedésének tervezése a népgazdasági tervezés fontos része.

A gyártott termelőeszközök vagy az I. osztály vagy a II. osztály termelésének elemei (munkaeszközök vagy munkatárgyak). Ezzel kapcsolatban megkülönböztetjük a termelőeszközök termelése számára történő termelőeszköztermelést és a fogyasztási cikkek termelésére szolgáló termelőeszközök termelését. Ez a fölosztás lehetővé teszi, hogy ellenőrizzük, milyen mértékben elégíti ki az I. osztály termelése mindkét osztály újratermelésének követelményeit.

A fogyasztási cikkek termelését élelmiszerek és iparcikkek termelésére oszthatjuk. Ez a fölosztás a lakosság élelmiszerszükségle-

tének és egyéb fogyasztási cikkek (ruha, bútor stb.) iránti szükségletének kielégítésével függ össze, s rendkívül fontos az áruforgalom szempontjából, mert az árumérlegek közbeiktatásával lehetővé teszi a belkereskedelmi terv és a fogyasztási cikkek termelésének egybehangolását.

A fogyasztási cikkek termelése az egyéni fogyasztást szolgáló termelésre (vagyis a lakosság egyéni jövedelmeiből — munkabérek-ből, nyugdíjakból, a parasztok jövedelméből stb.-ből vásárolt cikkek termelésére) és a társadalmi fogyasztásra (például kórházak, köz-igazgatási szervek, honvédség stb. részére) szánt cikkek termelésére is fölosztható. Ez a fölosztás is a fogyasztási cikkek termelésének a belkereskedelem tervével történő egybevetését és a lakosság pénz-bevételeivel, valamint a társadalmi fogyasztás költségvetési finanszírozásának tervével való mérlegszerű szembeállítását szolgálja.

A termelőeszközök termelésének és a fogyasztási cikkek termelésének itt ismertetett legfontosabb fölosztásai természetesen nem merítik ki a kérdést. A társadalmi termelés igen sok termelőágra oszlik, s ezek a legkülönbélebb cikkeket termelik. Mindez megköveteli, hogy a népgazdaság tervezésekor ne csak az általános, hanem a részletes arányokat is megállapítsuk az összes termelőágak, az egyes termékfajták és általában a használati értékek termelése közt.

Mi a jelentősége a marxi újratermelési elmélet ama tételének, hogy a többletermék (a szocialista társadalomban a társadalmi szükségletek kielégítését szolgáló termékről kell beszélnünk) a fölhalmozás egyetlen forrása? A társadalmi teljes termék, vagyis a társadalom által bizonyos időszakban (rendszerint egy-egy évben) termelt termékek összessége két részre osztható: az első a teljes termék gyártásához fölhasznált termelőeszközök pótlására szolgáló rész, a második az újonnan termelt termék, vagyis a nemzeti jövedelem. A nemzeti jövedelem egyik részét a teljes termék termelésében részvevő dolgozók egyéni fogyasztására kell fölhasználnunk. A nemzeti jövedelem megmaradó része a társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló alap (*A tőké*-ben használt terminológia szerint a többletermék). A társadalmi szükségletek fedezésére szolgáló rész nagysága a nemzeti jövedelem nagyságától és a nemzeti jövedelemből az egyéni fogyasztásra jutó rész nagyságától függ.

A társadalmi szükségletek egyik legfontosabb eleme a fölhalmozás, vagyis a nemzeti jövedelemnek az a része, melyet az álló-

alapok növelésére (beruházásokra), a forgóalapok növelésére és az állami tartalékok növelésére fordítunk, mert mindezek a tényezők szükségesek a termelés bővítéséhez és normális, rendszeres folyamatának biztosításához.

A teljes termék melyik része fordítható fölhalmozásra?

A teljes termék egyik része az elhasznált termelőeszközök pótlására szolgál, s így csak a termelésnek korábbi méretekben való megújítását teszi lehetővé, de bővítését nem. Az egyéni fogyasztást szolgáló rész teljesen a társadalom termelő munkát végző dolgozóinak jut. Ez a rész fogyasztási cikkekből tevődik össze, s ugyancsak nem fordítható a termelés bővítésére. Így tehát a teljes terméknek, illetve a nemzeti jövedelemnek csak egy részét használhatjuk föl a termelés bővítésére. A fölhalmozást a teljes terméknek, illetve a nemzeti jövedelemnek abból a részéből valósíthatjuk meg, amely a társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló alapot alkotja.

A fölhalmozás növekedésének föltétele a nemzeti jövedelem és a társadalmi szükségletekre szolgáló termékmennyiség növekedése. Ha a népgazdasági tervezés során a nemzeti jövedelem és a társadalmi szükségletekre szolgáló termelés megfelelő növekedése nélkül fokoznánk a fölhalmozást, megsértenők a tervszerű, arányos fejlődés törvényét, s aránytalanságokat idéznénk elő a népgazdaság fejlődésében. Tehát elsősorban a termelés bővítéséhez szükséges anyagi eszközökről, illetve az ezeknek megfelelő pénzeszközökről kell gondoskodnunk. A tervezett fölhalmozás nem haladhatja meg ezeknek az eszközöknek a nagyságát. De a tervezett fölhalmozás kisebb sem lehet az e célra biztosított anyagi és pénzeszközöknél, mert ez esetben nem használnók föl a társadalmi készleteknek a termelés bővítésére szolgáló részét. Sztálin elvtárs óva intett bennünket, hogy akár túlságosan magasan, akár túlságosan alacsonyan állapítsuk meg a fölhalmozás nagyságát. *A Szovjetunió gazdasági helyzetéről és a párt politikájáról* mondott 1926. évi beszámolójában hangsúlyozta: „Nálunk szeretnek néha fantasztikus ipari terveket szövögetni, nem számolva erőforrásaikkal. Néha elfelejtik, hogy nem lehet sem ipari terveket szövögetni, sem ilyen vagy olyan „nagyszabású” és „mindent átfogó” üzemeket építeni bizonyos minimális anyagi eszközök nélkül, bizonyos minimális tartalékok nélkül. Megfeledkeznek erről és előrerohannak... Nem szabad sem elmaradnunk az ipar fejlődésének menetétől, sem előrerohannunk. Lépést kell tartanunk a fejlődéssel, fejlesztelnünk kell az ipart, de úgy, hogy

nem szakítjuk el az alapjától”. (Sztálin Művei. 8. kötet. 140. oldal. Szikra. 1952.)

A társadalmi alapok képzéséről és rendeltetéséről szóló tételt Marx *A góthai program kritikája* című művében fejtette ki. „Megjegyzendő — írja Sztálin elvtárs — hogy Marx *A góthai program kritikájában* a szocializmus és a kommunizmusba való átmenet időszakának gazdaságának elemzése során újratermelési elméletének alap-tételeiből indul ki, amelyeket nyilvánvalóan a kommunista rendre is feltétlenül érvényeseknek tart.” (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 81. old. Szikra. 1953.) Marx megkülönbözteti: 1. az elhasznált termelőeszközök pótlására szolgáló alapot (az elhasznált termelőeszközök pótlására szükséges fedezetet), 2. a földhalmozási alapot (a termelés kibővítésére szükséges további részt), 3. a tartalék- vagy biztosítási alapot (szerencsétlenségek esetére és elemi csapások okozta zavarok ellen), 4. az igazgatási költségek alapját (az általános, nem a termeléshez tartozó igazgatási költségeket), 5. a társadalmi szükségletek biztosítására szolgáló alapot (ami a szükségletek közös fedezésére szolgál, például iskolákra, egészségügyi intézményekre stb.), 6. a munkaképtelenek alapját (egyszerűen az, ami a mai kapitalista társadalomban az úgynevezett hivatalos szegénygondozáshoz tartozik), 7. a termelő dolgozók egyéni fogyasztási alapját (a fogyasztási eszközöknek az a része, amely a közösség egyes termelői közt elosztásra kerül).

Az 1., a 2. és részben a 3. alaphoz termelőeszközök, a 4—7. alapokhoz és részben a 3. alaphoz pedig fogyasztási cikkek tartoznak. Ezekhez az alapokhoz hozzá kell adni a külső támadás elleni honvédelemre szolgáló alapot, amelyet Marx azért nem említett, mert a kapitalista környezettől mentes szocialista társadalom gazdasági viszonyait tárgyalta.

A teljes termék fölosztásának marxi sémáját elvben a szocialista országok népgazdasági tervezése is alkalmazza. Az állam a népgazdaság tervezésekor a szocializmus gazdasági alaptörvényéhez és a tervszerű, arányos fejlődés törvényéhez igazodva meghatározza mindezeknek az alapoknak a nagyságát, s ezzel egyszerre mind a teljes társadalmi termék és a nemzeti jövedelem fölosztásának arányait is.

Marxnak a társadalmi alapok képzésére és rendeltetésére vonatkozó útmutatásai nagyjelentőségűek a teljes terméknek és a nemzeti jövedelemnek a népgazdaság tervezésekor történő fölosztása szempontjából. A szocializmusban a dolgozó természetesen nem kap-

hatja meg közvetlenül munkájának teljes termékét, vagyis — Lassalle helytelen szóhasználata szerint — a „levonás nélküli munkahozadékokat”, de a szocializmusban ugyanakkor nincs ellentét a dolgozók egyéni fogyasztása és a társadalmi termék ama részei közt, amelyek a társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló alapok feltöltésére szolgálnak. Marx megállapítja, hogy „amit a termelő mint magánegyén elveszít, azt mint a társadalom tagja közvetlenül vagy közvetve visszakapja”. (*Marx. A góthai program kritikája. 11. old. Szikra. 1953.*)

Marx azt írja, hogy az elhasznált termelőeszközök pótlására szolgáló alap, a fölhalmozási alap és a tartalékalap,* vagyis „ezek a levonások a „levonás nélküli munkahozadékból” közgazdasági szükségességek, s nagyságuk a rendelkezésre álló eszközöknek és erőknak megfelelően, részben valószínűségi számítás alapján állapítandó meg...” (I. m. 10. old.)

Az amortizáció és a fölhalmozás nagyságának tervszerű meghatározását a Marx által leírt módszer szerint általában a tervfeladatok megállapításakor alkalmazzuk. Különösen részletesen vizsgáljuk a rendelkezésre álló erőforrásokat és eszközöket, majd e vizsgálat alapján meghatározzuk a jövőbeli fejlődés irányát. Elsőrendű fontosságú ebből a szempontból a statisztikai adatok helyes ismerete és elemzése, valamint a mérlegmódszer széleskörű alkalmazása.

A szocializmusban az újratermelés jellegénél fogva bővített újratermelés, de az elhasznált termelőeszközök pótlására szolgáló alap képzésének is igen nagy a jelentősége. Az elhasznált termelőeszközök pótlása ugyanis a termelés bővítésének feltétele. Másszóval: jóllehet az egyszerű újratermelés nem jellemzi a szocializmust, de a szocialista bővített újratermelésnek feltétele és eleme; a gyártott termelőeszközök egyaránt szolgálják mind az egyszerű, mind a bővített újratermelés megvalósítását.

Marx az igazgatási költségek alapjáról azt írta, hogy „ez a rész már eleve igen jelentékenyen korlátozódik ahhoz képest, amennyit a mai (vagyis a kapitalista — B. M.) társadalomban felemészt és ugyanolyan mértékben csökken, amilyenben az új társadalom fejlődik”. (I. m. 10. old.) Más a helyzet a társadalmi szükségletek kielégítésére (például iskolák, egészségügyi intézmények stb. fenntartására) szolgáló alapnál. „Ez a rész már eleve jelentősen megnő

---

* A marxi szóhasználat a tartalékképzést különválasztja a fölhalmozástól, ez utóbbin csak a termelés bővítésére szolgáló fölhalmozást érti (amennyiben t. i. javak fölhalmozásáról van szó). — Szerk.

ahhoz képest, amennyit a mai társadalomban költenek erre és ugyanolyan mértékben növekszik, amilyenben az új társadalom fejlődik". (I. m. 11. old.) Ezzel a marxi tanítással egybehangzóan a népgazdaság tervezésének arra kell törekednie, hogy az adott viszonyokhoz képest maximálisan csökkentse az általános, nem a termeléshez tartozó igazgatási költségek részeseését, s növelje a társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló alap részeseését a nemzeti jövedelemben.

Marx *A góthai programm kritikája* című művében megalapozta az egyéni fogyasztási alapnak a munka mennyisége és minősége szerint történő elosztásáról szóló elméletet is. A munka szerinti elosztás a kommunizmus alsóbb fokán szükséges. „Nekünk itt — írta Marx — nem olyan kommunista társadalommal van dolgunk, amely a saját alapián kifejlődött, hanem ellenkezőleg, olyannal, amely a tőkés társadalomból most *bújik ki*, amely tehát minden tekintetben, gazdaságilag, erkölcsében, szellemében, még magán viseli annak a régi társadalomnak anyajegvét, melynek méhéből származik. Ennek megfelelően az egyes termelő — a levonások után — pontosan annyit kap vissza a társadalomtól, amennyit ad a társadalomnak". (I. m. 11. old.) Marx úgy vélte, hogy a társadalom a munka szerinti elosztás elvének megvalósulása esetében meglehet majd olyan közgazdasági kategóriák nélkül, mint az érték és a pénz. De a sokmillió apró parasztgazdaság fennállása közepett kialakult és a kolhozcsoporttulajdon viszonyai közt továbbfejlődő szocialista társadalom gyakorlati tapasztalatai mást mutatnak. Marx elméletének alaptételei mégis helyesek, s Lenin és Sztálin által továbbfejlesztett formájukban a népgazdasági tervezés során ma is alapul szolgálnak a munkabérek és a nemzeti jövedelem elosztásának meghatározásához.

Marx meghatározta a kommunizmus elosztási elveit is. „A kommunista társadalom felsőbb fokán — írta Marx — miután az egyének már nincsenek szolgálai alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és a testi munka ellentéte is megszűnt; miután a munka nemcsak a megélhetés eszköze, de maga lett a legfőbb élet-szükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdagság minden forrása bővebben buzog — csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni, és írhatja zászlajára a társadalom: Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!" (I. m. 13—14. old.) Marxnak a kommunizmus elosztási elvéről szóló, messze a jövőbe tekintő tudományos előrelátását Sztálin elvtárs a szocializ-

musból a kommunizmusba való átmenet föltételeinek megfogalmazásával fejlesztette tovább és konkretizálta.

Mi a jelentősége a marxi újratermelési elmélet ama tételének, hogy a fölhalmozás a bővített újratermelés egyetlen forrása? A fölhalmozás a társadalmi szükségletek kielégítését szolgáló termékmennyiség egyik részének állóalapokká, forgóalapokká történő átalakítása, valamint az állami népgazdasági tartalékok növelésére való felhasználása. (A társadalmi szükségleteket szolgáló termékmennyiség másik részét a közös [társadalmi] fogyasztás szükségleteinek kielégítésére, például egészségvédelemre, népművelésre, honvédelemre, közigazgatásra stb.-re fordítjuk.) Fölhalmozás nélkül a termelés és a társadalom szükségleteinek kielégítése változatlan színvonalon mozogna, sőt valójában — a lakosság számának emelkedése miatt — csökkenne. A fölhalmozás hiánya, de még túlságosan alacsony színvonala is a gazdaság tespedését jelentené. A fölhalmozásnak, mint a bővített újratermelés föltételének szükségessége a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből folyik.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a szocialista fölhalmozás az ország szocialista iparosításának föltétele. 1926-ban mondta: „Előre kell lendítenünk iparunkat. Gyors ütemben kell bővítenünk gyáriparunkat, kétszeresre, háromszorosra kell emelnünk a munkások számát. Országunkat agrárországból ipari országgá kell változtatnunk, és minél előbb, annál jobb. De mindehhez nagy tőkékre van szükség.

Ezért az iparfejlesztést szolgáló felhalmozás kérdése, a szocialista felhalmozás kérdése számunkra most elsőrendű jelentőségűvé válik”. (Sztálin Művei. 8. kötet. 131. old. Szikra. 1952.)

Sztálin kifejtette a szocialista fölhalmozás forrásairól szóló elméletet is. A munkásosztály hatalmának lényegéből következik, hogy a szocializmus országai nem járhatják a tőkés iparosítás útjait. A gyarmati rablás, a háborús hódítások, a hadisarc, az országot igába döntő, s a népgazdaságot a tőkésországok függvényévé változtató uzsorakölcsönök — mindezek összeegyeztethetetlenek a munkásosztály hatalmának lényegével. Sztálin végső következtetése szerint marad „az ipar fejlesztését szolgáló saját megtakarítások, a szocialista felhalmozás útja, amelyre mint országunk iparosításának egyetlen útjára Lenin elvtárs többször is rámutatott”. (I. m. 132. old.)

Voltaképp a saját megtakarítások, a saját szocialista fölhalmozás az egyetlen útja a népi demokratikus országok iparosításának

is. Csakhogy ezek az országok saját szocialista fölhalmozásukon kívül már nagy mértékben támaszkodhatnak a Szovjetunió segítségére és a szovjet tapasztalatok fölhasználására is. Sztálin elvtárs a Szovjetunióról, Kínáról és az európai népi demokratikus országokról megjegyzi, hogy „a háborúutáni időszakban ezek az országok gazdaságilag tömörültek, megszervezték a gazdasági együttműködést és kölcsönös segélynyújtást. Ennek az együttműködésnek a tapasztalata mutatja, hogy egyetlen kapitalista ország sem tudna a népi demokratikus országoknak olyan igazi és magas műszaki színvonalú segítséget nyújtani, amelyet a Szovjetunió nyújt nekik. Nemcsak arról van szó, hogy ez a segítség a lehető legolcsóbb és műszakilag elsőrendű. Elsősorban arról van szó, hogy ennek az együttműködésnek alapja a kölcsönös segítségnek és a közös gazdasági fellendülés elérésének őszinte vágya. Az eredmény az, hogy ezekben az országokban az ipar igen gyors ütemben fejlődik”. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 32. old. Szikra, 1953.) A Szovjetunió segítsége és példamutatása fontos tényezőként segíti elő a népi demokratikus országok szocialista iparosításának meggyorsítását és a népgazdaságukban folyó szocialista bővített újratermelés ütemének fokozását.

Sztálin elvtárs megjelölte a szocialista fölhalmozás fő forrásait is. Ilven forrás a tőkések és a földbirtokosok kisajátítása és a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vétele. Ilven forrás az államosított ipar, a külkereskedelem állami monopóliuma, az államosított belkereskedelem, az államosított bankrendszer. „Végül van egy olyan fegyverünk, mondja Sztálin elvtárs, mint az államhatalom, amely az állami költségvetéssel rendelkezik és összegyűjt valamicske pénzt a népgazdaság és különösen iparunk további fejlesztése céljaira.” (Sztálin Művei. 8. kötet. 134. old. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs arra is fölhívta figyelmünket, hogy nem elég a termelés bővítésére szolgáló eszközöket fölhalmoznunk, a fölhalmozott eszközöket helyesen is kell fölhasználnunk. A következőket mondta: „A fölhalmozás egymagában azonban még nem elég és nem is lehet elég. Értenuünk kell ahhoz, hogy a felhalmozott tartalékokat okosan, takarékosan használjuk fel, hogy a nép vagyonának egyetlen kopejkája se vesszen kárba, hogy a felhalmozást elsősorban az ország iparosítása legfontosabb szükségleteinek kielégítésére fordítsuk.” (I. m. 138. old.)

A marxi újratermelési elmélet ama tétele alapján, amely szerint a fölhalmozás a bővített újratermelés egyetlen forrása, Sztálin elv-

társ kifejtette a szocialista fölhalmozás elméletét. Ebből az elméletből a népgazdaság tervezése számára rendkívül fontos útmutatások szűrhetők le. A tervezésnek harcolnia kell a szocialista termelés emeléséért, választékának gazdagításáért és minőségének javításáért, az egész népgazdaságban a legnagyobbfokú takarékoság érvényesítéséért és az önköltség nagyfokú csökkentéséért, mert mindezek a szocialista fölhalmozás növelésének igen fontos föltételei.

Az újratermelés nemcsak a termelőerők újratermelése, hanem a termelőviszonyok újratermelése is. Marx azt írta, hogy: „A tőkés termelőfolyamat... összefüggésében, vagyis mint újratermelési folyamatot tekintve, nemcsak árut, nemcsak értéktöbbletet termel, hanem termeli és újratermeli magát a *tőkeviszonyt*, az egyik oldalon a *tőkést*, a másikon a *bérmunkást*”. (Marx. A tőke. I. kötet. 624. old. Szikra. 1949.) A szocialista termelőfolyamat összefüggésében tekintve, vagyis mint újratermelési folyamat, nemcsak a szocialista tulajdont alkotó termékeket, hanem a szocialista termelőviszonyokat is termeli és újratermeli; itt már nincs tőkés és bérmunkás, itt szabad termelők vannak. A szocialista bővített újratermelés a szocialista termelőviszonyok bővített újratermelése is. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a szocialista bővített újratermelés összefügg a tőkés elemek korlátozásával és a népgazdaságból való kiszorításával, a kisárutermelő gazdaságok áttérésével a szocialista termelőszövetkezetek útjára, a szocialista termelőviszonyok kiterjesztésével és megszilárdításával. Rendkívül fontos, hogy a népgazdasági tervezés teljesen számoljon az újratermelésnek ezzel a jellegével, s a társadalom szocialista átalakításának eszközévé váljék.

A szocialista bővített újratermelés folyamatait a tervezés területén a népgazdasági mérleg összesíti. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini mű megjelenése után elméleti és gyakorlati közgazdáinknak különösen fontos feladatuk: a szocialista bővített újratermelés fő kérdéseinek tudományos kidolgozása, a marxi újratermelési elmélet sémáinak alkalmazása a szocializmus és a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet népgazdaságára, valamint a népgazdasági mérleg tervezésének magasabb színvonalra emelése. (A szerzőnek a *Gospodarka Planowa* 1953. évi 3. számában megjelent cikke nyomán.)

CZOTTNER SÁNDOR
a nehézipari miniszter első helyettese

A villamosenergiaipar és az energiazaldálkodás kérdései hazánkban

Minden szocializmusépítő ország egyik legfontosabb feladata: a villamosenergiaipar fejlesztése, az ország általános villamosításának fokozatos megvalósítása. A korszerű, gépesített szocialista nagyipar, a fejlett közlekedés és a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság megteremtésének egyaránt szükséges feltétele a villamosítás, amely egyben a munkatermelékenység szüntelen növekedésének, a város és a falu lényeges különbségei megszüntetésének és a kulturális fejlődésnek is fontos tényezője.

Már Lenin rámutatott, mi a villamosítás jelentősége a szocializmus anyagi alapjának megteremtése szempontjából. A híres lenini formula: „Kommunizmus egyenlő szovjethatalom plusz az egész ország villamosítása” azt jelenti, hogy a kommunizmus fölépítésének feltétele egyrészt a leghaladóbb államforma, a szovjethatalom, másrészt a villamosítás alapján tervszerűen fejlődő szocialista nagyipar és mezőgazdaság.

A szovjet nép a kommunista párt vezetésével megvalósítja a lenini útmutatást. A GOELRO-terv teljesítésének és túlteljesítésének eredményeként megteremtődött a szocialista építéshez szükséges energiaalap, az ötéves tervek villamosítási feladatainak megoldása révén pedig ma már a Szovjetunió — kb. 120 milliárd kWc villamosenergia termelésével — világviszonylatban a második, Európában pedig az első helyre került. A kommunizmus építésének programja azonban megköveteli a villamosenergiatermelés további fejlesztését, s erről a XIX. pártkongresszuson az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvek gondoskodnak. Öt év alatt, 1951-től 1955-ig a villamoserőművek teljes kapacitása megkétszereződik, a vízierőművek pedig megháromszorozódik. Épül a világ két legnagyobb erőműve, az egyenként 2—2,1 millió kW kapacitású sztálingrádi és kujbisevi erőmű, s ez utóbbi idén már termel is energiát. Új nagy vízierőművek építése kezdődik a Szovjetunió számos más területén is, s már ebben az ötéves terv-

ben működni kezdenek a kamaí, gorkiji, mingecsauri, usztykamenogorszki és más vízierőművek, összesen több mint 1,9 millió kW teljesítőképességgel.

Az említett nagy építkezések és a villamosenergiatermelés fejlesztését célzó egyéb intézkedések eredményeként a Szovjetunió villamosenergiatermelése 1955-ig 80 százalékkal növekszik 1950-hez képest, s ez nagyon elősegíti a szovjet népgazdaságnak az ötödik ötéves tervben megszabott általános, hatalmas termelési és technikai föllendülését. A szovjet hatalom a villamosítás szüntelen fejlesztésével is mind közelebb jut a kommunizmusba való átmenet előkészítése fő feltételeinek megteremtéséhez.

A mi feladataink, méreteinket tekintve, természetesen nem hasonlíthatók össze a Szovjetunió feladataival. Nagyszabású iparfejlesztő programunk tőlünk is megköveteli, hogy villamosenergiatermelésünk állandó és rohamos fejlesztéséről a többi iparágak fejlesztésével egyidejűleg gondoskodjunk. Megkönnyíti munkánkat, hogy mindenkor számíthatunk itt is a Szovjetunió baráti segítségére. A Szovjetunióban tanulmányúton járt tudósaink és mérnökeink tapasztalatai, a hozzánk érkezett szovjet küldöttségek útmutatásai, a szovjet szakirodalom bő tárháza mind előbbre viszi energiatermelésünk fejlesztésének ügyét. Szovjet tapasztalatok szerint építjük új távvezetékeinket és alakítjuk át a meglévőket 120 kW-os rendszerűvé. A folyók fölötti távvezetéképítés munkálatait is szovjet tapasztalatok alapján korszerűsítettük.

A villamosenergiaipar fejlődése, eddig elért eredményeink

Mielőtt rátérnénk villamosenergiaiparunk jelenlegi helyzetének, eredményeinek és problémáinak taglalására, előbb — ha csak futólag is — pillantsunk vissza a kapitalista múltra, hogy annál jobban értékelhessük a már megtett és a még megteendő út nagyságát.

A fölszabadulás előtt épült erőműveink, villamoshálózatunk magukon viselték a tőkés termelés anarchiájának bélyegét. Erőműveink legnagyobb részének működését ez időben a rossz határfok jellemezte. Ez nagyon is megfelelt a nagyhatalmú bányabárók érdekeinek, hiszen a nem gazdaságosan működő, nagy szénfogyasztású erőművek szénkészleteik számára kiterjedt piacot biztosítottak. Rosszul csak a dolgozók, a kisfogyasztók jártak, mert az áram magas önköltségének terhét rájuk hárították. Az energiatermelést a maximális profit utáni hajsza és az ádáz konkurrenciaharc, s mindennek eredményeként a technikai fejlődés időszakonkénti megszakadása, sőt pangása jellemezte. Csak egy apró, de jellemző példát idézünk: a bányatulajdonosok ellenezték az államvasutak villamosítását, mert ez csökkentette volna a szénfogyasztást, s így profitjukat is.

Zűrzavar, technikai szervezetlenség uralkodott a villamoshálózat vonalán is. Az egyes érdekeltségek csak a várhatóan jó jövedelmező, gazdag koncessziós területek megszerzésére, s azok minél jövedelmezőbb kiaknázására törekedtek. Demagóg módon sokat beszéltek a falu villamosításáról, de valójában csak oda vezették el a villamosenergiát, ahol a nagy nép-sűrűség és a gazdagabb fogyasztói rétegek összpontosulása (nagyvárosok, ipari központok) biztosította hasznukat, vagy ahol az energiabázishoz való közelség folytán a villamosításhoz csak kisösszegű beruházások kellettek. Csak egy-két jellemző példát szeretnénk idézni: Járdánháza község a múltban összeépült egy bányauzemmel, amely természetesen el volt látva villamosenergiával; a község villamosítására azonban nem került sor, noha ehhez még transzformátor beépítésére sem lett volna szükség. Arló községen keresztülhaladt a Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Rt. távvezetéke, a parasztnak mégis petróleummal kellett világítaniuk. Idézhetnők tovább a példák hosszú sorát, de elegendőnek tartjuk megjegyezni: 1938-ban Magyarország 3400 helységéből csupán 1080 volt bekapcsolva a villamoshálózatba.

A háború és a fasiszta dúlás az amúgyis fejletlen iparágban hatalmas pusztításokat okozott. A fasiszta barbárok igyekeztek a villamoserőközpontokat, elsősorban a bányaeerőműveket megbénítani, hogy hosszú időre lehetlenné tegyék a villamosenergiaszolgáltatást. A háború okozta pusztítást a gépi berendezések alkatrészeinek leszerelésével és elszállításával, visszavonulásukkor pedig robbantásokkal tették teljessé. Itt kell azonban megemlítenünk, hogy egyes helyeken, például a tatabányai erőműben, a munkásoknak sikerült kijátszaniuk a kitakarodó fasiszta hordákat, s az elszállításra szánt berendezések egy részét elrejtették. Ezzel nagyban meggyorsították a helyreállítás munkáját. A rombolásokhoz sokhelyütt még a fagy is hozzájárult: a víztelenítés nélkül elhagyott kazánok csöveit és szerelvényeit szétrepesztette.

A hosszú ostrom alatt súlyos veszteségeket szenvedett elosztóhálózatunk is, elsősorban a budapesti. 1944 decemberében fővárosunk szabadvezetékének 92,7, földalatti kábeleinek pedig 99,5 százaléka volt üzemképtelen. Hasonló helyzet mutatkozott a távvezetékéknél, az elosztó- és csatlakozóvezetékéknél is.

A helyreállítás legelső lépéseként gondoskodnunk kellett a megrongált erőműberendezések és hálózatok ideiglenes kijavításáról. Az erőművek dolgozói a helyreállítás kezdeti szakaszában főleg saját erejükre támaszkodva elismerésre méltó eredményeket értek el. Például a súlyos fagykárokat szenvedett Kelenföldi Erőmű már 1945 februárjában szolgáltatott áramot, s a távvezeték helyreállítása után csakhamar a Bánhidai Erőmű is bekapcsolódott a főváros áramellátásába. Országos méretekben is gyors ütemben folyt a helyreállítás, elsősorban a bányákat kiszolgáló erőművéké.

A távvezetékek javításakor sokkal súlyosabb problémák jelentkeztek: az óriási anyag- és járműhiány leküzdése és a távvezetékek mentén dolgozók élelmezésének biztosítása. De a szovjet csapatok segítségével ezeket a problémákat is megoldottuk.

Az erőművi helyreállítások üteme a sérülések mértékének megfelelően lassúbb volt, mint a fogyasztói igények növekedése, ezért 1945—46 telén bizonyos energiafogyasztási korlátozásokat kellett alkalmaznunk. De a helyreállításokat is figyelembevéve már ebben az időszakban kitűnt, hogy a meglévő erőművek a jelentkező energiaigényeket csak a legnagyobb tervszerűség alkalmazásával és az erőművek teljesítőképességének gyors növelésével elégíthetik ki.

Ezzel a ténnyel már hároméves tervünk elkészítésekor is számoltunk.

Az elpusztult erőművi berendezések, távvezetékek és elosztóhálózatok teljes helyreállításán kívül a hároméves tervben már sor került a meglévő erőművek berendezéseinek tökéletesítésére, ezáltal teljesítőképességük fokozására, az erőművek bővítésére, s megkezdtük új nagy hőerőművek létesítését is. Bővítettük az ajkai erőművet, megindítottuk a mátravidéki erőmű első gépegységét, továbbá a komlói új erőművet, helyreállítottuk a súlyosan megrongált salgótarjáni erőművet, s megkezdtük a tatabányai, dorogi, ózdi és komlói erőművek bővítési munkáit.

Erőfeszítéseinket siker koronázta: termelésünk hamarosan elérte, majd meghaladta a háborúelőtti színvonalat. Az 1938. évi termelést 100-nak tekintve, 1947—48-ban 138,2, a hároméves terv végén pedig 174 százalékra emelkedett a villamosenergiatermelés. Ezt az eredményt egyrészt az erőművek teljesítőképességének nagymértékű növelése, másrészt a berendezések kihasználásának fokozása révén érték el.

Az ötéves terv népgazdaságunk még sokkal nagyobb arányú fejlesztését irányozta elő, tehát szükségessé tette a kiépült erőmű- és hálózatrendszer rohamos fejlesztését is. Ötéves tervünk ugyanis a villamosenergia-termelés 1954. évi mértékét először 4,2 milliárd kW-órában, azaz az 1949. évinek 170 százalékában, majd a terv fölemelése során több mint 6 milliárdban, vagyis az 1949-ben termelt villamosenergiamennyiség körülbelül 250 százalékában szabta meg. A beruházások átcsoportosításával kapcsolatos legújabb kormányintézkedések ezt a fölemelt előirányzatot 5,6 milliárd kWóra mérsékeltek, azaz véglegesen az 1949. évi színvonal 220 százalékában állapították meg.

Az irányadó szempont tehát továbbra is az erőművi teljesítőképesség gyors növelése. Ez annál is inkább szükséges, mert a villamosenergia-fejlesztő erőművek teljesítőképességének növeléséhez általában hosszabb idő szükséges, mint az áramfogyasztó iparágak berendezésének növeléséhez. Főleg ennek tulajdonítható, hogy öt éves tervünk harmadik évétől

kezdve egyes időszakokban a villamosenergiafejlesztés már kisebb mértékben korlátozta az energiaigényes iparágak termelését. Ez a jelenség figyelmeztet arra, hogy a villamosenergiafejlesztő erőművek teljesítőképessége fokozásának fontosságban és ütemezésben meg kell előznie az áramfogyasztó iparágak fölfejlesztését, mert különben a villamosenergiahiány a népgazdaságfejlesztés fékezőjévé válik. Az ötéves tervben megszabott villamosenergiatermelés-növelést szolgálja a 120—120 MW teljesítményű Mátravidéki és az inotai November 7 Erőmű, a körülbelül 80 MW teljesítményű Sztálinvárosi Erőmű, az egyenként 200—200 MW teljesítményű Tiszapalkonyai és Borsodi Erőmű fölépítése és részbeni megindítása, valamint a Tiszalöki Vízierőmű fölépítése.

A termelésnövelés célja nálunk az ember, az ember szükségleteinek kielégítése. Ötéves tervünkben ezt egyebek közt az is tükrözi, hogy a terv előírja az ország falvai legnagyobb részének villamosítását. Ez igen kedvezően hat majd a parasztság kulturális fejlődésére, a város és a falu közt a lényeges különbségek fokozatos elmosódására.

Az ötéves tervben kitűzött feladatok megvalósítása végett megszerveztük továbbá az országos együttműködést, gondoskodtunk a teljesítmény-tervező javításáról, az Országos Teherelosztó megalakításával lehetőséget teremtettünk a központi irányítás megjavítására, s foglalkoztunk dolgozóink szakképzettségének növelésével. Ezzel azonban csak a munka egy részét végeztük el, a feladatok egész sora még megoldásra vár. A jövőbeli teendők megvizsgálására azonban nem térhetünk rá, amíg nem ismerítettük a villamosenergiaipar egyes fontosabb sajátos kérdéseit, műszaki, gazdasági és tervezési problémáit.

A villamosenergiaipar sajátosságai

A villamosenergiafejlesztés megkülönböztető vonása a gyáripari termeléssel szemben, hogy terméke, az energia, nem raktározható, s hogy nincs befejezetlen termelése. Éppen ezért a fogyasztói igényeket csak akkor elégítheti ki kellő időben s megfelelő mértékben, ha az erőművek a mindenkori maximális áramigény kielégítését biztosító folyamatos és üzembiztos termelésre rendezkednek be.

Munkaügyi téren is vannak eltérések a gyáriparhoz képest: az erőműtelep dolgozóinak munkája nem hat közvetlenül a termelt energia mennyiségére; a magas szakképzettségű munkások aránya nagy; a munkások zöme időbérben dolgozik, s végül: a gépegységeket és a nagykiterjedésű hálózatokat aránylag kevés dolgozó szolgálja ki.

A villamosenergiaipar önköltségtervezésének sajátossága, hogy a ráfordítási költségeket abszolút számban, az előző év azonos időszakának

tényszámaival kell összehasonlítani. A ráfordítási költségek és a termelés terjedelme közt nincs szoros összefüggés, minthogy a szénköltségen kívül a többi költségtényező majdnem állandónak vehető.

A villamosenergiaipar termelési és műszaki kérdései

Az energia termelése és elosztása

A villamosenergiaipar két főrésze oszlik: a termelésre és az elosztásra. Energiatermelés az a technológiai folyamat, amelynek során az energia valamely természeti nyers formából villamosenergiává alakul át. A természeti forma elsősorban a szén, de lehet más energiahordozó is: víz, szél, nap, sőt a legújabb kutatások alapján az atomenergia is.

Az energia átalakítása erőművekben történik. Az energia továbbítása az erőművekből az elosztásra hárul. Tehát az elosztóiparág feladata, hogy az energiát transzformálás révén alkalmassá tegye nagyfeszültségű vezetékeken való szállításra, feladata továbbá a közvetlen energiaszállítás, s végül az energiának a fogyasztók rendelkezésére bocsátása, a fogyasztói feszültségre való visszatranszformálás útján.

Az iparág tevékenysége mind a termelésben, mind az elosztásban két főcsoportra bontható: az üzemvitelre és a karbantartásra. Az egyes erőművek üzemviteli feladatait a következőkben foglalhatjuk össze: az üzemvitel feladata a termelési terv készítésével kapcsolatban annak megállapítása, hogy az erőmű gépi berendezései az egyes időpontokban milyen mértékben vehetők igénybe. (Valamennyi gép egyidejű működtetése nem lehetséges, mert a gépi berendezés egy része javítás, karbantartás vagy más ok miatt az év egy részében nem vehető számításba; másfelől a fogyasztói igények a nap egyes szakáiban, a hét különböző napjain és az egyes évszakokban nem egyenletesen jelentkeznek.) Ezután az üzemvitel megvizsgálja a kooperációt irányító szerv által az erőmű részére megállapított termelési tervfeladat teljesítési lehetőségét, s végeredményben tisztázza ezzel a szervevel az erőmű termelési és karbantartási tervét. Ennek megfelelően gondoskodik a szükséges szén-, üzemanyag- és karbantartási anyagfelhasználás, továbbá a munkaügyi és a pénzügyi, valamint a műszaki fejlesztési és szervezési intézkedések, a felújítások, a beruházások terveinek elkészítéséről. Az üzemvitel másik feladata a műszaki ellenőrzés: nyilvánvaló, hogy az üzemi berendezések állapotát, gazdaságosságát, a fölhasznált üzemanyagot állandóan ellenőrizni kell, s ennek alapján biztosítani kell az üzem menetrendszerű, gazdaságos működését.

Az erőművek karbantartási feladatai nem választhatók el az üzemviteliekétől. Az erőmű egy évre szóló üzemi tervével együtt el kell készíteni a

gépi berendezés karbantartásának és javításának tervét is. Ezeket a munkálatokat az egyes erőművekben össze kell hangolni, mert a népgazdaság érdekei megkövetelik, hogy egy-egy erőműben csak akkor kerüljön sor javításra és karbantartásra, amikor a többi erőmű fokozottabb kihasználása vagy a fogyasztói igények idényszerű csökkenése miatt ez nem okoz fennakadást. A karbantartási terv kidolgozásakor gondoskodni kell a szükséges munkaerőről, tartalékanyagokról, a javításhoz szükséges szerszámokról és a végrehajtási ütemtervről, amelynek feladata: a gépek úgynevezett állás-idejének megállapítása és a megfelelő üzemkésztség biztosítása. Ha a karbantartást az erőmű tervszerűen és jól oldja meg, akkor folyamatos termelése biztos, márpedig a folyamatosság biztosítása talán egyetlen iparágban sem olyan fontos, mint éppen a villamosenergiatermelésben.

Az üzemviteli és karbantartási munkának a termelés folyamatosságán kívül a nap és az év különböző szakáiban jelentkező csúcsigények kielégítéséről is gondoskodnia kell. A villamosberendezéseket a mindenkori csúcsigénynek megfelelően készenlétben kell tartani, tekintet nélkül arra, hogy igénybeveszik-e őket vagy sem.

Az elosztás üzemviteli és karbantartási teendői szorosan összefüggnek az erőművek hasonló feladataival. Az elosztó iparág fő tevékenysége szintén a berendezés üzemvitele, azaz a teljes hálózat megfelelő állapotban tartása. Éppúgy, mint az erőműveknél, itt is el kell végezni a felügyelet és ellenőrzés műveleteit, köztük mindazokat a kapcsolástechnikai feladatokat, amelyek a leggazdaságosabb és műszakilag legjobb energiaszolgáltatáshoz szükségesek. El kell végezni továbbá a berendezés üzemkésztségét és teljesítőképességét biztosító fenntartási és karbantartási munkálatokat is.

A népgazdaságot tehát az energiaipar csak akkor szolgálhatja ki kellőképpen, ha mind az erőművek, mind az elosztóvállalatok tervszerűen és összehangoltan eleget tesznek vázolt feladataiknak.

A továbbiakban megvizsgáljuk a villamosenergiaipar termelési, műszaki-fejlesztési, munkaügyi, anyagellátási és önköltségi tervezésének népgazdasági szinten jelentkező problémáit.

A termelő és az elosztó iparág termelési terve

Az erőművek termelési terve

Az erőmű terveinek alapja, hasonlóan az ipar többi ágához, a termelési terv. Vizsgáljuk meg, hogyan történik az erőmű termelési tervének összeállítása.

Az iparág sajátosságaiból ered, hogy az erőművek nem fejleszthetnek több energiát, mint amennyire a fogyasztóknak szükségük van. A tervezés

első lépése tehát szükségképp az egyes népgazdasági ágak és a kisipari, a mezőgazdasági, továbbá a háztartási és a világítási fogyasztók villamosenergiaigényének fölmérése. A tervezésnek ez a szakasza két úton halad.

Az egyik út, hogy az elosztóvállalatok külön-külön fölmérik az áramszolgáltatás területén mutatkozó energiaigényeket fogyasztók (ipar, közületek, kisfogyasztók) szerint. A nagyipari fogyasztás szükségletének megtervezéséhez az úgynevezett villamosenergiaszolgáltatási szerződés ad támpontot, amelyet az áramszolgáltató vállalat köt a fogyasztó vállalatokkal. A szerződés értelmében a fogyasztó kötelezettséget vállal meghatározott mennyiségű energia igénybevételeire, a szolgáltató vállalat pedig ez igény kielégítésére. A kisipari, a mezőgazdasági, a háztartási és a világítási fogyasztók (közvilágítás, lakások, üzletek, színházak világítási fogyasztása stb.) energiaigényét elsősorban az előző időszak statisztikai adatainak alapján tervezik oly módon, hogy számolnak bizonyos folyamatos emelkedéssel is, amely egyfelől a falu villamosítási programjának ütemterv szerinti végrehajtásából, másrészt a városi és a falusi fogyasztók számának és fogyasztóberendezéseik energiaszükségletének emelkedéséből ered. A fogyasztói igények fölmérése után az áramszolgáltató vállalatok energiaszükségletüket bejelentik a Villamos Hálózati Fejlesztő és Tervező Vállalatnak, amely az igényeket fogyasztócsoportonként összesíti és közli a minisztériummal.

Mint már említettük, az igénytervezésnek van egy másik útja is. Az Országos Teherelosztó, melynek feladataira még kitérünk, folyamatosan vezetett terhelési és fejlesztési diagrammok alapján maga is kidolgoz a tervidőszak villamosenergiatermelési számaira vonatkozó terveket. Ezeket a terveket a minisztérium összehangolja az áramszolgáltató vállalatok készítette tervekkel, s így alakítja ki azután véglegesen az Országos Tervhivattal együtt az iparág termelési és fejlesztési tervszámait. A termelési tervfeladatok végrehajtását új erőművek építésével, a régiók bővítésével és a műszaki fejlesztési tervben megszabott műszaki intézkedésekkel, az elosztási feladatokat pedig az esetleg szükséges hálózat- és transzformátorállomás-építéssel, illetve bővítéssel biztosítjuk.

A villamosenergiatermelő iparág termelési terve tartalmazza tehát: az erőművek által fejlesztendő energia előirányzatát, saját fogyasztás és értékesítés szerinti bontásban; az értékesített gőz termelési értékét és mennyiségét, valamint az egész tevékenység terjedelméhez képest kisösszegű, úgynevezett saját rezsiben végzett beruházásokat, felújításokat és szerelési munkálatokat.

Az elosztóvállalatok termelési terve

Elosztóvállalataink termelési tervében szerepelnek: az értékesített villamosenergia mennyisége és értéke, fogyasztói kategóriák szerint részletezve; az üzemtartás és karbantartás költségei, továbbá a különféle saját

rezsiben végzett hálózatbővítési munkák forintértékben, a következő tervcímek alatt:

1. Saját rezsiben végzett hálózati beruházás — a vállalat tervhitelből végzett hálózatbővítés munkái, például az áramellátás biztonságát fokozó berendezés bővítése, a fogyasztói létszám növekedése miatt szükségessé váló új csatlakozó vezetékek építése.

2. Saját rezsiben végzett hálózati felújítás — az elosztóberendezés fontos alkatrészeinek cseréje és pótlása. Az ilyen munka csak akkor minősülhet felújításnak, ha az elosztóberendezés teljesítőképességét nem növeli. Ellenkező esetben a beruházásokhoz sorolandó.

3. A falu villamosítási programja keretében a községek, a tsz.-ek és tszcs.-k, az állami gazdaságok és a gépállomások villamosításának munkálatai.

4. Saját rezsiben végzett gerincvezetéképítés — a nagyobb fogyasztói területek áramellátását szolgáló gerincvezetékek építése.

5. Járulékos beruházások — az ipari fogyasztók megbízásából és tervhitelből végzett áramcsatlakoztatási munkák.

6. Végül a különféle építési szerelések és ideiglenes berendezésbővítések. Például: a cséplés áramellátásához szükséges, később lebontásra kerülő vezetékek építése.

Az energiatermelő és elosztó vállalatok termelési terve elvileg tehát nem különbözik a többi iparág termelési terveitől, hanem csupán az ipar sajátosságainak megfelelően módosul.

Rátérünk ezek után a termelési tervvel szorosan összefüggő, s a termelési terv hiánytalan teljesítését biztosító műszaki fejlesztési terv ismertetésére.

A villamosenergiatermelő és elosztó iparág műszaki fejlesztési terve

Az erőművek műszaki fejlesztési terve

E terv legfontosabb mutatószámai: 1. a fajlagos hőfogyasztás mutatószáma; 2. az önfogyasztás mutatószáma; 3. a csúcskihasználási óraszám mutatószáma.

Vizsgáljuk meg egyenként ezeket a mutatószámokat.

Fajlagos hőfogyasztás

A hőerőművek műszaki fejlesztésének egyik legfontosabb feladata: a fajlagos hőfogyasztás megtervezése. A fajlagos hőfogyasztás mutatószáma a kazánüzemben egy időszak alatt eltüzelt szénmennyiség hőértékének és az erőmű által ugyanazon időszakban termelt villamosenergia mennyi-

ségének hányadosa. A népgazdaság fontos érdeke, hogy ez a mutatószám állandóan csökkenjen, mert a csökkenés szénmegtakarítást jelent, s egyúttal biztosítja a népgazdasági szinten előírt önköltségcsökkentés villamosenergiafejlesztésre eső részének megvalósulását.

Egy-egy erőmű fajlagos hőfogyasztási mutatószáma azonban nem csökkenhet bizonyos optimális szint alá; az 1 kWóra-ra eső optimális hőfogyasztást ugyanis az erőmű műszaki berendezései határozzák meg, s a fogyasztás mértéke csak a berendezés korszerűsítése vagy bővítése révén változtatható. Iparági szinten azonban az országos kooperáció más intézkedések híján is előmozdítja a fajlagos hőfogyasztás csökkenését. (A kooperáció lényegét és gazdasági hatását később még részletesen ismertetjük.)

Önfogyasztási hányad

Ez a mutatószám azt mutatja meg, hogy az erőmű az általa előállított energiából saját részére milyen mennyiséget fogyaszt el. Itt röviden csak azt említjük meg, hogy ez a mutatószám a korszerű erőművekben általában nagyobb. A látszólagos ellentmondás oka egyrészt az, hogy a korszerű erőművek segédüzemeit mindinkább gépesítjük és villamosítjuk, s ez természetesen az önfogyasztás emelkedésével jár, másrészt pedig új, korszerű hőerőműveinket mind szénportüzelésű kazánokkal építjük, amelyek a tüzelőanyag megfelelő aprítására, őrlésére jelentős villamosenergiamennyiséget fogyasztanak.

Csúcskihasználási óraszám

Ez a mutatószám arról tájékoztat, hogy az erőművet a tervidőszakban milyen mértékben veszi igénybe az országos kooperációban jelentkezett igények kielégítése. A mutatószámot úgy számítjuk ki, hogy a megtervezett fejlesztett energiameennyiséget osztjuk a tervezett maximális csúcsterhelés értékével. A kihasználási óraszám megtervezésekor arra kell ügyelnünk, hogy elsősorban a gazdaságosan termelő erőműveket vegyük jobban igénybe. Ezt az országos kooperáció teszi lehetővé. A gazdaságosan működő erőművek kihasználási óraszámának növelését elősegíti a gyorsított karbantartás széleskörű alkalmazása is, mert ezáltal a karbantartási munkák elvégzése miatt rövidebb ideig kell szüneteltetni az egyes gazdaságos egységeket.

Az elosztóvállalatok műszaki fejlesztési terve

A problémák itt hasonlóak az erőművek műszaki fejlesztési terveinek problémáihoz. Az elosztóvállalatok e tervfejezetének legfontosabb mutatószáma az úgynevezett *hálózati veszteség-százalék*, azaz a hálózatra adott

villamosenergia meg a transzformációs és hálózati veszteségek hányadosa. Az elosztó iparág fontos feladata a hálózati veszteségek csökkentése. Az erre irányuló intézkedéseket külön meg kell tervezni a műszaki szervezési intézkedések tervében.

Az elosztóvállalat egyéb műszaki fejlesztési feladatai — a védelem tökéletesítése, a feszültségesések csökkentése stb. — mutatószámokban nem fejezhető ki, ezért e feladatokat szintén a műszaki-szervezési intézkedések tervében tervezzük meg.

Az erőművek együttműködése

Vizsgáljuk meg ezek után a kooperáció kérdését. Beszéljünk elsősorban az erőművek kooperációjáról. Az erőművek kooperációja kiváló eszköz az energiaigények egyidejű csúcsterhelésének csökkentésére és a beépített erőkapacitással nagyobb igények ellátására. Ez utóbbi magyarázatát a tartalékok jobb kihasználási lehetőségében találjuk. Nézzük meg a kérdést közelebbről.

Az egyes fogyasztóterületek csúcsterhelései meghatározott időpontonként változnak aszerint, hogy e területeknek villamosenergiaszükséglet szempontjából melyek a sajátosságai. A városokban például az ipari terheléshez képest nagy a világítási terhelés. Az iparvidékeken éppen ellenkező a helyzet. De az ipari fogyasztói területek terhelési csúcsa is változik. Például a feldolgozó ipar terhelése nappal nagyobb, mint éjjel, a vegyi és a kohászati iparokban ellenben a terhelés egész nap csaknem állandó. Tehát a különböző jellegű fogyasztói területek összekapcsolása esetén a világítás meghatározta csúcs viszonylag kisebb, mintha csak a világítás szempontjából nagy terhelést jelentő városok csúcsával számolunk. Ilyképpen az iparvidékeket ellátó erőművek szabad teljesítménye az erőműveket összekapcsoló kooperációs rendszer révén a maximális világítási terhelés időpontjában fölhasználható a városi világítási szükségletek ellátására.

A számítások megmutatják, hogy a kooperáció révén nyerhető teljesítménymegtakarítás a kooperációs rendszer terhelésének hozzávetőleg 8 százaléka. Ezt a 8 százalékos teljesítménymegtakarítást akkor értékelhetjük helyesen, ha fölmérjük, hogy kooperáció híján az 1952. évi csúcsfogyasztás ellátásához a valóságosnál 47,5 MW erőműteljesítőképesség-többletre lett volna szükség.

Az országos kooperáció jelentőségét a csúcscsökkentésen kívül meghatározza az is, hogy a kooperációs rendszerben a kényszerkiesések elleni biztosításra kevesebb tartalékot kell üzemben tartani. A kooperáló erőműrendszerben ugyanis a teljes teljesítményhez viszonyított, előre nem látott teljesítménykiesés százalékban kifejezve lényegesen kisebb, mint az önálló erőműrendszerben, mert ez utóbbiban minden egyes kényszerkiesés fede-

zésére külön-külön kell tartalékról gondoskodni. Ugyanez érvényes a karbantartás biztosításához szükséges erőműtartaléokra is.

Az országos kooperáció, az együttműködő erőműrendszer előnyeit mi sem jellemzi jobban, mint az a tény, hogy meghonosítása a Bánhidai Erőművel körülbelül azonos teljesítményű új erőmű építését tette fölöslegessé. E rendszer előnyei azonban csak akkor használhatók ki, ha gondoskodunk az erőművek teljesítményének tervszerű növeléséről és a karbantartás tervszerű végrehajtásáról. Ehhez pedig az szükséges, hogy az ipárnak megfelelő perspektivikus terve legyen, továbbá, hogy a következő tervév energiaszükségletének értékét mindenkor pontosan ismerjük. Ezt az értéket az Országos Tervhivatal a minisztériummal együtt meg is állapítja. A kooperációs rendszer irányítóinak feladata az évi érték hónapokra való felbontása és belőle a havonként várható terhelések megközelítő pontosságú megállapítása. Feladatuk továbbá a karbantartáshoz és a kényszerkiesések pótlásához szükséges tartalékok mértékének havonkénti megállapítása, s ezek alapján az egyes együttműködő erőművek karbantartási tervének tisztázása az erőművekkel. A kooperáció vezetősége a hónapokra fölbontott terhelések alapján az egyes erőművek részére a karbantartások figyelembevételével hasznos és meddő teljesítménymenetrendet készít. Az erőműveknek ehhez kell igazodniuk.

A villamosenergiatermelő és elosztó iparág munkaügyi kérdései

Ezek után rátérünk az erőművek és az elosztóhálózat munkaügyi kérdéseire. Itt előljáróban csak azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a munkaügy tervezése ebben az iparban meglehetősen eltér a többi iparágban alkalmazott módszerektől. Ez elsősorban az erőművekre vonatkozik. A sajátos módszerek alkalmazásának az az oka, hogy a termelés mennyisége nem függ közvetlenül össze a termelőmunkában részvevő dolgozók számával és a kifizetett munkabérrel, hanem aszerint változik, hogy a tervidőszakban az Országos Teherelosztó az egyes erőművek részére milyen terhelést szab meg. A munkáslétszám azonban az előző évinél kisebb termelési utasítás esetén sem csökken, hanem általában állandó, növelésére pedig csak a berendezések bővítése esetén kerül sor.

Minthogy tehát a termelés és a munkáslétszám közt nincs összefüggés, igen fontos feladat az üzemeltetéshez és a karbantartási munkák gyorsított elvégzéséhez szükséges dolgozólétszám pontos fölmérése. A munkáslétszámszükségletet a munkahelyenkénti feladatok elvégzéséhez szükséges munkaórák alapján tervezik meg.

Az elosztóvállalatok munkaügyi terve sincs szoros kapcsolatban a termelési tervvel, hiszen a termelési érték zömét kitevő áramértékesítési bevé-

tel és a termelőmunkában részvevő dolgozók száma közt nincs szoros kapcsolat. Az elosztóvállalat a munkáslétszámot az üzemviteli, karbantartási és hálózatbővítési munkák elvégzéséhez szükséges normaórák fölmérése alapján tervezi meg. Éppen ezért igen fontos, hogy e munkák időnormáit pontosan megállapítsuk.

A villamosenergiatermelő iparág sajátos jellege meghatározza munkaerőgazdálkodásának sajátos vonásait. Az iparág jellemzője, hogy folyamatosan működik, s ezért üzemei általában három műszakban dolgoznak. A gazdaságos munkaerőkihasználás föltétele, hogy az üzemeltetést ellátó dolgozóknak nagy szakképzettségük legyen. Ez annál is inkább fontos, mert a hatalmas gépegységeket és a nagykiterjedésű hálózatokat aránylag kevés dolgozó szolgálja ki. A szükséges szakemberek kiképzéséről, az utánpótlásról való gondoskodás csaknem teljesen a villamosenergiaiparra hárul, mert a népgazdaság egyéb területén ilyen speciális képzettségű dolgozókra általában nincs szükség. Egyelőre vannak is nehézségeink a kellőszámú és megfelelően képzett új munkaerő kiképzésében, s éppen ezért fontos, hogy az új erőművek szakszemélyzete részben a meglévő erőművekben megfelelő előzetes kiképzést kapjon, részben pedig aktívan részt vegyen a létesítmény szerelésében. Fontos az is, hogy tapasztalatszerzés céljából különösen erőműszerelőket küldjünk a baráti országokba tanulmányútra.

A bérkérdések területén az iparág sajátossága, hogy itt a legkövetkeztesebben szocialista bérezési forma, a darabbér csak szűk körben alkalmazható. A darabbérben dolgozók aránya az iparág összes dolgozóinak körülbelül 28 százaléka. A fizikai munkások zöme, mintegy 60 százaléka, prémiumos időbérrendszerben, a távvezetéképítés dolgozói pedig teljesítménybérrendszerben dolgoznak. Az energianormák megtartásáért, a fajlagos energiafelhasználás csökkentéséért, az üzemzavarmentes munkáért stb.-ért a dolgozók prémiumot kapnak.

A problémák rövid ismertetéséből is kitűnik, hogy a villamosenergiaipar fő munkaügyi feladata a szakmunkásképzés és a szocialista bérezés kielégítő megoldása.

A tüzelőanyag- és a műszaki anyagellátás kérdései

Az energiatermelés alapanyaga a szén. Új erőműveink úgy épülnek, hogy gyöngeminőségű és alacsony fűtőértékű szeneinket is gazdaságosan hasznosíthassák. A Szovjetunió és a népi demokráciák ezen a téren is nagy segítségünkre vannak.

A tüzelőanyagellátás egyik fontos kérdése a tüzelőberendezések határfokának megjavítása. Ez elsősorban erőműveink kazánberendezésének kor-

szerűsítésével, porszéntüzelésű kazánok alkalmazásával és a fűtők szakképzettségének fokozásával érhető el.

Az erőművek műszaki ellátása a gépgyártásra hárul. Erőműveink különféle műszereit, tartalékalkatrészeit és szerszámait ugyanis gépgyáraink állítják elő. Ezért fontos, hogy gépgyáraink és erőműveink helyes kooperációját megszervezzük, mert csak így biztosítható erőműveink megfelelő mennyiségű tartalékalkatrésszel való ellátása.

Az energiaelosztás anyagellátásának megszervezésében nehézséget okoz az a körülmény, hogy az elosztóvállalatok tagoltsága miatt az anyagellátás bizonyos mértékig szétforgácsolt. Az anyagellátás fő feladata a vonalépítkezések és a vezetékkarbantartás anyagainak biztosítása. Az ellátás a vonalépítési és üzemfenntartási terveken alapul: a vonalépítési tervekből tűnik ki, hogy az egyes időszakokban az építésnek melyik szakaszán milyen mennyiségű és méretű oszlop, vezetéksodrony stb. kell, az üzemfenntartási terv pedig meghatározza a karbantartáskor szükséges cseréket, s végső soron az üzemfenntartás anyagszükségletét.

A tüzelőanyag- és a műszaki anyagellátással kapcsolatos fontosabb feladatunk a jó ellátást biztosító pontos és részletes felhasználási és karbantartási anyagnormák kidolgozása.

Önköltségi és gazdaságossági kérdések

Az önköltségi terv tervszámait a már tárgyalt tervek alapján, az önköltségcsökkentés követelményével számolva dolgozzuk ki. A ráfordítások főtételle a szénkölttség, amelynek megtervezésekor a műszaki fejlesztési tervben szereplő fajlagos hőfogyasztási mutatószám az irányadó. A fajlagos hőfogyasztás és a termelési tervben megszabott kWórák szorzata az a kalóriamennyiség, amelyet a termelési tervben megszabott energia fejlesztéséhez föl kell használni. A kazántelepben eltüzelendő szénmennyiséget úgy határozzuk meg, hogy ezt a kalóriamennyiséget elosztjuk a fölhasználásra kerülő szén átlagos fűtőértékével. Ezt a szénmennyiséget megszorozzuk az elszámolási árral, s így végül megkapjuk az önköltségi tervben szereplő szénköltséget. A többi anyag értéke ehhez a költséghez képest elenyésző. Eppen ezért iparági, de népgazdasági érdek is, hogy az előállított energia egységére mind mennyiségben, mind értékben egyre kevesebb szén essék.

A szénfelhasználás az országos és az erőműbéli gazdaságos teherelosztás révén is csökkenthető. Korszerű, üzembiztos és alacsony kalóriafehasználású erőműveinken és gépegységeinken kívül vannak ugyanis még nálunk kevésbé gazdaságos, régebben épített erőművek, illetve gépegységek is.

Törekvésünk arra irányul, hogy elsősorban a gazdaságos erőműveket vegyük igénybe, s a rosszabb üzemeket, illetve gépegységeket csak a csúcsterhelés idején működtessük.

Az erőművek termelésének ez a gazdaságos elosztása csak akkor biztosítható, ha az erőművek megfelelő villamosberendezésekkel, távvezetékekkel össze vannak kapcsolva. Az országos kooperáció (teherelosztás) előnyeiről a csúcscsökkentés, az erőműtartalék kérdéseinek tárgyalása során már beszéltünk. De arra is rá kell mutatnunk, hogy az energiaipar vezetésének egyik főfeladata az összekapcsolt erőművek közt a teherelosztás olyan szabályozása, amely lehetővé teszi, hogy változatlan termelés mellett a teljes rendszer összesített kalóriaszükséglete a minimálisra csökkenjék. Ez úgy érhető el, ha felmérjük minden egyes erőmű üzemképességét, üzembiztonságát, fajlagos kalóriafelhasználását, a terhelést pedig úgy osztjuk el, hogy az együttműködő rendszerben emelkedjék a legüzembiztosabb és leggazdaságosabb erőművek termelésének aránya.

Az önköltségi terv egyéb tételeinek tervezése és elemzése az ipar többi ágához hasonlóan történik.

A gazdaságossági kérdésekkel függ össze az erőművek területi elhelyezésének és bővítésének kérdése is. Az erőművek területi elhelyezésekor számolnunk kell a gazdaságosság követelményeivel, s az új erőművet lehetőleg vagy a fogyasztóterülethez közel kell építenünk, hogy elkerüljük a nagy veszteségekkel járó hosszú távvezetéseken való energiaszállítást, vagy pedig a szénszállítási költségek csökkentése céljából az erőművet lehetőleg bányák közelébe telepítjük. Arról is gondoskodnunk kell, hogy a közelben megfelelő mennyiségű víz legyen.

Növekvő energiaigényünket természetesen nemcsak új erőművek építésével, hanem a meglévők bővítésével, rekonstrukciójával is igyekszünk kielégíteni. A beruházásokkal való takarékoskodás egyik igen fontos területe a működő erőművek bővítése. Ez lehetővé teszi az igen költséges és hosszú évekig tartó új erőműépítkezések számának csökkentését. A bővítés sok esetben a meglévő kapacitások teljesebb kihasználását is előmozdítja. De előnyös az erőműbővítés a munkaerőprobléma megoldása szempontjából is, hiszen a működő erőművekben már összeszokott, szakképzett személyzet dolgozik, amelynek csak legföljebb kiegészítése szükséges. Ezenkívül új lakótelepek építése sem válik oly mértékben szükségessé, mint új erőmű létesítésekor.

Mindamellettt a bővítések során szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy nem okvetlenül érdemes és gazdaságos a meglévő erőműveket bővíteni, mert az új erőművek korszerűbbek, nagyobb hatásfokkal és gazdaságosabban működtethetők. Ebből következik, hogy mindenkor igen gondos és sokoldalú gazdasági számításokkal kell meghatározni: mi előnyösebb, a régi erőmű bővítése-e, vagy pedig új erőmű építése,

A villamosenergiaipar megoldásra váró feladatai

A villamosenergiaipar jelenlegi helyzetének és problémáinak ismeretében most már áttérhetünk feladatainak megvizsgálására.

Mint ismeretes, villamosenergiatermelésünk öt éves tervünk utolsó évében 220 százalékkal lesz nagyobb az 1949. évinél. Ezt elsősorban nagyszabású beruházási programunk teljesítésével biztosíthatjuk. Nemsokára befejeződik a November 7 Erőmű építkezése, s már épül a borsodi, a sztálinvárosi, a tiszapalkonyai és a tiszalöki erőmű is. Ezzel megindult a nagyméretű beruházások sorozata.

Az elosztóhálózat fejlesztésének üteme sem maradhat el az erőműépítés ütemétől. Itt elsőrendű feladat az országos kooperáció szélesítése, távvezeték-hálózatunk bővítése, s ezzel összefüggésben egész sor transzformátor-állomás megépítése. A távvezetéképítésnek biztosítani kell, hogy új erőműveink fölépítésük után rögtön megfelelő csatlakozóhálózattal rendelkezzenek, s így a termelés szolgálatába kerüljenek.

Ezenkívül számos műszaki fejlesztési kérdés vár megoldásra. Így erőművi vonalon a fölhasznált alapszén mennyiségének csökkentése különféle póttüzelések alkalmazásával, hálózati vonalon elsősorban hálózataink kihasználásán kell javítanunk, s mindjobban csökkentenünk kell a hálózati veszteségeket. A hálózat védelme szempontjából minél nagyobb szelektivitásra kell törekednünk, hogy kisebb szárnyvonalai meghibásodások ne okozzák nagykiterjedésű hálózatrészek, erőművek kikapcsolódását.

Tervezőkapacitásunk jobb kihasználása végett szükséges a tipizálás eddigénél sokkal szélesebb körű alkalmazása, az erőművi és állomási berendezéseknek egységes tervek alapján való építése.

Széngazdálkodási feladatunk egyrészt az erőművek jelenlegi átlagos 5000 kalóriás fajlagos hőfogyasztásának 4000 kalória/kwó alá való csökkentése, másrészt a szénportüzelés mind fokozottabb kiterjesztése.

Megfelelő műszaki intézkedésekkel gondoskodnunk kell az üzemzavarok számának, valamint a beépített és az igénybevehető kapacitás közt lévő különbségnek csökkentéséről, az energiaszolgáltatás javításáról.

Az említett műszaki intézkedéseknek egy sor szervezési jellegű intézkedéssel kell párosulniuk. Tökéletesítenünk kell az Országos Teherelosztó korszerű távmérő- és távjelzőberendezéseit. A szovjet tapasztalatok még fokozottabb átvétele, Sztahanov-mozgalmunk kiszélesítése révén a jelenleg 20 napos kazánkarbantartási időt 12 napra kell csökkentenünk. Ennek biztosítása végett már létrehoztunk egy karbantartó központi vállalatot, amelynek az a feladata, hogy gondoskodjék a folyamatos, helyesen beütemezett karbantartásról, s úgy végezze munkáját, hogy a karbantartási idő csökkentésén kívül a váratlan hibák száma is a minimumra csökkenjen.

Szervezési feladat a fogyasztók villamosenergiapazarlása ellen indítandó rendszeres és szervezett harc is.

Semilyen műszaki és szervezési intézkedés önmagában nem érhet célt, ha nem gondoskodunk a legfontosabb termelőerő, az ember állandó fejlődéséről. Ez a tétel különösen érvényes a villamosenergiaiparra, amelyben a dolgozók szakképzettségének foka döntő feltétele az iparág jó működésének. A termelés emelése végett az erőműtelepi és elosztóvállalati dolgozókat mielőbb meg kell ismertetni az üzemviteli utasításokkal kapcsolatos tudnivalókkal, s le kell őket vizsgáztatni ezekből az ismeretekből. Következétesen érvényesítsük azt az elvet, hogy a villamosenergiaiparban csak vizsgázott dolgozó működjék.

Az anyagellátás munkáján is javítani kell, mégpedig olyan szervezet kiépítésével, amely meg tudja akadályozni értékes és máshol hiányzó anyagok elfekvését egyes munkahelyeken, különösen a vonalépítkezéseken.

A villamosenergiaiparra háruló feladatok megoldását biztosító tényezők közt okvetlenül meg kell emlékeznünk a baráti államokkal való együttműködés megszervezéséről. A baráti Csehszlovákiával együttműködési szerződést kötöttünk, amelynek eredményeként máris jelentős mennyiségű villamosenergiát vehetünk át. A szükséges berendezések létesítése után az együttműködés tovább bővül, s 1957-ig fokozatosan fölfejlődik, úgyhogy a bányászati erőmű teljesítményénél is nagyobb teljesítmény, illetve energiamennyiség behozatala válik lehetővé.

Hasonló tárgyalások folynak a Román Népköztársasággal is.

A feladatok felsorolásakor még egy problémát szeretnénk külön kiemelni. Ez pedig a mezőgazdaság villamosításának kérdése, amelynek ezúttal csak a népgazdaság munkaerőszükségletének biztosításával összefüggő vonatkozására mutatunk rá. Mint ismeretes, gyorsan fejlődő népgazdaságunk munkaerőszükségletének egyik fő fedezeti forrása a korszerűsödő mezőgazdasági termelésben fölszabaduló soktízezer dolgozó. Ezek a dolgozók azonban csak akkor mehetnek át az iparba, ha a mezőgazdaságot megfelelően gépesítjük és villamosítjuk. Falvaink villamosítása általában megfelelő ütemben halad, ma már a legtöbb falu kap villamosáramot. De a meglévő villamosenergia kihasználásával kapcsolatban még sok a tennivalónk. Legközvetlenebb feladatunk nem is annyira a mezőgazdasági hálózatok bővítése, mint inkább meglévő berendezéseink intenzívebb kihasználása a mezőgazdaság belterjesebb gazdálkodásra való áttérésével összefüggésben. A szovjet tapasztalatok megmutatják, hogy a fejlett mezőgazdaságnak mintegy 100—120 munkafázisa villamosítható. Nálunk azonban ezeknek csak elenyésző része, s az is csak igen kevés helyen van villamosítva. Nagy hiba, hogy állami gazdaságaink nem járnak elől jó példával a mezőgazdasági munkafolyamatok villamosításában. Nagyszabású politikai és

szervező munkát kell végeznünk ezen a területen, de a szovjet mezőgazdaság példája megmutatja, hogy e feladat megoldása minden erőfeszítést megér. A Szovjetunió fejlett és egyre inkább villamosított kolhozgazdálkodása egyrészt rengeteg munkaerőt szabadít föl az ipar számára, másrészt a mezőgazdasági termelés körülményeit, munkaviszonyait fokozatosan közelíti az ipari termelés feltételeihez, s így hozzájárul az ipari és a mezőgazdasági munka lényeges különbségeinek csökkenéséhez, majd megszűnéséhez.

Energiagazdálkodásunk feladatai

Villamosenergiaiparunk általános gazdasági kérdéseinek és feladatainak ismertetése után meg kell emlékeznünk népgazdaságunk energiagazdálkodásának egyes kérdéseiről is. A szocialista energiagazdálkodás fő feladata: az ipar, a közlekedés és a lakosság energiaszükségletének leggazdaságosabb biztosítása, az ország energiakincseinek figyelembevételével. E fő feladat megoldása végett azonban egy sor különféle részfeladatot kell megoldania.

Az energiagazdálkodás első igen fontos feladata az ország energiakincseinek állandó nyilvántartása és ezzel kapcsolatban az Országos Tervhivatallal együtt az országos energiamérleg elkészítése. Minthogy Magyarország energiakincsének 90 százaléka szénenergia, nálunk a szénenergia fölmérése a legfontosabb. Ennek során a szénelőkészítés, a szénfeldolgozás, a kokszo'hatóság figyelembevételével meg kell határozni a különféle szénfajták fölhasználásának módját, s a termeléssel összehangolt fölhasználási ütemtervet kell készítenünk. Meg kell határozni az egyes népgazdasági fogyasztói kategóriákat, s a fölhasználható szén mennyiségét és minőségét. A számításba vehető többi energiahordozónál a feladatok hasonlóak.

Komoly feladata az energiagazdálkodásnak, hogy megállapítsa a fentiek szerint meghatározott energiamennyiség *gazdaságos felhasználásának szempontjait*. Itt csak egy-két szempontot ismertetünk. Az energia fölhasználása javarészt tüzelőberendezésekben történik. Múltban készült tüzelőberendezéseink főleg jóminőségű szénfajták eltüzelésére alkalmasak. Országos szénigazdálkodási szempontból arra kell törekednünk, hogy tüzelőberendezéseinket gyöngébb minőségű szénfajták fölhasználására is alkalmassá tegyük. Az átalakítással járó többletköltségeket a megtakarítások bőségesen fedezik. A szovjet energiagazdálkodás már évtizedek óta hatalmas eredményeket ért el a gyöngébb minőségű szén jó hatásfokkal való eltüzelésében, noha elegendő mennyiségű jóminőségű szén is van, ezt azonban más célokra értékesebben hasznosíthatja.

Jelentős költségmegtakarítás érhető el a technológiai folyamatokhoz szükséges különféle energiahordozók leggazdaságosabb megválasztásával.

Az energiafogyasztó berendezések tökéletesítése általában növeli a létesítési költségeket, de a szénmegtakarítás révén ez a többletköltség is megtérül néhány év alatt. Az esetek egész sorában pedig az energiafőhasználó berendezés tökéletesítéséhez kisebb beruházási többletköltség kell, mint a többletszénfogyasztást biztosító új bányá nyitásához. Hasonlóak a feladatok a közlekedésben, mert ott is energiagazdálkodási szempontok döntenek el például, hogy egyes vonalakon a vontatás villamosmozdonyokkal, szén- vagy clajtüzelésű, illetve Diesel-motoros mozdonyokkal történjék-e.

Népgazdasági jelentőségű feladat a villamosenergia *napszakonkénti fogyasztásemelkedésének kiküszöbölése, illetve csökkentése*. A villamosenergiafogyasztásban általánosságban sötétedéskor jelentkeznek komoly többletigények. Az ipari üzemek energiafogyasztásának megfelelő szervezésével kell biztosítani, hogy ez a teljesítményigény-növekedés minél kisebb legyen. Ha a fogyasztók a csúcsidőben csökkentik igényeiket, s az így felszabadult villamosenergiát kevésbé terhelt időszakban, például éjszaka fogyasztják, ezzel kettős hasznot érhetünk el: egyrészt kevesebb új erőműteljesítőképeséget kell létesítenünk a szüntelenül növekvő igények fedezésére, másrészt erőműveink terhelése egyenletesebb, s így fajlagos szénfogyasztásuk kisebb lesz.

E feladatot részben beruházások nélkül is megoldhatjuk, ha a dolgozókkal megértetjük az energiatakarékosság fontosságát. Csupán azt említjük meg, hogy a fajlagos energiafogyasztás országos viszonylatban 3—4 százalékkal csökkenthető, ha a berendezést megfelelően kiképzett személyzet lelkiismeretes és gondos munkával szolgálja ki.

Fontos energiagazdálkodási feladat az energiafőhasználás *állandó ellenőrzésének* megszervezése. Az ellenőrzésnek az ipari és a közlekedési energiafőhasználás gazdasági szempontból történő vizsgálatára és a lakosság takarékos fogyasztásra való nevelésére kell irányulnia. Az ipar és a közlekedés gazdaságos energiafogyasztása csak megfelelő energianormák kidolgozása esetén ellenőrizhető.

Végül az energiagazdálkodás nem kevésbé fontos feladata az energiafogyasztásnak *új eljárások* alkalmazásával történő csökkentése. Szocialista gazdálkodásunknak teljesen új feladata ez. A kapitalizmusban a kutatás általában a gyártóüzemek feladata, nálunk azonban a tervszerű kutatással a tudományos intézetek foglalkoznak. A szakembereken kívül ebben a munkában is számítanunk kell a dolgozó tömegek alkotó kezdeményezésére, annál is inkább, hiszen az újítómozgalomnak az energiamegtakarítások vonalán is komoly eredményei vannak.

Az előzőekben vázolt feladatok megoldását a következő intézkedésekkel biztosíthatjuk:

az energiahordozók mennyiségének a minőségi jellemzők figyelembevételével történő mérlegszerű megállapításával;

a különféle energiahordozók leggazdaságosabb felhasználási lehetőségeinek föl kutatásával;

a különféle gyártási folyamatok kidolgozásakor a leggazdaságosabb energiaszolgáltatási lehetőségek kihasználásával;

a gyártási folyamatokban felszabaduló hulladékenergia hasznosításával;

az energiatakarékosság jelentőségének tudatosításával;

a gyártástechnológiai eljárások energianormáinak kidolgozásával;

az energiaszolgáltatás gazdaságossági szempontból történő állandó felülvizsgálatával, s végül

a helyes és gazdaságos energiaszolgáltatást biztosító folyamatos kutatással.

A felsorolt feladatok és intézkedések energiaszolgáltatásunknak csak a legfontosabb problémáira vonatkoznak. De ezeken kívül még sok a fontos, megoldásra váró feladat.

A fentiekben röviden ismertettük villamosenergiaiparunk és energiaszolgáltatásunk feladatait és megoldandó kérdéseit. Ezek helyes megoldása népgazdaságunk szempontjából komoly fejlődést jelent, mert a megfelelő mennyiségű és minőségű energiaellátás, továbbá a tervszerű energiaszolgáltatás lehetővé teszi, hogy az ipar a legkisebb anyag-, munkaerő- és költségfelhasználással teljesítse termelési tervét.

A kormány gazdasági programja a villamosenergiaipar területén a feladatokat nem csökkenti. A nehézipari beruházások általános csökkenése mellett a mezőgazdaság fokozottabb fejlesztése és az életszínvonal állandó emelkedése következtében a második öt éves tervben is rohamosan emelkedik a villamosenergiaigény. Az életszínvonal emelkedése és a mezőgazdaság nagymértékű villamosítása a terhelési csúcsok százalékos növekedését is eredményezi, az ipari alapterheléshez képest. Ezért a villamosenergiaipar beruházásait a nehézipar beruházásainak általános csökkenése mellett is okvetlenül biztosítani kell, hogy az erőművek létesítésében jelenleg mutatkozó körülbelül egyéves lemaradásunk pótolható legyen, s kellő energetikai tartalék álljon a népgazdaság rendelkezésére.

A Magyar Dolgozók Pártja vezetésével, a hatalmas Szovjetunió segítségével meg tudjuk oldani a villamosenergiaiparra háruló feladatokat, amelyek hazánkban is a szocializmus építésének kulcskérdései közé tartoznak.

A tulajdon és a kommunizmus

4. A szocialista tulajdon fejlődésének útjai A kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára*

A Szovjetunió kommunizmus felé haladásának arányában, ahogy a természet átalakításának, a kommunizmus nagy építkezéseinek, a kiskolhozok egyesítésének terve megvalósul, változások történnek az állami szocialista tulajdon és a szövetkezeti-kolhoztulajdon viszonyaiban is.

Az állami szocialista tulajdon továbbra is gyorsan növekszik, s megszilárdítja helyzetét, mint a szocialista tulajdon magasabbrendű és vezető formája. Ezenkívül a mezőgazdaságban is jelentékeny az állami tulajdonnak az erdősítéssel, a csatornaépítéssel és az új gép- és traktorállomások szervezésével kapcsolatos növekedése.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében kidolgozta, melyek a szocialista tulajdon fejlődésének útjai a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szakaszában, milyen módszerekkel kell fölemelni a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

Sztálin elvtárs a társadalmi fejlődés valamennyi társadalmi-gazdasági alakulatban ható objektív gazdasági törvényéből, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéből indul ki. Megmutatja, hogy a szocialista társadalomban a termelőerők megváltozása nyomán elkerülhetetlenül meg kell változniuk a szocialista tulajdon formáinak is: az állami tulajdonnak és a szövetkezeti-kolhoztulajdonnak. A tulajdonformák változása egyébként szükségképp bekövetkezik a szocializmus hatókörének ki-

* A tanulmány első része lapunk 1953. évi 6. számában (465—487. old.) jelent meg.

terjedésével is. Az állami szocialista tulajdon nem örök tulajdonforma. Mihelyt a szocializmus az országok többségében győz, s az állam elhal, óhatatlanul megváltozik az össznépi tulajdon alanya is. Ez már nem az állam lesz, hanem a társadalom, központi vezető gazdasági szerve képében. Ha a szocialista társadalom további fejlődésével és a szocializmus hatókörének bővülésével megváltozik az állami szocialista tulajdon, annál inkább meg kell változnia a szövetkezeti-kolhozottulajdonnak, amely a szocialista tulajdon egyszerűbb formája.

A termelőerők és termelőviszonyok ellentmondásai, tanítja Sztálin elvtárs, okvetlenül megvannak és meglesznek a szocialista társadalomban is, mert a termelőviszonyok fejlődése elmarad és el is fog maradni a termelőerők fejlődésétől. A termelőerők és a termelőviszonyok szocializmusbeli fejlődésére jellemző, hogy itt ezek az ellentmondások nem csaphatnak át konfliktusba, ha a vezetőszervek jókor fölfigyelnek a növekvő ellentmondásokra, s a termelőviszonyoknak a termelőerők növekedésével való összehangolása útján idejekorán intézkednek leküzdésükről.

Vizsgáljuk meg e sztálini tételek fényében a szovjet szocialista mezőgazdaság fejlődését. A szovjet mezőgazdaság a háború után nemcsak elérte a háborúelőtti színvonalat, hanem nagy lépéssel túl is haladt rajta. 1952-ben a teljes gabonatermelés elérte a 8 milliárd pudot, a teljes búzatermelés pedig 48 százalékkal meghaladta a háborúelőtti színvonalat. Nagyon eredményesen fejlődött az ipari növények termelése; a gyapottermelés 1951-ben 46 százalékkal, a cukorrépa-termelés pedig 31 százalékkal volt nagyobb a háborúelőtti-nél. Az állattenyésztés is jóval több terméket adott, mint a háború előtt.

E növekedés egyik legfontosabb forrása: az új technika, az összes termelőágakat kiszolgáló modern gépek nagy száma.

A következő tények jól mutatják a szovjet mezőgazdaság termelőerőinek ugrásszerű fejlődését. A háború után a gép- és traktorállomások, valamint az állami gazdaságok traktorparkja 59 százalékkal, kombájnparkja pedig 51 százalékkal gyarapodott. A traktormunkák mennyisége 88 százalékkal haladta meg az 1940-es színvonalat. Újabb meg újabb gépek kerülnek a mezőgazdaságba. A háború után több mint 160-féle új típusú és gyártmányú mezőgazdasági gépet kapott a mezőgazdaság. A gép- és traktorállomások ma 170-féle munkát végeznek a kolhozokban, noha 1940-ben csak 90-féle munkát végeztek.

Hatalmas jelentőségű a szovjet mezőgazdaság fölvirágzásában a mezővédő erdősávok és a tavak építése. Három és fél év óta már 2,6 millió hektárt fásítottunk, s több mint 12 000 tavat és víztárolót építettünk. Mezőgazdaságunk számára széles távlatokat nyit a Leninről elnevezett hajózható Volga—Don-csatorna megnyitása, s a volgai, a doni, a dnyeperi és az amudarjai vízierőművek és öntözőrendszerek építése. Ezek az erőművek és öntözőrendszerek lehetővé teszik 6 millió hektár szántóföld öntözését és 22 millió hektár legelő elárasztását, továbbá a mezőgazdasági termelés példátlan arányú villamosítását.

A szocialista mezőgazdaság termelőerőiben történő változások mindenkép erősen hatnak a kolhozcsoporttulajdon jelenlegi formájára, úgyszintén a város és a falu áruforgalom útján fenntartott gazdasági kapcsolataira.

A kolhoz-csoporttulajdont és az áruforgalmat ma sikeresen fölhasználjuk a szocialista gazdaság fejlesztésére. Társadalmunkra nézve ez is, az is hasznos. „Megbocsáthatatlan vakság volna azonban, ha nem látnók, hogy ezek a jelenségek ugyanakkor már most is fékezni kezdik termelőerőink erőteljes fejlődését, mivel akadályozzák az állami tervezést abban, hogy az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot, teljesen átfogja.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 67—68. old. Szikra. 1953.)

Miért kerül a kolhoztulajdon és az árutertermelés később szükségkép ellentmondásba a szocialista társadalom termelőerőinek fejlődésével? Mert a mezőgazdaságban a kolhoz-csoporttulajdon megmaradása esetén a termelőerők fejlődése és a termelés föllendülése okvetlenül a kolhozok és a kolhozparasztok árutertermelésének növekedésével jár, ez pedig az áruforgalom és a szabad áralakulású kolhozkereskedelem kiterjedésére, vagyis a népgazdaság spontán elemeinek növekedésére vezet. Ezen kívül: a szocialista mezőgazdaságban fejlődő új termelőerők — az erdőültetvények, a nagy csatornahálózatok, az óriási földterületek mesterséges öntözése, a villamosítás stb. — éppenúgy megkövetelik az állami méretekben végzett tervszerű igazgatást és a termékek összességével való közponosított rendelkezést, mint az ipar.

Mit tegyünk hát, hogy leküzdjük egyrészt a rohamosan fejlődő termelőerők, másrészt a kolhoz-csoporttulajdon és az áruforgalom ellentmondását? Sztálin elvtárs tanítása szerint ehhez az szükséges, hogy „a kolhozok számára és következképpen az egész tár-

sadalom számára előnyösen végrehajtott fokozatos átmenetek útján a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emeljük, az áruforgalmat pedig szintén fokozatos átmenetek útján a termékcseré rendszerével váltsuk fel azért, hogy a központi hatalom, vagy valamely más társadalmi-gazdasági központ, a társadalom érdekében átfoghassa a társadalmi termelés összes termékét.” (Sztálin. I. m. 66—67. old.)

Fölvetődik a kérdés: hogyan emelhetjük föl a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára?

Néhány szovjet közgazda úgy képzelte e kérdés megoldását, hogy az állam eladja a kolhozoknak a gép- és traktorállomásokon összpontosított termelőeszközöket. Az illetők bizonygatták, hogy az állam így egyrészt megszabadulna a mezőgazdaság roppant beruházásainak terhétől, másrészt a kolhozok bizonyos állami funkciók átvállalásával az állami vállalatok színvonalára emelkednének.

Ez a mélységesen hibás álláspont kétségkívül abból eredt, hogy egyesek helytelenül értelmezték az áruviszonyok szocializmusbeli szerepét, s fetiszizálták az értéktörvényt. Néhány közgazda akarva-akaratlanul túlozta az áruviszonyok jelentőségét a szovjet társadalomban, majdnem a szocialista termelőviszonyok legfontosabb vonásának tekintette az áruviszonyokat, s túlbecsülte az értéktörvénynek a szovjet gazdaságban betöltött szerepét. Közülük néhányan úgy vélték, hogy a szovjettársadalomban is használhatók a kapitalizmus politikai gazdaságtanának kategóriái, például a „tőke”, az „értéktöbblet”, a „munkaerő-áru” stb.

Ne csodálkozzunk, hogy e közgazdák szerint a szovjet társadalom további fejlődésének szükséges feltétele az áruviszonyok mindenirányú kibővítése, s főként a város és a falu közti áruviszonyok fejlesztése a teljes egyenértékűség, vagyis az értéktörvény alapján. Ehhez pedig, véleményük szerint, a kolhozoknak nemcsak saját termékeikkel kell szabadon rendelkezniük, hanem a termelőeszközökkel, a gépekkel is, vagyis az államtól gazdaságilag független tulajdonosokká kell válniuk.

Jórészt ezen az „elméleti” alapon nyugszik az a javaslat, hogy az állam a gép- és traktorállomásokat adja el a kolhozoknak.

Sztálin elvtárs fölfedte, mennyire helytelen ez a marxizmustól való elpártolással egyértelmű szemlélet.

A szocializmusban van árutermelés, de mint Sztálin elvtárs tanítja, hatóköre a személyes fogyasztási cikkekre korlátozódik.

A szovjettársadalomban természetesen vannak áruviszonyok is, hiszen van ártermelés, de nem ez határozza meg a szocialista termelőviszonyok lényegét. E viszonyok alapja a termelőeszközök társadalmi tulajdona. A Szovjetunióban nincsenek sem kizsákmányolók, sem kizsákmányoltak. A termékeket a végzett munka szerint osztják el. A szovjet szocialista társadalom termelőviszonyainak fővonása nem e viszonyok árujellege, hanem az elvtársi együttműködés és a kölcsönös szocialista segítség.

A Szovjetunióban természetesen még hat az értéktörvény, de, mint Sztálin elvtárs tanítja: „az értéktörvény hatókörét nálunk korlátozza a termelőeszközök társadalmi tulajdona, a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatása, következésképpen korlátozzák éves és ötéves terveink is, amelyek megközelítően tükrözik ennek a törvénynek a követelményeit”. (*Sztálin*. I. m. 26. old.)

Sztálin elvtárs kimutatja, milyen hibás az az elképzelés, hogy a szovjettársadalomban az értéktörvény szabályozza a termelőágak fejlődését, s a begyűjtés során az államnak beszolgáltatott mezőgazdasági nyersanyagok árát.

A szocialista társadalom fejlődését a kommunizmus útján a szocializmus gazdasági alaptörvénye, nem valami más törvény határozza meg. Nyilvánvalóan ebből, nem pedig az értéktörvényből kell kiindulni a kommunista társadalom fölépítésére vonatkozó legfontosabb kérdések eldöntésekor, különösen annak a kérdésnek az eldöntésekor, hogyan emeljük a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára. A szocializmus gazdasági alaptörvényének hatásából nem az következik, hogy a szocialista társadalom fejlődését az áruforgalom körének bővülése kíséri. Ellenkezőleg: az következik belőle, hogy az áruforgalom úgy szűkül, amint a szocialista társadalom előrejut a kommunizmusba vezető úton, mert egyáltalán nem kell áruforgalom a szükségletek kielégítéséhez a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” kommunista elv alapján.

Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy képtelenség az a javaslat, amely szerint úgy emelhetjük a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára, ha a gép- és traktorállomásokat eladjuk a kolhozoknak. Ez a javaslat képtelenség először azért, mert a kolhozok nem vállalhatnak milliárdos költségeket a mezőgazdasági technika állandó fölüjtása és tökéletesítése végett, hiszen ezek a költségek csak 6—8 év múlva térülhetnek vissza. Ilyen költségeket csak az állam vállalhat. A gép- és traktorállomások eladása ártana a kolho-

zoknak, tönkretenné őket, megzavarná a mezőgazdaság gépesítését, lassítaná a kolhoztermelés növekedését.

Másodszor azért képtelenség a gép- és traktorállomások eladására vonatkozó javaslat, mert megvalósítása az áruforgalom körének bővülésére vezetne, hiszen a mezőgazdasági munkaeszközök kolosszális mennyisége az áruforgalom körébe kerülne. De, mint Sztálin elvtárs megállapítja, „az áruforgalom összeegyeztethetetlen a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet távlatával”. (I. m. 91. old.) A marxisták abból az ismert tételből indulnak ki, hogy „a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet és a termékek szükségletek szerinti elosztásának kommunista elve kizár mindennemű árucserét, tehát kizárja a termékek áruvá válását, s egyszersmind értékévé válásukat is”. (U. o.)

Sztálin elvtárs e munkájában megoldja a kolhoztulajdon öszznépi tulajdon színvonalára emelésének problémáját.

A kolhoztulajdon fő tárgya, mutat rá Sztálin elvtárs, a kolhozterméke: a gabona, a zsír, a hús, a zöldség stb.; de a fő termelőeszközök, a föld és a gépek az állam tulajdonában vannak. A kolhoztermelés jelentős része, a termelés fölöslege piacra kerül. „Éppen ez az a körülmény, amely jelenleg akadályozza azt, hogy a kolhoztulajdont az öszznépi tulajdon színvonalára emeljük. Éppen ezért ennél a végénél kell kezdeni a munkát a kolhoztulajdonnak az öszznépi tulajdon színvonalára emelése érdekében.” (I. m. 92. old.) Mit kell tennünk, hogy fölemeljük a kolhoztulajdont az öszznépi tulajdon színvonalára? E célból, tanítja Sztálin elvtárs, ki kell zárunk a kolhoztermelés fölöslegeit az áruforgalom rendszeréből, s be kell kapcsolnunk az állami ipar és a kolhozok közti termékcserébe. Ez a lényeg.

Néhány mezőgazdasági termék: a gyapot, a cukorrépa, a len stb. begyűjtésekor alkalmazott „áruraváltás” rendszere a város és a falu termékcseréjének csírája.

Az „áruraváltás” rendszere ma még csak azokra a kolhozokra terjed ki, amelyek gyapotot, cukorrépát, lent, kendert és néhány más, kötelezően beszolgáltatandó terméket termelnek. A kolhozok az államnak átadott termékekért részben pénzt, részben számukra szükséges termékeket kapnak. Például a gyapot- és a lentermelő kolhozok az államnak átadott gyapotért és lenért a beadási áron kívül még gabonát és másfajta termékeket is kapnak. Ezeket a termékeket igen jutányos áron számolják el nekik. A cukorrépatermelő kolhozok a megállapított begyűjtési áron kívül minden mázsa cukor-

répa után kedvezményes áron elszámolt cukrot kapnak. Az ilyen rendszer szerint beadott termékekért járó pénzbeli ellenszolgáltatás egyelőre nagyobb, mint a kolhozoknak kedvezményes elszámolási áron juttatott termékek (gabona, cukor stb.) értéke. „A feladat az, hogy a termékcseré e csíráit a mezőgazdaság minden ágában megszervezzük és a termékcseré széles rendszerévé fejlesszük, olyanformán, hogy a kolhozok termékeikért ne csak pénzt, hanem — főként — szükséges iparcikkeket kapjanak.” (I. m. 92. oldal.)

Az árucseré rendszere szűkíti az áruforgalom hatókörét; ezzel megkönnyíti az átmenetet a szocializmusból a kommunizmusba, s lehetővé teszi, hogy a kolhozok legfőbb tulajdonát bekapcsoljuk az össznépi tervezés általános rendszerébe.

„Ez lesz a reális és döntő eszköze annak, hogy a kolhoztulajdon mai viszonyaink között az össznépi tulajdon színvonalára emeljük.” (I. m. 93. old.)

A kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelését, tanítja Sztálin elvtárs, a kolhozok számára előnyös, fokozatos átmenetek útján kell megvalósítani. Az „áruraváltás” a termékcserének a kolhozok számára kétségkívül előnyös formája; mert lehetővé teszi, hogy kedvezményes áron kapják meg a szükséges termékeket; ez határozottan növeli reáljövedelmüket. A kolhozok csupán 1952-ben néhány milliárd tiszta nyereségre tettek szert az olcsóbb áron lebonyolított termékcseré révén. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények közt az egyes kolhozok bővíteni akarják termékcseréjüket az állammal.

A Dzsambul-területi Vörös Csillag cukorrépatermelő kolhoz cukorrépa vételárának egy része fejében 1948-ban 38 tonna cukrot, 1949-ben 46, 1950-ben 69, 1951-ben pedig 117 tonnát kapott az államtól.

A vologdai terület grjazoveci kerületében az Aurora lentermelő kolhoznak 1951-ben 1 066 000 rubel jövedelme volt; ebből 583 651 rubelt az állam és a lentröszt számára átadott lenmagért kapott. Az állam olyan fizetési normákat állapított meg, hogy a tervenfölüli termékbeadásban anyagilag erősen érdekeltté tett kolhoz majdnem kétannyi lenmagot szállított a begyűjtőszervnek, mint amennyit a termelési szerződés megszabott. A kolhoz ily módon 222 735 rubel prémiumtöbbletbe jutott. Az állam a pénzen kívül 577 q búzát, 58 q növényolajat és 160 q olajpogácsát adott a kolhoznak. Minden hektár len 4025 rubel pénzt, több mint 4 q búzát, körülbelül 40 kg növényolajat, s több mint 1 q olajpogácsát hajtott a kolhoznak.

Még nem minden kolhoz köt termékcserére szóló szerződést az állammal, tehát még nem mindegyik élhet az ilyen szerződéseknyújtotta előnyökkel. Sztálin elvtárs azt tanítja, ha a termékcsererendszere a szovjetország minden kolhozára kiterjed, ezek az előnyök az egész kolhozparasztság közkincsévé válnak.

A kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára, továbbá a város és a falu, a szocialista ipar és a szocialista mezőgazdaság közt kialakuló viszonyok kérdése fontos helyet foglal el a kommunista társadalom fölépítésének tervében.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a kommunizmusba való átmenet előkészítéséhez három feltétel megteremtése szükséges: először, a társadalmi termelés szakadatlan növelése, s elsősorban a termelőeszközök termelésének növelése; másodsor, a kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára; harmadsor, a társadalom kultúrájának olyan növekedése, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését.

Miért olyan nagyjelentőségű az a kérdés, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szakaszában fölemeljük a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára?

Mert e kérdés sikeres megoldásától függ a kommunista társadalomépítés sok fontos feladatának végrehajtása.

A kommunizmusba való átmenet egyszersmind átmenet a szocialista tulajdon két formáján, az állami és a szövetkezeti tulajdonformán alapuló társadalomból az egyetlen, össznépi tulajdonformán alapuló társadalomba.

E feladat megoldása végett a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára kell emelnünk.

A kommunizmusba való átmenet ezenkívül átmenet a város és a falu közt lévő lényeges különbségekkel terhes társadalomból olyan társadalomba, amelyben már nincsenek ilyen különbségek.*

Hogy ezeket a különbségeket megszüntessük, a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára kell emelnünk.

A kommunizmusba való átmenet továbbá átmenet olyan társadalomból, amelyben még különböző az emberek viszonya a termelő-

---

* A kommunista társadalom fölépítése nem követeli meg az ipar és a mezőgazdaság közt meglévő mindennemű különbségek megszüntetését. Bizonyos lényegtelen különbségek megmaradnak: megmarad például az ipar és a mezőgazdaság különbsége, mint különböző termelési technikájú, különböző munkafeltételű gazdasági ágaké. Csak a város és a falu közt lévő lényeges, a szocialista tulajdon két formájában gyökerező különbségek megszüntetéséről lehet szó.

eszközökhöz, s amelyben éppen ezért megvannak az osztálykülönbségek a munkások és kolhozparasztok közt, olyan társadalomba, amelyben a város és a falu dolgozói közt nincsenek osztálykülönbségek.

De hogy megszüntethessük a munkások és a parasztok közt az osztálykülönbséget, amely a termelőeszközökhöz való különböző viszonyukból fakad, föl kell emelnünk a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

A kommunizmusba való átmenethez szükséges az áruforgalom fölváltása a termékcserevel, mert az áruforgalom nem egyeztethető össze a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet távlatával.

Hogy azonban termékcserevel válthassuk föl az áruforgalmat, s hogy kiküszöbölhessük a termékek áruvá válását, föl kell emelnünk a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

A kommunizmusba való átmenethez szükséges végül a nép anyagi és kulturális jólétének magas színvonala, valamint a személyes fogyasztási cikkek termelésének roppant méretű növekedése. Csak így oszthatók el a személyes fogyasztás tárgyai a kommunizmus elvének, a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” elvnek megfelelően. De a személyes fogyasztás tárgyai jórészenek termelését nem fokozhatjuk, ha nem valósítjuk meg a mezőgazdaság új, jelentős föllendülését és fölvirágzását, s ezeket a javakat nem oszthatjuk el a kommunizmus elve szerint, ha nem teremtyük meg a népgazdaság egységes termelőszektorát, ha a társadalom — saját központi gazdasági vezetőszerve révén — nem rendelkezik a társadalmi termelés valamennyi termékével.

E feladat megoldása ugyancsak megköveteli, hogy fölemeljük a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára, mert amint Sztálin elvtárs tanítja, a kolhoztulajdon és az áruforgalom már ma is gátolja termelőerőink hatalmas fejlődését.

Látjuk tehát, hogy a kommunista társadalomba való átmenet valamennyi főfeladatának megoldása egy vagy más módon kapcsolatos a kolhoztulajdon fölemelésével az össznépi tulajdon színvonalára.

Az ipar és a mezőgazdaság kölcsönös viszonyának kérdése, Sztálin elvtárs meghatározása szerint, annakidején „a szocialista gazdaság fölépítésének döntő kérdése” volt. (*Sztálin Művei*. 7. köt. 212. old. Szikra, 1951.)

Látjuk, hogy ugyanez a kérdés fontos helyet foglal el a kommunista társadalom fölépítésének sztálini tervében is. Mint ahogy

nem lehetett fölépíteni a szocialista társadalmat a kisárutermelő falu kollektivizálása nélkül, a kommunista társadalmat sem lehet fölépíteni, ha nem emeljük föl a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

Ez utóbbi feladat megoldása minden tekintetben nagy lehetőséget biztosít a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenetre.

Mint ahogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején is a városé, az iparé a gazdaság fejlődésében a vezető szerep.

Az állami ipar és a kolhozok termékcserejéhez, mondja Sztálin elvtárs, szükséges a városból a faluba juttatott termékek mennyiségének hatalmas növelése. Vagyis a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet csak úgy valósíthatjuk meg, ha minden módon fejlesztjük az ipart, s elsősorban a termelőeszközöket gyártó iparágakat. Éppen ezért, Sztálin elvtárs tanítása szerint, a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet első feltétele a termelés szakadatlan növelése, mégpedig elsősorban a termelőeszközök termelésének növelése. A szocialista iparosítás politikájának alkalmazása nélkül nem valósíthattuk volna meg a mezőgazdaság kollektivizálását. Az ipar további növekedése, s különösen a nehézipar növekedése nélkül nem emelhetjük a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban című sztálini mű tartalmazza a kommunista társadalom fölépítésének világos tervét. A Szovjetunió Kommunista Pártja, amelyet e terv irányít, elvezeti a szovjet népet a kommunizmus teljes győzelméhez.

5. A magántulajdon válsága és a szocialista tulajdon sikerei a nemzetközi küzdőtéren

A szocialista tulajdon növekszik és virágzik, ugyanakkor a tőkés tulajdon halálos válságban sorvad. A Szovjetunió meg a népi demokratikus országok gazdaságának fejlődése és a tőkésországok gazdaságának fejlődése teljesen ellentétes irányú.

A tőkésvilág az elmúlt 22 esztendő alatt (1929-től 1951-ig) átélte a legsúlyosabb túltermelési válságot (az 1929—32. évit), amelynek folyamán az ipari termelés az egész világon 38 százalékkal, de egy sor tőkésországban, például az Egyesült Államokban, majdnem felére (46,2 százalékkal) csökkent.

A válság mélypontján a hivatalos adatok szerint is 26 millióra nőtt a munkanélküliek száma.

1937-ben a tőkésvilág új válsághoz ért, de az akkori válságot a második világháború kitörése megszakította. Ez a háború a tőkésországok egyenlőtlen fejlődése és a tőkésállamok két csoportjának a viláгурalomért indított vetélkedése miatt tört ki.

A második világháború után új, jelentős változások történtek a nemzetközi helyzetben. Kialakult két tábor: az Egyesült Államok vezette imperialista, antidemokratikus tábor, amelynek fő célja az amerikai imperializmus viláгурalmának kivívása, és a Szovjetunió vezette imperialistaellenes, demokratikus tábor, amelynek főcélja az imperializmus megrendítése, a demokrácia megszilárdítása és a fasizmus maradványainak megsemmisítése. E két ellentétes tábor kialakulásának gazdasági eredményeként kettészakadt a világpiac, s két, egymással szintén szembenálló, párhuzamos világpiac támadt: az imperialista és a demokratikus világpiac. Ez a két világpiac homlokegyenest ellenkező irányban fejlődik. Az imperialista világpiac összeszűkül a túltermelési válságok, a munkanélküliség, a tömegek elnyomorodása és a demokratikus országoktól való elszakadás miatt, a demokratikus világpiac fölvevőképesége pedig növekszik a demokratikus tábor országainak válságnélküli fejlődése következtében, s mert ezekben az országokban szakadatlanul nő a termelés és a dolgozók jóléte.

A fegyverkezési hajsza és a gazdaság militarizálása ellenére 1929 és 1951 közt alig nőtt, vagypedig éppen egyhelyben topogott a főbb tőkésországok ipari termelése. Az Egyesült Államok ipari termelése csak kétszeresre, Angliáé 1,6-szeresre nőtt, Franciaországé csupán 4 százalékkal, Olaszországé pedig 34 százalékkal emelkedett.

A háború után a pénz példátlan arányú elértéktelenedése, a közszükségleti cikkek árának emelkedése, a dolgozók reáljövedelmének csökkenése, továbbá a költségvetések hadikiadásainak és a hadiadóknak kolosszális emelkedése, valamint a munkanélküliség növekedése jellemzi a főbb tőkésországok gazdasági helyzetét. A részleges és a teljes munkanélküliek száma csupán öt tőkésországban: az Egyesült Államokban, Olaszországban, Japánban, Angliában és Nyugat-Németországban meghaladja a 30 milliót.

Az Egyesült Államok és csatlósai nemzetgazdaságának militarizálása kimélyíti az ellentmondást a növekvő termelőapparátus és a csökkenő vásárlóképes kereslet közt, s érleli az új túltermelési válságot.

Ilyenek a kapitalizmus 22 esztendei eredményei.

A Szovjetunió ugyanebben az időszakban megvalósította első és második, s nagyrészt harmadik ötéves tervét. Ez utóbbi teljes megvalósítását a fasiszta Németország hitszegő támadása akasztotta meg. 1928-ban a Szovjetunió részesedése a világ ipari termelésében 3,5 százalék volt; ez 1937-ben már 13,5 százalékra, vagyis mintegy négyszeresre emelkedett. Másszóval: 1937-ben négyszerannyi termék készült szocialista tulajdonként, mint 1928-ban.

A Szovjetunió ipari termelése 1940-ben mintegy hat és félszer haladta meg az 1929-es színvonalat, a mezőgazdasági termelés pedig ugyanakkor több mint másfélszeresre növekedett. A szocialista vagyon és a szocialista tulajdon súlya tehát hatalmasan továbbnövekedett.

A háború idején a szovjet hátszág dolgozói gazdaságilag legyőzték Hitler-Németországot és segítőt. A háború megmutatta, hogy a szovjet társadalmi rend jobb formája a társadalom megszervezésének, mint bárminő más társadalmi rend. A háborúutáni öt-éves tervek során a Szovjetunió ipari termelése a háborúban elszenvedett roppant károk ellenére elérte, sőt jelentősen túlszárnyalta az ipari termelés háborúelőtti színvonalát. 1950-ben az ipari termelés volumene 73. százalékkal haladta meg a háborúelőtti 1940. év termelését. A mezőgazdasági termelés is túlszárnyalta a háborúelőtti színvonalat. Teljesen megoldódott a gabonakérdés, amely a Nagy Honvédő Háború után újból fölvetődött a mezőgazdaság háborús veszteségei miatt.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. kongresszusa megerősítette az ötödik ötéves terv irányelveit. Ezek értelmében 1951 és 1955 közt az ipari termelés színvonala 70 százalékkal nő az 1950-es színvonal fölé, s majdnem eléri a háborúelőtti színvonal háromszorosát.

A mezőgazdasági termelés a következőképen emelkedik öt esztendő alatt; a teljes gabonatermelés 40—50 százalékkal, a gyapottermelés 55—65, a cukorrépatermelés 65—70 százalékkal. Az állattenyésztésben a következő jelentős növekedéseket irányoztuk elő: a szarvasmarhaállomány 18—20, a juhállomány 60—62, a sertésállomány 45—70 százalékkal gyarapodik; a kolhozok baromfiállománya 3—3,5-szeresre nő, a lovak száma 10—12 százalékkal lesz nagyobb.

Az 1951—52. év gazdasági eredményei nyilvánvalóan bizonyítják, hogy az új ötéves tervet is sikeresen teljesítjük. A Szovjetunió

ipari termelése 1951-ben elérte az 1940. évi termelés 202 százalékát, illetve az 1929. év termelésének 1266 százalékát.

1947-ben a Szovjetunió pénzreformot hajtott végre, s megszilárdította valutáját. Az élelmiszerek és az iparcikkek ára 1947 IV. negyedétől kezdve felére csökkent. Az állami kereskedelemben végrehajtott árleszállítások és a kolhozpiacon bekövetkezett árcsökkenések következtében megnövekedett a rubel vásárlóereje és a külföldi valutákhoz viszonyított árfolyama. A szovjet kormány 1950 márciusában megszüntette a rubel árfolyamának dolláralapon való megállapítását, s a rubel aranytartalmának megállapításával áttért az aranyalapra.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1952-ben 11 százalékkal nőtt az előző évihez képest. A szovjet kormány gondoskodása következtében évről évre fokozódik a nép jóléte. A szovjet emberek ma jobban élnek, mint a háború előtt. Reáljövedelmük a háborúelőttinek több mint másfélszeresére növekedett.

1952-ben a főiskolai hallgatók száma elérte az 1 442 000-et; idén összesen 57 millió gyermek, ifjú és felnőtt tanul a különféle iskolákban.

Ilyenek a szocializmus eredményei a legutóbbi 22 esztendőben.

A kapitalizmus és a szocializmus eredményeit összefoglalva, a következőket mondhatjuk: a tőkésországok hatalmas többsége alig haladt az anyagi javak termelésében, sőt jobbra egyhelyben topog; a tőkésországokbeli dolgozók élete szakadatlanul rosszabbodik. A szocializmus országában, hála az új tulajdonforma megszilárdulásának, hétmérföldes léptekkel fejlődik a társadalmi termelés. A Szovjetunió valaha gazdaságilag elmaradott országból elsővonalbeli, nagyerejű világhatalommá vált; a kizsákmányolástól, a munkanélküliségtől és a kapitalizmus egyéb szörnyűségeitől megszabadult dolgozóinak élete napról napra szebbé és jobbá válik.

A szocializmus szovjetuniói eredményei teljes bizonyossággal leleplezik az emberek milliói előtt a tőkés magántulajdont, megfosztják a sérthetlenség nimbuszától, amellyel a burzsoázia évszázadokig övezte.

A tőkés magántulajdon válsága nemcsak abban mutatkozik meg, hogy már nem egyeduralgó tulajdonforma, hanem abban is, hogy már ott sem tekintik többé a társadalom szent és sérthetetlen intézményének, ahol még uralkodik.

Ez először a tőkésországok forradalmi mozgalmainak növekedésében, másodsor pedig abban mutatkozik meg, hogy a szocialista

tulajdon nemcsak bebizonyította fölényét a burzsoá tulajdonnal szemben, hanem már kezdi sikerrel kiszorítani az utóbbit a nemzetközi küzdőtérrel is.

A szocializmus tábora a népi demokrácia rendszerének Kelet- és Közép-Európa országaiban aratott győzelme nyomán és a népi forradalom kínai győzelmével hatalmasan kiterjedt: a földkerekség $2\frac{1}{4}$ milliárd lakosából 800 millió tartozik hozzá.

Az európai népi demokratikus országok a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet szakaszát élik át.

Az európai népi demokratikus országok gazdasága több szektorra tagolódik. Megvannak benne a szocialista (az állami és a szövetkezeti gazdaságok), a tőkés és a kisárutermelő szektorok. A vezető szerep ezekben az országokban a szocialista szektoré, amely elfoglalta a népgazdaság parancsnoki magaslatait. A szocialista szektorhoz tartozik: a nagyipar, a közlekedés, a bankhálózat, a külkereskedelem és a nagykereskedelem.

A következő adatok jellemzik a szocialista szektor kivívott helyzetét az európai népi demokratikus országok népgazdaságában:

A szocialista szektor részesedése az európai népi demokratikus országok népgazdaságában

Népgazdasági ágak	O r s z á g o k					
	Lengyel-ország	Cseh-szlovákia	Magyarország	Bulgária	Románia	Albánia
Nemzeti jövedelem	72,0 ¹	61,4 ²	98,0 ³	76,5 ¹	70,0 ³	nincs adat
Ipar	99,4 ³	98,0 ⁴	97,0 ⁴	99,9 ⁴	96,5 ³	99,0 ³
Nagykereskedelem	98,0 ²	100,0	100,0	100,0	100,0	nincs adat
Kiskereskedelem	93,0 ¹	87,0 ²	99,0 ³	98,4 ¹	76,0 ³	78,0 ¹
Mezőgazdaság (a megművelt terület százaléka)	15,0 ¹	30,6 ¹	37,0 ³	52,0 ³	19,0 ³	nincs adat

¹ 1951-es adat; ² 1949-es adat; ³ 1952-es adat; ⁴ 1950-es adat.

1951-ben az ipari termelés színvonala Lengyelországban 2,9-szer, Csehszlovákiában 1,7-szer, Magyarországon 2,5-szer, Romániában 1,9-szer, Bulgáriában 4,6-szer, Albániában több mint 5-ször akkora volt, mint a háború előtt.

A szocialista ipar növekedése a népi demokratikus országokban a mezőgazdaság szocialista átalakításának anyagi alapjául szolgál.

Az állam támaszai faluhelyen a gép- és traktorállomások. Bulgáriában 1950-ben 95 gép- és traktorállomás volt, Magyarországon 361, Romániában 138, Lengyelországban 156.

A népi demokratikus országokban megalakultak az állami földművelő és állattenyésztő mintagazdaságok.

Nemcsak a fogyasztási és értékesítési szövetkezetek százai fogják át valamennyi népi demokratikus országban a parasztságokat, hanem fejlődnek a termelőszövetkezetek is. A mezőgazdasági szövetkezetek, akár csak a Szovjetunióban lefolyt kollektivizálás kezdetén, különböző formájúak: egyrészt a föld közös művelésére és a mezőgazdasági felszerelés közös használatára alakult társulások, másrészt mezőgazdasági termelőszövetkezetek.

A fölsorolt tények mind arra utalnak, hogy a tulajdon szocialista formája gyors ütemben kialakul, erősen fejlődik; a nemzetközi küzdőtéren sorra elhódítja a pozíciókat a mély válságban sínylődő tőkés magántulajdontól.

A szocialista tulajdon uralmának köre a világgazdaságban bővül, a magántulajdon uralmának köre pedig szűkül.

Kapitalizmus volt a feudalizmussal egyidejűleg, sőt a rabszolgaság bizonyos formáival együttesen is, minthogy csupán a kizsákmányolás egyik formáját váltotta föl a másikkal.

A szocializmus a kapitalizmussal ellentétben megszüntet mindenféle kizsákmányolást és mindenféle elnyomást. A szocializmus gazdasági rendszere föltartóztathatatlanul győzedelmeskedik az egész világon. (*Oktyabr.* 1953. 3. szám.)

E. BREGEL

A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a szovjet pénzügyi és hitelrendszer

A szocialista gazdaság sajátos objektív gazdasági törvények szerint fejlődik. E törvények közt a legfontosabb: a szocializmus gazdasági alaptörvénye, amelyet Sztálin elvtárs fogalmazott meg.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének lényeges vonásai és követelményei: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41. oldal. Szikra. 1953.)

Sztálin elvtárs rámutat, hogy a szocialista termelőmód célja nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése: „...az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása — ez a szocialista termelés célja; a szocialista termelés szakadatlan növelése és tökéletesítése a legfejlettebb technika alapján — ez a cél elérésének eszköze“. (I. m. 77. old.)

A szocializmus gazdasági alaptörvénye meghatározza a szocialista

termelés fejlődésének valamennyi fő oldalát és valamennyi fő folyamatát. A szocializmus összes többi gazdasági törvényei ennek az alaptörvénynek vannak alárendelve.

A Szovjetunió szocialista népgazdaságában fontos tényező a szovjet pénzügyi és hitelrendszer, amelynek egész működése a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez igazodik.

A szovjet pénzügyi rendszer legfontosabb alkotóeleme a Szovjetunió állami költségvetése.

A burzsoá államok költségvetése csak élősdi kinövés a nemzetgazdaság szervezetén. A szocialista állam költségvetése ellenben az egész népgazdaság költségvetése. A szovjet költségvetésnek és a tőkésországok költségvetésének gyökeres különbségét az SZK(b)P programja a következőkben fejt ki: „A tőkésektől kisajátított termelőeszközök társadalmasításának kezdeti szakaszában az államhatalom már nem a termelési folyamat fölött lévő élősdi apparátus, hanem átalakul olyan szervezetté, amely közvetlenül teljesíti az ország gazdasági igazgatásának funkcióját, s ezzel az állami

költségvetés az egész népgazdaság költségvetésévé válik“.

A népgazdaság szocialista rendszerének haladó volta, fölénye a kapitalista rendszerrel szemben világosan megmutatkozik a szocialista termelés szakadatlan és gyorsütemű növekedésében. 1929-től 1951-ig a Szovjetunió ipari termelése csaknem 13-szorosra nőtt. Ellenben a tőkésországokban, ahol a gazdaság a kapitalizmus állandóan mélyülő általános válságának, s a folytonosan ismétlődő gazdasági válságoknak harapófogójában vergődik, a termelőerők egyhelyben topognak.

A Szovjetunió szocialista termelése szakadatlan fokozásának elengedhetetlen feltétele a szocialista felhalmozás növelése. A szocialista újnatermelés bővítésének forrása a Szovjetunió nemzeti jövedelme, amelynek egy része a költségvetés útján a szocialista felhalmozás alapjába kerül.

A tőkésállamokban a költségvetési kiadások legnagyobb része a fegyverkezést, háborúk finanszírozását és az élősdi burzsoá államapparátus fenntartását szolgálja, tehát improduktív kiadás. A Szovjetunió költségvetése ellenben főképp a népgazdaság finanszírozásáról gondoskodik. A pénzügyi források produktív fölhasználása a szovjet költségvetés legnagyobb előnye a tőkésállamok költségvetésével szemben. A szovjet-állam az összes költségvetési kiadások zömét népgazdasága fejlesztésére és szociális-kulturális intézkedései finanszírozására fordítja. Az állami költségvetés bevételeinek egy része a Szovjetunióban is az államigazgatási szervek fenntartását és az ország védelmét szolgálja. De ezeknek a kiadásoknak az aránya a Szovjetunióban összehasonlíthatat-

lanul kisebb, mint a tőkésországokban, amelyek a féktelen fegyverkezési hajsza miatt költségvetési eszközök legnagyobb részét katonai kiadásokra fordítják. Az Egyesült Államok 1952—53-ban csupán a közvetlen katonai kiadásokra az összes költségvetési kiadások 74 százalékát költi. A Szovjetunió ellenben költségvetési kiadásainak mindössze 23 százalékát fordítja katonai célokra. Ugyanakkor a népgazdaság fejlesztését szolgáló kiadások aránya 37,8 a szociális és kulturális célú intézkedésekre fordított kiadásoké pedig 26,2 százalék. A népgazdasági kiadások évről évre, ötéves tervről ötéves tervre gyors ütemben növekednek.

A Szovjetunió állami költségvetésének a népgazdaság finanszírozására fordított kiadásai

(milliárd rubelben)

1923/24—1927/28	7,4
1928/29—1932	55,2
1933—1937	184,0
1938—1940	170,4
1946—1950	708,1

Meg kell említenünk, hogy a háború után a népgazdaság finanszírozására fordított kiadások összege jobban növekedett, mint a költségvetési kiadások általános összege. 1946-tól 1951-ig például a Szovjetunió állami költségvetésének összes kiadásai 44, a népgazdaság finanszírozására fordított kiadások pedig 69 százalékkal növekedtek.

A szovjet költségvetés jelentősen hozzájárult a Szovjetunió szocialista iparosításához: óriási összegeket mozgósított és irányított a szocialista ipar fejlesztésére, főképp a nehézipar megteremtésére és bővítésére. Az első ötéves tervben 26,3

milliárd rubel, a második ötéves tervben pedig már 75,4 milliárd szolgálta az ipar fejlesztését. A háború után tovább növekedtek az ipar finanszírozására szánt költségvetési összegek. Az 1952. évi költségvetés az ipar fejlesztésére 80,6 milliárd rubelt irányzott elő, vagyis többet, mint az egész második ötéves terv, s több mint háromszor annyit, mint az egész első ötéves terv.

A szovjet költségvetés biztosította a mezőgazdaság kollektivizálásához szükséges pénzeszközöket. Lenin már 1923-ban megállapította, hogy „Minden társadalmi rendszer csakis egy bizonyos osztály pénzügyi támogatásával jön létre. Említenünk sem kell azt a sok száz- meg száz-millió rubelt, amelybe a „szabad“ kapitalizmus születése került. Most tudatában kell lennünk és a gyakorlatban kell érvényt szerezni annak, hogy ezidőszent az a társadalmi rendszer, amelyet a szokottnál nagyobb mértékben kell támogatnunk: a szövetkezeti rendszer“. (*Lenin*. Válogatott Művek. II. kötet. 1000. old. Szikra. 1949.)

A mezőgazdaság teljes kollektivizálásának kezdetén nagyon megnőtt a mezőgazdaságnak juttatott költségvetési kiutalások aránya. Az állami költségvetés mezőgazdasági kiadásainak alakulása: 1928—29-ben 714, 1929—30-ban 1353, 1931-ben pedig 2914 millió rubel. A szocialista mezőgazdaság költségvetési finanszírozása később is állandóan növekedett; az első ötéves tervben 9,5, a másodikban pedig 36,9 milliárd rubelre rúgott. A háború után a szovjetállam továbbra is egyre nagyobb összegeket fordít a mezőgazdaságra. 1952-ben, azaz csupán egy év költségvetésében 34,7 milliárd rubelt irányzott elő a mezőgazdaság

és az erdőgazdaság fejlesztésére, vagyis csaknem annyit, mint az egész második ötéves tervben.

A szovjet állami költségvetés fontossága igen nagy a szocialista gazdaság állóalapjainak bővített újratermeléséhez szükséges pénzügyi források előteremtése szempontjából. A költségvetés népgazdaságfejlesztő kiadásai közt az első helyet a beruházások finanszírozása foglalja el. A beruházásokra fordított összes kiadások legnagyobb részét a költségvetés fedezi. 1952-ben például az építőszervezetek beruházásainak és forgóeszközjuttatásainak 68,5 százaléka (143,1 milliárd rubelből 98,1 milliárd) költségvetési kiutalás volt. Költségvetési eszközökből építik az új gyárakat, s alakítják újjá a meglévőket.

Rendkívül gyorsütemű a szocialista gazdaság állóalapjainak bővített újratermelése. A szovjet ipar termelőapparátusa már az első és a második sztálini ötéves terv eredményeként gyökeresen megújult. A második ötéves terv végére az egész ipari termelésnek több mint 80 százaléka az új és a teljesen újjáalakított gyárakból származott. A szovjet ipar állóalapjai 1928-tól 1937-ig több mint hatszorosa növekedtek. Azóta iparunk termelési és műszaki bázisa mégjobban kiszélesült és megerősödött. A háborúutáni első ötéves terv teljesítése során mintegy 7000 helyreállított, illetve újonnan épített vállalattal gyarapodott az állami iparvállalatok száma. Ennek eredményeként az ipar termelő állóalapjai 1952-re 77 százalékkal növekedtek 1940-hez képest. Az összes népgazdasági beruházások nagyobb része az iparnak jutott: 1946 és 1951 közt a mintegy 500 milliárd rubelnyi népgazdasági beruházásból több

mint 320 milliárdot az iparnak juttattunk. A negyedik öt éves terv beruházási tervét a nemzeti jövedelem növekedésének és a költségvetés sikeres végrehajtásának eredményeként 22 százalékkal túlteljesítettük.

A termelési állóalapok mennyiségi növekedése az új technika alapján történő állandó tökéletesedésükkel párosul. A Szovjetunió gazdasági fejlődésének jellemzője: „a technika fejlődésének periodikus megszakadásai helyett, amelyek a társadalom termelőerőinek elpusztításával járnak együtt — a termelés szakadatlan tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 41—42. old. Szikra. 1953.)

A háború után a szovjet géppark új, termelékenyebb gépekkel való kiegészítés révén 2,2-szeresre növekedett. A szovjet gépgyártás csak a legutóbbi három esztendőben mintegy 1600 új típusú gépet és gépszerkezetet gyártott. A szovjet költségvetés nemcsak a szocialista gazdaság állóalapjainak mind nagyobb mértékű újratermelését teszi lehetővé, hanem az új technika révén a szocialista termelés szakadatlan tökéletesedését is.

A szocialista fölhalmozás fejlesztésében igen nagy szerepe van a rendszeres önköltségcsökkentésnek. Ezt főleg az új technika alkalmazásával, a munka termelékenységének emelésével, a berendezés jobb kihasználásával, a nyersanyag, a tüzelőanyag és a villamosenergia gazdaságosabb felhasználásával és egyéb módszerekkel érjük el. Az ipari termelés önköltségének csökkentéséből származó megtakarítás csupán 1951-ben 35,5 milliárd rubel volt. A Szovjetunió költségvetése, amely a legfej-

lettebb technikával felszerelt vállalatok építését, s a meglévő vállalatok élenjáró technikával való ellátását finanszírozza, nemcsak a bővített szocialista újratermelést szolgálja minden egyes időszakban, hanem az újratermelés további bővítése végett új felhalmozások mozgósítását is lehetővé teszi.

A termelési állóalapok bővített újratermelése a mezőgazdaságban is főképp az állami költségvetés eszközeinek segítségével valósul meg. A szovjet szocialista mezőgazdaság továbbhaladásának feltétele: a régi technika kivonása a használatból, s újjal, az újnak pedig a legújabbal való felcserélése. Kolhozaink nem vállalhatnak milliárdos költségeket, amelyek csak 6—8 év múlva térülhetnek meg, mondja Sztálin elvtárs; ezeket a költségeket „csak az állam vállalhatja magára, mivel az állam és csakis az állam képes magára vállalni a régi gépek kivonásával és újakkal való felcserélésével kapcsolatos veszteségeket, mivel az állam és csakis az állam képes elviselni ezeket a veszteségeket 6—8 éven át, amíg ennek az időnek a lejártával a kiadások meg nem térülnek“. (I. m. 89. old.)

A Szovjetunió állami költségvetése finanszírozza tehát a mezőgazdaság legfontosabb termelési állóalapjainak felújítását, ezért igen nagyfontosságú ez alapok bővített újratermelése szempontjából. A mezőgazdaság termelési állóalapjai növekedésének gyors ütemére vall, hogy a gép- és traktorállomásokon, valamint a szovhozokban a traktorállomány kapacitása a háborúelőtti színvonalhoz képest 59 százalékkal, a kombájnoké pedig 51 százalékkal növekedett.

A szocialista mezőgazdaság fejlesztése szempontjából igen nagy

jelentőségű a nagyszabású természetátalakító terv teljesítése. A hatalmas öntözőművek egész sora, a mezővédő erdősávok létesítése és a helyes vetésforgók alkalmazása magasra lendíti a mezőgazdaságot, s állandó bő termést biztosít. A természetátalakító terv keretében végzett munkálatokat jórészt az állami költségvetés eszközeiből fedezik.

Nagyon fontos a szovjet költségvetés a szocialista gazdaság forgóalapjainak bővített újratermelése szempontjából is. Bár a vállalatok és a gazdasági szervezetek mindinkább nyereségükből és egyéb gazdasági forrásokból növelik forgóeszközöiket, a költségvetési kiutalások aránya továbbra is igen jelentős. 1951-ben ilyen kiutalások fedezték a vállalatok és a gazdasági szervezetek forgóeszközei növelésének 47,4 százalékát, 1952-ben pedig 42,8 százalékát.

A szocialista fölhalmozást növeli a forgóeszközök megtérülésének meggyorsítása. A Szovjetunió állami költségvetése elősegíti a forgóeszközök észszerű fölhasználását és megtérülésük meggyorsítását. A forgóeszközök növelésére szolgáló költségvetési kiutalások meghatározásakor megvizsgálják, niennyire növekszik a vállalatok és a gazdasági szervezetek forgóeszköz-szükséglete termelésük tervezett emelkedése miatt, s ugyanakkor a forgóeszközök megtérülésének meggyorsításával is számolnak. A költségvetési kiutalások összegét úgy állapítják meg, hogy az anyag- és árukészletek megtérülésének meggyorsítására serkentsék a vállalatokat.

A tervszerű, arányos fejlődés törvényével összhangban folyó szocialista bővített újratermelés helyes ará-

nyokat követel a fogyasztás és a fölhalmozás, a népgazdaság egyes ágai, az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és a kereskedelem, valamint az ipar és a mezőgazdaság egyes ágai, például a könnyű- és a nehézipar, a gabonafélék és az ipari növények termelése közt stb.

A bővített újratermeléshez különösen szükséges, hogy helyes arányok legyenek a termelőeszközök termelése (I. osztály) és a fogyasztási cikkek termelése (II. osztály) közt. A legfejlettebb technika alapján folyó bővített újratermelés a termelőeszközök termelésének elsőbbségét föltételezi a fogyasztási cikkek termelésével szemben. A szocialista gazdaság fejlesztéséhez és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenethez az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedése, s elsősorban a termelőeszközök termelésének növekedése szükséges.

A szovjet pénzügyi rendszer, különösen az állami költségvetés fontos a szovjet népgazdaság arányosságának biztosítása szempontjából, az arányosság ugyanis okvetlenül szükséges, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvényéből származó követelmények érvényesüljenek. A szovjetállam a költségvetés segítségével osztja el megfelelő arányban a nemzeti jövedelmet a fogyasztási alap és a fölhalmozási alap közt. Az állami költségvetés nagyjelentőségű az II. és II. osztály helyes arányainak biztosítása szempontjából is. Az ipar költségvetési finanszírozásából a legtöbb a nehézipari ágazatoknak jut, s ez biztosítja a termelőeszközök termelésének elsősorban való növelését.

Táblázatunk adatai jól bizonyítják e szempont következetes érvényesítését.

Beruházások új ipari építkezésekre az első és a második ötéves terv idején

	Beruházások (milliárd rubelben)		Az I. és a II. osztály aránya (%-ban)	
	Az első ötéves tervben	A második ötéves tervben	Az első ötéves tervben	A második ötéves tervben
Az egész ipar	24 796	58 613		
Ebből :				
a termelőeszközök gyártó ipar	21 299	49 802	85,9	85,0
a fogyasztási cikkek gyártó ipar	3 497	8 811	14,1	15,0

Tehát az első két ötéves terv idején az új ipari építkezések beruházásai a termelőeszközgyártó iparágakban meghaladták az új ipari építkezésekre fordított összes beruházások 85 százalékát. Hogy a termelőeszközgyártó ipar elsősorban fejlődhessen, így kellett elosztani a költségvetés segítségével az eszközöket. A Nagy Honvédő Háború után továbbra is a nehéziparnak jut az iparfejlesztésre fordított pénzeszközök nagyobb része; ílymódon az állami költségvetés a termelőeszközök termelésének elsőleges növelését szolgálja.

A Szovjetunió állami költségvetésének szerepe a szocialista bővített újtermelésben nem korlátozódik csupán arra, hogy hatalmas összegeket fordít a szocialista termelés összes ágainak fejlesztésére. A költségvetés összeállításakor és végrehajtásakor a pénzügyi szervek rubellenőrzést is gyakorolnak a termelés és a forgalom fölött, hogy ílymódon is elősegítsék a vállalatok rendelkezésére bocsátott eszközök leghatékonyabb fölhasználását, s ezzel a bővített újtermelés meggyorsítását. A forgalmi adó és a nyereségbefizetés elvonásakor a

pénzügyi szervek ellenőrzik, hogyan teljesítették a vállalatok és a gazdasági szervezetek a mennyiségi és a minőségi tervelőirányzatokat. Ez a pénzügyi ellenőrzés a munka meggyorsítására, a termelés fokozására, a szállítások gyorsítására, a belső tartalékok föltárására, s a fölhalmozás növelésére szorítja a vállalatot. A vállalati tevékenység rubeellenőrzésének tehát cselekvő szerepe van a népgazdasági tervek teljesítésében és túlteljesítésében, a szocialista termelés növekedésének meggyorsításában.

A pénzügyi ellenőrzés nemcsak a vállalatoknál, hanem a kolhozoknál és a szövetségi szerveknél is igen nagyjelentőségű. Ismeretes, hogy a kolhozok teljes jövedelmük alapján fizetnek jövedelemadót, ezért a pénzügyi szervezetek feladata nemcsak az, hogy a kolhozok valóságos jövedelmei alapján hajtsák be ezt az adót, hanem az is, hogy minden eszközzel elősegítsék a kolhozok termelésének és jövedelmének növekedését. Persze mindehhez az szükséges, hogy a pénzügyi szervek gondosan tanulmányozzák a kolhozok egész munkáját, ellenőrizzék a kolhoz-mintaalapszabályzat megtartását, s

megvizsgálják, gazdaságosan használják-e föl a kolhozok az anyagkészleteket és a pénzeszközöket, helyesen osztják-e el a jövedelmet stb. A pénzügyi rendszer tehát hozzájárul a kolhozok szervezeti-gazdasági megszilárdításához és a kolhozok közös gazdaságának fejlesztéséhez.

A pénzügyi rendszer tevékenyen hat az ipari termelőszövetkezetek és egyéb szövetkezeti szervezetek gazdasági tevékenységére is. A szövetkezeti szervezetek jövedelemadójának behajtásakor a pénzügyi szervek ellenőrzik a szövetkezetek beszámolóját, a gazdaságossági rendszer és a pénzügyi fegyelem érvényesülését, munkájuk megjavítására ösztönzik a szövetkezeteket, s a termelés bővítésének új lehetőségeit tárják föl.

Az állami költségvetés mellett a Szovjetunió hitelrendszere is fontos tényező a szocialista termelés legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedésének és tökéletesedésének biztosításában.

A szocialista vállalatok álló- és forgóalapjainak körforgásával együttjár a vállalati pénzeszközök egy részének fölszabadulása. Ezenkívül az állami költségvetésben is jelentős összegek szabadulnak föl, mert a költségvetési bevételeket általában nem egyszerre használják föl. A szocialista gazdaság összes szabad pénzeszközei a szovjet hitelrendszerben összpontosulnak.

A szovjetállam a hitelrendszer eszközeit termelő módon használja föl a bővített szocialista újratermelés céljára. A szocialista vállalatok ezekből az eszközökből kapnak hi-

telt termelésük bővítésére és tökéletesítésére.

A szovjet hitelrendszernek nagyon fontos szerepe volt az ország szocialista iparosításában. 1925 október és 1929 július közt a hosszúlejáratú bankhitelek összege 13,4-szeresre növekedett (415 millió rubelről 5577 millió rubelre), a rövidlejáratú hiteleké pedig 2,3-szeresre (2087 millióról 4758 millióra).

Sztálin elvtárs 1946 február 9-i választási beszédében a következőket mondotta a Szovjetunió nehéziparának fejlesztését elősegítő tényezőkről: „Nagy segítséget nyújtott ebben (a nehézipar fejlesztésében — *A szerk.*) az ipar és a bankok államosítása, amely lehetővé tette az anyagi eszközök gyors összegyűjtését és a nehéziparba való átömlesztését“. (*Sztálin. A békéért. 17. old. Szikra. 1952.*)

A szovjet hitelrendszer hasonlóan fontosnak bizonyult a kisparaszti gazdaság szocialista átalakításában és a kolhozrendszer győzelmében. Az 1924—25-től 1929—30-ig terjedő időszakban a kolhozgazdaságok számára folyósított hitelek háromszorosra nőttek, s arányuk a parasztgazdaságok számára folyósított hitelek teljes összegében 10,4 százalékról 91,1-re emelkedett. A kolhozoknak nyújtott állami hitelsegély lehetővé tette, hogy a sokmillió kisárutermelő egyéni parasztgazdaság átálljon a kolhozrendszer vágyára, s hogy a kolhozok gazdaságilag és szervezetenként megszilárduljanak.

A szovjet bankok népgazdasági célokat szolgáló és a szocialista termelés szakadatlan növekedését és tökéletesedését biztosító hiteleinek összege rendszeresen és gyors

ütemben növekszik. A második ötéves terv időszakában a hitelek összege csaknem háromszorosra nőtt (1933 január 1-től 17 milliárd rubelről 1938 január 1-ig 47,7 milliárdra), a harmadik ötéves terv háborúelőtti három évében pedig további 40 százalékkal emelkedett, s 1941 január 1-ig elérte a 63,9 milliárd rubelt. 1941 elején a népgazdaságban az összes anyagi értékek körülbelül 40 százalékát fedezték bankhitelből. A Nagy Honvédő Háború óta ismét jelentősen növekszik a népgazdaságnak nyújtott hitelek összege; a hitelek részesedése a népgazdaság forgóeszközeiben meghaladja a háborúelőtti színvonalat.

1951-ben az Állami Bank hitelműveleteinek összege, a rajta keresztül lebonyolódó fizetési forgalommal együtt a háborúelőttinek háromszorosára emelkedett.

A hitelügy fejlődése egyrészt a Szovjetunió szocialista termelésének és áruforgalmának növekedését tükrözi, másrészt tevékenyen hozzájárul az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem fejlesztéséhez.

Sztálin elvtárs többször beszélt a hitelnek, mint olyan erőnek és fontos gazdasági emelőnek szerepéről, amelyet a szovjetállam a szocialista gazdaság fejlesztésére használ föl. Már 1924-ben rámutatott, hogy a Szovjetunióban a proletariátus, amelynek „kezében van a hatalom... rendelkezik hitellel, a hitel pedig hatalmas erő az állam kezében”. (Sztálin Művei, 6. kötet, 268. old. Szikra, 1951.) Sztálin elvtárs a XVI. pártkongresszuson hangsúlyozta: „A hitelügy észszerű megszervezésének és a pénztartalékokkal való helyes manőverezésnek komoly jelentősége van a népgazdaság fejlődése szem-

pontjából”. (Sztálin Művei, 12. kötet, 353. old. Szikra, 1950.)

A hitelek termelő célra való felhasználása a szocialista hitelrendszer hatalmas előnye a tőkés hitelrendszerrel szemben.

A tőkésországokban a hitelek nagy részét improduktív célokra használják föl: részvények és kölcsönkötvények spekuláns tőzsdei forgalmának finanszírozására, a földbirtokosok elősdi osztályának hitellátására, az állami értékpapírok fölvásárlása útján a burzsoá állam finanszírozására és így tovább.

A tőkés hitelrendszer elősdi jellegű elűzülése különösen nagy erővel mutatkozik meg a kapitalizmus általános válságának korszakában, s főleg az általános válság mai szakaszában. A tőkésországokban ezidőszert az újratermelés bővítése helyett hatalmas összegeket fordítanak a fegyverkezési hajszára finanszírozására. Az Egyesült Államokban például a Federal Reserve Systemhez (az amerikai bankjegykibocsátó rendszerhez) tartozó bankok kölcsöneinek és befektetéseinek teljes összegéből 1929-ben 11 százalék, 1952 júliusában pedig már mintegy 46 százalék jutott állami értékpapírok vásárlására. (Federal Reserve Bulletin, September 1952. p. 1027.) Az amerikai bankok tehát pénzeszközök nagyobb részét az állam rendelkezésére bocsátják. A tőkésállam ezeket az összegeket nem a nemzetgazdaság fejlesztésére használja föl, hanem a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen irányuló agresszív háború előkészítésére, valamint a koreai rablókaland finanszírozására.

A szocialista gazdaságban teljesen megszűnt a hitelek improduktív felhasználása. A Szovjetunióban

nincs fiktív tőke, s a szovjet hitelrendszer egyáltalán nem folyósít eszközöket értékpapírok kibocsátására és tőzsdei forgalom fedezésére. A Szovjetunióban megszűnt a föld magántulajdona, s így személyi fogyasztásra vagy földvásárlásra nem folyósíthatók improduktív jelzáloghitelek. A szovjet állam a béketermelés szakadatlan növelésére használja föl a hiteleszközöket. A szocialista vállalatoknak nyújtott bankhitelek nem kerülnek ki a népgazdaságból; ellenkezőleg: bekapcsolódnak a népgazdasági forgalomba, s ez lehetővé teszi a szocialista bővített újratermelés ütemének meggyorsítását.

A szovjet hitelrendszer leginkább azzal szolgálja a szocialista bővített újratermelést, hogy az ipar és a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátja a szabad pénzeszközöket a termelés növelését szolgáló fölhasználás végett.

A Szovjetunió Állami Bankja elsősorban a szocialista ipar fejlesztésére utal ki nagy összegeket. A Nagy Honvédő Háború előtt az Állami Bank ipari célú hitelei főképp az idényszerű könnyű- és élelmiszeripari ágaknak jutottak. 1940 január 1-én a könnyű- és az élelmiszeriparban az összes anyag- és árukészlet-maradványok 52 százalékát fedezték hitellel; a nehéziparban csak a maradványok 25 százalékát. Az Állami Bank már a háború előtt megkezdte a nehézipar forgalomszerinti hitel-ellátási rendszerének kiépítését; ennek az a lényege, hogy a bank a részleges hozzájárulás elve alapján hitelt folyósít a vállalatoknak a különféle anyagkészletek beszerzésére. A bankhiteleket nemcsak az idényszerű forgóeszközszükségletek kielégítésére használják föl, hanem a vállalati eszközök forgalomban le-

kötött részének kiegészítésére is. Az Állami Bank tehát tevékenyen hozzájárul a szovjet nehézipar fejlesztéséhez. A jelenlegi feladat, hogy az Állami Bank általánosan kiépítse ebbeli tevékenységét: rá kell térnie számos nehézipari vállalat forgalomszerinti hitelezésének rendszerére.

A szovjet hitelrendszer jelentős összegeket fordít a szocialista mezőgazdaság fejlesztésére. Eltérően az ipartól, ahol csak a vállalat forgóeszközeinek kiegészítését fedezik hitellel, a mezőgazdaságban a hitel jelentősen növeli az állóalapokat is. Ez azzal függ össze, hogy az állami vállalatok visszatérítési kötelezettség nélkül kapott költségvetési eszközökből hajtják végre beruházásaikat, a kolhozok pedig a Mezőgazdasági Bank hosszúlejáratú hiteleiből végzik beruházásaikat. Bizonyítja e hitelek jelentőségét, hogy 1950-ben a kolhozok összes beruházásainak több mint felét a Mezőgazdasági Bank hitelei fedezték, s a kolhozoknak nyújtott hosszúlejáratú hitelek összege 1948-tól 1950-ig háromszorosra emelkedett. A kiskolhozoknak a negyedik ötéves terv utolsó időszakában végrehajtott egyesítése lehetővé teszi a kolhozberuházások terjedelmének növekedését. Ezek a beruházások jórészt a kolhozok rendelkezésére bocsátott állami hitelek révén valósulnak meg. 1951 végén már az összes egyesített kolhozok 84 százaléka kapott kölcsönt az államtól.

A szocialista bővített újratermelés közvetlenül az anyagi termelés szférájába tartozó népgazdasági ágakban valósul meg; de a szovjet kereskedelem is tevékenyen elősegíti a szocialista termelés növekedését. Pusztán az ipari és a mezőgazda-

sági termelés növekedése, valamint a dolgozó tömegek szükségletének és keresletének növekedése nem biztosítja az ország gazdasági fölvirágzását. „Annak, hogy az ország gazdasági élete felpeszsdüljön, az ipar és a mezőgazdaság pedig ösztönzést kapjon a termelés további növelésére, még egy előfeltétele van, mégpedig: az élénk *áruforgalom* a város és a falu között, az ország kerületei és területei között, a népgazdaság különböző ágai között.“ (Sztálin Művei. 13. kötet. 360—361. old. Szikra. 1951.)

Az áruforgalom élénkítése föltételezi a kereskedelmi szervezetek nagyösszegű hitelekkel való ellátását. Már a XI. pártkongresszus pénzügypolitikáról hozott határozata megállapította, hogy az áruforgalom sem a város és a falu közt, sem a városi és falusi piacok keretében „nem fejlődhet sikeresen és gyorsan a hitel hathatós közreműködése nélkül. A hitel szabályozását pedig az Állami Bankra kell bízni“. A XI. pártkongresszus az árucserre fejlesztési feladatainak elemzésekor rámutatott: „Az állami kereskedelemnek elsősorban a hitel útján rendelkezésére bocsátott eszközök segítségével kell fejlődnie; a hitel folyósítását csak az Állami Bank szervezheti meg“. A gyakorlatban ez az irányelv valósul meg. A kereskedelmi szervek összes forgóeszközeinek nagy része az Állami Bank folyósította hiteleszközökből származik. Jelenleg a kereskedelmi szervezetek minden rubelnyi forgalmában 70—90 kopek bankhitel. Az Állami Bank hitelei rendszeresen és gyors ütemben áradnak a kereskedelemben: csupán 1948 és 1952 közt több mint kétszeresre növekedtek. A szovjet hitelrendszer a kereskedelem fejlesztésé-

hez való tevékeny hozzájárulásával is a termelés gyors és szakadatlan növelésére ösztönzi az ipart és a mezőgazdaságot.

A szovjet hitel a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően a szovjet népgazdaság fejlesztését szolgálja, s a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének egyik eszköze. A Szovjetunióban tervszerűen, a népgazdasági tervnek és a hiteltervnek megfelelően osztják el a hiteleket az egyes gazdasági ágak közt, hogy a hitelek biztosítsák a szocialista termelés szakadatlan növekedését és a népgazdaság fejlesztéséhez szükséges arányokat. A tőkésországokban éppen ellenkezőek a hitelek elosztásának szempontjai: a hitelelosztás hozzásegíti a tőkést a maximális profit megszerzéséhez, s a hitelek a modern kapitalizmus körülményei közt elsősorban a fegyverkezési hajsztát és a hadiipar fejlesztését szolgálják. Ennek megfelelően a békés célú termelés mindinkább elsorvad. A tőkés hitel tehát növeli az aránytalanságokat a gazdaságban, s megkönnyíti a gazdasági válságok bekövetkezését.

A hitelellátás szervezete úgy épült föl a Szovjetunióban, hogy a legjobban előmozdítsa a szocialista termelés állandó és gyorsütemű növekedését.

A szovjet hitel egyik elve: céljellege. A szovjet bankok meghatározott célokra, a gazdasági tervnek megfelelően folyósítanak hitelt. Az Állami Bank például rövidlejáratú hiteleket folyósít a tervben megszabott termelési készletek és késztermékkészletek képzésére, az idényszerű termelési költségekre. A Mezőgazdasági Bank hosszúlejáratú hitelekkel finanszírozza a kolhozok, a

Kereskedelmi Bank pedig szintén hosszúlejáratú hitelekkel a szövetkezeti szervezetek beruházásait. Az állami vállalatok, a kolhozok és a szövetkezeti szervezetek kötelesek rendeltetészerűen, a gazdasági tervek teljesítésére fölhasználni a banktól kapott hiteleket. A szovjet hitel céljellege serkenti a hiteleszközöknek a bővített újratermelést szolgáló fölhasználását.

A szovjet bankhitelek határidőre szólnak és visszatérítendőek. A költségvetési finanszírozástól eltérően, a szocialista vállalatok a banktól meghatározott időre kapnak hitelt, amelyet a határidő lejártával kötelesek visszafizetni. A bankhitel időtartama főként rendeltetésétől függ, a különféle forgóeszközök megterülésének tervezett határidejével összhangban. A hitelfolyósítások említett követelményei a forgóeszközök megterülésének meggyorsítására ösztönzik a vállalatokat, s ezzel hozzájárulnak a szocialista bővített újratermelés meggyorsításához.

A szocialista termelés legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedésének és tökéletesedésének biztosítása szempontjából nagyon fontos az önálló elszámolás. A szovjet bankok a vállalatok munkájának rubeellenőrzésével tevékenyen hozzájárulnak az önálló elszámolás megszilárdításához. A bankok a tervben rögzített célokra és meghatározott határidőre folyósítják a hitelt, a határidő lejártakor pedig kamatostul követelik a hitel visszafizetését; ezzel anyag-, nyersanyag- és tüzelőanyagtakarékosságra, a késztermékek gyors értékesítésére, az önköltség csökkentésére és a fölhalmozás növelésére ösztönzik a vállalatokat. Nem kevésbé fontos

az önálló elszámolás megszilárdítása szempontjából, hogy az Állami Bank szankciókat alkalmaz a rosszul dolgozó és hitelvisszafizetési kötelezettségüket késedelmesen teljesítő vállalatokkal szemben. A késedelmeskedőkkel szemben alkalmazott sokféle szankció (a hitelfolyósítás megtagadása, a határidőre vissza nem fizetett tartozás kényszerbehajtása stb.), valamint a tervüket túlteljesítő vállalatok hitellátásának fokozottabb biztosítása az elmaradó vállalatokat is ösztönzi munkájuk megjavítására.

A beruházások finanszírozása és hosszúlejáratú meghitelezése esetén a rubeellenőrzés az Iparbank, a Mezőgazdasági Bank, a Kereskedelmi Bank, a Központi Községi Bank, valamint egy-egy köztársasági és területi községi bank dolga. A beruházási bankok úgy ellenőrzik a vállalatoknak és az építőszervezeteknek beruházásokra kiutalt eszközök gazdaságos és helyes fölhasználását, hogy ezeket az eszközöket a beruházási tervvel és a tervteljesítéssel összefüggően, a jóváhagyott költségvetések és műszaki tervek alapján folyósítják. A bankok ellenőrzik, hogy a beruházásokra folyósított eszközöket rendeltetészerűen használják-e föl; harcolnak a gondatlan gazdálkodás ellen, az építési költségek csökkentésére ösztönzik a vállalatokat, minthogy ez is egyik forrása a szocialista fölhalmozás növelésének.

A rubeellenőrzés tehát elősegíti az önálló elszámolás megszilárdítását és a fölhalmozás növelését.

A Szovjetunió hitelrendszerébe tartoznak a bankokon kívül az állami takarékpénztárak, amelyek a lakosság megtakarításait és ideiglenes szabad eszközeit mozgósítják és

összpontosítják, s termelő célú fölhasználásra irányítják.

A takarékpénztárak jelentőségét betétállományuk növekedéséből ítéltjük meg. A takarékpénztárak betétállománymaradványa 1940 végétől 1952 elejéig több mint háromszorosra, 7,3 milliárd rubelről 22,5 milliárdra emelkedett.

A szovjet pénzügyi rendszer a társadalom szükségleteinek maximális kielégítésében nemcsak a szocialista termelés legfejlettebb technika alapján történő növekedésének elősegítésével hat, hanem közvetlenül is: a költségvetési és hitelrendszer által mozgósított pénzeszközök egy része a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelését segíti elő.

A Szovjetunió állami költségvetésében jelentős helyet foglal el a szociális és kulturális intézkedések finanszírozása. Ezek a kiadások szakadatlanul és gyors ütemben növekednek, amint a következő táblázatból is kitűnik:

A Szovjetunió állami költségvetésének kiadásai a szociális és kulturális intézkedések finanszírozására

(milliárd rubelben)

1923/24—1927/28.....	3,9
1928/29—1932	12,8
1933—1937	73,2
1938—1940	113,6
1946—1950	524,5

A szociális és kulturális intézkedések finanszírozásával kapcsolatos kiadások gyorsabb ütemben növekednek, mint az összes költségvetési kiadások. A negyedik ötéves tervben az állami költségvetés kiadásainak teljes összege az első öt éves terv kiadásaihoz képest 20,7-

szeresre nőtt, a szociális és kulturális intézkedésekre fordított kiadások összege pedig 41-szeresre. A szociális és kulturális kiadások aránya az összes költségvetési kiadásokban az első ötéves tervtől a negyedik ötéves tervig 14,2 százalékról 28,1 százalékra emelkedett.

A költségvetés nagyoösszegű szociális és kulturális kiadásai jelentősen hozzájárulnak a szovjet dolgozók anyagi jólétének szakadatlan növekedéséhez. A szociális és kulturális célokat szolgáló költségvetési kiutalások növekedése a munkások és a parasztok anyagi helyzete javulásának egyik mutatója.

A Szovjetunió Alkotmánya biztosítja a szovjetpolgárok jogát a munkára, az üdülésre, öregség, baleset és munkaképtelenség esetén anyagi ellátásra, valamint a tanulásra. E jogok gyakorlati valórváltásában nagy jelentősége van az állami költségvetésnek.

Különösen fontos feladata van az állami társadalombiztosításnak. A tőkésországokban a társadalombiztosítás csak a munkások és az alkalmazottak egy részére terjed ki, de nekik sem ad valórvágos anyagi biztonságot betegség, öregség és munkaképtelenség esetére; sőt a társadalombiztosítás költségeinek zömét a dolgozókra hárítja át. A Szovjetunióban a társadalombiztosítás rendszere kiterjed minden munkásra és alkalmazottra, biztosítja a teljes anyagi ellátottságot öregség, betegség és munkaképtelenség esetére, s a társadalombiztosítással összefüggő kiadásokat teljesen a szovjet-állam fedezi.

Az állami társadalombiztosítás költségvetésének eszközeiből a munkások és az alkalmazottak részére betegség és ideiglenes munkaképte-

lenség esetén táppénzt, rokkantság és öregség esetén pedig nyugdíjat folyósítanak. A szovjetállam ugyanezekből az eszközökből nagy összegeket költ szanatóriumok, üdülők, úttörőtáborok és más hasonló intézmények építésére és fenntartására.

A Szovjetunió állami költségvetésének növekedésével párhuzamosan növekszik az állami költségvetéshez tartozó társadalombiztosítási költségvetés is.

Az állami társadalombiztosítás költségvetése

(milliárd rubelben)

az első ötéves tervben	10,4
a második ötéves tervben	32,5
a negyedik ötéves tervben	80,1

1951-ben a Szovjetunió állami költségvetése az állami társadalombiztosítással összefüggő kiadásokra 35,9 milliárd rubelt irányzott elő; az 1952. évi előirányzat pedig 37,5 milliárd rubel volt. Ez sokkal több a teljes második ötéves terv hasonló kiadásainál, az első ötéves terv kiadásainak pedig 3,6-szerese. Az ötödik ötéves terv irányelveiből kitűnik, hogy a munkások és alkalmazottak társadalombiztosítására előirányzott állami kiutalások összege az öt év folyamán mintegy 30 százalékkal növekszik 1950-hez képest.

A Szovjetunió Alkotmánya megállapítja, hogy a szovjet nők a férfakkal egyenjogúak a gazdasági, állami, kulturális, társadalmi és politikai élet minden területén. E jog megvalósításában is jelentős az állami költségvetés szerepe. A nők a költségvetés eszközeinek terhére szülési segélyt és táppénzt kapnak a szülési szabadság tartamára; az állam költségvetési eszközökből

építi és tartja fenn a szülőotthonokat és a gyermekvédelem számos más intézményét.

Megjegyezzük, hogy a Szovjetunió állami költségvetésében olyan tétel is van, amely a burzsoá államok költségvetéséből teljesen hiányzik: a sokgyermekes és az egyedülálló anyáknak juttatott segély. A háborúelőtti öt év során (1936-tól 40-ig) a sokgyermekes anyák a Szovjetunió állami költségvetéséből 4,4 milliárd rubel segélyt kaptak; 1951-ben csupán ezeknek a segélyeknek az összege 4,1 milliárd rubel volt, az 1952-es előirányzat pedig 4,5 milliárd.

A szovjet dolgozók anyagi jóléte fokozódásának lényeges tényezője a lakásviszonyok javulása. A szovjetállam költségvetési eszközökből széleskörű lakásépítkezési programot hajt végre. Az ötödik ötéves terv előirányozza, hogy az állami lakásépítkezésekre körülbelül kétszer akkora összeget kell fordítani, mint az előző ötéves tervben; a városokban és a munkáslakótelepeken állami eszközökből mintegy 105 millió négyzetméternek megfelelő új lakóházat építünk.

Az állami költségvetésen kívül a szovjet hitelrendszer is elősegíti a dolgozók anyagi jólétének fokozódását. Az Állami Bank hitelei, amelyeket a könnyű- és az élelmiszeriparnak folyósít, hatalmasan növelik a szovjet nép anyagi szükségleteinek maximális kielégítésére szolgáló közszükségleti cikkek termelését; a szovjet kereskedelem hitelezése elősegíti az áruforgalom növekedését és a kereskedelmi szervezetek lakosságellátó tevékenységének megjavítását; a munkások és alkalmazottak lakásépítésére folyósított közszociális bankhitelek útján meg-

sokszorozódnak az egyéni lakásépítkezések.

Igen nagy a szerepe a szovjet pénzügyi rendszernek a népegészségügy javításában és fejlesztésében. Állami költségvetési eszközökből építik és tartják fenn a kórházak, a rendelőintézetek, a szülőotthonok, a szanatóriumok, az üdülők, a bölcsődék és óvodák széles hálózatát. A költségvetésből finanszírozott egészségügyi kiadások összege 1951-ben 21,7 milliárd volt, az 1952-es előirányzat pedig 22,8 milliárd, azaz több, mint amennyit erre a célra az első két ötéves terv összesen fordított.

A szovjet pénzügyi rendszer nem csak az anyagi, hanem a kulturális szükségletek maximális kielégítésének biztosításához is hozzájárul. Költségvetési eszközökből finanszírozzák a közép- és főiskolák, a tudományos és kulturális népművelő intézmények hatalmas és egyre növekvő kiadásait. A kommunista párt és a szovjetállam óriási jelentőséget tulajdonít a kulturális színvonal emelésének, s nem fukarkodik a népművelésre szánt összegekkel. A költségvetés 1951-ben 57,2 milliárdot irányzott elő közoktatásra, az 1952-es előirányzat pedig 60 milliárd volt; ez alig kevesebb az első két ötéves terv összesített kulturális kiadásainál. A közoktatási kiadások csupán 1940 és 1951 közt több mint 2,5-szeresre emelkedtek.

Pontosan ellenkező kép tárul elénk a tőkésországokban; ott az összes költségvetési eszközök nagy részét katonai célokra fecsérik el, közoktatásra pedig csak nyomorúságos filléreket szánnak. Az Egyesült Államok 1951—52. évi költségvetése például közvetlen katonai célokra 52,4 milliárd dollárt szánt, kulturális célokra azonban

nem egészen 0,2 milliárdot. Ez utóbbi kiadások aránya az Egyesült Államok 1951—52. évi költségvetésében mindössze 0,3 százalék. A Szovjetunió ellenben költségvetési kiadásainak mintegy 13 százalékát kulturális célokra fordítja.

A szovjet nép kommunista pártja vezetésével immár a kommunizmust építi.

A szovjet pénzügyi rendszer, amely hatalmas összegeket irányoz elő a népgazdaság fejlesztésére, nagyban hozzájárul a szocialista termelés szakadatlan növekedéséhez, s ily módon tevékeny elősegítője a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek.

A kommunizmusba való átmenet másik fő feltétele a kolhoztulajdon fölemelése az össznépi tulajdon színvonalára és az áruforgalom fokozatos fölváltása a termékcsere rendszerével. „Ez a rendszer a város által a falu rendelkezésére bocsátott termékek óriási növelését követeli, ezért különösebb sietség nélkül, a város által előállított termékek felhalmozódása arányában kell bevezetni.“ (Sztálin: A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 92—93. old.) A szovjet pénzügyi és hitelrendszer tevékenyen elősegíti az ipari termelés növekedését, ez pedig lehetővé teszi mind több városi termék fölhalmozását és a termékcsere rendszerének fokozatos kibővítését, azaz a kolhoztulajdon össznépi tulajdon színvonalára való emelése döntő eszközének megteremtését.

A kommunizmusba való átmenet előkészítésének további fő feltétele az általános kulturális fejlődés biztosítása.

A szovjet pénzügyi rendszer nagy összegeket fordít a népművelés, a tudomány, az irodalom és a művészet fejlesztésére, elősegíti a szovjet nép kulturális színvonalának szakadatlan emelkedését, s ebben a vonat-

kozásban is tevékenyen hozzájárul a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet megvalósításához.

(*Finanszi i Kregyit SzSzSzR.* 1953. 1. szám.)

V. LOPATKIN

A szovjet kereskedelem általános fejlesztése — a népjólét emelésének fontos feltétele

A Szovjetunió népgazdaságának fontos ága a szovjet kereskedelem. Mindenirányú fejlesztése a dolgozók jóléte szakadatlan növekedésének szükséges feltétele. A kommunista párt és a szovjet kormány állandóan nagy gondot fordít a kereskedelmi szervezetek és vállalatok munkájának javítására, a fogyasztási cikkek termelésének növelésére, választékuk bővítésére és minőségük javítására. Ebben világosan megmutatkozik a párt szüntelen gondoskodása a nép javáról.

A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvei feladatul tűzik ki az állami és a szövetkezeti kereskedelem kiskereskedelmi áruforgalmának öt év alatt körülbelül 70 százalékos emelését az ipari és a mezőgazdasági termelés növekedése alapján. E feladat megoldására megvan minden lehetőség. Az ipar és a mezőgazdaság évről évre többet termel; a szállítás valamennyi ága gyorsan fejlődik; az állami és a szövetkezeti kereskedelem anyagi-műszaki alapja napról napra erősödik.

Most az a teendő, hogy teljesen kihasználjuk a szocialista rend biztosította óriási lehetőségeket, helyesen, észszerűen megszervezzük az

áruforgalom egész rendszerét, szorgosan tanulmányozzuk és fáradhatatlanul terjesszük a kereskedelem élenjáró tapasztalatait, mindenképpen támogassuk és ösztönözzük az észszerűsítő mozgalmat, fejlesszük a vásárlók jobb kiszolgálásáért folyó szocialista versenyt. Ha a szocialista tervgazdaság előnyeire, a szocializmus gazdasági törvényeire támaszkodunk, s mindinkább számolunk velük tevékenységünkben, akkor mozgósíthatjuk az áruforgalom kifejlesztésének minden belső tartalékát, s a nép anyagi jóléte emelésének még hatékonyabb eszközévé tehetjük a szovjet kereskedelmet.

A szovjet kereskedelem sajátos kereskedelem, amely a városban és falun osztatlanul uralkodó szocialista gazdasági formák alapján fejlődik. A szovjet kereskedelem mentes a tőkésektől és a spekulánsoktól, a piaci anarchia és a pusztító konkurrencia uralmától. Ezt a kereskedelmet az állam, a szövetkezetek és a kolhozok folytatják. Az állami kereskedelem lebonyolítói: a Szovjetunió bel- és külkereskedelmi minisztériumának kereskedelmi vál-

lalatai, az iparvállalatok munkás-ellátó osztályai (ORSZ) és az ipari minisztériumokhoz tartozó bolt-hálózat (az úgynevezett mintaboltok hálózata). Az állami kereskedelem bonyolítja le az ország kiskereskedelmi áruforgalmának mintegy kétharmad részét. A szovjet kereskedelem másik formája a szövetkezeti kereskedelem, amely túlnyomórészt a falusi lakosságnak fogyasztási szövetkezetek útján történő ellátásával foglalkozik. Fő láncszeme a falusi szövetkezeti bolt (Szelpo). A kisipari szövetkezetek készítményeit is jórészt a szövetkezeti kereskedelem értékesíti. Az állami és a szövetkezeti kereskedelmen kívül a szovjet kereskedelem harmadik formája a kolhozpiaci kereskedelem. Ezen a kolhozok és a kolhozparasztok termékeinek közvetlenül a kolhozpiacokon történő értékesítése értendő.

A szovjet kereskedelem fontos láncszeme a szovjetország gazdasági forgalmának, amely összeköti a termelést és a fogyasztást. A szovjet kereskedelem értékesíti a forgalomba kerülő személyes fogyasztási cikkeket. A szocializmusra is érvényes tehát az a marxi tétel, hogy „... a csere csak közvetítő mozzanat a termelés és az általa meghatározott elosztás, másrészt a fogyasztás között”. (Marx. Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához. 24. old. Szikra. 1951.) A szovjet kereskedelem valóban ilyen közvetítő láncszem a társadalmi újratermelésben. A kereskedelmi hálózaton keresztül jut el az áru a termelővállalattól a fogyasztóhoz. A kereskedelmi hálózatban valósul meg mind a termék fizikai helyváltoztatása (szállítása), valamint tárolása és ki-

szerelése, mind pedig a termék gazdasági mozgása: az áru tulajdonosának változása adás-vétel útján.

A Szovjetunió kereskedelmének szocialista jellegét világosan megmutatja, hogy a szovjet kereskedelem — éppúgy, mint az egész népgazdaság — a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez igazodva fejlődik, az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítását szolgálja.

A kommunista párt és a szovjet kormány következetes árleszállító politikát folytat, a szocialista termelés növekedésének megfelelően szüntelenül növeli a fogyasztási cikkek piaci alapjait, s ezzel a dolgozók reáljövedelmei rendszeres növelésének eszközéül használja fel a kereskedelmet. Ebből a szempontból a szovjet kereskedelem és a tőkés kereskedelem szerepe merőben ellentétes.

A tőkésországokban szüntelenül emelkedik a fogyasztási cikkek ára, s csökken a dolgozók életszínvonala. Még a szándékosan csökkentett hivatalos adatokból is kitétnik, hogy az élelmiszerek és az iparcikkek 1952. évvégi kiskereskedelmi árszínvonala az 1947. évi árszintet száznak tekintve, az Egyesült Államokban 118-ra, Angliában 139-re, Franciaországban 239-re, Ausztriában 332-re, Japánban 267-re, a latinamerikai országokban pedig 145-től (Brazília) 353 százalékgig (Argentína) emelkedett és így tovább. Ennek következtében jelentősen csökkent a dolgozók fogyasztása. A monopolisták az árak fölverése révén csökkentik a lakosság többségének életszínvonalát, s a kereskedelem útján realizálják

meggazdagodásukat biztosító magas monopolárait.

A szovjet dolgozók a szovjet kereskedelem közvetítésével realizálják növekvő pénzjövedelmeiket, s kapják meg a társadalmi termék megfelelő részét, egyéni szükségleteik kielégítésére szolgáló áruk formájában.

A népgazdaság helyreállításának és fejlesztésének sikerei már 1947 végén lehetővé tették a jegyrendszer megszüntetését és az egységes kiskereskedelmi árakra való átterést, majd később ezeknek az áraknak a csökkentését. A szovjet kormány már hat ízben szállította le a kiskereskedelmi árakat. 1947-től 1952-ig az összes áruk kiskereskedelmi ára átlag a felére csökkent. A kenyér, a péksütemény, a liszt, a kása, a száraztészta és az állati zsiradék 60 százalékkal, a hús és a húsáruk több mint 50 százalékkal, a karóra 60 százalékkal, a zsebóra pedig csaknem 65 százalékkal olcsóbbodott stb. Az 1953 április elején végrehajtott árleszállítás fontos sajátossága, hogy kiterjed csaknem valamennyi élelmiszerre és közszükségleti iparcikkre. A lakosság csupán e legutolsó árleszállítás révén évi 46 milliárd rubelt takarít meg az állami és a szövetkezeti kereskedelemben eszközölt vásárlásai során.

A népgazdaságnak az ötödik öt éves tervben előirányzott új, hatalmas lendületű fejlődése megteremti a kiskereskedelmi árak további csökkentésének alapját. A XIX. pártkongresszus irányelvei az ötödik öt éves tervről megszabják, hogy: „következétesen szállítsák le továbbra is a közszükségleti cikkek kiskereskedelmi árát, minthogy az árleszállítás a legfőbb eszköz a

munkások és alkalmazottak reálbéreinek és a parasztok jövedelmének rendszeres emelésére“. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 373. old. Szikra. 1952.) Öt év alatt, a kiskereskedelmi árak leszállítását figyelembevéve, a munkások és az alkalmazottak reálbére legalább 35 százalékkal, a kolhozparasztok jövedelme pedig legalább 40 százalékkal növekszik.

Az árualapok növekedésével együttjáró árleszállítás megnöveli az állami és a szövetkezeti kereskedelem eladási forgalmát. Az állami és a szövetkezeti kereskedelem áruforgalma már a negyedik öt éves terv végén jelentősen meghaladta a háború előtti. 1950-ben 1940-hez képest 38 százalékkal több hús és húsáru, 51 százalékkal több halkészítmény, 59 százalékkal több állati zsiradék, 33 százalékkal több cukor, 39 százalékkal több cipő 47 százalékkal több szövet stb. került forgalomba. Még nagyobb mértékben növekedett a kultúrcikkek forgalma; 1950-ben 2,9-szer annyi kerékpár és hatszor annyi rádiókészülék kelt el, mint 1940-ben.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusának az ötödik öt éves tervről szóló irányelvei szerint a legfontosabb áruk eladása 1955-re 1950-hez képest körülbelül a következő arányokban növekszik: a húsáruké 90 százalékkal, a halipari termékeké 70, az állati zsiradéké 70 százalékkal, a növényi olajé és a cukoré megkétszereződik, a cipőé 80 százalékkal, a szöveté 70 százalékkal, a kerékpáré 3,5-szeresre emelkedik, a rádiókészülékeké és a televíziós vevőkészülékeké pedig megkétszereződik. Az ötödik öt éves terv első két évében (1951—52-ben) a kis-

kereskedelmi áruforgalom körülbelül 27 százalékkal növekedett. Részletezve: a húseladás 45, a halipari termékek eladása 29, a cukoré 63, a készruháé és a bőrcipőé körülbelül 27, az óráé 38, a kerékpáré 130, a varrógépé 58, a bútoré több mint 80 százalékkal emelkedett stb. Számos áru piaci alapja gyorsabban nő, mint ahogy az ötödik öt éves terv előírta. Egy sor igen fontos áruból, például a hústermékekből, halból, állati zsiradékból és más árucikkekből, termelésük nagy emelkedése ellenére sem tudjuk teljesen kielégíteni a vevők keresletét, mert a kereslet még gyorsabban növekszik, mint a termelés.

Ezért igen nagyfontosságú feladat az állattenyésztés általános föllendítése és a halipar fejlesztése. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik öt éves tervről elfogadott irányelvei feladatul tűzik ki a közös állatállomány további szaporítását, s egyidejűleg hozamának jelentős emelését, az állattenyésztés teljes- és árutermelésének fokozását. Az irányelvek értelmében jelentősen emelni kell a nyílt tengeren kifogott halak mennyiségét, fejleszteni kell a haltenyésztést, s bővíteni kell a kolhozok tógazdaságát.

A szovjet kormány és a kommunista párt fáradhatatlanul gondoskodik a nép jólétéről. E gondoskodás egyik megnyilvánulása, hogy idén igen megnöttek a legkeresettebb élelmiszerek piaci alapjai.

Fontos jelenség, hogy különösen gyorsan növekedett a falusi kiskereskedelmi áruforgalom. A keresletnek megfelelően növekedett a kolhozfaluba szállított kultúrcikkek mennyisége. 1951-ben a fogyasztási szövetkezetek hálózatának szállított

kerékpár mennyisége 325, a fényképezőgépé 354, a rádióvevőkészüléké 822, az óráé 308, a villanylámpáé pedig 386 százaléka volt az 1940. évinek. Jelentősen nőtt a falusi építőanyageladás is: 1951-ben a falusi fogyasztási szövetkezetek ötszörannyi építőanyagot adtak el, mint 1940-ben.

Hogy zavartalanul fejlődhessék a szovjet kereskedelem, amelynek közvetítésével valósul meg a munka szerinti elosztás szocialista elve, okvetlenül biztosítani kell az áruk piaci alapjainak és a lakosság vásárlóalapjainak helyes összehangolását. Eppen ezért igen fontosak a helyes, tudományosan megalapozott árképzés kérdései.

A munka szerinti elosztás elve megköveteli, hogy a társadalmi termékből minden egyes dolgozó pénzbeli jövedelmének arányában részesedjék, ez viszont csak egységes kiskereskedelmi árak esetén lehetséges. Jelenleg az állami és a szövetkezeti kereskedelem csaknem valamennyi árut egységes állami áron árusít. A kormány a kiskereskedelmi árak egységes árjegyzéke révén biztosítja, hogy a lakosság mindenütt egyforma föltételek között realizálhassa pénzbeli jövedelmeit, mert ez szükséges föltétele a munka szerinti elosztás szocialista elve érvényesítésének.

A pénzbeli jövedelmek realizálásának körülményeire bizonyos mértékig még a kolhozpiaci kereskedelem árai is hatnak. A kolhozpiacok helyi jellege, valamint a kereslet és a kínálat kölcsönös viszonyában mutatkozó különbségek folytán ezeken a piacokon nem egyforma árak alakulnak ki. A kolhozpiaci árakat egyebek közt az árufölhozatal idényszerűsége miatti ingadozások

is jellemzik. Az állam, hogy kiküszöbölje ezeknek az áraknak a reálbér színvonalára gyakorolt hatását, a piaci alapoknak vidékek szerinti és a különböző időszakoknak megfelelő tervszerű elosztásakor számol a kolhozpiaci kereskedelem helyzetével, s így mindinkább érvényesíti az állami áraknak a kolhozpiac árait szabályozó hatását.

A munka szerinti elosztás szocialista elvének a kereskedelmen keresztül történő érvényesítése fokozza a dolgozók munkaaktivitását. Minél több árut juttatunk fogyasztás céljára a lakosságnak, minél bővebb lesz ezeknek az áraknak a választéka, annál inkább érdekelték a dolgozók jövedelmük, következésképp a munkatermelékenység növelésében.

A szovjet kereskedelem az ipari és a mezőgazdasági termelés szakadatlan növekedése alapján fejlődik. De az áruforgalom szovjetunióbeli fejlődése nem tekinthető a termelésnövekedés passzív következményének. A szovjet kereskedelem haladó szerepét csak akkor töltheti be, ha tevékenyen visszahat a termelésre, ha az áraknak a fogyasztóhoz való eljuttatásakor számol a fogyasztók igényeivel, tehát a lakosság kívánságainak megfelelő árak termelésének növelésére ösztönzi a termelővállalatokat, s így hozzájárul az árak minőségének javításához és választékának bővüléséhez.

A kereskedelmi vállalatok áruszállítási szerződéseket kötnek az iparral; e szerződések megkötésekor számolnak a vevők igényeivel, s ily módon arra készítetik az iparvállalatokat, hogy megfelelő vá-

lasztékú és kiváló minőségű árukat gyártsanak. A szovjet kereskedelmi szervezetek így teljesítik az eléjük tűzött feladatot: nemcsak összegyűjtik a meglévő árukat, hanem újabb árucikkek gyártására is ösztönzik az ipart. A kommunista párt és a szovjet kormány állandóan azt követeli a kereskedelmi vállalatoktól, hogy még fokozottabban hassanak az iparra, s olyan árak termelését kívánják tőle, amelyek mind a választékot, mind a minőséget illetően megfelelnek a lakosság keresletének.

A szovjet kereskedelemnek a termelésre gyakorolt hatása a kereslet tanulmányozásán alapuló előzetes rendelések* (nálunk az előzetes igényterv kifejezés használatos — *A szerk.*) útján érvényesül. Az előzetes rendelések rendszerét 1951 április 1-e óta egyre nagyobb mértékben alkalmazzák olyan iparcikkekre, mint a szövet, konfekcióáru, bőrcipő stb. Ez a rendszer azóta bebizonyította létjogosultságát, s folytonosan fejlődik. 1952-ben a pamutszövet piaci alapjainak 32,5 százaléka, a gyapjuszövet piaci alapjainak pedig 43,5 százaléka került a kereskedelmi hálózatba előzetes rendelés alapján. Az 1953. évi előirányzat szerint idén a kijelölt pamut- és a gyapjuszövet alapok 60 százaléka terjed ki az előzetes rendelések rendszere.

Az élenjáró szovjet kereskedelmi vállalatok az iparcikkek minőségé-

* Az iparcikkek kellő választékban való szállítása céljából 1951 április 1-én a Szovjetunióban meghonosították az előzetes megrendelések rendszerét. Ez azt jelenti, hogy bizonyos iparcikkekben a kereskedelmi vállalatok nem csupán fajtáról és mennyiségről szóló szállítási szerződéseket kötnek, hanem kötelesek a színt, méretet, modellt, fazont illetően is megállapodni az iparvállalatokkal.

nek javítására és választékának bővítésére törekcsenek. Például a leningrádi Passzázs áruház szorgalmazására a Szkorohod gyár az egyik magasszárú férficipőfazon helyett másik, megfelelőbb fazon gyártására tért át. Ugyanennek az áruháznak a javaslatára a Krasznoje Znamja leningrádi gyár javított a harisnyák, a Krasznij Treugolnyik gyár pedig a sárcipők minőségén. Tavaly 10 hónap alatt ez az áruház a vásárlók 1596 észrevételét és javaslatát gyűjtötte össze; 116 javaslatot az áruház önállóan megvalósított, 937-et pedig továbbított az iparhoz. A Moszogyezsda kereskedelmi szervezet boltjai 1952 tíz hónapjában minőségi kifogás miatt több mint 60 ezer darab konfekciókészítmény átvételét megtagadták. A moszkvai konfekciógyár tavaly júniustól novemberig több mint száz modell gyártását megszüntette, mert ezek nem feleltek meg a keresletnek. A Gorkovogyezsda kereskedelmi szervezet elérte, hogy szállítóüzemei 1952-ben megszüntették több mint 40 elavult ruhafazon és modell gyártását, s megkezdték 358 új fazon és modell gyártását. A kereskedelmi szervezet átvetői az 1. számú konfekcióárugyárnak az idén két és fél hónap alatt a szállított 14 600 gyártmányból 1200-at visszaadtak átdolgozásra, kijavításra, illetve kicselezésre.

De még sok olyan kereskedelmi vállalat van, amely nem törődik a kereslet kielégítésével, nem próbál hatni a szállítókra. Egyes kereskedelmi vállalatoknak az áruk átvételkor tanúsított elnéző és igénytelen magatartása következtében romlik a termékek minősége és szükségül választékuk. Az ilyen igénytelenség következtében azután na-

gyon sok nem jó minőségű vagy nem keresett áru torlódik föl a raktárakban és az üzletekben, a vevők keresletét pedig nem tudják kielégíteni.

Hiba az is, hogy a kereskedelmi szervezetekben elavult fazonokból és modellekből normán fölüli árukészletek halmozódnak föl. A szovjet ipar rengeteg kitünő közszükségleti cikket gyárt, de a termelővállalatok egyes esetekben elmaradnak a fogyasztók ízlésének és igényeinek növekedése mögött. Gyakran előfordul, hogy igen lassan történik az új idénycikkek gyártásának előkészítése (az új gyártmányok mintáinak és kalkulációjának jóváhagyása, a termelés átszervezése stb.), s emiatt az idénycikk akkor kerül piacra, amikor az idénynek már vége. Így azután a kereskedelmi vállalatokban elavult fazonú és modellű áruk halmozódnak föl. A nem divatos, de jóminőségű árukészletek csökkentése céljából a Szovjetunió bel- és külkereskedelmi minisztériuma rendeletet bocsátott ki ezeknek az áruknek átlagosan 25 százalékkal leszállított áron való kiárusításáról. De a jövőben csak akkor akadályozható meg a normán fölüli készletek fölhalmozódása, ha a kereskedelem még fokozottabban hat az állami vállalatok és a kisipari szövetkezetek készíttette áruk minőségére és választékára.

Az ipar még nem alkalmazkodik kellőképpen a kereskedelmi szervezetek előzetes rendeléseire. Például tavaly a pamutszövőgyárak 197 millió méterrel több egyszínű szövetet, fehérnemű- és nyári ruhaanyagot szállítottak, mint amennyire szükség volt, ezzel szemben az olyan keresettebb anyagokból, mint a szatén, karton, bolyhos szö-

vet, műselyemanyag, a rendeltnél 183 millió méterrel kevesebbet szállítottak. A cipőipar tavaly a krómtalpú cipőkre szóló rendelést egészében 99,3 százalékra teljesítette, de ebből a gyermekcipő-rendelést csak 88,2 százalékra. Az iparvállalatok egyenetlenül teljesítik az előzetes rendeléseket. Tavaly a pamut-szövetekre adott előzetes rendeléseket globálisan teljesítették, de az első negyedévben 34, a másodikban 36, a harmadikban 27, a negyedikben pedig 40 terület, határterület, illetve köztársaság nem kapta meg teljesen az általa megrendelt árumennyiséget.

Vannak hiányosságok a rendelések teljesítésében is. Egyes áruk rendelésének teljesítését az ipar a meglévő termelőkapacitásokra hivatkozva korlátozza. Ez megakadályozza, hogy a kereskedelmi szervezetek rendeléseikben teljesen számoljanak az egyes árufajták iránt megnyilvánuló kereslettel. Ezért számos áruban hiány mutatkozik. Például az ipar még kevés tarka, bolyhos és kártolt szövetet, szatént, műselyemanyagot, pikétakarót, túlt, lyukacsos cipőt, gyermekcipőt stb.-t gyárt.

Az iparvállalatok kötelessége, hogy a fogyasztók keresletével számolva létesítsenek új termelőkapacitásokat, s a nem keresett áruk termelésének rovására fokozzák azoknak az áruknak a termelését, amelyekben jelenleg még hiány mutatkozik. Úgy kell megszervezni a munkát, hogy a kereskedelmi hálózat egyáltalán ne kapjon rosszminőségű vagy nem keresett árukat.

A szovjet kereskedelemnek nagy lehetőségei vannak, hogy hasson a helyiiparra és a kisipari termelő-

szövetkezetekre, amelyek a közszükségleti cikkek termelésének kiegészítő forrásai.

A legjobb helyiipari vállalatok és kisipari termelőszövetkezetek, a kereskedelmi szervezetek igényeivel és a lakosság keresletével számolva, megszervezik új cikkek termelését és gondoskodnak termékeik minőségének javításáról. Például a leningrádi helyiipar tavaly 72 millió rubel értékű terméket gyártott terven fölü, s ugyancsak tavaly több mint 130 új gyártmányfajta előállítását kezdte meg. A Metallogalanteria nevű moszkvai kisipari szövetkezet a fogyasztók keresletének megfelelő új fémdíszműáru-fajták készítését kezdte meg. Számos más példát is idézhetnénk.

Mindazonáltal sok városban és kerületben még nem kielégítő a helyiipar munkája: nem teljesíti a lakosság által keresett áruk termelésének tervét, nem tartja meg a tervszerinti választékot, és silány minőségű árut termel. Például a moszkvai helyi- és szövetkezeti ipar tavaly nem teljesítette a bútor-, rádiókészülék-, mosógép- és gramofongyártás tervét, s nem teljesítette hiánytalanul az új gyártmányfajták termelésének megkezdésére vonatkozó tervfeladatokat sem. A kurszki területen a helyiipar egész termelésének csaknem kétharmada máshonnan szállított anyagokból készült, bár a helyszínen bőségesen vannak nyersanyagforrások; a helyi nyersanyaggal dolgozó iparágak, az élelmiszer-, a fűtőanyag- és az építőanyagipar a legelmaradottabbak; a kurszki helyiipar nem teljesítette az idei első negyedévi tervét. A tervszerinti választékot sem tartják meg. Az Oblleszpromszojuz 12 kisipari szövetkezete közül 9 sok ter-

mékfajtával adós maradt. A szmolenszki területen a szövetségi ipar a termelési tervet választék tekintetében nem teljesítette; az Oblleszhimszojuz és az Oblpromszovjet 106 helyett csak 57 termékfajta idei első negyedévi tervét teljesítette. Még rosszabb a helyzet az Oblkoopinszojuz kisipari szövetségeinél. A vállalatoknak azt a kezdeményezését, hogy a lakosság által keresett árukat termeljenek, a szövetségi ipar vezetői nem mindenütt támogatják. Például a jarcevi Krasznoj Meblscsik szövetsége rátért a lakosság által szívesen vásárolt puhafabútorok gyártására, de az Oblleszhimszojuz az ilyen bútorok gyártását nem vette be tervébe, s ezért rászorította a szövetséget a kevésbé keresett fiókos szekrények gyártására. Minszkben a 33 kisipari termelőszövetségből csupán 6 teljesíti választék szerint is a tervét; a tervüket nem teljesítő szövetségek sokezer pár cipővel, 1 200 000 rubel értékű bútorral, mintegy 700 tonna vas-, zománc- és horganyozott edénnyel kevesebbet gyártottak, mint amennyit a lakosság szükségletének kielégítésére előirányoztak.

A kereskedelem hatása a helyi iparra és a kisipari szövetségekre még egyáltalán nem kielégítő. Számos kereskedelmi szervezet olyan árukat vásárol meg a helyi ipartól és a kisipari termelőszövetségektől, amelyekre a lakoságnak nincs szüksége, vagy amelyeknek a minősége nem megfelelő. Más kereskedelmi szervezetek fölöslegesen sok árut készleteznek. Például a sztavropoli határterület helyi kereskedelmi igazgatóságának pjatigorszki lerakata tavaly az egyik kiszlovodszki kisipari termelőszövetséget

től 300 000 rubelért vásárolt brost és más hasonló árukat, amelyekből 9 hónap alatt mindössze 26 000 rubel értékűt tudott eladni. A kereskedelmi vállalatok hivatása, hogy a helyi ipart és a kisipari termelőszövetségeket a lakosság számára szükséges áruk termelésére serkentésük, s elérjék, hogy a helyi ipar és a kisipari termelőszövetségek áruinak minősége megfeleljen a szövetségi ipar termékeire megállapított állami szabványoknak.

A kereskedelmi szervezeteknek tanulmányozniuk kell a lakosság keresletét, s számolniuk kell vele, de nem elégedhetnek meg azzal, hogy egyszerűen alkalmazkodnak a fogyasztók már kialakult ízléséhez. A szovjet iparnak és kereskedelemnek az a feladata, hogy új szükségleteket ébresszen a lakosságban, fejlessze a lakosság ízlését. A Szovjetunióban gyorsan nő a korábban kevésbé elterjedt áruk termelése, mint például az olyan élelmiszerfajtáké, mint a kotlet, pelmeni, készreggeli, leveskivonat, vagy az olyan új háztartási cikkeké, mint a mosógép, a házi hűtőszekrény stb. Az effajta áruknak a kereskedelmi forgalomban való mind fokozottabb meghonosítása elősegíti a dolgozók szükségleteinek növekedését, anyagi jólétük fokozódását. Ebből a szempontból nagyjelentőségű a szovjet kereskedelmi reklám, amely tájékoztatja a vásárlót a kereskedelmi hálózatban található árukról és használatuk módjáról, s népszerűsíti az új áru-fajtákat.

A kereskedelmi vállalatok azért tartanak raktáron az egyes árukból bő választékot, hogy mind teljesebben kielégíthessék a lakosság szükségleteit. Például a moszkvai Köz-

ponti Nagyaruház választékában tavaly decemberben több mint húsz-ezer cikk szerepelt, szemben az 1945. évi 9000-rel, s az 1948. évi 15 000-rel. Az ország valamennyi boltja mindinkább kialakítja állandó áruválasztékát. Ehhez nagyban hozzájárul, hogy a háborúutáni évek során az egész kereskedelmi hálózatban újra bevezették a kötelező választéknormát, vagyis azoknak az áruknak a jegyzékét, amelyeknek állandóan rendelkezésre kell állniuk.

Az áru választékának és minőségének legszigorúbb ellenőrzése: a szovjet kereskedelem valamennyi láncszemének, minden egyes nagy- és kiskereskedelmi vállalatnak rendkívül fontos kötelessége. A szovjet kereskedelmi dolgozók hivatása, hogy becsületesen szolgálják a dolgozók érdekeit, gyorsan eljuttassák az árukat a fogyasztókhoz, aktívan hassanak az iparvállalatokra, hogy azok megfelelő választékú és kiváló minőségű árukat termeljenek.

Az áruforgalom teljes kifejlésése megköveteli a kereskedelem tervezésének tökéletesítését, anyagi alapjának bővítését, a fogyasztók kiszolgálásának kulturáltabbá tételét.

Az árutömegek helyes, tervszerű elosztásának egyik legelső feltétele, hogy országszerte kialakítsák az áruk állandó és bő választékát. A dolgozók érdekei gazdaságilag megalapozott területi áruforgalmi tervek kidolgozását követelik, olyan terveket, amelyek valóban tudományos alapokra épültek, minden szempontból számolnak a fogyasztók izlésével és keresletével, a nemzeti és a helyi sajátosságokkal, az éghajlati viszonyokkal.

A legutóbbi években az ipar már olyan mennyiségben termelt számos, korábban hiánycikknek tekintett termékfajtát, hogy biztosította keresletük teljes kielégítését. E cikkek közé tartozik: a pamutszövet, a tisztaselyemanyag, a harisnya és zokni, a gumicipő, a tea, a só, a szappan, a gyufa, a petróleum stb. Csakis az áruforgalom helyes tervezésétől függ, hogy mindenütt zavartalan legyen e cikkek és sok más cikk kereskedelme.

De az áruforgalom tervezésének még sok a hiányossága. A kereskedelmi szervezetek még nem tanulmányozzák eléggé a lakosság keresletét, hibákat követnek el az áruk kerületek és köztársaságok közt történő elosztásakor. Például idén az első negyedévben Szamarkandban nem lehetett kapni egyes cipő-, harisnya- és zoknifajtákat, de Taskentben fölösleg volt belőlük. Tavaly az utolsó negyedévben a Kirgiz köztársaságheli Przsevalszik városban fölöslegesen sok petróleum volt, de Frunzeban hiány volt belőle. Az Isszik-Kuli terület falusi szövetkezeti boltjaiban csaknem két hónapig nem lehetett teát kapni, s ugyanakkor Frunzeban túlságosan sok volt a tea. A komi-autonóm-köztársaságheli Glavobuvszbita-lenakat nem szármolt az éghajlati viszonyokkal és a lakosság keresletével, s az Uszty-Uszinszki kerületbe szandálokot szállított; persze egyetlen pár sem kelt el belőlük. Talán fölösleges is hangsúlyoznunk, mennyire fontos az efféle áruelosztási hibák gyökeres kiküszöbölése. Az áruk területek és kerületek közti mechanikus elosztása csak úgy szüntethető meg, ha az áruelosztás tervezésekor gondosan tanulmányoz-

zuk és számításba vesszük a visszamaradt árukészleteket, s ügyesen manőverezünk az árualapokkal.

Az áruforgalom fejlesztése megköveteli a kereskedelmi hálózat kibővítését. A háborúutáni időszakban nemcsak helyreállítottuk, hanem a háborúelőttihez képest ki is bővítettük az állami és a szövetkezeti kiskereskedelmi hálózatot. 1951 január 1-én a Szovjetunióban 420 000 kereskedelmi vállalat volt, 5,6 százalékkal több, mint 1940-ben. 1951—52-ben 15 000 új állami és szövetkezeti bolt nyílt. De ez még korántsem elegendő. Számos területen a kiskereskedelmi hálózat fejlődése elmaradt az áruforgalom fejlődése mögött. Következésképp gátolja az áruforgalom fejlődését, azaz a lakosság jó kiszolgálását.

Az áruforgalom bővülése mind újabb és újabb kereskedelmi vállalatok alakítását teszi szükségessé. Üzletek céljára elsősorban az újonnan épülő sokemeletes épületek földszintjét és félemeletét kell fölhasználni, s több speciális kereskedelmi helyiséget kell építeni. A városi kereskedelmi hálózatot észszerűbben, a fogyasztók érdekeinek teljes számbavételével kell elhelyezni. Egyes városokban a boltok a központi utcákban összpontosulnak, a külterületeken viszont kevés a bolt. Például Irkutzkban a város központjában lévő Marx Károly-utcában egymás hegyén-hátán vannak az élelmiszerboltok, de a Cskálov-, Szpartakovszkaja-, Kirpicznaja- és Frunze-utcában egyáltalán nincsenek. Előfordul, hogy egymás mellett sok olyan bolt van, amelyek összevonása lehetővé tenné a kulturált kereskedelemmel szemben támasztott követelmények kielégítésére al-

kalmas nagyobb kereskedelmi egységek szervezését. E hibák megszüntetésében nagy feladat hárul a helyi szovjetekre.

Különösen fontos a szaküzletek hálózatának bővítése. Az áruk meghatározott csoportját forgalomba hozó szakosított boltok szervezése lehetővé teszi az áruforgalom növelését, valóban bő áruválaszték kialakítását és a kiszolgálás minőségének javítását. Például Jaroszlavl városban a kenyér- és péksüteményeladással foglalkozó szakosított kereskedelmi szervezet megteremtése révén sikerült a fehérkenyér, a péksütemények és a perefélék választékát húsféle cikkről 36-félére bővíteni.

A háborúutáni időszakban komoly erőfeszítések történtek a szakosított kiskereskedelmi hálózat helyreállítására és fejlesztésére. 1947 és 1952 közt csupán a Szovjetunió kereskedelmi minisztériumának rendszeréhez tartozó péküzletek száma 56, a hús- és halárusító boltoké 460, a tejcsarnokoké 367 százalékkal, a zöldség- és gyümölcskereskedéseké pedig csaknem hatszorosra növekedett. Még nagyobb mértékben bővült az iparcikkeket árusító szaküzletek hálózata: 1952 közepéig 1940-hez képest a cipőboltok száma 6,1-szeresre, a ruházati boltoké 4,8-szeresre, a textilkereskedéseké pedig 3,4-szeresre emelkedett. A Szovjetunió kül- és belkereskedelmi minisztériuma csupán tavaly több mint 2000 textil-, cipő-, konfekció-, divatáru- és egyéb szaküzletet nyitott. E boltok irányítására Moszkvában és a többi nagy városban szakosított kereskedelmi szervezetek létesültek: a Moszogyezsda (Moszkvai Ruházati Bolt vállalat), a Moszobuv (Moszkvai Cipőbolt vállalat), a

Mosztyextil (Moszkvai Textilbolt vállalat), a Moszhoztoing (Moszkvai Háztartási Bolt vállalat), a Lenobuv (Leningrádi Cipőbolt vállalat), a Kievogyezsda (Kievi Ruházati Bolt vállalat) stb. A fogyasztási szövetkezetek is helyreállították szakosított hálózatukat, amelynek tavaly már 33 000 kerületi és falusi háztartási és kultúrcikk boltja volt, szemben az 1941. évi 27 600-zal. A fogyasztási szövetkezetek cipő- és ruhaboltokat is nyitottak.

Minél bővebb lesz a termelt áruk választéka, annál jobban ki kell szélesítenünk a szakosított kereskedelmi hálózatot. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervről elfogadott irányelvei megszabják, hogy növelni kell az élelmiszereket, ruházati cikkeket, cipőt, textilanyagokat, bútort, edényt, háztartási cikkeket, kultúrcikkeket és építőanyagokat árusító szaküzletek számát.

A szovjet kereskedelem fontos láncszemei a vendéglátóipari vállalatok. De ezek részesedése a kereskedelemben még nem kielégítő. Az illetékesek ennek a kérdésnek még mindig nem szentelnek kellő figyelmet. A jegyrendszer eltörlése után a vendéglátóipari vállalatok részesedése az állami és a szövetkezeti kiskereskedelmi vállalatok egész áruforgalmában az 1947. évi 21 százalékról 1950-ben 13,2 százalékra esett. A vendéglátóipari vállalatok munkájának színvonalcsökkenéséről tanúskodik az is, hogy saját készítményeik részesedése egész áruforgalmukban 1950-ben 26,7 százalékra csökkent, holott 1940-ben 55,9 százalék volt. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervről szóló irányelvei feladatul tűzik ki az étkezők, vendéglők és teázók hálózata-

tának bővítését, a vendéglátóipari vállalatok forgalmának mintegy 80 százalékos növelését, s egyidejűleg választékuk jelentős bővítését. A vendéglátóipar szerepének fokozása végett jobban kell elkészíteni az ételeket, javítani kell a vendégek kiszolgálását, s növelni kell a házhozszállított ételek mennyiségét.

A Szovjetunió kereskedelmi és vendéglátóipari vállalatai szocialista vállalatok. Céljuk: a városi és a falusi dolgozók lehető legjobb kiszolgálása. Ezért a szovjet kereskedelem minden egyes dolgozójának elsőrendű kötelessége, hogy mindent megtegyen a vevők még kulturáltabb kiszolgálásáért.

A kulturált, szovjet módon való kereskedelem elsősorban azt jelenti, hogy biztosítjuk a bolt részére az áruk állandó és bő választékát, nem tűrjük, hogy az árukat késedelmesen szállítsák a raktárból az üzletbe, s a vevők jó és gyors kiszolgálására törekszünk. Teljesen tűrhetetlen, hogy a vevő csak azért ne kaphassa meg a kért árucikket, mert a kereskedelmi szervezet nem gondoskodott róla, hogy az áruk a raktárakból és a lerakatokból rendszeresen és kellő időben a boltokba jussanak. Pedig az ilyen esetek még elég gyakoriak.

Például a drogobicsi, cskálovi, orszki és más városbeli áruházak elárusító helyein nemrég hiány mutatkozott pamutszövetben, jóllehet ez áruházak raktárán elegendő mennyiségű ilyen szövet volt. A szmolenszki áruházban idén januárban 110-féle férfi-, női és gyermekruházati cikk nem volt kapható, köztük sapka és gyapjúkalap, pedig a raktárban megvoltak ezek a cikkek. A gorkiji terület egyes boltjaiban nem árulnak varrótűt, gombot és különféle divatárut, pedig a lera-

katokban van belőlük elég. Számos izsevszki, szarapuli és votkinszki bolt vevői hiába kértek növényi olajat, sőt és más hasonló cikkeket, jóllehet a kereskedelmi szervezetek raktárain ezek az áruk megtalálhatóak voltak. A fogyasztási szövetkezetekben is előfordul, hogy fennakadás van a só, a petróleum, a cérna, a gyufa és sok más közszükségleti cikk eladásában, mert nem gondoskodtak róla, hogy az áruk kellő időben beérkezzenek a lerakatokból.

A kulturált szovjet kereskedelem fontos követelménye, hogy megteremtjük a zavartalan vásárlás és vásárlás minden feltételét. De a kulturált kereskedelemnek ehhez a szabályához még korántsem mindenütt igazodnak. Egyes boltokban például nincs lehetőség a vásárolt ruhák fölpróbálására, az áruk közt való válogatásra; a meglévő árukat nem mindenhol helyezik el izlésesen és áttekinthetően.

Ennek oka nem az objektív körülményekben keresendő, hanem az árumozgatás helytelen megszervezésében és irányításában, a kereskedelmi vállalatok önálló elszámolási rendszerének rossz alkalmazásában, továbbá abban, hogy számos kereskedelmi dolgozó megfélemledik a kulturált szovjet kereskedelem elveiről. Az ilyen és ehhez hasonló hibák leggyorsabb kiküszöbölése elsősorban a kereskedelmi dolgozóktól, az ügyért való lelkesedésüktől függ.

A kereskedelmi vállalatok munkája általános megjavításának fontos feltétele: a gazdaságosság rendszerének következetes érvényesítése az árumozgatás valamennyi láncszemében. A szovjet kereskedelem természete nem fér össze a tőkés

kereskedelemre jellemző pazarlással. A kapitalizmusban a kereskedelmi közvetítők nagy száma, az áruértékesítési piacokért egyre fokozódó konkurrenciaharc növeli a forgalmi költségeket. Például az Egyesült Államokban a vászonruhák 1939. évi kiskereskedelmi árának 40,8, a szövetruhákénak pedig 37,9 százalékát tették ki a kereskedelmi költségek. Más adatok szerint a tőkésországokban a kereskedelmi árrés eléri a kiskereskedelmi ár felét.

A szovjet kereskedelem forgalmi költségei összehasonlíthatatlanul kisebbek, mint a tőkéskereskedelem forgalmi költségei. 1940-ben a Szovjetunió állami és szövetkezeti kereskedelmének forgalmi költségei csupán a kiskereskedelmi árak 10,36 százalékának feleltek meg. A forgalmi költségek csökkentését elsősorban a termelés észszerű elhelyezésével, az árumozgatás tervszerű megszervezésével, az áruforgalom főleges láncszemeinek kiiktatásával, a kereskedelmi vállalatok egész munkájának megjavításával érhetjük el.

De számos kereskedelmi szervezet még igen kevésbé használja ki a forgalmi költségek csökkentésének hatalmas lehetőségeit, s nem teljesíti e költségek csökkentésének tervfeladatait. A begyűjtő és a különféle kereskedelmi szervezetek apparátusa túlméretezett, még mindig előfordulnak észszerűtlen és túlságosan távoli szállítások. A XIX. pártkongresszus irányelvei az ötödik ötéves tervről kimondják, hogy a kiskereskedelem forgalmi költségeit öt év alatt 23 százalékkal csökkenteni kell; csökkenteni kell az ipari értékesítő szervek kiadásait és a mezőgazdasági termékek begyűjtésével és értékesítésével járó kiadásokat is.

E feladat megoldása végett kíméletlen harcot kell vívni a felelőtlenség és a pazarlás ellen, következésként ki kell építeni a gazdaságosság rendszerét a szovjet kereskedelem valamennyi láncszemében. Különösen fontos, hogy a kereskedelmi vállalatokban emelkedjék a munka termelékenység. A legutóbbi két évben a Szovjetunió kereskedelmi minisztériumának kereskedelmi vállalataiban körülbelül 12 százalékkal nőtt a munka termelékenysége, de számos kereskedelmi vállalat még nem teljesíti a munkatermelékenység növelésére vonatkozó tervfeladatokat. A kereskedelmi vállalatok tökéletesebb berendezésekkel való ellátása, az észszerűsítési javaslatok megvalósítása és egyéb intézkedések lehetővé teszik e feladatok teljesítését, sőt túlteljesítését.

A forgalmi költségek csökkentése szempontjából igen nagyjelentőségű a veszteségek ellen vívott harc. Az élelmiszerkereskedelemben különösen fontos a kereskedelmi vállalatok hűtőberendezésekkel való ellátása. Az állam igen jelentős összegeket költ erre a célra. A kereskedelmi vállalatoknak 1952-ben már majdnem 11-szer annyi hűtőberendezésük volt, mint 1948-ban. E berendezések kihasználásának megjavítása révén a kereskedelmi dolgozók biztosíthatják a gyorsan romló áruk összes értékes minőségi tulajdonságának megővését. Az olyan gyorsan romló élelmiszerek, mint a hűtőházi hús, a virstli, a hidegen füstölt hal stb. tárolási idejének megrövidítése erősen csökkenti a természetes veszteségeket.

Igen nagyok a megtakarítási lehetőségek a szállítási költségekben is; e költségek csökkenthetők mind a tranzit-áruszállítások növelése,

mind a saját gépkocsiszállítás munkájának megjavítása (az autók állásidejének csökkentése, rakodófelületek teljes kihasználása stb.) útján. Például a petrozavodszki élelmiszerkereskedelmi szervezet kenyérszállító gépkocsijai a munkaidő felét a ki- és berakodással járó várakozással töltik.

A gazdaságosság rendszerének alkalmazása a szovjet kereskedelemben szervesen összefügg a kiszolgálás minőségének javításával. Jó példa erre az áruk előzetes kiszérése, amely emeli a kiszolgálók munkájának termelékenységét, csökkenti a természetes áruvesztést, s a kiszolgáláshoz szükséges idő megrövidítésével és a sorbanállás kiküszöbölésével egyszersmind jelentősen javítja a kiszolgálás minőségét. De ezen a területen még rendkívül sok a tennivaló. Még a moszkvai boltokban is vajból csak 14, tejből 20 százalék (palackozva), édesipari cikkekből (dobozba csomagolva) 18 százalék, cukorból 26 százalék a kiszérlet áruk aránya. A kiszérlet áruk arányának növelése fontos feltétele a kiszolgálás kultúrája emelésének és a kereskedelmi alkalmazottak munkatermelékenysége növelésének.

A szocialista tulajdonban lévő anyagi értékek hatalmas tömege áramlik át a szovjet kereskedelem csatornáin. A kereskedelmi dolgozók elsőrendű kötelessége és becsületbeli ügye, hogy megakadályozzák ez értékek bármilyen gondatlanság okozta csökkenését, s megvédjék a nép vagyont a tolvajoktól és fosztogatóktól.

A szocialista gazdaság minden területén, így a kereskedelemben is az ügy sikere döntően az emberek től, a káderektől függ. De a keres-

kedelmi káderek kiválasztásában és nevelésében még sok a hiányosság. A szovjet kereskedelem megszilárdításának fontos feltétele, hogy megjavítsuk a kereskedelem kádereinek kiválasztását és elosztását, megtisztítsuk a kereskedelmi apparátust a becstelen elemektől, fokozzuk az ellenőrzés munkáját, s láradhatatlan neveléssel valamennyi kereskedelmi dolgozóban elmélyítsük a társadalmi tudajdonhoz, mint rendünk megingathatatlan alapjához való szocialista viszonyt.

A vezető kereskedelmi dolgozók közt még kevés a megfelelő képzettségű szakember. Például a gorkiji területhez tartozó városi szovjetek és kerületi végrehajtó bizottságok kereskedelmi osztályainak vezetői, valamint a kerületi fogyasztási szövetkezeti központok elnökei közt csupán 9,7 százalék a megfelelő képzettségű szakemberek aránya; 32,2 százaléknak csak elemi iskolai, 43 százaléknak pedig csupán hétosztályos végzettsége van. A kereskedelmi szervezetekben található ugyan szakemberek, de ezeket a legritkábban helyezik vezető állásokba. Gorkij város helyi kereskedelmi szervezeteinek igazgatóságaiban például 400 középiskolai végzettségű szakember dolgozik, de közülük alig egy-kettő van vezető állásban. A kurszki élelmiszerkereskedelmi szervezetben a kereskedelmi technikumot végzett szakembereket hosszú ideig egyszerű elárusítóként foglalkoztatták.

Komoly hiba a nagymértékű kádervándorlás. Az altáji határterület helyi kereskedelmi szervezeteinek igazgatóságához tartozó vállalatokban tavaly a dolgozók 40 százaléka változtatott munkahelyet. A kurszki terület helyi kereskedelmi szerveze-

teiben a káderváltozás eléri a létszám 20 százalékát. A kereskedelem csak úgy teljesítheti a ráháruló feladatokat, ha valamennyi láncszemében megjavítja a káderváltoztatás munkáját, gondoskodik a káderek politikai neveléséről és szakképzett-ségük emeléséről.

A kádernervelés gyakorlati iskolája a szocialista munkaverseny. A verseny kibontakozása a kereskedelemben meggyőzően tanúsítja, hogy a kereskedelmi dolgozók tömegei mind aktívabban és egyre több kezdeményezést tanúsítva vesznek részt a kiszolgálás kultúrájának emeléséért, az áruforgalmi tervek túlteljesítéséért és a forgalmi költségek csökkentéséért vívott harcban. Ez egyik döntő tényezője a szovjet kereskedelem még magasabb színvonalra emelésének.

A szocialista verseny tág teret nyit valamennyi szakma bármilyen beosztású dolgozóinak alkotó kezdeményezése előtt, s az újítások és az élenjáró tapasztalatok széleskörű elterjesztése számára. A kereskedelem kiváló dolgozóinak kezdeményezésére verseny bontakozott ki a vevőket kiválóan kiszolgáló brigád címéért. Jelenleg a szovjet kereskedelmi vállalatokban már ezrével akadnak ilyen brigádok. Tavaly mozgalom indult a forgalmi költségek csökkentéséért. A mozgalom egyik kezdeményezője, a kalinini élelmiszerkereskedelmi szervezet, a mostani ötéves terv első két évében 14,5 százalékkal csökkentette a forgalmi költségeket, elsősorban a csomagolóanyagok gondos kezelése, a fölösleges áruátrakások kiküszöbölése stb. útján. Ez az élenjáró kezdeményezés azonban még csak kevésbé terjedt el. Ugyanitt, a kalinini kerületben, az említetten kívül, nincs

egyetlen olyan kereskedelmi szervezet sem, amely teljesítette 1952. évi forgalmiköltség-csökkentési tervfeladatát.

Igen sok kereskedelmi vállalat kollektívája részt vesz az országos szocialista versenyben. A versenyzőkkel szemben támasztott követelmények a legutóbbi években lényegesen megnövekedtek: nemcsak általában a vállalat tervét kell teljesíteni, hanem a vállalat keretébe tartozó egységek (boltok) többségének tervét is; további követelmény az árukészlet-normatívák megtartása, a vendéglátóipari vállalatoknak pedig nemcsak áruforgalmi és termelési tervüket kell teljesíteniük, hanem a fogások választékára vonatkozó tervfeladatokat is. A verseny nagyban hozzájárul, hogy a kereskedelmi dolgozók erőfeszítése az áruforgalmi tervek teljesítésére és túlteljesítésére, a kiszolgálás minőségének megjavítására és a forgalmi költségek csökkentésére irányuljon.

A városi és a falusi szovjet kereskedelmi dolgozók erőfeszítése megjavítása nagyfontosságú, országos jelentőségű ügy. Sikerét csak az biztosíthatja, ha a helyi párt-szervezetek és szovjetek, s az egész szovjet társadalom szüntelenül tördök vele.

Különösen fontos, hogy mind az állami szervek, mind pedig a közönség (elsősorban a szakszervezetek választotta társadalmi ellenőrök, valamint a munkásellátó osztályok és a falusi szövetkezeti boltok ellenőrzőbizottságai) napról napra ellenőrizzék a kereskedelmi vállalatok munkáját. Ahol gyöngye az állami kereskedelmi felügyelősé-

geknek, a helyi szovjetek kereskedelmi osztályainak ellenőrzése, valamint a társadalmi ellenőrzés, ott gyakran előfordul a kulturált szovjet kereskedelem legelemibb szabályainak megsértése. A kereskedelmi vállalatok munkájának naponkénti társadalmi ellenőrzése a kulturált szovjet kereskedelem fontos feltétele, s egyben a vevők érdekei szigorú tiszteletbentartásának biztosítója.

A kereskedelmi vállalatok munkájáért nagy felelősséggel tartoznak a párt-alapszervezetek, amelyek a párt szervezeti szabályzata értelmében jogosultak a vállalati igazgatóságok tevékenységének ellenőrzésére. A párt-szervezetek főfeladata, hogy konkrét tények alapján a hibákkal szemben tanúsított kérlelhetlenségre, a társadalmi vagyoni lelkiismeretes kezelésére neveljék a kereskedelmi dolgozókat, elmélyítsék a felelősségérzetet a nép érdekeinek becsületes szolgálatáért. A párt-szervezeteknek mind jobb és jobb munkára kell lelkesíteniük a kereskedelmi munkásokat és alkalmazottakat, támogatniuk és mindenkép ösztönözniük kell a kereskedelem munkájának megjavítására irányuló kezdeményezésüket, alkotó tevékenységüket.

A kommunista párt vezette szovjet nép sikeresen valósítja meg a gazdasági és kulturális építésnek azt a nagyszabású programját, amelyet a XIX. pártkongresszus jelölt meg számára. Az ország gazdasági és kulturális felvirágoztatása általános tervének fontos része a kereskedelem fejlesztése. S ez érthető. A szovjet kereskedelem mindenirányú kiszélesítése és tökéletesítése a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet időszakában: megszilárdítja a

munkásosztály és a kolhozparaszt-ság szövetségét, fejleszti a város és a falu gazdasági kapcsolatait, a hatalmas szovjetország valamennyi gazdasági kerületének kapcsolatait. A kereskedelem fejlődése a városi és a falusi dolgozók jóléte és kultúrája további emelkedésének szükséges feltétele, az ipari és a mezőgazdasági termelés növelésének fontos gazdasági ösztönzőtényezője.

A kereskedelmi dolgozók hazafias kötelessége a párt és a szovjet kor-

mány által kitűzött nagy felelősséggel járó feladataik teljesítése. A szovjet kereskedelem dolgozói az élelmiszerek és az iparcikkek városi és falusi kereskedelmének javításával, a bolthálózat és a vendéglátóipari vállalatok hálózatának bővítésével, a kiszolgálás minőségének javításával járulnak hozzá szovjet hazájuk további fejlesztésének, fölvirágoztatásának nagy ügyéhez.

(*Kommunyiszt.* 1953. 7. szám.)

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

TERVGAZDASÁGI SZEMLE

G. GAPONYENKO

A szocialista mezőgazdaság tervezése

Sztálin elvtárs tanítja, hogy terveinknek helyesen kell tükrözniük a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit, s mindenben alkalmazkodniuk kell a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez. A szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből kiindulva a Szovjetunió ötödik ötéves népgazdaságfejlesztő tervének a XIX. pártkongresszuson jóváhagyott irányelvei megállapítják, hogy „a mezőgazdaság terén a fő feladat továbbra is valamennyi mezőgazdasági növény terméshozamának növelése, a közös állatállomány szaporítása és produktívitásának egyidejű jelentős emelése, továbbá a földművelés és az állattenyésztés teljes- és árutermelésének fokozása a kolhozok közös gazdaságának további megszilárdítása és fejlesztése, valamint a szovhozok, a gép- és traktorállomások munkájának megjavítása útján, az élenjáró technika és a korszerű földművelési módszerek meghonosítása alapján”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 362. old. Szikra, 1952.)

A mezőgazdaságra nagy szerep vár a szovjet társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek, elsősorban a lakosság élelmiszerszükségletének, valamint a könnyű- és az élelmiszeripar nyersanyagszükségletének kielégítésében. A szocialista társadalom egyre többet kíván a mezőgazdasági termeléstől, ezért a mezőgazdaságfejlesztő állami tervek a gyapot, a len-

rost, a cukorrépa, a tej, a hús és más mezőgazdasági termékek termelésének folytonos növelését irányozzák elő.

Az ötödik ötéves terv az 1955. esztendőre 1950-hez képest a következőképpen szabja meg a gazdasági növények teljes termelésének növelését: gabona 40—50 százalék (ebből a búza 55—65 százalék), nyersgyapot 55—65, lenrost 40—50, burgonya 40—45, napraforgó 50—60, szőlő 55—60 százalék, stb. Erősen emelkedik az állattenyésztés termelése is. A hús- és szalonnatermelést öt év alatt 80—90 százalékkal, a tejtermelést 45—50 százalékkal, a gyapjúhozamot körülbelül 2—2,5-szeresre, ebből a finomgyapjútermelést 4—4,5-szeresre, a tojáshozamot a kolhozokban és a szovhozokban 6—7-szeresre kell emelni. A mezőgazdasági termelés ilyen arányú növelése csak azért lehetséges, mert falvainkban a mind jobban megszilárduló szocialista termelőviszonyok az uralkodók. Sztálin elvtárs ezt írja *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában: „Senki sem tagadhatja mezőgazdaságunk termelőerőinek az elmúlt 20—25 év alatt végbement kolosszális fejlődését. Ez a fejlődés azonban nem következett volna be, ha a harmincas években nem váltottuk volna fel a régi, kapitalista termelőviszonyokat a falun új, kollektív jellegű termelőviszonyokkal.” (61—62. old.)

Faluhelyen a szocialista termelőviszonyok jelentik a fő és döntő erőt;

csak a szocialista termelőviszonyok biztosítják a mezőgazdaság gyors fejlődését. A fő mezőgazdasági termelőeszközök társadalmi tulajdonba vétele kiszélesítette a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatókörét, s egyzersmind megteremtette a mezőgazdasági termelés széleskörű tervezésének feltételeit. A mezőgazdasági termelés tervezésének lehetőségei a kolhozrendszer győzelméig meglehetősen korlátozottak voltak. Sztálin 1938-ban *A gabonafronton* című munkájában rámutatott: „Hiba volna lebecsülni a tervezés szerepét és jelentőségét. De még nagyobb hiba volna a tervszerűség elvének szerepét túlbecsülni, abban a hitben, hogy már elértük a fejlődésnek azt a fokát, amikor módunkban áll mindent tervszerűsíteni és szabályozni.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a tervszerűsíthető elemeken kívül népgazdaságunknak vannak még olyan elemei is, amelyek egyelőre nem tervszerűsíthetők, s hogy vannak végül velünk szembenálló ellenséges osztályok, amelyeket nem lehet egyszerűen azzal leküzdeni, hogy az Állami Tervhivatal terveket dolgoz ki.” (*Sztálin Művei*. II. kötet. 88—89. old. Szikra. 1951.)

A kolhozrendszer győzelmé, a gép- és traktorállomások, valamint a szovhozok széleskörű kiépítése megteremtette a feltételeket, hogy az állami tervezés kiterjedjen a mezőgazdasági termelés sok területére. A szovjet állam dolgozza ki és hajtja végre a mezőgazdaság műszaki felszerelésének terveit; ugyancsak az állam szabja meg a növénytermelés és az állattenyésztés terveit, s ugyanakkor állandóan segíti a kolhozokat, hogy nagy termés hozamokat érhessenek el, s teljesíthetőség állatállományuk gyarapításának, illetve produktivitása növelésének ter-
vét. A mezőgazdasági termelés tervezése révén feltárhatjuk és széles-

körűen fölhasználhatjuk a mezőgazdaság belső tartalékait, s biztosíthatjuk a szükséges arányokat a mezőgazdasági üzemágak fejlődésében.

Sztálin elvtárs tanítja, hogy terveinknek helyesen kell tükrözniük a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit. Ez pedig annyit jelent, hogy a mezőgazdaság fejlesztésének tervében biztosítanunk kell az ipar és a mezőgazdaság közt, valamint a mezőgazdaság legfontosabb termelőágai, a növénytermelés és az állattenyésztés közt a helyes kölcsönös viszonyt. A mezőgazdasági termelőágak helyes aránymegállapításában igen nagyjelentőségű az anyag- és gépmérlegek, köztük is elsősorban a traktor-, a mezőgazdasági gép-, a műtrágya-, a nyersgyapot- és a takarmánymérleg kidolgozása.

A mezőgazdaság tervezésének elvi alapja ugyanaz, mint a népgazdaság más ágainak tervezéséé. De a mezőgazdaságnak vannak olyan sajátosságai, amelyeket a mezőgazdaságfejlesztő tervek összeállításakor mérlegelni kell. Ezek a sajátosságok főként azzal kapcsolatosak, hogy a mezőgazdaságban a szocialista tulajdonnak két formája van: a föld meg a termelőeszközök állami tulajdona és a kolhozok termékeinek szövetkezeti-kolhoztulajdona.

A Szovjetunió mezőgazdaságában két szocialista üzemtípus ismeretes: az állami gazdaságok (a szovhozok meg a gép- és traktorállomások) és a szövetkezeti gazdaságok (a kolhozok). Az állami és a szövetkezeti-kolhoztulajdonnak a mezőgazdaságra jellemző kombinációja miatt az üzemvezetési formák, valamint a munka díjazásának formája és az állami tervezés határfoka tekintetében különbségek vannak az állami vállalatok és a kolhozok közt.

Az állami terv a mezőgazdaság társadalomgazdasági jellegzetességeivel

számolva a mezőgazdasági feladatokat gazdaságkategóriák — kolhozok, szovhozok, valamint gép- és traktorállomások — szerint is megállapítja. Továbbá: az egyes gazdaságkategóriák tervadatait nem a többiekétől elkülönítve, hanem egymással szoros összefüggésben szabják meg. Például az állami terv a kolhozok mezőgazdasági termelés-növelési feladataival egyidejűleg meg szabja, hogy milyen mértékben kell fokozni a gép- és traktorállomások kolhozok részére végzett munkáját; amikor az állami terv meghatározza a kolhozok feladatait állatállományuk fajta szerinti összetételének megjavítására és a bőhozamú vetőmagvakkal bevetett vetésterületek növelésére, ugyanakkor megjelöli a szovhozok ezzel kapcsolatos feladatait is: tudniillik a kolhozok fokozottabb megsegítését több tenyészállat nevelése, nagyobb mennyiségű vetőmag termelése és részükre történő eladása útján.

A kolhozok, a szovhozok, valamint a gép- és traktorállomások termelési programjának tervezési sajátosságai a szocialista termelőviszonyok fejlődése során, a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emelése mértékében csökkennek majd. A mezőgazdaság szocialista tervezése is egyre tökéletesebb lesz, s a kolhoztermelés mindinkább bekapcsolódik az össznépi tervezésbe. De most, amikor a szocialista mezőgazdaságban még két termelési szektor van, a mezőgazdasági termelés tudományos tervezése megköveteli mindkét szektor sajátosságainak pontos számbavételét.

A mezőgazdaságnak, mint a népgazdaság egyik ágának sajátossága, hogy benne, Marx megállapítása szerint, az újratermelés gazdasági folyamata összefonódik az újratermelés természeti folyamatával. A mezőgazdasági termékeknek, különösen a növénytermelés termékeinek termelésében a föld

az egyik legfőbb termelőeszköz. A mezőgazdasági termelés fejlesztése összefügg a mezőgazdasági termelés területi megoszlásával a Szovjetország számos vidéke közt, amelyeket különféle természeti, éghajlati és gazdasági viszonyok jellemeznek. A mezőgazdaság fejlesztését szolgáló állami tervfeladatokat éppen azért az ország egyes kerületei szerint is megállapítják. Így biztosítják a tudomány és a technika jelenlegi színvonalán a föld legészszzerűbb kihasználását és a mezőgazdasági termelés szüntelen fejlesztését.

Az egyes köztársaságok, határterületek, területek és kerületek, kolhozok és szovhozok természeti és éghajlati, valamint gazdasági viszonyai helyes és leg hatékonyabb hasznosításának legfontosabb feltétele a mezőgazdasági termelésnek a növénytermelő és az állattenyésztő üzemágak helyes arányát biztosító sokoldalú fejlesztése. Követnünk kell Sztálin elvtárs útmutatását: „minden területnek meg kell teremtenie saját mezőgazdasági bázisát, hogy legyen a saját zöldsége, saját burgonyája, saját vaja, saját teje és bizonyos mértékben saját kenyere és saját húsa is, hacsak nem akar nehéz helyzetbe kerülni”. (Sztálin Művei. 13. kötet. 351. old. Szikra. 1951.) Ha a kolhozokban és a szovhozokban helyes arányokat teremtünk a fő és a kiegészítő üzemágak közt, a mezőgazdaság szakszerűbb, termelékenyebb lesz, s áruhozama is növekszik. A mezőgazdaság sokoldalú fejlesztése az ország valamennyi kerületében lehetővé teszi a munkaerő egyenletesebb foglalkoztatását, s biztosítja minden hektár föld hatékonyabb kihasználását.

A szocialista mezőgazdaság tervszerű vezetése a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követel-

ményeivel összhangban valósul meg. Az ötéves és az éves tervek, továbbá az egyes mezőgazdasági ágak fejlesztési terveit, valamint a mezőgazdasági munkák (a traktorok és a mezőgazdasági gépek őszi és téli javítása, terméshozamok növelése stb.) elvégzéséről szóló kormányhatározatok ezekhez a követelményekhez igazodnak. A mezőgazdaság fejlesztését óriási mértékben elősegíti egy-egy fontosabb párt- és kormányhatározat, például a Szovjetunió európai része sztyeppés és erdős-sztyeppés területeinek természetátalakító terve, a hatalmas öntözőrendszerek építése Dél-Ukrajnában, a Krímben, a Donon, Közép-Ázsában, a kuzbicsi és a sztálingrádi vízierőműközpontok bázisán stb.

A mezőgazdasági tervelőirányzatot a Szovjetunió Állami Tervbizottsága dolgozza ki a Szovjetunió Mezőgazdasági és Begyűjtési Minisztériumával, a szövetségi köztársaságok minisztertanácsaival és a területi (határterületi) végrehajtóbizottságokkal együttesen. Az egész Szovjetunió, valamint az illetékes minisztérium és a szövetségi köztársaságok éves és ötéves mezőgazdaságfejlesztő terveit a kormány hagyja jóvá. Az Oroszországi SzFSzK éves tervét fölbontják területek, határterületek és autonóm köztársaságok szerint is, s a kormány ilyen formában hagyja jóvá. A Szovjetunió kormánya által jóváhagyott éves mezőgazdaságfejlesztő tervet a minisztérium, a szövetségi és az autonóm köztársaságok minisztertanácsai és a területi (határterületi) végrehajtóbizottságok fölbontják kerületekre, kolhozokra, gép- és traktorállomásokra és szovhozokra. A kolhozok az állami tervfeladatokból kiindulva állítják össze évi termelési tervüket, a gép- és traktorállomások és a szovhozok pedig termelési és pénzügyi tervüket.

Az állami mezőgazdaságfejlesztő tervben a legfontosabb helyet a mező-

gazdaság termelési programja foglalja el. Ez a program irányozza elő a vetésterületre és a gazdasági növények terméshozamának emelésére, az állatállomány gyarapítására és produktívitásának emelésére, a mezőgazdasági termelés anyagi és technikai alapjának fejlesztésére, valamint a kolhozok és a szovhozok mezőgazdasági munkáinak gépesítésére vonatkozó tervfeladatokat. Mindezek a tervfeladatok egymásba kapcsolódnak, s a mezőgazdaság fejlesztésének egységes, pontosan összehangolt tervét alkotják. A mezőgazdaság termelési programjában megjelölt tervfeladatok kidolgozói részletesen elemzik az előző évek állami terveinek teljesítését, föltárják az egyes mezőgazdasági üzemágak fejlesztésének szűk keresztmetszeit, tüzetesen tanulmányozzák a nagy termelési eredményekkel kitűnt élenjáró kerületek, kolhozok, szovhozok, gép- és traktorállomások, valamint tudományos kutatóintézetek tapasztalatait.

A növénytermelési tervelőirányzat összeállításakor például a következő adatok szükségesek: az előző évek valóságos vetésterülete és terméshozama, a művelés alatt lévő szántóterület, a terület művelési ágak szerinti megoszlása, a különféle gazdasági növények vetésterületének aránya, az állattenyésztés takarmányellátásának foka, az agrotechnikai rendszabályok tervének teljesítése. Ezenkívül tudni kell, hogyan és milyen eredményekkel honosodott meg a növénytermelés élenjáró rendszere a kolhozokban és a szovhozokban.

A fölsorolt adatok alapján dolgozzuk ki a növénytermelésnek a tervidőszakra vonatkozó feladatait. Itt elsősorban megállapítjuk, hogy a mezőgazdaságban rejlő termelési tartalékok maximális mozgósítása (a szántóterület, különösen az öntözött földek jobb hasznosítása, a meglévő takarmányalap észsze-

rőbb kihasználása, a traktorok és mezőgazdasági gépek teljesítményének fokozása stb.) révén milyen mértékben növelhető a mezőgazdasági termés.

A növénytermelési terv a következő tervfeladatokat tartalmazza: a tavasziak és az ősziak vetése, a tiszta és a fekete ugarok művelése, őszi mélyszántás, tarlóhántás, műtrágyázás, istállótrágyázás, mezővédő erdőtelepítés, évelő ültetvények, továbbá a legfontosabb gazdasági növények termésáhozamának fokozása. Az állami terv mind ezeket a feladatokat külön állapítja meg a kolhozokra és a szovhozokra, a területekre, a határterületekre és köztársaságokra.

A vetésterületeket növénycsoportonként és növényenként tervezzük meg. A tervben az egész vetésterület előíranyozzuk: a gabonaféléket, külön az őszi és a tavaszi búzát és az őszi gabonát; az ipari növényeket, külön a gyapotot (az öntözött és nem öntözött gyapotföldök különválasztásával), a hoszszúrostú lent, a cukorrépát, a napraforgót, a burgonyát, a zöldségféléket és a kobakosokat; a takarmánynövényeket, külön az előző évek vetéséből származó évelő herésfűveket. Az egyes gazdasági növények vetésterületének nagyságát a legfontosabb mezőgazdasági termények, a gabona, a gyapotrost, a hús, a tej, a gyapjú stb. termelésére vonatkozó párt- és kormányhatározatok szerint állapítjuk meg.

Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a gabonagazdaság az alapja a többi mezőgazdasági üzemág, tehát a növénytermelés és az állattenyésztés fejlesztésének. A gabonatermelés köztársaságokra, határterületekre és területekre vonatkozó tervfeladatait a valóságos vetésterületek és termés hozamok, valamint a vetésterületek kiterjesztésének és a termés hozamok növelési lehetőségei-

nek mérlegelésével szabjuk meg. A gabonafélék vetéstervét egybehangoljuk a többi mezőgazdasági üzemág fejlesztésével, mégpedig a kolhoz- és a szovhoztermelés sokoldalú fejlesztésére irányuló tervfeladatoknak megfelelően. A köztársasági, a területi, a határterületi és a kerületi szovjetek és mezőgazdasági szervek az állami terveknek kerületekre és kolhozokra bontásakor vetésterületek szerint konkretizálják a tervfeladatokat, mégpedig az egyes kerületek vagy kolhozok sajátosságaihoz (gazdaságtermelési irányukhoz, a talajviszonyokhoz stb) igazodva; a kolhoz és a szovhoz éves termelési tervében pedig növényenként részletezve is megállapítják a munkaprogramot.

A mezőgazdaság észszerű vezetése, árutermelésének és jövedelmezőségének növelése csak oly módon lehetséges, ha a mezőgazdasági termelést sokoldalúan fejlesztjük, s az üzemágakat helyesen kombináljuk. Ebből azonban nem következik, hogy a mezőgazdaság valamennyi üzemága minden kerületben egyformán fejleszthető. Országunk változatos természeti, éghajlati és gazdasági viszonyai miatt a tudomány és a technika jelenlegi színvonalán egyes kerületekben az egyik, másokban a másik növény termelhető eredményesen. Az Ukrán SZSZK-ban például az őszi búza, a Volga-mellékén és Szibériában pedig a tavaszi búza biztosít jobb termést. A legfontosabb gyapottermelő, lentermelő, cukorrépatermelő stb. kerületek is kialakultak.

A gazdasági növények termelésének tervezett növekedését a már megművelt földek jobb kihasználása, azaz a termés hozam fokozása biztosítja. Ezért már az előzetes számítások során meg kell állapítanunk, mennyire növelhető a termelés a termés hozamok fokozásá-

val, mert csak így szabhatjuk meg, hogy milyen mértékben növeljük a vetésterületet. A terméshozam tervét szorosan össze kell hangolnunk a vetésterület kiterjesztésének tervével.

A mezőgazdasági terv összeállításakor kidolgozzuk a földmérleget köztársaságok, határterületek, területek, kerületek, kolhozok szerint. A földmérleget köztársaságonként, területenként, határterületenként és kerületenként a mezőgazdasági szervek földalanyivántartásának adatai alapján, a kolhozokban pedig a föld örök használatáról szóló állami jegyzőkönyv szerint készítjük el. Ezekből az adatokból a megeőző tervév végére megállapíthatjuk a megművelt földek valószínű arányát. Ha például a területen vagy a határterületen összesen 3 500 000 hektár a művelésre alkalmas és a művelésre alkalmatlan földterület, s ebből 2 300 000 hektár a megművelt szántó (pontosabban kétmilliószázezer hektár vetés, kétszázezer hektár pedig ugar), meg kell vizsgálnunk, mi van a többi 1 200 000 hektár területtel. Ha célszerűnek látszik e terület bizonyos részének hasznosítása, elő kell irányoznunk a vetésterület kiterjesztését. Lehetséges, hogy a terület egy része talajjavító munka nélkül is hasznosítható, a másik területrészen ellenben talajjavító munka szükséges; ezzel számolnunk kell a tervben. A Szovjetunióban a földek öntözésének és lecsapolásának hatalmas munkálatai során évente többszázezer hektár öntözött és lecsapolt terület kerül használatba.

A vetésterületek helyes területi elhelyezésének legfontosabb feltétele: a füves és takarmányfüves vetésforgó alkalmazása. A füves és a takarmányfüves vetésforgó helyes rendszere biztosítja a kolhoz- és szovhoztermelés sokoldalú fejlesztését, fokozza a mező-

gazdaság szakszerűségét és termelékenységét, lehetővé teszi a mezőgazdasági termelés növelésére vonatkozó tervfeladatok eredményes teljesítését. A XIX. pártkongresszus irányelvei hangsúlyozzák, hogy az ötödik ötéves tervben „a földművelésnek még magasabb hozamúvá és szakszerűbbé kell válnia, amelyben fejlett a szálaktakarmánynövények termesztése és helyesen alkalmazzák a vetésforgókat, s amelyben nagyobb az ipari és takarmánynövények, a zöldség- és főzelékfélék és a burgonya vetésterületének részaránya”. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 362. oldal. Szikra. 1952.) Ebből következik, hogy a mezőgazdasági terv összeállításakor az egyes növényfajták vetésterületeinek kiterjesztésére vonatkozó tervfeladatokat össze kell hangolnunk a füves és a takarmányfüves vetésforgók rendszerének helyes alkalmazásával, úgy, hogy a mezőgazdasági termelés növelésére hasznosíthassuk azokat. Viljamsz akadémikus rámutatott, hogy „a vetésforgók határának és a vetésforgók területének az állami terv alapján folyó gazdálkodás általános feltételei szerint kell alakulnia”. Ha a vetésforgók megfelelnek ezeknek a követelményeknek, az egyes növények vetésterületének tervfeladatai a vetésforgó megfelelő váltogatásához kapcsolódnak, a vetésforgó pedig a gazdasági növények terméshozamfokozásának és az állattenyésztés fejlesztésének egyik döntő tényezője lesz.

A vetésforgók helyes alkalmazása lehetővé teszi, hogy a vetésterület szerkezete az adott feltételek közt mindenkor biztosítsa a legjobb eredményt, s megfeleljen az állami tervben megszabott gazdaságpolitikai feladatoknak. Ezért az egyes kerületek, kolhozok és szovhozok feltételeihez igazodó füves

és takarmányfüves vetésforgók rendszerének alkalmazása a terv egyik legfontosabb pontja. A vetésforgók alkalmazásával kell biztosítanunk a mezőgazdasági termékek, különösen a gabona, a gyapot, a cukorrépa, a hosszúrósú len és a takarmány termelésének évenkénti növelését. Itt az a fő feladat, hogy a szántóföldi herésfüvek vetésterületén állandóan növeljük az évelő herésfüvek hozamát. Ez az állattenyésztés takarmányalapjának megszilárdításához és a talaj termőképességének rendszeres javításához szükséges.

A vetésterület tervének összeállításakor kell meghatározni a vetésterületek nagyságát és szerkezetét a megfelelő füves és takarmányfüves vetésforgók alkalmazása alapján; a vetett herésfüvek terméshozamát is ekkor kell megállapítanunk. Ezzel együtt kell megszabni az évelő herésfüvek termelésének fejlesztésére irányuló intézkedéseket és a vetett herésfüvek hozamának növelését.

A mezőgazdaságfejlesztő tervben irányozzuk elő az élenjáró földművelési rendszer meghonosításával kapcsolatos konkrét feladatokat, s ezek alapján állítjuk össze a gazdasági növények terméshozamának fokozására vonatkozó tervet. Ennek a tervnek tartalmaznia kell: a füves és a takarmányfüves vetésforgók alkalmazására, a helyes talajművelésre (a szántott réteg mélyítésére, az őszi mélyszántásra, a tarlóhántásra, a tiszta ugarokra, a sorközi művelésre), a műtrágyázásra és a szerveztrágyázásra irányuló tervfeladatokat.

A gazdasági növények terméshozamnövelési terve az állami mezőgazdaságfejlesztő terv egyik legfontosabb része. A tervben föl kell használnunk a mezőgazdaság élenjáró dolgozóinak tapasztalatait a kolhoz- és szovhoztermelés

további fejlesztése céljából. A gazdasági növények tervezett terméshozama a terméshozam haladó normája, amelynek serkentenie kell az elmaradó kolhozokat és szovhozokat, hogy elérjék az élenjárók teljesítményeit. A terméshozam tervezését övezetek, köztársaságok, határterületek és területek szerint készítjük el. Az állami terv kerületekre, kolhozokra és szovhozokra történő fölbontásakor mérlegeljük az egyes kerületek és üzemek természeti és gazdasági sajátosságait, s a tervezett terméshozamot ezeknek a sajátosságoknak megfelelően állapítjuk meg.

Az ötéves terv utasításai övezetek szerint adják meg a legfontosabb gazdasági növények terméshozamának tervfeladatait. Például a gabonafélék terméshozamát Dél-Ukrajna és Észak-Kaukázus kerületeire, a Volgamelék kerületeire, a Központi Feketeföld-övezet területeire, a nem-feketeföldű övezetre, az urali kerületekre, Szibériára és Északkelet-Kazahsztánra állapítják meg; a gyapot terméshozamát Közép-Ázsia területeire és Dél-Kazahsztánra, a Kaukázuson túl kerületeire és az európai rész déli kerületeire, külön az öntözött és az öntözetlen területekre; a len terméshozamát a nem-feketeföldű övezet kerületeire, valamint az Ural és Szibéria kerületeire; a cukorrépa terméshozamát az Ukrán SZSZK, a Moldova SZSZK és Észak-Kaukázus kerületeire, a Központi Feketeföld övezetében lévő kerületekre, továbbá Közép-Ázsia és Kazahsztán kerületeire; a burgonya terméshozamát a nem-feketeföldű övezet kerületeire, a Központi Feketeföld övezetbeli kerületekre, a Délvidék és Észak-Kaukázus kerületeire és az urali és szibériai kerületekre; a napraforgó terméshozamát az Ukrán SZSZK, a Moldova SZSZK és Észak-Kaukázus kerülete-

teire, a Központi Feketeföld-övezet kerületeire és a Volgamellék kerületeire. Ezenkívül övezetenként kettős mutatóval szabják meg a gazdasági növények terméshozamára vonatkozó feladatot. A gabonafélék terméshozamának növelését például a nem-feketeföldű övezetben hektáronként 17—19 q-ban határozzák meg. A gazdasági növények terméshozam-tervfeladatainak övezetek, köztársaságok, határterületek és területek szerinti tervezése biztosítja, hogy pontosan fölmérjük az ország valamennyi kerületének természeti és gazdasági viszonyait, s föltárjuk a terméshozam fokozásának tartalékait. A XIX. pártkongresszus utasításainak megfelelően a terméshozam tervfeladatait az éves tervekben gazdasági övezetek és szövetségi köztársaságok szerint, az Oroszországi SZFSZK-t illetően pedig területek, határterületek és autonóm köztársaságok szerint kell előírni. A terméshozamterv kerületi bontásakor mérlegelni kell az egyes kerületek sajátosságait. Ez lehetővé teszi, hogy a kolhozok feladatait is pontosan megállapítsuk. Valamely növény terméshozamtervének kerületi bontása akkor helyes, ha a területi, a határterületi vagy a köztársasági terméshozamterv nem tér el a kerületi vetésterületek terméshozamának mérlegelt átlagától.

A terméshozam növényenkinti tervezésének alapjául Sztálin elvtárs ama útmutatása szolgál, hogy a dolgozók tömegeit a szocialista termelés élenjárói köré kell szervezni. Sztálin elvtárs az ukrajnai élenjáró cukorrépa-termelők terméseredményével kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az 1935-ben elért hektáronkénti 500 q-ás termésüket nem szabad Ukrajna valamennyi répa-termelő gazdaságában a következő évi terméshozam normájának tekinteni. A terméshozam tervnormájának, mutatott

rá Sztálin elvtárs, az ukrajnai átlagos terméshozam és az élenjárók terméseredménye közt középütni kell lennie.

A gazdasági növények terméshozamtervének helyes megállapítása végett elemeznünk kell az agrotechnikai intézkedések alkalmazásának eredményeképp elért terméshozamokat, s gondosan tanulmányoznunk kell a termelésben kiváló kolhozok és szovhozok tapasztalatait, valamint az övezetben működő kísérleti intézet eredményeit.

A haladó agronómiai tudomány kiválóságai, Koszicsev, Dokucsájev, Viljamsz által kidolgozott agronómiai intézkedések komplexumainak alkalmazása révén a mezőgazdasági kísérleti intézetek, valamint az élenjáró kolhozok és szovhozok az időjárási viszonyoktól függetlenül évről évre állandóan bő termést takarítanak be.

Ha tanulmányozzuk a legjobb kolhozok és szovhozok gazdag tapasztalatait és a tudományos kutatóintézetek eredményeit, s a terméseredményeken ellenőrizzük az agronómiai intézkedések hatásfokát, éveken át követhetjük a terméshozamnak a mezőgazdasági szakszerűség emelkedésével, s a kolhozok és a szovhozok szervezeti és gazdasági megerősödésével kapcsolatos emelkedési ütemét. Ezeket az adatokat összehasonlítjuk a tervezett agrotechnikai és gazdasági intézkedésekkel, s ezen az alapon a tervidőszakra növényenként meghatározzuk a terméshozam megközelítő pontosságú növekedését. Az ország különböző kerületeiben az eltérő természeti és éghajlati viszonyok miatt az agronómiai intézkedések olyan meghatározott komplexumát alkalmazzuk, amellyel számolnunk kell az egyes területek, kerületek, illetve kolhozok terméshozamterveinek megállapításakor.

Az állami terv terméshozam-feladatainak kerületekre, kolhozokra és szovhozokra történő fölbontásakor meg kell állapítanunk, hogy az egyes kerületek vagy üzemek hogyan alkalmazták az agronómiai intézkedések komplexumát, s mi lett az intézkedések eredménye az évek folyamán. Meg kell határozni a kiegészítő agrotechnikai és gazdasági intézkedések programját, s ennek megfelelően kell megszabni a tervezett terméshozamot. A terméshozam-tervnek ösztönöznie kell az elmaradt kolhozokat és szovhozokat, hogy elérjék az élenjárókat, s hozzájáruljanak a mezőgazdasági termelés általános föllendüléséhez.

Az állattenyésztés fejlesztésére vonatkozó állami tervfeladatokat, akár csak a növénytermelésben: gazdaságkategóriánként, valamint területi viszonylatban köztársaságonként állapítjuk meg, az OSZFSZK-ra vonatkozólag pedig területenként, határterületenként és autonóm köztársaságonként is. A tervfeladatokat a köztársaságokban, a határterületeken és a területeken kerületekre és kolhozokra bontjuk föl. Az állattenyésztés fejlesztési terve irányozza elő az állatállomány gyarapításának, az állattenyésztés termelékenységének növelésének, az állattenyésztési célokra szolgáló épületek építésének, továbbá a végrehajtandó állattenyésztési intézkedéseknek a tervfeladatait, s a kolhozok meg a szovhozok állattenyésztő farmjainak munkák gépesítésének fokozását. Itt elsősorban az állatállomány gyarapítására, valamint a kolhoz- és szovhozállattenyésztés termelékenységének növelésére kell nagy figyelmet fordítanunk.

Az állatállomány gyarapításának és kerületenkinti elosztásának tervfeladatait az állattenyésztési termékekben mutató növekvő szükségletek sze-

rint, az ország egyes kerületeit jellemző sajátosságok mérlegelésével állapítjuk meg. Az állatállomány gyarapítására vonatkozó tervfeladatok megállapításakor elsősorban az egyes gazdaságok saját állományának följújtására törekszünk. Ehhez növelni kell a tehénállományhoz viszonyított növendékszaporulatot, s csökkenteni az elhullásból és a soványmarha levágásából eredő veszteségeket. A kolhozokban beszámítjuk a szovhozokól vagy a kolhozparasztoktól történt vásárlások nyomán bekövetkezett állományemelkedést is.

A várható állományszaporulatot a kolhozokban és a szovhozokban úgy határozzuk meg, hogy állománymérleg (állományváltozás) tervet) készítünk az egész Szovjetunióra, a szövetségi köztársaságokra, a határterületekre és a területekre. Az állatállomány növelését megszabó tervfeladatok kerületekre és üzemekre bontásakor elkészítjük minden kerület, kolhoz és szovhoz állománymérlegét.

Az egész Szovjetunióra, a köztársaságokra, a határterületekre és a területekre vonatkozó állománymérleg lehetővé teszi, hogy a tervidőszakra meghatározzuk a hús és az egyéb állattenyésztési termékek bruttó hozamát. Ez megkönnyíti egyszersmind, hogy az ország egyes kerületeire helyesen állapítsuk meg az állománynövelés tervfeladatait, mind a természetes szaporulat, mind pedig a vásárlások számbavételével.

Az állatállomány-mérleg összeállításakor meg kell vizsgálnunk az előző évek tervteljesítésének eredményeit és az állatállomány összetételét. Ez adatok alapján állapítjuk meg az állatállomány teljes növekedését és a terv végére várható állományátvitelt.

Ha például valamely terület kolhozaiiban a terv végén kezdetén összesen

200 000 szarvasmarha van, a tehének és az üszők száma 90 000, ebből az üszőké 16 000, a beszámolási év növekedésszaporulata pedig a beszámolási év elején meglévő teljes tehen- és üszőállomány 85 százaléka, megállapíthatjuk a tervévi szaporulatnövekedést, azt is számításba véve, hogyan változott a tehének és üszők aránya a beszámolási év kezdetéhez képest. Ha a tervév szaporulata a teljes tehen- és üszőállomány 90 százaléka, s 15 000 állat vásárlásával számolunk, a teljes állatállomány körülbelül 300 000 darab lesz. A teljes állatállomány egy részét az év elején kijelöljük értékesítésre (ez történhet: kötelező állami begyűjtés, piaci eladás, illetve a gazdaság saját vágásai útján stb.); egyúttal megállapítjuk a tervév végén átmenő állatállomány nagyságát is.

A gazdasági, a természeti és az éghajlati viszonyok változatossága szabja meg az állattenyésztés fejlesztésének az egyes kerületekre jellemző sajátosságait. Országunkban a következő határozott állattenyésztési irányok alakultak ki: teljesen tejtermelő szarvasmarhatenyésztés a nagyvárosok és ipari központok körül; tej- és hústermelő szarvasmarhatenyésztés Ukrajna, a Központi Fekete föld-övezet, Észak-Kaukázus és Kelet-Szibéria kerületeiben; hús- és tejtermelő, illetve hústermelő szarvasmarhatenyésztés a Volgamellék, Kazahsztán, a sztavropoli határterület stb. kerületeiben. Ezekben a kerületekben különféle szakosított állattenyésztés is folyik: finomgyapjas juhtenyésztés az Észak-Kaukázus, a Volgamellék és Kazahsztán kerületeiben; hús- és gyapjútermelő juhtenyésztés az Uralban és egyes központi kerületekben; karakül-juhtenyésztés Közép-Azsiában; zsírsertés-tenyésztés Ukrajnában, a Központi Fekete föld-övezetben, Nyugat-Szibériában és Észak-Kaukázusban;

húsertés-tenyésztés a városkörnyéki övezetekben stb. Az állami mezőgazdaságfejlesztő tervben számolunk az állattenyésztés kialakult irányával, s az állatszaporulat rajonizációs tervének megfelelően szabjuk meg az egyes kerületek állattenyésztésfejlesztő feladatait. Az állomány növelésére vonatkozó tervfeladatok helyes meghatározása céljából az egyes kerületekben és üzemekben nemcsak a földterület nagyságával, hanem a takarmánybázissal is számolunk. A terv az ország minden kerületében intézkedéseket irányoz elő a takarmánybázis megszilárdítására a takarmánynövények terméshozamának és a természetes takarmánytermő területek termőképességének fokozása útján.

Az állattenyésztés fejlesztésére vonatkozó tervelőirányzat előkészítésekor a takarmánymérleget dolgozunk ki minden köztársaságra, határterületre és területre, a terv felbontásakor pedig minden területre, kolhozra és szovhoszra. Az állományszaporulat kerületenkinti és üzemenkinti helyes elosztása és az állattenyésztés fejlesztésének a növénytermeléssel való egybehangolása céljából kidolgozzuk a szálas, a nedvdús és a legelőtakarmányok mérlegét.

A takarmánymérleg egyik oldalán a takarmányszükségletet, másik oldalán a takarmányforrásokat tüntetjük föl. A takarmányszükségletet állatfajták és takarmányfajták — szálas, nedvdús és legelőtakarmányok — szerint külön számítjuk ki. A takarmányszükséglet kiszámításakor az évi átlagos állatállományt vagy a tervévvégi állományt és az állomány megoszlását, továbbá az állatok előirányzott hozamnövekedését és a kormány által az egyes területekre, határterületekre, köztársaságokra jóváhagyott takarmányozási normákat vesszük

alapul. A takarmányforrások kiszámításakor számításba vesszük a vetésterületekre vonatkozó tervfeladatokat, a takarmánynövények terméshozamát, valamint a természetes takarmánytermő területek nagyságát és e területek takarmányhozamát. A szálatakarmányok közé tartozik a tavaszi és az őszi gabona szalmája is. Az állandó takarmánybázis megteremtésére irányuló intézkedésekkel együtt az állattartás feltételeinek megjavítását is előírányozzuk. Az állatállomány növelésére és a termelékenység fokozására vonatkozó tervfeladatok megállapításakor számolnunk kell a kolhozok munkaerőforrásaival és az állattenyésztési célokra szolgáló épületek építésével is.

Az állatok takarmányozásának, tartásának és zootechnikai ellátásának megjavítására vonatkozó intézkedések programjával összhangban az állatok hozamának elért szintjével, valamint az élenjáró kolhozok és szovhozok tapasztalataival számolva szabják meg a tervidőszakra a tejhozam, a gyapjúhozam és más hozamok emelésével összefüggő tervfeladatokat. Az állattenyésztés hozamának tervfeladatait ugyanúgy, mint a gazdasági növények terméshozamát, nemcsak az egész Szovjetunióra állapítják meg, hanem az egyes köztársaságokra, határterületekre és területekre is, az állattenyésztés fejlesztési irányának és az egyes kerületek természeti és gazdasági adottságainak mérlegelése alapján.

Az egyes kerületek természeti és gazdasági adottságainak pontosabb megállapítása végett a tej- és gyapjúhozam tervfeladatait kettős mutatószám jelzi. A XIX. pártkongresszus irányelvei például a következő tervfeladatot szabják meg: egy-egy tehén évi átlagos tejhozamát a nem-feketeföldű övezet kolhozaiban 1800—

2000 kg-ra kell emelni. A tej- és a gyapjúhozam övezetenként, köztársaságonként, területenként és határterületenként végzett tervezése lehetőséget biztosít, hogy a kerületekre, kolhozokra és szovhozokra történő tervfölbontáskor mérlegeljük a kerületek adottságait, a gazdaság termelési irányát, az állomány korcsoportok szerinti összetételét, s könnyebben differenciálhassuk a tej- és a gyapjúhozam tervfeladatait.

Az állatállomány hozamának tervfeladatait egybe kell hangoznunk az állatok takarmánynormájával és az állattartás megjavítására előírányozott intézkedésekkel. Az állattenyésztés fejlesztésének eredményei jórészt attól függenek, hogyan biztosítjuk az állatok elhelyezését. Ezért az állattenyésztésfejlesztő terv fontos része az állattenyésztési célokra szolgáló épületek építésének és az állattenyésztési munkák fokozottabb gépesítésének előírányzata.

Az ötödik ötéves terv különösen fontos feladatot tűzött ki az állattenyésztő gazdaságok rendszerének átszervezésére; enélkül a szarvasmarhatenyésztés nem érhet el nagy hozamokat. A XIX. pártkongresszus irányelvei hangsúlyozzák: „A kolhozok és a szovhozok szarvasmarhaállománya tejhozamának emelése céljából tekintsék különösen fontos feladatnak az állattenyésztő gazdaság intenzívebb rendszerének — az állattartás istállóztatási rendszerének további bevezetését, az egyes területek sajátosságainak figyelembevételével“. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 366. old. Szikra. 1952.)

Az állami tervek ezekkel az utasításokkal kapcsolatban előírányozzák az istállóztató szarvasmarhatartásra való átmenetet, az állandó takarmánybázis megteremtését mind a téli, mind pedig a nyári időszakra, a tavaszi és a nyári hónapokban pedig az állatok zöldtakar-

mányozásának megszervezését. A terv a jól felszerelt és nagytermelékenységű legelők létesítését is előirányozza a juh-tenyésztő kerületekben.

A mezőgazdaság termelési programjának egyik legfontosabb részét a mezőgazdasági munkák gépesítésére vonatkozó tervfeladatok alkotják. A tervnek ez a része a következőket tartalmazza: a meglévő traktor- és mezőgazdasági gépállomány kihasználásának tervfeladatait, új traktorok és gépek alkalmazásának tervét, a gép- és traktorállomások meg a szovhozok gép- és traktorparkjának javítását, továbbá a legfontosabb mezőgazdasági munkák gépesítésének tervét. A gazdasági növények terméshozamának és az állattenyésztés termelékenységének fokozása nagyrészt a gépesítési tervfeladatok teljesítésétől függ.

Szállin elvtárs *A szocializmus mezőgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában megállapítja a mezőgazdasági termelés, a gabona-, a gyapot-, a len- és a cukorrépa-termelés óriási arányú növekedéséről: „E növekedés forrása a korszerű technika, a nagyszámú korszerű gép, amely mindezeket a termelési ágakat kiszolgálja“. (89. old.) A kolhozépítés gyakorlata igazolta, hogy a kolhoztermelés nagyütemű növelése csak akkor lehetséges, ha a technika a gép- és traktorállomásokon, az állam tulajdonában összpontosul. A XIX. pártkongresszus irányelvei feladatul tűzték ki a gép- és traktorállomások munkájának megjavítását, felelőségük fokozását a gazdasági növények terméshozamának és az állattenyésztés hozamának növelésére vonatkozó tervek teljesítéséért.

A gép- és traktorállomások rendkívül fontosak a mezőgazdasági termelés nö-

velése szempontjából. A gép- és traktorállomások végzik a kolhozokban a legfontosabb szántóföldi munkákat; nekik kell biztosítaniuk, hogy a kolhozok végrehajtsák a fejlett földművelési rendszer összes agrotechnikai intézkedéseit. A gép- és traktorállomások egyre több munkát végeznek a kolhozok állattenyésztésében, s biztosítják az állattenyésztő farmok munkájának gépesítését. A gép- és traktorállomásoknak az ötödik ötéves terv folyamán méginkább meg kell erősíteniük a kolhoztermelésben betöltött szervező szerepüket. Új termelési módszereket kell alkalmazniuk a kolhozokban, s a kolhozparaszatok munkáját még termelékenyebbé kell tenniük.

A XIX. pártkongresszus irányelvei megszabják a kolhozok legfontosabb szántóföldi munkáinak teljes gépesítését, a munkaigényes folyamatok gépesítésének széleskörű kiterjesztését az állattenyésztésben, a zöldség- és gyümölcs-termelésben, a szállításban, a mezőgazdasági termékek be- és kirakodásában, az öntözésben, az elmocsarasodott területek lecsapolásában és az új földek megművelésében. 1955-ben a gabona, valamint az ipari és a takarmánynövények szántásának és vetésének gépesítési színvonala 90—95 százalékra emelkedik, a gabonafélék és a napraforgó kombájnokkal való betakarítása 80—90, a cukorrépa gépi szedése 90—95, a nyersgyapot szedése gyapotszedőgépekkel 60—70 százalékos lesz, a hosszúrostú len vetése és betakarítása 80—90, a burgonya ültetése, sorközi művelése és szedése 55—60, a szénakaszkálás és silózás pedig 70—80 százalékban válik gépesítetté.

A gépesített munkák terjedelmének növelése nemcsak attól függ, hogyan emelkedik a gépállomány a gép- és traktorállomásokon és a szovhozokban, hanem a gépek jobb kihasználásától is.

A mezőgazdasági munkák gépesítésének legfontosabb tervfeladata a gépesített munkák normálhektárban kifejezett terjedelme. Ezt a tervfeladatot az agrotechnikai intézkedések alapján szabják meg munkanemek szerint; a tervfeladat megszabásakor számolnak a gép- és traktorállomások meglévő traktor- és gépparkjával, illetve ez utóbbi bővülésével. Előirányozzák még a haladó gépkihasználati normák széleskörű alkalmazását is. A terv egyik legfontosabb mutatója a traktorok és a mezőgazdasági gépek kihasználati normája. A traktorkihasználati normája a legutóbbi időkig a hektárban megadott, szántásban kifejtett idényteljesítménynorma volt. Most, amikor a gép- és traktorállomásoknak és a szovhozoknak traktorokból, aratócséplőgépekből és más mezőgazdasági gépekből óriási parkjuk van, s lehetővé vált a mezőgazdasági termelés különféle munkafolyamatainak gépesítése, már nem szabad a traktorok és más gépek idényteljesítménynormájára támaszkodnunk.

A terméshozam fokozásának legfontosabb feltétele a mezőgazdasági munkák gyors elvégzése. A gépi munka műszaki normájának tehát ehhez a követelményhez kell igazodnia. A legutóbbi években számos gép- és traktorállomás műszak- és óraütemterv alapján szervezte meg a traktoros és egyéb gépcsoportok munkáját. Így a termés szemponyjából döntő jelentőségű munkafolyamatokat különösen jól és gyorsan végezheték el.

Országszerte ismerik Ivan Bunyejev traktorbrigádvezetőt, a mezőgazdasági technika maximális kihasználására törekvő, széles körben elterjedt mozgalom kezdeményezőjét, vagy Ivan Sackiht, a kiváló minőségű traktormunkák mozgalmának kezdeményezőjét. Az élenjáró traktorbrigádok és gép- és traktorállomások a megfelelő agrotechnikai idő-

pontokban jól végzett munkával, a traktorok és más gépek nagytermelékenységű kihasználásának biztosításával nagy terméshozamokat érnek el.

Az élenjáró brigádok, gép- és traktorállomások, valamint szovhozok tapasztalata igazolja, hogy a tervben elő kell irányozni a traktorok és a mezőgazdasági gépek műszak- és napi teljesítménynormáit. A műszak- és napi normákat egyes gazdasági kerületek szerint állapítjuk meg, a határterületen, területen, illetve a köztársaságban elért átlagnormáknak, továbbá az adott kerület legjobb brigádjai, gép- és traktorállomásai és szovhozai élenjáró normáinak mérlegelésével. A gép- és traktorállomás által a kolhozokban elvégzett gépi munkák teljes terjedelmét tehát a traktor- és gépállomány nagyságával, egy traktorra vagy gépre számított műszak- vagy napi teljesítménynormákkal és a munkavégzés határidejével állapítjuk meg. A gép- és traktorállomások munkájának tervezésekor bizonyos munkák elvégzésére elő kell irányoznunk az igaerő kihasználását is. Ami a traktor és a kombájn idényteljesítménynormáját illeti, ezt valamennyi munka összesítése alapján számítjuk ki, s a tervben a gép- és traktorállomásoknak az állammal és a kolhozokkal való elszámolása céljából tüntetjük föl.

A gép- és traktorállomások, valamint a szovhozok munkáiban a terv legfontosabb mutatói: a munkatermelékenység-növelés és a gépi munkák egységére vonatkozó önköltségcsökkentés tervfeladatai. A munkatermelékenység megszabott fokozását a gép napi és műszakteljesítménynormáinak teljesítésére és túlteljesítésére, valamint a szovhozok egy-egy dolgozója teljesítményének növelésére vonatkozó terv-

feladatok tüntetik föl. Az egy hektár szántásra átszámított gépi munka önköltségének csökkentését a tüzelőanyagban, anyagokban, gépjavítási és igazgatási kiadásokban elérhető megtakarítások biztosítják.

A szocialista mezőgazdaság további nagyarányú fejlesztésének feladatai megkívánják, hogy a mezőgazdasági termelés tervezőmódszerei minden irányban tökéletesedjenek. Megkövetelik a terv mutatószámainak részletes kidolgozását és megokolását, az élenjáró üzemek tervezési tapasztalatainak tanulmányozását és széleskörű elterjesztését. A mezőgazdaság tervezésének további tökéletesítése végett okvetlenül gondosan tanulmányoznunk kell az egyes kerületek konkrét viszonyait, a tudományos kutatóintézetek eredményeit, a legjobb kolhozok, gép- és traktorállomások és szovhozok, valamint a kiváló mezőgazdasági dolgozók tapasztalatait. Így értékelhetjük helyesen az egyes kerületek lehetőségeit, s csak mindezek mérlegelése alapján állapíthatjuk meg a szocialista mezőgazdasági termelés fejlesztésének haladó tervfeladatait.

A mezőgazdasági termelés tervezésének további fejlesztése szempontjából óriási jelentőségűek Sztálin elvtárs programmtételei a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emeléséről.

Sztálin *A szocializmus közigazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében megjegyzi, hogy a kolhoz-csoporttulajdon és az áruforgalom a közeljövőben is kétségtelenül hasznára válik társadalmunknak. „Megbocsát-hatatlan vakság volna azonban, ha nem látnók, hogy ezek a jelenségek

ugyanakkor már most is fékezni kezdik termelőerőnk erőteljes fejlődését, mivel akadályozzák az állami tervezést, hogy az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot teljesen át-fogja.“ (67—68. old.)

A vezetőszervek feladata, hogy idejekorán fölfigyeljenek az érlelődő ellentmondásokra, s kellő időben intézkedjenek az ellentmondások leküzdéséről a termelőviszonyoknak a termelőerők növekedéséhez való alkalmazása révén. Sztálin elvtárs rámutat: ezeket az ellentmondásokat úgy kell megszüntetni, hogy a kolhoztulajdont fokozatosan össznépi tulajdonná változtatjuk, s az áruforgalom helyett fokozatosan átérünk a termékcsere-re.

A gyapot-, a len-, a cukorrépa-termelő es egyéb kolhozok mezőgazdasági termékeinek jelenleg megévvő „áruraváltási” rendszerében megvan-nak a termékcsere csirái. A mi feladatunk, hogy a mezőgazdaság minden ágában megszervezzük és a termékcsere széles rendszerévé fejlesszük ezeket a csirákat. „Ez a rendszer, mutat rá Sztálin elvtárs, a város által a falu rendelkezésére bocsátott termékek óriási növelését követeli, ezért különösebb sietség nélkül, a város által előállított termékek felhalmozódása arányában kell bevezetni. De következetesen, ingadozás nélkül be kell vezetni, lépésről lépésre szűkítve az áruforgalom hatókörét és bővítve a termékcsere hatókörét.

Ez a rendszer, azzal, hogy szűkíti az áruforgalom hatókörét, megkönnyíti az átmenetet a szocializmusból a kommunizmusba. Azonkívül lehetővé teszi, hogy a kolhozok legfőbb tulajdonát, a kolhoztermelés termékeit bekapcsoljuk az össznépi tervezés általános rendszerébe.“ (I. m. 92—93. old.)

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv második negyedévének teljesítéséről

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának alakulását 1953 második negyedévében a következő adatok jellemzik:

Ipar

A gyárípar — a helyi iparral együtt — 1953 második negyedévi termelési tervét 103 százalékra teljesítette.

Az egyes minisztériumok 1953 második negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1953. II. negyedévi terv teljesítés százaléka
Bánya- és energiaügyi	99.7
Vegyőipari	103.4
Kohászati	103.6
Általános gépipari	102.8
Középgépipari	102.8
Könnyőipari	103.0
Élelmiszeripari	99.8
Építőanyagipari	106.8
Helyi ipar minisztériuma	114.9

A gyárípar 1953 második negyedévében 12.8 százalékkal termelt többet, mint a múlt év azonos időszakában. A bányászatban a termelés egy év alatt 27.0 százalékkal, a kohászatban 16.6 százalékkal, a gépgyártásban 33.3 százalékkal, az építőanyagiparban 22,1 százalékkal, a vegyőiparban 18,2 százalékkal emelkedett; a bőripar termelése 5.9 százalékkal nőtt, a textilipar termelése 1.1 százalékkal csökkent.

A gyáríparban a munkások létszáma egy év alatt 9.6 százalékkal, az egy főre eső termelés 3 százalékkal emelkedett.

Mezőgazdaság

1953 tavaszán a szántóterület kihasználása jobb volt, mint az előző évben: az ugar területe az előző évhez képest 25 százalékkal csökkent. Az ipari növények vetésterülete 18.3 százalékkal emelkedett. Lényegesen több napraforgót, cukorrépát és textilipari növényt vetettek az idén, mint a múlt évben.

A negyedév végén megkezdődtek az aratási munkálatok. Július 10-ig az ősziárpa aratása befejeződött, learatták a rozs vetésterületének 85 százalékát s a búzának több mint felét.

Az eddigi előzetes cséplési adatok szerint a gabonafélék holdankinti termése jobb, mint a felszabadulás óta bármikor. A terméseredmények különösen a mezőgazdaság szocialista szektorában magasak, ahol szélesebb körben alkalmazzák a fejlett agrotechnikai módszereket.

A jó takarmánytermés következtében állatállományunk állapota a tavasz folyamán jelentősen megjavult. Az állati termékek termelése emelkedett, de a téli takarmányhiány folytán előállott visszaesés után még nem érte el a múltévi színvonalat.

Közlekedés

A vasutak 1953 második negyedévi teherszállítási tervüket 105.6 százalékra teljesítették; több terméket szállítottak, mint az 1952. évi csúcsforgalmi időszak legerősebb három hónapjában.

A negyedév folyamán vasúton 20.6 százalékkal, tehergépkocsin 46.2 százalékkal, hajón 11.3 százalékkal több árut, távolsági autóbusszon 38.8 százalékkal több utast szállítottak, mint 1952 második negyedévében.

Aruforgalom

1953 második negyedévében a kiskereskedelmi forgalom volumene az elmúlt év azonos időszakához képest, lényegében nem változott. Az összforgalmon belül az élelmiszercikkek eladása emelkedett.

A negyedév végén a forgalom emelkedő irányzatot mutatott; a jó termés eredményeként nagymennyiségű zöldsézelék került forgalomba, a kedvező felhozatal hatására az árak jelentősen csökkentek.

Beruházások — építkezések

Az építőipar termelése a második negyedévben 20,8 százalékkal volt több, mint a múlt év hasonló időszakában.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó építőipari vállalatok második negyedévi termelési tervüket — előzetes számítások szerint — a következőképpen teljesítették:

Építésügyi minisztérium építőipari vállalatai	102,0
Közlekedésügyi minisztérium építőipari vállalatai	106,4
Helyi építőipari vállalatok	110,8

A második negyedév folyamán üzembehelyezték a Lenin Kohászati Művek salakgranulálóját, a Kőbányai Gyógyszergyár új üzemépületét, a Tűzállóanyaggyár új magnezitgyárának egyik részlegét, a Csepeli Autógyár egyik üzemépületét, a Láng Gépgyár kazánszerelőcsarnokát, a Salgótarjáni Üveggyár új üvegolvasztó kádkemencéjét.

Az állami gazdaságok és a gépállomások gépállománya a második negyedév folyamán további 226 traktorral, 754 kombájnnaal, 286 kévekötoaratógéppel, s mintegy 17.000 egyéb erő- és munkagéppel növekedett.

A negyedév folyamán 12 községet, 5 gépállomást, 21 termelőszövetkezeti

csoportot, 9 állami gazdaságot láttak el villannyal.

Szociális és kulturális eredmények

A dolgozók egészségügyi és kulturális ellátottsága tovább javult. A kórházi ágyak száma 1952 második negyedévéhez viszonyítva több mint 400-zal emelkedett. A rendelőintézeti szakorvosi munkaórák száma 37 százalékkal, az üzemorvosi munkaórák száma 23 százalékkal volt több, mint 1952 azonos időszakában.

Az óvodákba és napköziotthonokba beírt gyermekek száma a múlt évhez képest 8,4 százalékkal nőtt. A negyedév végén 2900-zal volt több az állandó és 2800-zal volt több az idenybölcsődei férőhelyek száma, mint egy évvel ezelőtt.

A szakszervezeti társadalombiztosításban részesülők száma 10 százalékkal volt több, mint a múlt év azonos időszakában.

A negyedév folyamán 50.000 dolgozó vett részt kedvezményes, vagy ingyenes üdültetésben.

A negyedév folyamán az ország számos helyén adtak át új lakásokat a dolgozóknak: így többek között Sztálinvárosban, Miskolcon, Zircen, Várpalotán, Ózdon, Tatabányán, Szigethalmon és a nagyberekai állami gazdaságban. A lakásépítkezés ütemében a negyedév folyamán nem volt kiélezítő.

A villanyvilágításba bekapcsolt fogyasztók száma 1953 második negyedévében 13.800-zal növekedett. A háztartási fogyasztásra felhasznált villamosenergia 13,8 százalékkal, a közvilágításra felhasznált villamosenergia 10,8 százalékkal volt több, mint az előző év azonos időszakában.

A negyedév folyamán 108 új mozgóképszínházat helyeztek üzembe. A rádióelőfizetők száma egy év alatt több mint 200.000-rel emelkedett és a második negyedév végén túlhaladta az egymilliót.

A Szovjetunió 1953. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye

Az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődését, a beruházások növekedését, az áruforgalom bővülését, a munkások és az alkalmazottak létszámának gyarapodását és a kultúra fejlődését 1953 első felében a következő adatok jellemzik:

I.

Az ipari termelési terv teljesítése

Az ipar 100 százalékra teljesítette teljes termelésének első félévi tervét. Az egyes minisztériumok az ipari teljes termelés tervét a következőképpen teljesítették:

	Az 1953 első félévi terv teljesítése százalékban
Kohóipari Minisztérium	99
Szénipari Minisztérium	100,1
Ásványolajipari Minisztérium	100,5
Vegyipari Minisztérium	102
A Villamoserőművek és a Villamosságok Ipari Minisztériuma	101
Gépipari Minisztérium	100,2
Közlekedési- és Nehézgépipari Minisztérium	99
A Szovjetunión Belül Építőanyagipari Minisztériuma	97
A Szovjetunió Fa- és Papíripari Minisztériuma	93
A Szovjetunión Belül Könnyű- és Élelmiszeripari Minisztériuma	101
A Szovjetunió Mezőgazdasági és Begyűjtési Minisztériumának iparvállalatai	100,6

Az 1953 első félévi terv teljesítése százalékban

A Közlekedésügyi Minisztérium Iparvállalatai	100,4
A Szovjetunió Kulturális Ügyei Minisztériumának Iparvállalatai	103
A Szovjetunió Egészségügyi Minisztériumának Iparvállalatai	95
A szövetségi köztársaságok helyiipari és helyiüzemi anyagipari minisztériumai	100,7
Kisipari szövetkezetek	99,3

1953 első félévében túlteljesítették a szén, a pala, az ásványolaj, a földgáz, a benzin, a petróleum, a villamosenergia, a hidrogenerátor, a gázgenerátoros motor, a fémforgácsoló szerszámgép, közte a nagy, nehéz és egyedileg gyártott szerszámgép, a gépkocsi, a trolibusz, a villamoskocsi, a lenkombájn, a cséplőgép, az előfonógép, a traktorvontatású földgyalu és talajegyengető, a csapágy, a szintetikus fenol, a műtrágya, a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására szolgáló vegyszerek, a festékek és más vegyszerek, a mógumi, a gépkocsi-abroncsköpeny, a hajtósíj, a szállítószalag, a papír, a szesz és egyéb ipari termékfajták termelési tervét.

Túlteljesítették a pamut-, len-, gyapjú- és selyemszövet, a bőr- és gumilábbeli, a hús, a növényi olaj, az édesipari készítmények, a fagyalt, a konzerv, a tea, a szőlő- és gyümölcsbor, a szappan, a cigaretta és más közszükségleti cikkek első félévi termelési tervét is.

Nem minden iparág teljesítette azonban teljesen az egyes termékfajták termelésére megszabott tervfeladatokat. Például a Kohóipari Minisztérium nem teljesítette egyes hengerelt anyagfajták, a Szénipari Minisztérium egyes kokoszsítható szénfajták, az Ásványolajipari Minisztérium bizonyos ásványolajtermékfajták, a Villamoserőművek és a Villamossági Ipar Minisztériuma egyes villamosberendezésfajták, a Gépipari Minisztérium bizonyos kovácsprés- és vegyi berendezésfajták és néhány mezőgazdasági gép, a Közlekedési és Nehézgépipari Minisztérium bizonyos kazánfajták, turbinák és hengerművi felszerelések, a Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma a téglák, egyes tetőfedőanyagok és csatornacövek termelési tervét, a Szovjetunió Fa- és Papíripari Minisztériuma az ipari fa kiszállítási tervét, a fűrészáru és a tápfá termelési tervét.

II.

Az ipari termelés növekedése

1953 első felében a legfontosabb iparcikkek termelése 1952 első feléhez képest a következőképpen növekedett:

	Az 1953 első félévi termelés az 1952 első félévhez képest százalékban
Nyersvas	112
Acél	109
Hengerelt anyag	109
Vasúti sín	115
Acélcső	114
Réz	103
Horgany	114
Ólom	119
Szén	106
Ásványolaj	111
Benzin	109
Petróleum	124
Diesel-olaj	113
Földgáz	106
Villamosenergia	114
Fővasúti gőzmozdony	163
Fővasúti villamosmozdony	117

Az 1953 első
félévi termelés az 1952
első félévhez képest
százalékban

Trolibusz	152
Gépkocsi	113
Motorkerékpár	121
Golyós- és görgőcsapágy	112
Ásványolajipari gépi berendezés	127
Kohászati berendezés	111
Kotrógép	106
Gőzturbina	130
Nagy vízturbina	111
Turbógenerátor	162
Hidrogenerátor	186
Nagy villamosgép	133
Villamosmotor	112
Villanylámpa	106
Fémvágó-szerszámgép	115
Vegyipari berendezés	125
Fonógép	102
Szövőgép	120
Számológép	108
Traktor	107
Répaszedőkombájn	122
Marószóda	113
Kalcináltszóda	120
Műtrágya	107
Vegyszerek a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására	130
Szintetikus festék	107
Műgumi	113
Gépkocsiabroncsköpeny	102
Papír	111
Cement	115
Ablaküveg	117
Pafta	122
Könnyű tetőfedőanyag	113
Tégla	117
Előregyártott ház	116
Kerékpár	108
Gramofon	125
Varrógép	126
Óra	116
Fényképezőgép	107
Pianinó és zongora	124
Pamutszövet	106
Gyapjuszövet	109
Selyemszövet	152
Hús- és kolbászfélék	105

	Az 1953 első félvi terme- lés az 1952 első félvi- hez képest százalékban
Hal	98
Állati zsiradék	101
Tejtermékek	100
Kondenzált tej	119
Növényi zsiradék	122
Sajt	112
Édesipari készítmények	109
Konzerv	114
Tea	108
Szappan	113
Szesz	119
Bor	128
Sör	106
Cigaretta	116

1953 első felében a Szovjetunió egész iparának teljes termelése 1952 első feléhez képest 10 százalékkal növekedett.

1953 első felében 1952 első feléhez képest javult az ipari berendezések kihasználása. A Kohóipari Minisztérium üzemelben javult a kohók és a Martin-kemencék kihasználása. Az Ásványolajipari Minisztérium vállalataiban növekedett a kitermelő- és a kutatófúrás gyorsasága, emelkedett a feldolgozott nyersanyagból származó világos ásványolajtermékek termelésének százalékaránya. A Villamoserőművek és a Villamosági Ipar Minisztériumának kerületi villamoserőműveiben csökkent a termelt villamosenergia egységére eső fajlagos üzemanyagfogyasztás. Javult a szintetikus ammóniák-, kalcinált szóda- és marószódagyártás kapacitásának kihasználása. A cementiparban is javult a kapacitás kihasználása. A pamut-, gyapjú- és selyemipar berendezéseit is jobban kihasználták.

Az ipari termelés önköltsége 1953 első felében körülbelül 4 százalékkal csökkent.

III.

Mezőgazdaság

A kolhozok, a gép- és traktorállomások és a szovhozok végrehajtották

a tavaszi vetést, s teljesítették a tavaszi növények vetési tervét.

Az 1953. évi termés vetésterülete tavalyhoz képest növekedett. Jelentősen növekedett a legértékesebb gabonaféle, a búza vetésterülete. Növekedett a cukorrépa és az olajosnövények vetésterülete. Nagyobb lett az évelőfűvek kaszálóterülete, s bővült az egy-nyári fűvek, a takarmánygyökernövények és a slónövények vetésterülete. Nem teljesítették a len és a burgonya vetésére vonatkozó tervfeladatokat.

A gép- és traktorállomások, a szovhozok és a kolhozok az idén még nagyobb technikai felszereléssel kezdték meg a termés betakarítását, mint 1952-ben. A gabonabetakarító kombájnokok száma 1953 július 1-ig 1952 július 1-hez képest 10 százalékkal emelkedett, ebből a magajáró kombájnoké 33, a traktoroké és a magajáró szénakaszálógépeké pedig 42 százalékkal. A mezőgazdaság ezenkívül nagyszámú lövontatású szénakaszálógépet, aratógépet és más betakarítógépet kapott. A mezőgazdaság teherautóállománya ugyanez idő alatt 6 százalékkal emelkedett.

A kolhozok közös jószágállománya 1953 július 1-ig 1952 július 1-hez képest a következőképpen növekedett: a tehénállomány 4 százalékkal, a sertésállomány 7 százalékkal, a juhállomány 11 százalékkal, a loállomány 4 százalékkal. A kolhozok baromfiállománya 12 százalékkal gyarapodott. De a közös jószág- és baromfiállomány növekedésének üteme elmarad a tervelőirányzattól. A szovhozokban ugyanez idő alatt a jószágállomány a következőképpen emelkedett: a tehénállomány 8 százalékkal, a sertésállomány 6 százalékkal, a juhállomány 12 százalékkal, a loállomány 7 százalékkal. A szovhozok baromfiállománya 15 százalékkal gyarapodott.

IV.

A vasúti és víziszállítás növekedése

A vasúti szállítás átlagos napi rakodási tervét 1953 első felében 100,8 százalékra teljesítette, de egyes vasút

vonalak nem teljesítették a számukra megállapított rakodási tervet.

A vasutakon az átlagos napi rakodás 1953 első felében 1952 első feléhez képest 6 százalékkal emelkedett, ebből a szénrakodás 4 százalékkal, a kokszerakodás 12 százalékkal, az ásványolaj és az ásványolajtermékek rakodása 10 százalékkal, az ércrakodás 12 százalékkal, a vasfajták rakodása 3 százalékkal, az ásványi építőanyagok rakodása 11 százalékkal, a gabonarakodás 8 százalékkal, a lisztrakodás 14 százalékkal, a cukorrakodás 17 százalékkal.

1953 első felében a tehervagonok átlagos kocsi fordulójának ideje 1952 első feléhez képest 3 százalékkal csökkent.

1953 első felében a tengeri és a folyami közlekedés egészében 102 százalékra teljesítette teherforgalmi tervét, egyes tételek szállítási tervét azonban nem teljesítette.

1953 első felében a tengeri közlekedés teherforgalma 1952 első feléhez képest 14 százalékkal, a folyami közlekedés teherforgalma pedig 22 százalékkal növekedett.

A gépkocsiközlekedés teherforgalma 1953 első felében több mint 15 százalékkal növekedett 1952 első feléhez képest.

V.

A beruházások növekedése

Az állami beruházások volumene 1953 első felében 104 százalék volt 1952 első feléhez képest. Ebből a kohászat beruházásainak volumene 108 százalék, a tüzelőanyagiparé 102 százalék, a villamoserőművéké és a villamosági iparé 105 százalék, a gépiparé 108 százalék, az építőanyagiparé 108 százalék, a fa- és papíriparé 109 százalék, a könnyű- és élelmiszeriparé 108 százalék, a vasúti közlekedésé 113 százalék. 1953 első felének építkezési tervét azonban a minisztériumok nem teljesítették.

1953 első felében nagyarányú lakásépítés, iskolaépítés, egészségügyi

intézményépítés, óvoda-, bölcsőde-, úttörőábor-, mozi- és más kulturális létesítmény-építés valósult meg. Az építkezési beruházások volumene 1953 első felében 1952 első feléhez képest a következő volt: lakásépítkezése 107 százalék, iskolaépítése 117 százalék, kórház- és poliklinikaépítése 116 százalék, óvoda- és bölcsődeépítése 130 százalék.

Az építésügyi minisztérium 1953 első felében 10 százalékkal több építő- és szerelőmunkát végzett, mint 1952 első felében, az 1953. évi első félévi tervet azonban nem teljesítette teljesen.

VI.

Az áruforgalom fejlődése

1953 első felében a szovjet kereskedelem tovább fejlődött. Az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlesztésében, a munka termelékenységének emelésében és a termékek önköltségének csökkentésében elért újabb sikerek alapján a kormány 1953 április 1-én ismét — a jegyrendszer megszüntetése óta már hatodszor — csökkentette az élelmiszerek és az iparcikkek állami kiskereskedelmi árát. Az újabb árleszállítás a szovjet rubel további megszilárdulását, vásárlóerejének emelkedését és a lakosság áruvásárlásainak növekedését eredményezte.

A kormány 1953-ban pótlólagos feladatként tűzte ki több mint 20 milliárd rubel értékű közszükségleti cikk termelését és szállítását a lakosságnak való eladás céljából.

1953 első féléve folyamán az állami és a szövetkezeti kereskedelem a lakosságnak 15 százalékkal több árut adott el, mint 1952 első felében. 1953 második negyedében az árleszállítás, a közszükségleti cikkek termelésének növekedése és a piaci alapok növelésére irányuló egyéb kormányintézkedések megvalósítása következtében a lakosság 23 százalékkal több iparcikket és élelmiszert vásárolt, mint 1952 második negyedében.

1953 első felében az egyes élelmiszerek eladása 1952 első feléhez képest a következőképpen emelkedett: a húsé és húsarúké 30 százalékkal, a halé és halterméké 2 százalékkal, az állati zsiradéké 26 százalékkal, a növényi és egyéb élelmezési zsiradéké 14 százalékkal, a sajté 23 százalékkal, a tojásé 18 százalékkal, a cukoré 25 százalékkal, az édesipari készítményké 18 százalékkal, a teáé 18 százalékkal.

Az iparcikkek közül a következők forgalma nőtt a legnagyobb mértékben: a pamutszöveté 14 százalékkal, a selyemszöveté 34 százalékkal, a konfekcióárúé 29 százalékkal, a kötöttárúé 24 százalékkal, a harisnyáé és zoknié 27 százalékkal, a bőrlábbelié 24 százalékkal, az óráé 28 százalékkal, a varrógépé 32 százalékkal, a bútore 34 százalékkal, a porszívóé 32 százalékkal, a gramofoné 22 százalékkal, a televíziós-készüléké pedig háromszorosra. A lakosság 72 százalékkal több személygépkocsit, 33 százalékkal több motorkerékpárt és 13 százalékkal több kerékpárt vásárolt, mint 1952 első felében.

De a lakosság egyes áruk iránti keresletét sok területen még nem elégítették ki teljesen.

1953 első felében nemcsak az állami és a szövetkezeti boltok, hanem a *kolhozpiac* is több mezőgazdasági terméket, elsősorban búzalisztet, darát, tojást, burgonyát, zöldséget, baromfit és mézet adott el. 1953 első felében a kolhozpiaci árak csökkentek.

VII.

A munkások és az alkalmazottak számának növekedése és a munka termelékenységének emelkedése

1953 első felének végén a Szovjetunió népgazdaságában 1 150 000-rel több munkás és alkalmazott dolgozott, mint 1952 első felének végén. Az iparban, a mezőgazdaságban, az építőiparban és a közlekedésben 1 030 000-rel, a tanintézetekben, valamint a tudományos kutatóintézetekben és a

gyógyintézetekben 120 000-rel növekedett a munkások és az alkalmazottak száma.

Az országban idén úppúgy nem volt munkanélküliség, mint az előző években.

Az első felévben több mint 100 000 fiatal szakmunkás végezte el a gyári műhelytanfolyamot, illetve bányásziskolát, s helyezkedett el szakmunkásként az iparban, az építkezéseken és a közlekedésben.

Az iparban a munka termelékenysége 1953 első felében 1952 első feléhez viszonyítva 5 százalékkal emelkedett.

VIII.

A kultúra fejlesztése és a közegészségügy

Az idén a tavalyinál 18 százalékkal többen végezték el a hétosztályos iskolát és a középiskolát, ideértve az ipari és a mezőgazdasági dolgozók iskoláit. A középiskolát végzettek és érettségi bizonyítványt szerezettek száma 37 százalékkal emelkedett.

Az idén a főiskolákról és a technikumokról, ideértve a levelezőtagozatokat is, több mint 500 000 fiatal szakember kerül ki.

1953 első felében, 1952 első feléhez képest 20 százalékkal nőtt a kiadott könyvek példányszáma, köztük az elemi iskolai, a hétosztályos és a középiskolai tankönyveké 58 százalékkal.

1953 első felében tovább javult és fejlődött a lakosság orvosi ellátása, amely mint ismeretes, a Szovjetunióban ingyenes. Bővült a kórházak, a szülőotthonok, a szanatóriumok és az üdülők hálózata. Emelkedett gyógyászati és diagnosztikai felszereléssel való ellátottságuk is. 1953 első felében a gyógyszerek, az egészségügyi berendezések és az orvosi műszerek

gyártása 14 százalékkal emelkedett a múlt év első feléhez képest.

Ez év első felében körülbelül 20 millió ember volt rendes fizetett szabadságon, amely minden évben megilleti az összes munkásokat és alkalmazottakat.

A népgazdaság és a kultúra fejlődése 1953 első felében — éppúgy, mint az 1951. évi és 1952. évi terv teljesítése — a XIX. pártkongresszusnak a Szovjetunió fejlesztését szolgáló 1951—1955. évi ötéves tervéről szóló irányelveiben kijelölt feladatok sikeres teljesítéséről tanúskodik.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189—630

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
M E G R E N D E L H E T Ő K

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 4. számából

A Voproszi Ekonomiki ismertetett száma közli *D. Parjjonov*: A szellemi és a fizikai munka ellentétének kiküszöbölése a Szovjetunióban, s lényeges különbségük megszüntetésének útjai című cikkét. A szellemi és a fizikai munka közt lévő ellentét megszüntetésének kérdése nem mai keletű. Már Marx és Engels bebizonyította, hogy ennek az ellentétnek a megszüntetése összefügg a termelőeszközök magántulajdonának eltörlésével, továbbá az embereket egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz láncoló régi munkamegosztás megszüntetésével. Ez az ellentét egyaránt jellemző valamennyi antagonista társadalmi-gazdasági alakulatra; keletkezése egybeesik a termelőeszközök magántulajdonának kialakulásával, a társadalomnak ellentétes osztályokra bomlásával.

A szellemi és a fizikai munka ellentéte a kapitalizmusban a legélesebb. A kapitalizmuselőtti termelőmódokban a termelés a közvetlen termelő ügyességén, gyakorlatán, tapasztalatain, tradícióján alapult. A kapitalizmusban a gépi nagyipar kifejlődése számos új tudományág keletkezését és fejlődését eredményezte, az ismeretek tudománnyá váltak, a tudomány fölzárkózott a gyakorlathoz, de ugyanakkor az uralkodóosztály monopóliuma lett. A tőkés vállalatban a munkás a gép egyszerű tartozéka: egész életén át a gép munkájával vagy a futószalag mozgásával kapcsolatos valamilyen részfunkciót teljesít. A kapitalizmusban a munka személytelen, mindenféle intellektuális tartalmát elvesztette. A technika tőkés fejlődésének következményeképp egyre mélyebb lesz a szakadék a szellemi és a fizi-

kai munka közt: egyfelől megnő a szerepe a mérnöki és az egyéb műszaki irányító munkának, amely főképp az uralkodó osztályok és kiszolgálóik kiváltsága, másfelől csökken a szakképzett, s növekszik a szakképzetlen munkások aránya. A munkás nem ismeri a technológiai folyamatot; a tőkés ezt meg sem kívánja, hiszen csak egy-egy művelet gépies elvégzését követeli tőle.

A technika fejlődése és a termelési folyamatok „észszerűsítése” a kapitalizmusban a szakképzett munkának a szakképzetlen munkával való tömeges helyettesítését eredményezi. A mai Amerika monopolistái az „ökörtípusú” embert tekintik eszményi munkásnak, aki gépiesen kiszolgálja a futószalagot, s a legjobb esetben csak a különféle fény- és hangjelzésekre reagál. Az amerikai munkások nagy többsége szakképzetlen. Ford gyáraiban például a munkások 50 százaléka néhány nap alatt sajátítja el a munkájához szükséges ismereteket.

A tőkésországokban a termelés „észszerűsítése” a munka intenzitásának fokozása útján valósul meg. A szerző megdöbbentő példákat sorol föl a munkaintenzitás növelésének emberetlen módszereiről. Például a francia gyárakban a futószalagra szerelt jelzőcsengőkkel hajszolják agyon a munkásokat, s az időlemezők állandóan ilyesféle lélekölő megjegyzésekkel félemlítik meg őket: „nem termel elég”, „ügyetlen”, „megérett az elbocsátásra” stb. A pokoli hajszát következményeképp az Egyesült Államokban minden nyolcadik másodpercben megsérül, minden második percben pedig megrokkann egy-egy munkás, s évente

15—17 ezer dolgozó pusztul el szakmai baleset miatt.

A fizikai és a szellemi munka ellentéte a tőkéstársadalomban egyre jobban mélyül, mert itt a szellemi munka képviselői válnak a fizikai munka tőkés kizsákmányolásának közvetlen megvalósítói. A kapitalizmusban — mint Sztálin elvtárs rámutatott — ellenséges viszony fejlődik ki a vállalat fizikai dolgozói és vezető személyzete közt, egyrészt a munkások, másrészt az igazgató, a mérnök, a mester, s általában a műszaki személyzet közt.

A kapitalizmus — az utolsó antagónista társadalmi-gazdasági alakulat — megdöntésével megszűnik a fizikai és a szellemi munka ellentéte is. A munkásosztály megragadja a politikai hatalmat, átveszi a termelés igazgatását, s a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényéhez igazodva, új, szocialista termelőviszonyokat teremt.

A szocializmus győzelmével — mint a Szovjetunió példája bizonyítja — örökre megszűnik a fizikai és a szellemi munka ellentétének gazdasági és társadalmi alapja. Megszűnik a kizsákmányolás, gyökeresen megváltozik a társadalom osztályösszetétele: eltűnnek a kizsákmányoló osztályok, új arculatú munkásosztály és parasztság alakul ki, s kiválasztja soraiból a néphez hű, új értelmiséget. A munkások és a műszaki dolgozók a szocialista társadalomban egységes termelő kollektíva tagjai, egyaránt érdekelték a szocialista termelés fejlesztésében. A munka magánügyből társadalmi ügy, nyomasztó teherből becsület, dicsőség és hősiesség ügye lett.

A fizikai és a szellemi munka ellentétének megszüntetése a kommunista párt egyik legnagyobb győzelme. E győzelem kivívása után új, nagyfontosságú probléma merült föl: a szellemi és a fizikai munka még meglévő lényeges különbségei megszüntetésének problémája. A szocialista társadalomban már nincs érdekellentét a fizikai és a szellemi dolgozók közt.

De még nem szűnt meg teljesen a szakadás a munkásosztály és a parasztság, illetve a munkásosztály és az értelmiség műszaki és kulturális színvonala közt. Ebben gyökerezik a szellemi és a fizikai munka lényeges különbsége. E különbség eltűnésének problémájával a marxizmus megalapítói nem foglalkozhattak, mert ez a szocializmus építésének gyakorlatában fölvetődött új probléma, amelyet Sztálin elvtárs dolgozott ki. Mint Sztálin elvtárs hangsúlyozta: e rendkívül fontos probléma sikeres megoldása elválaszthatatlanul összefügg a kommunizmusba való átmenet három fő feltételével.

A Szovjetunióban a szocialista termelés növekedésével és tökéletesedésével együttjár a munkások és a kolhozparasztok műszaki és kulturális színvonalának szakadatlan emelkedése. Meggyőző erővel igazolja ezt a szocialista munkaverseny, a Sztahanovés az újítómozgalom megszületése, majd tömegméretű kibontakozása különösen a Nagy Honvédő Háború és az utána következő sztálini ötéves tervek idején. A tömegméretű szocialista munkaverseny és újítómozgalom óriási jelentőségű, mert magában foglalja a munkásosztály kulturális és műszaki fölemelkedésének csírait; ez a fölemelkedés pedig szükséges feltétele a fizikai és a szellemi munka közt még meglévő lényeges különbségek megszüntetésének.

A tudomány és a technika rohamos fejlődése, a munka széleskörű gépesítése, tökéletes és nagytermelékenységű gépek alkalmazása, a természet erőinek az ember akarata alá rendelése megkönnyíti a munkát, megszünteti a munkást a nehéz fizikai munkától, fokozza a magas képzettséget kívánó műszaki értelmiségi munka szerepét. A népgazdaság valamennyi ágában szakadatlanul nő a szakképzett munkások aránya. Az ipari és a mezőgazdasági termelés dolgozói közül egyre többen szereznek közép-, sőt főiskolai képzettséget. Ez is meggyőzően bizonyítja, hogy

fokozatosan elhalványul a munkásosztály és a mérnökök meg a technikusok műszaki és kulturális színvonalának különbsége.

A kommunista párt és a szovjet kormány minden módon segíti a dolgozók kulturális és műszaki ismereteinek állandó bővítését. A szovjet főiskolákról csak tavaly 221 000 fiatal szakember került ki, az újonnan fölvetett hallgatók száma pedig eléri a 375 ezret. Ma a Szovjetunióban 5,5 millió közép- és főiskolai végzettségű szakember dolgozik, azaz 2,2-szer annyit, mint a háború előtt.

Az ötödik ötéves tervben még gyorsabban folytatódik a szovjet emberek kulturális fejlődése. Az általános közép fokú oktatásra való áttérés az ország nagyobb városaiban és ipari központjaiban igen nagyjelentőségű a szellemi és a fizikai munka lényeges különbségének megszüntetése szempontjából.

A munkásosztály műszaki és kulturális képzettsége növelésében nagy feladat hárul a munkaerőtartálemek rendszerére, amely elsősorban az ipar és a közlekedés szakmunkás-utánpótlásáról gondoskodik. Igen fontos az érvényes oktatás, a brigádoktatás és a különféle gyári szaktanfolyamok formájában megvalósuló tömegmértű szakoktatás is, amelynek keretében a negyedik ötéves terv során 31 millió az ötödik ötéves terv első két évében (1951—52-ben) pedig 14,8 millió munkás és alkalmazott tanult szakmát, illetve bővítette szakmai ismereteit.

Sztálin elvtárs legutolsó művében foglalkozik azokkal a tényezőkkel, amelyek biztosítják a társadalom kultúrájának növekedését, mint a kommunizmusba való átmenet előkészítésének egyik fő feltételét. E tényezők közt megemlíti a munka jelenlegi helyzete komoly megváltoztatásának, a munkaidő lényeges csökkentésének szükségességét is. Eltérően a kapitalizmustól, ahol a társadalmi munka termőerejének növekedése a szükséges munkaidő megrövidülésével és a

többletmunkaidő meghosszabbodásával jár, a szocializmusban a munka termelékenységének növelése csupán arra irányul, hogy a dolgozók szükségleteinek kielégítését biztosítsa. A szocialista munka termelékenysége rohamosan nő, mert a dolgozók legközvetlenebb érdeke a korszerű technika és a legfejlettebb technológia elsajátítása. A munka termelékenységének a mai-nál sokkal magasabb színvonalra emelése lehetővé teszi majd a munkaidő csökkentését.

Sztálin elvtárs megállapítása szerint a társadalom kulturális fejlődéséhez szükséges az általános és kötelező politechnikai oktatás bevezetése is. Ennek révén a fiatal nemzedék megismerkedik azokkal az általános tudományos elvekkel, amelyeken valamennyi népgazdasági ág termelése alapul. Szükséges továbbá a lakásvizonyok gyökeres megjavítása és a jelenlegi reálbérek legalább kétszeresre emelése.

A szellemi és a fizikai munka lényeges különbségeinek a társadalom kulturális fejlődése alapján történő megszüntetése fontos föltétele a szocialista termelés gyors növekedésének és tökéletesedésének, a termékbőség megteremtésének, valamint a szükségletek szerinti elosztás kommunista elvére való áttérésnek.

A. Becsin A marxi újratermelési elmélet fő tételeinek jelentősége a szocialista gazdaság szempontjából című cikkében megvizsgálja: hogyan érvényesülnek a kapitalista bővített újratermelés elemzése alapján kidolgozott marxi újratermelési elmélet fő tételei a szocialista gazdaságban.

A különféle társadalmi alakulatokban nemcsak az egyes alakulatok társadalmi termelésének fejlődési sajátosságait, megkülönböztető vonásait meghatározó gazdasági törvények hatnak: rajtuk kívül vannak valamennyi társadalmi alakulat számára közös törvények is. Az egyes termelőmódok saját-

tos gazdasági törvényeit nem ismerhetjük meg mindaddig, amíg meg nem ismertük az anyagi termelés fejlődésének közös feltételeit. Például: a tőkés újratermelés elmentmondásait nem elemezhetjük, ha előzőleg nem vizsgáljuk meg az anyagi termelés folyamatának mind a tőkés termelőmódra jellemző sajátos, mind a valamennyi társadalmi alakulatra érvényes, közös törvényszerűségeit, mert a tőkés termelés csupán az anyagi javak termelésének egyik sajátos formája. Marx így járt el: föltárta egyrészt az újratermelésnek minden társadalmat jellemző közös alapjait, másrészt a tőkés újratermelés sajátosságait. Csakis ilyen módon mutathatta meg a tőkés termelés és a tőkés gazdasági törvények történelmileg meghatározott jellegét, csak így okolhatta meg a szocialista termelőmódra való átmenet történelmi szükségességét.

Marx gazdasági tanítása a munkásosztály vezette dolgozó tömegek hatékony eszmei fegyvere a burzsoázia uralmának megdöntéséért vívott harcokban. Ez a tanítás nagyjelentőségű abból a szempontból is, hogy föltárta a különféle társadalmi alakulatok, köztük a szocialista társadalmi alakulat társadalmi termelésének fejlődését irányító közös gazdasági törvényeket. Aki Jarosenko módjára tagadja, hogy a marxi újratermelési elmélet legfontosabb tételei a szocializmusra is érvényesek, az voltaképp tagadja az egyetemes politikai gazdaságtant, amely „nem egyvalamilyen társadalmi alakulat, hanem a különböző társadalmi alakulatok gazdasági fejlődésének törvényeit tanulmányozza”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 70. o. d. Szikrai, 1953.)

A szocializmus gazdasági törvényeinek tanulmányozása és a népgazdaság tervezése során csak akkor használhatjuk föl helyesen a marxi újratermelési elmélet fő tételeit, ha a szocializmus és a kapitalizmus gazdasági alap-törvényének és egyéb gazdasági törvényeinek gyökeres különbözőségéből

kiindulva feltárjuk: milyen sajátosságok jellemzik a társadalmi újratermelés közös törvényszerűségeinek szocializmusbeli érvényesülését.

A marxi újratermelési elméletnek a szocializmusra is érvényes első fő tétele: a társadalmi termelés fölosztása termelőeszközök és fogyasztási cikkek termelésére. Lenin megállapítása szerint Marx egész újratermelési elméletének alapja a társadalmi termelés fölosztása e két nagy osztályra. E tétel nélkül nem érthetjük meg a szocialista újratermelés folyamatának mechanizmusát, az újratermelési folyamat közvetítőjét és nélkülözhetetlen láncszemét: a társadalmi termék szocializmusbeli gazdasági forgalmát.

A társadalmi termék rendkívül sokféle és kölcsönösen összefonódó forgalmi folyamatainak alapja a társadalmi termelés két osztálya közt lebonyolódó csere, amelynek lényege, hogy a nemzeti jövedelemnek az I. osztályban termelőeszközök formájában termelt része a II. osztályban termelt fogyasztási cikkekre cserélődik, mégpedig az itt elfogyasztott termelőeszközök volumenének megfelelően. Marx a kapitalizmusra az $I (v + m) = II c$ formulával fejezte ki ezt a cserét. Ez a formula a kommunizmusban is érvényes marad, jóllehet az egyszerű újratermelés formulája. Az egyszerű újratermelés azonban minden bővített újratermelés fő mozzanata és alkotórésze. A társadalmi termelés két osztálya közt a csere bővített újratermelés esetén is a helyettesítendő termékek egyenlősége alapján megy végbe. A különbség csak az, hogy az $I (v + m)$ -jéből ebben az esetben mindkét osztály termelésének bővítését is fedezni kell, ennek a résznek tehát nagyobbak kell lennie a II c-jénél, mégpedig annyival, amennyi az I. és a II. osztály termelési alapjainak a következő újratermelési ciklusban való bővítéséhez szükséges.

A szocialista társadalom szempontjából fontos a marxi újratermelési elméletnek az a tétele is, hogy a bőví-

tett újratermelés során elsősorban a termelőeszközök termelésének kell növekednie. Ez a tétel objektív szükség-szerűséget fejez ki, mert a termelőeszközgyártó iparágaknak kell ellátniuk fölsereléssel mind saját üzemeiket, mind pedig a népgazdaság valamennyi többi ágának üzemeit, s e feladatoknak csak a többi iparágakénál gyorsabb fejlesztésük esetén tehetnek eleget. A termelőeszközök termelésének elsősorban történő növekedése nélkül lehetetlen a bővített újratermelés megvalósítása. A szocialista iparosítás lényege nem az ipar egyszerű növekedése: csak a termelőeszközök termelésének elsősorban történő növelése biztosíthatja az új technika egyre nagyobbarányú alkalmazását a termelésben, s végső soron a munka termelékenységének olyan emelkedését, amely megteremti nemcsak a fogyasztási cikkek bőségét, hanem a munkanap fokozatos csökkentésének lehetőségét is.

A termelőeszközök termelésének elsősorban történő növekedése azonban fölveti a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelése kölcsönös viszonyának kérdését. Az I. osztály termelésének mindenképp gyorsabban kell növekednie a II. osztály termelésénél, de a bővített újratermelés folyamata csak akkor zavartalan, ha a két osztály közt meghatározott összefüggés, arányosság van.

A kapitalizmus fő ellentmondásának következményeként okvetlenül megbomlik a tőkés termelés I. és II. osztályának szükséges arányossága, hiszen a tőkés termelés célja kizárólag a profithajszó. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására még jobban kiéleződik a kapitalizmus fő ellentmondása, s ennek következtében a termelés növekedése és a lakosság fizetőképes keresletének viszonylagos csökkenése közt lévő ellentmondás is.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének hatására az I. és a II. osztály kölcsönös viszonya a szocializ-

musban egészen más, mint a kapitalizmusban. A konkrét arányok a szocialista termelés fejlődése során változnak, de a termelés fejlődésének minden szakaszát az I. és a II. osztály közt lévő meghatározott arányosság jellemzi.

A szocialista bővített újratermelés növeli az I. osztály súlyát a társadalmi termelésben. A termelőeszközgyártás arányának emelkedése jól jellemzi a Szovjetunió átalakulását elmaradott országból fejlett ipari nagyhatalommá. Különösen a gépgyártás hányadának növekedése mutatja, hogy a Szovjetunió olyan országgá alakult, amely a népgazdaság legújabb technikával való ellátottsága tekintetében első a világon.

Az I. és a II. osztály termelése a Szovjetunió gazdasági fejlődésének egyes szakaszain különbözőképp növekedett. A fejlődés során a II. osztály növekedése mindinkább megközelítette az I. osztályét. Az első ötéves tervben a nehézipar gyorsított fejlesztése történelmi szükségszerűség volt. A szocializmus teljes győzelme és a szovjet népgazdaság technikai újjáalakítása azonban lehetővé tette, hogy a II. osztály termelésének növekedése a második ötéves terv idején és a harmadik ötéves terv első három évében mind közelebb kerüljön az I. osztályéhoz. A Nagy Honvédő Háborút követő helyreállítási időszak befejeztével a negyedik ötéves terv végére a fogyasztási cikkek termelésnövekedése ismét erősen megközelítette a termelőeszközök gyártásának gyors növekedését. Az ötödik ötéves tervben még közelebb kerül egymáshoz a két osztály: az ipar A csoportjának termelése 80, B csoportjáé pedig 65 százalékkal emelkedik, az évi emelkedés előirányzata pedig 13, illetve 11 százalék.

A szocializmusban tehát az I. osztály termelésének elsősorban való növelése biztosítja a II. osztály, de egyben az egész népgazdaság általános gyors fejlődését is. A két osztály fejlődési ütemének közeledése lehetővé teszi az egész társadalom állandóan

növekvő szükségleteinek mind teljesebb kielégítését. Ez kedvezően hat az egész népgazdaság gyors és szakadatlan fejlődésére, mert csak az a társadalmi termelés fejlődhet rohamosan, amely a szükségletek kielégítését szolgálja. A tőkés termelés mostani sorvadását éppen az okozza, hogy ez a termelés mitsem törődik a szükségletek kielégítésével, s csak a maximális profit biztosítására törekszik.

A két osztály fejlődési ütemének közledése nem jelent lemondást a termelőeszközök termelésének elsősorban való növeléséről, hiszen éppen ez utóbbi teremti meg a fogyasztási cikkek termelésének fokozásához szükséges feltételeket.

A marxi újratermelési elméletnek ugyancsak fontos tétele, hogy a többlettermék a fölhalmozás egyetlen forrása.

Már Marx és Engels keményen bírálta az olyan reakciós kispolgári elméleteket, amelyek azt hirdették, hogy a szocializmusban az egész társadalmi termék egyéni fogyasztásra fordítható. Ez azt jelentené, hogy megszűnne a fölhalmozás, holott éppen ez a bővített újratermelés egyetlen forrása. Valójában a szocialista társadalomban a fölhalmozás üteme és rátája jelentősen megnő, mert megszűnik a nemzeti jövedelem tetemes részének élősdifogyasztása, a társadalom megszabadul a kapitalizmusra jellemző konkurrenciaharc, válságok, háborúk, stb. okozta improduktív kiadásoktól, s a szocialista állam a rendelkezésére álló fölhalmozási alapot a társadalom egyre növekvő szükségleteinek kielégítésére használja föl.

De a szocialista társadalom fölhalmozásának forrásául szolgáló termék voltaképp nem nevezhető többletterméknek, mert a szocializmusban a munka nem oszlik szükséges- és többletmunkára. A szocialista fölhalmozás forrása a nemzeti jövedelemnek az a része, amely meghaladja az adott év egyéni fogyasztásának és nemtermelő társadalmi fogyasztásának összegét.

A társadalom nem fejlesztheti termelését, ha nem halmoz föl, fölhalmozni pedig lehetetlen évről évre bővülő újratermelés nélkül. A fölhalmozás és a termelés bővítése tehát kölcsönösen feltételezi egymást. Az újratermelés állandó bővítési lehetősége azonban végsősoron a munka termelékenységétől függ, mert elsősorban a munka termelékenységének emelkedése biztosítja a további fölhalmozáshoz szükséges nagyobb termékmennyiséget. A fölhalmozás nagyságát növelő fontos tényező még a termelőeszközök jobb kihasználása, a takarékos anyagfölghasználás, a selejtosökkenés stb.

A szocialista gazdaságban a nemzeti jövedelemnek a munkatermelékenység emelkedése útján elért növekedése nem kerül teljes egészében a fölhalmozási alapba, mert jelentős része a dolgozók szükségleteinek fokozottabb kielégítésére szolgál, a munkabérek emelése, az árak csökkentése, az állami kulturális-szociális kiadások növelése révén.

A szocializmus és a kapitalizmus egyik gyökeres különbsége a fölhalmozás formája. A kapitalizmusban a fölhalmozás többnyire magánkapitalista formában valósul meg, s ha alkalomadtán sor kerül állami vagy községi tulajdon formájában történő fölhalmozásra, a cél ilyenkor is a kizsákmányoló osztályok érdekeinek szolgálata.

A szocializmusban a bővített újratermeléshez szükséges fölhalmozás társadalmi alapok képzésének formájában történik. Már Marx rámutatott, hogy a szocialista társadalom a megtermelt társadalmi termékből először az újratermelés anyagi szükségleteinek fedezésére: az elhasznált termelőeszközök pótlására, a termelés bővítésére és tartóterek képzésére szolgáló alapokat létesít. Ezeknek a társadalmi termékből való levonása után sor kerül még az igazgatási költségek, a társadalmi szükségletek, a szociális kiadások, a honvédelem stb. alapjainak levonására, s csak a társadalmi terme-

lés évi termékének ezután megmaradó része osztható el közvetlenül a dolgozók közt.

A marxi újratermelési elméletnek szintén fontos tétele a fölhalmozásról, mint a bővített újratermelés egyetlen forrásáról szóló tétel. A társadalmi alapok képzésének folyamata azonos a termelés bővítését szolgáló fölhalmozás folyamatával.

A társadalmi alapok képzése és felhasználása biztosítja a szocialista társadalom tagjainak járó segélyeket és egyéb összegeket, valamint a nemtermelő szféra munkabéreit és dologi kiadásait is. A társadalmi alapoknak ezt a részét a nemzeti jövedelem fogyasztási célokat szolgáló részeként használják föl, s ez a rész nem tartozik bele a fölhalmozási alapba. A nemtermelő szférában a nemzeti vagyoni fölhalmozása a nemtermelő alapok növelése formájában történik (szociális és kulturális intézmények, tudományos intézetek stb. ellátása új felszereléssel, berendezéssel). Ezek az alapok az anyagi termelés termékei, fölhalmozásuk azonban a fogyasztás szférájában történő, nem pedig a termelés bővítését szolgáló fölhalmozás.

Másjellegű a termelés bővítését, továbbá a termelési tartalékok képzését és növelését szolgáló alapok fölhalmozása. Ide tartozik: a termelési álló-alapok növelése; a termelési forgóalapot fölhalmozása; fogyasztási cikkek fölhalmozása az anyagi termelés folyamatában pótlólag munkába állított dolgozók részére, s végül a termelési tartalékok fölhalmozása.

A bővített újratermelés egyetlen forrása: a termelés bővítésére szánt fölhalmozás. E fölhalmozás lényege: pótlólagos termelőeszközök termelése és e termelőeszközöknek az anyagi termelés álló- és forgóalapjainak növelésére történő felhasználása, továbbá pótlólagos fogyasztási cikkek termelése a termelésbe újonnan bevont dolgozók részére. A fölhalmozási alap nagyobb részét beruházások, kisebb részét a forgóalapot és a népgazdasági tartalékok

növelése révén használjuk fel a termelés bővítésére.

A Szovjetunióban a legújabb technika alapján hajtják végre a beruházásokat. Eppen ezért a bővített újratermelés során a termelési alapok nemcsak növekszenek, hanem szüntelenül tökéletesednek is. Ez teszi lehetővé a társadalmi termék termelésének a Szovjetunióra jellemző rendkívül gyors növekedését.

A. Bacsurin cikkét **A szocialista ipar jövedelmezőségéről** folyóiratunk következő számában közöljük.

A monopóliumok szüntelenül fokozzák támadásaikat a dolgozó tömegek életszínvonalá ellen. Az Egyesült Államokban, Angliában és a többi tőkésországban szakadatlanul emelkednek a költségvetési hadikiadások, a dolgozók egyenes és közvetett adói, a közszükségleti cikkek árai. Az imperializmus apologetái természetesen a valóságos helyzet elpalástolására törekcszenek, s ezért különféle álelméleteket gyártanak, amelyekkel „magyarázzák” a tényeket, „bizonyítják” a maguk igazát. Ezeket a törekvéseket leplezi le *F. Gracsev* **A burzsoá nemzeti jövedelem-„elméletek” az imperializmus szolgálatában** című cikke.

A burzsoá közigazdák, a monopóliumok fizetett szolgálói el akarják ködösíteni a nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának kérdését, hogy eltereljék a tőkésországok dolgozóinak figyelmét a fegyverkezési hajszáról, az adók növekedéséről és az ár-emelkedésről.

A nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának problémája: a politikai gazdaságtan egyik legfontosabb kérdése. A klasszikus burzsoá közigazdaságtan képviselői osztálykorlátai miatt nemcsak megoldani nem tudták ezt a problémát, hanem még helyes fölvetésére is képtelenek voltak.

A nemzeti jövedelem természetét, termelésének és az egyes társadalmi

osztályok közti elosztásának jellegét a társadalom gazdasági rendszere szabja meg. A termelőeszközök magántulajdonának uralmán fölépülő kapitalista gazdasági rendszert az jellemzi, hogy a nemzeti jövedelem termelése a dolgozók kizsákmányolásán alapul, s a nemzeti jövedelem országnrészt a kizsákmányoló kisebbség és élődsi szolgahada sajátítja ki.

A nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának folyamata szorosan összefügg a társadalmi újatermeléssel. Az újatermelés elemzése nélkül, mint ezt már Lenin is megállapította, nem határozható meg tudományosan a nemzeti jövedelem, s nem mutatható ki, hogyan történik a nemzeti jövedelem elosztása.

A nemzeti jövedelemnek és elosztásának problémáját Marx oldotta meg munkaértékelmélete, valamint az érték-többletről és az egész társadalmi tőke újatermeléséről szóló tanításai alapján. Minden emberi társadalomban van személyes fogyasztás és termelő fogyasztás. A társadalmi termelés ennek megfelelően két osztályra tagolódik: a termelőeszközök termelésére és a fogyasztási cikkek termelésére. E felosztás nélkül nem határozhatjuk meg tudományosan a nemzeti jövedelmet, Marx szavaival a nyersjövedelmet.

A nemzeti jövedelem az év folyamán termelt társadalmi teljes termék értékének az a része, amely a teljes termék termelése során elhasznált termelőeszközök pótlására szolgáló rész levonása után maradt meg. A nemzeti jövedelem természetbeli formáját tekintve termelőeszközök és fogyasztási cikkek tömege. A nemzeti jövedelem az évi munka eredménye, az anyagi termelés területén újonnan alkotott érték, amelynek megteremtéséhez hozzájárul a társadalmi teljes termék termelésében résztvevő minden dolgozó.

Az elosztás oldaláról vizsgálva: a nemzeti jövedelem a burzsoá társadalom egyes osztályai jövedelmének

összességként jelenik meg. Marx szavaival: „Az egész társadalom jövedelmét tekintve, a nemzeti jövedelem nem más, mint a munkabér + profit + földjádék, azaz a nyersjövedelem”. (Marx. *A tőke*. III. kötet. 910. lap. Szikra, 1951.)

Minthogy a nemzeti jövedelem a teljes termék része, elosztása a teljes termék elosztásának egyik részproblémája. Az elosztás nemcsak a nemzeti jövedelem elosztását foglalja magában, hanem a társadalmi teljes termék elosztását is, azaz nemcsak a fogyasztási cikkek elosztását — mint a burzsoá közgazdák hangoztatják —, hanem a termelőeszközökét is. Az elosztás formáit a termelőviszonyok határozzák meg.

A tőkés társadalomban a termelőeszközök tulajdona a kizsákmányoló osztályok monopóliuma. A termelőeszközöktől megfosztott munkások munkaerejük árúbabocsátására kényyszerülnek.

A kapitalizmusban antagonisták termelőviszonyok uralkodnak, következésképp a nemzeti jövedelem elosztásának jellege is antagonisták. Ez az antagonizmus abban nyilvánul meg, hogy az újonnan alkotott érték v -re és m -re (változó tőkére és érték-többletre) oszlik. A tőkés társadalomban a nemzeti jövedelem szükséges és többlettermékre oszlik, s e két rész aránya mutatja meg a munkásosztály kizsákmányolásának fokát.

A kapitalizmusban a nemzeti jövedelem elosztása a kizsákmányoló osztályok javára történik. A tőkés és a földtulajdonosok egyre nagyobb részt kaparintanak meg a nemzeti jövedelemből. Például az Egyesült Államok dolgozóinak, vagyis az amerikai lakosság többségének részesedése a nemzeti jövedelemből 1925-ben 54 százalék, 1948-ban 43,3 százalék, 1951-ben pedig csupán 41,9 százalék volt. Angliában ez az arány az 1924. évi 45 százalékról 1939-ben 40,8 százalékra, napjainkban pedig 40 százalék alá csökkent.

A mai burzsoá közgazdák, a tőkés-monopóliumok tudós lakájai, köztük a jobboldali szocialisták is, szépíteni próbálják a kapitalizmust, s ezért a „globális jövedelem” fogalmával helyettesítik a nemzeti jövedelmet. Kiszámításához pedig az úgynevezett „elosztási módszert” alkalmazzák, vagyis a nemzeti jövedelmet az egyéni jövedelmek összegének tekintik. Ilyen körülmények közt a nemzeti jövedelem látszólagos nagysága nagymértékben attól függ, hogy az egyes jövedelmek hányszor cserélnek gazdát. Ez tudományellenes módszer, mert azon a föltevésen alapul, hogy a nemzeti jövedelem nagyságának megállapításakor számításba kell venni a származékos jövedelmet, tehát az eredeti jövedelem újraelosztásának eredményét is. A mai burzsoá közgazdák, különösen az amerikaiak jórészt ezt a módszert alkalmazzák, hogy eltereljék a figyelmet a tőkés termelőmód lényegéről, a nemzeti jövedelem parazita fogyasztásáról, s „behbizonyítsák”, hogy a tőkés és a földtulajdonosok maguk teremtik meg a nemzeti jövedelem általuk kisajátított részét. A burzsoá közgazdák semmiféle hamisítástól nem riadnak vissza, csak úgy elhitessék: a tőkés társadalomban minden munka termelőmunka, s mindenféle tevékenység hozzájárul nemcsak az egyéni jövedelmek, hanem a nemzeti jövedelem megteremtéséhez is. Ezzel egyrészt „igazolják” a kizsákmányolókat, akik jövedelmüket a burzsoá „elméletek” szerint nem az érték-többlet elsajátítása útján, hanem saját „tevékenységükkel” szerzik meg, másrészt azt a következtetést vonják le, hogy a nemzeti jövedelem termelésében nemcsak az anyagi termelés ágai vesznek részt, hanem a kulturális, szociális stb. intézmények, sőt mi több: a bíróság, a hadsereg és a rendőrség is. Illyenformán a burzsoá közgazdák szerint a nemzetgazdaság féktelen militarizálására és az erőszak-szervezetek fenntartására fordított kiadások növelése végeredményben föltöbb hasznos és kívánatos.

A kapitalizmusban a dolgozók szempontjából igen fontos kérdés a nemzeti jövedelem osztályok közti elosztása. Ebben a kérdésben a burzsoá közgazdák közt már nem olyan teljes az összhang, mint a nemzeti jövedelem termelésének kérdésében. A vulgáris burzsoá politikai gazdaságtan jónéhány egyformán áltudománvos és reakciós elosztási elméletet produkált. Mindegyikük közös célja: a tömegek megfélemlítése. Közéjük tartozik Clark amerikai burzsoá közgazda „termelékenység elmélete”, amely Say sokszorosan megcáfolt három „termelési tényező” (természet, munka, tőke) elméletének fölélesztésével igyekszik bebizonyítani a nemzeti jövedelem tőkés elosztásának „igazságos” voltát. Clark szerint az érték forrása az állandó tőke, s a tőkésnek „a termelőfolyamatokat koordináló” munkája produktív munka. A szabadverseny eredményeként a termelés mindegyik tényezője megkapja a tevékenységének megfelelő jövedelmet, mégpedig a munkás munkabér, a pénztőkés kamat, a vállalkozó pedig profit formájában. Clark szándéka nyilvánvaló: el akarja ködösíteni a kizsákmányolás tényét. „Elméletét” az amerikai monopol-tőkés örömet fölhasználják a maximális profit megszerzését biztosító módszereik igazolására. Clark eszméit hirdeti egy másik reakciós amerikai közgazda, Dunlock, a munkásellenes törvényhozás burzsoá védelmezője is.

Sok vulgáris közgazda hirdeti, hogy a kapitalizmus, a nemzeti jövedelem újraelosztása útján „tökéletesíthető”. Elméleteik közös alapja: Keynes közismert reakciós, militarista elmélete, amelynek lelkes hirdetői a mai keynesisták: Boulding és Avres az Egyesült Államokban, Beveridge Angliában. De találunk köztük jónéhány jobboldali szocialistát és labouristát is, akik az adók szabályozásával, a forgalom szférájában akarják ezt a kérdést megoldani. Ezzel voltaképp ismét följújtják a vulgáris politikai gazdaságtan elavult tételeit.

A jobboldali labouristák be akarják bizonyítani, hogy az értéktöbblet nemlétező fogalom, buzgón hirdetik tehát, hogy a kamat azért az „elengedhetetlen szolgálatért” jár, amit a pénztökések tesznek a vállalkozóknak, a profit pedig a vállalkozó „kockázatáért járó jutalma” és „elengedhetetlen szolgálatának” megszolgált bére. Szerintük a kamat és a profit éppen olyan termelési költség, mint a munkabér. Mindez nem egyéb, mint a Marx által leleplezett Say-féle „szolgáltatás-elmélet” fölmelegítése. A jobboldali szociáldemokraták a nemzeti jövedelem elosztásának súlypontját a forgalom területére helyezik. A kispolgári közgazdák nyomán, akik a jövedelmek „igazságos” elosztását követelték, a jobboldali szociáldemokrata „teoretikusok” is azt erősítgetik, hogy a kapitalizmus minden hibája a gazdagság helytelen elosztásában gyökeredzik.

A nemzeti jövedelemről és elosztásáról szóló marxista-leninista tanítás megcáfolhatatlanul bebizonyította, hogy a termelőeszközök magántulajdonának uralma idején lehetetlen a jövedelmek bármiféle „igazságos” elosztása. Mint Lenin megállapította: „A milliárdos a tőkésország «nemzeti jövedelmét» nem oszthatja meg senkivel másként, mint arányosan: «a tőke arányában» (emellett még ráadásul úgy, hogy a legnagyobb tőke többet kapjon, mint amennyi megilleti)”. (Lenin Művei. 21. kötet. 345. old. Szikra. 1951.) A Labour-párti kormány egész tevékenysége Lenin szavainak hevesességét igazolta. 1945-ben, az angol labourista kormány uralomra jutása idején a profit, a kamat és a járadék Anglia nemzeti jövedelmében 33 százalékkal. 1948-ban pedig már 36 százalékkal részesedett. 1949-ben a nagytőke profitjai 14 százalékkal emelkedtek 1948-hoz képest, s a legutóbbi években még nagyobbarányú volt a tőkésprofitok növekedése.

Az adók „megváltó” szerepéről hangoztatott labourista érvek sem újak. Annakidején Marx kigúnyolta azokat

az „elméleteket”, amelyek szerint az elosztási viszonyok adópolitikával megváltoztathatók. Az elosztási viszonyok: a munkabér és a profit, a profit és a kamat, a földjáradék és a profitközti viszonyok, mutatott rá Marx, közvetlenül a burzsoá termelésen alapulnak, tehát az adók nem változtathatnak az elosztási viszonyok lényegén.

A labourista kormány adópolitikája is Marxot igazolta. A Labour-párt jobboldali vezetői öt év alatt megkésztették az élelmiszerekre kivetett közvetett adókat, amelyek elsősorban a munkásokat és az alkalmazottakat sújtják, s ugyanakkor rendszeresen csökkentették a profitot terhelő egyes adókat. A labourista kormány — adópolitikája révén — valóban megvalósította a nemzeti jövedelem újraelosztását, de kizárólag a burzsoázia javára, a munkásosztály rovására.

Miközben az angol „munkás”-párt vezetői az „igazságos” jövedelemelosztásról fecsegték, valójában a nemzeti jövedelemnek a monopoltőkészek javát szolgáló elosztását segítették elő. A labourista vezetők a munkásosztály létfontosságú jogai és érdekei ellen indított támadás imperialista politikájának igazolására „az árak és bérek hibás körének” elavult proudhoni tételével hozakodnak elő. E tétel szerint a munkásoknak nem érdemes béremelésért harcolniuk, mert a béremelés áremelkedésre vezet.

Marx már 100 évvel ezelőtt megcáfolta Proudhonnak ezt a téveszméjét, s megmutatta a valóságos összefüggést a munkabér, a profit és az ár közt. Bebizonyította, hogy a munkabér bármilyen változása a profit ellentétes irányú változásával jár, de nem érinti magát az értéket, következésképp az áruk árát sem.

De a labourista vezérek a monopolisták maximális profitjának növelésére törekedve mindenképp bizonygatják, hogy a profit csökkenése nem eredményezi a munkásosztály helyzetének javulását. „Az árak és bérek hibás körének” proudhoni tételéből ki-

indulva, kormányuk uralma idején a bérek befagyasztásának keynesista politikáját alkalmazták, s azzal ámították a munkásosztályt, hogy a béremelés áremelkedésre, inflációra és a munkanélküliség fokozódására vezet.

Oldalakon át sorolhatnánk még a különféle burzsoá álelméleteket, amelyek egyaránt azt a célt szolgálják, hogy igazságosnak tűntessék föl a nemzeti jövedelem kapitalizmusbeli elosztását, eltereljék a dolgozó tömegek figyelmét a kizsákmányolás tényéről, s bizonyítsák, hogy a kapitalizmus az emberiség javát szolgáló „tökéletes” társadalmi rendszer.

A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy a nemzeti jövedelemnek az egész társadalom javát szolgáló elosztása csak a kapitalista termelőmód szétzúzása árán lehetséges. A Szovjetunió tapasztalata bizonyította e tétel helyességét. A szovjet nép anyagi jóléte és kulturális színvonala szakadatlan fejlődésének legáltalánosabb mutatója: a szüntelenül növekvő nemzeti jövedelem, amely teljesen a dolgozók javát szolgálja. Ugyanígy történik ez a Kínai Népköztársaságban és az európai népi demokratikus országokban is. A nemzeti jövedelem szüntelen növekedését és igazságos elosztását csak a szocializmus biztosíthatja.

A vitacikkek rovata közli *A. Jemeljanov* hozzászólását *Az ágazati gazdaságtanok tárgyának kérdéséhez* és *G. Romancsenko* *A szocialista mezőgazdaság gazdaságtanának tárgyáról* című cikkét. Mindkét szerző a *Voproszi Ekonomiki* tavalyi 7. számában megkezdődött vitához szól hozzá.* *Jemeljanov* több-kevesebb módosítással, kiegészítéssel elfogadja *Hromov* vita-indító cikkének jónéhány tételét, de határozottan szembehelyezkedik *Got-*

lober, *Ganstak*, *Kamenyicer*, *Kontorovics* és *Piscsulin* álláspontjával, különösen az ágazati és a vállalati gazdaságtan tárgyát és jellegét illetően. E tudományágak főiskolai és egyetemi előadásain a kellő közgazdasági ismeretekkel nem rendelkező, műszaki képesítésű előadók általában a műszaki elemeket és vonatkozásokat emelik ki. Ez az irányzat veszélyessé válhat, s az említett tudományágakat könnyen a helytelen és hibás technizmus területére siklathatja át. *Jemeljanov* hangsúlyozza, hogy az is hiba volna, ha az ellenkező végletbe esnénk. Erre különösen azok az előadók hajlamosak, akik műszakilag nem eléggé fölkészültek, de közgazdaságilag képzetlenebbek, s ezért gyakran pusztán gazdaságtudománynak tüntetik föl a vállalati gazdaságtant. A cikk szerzője cáfolja *Kamenyicer* könyvének (*A szocialista iparvállalat szervezése és tervezése. Tervgazdasági Kiadó, Budapest, 1952.*) több tételét is. *Kamenyicer* megállapítja, hogy bizonyos tudományok „egész fejlődése szempontjából döntőek, meghatározóak a gazdasági törvények”. E tétel helyességét senki sem tagadja. De teljességgel helytelen *Kamenyicer*nek az az ebből levont következtetése, hogy minden olyan tudomány, amelynek fejlődése szempontjából meghatározóak a gazdasági törvények, okvetlenül közgazdasági tudomány. A műszaki normázás például vitathatatlanul műszaki tudomány, noha alapja a fogyasztási cikkek munka szerinti elosztásának gazdasági törvénye. A szerző szerint *Kamenyicer* álláspontja nem következetes: a szocialista iparvállalati szervezés és tervezés tudományát egyrészt közgazdasági tudománynak tekintti, másrészt olyan tudománynak — s itt ellentétbe kerül előző tételével — amely „a vállalat egyes részlegeinek és a termelőfolyamat egyes elemeinek észszerű összehangolására szolgáló módszereket”, vagyis a termelőerők elemeinek összehangolását tanulmányozza. *Kamenyicer* ezzel valójában az alap fogalmába sorolja a ter-

* A vita anyagának részletes ismertetésére visszatérünk. — A szerk.

melőviszonyokon kívül a termelőerőket is. Ez a fölfogása nem egyeztethető össze Sztálin elvtárs tanításával a gazdasági alapról, s a társadalom fejlődéstörvényeinek vulgáris és mechanikus értelmezésére vezet.

Jemeljanov kifejti, hogy a szocialista iparvállalat tervezésének és szervezésének tudománya összefügg a termelés mindkét oldalával, a termelőerőkkel és a termelőviszonyokkal. E tudomány tanulmányozza: először, az egyes vállalati részlegek, valamint a termelés anyagi elemei (a termelőeszközök) és a társadalom fő termelőereje (a munkaerő) észszerű összehangolásának, továbbá az adott vállalat és a kooperáló (a vállalatnak termelőeszközöket szállító, illetve a vállalat termékeit fölvevő) vállalatok munkája összehangolásának törvényeit, módszereit, eljárásait; másodsor, tanulmányozza a szocialista társadalomban a gazdasági fejlődéstörvények megvalósulásának formáit, módjait, a termelőviszonyokat, a vállalat gazdaságtanát. Ebből következik, hogy a szocialista vállalat szervezésének és tervezésének tudományát nem tekinthetjük tisztán közgazdasági tudománynak, hanem műszaki-közgazdasági tudománynak; ez az elnevezés jobban kifejezi lényegét.

A szocialista mezőgazdaság gazdaságtanának tárgyával foglalkozó cikk a Hromov megindította vitát kiterjeszti a mezőgazdaság területére is. A cikk szerzője szerint az ágazati gazdaságtan közgazdasági tudomány, amely az emberek termelőviszonyainak fejlődéstörvényeit vizsgálja. Romancsenko részletesen elemzi a mezőgazdasági termelés tulajdonságait és minta-tematikát terjeszt elő megvitatás céljából. A javasolt témák közt olyanok is vannak, amelyek a korábbi tantervekből hiányoztak. Például: az álló- és forgóalapok újratermelése a mezőgazdaságban, a szocialista mezőgazdasági vállalatok termelési költségei és jövedelemzősége, az árutermelés a szocialista mezőgazdaságban.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának közgazdasági és jogi szakosztálya és Közgazdasági Intézete 1953 január 7-től 10-ig tudományos ülészakot rendezett Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művéről. Az ülésen 12 beszámoló és 16 hozzászólás hangzott el. A Voproszi Ekonomiki 4. számának részletes beszámolóját folyóiratunk 6. számában közöltük.

A Szemle-rovatban jelent meg V. *Ovcsinnjikova* cikke **Az egyesített kolhozok termelési és gazdasági eredményeiről**. A szerző ismerteti az egyesített kolhozok legfontosabb feladatait és sok adattal illusztrálja 1950-től 1952-ig elért sikereiket. Külön részben tárgyalja a munkaszervezés, az erdő-sávtelepítés, az állattenyésztés fejlődése és a kolhozok pénzügyi helyzetének javulása terén elért eredményeket.

A Kritika és könyvismertetés rovat több értékes közgazdasági könyvvel foglalkozik. V. *Fjodorov* ismerteti *A. Petrusov* **Az európai népi demokratikus országok mezőgazdaságának szocialista építése** című könyvét. Petrusov megvilágítja a parasztság helyzetét a népi demokratikus forradalom győzelméig, ismerteti az egyes országok földreformtörvényeit és a mezőgazdaság szocialista átépítésének elvi és gyakorlati kérdéseit.

F. *Mihalevszkij* **Az arany a kapitalizmus rendszerében a második világháború után** című könyvét Z. *Atlasz* ismerteti. A könyv nemcsak az arany szerepével foglalkozik, hanem a modern kapitalizmus pénzforgalmának legfontosabb problémáival is. Szerzője részletesen elemzi a modern kapitalizmus több olyan gazdasági jelenségét, amely világosan bizonyítja a legújabb sztálini mű több fontos elméleti tételét, elsősorban a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését.

A Nyersanyagpolitikai Bizottság beszámolója az Egyesült Államok elnö-

kének című könyvet V. *Leonyidov* ismerteti. Az ötkötetes beszámolót 1952 júniusában terjesztették az Egyesült Államok elnöke elé. Az elnök tanulmányozás végett megküldte a kongresszusi tagoknak, s megbízta az úgynevezett nemzeti biztonsági készletek igazgatóságát a beszámoló fölülvizsgálatával és javaslatléttel. A beszámoló tulajdonképpen az Egyesült Államok monopóliumainak nyersanyagforrások és piacok, főleg pedig stratégiai nyersanyagkészletek szerzésére irányuló 25 éves (1950—1975) programja. A beszámoló szerzői a nyersanyagszükséglet megállapításakor az elmúlt száz esztendő adataiból indultak ki, feltételezve, hogy a jövő-

ben is ugyanolyan ütemben fejlődik az amerikai gazdaság, mint 1850-től 1950-ig, vagyis átlagosan körülbelül évi 3 százalékkal. Jellemző, hogy a bizottság föltevését nem okolja meg, sőt egyenesen kijelenti, hogy e föltevés megokolhatatlan.

A külföldi tőkének Nyugat-Németország gazdasági életébe való behatolásával foglalkozik a Német Közgazdasági Intézetnek A külföld részese-dése a nyugatnémet vállalatokban című könyve és G. *Baumann* könyve: A konszernek atlanti egyezménye. Az előbbit G. *Grigorjev*, az utóbbit L. *Bezimenszkij* ismerteti. Mindkét könyv Berlinben jelent meg.

Pattantyús Endre és Kepes Tamás

A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 1. számából

A Planovoje Hozjajsztvo (Tervgazdaság) a Szovjetunió Állami Tervbizottságának közgazdasági folyóirata. Az idei első szám közli az SZKP központi bizottságának, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának és Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének Sztálin elvtárs halála alkalmával a szovjet néphez intézett fölhívását. A lap szerkesztőségi cikkben emlékezik meg Sztálin elvtársról, a szovjet nép és az egész haladó emberiség nagy vezérééről és tanítójáról.

G. *Perov* Sztálin a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényéről címmel írt cikket.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye a termelőeszközök társadalmisítása alapján keletkezett, azután, hogy a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye elvesztette hatóerejét. Ez a törvény közvetlen kifejezője a termelőeszközök uralkodóvá vált társadalmi tulajdonának, amely biztosítja az egész népgazdaság fejlődésének egységét, összehangoltságát és arányosságát. A termelőeszközök társadalmi tulajdonának uralma azt jelenti, hogy a szocialista társa-

dalomban a termelőeszközök tulajdonának jellege teljesen megfelel a termelőfolyamat társadalmi jellegének. Megszűntek tehát a kapitalizmusra jellemző ellentmondások, s így egyszersmindenkorra megszűnt az általuk szült válságok lehetősége is.

A válságok, a munkanélküliség, a termelésben időről időre bekövetkező megszakítások és a termelés anarchiája a tőkés termelés — mint egész — szerveztlenségének következménye, a kapitalizmus fő ellentmondásának, a társadalmi termelés és a magánéhsajátítás ellentmondásának tükröződése. A szocializmusban nemcsak a termelés társadalmi, hanem az éhsajátítás is. A szocialista vállalatok közvetlenül társadalmiak, ez pedig nemcsak lehetővé, de szükségessé is teszi a népgazdaság tervszerű fejlődését. A szocialista termelés célja — az ember szükségleteinek kielégítése — a népgazdaság arányos fejlődése útján valósul meg. A szocialista társadalmi termelést az egység és a szerveztlenség, a termelés és a fogyasztás antagonizmusának és az aránytalanságok elkerülhetetlenségének megszüntése, a szocialista termelés aláren-

delése a társadalom szükségletei maximális kielégítésének, s végül valamennyi termelési ág egybehangolt, összeegyeztetett, arányos fejlődésének objektív lehetősége jellemzi.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megléte és érvényesülése, e két törvény kölcsönös kapcsolata, s az utóbbi alárendeltsége a szocializmus gazdasági alaptörvényének a termelőeszközök társadalmi tulajdonának uralmából következik. A népgazdaság tervszerű fejlődése tehát a szocialista termelőmód természetéből eredő, objektív szükségszerűség, éppúgy, mint ahogy a tőkés termelőmód természetéből fakad a konkurrenca és az anarchia törvénye, amelynek a kapitalizmus gazdasági alaptörvényével való belső kapcsolatát is e termelőmód természeté határozza meg.

A burzsoá közgazdák hasztalan próbálták bizonygatni, hogy a tőkés monopóliumok uralma lehetővé teszi a tőkés gazdaság „szabályozását”, sőt „tervezését”. Valójában teljesen nyilvánvaló, hogy a tőkés monopóliumok uralma nemcsak nem enyhíti, hanem ellenkezőleg: a végsőkig kielezi a tőkés gazdaság ellentmondásait, növeli a tőkés termelés anarchiáját, s elmélyíti a válságokat.

A népgazdaság tervszerű fejlődése csak a termelőmód mélyreható átalakulásának eredményeképp lehetséges. Ezt az átalakulást a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hozta meg: a termelőfolyamat társadalmi jellegének megfelelően megteremtette a termelőeszközök társadalmi tulajdonát, s ezzel nemcsak lehetővé, hanem szükségessé és kötelezővé is tette a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődését.

A népgazdaság tervszerű fejlődése azt jelenti, hogy a társadalmi termelés minden ága, elsősorban az ipar és a mezőgazdaság, egységes népgazdasági egészként kapcsolódik össze a termelőeszközök társadalmi tulajdonának uralma alapján.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye nem gazdasági alaptörvénye a szocializmusnak, a tervezés pedig egyáltalán nem fejlődéstörvénye a szocialista gazdaságnak, hanem csupán többé-kevésbé hű tükröződése a népgazdaság tervszerű fejlődése objektív törvényének.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének biztosítania kell az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését, benne a termelőeszközök termelésének elsősorban való növekedését. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye korlátozza a kommunizmus első szakaszában még érvényesülő értéktörvény hatókörét, megerősíti és tartósan biztosítja a termelőeszközök termelésének primátusát, a termelőeszközök termelésének elsősorban való fejlesztését, mint a népgazdaság szakadatlan fejlődésének föltételét.

A kapitalizmusban a társadalmi termelés fejlődésének arányosságát állandóan megsértik. Mint Lenin tanítja, csak a szocializmusban van állandó, tudatosan fenntartott arányosság. A társadalmi termelés valamennyi ágának arányos és szervezett fejlődése a termelés szakadatlan növekedésének szükséges föltétele. Ez megköveteli, hogy minden egyes gazdasági ág fejlődése elősegítse a többi gazdasági ág szakadatlan fejlődését, mert csak így biztosítható az egész népgazdaság szakadatlan fejlődése. A társadalmi termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő állandó tökéletesítése föltételezi az új gépeket és berendezéseket gyártó, illetve alkalmazó, valamint a gépgyártáshoz szükséges anyagokat termelő gazdasági ágak egybehangolt fejlődését. A szükséges népgazdasági arányokat tehát a szocialista bővített újratermelés objektív föltételei határozzák meg.

E népgazdasági arányok közül a legfontosabb: a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének, az iparnak és a mezőgazdaságnak, az iparban az „A” és a „B” csoportnak,

valamint a kitermelő és a feldolgozó iparágaknak, a mezőgazdaságban pedig a növénytermelésnek és az állattenyésztésnek az aránya. A népgazdaság arányos fejlődése szempontjából óriási jelentőségű, hogy a népgazdasági állóalapot bővített újatermelését biztosító beruházások minden tekintetben teljesen kielégítsék a népgazdaság növekvő szükségleteit. A népgazdaság tervszerű fejlődése megkívánja a közlekedés munkájának helyes összehangolását a népgazdaság szükségleteivel, valamint az egyes közlekedési ágak arányos, szükségletek-megszabta fejlesztését. Végül, a szocialista bővített újatermelés megfelelő arányokat követel a termelőeszközök pótlására, a bővített újatermelés biztosítására és a fogyasztásra szolgáló alapok, egyszerűen a társadalmi alapok közt.

A párt és a szovjetállam a kommunizmus építésének minden szakaszán a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményei alapján dolgozza ki gazdaságpolitikáját és állapítja meg a népgazdaság fejlesztésének konkrét arányait. Ebből következik, hogy a népgazdasági arányok nem örökérvényűek, nem egvszersmindenkorra meghatározottak, hanem a szovjetország gazdasági és politikai feladatainak megfelelően változnak.

A helyes népgazdasági arányok megállapítása szempontjából igen nagyjelentőségű a termelőerők helyes földrajzi elhelyezése, különösen a legfontosabb gazdasági kerületek komplex fejlődésének biztosítása. Erre a kommunista párt mindig nagy gondot fordított és fordít.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye a szocialista termelőmód keletkezésének pillanatától hat. Hatóköre a népgazdaság szocialista szektorának növekedése arányában bővül és erősödik.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése tör-

vényének hatóköre még nem teljes, de e törvény fokozatosan utat tör, mégpedig abban a mértékben, ahogyan a tőkés elemek kiszorulnak a népgazdaságból, a kisárutermelő gazdaságok átalakulnak, s a szocialista gazdasági formák kifejlődnek. Ez a fejlődési folyamat teremti meg az egész népgazdaság tervezésének objektív lehetőségét.

A népgazdaság tervezése nem küszöböli ki a gazdasági fejlődés objektív törvényeit, nem válik, de nem is válhat a gazdasági fejlődés törvényévé, ellenkezőleg: a népgazdasági tervezés éppen a fölismert gazdasági törvények tudatos felhasználása a szovjetállam által. A tervezés csak akkor járhat sikerrel, ha a társadalom objektív gazdasági fejlődéstörvényeinek ismeretére támaszkodik, nem sérti meg ezeket a törvényeket, hanem fölhasználja őket a társadalom javára. Sztálin elvtárs az objektív gazdasági törvények követelményeinek ismeretében határozta meg népgazdaságunk fejlődésének irányát a szocialista társadalom egy-egy fejlődési szakaszára. A XIV. pártkongresszuson így foglalta össze e feladatokat:

„Pártunk XIV. kongresszusa megbízta a Központi Bizottságot, hogy népgazdaságunk fejlődését a következő fő feladatok szemszögéből irányítsa:

először, hogy politikánk mozdítsa elő az egész népgazdaság termelésének egyre fokozódó növekedését;

másodsor, hogy a párt politikája mozdítsa elő az iparfejlesztés ütemének gyorsulását és az ipar vezetőszerepének biztosítását az egész népgazdaságban;

harmadszor, hogy a népgazdaság fejlesztése folyamán biztosítani kell a népgazdaság szocialista szektorának, a szocialista gazdasági formáknak egyre növekvő részarányát az egyéni árutermelő és a tőkés szektor rovására;

negyedszer, hogy egész gazdaságunk fejlesztése, az új iparágak szervezése, bizonyos nyersanyagtermelő iparágak fejlesztése stb. — olyan irányban történjék, hogy az általános

fejlődés biztosítsa országunk gazdasági függetlenségét, hogy országunk ne váljék a világgazdaság tőkés rendszerének függvényévé;

ötödször, hogy a proletariátus diktatúrája, a munkásosztály és a paraszti tömegek blokkja, és ebben a blokkban a munkásosztály vezetése erősödjék, és

hatodszor, hogy a munkásosztály és a szegényparasztság anyagi és kulturális helyzete állandóan javuljon." (Sztálin Művei. 10. kötet. 313—314. old. Szikra. 1952.)

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében föltárta a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye és a népgazdasági tervezés közt lévő kapcsolatot, s hangsúlyozta: olyan terveket kell készítenünk, amelyek helyesen tükrözik e törvény következményeit, s mindenben alkalmazkodnak a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez. Az állami terveknek a társadalmi termelés szakadatlan növelését kell előírni, hogy biztosíthassuk az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését. Ehhez mozgósítanunk kell minden erőforrást és tartalékot, meg kell javítanunk az ipari termelőkapacitások tervezését és kihasználását, helyes kölcsönös kapcsolatot kell biztosítanunk az egyes népgazdasági ágak közt.

A XIX. pártkongresszus fölhívta figyelmünket a tervezés jónéhány fogyatékoságára. A megyedik ötéves tervben például több iparág, főleg a vaskohászat és a vegyipari ipar termelőkapacitásának kihasználását lazán terveztük meg. Egyes iparágakban még ma is ez a helyzet. A laza tervek természetesen nem serkentenek a termelőkapacitás jobb kihasználására, s fékezik a termelés növekedését. Az Állami Tervbizottságnak éppen ezért a népgazdaság minden területén határozottan kell harcolnia a tervek lazítására irányuló mindenféle törekvés ellen.

Az ötödik ötéves tervben a fontosabb iparágaknak termelésnövekedésük 25—30 százalékát a termelőkapacitás jobb kihasználása révén kell elérnünk. A vas- és acéltermelés növekedésének 30 százalékát a nagyolvasztók, a széntermelés emelkedésének 25 százalékát a bányák, a cementgyártás növekedésének 30 százalékát a cementgyárak kapacitásának jobb kihasználásával kell elérni.

A szovjet társadalom folytonosan növekvő szükségleteinek kielégítése nagy feladatot ró a mezőgazdaságra is. Itt legnagyobb részben a termés hozamok emelésével kell elérnünk termelésnövekedést. A termelés növelésének ugyancsak fontos eszköze a mezőgazdasági munkák fokozottabb gépesítése, a gép- és traktorállomány hatékonyabb kihasználása stb.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy a tervező szervek egyre tökéletesebben alkalmazzák a mérlegmódszert. Az anyagmérlegek kidolgozásakor okvetlenül haladó anyagfőhasználási normákat kell alkalmaznunk. Csakis így érhetjük el, hogy az anyagmérlegek ne csak a források helyes elosztását, hanem legeszszerűbb kihasználását is biztosítsák.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei nem automatikusan, nem önmaguktól valósulnak meg, hanem a kommunista párt és a szovjetállam vezette dolgozó tömegek alkotó tevékenysége révén. Az objektív gazdasági törvényeket tükröző terv nagy mozgósító és szervező erő. Eppen ezért fontos feladat, hogy a szocializmus gazdasági törvényeinek mind jobb megismerése alapján dolgozzuk ki terveinket, s ezzel is biztosítsuk a társadalmi termelés szakadatlan fejlődését.

A folyóirat több cikket közöl az ötödik ötéves terv feladatairól. A termelés fontos kérdésével foglalkozik

N. Szokolov A Szovjetunió népgazdaságának műszaki haladása az ötödik ötéves tervben című cikke.

A Szovjetuniót társadalmi rendszere, gazdasági, kulturális és műszaki fejlődésének üteme és méretei, iparának, mezőgazdaságának és közlekedésének az új technika alapján történt felszerelése alapján méltán nevezzük a világ leghaladóbb országának.

A második világháború kezdetén a Szovjetunió vaskohászatában a nagyolvasztók 31 százalékanak ezer köbméternél nagyobb volt a hasznos térfogatuk. Ez az arányszám tíz év alatt, vagyis 1951-ig 51 százalékra emelkedett. Az Egyesült Államok vaskohászatában ez az arány ugyanakkor 46 százalék volt. A Szovjetunióban a kétszáztonnás és ennél nagyobb befogadóképességű Martin-kemencék aránya az emített tíz év folyamán 28 százalékról 36 százalékra emelkedett, az Egyesült Államokban pedig 1951-ben mindössze 12 százalék volt.

A berendezéskihasználati mutatók összehasonlításából is kitűnik a Szovjetunió nagy fölénye. A Szovjetunió Vaskohászati Minisztériumának válla-lataiban tavaly 0,88 volt a nagyolvasztók hasznos térfogatának kihasználási együtthatója az 1940. évi 1,19-dal szemben. Az Egyesült Államokban ez az együttható a legkedvezőbb esetben is 1,08—1,10, s még a legjobb gyárak évi átlaga sem csökken 1,00 alá. A szovjet vaskohászatban a Martin-kemencék alapterületének négyzetméterére eső acéltermelés tavaly 6,19 tonna volt az 1940. évi 4,37 tonnával szemben, tehát 42 százalékkal növekedett. Az Egyesült Államok egyik legnagyobb kohóműve pedig 1951-ben 5,3 tonnát ért el.

De ez a hatalmas fölény nemcsak a vaskohászatban mutatkozik meg. A bányászatból és a mezőgazdaságból származó példák is emellett tanúsodnak.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése szempontjából döntő jelentőségű a villamosítás. Az energetikának a többi gazdasági

ágnál gyorsabb fejlesztése végett az ötödik ötéves tervben számos új vízi- és hőerőmű épül. E létesítmények — méreteiket, fölépítésük ütemét és technikai tökéletességüket tekintve — páratlanok a világon. Az új erőművek építése révén az erőművek együttes kapacitása körülbelül kétszeresre, a vízierőműveké háromszorosra emelkedik, a villamosenergiatermelés pedig 80 százalékkal növekszik.

A villamosításhoz szükséges berendezéseket és gépeket teljesen a szovjet gépipar biztosítja. Az erőművek kapacitásnövekedését részben új vízi- és hőerőművek, illetve aggregátok megindítása, részben a működő erőművek ujjaalakítása biztosítja. Igen nagyjelentőségű vívmány a nagynyomású (90 atmoszféra) és magashőmérsékletű (500° C) gőz alkalmazása, mivel ez 12 százalékkal csökkenti a fajlagos tüzelőanyagfőhasználást.

A szovjet energetika műszaki tökéletességét mutatja, hogy a cári Oroszországban 1 kilowattóra villamosenergia termelésére 1060 gramm normáltüzelőanyagot használtak föl, 1940-ben ellenben 596, 1950-ben pedig 539 gramm volt a fajlagos főhasználat, s ez a mennyiség azóta is csökkent.

A szovjet ipar szakadatlanul fejlődő technikája hatalmas mennyiségű villamosenergiát követel. A termelt mennyiségnek több mint 20 százalékát az ipar használja föl technológiai célokra. A termelés gépesítése és automatizálása, a futószalagmódszer, a villamos hevítés és az elektrolízis egyre szélesebbkörű alkalmazása, a különleges minőségű acélok és ötvözetek, az alumínium és egyéb könnyűfémek, a műgumi, a mesterséges folyékony tüzelőanyagok stb. fokozottabb gyártása mind megköveteli a villamosítás fejlesztését.

A közlekedés és a mezőgazdaság területén is nagy feladat vár a villamosításra. A villamosított vasútvonalak hosszúsága az ötödik ötéves terv végére négyszer akkora lesz, mint a negyedik ötéves tervben volt. A mezőgazdaság egyre több villamostrak-

tort használ, mert ezek üzemben tartása sokkal gazdaságosabb, mint a közönséges traktoroké.

Az ötödik ötéves terv a gépgyártás fejlesztéséről is fokozottan gondoskodik. A szovjet gépipart gyártmányainak sokfélesége jellemzi. A szerszámgépipar a háború befejezése óta szinte kizárólag új géptípusokat gyárt. Azóta több mint 340 új univerzális forgácsológéptípus, ezernél több speciális szerszámgéptípus gyártását kezdték meg. Ezek nagyobb teljesítményűek, gyorsabb járatúak, nagyobb mértékben automatizáltak, könnyebben kezelhetők és szabályozhatók, pontosabbak a régebbi típusoknál.

Az ötödik ötéves terv során 700 új típusméretű szerszámgép- és 150 új kovácsoló-sajtológéptípus szerkesztését, gyártását, majd sorozatgyártását kell megkezdeni. Különösen nagy feladatot ró a gépiparra az erőművek, a vas- és fémkohászati kombinátok, az ásványolajfeldolgozó, a mesterséges folyékony tüzelőanyagot gyártó vállalatok és a vegyipari vállalatok berendezéseinek gyártása. Ugyancsak komoly feladat az autó- és traktorgyártás jelentékeny növelése.

Az ötödik ötéves terv folyamán voltaképp befejeződik az ipar és az építőipar nehéz és munkaigényes termelőfolyamatainak gépesítése, a kolhozok főbb mezei munkáinak gépesítése és a szovhozok leginkább munkaigényes munkafolyamatainak komplex gépesítése. Nagy lépésekkel halad az állattenyésztés, a zöldség- és gyümölcs-termelés, az öntözés és a mocsárlecsapolás, továbbá a mezőgazdasági termékszállítás gépesítése is. Ilyen arányú gépesítés a kapitalizmusban elképzelhetetlen.

A gépesítés különösen a háború után öltött óriási arányokat. A szénbányászatban befejeződik a réselés, a jövesztés, a szállítás és a vagonbarakás gépesítése. A fa- és a tőzegkitermelő ipar legfontosabb munkafolyamatainak gépesítése teljesen befejeződött. A szovjet vaskohászatban a gépesítés révén 1952-ig olyan nagymértékben

emelkedett a munka termelékenysége, hogy 20 000 ember kerülhetett át más munkaterületre. Jelentős sikerrel járt az építőipar gépesítése is. Ugyancsak jó eredmények születtek a mezőgazdaság gépesítésében. Például a kolhozokban tavaly majdnem az egész szántást és a vetésnek több mint 80 százalékát gépek végezték.

A termelési folyamatok gépesítésének magasabb foka az automatizálás, amelynek eredményeként a munkások megszabadulnak a nehéz fizikai munkától. Az automatizálás és a távvezérlés már a jövőbe mutat: ez a kommunizmus technikája. 1951-ben az egész nyersvasmennyiség 95 százalékát automatikus hőszabályozású nagyolvasztókban termelték, a martinacél 87 százalékát pedig automatikus hőszabályozású kemencékben gyártották. 1952 végére befejeződött valamennyi vízierőmű teljes automatizálása.

A Szovjetunió népgazdasága a legfejlettebb kommunista technika megteremtésének, a komplex villamosításnak, gépesítésnek és automatizálásnak, a távvezérlés, a haladó kémia és elektrotechnológia széleskörű alkalmazásának, hatalmas energetikai bázisa kiszélesítésének, a nagy öntözőművek létesítésének és a természet átalakításának útjára lépett. Így válik valóra Lenin jóslata: „... amikor majd Oroszországot a villanytelepek és hatalmas technikai berendezések sűrű hálózata fogja borítani, kommunista gazdasági építésünk példakép lesz az eljövendő szocialista Európa és Ázsia számára”.

Sz. Szmírnov az anyagi termelés egyik sajátos és igen fontos területével foglalkozik **Az építőipar feladatai az ötödik ötéves tervben** című cikkében.

A szovjet kormány 1950-ben fontos határozatot hozott az építkezések komoly fogyatékoságainak kiküszöböléséről, az építési költségek csökkentéséről, valamint az építkezések időtartamának megrövidítéséről. A határozat közrebocsátása óta eltelt időszakban a helyzet megjavult, de az építőipar

munkája még korántsem felel meg a kívánt követelményeknek.

Az építőipari vállalatok jó eredményeinek fontos feltétele, hogy a műszaki tervező szervek idejekorán elkészítsék a megfelelő műszaki dokumentációt. A jó tervek és költségelőirányzatok lehetővé teszik az építkezések gyors elvégzését és az építési költségek csökkentését. Ezt a célt szolgálja a típustervek tömeges alkalmazása, valamint a főbb alkatrészek és szerkezetek szabványosítása, egységsítése.

Az ötödik ötéves tervben nagy teladatok várnak az építőiparra. Ezek megkövetelik az építőipari vállalatok szervezeti megszilárdítását, az építőipar munkájának jobb megszervezését. Az egyre fokozódó gépesítés növeli a technológiai utasítások szigorú megtartásának jelentőségét, s szükségessé teszi az építőmunkák heti és napi tervezésének megjavítását. Az építkezések időtartamának megrövidítése szempontjából rendkívül fontos az építő és szerelőmunkák gyorsított módszereinek meghonosítása. A gyorsított munkamódszerek jelentőségét bizonyítja, hogy alkalmazásuk eredményeképp a nagyolvasztók 10—15 hónapos építkezési idejét 6—7 hónapra sikerült leshorítani.

A nagyipari építési módszerek széleskörű alkalmazása céljából tovább kell fejleszteni a szabvány- és típusalkatrészek, illetve szerkezetek gyártását. A szállítások észszerűbb megszervezése a helyi építőanyagok kitermelésének és gyártásának maximális fejlesztését szolgálja. Nagyjelentőségű feladat a legfontosabb munkafolyamatok gépesítésének befejezése és az egyes munkafolyamatok gépesítéséről az építkezések komplex gépesítésére való mielőbbi áttérés. Ezt az építőipari gépek gyártásának nagymértékű növekedése biztosítja. Az ötödik ötéves terv folyamán az exkavátorok száma mintegy két és félszeresre, a szkréperéké és a bulldózereké háromnegyszeresre, a mozgódaruké pedig négy-ötszörösre emelkedik.

Az építőipar csak úgy érheti el a munka termelékenységének az ötödik ötéves tervben megszabott 55 százalékos emelkedését, s végezheti el a reágharúó nagyszabású feladatokat, ha jobban kihasználja a gépeket, szélesebb körben hasznosítja az újítók tapasztalatait és az élenjárók legjobb munkamódszereit, komolyan megjavítja a munkaszervezést, s a követelményeknek megfelelően egyesíti a kisebb építőipari vállalatokat.

A népgazdaság másik fontos ágával foglalkozik *N. Bogacsev* cikke **A szovjet kereskedelem fejlődése az ötödik ötéves tervben.**

A szovjet kereskedelemnek nagy szerepe van a szocialista gazdaság fejlődésében és a szovjet nép anyagi jólétének szakadatlan emelésében. A szocialista kereskedelem fejlődésének alapja az ipari és a mezőgazdasági termelés növekedése. A szovjet kereskedelem legfontosabb feladata, hogy az árut a lehető leggyorsabban eljuttassa a termelőtől a fogyasztóhoz, tanulmányozza a lakosság részéről megnyilvánuló árukeresletet, kutassa a lakosság szükségleteit, igényeit, s ezek ismeretében hasson a termelésre, ösztönözze a legkeresettebb szükségleti cikkek gyártását, az áruválaszték bővítését és a minőség javítását.

A háborúutáni években az állam és a szövetkezeti kereskedelem áruforgalma jelentősen meghaladta a háborúelőtti forgalmat. Az ötödik ötéves terv irányelvei szerint a kiskereskedelmi áruforgalom körübeül 70 százalékkal növekszik. Ez megköveteli a kereskedelmi vállalatok és szervezetek munkájának megjavítását, a kereskedelem kultúrájának további emelését. Meg kell javítani az áruforgalom és az árualapok tervezését. Különösen fontos az egyes területek és kereskedelmi szervezetek áruellátásának helyes megszervezése. Nagy hiányosság a kereskedelmi szervezetek munkájában, hogy az áruk elosztása sokszor mechanikusan történik. A szaküzletek száma még nem elegendő, pedig a szaküzletek igen nagy jelentőségűek a

kulturált szovjet kereskedelem fejlődése szempontjából. Ezért tovább kell növelnünk a szaküzletek számát új üzlethelyiségek építése és a nem szakosított üzleteknek szaküzletökké való átalakítása útján.

Nagy feladatokat kell megoldaniuk a szovjet kereskedelmi dolgozóknak a munkatermelékenység fokozása és a forgalmi költségek csökkentése végett. Az ötéves terv első két éve alatt a Belkereskedelmi Minisztériumhoz tartozó kereskedelmi vállalatokban a munka termelékenysége mintegy 12 százalékkal emelkedett, a forgalmi költségek pedig 10 százalékkal csökkentek, bár a kereskedelmi dolgozók egy része még nem teljesíti a normát. A forgalmi költségek további csökkentése szükségessé teszi a legszigorúbb takarékossgot és a túlságosan nagy ügyviteli költségek csökkentését. A szovjet kereskedelemnek meg kell szilárdítania a tervfegyelmet, s meg kell szüntetnie, hogy az egyes kereskedelmi szervezetek dolgozóinak száma meghaladja a létszámterv-előirányzatot.

Az ötödik ötéves terv tovább fejleszti a kereskedelmi bázisok, raktárak, üzletek és vendéglátóipari vállalatok hálózatát. A kiskereskedelmi hálózat egésze meghaladja a háborúelőtti színvonalat, de a kereskedelmi hálózat és a raktárkapacitás növekedése helyenkint elmaradt a növekvő áruforgalom követelményeitől. Ez az elmaradás különösen a fogyasztási szövetkezetek kiskereskedelmi hálózatában érezhető.

D. Gyegtyar **A Szovjet Baltikum köztársaságainak gazdasági és kulturális fölemelkedése** című cikkében ismerteti a balti köztársaságok gazdasági és kulturális fejlődésének rövid történetét és az ötödik ötéves tervben megszabott feladatait.

Litvánia, Lettország és Észtország a burzsoá uralom idején a nyugat-európai imperialista államok félgymarmata volt. Az ipari és a mezőgazdasági termelés alacsony színvonalon

mozgott. A Szovjetuniótól mesterségesen elszakított országok a nyugat-európai imperialista hatalmak mezőgazdasági függvényeivé váltak. Csak a gyűlölt fasiszta rendszernek, az idegen imperialisták és a belföldi tőkés uralmának megdöntése után, a Szovjetunió népeinek nagy családjához való csatlakozás után nyílt meg a balti népek előtt a gazdasági és kulturális fölvirágzás lehetősége. Az új társadalom építésének munkáját — alighogy megkezdődött — a hitleri Németország hitszegő támadása megszakította: a balti országok három és fél évre német-fasiszta megszállás alá kerültek. A megszállás nagy szenvedést, óriási károkat és veszteségeket okozott a litván, a lett és az észt népek. Hivatalos adatok szerint a Litván SZSZK 17 milliárd, a Lett SZSZK 20 milliárd, az Észt SZSZK 16 milliárd rubel értékű kárt szenvedett. A gyárak többsége elpusztult, a mezőgazdasági termelés visszahanyatlott.

Az egész szovjet nép teljes támogatását élvező balti köztársaságok szocializmusépítő munkája tulajdonképpen csak a Honvédő Háború győzelmes befejezése után kezdődhetett meg. A negyedik (a Baltikumban az első) ötéves terv egyik legfontosabb feladata volt az ipar helyreállítása és fejlesztése. A balti köztársaságok az ötéves tervet sikerrel teljesítették. Ennek eredményeképp Litvánia 1950. évi ipari termelése az 1940. évi kétszeresére, Lettországé háromszorosára, Észtországé pedig három és félszeresére emelkedett.

A Litván SZSZK-ban a háború befejezése óta több új gépgyár kezdte meg működését. 1950-ben a villamosenergiatermelés az 1940. évinek 3,5-szerese, a fűzégkitermelés 6,2-szerese, a téglagyártás 8,9-szerese, a cserépgyártás 6,9-szerese, a mésztermelés 6,5-szerese volt. Jelentősen fejlődött a könnyű-, a helyi és a szövetkezeti ipar is.

A Lett SZSZK-ban sok nehézipari vállalatot, különösen gépgyárat létesítettek. Az 1950. évi villamosenergiatermelés az 1940. évinek 2,3-szerese,

a tőzegkitermelés 2,9-szerese, a cementgyártás 1,7-szerese, az ablaküvegyártás 2,1-szerese, a gyufagyártás 5,9-szerese, a cipőgyártás 3-szorosa, a harisnyagyártás 3,4-szerese volt.

Szovjet-Észtországban helyreállították az égőpalabányákat és az égőpala ipari feldolgozásával foglalkozó üzemeket. Az itteni égőpalából nyert gázzal látják el távvezetékek segítségével Leningrádot. Nagyon fejlődött a tőzegkitermelés, a gépgyártás és az építőanyagipar is. A téglagyártás és a mésztermelés 1950-ben kétszerese, a cserép- és táblaüvegyártás majdnem 3-szorosa, a fafeldolgozás 2,3-szerese, a gyufagyártás 5-szöröse, a papírgyártás 2-szerese volt az 1940. évnek.

A balti köztársaságok mezőgazdasága is nagy eredményeket ért el. E köztársaságok 1950-ig sikeresen végrehajtották mezőgazdaságuk szocialista átalakítását. Az önkéntesség elve alapján alakult kollektív gazdaságokat a gép- és traktorállomások kiterjedt hálózata támogatja. A negyedik ötéves terv végén Litvániában a gép- és traktorállomások száma 113, a talajjavító gépállomásoké 5, Lettorszáiban 100, illetve 5, Észtországban pedig 56, illetve 6 volt. A balti országok szocialista mezőgazdasága jól hasznosítja a szovjet agrotechnika többévtizedes tapasztalatait, s a művelésre alkalmas földterületek kiterjesztésével, a terméshozamok növelésével, az állattenyésztés fejlesztésével és érszerű gazdálkodással szolgálja a lakosság jólétének emelését és az ipar nyersanyagellátását.

Az ipar, a mezőgazdaság és a többi népgazdasági ág jó munkájának eredményeképp gyorsan emelkedik a balti köztársaságok lakosságának anyagi és kulturális életszínvonala. A népgazdaságban foglalkoztatott dolgozók száma a negyedik ötéves terv végén körülbelül két és félszer annyi volt, mint 1940-ben. Az egyes köztársaságok kormányai nagy összeget fordított a háborúban elpusztult városok újjáépítésére, s a lakosság anyagi és kulturális jólétének növelésére.

Litvánia városaiban egymillió négyzetméter lakóteret, falvaiban pedig 14500 házat építettek, illetve állítottak helyre. Lettorszáiban 874 000 négyzetméter lakóteret és 11 ezer falusilakóház, Észtországban pedig együttesen egymillió négyzetméter lakóteret építésének, illetve helyreállításának munkáját végezték el.

Az anyagi jólét növekedésével együtt jár a balti népek kulturális életének fölvirágzása. A negyedik ötéves terv idején jelentősen növekedett valamennyi iskolafajta tanulóinak száma. 1952-ben Litvániának több mint 3,5-szer, Lettorszáinak több mint kétszer, Észtorszáinak pedig kétszer annyi középiskolája volt, mint 1940-ben. Mindegyik köztársaságban külön tudományos akadémia működik. Tucatjával épültek és épülnek az új kutatóintézetek.

Az ötödik ötéves terv biztosítja a balti szovjet köztársaságok további gyors fejlődését.

Litvániában fölépül a kaunasi vízierőmű, tovább fejlődik a tőzegkitermelés, a hajógyártás, a villamos- és a szerszámgyártás, a lenfeldolgozóipar, s új gépipari gyártmányok termelése kezdődik meg.

Lettorszáiban különösen rohamosan fejlődik a gépgyártás, főleg a villamosgép-, a szerszámgép- és a hajógyártás. Fölépül a rigai hőerőmű, s körülbelül kétszeresre növekszik a villamosenergiatermelés.

Észtország a helyi nyersanyagok felhasználása és a gépgyártás, elsősorban a hajógyártás és a villamosgépgyártás fejlesztése alapján fejleszti iparát. Megépül a narvai vízierőmű. Jelentősen növeli termelését a köztársaság népgazdaságának vezető ága, a palakitermelő és földolgozóipar.

Az iparral összehangoltan fejlődik a balti köztársaságok mezőgazdasága, közlekedése és kereskedelme.

G. Gaponyenko A szocialista mezőgazdaság tervezése című cikkét lapunk mostani száma teljes terjedelmében közli.

ВЕНГЕРО - СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 7—8.

Июль—август 1953 г.

НОВАЯ ПРОГРАММА ПРАВИТЕЛЬСТВА — ПРОГРАММА ЗАЖИТОЧНОЙ И КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ

За период, прошедший со времени освобождения страны мы достигли значительных результатов в деле восстановления и индустриализации нашей страны, в деле строительства социализма. Эти успехи мы достигли в первую очередь благодаря тому, что наш трудящийся народ верно следовал за нашей партией и правительством, тесно сплотился вокруг народнодемократического строя, который освободил наш народ от жестокой эксплуатации и нищеты капиталистического строя.

С тех пор, как мы приступили к строительству социализма, самоотверженность, патриотизм и трудолюбие нашего трудового народа проявились в величайших творениях, создание которых невозможно было бы при капитализме. Каждый честный венгерец, весь венгерский народ по праву может гордиться нашими успехами, достигнутыми в тяжелом труде и борьбе, может гордиться такими величайшими стройками нашей пятилетки, как Сталинварош, Инота, Комло и др.

Но мы не избежали ошибок при быстром достижении этих больших хозяйственных успехов. Центральный Комитет нашей партии на заседании 27—28 июня указал на то, что, несмотря на все достигнутые результаты в нашей экономической политике, задания повышенного пятилетнего плана во многих отношениях превосходят наши силы, выполнение этих заданий чрезмерно обременяет наши ресурсы, замедляет, а в последнее время даже и приостановила повышение жизненного уровня. Центральный Комитет указал, что при планировании развития нашего народного хозяйства обязательно нужно исходить из реальных хозяйственных возможностей нашей страны. Мы очень быстро развивали нашу промышленность и особенно промышленность производящую средства производства, вместе с тем мы обращали меньше

внимания на развитие легкой и пищевой промышленности; сумма капиталовложений в сельское хозяйство оказалась недостаточной и, поэтому, сельскохозяйственное производство не достигло должного уровня. Хотя помощь Советского Союза и сотрудничество стран народной демократии в большой мере способствовали развитию нашего народного хозяйства, все же мы недостаточно использовали все возможности этого экономического сотрудничества.

Но самую серьезную ошибку мы допустили, когда в феврале 1951 года слишком повысили наметки по развитию промышленности нашего первого пятилетнего плана. Мы поступили правильно когда на основе успешного выполнения трехлетнего плана и замечательных успехов первого года пятилетки сделали вывод, что наши экономические возможности выше, чем это мы считали первоначально. Обоснованно было и повышение суммы капиталовложений. Но ошибочным оказалось повышение этой суммы на 30 млрд. форинтов (с 51 млрд. до 80 млрд.), а также ошибочным оказалось насоразмерное увеличение капиталовложений в тяжелую промышленность.

Повышенный план намечал в 10 раз больше капиталовложений в тяжелую и машиностроительную промышленность, чем на развитие легкой и пищевой промышленности. Сумма капиталовложений в сельское хозяйство также оказалась недостаточной. В результате этого сельское хозяйство не могло обеспечить потребности промышленности, особенно легкой промышленности в сырье, не могло обеспечить удовлетворения все увеличивающихся потребностей быстро растущего числа промышленных рабочих и вообще всего населения в продуктах питания. Все это отрицательно отразилось на предусмотренном повышении жизненного уровня, так как именно легкая и пищевая промышленность, а также сельское хозяйство должны были обеспечить повышение благосостояния народных масс. Выяснилось, что с излишне усиленным развитием тяжелой промышленности не может сочетаться повышение жизненного уровня трудового народа. Но даже и после этого мы не замедлили темпы развития промышленности и поэтому все меньше внимания могли уделять повышению жизненного уровня трудящихся масс и особенно рабочего класса. Также мы не обратили достаточного внимания на тот факт, что наше сельскохозяйственное производство сегодня еще главным образом основывается на единоличных хозяйствах, что развитие производства единоличных хозяйств, как в области земледелия, так и в области животноводства — в общегосударственных интересах. На повышении жизненного уровня отразилось и то, что промышленные кооперации, несмотря на свое быстрое развитие, не смогли пол-

ностью восполнить пробел, причиненный отсутствием мелкого кустарничества. Это дало себя знать особенно в деревне. Большое число промысловых кооперативов в последнее время перешло с обслуживания населения на так называемые „большие заказы“ отдельных предприятий и учреждений и тем самым не выполнили своих первоначальных задач.

★

Пленум Центрального Комитета нашей партии в корне вскрыл все эти ошибки. Вскрыл не только отрицательные явления, но и причину ошибок, а для исправления этих ошибок внес соответствующие предложения нашему правительству, которое уже начало выполнение своей программы несколькими конкретными мероприятиями. Проведенное снижение розничных цен на одежду, обувь, пищевые продукты означает для трудящихся экономию примерно в 1 млрд. 100 миллионов форинтов в год. Улучшилось и стало более дешевым снабжение трудящихся пищевыми продуктами, вырос спрос на промышленные товары. Новый размах получило в Будапеште и в других промышленных центрах страны жилищное строительство. В этом году мы построим 23 000, а на будущий год 40 000 новых квартир. Будапештский городской совет в остающийся период этого года уделяет на жилищное строительство 21 миллион форинтов и 66 миллионов на ремонт столичных жилых домов.

Делу улучшения условий труда трудящихся служит постановление Совета Министров, увеличивающее сумму капиталовложений, предназначенных для обеспечения охраны труда и социальных нужд предприятий, на 60 миллионов форинтов. Совет Министров оказывает материальную поддержку новаторам производства и распространяет выдачу так называемых „наград за верность“ и спецодежды на угольные шахты и рудники. Эти мероприятия способствуют увеличению производства и укреплению трудовой дисциплины.

Правительство заботится также об увеличении благосостояния трудящегося крестьянства и в повышенной мере поощряет развитие производственно-кооперативного движения в деревне. Правительство аннулировало суммы возмещения, наложенные на крестьян за невыполнение обязательств по госпоставкам, и задолженность крестьянства по госпоставкам, на 10% снизило обязательства перед государством производственных кооперативов, предоставило налоговые льготы сельскохозяйственному населению, ввело бесплатное ветеринарное обслуживание, провело мероприятия по предоставлению в аренду на льготных условиях государственных резервных земель. Мероприятия правительства,

проведенные за последние недели, снизили задолженность сельского хозяйства на 600 миллионов форинтов. По новой системе заготовок, которая вступит в силу с будущего года, трудовое крестьянство сможет точно и заранее знать свои обязательства, так как мы будем устанавливать их за несколько лет вперед, сможет свободно реализовать свои излишки. Все эти мероприятия вместе с другими постановлениями правительства обеспечивают серьезную экономию трудящемуся крестьянству, и стимулируют его на развитие сельскохозяйственного производства.

В духе новых экономических мероприятий, выработанных Центральным Комитетом нашей партии, мы продолжим и положим на более реальные основы строительство социализма в нашей стране, исправим ошибки, допущенные в деле развития промышленности. Мы пересмотрим и перестроим наши планы и капиталовложения с тем, чтобы постоянно повышать жизненный уровень трудового народа и вместе с тем, хотя и более медленными темпами, но неуклонно продолжать развитие нашей тяжелой промышленности — основу построения социализма.

★

Новую программу правительства, выработанную на основе директив партии, наш рабочий класс по всей стране встретил с большой радостью и единодушным одобрением. Самым лучшим доказательством этого одобрения является тот факт, что широкие массы трудящихся лучшей работой способствуют претворению в жизнь программы правительства. Наши крестьяне-единоличники также, как и все остальные трудящиеся села с большой радостью встретили мероприятия правительства, так как они поняли, что государство будет предоставлять им еще большую помощь и сделает возможным то, чтобы трудовое крестьянство могло уверенно вести свое хозяйство и пожинать плоды своей работы. Наше крестьянство, объединившееся в производственные кооперативы, также с радостью приветствовало новую программу правительства. Они знают, что помощь крестьянам-единоличникам не изменяет нашу сельскохозяйственную политику, цель которой — повышенное развитие производственных кооперативов. Наша партия и правительство неоднократно заявляли: они видят в производственных кооперативах путь к социалистической перестройке деревни и в соответствии с этим и в будущем будут делать все для развития и укрепления производственных кооперативов.

Воодушевленный отклик по всей стране на новую правительственную программу ни в коем случае не должен означать того, что теперь уже можно предаться бездействию или само-

успокоенности, ведь наши задачи ничуть не уменьшились, а наоборот, выросли, сделались более сложными и многогранными. Мы и раньше обращали большое внимание на выполнение производственных заданий, ныне же надо обратить на это еще большее внимание, так как выполнение планов в срок непосредственно влечет за собой улучшение жизненных условий трудящихся. Раньше наибольшее внимание мы обращали на развитие тяжелой промышленности, сейчас же мы должны в усиленном темпе развивать нашу легкую и пищевую промышленность и сельское хозяйство, ни на минуту не забывая о соответственном развитии горной промышленности, металлургии и остальных отраслей тяжелой промышленности.

Новая программа налагает повышенные задания на легкую и пищевую промышленность, а также на торговлю. В ходе выполнения заданий пятилетнего плана легкая промышленность прошла значительное развитие путем специализации, реконструкции и строительства новых предприятий, но в общем ее развитие было недостаточно быстрым: она не могла полностью удовлетворять многочисленные запросы трудящихся, отстала в своем росте от роста потребностей населения. Поэтому наша задача теперь — не просто развитие текстильной, кожевенной и остальных отраслей легкой промышленности, но и одновременное расширение ассортимента, повышение качества продукции легкой промышленности. Для этого особенно важным является распространение в легкой промышленности движения Жедеи, направленного на повышение качества продукции легкой промышленности. Особенно надо усилить развитие отдельных отраслей легкой промышленности, так как, например, производство такой важной отрасли легкой промышленности, играющей особенно важную роль в деле удовлетворения потребностей населения, как кожевенной промышленности, возросло во втором квартале текущего года по отношению к соответствующему периоду прошлого года всего на 5,9%, в то время, как производство всей фабрично-заводской промышленности увеличилось на 12,8%, а производство текстильной промышленности даже уменьшилось на 1,1%.

Наша пищевая промышленность, по сравнению с прошлым, развивалась довольно быстро, так как производство почти всех ее отраслей увеличилось по крайней мере в 3 раза, по сравнению с производством до освобождения страны. Но мощность пищевой промышленности, несмотря на это, не удовлетворяет все более увеличивающиеся запросы в связи с ростом покупательной способности населения. Поэтому наше правительство позаботится о дальнейшем развитии нашей пищевой промышленности, об уве-

личении мощности отдельных ее отраслей, улучшении качества многих ее продуктов, расширении ассортимента и об образовании сырьевых районов нашей пищевой промышленности; наше правительство также позаботится о том, чтобы в целях удовлетворения потребностей пищевой промышленности в сырье были созданы такие условия, которые сделают контрактацию сельскохозяйственного производства привлекательной и выгодной для крестьянства, чтобы крестьяне могли быть уверены в том, что они сполна получают за свой труд, что они получают премии за высокие урожаи и хорошие качества своих продуктов.

Повышение темпов развития легкой и пищевой промышленности, развитие производственных сил сельского хозяйства сделает возможным полное обеспечение нашего народа пищевыми продуктами и товарами широкого потребления. Это представляет большие задачи для государственной и кооперативной торговли, которая должна позаботиться, путем более тесного сотрудничества с отраслями легкой и пищевой промышленности, о расширении товарооборота, увеличении ассортимента товаров и улучшении их качества. Программа большого жилищного строительства потребует также от торговли увеличения продажи предметов обстановки квартир, мебели, расширения их ассортимента. Важная задача стоит также перед сетью фабрично-заводских столовых подведомственной торговым предприятиям: улучшение питания по заранее установленному меню, улучшение обслуживания.

Новая программа правительства ни в коем случае не означает отказ от развития тяжелой промышленности. Мы и впредь с каждым годом будем увеличивать производство чугуна и стали, будем развивать угольную промышленность и остальные отрасли тяжелой промышленности. Разница заключается в том, что, изменив соотношение капиталовложений в промышленность, производство отраслей тяжелой промышленности мы будем увеличивать в более замедленном темпе, чем до сих пор, а рост производства товаров широкого потребления, наоборот, усилим. Уголь и железо остается и впредь основой строительства социализма в нашей стране, повышения жизненного уровня. В целях расширения производства, в целях удовлетворения потребностей других отраслей промышленности, также и впредь быстрее должно развиваться производство средств производства, чем производство товаров широкого потребления. Это является постоянно действующим законом строительства социализма. Мы не сможем производить больше одежды, больше обуви, больше пищевых продуктов, строить больше квартир, если не будем производить больше железа, угля, машин, строительных материалов.

Вместе с ростом производства особенно актуальной является задача улучшения качества продукции. Это потребует планомерного развития технологии, точного выполнения технологических предписаний, повышения квалификации трудящихся, более строгого контроля над качеством продукции, последовательного претворения в жизнь постановлений Совета Министров о возмещении убытков, причиняемых браком, и о материальной и моральной поддержке трудящихся, выпускающих продукцию отличного качества. Улучшение качества продукции является залогом лучшего удовлетворения наших потребностей, но также играет важную роль в деле расширения экономических связей с дружескими странами. Исходя из важности этого вопроса, Президиум Народной Республики принял недавно постановление о защите качества промышленных товаров, чтобы и законодательным путем обеспечить улучшение качества и защиту интересов потребителей, т. е. трудящегося народа.

Общая задача всей промышленности — сделать из запущенного вопроса экономии и снижения себестоимости производства центральный вопрос; так как каждый сэкономленный форинт, каждый процент снижения себестоимости делает возможным быстрое повышение жизненного уровня нашего народа, создание многих социально-бытовых учреждений, больших капиталовложений по охране труда.

Эта задача, следовательно, двоякая. Правительство должно позаботиться об изменении в духе новой программы наших хозяйственных планов, о перегруппировке капиталовложений. Задача трудящихся разоблачить и уничтожить все открытые и замаскированные попытки классового врага, направленные на подрыв новой программы — демагогических выступлений насчет заработной платы, ослабления трудовой дисциплины, выступления кулаков и т. д. — и дисциплинированной, воодушевленной, самоотверженной работой обеспечить успешное выполнение наших планов. Наши трудящиеся понимают, что хорошая работа является основой наших дальнейших успехов. Ни на минуту нельзя забывать о том, что старый лозунг: „Больше производишь — лучше живешь“ действителен и ныне, и именно ныне действителен он по-настоящему. Волей-неволей, на руку врага играет и поступает против своих собственных интересов тот, кто замедляет темпы работы, расточительствует материалами и выпускает брак. Как раз потому, что наше производство служит быстрому подъему благосостояния народных масс, мы должны еще лучше следить за дисциплиной и должны еще более решительно выступать против тех, кто тем или иным образом попытаются помешать нашему

социалистическому производству. Улучшение нашей жизни невозможно без строжайшей плановой и трудовой дисциплины, без развертывания социалистического трудового соревнования.

Центральное Статистическое Управление 19 июля опубликовало свое сообщение о выполнении народно-хозяйственного плана за второй квартал 1953 года. Сообщение показывает, что наш рабочий класс, несмотря на все трудности, в прошедшем квартале с честью выдержал все испытания. Наша фабрично-заводская промышленность вместе с местной промышленностью выполнила свой план на 103%, и только два министерства не достигли 100%-го выполнения плана, среди них Министерство пищевой промышленности отстало на 0,2%, а Министерство горной и энергетической промышленности на 0,3%. Эти цифры выполнения плана также доказывают, что наши планы вообще были осуществимы и перевыполнимы, и ошибку в планировании мы допустили не превышением плановых заданий, а тем, что запланировали слишком много капиталовложений в тяжелую промышленность и недостаточные суммы на капиталовложения, служащие непосредственно повышению жизненного уровня трудящегося народа.

Из сообщения о выполнении плана выявляются вместе с замечательными результатами развития нашей фабрично-заводской промышленности также и наши ошибки: недостаточное развитие отдельных отраслей легкой промышленности, даже застой в некоторых из них, отставание жилищного строительства от роста потребностей населения.

Сообщение Статистического Управления поэтому полностью подтверждает правильность и актуальность решений Центрального Комитета и одновременно предупреждает нас, что мы должны обращать еще больше внимания на удовлетворение потребностей трудящегося человека, что мы соответственно с этим должны реорганизовать наше планирование и всю нашу экономическую политику, чтобы этот вопрос всегда стоял в центре внимания нашей работы. Новые мероприятия правительства, претворению в жизнь которых трудящиеся способствуют самоотверженной работой, делают возможным в будущем более уверенное последовательное продвижение вперед по пути полного удовлетворения постоянно растущих материальных и культурных потребностей нашего народа, сочетая в этом продвижении и личные и общественные интересы по пути построения социализма, означающего для трудящихся свободную, богатую и культурную жизнь.

ШАНДОР ЦОТТНЕР

первый заместитель
министра тяжелой промышленности

ПОЛОЖЕНИЕ НАШЕЙ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И НЫНЕШНИЕ ЕЕ ЗАДАЧИ*

Угольная промышленность является одной из ведущих отраслей нашего народного хозяйства. Результаты, достигаемые в области угледобычи, оказывают решающее влияние на все наше народное хозяйство. Важнейшим условием успешного проведения нашей политики индустриализации является выполнение нашей угольной промышленностью задач, поставленных перед ней пятилетним планом.

Новая программа партии и правительства предусматривает при уменьшении темпов развития тяжелой промышленности увеличение производства продуктов широкого потребления с целью повышения материального и культурного уровня жизни трудящихся. А для осуществления задач новой программы необходимо развитие легкой промышленности и улучшение снабжения населения топливом, что в свою очередь требует увеличения добычи угля.

Прежде чем приступить к рассмотрению нынешнего положения нашей угольной промышленности, важнейших ее задач и перспектив ее развития, необходимо обратить внимание на прошлое ее состояние.

После освобождения страны, стало быть, нам предстояла чрезвычайно большая работа. Нашей первоочередной задачей мы считали восстановление шахт для того, чтобы обеспечить последовательное снабжение углем наших электростанций и промышленных предприя-

тий. Наши шахтеры под руководством Венгерской Коммунистической партии в 1945 году успешно провели „битву за уголь“ и вместо 400—500 вагонов в сутки в начале года среднесуточная добыча угля в конце года стала составлять уже 1660 вагонов. Между тем непрерывно продолжались работы по восстановлению шахт, которые были окончены лишь в ходе выполнения нашего трехлетнего плана по восстановлению народного хозяйства. Настойчивым трудом мы добились того, что угледобыча увеличилась в 1949 году до 11,8 млн. тонн. И этот частичный результат явился доказательством того, что наши стремления, направленные на усиление механизации работ в шахтах, улучшение оплаты и условий труда шахтеров и повышение их жизненного уровня, а также на использование достижений тех отраслей науки, которые способствовали повышению уровня угледобычи — не были напрасными.

Наша угледобыча, начиная с 1947 года, развивалась следующим образом:

	Добыча в млн. т.	Прирост добычи в процентах
1947	8,8	—
1948	10,6	20
1949	11,8	11
1950	13,2	12
1951	15,2	15
1952	18,7	22,5

* Выдержка из статьи нашего журнала на венгерском языке, опубликованной в № 6 „Венгеро-Советского Экономического Обозревателя“ за 1953 год.

Приведенные цифры указывают на последовательное развитие нашей угледобычи в первые годы восстановления страны и выполнения трехлетнего плана восстановления народного хозяйства. Мы выполнили успешно и план угледобычи первого года пятилетки, но уже тогда стало очевидным, что среднегодовой прирост добычи в 11—12 процентов сильно тормозит развитие нашей промышленности. На опасность этого указал тов. Герэ. Товарищ Герэ на II-ом съезде нашей партии подчеркивал: „... темпы прироста нашей угледобычи отстают от темпов развития всех остальных отраслей нашей промышленности... и это обстоятельство ставит перед нами в качестве неперемennого требования задачу довольно значительного повышения нашей угледобычи.“

В измененных наметках нашего пятилетнего плана уже учтено это важнейшее требование, и к 1954 году вместо 18,5 тонны угля план добычи был установлен в размере примерно 25 млн. тонн.

Наши шахтеры добились того, что добыча угля в 1951 году увеличилась на 2 миллиона тонн и в 1952 году — на 3,5 миллиона тонн по сравнению с уровнем добычи предыдущего года. В 1952 году, впрочем, наша угледобыча составила 18,75 миллиона тонн, и этим мы превзошли уровень угледобычи, которого должны были достичь в 1954 году согласно первоначальной наметке пятилетнего плана.

Мы располагаем всеми предпосылками для выполнения нашего плана угледобычи, но все же надо сказать, что в первые месяцы текущего года выполнение плана наталкивалось во многих местах на серьезные трудности. Многие из наших предприятий угольной промышленности в результате штурмовщины в прошлом году плохо подготовились к началу года и в январе и даже в первые недели февраля отстали в выполнении плана.

Центральный Комитет нашей партии созвал 7-го февраля руководителей и передовиков угольной промышленности на совещание, чтобы обсудить причины отставания и наметить меры искоренения ошибок. Совещание шахтеров подробно рассмотрело важнейшие вопросы роста добычи угля и в интересах выполнения плана угледобычи сочло необходимым проведение следующих мероприятий:

1. Увеличение числа забоев большей производительности, в первую очередь лав;

2. Более правильное распределение рабочей силы;

3. Лучшее использование машин;

4. Обеспечение равномерной добычи путем более широкого внедрения и применения работы по графику цикличности;

5. Укрепление трудовой дисциплины.

6. Усовершенствование охраны труда.

Задачи эти немалые, но они разрешимы серьезной, целеустремленной и упорной работой при любых условиях. Мы приняли советы, полученные нами от руководителей нашей партии. Этим можно объяснить то, что наша угольная промышленность выполнила свой мартовский план добычи уже на 100 процентов и, хотя в апреле снова наблюдалось некоторое отставание — мы выполнили нашу программу за этот месяц лишь на 99,1 процента, — то в мае месяце выполнение плана снова превысило 100 процентов. Теперь мы продолжаем дальнейшую борьбу, чтобы наверстать отставание за январь и февраль месяцы.

Мы сможем понять значение выдвинутых на совещании работников угольной промышленности задач лишь в том случае, если мы хорошо учтем присущие венгерским шахтам чрезвычайно неблагоприятные с точки зрения добычи свойства. Так, например, в наших шахтах, как правило, сопровождающие

уголь боковые породы имеют меньшую прочность, чем сам угольный пласт. Это неблагоприятно влияет на условия горного давления и требует от технических руководителей и от остальных трудящихся шахт большей расчетливости и предвидения, чем при обычных условиях.

К числу обстоятельств, затрудняющих добычу угля, следует причислить и то, что значительная часть наших угольных пластов имеет малую мощность. Это обстоятельство также неблагоприятно отражается на производительности добычи угля, так как для добычи определенного количества угля необходимо произвести вскрытие и подготовку большего участка, чем в случае наличия более мощных пластов.

В части венгерских шахт, в особенности в угольных бассейнах Татабана, Дорог и в Шахтах Средне-Задунайского месторождения безопасности работы в шахтах угрожают карстовые воды. Для этой опасности характерно, например, то обстоятельство, что в шахтах угольного бассейна Татабана на каждую тонну добытого угля приходится откачка 3,5—4 м³ воды; на территории Дорогского угольного треста это соотношение еще хуже — в этих шахтах количество откаченной воды, приходится на одну тонну добытого угля доходит до 9,5 м³, т. е. в этих шахтах выкачивают в 9,5 раза больше воды, чем добывают угля. Разумеется, мы постоянно ведем борьбу за то, чтобы по возможности уменьшить количество воды, подлежащей откачиванию. Вполне ясно, что если мы не предпримем все меры предосторожности, прорывы воды могут создать серьезные препятствия в добыче.

Эти трудности и опасность требуют большой осмотрительности. При таких обстоятельствах особую важность приобретает точное соблюдение технических инструкций и обеспечение хорошей организации труда.

ПРОИЗВОДСТВЕННО-ТЕХНИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ НАШЕЙ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Геологическая разведка. На геологическую разведку в прошлом не обращали должного внимания. Ныне, при наших новых, изменившихся условиях, геологическая разведка приобретает огромное значение. Мы производим не только поиски залежей угля на все новых и новых территориях, но и разведку более глубоких пластов уже известных месторождений, в первую очередь каменноугольных.

Разведочные работы приобретают особо большое значение в настоящий период, когда в Дорог-татабанском, Комло-печском и Боршодском угольных бассейнах для обеспечения добычи угля, предусмотренной перспективным планом, одна за другой строятся новые шахты и ведется прохождение новых стволов.

Важной задачей геологической разведки является оказание непосредственной помощи успешному выполнению годовых и квартальных планов угледобычи. Поэтому мы и создали постоянную геологическую службу на шахтах.

Добыча (выемка) угля

Характерным для наследия хортистско-фашистского режима является, наряду с другими факторами и то, что в стране существовало не больше одной-двух лав. Нашим техническим руководителям шахт пришлось вести серьезную борьбу за внедрение этого обеспечивающего высокую производительность и правильное использование рабочей силы метода труда. Ныне во многих наших шахтах трудно было бы уговорить наших трудящихся отказаться от работы лавами и работать в маленьких, т. н. столбовых забоях, хотя и большинство из них удалось убедить в превосходстве лав лишь в результате

долгой и упорной разъяснительной работы. Общая длина фронта лав составляла в январе текущего года по всей угольной промышленности около 9000 метров, и к концу года мы наметили увеличить эту длину до 16 000 метров, причем мы имеем все предпосылки к перевыполнению этого плана.

Шахтный транспорт

Повторяющимся явлением в наших шахтах является то, что наши шахтеры еще очень много жалуются на отсутствие порожних вагонеток и ссылаются на это при невыполнении ими плана. Действительно препятствует ли выполнению плана недостаток средств транспорта? В ходе наших обследований выяснилось, что в большинстве случаев причина невыполнения плана добычи заключается не в этом. Речь идет просто-напросто о том, что на наших шахтах средства транспорта используются плохо, и что отсутствует контроль за отдельными процессами труда. Это — организационные недостатки. Ответственность за них лежит в первую очередь на технических руководителях шахт. Достоен внимания тот факт, что во время массового соревнования, развернувшегося в честь дня рождения товарища Сталина, а также в период взятия других значительных трудовых обязательств в большинстве наших шахт добыча увеличилась, как правило, на 50—100 процентов, и в таких случаях отсутствие порожних вагонеток все же не препятствовало работе наших шахтеров.

Ремонт выработок

Во многих наших шахтах проводят вредную практику, заключающуюся в том, что сосредотачивают все силы на выполнение плана на данный отрезок времени и забывают о проведении ремонтных работ. Такое „хозяйствование“ сопряжено с большими опасностями — оно может на продолжительное время

парализовать эксплуатационные работы. Поэтому наша партия считает особо важной задачей планомерное ведение и исполнение ремонтных работ, предупреждая работников угольной промышленности, что они должны обратить должное внимание и на этот вопрос.

В таких шахтах, где состояние горных выработок неудовлетворительно и вследствие этого, затрудняется работа транспорта, а также неудовлетворительно проветривание забоев, препятствия возникают не только в связи с выполнением плана, но эти обстоятельства также угрожают безопасности шахтеров, и условия работы не соответствуют правилам здравоохранения шахтеров. Поэтому все растущая забота о трудящихся, согласно новой программе партии и правительства, может осуществляться только в шахтах, находящихся в удовлетворительном состоянии, там, где ремонтные работы не запущены.

МЕХАНИЗАЦИЯ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В деле осуществления механизации нашей угольной промышленности мы в качестве образца ставим перед собой угольную промышленность Советского Союза и хотим использовать богатый опыт механизации советских шахт.

До настоящего времени механизация нашей угольной промышленности не распространяется на все участки угледобычи. Ныне мы занимаемся преимущественно механизацией транспорта, навалки и выемки угля, но в то же время не упускаем и работы по механизации закладки (забутовки).

Целям механизации проходческих работ служит отечественная отбойная машина типа Ф-4, которую мы пока что используем на угольных пластах мощностью более 2-х метров. Самые важные части этой машины составляют передвигающиеся на гусеницах шасси, пусковое оборудование, вы-

ступающая, как жерло пушки отбойная головка и смонтированный на шасси завалочный механизм. Пусковое приспособление и вместе с ним отбойная головка могут двигаться в горизонтальном и вертикальном направлениях. Машина рубит уголь в вертикальном направлении до высоты в 2,2 метра и в горизонтальном направлении — до ширины в 2,7 метра. Находящиеся в круговом вращении направляющие планки располагают большую часть угля через отверстие, находящееся посредине скреба, на цепной волочильный лоток. Из лотка уголь подается или в вагонетки, или на другие средства транспорта. При помощи этой машины до настоящего времени самой большой производительности достигла бригада имени Союза трудящейся молодежи в угольной шахте Варпалота — где она достигла прохождения 26 метров выработки в сутки.

Отбойная машина Ф-4 ускоряет проходку, и в настоящее время проводятся опыты по ее применению в лавах. Из числа машин, применяемых в лавах, необходимо в первую очередь сказать о комбайне „Донбасс“. Советский Союз предоставил в наше распоряжение в прошлом году эту превосходную машину, при помощи которой мы механизировали ряд наших лав. Мы достигли ныне уже довольно много хороших результатов при помощи работающих в Венгрии комбайнов „Донбасс“, но мы все же отстаем от результатов, достигнутых в Советском Союзе.

Ф-4 и комбайн „Донбасс“ выполняют одновременно работы по отбойке и навалке угля, но имеются и другие машины, которые служат для выполнения одной из этих операций. Такой машиной, например, является советская погрузочная машина С-153, которую мы также успешно применяем в нашей угольной промышленности. Эта машина механизмирует лишь процесс навалки угля. Различного типа вру-

бовые машины механизмируют лишь добычу угля, но и то не полностью.

Из сказанного мы могли бы сделать вывод, что механизация угольной промышленности является по существу уже разрешенным вопросом. К сожалению, дело обстоит не так. Хотя мы и достигли серьезных результатов, в особенности в области механизации транспортировки, (50% угля доставляется на-гора при помощи средств механизации) — и в этой области у нас имеется отставание от стран, в которых транспортировка полностью механизирована, и, в первую очередь, от Советского Союза. Еще хуже обстоит дело с механизацией прочих производственных процессов добычи. В первом квартале текущего года механизированной навалкой было выдано лишь 2,3 процента всего угля, и в этот же отрезок времени количество добытого механизированно угля составляет лишь 1,4 процента от всей добычи за этот период.

Эти цифры показывают, что, хотя в венгерской угольной промышленности уже началась механизация, и мы достигли уже известных результатов в этой области, необходима еще серьезная и упорная работа.

Тормозит механизацию нашей угольной промышленности и то обстоятельство, что в производстве шахтного оборудования имеется большое отставание по сравнению с остальными отраслями машиностроения, и вследствие чего промышленность горного (машиностроения и по настоящее время не удовлетворяет полностью наших запросов.

Строящийся во второй пятилетке новый, современный завод по производству шахтного оборудования разрешит эту задачу и создаст возможность отечественного производства наиболее важных типов горных машин.

В связи с вопросом механизации необходимо сказать еще и о так называемой „малой механизации“. При прошлом режиме главнейшими орудиями труда шахтера были ручное сверло и обушок. Ныне наши шахтеры имеют возможность работать при помощи ручных электрических сверл и отбойных молотков. Это также в большой мере облегчает их работу.

Мы могли бы перечислить еще много машин облегчающих труд шахтеров и совершенствующих трудовые процессы в шахтах и способствующих дальнейшему росту добычи угля. Нет никакого сомнения в том, что эти машины предоставляют большую помощь; но вполне понятно, что наши шахтеры должны стремиться и к лучшему использованию имеющегося машинного парка, к повышению своей технической квалификации.

Для повышения уровня технических знаний шахтеров мы уже и до настоящего времени организовали целый ряд курсов. Этого, однако, недостаточно. Мы должны добиться того, чтобы технические руководители наших шахт путем улучшения организации труда обеспечили все возможности лучшего использования машин и механизмов.

ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ МОЩНОСТЬ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Рациональная механизация наших шахт возможна только в том случае, если мы произведем точный замер производственных мощностей наших шахт, потому что только на основании знания производственных мощностей мы можем иметь представление об узких местах на отдельных шахтах и таким образом — определить дальнейший ход механизации угледобычи.

Данные последнего замера производственной мощности показали, что в большинстве шахт наиболее узким местом является производственная

мощность отдельных забоев, а также производительность средств транспортировки. Наши шахты, следовательно, должны обратить самое большое внимание на эти узкие места. Эта проблема по существу тождественна проблеме увеличения числа и длины фронта лав. Лучшему использованию производственной мощности служит также:

а) Более широкое применение самых передовых методов организации труда и в первую очередь хорошо оправдавших себя в Советском Союзе и в странах народной демократии методов работы по графику цикличности.

б) Увеличение процента рабочих, непосредственно занятых на добыче, повышение квалификации трудящихся, улучшение охраны их здоровья.

в) Применение предложений трудящихся в области совершенствования техники и организации труда, т. е. оказание поддержки дальнейшему развертыванию новаторского движения.

г) Улучшение использования производственного оборудования, машин и средств транспорта путем сокращения простоев машин.

д) Борьба за строгую трудовую дисциплину, ликвидация текучести кадров, а также прогулов.

ПЛАНИРОВАНИЕ

Одним из главных недостатков нашего планирования до настоящего времени было то, что плановые отделы трестов и шахт производили разбивку контрольных цифр плана министерства по отдельным шахтам и участкам без вовлечения других отделов и, в первую очередь, технических отделов. Таким образом создавалось положение, при котором не доставало технической обоснованности техпромфинпланов, которая могла бы обеспечить доведение до отдельных рабочих мест реальных, напряженных плановых заданий, обладающих мобилизую-

щей силой. Отрицательное влияние, препятствовавшее развитию, оказало то обстоятельство, что технические инструкции на 1952 год не были включены в промфинпланы по отдельным отраслям, в результате чего мы не могли контролировать работу отдельных шахт. Конкретизация — применительно к отдельным рабочим местам технико-экономических мероприятий потребовала бы также намного лучшей технической подготовки. Мы также запустили и увязку отдельных показателей плана. Не была соответствующим образом согласована производственная работа шахт с работой вспомогательных и обслуживающих цехов.

Все эти ошибки и недостатки мы во-время вскрыли, и нами были приняты меры к тому, чтобы ликвидировать их в текущем плановом году. Управление угольной промышленности произвело обследование состояния шахт и на основе местных условий отдельных шахт точно определило условия выполнения ими плана.

В 1953 году были уже составлены планы по отдельным отраслям работы угольной промышленности (техпромфинпланы). Цель этих отраслевых планов — выработать в пределах государственного плана — планы по отдельным отраслям работы на шахтах и указать направление в разрешении технических и экономических проблем угольной промышленности. Отраслевой план одновременно обеспечивает конкретизацию производственных заданий отдельных забоев.

В угольной промышленности планирование по отдельным отраслям начинается с составления планов горных работ. Хорошо оправдавшие себя планы горных работ советских шахт применяются уже более года в практике венгерского планирования. В апреле прошлого года нами были изданы подробные инструкции, которые при объясне-

нии соответствующих знаков и методических указаний облегчили составление планов горных работ.

Разработка указанных в планах горных работ заданий и операций в количественном выражении производится в отраслевых планах. Отраслевой план органически связан с государственным планом шахты, причем государственный план шахты содержит в целом важнейшие плановые показатели, а отраслевой план — после разбивки показателей плана — определяет подробно по забоям те мероприятия, которые необходимо провести в жизнь для выполнения плана. Отраслевой план, следовательно, является конкретизацией народнохозяйственного плана. Помимо улучшения оперативной плановой работы отраслевой план облегчает планомерное руководство и текущий контроль, а также, вскрывая производственные возможности шахт, он способствует и разработке народнохозяйственного плана на следующий год.

Все увеличивающиеся потребности нашего народного хозяйства в угле настоятельно требуют самого рационального использования угля. Эту цель преследуют планы калорийности, составление которых мы начали в виде опыта 1-ого апреля на трех шахтах.

Мы должны относительно много поработать над составлением планов калорийности. Но затраченные на эту цель усилия не напрасны, потому что при помощи плана калорийности можно точнее планировать удовлетворение потребностей народного хозяйства в тепловых калориях, и точнее определять качество угля. Составление плана калорийности создает одновременно возможность постановки качественного контроля добываемого на шахтах угля и проведения мероприятий, направленных на улучшение качества угля.

На основе практического опыта составления планов калорийности

мы уже сейчас можем наметить важнейшие задачи в области улучшения качества угля. В первую очередь необходимо указать здесь на улучшение работы навалотбойщиков. Конечно, даже при самой тщательной, продуманной работе может случиться, что в добытый уголь попадают куски породы. Поэтому мы должны обратить особое внимание на работы по сортировке и обогащению угля.

Согласно постановлению Совета Министров, начиная с 1-го июля текущего года, каждая шахта обязана составлять план калорийности. Внедрение планирования калорийности будет способствовать лучшему обеспечению снабжения углем нашего народного хозяйства и еще лучшей увязке планирования добычи и потребления угля.

ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА

Мы уже упоминали, что последнее совещание работников угольной промышленности сочло задачей, требующей срочного разрешения, вопрос правильного распределения рабочей силы, укрепления трудовой дисциплины, лучшей организации труда.

В нашей стране процент рабочих, занятых непосредственно на добыче, по отношению ко всем рабочим угольной промышленности, является еще слишком низким. Число занятых непосредственно на добыче смен по сравнению со всеми остальными сменами составляет всего лишь 28%, а численность занятых непосредственно на добыче угля трудящихся составляет меньше одной трети всех работников угольной промышленности.

В настоящее время количество добытого угля, приходящееся в одну смену на одного рабочего, составляет примерно 1—1,1 тонны. Относя это же соотношение к одной смене при работе под землей, на одного рабочего приходится полторы тонны

угля, и в расчете на смену, используемую непосредственно по добыче угля — 3,3 тонны. Вполне очевидно, что увеличением только на 1% соотношения занятых непосредственно на добыче угля рабочих или числа смен мы также можем в значительном объеме увеличить нашу угледобычу.

Последнее совещание работников угольной промышленности подробно остановилось на этом вопросе. На этом совещании подчеркивалось, что для увеличения этого соотношения необходимо увеличить число действующих лав и необходимо в широком объеме применять цикличный метод организации производства. Этот метод был внедрен в угольной промышленности нашей страны на основе опыта Советского Союза, и он способствует увеличению соотношения работающих непосредственно на добыче угля, и в случае правильного применения, влечет за собой 15—20 процентное увеличение добычи.

Увеличивающиеся с каждым днем задачи требуют расширения организованной подготовки квалифицированных рабочих. В прошлом году мы достигли значительных результатов в этой области — мы подготовили на 30% больше забойщиков, чем было намечено по плану. На курсах по повышению квалификации мы стремились главным образом увеличить число забойщиков, освоивших средства и методы добычи угля механизированным способом. На курсах помощников горных мастеров и горных механиков мы также стремились к тому, чтобы как можно большее число шахтеров ознакомилось с новым техническим оборудованием, так как только в этом случае мы можем продолжить в уже начатом темпе механизацию наших шахт.

Важнейшей областью подготовки квалифицированных кадров является обучение учащихся ремесленных училищ. С целью обеспечения хорошей подготовки учащихся

ремесленных училищ мы создали учебные шахты, работающие на началах хозрасчета. В отдельных местах учащиеся работают на отделенных учебных участках: Применение этого способа обучения мы обеспечиваем последовательно во всех таких шахтах, где проводится обучение учащихся ремесленных училищ. Делу улучшения обучения учащихся служат и общежития и школы для учеников-забойщиков. Мы ожидаем больших результатов от реорганизованной в прошлом году по советскому образцу системы обучения учеников-забойщиков.

В наших шахтах проводится усиленная борьба за увеличение добычи, за выполнение заданий пятилетнего плана. Для выполнения больших задач, поставленных перед нами пятилетним планом, мы должны настойчиво стремиться к полному использованию всех 480 минут рабочего дня, к укреплению трудовой дисциплины. При успешном разрешении этих задач мы по существу можем без значительных капиталовложений увеличить производительность наших шахт. Конечно, для этого необходимы во всяком случае, хорошая организация труда, дальновидность со стороны технического руководства и проведение неустанной разъяснительной работы.

Одним из важных средств полного использования рабочего дня является передача трудящимся смены непосредственно в забое. В деле внедрения этого способа, в укреплении трудовой дисциплины, в ликвидации прогулов особенно большую роль играет работа партийной и профсоюзной организации шахты.

Необходимо сказать и о текучести рабочей силы. Это явление в прошедшие годы ставило под серьезную угрозу выполнение плана нашими шахтами. Одной из главных причин всё еще наблюдающейся текучести рабочей силы является то, что руководители наших шахт

не уделяют достаточного внимания вновь принятым на работу рабочим, не обеспечивают им соответствующих условий труда. Таким образом у части новых рабочих быстро пропадало желание работать, и они не в одном случае бросали шахту. Весьма важным является то, чтобы руководители наших шахт больше внимания уделяли этому вопросу и, обеспечив лучшие условия труда, хорошие жизненные условия, полностью прекратили текучесть рабочей силы.

В вышесказанном были затронуты лишь одна-две важные проблемы нашей угольной промышленности. Но и из этих вопросов следует, что в области организации труда имеется еще много вопросов, нуждающихся в разрешении. Эти срочные задачи, можно разрешить при любых обстоятельствах, и они будут разрешены, чтобы мы могли поднять производительность труда до необходимого уровня.

Одной из важнейших задач технических руководителей угольной промышленности является укрепление воспитательной работой — а где это нужно, то и принятием строгих дисциплинарных мер — трудовой дисциплины, местами несколько расшатавшейся после опубликования новой программы правительства.

МАТЕРИАЛЬНОЕ СНАБЖЕНИЕ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Затруднения в материальном снабжении угольной промышленности были вызваны главным образом тем обстоятельством, что шахты были разбросаны по всей территории страны, причем территория каждой в отдельности взятой шахты чрезвычайно большая. В связи с происшедшей децентрализацией и объединением шахт в тресты. Для улучшения материального снабжения мы организовали предприятия по снабжению шахт материалами. Эта организационная фор-

ма способствовала улучшению материального снабжения шахт и разрешению проблем, связанных с ним, но в работе этих предприятий можно, однако, найти еще много недостатков. Так, например, некоторые из этих предприятий не имеют еще центральных складов. Поэтому оборот между филиалами складов чрезвычайно большой, и, в связи с этим, весьма большие и расходы по транспортировке материалов. Устройством соответствующих центральных складов можно устранить не только эти недостатки, но и можно вести более точный учет необходимых материалов, снизить оборотный фонд и избежать размельчения имеющихся материальных запасов.

Опыт показывает, что потребность в материалах отдельных забоев можно заранее определить — при разбивке на декады — с точностью до 10-15%. Для планомерного снабжения шахт материалами требуется, чтобы шахты — потребители были привлечены к работе по определению потребностей, чтобы на каждое рабочее место попадали соответствующего размера материалы и, главным образом, крепежный лес. Таким образом мы можем положить конец имеющемуся еще и сейчас расточительству, происходящему в результате того, что не соответствующий размерам крепежный лес пилится до нужного размера.

Важной, но практически еще не совсем разрешенной проблемой материального снабжения внутри шахты является проблема правильной транспортировки материалов. Часто случается, что плохо руководят подземной транспортировкой, и поэтому на отдельных рабочих местах сказывается недостаток материалов, в то время, как в других местах наблюдается излишнее скопление материалов.

Самым важным материалом в угольной промышленности является крепежный лес и доски для из-

готовления затяжек. Наши шахты используют эти материалы в огромном количестве. Если мы подумаем о том, что крепежный лес в большей своей части является импортным материалом, то вполне понятно, что при его использовании мы должны стремиться всеми способами к максимальной экономии этими материалами.

Одной из важнейших предпосылок экономного использования материалов является составление точных норм расхода материалов. Помимо точного определения норм расхода материалов нами сделаны первые шаги для замены крепежного леса по возможности металлическими стойками и металлическими конструкциями крепления, а также сборными элементами из бетона или железобетона. Делу экономного использования материалов служит также инициатива наших передовых шахтеров, направленная на вторичное использование крепежного леса.

Другим важным материалом нашей угольной промышленности являются взрывчатые материалы. Ныне мы используем намного больше взрывчатых материалов, чем в прошлом, так как метод взрывов является относительно дешевым или легко доступным вспомогательным средством добычи угля.

Прокатная сталь имеет чрезвычайно большое значение для нашего народного хозяйства и в том числе для нашей угольной промышленности. Этот материал является необходимым как при прохождении ствола и в производстве строительных работ, так и при ремонтных работах и в шахтном машиностроении.

Уже из перечисления наиболее важных материалов, используемых в угольной промышленности явно, какое большое значение имеет экономия материальными. Более строгой экономии материалов служат и введенные на основе советского примера личные счета экономии, с по-

мощью которых трудящиеся могут вести точный учет результатов, достигнутых ими в области экономного использования материалов и инструментов.

Совет Министров уже в своем решении от 31 декабря 1950 года подчеркнул важность экономии. С того времени мы достигли значительных результатов, но отнюдь не исчерпали все возможности экономии в производстве.

СНИЖЕНИЕ СЕБЕСТОИМОСТИ

Угольная промышленность в нашей стране еще является трудоемкой отраслью промышленности. 50—60% себестоимости добычи угля составляют заработная плата и начисления на нее. Поэтому необходимо обратить особенно большое внимание на увеличение производительности труда, потому что производительность труда является одним из самых решающих факторов снижения себестоимости.

Другим значительным источником снижения себестоимости является уменьшение материальных затрат. Помимо экономного использования материалов важным фактором снижения себестоимости является и хорошо организованное перемещение материалов. В целом ряде шахт наблюдались случаи, когда из-за неправильной подачи материалов добыча приостанавливалась на несколько часов. Такие вынужденные простои в работе значительно увеличивают себестоимость угля. Поэтому наши шахты — также и для сокращения до минимума продолжительности простоев — должны обратить большое внимание на хорошую организацию перемещения материалов.

Снизить себестоимость угля можно и путем лучшего использования машин, потому что при этом меньшая доля амортизации приходится на единицу продукции. В то же время лучшее использование машин способствует увеличению производительности труда и этим в свою оче-

редь снижению себестоимости продукции. Наши шахты должны стремиться применять самые совершенные и современные методы добычи, должны осуществлять полезные предложения передовых трудящихся и внедрять прогрессивные нормы использования машин и механизмов.

Чрезвычайно неблагоприятное влияние оказывает на себестоимость неправильное использование рабочего времени. Из числа руководителей наших шахт многие еще думают, что постановление Совета Министров о сокращении сверхурочных часов не относится к угольной промышленности. Необходимо раз и навсегда прекратить неуместную практику, согласно которой отдельные шахты пытаются восполнить пробелы, сказывающиеся в деле выполнения плана, работой в воскресные дни. Работа в воскресные дни не только увеличивает себестоимость, но, как правило, вызывает и в последующие дни сокращение добычи. Забота о трудящихся также не позволяет отвлекать рабочих от отдыха в выходной день. Одним из элементов себестоимости, которым отнюдь нельзя пренебречь, является так называемая статья „прочих расходов“. Руководители наших шахт обращали до настоящего времени мало внимания на различные командировочные расходы и проч. В то же время эти „незначительные“ расходы могут принять довольно-таки большие размеры и являться препятствием в выполнении плана себестоимости.

*

Говоря об актуальных вопросах нашей угольной промышленности, мы должны сказать о тех грандиозных задачах, которые мы намерены разрешить еще в нынешнем году в области научно-исследовательской работы и капитального строительства, необходимых для обеспечения выполнения увеличенных заданий нашего пятилетнего плана.

Мы производим исследовательские работы в области связывания угольной пыли, в области определения степени опасности, которую представляет собой угольная пыль в шахтах. Эти опыты направлены к тому, чтобы предотвратить взрывы угольной пыли, чтобы обеспечить обеспыливание механизированной добычи. Мы производим опыты по опробованию новых методов взрывания с целью ускорения подготовительных и проходческих работ, а также для увеличения мощности взрывных работ в забоях. Наши научные работники подробно занимаются вопросом взрывобезопасного действия электрооборудования шахт, а также исследованием методов защиты от карстовых вод. В перспективном плане наших научно-исследовательских институтов фигурирует целый ряд таких особенно важных вопросов, успешное разрешение которых намного облегчит выполнение нашего второго пятилетнего плана.

В 1953 году мы усилим темпы строительства жилых домов, а также зданий, служащих культурным и социально-бытовым целям. При этом важной является кампания по строительству шахтерами собственных жилых домов, причем шахтеры могут строить современные дома из материалов, которые они могут оплачивать в рассрочку в течение 20 лет, на участке, полученном бесплатно. В 1952 г. было построено 500 собственных шахтерских домов, в 1953 г. число строящихся собственных шахтерских домов будет составлять примерно 1200. Кампанию по строительству собственных шахтерских домов в следующем году мы предполагаем расширить. В текущем году в более чем 2700 новых квартир вселятся шахтерские семьи, а наши шахтерские общежития расширяться на 1416 мест. Мы передадим по назначению целый ряд клубов при шахтах, в большой мере будет увеличено и число залов культуры и библиотек при шахтах.

Соответственно указаниям новой программы правительства в 1954 году в пределах капитального строительства мы построим большое число бань, клубов и других социально-бытовых учреждений.

Наше народное хозяйство предоставляет в наше распоряжение огромную сумму на капитальное строительство шахт. Из этих сумм мы производим работы по развитию одного из важнейших угольных шахт — Комло, и спаренный ствол шахты в Дударе до конца года будет пройден и сможет ежедневно выдавать по 200 вагонов угля. Многие из числа наших шахт будут реконструированы и расширены с тем, чтобы разработкой вновь вскрытых угольных пластов способствовать выполнению плана угольной промышленности на 1954 год и выполнить и перевыполнить задания плана, предусматривающего добычу около 25 миллионов тонн угля в последнем году нашей первой пятилетки.

Мы могли бы еще долго перечислять те мероприятия, которые направлены на увеличение добычи угля, на улучшение условий труда и жизни шахтеров. Все эти мероприятия наглядно доказывают, что наша партия и наше правительство создают все условия для того, чтобы наша угольная промышленность могла выполнить свой пятилетний план, и чтобы она могла хорошо подготовиться к разрешению грандиозных задач, поставленных перед нею вторым пятилетним планом. Обязанностью руководителей и трудящихся всей нашей угольной промышленности является — наряду с полным и совершенным использованием новой техники, хорошей организацией труда и широким развертыванием социалистического соревнования — усилить добычу угля и оказаться достойными того доверия и той любви, которой их окружает наша партия, правительство и весь венгерский трудовой народ.

Янош Дуж

ОПЫТ ВВЕДЕНИЯ ОРГТЕХПЛАНА В ВЕНГРИИ

Товарищ Сталин в своем последнем, имеющем огромное значение труде вскрыл требования закона планомерного, пропорционального развития народного хозяйства и подчеркнул, что социалистическое народное хозяйство можно развивать лишь на основе экономического закона планомерного развития народного хозяйства. Планомерное развитие, однако, не происходит самоотеком, само собой: вышеупомянутый закон „дает *возможность* нашим планирующим органам, — говорит товарищ Сталин в своем труде «Экономические проблемы социализма в СССР», — правильно планировать общественное производство. Но *возможность* нельзя смешивать с *действительностью*“.

Возрастающие успехи планового хозяйства Советского Союза доказывают, что Коммунистическая партия Советского Союза со все большим успехом применяет в своей экономической политике закон планомерного развития народного хозяйства и другие экономические законы социализма.

Сталинское положение о том, что план это не перечень цифр и задач, а живая и практическая деятельность миллионов людей, ясно вскрыло один из главнейших источников сил социалистического хозяйственного плана: творческую деятельность трудящихся масс.

Эти планы реальны как раз потому, что они принимают во внимание творческую инициативу и передовой опыт миллионов трудящихся. Основательное изучение производственной деятельности масс, стачановских методов работы и их применение при установлении прогрессивных норм, а так же мобилизация

масс на осуществление плановых заданий — все это обеспечивает выполнение и перевыполнение планов.

Но разработка планов — это лишь начало планирования. Точное выполнение всех количественных и качественных наметок плана — существенное условие для планомерного и пропорционального развития народного хозяйства. Отдельные предприятия, которые не выполняют производственного плана, не соблюдают предписанного им ассортимента и предписаний по себестоимости продукции, нарушают существенное требование закона планомерного, пропорционального развития народного хозяйства, закрепленное в плане. Следовательно борьба за полное выполнение всех показателей плана — обязанность всех партийных и хозяйственных органов.

Основой успехов, достигнутых в деле разработки и выполнения народно-хозяйственных планов, является руководящая и организационная деятельность Коммунистической партии, вооруженной марксистско-ленинской теорией и знанием законов развития общества. Партия научно определяет очередные задачи в области построения социализма и коммунизма и своей организационной работой обеспечивает успешное претворение в жизнь народнохозяйственных планов.

Следуя примеру Коммунистической партии Советского Союза, Венгерская партия трудящихся с особым вниманием следит за разработкой народнохозяйственных планов, определяющих деятельность миллионов венгерских трудящихся.

В планировании мы все более широко применяем богатый опыт Советского Союза и привлекаем все более широкие массы трудящихся в работу по планированию. Наша партия в ноябре прошлого года, когда еще продолжалась борьба за выполнение плана 1952 года, неоднократно обращала наше внимание на необходимость тщательной разработки плана 1953 года и поставила перед нами задачу, более организованно вовлекать массы в разработку оргтехплана, чем до сих пор.

Уже с начала ведения планового хозяйства в нашей стране имелось стремление к вовлечению трудящихся в работу по планированию. Однако массовое применение метода, хорошо оправдавшегося в Советском Союзе, было начато лишь при разработке плана на 1953 год, так как до тех пор новаторские и рационализаторские предложения трудя-

щихся лишь редко фигурировали в разработанном в 1951 году плане организационно-технических мероприятий, составляющем часть планов технического развития.

В интересах широкого привлечення к работе по планированию производства трудящихся и в первую очередь инженерно-технических работников, занятых в цехах предприятий, в 1951 г. были организованы бригады по планированию производства, это мероприятие, однако, не привело к должным результатам.

На основании опыта успешного введения в нашей стране оргтехплана, при разработке производственных планов на 1953 год в ходе составления оргтехплана, по решению Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся к разработке планов были привлечены значительно более широкие слои трудящихся.

ОРГТЕХПЛАН В СОВЕТСКОМ СОЮЗЕ

В Советском Союзе оргтехплан был введен в 1931/32 году, когда по инициативе ленинградских заводов „Светлана“ и „Севкабель“ была начата разработка техпромфинплана, охватывающего всю деятельность завода и основывающегося на технических нормах.

Реальность технических норм и основывающихся на них планов зависит от обеспечения организационно-технических условий, на основании которых все рабочие имеют возможность выполнять новые нормы при помощи соответствующих организационно-технических мероприятий. Поэтому при разработке технических норм нужно было определить организационно-технические мероприятия, обеспечивающие условия для их выполнения. Вышеуказанные мероприятия были разработаны при широком участии рабочих,

инженеров и техников и обобщены в оргтехплане.

Таким образом была создана первоначальная форма оргтехплана — совокупность мероприятий, необходимых для претворения в жизнь производственного плана и плана снижения себестоимости продукции. План технического развития был расширен оргтехпланом. Вышеуказанная форма планирования хорошо оправдалась на практике и позднее для каждого детального плана стали вырабатывать организационно-технические мероприятия.

После победоносного завершения Великой Отечественной войны, по инициативе московского завода „Калибр“ были созданы стахановские техпромфинпланы. Эти планы преследовали цель достижения стахановского уровня всем цехом, участком, заводом.

СУЩНОСТЬ ОРГТЕХПЛАНА

Оргтехплан составляется параллельно с годовыми и квартальными

оперативными планами и содержит все те мероприятия, которые обе-

спечивают на данный период организационно-технические условия, необходимые для выполнения производственного плана и других являющихся его составными планов предприятия.

Разделы плана показывают, что нужно выполнять в течение планового периода, какие материальные и финансовые источники необходимы для выполнения плана. Оргтехплан, в свою очередь, показывает как организовать выполнение плана, намечает, кому когда и что нужно делать в интересах осуществления плана, так как сущность плана, — как сказал товарищ Куйбышев, — заключается как раз в том, что он должен показать не только то, что нужно достигнуть, но и то, как это достигнуть, наметить рычаги выполнения плана.

Оргтехплан, намечая на целый год важнейшие мероприятия, необходимые для выполнения плана,

дает в первую очередь техническим органам возможность вести свою работу значительно более планомерно, чем до сих пор.

Разработка оргтехплана означает, следовательно, расширение и укрепление планового хозяйства предприятия, так как он намечает очередность выполнения важнейших задач, необходимых для осуществления плана данного предприятия.

Оргтехплан основан, однако, не только на мероприятиях официальных органов, он учитывает также предложения трудящихся, направленные на лучшее использование средств производства, усовершенствование технологии, экономию материала и т. д.

Оргтехплан — это совместный боевой план руководителей и трудящихся в борьбе за победоносное претворение в жизнь производственного плана предприятия.

РАЗРАБОТКА ПЕРВОГО ОРГТЕХПЛАНА В НАШЕЙ СТРАНЕ НА ОСНОВАНИИ СОВЕТСКОГО ОПЫТА

На нашей родине первый оргтехплан был составлен на Чепельском автозаводе, под руководством директора завода Е. Биро, на второе полугодие 1951 года. При разработке вышеуказанного плана был использован опыт, перенятый руководителями завода на автозаводе имени Сталина, а также советская специальная литература, в первую очередь труд Жукова-Канторовича-Сольникова „Стахановский техпромфинплан“. Достигнутые результаты были значительными: трудящиеся, во время „месячника оргтехплана“ подали больше предложений, чем за предыдущий квартал и на каждые 5—8 трудящихся приходилось по новаторскому предложению. В результате введения вышеуказанного оргтехплана, за период 1-го августа до 31-го декабря 1951 года, была достигнута экономия в 5,6 миллиона форинтов.

Для составления оргтехпланов по образцу Советского Союза была создана производственная и техническая комиссия по оргтехпланам. Отдельным предприятиям были даны соответствующие задания в области снижения себестоимости продукции, было начато составление календарного плана введения мероприятий и осуществления контроля над исполнением. Для мобилизации трудящихся был разработан подробный темник, а с помощью партийных и профсоюзных организаций мы интенсивно мобилизовали трудящихся на выполнение пунктов этого темника путем новаторских и рационализаторских предложений. Мы подсчитали эффективность предложений, составили план их введения и на основании этого были составлены оргтехпланы цехов, а из важнейших мероприятий был составлен оргтехплан предприятия.

Под влиянием успехов и в результате опыта перенятого у Чепельского автозавода многие предприятия изучили этот метод, и уже в конце 1951 года использовали его для подготовки плана на 1952 год.

В 1952 году Чепельский автозавод развил свой метод. Результаты характеризуют следующие цифры, показывающие процентный рост 1952 года по сравнению с 1951 годом: число поданных предложений — 14%, число принятых предложений — 64%, число внедренных предложений — 114%.

Последняя цифра наиболее характерна для значения оргтехплана с точки зрения осуществления предложений трудящихся: этот рост означает, что в 1952 году, именно с помощью оргтехплана, 77 процентов

поступивших предложений было использовано на практике, т. е. на 26 процентов больше, чем в 1951 году. Для сопоставления необходимо отметить, что в третьем квартале 1951 года общегосударственный коэффициент осуществленных предложений составлял 35 процентов, а в третьем квартале 1952 года он уже возрос до 40,8 процента.

На основании опыта Чепельского автозавода и предприятий, разработавших уже на 1952 год свои оргтехпланы в первом полугодии 1952 года, около 30 предприятий, в рамках обмена опыта, ввели оргтехплан. Наша партия и правительство распознали значение общегосударственного распространения этого важного советского метода и обязали всю нашу промышленность разработать оргтехплан на 1953 год.

ВАЖНЕЙШИЙ ОПЫТ РАЗРАБОТКИ И ВВЕДЕНИЯ ОРГТЕХПЛАНА НА 1953 ГОД

Разработка оргтехплана была связана в начале с трудностями, возникшими частью в результате того, что большая часть инженерно-технических работников лишь поздно поняла значение этого плана. Это положение удалось коренным образом изменить там, где местные партийные организации убедили инженерно-технических работников, что предложения трудящихся вскрывают недочеты, которые часто руководство не замечает, и предлагают методы для их искоренения; там, где сами руководители осознали, что последовательная борьба трудящихся за выполнение своих предложений, предусмотренных планом, помогает им в работе, на тех местах, где технические руководители поняли, что отдельные органы не могут планомерно работать без перспективного плана мероприятий на один год. Эти технические руководители, после того, что осознали свою ошибку, превратились в передовых борцов за разработку оргтехплана.

В темниках в основном наблюдалась следующая ошибка: задачи

были включены в план, т. е. обобщены, они не были должным образом разбиты по цехам и участкам предприятия.

Темник рассматривает наиболее подробно технические задачи, связанные с конструкцией, технологией и т. д. Это естественно, так как прежние плановые задания по новаторству также относились в первую очередь к этой области. Темники не охватывают в достаточной мере вопросов использования оборудования, введения складского хозяйства и транспортировки, организации рабочего места, повышения квалификации трудящихся, распространения стахановского опыта, техники безопасности и охраны труда, в отношении снижения накладных расходов, руководства, планирования, организации и учета. Однако всю работу предприятия мы сумеем улучшить лишь в том случае, если разработаем темники, охватывающие и вышеуказанные области работы.

После разработки темников начинается широкая мобилизация трудящихся на разрешение этих задач

Здесь также найдены очень хорошие методы. На электрозаводе имени Клемента Готвальда, например, профорги лично передавали трудящимся темники и лично беседовали с каждым о значении оргтехплана. В результате этого касательно всех 170 пунктов темника завода были поданы новаторские предложения. Но во многих местах эти задания были „переданы“ трудящимся бюрократически, без использования возможности агитации.

Значительную роль в деле достижения вышеуказанных результатов сыграла политико-просветительная работа, проводимая парторгами и профорганами, а также успешная мобилизация молодежи. В одном из цехов Чепельского автозавода во время „Месячника оргтехплана“ 1952 года на каждого трудящегося приходилось по одному предложению. Успеху в значительной мере содействовал личный пример членов партийного руководства и профсоюзных работников.

Разработка оргтехплана неотъемлемая часть социалистического соревнования: отдельные трудящиеся, цеха, предприятия соревнуются за то, чтобы ценными предложениями содействовать достижению наибольшей экономии в будущем плановом году. Ежедневное подведение итогов соревнования, его гласность содействовали тому, что на Чепельском автозаводе во время „Месяч-

ника оргтехплана“ поступило вдвое больше новаторских предложений, чем в прошлом году. Было подано около 3000 предложений.

Залогом гласности соревнования является подробное и незамедлительное рассмотрение поступивших предложений. Многие из инженерно-технических работников взяли на себя обязательство рассмотреть предложения трудящихся не позднее, чем за неделю, считая со дня подачи.

Для повышения трудового подъема трудящихся, кроме быстрого рассмотрения новаторских предложений и гласности соревнования необходима и организация технической помощи.

При разработке оргтехпланов чрезвычайно важно черпать возможно больше из богатого технического и производственного опыта Советского Союза. Мы имеем возможность перенять этот опыт из советской специальной литературы, имеющейся в наших фабрично-заводских библиотеках. Несмотря на это, большинство трудящихся незнакомо с этой литературой. Использование советской технической и экономической литературы в значительной степени помогает заводам в деле разрешения стоящих перед нами проблем. Библиотека Чепельского автозавода составила библиографический список литературы, связанной с планом по оргтехмероприятиям — это является ценным начинанием.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗРАБОТКИ ОРГТЕХПЛАНА И СВЯЗАННЫЕ С НИМ ЗАДАЧИ

При обобщении вышеуказанного мы можем установить, что в результате введения оргтехпланов на наших предприятиях, вопреки недостаткам, сказывающимся в этой области, достигнуты значительные результаты. Когда мы вовлекли наших трудящихся в планирование, они посредством конкретных предложений содействовали выполнению плана. Число предложений, поданных

трудящимися во время „Месячника оргтехплана“ в 2—4 раза превысило число предложений, поданных за предыдущий месяц. Руководство предприятий подготовило разрешенные задачи 1953 г. посредством разработки множества мероприятий организационного характера.

Разработка оргтехплана в значительной степени повышает планомерность технической работы и

придает большое значение единоначалию. При разработке оргтехплана со всей остротой возникает вопрос об уровне организованности и уровне руководства предприятия. Планирование и планомерное осуществление мероприятий является критерием работы компетентных органов предприятий и способствует применению социалистических форм организации на наших фабриках и заводах, ограничению и определению круга действия и ответственности, а также реализации принципа

ЗАДАЧИ, ОТНОСЯЩИЕСЯ К ПЕРВОЙ ГРУППЕ

После вышеуказанного ясно, что в оргтехплане 1953 г. имеются такие недостатки, которые представляют угрозу осуществлению целей, предусмотренных оргтехпланом.

Недостатки оргтехпланов 1953 г. заключаются в основном в следующем:

1. Были разработаны лишь предложения, исходящие из новаторских предложений, а мероприятия, касающиеся заводских органов не были разработаны.

2. Не были вычислены соответствующим образом хозяйственные последствия осуществленных мероприятий и расходы. Кроме того,

ЗАДАЧИ, ОТНОСЯЩИЕСЯ КО ВТОРОЙ ГРУППЕ

Задачи, относящиеся ко второй группе мы можем обобщить следующим образом: мы должны мобилизовать все силы на выполнение и перевыполнение оргтехплана.

Задачи, связанные с вышеуказанным, мы можем резюмировать следующим образом:

1. Хозяйственные руководители, партийные и профсоюзные работники должны еще более глубоко осознать значение оргтехплана.

2. Необходимо познакомить все органы и трудящихся, участвующих в выполнении оргтехплана, со стоящими перед ними задачами. Эти задачи должны быть включены в месячный план работы и их вы-

территориального производства.

Разработка и претворение в жизнь оргтехплана позволяют производственным группам научных обществ оказывать предприятиям больше помощи в деле разрешения производственных вопросов.

После обобщения результатов и недостатков введения оргтехплана в Венгрии резюмируем предстоящие задачи в области разработки оргтехпланов.

Эти задачи можно разделить на три основные группы:

оргтехплан не был достаточно связан с задачами по снижению себестоимости.

3. Не обратили должного внимания на вопрос снижения накладных расходов.

4. Не был подготовлен соответствующим образом план введения мероприятий.

5. Не были предусмотрены предпосылки для осуществления мероприятий.

Эти недостатки снижают успехи оргтехплана и поэтому их искоренение является важной задачей при разработке оргтехплана будущего года, а также при контроле оргтехплана этого года.

полнение должно быть проверено на отчетных собраниях.

3. Кроме официального контроля необходимо организовать и общественный контроль.

4. Важной задачей является наладить еще более тесную связь между оргтехпланом и трудовым соревнованием. Это нужно осуществить с одной стороны включением в оргтехплан мероприятий, направленных на выполнение обязательств трудящихся, с другой стороны необходимо включить выполнение оргтехплана, в пункты социалистического соревнования за приобретение звания лучшего цеха, завода и т. д.

ЗАДАЧИ, ОТНОСЯЩИЕСЯ К ТРЕТЬЕЙ ГРУППЕ

Важно, чтобы профсоюзы, министерства и научные общества рассмотрели опыт крупных предприятий отдельных отраслей промышленности и позаботились о его распространении.

Для дальнейшего развития работы необходимо собирать соответствующую советскую литературу, провести разработку и широкую популяризацию, а также обсуждение методов применения ее в отечественных условиях. Необходимо разработать единые принципы хозяйственных расчетов, определить связь оргтехплана с нормами, с технико-хозяйственными показателями и детальными планами предприятия. В этой работе огромную роль должны сыграть научно-технические общества.

Необходимо определить также роль производственных органов в разработке оргтехпланов и типовой администрации. На основании вышеуказанного необходимо составить своевременно, на основании единых принципов, подробные мероприятия по отраслям промышленности, относящиеся к разработке оргтехплана на 1954 г.

*

Построение социализма осуществимо лишь в том случае, если на основании планомерного развития народного хозяйства мы используем возможности правильного планирования производства и на основании советского опыта будем усовершенствовать организационную работу, направленную на выполнение планов и хорошо усвоим методы социалистического руководства. Разработка и претворение в жизнь оргтехплана является серьезным средством социалистического руководства.

Товарищ Сталин учит, что правильное руководство означает, во-первых найти правильное решение вопроса, а правильное решение вопроса нельзя найти, если не принять во внимание опыт масс.

Метод разработки оргтехплана позволяет найти наиболее правильное разрешение задач с хозяйственной и технической точки зрения и наилучшим образом использовать опыт масс.

Правильное руководство означает, во-вторых, учит товарищ Сталин, что мы должны организовать осуществление правильного решения, что однако нельзя сделать без непосредственной помощи масс.

Оргтехплан обеспечивает путем предварительных планов планомерное осуществление мероприятий, предусмотренных для разрешения задач.

Правильное руководство в-третьих означает, — говорит далее товарищ Сталин, — что мы должны организовать проверку исполнения, что нельзя сделать без непосредственной помощи масс.

Разбивка оргтехплана на детальные планы по цехам, отделам и участкам и включение заданий, связанных с оргтехпланом в месячный план, дает полную возможность широкого контроля.

Ясно, следовательно, что разработка оргтехплана на наших предприятиях, фабриках и заводах является методом социалистического руководства высшего уровня, с успехом применяемый в течение нескольких десятилетий в Советском Союзе и применение которого приведет к дальнейшему улучшению нашей работы по планированию, обеспечению выполнения наших планов, ускорению нашего социалистического строительства.

СООБЩЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБ ИТОГАХ ВЫПОЛНЕНИЯ НАРОДНО- ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПЛАНА ВТОРОГО КВАРТАЛА 1953 ГОДА

Развитие народного хозяйства, материальный и культурный уровень трудящихся во втором квартале 1953 года характеризуется следующими данными:

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Фабрично-заводская промышленность, в том числе и местная промышленность выполнила план второго квартала 1953 года на 103,0 процента.

Отдельные министерства выполнили производственный план второго квартала 1953 года следующим образом:

Министерства	<i>% выполнения 2-го квартала 1953 года</i>
Министерство горной и энергетической промышленности	99,7
Министерство химической промышленности	103,4
Министерство металлургической промышленности ...	103,6
Министерство общего машиностроения	102,8
Министерство среднего машиностроения	102,8
Министерство легкой промышленности	103,0
Министерство пищевой промышленности	99,8
Министерство строительных материалов	106,3
Министерство местной промышленности	114,9

Фабрично-заводская промышленность дала во втором квартале

1953 года на 12,8 процента больше продукции, чем за соответствующий период предыдущего года. Продукция горной промышленности возросла в течение одного года на 27,0 процента, металлургической промышленности — на 16,6 процента, машиностроительной промышленности — на 33,3 процента, промышленности стройматериалов — на 22,1 процента, химической промышленности — на 18,2 процента; продукция кожевенной промышленности повысилась на 5,9 процента, продукция текстильной промышленности снизилась на 1,1 процента.

В течение одного года число рабочих, занятых в фабрично-заводской промышленности возросло на 9,6 процента, а продукция, приходящаяся на одного человека повысилась на 3 процента.

Сельское хозяйство

Весной 1953 года эксплуатация пахотной площади была лучше, чем в предыдущем году: площадь необработанных земель уменьшилась по сравнению с прошлым годом на 25 процентов. Площадь занятая под технические культуры, возросла на 18,3 процента. В нынешнем году было засеяно значительно больше подсолнуха, сахарной свеклы и растений, служащих сырьем для текстильной промышленности, чем в 1952 году.

В конце квартала начались уборочные работы. К 10 июля закончилась жатва озимого ячменя,

была произведена жатва на 85 процентах площади, засеянной под рожь и на более 50 процентах площади, засеянной пшеницей. По полученным после молотбы предварительным данным урожай зерновых с хольда лучше, чем когда-либо со времени освобождения. Результаты особенно значительны в социалистическом секторе сельского хозяйства, где более широко применяются развитые агротехнические методы.

В результате хорошего урожая кормовых в течение весны положение в отношении поголовья скота значительно улучшилось. Производство мясо-молочных продуктов повысилось, но вследствие регресса, сказывающегося в результате недостатка озимого корма, оно еще не достигло уровня прошлого года.

Транспорт

Железнодорожный транспорт выполнил план перевозки грузов на второй квартал 1953 года на 105,6 процента; за вышеупомянутый период было перевезено больше товаров, чем за три месяца максимального движения в прошлом году.

В течение квартала железнодорожным транспортом перевезено на 20,6 процента, грузовыми автомашинами — на 46,2 процента, а речным транспортом — на 11,3 процента больше груза, чем во втором квартале прошлого года. Автобусами дальнего следования перевезено на 38,8 процента больше пассажиров, чем за этот же период прошлого года.

Товарооборот

Во втором квартале 1953 года объем розничной торговли в сущности не изменился по сравнению с прошлым годом. В рамках общего оборота возросла продажа продовольствия.

В конце квартала в товарообороте сказывалось некоторое повы-

шение; в результате хорошего урожая в оборот было пущено значительное количество овощей, вследствие благоприятного подвоза цены значительно снизились.

Капиталовложения — строительство

Во втором квартале продукция строительной промышленности возросла на 20,8 процента по сравнению с этим же периодом предыдущего года.

По предварительным подсчетам строительные предприятия, подведомственные отдельным министерствам, выполнили план второго квартала 1953 года следующим образом:

Строительные предприятия, подведомственные министерству строительной промышленности	102,0%
Строительные предприятия, подведомственные министерству путей сообщения	106,4%
Местные строительные предприятия	110,8%

В течение второго квартала были сданы в эксплуатацию гранулятор шлака металлургического комбината имени Ленина, новый корпус фармацевтического завода в Кебаня, участок нового магnezитного цеха Завода огнеупорных материалов, один из заводских корпусов Чепельского автозавода, цех по монтажу котлов машиностроительного завода ЛАНГ, новая ванная печь для плавки стекла Шалготарьянского стекольного завода.

Машинный парк госхозов и машинно-тракторных станций обогатился в течение второго квартала 226 тракторами, 754 комбайнами, 286 жнейками-сноповязалками и 17,000 других машин.

В течение квартала было электрифицировано 12 сел, 5 машинно-тракторных станций, 21 производственно-кооперативная группа и 9 госхозов.

Достижения культурного и социально-бытового характера

За квартал социально-бытовое и культурное обслуживание трудящихся продолжали улучшаться. Число больничных коек возросло по сравнению со вторым кварталом 1952 года более, чем на 400. Число приемных часов фабрично-заводских врачей-специалистов в поликлиниках повысилось на 37 процентов, а число приемных часов фабрично-заводских врачей — на 23 процента по сравнению с этим же периодом 1952 года.

Число детей, записанных в детские сады и ясли, повысилось по сравнению с прошлым годом на 8,4 процента. В конце квартала число мест в постоянных яслях было на 2900 больше, а сезонных яслей — на 2800 больше, чем в прошлом году.

Число охваченных социальным страхованием было на 10 процентов больше, чем за этот же период прошлого года.

В течение квартала 50,000 тру-

дящихся пользовалось льготными или бесплатными путевками в дома отдыха.

За квартал во многих местах страны трудящимся были переданы новые квартиры, в том числе в Сталинвароше, Мишкольце, Зирце, Варпалоте, Озде, Татабане, Сигетхалме и в Надьберекском госхозе. Однако темпы строительства квартир за квартал не были удовлетворительны.

Число абонентов электросети возросло во втором квартале 1953 года на 18,300. Электроэнергия, израсходованная в домашнем хозяйстве, возросла на 13,8 процента, а электроэнергия, израсходованная на цели коммунального освещения, — на 10,8 процента по сравнению с этим же периодом предыдущего года.

За квартал было сдано в эксплуатацию 108 новых кинотеатров. Число радиоабонентов возросло за год более, чем на 200 тысяч и в конце второго квартала 1953 года составляло более одного миллиона.

ТЕХНИЧЕСКОЕ СОВЕЩАНИЕ О МЕТОДЕ КОЛЕСОВА

Министерство металлургической и машиностроительной промышленности, Профсоюз металлистов и техническая секция Венгеро-Советского Общества организовали в здании Венгеро-Советского Общества техническое совещание о методе Колесова. В совещании приняли участие токари-стахановцы, передовики производства и многие представители технических наук.

Участники совещания просмотрели краткометражный фильм о методе Колесова, затем инженер-механик Пал Гшвенд отчитался об опыте, приобретенном им в Советском Союзе.

Токарь авторемонтного завода в области Хевеш Йозеф Дненеш рассказал с каким успехом он применяет

резец Колесова. „В прошлом году я достиг среднего производственного показателя в 170 процентов, — сказал он, — а с того времени, как стал применять резец Колесова, достигнутый мною средний производственный показатель составляет 424 процента. Я передал метод Колесова 30 трудящимся шахты имени Петефи, 10 трудящимся Дьендешского стрелочного завода и почти 100 трудящимся Шаготарьянского завода стальных изделий.“

Представитель завода ДИМАВАГ говорил о том, что на основании работы бригады Колесова токари завода убедились в преимуществе большой подачи и многие трудящиеся с помощью этого метода

повысили в несколько раз свой производственный показатель.

Директор Технологического института машиностроительной промышленности, Ласло Бешньо познакомил участников совещания с результатами научно-исследовательской работы, проведенной в связи с методом Колесова. В заключение руководитель стахановской группы Министерства металлургической и машиностроительной промышленности, Бела Копетка отчитался о том, как распространя-

ется новый метод на наших заводах. Он привел в пример известного по всей стране токаря стахановца завода зубчатых колес, Шандора Бабиаш, который применил новый метод и при расточке. В заключение он просил участников совещания считать одной из важнейших задач широкую популяризацию нового метода и призвал их и этим бороться за осуществление целей, предусмотренных программой партии и правительства.

ПРОВЕДЕНИЕ В ЖИЗНЬ УКАЗОВ ОБ ОТМЕНЕ ШТРАФОВ, НАЛОЖЕННЫХ ЗА НЕВЫПОЛНЕНИЕ ОБЯЗАТЕЛЬНЫХ ПОСТАВОК ГОСУДАРСТВУ, ОБ АННУЛЯЦИИ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПО ГОСПОСТАВКАМ И О СНИЖЕНИИ ОБЪЕМА ГОСПОСТАВОК ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ

Президиум Венгерской Народной Республики издал указ об отмене штрафов, наложенных за невыполнение обязательных поставок государству, об аннуляции задолженности по госпоставкам и о снижении объема госпоставок производственных кооперативов. В изданной министром заготовок директиве по осуществлению вышеупомянутого указа, говорится о том что задолженность по поставкам молока, яиц и домашней птицы, причитающаяся с приусадебных хозяйств членов производственных кооперативов за 1952 год, следует полностью аннулировать.

Молоко, яйца и домашнюю птицу, сданные государству с 1 января 1953 года, а также откормленные свиньи, сданные после 1 июля 1953 года следует учесть за счет выполнения госпоставок на второе полугодие 1953 года даже и в том случае, если местные советы уже учли эти поставки за счет прошлой годней задолженности.

Согласно директиве, местные советы обязаны в 15-дневный срок закончить расчеты, связанные с 10-процентным снижением поста-

вок производственных кооперативов и занести это снижение в соответствующие журналы и ведомости по выполнению госпоставок.

Если кто-либо из членов производственных кооперативов III, II или I типа уже до снижения объема госпоставок выполнил госпоставки за этот год, то по его просьбе ему следует возратить 10 процентов сданного количества зерна в натуре.

Местный совет обязан в 8-дневный срок осведомить крестьян об отмене штрафов за невыполнение госпоставок и в трехдневный срок после выполнения госпоставок, по пшенице, ржи, ячменю, овсу и пшеницу уведомить крестьян об аннуляции задолженности по предыдущим госпоставкам.

Эти льготы будут содействовать тому, чтобы каждый крестьянин в нынешнем году точно выполнил свои обязательства перед государством.

Каждый трудящийся крестьянин, каждый производственный кооператив обязан, таким образом, выполнять госпоставки на этот год в соответствии с предписаниями закона.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ О БЕСПЛАТНОМ ВЕТЕРИНАРНОМ ОБСЛУЖИВАНИИ

Совет Министров Венгерской Народной Республики издал постановление о бесплатном ветеринарном обслуживании. В постановлении говорится: до сих пор ветеринарное обслуживание было связано со значительными расходами для владельцев скота и это в значительной степени тормозило развитие животноводства. Поэтому многие хозяева не подвергали скот ветеринарному осмотру, не делали прививки и не лечили его. Вследствие этого снизилась производительность скота и во многих случаях скот падал.

В интересах оказания материальной помощи трудящимся крестьянам, улучшения и дальнейшего развития дела охраны здоровья скота Совет Министров вынес постановление, согласно которому, начиная с 1-го августа государственные ветеринарные врачи обязаны бесплатно проводить деятельность, связанную с предотвращением болезней скота, вскрытием заболеваний и лечением их, а кроме того, бесплатно проводить прочие, предписанные постановлением мероприятия.

Прививочный материал для предотвращения и преодоления инфекционных заболеваний общественного скота производственных ко-

оперативов предоставляется государством бесплатно. Цены на медикаменты для ветеринарного обслуживания остаются неизменными.

Необходимо обеспечить для государственных ветеринарных врачей в каждом ветеринарном округе соответствующую квартиру и помещение, подходящее для лечения скота.

Во всех более крупных селах и городах — в зависимости от их величины — нужно постепенно принять на работу техника или фельдшера-ветеринара, круг обязанностей которых будет установлен Министерством земледелия.

В интересах бесперебойного ветеринарного обслуживания надо — в первую очередь ветеринарным врачам, работающим в животноводческих районах — предоставить возможность приобрести автомашины на выплату в рассрочку.

Постановление предписывает, чтобы министры земледелия и финансов подали совместно предложение в Совет Министров относительно новой системы премирования ветеринарных врачей. Размер премий ветеринарных врачей должен зависеть от их работы и от успехов, достигнутых в области предотвращения заболеваний скота.

ПО ВСЕЙ СТРАНЕ УСКОРИЛИСЬ ТЕМПЫ ЖИЛИЩНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

По всей стране строятся тысячи новых квартир. В ответ на программу правительства строители работают с еще большим размахом, чтобы возможно большее число семей рабочих и служащих возможно раньше вселилось в свои новые, уютные квартиры.

В Дьере, в настоящее время строится целый ряд четырехэтажных жилых домов. Один из этих домов строится на главной улице города, на улице Ленина,

рядом с построенным в прошлом году четырехэтажным жилым домом. По первоначальному плану строительство этого дома должно было быть закончено к 31 октября, однако его строители решили передать дом жильцам за 10 дней до намеченного срока. Сейчас производится бетонирование перекрытия четвертого этажа, а молодежная бригада предприятия по монтажу зданий начала уже монтировку труб.

Рабочие Государственного строительного треста № 28 построят в этом году 1135 новых квартир для трудящихся боршодской области. Строительство 240 квартир уже закончено и в них уже вселились трудящиеся Мишкольца и окрестных поселков. Быстрыми темпами продвигается и строительство остальных 895 квартир. Технические работники и рабочие ускоряют темпы работы внедрением ряда ценных новаторских и рационализаторских предложений. Новые двух- и трехкомнатные квартиры с балконами и всеми удобствами обеспечат жильцов уютным домашним очагом. В районе Шейемрет города Мишколец строятся 150 новых квартир. При жилищном строительстве металлургического комбината имени Ленина с целью ускорения строительных работ применяется поточный метод.

В Веспреме, рядом с новым университетом, из земли на глазах вырастают, как грибы, новые жилые дома. Рабочие строительной конторы № 71/2 еще в этом году построят 108 одно-двух и трехком-

натых квартир со всеми удобствами. Строительство одного из жилых зданий, в котором будет 36 квартир по всей вероятности будет закончено уже к 15 августа. В новые, светлые комнаты будут сооружены кафельные печки, а стены ванных комнат будут обложены кафелем. Темпы строительства, благодаря возрастающей механизации труда, значительно ускорились. Оштукатуривание внутренних поверхностей производится большей частью механизированным путем. Бригада штукатуров Яноша Мароди производит таким образом в 10 раз больше штукатурных работ, чем прежде, когда работали ручным способом.

В Татабане все больше шахтеров заключает договоры на строительство маленьких домов для собственной семьи. С тех пор, как здесь началось строительство таких домов, 19 шахтерских семей вселились в свои новые дома, состоящие из двухкомнатных квартир со всеми удобствами. Теперь шахтеры решили построить еще 134 таких дома.

ПОДГОТОВКА ВЕНГЕРСКОГО ТЕЛЕВИДЕНИЯ

Одна из замечательных задач нашей второй пятилетки — осуществление в Венгрии телевидения. С помощью опыта Советского Союза и советских специалистов через несколько лет десятки и сотни тысяч людей в нашей стране смогут пользоваться этим великим достижением культуры. Уже начались подготовительные работы, первым большим событием которых была пятидневная поездка четырех венгерских инженеров в Советский Союз.

Тридцать восемь дней провели инженеры в стране строящегося коммунизма. Они побывали в Кюневе, где после московского и ленинградского телевизионных центров создан третий в стране центр, самый совершенный по своему техническому оборудованию. Они изучили проек-

ты строящегося свердловского центра. На их вопросы, касающиеся тех или иных технических проблем, сопровождавшие их советские специалисты не только отвечали устно, но и демонстрировали работу той или иной части сложного технического оборудования. Советские специалисты заранее обратили внимание своих венгерских гостей на возможные в работе трудности, дали советы относительно их устранения. „Без преувеличения можно сказать, — заявил член венгерской делегации инженер Золтан Марот, — что ответ, полученный на единственный наш вопрос, одновременно разрешал и десять других вопросов.“ После совещаний с советскими специалистами венгерские инженеры получили в свое распоряжение подробные технические описания и

чертежи. Такую самоотверженную, братскую помощь может оказывать лишь народ, сыновья которого считают успехи, счастье своих друзей своими успехами и счастьем.

Согласно планам 1-го мая 1954 года начнет работать опытный передатчик, который будет установлен на горе Геллерт или Сечени. В 1954/55 гг. будет построена и сама телестанция. Она будет работать по самым передовым, советским методам, при которых принимаемое изображение разбивается на 625 рядов, так что изображение гораздо ярче и чище, чем в телевизорах Соединенных Штатов Америки или любой другой западной капиталистической страны. Изготовление студии телестанции, а также другого необходимого оборудования поручено заводу звуко- и кинотехники „Аудион“.

На заводе „Орион“ еще в этом году будет изготовлен первый обра-

зец венгерского телевизора. Телевизор будет давать изображение величиной примерно 13×18 сантиметров. Из Советского Союза уже прибыли техническая спецификация и чертежи, нужные для производства телевизоров. Работники лаборатории завода сейчас изучают технические вопросы серийного производства телевизоров. На днях министерство связи выдало заводу „Орион“ первый заказ. По этому заказу завод в 1954 году должен будет изготовить несколько сот телевизоров, а в 1955 году, с началом серийного производства — несколько тысяч. Первые телевизоры поступят в продажу уже в 1955 году. Планируется, что 1-го мая 1955 года, когда строительство телецентра и передвижной станции закончится, первомайская демонстрация трудящихся Будапешта будет транслироваться не только по радио, но и телецентром.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплочные кинопроекционные аппараты — Патетофоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

ПЛАНЫ НАШЕГО ЛУЧЕЗАРНОГО БУДУЩЕГО

Один из крупнейших культурных объектов, создаваемых по пятилетнему плану — Политехнический институт имени Матиаса Ракоши. Институт строится в одной из живописных местностей нашей родины, в великолепных окрестностях Мишкольца. Институтский городок с населением в три тысячи человек лежит почти на равном расстоянии от центра Мишкольца, Диошдьера и от Герембей-Таполцы. Здесь будут воспитываться сознательные, смелые строители социализма и коммунизма, тысячи новых инженеров-металлургов и инженеров тяжелого машиностроения.

Из группы учебных зданий будет выделяться актовзый зал на 2500—2700 человек. Из него будет вести дверь в большой лекционный зал, рассчитанный на 700 студентов. Кроме того, строится три лекционных зала на 500 человек каждый и несколько менее крупных лекционных залов. На каждые 20—25 человек будет приходиться один чертежный кабинет и, конечно, у каждого студента будет своя чертежная доска. В главном здании будет большой читальный зал, уже создается грандиозная техническая библиотека на 200 000 томов. Осенью начнется строительство мастерской, примыкающей к главному зданию. Светлое, просторное здание будет состоять из трех больших цехов. Это будет настоящее предприятие, снабженное лабораториями, тремя большими лебедками, самыми современными машинами.

В другой части институтского городка строятся общежития. Здесь будет жить большинство студентов — около 2000 человек. Окна комнат, рассчитанных на четыре человека каждая и обставленных с большими удобствами, выходят на живописный парк. Удобству жителей институтского городка будут служить клубные помещения и гости-

ные. На пологих склонах холмов строится жилой поселок для преподавателей и обслуживающего персонала института.

У подножья холма Дудуйка располагается третья часть города-спортивный парк. Здесь к футбольному полю и другим спортивным площадкам примыкает 50-метровый бассейн для плавания и крытый физкультурный зал. Ныне на месте спортивного парка видна лишь картина стройки. Но вскоре начнутся древонасаждения и некогда безжизненные окрестности станут людными, изменится и вся растительность, весь пейзаж. Из неиспользованных до сих пор горячих источников Дудуйки будет создано искусственное озеро, по берегам которого будут посажены красивейшие растения страны.

Строительство еще продолжается, но в институте уже два года идет обучение. Большая часть общежитий также уже передана по назначению и студенты вселились в них. Учебные здания строят в очередности, соответствующей их важности. Большая часть учебных аудиторий уже готова. Центральное здание с актовым залом и большими залами только еще будет строиться. Строительство спортивной части городка к 1945/55 учебному году будет полностью закончено. Проекты разработаны так, что институт в соответствии с растущими потребностями может быть расширен без нарушения архитектурной гармонии.

В сентябре каждого года преподаватели и студенты занимают все новые здания. Они не только обладатели этого замечательного творения, но и его воодушевленные создатели. Окончательные проекты представляются сначала на их рассмотрение и они помогают строителям ценными советами. Изо дня

в день видят они рост своего института, ежедневно ощущают любовную заботу партии и правительства, которой так щедро окружены работники культуры, старая и новая интеллигенция.

Одно из грандиозных созиданий нашей пятилетки — Тиссалецкий гидротехнический комплекс, который совершенно изменит облик окрестностей Тиссы. Орошение превратит засушливые затисские районы в богатую, цветущую местность; суда, курсирующие по верхнему течению Тиссы, облегчат и удешевят перевозки; электростанция снабдит энергией новые промышленные предприятия и села.

Гидротехнический комплекс состоит из трех частей — плотины, пароходных шлюзов и гидростанции.

Плотина обеспечит соответствующий уровень воды для судоходства. С построением комплекса часть Тиссы выше Тиссалека на протяжении 106 километров станет судоходной, а Бодрог будет судоходным от места своего впадения в Тиссу до Шарошпатака. Гидростанция использует силу воды, поднятой плотиной. В среднем в год она сможет давать 55 миллионов киловатт/часов энергии. Использование энергии воды даст возможность сэкономить ежегодно 100 000 тонн качественного угля.

На строительстве объем земляных работ составит около 6 миллионов кубометров. Больше половины этой грандиозной работы уже проделано. На стройке применяется самая широкая механизация. Самый тяжелый физический труд заменен работой двух грандиозных башенных кранов и автоматического бетонного завода. Гравий и цемент отправляется на завод по транспортеру. Здесь автоматические весы-бункеры устанавливают точное соотношение материалов для смешивания по весу. Готовый бетон течет в железные резервуары, которые за секунды переносятся башенными кранами на место стройки.

Огромная плотина уже почти готова. Устой-колонны составляют 27 метров в высоту. Остается лишь монтаж и бетонирование машинного цеха плотины. Фундаменты для генераторов и турбин гидростанции уже готовы, сейчас строится огромный машинный цех. Закончена верхняя часть шлюза, почти готова левая стена шлюзовой камеры.

Уже построено около 40 километров главного канала, который протянется на 97 километров с севера на юг. Строители работают уже возле Балмазуйвароша. Главный канал обеспечит живительной водой 200 000 гектаров подзолистых почв.

*

Наша гордость, крупнейшее созидание пятилетнего плана, гордость нашей социалистической индустрии — строящийся металлургический комбинат имени Сталина. Первая его домна скоро уже будет закончена и ежедневно будет давать народному хозяйству многие сотни тонн чугуна. Один из значительнейших объектов комбината — мартеновский цех. Это такая грандиозная стройка, о какой в прошлом не смели думать и самые смелые конструкторы. В огромном здании можно было бы поместить 50 шестиэтажных домов. Часть мартеновского цеха — кокильный цех — уже готова, в будущем месяце начнется монтаж металлических конструкций завода. Сталь, выходящую из цеха, будут обрабатывать два прокатных завода. К огромному комбинату относится много подсобных предприятий. Центральная лаборатория и кузнечный цех уже готовы. В первых цехах литейной работа началась 7 ноября 1951 года. На территории металлургического комбината имени Сталина будет проходить столько паровозов, что возникла необходимость в строительстве специальной паровозо-ремонтной мастерской.

Комбинат, строящийся на берегу Дуная, будет могучей крепостью нашей индустрии.

НОВЫЙ СПОСОБ ЛИТЬЯ СТАЛИ

Янош Ковач, стахановец, начальник литейного цеха завода имени Вильгельма Пика

Как вообще в литейных, так и в нашем литейном цехе, заказчики частые гости. Это также свидетельствует о том, что мы лишь с трудом справляемся с возложенными на нас постоянно растущими задачами. Заводы режущих инструментов, вся страна ждет от нас из месяца в месяц больше отливок высокого качества, что является важным условием для выполнения нашего плана по экспорту. Я думаю, что нет среди нас ни одного честного, хорошо знающего свое дело литейщика, который не ломал бы голову над тем, как можно было бы достичь более эффективных методов труда.

В наших литейных основное большинство отливок производится путем большого прилива. (В форме образуют специальную раковину, которую заполняют жидкой сталью. Это называется производством с большим приливом. При таком производстве на охлаждающую сталь производится давление, под влиянием которого она становится более плотной. Сталь при застывании стягивается и так, если бы не было прилива, на отливках образовались бы отверстия. Однако отверстия, возникающие в результате стягивания, заполняются во время прилива тонким слоем стали. Можно было бы сказать, что отливки питаются приливом.) Вес приливов часто в полтора или два раза превышает первоначальный вес отливки. Это является причиной того, что лишь из 50—55 процентов расплавленной стали получают отливки, годные для обработки. Мы смогли бы сэкономить много работы, расходов и времени, если бы удалось сделать излишним прилив.

Мы стремились разрешить эту проблему. Нам было известно, что в литейном деле уже давно применя-

ют специальный способ литья. Жидкий металл быстро разливается в формы и центробежная сила плотнее сжимает находящийся в формах металл. Мы слышали и о том, что были сделаны попытки, направленные на то, чтобы применить при литье стали центробежный способ литья, но это не увенчалось успехом. Наши специалисты, ссылаясь всегда на то, что отлитая сталь менее жидка, чем чугун, более липкая и, если поворачивать форму при литье, то жидкая сталь срывает отдельные части внутренней стены формы.

Мы считали, что этой мыслью стоит дальше заниматься, стоит дальше вести эксперименты. Накануне месячника венгеро-советской дружбы я основал бригаду Венгеро-Советского Общества и привлек в нее главных технологов Михая Маккош и Калмана Маккаи, инженера металлурга Лайоша Габорек, техника Дьюлу Немет и других. Теперь мы уже общими силами работали над разрешением проблемы, над введением в наших литейных центробежного способа литья.

По моему замыслу мы изготовили механизм, который с большой быстротой вращает, помещенную и закрепленную на нем форму. Форма была изготовлена таким образом, как обычно изготавливают сердечник. Мы употребляли песок крепче обычного и поместили готовую песочную форму на вращающийся механизм и втиснули ее в цилиндрической кожух с тем, чтобы она в результате быстрого вращения не раздвинулась. Затем пустили машину на работу через воронку, помещенную посередине формы, влили сталь. Во время вливания стали в форму, последняя вращалась со скоростью в 350—400 оборотов в минуту. Этот метод является совершенно

новым и отличается от центробежного литья, применяемого до сих пор в наших литейных.

Наш эксперимент увенчался успехом. Отлитые вышеуказанным способом коническая шестерня и другие отливки безупречны. Мы изготовили из 80—85 процентов расплавленной стали отливки, пригодные для резания, в то время, как до сих пор при этом использовались лишь 50—55 процентов жидкой стали. Брак, происшедший вследствие всасывания и пористости, снизился до минимума. Работа обрубщиков стала легче, ведь при применяемом до сих пор способе им приходилось срезывать автогенным или холодным резаком приливы. Лабораторные исследования показывают, что

в результате центробежного способа литья качество наших отливок настолько улучшилось, что по своей плотности и стойкости оно не уступает кованным изделиям.

В настоящее время мы можем производить на нашем заводе 15 процентов отливок вышеуказанным способом. Но на этих 15 процентах мы, однако, не остановимся. Путем заботливой подготовки мы сумеем произвести много видов отливок центробежным литьем.

Считаю важным и необходимым, чтобы наши литейные как можно скорее переняли этот новый способ. Мы должны и этим содействовать развитию нашего машиностроения, выполнению плана по экспорту, укреплению нашей родины.

СТРОИТЕЛЬСТВО КОМБИНАТА ПО ПЕРЕРАБОТКЕ ГАЗА

Около года тому назад в Бухаресте представителями Венгерской Народной Республики и Румынской Народной Республики было подписано соглашение об образовании румыно-венгерского смешанного общества (РОМАГХИМ). В соответствии с соглашением, Общество построит на территории Румынской Народной Республики химический комбинат, который использует имеющийся здесь природный газ. Одновременно будет построен газопровод, по которому природный газ будет доставляться на химическое предприятие, строящееся на территории нашей родины. Работа над проектами этого грандиозного предприятия уже проводится. Новый комбинат будет построен возле Тиссы. С использованием природного газа он будет изготавливать такие искусственные материалы, которые до сих пор в нашей стране не производились. Необходимая для производства электроэнергия будет доставляться Тиссалэксской гидроэлектростанцией и теплоэлектростанцией, строящейся непосредственно возле комбината. Согласно планам, бор-

шодский бурый уголь будет доставляться к теплоэлектростанции по дешевому водному пути — по Шайо и Тиссе, которые станут судоходными.

Комбинат будет работать на самых современных машинах. В автоматизированных цехах большая часть трудящихся будет лишь контролировать машины и заботиться об их профилактике. Руководство комбинатом будет осуществляться с помощью специальных установок, управляемых из одного центра. Новейшее оборудование будет очищать воздух от вредных для здоровья материалов, газов. При проектировании большую помощь оказывает опыт Советского Союза и Германской Демократической Республики. Земляные работы, строительство дорог и другие подготовительные работы начнутся еще в этом году. Само строительство начнется в будущем году. Но самые важные и крупные работы будут произведены лишь в годы второй пятилетки. Во второй пятилетке комбинат уже вступит в строй.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ ВНР О БЕСПЛАТНОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ РЕМЕСЛЕННЫХ УЧЕНИКОВ И О ПОВЫШЕНИИ УРОВНЯ ОБУЧЕНИЯ

Для дальнейшего развития системы ремесленного обучения Совет Министров вынес постановление о бесплатном государственном обеспечении ремесленных учеников и о повышении уровня их подготовки.

В нашей народной демократии ремесленные ученики и до сих пор пользовались всесторонней помощью государства. Ученики бесплатно получали шинель, форменную одежду, спецодежду, учебные пособия и учебники. Значительная часть учеников живет в общежитиях. Ремесленные ученики охвачены социальным страхованием, точно так же, как и взрослые трудящиеся.

Новое постановление Совета Министров увеличивает предоставляемые у нас и до сих пор льготы ремесленным ученикам, и в результате проведения его в жизнь, ученики будут пользоваться полным бесплатным обеспечением со стороны государства.

Впредь ученикам будет бесплатно выдаваться белье, обувь и прочая одежда. Ремесленные училища позаботятся о починке форменной одежды и обуви, о чистке одежды, покрывают расходы, связанные с поездкой на практические занятия и обеспечивают удовлетворение культурных потребностей учеников. Ученики, живущие в общежитиях, пользуются бесплатным жильем и бесплатным питанием. Остальным ученикам, в дни теоретических занятий и производственной практики, выдается бесплатный обед. Основная часть выданной одежды, по истечении установленного срока, переходит в собственность учеников.

Постановление Совета Министров предусматривает дальнейшее расширение сети общежитий для ремесленных учеников. В будущем 50 процентов всех учеников будет жить в общежитиях.

Сверх бесплатного содержания ученикам выдается зарплата. Ремесленные ученики-металлисты, достигшие хороших результатов в учебе, в зависимости от времени обучения, получают в месяц от 30 до 110 форинтов. Ученикам-забойщикам и металлургам выдается зарплата в размере 50—210 форинтов в месяц.

Постановление Совета Министров содержит ряд мероприятий, направленных на повышение уровня обучения. Машинный парк учебных мастерских металлообрабатывающей промышленности должен быть пополнен современными станками и необходимо обеспечить, чтобы 90—95 процентов учеников первого курса занималось в учебных мастерских.

Решение обращает внимание на подготовку и повышение квалификации инструкторов. Посредством повышения квалификации инструктора без отрыва от преподавательской работы должны приобрести соответствующие знания. Пополнение инструкторских кадров обеспечит открывающийся в 1953—54 учебном году техникум по подготовке инструкторов ремесленных училищ, где обучение будет длиться четыре года. О повышении квалификации части преподавателей, окончивших техническое педагогическое училище, позаботится политтехнический институт. Для воспитателей, занятых в общежитии, будет обеспечена возможность окончания педагогического техникума.

ХРОНИКА

14 июня

В соревновании в честь Всемирного Совета Мира лучшие наши трактористы достигают выдающихся результатов. Ежедневно они окапывают по 30—40 хольдов, помогая тем самым производственным кооперативам достичь более высоких урожаев.

В комитате Бараня тракторист Вилланьской МТС Карой Сабо, работая на тракторе „Зетор“, применяя часовой график, до сих пор окопал 514 хольдов, почти вчетверо больше, чем общий показатель Сентлеринцской машинно-тракторной станции.

В комитате Бач тракторист Хартской МТС Йожеф Богнар также работает по часовому графику. До сих пор он окопал своей машиной 429 хольдов. Обработывая в день по 35—40 холдов, он зарабатывает по 120—140 форинтов в день. Лучший тракторист комитата Шомодь — Лайош Фаркаш (Игальская МТС). Он уже окопал 387 хольдов кукурузы, подсолнечника и сахарной свеклы на полях ракшского кооператива „Новая жизнь“. Во время ухода за посевами Лайош Фаркаш заработал 1500 форинтов и 166 трудодней.

25 июня

Прошло около десяти дней с тех пор, как молодой забойщик X-ой шахты Татабани, Антал Сабо, венгерский инициатор движения за выполнение недельного плана в пятницу, написал письмо в редакцию братиславской газеты „Правда“, сообщив, что хотел бы вступить в соревнование с лучшей молодежной бригадой шахт Чехословакии.

На письмо ответил один из лучших молодых шахтеров словацких шахт, бригадир Ондрей Михалов. В своем письме он пишет:

„Я очень рад, что движение за выполнение плана каждой недели в пятницу, в котором мы здесь, в Новаках, достигли таких хороших результатов, распространилось и за рубежами нашей прекрасной родины, в братской Венгрии. С большой радостью принимаю твой вызов и могу сказать, что вместе со мной радуются и члены моей бригады. Я знаю, что если даже мы и не выиграем соревнование, все равно наши результаты укрепят лагерь мира.

Я работаю бригадиром-забойщиком на 306-ом участке II-ой шахты в Новаках. Условия у нас довольно тяжелые. Нам тоже мешает вода. Из всех шахт Чехословакии у нас самый твердый уголь. Именно нашему движению обязаны мы тем, что в соревновании шахт страны занимаем одно из первых мест. Моя бригада также содействует достижению хороших результатов шахты. В последние месяцы мы выполняли норму в среднем на 158%.

Движение за выполнение плана недели в пятницу быстро распространилось по всей Чехословакии, потому что инженеры и техники оказывают всяческую помощь коллективам, участвующим в движении. В мае две шахты были награждены за участие в движении, так как у нас не только отдельные бригады, но даже и целые забои выполняют недельный план в пятницу, а иногда даже в четверг.

Я предлагаю следующие условия соревнования: 1. Честное выполнение плана ежедневно, еженедельно

но, ежемесячно. 2. Выполнение плана недели в пятницу. 3. Увеличение показателей, приходящихся на одного человека. И, наконец, я хотел бы, чтобы мы начали соревнование 22 июня, в понедельник.

Я верю, что наше соревнование еще больше укрепит дружбу венгерского и чехословацкого народов. Я думаю, что наше соревнование явится основой для еще более широкого соревнования шахтеров Татабани и Новак. В духе пролетарского интернационализма, укреплением дружеских связей между венгерскими и чехословацкими рабочими увеличим силу могучего лагеря мира.“

*

Уже в первые два дня соревнование дало прекрасные результаты. 22 июня бригады Антала Сабо и Ондreja Михалова начали работу в шесть часов утра. Эта смена принесла первенство чехословацким юношам, телеграф сообщил об их показателях — 163%. Бригада Антала Сабо также добилась хорошего результата — 137,5%. На следующий день вперед вышли венгерские шахтеры, выполнившие норму на 131%. Показатели чехословацкой бригады в этот день составили 105%.

*

Со времени опубликования правительственной программы не прошло ни одного дня, чтобы бригада лауреата премии имени Кошута, участкового мастера Арпада Лоя не давала бы сверх плана 100—150 вагонеток угля. Была такая смена, когда бригада выдала на-гора 934 вагонетки угля.

Члены бригады Лоя всегда приходят на работу до начала смены. Пока бригадиры обсуждают результаты предыдущей смены, шахтеры сменяют друг друга у пластов.

До 24-го июля бригада Арпада Лоя уже выдала на-гора сверх месячного плана 2150 вагонеток угля.

Упорство и стойкость бригады Лоя побуждают к лучшей работе и остальных шахтеров алберттелепской шахты — вся шахта выполнила план на 110,3%.

1-е июля

На машиностроительном заводе „4-е Апреля“ началось производство деталей первого венгерского автокрана. Конструирование и налаживание производства крана, содействует повышению славы венгерских инженеров и рабочих. Кран установлен на поворотном шковере и его стрелка поднимает груз на площади радиусом в 11 метров без изменения своего положения. Максимальная производительность крана — 3 тонны. Автокран имеет собственный генератор тока, таким образом с ним можно работать и там, где нет электричества.

Первый такой кран должен быть испытан 1-го июля и после этого трудящиеся смонтируют дальнейшие 4 автокрана, части которых уже изготовлены заводом.

4-е июля

Прошлой зимой и у тенгелицского производственного кооператива имени Петефи были трудности в связи с обеспечением корма для скота. Эти трудности возникли не только вследствие плохого урожая в прошлом году, но и потому, что не обратили должного внимания на пожнивный посев: после уборки урожая посев был произведен на площади равной всего 70-ти хольдам. Члены производственного кооператива имени Петефи теперь вместо 70 хольдов произвели пожнивный посев на 500 хольдах.

Уже больше недели идут уборочные работы на участках, занятых под кормовые производствен-

ного кооператива имени Петефи. После уборки с отдельных участков сразу же взялись за лущение стерни и за пожнивный посев. Члены кооператива решили засеять половину площади, занятой под пожнивный посев пшеном, а вторую половину — кормовой капустой, сорго и прочими кормовыми культурами. Из части пожнивных культур будет изготовлен силосованный корм. Производственный кооператив уже теперь делает предварительный подсчет: 500 хольдов пожнивного сева при среднем урожае дадут доход приблизительно в 500,000 форинтов.

4-е июля

В надккерешском производственном кооперативе на засеянной рожью площади в 120 хольдов, с помощью одного комбайна и одной жнейки-сноповязалки до сих пор произвели уборку урожая на 80 хольдах. Пышные колосья обещают дать урожай в 12—13 центнеров с хольда. После озимого ячменя, в качестве пожнивного сева засеяны: кукуруза с коротким вегетационным периодом, сахарная кукуруза и буряк. Производственный кооператив образцово выполняет свои обязательства перед государством, до сих пор он сдал на сборочный пункт 230 центнеров ржи.

11 июля

Через несколько дней ученики-забойщики, окончившие второй курс 19 школ забойщиков страны, начнут работать на наших шахтах, отправятся по славному, почетному жизненному пути шахтера. В школах забойщиков выпускные экзамены состоятся с 1 по 15 июля. Большинство молодых забойщиков остается работать еще ин год на той же шахте, где они прошли учебную практику.

В пятницу выпускные экзамены сдали 29 учащихся шайосентпетерской школы забойщиков. Молодые шахтеры начали экзамены по практике и теории в 6 часов утра на кондойской учебной шахте. Вход в шахту был по этому случаю празднично убран и молодым шахтерам была устроена торжественная встреча. Из 29 учеников, на основании хороших результатов, 11-ти был дан пятый разряд. Эти юноши уже за июнь месяц выполнили норму квалифицированных рабочих на 106,5 процента.

Лучшие учащиеся школ забойщиков работают уже теперь самостоятельными забойщиками. Теперь им в качестве премии даны бесплатные путевки в лучшие дома отдыха. Восемь лучших учащихся шайосентпетерской школы едут отдыхать в Балатонсемеш. Здесь их ждет отдых и развлечения с тем, чтобы спустя месяц, поправившись, со свежими силами они взялись за работу и заняли должное место на производстве, в добыче хлеба нашей промышленности — угля!

★

В культзале Завода металлических изделий и инструментов в пятницу состоялось совещание лучших инструментальщиков страны. На повестке дня совещания стоял вопрос о новых методах и о вихревой нарезке резьбы. Выступающие подчеркнули, что метод вихревой нарезки является отличным способом повышения производительности. Новаторы завода промышленных арматур, на основании советского опыта, изготовили прибор для вихревой нарезки, в результате применения которого при нарезке резьбы будет достигнута экономия времени в 70—90 процентов.

Инженер Завода промышленных арматур Эндре Дэри познакомил участников совещания с теоретическими проблемами и практическими результатами но-

вого метода нарезки резьбы. На заводе в пятницу утром была закончена обработка винтовой части замка клапанного шпинделя, состоящего из 50 частей. Техническая норма составляла поштучно 16 мин. 45 сек., а с помощью нового прибора это время было сокращено до 2 мин. 30 сек. Новый способ был продемонстрирован учасникам совещания слесарем-инструментальщиком, Иштваном Шашвари, который проделал работу с помощью нового прибора за 40 минут вместо 180 мин. до применения вихревой нарезки.

Многие участники совещания заявили, что они на собственных предприятиях изготовят и внедрят приборы по вихревой нарезке.

16 июля

В празднично убранном актовом зале мишкольцского политехнического института имени Матиаса Ракоши окончившим в нынешнем году институт студентам были вручены дипломы инженера. Это было первое вручение дипломов в новом Политехническом институте.

17 июля

В восточном районе Татабани, непосредственно у подножья гор Вертеш, пущена в эксплуатацию новая шахта. Строительство новой шахты было начато открытой разработкой старой шахты № 5, но затем ее начали рыть более глубоко в угольное поле, расстилающееся в недрах горы Вертеш.

По лаве в 120 метров и по главному откаточному штреку уголь транспортируется скрепковым транспортером, а от наклонной шахты до татабаньской сортировочной уголь перевозится на протяжении приблизительно 700 метров резиновым транспортером. В новой шахте № 5/б в среду, в вечер-

ние часы впервые начали работать машины и до 8 часов утра, в четверг было подано на-гора почти 100 тонн угля.

★

Перед усердно работающими трудящимися производственно-кооперативного города Карцаг стояла большая задача — уборка без потерь пшеницы на территории в 8400 хольдов. Производственный кооператив соревновался с производственным кооперативом, комбайнер — с комбайнером, и т. д. Об окончании уборки первым докладывал производственный кооператив имени Дожа, а затем кооператив имени Петефи. На окраине города до сих пор комбайнер Лайош Сендrei убрал урожай со 180 хольдов, Ласло П. Киш — со 170 хольдов. Из работающих со жнейками Лайош Дьери убрал со 186 хольдов, Шандор Мурай — со 180 хольдов и Карой Надь — со 176 хольдов. Косильщики и снопоносы также деятельно участвовали в этих больших работах. Воодушевленная работа принесла богатые плоды. Производственно-кооперативный город Карцаг 17 июля с гордостью докладывал: уборка пшеницы закончена.

★

17 июля в Веспремском химическом институте в торжественной обстановке были вручены дипломы первому выпуску инженеров этого института. Дипломы были вручены 63 молодым инженерам.

26 июля

В целях оказания повышенной помощи трудовому крестьянству Совет Министров вынес постановление о предоставлении сельскохозяйственному населению льгот в области выплаты налогов.

Согласно постановлению аннулируется вся задолженность по налогам членов производственных кооперативов, имеющаяся на 31 декабря 1952 года, а также задолженность по выкупу земли (в том числе и часть, полагающаяся на 1953 год), если и после окончания производственного года они будут продолжать вести хозяйство в кооперативе и до конца года уплатят налоги, полагающиеся за 1953 год.

Трудящиеся крестьяне-единоличники освобождаются от 50% налоговой задолженности, имеющейся на 31 декабря 1952 года, если наряду с налогом нынешнего года они до 31 декабря уплатят оставшиеся 50% задолженности.

27 июля

В программе правительства, изложенной на заседании Государственного Собрании, подчеркивалось, что в течение двух лет необходимо провести ремонт жилых домов, находящихся в ведении государства.

В интересах осуществления правительственной программы Совет Министров ассигновал на оставшуюся часть 1953 года на ремонт жилых домов 100 миллионов форинтов помимо прежних сумм. Две трети этой суммы нужно обратить на ремонт будапештских домов, одну треть — домов в провинциальных городах.

В столице ремонт начнется в первую очередь в VIII. и IX районах.

По решению Совета Министров нужно обеспечить, чтобы в подлежащих ремонту домах одновременно с ремонтом зданий жилых домов был произведен и текущий ремонт квартир. В то же время предприятия местной промышленности и промысловые кооперативы, занимающиеся квартирным ремонтом, дол-

жны находиться в распоряжении жильцов, если те хотят отремонтировать что-либо за собственный счет.

28 июля

Президиум Венгерской Народной Республики издал Указ об охране качества промышленной продукции. Цель этого Указа — обеспечивать и силой закона улучшение качества.

Особенно охраняются права потребителей. В Указе говорится, что по установленной твердой цене потребители могут получать товары только безупречного качества. Если продается товар с дефектом, то нужно указывать дефект и снижать цену на данный товар. Если потребитель позже обнаружит дефект на купленном товаре, то он имеет широкие права на обмен, получение товара по сниженной цене и т. д. В указе говорится также, что отдельные товары, предназначенные для долговременного пользования, должны продаваться с гарантией. В этом случае потребитель получает документ о том, что в течение времени гарантии торговое предприятие обязуется исправлять возможные дефекты бесплатно. Все эти права потребителей находятся под судебной охраной.

Наряду с охраной прав потребителей, в Указе регулируется и ряд других вопросов улучшения качества. Таковы: ответственность за качество, определение требований по качеству, качественный контроль и качественная приемка.

Распоряжения, касающиеся оплаты труда, гласят, что за продукцию плохого качества полагается пониженная заработная плата, в зависимости от степени пригодности изделия к использованию. В то же время в Указе предусматривается премирование трудящихся, достигших выдающихся результатов в деле улучшения качества продукции.

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V, Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салями,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-ляца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лапша, вермишель. Кофе-суррогат.

МОНИМПЭКС

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Лоротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:
Электростанции ★ Заводское
оборудование ★ Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание ★ Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V. УЛ. НАДОР 21

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов) МЕЛЬШИШНИЕ ПРОДУБТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности

БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЪЯ 6.

Почтовый ящик 183. Будапешт 62.

Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

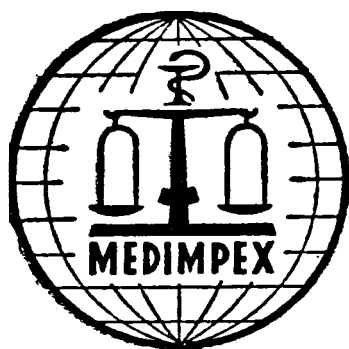
Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ХУНГАРОТЕКС

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

Az árleszállításról

Szeptember 6-a nagyjelentőségű állomás volt a kormány-programm megvalósításának, az életszínvonal emelésének útján. Ekkor lépett életbe a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának és a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének határozata az árleszállításról. Ez a határozat több mint tízezer fogyasztási cikk és szolgáltatás árát csökkentette. Például a fehérkenyér ára 3,40 forintról 3 forintra szállt le; olcsóbb lett a péksütemény, a cukor, a cukorka, a száraztészta és számos más élelmiszer. Csökkentek a vendéglátóipari árak is. Számos méteráru, konfekciósáru, háztartási és műszaki cikk ára szintén csökkent. Az árleszállítás egyebek közt kiterjedt a mosószappanra, a kerékpárra, továbbá a bútorokra és az építőanyagokra is.

A magyar népgazdaság történetében még sose volt ilyen széleskörű, ily nagyarányú árleszállítás. Ez intézkedés révén a lakosság évi másfél milliárdot takarít meg, s jelentősen emelkedik a forint vásárlóereje.

Az árleszállítás hatása elsősorban a munkásosztály, az alkalmazottak, a városi lakosság életszínvonalának emelkedésében nyilvánul meg. De ez az intézkedés igen jelentős megtakarítást biztosít a dolgozó parasztságnak is, amely az idei bő termés után éppen most végzi bevásárlásait.

A párt és a kormány határozatát a sokoldalú gondoskodás, a körültekintő figyelem jellemzi. Ez a figyelem és gondoskodás gyermekeinkre is kiterjed. Ezért csökkent a gyermekruházati cikkek, a gyermekbútorok, a játékok, az iskolatáskák, a gyermekkerékpárok, a cukorkák és a csokoládéfélék, a babaápolószerek és az efféle cikkek ára.

A határozat hathatósan segíti a dolgozó nőket, az asszonyokat. Nemcsak azzal, hogy általában enyhíti háztartási, bevásárlási gondjaikat, hanem azzal is, hogy olcsóbbá tesz számos női textilanyagot, konfekciósárut és kötöttárut, s leszállította például a varrógép és valamennyi kozmetikai cikk árát.

A párt és a kormány arra törekszik, hogy minél jobban előmozdítsa népünk művelődését, kulturális fejlődését. Ezt segíti elő a mozi-helyárok igen jelentős csökkentése, továbbá a rádiók és a lemezjátszó készülékek árának leszállítása.

Bármely pontját nézzük is a határozatnak, mindegyik arról tanúskodik, hogy egyre eredményesebben elégítjük ki a dolgozó nép szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteit.

I.

Mi tette lehetővé az árleszállítást?

Elsősorban dolgozó népünk odaadó, szorgalmas munkája. Az árak ilyen széleskörű leszállítására azért kerülhetett sor, mert évek óta gyors ütemben emelkedett az ipari termelés. Az ötéves terv eddig eltelt éveiben nagyszerű alkotások születtek; számos új üzem kezdte meg termelését. Az ipari termelés színvonala csaknem három és félszerese a háborúelőttinek. Nagyon megnőtt a munka termelékenysége; több mint 75 százalékkal múlja felül a háborúelőtti színvonalat. Ezeket a nagy eredményeket azért érhattük el, mert munkásosztályunk teljes erőfeszítéssel, áldozatkészen, lelkesen dolgozott. A szocialista verseny az ipari termelésnek állandó hajtóerejévé vált; tízezrével emelkedtek ki sztahanovisták a munkásosztály soraiból, s az újítómozgalom is nagyszerűen föllendült.

Az árleszállításhoz hozzájárultak a mezőgazdasági termelésben elért jelentékeny sikerek. A dolgozó parasztság szorgalma és kitartása legyűrte a tavalyi igen gyöngye termés okozta nehézségeket. A kedvező időjáráson és az állam bőséges segítségén kívül a parasztságnak köszönhetjük, hogy az idén szinte páratlanul gazdag termésünk volt. S a jó terméseredményeket a beadás példás teljesítése követte. A dolgozó parasztság nagyrésze mindjárt a cséplőgép mellől teljesítette gabonabeadási kötelezettségét.

A munkások, a dolgozó parasztek, az értelmiségiek úgy üdvözölhetik az árleszállítást, mint saját munkájuk gyümölcsét. De ilyen árleszállítás természetesen csak ott lehetséges, ahol a munkások és parasztek maguk élvezik munkájuk gyümölcsét, ahol fáradozásuk eredményeit nem orozzák el a kizsákmányolók. Ilyen széleskörű, nagyarányú, tervszerűen végrehajtott árleszállítás csak szocialista tervgazdaságban lehetséges.

Míg nálunk széleskörű árleszállítás történt, a tőkésországok egész sorában emelkednek az árak. A kenyér és a péksütemény,

amely nálunk 12—20 százalékkal olcsóbbodott, Angliában néhány hónappal ezelőtt 14—20 százalékkal drágult. Az angol háziasszonyok a minap tüntettek a drágaság miatt. Ugyancsak drágult az idén a kenyér Nyugat-Németországban és Olaszországban is. 1951—52-ben mintegy 25 százalékkal drágultak az amerikai közszükségleti cikkek.

Az árak alakulásának ez a kétféle iránya is jelzi a mi rendszerünk fölényét a kapitalista rendszerrel szemben. A tőkésországokban a maximális profitért folyó hajsza nélkülözésekre, éhezésre, munkanélküliségre kárhóztatja a tömegeket. A militarizálás, a fegyverkezési hajsza terhei egyre súlyosabbak. Ez fejeződik ki az inflációs irányzatban, az árak szakadatlan emelkedésében is. A monopol-tőke és állama az inflációval, az egyre súlyosbodó adókkal és az áremelkedésekkel a tömegekre, elsősorban a munkásosztályra hárítja a militarizálás minden terhét. Ellenben nálunk a termelés célja nem a maximális profit, hanem a dolgozó emberek szükségleteinek kielégítése. A mi államunk békepolitikát folytat. Az árleszállításról szóló határozatból is nagyszerűen kiviláglik, hogy békében akarunk élni, hogy anyagi erőforrásainkat főként a nép jólétének emelésére akarjuk felhasználni. Az árleszállítási határozat is bizonyítja, hogy államháztartásunk szilárd, népgazdaságunk erős, s egészségesen fejlődik.

Dolgozó népünk szorgalmas munkája, a népi demokratikus rendszer, a tervgazdaság adta lehetőségek egymagukban még nem biztosították az árleszállítást. Mindezeknek párosulniuk kellett a párt és a kormány helyes gazdaságpolitikájával. A felszabadulás után pártunk vezette az újjáépítés hősi munkáját, a párt kezdeményezte az ötéves terv kidolgozását, s irányította végrehajtását. Mindazok a hatalmas sikerek, amelyeket népgazdaságunk fejlesztésében elértünk, elválaszthatatlanok a párt vezetésétől. Igaz, hibák is mutatkoztak gazdasági politikánkban. A nagy eredmények láttán túlbecsültük erőnket, s nem mérlegeltük eléggé a baráti országokkal való gazdasági együttműködésben rejlő nagy lehetőségeket. Ezért túlságosan meggyorsítottuk a szocialista iparosítás ütemét. Így aztán nem jutott elegendő anyagi eszköz, elég erő a fogyasztási szükségleteket kielégítő könnyű- és élelmiszeripar beruházásaira és a mezőgazdaság fejlesztésére. Az életszínvonal évekig tartott lendületes emelkedése megtorpant, sőt egy-két éve valamelyest vissza is esett. A szocialista iparosítás üteme ellentétbe került a szocialista

termelés céljával: a dolgozó nép anyagi és kulturális szükségleteinek minél jobb kielégítésével.

Pártunk központi vezetőségének júniusi ülése mélyrehatóan föl-tárta ezeket a hibákat, s megjelölte kijavításuk módját. A központi vezetőség javaslatai alapján kidolgozott kormányprogram ki-mondta: meggyorsítjuk a dolgozó nép életszínvonalának emelkedé-sét. A kormány számos intézkedés végrehajtását ígérte. A tervezett intézkedések mind egy célt szolgálnak: a nép nagyobb jólétét.

A kormányprogram bejelentése óta csak néhány hónap telt el. De dolgozó népünk ismét tapasztalhatta: a párt és a kormány ígéretére úgy építhet, mint a kősziklára. Számos rendelet jelent meg. A kormány fölemelte a munkavédelmi beruházásokra szánt össze-get, megkezdődött a tatarozás, meggyorsult a lakásépítkezés. Soro-zatos intézkedések szolgálják a mezőgazdasági termelés fejleszté-sét: az adó, a beadási és egyéb hátralékok elengedése, a gépállo-mások díjtételeinek mérséklése, az ingyenes állatorvosi szolgálat elrendelése stb. Különösen fontosak azok a rendszabályok, amelye-ket a párt központi vezetősége a beadással kapcsolatban javasol. Ezek csökkentik a beadás mértékét, s mivel több évre előre meg-állapítják a kötelezettségeket, még biztonságosabbá teszik a paraszti gazdálkodást. Az eddig megjelent rendszabályok hatása máris megmutatkozik a munkásosztály és a dolgozó parasztság élei-színvonalában, s később még inkább érezhető lesz. A mezőgazda-sági termelést ösztönző intézkedések hozzájárulnak majd a terme-lési kedv fokozásához, a növénytermelés és az állattenyésztés fejlő-déséhez, végsőfokon a város jobb élelmezéséhez is. De mind e rend-szabályok sorából kiemelkedik az árleszállításról kibocsátott hatá-rozat, amely egészen közvetlenül, mindennél kézzelfoghatóbban érzékelteti: a kormányprogram a nép életszínvonalának emelését jelenti.

A lakosság életszínvonalának emelését szolgálja a Negyedik Békekölcsön kibocsátásával kapcsolatos minisztertanácsi határo-zat is. Mint ismeretes, népgazdaságunk megerősödése, költség-vetésünk megszilárdulása, s az új kormányprogram megvaló-sítása révén fölszabaduló anyagi erőforrások lehetővé tették, hogy a kormány idén jelentősen csökkentse az államkölcsön kibocsátási összegét. Ezért népköztársaságunk kormánya a Magyar Dolgozók Pártjának javaslatára úgy intézkedett, hogy a Negyedik Békekölcsön jegyzésekor legföljebb a félhavi keresetnek megfelelő összeg följánlását szabad elfogadni a dolgozóktól, s a kölcsönjegyzésből befolyó összeget elsősorban olyan beruházásokra kell fordítani, amelyek közvetlenül emelik a lakosság életszínvonalát.

II.

Semmi kétség, az árleszállítás nem oldott meg egycsapásra mindent — ezt a fontos intézkedést újabbnak kell követniük. Egyesek azt kérik: miért nem volt máris sokkal nagyobbarányú ez az árleszállítás? Miért nem csökkent például azonnal a hús és a zsír ára?

A kérdésre könnyűszerrel megfelelhetünk: csak reális, gazdaságilag jól megalapozott árleszállításnak van értelme. Az árleszállítás népgazdaságunk, államunk erejét mutatja, nem gyöngíthetjük ezt az erőt meggondolatlan, megalapozatlan intézkedésekkel.

Ne feledjük el: az árakat csak abban az arányban csökkenthetjük, amilyen arányban nő a fogyasztási cikkek bősége. Ha másképp intézkednénk, az árcsökkenés révén növekvő kereslet — megfelelő árukínálat híján — nem elégülhetne ki. Az effajta árleszállítás valójában nem növelné, hanem csökkentené a forint vásárlóerejét.

Köztudomású, hogy állatállományunk fejlődése a legutóbbi időben nem volt kielégítő. Különösen a tavalyi rossz takarmánytermés gátolta ezt a fejlődést. De nemkevésbé gátolta az állattenyésztés elhanyagolása és a parasztpolitikában elkövetett jónéhány hiba is. Most minden feltétele megvan az állattenyésztés gyorsabb fejlődésének. Az idén bőséges a takarmánytermés. Az állam fokozottan ösztönzi az állattenyésztést. A kormányprogram keretében kiadott rendelkezések hatalmasan segítik a dolgozó parasztságot. A törvényesség megszilárdítása, a beadási kötelezettségek évekre való meghatározása növeli parasztságunk biztonságérzetét. Mindez kétségkívül az állattenyésztés további fejlődésével, nagyobbarányú hízalással jár majd. De az ilyesmi nem történik máról holnapra. Amikor a hús- és zsírtermelés eléri a szükséges színvonalat, a kormány nem fog habozni, hogy tüstént leszállítsa az árakat.

Az árleszállítás mértéke összefügg a költségvetés helyzetével is. Az árak csökkentése a költségvetési bevételek csökkentését is jelenti. Ez pedig csak olyan arányban lehetséges, hogy ne veszélyeztesse a népgazdaság fejlesztését, a lakásépítkezést, a szociális és kulturális beruházásokat és a többi állami szükséglet fedezését.

Mindez megjelöli a további árleszállítások, az életszínvonal további emelkedésének útját. Pártunk és kormányunk szilárdan eltökélte, hogy rendületlenül folytatja az életszínvonal rendszeres emelésének politikáját. Hogy ez a politika milyen ütemben valósul meg, az főleg a termelés eredményétől függ.

Az életszínvonal további emelkedéséhez elsősorban az kell, hogy tovább fokozzuk az ipari termelést. Biztosítanunk kell a fogyasztási cikkek nagyobb bőségét, s tovább kell fokoznunk a nehézipar termelését, mert a könnyűipar és a mezőgazdaság fejlődése is ettől függ. Ez komoly erőfeszítéseket követel, mert egyelőre számos fontos iparág — különösen a szénbányászat, a vaskohászat, több döntőfontosságú gépipari üzem és a könnyűipar néhány ága — elmaradt a tervtől. Különösen nagyjelentőségű, hogy iparunk pontosan, hiánytalanul teljesítse exportkötelezettségeit, mert ez mellőzhetetlen feltétele az ipar anyagellátásának, terveink teljesítésének.

Az árleszállítás politikája méginkább fokozza az önköltségcsökkentés fontosságát is. Világos, hogy további árleszállításokhoz olcsóbbá kell tenni a termelést, tovább kell növelni az ipar jövedelmezőségét, s ezzel az államháztartás bevételeit. Eddig a legtöbb üzem lebecsülte az önköltség csökkentésének feladatát, csupán a termelés mennyiségének növelésével törődött. Most ennek a feladatnak is elsőrendű, központi feladattá kell válnia.

Az életszínvonal további emelkedéséhez az is szükséges, hogy tovább nőjön a mezőgazdasági termelés. Annál szükségesebb ez a figyelmeztetés, mert a jövőévi jó termés előkészítésében, az őszi szántás-vetésben egyelőre nagyon elmaradtunk. A mezőgazdasági termelés növekedése — végsősoron az egész nép életszínvonalának gyorsabb vagy lassabb emelkedése — sokban összefügg termelőszövetkezeteink megerősödésével. A termelőszövetkezetek a mezőgazdasági termelés gyors, rendszeres emelkedésének fontos biztosítékai.

Akár az ipart, akár a mezőgazdaságot tekintjük: jól látjuk, hogy az életszínvonal emelkedése a dolgozóktól — a munkásoktól és a parasztoktól — függ. Ha munkásaink fegyelmezetten teljesítik kötelességüket, ha lelkesen versenyeznek, újítanak, észszerűsítenek, ha lelkiismeretesen takarékoskodnak az anyaggal, kímélik a gépeket, javítják a minőséget: gyorsabban emelkedik népünk életszínvonala. Ha dolgozó parasztságunk gyorsítja az őszi munkákat, becsülettel teljesíti állampolgári kötelezettségeit, ha szövetkezeti parasztságunk szilárdan kitart a szövetkezés fölfelé vezető útján: gyorsabban emelkedik az életszínvonal.

Az árleszállítás méginkább serkenti dolgozó népünket, hogy még egységesebben tömörüljön a párt és a kormány köré, még jobban helytálljon a termelés frontján, s vívja ki termelő munkájával az életszínvonal-emelkedés új győzelmeit.

A szovjet pénz néhány elméleti kérdése

A szovjet szocialista társadalomban — bár korlátozott hatókörrel — de még van árutermelés és áruforgalom, s ezen az alapon hat az érték-törvény is. Mindez feltételezi a pénz, a „pénzgazdaság” létezését. Marx szavai szerint „az áru megkettőződése árura és pénzre törvénye a termék áruként való megjelenésének”. (Marx. A tőke. II. kötet. 464. old. oroszul.)

A szocializmus árutermelése gyökeresen különbözik nemcsak a kapitalizmus, hanem a kapitalizmus előtti alakulatok árutermelésétől is, mert a különböző alakulatok árutermelése nem tekinthető önmagában, a környező gazdasági viszonyoktól függetlenül. Éppen így a pénz sem tekinthető a környező viszonyoktól független, változatlan kategóriának.

Csak akkor érthetjük meg a burzsoá gazdaság eszközei fejlődésének dialektikáját a társadalmi tulajdon uralma idején, ha jól ismerjük Marx tetteit a pénz „egyszerű” és kapitalista funkcióiról. A különböző társadalmi alakulatok pénzének általános vagy „egyszerű” funkciója, Marx kifejezése szerint az általános egyenérték-funkció. A pénznek ezt az egyszerű funkcióját nem szabad összekeverni a pénz mint tőke funkciójával, jóllehet bizonyos meghatározott történelmi viszonyok közt ez utóbbi teljesen alárendeli magának az előbbit: mind az áru, mind a pénz egyszerű funkciói óhatatlanul a tőke funkcióivá válnak. Ez az átalakulás *korántsem az áru és a pénz természetéből következik*. A pénz funkciója és az áru funkciója *csak az ipari tőke funkcióival való kapcsolatuk, vagyis a tőke körforgási folyamatába való teljes és szerves bekapcsolódásuk következtében válik a pénztőke és az árutőke funkciójává*. „A tőkeviszony a termelési folyamatban csak azért nyilvánul meg — hangsúlyozza Marx —, mert önmagában véve megvan a forgalmi műveletben az egymással szembekeülő vevő és eladó (a munkaerő vevője és eladója — Z. A.) gazdasági alapfeltételeiben, osztályviszonyukban. *Nem a pénz természetéből fakad ez a viszony; ellenkezőleg, e viszony megléte az, ami a puszta pénzfunkciót tőkefunkcióvá képes változtatni*.” (Marx. I. m. 27—28. old. oroszul.) Marx A tőke II. kötetében részletesen vizsgálja az áru és a pénz szerepét a tőke körforgásában, s megmutatja, miként válik a pénz minden

konkrét funkciója (a forgalmi és a fizetési eszköz, a kincsképző eszköz és a világpénz funkció) *a tőke funkciójává*, s miként telnek meg ezek a funkciók kapitalista tartalommal.

Meg kell jegyeznünk, hogy a politikai gazdaságtan általános oktatása és a pénzforgalom és a hitel speciális oktatása keretében csak *A tőke* első kötetének harmadik fejezete alapján tanítjuk a pénz funkcióit. Így azután éppen a leglényegesebb sikkad el: a pénz funkcióinak burzsoá társadalombeli sajátosan kapitalista tartalma. Ez pedig legalábbis megnehezíti, hogy jól megértsük a pénz fejlődésének dialektikáját a kapitalizusból a szocializmusba való átmenet időszakában és a szocializmusban. Hiszen a munkásosztály diktatúrája nem az egyszerű áru gazdaság, hanem a *tőkés gazdaság* pénzt és pénzrendszerét vette át, s elkeseredett osztályharc közepette olyan új gazdasági viszonyokat teremtett, amelyeknek eredményeként a pénz funkciói és rendeltetése gyökeresen, elvileg megváltoztak a szocializmus javára, a kapitalizmus kárára.

A tulajdonképpen pénz egészen más természetű, mint a tőke. Ezért maradhat meg s használható fel aktívan a magántulajdontól és a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalomban is.

Sztálin elvtárs a XIV. pártkongresszuson megsemmisítően bírálta azt a burzsoá restaurátori „elméletet“, amely a kereskedelem, a pénz, a bankok és a hozzájuk hasonló gazdasági kategóriák funkcióit és rendeltetését azonosítja a kapitalista társadalomnak és a munkásosztály diktatúrájának viszonyai közt, amikor a szocialista állam tartja megszállva a gazdaság parancsnoki magaslatait. Sztálin elvtárs bebizonyította: miután a munkásosztály diktatúrája átvette a burzsoázia olyan módszereit és fegyvereit, mint a kereskedelem és a pénzrendszer, sikerrel használja fel őket a tőkés elemek leküzdésére, a szocialista gazdaság alapjainak lerakására. A burzsoázia szóbanforgó eszközeinek rendeltetése és funkciói megváltoznak a szocializmus javára, a kapitalizmus rovására. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében a szovjet szocialista társadalom tapasztalatait általánosítva megállapította, hogy a pénzből és a bankokból a szovjetországban főként a forma maradt meg, a kategóriák lényege azonban gyökeresen megváltozott a szocialista népgazdaság fejlődése követelményeinek megfelelően.

A szovjet pénz fejlődése során jelentősen megváltozott. A szocialista társadalom szovjet pénze különbözik a többszektorú átmeneti gazdaság időszakának szovjet pénzétől. A pénz természetének és funkcióinak gyökeres megváltozása a szocializmusban fejeződik be: a szocializmus fölépítésével teljesen kifejlődött a szovjet pénz szocialista tartalma. A szocialista társadalom pénze — az átmeneti gazdaság pénzével ellentétben — már nem fejez ki antagonistá osztályviszonyokat.

Az árutermelés viszonyai közt a pénz különleges áru, általános egyenérték. Az általános egyenérték — Marx meghatározása szerint — „az érték-mérő és a forgalmi eszköz egysége”. Csakhogy a szocialista társadalom pénze nem közönséges általános egyenérték, nem hasonlít semmiféle más árutermelés, legkevesbbé a tőkés árutermelés általános egyenértékéhez. Ez a pénz *különősfajtájú* általános egyenérték; érvényes rá a szocializmus árutermelésének minden sajátossága.

A termelőeszközök társadalmasítása, az árutermelés hatókörének főleg a személyes fogyasztási cikkekre való korlátozása megakadályozza, hogy a pénz tőkeként, a kizsákmányolás eszközeként kerüljön fölhasználásra. A pénz a szocialista társadalomban a kizsákmányolás eszközéből a termelés ösztönzésének eszközévé változott, a szocialista termelés pedig a legfejlettebb technika alapján növekszik és tökéletesedik a dolgozók szükségleteinek maximális kielégítése céljából. A pénz rendeltetésének megváltozása, a régi gazdasági forma hozzáidomítása a szocializmus viszonyaihoz s alárendelése a szocializmusra jellemző új gazdasági törvényeknek azt jelenti, hogy a pénz, elvesztve régi társadalmi funkcióit, új társadalmi funkciókat szerez.

A pénzre azért van szükségünk, mert a szocialista termelés két formája miatt megmaradt az árucseré. Ez utóbbi körülmény viszont megköveteli, hogy elsősorban arról beszéljünk: hogyan funkcionál a szovjet pénz mint általános egyenérték az árucseré szférájában. A szocializmusban a pénz elsősorban az a szükséges forma, amely a szocialista társadalom két termelőszektora közt közvetíti a munkatermékek cseréjét. A kolhozok munkáját állami méretekben nem tekinthetjük teljesen közvetlen társadalmi munkának: az állam a kolhozok termékeivel nem rendelkezhet saját tulajdonaként.

A szovjet pénz rendkívül sajátos általános egyenérték. A szovjet pénz a szocialista termelőviszonyokat, elsősorban a két baráti osztály, a munkásosztály és a parasztság viszonyait fejezi ki. A Szovjetunió pénze új tartalommal megtöltött régi forma. Az új tartalom fokozatos változások eredményeként mélyen áthatotta, s teljesen maga alá rendelte ezt a régi formát. Megkezdődött a régi forma fölhasználása az új fejlesztésére: előbb a szocializmus fölépítésére, majd a szocialista gazdaság fejlesztésére és a kommunizmus magasabb szakaszába való átmenet előkészítésére.

A szovjet pénz nem volna pénz, ha nem fejeznék ki a konkrét és az absztrakt munka, az egyéni és a társadalmilag szükséges munka szocializmusbeli különbségét. Az árucseré szükségességéhez hasonlóan, a konkrét és az absztrakt munka különbsége is abból fakad, hogy a Szovjetunió fejlődésének jelenlegi szakaszán a szocialista termelésnek két formája van. A pénzben az áruk értéke, vagyis az árukban megtestesült absztrakt munka

fejeződik ki. A munkaráfordítások mint absztrakt munkák egyenlősége a kicserélt munkatermékek egyenlőségében, a pénz mint értékmérő segítségével kialakított cserearányokban, vagyis az áruk árában nyilvánul meg.

Az absztrakt munka fogalma minőségileg, a társadalmilag szükséges munka fogalma pedig mennyiségileg jellemzi az értékalkotó munkát. Az érték pénzformában kifejeződő nagyságát nem az egyes vállalatok egyes munkásainak egyéni munkája, hanem a társadalmilag szükséges munka határozza meg. A tervnormák, például a haladó állagnormák megállapításakor a társadalmilag szükséges munka valóban elért színvonalából indulunk ki.

Az értéktörvény hatóköre a Szovjetunióban nem olyan kiterjedt, mint a kapitalizmusban: az értéktörvény a szovjetországban nem szabályozza a termelést. A használati érték és az érték, a konkrét és az absztrakt munka ellentétének talaján mégis keletkeznek ellentmondások a gazdasági gyakorlatban, például a terv értékszerinti teljesítése, a nyereségterv teljesítése és a termékek választék és minőség szerinti tervének teljesítése közt. Ezek az ellentmondások árthatnak a termelésnek, aránytalanságokkal fenyegethetik a népgazdaságot. Az állami ellenőrzés (a hivatalon belüli, a pénzügyi és a bankellenőrzés, valamint az Állami Ellenőrző Minisztérium) gépezetének segítségével föltárjuk és leküzdjük ezeket az ellentmondásokat, amelyek semmiképpen sem fajulhatnak antagonistá ellentmondásokká. A szocialista gazdaság jellege kizárja az antagonistá ellentmondásokat, mert a szocialista gazdaságban a tervszerű, arányos fejlődés törvénye hat, s ez a gazdaság teljesen lehetetlenné teszi a termelés társadalmi jellegének és az elsajátítás magánformájának ellentmondását.

Ez az oka annak, hogy a pénz létezése, az $\bar{A}-P-\bar{A}$ árumetamorfózis a szocialista gazdaságban — a közönséges árutermeléssel ellentétben — nem teremti meg a gazdasági válságok lehetőségét.

A pénznek a két termelőszektor munkatermékei cseréjében betöltött általános egyenértékfunkciója főváltotta a pénz közönséges árutermelésbeli funkcióját; az utóbbi funkció betöltése során a pénz a közvetlenül magánmunka piaci csere útján társadalmi munkává való átváltozásának eszköze. Bár a pénz mindkét esetben az árucserét szolgálja, itt mégis minőségi különbség van, mert a szocializmusbeli árutermelés és áruforgalom sajátos vonásai következtében gyökeresen különbözik a magántulajdonon alapuló árutermeléstől és áruforgalomtól. A mi árutermelésünknek főként a szocialista termelők, vagyis az állami és a szövetkezeti-kolhozvállalatok áruival van dolga. A mi árutermelésünk, mint a szocialista gazdasági rendszer egyik eleme, minőségileg más, szocialista termelőviszonyokat fejez ki, s alá van vetve a szocializmus gazdasági alaptörvénye, valamint a tervszerű arányos fejlődés törvénye hatásának. Ezért kell az általános egyenértékről, mint az *egyesült szocialista termelők cseréjét közvetítő forma minő-*

ségileg új funkciójáról, nem pedig a már említett régi általános egyenérték-funkció módosulásáról beszélünk.

Az általános egyenérték „az értékmérő és a forgalmi eszköz egysége”-ként szolgálja a csere folyamatát. A pénznek ez a két konkrét funkciója — mutat rá Marx — szükségszerűen következik a pénz mint általános egyenérték általános funkciójából, az általános egyenérték lényegéből. A pénz természetének, társadalmi-gazdasági tartalmának gyökeres átalakulása teljesen kifejeződik a pénz minden konkrét funkciójában, elsősorban értékmérő és forgalmi eszköz funkciójában.

A közönséges árutermelésben a pénz csak ösztönösen működő értékmérőként funkcionál. A szocialista társadalomban viszont a termelt áruk értékének mérése már nem a *termelészabályozó* értéktörvény ösztönös működésének eredménye; itt a pénz a termékek előállítására fordított társadalmi munka tervszerű állami nyilvántartásához, a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzéséhez szükséges forma. Ez a funkció, amely konkrétan az árképzésben, az önköltségnek és a termelés folyamatában keletkező tiszta jövedelemnek megállapításában nyilvánul meg, megfelel a tervszerű (arányos) fejlődés törvénye követelményeinek. A pénz forgalmi eszköz funkciójában csakis a *szovjet kereskedelmet* szolgálja, azt a különösfajtájú kereskedelmet, amelyben nincsenek sem nagy-, sem kistőkések. Ez tehát nem a forgalmi eszköz szokásos funkciója, hiszen a pénz itt a szocializmus gazdasági alaptörvényével és a tervszerű (arányos) fejlődés törvényével összhangban államilag tervezett és szabályozott szovjet kereskedelem útján megvalósuló áruforgalom eszköze.

Gazdaságunk egyik ellentmondása, hogy a szervezetlen piacon még megmaradt az értéktörvény ösztönös hatásának néhány eleme. Ez fejeződik ki a piaci áralakulásban, a kolhozpiaci árufelhozatal ingadozásaiban stb.-ben. Ezen a talajon pedig még lehetőség van rá, hogy egyesek — bizonyos körülmények közt — spekulációs jövedelemre tegyenek szert a piacon. Az áru- és a pénzforgalom effajta jelenségei a kommunizmus felső foka felé haladásunk arányában mind szűkebb térre korlátozódnak, s végül is teljesen eltűnnek.

Az áruforgalom, következésképp a pénzforgalom hatóköre is, főként a fogyasztási cikkekre és azokra a mezőgazdasági nyersanyagokra korlátozódik, amelyekből fogyasztási cikkek készülnek. A szovjet pénz működése mégsem korlátozódik csak erre a területre. Társadalmunk a termelőeszközök gazdasági forgalmának folyamatában is felhasználja a szovjet pénzt. Miért terjeszti ki a pénz működését a termelőeszközök termelésének és elosztásának területére, s miért fejt ki ezen a területen ilyen vagy olyan funkciót? A következő okok magyarázzák ezt:

Először: minthogy a fogyasztási cikkek áruk, amelyeket a munkások csak pénzért kaphatnak meg, jelenleg a termelőfolyamatban felhasznált

munkaerőráfordítás pótlása (a munkások ellátása fogyasztási cikkekkel) is csak pénzbeli munkabér formájában történhetik. A munkabér az önköltség egyik legfontosabb eleme. Kifizetése, nyilvántartása és tervezése pénzformában történik, ezért a termelési ráfordítások minden egyéb elemét is pénzformában kell nyilvántartanunk, mert különben nem állapíthatnók meg a ráfordítások *összegét*. A pénzbeli (értékszerinti) nyilvántartás segítségével készíthetünk pontos kalkulációt a vállalatok ráfordításairól, s állapíthatjuk meg a vállalatok jövedelmező vagy veszteséges voltát.

Másodsor: a termelőeszközök — mind a munkaeszközök, mind a nyersanyagok — a fogyasztási cikkek értékének fontos elemei. A fogyasztási cikkek értékét tehát nem határozhatjuk meg, ha nem pénzformában számítjuk a termelőeszközök termelésére fölhasznált munkát, ha a termelőeszközöknek nem adunk érték kifejezést (áru-, illetve értékburkot). Ez is szükségessé teszi, hogy meghatározzuk a termelőeszközök értékét, önköltségét és árát, s fölhasználjuk a pénzt a termelőeszköztermelés társadalmi ráfordításainak értékelésére.

A pénz tehát a termelőeszközök vonatkozásában voltaképp nem vásárlóeszköz (forgalmi eszköz), de a szocialista gazdaságban az általános egyenérték egyik funkcióját, az értékmérő-funkciót a termelőeszközök termelésének és elosztásának szférájában is fölhasználjuk. A fogyasztási cikkek vonatkozásában a pénz értékmérő funkciójának rendeltetése, hogy lehetővé tegye az árucseré folyamatát a különböző tulajdonosok közt; a termelőeszközök vonatkozásában azonban ennek a funkciónak egyáltalán nincs ilyen rendeltetése. Itt csak a munkabér nagyságának megállapítására, s általában a vállalatok munkájának nyilvántartására és ellenőrzésére használjuk fel ezt a funkciót. Lényegében tehát a pénz a termelőeszközök vonatkozásában nem *áruk* értékét méri, hanem a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze, s csak külsőleg, formálisan az érték tervszerű mérője, mert a termelőeszközöknek áruburkuk van. Ebben az értelemben használjuk cikkünkben az „érték” és az „értékmérő” fogalmát, amikor termelőeszközökről beszélünk.

Harmadszor: a pénznek mint értékmérőnek fölhasználása a termelőeszközök termelésére fordított munka nyilvántartása céljából összefügg a külkereskedelemmel. A szovjet állami vállalatok által termelt termelőeszközök ugyanis a külkereskedelemben nemcsak formálisan, hanem lényegüket tekintve is áruk. A Szovjetunió a népi demokratikus országokkal kötött kereskedelmi szerződések alapján a legkülönfélébb termelőeszközöket szállítja ezeknek az országoknak, s természetesen szükséges, hogy ismerje ezeknek az áruknek az önköltségét és árát.

Ezek az okok teszik gazdaságilag szükségessé, hogy a pénz értékmérőként működjék valamennyi iparág *munkaráfordításainak nyilvántartá-*

sában és termelőfolyamatának tervszerű ellenőrzésében. A pénznek ez a funkciója tehát nemcsak a fogyasztási cikkekre, hanem a termelőeszközökre is kiterjed.

Más a helyzet a pénz forgalmi eszköz vagy vásárlóeszköz funkciójával. A pénz forgalmi eszköz funkciója és fizetési eszköz funkciója értékalakváltozással függ össze, azzal, hogy az áru az egyik tulajdonostól a másikhoz kerül. Csakhogy a termelőeszközök a Szovjetunió belföldi forgalmában nem kerülnek eladásra, a termelőeszközöket tervszerűen elosztjuk az állami vállalatok közt. A Szovjetunióban tehát nincs áruforgalom a termelőeszközök belföldi gazdasági forgalmában. De ha a termelőeszközök nem cserélnek tulajdonost, amikor az egyik iparágból vagy az egyik vállalatból átkerülnek a másikba (mert a tulajdonos a szocialista állam marad), akkor ezen a területen a pénz sem tölti be a forgalmi eszköz- és a fizetési eszköz-funkciót. A vállalatok pénzszámlásai, amelyeket az Állami Bank készpénzfizetés nélkül, a vállalatok számláin végzett átírás útján bonyolít le, nem különböző tulajdonosok viszonyait fejezik ki. A szocialista társadalomban ezek az elszámolások csupán az anyagi értékek termelése és elosztása állami nyilvántartásának és ellenőrzésének módszerűl szolgálnak, s ebben az értelemben az anyagi értékek termelési és elosztási folyamata szervezésének pusztán formai oldalához tartoznak.

Az általános egyenérték kategóriája tehát a szovjet társadalomban nem alkalmazható a termelőeszközök gazdasági forgalmára, mert csak az érték-mérő és a forgalmi eszköz egysége jelenti az általános egyenérték fogalmát. A szovjet pénz főleg a fogyasztási cikkek vonatkozásában valódi érték-mérő és valódi forgalmi eszköz, vagyis általános vásárlóeszköz, következésképp főleg ezen a területen valóságos általános egyenérték. A szocialista társadalom pénzének egyik legfontosabb megkülönböztető sajátossága, hogy mint általános egyenértéknek, erősen korlátozott a működési köre, ellentétben a kapitalizmussal, ahol semmi sem korlátozza az általános egyenérték működését. A kapitalizmusban minden áruformát ölt, pénzért minden megvásárolható, még a lelkiismeret és a becsület is. A szocialista társadalomban az árutermelés határa egyúttal az általános egyenérték működésének határa. A szocializmusban csak a személyes fogyasztási cikkek adás-vétele szabad.

A szocialista társadalom pénzének sajátossága és ellentmondása éppen az, hogy itt a pénz egyidejűleg működik az áruk (fogyasztási cikkek) világában is és a nem-áruk (termelőeszközök) világában is. S minthogy a szovjet pénznek mindaddig működni kell a nem-áruk világában is, amíg a szocialista termelésnek két formája van, a szovjet pénz meghatározásakor nem szorítkozhatunk csupán az általános egyenérték fogalmára és arra a két

konkrét funkcióra (értékmérő és forgalmi eszköz), amelyekből ez a fogalom összetevődik. A szovjet pénz fogalmában nemcsak azt kell kifejeznünk, hogy ez a pénz összefügg az értéktörvénnyel, hanem azt is, hogy működése végeredményben a szocializmus gazdasági alaptörvényének van alávetve. A szovjet pénz tehát nemcsak általános egyenérték: *több, tökéletesebb*, mint a közönséges általános egyenérték; a szovjet pénz olyan *általános egyenérték, amelyet a szovjet társadalom a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeivel összhangban az anyagi javak termelése és elosztása nyilvántartásának, tervezésének és ellenőrzésének általános eszközeként használ fel az egész népgazdaságban.*

A szovjet társadalomban a pénznek mint általános egyenértéknek szerepe sokkal jelentéktelenebb, alkalmazási köre hasonlíthatatlanul szűkebb, mint a kapitalizmusban volt. Mégsem kétséges, hogy a szovjet pénz történelmileg mérhetetlenül tökéletesebb pénztípus, mint bármelyik szocializmuselőtti társadalmi-gazdasági alakulat pénze, mert nem egyszerűen általános egyenérték, nem csak általános egyenérték: a szovjet pénzt hathatósan, tudatosan és tervszerűen, a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően fölhasználjuk az egész szocialista termelés szakadatlan fejlesztésére és tökéletesítésére.

Marx *A tőké*-ben megmutatta, miként válik ki a történelmi fejlődés során az áruvilágból egy bizonyos áru, amelyben valamennyi többi áru kifejezi értékét, s amely ezért pénz lesz. „Ennek a *kizárt* árunak — mondja Marx — a társadalmi folyamat révén *különleges társadalmi funkciójává* válik, hogy *általános egyenértékké* legyen. Így lesz belőle — *pénz.*” (Marx. A tőke. I. kötet. 98. old. Szikra. 1949.) A XIX. század végén a tőkésországok többségében, köztük a forradalomelőtti Oroszországban is, az arany volt az uralkodó pénzügy.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom óta a szovjet gazdaság fejlődése során semmiféle más áru nem „vált ki” általános egyenértékként. Az 1922—1924. évi pénzreform teremtette új, szilárd valutában kifejezett áruk rendszere közvetlenül az *arany-értékmérő* alapján épült fel.

Jóllehet a pénz a szocialista társadalomban is tanúsítvány, amely arra jogosítja birtokosát, a szocialista társadalom tagját, hogy megkapja a társadalmi termék meghatározott részét, s jóllehet a szocializmus pénzének fedezete elsősorban az állam által szilárd áron forgalombahozott áru-tömeg, ez a pénz mégsem munkautalvány, hanem *valóságos pénz.* A szocialista társadalomban is az *arany* az általános egyenérték; az áruforgalom

szférájában azonban, e szféra törvényszerűségeivel teljes összhangban, értékjegyek, szovjet pénzjegyek forognak vásárlóeszközként.

Amikor tervező szerveink pénzben meghatározzák az áruk viszonylagos értékét, számbaveszik az áruformát nem öltő termékek előállítására fordított munkát, s megállapítják az önköltséget, az árakat stb.-t, nem folyamodnak közvetlenül az aranyhoz, hanem a pénz adott, általuk valóban ismert értékéből indulnak ki; ez az érték konkrétan nemcsak az „arany árában“ (vagyis a rubel aranytartalmában) fejeződik ki, hanem minden más áru árában is. F. I. Mihalevszkij, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, az arany kérdésének kiváló szakembere, helyesen mutatott rá, hogy a termelés és az árak tervezésekor nem szükséges, de nem is lehetséges minden egyes alkalommal az arany értékéhez igazodnunk. Sokkal egyszerűbb, ha a tervezők a kenyér, vagy az acél értékéhez igazodnak. Ez azonban csak azért lehetséges, mert a kenyérben és az acélban, illetve termelési költségeikben tükröződik a pénzáru értéke.

Mint hogy a rubelnek aranytartalma van, tervező szerveink, a pénzzel egyenlővé téve az áruk értékét, aranyban fejezik ki ezt az értéket. Ezeknek az elméletileg igen egyszerű és világos tételeknek az ellenzői azt kívánják, hogy mutassák meg nekik a szocialista gazdaságban az arany-értékmérő működésének azt a mechanizmusát, amely megfelel a kapitalizmusbeli mechanizmusnak. Azt kérdezik: hol van a szovjetországban a reális kapcsolat a pénz és az arany közt, hol van az aranyértékváltozás árára gyakorolt hatásának mechanizmusa, hol van az aranytermelés forrásainál az arany ösztönösen történő árura cserélése, amely a közönséges árutermelelésben szükséges feltétele, hogy az arany pénzként, értékmérőként működjék?

Hogy e kérdésekre helyesen válaszolhassunk, először is általánosabb problémát kell fölvetnünk és megoldanunk: az aranyáru szocializmusbeli sajátosságainak problémáját. Lenin már *Az arany jelentősége most és a szocializmus teljes győzelme után* című cikkében a szocializmus világméretű győzelmének szemszögéből vizsgálta az arany problémáját. Lenin hangsúlyozta: e győzelem kivívásáig „az OSZFSZK-ban takarékoskodjunk az arannyal, minél drágábban adjuk el, s minél olcsóbban vásároljunk érte árut”. (*Lenin Művei*, 33. kötet, 99. old. Szikra, 1953.) Lenin szerint az arany jelentősége a munkásosztály diktatúrája idején azzal függ össze, hogy a bel- és a külkereskedelem egyaránt megmarad. Mint hogy pedig a bel- és a külkereskedelemre szocialista társadalmunkban is szükség van, Lenin elméleti tételei az aranyra a munkásosztály diktatúrája idején betöltött szerepéről megőrizték jelentőségüket.

A Szovjetunió a világ egyik legnagyobb aranytermelő országa. A Szovjetunióban főleg állami vállalatok végzik az arany kitermelését. Az arany egy részét azonban aranytermelő szövetkezetek termelik ki; ez utóbbiak

az államnak adják el az aranyat, amelyet a termelés forrásánál különféle árukra cserélnek. De az állami aranytermelő vállalatok is döntően áruként, sőt a világpiacon általános árujaként, világpénzként termelik az aranyat. Ezért olyan nagyjelentőségű az arany a Szovjetunió számára. Az arany az egységes világpiacon két párhuzamos világpiacon történt szétválasztása után is teljesen megtartotta ezt a jelentőségét. Először: a két piac kialakulása korántsem jelenti azt, hogy nincs köztük semmiféle gazdasági kapcsolat, vagyis áruforgalom. A Szovjetunió következetesen folytatja a békés együttműködésre és a kereskedelmi kapcsolatok *valamennyi országgal* való fejlesztésére irányuló politikáját, s a nemzetközi értekezleteken gyakorlati javaslatokat terjeszt elő a tőkésországokkal folytatott kereskedelem kiterjesztése végett. Másodszor: az arany mint világpénz megőrzi jelentőségét a demokratikus világpiacon, amelyen minden elszámolás alapja az arany (az aranyrubel). A Szovjetunió az áruhiteleken kívül *aranyhiteleket* is nyújt a demokratikus tábor országainak.

A Szovjetunióban tehát áruként, mindkét világpiacon általános egyenértékűként termelik az aranyat. Az aranyat árura cserélik az aranytermelő szövetkezetek, amelyek az államnak beszolgáltatott aranyért szovjet pénzt kapnak, s ezért a pénzért különféle árukat, elsősorban fogyasztási cikkeket, továbbá az aranytermeléshez szükséges termelőeszközöket vásárolnak. Az aranyat árura cseréljük a tőkés világpiacon: a szovjetállam az aranytermelés tervezésekor és az aranytermelőipar kalkulációs arany-„árának” megállapításakor mérlegeli az aranyt a tőkés világpiacon kialakult viszonylagos értékét.

Bár a pénzjegyek nem válthatók át szabadon aranyra, ez mégsem érv az ellen, hogy az arany betölti az értékmérő funkcióját. Hiszen ilyen átváltás a tőkés gazdaságban sincs a papírpénzforgalom idején, s mégsem a papírpénz, hanem az arany az értékmérő.

Komoly elméleti jelentőségű kérdés, hogy mennyire hat a szovjet társadalomban az arany értékváltozása az árakra. Marx bebizonyította, hogy a kapitalizmusban nincs és nem is lehet változatlan értékmérő, mert az arany értéke maga is változik. A szocialista gazdasági rendszernek azonban olyan értékmérőre van szüksége, amely a lehető legpontosabban tükrözi az áruk és a termékek előállításához szükséges munkaráfordításoknak a társadalmi munka megnövekedett termelékenységénél fogva történő tervszerű, rendszeres csökkenését. A tervszerűen fejlődő szocialista gazdasági rendszer előnyei lehetővé teszik, hogy semlegesítsük azoknak az aranyérték-változásoknak az áruk árszintjére gyakorolt hatását, amelyek az aranytermelő munka termelékenységében történt változások következményei. Ez a szocializmusban teljesen megvalósítható a következő okok miatt: a Szovjetunió-

ban ismeretlen az aranynak árukra történő ösztönös piaci cseréje, márpedig a kapitalizmusban az arany értékváltozása e csere révén hat az áruk árszínvonalára. Az egész kitermelt arany, az aranytermelő szövetkezetek aránya is, szabott áron kerül az államhoz. A szervezett piacon értékesített áruk árát a szovjetállam tervszerűen, a tervszerű arányos fejlődés törvénye alapján, az értéktörvénnyel számolva állapítja meg. Ezek az árak a rögzített aranytartalmú szovjet rubelben fejeződnek ki. Az aranytermelés és értékesítés, valamint az árképzés szovjetunióbeli sajátosságai lehetővé teszik, hogy kiküszöböljük az arany értékingadozásainak hatását az áruk önköltségére és árára. Másszóval, az ártervezéskor az értékmérőnek, az aranyrubelnek az értékét adott, változatlan nagyságként kezeljük.

A szocializmusban egyáltalán nem szükséges, hogy az aranytermelő munka termelékenységének minden változása esetén fölülvizsgáljuk az összes áruk árszínvonalát, vagy fordítva: a rubel aranytartalmát. Az arany értékváltozása — ha az áruk ára nem változik — csupán az aranytermelőipar jövedelmezőségét változtatja meg, s ezt a szocialista állam a rendes pénzügyi módszerekkel szabályozhatja (a költségvetési dotációk, vagy a nyereségbefizetések rendezése útján). A gyakorlatban ez rendszerint így is történik.

Az arany mint értékmérőnek tervszerű fölhasználása csak a szocialista népgazdaságban lehetséges; ez a szocialista népgazdaság egyik fontos előnye. Megnyilvánul benne, hogy a szocialista társadalmi tulajdon uralma, a tervszerű (arányos) fejlődés törvénye és a szocialista állam egész gazdaságpolitikája korlátozza az ártermelés és az értéktörvény hatókörét.

Az arany mint értékmérő problémájával összefügg az úgynevezett változatlan árak kérdése. 1949-ig az állami ipar teljes termelésének tervezésekor és nyilvántartásakor a „termelés fizikai terjedelmének” kiszámítása 1926/27. évi változatlan árakon (a szövetkezeti ipar termelésének kiszámítása 1932. évi árakon) történt. Ezeket az árakat közvetlenül az arany mint értékmérőnek működése alapján alakítottuk ki, mégpedig úgy, hogy az árak megszabásakor fölhasználtuk a megfelelő termékfajták háborúelőtti (első világháború előtti) árjegyzéki árait. Az 1926/27. évi árak „aranyárak”, vagyis a forradalomelőtti súlytartalmú aranyrubelben kifejezett árak voltak. Ennek a mérőeszköznek jelentős fogyatéka volt, hogy sok ipari terméket (termelőeszközöket, de bizonyos fogyasztási cikkeket is) 1926/27-ben még egyáltalán nem gyártottunk, s ezért mesterségesen kellett megkonstruálni minden új termék 1926/27. évi árát. Minél többféle új terméket gyártott a szovjet ipar, annál mesterkétebbé váltak az 1926/27. évi árak. Ezért 1949-ben áttértünk az ipari termelés valóságos (folyó) áron történő tervezésére. De az árak 1949 óta változtak, ezért az egymást követő

évek mutatószámainak összehasonlítása végett árindexeket kellett kiszámítanunk. Ezeknek az indexeknek a tervezési gyakorlatban való fölhasználásával az volt a célunk, hogy a társadalmi termék „fizikai terjedelme”, a nemzeti jövedelem stb. dinamikájának meghatározásakor kiküszöböljük az árváltozások hatását. A termelés „fizikai terjedelme” nem számítható ki természetben: dinamikájának kiszámítása végett sajátos módon, pénzben kell kifejeznünk a társadalmi terméket. Ennek az értékbeli kifejezésnek a kiszámításakor nem úgy használjuk föl a pénzt, mint az összes áruk és anyagi javak valóságos értékének mérőjét, hanem úgy, mint változatlanak föltételezett értékük mérőjét. (Változatlanak föltételezzük az érték mérőjének, az aranynak az értékét is.)

Az indexmódszer rendkívül bonyolultnak bizonyult. Külön-külön kellett kiszámítanunk minden egyes termék indexét, majd a termékcsoportok mérlegelt indexeit, végül az egész ipari termelés általános indexét. Ráadásul az egyes termékfajták részarányai is változnak. Az indexek kiszámítása emiatt komoly gyakorlati nehézségekbe ütközött. Célszerűnek látszott tehát, hogy az ipari termelés terjedelmének dinamikáját meghatározott időpontban érvényes reális árakon, vagyis új „változatlan árakon” számítsuk. Így azután az 1952-től 1955-ig terjedő időszakra az 1952 január elsejei „változatlan árak” léptek érvénybe az 1926/27. évi elavult árak helyett. (Lásd: Mirosnycsenko. Az ipari termelés tervezése. Goszpolitizdat. 59—60. o.l.d. 1953. oroszul.)

Az 1926/27. évi „aranyárakról” az 1952. évi árakra való áttérés egyáltalán nem jelenti, hogy az ipari termelés dinamikájának tervezésekor lemondunk az aranyról mint értékmérőről. Először: kétségtelenül genetikai kapcsolat van az 1952. évi és az 1926/27. évi árak, valamint ez utóbbiak és a háborúelőtti „aranyárak” közt. Másodsor: a szovjet rubel, amelyben az 1952. évi árakat kifejezzük, ugyancsak meghatározott aranytartalmú, jóllehet a rubel 1952. évi aransúlya megváltozott 1926/27. évi aransúlyához képest. Ez a változás azonban csak azt jelenti, hogy a két időpont közt megváltozott az árszínvonal, de egyáltalán nem befolyásolja annak az elvi jelentőségű elméleti kérdésnek az eldöntését, hogy az érték Szovjetunióban jelenleg használt mértékének milyen a gazdasági természete.

Ha elismerjük, hogy a szocialista gazdaságban hat az értéktörvény, akkor elismerjük azt is, hogy hat a történelmi¹eg kialakult arany-értékmérő, jóllehet ez utóbbi működése elvileg különbözik a kapitalista gazdaság értékmérőjének működésétől és mérhetetlen előnyben van vele szemben. A tőkésországok valutája a háborúutáni szakadatlan infláció következtében mindinkább elértéktelenedik, a szilárd aranytartalmú szovjet rubel vásárlóereje ellenben szüntelenül nő.

Aki tagadja a szovjet pénz aranytartalmának jelentőségét a pénz érték-mérőként való működése szempontjából, az tagadja, hogy a szovjet pénz valóságos pénz, vagyis lecsúszik az „elszámolási jegyek” régi, hibás álláspontjára. Az effajta nézetek hívei azt állítják, hogy a rubel csak a nemzetközi forgalomban aranyrubel, a belföldi forgalomban azonban már valami egészen más, a szó igazi értelmében nem is pénz. Ez voltakép lemondás a szovjet pénz egységes, monista meghatározásáról. A szovjet pénz ilyen dualista értelmezése ellenkezik a történelmi tényekkel is, pénzrendszerünk és valutamechanizmusunk mai szervezeti alapjaival is. A szovjet rubel csak azért lehet a szocialista táborhoz tartozó országok nemzetközi forgalmának valutaalapja, mert aranytartalma szilárd, mert nem kerülhet devaivációs zavarokba.

A szovjet rubelnek már a rubelárfolyam aranyalapra helyezéséről szóló 1950 február 28-i kormányrendelet előtt is volt aranytartalma. Ezt az aranytartalmat közvetve állapítottuk meg: a szovjet valuta és egy bizonyos meghatározott aranytartalmú külföldi valuta árfolyamviszonya alapján. 1936 óta a szovjet valuta alapárfolyamát előbb francia frankban, majd 1937 júliusától USA-dollárban állapítottuk meg. 1950 március 1-ig 5 rubel 30 kopek volt 1 dollár. Az 1934. évi törvény 0,88867 g színaranyban jelölte meg a dollár aranytartalmát. Tehát a rubel aranytartalma a szovjet valuta és egy külföldi valuta árfolyamviszonyából vagy paritásából származtatott nagyság volt. Az 1950 március 1-én történt áttérés a rubelárfolyam aranyalapon való kiszámítására azt jelenti, hogy közvetlenül, arany-grammokban, nem pedig közvetve, a rubelnek valamely külföldi valutához viszonyított árfolyamán keresztül határozzuk meg a szovjet rubel aranytartalmát. Régebben a szovjet valutának egy külföldi valutában kifejezett árfolyama határozta meg a rubel aranytartalmát, most — éppen ellenkezőleg — egyrészt a rubel aranytartalma, másrészt a külföldi papírpénzben kifejezett úgynevezett „aranyár”, vagyis a külföldi valutának aranyban kifejezett értéke határozza meg ezt az árfolyamot. A rubel aranytartalma 1950 március 1 óta 0,222168 g színarany, s ezen az alapon a szovjet valuta árfolyama USA-dollárban: 4 rubel = 1 dollár lett, a korábbi 5 rubel 30 kopek = 1 dollár helyett.

A kormányrendelet nemcsak a nemzetközi elszámolások számára, hanem *általánosan* is meghatározta a rubel aranytartalmát (0,222168 g színarany), s rögzítette az arannak a belföldi forgalomban érvényes hivatalos vételárát: 1 g színarany = 4 rubel 45 kopek.

Az áruk árának szovjet rubelben való tervszerű megállapítása tulajdonképpen az áruk értékének aranyban való kifejezése. A szovjet rubel éppen az arannyal való kapcsolata révén töltheti be az érték-mérő funkcióját. Ezt a kapcsolatot — amint fejtegetéseinkből következik — kifejezi: *a*)

a mostani árák és az 1922—1924. évi pénzreform alapján forgalomba hozott aranyrubelben megállapított korábbi árák történelmi folyamatossága; *b*) a rubelnek az 1950. évi törvényben rögzített aranytartalma, amely közvetlenül tükrözi a szovjet rubel értékét, valamint az arany belföldi vételára; *c*) a szovjet bankjegy aranyfedezete, az aranytermelés, továbbá az arany központosított állami kincsként, világpénz-tartalékalapként való felhalmozása.

Az arany kérdése rendkívül bonyolult (ezért szentelünk e cikkben is oly nagy helyet ennek a kérdésnek). Mégis hiba volna, ha ezt a kérdést tekintenők a szovjet pénz központi elméleti problémájának. A szovjet pénz elméletének korántsem a pénzanyag kérdése a legfontosabb, legdöntőbb kérdése. A pénz természetét, lényegét egyáltalán nem az általános egyenérték funkcióját betöltő áru használati értékének sajátosságai határozzák meg, hanem azok a *társadalmi termelőviszonyok*, amelyeket a pénz kifejez, tehát a pénzben kifejezett munka jellege és a pénz társadalmi funkciói. A pénzelméletnek ezek a kérdések a fő problémái.

A pénznek mint általános egyenértéknek, mint az értékmérő és a forgalmi eszköz egységének működése elválaszthatatlan az értéktörvény szocialista társadalombeli hatásától. Az értéktörvény nem volna objektív gazdasági törvény, ha egyáltalán nem hatna szabályozóként. A szocialista társadalomban is szabályozóként hat, de csupán az áru- és a pénzforgalomban, s ott is csak bizonyos határok közt. Az értéktörvénynek ezze a hatásával azonban a termelésben is számolnunk kell.

Az értéktörvény az áru- és a pénzforgalom szabályozójaként leginkább a szervezetlen kolhozpiacon hat. A kolhozok és a kolhozparasztok az állammal szemben fennálló kötelezettségeik teljesítése után a kolhozpiacon, az ott kialakult árákon adhatják el áruikat. A kolhozpiacon az egyes árucsoportok és az egyes áruk keresletének és kínálatának viszonyától függően ingadoznak az árák. A szovjetállam óriási mennyiségű áruval rendelkezik, s a tervszerű (arányos) fejlődés törvényére támaszkodva, szilárd eladási árákat szab meg ezekre az árukra; így közvetve hatni tud a kolhozpiaci áralakulásra, nevezetesen a piaci árkereslet és kínálat viszonyára. Az értéktörvény szabályozó hatása tehát a kolhozpiacon is korlátozott, meghatározott keretek közé szorul. Meggyőzően bizonyítja ezt, hogy a szovjetállam árcsökkentő politikája a kolhozpiaci kereskedelemre is hat. Nagyon fontos elvi jelentőségű körülmény, hogy a kolhozpiaci árcsökkenés mértékével az állam már eleve számol. Ez megmutatja, hogy *a*) a szovjet állam tervszámításaiban hozzáértően mérlegeli és fölhasználja az értéktörvény hatását; *b*) a szocialista társadalomban

az értéktörvény szerepe nem önálló, hanem a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a tervszerű (arányos) fejlődés törvényének alárendelt.

Még korlátozottabb az értéktörvény szabályozó hatása az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem áruforgalmában, vagyis a szervezett piacon, ahol az egész áru- és pénztömeg zöme kerül a forgalomba. Az árak tervezésekor az állam számol az értéktörvénnyel, tekintettel van az áruk érték-szintjére. Az árak azonban nem esnek egybe, de nem is kell, hogy egybeessenek az értékkel. A szovjet árpolitika a gazdaságpolitika fontos emelőjeként használja föl az árak eltérését az értéktől, s a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű (arányos) népgazdasági fejlődés törvénye követelményeivel összhangban aktívan hat az áruk termelésére, forgalmára és fogyasztására. Az ár és a kereslet közt kölcsönhatás van: a kereslet hat az árakra, az árpolitika pedig aktívan hat a fogyasztók keresletének terjedelmére és összetételére. A szovjet árpolitika az államnak mind nagyobb mennyiségű és választékú árut szolgáltató szocialista termelésre támaszkodik.

Az állami tervező szervek nem közvetlenül, hanem *közvetve, a piacon keresztül*, az áru- és a pénzforgalom szférájában bizonyos korlátok közt szabályozó szerepet betöltő értéktörvény hatásán át mérik föl a társadalom fogyasztási cikk-szükségletét. Az áruterelés tervezésekor figyelembe veszik az árukeresletet, a szervezett piac áruértékesítésének menetét, valamint a szervezeten piac kereskedelmi helyzetét. Ezzel összefüggésben tiltják meg például a tervek túlteljesítését a nem kelendő cikkek termelése révén.

A Nagy Honvédő Háború befejezése óta jónéhány rosszminőségű árut termelő állami helyiipari vállalat és kisipari termelőszövetkezet nehéz helyzetbe került, mert nem vette tudomásul, hogy az értéktörvény, bizonyos határok közt, szabályozóként hat az áruforgalomban. A háború alatt és közvetlenül befejezése után, amikor áruhiány volt, a közönség megvásárolta a silányabb minőségű árukat is. De amikor a kiváló minőségű közszükségleti cikkek termelése erősen megnövekedett, a közönség már nem vette meg a rosszminőségű, vagy ódivatú árucikkeket. Így aztán sok szövetkezet és vállalat nyakán maradt a nemkelendő áru. Ez arra készítette a szövetkezeteket és a helyiipari vállalatokat, hogy gyorsan átszervezzék termelésüket: a nem kelendő, nem keresett áruk helyett megfelelő minőségűeket termeljenek, önköltségüket és árukat pedig csökkentsék.

Példánk szemléltetően bizonyítja, hogy az értéktörvény az áru- és a pénzforgalmon át az áruterelésre is hat. Az értéktörvény termelésre gyakorolt hatása ezidőszertig kedvez a szocialista népgazdaság fejlődésének, mert nincs ellentétben, sőt teljes összhangban van a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel.

Az áruforgalomban bizonyos határok közt szabályozó szerepet betöltő értéktörvény hatását — bár igen szűk keretek közt — közvetve a termelőeszközök termelésének tervezésekor is mérlegeljük. A társadalmi termelés I. osztálya munkaeszközöket termel a könnyű- és az élelmiszeriparnak, amely a szervezett piacon áruként forgalomba kerülő közszükségleti cikkeket gyárt. A társadalmi termelés II. osztályának termelőeszközkereslete (munkaeszköz- és nyersanyagkereslete) pedig függ a piacra kerülő áruk összetételétől.

Az áru- és a pénzforgalom sajátos köre az állam gabona-, állattermék- és mezőgazdasági eredetű ipari nyersanyag-vásárlása a kolhozoktól. Itt föllelhetők az áru- és a pénzforgalom fontos ismertetőjelei. Az áruforgalomnak ez a köre mégis lényegesen különbözik a kolhozpiac áruformátótól: itt az állam pontosan megtervezi a termelőktől vásárolt áruk mennyiségét és árát, az áruszállítás teljesítése pedig vagy kötelező (adójellegű állami beszolgáltatás) vagy pedig az állam és a kolhoz szerződésében (szerződéses termeltetés útján) jóelőre megszabott szállítás. A mezőgazdasági nyersanyagok termelésében és forgalmában tehát az értéktörvény nem játszhat szabályozó szerepet, jóllehet az áralakulás egyik tényezője.

Az említett körülmények következtében a mezőgazdasági nyersanyagok termelésének és forgalmának területén a munkatermék sajátos áruformája alakul ki. Ez a sajátosság azonban nem ad rá okot, hogy teljesen figyelmen kívül hagyjuk, tagadjuk ezt az áruformát. Az ilyen álláspont ellenkezne a pénzforgalom tervezésének gyakorlatával is, mert a begyűjtött mezőgazdasági termékekért a kolhozok folyószámlájára történő befizetések, valamint az ilyen folyószámlákról eszközölt pénzkifizetések a Szovjetunió pénzforgalmának igen fontos csatornái, s nagy szerepet játszanak a pénzforgalom tervezésének rendszerében.

A szovjet pénz egyéb funkcióinak említésekor* elsősorban arra kell rámutatnunk, hogy a nemzeti jövedelem fogyasztásra szánt részét a pénzforgalom fölhasználásával kell elosztani a szocialista társadalom tagjai közt, mert a termelőfolyamatban elhasznált munkaerő pótlására szükséges fogyasztási cikkeink áruk. Mivel tehát nálunk van árutermelés és áruforgalom, s a pénz betölti a tervszerű értékmérő és a forgalmi eszköz funkcióját, a munkaszerinti elosztás szocialista elve megvalósításának eszköze is szükségképpen a pénz (munkabér).

Helytelen volna a pénznek ezt a funkcióját — a tőkéstársadalom analogiájára — fizetési eszköz-funkciónak tekinteni. A tőkéstársadalomban

* Cikkünk keretében nem elemezhetjük részletesen a pénz konkrét funkcióit. Csak e probléma legáltalánosabb módszertani fölvetésére szorítkozunk s kifejtjük e kérdésben elfoglalt álláspontunkat.

a munkaerő áru. A munkás valóban a tőkés hitelezője, mert áruját, munkarejét a tőkés csak akkor fizeti meg, amikor már a termelőfolyamatban elfogyasztotta. Ebben az értelemben a tőkés éppúgy fizet a munkaerőért, mint a hitelbe vásárolt nyersanyagokért, üzemanyagokért, gépekért stb.-ért. Elvileg más a munkabérfizetés gazdasági tartalma a szocialista társadalomban; itt a munkaerő nem áru, s a termelőeszközök tulajdonosa a munkásosztály. A szocialista termelés közvetlen célja a társadalom minden tagja állandóan növekvő szükségleteinek maximális kielégítése. A munkabérfizetés szükségszerű forma a munkaszerinti elosztás szocialista elvének megvalósítására. Itt a szocialista társadalom pénzének specifikus és rendkívül fontos funkciójáról van szó. A vállalatok „pénzügyi kötelezettségként” fizetik a munkabért. De nem szabad ebből a tisztán formális mozzanatból kiindulva egy fogalomban egyesíteni az olyan különböző jellegű és jelentőségű folyamatokat, mint a munkabérfizetés, a kölcsönök visszafizetése, a kamatfizetés, az adófizetés, a birságok fizetése stb. Ezért véleményünk szerint a szovjet pénz harmadik funkciója így határozható meg: *a munka díjazásának eszköze, vagy a személyes fogyasztási alap* (a nemzeti jövedelem fogyasztásra szánt része) *elosztásának eszköze*. A szovjet pénznek ezt a rendkívül fontos funkcióját nem szabad a „fizetési eszköz” ez esetben tisztán formális fogalmában földoldani.

A munkabér kiszámítása és kifizetése útján határozzuk meg, hogy a személyes fogyasztási alap mekkora hányada illeti meg az egyes munkást vagy alkalmazottat. Ezt a hányadot egyrészt a kapott munkabér összege, másrészt a szervezett piac állami árai, s a szervezeten (kolhoz) piacon állami befolyásra kialakult árak fejezik ki. Miután a munkás vagy az alkalmazott bizonyos összegű pénzbeli jövedelem formájában megkapta a nemzeti jövedelemből őt megillető hányadra jogosító „tanúsítványt”, megkezdődik a hányad realizálásának folyamata: a dolgozók pénzért megvásárolják az ízlésüknek és igényeiknek megfelelő árakat. Ez az áruforgalom folyamata. Ebben a folyamatban a pénz forgalmi eszközként (vásárlóeszközként) működik. A munkaszerinti elosztás tehát a pénz három funkciója segítségével valósul meg. A három funkció: az értékmérő (a munkabér kiszámítása), a munka díjazásának eszköze (a munkabér kifizetése) és a forgalmi eszköz (áruvásárlás). Tehát gyakorlatilag, a szocialista pénz valószínűs körforgása szempontjából a munka díjazásának funkciója megelőzi a forgalmi eszköz és (a hitel- és a pénzügyi viszonyokat szolgáló) fizetési eszköz funkcióját, valamint a dolgozók megtakarítása eszközének funkcióját. Előbb ki kell fizetni a munkabért, s csak azután kezdődhet meg egyrészt a pénzforgás folyamata az áruforgalom szférájában, másrészt a dolgozók eredeti jövedelmei újraelosztásának folyamata. Ez utóbbi folyamat a fizetési eszköz-funkció és a dolgozók megtakarítása eszközének

funkciója közvetítésével megy végbe. Az elméletben mégis az értékmérő- és a forgalmi eszköz-funkcióból kell kiindulnunk, mert elsősorban éppen ezekben a funkciókban mutatkozik meg, hogy szükség van a pénzre, mint a szocialista termelés két szektora munkatermékeinek cseréjét közvetítő formára; ebben a két funkcióban tárul fel a pénznek, mint általános egyenértéknek a tartalma.

A munkabér kifizetésekor a szovjetállam pénzformában számbaveszi és megtervezi a nemzeti jövedelem másik részét, a szocialista vállalatok tiszta jövedelmét is, továbbá az egész társadalmi terméket és annak mozgását is. Az állam ilvenkor arra használja föl a pénzt, hogy tervszerűen megszervezze mind az egyes vállalatokban, mind pedig az egész népgazdaságban a valóságos szocialista felhalmozást. Az állam tehát voltaképp ugyanúgy jár el, mint az egyes vállalatok a termelés ráfordításainak és eredményeinek nyilvántartásakor. A valóságos szocialista felhalmozás: a bővített újratermelés, amelyet a pénznek nem egyik vagy másik, hanem valamennyi konkrét funkciója szolgál. A valóságos felhalmozást, vagyis a népgazdasági beruházásokat és általában a szocialista termelés méreteinek bővítését pénzben kifejezve tervezzük; tehát a pénz itt elsősorban értékmérőként működik. A valóságos felhalmozás összefügg az árutermelés és az áruforgalom bővítésével, következésképp a pénznek mind értékmérőként, mind forgalmi eszközként való működésével is. Fontos szerep jut a valóságos szocialista felhalmozás folyamatában a munkaszerinti elosztás szocialista elvének, tehát a munkadíjazás funkciójának is. A pénz felhalmozása nem valóságos szocialista felhalmozás. A szovjet törvények és a mezőgazdasági artelek alapszabálya értelmében sem az állami vállalatoknak, sem a kolhozoknak nem szabad ilven módon felhalmozniuk. A vállalatok pénzeszközei csak a bankban vezetett elszámolási számlákon összpontosulhatnak. Ezek a „pénzeszközök“ valójában pénzbeli kötelezettségek, amelyeket átírnak egyik számláról a másikra. Semmiképpen sem szabad a pénznek a valóságos szocialista felhalmozás folyamatában betöltött sokféle szerepét a pénzeszközök e számlákon történő felhalmozására leegyszerűsíteni. A pénz felhalmozása az elszámolási számlákon elválaszthatatlanul összefügg az önálló elszámolással és a gazdasági egységek egymásközi elszámolásaival, amelyekről később lesz szó. Csak a dolgozók halmozhatnak fel korlátlanul valóságos pénzt munkával szerzett megtakarításaik formájában, s megtakarításaikat a hitelrendszer közvetítésével az állam rendelkezésére bocsáthatják. A kolhozoknak és a szövetségi vállalatoknak hitel formájában lehetnek hosszabb időtartamú pénzfelhalmozásaik (hosszúlejáratú hitel-alap). A szocialista pénz felhalmozási eszköz-funkciójának hatókörét éppen ezért pontosabban kell körülhatárolni.

A pénz felhalmozási eszköz-funkciójának hatóköre tehát a szocialista népgazdaságban erősen korlátozott. E funkció fogalmának rendszerint olyan bő tartalmat tulajdonítanak, amely elnyeli a pénz összes többi konkrét funkcióját és ezért elvonittá válik.

Már említettük, hogy a termelőeszközök — munkaeszközök, ipari eredetű nyersanyagok, tüzelőanyagok, félgyártmányok — forgalmában a pénz csak külsőleg, formailag vásárlási és fizetési eszköz, de lényegében nem tölti be ezeket a funkciókat. Az állami vállalatok közt lebonyolódó pénzelszámolások — a bankszámlákon készpénzfizetés nélkül eszközölt pénzátirások (és a nagyon csekély hányadot kitevő készpénzfizetéses elszámolások) — az anyagi értékek tervszerű elosztási folyamatának csak formai közvetítői. A szovjet társadalom jelenlegi fejlődési szakaszán az ilyen elszámolások *elengedhetetlen* feltételei az anyagi értékek termelési ágak és vállalatok közt végbemenő valóságos mozgásának. A termelőeszközök értékének pénzformában való kiszámítása (kalkulálása) éppúgy, mint énnel az értéknek az egyik állami vállalat-számlájáról a másikéra való átvezetése az anyagi értékek termelése és elosztása fölött gyakorolt állami ellenőrzésnek csak szervezési módszere vagy formája.

A pénz fölhasználása ebben a szférában ezidőszert rendkívül nagy jelentőségű. Ez a fölhasználás a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű (arányos) fejlődés törvénye követelményeinek megfelelően történik. Az e téren mutatkozó hibák kedvezőtlenül hatnak a termelőfolyamatra. Az állam a termékmozgás nyilvántartása és a vállalati tervteljesítés ellenőrzése végett megköveteli, hogy az ipari és az építőipari vállalatok a rendelkezésükre bocsátott termelőeszközökért — mindennemű munkaeszközért és nyersanyagért — pontosan, meghatározott időben „fizessenek“. Ez azt jelenti, hogy valahányszor termék kerül ki a gyárból, erről bizonylatot kell kiállítani. A bank azután a bizonylat alapján lebonyolítja a kölcsönös pénzelszámolásokat a megfelelő összegek elszámolása, számlákon való átírása, vagy a fizetési követelések kölcsönös beszámítása útján (például a kölcsönös elszámolások irodáján keresztül). Valóságos pénz csak akkor jelenik meg a munka díjazásának funkciójában, amikor a vállalat munkabérfizetésre vesz le számlájáról pénzeszközöket. A bank közbejöttével lebonyolított vállalati elszámolásokban a pénz nem valóságos, hanem eszmei pénzként funkcionál.

Nem jelenti-e vajjon a pénzfizetésnek ez a tisztán eszmei (ebben az értelemben megegyezésen alapuló) és tisztán külsőleges formája, hogy az efféle gazdasági műveletek üres formaságok, hogy a könyvelés fölöslegesen fordít munkát az ilyesmire, s az ilyen műveleteknek a szovjetország viszonyai közt nincs semmiféle gazdasági értelmük? Egyáltalán nem; a pénzfizetések e tisztán külsőleges formájának itt meghatározott gazda-

sági értelme van: pozitív szerepet tölt be a szocialista gazdaságban. A pénzzel történő „fizetés” követelése azt jelenti, hogy a vállalatnak megfelelő pénzeszközökkel kell rendelkeznie, ha meg akarja kapni a tervben számára előirányzott anyagokat és munkaeszközöket. Ha pedig számláján nincsenek meg ezek a pénzeszközök, akkor vagy nem tett eleget állami kötelezettségeinek, vagy nem teljesítette „áruszállítási” tervét, vagy túllépte önköltségi tervét (azaz tervenfelüli ráfordításai vannak), s ezért nem halmozta fel a szükséges pénzeszközöket; végül azt is jelentheti, hogy fölösleges, normánfelüli nyersanyag-, tüzelőanyag- vagy késztermék-készletei vannak. Az ilyen okok valamelyikének, vagy ez okok összességének következtében vállalataink olykor súlyos következményekkel járó nehéz pénzügyi helyzetbe kerülnek. Ez fegyelemre szoktatja a vállalatok vezetőit, arra készíti őket, hogy óvakodjanak a pénzügyi fegyelem és a tervfegyelem megsértésétől, s ha mégis hibát követtek el, intézkedjenek, hogy a lehető legsürgősebben helyrehozzák.

A szocialista állami vállalatokat az önálló elszámolás alapján szervezzük. Ezért a pénzelszámolásokra okvetlenül szükség van. Az önálló elszámolású vállalatok megszabott keretek közt gazdaságilag önállóak, s az államtól meghatározott összegű álló- és forgóeszközöket kapnak. Ezeket az eszközöket a vállalatok „saját eszközeinek” nevezzük (valójában az eszközök nincsenek a vállalatok tulajdonában). A vállalatoknak saját mérlegük van, kiadásaitkat termékeik értékesítéséből és szolgáltatásaikból eredő jövedelmükből fedezik. Ebből pedig az következik, hogy az állami vállalatoknak és a gazdasági szervezeteknek a bankban vezetett elszámolási számlájukon megfelelő pénzeszközökkel kell rendelkezniük, mert csak így számolhatják el egymással a szállított anyagi értékeket és a teljesített szolgáltatásokat. Ez a szovjet pénz működésének sajátos köre, mert itt csak az állami termelőszektor keretein belül használják a pénzt, amely egyáltalán nem fejez ki különböző tulajdonosok közt lévő viszonyokat. Ebben az esetben tehát nem célszerű, ha a funkcióknak azokat az elnevezéseit használjuk, amelyeket Marx használt *A tőké*-ben (forgalmi eszköz, fizetési eszköz, kincs vagy felhalmozási eszköz). Véleményünk szerint egyszerűen a szovjet pénznek, mint *a szocialista (állami) vállalatok kölcsönös elszámolásai eszközének* funkciójáról kell beszélnünk.

A gazdaságok kölcsönös elszámolási eszközének funkciója a társadalmi termelés szervezésének formai oldalához tartozik. Jelentősége kizárólag az, hogy így használhatjuk föl a leghatásosabban a pénzt mint az anyagi javak termelésének és elosztásának társadalmi méretű nyilvántartására és ellenőrzésére, s a valóságos szocialista felhalmozás mindenképpen való ösztönzésére szolgáló formát. Ennek a formai oldalnak és a pénz megfelelő működésének szervezési és gazdasági szempontból van nagy jelentősége.

A szovjetállam azért használhatja sikerrel a szovjet pénzt az egész népgazdaság területén *a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű (arányos) népgazdasági fejlődés törvénye követelményeivel összhangban a termelés és az elosztás nyilvántartásának, tervezésének és ellenőrzésének általános eszközeként*, mert a szovjet pénz az áruvilágban általános egyenérték.

Amíg megvolt az egységes, mindent átfogó világpiac és a Szovjetunió volt az egyetlen szocialista állam, e piac nemzetközi elszámolásainak történelmileg kialakult rendszere is egységes volt. De az egységes világpiac szétesése és az imperialista elnyomás alól fölszabadult demokratikus országok másik, párhuzamos világpiacának kialakulása folytán szétesett a nemzetközi elszámolások addig egységes rendszere is. A tőkésországok egymásközti pénzelszámolásainak, valamint a tőkésországok és a demokratikus táborhoz tartozó országok pénzelszámolásainak rendszerén kívül kialakult a demokratikus tábor országainak tervszerű nemzetközi árucseréjére épülő elszámolások új rendszere is. Az új elszámolási rendszer fejlődésének és erősödésének arányában mind sürgetőbb szükségességgé vált, hogy önálló és szilárd valutaalapot teremtsünk az új elszámolási rendszer számára. Egészen természetes, hogy a szovjet rubel árfolyamának aranyalapra helyezése után a demokratikus tábor valamennyi országa a szovjet valutát fogadta el ilyen alapul. Ezzel a szovjet rubel, mint meghatározott arany mennyiséget képviselő valuta, új funkciót kezdett betölteni: *a demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolási eszközének funkcióját*. A demokratikus tábor országai a szerződések kötésekor rubelben kalkulálják az árakat; a Szovjetunió Állami Bankja külföldi számláin szintén rubelben vezeti a demokratikus tábor országainak kliringelszámolásait. A kölcsönös szállításokkal összefüggő elszámolásokat a demokratikus táborhoz tartozó országok népgazdasági terveire épülő hosszúlejáratú áruforgalmi megállapodások alapján bonyolítják le. Itt tehát az áruforgalom is, az elszámolások is a demokratikus táborhoz tartozó országok gazdaságának tervszerű együttműködési rendszerét fejezik ki. Ebben rejlik a demokratikus tábor nemzetközi elszámolásainak és a kapitalista tábor nemzetközi elszámolásainak gyökeres, elvi különbsége.

Ahol pénz és pénzforgalom van, okvetlenül hat a pénz mennyiségének és értékének törvénye is. A szovjet társadalomban az értéktörvény meghatározott területen hat. Ez azt jelenti, hogy hat a pénz mennyiségének és értékének törvénye is, mert ez utóbbi tulajdonképpen a kifejelett, s a pénzre és a pénzforgalomra alkalmazott értéktörvény.

A szervezett piaci forgalom csatornáiban áramló pénz mennyiségének elegendőnek kell lennie, hogy teljesen biztosítsa az árutömegek állami árakon való értékesítését, de nem szabad meghaladnia a forgalom pénz-szükségletét. Az egész áruforgalom lebonyolításához szükséges pénz mennyiségét a teljes kiskereskedelmi áruforgalomnak (beleértve a kolhozpiacot is) az áruk árösszegében kifejezett méretei határozzák meg. Minden rubel többször megfordul: az áruvásárlásra költött pénz visszatér a bank pénztárába, majd munkabér formájában újból a dolgozókhoz kerül, azután ismét visszajut a bank pénztárába és így tovább. Adott mennyiségű pénz esetén a pénz gyorsabb forgása lehetővé teszi nagyobb árutömeg értékesítését. Az áruforgalomhoz szükséges pénz mennyisége fordítottan arányos a pénz forgási sebességével. Ezt a mennyiséget az áruk árösszegének és a pénz forgási sebességének hányadosa szabja meg. Marx rámutatott, hogy „ez a törvény általános jelentőségű”. Mint ahogy a szocialista gazdaságban van áru- és pénzforgalom, ez a törvény a szocialista társadalomban is érvényes.

A forgalomhoz szükséges pénzmennyiség változásának okait nem tárhatjuk föl, ha csak a pénzforgalmat elemezzük. Föl kell derítenünk, hogyan hatnak a termelőmódban, a munka elosztásában, a város és a falu viszonyában bekövetkezett változások az áruforgalom szerkezetére és jellegére, mert ettől függ a pénz mennyiségét és forgási sebességét meghatározó különféle tényezők változása. A forgalomhoz szükséges pénzmennyiség Marx föltárta törvényének a szocialista gazdaságban való felhasználásához szükséges, hogy állandóan figyelemmel kísérjük és tervszerűen biztosítsuk a forgalomban lévő árutömeg, az árszínvonal és a forgalomba hozott pénzmennyiség meghatározott arányosságát. Rendkívül fontos a pénztömeg növelésének vagy csökkentésének helyes tervezése, mert az árutömeg és a pénzmennyiség közt keletkező aránytalanság kedvezőtlenül hat a valuta szilárdságára. A pénzforgalom tervezésének egyik legfontosabb feladata az aránytalanságok megelőzése. Ezt követeli a pénzforgalom tervezésétől egyrészt a tervszerű (arányos) népgazdasági fejlődés törvénye, másrészt a forgalomhoz szükséges pénzmennyiség törvénye.

A forgalomhoz szükséges pénzmennyiségnek és a pénz vásárlóerejének kérdésével szorosan összefügg a szovjet pénz szilárdsága biztosításának kérdése. A szovjet pénz szilárdságát nemcsak az aranykészlet, hanem a szilárd árakon forgalomba kerülő óriási árutömeg is biztosítja, sőt ez biztosítja elsősorban. Csak a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban van meg ez a biztosíték, amely sokkal megbízhatóbb, mint a kapitalista valuták egyetlen biztosítékát jelentő bármekkora aranykészlet.

Gyakran előfordul, hogy egyesek túlságosan tágan értelmezik a szovjet pénz szilárdsága biztosításának fogalmát; a gazdasági forgalomban lévő

valamennyi anyagi értéket, sőt a már működő és az újonnan alakuló vállalatok állóalapjait is a szovjet valuta szilárdsága biztosítékának tekintik. Kétségtelen, hogy az összes termelőágak legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tőkéletesedése hozzájárul a szovjet pénz szilárdságának fokozottabb biztosításához. Ebben az értelemben a termelőeszközök tömegének növelése természetesen elősegíti a szovjet valuta szilárdságának fokozott biztosítását, mert lehetővé teszi, hogy mind nagyobb mennyiségű és mind kisebb értékű (árú) árut (fogyasztási cikket) adhassunk el a dolgozó tömegeknek. De mivel a termelőeszközök nem áruk, helytelen volna a termelőeszközöket a szovjet valuta szilárdsága közvetlen biztosítékának tekinteni. A szovjet valuta szilárdságát a kiskereskedelmi áruforgalom csatornáiba kerülő óriási mennyiségű áru-tömeg, nempedig általában az anyagi értékek tömege biztosítja. Pénzért csak fogyasztási cikkeket lehet szabadon vásárolni, termelőeszközöket nem, tehát csak az áruk — a fogyasztási cikkek — biztosítják közvetlenül a szovjet valuta szilárdságát.

A szovjet valuta szilárdsága biztosításának és értékszínvonalának emelésének feladata szükségessé teszi a pénzforgalom megfelelő tervezését.

A pénzforgalomnak először a Szovjetunióban kialakult tervezési rendszere minta minden népi demokratikus ország számára. Ez a rendszer, amelyet a békés és a háborús viszonyok sokéves tapasztalata igazolt, általában az objektív gazdasági törvényeknek, különösen pedig a forgalomhoz szükséges pénz mennyisége és értéke törvényének tudományos fölismerésén és fölhasználásán alapul. Végső fokon a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei teszik szükségessé, hogy számoljunk a pénz mennyisége és értéke törvényének követelményeivel. A szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növeléséhez és tőkéletesítéséhez, s ennek alapján az egész társadalom állandóan növekvő szükségleteinek maximális kielégítéséhez szilárd valutára van szükség. Szilárd valuta kell mind a népgazdaság helyes tervezéséhez, mind a termelési és önköltségi terv teljesítésének rubellenőrzéséhez, mindpedig a közszükségleti cikkek árleszállítási politikájának megvalósításához.

A rendszeres árleszállítások szovjet politikája nagy szerepet játszik a szocialista gazdaság fejlesztésében, a dolgozó tömegek anyagi és kulturális életszínvonalának emelésében. A szovjetország gazdaságpolitikájának, különösen pedig pénz- és árpolitikájának erőssége, hogy ez a politika az objektív gazdasági törvényeknek, köztük a pénzforgalom törvényeinek mély ismeretén alapul. A szovjet közgazdaságtudomány feladata, hogy mindenképpen fejlessze és elmélyítse e törvények ismeretét, segítse a gyakorlati szakembereket, hogy teljes hozzáértéssel használják föl e törvényeket a kommunizmus fölépítésére.

SELMECZI BÉLA

Vaskohászatunk kérdései

A vaskohászat fogalma és jelentősége

A magyar kohóipar négy fő területre tagozható: vaskohászatra, alumíniumkohászatra, egyéb fémkohászatra és a vas- és fémötvözetek kohászatára.

Az első két kohóipari ág jelentősége szembetűnő; a vaskohászat, mint a gépgyártás bázisa, az egész ipar fejlődésének döntő tényezője, az európai viszonylatban is ritka értékű alumíniumkincsünk szilárd alapjára épülő alumíniumkohászatunk pedig főleg a könnyűfémipar, a közlekedőeszközök gyártása és több könnyűipari ág fejlesztése szempontjából fontos.

A fémkohászat alárendeltebb jelentőségű: főleg a már egyszer földolgozott nehézfémek, a réz, az ólom, a horgany újrafeldolgozásával, finomításával foglalkozik. Vasötvözetgyártásunk pedig újkeletű és elsősorban az acélgyártásunkhoz szükséges ötvözőanyagok gyártását tűzte ki feladatul.

Cikkünkben csak a vaskohászattal és a vaskohászathoz szorosan kapcsolódó vas- és fémötvözetek kohászatával fogunk foglalkozni.

A vaskohászat a nyersanyag földolgozásának azt a munkaterületét öleli föl, amely a kibányászott és a bányából elszállításra kerülő ércek földolgozásával kezdődik, s a félkészgyártmányok gyártásával fejeződik be.

Ez a munkaterület igen nagyjelentőségű a szocialista bővített újratermelésben, mert a vaskohászat szolgáltatja a termelő gépek és berendezések csaknem valamennyi alapanyagát, tehát az egész gépipar, a közlekedés, az építőipar fejlesztésének, sőt a gépiparon keresztül a lakosság közvetlen szükségleteinek kielégítésében döntő szerepet játszó könnyűipar és mezőgazdaság fejlesztésének is nélkülözhetetlen bázisa. A mennyiségben és minőségben egyaránt fejlődő vaskohászat jelentőségét hangsúlyozza az a körülmény is, hogy az energiatermelő iparon, főként a szénbányászaton és az erőműveken kívül a vaskohászat az alapja az ország iparosodásának, tehát kulcsa a népgazdaság fejlődésének.

Célunk, hogy cikkünk keretében rámutassunk a vaskohászatnak és a hozzá kapcsolódó vasötvözetek kohászatának néhány jellegzetességére,

összefoglaló képet adjunk a kohászatról, az iparág döntő problémáiról és feladatairól.

Röviden föl kell elevenítenünk a vaskohászat technológiájának menetét is, hogy ehhez kapcsolódva folytathassuk vizsgálatainkat az iparág műszaki fejlesztésének feladatairól és egyéb kérdésekről. Az iparág technológiai szerkezete ugyanis fölveti a koncentráció, a kooperáció kérdéseit, a meglévő erőforrások pedig a műszaki fejlődés sajátos kérdéseit.

A magyar vaskohászat fejlődése

Kohászatunk alapkérdéseinek tárgyalásakor célszerű, hogy néhány szóval vázoljuk a magyarországi vaskohászat fejlődésének történetét.

A magyar vaskohászat a középkorban kezdődött. De csak a múlt század közepén vált fontossá, amikor a magyar állam megvásárolta a diósgyőri magánhámorokat, s megvetette az Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak alapját. Ugyanakkor a Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Rt. az ózd-környéki kisebb hámorok helyén megalapította az Ózdi Vasgyárat, amely a részvénytársaság tulajdonában lévő rozсныóvidéki vasércék és az ózd-környéki jóminőségű barnaszén fölhasználására épült. E két vasgyárunkon kívül az első világháború kitörése előtt a Weiss Manfréd Rt. is létesített egy acélgyárat, amely a WM gépgyártó üzeme acélszükségletének ellátását tűzte ki feladatául.

Az említett üzemek fokozatosan fejlődtek, de a fősvény beruházások következtében roppant elmaradtak a korszerű üzemektől, mert nem egy gépcsoport már használt állapotban került ide külföldről, mint amelyet a külföldi cég elavultsága miatt kicserélt.

A legutóbbi 100 év a magyar vaskohászatban mégis nagyjelentőségű volt, főként annak az értékes szakmunkásgárdának a kinevelése folytán, amely végülis részletesen megtanulta a vas- és acélgyártás speciális technológiáját.

Az első világháború előtt a magyar vaskohászat egyrészt a Szepes-Gömöri Ércheység jóminőségű vasércein, másrészt az erdélyi ércek feldolgozásán alapult, úgyhogy az ugyancsak kitermelhető kőszén és az újkori hegységeinkben található barnaszén energiájának fölhasználásával dolgozták föl a vasérceket acélgyártmányokká. Az első világháború után nem maradt kokszolható kőszénünk, de Diósgyőrött berendezkedtünk nyersvasgyártásra, importált kohókokszt alapján. A későbbi kutatások bebizonyították, hogy a pécsvidéki, s elsősorban a komlói szén is kokszolható. Ennek gyakorlati megvalósítására azonban csak népi demokratikus rendszerünkben került sor. Kormányunk megfelelő kokszoló mű építésével kívánja biztosítani kohóiparunk kokszellátását. Az új magyar vasmű, a

Sztálin Vasmű kokszellátása főleg a pécskörnyéki kokszolható szenek földolgozására van alapozva.

A kohászat elmaradt munkamódszerei és szűk termelési keretei arra indították népi demokratikus kormányunkat, hogy a háborús károk helyreállítása után az üzemek korszerűsítésével, az ötéves terv során pedig egyes üzeink részleges rekonstrukciójával, illetve a Sztálin Vasmű fölépítésével erősítse meg az ország iparosításának bázisát.

A háború folyamán, 1942-ben elért maximális acéltermelés alig haladta meg a 800 000 tonnát. Ma már ennek majdnem kétszeresét termeljük, jóllehet közben — 1945-ben — acéltermelésünk a jelenleginek csaknem tizedrészére zsugorodott össze. Az első ötéves terv feladatul tűzte ki, hogy a kohászat termelését az 1949. évihez képest átlag kétszeresre emelje. A második ötéves tervben kohászatunk tovább fog fejlődni, hogy biztosítsa a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés követelményeinek megtartását.

A vaskohászat technológiai kérdései

A kibányászott érceket, ha nagy vastartalmúak, a bányából közvetlenül a kohóba szállítják, ott a megfelelő szemnagyságú darabos érceket közvetlenül adagolják, a porosabb érceket pedig úgynevezett érc-tömörítéssel adagolásra előkészítik.

Az ércelőfordulások fémtartalmának csökkenése, a kedvezőtlen összetételű ércek mind gyakoribb előfordulása okvetlenül megköveteli az ércek olyan előkészítését, hogy a kohósítás folyamatának gazdaságosabbá tételén kívül a megfelelő minőségű nyersanyagok gyártása is lehetővé váljék.

Különösen fontos az ércelőkészítés a nyersvasgyártás területén, mert a vas- és acélgyártmányok ma és még sokáig ugyancsak uralkodnak a kohászatban.

Az ércelőkészítésnek három elhatárolható fő területe van:

1. Az ércek átlagosítása, tehát egyneműségük biztosítása.
2. Az ércek pörkölése, egyes esetekben szárítása, hogy az ércek megszabaduljanak a víztől és szénsvartartalmuktól.
3. Az ércek termikus dúsítása, illetőleg az ércporveszteségek tömörítés útján való hasznosítása.

Mind a három eszköz alkalmas az olvasztó folyamatok egyenletességének biztosítására, az olvasztó folyamatokhoz szükséges hőenergia csökkentésére és az olvasztók járatának gyorsítására. Az említett módszereknek a termelt minőségek egyenletességére való befolyását korábban kevésbé értékelték, de a szovjet technika kimagasló eredményei annak a felismerésnek köszönhetők, hogy az adagolt nyersanyagok egységes, egynemű

minősége a járat egyenletessége révén biztosítja a megfelelő mennyiségű és minőségű nyersvas termelését. Különösen fontos az átlagosítás olyan ércek-nél, s a hazai ércek ilyenek, amelyek a fejtés során alig választhatók szét, s amelyeknek összetétele kis távolságokban is rendkívül ingadozó. Az átlagosítást megfelelő törő- és osztályozó berendezések létesítésével kell biztosítanunk.

Az ércek víz- és szénsavtartalmának csökkentése különösen a megfelelő felhasználás szempontjából döntő, hiszen kokszmegtakarítást jelent. Mivel a nagyolvasztó közismerten jóminőségű, úgynevezett kohókokszt igényel, a gazdasági szempont szükségessé teszi, hogy gyöngébb minőségű szennel, vagy a kokszyártás során keletkező, más célra kevésbé felhasználható kokszzporral végezzük az ércpörkölést.

Az ércek további előkészítését különféle eljárásokkal biztosíthatjuk, például a Krupp—Renn-eljárással, amely jóminőségű, csaknem 93 százalékos ferrumtartalmú kész rögöket produkál; ez az eljárás különösen a hazai ércek földolgozására látszik alkalmasnak.

A nagyolvasztóból származó kifúvott szállópor értékesítése tömörítéssel végezhető, az ércosztályozáskor keletkező porok egyidejű felhasználásával. Ez a tömörítés gyöngébb minőségű tüzelőanyagok felhasználásával is megfelelő ferrumtartalmú darabos és szennyezéstől többé-kevésbé mentes nagyolvasztói nyersanyagterméket ad.

Az aknás olvasztókemencébe, a nagyolvasztóba kohókokszzal, illetve mészkővel megfelelő arányban adagolják az érceket. Így nyerik a nyersvasat, amely voltaképp öntöttvas, tehát rideg, törékeny, csillámló színű, nagy szénttartalmú, általában még sok szennyeződést tartalmazó vasféleség.

A nagyolvasztóból kikerült úgynevezett nyersvasat nálunk lehetőleg folyékony állapotban, vagy megszilárdítva, ócskavassal vegyesen, lángkemencékben, vagy elektromos kemencékben finomítják acéllá. Az acél meghatározott szénttartalmú és ötvözőanyagú, szennyező anyagoktól mentes. Jellemző sajátossága, hogy alakítható.

A kemencéből kiöntött, lecsapolt acélt tuskó (öntecs) formába öntik, majd a megdermedt, de még izzó fémet a hengerművekben hengerelt-acéllá dolgozzák föl: kovácsolás útján tengelyekké, egyéb alakos acéltömbökké, vagy csövekké formálják. Lángkemencékben, elektrokemencékben gyártott acélféleségekből acélöntvények is önthetők.

A vasöntéshez szükséges vasat közvetlenül nyersvasból, vagy öntöttvas-töredékből kisebb aknás kemencében, az úgynevezett kúpolókemencében gyártják. A kúpolókemencéből nagy szénttartalmú, az öntvényformát jól kitöltő híg folyékony vasanyag csapolható le; ez megdermedve rideg,

de jól forgácsolható. A vasöntvény a gépgyártásnak egyik legfontosabb félkészgyártmánya.

Az így készült vas- és acélfélkészgyártmányok nagy része, mielőtt a gépgyártásba jutna, az úgynevezett kikészítő üzemekbe kerül; ott hőkezeléssel, a felületek megmunkálásával, tisztítással, esetleg meleg vagy hideg alakítással további feldolgozás anyaga lesz. (Dróthúzás, hidegen hengerelt szalagok gyártása, hántolt és húzott rudak készítése.)

A vaskohászat technológiáján kívül figyelniük kell egyrészt azokra a melléktermékekre, amelyek gyártás közben keletkeznek és hasznosíthatók, másrészt azokra az igen fontos segédanyagokra, amelyek sajátosan a kohászat szükségletei.

A nyersvas gyártásakor salak keletkezik. Megfelelően alkalmazott kohójárat esetén termelt salakok a salakfeldolgozó üzemben hasznosíthatók. A földolgozott salakból épülettégla, szigetelő anyag, vagy cementgyártási alapanyag gyártható. Jelentős melléktermék a fűtőgázokból nyerhető kén, a nagyolvasztói szállóporból nyerhető értékes káliumtartalmú mútrágya, a nagyolvasztókban keletkezett torokgáz, az úgynevezett kohógáz. A hulladékmeleg pedig az üzemben, esetleg az üzemem kívül lakások fűtésére stb. használható föl.

A gyártmányokról csupán annyit jegyzünk meg, hogy a földolgozó ipar számára a kohászat elsősorban hengereltárukat, csöveket, acél- és vasöntvényeket és kovácsolt darabokat gyárt, a legváltakozatosabb minőségben. Műszaki haladásunk útja a legkülönfélébb hatásoknak ellenálló, mind jobb és jobb acélminőségek felé visz.

Tervezés, műszaki fejlesztés és kooperáció

A kohászat gyártotta anyagokból a gépgyártás rendkívül nagy változatban igényli a különféle minőségeket és méreteket. A gépipar szerkezeti fölépítése döntően hat a kohászat gyártmányainak választékára, ezért elválaszthatatlan kapcsolat van a gépipar követelményei és a kohászat termelése közt.

Azért ismertettük mindezt, hogy megvilágítsuk, milyen feladat fejlett acélfeldolgozóiparú országban a gépipar és a kohászat összehangolása, a szükségletek pontos meghatározásán keresztül.

A szükségletek meghatározása, mégpedig hosszabb távlatban, nemcsak a tervgazdaság követelménye, hanem elengedhetetlen a kohászat fejlesztési irányának kitzzése szempontjából is.

A szükségletek egy volumenben való fölismerése aránylag könnyű; sokkal nehezebb meghatározni azt a választékot, amelyet a mindinkább

fejldő gépipar, a közlekedés és az építkezés az acéliparral szemben támaszt.

Az acélipar terveinek elkészítéséhez nemcsak a gyártandó mennyiségek ismerete szükséges, hanem a minőségek részletes felsorolása is, mert az ötvözőanyagok zömét import útján kell biztosítanunk.

Különösen gondos munka szükséges a kohászat és a gépgyártás fejlesztésének összehangolásához, ha a fejlődési irányok nagy távlatban való kitűzése a cél.

Ezeknél a távlati terveknel a szükségletek fölmérésekor mérlegelnünk kell a fejlődő technikát, tehát a minőséggel szemben támasztott követelmények szigorítását, a méretek eltolódását a nehezebben gyártható szelvények, ötvényalakok stb. felé, továbbá, hogy a fejlődő szocialista állam a gépipar mely szektorait kívánja erősebben vagy gyengébben fejleszteni. Fontos például, hogy Magyarország vasúti teherkocsikat és hasonló nehéz szerkezeteket ne gyártson nagyban, mert az acélipar, mint a későbbiekben látni fogjuk, részint import nyersanyagbázisra támaszkodik, tehát az ilyen anyagigényes gyártmányok nem gazdaságosak, már csak azért sem, mert a nyersanyagszállítás költsége a gyártmány önköltségét igen megrágítja. A finommechanikai ipar fejlesztése ellenben újabb és újabb feladatokat ró a kohóiparra, mert például egy órarúgó gyártása sokszor igen nagy feladat lehet.

Hazánkban szinte minden acélminőséget és méretet gyártunk. Igyekezünk kell, hogy a baráti államokkal való széleskörű együttműködés kiépítésével a gyártott termékek választékát észszerűbbé tegyük, ezzel a termelőberendezések kihasználási fokát növeljük, s a termelést fokozzuk.

Ki kell térnünk a kohászatra háruló igen nagyfontosságú feladatra, nevezetesen az exportrendelések hiánytalan, kiváló minőségben való teljesítésére. Ez a nemzetek gazdasági együttműködésének fokozása szempontjából is hatalmas jelentőségű. Igazgatóinknak, műszaki vezetőinknek és dolgozóinknak ezentúl a legnagyobb figyelmet kell fordítaniuk az exportrendelések pontos teljesítésére.

A mennyiséggel és a minőséggel szemben támasztott követelmények megszabják a kohászati üzemek fejlesztésének feladatait. A kohászatban hatalmas anyagforgalom bonyolódik le. Tehát a mennyiségi, de nem egyszer a minőségi termelésnek is követelménye, hogy az üzemi anyagszállítás gépesített legyen.

A gépesítés a hatalmas anyagforgalom miatt természetes követelménynek látszik. Az automatizálás azonban az egyes részletműveletek bonyolultsága következtében meglehetősen nehéz feladat. Erről tanúskodik az is, hogy az első valóban automatizált berendezésünk, a diósgyőri 700 m³-es

nagyolvasztó, csupán 1952-ben készült el. A megkezdett úton azonban tovább kell haladnunk, mert az automatizálás a vaskohászat szempontjából igen nagyjelentőségű feladat.

Pártunk és kormányzatunk gazdaságpolitikai céljai a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően az életszínvonal állandó emeléséhez igazodnak. Ezért a nehézipar és a könnyűipar közt a szocialista népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megfelelően arányosítjuk a beruházásokat, hogy a nehézipar fejlesztésének túlságosan gyors üteme a lakosság életszínvonalára való káros hatásaival együtt lanyhuljon. Ilyenformán elsőrendű feladatunk, hogy a vaskohászat fölösleges beruházásait töröljük, s csak azokat a beruházásokat valósítsuk meg, amelyek az ország gazdasági erejének, teherbíróképességének megfelelnek, s elengedhetetlenül szükségesek a nehézipar további arányos fejlődéséhez.

Vaskohászati beruházásainkat tüzetesen fölül kell vizsgálnunk, azaz sokkal többet kell törődnünk a meglévő berendezések jobb kihasználásával. E fölülvizsgálat nem téríthet el bennünket a meglévő berendezéseink jobb kihasználásához okvetlenül szükséges beruházások megvalósításától. Itt nagyon nyomatékosan mutatunk rá ércdúsító műveink beruházásaira, mert ezek a művek lehetővé fogják tenni, hogy vasszegény hazai érceink, továbbá a különféle szállóporok és értéktelenebb tüzelőanyagok fölhasználásával nagyobb vastartalmú, közvetlenül kohóba rakható tömörítvényt kapjunk. Ennek következménye a nyersvaskihozatal növekedése és a fajlagos, valamint az abszolút kokszfogyasztás csökkenése lesz.

Vaskohászatunk területén elég lendületesen folytak és folynak a dolgozók szociális körülményeit megjavítani hivatott lakásépítkezések és egyéb szociális beruházások, de eddigi eredményeinkkel és az itt mutatkozó határozott fejlődéssel nem elégedhetünk meg. Kohászatunk vezetőinek a legnagyobb energiát kell fordítaniuk a beruházások megvalósítására, hogy a kohászatban is következetesen érvényesüljenek a dolgozók életkörülményeinek megjavítását célzó párt- és kormányhatározatok.

A műszaki fejlesztés fontos feladata a hőenergiával való gazdálkodás. A kohászati üzemek hőenergiaszükséglete igen nagy, s az energia bárholnan származzék is, takarékos fölhasználása elengedhetetlen. A kohászati üzemek vertikális felépítésének egyik fő oka az izzó nyersvasban, illetve acélban rejlő melegenenergia, amelyet úgy hasznosíthatunk legelőnyösebben, ha az egymásután következő kohászati eljárásokat szorosan összekapcsoljuk, s ezzel az anyag kihülését megakadályozzuk.

A műszaki fejlesztés legnagyobb feladata a minőségi gyártás. A minőségi gyártásnak sokféle követelménye van. Biztosítanunk kell ugyanis egyrészt a technológiához szükséges nyersanyagok tisztaságát, össze-

tételük állandóságát, a tűzállóanyagok tartósságát és minőségét, s nem utolsósorban a meleget szolgáltatató gázok szennyezőktől való mentességét.

A néhány szóval említett feladatok tovább ágaznak, mert a példaként említett gázkéntelenítés nemcsak a gáz minőségének javítására irányul, hanem alkalmas egész országunk kénellátásának biztosítására is, ha a kényszerést megfelelő módszerekkel végezzük.

A műszaki fejlesztés legnagyobb feladatai az üzemek belső szervezetével is kapcsolatosak.

Az üzemek belső szervezetének jellegzetessége az egymásután következő technológiai folyamatok berendezéseinek szoros kapcsolata, együttműködése és egymás mellé telepítése. A szoros kapcsolatot három fő tényező indokolja:

- a) a gazdaságos anyagmozgatás,
- b) a takarékos melegenergiafőhasználás,

c) az üzemek munkafolyamatosságát biztosító javító és karbantartó részlegek jó kihasználása.

A vaskohászat fejlődése, mégpedig közeljövőbeli műszaki fejlesztése szempontjából igen nagy figyelmet kell fordítanunk az oxigén nagymértékű főhasználására is.

Az oxigén a kohászati eljárásokban egyre használatosabb, részint az eljárások gyorsítása, másrészt a minőség megjavítása céljából; ezért fontos a kohászati művek oxigéngyártó telepekkel való kiegészítése.

A kohászati üzemek különös jellegzetessége, hogy egy-egy önálló berendezés-egység, nagyolvasztó, martinkemence stb. egymaga igen jelentős teljesítőképességű. Egy közepes nagyolvasztó például évente 260—270 000 tonna nyersvasat termel, egy nagyobb martinkemence 120—200 000 tonna acélt, tehát azok a lépcsők, amelyek egy-egy üzem fölépítésekor mérlegelendők, igen nagyok. Kevesebbet, mint két nagyolvasztót, az üzemfolytonosság biztosítása szempontjából, nem célszerű építeni, kisteljesítményű olvasztók nem gazdaságosak, tehát a legkisebb méretű kohómű teljesítménye is meghaladja a félmillió tonna nyersvas gyártását. Ez a jellegzetesség végigvonul az egész vaskohászatban, s ez máris fölveti a kohászati üzemek közt a gyártmányok megosztását, tehát a profilozás kérdését.

A gyártmányok helyes megosztása a kohászat irányító szerveinek egyik legfontosabb feladata. A profilozás azonban nemcsak a nagy termelési lépcsők miatt fontos, hanem azért is, mert a minőségi és a mennyiségi termelés csak akkor valósítható meg gazdaságosan, ha egy-egy üzem gyártási profilja lehetőleg tiszta, világos, azaz ha az üzem kevés gyártmányféléssel foglalkozik. Minthogy az ország kohóműveinek szervezetét

ez jellemzi, a profilozásban rejlő igen jelentős tartalékok föltárásának nagy lehetőségei vannak.

Az egyes üzemek profiljának éles elhatárolása, a specializálás jóval emeli a termelés volumenét, mert az egyes gyártmányokra való átállások száma csökken, s ezzel együtt csökken az átállással járó idővesztés is. A cikkkéleségek megfelelő csoportosítása világos üzemi profilra vezet. Eszerint az egész országban gyártandó minőségeket, a különféle félkészgyártmányokat, tehát a hengereltvas profilokat is úgy kell csoportosítani az egyes acélgyártó, illetve hengerműüzemekben, hogy majdnem azonos minőségeket, illetve szabványt csak egy-egy hengermű gyártson.

A vaskohászat terveinek elkészítésekor is ügyelnünk kell az üzemi együttműködésre, vagyis arra, hogy az egyik üzem anyagtervének elkészítésekor maximálisan mérlegelje a vertikálisan előtte lévő üzem termelési tervét és így tovább. De jelentős a kapcsolat a segédanyagok és az energiák területén is, ahol az egyensúly biztosítása végett, s a nagy volumenek következtében a leggondosabb összevetések szükségesek az iparágban is, kívülről is. Szigorú összhang biztosítandó a félkészgyártmányt gyártó üzemek tervei közt, mert egy-egy üzem létalapja a vertikálisan előtte lévő üzem berendezésének teljesítőképessége. Például a Borsodnádasi Lemezgyár gyártási alapanyaga az Ózdon gyártott úgynevezett platina. Tehát nyilvánvaló, hogy Ózd tartó- és trióhengersorán úgy kell megszabni a teljesítőképességet, hogy ez megfeleljen a Borsodnádasi Lemezgyár termelési feladatának. Hasonló a helyzet a Salgótarjáni Acélárugyár Huzal- és Szeggyárában is, amelynek a termeléshez szükséges hengerhuzalt Ózdról a megfelelő méretben és minőségben kell kapnia. Tehát az ózdi termelés jelentős részét a tervekben erre a célra előre le kell kötni.

A hőenergiagazdálkodásról már esett szó. Az anyagi és műszaki ellátás keretében a kohóüzemeknek szoros kapcsolatot kell teremteniük az őket energiával ellátó üzemekkel, tehát a bányákkal, a kokszolóművekkel, esetleg az elektromos centrálékkal. Ezért gyakran találkozunk olyan megoldással, hogy a kokszolómű közvetlenül vertikális kohómű keretében működik. A nagyolvasztómű közelében létesített kokszolóműből a koksz szállítószalagon érkezhethet, az értékes kokszgázokat pedig az acélgyártáskor gazdaságosan felhasználhatjuk.

Nagy beruházásaink sokáig épülnek, de ezalatt is tovább fokozzuk termelésünket. Ez a követelmény megkívánja meglévő berendezéseink legteljesebb kihasználását.

A kohászatban a termelőkapacitás kihasználásának egyik legfontosabb feltétele a technológiai fegyelem megtartása. Technológiai fegyelem nélkül ugyanis a nyersvasgyártásban keletkező anyagösszetételi hibák végig-

vonulnak az egész gyártáson, s a minőségromtó következmények egész sorával járnak.

Kohászati üzeink többsége mindedig sem a termelés, sem a karbantartás során nem alakította ki a szükséges tervszerűséget. Bár igen sokat beszélünk a grafikon szerinti termelés és karbantartás alkalmazásáról, még nem nagyon hivatkozhatunk eredményekre. Különösen nagy hanyagság és felelőttség mutatkozik termelőberendezéseink karbantartásában: üzeink vezetői a termelési elmaradásokat még most is igen gyakran a termelőberendezések karbantartására szánt időnek a termelésre való fölhasználásával igyekeznek kiegyenlíteni. Ennek az a káros következménye, hogy a berendezések elhasználódása fokozódik, ez pedig a karbantartás, illetve a felújítási munka növekedésével jár, s főleg a termelőberendezés bizonytalan időpontban történő kiesésének lehetőségét okozza. A karbantartási-felújítási tervet a termelési terv részének kell tekinteni. Statisztikailag, vagy egyéb módon meg kell állapítani időegységekre, negyedévekre, hónapokra, dekádokra a termelőberendezés karbantartási időszükségletét. A karbantartás miatt kieső időt a termelési terv kidolgozásakor mérlegeljük, s a legszigorúbban akadályozzuk meg a karbantartás és a felújítás elhanyagolását.

Műszaki vezetőinket neveljük rá, hogy a termelőberendezések időkihasználási fokát, általában az üzem statisztikai adatait módszeresen elemezzék és értékeljék, s ennek eredményét az üzem vezetésében érvényesítik. Különös gondot kell vizsgálniuk a martinkemencék és a hengerművek időkihasználási fokát, valamint a selejtokokat.

Acélműveink vezetői mostanában a helyes mértéken felül túlterhelik a kemencéket, hogy ezzel az adagolás és a csapolás gyakoriságát csökkentsék, s hogy ezen az úton többtermeléshez jussanak. Igaz, a szovjet tapasztalatok szerint a kemencék megfelelő túlterhelése helyes intézkedés, de csak bizonyos határig. Ezt a határt a kemencék úgynevezett hőkapacitása szabja meg, vagyis az, hogy az időegység alatt a kemencén milyen hőmennyiségeket lehet átvinni, s milyen mennyiségű hőt lehet a kemencében elhelyezett fémfürdőnek átadni. Ha a kemencéket a kívánt mértéken fölül túlterheljük, a fémfürdő mélysége annyira megnövekszik a kemencefelülethez képest, hogy a fürdőréteg megvastagodása már nem engedi meg a hőnek az egész fémmennyiségre történő átvitelét; ez azután hidegjáratot, majd selejtnövekedést eredményez.

Elsősorban a túlzott túlterhelés következménye az is, hogy a kemencék mértéken fölülű hőigénybevétele a falazatok korai elhasználódását eredményezi, ez pedig nem közömbös a kemence kihasználási fokára, s nagyobb időegységben a termelés mennyiségére nézve sem. Mostani tűzállótégla-hiányunk miatt a tűzállóanyag növekvő fölhasználása egyébként is megengedhetetlen.

Acélgégyáraink nem érdeklődnek eléggé a gyorsolvasztás jól bevált és hazánkban általánosan ismert módszere iránt, pedig éppen ez a többtermelés és a selejtcsökkenés útja.

Az időkihasználás fokozása céljából különösen az automatizált berendezéseknél célunk a dolgozók fegyelmezetlenségéből vagy hibájából eredő üzemidővesztések megszüntetése. A hengerművekben például a hengerművi időstatisztika gondos vezetése állandó figyelmeztető a kieső idők vizsgálatára és a kiesést okozó tényezők kikapcsolására.

Előmozdítják a termelőképeség kihasználását azok a műszaki normák, amelyekből a kohászatban szokásos fajlagos mutatószámok is kialakíthatók.

A műszaki normák akár a termelésre, akár a berendezés kihasználására vonatkoznak, mozdítsák elő a munkafegyelem és a technológia megtartását. A műszaki normák kidolgozása a legutóbbi évek során megkönnyítette berendezéseink jobb kihasználását, úgyhogy eredményeink évről évre javultak.

A kohászati üzemeknek gyakran kiegészítő üzemük a tűzállóanyaggyár; ez a nagyolvasztó, a láng- és egyéb kemencék tűzállóanyag bélésehez szolgáló tűzállótéglát és formadarabokat gyártja.

A kohászat ma nagy mennyiségben samot-, szilika- és bázikus tűzállóanyagokat használ, kisebb mennyiségben pedig különleges tűzállóanyagokat, mint például szillimanit-, korund- és karbontéglát. Hazánkban nincs meg a bázikus téglák, tehát a magnezit- és krómmagnezittéglák alapanyaga, ezért a legnagyobb jelentőségű, hogy ezekkel a téglákkal nagyon takarékoskodjunk. Most a magnezitet a baráti Csehszlovákiától, a krómmagnezittégla gyártásához szükséges krómércet pedig a baráti Albániától kapjuk.

Gazdaságpolitikánk a külföldi, elsősorban pedig a baráti államokkal való teljesebb kooperációt tűzi ki feladatunkul, az önellátásra való törekvések jelentős kikapcsolásával. Ez a cél a kohászat tűzállóanyagellátása szempontjából is nagyjelentőségű. A kooperáció erősítése természetesen nem jelentheti, hogy hazai lehetőségeinket kiaknázatlanul hagyjuk. Mivel hazánkban igen sok a dolomit, s a belőle gyártott dolomittégla kellő technológiai kikísérletezés esetén a magnezittégla méltó versenytársa lehet, szükséges, hogy gondosan és energikusan vizsgálják a stabilizált dolomittégla gyártási lehetőségeit. Ezzel a kísérlettel hazai kutatóink már évek óta foglalkoznak. Fontos feladat még a hazai dolomitbázis fölhasználásával a vegyi úton történő szintetikus magnezitgyártás kifejlesztése is, minthogy távlatban az acélgépar növekvő szükségletei miatt a szomszédos Csehszlovákiából állandóan és elegendő mennyiségben nem számíthatunk behozatalra.

A vaskohászat problémáinak tárgyalásakor beszélnünk kell ércbányászatumk műszaki fejlesztési problémáiról is. Ez a terület eddig aránylag kisebb figyelemben részesült, de iparunk fejlesztése szükségszerűen megszabja a bázisiparok határozott fejlesztését. Országhatáraink közt eddig csak egy jelentősebb vasérc előfordulást tártunk föl, a rudabányai vasérctelepet, amely barna vaskő, pát és ankerit kitermelését teszi lehetővé. Ez a termelés jelenleg ércszükségletünknek mintegy negyed-ötöd részét fedezi. Ércbányászatumk fejlesztését csak a következő feladatok megoldása biztosíthatja:

Hazai szűk ércbázisunk kiszélesítése

Elsősorban a vas- és mangánércetek területén kell új ércterületek geológiai és geofizikai fölkutatását megindítanunk és elvégeznünk. A geológiaiag bízató területeken lendületesen fokoznunk kell a mélyfűrást.

Színesfémércetek (tarkaércetek) tekintetében a geológiaiag bízató területeken folytatnunk kell a geofizikai fölvételeket, s meg kell gyorsítanunk a bányászati kutatás ütemét. A jelenleg táróval folyó kutatást a mélység felé kell irányítanunk, mégpedig úgy, hogy fokozottan áttérünk a kutatóaknak segítségével folytatott kutatásra.

Az ércdúsítás kiterjesztése

Ismert ércelőfordulásaink a szegényércetek csoportjába tartoznak, s valószínűleg új ércelőfordulásaink is gyöngébb minőségűek lesznek. Mindez megköveteli, hogy fejlesszük az ércdúsítást, annál is inkább, mert ezen a területen elmaradtunk.

Gyorsítanunk kell a kidolgozott dúsítási technológia alapján az ércetek dúsításának minél nagyobb ütemben való megvalósítását (új dúsító művek létesítése stb. útján). De egyidejűleg a technológia továbbfejlesztése végett is folytatnunk kell a kutatómunkát, egyrészt a jobbminőségű koncentrátumok, másrészt a nagyobb fémkihozatalok céljából.

A várható új ércelőfordulások dúsítási technológiáját a kutatómunkával párhuzamosan kell kidolgoznunk.

Az ércdúsítás kutatási feladatainak ellátására a jelenleg három helyen folyó kutatási tevékenység egyesítése után ércelőkészítő laboratóriumot kell létesíteni.

A bányaművelés technológiájának javítása

Az ércbányászat feladatai megkövetelik, hogy ércbányászatunkat a legkorszerűbb bányászattá fejlesszük a kutatás, a föltárás, a fejtés, a szállítás, a biztosítás, a jövesztés stb. vonatkozásában egyaránt.

A jövesztés termelékenységének növelése végett új robbantási módokat kell alkalmaznunk. Itt a legfontosabbak: a hengeres betörés alkalmazásának kiterjesztése minden vágat, föltárás kihajtására, minden aknamélyítésre, a millszekundos időzítés bevezetése, üreges töltetek alkalmazása stb.

A fejtési munka termelékenységének és kapacitásának fokozása céljából ki kell alakítanunk minden előfordulás viszonyaira a tömegtermelési fejtési módokat (magazin- és frontfejtések).

A termelékenység fokozása céljából minden munkamenetnél a legteljesebb gépesítést kell megvalósítanunk, fúráskor fúrókocsi állványok alkalmazása, rakodáskor rakodógépek, szállításkor a mozdonyszállítás kiterjesztése és a munkahelyhez való közelebb vitele, szalagok, szkréperék alkalmazása, külszíni termeléskor exkavátorok, rakodógépek nagyarányú beállítása, külszíni szállításkor dömperek alkalmazása útján. Igen fontos feladat a vagonbarakás gépesítése is.

A munka termelékenységének fokozása okvetlenül megköveteli mindenütt a vágat és az akna hajtásakor, a fejtéskor stb. a legjobb munkaszervezést. Itt elsősorban a ciklusos vagy grafikon szerinti munka meghonosítása fontos.

A munka megkönnyítésére új berendezések és szerszámok alkalmazása szükséges. Keményfémbetűtes fúrókoronák, fejtőkalapácsok, homokpuskák, fazékszivattyúk, fejlámpa, reflektorok stb.

Műszaki fejlesztésünk fontos feladata: a dolgozók egészségvédelme. Mindenütt gondoskodnunk kell korszerű munkásfürdőkről. Meg kell oldanunk a dolgozók munkahelyre való szállítását.

A dolgozók egészségvédelmére mindenütt alkalmaznunk kell a víz-öblítéses fúrást; ahol ez lehetetlen, gondoskodjunk a fúrópor lyukszájtól való elszívásáról. Gondoskodnunk kell a munkahelyek korszerű világításáról, turbóelektromos lámpák, fejlámpák és fluorescens-világítás alkalmazásáról.

Az összes munkahelyeken kifogástalan szellőztetést kell biztosítanunk légcsövekkel és ventilátorokkal. A jelenlegi fabiztosítás helyett vas- és vasbetonbiztosításra kell áttérnünk.

A minőség megjavítása végett a mintatérképezést az összes nyitott vágatokra visszamenőleg el kell készítenünk, az új bányaterekre pedig folyamatosan vezetnünk kell. Ezért minden termelő ércbányában laboratóriumot kell létesítenünk.

A korszerű bányák megteremtése nemcsak új bányák létesítését követeli, hanem a meglévő bányák fejlesztésével kapcsolatosan is igen nagy feladatokat ró ránk. Ennek megvalósítása végett központi ércbányászati

tervező apparátust kell létesíteni, a nagyobb ércbányákban pedig néhány tagú tervező részleget kell szervezni.

Beszélnünk kell még néhány fontos kérdéstről, amelyeknek helyes megoldása a vaskohászat fejlődése szempontjából elengedhetetlen. Ilyen kérdések sorra fölvetődnek a munkaügy, az oktatás, a pénz- és anyaggazdálkodás területén.

Gyárainkban törekedjünk a magasabb műszaki kultúra megteremtésére. Ennek egyik legfontosabb eszköze, hogy a műszaki értelmiségiek, a mérnökök és a technikusok tudásuknak és képességüknek megfelelő munkahelyekre kerüljenek. Okvetlenül meg kell szüntetnünk azt a még ma is dívó gyakorlatot, hogy mérnököt és más képzett műszaki dolgozót adminisztratív jellegű munkahelyeken foglalkoztatnak. A párt határozatainak megfelelően, sokkal jobban kell foglalkoznunk az egyetemokről kikerülő fiatal mérnökökkel; nem engedhetjük meg, hogy ezek ne üzemi munkával kezdjék életpályájukat.

A gépesítés és az automatizálás a kohászati dolgozóktól mind nagyobb és nagyobb szakmai tudást követel, tehát gondoskodnunk kell a dolgozók szakmai továbbképzéséről. Termelésünk emelkedése rohamosabb, mint a dolgozók megfelelő kiképzése, ezért a szakemberek megfelelő helyre való állítása káderpolitikánk egyik legfontosabb feladata. Ezután sokkal nagyobb gondot kell fordítanunk a szakmunkásképzésre, általában a dolgozók műszaki ismereteinek fejlesztésére. Amikor egy-egy új gyár megindításához szükséges szakkaderek kiválasztását kell megoldanunk, vállalataink igazgatói gyakran elárulják szűklátókörűségüket, helyi sovinizmusukat: nem segítik eléggé elő új nagy műveink megindítását a kijelölt káderek átengedésével. Ezen a vonalon gyökeres fordulatot kell végrehajtánunk. Az oktatás, a káderképzés feladatát a legelsőrendű feladatnak kell tekintenünk, hogy a szocializmus felé haladva, útunk a termelés, a szakkaderek fokozott fejlettsége következtében mind könnyebb legyen, az önköltség állandóan csökkenjen, s a termelékenység fokozódjék.

Kohászatunk, de általában iparunk minden vezetője jól fontolja meg Sztálin elvtárs szavait: „Mi lenne, ha nem az egyes munkáscsoportok, hanem a munkások többsége emelné fel kulturális és műszaki színvonalát a mérnök, technikus személyzet színvonalára? Iparunk más országok számára elérhetetlen magaslatra emelkedne.“

Munkaügyi területen még sok fogyatékoságunk van. Ezek két fő irányban ütköznek ki. Az egyik a selejt elleni küzdelem gyengesége. A selejt a kohászati üzemekben igen káros, mert egyszerre sok-sok tonna acélban, hengereftanyagban stb.-ben mutatkozik meg.

A másik fogyatékoság a bérfeigyelmeztelenség, amelynek az az oka, hogy üzemünk gazdasági vezetői csak a termelési terv teljesítésével törődnek, a beralapterv teljesítésével nem, s gyakorta túllépik a beralapot. A beralap túllépésének egyik oka az ismert hóvégi „hajrá”, amely nyilván a szervezetlen üzemvezetésből származik.

A kohászati üzemek költségeinek megoszlására a legjellemzőbb táblázatunk néhány adata, amelyből világosan láthatjuk, hogy a gyártmányok önköltségének legnagyobb része az anyag- és az energiaköltség.

Üzem	Összes költségek	Anyag- és energiaköltségek
Nagyolvasztó	100	76.4
Acélmű	100	72.9
Durvahengermű	100	85.2
Finomhengermű	100	83.5
Szolgáltató üzemek	100	74.2

Az anyag- és energiaköltségek csökkentése elsősorban a selejt csökkentésével, másodsorban a fajlagos kihozatal javításával, harmadsorban pedig a melléktermékek és a hulladékok fölhasználásával érhető el. Mindhárom területen még jelentős rejtett tartalékok föltárásáról lehet szó, s kohászati üzemünk vezetőinek egyik főfeladata éppen e tartalékok fölhasználása.

A költségtényezőkkel összefüggésben még foglalkoznunk kell a vaskohászati ipar állóalapjainak és forgóalapjainak viszonyával, valamint azzal, hogy a forgóalapok közt a készletek aránya mekkora.

A vaskohászati ipar állóalapjainak és készárutermelésének aránya korszerű üzemekben körülbelül 3 : 1.

A forgóalapok alakulását döntően befolyásolják azok a nyersanyag- és energiahordozó készletek, amelyeket a kohászati üzemeknek egyrészt biztonsági okokból, másrészt az üzemfolytonosság biztosítása céljából tartaniuk kell. Mint az előbbieken láttuk, a kohászati üzemek önköltségének igen jelentős része nyersanyagköltség, jelentős nyersanyagkészletek tehát mindenképpen erősen növelik a forgóalapokat. Normális körülmények közt a készletek általában meghaladják a háromhavi szükségletet, de megszabnak — különösen a külföldi eredetű nyersanyagoknál — egyéves szükségletnek megfelelő készletmennyiséget is.

A készleteket egyrészt a forgóalapok lekötésének csökkentése céljából, másrészt biztonsági okokból két részre osztjuk, mégpedig üzemi készle-

tekre és tartalékkészletekre. Az üzemi készletek költsége az üzem forgóalapjait terheli, a tartalékkészletek forgóalapjáról esetleg önálló vállalat pénzelszámolásának keretében történik gondoskodás.

Az üzemben fölhalmozott félkésztermékek mennyisége, tehát az üzemek közt átadásra váró nyersvas, tuskó, buga, kikészítetlen hengereltvas, öntvény stb. is a forgóalapot terheli. Az üzemben fölhalmozott anyagok annál kevésbé térhelik a forgóalapot, minél folyamatosabb és zökkenőmentesebb a gyártás. Ezért igen jelentős a vertikális üzemek menetrendszerű együttműködése, mert az üzemben mozgó anyagok átfutási idejének csökkentése jelentősen megjavítja a forgóalapok fölhasználását.

Az üzemfolytonosság biztosítása oly fontos követelmény, hogy a vertikális üzemek közt ütköző raktárak létesítésére mindenképpen gondolnunk kell, mert az üzem átmeneti zavara vagy termelés kiesése a többi üzem termelésére is hathat.

Ezen a területen a legtöbb tennivaló a késztermékkikészítő üzemekben van; itt a termékek osztályozása, megvizsgálása, üzemi átvétele és szállításra való előkészítése mind olyan mozzanat, amelynek során az időnyerés csökkenti a forgóalapot, de a kikészítési művelet során előforduló zavarok az előző üzemek munkafolyamatosságára nem hatnak.

Pártunk fölismerte, hogy nehéziparunk, s benne kohászatunk beruházásait túlméreteztük, ezzel megsértettük a szocializmus gazdasági alaptörvényét, mert a nehézipar túlságosan gyors fejlesztése miatt szükségkép kevesebbet fordíthattunk a dolgozók jólétének emelését közvetlenül szolgáló beruházásokra. Kormányunk a beruházások átcsoportosítása és sok más intézkedés útján kijavítja az elkövetett hibákat. De az új kormányprogram korántsem jelenti kohászatunk feladatainak csökkenését, hiszen mennyiségileg is, minőségileg is biztosítani kell népgazdaságunk vas-, acél- és fémellátását, hogy a kívánt mértékben kielégíthessük mezőgazdaságunk, könnyűiparunk és a többi termelőág gépszükségletét. Kohászainak tehát minden munkafolyamatra kiterjedő észszerűsítéssel, helyes kooperációval, a technika szüntelen fejlesztésével és a termelőkapacitás kihasználásának megjavításával kell harcolniuk a tervek mennyiségi és minőségi teljesítéséért, s nem utolsósorban az önköltség csökkentéséért. Kohászaink így járulhatnak hozzá a szocializmus gazdasági alaptörvényében megfogalmazott nagy cél eléréséhez: az egész társadalom szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítéséhez.

B. PORSNYEV

A feudalizmus gazdasági alaptörvényének kérdéséhez

Minden társadalmi alakulatnak megvannak a sajátos gazdasági törvényei, amelyek az emberek tudatától és akaratától független objektív törvények. Ezek a törvények a mindenkori gazdasági feltételek alapján keletkeznek, s meghatározzák a gazdasági élet egyik vagy másik oldalát, a gazdasági jelenségek egyik vagy másik csoportját. A gazdasági törvények közül kiemelkedik egy törvény, a gazdasági alaptörvény, amely a társadalmi termelés fejlődésének nem egy és nem is akármilyen oldalát, nem egyes és nem is akármilyen folyamatait határozza meg, hanem ennek a fejlődésnek valamennyi főoldalát és valamennyi főfolyamatát, az adott társadalmi termelés mivoltát, lényegét. Az egyes társadalmi alakulatok gazdasági alaptörvényének ismerete óriási jelentőségű a társadalmi élet jelenségeinek megértése szempontjából.

Marx rendkívül nagy tudományos érdeme, hogy *A tőké*-ben elemázte a kapitalista társadalom alapját, a tőkés termelőviszonyok bonyolult összességét, s megismertette a munkásosztályt a tőkésrend létének és pusztulásának objektív törvényével. Marx a kapitalizmus tanulmányozására korlátozta feladatát, de szükségképp foglalkozott a kapitalizmus genezisének, eredetének kérdésével is. Kutatásai tehát a feudalizmusra is kiterjedtek. *A tőke* III. kötetének 47. fejezetében különösen értékes megállapításokat találhatunk a feudalizmusról. Marx itt éppen a feu-

dalizmus gazdasági alaptörvényét változta nagy vonásokban.

Egyes történettudósok, közgazdák és filozófusok úgy vélik, hogy a feudalizmus gazdasági alaptörvénye a természetes gazdaság törvénye. Mások a legutóbbi időkig azt állították, hogy a feudalizmus gazdasági alaptörvénye a gazdaságonkívüli kényszer törvénye. E nézetek hirdetői voltaképpen azonos módszertani hibát követnek el, mert nem veszik tudomásul, hogy bármely antagónista osztálytársadalom gazdasági alaptörvénye csak olyan törvény lehet, amely meghatározza a kizsákmányolás sajátos formáját, amelyben a termelőeszközök tulajdonosai elsajátítják a termelők többletmunkáját, meg nem fizetett munkáját. Marx világosan kifejti ezt a gondolatot *A tőke* harmadik kötetének 47. fejezetében. Ezt írja: „Az a sajátos gazdasági forma, amelyben a meg nem fizetett többletmunkát a közvetlen termelőkből kisajtolják, meghatározza az uralmi és szolgasági viszonyt, ahogyan az közvetlenül magából a termelésből kisarjad, és meghatározó módon ismét visszahat erre. De ezen a formán alapul a magukból a termelőviszonyokból kinövő gazdasági közösség egész alakzata, s ezzel sajátos politikai alakja is. Mindig a termelési feltételek tulajdonosainak a közvetlen termelőhöz való közvetlen viszonya — e viszony mindenkori formája természetesen mindig a munkamód meghatározott fejlettségi fokának, ennélfogva a munka társadalmi termelő-

erejének felel meg — az a viszony, amelyben az egész társadalmi szerkezetnek, következésképpen a szuverenitási és függőségi viszony politikai formájának, egyszóval a mindenkori sajátos államformának legbensőbb titkát, rejtett alapját megtaláljuk.” (Marx. A tőke. III. kötet. 858. old. Szikra, 1951.)

Marx fejtegetéséből nyilvánvalóan kitűnik, mennyire helytelen a „gazdaság” döntő szerepének olyan értelmeű hirdetése, hogy gazdaságon mindenfélélt (piacot, kereskedelmet, természetes gazdaságot stb.-t) értünk, csak éppen antagonistá osztályviszonyokat nem.

Marx megállapítása szerint az egész társadalmi rend alapja a kizsákmányolás sajátos formája, a két alapvető osztály viszonya, amely megfelel a termelőerők fejlettségi fokának, s meghatározóan hat az utóbbiakra.

Marxra éppen az a feladat hárult, hogy föltárja a feudalizmus „rejtett alapját”, megállapítsa, milyen volt a feudalizmusban „a termelési feltételek tulajdonosainak a közvetlen termelőkhöz való közvetlen viszonya”, milyen volt „az a sajátos gazdasági forma, amelyben a meg nem fizetett többletmunkát a közvetlen termelőkből kisajtolják”. Marx a kapitalista rend elemzéséből kiindulva megadta a választ erre a kérdésre. A tőke harmadik kötetében kimutatta, hogy a kapitalizmusban a földjára az egész értéktöbbletnek csak része, az átlagprofitot meghaladó némi többlet, amelyet a tőkésosztály kénytelen átengedni a földtulajdonosoknak. Közgazdasági értelemben a földjára itt teljesen alá van rendelve a profitnak, s tőle függ. A feudalizmusban egészen más a helyzet. Bár itt is van profit (az uzsoratóke vagy a kereskedelmi tőke után), ez a profit legföljebb az értéktöbbletnek az a része, amelyet „a tőkés a földtulajdonostól szed el”. A feudalizmusban nem a profit, következésképp nem az értéktöbblet, hanem a járadék „... a többletmunka normális, mindent elnyelő, hogy úgy mondjuk, törvényes formája”. (Marx. I. m. 859—960. old.) Ha a feudális társadalomban akad is profit, itt

nem a profit a járadék határa, mint a kapitalizmusban, hanem ellenkezőleg: a járadék a profit határa. A feudális földjára gazdasági tartalmát tekintve tehát egészen más, mint a kapitalista földjára, mert csöppet sem függ a kapitalista értéktöbblettől és a profittól. Marx ezzel fölfedezte a feudális földjára mint önálló gazdasági jelenséget, mint a feudalizmus uralkodó, „normális” viszonyát.

A kapitalizmus gazdasági alaptörvénye legáltalánosabb formájában az értéktöbblet-törvény, a tőkésprofit létrejöttének és növekedésének törvénye, amely valóban eleve meghatározza a kapitalista termelés fő vonásait. A feudalizmus gazdasági alaptörvénye legáltalánosabb formájában a feudális járadék törvénye, amelynek létrejöttét és fejlődését főbb vonásaiban Marx kutatta. A feudális járadék Marx által fölfedezett törvénye valóban eleve meghatározza a feudális termelés fő vonásait. Marx azért elemezte a kapitalizmust, hogy kiderítse a munkásosztály kizsákmányolásának forrását, az értéktöbbletet. Marx azért elemezte a feudalizmust, hogy kiderítse a jobbágy-paraszti osztály kizsákmányolásának forrását, a feudális járadékot. A feudális járadék törvényében mint valami gyújtópontban tükröződik a feudalizmus valamennyi termelőviszonya: a termelőeszközök tulajdonának feudális formája, a társadalmi csoportok termelésben elfoglalt helyzete és kölcsönös viszonya, a termékelosztás formája. Bármennyire megváltoznak is a feudális földjára konkrét fajtái és formái, lényeg megmarad: a földjára a többletmunka egyetlen uralkodó és normális formája. Mint ahogy a kapitalista termelésben a tőkés célja a profit-szerzés, ugyanúgy a feudális termelésben a hűbérurak célja a járadékszerzés, vagyis a feudális szolgáltatások és adók megszerzése. Csakhogy a kapitalizmusban a bér munkásnak munkáján kívül nincs egyebe, a feudalizmusban viszont a közvetlen termelőnek is vannak termelőeszközei, kivéve a legfőbb termelőeszközt, a földet, amelyet csak

bizonyos feltételekkel „birtokol”, mert a föld a hűbérúr tulajdona. Nem a gazdaságonkívüli kényszer, hanem a feudális földtulajdon a feudalizmus alapja. De a földtulajdonos csak azért sajtóhatta ki a közvetlen termelő többlettermékét és munkáját, mert — bár nem teljes tulajdonaként — de bizonyos mértékig a közvetlen termelővel is rendelkezett (ez a nem teljes tulajdon a gazdaságonkívüli kényszer eszköze). A hűbérurak földtulajdonának és a közvetlen termelők fölötti nem teljes tulajdonának realizálása a feudális járadék: a paraszti robotmunka, az úrbér, a dézsma, a különféle szolgáltatások, a földesúrnak, a kolostornak, az államnak stb.-nek.

A feudális termelőviszonyok megfelelnek a termelőerők történelmileg meghatározott színvonalának és jellegének. A feudális társadalom termelőerői fejlettebbek voltak a rabszolgatartó társadalom termelőerőinél. Ez a megállapítás elsősorban az akkori legfontosabb termelési ág, a mezőgazdaság termelőerőire vonatkozik. A feudális termelést a földművelés további fejlődése jellemzi, például a háromnyomásos gazdálkodás fokozatos elterjedése, a kertészet, a szőlészet, az olajjűtés fejlődése. A mezőgazdaság sikereit az tette lehetővé, hogy fokéletesedett a vasöntés és a vasmegmunkálás, elterjedtek a vaskerék különböző fajtái, a nehéz- és a könnyűeke és más vasszerszámok, fokéletesedett és mind nagyobb tért hódított a vízimalom, valamint a szőlőprés és több más szerkezet. A szövés alkalmazásának szintén jelentős szerepe volt a feudális termelés fejlődésében. A különleges termelési szakismeretek felhalmozása és az új technika fejlődése azt eredményezte, hogy a feudális társadalom meghatározott fejlődési fokán a kézműves munka új formában ismét külvált a mezőgazdasági munkától. Ez a külváltás eredetileg még a feudalizmuselőtti korszakban jött létre, de később a feudális korszak elején csaknem teljesen eltűnt. A társadalmi munkamegosztásban bekövetkezett ugrás, amely a feudális

városok kialakulásában, a város és a falu külváltásában fejeződött ki, a feudális társadalom termelőerői fejlődésének egyik legfontosabb mozzanata volt.

A középkori városokban a kézműves-ség technikáját a kézi termelés speciális szerszámainak differenciálódása, a kézműves termelők mesteri ügyessége, egyes termelőágakban többé-kevésbé bonyolult szerkezetek használata, a műhelyeken belül és a kézműves iparágak közt a munkamegosztás növekedése jellemezte. A termelőerők növekedése a kézi termelés viszonyai közt főleg a munkamegosztás fokozódásában nyilvánult meg. Mindennek eredményeként a középkor végén lehetővé vált, hogy a kézműves műhelyeken kívül manufaktúrák is létesüljenek.

Ezek a feudális társadalom termelőerőinek és a termelőerők fejlődésének fő vonásai. A feudális termelőviszonyok megfeleltek az akkori termelőerők jellegének és fejlődésük irányának. A rabszolgatartó termelőviszonyok fölszámolása után a feudális termelőviszonyok váltak azzá a formává, amely évszázadokon át lehetővé és szükségessé tette a termelőerők további fejlődését. Mindaddig, amíg a feudális termelőviszonyok nem avultak el, s nem váltak a fejlődés fékjévé, ezek a termelőviszonyok jelentették a termelőerők fejlődésének fő motorját, fő ösztönzőjét.

A feudális termelőviszonyoknak egyik vonása tette lehetővé, hogy a társadalom termelőerőinek hatalmas hajtóerőivé váljanak? Mindenekelőtt az, hogy a közvetlen termelő nagyobb szabadságot élvezett, mint annakidején a rabszolga. A közvetlen termelő gazdaságot kapott, saját szerszámaival dolgozott, s bizonyos jogokat kapott (a hűbérúr eladhatta, megvehette ugyan, de már nem ölthette meg). A közvetlen termelő jóval inkább érdekelt a munkája eredményében, mint a rabszolga, éppen ezért termelékenyebben dolgozott és munkájában nagyobb kezdeményezést tanúsított.

A feudális termelőviszonyoknak ez a fővonása biztosította, hogy ezek a ter-

melőviszonyok a társadalom termelőerőinek nagy hajtóerőivé váljanak. A paraszt, majd a kézműves is, mivel érdekelt volt munkájának eredményeiben, kisebb-nagyobb mértékben javított a munkafolyamaton, s így elősegítette a társadalom termelőerőinek fejlődését.

A feudális társadalom fő termelő sejtje a közvetlen termelő gazdasága, a feudális termelőmód alapja pedig a kisparaszti gazdaság és a független kézműves termelése volt. A középkorban Európában a kisparaszti gazdaság uralkodott (persze bizonyos időszakokban a földesúri nagybirtokok is fejlődtek). De a feudális termelés célja a feudális járadék termelése volt. Igaz, a hűbérúr hatalma nem fejeződött ki oly egyszerűen a feudális járadék nagyságában, mint ahogy a kapitalista kifejeződik profitja nagyságában. A tőke annál jelentősebb szerepet tölt be osztályában, minél nagyobb profitot hárcsol. A hűbérúr számára viszont a feudalizmus korai időszakában legtöbbször nem annyira a járadék összege volt fontos, mint inkább a járadék megszerzését biztosító terület nagysága, de különösen a tőle függő közvetlen kistermelők száma. Marx hangsúlyozza: „A hűbérúr hatalma, mint minden uralkodóé, nem járadékainak nagyságán, hanem alattvalói számán nyugodott, s utóbbi az önállóan gazdálkodó parasztok számától függött.” (Marx. A tőke. I. kötet. 766. old. Szikra. 1949.) Ezért a feudalizmus gazdasági alaptörvényének egyik fontos megnyilvánulása volt a feudálisoknak az a törekvése, hogy területet és népességet vegyenek el egymástól.

Súlyos pontatlanságot követnénk el, ha a kapitalizmussal vont párhuzam alapján kereken kijelentenénk: a feudalizmus gazdasági alaptörvénye a feudális járadék létrejötte és növekedése. A profit, bár megszakításokkal, de állandóan növekszik. Ez nem mondható a feudális földjáradékra. A feudális termelést a technika rendkívüli megállapodottsága, a feudális termelőviszonyokat pedig a hagyományok döntő szerepe jellemzi. Ha például szokásossá vált,

hogy hetenkint kétnapi robot jár a földtulajdonosnak, a szokásjog vagy az írott törvény állandósította, törvényesítette ezt a szokást, s a kétnapi robot a termelés állandó tényezője lett. A feudális termelés történetében voltak hosszú időszakok, amelyeket nem bővített, hanem egyszerű újratermelés, tartós pangás jellemezett. A feudális járadéknak tehát korántsem volt jellemző vonása az állandó növekedés. Ez megintcsak a feudális termelés céljának kérdésével függ össze. „A régi nemesi fölfogással szemben — írja Marx — amely, mint Hegel helyesen mondja, «a meglévő elfogyasztásából áll» és különösen a személyes szolgálatok fényezésében terpeszkedik el, a polgári közgazdaságtan számára döntően fontos volt, hogy a tőke felhalmozását a polgár első kötelességévé nyilvánítsa és fáradságtalanul prédikálja: nem lehet felhalmozni, ha valaki egész jövedelmét megeszi, ahelyett, hogy annak részét új termelőmunkások fölfogására fordítaná...” (I. m. 635. old.)

Persze az olyan elképzelés is helytelen, hogy a többletermék tömege, de még inkább a kizsákmányolás rátája (vagyis a többletmunka és a szükséges munka aránya) változatlan maradt a feudalizmusban. A feudalizmus gazdasági alaptörvényébe kétségtelenül beletartozik a feudális járadék rátájának növekedése is, de nem állandó növekedés formájában, hanem mint a feudális járadékforma változásainak eredménye. A járadék növekedése íőleg úgy ment végbe, hogy a járadék egyik formáját más formára váltotta föl, amely megfelelt a közvetlen termelők által elért nagyobb munkatermelékenységnek és a kizsákmányolás magasabb színvonalának. A legkorábbi formák idején Marx gunyoros megjegyzése szerint a hűbérúr gyomorfaia korlátozta a parasztok kizsákmányolását, a feudális járadék legfejlettebb formája, a pénzforma, azonban már tág teret enged „a többletmunkára való farkasétvágy-nak”.

A feudális járadék törvénye tehát nem statikus törvény, hanem a feudá-

lis alakulat gazdasági fejlődésének törvénye. A kizsákmányolás a feudális járadék egyik formájáról a másikkra való történelmi áttérés során szélesedik és mélyül. Egyébként a fejlettebb forma, vagyis a pénzjáradék uralma idején a járadék nagyságának növekedése végbemegy az adott formán belül is, mert a pénzjáradék már tág teret enged „a többletmunkára való farkasétvágnak”. A hűbérurak, a hűbéri állam és az uzorások a pénzjáradék viszonyai közt a legkisebb kedvező alkalmattal fokozhatják és valóban fokozzák is a közvetlen termelők kizsákmányolását. De a növekedés itt sem állandó, hanem ugrás-szerű: időről időre megy végbe olyanformán, hogy megállapítanak valamilyen újabb szolgáltatást, adót, vagy hamis érvekkel fölüljítanak valamilyen „régebbi” szolgáltatást. A hagyomány, a szokás szerepe azonban a feudális járadék pénzformája idején jóval kisebb, mint az előző formák idején. A pénzjáradék a feudális járadék utolsó formája; fejlődése nem eredményez újabb feudális járadékformát, de megérlel bizonyos feltételeket, amelyek a kapitalizmus kialakulásához, a feudalizmus pusztulásához szükségesek.

Marx tehát nemcsak új tudományos kategóriát állapított meg, a feudális földjáradékot, amely megmagyarázza az egész feudális gazdasági rendet, hanem meg is határozta a feudális járadék egymást követő, egymásból törvényszerűen eredő formáit.

Marx a feudális járadék három fő formáját különbözteti meg: a munkajáradékot, a termékjáradékot és a pénzjáradékot.

A munkajáradék, vagyis a legegyszerűbb járadékforma alkalmazása esetén a földbirtokos a legközvetlenebbül sajátítja el a meg nem fizetett munkát, mert a közvetlen termelő sajátmagának végzett munkája térben és időben elválik a földtulajdonosnak végzett munkájától. A paraszt a szükséges terméket saját gazdaságában, a többletterméket pedig az úri gazdaságban termeli. E rendszer megvaló-

sításának csak az a feltétele, hogy a paraszt, munkája termelékenységének színvonala, munkaerejének fejlettsége, valamint a föld természeti adottságai folytán valamivel többet termeljen mint amennyi saját szükségleteinek kielégítéséhez szükséges. A munkajáradék lehetősége már a feudalizmus kezdetén megvolt, de a tulajdonviszony (a hűbérurak földmonopóliuma) és a hűbéri kényszer változtatta valósággá. A munkajáradék elemei voltak nemcsak az úri földön végzett munkák, hanem az olyan kézművesmunkák is, amelyek még nem váltak el egészen a mezőgazdaságtól.

A feudális járadék második formája, a termékjáradék, az első forma jelentékeny módosulása, bár gazdasági lényege ugyanaz. Ez a forma a feudális társadalom későbbi fejlődési szakaszának felel meg; Nyugat-Európában a kolostori földeken és a világi hűbérurak földjein találkozunk vele, mint a X—XI. század jellemző jelenségével. A földjáradék első formájától abban különbözik, hogy a közvetlen termelő már nem természetben, az úr részére végzett külön munkaként teljesíti a többletmunkát, hanem a szükséges munkával együtt, a saját gazdaságában. A közvetlen termelő saját felelősségére és saját idejével rendelkezve, nempedig a földtulajdonos vagy megbízottja közvetlen felügyelete és kényszere alatt végzi a többletmunkát. A termékjáradék feltételezi a közvetlen termelő kulturáltabb és termelékenyebb munkáját. Termékjáradék esetén a paraszt a szükséges munkát is, a többletmunkát is saját gazdaságában, saját „telkén” végzi, már nem dolgozik az úri földön vagy az úri udvarban, de gazdasága termékeinek bizonyos részét köteles átadni a földesúrnak.

A termékjáradékot átmeneti, közbülső formának tekinthetjük a munkajáradék és a pénzjáradék közt. A termékjáradék részben a pénzjáradékhoz, részben a munkajáradékhoz hasonlít. A pénzjáradékka megegyező vonása, hogy a paraszt gazdaságában a szükséges termékkel együtt termeli

a többletterméket; az utóbbi csak később különül el és kerül a földesúrhoz. A közvetlen termelő szükségleteinek kielégítésére és a földtulajdonos részére végzett munka tehát már nem különül el térben és időben. A feudális gazdaságnak mintegy két alkotó eleme van: a parasztok gazdasága és a hűbérurak gazdasága. A különböző történelmi feltételek közt a feudális járadék termelésének súlypontja hol az egyikre, hol a másikra helyeződik át: a munkajáradék idején — az úri gazdaságra, a termékjáradék és a pénzjáradék idején — a paraszti gazdaságra. Az első esetben a hűbérúr *többletmunkát*, a második és a harmadik esetben pedig *többletterméket* sajátít el.

A termékjáradék másik vonása, amely viszont a munkajáradékkal egyesíti: a termékjáradék természetes jellege. Termékjáradék esetén a hűbérúr természetes formában, vagyis gabona, hús, baromfi, vászon stb. formájában sajátítja el a többletterméket. A feudális járadék mindkét korai formája, vagyis mind a munkajáradék, mind a termékjáradék természetes jellegű, a harmadik ellenben pénzbeli jellegű.

A pénzjáradék mindaddig nem válhatott uralkodó formává, amíg a feudális társadalomban nem kezdődött meg a mezőgazdasági termékek vásárlóinak, a városoknak nagyarányú fejlődése. Nyugat-Európában ez a folyamat a XI—XII. században indult meg. A termékjáradék eleinte szórványos, majd egyre általánosabb átalakulása pénzjáradékká feltételezi a kereskedelem, a városi ipar, általában az áru-termelés, s velük együtt a pénzforgalom jelentősebb fejlődését. Feltételezi továbbá a termékek piaci árának kialakulását és azt, hogy a termékeket értéküknek többé-kevésbé megfelelő áron adják el; ez a korábbi formáknál korántsem volt kötelező.

Pénzjáradékon, mondja Marx, azt a földjáradékot értjük, amely a termékjáradék puszta formaváltozásából ered, mint ahogy a termékjáradék is csak átváltozott munkajáradék volt.

A pénzjáradék alapja ugyanaz, mint a termékjáradéké. A különbség csak az, hogy „a közvetlen termelő itt termék helyett a termék árát fizeti a földtulajdonosnak (akárki is ez, az állam, vagy magánszemély)”. (Marx. A tőke. III. kötet, 864. old. Szikra, 1951.) Pénzjáradék esetén a parasztnem elégedhet meg termékfölösleg termelésével, ezt a fölösleget el is kell adnia, hogy pénzformára változtathassa. Más szóval, termékének egy részét mint árut kell termelnie, éspedig éppen azt a részt, amely a többletterméket alkotja.

Bármennyire hasonlít is a pénzjáradék a termékjáradékhoz, mégis a feudális gazdaság, s vele együtt az egész feudális társadalom komoly megváltozását jelenti. Marx megállapítja, hogy a pénzjáradék uralmának velejárói: 1. a munkaeszközök és az egyéb munkafeltételek (a föld kivételével) paraszti személyes tulajdonának jelentős megerősödése; 2. a városi termelés és a kereskedelem növekedése; 3. a függő parasztnem és a földtulajdonos hagyományos szokásjogi viszonyának átváltozása szerződéses viszonyná, a tételes törvény által meghatározott tiszta pénzviszonyná; 4. a jobb módú parasztokhoz pénzért elszegődő birtoktalan napszámosok megjelenése; 5. a föld árának (a tőkésített járadéknak) és a föld adás-vételének megjelenése. Ezek és a hozzájuk hasonló változások apránként megteremtik a feltételeket, hogy a falun minőségileg új termelőviszonyok, kapitalista viszonyok jöjjenek létre. De Marx azt is hangsúlyozza, hogy korántsem a pénzjáradék önálló fejlődése vezet erre az eredményre: a falusi tőkés kialakulását „a tőkés termelésnek a mezőgazdaságon kívüli általános fejlődése szabja meg.” (I. m. 866. old.) Ez a tétel rendkívül fontos, mert megállapítja, hogy a feudális termelőviszonyok áru-pénzformája nem nő át automatikusan kapitalizmusba. Sztálin elméletileg továbbfejlesztette és elmélyítette ezt a marxi tételt, amikor kimutatta, hogy az árutermelés „megvolt a feudalizmusban és kiszogálta azt, de — jólle-

het előkészítette a tőkés termelés bizonyos feltételeit — nem vezetett kapitalizmusra“. (A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 17. old. Szikra. 1953.)

A pénzjáradék marxi jellemzésében két oldalt különböztethetünk meg. Marx egyrészt a pénzjáradék „tisztai formájáról“ mint a termékjáradék átváltozott formájáról beszél. Ebben a minőségében a pénzjáradék még teljes mértékben megfelel a feudális termelőviszonyoknak és nincs benne semmi nem-feudális, feudalizmustagadó jelleg. Másrészt a pénzjáradék kedvező feltételeket teremt, hogy az illető társadalomban s elsősorban az iparban megszületett kapitalista viszonyok behatoljanak a mezőgazdaságba. A pénzjáradék ilyen történelmi feltételek közt a feudalizmus bomlásának formájaként jelenik meg.

A feudális járadék három formája logikai és történelmi folytonosságának marxi elemzése tehát a feudális járadék növekedését is bizonyítja. A feudális járadék formáinak egymásutáni váltakozása a feudális társadalom termelőerőinek fejlődését, a paraszti és a kézműves munka termelékenységének növekedését tükrözi. De tükrözi a kizsákmányolás fokozódását és az osztályantagonizmus elmélyülését is. A feudális társadalom mindkét antagonistá osztálya érdekelve volt az egyik járadékformáról a másikra való fokozatos áttérésben, csak hogy érdekeik ellentétesek voltak. Marx különösen hangsúlyozta a közvetlen termelők érdekelttségét. Mindegyik újabb, fejlettebb járadékforma lehetővé tette, hogy a paraszt több időt fordítson saját gazdaságára, nagyobb gazdasági kezdeményezést tanúsítson, s érdekelttebb legyen munkája eredményeiben. Persze erre már a munkajáradék is nyújtott némi lehetőséget: itt a robotmunka viszonylagos nagyságától függött, „hogy a közvetlen termelő mennyire lesz képes helyzetét megjavítani, meggazdagodni, a nélkülözhetetlen létfenntartási eszközökön felül többet termelni“. (Marx. A tőke. III. kötet. 859. old. Szikra. 1951.) Föltételezzük,

hogy a földesúri robot két nap volt hetenkint. Ez állandó nagyság de a hét többi napjának termelékenysége, amikor a közvetlen termelő magának dolgozik, változó nagyság, amely a termelő tapasztalatainak gazdagodásával együtt szükségszerűen növekszik. A paraszt termékének azt a fölöslegét, amelyet a földesúr nem sajátít el, igyekszik áruvá változtatni hogy az érte kapott pénzből kielégíthesse valamilyen újabb szükségletét. Termékjáradék esetén méginkább lehetséges, hogy a hűbérúrnak járó többletmunka nem meríti ki a parasztsalád egész munkafölöslegét. Marx hangsúlyozza: „... a munkajáradékhoz viszonyítva a termelőnek nagyobb tere nyílik arra, hogy időt nyerjen fölös munkára, amelynek terméke éppúgy az övé, mint munkájának az a terméke, amellyel legegyszerűsebben szükségleteit elégíti ki“. (I. m. 862. old.) A paraszt tehát még jobban fokozza munkája termelékenységét, bár gyakorlatilag kevés paraszt nyer ezen. Végül, a pénzjáradék még nagyobb lehetőséget adott, hogy a paraszt az összes feudális szolgáltatásokon fölül többletjövedelmet érjen el. S a paraszt élt is ezzel a lehetőséggel, olyannyira, hogy szegényebb szomszédait sem átalotta napszámoként kizsákmányolni.

Világosan látjuk tehát, hogy a feudális termelőviszonyok nemcsak megfeleltek a termelőerők jellegének, hanem a termelőerők fejlődését meghatározó fő és döntő erőt is jelentették. A feudális járadék formaváltozása, amely a termelőerők állapotát tükrözte, a termelőerők fejlődésének fő hajtóereje volt, mert a munka termelékenységének és intenzitásának fokozására ösztönözte a közvetlen termelőket. De az uralkodó feudális osztály ezeknek az erőfeszítéseknek javarészét saját hasznára fordította. A hűbérurak is érdekelve voltak a feudális járadék egyik formájáról a következő formára való áttérésben, mert ez lehetővé tette a járadék növelését. A természetes járadékformák idején a hűbérúr általában csak annyit sajátított el, amennyit udvarával és fegyvereseivel

együtt természetben elfogyasztott, a pénzjáradék idején azonban már sokkal nagyobbra nőtt szükségleteit is kielégítette. A járadék egyik formájáról a másik formájára való áttérés egyébként a parasztok és a hűbérurak ellenétes törekvéseinek összeütközése és harca jegyében valósult meg. Ez az áttérés tovább növelte a parasztok és a hűbérurak érdekellentétét.

A feudális járadék három formája tisztán csak a közgazdasági elméletben létezik. A történelmi valóságban a különféle formák rendszerint egyidejűleg figyelhetők meg, mégpedig úgy, hogy valamelyikük mindig uralkodó, vezető szerepet tölt be. A munkajáradék csökevényei csaknem mindig kísérőjelenségei a termékjáradéknak. A termékjáradék „töredékei” viszont megtalálhatók a pénzjáradék uralma idején is. Marx hangsúlyozza, hogy a konkrét valóságban a különféle formák egybefonódnak. Megmutatja például, hogy a pénzjáradék a XVIII. századbeli forradalom előtt hogyan fonódott össze Franciaországban az előző formák csökevényével.

Foglaljuk össze az elmondottakat. Marx nem hagyta ránk a feudalizmus gazdasági alaptörvényének tömör, részletes megfogalmazását. De műveiben igen fontos tudományos tetteket találunk, amelyek alapján így jellemezhetjük a feudalizmus gazdasági alaptörvényének fő vonásait és köve-

telményeit: a feudális földjáradéknak mint olyan sajátzerű formának a biztosítása, amelyben a többletmunkát, vagy a többletterméket a földtulajdonosai sajtólják ki a közvetlen termelőkből; e járadék növekedése feltételeinek biztosítása, először, a földterület nagyságának és a függő parasztok számának növelése útján, másodszor, a paraszti és a kézműves munka termelékenységének növekedése alapján a járadék egyik formájáról a következő formára való áttérés útján.

A feudális járadéknak és formaváltozásainak Marx által fölfedezett és *A tőke* harmadik kötetének 47. fejezetében megalapozott törvénye a feudális korszak története tanulmányozásának egyetlen tudományos alapja. Nemcsak ismernünk, hanem alkotó módon konkretizálnunk is kell ezt a törvényt. Sztálin a kapitalizmus példáján kimutatta, hogy az egész kapitalista alakulat gazdasági alaptörvénye — a legáltalánosabb megfogalmazáson kívül — konkretizálható és továbbfejleszthető egyetlen szakasz, a monopolkapitalizmus viszonyaira. A feudális alakulat gazdasági alaptörvényét szintén konkretizálnunk kell, s tovább kell fejlesztenünk a feudalizmus legfontosabb fejlődési szakaszainak viszonyaira alkalmazva. Ez a történészek és a közgazdák nagy feladata. (*Voproszi Isztorii*, 1953. 6. szám.)

HIBAIGAZÍTÁS

Lapunk 1953. évi 7—8. számába néhány értelmiszavaró sajtóhiba került. A 72. oldalon a második bekezdés második sorában helyesen „... 220 százaléka lesz az 1949. évinek”. A 90. oldalon közölt táblázatban a szocialista szektor részesedése Magyarország 1952. évi nemzeti jövedelmében helyesen: 86,6.

A. BACSURIN

A szocialista ipar jövedelmezőségéről

A szocialista termelőmód megteremti az ipar és az egész népgazdaság tartós és állandó jövedelmezőségének új, legmagasabbrendű formáját.

A Szovjetunió ipari termelésének szakadatlan növekedése az ipar saját erőire és eszközeire támaszkodva, a fölhalmozás belső forrásainak a termelés bővítését szolgáló tervszerű fölhasználása alapján valósul meg. Évről évre nő a beruházások terjedelme, főleg az iparban. Az első ötéves terv idején a népgazdasági beruházások összege 50,5 milliárd rubel volt, a második ötéves tervben 137,5 milliárd rubel, a harmadik ötéves terv három évében pedig 130 milliárd rubel. Rendkívül gyorsan nőtt a népgazdasági beruházások összege a háború után: 1946 és 1951 között elérte az 500 milliárd rubelt. Ebből az ipari beruházások meghaladták a 320 milliárdot. A szóbanforgó időszakban mintegy 7000 nagy állami iparvállalatot állítottunk helyre, építettünk föl és indítottunk meg.

A termelés szakadatlan növekedése és tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján, a fölhalmozás belső forrásainak rendszeres növelése, a termelés valamennyi elemének észszerű és gazdaságos fölhasználása, a válságoktól és a ter-

melés anarchiájától megszabadult népgazdaság tervszerű fejlődése biztosítja a szocialista ipar állandó és tartós jövedelmezőségének legmagasabbrendű formáját.

„Ha a jövedelmezőséget nem egyes vállalatok vagy termelési ágak szempontjából és nem egy év távlatában, hanem az egész népgazdaság szempontjából és, mondjuk, 10—15 év távlatában nézzük — ami az egyetlen helyes eljárás ebben a kérdésben —, akkor az egyes vállalatok vagy termelési ágak ideiglenes és nem tartós jövedelmezőségét össze sem lehet hasonlítani a tartós és állandó jövedelmezőségnek azzal a legmagasabb formájával, amelyet a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatása és a népgazdaság tervezése nyújt azzal, hogy megszabadít bennünket a gazdaságot romboló és a társadalomnak óriási anyagi kárt okozó periodikus gazdasági válságoktól, és biztosítja számunkra a népgazdaság szakadatlan és igen gyorsütemű fejlődését.” (Sztálin. A szocializmus közigazdasági problémái a Szovjetunióban. 26. old. Szikra. 1953.)

A jövedelmezőség legmagasabbrendű formája: az egész népgazdaság szempontjából és hosszabb-rövidebb időszak távlatában kifejezett

tartós és állandó jövedelmezőség csak a szocialista termelőmód körülményei közt lehetséges.

A tőkés termelés sajátossága az anarchia és a káosz, éppen ezért ott hatalmas méretűek az improduktív kiadások és veszteségek. Lenin erről a következőket írja: „Mennyi tömértelen munka vész kárba manapság az egész tőkés termelés fejtelensége, tervszerűtlensége következtében!” (Idézve: *Lenin—Sztálin. A munkáról.* 70. old. Szikra. 1950.)

A gazdasági válságokat és a háborúkat különösen megsínyli a tőkésországok gazdasága. Az 1929—33. évi gazdasági válság és a válságot követő depresszió legalább akkora kárt okozott a tőkés gazdaságnak, mint az első világháború.

A tőkés termelés célja: a maximális profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népének leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háború és a nemzetgazdaság militarizálása útján. A népek kifosztása a monopol-tőke által okvetlenül az imperialista tábor belső és külső ellentmondásainak kieleződésére, a kapitalizmus általános válságának fokozódására vezet. A monopolkapitalizmus viszonyai közt mindinkább növekszik a termelés anarchiája, a gazdasági válságok egyre mélyebbé és pusztítóbbá válnak.

A monopóliumok elsősorban a legnagyobb profitot biztosító termelési ágakba akarják befektetni tőkéiket. Jelenleg az Egyesült Államokban s a háború szításának és a fegyverkezési hajszájának fokozásának útjára lépett többi imperialista országban a hadiipar a legjövedelme-

zőbb. A hadianyagtermelés növekedése ezekben az országokban a fogyasztási cikkek termelésének csökkentésével, egész sor polgári célokra termelő iparág vállalatainak bezárásával, a munkanélküliség növekedésével és a dolgozók fokozódó elnyomorodásával jár együtt.

A szocialista gazdaságban a termelés fejlesztése az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének van alárendelve. A szocializmusban az értéktörvény hatóköre korlátozott. A szocialista termelés egyes ágai közt, valamint ezekben az ágakban a munkarfordítás elosztásának arányait nem az értéktörvény, hanem a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülése határozza meg.

Mint Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében megállapította, teljesen helytelen egyes közgazdák az az állítása, hogy a szocializmusban az értéktörvény szabályozza a különböző termelési ágak közt a munkaelosztás „arányát”. „Ha ez igaz volna — mondja Sztálin elvtárs —, akkor érthetetlen, hogy nálunk miért nem fejlesztik minden erővel a könnyűipart, mint a legjövedelmezőbb ipart, különösen a nehéziparral szemben, amely gyakran kevésbé jövedelmező, néha pedig egyáltalán nem jövedelmező.

Ha ez igaz volna, akkor érthetetlen, hogy miért nem zárunk be több, ma még nem jövedelmező nehézipari vállalatot, amelyekben a munkások munkája nem jár a «kellő eredménnyel» és miért nem létesítünk új, feltétlenül jövedelmező könnyűipari vállalatokat, amelyek-

ben a munkások munkája «nagy eredménnyel» járhatna.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 25. old. Szikra. 1953.)

Sztálin elvtárs az első ötéves terv eredményeiről szóló beszámolójában a szocialista földművelés előnyeinek jellemzése során rámutatott, hogy csak azok beszélhetnek egyik vagy másik nemjövedelmező vagy nem eléggé jövedelmező vállalat bezárásáról, akik nem is konyítanak a népgazdaság, a gazdasági élet kérdéseire. Ha ülven szempontból vizsgálunk a jövedelmezőséget, alig néhány, leginkább jövedelmező iparágat kellett volna fejlesztenünk, például az édesipart, a malomipart, az illatszerek, a kötöttárúk, a gyermekjátékok gyártását stb. „De, először is, ezeket sem lehet fejleszteni felszerelés és fűtőanyag nélkül, amit a nehézipar ad nekik. Másodszor, az iparosítást nem lehet ezekre alapítani...

A jövedelmezőséget nem szabad kupecskedve, a jelen pillanat szempontjából megítélni. A jövedelmezőséget az ország egész népgazdaságának szempontjából, több év keresztmetszetében kell néznünk. Csak ezt az álláspontot lehet igazán lenini, igazán marxista álláspontnak nevezni.” (Sztálin Művei. 13. kötet. 203. old. Szikra. 1951.)

A szocialista gazdaság a kevésbé jövedelmező vagy a még egyáltalán nem jövedelmező nehézipari vállalatokat eredményesen használja föl a népgazdaság általános fölvirágoztatására. A Szovjetunióban egy-egy vállalat építésének és termelőtevékenységének hatékonyságát főként a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlő-

dése törvénye követelményeinek mérlegelésével határozzák meg.

Egyes szocialista vállalatok termékének önköltsége bizonyos ideig egybeeshet a nagybani árral, sőt meg is haladhatja ezt az árat. Például: ha a vállalat új termékfajta gyártására tér át, s a termék önköltsége egy ideig viszonylag magas, nem mindig célszerű az önköltségnél magasabb ár megállapítása. Az árpolitika révén a szovjet állam tevékenyen hat a termékek önköltségének csökkentésére, mozgósítja a vállalatokat a technika leggyorsabb elsajátítására és a vállalati munka minőségi mutatóinak megjavítására. Az ipari termékek nagybani árának rendszeres csökkentése elősegíti a technikai haladást, a vállalati munkamódszerek tökéletesedését, a gazdaságosság rendszerének megvalósulását és az önálló elszámolás megszilárdulását. Csak a szocialista társadalom, amelyben a termelés fejlődése az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítése biztosításának van alárendelve, valósíthatja meg az ipari termékek nagybani árai rendszeres csökkentésének politikáját, amely egyúttal a kiskereskedelmi árak csökkentésének is fontos tényezője.

A szocialista gazdaság egyes vállalatainak meghatározott időszakban elért nyeresége csak részben tükrözi jövedelmezőségüket. Gyakori eset, hogy azok a vállalatok, amelyekben a jövedelmezőség színvonala időszakonként kisebb más iparágak vállalatai jövedelmezőségénél, a népgazdaság szempontjából jelentősebbek, mint a jövedelmezőbb vállalatok. A szocialista vállalatoknak „fejlődésükhöz nincs szükségük sem maximális haszonra, sem

átlagos haszonrátára, hanem megelégedhetnek minimális haszonnal is, sőt néha meglehetnek minden haszon nélkül is..." (Sztálin Művei. 12. kötet. 141. old. Szikra. 1950.) De ebből egyáltalán nem következik, hogy a különféle vállalatok és iparágak jövedelmezőségének növekedése nem hat az egész társadalmi termelés növekedésére és az egész szocialista gazdaság állandó és tartós jövedelmezőségének biztosítására.

A szocialista gazdaságban az értéktörvénynek a termelésben nincs szabályozó hatása, de az értéktörvény mégis hat a termelésre azoknak a fogyasztási cikkeknek az árai révén, amelyek a termelőfolyamatban elhasznált munkaerő pótlására szükségesek, s amelyeket áruként termelnek és értékesítenek. Ezért időszerűek a szovjet vállalatokban az önálló elszámolás, az önköltség, az árképzés, a jövedelmezőség stb. kérdései. Valamennyi vállalat kötelessége a termelés önköltségének csökkentése és jövedelmezőségének fokozása. Az egyes vállalatok és iparágak jövedelmezőségének gazdasági tevékenységük megjavítása és a termelés önköltségének csökkentése révén történő növelése lehetővé teszi, hogy a fölhalmozás forrásai szaporodjanak, a bővített újratermelés üteme gyorsuljon, az árak csökkenjenek, a lakosság reáljövedelme emelkedjék, s ezzel az egész szocialista termelés legmagasabb jövedelmezősége biztosítottassék.

A szocialista állam a népgazdaság fejlődésének minden szakaszán gondoskodott róla, hogy a vállalati jövedelmezőség a termelés tökéletesítése, az önköltség csökkentése, mindenfajta improduktív kiadás megszüntetése révén növekedjék. A gazdasági szervezetekkel szemben tá-

masztott követelmény: a munka, az anyagi és pénzeszközök észszerű és takarékos fölhasználása, a fölhalmozás belső forrásai növelésének és a termelés jövedelmezősége fokozásának biztosítása.

Sztálin elvtárs tanítása szerint „az egyes vállalatok és termelési ágak jövedelmezőségének óriási jelentősége van termelésünk fejlődése szempontjából. A jövedelmezőséget figyelembe kell venni mind az építés tervezésénél, mind a termelés tervezésénél. Ez gazdasági tevékenységünk ábécéje a fejlődés jelenlegi szakaszán.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 56. old. Szikra. 1953.)

Az élő- és a holtmunkával való rendszeres takarékoskodás, ennek alapján az egyes vállalatok és termelőágak jövedelmezőségének fokozása, s végső fokon a szocialista termelés legmagasabbrendű jövedelmezőségének biztosítása: a népgazdaság íterszerű fejlődése törvényének egyik követelménye. Ezzel a követelménnyel számolnak gazdasági szerveink a szocialista gazdaság fejlesztését előirányzó terveikben, s gondoskodnak róla, hogy a legújabb technika következetes alkalmazása, a munka termelékenységének növelése és a gazdaságosság rendszerének tökéletes megvalósítása biztosítsa e követelmény kielégítését. A szovjet népgazdaságnak az ötödik ötéves terv teljesítése során bekövetkező hatalmas fejlődésével kapcsolatban a gazdaságosság rendszerének megvalósításáért, az összes vállalatok önköltségének csökkentéséért és jövedelmezőségük növeléséért vívott harc még fontosabbá válik.

A Szovjetunió iparában a vállalatok folyó jövedelmezőségét a nyere-

ség és a termelés teljes vagy úgynevezett kereskedelmi önköltségének viszonya határozza meg. A szocialista vállalat nyeresége jellege szerint gyökeresen különbözik attól a profittól, amelyet a tőkés a bér munkások kizsákmányolásából szereznek. A szocialista gazdaságban a nyereség nem kizsákmányolás eredménye. Lévé a szocialista gazdaság tiszta jövedelmének egyik formája, ezt a nyereséget főhalmozásra és az egész társadalom egyéb szükségleteinek kielégítésére használjuk föl. A jóváhagyott pénzügyi tervek (bevételi és kiadási mérlegek) alapján a vállalat saját forgóeszközeinek a termelés bővülésével kapcsolatos növelésére, a beruházások finanszírozására, valamint igazgatói alap képzésére fordítja a nyereséget. A tervenfölüli nyereség bizonyos része az igazgatói alapba kerül, illetve az országos szocialista versenyben kitűnt dolgozók jutalmazására szolgál. A tervenfölüli nyereség fennmaradó részét befizetik a Szovjetunió állami költségvetésébe, s ebből a részből állami szükségleteket elégítenek ki.

A szocialista vállalatok nyereségének nagysága a vállalat termelési tervének és önköltségsökkentési tervfeladatának teljesítésétől függ. A nyereség növekedése, amely a termelés szüntelen növelésének és az önköltség csökkentésének eredménye, lehetővé teszi, hogy a szovjetállam következetesen leszállítsa a nagybani és a kiskereskedelmi árakat. A szocialista vállalatok jövedelmezőségének fokozása szempontjából nagyon fontos a termelés önköltségének csökkentése.

A nyereség nagysága függ a vállalatok nagybani áraitól és a teljes önköltségtől; ez utóbbi a vállalatnak az adott termékfajta termelésé-

vel és értékesítésével kapcsolatos ráfordításait fejezi ki (anyagköltségek, munkabérkiadások, szállítási költségek stb.). A vállalat csak akkor növelheti jövedelmezőségét, ha a munka termelékenységének növelésével, nyersanyag-, anyag-, tüzelőanyag- és villamosenergiatakarékos-sággal, az általános költségek csökkentésével és a berendezés kihasználásának megjavításával szüntelenül csökkenti a termelés önköltségét.

A termelés önköltsége a vállalat nagybani árának legfontosabb eleme. Az árak része a nyereség is. Ugyanannak a termékfajtának általában egységes vállalati nagybani ára van. Ez megkönnyíti az ipari termékek termelésének tervezését, önköltségük kalkulációját, elősegíti a beruházások legésszerűbb előirányzását. Az önköltség hatadó-átlag-mutatóival számoló nagybani árak megállapítása a termelés szervezésének megjavítására és a takarékosáért vívott harc fokozására ösztönzi a vállalatokat.

Az új termékfajta gyártására áttérő vállalatokban az áttérés idején az önköltség viszonylag magas, s a megállapított nagybani árak csak 3—4 százalékos, vagy még kisebb jövedelmezőséget biztosítanak, mert számolnak az önköltségnek hamarosan bekövetkező jelentős csökkentésével. Az egyes termékek meghatározott nagybani árszínvonalának megállapítása révén fokozódik a vállalatok érdekeltsége a drága vagy a távolról szállított anyagok leg-gazdaságosabb és legésszerűbb felhasználásában. Az önálló elszámolás megszilárdítása és a szocialista termelés tartós és állandó jövedelmezősége növelésének feladata megköveteli, hogy a vállalat nyeresége olyan nagyságú legyen, amely a vállalatot gazdasági tevékenységé-

nek megjavítására, önköltségének csökkentésére ösztönzi, s ezzel lehetővé teszi az árak leszállítását. Azokban az iparágakban, melyekben a pénzbeli fölhalmozás nagyobb méretű, ez a fölhalmozás szükségkép két részre oszlik: nyereségre és forgalmiadóra. A pénzbeli fölhalmozás ilyen megoszlása biztosítja a tervben megszabott intézkedések központosított rendszerű, idejekorán történő, folyamatos finanszírozását, s egyszersmind termelő és pénzügyi tevékenységük javítására ösztönzi az önálló elszámolású vállalatokat. A nyereség egy részének vállalati célokra való fölhasználása az önálló elszámolás szükséges feltétele. A forgalmiadó, a nyereségtől eltérően, a termékek értékesítésének mértékében teljesen az állami költségvetésbe kerül, s állami szükségletek finanszírozására szolgál.

A forgalmiadó és a nyereség döntő része a szocialista gazdaság tiszta jövedelmének. Ez utóbbit az anyagi termelés folyamatában foglalkoztatott dolgozók munkájuknak azzal a részével teremtik meg, amelyet a társadalom rendelkezésére bocsátanak a termelés kibővítése, a közoktatásügy és az egészségügy fejlesztése, tartalékképzés és egyéb társadalmi szükségletek kielégítése végett. A nyereség és a forgalmiadó növekedésének feltétele: a termelés szakadatlan bővülése és önköltségének csökkentése.

A forgalmiadó nagyobb része a személyes fogyasztásra szolgáló árukat termelő iparágakból jut be a költségvetésbe. Ez összefügg a szovjetunióbeli árutermelés és árképzés sajátosságaival.

A szocialista társadalomban az árutermelés hatóköre a személyes fogyasztási cikkekre korlátozódik. Az értéktörvény hatóköre elsősorban

az áruforgalomra, az adás-vétel útján történő árucserére, s főképen a személyes fogyasztási cikkek felölelő cserére terjed ki. Ezen a területen, tanítja Sztálin elvtárs, az értéktörvény megtartja szabályozó szerepét, természetesen bizonyos korlátok közt. A fogyasztási cikkek árának megállapításakor az állam számol e cikkek értékével, az irántuk mutatkozó kereslettel, s e kereslet tervszerű kielégítésének szükségességével. Bár a fogyasztási cikkek összességének árösszege egybeesik értékük összegével, egy-egy áru ára kisebb vagy nagyobb lehet értékénél. Ezért a pénzbeli fölhalmozás aránya az egyes áruk árában nem egyforma. A személyes fogyasztási cikkek gyártó iparágak pénzformában jelentkező tiszta jövedelme nagyobb, mint a nehézipari ágaké.

A forgalmiadóban nemcsak a fogyasztási cikkek termelő iparágak tiszta jövedelmének egy része van meg, hanem azoké az iparágaké is, amelyeknek termékét termelőeszközként személyes fogyasztási cikkek termelésére használják föl. Az áruk értéke az élő- és a holtmunkaráfordításból tevődik össze. A személyes fogyasztási cikkek termelő vállalatok gyakran az önköltséget megközelítő áron kapnak termelőeszközöket az államtól. Ilyenkor a termelőeszközök teljes értékének beszámításával megszabott áron értékesített áruk árában benne van az a tiszta jövedelemrész is, amelyet a termelőeszközgyártó gazdasági ágak dolgozói teremtettek meg.

Az állami vállalatokban termelt termelőeszközöket, elsősorban a munkaeszközöket, a személyes fogyasztási cikkektől eltérően nem adják-veszik árukként. Ezeket a termékeket az állam osztja el vállalati

tai közt. A termelőeszközök elosztásakor az állam nem vesztí el tulajdonjogát.

„... Az országonbelüli gazdasági forgalom terén a termelési eszközök elvesztik áru-jellegüket, nem áruk többé s kikerülnek az értéktörvény hatóköréből, csupán az áruk külső bürkát (kalkuláció, stb.) tartják meg.” (Sztálin. I. m. 53. old.)

A termelőeszközök árát nem az értéktörvény szabályozza. A termelőeszközöket gyártó nehézipari ágakban az árszínvonal nem függ a kereslettől sem, mert a termelőeszközöket nem adják el bármely vásárlónak, hanem az állam elosztja őket. A termelőeszközök nagybani árai főképp az önálló elszámolásnak és az önköltség csökkentésének céljait szolgálják valamennyi iparágban. A technikai haladásra, a beruházási költségek csökkentésére, a népgazdaság forgóeszközei megtérülésének meggyorsítására való ösztönzés végett, s az önálló elszámolás céljainak figyelembevételével úgy állapítjuk meg a termelőeszközök árát, hogy csak alig haladják meg önköltségüket. A termelőeszközök önköltségének csökkenése arányában kisebb lesz nagybani áruk, s ez elősegíti a közszükségleti cikkek árleszállítását is. A nehézipari ágakban a tiszta jövedelem főformája a nyereség, ez a forma jellemzi a nehézipari vállalatok és a nehézipari ágak jövedelmezőségét.

A könnyűiparban a nyereségen kívül megtaláljuk a forgalmiadót is. De a forgalmiadó, amelynek forrása a könnyűipari ágak és más gazdasági ágak tiszta jövedelme, nem származik teljesen az egyes vállalatok munkájának eredményéből, vagy abból a meghatározott termékfajtából, amelynek árában benne foglalják. Számolni kell az-

zal is, hogy egyes áruk ára eltér értéküktől. Eppen ezért egyes könnyűipari termékfajták és könnyűipari vállalatok jövedelmezőségét a gyakorlatban a nyereségnek a termék önköltségéhez való viszonya határozza meg.

A kommunista párt és a szovjet kormány a szovjethatalom első napja óta nagy gondot fordít az önálló elszámolás alkalmazására és megszilárdítására, az önköltség csökkentésére és az állami vállalatok jövedelmező munkájának biztosítására. A *nep* idején az iparvállalatok tömegesen tértek át az önálló elszámolásra, amely elősegíti a termelési költségek csökkentését és a jövedelmezőség fokozását. Lenin ezt írja erről a kérdéstről: „A trösztöket és a vállalatokat azért alapoztuk az önálló elszámolásra, hogy maguk feleljenek, mégpedig teljes mértékben feleljenek vállalataik veszteség nélküliségéért”. (Lenin Művei. 35. kötet. 468. old. Oroszul.)

Az ipar jövedelmeinek nyereség formájában történő növelése az ipari termelés helyreállításának és fejlesztésének szükséges feltétele volt, mert ezt a feladatot csak maga az ipar oldhatta meg, saját erejéből, saját eszközeivel, a belső felhalmozási források általános mozgósítása és takarékos felhasználása révén. „Csak az az ipar tekinthető győzelmesnek, alapítja meg a XII. pártkongresszus határozata, amely többet ad, mint amennyit elnyel. A költségvetés terhére, azaz a mezőgazdaság terhére élő ipar nem teremthette volna meg a proletárdiktatúra szilárd és tartós támaszát.” (Az SZK(b)P kongresszusának, értekezleteinek és központi vezetősége teljes üléseinek határozatai

és döntései. I. rész. 477. old. 1940. Oroszul.)

Lenin—Sztálin pártja elszántan harcolt a trockisták ellenforradalmi merényletei ellen; a trockisták ugyanis az iparcikkek árának föl-emelésével meg akarták akadályozni az ország iparosítását, meg akarták semmisíteni a munkásosztály és a parasztság szövetségét. A szovjet-állam a kezdet kezdeté óta az önköltségnek és az iparcikkek gyári árának csökkentésére törekedett. Az iparcikkek ára csupán egy év alatt, 1923 október 1-től 1924 október 1-ig átlagosan 30 százalékkal csökkent. A munka termelékenysége növekedésének és a munkaszervezés észszerűsítésének alapján jelentős önköltségcsökkentés mutatkozott: 1923—24-ben az előző évhez képest 17 százalékkal, 1924—25-ben pedig 13,5 százalékkal csökkent az ipari termelés önköltsége.

A gazdaságosság rendszerének következetes érvényesítése megkönnyítette az ország szocialista iparosítását. 1926 áprilisában az SZK(b)P központi bizottsága rámutatott, hogy a gazdaságosság rendszerét nem szabad úgy tekinteni, „mint rövidlejáratú kampányt. Csak hosszantartó kampánnyal, a gazdaságosság rendszerének általános, tartós érvényesítésével helyezhetjük megfelelő alapra a szocialista fölhalmozás ügyét, azét a szocialista fölhalmozását, amely szükséges föltétele a szocialista építés alapjául szolgáló ipar fejlesztésének”. (*M. Szaveljev és A. Poszkrébisev. Az SZK(b)P gazdasági vonatkozású irányelvei. 299. old. 1931. Oroszul.*)

Sztálin elvtárs — a marxista-leninista újratermelési elméletet továbbfejlesztve — föltárta a szocialista fölhalmozás belső forrásainak természetét, s megmutatta, me-

lyek az útjai és módszerei e források maximális föltárásának és észszerű fölhasználásának a Szovjetunió iparosítására és szocialista építésére. A kommunista párt Sztálin elvtárs útmutatása nyomán valamennyi népgazdasági ágban következetesen harcolt és harcol a gazdaságosság rendszeréért, a termelés önköltségének csökkentéséért és a jövedelmezőség fokozásáért. Az 1926-tól 1930-ig terjedő időszakban az ipari termelés önköltségének csökkentése révén több mint 7 milliárd rubelt takarítottunk meg.

Az első és a második sztálini ötéves terv időszakában a munka termelékenységének növelése, az anyagi eszközök takarékosabb fölhasználása, a veszteségek és az általános költségek csökkentése következtében a fölhalmozás belső forrásai tízmilliárdokkal gyarapodtak. Az ipari jövedelmei a második ötéves terv során a munka minőségi mutatóinak javítása, valamint az improduktív és az általános költségek csökkentése útján 18—19 millió rubellel nőttek.

A szovjetország óriási beruházásai szükségessé tették, hogy ne csak a fölhalmozás régi forrásait növeljük, hanem új forrásokat is föltárjunk. Sztálin elvtárs 1931-ben ezt mondotta: „El kell érünk tehát, hogy a nehézipar — és mindenekelőtt annak gépipari része — szintén résztvegyen a felhalmozásban”. (*Sztálin Művei. 13. kötet. 79—80. old. Szikra. 1951.*)

A Sztálin elvtárs kijelölte feladatot a termelés szakadatlan bővítésével, a munka termelékenységének növelésével, a termékek önköltségének csökkentésével, az önálló elszámolás általános alkalmazásával és megszilárdításával oldottuk meg. A nehézipar jövedelmezőségének növe-

lésével jelentősen fokozódott a gazdasági vezetők és a dolgozók érdekeltsége a vállalati munka minőségi mutatóinak szüntelen javításában. Mindennek eredményeként a háború előtt tetemesen növekedett a szocialista ipar tiszta jövedelme. A nyereség és a forgalmiadó aránya az ország összes pénzügyi forrásaiban az első ötéves tervbeli 51,1 százalékról a második ötéves terv során 70,4 százalékra növekedett. Ezt a termékek önköltségének csökkentése tette lehetővé. Például a nehézipari ágakban a második ötéves terv idején az önköltség 27 százalékkal csökkent, a gépgyártásban pedig 45 százalékkal. 1937-ben a szövetségi ipar egész nyereségének már 40 százalékát szolgáltatták a nehézipari ágak, szemben az 1928—29. évi 27,2 százalékkal. Az egész népgazdaságot tekintve, a szocialista vállalatok nyeresége az 1931. évi 3,5 milliárd rubelről 1937-ben 14,5 milliárd rubelre emelkedett.

A munkaverseny széleskörű kibontakozása, az új technika alkalmazása, a technológia és a munkaszervezés javítása alapján a harmadik ötéves tervben is folytatódott az ipari munka minőségi mutatóinak javulása, ismét nőtt a vállalatok jövedelmezősége. 1938-tól 1940-ig a munka termelékenysége az iparban 32 százalékkal emelkedett. A termékek önköltsége a gépgyártásban 25 százalékkal csökkent. 1940-ben a népgazdaság nyereségének összege 33,3 milliárd rubel volt.

A Nagy Honvédő Háború után még nagyobb jelentőségűvé vált az iparban az önköltség csökkentése és a jövedelmezőség fokozása.

A Szovjetunió népgazdasága helyreállításának és fejlesztésének negyedik ötéves tervéről szóló törvény kimondja, hogy növelni kell

a nyereség és az önálló elszámolás, mint a termelés növelésére ösztönző tényezők jelentőségét. A törvény kitűzte a feladatot: önköltségcsökkentéssel kell növelni valamennyi iparág jövedelmezőségét, a gazdasági szervezeteknek fokozottabban kell törődniük a belső források föltartásával, a gazdaságosság rendszerének érvényesítésével, a fölösleges és improduktív kiadásokból származó veszteségek megszüntetésével.

Az ipari munka termelékenysége a negyedik ötéves tervben az új technika további meghonosításának, a munkások szakképzettsége növekedésének és alkotó kezdeményezésük fejlődésének alapján 1940-hez képest 37 százalékkal növekedett. Az ipar a berendezés jobb kihasználása, a takarékosabb anyag- és nyersanyagfőlhasználás, a veszteségek és a hulladékok csökkentése, a munka termelékenységének növelése, a forgóeszközök megtérülésének meggyorsítása révén teljesítette az ötéves tervnek az önköltség csökkentésére kitűzött feladatát.

Az ipar eredményes fejlődésének, a termelési önköltség jelentős csökkentésének és a nagykereskedelmi árreform végrehajtásának eredményeként voltaképp már 1949—50-ben megszűnt az iparban az állami dotációk rendszere, úgy, hogy az önálló elszámolás megszilárdulása és a szocialista termelés tartós és állandó növekedése lehetővé vált. A háború után általánosan kifejlődtek a szocialista verseny új formái: széleskörű mozzalmak bontakoztak ki a tervenfölüli fölhalmozás növeléséért, minden egyes termelőművelet önköltségének csökkentéséért, az állóalapot jobb kihasználásáért és a forgóeszközök megtérülésének meggyorsításáért.

Mindez lehetővé tette, hogy ne csak valamennyi iparág jövedelmező munkájának feltételeit teremtsük meg, hanem csökkentsük a fogyasztási cikkek nagy- és kiskereskedelmi árait is. 1950—52-ben a nehézipar nagybani árai és a teherszállítási díjtételek átlagosan csaknem 30 százalékkal csökkentek. A háború után hatszor csökkentettük a közszükségleti cikkek kiskereskedelmi árát, s 1952-ben az addigi ötszöri árleszállítás eredményeként a kiskereskedelmi árszínvonal átlagosan a fele volt az 1947 végének.

1953 április 1-én csaknem valamennyi közszükségleti iparcikk és élelmiszer kiskereskedelmi árát csökkentettük. Az állami kiskereskedelmi árak hatodik leszállítása igen jelentős kedvezményekhez juttatta a szovjet dolgozókat.

Az árleszállítás eredményeként a lakosság csupán az állami és a szövetkezeti kereskedelemben eszközölt vásárlásai révén évi 46 milliárd rubel közvetlen kedvezményt kapott. S ha meggondoljuk, hogy az állami árak csökkenése nyomán a kolhozpiaci árak és legalább 7 milliárddal esnek, könnyen megállapíthatjuk, hogy a lakosság kedvezményeinek teljes összege legalább 53 milliárd rubel.

Az iparvállalatok jövedelmezőségének átlagos színvonala a háború után meghaladta a háborúelőtti, 1940. év jövedelmezőségét. Jelentősen növekedett a nehézipari vállalatok jövedelmezősége, termékeik önköltségének rendszeres csökkentése és munkájuk minőségi mutatóinak állandó javítása folytán. Ennek következtében a népgazdaság nyeresége az 1946. évi 22,1 milliárd rubelről 1950-ben 65,5 milliárd rubelre, 1951-ben pedig 74,7 milliárd rubelre emelkedett. Az 1952. évi

nyereség tervelőirányzata 88,1 milliárd rubel volt. Növekedett a befizetett forgalmiadók összege is. A szocialista vállalatoktól származó jövedelem növekedése lehetővé tette, hogy a szovjet kormány a negyedik ötéves terv idején hatalmas összeget ruházzon be a gazdasági és kulturális építésbe. 1946 és 1950 közt az állami költségvetés népgazdasági és kulturális kiadásai 1232,8 milliárd rubelre, azaz a háborúelőtti három ötéves terv ilyenirányú kiadásainak csaknem kétszeresére rúgtak. Ezenkívül a vállalatok nyereségükből és más forrásokból közvetlenül is hatalmas összegeket fordítottak a népgazdaság és a kultúra fejlesztésére.

A szocialista ipar fejlődésének történetéből kitűnik, hogy az önköltség csökkentéséért, valamint az egyes vállalatok és iparágak jövedelmezőségének fokozásáért vívott harc mindenkor alá volt és ma is alá van rendelve a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvénye követelményeinek. Ennek eredménye: a szocialista termelés legmagasabbrendű jövedelmezőségének szakadatlan növekedése és a jólét állandó fokozódásának biztosítása.

A szocialista ipar jövedelmezőségének emelkedése lehetővé tette a beruházások jelentős növelését és az iparcikkek nagybani és kiskereskedelmi árának leszállítását. De a népgazdaságban még nem mindennütt használják ki teljesen az önköltség csökkentésének, a jövedelmezőség és a tiszta jövedelem növelésének lehetőségeit. „...Az egész ipar jó munkájának általános mutatószámai mögött sok olyan vállalat

lat rossz munkája húzódik meg, amely nem teljesíti az állami feladatokat, aminek következtében a népgazdaság bizonyos mennyiségű termékkel kevesebbet kap, mint amennyit kellene” — állapította meg Malenkov elvtárs a XIX. pártkongresszuson mondott beszámolójában. (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 56. old. Szikra. 1952.)

Több iparvállalat nem teljesíti termelési tervét, mert havi termelése nem ütemes, vagyis nem teljes a termelőkapacitás kihasználása, sok a túlórázás, ez pedig a munkabéralap túllépésével és az önköltség emelkedésével jár. Tavaly például a nehézgépgyártási minisztérium több vállalata a harmadik dekádban teljesítette havi termelési programjának mintegy 70 százalékát.

A vállalatok nem mindig teljesítik a termelési tervet a minőségi követelmények és a megszabott választék szerint. Így azután népgazdasági méretekben sok lesz az improduktív kiadás, más vállalatok sem teljesíthetik tervüket, s növekszik a termékek önköltsége.

Megesik, hogy egyes iparágakban, amelyek általában csökkentik az önköltséget, s növelik jövedelmezőségüket, még akadnak veszteséges vállalatok. (A könnyűiparban, a szénbányászatban, egyes gépgyártó ágakban és egyébütt.)

Előfordul, hogy a helytelen munkaszervezés és a létszámfegyelem megsértése miatt többletköltségek keletkeznek. Az építőszervezetek jelentősen túllépi a munkabéralapot és az általános költségeket; ezek a szervezetek nem mindig teljesítik az építési költségek csökkentésének tervét.

A legutóbbi két-három évben a szocialista verseny általános kibontakozásának eredményeként meg-

javult a forgóeszközök kihasználása, s meggyorsult megtérülésük. Ez részben annak köszönhető, hogy megjavult az anyagnormák megállapításának munkája, a pénzügyi szervek jobban ellenőrizték a forgóalapok fölhasználását. De az állóalap-kihasználás ellenőrzése egyelőre még gyöngé. Sok minisztérium, mint Malenkov elvtárs megemlítette a XIX. pártkongresszuson, a vállalati kapacitások meghatározásakor a termelés „szűk keresztmetszeteihez” igazodik, s a kapacitás kiszámításakor gyakran a gépi berendezés termelékenységének csökkentett normáit alkalmazza. A Donyec-medencében a Vorosilovgrádugol kombinát aknáiban tavaly csak 63,5 százalékban használták ki a tervezett kapacitást, a Kadijevugol tröszt bányáiban pedig csupán 42,6 százalékban. Jelentős termelési és önköltségcsökkentési tartalékok maradtak kihasználatlanul tavaly a Kuznyec-medencében is, ahol a gépeket és a gépszerkezeteket nem használták ki eléggé. A termelés további növelésére és a jövedelmezőség fokozására a kohászatban és az ipar egyéb ágaiban nagy lehetőségek nyílnak a termelőkapacitások kihasználásának javítása révén. Például a Dzerzsinszkij-gyárban a nagyolvasztó hasznos térfogatának kihasználási együtthatója 1952 tíz hónapjában 0,86 százalék, a makajevkai gyárban 0,87, a jenakijevi gyárban pedig 0,93 volt, jóllehet a munkafeltételek mindhárom helyen nagyjából azonosak.

Számos gépgyártó üzemben még nagyok a termelést megdrágító improduktív költségek.

A termék önköltsége jelentősen csökkenthető, ha szélesebb körben alkalmazzuk a műszakilag megalapozott teljesítménynormákat. Csak-

hogy a műszakilag megalapozott normák aránya egész sor iparágban nem éri el az érvényes teljesítménynormák felét sem. Ennek eredménye: a munkabérealapnak a termék önköltségét növelő túllépése.

A gépgyártás dolgozói közt a novokramatorszki Sztálin gyár kollektívájának kezdeményezésére szocialista verseny bontakozott ki a gépek súlyának csökkentéséért. E verseny további fejlődése biztosítja, hogy még több fémeket takarítsunk meg, csökkentsük a gépgyárak önköltségét, s fokozzuk jövedelmezőségüket. Még ma is megtörténik, hogy a vállalatok azonos termék gyártására különböző mennyiségű fémeket használnak föl. A taskenti gyár például 24,2 tonna súlyú egyputtonyos exkavátorokat készít, a kovrovi gyár által előállított ugyanilyen típusú exkavátorok súlya ellenben csak 21,5 tonna. A sztálingrádi gyárban a DT—54 márkájú traktor motorblokkja 15 kilogrammal súlyosabb, mint a harkovi gyárban gyártotté.

Mindez arra vall, hogy a népgazdaságban még nagy tartalékok és lehetőségek vannak, s mindezek felhasználhatók a vállalatok és az iparágak önköltségének további csökkentésére, jövedelmezőségük fokozására. A Szovjetunió fejlesztésének ötödik ötéves terve feladatul tűzte ki az önköltség további csökkentését, s ezzel a szocialista fölhalmozás növelését.

1953-ban a népgazdasági ágak nyeresége a termelés növelése és a termékek önköltségének további csökkentése folytán ismét növekszik. Jelentősen emelkedik a nehézipari ágak nyeresége is. De bár az egész ipar és az egyes iparágak nyeresége nő, még most is vannak nem eléggé jövedelmező, sőt veszteséges vállalatok. Ez még azokban az iparágak-

ban is előfordul, amelyekben a tiszta jövedelem forgalmiadó és nyereség formáját ölti. Ezze kapcsolatban az önköltség csökkentésén kívül időszerű kérdéssé válik: a nyereségbefizetés és a forgalmiadó aránya az áru áraban, az egyes vállalatok és iparágak nyereségének színvonala, a nyereség felhasználása a tervben előirányzott vállalati szükségletek kielégítésére stb. A könnyűipari vállalatok például általában nyereséghez jutnak. De akadnak veszteséges vállalatok is, különösen a köztársasági iparban. Az azonos terméket gyártó szövetségi iparvállalatokban az önköltség és a jövedelmezőség színvonala nem egyforma. Az azonos terméket gyártó könnyűipari vállalatok és egy sor más iparágbeli vállalat nyereségszínvonalának különbözőségét főképp az magyarázza, hogy a vállalatok kapacitása és felszereltségük foka különböző. Ezidőszerint széles körben folyik a régi berendezések kicserélése új, termelékenyebb berendezésekre. A háború után a könnyűipar soktízezer új munkapadhoz és géphez jutott. A termelés további gépesítésével és automatizálásával, a folyamatos termelőmódszerek alkalmazásával csökken a termékegységre fordított munka mennyisége, s javul a termelés technológiai folyamata. Ez a termékek önköltségének csökkenését és a vállalati jövedelmezőség fokozódását eredményezi. A meglévő vállalatok kibővítésének és a termelékenyebb berendezések egyidejű beállításának eredményeként mindinkább elmosódnak az egytípusú vállalatok munkafeltételeinek és azonos termékek önköltségeinek különbségei. De az azonos termékeket gyártó vállalatok jövedelmezőségi színvonalában mégis megmaradnak bizonyos

különbségek; ezeket okvetlenül mérlegelnünk kell a nagybani árak, valamint a nyereség és a forgalmiadó viszonyának megállapításakor.

A megfelelő iparág különböző termékfajtái nagybani árainak tervezésekor arra is ügyelnünk kell, hogy az ár szükségkép biztosítsa a vállalatok jövedelmezőségét. Fontos, hogy a nagybani ár a kitűnő minőségű termékek termelésére ösztönözzön.

Meg kell említenünk, hogy a gyakorlatban nem minden iparágban számolnak ezekkel a követelményekkel. Egész sor vállalatban a nyereség túlságosan nagy, ez pedig nem mozgósítja a dolgozókat az önköltség csökkentésére; más vállalatok pedig, bár teljesítik az önköltségcsökkentés tervfeladatát, mégsem eléggé jövedelmezőek, sőt egyes esetekben veszteségesek. Ez sokszor a vállalatok nagybani árai hibás tervezésének következménye.

A nagybani árak és a nyereségszínvonal helytelen tervezése miatt ugyanegy vállalat különféle termékfajtáinak jövedelmezőségében megokolatlan különbségek keletkeznek. Ez pedig azzal jár, hogy egyes vállalatok a legnagyobb nyereséget biztosító termékfajták gyártási tervét túlteljesítik, de nem teljesítik olyan termékek gyártási tervét, amelyeknek népgazdasági jelentősége nem kisebb, hanem sokszor nagyobb mint az akkori időszakban nyereségesebb termékeké. Ez a gyakorlat nem egyezik a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeivel és a szocialista termelés legmagasabbrendű jövedelmezősége fokozásának feladatával. A nyereségnek minden egyes termékfajta önköltségcsökkentésére kell ösztönöznie.

Az önálló elszámolás megszilárdítása szempontjából az is igen fontos, hogy növekedjék a nyereség és az egyéb belső források részesedése a gazdasági szervezetek beruházásainak és saját forgóeszközei növelésének finanszírozásában. A népgazdasági szükségletek kielégítésére szolgáló nyereségrészeknek 1952-ben terv szerint 29,6 százalékot kellett elérnie, szemben az 1948. évi 21,8 és az 1946. évi 25,4 százalékkal. Ha a nyereség nagyobb része szolgálja az adott vállalat vagy iparág beruházásait és forgóeszközeinek növelését, ez fokozza a vállalati vezetők és a dolgozók érdekeltségét a termékek önköltségének csökkentésében. Amikor ellenben a nyereséget csaknem teljesen be kell fizetni a költségvetésbe, a beruházások és a forgóeszköznövelés finanszírozása pedig a költségvetésből történik, a vállalatok kevésbé érdekeltek jövedelmezőségük fokozásában. Sok iparágban lehetséges a nyereség fokozottabb fölhasználása a vállalati beruházások és a forgóeszköznövelés finanszírozására. A Szovjetunió élelmiszeripari vállalataiban például tavaly nőtt a nyereség teljes nagysága és a nyereségnek a költségvetésbe befizetett része, de a forgóeszközök növelésének finanszírozására fordított rész 1951-hez képest csökkent. Ugyanez történt a Szovjetunió hús- és tejipari vállalataiban is. Ezekben az iparágakban csak úgy növelhető a nyereség részesedése a termelés bővítését szolgáló kiadások finanszírozásában, ha megváltoztatjuk a nyereség és a forgalmiadó arányát.

Gondoskodni kell róla, hogy a minisztériumok és főigazgatóságok a legnagyobb mértékben korlátozzák a nyereségek terven kívüli újraelosztását a vállalatok közt; a mi-

nisztériumoknak vannak tartalék-alapjaik, amelyekből támogathatják a forgóeszközök idényszerű feltöltésére szoruló vállalatokat. A főigazgatóságok gyakran terven kívül újraelosztják az eszközöket; csak a vállalatok számláin valóban meglévő összegekkel számolnak, de nem törődnek a vállalatok bevételi és kiadási mérlegeinek (pénzügyi terveinek) következetes teljesítésével. Ezzel pedig csökkentik a vállalatok érdekelttségét nyereségtervük túlteljesítésében. A jól dolgozó vállalatok sokszor pénzügyi nehézségekkel küzdenek, s kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a nyereségtervüket nem teljesítő vállalatok. Az eszközök újraelosztásának a vállalatok jóváhagyott bevételi és kiadási mérlegével összhangban, a gazdasági tervek hiánytalan teljesítése alapján kell történnie. Egyes vállalatok nyereségének fölhasználása más vállalatok költségeinek vagy forgóeszközszükségletének fedezésére, csak megszabott rend szerint és szigorú határidőkre történhet. Ez lehetővé teszi, hogy fokozzuk minden egyes vállalat érdekelttségét a jövedelemterv teljesítésében és túlteljesítésében, s egyszersmind megszilárdítja a pénzügyi fegyelmet.

A XIX. pártkongresszus valamennyi iparág dolgozóinak feladatául tűzte ki az állóalapok, az anyagforrások és a munkaerő jobb felhasználását, mindenfajta veszteség és improduktív költség csökkentését, a gazdaságosság rendszerének állandó érvényesítését a gazdasági építés minden területén. A gazdasági vezetőknek gondoskodniuk kell a termelés rejtett tartalékainak feltárásáról és hasznosításáról, a termelő-

módszerek szüntelen tökéletesítéséről. Ez közvetlenül valamennyi iparágban a jövedelmezőség további növekedésére és a termékek önköltségének csökkenésére vezet.

Az ötödik ötéves terv irányelvei szerint az ipari termelés önköltségének körülbelül 25 százalékkal, a gép- és traktorállomások traktormunkái önköltségének 25 százalékkal, a vasúti szállításának 15 százalékkal, a kiskereskedelem forgalmi költségeinek pedig 23 százalékkal kell csökkennie. Megfelelő intézkedések történnek a mezőgazdasági termékek fölvásárlási, tárolási és értékesítési költségeinek, valamint az értékesítő szervezetek általános költségeinek jelentős csökkentése végett. A párt és a kormány nagy figyelmet fordít az építési költségek csökkentésére. Az ötéves tervben az építőmunkák költségeinek legalább 20 százalékkal kell csökkenniük. Mindez szükségkép azzal jár, hogy növekszik a termelés jövedelmezősége, s lehetővé válik az iparcikkek nagybani árainak további csökkentése. Ez elősegíti a technikai haladás megvalósulását, az új építkezések költségeinek csökkenését, a kolhozok hathatósabb anyagi és műszaki megsegítését, valamint a közszükségleti cikkek kiskereskedelmi árának leszállítását. A dolgozó tömegek éppen ezért érdekeltek a vállalati jövedelmezőség fokozásában. A takarékoságért és az önköltség csökkentéséért vívott harc a Szovjetunióban az országos szocialista verseny egyik legfontosabb formája. E verseny további fejlődése fontos feltétele az ipar újabb fölvirágzásának és a szocialista termelés jövedelmezősége növekedésének.

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 5. számából

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 5. számában A. Mihajlov *Két tábor — a gazdasági fejlődés két ellentétes iránya* című bevezető cikke a két világpiac fejlődésének kérdésével foglalkozik.

Az SZKP központi bizottságának májuselsejei jelszavai az egész szovjet népet a kezdeményezés és az alkotni-akarás újabb nagy lendületére lelkesítették. A szovjet dolgozók pártjuk és kormányuk politikájának sikeres megvalósításával haladnak az anyagi jólét és a kulturális színvonal emelésének, a kommunizmus építésének útján.

A fegyverkezési versenyt folytató tőkésországok gazdasági fejlődése ellentétes irányú. Az ENSZ titkárságának márciusban közzétett *Beszámoló az 1951—1952. évi gazdasági helyzetéről* és az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága titkárságának ugyanakkor tájt kiadott *Európa gazdasági helyzetének áttekintése a háború után* című dokumentumai is kétségtelenül bizonyítják ezt. Adataik szerint már nem hatnak azok a hadiinflációs jellegű ideiglenes tényezők (az amerikai dollársegély, a nyugateurópai országok valutáinak leértékelése, s az infláció újabb rohama, a koreai háború, a költségvetés katonai kiadásainak növelése), amelyek lehetővé tették, hogy az Egyesült Államok és a tőle függő országok valamennyire fokozzák ipari termelésüket. 1951-ben még csak néhány országban, 1952 folyamán majdnem valamennyi tőkésországban mutatkozott pangás és némi visszaesés. Kénytelen-kelletlen a jelentések szerzői is elismerik, hogy a szocialista tábor országait az ipari termelés további növekedése jellemzi.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok békeipara szakadatlanul, gyors ütemben fejlődik. Az Egyesült Államokra és a többi tőkésországra ellenben a pusztító válságok, a rövid ideig tartó — főleg háborúval és fegyverkezési hajszával összefüggő — megélénkülések és pangások ciklikus váltakozása jellemző. Az első világháború óta a tőkésvilágot 1920—1921-ben, 1929—1933-ban és 1937—1938-ban újra meg újra válság rázkódtatta meg, s 1948 ősztől kezdődően az Egyesült Államokban újabb válság bontakozik ki. 35 éve az Egyesült Államok ipari termelése mindössze 2,6-szorosra, a Szovjetunióé ellenben 39-szeresre nőtt. Anglia ipara 162 év alatt növekedett ilyen arányban. De ma már ez a lassú növekedés is megállt. Az Egyesült Államok, Olaszország, Hollandia, Norvégia 1952. évi ipari termelése azonos az 1951. évivel; Svédországé 2, Angliáé 3, Dániáé 4, Belgiumé 5 százalékkal csökkent. A gazdaság militarizálásának következtében főként a könnyűipar termelése hanyatlott — írja az említett beszámoló. Például a textilipar termelése az említett időszakban Angliában 15, Hollandiában 16, az Egyesült Államokban 19, Kanadában 21, Dániában 22, Belgiumban pedig 29 százalékkal zuhant.

A belső piac összeszűkítése révén mindez megérleli a súlyos gazdasági válság feltételeit, s megcáfolja az imperialisták ideológusainak hamis és cinikus állítását, hogy a gazdaság militarizálása megszabadítja a tőkésországokat a közelgő válságtól.

Ilyen a helyzet a mezőgazdaságban is. A Szovjetunió vetésterülete 1952-ben 5,3 milliárd hektárral haladta meg a háborúelőtti, s az ötödik ötéves terv során 40—50 százalékkal emelkedik a gabona-, 55—65 százalékkal a búza-termelés. Bulgária mezőgazdasági termelése 1951-ben 43 százalékkal nőtt 1950-hez képest. A tőkésországokban ellenben az 1938. évi 129,8 millió hektárról 1951 folyamán 92,3 millióra csökkent a búza vetésterülete. Az Egyesült Államok búza-termelése 1947-től 1950-ig 26 százalékkal, a világ egyik fő cukorzárterületjének számító Kuba cukortermelése 1951-től 1952-ig 30 százalékkal, Pakisztánban a juta vetésterülete 25 százalékkal csökkent.

Mi sem bizonyítja jobban a tőkés mezőgazdaság anarchikus voltát, mint-hogy a koreai háború következtében ideiglenesen megnövekedett gyapotszükséglet kielégítése végett Kalifornia hatalmas területein kiirtották a gyümölcsösöket, s helyükbe gyapotot ültettek. De Castro brazil közigazda, az ENSZ mezőgazdasági és élelmezési kérdésekkel foglalkozó bizottságának elnöke hivatalosan kijelentette, hogy a tőkésvilág lakosságának 2/3-a éhezik. A tőkés földtulajdonosok mégis rengeteg mezőgazdasági terméket semmisítenek meg, hogy magasan tartsák az árakat.

A szocializmus és a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása közlélvő különbség határozza meg a két rendszer ellentétét, s a szocializmus mérhetetlen fölényét. A szocialista termelés főcélja: az egész társadalom maximális szükségleteinek kielégítése. A szocializmusban valamennyi nép-gazdasági ág termelésének gyors emelkedése biztosítja a nemzeti jövedelem gyors növekedését. A nemzeti jövedelem elosztása pedig csakis a dolgozók javára történik. Az árleszállítások, a pénzbeli bér- és jövedelemnövekedés, valamint az egyéb juttatások eredményeként tavaly 7 százalékkal nőtt a szovjet munkások és alkalmazottak, 8 százalékkal a kolhozparasztok reáljövödelme. Az imperialista országok

dolgozóinak sorsa a viszonylagos és abszolút elnyomorodás; a bérek befagyasztása, az inflációs jellegű ár-emelkedés és a munkaintenzitás nagymértvű növekedése csökkenti a tőkésországok dolgozóinak reálbérét. Az amerikai munkás reálbére tavaly — a megnövekedett munkaintenzitást is számításba véve — 30 százalékkal volt kisebb a háborúelőttinél, a francia munkás pedig a felet sem kereste meg háborúelőtti bérének. Ez szűkíti a belső piacot, s a közszükségleti cikkek termelésének csökkentésével növeli a munkanélküliséget, amelynek méretei majdnem elérik az 1938. évit.

A két tábor különbsége megmutatkozik a nemzetközi gazdasági kapcsolatok területén is: gyűlkos konkurrenciaharc, leigázás, kiszipolyozás az imperialisták oldalán, békés baráti együttműködés, kölcsönös segítség a szocialista tábor országai közt. Mindezek a tények egyaránt bizonyítják, hogy a szocialista gazdaság szakadatlanul fejlődik, a kapitalista gazdaság ellenben föltartóztatlanul hanyatlak.

G. Kozlov Az alkotó marxizmus **diadala** című cikkében a 135 éve született Marxról, a tudományos kommunizmus megteremtőjéről, a zseniális gondolkodóról emlékezik meg.

A társadalom fejlődése mindenben igazolta Marx tanításait. A dolgozó tömegek szabadságharcának hatalmas sikerei, a szocializmus győzelme a földkerekség egyhatodán, a kapitalista rendszerből kiszakadt népek haladása a szocializmus felé vezető úton — mindez a marxizmus tételeinek nagyszerű igazolása.

Marx hirdette először a történelemben a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulását, a kommunizmus szükségszerű bekövetkezését. Korábban sem a klasszikus burzsoá politikai gazdaságtan képviselői, sem az utópista szocialisták nem tudták körvonalazni a társadalom fejlődésének perspektíváit. Minden erre irányuló kísérlet meddő

maradt, amíg a marxi elmélet, a tudományos szocializmus meg nem oldotta a társadalmi fejlődés megoldhatatlannak hitt problémáit.

A marxizmus legmélyebb, legsokoldalúbb igazolása és alkalmazása: a marxi politikai gazdaságtan. Marx a tőkés társadalom fejlődéstörvényeinek tanulmányozása alapján elemezte az objektív gazdasági fejlődési folyamatokat tükröző gazdasági törvényeket. Következésképpen továbbfejlesztette a munkaértékelméletet, s ezzel megoldotta a politikai gazdaságtan mindaddig megfejtetlen ellentmondásait. Értéktöbbletelmélete föltárta a tőkés társadalom antagonistá osztályainak valóságos viszonyait, megvilágította a tőkés kizsákmányolás módjait és módszereit, a kapitalista társadalom fejlődési irányát. Marx az értéktöbbletelmélet alapján elemezte a tőkés felhalmozást, s a felhalmozás történelmi tendenciáját. Ez az elemzés rendkívül fontos új tétélekkel gazdagította a gazdasági elméletet. Marx dolgozta ki tudományosan először az újratermelés törvényeit, s bebizonyította a válságok elkerülhetlenségét a kapitalizmusban.

Leginkább az értéktöbblettörvény, a tőkésprofit keletkezésének és növekedésének törvénye közelíti meg a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fogalmát. Sztálin e törvény föltáráásával megmutatta a Marx által fölfedezett értéktöbblettörvény roppant jelentőségét.

Marx a tőkésrend objektív elemzése alapján eljutott arra a következtetésre, hogy a szocializmus győzelme történelmi szükségszerűség. Elméletének jelentősége nem merül ki a fejlődélméletnek a kapitalizmusra való alkalmazásában; Lenin megállapítása szerint Marx a kapitalizmus bekövetkezendő csődjére és a jövőendő kommunizmus fejlődésére is alkalmazta elméletét.

Marx és Engels a gazdasági fejlődéstörvények tanulmányozása alapján jutott el az azóta a történelmi fejlődés által is igazolt következtetésre, hogy a kapitalizmus és a szocializmus közt szükségképp van bizonyos átme-

neti időszak, amelynek során a kapitalista társadalom forradalmi úton kommunista társadalommá alakul át.

A marxi elmélet mélyen tudományos és forradalmi, a proletariátus osztályharcának szükségleteiből keletkezett, a proletariátus fegyvere a felszabadulásért vívott harcban. A tudományos szocializmus, mondotta Engels, a proletármozgalom elméleti kifejezése.

Marx—Engels és Lenin—Sztálin működését a II. Internacionálé uralmának korszaka választja el. Az új korszakban, az imperializmus és a proletárforradalmak korában ők fejlesztették tovább a marxi tanítást. Lenin hirdette először, hogy az imperializmus a kapitalizmus monopolista szakasza, a szocialista forradalom előestéje, ő fejlesztette tovább a marxizmus alapkérdésének, a proletariátus diktatúrájának tanát, a proletariátusnak a forradalomban való hegemoniájáról szóló tanítást, ő dolgozta ki a nemzetiségi és gyarmati kérdést mint a nemzetközi proletárforradalom kérdésének alkotórészét. Lenin alkotta meg a pártról, mint a proletariátus osztályszervezetének legmagasabb formájáról szóló tanítást.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette, s a monopolkapitalizmus viszonyaira konkretizálta az értéktöbblettörvényt, továbbfejlesztette az imperializmusnak és a kapitalizmus általános válságának, s a szocializmus egy országban való győzelmének lenini elméletét, megmagyarázta az általános válság két szakaszának sajátosságait, kimutatta, hogy a második világháborúnak és gazdasági következményeinek legfontosabb gazdasági eredménye az egységes, mindent átfogó világpiac szétesése, amely meghatározza a kapitalizmus általános válságának további elmélyülését. Sztálin tudományos érdeme a modern kapitalizmus gazdasági törvényei problémájának, továbbá a szocializmus politikai gazdaságtana igen fontos kérdéseinek kidolgozása.

Már Marx és Engels, majd Lenin is foglalkozott a kommunista társadalom második szakaszának kérdéseivel, de

először Sztálin határozta meg a kommunizmusba való átmenet főfeltételeit.

A marxizmus-leninizmus eszméinek diadalát igazolják a kommunizmusépítő Szovjetunió hatalmas sikerei, a szocialista építés útjára lépett európai és ázsiai népi demokratikus országok fejlődése. A burzsoázia hiába vetette be a marxizmus elleni harcba rohamcsapatoként az áruló szociáldemokráciát, nem semmisítheti meg a marxizmust. Hiszen a marxizmus megsemmisítése a munkásosztály megsemmisítésével egyértelmű, a munkásosztály megsemmisítése pedig lehetetlen.

A technika fejlődése minden társadalmi-gazdasági alakulatban közvetlenül összefügg a termelőmóddal. A technika a termelőerők egyik eleme, de nagymértékben függ a termelőviszonyoktól, azoktól a gazdasági viszonyoktól is, amelyek közt fejlődése végbe megy. A *Zvorikin* A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása a technika fejlődésére a tőkésországokban című cikke ismerteti, milyen károsan hatnak a technikai haladásra a társadalom elvéhédte erői.

A kapitalizmus általános válságának szakaszában a tőkésországok politikai uralmuk megszilárdítására és kiterjesztésére, a dolgozók kiszipolyozására és maroknyi tőkés gazdagságának növelésére használják föl a technikát. Ezért ott a technika fejlődése ellentmondásokkal terhes. Ha a technika gyors fejlődése veszélyezteti a maximális tőkésprofit biztosítását, a monopolisták hátráltatják ezt a fejlődést, sőt — ha érdekeik úgy kívánják — a társadalom meglévő termelőerőinek nagy részét el is pusztítják az időszakos válságok folyamán.

A technikai haladás fékezése károsan hat az egész nemzetgazdaságra. Jellemző, de korántsem egyetlen példája ennek az Egyesült Államok energia- és vízgazdálkodása: a szénbányászatban érdekelt Morgan-csoport megakadályozza, hogy nagy vízierőművek épül-

jenek a Mississippin, a Missourin és a Szent Lőrinc-folyón, mert ez veszélyeztetné érdekeit.

Gyakori eset, hogy csak néhány nagy vállalat vagy hadfelszerelési iparág fejleszti a technikát. Jellemzi a régi iparágakat (szén-, vasércbányászat), hogy a kevés gépesített bányavállalaton kívül rengeteg, valósággal archaikus termelési, szállítási és dúsítási módszerekkel dolgozó bánya is működik bennük. A klasszikus kapitalizmus idején a bányászat elsősorban új lelőhelyek feltárása révén fejlődött. A monopolkapitalizmusban csökken a feltárások száma. Ez alól csupán az atomnyersanyagbányászat kivétel.

A konkurenciaharcban sokszor előfordul, hogy a monopolisták a technika fejlődésével ellentétes célú találmányokat finanszíroznak. Például az Egyesült Államokban kísérletek folynak a villanykörték tartósságának csökkentésére, gátolják a gazdaságosabb fényforrások termelését, főlvásároknak és eltitkoltnak bizonyos szabadalmakat stb. Közismert tény, hogy az amerikai General Motors a birtokában lévő szabadalmaknak csupán 1 százalékát használja föl.

A tőkésországok technikai fejlődésének egyenlőtlensége legjellegzetesebben a haditechnika mértéktelen fejlesztésében és a polgári szükségleteket kielégítő iparágak elsorvasztásában nyilvánul meg. Ezekben az országokban voltaképp militarizálták a tudományt és a technikát. Az amerikai hivatalos körök beismerik, hogy az ország tudósainak és mérnökeinek több mint 2/3-át a hadügyminisztérium és az atomenergiabizottság foglalkoztatja. Nemcsak a szakintézetek, hanem a legnagyobb amerikai egyetemek is hadikutatással foglalkoznak. Például a Harvard, a Columbia, a pennsylvániai, a kaliforniai egyetem stb. Az Egyesült Államok hadügyminisztériuma atomkutatásra és az atomfegyver tökéletesítésére 1940-ben 20 millió, 1945-ben 600 millió, a koreai háború kitörése óta pedig több mint 1 milliárd dollárt költött. A fizika és a kémia legjelentő-

sebb eredményeit legutóbb az atommagkutatóban, a lökhajtásos motorok tökéletesítésében és a rádiólokáció alkalmazásában érték el. Ezeket a vívmányokat a tőkésországokban csak hadiipari célokra használják föl. A monopóliumkapitalizmus előtt az osztálytársadalmakban békés és háborús célokra egyaránt alkalmazták a technikai vívmányokat. Most az emberiség történetében először fordul elő, hogy valamely technikai felfedezés eleve a tömeges pusztítást szolgálja.

1951 harmadik negyedében az Egyesült Államok egyes iparágai termelőkapacitásuk jelentékeny részét, a gépipar 36, a villamossági ipar 47, a közlekedési gépgyártás 33 százalékát hadfelszerelési cikkek gyártására használták. Egyébként 300 vállalat termékei legalább 70 százalékban hadfelszerelési cikkek.

A technika egyoldalú fejlesztése miatt a textilipar, az élelmiszeripar, a mezőgazdaság pang. E népgazdasági ágak lökései az árak emelésével, a munka intenzitásának fokozásával és a munkaidő meghosszabbításával növelik profitjukat, vagyis az abszolút értéktöbblettermelés módszereit alkalmazzák. Például a párisi Renault autógyár vezetősége elhatározta, hogy az egyik részlegben óránként teljesítendő műveletek számát minden technikai tökéletesítés nélkül kétezerről háromezere emeli.

A modern tökéstechnika a tömegek elnyomódásának fokozására szolgáló eszköz. Ez fejeződik ki abban is, hogy fejlesztése során a munkanélküliség krónikussá válik.

Az amerikai monopóliumok minden erejükkel fékezik a tőlük függő országok technikai fejlődését, hogy megszabaduljanak vetélytársaiktól a tőkés világpiacon. Különösen a többi tőkésország gépgyártásának fejlődését gátolják, hogy fokozzák ez országok műszaki-gazdasági függését az Egyesült Államoktól.

A kapitalizmus tudós védelmezői ma mind gyakrabban a technikai haladást okolják a tömegek fokozódó elnyomódása és szenvedései miatt. A capi-

talizmus fejlődésének progresszív szakaszában élt elődeik egészen más hűrokat pengettek a technikai haladásról.

A technikai haladás jelenlegi, tőkésországokbeli helyzetéből kitűnik, hogy a termelőerők és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvénye már régóta igyekszik utat törni. De mindaddig nem érvényesülhet, amíg a társadalom haladó erői le nem küzdik az idejükmult erők rendkívül heves ellenállását. A szocialista társadalomban a termelőviszonyok megfelelnek a termelőerők jellegének. Itt tehát semmi sem állja a technika korlátlan fejlődésének útját.

A Szovjetunió ötödik ötéves terve nagy feladatokkal ró a mezőgazdaságra. Ez csak akkor oldhatja meg a ráhárult feladatokat a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően, ha fokozottabban alkalmazza a tudomány és a technika vívmányait, jobban kihasználja a termelőeszközöket, tehát a földet is. Ezt fejtegeti *A. Krajeva* **A föld mint fő termelőeszköz helyes kihasználásának jelentősége a Szovjetunió mezőgazdaságában** című cikke.

A helyes földkihasználás kérdésének kidolgozása elméletileg és gyakorlatilag egyaránt igen fontos a kommunizmus építése, a szocialista termelőmód előnyeinek bebizonyítása, a burzsoá, ma-thusiánus elméletek, például az ún. csökkenő földhozadék-törvény szétzúzásának szempontjából.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai a tudomány — különösen pedig a politikai gazdaságtan — történetében elsőként határozták meg a föld jelentőségét a társadalom anyagi termelésében, az emberek gazdasági viszonyaiban. A föld, e fontos termelőeszköz kihasználása szempontjából igen nagy probléma a föld termékenysége. Ezért meg kell tanulnunk, hogyan gondozzuk a földet, hogyan érjünk el állandóan nagy terméshozamot, s hogyan fokozzuk a mezőgazdasági munka termelékenységét.

A marxizmus klasszikusai a föld termékenységét nem egyszersmindenkorra adott tényezőnek tekintették, hanem történelmi és gazdasági kategóriaként vizsgálták, szoros összefüggésben a társadalom termelőviszonyainak fejlődésével, a mezőgazdaságban fölhasználható élő- és haltnemű munka mennyiségével, a társadalmi munka termelőerejének növekedésével. Rámutattak, hogy a föld termelőmód rablógazdálkodása károsan hat a föld termékenységre.

A föld mint a mezőgazdaság termelőeszköze csak más termelőeszközökkel kölcsönhatásban működik. Ezek „segítségé” nélkül nem hasznosítható. Az ember leginkább gépek és munkaeszközök segítségével hat a talajra; a gépek és a munkaeszközök közvetítésével tesszük a föld „önmagában való” gazdagságát az ember gazdagságává. Helyesen állapította meg Viljamsz, a szovjet agrobiológia egyik legkiválóbb képviselője, hogy gépek és munkaeszközök nélkül nem alkalmazhatók a tudomány vívmányai a mezőgazdasági termelésben. A Szovjetunió mezőgazdaságának egész fejlődése igazolja e tétel helyességét: a kolhozrendszer páratlan győzelmeinek egyik alapja éppen a gépesítésnek és az agrártudomány alkalmazásának összekapcsolása.

A burzsoá tudomány nem ért és nem érhetett el pozitív eredményt a termékenység elméletének kidolgozásában, mert a talajt, a talaj termékenységét metafizikusan szemlélte. E szemlélet csődjét leginkább Malthus példája bizonyítja. A burzsoá közigazdák szinte kivétel nélkül többé-kevésbé a malthusi tanokra esküsznek. A haladó tudomány azonban már régen megcáfolta téves eszméiket. Szovjet talajkutatók L. Praszovov akadémikus vezetésével végzett kutatásaik során bebizonyították, hogy a tudomány és a technika legújabb eredményei folytán a földfelület több mint kétharmada, vagyis körülbelül 10,5 milliárd hektár alkalmas mezőgazdasági művelésre. Jelenleg majdnem 1 milliárd hektár a művelt terület, ebből 106,4 millió hektár öntözött. Az öntözéssel művelt földterü-

let gyarapodása jelentéktelen, pedig erre hatalmas lehetőségek vannak. Az Egyesült Államokban például 1920 óta nem nőtt az öntözött földek területe. A kapitalizmusban a gazdagság forrásai — a föld, az ember — tönkremennek; ezt bizonyítja a tőkésországok mezőgazdaságának jelenlegi hanyatlása. Igazolódik a marxizmus klasszikusainak tanítása: nem az állítólagos „csökkenő földhozadék”, hanem a tőkésrendszer, a föld és a többi termelőeszköz magántulajdona teszi tönkre a tőkésországok mezőgazdaságát.

Csak a szocialista gazdasági rendszerben van észszerű mezőgazdaság, ahol a termelés célja a szükségletek kielégítése. Csupán akkor beszélhetünk a föld észszerű kihasználásáról, ha minden hektár földön évről évre nő a termés, ha a föld termékenysége nem csökken, hanem növekszik, ha a mezőgazdaság minden ágában állandóan emelkedik a munka termelékenysége. Mindezt biztosítja a tudomány vívmányain és az élenjáró tapasztalatokon alapuló agrotechnikai rendszabályok megvalósítása.

A föld jobb kihasználása részint új területek megművelésével, részint a már régebben megművelt területek terméshozamának emelésével történik. Jellemző, hogy a Szovjetunióban már 1937-ben 54,7 millió hektárral több földet műveltek meg, mint a forradalomelőtti Oroszországban.

Az új ötéves terv a mezőgazdasági termelés jelentős növekedését főképpen a mezőgazdasági növények terméshozamának emelésével éri el. Az ország kolhozainak és szovhozainak száza és ezrei mutatnak példát a föld helyes, hatékony kihasználására, amikor jelentékenyen növelik a földterület egységére eső teljes termékmennyiséget.

A kolhozépítés sokéves gyakorlata megcáfolatlanul bebizonyította, hogy legsikeresebben a sokoldalúan fejlett kolhozgazdaságok fejlődnek. A szervezésnek ez a formája biztosítja leginkább a föld hatékony kihasználását,

termékenységének emelkedését. Ezt bizonyítja a dmitrovi kerület (Moszkva-terület) példája is. Táblázatunk az egy hektár szántóterületre eső, összehason-

lítható beadási áron értékelte termékek eladásából származó bevételek dinamikáját szemlélteti (a kevéságazatú kolhozok bevételeinek százalékában):

	Év	Zöldség- és főzelék-félék	Burgonya	Gabona	Tej	Teljes termelés	Készpénz-jövedelem
Sokágazatú kolhozgazdaságok	1950	583	392	170	330	301	281
	1952	1333	325	197	255	320	420

A dmitrovi kerület sokágazatú kolhozgazdaságaiban a kolhozparasztok több munkaegységet teljesítenek, termelékenyebb munkát végeznek, mint a másképpen szervezett kolhozokban.

A sokágazatú kolhozgazdaságokban egy munkaképes kolhozparaszt 1950-ben háromszor, 1952-ben pedig hatszor annyi zöldség- és főzelékfélét termelt, s majdnem másfélszer, illetve több mint kétszer annyi készpénzjövedelemre tett szert, mint a fokozottan szakosított gazdaságú kolhozok egy-egy munkaképes tagja.

A fejlett kolhozok példája igazolja, hogy a föld a kolhozvagyton gyarapításának kiapadhatatlan forrása.

A kolhozélet alaptörvényének — a mezőgazdasági artyel mintaalapszabályzatának — következetes alkalmazása biztosítja a föld kihasználásának általános javulását, s a szocialista mezőgazdaság legfontosabb feladatainak sikeres megoldását.

A szovjet szocialista mezőgazdaság hatalmas sikerei az egész világnak bebizonyítják a kolhozrendszer nagy életerejét, a szocialista gazdasági rendszer vitathatatlan fölényét, igazolják a marxista tanítás helyességét, hogy a talaj termőképessége korlátlanul növelhető, ha a szükséges társadalmi feltételek megvannak.

A tőkésvilág égető problémájával foglalkozik V. Cseprakovnak *A nemzetközi monopóliumok és az imperialista táborbeli ellentétek éleződése* című, az *Anyag- és Adatszolgáltatás* június-júliusi számában közölt cikke.

A kapitalista rendszer védelmezői a bajok orvoslása helyett elpalástolásukra, „megmagyarázásukra” törekednek. Egyik leghathatósabb eszközük a burzsoá statisztika, amely az imperializmusnak, s különösen a kapitalizmus általános válságának korszakában már teljesen tudománytalanná vált, s csak a monopolitőke szolgálatát tekinti hivatalosnak. *L. Cirlin és I. Szoszenszkij* *A burzsoá gazdaságstatisztika az imperialista reakció szolgálatában* című cikke ezeket a mesterkedéseket leplezi le.

A modern burzsoá statisztika a polgári közgazdaságtan és szociológia reakciós „tanításaira” támaszkodik, s minden erejével igazolni igyekszik Disraelinek, a múlt századbéli reakciós angol államférfinak azt a „tételét”, hogy a „statisztika a hazugság egyik formája”. Ez a statisztika monopóliustábérenc művelői gyakorlatában ártalmas téveszmék hirdetésének eszközévé vált. Az újmalthusiánusok szerint a háború, a tömeges emberirtás, a halandóság növelése, a születések számának

csökkentése az „emberiség megmenlésének” útja. Statisztikai érvekkel bizonygatják nézetüket. Bartsch burzsoa demografus például „kiszámította”, hogy a földkerekség csak 902 millió embert tud élelmezni, a többi 1,5 milliárd ember tehát „fölösleges”.

Amint az állammonopolista kapitalizmus hadi-állammonopolizációkapitalizmussá alakul, úgy válik a burzsoa statisztika a tőkésországok hadigépezetének szervezőalkotórészévé. A kapitalizmus mindinkább éleződő válságából egérutat kereső amerikai monopóliumok a statisztikát aljas céljaikra használják fel, s azt követelik tőle, hogy „igazolja” terjeszkedésüket.

A burzsoa statisztika a hamisítás és a csalás legkörülmönfontabb fogásaival és trükkjeivel él. Például az amerikai statisztika nem állja az állami költségvetés atomfegyver gyártására fordított kiadásait a „természeti erőforrások fejlesztésének” tételébe sorolni. Ezzel a hadikiadások tömegét a valóságosnál többmiliárd dollárral kisebbnek tüntetni föl.

Törökország 1953. évi állami költségvetésében a hivatalos statisztika adatai szerint a hadikiadások összege 587,3 millió török líra. Ha összeadjuk az egyes minisztériumok hadikiadásait, valamint az Egyesült Államok Törökországnak folyósított hadikölcsönét, könnyen megállapíthatjuk, hogy a teljes hadikiadás 1800 millió líra, vagyis az állami költségvetési kiadások 85 százaléka.

A burzsoa statisztika apologetikus jellege a gazdasági kutatásnak azon a területén mutatkozik meg leginkább, amelyeken a proletariátus és a burzsoázia érdekei közvetlenül összeütköznek. Így tehát még a burzsoa statisztika többi ágához képest is különösen megbízhatatlan a munkanélküli-, munkabér- és életszínvonal-statisztika, a termelési statisztika, a nemzeti jövedelem elosztásának statisztikája stb. A burzsoa statisztikusok tudatosan meghamisítják a munkanélküliek létszámáról szóló kimutatásokat, a foglalkoztatott munkások közé sorolják a hetente

néhány órát dolgozó vagy az ideiglenesen, úgynevezett „köz munkára” irányított munkanélkülieket is. Ily módon milliókkal apasztják a munkanélküliek valóságos létszámát.

Az Egyesült Államokban a munkanélküliek számát úgy számítják ki, hogy az ország keresőképes lakosságának létszámából levonják a nemzetgazdaságban foglalkoztatott és a katonai szolgálatot teljesítő személyek számát. A keresőképes lakosság létszámát azonban nem a népmozgalmi statisztika és a népszámlálás adataiból, hanem „részleges” felvételek alapján állapítják meg, s lépten-nyomon csálnak és hamisítanak. Ha 1952 februárjában az ismertetett módszer következetes alkalmazásával állapítják meg a munkanélküliek létszámát, 6,6 milliót kellett volna eredményül kapniuk. De a hivatalos statisztika csak 2,1 milliót ismert el, bár még az előbbi szám sem a valóságot mutatja: a teljes és részleges munkanélküliek száma legalább 13 millió volt akkor.

A burzsoa statisztikusok a kivételesen magas béreket általánosítják, s teljesen fikatív „átlagszámokkal” dolgoznak. Árindex helyett a dolgozók valóságos fogyasztását torzítottan ábrázoló úgynevezett létfenntartási költségindexeket alkalmaznak. Az amerikai munkaügyi statisztikai iroda adatai szerint a létfenntartási költségek tavaly júliusban 92 százalékkal nagyobbak voltak, mint 1939-ben. De a szakszervezeti statisztikából kitűnt, hogy az emelkedés valójában 189 százalékos, tehát több mint kétszerese a hivatalos statisztika által kimutatottnak. Ilyen és hasonló hamisításokkal dolgozik a burzsoa gazdaságstatisztika valamennyi ága.

A burzsoa statisztika legálisnak látszó hamisításai nagyrészt abból származnak, hogy a dinamikus sorok alkalmazásakor önkényesen — helyesebben a monopóliumok érdekei szempontjából — választják meg a bázist. Például Franciaországban a termelési volumen alakulásának vizsgálatakor 1938. azaz a gazdasági válság éve a bázis-

év. 1950-ben az ipari termelés indexe az 1938. évi bázison 123 volt, ez azonban 8 százalékkal alacsonyabb volt, mint az 1929. évi termelés.

A burzsoá közgazdák és statisztikusok szeretnék meggyőzni a közvéleményt, hogy a tőkés statisztika „objektív” és „független”. Ez szemenszedett hazugság. A modern burzsoá statisztika teljesen a monopóliumok érdekeitől függ, s kettős célnatu: egyrészt igyekszik becsapni a dolgozókat, álcázni a kapitalizmus ellentmondásait, szépíteni a kapitalista valóságot; másrészt a maximális tőkésprofit megszerzésének eszközeül szolgál, útmutatást ad a nagytőkéseknek spekulációs műveleteikhez, fölvilágosítja őket konkurenseik-helyzetéről stb.

A szocialista statisztika társadalmi funkciója elvileg különbözik a burzsoá statisztikáétól: a nép érdekeit, a kommunizmus építésének ügyét szolgálja. A valóban tudományos statisztika fejlesztésének lehetőségei csak a szocialista társadalomban nyílnak meg, mert csak ott vannak meg azok a feltételek, amelyek biztosítják, hogy a statisztika a valóság, az objektív gazdasági törvények tanulmányozásának, s az egész társadalom javát szolgáló felhasználásának eszközevé váljék.

G. Gansin A Kínai Népköztársaság ipara a nagyarányú tervszerű gazdasági építésre való átmenet idején című cikke a lap szemle-rovatában ismerteti Kína gazdasági fejlődésének újabb szakaszát. A cikk magyarul is megjelent az *Anyag- és Adatszolgáltatás* június-júliusi számában.

Az ötödik ötéves terv a dolgozók anyagi jólétének fokozása céljából az eddigénél is nagyobb feladatot ró a fogyasztási cikkek termelő iparágakra, például a textiliparra. Ezek a fokozott feladatok csak a dolgozók aktivitásának növelésével teljesíthetők.

N. Golubev A szocialista verseny új formái a textiliparban című cikke az ezzel összefüggő problémákat fejtegeti.

A Szovjetunió textilipara a Honvédő Háború befejezése óta rohamosan fejlődött: 1952-ben a pamulszövetgyártás körülbelül 30, a gyapjuszövetgyártás 60, a selyemgyártás 180 százalékkal volt több, mint 1940-ben. Ma 1 lakosra 20 százalékkal több pamut-, és 60 százalékkal több gyapjuszövet jut, mint a háború előtt. A termelés növekedése a minőség szüntelen javulásával és a választék bővülésével párosult.

Az ötödik ötéves tervben hatalmasan megerősödik a szovjet textilipar termelési bázisa. Szovjetuniószerte új nagy textiltyárok épülnek, hogy csak a legfontosabbakat említsük: a kamisini, az engelsi, a barnauli, a krasznodari, a herszoni és a sztalinbadi pamutkombinátok, amelyek kapacitásukat és technikai ellátottságukat tekintve a világ leghatalmasabb textiltyáralatai lesznek. A kamisini kombinát naponta 1 millió méter szövetet fog gyártani.

A szovjet textilipar a világ legfejlettebb technikájával dolgozik. Angliában, a tőkés textilipar fellegvárában a fonógéppark 70 százaléka kisteljesítményű gép. Az ilyen gépek aránya a Szovjetunióban mindössze 1 százalék. A szovjet textilipar sikereinek másik főtényezője: kiválóan képzett dolgozóinak nagy száma. A háború után a textiltipari munkaverseny a legújabb technika és a magasfokú szakképzettség alapján bontakozott ki és fejlődött rohamosan. Kezdeményezője Marija Volkova, az orehovói pamutkombinát Sztalin-díjas brigádvezetője, aki a normaszertinti 4 gép helyett 16 gépet kezel, s így brigádjával együtt 3,5-szörösre növelte a termelékenységet. Kezdeményezését a szovjet sztahanovisták egész sora átvette. 1949-ben, amikor úgy látszott, hogy nincs több lehetőség a gépek sebességének és termelékenységének növelésére, a gyedovói és az ivanovói Krupszkaja textiltyárban új mozgalom kezdődött; ennek eredményeként a technológia észszerűsítésével és a munka jobb megszervezésével

sikerült a régi 8500-ról átlagosan 9550-re, a gyorsmódszerrel dolgozó üzemekben pedig 9000-ról 11 600-ra emelni az orsók perccenkinti fordulatszámát. Ma már a 12 500-as fordulatszám sem elérhetetlen.

A Krupszkaja gyár sztahanovistái a segédanyagmegtakarításban és a hulladékcsökkentésben is kiváló eredményeket értek el. A cél most a munkaidőmegtakarítás. A Kasajeva, az orehovói gyár szövőnöje három műveleten műszakonként 157 percet takarít meg. A sztahanovista munkamódszerek elterjesztése rendkívül növeli a munka termelékenységét. Eredményeként a gluhovi kombinátban a fonónók munkájának termelékenysége 14 százalékkal emelkedett. Csutkih, a krasznoholmi kombinát mestere a legjobb minőségű termékek termeléséért indított versenymozgalmat; kezdeményezéséből nagy fejlődés támadt.

A szocialista versenynek igen fontos célja az anyagtakarékosság, 1951-ben és 1952-ben megtakarított nyersanyagból többmillió méter gyapjúszövet készült. A pamutiparban is állandóan javul a fajlagos nyersanyagfelhasználás: 1946-tól 1951-ig a gyapot fonalhozama 88,8 százalékról 93,1 százalékra emelkedett. A pamutipar dolgozói 1951-ben 5000 tonna gyapotot és fonalat takarítottak meg.

A háború után egyre jobban fejlődik a munkások, a mérnökök s a tudósok alkotó együttműködése. Ez az együttműködés nagyjelentőségű a soronlévő műszaki és tudományos feladatok megoldása szempontjából, s egyúttal a technikai haladás legfontosabb feltétele.

A textiliparnak is igen fontos feladata, hogy csökkentse a termékek önköltségét. Itt most is hatalmas tartalékok vannak, hiszen egyes gyárak két és fél-szer akkora költséggel dolgoznak föl a fonalat, mint az élenjáró gyárak.

A textiliparban nagyon elterjedt a fokozottan gépesített tömeggyártás, a kiterjedt munkamegosztás. Ezért a szovjet textilgyárakban gyakori az ön-

álló elszámolás jól bevált brigádformája. A kalinyini Vorosilov gyárban például az önálló elszámolással dolgozó brigádok havonként körülbelül 40 ezer rubelt takarítanak meg.

Kibontakozott a textiliparban a minden termelési művelet önköltségének csökkentésére irányuló szocialista verseny is; jelenleg körülbelül félmillió dolgozó vesz benne részt.

A textilipari munkaversenynek jelentékeny eredményein kívül hiányosságai is vannak. Például a gazdasági és a műszaki vezetők nem fordítanak kellő figyelmet az élenjáró tapasztalatok elterjesztésére, nem egyformán használják ki a különböző gyárakban az egytípusú berendezéseket, nem törődnek eléggé az előkészítésben, a segédüzemekben stb. foglalkoztatott munkások munkamódszereivel. E hiányosságok megszüntetése méginkább gyarapítani fogja a szovjet textilipar nagyszerű eredményeit.

Az *Anyag- és Adatszolgáltatás* 1953 június-júliusi száma közli a *Voproszi Ekonomiki* 5. számában megjelent **A maximális tőkésprofit biztosításának útjai** című értékes statisztikai anyagot.

A kritika és könyvtásmertetés rovatban *J. Pokatajev* bírálja *John K. Galbraith*-nek, a Harvard Egyetem közgazdaságtan professzorának **Amerikai kapitalizmus. A kiegyensúlyozó erő eszméje** (Boston, 1952, 217 old.) című könyvét.

A könyv alapgondolata, hogy a monopóliumok javára vannak a társadalomnak, az amerikai közgazdák azonban állítólag nem értékelik kellőképpen progresszív szerepüket, t. i., hogy a monopóliumok a technikai haladás hordozói.

A tények azonban teljesen megcáfolják Galbraith tételét. Csak egy példa a sok közül: a Morgan- és Kuhn-Loeb-pénzcsoport megakadályozta a Szent Lőrinc-folyón egy hatalmas vízierőmű építését, mert ez csökkentette volna a pénzcsoport profitját. Ezek a tények annyira közismertek, hogy még egyes

burzsoá kutatók is, például *Wendell Berge A nemzetközi kartellek és Corvin D. Edwards A nemzetközi kartellek a gazdaságban és a politikában* című művükben rengeteg adattal bizonyítják: hogyan akadályozzák a monopóliumok a technika fejlődését és a technikai újítások alkalmazását.

Az is ismeretes, milyen nagy akadályokat gördítenek az amerikai finánc-tőkésék az atomenergia békés célokra való fölhasználása elé. A Morgan-, a Du Pont-, a Rockefeller- és a Mellon-csoport minden erejével akadályozza, hogy az atomenergiát a pusztításon kívül más célra is fölhasználják, vagy más konszernnek is résztvegyenek a rendkívül jövedelmező hadfelszerelési szállításokban.

Galbraith váltig bizonygatja, hogy a monopóliumok ura!ma a konkurrenciá „magasabb”, „észszerűbb”, „kiegyensúlyozó erőkön” alapuló formájával váltja föl a kapitalista konkurrenciát.

Galbraithnak ez a tétele a legkevésbé sem eredeti: a német-fasiszta W. Sombarttól a fasizmussal kacérkodó amerikai Hansenig sokan igyekeztek ugyanezt bebizonyítani. Természetesen hasztalan. Valójában a monopóliumok kialakulása mérhetetlenül kiélezi a versenyt, amely ma már nemcsak gazdasági eszközökkel folyik, mert a modern kapitalizmus a politikai eszközö-

ket, sőt a nyílt banditizmust is fölhasználja.

A Galbraith-dicsőítette „kiegyensúlyozó erők” állítólagos rendszerének lényege, hogy a harc most nem a termelő monopóliumok, hanem a termelő és a kereskedelmi monopóliumok, illetve a fogyasztó egyesülések közt folyik. Ez pedig szerinte az egész társadalomnak hasznos, hiszen „... a kereskedelmi monopóliumok abbéli igyekezetükben, hogy áruikat könnyen eladhassák, a termelő monopóliumoktól az árak csökkentését követelik”. Ezzel a tudománytalan végkövetkeztetéssel akarja a szerző félrevezetni olvasóit. „Elmélete” azonban a tények világánál összeomlik. Ismeretes, hogy a nagy trösztöknek saját eladási szervezeteik vannak, s nincs szükségük a kereskedelmi társaságok közvetítésére. Náluk tehát nem működik a „kiegyensúlyozó erő”. De még azokban az ágakban is, ahol a termelő monopóliumokon kívül kereskedelmi monopóliumok is működnek, a kétfajta monopólium egységfrontot alkot a fogyasztók ellen. Közös érdekük az árak emelése, mert így nagyobb profitmennyiségen osztozhatnak.

A „kiegyensúlyozó erő” elmélete tehát legenda, s e legenda egyetlen célja: a monopóliumok védelme.

Pattantyús Endre

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 6. számából

Lenin és Sztálin nagy figyelemmel vizsgálta a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet feltételeit. Sztálin *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában megjelelt a kommunizmusba való átmenet legfontosabb feltételeit. Az első szta!lni feltétellel foglalkozik Sz. Jancsenko A szocialista termelés szakadatlan növekedéséről, mint a kommunizmusba való átmenet előkészítésének feltételéről írt cikkében.

A marxizmus szerint a társadalmi termelés egységes egész, amelynek két oldala — a termelőerők és a termelőviszonyok — kölcsönösen hat egymásra. A termelőerők a termelés legmozgékonyabb és legforradalmibb elemei; fejlődésük előtte jár a termelőviszonyok fejlődésének, s meg is határozza a társadalmi termelés fejlődését, mert a termelőerők változásától függően és vele összhangban megváltoznak a termelőviszonyok is.

A szocializmus termelőviszonyai teljes összhangban vannak a termelőerők jellegével, de a termelőerők fejlődése során a termelőviszonyok elmaradnak ettől a fejlődéstől, s ellentmondásba kerülnek vele. Persze a szocializmusban — ha a vezető szervek politikája helyes — ez az ellentmondás nem válhat ellentétté, nem járhat konfliktussá.

A szocialista termelés óriási fölényének és gyors fejlődésének forrása, hogy a társadalmi termelés célja az ember szükségleteinek kielégítése. Ezt a célt a szocializmus gazdasági alaptörvénye határozza meg. A szocialista termelőviszonyok szabaddá teszik az utat a termelés gyors fejlődése és a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése előtt. A szocialista termelőviszonyok fejlődése nyomán mind nagyobb lehetősége nyílik a szükségletek kielégítését szolgáló szocialista termelés szakadatlan növekedésének és tökéletesedésének.

A termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése megköveteli a termelőeszközök termelésének elsősorban való fejlődését és tökéletesedését. A kapitalizmusban keletkezett gépi nagyipar olyan anyagi alap, amely lehetővé teszi a társadalmi termelés szakadatlan fejlődését és tökéletesedését. Csakhogy a gépek tökéles alkalmazása, a tökéles termelés fejlődése és tökéletesedése szűk korlátokba, a profit biztosításának korlátaiba ütközik. A kapitalizmus óriásira fejlesztette a társadalom termelőerőit, de számára megoldhatatlan ellentmondásokba is bonyolódott. A kapitalizmus gazdasági alaptörvénye föltárja a technika kapitalizmusbeli fejlődésének ellentmondásos folyamatát.

A gépi munkaeszközök, amelyek összességét Marx a termelés csont- és izomrendszerének nevezte, a társadalmi fejlődés különböző fokain megtalálhatók, de különös jelentőségűvé válnak a gépi nagyipar korában, amikor gé-

pekkel gyártják a gépeket. Ebben a korban minden termelőág fejlődését a gépgyártás fejlődése és tökéletesedése határozza meg. A modern társadalomban a bővített újratermelés csak a termelőeszközgyártás elsődleges fejlődése alapján valósulhat meg.

A szocialista termelés abban is különbözik a tőkés termeléstől, hogy *valamennyi* termelőág technikáját forradalmasítja, valamennyi termelőágot a legfejlettebb technikával szereli föl. Ezért az egész szocialista termelés szüntelen fejlődésének legfontosabb feltétele: a termelőeszközgyártás elsődleges fejlődése. A kapitalizmusban a termelőeszközgyártás elsődleges fejlődése nem biztosítja és nem is biztosíthatja a társadalmi termelés szakadatlan fejlődését. A kapitalizmus fejlődése során elmélyülnek a termelés és a fogyasztás antagonistá ellentétei, ezért a tőkés termelés ciklikusan fejlődik.

A termelőeszközök közül a munkaeszközök rendkívül fontosak a termelőfolyamatban. Ha a marxista politika gazdaságban termelőeszközökről beszélünk, elsősorban a legfontosabb termelőeszközökre, a munkaeszközökre gondolunk. Ez a nyitja a szocialista iparosításnak, ez a nyitja, miért kell a termelőeszközök gyártását elsősorban fejlesztenünk, ha biztosítani akarjuk a szocialista termelés szakadatlan fejlődését.

Az anyagi javak termeléséhez a munkaeszközökön kívül nyersanyagok is szükségesek. A kommunista párt és a szovjetkormány mindig nagy gondot fordított a nyersanyagforrások föltárására és a nyersanyagtermelésre. De hogy a szakadatlanul és gyorsan növekvő szocialista termelésnek mindig megfelelő mennyiségű nyersanyag legyen, ismét csak fejlett technikával fölszerelt nyersanyagtermelőipar kell.

A fejlett technika az alapja annak is, hogy a munka termelékenysége a szocializmusban fölülmúlja a kapitalizmusban elért munkatermelékeny-

séget; ez rendkívül nagyjelentőségű a szocializmus győzelme szempontjából. Sztálin elvtárs fánadhatatlanul tanította, hogy az iparosítás elsősorban a nehézipar, különösen a gépipar fejlesztését jelenti. Az első ötéves terv beruházásainak 88 százalékát a nehézipar kapta; százával épültek a legfejlettebb technikával felszerelt nehézipari vállalatok, új gépgyártó iparágak keletkeztek stb. 1927/28-ban a társadalmi termék 48 százalékát, az első ötéves terv végén (1932-ben) már 70 százalékát termelte az ipar. Évről évre nőtt az iparban a gépgyártás aránya: 1913-ban a gépipar adta az ipari termelés 11, 1929-ben 14,8, 1932-ben 25, 1933-ban pedig 26,1 százalékát. Ezzel a Szovjetunió megoldotta a XIV. pártkongresszuson kitűzött feladatot: gépeket és felszereléseket importáló országból gépeket és felszereléseket gyártó országgá vált. A második ötéves terv folyamán a gépgyártó és a fémfeldolgozó ipar termelése háromszorosra emelkedett, s a gépgyártás terjedelme elérte az 1913. évi színvonalnak több mint harmincszorosát. 1940-ben a Szovjetunió már ötvenszer annyi gépet gyártott, mint a cári Oroszország az első világháború előtt. 1940-ben a gépgyártás aránya az ipari termelésben 31 százalék volt, sokkal nagyobb, mint a tőkésországokban. Az ipar és a mezőgazdaság technikai felszereltsége szempontjából a Szovjetunió az első helyre került a világon. 1950-ben a gépgyártóipar elérte az 1940. évi termelés 2,3-szeresét, az ötödik ötéves terv folyamán pedig újabb 100 százalékkal növelte termelését.

A termelőeszközigyártás elsőbbsége biztosítja a könnyűipari és a mezőgazdasági eredetű fogyasztási cikkek termelésének gyors növekedését is. A termelőeszközigyártásnak az egész társadalmi termelésnél gyorsabb fejlődése a technikai haladás kifejezője. A technikai haladás pedig igen nagyjelentőségű a szocialista termelés növekedése szempontjából.

A termelőeszközigyártás elsősorban történő fejlesztése nem öncél, hanem a fogyasztási cikkek termelésének szüntelen bővítését szolgálja. A kapitalizmusban a termelés célja a profit-szerzés; a termelőeszközigyártás primátusa is a kizsákmányolást szolgálja, s a társadalmi termelés két osztálya közt szükséges arányok folytonos megsértésével általános túltermelési válságokkal jár.

A szocializmusban a társadalom tagjainak állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei előrehajtják a szocialista termelést, megkövetelik a szocialista termelés szakadatlan növekedését; ez utóbbi viszont csak úgy biztosítható, ha elsősorban növeljük a termelőeszközök gyártását.

A kommunizmusba való átmenet feltételei szorosan összefüggnek egymással. A szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan fejlődése és tökéletesedése teszi lehetővé, hogy a város fokozza a falunak átadható iparcikkek termelését. De a szocialista termelés, s elsősorban a termelőeszközigyártás gyors növelése fontos a kommunizmusba való átmenet harmadik feltételének megteremtése szempontjából is. Csak a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése, a termelékenység emelkedése, az önköltség csökkenése és a szocialista felhalmozás növekedése biztosíthatja a társadalom kultúrájának olyan fölemelkedését, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, a munkanapnak 6, majd 5 órára való csökkentését, a kötelező politechnikai oktatás bevezetését, a munkaviszonyok gyökeres megjavítását, a munkások és az alkalmazottak reálbérének fölemelését.

A gépesítés a szovjet népgazdaság technikai fejlődésének egyik legfon-

tosabb formája, a termelékenység fokozásának, az önköltség csökkentésének, és a minőség javításának fontos tényezője, amely megteremti a szellemi és a fizikai munka közt ma még meglévő lényeges különbségek felszámolásának feltételeit. A népgazdaság fejlődésében mind nagyobb jelentőségű építőipar gépesítésének néhány kérdésével foglalkozik *A. Bojko Az építőipar gépesítésének fejlődési távlatai az ötödik ötéves tervben* című cikke.

A háborúutáni első ötéves terv idején óriási arányokat öltöttek a népgazdaság helyreállítását és fejlesztését szolgáló beruházási munkák. Ez megkövetelte az építőipar gépparkjának teljes felújítását, s az építőipar gépesítésének erős fokozását. A Szovjetunió gépipara megkezdte sok újfajta építőipari gép gyártását, s jelentősen fokozta a korábban is gyártott építőipari gépek termelését. Például 1950-ben 13-szor több ekskavátort, 8,5-szer több szkréper, 47-szer több buldozert gyártott, mint 1940-ben. Az ötödik ötéves tervben az ekskavátorpark 2,5-szeresre, a szkréper- és a buldozerpark 3-4-szeresre nő.

Az ötödik ötéves terv óriási építkezéseihez nagyteljesítményű és nagytermelékenységű gépek szükségesek. A háborúutáni első ötéves terv idején a szovjet ipar már gyártott nagyteljesítményű ekskavátorokat, de a szállítást nem tudták tökéletesen megszervezni. A szkréper megoldotta ezt a problémát, mert elvégzi a szállítás munkáját is, s ezért olcsóbbá és termelékenyebbé teszi a munkát. A szállítóeszközök teljesítményének növelésével egyidejűleg gyorsítjuk mozgásukat is, mert így csökkenthetjük az azonos mennyiségű munkához szükséges szállítóeszközök számát, növelhetjük a munka termelékenységét, s megrövidíthetjük a munka elvégzéséhez szükséges időt. A szkréperek tömeges alkalmazása és a szállítóeszközök jobb kihasználása végsősoron elősegíti az önköltség csökkentését.

Az építőiparban is igen nagyjelentőségű a folyamatos termelés. A megszakítás nélküli működő szállítógépek már széles körben elterjedtek. Nagytömegű földet vagy építőanyagot szállítószalagon lehet a leggyorsabban szállítani, de ezt az eszközt még nem alkalmazzák eléggé az építkezéseken.

A folyamatos termelés a többi iparágához hasonlóan az építőiparban is megteremti a komplex gépesítés és az automatizálás fontos feltételeit. Az automatizálás megszabadítja a munkást a nehéz munkától, fokozza a munka termelékenységét, az irányítás pontosságát és a termelés biztonságát. Az építőipari gépek teljesítményének és méreteinek növekedése, valamint a nagy távolságon működő gépek (szállítószalagok stb.) szükségessé teszik az automatizálást és a távirányítást. A folyamatosan termelő építőanyag- és épületelemyártó vállalatok teljesítményének óriási növekedése szintén megköveteli az automatizálást és a távirányítást.

A Szovjetunió építőiparában most fejeződik be az áttérés a részleges gépesítésről (az egyes műveletek gépesítéséről) a teljes, komplex-gépesítésre. Ez azt jelenti, hogy minden fő és kisegítő munkafolyamatot gépesítenek, s növekvő mértékben alkalmazzák az automatizálást.

A szovjet építőipar mind nagyobb arányokban alkalmazza:

1. a legkülönbözőbb automatikus berendezéseket, amelyek folyamatos és megbízhatóvá teszik a gépek munkáját;
2. az automatagépeket és a félautomatákat;
3. az automatikus géprendszereket;
4. a nagy távolságon működő gépek (szállítószalagok) távirányítását;
5. az építőipari gyárak (például betongyárak) termelésének automatizálását.

Az építőipar technikai fejlődését biztosító nagyteljesítményű berendezések tervezése és gyártása megkívánja a különféle iparágak széleskörű együttműködését. Az új építőipari gépek a leghaladóbb tudományos elvek alapján készülnek. Különösen nagy gondot fordítanak a gépek súlyának csökkentésére, megbízhatóságuk és tartósságuk fokozására, hogy ezzel is megkönnyítsék az ötödik ötéves tervben előirányzott nagyszabású ipari és lakóházépítkezések sikeres végrehajtását.

Az SZKP központi bizottsága a közelmúltban határozatot hozott a Szovjetunió mezőgazdaságának fejlesztését szolgáló intézkedésekről, amelyeknek egyik főcélja: a kolhoztermelés növekedésének biztosítása. *Sz. Cegojev* **A kolhozberuházások növekedése és hatékonyságuk fokozódása** című cikkében a szocialista mezőgazdasági termelés elvi és gyakorlati problémáival foglalkozik, s részletesen elemzi a kolhozberuházások, mint a kolhoztermelés jelentős emelkedését biztosító tényezők problémáját.

A kolhozok bővített újratermelése két tulajdonformán, a legfontosabb termelőeszközök össznépi tulajdonán és a termelés termékeinek, továbbá a haszon- és ígásállatoknak, gazdasági épületeknek, felszereléseknek stb.-nek kolhoz-csoporttulajdonán alapul. Ennek megfelelően a kolhozok termelési beruházásai is kettős alapon valósulnak meg.

A mezőgazdasági termelésben az irányítózserrep természetesen az össznépi tulajdoné, amely egyúttal a kolhozok állami irányításának is egyik legfontosabb gazdasági eszköze. A kolhozok használta, de össznépi tulajdonban lévő állóeszközök gyorsabban nőnek, mint a kolhozok állóeszközei. 1940 és 1950 közt a gép- és traktorállományok állóeszközei 155, a kolhozok állóeszközei 90 százalékkal nőttek.

A kolhoztulajdon főformája: a kolhozok terméke. A kolhoz termelőeszközei főleg haszon- és ígásállatok, épületek, különféle felszerelések.

A szocialista ipar fejlődésének és a kolhoztermelés technikája tökéletesedésének arányában gyorsan szaporodnak az össznépi tulajdonban levő legfontosabb termelőeszközök. A mezőgazdasági munka mindinkább gépesítetté válik, s ez biztosítja az ötödik ötéves terv nagy feladatainak teljesítését.

Az állam óriási összegeket költ a mezőgazdaság finanszírozására. Az ötödik ötéves terv összes mezőgazdasági beruházásai körülből 2,1-szeresei, az öntözéssel és a talajjavítással összefüggő beruházások pedig négyszeresei a negyedik ötéves terv megfelelő beruházásainak. A kolhozok tehát mentesülnek a legfontosabb állóeszközök beszerzésének költségeitől, s így módjuk van saját termelőeszközeik szaporítására és tökéletesítésére.

A szocialista bővített újratermelés fejlődése közvetlenül függ a beruházások növekedésétől, s az állóeszközök termelésének bővülésétől. A mezőgazdasági termelés növekedésében nagy része van a költségvetésből finanszírozott beruházások, valamint a kolhozberuházások szüntelen növekedésének. A kolhozberuházások növekedésének forrásai: az oszthatatlan alapba befizetett összegek szakadatlan növekedése a kolhozok pénzüvédelme gyarapodásának alapján, a kolhozparasztok munkájával megvalósított beruházások szaporodása, továbbá az állam növekvő hiteltámogatása. 1950-ben a kolhozok 9,5 milliárd rubelt ruháztak be, azaz 177 százalékkal többet, mint 1940-ben. Az átlagosan egy kolhozra jutó beruházások összege tíz év alatt több mint 4,5-szeresre növekedett.

A kiskolhozok egyesítése révén megnőtt a kolhozok pénzüvédelme, így jóval több jutott beruházásokra. Az egyesítés következtében javult a be-

ruházások szerkezete, s nőtt a beruházások hatékonysága, különösen a fejlettebb kolhozokban. Például, a ramenszkojei kerület legjobb kolhozainak beruházásaiban az építéssel összefüggő beruházások aránya az 1948. évi 38 százalékról 1951-ben átlagosan 56,2 százalékra emelkedett. A kolhozok egyesítése óta kedvezően toldott el a felújítások és a generáljavítások, illetve az új létesítmények aránya is. A bruhoveckajai kerület kolhozaiban az 1949. évi egyesítéstől 1951-ig 55 százalékkal nőttek az új épületekkel és létesítményekkel összefüggő beruházások, a generáljavítással kapcsolatos kiadások azonban csak 15 százalékkal emelkedtek. Az egyesítés óta tehát a kolhozok abszolút összegben és viszonylag is jóval többet szánnak új létesítményekre, mint régebben.

A kolhozok termelése az egyesítés óta különösen jelentősen fejlődik az új technika és a fejlett agrotechnikai vívmányok fokozottabb alkalmazása következtében. Nő tehát a kolhozok pénzjövödelme, azaz a kolhozberuházások fedezésére szolgáló oszthatatlan alap bővítésének legfőbb forrása is.

Az állam hosszúlejáratú hitelekkel is segíti a kolhozgazdaságok fejlesztését. Hiteleivel egyúttal azt is szabályozza, hogy a kolhozok a népgazdaság érdekeivel összhangban fejlődjenek. A negyedik ötéves tervben a kolhozok beruházásaik 17 százalékát bonyolították le állami hiteltámogatásból. Megnövekedett az állami hitelek részesedése a kolhozok összes beruházásaiban, jóllehet a kolhozok saját eszközeikből is mind többet szánnak beruházásra. A háborúutáni időszakban az állami hitelek nagyobb része az állattenyésztés fejlesztését szolgálja. A kolhozok ugyancsak jelentős hiteleket kapnak öntözőművek építésére, talajjavításra és erdőültetésre, különféle szubtrópusi növények, ipari növények és zöldségfélék termelésének bővítésére, továbbá kertgazdaságuk és gyümölcsstermelé-

sük fejlesztésére. Az állami hitel tehát a kolhozok pótlólagos beruházásainak és termelőeszközeik gyarapításának jelentős forrása.

A háború után nagy minőségi változások történtek a beruházások jellegében és irányában. Régebben a kolhozok az oszthatatlan alapok pénzeszközeit főként mezőgazdasági szerszámok beszerzésére, állatvásárlásra és építőanyagvásárlásra fordították. Ma ellenben ezek az eszközök döntően az állattenyésztés gépesítését, állattenyésztési épületek építését, fajállatok beszerzését, öntözőcsatornák létesítését, mezővédő erdősávok telepítését, kolhoz-erőművek építését szolgálják. Ezek a rendszabályok növelik a kolhoz-munka, s különösen az állattenyésztés termelékenységét, munkaerőt szabadítanak föl a mezőgazdaságban, s jelentősen gyarapítják a kolhozok, valamint a kolhozparasztok jövedelmét.

Piszarev, az egyik leghíresebb orosz forradalmi demokrata, főként az irodalmi kritika és a publicisztika területén munkálkodott, de behatóan tanulmányozta az 1860-as évek Oroszországnak közgazdasági problémáit is. Munkásságának ezzel a területével ismertet meg bennünket Sz. Petrova **Közgazdasági kérdések D. I. Piszarev műveiben** című cikke.

Piszarev a tömegek érdekeinek megfelelő gazdaságtudomány alapjait kutatva ezt írta: „Egész gondolkodásunk és valamennyi becsületes ember egész tevékenysége csak azt a célt szolgálhatja, hogy megoldjuk az emberek éhségének és ruhátlanságának fenyegető kérdését...” Az 1861. évi reformról az volt a véleménye, hogy nem elégitette ki a tömegek szükségleteit. Ezért sikraszállt az orosz falu átalakításáért, a hazai ipar megteremtéséért. Élesen bírálta a polgári politikai gazdaságtant, hangsúlyozta népeléles jellegét.

Piszarev tevékenységének kezdetétől a materializmus alapján magyarázta a természetet. Védte azt a materialista tételt, hogy a világ megismerhető és az emberi megismerés előtt nincsenek elháríthatatlan akadályok. Mégsem volt következetesen materialista: a társadalmi jelenségek elemzésekor idealista maradt, bár sokhelyütt materialista törekvések szövik át idealista koncepcióit. A tudományt, elsősorban a természettudományt tekintette a társadalmi fejlődés hajtóerejének, de történelmi vonatkozású munkáiban a társadalom fejlődését meghatározó tényezők közt gyakran emítette a tömegek életének gazdasági feltételeit. Kereste az állam kialakulásának materialista magyarázatát. Szerinte minden államforma idegen munka eredményeinek elsajátításából, vagy az elsajátításai szemben kifejtett ellenállásból ered. Az elsajátítás első, történelmileg kialakult formájának a háborút és a csalásra épülő kereskedelmet tekintette. Ebben a kérdésben tehát idealista állásponton volt. A magántulajdon bevezetésének valódi okait nem tudta föltárni, s ezért tudományosan sem elemezte a társadalmi osztályok és a kizsákmányolás kialakulását, a társadalom osztályszerkezetét.

Piszarev fáradhatatlanul hirdette a népi forradalom eszméjét. Hangsúlyozta, hogy a forradalom csak akkor győzhet, ha a tömegek megismerik a forradalmi eszméket. Ezért az 1861. évi reform után a tömegek közt végzett kitartó és következetes felvilágosító munkát tekintette a legfontosabb feladatnak, mert úgy vélte, hogy a politikai és a gazdasági életben tájékozatlan tömegek csak ösztönös tiltakozásra képesek. Az értelmiségnek abban az új csoportjában kereste a tömegek vezetőjét, amelyhez maga is tartozott, s amelyben megvoltak az utópista szocialista ideológia elterjedésének feltételei.

Az Oroszországban napirendre került munkáskérdés nagy hatással volt Piszarev nézeteinek alakulására. Piszarev meggyőződéssel vallotta, hogy Oroszország ugyanazon az úton fog haladni, amelyen Nyugat-Európa, s nincs messze az a nap, amikor Oroszországban is roppant erővel felvetődik a munkáskérdés, amelyet a munkások fognak megoldani.

A haladó orosz társadalmi eszmék, elsősorban Belinszkij, Herzen, Csernyevszkij, Dobroljubov eszméi közvetlenül összefüggtek az Oroszország forradalmi, politikai és gazdasági átalakulásáért vívott harccal. Az orosz forradalmi demokraták mozgalmának nagy hagyományai meghatározták azt a különös érdeklődést, amelyet Piszarev rövid, de értékes publicisztikai tevékenysége során a gazdasági kérdések iránt tanúsított. A hatvanas évek Oroszországának legfontosabb problémája az agrárkapitalista fejlődés két útja volt. Piszarev egész ragyogó írói és publicisztikai tehetségével harcolt a jobbágyrendszer ellen, a politikában, a filozófiában és a művészetben megnyilvánult reakció ellen. A legfontosabb és legdöntőbb kérdésnek a milliós paraszttömegek gazdasági jólétét tekintette. Az 1861. évi reformot „fonák”-nak, II. Sándor tevékenységét pedig „becstelennek” és „bűnösnek” nevezte. Hirdette, hogy a jobbágyviszonyok fölszámolása kérdésében nem szabad megtérni semmiféle kompromisszumot. Véleménye szerint a középkor utolsó maradványai csak úgy számolhatók föl, ha a parasztság megváltás nélkül kap földet.

A hatvanas évek mozgalmainak kudarca sem fosztotta meg Piszarevet történelmi optimizmusától. Olyan utat mutatott, amely a burzsoá agrárátalakulás útja volt ugyan, de megfelelt a parasztság érdekeinek, lehetővé tette a termelőerők fejlődését. Sikraszállít hazája gazdasági függetlenségéért, ipari fejlődéséért. Követelte, hogy minden

gazdasági ágban honosítsák meg a gépi technikát, s tökéletesítsék a vasutakat és a vízi közlekedést. Szembeszállt az ország agrárjellegű fejlődését követelő reakciós közigazdasági nézetekkel, s bebizonyította: a tisztán földművelő országokban óhatatlanul hanyatlak a földművelés, s az ilyen országok rövidesen függővé válnak az ipariilag fejlett tőkésországoztól.

Piszarev a többi forradalmi demokratánál nagyobb figyelmet szentelt az ipari fejlődés kérdésének. Kérlelhetetlen ellensége volt a jobbagyrendszernek, de élesen bírálta a nyugateurópai tőkés viszonyokat is. Láta, hogy a manufaktura és a gyár fizikailag és szellemileg elnyomorítja, a gép alkatrészévé süllyeszti a munkást, s minden szellemi tartalomtól megfosztja munkáját. A gépek alkalmazásának ellentmondásosságát, a kapitalizmus minden szociális baját abban látta, hogy a gépek és az élethez szükséges javak a kizsákmányolók kis csoportjának tulajdonában vannak.

Piszarev szerint a polgári társadalom gazdasági alapja a termelőeszközök magántulajdona és a bér munka. A termelőeszközöktől megfosztott munkásoknak, ha nem akarnak éhenhalni, a termelőeszközök tulajdonosainak rabszolgáivá kell válniuk. Kibékíthetetlen ellentét van a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak közt; hazudnak és alkoskodnak a liberálisok, akik takaragtják a burzsoázia kizsákmányoló mivoltát.

Piszarev föltárta a kizsákmányolás új, tisztán burzsoá formáit, amelyeket az 1861. évi reform burzsoá jellege szabott meg. Megmutatta, hogyan megy végbe a „kereskedelem szabadsága” és „a munka szabadsága” jelszava alatt a dolgozó tömegek legembertelenebb kizsákmányolása. Kifejtette, hogy a munkabér nagysága fordítottan arányos a tőkés haszon nagyságával, s a bér-

színvonalat végsősoron a munkások és a tőkésék osztályharca határozza meg.

Piszarev látta, hogy az addigi forradalmak csak a kizsákmányolás formáját változtatták meg. A francia forradalomról ezt írta: „A régi feudalizmus romjain gyökeret vert az új pluto-krácia... s nem volt hajlandó megosztani a néppel a helyzetéből származó előnyöket.” A nép csak akkor rázhatja le a kapitalista rabságot, ha a kapitalizmust új társadalmi rend, a szocializmus váltja fel.

Piszarevnek nem volt világosan megfogalmazott szocialista programja. Elismernte a nagy nyugateurópai utópista szocialisták rendszereinek forradalmi, kritikai szellemét, de hitetlenkedve fogadta programjait. Szocialista eszméi a történelmi viszonyok miatt még nem törhették át az utópizmus kereteit. Tudta, hogy az újnak le kell győznie a régit, s fáradhatatlanul kutatta az orosz nép győzelmének eszközeit és útjait. Egész életében kereste az utat, amelyen az ember eljut „az éhesek és a rongyosok” problémájának megoldásához. Legvilágosabban azok a művei tükrözik szocialista eszméit, amelyekben a társadalom célszerű szervezetéről ír, s azt mondja, hogy itt a munka az ember elsőrendű szükségletévé válik, majd elmosódnak a határok, s megszűnik a szakadék a tudomány és a fizikai munka közt. A munkaértékelélemből arra a következtetésre jutott, hogy a munka eredménye a munkást illeti. A jövő szocialista társadalmában nem lehet helye az idegen munka elsajátításának, az ember kizsákmányolásának.

A tőkés termelőmóddal a munka tár- sításának (asszociációjának) rendszerét állította szembe, amely átalakítja, szabaddá teszi a munkát, s megszünteti a bér munka rendszerét. Ugyanazok a gépek, amelyek a kapitalizmusban a legszörnyűbb rabságba döntötték a munkásokat, az új rendszerben hama-

rosan megmutatják jó tulajdonságait: rendkívül nagyra növelik a munka termelőerejét, s megjavítják a dolgozók életét. Az asszociáció kibontakoztatja az emberek minden lehetőségét, s megszünteti a konkurrenciaharcot.

Piszarev szerint a társadalom jellegének és fejlődéstörvényeinek feltárása szempontjából döntő jelentőségű a tulajdon, vagy ahogyan ő mondta, az „elsajátítás” problémája. Megértette, hogy a bér munka létének gyökere, a munkás tökéstől való gazdasági függésének alapja: a közvetlen termelő elválasztása a termelőeszközektől. Az asszociáció a termelőeszközök és a munkaerő egyesítésével fölszabadítja a munkát. Az ipari asszociáció kérdésének absztrakt módon történt fölvetése azonban utópia volt. Piszarev nem materialista módon magyarázta a történelmet, ezért nem jutott el ahhoz a következtetéshez, hogy a társadalmi feladatok megoldását a termelőmód anyagi feltételeiben kell keresni.

Piszarev fáradhatatlanul kutatva az új társadalmi rend megteremtésének útjait, nem tudott megbékülni az „örök” törvényekkel, a burzsoá politikai gazdaságtan merev fogalmaival és apologetikus törekvéseivel. Az akkori Oroszország haladószellemű gondolkodóival együtt Piszarev is elítélte és élesen bírálta Malthust. Szerinte a tömegek nyomorának nem az az oka, hogy sok az ember, hanem az, hogy a kizsákmányolók maroknyi csoportja kisajátítja a munkások munkájának termékét. A malthusianusokkal szemben hangsúlyozta, hogy a termelőerők fejlődésének egyik legfontosabb tényezője a lakosság számának növekedése, mert csak az egyesített emberi erő képes a természet ellen harcolni. Leleplezte a malthusianusokat, akik a születések számának csökkentésével akarják megszüntetni a túlnépesedést, s

ugyanakkor a nemtermelő osztályok tekozlásának növelésével akarják elkerülni a túltermelést. Élesen bírálta a „csökkenő földhozadék törvényét”, s megmutatta apologetikus jellegét. E törvény védelmezői, mondta, nem számolnak a legfontosabbal, a termelőerők állapotával. A földművelés kultúrájának fejlődése esetén szakadatlanul nőhet a talaj termőképessége, tehát a „csökkenő földhozadék törvénye” éppen úgy, mint Malthus népesedési „törvénye” csak arra szolgál, hogy igazolja a dolgozó milliók éhségét és nyomorát. Ricardo különbözőeti földjáradék elmélete, ha nem is szándékosan, a csökkenő földhozadék törvényének elismerését jelentette, s ezért Piszarev vele is vitába szállt. Ricardo szerint az emberek a történelem során a már megművelt földeknél rosszabb földeket is kénytelenek megművelni, s ebből az következik, hogy csökken a földek termelékenységége. Piszarev a tények egész sorával bizonyította, hogy a rosszabb földek művelésére való áttérés nem általános érvényű törvény, sőt ellenkezőleg, általában az jellemző, hogy az emberiség a rosszabb, a szegényesebb, a primitívebb földről halad a jobb, a gazdagabb, a tökéletesebb felé.

Piszarev közgazdasági nézeteit a forradalmiság, az igazi demokrázizmus, a dolgozó tömegek érdekeinek védelmére jellemezte. Hibáit és hiányosságait az 1860-as évek Oroszországának társadalmi és gazdasági viszonyai szabták meg. Működése kifejezte kora haladó forradalmi eszméit. Piszarev, a nagy hazafi határtalanul bízott népe alkotóerejében, s egész életét a népe boldogságáért vívott harcnak szentelte. A szovjet emberek nagy forradalmi demokrázának, az orosz forradalmi társadalmi gondolat kiváló képviselőjének tekintik Dimitrij Ivanovics Piszarevet.

V. *Avarin* Az imperializmus gyarmati rendszere válságának elmélyülése című cikkében a gyarmatok fejlődésének elméleti problémáit és a gyarmati tömegek harcának újabb szakaszát elemzi. A gyarmatokon és a félgyarmatokon is egyre inkább hat a kapitalista rendszer jellegzetes törvénye, az egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődés törvénye. Erről tanúskodik, hogy a leigázott országok egész sora az imperialistaelenes harc élvonalába került. Az imperialisták között elkeseledett harc dúl a gyarmati és a függő országok áruértékesítési és tőkebefektetési piacaiért, illetve nyersanyagforrásaiért; a monopolizációk mindenütt maximális profit kisajtozására törekszenek — mindez jónéhány gyarmat és félgyarmat gazdasági és társadalmi szerkezetének megváltozásával járt. A gyarmatosító hatalmak, profitérdekeiknek megfelelően, némileg fejlesztették a szóbanforgó országok iparát, elsősorban persze a hadiipari ágakat és a könnyűipar egyes ágait. Csakhogy az így kifejlődött új termelőerők és a feudális csökevényekkel terhes régi termelőviszonyok egyre nagyobb ellentmondásba kerülnek egymással. Tehát a gyarmatokon is mindinkább hat a termelőviszonyok és a termelőerők kötelező összhangjának törvénye.

E törvény hatása kettős: egyrészt a termelőerők, s különösen a mezőgazdasági termelőerők fejlődését akadályozó, feudális csökevényekkel terhes régi viszonyok ellen irányul; másrészt általában mindentajta kizsákmányoláson alapuló termelőviszony megszüntetését, s új, szocialista termelőviszonyok megteremtését követeli. Minthogy a régi termelőviszonyokat az imperializmus konzerválja, e törvény hatása szükségképp az imperializmus ellen is irányul; a tőkés termelőviszonyok megszüntetését pedig azért követeli, mert a viszonylag fejlettebb nyomott országokban elsősorban az ipar termelőerői fejlődtek, ezek pedig már a tőkés termelőviszonyok fékező hatását éinyltik.

A gyarmatok fejlődésének közös sajátossága, hogy a tőkés kizsákmányolás feudális csökevényekkel párosul. Ez különösen súlyos helyzetbe sodorja a gyarmati tömegeket, amelyek a munkásosztály vezetésével harcolnak kettős kizsákmányolásuk megszüntetéséért. A nemzeti felszabadító népforrádalom szükségképp kilép a burzsoádemokratikus forradalom medréből, s a népi demokratikus fejlődés felé halad. Az antiimperialista és antifeudális szabadságharc hajtóereje a munkásosztály és a parasztság. E két nagy dolgozó osztály szilárd szövetsége: a gyarmati és a függő népek felszabadulásának biztos záloga. Bizonyítja ezt a népi demokratikus rendszer győzelme Kínában, Észak-Koreában és Vietnámban.

Avarin felsorolja a gyarmati szabadságharcok föllendülését elősegítő tényezőket. Első helyen említi a munkásosztály számbeli növekedését az iparilag némileg fejlettebb országokban. Például Koreában 1925 és 1944 között 150 ezerről 1 millióra nőtt az iparban, az építőiparban és a közlekedésben foglalkoztatott munkások létszáma. Indiában 1939-ben 2,7 millió ipari és közlekedési munkás és alkalmazott volt, 1945-ben pedig már csaknem 4 millió stb. Jónéhány gyarmati országban, például Afrikában, voltaképp csak a második világháború idején, vagy azóta alakult ki a proletariátus, mégpedig főleg a stratégiai nyersanyagok kitermelésének növekedésével, különféle katonai támaszpontok építésével, az ültetvénygazdálkodás fejlesztésével, s egyes könnyűipari ágak megteremtésével összefüggésben. Az nyomott országokban tehát a termelőerők jellegének megváltozását során követte olyan társadalmi és politikai erő kialakulása és megerősödése, amely alkalmasnak bizonyult az összes imperialistaelenes elemek harcának szervezésére és irányítására. Ez az erő a kommunista pártok által vezetett és a parasztsággal szövetséges munkásosztály.

A maximális profitot hajszoló monopolisták tűrhetetlenné teszik a gyar-

mati élet- és munkafeltételeket, s a katonai kiadások nagyfokú növelésére kényszerítik az elnyomott országok kormányait. Például Thaiföld költségvetési kiadásaiból 60 százalékot fordít hadserege és rendőrsége fenntartására. A gyarmati országok dolgozóira kibíratatlan terheket ró a militarizálás. Az árak szüntelenül emelkednek (például Indokína megszállt részében vagy Dél-Koreában a második világháború kezdete óta több mint ezerszeresre), a reálbérek pedig 20—50 százalékkal, sőt egyes országokban ennél is nagyobb mértékben csökkentek. De mindez eltörpül amellett, hogy Indiában, Braziliában, Törökországban, Iránban, Indonéziában, s még több más gyarmati és félgymati országban tízezrek pusztulnak éhen.

Érthető mindezek után, hogy az elnyomott országok népei rádöbbennek: csak akkor szabadulhatnak meg a szörnyű nyomortól, ha lerázzák a gyarmati igát.

A második világháború óta Kína, Vietnám és Észak-Korea a népi demokratikus fejlődés útjára lépett. Sok más gyarmati országban is folyik a fegyveres felszabadító harc. Ennek következtében az imperializmus óriási ásványkincseket, rengeteg mezőgazdasági nyersanyagot, nagy piacokat vesztett el. Szűkült a fő tőkésországok kizsákmánvolási lehetősége, következésképp elmélyültek ellentmondásaik, annál is inkább, mert az Egyesült Államok nemcsak Anglia és Franciaország gyarmatbirodalmának és érdekszférájának elragadására tör, hanem még vetélytársait is az amerikai tőke függvényévé akarja változtatni. Az imperialista ragadozók marakodása újabb szenvedést zúdít az elnyomott országok népeire, mert a különböző külföldi tőkés csoportokat szolgáló helyi komprádor-kölckek véres összeesküvéseket szerveznek. De az imperialisták harca kedvező feltételeket is teremt a nemzeti-főszabadító harcok fölángolására.

A nemzetközi, de elsősorban az amerikai nagytőke napjainkban különösen nagy erőfeszítéseket tesz, hogy más

országok, főként az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, a rabszolgasorsban sínylő gyarmati népek tönkretételé útján növelje profitját. Ennek következtében a gyarmati és a függő népek nemzeti-főszabadító harca egyúttal harc pusztá létükért. E harc eredménye: a gyarmati rendszer fokozatos szétesése, amelynek rendkívül fontos mozzanata az ázsiai népköztársaságok kiszakadása az imperializmus láncából. A még gyarmati sorsban sínylő országokban egyre nagyobb hevességgel folyik a harc. Formái változnak: a Fülöp-szigeteken, Malájföldön fegyverrel, Iránban, Egyiptomban, Irakban, Francia-Észak-Afrikában, a latinamerikai országokban más és más eszközökkel harcolnak a dolgozók. A lényeg azonban mindenütt azonos: a gyarmati és a függő országok népeinek nemzeti-főszabadító harca terebélyesedik, s mind szervezettebbé válik. Újabb meg újabb mil'iók tódu'nak a szabadság és a nemzeti függetlenség zászlaja alá.

Avarin az imperializmus gyarmati rendszere szétesési folyamatának általános kérdéseivel foglalkozik. *S. Levinson* A Fülöp-szigetek az amerikai monopóliumok igájában című cikkében megmutatja, hogyan bontakozik ki konkrétan ez a folyamat a legnagyobb amerikai gyarmaton, a Fülöp-szigeteken, ahol a főszabadító néphadsereg fegyveresen harcol az ország függetlenségéért.

Az Egyesült Államok az imperializmus korszakát megnyitó spanyol-amerikai háborúban szerezte meg a Fülöp-szigetek uralmát. A két világháború közt kialakult a helyi nagybirtokosok és nagytőkések reakciós tömbje, amely mindmáig a gyarmatosítók főtámasza. E tömb vezetői: a komprádortípusú pénzarisztokrácia, az úgynevezett manilai 400 család tagjai, akik egyúttal az államhatárolm birtokosai és amerikai monopóliumok fülöpszigeti képviselői. A fülöpszigeti gazdasági és

politikai élet jellemző alakja például Elmszalde külügyminiszter, milliomas trösztvezér, aki egyúttal a De Soto autógyár, a Westinghouse tröszt és az Union Oil of California hatalmas amerikai érdekeltségek és több más cég teljes hatalmú kereskedelmi képviselője.

A helyi tőke nagyfokú centralizációja ellenére sem beszélhetünk fejlett kapitalista viszonyokról. A fülöpszigeti monopóliumok sajátosan gyarmati jellegűek: profitjaik zömét a komprádorjellegű kereskedelem, az amerikai trösztök kiszolgálása útján szerzik, de egyszersmind szorosan összekötöttek a nagybirtokososztállyal, s résztvesznek a parasztság félféudális és zszorakereskedelem révén történő kizsákmányolásában is.

A gazdasági függés természetesen politikai elnyomással párosul. A fülöpszigeti tőkések azonban ezt is elviselik, mert megriasztja őket a nemzeti főszabadítómozgalom szüntelen erősödése. Az Egyesült Államok a nép megtévesztése céljából 1946-ban hozzájárult, hogy a Fülöp-szigeteket „önálló köztársasággá” nyilvánítsák. Ez azonban mitsem változtatott a helyzeten: az amerikai monopóliumok éppoly osztatlanul uralkodnak a fülöpszigeti gazdasági életben, mint régebben. Az amerikai hadsereg sem szándékozik elhagyni az országot, sőt egyre több tengerészeti és légitámaszpontot épít. Az államapparátust amerikai „tanácsadók” irányítják, a fülöpszigeti hadsereget pedig amerikai katonai szakértők képezik ki. A Quirino elnök vezette bábkormány csupán az amerikai uralom eszköze.

Az amerikai gazdasági uralom egyik alapja: az amerikai tőke monopóliumhelyzete a Fülöp-szigetek kereskedelmében. Az amerikai monopóliumok nyomására a Fülöp-szigetek magas védővámokkal akadályozza, hogy az amerikai árukon kívül más országok áruai is behatoljanak a helyi piacra. A kivitelet is amerikai érdekek szabályozzák: csak az Egyesült Államokba irányuló exporthoz nem szükséges kivitelet engedély. Egyes

árak pedig kizárólag az Egyesült Államokba szállíthatók. Ennek következtében a Nyugat-Európába irányuló export tavaly 45 százalékkal csökkent 1951-hez képest.

Az amerikai tőkések a fülöpszigeti külkereskedelmet is eszközként használják föl, hogy az országot az Egyesült Államok mezőgazdasági és stratégiai nyersanyagtermelő függvényévé változtassák.

Az amerikai tőkések óriási profitokat harcolnak össze a Fülöp-szigetekkel folytatott külkereskedelem révén: a potom áron vett nyersanyagokat többszörös áron értékesítik. Csak egy példát idézünk: 100 font (45,4 kg) kenderért 12,8 dollárért vásárolnak meg és 25,5 dollárért adnak tovább.

Az amerikai monopóliumok nem tűrik az ország ipari fejlődését. Ez a külkereskedelemben úgy tükröződik, hogy például tavalyelőtt az egész fülöpszigeti importból csupán 14 százalék volt termelőeszköz. Az amerikaiak nem engedélyeztek többet. De még ezzel sem elégedtek meg: minden útonmódon akadályozzák a háború idején tönkrement iparvállalatok helyreállítását. Ez az oka annak, hogy 1951-ben a feldolgozóipar termelésének értéke mindössze 4,5 százaléka volt a népgazdaság termelési értékének. Egyes viszonylag fejlett iparágak termelése napról napra kisebb lesz. Jellemző példa a dohányipar rohamos hanyatlása. A fülöpszigeti dohánygyárak 1916-tól 1926-ig évente átlagosan 5 milliárd cigarettát készítettek. Ez a szám 1935—1940 között évi 3 milliárdra, 1949-ben pedig 1,8 milliárdra csökkent. A szivartermelés pedig 1940-től 1949-ig 330 millióról 90 millióra csökkent. S minden bizonnyal nem „véletlen”, hogy az amerikai cigarettaimport 1929-től 1947-ig 35-szörösre emelkedett.

Az amerikai monopóliumoknak a közvetlen tőkebefektetések is hatalmas profitokat hoznak. E profitok forrása a munkások féktelen kizsákmányolása. A gyarmati kizsákmányolás viszonyai közt nem az új technika fejlesztése,

hanem a kézi munka alkalmazása biztosítja a nagy profitokat, hiszen például egy manilai szakmunkás átlagbére egynegyede, egyötöde chicagói szaktársa bérének, jóllehet létfenntartási költségei háromszor akkorák. Súlyosbítja a helyzetet a munkanélküliek legalább 1,5 milliós állandó serege, amely a holtidényben az ültetvények, cukorgyárak és egyéb iparágak idény-munkásainak százezreivel bővül.

A mezőgazdaságot — de kisebb mértékben más termelőágakat is — a kényszermunka különböző formáinak alkalmazása, a természetbeni bérfizetés és az elnyomó szegődttetési rendszer elterjedtsége jellemzi. A mezőgazdaságban döntő súllyal érvényesülő feudális maradványokat az imperialisták mindenképp észlelik és konzerválják. A bér-munkásokat alkalmazó ültetvényekhez csak a megművelt földterület 15 százaléka tartozik. A föld zöme nagybirtokosoké, akik a parasztságot uzsorás-ként is kizsákmányolják. A fülöpszigeti parasztság nagyobbik fele: földnélküli felesbérő, akitől a földbirtokos valójában nem a termés felét, hanem gyakran 80—90 százalékát ragadja el különféle jogcímeken (állat- és szerszámhasználat díja, kölcsönkamat stb. címen).

A fülöpszigeti nép leigázása és rendszeres kifosztása igen súlyos helyzetbe sodorta a fülöpszigeti nemzetgazdaságot, s elsősorban azokat a termelőágakat, amelyek nem szolgálják közvetlenül a nemzetgazdaság militarizálásának amerikai programját. Ez a súlyos helyzet fejeződik ki a Fülöp-szigetek fizetési és külkereskedelmi mérlegének egyre növekvő deficitjében. Az amerikai „segélyek” a legkevesbbé sem orvosolják a gazdasági bajokat, sőt csak ártanak, mert fokozzák a gazdaság militarizálását. Quirino kormánya az adóterhek növelésével igyekszik biztosítani a militarizálási program végrehajtását. Jellemző, hogy 1950—51-ben a költségvetési bevételek 78 százaléka származott közvetlen adókból. Sokat mond a költségvetés kiadási oldalának összetétele is: 1949—

50-től 1952—53-ig a közvetlen katonai kiadások aránya 14 százalékról 32 százalékra emelkedett.

Az ország pénzügyei megrendültek: tavaly összesen 5,3-szer annyi pénz volt forgalomban, mint 1937-ben, jóllehet a termelés és az áruforgalom sokkal kisebb a háborúelőttinél. A peso fekete-piaci árfolyama fele, sőt harmada névleges árfolyamának.

Az országban mintegy 7—8 millió paraszt tengődik az éhhalál szélén, s a munkabérből élők 90 százaléka nem keresi meg a létminimumot sem. A járványos betegségek és a borzalmas lakásviszonyok méginkább fokozzák a tömegek nyomorát, de egyúttal erősítik harci elszántságát is.

A Fülöp-szigetek népe a munkásosztály vezetésével elszántan harcol az amerikai imperialisták és helyi ügynökeik ellen. A nemzeti fősabadtító hadsereg, amelyet a kommunista párt szervezett meg a japán megszállók elleni harc idején, 1947 óta fegyveresen küzd az ország függetlenségéért, az imperialisták kalandorterveinek megghiúsításáért, a népi demokráciáért. A kormány szörnyű és egyre erősödő terrorja még nagyobb ellenállásra készíteti a szabadságharcosokat. Az amerikaiak közvetlen támogatása sem változtat azon, hogy a Fülöp-szigetek amerikai gyarmati uralmának rendszere végérvényesen csődbe jutott.

☆

A vitacikkek rovata közli *L. Ityin* és *A. Zverjev* cikkét. Mindkét szerző hozzászól az ágazati gazdaságtanok kérdéséről a Voproszi Ekonomiki Tavalyi 7. számában megkezdődött vitához.*

A Kritika és könyvismertetés rovatban *A. Volkov* ismerteti *Az Új Kína gazdasági eredményei 1949-től 1952-ig* című könyvet, amely rövidesen megjelenik magyar nyelven is.

* A vita anyagának részletes ismertetésére visszatérünk. — A szerk.

I. Oniscsuk ismerteti *Josue de Castro* Az éhség földrajza című könyvét. Néhány jellemző tény és adatot idéz a tőkésvilág, különösen a gyarmatok dolgozóinak elviselhetetlen anyagi, kulturális és szociális helyzetéről, s megmutatja, hogy ez elkerülhetetlen következménye a tőkésök eszeveszett profit-hajszájának.

A könyv szerzője brazil polgári tudós, az ENSZ élelmezési és mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozó bizottságának elnöke. Műve azt bizonyítja, hogy már a burzsoá közigazdák sem képesek leplezni azokat a szörnyű szenvedéseket, amelyeket a kapitalizmus zúdít a néptömegekre.

I. Alexejev Tények a magas létfenntartási költségekről című amerikai könyvet ismerteti. Alexejev megállapítja: az elektromos-, a rádió- és a gépipari munkások egyesült szakszervezetének a hivatalos adatok alapján összeállított kiadványa is meggyőzően bizonyítja, mennyire hamisak a munkaügyi statisztikai irodának a létfenntartási cikkek árára vonatkozó árindexei.

A Voproszi Ekonomiki most ismertett számában jelent meg *I. Dugyinszkij* A demokratikus világpiac megszilárdulása és fejlődése című cikke, amelyet lapunk 1953. évi 7—8. száma közölt.

Esze Zsuzsa—Képes Tamás

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 186-461

*

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGREDELHETŐK

KATALÓGUST KÍVÁNATRA KÜLDÜNK!

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Lenin Műveinek 4. kötete

Ez a kötet Lenin 1898 és 1901 februárja között írott munkáit tartalmazza. E műveiben harcol a forradalmi marxizmus győzelméért, leleplezi a narodnyikok, a „legális marxisták” és az „ökonomisták” forradalomellenes nézeteit. A cári hivatalnokok ellen írt cikkei a leleplező publicisztika példaképei. Több munkában foglalkozik az országos illegális marxista lap megalapításának kérdésével. Körvonalazza az oroszországi munkásmozgalmat, a marxista szervezetek feladatait, a marxista párt programköveteléseit.

488 old.

Kötve 18.— Ft

Kim Ir Szen: A koreai nép felszabadító honvédő háborúja

Ez a gyűjteményes kötet Kim Ir Szen elvtársnak az 1951 és 1953 közötti időből származó különböző megnyilatkozásait tartalmazza. Kim Ir Szen elvtárs munkáiban egy évezredes kulturális múlttal rendelkező hősi nép nagyszerű vonásai bontakoznak ki előttünk. A kötetből még jobban megismerjük a koreai nép nagyszerű küzdelmét a szabadságért, a függetlenségért.

298 old.

Kötve 16.— Ft

Allen: Atomimperializmus

Allen könyve rendkívül gazdag anyagot tartalmaz. Mélyrehatóan elemzi az amerikai atomvállalkozás, az „atombombaüzlet” kialakulását, a mammuttrösztök harcát az atomipar birtoklásáért. Megmutatja, hogy az Egyesült Államok atomiparát monopolizáló trösztök milyen északos eszközökkel igyekeznek biztosítani a maguk számára az egész kapitalista világ ércének és általában az egész atomkutatásnak, az atomtechnikának a monopóliumát.

371 old.

Kötve 23.— Ft

G. M. Malenkov: Beszéd a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ülésén

Könyvalakban is megjelent G. M. Malenkov elvtársnak, a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökének a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének 1953 augusztus 8-i ülésén elhangzott beszéde. Malenkov elvtárs e nagyjelentőségű beszédében a Szovjetunió halaszthatatlan ipari és mezőgazdasági feladataival, a nép anyagi jólétének további emelését szolgáló intézkedésekkel, a nemzetközi helyzettel és a Szovjetunió külpolitikájával foglalkozott.

50 old.

Füzve 2,50 Ft

Jozwiak: A Lengyel Munkáspárt harca a nemzeti és társadalmi felszabadulásért

A könyv elemzi a Lengyel Munkáspárt megalakulása előtti eseményeket. Részletesen taglalja a Hitler-ellenes egységfront kialakulását, a fegyveres ellenállás eseményeit, a varsói gettó elpusztítását, a varsói felkelést, a párt harcát a külső és belső reakció ellen, a Szovjetunió felszabadító szerepét. A könyv befejező része a lengyel népi demokrácia kezdeti nehézségeit, harcait, az újjáépítés első nagy eredményeit tárgyalja, párhuzamosan a Lengyel Munkáspártnak a munkásegységért folytatott harcával.

249 old.

Kötve 18.— Ft

Kunyina: Az amerikai világuralmi tervek meghíúsulása 1917—1920-ban

A könyv nagyszerű okmányanyagból megismerjük az Egyesült Államok imperialista mesterkedéseit a fiatal Szovjetunió leigázása és gyarmati sorsba döntése céljából. A mű feltárja az amerikai imperialisták hódító terveit, diplomáciai cselszöveit. A könyv leleplezi, hogyan harcoltak az amerikai imperialisták az első világháború után a világuralomért, s megmutatja, hogy az amerikai monopóliumok célja az amerikai nép és más népek leigázása.

207 old.

Kötve 15.— Ft

A könyvek kaphatók az Állami Könyvesboltokban

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 9.

Сентябрь 1953 г.

О СНИЖЕНИИ ЦЕН

День 6-ого сентября явился значительным шагом по пути осуществления программы правительства, по пути повышения жизненного уровня трудящихся. В этот день вступило в силу постановление Совета Министров Венгерской Народной Республики и Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся о снижении цен. Этим постановлением снижены цены более чем на десять тысяч предметов народного потребления. Килограмм белого хлеба вместо 3,40 форинтов стоит 3 форинта, подешевели булочные изделия, сахар, макаронные изделия, конфеты и многие другие виды продовольственных товаров. Снижены цены в столовых и ресторанах. Снижены также цены на различные ткани, на готовое платье, на хозяйственные и технические товары. Дешевле стали хозяйственное мыло, велосипеды, мебель и стройматериалы.

Никогда еще в истории венгерского народного хозяйства не было подобного снижения цен — такого значительного снижения цен, распространяющегося на такой широкий круг товаров. Благодаря этому мероприятию население имеет возможность экономить в год полтора миллиарда форинтов.

Это мероприятие в первую очередь влияет на повышение жизненного уровня рабочего класса, служащих, городского населения. Одновременно оно означает значительную экономию и для трудового крестьянства, которое после уборки нынешнего богатого урожая производит закупки.

Характерна многосторонняя забота о повседневных нуждах трудящихся, значительная забота о наших детях — этой цели служит снижение цен на детскую одежду, на детскую мебель, игрушки, портфели, детские велосипеды, на кондитерские изделия и другие предметы.

Постановление оказывает большую помощь трудящимся женщинам не только тем, что вообще облегчает им работу по домашнему хозяйству, по закупкам, но и тем, что снижены цены на женское платье и мануфактуру, на швейные машины и т. д.

Партия и правительство стремятся способствовать подъему культурного развития народа. Этой цели служит значительное

снижение цен на билеты в кинотеатры, а также на радиоприемники и радиолы.

Любой пункт этого постановления свидетельствует о том, что мы все более успешно удовлетворяем постоянно растущие материальные и культурные потребности трудового народа.

I.

Что сделало возможным снижение цен?

В первую очередь — самоотверженный труд нашего трудового народа. Мы смогли провести такое значительное снижение цен благодаря тому, что в прошедшие годы быстрыми темпами повысилось промышленное производство. За годы пятилетнего плана построены замечательные творения, начал выпускать продукцию целый ряд новых заводов. Уровень промышленного производства почти в три с половиной раза превышает довоенный. Значительно повысилась производительность труда: более чем на 75% превышает довоенный уровень. Мы смогли достигнуть этих замечательных результатов благодаря тому, что наш рабочий класс трудился самоотверженно, не жалея сил. Движущей силой производства стало социалистическое соревнование, в среде рабочего класса появились десятки тысяч стахановцев, большой размах получило новаторское движение.

Снижению цен способствовали также успехи нашего сельскохозяйственного производства. Трудолюбие и самоотверженность трудящегося крестьянства ликвидировало последствия прошлогоднего плохого урожая. Трудолюбие крестьянства, наряду с благоприятной погодой и щедрой помощью государства, сыграло решающую роль в том, что в нынешнем году мы достигли такой урожайности, как никогда за прошедшие годы. За богатым урожаем последовало образцовое выполнение обязательств трудящегося крестьянства по поставкам хлеба государству, большая часть крестьян сдавала хлеб государству сразу же после обмолота.

Рабочие, трудящиеся крестьяне, интеллигенция приветствуют снижение цен как плоды своего труда. Но, конечно, такое снижение цен возможно только в такой стране, где рабочие и крестьяне сами потребляют плоды своего труда, где эксплуататоры не могут у них отнять этого права. Проведенное в таком широком масштабе снижение цен возможно только при социалистическом, плановом хозяйстве.

В то время, как у нас было проведено массовое снижение цен, в целом ряде капиталистических стран цены на потребительские товары продолжают расти. Цены на хлеб и хлебо-булочные изделия, которые у нас понизились на 12—20 процентов, в Англии несколько месяцев тому назад повысились на 14—20 про-

центов. Английские домохозяйки организовали недавно демонстрацию протеста против дороговизны. Подобным же образом повысились цены на хлеб в Западной Германии и Италии. В Соединенных Штатах в 1951—52 годах цены на товары широкого потребления выросли примерно на 25%.

Это еще раз наглядно показывает превосходство нашего строя над капиталистическим строем. В капиталистических странах борьба за достижение максимальной прибыли обрекает народные массы на нищету, голод, безработицу. Бремя милитаризации и гонки вооружений все больше давит на плечи трудящихся. Это проявляется также в назревающей инфляции, в постоянном росте цен. Монополистический капитал и его государственная система путем все более увеличивающихся налогов и роста цен перекладывает на плечи народных масс и, в первую очередь, рабочего класса все тяготы милитаризации. У нас же целью производства является не обеспечение максимальной прибыли капиталистов, а обеспечение удовлетворения нужд трудящихся. Наше государство проводит политику мира. Принятое постановление о снижении цен еще раз свидетельствует о том, что мы хотим жить в мире, что наши материальные ресурсы мы хотим использовать в первую очередь на повышение благосостояния нашего народа. Постановление о снижении цен также свидетельствует о прочности нашей экономики, здоровом развитии нашего народного хозяйства.

Но трудолюбие венгерского народа, наш народно-демократический строй и ведение планового хозяйства, взятые сами по себе, еще не могут обеспечить снижение цен. Этому должна способствовать правильная экономическая политика партии и правительства. Наша партия после освобождения страны руководила борьбой за восстановление нашего хозяйства, явилась инициатором разработки пятилетнего плана и руководила его претворением в жизнь. Огромные успехи, достигнутые в развитии нашего народного хозяйства, неотделимы от руководящей роли партии. Но за прошедшие годы выявились также и ошибки нашей экономической политики. Видя наши крупные успехи, мы начали переоценивать наши силы и недостаточно обращали внимание на возможности экономического сотрудничества с дружественными странами. Поэтому мы слишком быстрыми темпами стали проводить социалистическую индустриализацию страны. Это привело к тому, что легкая и пищевая промышленность, а также сельское хозяйство, которые непосредственно служат удовлетворению потребностей народных масс, не получали достаточной суммы капиталовложений для своего дальнейшего развития. Повышение жизненного уровня, которое было неуклонным в течение многих

лет, приостановилось, и даже за прошедшие один-два года жизненный уровень снизился. Темпы социалистической индустриализации не стали соответствовать цели социалистического производства: максимальному удовлетворению постоянно растущих материальных и культурных потребностей трудящегося народа.

Июньский пленум Центрального Комитета нашей партии глубоко вскрыл корни этих ошибок и указал путь их исправления. Новая программа правительства, разработанная на основе директив Центрального Комитета, подчеркивает необходимость ускорения темпов роста жизненного уровня трудящегося народа. Правительство наметило проведение целого ряда мероприятий, которые служат единственной цели — повышению благосостояния народа.

Со дня принятия новой правительственной программы прошло всего несколько месяцев. Но наш трудовой народ мог еще раз убедиться в том, что на обещания партии и правительства можно положиться, как на гранитную скалу. С тех пор был проведен целый ряд мероприятий. Правительство повысило суммы капиталовложений для обеспечения охраны труда, начался ремонт жилых домов, ускорились темпы жилищного строительства. Целый ряд мероприятий служит интересам развития сельскохозяйственного производства: отмена задолженности по налогам, госпоставкам и другим статьям, снижение платежного тарифа за услуги машинно-тракторной станции, введение бесплатного ветеринарного обслуживания и т. д. Особенно большое значение имеют те мероприятия, которые предлагает Центральный Комитет партии в связи с госпоставками. Эти предложения уменьшают размеры поставок и тем, что определяют размеры поставок на несколько лет вперед, делают более уверенным крестьянское хозяйство. Меры, стимулирующие сельскохозяйственное производство, будут способствовать росту производственного энтузиазма крестьянства, развитию растениеводства и животноводства, а тем самым и лучшему обеспечению городов продовольствием. Но из всех этих мероприятий особенно выделяется постановление о снижении цен, которое непосредственно, нагляднее всего доказывает, что новая программа правительства означает рост жизненного уровня народа.

II.

Несомненно то, что это снижение цен не разрешило сразу все стоящие перед нами проблемы, за этим важным постановлением должны последовать и остальные меры. Имеются такие, которые спрашивают: почему это снижение цен не было еще большего масштаба? Почему не снизили одновременно цены, например, на мясо и жиры?

Тем, которые это спрашивают, мы должны ответить, что только реальное, экономически обоснованное снижение цен имеет значение. Снижение цен показывает силу нашего народного хозяйства, нашего государства, и мы не должны подорвать эту силу необдуманно, необоснованными мерами.

Снижение цен может происходить лишь в таких темпах, в каких увеличивается изобилие продуктов потребления. Если мы не будем придерживаться этого правила, то трудящиеся с возросшим после снижения цен заработком не могли бы купить достаточного количества продуктов. Такое снижение цен на деле не увеличивало бы, а наоборот — снижало бы покупательную способность фринта.

Общеизвестно, что развитие животноводства в последнее время было неудовлетворительным. Этому мешал плохой прошлогодний урожай кормовых. Но вместе с этим здесь сыграли свою роль недооценка животноводства и допущенные ошибки в нашей аграрной политике. Ныне мы имеем все возможности быстрого развития животноводства. В этом году мы собрали богатый урожай кормовых. Государство предоставляет щедрую помощь для развития животноводства. Претворение в жизнь намеченных мер правительственной программы предоставляет огромную помощь трудовому крестьянству. Укрепление законности и определение на несколько лет вперед обязанностей по госпоставкам послужило успокоению крестьянства, закрепило в нем уверенность в своем завтрашнем дне. Все это, несомненно, поведет к дальнейшему развитию животноводства, к лучшему откорму скота. Это, конечно, не может произойти в один день. Когда производство мяса и жиров достигнет соответствующего уровня, правительство, не колеблясь, снизит и эти цены.

Размеры снижения цен, наряду с этим, тесно связаны с положением бюджета. Снижение цен означает одновременно и сокращение государственных доходов по бюджетным статьям. Поэтому это возможно только в таких размерах, которые не грозят темпам развития народного хозяйства и жилищного строительства, удовлетворению социальных и культурных нужд и обеспечению остальных государственных затрат.

Наша партия и правительство твердо намерены неуклонно продолжать политику постоянного повышения жизненного уровня народа. Темпы этого роста зависят, в первую очередь, от успехов, достигнутых нами в области производства.

Для дальнейшего повышения жизненного уровня в первую очередь необходимо обеспечить дальнейший рост промышленного производства. Этим мы обеспечим изобилие продуктов потреб-

ления и одновременно надо увеличивать производство тяжелой промышленности, так как это является залогом развития легкой промышленности и сельского хозяйства. Это требует серьезных усилий, так как в настоящее время несколько важных отраслей промышленности — особенно угольная, металлургическая промышленность, несколько важнейших машиностроительных предприятий и отдельные отрасли легкой промышленности — отстали с выполнением плана. Особенно большое значение имеет безупречное выполнение в срок наших экспортных обязательств, потому что обеспечение экспорта является одним из важнейших условий снабжения сырьем нашей промышленности, выполнения наших планов.

Со снижением цен возрастает и значение снижения себестоимости продукции. Ясно, что для дальнейших снижений цен нужно сделать более дешевым производство, нужно повысить доходность промышленности и тем самым — государственные доходы. Значение снижения себестоимости на большом числе предприятий раньше недооценивали, а обращали внимание лишь на увеличение количества продукции. Сейчас задача снижения себестоимости должна стать первоочередной, центральной задачей.

Для роста жизненного уровня нужен также и рост сельскохозяйственного производства. Особенно важно это предупреждение и потому, что мы серьезно отстали с подготовкой будущего богатого урожая, с осенними полевыми работами. Рост сельскохозяйственной продукции, а вместе с тем ускоренный или замедленный рост жизненного уровня во многом зависит от того, насколько нам удастся укрепить нашу производственную кооперацию. Производственные кооперативы являются важнейшим средством быстрого и постоянного повышения сельскохозяйственного производства.

Как в промышленности, так и в сельском хозяйстве, рост жизненного уровня трудящихся зависит от самих трудящихся — от рабочих и крестьян. Если наши рабочие дисциплинированно выполняют свои обязанности, если они участвуют в трудовом соревновании, в новаторском движении, экономят материалы, берегут машины, улучшают качество, то быстрее повышается жизненный уровень. Если наше трудящееся крестьянство ускорит темпы осенних полевых работ, с честью выполнит свои гражданские обязанности, если члены производственных кооперативов будут стойко идти вперед по пути производственной кооперации, то будет быстрее расти жизненный уровень. После снижения цен наш трудовой народ еще теснее сплотится вокруг своей партии и правительства, и новыми победами на трудовом фронте будет способствовать росту благосостояния всего народа.

ШАНДОР ЦОТТНЕР

Первый заместитель министра
тяжелой промышленности Венгрии

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ХОЗЯЙСТВА ВЕНГРИИ

Одной из наиболее важных задач каждой строящей социализм страны является развитие электроэнергетической промышленности, усиленная электрификация страны. Необходимой предпосылкой современной, механизированной, крупной социалистической индустрии, развитого транспорта и создания социалистического крупнопроизводственного сельского хозяйства является электрификация, представляющая собой одновременно важный фактор беспрепятственного роста производительности труда, ликвидации существенного различия между городом и деревней и культурного развития.

Грандиозная программа индустриализации ставит и перед нами требование — постоянно заботиться о непрерывном и бурном росте производства электроэнергии одновременно с развитием других отраслей промышленности. Нашу работу облегчает тот факт, что и в этой области мы можем постоянно рассчитывать на дружескую помощь Советского Союза. Опыт,обретенный нашими учеными и инженерами, побывавшими в научной командировке в Советском Союзе, указания посетившей нашу страну делегации советских специалистов, богатая сокровищница советской специальной литературы оказывает большую помощь в деле подъема производства электроэнергии в нашей стране. Мы строим наши новые линии передач на основе советского опыта и перестраиваем имеющиеся на 120 киловольтную систему.

Развитие промышленности по выработке электроэнергии и достигнутые до сих пор результаты

Электростанции, построенные в нашей стране до освобождения, и все наши электросети носили на себе отпечаток анархии капиталистического производства. Характерным для работы большинства наших электростанций в то время был низкий к. п. д. Такое состояние электрохозяйства полностью соответствовало интересам владельцев крупных шахт, так как электростанции, работавшие с низкой производительностью и расходовавшие вследствие этого большое количество угля, представляли собой обширный рынок сбыта для владельцев угольных шахт. Невыгодным такое положение оказалось только для трудящихся, потреблявших электроэнергию в малых количествах, так как затраты, связанные с высокой себестоимостью производства электроэнергии, были возложены на их плечи. Производство электроэнергии характеризовалось жестокой борьбой между конкурировавшими друг с другом электростанциями, борьбой предпринимателей за достижение максимальной прибыли и в результате всего этого застоем технического развития в отдельные периоды и даже полным отсутствием технического развития. Для характеристики этого застоя, косного отношения к развитию техники приведем короткий, но характерный пример: владельцы выступили против электрификации

государственных железных дорог, так как в результате осуществления этого мероприятия уменьшилось бы потребление угля и этим уменьшилась бы и их прибыль.

Анархия и техническая неорганизованность господствовали и в области электросетей. Стремление отдельных капиталистических фирм были направлены исключительно на захват концессионных территорий, обеспечивающих наибольшую прибыль, которые они стремились использовать наиболее выгодным образом. Эти господа много говорили об электрификации сел, но в действительности они подводили электроэнергию только в большие населенные пункты, в места сосредоточения более состоятельных потребителей электроэнергии (такими являлись большие города, промышленные центры), которые обеспечивали прибыль, или где в результате близкого расположения энергобазы для электрификации требовались лишь незначительные капиталовложения. По этому поводу мне хотелось бы привести только несколько характерных примеров: село Ярданхазе еще в прошлом срослось с шахтой, которая естественно была снабжена электроэнергией, однако село это не электрифицировали, несмотря на то, что для этого не потребовалось бы даже и установки отдельного трансформатора. Через территорию села Арле проходила линия электропередач акционерного общества металлургических заводов Римамурани-Шалготарьян, а крестьяне этого села все же должны были пользоваться керосиновым освещением. О таких случаях можно было бы здесь привести еще целый ряд примеров, но достаточно будет, если мы укажем на то, что в 1938 году из 3400 местностей Венгрии в систему электроснабжения было включено всего лишь 1080 местностей.

Война и разорение, причиненное фашистами, нанесли огромный ущерб этой без того неразвитой отрасли

промышленности. Фашистские варвары пытались полностью парализовать работу электроцентралей, в первую же очередь шахтных электростанций для того, чтобы на длительное время лишить страну возможности обеспечения электроэнергией. Однако в отдельных местах, так например на электростанции в Татабане, рабочим удалось обмануть бежавших фашистов и спрятать часть оборудования, предназначенного фашистами на вывоз из страны. Благодаря этому после освобождения страны намного ускорились работы по восстановлению электростанции. Варварским разрушениям фашистов во многих местах помог еще и мороз: от мороза потрескались трубы и разные узлы котлов, приостановленных без спуска из них воды.

Во время длительной осады Будапешта большие ущербы были нанесены и нашей распределительной сети, в первую же очередь будапештской. В декабре 1944 г. 92,7 процента воздушных проводов и 99,5 процента подземных кабелей нашей столицы были повреждены и непригодны для эксплуатации. Примерно такое же положение наблюдалось и в области линий электропередач, распределительных сетей и разветвлений линий.

В виде первого шага по восстановлению, мы должны были позаботиться о временном ремонте поврежденного оборудования электростанций и разрушенных сетей. Работники электростанций в этом начальном периоде восстановления в основном только собственными силами достигли достойных признания значительных результатов. Например, электростанция в Келенфелде, претерпевшая серьезные повреждения от морозов, уже в феврале 1945 г. вырабатывала электроэнергию. После же восстановления линий электропередачи электростанция в Банхида вскоре тоже начала снабжать столицу электроэнергией. По всей стране быстрыми темпами

производились восстановительные работы, в первую очередь по восстановлению электростанций, снабжающих электроэнергией шахты.

Кроме восстановления разрушенных линий электропередачи, распределительных сетей и оборудования электростанций во время трехлетнего плана производились работы по усовершенствованию оборудования имевшихся электростанций, вследствие чего было достигнуто наращивание их мощности и начались работы по реконструкции имевшихся электростанций и созданию новых мощных тепловых электроцентралей. Провели расширение электростанции в Айка, пустили в ход первый агрегат электростанции в районе гор Матра и передали в эксплуатацию новую электростанцию в Комло, восстановили сильно поврежденную электростанцию в Шалготарьяне и начали работы по реконструкции электростанций в Татабана, Дорог, Озд и Комло.

Наши усилия увенчались успехами: производство электроэнергии вскоре достигло и затем превзошло довоенный уровень производства электроэнергии. Если принять производство электроэнергии 1938 года за 100 процентов, то производство электроэнергии в 1947-1948 гг. составляло 138,2, а к концу трехлетнего плана достигло 174 процента. Эти результаты были достигнуты частью за счет значительного увеличения мощности электростанций, частью же улучшением использования оборудования.

Пятилетним планом предусмотрено еще значительно большее развитие нашего народного хозяйства, что поставило перед нами необходимость развития более сильными темпами уже созданной системы электростанций и сетей. Первоначальной намечкой пятилетнего плана выработка электроэнергии в 1954 г. намечалась в 4,2 миллиарда киловатт-часа, что составляет 170 проц. количества выработанной в

1949 г. электроэнергии, а затем увеличенными наметками пятилетки это количество электроэнергии было предусмотрено в более 6 миллиардов кв/ч, что составляет примерно 250 процентов количества выработанной в 1949 г. электроэнергии. Последним мероприятием Правительства, связанном с перегруппированием капиталовложений, эти увеличенные плановые задания были снижены до 5,6 миллиардов кв/ч, т. е. окончательно установленная планом на 1954 г. выработка электроэнергии составляет 220 процентов от количества электроэнергии, выработанной в 1949 г.

Основным принципом и направлением в области электроэнергетического хозяйства и в дальнейшем является достижение быстрого роста мощности электростанций. Это необходимо и потому, что для увеличения производительности электростанций, вырабатывающих электроэнергию, требуется, вообще, более длительное время, чем для увеличения числа установок в отраслях промышленности, являющихся потребителями электроэнергии. Главным образом это и является причиной того, что начиная с третьего года пятилетнего плана в отдельные периоды количество вырабатываемой электроэнергии уже в меньшей степени тормозило производство отраслей промышленности, являющихся потребителями электроэнергии. Это явление предупреждает нас о том, что работы по увеличению мощности электростанций, должны опередить во времени работы по развитию отраслей промышленности, которые являются потребителями электроэнергии, так как в противном случае недостаток вырабатываемой электроэнергии станет тормозом развития нашего народного хозяйства. Далеко увеличение количества вырабатываемой электроэнергии, соответственно предписаниям пятилетнего плана обеспечивают электростанции района гор Матра и Инотайская электро-

станция имени 7-го Ноября, мощностью в 120 тысяч киловатт каждая, электростанция города Сталинварош, мощностью примерно в 80 тысяч киловатт, постройка и частичная передача в эксплуатацию электростанций Тисапалконя и Боршод, мощностью в 200 тысяч киловатт каждая, а также работы по строительству ГЭС в Тисалеке.

Целью достижения роста производства в нашей стране является человек, т. е. удовлетворение потребностей трудящихся. В нашем пятилетнем плане эта цель отражается и в том, что планом предусмотрена электрификация большинства сел страны. Это мероприятие отразится на культурном росте крестьянства и будет способствовать постепенной ликвидации существенных различий между городом и деревней.

Кооперирование электростанций

Одним из важных и актуальных вопросов нашей электроэнергетической промышленности является организация правильного взаимодействия между электростанциями. Кооперирование электростанций является эффективным средством снижения пиковой нагрузки, потребность в которой возникает одновременно у потребителей энергии, и возможности удовлетворения увеличенной потребности в электроэнергии имеющимися в распоряжении мощностями. Это объясняется возможностью лучшего использования имеющихся резервов.

Время пиковых нагрузок потребления электроэнергии меняется по отдельным районам соответственно потреблению электроэнергии характерным признакам. Например, в городах по сравнению с нагрузкой промышленных предприятий слишком большой является нагрузка осветительной сети. В промышленных центрах наблюдается противоположное состояние. Однако и на территории промышленных районов

тоже меняется время пиковой нагрузки. Например, в области перерабатывающей промышленности нагрузка в дневное время большая, чем в ночное время. На химических и металлургических предприятиях нагрузка почти постоянна в течение целых суток. Это указывает на то, что в случае кольцевания, т. е. соединения в единую систему различных районов, имеющих различные условия потребления электроэнергии, пиковая нагрузка, определяемая осветительной нагрузкой будет относительно меньшей, чем пиковая нагрузка городов с большей осветительной нагрузкой. В таком случае свободная мощность электростанций, снабжающих электроэнергией промышленные районы через систему кооперирования электростанций может быть использована в периоды пиковых осветительных нагрузок на освещение городов.

Произведенные расчеты, показали, что экономия мощности которую можно достичь путем кооперирования электростанций, составляет примерно 8 процентов нагрузки кооперирующей системы. Значение этой 8-процентовой экономии станет ясным, если мы учтем, что без кооперирования между электростанциями для обеспечения потребностей в электроэнергии во время пиковых нагрузок в 1952 г. потребовалось бы мощности электростанций на 47,5 тысяч киловатт больше имевшейся.

Значение кооперирования между всеми электростанциями страны определяется помимо уменьшения пиковой нагрузки и тем, что в этом случае для обеспечения электроэнергии на случай аварий можно иметь в распоряжении меньше резервных мощностей, так как при кооперирующей системе электростанций непредвиденное уменьшение количества вырабатываемой электроэнергии, выраженное в процентах от общего количества вырабатываемой электроэнергии, является значительно меньшим, чем в

случае системы самостоятельных электростанций. Это объясняется тем, что в последнем случае необходимо обеспечить резервы для каждого в отдельности взятого случая. Это же относится к резервным мощностям электростанций, необходимым для обеспечения нужного количества электроэнергии во время проведения ремонтов.

Наиболее характерным примером, показывающим преимущества взаимодействия электростанций, т. е. кооперирующей системы, является тот факт, что вследствие внедрения этой системы отпала необходимость постройки новой электростанции, запроектированная мощность которой должна была быть примерно аналогичной мощности электростанции в Банхиде. Однако, преимущества этой системы работы электростанций могут быть использованы только в том случае, если мы обеспечим планомерное наращивание мощностей электростанций и планомерное проведение ремонтов. Для этого же необходимо, чтобы электроэнергетическая промышленность имела соответствующий перспективный план, а также и то, чтобы количество потребляемой в следующем плановом году электроэнергии точно была бы известна. Эта величина определяется Госпланом совместно с Министерством. Задачей работников, руководящих работами кооперирующей системы электростанции, является разбивка величины годового потребления на ожидаемые в каждом месяце нагрузки. В их обязанность помимо этого входит еще и определение по месяцам величины резервной мощности, необходимой на время проведения ремонтов, а также для пополнения количеств и непредвиденного останова агрегатов электростанций (аварии) и на основании этого — обсуждение месячных планов проведения профилактического ремонта с отдельными электростанциями. Руководители кооперирующей системы на основании разбитых

по месяцам величин нагрузок для отдельных электростанций, с учетом их плана профилактического ремонта составляют план работы на нагрузку и холостого хода агрегатов. Отдельные электростанции должны точно соблюдать эти планы.

Вопросы, связанные со снабжением топливом и прочими техническими материалами

Основной топливной базой для производства электроэнергии является уголь. Наши новые электростанции строятся с учетом того, чтобы в них эффективно могли бы сжигать и низкосортные угли с малой калорийностью. Советский Союз и страны народной демократии и в этой области оказывают нам большую помощь.

Одним из важных вопросов снабжения топливом является улучшение к. п. д. котельных установок. Это может быть достигнуто в первую очередь путем усовершенствования котельных установок наших электростанций, применением котлов, пригодных для сжигания в них пылеобразного угля, а также повышением квалификации кочегаров.

Техническое снабжение электростанций составляет задачу машиностроительной промышленности, так как разные приборы, запасные части и инструменты, необходимые для электростанций, производятся нашими машиностроительными заводами. Поэтому необходимо организовать правильное кооперирование между нашими машиностроительными заводами и электростанциями, так как только таким путем возможно обеспечить снабжение наших электростанций запасными частями в необходимом для них количестве.

В деле снабжения материалами распределительных сетей возникают трудности вследствие того, что из-за распыленности отдельных распределительных сетей снабжение их материалами не объединено в единую систему. Основной задачей в области

снабжения материалами распределительных сетей является обеспечение таких материалов, которые необходимы для строительства линий электропередачи и для проведения работ по профилактическому ремонту электрических сетей. Снабжение основано на планах работы и профилактического ремонта сетей: планы строительства линий электропередачи показывают, сколько столбов и кабелей требуется и каких размеров в отдельные периоды на отдельных участках работы и т. п. Планы же проведения профилактического ремонта показывают какие материалы и запасные части необходимы для замены во время проведения ремонта.

Задачей, связанной со снабжением электроэнергетической промышленности топливом и техническими материалами, является разработка точных и подробных нормативов расходования материалов, своевременная замена материалов во время проведения профилактического ремонта.

Вопросы себестоимости и эффективности работы

Контрольные цифры плана себестоимости были определены с учетом требований по снижению себестоимости. Из затрат на производство электроэнергии наибольшими являются затраты на уголь. Стоимость остальных материалов, по сравнению с затратами на уголь, является незначительной. Поэтому в интересах электроэнергетической промышленности и всего народного хозяйства является то, чтобы на единицу вырабатываемой электроэнергии приходилось по возможности меньше как количества, так и стоимости угля.

Расход угля может быть снижен также и путем более эффективного распределения нагрузки, как по всей стране, так и в пределах электростанции. Помимо современных электростанций и агрегатов надеж-

ного действия и с низким расходом калорий имеются еще в нашей стране и электростанции и агрегаты, которые были построены раньше и работа которых менее экономна. Мы стремимся использовать в первую очередь электростанции, работающие экономично, и электростанции и агрегаты с худшим к. п. д. мы эксплуатируем лишь во время пиковых нагрузок.

Такое экономическое распределение в производстве электроэнергии электростанциями может обеспечиваться только в том случае, если электростанции при помощи соответствующего оборудования связаны между собой в единую систему кольцевания линиями электропередач. О преимуществах кооперирования всех электростанций страны (распределение нагрузки) мы уже говорили при обсуждении вопросов уменьшения пиковой нагрузки и создания запасных мощностей электростанций. Но здесь следует указать и на то, что задачей руководителей электроэнергетической промышленности является и такое регулирование распределения между связанными между собой электростанциями нагрузки, которое позволяет — при выработке энергии в неизменном количестве — доведение до минимального количества потребности в калориях всей системы электростанций. Этого можно достигнуть, если провести замеры мощности эксплуатационной готовности и удельного расходования калорий каждой электростанцией и распределить нагрузку таким образом, чтобы в пределах взаимодействующей системы электростанций увеличился бы удельный вес выработанной электроэнергии электростанциями наиболее надежного действия и работающих с наилучшими к. п. д.

Планирование и анализ остальных позиций плана себестоимости производится также, как и в других отраслях промышленности.

С вопросами экономичной работы связаны и вопросы размещения и расширения электростанций. При определении места расположения электростанций необходимо учесть вопросы экономичного использования электростанций, поэтому новые электростанции должны строиться по возможности вблизи территорий, где производится потребление электроэнергии, для предотвращения необходимости подачи электроэнергии по линиям передач, что требует много расходов. Необходимо позаботиться и о том, чтобы для сокращения расходов по транспортировке угля новые электростанции строились вблизи угольных шахт. При этом следует также позаботиться и о том, чтобы вблизи имелась в необходимом количестве вода.

Все увеличивающуюся потребность в энергии мы стремимся удовлетворять, естественно, помимо создания новых электростанций и расширением и реконструкцией уже имеющихся электростанций. Одним из важнейших способов экономии средств капиталовложений является расширение уже действующих электростанций. Это позволит уменьшить число вновь строящихся электростанций, постройка которых потребовала бы затраты больших расходов и многие годы. Расширение уже действующих электростан-

ций во многих случаях способствует также и лучшему использованию имеющихся мощностей. Работы по расширению имеющихся электростанций обладают и преимуществом с точки зрения решения вопросов, связанных с трудностями, возникшими в области снабжения электростанций рабочей силой, так как в уже действующих электростанциях работают уже освоившие работу квалифицированные работники и при расширении электростанций требуется только пополнить их штат. Кроме того, при расширении электростанции объем работ по строительству рабочего поселка, т. е. жилых домов для работников электростанции, также меньший, чем в случае постройки новой электростанции.

Несмотря на все это, опыт, приобретенный в процессе расширения ряда электростанций, показывает, что не во всех случаях выгодно и экономично расширять имеющиеся электростанции, так как вновь строящиеся электростанции более современны и работа их более эффективна, т. е. они действуют с лучшим к. п. д. Из этого следует, что во всех случаях вопрос о преимуществе расширения имеющейся электростанции, или же строительства новой должен решаться проведением тщательных расчетов.

(Продолжение следует)

Лауреат премии имени Кошута

И. Киш-Надь

ЦИКЛИЧНЫЙ МЕТОД ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА В УГОЛЬНЫХ ШАХТАХ ПЕЧСКОГО БАССЕЙНА

В марте текущего года главный инженер печских угольных шахт Йожеф Киш-Надь был удостоен высокой награды. Председатель Президиума Венгерской Народной Республики вручил ему высшую награду нашей страны — знак премии Кошута. Под руководством главного инженера Йожеф Киш-Надь добыча в печских угольных шахтах непрерывно росла. Именно Йожеф Киш-Надь был тем, кто на основе советского опыта впервые осуществил у нас на родине циклический метод организации труда. В результате этого ныне 40% всех работ в печских угольных шахтах производится по циклическому методу организации труда.

Лауреат премии Кошута, главный инженер Йожеф Киш-Надь рассказал, каким образом он достиг выдающихся результатов.

*

— Печские угольные шахты, хотя они в пределах планового хозяйства выполнили свой план добычи угля, — начинает свой рассказ Йожеф Киш-Надь, — и в прошлом году вплоть до введения циклического метода организации труда шахты все же работали не так, чтобы обеспечить соблюдение равномерного ритмичного производства. В добыче сказывались чрезвычайно большие колебания не только по отдельным месяцам, но и в ходе отдельных недель и даже отдельных смен. Месячную программу добычи мы могли выполнить обычно в конце недели и даже введением добавочных смен в середине недели.

— Количество производства, приходящееся на одного трудящегося, повышалось из года в год, но оно не достигло того уровня, который следовало бы достичь на основе хорошо организованных трудовых процессов.

— Ход работ на отдельных местах добычи был до октября 1950 года следующим:

— Непосредственная добыча проходила, как правило, только в утреннюю и вторую смену. В эти две смены мы производили и побочные работы, так например, в начале смены мы производили подачу в шахту крепежного материала, обеспечивали добавочное крепление и установку деревянных устоев, перемещение средств транспорта. Фактическая работа по добыче производилась только после окончания этих работ. Разумеется, что наряду с проводимыми в отдельных сменах работами непосредственно производственного характера и добавочными работами наши трудящиеся, работающие непосредственно на добыче угля, не смогли проводить профилированную по отдельным фазам труда работу в результате постоянных изменений происходящих в ходе работ. Большим недостатком этого метода было и то, что в смене, во время непосредственной добычи, нагрузка средств транспорта колебалась в больших пределах и постоянно изменялась.

— В течение первой половины смены — в результате перечисленных выше дополнительных, побочных работ — выдавалось на-гора очень мало угля, в то время,

как во второй половине смены мы не располагали достаточным количеством вагонеток для транспортировки выработанного угля. Это явление часто вызывало принудительные простои в результате отсутствия пустых вагонеток и перегруженного транспорта — производственные помехи и аварии.

Все эти причины вызвали то, что руководство шахтами организовало по советскому образцу на местах добычи циклический метод организации труда.

Как мы приступили к этой большой работе?

В октябре 1950 года директор шахтного управления И. И. Умнов перед представителями партийных, и профсоюзных организаций и администрации прочел доклад, в котором он ознакомил присутствующих с принципом циклического метода труда, поставив перед отдельными шахтными районами задачу, чтобы в каждой шахте на одном из фронтов работали по циклическому методу труда.

Ход организации работ был следующим:

1. Побочные работы были отделены от непосредственной производственной работы, т. е. от добычи. Таким образом непосредственная производственная работа могла быть проведена в двух сменах — в утреннюю и в дневную смену, в то время, как побочные работы (подача в шахту крепёжного материала, крепёжные работы, перенос лотков проводились в ночную смену.

2. Отбойщикам разрешалась работа только на непосредственной работе, т. е. на добыче. Вспомогательные работы, проводимые ночью, выполняли вспомогательные рабочие под руководством проходчика.

3. На основе общегосударственной нормы мы установили и подписали обязательное наличие необходимого для введения циклического метода штата в забоях и взяли на себя заботу о том, чтобы инстру-

менты по добыче, крепёжный материал и пустые вагонетки были предоставлены в распоряжение отдельных рабочих мест всегда вовремя.

4. Относительно находящихся в взаимосвязи фаз работ мы создали циклический график и поручили в каждом шахтном районе введение этого графика инженеру.

5. С учетом того, что для обеспечения успешной работы, помимо хорошей организации труда необходимо и воодушевленное участие трудящихся в работе, мы сочли важным, чтобы одновременно с введением циклического метода организации работ ознакомить трудящихся с результатами, которые можно было достичь в результате введения этого метода. На основе указаний директора шахт высшее техническое руководство шахты многократно проводило совещания с начальниками забоев, бригадирами и участвующими в циклическом методе трудящимися, где они ознакомили присутствующих с принципом циклического метода организации труда, с ожидаемыми результатами этого метода в соотношении всего народного хозяйства и с пользой, которую получают от этого метода трудящиеся шахт.

При таких обстоятельствах в конце октября 1950 года в угольных шахтах объединения МЕСХАРТ был введен циклический метод труда, в каждом шахтном районе один забой перешел на циклический метод работы. Начиная с ноября месяца число забоев, работающих по циклическому методу, увеличилось и до июня 1951 года примерно 15% всех забоев работало по циклическому методу организации труда.

В какой мере увеличилась добыча после введения нового метода?

Если посмотреть на барометр труда — на выработку, достигнутую отдельными шахтами, можно было бы установить, что достижения забоев, работающих по циклическому методу труда, увеличились по срав-

нению с забоями, работающими по старому методу, в среднем на 15%. В этом же соотношении увеличился, разумеется, и заработок работающих в забоях, в которых был введен циклический метод.

Невзирая на то, что превосходство циклического метода можно было усмотреть уже из вышеприведенного до июня 1951 года этот метод не мог пустить более глубокие корни. В начале, рассматривая геологические условия мы ввели циклический метод на самых выгодных с геологической точки зрения участках, наши трудящиеся, не исключая и наших инженерно-технических работников, чуждались этого метода, так как он отклонялся от старого, давно привычного метода. Этот же метод требовал от технических руководителей приложения большого труда и внимания.

Для того, чтобы побороть это чуждое отношение к новому методу — дирекция шахт, при привлечении инженерно-технических работников и стахановцев созвала в июне месяце 1951 года совещание. Целью этого совещания было расширить движение за введение циклического метода труда. Дирекция шахт издала брошюру под названием „Циклический метод организации труда в шахтах объединения МЕСХАРТ“, которая была доведена до каждого трудящегося с той целью чтобы еще глубже ознакомить их с циклическим методом.

В тот период количество циклических забоев по сравнению со всеми забоями составило примерно уже 20% и в первом квартале 1952 года оно превысило это соотношение.

Какие трудности пришлось перебороть?

Наряду с тем, что результаты циклического метода труда стали очевидными хотя бы в результате 15% роста добычи, все же наблюдались многие недостатки.

Наши технические руководители, которым поручили руководство забоями, работающими по циклическому методу организации труда — хотя они и были знакомы с существом метода и знали, что в соблюдении предпосылок работы по циклическому методу — стало быть для преодоления временных трудностей и помех — необходимо оперативное вмешательство — в очень многих случаях не обеспечили беспрепятственный ход работ на отдельных рабочих местах. Они либерально отнеслись к оптимальной численности штата, не заботились о пополнении недостающих штатов. Далее они не провели на все 100% подачу крепежного материала в забои и побочные работы и таким образом пришлось за счет производственной работы проводить побочные работы в забоях. Много недостатков было и в области обеспечения вагонетками. Из-за этого в очень многих случаях отдельные рабочие места отстали от графика, намеченного циклом и таким образом отдельные фазы труда передвинулись с предыдущего дня на следующий.

— Много затруднений возникало и из-за того, что наши трудящиеся еще не обладали достаточным опытом в преодолении естественных препятствий, как сбросов, срастаний с неугольными породами — они не знали еще, каким образом изжить эти часто встречающиеся явления. Мы стремились вообще побороть возникающие трудности таким образом, что распространяли метод циклическости в организации работ только на те участки шахт, которые можно было рассматривать как идеальные и которые были приспособлены с этой точки зрения, в то время, как при возникновении трудностей мы отказывались от циклического метода и возвращались к старому методу труда.

Прошедшие полтора года, за которые мы применяли этот метод

труда — невзирая на вышеприведенные недостатки — убедили наших трудящихся физического труда и решающую часть инженерно-технических работников в том, что при выполнении повышенных плановых заданий безусловно значительную роль должен играть циклический метод организации труда.

В большом числе на наших шахтах, за прошедшие полтора года можно встретить выдающиеся достижения, являющиеся результатом циклического метода труда. К числу таких достижений, например, принадлежит в районе Печбанья забой Кароля Вечера, в котором, взяв за 100% добычу при старом методе труда, мы добились за время введения циклического метода 14—34% роста добычи в отдельные месяцы года. К числу таких забоев в Сабольчском районе, наряду с другими, принадлежал забой, которым руководит Лайош Варро. В этом забое добились 8—24% роста добычи, а в Вашашском районе, в забое, которым руководит Янош Ференц, в 1951 году добились 15—19% роста добычи, после введения циклического метода организации труда. В Сабольчском районе, в забое, которым руководит Йожеф Бин, рост добычи в отдельные месяцы, по сравнению со старым методом, составил при циклическом методе 9—23%.

Эти несколько перечисленных достижений сказываются в пределах отдельных бригад и в заработках отдельных трудящихся и это явление сыграло большую роль в том, что мы сумели победить сопротивление трудящихся от нового метода. На основе достигнутых результатов они все в большей мере стали осознавать, что правильное использование времени, являющееся основой циклическости, не накладывает на них большее бремя, чем старый метод труда, что при новом методе труда и заработок трудящихся значительно повышается.

— На основе всего этого дирекция предприятия, видя достигнутые результаты и приобретя опыт в преодолении трудностей при различных обстоятельствах — после обсуждения вопроса с партийной и профсоюзной организацией приняло в мае 1952 года решение — ввести циклический метод организации труда в еще большем числе забоев. Техническим руководителям было дано задание:

1. Обеспечить фронты добычи всегда оптимальным штатом трудящихся.

2. Те забои, которые не были обеспечены оптимальным штатом трудящихся из-за перевода их в другие забои, необходимо перенести в резерв.

3. В действующих забоях необходимо вести работу по циклическому графику.

4. За каждым забоем с целью освоения, незамедлительного искоренения трудностей и недостатков, устанавливается отдельный надзор.

На собраниях трудящиеся приветствовали эти мероприятия и уже 12 мая во всех трех шахтных районах началась борьба за введение циклического метода организации труда во все большем числе забоев.

— Борьбе эта завершилась успехом, так как во второй половине 1952 года 40% всех забоев работало с применением циклического метода организации труда и достигнутый благодаря этому рост добычи создал возможности и к тому, чтобы Печские угольные шахты смогли выполнить свой оперативный план на 1952 год.

На основе всего этого, — закончил беседу Йожеф Киш-Надь, — мне кажется, что сказанное внушает инженерно-техническим работникам наших шахт в обязанность применение советского циклического метода организации труда как можно в более широком объеме, превращая этот метод в чрезвычайно существенный факт выполнения планов угледобычи.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ ВНР О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ МАТЕРИАЛЬНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ТРУДЯЩИМСЯ ПРИМЕНЯЮЩИМ ПЕРЕДОВЫЕ МЕТОДЫ РАБОТЫ

Важным условием осуществления правительственной программы является постоянное повышение производительности труда. Этому содействует опубликованное постановление Совета Министров ВНР, в соответствии с которым трудящиеся, применяющие передовые методы, имеющие общегосударственное значение, предоставляются повышенные материальные преимущества.

До сих пор распространению многих передовых методов работы, в том числе и распространению метода силового резания металлов Колесова, серьезно препятствовал тот факт, что для рабочего, начинавшего применять новый метод работы, сразу же устанавливалась новая норма. Из-за этого бывали случаи, когда трудящийся новым, более производительным методом труда зарабатывал меньше, чем работая старым способом. Постановление Совета Министров ликвидирует это недопустимое положение. Согласно этому постановлению после введения новой, передовой технологии в течение более продолжительного времени в зависимости от указаний компетентного министра от 3 до 6 месяцев для трудящихся, применяющих новый метод работы, сдельная оплата устанавливается на основании старых норм. Если рабочий применяет новый метод работы на новой работе (то есть на такой работе, на выполнение которой до сих пор не было установлено нормы), сдельная оплата должна устанавливаться так, как будто новый метод еще не был известен. В результате этого постановления тем трудящимися, которые смело применяют новые методы работы и этим содей-

ствуют распространению новой технологии, повышению производительности труда, предоставляются значительные материальные преимущества.

По истечению 3—6 месяцев норму необходимо изменить. Но при установлении новой нормы принимается во внимание среднее время, необходимое для выполнения работы по старой и новой технологии. Таким образом применение нового метода означает значительное материальное преимущество.

На основании постановления Совета Министров министр металлургической и машиностроительной промышленности урегулировал оплату работы методом силового резания металлов Колесова. В соответствии с этим с 1 августа 1953 года по 31 декабря трудящиеся работающие методом Колесова, должны оплачиваться по старым нормам. Если таким образом по норме на токарную обработку детали старой технологией полагалось 50 минут, но рабочий с помощью метода Колесова выполняет ее за 20 минут, то ему оплачиваются две с половиной нормы.

После 1 января 1954 года норма работы методом Колесова будет установлена следующим образом: если старым методом на обработку требовалось 50 минут, а новым методом 20 минут, то норма устанавливается в 38 минут. Следовательно, рабочий, применяющий метод Колесова, и выполняющий работу за 20 минут, будет достигать после 1 января производственного показателя в 190 процентов.

Это постановление явится значительным стимулом для широкого распространения метода Колесова.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ ВНР ОБ ОСЕННЕЙ КАМПАНИИ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВЕННОГО ПОСЕВНОГО МАТЕРИАЛА И О СВЯЗАННЫХ С ЭТИМ ЛЬГОТАХ

Совет Министров урегулировал обмен сортовых посевных семян озимой пшеницы, ржи и озимого ячменя. Обмен семян в нынешнем году, в отличие от прошлых лет, будет произведен на основании поданных заявок. Постановлением предоставляются значительные льготы, заключающиеся в том, что в обмен за высококачественные, очищенные сортовые семена надо будет давать стандартное зерно того же сева и того же вида. Тем, что государство за предоставление сортовых семян, за их перевозку и распределение не требует повышенной цены, или же большего количества семян, оно предоставляет сельскохозяйственному населению материальную поддержку на общую сумму в 31.5 миллиона форинтов.

В рамках кампании по распределению сортовых семян можно подавать заявки на сортовые семена второй и третьей степени разведения, причем на каждый катастальный хольд по 100 килограммов пшеницы, по 90 килограммов ржи и озимого ячменя. Сортовые семена второй степени могут получить те, имеющие обширную пахотную площадь самостоятельные кооперативы и кооперативы третьего типа, которые в 1952 году не получили сортовых семян второй степени и могут создать собственные отдельные участки для выращивания посевного материала. Производственные кооперативы могут подать заявки на эти семена для

одной седьмой часть посевной площади.

Сортовые семена третьей степени разведения предоставляются назначенным министром земледелия производственным кооперативам и крестьянам-единоличникам, не имеющим своих полей для выращивания посевного материала, причем им предоставляется такое количество семян, которое необходимо для полного выполнения их посевного плана 1953—54 года. Производственные кооперативы и крестьяне-единоличники, входящие в общую территорию обмена, могут подать заявки на посевной материал в сельсоветы до 31 августа. Сортовые семена поставляются областными предприятиями по реализации сельскохозяйственных продуктов, производственными кооперативами непосредственно крестьянам-единоличникам через сельскохозяйственные земельные кооперативы. Как производственные кооперативы, так и крестьяне-единоличники могут одновременно с получением сортовых семян, или же до получения их сдать на ближайший заготовительный пункт обычное обменное зерно.

Производственные кооперативы и крестьяне-единоличники лично заинтересованы в том, чтобы в возможно большем числе принять участие в обмене семенами, так как планомерным обновлением семян обеспечивается повышение урожайности и тем самым повышение их доходов.

РЕШЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ ВНР

о повышении сумм, ассигнованных на капиталовложения социально-бытового характера и охрану труда

Совет Министров в интересах улучшения условий труда трудящихся сверх сумм, предусмотренных бюджетом на капиталовложения по охране труда и капиталовложения социально-бытового характера, предоставил в распоряжение министерств 60 миллионов форинтов на эти цели. Совет Министров этими 60 миллионами, ассигнованными на капиталовложения, намеревается обеспечить дальнейшее значительное улучшение охраны труда и производственного социального обеспечения трудящихся, занятых в легкой, тяжелой и пищевой промышленности, на железнодорожном транспорте, в сельском хозяйстве, а также работников внутренней и внешней торговли.

Распределение сумм, ассигнованных на вышеуказанные капиталовложения, между министерствами:

Министерству металлургической и машиностроительной промышленности выделено 16 миллионов фо-

ринтов, министерству тяжелой промышленности — 14 миллионов форинтов, министерству земледелия — 8 миллионов форинтов, министерству легкой промышленности — 6 миллионов форинтов, министерству пищевой промышленности — 6 миллионов форинтов, министерству внутренней и внешней торговли — 3 миллиона форинтов, министерству путей сообщения и связи — 4 миллиона форинтов, министерству строительства — 3 миллиона форинтов.

Из сумм, ассигнованных на сверхплановые капиталовложения Металлургическому комбинату имени Ленина выделено 2,2 миллиона форинтов, Оздскому металлургическому заводу — 1,5 миллиона форинтов, среди предприятий угольной промышленности Татабане выделено 2 миллиона форинтов, Дорогу — 1 миллион форинтов, Печским шахтам — 2 миллиона форинтов и шахтам Комло — 1 миллион форинтов.

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

ХРОНИКА

1 августа

Совет Министров следующим образом изменяет пункт устава производственных кооперативов относительно приусадебных участков:

1. С 1 сентября 1953 года размер приусадебного участка члена производственного кооператива, в настоящее время установленный в $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ хольда, может простираться до одного хольда.

2. Право на приусадебный участок, независимо от числа членов семьи, имеет каждый член производственного кооператива, ведущий домашнее хозяйство.

12 августа

Прошло две недели с тех пор, как в целях улучшения условий труда Совет Министров предоставил в распоряжение министерств сверх намеченного плана 60 миллионов форинтов. Уже началось планирование, эта сумма распределена между предприятиями. На долю трудящихся предприятий министерства тяжелой промышленности пришлось 14 миллионов форинтов.

Полтора миллиона форинтов из этой суммы получает электростанция им. 7-го ноября. Эти капиталовложения будут значительно содействовать улучшению охраны труда и социальных условий трудящихся Иноты. Осуществится давнишнее желание трудящихся Иноты — будет построено общежитие на 160 человек и детский сад. Оба эти объекта будут готовы еще в нынешнем году.

На заводе резиновых изделий „Ругдянта“ на радость трудящимся матерям еще в нынешнем году будут построены благоустроенные ясли на 50—60 детей. На это ассигновано 325.000 форинтов.

Большие суммы предоставляются в распоряжение также других предприятий тяжелой промышленности на охрану труда и социальные цели. Например, где живут трудя-

щиеся надашладаньских рудников, строится новая амбулатория, на которую расходуется 150.000 форинтов. Вацский фотохимический завод „Форте“ получил 136.000 форинтов на цели здравоохранения, уйпештский химический завод — 100.000 форинтов на защитное оборудование, на станки и пылесосные установки. Трест глубокого бурения получил 528.000 форинтов на строительство помещений, где рабочие смогут зимой отогреваться.

*

На 50% повышены уже плановые капиталовложения в пищевую промышленность.

В каждой отрасли этой промышленности заботятся о механизации, о расширении складов, большие суммы ассигнуются и на социальные цели.

В мясной промышленности модернизируют бойни, расширяют холодильники. Улучшаются птицефермы. Сахарная промышленность получит новые машины, что даст возможность улучшить качество продукции. Перевозка грузов внутри предприятий будет облегчена путем установки транспортеров, погрузочных и разгрузочных машин. Мукомольная промышленность также пополняется новыми объектами. Строятся рисообдирочные пункты, новые склады. В будущем году закончится строительство нового крупного хлебозавода в Казинцбарцике. 20 августа вступит в строй новая оросланьская пекарня, в нынешнем году откроется новая пекарня и в Дьере. Будут построены хлебозаводы в Веспреме и Озде. Осенью начнет работу крупная молочная фабрика в Залаэгерсеге. Новые фабрики создаются в Матесалке и Дебрецене, будапештские молочные фабрики будут расширены. Эгерская табачная фабрика расширяется, на нее надстраивается еще один этаж.

Часть повышенной суммы капиталовложений ассигнуется на строительство техникума, в котором будут готовиться специалисты по выращиванию и обработке растительных масел. Будет начато также строительство некоторых других техникумов в целях подготовки для пищевой промышленности возможно большего количества хороших специалистов.

13 августа

Опытные хозяйства достигли в этом году выдающихся урожаев. Снова стало ясно, что применение передовых агротехнических методов — лущение стерни сразу же после жатвы, пахота под сев, ранняя осенняя глубокая вспашка, правильное удобрение, весеннее боронование осенней пахоты, использование сортовых семян, перекрестный сев, а также другие методы, широко применяемые в опытных хозяйствах, — приносит свои обильные плоды.

Например, в Кестхейском опытном хозяйстве на участке в 25 хольдов снято с хольда по 29,34 центнера озимого ячменя. Хозяйство в Тапиоселе сняло с хольда 28,36 центнеров. На участке пшеницы в 100 хольдов в Комполтском опытном хозяйстве с хольда снят в среднем 21 центнер. Заслуживают внимания результаты, достигнутые на опытных песчаных почвах в Ниредьхазе: 16,5 центнеров пшеницы, 13,9 центнера ржи с хольда.

В Шопронхорпаче ожидается хороший урожай сахарной свеклы. Здесь поля были обильно удобрены естественными удобрениями, глубокая вспашка была проведена рано. Ранней весной бороновали, укатывали землю. На каждый хольд было вывезено по 50 килограммов калийных солей. До сих пор свекла была окучена уже три раза, в этом месяце будет окучена еще раз. Благодаря всем этим методам хозяйство может рассчитывать на полу-

чение с хольда по 300 центнеров сахарной свеклы.

19 августа

Трудящиеся мартеновского цеха Диошдьерского металлургического комбината имени Ленина привели к победе свое обязательство в честь 20 августа. В начале вахты в честь Дня Конституции они взяли обязательство дать к празднику 500 тонн стали сверх плана. До сих пор они дали сверх плана уже 527 тонн стали.

19 августа

Благодаря соревнованию пресовщиков на Чиллагхедьском, Леринском и Уйлакском кирпичном заводах побиваются старые рекорды и рождаются новые. Недавно бригада „Молодая гвардия” на Леринском заводе превысила все прежние рекорды, спрессовав за час 10.329 штук кирпича. На следующий день бригада имени Матросова на Уйлакском заводе превзошла и этот результат — она стала прессовать в час по 10.336 штук кирпича.

20 августа

Работники Шельпского цементного завода выполнили свое обязательство, взятое в честь 20-го августа. План клинкерного обжига они выполнили на 105,7%, план производства цемента — на 106,5%. Тем самым коллектив лучшего цементного завода страны вновь дал сверх плана значительное количество цемента, для осуществления плана жилищного и другого строительства.

*

С металлургического комбината имени Ленина сообщают, что вместе с мартеновцами и бригады сталеваров цеха электростали добились победы в соревновании в честь Дня Конституции. Они с честью выполнили свое обязательство. До 19

августа они дали сверх плана 52 тонны стали отличного качества, на 16 тонн больше, чем обещали.

Трудящиеся цеха тонкого проката невиданными достижениями приветствовали четвертую годовщину Конституции. Лучшим использованием прокатных стандов, увеличением времени оборота машин они вчетверо перевыполнили свое обязательство. В начале августа коллектив цеха обещал дать до 20 августа сверх плана 150 тонн проката. К 19 августа они дали 607 тонн. Тем самым цех занял первое место в соревновании цехов и заводов комбината.

*

По решению Президиума Венгерской Народной Республики факультет садоводства и виноградарства Аграрного института преобразуется в Институт садоводства и виноградарства, с местопребыванием в Будапеште. Срок обучения в новом институте — четыре с половиной года, после чего студенты получают диплом о законченном высшем образовании.

30 августа

Коллективы шахт Среднезадунайского угольного треста, надьманьокской шахты, татабаньской VII-ой шахты, шахты „Кешелэ“ и шахты „Рожа“ сообщают, что в результате соревнования в честь Дня Конституции и Дня шахтера они досрочно закончили выполнение своего августовского плана.

*

Президиум Венгерской Народной Республики издал указ о снижении на 10% обязательств трудящихся крестьян — единоличников по поставкам кукурузы, подсолнечника и картофеля, а также о ликвидации ограничений в торговле зерном и осенними пропашными культурами.

Подавляющее большинство трудового крестьянства непосредственно от молотилки выполнило свои обязательства по поставкам хлебного и кормового зерна. Быстрым выполнением своего долга перед государством наше трудовое крестьянство вновь доказало свою гражданскую верность, свою привязанность к народной демократии.

Учитывая хороший урожай, Президиум Венгерской Народной Республики уже раньше на 10% снизил обязательства производственных кооперативов по поставкам всех культур и продуктов животноводства на 1953 год. Принимая во внимание дисциплинированность, проявившуюся при выполнении поставок зерна, Президиум Народной Республики теперь предоставляет новую исключительно значительную льготу всем тем трудящимся крестьянам-единоличникам, которые полностью выполнили свои обязательства по поставкам хлебного и кормового зерна. Их обязательства по поставкам кукурузы, подсолнечника и картофеля на 1953 год Президиум снизил на 10%. Льгота распространяется и на тех трудящихся крестьян-единоличников, которые не по своей вине не могли выполнить свои обязательства по поставкам зерна.

Указ Президиума ВНР ликвидирует все ограничения по продаже пшеницы, ржи, ячменя, овса, кукурузы, подсолнечника и картофеля. Ликвидация этих ограничений — новый значительный шаг по пути повышения материального благосостояния крестьянства, развития товарооборота между городом и деревней и улучшения снабжения трудового народа.

Хороший урожай создает возможность того, чтобы крестьянство своевременно и полностью выполнило свои пониженные поставки кукурузы, подсолнечника и картофеля.

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V. Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-айца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лапша, вермишель. Кофе-суррогат.

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.
Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:
Электростанции * Заводское
оборудование * Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание * Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства:
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22
Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

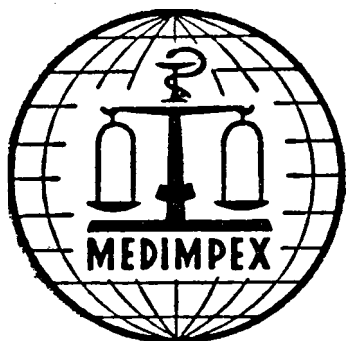
Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикаты, разные технические кожи

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам
Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.
Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплёночные кинопроекторные аппараты — Патетофоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментальный — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ * РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

JAKAB ERZSÉBET:

A minőség és a választék kérdései a magyar könnyűiparban

Új kormányprogrammunk lényege a dolgozó emberről való gondoskodás, az életszínvonal állandó emelkedésének biztosítása. Mivel a könnyűipar hivatása, hogy a dolgozók anyagi szükségleteinek jelentős részét kielégítse, ma különösen fontos és időszerű kérdés, hogyan töltötte be a könnyűipar eddig ezt a hivatását, milyen hibák és hiányosságok mutatkoztak meg működésében, s hogyan kell ezeket kiküszöbölnie.

Nézzük meg, milyen színvonalon dolgozott a magyar könnyűipar 1948-ban, amikor a tőkések tulajdonából a magyar nép tulajdonába került. Iparáganként eléggé változatos a kép.

Textiliparunk nagyipar volt, s jobbára a két világháború közt keletkezett. De még ezt az aránylag fiatal iparágat is a géppark ócskasága, korszerűtlensége jellemezte. A magyar tőkések ugyanis szívesen vásároltak külföldön olcsó, használt, kiselejtezett gépeket, hiszen a magyar textilmunkások Horthy-korszakbeli hallatlanul alacsony bérszínvonala még ezekkel a gépekkel is magas profitot biztosított nekik. A második világháború idején és a felszabadulást követő években pedig a tőkések úgyszólván egyetlen fillért sem költöttek a géppark felújítására, úgyhogy a berendezés műszaki színvonala rohamosan hanyatlott.

Textiliparunk másik jellemzője a mérnökök rendkívül alacsony számaránya volt. A tőkések szívesebben alkalmazták az üzemvezetésre a mérnökök helyett az olcsóbb mestereket, vagy esetleg technikusokat, hiszen úgyszólván a technikai színvonal fejlesztése, hanem az alacsony bérek útján biztosították a magyar textilipar versenyképességét.

A legnagyobb textiliparágat, a pamutipart 1948-ban az jellemezte, hogy a fonodák és a szövődék kapacitása közt nagy aránytalanság mutatkozott a fonodák rovására. A fonaltermelés mintegy 25 százalékkal volt kevesebb, mint amennyit a pamutfonalfeldolgozó üzemek felhasználhattak volna.

Ami a gépi berendezés színvonalát illeti, a bőripar helyzete hasonlított a textiliparéhoz. De a műszaki értelmiség tekintetében itt jobb volt a helyzet, elég nagy volt a kvalifikált szakemberek száma a könnyűipar többi ágához képest.

Cipőiparunk, ruhaiparunk, bútorigarunk — nagyipari értelemben — nem volt. 1948-ig egyetlen, valamennyire korszerűnek nevezhető cipőgyárunk a Cikta (ma Tisza), a csehszlovákiai Bata-gyár egykori leányvállalata. A többi gyár, még az olyan sok munkást foglalkoztató „gyár” is, mint például a Wolfner-gyár, voltaképp kisipari módon dolgozó, kevéssé és korszerűtlenül gépesített, kisipari munkaszervezést alkalmazó üzem volt. Cipőiparunkban ekkor egyetlen mérnök sem dolgozott. Nagyüzemi ruhaiparunk egyáltalában nem volt; a kisiparon és a nagy konfekcióüzletek házimunkás „bedolgozókkal” végzett manipulációs tevékenységén kívül nem ismertünk más ruhaipari termelési formát. Bútorigarunk teljesen kézműipari jellegű volt, mint gépesítés nélkül.

A fordulat éve után, amikor a politikai és a gazdasági hatalom a dolgozó népé lett, könnyűiparunk termelésének fejlődése elég gyorsan haladt. A pamutipar új nagylétesítményei (a Lőrinci fonoda és a Szegedi fonoda) csökkentették a pamutfonalhiányt, de csak az 1952-ben megindult Kaposvári fonoda szüntette meg végkép. Profiloztuk a könnyűipari üzemeket; ezzel megteremtettük a nagyüzemi termelés feltételét. Megszületett a nagyüzemi ruhaipar, cipőipar, bútorigar. A termelés volumene a hároméves terv időszakában, sőt 1949-ben is nagyrészt megfelelt a dolgozók akkori életszínvonalához mért szükségleteknek. De egy, majd még inkább két év múlva igen nagy áruellátási hiányok mutatkoztak, főként pamut-szövetben és cipőben, sőt egyéb termékekben is.

Az 1951 december 1-i párt- és kormányhatározat után a könnyűipari termékek termelési színvonala megfelelt a dolgozók vásárlóképességének; áruhiány — abszolút értelemben, mint előzőleg — nem mutatkozott. Annál nagyobb hiányosságok keletkeztek az áruk minősége és választéka tekintetében. Elsősorban ezekkel a kérdésekkel kívánunk foglalkozni. De mielőtt rátérnénk a hibák felsorolására és elemzésére, hadd állapítsuk meg a minőség fogalmát.

A könnyűipari áruk minőségén két dolog érthető. Először: hogy az áru megfelel-e saját szabványkövetelményeinek. Ezt fejezi ki a minőségstatisztikában feltüntetett mutató: az I. osztályú, II. osztályú stb. áruk részaránya a teljes termelésben. Ebben az értelemben a „jó minőség” fogalma a technológiai előírások pontos megtartásával végzett munkát fejezi ki.

A köztudat mást is ért a könnyűipari áruk „minőségén”: az áruk *anyagösszetételét*. Ez valóban jelentősen meghatározza az áruk tartóságát, sőt tetszetősségét is. Kétségtelen, hogy a fogyasztó szempontjából ez a második, nem technológiai minőségfogalom, sokszor fontosabb az elsőnél. A fogyasztó „jóminőségű” gyapjúsövetnek nevezi a nagy gyapjútartalmú szövetet, még ha ez bizonyos számú szövőshibát tartalmaz is, s ezért másodosztályú; ellenben a teljesen hibamentes, I. osztályú, de csekély gyapjútartalmú szövetet nem tartja „jóminőségűnek”, sőt az ebből készült, kifogástalanul megvarrott készruhát sem. A szabványnak mindenben megfelelő, tehát elsőosztályú préselt sertésbőr-cipő a fogyasztó szem-

pontjából szintén rosszabb minőségű, mint az a borjúboxból készült cipő, amelyen valamely varrás görbe, vagy a „baba” (a sarok fölött a hátsó varrást takaró kis bőrcsík) nem teljesen szimmetrikus, s ezért másodosztályú.

Mindebből természetesen nem az következik, hogy a szabványok megtartása másodrendű jelentőségű kérdés. Ellenkezőleg: a legjobb nyersanyag is megsínyli a rossz technológiát, a hanyag munkát. A könnyűipari dolgozóknak az a feladatuk, hogy a rájuk bízott anyagból a legjobb, a leggondosabb munkával a maximumot hozzák ki, s minél nagyobb százalékban elsőosztályú, a szabványnak mindenben megfelelő termékeket gyártsanak. De ha kellőképpen akarjuk mérlegelni a dolgozóknak a könnyűipari gyártmányok minősége ellen hangoztatott teljesen jogos panaszait, tudnunk kell, hogy ezekben a panaszokban nemcsak a technológiai hibákról, hanem az anyag összetételéről is szó van.

Vajjon a könnyűiparban milyen okokból származtak a minőségi hibák és hiányosságok?

Az üzemek vezetői és az ipari vezetők gyakran hivatkoztak az anyagellátás fogyatékoságából eredő úgynevezett „objektív okokra”. Az „objektív okok” árnyékában igyekeztek eltüntetni a belső hibákat, az iparvezetés, az üzemvezetés hibáit; anyaghiány emlegetésével akarták „elkenni” a technológiai hibákat, a szervezetlenséget, a munkafegyelem lazaságát.

Kezdjük a könnyűiparon kívül tapasztalt okokkal. A minőségi hiányosságok jelentős része kétségkívül az *anyag összetételében* rejlik.

Megemlítünk néhány jellegzetes hibát. A pamutszövetek jórésze túlságosan ritkaszövésű volt, különösen 1950-ben és 1951-ben. Már 1952-ben, amikor a nagy áruhiány megszűnt, rátértünk a hiba kijavítására, s a mennyiség csökkentése árán sűrűbb szöveteket termeltünk, úgyhogy a jelenlegi áruk szálsűrűsége átlagosan mintegy 15 százalékkal nagyobb, mint 1951-ben volt. 1953 első felében csekélyebb mennyiségű, úgynevezett „minőségi”, a normál beállításnál sűrűbb pamutszöveteket is gyártottunk. De még itt is van javítani való.

Az egyenetlen minőségű import-műselyemfonalból készült harisnyák sokszor bosszantják a dolgozó nőket. A cipőipar nagymennyiségű sertésbőrt is felhasznál, mert a marhabőrimport nem elégítette ki a bőrszükségletet, noha a sertésbőrből készült cipő kevésbé tetszetős és kevésbé tartós, mint a marhabőrcipő (a nagypórusú sertésbőrt ugyanis préselni kell, hogy vízáteresztőképessége csökkenjen). A préselt bőrből készült cipőket nem kedvelik annyira a dolgozók, mint a sima cipőket. Minthogy az import-marhabőr felhasználásakor is minél nagyobb anyagkihasználásra törekedtünk, a hibásfelületű (pl. bögölycsípéses, ostorcsapásos) nyersbőröket szintén préselni kellett, hogy az anyaghibák eltűnjenek, s a bőrök cipőkészítésre alkalmasak legyenek. Így a préselt sertésbőrön kívül még préselt marhabőrt is gyártottunk.

Az ipar itt is ért el bizonyos eredményeket: a sertésbőr kikészítésének új módszereivel, egyebek közt női és gyermekszandálók készítésére igen alkalmas bőrfajtákat gyártott. A bőrtalp helyett jól beváltak a műanyag-talpú cipők.

A minőségi hibák másik „objektív oka”: az *alapanyagkészletek* csekély volta. A túlságosan csekély és ezért deszortált anyagkészletek egyrészt közvetlenül okoznak minőségi hibákat, másrészt dezorganizálják az üzemek munkáját, s így közvetve rontják a minőséget. Lássunk néhány példát. Gyapotimportunk évekig egyenetlen ütemű volt, nemcsak mennyiségi, hanem méginkább minőségi tekintetben is. Ezt a helytelen ütemezést csak sokkal nagyobb készletek esetén tudtuk volna ellensúlyozni. Ezért egyes időszakokban, amikor csak jóminőségű gyapot volt raktáron, silányabb árukhöz is ezt kellett felhasználni; az áru ettől nem lett jobb, haeználhatóbb. Nyilvánvaló, hogy a gyapotnak ez a „leminősítése” komoly népgazdasági kárt okozott. Máskor pedig rosszabb minőségű gyapottól gyártottunk olyan árukat, amelyeknek a gyöngébb anyag rendkívül ártott mind a tartósság, mind a tetszetősség szempontjából. Tavaly szeptember végén például hirtelen át kellett állítani a pamutfonodákat, hogy egy hónapig úgyszólván csak gyöngébb minőségű gyapotokat dolgozzanak fel. Nyilvánvaló, hogy ez a teljes átállítás, amely természetesen a szövődék programját is teljesen megváltoztatta, az effektív anyagi minőségromlásán kívül is súlyos minőségi hibákat okozott, mert megzavarta az üzemek termelési rendjét.

Elsősorban a pamut-nyerszövet készletek hiánya okozza a pamut-kikészítő üzemek ütemtelen termelését, főleg a kapitalista országokba irányuló export vonatkozásában. Itt a lökészerűen beérkező rendelések nehezítik a tervszerű munkát. Nem is hangsúlyozzuk külön az ütemtelen termelés, a negyedévvégi „rohammunka” minőségrontó, selejtgyártó hatását; ez egész népgazdaságunkban eléggé közismert jelenség. Egyébként leginkább éppen az ütemtelenség vizsgálatakor tűnt ki, hogy az üzemek vezetői az „objektív ok”, az anyagihiány leple alatt rengeteg belső szervezési hibát takargattak.

Az importált műselyemfonalkészletek elégtelensége is sok minőségi hibát okozott. A különféle eredetű, kis tételekben beérkezett importfonalak készletek hiányában sokszor keverve kellett felhasználni, ebből pedig csikosság és egyéb minőségi hiba származott. Persze, itt is ártott az üzemek szervezetlensége. Ennek következtében egyes tételek sokszor összekeveredtek, de a vezetők a készletek hiányára való hivatkozással könnyen mentegetőztek.

A bútorok minőségét igen károsan befolyásolta a fakészletek csekély volta, ezért száraz faanyag helyett nedves, „élő” fát használtunk fel. Eredmény: a bútorok megvetemedése.

Az „objektív okok” harmadik csoportja: a *géppark technikai színvonalának* emelését vagy legalább egyszinten tartását biztosító anyagi eszközök és szakképzett munkaerők hiánya. A könnyűipar rendkívül mini-

málisra szabott beruházási kerete nem tett lehetővé olyan egészen kis beruházásokat sem, amelyek pedig nagy minőségjavulással járhattak volna.

A pamutiparban igen jelentősen javíthatna a pamutfonalak egyenletességén, tartósságán, ha a szűk keresztmetszetet okozó kártológépparkot kiegészítenék, s a régifajta kártbevonatok helyett modern, merev kártbevonatokat alkalmaznának. Viszonylag kis beruházással fésülőgépparkunk is kiegészülhetne; ez esetben a mostani gyöngge minőségű pamutharisnyák és zoknik helyett több jóminőségű flórharisnyát gyárthatnánk, s nagyon megjavíthatnók az inganyagok, a vászon férfiruhák és a ballonkabátok minőségét. A gyapjúszövődékekben jelzőberendezések fölszerelésével sok szövőhibát lehetne elkerülni. A Magyar Viscosa gyárban készített műselyemfonal gyenge minőségén is viszonylag kis beruházások segítségével nagyot lehetne javítani. A bútoriparban mesterséges szárítók alkalmazása segítené a nedves faanyag felhasználásából eredő hibákon.

De nemcsak a kisebb beruházásokhoz, hanem jórészt a felújítások gondos elvégzéséhez szükséges anyagi eszközök, alkatrészek, anyagok is hiányoztak. A gépek generáljavítása sokszor úgy történt, hogy a szerelők a szétszedés és a tisztogatás után megállapították, melyik alkatrész kopott ki, s szorul kicserélésre, azután a kifogásolt darabokat jobbak híján visszarakták a gépekbe. Nehézséget okozott a karbantartáshoz, felújításhoz szükséges szakmunkások hiánya is. Nemcsak a nehézipar természetes szívóhatása miatt szívárogtak el ezek a munkások a könnyűipari üzemekből, s nemcsak az utánpótlás vált egyre nehezebbé (hiszen a könnyűiparnak nem voltak ipari tanulóotthonai és iskolái), hanem átrendelés formájában is nem egyszer annyi szakmunkást kellett hirtelen átadni a nehéziparnak, hogy átmenetileg szinte leküzdhetetlen zavarok keletkeztek.

Voltak eredmények is: a valamennyi jelentősebb könnyűipari üzemben megszervezett tervszerű megelőző karbantartás elég jól működik; a könnyűipar saját kisüzemeiben megteremtette sok fontos gépalkatrész gyártását. Sok textilüzemben alkalmaztunk a minőség szempontjából igen fontos korszerű világítást stb.-t. De mindezek ellenére kétségtelen, hogy a berendezés műszaki színvonalában a második világháború kitörése óta bekövetkezett romlást a fordulat éve óta sem sikerült megállítanunk, s könnyűiparunk gépparkja (az új létesítményektől eltekintve) általában korszerűtlen és rossz állapotban van.

Az anyaghiányból, az anyagok fogyatékoságából, a géppark fejlesztésének elmaradásából származó bajokon sokat lehetett volna javítani, ha a könnyűiparban egyébként minden rendben van. Csak egy példát említünk: a kisipari szövetkezetek gyönggeminőségű fából jó bútort gyártottak, a bútorgyárak pedig jobbminőségű fából hibás, kifogásolható bútort. Tehát a könnyűiparban az említett „objektív okok”-hoz az ipar saját hibái is hozzájárultak, s a minőség sokhelyütt ezért is romlott.

Térjünk most át a könnyűipar *belső* minőségrontó hibáinak elemzésére. Sok ilyen hiba van. Nagyon fontos köztük a *technológia rögzített-*

ségének és a technológiai fegyelemnek a kérdése. A könnyűiparban a tőkés idején nem volt „divat” a technológia rögzítése. Mint említettük, mérnökök helyett jórészt mesterek vezették az üzemeket, s ezek a vezetők évtizedes tapasztalataikra hivatkozva, „fejből” vagy „kisnoteszből” dolgoztak. Aligha kell külön magyarázni, hogyan hatnak az ilyen munkamódszer esetlegességei a minőségre.

A könnyűiparban ezen a téren néhány éve kétségkívül sok változás történt, de korántsem elég. Valamennyi iparág írásban rögzítette a technológiát — de az írás gyakran az íróasztal fiókjában maradt s az üzemben a régi módon dolgoznak. Ebből a textiliparban sok festési, kikészítési hiba származik. Elrendelték, hogy próbagyártások előzzék meg az új gyártásokra való áttérést. Ennek ellenére gyakori, hogy a sikeres próbagyártás után a nagyban gyártott termékek minőségileg hibásak, mert az üzemek eltérnek az elrendelt technológiától. Gyakori, hogy az üzemek anyaghiánnyal magyarázgatják ezt az eltérést, pedig sokkal helyesebb volna, ha *minden* anyagkombinációra kidolgoznák a megfelelő és leghelyesebb technológiát.

A technológiai fegyelem hiánya leginkább azokban az iparágakban mutatkozik meg, amelyek mostanában, gyorsan alakultak át kisiparból nagyiparrá. A cipőiparban, bár egy esztendeje nagy a javulás, még most is sok a hanyag, pontatlan munka; még most is láthatunk kiálló szögeket, kilógó drótokat; gyakori eset, hogy a tűzők a talpvarráskor nem tartják meg a talp szélétől megszabott távolságot, ezért a szélhez túlságosan közel került varrás rövid hordás után szétfeszlik stb. A bútoriparban a fényezés megszabott technológiájának megsértése miatt sok a fényezési hiba.

A minőségi hibák jórészenek az az oka, hogy a könnyűiparban a *technikai kultúra* még elég alacsony színvonalú. A tőkés idejében a munkások műszaki kultúráltságának fokozása természetesen nem érdekelte a gyárosokat. A fordulat éve óta — bár rátértünk a technikai minimumra és a Kovaljov-féle munkamódszerátadásra, s kidolgoztuk a szakoktatás módszereit és a munkaszervezési szabályzatokat stb. — még egyáltalán nem értük el a kívánt eredményt; intézkedéseink (főleg a Kovaljov-módszer elterjesztésére vonatkozóak) számos üzemben pusztá szavak maradtak. Persze, *nem* a dolgozókat okoljuk; a könnyűipari dolgozók jórésze tehetséges, lelkiismeretes és lelkes (ezt bizonyítja sokezer sztahanovistánk is), s ha eddig nem emelkedtek oly magas kulturális fokra, hogy mély hozzáértéssel, a gépek pontos ismeretében, műszaki gondolkodásmóddal termelhessenek, ez kétségkívül az iparvezetés és az üzemvezetés hibája, a vezetésé, amely gyakran lélektelenül és bürokratikusán kezeli a technikai kultúra emelésének nagyfontosságú kérdését.

Nemcsak a munkások, hanem a művezetők és a műszaki értelmiségiek technikai kultúrája sem kellő színvonalú. A művezetőképzésben határozottan értünk el eredményeket, de még igen sok a tennivaló. A könnyű-

ipari technikumok számát és hallgatóik létszámát is jelentősen növeltük, képzésük színvonala azonban — főleg a gyakorlati tárgyakban és a műhelyoktatásban — még nem kielégítő. A legjelentősebb eredményt a mérnök-képzés területén értük el; megteremtettük a könnyűipari mérnökképzést (bár még nem minden iparágban), s az évről évre tömegesebben üzeminkbe kerülő fiatal mérnökök jelentősen emelik majd a technikai kultúrát.

A minőség javításának egyik fontos emelője a *minőségi szabvány*. Könnyűiparunkban valamikor — néhány közszállítási cikktől eltekintve — ismeretlen dolog volt a szabvány. Itt nagy munkát végeztünk: ma már a szabványok minden területen megvannak vagy legalábbis készülnek. Hátráltatta ezt a munkát a nyersanyagellátás bizonytalansága; ezért sok kész szabványt még nem alkalmazhattunk. Természetesen a szabványosítás munkájában is sok a finomítani való.

A *minőségellenőrzés* fogalma is új volt könnyűiparunkban. Megteremtettük a MEO-szervezeteket; műszerekkel, laboratóriumokkal szereltük föl az üzemek jórészét (bár eddigi beruházási kereteink szűk mérete miatt ebben a tekintetben még nagy hiányosságok vannak). A szabványok elkészülte előtt a MEO-k munkája nem igazodhatott szilárd mércéhez; — ma már ez is jórészt megvan. MEO-ink munkája mégis rendkívül gyöngye és bizonytalan. Ennek nemcsak az az oka, hogy a MEO-ban dolgozó káderek szakmai tudása hiányos, hanem az is, hogy a belkereskedelem minőségátvevő szervei a legtöbb iparágban benn az üzemben a meóssal együtt veszik át az árut. Így a meóst végeredményben nem is terheli felelősség, hiszen ha átengedi a hibás árut, legföljebb a kereskedelmi átvevő akadékoskodik; a gyárból kikerülő áru minőségéért nem a MEO, hanem a kereskedelmi átvevő szerv felel. A következő tény is bizonyítja, hogy a MEO munkája még milyen gyöngye: a külkereskedelem minőségátvevő szerve néhány hónapja már nem a MEO-val együtt vizsgál, hanem a MEO által megvizsgált és jónak minősített árut veszi át az üzem egyik elkülönített helyiségében. Gyakran 40—45 százalékot is visszavet abból az áruból, amelyet a MEO exportképesnek ítélt! A MEO tehát vagy minden szakértelem híján vizsgált, vagy lekiismeretlenül kísérletezett, hátha a hibás áru is elcsúszik a jó áru közt.

Igen sok minőségi hiba forrása a könnyűiparban, hogy az üzemek — hibás következtetéssel — a *minőség rovására* fokozzák a *munkatermelékenységet és csökkentik az önköltséget*. A munka termelékenységének állandó fokozása iparunk fejlődésének döntő fontosságú mutatója; de áleredmény, látszatsiker, ha a minőség rontásának árán következik be. Könnyűipari üzemek, sajnos, elég gyakran választották ezt az utat. A ruhaiparban, a bőriparban, a cipőiparban sok olyan munkaműveletet hagytak el, amely elengedhetetlenül szükséges a jóminőségű áru termeléséhez. „Önköltségcsökkentés” ürügyével silány minőségű, olcsó kellékanyagokat használtak fel, vagy „elspórolták” a kellékekből. A szövődékben az egy szövő kezelte gépek számát — a szükséges műszaki feltételek megterem-

tése nélkül — sokszor olyan magasra emelték, hogy ez a túlzás bizonyos kényes, nagy figyelmet kívánó áruk termelésekor a minőség rovására ment. A bútorigarban addig csökkentették az átfutási időt, hogy a technológiailag szükséges száradási, pihenési idők hiánya a készbútor rossz minőségében mutatkozott meg.

Az üzemek igen gyakran „objektív okok”-kal mentegették ezt a gyökeres hibájukat: arra hivatkoztak, hogy a túlfeszített termelékenységi, önköltségi tervek kényszerítették őket erre az útra. Valóban előfordulhatott, hogy egyik-másik üzem műszaki és szakmai színvonalához képest irreálisan feszített tervet kapott. De miért tértek rá az üzemek vezetői a könnyebb ellenállás vonalára, a minőség rontására? Mert a minőség kérdését nem tekintették ugyanoly fontosnak, mint a termelési terv teljesítését, az önköltségi terv teljesítését! Mert nem értették meg, hogy ilyen módszerekkel csak formailag teljesítették a tervet, de voltaképp *csaltak*, becsapták a fogyasztókat, a dolgozókat. Márpedig az ilyen tervteljesítésnél még a terv nemteljesítése is jobb.

Az iparvezetés már 1952-ben, de főleg 1953-ban sokat tett e hibák megszüntetéséért. A ruhaiparban elrendelte sok korábban elhagyott munkaművelet visszaállítását, a bútorigarban a száradási és a pihentetési idők megtartását. A legfontosabb intézkedés az volt, hogy néhány iparágban bevezettük a minőségi bérezést; ez megszüntette azt a visszás helyzetet, hogy a normán fölül teljesítő, de hanyagul dolgozó munkás sokkal többet keresett, mint a gondos, minőségi munkát végző, de kisebb százalékot teljesítő. Ennek ellenére még ezen a területen is sok a hiba.

Végül valamit a *választékról*.

Kétségtelen, hogy tavaly nagyon megszorodott a könnyűipari termékek választéka, de ez a megállapítás egyáltalán nem vonatkozik minden cikkre. Vizsgáljuk meg a választéki hiányosságok okait.

Bizonyos mértékig a nyersanyagproblémák is befolyásolják a választék kérdését. Például hiány mutatkozott a sötétkék és a barna színű férfingben, amelyet a könnyűipar nem gyárthatott kellő mennyiségben, mert az akkori gyenge minőségű gyapotból készült anyagok erre a két, festés szempontjából kényes és érzékeny színre csak rosszul, egyenlőtlenül, hibásan festhetők. Hiány volt a világosszínű kártolt gyapjúszövetekben is, mert elegendő rongykészlet híján nem lehetett kiválogatni a szükséges mennyiségű világos rongyot.

A választéki hiányosságok legnagyobb része ugyanabból a helytelen szemléletből fakadt, amellyel már a minőséggel kapcsolatban találkoztunk. Üzemeink öncélnak tekintették a termelékenység fokozását, s mereven elzárkóztak a választék munkaigényesebb, díszesebb termékekkel való bővítésétől. A munkaigényesség ugyanis általában nem olyan arányban növelte a termelési értéket, hogy az a termelékenységi mutatóban kárpótolta volna a többlet-időráfordítást. Még ma is ez a szemlélet mutatkozik meg konfekcióiparunk sok árujában; a női fehérnemű, a női, de méginkább a

gyermekruhák fazonjai egyhangúak, nem eléggé díszesek, változatosak. Cipőiparunk is lehetőleg mellőzi a munkaigényesebb, például tűzéssel díszített modellek gyártását.

A gyárvezetők ugyancsak a termelékenység fokozásával okolják meg a minél nagyobb szériák gyártását. Természetes, hogy a nagyüzemi gyártást nem szabad túlzottan kis tételekre elaprózni, hiszen ezzel elvesz a nagyüzemi gyártás fölénye a kisipari termeléssel szemben. De könnyűipari üzemeink egy része nagyon túlozza ezt a kérdést. Tudjuk, hogy kis ország vagyunk; ha a szovjet üzemekben gyártott szérianagyságokat utánoznók, egész termelésünk olyan kevés modellre korlátozódnék, hogy szinte egyenruhába öltöztetnénk lányainkat, asszonyainkat. A ruhaiparban már nagyot haladtunk; alkalmaztuk az úgynevezett többszekciós futószalagokat, amelyek a nagyüzemi gyártáson kívül lehetővé teszik, hogy ugyanazon a szalagon egyidejűleg egymás mellett több modell készüljön. De cipőiparunk még nem oldotta meg ezt a kérdést. Ellenkezőleg, „elmélettel” is bizonyította, hogy nagyobb választék gyártása fölösleges. Úgy okoskodott, hogy ha a kisebb szériában gyártott modelleket szétosztja az ország összes cipőüzletei közt, egy-egy boltba oly kevés pár jut ezekből a modellekből, hogy nagyság és szín szerint okvetlenül hamarosan „deszortálttá” válnak. Sajnos, a belkereskedelmi szervek helytelen „áruterítési” módszerei valóban igazolják ezt az érvelést, mert az áru szétosztása többnyire mechanikusan, egyenletesen történik, noha a választék bősége nemcsak abban nyilvánul meg, hogy egy-egy üzletben sokféle áru van, hanem abban is, hogy egyes üzletekben más- és másféle áru kapható. A ruházati cikk nem kockacukor vagy liszt, amelyet a vásárlónak minden élelmiszerboltban meg kell találnia. A választék elszegényedésére, egyhangúságára vall, hogyha az ország bármely cipőboltja előtt áll is meg valaki, pontosan ugyanazokat a cipőket látja, mint a többi üzletben. Egy-egy boltnak talán elégséges ez a választék, hiszen a bolt — méretéhez képest, a szortírozottság biztosítására — nem tarthat többet bizonyos számú modellenél, de országos választéknak okvetlenül kevés. A kérdés megoldására nemcsak a könnyűiparnak kell megtalálnia a kisebb szériák gyártási lehetőségét, hanem a belkereskedelem illetékes szerveinek is változtatniuk kell elosztási rendszerükön.

A választék bővítését, a helyi jellegű ízlésgények kielégítését kell szolgálnia a helyi iparnak, főleg a szövetkezeti iparnak. Eddig a nagyipar és a helyi ipar koordináltsága igen hiányos volt. A helyi ipar nem az említett cél elérésére törekedett, hanem gyakran inkább „konkurált” a nagyiparral, s a tömeggyártásban úgyszólván ugyanazokat a cikkeket gyártotta, mint a nagyipar, de természetesen sokkal csekélyebb termelékenységgel. Elhanyagolta a speciális, választékbővítő áruk gyártását, valamint a rendelésre dolgozó és javító tevékenységet.

Nem volna teljes a minőségi és a választéki hibák és hiányosságok elemzése, ha nem foglalkoznánk az iparvezetőknek és az üzemvezetőknek a minőség és a választék kérdésében megnyilatkozó *szemléletével*. Őszin-

tén megmondjuk, az 1951. december 1-i párt- és kormányhatározat közzététele előtt teljesen általános volt az a helytelen szemlélet, hogy a könnyűipar nagy exportfeladatai mellett a belföldi igények kielégítése másodrendű dolog. A párt- és kormányhatározat ugyan sokat javított ezen a szemléleten, de döntő fordulat még ezután sem következett be. „Az ipar feladata a termelés”, hangoztatták a vezetők, „a kereskedelem feladata, hogy eladja az ipar termékeit”. Csak Sztálin elvtárs legutolsó műve és a benne föltárt gazdasági alaptörvény alapján eszméltek rá, hogy a termelés nem öncél, hogy nem a fogyasztó van az iparért, hanem az ipar a fogyasztóért, s hogy a terv különféle mutatóinak túlteljesítése még nem eredmény, ha úgy érjük el, hogy ellentétbe kerülünk a termelés céljával: a dolgozók igényei maximális kielégítésének biztosításával.

Sajnos, meg kell állapítanunk, hogy bár sok könnyűipari vezető kitűnően elmondja a szocializmus gazdasági alaptörvényét a pártoktatási konferencián, de ha gyakorlati munkájában az alaptörvény alkalmazására kerül sor, nem ismeri fel az összefüggéseket, s homlokegyenest ellenkező álláspontot képvisel. Ezért oly fontos, hogy gazdasági vezetőink elmélyülten tanulmányozzák a marxizmus-leninizmus elméletét; hogy formulák és tételek mechanikus ismételtetése helyett sajátítsák el a marxista-leninista gondolkodásmódot; hogy gyakorlati munkájukban jól alkalmazzák az elméletet.

A Magyar Dolgozók Pártja által kidolgozott új irányvonalnak és az erre alapított új kormányprogramnak lényeges fordulatot kell jelentenie a könnyűipar munkájában. Nép gazdasági tervünk — ha nem is egycsapásra, hanem fokozatosan — meg fogja teremteni a jó munka feltételeit; a megfelelő minőségű nyersanyagot, a kellő anyagkészleteket, a gyárak berendezésének korszerűsítéséhez, műszaki állapotának rendbehozásához szükséges kisebb beruházásokat, anyagokat, alkatrészeket, s biztosítani fogja a kellő számú szakmunkást is. De a könnyűipar dolgozói is küszöbölgék ki munkájuk hiányosságait: szüntessék meg a géppark elhanyagoltságát, szilárdítsák meg a technológiai fegyelmet, a minőségi ellenőrzést, emeljék a műszaki kultúra színvonalát, tegyék ütemessé a termelést. Bővítésék szép, izléses, munkaigényes árukkal a választékot. Most, hogy a Helyi Ipari Minisztérium egyesült a Könnyűipari Minisztériummal, a közös vezetés biztosítsa a helyes együttműködést az igények minél tökéletesebb kielégítése végett.

A könnyűipar eddig is igen nagy és sokoldalú segítséget kapott a magas műszaki színvonalú, fejlett munkamódszerekkel dolgozó szovjet könnyűipartól. A szovjet eredmények alkalmazása mégis sok területen csak lassan haladt; bizonyos mértékig az anyagi eszközök hiánya is akadályozta ezt, de a vezetők közömbössége sokkal inkább. Most gyorsítanunk kell a szovjet tapasztalatok felhasználásának ütemét.

A magyar nép az új kormányprogram elhangzása után nagy érdeklődéssel fordul a könnyűipar felé. Sokat vár tőle. Elvárja, hogy életszínvonalának növekedésével együtt emelkedő igényeinek fokozott kielégítésére kiváló minőségű, változatos iparcikkeket termeljen. A könnyűipari dolgozók bizonyítsák be, hogy méltók szocializmusépítő feladatuk betöltésére.

Az ipari termelés önköltségcsökkentésének tartalékai

A kommunista párt és a szovjet kormány a gazdasági élet minden területén következetesen érvényesíti a gazdaságosság rendszerét. A gazdaságosság rendszere megköveteli az állami eszközök észszerű és takarékos fölhasználását és a tervek minimális anyag-, munka- és pénzráfordítással történő teljesítését.

Ahhoz, hogy a termelőfolyamat valamennyi láncszemében megvalósíthassuk a gazdaságosság rendszerét, minden módon erősíteniünk kell a szocialista vállalatok önálló elszámolását. Az önálló elszámolás a szocialista vállalatok tervszerű igazgatásának főmódszere. Az önálló elszámolás elve a vállalatok operatív önállósága alapján valósul meg. A vállalatok megkapják az államtól a tervszerű gazdasági tevékenységük folytatásához szükséges eszközöket, s felelősek az államnak a kapott eszközök helyes és észszerű felhasználásáért. Az önálló elszámolás biztosítja a vállalati tervek teljesítésének és a vállalatok egész termelőtevékenységének rendszeres rubeellenőrzését.

A párt és az állam a szocialista vállalatok önálló elszámolásának megvalósításakor tudatosan fölhasználja az értéktörvényt a vállalati bevételek és kiadások szembeállítására és a gazdaságosság rendszerének megerősítésére.

A Szovjetunióban még van árutermelés, még vannak áru-pénzviszonyok, tehát a termékek termelésére fordított munka mennyiségét csak értékben, pénzformában mérhetjük; éppen ezért megmaradtak az olyan gazdasági kategóriák is, mint az érték és az önköltség.

A szocialista vállalatokban gyártott termék értéke pénzformában fejezi ki a termeléséhez társadalmilag szükséges összes munkaráfordításokat. A termék önköltsége ellenben a vállalat termelési költségeinek csak egy részét fejezi ki pénzformában. Az önköltség csupán az elhasznált termelőeszközök költségeit és a termelésben közvetlenül részt vevő dolgozók munkadíját tartalmazza. Az önköltség részei: a fölhasznált anyagokban, villamosenergiában és munkaeszközökben megtestesült holtmunka, valamint a munkabérformában kifejezett élőmunka. Ellentétben az értékkel, az önköltség nem tartalmazza az élőmunkaráfordításnak azt a részét, amelyet a társadalom a termelés bővítésére, a népoktatás és az egészség-

ügyi ellátás fejlesztésére, a honvédelem megszervezésére stb.-re használ fel.

A szovjet dolgozóknak egyaránt érdekük mind az élők munkával, mind pedig a termelőeszközökben megtestesült holtmunkával való takarékoskodás. A takarékoság a szovjet emberek új, szocialista jellemvonása.

A kapitalizmusban a termelőeszközök magántulajdona miatt ellentmondás van a tőkés egyéni termelési költségei és a társadalom termelési költségei közt. A tőkés költségei kisebbek a társadalom valóságos költségeinél, mert az értéktöbblet, amelyet a tőkés profit formájában sajátítanak el, a munkások meg nem fizetett munkájának eredménye.

A termelési költségek csökkentésére törekvő tőkés szigorúan takarékoskodnak az anyagokban és a munkaeszközökben megtestesült holtmunkával, de barbár módon pazarolják az élők munkát: növelik a munkanap hosszát, csökkentik a munkabéreket, takarékoskodnak a védőberendezésekkel stb. A tőkés vállalatok munkásainak nem érdekük, hogy takarékoskodjanak a termelőeszközökkel, kizsákmányolásuk eszközeivel. A tőkés termelési költségek tehát kifejezik a kapitalizmus fő ellentmondását: a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás magánformája közt lévő ellentmondást.

A szocializmusban nincs ellentmondás az egyes vállalatok termelési költségei és a társadalom termelési költségei közt. Egy-egy vállalat termelési költségeinek csökkentése a társadalmi munkaráfordítás csökkentését jelenti.

A szocialista termelés fejlődésének egyik legfontosabb feltétele az önköltség rendszeres csökkentése. A szocialista termelés bővítését és a nép anyagi és kulturális életszínvonalának emelését szolgáló felhalmozás alapja: a munka termelékenységének fokozása, a takarékoság és az anyagköltségek csökkentése útján megvalósuló rendszeres önköltségcsökkentés.

A szocializmusban a termelés célja az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. Ezért a társadalom minden tagjának érdeke a társadalmi munkaráfordítások csökkentése. Minél kisebbek ezek a ráfordítások, annál nagyobbak a lehetőségek a társadalom szükségleteinek kielégítésére.

A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervre vonatkozó irányelvei szerint az ötödik ötéves terv feladatainak teljesítése megköveteli, hogy „mozgósítsuk a gazdaság belső erőforrásait a szocialista felhalmozás növelésére... a gazdasági építés valamennyi, nagyobb és kisebb szakaszán következetesen érvényesítsük a gazdaságosság rendszerét, fokozzuk a vállalatok jövedelmezőségét“. A XIX. pártkongresszus a gazdasági vezetők legfontosabb feladataként jelölte meg a termelés rejtett tartalékainak feltárását és hasznosítását, a meglévő termelőkapacitás legteljesebb kihasználását, a termelőmódszerek rendszeres tökéletesítését, az önköltség csökkentését, s az önálló elszámolás megszilárdítását.

A XIX. pártkongresszus irányelvei szerint az ötödik ötéves tervben 25 százalékkal kell csökkenteni az ipari termelés önköltségét. Az ötödik

ötéves tervben is az önköltség csökkentése útján elért megtakarítás az ipari felhalmozás növekedésének legfontosabb forrása. Az ipari felhalmozás növekedésének kétharmadát az önköltség csökkentésével kell elérnünk.

Az ipari termelés méreteinek növekedésével egyidejűleg fokozódik az önköltségcsökkentésből származó megtakarításnak, mint a szocialista felhalmozás forrásának jelentősége. 1950-ben, a negyedik ötéves terv utolsó évében, az ipar minden százaléknyi önköltségcsökkentése 5 milliárd rubel megtakarítást eredményezett, 1955-ben, az ötödik ötéves terv utolsó évében pedig az ipari termelés önköltségének egyszázaléknyi csökkentése már 6,5 milliárd rubeles megtakarítást jelent.

Az önköltségcsökkentés legfontosabb tényezője a munka termelékenységének fokozása. Ezzel növeljük az időegység alatt gyártott termék-mennyiséget, csökkentjük az élőmunkaráfordítást, valamint a termelőeszközökben megtestesült holtmunkaráfordítást, vagyis végső fokon a termék előállításához társadalmilag szükséges munkaidőt. A szocialista társadalomban a tudomány és a technika legújabb vívmányainak a termelésben való meghonosítása, a termelő folyamatok gépesítése, villamosítása és automatizálása alapján szüntelenül fokozódik a munka termelékenysége.

Az ötéves tervek során a Szovjetunió agrárországból ipari orszaggá változott. Új gépgyártó iparágak létesítésének eredményeképp korszerű technikával szereltük föl a népgazdaság valamennyi ágát, jelentősen gépesítettük a munkaigényes termelőfolyamatokat és a nehéz munkákat, gyökeresen megváltoztattuk az ipari munka jellegét és feltételeit, s ezzel elősegítettük a munkatermelékenység szüntelen növekedését, az önköltség rendszeres csökkenését.

A szovjet gépgyártás évről évre nagyobb mennyiségű új, tökéletesebb gépet és berendezést gyárt; ezek biztosítják a népgazdaság technikai továbbfejlődését. A szovjet gépgyártás 1951-ben és 1952-ben 1100 igen fontos új géptípus gyártását kezdte meg. Bányaiipari gépeket és berendezéseket gyártó vállalataink a háború után 400 új géptípus gyártásának megszervezésével lehetővé tették olyan nehéz munkafolyamatok gépesítését, mint a réselés, a jövesztés és a szállítás.

1952-ben folytattuk a szénfejtés, valamint a szén- és a meddőközet-rakodás erősen munkaigényes folyamatainak gépesítését. 1952-ben a fejtőhelyeken való rakodás gépesítettsége 25 százalékkal, a szállítóeszközökbe való rakodása pedig 17 százalékkal nőtt 1951-hez képest. A legújabb bányagépek és felszerelések, továbbá a legfejlettebb munkaszervezési módszerek alkalmazása révén jelentősen növekszik a munka termelékenysége, csökken a széntermelés önköltsége.

Az ötödik ötéves terv kongresszusi irányelvei a széntermelés komplex gépesítése és technikai újjáalakítása céljából előirányozzák a legújabb bányagépek és berendezések még szélesebbkörű alkalmazását. Az új ötéves tervben minden módon fejlesztjük a fejtés, a rakodás, a biztosítás gépesítését. Ez lehetővé teszi a szén önköltségének további csökkentését.

A gépgyártásban a munkatermelékenység emelkedésének és az önköltség csökkenésének fontos tényezője az egyedi szerszámgépek helyett szerszámgép-agregátok és automatásorok alkalmazása. A szovjet szer-

számgépipar 1951-ben 150, tavaly pedig 200 új szerszámgéptípus gyártását kezdte meg.

A különleges szerszámgép-agregátok és automatasorok az egyedi szerszámgépekhez képest általában kétszeresre-ötszörösre emelik a munka termelékenységét, másfél-kétszeresre az azonos nagyságú üzemterületen gyártható termékek mennyiségét, s így jelentős önköltségcsökkentést tesznek lehetővé.

Sok iparág jól gépesítette a fő termelőfolyamatokat, de nem fordított kellő gondot a segéd munkák gépesítésére. Pedig a segéd munkák hiányos gépesítése csökkenti a gépesítés általános gazdasági hatását, s megbontja a termelés normális menetét. Különösen az olyan nehéz munkák gépesíthetősége hiányos, mint az üzemi szállítás, az anyagok ki- és berakásai stb. A szénbányászatban például a külszíni rakodás köti le a munkások 20 százalékát. A vaskohászatban igen fejlett a fő termelőfolyamatok gépesíthetősége, de gyengén gépesítettek az olyan munkák, mint a nyersanyag-adagolás, a be- és kirakodás, a karbantartás. Gépgyárakban gyakran előfordul, hogy a nagytermelékenységű szerszámgépekhez kézzel szállítják az alkatrészeket.

A segéd munkák gépesítése igen fontos tartaléka a munkatermelékenység fokozásának és az önköltség csökkentésének.

Az önköltségcsökkentés egyik fontos forrása a termékegység gyártásához szükséges tüzelőanyag-, villamos-energiamennyiség stb. csökkentése. Az egész ipari termelés önköltségének több mint 70 százaléka anyag- és energiaköltség. E költségek hányada azért ilyen nagy, mert a munkaeszközöktől (berendezésektől, épületektől, felszerelésektől) eltérően a munkatárgyak csupán egy termelőfolyamatban vesznek részt, s értéküket teljesen átviszik a késztermékre. A munka termelékenységének szakadatlan növekedését biztosító új technika bevezetése következtében csökken az önköltségben a munkaráfordítások aránya, s növekszik az anyagráfordításoké. Az anyagráfordítások aránya az ötéves terv végére körülbelül három százalékkal emelkedik az 1950. évi színvonalhoz képest. Az észszerű nyersanyag- és anyagfelhasználás népgazdasági jelentősége tehát szüntelenül növekszik.

A XIX. pártkongresszus feladatul tűzte ki, hogy: „biztosítsák az anyag-tartalékok további jelentős megtakarítását az anyagok és berendezések fölösleges fölhasználásának megszüntetésével, a selejt elleni harc fokozásával, a gazdaságos anyagfajták bevezetésével, teljesértékű pótanyagok széleskörű használatával és élenjáró termelési technológiával“.

Jóllehet a szovjet ipar jelentős sikereket ért el az anyagtakarékosságban, az anyagfölszámolás további csökkentésének még mindig nagy tartalékai vannak. A hulladékok, a selejtvesztések és a gépsúlyok csökkentése, valamint a technológia tökéletesítése biztosítja az anyagfölszámolás csökkentését.

Sok iparág termelésében még mindig nagy az anyagvesztés, ennek következtében magas az önköltség. Nagy a nyersanyagvesztés a cukor-, a vajfeldolgozó- és a haliparban. Például a cukoriparnak tavaly helytelen nyersanyagfölszámolás következtében körülbelül 90 millió rubel tervenfölüli vesztesége volt. E veszteségek kiküszöbölése lehetővé tenné a cukor

önköltségének jelentős csökkentését és azonos nyersanyagmennyiségből soktízezer tonnával több cukor termelését. Nagyon a nyersanyagveszteségek a fafeldolgozó- és a papíripari vállalatok termelésében is. A fafeldolgozó- és a papíripari vállalatok a normánfelüli nyersanyagveszteségek megszüntetésével évente 25 millió rubelt takaríthatnak meg.

Az említett iparágakban a nyersanyagveszteség főként abból ered, hogy a tárolás és a szállítás nincs kellően megszervezve és nem megfelelő a nyersanyagfelhasználás ellenőrzése sem.

A termékegységre eső anyagmennyiség csökkentésének a gépgyártásban is nagy tartalékaik vannak. Sok gépgyártó ágba a hengerelt lemez felhasználási együtthatója alig éri el a 75 százalékot, vagyis a lemezek 25 százaléka még mindig kárbavész. A hengerelt lemezek és általában a különféle fémek felhasználása megjavítható: észszerűbb szabási módszerek alkalmazása, az alkatrészgyártás technológiájának javítása, a hulladékok fokozottabb hasznosítása stb. útján. A legjobb gyárak tapasztalata azt bizonyítja, hogy a fémfelhasználási együttható jelentősen növelhető. Az urali gépgyár a lemezek szabására központi műhelyt szervezett, s a fémfelhasználási együtthatót 0,75 százalékról 0,87 százalékra emelte.

Az önköltségcsökkentés egyik jelentős forrása a selejtveszteség csökkentése. Tavaly az ipar selejtkára meghaladta a 3 milliárd rubelt. Különösen nagyok az öntödék selejtveszteségei: a közlekedési gépgyártásban az 1952. évi selejtveszteség az önköltség 4,8 százaléka, a gép- és műszergyártásban 8,5 százaléka, az építőipari gép- és az útépitőgépgyártásban 5,9 százaléka volt.

A selejtök elemzéséből kitűnik, hogy a selejt jórészt a technológiai fegyelem megsértésének, a technológiai dokumentáció hiányának, a gondatlan formázásnak, a rosszminőségű magkészítésnek, a formázóanyagok helytelen tárolásának stb.-nek a következménye.

A hatékonyabb anyagfelhasználást elősegíti az anyagfelhasználási normák tökéletesítése, az anyagfelhasználás ellenőrzésének fokozása, továbbá az anyagi és a műszaki ellátás javítása. A nem megfelelő méretű és szabványú anyagok szállítása növeli a hulladékot, s csökkenti a fémfelhasználás hatékonyságát. Csupán a cseljabinszki Kirov-gyár tavaly több mint 2000 tonna anyagot használt föl terven fölül az említett okok miatt. De előfordul ilyesmi más vállalatokban is. A fémmegtakarítás elősegítése végett a kohóipari minisztérium vállalatainak ügyelniük kell, hogy a gépgyártásnak megfelelő méretű és szabványú anyagokat küldjenek.

A szovjet ipar rengeteg tüzelőanyagot fogyaszt. Jellemző, hogy az ipar évi tüzelőanyagkiadásainak összege mintegy 30 milliárd rubel. A tüzelőanyagfelhasználás hatékonysága sokhelyütt még mindig igen alacsony. Sok vállalatban nagy a tüzelőanyagveszteség, mert a tüzelőanyagot nem megfelelő tüzelési eljárásokkal, alkalmatlan tűzterekben használják fel, s a gőzgépek, gőzkalapácsok és egyéb gépszerkezetek hasznos hatása sem éri el a kívánt mértéket. Ennek következtében a tüzelőanyagkiadások 20—30 százalékkal nagyobbak a kelleténél.

Az ötödik ötéves tervben jelentős tüzelőanyagmegtakarítást kell elérnünk a tüzelőanyagok gondosabb kirakása, szállítása és tárolása útján,

a tüzeléstechnikai szabályok szigorú megtartása, a gőzgépek és a melegítő-kemencék hasznos hatásújának általános emelése, az eltávozó füstgázok maximális hasznosítása s a hőfolyamatok automatikus szabályozása útján.

A szovjet ipar valamennyi ágában nagy lehetőségek vannak az önköltség csökkentésére. A lehetőségek valóra váltásának egyik fontos feltétele, hogy a minisztériumok és a vállalatok jelentősen megjavítsák az önköltség tervezésének munkáját.

Az önköltségi terv hatalmas szervező erő a munkaerő, a berendezés és az anyagok észszerű felhasználásáért vívott harcban. Az önköltségi terv összeállításakor mérlegelni kell a vállalat összes önköltségcsökkentési lehetőségeit, amelyek a munkatermelékenység növelésével, az új technika bevezetésével, a termelőfolyamatok tökéletesítésével, az állóalapok, a nyersanyagok, az anyagok, a tüzelőanyagok és a villamosenergia eredményesebb felhasználásával függnék össze. Csak az ilyen szempontok szerint összeállított terv mozgósíthatja a vállalat kollektíváját a termelés állandó tökéletesítésére, újabb önköltségcsökkentési források feltárására.

Az önköltség tervezésében még súlyos fogyatékoságok vannak. A minisztériumok és a főigazgatóságok sokszor nem a haladó anyag-, tüzelőanyag-, villamosenergia- és munkabérfelhasználási normák alapján állapítják meg a vállalati önköltségi terveket. Legtöbbször a beszámolási időszak valóságos kiadásait mérlegelik, s nem számolnak azzal, hogy ezek a kiadások általában a technika színvonalának és a termelés szervezésének már meghaladott szakaszát tükrözik, tehát sok olyan költségtételt tartalmaznak, amely jobb munkaszervezéssel, az anyagok és a munkaerő észszerűbb felhasználásával elkerülhető.

A kormány megbírálta az ilyen tervezési gyakorlatot és előírta, hogy az önköltségi tervek és a tervkalkulációk összeállításakor minden vonatkozásban olyan haladó normákat kell megszabni, amelyek számolnak a legjobb vállalatok és dolgozók teljesítményeivel, s jobb, takarékosabb munkára serkentik az elmaradókat. A tervkalkulációk összeállításakor nem elegendő, ha csak a jóváhagyott anyag-, tüzelőanyag-, villamosenergia- és munkabérfelhasználási normákból indulunk ki, mérlegelnünk kell a terv előirányozta műszaki és szervezési intézkedések bevezetésének gazdasági hatékonyságát is. Mégis sokszor előfordul, hogy az iparvállalatok túlzottan nagy anyagköltségeket és munkabérosszegeket terveznek, mert laza normák alapján állapítják meg egy-egy gyártmány anyag- és munkaerőszükségletét. Az is megtörténik, hogy egyes vállalatok önkényesen alkalmaznak bizonyos gyártási eljárásokat, s a többletköltséggel az önköltséget terhelik, mások a gyári általános költségek aránytalan felduzzasztásával növelik az önköltséget. Mindkét esetben megsértik az önköltségtervezés szabályait, s megkárosítják a népgazdaságot.

Az említett példák is bizonyítják, hogy az önköltség helyes tervezésére nagy gondot kell fordítanunk. Csak úgy teljesíthetjük az ötödik ötéves terv önköltségcsökkentő feladatait, ha a termelésben, az igazgatásban és a tervezésben is következetesen eleget teszünk a legnagyobb fokú takarékoság követelményeinek. (*Planovoje Hozjajsztvo*. 1953. 2. szám.)

Kereskedelmünk néhány kérdése az új kormányprogramm megvilágításában

Az áruforgalom szakadatlan fejlesztése, a szocialista kereskedelem munkájának rendszeres javítása a szocializmus építését szolgálja. Pártunk központi vezetőségének június 27—28-i határozata, valamint az erre épülő kormányprogramm végrehajtása tovább fokozza hazánkban a kereskedelem jelentőségét. Az új kormányprogramm legfontosabb célja megvalósításának, a dolgozó népről való szakadatlan gondoskodásnak, az életszínvonal rendszeres emelésének szempontjából rendkívül fontos a kereskedelem. „A kereskedelem a szocializmusban fő formája és sokáig az is lesz a fogyasztási cikkek elosztásának a társadalom tagjai közt. Fő forma, amelynek segítségével történik a dolgozók növekvő személyes szükségleteinek kielégítése“ — mondotta Malenkov elvtárs a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülésén. (Tartós békéért, népi demokráciáért. 1953 augusztus 16.)

A kereskedelem e feladat teljesítésével elősegíti a termelés gyors növekedését, úgyszintén a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek megfelelő fejlődését. A dolgozók igényeinek ismeretén alapuló tervszerű áruértékesítéssel közreműködik a szükségletek maximális kielégítésének biztosításában. A dolgozó nép életszínvonalának alakulását az erre vonatkozó mutatók közt a legvilágosabban az áruforgalom mutatószámai jellemzik.

A kormányprogramm végrehajtása során eddig tett intézkedések és rendszabályok nagy része közvetlenül vagy közvetve érinti az áruforgalmat, s megjelöli a kereskedelem feladatait. A központi vezetőség júniusi határozata és az erre épülő új kormányprogramm új megvilágítást ad áruforgalmunk, kereskedelmünk számos problémájának. A kormányprogramm gondos tanulmányozása, megfelelő következtetések levonása útján föl kell tárunk a kereskedelemben kiütközött hibák okait, ki kell jelölnünk a kereskedelem legfontosabb feladatait, hogy e gazdasági ág leküzdhesse nehézségeit, s elősegíthesse a kormányprogramm végrehajtását.

Ez a tanulmány az itt kitűzött cél elérésének megkönnyítésére törekszik.

I. A szocialista áruforgalom törvényszerűségeinek érvényesülése hazánkban

Pártunk központi vezetőségének júniusi határozata hazánk történetében példátlan eredményeket állapított meg, de feltárta a szocializmus építése során kiütközött hibákat is. Hibáink akadályozták a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését, s megsértették a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét is. Ez főleg abban mutatkozott meg, hogy a szocializmus építésével párhuzamosan nem emelkedett arányosan dolgozó népünk, különösen ipari munkásságunk életszínvonala, fogyasztási iparunk fejlődése pedig elmaradt a szükséges mértéktől.

A párt határozata és a kormány új programja megjelöli a hibák kijavítására alkalmas rendszabályokat és intézkedéseket. „Hibáinkon okulva, most úgy kívánjuk folytatni a szocializmus építését, hogy munka közben egy pillanatra se veszítsük el szem elől dolgozó népünk és elsősorban ipari munkásságunk életszínvonalának, jólétének, kulturális és szociális szükségletei kielégítésének szakadatlan emelését. Ebben áll központi vezetőségünk gazdasági határozatainak lényege” — mondotta Rákosi Mátyás elvtárs a budapesti pártaktíva 1953 július 11-i értekezletén. (Szabad Nép. 1953 július 12.)

Hogyan hatottak az áruforgalomra a gazdasági építómunkánk területén kiütközött hibák, hogyan mutatkoztak meg ezek a kereskedelem munkájában?

A fogyasztási ipar fejlesztésének viszonylagos elmaradásából következett, hogy az árualap, a fogyasztási cikkek mennyisége nem nőtt a növekvő keresletnek megfelelően. A fogyasztási ipar beruházásainak elégtelensége gátolta, hogy az áruk minősége és választéka művelődő népünk igényeihez képest fejlődjék. Elmaradásunk az életszínvonal emelésére irányuló terveink teljesítésében hátráltatta szocialista áruforgalmunk törvényszerű mennyiségi és minőségi kibontakozását. Az objektív körülmények hatását általában alig csökkentette a fogyasztási ipar és a kereskedelem munkája. Sem az ipar, sem a kereskedelem nem használta ki kellőképpen a meglévő lehetőségeket, a kereskedelem alig hatott az iparra, hogy az állandóan növelje az áruk mennyiségét és választékát, s javítsa minőségüket. A kereskedelem nem követelte elég erélyesen és következetesen a lakosság fogyasztási szükségleteinek biztosítását.

A mezőgazdasági termelésünk viszonylagos elmaradásával kapcsolatos tényezők is súlyosan ártottak. Ugyancsak fokozták nehézségeinket az 1952. évi gyöngye terméseredmények, begyűjtési rendszerünk hiányosságai, általában mindazok a tényezők, amelyek gyöngítették a parasztság érdekelttségét a termelés és a termés hozam növelésében. Ezek a hibák végülis annyira elhatalmasodtak, hogy az adott ellátási rendszer egyes élelmiszerekben, mezőgazdasági termékekben nem biztosította a szükségleteknek megfelelő készleteket. Nem volt kielégítő a parasztság piaci felhozatala, a paraszti kereskedelem fejlődése sem. Például azelőtt a „kétlaki” dolgozók általában otthonról, falujukból vittek munkahelyükre élelmiszert, 1952-től pedig munkahelyükön vásárolták meg a maguk, sőt falun lakó családjuk szükségleteinek fedezésére szolgáló élelmiszereket is. A város és

a falu áruforgalma általában nem fejlődött kellőképpen, a kereskedelem, mint „létfenntartású láncszem az állami ipar és a mezőgazdaság közt lévő termelési-gazdasági kapcsolatok általános rendszerében...” nem töltötte be szerepéhez és jelentőségéhez mért hivatását. Fiatal állami és szövetkezeti kereskedelmünk sok területen és szakmában (gyümölcs-, zöldségkereskedelem, szolgáltatások stb.) nem tudta még pótolni a kiszorított magánkereskedelmet.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye lényegében megszabja a kereskedelem feladatait is. A szocialista áruforgalom fejlődésének és folyamatának törvényszerűségeit döntően a szocialista árutermelés lényege és sajátosságai határozzák meg. Vannak azonban a szocialista áruforgalomnak külön törvényszerűségei is, amelyek a szocializmus gazdasági alaptörvényén és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényén alapulnak. A központi vezetőség júniusi határozatában foglalt megállapítás az alaptörvénynek és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének népgazdaságunkban való érvényesüléséről egyszersmind arra is utal, hogy hazánkban az áruforgalomnak e törvényeken alapuló sajátos törvényszerűségei sem érvényesültek kellőképpen. Végső soron ez odavezetett, hogy a kereskedelem csak részben töltötte be azt a legfontosabb feladatát, hogy elősegítse a dolgozók állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését.

Melyek az áruforgalom e sajátos törvényszerűségei?

a) A szocialista áruforgalom fontos törvényszerűsége, hogy volumene szakadatlanul növekszik, szemben a kapitalista áruforgalommal, amely anarchikusan, válságtól válságig, megszakításokkal, az anarchia és a konkurencia törvényének hatása alatt fejlődik. A tőkésországok áruforgalmát jellemző számok a dolgozók reálbérének, az egy főre jutó fogyasztásnak szüntelen csökkenését, a munkásosztály elnyomódásának folyamatát tükrözik. A szocializmusban a termelés szakadatlan növekedése teremti meg elsősorban az áruforgalom rendszeres növekedésének lehetőségét, de törvényszerű a növekedés azért is, mert a dolgozók fogyasztási cikkek iránti szükségletei állandóan emelkednek, s ezeket a dolgozók főleg az áruforgalom útján elégítik ki. A növekvő kereslet alapja, hogy megfelelően nő a lakosság fizetőképessége is, részint a fizetéseknek, a dolgozó parasztok jövedelmének emelkedése, részint és különösen a sorozatos árleszállítások következtében. A Szovjetunió áruforgalmának mutatószámai e törvényszerűség érvényesülését bizonyítják (a Szovjetunió állami és szövetkezeti kereskedelmének változatlan áron számított forgalma 1952 végére 1948-hoz viszonyítva több mint kétszeresre emelkedett). Ezt a törvényszerűséget fejezi ki a Szovjetunió Minisztertanácsának és az SZKP központi bizottságának határozata, amely szerint 1950-től 1955-ig körülbelül kétszeresre kell növelni a szovjet állami és szövetkezeti kereskedelem áruforgalmát.

Hazánkban az első ötéves terv kezdete óta szintén emelkedett az áruforgalom. De ez a növekedés általában, főleg pedig egyes cikkekben nem volt megfelelő ütemű, s bár számos cikk forgalma értékben emelkedett ugyan, de a legutóbbi két év alatt mennyiségben visszaesett. Persze, ez nem azt jelenti, hogy a forgalom alakulása egyetlen cikkre vonatkozóan

sem volt megfelelő. Az élelmiszerárak forgalmának növekedése általában nagyobb volt, mint az iparcikké. Például a cukor 1953. évi forgalma előreláthatólag 32 százalékkal, a tejé 20 százalékkal, a söré 44 százalékkal lesz nagyobb, mint 1952-ben volt. Bár az iparcikkek forgalmának alakulása általában nem kielégítő, egyes cikkek forgalma jelentősen emelkedett, különösen a felszabadulás előtti színvonalhoz képest. Ha az 1938. évi forgalmat 100-nak számítjuk, a többi közt a len- és kenderszöveté 188,6 százalék, a dohányárké 139,5 százalék volt. Az iparcikkek többségének, különösen a pamut- és a gyapjúsöveteknek általában kisebb volt a növekedési üteme. De az egyes cikkek forgalmának növekedési arányai közt mutatkozó különbségek felszabadult népünk igényeinek egészséges eltolódását mutatják a jobb minőségű cikkek fogyasztása felé. Ez az eltolódás a kulturális fejlődést is kifejezi.

b) A fejlett szocialista áruforgalom törvényszerűsége, hogy az egész forgalom növekedésében az iparcikkek forgalma fokozottabban növekszik az élelmiszercikkek forgalmánál, a jobb minőségű és a tartós fogyasztási cikkek forgalma az egyéb cikkekénél. Ez a törvényszerűség lényegében megszabja az áruforgalom szerkezetét, s tükrözi az árufogyasztás összetételének fejlődését. Hathatósan gondoskodnunk kell e törvényszerűség érvényesülésének biztosításáról, hogy a kereskedelem a fejlődő fogyasztási igényekhez igazodó összetételben juttassa el a fogyasztókhoz az árukat, s hogy a népgazdaság és a fogyasztók érdekében megfelelő befolyást gyakoroljon a fogyasztás alakulására. A kereskedelem csak e törvényszerűség összes követelményeinek ismeretében hathat kellőképpen az ipar termelési struktúrájának kialakítására. E törvényszerűség érvényesülését állapítja meg Mikoján elvtárs az SZKP XIX. kongresszusán elmondott beszédében: „Az áruforgalom területén az utóbbi években jelentősen megnövekedett az iparcikkek, különösképpen a tartós használati cikkek, gépkocsik, motorkerékpárok, kerékpárok, rádiók, televíziós készülékek, bútorok, jégsezkrények, hangszerek stb. részaránya, ami a szovjet nép növekvő anyagi jólétének fényes bizonyítéka.” (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 270. oldal. Szikra. 1952.)

Hazánk jelenlegi fejlődési szakaszában a szocialista áruforgalom e törvényszerűsége csak részben érvényesül. A tervszerű arányos fejlődés törvényének követelményei az áruforgalom területén, az áruforgalom összetételét illetően a szocializmus építésének időszakában mások, mint a kommunizmusépítő Szovjetunióban. Az élelmiszer- és iparcikkforgalom részesedési arányát befolyásolja a szocialista iparosításnak az a sajátossága, hogy állandóan nő az ipari, a bérből és fizetésből élő dolgozók száma, mind kevesebb lesz az önellátó, s egyre többen főleg a szocialista kereskedelem útján szerzik be élelmiszerszükségletüket. 1952-ben és 1953-ban az áruforgalom összetételének alakulásához egyebek közt hozzájárult az 1952. évi gyöngye termés, egyes áraránytalanságok keletkezése, valamint az életszínvonal emelkedésének elmaradása. Az objektív okokat a spekuláció is igyekezett a maga hasznára kamatoztatni.

Az 1951. december 1-i párt- és kormányhatározat utáni időszak szocialista áruforgalmának összetétele az említett tényezők érvényesülése folytán a következőképp alakult:

Főárucsoport	1952. I. félév	1952. III. negyedév	1953. I. félév	1953. III. negyedév
	százalékban			
Ruházati cikkek	29,7	28,8	26,7	28,4
Vegyes iparcikkek	23,9	22,8	25,6	22,0
Élelmiszercikkek	46,4	48,4	47,7	49,6

A legutóbbi két évben a viszonylag megfelelő ütemben növekedett általános élelmiszerforgalomban nem növekedett arányosan a gyümölcs, a zöldség, a burgonya, valamint a tartósított és az úgynevezett „egyéb“ élelmiszercikkek forgalma. Az iparcikkforgalomban a ruházati cikkek eladása — egyes cikkcsoportok kivételével — általában visszaesett, s nem emelkedett megfelelően a nagyértékű áruk forgalma sem (rádió, varrógép, ajándéktárgyak, stb.).

Az 1953 szeptember 6-i árleszállítás és általában az új kormányprogramm végrehajtásával kapcsolatos intézkedések hatására megkezdődött az áruforgalom összetételének kedvezőbb alakulása. A ruházati forgalom volumene 1953 szeptemberében 28 százalékkal volt nagyobb a tavaly szeptemberinél. A ruházati forgalom összetétele 1952 III. negyedéhez viszonyítva 1953 III. negyedében jelentősen megváltozott. A méteráru aránya csökkent, a konfekcióárué és a cipőé növekedett. A vegyes iparcikkek közül, az építőanyagokból 1953 III. negyedében több kelt el, mint tavaly ugyanebben az időszakban.

c) A szocializmusban törvényszerű, hogy az ország áruforgalmának általános növekedése során a többi területénél viszonylag gyorsabban nő a falusi és a korábban elmaradott területek áruforgalma. Például a Szovjetunióban az 1949. évi teljes kiskereskedelmi forgalom az előző évhez képest 20 százalékkal emelkedett. De a jobbra falusi szükségleteket kielégítő fogyasztási szövetkezetek ez idő alatt 30 százalékkal növelték forgalmukat. 1950-ben e két szám 30, illetve 37 százalék volt.

E törvényszerűség érvényesülésében is kifejeződik a szocialista társadalomnak az a sajátossága, hogy e társadalomban mindinkább csökkennek a város-falu közt lévő lényeges különbségek. A lenini-sztálini nemzeti-ségi politika megvalósítása nemcsak a szocialista iparosítás, hanem a szocialista kereskedelem fejlesztése révén is csökkenti az ország egyes területei közt a gazdasági és kulturális fejlődésbeli különbségeket.

Ez a törvényszerűség mindinkább érvényesül hazánkban is. A szocialista iparosítás, a termelőszövetkezeti mozgalom eredményei nyomán fokozottabban nő a vidék áruforgalma. De a mezőgazdasági termelés és a terméshozam megfelelő mértékű emelkedése, a dolgozó parasztság reáljövedelmének gyorsabb növekedése a falusi és általában a vidéki áruforgalom

nagyobb ütemű fejlődését, e törvényszerűség követelményeinek méginkább megfelelő, s elsősorban az iparcikkforgalom emelkedésében jelentkező fejlődést eredményezett volna. A kormányprogram kedvező hatása 1953 III. negyedében már érezhető volt e törvényszerűség érvényesülésében is.

d) A szocialista áruforgalom további törvényszerűsége, hogy az áruforgalom tárgyául szolgáló áruk minősége szüntelenül javul, s választéka állandóan bővül. Elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvénye követeli meg e törvényszerűség érvényesülését. A dolgozók fogyasztási cikkek iránti szükségleteinek növekedése nemcsak a mennyiség tekintetében jelentkezik. Az ízlés, a műveltség, általában az igények általános fejlődése nyomán fokozottabban nő a szükséglet a jobb minőségi áruk iránt. Egyre több új cikkben mutatkozik kereslet.

Fogyasztási iparunk viszonylag lassúbb fejlődése számos területen nem tudta biztosítani e törvényszerűség kellő érvényesülését. A helyi ipar és a kisipari termelészövetkezetek sem használták ki eléggé lehetőségeiket. Helyi és szövetkezeti iparunk még számos területen nem tudja pótolni a magánkisipart. De a kereskedelem sem tett meg mindent, hogy az ipar által megtermelt áruk választékából az elárusítóhelyeken a dolgozók igényeinek megfelelőbb kereskedelmi választékot biztosítson, s nem küzdött elég következetesen az ipari áruk minőségének állandó javításáért sem.

Pártunk központi vezetősége júniusi határozatának és az erre épülő új kormányprogramnak a végrehajtását szolgáló rendszabályok és intézkedések elősegítik a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését az áruforgalom területén is, s egyben megteremtik a lehetőséget a szocialista áruforgalom törvényszerűségeinek fokozottabb érvényesülésére.

II. A fogyasztási ipart és a mezőgazdaságot érintő intézkedések hatása a kereskedelemre

A párt határozatának és a kormány új programjának végrehajtása nyomán kialakul a nehézipar és a fogyasztási ipar megfelelő aránya. Ez az árucikkek nagyobb tömegét, jobb minőségét és nagyobb választékát fogja biztosítani a kereskedelem számára. A növekvő árualap megteremti az anyagi alapot a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését szolgáló gazdasági törvények érvényesülésére. A helyi ipar, a kisipari termelészövetkezetek, valamint a magánkisipar fokozottabb támogatása további lehetőségeket ad a dolgozók iparcikkellátásának megjavítására.

A párt határozatának és a kormány új programjának végrehajtását célzó intézkedések és rendszabályok sorozatában mind számban, mind súlyban tekintélyes helyet foglalnak el a mezőgazdasági termelés és terméshozam növekedését, a dolgozó parasztság fokozottabb támogatását, jólétének emelését biztosító párt- és minisztertanácsi határozatok, rendeletek. A fogyasztási ipar termelésének emelését és megjavítását célzó rendelkezések a mezőgazdasági lakosságot elsősorban mint fogyasztókat

érintik, a mezőgazdaságot érintő rendszabályok sorozata pedig elsősorban mint árutermelőt, mint eladót teszi érdekeltté a parasztságot.

A rendszabályok hatása az áruforgalomra, a kereskedelemre előrelátható. Az új begyűjtési rendszer, a beszolgáltatás mértékének csökkentése, a tartalékföldök hasznosítására ösztönző sokféle kedvezmény, a szerződéses termeltetésbe bevont termékek átadási árainak emelése, a premizálás növelése és a többi intézkedés is elsősorban azt célozza, hogy a parasztság jóléte, reáljövedelme fokozódjék, mégpedig úgy, hogy a termelő érdekelttőbbé váljék a termelés, a termés hozam növelésében. A mezőgazdasági termelés általános növekedése során különösen szükséges, hogy az árutermelés emelkedjék. A termelés növekedése biztosítja az élelmiszeripar nyersanyagbázisát. Az árutermelés emelkedésével megnőnek a parasztság fölöslegei, amelyeket részint a fölvásárló kereskedelem nagyobb áron vesz át, részint a paraszt maga visz ki a piacra, s ad el közvetlenül a fogyasztónak. A dolgozó parasztság áruértékesítésből származó jövedelme az eddigi rendszabályok hatására jelentősen emelkedik.

A mezőgazdasági árutermelés emelkedése növeli a felvásárló kereskedelem jelentőségét, általában a város és a falu közt lebonyolódó áruforgalom fejlesztésének szükségességét. A parasztság jólétének fokozásával kapcsolatos feladatok közt fontos helyet foglal el a falusi kiskereskedelem megjavítása.

A kereskedelem rendkívül fontos népi demokratikus államunk osztályalapja, a munkás-paraszt szövetség erősítése szempontjából. Sztálin elvtárs *Kérdések és feleletek* című munkájában a város és a falu háromféle kapcsolatáról beszél: a gazdasági, a közigazgatási-politikai és a kulturális ismeretterjesztő kapcsolatokról. Az első helyen említett gazdasági kapcsolatok elsősorban árukapcsolatok, kereskedelmi kapcsolatok. Sztálin elvtárs Lenin tanításai alapján bebizonyította, hogy a szocialista építés és a szocializmus időszakában a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági összefogása végett bizonyos ideig fenn kell tartani az árutermelést (az adás-vétel útján történő cserét), mint a várossal való gazdasági kapcsolatoknak a paraszt számára egyetlen elfogadható formáját, s teljesen ki kell fejleszteni a szovjet kereskedelmet, az állami és a szövetkezeti-kolhozkereskedelmet, kiszorítva az áruforgalomból mindenfajta kapitalistát.

A tőkésországokban a falu kereskedelme elmaradott, leginkább vegyeskereskedések hálózata, tele selejtes, a városokban eladhatatlan portékával. A kapitalista kereskedelem meggyűlölteti a faluval a várost. A tőkésrendszerben a dolgozó parasztot becsapják mint eladót, s becsapják mint vevőt. A Horthy-korszakban így volt ez nálunk is.

A szocialista kereskedelem megteremtése hazánkban azt jelentette, hogy az állam, az állami ipar a parasztság közvetítők nélküli szállítója lett, a parasztság pedig az ipar, az állam „gabonaszállítója” szintén közvetítők nélkül. A szocializmusban a paraszt többé nem fél a gazdag termés „hátrányaitól”, mint a kapitalizmusban.

A város és a falu élénk árucseréje a szocialista kereskedelem egyik legfontosabb feladata.

A mezőgazdasági árutermelés emelkedése növeli a kereskedelem áru-alapját, lehetővé teszi, hogy a vidéken fölvásárolt áru eljusson az ipari lakossághoz, s állandóan emelkedjék a városok ellátásának színvonala. A mezőgazdasági termelés emelése, a dolgozó parasztság jólétének fokozása így segíti elő az ipari dolgozók jólétének állandó emelkedését.

III. Az 1953 szeptember 6-i árleszállítás

A központi vezetőség határozatának és a kormány új programjának végrehajtása során a dolgozó nép életszínvonalemelkedése végett tett intézkedések közül a legjelentősebb az 1953 szeptember 6-i árleszállítás. Az árleszállítás előkészítésében és végrehajtásában a kereskedelemre nagy feladat hárult.

A több mint 10 000 élelmiszerre és iparcikkre, valamint a dolgozók nagy tömegeit érintő szolgáltatásokra kiterjedő árleszállítás a stabilizáción, a jó forint megteremtésén, valamint a párt és a kormány 1951 december 1-i határozatán kívül szocialista államunk leghathatósabb intézkedése volt a forint értékének megszilárdítása, a dolgozók életszínvonalának emelése során. Hazánkban még sose volt ehhez fogható, széleskörű és nagyarányú árleszállítás. Dolgozó népünk az árleszállítás folytán egy év alatt mintegy 1500 millió forintot takarít meg. Az intézkedés méreteit az árcsökkenés mértékét jelző számok mutatják. A kenyér, a cukor, az egyes édesipari termékek és italárak árát 5—20 százalékkal, az érintett ruházati cikkek árát 5—70 százalékkal, számos vegyes iparcikk árát 5—35 százalékkal, a vendéglátóipari árakat 6—15 százalékkal, egyes szolgáltatások (cipőjavítás, kelmefestés, vegytisztítás) árát 10—15 százalékkal, a mozi és a cirkusz helyárait 33 százalékkal csökkentettük.

Fokozza az intézkedés jelentőségét, hogy az árleszállítást akkor hajtottuk végre, amikor a nyugati tőkésországokban emelkednek az árak, csökken a dolgozók reálbére, s a háborús gyűjtogatók, a monopoltőkések görcsösen igyekeznek, hogy az árak emelése, az adóprés megszorítása, az infláció növelése útján a dolgozó néppel fizettessék meg a fegyverkezés terheit. Az árleszállítás tovább fokozta dolgozó népünknek a Szovjetunió iránt érzett szeretetét és megbecsülését, hiszen a Szovjetunió egyebek közt hatszori árleszállításával is megmutatta, milyen módszerekkel kell gondoskodni a dolgozó nép anyagi és kulturális színvonalának szakadatlan emeléséről. Ez az intézkedés újból bebizonyította dolgozó népünknek jelszavunk igazságát: „Termelj többet, jobban élsz“. Az árleszállítás tovább erősíti a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét, mert kiterjeszti és növeli a városi és a falusi áruforgalom kereteit, erősíti a szocialista kereskedelmet, azt a láncszemet, amely Malenkov elvtársnak a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 5. ülésén tett megállapítása szerint „lét-

fontosságú láncszem az állami ipar és a kolhozmezőgazdaság közt kialakult termelési-gazdasági kapcsolatok rendszerében is". Az árleszállítás során a lakosság 1,5 milliárdos megtakarításának nagy része a bérből és fizetésből élőknek jut. A kenyér és a süteményfélék, a cukor, a vendéglátóipar árának csökkentését elsősorban a városi lakosság élvezi. De az iparcikkek árleszállítása a dolgozó parasztságnak is jelentős megtakarítást jelent. Az árleszállítás lesújtott a spekulációra, kedvezően befolyásolta a szabadpiaci felhozatalt, csökkentően hatott a piaci árakra. A béketábor országai örömmel és együttérzéssel, a tőkésországok dolgozói nagy figyelemmel kísérik az árleszállítást, s a szocializmusépítő népi demokrácia erejét, a szocialista gazdaság felsőbbrendűségének bizonyítékát látják benne.

Milyen szempontok döntötték el, hogy miféle árucikkek olcsóbbodjanak?

a) Csökkenteni kívántuk a legkeresettebb közszükségleti cikkek árát (kenyér, cukor). A leszállított árú közszükségleti cikkek listájában fokozottan kifejeződött a gyermekek és a dolgozó nők igényeinek jobb kielégítésére való törekvés.

b) Olyan árukat olcsóbbítottunk, amelyeknek nyersanyagát elsősorban a hazai termelés, vagy a baráti országokból történő import biztosítja; amelyekből készleteink bőségesek, s az utánpótlás rendszeres.

c) Csökkenteni kívántuk dolgozó népünk kulturális igényeinek kielégítésére szolgáló számos áru árát (rádió, hangszer, zenegép, ajándéktárgyak, kozmetikai cikkek, lakberendezési tárgyak, bútorok).

d) Fontos volt, hogy az árleszállítás helyes irányba terelje az áruforgalom összetételét.

e) Az árleszállítás további célja az volt, hogy egyes áraránytalanságok megszűnjenek.

Az árleszállítás sikerét bizonyítja, hogy az ellenség azonnal akcióba kezdett, s rémhírterjesztéssel, az árleszállítás mértékének lekicsinylésével próbálta az eredmények hatását kisebbiteni.

Még sokkal kevesebb idő telt el az árleszállítás óta, semhogy ez intézkedés hatását kellőképp értékelhessük. Az első hetek tapasztalata mindenestre azt bizonyítja, hogy a kereskedelmi forgalom nagyon megélenkült, mennyiségileg emelkedett. Emelkedett a ruházati cikkek és a vegyes iparcikkek részesedése a forgalomban. Különösen erősen emelkedett a paplan, a takaró, a bútor, a tűzhely, a varrógép, a rádió, a kerékpár forgalma. Az élelmiszercikkkforgalom alakulására az árleszállításon kívül természetesen a jó termés, az idényszerűség és a dolgozó parasztságot érintő kormányintézkedések is hatottak. Az emelkedő piaci felhozatal, a város és falu áruforgalmának élénkülése csökkenti a központi készletekre nehezedő nyomást.

Dolgozó népünk az árleszállításból újra megláthatta, hogy a termelés fokozása, a termelékenység emelkedése, az önköltség csökkentése hazánkban is megteremti az árak sorozatos csökkentésének lehetőségét, tehát az életszínvonal állandó emelkedését.

IV. Az áruforgalom fejlesztésére vonatkozó feladatok

Az ipari és a mezőgazdasági árualapok mennyiségi, minőségi és választékbeli növekedése, dolgozó népünk reálbér-, illetve reáljövedelem-emelkedése megteremti a szocialista áruforgalom további fejlesztésének lehetőségét, sőt szükségességét. Ezt már az idei III. negyedévi forgalom legfontosabb mutatószámai is bizonyítják. A kiskereskedelmi eladás volumene 1953 augusztusában 4,1 százalékkal, szeptemberben pedig 15,6 százalékkal volt több, mint a tavalyi megfelelő hónapban. Az áruforgalom összetételének kedvező alakulására mutat az iparcikkforgalomban a ruházati forgalom növekedése, különösen vidéken; a vidéki áruforgalom általános növekedése közepett 1953 augusztusában a ruházati kiskereskedelem 18,3 százalékkal, a szövetkezeti kereskedelem pedig 26,6 százalékkal több ruházati cikket adott el, mint júliusban. Tehát a kormányprogramm végrehajtásának következményeként egészséges folyamat indult meg; egyre erősödnek azok az irányzatok, amelyek az áruforgalom területén biztosítják a népünk életszínvonalának emelkedését jelző törvényszerűségek érvényesülését.

A szocialista áruforgalom három csatornán bonyolódik le: az állami, a szövetkezeti és a piaci kereskedelem csatornáján. A Szovjetunióban a piaci kereskedelem kolhozkereskedelem formájában működik. De nálunk a piaci kereskedelemben az eladók nemcsak termelőszövetkezetek és szövetkezeti tagok, hanem egyénileg dolgozó parasztok is. A kisipari termelőszövetkezeteken kívül jelen vannak piacainkon a magánkisiparosok is. Egyes szakmákban magánkereskedelem is működik. A mi piaci kereskedelmünk tehát még nem teljesen szocialista kereskedelem.

A piaci áruforgalom fejlesztése kereskedelempolitikánk fontos célja. A kormány új programja még tovább növelte az áruforgalom piaci formájának jelentőségét. A párt és a kormány 1951 december 1-i határozata a legfontosabb mezőgazdasági cikkek forgalmának felszabadításával jelentősen fejlesztette piaci kereskedelmünket. A határozat nyomán emelkedett a piaci felhozatal, s csökkentek a szabadpiaci árak; tavaly az 1952. évi gyöngye termés ellenére is — egy-két cikk (vaj, tojás) kivételével — általában tartottuk a lecsökkent szabadpiaci árakat, úgyhogy 1952 végére az árszínvonal nagyrészt az 1952 januári árszint alatt maradt. Néhány erre vonatkozó szám: ha az 1952 januári árak mutatója 100, a sertésszár ára 1952 decemberében 87,3 százalékos, az étolajé 93,7 százalékos, a füstölt szalonnáé 94 százalékos szintet mutat. Az idén, elsősorban a jó termés következményeként, a városok zöldség- és gyümölcsellátása általában bőséges volt. Állami és szövetkezeti kereskedelmünk azonban még most sem gyakorol megfelelő befolyást a piaci árak alakulására. A jelentős árcsökkenés ellenére a piaci zöldség- és gyümölcsárak még most is mintegy 35 százalékkal nagyobbak az állami kiskereskedelem árainál. A zöldség-, a főzelék- és gyümölcsfélék piaci árindexe az állami kiskereskedelem 100-nak számított árindexéhez képest 1953 augusztusában így alakult:

	Budapest	Vidék	Országosan
	százalékban		
Zöldség és főzelék	148,5	144,7	146,4
Gyümölcsfélék	121,3	124,4	123,8
Együttesen :	140,6	133,4	135,8

Az őstermelők a paraszti árak drágasága ellenére a budapesti piacokon 1953 augusztusában 47 százalékkal több zöldség- és gyümölcsféléket adtak el, mint amennyit az állami és szövetkezeti kiskereskedelem forgalmazott. A felhozatalra és az árakra néhány jellemző számadat:

A zöldségfelhozatal Budapesten 1953 júliusában a 100-nak számított 1952 júliusi felhozatalhoz képest 203,4 százalék, a gyümölcsfelhozatal pedig 219,7 százalék. Az 1952 júliusi árnak 100-as mutatója szerint 1953 júliusában a zöldségfélék árindexe 56,3 százalék, a gyümölcsféléké 86,6 százalék, súlyozott átlagot véve tehát 67 százalék. A városi piacokon átlagosan 32,2 százalékkal volt alacsonyabb az ár, mint egy évvel ezelőtt. Az 1953. szeptemberi budapesti piaci felhozatal — azonos árakon — 113,0 százalékkal haladta meg a tavaly szeptemberit.

A kormányprogram végrehajtása során a termékek forgalmának felszabadítása, a paraszti árufölöslegek növekedése a piaci áruforgalom további emelkedését fogja eredményezni. A szocialista kereskedelemnek minden lehető módon elő kell segítenie a paraszti felhozatal növekedését, mert ez helyesen egészíti ki a városi lakosságnak, az ipari munkásságnak az állami kereskedelem részéről történő áruellátását.

A Szovjetunió áruforgalmában a kolhozkereskedelem által lebonyolított áruforgalom aránya nagyobb, mint hazánkban a piaci kereskedelemé. Ez a körülmény is a fejlesztés lehetőségeire utal. A piaci felhozatal növekedése, a piaci áruforgalom erősödése egyúttal fokozni fogja az iparcikkek forgalmát is. A parasztság a mezőgazdasági termékek eladásából befolyt bevételek nagy részét iparcikkszükségleteinek kielégítésére fordítja. A jól működő iparcikk-kereskedelem a mezőgazdasági árutermelés fokozására és termékeinek eladására ösztönzi a dolgozó parasztságot. A dolgozó paraszt a kereskedelem áru kínálatából is érzi, hogy érdemes fokoznia termelését.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette a város és a falu árucseréjéről szóló lenini tanításokat, s hangsúlyozta: a munkásosztály és a parasztság összefogása nemcsak a textilárúknak vonalán, a parasztság személyes szükségleteinek kielégítése vonalán történik, hanem „azon a vonalon is, hogy a parasztságnak, mint a mezőgazdasági termékek *termelőjének gazdasági*

szükségleteit kielégítjük... Nemcsak kartonanyagot adunk a parasztságnak, a parasztság azonkívül még mindenféle gépet, vetőmagot, ekét, műtrágyát stb.-t is kap tőlünk... Az összefogás alapja tehát nemcsak a textiláru, hanem a fém is.” (Sztálin Művei. 11. kötet. 175—176. oldal. Szikra. 1950.)

A dolgozó parasztságunk áruellátásában megnyilvánult hiányosságok egyik oka az volt, hogy állami és szövetkezeti kereskedelmünk nem ismerte eléggé a parasztság igényeit és szükségleteit, s nem egyszer olyan cikket juttatott falura, amelyeket általában csak a városi lakosság vásárolt. A mezőgazdasági termelést elősegítő cikkek kereskedelmével sem törődünk eléggé, de meg kell javítanunk a ruházati cikkek kereskedelmét is. Fel kell kutatnunk a falu sajátos áruszükségleteit, s ennek megfelelő választékú, színű és mintájú ruházati cikkekkel kell feltöltenünk a falusi bolthálózat készleteit.

Lehetetlen, hogy egy csomó közszükségleti cikk, például gyufa, paprika, edény, dohány, élesztő stb. hiányozzék a szövetkezeti kereskedelem üzleteiből. Ezután fokozottabban kell törekednünk a termelési szempontból passzív területek gyümölcs-, zöldség- és borellátására. Elő kell segítenünk a falusi építkezést, s ezért fejlesztenünk kell az építőanyagkereskedelmet. A mezőgazdasági termelés elősegítésére pedig megfelelő mennyiségben és minőségben meg kell töltenünk üzleteinket mezőgazdasági szeráruval, szerszámokkal, kisépekkel, növényvédő szerekkel, műtrágyával stb. A szocialista kereskedelem feladata, hogy a „textilárun és a fémen alapuló összefogás” a parasztság jólétének és egyúttal termelésének emelkedésével járjon, a munkásosztályhoz hozza közelebb a parasztságot s támogassa fejlődésében.

A lakosság jó ellátásának fontos feltétele a kereskedelem piackutató munkájának megjavítása. A fogyasztó jogosan megköveteli, hogy a kereskedelem ismerje szükségleteit, részt vegyen az ipar termelési tervének elkészítésében, segítse elő, hogy a termelés ne válhassék öncélúvá, hanem szolgálja a fogyasztók szükségleteinek kielégítését. A szükségletek megismerése rendszeres és tervszerű piackutatás nélkül nem lehetséges. Az íróasztal mellett nem lehet eldönteni, hogy a fogyasztók milliónak mire van szükségük. A fogyasztáskutatás főterülete a bolt, ahol a dolgozók milliói fordulnak meg, s nyilvánítanak véleményt. Meg kell teremtenünk annak a szervezeti lehetőségét, hogy a boltok tapasztalatai, a fogyasztók nézetei és kívánságai eljussanak oda, ahol a termelési tervekről döntenek. Meg kell javítanunk a kereskedelmi szervek tervező munkáját és az úgynevezett áruterítést.

A kereskedelemnek azonban nemcsak az a feladata, hogy lebonyolítsa az áruforgalmat, hanem hogy újabb árucikkek termelésére serkentse az ipart, s így is szolgálja a lakosság kulturális fejlődését és állandóan növekvő szükségleteinek kielégítését.

A kormány új programja jelentősen előmozdítja a lakásépítkezést. A fokozott lakásépítkezés növeli a lakberendezési tárgyak, a bútorok, a függönyök stb. iránti keresletet. Áruházaink forgalmának növekedése máris

jelzi az e cikkek iránti igények növekedését. Tovább kell növelnünk a lakberendezési áruk választékát és minőségét. Meg kell szerveznünk e cikkek forgalmát az új ipari gócpontokon és a nagyobb mezőgazdasági településeken.

Az új kormányprogramm közététele, különösen az 1953 szeptember 6-i árleszállítás óta, nő a tartós és a nagyértékű áruk iránti kereslet is. A reáljövedelem emelkedésével mindinkább érvényesül az a törvényszerűség, hogy a fogyasztók a növekvő iparcikkforgalomban egyre több jóminőségű, nagyértékű árucikket vásárolnak. Az árleszállítás után egyes üzletekben egy nap alatt több motorkerékpár és rádió fogyott, mint megelőzőleg hetek alatt. Ez a kultúrcikkek forgalmának fokozottabb fejlesztésére figyelmezteti szocialista kereskedelmünket.

A lakosság ételmezési ellátásának fontos területe a közétkeztetés. A jó közétkeztetés fokozza a dolgozó lakosság munkakedvét, versenyelendületét, s egyúttal megteremti a lehetőséget, hogy egyre többen szabaduljanak meg a háztartási munka gondjától. A közétkeztetés két ága: a vendéglátóipar és az üzemélelmezés hazánkban jelentősen fejlődött, s 1953 III. negyedében a kereskedelmi forgalom általános volumenében 17,7 százalékkal vett részt. De vidéki vendéglátóiparunk a budapestihez képest jelentősen elmaradt; üzemélelmezési egységeink tekintélyes részében még nincs éttermi rendszer, tehát a dolgozók nem választhatnak többféle menü és szabadétel közt. A dolgozó nép jólétéről való gondoskodás megköveteli, hogy a kereskedelem mindinkább csökkentse a vendéglátóipar és az üzemélelmezés közt lévő színvonalbeli különbséget, s hogy a dolgozók a közétkeztetés mindkét ágában egyre kultúraltabb körülmények közt fölszolgált és egyre ízletesebb ételekhez jussanak.

A spekuláció, a közellátás területén támadó ellenség elleni következetes harccal is elő kell segíteni a szocialista áruforgalom törvényszerűségeinek érvényesülését. A kereskedelem sem mentes a kártékony elemektől. A kereskedelmi dolgozók nagy része még nem érzi törvénynek a dolgozó nép szolgálatát. A szocialista kereskedelem egyik jellegzetessége, hogy az áruforgalom területén elzárjuk a kapitalista tendenciák fejlődésének lehetőségét; árubőséggel, az áruk minőségének állandó javításával, választékának kiterjesztésével, a keresletnek megfelelő áruterítéssel, helyes árpolitikával, a piacok áralakulásának eredményes befolyásolásával kihúzzuk a talajt az ellenség lába alól, lehetetlenné tesszük a spekulánsok működését. Az egyénileg dolgozó parasztokat, a kisiparosokat fokozottabban támogatjuk, hogy jobban szolgálhassák a dolgozó népet.

V. A kereskedelem szervezeti feladatai

Az új kormányprogrammból folyó feladatok a kereskedelem szervezetének fokozottabb fejlesztését is megkövetelik.

A kormányintézkedésekkel kapcsolatban az állami kereskedelemre háruló új feladatok főleg az ipari gócpontokon és azokon a mezőgazdasági területeken jelentkeznek, ahol az ellátást és a fölvásárlást az állami keres-

kedelem szervezetei végzik. Új szocialista építkezéseink, Komló, Sztálinváros, stb. kereskedelmi hálózata nem kielégítő. A beruházó szervek nem mindig gondoskodtak a lakásépítkezésekkel egyidőben megfelelő számú és teljesítőképeségű üzlet létesítéséről. Az építető szervek nem egyszer úgy törekedtek a sürgető lakáshiány leküzdésére, hogy a házak építésekor épp azoknak a házaknak az építését halasztották későbbre, amelyekbe a kereskedelmi egységek helyiségei kerültek volna. Ez a módszer természetesen bosszút állt. Az új településekre költöző dolgozók fogyasztási cikkek iránti szükségletei azonnal jelentkeznek, s a hálózat elégtelensége miatt keletkező torlódások, az üzletek előtti sorbanállások károsan hatnak a dolgozók munkájára is. A bel- és külkereskedelmi minisztérium fölismerte ezeket a hibákat, 1953-tól kezdve már felhasználja az új házak építetői által kötelezően felajánlott földszinteket. A minisztérium az új szakosított üzletek, vendéglátóipari egységek, raktárak százait létesíti a dolgozók kultúrált ellátásának biztosítása végett. A nagyipari munkásság életszínvonalának fokozottabb emelését, a dolgozók ellátásával való megkülönböztetett törődést szolgálja a nagy építkezések és az ipari gócpontok kereskedelmi hálózatának közvetlenül a minisztérium által való szervezeti összefogása.

Az állami kereskedelem foglalkozik a gyümölcs, a zöldség és a burgonya begyűjtésével és felvásárlásával is. A felvásárlás jórészt decentralizált, faluhelyen létesített felvásárló szervek útján történik. Ez költséget és munkát takarít meg a falusi dolgozóknak. A felvásárló kereskedelem egységeinek szorosabb kapcsolatot kell kiépíteniük a dolgozó parasztsággal, s minden körülmények közt biztosítaniuk kell a begyűjtési és felvásárlási tervek teljesítését. A jövőben fokozottabb gondot kell fordítanunk arra, hogy ne csak az exportcélokra, hanem a hazai fogyasztásra felvásárolt termékek minősége is megfelelő legyen, s fel tudjuk venni a versenyt a piacon megjelenő östermelők áruinak minőségével. Az állami árak és a szabadpiaci árak közt mutatkozó különbségek csökkentéséhez nemcsak a központi készletek nagyobb mennyisége, hanem megfelelő minőségük és választékuk is szükséges.

A falusi lakosság ellátásának hazánkban is a szövetkezeti kereskedelem az egyik fontos tényezője. Ezenkívül, a beszerzés és az értékesítés vonalán szövetkező parasztság megismeri a szövetkezés előnyeit és nagyobb meggyőződéssel tér át a szövetkezeti útra a termelés vonalán is. Szövetkezeti kereskedelmünk sokat fejlődött, s ma már 7300 boltja és 3000 közétkeztetési egysége bonyolít le állandóan emelkedő forgalmat. Sok olyan cikk, amelyet a parasztság azelőtt a városban sem vásárolt (villamossági, műszaki cikkek, rádió stb.) a földművesszövetkezeti árudák tekintélyes részében bőségesen áll a vásárló parasztság rendelkezésére. De a földművesszövetkezetek jórésze alig igazodik a szövetkezetekről szóló lenini tanításokhoz. Számos területen a földművesszövetkezetek állami vállalat módjára dolgoznak, elvesztik tömegszervezeti jellegüket, nincs kellő kapcsolatuk a dolgozó parasztsággal. Pedig a szövetkezeti kereskedelem ereje

egyebek közt éppen abban van, hogy választott szervei révén könnyebben megismeri a parasztság igényeit, szükségleteit. A szövetkezet eredményes működésében érdekelt szövetkezeti parasztság segítse elő a forgalom fokozását, ismerje meg a szövetkezés előnyeit, a közös és az egyéni érdekek találkozását az áruk közös beszerzésének és értékesítésének vonalán. A földművesszövetkezet, a dolgozó parasztokhoz fűződő állandó kapcsolatát felhasználva, hívja föl a figyelmet azokra a fogyasztási cikkekre, amelyeknek ismerete, majd megvásárlása emeli dolgozó parasztságunk jólétét, s egyben a termelés, a terméshozam fokozására ösztönzi a parasztságot.

Mind az állami, mind a szövetkezeti kiskereskedelem jobb munkájának fontos feltétele, hogy a nagykereskedelem szervezete biztosítsa áruellátásukat. Nagykereskedelmi szerveink, állami kereskedelmünk első szervezetei jelentősen megerősödtek, hálózatuk az egész országra kiterjed. A megyei székhelyeken megtalálhatók valamennyi jelentősebb szakma nagykereskedelmi vállalatai. A kereskedelem tervezése a tervgazdálkodás kezdetén a nagykereskedelmre támaszkodott. A kiskereskedelemnél jóval kevesebb egységgel dolgozó nagykereskedelem megbízhatóbb adatokat szolgáltatott a területi tervezéshez is. A megyei nagykereskedelmi vállalatokat összefogó budapesti kereskedelmi központok jelentős eredményeket értek el az ipari árualapok biztosításában. De a nagykereskedelmi vállalatok egyes megyékben élvezett monopolhelyzete, vagyis az a tény, hogy az 1950. évi rayonírozási rendelet következtében a megyei kiskereskedelem egységei csak a megyei nagykereskedelmi vállalatoktól vásárolhattak, bürokratikusá tette nagykereskedelmi szerveinket, csökkentette érdekeltységüket a lakosság ellátásának megjavításában. Kormányunk új programja sürgős változást követel ezen a téren is. De nagykereskedelmünk szervezete azért nem megfelelő, mert bár ez a szervezet a fejlettebb „szakmai elv” alapján épül fel, jelenlegi hálózatával számos árucsoportban nem tudja biztosítani a kiskereskedelem ellátását, mert a megyei nagykereskedelmi vállalatok székhelyétől nagy távolságra lévő boltok vezetői nem kereshetik föl a nagykereskedelmi vállalatokat, hogy a fogyasztók szükségleteinek ismeretében személyesen végezhessek el a bevásárlásokat. Minden napos cikkek nem egyszer azért hiányoznak a földművesszövetkezetek boltjaiból, mert a boltvezetők írásbeli megrendeléseit a nagykereskedelmi vállalatok nem, vagy későn teljesítik, vagy éppenséggel nem azt küldik, amit a boltvezetők megrendeltek.

A bel- és külkereskedelmi minisztérium a jövőben nagyobb önállóságot kíván adni a boltvezetőknek. Ennek az önállóságnak elsősorban az árubeszerzés megjavítását, a megfelelő árukészletek állandó biztosítását kell eredményeznie. A boltok új beszerzési rendszere azonban a nagykereskedelem ehhez igazodó szervezetét kívánja.

A piaci felhozatal növelése, a paraszti áruforgalom fejlesztése megköveteli, hogy a piaci kereskedelem szervezeti fejlesztésében is meginduljunk azon az úton, amelyen példaképünk, a szovjet kereskedelem és kolhozpiaci kereskedelem halad.

Csarnokaink és piacaink Budapesten már vállalatokba szervezetteren, a Piacigazgatási Iroda irányítása alatt működnek. A budapesti piacokon megjelenő őstermelők ma már az egészségügyi követelményeknek megfelelő köpenyeket kapnak, mérlegeket kölcsönözhetnek, télen meleg ételhez jutnak. De általában egyre több kedvezmény ösztönzi a dolgozó parasztságot, hogy fölöslegeit a városi lakosság ellátása céljából a városi piacokra vigye.

Vidéki piacaink még javarészt rendezetlenek. Itt a dolgozó parasztság részére általában nincsenek megfelelő elárúsítóhelyek, nincs szerv, amely szervezné a parasztok piaci fölhozatalát, ösztönözné a felhozatal növelését, szerződéseket kötne a parasztokkal és a termelőségvetkezetekkel és segítené őket a szállításhoz, az eladáshoz szükséges technikai eszközökkel.

A budapesti piacokon is nem egyszer előfordul, hogy az állami üzletek a piaci elárúsítóhelyekről kiszorítják az őstermelőket. A megfelelő árpolitika és egyéb rendszabályok hiányán kívül nem egyszer szervezeti nehézségek is akadályozzák, hogy az állam kellő befolyást gyakoroljon a piaci árak alakulására, s meggátolja a spekulációt. Azzal is ösztönöznünk kell a piaci felhozatalt, hogy a városok kijelölt boltjai egy tételben, nagyban megvásárolhassák a városba feljövő parasztok termékeit. Ez a rendszer lehetővé tenné, hogy a piaci időben elfoglaltsága miatt vásárolni nem tudó dolgozó, munkából jövet a lakóhelyéhez közeli boltokban megvásárolhassa a parasztok által felhozott friss mezőgazdasági termékeket. De ennek a rendszernek semmiképp sem szabad az árak felhajtásával járnia, hanem a paraszti felhozatal, a falu és város közt lévő árukapcsolat kiterjedését kell eredményeznie.

1952 júliusában a Szovjetunióban folytatott tanulmányúton szerzett tapasztalatok felhasználásával átszerveztük állami kereskedelmünket. Az egész ország kereskedelmét irányító minisztériumban megalakultak azok az áruforgalmi főosztályok, amelyek egy-egy főárucsoport áruforgalmának szabályozására, tervezésére, kereskedelmének irányítására hivatottak. Ezek a főosztályok felelősek a lakosságnak a feladatkörükbe tartozó árucikkekben való ellátásáért, akár a belkereskedelmi minisztérium közvetlen irányítása, vagy a tanácsok irányítása alatt működő állami üzletekben, akár a földművességvetkezetekben, akár az ipari és egyéb tárcák felügyelete alá tartozó ipari mintaüzletekben folyik a szóbanforgó áruk kereskedelme. Az átszervezés során megalakultak a kiskereskedelem középfokú irányítószervei, az országos hálózatot irányító igazgatóságok és a megyei tanácsok irányítása alatt lévő állami kiskereskedelmet összefogó megyei kereskedelmi irodák. Az átszervezés a kereskedelem felső- és középfokú irányításának megjavulását eredményezte. A kereskedelem irányító szervei ma már a fejlett szovjet kereskedelem szervezetéhez hasonló színvonalon működnek. A kereskedelmi vállalatok és boltok szervezete azonban jelenleg is az 1949/50. évi állapotoknak megfelelő formában működik. Okvetlenül szükséges, hogy vállalatainkat és boltjainkat a legközelebbi jövőben a szovjet tapasztalatok felhasználásával átszervezzük. Olyan háló-

zatot kell kiépítenünk, amely a legkedvezőbb körülményeket biztosítja a fogyasztóknak az árucikkek megvásárlására. A kereskedelem szervezetének is a szocializmus gazdasági alaptörvényét kell szolgálnia: olyan kereskedelmi szervezetet, bolthálózatot kell létesítenünk, amely maximálisan segíti a kereskedelmet, hogy eredményesen közreműködjék a dolgozók életszínvonalának állandó emelésében.

A megyei kereskedelmi irodák létesítése mentesítette a tanácsi szerveket a kereskedelmi vállalatok gazdálkodásával kapcsolatos feladatoktól. De tanácsaink egy része ma is többet foglalkozik gazdálkodási kérdésekkel, a vállalatok problémáival, mint az áruforgalom irányításával, a fogyasztók érdekeinek hathatós képviselésével. A tanácsoknak erősíteniük kell tömegszervezeti jellegükben rejlő erejüket, ki kell használniuk a tömegekhez fűződő kapcsolataikat, hogy a lakosság fogyasztási szükségleteinek megismerése alapján irányíthassák a területükön lévő valamennyi kereskedelmi rendszer szervezetének áruforgalmi tervezését és működését, s a társadalmi ellenőrök, az aktívák kiterjedt hálózata révén a dolgozók kulturált kiszolgálása, az ellátás megjavítása végett ellenőrizhessék a kereskedelem munkáját.

Kereskedelmünk a párt és a kormány segítségével és támogatásával a legutóbbi években sokat fejlődött. A párt és kormány december 1-i határozatának végrehajtása, valamint az ezévi szeptember 6-i árleszállítással kapcsolatos feladatok eredményes megoldása kereskedelmünk fejlődésének fontos mérföldköve.

Pártunk központi vezetőségének legutóbbi határozatai és a kormány új programja azonban még fokozottabb feladatokat rónak a kereskedelemre dolgozó népünk életszínvonalának szakadatlan emelésének elősegítésében. A párt központi vezetőségének 1953 júniusi határozata és az erre épülő új kormányprogram világosan megjelöli, melyek azok a döntő feladatok, amelyeknek megoldásával a kereskedelem elősegítheti a kormányprogram végrehajtása során alkalmazott intézkedések és rendszabályok sikerét, s megjelöli azokat a közvetlen feladatokat is, amelyek a kereskedelemre a kormányprogram végrehajtásával kapcsolatban hárulnak.

A Szovjetunió Minisztertanácsának és az SZKP központi bizottságának a szovjet kereskedelem fejlesztését szolgáló intézkedésekről szóló cikkünk írásakor megjelent és gondos tanulmányozást követelő határozata, valamint Mikojan elvtárs beszéde a Szovjetunió kereskedelmi dolgozóinak országos értekezletén további hatalmas segítség áruforgalmunk fejlesztésében, kereskedelmünk erősítésében, a dolgozók ellátásának megjavításában.

A Szovjetunió Kommunista Pártja és a Szovjetunió kormánya határozatának és a pártunk júniusi határozatán alapuló új kormányprogramnak a tanulmányozása fölfegyverez bennünket nagy feladataink tökéletes megoldására.

A. EJDELNANT

A kapitalista pénzrendszerek széttölése a kapitalizmus általános válságának időszakában

A pénzforgalom területén a kapitalizmus általános válságának időszakát a tőkésországok pénzrendszerének mélyreható bomlása jellemzi. A monopóliumok maximális profitért vívott harca, amelyet saját országuk lakossága többségének kizsákmányolása, nyomorbaöntése és tönkretétele, más országok népeinek leigázása és kifosztása, háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján folytatnak, s amely a kapitalizmus általános válságának időszakában különösen fokozódott, pusztítóan hat a kapitalista pénzrendszerekre. Ebben az időszakban a tőkés pénzrendszerek széttölése mind újabb, meg újabb formákban nyilvánul meg.

A kapitalizmus általános válsága előtt a tőkésállamok pénzrendszerét a következő legfontosabb sajátosságok jellemezték: 1. a főbb kapitalista országok valutájának szilárdan rögzített aranytartalma (aranyparitása) volt; 2. a jegykibocsátó bankok valutájuk paritásának megfelelő áron voltak kötelesek adni és venni az aranyat; 3. az aranystandard a szabad aranybehozatal és kivitel alapján érvényesült; ezért a valutaárfolyamok legfőbb az aranyhoz egy-egy országból a másikba való szállításával kapcsolatos költségek összegével térhettek el a paritástól. Ez az eltérés a gyakorlatban még az 1 százalékot sem érte el.

Majdnem valamennyi tőkésország már az első világháború kitörésekor, azaz a kapitalizmus általános válságának kezdeti időszakában először: megszüntette a bankjegyek aranyra váltását; másodsor: megtiltotta az arany és a pénz kivitelét az országból, s korlátozta a külföldi értékpapírok vásárlása útján történő tőkekivitel is; harmadsor: központosította a külföldi valuták forgalmát, vagyis elrendelte, hogy a külföldi valutákat kormányzerveknek kell beszolgáltatni.

Az első világháború óta az arany szabad áramlása és a nemzetközi kereskedelem fejlődése elé állított akadályok következtében jelentős eltérések keletkeztek a tőkés valuták árfolyama és aranyértékük közt.

Az első világháború folyamán és a háború befejezése után a történelemben először vált világméretűvé az infláció; ez egyszersmind meghatá-

rozsa ez időszak valutaválságának legfontosabb sajátosságait. A harmincas évek valuta-világválságát előidéző tényezők meghatározták e válság új formáit is; ezek szorosan összefüggtek az egyes országok monopóliumai közt dúló piaci harc kiéleződésével. A középeurópai országok már 1931 nyarán a valutakorlátozások bonyolult rendszerét honosították meg, ez az arannyal folytatott magánügyletek teljes kiküszöbölésére és az aranyügyletek kormánysszervek kezében való összpontosítására irányult. A valuta-klíringrendszer, amely voltaképp visszatérést jelent az árucserügyletekhez, s a nemzetközi elszámolások területén megszünteti az idegen valuták felhasználását, a pénz világpénz-funkciójának elsorvadását idézi elő. A vámkorlátozások megszigorítása, a külkereskedelmi kvóták és engedélyek rendszeresítése, a hazai valuta leértékeléséért folyó „versengés“, az Egyesült Államok áttérése a „manipulált” standardra — mindez az export ösztönzésének eszköze, a piacokért vívott monopolista harc formája volt. A főbb kapitalista országok — a szabad nemzetközi arany-, áru- és valutaforgalom útjába gördített mindez akadályok ellenére — valutapolitikájukban és a paritások megválasztásában önállóbbak voltak, mint manapság.

Az egységes világpiac szétesése, a kapitalizmus általános válságának a második világháború nyomán bekövetkezett kiéleződése fokozta a tőkés pénzrendszerek bomlását. Ez a bomlási folyamat összefügg azzal is, hogy az Egyesült Államok monopolizációja a valuták és a nemzetközi elszámolások területén fokozta nyomását, s terjeszkedési céljai megvalósítására használja fel a kapitalista világban uralkodó valutakáoszt és a nyugat-európai országok fizetési mérlegének válságát.

A kapitalizmus pénzrendszereinek bomlása kifejeződik a tőkésországoknak az aranystandardról történt letérésében, az inflációban, a belföldi és a külföldi valutaértéktelenedés kiegyenlítődési folyamatának megzavarásában és meghíusulásában. Ez utóbbi jelenség a szabad nemzetközi arany-, valuta- és áruforgalom útjába gördített különféle akadályok következménye, s ugyancsak hozzájárul a tőkésállamok nemzetközi elszámolási válságának kiéleződéséhez.

A kapitalizmus általános válságának időszakában az inflációnak egész sor specifikus sajátossága van. Elsősorban: az infláció krónikus jellegűvé vált, s kiterjedt valamennyi tőkésországra. A monopóliumok a dolgozó tömegek kifosztása árán történő meggazdagodásuk eszközeül használják fel az inflációt és a valutaárfolyamoknak vele összefüggő csökkenését. A kapitalizmus mai pénzrendszereinek bomlása, a tőkésvaluták elértéktelenedése nem csupán eredménye, hanem eszköze is a monopóliumok maximális profitért vívott harcának.

A mai tőkés pénzrendszerek bomlásának szemléltető kifejezője a valutakáosz is; ez abban nyilvánul meg, hogy a valuták árfolyama, vagyis az egyes országok valutájának valamely más ország valutájában kifejezett ára, már nem a külföldi valuták szabad kereslete és kínálata eredményeképpen alakul ki. Az árfolyamot kormánysszervek állapítják meg, még-

pedig olyan színvonalon, amely a nagy tőkésországok monopóliumainak a külkereskedelemben maximális profitokat biztosít. Ez a színvonal rendszerint nem felel meg az egyes valuták belső értékének; megállapítása csupán eszköz arra, hogy az erősebb államok kifoszthassák a gyöngébb, elmaradottabb országokat. A valutaárfolyamoknak ez a jellege, valamint az árfolyamok sokfélesége — amelyet a monopóliumok maximális profitért vívott harca diktál — a valutaárfolyamok piaci kiegyenlítődési folyamatának megbomlásával jár. Ez pedig elmélyíti a valutakáoszt.

A tőkésök a jelenlegi viszonyok közepett különböző módszerekkel érik el a dolgozók reáljövedelmének az infláció időszakára jellemző csökkenését. A monopóliumok és ügynökeik — a jobboldali szociáldemokraták és a reakciós szakszervezeti vezetők — a munkabér „befagyasztásának” politikájával méginkább fokozzák a munkabérek jellegzetes inflációs elmaradását az áráktól. Valamennyi tőkésországban az „infláció elleni harc” hazug ürügyével igazolják ezt a politikát. Az úgynevezett „kényszertakarékosági” politika szintén arra szolgál, hogy a munkások amúgy is megnyirbált bérének egy részét a monopóliumok páncélszekrényeibe szivattyúzzák át.

A termelési költségeknek a munkások reálbércsökkenésén alapuló leszállítása és a belső piacon előidézett inflációs áremelkedés megteremti a valutadömping feltételeit, s megszüli az áru- és valutaspekulációt. A spekuláció elmélyíti az inflációt, s ezáltal fokozza a dolgozók elnyomódását. A monopóliumok az állam támogatásával közvetlenül is felhasználják az inflációt legmagasabb profitjuk biztosítására. Igen gyakori a bankjegyek fedezeti rendszerének illyelű lerontása.

A burzsoá közgazdák, a monopóliumok „tudós” lakójai úton-útfélen hirdetik az inflációnak, mint a munkásosztály életszínvonala elleni tőkés támadás kiváló módszerének előnyeit. Keynes, angol burzsoá közgazda arra alapozza vulgáris „munkabér-elméletét”, hogy szerinte csak a névleges munkabér csökkentése vezet a sztrájkharcok fokozódására, de a reálbér fokozatos csökkentése nem jár ilyen következményekkel. (*J. M. Keynes. A foglalkoztatottság, a kamat és a pénz általános elmélete. London. McMillan. 1949.*)

A krónikus infláció korszakának jellegzetes tünete a névleges bér és a reálbér különböző „rugalmassági” fokának ez a Keynes-féle „elmélete”, amelyet sok mai vulgáris burzsoá közgazda is hirdet. Ez az „elmélet” is tanúsítja, milyen hatalmas szerep jut a munkáskifosztás inflációs módszereinek a monopóliumok maximális profitért folytatott harcában. A burzsoá közgazdák azt is bizonygatják, hogy inflációs viszonyok közt a pénzbéreket is fékezni kell. Erre szolgál például: „az inflációs-spirális elmélete” és a fogyasztói kereslet inflációs szerepéről szóló „elmélet”.

Mindkettőnek az a feladata, hogy „tudományosan“ megalapozza a munkásosztálynak a monopóliumok részéről történő inflációs kifosztását, s különösen a munkabérek „befagyasztásának“ politikáját.

Az „inflációs-spirális elméletét“ hirdető vulgáris közgazdák (az Egyesült Államokban — Hoim, Abbot, Simmons, Hansen; Angliában — Hawtrey, Robertson, Turvy és mások) azt állítják, hogy korántsem a fegyverkezési hajszá, a költségvetési deficit, a monopóliumok szédületes profitja, hanem a munkabéremelés az árak emelkedésének fő oka. Ha fölemeljük a munkabért, nyomban emelkednek az árak, s az újabb áremelkedésre megint csak béremelési követelés a válasz; ha pedig az efféle követelések iránt „engedékenységet“ tanúsítunk, további áremelkedés következik, hirdetik ezek a közgazdák. Keynes a második világháború idején fogalmazta meg e demagóg tételét, amely nyílt felhívás a munkabér csökkentésére, az adóterhek növelésére, a „kényszertakarékosság“ rendszerének meghonosítására stb. A mai burzsoá közgazdák — állítólag a pénzforgalom szilárdságának biztosítása végett — síkraszállnak a munkabérek és a fogyasztói kereslet csökkentésének „szükségessége“ mellett, s követelik, hogy a munkabér maradjon el az emelkedő irányzatú áráktól. Ezt, véleményük szerint, megfelelő munkabérelenőrzéssel kell elérni. Az itt ismertetett álláspontot védelemezzi például az *Economist* című angol burzsoá folyóirat, a londoni közgazdasági iskolához tartozó R. Turvy professzor és sok más közgazda.

De a valóság megmutatja, hogy a munkások béreinek „befagyasztása“ és a dolgozók reáljövedelmének csökkenése ellenére az infláció a tőkésországokban mégis fokozódik, s a kapitalista pénzürendszerek válsága mindinkább kiéleződik.

Vizsgáljuk meg, hogy a tőkés világrendszer általános válságának időszakában milyen pusztítóan hatnak a maximális profitért vívott harc során alkalmazott különféle monopolista módszerek a tőkésállamok pénzürgalmára. Ezzel egyszersmind megvilágíthatjuk, miért mélyül el szűk-ségképpen a tőkés pénzürendszerek válsága a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására.

A kapitalizmus imperializmuselőtti korszaka, a tőkésrend viszonylag egyenletes és nyugodt fejlődésének, a szabad verseny uralmának korszaka szabad aranyáramlást követelt. Ebben a korszakban a tőkés kormányok igyekeztek fenntartani a valuta szilárdságát, a szabad verseny nélkülözhetetlen eszközét.

A kapitalizmus imperialista szakaszba való átmenete során a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására kialakult feltételek meg-ingatták a szilárd aranyforgalmat és az aranyra való beváltás rendszerét. A monopóliumoknak a külső konkurrenciától való megvédésére és maximális profitjuk biztosítására hivatott szuperprotekciónizmus akadályozza

a világpiaci árak szabad kiegyenlítődsét. Pedig ez az aranystandard automatikus érvényesülésének legfontosabb feltétele. Fokozódott az aranykészletek megoszlásának egyenlőtlensége a legerősebb imperialista államok javára, s ez a gyöngén fejlett országokban megrendítette az aranystandard pilléreit. Az aranykészletek felhalmozása, az aranyért vívott harc a háború pénzügyi előkészítésének eszköze, a háború pedig a fináncióke főkolompósi számára a maximális profit megszerzésének legjobb módja. A tőkésországok ezért létesítenek valutatartalékokat, s ezért folytatnak egyre fokozottabban az aranytartalékok növelésére és a valutaárfolyamalakulás piaci folyamatának erőszakos befolyásolására irányuló devizapolitikát.

A nagy imperialista államok monopóliumainak egyik eszköze más országok, főleg az elmaradott országok kizsákmányolására, leigázására és rendszeres kifosztására: az anyaországok számára gyarmataik kifosztását megkönnyítő gyarmati pénzügyi rendszerek megteremtése. Ebben a vonatkozásban különösen jellemző az indiai valuta története. 1893 óta Anglia követelésére India megszüntette a szabad ezüstérmeverést, s az indiai rupiát az angol fontsterlinghez „rögzítette“, mégpedig India szempontjából kedvezőtlen rupiárfolyamon. Az indiai pénzrendszer gyarmati jellege fejeződött ki abban is, hogy Anglia rákényszerítette Indiát: tartsa Londonban aranykészletét. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az angol fináncoligarchia elrabolta az indiai aranykészletet, amelyet — csaknem teljesen — angol államkölcönök vásárlására, vagyis a gyarmati erőszakszervezet megszilárdítására használtak fel.

Az első világháború alapjaiban rendítette meg a pénzforgalom szilárd-ságát. A tőkésországok kormányai, hogy az állam kezébe összpontosítsák és háborús alappá tegyék az aranyat, a háború kezdetétől fogva megszüntették a bankjegyek aranyraváltását. Ilymódon a kapitalizmus általános válságának kezdeti időszakában megszűnt az aranyforgalommal egybekötött aranystandard rendszere. A kapitalizmus többé vissza sem tért az ércforgalomhoz. Az adók és a kölcönök csak részben fedezték a szédületes háborús kiadásokat. A burzsoá kormányok hatalmas mennyiségű papírpénz kibocsátásához folyamodtak.

A háborús kiadásoknak papírpénzkibocsátással történő finanszírozása miatt valamennyi hadviselő országban megnövekedett a forgalomban lévő pénz tömege. Az infláció nemzetközi jellege szemléltetően bizonyítja, hogy az imperializmus korszakára jellemző világháborúk, a már felosztott világ újrafelosztásáért folyó, maximális profitokat hajtó háborúk mily pusztítóan hatnak a tőkésállamok pénzforgalmára. Az első világháború folyamán a tőkésállamok valutáinak értéke 50—60 százalékkal csökkent. Az infláció a háború végével sem szűnt meg, hanem ellenkezőleg, a monopóliumok maximális profitért folytatott harcának közvetlen következményeként méginkább fokozódott.

Németországban az infláció katasztrofális méretűvé vált: a márkának 1922—23-ban már csak csillagászati számokban kifejezhető elértéktelene-

dését a milliárdos, majd trilliós pénzjegyek forgalombakerülése jellemezte. A német inflációt egyrészt az okozta, hogy a győztes hatalmak kifosztották Németországot, másrészt pedig, hogy a hazai monopóliumok korlátlan támogatást élveztek az állami költségvetés terhére. A dolgozók reálbére az infláció elmélyülésének arányában katasztrofálisan csökkent. A monopóliumok ellenben a dolgozók kifosztása révén mesebeli profitokhoz jutottak.

Az Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban és Japánban is hatalmas aránytalanság keletkezett a munkabérek és az áremelkedés közt. A néptömegek inflációs kifosztását az adók útján történő kifosztás súlyosbította.

Az infláció további kiéleződése méginkább rontotta a munkásosztály helyzetét. Például 1923-ban a németországi reálbér a háborúelőttinek egyharmadára, a franciaországi körülbelül felére csökkent.

Az első világháború után Franciaországban bekövetkezett inflációt szintén az okozta, hogy költségvetési eszközökből finanszírozták a repülőgépgyártó, a gépipari és az egyéb iparágakbeli legnagyobb monopolista társaságokat. Ez a finanszírozás a háború idején lerombolt területek „helyreállítására” fordított kiadások cégére alatt történt. Mindez intézkedések következményeképp a francia költségvetés kiadásai a háborúutáni időszakban egyáltalán nem csökkentek, sőt méginkább megnövekedtek, s az infláció tovább fokozódott. A forgalomban lévő pénzmennyiség 1925-ig, vagyis a frank stabilizálásának előestéjéig meghaladta az 52 milliárd frankot, az első világháború végén forgalomban volt 30 milliárd és az 1913. évi 5,7 milliárd frankhoz képest; az árak erősen emelkedtek, a frank árfolyama pedig paritásának 12,7 százalékára esett.

A háborúutáni valutastabilizációban, amely a kapitalizmus ideiglenes, rothadt és ingatag stabilizációjának viszonyai közt szintén ideiglenes, rothadt és ingatag jellegű volt, ugyancsak megnyilvánult a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatása. Az imperializmuselőtti kapitalizmus minden stabilizációjával ellentétben: a háborúutáni stabilizáció eredményeképpen nem állt helyre az aranyforgalom, hanem a kapitalista világ papírpénzforgalomra tért át. Ez az áttérés hatalmas lehetőségeket adott a monopóliumoknak, hogy maximális profitjuk megszerzése végett inflációs eszközökkel kifosszák a dolgozókat, s rendkívül meggyöngyítette a világkapitalizmus pénzrendszeit.

A kapitalista valuták ideiglenes és rothadt stabilizációja az első világháború után az aranystandard új formái — nevezetesen az aranyforgalom nélküli aranystandard — alapján következett be. A kapitalista nagyhatalmak a gazdaságilag gyöngébb, csekély aranytartalékú tőkésországokra aranydeviza-standard rendszeren alapuló valutastabilizációt kényszerítettek, vagyis olyan rendszert, amely az említett államok valutájának nem aranyérmékre, sőt, nem is aranyrudakra, hanem az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország valutájára történő átváltásával számolt.

A leghatalmasabb tőkésállamok érdekében a gyöngébb gyarmati országok kifosztása céljából létesített aranydeviza-standard rendszer fokozta a kapitalista világ több mint 30 országának, köztük számos gyarmatnak és dominiumnak néhány nagy imperialista hatalomtól való függését. Mivel az aranydevizájú országok valutája az imperialista nagyhatalmak valutájára támaszkodott, ez utóbbiak aranystandardjének összeomlása szükségképpen azzal fenyegetett, hogy az aranydevizájú országok szintén belesodrónak a valutaválság örvényébe.

Mint ismeretes, ez a fenyegető lehetőség már az 1929—33. évi — valutaválsággal súlyosbított — világgazdasági válság során valósággá vált.

Az Angol Bank aranytartáléka jelentős részének elvesztése után az angol kormány 1931 szeptemberében hatálytalanította a banknak azt a kötelezettségét, hogy bankjegyeit aranyrudakra váltsa át. Az angliai aranystandard megszüntetése katasztrófálisan hatott mindazokra a valutákra, amelyek a fontsterlingre támaszkodtak: mintha elfűrészelték volna azt az aranyágot, amelybe egész sor európai és gyarmati ország aranydevizarendszere kapaszkodott. E katasztrófa bekövetkezésében a kapitalizmus pénzrendszerének mélyreható rothadása nyilvánult meg. A valutakatasztrófa nyomán a tőkésországok a korlátozott aranystandard rendszeréről áttértek a papírpénzforgalom rendszerére, az infláció újabb hulláma árasztotta el ezeket az országokat, s fokozódott az ottani dolgozók kifosztása, csökkent realjövedelmük.

A monopóliumok a termelési költségeknek a munkások inflációs kifosztásával elért csökkenését kihasználták a külső piacokért folyó harcukban is. Az infláció időszakában a hazai munkaerő viszonylagos olcsósága lehetővé teszi, hogy a monopóliumok áruikat külföldön az úgynevezett világpiaci árnál olcsóbban adhassák el, az infláció sújtotta országban ellenben fentartsák a magas monopolárakat. Ha ez utóbbi országok valutaárfolyama külföldön gyorsabban esik, mint ahogy a belföldi árak emelkednek, akkor nagyarányú valutadömpingre nyílik lehetőségük, s ezzel úgynevezett exportprémiumok formájában pótlólagos profitokat szerezhetnek, még akkor is, ha áruikat a világpiaci árnál, vagyis a kapitalista államok irányadó tőzsdéin kialakult árnál olcsóbban adják el. Az exportőrök külföldi valutában szerzett bevételüket átváltják az erősen csökkent árfolyamú nemzeti valutára, s így lényegesen többet kapnak, mint amennyit odahaza még maximális monopolárak esetén is kaphattak volna.

1932-ben a tőkésországok külkereskedelmének egész volumene a válságelőtti volumen egyharmadára esett. Az export növeléséért vívott harcban a monopóliumok nemcsak a nemzeti valuták értékének már bekövetkezett csökkenésével operáltak, hanem e valuták további leértékelésére is törekedtek. Ezt a célt szolgálták az államkincstár mellett szervezett speciális „valutaszabályozási alapok”. Ilyen alapokat teremtettek 1932—34 közt

Angliában és az Egyesült Államokban, 1936-ban Franciaországban és néhány más tőkésállamban. Bár ez alapok célja hivatalosan a nemzeti valuták árfolyamának támogatása volt, a gyakorlatban az árfolyamok mesterséges csökkentésére használták fel őket. Ezt úgy valósították meg, hogy piacra dobták a nemzeti valutát, s mesterséges keresletet idéztek elő a konkurens ország valutája iránt stb. 1932—34 közt ezért folyt a valuta-leértékelésért sajátos versengés, amelynek fő részvevője Anglia, Japán és az Egyesült Államok volt. Azelőtt efféle versengés elképzelhetetlen lett volna. Ez is szemléltetően bizonyítja, mily pusztítóan hatott a monopóliumok maximális profitért vívott harca az imperialista államok pénzügyrendszerének szilárdságára.

Az Egyesült Államok monopolizációja a maximális profitok megszerzésére és a külső piacok meghódítására irányuló törekvésében erőltetni kezdte a dollár árfolyamának csökkentését. Az elnök — a kongresszus felhatalmazásával — megkezdte az arany dollárban kifejezett hivatalos „árának” rendszeres emelését. Az arany unciájának hivatalos „ára” az aranystandard 1933 márciusában történt megszüntetéséig 20,67 dollárról 35 dollárra emelkedett. A dollár fémtartalma ilyen módon 41 százalékkal csökkent, s ennek megfelelően esett a dollár árfolyama is. A dollár a fontsterlinggel való versenyében „fölénybe” került: méginkább elértéktelenedett, mint a font.

A monopóliumok a valutaárfolyamokkal való manőverezés útján hatalmas profitokat szereztek. E profitok védelmét szolgálják az olyanféle burzsoá elméletek, mint a „mozgó paritások elmélete” vagy „a manipulált standard elmélete”. Ezek az „elméletek” különösen Angliában terjedtek el; Keynes például a „mozgó paritásokban” a fizetési mérleg aktivizálásának hatékony módszerét látta. Keynes és több más angol burzsoá közgazda a mozgó, vagyis az időről időre változó valuta-paritást állította szembe a szilárd árfolyammal. A polgári közgazdák e csoportja a valutapolitikában a maradiság megnyilvánulásának tekintette a valutaárfolyamok szilárdságára irányuló törekvéseket, amelyek az aranystandard érvényesülésének időszakára voltak jellemzőek.

Az Egyesült Államokban a „manipulált standard elmélete” volt az 1934. évi pénzügyreform elméleti alapja. Az elnök ekkor felhatalmazást kapott, hogy a dollár leértékelésének végrehajtása céljából meghatározott határok közt tovább csökkentse a dollár paritását. A „manipulált standard-elmélet” legismertebb képviselői az Egyesült Államokban: I. Fisher és K. Snyder. „A mozgó paritások elmélete” szemléltetően kifejezi azt a tényt, hogy az állami monopolkapitalizmus viszonyai közt a valutaárfolyamok már nem a szabad kereslet és kínálat hatására alakulnak ki; a fináncoligarchia a maximális profitért vívott harc eszközéül használja fel ezeket az árfolyamokat.

Pusztítóan hatott a tőkésállamok pénzforgalmára a monopóliumok költségvetési eszközökből való finanszírozásának fokozódása is, amely a bankjegyfedezet rendszerének megingatásával párosult, s végül is inflációra vezetett.

1931 júliusában a Danat-Bank, az egyik legnagyobb német bankintézet csődje után a német kormány teljes kezességet vállalt a bankért, s megtiltotta, hogy a Danat fizetéseképtelenségével kapcsolatos bírói határozatot végrehajtsák.

Az Egyesült Államok kormánya 1932 januárjában 2 milliárd dollár állami pénzt költött a „csőndben“ tönkrement és a csőd szélén álló vállalatokra. E vállalatok „szanálása“, vagyis állami költségvetési eszközökből való finanszírozása a monopóliumok támogatására külön létrehozott Újjászervezési Pénzügyi Társaság révén valósult meg. Később méginkább megnövekedtek a monopóliumok támogatására szolgáló pénzfolyósítások; ez szükségessé tette a pénzkibocsátás fokozódását, s növelte az inflációt.

Az Újjászervezési Pénzügyi Társaság megalakításával egyidejűleg megváltoztatták a „Federal Reserve“-bankok bankjegyeinek fedezetét szabályozó törvényt, hogy az Egyesült Államok államkincstára a monopóliumok „szanálása“ céljából a központi bankoktól könnyebben kaphasson kölcsönöket. E változtatás értelmében a „Federal Reserve“-bankok aranyfedezeten és elsőrendű kereskedelmi váltófedezeten kívül az Egyesült Államok állampapírjainak fedezete ellenében is kibocsáthattak bankjegyeket. Az új törvény alapján a „Federal Reserve“-bankok a Federal Reserve rendszerhez tartozó többi bank részére váltó ellenében hiteleket folyósíthatnak, ha ezeknek a bankoknak nincsenek leszámítolásra alkalmas értékeik. Egyidejűleg kiterjesztették az Egyesült Államok nemzeti bankjainak állampapírok fedezetével történő bankjegykibocsátását is. A kormánykörök azt remélték, hogy a fokozott bankjegykibocsátás nyomán emelkedni fognak az árak, s véget ér a gazdasági válság. „Számításuk“ azon alapult, hogy vulgáris módon összekeverték a gazdasági válság okát a válság megjelenési formáival. Az államadósság-kötvények bankjegyfedezetként való elismerésével egyszersmind az államkölcsönpapírok árfolyamának emelésére is törekedtek. Végül, az emisszióknak államkölcsönpapírok terhére történő kiterjesztésével aranyat is fel akartak szabadítani.

A kormányzervek tehát a bankjegyfedezet rontása, vagyis voltaképp az ország pénzrendszerének gyöngítése révén biztosítottak különféle előnyöket a monopóliumoknak. Igaz, hogy az emisszió kiterjesztése ellenére az áruk árai mindaddig viszonylag alacsony színvonalon maradtak, amíg a gazdasági válság fékezte az áremelkedést; az 1934. évi pénzreform azonban még infláció és áremelkedés nélkül is megingatta a pénzrendszer szilárdságát, rontotta a bankjegyfedezetet, s ha nem is teremtett rögtön inflációt, mindenesetre szabadabbá tette az infláció előtt az utat.

Az Egyesült Államok aranystandardjének 1933 márciusában bekövetkezett megszüntetése és a dollár 1934 januári devalvációja is megmutatta, hogyan vált a valutaleértékelés a monopóliumok eszközévé a maximális pro-

fitért vívott harcban. Az aranystandard megszüntetését — mint említettük — az Egyesült Államok kormánya arra használta fel, hogy az amerikai áruk értékesítési lehetőségeinek növelése végett az arany „árának” emelésével mesterségesen csökkentse a dollár értékét. Az aranytartalékról szóló törvény gyakorlatilag megszüntette a dollár aranyraváltását, tehát aranyraválthatatlan valutává változtatta a dollárt. A „Federal Reserve”-bankok többé nem váltották be aranyra a bankjegyeket, s ugyanúgy, ahogy Angliában történt, átadták az államkincstárnak a bankjegybeváltás alapjául szolgáló aranyat.

A tőkésállamok zilált pénzforgalommal léptek be a második világháborúba. A háború a valuták újabb elértéktelenedésével járt, a tőkésországokban a háború befejezése óta folyó fegyverkezési hajszára pedig meggyorsította az infláció további kifejlődését. A háborúalatti és utáni infláció következményeképpen a forgalomban lévő pénzmennyiség tavaly decemberig 1937-hez képest az Egyesült Államokban 4,9-szeresre, Angliában 3-szorosra, Franciaországban 22-szeresre, Olaszországban 78-szorosra, Japánban pedig 222-szeresre növekedett (az „International Financial Statistics” 1953 márciusi adatai szerint), pedig ez idő alatt a termelés az illető országokban csak alig vagy egyáltalán nem növekedett.

A nagykereskedelmi árindex második világháború utáni növekedését az említett országokban a következő adatok jellemzik:

A nagykereskedelmi árak indexe (1937 = 100)*

Év	Egyesült Államok	Anglia	Franciaország	Olaszország	Japán
1945	123	155	421	2 235	278
1948	185	202	1 924	5 882	10 196
1952	198	296	3 109	5 581	27 647

A dollár vásárlóereje 1951-ben még a nyilvánvalóan szépített hivatalos adatok szerint is csupán 43 százaléka, a fontsterlingé 32, a francia franké 3,8, az olasz líráé pedig alig 2 százaléka volt a szóbanforgó valuták 1939. évi vásárlóerejének. A felsorolt adatok a tőkésvaluták vásárlóerejét a második világháború előtti vásárlóerejükhöz viszonyítva jellemzik, ez utóbbi azonban jóval kisebb az 1929—33. évi világgazdasági válság előtti, s méginkább az első világháború előtti vásárlóerejüknél.

Az Egyesült Államokban és a nyugateurópai országokban a koreai háború kezdete óta rendkívül fokozódott a fegyverkezési hajszára és az

* Az „International Financial Statistics” 1953 márciusi adatai alapján

infláció. Az Egyesült Államokban különösen 1950 második felében, vagyis a koreai háború kezdetét követő hat hónap alatt emelkedtek jelentősen az árak, főleg a közszükségleti cikkek, legelsősorban pedig az élelmiszerek árai. Ez az Egyesült Államok nagyvárosaiban élő kisjövedelmű családok háztartási költségvetésének hivatalos indexéből is kitűnik (1935—1939 = 100).*

Év	Összes áruk	Élelmiszerek	Ruházat
1945	128,6	139,1	145,9
1950 (július)	172,0	208,2	184,5
1951 „	185,5	227,7	203,3
1952 „	190,8	234,9	201,4

Az „Európa gazdasági helyzetéről szóló jelentés“ összeállító, az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának tagjai is kénytelenek voltak elismerni, hogy a tőkésországok munkásainak munkabére igen elmarad az árak emelkedésétől. Az amerikai részvénytársaságok az Egyesült Államok dolgozóinak kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok népeinek kifosztása és a nemzetgazdaság militarizálása útján tavaly akkora profitot harácsoltak össze, amely 13-szorosa a háborúelőtti évek legnagyobb profitjának, s több mint kétszerese a háború idején bezsebelt legnagyobb évi profitnak.

Az Egyesült Államokban bekövetkezett áremelkedés szorosan összefügg a hadianyagok és a stratégiai anyagok gyártására adott kormánymegrendelések hatalmas növekedésével. Az árak felröfolásának egyik eszköze volt, hogy a koreai háború kirobbantása után jónéhány tőkésország rátért az úgynevezett „árellenőrzésre“ és „inflációellenőrzésre“. Ezeket egyébként az uralkodó körök és tudós lakájaik „az infláció elleni harc“ intézkedései gyanánt népszerűsítik. Voltaképp az „ellenőrzést“ megvalósító szervezetek kizárólag a monopóliumok érdekeit szolgálják, s áremelés, valamint reálbércsökkenés útján biztosítják a monopóliumok profitjainak növekedését.

Az Egyesült Államok a „haditermelésről szóló törvény“ alapján (ezt a törvényt az Egyesült Államok kongresszusa kevéssel a koreai háború kirobbantása után, 1950 szeptember 8-án szavazta meg) 1951 január 21-én rátért az árak állami „ellenőrzésére“. Ez az árellenőrzés az úgynevezett „Arstabilizáló Hivatal“ megszervezésének pillanatától kezdve abban nyilvánult meg, hogy a hivatal a monopóliumokkal egyetértésben megállapí-

* „The Handbook of Basic Economic Statistics“ 1953. I. 2. 98—99. oldal

totta a maximális árakat, az úgynevezett „árplafont“. A tőkésék kalkulálják ki az egyes árucsoportok maximális árait, s az Árstabilizáló Hivataltól gyakran engedélyt szereznek még ezeknek az áraknak az emelésére is. A hivatal legutóbbi rendeletei például feljogosították a monopóliumokat, hogy a nyersanyagok, a berendezések, a vasúti díjtételek drágulása, az adminisztrációs költségek és a reklámra fordított kiadások növekedése címén emeljék a „maximális árakat“. Még a burzsoá sajtó is elismeri, hogy az állami „árellenőrzés“ nyomán az árak nem csökkentek, hanem éppen ellenkezőleg: emelkedtek.

Ugyanez történik az európai tőkésországokban is. Itt is azoknak az áruknak az árai emelkednek a leggyorsabban, amelyekre a hirhedt állami „ellenőrzés“ kiterjed. Ennek következménye: a létfenntartási költségek rendkívüli növekedése. A marshallizált országokban a koreai háború kirobbantását követő év folyamán 17—25 százalékkal emelkedtek a létfenntartási költségek.

A főbb kapitalista államok monopóliumai a maximális profitért vívott harcukban jól felhasználják a valutamechanizmust az elmaradt függő és gyarmati országok népeinek rendszeres kifosztására is. Az imperialista államok idegen területek meghódításával, gyöngébb országok megszállás útján történő bilincsbeverésével rendítik meg ez országok gazdaságát és pénzforgalmát.

A második világháború idején és a háború befejezése óta a főbb kapitalista hatalmak gyakran folyamodtak a függő országok valutái árfolyamának mesterséges csökkentéséhez, hogy behatoljanak a függő országok gazdaságába, megkaparintsák iparvállalataikat, potom áron felvásárolják nyersanyagaikat és élelmiszereiket.

A függő országok valutái egyenjogúságának hiánya és pénzrendszerük bomlása világosan megmutatkozott a fasiszta Németország imperialista terjeszkedésének övezetében. A második világháború kezdete előtt a fasiszta Németország úgy fosztotta ki a tőle függő országokat, hogy ez országok valutáinak árfolyamához viszonyítva mesterségesen fölemelte a német márka árfolyamát. Ezt a rablást a „csúcs“-valuta elméletével próbálta igazolni. 1939 tavaszán, közvetlenül Csehszlovákia megszállása után, a fasiszta Németország az addigi 1 márka = 6 korona árfolyam helyett 1 márka = 10 korona kényszerárfolyamot állapított meg, s így a német valutával vásárlók részére mesterségesen olcsóbbá tette a cseh árakat.

A háború idején pusztítóan hatottak a fasiszta Németország megszállta országok pénzforgalmára az úgynevezett megszállási költségek, amelyek a háború végefelé már ez országok költségvetési kiadásainak körülbelül felére rúgtak. A megszállt országok csak úgy tudtak ilyen hatalmas összegeket fizetni a fasiszta Németországnak, hogy kénytelen-kelletlen fokozták a bankjegykibocsátást, s ezzel az inflációt. Minthogy a német katonai parancs-

nokság kifosztotta a megszállt országokat, kiszivattyúzta élelmiszereiket és egyéb áruikat, a megnövekedett pénzmennyiség a megszükkült áruforgalom bázisán került forgalomba, ez pedig méginkább fokozta az áremelkedést, s növelte az inflációt.

Németország valuta-„kliring“ formájában, a nemzetközi kereskedelemben alkalmazott készpénznélküli elszámolások segítségével is fosztogatta a megszállt országokat. De a kliringelszámolások korábban ismert formáitól eltérően, a fasiszta módszer szerinti kliring csupán a megszállt országok Németországra részéről történő kifosztásának leplezésére szolgált: ezek az országok a Németországnak szállított árukért sem árut, sem aranyat nem kaptak a fasiszta kormánytól. A fasiszta Németország csupán inflációval „fizetett”. A szállító országoknak ugyanis „kliring”-szállításaik összegének erejéig olyan váltókat, illetve olyan fiktív kötelezvényeket adott, amelyeket a megszállt országok jegybankjainak le kellett számítaniuk. Ez pedig növelte a pénzmennyiséget. A „kliring” útján történő kifosztás nagyban hozzájárult, hogy a megszállt országokban elmélyült az infláció.

A megszállt országok bankjegy kibocsátásának a fasiszta katonai parancsnokság váltói leszámítolása és a megszállási költségek viselése folytán bekövetkezett növekedése az árubázis összeszűkülésével járt együtt. Ez különösen fokozta az inflációt. A fasiszta Németország a megszállt országokból élelmiszert, állatokat, technikai felszerelést és közlekedési eszközöket szállított ki. Ezért az említett országokban igen erősen csökkent az ipari termelés volumene. Például Franciaországban az volt a német fasiszta rablók fosztogató tevékenységének következménye, hogy 1944-ig felemésződtek az árukészletek, az ipari termelés a háborúelőttinek $\frac{1}{3}$ -ára, a mezőgazdasági termelés pedig felére zuhant. A forgalomban lévő pénzmennyiség ellenben ugyanez időszakban 120 milliárd frankról 580 milliárd frankra, azaz csaknem ötszörösére növekedett.

A fasiszta Németország aktív „kliring”-egyenleg címén több mint 40 milliárd márkát sajtolt ki Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából és más általa megszállt országokból. A megszállási költségek összegével együtt ez az összeg körülbelül 130 milliárd márka. Ez a szédületes összeg inflációs lavinát zúdított a fasiszta Németország által kifosztott országokra. Ilyen pusztítóan hat a függő államok pénzforgalmára az imperialisták maximális profitért vívott harca.

A második világháborúban Anglia is felhasználta egyenlőtlen elszámolási formák meghonosítására a Brit Birodalom országainak gyarmati és félgyarmati függőségét. Anglia a gyarmataiból kiszivattyúzott élelmiszereért és nyersanyagért nem áru-ellenszállításokkal, arannyal vagy teljesértékű külföldi valutával „fizetett”, hanem a hitelező országok Angol Bankban nyilvántartott sterlingköveteléseinek felduzzasztásával. Az angol kormány a szállító országok Angol Banknál vezetett számláin jóváírta

tartozásainak összegét, de megtiltotta hitelezőinek, hogy e követeléseiket akárcsak a sterlingövezet országaival való elszámolásaiakra is felhasználják. Ily módon az angol monopóliumok a háború idején 3 milliárd fontsterling értékű élelmiszert és nyersanyagot szivattyúztak ki Indiából, Egyiptomból, Ausztráliából és más függő országokból.

A brit imperializmus, arany- és valutatartalékainak hatalmas csökkenése miatt, rendkívül erélyesen törekedett, hogy a sterlingövezet országainak rovására, ez országok kifosztása és leigázása, különösen valutamanőverek segítségével történő kifosztásuk útján erősítse meg pozíciót.

Hogy a brit imperializmus valutáris eszközöket használt fel a sterlingzóna országainak leigázására és rendszeres kifosztására, az kifejeződött az említett országoknak az úgynevezett „dollár pool“-ban való részvételre kötelezésében is, vagyis abban, hogy az Egyesült Államokkal folytatott külkereskedelmükből származó dollárbevételeiket át kellett adniuk Angliának.

A tőkés világrendszer általános válságának második szakaszára a tőkésvaluták és az elszámolások egyenlőtlenjogúságának fokozódása jellemző. Ez a kapitalizmus fejlődésében az egyenlőtlenség elmélyülésének megnyilvánulása.

Az amerikai monopóliumok nem elégednek meg azzal, hogy ellenőrzik a marshallizált országok gazdasági életét, költségvetését, pénzügyét és valutáját; arra törekszenek, hogy ez országok elszámolásainak rendszerét is felhasználhassák Nyugat-Európa leigázásának segédeszközéül. A tőkés valutáknak 1949 őszén az Egyesült Államok nyomására történt sorozatos leértékelése a legvilágosabban bizonyítja, hogyan használják fel az amerikai monopolisták ebben a harcban a valutáris eszközöket.

A fontsterling dollárhoz viszonyított árfolyamának csökkentése az Egyesült Államok monopóliumai számára olcsóbbá tette a sterlingzóna országaiból beszerzett stratégiai nyersanyagokat (a gumit, a színesfémeket stb.-t), megkönnyítette az amerikai tőke további behatolását a nyugat-európai országok gazdaságába, mert az amerikai tőkések ezekben az országokban a devalváció nyomán olcsóbban vásárolhattak ingatlanokat, vállalatokat és értékpapírokat.

A valuták leértékelése méginkább kiélezte a kapitalista világpiacon az ellentéteket. Az amerikai tőke fokozta terjeszkedését a nyugateurópai országokban és gyarmataikon, kiharcolta az áruira megszabott vámtarifák eltörlését, s arra törekedett, hogy nemzetgazdaságuk és fizetési mérlegük más védelmi eszközeitől is megfoszsa ezeket az országokat. Az Egyesült Államok ellenben szigorú vámkorlátokkal akadályozza meg, hogy versenytársainak áruai behatolhassanak az ország belső piacára.

A tőkésvaluták leértékelése nem oldhatta meg a fizetési mérlegek problémáját, s nem enyhíthette Nyugat-Európa „dolláréhségét” sem. Ellen-

kezőleg, ez a leértékelés a nyugateurópai valuták további elértéktelenedésére, a dollárhiány további fokozódására vezetett, s méginkább kiélezte a tőkésországok ellentéteit. Az amerikai monopóliumok fegyverkezési hajszára kényszerítik az Egyesült Államoktól függő országokat. Ennek pedig az a következménye, hogy az illető országokban a költségvetési hiány krónikus jelenséggé válik, s a papírpénzkibocsátás egyre növekszik. A hadikiadások növekedése miatt szakadatlanul fokozódik a dolgozók infláció és adó útján történő kifosztása is.

A gazdaság egyoldalú, háborús fejlődése a tőkésországok számos, polgári szükségletek kielégítésére hivatott termelési ágában válságjelenségeket idézett elő. Az Egyesült Államokban és a nyugateurópai országokban a haditermelés kifejlesztésének és a dolgozó tömegek fizetőképes kereslete összezsugorodásának szükségszerű kísérőjeként csökkent a polgári fogyasztásra szolgáló cikkek termelése; igen sok textilipari vállalat, konfekciósüzem és élelmiszeripari vállalat teljesen megszüntette a termelést. A válságjelenségek közé tartozik számos árucikk nagykereskedelmi árának csökkenése is. Ez az árcsökkenés azonban korántsem jelenti a kapitalista valuták megszilárdulását vagy a valutaválság megszűnését.

Ha tanulmányozzuk a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének a pénzforgalom területén megnyilvánuló hatását, újra meg újra meggyőződhetünk a lakosság többségére rengeteg szenvedést zúdító, a gazdasági életre, s benne a pénzforgalomra is pusztítóan ható tőkés világgazdasági rendszer rothadásának és bomlásának szüntelen fokozódásáról.

Jelenleg a pénzforgalom területén — a világgazdaság egyéb területeihez hasonlóan — a fejlődés két ellentétes irányzata figyelhető meg.

A z e l s ő i r á n y z a t: a Szovjetunió és a népi demokratikus országok pénzforgalmának megszilárdulása, a szovjet rubel és a népi demokratikus országok valutája vásárlóerejének szakadatlan emelkedése, a békegazdaság szüntelen föllendülése, az árcsökkenés és a reálbéremelés politikájának következetes megvalósítása, a béke és a demokrácia táborában belső gazdasági és külkereskedelmi kapcsolatainak megszilárdulása.

A m á s o d i k i r á n y z a t: a fegyverkezési hajszája és a krónikus költségvetési hiányok következményeképpen a kapitalista országokban a valutaválság folytonos mélyülése és az infláció dühöngése; ezzel összefüggésben az árak emelkedése s a dolgozók infláció és adó útján történő kifosztásának fokozódása; a tőkésvaluták egyenlőtlenjogúságának fokozódása és a „gyarmati valuták” számának növekedése; a tőkés valutaárfolyamok mesterséges jellege és a tőkésállamok külkereskedelmi elszámolási rendszerének válsága.

A pénzügyi fejlődés két ellentétes irányzata a szocialista, illetve a tőkésállamokban egyfelől a szocializmus gazdasági alaptörvénye, másfelől a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye ellentétes irányú hatásának következménye.

HOCH RÓBERT

Áruforgalom és termékcseré

Az oktatásban sok nehézséget okoztak Sztálin elvtárs legutolsó művének azok a részei, amelyek az árucseréről a termékcserére való áttéréssel foglalkoznak. Ezért megkíséreljük a szóbanforgó kérdés marxista-leninista elméletének bővebb kifejtését.

A csere tágabb értelmezése

Klasszikusaink a csere fogalmát tágabb és szűkebb értelemben is használják. A csere tágabb értelme: a társadalom tagjai képességeinek és tevékenységének cseréje. Mit jelent ez a csere? Azt jelenti, hogy a társadalom tagjai egy-egy tevékenységre specializálódnak, következésképp egymás számára dolgoznak, egymásra vannak utalva. A társadalom a tevékenysége a termelőtevékenység. Ezért az emberi tevékenység specializálódása a munkamegosztást, elsősorban a termelőmunka megosztását jelenti. (De a termelés bizonyos fejlettségi foka azt is lehetővé tette, hogy a társadalom kisebb-nagyobb csoportjai ne termelőmunkára, hanem politikai, katonai, tudományos, művészeti tevékenységre stb. specializálódjanak.)

A termelőmunka termékeket alkot, termékekben testesül meg. A ter-

melőtevékenységek cseréje magában foglalja (a termelőszolgálatok kivételével) a termékeknek a termelőtől a felhasználó felé irányuló mozgását. A termékek effajta mozgásának összességét, a társadalom anyagcseréjét forgalomnak nevezzük. A forgalom része az újratermelésnek, hiszen az újratermeléshez hozzátartozik a termékek eljuttatása a személyes vagy a termelőfogyasztás, a felhasználás területére.

Munkamegosztás, tevékenységek cseréje minden társadalomban van, de a munkamegosztás jellegét az adott társadalom termelőmódjának egyes elemei, elsősorban a tulajdonviszonyok határozzák meg. Amely társadalmakban vannak kizsákmányoltak és kizsákmányolók, ott a munkamegosztás osztályantagonizmussal terhes. Például a kapitalizmusban a termelés szervezése és irányítása elválaszthatatlan a tőkés kizsákmányolástól, a szellemi és a fizikai munka, vagy az ipar és a mezőgazdaság közt kialakult munkamegosztás pedig elválaszthatatlan a szellemi és a fizikai munka, illetve a város és a falu ellentététől. A tőkés országok közt lévő munkamegosztás egyben a „fejlett” és az „elmaradott” országok ellentétének egyik forrása. Ezzel szem-

ben a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló szocialis a termelőviszonyok lényege a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködése. Itt a tevékenységek cseréje voltaképp a dolgozók kölcsönös segítségét jelenti. A szocializmusban is van munkamegosztás a szellemi és a fizikai munka, valamint az ipar és a mezőgazdaság közt, de itt megszűnt a szellemi és a fizikai munka, valamint a város és a falu ellentéte, sőt megkezdődött lényeges különbségeik kiküszöbölése is. A szocialista országok egyre bővülő munkamegosztása a kölcsönös segítségre, a baráti együttműködésre épül. A szocialista országoknak nem egymás kizsákmányolása az érdekük, hanem az, hogy előmozdítsák egymás fejlődését és erősödését. A szocialista termelőviszonyok valóban meghatározzák a munkamegosztásnak, a tevékenységek cseréjének jellegét.

De a termelőmód egyes elemei, főként a tulajdonviszonyok a munkamegosztásnak és a tevékenységek cseréjének nemcsak jellegét, hanem formáját is, a termékek mozgásának, azaz a forgalomnak, a társadalom anyagcseréjének a formáját is meghatározzák; tőlük függ, hogy a forgalom (a termékek mozgása a termelőtől a fogyasztóig) áruforgalom-e, hogy a termékek mozgása (a forgalom, a csere) árucseré formájában történik-e, vagy más formában valósul-e meg. Az áruforgalom, az árucseré a társadalom anyagcseréjének *különleges* formája. A munkamegosztás okvetlenül tevékenységek cseréjével és anyagcserével jár, forgalmat eredményez, de nem mindenképp eredményez árucserét. A munkamegosztás önmagában csak azt jelenti, hogy a társa-

dalom tagjai tevékenységük specializálása folytán egymásra vannak utalva. A munkamegosztás tényéből egyáltalán nem következik, hogy a társadalom anyagcseréje, a termékek mozgása árucseré formájában valósul meg, vagyis, hogy a termelők adás-vétel útján cserélik el termékeiket.

A csere szűkebb (hétköznapi) értelmezése

Mit jelent, hogy a termelők termékeiket cserélik, mit jelent a termékek cseréje? Azt jelenti, *hogy a termékek csak másik termék ellenében, tulajdonváltással juthatnak el a termelőtől a felhasználás helyére.* (Ha „A” termelő „B” számára is dolgozik, ha átadja termékét B-nek, de B semilyen terméket nem ad ellenszolgáltatásként A-nak, nem beszélhetünk termékcsere-ről, noha tulajdonváltás történt. A jobbágy például termékszolgáltatási kötelezettségének fejében terméket adott a földesúrnak, de a földesúr semilyen terméket sem adott a jobbágyának. Itt nem történt termékcsere.) Ha a termelők a termék kizárólagos tulajdonosai, akkor az egyik termelő — A — csak úgy adja át termékét a másik termelőnek — B-nek, — ha B megfelelő terméket, vagy a mindeniéle-

* A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy Marx és Engels nemcsak általában a cserének, hanem a termékek cseréjének tágabb értelmezésű fogalmát is használta. A tevékenységek cseréjéről szükségszerűen következik a termékek mozgása a termelők közt, a termékek forgalma, s ezt a marxizmus klasszikusai sokhelyütt a termékek tágabban értelmezett cseréjének nevezik. Ebben az értelemben, s csakis ebben az értelemben minden társadalomban van termékcsere, ahol munkamegosztás van. Mi itt és a továbbiakban is szűkebb értelmében használjuk a termékek cseréjének fogalmát.

terméket képviselő pénzt ad ellenszolgáltatásként A-nak. „Adok, hogy adj” a jelszava az ilyen cserének. Ez a csere feltételezi, hogy a termékek tulajdonosai összemérik saját terméküket azzal a termékkel, amelyre elcserélik: „ne csak adj, hanem legalább annyit adj, amennyit én adok”.

Milyen társadalmi viszonyok közt alakul ki szükségképpen a termékek ilyenértelmű kölcsönös cseréje? Vagyis: mikor válik a termékek mozgása szükségszerűen árumozgássá? Ha munkamegosztás van, akkor mindenképpen külön folyamat szükséges, hogy a termékek a termelőtől a fogyasztóhoz jussanak. A termékeknek a forgalom szférájába kell kerülniük, de a termékek csak akkor jutnak csere útján a fogyasztóhoz, csak akkor válnak áruvá, ha a társadalmi munkamegosztás tagjai egymástól többé-kevésbé elkülönült termelők. Ha a társadalmi munkamegosztás tagjai elkülönültek, ha munkájukat nem közvetlenül társadalmi munkaként végzik, ha termékük nem az egész társadalom, hanem az egyes termelők tulajdona, akkor csak úgy elégíthetik ki szükségleteiket, hogy termékeiket más termékekre kicserélik. Másszóval: ilyen viszonyok közt a termékek tulajdonváltás útján, adásvétel útján jutnak el a termelőtől a felhasználóhoz, vagyis árukapcsolatok keletkeznek a termelők közt.

Ha azonban semmi sem különíti el egymástól a termelőket, ha ezek közvetlenül társadalmi munkaként végzik tevékenységüket, ha tehát a megtermelt termékekkel az egész társadalom rendelkezik, akkor világos, hogy a munkamegosztás tagjai nem cserélik el egymással termékeiket.

Az árucserének tehát két feltétele van: a társadalmi munkamegosztás és a termelők kisebb-nagyobb elkülönültsége. Természetesen nemcsak a termelők elkülönültsége, hanem a munkamegosztás is lehet kisebb vagy nagyobb fokú.

A munkamegosztás fejlődése nagyjából párhuzamos a társadalom fejlődésével, a termelők elkülönültségének fejlődése azonban nem. Mindenekelőtt: más a társadalmak közötti elkülönültség és más a társadalombeli elkülönültség, a társadalom tagjának elkülönültsége.

Az ősi nemzetségi csoportok és törzsek (vagyis az első társadalmak) elkülönültsége természetjeredetű. A munkamegosztás fejlődése során a társadalmak elkülönültsége egyre erősebb kapcsolatokkal párosul. Az elkülönült csoportok (társadalmak) cseréje árucseré. Az árucseré történelmileg éppen a közösségek határainál keletkezett.

A társadalom tagjainak elkülönültsége ezzel szemben nem természetjeredetű; emberek közt kialakult viszonyok, a termelőviszonyok fejlődéséből adódik. Történelmileg a termelők elkülönültségének fejlődése — a munkamegosztás fejlődésével ellentétben — nem egyenesvonalú, hanem inkább spirálhoz hasonlítható. Az ősközösségben a termelőszervezet egységes volt. Az ősközösségi viszonyok bomlásával az egységes termelőszervezet tagjai mindinkább elkülönülnek, fokozatosan kialakul a magántulajdon, amely a társadalom tagjait elszigeteli egymástól. A szocialista forradalom megszünteti a termelőeszközök magántulajdonát, s ezzel a termelők elszigeteltségét. A kommunizmusra való átmenet során a szocialista állam megteremti az

egységes ösztónépi tulajdont, s ezzel egyszersmindenkorra megszűnteti a termelők elkülönültségét. A kommunizmusban a hajdaninál összehasonlíthatatlanul magasabb fokon helyreáll a termelőszervezet egysége.

A társadalombeli áruforgalom az ösközösségi viszonyok bomlása, a magántulajdon kialakulása során keletkezett: a társadalombeli munkamegosztással párosult a termelők elkülönültsége. Az árutermelés a munkamegosztás fejlődésével és a termelők elkülönültségének fokozódásával párhuzamosan fejlődik. A kapitalizmusban a munkamegosztás igen magas fokot ér el, de a termelők egymástól elszigeteltek. Ezért a kapitalizmusban az árutermelés összehasonlíthatatlanul fejlettebb, mint a korábbi társadalmakban. Az igazi árutermelő társadalom: a tőkés társadalom, ahol minden áruvá válik.

Az árutermelés kettős feltétele — a munkamegosztás és a termelők elkülönültsége — a történelem folyamán különféle utakon alakult ki, ahol azonban kialakult, ott szükségképpen megkezdődött a termékek cseréje, szükségszerűen áruvá váltak a termékek. Ha az elszigetelt termelők közt munkamegosztás van, elszigeteltségük ellenére is vannak gazdasági kapcsolataik. E kapcsolatok azonban csak árukapsolatok lehetnek.

A munkamegosztás és a termelők elkülönültsége — az árutermelés e két feltétele — a legkülönbözőbb társadalmi alakulatokban megtalálható. Ezért az áruviszonyok a legkülönbözőbb jellegű termelőviszonyokat takarhatják. Árukapsolatok az egyszerű árutermelet végző kisárutermelők kapcsolatai, s árukapsolatok a tőkésék egymásközi kap-

csolatai, sőt a tőkésék és a bérmunkások kapcsolatai is. Ez utóbbi esetben ugyanis formailag szabad és egyenlő árutulajdonosok állnak egymással szemben: a termelőeszközök és a létfenntartási cikkek tulajdonosai az egyik oldalon, s a munkaező tulajdonosai a másik oldalon. E kapcsolat tartalma azonban az, hogy a tőkés kizsákmányolja a munkást: az egyenlőség leple alatt az egyenlőtlenység, az egyenlő értékek cseréjének leple alatt a tőkés kizsájtítás, az értéktörvény leple alatt az értéktöbbitörvény húzódik meg.

Tehát világos, hogy a magántulajdonon nyugvó árutermelés viszonyai a legkülönbözőbb jellegű termelőviszonyokat takarhatják. Ezt a megállapítást ki kell egészítenünk azzal, hogy a szocializmusban az állami ipar és a kolhozok közt is az árukapsolat az egyetlen gazdasági kapsolat. De: az állami ipar a felszabadult munkásosztály államának ipara. Az állami ipar és a kolhozok viszonya a szocializmus két osztályának, a munkásosztálynak és a kolhozpanasztságnak a viszonya. E két osztály pedig baráti osztály; kapcsolataik egyáltalán nem korlátozódnak az áruviszonyokra, az árukapsolatokra. Az árutermelés a Szovjetunióban a szocialista tulajdon, s általában a szocialista termelőviszonyok alapján folyik. E viszonyok semilyen területen, az árutermelet és áruforgalom területén sem lehetnek a kizsákmányolás viszonyai. Megakadályozza ezt a termelőeszközök társadalmi tulajdona, az állami tulajdon vezető szerepe s megakadályozzák a szocializmusnak a szocialista tulajdonformákon, a szocialista termelőviszonyokon alapuló társadalmi és gazdasági törvényei.

Az átmeneti időszak gazdaságának szektorai közt szintén az árukapcsolat az egyetlen gazdasági kapcsolat. De e kapcsolat mögött különféle és a legellentétebb tartalom húzódik meg. A szocialista szektor és a tőkészektor gazdasági kapcsolata árukapcsolat, de e gazdasági kapcsolat mögött a „ki kit győz le“ kérdés alapján élet-halál harc folyik a két szektor közt. A szocialista szektor és a kisárutermelő szektor gazdasági kapcsolatai szintén árukapcsolatok, de ezeket a kapcsolatokat a proletariátus diktatúrája a szocializmus alapjainak megteremtésére, a dolgozók — a munkások és a parasztok — gazdasági felszabadítására, jólétük megteremtésére használja fel.

Összefoglalva: A tevékenységek és a képességek cseréje a munkamegosztás eredményeként alakul ki. E cserének része és közvetítője a termékek forgalma, akár elkülönültek a termelők, akár nem. Ha a munkamegosztással a termelők elkülönültsége párosul, a termékek forgalma áruforgalommá válik: a termékeket cserélik (szűk értelemben), adás-vétel útján idegenítik el. A termelők gazdasági kapcsolatának formája az árukapcsolat lesz. E forma mögött az adott termelőviszonyok jellegének megfelelően a legkülönbözőbb tartalom húzódhat meg, mint ahogy a munkamegosztás jellegét is a termelőviszonyok szabják meg.

Közvetlen termékcseré és áruforgalom

Sztálin elvtárs a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előkészítésének feltételei közé sorolja az áruforgalom felváltását a

termékcseré rendszerével. Az eddigiekben volt szó termékcseréről is, áruforgalomról is, de nem volt szó a kettő különbségéről.

Elsősorban állapítsuk meg, hogy a termékcseré rendszerének megszervezése egyáltalán nem az árucserét, az áruforgalmat megelőző primitív állapotok felé tett lépés. A primitív közvetlen termékcseré (vagy ahogyan Marx *A politikai gazdaságtan bírálatához* című művében nevezi: a cserékereskedelem) megelőzte az áruforgalmat és áruforgalommá fejlődött. Az áruforgalmat felváltó, tudatosan megszervezett modern termékcseré úgy különbözik tőle, mint a kifejlődő modern kommunista társadalom a felbomló primitív ősközösségi társadalomtól.

Az ősi közösségekben élő emberek kezdetleges termelőeszközeikkel közösen termeltek, a közös munkával szerzett javakat pedig elosztották a közösség tagjai közt, s nem cserélték őket. Csak keveset tudtak termelni, fölöslegeik csak véletlenül keletkeztek. A különféle közösségek termékei — már csak a természeti feltételek különbözősége miatt is — gyakran különbözők voltak, s ez alapul szolgált esetleges fölöslegeik elcserézésére. Egyes fölöslegek alkalmoszerű cseréjét *egyszerű vagy véletlen cserének* nevezzük. Ilyenkor a cseré közvetlen termékcseré, s még nem igazi árucseré. Árucseréről vagy áruforgalomról ez esetben már csak azért sem beszélhetünk, mert az áru fogalma elsősorban föltételezi, hogy eleve cserére termel-

jék a termékeket.* Ha rendszeresen cserére termelnek egyes termékeket, akkor többé-kevésbé szilárd csereviszonyok alakulnak ki, s a cserélők cserére szánt termékeiket aszerint értékelik, becsülik, hogy több vagy kevesebb más terméket kaphatnak-e értük cserébe: nagyobb vagy kisebb-e a csereértékük. Az ősi közösségek azonban nem mint csereértékekre, hanem mint használati értékekre tekintettek termékeikre, hiszen nem a csere, hanem a fogyasztás céljára termelték őket, s csak véletlenül váltak fölöslegessé.

A kifejlett áruforgalomban a csereviszonyok rendkívül bonyolultak. A csereinek minden társadalomban az a legfontosabb funkciója, hogy a csere az egyik termékfajta termelőitől eljuttatja a termékeket a többi termékfajta termelőihez, s megfordítva. A kereskedelem és a pénz kifejlődésével, még később pedig a tőke kifejlődésével, a csereinek ez a funkciója rendkívül bonyolult módon érvényesül, s a csere számos más funkciót is betölt. (Például egyesek meggazdagodásának, mások kiuzsorázásának funkcióját.) De az eddig tárgyalt közvetlen termékcsere esetében a csere jelentősége, célja teljesen világos és egyszerű: mindkét közösségnek szüksége van a másik jószágára, e jószágokat tehát elcserélik. Az egész ügylet csak a két közösség akaratától függ, csak őket érinti.

Mindazonáltal látnunk kell, hogy

* Marx Tőké-jében a következőket olvashatjuk: „A közvetlen termékcsere formája a következő: x mennyiségű A használati tárgy = y mennyiségű B használati tárgy. A csere előtt a két dolog: A és B nem áruk, hanem csak a csere következtében lesznek azzá...” „Az a mennyiségi viszony, amelyben a dolgokat kicserélik, eleinte teljesen véletlen. Kicserélhetővé tulajdonosaik akaratú aktusa teszi, akik kölcsönösen át akarják engedni őket.” (I. kötet. 98., 99. oldal. Szikra. 1949.)

ez már az árucseré csírája, hiszen a fejlődés folyamán ebből sarjad ki az áruforgalom. A társadalmi munkamegosztás kifejlődésével, a földművelésnek, állattenyésztésnek és kézművességnek mint különálló termelési ágaknak kialakulásával a csere a közösségek közt rendszeressé vált, s a közösségekben is megkezdődött. Az állandó jelleggé vált csere elvezet a *kifejlett csereformához*. A kifejlett csereforma átmenet a közvetlen termékcseretől az áruforgalomhoz: még közvetlen termékcsere, de itt a közvetlenül cserélt termékek már igen erősen közelednek a szó teljes értelmében tekintett árukhoz.

Például a pásztortörzs vagy a földművelő közösségben élő kézműves szükségleti cikkeinek csak egy részét állítja elő, másik, mind nagyobb részét pedig csere útján szerzi meg. Ez a csere még közvetlen termékcsere, mert A termelő közvetlenül — pénz és kereskedelem közbejötté nélkül — cseréli el termékét B termékére. Kapcsolatban van természetesen B-n kívül C-vel is, D-vel és másokkal is, hiszen más termelők egész sorának termékeivel fedezi sokféle szükségletét, de mindegyikükhöz a közvetlen termékcsere kapcsolataival fűződik; e csereviszonyok egymástól függetlenek maradnak, nem kuszálódnak össze.

A cserélt termékek azonban áruk vagy majdnem áruk, mert eleve csere céljára — előre nem ismert cseretársakkal történő csere céljára — készültek. Termelőjük már nem saját szükségletének kielégítésére szolgáló használati értéknek, hanem csereértéknek tekinti őket; megélhetése is attól függ, sikerül-e cserélnie. Már a cserearányok sem

esetlegések, hanem a rendszeressé vált cserében megszilárdultak „...az idegen használati értékek iránti szükséglet lassanként megszilárdul. A csere folytonos megismétlése rendszeres társadalmi folyamatá teszi azt. Idő múltával tehát a munkatermékeknek legalább egy részét szándékosan a csere céljára termelik. Ettől a pillanattól végbemegy a válás a dolgoknak a közvetlen szükséglet számára való hasznossága és a csere számára való hasznossága között. Használati értékük elválik csereértéküktől. Másrészt az a mennyiségbeli viszony, amelyben kicserélik őket, magától termelésüktől lesz függővé. A szokás megrögzíti őket, mint *értéknagyságokat*“.

(Marx. A tőke. I. kötet. 99. old. Szikra. 1949.)

A termelés és a csere fejlődése ellentmondást érlel a cserélendő termékek nagy tömege és cseréjük közvetlen módja közt. A társadalom anyagcseréjének további fejlődését gátolta, hogy a csere attól függött, összetalálkozott-e olyan két cserélő, akinek kölcsönösen szüksége volt egymás termékeire. E nehézséget a *pénz* szükségszerű megjelenése oldotta meg.

A pénz az a különleges áru, amelyért minden más áru megkapható, mert mindenki szívesen elfogadja saját árujáért cserébe. Ha van pénz, akkor a termék tulajdonosának nem kell megkeresnie mindazok közül, akiknek szükségük van termékére: kiknek van olyan cseretermékük, amelyre neki van szüksége. Pénzért odaadhatja termékét bárkinek, akinek szüksége van rá (s pénze is van); ezután már könnyű a pénz átváltása a kívánt árukra. A pénz minden áru használati értékét képviseli, mert minden más használati érték megkapható érte.

A pénz megjelenése megszünteti a közvetlen termékcsere, végkép áruforgalommá teszi a termékek cseréjét, s a szó teljes értelmében árukká teszi a csere termelt termékeket. Az áruforgalom rendszerének a közvetlen termékcsere rendszeréből való kinövése azt jelentette, hogy a csere fejlődésével egyrészt erősödött és rendszeressé vált a termelők közt a kapcsolat, másrészt a termelők *közvetlen* személyi kapcsolatai átadják helyüket az *elkülönült* termelők csupán áruk által *közveiktett* kapcsolatainak. Ez a folyamat a pénz megjelenésével vált teljessé. A pénz igen sok ember közt teremt kapcsolatokat, de ezek az emberek kizárólag az árunak pénzzé és a pénznek áruvá változtatása közben kerülnek közvetlenül gazdasági kapcsolatba egymással.

A közvetlen termékcsere aktusa a két cserélő félre korlátozódott. A pénz megjelenése után A nem B termékeért, hanem B pénzéért adja el termékét. B úgy jut pénzhez, hogy eladja áruját M-nek, N-nek, vagy másnak. A pedig a kapott pénzért X-től, Y-tól, Z-től fog vásárolni. A közvetlen termékcsere esetén az eladó egyszersmind vevő is volt. A pénz megjelenése után az áru tulajdonosa előbb elad, csak azután vásárol. A közvetlen csere az eladás és a vétel időbelileg egymástól különvált mozzanataira való kettészakadása nyomán széleskörű és rendszeres társadalmi kapcsolatok keletkeznek. Széleskörűek, mert egyetlen csereaktus is a termelők sokoldalú kapcsolatait tételezi fel. Rendszeresek nemcsak mert a termelők csere céljára termelnek, hanem mert egyetlen csereaktussal nem ér véget a forgalmi folyamat.

A kapcsolatok haláttalanul bonyolultakká, áttekinthetetlenekké válnak. Olyan társadalmi kapcsolatok alakulnak ki, amelyeket a társadalom tagjai nem tudnak ellenőrizni és irányítani. „Egyrészt látjuk itt, miként töri keresztül az árucseré a közvetlen termékcsere *egyéni és helyi korlátait* ... Másrészt kifejlődik a *cselekvő személyek ellenőrzésétől független* társadalmi természeti összefüggések egész köre”. (Marx. A tőke. I. kötet. 123. old. Szikna. 1949.)

A csere, az áru uralkodni kezd a cserélőkön, az árutermelőkön. „... a pénz forgása végtelenül szétforgácsolt mozgás, mert benne a forgalmi folyamatnak vételekre és eladásokra való végtelen szétforgácsolódása... tükröződik... A körforgások már csak meghatározatlan sokaságuk következtében is kivonják magukat minden ellenőrzés, mérés és számítás alól.” (Marx. A politikai gazdaságtan bírálatahoz. 81. old. Szikra. 1953.) A forgalom túlnő a társadalomnak és tagjainak akaratán.

Minthogy az áruforgalom kifejlődése a termelők kapcsolatait nemcsak bonyolulttá, hanem ellenőrizhetetlenné is teszi, a *magántulajdon* nyugvó árutermelés törvényszerű jelmezője a termelési anarchia és a konkurrencia.

A pénz megjelenésével az árutulajdonosok feladata és legfontosabb problémája az lett, hogy árujukat az ismeretlen piacon pénzzé változtassák. Ha ez nem sikerül, termelőmunkájuk hiábaváó volt.

A pénz kialakulása lehetővé teszi a kereskedők külön osztályának megjelenését. A kereskedelem elválasztja az eladót a vevőtől, megszünteti a termelés közvetlen kap-

csolatát a fogyasztással, s egy csomó élődinek lehetővé teszi, „... hogy a termelési folyamatba befurakodjék, s a szétválást kiaknázza”. (I. m. 77—78. old.)

Az egyenlő árutulajdonosok viszonyából kifejlődik az adós és a hitelező alá- és fölérendeltségi viszonya. A hitelrendszer még bonyolultabb szálakkal köti össze az árutulajdonosokat. Az áru átadása és kifizetése is két mozzanatra válik szét. Ha a hitelkapcsolatok láncá valahol megszakad, ha valamelyik adós nem fizet, a zavar továbbgyűrűzik. Tehát a pénzviszonyok alapján az árutulajdonosok közt újfajta kapcsolatok alakultak ki. Ezek az új kapcsolatok méginkább fokozzák a termelési anarchiát.

A pénz — az adás-vétel szétszakításával — megteremti a túltermelési válságok lehetőségét. A közvetlen termékcsere esetében csak az ment eladási szándékkal a piacra, aki venni is akart; az eladó egyszersmind vevő is volt, tehát nem lehetett több eladó, mint vevő. Ha a csere pénz közbejöttével történik, az eladó nem váltja okvetlenül árura a kapott pénzt. Ha sokan nem vásárolnak, akkor sokan nem tudnak eladni: több az eladni kívánó, mint a vevő. „A vételnek és eladásnak a cserefolyamatban történő szétválasztása szétrobbantja az anyagcserének helyi, ösi, a hagyomány által megszentelt kedélyes, együgyű korlátait, de ez a szétválasztás egyúttal a társadalmi anyagcsere összetartozó mozzanatai szétszakításának és egymással való szembeállításának általános formája, tehát — egyszóval — a kereskedelmi válságok általános lehetőségét jelenti...” (I. m. 76. old.)

A kereskedelem és a hitel növeli az árutermelés anarchiáját, fokozza a válság lehetőségét. Amikor pedig az árutermelés tökéletes termeléssé fejlődött, akkor a tökéletes—bérmunkás viszony alapján, az értéktöbblettörvény működése alapján, a gyáripari termelés és a termelés koncentrációja alapján, a kapitalizmus fő ellentmondása alapján a válság lehetősége rendszeresen megismétlődő valósággá vált.

Mindezt egybevetve megállapíthatjuk: a teljesen elkülönült termelők árucseréje, az áruforgalom a cserélők fölé nő; ezt az áruforgalmat nem a cserélők irányítják, hanem ellenkezőleg, ők függenek tőle; ezt a cserét nem lehet közvetlenül számbavenni, közvetlenül kiszámítani és ellenőrizni; a teljesen elkülönült termelők árucseréje esetén a termékek útja nyomkövethetetlen, a termelők sorsa termékeik sorától függ és kiszámíthatatlan.

Vonatkoznak-e az itt megállapítottak a szocializmusra, a szocialista árutermelésre és áruforgalomra? E kérdés megválaszolása előtt tisztáznunk kell a szocialista árutermelés néhány sajátosságát.

A szocializmusban megszűnt a termelőeszközök magántulajdona, s ezzel megszűnt a kizsákmányolás. Megszűnt a termelők elszigeteltsége is: a termelőeszközök társadalmisítása nyomán a munka közvetlenül társadalmi munkává vált. De a szocializmusban mégis van árutermelés, csak hogy különösfajta árutermelés. Ez az árutermelés a szocialista tulajdonon nyugszik, nem vezethető kapitalizmusra. A szocializmusban az árutermelés és áruforgalom köre erősen korlátozott, főként a fogyasztási cikkek terjed ki.

Vajjon nem ellentmondás-e, hogy a szocializmusban az emberek munkája közvetlenül társadalmi munka, s mégis van árutermelés és árucseré? Nem zárja-e ki a munka közvetlen társadalmi jellege az árucserét?

Igaz, a szocializmusban a döntő termelőeszközöket az össznépi tulajdonban lévő vállalatok termelik, e termelőeszközök össznépi tulajdonban vannak, s abban is maradnak, mert a szocialista állam nem idegeníti el, hanem az össznépi tulajdonban lévő vállalatok közt tervszerűen szétosztja őket. A szocializmusban a termelőeszközök — a külkereskedelemtől eltekintve — nem áruk.

De az össznépi tulajdonban lévő üzemek gyártanak fogyasztási cikkeket is, s ezek össznépi tulajdonból a fogyasztók tulajdonába kerülnek. Még ebből sem következik azonban, hogy a fogyasztási cikkeknek közvetlenül áruformát kell öltetniük, hiszen a kommunizmusban egyáltalán nem lesz áru, s a fogyasztási cikkek ott is átkerülnek az egész nép tulajdonából a fogyasztók személyi tulajdonába. Ha a dolgozók — mint Marx írta — „közös termelőeszközökkel dolgoznak, és sok egyéni munkaerejüket öntudatosan, mint *egyetlen* társadalmi munkaerőt fejtik ki“, nincs szükség árutermelésre. Az a tény, hogy a szocializmusban a munka közvetlenül társadalmi munka, s hogy az állami tervezés mind a termelésre, mind a termékek forgalmára kiterjed, persze nem mindenben azonos e marxi formula tartalmával.

Hogy megértsük a különbséget, s feleletet kapjunk rá, miért kell a szocializmusban is lenniük áruviszonyoknak, közelebbről kell megvizsgálunk a szocialista társadalom tulajdonviszonyait.

Az össznépi tulajdon a szocializmus fő, de nem kizárólagos tulajdonformája; ezért a szocialista társadalom termelészervezete még nem teljesen egységes. A termelés jelentős része — különösen a mezőgazdasági termelésé — olyan üzemekben folyik, amelyek nem az egész társadalom, hanem egyes csoportok — a kolhozok, a szövetkezetek — tulajdonában vannak. Ezekben az üzemekben a legfontosabb termelőeszközök (a föld, a nagy gépek stb.) össznépi tulajdonban vannak, de igen fontos termelőeszközöknek (épületeknek, vetőmagnak, állatállománynak, bizonyos munkagépeknek stb.) a csoport a tulajdonosa. A kolhozok meglétéből következik, hogy a társadalomnak nem valamennyi dolgozója „fejti ki munkaerejét mint egyetlen társadalmi munkaerőt”: a csoportkollektíva rendelkezik a csoport munkájával. A csoport terméke nem az egész társadalomé, hanem a csoport tulajdona, s e termék jelentős részével a csoport teljesen szabadon rendelkezik. Tehát a szövetkezet (a kolhoz) megtartja különállását az össznépi tulajdonnal (és természetesen a többi szövetkezettel) szemben. Következésképp a szocializmusban is megvan az áruterelés két feltétele: a munkamegosztás és a termelők — igaz, kisebbfokú — elkülönültsége. A kolhozok (a szövetkezetek) elkülönült termelők. Ezért: „Másmilyen gazdasági kapcsolatot a várossal, mint árukapcsolatot, mint adás-vétel útján történő

cserét a kolhozok ma nem fogadnak el.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 18. oldal. Szikra, 1953.)

A kolhozok és az össznépi üzemek közt munkamegosztás van. A kolhozok az államnak és az állami üzemek dolgozóinak pénzért eladják termékeiket. Ezért természetes, hogy a kolhozok és a kolhoztagok pénzért is kapják meg azt a sokféle terméket, főleg fogyasztási cikket, amelyet össznépi tulajdonban lévő üzemek termeltek. Ezért e termékeket már eleve cserére, a kolhozoknak és a kolhoztagoknak történő eladásra, áruként termelik. S mert nem dönthető el előre, hogy melyik fogyasztási eszközt vásárolja meg a kolhoz vagy a kolhozparaszt, s melyik kerül az össznépi üzemekben dolgozók tulajdonába (s még sok egyéb gyakorlati okból is), az összes fogyasztási cikkeket áruként termelik, s áruként hozzák forgalomba. Az össznépi tulajdonban lévő üzemekben dolgozó munkások és alkalmazottak is mint árukat vásárolják meg őket. Ezért kapnak végzett munkájukért valóságos pénzt, s nem munkautalványt. Tehát a fogyasztási cikkek a szocializmusban a munkamegosztás és a kolhozok bizonyosfokú elkülönültsége miatt válnak áruvá.

Vajjon nem következik-e az elmondottakból, hogy a kolhoz munka nem közvetlenül társadalmi munka, s csak a csere közvetítésével válik társadalmi munkává? Nem! A kolhozokban végzett munka közvetlenül társadalmi munka, mert a kolhozok legfontosabb termelőeszközei állami tulajdonban vannak, a kolhozok legfontosabb munkafeladatait az állami terv szabja meg. De a kolhozok munkájának közvetlenül

társadalmi jellege jóval alacsonyabb fokú, mint az öszznépi munkáé.

A kolhoztulajdon szocialista szövetkezeti tulajdon, de nem minden szövetkezeti tulajdon szocialista tulajdon. Nem is minden szövetkezetben végzett munka közvetlenül társadalmi munka. A szövetkezet a kapitalizmusban kollektív kapitalista intézmény. Az állami tulajdon vezető szerepe, a munkásosztály hatalma, a szocialista állam helyes gazdaságpolitikája teszi szocialistává a szövetkezetet, s közvetlenül társadalmivá a szövetkezeti munkát. Ezek a tényezők szüntetik meg a szövetkezet elszigetelt jellegét, teszik a társadalmi munkamegosztás közvetlen részévé a szövetkezetben végzett munkát, s vonják be a népgazdaság tervezésének rendszerébe a szövetkezetet. A szövetkezetek csak azért szocialista jellegűek, munkájuk csak azért közvetlenül társadalmi, mert a natalom a munkásosztályé, s mert a döntőfontosságú termelőeszközök öszznépi tulajdonban vannak. A kolhoz munka közvetlenül társadalmi jellegének alacsonyabb foka nyilvánul meg az áruterelés meglétében.

Mennyiben érvényes a szocialista áruterelésre az áruterelésnek az a jellemzése, hogy az áruforgalom kivonja magát a társadalmi ellenőrzés és nyilvántartás alól, s hogy az áru útja kiszámíthatatlan és nyomkövethetetlen? Ez a jellemzés elsősorban és főleg a kolhozok áruterelésére és a kolhozok, illetve a kolhozparasztok által piacra vitt árakra érvényes, de az a tény, hogy ezekre — bár szigorú korlátok közt — érvényes, kihat a szocialista áruterelés és áruforgalom valamennyi területére.

A szocializmusban a termelési anarchia és a konkurrencia törvénye helyébe a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye lépett. A termékek már nem uralkodnak az emberen. Az állami ipar és a szovhozok termelte árukat utasításjellegű tervek alapján termelik, ugyanúgy, mint az áruvá nem váló termelőeszközöket. A kolhozok fő tevékenységét és kötelező termékbeadását is a tervek szabják meg. Az állam az üzemeiben termelt és a begyűjtött termékekből állami készleteket képez, s központi tervek alapján bocsátja őket forgalomba.

De a fogyasztási cikkek másik része, bár ezt a részt is terv szerint termelik, nem állami tervek alapján jut el a termelés területéről a fogyasztás területére. Ugyanis a kolhozok és a kolhoztagok az állam iránti kötelezettségeik teljesítése után tulajdonukban maradó termékek egy részét szabadon értékesítik. E termékekkel az állam nem rendelkezik, bár igyekszik fölbecsülni és irányítani forgalmukat és a kolhozok vásárlóerejét, s az ezzel kapcsolatos adatokat be is építi a népgazdasági tervbe.

Tehát a szocialista állam a szocialista tulajdon két formája miatt — a kolhoztulajdon megléte miatt — nem tervezheti és nem szervezheti meg utasítás szerűen a kolhozok által eladott áruk (fogyasztási cikkek) forgalmát. Ebből viszont az következik, hogy nem határozhatja meg pontosan a kolhozok és a kolhoztagok vásárlóerejét sem. Ezért az állami és a szövetkezeti kereskedelem tervezésének állandó és jelentős bizonytalansági tényezővel kell számolnia.

Az emondottakon kívül a kolhoz különálló volta abban is megmutatkozik, hogy termelési tevékenységének nem minden részét végzi központi tervek alapján. A kolhozok számára nem készülnek munkaügyi, önköltségi stb. tervek. Felhalmozásuk módja sincs központiilag megszabva. A munkaszervezést, az önköltségsökkentést maga a kolhoz határozza meg, ugyanúgy, mint a felhalmozás módját.

Tehát a munkamegosztást és a termelők elkülönültségét kifejező árutermelés a szocializmusban is azt jelenti, hogy az áruforgalom sőt az árutermelés sem vonható egészében a társadalom ellenőrzése alá. Az árutermelés a szocializmusban kétségtelenül korlátozza bizonyos fokig a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülését, megakadályozza, hogy a szocialista állam számbavegye és megszabja a termelés és a forgalom egészét. A szocialista tulajdon két formája a kommunizmusra való átmenet időszakában ezért válik mindinkább a további rohamos fejlődés fékjévé, bár még a kolhozrendszerben is hatalmas kihasználatlan lehetőségek rejlenek. (E fékező hatás bizonyos, már ma is megmutatkozó jeleire a többi közt N. Szmolinnak *A termékcsere csiráiról* című, az Anyag- és Adatszolgáltatás 1953 február-márciusi számában magyarul is megjelent cikkében találhatunk adatokat.) Ezért tűzi ki Sztálin elvtárs a szovjet nép feladatául a közvetlen termékcsere megszervezését.

A primitív közvetlen termékcsere egyesek elszigetelt tevékenysége volt. A termékcsere modern rendszerének ellenben az a feladata, hogy — a termelőerők igen magas

fejlettségi fokán, a szocialista termelőviszonyok alapján — lehetővé tegye a termelők elkülönültségének megszüntetését, a társadalmi ellenőrzésnek és irányításnak a termelés és forgalom egészére való kiterjesztését.

Ha valamely társadalomban a munkamegosztás tagjai elkülönültek, mert a termelőeszközök egyes személyek vagy egyes csoportok tulajdonában vannak, elkerülhetetlenül kialakul köztük a termékcsere. A termelők elkülönültsége egyáltalán nem jelenti, hogy nincsenek köztük gazdasági kapcsolatok. A termékcsere mindenképpen gazdasági kapcsolatokat idéz elő az elkülönült termelők közt. Az elkülönült, de munkamegosztás által összekapcsolt termelők *elszigeteltségéről* éppen akkor beszélünk, ha csak a csere létesít köztük valamennyire is rendszeres gazdasági kapcsolatokat. Az elszigetelt termelők közti csere rendszeressé válásából pénzzel közvetített áruforgalom nő ki. A csak pénz által közvetített gazdasági kapcsolat teljesen külsőleges, személytelen: a pénz csak egyetlen mozzanatnak — az eladás mozzanatának — tartamára kapcsolja össze a két termelőt, hogy utána — a kapott pénzért történő vásárlás mozzanatában — már akármelyik harmadik termelővé kerüljön hasonló felületes és személytelen kapcsolatba. Ilyen körülmények közt a termékek cseréjének folyamata túlnő a termelők akaratán, kivonja magát a társadalmi ellenőrzés és irányítás alól.

A szocialista társadalom kolhozai és kolhozparasztjai bizonyos fokig elkülönült, de nem elszigetelt termelők. A kolhozok és az állam gazdasági kapcsolatai egyáltalán

nem merülnek ki a termékek adás-vételében. A kolhozok elkülönültsége szükségessé teszi a termékcsere-t, sőt az áruforgalmat is. Ma a kolhozok és az állam közt folyó termékcsere zömében pénz közvetítésével, vagyis áruforgalom formájában valósul meg, de már a közvetlen termékcsere rendszerének csirái is megvannak benne. Az árucserének a közvetlen termékcserevel való felváltása sokkal közvetlenebbé teszi a két cserélő — a kolhoz és az állam — kapcsolatait. Áruforgalom esetén az a pénz, amelyet a kolhoz megkapott termékeiért, nem az állam és a kolhoz további kapcsolatait szolgálja, hanem új kapcsolatokat létesít a kolhoz és a szó szűkebb értelmében vett piac közt, s e kapcsolatokat az állam nem tervezheti kötelező érvénnyel. De ha a kolhoz nem pénzt, hanem terméket kap az államtól termékeiért, akkor e termékek nem teremtenek kapcsolatot a kolhozok és a piac közt. E termékek cseréjét az állam közvetlenül befolyásolhatja, s így a termékek termelésének és cseréjének közvetlen ellenőrzése és irányítása nagyobb területen érvényesül, a piaci esetlegesség köre pedig szűkül.

A közvetlen termékcsere azonban nem végső formája a tevékenységek cseréjének. A termékcsere rendszerének kiterjedésével a kolhozok viszonylag mind több terméket és mind kevesebb pénzt kapnak majd az államtól. De amíg a tulajdon kétféle, nem szűnik meg a pénz sem, s nem szűnik meg az a lehetőség sem, hogy a kolhozok a termékcsere rendszerén kívül pénzért, vagy éppen a kolhozpiacon értéksítsék termékeiket.

A közvetlen termékcsere is, az árucseré is a termékek adás-vétel útján történő cseréje. De a közvet-

len termékcsere nem árucseré, hanem *átmeneti forma* az adás-vétel nélküli termékforgalom és az árucseré, az áruforgalom közt. Történelmileg átmeneti forma volt az árutermelést megeőzően is: a munkamegosztás fejlődésével, de főleg a termelők fokozódó elkülönülésével a közvetlen termékcsere fokozatosan és spontán módon árucserévé vált.

Mivel a termelőszervezet még a szocializmusban sem vált teljesen egységgé, az árutermelés s az árucseré itt is megmaradt. De a kommunizmusra való áttérés során fokozatosan meg kell teremteni a teljesen egységes termelőszervezetet, fokozatosan föl kell emelni a kolhoztulajdon az ösztöni tulajdon színvonalára. Ez pedig csak különféle átmenetekkel valósítható meg. Ilyen átmenet a modern közvetlen termékcsere-re való áttérés: átmenet az árutermelésről a kommunizmus teljesen egységes termelésére, az áruforgalomról a termékek adás-vétel nélküli forgalmára, a tevékenységek cseréjének és a társadalmi anyagcsereinek teljesen szervezett és tervezett formájára, a termékek pénzzel és kereskedelemmel közvetített elosztásáról a termékek közvetlen elosztására. A közvetlen termékcsere tudatos megszervezése tenát a termelők (az állami ipar és a kolhozok) közti elkülönültség fokozatos megszüntetését és közvetlen kapcsolataik kiépítését jelenti.

Már utaltunk rá, hogy a primitív termékcsere és a modern termékcsere eppoly különböző fogalom, mint az ösközöségi társadalom és a kifejlődő modern kommunista társadalom. Az előbbi primitív termelőmódon nyugszik, amelyben a *kis* közösségek igen keveset termel-

tek, s ebből csak véletlenül maradt cserélhető fölöslegük. A csere itt azért nem vonja ki magát a cserélők ellenőrzése alól, mert kevés termékre, kevés cserélőre és szűk területre korlátozódik. A modern termékcseré ellenben a legfejlettebb termelőmódon alapszik, amely termelőmódban a nagyfejlettségű termelőszervezet tagjai az óriási mé-

retű és bonyolult termelést és forgalmat vonják tudatos és tervszerű ellenőrzésük és irányításuk alá. Az árucseré kifejlődése a primitív termékcseréből spontán folyamat, az árucseré felváltása a modern termékcserével pedig tudatos és tervszerű folyamat, amely a társadalom felismert törvényeinek felhasználásán alapszik.

F. VASZILJEV

A termelés fejlődésének legáltalánosabb törvényszerűségeiről

A történelmi materializmus tudományosan megapozta azt a tételt, hogy az anyagi javak termelésének módja határozza meg a társadalom szerkezetét, szellemi életét, a társadalmi eszmék, a politikai, jogi és egyéb társadalmi intézmények jellegét. Milyen okok eredményeképp változik, fejlődik a társadalmi termelés? Erre a kérdésre akkor válaszolhatunk, ha elsősorban megvilágítjuk a termelésnek, mint a társadalmi fejlődés anyagi alapjának sajátosságait, tanulmányozzuk a termelés fejlődésének legáltalánosabb törvényszerűségeit. Mint ismeretes, ezeket a sajátosságokat Sztálin elvtárs fogalmazta meg *A dialektikus és a történelmi materializmusról* című művében.

A termelés első sajátossága, hogy mindig a változás és a fejlődés állapotában van, a termelőmódban bekövetkezett változások pedig elkerülhetetlenül előidézik az egész társadalmi és politikai berendezés átalakulását. A társadalmi termelés sohasem reked meg hosszú időre egy ponton,

hanem állandóan változik és fejlődik; ennek oka a termelésnek, mint szükségyszerű, állandó reális életfolyamatnak, mint a társadalom anyagi élete termelése és újratermelése folyamatának belső természetében rejlik.

A társadalmi fejlődés során megváltoznak az anyagi javak termeléséhez szükséges munkaeszközök, s az anyagi javak termelői, az emberek is; de megváltoznak az emberek termelőviszonyai is, átalakul az egész termelőmód.

A társadalmi fejlődés különböző fokain különböző volt az anyagi javak termelésének módja. A társadalmi fejlődés legkorábbi szakaszán az ősközösségi termelőmód uralkodott. Ezt felváltotta a rabszolgatartó termelőmód, a rabszolgatartót a feudális, a feudálíst a kapitalista, az utóbbit pedig korunkban felváltja a szocialista termelőmód.

A termelőmód változásával összhangban és e változás következtében elkerülhetetlenül átalakul a társadalom egész szerkezete is, megvál-

toznak a társadalmi eszmék, a politikai és jogi elméletek, a politikai és jogi intézmények.

Amikor a feudális társadalom méhében létrejött és fejlődött a kapitalista termelőmód, ez a folyamat végül is gyökeresen megváltoztatta a társadalom egész szerkezetét, szociális forradalomra vezetett, a feudális társadalmat felváltotta kapitalista társadalommal, a feudális politikai és jogi intézményeket burzsoá intézményekkel, s megváltoztatta az emberek társadalmi tudatát.

A kapitalista termelőmód szocialista termelőmóddal való felváltásának eredményeképp a Szovjetunióban egészen megváltozott a társadalom szerkezete, eltűntek a kizsákmányoló osztályok, teljesen megváltozott a munkásosztály és a parasztság helyzete a termelésben, rendkívül mélyreható forradalom következett be az emberek tudatában, s győzött a szocialista ideológia.

Tehát nem az eszmékben, hanem elsősorban az anyagi javak termelésének változásaiban kell keresnünk a nagy társadalmi változások döntő, fő okát. A társadalmi fejlődés általános érvényű törvénye, hogy a termelőmód változása határozza meg a társadalmi rend, a társadalmi eszmék, a politikai és a jogi intézmények változását.

A történelmi materializmus az emberiség történetét nem eszmék, politikai és jogi intézmények történetének tekinti, hanem elsősorban az egymást felváltó termelőmódok történetének, a termelőerők és a termelőviszonyok fejlődése történetének. Ebből következik, hogy az emberiség története elsősorban a dolgozók, a néptömegek története, mert

a termelés fő erői az emberek, a dolgozók.

Ha a termelés, a termelőmód állandóan változik, felvetődik a kérdés: mi e változás oka, hogyan megy végbe, s mivel kezdődik ez a változás? A történelmi materializmus azt tanítja, hogy a termelés változása és fejlődése mindig a termelőerők változásával és fejlődésével, a termelőerőkben pedig a munkaeszközök változásával és fejlődésével kezdődik. A termelőerők a termelés legmozgékonyabb és legforradalmibb elemei, amelyek nem topoghatnak sokáig egyhelyben, hanem állandóan változnak, fejlődnek.

A termelés folyamatában állandóan változnak és tökéletesednek a munkaeszközök. Az ember a külső természetre hat, s közben megváltoztatja saját természetét is. A termelés folyamatában felhalmozódik, tökéletesedik az emberek termelési tapasztalata, termelési jártassága, a munkaeszközök előállításának és megváltoztatásának képessége. Ez a fejlődő termelési tapasztalat és munkajártasság a munka termelékenységének növekedésében, a munkaeszközök megváltozásában, tökéletesedésében fejeződik ki. Az emberek fejlesztik és tökéletesítik munkaeszközöiket, hogy megkönnyítsék, termelékenyebbé tegyék munkájukat, s gazdasági előnyökhöz jussanak.

A munkaeszközök meghatározzák a termelésben dolgozó emberek fejlettségi színvonalát és jellegét. Új munkaeszközök, gépek megjelenésével megváltozik a termelési folyamat, a dolgozók termelési tapasztalata és szakképzettsége. Amíg nem voltak mozdonyok, traktorok és kombájnosok, addig nem voltak mozdonyvezetők, traktoristák és kombájnosok

sem. Az emberek alkalmazzák, megváltoztatják és fejlesztik a munkaeszközöket, s maguk is megváltoznak e munkaeszközök alkalmazása során, a termelés folyamatában.

A termelőerők a társadalmi termelésnek nemcsak legfornadalmibb, hanem meghatározó elemei is. Kezdetben mindig a termelőerők változnak meg, azután változásuktól függően, változásuknak megfelelően, elkerülhetetlenül megváltoznak az emberek termelőviszonyai is. Ez a termelés második sajátossága.

A termelőerők alkotják a tartalmat, a termelőviszonyok pedig a termelőerők társadalmi-gazdasági formáját. A tartalom mindenkor és mindenütt meghatározó erejű a formához való viszonyában. A forma mindenkor és mindenütt követi a tartalmat, s a tartalom változásával összhangban változik meg.

Ez teljesen érvényes a termelőerők és a termelőviszonyok kölcsönös viszonyára is. Az ősközösségi rendben végtelenül alacsony volt a termelőerőknek és a munka termelékenységének színvonala. Itt még nem volt többelmunka, a közösségi tagok szükségleteinek kielégítése után megmaradó termékfőlösleg. A termelés fejlődésének ezen a fokán még lehetetlen volt a kizsákmányolás, az idegen munkával termelt termék elsajátítása. Amikor az ősközösségi társadalom áttért a kőszerszámok használatáról a fémsherszámok használatára, ennek következtében emelkedett a munka termelékenysége, megjelent a többettermék, kialakult és elterjedt a csere, létrejött a magántulajdon. Ilyen föltételek közt, ezen az anyagi, gazdasági alapon keletkezett a rabszolgaság, az ember kizsákmányolásának első formája.

A termelőviszonyok változását a társadalmi fejlődés minden fokán a termelőerők fejlődése határozza meg. Ez általános érvényű gazdasági törvény.

A tőkés termelőviszonyok nem politikai indítókok és a humanitás állítólagos növekedése alapján váltották fel a feudális termelőviszonyokat, mint ahogyan a burzsoázia ideológusai állítják. A társadalmi termelőerőknek a feudális társadalom méhében végbement fejlődése eredményezte ezt a változást. „Új termelőerők megszerzésével — mondja Marx — az emberek megváltoztatják termelési módjukat és a termelési módnak, létfenntartásuk módjának megváltoztatásával megváltoztatják valamennyi társadalmi viszonyukat is. A kézimunka a hűbérurak társadalmát, a gőzmozgás az ipari tőkés társadalmát eredményezi.” (Marx. A filozófia nyomora. 112. oldal. Szikra, 1952.) Korunkban a kapitalista társadalom fejlődése során kialakult modern termelőerők szabják meg a kapitalista termelőviszonyok szocialista termelőviszonyokkal való felváltásának szükségességét.

Amikor a régi termelőviszonyok ellentétbe kerülnek a kifejődött új termelőerőkkel, megkezdődik a szocialis forradalom korszaka. A termelőerők béklyóivá vált régi termelőviszonyok megsemmisülnek, s helyettük kialakulnak és meggyökeresednek a társadalmi termelőerők fejlődését elősegítő új, haladóbb termelőviszonyok. Ha az új termelőviszonyok teljesen megfelelnek a termelőerőknek, az utóbbiak fő hajtóerejévé válnak.

A társadalom haladó erői és osztályai a szocialis forradalom végrehajtásakor a termelőviszonyok és a

termelőerők jellege kötelező összhangjának objektív gazdasági törvényére támaszkodnak. A marxista dialektika azt tanítja, hogy az új nem a régitől függetlenül, hanem vele összefüggésben, a régi méhében, a régivel vívott harcban jön létre. A fejlődésnek ez az általános törvényszerűsége a termelésre is érvényes. A termelés harmadik sajátossága: az új termelőerők és a nekik megfelelő termelőviszonyok keletkezése a régi rend méhében megy végbe.

A termelés harmadik sajátossága elsősorban arra utal, hogy az új termelőerők nem a régi megdöntése, eltűnése után keletkeznek, hanem a régi rend méhében, s nem az emberek tudatos, előre megfontolt tevékenységének eredményeként, hanem spontánul, az emberek akaratától függetlenül: az új, fejlettebb termelőviszonyok sohasem jelennek meg, amíg a régi társadalom méhében meg nem érnek kialakulásuk anyagi feltételei; ezek a termelőviszonyok, épúgy, mint a termelőerők, szintén az emberek akaratától és tudatától függetlenül alakulnak ki.

Az új termelőerők és a velük összhangban lévő termelőviszonyok azért alakulnak ki az emberek akaratától függetlenül, mert az emberek nem szabadon választják meg a termelőerőket és a termelőviszonyokat. Minden új nemzedék megszületésekor már készen találja az előző nemzedék létrehozta termelőerőket és termelőviszonyokat. Minden új nemzedéknek tehát eleinte alkalmazkodnia kell ezekhez a termelőerőkhöz és termelőviszonyokhoz, hogy lehetősége nyíljék az anyagi javak termelésére. Az adott nemzedék által örökölt termelőmód meg-

határozza az emberek helyzetét a termelésben, meghatározza a termelőerők és a termelőviszonyok újabb fejlődésének irányát és lehetőségeit.

A szocializmuselőtti társadalmi alakulatokban az új termelőerők és termelőviszonyok kialakulása spontán jellegű. A szocializmuselőtti alakulatok emberei a régi munkaeszközök tökéletesítésekor és új munkaeszközök feltalálásakor, azaz a termelőerők fejlesztésekor nem tudják, nem értik meg, hogy a munkaeszközök megváltozása milyen társadalmi eredményekhez vezethet, illetve vezet.

Amikor például Európa fiatal burzsoáziája a hűbéri rend korában az apró céhműhelyeken kívül nagy manufaktúraüzemeket kezdett létesíteni, elsősorban arra törekedett, hogy minél több árut termeljen a Kelet, Ázsia és Amerika új piacai számára, olcsóbbá tegye az áruk termelését, s növelje profitját. A burzsoázia tudata nem hatolt tovább ezeknél az önző érdekeknél. Amikor e célok elérése végett hatalmas manufaktúrákat alakított, természetesen nem látta, de nem is láthatta előre vállalkozói tevékenységének azokat a társadalmi következményeit, amelyeket a termelőerők gyors fejlődése, a feudális társadalomban azelőtt ismeretlen új osztályok kialakulása, a társadalmi erők átcsoportosulása, a régi és az új osztályok gazdasági és társadalmi szerepének megváltozása jelzett.

A termelőerőket fejlesztő burzsoázia nem tudta, hogy ez végülis szembeállítja őt a feudális renddel, a feudális államhatalommal. Pedig éppen ilyen társadalmi következménnyel járt a kapitalista termelőerőknek és termelőviszonyoknak a

feudális társadalom méhében végbe ment fejlődése.

A burzsoázia és a feudális nemesiség, a földbirtokosok és a parasztság közt létrejött ellentmondások és osztályharc gazdasági alapja az új termelőerők és az elavult feudális termelőviszonyok spontánul kialakult konfliktusa volt. Valamennyi fontosabb kapitalista országban — Hollandiában, Angliában, Franciaországban és másutt — e konfliktus eredményeként robbantak ki az anti-feudális burzsoá forradalmak, amelyek megdöntötték a feudális rendet, s megteremtették a kapitalizmus uralmát.

Még egy példa. Az orosz burzsoázia a külföldi burzsoáziával együtt a XIX. század második felében és a XX. század első felében fokozott ütemben teremtette meg Oroszország gépesített nagyipari termelését. Az orosz burzsoázia és a munkások kizsákmányolásában vele osztozó külföldi tőkésék nem tudták, milyen társadalmi következményekkel jár majd a termelőerők és a kapitalista termelőviszonyok fejlesztése. Nem értették meg, de még csak nem is gyanították, hogy az Oroszország termelőerőinek fejlődésében történt nagy ugrás eredményeként megnő az új, haladó társadalmi erő, a proletariátus, gyökeresen átcsoportosulnak a társadalmi erők, létrejön a proletariátus szövetsége a földesurak által tönkretett és kizsákmányolt parasztsággal, s bekövetkezik a győztes szocialista forradalom. Pedig a termelőerők fejlődése és a termelőviszonyok változása éppen ezzel az objektív társadalmi eredménnyel járt.

Az idézett példák azt bizonyítják, hogy először: a szocializmuselőtti alakulatokban a termelőerők fejlő-

dése és a termelőviszonyok változása egyáltalán nem simán, ellentmondásoktól, konfliktusoktól és erőszakos forradalmaktól mentesen történik; másodsor: a termelőerők fejlődése és a termelőviszonyoknak ezáltal előidézett változása csak bizonyos időszakig megy végbe ösztönösen. Amikor a régi társadalom méhében kifejlődött új termelőerők ellentétbe kerülnek az elavult, régi termelőviszonyokkal, a régi társadalmi rend megsemmisítéséért harcoló emberek és haladó osztályok tudatos tevékenysége váltja fel az ösztönös fejlődést. Az elavult termelőviszonyok önmaguktól nem tűnnek el, mert védelmezik őket az unalkodó, de idejükmult kizsákmányoló osztályok, amelyeknek birtokában van az államhatalom és a tömegek ideológiai befolyásolásának minden eszköze. Ezek az elvéghedt társadalmi erők, minthogy érdekük a régi termelőviszonyok fenntartása, ellenállnak a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangját követelő gazdasági törvény érvényesülésének, akadályozzák, hogy a régi termelőviszonyok megsemmisítésére törekvő haladó társadalmi erők felhasználhassák ezt a törvényt. Antagonista társadalomban csak elszánt osztályharc, erőszakos forradalom árán lehetséges a régi termelőviszonyok megsemmisítése, kiküszöbölése, új termelőviszonyok meghonosítása és ezzel a termelőerők fejlődése útjának megtisztítása.

A forradalmi átalakulások időszakában különösen világosan nyilvánul meg az új, haladó társadalmi eszmék, az új politikai intézmények és az új politikai hatalom óriási mozgósító, szervező és átalakító jelentősége. Az új termelőerők és a

régi, idejükmult termelőviszonyok konfliktusa alapján, a társadalom új gazdasági szükségletei alapján keletkezett új társadalmi eszmék új politikai hadseregbe tömörítve szervezik és mozgósítják a tömegeket. A forradalmi osztályok új, forradalmi hatalmat teremtenek, e forradalmi hatalomra támaszkodva erőszakkal megszüntetik a régi termelőviszonyokat, s helyettük a termelőerők elért fejlődési fokának megfelelő, új termelőviszonyokat létesítenek.

Az antagonisták alakulatokban tehát a társadalmi fejlődés spontán folyamatát a tömegek tudatos tevékenysége, a békés fejlődést erőszakos átalakulás, az evolúciót revolúció váltja fel.

Az új termelőerőknek és a velük összhangban lévő termelőviszonyoknak a régi rend méhében való keletkezése, valamint bizonyos fejlődési fokon a spontán fejlődésről az idejükmult termelőviszonyok megszüntetésének tudatos folyamatára, a forradalomra való áttérés valamennyi szocializmuselőtti alakulat általános fejlődéstörvénye. Ez a törvényszerűség jellemzi az egyik termelőmódból a másikba, a fejlettebb társadalmi-gazdasági alakulatból a fejlettebbe való átmenetet. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet sajátossága, hogy — a tőkés termelőviszonyoknak a feudalizmus méhében való kialakulásával ellentétben — a szocialista termelőviszonyok nem alakulnak ki, de nem is alakulhatnak ki a burzsoá társadalom méhében. A szocialista termelőviszonyok csak a régi, kapitalista rend megdöntésének, a termelőeszközök tőkés magántulajdona kisajátításának, a kommunista párt vezette munkás-

osztály és dolgozók tudatos, tervszerű tevékenységének folyamatában alakulhatnak ki. De a szocializmus létrejöttére is érvényes az az általános törvény, hogy az új termelőerők, az új rend győzelmének anyagi feltételei a régi, kapitalista rend méhében, az emberek akaratától és tudatától függetlenül alakulnak ki. A szocializmusba való átmenet lehetetlen addig, amíg a kapitalizmus méhében meg nem érnek a szocialista forradalom anyagi feltételei. A kapitalizmus méhében ösztönösen kialakulnak a szocialista termelőviszonyok létrejöttéhez szükséges új termelőerők, megszületik a munkásosztály, mint a legfontosabb termelőerő, mint az új termelőmód hordozója. A Szovjetunió munkásosztálya és a szovjet hatalom a tőkés termelőviszonyok megsemmisítésekor és a szocialista gazdasági formák megteremtésekor a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának gazdasági törvényére, ennek az emberek akaratától független folyamatokat tükröző törvénynek a követelményeire támaszkodott.

A termelés harmadik sajátossága tehát a szocialista termelés eleminek kialakulására is vonatkozik, de itt ez a sajátosság lényegesen módosul és egészen másképp nyilvánul meg, mint a spontánul fejlődő társadalom körülményei közt. A szocialista termelés kialakulása és fejlődése, mint ismeretes, tervszerűen és nem spontánul történik. A szocialista társadalom tudatosan felhasználja a gazdasági törvényeket. A szocializmus és a kommunizmus a néptömegek tudatos történelmi alkotó tevékenységének eredménye. A marxista tudományra támaszkodó kommunista párt vezette szovjet

nép tudta, hogy a termelőerők fejlesztésével, például az ország szocialista iparosításával a szocializmus anyagi alapját teremti meg. A szovjet nép jól tudja, hogy az ötödik ötéves terv megvalósításával nagy lépést tesz a szocialista társadalom kommunizmus felé fejlődésének útján. A szocializmusban a termelőerők fejlődésének fő társadalmi eredményei már nem előreláthatatlanok, mert itt a társadalom, az emberek egyre biztosabban elérik kitűzött céljaikat.

De ez korántsem jelenti, hogy a termelőerők fejlődésének a történelmi materializmus megállapította törvényszerűsége, a termelés harmadik sajátossága, teljesen érvényét veszítette a szocializmusban. Nem, ez a sajátosság a szocializmus körülményei közt is érvényesül, de másképpen, mint a spontánul fejlődő gazdaság körülményei közt. A szocializmus gazdasági törvényei is objektívek, ezek a törvények is az emberek akaratától független gazdasági folyamatokat tükröznek. Az új nemzedék a szocialista termelőmódban is már kész termelőerőket és termelőviszonyokat talál. A termelőerők további fejlődését itt is meghatározza a termelőerők elért fejlődési foka. A szocializmusban is a termelőerők fejlődése határozza meg a termelőviszonyok változását. A szocializmusban is az emberek akaratától függetlenül keletkeznek ellentmondások az új termelőerők és az elmaradó termelőviszonyok közt. Csakhogy a kommunista párt feltárja e folyamat objektív törvényszerűségét, s idejekorán intézkedik az ellentmondások megszüntetéséről, hogy ezek az ellentmondások ne fajulhassanak konfliktussá.

A szocializmusban a gazdaság vezetése tervszerű. De semmiféle termelési terv sem mérlegelheti teljesen és egyszersmindenkorra a szocialista rend méhében, az embermilliók alkotó kezdeményezésében és odaadó munkájában rejlő összes lehetőségeket. A tervszerűen vezetett népgazdaságban egy-egy időszakra csak a gazdasági tevékenység fő irányait és eredményeit lehet mérlegelni, előrelátni és meghatározni. Ismeretes, hogy terveinket végrehajtásuk során állandóan tökéletesítjük és javítjuk. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülészaka például úgy határozott, hogy jelentősen növelni kell a könnyűipar, az élelmiszeripar és benne a halipar, valamint a mezőgazdaság fejlesztésére szánt beruházások összegét, s korrigálni kell a tervet a közszükségleti cikkek termelésére vonatkozó tervfeladatok jelentős emelése révén. A Legfelsőbb Tanács ötödik ülészaka abból indult ki, hogy a Szovjetunióban ma már lehetséges a termelés olyan méretű fejlesztése, amely biztosítja a fogyasztási cikkek ötéves tervben megszabott terjedelmének határidő előtti elérését. Ez a határozat csak a népgazdaság fejlesztésében elért sikerek alapján születhetett meg. A kommunista párt és a szovjet kormány a határozat meghozatalakor mérlegelte, hogy a legutóbbi 28 évben a termelőeszközök termelése a Szovjetunióban körülbelül 55-szörösre, a közszükségleti cikkeké pedig mintegy 12-szeresre növekedett. A fogyasztási cikkek termelésének ilyen növekedése most már nem elegendő, lehetővé vált e növekedés meggyorsítása, a szocialista gazdaság alapjául, a szocialista bővített újratermelés alapjául szolgáló ne-

hézipar gyors fejlődésének biztosításával egyidejűleg.

A társadalom természetesen nem láthatja egészen pontosan az elkövetkező évtizedek gazdasági fejlődésének minden eredményét. A tudomány a szocialista társadalom objektív fejlődéstörvényeinek felismerése alapján csak a fejlődés általános irányát, általános eredményeit láthatja előre. Az egyén pedig a szocializmus körülményei közt sem láthatja előre a milliók tevékenységének eredményeképp napról napra, óráról órára bekövetkező összes társadalmi változásokat, s nem láthatja előre e változások összes következményeit sem.

Vizsgáljuk meg például a szocialista verseny kérdését. A termelés újítóinak, a legjobb dolgozóknak ez a mozgalma tömegmozgalomként alulról kezdődött, sőt sokhelyütt a vezetőség és a maradi, bürokratikus elemek akarata ellenére fejlődött. A mozgalom olyan példátlan gyorsasággal terjedt el az egész országban, amilyenre az újítók, a mozgalom kezdeményezői egyáltalán nem számítottak. Mi volt az oka e mozgalom gyors elterjedésének? Az, hogy ez a mozgalom már megérett azoknak az objektív változásoknak az eredményeként, amelyek az embermilliók munkájának, az új technika bevezetésének, az új technika haladó munkásrétegek által történt elsajátításának, a kommunista párt és a szovjet állam által végzett szakoktatásnak és hatalmas kulturális-nevelőmunkának, a kizsákmányoló osztályok felszámolásának és a dolgozók anyagi helyzete gyökeres megjavulásának következtében mentek végbe a Szovjetunióban. A termelés újítói az elavult, régi mű-

szaki normák megdöntésekor természetesen nem gondolták, hogy forradalmasítják az ipart, előkészítik a fizikai és a szellemi munka lényeges különbségei megszüntetésének, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek a feltételeit. Ők vállalatuk termelési tervének teljesítésével, a munka termelékenységének emelésével és a dolgozók anyagi helyzetének további javulásával törődtek. A marxista-leninista tudomány tárta fel az objektív okok és feltételek szülte mozgalom tapasztalatainak általánosítása alapján az elavult normákat megdöntő és új normákat meghonosító termelési újítók mozgalmának egész történelmi jelentőségét. A társadalmi fejlődés tehát mind a szocializmus-előtti korszakban, mind pedig a szocializmusban természeti-történelmi, azaz objektíve törvényszerű, történelmileg meghatározott, szükségszerű folyamat.

Milyen általános, gyakorlati jellegű következtetésre juthatunk a termelés harmadik sajátosságából? Arra, hogy gondosan tanulmányoznunk kell az élet gazdasági jelenségeit, folyamatait és ezek eredményeit; idejekorán fel kell figyelniünk a gazdaság és az egyes gazdasági ágak fejlődésében keletkező aránytalanságokra, ellentmondásokra, s haladéktalanul intézkedniünk kell a termelés fejlődésében mutatkozó ellentmondások és aránytalanságok leküzdése és megszüntetése végett, hogy ne hathassanak kedvezőtlenül a gazdasági életre. Alaposan tanulmányoznunk kell a termelés fejlődéstörvényeit, a társadalom gazdasági fejlődéstörvényeit és ezeknek a törvényeknek az ismeretében kell folytatnunk gyakorlati munkánkat.

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 7. számából

A szocialista iparnak, akárcsak a népgazdaság többi ágának, minden objektív lehetősége megvan a termelés belső tartalékainak feltárására és kedvezőbb kihasználására. Ezzel a kérdéssel foglalkozik Sz. Szjomin **Az ipar belső tartalékainak jobb tervezéséért és kihasználásáért** című cikke.

Az ötödik ötéves terv nagy feladatot ró a szovjet iparra: termelését 70 százalékkal kell növelnie, a termelés növekedését pedig a beruházásokon kívül elsősorban a termelőkapacitások jobb kihasználása, a termelés fokozottabb gépesítése és a technológiai folyamatok tökéletesítése útján kell biztosítani. A terv előirányzata szerint a munka termelékenységének növekedése eredményezi majd az egész termelés-emelkedés háromnegyed részét. E nagyszabású feladatok parancsolólag megkövetelik az ipar termelőkapacitásainak és anyagi erőforrásainak teljes és észszerű kihasználását elősegítő helyes tervezést.

A XIX. pártkongresszus rámutatott több hibára: egyes minisztériumok a vállalatok termelőkapacitásának fölmérésekor a szűk keresztmetszetekhez igazodnak, laza berendezéskihasználási normákat használnak, s a gyártmányok munkaigényességét nem az élenjáró gyártási és szervezési módszerek alapján állapítják meg. Ezek a hibák főként azzal magyarázhatók, hogy a vállalatok vezetői a termelés tervezésekor nem hasznosítják kellőképp a legjobb iparágak, vállalatok, üzemek, műhelyek, csoportok és dolgozók munkatapasztalatait.

A hibák megszüntetése végett tovább kell fejleszteni a szocialista munkaversenyt, s magasabb színvonalú együttműködést kell szervezni a tudósok és a gyakorlati szakemberek közt. A jó együttműködés eredménye például a Koleszov-féle szélesvágás módszere, amelyet egyre több esztergályos alkalmaz. S a dolgozók alkotókészségét bizonyítja, hogy ez a módszer napról napra tökéletesedik. Rityikov, a kujbisevi főműhely esztergályosa például a gyorsvágással egyesítette a szélesvágást, s 800 százalékos teljesítményt ért el. Gavrilov, a szizranyi vízturbinagyár esztergályosa a Koleszov-féle szélesvágással a járókerék tengelyének megmunkálási idejét kilencedére csökkentette. A fémmegmunkáló vállalatokban elterjedt az örvénylő menetvágás is, amelyet Razorenkov, a Borec-gyár esztergályosa dolgozott ki Paleho üzemvezetővel és Matvejcsev technológussal együtt.

Az ipar, az építőipar és a közlekedés 1952-ben 800 000 találmányt és észszerűsítő javaslatot hasznosított. Ennek ellenére még mindig vannak gazdasági vezetők, akik nem tanulmányozzák kellőképpen és nem alkalmazzák a termelésben a haladó munkamódszereket. Gyakran előfordul, hogy valamely gyárban megvalósított értékes találmányok és tökéletesítések nem jutnak el más vállalatokhoz. Ez részint tervezési, részint munkaszervezési hibákra utal.

A makejevskai és a Dzerzsinszkij-gyárban a nagyolvasztók agglomerátummal dolgoznak. ennek ellenére a

szállópor nyersvastonnánként jóval több, mint a magnitogorszki kohóművekben. Magnitogorszkban ugyanis jó adage.őkészítéssel, különösen a darakosz gondos rostálásával, ércátlagosítással és az agglomerátum minőségének javításával nyersvastonnánként 0,06 tonnára csökkentették a szállópor mennyiségét.

A szénbányászat egyik legégetőbb takarékosági problémája a bányafelhasználás csökkentése. A szén- és a palabányászatban 50,4-ről 40 m³-re csökkent az ezer tonnánként felhasznált bányafa mennyisége. Újfajta biztosítóanyagok alkalmazása az idén körülbelül 1,1 millió m³ faanyag megtakarítását eredményezi. Még több fát takaríthatnánk meg, ha — a Donyec-medencén kívül — más bányavidéken is nagyobb arányokban alkalmaznák az újfajta biztosítóanyagokat.

Lassan terjed a méretre történő (precíziós) öntés. Pedig az eredmények igen jók. A noginszki gyár például 11 alkatrész precíziós öntésével 47 százalékos anyagmegtakarítást ért el a kovácsolás útján történő alkatrészgyártáshoz képest. Gyakran előfordul az is, hogy ugyanannak az alkatrésznek a gyártásához más és más gyárban különböző mennyiségű anyagot használnak fel. Például a DT—54 típusú traktor Sztálingrádban készült motorblokkja 15 kg-mal nehezebb a Harkovban készülténél.

A fakitermelés tervezése sem mentes fogyatékoktól. A Novgorodlesz-tröszt például 1951/52 őszi-téli időszakára 52 százalékkal kevesebb csörlővontatást és 28 százalékkal több fogatvontatást irányzott elő, mint 1950/51-re.

Sok könnyűipari vállalat még mindig rosszul szervezi meg munkáját, s a berendezéskihhasználás tervezésében is hibákat vét. Például a taskenti és a szamarkandi cipőgyár dolgozói kézzel végzik a bőr előhúzását, bár nagyteljesítményű előhúzógépek vannak. Az Ukrán SzSzk volt könnyűipari minisztériumának köiszővőgyáraiban az 1952-ben kapott 20 lánckötőgép közül négy hónapig csak 10 működött.

A vállalatok észszerű szakosítása és széleskörű kooperációja megkönnyíti a belső tartalékok hatékonyabb feliárását és jobb kihasználását. Ez a megállapítás különösen a gépgyártásra érvényes. Sajnos, vállalataink korántsem használják ki teljesen ezt a lehetőséget. Gyakran megtörténik, hogy ugyanazokat a gyártmányokat (alkatrészeket, szerszámokat stb.-t) több gyár kis tételekben készíti. Pedig a nagy mennyiségben gyártott szabványos és normálszerszámok szakosított gyárakban történő előállítása jóval olcsóbb, mint nem szakosított üzemben, kis mennyiségben való gyártása. A következő számadatok is ezt mutatják:

A szerszám neve	Gyári önköltség nem szakosított gépgyárakban (rubel)	Árjegyzéki ár (rubel)
Kézi menetfűrő 6×1 mm	9,80	1,05
Menetvágó 6×1 mm	9,60	1,15
Kézi dörzsár 10 mm	7,80	2,35
Fűrő 3 mm	2,80	0,65
Gyorsfűrő 4,1 mm	2,10	1,05

Ez azt jelenti, hogy az egyes vállalatok sajátgyártmányú univerzális szerzsámái jóval drágábbak a vásároltakknál, az ilyen szerzsámok használata tehát veszteséget, kárt okoz a népgazdaságnak.

A mélyreható szakosítás, nagyteljesítményű automaták és félautomaták alkalmazása lehetővé teszi olyan szerzsámok és műszerek folyamszerű gyártását, amelyek igen nagy mennyiségben készülnek. A Kaliber-gyárban például a paránymérőt és a tolómérőt, a Frézer- és a szesztröceki gyárban a menetfúrót és a menetvágót, a kirzscsi gyárban a körfűrészszegmeneteket ilyen módszerrel gyártják. Kisebb, egyszerű fémtárgyak gyártása esetén bizonyos mennyiségen felül a forgácsológépek helyett célszerűbb, gazdaságosabb zömítő automatát alkalmazni, mert ez részint nagyobb teljesítményű,

részint nagy anyagmegtakarítással dolgozik. Az általánosan használt négynyeregszeges automata-esztergán műszakonként 600 csavart vagy 1500 csavaranyát lehet gyártani, a zömítő automata teljesítménye ellenben műszakonként 18 000 csavar vagy 25 000 csavaranya.

Nagy tömegben való gyártáskor igen gazdaságos a nagyteljesítményű speciális, egycélú szerzsámok alkalmazása. Tájékoztató adatok szerint az egynyeregszeges automata beállítása a munkadarab tengelyméretétől függően 5,4—7 lakatos-óra, amelynek bére 17—22 rubel, a négynyeregszeges automatáé 9—14 lakatos-óra, 28—44 rubel bérköltséggel. Tömeggyártás esetén nincsenek ilyen költségek, s azonos mennyiség gyártásakor kisebb a gép- és a helyszükséglet is. Adataink jól mutatják ezt:

Szerzsámgépfajták	A szerzsám- gépek száma (darab)	A termelő- terület nagysága (m ²)
	azonos mennyiség gyártása esetén	
Eszterga	30	250
Revolvereszterga	20	180
Egynyeregszeges automata	16	140
Többnyeregszeges automata	4	60

A gyártás szakosítása lehetővé teszi a gyártmányok, szerkezeti részegységek és alkatrészek szabványosítását, egységesítését és normázását, s végső soron a munkaigényesség és az önköltség csökkentését. Az egyik gép szakosított gyárban történő gyártása és szabványosítása azt eredményezte, hogy a gép 8 százalékkal könnyebb lett, alkatrészeinek száma csökkent és minősége javult. Egy leningrádi fémpipari vállalat gyártmányszerkesztői a szerkezeti részegységek és alkatrészek észszerű szabványosítása útján elérték,

hogy a 25. az 50 és a 100 ezer kilowattos turbinák gyártásakor 60—70 százalékban közös, egységes alkatrészeket használnak.

A fokozottabb szakosítás megkívánja a kooperáció kiterjesztését és megjavítását. Több minisztérium, különösen a gépipari minisztériumok vállalatai sikeresen kooperálnak. A kooperáció legjobban az autó- és traktoriparban fejlődött ki félkésztermékek (melegen és hidegen sajtolt nyersdarabok, formöntvények stb.) és kész alkatrészek vagy főszerelések (kerekek, rugók,

csapágyak, porlasztók, villamosberendezések stb.) szállításának formájában.

A termelési kooperáció, különösen a különböző főhatóságok felügyelete alá tartozó vállalatok közt és a gazdasági körzeteken belül megszervezett kooperáció, a termelőkapacitás jobb kihasználásának és a termékminőség javításának hathatós eszköze. Sajnos, még sok gazdasági vezető elhanyagolja ezt a kérdést. Pedig a kooperáció és az anyagellátás kérdéseinek elhanyagolása egyetlen, rendszertelen termelést okoz. Ebből nagy károk származnak.

Az ipar belső tartalékainak teljes kihasználását erősen akadályozza az anyagi és a munkaerőforrások pontatlan nyilvántartása. Jó nyilvántartás nélkül nem készíthetünk reális, mozgósító erejű terveket. Sokszor a tervkészítéskor használatos mutatószámok sem felelnek meg a követelményeknek. A gépgyárakban például nem lehet a termelési állóalapot kihasználásának színvonalát csak a gépi berendezés kihasználási együtthatója alapján megítélni, mert ezekben a vállalatokban az összes termelési állóalapot értékének csak mintegy 50 százaléka a gépi berendezés. Ez a mutatószám nem utal a gépi berendezés értékére sem, s így nem tájékozódhatunk kellőképp a drága gépi berendezés kihasználásáról. A termelőterület négyzetméterére számított termelési érték vagy mennyiség sem ad elég világos képet a berendezéskihasználásról. Ennél általánosabb, átfogóbb, az egész termelési állóalapot kihasználását tükröző mutatószámra van szükségünk. Ezért tanulmányoznunk kell az egymillió rubel értékű termelési állóeszközre eső termékmennyiséget megjelölő mutatószám alkalmazási lehetőségét is.

A pontatlan munkaügyi tervezés a munkaerőforrások észszerű kihasználását akadályozza. A munka termelékenységét jelenleg az ipari csoport egy munkásának átlagában számítjuk. Szükségnek látszik az ipari csoport

egy dolgozójára számított átlagtermelékenység mint átfogóbb mutatószám alkalmazási lehetőségének mérlegelése. Ez azért fontos, mert a munkás egyéni teljesítménye nemcsak tőle függ, hanem a munkaszervezéstől, az anyagellátástól, a gyártáselőkészítéstől stb.-től is.

A munka termelékenységének emelését döntően befolyásoló tényező a munkabérialap helyes tervezése. Véleményünk szerint a termékegységre eső bérialapfelhasználás kiszámításakor az egész ipari csoport bérialapjából, nem pedig csak a munkás-bérialapból kellene kiindulni.

Az anyagi és a munkaerőforrások pontosabb nyilvántartása lehetővé teszi a termelés belső tartalékainak jobb kihasználását. A pártszervezeteknek, a szakszervezeteknek és a gazdasági szervezeteknek is feladatuk, hogy a szocialista termelés további föllendítése végett hatékonyabban segítsék a vállalatok kollektíváját az anyagi, a pénzügyi és a munkaerőforrások feltárásában és mozgósításában.

A japán imperializmus a második világháborúban súlyos vereséget szenvedett. Ez a vereség megingatta a japán monopoltőke helyzetét, s kedvező feltételeket teremtett az ország demokratikus átalakítására, a japán militarizmus végleges megsemmisítésére. A japán monopoltőke azonban a legutóbbi években az amerikai imperializmus gyámsága alá helyezkedett, s pozíciója megszilárdítása végett vállalta az Egyesült Államok agresszív tervei távolkeleti végrehajtójának szerepét. A *Sarkov* A japán nép az amerikai monopóliumok és a japán reakció igájában című cikkében az amerikai „támogatás” következményeit elemzi, s megmutatja, milyen károsan hat az ország függetlenségének feladása Japán gazdaságra, politikai és társadalmi helyzetére.

Az amerikai finánc-tőke uralmát Japánban az 1951 őszi megkötött és tavaly áprilisban életbelépett külön „békeszerződés“ szentesítette. Ez a szerződés, valamint a különféle pótegyezmények („biztonsági egyezmény“, „igazgatási egyezmény“ stb.) törvényesítik az amerikai katonai megszállást és több stratégiai fontosságú sziget átadását az Egyesült Államok hadseregének.

Az említett egyezmények megkötése óta újult erővel megindult a katonai támaszpontok, repülőterek, laktanyák és egyéb katonai célú létesítmények építése. Ma az amerikai hadseregnek Japánban több mint 600 szárazföldi, tengeri és légi támaszpontja van. A szárazföldi támaszpontok építését különösen a parasztlakosság sínyli meg, mert a megszállók kíméletlenül elkergetik maroknyi földjéről, s megfosztják a létfenntartás minden lehetőségétől.

A militarizálási program keretében mindenféle fedőnév alatt — nemzetbiztonsági testület, rendészet, tengeri véderok stb. — újjászerveződik a japán szárazföldi hadsereg, valamint a légi és a tengeri flotta. A szárazföldi hadsereg létszáma a tervek szerint csakhamar eléri a 300 000-et.

Az országot megszálló amerikai imperialisták nemcsak az ágyútoltelek szerepét szánják a japán népnek. A nemzetgazdaság legfontosabb pozícióit ellenőrizve „biztosítják“ a hadigazdaságra való teljes áttérést is. A hatalmas amerikai hadimegrendelések — összegük nem egészen három év alatt, a koreai háború kirobbantásától 1953 áprilisáig elérte az egymilliárd dollárt — ösztönzik a haditermelés állandó bővítését. Az amerikai hadsereg használja fel a japán villamosenergiatermelés 70, és a széntertermelés 80 szazaeát. Az államvasutak, a hírközlő eszközök, a tengeri szállítás és a kikötőberendezések kapacitásának körülbelül háromnegyedét leköti a megszállók kiszolgálása.

A haditermelés fejlesztése végett, az Egyesült Államok követelésére, a japán hatóságok az állami tulajdonban lévő fegyvergyárakat főleg az amerikai nagytőkével egybefonódó japán magántőkés társaságoknak adták át.

A militarizálás szükségszerű velejárója a békeiparágak pangása. Tavaly az egész japán ipar termelése 54 százalékkal volt nagyobb az 1932—36. békeévek átlagánál, de például a textilipar termelése az 1932—36. évi szinthez képest 42, a bőr- és a cipőiparé pedig 55 százalékkal csökkent. Annál nagyobb mértékben emelkedett a nehézipari ágak termelése: a gépgyártásé 104, a vaskohászaté 88, a vegyiparé 72 százalékkal.

A békeiparágak súlyos helyzetét jellemzi, hogy egyre több tőkés megy tönkre: tavalyelőtt összesen 2673 kis- és középvállalat szűnt meg ezekben az iparágakban.

A megszállás megkönnyíti az amerikai ipari, kereskedelmi és bankmonopóliumok behatolását Japán gazdasági életébe. A tőkekivitel, a külkereskedelem, az úgynevezett műszaki segítség, a leigázó feltételű hitelfolyósítási rendszer, továbbá a nyersanyag-, a tüzelőanyag- és az élelmiszerelosztás rendszere mind ezt a célt szolgálja.

Jelenleg az amerikai állami és magán-tőkebefektetés összege tízszer akkora, mint 1941-ben volt, s az úgynevezett segéllyel, valamint Japán egyéb tartozásaival együtt eléri a 4,5—5,5 milliárd dollárt. Japán gazdasági leigázásának egyik legfontosabb eszköze az „ellenérték alap“, amely tulajdonképpen az Egyesült Államoknak a Japán Bank vezette kölcsönkönyve. A japán kormány a „segélyként“ kapott áruk ellenértékét erre a számlára fizeti be, de az összegyűlt összegek felhasználásáról csak az amerikai hatóságok jóváhagyásával dönthet. Az utóbbiak viszont szinte kizárólag a nehézipari ágak finanszírozásához járulnak hozzá. A japán gazdaságnak tavaly folyósított 154 milliárd yen köl-

csönből például mindössze 1,7 százalék jutott a mezőgazdaságnak, 0,5 százalék a textiliparnak. A többit a különböző nehézipari ágak kapták. Az amerikai megszálló hatóságok elsősorban a nagy monopóliumokat támogatják. Jellemző, hogy a magánvállalatoknak adott 77,7 milliárd yenből a kis- és középcégek csupán 2,4 milliárdot kaptak.

Az amerikai monopóliumok megkaparintják a japán vállalatok részvényeinek többségét, s bekebeleznek egész iparágakat. A japán ásványolajkitermelő és feldolgozó ipart a Standard Vacuum Oil Co., a Caltex, a Tide Water Associated Oil és több más amerikai monopólium, az alumíniumipart az Alcoa és a Reynolds Metals Co., a gumi- és a vegyipart a Goodrich és több más monopólium ellenőrzi. De ugyanez vonatkozik a japán nehézipar egyéb ágaira is.

Az amerikai imperialisták teljesen ellenőrzik s Japán militarizálásának és gazdasági leigázásának eszközévé változtatták a külkereskedelmet. Az Egyesült Államok részesedése Japán importjában 1937-től 1952-ig 26,6 százalékról 50 százalékra növekedett. Az Egyesült Államok azonban csak harmadrész annyi árut importál Japánból, mint amennyit neki szállít. Ennek következtében évről évre fokozódik a japán kereskedelmi mérleg hiánya és Japán függése az amerikai monopóliumoktól. Az Egyesült Államokkal folytatott külkereskedelemben Japán passzív egyenlege az amerikai megszállás óta 1953 januárjáig 2,5 milliárd dollárra emelkedett, ezért Japán egész kereskedelmi mérlege is deficitessé vált.

Az Egyesült Államok egyeduralmának biztosítása végett szétrombolta Japán természetes és történelmileg kialakult külkereskedelmi kapcsolatait a Szovjetunióval, Kínával és a demokratikus tábor más országaival. Különösen a Kínával való kereskedelem tilalma érinti súlyosan a japán gazdaságot. A második világháború előtt Kína volt

a japán export legfőbb felvevőhelye, Japán pedig Kínától kapta egész szénimportjának 65, vasércimportjának 30, szójababimportjának 90 százalékát stb. A japán tőkésék most mindezt és sok más fontos nyersanyagot meg élelmeszert kénytelenek az Egyesült Államoktól megvásárolni, mégpedig jóval drágábban, mint amennyiért a demokratikus tábor országaiból beszerezhetnék azokat.

Az amerikai monopolisták elsősorban a japán monopóliumok közvetítésével akarják kizsákmányolni az ázsiai népeket. A tavaly Washingtonban aláírt délkeletázsiai „együtműködési” egyezmény arra irányul, hogy az ázsiai nyersanyag- és áruértékesítő piacokon megsziárdítsa a japán-amerikai monopóliumok helyzetét, konkurenciaharcban kiszorítsa az angol monopóliumokat, s erről a területről egyre több stratégiai fontosságú nyersanyagot biztosítson az Egyesült Államok és Japán hadiiparának. Japán-amerikai vegyes-társaságok alakulnak Délkelet-Ázsia természeti kincseinek kiaknázására. A japán-amerikai egyezmény értelmében a Délkelet-Ázsiában kitermelt szén, vasérc és egyéb nyersanyag 70 százalékát Japán importálja, hogy a nyersanyagok megmunkálása révén kielégítse az amerikai hadirendeléseket, fegyverrel és egyéb felszereléssel lássa el a távolkeleti amerikai hadseregeket.

Az amerikai monopóliumok és a japán reakciós erők — a monarchisták, a szoldateszka, az államapparátus felső rétege, a földbirtokosok és a monopolisták — együtműködésének alapja: érdekeik közössége. Mindkét félnek egyaránt célja a demokratikus erők elnyomása, a japán militarizmus feltámasztása, Japán ipari potenciáljának és embertartalékának háborús célokra való felhasználása. Ez persze korántsem jelenti, hogy a japán és az amerikai imperializmus ellentmondásai eltűntek. Kétségtelen, hogy a japán imperializmus, mihelyt újra megerősödik, mindent meg fog tenni az amerikai

uralom lerázása végett. Az érlelődő el-
lentmondás jelei máris láthatók. A ja-
pán kereskedelmi és ipari körök egyre
határozottabban tiltakoznak a japán
külkereskedelem korlátozása ellen, kö-
vetelik a Kínával való kapcsolatok új-
rafelvételét és az amerikai tőkebehato-
lás megszüntetését. Ezzel egyidejűleg
a japán konkurrencia kezdi veszélyez-
tetni az amerikai monopóliumok érde-
keit, mégpedig nemcsak a délkelet-
ázsiai, hanem lassacskán az északame-
rikai piacokon is.

Japánban erősödik a helyi és az ame-
rikai monopóliumok harca a maximális
profitért, a japán nép kifosztásáért. A
demokratikus mozgalom ellen azonban
a két vetélytárs egyesíti erőit.

Az ország militarizálása és leigázása
fokozza a japán nép nyomorát. A dol-
gozók roskadoznak a fegyverkezés és a
megszállás terhei alatt. Nem teljes
adatok szerint a megszálló hadsereg
ellátása eddig ötmilliárd dollárba került
az országnak. Ezenkívül óriási össze-
geket emészt föl a különféle stratégiai
objektumok építése és a japán fegyve-
res erők fenntartása. A költségvetési
kiadások legalább 60 százaléka közve-
tett vagy közvetlen katonai kiadás. Az
uralkodó körök az adók segítségével
a dolgozókra hárítják a fegyverkezés
terheit. A japán dolgozók munkabé-
rük felét adóba fizetik. De súlyosan
nehezedik a dolgozókra az egyre na-
gyobb infláció is; ez a költségvetési
deficit és az államadósságok növeke-
désének következménye. A közszükség-
leti cikkek ára 1950 júliusától átlago-
san 60 százalékkal emelkedett; a foly-
tonos áremelkedés hovatovább telje-
sen elviselhetetlenné teszi a tömegek hely-
zetét.

Az infláció, az adók emelése és az
árak növekedése következtében csök-
kennek a reálbérek. A japán munkás
átlagos reálbére a gépgyártásban kö-
rülbelül 60 százaléka, a textiliparban és
a fegyveriparban pedig csak 45
százaléka az 1934—36. évinek. A nyil-
vánvalóan szépített hivatalos adatok

szerint a japán lakosság fogyasztása
1951-ben csupán 66 százaléka volt az
1934—36. évinek. Körülbelül tízmillió
a teljes és a részleges munkanélküliek
száma; több mint 16 millió embernek
nincs állandó lakóhelye.

A gyárakban, különösen a hadiipar-
ban fokozódik a munkások kizsákmá-
nyolása: az amerikai megszálló ható-
ságok és a japán monopolisták meg-
hosszabbítják a munkanapot (a hadi-
iparban 12—14 órára), kényszerű túl-
órákat vezetnek be, s csökkentik a
munkaszüneti napok számát. Az ame-
rikai megrendelésre dolgozó gyárakat
az amerikai katonai hatóságok ellenőr-
zik. Ilyen ellenőrzés alatt dolgozik a
bányák és a kikötők 80 százaléka, a
fémmezmunkáió, a hajóépítő és a
vegyiipari vállalatok 70 százaléka.

A dolgozó parasztság helyzete is
rendkívül súlyos. A mezőgazdaság
pang, a parasztság a helyi földesurak
és kulákok, valamint a japán-amerikai
monopolitöke kettős kizsákmányolását
sínyli. A parasztság zöme földnélküli,
vagy egészen kis parcellatulajdonos.
Az amerikai megszállók és a reakciós
kormány közös „földreformja“ kizáró-
lag a kulákoknak és a földesuraknak
kedvezett. A „földreform“ ellenére az
összes parasztgazdaság több mint 40
százaléknak ma is csak félszázéki,
vagy ennél is kisebb földje van. A ja-
pán és az amerikai monopolitöke az
iparcikkek árának mesterséges fölhaj-
tása és a mezőgazdasági termékek
árának leszorítása révén zsákmányolja
ki a parasztságot. A kormány a kény-
szerbeszolgáltatások és a súlyos adó-
terhek módszerét alkalmazza a pa-
rasztság kifosztására. Az eredmény: a
kis- és középparasztgazdaságok pusztu-
lása. Tavaly a kevésföldű parasztt-
gazdaságoknak 35 százaléka ment
tönkre. A városi és a falusi tömegek
súlyos helyzetét mutatja az öngyil-
kosságok számának növekedése és
a gyermekkereskedelem újjáéledése.
1951-ben 300 000, tavaly csaknem két-
szerannyi gyermeket adtak el szüleik.
Évente több mint 200 000 japán dol-

gozó követ el öngyilkosságot. Az ok: éhség és nélkülözés. Az összes munkások 30 százaléka tüdőbajos.

Az elmondottak után érthető, hogy állandóan növekszik a japán nép felháborodása, erősödik harci akarata. A japán reakció vad terrorral igyekszik elnyomni a tömegek ellenállási mozgalmát. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és az értelmiség azonban egyre elszántabban harcol az ország felszabadításáért, a dolgozók helyzetének megjavításáért és a demokratikus jogok biztosításáért. Szüntelenül erősödik a békemozgalmom. A Békevilágtanácsnak az öt nagyhatalom békeegyezményét követelő felhívását 6,4 millió japán írta alá. Már a burzsoá lapok is egyre élesebben bírálják Josida kormányának reakciós bel- és külpolitikáját. A japán nép egyre határozottabban szembeszáll az országot militarizáló és újabb háborút előkészítő kormánypolitikával. Ez világosan kifejezésre jutott az 1953 áprilisában megtartott parlamenti választásokon is, amikor az ország militarizálása és leigázása ellen harcoló pártok minden terror és üldözés ellenére jóval több szavazatot kaptak, mint az előző választásokon.

A japán dolgozók a sztrájkmozgalom fokozásával is harcolnak japán és amerikai kizsákmányolóik ellen. Tavaly az első félévben 50 százalékkal több sztrájk volt, mint 1951 megfelelő időszakában, az általános sztrájkok száma pedig ötre emelkedett. Ezekben a mozgalmakban összesen 12,5 millió dolgozó vett részt. Rendkívül nagyerejű volt az 1952 július 20-i általános sztrájk, amelynek 4,5 millió részvevőjével 8 millió japán dolgozó vállalt szolidaritást. A sztrájkolók gazdasági követeléseiken kívül a demokratikus szabadságjogokért és a békéért is harcoltak. Nagyon jelentős volt a 63 napig tartó bányászsztrájk és az erőművek dolgozóinak összesen 86 napig tartó sztrájkja, amelyben csaknem valamennyi erőművi dolgozó részt vett, a vasutasok és az autópári munkások szilárd támogatásával.

A tavalyi demokratikus megmozdulások kiemelkedő eseménye volt a május elsejei nagy tüntetés, amelyen Japán városaiban több mint 4 millió dolgozó vett részt. Az amerikai megszálló csapatok és a japán rendőrök vadállati módon bántak a tüntetőkkel, tíz tüntetőt meggyilkoltak, sok embert súlyosan, ötszázat pedig könnyebben megsebesítettek.

A május elsejei események után országszerte fokozódott a terror. Letartóztatási hullám zúdult a dolgozókra: csak Tokióban több mint ezer embert tartóztattak le. Amde a dolgozó tömegeket nem lehet megfélemlíteni. Harcuk a féktelen terror ellenére újult erővel folytatódik. E hősi harc élén a kommunista párt vezette munkásosztály áll, de ott van a harcolók közt a parasztság, a dolgozó értelmiség és más dolgozó rétegek jelentékeny része is. A japán nép nincs egyedül harcában. A japán demokratikus mozgalom egybetorrt a nemzetközi békemozgalommal. A világ békeszerető emberei támogatják a japán tömegek harcát. A kommunista párt 1951-ben kidolgozott új programja pontosan megfogalmazza a demokratikus mozgalom legközelebbi feladatait, s rámutat, hogy a dolgozó tömegek helyzete csak akkor javulhat meg, az ország függetlensége csak akkor vívható ki, ha a japán nép szervezeten harcol a belső reakciós erők, Josida reakciós „liberális“ kormánya ellen. A japán nép széles fronton kibontakozott harca fontos tényezője a távolkeleti béke biztosításának.

Az imperialisták hatalmuk megőrzése céljából az erőszak legkülönfélébb eszközein és formáin kívül a burzsoá tudományt is felhasználják, hogy „meggyőzzék“ a gyarmati és a függő országok népeit a gyarmattartó hatalmak gyámkodásának, vagyis a gyarmati elnyomásnak előnyös voltáról.

A gyarmati rendszer fenntartását szolgáló imperialista propaganda fő

irányzatait vázolja és leplezi le V. *Vasziljeva* **A burzsoá tudomány a gyarmati rablás és elnyomás védelmezője** című cikkében.

A második világháború alatt, de különösen a legutóbbi években az Egyesült Államok és az európai tőkésországok könyvpiacán rendkívül elszaporodtak a gyarmati problémákat tárgyaló munkák. Szerzőik egytől-egyig a gyarmati rendszer fenntartásának szükségességét bizonygatják, s azt kutatják, milyen eszközökkel lehetne megszüldíteni az imperialista elnyomást, hogyan lehetne megakadályozni a gyarmati rendszer végleges széthullását.

Az ENSZ ülésein a gazdaságilag gyöngén fejlett országok képviselői számtalan adatot közölnek országuk súlyos gazdasági helyzetéről. Például Chile képviselője 1952 október 16-án rámutatott, hogy a mintegy 1,5 milliárd lakost számláló, gyöngén fejlett országokban az egy főre eső átlagos évi jövedelem 20—200 dollár. Az 1949—50. évi világgazdasági helyzetről mondott beszédében még az ENSZ titkára is kénytelen volt megemlíteni, hogy az emberiség egyharmadának, köztük Burma, Indonézia, Fülöp-szigetek, Ecuador, Etiópia, Haiti, Szaudi-Arábia, Thaiföld lakosságának alig 5 százaléknyi rész jut a világ egész jövedelméből.

Egyes burzsoá tudósok a gyöngén fejlett országok gazdasági elmaradottságának okát a fajok különbözőségében látják. Azt állítják, hogy az embereknek és a fajoknak változatlan biológiai sajátosságaik vannak, s az emberek és a fajok nemcsak biológiailag, hanem pszichológiailag is különböző értékűek. A „biológiaiilag magasabbrendű fajhoz“ tartoznak a fehérbőrűek, az „alacsonyabbrendűhöz“ az úgynevezett színesbőrűek. A fajelmélet valamennyi híve az „alacsonyabbrendű“ fajhoz sorolja Ázsia, Afrika, Közép- és Közép-Kelet, valamint Óceánia népeit. A fajelmélet hirdetői szerint nem a társadalmi viszonyok, hanem az öröklődő

biológiai sajátosságok határozzák meg az emberek fizikai és kulturális fejlődését. Szerintük a gyöngén fejlett országok népei elmaradottságának okát nem az imperialisták rablógazdálkodásában, hanem faji sajátosságokban kell keresnünk. Azt persze gondosan elhallgatják, hogy az „alacsonyabbrendű“, a „nem teljesértékű“ népek közül jónéhány már a legrégebbi időkben igen magas kultúrfokot ért el, örökbecsű műemlékeket és irodalmi műveket adott az emberiségnek. már sok évszázaddal ezelőtt ismerte a XVII—XX. század jónéhány tudományos fölfedezését, a termelőerők fejlettségéről tanúskodó hatalmas öntözőműveket épített stb.

A keleti népek „alacsonyabbrendűségének“ bizonyítására azért van szükségük a burzsoázia tudósainak, hogy összetákolhassák „a fehér ember kötelezettségének“, „civilizatori küldetésének“ hazug elméletét, amelyet már a II. Internacionálé „szocialistái“ is átvettek, s Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia és a többi tőkésország jobboldali szocialistái mindegyre ismételtetnek.

A második világháború igazolta a fajok és a nemzetek egyenjogúságának a Szovjetunióban megvalósult eszméjét, de a fajelmélet amerikai és angol hívei nem tanultak ebből a történelmi leckéből. Ezek a „tudósok“, a hitleristák nyomdokain haladva, fölélesztik és „továbbfejlesztik“ a fajelméletet, hogy ideológiai alapot teremtsenek az Egyesült Államok világuralmi törekvéseinek.

A biológiai fajelméleten kívül az Egyesült Államokban elterjedt az úgynevezett pszichológiai fajelmélet is, amely szerint a népek nemzedékről nemzedékre öröklődő „jellemstruktúrájuk“ alapján is különböznek egymástól. A pszichológiai fajelmélet szószólói a négereknek, a mexikóiaknak, a kínaiaknak, az indiaiaknak és más népeknek lealacsonyító jellemvonásokat tulajdonítanak, s „pszichológiailag nem teljes-

értékűnek“, „abnormálisnak“ bélyegzik ezeket a népeket. Így szítják a faji gyűlöletet nemcsak az Egyesült Államok népei és nemzetiségei, de más népek és nemzetiségek közt is.

A fajelmélettel szorosan összefüggnek azok az elméletek, amelyek szerint a népek fejlődését a földrajzi feltételek határozzák meg. Egyesek azt állítják, hogy az „ösztönző földrajzi környezetben“ élő népek fejlettebbek, s „természetszerűen“ a kevésbé kedvező földrajzi környezetben élő népekre is igyekeznek kiterjeszteni hatalmukat. Annakidején erre az elméletre hivatkoztak a Kína leigázására törő japán imperialisták. Manapság pedig bizonyos amerikai vezető körök próbálják hasznosítani ezt az elméletet, hogy hebonyítsák: természeti adottságai és éghajlati viszonyai folytán az Egyesült Államok a világ vezetésére hivatott.

R. Coupland angol kutató szerint az afrikai természeti viszonyok „bilincsebe verik az afrikaiak értelmét és akaratát“, megfosztják őket leleményességüktől és mozgékonyaságuktól. Más burzsoá kutatók azt állítják, hogy a természeti viszonyok következtében „az afrikaiak kalandvágyók“, „szeretnek utazgatni“ stb. Ezzel akarják megokolni az afrikai népek folytonos vándorlását, holott ez a valóságban annak következménye, hogy a gyarmattartók magukhoz ragadták a földet, s a földnélküli, éhező, nyomorgó lakosság jobb életfeltételeket keresve kénytelen elhagyni lakóhelyét.

De még ezek az elfogult kutatók sem hallgathatják el teljesen az imperialista gyarmati uralom szörnyű következményeit. Francia szerzők munkáiban gyakran találkozunk a gyarmati és a félgyarmati parasztság súlyos életfeltételeinek, a földművelés elavult módszereinek leírásával, a lakosság elnyomorodását és földtől való megfosztottságát bizonyító adatokkal.

A szerzők megmutatják a gyarmatok gazdaságára nehezedő feudális marad-

ványokat, a mezőgazdaság hanyatlását, a parasztok nyomorát. E jelenségek okait azonban nem a gyarmati elnyomásban, hanem a természeti feltételekben, s elsősorban „a csökkenő földhozadék törvényének“ hatásában keresik. Arról persze mélyen hallgatnak, hogy éppen a gyarmatosítók rablógazdálkodása vitte romlásba a mezőgazdaságot, az erdők kiirtása okozta a talajeróziót.

Az új-malthuzianusok sem maradnak el kollégáiktól. Egviki hirhedt tételük, hogy minden földterületnek szigorúan meghatározott számú ember vagy általában élőlény létfenntartását biztosító „biológiai potenciálja“ van. Az emberek szaporodása gyorsabb, mint a létfenntartási cikkek, elsősorban az élelmiszerek termelésének növekedése. Ezért több százmillió „fölösleges“ ember él a földön. Ebből „szükségképpen“ következik, hogy mesterségesen csökkenteni kell az emberiség számát. A gyarmati népek tehát magukra veszenek szörnyű helyzetükért, mert túlságosan gyorsan szaporodnak.

Az új-malthuzianizmus szelleme hatja át az ENSZ több hivatalos kiadványát is.

A burzsoá „tudósok“ hazug, tudománytalan kotyvalékainak teljes tartathatlansága minden józangondolkodású ember előtt nyilvánvaló. A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy nem a természet mostohasága, hanem a tőkés társadalom fejlődéstörvényei, elsősorban a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye, a maximális profit hajszolása okozza a gyarmatok és a függő országok mezőgazdaságának hanyatlását. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok imperialista elnyomástól megszabadult népei örökre felszámolták a munkanélküliséget, az agrártúlnépesedést, a tömegnyomort, s ezzel napnál világosabban bebizonyították a marxizmus-leninizmus tanításainak helyességét.

Ma már a burzsoá tudományos irodalomban is akadnak munkák, amelyek cáfolják mind a föld túlnépesedtségé-

nek és az emberiség jelentős része szükségszerűen nyomorodásának malthuziánus zagyvaságait, mind pedig a földrajzi környezet döntő szerepét a gyarmati országok és népek fejlődése szempontjából.

S. Csandraszekar, indiai demográfus összehasonlítja India lakosságának növekedési ütemét az európai országokéval, elsősorban Angliáéval, s bizonyítja, hogy Indiában nem „túlnépeseedés“, hanem elnéptelenedés megy végbe, mert a szaporodási együttható állandóan csökken, s már majdnem egyenlő a halálozási együtthatóval. Az indiai nép nyomorának problémáját azonban az ipar és a mezőgazdaság helyes arányának megteremtésével akarja megoldani. Nem látja, hogy a baj gyökere a félf feudális és a tőkés kizsákmányolás rendszere.

Josué de Castro brazil tudós *Az éhség földrajza* című könyvében szintén azt bizonyítja, hogy sok gyarmati ország lakosságának szaporodása erősen lelassult. Belga-Kongó lakossága például a gyarmatosítás óta felére csökkent. India, Afrika, Latin-Amerika népei nyomorúságának oka — írja — a gyarmati rendszer, a földek kirablása, a földbirtoklás feudális rendszere. De Castro azonban nem jut el ahhoz a következtetéshez, hogy meg kell szüntetni a gyarmati kizsákmányolást. A „gazdaság helyes szervezésével“, a lakosság észszerűbb elosztásával akarja megoldani a problémát. Komojan beszél a gyarmatok „fejlesztési terveiről“, noha az imperializmus uralma idején az ilyen terveknek nincs reális alapjuk.

Harray belga tudós Afrikáról írt könyvében bizonyítja, hogy az afrikai földrészen végbement pusztulás „időben egybeesik az európai gyarmatosítással, s úgylátszik kezdettől fogva annak köveikezménye“. Harray sok érdekes és helytálló megállapítást tesz, s kétségtelenül hozzájárul az imperialisták bűnös gyarmati politikájának és az

új-malthuziánusok fajelméletének leleplezéséhez.

A haladószellemű polgári tudósoktól eltérően, igen ártalmas munkát végeznek azok az álobjektivizmus lépébe burkolózó burzsoá „tudósok“, akik egyre-másra holmi „gyarmattalanosodási“ (dekolonizációs) folyamatról fecsegnek. Azt állítják, hogy például Anglia az első világháború óta fokozatosan iparosítja Indiát, s ennek eredményeképp India elmaradott gyarmati agrárországból csaknem egyenrangú ipari országgá változik. Így tehát állítólag minden rendben van, mert a gyarmattartó országok elősegítik gyarmataik gazdasági megerősödését, sőt elszakadását is.

De mit jelent valamely ország iparosítása? Elsősorban a termelőeszkögyártás fejlesztését. Erről pedig sem Indiában, sem más gyarmati vagy függő országban szó sincs. Az imperialisták, ha egyáltalán iparosítottak, azért tették ezt, mert remélték, hogy bizonyos iparágak — főleg a könnyűipar — fejlesztése némiképp megnöve. i a foglalkoztatottságot és a dolgozó tömegek vásárlóképeségét. Az elmúlt évtizedek azonban bizonyították, hogy a nagy zajjal beharangozott iparfejlesztés nem járt, de a gyarmati rendszer viszonyai közt nem is járhatott jelentős eredménnyel. A legutóbbi években erőltetett iparfejlesztés sem a gyarmati országok javát szolgálja, hanem kizárólag az imperialisták fegyverkezési hajszájának céljait.

Érdemes megemlítenünk, hogy az ázsiai és a távolkeleti országok gazdasági kérdéseivel foglalkozó ENSZ-bizottság 1948. júniusában megtartott indiai ülésén két ellentétes álláspont alakult ki a gyarmatok iparosításával kapcsolatban. A szovjet küldöttség álláspontja szerint az elmaradott országok gazdasági fejlődésének valamenynyi problémája csak a nemzeti ipar, s benne a nehézipar megteremtésével oldható meg. Az amerikai küldöttség

vezetője ellenben azt állította, hogy az Egyesült Államok csak 100 év alatt tudott agrárországból ipari országgá változni, ezért inkább „a fokozatos agrárfejlődés útját” ajánlotta az ázsiai országoknak. Az angol küldöit szintén azt állította, hogy az ázsiai országok nehéziparának fejlesztéséhez túlságosan sok idő kellene, a nehézipar fejlesztése tehát nem felel meg gazdasági fejlődésük legsürgősebb követelményeinek.

Az imperialista hatalmak gyarmati politikájának tényei azt bizonyítják, hogy a burzsoá közgazdák iparosítási „emlékei” légvárokra épülnek. Ezek az „emlékek” ma már nem tudják elvonni a gyarmati népek figyelmét a gyarmatok valódi problémáiról, nem tudják megakadályozni a nemzeti felszabadító harcok kibontakozását és gyors elterjedését. A gyarmati népek mind tisztábban látják, hogy az imperialisták látszatintézkedései még nagyobb nyomort zúdítanak rájuk, s ezért fokozott erővel harcolnak az imperialista iga lerázásáért, országuk végleges felszabadításáért.

Az orosz forradalmi demokraták egyik leghíresebb képviselője, a forradalmi szociáldemokrácia előfutára volt Csernisevszkij, a kiváló tehetségű filozófus, történész, közgazda és kritikus. Róla emlékezik meg születésének 125. évfordulója alkalmából *A. Kornyienko* **A nagy orosz forradalmár és gondolkodó** című cikkében.

Csernisevszkij a feudalizmus éleződő válsága, a régi feudális rendből az új burzsoá rendbe való átmenet, az érlelődő anifeudális parasztforradalom időszakában élt, alkotott és harcolt. Az akkori Oroszországban megkezdődött a tőkés termelés fejlődése. A földesúri gazdaságok is mindinkább rátértek az árutermelésre és egyre szorosabb kapcsolatba kerültek a piaccal, a bankokkal és a kapitalizmus egyéb intézmé-

nyeivel. Meggyorsult a belső piac kialakulása. A parasztság soraiban is fokozódott az áru—pénzviszonyok jelentősége.

A fejlődés ellenére az országban továbbra is az elmaradt, feudális gazdasági és politikai viszonyok uralkodtak. 1859-ben Oroszország 67 millió lakosának 34,4 százaléka volt jobbágy. A liberálisok szépenengő frázisai és a cári kormány elnyomása ellenére állandóan erősödött a parasztság forradalmi mozgalma.

Ebben az időszakban kezdték meg tevékenységüket a forradalmi demokraták, élükön Csernisevszkijel, aki a paraszttömegek harcaival mitsem törődő korábbi nemesi forradalmároktól eltérően, minden erejével arra törekedett, hogy éppen a parasztságot ösztönözze forradalmi cselekedetekre. Csak a társadalmi ellentmondások kiéleződése, a forradalmi parasztmozgalom föllendülése és a haladó társadalmi eszmék elterjedése időszakában születhetett meg a forradalmi gondolatnak Csernisevszkijhez hasonló géniusza. „Csernisevszkij az egyetlen igazán nagy orosz író, aki az ötvenes évektől kezdve egészen 1888-ig az egységes filozófiai materializmus színvonalán tudott maradni... De... az orosz élet elmaradottságánál fogva nem emelkedhetett fel Marx és Engels dialektikus materializmusáig” — állapítja meg Lenin. (*Materializmus és empiriokriticizmus.* 369. oldal. Szikra. 1949.)

Csernisevszkij azért volt nagy forradalmár gondolkodó, mert a tudomány legfontosabb kérdéseit forradalmi és legtöbbszörre materialista módon értelmezte. Az anyagi termelésnek a társadalmi fejlődésben játszott szerepéről, az irodalomról, a művészetéről és az esztétikáról vallott nézetei azt bizonyítják: ő volt a Marx előtti korszak egyik legnagyobb gondolkodója. Nagy érdeme, hogy forradalmi-demokrata szemlélettel tárta fel kora legfontosabb társadalmi és gazdasági problémáinak osztálytartalmát, s a fölvetett kérdésekre

meg is találta a helyes választ. Híres formulája: az igazság a gondolkodás legfőbb célja, mélyen forradalmi, mert Csernisevskij az igazságot az 1860-as évek orosz társadalmának éle feléleiben kereste, s a kizsákmányolt paraszttömegek igazságában találta meg. Csernisevskij igazsága tehát nem elvont, hanem valóban forradalmi igazság volt. Az akkori korszak haladó orosz társadalomtudománya Csernisevskij nyomdokain haladt, amikor szoros kapcsolatot teremtett a parasztság demokratikus mozgalmával.

Csernisevskij elsősorban a parasztkérdéssel, a forradalmi demokrácia agrárprogramjának megalapozásával, az obszcina fejlődésének kérdésével, a kapitalizmus és a burzsoá politikai gazdaságtan bírálataival, majd ennek alapján a szocialista eszmék kifejtésével foglalkozott. Mint a főbbágyorban sányódó paraszttömegek reményeinek és törekvéseinek kifejezője, az 1861-es reform és az egész oroszországi helyzet értékelésében egyaránt szembenállt a feudális fődesurakkal és a liberálisokkal, s leép'ezte kizsákmányoló terveiket. A feudalizmus bírálataival jelentősen hozzájárult a marxizmus előtti időszak haladó gazdasági gondolatának fejlődéséhez. Csernisevskijt forradalmi demokrata személele arra ösztönözte, hogy a feudalizmus kritikáját továbbfejlessze. A korabeli orosz statisztikusok adatait felhasználva, konkrétan bebizonyította: hogyan akadályozza a feudalizmus a termelőerők fejlődését. Helyesen állapította meg, hogy a feudalizmus nemcsak jogi felépítmény — mint ahogy azt a liberálisok állították, — hanem olyan társadalmi rend is, amelyet sajátos tulajdonformáival, társadalmi osztályokkal, elosztási viszonyaival, politikai rendjével és világnézetével együtt forradalmi úton kell szétrombolni. Nagy érdeme, hogy Marx előtt ő kísérlete meg először bebizonyítani, hogy a tömegek forradalma a történelmi fejlődés hajtóereje. Világnézetének éppen

erről az oldaláról mondotta Lenin, hogy a történelmi materializmus csírája. Jóllehet a termelőviszonyoknak és a társadalmi fejlődésben játszott szerepüknek teljes megértéséig nem jutott el, zsenialitására vall, hogy a feudális földtulajdonban és a feudalizmus sajátos antagonistá osztályviszonyaiban meglátta a feudális rendszer valódi alapját. Forradalmian bírálta a feudális jogot is, elsősorban mint a termelőerők fejlődését akadályozó tényezőt.

Csernisevskij a feudalizmus sokoldalú bírálataival az önkényuralom megdöntését és a parasztforradalmat akarva elméletileg megalapozni. A feudális földtulajdonnal szembeállította a saját munkán és személyes érdekeltségen alapuló paraszti földtulajdon, mint fejlettebb tulajdonformát. De Csernisevskij, az a kérdés megfogalmazta: milyen lesz a fejlődés iránya a népi forradalom győzelmével, hogyan alakul a parasztság helyzete. Nem tagadta, hogy a parasztforradalom Oroszországban megnyitja a kapitalista fejlődés útját, s az késégtelen haladás lesz a feudális viszonyokhoz képest. De úgy véli, Oroszország gazdasági fejlődésének két lehetséges perspektívája van: a kapitalista és a szocialista. Forradalmi értére a legkevésbé sem vonzotta Oroszország burzsoá országgá való átalakulásának perspektívája, hiszen jól ismerte a burzsoá társadalom kizsákmányoló voltát. Nem elégedett meg a kapitalizmus puszta bírálataival, feladatának tekintette azt is, hogy megmutassa Oroszország szocializációja átmenetének gyakorlati lehetőségét. A *közösségi birtoklás ellen irányuló filozófiai előítéletek bírálata* című művében részletesen kifejtette Oroszország nem kapitalista fejlődésének lehetőségére vonatkozó nézeteit.

Csernisevskij szerint a parasztforradalom győzelmével megnyílik a szocialista átalakulás lehetősége Oroszországban. Az átalakulás kiindulópontja: a paraszti földtulajdon forradalmi meg-

teremtése. A forradalmi agrárátalakulás és a szocialista átalakulás problémáinak azonosítása jellemző eszméje a múlt század 60-as éveit idoszakának, amikor a demokrácia és a szocializmus eszméje elválaszthatatlan egység volt, s amikor a parasztság ideológusai az obszcina-tulajdonban látták a szocializmus gazdasági alapját, a parasztságban pedig a szocializmus megvalósítására képes társadalmi erőt. Csernisevszkij agrárprogramjának két főkövetelése volt: 1. minden föld átadása a parasztságnak; 2. az orosz agrárviszonyoknak az obszcina-tulajdon alapján való fejlesztése, a társadalmi termelésre való átterés perspektívájával. Kiindulópontnak tekintette a föld nagy részének államosítását. A mezőgazdaság fejlődése szempontjából azt a tulajdonformát tartotta a legalkalmasabbnak, amely egy személynben egyesíti a tulajdonost, a vállalkozót és a dolgozót.

Csernisevszkij a szocializmusért vívott harcot össze akarta kapcsolni a kizsákmányolás minden formája ellen vívott tömegharccal. Oroszország akkori gazdaságában kereste, s az obszcinaon találta meg azt a reális gazdasági formát, amelynek segítségével megvalósíthatónak vélte az ország szocialista átalakítását. A társadalmi tulajdon kezdetleges formájának tekintette az obszcinát, amely csak a népi forradalom győzelme után fejlődhet a szocialista tulajdon magasabb formájává. Az obszcina-forma kezdetlegességét abban látta, hogy még nem volt társadalmisítva benne a társadalmi termelés egész folyamata. Jóllehet Csernisevszkij az obszcina kérdésének nagy fontosságot tulajdonított, mégis úgy értékelte ezt a kérdést, mint a nagy ügynek, azaz a feudális rendszer megsemmisítéséért vívott forradalmi harcnak egy részét. Lenin Csernisevszkij nézeteinek ezt az oldalát így jellemezte: „Csernisevszkij utópista szocialista volt... aki nem látta, s a múlt század hatvanas éveiben nem is láthatta, hogy csak a kapitalizmus és a proletariátus fejlődése

teremtheti meg a szocializmus megvalósításához szükséges anyagi feltételeket és társadalmi erőt. De Csernisevszkij nemcsak utópista szocialista volt. Forradalmi demokráta is volt, forradalmi szellemben tudott hinni kora minden politikai eseményére, terjesztette... a parasztfordalom eszméjét, a tömegek minden régi hatalom megdöntésére irányuló harcának eszméjét”. (Lenin. Az agrárkérdésről. II. kötet. 114. old. Szikra, 1950.)

Marx és Engels előtt Csernisevszkij volt a burzsoa politikai gazdaságtan legkiválóbb bírálója. Csernisevszkij maskeppen fogott nozzá a burzsoa politikai gazdaságtan bírálatához, mint a korabeli közgazdák. A jelenségeket mozgásukban, fejlődési irányzatukban vizsgálta. Az osztályérdekek ámtológos „harmóniája” helyett ellenétüket elemezte. A nyugateurópai utópista szocialistáktól eltérően a kapitalizmus bírálatakor a burzsoa valóságpolinduit ki, s azokat a konkrét gazdasági formákat vizsgálta, amelyekben az osztályantagonizmusok kifejeződnek. A dolgozók álláspontjáról bírálta a kapitalizmust. A barmunkást, a dolgozó parasztságot, a kisparaszt és a napszámost egységes osztály, a dolgozók osztálya tagjainak tekintette. A proletariátus különleges társadalmi hivatására még nem figyel fel, jöhet tudta, hogy helyzete sokban különbözik a parasztságtól.

Egyetlen utópista szocialista sem jutott olyan közel a tőke, a munkabér, a profit, a járadék és a kamat kategóriájának megértéséhez, mint Csernisevszkij, aki a profitot a munkabér kifizetése után megmaradó termékrésznek tekintette. Voltakép jól értelmezte a földjáradék jellegét is, s a mezőgazdaság kapitalizmusbeli elmaradottságának fő okaként helyesen jelölte meg a föld magántulajdonát.

Csernisevszkij elismerte Smith és Ricardo tudományos érdemeit, de látta osztálykorlátaikat is. Ricardo járadék-elméletével szembeállította saját elmé-

letét; ebben már megtalálhatók az abszolút földjáradék elméletének elemei.

Fouriertól s Owentől eltérően Csernisevskij forradalmi módon bírálta a kapitalizmust, a szocializmus ügyét pedig meghatározott társadalmi osztály sorsával kapcsolta össze. Megalapította, hogy a szocializmus és a dolgozók érdekei elválaszthatatlanok egymástól.

Csernisevskij bírálta a burzsoá politikai gazdaságtan legkülfélebb irányzatait: a merkantilizmust, a fiziokrátákat, a klasszikus iskolát és különösen élesen a vulgáris politikai gazdaságtant. Bebizonyította, hogy a vulgáris politikai gazdaságtan uralomra jutása következtében a burzsoá politikai gazdaságtan csődbe jutott. Leleplezte a német „történelmi iskola” (Roscher és társai), valamint az amerikai kapitalizmus „kivételes” jellegét hirdető amerikai apologeták (Carey stb.) reakciós jellegét. De nem elégedett meg a pusztá bírálattal, fontos feladatának tekintette „a dolgozók gazdasági elméletének” kidolgozását is. Ennek az elméletnek, véleménye szerint, az ember anyagi jólétéhez szükséges cikkek termelési és elosztási feltételeinek tanulmányozásával kell foglalkoznia.

Csernisevskij a kapitalista termelés és elosztás elemzésévé, a kapitalizmus elmentmondásos lényegének feltárással a közgazdaság területén is marandót alkotott. Közgazdasági elmélete az oroszországi fejletlen burzsoá viszonyokat tükrözi, Csernisevskij a marxista politikai gazdaságtan megértéséig nem juthatott el, de kétségtelen, hogy közgazdasági munkássága a marxizmus győzelmét megelőző szakasz elméleti termésének legjáva.

A. Polienko A munka termelékenységének növekedése az európai népi demokratikus országok iparában című cikke rendkívül sok számadattal illusztrálja a nehézipar különböző ágai-

nak megteremtésében és fejlesztésében, a lakosság közvetlen szükségleteinek kielégítésére termelő iparágak termelésének fokozásában s az új technika elterjesztésében elért sikereket. Az eredmények egyik döntő tényezője: a munka termelékenységének szüntelen növekedése. A kizsákmányolástól megszabadult dolgozók alkotóerejüket teljesen kibontakoztatva, a nagyszerű szovjet eredmények tanulmányozásának és átültetésének segítségével munkálkodnak népgazdaságfejlesztő terveik sikeres teljesítésén és túlteljesítésén.

A vitacikk rovata közli *A. Sztadniczenko* és *A. Nyikiforov* hozzászólását az ágazati gazdaságtanok kérdéséről megindult vitához, amelynek részletes ismertetésére még visszatérünk.

A Kritika és Könyvismertetés rovatban *P. Golubkov* ismerteti *V. Gavrilov* A kolhozok jövedelmének elosztása című munkáját. A könyv négy főkérdéssel foglalkozik: a kolhozok jövedelemelosztásának fő elveivel és feladataival, a kolhozjövodelemek keletkezésének és elosztásának sajátosságaival, a jövedelemelosztás tervezésével és a gazdaságosság rendszerének érvényesítésével a jövedelemelosztásban. Jól lehet, a könyv nem minden pontatlan megfogalmazásoktól (pl. a mezőgazdaság teljes termelését a szerző helytelenül határozza meg) és hiányosságoktól (nem elemzi a kolhozparasztok munkáhozjárulását, mint az oszthatatlan alapok feltöltésének fontos forrását), kétségtelenül hasznára válik majd az olvasók széles körének.

A Voproszi Ekonomiki most ismertett számában jelent meg *Z. Atlasz* A szovjet pénz néhány elméleti kérdése című cikke, amelyet lapunk 1953. évi 9. száma közölt és *A. Ejdelnant* A kapitalista pénzrendszerek szétzüllése a kapitalizmus általános válságának időszakában című cikke, amelyet lapunk mostani számában közlünk.

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 2. számából

A nemzeti jövedelem a népgazdasági terv egyik legfontosabb mutatója. A Szovjetunió nemzeti jövedelmének rendszeres növekedésében megmutatkozik a szocialista gazdasági rendszer fölénye a tőkés gazdasági rendszerrel szemben és a szovjet kormány fáradhatatlan gondoskodása a szovjet nép anyagi és kulturális jólétének szüntelen fokozásáról. A nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának szovjetunióbeli kérdéseit tárgyalja *I. Malisev A nemzeti jövedelem és felhasználása a szocialista társadalomban* című cikke.

A nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának tervezése a szocializmus objektív gazdasági törvényei támasztotta követelményeknek megfelelően történik. A nemzeti jövedelem elmélete a marxista-leninista politikai gazdaságtan szerves része.

A társadalom egész anyagi termelésének bizonyos időszakban — például egy év alatt — elért eredménye a társadalmi termék. A tőkés társadalomban a társadalmi termék értéke, akárcsak az egyes áruké, három részből tevődik össze: az állandó tőke átvitt értékéből, a változó tőkéből vagy munkabérből és az értéktöbbletből. A két utóbbi rész forrása a termelésben kifejtett élőmunka, amely új értéket alkot. A nemzeti jövedelem a társadalmi terméknek a termelésben elhasznált termeléseszközök pótlása után fennmaradt része. A nemzeti jövedelem tehát úgynevezett újonnan alkotott érték, amely jövedelemként, vagyis felhalmozásra, egyéni fogyasztásra és különféle nemtermelő célokra használható fel.

A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem termelése, elosztása és felhasználása a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei szerint történik. A nemzeti jövedelem fő részei: a felhalmozási alap, amelyet a szocialista

termelés legkorszerűbb technika alapján történő szüntelen növelésére és tőkéletesítésére használunk fel, és a fogyasztási alap, amelyet a társadalom a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítésére fordít. A két alap helyes arányát a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye szabja meg.

A gazdaság gyors fejlődésének, tehát a nemzeti jövedelem növekedésének is egyik legfontosabb tényezője az anyagi termelésben felhasznált munka mennyiségének tervszerű növelése. A Szovjetunióban évről évre nő a népgazdaságban dolgozó munkások és alkalmazottak száma: 1950-ben 2 millió, az ötödik ötéves terv első két évében pedig 2,5 millió volt az emelkedés.

A nemzeti jövedelem növekedésének másik fontos tényezője a munka termelékenységének fokozódása az anyagi termelés minden ágában. Ennek alapja a technika szakadatlan fejlődése, korszerű gépek és munkamódszerek alkalmazása, a dolgozók műszaki és kulturális színvonalának emelkedése. A nemzeti jövedelem növekedésének jelentős tényezője még a takarékoság, s a gazdaság rejtett tartalékainak feltárása és kihasználása.

A társadalmi terméket és a nemzeti jövedelemre jutó részét a Szovjetunióban kiszámítják folyó áron is, összehasonlítva áron is. Az utóbbi lehetővé teszi, hogy a nemzeti jövedelem természetbeli növekedéséről is fogalmat alkothassunk, az előbbi pedig azért szükséges, hogy közvetlen kapcsolat legyen egyrészt a vállalatok termelésének értékbeli nyilvántartása, másrészt a nemzeti jövedelem értékben tervezett elosztása és felhasználása közt.

A burzsoá politikai gazdaságtan nem tudja helyesen meghatározni a nemzeti jövedelmet. A burzsoázia tudós laká-

jai különféle általudományos elméleteket koholnak, hogy leplezzék a kirívó különbséget a tőkés országok igen lassan

növekvő nemzeti jövedelme s a Szovjetunió folytonosan és gyorsan növekvő nemzeti jövedelme közt.

A nemzet jövedelem növekedésének üteme
(a megelőző év százalékában)

	1949	1950	1951	1951-ben 1948-hoz viszonyítva
Szovjetunió	117	121	112	158,6
Egyesült Államok	98,5	106	103,3	107,8
Anglia	102,7	104,8	101,5	109,3
Franciaország	102,1	98	104,8	104,9

Az ötödik ötéves terv a Szovjetunió nemzeti jövedelmének és lakossága jövedelmének újabb jelentős emelkedését irányozta elő. A nemzeti jövedelem növekedése és a tömegfogyasztási cikkek árának leszállítása eredményeképp a munkások és az alkalmazottak reálbére 35, a kolhozparasztok reáljövedelme pedig 40 százalékkal emelkedik; növekszik a lakásépítés üteme, fejlődik az egészségvédelem, a tudomány, a kultúra és a művészet. Mindez a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesüléséről tanúskodik.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmét az anyagi termelés különféle ágaiban (az iparban, az építőiparban, a mezőgazdaságban, a teherszállításban és részben a kereskedelemben) termelik. Az államapparátusban dolgozók, a fegyveres alakulatok tagjai, a közoktatási, egészségügyi, művészeti stb. dolgozók társadalmilag hasznos és szükséges munkát végeznek, elősegítik a nemzeti jövedelem termelését, de közvetlenül nem vesznek részt benne.

A társadalmi gazdaság növekedésének mértékében mindjobban fejlődnek azok a munkaterületek, amelyeknek feladata: a lakosság növekvő kulturális szükségleteinek kielégítése. Ez természetesen mitsem változtat azon, hogy továbbra is az anyagi termelés

az alapja a társadalom gazdasági és kulturális tevékenységének.

A szocialista társadalom sem oszthatja el a nemzeti jövedelmet közvetlenül, természetbeli formájában, mert a szocializmusban a szocialista termelésnek két fő formája van, s így van árutermelés, áruforgalom és „pénzgazdaság” is. Ezért a nemzeti jövedelem elosztása a szocialista vállalatok és a lakosság jövedelmeinek — főleg pénzjövedelmeinek — képződése útján valósul meg. A nemzeti jövedelem elsődleges elosztása ugyanott történik, ahol termelése, vagyis a termelővállalatokban. Itt a nemzeti jövedelmet a szellemi és a fizikai dolgozók munkabérére és a vállalat jövedelmére osztják. A kolhoz termelte nemzeti jövedelem a kolhoz kollektív tulajdona; egy része az államhoz kerül, más részét a kolhoz termelése bővítésére s egyéb szükségletei kielégítésére fordítja, fennmaradó részét pedig elosztja tagjai között.

A Szovjetunióban az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké, elosztása az egész társadalom javára történik. A nemzeti jövedelemnek körülbeül háromnegyedrészre a dolgozók személyes anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítését szolgáló fogyasztási alap. A fennmaradó rész a szocialista termelés bővítésére és egyéb állami meg

társadalmi szükségletek kielégítésére jutó felhámozási alap.

A tőkés országokban a nemzeti jövedelem eloszlása ennyomáson és kiszákmányoláson alapuló antagonistá viszonyokat fejez ki. A nemzeti jövedelemnek csak kisebb és egyre csökkenő hányada jut a dolgozóknak, mert zömét a tőkésék sajátítják ki, s mindannyagobb részét a fegyverkezési versenyre költik.

A szocialista társadalomban a nemzeti jövedelem bizonyos részét az állami vállalatok, a kolhozok és a szövetkezetek közvetlenül felhasználják termelésük bővítésére és egyéb társadalmi szükségletek kielégítésére. A forgalmadó, az állami vállalatok és szervezetek nyereségbefizetése, valamint a szövetkezetek és a kolhozok jövedelemadója költségvetési bevétel formájában az állam központi alapját gyarapítja. A szocialista állam ebből az alapból finanszírozza a termelés bővítését, az egészségügy, a közoktatás, a tudomány, a kultúra fejlesztését, a közigazgatás, a honvédelem kiadásait. A nemzeti jövedelem felhalmozott részéből eszközölt beruházások óriási méreteit jellemzi, hogy csupán 1946 és 1951 közt a szovjet állam 500 milliárdot költött népgazdasági beruházásokra. Ebből az összegből az idár 320 milliárdot kapott. Ugyancsak ebből az alapból fedezi az állam az anyagi termelésben közvetlenül részt nem vevő intézmények költségeit, dolgozók munkabérét és fizetését.

A szovjetállam a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvénye következményeinek megfelelően használja fel a felhámozási alapot, szakadatlanul bővíti a szocialista termelést, s biztosítja a termelőeszközök termelésének — főleg a gépgyártásnak — első sorban való fejlesztését, minthogy ez a termelési technika tökéletesítésének nélkülözhetetlen feltétele. Ennek alapján növekedik gyors ütemben a Szovjetunió nemzeti jövedelme és a

szovjet nép anyagi és kulturális élet-színvonala.

Az új ötéves terv az egész népgazdaság minden ágának további fejlődését, a szovjet nép anyagi jólétének növekedését és kulturális színvonalának emelkedését szolgáló nagy munkák terve. Az ötödik ötéves terv sikeres teljesítése nagy mértékben függ a kohóipartól, amelynek eredményeiről és feladatairól *I. Bargyin* akadémikus írt cikket *A népgazdaság kohászati bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben* címmel.

A szovjet kohászat — a tőkésországokétól eltérően — rendkívül gyorsan fejlődött. Ezt bizonyítják a következő adatok:

Vas- és acélttermelés 1950-ben
(az 1913. évi termelés százalékában)

	Vas	Acél
Szovjetunió	457	850
Anglia	94	212
Belgium	148	153
Egyesült Államok	192	276
Franciaország	149	184
Az egész világ	168	247

Az ötödik ötéves terv során ez az ütemkülönbség még tovább fokozódik.

Vas- és acélttermelés 1952-ben
(az 1913. évi termelés százalékában)

	Vas	Acél
Szovjetunió	595	833
Egyesült Államok	182	270

A közölt adatok elemzésekor okvetlenül számolnunk kell azzal, hogy a tőkésországok kohászati termelésének növekedése nagyrészt a hadiipar mesterséges felduzzasztásának következménye. Az Egyesült Államokban például a fémtermelésnek több mint a felét a féktelen fegyverkezés emészti föl.

A Szovjetunió kohászata töretlen ívben fejlődik, s biztosítja a Sztálin elvtárs 1946 február 9-i választási beszédében kitűzött nagy célok elérését. 1949-től 1951-ig, tehát három év alatt a Szovjetunió vastermelése 8, acéltermelése 13, hengereltacéltermelése pedig 10 millió tonnával növekedett. A második világháború előtt a termelés ilyen arányú növekedéséhez 8, 9, illetőleg 12 évre volt szükség. 1955-ben a vastermelés 76, az acéltermelés 62, a hengereltacéltermelés 64 százalékkal fogja meghaladni az 1950. évi termelést.

Az ötödik ötéves terv folyamán jelentősen megjavul a fémek minősége és a külföldi gépek konstrukciója. Csak így biztosítható, hogy az acéltermelés 2,4-szeres növelésével egyidejűleg az 1955. évi gépgyártás és fémfeldolgozás 4,5-szer haladja meg az 1940. évit.

Megváltozik a különböző fémféleségek termelésének aránya is. Legnagyobb mértékben a vastermelés növekszik. Jelentősen megnő a durvalemez, a könnyű szelvényacél, a hengerhuzal, a rozsdamentes acéllemez stb. gyártása. A durvalemezgyártás növelését főként a villamosgépgyártás, a hajógyártás és az ásványolajipar nagyarányú fejlődése teszi szükségessé. E készítmények gyártásának növekedésében a szovjetország békepolitikája tükröződik. A rozsdamentes acél fokozott gyártását a korszerű gépipar, különösen az erőgépgyártás fejlődése teszi szükségessé. A kohászatnak a különleges acélok és ötvözetek gyártása terén is lépést kell tartania az egész népgazdaság technikai haladásával.

A szovjet kohászat technikailag tovább tökéletesedik. Területi megoszlása is megváltozik, egyenletesebbé válik. A déli, az urali és a szibériai kohászat főként a meglévő kohóművek bővítése, újjáalakítása útján fejlődik. A Szovjetunió középső és északnyugati részén sok a gépgyár. Ezek eddig másfél-kétezer kilométer távolságról kapták a feldolgozásra szánt fémanyagokat. Most teljes kohászati ciklusú kombinátokat létesítünk az említett területeken, hogy kiküszöböljük a szállítási nehézségeket, s jobban hasznosítsuk a helyi nyersanyag- és energiaforrásokat, valamint a gépgyárak fémhulladékát.

A déli vaskohászat fejlesztése megköveteli a vasércbázis kiszélesítését. Régebben főként a krivojrogói dús ércekből gyártottunk fémet, de ma már bőven használjuk a Krivoj Rogban található vastartalalmú kvarcitot és a kercsi érceket is.

Az Ural kohászata különösen gyorsan fejlődött a Nagy Honvédő Háborúban. A szovjet geológusok a legutóbbi években eredményes kutatómunkát végeztek, s így sikerült megnövelni az urali kohóművek vasércbázisát. A pecsoraai szénmedence fokozottabb hasznosítása révén pedig biztosítható a kohóművek megnövekedett tüzelőanyagszükségletének kielégítése.

Szibériában a nagyipar helyi forrásokból történő fémellátásának problémáját kell leelőször megoldani. Ezért biztosítani kell a Kuznyec-medence vastermelésének továbbfejlesztését, valamint a hengereltgyártmányok választékának lényeges bővítését. Szibériának gazdag vasércforrásai vannak, a Kuznyec-medence kohóiparának tervezett bővítése tehát sikeresen végrehajtható.

A Kaukázusontúl az ötödik ötéves tervben befejeződnek a grúziai és az azerbajdzsáni kohászati bázis megteremtésével kapcsolatos munkálatok. Ez a kohászati bázis biztosítja a helyi

vasipari vállalatok, valamint a bakui olajvidék fémellátását.

Az ötödik öt éves terv idején a helyi iparnak is fontos szerep jut a kohászat fejlesztésében. Országszerte kisebb jelentőségű, helyi nyersanyag- és energetikai bázison, elsősorban hulladékfeldolgozáson alapuló és főleg helyi szükségletre termelő gyárak épülnek, amelyek tehermentesítik az országos jelentőségű kombinátokat.

Az ötödik öt éves terv fontos feladata a kohóművek termelőkapacitásának jobb kihasználása. Nagy mértékben fejlődik a színesfémkohászat is, amely az ötödik öt éves terv végén körülbelül 90 százalékkal több finomított rezet, 2,7-szer annyi ómot, több mint 2,6-szer annyi alumíniumot, 25-szer annyi horganyt, 53 százalékkal több nikkelt és 80 százalékkal több ónt termel majd, mint 1950-ben. A színesfémkohászatban is erősen növekszik a munkaigényes termelőfolyamatok gépesítése és automatizálása.

A kohászat fejlesztésének egyik legfontosabb kérdése a nyersanyagbázis biztosítása. A tőkésországok a gyengébb elnyomásával, leigázásával, megrablásával oldják meg ezt a problémát. A hitleri Németország fegyveres erővel és a legdurvább terrorral biztosította magának a lotharingiai és a svéd ércet. Az Egyesült Államok óriási arányokban földuzzasztott hadiipara szükségessé teszi a szegényércek felhasználására való áttérést, bár az amerikai monopóliumok végső fokon a labradori és a venezuelai dús ércek gazdasági és politikai nyomás segítségével történő megszerzésére számítanak.

A Szovjetunió egészen más módszerekkel oldja meg a nyersanyagbázis biztosításának problémáját: főképpen az ércelőkészítés technológiájának tökéletesítésével és a geológiai kutatómunkák hatékonyabbá tételével. A szovjet kutatóintézetek nagy munkát végeznek ezen a területen, s a gyakorlatban szoros együttműködve sikeresen oldják meg a kohászat időszerű problémáit.

A Szovjetunió kohászata évről évre fejlődik, munkájával segíti a többi népgazdasági ág tervteljesítését és az egész népgazdaság szakadatlan fejlődését.

A. Zseludkov A fakitermelő munkák komplex gépesítésének fejlődéséről írt cikket.

A fakitermelőipar különleges helyzetét az a körülmény határozza meg, hogy gépesítése viszonylag újabb kelendő, mint a többi iparágé. A kézimunka fokozatos csökkentésének eredményeként az iparág termelése 1940 és 1952 közt másfélszeresre nőtt. A fakitermelőipar ennek ellenére sem birkózott meg teljesen a reáharuló feladattal, nem teljesíti tervét, fejlődése elmarad a többi gazdasági ágétól. Az ötödik öt éves terv e fogyatékoságok kiküszöbölése céljából az eddiginél nagyobb gondot fordít a fakitermelőipar fejlesztésére és fokozottabb gépesítésére.

A fakitermelés komplex gépesítésének útja: a meglévő nagytermeékeny gépek jobb kihasználása és újak üzembehelyezése. A fakitermelés sok munkafolyamata gépesített, de az iparág komplex gépesítéséről még korántsem beszélhetünk. Nincs gépesítve például a gallyazás. Az is hiányosság, hogy nem helyesen történik a gépesített munka tervezése, különösen a javító-bázisok fejlesztésének és az erdőgazdaságok tartalékalkatrészellátásának tervezése. Hiba, hogy a munkásállomány sokhelyütt nem állandó összetételű, még mindig érvényesül az idényszerűség, sok kitermelőhelynek pedig nincs szilárd energetikai bázisa. A fakitermelőiparban is időszerű a folyamatos termelés megszervezése, de ehhez fejleszteni kell a gépesítést, jobban kell elvégezni a tervezés munkáját, s tökéletesebben kell megoldani jónéhány szervezési kérdést.

A. Zaharovnak, az Urali Vaskohászati Tröszt főmérnökének és V. Oliginnak, az urali Gorkij egyetem docensének **A haladó normák és a termelés belső tartalékainak mozgósítása** című beszámolója a lap tapasztalatcsere rovatában jelent meg.

A szocialista termelés tervszerű vezetése és nyilvántartása lehetetlen megfelelő termelési normák nélkül. A haladó termelési normák (a teljesítménynormák, a munkaeszközök kihasználásának és a munkatárgyak felhasználásának normái) a vállalati munka rendkívül fontos minőségi mutatószámjai, amelyek jelzik az anyagi javak termelésének folyamatában az élőmunka és a termelőeszközök felhasználásának fokát. Tudományosan megalapozott haladó normák tervezése és alkalmazása szükségszerű feltétele a termelési tartalmak feleltetésének és mozgósításának, az önálló elszámolás fejlődésének és megerősödésének, a munka szerinti elosztás következetes megvalósításának.

Az Urali Vaskohászati Tröszt vállalatainak többsége a haladó normák teljesítése, a termelőkapacitás jobb kihasználása és a munka termékenységének fokozása útján jelentősen növelte termelését. Ezek a vállalatok már 1948-ban teljesítették a negyedik ötéves terv feladatait. Az urali kohóművek gyakorlatilag bebizonyította, hogy csak az olyan normák valóban haladóak és mozgósítóerejűek, amelyek megállapításakor mérlegeljük a termelési feltételek tökéletesítésének lehetőségeit. A normamegállapítás absztrakt matematikai módszereinek alkalmazása útján nem lehetséges a termelési tartalmak feltárása, haladó normák csak konkrét műszaki-gazdasági elemzés alapján állapíthatók meg.

A termelés sajátosságaitól és konkrét feltételeitől függően minden gyártási rendszernek megvan a maga normamegállapítási módszere, de ennek a módszernek mindenkor a szocialista

tervezés általános elveiből kell kiindulnia és biztosítania kell:

1. a normák és a tervfeladatok szoros összefüggését;

2. a termelési folyamat pontos elemzését, hogy a termelés tökéletesítésének minden lehetőségét kihasználhassuk;

3. a normák megállapításához összegyűjtött elsődleges adatok matematikai és statisztikai feldolgozását;

4. a különböző termelési feltételek esetén az egyes objektumok megfelelő csoportosítását;

5. a normák teljesítését biztosító műszaki-szervezési intézkedéseknek a normamegállapítással egyidejű tervezését,

A normában mindenkor fel kell tüntetni a termelőerők fejlődése során bekövetkezett változásokat, sőt: a norma feadata, hogy ne csak passzívan fejezze, hanem aktívan biztosítsa a szocialista termelés szakadatlan fejlődését. Csakis az ilyen norma lehet a terv biztos alapja.

A normamegállapítás fejlesztésének és a termelés tervezésének időszerű kérdései a Szovjetunióban: a tervezési módszerek és a haladó normák bevezetésére vonatkozó utasítások kidolgozása a szerzett tapasztalatok alapján, az egyes iparágakban alkalmazott normák osztályozásának finomítása; szorosabb és tejjesebb kapcsolat kialakítása a termelési normák és a tervfeladatok, illetve a bérezés tarifarendszere közt.

A haladó normák kidolgozása és alkalmazása rendkívül fontos feladat, amelyet csakis az egyes népgazdasági ágak kollektívainak közös erőfeszítése, a szovjet tudomány és a gyakorlat szoros együttműködése oldhat meg.

Gorkij város a Szovjetunió egyik legnagyobb ipari gócpontja, több országos jelentőségű nehéz- és könnyűipari vállalattal, valamint fejlett helyi és sző-

vetkezési iparral. Ez utóbbi időszakú tervezési kérdéseivel foglalkozik *N. Kotyelnikov* A Gorkij-városi tervbizottság tapasztalatai a helyi és a szövetkezeti ipar tervezésében című cikke.

A helyi és a szövetkezeti ipar termelési tervének kidolgozásakor a városi tervbizottság a termelőszövetkezetek, a kerületi iparkombinátorok és a kerületi tervbizottságok tervjavaslatára támaszkodik.

A helyi és a szövetkezeti ipar évi termelési tervét a városi tervbizottság negyedévi bontásban készíti el. Egyidejűleg kidolgozza és jóváhagyás végett a városi szovjet végrehajtóbizottsága elé terjeszti a termelési terv teljesítését biztosító műszaki-szervezési intézkedések tervét is.

1952 óta némileg megváltozott a helyi és a szövetkezeti ipar termék-áasztkának tervezése. Azelőtti a végrehajtóbizottság egy évre hagyta jóvá az összes árucikk termelési tervét, amelyen — a fogyasztók kereseténél megváltozása esetén — nehezen lehetett javítani. Most csak a legfontosabb áruk termelését tervezzük egész évre, a többi árucikk termelési tervét negyedévekre szabjuk meg, hogy a helyi és a szövetkezeti vállalatok gyorsan átállhassanak a keresettebb cikkek gyártására.

A városi tervbizottság munkájának igen fontos része a helyi és a szövetkezeti ipar gyártotta termékek minőségi ellenőrzése. A hibák megelőzése céljából a városi tervbizottság a termékek minőségét elsősorban a termelővállalatban ellenőrzi. Ebbe a munkába bevonja a kerületi tervbizottságok tagjait és a kerületi szovjetek küldötteit is.

A városi tervbizottság módszertani segítséget is nyújt a helyi és a szövetkezeti iparvállalatok tervosztályának. A vállalati tervosztályvezetők a terv kidolgozásakor, vagy a terv felállítás ellenőrzése során gyakran fordulnak kérdésekkel a városi tervbizottsághoz.

A városi tervbizottság a tervmunkások szakmai képzésére tanfolyamokat szervez; ezeken jólképzett szakemberek tartanak előadásokat a termelőszervezés és a tervkidolgozás legjobb módszereiről.

A Kritika és Könyvismertetés rovatban *A. To'sztih* ismerteti a Szakszervezeti Kiadó (Profizdat) kiadásában tavaly megjelent, 518 oldalas cikkgyűjteményt, amelynek címe: *A szocialista iparvállalat gazdaságának kérdései*. A gyűjtemény a következő cikkeket tartalmazza:

G. Jevsztajjev: Lenin és Sz'álin a szocialista munkaversenyéről;

Sz. Majorov: A szocialista ország nemzeti jövedelme;

N. Maszova: A munkatermelékenység fokozásának útjai;

P. Petrov: A szocialista vállalat termelésének szervezése;

N. Burmisztrov: Az önálló elszámolás mint a szocialista gazdasági vezetés módszere;

T. Szakszaganszkij: Az ipari termelés önköltsége és az önköltségcsökkentés útjai;

J. Punszkij: A műszaki normamegállapítás a helyi munkaszervezés és a vállalaton belüli tervezés alapja;

N. Makarov: A bérezés megszervezése a szovjet vállalatokban;

G. Tyep'ov: A műszaki-termelési-pénzügyi terv a vállalat termelő- és gazdasági tevékenységének programja;

Sz. Procerov: A műszaki-szervezési intézkedések tervének kidolgozása és végrehajtásának ellenőrzése;

G. Nyesitov: A vállalati és az üzemi munka főbb mutatószámainak elemzése;

A. Guszakov: A forgóeszközök és megtérülésük meggyorsításának útjai;

I. Kaszickij: Az iparvállalat mérlege.

A könyvnek kétségtelen érdeme, hogy az iparvállalati gazdaságtan és termelés-szervezés időszerű gyakorlati kérdéseit népszerűen világítja meg. A gyűjtemény bőséges konkrét anyag alapján részletesen ismerteti és tudományosan elemzi ezeket a kérdéseket. De vannak benne olyan pontatlan és helytelen megfogalmazások is, amelyek csökkentik értékét. Hiányosság például, hogy az elméleti jelentőségű meghatározások és levezetések helyenként felületesek (pl. az önköltség meghatározása). Ennek ellenére a cikkgyűjtemény értékes gyakorlati anyagát az ipari dolgozók jól hasznosíthatják. Ujrakiadás esetén azonban emelni kell a könyv elméleti színvonalát, s gondosabban kell elvégezni a szerkesztés munkáját.

A Kritika és Könyvismertetés rovat másik cikkét *T. Kovalj* írta *Az egye-*

sített kolhozok gazdaságtana címmel a Voronyezs-területi könyvkiadó kiadásában megjelent könyvről. A cikkgyűjtemény értékes munka és nagy segítséget ad a kolhoztermelés élenjáró tapasztalatainak tanulmányozásában, a tartalékok további feltárására irányuló munkában.

A folyóirat vezércikkben méltatja a szovjet minisztériumok átszervezésének jelentőségét. Közli *G. Drampjan* cikkét *A fogyasztási cikkek termelésének növekedése az ötödik ötéves terv időszakában* címmel. (Megjelent az Anyag- és Adatszolgáltatás 1953. évi 8. számában.) Ugyancsak ebben a számban jelent meg *M. Mihajlov* *Az ipari termelés önköltségcsökkentésének tartalékai* című cikke, amelyet lapunk mostani számában némileg rövidített formában közlünk.

Pattantyús Endre

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGREDELHETŐK

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 10.

Октябрь 1953 г.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ТОВАРИЩА ИМРЕ НАДЬ НА СОВЕЩАНИИ ПЕРЕДОВИКОВ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ И МАШИННО-ТРАКТОРНЫХ СТАНЦИЙ ОБЛАСТИ БАЧ

29 сентября в Кечкемете состоялось совещание передовиков производственных кооперативов и машинно-тракторных станций области Бач-Кишкун. Совещание открыл заместитель председателя областного совета Иштван Сабо, затем с докладом выступил председатель облисполкома Ференц Даллош. После доклада развернулись прения, в ходе которых выступил товарищ Имре Надь, который сказал следующее :

„Уважаемое совещание !

Разрешите и мне коротко высказаться по нескольким вопросам, поднятым в докладе и в последовавших за ним выступлениях.

Курс и принципы нашей экономической политики изложены в программе правительства нашей народной республики, с которыми я ознакомил товарищей на сессии Государственного Собрания 4 июля сего года и которая основывается на решениях Венгерской партии трудящихся.

Основная цель программы : постоянное повышение жизненного уровня населения. Все предпринимаемые хозяйственные меры осуществляются в интересах этого.

Три месяца назад программа правительства была всего лишь обещанием. Ныне уже, однако, целый ряд фактов свидетельствуют о том, что правительство без колебаний, упорно и последовательно осуществляет все пункты, все цели программы.

Об этом, товарищи, свидетельствуют факты, а факты — упрямая вещь и с ними не спорят.

Факты этих последних трех месяцев свидетельствуют и о том, что правительство и партия своей целеустремленной политической создают все условия для выполнения правительственной программы и решений партии.

Решающим фактором повышения жизненного уровня населения является сельскохозяйственное производство. Это неотъемлемое условие осуществления правительственной программы. На этом построена вся программа, это является ее краеугольным камнем, основным вопросом нашего дальнейшего продвижения вперед. Так и поэтому сельскохозяйственное производство выдвигается на первый план нашей экономической политики и всего нашего народного хозяйства. Успешное осуществление большой программы строительства страны, выполнение обещания, данного нашему трудовому народу, обязывает нас всесторонне развивать сельскохозяйственное производство, земледелие и животноводство.

Расцвет сельскохозяйственного производства, следовательно, стал кровным делом всего нашего народа. Жалкими, глупыми являются слухи, распространяемые врагом, который стремится более доверчивых членов производственных кооперативов убедить в том, что якобы поддержка правительства лишь временна.

Это явная ложь. Развитие сельского хозяйства, оказание большой помощи производственным кооперативам является чрезвычайно серьезной задачей, требующей многолетней работы, в ходе которой мы должны сосредоточить на этом усилия и источники сил таким образом, чтобы производство достигло быстрого и значительного подъема.

Таким образом, меры, предпринимаемые в области сельского хозяйства, не носят временный характер, а рассчитаны на много лет, и эти мероприятия будут по своим масштабам все большими, а по своим результатам все более и более эффективными.

В стране, товарищи, нужно добиться изобилия и мы добьемся его. Мы добьемся зажиточной, счастливой жизни не когда-нибудь, а скоро, по прошествии одного-двух лет, используя возможности развития сельскохозяйственного производства. Нынешний озимый сев может дать богатый урожай будущим летом. Это мы очень хорошо знаем. Развитие животноводства также имеет границы, связанные с определенным периодом времени. С этим должны считаться и мы.

Повышение жизненного уровня населения требует развития всего сельского хозяйства, включая сюда и хозяйства крестьян-единосличников. Принятые нами меры свидетельствуют о том, что мы верны данному нами слову и осуществляем и эту цель, намеченную программой нашего правительства.

Но я обращаю внимание на то, что это вовсе не означает, что мы не будем уделять внимания нашим производственным кооперативам. Об этом ни минуты не думает ни партия, ни прави-

тельство. Наоборот, мы будем уделять производственным кооперативам еще значительно больше внимания.

Наша цель, которую мы претворим в жизнь, заключается в том, чтобы производственные кооперативы превратились в высокопроизводительные, доходные хозяйства, в источник благосостояния, обеспечивающий для своих членов счастливую жизнь, лишенную забот.

Государство использует все имеющиеся средства в интересах обеспечения этого.

Это оно делает тем более, что и правительство, и партия неизменно считают, что кооперативное хозяйство является единственным путем ведущим к подъему сельскохозяйственного производства, к подъему крестьянства. Наше крестьянство в течение многих столетий шло по другому пути. И чего оно достигло? Оно не в состоянии было выбраться из тины нищеты и наше сельское хозяйство до освобождения страны занимало одно из последних мест в Европе.

В первую весну нашего освобождения мы, коммунисты, должны были освободить крестьянство из-под ига помещиков, мы произвели земельную реформу, чтобы помочь крестьянству встать на путь счастливой жизни. Однако на маленьких отрезках индивидуальных крестьянских хозяйств невозможно ни большое развитие производства, ни достижение зажиточной жизни крестьянства, а при индивидуальном ведении хозяйства тем более невозможно повышение жизненного уровня всего трудового народа.

Мы помним, что еще не так давно, в капиталистическом мире, подавляющее большинство нашего трудового крестьянства, в том числе и значительная часть середняков жила не за счет урожая со своей земли, не за счет работы в своем хозяйстве, а главным образом за счет поденной работы. Они работали на чужой земле, на других. Почему? По собственному побуждению? Нет. Потому, что иначе невозможно было прожить. Потому, что работая на нескольких хольдах земли устаревшими методами и инвентарем, они не могли обеспечить пропитания для своих семей. Это мы очень хорошо знаем. Многие здесь, среди нас сами жили в прошлом тяжелой жизнью и хорошо помнят об этом.

Однако один хольд земли и ныне остается лишь одним хольдом. Мы тоже не можем творить чудеса. Мы должны обеспечить еще в большей мере удовлетворение повышающегося жизненного уровня населения. Но мелкокрестьянским производством, крохотными участками земли невозможно осуществить это. Об этом мы должны открыто сказать. Для этого нужно кооперативное производство, которое путем объединения множества индивидуаль-

ных крестьянских хозяйств на добровольных началах обеспечивает своим членам крупное производство и все его преимущества. Кооперированием можно добиться разрастания земель. Перед теми кто не может прожить за счет индивидуального хозяйства, ведущегося на нескольких хольдах земли, после вступления в кооператив стоят буквально неограниченные возможности: они становятся совладельцами крупного сел.-хоз. предприятия.

На участке в несколько хольдов каждому крестьянину приходится самому выполнять тяжелые работы, бороться с невзгодами, вызванными неблагоприятной погодой, преодолевать стихийные бедствия и т. д. В кооперативе силами большой семьи и крупного хозяйства они в состоянии преодолеть все трудности. Крестьянин-единоличник обременен всеми заботами производства. Пала корова — и он долгое время чувствует последствия этого. Плохой урожай наносит ему такой удар, что он лишь с трудом может вновь встать на ноги.

В сущности это является причиной того, что вопреки большой помощи, поддержки, оказываемой правительством, вопреки большим льготам индивидуальные крестьянские хозяйства и в производстве и по получаемым доходам неизбежно отстают от кооперативного производства.

В мелкокрестьянском хозяйстве чрезвычайно ограничено развитие производства.

Кооператив является той производственной формой, в которой имеются неограниченные возможности развития хозяйства.

Все наше народное хозяйство, повышение жизненного уровня нашего народа и общественный, хозяйственный и культурный подъем крестьянства требуют оказания всесторонней, значительной помощи кооперативному производству.

Пять лет назад, товарищи, в августе 1948 года, отсюда, из Кечкемета, на основе доклада товарища Ракоши, начался путь производственно-кооперативного движения.

Прошедшие годы дали нам исключительно ценный опыт и уроки, которые наряду с несомненными выдающимися результатами и большими успехами вскрыли ошибки и неполадки производственно-кооперативного движения, а также те пробелы, которые обременяют государственное руководство.

Для преодоления начальных трудностей нужно было большое напряжение сил, стойкость, выдержка, много тысяч членов наших производственных кооперативов проделали в этой области пионерскую работу. Но, товарищи, судьба пионеров, прокладывающих путь, не легка, поэтому высокой оценки нашего правительства и партии заслужили те — вы, товарищи — кто взял на себя

роль пионеров, прокладывающих путь. На вашем примере вырос лагерь членов производственных кооперативов. Благодаря вашей самоотверженной работе были созданы сотни и тысячи хорошо работающих производственных кооперативов, в которых членство не просчиталось. Эти кооперативы прочно стоят и являются нерушимой опорой нашего производственно-кооперативного движения.

Однако, есть члены производственных кооперативов, которым кажется, что они разочаровались, и нередко не без основания. За ошибки, допущенные в отдельных производственных кооперативах, приходится расплачиваться. Во многих производственных кооперативах ни во что не ставятся права членов, председатели самовольничают, при решении важных вопросов не спрашивают мнения членства, разбазаривают общественное достояние, распределяется мало доходов, нет средств для выплаты членам кооператива наличных денег — одним словом в этих кооперативах не оправдались расчеты их членов. Некоторые начинают в таких кооперативах колебаться, не знают оставаться ли им в кооперативе, или же, воспользовавшись правом, предоставляемым постановлением, выйти из производственного кооператива.

Я признаю правоту тех, кто жестоко выступает против ошибок и неполадок, имеющих в кооперативах и недовольны таким положением вещей. Но неправы те, кто из-за этого хотят выйти из производственного кооператива. Я должен сказать, что и правительство недовольно такими кооперативами и господствующим в них нетерпимым положением, тем что руководители их возомнили себя царьками, тем, что в них низок делимый фонд и низки урожаи. Но, зная неполадки, оно искоренит их срочными мерами и оказанием дальнейшей всесторонней помощи. В этом никто не может сомневаться, ведь целый ряд фактов свидетельствует о решительном намерении правительства достичь намеченных целей.

И ни один благонамеренный человек не может сомневаться в том, что правительство, и партия, как и я сам желают блага нашим земледельцам. Именно поэтому пусть колеблющиеся прислушиваются к нашему доброму совету и вопреки всем ошибкам, неполадкам, трудностям останутся верными членами кооператива. Они не должны допустить того, чтобы временные трудности и неполадки свели их с правильного пути. Пусть они слушают слово партии и правительства. Они убедятся в том, что стоило взять на себя трудности.

Колеблющиеся, лица желающие выйти из кооператива, были бы правы в том случае, если бы все оставалось по-старому, если бы правительство и партия не заметили бы допущенных больших ошибок, если бы производственные кооперативы были

оставлены на произвол судьбы, если бы правительство и партия терпели, чтобы всякие неполадки и трудности продолжали обременять производственные кооперативы. Но дело обстоит иначе.

Правительство беспримерной в истории венгерского сельского хозяйства помсшью содействует подъему производства, о чем свидетельствуют указы и постановления, изданные со времени опубликования правительственной программы, и особенно в течение последних одной-двух недель.

Законно встает вопрос, рационально ли уходить из кооператива тогда, когда правительство решительно искореняет ошибки и неполадки, бывшие причиней недовольства.

Неужели они думают о выходе из кооператива тогда, когда после тяжелого пути мы наконец преодолели трудности?

Здорово мысля, неразумно думать об этом. Вновь начинать прежнюю тяжелую жизнь, которую уже однажды оставили, потому что она была непсильней и не обещала ничего хорошего? Опять пасть в неопределенное положение, в трудности возобновления? Это неумное и бесполезное дело, товарищи! Прежде чем принять окончательное решение, стоит основательно вновь все продумать и отказаться от решения о выходе.

Неправы, товарищи, колеблющиеся и намеревающиеся выйти из кооператива и тогда, когда они за ошибки и неполадки, за низкие доходы винят кооперативное производство. Не кооперативное производство виновато, а плохое ведение хозяйства. Но плохое хозяйствование — и пусть об этом не забывают желающие выйти из кооператива — еще скорее разрушает значительно более слабые в хозяйственном отношении единоличные крестьянские хозяйства. Следовательно за плохое ведение хозяйства члены плохих кооперативов должны винить не кооператив, а самих себя. Намеревающиеся выйти из кооператива, значительно больше работая на собственных участках, не смогут добиться такой хрощей жизни, как в производственном кооперативе, где та же работа дает значительно большие результаты и успехи; чем в единоличных крестьянских хозяйствах из-за преимуществ крупного производства. Все это стоит основательно обдумать, прежде чем принять окончательное решение о выходе из кооператива.

Стоит обдумать и тот факт, что все выходящие из кооператива индивидуальным хозяйством берут на себя все трудности борьбы за существование.

Надо принять во внимание и то, что с выходом из кооператива ликвидируются все льготы и преимущества, предоставляемые членам кооперативов, в то же время они должны будут нести

бремя в соответствии с приходящейся на его долю частью, что безусловно законно и справедливо, но одновременно и обременительно.

Те, кто несмотря на это все же выйдут из производственного кооператива — я могу заранее сказать — скоро пожалеют об этом. Видя подъем кооперативного движения, который будет достигнут в результате мероприятий правительства, видя лучшую, более человеческую жизнь в них, они будут просить о том, чтобы их вновь приняли в кооператив. Примут ли их — это будет зависеть от решения членов кооператива. Но ни в коем случае нельзя будет молча пройти мимо того факта, что они, испугавшись трудностей и неполадок, постыдно бросили кооператив. Такие лица, товарищи, попадут в такое же положение, в какое попал когда-то человек с паровозом. Сначала он ни за что не хотел садиться на поезд и шел пешком. Но вскоре он понял, что пешком идти плохо и очень жалел, что поезд уже ушел, оставив его. Эти люди тоже будут жалеть, что отстали от кооператива.

Выход из кооператива, как известно, регулируется постановлением министра земледелия. Все намеревающиеся выйти из кооператива должны строго соблюдать правила и условия выхода. Те, кто нарушат эти правила, будут, товарищи, нарушителями закона, что влечет за собой наказание.

В связи с выходом из кооператива более строгому осуждению будут подвергаться преступления, совершенные против кооперативного достояния. Кооперативное достояние охраняется законом.

Правительственная программа создала и гарантирует спокойное производство и неприкосновенность собственности в сельском хозяйстве. Нет никакого сомнения в том, что это в первую очередь касается коллективной, кооперативной собственности. К тем, кто поднимет на нее руку, со всей строгостью закона будут подходить наши органы юстиции и охраны общественной безопасности, которые призваны обеспечивать законность.

Забирать внесенное в кооператив имущество и инвентарь при выходе из кооператива можно только в соответствии с находящимися в силе предписаниями закона. Есть, конечно, некоторые лица, которые думают, что при выходе из кооператива можно не уплатить долги, а свое имущество забрать. Эти лица хотят поставить свои корыстные личные интересы выше интересов коллектива. О таком выходе из кооператива мы никогда не говорили. Эти элементы, если попытаются незаконно расхватать кооперативное имущество, смогут убедиться в том, что правительство твердой рукой положит конец таким поползновениям.

Враждебные элементы в ходе своей подрывной деятельности не в одном случае прибегают к угрозам, пытаются запугивать

отдельных руководителей производственных кооперативов, в других же местах пытаются запугиванием членства уговорить их выйти из кооператива, совершить незаконные действия.

Наши власти и члены кооперативов должны смело и решительно выступить против таких враждебных элементов. И наше правительство, и наша партия, и компетентные органы нашей народной республики всей своей силой и авторитетом стоят на страже наших членов производственных кооперативов, оказывая им помощь заботой о них и поддержкой их.

Товарищи! Буквально неопределимую — и мы можем спокойно сказать, превзошедшую ожидания членов производственных кооперативов — помощь и поддержку правительства нужно дополнить хоршей работсой производственных кооперативов, сделав ее эффективной и успешной.

Самсой слабой сторонсой работы производственных кооперативов является недостаточно умелое руководство хозяйством. Конечно, мы не можем еще ныне поставить во главе всех кооперативов агрономов, потому что их мало, да и небольшим кооперативам это было бы и не под силу, так как это обшлось бы чрезмерно дорого. Но для них имеется и другое разрешение проблемы. Почти нет производственных кооперативов, в которых не было бы умеющих хоршо хозяйствовать бывших середняков, которые благодаря своему опыту, знаниям, организаторским способностям не смогли бы успешно принимать участие в руководстве производственным кооперативом.

Беда в том, что в большинстве мест этого не делают. Наоборот, их отесняют на задний план, унижают, назначают на незначительную работу и т. д. С такими метсдами надо срочно покенчить. Это наносит буквально громадный ущерб.

Знающих свое дело бывших середняков надо ценить, товарищи. Надо радоваться тому, что имеются и таковые, их необходимо испльзовать в руководстве хозяйством. Своими хозяйственными способностями они смогут в большсой степени содействовать повышению доходности, повышению делимого дохода. Надо ликвидировать — я повторяю — такие настроения и взгляды, которые ведут к недооцениванию середняков, к исключению их из руководства.

В борьбе за расцвет производственных кооперативов решающую роль играет усердная работа хоршего хозяина. Планомерная, организованная и дисциплинированная работа членов кооператива является залогом их, бслее культурной жизни, уверенности в завтрашнем дне и спокойной, беззаботной старости.

Уважаемое совещание !

В сельском хозяйстве мы вступили в период решающих работ. Наступило время сева озимых зерновых.

Сейчас мы должны обеспечить все силы, рабочую силу и тягловую силу для обеспечения хлеба будущего года, для сева пшеницы и ржи.

Наши производственные кооперативы, госхозы и крестьяне-единоличники должны сейчас сосредоточить на этом все свое внимание. На основании опыта прошлого года рекомендуется возможно раньше произвести сев, чтобы возможные впредь дожди не воспрепятствовали севу, что могло бы снизить урожай хлебов будущего года.

Для быстрого завершения сева зерновых имеются благоприятные условия. В результате обильного урожая хорошего качества нынешнего года имеется обильное количество посевных семян и для возросшей посевной площади. Своевременным проведением сева пшеницы и ржи мы сделаем огромный шаг вперед по пути осуществления нашей правительственной программы. Мы создадим обилие хлеба, что имеет решающее значение в области дальнейшего повышения жизненного уровня населения.

В интересах своевременного проведения сева зерновых, в интересах того, чтобы засеять каждую пядь земли, необходимо ускорить уборку озимых культур.

Машинно-тракторные станции должны во всех хозяйствах ускорить предпосевную пахоту. Необходимо ускорить вынос на поля удобрений. Наши местные советы должны уделить больше внимания проведению осенних полевых работ. Они должны проявить большую активность в интересах своевременного выполнения планов.

Законным путем, строго соблюдая касающееся этого постановления, необходимо возможно скорее положить конец неопределенности, препятствующей выполнению осенних работ, чтобы затем с удвоенной силой провести работы по вспашке и севу.

Пусть наберутся сил малюверы, которые испугались трудностей, пусть прекратятся колебания ; все должны встать в ряды, чтобы плечом к плечу, окруженные заботой правительства и партии, выполнить свой долг перед родиной на фронте труда. Худую же траву из поля вон, на благо укрепления наших производственных кооперативов.

И если в конце будущего хозяйственного года мы оглянемся на сделанную нами работу и достигнутые результаты, я уверен, что мы увидим победу нашей правоты. Эта победа будет блестящим доказательством правильности кооперативного хозяйства.

ШАНДОР ЦОТТНЕР

Первый заместитель министра
тяжелой промышленности Венгрии

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ХОЗЯЙСТВА ВЕНГРИИ*

Задачи электроэнергетической промышленности

Как уже известно, количество выработанной электроэнергии в последнем году нашей пятилетки будет на 220 процентов больше количества электроэнергии, выработанной в 1949 г. Это может быть обеспечено в первую очередь выполнением грандиозной программы капитальных работ. Скоро закончатся работы по строительству электростанции имени 7-го Ноября и уже ведутся работы по строительству новых электростанций в Боршоде, в Сталинвароше, в Тисапалконя и ГЭС в Тисалеке. Это большая серия капитального строительства электроэнергетической промышленности.

Темпы строительства распределительных сетей тоже не должны отставать от темпов строительства электростанций. В этой области работ первоочередной задачей является расширение числа взаимодействующих электростанций в стране, расширение сети линий электропередач и в связи с этим строительство целого ряда новых трансформаторных подстанций. Работы по строительству линий электропередач должны обеспечить, чтобы при каждой вновь строящейся электростанции непосредственно после окончания ее строительства имелась бы соединительная линия для включения станции в общую сеть.

Кроме вышеуказанных задач требуется еще решить ряд технических

вопросов. Так, например, относительно работы электростанций необходимо решить вопрос об уменьшении расхода качественного угля путем применения разных видов дополнительной топки; в области работы электросетей необходимо в первую очередь улучшить использование электросиловых сетей и уменьшить утчки электроэнергии по линиям электропередачи. Для защиты электросиловых сетей необходимо пытаться достичь по возможности большей селективности для того, чтобы небольшие неполадки или аварии на ответвлениях линий не влекли бы за собой отключение больших секций электросиловых сетей или даже целых станций из общей системы сетей.

Для улучшения использования нашей проектной мощности необходимо расширить применение определенных типов сооружений и строить оборудование электростанций и электроподстанций на основании типовых проектов.

Задачей, связанной с расходом угля, является снижение имеющегося среднего удельного расхода тепла в 5000 калорий до 4000 калорий (киловатт-часов, а также расширение использования для топки пылеобразного угля).

Проведением соответственных технических мероприятий мы должны позаботиться об уменьшении расхода между установленной и используемой мощностью, а также

* Продолжение. См. «Венг.-Сов. Экон. Обзор.» № 9. за 1953 г.

об улучшении распределения электроэнергии.

Одновременно с вышеупомянутыми техническими мероприятиями необходимо провести ряд мероприятий организационного характера. Мы должны усовершенствовать современные контрольно-измерительные и сигнализационные приборы и аппаратуру дистанционного действия (дальномеров и телесигнализаторов) Центральной распределительной станции. Путем еще более основательного применения советского опыта и достижения дальнейшего развертывания стахановского движения проводимый в настоящее время 20-ти суточный срок профилактического ремонта котлов необходимо снизить до 12 дней. Для проведения этого мероприятия нами уже организовано Центральное Предприятие по проведению профилактического ремонта, задачей которого является обеспечить планомерное проведение профилактического ремонта и выполнение этой работы таким образом, чтобы кроме сокращения времени на профилактический ремонт было бы достигнуто сокращение до минимума аварий.

Задачей организационного характера является и проведение систематической и организованной борьбы против избыточного потребления потребителем электроэнергии.

Никакими техническими и организационными мероприятиями не может быть достигнута поставленная цель, если не позаботиться о постоянном развитии наиболее важной из производительных сил, о развитии самих людей. Это имеет особое значение в области электроэнергетической промышленности, где квалифицированность трудящихся является основным условием хорошей работы этой отрасли промышленности. Для повышения количества вырабатываемой электроэнергии необходимо обеспечить, чтобы трудящиеся электростанций и распределительных станций освоили бы инструкции по эксплуатации и,

чтобы эти трудящиеся сдавали экзамены по этому предмету. Последовательно следует добиться того, чтобы в области электроэнергетической промышленности работали бы только трудящиеся, сдавшие экзамены по техминимуму.

Необходимо также улучшить работу по снабжению материалами, а именно созданием такой организации, которая будет способна воспрепятствовать задержанию в отдельных местах ценных материалов, необходимых в других местах, которые необходимы в настоящее время особенно при строительстве линий электропередачи.

Из факторов, обеспечивающих выполнение задач, поставленных перед электроэнергетической промышленностью здесь обязательно следует упомянуть об организации взаимодействия с дружескими странами. С дружеской Чехословакией мы уже заключили договор о взаимодействии, в результате чего мы уже получаем из Чехословакии значительное количество электроэнергии. После установки необходимого оборудования будут расти размеры взаимодействия по энергетической кооперации с дружественными странами и до 1957 г. постепенно возрастет до такой степени, что даст возможность получения электроэнергии по импорту в количестве, превышающем количество электроэнергии вырабатываемой электростанцией Банхида.

Подобные переговоры ведутся и с Румынской Народной Республикой.

При перечислении наших задач мы желали бы подчеркнуть важность одной проблемы, а именно вопроса об электрификации сельского хозяйства. Здесь мы желаем указать только на связь между этим вопросом и вопросом обеспечения народного хозяйства рабочей силой. Как это общеизвестно, основным источником рабочей силы нашего развивающегося быстрыми темпами народного хозяйства являются

десятки тысяч трудящихся, освобождающиеся в сельском хозяйстве по мере перевода сельского хозяйства на современные рельсы. Эти трудящиеся сельского хозяйства могут быть использованы в области промышленности только в том случае, если мы обеспечим нужную степень механизации и электрификации работ в области сельского хозяйства. Электрификация наших сел в настоящее время проводится быстрыми темпами и ныне уже большинство наших сел электрифицировано. Однако, в области использования электроэнергии еще необходимо решить много задач. Самой непосредственной нашей задачей является в основном даже не расширение электросетей, обеспечивающих электроэнергией сельское хозяйство, а более интенсивное использование имеющейся в наличии электроэнергии в связи с переходом на интенсивное хозяйство. Советский опыт показывает, что примерно 100—120 видов работ в развитом сельском хозяйстве могут быть электрифицированы. У нас же электрифицирована только часть этих процессов труда и те не повсюду. Большим недостатком является то, что наши государственные хозяйства не показывают пример в области электрификации сельскохозяйственных работ. Для осуществления этой задачи мы должны проводить организационную и агитационную работу большого объема. Пример советского сельского хозяйства показывает, что для решения этой задачи есть смысл потратить большие усилия. В Советском Союзе развитое и все более электрифицируемое колхозное хозяйство освобождает большое число рабочих для промышленности и электрификация процессов труда все более приближает условия труда в сельском хозяйстве к условиям, имеющимся в области промышленности. Это способствует стиранию грани между трудом в сельском хозяйстве и трудом в области промышленности.

Задачи нашего электроэнергетического хозяйства

После рассмотрения общих экономических вопросов и задач электроэнергетической промышленности мы должны упомянуть и о некоторых вопросах энергетического хозяйства нашего народного хозяйства. Основным заданием социалистического энергохозяйства является обеспечение наиболее экономичного удовлетворения потребностей промышленности, путей сообщения и населения в энергии, с учетом имеющихся в стране запасов энергии. Для выполнения этой основной задачи необходимо однако, решить ряд частичных задач.

Первой, весьма важной задачей энергетического хозяйства является ведение постоянного учета запасов энергии страны и в связи с этим составление совместно с Госпланом государственного энергобаланса страны. Так как в Венгрии 90% общего запаса энергии составляет угольная энергия, т. е. запасы угля, в нашей стране наиболее важной задачей является организация замеров угольной энергии. При этом с учетом обогащаемости коксующей способности и возможности обработки углей необходимо определить и возможности использования разных сортов угля для различных целей и разработать в связи с планом добычи угля — план его использования. Необходимо также определить категории потребителей нашего народного хозяйства, а также количество и качество используемого угля. Задачи в связи с остальными материалами, являющимися энергетическими источниками, подобны вышеуказанным.

Серьезной задачей энергетического хозяйства является и определение принципов эффективного использования определенных на основании вышеуказанного количества энергии. Здесь мы будем говорить только о некоторых принципах эффективного использования энергии. Использование энергии производится, как пра-

вило, в топочных установках. Наши котельные установки, изготовленные в прошлом, приспособлены в основном для сжигания в них качественных углей. С точки зрения интересов угольного хозяйства мы должны добиться того, чтобы провести такую реконструкцию котельных установок, которая обеспечит их пригодность для сжигания в них низкосортных углей. Затраты, которые должны быть понесены на реконструкцию, окупятся экономией расхода угля. Советским энергетическим хозяйством уже в течение нескольких десятков лет достигаются огромные результаты благодаря сжиганию в топках котельных установок низкокачественных углей при хорошем к. п. д., невзирая на то, что в Советском Союзе в достаточном количестве имеются и качественные угли, которые, однако, используются для прочих более выгодных целей.

Значительную экономию затраченных расходов можно достичь путем наиболее экономического подбора источников энергии, необходимых для разных технологических процессов.

Усовершенствованием потребительского оборудования, как правило, увеличиваются затраты на их создание, но в результате достигаемой экономии угля эти расходы в течение нескольких лет окупятся. В ряде же случаев для усовершенствования потребительского оборудования требуется вложение меньших средств, чем для создания новой шахты, которая должна покрыть сверхрасходы угля. Подобные задачи поставлены и в области путей сообщения, так как и в области путей сообщения также вопросы энергохозяйства решают, какой вид тяги применить — дизельные паровозы с угольной и нефтяной топкой и проч.

Задачей народно-хозяйственного значения является ликвидация или же сокращение пикового потребле-

ния электроэнергии в разное время дня. Наибольшее потребление электроэнергии возникает, вообще, когда начинает темнеть. Путем соответствующей организации потребления электроэнергии промышленными предприятиями следует обеспечить уменьшение до минимума пиков потребления электроэнергии. Если потребители во время пиковой нагрузки уменьшат свои потребности и освобожденное этим количество электроэнергии будут расходоваться в такой период суток, когда нагрузка наименьшая, например ночью, то этим удастся достичь двойного результата. Во-первых, предоставится возможным уменьшить число строящихся для удовлетворения постоянно растущих потребностей электростанций и во вторых нагрузка наших электростанций будет более равномерной и этим уменьшится расход угля.

Эта задача может быть решена частично и без капитальных затрат, если объяснить нашим трудящимся важность экономии энергии. Здесь следует еще упомянуть только то, что удельный расход энергии по всей стране может быть уменьшен на 3—4% в том случае, если уход за потребительским оборудованием будет исполнять тщательно и добросовестно квалифицированный персонал.

Важной задачей энергетического хозяйства является обеспечение постоянного контроля за расходованием энергии. Контроль должен быть направлен на проверку экономичности расходования энергии железными дорогами и промышленностью, а также на воспитание населения в духе экономного расходования энергии. Обеспечить контроль за экономным расходованием энергии железными дорогами и промышленностью, можно только в случае разработки соответствующих нормативов расходования энергии.

Наконец, не менее важной задачей энергетического хозяйства явля-

ется снижение количества расходуемой энергии путем использования и внедрения новых методов расходования. Это новая задача нашего социалистического хозяйства. При капиталистическом строе исследовательские работы, вообще, входят в ведение производственных предприятий, у нас же планомерным проведением исследовательских работ занимаются научно-исследовательские институты. Кроме работы специалистов и в этой области работ мы должны рассчитывать и на творческую инициативу трудящихся масс, тем более, что у нас новаторским движением — и в области экономии расходования энергии — достигнуты положительные результаты.

Решение вышеперечисленных задач может быть обеспечено путем проведения следующих мероприятий:

составлением баланса с количеством и качеством запасов материала, представляющих собой источник энергии;

исследованием наиболее эффективных способов использования разных материалов, являющихся источниками энергии;

при разработке различных производственных процессов — использовать наиболее экономные приемы использования энергии;

использованием утчки энергии, освобождающейся при различных производственных процессах;

разъяснением значения экономии энергией;

разработкой норматив расходования энергии для различных способов производственной технологии;

обеспечением постоянного контроля за экономическим расходованием энергии и наконец

непрерывным проведением исследований, обеспечивающих правильное и экономное расходование энергии.

Перечисленные задачи и мероприятия относятся только к наиболее важным задачам нашего энергетического хозяйства. Кроме перечисленных, перед нами стоит еще много задач, подлежащих разрешению.

Выше был приведен краткий очерк заданий и вопросов, подлежащих разрешению в области электроэнергетической промышленности и энергохозяйства. Правильное решение этих задач означает значительное развитие с точки зрения нашего народного хозяйства, так как снабжение страны энергией в необходимом количестве и необходимого качества, а также планомерное хозяйствование энергией позволяют промышленности выполнить свои производственные планы с наименьшим расходом материалов, рабочей силы и разных расходов.

Экономическая программа Правительства не сокращает задачи, поставленные перед электроэнергетической промышленностью. При сокращении общего объема капиталовложений в области тяжелой промышленности, в результате развития сельского хозяйства усиленными темпами, а также непрерывного роста жизненного уровня трудящихся, потребности в электроэнергии будут продолжать расти большими темпами и в ходе второй пятилетки. Рост жизненного уровня трудящихся и широкая электрификация сельского хозяйства влечет за собой увеличение пиковых нагрузок промышленности. Поэтому лимит кредитов на капиталовложения в области электроэнергетической промышленности необходимо обеспечить в обязательном порядке, несмотря на уменьшение общего объема капиталовложений в области тяжелой промышленности, для того, чтобы этим наверстать наше отставание в области строительства электростанций и создать нужный энергетический запас для нашего народного хозяйства.

Под руководством Венгерской партии трудящихся, с помощью могучего Советского Союза мы сможем разрешить задачи, поставленные перед электроэнергетической промышленностью, которые и в нашей стране принадлежат к числу основных вопросов строительства социализма.

ТРЕТЬЕ ВСЕВЕНГЕРСКОЕ СОВЕЩАНИЕ ПЕРЕДОВИКОВ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ И МАШИННО- ТРАКТОРНЫХ СТАНЦИЙ

В сентябре состоялось Третье всевенгерское совещание передовиков производственных кооперативов и машинно-тракторных станций. Целью совещания было обсуждение лучших методов работы производственных кооперативов и МТС, чтобы эти методы могли быть переняты всеми кооперативами и содействовали их укреплению, увеличению благосостояния кооперативного крестьянства. В совещании приняло участие около 1300 делегатов — председатели, секретари партийных организаций, бригадиры производственных кооперативов, лучшие члены кооперативов, трактористы, директора МТС.

На совещании присутствовали первый секретарь ЦК ВПТ тов. Матиас Ракоши, председатель Президиума ВНР тов. Иштван Доби, а также многие другие руководители партии и правительства.

После вступительной речи Иштвана Доби с докладом выступил министр земледелия Венгрии, член ЦК ВПТ Андран Хегедюш.

В своем докладе тов. Хегедюш рассказал, что развитие нашей промышленности, в первую очередь тяжелой промышленности, создало основу для более быстрого развития сельскохозяйственного производства, что имеет большое значение с точки зрения повышения жизненного уровня нашего народа. В интересах дальнейшего укрепления братского союза рабочего класса и трудового крестьянства и повышения сельскохозяйственного производства Центральный Комитет Венгерской партии трудящихся решил оказывать значительно боль-

шую помощь, чем раньше, в развитии сельского хозяйства, начать всеобщее наступление во всех важных областях сельскохозяйственного производства, чтобы добиться повышения урожайности и начала всеобщего подъема сельского хозяйства. Этой цели служат и правительственные постановления, вынесенные за последние два с половиной месяца. Льготы, предоставленные этими постановлениями, увеличили доход трудового крестьянства почти на 3 миллиарда форинтов (не считая добавочного дохода, полученного в результате хорошего урожая).

Партия и правительство оказывают кооперативному крестьянству гораздо большую поддержку, чем единоличным хозяйствам, так как знают, что производственная кооперация — это путь, ведущий к изобилию продуктов сельского хозяйства, создающий для всего трудового крестьянства возможность свободной от эксплуатации жизни, достижения истинного благосостояния деревни. Слыше полутора миллиардов форинтов из трех миллиардов, полученных крестьянством, приходится на производственные кооперативы. Наибольшую помощь получают кооперативы третьего типа, потому что они составляют подавляющую часть нашего кооперативного движения и потому что в случае хорошей работы именно в этом типе кооператива лучше всего реализуются все преимущества кооперативного хозяйства. Гораздо большую помощь, чем раньше, получают также кооперативы I и II типов.

Часть наших производственных кооперативов в последние годы укре-

нилась превратилась в цветущие хозяйства, другая же часть, особенно те кооперативы, что образовались в последние годы, борется со многими трудностями. Результаты этих кооперативов неудовлетворительны ни в смысле урожайности, ни в смысле дохода на трудодень.

Мы должны работать так, чтобы члены всех кооперативов за короткий срок добились хороших результатов, чтобы они дисциплинированно принимали участие в общей работе и, используя всю ту помощь, которую предоставляет им народно-демократическое государство, боролись за высокие урожаи, за высокую продуктивность животноводства. Мы должны помочь и самым отсталым кооперативам подняться до уровня передовых, достигать таких же урожаев и немалых доходов. За короткое время мы можем и должны достичь того, чтобы материальное положение сотен тысяч масс кооперативного крестьянства достигло и даже превысило жизненный уровень хорошо работающих, опытных в сельском хозяйстве середняков.

Прежде всего, мы должны увеличить урожайность полеводства и продуктивность животноводства в производственных кооперативах.

В интересах распространения передовых методов, в интересах использования достижений сельскохозяйственной науки необходимо, чтобы агрономы, животноводы и технические специалисты, работающие в сельском хозяйстве, покинули конторы и учреждения и в возможно большем числе отправились работать в производственные кооперативы, чтобы они непосредственно руководили сельскохозяйственным производством в кооперативных хозяйствах, где в их профессиональных знаниях имеется большая потребность. ЦК партии и правительство твердо решили до начала весенних полевых работ направить непосредственно в производственные

кооперативы не менее 1000 агрономов и животноводов.

Наряду со специальными знаниями агрономов нужно использовать и производственный опыт членов производственных кооперативов, хорошо разбирающихся в вопросах земледелия. Есть тысячи, даже десятки тысяч членов кооператива, опыт которых не используется, к советам которых не прислушиваются, которым не позволяют использовать их опыт и инициативу на благо коллективного хозяйства.

Для успешного применения передовых методов нужно много рабочих рук. В этой области производственным кооперативам тоже нужно помочь. Там, где нехватает рабочих рук, надо использовать постановление Совета Министров, в котором предусматривается, что бывшие члены кооперативов, ушедшие на работу в промышленность, могут вернуться в кооперативы (за исключением тех, кто работают в горной и металлургической промышленности), если кооператив нуждается в них и если они сами желают вернуться.

Необходимо быстрее механизировать сельское хозяйство. Для содействия этому правительство в большей мере, чем раньше, будет снабжать машинно-тракторные станции машинами, в которых больше всего нуждаются производственные кооперативы. Для работ будущего года МТС получат легкие тракторы, нужные для ухода за посевами. Их количество до весны будущего года утроится, кроме того, машинно-тракторные станции получат большое число культиваторов, тракторных и конных сенокосилок. Уже в будущем году начнется механизация работ по уборке сахарной свеклы и картофеля.

Только те машины, которые будут получены МТС до начала сельскохозяйственных работ будущего года, позволят сэкономить 8—10 миллионов трудодней по стране, то есть

в среднем 1600—2000 трудодней в каждом кооперативе.

Богатый урожай и большие доходы будущего года нужно обеспечить сейчас, в ходе осенних полевых работ. Для достижения этой цели нужны усилия членов кооперативов, необходимо, чтобы они гораздо больше, чем раньше, вовлекали в работу членов своих семей, хорошо организовали работу, укрепили бригады.

Пусть каждый производственный кооператив превратится в многогранное хозяйство. Помимо достижения высокой урожайности большое значение имеет то, чтобы кооперативы развили у себя высокодоходные отрасли сельского хозяйства.

Прежде всего нужно сказать о животноводстве. В настоящее время животноводство в производственных кооперативах находится в запущенном состоянии и не приносит должного дохода, потому что на недостаточном высоком уровне находится работа животноводов, неправилен уход за скотом, обеспечение его кормами. Это нетерпимое положение непременно нужно изменить. В каждом производственном кооперативе животноводство нужно превратить в отрасль, обеспечивающую высокие денежные доходы (особенно это касается разведения крупного рогатого скота, свиноводства и овцеводства). Этому в большой мере содействует постановление Центрального Комитета партии о новой системе заготовок, согласно которой производственным кооперативам особенно снижены обязательства именно по поставкам продуктов животноводства. По сравнению с прошлым годом обязательные поставки продукции животноводства снижены кооперативам на 30%. Это позволяет кооперативам, если они хорошо работают за короткое время достичь больших доходов путем продажи на рынке, значительного количества скота и продукции животноводства.

Наряду с основными отраслями животноводства — разведением

крупного рогатого скота и овцеводством — нельзя забывать и о птицеводстве. Необходимо также, чтобы кооперативы больше занимались такими побочными отраслями производства, как рыбоводство, пчеловодство и т. п.

Партия и правительство оказывают производственным кооперативам всемерную помощь в том, чтобы они быстро развили доходные отрасли производства и значительно повысили свои доходы. Например, специальное постановление Совета Министров предусматривает, что при создании рыбных прудов, оросительных станций кооперативы могут пользоваться 75-процентной поддержкой государства, государственная помощь предоставляется им также при насаждении фруктовых садов и виноградников. Исключительно выгодны условия строительства силосных башен. Каждый производственный кооператив должен научиться пользоваться этими возможностями.

Можно лишь одобрить то, если кооператив, развивая наиболее доходные отрасли производства, в течение года регулярно — раз в месяц или полтора — будет предоставлять своим членам авансы на трудодни. Правительство приняло решение в интересах содействия этому предоставить в распоряжение честно работающих производственных кооперативов соответственные краткосрочные кредиты.

В будущем нельзя считать хорошо работающим кооператив, который наряду с выплатой натурой не сможет обеспечить своим членам 14—20 форинтов наличных денег на трудодень.

Важнейший источник доходов членов кооператива — коллективное хозяйство, но нельзя запускать и недооценивать приусадебное хозяйство. Нужно сказать, что развитие приусадебных хозяйств мы запустили. Об этом говорит тот факт, что лишь каждая третья или четвертая кооперативная семья имеет

свою корову. Запущенности приусадебного поголовья скота способствовало и то, что площадь приусадебных участков была установлена в недостаточных размерах, а обязательства по поставкам с них были слишком велики.

В интересах исправления этих ошибок Совет Министров решил, что с первого сентября приусадебный участок каждой кооперативной семьи может быть повышен до одного хольда, а входящий в него виноградник или фруктовый сад засчитывается не в трехкратном, а лишь в одинарном размере. С первого октября с коров приусадебного хозяйства не нужно сдавать молоко, что также будет способствовать увеличению доходности приусадебного хозяйства. Каждая семья должна иметь по крайней мере одну корову, одну свиноматку, каждая семья должна откармливать свинью, содержать птицу и заботливо обрабатывать предоставленный ей приусадебный участок.

Центральный Комитет партии и правительство содействуют тому, чтобы те производственные кооперативы, которые в нынешнем году еще не могли достичь выдающихся результатов, смогли преодолеть трудности. Поэтому правительство аннулирует подлежащую уплате в этом году значительную часть задолженности кооперативов по краткосрочным кредитам на сумму 200 миллионов форинтов и вместе с тем предоставляет новые кредиты.

С большей заботой будем мы относиться к старикам, больным, женщинам-роженицам. В интересах этого правительство еще больше расширило систему социального страхования. Если женщина является членом производственного кооператива и принимала участие в его работе в соответствии с уставом, то после рождения первого ребенка она получает пособие в 500 форинтов, а после рождения каждого следующего — 400 форинтов. Кроме того, в кооперативах в обязатель-

ном порядке нужно создать социальный фонд, из которого будут обеспечиваться средства, необходимые для содержания стариков и нетрудоспособных членов кооператива.

Важное условие повышения урожайности и достижения благосостояния членов кооперативов — то, чтобы каждый член кооператива участвовал не только в коллективном труде, но и в руководстве кооперативом. Нужно непременно обеспечить, чтобы решение по каждому важному вопросу выносило общее собрание кооператива, чтобы таким образом каждый член кооператива мог принять участие в вынесении решений. Члены производственных кооперативов должны, наконец, почувствовать, что они не просто члены, а хозяева кооператива. Для того, чтобы кооперативы действительно могли развиваться, чтобы могли использовать всю ту помощь, которую получают, непременно необходимо осуществить внутрикооперативную демократию.

Совет производственных кооперативов с привлечением многих кооперативов разработал и представил совещанию для утверждения проект устава производственных кооперативов III типа. Большое изменение по сравнению с прежним уставом состоит в том, что ликвидируются различия между самостоятельными производственными кооперативами и производственно-кооперативными группами III типа, так что в будущем эти кооперативы будут называться просто сельскохозяйственными производственными кооперативами.

В новом проекте устава гораздо больше, чем в прежнем, подчеркивается добровольность вступления в кооператив. Составители проекта исходили из учения Ленина и Сталина, которые неоднократно подчеркивали, что только тот кооператив имеет ценность, который создается на добровольных началах.

О необходимости изменения устава в этом направлении еще в июле, на основе решения ЦК ВПТ, говорил

председатель Совета Министров тов. Имре Надь. После опубликования этого вопроса кулаки и различные спекулятивные элементы деревни сочли, что пришло время, используя первоначальные трудности кооператива, уговорить к выходу из этих кооператива или к роспуску кооператива тех, кто недоволен первоначальными трудностями или какими-либо другими недостатками. Кулаки и иные спекулятивные элементы деревни рассчитывали на то, что место свободных членов кооператива займет дешевая рабочая сила, батраки, поденщики, издольщики. Однако, их расчеты провалились.

Правда, эти попытки вражеских элементов не остались без влияния в некоторых производственных кооперативах. Однако, большая часть этих кооперативов и членов кооперативов под влиянием мероприятий, осуществленных со времени принятия правительственной программы, отказалась от своего намерения и заявила, что и в дальнейшем хочет вести коллективное хозяйство.

Необходимо, однако, сказать, что все еще есть члены кооператива, которые намерены после подведения итогов года, с окончанием осенних работ вернуться к единоличному хозяйству.

Мы должны сделать все, чтобы убедить их в неправильности такого решения и разъяснить, что свое благополучие они скорее найдут в коллективном хозяйстве, чем в единоличном.

Тем членам кооператива, которые и несмотря на разъяснения хотят вести единоличное хозяйство, в конце хозяйственного года, после подведения итогов нужно выдать полагающуюся им землю из разрозненных земель кооператива, из резервных земель, а если таковых нет, то на краю коллективного поля. С выходящими из кооператива членами нужно рассчитаться: нужно выдать им заработанное на трудодни, но нужно возложить на них

всю ту часть задолженности по поставкам и кредитам, которая ложится на них из общей задолженности кооператива.

Нужно лишить их всех тех льгот, которые получены производственными кооперативами в последние месяцы, нужно возложить на них не сниженную, а первоначальную часть задолженности по поставкам, кредитам и налогу.

В гораздо большей мере должны поддерживать кооперативы МТС, которые теперь имеют уже свыше 10 000 тракторов.

МТС уже превратились в нашем сельском хозяйстве в большую силу, оказали производственным кооперативам большую помощь, но в их работе еще очень много недостатков. Качество тракторных работ должно быть значительно улучшено. Нужно ясно сказать, что вовсе недостаточно того, чтобы тракторист МТС выполнял свою норму. Конечно, выполнение и перевыполнение нормы очень важно, потому что содействует быстрому проведению сельскохозяйственных работ. Но, пожалуй, еще большее значение, чем выполнение нормы, имеет то, чтобы трактористы давали высокое качество работы, чтобы результаты машинной обработки проявлялись в кооперативах в виде высоких урожаев.

Нельзя считать удовлетворительной работу той МТС, которая по количеству хольдов выполняет свой годовой план, но в районе которой урожаи производственных кооперативов низки.

Производственные кооперативы должны предъявлять к работе машинно-тракторных станций гораздо большие требования, чем до сих пор. Тот председатель кооператива, член правления или бригадир, который принимает работу плохого качества, совершает преступление против всего кооператива, а тот директор или главный агроном МТС, который не замечает плохого качества работы, забывает о той задаче, ради которой партия и

правительство прислали его на МТС, поставили на ответственный пост.

Тяжелая ответственность, прежде всего машиностроение, должна оказывать несравненно большую помощь, чем раньше, в развитии кооперативов, в росте машинного парка МТС, в создании их ремонтной базы.

Руководители и работники заводов сельскохозяйственного машиностроения должны помнить, что производимые ими машины и детали оказывают огромную помощь в том, чтобы мы обильнее снабжали сельскохозяйственными продуктами наших трудящихся, рабочий класс.

Нужно в корне изменить отношение различных государственных заготовительных и закупочных учреждений к производственным кооперативам. В этих учреждениях очень много неподходящих элементов, спекулянтов, кулаков, которые, злоупотребляя своим служебным положением, причиняют досаду кооперативам, наносят большой ущерб, пользуясь благожелательностью руководителей кооперативов.

Нужно мобилизовать каждого коммуниста и каждого честного беспартийного работника в государственных учреждениях, в заготовительных и различных торговых органах, чтобы, не щадя своих сил, они оказывали кооперативам максимальную помощь в укреплении их хозяйства. Нужно раз и навсегда покончить с бюрократическим, бездушным отношением к производственным кооперативам.

Нужно непременно обеспечить, чтобы кооперативы стали самостоятельными и в финансовой области, чтобы какие-либо денежные суммы со счета кооператива могли переводиться только с согласия правления или председателя кооператива. Конечно, в то же время необходимо, чтобы правление кооператива своевременно выполняло свои платежные обязательства и в будущем хозяйствовало так, чтобы всегда могло их выполнять. Но даже и тяжелое

материальное положение кооператива не может быть причиной того, что банковская сеть нарушала самостоятельность кооператива.

Помощь сельскохозяйственных отделов районных и областных советов и министерства земледелия очень мало ощущается производственными кооперативами. Главная ошибка наших сельскохозяйственных органов состоит в том, что их работа исчерпывается общими указаниями, администрированием, последующим контролем. Нужно непременно изменить эти порочные методы руководства и контроля.

Результатом нашей работы будет укрепление производственных кооперативов, увеличение сельскохозяйственного производства и создание в деревне такой жизни, о какой трудящиеся крестьяне капиталистической деревни не смели и мечтать. Мы создадим такую жизнь, в которой материальные заботы станут неведомым понятием, а культура, радио, кино, книги станут всеобщим достоянием. Создастся такая деревня, где люди будут обеспечивать свое благополучие не в ущерб другим, как это было при капитализме, а поддерживая друг друга, помогая друг другу, совместно служа одной цели, — лучшему будущему общества, себя и своей семьи.

Большую помощь нам оказывает то, что в нашем распоряжении имеется богатый опыт развитого, механизированного, социалистического сельского хозяйства Советского Союза. Для развития нашего сельского хозяйства огромное значение имеет то постановление, какое на днях вынес Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза в целях дальнейшего развития сельского хозяйства.

Пусть наше совещание — сказал Андраш Хегедюш — поможет крестьянству, ободрит его в создании новой, счастливой жизни.

Выступления участников совещания подтвердили правильность

доклада, содействовали осуществлению целей совещания, так как выступавшие вносили конкретные предложения, дополняли вышесказанное своим опытом.

Председатель аткарского кооператива им. Мичурина Гергей Вираг в своем выступлении рассказал, что в результате хорошей работы на трудодень в кооперативе пришлось 10 кг пшеницы, 300 граммов гороха, 200 граммов фасоли, 60 г мака, 8—10 кг картофеля, 3—4 кг кукурузы, 3—4 литра вина и 28 форинтов наличными деньгами. Доход каждого члена в нынешнем году колеблется от 20 до 40 тысяч форинтов. В этом кооперативе тоже были колеблющиеся, но „теперь их ничем не заставишь выйти из кооператива“, более того, вступило еще 12 семей.

Председатель патьского кооператива им. Петефи Андрашне Крейс рассказала, что в прошедшем году кооператив значительно укрепился. Большую роль в этом сыграла хорошая работа Патьской МТС. Урожай из года в год растут, а чем больше урожай, тем больше приходится на трудодни. Правда, наличных денег на трудодень пришлось немного, потому что кооператив не мог вывезти достаточно товаров на рынок. Очень хорошо, сказала А. Крейс, что правительство предоставляет кредит для выплаты авансов на трудодни, а также, что увеличивается машинный парк МТС. Например, на патьской МТС нет еще зерноочистительной машины, нужно бы еще несколько сенокосилок.

Член драгсельского кооператива „Прогресс“ Петер Хабоз в своем выступлении рассказал о трудностях и борьбе с врагом, которые пришлось пережить кооперативу со времени его основания. Нынешним летом кулаки и подкулачники тоже старались внести раскол в кооператив, но честные крестьяне защитили свой коллектив. Конечно, борьба еще не закончена, ведь кулаки продолжают свои происки, они ходят

даже и в соседнюю деревню, чтобы и там вредить кооперативу. Петер Хабоз считает очень важным, чтобы каждый председатель кооператива проходил специальную подготовку, потому что простые крестьяне, окончившие всего по несколько классов начальной школы и умеющие вести хозяйство на 5—6 хольдах, не могут должным образом руководить крупным хозяйством.

Стахановец-бригадир Надъигмандской МТС Карой Сабо рассказал, что до начала осенних работ они полностью отремонтировали все машины. Вместе с бригадами-полеводцами кооперативов, обсуживаемых МТС, подготовили план предстоящих работ. Трактористы работают по точному графику. Все это в большой мере содействует тому, что осенний сев идет хорошо. Карой Сабо с гордостью сообщил, что каждый тракторист его бригады достиг стахановского уровня, месячный заработок каждого достигает 2000—2500 форинтов. Не жалея сил, трактористы работают днем и ночью. Руководство МТС добросовестно заботится о трудящихся. Трактористы имеют теплую одежду, плащи, в холодную погоду им доставляется горячий чай, а если они работают далеко от станции, то горячая пища. От имени своей бригады Карой Сабо взял в честь 7 ноября обязательство: к 31 октября закончить выполнение осеннего плана — обработку 2900 хольдов.

Затем выступила член бекешчабского кооператива им. Петефи Адамче Жирош. В их кооперативе часть членов колеблется. Но коммунисты и сознательные работники из числа беспартийных, знакомы всех остальных с постановлениями правительства, стремятся к тому, чтобы убедить остаться в кооперативе каждого честного, трудолюбивого члена. Многие предстоит еще улучшить в работе. Например, весной были недостатки в области организации труда. Кукурузу посеяли, правда, квадратно-гнездовым спосо-

бом, но с уходом за посевами очень отстали. При рассаживании сахарной свеклы было много упущений, в результате чего урожай сахарной свеклы меньше, чем мог бы быть. Производственный план также был недостаточно хорош. Нужно производить больше пшеницы, ячменя и меньше культур, требующих большого труда по уходу за ними.

Стахановец-тракторист, орденоносец Ласло Тот с Хартской МТС призвал всех трактористов смело применять метод работы по часовому графику. Он с помощью этого метода только в августе заработал 294 трудодня, не говоря о 2400 форинтах, полученных им в МТС. Товарищ Тот с гордостью упомянул, что работники МТС, где он работает, уже выполнили годовой план на 115%, на МТС имеется 12 стахановцев. Но есть и недостатки. Часто бывает, что нехватает горючего, нет отточенных лемехов для замены притупившихся. Нужно сказать несколько слов и в упрек министерству земледелия. Ласло Тот соревнуется с лауреатом премии Кошута, трактористом Шурьянского госхоза Даниэлем Шюегеш. Однако, результаты соревнования лучших трактористов неизвестны, потому что в Центральных органах не подводятся итоги. Товарищ Тот предложил улучшить производство сеялок для квадратно-гнездового сева, потому что в настоящее время эти машины нельзя хорошо использовать. Нужно улучшить и тридцатирядные сеялки. Тов. Тот взял на себя обязательство закончить обработку 3000 хольдов не к 21 декабря — 74-летию со дня рождения незабвенного товарища Сталина, как он обещал раньше — а к 30 ноября.

На выступлении ответил товарищ Андраш Хегедюш. Он отметил, что участники совещания единодушно высказались за кооперативное движение. А. Хегедюш обратил внимание на то, что нужно бороться за каждого честного, трудолюбивого члена кооператива, нужно убедить

каждого в том, что самый правильный путь — это путь кооперации. Конечно, кулацкие и спекулятивные элементы убеждать не нужно, их надо выгонять из кооператива, даже если они хотят в нем остаться. Мы должны гораздо лучше, чем раньше, работать в целях укрепления единства членов кооператива, бывших бедняков и середняков. Нужно полностью осуществить внутрикооперативную демократию, всех членов кооператива нужно действительно вовлекать в решение дел, потому что только это позволит укрепить кооперативное движение. С большей заботой нужно относиться к правильному подсчету трудодней.

Каждый участник совещания после возвращения домой должен приступить к работе с твердой решимостью во-время и отлично провести осенние полевые работы, чтобы тем самым заложить основу богатого урожая будущего года.

Министр земледелия Андраш Хегедюш вновь заверил участников совещания, что партия и правительство предоставят кооперативам, всем истинным сторонникам кооперативного движения всестороннюю помощь в решении стоящих перед ними больших задач.

Затем совещание приняло резолюцию и устав, проекты которых были предложены Советом производственных кооперативов.

В резолюции совещания намечается путь, который ведет к цветущему коллективному хозяйству, к достижению зажиточности кооперативного крестьянства; указываются методы повышения урожайности полеводства и продуктивности животноводства, а также задачи, необходимые в интересах достижения демократического, по уставу, руководства кооперативами.

Третье всевенгерское совещание передовиков производственных кооперативов и машинно-тракторных станций закрылось после заключительного выступления товарища Иштвана Добби. *Ласло С. Надь*

СООБЩЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБ ИТОГАХ ВЫПОЛНЕНИЯ НАРОДНО- ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПЛАНА ТРЕТЬЕГО КВАРТАЛА 1953 ГОДА

Развитие народного хозяйства, материальный и культурный уровень трудящихся в третьем квартале 1953 года характеризуется следующими данными:

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Фабрично-заводская промышленность, в том числе и местная промышленность, выполнила измененный производственный план третьего квартала 1953 года на 102,5 процента.

Отдельные министерства выполнили производственный план третьего квартала 1953 года следующим образом:

	Проц. выполнения III-го кварт. 1953 г.
Министерство горной и энергетической промышленности	99,5
Министерство тяжелой промышленности	102,7
Министерство легкой промышленности	101,2
Министерство пищевой промышленности	107,6
Промышленные предприятия Министерства строительной промышленности	103,4

Социалистическая промышленность дала в третьем квартале 1953 года на 12 процентов больше продукции, чем за соответствующий период предыдущего года. В фабрично-заводской промышленности продукция горной промышленности

возросла на 6,5 процента, металлургической промышленности — на 8,3 процента, промышленности строительных материалов — на 14,4 процента, химической промышленности — на 19,7 процента, пищевой промышленности — на 18,1 процента и кожевенной промышленности — на 9,1 процента.

Фабрично-заводская промышленность дала в третьем квартале 1953 года сверх плана значительное количество пеницилина, автобусов, сверлильных станков, хлопчато-бумажных тканей, пищевого масла, рафинированного спирта, сахара и колбасных изделий. Некоторые министерства, как министерство металлургической и машиностроительной промышленности, не выполнили плана по выпуску ряда важных видов продукции, в том числе, продукции, идущей на экспорт.

Фабрично-заводская промышленность не выполнила плана по снижению себестоимости продукции на третий квартал 1953 года.

В течение одного года число рабочих, занятых в фабрично-заводской промышленности возросло на 6,8 процента, а продукция, приходящаяся на одного человека повысилась на 2,8 процента.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

В третьем квартале закончилась уборка хлебных культур. У хлебных культур средний похольдный урожай, за исключением овса, лучше, чем в каком-либо году до

- освобождения страны; средний похольдный урожай озимой пшеницы и ячменя превышает даже исключительно хорошие результаты 1951 года.

Урожай, убираемых осенью культур, у большинства видов растений благоприятнее, чем в предыдущие годы; особенно благоприятен средний похольдный урожай картофеля, кукурузы и сахарной свеклы.

Государственные хозяйства достигли на 10—25 процентов более высокого среднего урожая по зерновым культурам, чем единоличные хозяйства. Однако в ряде госхозов качество летних уборочных работ не было удовлетворительно.

В третьем квартале государственные хозяйства передали государству на 19 процентов больше молока, на 74 процента больше яиц и на 39 процентов больше откормленных свиней, чем за этот же период прошлого года.

В результате значительной поддержки партии и правительства, а также вследствие благоприятного урожая, повысился доход членов производственных кооперативов: на одну производственно-кооперативную семью одного лишь хлеба приходится в среднем в два с половиной раза больше, чем в предыдущем году.

Тракторный парк машинно-тракторных станций возрос в течение одного года на 18 процентов, число комбайнов возросло на 200 процентов, а число жнеек — на 42 процента. Проведено на 40 процентов больше тракторных работ, чем в третьем квартале прошлого года.

Темпы осенних работ по обработке почв и севу озимых неудовлетворительны.

ТРАНСПОРТ

Железнодорожный транспорт выполнил план перевозки грузов на третий квартал 1953 года на 96,1 процента; было перевезено на 12,2 процента больше товаров, чем за третий квартал прошлого года.

В течение квартала водным путем было перевезено на 14,8 процента, грузовыми автомашинами — на 35,8 процента больше товаров, чем, в третьем квартале предыдущего года; городскими автобусами было перевезено на 24,1 процента больше пассажиров, а автобусами дальнего следования — на 32 процента больше пассажиров, чем за этот же период времени прошлого года.

ТОВАРООБОРОТ

В третьем квартале 1953 года значительно повысился товарооборот. В этом огромная роль принадлежала снижению цен на продовольственные и промышленные товары, а также более дешевым, чем в прошлом году ценам на овощи, зелень и фрукты. Население — при покупке в государственных и кооперативных магазинах — сэкономило в сентябре, в результате снижения цен, приблизительно 160 миллионов форинтов.

Государственной и кооперативной торговой сетью в третьем квартале 1953 года отпущено на 8 процентов больше продовольственных и промышленных товаров, а в сентябре месяце на 16 процентов больше продовольственных и промышленных товаров, чем за этот же период прошлого года. На рынках продано также больше сельскохозяйственных товаров, чем в прошлом году.

Продажа более важных продовольственных товаров возросла, по сравнению с третьим кварталом прошлого года, в следующем размере: продажа хлеба и хлебо-булочных изделий возросла на 26,3 процента, муки — на 4 процента, жиров — на 31,2 процента, мяса — на 20,8 процента, колбасных изделий — на 2,1 процента, сахара — на 31,6 процента, кондитерских изделий — на 20,7 процента, ликеров — на 35,9 процента.

В третьем квартале 1953 года продано мужских костюмов на 14 процентов, детского платья на 26,1 процента, мужских рубашек на

6,4 процента, мужской обуви на 32,7 процента, дамской обуви на 11,1 процента, детской обуви на 27,5 процента, кухонных плит на 5,7 процента, швейных машин на 3 процента, хозяйственного мыла на 21,6 процента, туалетного мыла на 27,1 процента больше, чем за этот же период прошлого года.

Отдельных конфекционных товаров, в особенности мануфактуры продано в третьем квартале нынешнего года меньше, чем в прошлом году.

В течение квартала расширился ассортимент товаров, однако, торговая сеть еще часто не в состоянии удовлетворять возросших потребностей населения и его спроса на отдельные более важные виды товаров.

КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЯ — СТРОИТЕЛЬСТВО

В третьем квартале 1953 года продукция строительной промышленности возросла приблизительно на 10 процентов по сравнению с этим же периодом прошлого года; суммы, отпущенные на капиталовложения возросли по сравнению с третьим кварталом 1952 года на 9,1 процента.

В течение квартала был пущен в эксплуатацию ряд новых предприятий и цехов. В том числе сданы в эксплуатацию штамповочный цех вагоностроительного завода имени Вильгельма Пик, новое трубопрокатное оборудование трубопрокатного завода комбината имени Матиаса Ракоши, хлебозавод в Орослане и Дьерский холодильник.

В течение третьего квартала сельскому хозяйству передано несколько тысяч машин и двигателей, в том числе тракторов, комбайнов, жнеенокосовязалок. Было электрифицировано 23 деревни, 24 госхоза, 7 машинно-тракторных станций и 19 производственных кооперативов.

Закончено строительство Народного стадиона; передана в эксплуа-

тацию пинцехейская больница на 80 коек. Кроме того в Будапеште, Сталинвароше, Геделле, Орошхазе, Надьбатоне и во многих других местах построены новые детские сады, полные и неполные средние школы.

В третьем квартале, соответственно программе правительства, возросли темпы жилищного строительства. В течение квартала во многих местах трудящимся были переданы новые квартиры, в том числе 400 квартир в Будапеште и 400 в Сталинвароше, в Татабане трудящимся передано более 100 квартир, в Секешфехерваре — приблизительно 100 квартир, в Гече — 80 квартир, в Дороге — 70, в Сигетсентмиклоше — 60, кроме того в Мишкольце, Комло, Дьере, Сольноке, Кецкемете и т. д. закончено строительство значительного числа квартир. В течение квартала во многих местах начато строительство жилых домов, новые дома строятся, например, в Будапеште, Залаэгерсеге, Мартфю и Рудабане.

Строительство квартир начато во многих местах с опозданием, план сдачи в эксплуатацию квартир не выполнен рядом предприятий строительной промышленности.

Соответственно программе правительства строительные предприятия начали в течение квартала работу по выполнению плана ремонта домов, на выполнение этого плана ассигновано 100 миллионов форинтов. Темпы ремонта жилых домов до сих пор неудовлетворительны.

План осуществления капиталовложений по охране труда выполняется неудовлетворительно. Ряд министерств не обращает внимания ни на выполнение первоначально одобренного плана капиталовложений по охране труда и гигиены производства, ни на выполнение дополнительного плана в этой области, на осуществление которого правительство ассигновало 100 миллионов форинтов.

ДОСТИЖЕНИЯ КУЛЬТУРНОГО И СОЦИАЛЬНО-БЫТОВОГО ХАРАКТЕРА

Соответственно программе правительства дальше продолжалась развиваться сеть здравоохранения: в конце квартала число больничных коек возросло по сравнению с третьим кварталом 1952 года на 740. Число приемных часов врачей-специалистов в поликлиниках повысилось на 40 процентов, а число приемных часов фабрично-заводских врачей — на 15 процентов. В течение третьего квартала сумма, обращенная на цели защиты материнства и младенчества на 40 процентов выше суммы, ассигнованной на эти же цели в третьем квартале 1952 года. Число мест в яслях возросло на 23 процента.

Расширилась городская водопроводная и канализационная сеть. В прошлом квартале между прочим в Будапеште было заложено 12.000

метров водопровода и 3100 метров канализационных труб, а в Сталинвароше — 3000 метров водопровода и 2000 метров канализационных труб.

В средние школы записалось на 9 процентов больше учащихся, чем в прошлом году.

Значительно возросло число зрителей кино. Этому содействовало снижение цен на билеты в кино, в сентябре 1953 года кинотеатры посетили на 35 процентов больше зрителей, чем в течение этого же периода прошлого года. В третьем квартале 1953 года открылось 82 новых кинотеатра.

В третьем квартале 1953 года было издано на 80 процентов больше книг, чем в этот же период прошлого года. Число радиослушателей возросло в течение одного года на 25 процентов, в том числе число абонентов радиосети возросло на 156 процентов.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электр“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узколучевые кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

ХРОНИКА

1 сентября

На 10-м участке II-го предприятия шахты имени Кошута в Комло начала работать отбойная машина Ф—4. Машина в значительной степени ускорит и облегчит проходческие работы. С помощью ручной работы шахтеры в течение 24 часов прошли 2—2,5 метра. Соответственно предварительным расчетам с помощью венгерского угольного комбайна будет проходить 6—9 метров в день.

3 сентября

Строители сданного в эксплуатацию нового чехословацкого алюминиевого завода Криз Над Хронмон направили телеграмму миссии ВНР в Праге, в которой они выражают свою благодарность венгерскому трудовому народу за помощь, оказанную в ходе строительства работающими там венгерскими специалистами.

6 сентября

Шахтеры страны с утра 5-го сентября до вечера 6-го сентября перевыполнили производственное задание на 13,8 процента и тысячами тонн сверхпланового угля ознаменовали свой великий праздник — День шахтера.

9 сентября

Из года в год все большее число учащихся записывается в Мезэтурский техникум сельскохозяйственного машиностроения и полеводства, откуда они выходят квалифицированными работниками сельскохозяйственного производства, обладающими должными теоретическими и практическими знаниями. В этом году техникум переселился в современно оборудованное новое здание. В новом здании имеется учебная мастерская, где различные инструментальные станки ожидают учащихся. При новом здании техникума имеется монтажный цех, сварочный и кузнечный цеха. В учебной мас-

терской учащиеся техникума ознакомятся со всеми современными сельскохозяйственными машинами.

*

В интересах обеспечения необходимой рабочей силой производственных кооперативов и дальнейшего подъема производственно-кооперативного хозяйства Совет Министров издал постановление об урегулировании возвращения в производственные кооперативы их бывших членов, работающих в настоящее время в промышленности.

Совет Министров рекомендует производственным кооперативам предоставить в распоряжение возвращающихся из промышленности и вновь поступающих в производственные кооперативы членов в качестве аванса 100 килограммов хлеба и после этого до 1 июля 1954 года ежемесячно выдавать на выработанные трудодни по 1,5 килограмма хлеба на труддень и по 8 форинтов наличными деньгами в качестве аванса, и чтобы производственные кооперативы кроме этого, в соответствии со своими возможностями, предоставляли им и другие пособия.

*

Министерство заготовок сообщает: между трудящимися крестьянами, производственными кооперативами, районами и областями протекает воодушевленное соревнование за лучшее выполнение заготовок хлеба. В ходе соревнования были достигнуты выдающиеся результаты. Трудящиеся крестьяне-единоличники, производственные кооперативы и госхозы почти повсюду выполнили свои обязательства по сдаче хлеба государству. Трудящиеся сельского хозяйства снова доказали, что они одобряют и поддерживают программу партии и правительства и точным выполнением обязательных поставок содействуют скорейшему претворению в жизнь правительственной программы. Весь венгерский трудовой народ с гордостью и

любовью обращает свои взоры на выполняющее свой долг трудовое крестьянство.

10 сентября

В целях непосредственного использования на производстве результатов научно-исследовательской работы в области сельского хозяйства, Совет Министров создал из самых выдающихся деятелей сельскохозяйственных наук Сельскохозяйственный ученый совет, являющийся совещательным органом министерства земледелия.

Задачей Ученого совета является: на основании изучения сельскохозяйственной продукции, давать министру земледелия и производственному управлению министерства заключения по важным вопросам руководства и развития сельскохозяйственного производства; оказание помощи в деле проведения научно-исследовательской работы в области сельского хозяйства, в деле планирования научно-исследовательской работы и в деле оценки достигнутых результатов в области их практического применения.

13 сентября

Министр земледелия издал постановление об урегулировании аренды земель, являющихся частной собственностью. Согласно постановлению каждый владеющий землей крестьянин-единоличник, каждое лицо, получающее доход с принадлежащей ему земли имеет право сдавать её в аренду или в издольную аренду. Об условиях аренды или издольной аренды обе стороны могут свободно договариваться и заключить договор устно или письменно. Обязательные поставки государству обязан выполнить арендатор. В случае издольщины за выполнение госпоставок ответственность несут обе стороны.

19 сентября

Совет Министров Венгерской Народной Республики обсудил важное решение Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся о новой системе заготовок сельскохозяйственных продуктов и о сокращении размеров госпоставок, служащее развитию сельскохозяйственного производства, повышению жизненного уровня крестьянства и дальнейшему улучшению снабжения населения страны; Совет Министров полностью одобрил предначертания этого решения.

Совет Министров Венгерской Народной Республики поручил министру заготовок незамедлительно разработать на основании решения Центрального Комитета ВПТ новую систему заготовок на следующие три года.

21 сентября

21 сентября открылась вторая Общегосударственная конференция молодых мастеров сбора хлопка.

Собравшихся более 60 молодых мастеров сбора хлопка приветствовал секретарь Центрального Комитета Союза трудящейся молодежи Венгрии, который подчеркнул, что эта конференция молодых мастеров-хлопкоробов может в значительной степени содействовать обмену опытом, распространению советского метода сбора хлопка двумя руками. В прошлом году развернулось движение за сбор двадцати центнеров хлопка, в ходе которого многие молодые хлопкоробы заслужили присуждения им почетного звания мастера. Звание мастера заслужила в том числе и Каталин Пафкович, собравшая 4000 килограммов хлопка. С тех пор в госхозах 57 хлопкоробам присвоено звание мастера сбора хлопка, а в производственных кооперативах — десяти.

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Нивэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

Электростанции ★ Заводское
оборудование ★ Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание ★ Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22.
Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевичка) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V. Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-яйца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лапша, вермишель. Кофе-суррогат.

МОНИМПЭКС

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.
Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК; ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

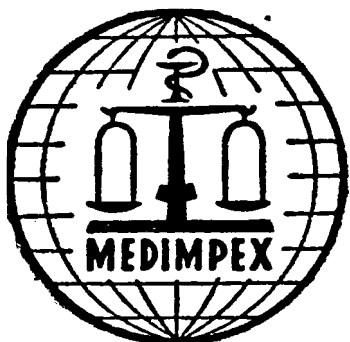

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.
Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

Gépiparunk eredményei és feladatai

A felszabadulás előtti Magyarországon az ipar fejlődésére szükségképpen a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye: a maximális profit biztosítása nyomta rá bélyegét. Az egyes iparágak és vállalatok összhang nélkül termeltek, sok azonos profilú vállalat is volt. Az iparpolitikára tehát a fölszabadulás után kétirányú feladat teljesítése várt: egyfelől, hogy az ország iparvállalatainak termelése közt kialakítsa a szükséges összhangot, s ennek feltételét folyamatosan biztosítsa, másfelől pedig, hogy az ipart a szocializmus építésének megfelelő mértékben és ütemben fejlessze.

Az említett feladatok megvalósításának feltételeit az államosítás s a három- és az ötéves terv biztosította, illetőleg biztosítja. Az államosítás folytán kiküszöbölhetőek voltak a kapitalista ipar jellegzetes sajátosságai, megindult a termelés szakosítása, közkinccsé váltak az egyes iparvállalatok által féltékenyen őrzött találmányok, szabadalmak, műszaki leírások, gyártási eljárások stb.

Az ipar szocialista jellegű fejlesztését a tervgazdálkodás biztosítja. Ötéves tervünk törvénye a következőképpen határozza meg a terv elsőrendű feladatait:

1. Az ország iparosításának meggyorsítása, elsősorban a nehézipar fejlesztése.
2. Mezőgazdaságunk elmaradottságának megszüntetése, hozamának fokozása.
3. Népünk életszínvonalának további emelése.
4. Honvédelmünk, véderőnk fejlesztése, erősítése.
5. Magyarország átalakítása fejlett mezőgazdaságú ipari országgá.

E feladatok teljesítésében a gépipar rendkívül fontos tényező.

Mi volt a magyar gépipar feladata, s milyen volt helyzete a fölszabadulás után?

Gépiparunknak elsősorban meg kellett teremtenie a háborúban elpusztult, a fasiszták által lerombolt és kifosztott ország újjáépítésének lehetőségét, a lakosság részére az életlehetőséget.

A Szovjetunió biztosította a kifosztott üzemek számára a nyersanyagot, s elküldte legjobb szakembereit, hogy segítsék gyárainkban a munka megindítását.

Hogy iparunk gyorsan talpraállt, hogy az újjáépítésből már teljes erővel kivehettük részünket, annak a Szovjetunió segítsége volt a szilárd alapja.

A hároméves terv idején helyre kellett állítanunk lerombolt iparunkat. Ebben az időszakban az ipar szerkezete, technikai felszerelése, a nehéziparnak az egész iparhoz viszonyított aránya még alig változott meg. Ötéves tervünk, amely a szocialista iparosítás megkezdését jelentette, éppen ebből a szempontból eredményezett jelentős változást; azaz megváltoztatta iparunk szerkezetét, növelte a nehézipar és különösen a gépipar súlyát.

Megállapításunkkal nem ellenkezik, hogy a nehézipar már a hároméves terv során is gyorsabban fejlődött, mint az egész ipar; a gépipar azonban még ebből is kiemelkedett fejlődésének ütemével.

A gépipar hároméves tervünkben globálisan 112,5 százalékra teljesítette előirányzatát. Az egész nehézipar tervteljesítése 109,9 százalékos volt.

A hároméves terv időszakában a gépipar fejlődése a háborúelőtti utolsó békeévhez, 1938-hoz képest a következőképpen alakult (1938 = 100):

1947	131,4
1948	154,1
1949	212,1

A gépgyártás hatalmas fejlődését legfontosabb gyártmányaink termelése mégjobban szemlélteti.

Gépiparunk majdnem kétszerannyi teherautót, háromszorannyi kerékpárt, vasúti kocsit, hajót, ötszörannyi traktort, hétszerannyi motorkerékpárt, nyolcszorannyi mozdonyt és több mint háromszorannyi szerszámgépet gyártott 1949-ben, mint 1938-ban.

Már eredeti ötéves tervünk készítésekor arra törekedtünk, hogy elsősorban az alapanyagbázisunkat kiszélesítő iparágak gépszükségletének gyártására rendezkedjünk be. Ezenkívül a rohamosan fejlődő építőipar gépszükségletének kielégítését is mérlegeltük. De gépgyártásunknak biztosítania kellett volna a mezőgazdaság nagymennyiségű korszerű és nagyteljesítményű géppel való felszerelését is.

Gépiparunk fejlesztésére öt év alatt hétmilliárd forint beruházást irányoztunk elő.

E hatalmas beruházások eredményeként az ötéves terv eddigi terv-időszakai folyamán olyan arányú fejlődés következett be gépgyártásunkban, amelyet legjobban a következő számok jellemeznek: gépiparunk termelése 1950-ben 47,1, 1951-ben 48,2, 1952-ben 35,9 százalékkal növekedett. Gépiparunk tehát 1949-től 1953 januárjáig évi átlagban csaknem 44 százalékot fejlődött.

S a legnagyobb hibát — a népgazdaság egyes ágai közt az arányok eltorzítását — éppen itt követtük el: egészségtelenül eltúloztuk a nehézipar fejlesztését. Nem vettük észre, hogy fölemelt ötéves tervünknek nincsenek meg a reális alapjai. Mi a Szovjetunió szocialista építésének ütemét és módszereit tartottuk példaképünknek. De ezt a példát viszonyaink és mai adottságaink mérlegelése nélkül, gépiesen akartuk lemásolni. Például: egymásután építettük a nagykohókat, pedig a tervezett kohászati termeléshez sem elegendő hazai vasércünk, sem jól kokszolható szénünk nincsen, illetve nem készítettük elő kellőképpen az ércdúsítást, a szén kokszolását,

vagyis nem biztosítottuk a megépített és a tervezett kohók érc- és kokszellátását.

Az arányok eltorzulásához az is hozzájárult, hogy a nehézipart a mezőgazdasági termelés rovására is fejlesztettük, s amíg iparunk, elsősorban nehéziparunk óriási ütemben fejlődött, mezőgazdaságunk termelése valahol a háborúelőtti színvonal körül stagnált, sőt egyes termékekben még attól is elmaradt. Ezt a hibát az sem menti, hogy a mezőgazdaság egyes ágaiban jelentős fejlődést értünk el.

Az öt éves tervről szóló törvény kimondta ugyan, hogy meg kell szüntetni a mezőgazdaság elmaradottságát, s emelni kell termés hozamát, ez azonban csak írott malaszt maradt.

Nem tartottuk meg a tervtörvénynek azt a rendelkezését sem, hogy tovább kell emelni népünk életszínvonalát.

Ezért egyebek közt mezőgazdaságunk termés hozama nem fejlődött, s ennek egyik súlyos következményeként népünk életszínvonala nemcsak hogy nem nőtt, hanem 1950-hez képest jelentősen vissza is esett.

E tények fölismerése vezette pártunk központi vezetőségét arra, hogy 1953 június 27—28-i ülésén nagyfontosságú határozatokat hozzon a népgazdaság megbontott egyensúlyának visszaállítása és népünk állandóan fokozódó igényeinek kielégítése — tehát a szocializmus alaptörvényének érvényesítése végett.

Ezek a határozatok új helyzetet teremtettek egész népgazdaságunkban: jelentősen lassítottuk, illetve lassítjuk a nehézipar fejlesztését, gyorsabb ütemben fejlesztjük a lakosság szükségletére dolgozó iparokat, s néhány esztendő alatt megszüntetjük mezőgazdaságunk elmaradottságát.

Az új helyzetből a magyar iparra egész sor új feladat megoldása hárul a régi, továbbra is érvényes feladatokon kívül.

Cikkünk első részében azokat az általános kérdéseket ismertetjük, amelyek egész gyáriparunkat érintik, s a gépipar minden ágazatára egyformán és állandóan érvényesek. A második részben pedig a gépipar egyes területeinek gyártási kérdéseit és új feladatait tárgyaljuk.

Az önköltség alakulása és csökkentésének lehetőségei

Elsősorban az önköltség kérdését vetjük föl, mert az összes gazdasági mutatók közül az önköltség alakulásának ismeretében értékelhetjük legjobban bármely iparág s így a gépipar munkáját is. Az önköltség megmutatja, milyen eredményeket értünk el az anyagok és a gépek felhasználásában, a munkaerő hasznosításában, a munkafegyelem megszilárdításában, a műszaki fejlesztésben és a kooperáció megszervezésében, s nem kevésbé az egyes vállalatok, illetve az egész iparág munkájának vezetésében. Az önköltség vizsgálata és az önköltségcsökkentés lehetőségének feltárása azért is fontos, mert a céltudatos, tervszerű önköltségcsökkentés a szocialista felhalmozás legfőbb alapja. Márpedig népgazdaságunk felhalmozásának nagy részét az ipar, s jelentős mértékben a gépipar szolgáltatja. Az önköltség alakulására közvetlenül ható tényezőket két csoportra bonthatjuk: vállalaton *kívüli* és vállalaton *belüli* tényezőkre.

A külső tényezők közül elsősorban az ipar fejlesztésének az önköltségre gyakorolt hatásával kell foglalkoznunk. Az iparfejlesztés főként gépesítés vagy a technológia fejlesztése útján valósulhat meg.

A gépesítésnek az önköltségre gyakorolt hatása legközvetlenebbül a megmunkálási idő csökkenésével mérhető, ez pedig a bérköltségek viszonylagos csökkenésében fejeződik ki. Gépesítés esetén részben a megmunkálási időtartam csökkenésével, részben a gépek számának növelésével fokozzuk a kapacitást is.

A termelés növekedésével együttjár — egyes költségtételek nagyobb termelésre való megoszlása révén — a termékegységre eső termelési költségek csökkenése. A megnövekedett termelés folytán a termékegységre eső költségek csökkenése a gépipar területén különösen fontos, mert például az összes felhasznált anyagokból a közvetett anyagok hányada 18—35 százalék (átlagosan mintegy 30 százalék), az összes bérekből pedig többkevesebb eltéréssel mintegy 60—65 százalék a közvetett bér. A közvetett anyag- és bérköltségek meg a különféle költségek nagyobb része a termelés fokozódása ellenére változatlan marad, vagy csak igen kis mértékben emelkedik, kisebb része pedig általában kevésbé emelkedik, mint a termelés.

A gépiparban az idén a termelésfelfutási értéknek mintegy 10 százalékát kell az összes közvetett költségekből megtakarítani.

Említésre méltó, hogy a gépesítés a termékegységre eső költségek csökkenése ellenére egyes költségtételek abszolút összegében növekedést okoz; például a gépek elhasználódásával kapcsolatos értékcsökkenési leírásban, az energiafelhasználásban, a gépek működtetéséhez szükséges fogyószerszámok költségeiben. De végső fokon mégis jelentősen csökkenti az önköltséget.

A technológiai fejlődés általános eredménye: a termékek fejlettebb megmunkálása, a minőség megjavulása és a megmunkálási idők megrövidülése.

A gépesítés közvetlenül hat az önköltségre, de a fejlettebb technológia alkalmazásának az önköltségre gyakorolt hatása nem mindenkor mérhető. A gépiparban ugyanis a technológia fejlesztésével sok gyártmány minősége megjavul, de ez igen sokszor nem mutatkozik meg a termelő vállalat önköltségében, pedig népgazdasági szinten a jobb minőségű gyártmányok előállítása önköltségcsökkentést eredményez.

A gépiparban különösen fontos a technológia fejlesztése. Ha a gépipar jobbminőségű, tartósabb munkaeszközöket gyárt, jelentős összegű beruházásokat, karbantartási és felújítási költségeket takaríthat meg, lehetővé válik a gépállásidőknek, s végső fokon a termelés önköltségének csökkentése.

A technológia fejlődésének hatása a gyártó vállalatnál elsősorban a munkaidő megrövidülésével mérhető, de az is gyakori, hogy a fejlettebb technológiával a selejtet és ezzel az önköltséget is csökkenthetjük.

A fejlettebb technológiáért vívott harc igen eredményes módszere az újító- és az észszerűsítő mozgalom, valamint a tapasztalatcsere.

A gépipar önköltségét az ipar tagozódása alapján is vizsgálnunk kell. Az ipar tagozódása kétirányú lehet:

1. horizontális tagoltságú termelés, amikor több üzem gyárt egy terméket, azaz a gyártás kooperációval történik;
2. vertikális tagoltságú termelés, amikor a termék gyártása teljesen egy üzemben történik.

Nézzük meg az ipar tagozódásának hatását az egyes költségtételekre.

Horizontális tagozódású termelés esetén az anyagköltségek megnövekednek. A végtermékeket kibocsátó vállalattal kooperáló üzemek ugyanis vagy alkatrészeket, vagy gépegységeket gyártanak. Ezek az anyagból, bérből és egyéb költségekből keletkezett értékek a gépegységeket összeszerelő vállalatnál csak anyagköltségekként jelentkeznek. Ennek következményeként a végterméket gyártó vállalat anyagjellegű költségei tetemesen meghaladják az iparág anyagszintjének hányadát, de bérköltségei és különféle költségei az iparági szint alatt maradnak. Például a vasúti gőzdaru több vállalat kooperációjának eredményeként készül el, ezért anyagszintje mintegy 12 százalékkal van a hasonló szakmai termékek anyagszintje fölött. Az üzemek vertikális tagozódása esetén az önköltség-tényezők fenti torzulása nem következik be.

A gépipar horizontális tagozódása esetén a bonyolultszerkezetű gépek és gépegységek egyes gyártási folyamatait azokra a vállalatokra szaksítjuk, amelyek az egyes részfeladatok megoldására gépi berendezésük és egyéb adottságuk miatt a legalkalmasabbak. A horizontális együttműködés tehát az iparvezetésnek olyan formája, amelyben a termelési feladatok megoldására céltudatos munkamegosztással több vállalatot szervezünk. Mivel ennél a szervezeti formánál az egyes vállalatok a gépi berendezésüknek és adottságaiknak legjobban megfelelő termelési feladatot kapják, az önköltségcsökkentő hatás kétségtelen. Például gépiparunk forgácsolószer-szám-szükségletének zömét egyetlen, erre a célra specializált gyárban, a Forgácsolószerszámok Gyárában készítjük; ezzel szerszámonként 30—50 százalékos önköltségcsökkenést értünk el.

Megjegyezzük, hogy a horizontális tagoltság csak akkor biztosíthatja az önköltség kedvező alakulását, ha a kooperáló felek együttműködése tökéletes.

A vertikális tagozódás függetleníti az üzemet a kooperációs nehézségektől, s fokozza a minőségért való felelősséget is, mert nem lehet a kooperáló vállalatokra hárítani a felelősséget a selejtért. Igazolja ezt, hogy mihelyt az erősáramú iparághoz tartozó egyes vállalatok öntödét kaptak, termelésük emelkedett, selejtjük csökkent, ezért csökkent önköltségük is.

A horizontális és a vertikális tagoltság jellemzőinek összevetése arra a megállapításra vezetett, hogy a gyáripár legfontosabb gyártmányainál a vertikális tagozódású termelés megszervezése megokolt volna.

Az önköltségnél vizsgálni kell a profilozás hatását is. A profilozás feladata, hogy egyes iparágakat és az odatartozó vállalatokat a terveknek

megfelelően olyan termelési feladatokkal. (profillal) lássunk el, amelyek megvalósítására gépi berendezésük és egyéb adottságaik legalkalmasabbá teszik ezeket.

A Csepel Autógyárban profiltisztítás következményeként megoldható volt a tehergépkocsik nagysorozat-gyártása; ennek eredményeképp a tehergépkocsik gyártási költsége 3 év alatt körülbelül 40 százalékkal csökkent.

A profilozásnak az önköltségre gyakorolt hatásánál még mérlegelnünk kell, hogy a huzamosabb ideig ugyanazt a munkát végző dolgozók szakmai tudása fejlődik, specializálódik, ezért rövidül a megmunkálási idő, csökken a selejt, csökken az önköltség.

Az önköltség alakulására a gyártás műszaki előkészítése is hat. Igen fontos tényezője az önköltségnek, hogy a gyártás műszaki dokumentációval megalapozott vagy ilyen dokumentáció nélkül készült prototípus előzetes gyártása után indul-e meg; az is fontos, hogy milyen a gyártás műszaki előkészítése (anyagnormák, időnormák megállapítása stb.). Az előzetes műszaki tervek alapján elkészített prototípus gyártása után meginduló sorozatgyártás mindenképpen előnyös, mert a normálgyártás költségeinél 3—10-szeresen nagyobb prototípus-gyártási költségek sokszorosan megtérülnek, amikor a sorozatgyártás megkezdődik a tökéletesen kikísérletezett mintadarab alapján. Kísérleti darab nélkül kezdett gyártás esetén a menetközben végrehajtott összes konstrukciós vagy egyéb módosítások megnövelik a gyártási költségeket.

Még ki kell térnünk a különféle gyártási rendszereknek az önköltségre való hatására is. A helytelenül megválasztott gyártási rendszer kedvezőtlenül hat az önköltségsökkentésre.

Sorozatgyártáskor a munkaeszközök elrendezése általában a megmunkálási folyamatot követi. Nyilvánvaló, hogy a jól rendezett gyártási folyamat csökkenti az önköltséget.

Igen fontos sorozatgyártás esetén a megfelelő sorozatnagyság megválasztása is. Ha a sorozatok túlságosan kicsik, a gépeken sűrűbben kell cserélni a szerszámokat, tehát nő a gépállási idő, azaz csökken a gépkapacitás kihasználási foka, sőt fölösleges munkabéreköltség is keletkezik. Túlságosan nagy sorozatok gyártása pedig tovább köti le a vállalat forgóeszközeit, s késlelteti a késztermékek kibocsátását.

Az önköltségre legkedvezőbbben a folyamatos gyártás hat; ezt általában tömeggyártáskor alkalmazzuk. Itt alkalmazhatjuk leginkább a nagyteljesítményű célgépeket, itt a legteljesebb a felszerszámozás, a készülékezés.

Az önköltség további fontos alkotóeleme a gyártmányhoz felhasznált anyagok költsége. A magyar gépiparban az anyagköltségek az önköltségnek mintegy 40—70 százaléka rágnak, ezért az anyagtakarékosság nagyjelentőségű feladat.

A gépiparban fontos anyagtakarékossági feladat a gyártmányok anyagigényességének csökkentése a gépkonstrukciók könnyítése útján. Ezt a fölhasznált anyag minőségének javításával is elérhetjük: például szürke

öntvény helyett modifikált öntvényt használunk föl. Csökkenti az anyagfelhasználást, ha az iparunk gyártotta gépeket szabvány hengerelt anyagméretekre tervezzük, mert így kisebb lesz a forgácsolási veszteség és gazdaságosabb az anyagkihasználás. Ugyanígy hat a szabványalkatrészek és szabványszerkezetek alkalmazása is.

Anyaggazdálkodásunkban egyebek közt az önköltségcsökkentés végett is haladó anyagnormákat kell alkalmaznunk. Ez különös jelentőségű a gépiparban, ahol a gyártmányok nagy része többszáz, némelykor több-ezer alkatrészből tevődik össze, ezért a normákban mutatkozó, gyakran jelentéktelennek látszó lazaság az egész gyártmányra vonatkozólag jelentékeny anyagfelhasználási többletet okoz.

A Magyar Adócsőgyár esete jól példázza, mit jelent a műszakilag megalapozott haladó norma és mit a becsült norma. Ebben a gyárban bizonyos típusú adócső gyártásához — becsült norma alapján — a BG 20-as húzott nikkellégyártmányból 202,83 kg-ot igényeltek a műszaki norma alapján szükséges 70,24 kg helyett. Népgazdasági, vagy akár csak minisztériumi méretekben még a viszonylag kicsiny, 5—10 százalékos különbség is sokezer tonna fölöslegesen igényelt anyagot, s legtöbbször fölösleges felhasználást is jelent. A fölöslegesen igényelt anyag ugyanis lehetőséget ad a selejtkár eltüntetésére, a műveletterv helytelenségének leplezésére, sőt nem egyszer a konstrukciós hibák elkendőzésére is.

Szép eredményeket ért el a gépipar a Gazda-mozgalom révén a hulladékanyagok felhasználásában. Tavaly csak a volt Általános Gépipari Minisztérium vállalataiban 10 000 tonna vas- és 205 tonna egyéb fémhulladék került közvetlen felhasználásra. Tömegcikkiparunkat nagyrészt hulladékanyagfelhasználásra állítottuk át, anélkül, hogy a termékekben minőségileg változás történt volna. Bár ez az átállás sokkal emelte a bérköltségeket, népgazdasági méretekben mégis ez a gazdaságosabb felhasználás.

A gépiparban nagyjelentőségű az önköltség szempontjából a rezsi-anyagokkal és a fogyóeszközökkel való normaszerinti gazdálkodás, ezért fontos e költségeknek rezsi-nemenként és rezsi-helyenként való állandó figyelése.

A gépipar a legnagyobb tüzelőanyag- és energiafogyasztók közé tartozik. A takarékos gazdálkodás itt nemcsak önköltségcsökkentés, hanem fontos az egész népgazdaság szempontjából is. Ezt azzal érhetjük el, hogy jobb hatásfokú és az adott szénfajtáknak legmegfelelőbb tüzelőberendezéseket alkalmazunk, az áram igénybevételekor pedig kihasználjuk a kevésbé terhelt órákat, s a csúcsigénybevétel idején nem terheljük túl az országos hálózatot. Az itt elérhető megtakarítások jelentőségéről csak annyit, hogy 1952-ben a gépiparban körülbelül 150 millió forint volt a megtakarítás.

Az önköltség egyik fő alkotó eleme a bérköltség, márcsak azért is, mert az összes gyártási költségekből — az anyaghányadon kívül — a bérhányad a legnagyobb rész. Nyilvánvaló, hogy a beralapigénybevétel és ezzel kapcsolatban a termelékenységi mutató, valamint az átlagbér elemzése különösen fontos.

A gépiparban a közvetett bérek — amelyek magukban foglalják a munkások állománycsoportjában szükséges közvetlen béreken fölül a műszaki,

az adminisztratív, a nem ipari és az állományonkívüli csoportban dolgozók bérét is — a bérköltségeknek mintegy kétharmad részét alkotják. Ezért a belső tartalékok feltárásának egyik legnagyobb lehetősége a közvetett bérek területén van.

Az egyéb költségek közül igen jelentős a szállítási költség, amelyben nagy megtakarítási lehetőségek vannak, ha a szállítóeszközök teherbíróképességét és rakterületét teljesen kihasználjuk, s aholt fuvarokat kiküszöböljük.

Nagy figyelemmel kell vizsgálnunk a kamatok, a büntetőkamatok, a büntetéspénzek és a kártérítési összegek, valamint a kötbérek nagyságát is. Ezek a kiadások nemcsak az önköltséget rontják, hanem a vállalat hibáira, szervezatlenségére, hanyagságaira is rámutatnak.

A gépiparban az eszközök gyorsabb megtérülésének biztosítása végett különösen jelentős a készletek megtérülésének meggyorsítása.

Valamennyi iparág közt a gépiparnak vannak aránylag a legnagyobb készletei. A gépiparban a készletek általában lassabban térülnek meg, mint a többi iparágban: évente átlagosan háromszor.

A leglassúbb az anyagkészletek, valamint a befejezetlen- és a félkésztermék-állomány megtérülése. Az előbbieknél az az ok, hogy a gépipar anyagainak tekintélyes része hengerelt anyag, s ebből többhónapos készletek szükségesek. A befejezetlen- és félkésztermék-állomány azért nagy, mert a gépiparban a leghosszabb a gyártmányok átfutási ideje. Különösen a hajók, a motorvonatok, a telefonközpontok, a turbógenerátorok, a nagynyomású kazánok, a nagyteljesítményű daruk stb.-k gyártásában hosszú az átfutási idő.

A gépipar fontos feladata a hosszú átfutási idők megrövidítése. Ez az ütemes termelés megszervezésétől, a választék szerinti alkatrészszereléskéntől és nem utolsósorban a jó kooperációtól függ.

Hangsúlyozzuk, hogy az önköltség csökkentéséért vívott harc egyik jelentős szakasza az önköltség alakulásának elemzése. Az önköltség ugyanis a legösszetettebb gazdasági mutatónk, amely részletesen tájékoztat a vállalat egész működéséről. A gazdasági tevékenység elemzésének egyik fontos feladatává kell tennünk az önköltségcsökkentési terv teljesítését gátló tényezők felkutatását, s a jövedelmezőség növekedését elősegítő belső tartalékok feltárását.

Munkaügyi kérdések

Az önköltségnek — amint erről már volt szó — egyik legfontosabb eleme a bérköltség. Ezért okvetlenül szükséges, hogy a bérköltségeket magukba foglaló munkaügyi kérdésekkel részletesebben foglalkozzunk. Ez azért is fontos, mert a munkaügyhöz tartoznak a munkatermelékenység, a munkaerőgazdálkodás, a szocialista bérezés kérdései. E kérdések helyes megoldása pedig nemcsak a termelés emelkedésének elősegítője, hanem a munkafegyelem megszilárdításának, a vezetés megjavításának is igen hathatós eszköze.

A munkaügyi mutatók közül a legfontosabb a munka termelékenysége.

A termelékenység mérésére sokféle mutató szolgál. Mindegyikük más és más jelentőségű az elemzés szempontjából, mert mindegyikük más és más veszteségre világít rá, más-más tartalékok feltárását teszi lehetővé. Mindenkor az egy főre, egy órára eső termelési érték mutatójára kell építenünk a munkatermelékenység ellenőrzését; ezt kell a további elemzés első lépcsőjének tekintenünk, mert ez a mutató érzékelteti leginkább a termelékenységet befolyásoló összes tényezők hatását.

A volt Általános Gépipari Minisztériumhoz tartozó vállalatok öt éves tervünk első három évében nem csekély feladatot oldottak meg, körülbelül 71 százalékkal emelték az egy főre eső termelési értéket.

A következőkben megvizsgáljuk, milyen tartalékok biztosítják kitűzött céljaink megvalósulását, a munka termelékenységének további fokozását.

Tartalékainkat három főcsoportba oszthatjuk:

a munkaigényesség csökkentése,

a munkaidő teljes kihasználása,

a munkások termelőképességének fokozása.

A gyártmányegység termelésére fordított munkaidő — a munkaigényesség — csökkentése napról napra, óráról órára újraszülető tartaléka a munkatermelékenység fokozásának. A munka igényességét sokféle tényező határozza meg, mégis ki kell emelnünk közülük néhányat. Ilyenek: a gyártmány konstrukciója, a gyártó üzem műszaki fölkészültsége és fölszerelése, az alkalmazott technológia, a munka szervezettsége, az anyag minőségének és méretének helyes megválasztása.

Ahol igazán megértik a munkaigényesség csökkentésének feladatát, ott komoly eredmények is születtek. A MÁVAG-ban például egy év alatt 1100 órával csökkent a vasúti mozdonyok normaóraszükséglete, a Csepel Autógyárban három év alatt több mint 30 százalékkal a Diesel gépkocsi-motor, a Rákosi Mátyás Művek Kerékpárgyárában pedig 13,5 százalékkal a túrakerékpár normaóraszükséglete.

A termelékenységemelés tartalékainak egyik nagy csoportja a munkaidővesztések kiküszöbölése. Ez biztosítja a hasznos, termelő munkaidő növelését a törvényesen meghatározott munkanapban. Itt a tartalékok mozgósításának három nagy területe van: az egész munkanapokban jelentkező veszteségek, a törtnapi hiányzások és a munkanapi részleges veszteségek csökkentése.

A betegség miatt bekövetkező munkakiesést a betegségek, főleg a balesetek megelőzésével, a munkakörülmények megjavításával, az üzemek szociális viszonyainak fejlesztésével kell csökkenteni.

A mulasztások igen kevésbé ismert területe az úgynevezett törtnapi hiányzás. A törtnapi hiányzások a munka későbbi megkezdése, illetőleg a korábbi elmenetei folytán csonkítják a munkanapot.

Igen jelentősek az egy-egy műszakbeli veszteségek is. Feltárásuk nem könnyű feladat, de a módszeres munkanap-fényképezéssel a termelékeny-

ség fokozását szolgáló hatalmas lehetőségek kerülnek felszínre. Nem lehet természetes állapotnak elfogadni, hogy például a Gheorghiu-Dej Hajógyárban egy autogénhegesztő csoport három tagja munkaidejének csupán 55 százalékában végez termelő munkát.

A munkatermelékenység növekedésének harmadik nagy tartaléka a munkások termelőképességének fokozódása, amely főként a munkához való megváltozott viszony eredménye. Ez megnyilatkozik a munkások alkotó kezdeményezésének kibontakozásában, a Sztahanov-mozgalomban, a szocialista munkaversenyben, általában a munkások szaktudásának, műszaki képzettségének folyamatos és módszeres emelésében.

A munka termelékenysége egyúttal a helyes munkaerőgazdálkodás mutatószáma is.

A helyesen készített munkaügyi tervek — a konkrét termelési feladatoknak megfelelően — a gyártmányonként kimutatott normaóraszükséglet alapján határozzák meg a munkáslétszámot. Ez az elmélet; a gépipar valálatainál azonban még nem ez az általános gyakorlat.

A normaórákon alapuló létszámtervezésnek több feltétele van. Első sorban az, hogy a műszakilag megalapozott normák megállapítása megfelelő fejlettségi fokon legyen. További — nem is könnyen megoldható — feltétel a gyártmányonként összesített normaóraszükségletek megfelelő dokumentálása.

A helyes munkaerőgazdálkodás megköveteli, hogy az úgynevezett közvetve termelő munkáslétszám, amelybe a termelőműhelyek segéd munkásai és üzemfenntartói, valamint a kisegítőműhelyek munkásai tartoznak, a termelőlétszámhoz viszonyítva csökkenjen. A kisegítőműhelyek létszámának a termelőmunkahelyi létszámhoz képest történő csökkenése általában természetes folyamat, hiszen a termelés emelkedése rendszerint nem követeli meg a kisegítőműhelyek létszámának arányos növelését. Ellenben okvetlenül biztosítanunk kell a tervszerű megelőző karbantartáshoz szükséges létszámot, mert a rosszul értelmezett takarékoskodás miatt a gépek elromolhatnak. Biztosítanunk kell továbbá, hogy a TMK-műhely gépeit csak a karbantartáshoz szükséges munkával terheljük, mert ellenkező esetben felborul a karbantartás tervszerűsége.

A termelékenységgel kapcsolatban még röviden foglalkoznunk kell a túlóráztatás kérdésével is. A túlóráztatás azonkívül, hogy csorbitja a dolgozók pihenéshez való jogát, főleg két szempontból káros: egyrészt a túlórában végzett munka rendszerint csökkent termelékenységű, másrészt a túlóra a pótlékok miatt drága, s így növeli az önköltséget.

Anyagellátás

A szervezett és jó anyagellátás — politikai jelentőségén kívül — döntően elősegíti a többtermelést, valamint a termelékenység emelkedését.

A szervezett anyagellátás megköveteli, hogy a termeléshez szükséges anyagokat a technológiai és a műszaki követelményeknek megfelelően,

műszakilag kidolgozott anyagnormák alapján bocsássuk a vállalatok rendelkezésére, vagyis az egyes gyártmányokhoz csak a normáknak megfelelő mennyiségű anyagot adjunk ki. A szervezett anyagellátás biztosítja az anyagokkal való fokozott takarékoságot, s így segíti az önköltségi terv teljesítését is.

A szervezett anyagellátás ezenkívül döntő jelentőségű a vállalati forgóeszközök helyes kialakításában, illetőleg a forgóeszközcsökkentési tervek teljesítésében. A szervezett anyagellátásnak biztosítania kell, hogy a vállalat csak annyi anyagot tartson készletben, amennyit a folyamatos termelés okvetlenül megkíván. Ezen a területen az anyagellátás feladata a vállalati anyagkészletek felülvizsgálása és a fölösleges készletek átirányítása az ellátatlanabb helyekre.

Az anyagellátás területén a legutóbbi időkig általában az volt a helyzet, hogy a vállalatok megkaptak bizonyos anyagmennyiséget, amelyet tetszésük szerint használtak fel gyártmányaik termeléséhez. Ez pazarlás-hoz vezetett, mert sokszor minőségi anyagot használtak fel olyan gyártmányhoz is, amelyhez közönséges anyag is jó lett volna. De mert a minőségi anyag már megvolt, azt használták fel. Ezért szükségessé vált, hogy a minisztérium meghatározza: bizonyos anyagok csak kijelölt gyártmányokhoz használhatók fel. A vállalatok tehát célkontingenst kapnak.

A minisztériumi anyagellátási szervezet egyik fontos feladata, hogy a műszaki szervekkel együtt rendszeresen fölmérje és kidolgozza a helyettesítő anyagok felhasználásának lehetőségét, s főleg az importanyagok helyettesítésével segítse népgazdaságunk külkereskedelmi egyensúlyának biztosítását.

Az ipar szocialista vezetése

A szocialista iparunkra háruló nagyarányú feladatok tették szükségessé, hogy iparunk vezetését újra meg újra átszervezzük.

A gépiparban nem kis feladat a vezetés és az irányítás, különösen ha meggondoljuk, hogy az idén is sok új gyártmány termelését kell megkezdenünk, fontos exporttervet kell teljesítenünk, s a párt- és kormányprogram szerinti átállást is biztosítanunk kell.

Az emberek együtt nőnek feladataikkal. Mégsem bízhatjuk a véletlenre, hogy a feladatok növeljék meg végrehajtóik képességeit. A vezetőket tudatosan kell formálnunk, hogy végrehajthassák a kapott feladatot, ezért a vezetés formáit, módszereit is tudatosan kell kialakítani.

A szocialista vezetés alapelve az egyszemélyi felelősség. Az egyszemélyi vezetés szervezeti feltételei ma már többé-kevésbé kialakultak üzeminkben. De a szervezeti feltételek nem jelentik azt, hogy az egyszemélyi vezetés, a személyi felelősség az egész területen hiánytalanul érvényesül. Különösen nagyok a fogyatékoságok a vállalatok alsó parancsnoki karában, a művezetők személyes felelősségét illetően. Ennek rendszerint az az oka, hogy a diszpécser-szervezet sokszor a művezető meg-

kerülésével intézkedik. A művezetők személyi felelősségét gyöngíti, hogy nálunk még kezdetleges az önálló elszámolású egységek megszervezése. A művezetők nem kapnak világos, egyszerű, számszerűen mérhető és pontosan ellenőrizhető feladatot. S minthogy feladatuk nem pontosan körülhatárolt, felelősségük is elmosódott. Még ott is, ahol a felelősség, illetőleg a feladat pontosan ismeretes — mint például a felső vezetőknél (igazgató, főmérnök, főkönyvelő) — gyakran látszik a felelősség elhárítására, vagy megosztására irányuló törekvés; ennek oka elsősorban a megfelelő szakmai és politikai képzettség hiánya.

A vezetés egyik legnagyobb hiányossága, hogy még most is sokkal többet törődünk a határozatok, utasítások meghozatalával, mint végrehajtásuk ellenőrzésével. Ezért fontos, hogy az összes vezetőket ráneveljük a határozatok végrehajtásának ellenőrzésére. Persze itt nemcsak felvilágosító munkáról van szó, szervezeten is biztosítanunk kell a folyamatos ellenőrzés lehetőségeit.

A vezetés színvonalát emeli a vezetőszervek helyes, legalkalmasabb formáinak kialakítása is. Mindjárt megállapítjuk, hogy itt még a leghelyesebb forma is csak keret, irányelv lehet, s nem alkalmazható mindenütt, minden körülmények közt. Eddigi szerveink kialakításakor éppen az volt az egyik súlyos hiba, hogy amit egyszer kialakítottunk, vagy szovjet tapasztalatként átvettünk, azt mindenütt, minden körülmények közt megakartuk valósítani. A vezetés helyes, szervezeti formáit természetesen egységes elveknek megfelelően kell kialakítani, de az iparág sajátosságait okvetlenül mérlegelni kell.

Műszaki fejlesztés

A gépipar különféle ágainak gyártási kérdései közül kiemelkedő fontosságú a műszaki fejlesztés fokozása. A gépipar műszaki fejlesztése komplex feladat. Meg kell oldania a gépesítés, a villamosítás, az automatizálás stb. problémáit. E kérdések vizsgálata és tárgyalása során a műszaki tervből kell kiindulnunk.

A műszaki fejlesztési terv feladatai közt a legelső a gyártmányfejlesztés kérdése. Kétségtelen, hogy egyes gépipari ágaink szép eredményeket értek el a gyártmányfejlesztésben; ennek köszönhető, hogy nem egy gyártmányunk világszerte viszonylatban is versenyképes.

A szerszámgépiparban az a legfontosabb feladatunk, hogy automatizáljuk, termelékenyebbé tegyük a munkaigényes gyártási folyamatokat, s a korszerű forgácsolási feladatok teljesítésére alkalmas szerszámgépeket tervezzünk. A szerszámgépgyártás az eddig gyártott és újabb típusú univerzális szerszámgépeken kívül fokozottan gyárt majd automatákat és célgépeket is, különösen a járműipar és a motorgyártás számára.

A szerszámgépgyártáson kívül két rohamosan fejlődő, de jelenleg még nem önálló gépgyártó águnk: az építőipari gépgyártás és a vegyipari gépgyártás.

A gyártmányfejlesztésben nagy feladatok háru'nak az erősáramú iparágra. Az erősáramú iparnak kell biztosítania például az automatizálás alapfeltételeit. Az automatizálás céljából megindítottuk mind a kohászat, mind a szerszámgépipar igényeinek megfelelő korszerű villamosmágneskapcsoló, vezérlőkapcsoló- és relésorozat kidolgozását. Az erősáramú ipar 1952-ben szovjet dokumentáció alapján saját gyártású kohóautomatikát tervezett és indított meg. Ezzel megoldotta a diósgyőri 700 m³-es új nagyolvasztó automatizálásának kérdéseit.

Nagyot fejlődött és további fejlesztésre alkalmas iparág: a híradástechnika. 1952-ben egyebek közt egész sor új típusú rádióvevő csövet, különféle nagyteljesítményű nagy adócsöveket gyártott. Elkészült olyan korszerű átviteltechnikai berendezés is, amely egyszerre, egy telefonvezetéken 12 telefonbeszélgetést tesz lehetővé. A híradástechnikai gyártmányokkal szemben támasztott egyik legnagyobb követelmény az alapkészülékek és -alkatrészek jóminőségű új típusainak kialakítása.

Híradástechnikai iparunk egyik nemzetközileg is megbecsült szektora a vákuumtechnikai ágazat, amely még 1953-ban kidolgozza a kilencsapos korszerű miniatűr rádióvevőcső-típusokat, úgyhogy ezek már a televíziós vevőkészülékekben is felhasználhatók lesznek. 1953-ban megindulnak a televíziós berendezések elkészítésének legfontosabb munkálatai is.

Műszeriparunk a felszabadulás után kisipari jellegű volt. Voltaképp csak az államosítás után, 1948-ban indult fejlődésnek; azóta önálló iparágként dolgozik. A műszeripar távlati feladataiban a korszerű tömeggyártás menetközbeni mérési feladatai a legfontosabbak.

A magyar ipar felszabadulás utáni hatalmas fejlődését mind belföldön, mind külföldön bizonyítják a járműipar gyártmányai. 3—4—5-és 6-részes Diesel-mechanikus és Diesel-elektromos motorvonataink a világ minden részében ismertek, a Szovjetunióban éppúgy, mint Argentínában. Ezek a vonatok 100—120 km/óra sebességgel robognak.

Járműiparunkban rendkívül hatalmasan fejlődik hajóiparunk. Korábban a hajógyártás tipikusan egyedi gyártás volt, de 1952-ben már jól bevált típusorozatban dolgoztak hajógyáraink. Hajógépgyártásunkban nagy fejlődést biztosított egyes munkafolyamatoknál a szegecselésnek hegesztéssel történő helyettesítése. Hajógépgyártásunk kapacitásának növelése végett a szerelőmunkák sokkal nagyobb része „gyárszerűen“ fog folyni, s nem a hajón, ahol az egyidejű műveletek hátráltatják egymást.

Műszaki szakembereink jogosan büszkék 100 tonnás úszódaruinkra, amelyek nagyban hozzásegítettek bennünket a fasiszták által felrobbantott hídjaink gyors helyreállításához. Úszódaruinkat tengeri használatra is alkalmassá tettük, s így e gyártmányunk exportképességét biztosítottuk.

A Gheorghiu-Dej Hajógyár dolgozói méltán emlegetik, hogy gyártmányaink, az 1100 tonnás folyam- és tengerjáró hajók a Fekete-tengertől a Csendes-óceánig ma már mindenhol megtalálhatók. Újabb büszkeségei

hajógyártásunknak a Szovjetunió számára sorozatban gyártott gyönyörű személyszállító hajók. Ezek a hajók a Volga—Don-csatornán bizonyítják hajóiparunk fejlettségét.

Szépen fejlődött autó- és traktoriparunk. Európai viszonylatban is jelentős autóbusziparunk 1952-ben már korszerű, exportképes autóbuszokat gyártott.

A Csepel Autógyár megindulásával megszületett a korszerű magyar teherautógyártás. A gyár tavaly két új konstrukciót hozott ki, minden bizonnyal mindkettő keresett gyártmány lesz belföldön is, külföldön is.

Tavaly elkészítettük fővárosunk közlekedésének megjavítása végett a hazai trolibusz prototípusait; a trolibusz szériagyártása az idén már megkezdődött.

Nagyjelentőségű mezőgazdasági gépiparunk fejlesztése. Mezőgazdasági gépgyártásunk tavaly már többszáz modern kombájnt adott népgazdaságunknak. Feladatunk, hogy tovább fejlesszük a konstrukciót, illetve a szovjet konstrukcióból átvegyünk mindent, ami iparunk fejlettsége és technológiai színvonala szerint lehetséges, s még jobbá tegyük a kombájnokat. Eddig csak gabona aratására, cséplésére gyártottuk a kombájnokat, de az idén már rátérünk a répakombájn és a kukoricakombájn gyártására is. Készíteni fogunk speciális kombájnt a rizs aratására is, ezenkívül mezőgazdasági gépiparunk, új kormányprogrammunknak megfelelően, jónéhány igen fontos új gyártmánnyal segíti majd mezőgazdaságunkat.

A műszaki terv másik nagy feladata a technológia fejlesztése. A jó konstrukció megvalósításának fontos feltétele, hogy legyenek megfelelő anyagok. Népgazdaságunk rohamosan növekvő termelése a fémfogyasztás jelentős emelkedésével jár, ezért szükséges, hogy

1. a gyártmányegységre eső fémfogyasztást erősen korlátozzuk,
2. az importanyagok helyett új, hazailag készíthető, eddig nem alkalmazott anyagokat építtessünk be.

A technológia fejlesztésének legelső és alapfázisa az öntészet fejlesztése. A gépgyártásnak az öntészet adja a legfontosabb alapanyagot. Okvetlenül szükséges tehát, hogy az öntészeti technológia területén olyan intézkedéseket tegyünk, amelyek biztosíthatják, hogy öntődéink gyártmányai megfeleljenek a gépgyártás minőségi és mennyiségi követelményeinek. Tavaly széles körben elterjesztettük a szilíciumos modifikációs technológiát. E technológia alkalmazásával elértük, hogy öntvényeink minősége jelentősen javult, a selejt csökkent, az öntvények megmunkálása pedig könnyebbé vált. Ahol a szilíciumos modifikációt alkalmaztuk, ott öntődéink műszaki színvonala emelkedett.

Eredményesnek bizonyult öntődéink műszaki fejlesztésében a szintetikus homok használata. Az ilyen homokot használó öntődék selejtje szemlátomást csökken.

Az olvasztási technológia fejlesztését szolgálja a forróolvasztás is. Alkalmazása végett majdnem minden öntődénkben megtörtént a kétsoros fúvókájú kúpolókemencék üzembehelyezése, valamint típuskúpolók és

típusfűvők kidolgozása. További feladatunk a háromsoros fűvókák fölépítése, az öntödék berendezéseinek további tipizálása (típushomoktároló, előkészítő, törőművek stb. létesítése).

A műszaki terv egyik járulékos és igen fontos része a kutatás. Új gyártmányok termelésének megkezdése, új technológiai eljárások bevezetése szervezett kutatást tételez fel. Kormányzatunk 1949-ben megkezdte a kutatóintézetek hálózatának kiépítését. A tudomány jelentősége a szocializmusépítő társadalomban összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint minden korábbi társadalmi rendszerben. Első öt éves tervünk voltaképp a kutatási szervezet kiépítésére törekszik. Máris sok értékes, a népgazdaság szempontjából fontos tudományos eredményt értünk el. A helyes kutatási téma megválasztása a gyakorlat és az elmélet megkívánta egység megteremtésének eszköze. A kutatómunka tervszerűségének főlénye az úgynevezett „szabad kutatás”-sal szemben ma már általában nem vitatott. Ami a tervszerűséget illeti, ennek biztosítása az irányító hatóságok feladata olyképpen, hogy a kutatómunka a folyó népgazdasági terv teljesítését elősegítse, a távlati terveket pedig elméletileg előkészítse.

Az ipari termelésben nagy fejlődést jelent a kutatási tervek összehangolása az üzemek tervével. Az üzemek ma már megtervezik azokat az üzemi kísérleteket, amelyek a tervezés során előre láthatók. Ugyanezekben a tervekben helyet kap az intézetek által kidolgozott új gyártmányok és technológiai eljárások alkalmazása is. A kutatóintézetek munkájának eredményességét végső fokon az jelzi, hogy ezek az eredmények mennyiben építhetők be a termelési tervekbe, mennyiben járulnak hozzá a gyártási technológia korszerűsítéséhez, mennyire élő és valóságos a kutatás és a termelés kapcsolata.

Az üzemek és az intézetek közt az együttműködés egyik szervezett formája a szovjet mintára egyre szélesebb körben alkalmazott szocialista szerződés-kötés. Ilyen kapcsolat keretében működik együtt például a Forgácsoló Szerszámok Gyára és a Gépipari Technológiai Intézet, vagy ugyanez az intézet és a Csepel Autógyár. Így dolgozta ki a Kőbányai Vas- és Acélöntő Gyár, a Rákosi Mátyás Művek, a Vasipari Kutatóintézet és a Gépipari Technológiai Intézet a keményfémfelrakó elektrodák gyártásának és alkalmazásának technológiáját.

A technológia fejlesztésének fontos kérdése a szabványosítás is. A szabványosítás nemcsak a takarékoság hatalmas eszköze az alkatrészek kicserélhetősége révén, hanem eszköze egyúttal az új technikai normák, eljárások, a legfejlettebb tudományos technika elterjesztésének is. Ma már nincs az iparnak olyan ága, ahol a szabványok ne szabályoznák, rendszereznék, vagy egyéb módon ne támogatnák iparunkat. A szabványok ma már az ipar törvényei. Készítésük egy ideje állandó, számszerű és minőségi emelkedést mutat, s a szabványosítás területe is erősen kibővült. De az országos szabványosítás mellett nem hanyagolhatjuk el az úgynevezett

házi szabványosítási munkát sem. A házi szabványosítás az üzemek nagyobb részében megindult, s a házi szabványok is egyre népszerűbbé válnak.

A szocialista gazdasági rendszer természetéből következik a minőség állandó javításának szükségessége, mert a szocialista gazdaság célja nem a haszonszerzés, hanem a dolgozók életszínvonalának állandó növelése. A termelés minőségének megjavítása megköveteli, hogy a termelés példásan megszervezett legyen, a legtökéletesebb gyártási eljárásokat alkalmazzuk, a legkorszerűbb munkamódszerekre térjünk át. A minőség javítása végett biztosítanunk kell az egyéni felelősség elvének hiánytalan érvényesülését, a termelésben meg kell szüntetnünk minden felelőtleniséget, a termelés minden szakaszában érvényesítenünk kell a rendszeres, helyes és idejében történő műszaki ellenőrzést, továbbá fokoznunk kell a dolgozók, különösképpen az ellenőrző szervek szakképzettségét. A minőség javítása végett biztosítanunk kell, hogy a dolgozók a selejt okainak föltárása után — a további gyártás folyamán — felhasználják a tapasztalatokat.

A gyártmányok minőségének megjavítása során a legfontosabb feladat, hogy a termelés minden szakaszában idejekorán végezzük el a részletes műszaki ellenőrzést. A műszaki ellenőrzés feladata, hogy

a) megállapítsa, a gyártmányok megfelelnek-e a kötelező szabványoknak (tulajdonságoknak, kellékeknek),

b) rámutasson azokra a konkrét gyártási vagy minőségi hibákra, amelyek a gyártott árun vagy gyártmányon észlelhetők,

c) fölfedje a gyártás folyamatában, technológiájában mutatkozó hibákat (helytelen tervezés, pontatlan statisztikai és műszaki számítások, rossz minták alkalmazása, a gépek helytelen működtetése stb.).

Az ellenőrző szervekre háruló feladatok eredményes végrehajtása szükségessé teszi a következetes, tervszerű selejtkutatást, valamint a selejtmegelőzést célzó gyártástechnológiai ellenőrzés alkalmazását is. A folyamatos tömeg- és nagysorozatban gyártott termékek műszaki ellenőrzésében a statisztikai ellenőrzési módszerre kell áttérni. De pontos alkatrészek és termékek gyártása esetén, vagyis ahol a műszaki előírások tökéletes pontosságot követelnek, továbbra is ragaszkodnunk kell a minden egyes termékegységre kiterjedő ellenőrzéshez. A selejt elleni küzdelemben hármas feladat hárul ránk:

a) a szükséges intézkedések megtétele, hogy tisztázódjanak a selejtkelkezés okai. Ezért tökéletesítenünk kell a selejtelőzési műveleteket. Különösen fontos a selejtokok pontos műszaki feltárása azokban az esetekben, amikor visszatérően ismétlődő, vagy a gyártás egész folyamatát befolyásoló selejtokok föltárásáról van szó.

b) A selejt elleni küzdelem második fázisában — a selejtokok föltárása után — meg kell találnunk azokat a helyes műszaki és szervezési intézkedéseket, amelyeknek végrehajtása esetén biztosíthatjuk a selejtmentes gyártást.

c) Végül a selejt elleni küzdelemben gondoskodnunk kell az okozott selejtkároknak a lehetőséghez képest történő megtérítéséről.

A műszaki terv egyik nagyfontosságú tényezője a Szovjetunió segítsége, a nemzetközi tapasztalatcsere. Amikor az ipar műszaki fejlesztésével kapcsolatos feladatainkról beszélünk, meg kell említenünk, mi tette lehetővé és mi segíti ezentúl is ezt a viszonylag gyors fejlődést. Rá kell mutatnunk arra a teljesen újszerű körülményre, amelyet a szabad népek gazdasági együttműködése és kölcsönös segélynyújtása jelent. Sztálin elvtárs tanítása szerint: „ennek az együttműködésnek a tapasztalata mutatja, hogy egyetlen kapitalista ország sem tudna a népi demokratikus országoknak olyan igazi és magas műszaki színvonalú segítséget nyújtani, amelyet a Szovjetunió nyújt nekik. Nemcsak arról van szó, hogy ez a segítség a lehető legolcsóbb és műszakilag elsőrendű. Elsősorban arról van szó, hogy ennek az együttműködésnek alapja a kölcsönös segítségnek és a közös gazdasági föllendülés elérésének őszinte vágya. Az eredmény az, hogy ezekben az országokban az ipar igen gyors ütemben fejlődik“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 32. old. Szikra. 1953.)

A műszaki fejlesztés járulékos része az újítómozgalom is, amely hazánkban már igazi tömegmozgalommá fejlődött. Az újítómozgalmat azonban tervszerűbbé kell tennünk; szükségessé vált az újítómozgalom központi irányítása. A tervszerű irányítás céljából az egyes iparágak újítási feladatterveket dolgoztak ki; ezek tartalmazták az iparág megoldandó feladatait. Az iparági feladattervek azonban túlzásfoltosságuk és bonyolultságuk miatt nem váltak be. Helyettük helyesnek látszott üzemi újítási feladattervek készítése, mégpedig nem teljes évre, hanem negyedévi tervidőszakokra, minden műhelyrésze külön-külön felbontva. Ezek a feladattervek már inkább hozzájárultak az újítómozgalom tervszerűbbé tételéhez. A dolgozók mindjobban a feladattervekben megjelölt szűk keresztmetszetek megszüntetésére irányították figyelmüket; ennek eredménye az lett, hogy sok fontos kérdés oldódott meg újítás révén.

Az újítási feladattervek a vállalatok műszaki fejlesztésének tervei alapján készültek. Tehát mindazok a hibák, amelyek a tervezési módszerekben mutatkoztak, hatványozottan kiütköztek az újítási feladattervekben is. Műszaki fejlesztési tervezésünk egyik nagy hibája az volt, hogy nem vontuk be a dolgozókat a műszaki tervek készítésébe. A dolgozóknak a tervteljesítést elősegítő helyes javaslataival a műszaki intézkedések tervében, vagy ahogyan röviden nevezzük, a Műszinttervben kell számolnunk.

A Műszintterv tartalmazza mindazokat a műszaki vagy szervezési jellegű intézkedéseket, amelyek biztosítják a vállalati terv minden részletben való teljesítését, az újításoknak és az élenjáró dolgozók tapasztalatainak, a sztahanovista munkamódszereknek széleskörű alkalmazását. A Műszintterv a gyár műszaki vezetőségének elhatározott intézkedésein kívül magában foglalja a vállalat dolgozóinak a technológia korszerűsítésére, a minő-

ség megjavítására, a munkaigényesség csökkentésére, az anyagtakarékosságra, az önköltségcsökkentésre irányuló javaslatait is. Mindezekből nyilvánvaló, hogy a Műszintterv kidolgozásakor biztosítanunk kell a műszaki vezetőség és a gyár dolgozóinak szoros együttműködését, s elsősorban azt, hogy a kérdések megoldására irányuló egyetlen jó javaslat se sikkadjon el.

[Harc az ütemes termelésért

A termelés állandó növekedése ellenére az egyes tervidőszakokban a befejezett termelés nem egyenletes, hanem lökészerű. Ez kedvezőtlenül befolyásolja a termelőkapacitás megfelelő, teljes kihasználását. A vég-szerelő, kikészítő üzemek a hó elején jóformán állnak, a hó végén pedig rohammunkával igyekeznek pótolni a mulasztást, s biztosítani a havi tervben meghatározott mennyiségű befejezett termelést.

Az egyenletes, ütemes termelés megvalósításának ma még egyik legnagyobb fékje a maradiság, e kérdés jelentőségének meg nem értése. Egyes vezetők az ütemes termelés megvalósíthatatlanságáról beszélnek, s az anyagellátás, a kooperáció nehézségeire hivatkoznak. Kétségtelen, hogy a jó anyagellátás és kooperáció fontos feltétele az ütemes termelésnek, de mégsem ez a legfontosabb. Az ütemes termelés legfontosabb feltételei:

1. Szervezzük meg, hogy a vállalat egyes műhelyeinek is legyen saját tervük, s ezek a tervek tagozódjanak minimálisan dekádokra, sőt ahol a gyártási folyamat és a gyártás jellege lehetővé teszi, napi tervekre. A dekádtervek teljesítése a vállalatra nézve éppoly kötelező érvényű, mint a havi tervek végrehajtása.
2. Szervezzük meg a szűk keresztmetszetek megszüntetését. Ezt egyrészt a szűk keresztmetszetű gépeknek más gépekkel való helyettesítése, másrészt a munkák gondos főszerszámozása, készülékezés útján biztosíthatjuk leginkább.
3. Szervezzük meg, hogy az üzemek és az üzembrészek terhelése ne az eddigi módon, becslés alapján, hanem megbízható kapacitásadatok mérlegelése útján történjék.
4. Fontos az ütemes termelés megteremtésében a típusos termelési módszerek alkalmazása. Üzemeink egész sora idegenkedik alkalmazásuktól, mert így a hiányosságok gyorsabban kerülnek felszínre.
5. Javítsuk meg a vállalatok munkaerőgazdálkodását.
6. Végül egyik legfontosabb feltétel az egyes vállalatok, valamint az egyes üzembrészek jó kooperációja.

Üzemeink dolgozói gyakran panaszolják, hogy nem tudják terveiket teljesíteni, mert más vállalatok nem szállították időben, vagy megfelelő minőségben az anyagot, az alkatrészt, a félkészgyártmányt stb.-t. Ennek az az oka, hogy egyes vállalatok, sőt néha egész iparágak csak globálisan teljesítik terveiket, s nem ügyelnek a tervben megszabott választékra, minőségre, valamint a gyártási határidők megtartására. Az ilyen hiányosságok voltaképp azt jelentik, hogy megsértjük a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényét. Ezért népgazdaságunk egyes ágaiban aránytalanságok, feszültségek keletkeznek, s ezek az aránytalanságok hátráltatják vagy hát-

ráltathatják az egész népgazdaság fejlődését, a szocializmus építését is. Ha például vaskohászatunk tartósan elmarad terve teljesítésétől, vagy nagy százalékban más minőségű és méretű anyagot gyárt, mint amilyenre feldolgozó vállalatainknak tervük teljesítéséhez szükségük van, ez fékezi a gépgyártás fejlődését; a gépgyártás megtorpanása pedig károsan befolyásolja a bányászat, a kohászat, a vegyiipar, a könnyűipar, a közlekedés, a mezőgazdaság, egyszóval az egész népgazdaság fejlődését. De az is feszültséget okoz a népgazdaságban, ha csupán egy-egy vállalatunk nem teljesíti tervét, vagy nem azokban a gyártmányokban teljesíti, amelyeket a népgazdaság szükségletei alapján a terv megszab. Az ilyen vállalat megzavarja a vele kapcsolatos más vállalatok egész sorának tervteljesítését. Tehát mindenképpen fontos, hogy vállalataink ne csak globálisan, hanem részleteiben is pontosan teljesítsék tervüket.

A kooperáció nemcsak a termelőkapacitás jobb kihasználását teszi lehetővé, hanem valamennyi iparágban elősegíti a termelés technikájának fejlesztését is. Például az a körülmény, hogy az autógyártásban sok egymáshoz szorosan kapcsolódó üzem vesz részt, s ezek az üzemek az autó különféle alkatrészeit gyártják, lehetővé teszi speciális gépek beállítását, s arra készíti ezeket az üzemeket, hogy állandóan emeljék technikai színvonalukat, s javítsák gyártmányaik minőségét. A kooperációt tehát nemcsak a termelőkapacitást legjobban kihasználó gyártási szervezésnek kell tekintenünk, hanem úgy is, mint a technológiai fejlesztés egyik emelőjét.

A gépipar munkája szempontjából rendkívül fontos az export kérdése. E kérdés fontosságát egyetlen adat is jól megmutatja: az ötéves terv eddigi időszaka alatt szerszámgépxportunk megháromszorozódott. Exporttevékenységünk egyebek közt azért is szükséges, hogy hozzájárulhassunk a szocialista tábor országainak gazdasági megerősödéséhez, s megteremtjük a kölcsönös gazdasági segítségnek és együttműködésnek azt a légkörét, amely az egymást támogató szocialista államok gazdasági fölemelkedéséhez okvetlenül szükséges.

A gépipar pártunk és kormányunk útmutatása alapján hatalmas erőfeszítéseket tett exportunk fejlesztésére, s jelentős eredményeket is ért el, de iparunk szervezetlensége, anyagellátásunk zavarai és nagyrészt az exporttermelés elhanyagolása miatt évről évre százmilliókkal károsítjuk népgazdaságunkat. E nyomasztó adósság törlesztése, vagyis az exporttervek teljesítése a gépipar dolgozóinak, vezetőinek egyaránt becsületbeli kötelességük.

A június 28-i párthatározaton alapuló kormányprogramm megvalósításával kapcsolatos feladatok

Pártunk központi vezetősége megállapította, hogy iparunk, s benne a nehézipar — hatalmasan fejlődött. Iparunk termelése elérte a háborúelőttinek jó háromszorosát. Hazánk ipari ország lett. De a központi vezető-

ség határozata azt is megállapítja, hogy iparunk gyors fejlődése mögött mezőgazdaságunk fejlődése nagyon elmaradt.

Mezőgazdaságunk fejlődésének elmaradása erősen fékezte népünk jólétének, életszínvonalának emelkedését. Ebből a tényből adódik első és legfontosabb feladatunk: szocialista iparosításunkra, viszonylag fejlett nehéziparunkra támaszkodva fokozott erővel hozzá kell látnunk mezőgazdaságunk elmaradottságának megszüntetéséhez, a mezőgazdasági termelés hozamának növeléséhez. Ez további fejlődésünk, további haladásunk döntő feltétele!

S az ipar céltudatos munkája nélkül nem oldhatjuk meg a szocializmus építésének ezt a kulcskérdését.

Az új kormányprogramm érvényesítése okvetlenül megköveteli az ipari termelés és a beruházások átcsoportosítását. Csupán a helyes átcsoportosítás — s hozzátehetjük: a szervezett és gyors átcsoportosítás — biztosíthatja a könnyű- és az élelmiszeripar termelésének növelését és a mezőgazdaság gyorsütemű fejlesztését.

De nemcsak a beruházások, hanem az ipari termelés átcsoportosításáról is szó van, mégpedig olyan mértékben, hogy ez a termelés alkalmas legyen a dolgozók növekvő igényeinek, szükségleteinek kielégítésére.

Például a kohó- és gépiparban most nem a további nagyarányú fejlesztés, hanem az elért eredmények megszilárdítása a legfontosabb feladat. Ebben az iparágban a termelésátcsoportosítási feladatok hiánytalan teljesítése mellett rá kell térni a kevésbé anyagigényes exportcikkék és a dolgozók igényeinek közvetlen kielégítését szolgáló cikkek gyártására.

Meg kell szűnnie annak a túrhetetlen állapotnak, hogy a lakosság nehezen juthat hozzá a legegyszerűbb háztartási vasipari cikkekhez. A drót, a szeg, a kulcs, a lakat, a konzervnyitó, a palacsintasütő, a bogrács, a paradicsompasszírozó, a zománcozott tányér, a bögre, a tejeskanna, a tűzhely és ezernyi más, kisebb-nagyobb közfogyasztási cikk gyártását elhanyagoltuk, sőt teljesen vagy majdnem teljesen abbahagytuk. E cikkek gyártását most olyan mértékben kell fejlesztenünk, hogy hiányuk rövidesen megszűnjék.

Ugyancsak a kohó- és gépiparra vár az a feladat is, hogy a nagyobb arányú lakásépítkezéshez és tatarozáshoz biztosítsa a szükséges fölszerelési tárgyakat, berendezéseket. (Fitting, szerelvény, fürdőkád, vizkiöntőtál, víz- és gázvezetőcső, kályha stb.)

Nézzük meg, mit tettünk a kormány programjának közzététele óta eltelt időszakban az átállás sikerének biztosítására.

A kohó- és gépiparban egy sor üzemet már átszerveztünk a mezőgazdaság kis- és nagygépszükségletének kielégítésére, mások átállítását pedig a közeljövőben tervezzük. Új beruházások nélkül megoldjuk például az ipari láncszükséglet kielégítését, s ezzel 40 millió forintos új gyárépítkezést fölöslegessé teszünk. Új gyár építése nélkül fogjuk kielégíteni az 1954. évi tervben előirányzott egész szellőzőműigényt, s ezzel kiküszöböljük ezt a legégetőbb munkavédelmi hiányosságot.

Egyik üzemünk átállításával megoldjuk a magyar ipar egyik legnehezebb problémáját, a Diesel-motorgyártást, s ezzel mind a hazai, mind az export-

szükségletet a vártnál is jobban ki tudjuk elégíteni. A traktor és a többi mezőgazdasági gép, valamint az autó és a kerékpár alkatrészeinek háromszorosra növekedett igényét is ki fogjuk elégíteni, mert minden gyárunkat, üzemünket kötelezzük néhány ilyen alkatrész szükséges mennyiségű gyártására.

Minden nagyüzemünk igazgatójának hamarosan nyilatkoznia kell, hogy az üzemi hulladékból a meglévő kapacitással milyen és mennyi közfogyasztási cikket kíván terven fölül gyártani.

A legfontosabb cél, hogy minél kevesebb új beruházással, a meglévő kapacitás jó kihasználásával, minél több exportárut, mezőgazdasági és közvetlen fogyasztási cikket termeljünk.

Az áállás nagyságát és nem teljességét kívánom érzékeltetni azokkal a számokkal, amelyek megmutatják, hogy a lakosság szükségleteinek kielégítését, illetőleg a mezőgazdaság fejlesztését milyen mértékben vettük figyelembe a KGM 1954. évi tervében. (A számok csak irányszámok, s a jóváhagyásig még emelkedhetnek.)

Edényárut 134, zománcozott edényt 116, horganyzott edényt 176, csi-szolt edényt 343, tűzhelyet 141, háztartási gépet 200, kerékpárt 132, motor-kerékpárt 120 százalékkal gyártunk többet.

A mezőgazdaság részére ásó 203, lapát, kapa 239 százalékkal, traktor mintegy 3200 darabbal, gépvontatású eke 4200, borona 12 500 darabbal több készül.

A közhasználatú cikkek közül rádiót 123, füstcsövet 124, fürdőkádat 143, kályhát 138 százalékkal többet bocsátunk a fogyasztók rendelkezésére. Ezenkívül természetesen az egyéb közhasználatú fogyasztási cikkek ezreinek termelési tervét is jelentősen fölemeltük, hogy a mutatkozó keresletet kielégíthessük.

Az iparban pártunk június 28-i határozatának végrehajtása körül még sok huzavona, sok hiba mutatkozik. De a határozatot mindenképpen végrehajtjuk. Nem utolsósorban biztosítja ezt, hogy pártunk éberén ellenőrzi a határozatok végrehajtását, s erélyesen leküzdi a húzódozást, a maradiságot és a néhány helyen jelentkezett ellenállást is.

A magyar gépiparnak tehát a termelőgép-gyártás további nagyarányú fejlesztésén kívül most az a döntő feladata, hogy a lakosság szükségletét közvetlenül is, de exporttervének teljesítésével is minél tökéletesebben kielégítse.

Az ismertetett változások egyáltalán nem csökkentik a gépipar népgazdasági jelentőségét, hanem kiterjesztik feladatkörét, s hozzájárulnak, hogy a gépipar betöltse azt a szerepét is, amelyet eddig elhanyagoltunk, mellőztünk: a lakosság igényeinek kielégítését.

Azok az ipari vezetők, akik megalázonak tekintették, hogy üzemük — közismert és elismert gyártmányain kivül. — a lakosság közvetlen szükségleteit kielégítő cikkeket is gyártson, reméljük, most már átlátják, hogy ez a feladat semmiképp sem megalázó, hanem fölemelő, dicső dolog, mert nincs szebb, nemesebb feladat, mint a dolgozó nép érdekeinek szolgálata. S a dolgozók érdekeit nemcsak a távoli feladatok megoldásán való fáradozással, hanem a mindennapi szükségletek kielégítésével is szolgálunk kell.

D. TRIFONOV

A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról

A politikai gazdaságtan kategóriáinak és törvényeinek összessége a társadalom gazdasági rendjének és törvényszerű fejlődési folyamatának elméleti tükröződése.

A politikai gazdaságtan kategóriái és törvényei: egymásután következő logikai fokozatok a társadalom gazdasági életének, a társadalom fejlődési folyamatainak megismerésében. A gazdasági törvények fölfedezését megelőzi a gazdasági jelenségek sokoldalú elemzése. Valamely társadalom gazdasági rendjének tanulmányozása a legelterjedtebb és gyakran ismétlődő gazdasági jelenségek tanulmányozásával kezdődik; ezeket a jelenségeket a politikai gazdaságtan kategóriáiban logikailag általánosítjuk. Csak a gazdasági jelenségek mélyreható tanulmányozása teszi lehetővé, hogy feltárjuk más jelenségekkel való belső összefüggéseiket, s ily módon rábukkanjunk a gazdasági törvényszerűségekre. A gazdasági törvények feltárása pedig módot ad rá, hogy tudományosan megvilágítsuk az egyes társadalmak gazdasági jelenségeinek kölcsönös okozati kapcsolatait és kölcsönös összefüggéseit. Például az áru elemzése nélkül nem lehetett volna feltárni az értéktörvényt, s a kapitalizmus sajátos „munkaerő-árújának“ elemzése nélkül az értéktöbblettörvényt. Az értéktörvény ismerete nélkül viszont nem lehet jól megismerni az árutermelést, az értéktöbblettörvény ismerete nélkül pedig az árutermelés legmagasabb formáját, a tőkés termelést.

Minden társadalomnak sajátos, a többi társadalomtól különböző gazdasági rendje van. Ezért a politikai gazdaságtan kategóriái és törvényei történelmileg átmeneti jellegűek. Ezek a kategóriák és törvények nem hosszúéletűek. Egy-egy meghatározott alakulat sajátosságait tükrözik, s új történelmi viszonyok keletkezésekor érvényüket veszítik. De a különböző alakulatoknak közös vonásaik is vannak. Semmiféle társadalom sem lehet meg munka, termelés és újratermelés nélkül, a termelőeszközök és a termékek tulajdona nélkül, gazdasági alap nélkül. A minden történelmi korszakra érvényes általános meghatározások nem tárják fel egyik termelőmód sajátosságait sem. Mégis hatalmas jelentőségűek valamennyi alakulat sajátos gazdasági kategóriáinak és törvényszerűségeinek elemzése szempontjából, mert feltárják azokat az általános gazdasági feltételeket, amelyek nélkül semmiféle társadalom sem képzelhető el. A munka, a termelés és az

újratermelés, a tulajdon, a gazdasági alap általános meghatározásai alapján kell vizsgálnunk e kategóriák sajátos történelmi megjelenési formáit.

A sajátos gazdasági kategóriák keletkezése és fejlődése meghatározott történelmi feltételekkel függ össze. Ilyen feltételek: 1. a termelőviszonyok történelmileg meghatározott típusa, azaz a társadalmi alakulat gazdasági tartalma; 2. az árutermelés és az áruforgalom, amely nincs meg mindenféle történelmi feltételek közt, de több egymástól különböző társadalmi gazdasági alakulatban megtalálható. A szocializmus sajátos gazdasági kategóriái két csoportba sorolhatók: a csakis a szocializmusban keletkező kategóriákra és az árutermelés meglétével összefüggő kategóriákra; az utóbbiak már a szocializmuselőtti alakulatokban is megvoltak, de a szocialista társadalomban is érvényesek. A kapitalizmus sajátosan történelmi termelőviszonyait kifejező gazdasági kategóriák ellenben a szocializmusban nincsenek meg. Például a szocializmusban a munkaerő nem áru, a termelőeszköz pedig nem tőke. A kizsákmányoló osztályok és a kizsákmányolás megszüntetése következtében a munkaidő nem oszlik szükséges- és többletmunkaidőre, s a munka sem oszlik szükséges- és többletmunkára. De a szocializmusban is megmaradnak az árutermeléssel összefüggő bizonyos gazdasági kategóriák, amelyeket a társadalom a maga javára használ fel. Ilyen kategória: az áru, az érték, a pénz, az ár, a kereskedelem, a hitel, a bank, a munkabér stb.

Bizonyos gazdasági kategóriák, például az áru, az érték, a pénz és az ár, ott és annyiban keletkeznek és érvényesülnek, ahol és amennyiben árutermelés van. Mások, mint például a hitel és a bankok, összefüggnek ugyan az árutermeléssel és az áruforgalommal, de csak a kapitalista termelés alapján fejlődnek ki sokoldalúan. Ezek a kategóriák egyúttal kifejezik a termelés társadalmi jellegét is, s szükségszerű kifejezési formái az olyan társadalmiasított termelés gazdasági viszonyainak, amelyben van árutermelés.

Ezek a szocialista gazdaságban meglévő kategóriák formájukban, külső alakjukban a szocializmuselőtti alakulatok kategóriáira emlékeztetnek, de tartalmuk szerint gyökeresen különböznek az utóbbiaktól, mert más típusú gazdasági viszonyokat fejeznek ki.

Mi értendő az ilyen gazdasági kategóriák formáján és tartalmán?

A gazdasági kategóriák tartalmán a termelőviszonyok történelmileg meghatározott típusa értendő. A gazdasági kategóriák formáján külső burkuk, külső alakjuk, a gazdasági kapcsolatok és viszonyok megnyilvánulása értendő. Ezért teljesen lehetséges, hogy azonos kategória (például az áru vagy a munkabér) formájában a legkülönbélebb termelőviszonyok fejeződjenek ki. Másszóval, bizonyos forma mögött a legkülönbélebb tartalom rejtőzhet. Ez megfigyelhető számos gazdasági kategórián, amely már megvolt a szocializmuselőtti alakulatokban, s megmarad a szocializmusban is.

Vizsgáljuk meg a szocializmus egyes politikai gazdaságtani kategóriáinak, például az árunak, az értéknek, a pénznek, a hitelnek, a banknak és a munkabérnek formáját és tartalmát.

A termékek mint áruk cseréje csírájában már az ősközösségi rend bomlásakor megjelenik. Az első nagy társadalmi munkamegosztás (az állattenyésztés és a földművelés szétválása) alapján elkülönült közösségek gazdasági kapcsolatokat létesítettek egymással a termékek mint áruk cseréjének formájában. A közösségekbe behatolt árucseré, mint ismeretes, nagyban elősegítette az ősközösségi rend felbomlását. Az árutermelés a rabszolgaság idején a társadalmi munkamegosztás kibontakozása, a magántulajdon és a kizsákmányolás megjelenése következtében továbbfejlődött. Kialakult az eleve cserére szánt termékek termelése, azaz a tulajdonképpeni árutertermelés, s vele együtt megjelent a pénz. A rabszolga-tartó rendben már nem a közösségek, vagy a közösségek tagjai cserélték a termékeket mint árukat, hanem a rabszolga-tartók, s bizonyos mértékben a kisárutertermelők. De az árucseré és a pénz a rabszolga-tartó rend idején nem hatolt be az összes gazdasági viszonyokba. Például a római birodalomban — legmagasabb fejlődési fokán is — a pénzgazdaság csupán a hadseregben fejlődött ki teljesen és sose fogta át az egész munkafolyamatot. A feudalizmus korában, amikor a társadalmi munkamegosztás továbbfejlődött, de különösen a feudális rend bomlásának idején az árutertermelés hatóköre méginkább kibővült. A feudális urak közt, s a feudális rend fejlődésének és bomlásának mértékében az egyes elszigetelt kisárutertermelők közt folyt termékcsere. Az árutertermelés hatására meggyorsult a feudális viszonyok bomlásának és kapitalista viszonyokkal való felváltásuknak folyamata.

A kapitalizmusban a társadalmi munkamegosztás szerteágazó rendszere folytán és a termelőeszközök tőkés tulajdona alapján az árutertermelés már mindent felel, a gazdasági kapcsolatok áruformája általánossá válik.

A kapitalizmusban nemcsak valamennyi közszükségleti cikk és termelőeszköz adás-vétel tárgya, hanem még az emberi munkaerő is: a tőkés kizsákmányolási viszonyok a sajátos „munkaerő-áru” adás-vételének formájába burkolóznak. A burzsoá társadalom alapvető osztályainak termelőviszonyai tehát áruformát öltenek. E forma mögött azonban sajátosan kapitalista, azaz az előző alakulatok termelőviszonyaitól különböző termelőviszonyok húzódnak meg. Nem az árutertermelés eredményezte a tőkés termelőmód keletkezését és uralmát (jóllehet nagy része volt a feudális rend felbomlásában és a kapitalista rend feltételeinek előkészítésében), hanem ellenkezőleg: a tőkés termelőmód okozta, hogy az árutertermelés általánossá vált.

Az árutertermelés és az áruforgalom a szocialista termelés két formája miatt okvetlenül megmarad a szocializmusban, noha csak korlátozottan. Vagyis meghatározott szférában az áru és az érték is megmarad. De mint-hogy nincs magántulajdon, az árutertermelők pedig egyesült szocialista termelők (az állam, a kolhozok, a szövetkezetek), e kategóriák tartalma gyökeresen megváltozik.

A munkatermékek több társadalmi alakulatra jellemző áruformája tehát különböző tartalmat, azaz különböző termelőviszonyokat, gazdasági viszonyokat fejez ki. Itt az a közös, hogy a termelők nem saját fogyasztásukra, hanem mások, a társadalom fogyasztására termelik a munkatermékeket, s ebbe a fogyasztásba a csere közvetítésével kapcsolódnak be.

Áruformán a különböző tulajdonosok gazdasági viszonyának és kapcsolatainak olyan megnyilvánulása értendő, amely termékeik cseréjében fejeződik ki. A gazdasági viszonyok áruformája természetes szükségszerűséggel kialakul ott és abban a mértékben, ahol és amilyen mértékben társadalmi munkamegosztás van, s a munka termékeinek különböző tulajdonosai vannak. Ilyenkor a különböző társadalmi csoportok (a közvetlen termelők vagy tulajdonosok) „tevékenységének kölcsönös kicserélése” árucseré, adás-vétel formájában valósul meg.

A munkatermékek áruformájával kifejezett tartalom *történelmileg meghatározott társadalmi-termelési viszonyok értendők*: ezek lehetnek elszigetelt közösségek viszonyai (az ősközösségi rendben), rabszolgatartók viszonyai (a rabszolgatartó rendben), feudális urak vagy kisárutermelők viszonyai (a feudalizmusban), kapitalisták, illetve kapitalisták és munkások viszonyai (a kapitalizmusban), végül pedig egyesült szocialista termelők — az állam, a kolhozok, a szövetkezetek — viszonyai (a szocializmusban).

A szocializmusbeli árutermelés nem közönséges, hanem *különősfajtájú* árutermelés. A társadalmi teljes termék zöme — a termelőeszköz — a szocializmusban nem kerül az áruforgalom szférájába. A munkaerő nem áru többé, de nem adás-vétel tárgya a föld sem. Főleg a személyes fogyasztási cikkek öltenek áruformát. A szocializmusban tehát az árutermelés szférája korlátozott. Ezért, véleményünk szerint, pontosabb meghatározást kell adnunk az anyagi értékeknek termelési alapokra és forgalmi alapokra való felosztása helyett. Az úgynevezett forgalmi alapokat fel kell osztanunk a *közvetlen elosztás* alapjaira és a tulajdonképpeni forgalmi alapokra. Az előbbiek közé kell sorolnunk a termelőeszközügyártó ágak termékeit, amelyek az állami szektorban kerülnek gazdasági forgalomba, az utóbbiak közé pedig a fogyasztási cikkeket, amelyeknek értékesítése a két fő termelési szektor közötti áruforgalom keretében és a kiskereskedelmi áruforgalom (állami, szövetkezeti és kolhozpiaci kereskedelem) útján történik.

A munkatermékek áruformája tehát a szocializmusban lényegesen megváltozik. Először is ez a forma nem terjed ki a szocialista társadalom két termelési szektorának összes kapcsolataira. E kapcsolatok kialakításában döntő szerepet játszik az a körülmény, hogy a mezőgazdaság legfontosabb termelőeszközei (a föld, a gép- és traktorállomások gépei) állami tulajdonban vannak. Ez a körülmény döntően hat a szocialista társadalom két fő termelési szektora árukapcsolatainak jellegére is. E szektorok gazdasági kapcsolatai külsőleg áruformát öltenek ugyan, de voltaképp gyökeresen különböznek a szocializmuselőtti alakulatok áruviszonyaitól, sőt azoktól az áruviszonyoktól is, amelyek a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején a szocialista szektor és a kisárutermelő szektor közt megvannak. Az állami beszolgáltatás, a szerződéses termeltetés és a mezőgazdasági termékek másformájú állami begyűjtése útján realizált kolhozárúkhöz az államon kívül más vásárló nem jut hozzá. Az állami vállalatok által a kolhozoknak eladott árukhöz (kisebb mezőgazdasági felszerelésekhez, az „áruváltás” keretében eladott iparcikkekhez) az adott esetben szintén

nem juthat hozzá más vevő, mint a kolhoz. A vevők és az eladók a két eset közül egyikben sem magántulajdonosok, nem is a szocialista társadalom egyes tagjai, hanem egyesült szocialista termelők. Az árak pedig ilyenkor nem spontánul alakulnak ki: ezeket az árakat az állam tervszerűen állapítja meg, az értéktörvény követelményeivel számolva, de elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez igazodva.

A kiskereskedelmi áruforgalom útján társadalmi fogyasztásba kerülő munkatermékek áruformájának is vannak sajátosságai. A szovjet kereskedelem állami, szövetkezeti és kolhozpiaci kereskedelem. Csak az állami és a szövetkezeti kereskedelem teszi lehetővé, hogy tervszerűen meghatározzuk az árszínvonalat és az áruforgalom terjedelmét. Az állami tervezőszervek közvetlenül nem szabják meg a kolhozpiaci kereskedelem terjedelmét és a kolhozpiaci árszínvonalat. Itt csupán közvetett szabályozás történik, ezért egyes kolhozok és kolhozparasztok a kolhozpiaci kereskedelemben a vevők, tehát tulajdonképpen a szocialista társadalom dolgozói rovására növelhetik jövedelmeiket. Ez olyankor (és ott) fordulhat elő, amikor (és ahol) az állam (azaz az állami kereskedelmi szervek) tulajdonában lévő, az állam által rögzített áron forgalomba bocsátott árutömegek nem fedezik a társadalom tagjai fizetőképes keresletének nagy részét, amikor tehát az állam nem hathat lényegesen a kolhozpiaci árszínvonalra. Az állami és a szövetkezeti kereskedelem általános fejlődésének eredményeként a jövedelmek újraelosztásának ez a lehetősége fokozatosan csökkenni fog, majd végleg eltűnik.

Az árunak bármilyen társadalomban két tényezője van: a használati érték és az érték. A politikai gazdaságtan nem foglalkozik a használati értékkel; ez az áruismeret tárgya. A használati érték csak ott tartozik a politikai gazdaságtan vizsgálatának területéhez, ahol a gazdasági forma meghatározása. Például Marx az értéktöbblet keletkezése titkának feltárasakor tanulmányozta a „munkaerő-áru” különleges használati értékét, az egész társadalmi tőke újnatermelésének elemzésekor pedig a társadalmi teljes terméknek nemcsak értékbeli felosztásából indult ki, hanem fizikai alakja szerint való felosztásából is. A használati értéket a közgazdaságtan csak akkor tanulmányozza, amikor ez a gazdasági folyamatok megvilágításához szükséges.

Az érték gazdasági kategória. Az érték, mondja Marx, nem tartalmaz egy atomnyi természeti anyagot sem. Az érték pusztán társadalmi jelenség, történelmi kategória, amely ott és abban a mértékben keletkezik, ahol és amilyen mértékben van árutermelés, ez utóbbi megszűnésekor pedig eltűnik. Minthogy azonban árutermelés igen különböző történelmi viszonyok közt van, az érték mint gazdasági kategória is igen különböző gazdasági viszonyokat fejezhet ki. Ezért szigorúan el kell határoznunk az érték formáját és tartalmát.

Az érték tartalma: történelmileg meghatározott társadalmi formában kifejtett tárgyiasult munka, absztrakt, egynemű emberi munka, függetlenül e munka konkrét formáitól, de nem függetlenül a termelés történelmi-

társadalmi feltételeitől. Az árutermelés idején a termékek termelésére fordított munka nem fejezhető ki közvetlenül időben, munkaórában; ilyenkor a társadalmi munkaráfordítás kifejezésének egyetlen lehetséges formája: az érték és az értékforma. Az érték: az áruban megtestesült társadalmilag szükséges munka közvetett kifejezési formája.

Az értékforma fejlődésének végső pontja a pénzforma. Benne kristályosodik ki a gazdasági viszonyok értékbeli kifejezésének formája. A pénzforma: történelmi öröksége társadalmunknak, amely ezt a formát felhasználja a termékek termelésére fordított munka nyilvántartására, a termelőeszközöknek különböző gazdasági ágak közt történő elosztásakor, a fogyasztási cikkek munka szerint történő egyéni elosztásakor, a város és a falu áruforgalmában, a termelés terjedelmének tervezésekor. A pénzforma tehát a szocializmusban a termékek termelésére fordított társadalmi munka általános kifejezésformája. Segítségével fejezzük ki az áruvá nem váló termékek termelésére fordított társadalmi munkamennyiséget is. Ez az utóbbi esetben tisztán formális mozzanat: az értéket és formát itt csupán a társadalmi munkaráfordítás nyilvántartására és összehasonlítására használjuk fel. De az érték ebben a vonatkozásban is igen fontos. Igaz, hogy itt már nem fejez ki természetének megfelelő tartalmat, mert az érték és formái az árutermelés formái. Az értékforma (a pénzforma) tehát a szocializmusban lehet természetével adekvát tartalmú, amikor az árutermelés és az áruforgalom területét fogja át, de kifejezhet természetétől idegen tartalmat is, amikor a termelőeszközök gazdasági forgalmáról van szó. Az áruforgalomban az érték és formái az érték természetének megfelelő tartalmat fejeznek ki: a csereaktusba lépő két tulajdonos viszonyát. A termelőeszközök állami szektorbeli gazdasági forgalmában az érték és formái nem különböző tulajdonosok viszonyait fejezik ki, hanem csupán a társadalmi munkaráfordítás nyilvántartására szolgálnak. Ezért az áruforgalom szférájában az érték szabályozó hatású, természetesen meghatározott korlátok közt. De a szocialista termelésben az értéktörvénynek nincs szabályozó hatása.

A pénzben még világosabban megnyilatkozik a gazdasági kategóriák formájának és tartalmának szocializmusbeli különbsége. A pénz később keletkezett, mint az áru, de már használatos volt a rabszolgatársadalomban és a feudalizmusban is. A pénz megmarad a szocializmusban is, mert megmarad az árutermelés és az áruforgalom. De a pénz szocializmusbeli rendeltetése és funkciói gyökeresen megváltoznak.

Árutermelés esetén a pénz a társadalmi munkaráfordítás kifejezésének és nyilvántartásának szükségyszerű formája. A kapitalizmusban az egyes magántermelők munkaráfordításának nyilvántartása mind minőségi, mind mennyiségi vonatkozásban a termelők háta mögött, a piacon történik, ösztönösen, a piaci áringadozások közvetítésével. A szocializmusban a legfontosabb termelőeszközök össznépi tulajdonának uraíma folytán az árutermelés és az áruforgalom szférája korlátozott, de korlátozott a pénz szerepe is, s gyökeresen megváltozott a pénz természete. A pénz a szocia-

lizmusban nem *általános* egyenérték a szó legszorosabb értelmében, mert a munkatermékek zöme és a föld nem áru, tehát nincs értéke. Bár a termelőeszközök megőrzik áruburkukat, s a termelőeszközök termelésére fordított munka pénzben fejeződik ki, mégsem szabad összekeverni ezt a pénzfornát a pénzzel, mint általános egyenértékkel. *A pénz a mi viszonyaink közt nem valamennyi termék vonatkozásában, hanem csak az áruként termelt termékek vonatkozásában általános egyenérték.* A mi viszonyaink közt a pénz főképp a fogyasztási cikkek vonatkozásában általános egyenérték.

De a társadalmi munkaráfördítés nyilvántartásának pénzfornája továbbra is általános marad, s kiterjed a termelőeszközökre is. Ennek oka a következő. Amíg van árutermelés — ha korlátozott szférában is — a munkaráfördítés mennyiségének és minőségének társadalmi nyilvántartása csak értékformában, vagyis pénzfornában valósulhat meg az egész népgazdaságban. A társadalmi ráfordítások meghatározására nem alkalmazhatunk egyszerre két mértéket: egyet a forgalom körébe kerülő termékekre, egyet pedig a közvetlenül elosztásra kerülő termékekre. Az egész népgazdaságot átfogó gazdasági viszonyok oly szorosan összefonódnak, s annyira feltételezik egymást, hogy objektív szükségzerűség a termékek termelésére fordított munka nyilvántartásának egységes formája. Árutermelés esetén pedig csak az érték és az értékformák szolgálhatnak ilyen formául. Meg kell még jegyeznünk, hogy a termelőeszközgyártó vállalatok társadalmi munkaráfördítési nyilvántartásának okvetlenül pénzfornát kell öltenie már azért is, mert a munkabér kifizetése pénzfornában történik. Ezért használjuk fel a munkaráfördítés nyilvántartására a történelmileg örökölt pénzfornát.

A pénz az absztrakt emberi munka megtestesülésének konkrét formája. A szocializmusban is felhasználjuk a társadalmi munkaráfördítés kifejezésének ezt a formáját. De itt éppen hogy a gazdasági formának, nem pedig e forma tartalmának felhasználásáról van szó. Minden gazdasági kategória tartalmát a konkrét történelmi termelőviszonyok jellege határozza meg. Ezért a termelőviszonyok gyökeres megváltozása esetén gyökeresen megváltozik a pénz tartalma (természete) is.

A szocializmuselőtti alakulatokban, a különböző történelmi időszakok során a pénz bizonyos funkciói tovább fejlődtek, ez pedig okvetlenül együttjárt a pénz természetének fejlődésével. A pénz természetében mégsem történt *gyökeres* változás, mert a termelőviszonyok alapja a rabszolgatartó rendben is, a feudalizmusban is, a kapitalizmusban is a magántulajdon. Ezért a pénz mint az anyagi gazdagság megtestesülésének formája, az említett történelmi időszakokban a magántulajdonosok eszköze, a kizsákmányolás és a leigázás eszköze volt. Minthogy a kapitalista termelés az árutermelés legmagasabb formája, a pénz — az árucsere terméke — teljesen csak a kapitalizmusban fejlődött ki. Itt az összes dolgok és tárgyak „aranyozott” formában jelennek meg. Valódi értéküket pénzreváltásuk lehetősége határozza meg.

A szocializmusban a pénz többé nem a kizsákmányolás és a leigázás eszköze, hanem átalakult a szocializmus és a kommunizmus építésének

eszközévé. A pénz természetében bekövetkezett gyökeres változás oka a gazdasági viszonyok gyökeres megváltozása, elsősorban a termelőeszközök magántulajdonának felváltása a szocialista társadalmi tulajdonnal.

A pénzforma lehetővé teszi az egész társadalmi termelés ellenőrzését és nyilvántartását. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában nemcsak azért kell felhasználnunk az árutermelésnek ezt az eszközt, mert megmarad a kisárutermelés, hanem azért is, mert a népgazdaságban még tökéselemek is vannak. A szocializmusban a pénzforma megmaradását a szocialista termelés két formája miatt megőrzendő különösfajtájú árutermelés teszi szükségessé. A kommunizmusban, amikor egyetlen, mindent átfogó szektor lesz, s ez rendelkezik majd az ország összes fogyasztási cikkeivel, megszűnik az érték és az értékformák szükségessége, s a pénz is elveszti érvényét. De amíg a szocialista termelésnek két fő szektora van, addig okvetlenül megmarad az árutermelés és az áruforgalom, s velük az érték, formáival együtt. Ilyen viszonyok közt szükségszerű a pénznek, mint a társadalmi munkaráfordítás közvetett nyilvántartási formájának megtartása és felhasználása.

Gyökeresen megváltozott a pénzfunkciók természete. A szocializmusban külsőleg megmarad a pénznek mind a négy funkciója. Pénzünk érték-mérő, forgalmi és felhalmozási eszköz, s betölti a fizetési eszköz funkcióját is. De már első funkciójában megmutatja új természetét. A szovjet társadalom a pénzt a társadalmi munkaráfordítás mérőjeként használja fel a termelés önköltségének meghatározásakor, az árszínvonal megszabásakor. De a termelőeszközök vonatkozásában a pénz nem lehet igazi érték-mérő: a termelőeszközök az ország belső gazdasági forgalmában voltaképp nem áruk, tehát nem is értékek.

Gyökeresen megváltozott a pénz forgalmi eszköz-funkciója. Külsőleg ez a pénzfunkció semmiben sem különbözik a pénz kapitalizmusbeli forgalmi eszköz-funkciójától. Sőt, a meghatározott árutömeg forgalmi folyamatának kiszolgálásához szükséges pénz mennyiségét is szigorúan meghatározzák azok a gazdasági törvények, amelyeket Marx mindenféle áruforgalomra megállapított. S mégis: e funkció tartalma egészen más. A magánárutermelés viszonyai közt ez a funkció adja meg a magánmunka és a társadalmi munka áruban rejlő ellentmondásának mozgásformáját. A szocializmusban nincs magánmunka, tehát a pénz forgalmi eszköz-funkciója sem fejezi ki a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondását.

A pénz felhalmozási eszköz-funkciójának lényege szintén gyökeresen megváltozik. A pénz, mint a gazdagság megtestesülésének közvetlen formája, a felhalmozás legalkalmasabb eszköze. Bármennyire változott is ez a pénzfunkció a szocializmuselőtti három alakulatban, természete mégis ugyanaz maradt: a pénz a magánszemélyek gazdagságának felhalmozási formája volt. A szocializmusban a pénz vagy az államnak, a szövetkezetnek, a kolhozoknak, vagy pedig a szocialista társadalom dolgozóinak birtokában válik a felhalmozás eszközévé. Persze, egyes esetekben spekuláns elemek is felhasználhatják a pénzt mint felhalmozási eszközt; ez a háború idején csakugyan megtörtént. De a szocialista gazdaságban *termelőeszközök*

nem juthatnak egyes személyek, vagy egyes kollektívák tulajdonába, mert a termelőeszközök (a *legfontosabb* termelőeszközökre gondolunk) társadalmunkban, országunkban egyáltalán nem vásárolhatók: az állam csupán elosztja őket vállalatai közt. Ha egyes személyek fel is halmoznak pénzt, a szocialista társadalomban ebből nem következhet semmiféle kizsákmányolás. S a szocialista társadalom vezetőszerveinek megfelelő eszközeik is vannak a spekuláns elemek pénzfelhalmozásának megszüntetésére.

A pénz mint fizetési eszköz teljesen csak a kapitalizmusban fejlődik ki, jóllehet a pénznek ez a funkciója, éppúgy, mint többi funkciója, már jóval a kapitalizmus előtt is megvolt. Az egyes történelmi időszakokban a fizetési eszköz-funkció tartalma általában különböző. Ne keverjük össze az ókori világ uzsorásainak és adósainak viszonyát a kapitalizmusbeli hitelező és adós viszonyával. Még sincs gyökeres különbség a szocializmus-előtti alakulatok e pénzfunkciójának tartalmában, minthogy a fizetési eszköz-funkció a hitelezők és az adósok mint magántulajdonosok viszonyait, végső soron pedig antagonistá osztályok viszonyait fejezi ki.

A szocializmusban a pénz fizetési eszköz-funkciója csak külsőleg emlékeztet a szocializmuselőtti alakulatokban ismeretes fizetési eszköz-funkcióra. Az állami szektorban lebonyolódó készpénznélküli elszámolások esetén a pénz ebben a funkciójában a szállító vállalatok és a megrendelő vállalatok gazdasági kapcsolatainak csupán a formáját adja meg, de nem fejez ki alárendeltségi viszonyokat, s mégkevésbé leigázási viszonyokat. Azért kell a pénz fizetési eszköz-funkcióját megtartani és felhasználni, mert megvan a társadalmi munkaráfordítások nyilvántartásának pénzformája, s a gazdasági tervek teljesítésének állandó ellenőrzése e forma segítségével történik. A szocialista termelés két legfontosabb szektora közt, vagy a szocialista társadalom tagjai és az állam közt keletkezett viszonyokkal kapcsolatos fizetések esetén (például a közszolgáltatási díjak kiegyenlítésekor) megvalósul az anyagi értékek, vagy az adott szolgáltatások felhasználásának ellenőrzése.

Az érték és az értékformák, elsősorban pedig a pénz általános és teljes felhasználása a szocializmus javára lehetetlen volna a bankok és a hitel megtartása nélkül.

A bank és a hitel jellegzetesebben kapitalista kategória, mint az áru vagy a pénz. A termelés társadalmi jellege sajátos történelmi formájában — a kapitalista termelés formájában — a bankok és a hitel teljes kifejlődésének anyagi alapja. Már Marx megállapította, hogy a bankrendszer — szervezete és központosítása folytán — a legtokéletesebb apparátus, amelyet a kapitalista termelőmód egyáltalában megteremt. De a bankok és a hitelrendszer fejlődése egyszersmind jelentősen elősegíti a termelés társadalmiasodását a kapitalizmusban. A kapitalizmus teremtette bankrendszerrel, Marx megállapítása szerint, megvalósult a termelőeszközök társadalmi méretekben történő, általános nyilvántartásának és elosztásának formája, de csak formája. (Lásd: *Marx. A tőke. III. kötet. 668. old. Szikra. 1951.*) Ennek a formának a felhasználására gondolt Lenin is, amikor a Nagy Októberi Forradalom előestéjén a következőket írta:

„A nagybankok alkotják azt az «államapparátust», amelyre a szocializmus megvalósítása céljából *szükségünk van* és amelyet *készen veszünk át* a kapitalistáktól, s a mi feladatunk itt csak az, hogy *lenyessük* azt, ami ezt a kítűnő gépezetet *kapitalista módra elcsúfítja*, hogy *még nagyobbá*, még demokratikusabbá, még átfogóbbá tegyük. A mennyiség minőségbe csap át. Egyetlen óriási állami bank, amelynek minden járásban, minden üzemben fiókjai vannak — ez már kilenctizedrésze a *szocialista* apparátusnak. Ez az általános állami *számvevőség*, a termelés és a termékelosztás általános állami *számvevőtele* — ez, mondhatni, a szocialista társadalom *csontvázához* hasonló valami.” (Lenin Művei. 26. kötet. 92. old. Szikra. 1952.)

A szocialista építés gyakorlata teljesen igazolta Lenin zseniális előre látását. A Szovjetunió széleshálózatú Állami Bankja most nemcsak a társadalmi számvevőség rendszere, hanem a szocialista termelés szabályozásának, a népgazdasági tervek teljesítése ellenőrzésének hatalmas központja is.

A feladat természetesen nem korlátozódott és nem korlátozódik a kapitalizmustól átvett kész formák felhasználására. A hitelrendszer és a bankapparátus megváltozott és tökéletesedett, a szocialista építés folyamán megváltozott gazdasági viszonyokkal összhangban.

Az 1930. évi hitelreform előtt, amikor még érvényben volt az úgynevezett kereskedelmi hitelezés és a váltóforgalom, a bank végzett váltóleszámítolási műveleteket is. A kereskedelmi hitelezés rendszere nem tette lehetővé, hogy a Szovjetunió Állami Bankja közvetlenül ellenőrizze a szocialista vállalatok termelési terveinek teljesítését. Az Állami Bank nem tudta megtervezni a hitelműveleteket sem. A bank a szállító vállalatok váltóinak leszámításakor nem tudta, hogy valójában ki kapja a hitelt, mert a hitelezés és a valóságos gazdasági folyamat közvetlen kapcsolata hiányzott. A hitelreform előtt a gazdasági szervezetek közvetlen elszámolásai nemcsak váltók, hanem készpénz útján is történtek. Ezért az Állami Bank nem lehetett a szocialista népgazdaság egyetlen elszámolási és pénztári központja.

1930 táján nagy változások történtek a szovjetország gazdasági életében: a Szovjetunió a valamennyi fronton kibontakozott szocialista építés időszakába lépett. 1929-ben a társadalmiasított ipar részaránya az egész ipar teljes termelésében 89,5 százalék volt, 1930-ban pedig már 94,4 százalék. A szovhozok és a kolhozok tavasziak alá felszántott területe a Szovjetunió egész vetésterületének több mint 40 százalékára növekedett. A gazdasági viszonyok ilyen megváltozása következtében halaszthatatlan feladattá vált a Szovjetunió Állami Bankjának átalakítása az egész szocialista népgazdaság egyetlen elszámolási és pénztári központjává. Szükségessé vált az áttérés a kereskedelmi hitelezésről a közvetlen bankhitelezésre.

A párt és a kormány több határozata a szocialista építés új feladatainak megfelelően átszervezte az Állami Bank tevékenységét és a hitelezési rendszert. Az SZK(b)P központi bizottsága „Az iparigazgatás átszervezéséről” 1929 december 5-én hozott határozatában megállapította: pontosan meg kell szabni, hogy a vállalatok mekkora összeget kaphatnak ter-

melési tervük teljesítéséhez. E határozat végrehajtása szükségessé tette, hogy megszűnjék az eszközöknek a kereskedelmi hitelezés idején érvényesült tervszerűtlen újraelosztása. A Szovjetunió Központi Végrehajtóbizottságának és a Népbiztosok Tanácsának 1930 január 30-i határozatával végrehajtott hitelreform eredményeként a népgazdaság rövidlejáratú hitelezése egy központban, a Szovjetunió Állami Bankjában összpontosult. A Népbiztosok Tanácsának 1931 március 20-i határozata feltárta a hitelreform végrehajtása során tapasztalt elhajlásokat, s pontosan és világosan kimondta: az Állami Bank főfeladata, hogy a társadalmiasított gazdaság elszámolási szervezetévé, a termelés és a termékelosztás nyilvántartásának állami apparátusává váljék. A kormány 1931 március 20-i határozata végetvetett a tervteljesítéstől független automatikus hitelellátásnak, helyreállította a gazdasági szervezetek kölcsönös kapcsolatainak szerződéses rendszerét, s a gazdasági szervezeteket felelőssé tette kötelezettségeik teljesítéséért. A határozat az idényszerű termelési folyamatok és a mezőgazdasági termékelvásárlás finanszírozására meghonosította a határidőre visszatérítendő célhiteleket. Ezt a kormányintézkedést a Munka és a Honvédelem Tanácsának „Az állami egyesülések, trösztök és más gazdasági szervezetek forgóeszközéről” szóló 1931 július 23-i határozata konkretizálta, s a gazdasági folyamatok határidőre visszatérítendő célhitelezési rendszerének megteremtése tetőzte be.

A beruházások állandó növekedése szükségessé tette, hogy a beruházások finanszírozása központosított rendszerben történjék. A Szovjetunió Központi Végrehajtóbizottságának és a Népbiztosok Tanácsának 1932 május 5-i határozata megszervezte az Iparbankot (Prombank), a Mezőgazdasági Bankot (Szelhozbank), a Szövetkezeti Bankot (Vszekobank) és a Kommunális Bankot (Cekombank). Ennek megfelelően az Állami Bank és a speciális bankok funkciói szigorúan elkülönültek egymástól. A Szovjetunió Állami Bankja végzi a termelés és a forgalom hitelellátását és elszámolását. A speciális bankok a gazdasági szervezeteknek a beruházásokkal kapcsolatos finanszírozásáról, hitelellátásáról és elszámolásairól gondoskodnak.

A bankok különböző történelmi viszonyok közt halmoznak fel szabad pénzeszközöket. Ez a bankfunkció formálisan a szocializmusban is megmarad, de a gazdasági viszonyok megváltozása folytán gyökeresen megváltozik. A Szovjetunió Állami Bankjában felhalmozott pénzeszközök felhasználása nem magánszemélyek és vállalkozók érdekében történik, mint a kapitalizmusban, hanem az egész szocialista népgazdaság fejlődésének javára, a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei szerint. A pénzeszközök felhalmozásának e külső burka mögött tehát új, szocialista viszonyok rejtőznek.

A Szovjetunió Állami Bankja egységes pénztári központ. Az Állami Bank feladata a pénzforgalom megtervezése. Ez az új bankfunkció csak a termelőeszközök társadalmiasítása alapján keletkezhetett. A kapitalista bankok nem végzik, nem is végezhetik a pénzforgalom tervezésének funkcióját. Nem végezhetik ezt a funkciót a kapitalista magántulajdonon alapuló kapitalista termelés jellege, a konkurrencia és a termelési anarchia törvé-

nyének érvényesülése miatt. A Szovjetunió Állami Bankja a kapitalista bankokkal ellentétben megtervezi a pénzforgalmat; a pénzforgalom tervezésekor a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényére és a szocializmus gazdasági alaptörvényére támaszkodnak, s számol az értéktörvény és a pénzforgalmi törvények érvényesülésével is.

A Szovjetunió Állami Bankja a hitelterven kívül pénztári tervet is készít. A pénztári terv feltünteti az Állami Bankba történő készpénz-beáramlás valamennyi forrását és az Állami Bank mindenfajta készpénz-kiadását. A pénztári terv bevételi oldalának legfontosabb tétele: a kiskereskedelem és a közétkeztetés befizetése. A kiadási oldal legfontosabb tétele: a munkabérfizetés. A Szovjetunió Állami Bankja tehát ellenőrizheti, hogyan teljesíti az állami kiskereskedelem és a szövetkezeti kereskedelem az áruforgalom tervét, s az egész népgazdaságban ellenőrizheti a munkabérialapok felhasználását. Ilyen funkciókat nemcsak lényegükben, hanem még formájukban sem végez, de nem is végezhet egyetlen kapitalista bank sem.

Már ez a Szovjetunió Állami Bankjának tevékenységére utaló néhány példa is meggyőzően bizonyítja, hogy a szocializmus bankrendszere, amely felhasználja a régi bankfunkciókat, a gazdasági viszonyok megváltozása folytán keletkezett és kifejlődött új funkciókat is ellát. Tehát *ugyanannak a gazdasági kategóriának a régi formája megváltozik a tartalom változásakor, vagyis az emberek termelőviszonyainak, gazdasági viszonyainak megváltozásakor.*

Bizonyos gazdasági kategóriák, például a bank és a hitel, a szocializmusban tartalmuk szerint gyökeresen különböznek a kapitalizmus bankjától és hitelétől. A kapitalista hitel tartalma a kölcsöntőke mozgása. A szocializmusban nincs kölcsöntőke, mert általában nincs tőke. A kapitalizmusban a hitel a kapitalista újratermelési folyamatot szolgálja. A szocializmusban pedig a szocialista újratermelési folyamatot. A kapitalista társadalomban a hitel a tőke centralizációjának hatalmas emelője, s méginkább kiélezi a kapitalizmus összes ellentmondásait; a szocializmusban a hitel olyan gazdasági emelő, amely biztosítja az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedését és tökéletesedését, a társadalom valamennyi tagja jólétének fokozódását.

A szovjetunióbeli hitel jellegében bekövetkezett gyökeres változások alapja, hogy a szocializmus gazdasági rendje gyökeresen különbözik a kapitalizmusétól. A kapitalizmus és a szocializmus hitelének különbségét tehát nem e kategóriák formái, külső alakjuk alapján kell meghatározni, hanem tartalmuk, azaz az általuk kifejezett termelőviszonyok típusa és jellege alapján. Ha a látszattól, a hitelviszonyok formájából indulunk ki, s elhanyagoljuk a tartalmat, arra a helytelen következtetésre juthatunk, hogy a szocializmusban is megmaradnak a kapitalizmus kategóriái. A hitel formai szempontból azt jelenti, hogy a pénz vagy az áru tulajdonosa visszatérítés kötelezettségével és kamatra kölcsönöz egy másik tulajdonosnak. Például a kapitalista társadalomban a bank bankhitel formájában hitelez egyes vállalkozóknak vagy részvénytársaságoknak a termelési vagy az áruértékesítési folyamat ellátása céljából. Látszólag

így jár el a Szovjetunió Állami Bankja is, amikor hitelez az egyes szocialista vállalatoknak a termelési és a termékértékesítési folyamat ellátása végett. Ez a hitelnek, mint gazdasági kategóriának külső formája. E kategória tartalma és érvényesülésének hatása azonban egészen más a szocializmusban, mint a kapitalizmusban. A kapitalista hitel hozzájárul a termelés társadalmiasodásához, de megtartja az elsajátítás magánformáját; így méginkább kiélezi a kapitalizmus fő ellentmondását, s elkerülhetetlenül mind pusztítóbb új válságokra, a dolgozó tömegek elnyomordásának fokozódására vezet. A szocialista hitel ellenben elősegíti a szocialista termelés szakadatlan növekedését és tökéletesedését, s ezen az alapon a dolgozó tömegek jólétének fokozódását. Csak akkor láthatjuk meg a hitel külső formája mögött a szocialista és a kapitalista hitel gyökeres különbségét feltáró belső folyamatokat, ha szigorúan megkülönböztetjük a hitel mint gazdasági kategória formáját és tartalmát.

Még élesebb a különbség a munkabér gazdasági kategóriájának szocializmusbeli és kapitalizmusbeli érvényesülése közt.

A kapitalizmusban a munkabér a munkaerő értékének és árának átalakult formája. De a munkabér mint gazdasági kategória megmarad a szocializmusban is. Ha a szocializmusbeli munkabért felületesen, csupán formális szempontból elemezzük, arra a helytelen következtetésre juthatunk, hogy a kapitalizmus kategóriái a szocializmusban is érvényesek. De ha marxista módon vizsgáljuk a kérdést, s a munkabér külső formája mögött feltárjuk tartalmát is, arra az egyetlen helyes következtetésre jutunk, hogy a szocializmusban e gazdasági kategória tartalma gyökeresen megváltozott.

A munkabér formája szerint a munka díja. Marx *A tőke* első kötetében a munkabér külső formája mögött feltárta lényegét, s megmutatta, hogy a kapitalizmusban a munkabér tartalma a munkaerő értéke. Marx azt is megmutatta, s elméletileg bebizonyította, hogy a munkaerő ára és értéke szükségképpen átalakul munkabérré, mint kifejezésük egyetlen lehetséges formájává.

A munkabér a szocializmusban megjelenési formája, de csakis e forma miatt a kapitalista társadalom munkabér-kategóriájára emlékeztet. A szocializmusbeli munkabér azonban tartalma szerint gyökeresen különbözik a kapitalizmusbeli munkabértől. Ez teljesen érthető, hiszen a szocializmusban a munkaerő nem áru, a szocializmusbeli munkaerőnek tehát értéke sincs. A munkabér a szocializmusban voltaképp a nemzeti jövedelem része, amelyet a dolgozók a társadalomnak adott munkájuk mennyisége és minősége arányában személyes rendelkezésükre megkapnak. Minthogy egyfelől érvényesül a munka szerinti elosztás szocialista elve, másfelől ellenben, ha korlátozott formában is, megmarad az árutermelés és az áruforgalom, a személyes fogyasztási cikkek csak munkabér közvetítésével oszthatók el az állami szocialista vállalatokban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak közt.

E régi gazdasági forma felhasználása rendkívül fontos társadalmunk fejlődése szempontjából. A darabér példája különösen jól mutatja ezt. Ez a bériajta helyesen egyeztetni össze a szocialista társadalom dolgozóinak társadalmi és egyéni érdekeit. Nem haladhatnánk következetesen a kommunizmus felé, ha nem használnók fel a munkabér gazdasági kategóriáját. Ez utóbbi helyes és szakszerű alkalmazása biztosítja a munka termelékenységének szakadatlan emelkedését és a szovjet nép jólétének fokozódását.

A szocializmusban a munkabér a munka szerinti elosztás szocialista elvének megvalósítási formája. A szocialista termelés jellege és a munkabér sajátos tartalma folytán a szocializmusban nincs a munkabér színvonalának a munkaerő értékéhez hasonló abszolút határa. A kapitalizmusban a társadalmi munka termelékenységének növekedéséből nem következik a munkások életszínvonalának emelkedése, csupán a tőkés elsajátította értéktöbblet növekedése. A szocializmusban a munka termelékenységének növekedése folytán fokozódik a munkások jóléte, növekszik reálbérük. A szocializmusban — a kapitalizmussal ellentétben — a munkabér-színvonal közvetlenül függ a termelés fejlettségi fokától és a munkatermelékenység színvonalától.

A szocializmusban a nemzeti jövedelem növekedése mutatja a dolgozók jólétének fokozódását. A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem növekedésével a reálbér növekedése párosul. A munkások és az alkalmazottak reálbére 1951-ben körülbelül 57 százalékkal volt több, mint 1940-ben. Az ötödik ötéves terv irányelvei újabb, legalább 35 százalékos emelkedést irányoznak elő.

A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak elemzéséből kitűnik, hogy szigorúan meg kell különböztetnünk a gazdasági folyamatok tartalmát és formáját, a fejlődés mélyenjáró folyamatait és a felszíni jelenségeket. Csak akkor tárhatjuk fel helyesen és érthetjük meg igazán a gazdasági folyamatok lényegét, ha ilyen szemlélettel vizsgáljuk a kérdést. Ilyen szemléletű gazdasági tanulmányozásra tanít Sztálin elvtárs, amikor figyelmet bennünket, hogy „a kapitalizmus régi kategóriáiból nálunk főként a forma, a külső megjelenés maradt meg, lényegükben azonban gyökeresen megváltoztak nálunk a szocialista népgazdaság fejlődése szükségletének megfelelően”. (Sztálin. A szocializmus közigazdasági problémái a Szovjetunióban. 54. old. Szikra. 1953.)

A Szovjetunió Kommunista Pártja az ország gazdasági életének vezetésére irányuló gyakorlati tevékenysége során mindenkor a történelmi folyamat marxista elemzéséből indult ki, s szigorúan megkülönböztette a felszíni jelenségeket a fejlődés mélyenjáró folyamataitól. Ez biztosította és biztosítja ma is a szovjetország gazdasági fejlődésének zavartalan és helyes vezetését.

BUZÁS JÓZSEF

A diszkriminációs politika és a két világpiac kereskedelmi kapcsolatai

A második világháború legfontosabb gazdasági eredménye az egységes világpiac szétesése és a két párhuzamos világpiac kialakulása. A két világpiac gazdasági fejlődése ellentétes irányú: a demokratikus világpiac napról napra terebélyesedik, áruforgalma szakadatlanul növekszik, s országai közt az együttműködés egyre barátságosabb, szorosabb. A tőkés világpiac ellenben szűkül, áruforgalma csökken, elhelyezési nehézségei egyre megoldhatatlanabbak, belső ellentétei mindinkább fokozódnak.

A két világpiac kapcsolatát illetően a demokratikus országok a kereskedelmi kapcsolatok kiterjesztésének politikáját folytatják, az Amerikai Egyesült Államok kormánykörei és a szolgálatukba szegődött külföldi kormányok pedig a normális kereskedelmi kapcsolatok meghiúsítására törek-szenek.

Az Egyesült Államok uralkodó körei a két világpiac gazdasági kapcsolatainak megakadályozása végett a gazdasági diszkrimináció és az embargopolitikájához folyamodtak, s ezt a politikát „szövetségesekre” is rákényszerítik.

Az amerikai kormány célja a diszkrimináció és az embargo-politikájával:

1. *A demokratikus táborbeli országok gazdasági fejlődésének akadályozása, ez országok gazdasági életének tönkretöltése.* A diszkriminációs politika kezdeményezői és folytatói úgy gondolták, hogy az árucserre korlátozásával meggátolhatják a demokratikus tábor országainak gyors gazdasági föllendülését. De a tapasztalat bebizonyította, hogy ez a kísérlet teljesen kudarcot vallott: a demokratikus tábor országainak fejlődése a legkevésbé sem lassult meg, sőt sok esetben az előirányozottnál is gyorsabb volt.

2. *A hidegháború, a háborús feszültség fokozása a harmadik világháború kirobbantásának megkönnyítése végett.*

3. *A nyugateurópai országok gazdasági nehézségeinek növelése, hogy ezek az országok méginkább ki legyenek szolgáltatva az amerikai monopó-*

liumoknak. A Kelet és a Nyugat kereskedelmének korlátozása méginkább az egyoldalú kapcsolatok irányába tolja el a nyugateurópai országok külkereskedelmét, s növeli kereskedelmi mérlegük hiányát.

A diszkriminációs politika hatására a nyugateurópai országok gazdasági helyzete romlik, fogynak deviza- és aranykészleteik. A Marshall-országok kereskedelmi mérlegének átlagos évi deficitje a háborúelőttihez képest a következőképp növekedett:

	1933—1938		1946—1951	
	millió dollár	%	millió dollár	%
Teljes deficit.....	3030	100	6506	100
Az Egyesült Államokkal folytatott kereskedelem deficitje	657	22	3143	48

(Bulletins statistiques de l'OECE Commerce extérieur. Série I Annuaire 1937—1951.)

Tehát a Marshall-országok külkereskedelmi mérlegének hiánya 1946-tól 1951-ig a második világháború előtti néhány év átlagához képest több mint kétszeresre emelkedett, az Egyesült Államokkal folytatott kereskedelmükben pedig csaknem ötszörösre növekedett. Ennek egyik legsúlyosabb következménye az említett országok deviza- és aranytartalékainak csökkenése.

A tőkésvilág aranytartaléka 1937 és 1951 közt 25 860 millió dollárról 35 249 millió dollárra emelkedett. De Anglia aranytartaléka 4141 millió dollárról 2200 millióra, Belgiumé 826 millióról 635 millióra, Franciaországé 2749 millióról 547 millióra, az európai tőkésországok teljes aranytartaléka pedig 10,8 milliárdról 6,2 milliárdra csökkent, az Egyesült Államok aranytartaléka ellenben 12 790 millió dollárról 22 873 millió dollárra gyarapodott. (Adatok: Banking and Monetary Statistics, Washington és International Financial Statistics, Washington.)

Az amerikaiak úgy gondolták, hogy a meggyöngyült „szövetségesekkel” elfogadtathatják követeléseiket. A valóságban az ellenkezője történt: a diszkriminációs politika növelte az ellenállást az amerikai intézkedésekkel szemben, s fokozta az imperialista országok ellentéteit.

4. *Az amerikai áruk elhelyezési lehetőségének fokozása a nyugateurópai piacokon.* A nyugateurópai országok nem vásárolhatnak élelmiszereket és ipari nyersanyagokat a Szovjetuniótól és a népi demokratikus országoktól, így ez áruk zömét kénytelenek az Egyesült Államoktól dollárért megvásárolni. A nyugati országok burzsoáziája is mindinkább fölismeri az amerikai intézkedések igazi célját, s ezért a nyugati burzsoá sajtóban egyre

gyakoribbak az olyan hangok, hogy a tilalmi lista összeállításakor „kevésbé érvényesülnek a «biztonsági» megfontolások, mint inkább a tisztán kereskedelmi szempontok“: (*Le Monde*, 1953. VI. 17.)

A diszkriminációs politika az Egyesült Államokban 1948 folyamán kezdett kibontakozni, amikor a népi demokratikus országokban döntő politikai fordulat következett be: véglegesen győzött a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály.

Az első tilalmi lista voltaképp Truman elnök egyik 1947. évi nyilatkozatában található. Truman ebben megtiltotta stratégiai anyagok szállítását a Szovjetunióknak és a népi demokratikus országoknak. Ezt követték 1948 márciusában az úgynevezett „embargo listák” azokról a cikkekről, amelyeknek a demokratikus országokba való kivitele tilos, vagy külön engedélyhez van kötve. Az „embargo listákat” többször kiegészítették. E listák ma már csaknem 2000 cikkre kiterjednek, köztük olyan, „stratégiai” jelentőségűnek aligha minősíthető árukra is, mint: hanglemez, női konfekcióáru, varrógép, fürdőruha, ajakrúzs, toll stb. A tilalmas árucikkeket három csoportba osztották:

- a) hadianyagok és fegyverek,
- b) hadianyagok gyártására felhasználható áruk (gépek, segédanyagok, műszerek, nyersanyagok),
- c) egyéb hadifontosságú cikkek (gyakorlatilag minden áru).

Az első két csoportba tartozó áruk exportja és reexportja a demokratikus országokba tilos. A harmadik csoportba tartozó áruk esetében alkalmazandó különleges eljárás gyakorlatilag egyenlő a kiviteli tilalommal.

Az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztériuma mellett a diszkriminációs intézkedések végrehajtásának ellenőrzésére külön hivatal létesült (Office of International Trade).

Az Egyesült Államok nyomására a Marshall-országok kormányai szintén alkalmazták a tilalmi listákat, jóllehet erre parlamentjüktől felhatalmazást nem kértek, s így nem is kaptak. A listák számos országban sem hivatalos lapban, sem rendelet formájában nem kerültek nyilvánosságra. A hatóságok a kiviteli engedélyeket minden rendeletre való hivatkozás, bármilyen magyarázat nélkül megtagadhatják. A nyugateurópai kormányok tehát törvénytelenül érvényesítették a diszkriminációs intézkedéseket, amelyek végrehajtását az illető ország hivatalaiban tevékenykedő amerikai hivatalnokok ellenőrzik. A hatóságok kötelesek ezekkel az amerikai ellenőrökkel megtárgyalni a nemlétező „rendelet” gyakorlati végrehajtását.

A nyugateurópai országoknak amerikai hadianyaggal való ellátását célzó „Kölcsönös Biztonsági Törvény” (MSA) segítségével az Egyesült Államok kormánya újabb nyomást gyakorolt „szövetségesekre” a diszkrimináció fokozása végett. Ez is világosan mutatja a háborús politika és a diszkrimináció közt az összefüggést.

A koreai agresszió kirobbantása ürügyül szolgált arra, hogy az amerikai imperialisták most már „törvényes intézkedésekkel” tegyék lehetővé a tervországokkal való kereskedelmet. Céljuk már nemcsak a tervországokkal való árucserforgalom visszafejlesztése, hanem teljes megszüntetése volt.

1951 májusában lépett életbe az első diszkriminációs amerikai törvény, az úgynevezett Kem-törvény. A Kem-törvény megtiltotta mindenemű, közvetlenül vagy közvetve hadicélokra felhasználható árunak a Szovjetunióba és a népi demokratikus országokba való kivitelét. A törvény a „hadianyag” fogalmát úgy határozza meg, hogy ez a meghatározás kivétel nélkül bármely cikkre alkalmazható. A tervországokkal való kereskedelmet nemcsak az Egyesült Államok, hanem minden olyan tőkésország kereskedőinek is megtiltotta, amely bármilyen formában „élvezi” az Egyesült Államok „segélyeinek” áldásos hatását.

A Kem-törvény becikkelyezése erős ellenállásra talált az Egyesült Államok „szövetségeseinek” körében. A legtöbb bírálatot az angol üzleti körök hangoztatták, de a holland, a dán, a belga, a svéd, a svájci és más tőkésök is erélyesen tiltakoztak az amerikai intézkedés ellen. (Ez persze a legkevésbé sem akadályozta a csatlóskormányokat, hogy megtegyék az Egyesült Államok diktálta korlátozó intézkedéseket, rendelkezéseket stb.) 1951 végén az úgynevezett Battle-törvény lépett a Kem-törvény helyébe, állítólag bizonyos enyhítések céljából. De a valóságban ez az új törvény csak annyival volt enyhébb, hogy pontosabban körülírta a tilalmazott cikkeket. Ha a csatlós országok nem tartják meg a Battle-törvényt, elvesztik jogukat az amerikai „segélyezésre”. A polgári lapok is kénytelenek elismerni, hogy a Battle-törvény a nyugateurópai országok szuverenitásának sárbatiprása. A *Chicago Sun Times* című amerikai polgári lap 1951. XII. 18-i száma megállapította, hogy a „Battle Act nyílt beavatkozás más országok belügyeibe”.

Az amerikai imperialisták ezzel sem elégedtek meg. 1952 elején az Egyesült Államok kormánya követelte nyugateurópai „szövetségeseitől”, hogy tegyék lehetővé mindennemű amerikai áru demokratikus országokba való tranzitálását, vagy reexportját. 1952 februárban az Egyesült Államok és tíz európai tőkésország (Belgium, Dánia, Franciaország, Anglia, Olaszország, Luxemburg, Norvégia, Portugália, Nyugat-Németország, Hollandia) egyezményt írt alá. Ebben az említett tíz ország kötelezettséget vállalt, hogy az amerikai árukat belföldön használja fel, vagy csak speciális engedéllyel (értsd amerikai hivatalnokok ellenőrzésével) engedi ezeket az árukat külföldre szállítani. A nyugateurópai cégek csak akkor vásárolhatnak az Egyesült Államokban árut, ha megrendelésükhöz csatolnak egy kormánygaranciát, amelyben az illetékes minisztérium az adott üzletre vonatkozóan szavatolja az említett megállapodás végrehajtásának ellen-

őrzését. Az amerikai exportőr is csak e garancia birtokában kaphat kiviteli engedélyt.

De a béketábor országai ellen irányuló diszkrimináció megvalósítása céljából a nyugateurópai országok belügyeibe való amerikai beavatkozás nem korlátozódik ezekre az intézkedésekre. Az amerikai hatóságok fekete listára helyezik azokat a nyugateurópai cégeket, amelyek szerintük megszegték az embargó rendelkezéseit, s a demokratikus országokkal kereskedni „merészeltek”. Ilyen cégekkel amerikai cégek nem köthetnek üzletet; az amerikai hatóságok a nekik szánt árukra nem adnak kiviteli engedélyt; e cégek nem részesülhetnek amerikai „segélyben”, nem kaphatnak hitelt amerikai szervektől, s az amerikai hatóságok felszólítják az illető ország kormányát, hogy ezeknek a cégeknek ne adjon semmiféle megrendelést. Az amerikai hatóságok 1952 januárjában 42, júniusban újabb 83 nyugatnémet céget helyeztek feketelistára, de rákerült a listára számos holland, belga és más nyugateurópai cég is.

A diszkriminációs intézkedések „egybehangolására”, központi irányítására és ellenőrzésére az amerikai kormány 1951 decemberében külön szervezetet létesített, ebbe bevonta az összes Marshall-országot, s tavaly augusztusban Japánt is.

A Kelet és a Nyugat kereskedelmének megakadályozása végett az Egyesült Államok kormánya a diplomáciai nyomástól és a fenyegetőzéstől sem riad vissza. Erre közismert példa a dán kormányhoz intézett 1952 júniusi amerikai kormányjegyzék, amely felszólította Dániát: tagadja meg a Szovjetunióknak gyártott 13 000 tonnás „Apseron” tankhajó szállítását. A dán kormány nem engedelmeskedett az amerikai kormány utasításának, a dán hajóépítőipari munkások pedig, amikor tudomást szereztek az amerikai kormány lépéséről, tiltakozó gyűlést rendeztek, s kijelentették: érdekük a Szovjetunióval való normális kereskedelmi kapcsolatok fenntartása, különösen ma, „amikor a foglalkoztatottság kérdése nagyon aktuális”. A dán kormány nem utolsó sorban éppen ennek az akciónak a hatására kijelentette, hogy semmi jogcíme nincsen a hajó átadásának megtagadására, márcsak azért sem, mert a Szovjetunió pontosan teljesítette kötelezettségeit. Az amerikai kormány e kudarc ellenére 1953 júliusában, amikor a Szovjetunió megrendelésére egy kopenhágai hajógyár elkészítette a „Tuapsze” nevű tankhajót, újból — s ismét eredménytelenül — megkísérelte a beavatkozást. Anglia ezzel szemben engedett az amerikai nyomásnak: 1951-ben megtagadta a Lengyelországnak gyártott s teljesen kifizetett „Tátra” és „Becskid” hajók átadását.

Az Egyesült Államok kormánya nemcsak a nyugateurópai országok kormányaira gyakorolt ilyen nyomást. 1951 augusztusában, amikor Egyiptom jelentős búza—pamut kompenzációs megállapodást kötött a Szovjetunióval, az amerikai kormány a „segély” megszüntetésével fenyegetőzött. Hasonlóképpen járt el Indiával szemben is.

Az agresszív diszkriminációs intézkedésekhez tartozik az amerikai kormánynak az a lépése is, hogy jogtalanul lefoglalta a Német Demokratikus Köztársaság bankjának, a „Deutsche Notenbank”-nak amerikai követeléseit, valamint néhány olyan nyugateurópai magánbank követeléseit, amely „kommunista” országokkal bonyolított le pénzügyi műveleteket.

Az Egyesült Államok kormánya 1951-ben felmondta a Szovjetunióval és a mai népi demokratikus országokkal a második világháború előtt kötött kereskedelmi szerződéseit, így a Magyarországgal kötött kereskedelmi szerződést is. Jellemző az Egyesült Államok kormányának a nemzetközi jog elemi szabályait megcsúfoló eljárásána, hogy még a felmondási idő lejártá előtt, 1952 január elején, önkényesen, jogtalanul megszüntette a „legnagyobb kedvezmény” elvének alkalmazását ez országok viszonylatában.

Az Egyesült Államok és a nyugateurópai országok a kereskedelmi kapcsolatok számos más területén is alkalmaznak diszkriminációs rendszabályokat. Ezek közül csak a legfontosabbakat említjük meg: diszkriminációs devizaelszámolási árfolyamok megállapítása, a demokratikus országokba irányuló szállítások export-támogatásának megtagadása, megkülönböztető elbánás a vámeljáráásokban, fuvarozáskor, a kikötők használatában stb.

Az amerikai hatóságok alkalmadtán a közvetlen és erőszakos beavatkozástól sem riadnak vissza. A nyugateurópai kikötőkben amerikai ügynökök ellenőrzik az embargo intézkedések végrehajtását, s Nyugat-Németországban az amerikai katonaság a helyi hatóságok intézkedéseinek fittyet hányva, feltartóztatja és a feladóhoz visszairányítja vagy elkobozza a népi demokratikus országoknak szánt küldeményeket. 1952 első 11 hónapja során az amerikai katonai hatóságok Nyugat-Németországban 26 millió dollár értékű, szabályos kiviteli engedéllyel ellátott áru szállítását akadályozták meg.

Az Egyesült Államok kormánya az ENSZ szavazógépezetének segítségével 1951-ben olyan határozatot fogadtatott el, amely megtiltja a Kínai Népköztársasággal való kereskedelmet, vagyis gazdasági blokáddal akarja vonni Kínát. A határozat nem járt a várt eredménnyel, ezért az amerikai kormány — és nyomására az angol kormány is — kimondta, hogy a Kínával kereskedelmi forgalmat lebonyolító hajók nem futhatnak be más ázsiai országok kikötőibe, ott nem kaphatnak üzemanyagot, nem végezhetnek javítási munkákat stb.

Az egyre szófogadatlanabb szövetségesek megrendszabályozásána az amerikai kormány felhasználja a hírhedt McCarthy-féle Amerikaelenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottságot is, amely néhány hónapja egyre gyakrabban foglakozik az embargo kérdésével. Először görög hajóstársaságok tulajdonosai kaptak idézést a bizottságtól, mert hajóikon állítólag Kínának szállítottak árut. Legutóbb pedig Angliának a „kommunista” országokkal folytatott kereskedelmét vizsgálta meg a bizottság, s megállapította, hogy

a koreai háború kitörése óta 450 hajó járt Kínában, s mindegyik átlagosan öt utat tett meg. De az angol tőkéseket, ha jó üzletről van szó, a McCarthy-féle bizottság sem tarthatja vissza. Anglia és Kína külkereskedelmi forgalma 1953 első 5 hónapjában 15,9 millió fontra nőtt 1952 megfelelő időszaknak 5,9 millió fontnyi forgalmáról.

A szenátus a minap törvényt szavazott meg az amerikai üzleti körök megfélemlítésére. E szerint 10 évi fegyházzal büntethető az az állampolgár, aki megszegi az embargo rendszabályokat.

Mint mindenben, a diszkriminációs politikában is a jobboldali szociáldemokrácia az amerikai kormány leghűségesebb kiszolgálója. Az angol Szakszervezeti Tanács (TUC) legutóbbi füzetet adott ki, s ebben azt bizonygatja: a Kelet és a Nyugat közti kereskedelem fejlesztése nem reális cél, különben is Angliának ebből semmi haszna sem származhatna. Az angol szervezett dolgozóknak, sőt az angol burzsoázia jelentős részének is saját tapasztalatai alapján más a véleménye. A TUC a füzet segítségével akarta igazolni, miért nem hajtotta végre az 1952. évi országos szakszervezeti kongresszusnak a Kelet és a Nyugat közti kereskedelem fejlesztését követelő határozatát.

A diszkriminációs intézkedések hatása a következőkben foglalható össze:

1. 1949 óta csökken a Kelet és a Nyugat közt a kereskedelmi forgalom, amely 1945-től 1949-ig rendszeresen emelkedett. Az európai országok közül leginkább Angliának és Nyugat-Németországnak csökkent a demokratikus világpiac országaival folytatott külkereskedelme, de megcsappant Franciaország, Hollandia, Belgium, Svájc és Olaszország ilyenirányú külkereskedelmi forgalma is. Az északeurópai országok, elsősorban Finnország kereskedelmi forgalma ezzel szemben jelentősen megnőtt a háborúelőttihez képest.

Nyugat-Európa külkereskedelmi forgalma a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal 1949-től 1952-ig érték szerint így alakult:

	1949	1950	1951	1952
	m i l l i ó d o l l á r			
Export	952	745	925	900
Import	798	600	602	653

(Az ENSZ adatai. Idézi a *Monde* 1953. IV. 16-i száma.)

Az Egyesült Államok importjában a demokratikus országok 1951. évi részesedése 1 százalék, az 1952. évi 0,6 százalék, mindkét évi exportrészesedésük pedig 0,1 százalék volt.

A háborúelőtti forgalomhoz képest az európai tőkésországok külkereskedelmi forgalma a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal a következőképp csökkent fizikai terjedelemben (1938 = 100).

Százalékos csökkenés
1951-ben 1938-hoz képest

Nyugat-Európa importja a Szovjetunióból és a népi demokratikus országokból.....	— 76
Ebből: gabona.....	— 56
hús.....	— 64
tojás.....	— 74
fa.....	— 78
Nyugat-Európa exportja a Szovjetunióba és a népi demokratikus országokba..	— 41

1938 és 1951 közt a nyugateurópai országok részesedése a keleteurópai országok importjában 61 százalékról 15 százalékra, exportjában pedig 72 százalékról 19 százalékra csökkent.

2. A külkereskedelmi forgalom csökkenése csak a nyugateurópai országok gazdasági életét sújtotta, s a diszkriminációs politika egyetlen haszonélvezője az Egyesült Államok.

A második világháború előtt Nyugat-Európa szénszükségletének jelentős részét Kelet-Európa országai fedezték. Még 1949-ben is a népi demokratikus országok fedezték a nyugateurópai országok szénimportjának 24 százalékát. Ez az arány 1952-ben 12 százalékra csökkent, a sokkal drágább amerikai szénszállítások részesedése azonban 1 százalékról 42 százalékra emelkedett. Hasonló a helyzet a nyugateurópai országok szempontjából rendkívül fontos gabonaimport vonatkozásában is. A nyugateurópai országok a második világháború előtt gabona-importszükségletük 19 százalékát a keleteurópai országokból fedezték. Az Egyesült Államok és Kanada ez országok gabonaimportjának 38 százalékát fedezte. A helyzet 1951-ben és 1952-ben gyökeresen megváltozott. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok részesedése 7 százalékra csökkent, az Egyesült Államok és Kanada részesedése pedig 75 százalékra emelkedett. (Az adatokat l.: Az ENSZ jelentése Európa gazdasági helyzetéről 1952 második negyed.) Ezzel kapcsolatban a *West-Ost Wirtschaftsdienst* nyugatnémet közgazdasági lap a következőket állapítja meg: „Nyugat-Németország elszigetelése a keleti országok nyersanyag- és élelmiszerforrásaitól Nyugat-Németországnak a dollárterületről származó szállításoktól való függését eredményezte. Nyugat-Németország azonban nem tudja az Egyesült Államokból és a Kanadából behozott árukat ellenszállításokkal fedezni. Ez az oka a dollárhiánynak, amely 1952-ben már többszázmillióra rúgott”.

Az Európa gazdasági helyzetéről szóló 1952. évi ENSZ-jelentés kénytelen-kelletlen megállapítja, hogy ha a nyugateurópai országokat normális kapcsolatok fűznék a Szovjetunióhoz és a népi demokratikus országokhoz, ez országok csupán gabonaimporton 200 millió dollárt takaríthatnának meg. Ez dollárhiányuk enyhítése szempontjából ugyanannyit jelentene, mintha az Egyesült Államokba irányuló exportjukat 15 százalékkal növelnék. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok piacainak elzárása fokozta a nyugateurópai országok amúgyis jelentős gazdasági nehézségeit, s hozzájárult a valuták elértéktelenedéséhez, a külföldi adósságok növekedéséhez, azaz meggyorsította az említett országok gazdasági helyzetének romlását.

3. A demokratikus világpiaccal való kereskedelmi kapcsolatok kérdésében az Egyesült Államok és a nyugateurópai országok ellentétei jelentősen megnövekedtek. A nyugateurópai országok sajtója és politikusai egyre gyakrabban hangoztatják, hogy az Amerikából származó „segély” helyett, a „dolláraruk” helyett a Kelettel való árucsereforgalom növelésében kell keresni a problémák megoldását. A *US News and World Report* című amerikai lap 1953 június 19-i száma keserűen állapítja meg, hogy a Kelet-Nyugat közötti kereskedelem az Egyesült Államoknak sokkal nagyobb problémája, mint valaha, mert a nyugateurópai országok dollárkiadásaiuk csökkentésére kényszerülnek, s ezért minél többet akarnak vásárolni a „kommunista országoktól”. A lap végül arra a következtetésre jut, hogy az európai tőkésországok és a tengerentúli gyarmatok el fogják söpörni a Kelet-Nyugat közötti kereskedelem akadályait. A *Neue Zürcher Zeitung* erről a kérdéstről a következőket írja: „Az Egyesült Államoknak meg kell értenie, hogy a dollárszegény európai országok nem mondhatnak le azoknak az országoknak a nélkülözhetetlen élelmiszer- és nyersanyag-szállítványairól, amelyek az Egyesült Államoktól és Kanadától eltérően szállításaik ellentételeként iparcikkeket hajlandók elfogadni, s nem követelnek dollárt”.

A *Statist* című angol gazdasági lap a *New York Journal of Commerce* amerikai újsággal vitázva megállapítja, hogy „az Egyesült Államokkal szövetséges nyugati országok — bármit tegyen is Amerika — nem lesznek hajlandók egy csupán politikai megfontolások által megokolt szovjetblokk ellenes embargo fenntartására”. A lap azt is megállapítja, hogy az Egyesült Államok egyre kevésbé tudja megtartani gazdasági vezető szerepét, s amint ez a vezetés teljesen megszűnik, az Egyesült Államok létesítette embargo-gyűrűből való kitörés majdnem bizonyosra vehető. (*The Statist*. 1953 április 18.)

Mint ezekből az állásfoglalásokból világosan kitűnik: a nyugateurópai országok egyre élesebben szembeszállnak az amerikai parancsokkal, s így az Egyesült Államok számára a diszkriminációs politika megvalósítása egyre megoldhatatlanabb feladattá válik.

4. A diszkriminációs politika kérdésében a nyugateurópai országok ellentétei is megnyilvánulnak. Ezek az országok éberren figyelik egymást; melyikük szegte meg az embargo rendelkezéseit, s próbál ilymódon kedvezőbb helyzetbe jutni a konkurenciaharcban. A *Handelsblatt*, a nyugatnémet kereskedelmi tőke lapja 1953 február 4-én féltékenyen megállapította, hogy míg a diszkriminációs politika miatt Nyugat-Németország keletre irányuló exportja 1952 első felében 1951 első feléhez képest 61 millió dollárról 29 millió dollárra esett vissza, Angliáé 49-ről 95 millió dollárra, az összes Marshall-országé pedig 389-ről 394 millió dollárra emelkedett.

5. A legutóbbi hónapok eseményei világosan bizonyítják, hogy az európai tőkésországok mindenképpen fokozni kívánják kereskedelmi forgalmukat a demokratikus világpiac országaival. Erre mutat egyebek közt a belga és a holland kormány minapi intézkedése a tranzitforgalom ellenőrzésének megszüntetéséről, erre utal az angol kormány képviselőjének az Európai Gazdasági Bizottság legutóbbi ülésén tett az a nyilatkozata is, hogy országa 2,5 millió tonna gabonát, 400 000 tonna műtrágyát és 6 millió font értékű szőrmét kíván vásárolni a Szovjetuniótól. Nemrég a dán kereskedelmi körök egyik képviselője is kijelentette, hogy Dánia üzleti körei szívesen vállalkoznak tranzit üzletek lebonyolítására. Különösen a legutóbbi hónapokban, amióta az Eisenhower-kormány intézkedései erősítették az Egyesült Államokban a protekcionizmust, s még jobban korlátozták és megnehezítették az Amerikába irányuló importot, egyre hangosabbá vált a nyugateurópai országok részéről a Kelet és a Nyugat közti forgalomkorlátozó intézkedések megszüntetésének követelése.

★

A két világpiac közt a kapcsolat mindkét világpiac országai számára előnyös, csupán az Egyesült Államok nem érdekelt benne. A tőkésországokban előnyös

a) a tőkéseknek, akik a kapcsolat révén rendeléshez jutnak, s így csökken termelőkapacitásuk kihasználatlansága, nő profitjuk;

b) a dolgozóknak, mert a Kelettel való kereskedelmi forgalom normalizálása és fejlesztése munkalehetőségeket biztosít, csökkenti a munkanélküliséget. Az *Internationale Wirtschaft* című nyugatnémet lap 1953 július 3-i száma megállapítja, hogy ha Nyugat-Németország és a kelet-európai országok közt helyre lehetne állítani a háborúelőtti kereskedelem színvonalát, ez 500 000 munkásnak biztosítana állandó munkaalkalmat. Ezért foglaltak állást annakidején a tőkésországok dolgozói egyértelműleg a Moszkvai Gazdasági Értekezlet mellett, s ezért rendeztek gyűléseket, amelyeken követelték, hogy üzemük létesítsen kereskedelmi kapcsolatokat a Szovjetunióval, Kínával és a népi demokratikus országokkal. Ma ezt a követelést még nagyobb tömegek hangoztatják. A Kelettel

való kereskedelmi kapcsolatokat követelik a legtöbb tőkés ország szakszervezetei. Például a legutóbb Angliában lefolyt szakszervezeti kongresszuson 17 szakszervezet fogadott el a Kelettel való kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését követelő határozatot. A japán dolgozók is állhatatosan követelik Japán és Kína kereskedelmi kapcsolatainak fejlesztését. A tőkésországokban a demokratikus világpiaccal való gazdasági kapcsolatok helyreállításáért és fejlesztéséért, kibontakozott harc élén a kommunista pártok, a munkásosztály és a dolgozók érdekeinek következetes képviselői haladnak. A tőkésországok dolgozói egyre világosabban ráeszmélnek, hogy a kelet-nyugati kereskedelem fejlesztése és gazdasági helyzetük javulása közt közvetlen összefüggés van. Ezért követelik egyre erősebben a diszkrimináció megszüntetését, a normális kereskedelmi kapcsolatok helyreállítását a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal.

c) Az európai és az ázsiai burzsoázia mind nagyobb rétegei ismerik fel, hogy az Egyesült Államok diszkriminációs politikája sérti gazdasági érdekeiket, mert az Egyesült Államokkal folytatott egyoldalú kereskedelem és az amerikai diktátum egyre súlyosbítja elhelyezési nehézségeiket. Mind több gyáros és kereskedő eszmél rá: saját gazdasági érdekei ellen cselekszik, ha engedelmeskedik a Szovjetunióval, Kínával és az európai demokratikus országokkal való kereskedelem csökkentésére, végső soron pedig teljes megszüntetésére irányuló követelésnek. Az angol monopoltóke képviselőinek jelszava: segély helyett kereskedelmet („trade not aid”), kifejezi a Kelet és a Nyugat közti kereskedelmet akadályozó rendszabályok megszüntetésének követelését is, s így egybevág számos ország burzsoáziájának követelésével.

A demokratikus tábor országainak is érdekük a tőkés világpiaccal való normális kereskedelmi kapcsolatok fenntartása és fejlesztése, mert

a) ezek a kapcsolatok alkalmasak arra, hogy elősegítsék a demokratikus országok gazdasági fejlődésének meggyorsítását. Tehát a világpiaci kapcsolatok kiterjesztésére irányuló törekvés összhangban van a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel. Továbbá: a két rendszer békés versenye egyre inkább a demokratikus tábor javára változtatja meg az erőviszonyokat.

b) A két világpiac normális gazdasági kapcsolatai csökkentik a nemzetközi feszültséget, hozzájárulnak a népek kölcsönös megismeréséhez és közeledéséhez, tehát gyöngítik az Egyesült Államok agresszív monopolistáinak a háborús feszültség fokozására irányuló törekvéseit. Ezért a normális nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok kiépítése a tartós béke biztosításának, a harmadik világháború elhárításának fontos tényezője.

A béketábor egyre fokozódó gazdasági sikerei lehetővé teszik a kereskedelmi kapcsolatok sokoldalú fejlesztését, s ezért a tőkés körök is egyre erősebben óhajtják a Kelet és a Nyugat kapcsolatainak helyreállítását

és fejlesztését. A demokratikus tábor országainak népei fontos feladatuknak tekintik, hogy kiterjesszék az egyes országok közt a kereskedelmet, helyreállítsák az egységes nemzetközi piacot, s ezzel is hozzájáruljanak a béke megóvásához, a népek közti béke biztosításához.

A Kelet és a Nyugat árucserforgalmának előmozdítása szempontjából rendkívül nagyjelentőségű volt az 1952 áprilisi Moszkvai Nemzetközi Gazdasági Értekezlet. Az értekezlet célja az előkészítő bizottság 1951 októberi kopenhágai ülésének megállapítása szerint az volt, hogy „felkutassa a különféle országok, különböző gazdasági és társadalmi rendszerek békés együttműködését elősegítő eszközöket”. Konkrét célja tehát a nemzetközi árucserforgalom föllendülését, a világ valamennyi országa közt a kölcsönös előnyökön, egyenlő jogokon és kötelezettségeken alapuló gazdasági kapcsolatok megerősítését szolgáló gazdasági és üzleti lehetőségek megvizsgálása volt.

Az értekezlet napirendjén két pont szerepelt:

1. A népek életszínvonala emelésének lehetősége a béke fennmaradásának körülményei közt;
2. az országok közt a gazdasági kapcsolatok kiterjesztésének lehetőségei.

A tanácskozások — amelyeken az egyes országok különböző politikai meggyőződésű és különféle társadalmi rétegekhez tartozó képviselői (üzletemberek, közzgazdák, szakszervezeti vezetők stb.) vettek részt — megmutatták, hogy a Kelet és a Nyugat kereskedelmének fokozása megvalósítható követelmény. Az értekezlet eredménye arról tanúskodik, hogy a demokratikus világpiac országainak egyre növekvő gazdasági ereje igen nagy vonzóerőként hat a tőkésországok üzleti köreire, különösen azokra a tőkés körökre, amelyeknek a fegyverkezés nem biztosít megfelelő hasznot, továbbá a gazdaságilag elmaradott gyarmati országokra, amelyek nehéz gazdasági helyzetükből a demokratikus országokkal való kereskedelmi kapcsolat kiépítése és fokozása révén keresnek menekvést.

Az imperialista országok kormányai mindent elkövettek, hogy megakadályozzák a Moszkvai Értekezletet és az értekezlet sikerét. Próbálkozásaik azonban eredménytelenek maradtak. Az értekezleten 49 ország 471 képviselője vett részt. A résztvevők több mint 61 százaléka üzleti körökből került ki. Különösen nagy számban voltak képviselve az ázsiai, a gyarmati és a félgyarmati országok tőkés körei.

A béketábor képviselői az értekezleten elhangzott felszólalásaikban konkrét javaslatot tettek arra, hogy a Kelet és a Nyugat közti kereskedelmi forgalom az 1953—55. években milyen áruszállításokkal volna

jelentősen növelhető. E nyilatkozatok alapján érdekes szembeállítani a béketábor országainak a tőkésországokkal 1951-ben lebonyolított kereskedelmi forgalmát azzal a forgalommal, amelyre a demokratikus országok javaslatai szerint lehetőség van.

	1951	1953—55
	valóságos forgalom	javasolt évi forgalom
millió dollárban		
Szovjetunió	750	2 500 — 3 300
Csehszlovákia	540	900 — 1 000
Lengyelország	580	700 — 800
Magyarország	240	300 — 400
Románia	70	200 — 300
Bulgária	20	100
Német Demokratikus Köztársaság	200	850 — 1 000
Kína	950	1 250 — 1 600
	3 350	6 800 — 8 400

(Adatok: az ENSZ európai gazdasági bizottságának 1952 novemberi jelentéséből.)

A Moszkvai Gazdasági Értekezlet tüntetés volt a diszkriminációs politika ellen, s az ott elért eredmények nemcsak fölkellették a nyugati országok üzleti köreinek érdeklődését, hanem fokozták a nyugati kormányok ellenállását is a diszkriminációs intézkedésekkel, az amerikai nyomással szemben. A Moszkvai Értekezlet olyan folyamatot indított meg; amelynek eredményeképp a tőkésországok még fokozottabb erőfeszítést tesznek, hogy a szűkülő tőkés világpiacon egyre kevésbé elhelyezhető áruikat a demokratikus világpiac országában értékesítsék. A demokratikus országok pedig egyre nagyobb lehetőségeket szereznek a tőkés világpiac országaihoz fűződő kapcsolataik kiterjesztésére. A Moszkvai Értekezlet bebizonyította, hogy a második világháború után a különféle gazdasági és társadalmi rendszerű országok közt lévő kereskedelmi kapcsolatok normalizálásáért és fejlesztéséért indított harcnak új lehetőségei vannak, s e harcra új erők mozgósíthatók. A második világháború előtt a Szovjetunió harca a tőkésországokhoz fűződő kereskedelmi kapcsolatok megtartásáért és fejlesztéséért döntően a diplomáciai és a kereskedelempolitikai küzdőtéren folyt. Ma a demokratikus országoknak ezt a harcát egy különféle társadalmi rétegekre kiterjedő hatalmas tömegmozgalom is aktívan támogatja, s e rétegek — bár különböző okoknál fogva, különböző érde-

kekből, de mégis egységesen — a két világpiac közötti kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését kívánják, s küzdenek is érte.

A Moszkvai Értekezleten a kereskedelem fejlesztésére számos ország 30 képviselőjéből nemzetközi bizottság létesült. Az értekezlet óta jónéhány országban, például Angliában, Franciaországban, Nyugat-Németországban és másutt alakultak bizottságok, illetve társaságok a Kelet és a Nyugat kereskedelmének fejlesztésére. Ezekben az üzleti élet képviselői, gyakran a legnagyobb monopóliumok vezetői is részt vesznek. Például a Nyugat-Németországban megalakult úgynevezett „Keleti Bizottság” elnöke a „Demag” (az egyik legnagyobb német gépgyár) vezérigazgatója. Ez az 1952 decemberében alakult bizottság azt tűzte ki céljául, hogy a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal való kereskedelem területén „szabad cselekvési lehetőséget” biztosít Nyugat-Németországnak.

A bizottságok képviselői a legutóbbi hónapok során sok kereskedelmi tárgyalást folytattak, s több megállapodást is kötöttek. A minap például De Plas, a francia bizottság képviselője Pekingben több mint 3 milliárd francia frank értékű kompenzációs megállapodást kötött különféle francia cégek nevében a Kínai Import-Export vállalattal. A megállapodás értelmében Franciaország marónátront, finomlemez, szuperfoszfátot és gyógyszereket szállít Kínának tea, nyersselyem, növényi olaj, fűszer és más cikkek ellenében. Nemrég angol cégek képviselői Pekingben mindkét részről 30 millió font értékű kölcsönös szállítási megállapodást kötöttek. A Moszkvai Értekezleten megkezdett tárgyalások eredményeképp a Szovjetunió és Argentína közt létesült árucseremegállapodás nemcsak gazdasági, hanem politikai szempontból is igen nagyjelentőségű. A megállapodás szerint mindkét fél 75 millió dollár értékű áruhitelt nyújt, s a Szovjetunió egyebek közt 500 000 tonna nyersolajat, 300 000 tonna szenet, bányaiipari és nyersolajipari felszereléseket, acélt, mezőgazdasági gépeket, erőműberendezéseket, gyógyszereket szállít (e cikkek szállítását az amerikai kormány nemrég megtagadta Argentínától) 20 000 tonna gyapjú, 18 000 tonna bőr, 15 000 tonna cserzőanyag, továbbá hús, zsír, növényi olaj és más áruk ellenében.

Az említett megállapodásokon kívül nagyjelentőségű Ceylon és Kína több évre szóló árucsereforgalmi megállapodása. Ennek keretében Ceylon 270 000 tonna rizsért 50 000 tonna gumit szállít. Az amerikai kormány tiltakozása sem akadályozhatta meg a megállapodás megkötését, illetve végrehajtását.

A legutóbbi hónapokban a demokratikus tábor országai az árucsereforgalmat a tavalyihoz képest jelentősen kiterjesztő megállapodásokat írtak alá számos tőkésországgal.

A tőkésországok az idén minden amerikai tilalom ellenére az első negyedévben 11-szer annyi árut szállítottak a Kínai Népköztársaságnak, mint az előző év azonos időszakában. Például Anglia Kínába irányuló

exportja az 1952. évi első két havi 334 000 dollárról 1953 január—februárjában 5 750 000-re nőtt.

A Szovjetunió a Kelet és a Nyugat kereskedelmének előmozdítását azzal is szolgálja, hogy hozzájárul az egyes tőkésországok, valamint a Szovjetunió és a népi demokráciák úgynevezett háromszögüzleteinek megkötéséhez. Ilyen megállapodás létesült Finnország és a Szovjetunió, valamint Kína közt, továbbá Finnország, a Szovjetunió, valamint Lengyelország és Csehszlovákia közt.

Az ismertett néhány tény is világosan bizonyítja a diszkriminációs politika csődjét. Egyre inkább erősödnek azok a tényezők, amelyek a Kelet és a Nyugat közti kereskedelem fejlesztése, a megkülönböztetésen alapuló kereskedelempolitika megszüntetése irányában hatnak.

A Kelet és a Nyugat kereskedelmi kapcsolatainak alakulásában egyre inkább megmutatkozik a demokratikus piac fölénye a tőkés világpiaccal szemben. E fölény alapja, hogy a demokratikus világpiac országai tervgazdálkodást folytatnak, s így gazdaságuk válságmentesen, szakadatlanul fejlődik, belső piacuk mindinkább kiterjed, dolgozóik életszínvonala szüntelenül emelkedik. Ebből következik, hogy:

a) ellentétben a tőkésországok egymásközti kereskedelmi megállapodásaival, a demokratikus világpiac országai és a tőkésországok megállapodásai az előbbiekről a tervgazdaság biztonságos bázisán nyugszanak; ezért a forgalom csak az egyik oldalról függ a kapitalizmus gazdasági törvényeinek spontán hatásától, tehát a kontingensek kihasználása reálisabb, a tőkésországoknak kedvezőbb feltételeket biztosít;

b) a tervgazdálkodást folytató országokkal a tőkésországok több évre szóló, reális alapokon nyugvó megállapodásokat köthetnek; ilyen megállapodások létesültek például a Szovjetunió, valamint Finnország, Svédország és Franciaország közt, továbbá Kína és Ceylon közt;

c) a demokratikus világpiac országai a tőkésországokkal kötött árucsereforgalmi megállapodásaikban gyakran alkalmazzák az egy évre szilárdan rögzített árak rendszerét. Ez a tőkésországokban csökkenti a tőkés világpiac spontán konjunkturális ingadozásainak hatását, lehetőséget biztosít ez országok számára, hogy egy évre előre lekössék importszükségleteik megfelelő részét, s exportcikkük gyártásakor változatlan árakkal számolhassanak. A szovjet-finn árucsereforgalmi megállapodás megkötése alkalmával (1953 áprilisában) Kekkonen finn miniszterelnök különösen hangsúlyozta ezt a körülményt, mint olyan tényezőt, amely lehetővé teszi, hogy Finnország zilált gazdasági helyzete jelentősen megjavuljon. 1953-ban előreláthatóan Finnország külkereskedelmi forgalmának 30—35 százaléka a demokratikus világpiac országaival fog lebonyolódni. Idén a

Szovjetunió és Finnország között az árucserforgalom értéke több mint 60 milliárd finn márka lesz (= kb. 260 millió dollár). A Szovjetunió szállításai fedezik Finnország gabonaszükségletének 100 százalékát, cukorszükségletének 80 százalékát, takarmány- és olajtermékszükségletének 75 százalékát, s a szovjet rendelések évekre munkát biztosítanak a finn feldolgozó- és gépiparnak. Finnország egyebek között faházat, cellulózt, faköszörületet, papírost, hajókat, darukat, szerszámgepeket stb.-t szállít a Szovjetuniónak.

A népi demokratikus országok exportjának struktúrája is megváltozott. A második világháború előtt exportjuk 75—90 százaléka mezőgazdasági cikkekből és nyersanyagokból alakult, kivéve Csehszlovákiát, amelynek exportjában az ipari termékek aránya mintegy 60 százalék volt. Ezzel szemben az iparcikkek Románia 1937. évi exportjában 1,8 százalékkal, Bulgáriában 2,5 százalékkal, Magyarországon körülbelül 25 százalékkal részesedtek. 1951-ben Románia exportjának már 11 százaléka iparcikk volt, s ez a részarány azóta jelentősen növekedett. Magyarország 1951-ben 75 százalékban kész- és félkészárut exportált. Lengyelország 1952. évi exportjában az ipari készárú részesedése 20 százalék volt. Már Kína is megkezdte az iparcikkek (a szerszámgepek, a közlekedési eszközök, a szerszámok stb.) exportját.

A népi demokratikus országok tehát nemcsak a Szovjetunióból, ahonnan gépszükségletük legnagyobb részét fedezik, hanem a testvéri népi demokratikus országokból is egyre több gépet, felszerelést és iparcikket importálhatnak, s egyre kevésbé szorulnak rá a tőkés országokból származó importra.

De ez korántsem jelenti azt, hogy az iparilag fejlett országok számára a kereskedelmi forgalom fejlesztésének lehetőségei korlátozódnak. A tapasztalat szerint minél fejlettebbek egyes országok, annál fejlettebb köztük a nemzetközi munkamegosztás, annál nagyobb lehetőségük van az áruforgalom kiterjesztésére és fokozására. A termelőerők gyors fejlődése a demokratikus világpiac országaiban egyre nagyobb behozatali igényeket és kiviteli lehetőségeket teremt fogyasztási cikkekben, gépekben, élelmiszerekben, nyersanyagokban és számos más áruajtában is. Az európai tőkésországok szempontjából különös jelentőségű a 450 millió lakosú Kína, amely az idén kezdett hozzá első ötéves tervének végrehajtásához. A hatalmas Kína iparosítási programja az ipari export szempontjából nagy lehetőségeket ad a tőkésországoknak, s ez igen vonzóvá teszi számukra a Kínával való kereskedelmet.

A szocialista iparosítás igen nagyjelentőségű a tőkésországokkal lebonyolított kereskedelmi forgalom szempontjából. A tőkésvilág ipari exportjának mintegy 80%-át a négy vezető imperialista nagyhatalom (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Nyugat-Németország) bonyolítja le. Exportjukban az iparcikkek részesedése 70—90%, s egyes ipar-

cikkeket csaknem kizárólag külső piacokra termelnek. Például Anglia 1951-ben személygépkocsigyártásának 77 százalékát, kerékpárgyártásának 69 százalékát, turbinagyártásának 99 százalékát, mozdonygyártásának 58 százalékát exportálta. A svájci gépipar összes termékeinek 51 százalékát export útján értékesíti. A demokratikus világpiac országai az ipariilag elmaradott országokba irányuló gép- és felszerelésexportot nem kötik a népek szuverenitását sértő, a gazdasági életre káros feltételekhez. Exportjuk ellenében elfogadják az illető ország hazai termékeit. Tehát az ipariilag elmaradott országoknak sokkal kedvezőbb, elfogadhatóbb feltételeket biztosíthatnak, mint az imperialista országok. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok kölcsönösen előnyös feltételekkel szállítanak ezekbe az országokba szerszámgepeket, gyári berendezéseket, mezőgazdasági gépeket, erőműveket, szivattyúállomásokat, öntözőberendezéseket és a gazdasági élet fejlesztése szempontjából fontos más felszereléseket. Ebből következik, hogy amikor a Szovjetunió és a népi demokratikus országok iparcikk-, elsősorban gépexportáló országokként jelentkeznek a világpiacon: szűkítik a fő kapitalista országoknak az elmaradott országokban lévő iparcikkelhelyező piacait.

Ez fontos tényezője annak, hogy a fő imperialista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára szűkül a világ erőforrásai kiaknázásának szférája, s rosszabbodnak a világ felvevőpiacainak feltételei. A *Manchester Guardian* című angol burzsoá újság figyelemzteti az angol kormányt, hogy „nem szabad a népi demokráciáknak átengedni az ötéves tervet végrehajtó Kína biztosította nagy exportlehetőségeket”, s ebből arra a következtetésre jut, hogy „az egyetlen bölcs politika a Kínával való béke politikája”.

A *Handelsblatt* című nyugatnémet újság arról panaszkodik, hogy a csehszlovák és a magyar iparnak a Közel-Keleten sikerült a nyugati ipar elől jelentős rendeléseket „megkaparintania”. Keserűen állapítja meg, hogy Egyiptom szivattyútelepeket és kotrógépeket rendelt Csehszlovákiában, Magyarország pedig nagy sikereket ért el a delhi és a karacsi tavaszi vásáron, s ennek eredményeként marógépet és RF3-típusú fűrőgépet adott el Indiába és Pakisztánba.

A diszkriminációs politika kudarca szempontjából is fontos, hogy a demokratikus világpiac országai egyre nagyobb mennyiségben és korszerű kivitelben exportálnak gépeket, termelőeszközöket, közlekedési eszközöket és más ipari termékeket. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok ma már egyre gyakrabban maguk ajánlják a tőkésországoknak az imperialista országok embargo listáira fölvevett cikkeket. Az Európai Gazdasági Bizottság 1953. évi genfi ülésén a demokratikus országok egyebek közt nehéz szerszámgép, bányagép, kohászati berendezés, vegyipari gép, műszer, gyógyszer, vasúti kocsi, útépitő gép, nehéz tehergépkocsi, nyersolaj, molybden, mangánérc stb. szállítását ajánlották fel; a

Monde című francia burzsoá újság meg is állapította: „A kelet országai a nyugat országainak olyan termékeket ajánlanak, amelyek a «Battle act» szerint a tilalmi listán szerepelnek.” (Le Monde. 1953. VII. 9.) A népi demokratikus országok iparosodásának tehát jelentős része van a diszkriminációs politika csődjében.

★

A Szovjetunióval és a népi demokráciákkal való gazdasági kapcsolatok különösen fontosak a gyarmati és a félgyarmati országok szempontjából, mert ezeknek a kapcsolatoknak a kiépítése támogatja őket az imperializmus ellen, a függetlenségért és az önállóságért vívott harcban.

Nemcsak a gyarmati országok népeinek, hanem a gyarmati burzsoázia nagy többségének is érdeke a béketábor országaival való gazdasági kapcsolatok építése. A szóbanforgó országok természeti kincseinek javarésze, valamennyi fontosabb ipari üzem hitelélete, külkereskedelme külföldi monopóliumok tulajdonában, illetve ellenőrzése alatt van. Ezek a monopóliumok a saját érdekükben, s az érintett országok rovására korlátozzák és nehezítik a demokratikus piac országaival folyó külkereskedelmet.

A gyarmati országok gazdasági helyzetének a második világháború után bekövetkezett erős romlása megmutatkozik a külkereskedelemben is. Az ázsiai gyarmati és félgyarmati országok árucserforgalmának részesedése a tőkés világ importjában a második világháború előtti 13 százalékról 1952-ben 11,6 százalékra, az exportban pedig 15 százalékról 10,5 százalékra csökkent. A külkereskedelmi forgalom csökkenése különösen súlyosan érinti a gazdaságilag elmaradott országokat: gazdaságuk egyoldalú fejlődése miatt fontosabb termékeik sokkal nagyobb részét exportálják, mint a fejlett tőkésországok. Az export visszaesése tehát nemcsak az elmaradott országok egyes termelési ágaira, hanem egész gazdasági életére is súlyosan hat. Az exportlehetőségek szűkülésének következménye, hogy az ázsiai gyarmati országok legfontosabb termékeinek termelési színvonala meglehetősen mélyen a második világháború előtti színvonal alatt van. Pakisztán jóval kevesebb rizst és jutát, India kevesebb gyapotot és földdidiót, Indonézia kevesebb cukrot termel, mint a második világháború előtt.

Az imperialista országokhoz fűződő gazdasági kapcsolatok tehát pusztítják, rombolják az elmaradott országok termelőerőit, s ezért ez országoknak létérdekük, hogy olyan gazdasági kapcsolatokat építsenek ki és fejlesszenek, amelyek ellensúlyozzák ezt a sorvasztó hatást. Ilyen pedig csak a demokratikus országokkal való árucserforgalom lehet.

Az imperialista országok minden módon akadályozzák az elmaradott országok gazdasági fejlődését, iparosodását, s ez országok gazdasági életét a monopóliumok érdekeinek rendelik alá. Csak nyersanyagkitermelő

iparágakat létesítenek, tehát egyoldalúvá teszik a gazdaságot. Az imperialista országok következetesen megtagadják a gazdaságilag elmaradott országoktól gépek, erőművek és más ipari felszerelések szállítását, mert ez elősegítené az önálló ipar kifejlődését a gyarmatokon, s végső soron a gyarmatosító politika csődjére vezetne. Az ENSZ ázsiai és távolkeleti gazdasági bizottságának (ECAFE) 1953 február—márciusi manilai ülésén a gazdaságilag elmaradott országok egységesen sikraszállítak azért, hogy fokozottabban importálhassanak termelőeszközöket. Hangsúlyozták azt is, hogy nyersanyagaikat maguk akarják feldolgozni, s feldolgozott állapotban kívánják exportálni. Az imperialisták célja persze egészen más. Ezt igazolja az Egyesült Államok képviselőjének felszólalása is, amely azt bizonygatta, hogy az ázsiai országokban nem szabad és nem is lehet kifejleszteni a nagyipart, mert ott állítólag „kevés a tőke és sok az ember”, s a nagyipar létesítése, a gépek alkalmazása, a termelékenység fokozása még több munkaerőt tenne „főlölegessé”. Az amerikai monopóliumok képviselője szerint ezekben az országokban a követendő út a háziipar és a kisipar fejlesztése; Anglia képviselője hasonló felfogást hirdetett, s azt állította, hogy Indiának a sportszergyártó ipart kell fejlesztenie, mert ebben jobb exportlehetőségei vannak.

A valóságban persze arról van szó, hogy ez országok iparosodása nagy konkurrenciát teremtene a nyugateurópai országok és az Egyesült Államok iparának.

Ezzel szemben a Szovjetunió és a népi demokratikus országok kedvező feltételekkel szállítanak a gazdaságilag elmaradott országoknak mindenféle ipari felszerelést, szerszámgépet, erőműberendezést, közlekedési eszközt, mezőgazdasági gépet, bányagépet stb.-t. A demokratikus világpiac országaival folytatott árucseré tehát nagyban elősegíti a gazdaságilag elmaradott országok fejlődését, iparosodását.

Ezért az ázsiai országok szempontjából rendkívül fontos a Szovjetunióval, Kínával és az európai népi demokratikus országokkal való árucsereforgalom növelése. Az ázsiai országok népei Kína példájából közvetlenül látják, hogy a Szovjetunió segítségével, a demokratikus országokkal való árucsereforgalom kiterjesztése hogyan segíti elő az iparosítást, a termelés növekedését és a lakosság jólétének fokozódását. Ezért erősödik a szóbanforgó országokban a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal való kereskedelem kiterjesztésének követelése.

A demokratikus országoknak az ázsiai országokkal való árucsereforgalma megnövekedett. Az *Eastern World* 1953 áprilisi száma megállapítja, hogy „a Szovjetunió és a népi demokratikus országok nehéziparuk fejlesztése következtében kielégíthetők például Pakisztán és India beruházási igényeit”. A lap megállapítja: az ázsiai országok külkereskedelmének legfontosabb célja, hogy pamut, gumi, növényi olaj és más nyersanyag ellenében gépeket és gyári berendezéseket vásárolhassanak, s kénytelen-

kelletlen elismeri, hogy ennek legjobb módja a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való kereskedelem.

A gyarmati országok kizsákmányolásának egyik eszköze az egyenlőtlen csere, amely különösen a második világháború után vált nagymértűvé. Ezt mutatja a következő néhány példa:

Ujzélánd 1950-ben három és félszer annyi húst volt kénytelen szállítani Angliának egy méter szövetért, mint 1938-ban; Hondurasznak 1948-ban három és félszer annyi banánt kellett adnia egy méter amerikai pamutszövetért, mint 1939-ben, Algéria pedig egy méter szövetért 1951-ben kétszer annyi burgonyát szállított Franciaországnak, mint 1938-ban. Az imperialista országok — monopolhelyzetük következtében — a világpiaci árnál drágábban adják el a gyarmatokon termékeiket, de a gyarmatok árát jóval a világpiaci ár alatt vásárolják meg. A gazdaságilag elmaradott országok egyoldalú fejlődésének következménye, hogy exportcikkeik ára ki van szolgáltatva a tőkés piacok konjunkturális ingadozásainak és az imperialista országok árpolitikájának. Tehát az imperialista országokkal folytatott árucseret forgalom a gazdaságilag elmaradott országoknak rendkívül előnytelen. Az ENSZ-nek a távolkeleti országok gazdasági helyzetéről szóló jelentése a következő számokat közli a cserearányok eltolódásáról:

(1938=100)

	Import- árak	Export- árak
Indokína.....	1286	896
Indonézia.....	687	318
Malájföld.....	276	230
Ceylon.....	434	308

Ez a cserearány azóta méginkább eltolódott az ázsiai országok rovására, mert a fegyverkezési hajsza nyomán jelentősen emelkedtek az iparcikkek árai. Ezzel szemben az ázsiai országok exportcikkeinek árai rövid átmeneti konjunkturális emelkedés után jelentősen estek. Az Egyesült Államok, de más imperialista országok is, a stratégiai nyersanyagok és más nyersanyagok felhalmozását arra használják fel, hogy méginkább letörjék a gyarmati országok exportcikkeinek árát. A gumi ára például 1951 március és 1952 szeptember közt tonnánként 1575 dollárról 541 dollárra, az óné 3696 dollárról 2688 dollárra esett. Hasonló a helyzet a többi nyersanyaggal is.

A csere egyenlőtlenségének fokozódása miatt a gazdaságilag elmaradott országok helyzete gyorsan romlik. Egy indonéziai lap erről a következőket írta: „a gumi és a nyersolaj világpiaci árának esése vagy emelkedése élet-halál kérdése a termelőországok népei számára. Amióta a gumi

ára esik, a kisparaszttömegek milliói a nyomor és az éhhalál határán tengődnek. Szumátra parasztjai már kis gumiültetvényeik eladására és az ásványolajiparban bérmunkásokként való elhelyezkedésre kényszerülnek”.

A cserearány kedvezőtlen alakulását nagyban előmozdítja az amerikai monopóliumok által a gazdaságilag elmaradott országokra erőszakolt embargo. Az amerikai politika egyebek közt arra irányul, hogy megakadályozza a guminak a Szovjetunióba, Kínába és a népi demokratikus országokba való szállítását, s ezzel ismét csak a gyarmati országokat károsítja. Ha a gazdaságilag elmaradott ázsiai országok helyreállíthatják és kifejleszthetik a normális kereskedelmi kapcsolatokat a demokratikus világpiac országaival, megszabadulhatnak a külföldi monopóliumok árdiktátumától, s szabadon, a kölcsönös előnyök alapján alakíthatják ki külkereskedelmi forgalmukban az áruk viszonyát. A demokratikus világpiac országaival való kereskedelmi forgalom növelése tehát ilyen szempontból is életbevágó érdekük a gazdaságilag elmaradott országoknak, mert hozzájárulhat a lakosság nyomorának enyhítéséhez, s az imperialista országoktól való függés csökkentéséhez. Nem csoda tehát, ha a gazdaságilag elmaradott országok mindent elkövetnek, hogy exportcikkeiket az állandó piacot és igazságos feltételeket biztosító demokratikus országoknak adják el. Példa erre a Kínai Népköztársaság és a ceyloni kormány említett többéves árucsereforgalmi megállapodása, amelyben az ármegállapításkor teljesen érvényesült az áruk igazságos, kölcsönösen előnyös megállapításának elve. Ceylon kormánya a szerződés nemrég történt meghosszabbítása alkalmával ezért fejezte ki teljes megelégedését a szerződés eddigi végrehajtásával kapcsolatban.

Az Egyesült Államok a gazdaságilag elmaradott országokkal szemben is az egyoldalú kereskedelem politikáját folytatja. Az amerikaiaknak a második világháború alatti és utáni helyzet kihasználásával sikerült számos ázsiai ország külkereskedelmében fokozniuk az amerikai áruk részesedését. Például India importjában az Egyesült Államok részesedése az 1938. évi 7,3 százalékról 1948-ban 16,1 százalékra, Indonéziában 12,4 százalékról 24 százalékra, Hongkongban 8,8 százalékról 20,9 százalékra, a Fülöp-szigeteken pedig 68,5 százalékról 81,5 százalékra növekedett. (Adatok: Economic Survey of Asia and the Far East. 1949.) Még nagyobb volt az Egyesült Államok részesedésének emelkedése a latinamerikai országok bevitelében: 1937 és 1951 közt az amerikai áruk részesedése Bolívia importjában 6 százalékról 52 százalékra, Chilében 23 százalékról 51 százalékra emelkedett. Igaz ugyan, hogy Anglia a legutóbbi 1—2 évben ezeken a piacokon némileg újból előretört, s egyre veszélyesebb konkurrensként újból jelentkezik Japán és Nyugat-Németország is. De az elmaradott országok külkereskedelmi forgalmának egyoldalúságán ez persze mit sem változtat.

Még az ENSZ ázsiai és távolkeleti gazdasági kérdésekkel foglalkozó bizottsága is kénytelen-kelletlen megállapítja: „1952 első felében az ázsiai és távolkeleti bizottság által megvizsgált 10 ország deficitje a dollárterülettel, vagyis az Egyesült Államokkal és Kanadával lebonyolított kereskedelemben majdnem kétszer akkora volt, mint 1951 második felében, főleg azért, mert az említett országoknak az Amerikai Egyesült Államokból származó importja jelentősen emelkedett.”

Egyidejűleg az Egyesült Államok csökkenteti nyersanyagvásárlásait, s egyre fokozottabban elárastja Ázsia országait saját áruival. Ennek következménye, hogy a gazdaságilag elmaradott ázsiai országok külkereskedelmi mérlege, a második világháború előtti helyzettől eltérően, jelentős hiánnyal zárult.

A külkereskedelmi mérleg deficitjének növekedése miatt kimerülnek a deviza- és az aranytartalékok. 15 ázsiai ország külkereskedelmi mérlege és valutatartaléka a legutóbbi három év során a következőképpen alakult:

	1950	1951	1952
	millió dollár		
Külkereskedelmi mérleg ..	+1360	+ 480	-2010
Valuta és aranytartalék ..	7294	6668	6082

Ellentétben az imperialista országokkal, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok az általuk exportált áruk ellenértékéért az elmaradott országok hazai nyersanyagait és más hazai árukat vásárolják, s nem követelnek dollárt vagy más szabad devizát. Ez igen kedvező a gazdaságilag elmaradott országok szempontjából, mert kereskedelmi mérlegüket kiegyensúlyozhatják. Példa erre Ceylon külkereskedelme: 1952 I. negyedévében az ország külkereskedelmi mérlegének deficitje 23,3 millió rupia volt, de 1953 azonos időszakában, a Kínával kötött megállapodás után a mérleg 30,3 millió rupia aktívummal zárult.

Az ázsiai országok szempontjából különösen jelentős a Kínai Népköztársasággal és a Szovjetunióval folytatott külkereskedelem. A Kínai Népköztársaság hatalmas gazdasági fejlődése, az első ötéves terv megindítása óriási lehetőségeket biztosít az ázsiai országoknak a Kínával való kereskedelmi kapcsolatok fokozására. Kína már ma is — s a következő években egyre inkább — gépek és más termelőeszközök szállítójaként jelentkezik az ázsiai piacokon. Ez igen kedvezően hat majd a gazdaságilag elmaradott országokra, amelyeknek gépszükségletét az imperialisták szántsándékkal nem elégítik ki.

Japánban is egyre fokozódik az a követelés, hogy helyre kell állítani Kínával a normális kereskedelmi kapcsolatokat. A japán burzsoázia mind

fokozottabban érzi az amerikai monopóliumoktól való függés káros hatásait. Az Egyesült Államok embargo politikája miatt Japán elszigetelődött legfontosabb piacától, a Szovjetuniótól és a Kínai Népköztársaságtól. Az Egyesült Államok rákényszeríti Japánt, hogy olyan fontos nyersanyagokat, mint a vasérc és a szén, az Egyesült Államoktól vásároljon, ahelyett, hogy ezeket a Szovjetuniótól és Kínától szerezne be. Pedig így csak a hajófuvar tonnánként 8 dollárral drágább. A japán burzsoázia egyes rétegei szabadulni akarnak az amerikai nyomástól, s keresik a lehetőséget, hogy kiterjesszék kereskedelmi kapcsolataikat Kínával és a Szovjetunióval. Ezt tanúsítja az is, hogy a Kínával való kereskedelem fejlesztésére Japánban bizottság alakult, s ez már több kompenzációs megállapodást is kötött kínai cégekkel. Japán ezenkívül nemrég jelentős árucere-egyezményt kötött a Szovjetunióval. Ennek értelmében a Szovjetunió hajókért, gépekért és villamosipari cikkekért szemet szállít Japánnak.

India, Indonézia és más ázsiai országok különféle rétegei is erőlyesen követelik a Kínával való kereskedelmi kapcsolatok helyreállítását és fejlesztését. Ezt bizonyítja Nehru indiai miniszterelnök nyilatkozata. Nehru kijelentette: senki sem akadályozhatja meg Indiát, hogy Kínával és a demokratikus világpiac többi országával saját belátása szerint kereskedjék.

A koreai fegyverszünet megkötése, a háború távolkeleti tűzfészkeének megszüntetése újabb lehetőségeket teremt a demokratikus világpiac országaival való kereskedelem kiépítésére és fokozására. Ezért a gazdaságilag elmaradott országok népei még lendületesebben harcolnak majd az Egyesült Államok diszkriminációs és embargo-politikája ellen.

Összefoglalva megállapítható, hogy a két világpiac kialakulása és megléte nem csökkentette a Kelet és a Nyugat kereskedelmi kapcsolatainak lehetőségét és szükségességét. Az általános válság elmélyülése, a béketábor országainak hatalmas gazdasági építőmunkája, a Szovjetunió és a demokratikus tábor országainak következetesen demokratikus külpolitikája kudarcra ítéli az imperialisták diszkriminációs politikáját.

A két világpiac kereskedelmi kapcsolatainak kérdése szorosan összefügg a világ békéjének és biztonságának kérdésével. A két világpiac kereskedelmi kapcsolataiért vívott harc elválaszthatatlan a háborús agresszió megakadályozásáért, a világbéke biztosításáért való harctól. A második világháború óta eltelt évek bebizonyították, hogy a két világpiac kapcsolatainak kérdésében az egyetlen helyes elv: a két rendszer békés együttélésének, kereskedelmi együttműködésének és békés versenyének elve. A világ demokratikus erőinek feladata, hogy a békéhez és a biztonsághoz fűződő érdekek jegyében mindenütt lankadatlanul harcoljanak a két világpiac kereskedelmi kapcsolatainak kiépítéséért és kifejlesztéséért.

Rubeellenőrzés a Szovjetunió népgazdaságában

A szocialista gazdaság rendkívül fontos követelménye: a gazdasági készletek pontos nyilvántartása, helyes és eredményes felhasználásuk ellenőrzése. Lenin elvtárs mindenkor hangsúlyozta: szükséges a társadalmi termék legszigorúbb nyilvántartása és felhasználásának ellenőrzése.

A dolgozók érdekeivel teljesen megegyező szocialista számvitel és ellenőrzés valóban tömegjellegű, a dolgozó milliók alkotó politikai és termelő tevékenységére támaszkodik. A társadalmi ellenőrzés egyik legfontosabb formája a Szovjetunióban a szocialista verseny általános fejlesztése, a termelési újítók harca az elavult műszaki normák megdöntéséért, a munka nagy termelékenységéért, a gépek és a berendezések hatékony kihasználásáért, az anyagkészletek és a pénzeszközök gazdaságos felhasználásáért.

A szocialista számvitel és ellenőrzés szervezésének fontos eleme a társadalmi termék termelésének, elosztásának és forgalmának rubeellenőrzése. A rubeellenőrzés lehetővé teszi a népgazdasági készletek legteljesebb feltárását és e készletek tervszerű felhasználását az egész társadalom javára. Ez az ellenőrzés tehát összhangban van a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeivel.

A rubeellenőrzés a szocialista társadalom viszonyai közt összefügg az értéktörvény korlátozott hatókörű érvényesülésével. A szocialista gazdaságban a termék termelésének és elosztásának tervezése, operatív irányítása és ellenőrzése céljából a nyilvántartás nemcsak természetbeli, hanem értékbeli is.

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művében rámutatott: az értéktörvény hatásának számbavétele arra tanítja a szovjet gazdasági vezetőket, hogy keressék, megtalálják és felhasználják a termelés rejtett tartalékait, rendszeresen javítsák a termelés módszereit, csökkentsék a termelés önköltségét, valósítsák meg az önálló elszámolást, biztosítsák a vállalatok jövedelmezőségét.

A szocialista állam a társadalmi termék termelésének és elosztásának rubeellenőrzésekor értékmérőként használja fel a pénzt, s így biztosítja a kitűzött gazdasági tervek sikeres teljesítését, az anyagkészletek, a munkaerő és a pénzeszközök legészszerűbb és leggazdaságosabb felhasználását.

A rubeellenőrzés a pénzügyi tervezés során, de különösen a Szovjetunió állami költségvetésének, a szocialista állam legfőbb pénzügyi tervének

összeállításakor és teljesítésekor, a gazdaság jövedelmei képződésének folyamatában, a gazdaság költségvetési finanszírozásakor és hitelellátásakor valósul meg. A vállalatok és a különféle szervezetek gazdasági tevékenységük közben mindennapos rubeellenőrzést végeznek az önálló elszámolás rendszere révén, de különösen a szállítók és a fogyasztók szerződési kötelezettségeinek ellenőrzése során.

A szocialista gazdaság fejlődésével és erősödésével párhuzamosan bővül és tökéletesedik a népgazdaság rubeellenőrzése is. A háborúutáni helyreállítási és népgazdaságfejlesztő tervek sikeres teljesítése, s ennek eredményeképp a közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi árának és a termelőeszközök nagykereskedelmi árának rendszeres csökkentése lehetővé tette a szovjet rubel vásárlóerejének szüntelen növekedését és a népgazdaságban betöltött szerepének fokozódását. Így azután a rubeellenőrzés is megszilárdult a társadalmi termelés valamennyi ágában.

A közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi árának rendszeres csökkentésével és a termelőeszközök nagykereskedelmi árának észszerűbb megállapításával együttjárt a pénzforgalom megszilárdulása. Ez pedig azt eredményezi, hogy a pénz valamennyi funkciója fejlődik; a szovjet állam mind hatékonyabban használhatja fel a pénzt a termelés és a forgalom rubeellenőrzésére.

A rubeellenőrzés megszilárdítása szempontjából rendkívül nagyjelentőségűek a miniszterek jogkörének kibővítéséről hozott intézkedések, amelyek kedvező feltételeket teremtenek a vállalatok munkájának operatívabb és konkrétabb irányítására, fokozzák a minisztériumok és a vállalatok felelősségét az államtól kapott eszközök helyes és hatékony felhasználásáért, a tervteljesítés menetének rendszeres ellenőrzéséért, az állami terv teljesítését elősegítő belső tartalékok feltárásáért és hasznosításáért.

A termelés és az elosztás rubeellenőrzése nagy feladatokat ró a pénzügyi szervekre és a hitelintézményekre. A XIX. pártkongresszus határozatai feladatul tűzik ki, hogy a pénzügyi szervek a rubel segítségével fokozottan ellenőrizzék a gazdasági tervek teljesítését és a gazdaságosság rendszerének érvényesítését. Ehhez elsősorban az szükséges, hogy az állami költségvetés bevételeinek begyűjtése, illetve a vállalatok finanszírozása és hitelellátása során a pénzügyi és a hiteliszervek állandóan ellenőrizzék a vállalatokat és a gazdasági szervezeteket.

A pénzügyi szervek feladata, hogy fokozottabban ellenőrizzék: hogyan teljesítik a minisztériumok, a főigazgatóságok, a vállalatok, az építőipari és más gazdasági szervezetek a termék önköltségének csökkentésével és a felhalmozás növelésével kapcsolatos feladataikat; ugyancsak a pénzügyi szervek feladata, hogy megjavítsák a népgazdaság hitelellátását és elszámolási rendszerét, szigorúbban ellenőrizzék a gazdasági és a költségvetési szervezetek pénzügyi tevékenységét és a költségvetési befizetések idejekorán történő végrehajtását.

A rubeellenőrzés fontos eszköz a szocialista állam gazdaságpolitikájának végrehajtásában, a gazdasági építés feladatainak megoldásában. A Szovjetunió népgazdaságának nagyszabású feladatokat kell megoldania. A nehézipar általános fejlődésén kívül biztosítani kell a közszükségleti cikkek termelésének gyors növekedését. Ehhez pedig az kell, hogy rohamo-

san fejlődjön, megerősödjön és fokozza termelését a mezőgazdaság, amely a lakosságot élelmiszerral, a könnyűipart pedig nyersanyaggal látja el. E nagyfontosságú feladatok sikeres megoldása végett kell javítanunk egész gazdasági és szervezőmunkánkat, tovább kell tökéletesítenünk a rubellenőrzés rendszerét, mert a rubellenőrzés a gazdasági tevékenység megjavítására és a tervek teljesítésére ösztönző fontos gazdasági emelő.

★

A rubellenőrzés kiterjed a vállalatok és a szervezetek gazdasági tevékenységének minden oldalára, s fontos eszköz a társadalmi termelés egész folyamatának nyilvántartásában és tervezésében.

A rubellenőrzéssel összefüggésben először is a pénzügyi tervezés jelentőségéről és feladatairól kell beszélnünk. A pénzügyi tervezés átfogja az állami költségvetést, a vállalatok és a népgazdasági ágak pénzügyét, a hitelintézmények, az állami biztosító és a takarékpénztári hálózat pénzkészleteit.

A pénzügyi tervezés pénzformában fejezi ki a társadalmi termék termelésének, elosztásának és forgalmának fő elemeit; lehetővé teszi a termelés bővítési lehetőségeinek teljesebb mérlegelését, a termelési tervek különböző részei közt a szükséges kapcsolatok megteremtését, a gazdaságban rejlő megtakarítási és költségcsökkentési tartalékok feltárását. A szocialista állam a pénzügy segítségével tartja nyilván és ellenőrzi a termelést, az elosztást és a forgalmat, s a gazdasági tervek teljesítésének elősegítésére is felhasználja a pénzügyet.

A pénzügyi terv nagyon fontos a népgazdasági tervezés mérlegmódszerének megvalósítása szempontjából. E módszer alkalmazásával biztosítható a népgazdaság különböző elemeinek szükséges összhangja és a tervben előírányzott népgazdasági arányok megtartásának ellenőrzése.

Az állami költségvetésnek vezető helye van a pénzügyi tervezés rendszerében, következésképp nagy jelentősége a rubellenőrzés megvalósításában. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a szovjet költségvetés közvetlenül, szervesen összefügg a társadalmi termelés valamennyi folyamatával, s a Szovjetország gazdasági és kulturális építésének szükségleteit szolgálja. A Szovjetunió állami költségvetése fontos eszköze a nemzeti jövedelem olyan elosztásának, amely a szocializmus gazdasági alaptörvényével összhangban az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítását szolgálja.

A szocialista állam a költségvetés segítségével szervezi meg a nemzeti jövedelem jelentős részének elosztását, s ellenőrzi a nemzeti jövedelem termelésének, elosztásának és felhasználásának folyamatát. A szovjet költségvetési ellenőrzés kiterjed a vállalatok és a szervezetek gazdasági tevékenységének minden lényeges oldalára.

Ebben a vonatkozásban nagyjelentőségű a forgalmi adó és a nyereség. Mindkettő a szocialista gazdaság tiszta jövedelmének formája. Képződésük azt igazolja, hogy a vállalatok és a szervezetek teljesítették termelési és értékesítési tervüket, illetve önköltségcsökkentési feladatukat.

A forgalmi adó voltaképp az egész szocialista társadalom jövedelme, amely teljesen a költségvetést gyarapítja. A forgalmi adókulcsok nagy-

sága árucsoportonként változik. Az adókulcsok megállapításakor az illetékes pénzügyi szervek mérlegelik a nagy- és a kiskereskedelmi árakat, valamint az egyes gazdasági ágak tervezett jövedelmezőségét. A forgalmi adó befizetése főként a gyártott és értékesített ipari és mezőgazdasági termékek mennyiségétől függ, de függvénye a termékek minőségének is, mert az utóbbi hat az értékesítés gyorsaságára. A forgalmi adó befizetése révén jól ellenőrizhetjük a termelő vállalatok és a kereskedelmi szervezetek tervteljesítését, s munkájuk megjavítására ösztönözhetjük őket. A forgalmi adó befizetési terveinek nemteljesítése arra utal, hogy eltérés történt az egyes árufajták termelési vagy értékesítési tervétől, tehát a vállalatok, illetve a kereskedelmi szervezetek rosszul dolgoztak, vagy olyan elszámolási nehézségekből fakad, amelyek a gazdasági-pénzügyi tevékenység bizonyos rendellenességére mutatnak. Végül az is oka lehet az adófizetési terv nemteljesítésének, hogy az adófizetésre kötelezett vállalat vagy szervezet megsértette a pénzügyi fegyelmet. A pénzügyi szerveknek minden esetben intézkedniük kell, hogy a terv teljesítésére szorítsák a vállalatokat.

A szocialista gazdaság jövedelmének másik része a nyereség, amely gazdasági lényegét tekintve nem különbözik a forgalmi adótól, de amelynek vannak bizonyos sajátosságai. A nyereségképződés, mint köztudomású, nemcsak a termék gyártásától és értékesítésétől függ, hanem főként a vállalatok és a szervezetek egész gazdasági-pénzügyi tevékenységének eredményeitől, s elsősorban: az önköltségcsökkentési feladatok teljesítésétől és a gazdaságosság rendszerének érvényesítésétől.

Minthogy a vállalatok és a szervezetek nyereségének egy része a bevételi és kiadási mérlegben előirányzott költségek fedezésére szolgál, a nyereség a vállalatok és a szervezetek jövedelmének formáját ölti. E jövedelemforma gazdaságilag azon alapul, hogy a szocialista államban lévő eszközöket átadja használatra az önálló elszámolású vállalatoknak és szervezeteknek. A vállalatok és a szervezetek jövedelmének, azaz nyereségének képződése fontos anyagi ösztönzője az önálló elszámolás megszilárdításának, s elősegíti a vállalatok gazdasági-pénzügyi tevékenységének fokozottabb rubeellenőrzését.

Az önálló elszámolású vállalatok és szervezetek jóváhagyott bevételi és kiadási mérlegüknek megfelelően gazdálkodhatnak nyereségük egy részével. Ezt a nyereségrészt igazgatói alapjuk gyarapítására, beruházásokra, forgóeszközök állományának növelésére, vagyis a termelés bővítését és a vállalati dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítését szolgáló intézkedések végrehajtására használják fel.

1953-ban a vállalatok és a minisztériumok mintegy 33,2 milliárd rubellel, azaz egész nyereségük 29,8 százalékával gazdálkodhatnak. A vállalatok saját eszközeikből fedezik összes beruházásaik 31,7 százalékát, forgóeszközök növelésének 71,5 százalékát. Ez a rendszer nagyon ösztönzi őket, hogy tovább csökkentsék önköltségüket és növeljék felhalmozásukat, s hozzájárul a minőségi tervfeladatok teljesítése rubeellenőrzésének megszilárdulásához.

A Szovjetunió állami költségvetése, amely a gazdaság pénzbeli felhalmozásainak egy részét nyereségbefizetések formájában kapja meg, rubel segítségével ellenőrzi a vállalati jövedelmek képződését. Ennek az ellen-

őrzésnek fontos része a költségvetés összeállításának folyamatában a bevételi és kiadási mérlegtervezetek felülvizsgálata, valamint a vállalatok és a minisztériumok havi, negyedévi és évi beszámolóinak elemzése. Az illetékes szervek e munka elvégzése során korrigálják a vállalatok, a minisztériumok és a tervező szervek tervezeteit, feltárják a gazdaság önköltségcsökkentési tartalékait, s kidolgozzák azokat a rendszabályokat, amelyek szükségesek a munka megjavításához és a megszabott tervek teljesítéséhez.

A Szovjetunió állami költségvetése mindennapos rubeellenőrzést gyakorol a tervben előirányzott ráfordítások finanszírozása, elsősorban a beruházások és a forgóeszköznövelés finanszírozása során is. Ennek elérése végett az eszközök kiutalásának olyan rendszerét alkalmazzuk, amely biztosítja mind a költségvetési eszközöknek, mind a gazdasági egységek saját eszközeinek leghatékonyabb felhasználását.

Az építkezési költségek finanszírozásakor a pénzügyi rendszer — elsősorban a beruházási bankok révén — azt vizsgálja, hogy a kiutalt összegek összhangban vannak-e az építő- és a szerelőmunkák tervének teljesítésével, s az eszközfolyósítás a megszabott költségelőirányzatok, normák és díjtételek alapján történt-e. Az építkezések rubeellenőrzése lehetővé teszi a beruházások hatékonyságának növelését és a beruházások során a gazdaságosság szempontjainak érvényesítését.

★

A rubeellenőrzés a vállalatok és a szervezetek önálló elszámolása megszilárdításának is igen fontos eszköze.

Az önálló elszámolás megköveteli, hogy a szocialista vállalat termelési költségeit főként a termékei értékesítéséből származó bevételből fedezze. Ha a vállalat nem fejezte be termékei termelését, vagy nem értékesítette termékeit, nem juthat hozzá a termelési költségei pótlásához szükséges eszközökhöz. A rubeellenőrzés tehát anyagilag érdekeltté teszi a vállalatot és dolgozóit az állami terv termelési és értékesítési feladatainak teljesítésében. A rubeellenőrzés elősegíti a megszabott tervek teljesítését, s a tervfegyelem megszilárdításának egyik eszköze.

A megszabott termelési és értékesítési tervek teljesítése rubeellenőrzésének fontos módszere: a vállalatok és a szervezetek szerződési rendszere. A szerződések értelmében a szállító vállalatok kötelesek meghatározott választékú és minőségű termékeket megszabott határidőre szállítani; a fogyasztók (a megrendelők) pedig kötelesek a szállított termékek ellenértékét megállapított határidőre kiegyenlíteni. A szerződések rendszere révén a vállalatok a rubel segítségével kölcsönösen ellenőrzik kötelezettségeik teljesítését; e rendszer hatékonyságát fokozza, hogy a szerződő felek anyagilag felelnek a szerződési feltételek megsértéséért, elsősorban az áruk szállításáért és a fizetések teljesítéséért. Az anyagi felelősség abban mutatkozik meg, hogy a szerződési feltételeket megsértő fél megfelelő összegű büntetést, kötbért fizet. A szerződési kötelezettségek teljesítésének ellenőrzése az illetékes minisztériumok és főigazgatóságok feladata.

A rubeellenőrzésnek hozzá kell járulnia az önköltségcsökkentési feladatok és a felhalmozásnövelési tervek teljesítéséhez, biztosítania kell a

gazdaságosság rendszerének érvényesülését az anyagkészletek, a munkaerő és a pénzeszközök felhasználásában, ösztönöznie kell a vállalati dolgozókat az önköltségcsökkentési feladatok teljesítésére, valamint az ipar belső felhalmozásainak növelésére.

A XIX. pártkongresszus rámutatott az önköltségcsökkentés tervezésének fogyatékoságaira, amelyek a nyersanyag- és anyagfelhasználási normák mesterséges emelésében és a gyártmányok munkaigényességi mutatóinak megokolatlan növelésében mutatkoztak meg. Például a harkovi traktorgyár tervezőszervei tavaly az egyik traktortípus önköltségének tervezésekor 6031 kg vas felhasználását irányozták elő, jóllehet az előző évben a valóságos felhasználás 6012 kg volt. Ez a tervszámítások szükséges ellenőrzésének hiányáról tanúskodik.

Csak akkor szüntethetjük meg ezeket a hiányosságokat, ha megjavítjuk minden egyes költségelem tervezését, mérlegeljük a legjobb vállalatok berendezéskihasználási, anyag- és nyersanyagfelhasználási normáit és termékeik munkaigényének csökkentésére alkalmazott módszereit.

Az anyagi értékek felhasználásának rubeellenőrzésével a gazdaságos nyersanyag-, tüzelőanyag- és villamosenergiafelhasználást segítjük elő. A nyersanyag-, a tüzelőanyag- és a villamosenergiafelhasználás ellenőrzésének fontos módszere: e költségek normalizálása és a különböző anyagfajtákra megfelelő felhasználási normák megállapítása. Az anyagráfordítási normák kidolgozásakor elemeznünk kell az előző időszak anyagfelhasználásának adatait, s mérlegelnünk az élenjáró vállalatok, valamint a termelési újítók tapasztalatait. A gazdaságos anyagfelhasználás szempontjából nagyjelentőségű a minden egyes termelési műveleten anyag- és energiamegtakarítás elérésére törekvő mozgalom. A gazdaságos anyagfelhasználást mozditja elő az észszerűbb gép- és egyéb berendezés-konstrukciók alkalmazása; ezek lehetővé teszik a különféle fémek és anyagok takarékosabb felhasználását. Fontos tényező a selejt elleni harc. Ugyancsak nagy eredményeket hoz a különböző gazdasági ágakban alkalmazott anyagi ösztönzési rendszer, amelyben a dolgozónak érdeke, hogy megtakarítást érjen el a nyersanyag-, a tüzelőanyag- és a villamosenergiafelhasználási normákhoz képest.

A gazdaságos anyagfelhasználás hatékony rubeellenőrzésének szükséges feltétele: az anyagfelhasználás helyes nyilvántartása, amely biztosítja, hogy a valóságnak megfelelő adataink legyenek az anyagok felhasználásáról, s amely idejekorán jelzi az anyagfelhasználásban elkövetett hibákat.

Az anyagtakarékosságért vívott harc eredményei közvetlenül tükröződnek a vállalat gazdasági és pénzügyi tevékenységének mutatóiban és felhalmozásának méreteiben. Az önköltség és a felhalmozás beszámolóadatainak elemzése lehetővé teszi, hogy a gazdasági és a pénzügyi szervek feltárják a megállapított normák esetleges megsértését, s kiküszöböljék az ilyen jelenségeket. Egyes esetekben pedig a pénzügyi szervekre, konkrétan az Állami Bank fiókjaira és a beruházási bankokra hárul az a feladat, hogy folyamatosan ellenőrizzék bizonyos anyagfajták, például a gép- és traktorállomásokon az üzemanyagok, az építkezéseken az építőanyagok stb. felhasználását.

A rubeellenőrzés kiterjed a különféle vállalatok és gazdasági szervezetek dolgozói létszámának és munkabérialapjának ellenőrzésére. A lét

szám és a munkabérialap hatékony rubeellenőrzésének szükséges feltétele: a termelékenység-növelési tartalékokat mérlegelő helyes létszám- és munkabértervezés.

A XIX. pártkongresszus hangsúlyozta, hogy megengedhetetlen a gyártmányok munkaigényének indokolatlan emelése, mert ez növeli a termék-egységre jutó munkaráfordítást, tehát a munkabérialapot is.

Minden vállalat kötelessége, hogy termelési és pénzügyi tevékenységében szigorúan igazodjék a megállapított munkáslétszámhoz és munkabérialaphoz. A tervben megszabott létszám megtartásának és a bérialap felhasználásának ellenőrzése elsősorban a minisztériumok feladata; ezek felelősek a helyes munkaszervezésért és a munkabérialap gazdaságos felhasználásáért. A minisztériumoknak kell ellenőrizniük, hogy a vállalatok szigorúan megtartják-e a megszabott munkáslétszámot, s az érvényes normák és tarifák szerint díjazzák-e a munkát. Az állami vállalatok pénzben díjazzák a munkát, a szocialista állam tehát a pénzbeli díjazást felhasználhatja a szocialista termelés részvevői által végzett munka minőségének és mennyiségének sajátos formájú ellenőrzésére, a rubeellenőrzésre. Ez az ellenőrzés kiterjed a szocialista termelés minden egyes dolgozójára és a vállalatok meg a népgazdasági ágak dolgozóinak egész kollektívájára. Az egyes termelőmunkások munkájának rubeellenőrzése az élenjárók tapasztalataira épülő, vagyis a munkatermelékenység növelésére ösztönző munkanormák és tarifák rendszerével történik.

A munkabérialap rubeellenőrzése nagy feladatokat ró a pénzügyi szervekre és az Állami Bank intézményeire, valamint a beruházási bankokra.

A hitelszervek csak a jóváhagyott munkabérialapnak megfelelően és a termelési terv teljesítésével arányosan folyósíthatnak pénzt munkabérfizetésre. Ez biztosítja a munkabérialap felhasználásának bankellenőrzését.

A munkabérialapfelhasználás bankellenőrzésének jelenlegi rendszere megengedi, hogy a vállalat a havi termelési terv nemteljesítése esetén is kapjon pénzt jóváhagyott munkabérialapja túllépésének fedezésére. De ez csak egyszer történhet meg, s a vállalatnak kötelezettséget kell vállalnia, hogy a következő hónapban nem lépi túl és termelési terve teljesítésével összhangban használja fel munkabérialapját. Ha a vállalat a havi termelési terv teljesítéséhez képest ismételtén túllépi munkabérialapját, az Állami Bank intézményei csak az illetékes főigazgatóság (tröszt) vezetőjének engedélyével adhatnak pénzt a túllépés fedezésére. A főigazgatóságnak (trösztnek) egyébként saját keretei közt végrehajtott munkabérialap-átcsoportosítással kell kiegyenlítenie ezt a bérialaptúllépést.

Megjegyezzük, hogy egyes vállalatok még most is jelentősen túllépi munkabérialapjukat, mert nem teljesítik havi termelési tervüket, rosszul szervezik meg a munkát, a megengedettnél több munkást és alkalmazottat foglalkoztatnak. Néhány minisztérium és főigazgatóság pedig nem harcol kellőképpen a fegyelemsértések ellen, engedélyezi a vállalatok bérialaptúllépésének fedezését, holott megfelelő rendszabályokkal biztosíthatná a vállalati eszközök gazdaságos felhasználását.

A hitelintézmények is elkövetnek hibákat: nem gondoskodnak róla, hogy a minisztériumok kellő időben fedezzék az engedélyezett bérialaptúllépések-

ből származó kiadásokat. Előfordul, hogy az Állami Bank fiókjai évente többször is fedezik egyes vállalatok többletkiadásait, s nem vigyáznak, hogy a vállalatok megszüntessék a beralaptúllépés okait. Ráadásul olyan jelentős népgazdasági ágak, mint a vasúti szállítás és a kereskedelem munkabérialapjának bankellenőrzése még alig érvényesül. Mindez azt mutatja, hogy meg kell javítani a munkabérialap rubellellenőrzését. Evégett fokozni kell a munkabérialap vállalati tervezésének és felhasználásának minisztériumi ellenőrzését, ki kell terjeszteni a munkabérialap felhasználásának ellenőrzését azokra a népgazdasági ágakra (vasúti szállítás, kereskedelem) is, amelyeket eddig nem vontunk be ebbe a rendszerbe, s erősíteni kell a pénzügyi szervek és a hitelintézmények beralapellenőrző munkáját. Mérlegelnünk kell azt is, nem volna-e célszerű bizonyos mértékig korlátozni a bankoknak azt a jogát, hogy fedezzék a vállalatok engedélyezett beralaptúllépéseit.

A munkabérialapfelhasználás rubellellenőrzésének fontos formája az adminisztratív-igazgatási apparátus létszámának és fenntartási költségeinek szigorú körülhatárolása. A vállalatok, az építkezések, a trösztök és a szervezetek adminisztratív igazgatási apparátusának összetételét és státusát az illetékes minisztériumok határozzák meg a számukra megszabott létszám- és munkabérialapkeretek közt. A minisztériumok csak úgy végezhetnek jó munkát, ha ezekben a kérdésekben az apparátus feladatainak gondos tanulmányozása alapján döntenek.

Nagy feladatok hárulnak a pénzügyi szervekre is, amelyek a költségvetések, a pénzügyi tervek és az elszámolások felülvizsgálása, az adminisztratív-igazgatási szervezet, valamint a költségelőirányzatok regisztrálása, továbbá revíziók útján tárják fel a szervezet egyszerűsítésének és fenntartása olcsóbbításának tartalékait.

A termelés, az elosztás és a forgalom hatékony rubellellenőrzésének fontos feltétele a vállalati pénzügyi munkának, különösen a vállalati pénzfelhalmozások, saját forgóeszközök és bankhitelek észszerű felhasználásának helyes megszervezése.

A szocialista gazdaság fejlődése során jelentősen megnőnek a vállalatok saját erőforrásai. A termelés terjedelmének növekedése és az önköltség csökkenése következtében a vállalatok és a gazdasági szervezetek nyereségének összege az 1950. évi 70,7 milliárd rubelről az 1953. évi terv szerint 111,5 milliárd rubelre emelkedik. A népgazdaság valamennyi ágában végrehajtott óriási beruházások eredményeképp jelentősen gyarapodtak a vállalati állóalapok, tehát megnőtt az értékcsökkenési leírások összege is.

1953-ban a vállalatoknál maradó nyereségek, értékcsökkenési leírások és az egyéb vállalati saját eszközök összege csaknem 98 milliárd rubel.

A vállalati saját eszközök, köztük a vállalatot illető nyereségrész felhasználásának ellenőrzése a rubellellenőrzés fontos területe. A nyereségelosztás érvényes rendszere szerint a nyereség jelentős része a vállalatban marad. Ez a rendszer módot ad a rubellellenőrzésre, egyúttal fokozza a vállalatok érdekelttségét felhalmozási tervük teljesítésében.

Mégis gyakran előfordul, hogy a minisztériumok egyes vállalatok nyereségrészesedésének megállapításakor nem számolnak a vállalati kiadások fedezésére szolgáló eszközök felhasználási lehetőségeivel. Ezért a vállalatok nyereségük nagy részét kénytelenek befizetni a költségvetésbe, de egyszerűen mind nagyszámú juttatásokat is kérnek tervezett beruházásaikra és forgóeszközök növelésére. Az ilyen intézkedések nem erősítik az önköltségcsökkentés és a felhalmozás rubeellenőrzését, s csak akkor tekinthetők helyesnek, ha a felhalmozás időszaka nem esik egybe a beruházásával.

Előfordul, hogy a minisztériumok és főigazgatóságok úgy szabják meg egyes vállalatok nyereségbefizetési kötelezettségének nagyságát, hogy nem számolnak a bevételi és kiadási mérlegben megállapított nyereségbefizetési összeggel.

A nyereségelosztási rendszer fogyatékoságainak kiküszöbölése megnöveli a vállalatok érdekeltségét pénzügyi tevékenységük eredményeiben, s lehetővé teszi a tervteljesítés rubeellenőrzésének erősítését.

Akadályozza az önálló elszámolás megszilárdulását és a felhalmozás növekedésének ösztönzését, hogy sok vállalat önköltsége meghaladja a termékeire megszabott árat. A minisztériumok rendszerint a jól dolgozó, jövedelmező vállalatok terhére fedezik az ilyen vállalatok veszteségeit. Igen sok a veszteséges vállalat és nagyok a veszteségek a szén- és a faiparban. 1952-ben 16 milliárd rubel volt a nemjөvedelmező vállalatok vesztesége. A veszteségek 1953 első felében is jelentős összeget értek el.

Ha a nemjөvedelmező vállalatok kiadásainak egy részét a minisztérium fedezi, megrendül az önálló elszámolás, csökken a vállalatok érdekeltsége gazdasági és pénzügyi munkájuk javításában.

A vállalati eszközök pótlásának ez a módja károsan hat a termelés rubeellenőrzésére. Rontja a helyzetet, hogy a minisztériumok és főigazgatóságok gyakran túlságosan nagy összegeket adnak a vállalatoknak, anélkül, hogy mérlegelnék tervteljesítésük eredményeit és munkájuk egyéb mutatóit.

A minisztériumoknak és főigazgatóságoknak határozottan kell intézkedniük, hogy csökkenjen a veszteséges vállalatok száma és a veszteségek nagysága. Ezt úgy érhetik el, ha a termelési feladatok elosztásakor számolnak az egyes vállalatok termelőkapacitásával, javítják a vállalatok műszaki berendezését, s jobb munkára serkentik a vállalatokat.

Minden önálló elszámolású vállalatnak vannak saját forgóeszközei, amelyek biztosítják a termelési terv teljesítéséhez szükséges anyagi értékek képzését. A vállalat termelési, értékesítési, önköltségcsökkentési és felhalmozási tervének teljesítése döntően hat a forgóeszközök állományára és felhasználására. A termelési és az értékesítési tervek megsértése következtében normánfelüli anyag- vagy késztermékkészletek halmozódnak fel, s a forgóeszközök lassabban térülnek meg. Ha a vállalat nem teljesíti önköltségcsökkentési tervét, forgóeszközöket kénytelen elvonni eredeti rendeltetésüktől, s veszteségei fedezésére felhasználni.

A forgóeszközök helytelen felhasználása, például normánfelüli anyag- és késztermékkészletek felhalmozása a vállalat gazdasági és pénzügyi tevékenységének zavaraira utal. Ilyenkor a vállalat nem tud elszámolni szállítóival s kiadásai korlátozására kényszerül. A termelés és a forgalom rubel-

ellenőrzésének erősítése elősegíti a forgóeszközök helyes felhasználását és megtérülésük rendszeres gyorsítását.

A forgóeszközfelhasználás megszervezésében fontos feladat hárul a minisztériumokra; ezeknek nagy jogkörük van a forgóeszközök felhasználási normáinak megállapításában, az átmenetileg felszabadult vállalati eszközök elosztásában, valamint a költségvetési juttatások és a bankhitelek engedélyezésében. A minisztériumok újra eloszthatják a vállalatok, a szervezetek és a főigazgatóságok közt a havi és a negyedéves mérleg szerint főleg forgóeszközöket, három hónapnál rövidebb ideig igénybe vehetik bármelyik vállalat átmenetileg szabad forgóeszközeit más vállalatok forgóeszközeinek kiegészítésére. Ez utóbbiak ilyen esetben ugyanakkora kamatot fizetnek az ideiglenesen átengedett pénzeszközökért, amekkorát a bank fizet. A miniszterek az általános normatívák keretei közt megváltoztathatják a vállalatok saját forgóeszközeinek normatíváit, tartalékokat képezhetnek, hogy az éves tervben meghatározott saját forgóeszköz-normatíva 3 százalékáig ideiglenes pénzügyi segítséget adhassanak a vállalatoknak; ezenkívül sok más intézkedést tehetnek a költségvetésből juttatott forgóeszközök felhasználásának megjavítására és a saját forgóeszközök újra-elosztására.

A minisztériumok a tervenfelüli vállalati nyereségeknek az állami költségvetést megillető részéből 25 százalékot felhasználhatnak vállalataik átmeneti pénzügyi támogatására. A minisztériumokban tehát jelentős összegek összpontosulnak, s ezek eredményesen felhasználhatók a vállalatok munkájának operatív irányítására. Fontos, hogy a minisztériumok a vállalatok pénzügyi és gazdasági tevékenységének ismeretében döntsenek vállalataik pénzügyi támogatásáról.

A forgóeszközfelhasználás, a gazdasági és a pénzügyi tervteljesítés, valamint az elszámolások rubeellenőrzésében nagy feladat hárul a hitelintézményekre, elsősorban az Állami Bankra.

Az Állami Banknak fontos szerepe van az elszámolások lebonyolításában és a gazdasági tevékenység ellenőrzésében, mert ez a bank az elszámolások és a rövidlejáratú hitelezések központja. A hitelintézmények, elsősorban a rövidlejáratú hitelezéskor, az elszámolások lebonyolításakor, a munkabérfizetésre szolgáló pénzeszközök kiadásakor gyakorolnak rubeellenőrzést; a hitelműveletek, valamint az elszámolási és a pénztári műveletek útján ellenőrzik az elszámolások végrehajtását, a vállalatok költségvetési kötelezettségeinek teljesítését és a banktartozások kiegyenlítését; feltárják a fizetés elmaradásának okait, ösztönzik a vállalatokat, hogy felkutassák az anyagi eszközök észszerűbb felhasználásának, a készterméktermelési terv teljesítésének és a késztermékek idejekorán történő értékesítésének belső tartalékait. A hitelintézmények hitelszankciót alkalmazhatnak a pénzügyi kötelezettségeit nem teljesítő vállalattal szemben, leírhatják elszámolási számlájáról a bankkal vagy a költségvetéssel szemben fennálló tartozásait.

A hitelezés és az elszámolás jelenlegi gyakorlata módot ad a vállalatok és szervezetek gazdasági tevékenységének aktív befolyásolására. De vannak még hibák is. Ezek elsősorban abban mutatkoznak meg, hogy a hitelintézmények a hitelezéskor sokszor nem tesznek különbséget a tervüket teljesítő vállalatok és a tervteljesítésben elmaradó, a veszteséges, a normánfelüli

anyagkészleteket felhalmozó vagy más vonatkozásban rosszul működő vállalatok közt. A hitelintézmények nem serkentik kellőképp a gazdasági szervezeteket, hogy idejekorán bonyolítsák le az elszámolásokat, s nem fordítanak gondot a pénzügyi zavarok okainak felkutatására.

Meg kell erősíteni a hitelintézmények szerepét a rubeellenőrzésben, evégett tökéletesíteni kell a hitelezés módját, bővíteni a népgazdasági ágakkal való hitelkapcsolatokat, s javítani a hitelintézmények gazdasági munkáját.

A vállalatok és a hitelintézmények kölcsönös kapcsolatának fokozottabban kell szolgálnia a tervteljesítés rubeellenőrzését. Biztosítanunk kell, hogy a termelési és pénzügyi tervüket teljesítő vállalatok előnyösebb feltételekkel juthassanak hitelhez, mint a tervüket nem teljesítő vállalatok. A rosszul dolgozó vállalatoknak olyan helyzetbe kell kerülniük, hogy kényszerüljenek munkájuk megjavítására, gazdasági és pénzügyi terveik teljesítésére.

A bankhitelezés megjavítása szempontjából nagyjelentőségű a hitelkapcsolatok kiterjesztése olyan népgazdasági ágakra is, amelyeknek ma még alig van kapcsolatuk a hitelintézményekkel. Ez elsősorban a nehéziparra vonatkozik; itt a normalizált anyagkészletek értékének csak 6—7 százalékát fedezik bankhitelek, a könnyűiparban és az élelmiszeriparban viszont ez az arány eléri az 50—60 százalékot.

★

Az ötödik ötéves terv feladatai megkívánják a termelés, az elosztás és a forgalom rubeellenőrzése formáinak és módszereinek tökéletesítését.

A népgazdaság rubeellenőrzésének serkentenie kell az anyagok, a pénzeszközök és a munkaerő takarékos felhasználására, a népgazdaság rejtett tartalékainak feltárására, valamint a terv- és a pénzügyi fegyelem megszüldésére. A rubeellenőrzés csak akkor felelhet meg ezeknek a követelményeknek, ha a pénzügyi szervek még gondosabban ellenőrzik a termelési és az önköltségcsökkentési tervek teljesítését.

Az eddiginél nagyobb szerepet kell betöltenie a népgazdaságból származó költségvetési befizetések (forgalmi adó, nyereségbefizetés stb.) rendszerének, amelynek segítségével a pénzügyi szervek figyelemmel kísérhetik a tervteljesítés menetét, s jókor észrevehetik a gazdasági élet zavarait. Ebből a szempontból nagyjelentőségű a vállalati nyereség helyesebb és célszerűbb elosztása, mert növeli a vállalatok érdekeltségét munkájuk eredményeiben.

A rubeellenőrzés fokozásában nagy feladatokat kell megoldaniuk a hitelintézményeknek. Fontos, hogy kiterjesszék hitelkapcsolataikat (különösen a nehéziparral), hitelnyújtáskor előnyben részesítsék a jól dolgozó vállalatokat, a tervüket nem teljesítő vállalatokkal szemben erősebb hitelszankciókat alkalmazzanak, s biztosítsák a kölcsönös elszámolások zavartalan lebonyolítását.

A népgazdaság rubeellenőrzésének erősítése hozzájárul a gazdasági vezetés színvonalának emeléséhez, a szocialista gazdálkodási módszerek tökéletesítéséhez, az állami tervek sikeres teljesítéséhez. (*Planovoje Hozajstvo*. 1953. 5. szám.)

GÖNCZÖL GYÖRGY

Az elmaradt területek helyzete a kapitalizmus általános válságának második szakaszában

A második világháború után lábra kapott az imperialista demagógiának egy különleges válfaja: az úgynevezett elmaradt területek „megsegítésének” hangoztatása. Az imperialista kormányok hivatalos és nemhivatalos szócsövei gyanús ügybuzgalommal hajtogatják az elmaradt területek gazdasági megsegítésének szükségességét. Truman negyedik pontja és az angol Colombo-terv egyaránt a segély ígéretével kecsegtette Azsia és Afrika leigázott és szabadságért küzdő népeit.

Mik ennek az imperialista demagógiának az okai és a céljai, s a valóság milyen tényeit takarja ez a demagógia?

A segélyígéretekre elsősorban az a páni félelem készíti az imperialistákat, amely a kínai forradalom világtörténelmi győzelme, a gyarmati szabadságmozgalmak fellángolása, a gyarmatrendszer széthullása láttán fogta el őket. A megrémült imperialisták a „segítség” ígéretével igyekeznek gátat vetni a gyarmati szabadságharcok terjedésének.

Ezen túl a „segély” örvén meg akarják vesztegetni bizonyos félgyarmati területek burzsoáziájának egy részét, hogy segítségükkel e területeket háborús támaszpontukká változtathassák. A segélynek ez a baksis-jellege olyannyira szembeötlő, hogy emiatt egyes esetekben az amerikai imperialistákat kínos meglepetések érték. Tavaly például a szíriai kormány egyszerűen elutasította a „segélyt”, nem kért belőle, s újabb, az amerikai imperialista ügynökök által rendezett államcsínyre volt szükség, hogy a „segélyt” rájukmálhassák. (A segély elutasításában egyébként nyilvánvalóan az angolok is közrejátszottak.)

Az amerikai ügynökök által rendezett iráni államcsíny után Zahedi tábornoknak sebtiben kiutalt 45 millió dollár „segély” célja és rendelkezése is teljesen világos. (Már az összeg nevetségesen csekély volta is megmutatja, hogy itt zsebpénzről vagy borravalóról van szó.) Az úgynevezett segély zsaroló céljait jól szemlélteti a londoni *Times* 1953 szeptember 7-i számában közzétett félhivatalos kommentár: „Nagyobb összegű segély

nemcsak közvetlen veszedelmes helyzetéből mentette volna ki Perzsiát, hanem esetleg enyhítette volna a petróleumkérdés rendezésének minden-nél égetőbb szükségességét is... De az amerikai segély feltételei minden ilyesfajta aggodalmat eloszlattak.“

Ugyanilyen az a pénzügyi támogatás is, amelyet az angol kormány ad Líbiának, hogy egyrészt egyiptomi pozíciójának hátvédet biztosítson, másrészt, hogy a közel- és középkeleti viaskodásban ő se maradjon az amerikaiak adósa.

Milyen fontos tényeket lepleznek az imperialista segélymanőverek?

A kapitalizmus általános válságának második szakaszában az elmaradt területek helyzete egyre romlik, főleg amiatt a hallatlanul fokozódó nyomás miatt, amelyet az imperialisták ezekre a területekre a nyersanyagforrásokért és a piacokért vívott késhegyre menő harcban és háborús készülődéseik közepette gyakorolnak.

A kérdés megvilágítása végett röviden tisztáznunk kell, melyek a gazdasági elmaradottság legfontosabb ismertetőjelei, melyek a gazdasági-lag elmaradt területek legfontosabb jellegzetességei.

A gazdasági elmaradottság problémája a kapitalizmussal vetődik fel. A kapitalizmus mint világgazdasági rendszer a gazdasági elmaradottság leküzdésének, a termelőerők világméretű fejlesztésének igényével kezdte meg történelmi pályafutását. Marx rámutatott, hogy a tőke — világportyázása során — az elmaradt területeket bevonta a világpiac hálózatába, a tőkés világgazdaság szerves részévé tette őket.

„A régi, belföldi termékekkel kielégített szükségletek helyébe újak lépnek, amelyeknek kielégítésére a legtávolibb országok és éghajlatok termékei kellenek. A régi helyi és nemzeti önellátás és elzárkózottság helyébe a nemzetek sokoldalú érintkezése, egymástól való sokrétű függése lép... A burzsoázia... áruinak olcsó ára az a nehéztüzérség, amellyel rommá lö minden kínai falat... Minden nemzetet arra kényszerít, hogy, ha csak nem akar tönkremenni, elsajátítsa a burzsoázia termelési módját... (Marx—Engels. A kommunista párt kiáltványa, 34. oldal. Szikra, 1953.)

Ez a helyzet a kapitalizmus fölfelé ívelő szakaszában. Ekkor alakult ki a nemzetközi munkamegosztásnak az az alapformája, hogy az elmaradt nyersanyagtermelő országok szolgáltatták az olcsó nyersanyagot és élelmi-szert a fejlett ipari országoknak, s ugyanakkor az utóbbiak készáruinak piacául szolgáltak. Ennek feltétele, hogy a kapitalizmus fölfelé ívelő szakaszában a piacok tágulnak, s a tőkés bővített újratermelés egyre táguló bázison valósul meg. E munkamegosztásban az elmaradt nyersanyag-termelő országok egyre fokozódó árutermelése és áruexportja a fejlett ipari országok egyre fokozódó nyersanyagszükségletének kielégítésére hivatott.

Egészen más a helyzet a hanyatló kapitalizmus korszakában. Itt már korántsem csupán az iparilag fejlett országok növekvő nyersanyagszükség-

letének kielégítéséről van szó, hanem elsősorban az imperialisták közt a nyersanyagforrások monopolizálásáért dúló ádáz harcról.

Látjuk tehát, hogy eredetileg a gyáripár, a gyáripár székhelyeinek megfelelő nemzetközi munkamegosztás, a tőkés világpiac kialakulása tűzi történelmileg napirendre a gazdasági elmaradottság problémáját. A gazdasági elmaradottság problémája tehát eleve *világgazdasági* problémaként jelentkezik. A kapitalizmus világgazdasági rendszerének bomlása pedig még akutabbá teszi a gazdasági elmaradottság problémáját. A kapitalizmus általános válsága idején fokozódik az elmaradt területek világpiaci függése, de ugyanakkor egyre lehetetlenebbé válik e területek integrálása, beillesztése a felbomló tőkés világgazdaságba. Ez itt a fő ellentmondás, amelyet Sztálin a következőképp fogalmazott meg:

„Az imperialista keretek és a tőkés forma fojtogatják, nem engedik fejlődni a termelőerőket. Az egyetlen kivezető út a világgazdaság megszervezése a fejlett (ipari) és az elmaradt (nyersanyagban, fűtőanyagban bővelkedő) országok közötti gazdasági együttműködés alapján (nem pedig az utóbbiaknak az előbbiektől való kirablása alapján). Éppen ezért kell a nemzetközi proletárforradalom. Enélkül a világgazdaság megszervezése és normális fejlődése el sem gondolható.“ (Sztálin Művei. 5. kötet. 117. old. Szikra. 1951.)

Mindebből az következik, hogy a gazdasági elmaradottság problémája elválaszthatatlan attól a kérdéstől, hogy miképpen hat a külföldi tőke behatolása az elmaradt területek gazdasági szerkezetére. Marx e kérdésnek Anglia—India viszonylatában való elemzésekor megállapítja: a külföldi tőke hatásának lényege, hogy megbontja az illető társadalmi-gazdasági formációban a termelőerők jellege és a termelőviszonyok közt lévő összhangot. „Anglia szétzúzta az indiai társadalom egész szerkezetét s még semmi jele annak, hogy új épülne helyébe... A brit hódító történetdarabokra az indiai kézi szövőszéket és zúzta szét a rokkát. Anglia azzal kezdte, hogy kiűzte az indiai gyapotot az európai piacról, azután fonalat vitt Hindosztánba, s végül a gyapot szülőhazáját elárasztotta gyapottal... A brit gőzgép és a brit tudomány Hindosztán egész területén gyökerestül megszüntette a mezőgazdaság és a kézműipar együttműködését... A társadalmi szervezeteknek ezek a kis szokványos alakulatai (a faluközösségek) nagyrészt felbomlottak és eltűntek, nem annyira a brit adószedők és katonák kíméletlen beavatkozása, mint inkább az angol gőzgépek és szabadkereskedelem működése következtében. Ezek a családi közösségek háziiparon alapultak, a kéziszővés, kézfonás és kézierővel végzett földművelés e sajátos együttesén, amely az önellátás erejét adta nekik. Az angol beavatkozás a fonókat Lancashire-be helyezte, a szövőket Bengáliába, vagy elsöpörte a hindu fonókat is, szövőket is, felbomlasztotta ezeket a kis félbarbár, félcivilizált közösségeket azáltal, hogy felrobbantotta gazdasági alapzatukat és így kitermelte a legnagyobb, helyesebben

az egyetlen *társadalmi* forradalmat, amely valaha is volt Ázsiában.“ (Marx—Engels. Válogatott Művek. I. kötet. 323—326. old. Szikra. 1949.)

Az angol tőke behatolása ugyanakkor megvetette az egységes belső piac kialakulásának és az iparosodásnak az alapjait. „Közismert, hogy India termelőerőit megbénította a különböző termékeinek szállításához és cseréjéhez szükséges eszközök teljes hiánya. Sehol másutt, mint Indiában nem találkozunk olyan társadalmi nyomorral a természeti bőség közepette, a csere eszközeinek hiánya következtében... A falusi elszigetelődés okozta az utak hiányát Indiában, s az utak hiánya állandósította a falusi elszigetelődést... az angol gyárosok kizárólag azért akarják Indiát vasutakkal ellátni, hogy alacsonyabb költségekkel kerítsék elő gyáraik számára a gyapotot és az egyéb nyersanyagot. De ha egyszer egy vászal és szénrel rendelkező ország közlekedésébe gépet vezetnek be, nem lehet visszatartani ezt az országot attól, hogy maga kezdje el a gépgyártást. Nem lehet egy ilyen hatalmas országban vasúthálózatot fenntartani anélkül, hogy ne vezetnek be a vasúti közlekedés közvetlen és folyó szükségleteihez elengedhetetlen ipari folyamatokat, és ennél fogva fokozódnia kell a gépek használatának azokban az iparágakban is, amelyek nincsenek közvetlen kapcsolatban a vasúttal. A vasútrendszer tehát valóban a modern ipar előfutárja lesz Indiában“. (I. m. 330—332. old. Szikra. 1949.)

Végül, de nem utolsósorban, a külföldi tőke behatolása bevonja az elmaradt területet a világpiac hálózatába. „A gőz Indiát rendszeres és gyors kapcsolatba hozta Európával, fő kikötőit összekötötte az egész délkeleti óceán kikötőivel, s kiragadta Indiát abból az elszigeteltségből, amely tespedésének legfőbb oka volt“. (Ugyanott. 330. old.)

Lenin az imperializmusra vonatkozólag elemzi a külföldi tőke hatását mind az elmaradt területekre, mind az egész kapitalista világgazdaságra.

„A tőkekivitel befolyást gyakorol a kapitalizmus fejlődésére azokban az országokban, amelyekbe irányul, rendkívül meggyorsítja ezt a fejlődést. Ha tehát ez a tőkekivitel azokban az országokban, amelyek tőkét visznek ki, bizonyos mértékig esetleg a fejlődés valamelyes ellanyúlására vezet is, világméretben feltétlenül a kapitalizmus további fejlődésének kiszélesedését és elmélyülését vonja maga után.“ (Lenin Művei. 22. kötet. 251—252. old. Szikra. 1951.)

A kapitalizmus általános válságának második szakaszában változik a helyzet. Az általános válság második szakaszában észükül a világ erőforrásai kiaknázásának szférája a fő kapitalista országok (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország) számára; ez a tény egyebek közt abban mutatkozik meg, hogy az imperialista országok már nem segítik elő számottevő mértékben az elmaradt országok iparosodását.

Tehát milyen konkrét értelemben vetette föl a külföldi tőkebehatolás a gazdasági elmaradottság problémáját? A kérdés konkrétan a következő: létesíthető-e a tőkebehatolás, amely megbontotta a termelőerők és a termelő-

viszonyok primitív összhangját, olyan új termelőviszonyokat, amelyeknek a keretei közt a termelőerők fejlődése kihúzza a gazdaságot az elmaradottság hínárjából?

Marx erre a kérdésre egyértelműleg tagadóan válaszolt. „Mindaz, amit az angol burzsoázia esetleg kénytelen lesz megtenni, nem fogja a nép tömegeit felszabadítani, sem nem javít lényegesen társadalmi helyzetükön, mert ez nemcsak a termelőerők fejlődésétől, hanem attól is függ, hogy a nép kisajátítsa őket. De az anyagi feltételeket ehhez mindenestre le fogja rakni az angol burzsoázia. S tett-e a burzsoázia valaha ennél többet?” (*Marx—Engels. Válogatott Művek. I. kötet. 332. old. Szikra. 1949.*)

Lenin és Sztálin a kapitalizmus általános válságának korszakára konkretizálta Marx tagadó válaszát. A nemzeti és a gyarmati kérdésről szóló tézisek tervezetében a Kommunista Internacionálé II. kongresszusán Lenin már így válaszolt a szóbanforgó kérdésre: „A jelenlegi nemzetközi helyzetben a szovjet köztársaságok szövetségén kívül semmi sem mentheti meg a függő és a gyöngye nemzeteket.” (*Lenin Művei. 31. kötet. 144. old. Szikra. 1951.*)

Sztálin pedig ugyanebben az időben megállapítja, hogy „az imperialista keretek és a tőkés forma fojtogatják, nem engedik fejlődni a termelőerőket“.

Tehát az imperializmuselőtti kapitalizmus korszakában és a kapitalizmus általános válsága előtti korszakban a külföldi tőke még előmozdítja az elmaradt területek termelőerőinek fejlődését, de a kapitalizmus általános válsága idején az imperializmus keretei közt a termelőerők éppen a tőkés termelési viszonyok, a tőkés forma miatt nem fejlődhetnek. Ezen a ponton a tőke a termelőerők világméretű fejlesztőjéből a termelőerők fejlődésének kerékkötőjévé válik.

Melyek az elmaradt területek legfontosabb sajátosságai?

- a) a gazdasági szerkezet eltorzulása;
- b) a belső piac elsovadása;
- c) az egyre fokozottabb világpiaci függés.

A gazdasági elmaradottságnak ezek a jelenségei az általános válság második szakaszában ugrásszerűen fokozódnak. Ennek legfontosabb okai a következők:

1. Az egységes világpiac szétesése, a tőkés világpiac szűkülése és szétzülése példátlanul kiélezte a piacokért folyó harcot és a gyarmatokra meg a függő területekre kifejtett imperialista nyomást. A gyarmatokat és a függő területeket az imperialista államok sokkal fokozottabban rászorítják az „anyaországok“ deficitesebb fizetési mérlegének kiegyenlítésére. A gyarmatosítók dollárszerző vagy dollármegtakarító területté változtatták át nemcsak Malajföld, hanem sok más angol és francia gyarmat gazdaságát is. Ez más szóval annyit jelent, hogy fokozódik e területek egyoldalú export-orientáló-

dása. Továbbá annyit jelent, hogy ezek a területek mind a régi gyarmati rabszolgatartók, mind az amerikai fináncióke maximális profitjának forrásai. Ez a kéttős elnyomás sújtja a második világháború után az elmaradt területeket.

2. A gyarmattrendszer széthullása az imperialistákat még meglévő gyarmati területeik fokozottabb kifosztására sarkalja, s mondanunk sem kell, hogy az imperialisták a gyarmati háborúk költségeit is a gyarmatok fokozott kizsákmányolásából fedezik. Malenkov elvtárs a Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. kongresszusán ezt a tényt tömören így foglalta össze:

„Anglia, Franciaország, Belgium és a többi gyarmattartó hatalom arra törekszik, hogy a gyarmatok rovására kárpótolja magát azokért a terhekért, amelyek a gazdaság militarizálása és az Egyesült Államok terjeszkedése folytán nehezednek rájuk. Ugyanakkor az amerikai imperialisták behatolnak a gyarmattartó hatalmak gyarmataira és befolyási övezeteibe, ott pozíciókat hódítanak meg maguknak, s fokozzák a gyarmati és a függő országok népeinek kizsákmányolását... Minthogy a gyarmati és a függő országok hosszú idő óta az imperialisták igája alatt nyögnek és minthogy ezekben az országokban feudális csökevények vannak, *gazdaságuk és különösképpen mezőgazdaságuk hanyatlak*. Indiában, Indonéziában, Iránban és az afrikai országokban az emberek tízmilliói állandóan éheznek, rengeteg ember pedig éhhalál áldozata lesz. Az a körülmény, hogy az imperialista hatalmak kegyetlenül kizsákmányolják a gyarmati és a függő országokat, *hátráltatja termelőerők fejlődését*, a lehető legalacsonyabb színvonalra szorítja lakosságuk vásárlóképességét, az iparcikkek elhelyezésére alkalmas felvevőpiacokat pedig összeszűkíti. Mindez súlyos teherként húzza lefelé a kapitalista világ gazdaságát, fokozza az egész kapitalista világrendszer belső ellentéteit.“ (Az én kiemelésem — G. Gy.) (A SzKP XIX. kongresszusának anyaga. 31. oldal. Szikra. 1952.)

3. A kapitalizmus általános válságának második szakaszában a nemzetgazdaság militarizálása és a háborúk a maximális profit biztosításának eszközeivé válnak. Ez annyit jelent és azt eredményezi, hogy az elmaradt területeket csak mint hadibázisokat és stratégiai nyersanyagforrásokat „fejlesztik“, ez pedig a szóbanforgó területek gazdasági szerkezetét szükségképpen méginkább eltorzítja és világpiaci függésüket katasztrofálisan fokozza. Gondoljuk csak meg, mennyire sújtotta ezeket a területeket: Indiát, Indonéziát, Ceylont stb.-t az általuk exportált juta, kaucsuk, ón stb. legutóbbi árzuhanása.

Milyen jelenségekben nyilvánul meg a gyarmati és a függő országok gazdaságának hanyatlása?

Először is a mezőgazdasági termelőerők visszafejlődésében. A gyarmati parasztság nyomora olyan szörnyűséggé válik, hogy például Afrika területén egész falvak elnéptelenedésére vezet. Az elnyomorodott parasztok

az ipari központokba (ahol van ilyen) vándorolnak, hogy ott munkát találjanak, de az ipar e proletarizált parasztságnak csak igen kis részét tudja befogadni. Az ENSZ 1949. évi jelentése megállapítja: „Afrikában a parasztgazdaság, amelynek égető szüksége van nagyobb termelésre, meg van fosztva férfimunkaerőinek nagy részétől, s ezek a munkaerők az ültetvényekre, a bányákba és a városokba vándorolnak“. Ugyanez a jelentés például Nigériára vonatkozólag megállapítja, hogy 1946 végén a gyarmati hadseregben leszerelt 96 217 férfi közül 61 560 keresett, s csupán 19 500 talált munkát!

Indiában a hivatalos népszámlálási adatok szerint 1925 és 1931 közt a munkaképes férfiak megnövekedett létszámának 55 százaléka kényszerült a mezőgazdaságban való elhelyezkedésre.

Az 1930-tól 1940-ig terjedt időszakban szintén a mezőgazdaságban rekedt meg az újabb munkaerőszaporulat zöme. „Az 1911—1941 közt lévő időszakra vonatkozó statisztika azt mutatja, hogy a mezőgazdaságtól függő népesség aránya nem csökkent.“ (Industrialisation and Foreign Trade. A Népszövetség kiadványa. 65. old., 1945. Genf.)

A mezőgazdasági népesség növekedése mellett az indiai mezőgazdaság visszafejlődik. A Nehru-kormány által kinevezett tervbizottság jelentése megállapítja, hogy „a legutóbbi években a parlagon heverő földek területe jelentősen megnövekedett... Bizonyos becslések szerint a parlagföldek a háború után tízmillió acre-rel növekedtek“. (Ranadive. The crisis of Indian economy. Az indiai gazdaság válsága. Bombay. 1953. 110. old.) A mezőgazdasági terméshozamok csökkenése is mutatja a mezőgazdasági termelőerők visszafejlődését.

A gyarmati iparosodás jellegzetességét kitűnően szemlélteti az indiai textilipar fejlődése és hanyatlása.

A Népszövetség tanulmánya az indiai textiliparban befektetett tőke szerves összetételére vonatkozólag a következő érdekes táblázatot közli:

A termelés technikája	Egy munkásra jutó tőkebefektetés rupiában	Egy munkás termelése rupiában	Tőke a termeléshez viszonyítva	A tőkeegységre jutó munkáslétszám
Korszerű nagyüzem	1200	650	1,9	1
Villamoserővel termelő kisüzem	300	200	1,5	4
Háziipar automatikus szövőszékkel	90	80	1,1	13
Háziipar kézi szövőszékkel	35	45	0,8	31

(Industrialisation and Foreign Trade. A Népszövetség kiadványa. Genf. 1945. 50. old.)

„Az ipar munkaerő-foglalkoztatási kapacitása fordított arányban van a tőkésítés fokával“ — jegyzi meg a tanulmány. (I. m. 53. old.)

A textiliparban működő tőke szerves összetételének növekedése, s a textiliparban foglalkoztatott munkások számának egyidejű abszolút növekedése csak a piacok tágulása esetén lehetséges. Az indiai textilipar belső piaca azonban nem táguló, hanem szűkülő irányzatot mutat. A Nehru-kormány által kinevezett tervbizottság jelentése megállapítja: „Az első ötéves tervben előirányzott minden erőfeszítéssel is alig érhetjük el 1956-ra a létszükségleti cikkek, például az élelmiszer és a ruházat háborúelőtti fogyasztási színvonalát“. (*Ranadive*. I. m. 105—106. old.)

Az angol tőke behatolása Indiába, mint láttuk, eredetileg az indiai kézműves textilipar tönkretünetésével, Indiának saját szükségletre termelő országból angol textilpiaccá való átváltoztatásával járt. Később a gyarmati iparosítás keretei közt, különösen az első világháború után, elég jelentős indiai textilipar fejlődött ki, s ez nemcsak az indiai piacon, hanem más ázsiai és afrikai piacokon is komoly konkurrenciát jelentett Lancashire-nek. A belső piac sorvadása folytán az indiai textiltermelés mind nagyobb hányada kerül külföldi piacokra. De a külföldi piacokon elkeseredett nemzetközi konkurrenciába ütközik a textilárak elhelyezése.

Az acéltermelés 1941-től 1951-ig nyolc százalékkal növekedett. Az acéltermelés növekedése is az iparosítás korlátaiba, a belső piac egyre szűkülő kereteibe ütközik, s túltermelésbe torkollik. Jellemző az indiai iparosodás gyarmati jellegére, hogy jóllehet Indiának van szene és vasa, mégsem fejlődött ki valamelyest is számottevő indiai gépipar! A gazdaság szerkezetéből tehát éppen az az ág hiányzik, amely az ország iparosításának motorjául szolgálna.

Hogy milyen bázison történik Indiában a bővített újratermelés, arról néhány adatot már közöltünk. Ezek az adatok világosan bizonyítják, hogy a bővített újratermelés a belső piacnak a tömegek rohamos elnyomódása folytán bekövetkező elsorvadása és a világpiaci függés egyre végzetesebbé váló fokozódása közepett valósul meg. Ezt drámaian szemléltette az 1951. évi nagy éhínség. A fölöslegeket termelő vidékekről a közlekedés elmaradottsága és megbízhatatlansága miatt lehetetlen volt az éhínségsújtotta vidékekre szállítani az élelmiszert. A Nehru-kormány által kinevezett éhínség-bizottság megállapította, hogy még azokon a területeken is, ahová lehetett élelmiszert szállítani, százezrek éhenhaltak csupán azért, mert az embereknek nem volt munkájuk és jövedelmük, s így nem vehették meg az odaszállított élelmiszert. A periodikusan visszatérő éhínség tehát csak mintegy vakító fénycsóvát vet az általános helyzetre: arra, hogy a feudális maradványok és a félgyarmati függés folytán nem alakult ki egységes,

fölvevőképes belső piac, s hogy ennek következtében nincs meg az ipari fejlődés legfontosabb feltétele, s az ipar csak elenyésző részét fogadhatja be a példátlan mezőgazdasági túlnépesedésnek.

Mások voltak India kifosztásának feltételei és következményei a kapitalizmus fejlődésének kezdetén, s megint mások a kapitalizmus általános válsága elmélyülésének idején. A XVIII. század végén az Indiából rabolt kincs Angliában tőkévé változott, állapítja meg Marx *A tőke* első kötetében. A két világháború közt az Indiából rabolt kincs Angliában tőkefölösleg formájában csapódott le. A második világháború alatt a kifosztás eredményeként Indiának a londoni bankokban befagyasztott sterlingkövetelései támadtak.

A második világháború után India dominium lett, de megmaradt Angliától való függősége, sőt az angol fináncsőke elnyomásához még hozzájárult az amerikai fináncsőke nyomása. A második világháború után nem volt semmiféle jelentősebb angol tőkekivitel Indiába.

Tehát India számára az angol-amerikai imperializmustól való függés az adott körülmények közt szükségszerűleg az újratermelés feltételeinek végzetes eltorzulását, a gazdasági fejlődés megakasztását jelenti.

Lenin rámutatott, hogy a tőkekivitelnek kezdettől fogva megvan egyrészt a gyarmatosító, másrészt az iparosító tendenciája. Ez az ellentmondás az imperializmus fejlődésével egyre inkább kiéleződik: fokozódik a tőkekivitel gyarmatosító tendenciája, s mindinkább csökken iparosító tendenciája. „A tőkekivitel hatványozott élősdiség“, hangsúlyozza Lenin.

A gyarmati iparosítás sajátosságait és perspektíváit, sőt a tőkekivitel jellegének megváltozását sem érthetjük meg, ha nem kísérvük figyelemmel ennek az ellentmondásnak a kibontakozását. Az úgynevezett „dekolonizáció“ (gyarmattalanítás) reformista elmélete, amelyet a Kommunista Internacionálé VI. kongresszusa zúzott szét, éppen erre az ellentmondásra, a tőkekivitel lényegére nem volt figyelemmel. A szóbanforgó elmélet kiagyalói úgy gondolták, hogy a tőkekivitel szükségessége az imperialista országok szempontjából, s az ennek következtében megvalósuló iparosítás valahogyan majd az imperialisták „akarata ellenére is“ azzal az eredménnyel fog járni, hogy a gyarmatok az iparosodás során valamilyen csoda által elveszítik gyarmati jellegüket. De az imperializmus keretei közt a fejlődés pontosan az ellenkező irányban halad: a tőkekivitel gyarmatosító jellege kerekedik felül iparosító jellegén.

A kapitalizmus általános válságának második szakaszában ez az ellentmondás tetőfokára hág. Az ENSZ gazdasági jelentése (Európa gazdasági helyzete a háború óta. Genf. 1953.) „a katonai kiadások óriási

jelentőségéről“ beszél Franciaország és gyarmatbirodalma viszonylatában, s megállapítja, hogy évente 300—400 millió dollár megy Franciaországból a gyarmatokra, s ez összegnek körülbelül a fele Észak-Afrikába. A jelentés ehhez hozzáfűzi, hogy „az angol katonai kiadások valamivel kisebb jelentőségűek voltak, mint a Franciaország és tengerentúli területei közt lebonyolódó tranzakciók, de a legutóbbi években mégis évi 200 millió dollárt meghaladó összegre rúgnak“. (I. m. 114. old.)

Egyesek azt akarják bebizonyítani, hogy az elmaradt területeken csak a külföldi tőke segíthet, mert ezek a területek tőkehiány miatt elmaradtak. A valóságban az elmaradt területeket nem is annyira a „tőkehiány“ sujtja, mint inkább a külföldi tőke, amely a belföldi feudális erővel szövetkezve meggátolja e területek gazdasági elmaradottságának megszüntetését.

A gyarmati és a félgymati területek gazdasági struktúráját az határozza meg, hogy belső piacuk jobbra az imperialisták monopolizált külső piaca. Az imperialista tőkebehatolás piacsorvasztó szerepéhez nem fér semmi kétség. A külföldi monopoltőke az uralma alá vetett területet csak annyiban iparosította, amennyiben onnan maximális profitot szivattyúzható ki. Ennek a profitnak a kiszivattyúzása pedig elkerülhetetlenül a belső piac elsorvasztásával jár. A belső piac fejlődése nélkül pedig nincs ipari fejlődés.

Számolnunk kell a kapitalizmus fölfelé ívelő szakaszán megvalósuló tőkés fejlődés és a kapitalizmus általános válsága idején végbemenő gyarmati „iparosodás“ közt lévő lényeges történelmi különbséggel. A klasszikus tőkés fejlődés során az ipar kialakulása valóban óriási lökést adott a belső piac kiterjedésének, de a kapitalizmus általános válsága idején az elmaradt területek gazdasági problémáját éppen az határozza meg, hogy a gyarmatosító tőkebehatolás nemcsak nem segíti a belső piac kifejlődését, hanem el is sorvasztja a belső piacot. De az egységes fölvevőképes belső piac megteremtése és fejlesztése csak a feudalizmus és az imperializmus ellen vívott harcban, az agrárforradalom győzelme révén lehetséges. Az agrárviszonyok gyökeres megváltoztatása minden elkövetkező igazi társadalmi forradalom alfája és omegája — jegyezte meg Marx egyik Engelshez intézett levelében. S ez a megállapítás természetesen fokozottan érvényes a gyarmati forradalmakra. Csak a proletariátus által győzelemre vitt agrárforradalom teremti meg az iparosodás feltételét, az egységes és táguló belső piacot.

A tőkefelhalmozás Marx megjelölte történelmi tendenciái a gyarmatokon is érvényesülnek, de roppant sűrített formában. A gyarmatokon a tőkefelhalmozás nem fokozatosan, hanem *közvetlenül* vezet a proletariátus abszolút elnyomódására és a parasztság tönkrementésére. Itt a maximális profit megszerzését éppen a gazdasági elmaradottság teszi

csábítóvá és lehetővé. A tőke a nép szegénységéből, tehetetlenségéből, kiszolgáltatottságából húz hasznot, s így érdeke a gazdasági elmaradottság megtartása.

A gyarmati parasztság helyzetének gyökeres megjavítása nélkül a belső piac soradásának nem lehet gátat vetni. Az angol gyarmatbirodalom egyik funkcionáriusa a gyarmati uralom eredményeinek áttekintése után, Burmát illetően a következő összefoglaló megállapításra kényszerült:

„Az egész tízmillió acre-nyi rizsföldet egyszerű napszámosok termelték meg a mocsárból és a dzsungelből, s ezek két vagy három év alatt elvesztették földjüket, jószágukat és megtakarításaikat. Ez a hőstett tehát azzal a képpel fejeződik be, hogy az egyik oldalon ott látjuk a hatalmas rangooni kormányépületeket és üzletházakat, az uzsorások tanjorei palotáit, a rizsföldeknek pedig, amelyek mindennek a gazdagságnak a forrásai, csaknem a fele külföldiek birtokában van, s a dolgozó földnélküli nép teljesen el van adósodva. A legtöbb burmai az év felében hasztalanul keres munkát.” (Furnivall. Gyarmati politika és gyakorlat. Cambridge. 1948. 116. old.)

De természetesen nemcsak Burmában ilyen a helyzet. Az indiai földművesek eladósodottsága hírhedt, olvassuk ugyancsak Furnivall könyvében. A Fülöp-szigeteken, Malájföldön, a Fidzsi-szigeteken, Ceylonban, Ciprus szigetén, Egyiptomban, Zanzibárban és Afrika egyéb részeiben mindenütt, ahol az emberek nem családjuk számára, hanem piacra termelnek, az adósság terhe súlyosan nehezedik rájuk. Az eladósodottság természetesen azzal a következménnyel jár, hogy a föld átkerül a parasztoktól a nagy földbirtokosokhoz, akik azt kis parcellákban bérbeadják. (U. o. 336. old.)

Ez a tönkrement, eladósodott parasztság a gyarmati és a félgyarmati területek lakosságának nagy többsége. Vajjon milyen lehet a parasztság és az év felében munkát nem találó proletariátus vásárlóereje; vajjon milyen lehet ennek a piacnak a fölvevőképessége? A szóbanforgó területen uralkodó agrárviszonyok folytán ez a piac szükségszerűleg egyre inkább összezsugorodik. Az elsorvadt piac pedig nem szolgálhat semmiféle jelentősebb ipari fejlődés alapjául.

Az elmaradt területeket az úgynevezett „kettős gazdaság” rendszere jellemzi; erről a rendszerről a kérdéssel foglalkozó polgári irodalomban gyakran esik szó. Ez minden gyarmati és félgyarmati területen szembeeszkő jelenség: egyrészt az önellátásra beállított parasztgazdaságok tömege, másrészt a piacra — de nem a belső piacra, hanem a világpiacra — termelő parasztgazdaságok; egyrészt a felbomló természetes gazdaság, mellette másrészt az egyre inkább elburjánzó és felülkerekedő pénzgazdaság. A pénzgazdaság természetesen egyszersmind a pénz hatalmát jelenti

a termelőkön, a pénz hatalma pedig elsősorban a külföldi tőke hatalmát a gyarmati és a félgymarmati népeken, s másodsorban a kereskedő és az uzorás hatalmát mind az egyszerű árutermelést folytató, mind a piacra termelő paraszton. A naturális gazdaság és a pénzgazdaság közt megrekedt és mindkettőnek összes hátrányaitól sínylődő paraszti termelés alapjára nehezedik rá egész súlyával a külföldi tőke.

A külföldi tőke a gazdaságilag elmaradt területeket maximális profit szerzésére alkalmas területté változtatta át, ezáltal e területek gazdasági struktúráját méginkább eltorzítja, s szakadatlanul fokozza gazdasági hanyatlásukat.

Milyen módszerekkel „tőkésíti“ a külföldi tőke a gazdaságilag elmaradt területeket, másszóval hogyan változtatja át őket maximális profitot szolgáltató területté?

Az ültetvényeken és a bányákban a világpiacon elhelyezhető nyersanyagokat termeltet. Az elmaradt terület egész gazdaságát könyörtelenül alárendeli az exportszükségletnek. A gazdaságnak ez az exportszektora a gazdaság domináló eleme, amelytől az egész gazdaság életre-halálra függ, de amelynek a terület gazdasági szervezetéhez egyébként igen kevés köze van.

Kirívó példája ennek a „kettős gazdaságnak“ (vagyis a külföldi tőke domináló szerepének és a belső piac elsorvasztásának) a Közép-Kelet és az ottani külföldi olajbefektetések példája. Ezek a javarészt angol és amerikai tőkebefektetések több mint egymilliárd dollárba rúgnak.

„A külföldi társaságok által megszerzett koncessziók feltételei olyan cselekvési szabadságot biztosítanak e társaságoknak, amelyek voltaképp elszigetelik őket a középkeleti országok gazdaságától. A termelést a világpiac körülményei és nem a helyi körülmények határozzák meg. Mi több, az olajtársaságok szolgáltatók a szállítási eszközöket, mind az olajcsöveket, mind az olajszállító hajókat, úgyszintén ők biztosítják a piacokat mind Nyugat-Európában, mind pedig a világ többi részében. Az olaj eladásából befolyó devizákat legnagyobb részben az olajtársaságok tartják meg. Ezért az olajműveletek hatása a középkeleti országokra csupán közvetett, s a belőle származó előnyök korlátozottak.“ (A Közép-Kelet gazdasági helyzete. Az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Társadalmi Bizottságának kiadványa. New-York. 1951. 36. old.)

A jelentés a következőkben még határozottabban hangsúlyozza a középkeleti országok gazdaságának teljes elszigeteltségét az ezekben az országokban működő olajtársaságoktól. De az olajmonopóliumoknak az illető országok gazdasági (és politikai) életében parancsnoki pozícióik vannak, így tehát nem csupán a „kettős gazdaság“ két szektorának egy-

mástól való elszigeteltségéről van szó, hanem az egész gazdaság alárendeltségéről a külföldi olajmonopóliumok érdekeinek. A gazdaságilag elmaradt területek elmaradottságát a külföldi tőke okozza és fokozza.

„Az olajforrásokból származó járadékokat és egyéb bevételeket csak korlátozott mértékben használták gazdaságfejlesztő célokra. Ezért szembe-ötölő ellentmondás keletkezett a Közép-Kelet hatalmas, potenciális gazdagságot jelentő olajtartalékai és azon jelenlegi előnyök közt, amelyeket eddig az olajlelőhelyekben gazdag országok élveznek. Ezek az országok gazdasági fejlődésük csökevényessége miatt egyelőre igen kevés hasznot húznak abból a gazdasági tevékenységből, amely az olajipar körül összpontosul... Számottevő hasznot csak akkor húzhatnának az olajforrásokból, ha kellő intézkedések történnének ez országok általános gazdasági fejlődésének biztosítására, s a terület technikai színvonalának olyan mértékű emelésére, hogy az lehetővé tenné a kölcsönhatást az olajipar és a gazdaság többi része közt.“ (U. o. 45. old.)

Az Egyesült Nemzeteknek ez a jelentése azt persze érthető okokból nem említi meg, hogy az olajforrások és a gazdaság egyéb részei közt kívánatos eleven kölcsönhatás megteremtésének, az általános technikai színvonal emelésének, vagyis tehát a termelőerők tervszerű fejlesztésének elengedhetetlen politikai feltétele a külföldi olajmonopóliumok kisajátítása és befolyásuk teljes kiküszöbölése e területek népeinek imperialistaellenes harca során.

Rámutat a jelentés a feudális agrárviszonyoknak és a parasztság nyomorúságos helyzetének összefüggésére a túlságosan szűk és egyre tovább szűkülő belső piacra, amelynek mindinkább zsugorodó fölvevőképessége meggátolja az ipar fejlődését.

A magántulajdonban lévő megművelt iráni földnek 40—50 százaléka nagy földesurak birtokában van, s csupán 5 százaléka a kisparasztságnak; Irakban a föld nagyobb részét a nagy földesurak birtokolják; a magántulajdonban lévő szíriai földek 40 százaléka a nagy latifundiumokhoz tartozik. „...a legutóbbi évek folyamán a földnélküli falusi nap-számosok száma ezekben az országokban megnövekedett...“ (U. o. 53. old.)

Súlyos helyzetet idéz elő a gyarmati és a félgyarmati területek gazdaságát jellemző monokultúra rendszere. Az ilyen rendszerű gazdaság főként egy-két nyersanyag tömegtermelésére és exportálására van beállítva: Venezuelában és Iránban olaj, Egyiptomban gyapot, Chilében réz, Malájföldön gumi, Kubában cukor termelésére stb. Például néhány afrikai terület exportjában egyes nyersanyagok a következő súllyal szerepelnek:

Áru és terület	Az egész export százaléka 1948-ban
Földi mogyoró: Gambia	97
Cukornád: Mauritius	95
Gyapot: Szudán	67
Uganda	52
Gumi: Libéria	90
Kakaó: Aranypart	59
Szizalfű: Tanganyika	55
Dohány: Nyasszaföld	54
Dél-Rhodézia	44
Kávé: Ruanda-Urundi	41

(Az afrikai gazdasági helyzet. Az ENSZ kiadványa. New-York. 1950. 36. old.)

A monokultúrának ez a rendszere csakis a külföldi tőke maximális profitérdekeit szolgálja.

Az elmaradt területeknek a külföldi finánc-tőke uralma által teljesen egyoldalúvá tett és eltorzított, a szó szoros értelmében élet- és fejlődés-képtelen gazdasági szerkezete, ez országok egyoldalú exportorientáltsága, reménytelen és kilátástalan világpiaci függésük természetesen a nemzetközi árucserre feltételeinek állandó romlásával jár a nyersanyagtermelő és exportáló országok szempontjából. Ez más szóval annyit jelent, hogy az elmaradt területek népei egyre többet és többet adnak, egyre kevesebbet és kevesebbet. A nemzetközi árucserre feltételeinek romlása nem egyéb, mint a maximális profit kiszivattyúzásának a nem egyenértékű árucserre közvetítésével működő mechanizmusa. 1870-től a második világháború előestéjéig az elmaradt területek áruinak vásárlóereje az iparilag fejlett országok áruhoz képest a hivatalos statisztika adatai szerint 40 százalékkal csökkent; másszóval e területek ez időszak végén az exportált nyersanyagért az importált készgyártmányoknak csak 60 százalékát kapták cserébe az időszak kezdetén uralkodott állapottal szemben. Ez azt jelenti, hogy a gazdaságilag elmaradt területek azért szorulnak rá egyre

fokozottabban a külföldi tőkére, mert a bevitt tőke többszörösét engedik ki az országból a nem egyenértékű árucseré útján realizált maximális profit formájában.

A periodikus tőkés világgazdasági válságok az elmaradt területeket különösen pusztító erővel sujtják. A nemzetközi árcsökkenés a válságban méginkább kinyílik a nyersanyagtermelő országok rovására. Az Egyesült Nemzetek gazdasági bizottsága a következő számítást tette közzé egy tanulmányában az 1929—1932. évi világválságnak az elmaradt területekre érvényesült hatásáról:

„Ha összehasonlítjuk 1929-et a válság mélypontjával, azt találjuk, hogy a nyersanyagok és a készgyártmányok árindexeinek viszonya az elmaradt területek számára 25 százalékkal rosszabbodott... Ez a területek számára 3 milliárd dollárnál jóval nagyobb veszteség. Mi több, ezeket az összegeket minden további nélkül olyan árucikkek bevitelére lehetett volna fordítani, amelyek a gazdasági fejlesztés szempontjából szükségesek és kívánatosak, anélkül, hogy — mint a nemzetközi kölcsönök esetében — vissza kellett volna fizetni őket. Ezt az évi 3 milliárd dollárt hasonlítsuk össze azzal a legföljebb 1,2 milliárd dollárral, amelyet az Egyesült Államok a két világháború közt eltelt időszakban évenként a külföldön befektetett.“ (Az elmaradt területek kivitelének és bevitelének viszonylagos árai. Az ENSZ kiadványa. 1949. 18. old.)

Lenin és Sztálin hangsúlyozta, hogy az első világháború nagy lökést adott a gyarmati és a félgyarmati területek iparosodásának. Ez a megállapítás érvényes a második világháborúra is.

De az is világos, hogy a gyarmati és a félgyarmati területeknek ez a háborús iparosítása fokozta gazdaságuk szerkezeti egyoldalúságát és eltorzulását, valamint a területek gazdasági függését az imperialista országoktól. E tekintetben jelentős fokozati különbség van az első és a második világháborúban az elmaradt területekre érvényesült hatása közt. Először is a második világháborúban az imperialisták eleve sokkal céltudatosabban fékeztek a gyarmati és a félgyarmati területek háborús iparosodását, mint az első világháborúban. A kérdés egyik tanulmányozója megállapítja:

„Aligha fér kétség hozzá, hogy az ipari célokra szánt gépek bevitelének csökkentése, amelynek különösen szembeötlő példái a textilgép-import csökkentése Indiában és Egyiptomban, vagy az ónbányászati gépek bevitelének csökkentése Nigériában, nemcsak lehetetlenné tette a termelés fokozását, de még a háborúelőtti termelés színvonalának megtartását is megnehezítette.“ (A. R. Prest. A nyersanyagtermelő országok hadigazdasága. Cambridge. 1948. 285. old.)

A tanulmány szerzője azt a megalapozott gyanúját fejezi ki, hogy az „anyaország“ tudatosan fékezte az elmaradt területek termelőképességének fokozását, még akkor is, ha ez a politika a háborús erőfeszítés rovására ment.

„Nem érdekelnék bennünket közvetlenül azok az okok, amelyek folytán a szövetséges hatóságok a beruházási cikkeknek és a nyersanyagoknak a nyersanyagtermelő országokba való bevitelét oly szigorúan csökkentették. Ami azt illeti, valószínűleg sosem fogják nyilvánosságra hozni ezeket az okokat... Mindazonáltal elkerülhetetlen az a következtetés, hogy emiatt a szövetséges háborús potenciál sosem volt teljesen mozgósítva.“ (U. o. 286. old.)

Azok a nyersanyagtermelő területek, amelyek a háború alatt exportjuk nagymértékű fokozása révén befagyasztott külföldi valutakövetelésekre tettek szert, a háború után nem tudták saját gazdasági fejlesztésükre felhasználni ezeket a követeléseket. Az elmaradt területek a háború alatt „elhalasztott importjukat“ a háború után teljesen képtelenek voltak pótolni, márcsak azért sem, mert a háború alatt követeléseik olyan körülmények közt keletkeztek, hogy az árucserfeltételek számukra kedvezőek voltak, de ennek éppen a háborús körülmények diktálta importcsökkentés miatt semmi hasznát nem látták. A háború után pedig az árucser feltételei az elmaradt területek ellen fordultak, s ezáltal követeléseik rohamosan elértéktelenedtek. Ez a nem egyenértékű árucserének az a mechanizmusa, amellyel a háborús és a háború utáni gazdaság keretei közt a monopoltőke önmagához szivattyúzta át az elmaradt területek javait.

Vizsgáljuk meg ismét India példáját. A háború alatt India — hadiszállításai és egyéb szolgáltatásai révén — több mint egymilliárdra rúgó sterlingkövetelésre tett szert.

India sterlingadósságai és követelései
(millió fontsterlingben)

	Sterling- adósság	Sterling- követelés	Tiszta követelés
1939	333	48	— 285
1945	11,5	1 023	+ 1 011,5

(I. m. 55. old.)

Teljesen hamis megítélés vagy tudatos szemfényvesztés volna, ha India sterlingmérlegének ebből az alakulásából arra következtetnénk, hogy a második világháborúban India adós államból hitelező állammá vált. Először is hiánytalanul megmaradtak az indiai angol tőkebefektetések. Másodszer a sterlingkövetelések keletkezése egyszerűen India kifosztását jelentette, s a befagyasztott sterlingtartozások még szorosabbá tették India függését az angol imperializmustól. Mi több, a befagyasztott sterlingkorlátozások az angol imperializmus egyik fegyverévé váltak az

amerikai imperializmus ellen, a gyarmatbirodalom piacainak további monopolizálásáért vívott harcban.

Anglia sterlingtartozásai 1948 óta is rohamosan növekedtek, különösen a gyarmati területeknek való tartozások; ez nem egyéb, mint a gyarmatok közvetlen kifosztásának mechanizmusa a kapitalizmus általános válsága második szakaszának körülményei közt.

Az angol gyarmatok sterlingkövetelései
(milió fontsterlingben)

1948 december 31	556
1949 december 31	583
1950 december 31	754
1951 június 30	908
1951 december 31.....	967
1952 június 30	1 042

(Economist. 1953 október 11. 114. old.)

A londoni *Economist* ezekhez a számokhoz a következő megjegyzést fűzi: „...a gyarmatok továbbra is egyre fokozódó mértékben adnak kölcsönöket Londonnak... Valójában Nyugat-Afrika és Malájföld a legutóbbi néhány év alatt lökékivitel (sic!) szempontjából csak az Egyesült Államok mögött maradt el (!)... Világos, hogy ez így sokáig nem mehet“.

Világos!

Ugyanaz, ami érvényes Anglia—India viszonylatában, érvényes az Egyesült Államok és Latin-Amerika viszonylatában is. Az Egyesült Nemzetek gazdasági és társadalmi bizottságának egyik tanulmánya („Az Egyesült Államok fegyverkezési programjának hatása a Latin-Amerikával folytatott kereskedelemre“) megállapítja, hogy 1942—1944-ben Latin-Amerika „mezőgazdasági gép-, erőműberendezés- és ipari gébbevitelle jóval elmaradt az 1936—1938. évi bevétel mögött“. (Az ENSZ kiadványa. New-York. 1951. 4. old.)

Washington az amerikai imperialisták koreai agressziója után bekövetkezett lázas fegyverkezésre hivatkozva, ki is jelentette, hogy nem szállíthat a latinamerikai országoknak gazdaságuk fejlesztéséhez szükséges gépeket és ipari berendezéseket, s felszólította a latinamerikai kormányokat, hogy ezirányú „elhalasztott keresletüket“ szíveskedjenek továbbra is elhalasztani. Ezenkívül az amerikai fegyverkezés még azzal is sújtja a latinamerikai nyersanyagtermelő és exportáló országokat, hogy az Egyesült Államok monopóliumai fokozzák azoknak a nyersanyagoknak a termelését, amelyeket egyébként hagyományosan Latin-Amerikából importáltak; így tehát a latinamerikai országok legfontosabb piaca tovább szűkül. Az Egyesült Nemzetek említett tanulmánya megállapítja, hogy az amerikai kormány újból rátér az úgynevezett stratégiai fontosságú nyersanyagok, valamint az azokat helyettesítő műanyagok állami szubvencio-

nálására, s levonja a következtetést: „Hosszabb lejáratra tehát sok latin-amerikai nyersanyag termelése azoknak az Egyesült Államokban termelt áruknek a konkurenciájába ütközik, amelyeknek a termelését az Egyesült Államok — készletjárólási programja értelmében — kifejleszti.“ (U. o. 35. old.)

Ezt a Latin-Amerikára gyakorolt nyomást fokozza és állandósítja az a tény, hogy a második világháború után az amerikai finánc-tőke latin-amerikai tőkebefektetésekből származó jövedelmei rendszeresen és egyre nagyobb mértékben meghaladják a Latin-Amerikába irányuló amerikai tőkekivitelt. Ennek a második világháború utáni tőkekivitelnek a zöme olajtőke.

Amerikai tőkekivitel Latin-Amerikába
(millió dollárban)

	1946	1947	1948	1949	1950
Magántőkekivitel	-76	387	274	456	179
Állami tőkekivitel.....	56	56	38	39	34
	-20	443	312	495	213

(U. o. 42. old.)

**Az Egyesült Államok latinamerikai tőkebefektetéseiből
származó tiszta jövedelem**

millió dollárban

1946	324
1947	466
1948	544
1949	390
1950	589

(U. o. 47. old.)

Ez, a kapitalizmus általános válságának elmélyülésére jellemző tendencia, vagyis hogy a külföldi tőkebefektetésekből származó jövedelem rendszeresen és egyre növekvő mértékben meghaladja az új tőkekivitel összegét, a tőkés világpiac szűkülését tükrözi. A kapitalizmus általános válságában a tőkekivitel külső piactágító szerepe már nem ellensúlyozza a gyarmati extraprofit kiszivattyúzásának piacszűkítő szerepét. A gyarmati kizsákmányolásnak mindvégig megvoltak az eredeti felhalmozásra jellemző módszerei és jellegzetességei, de ezek a kapitalizmus általános válságának elmélyülése során végkép fölülkerekednek.

. Az ENSZ gazdasági bizottságának „Az elmaradt országok exportpiacainak ingatagsága“ című jelentése megállapítja: „nemcsak a külföldi devizákban számított bevételek csökkenéséről van szó, hanem arról is, hogy egy tonna ón vagy egy zsák kávé importált gépekben vagy vegyszerekben kifejezett ellenértéke egyre kevesebb“. (Instability in exportmarkets of under-developed countries. New-York. 1952. 224 old.)

A jelentés megállapítja, hogy az elmaradt területekre irányuló tőkekivitel a második világháború után jóval a két világháború közti tőkekivitel alatt marad. „1946-tól 1950-ig az elmaradt területekre irányuló tőkekivitel helyett — ellenkezőleg — csak az elmaradt területekről kiáramló tőkéről beszélhetünk“ — állapítja meg a jelentés (23. old.). Ez különösen világos jele az elmaradt területek második világháború utáni rendszeres kifosztása révén szerzett maximális profitnak!

A jelentés azt is megállapítja, hogy az elmaradt területekre irányuló tőkekivitel ciklikus hullámozása még az elmaradt területekről exportált áruk árának ciklikus hullámozását is jóval felülmúlja. A következő táblázat megmutatja, hogy a föllendülés legmagasabb fokától a válság mélypontjáig hány százalékkal zuhant egyes területek exportbevétele és tőkebevétele.

	Exportbevétel	Tőkebevétel
Argentina.....	53	94
Ausztrália.....	45	87
India és Pakisztán.....	60	80
Indonézia.....	72	95
Irak.....	55	70
Uj-Zéland.....	46	100
Délafrikai Unió.....	60	87

(I. m. 66. old.)

Összefoglalva: A külföldi tőke behatolása feltöri az elmaradt területeken a társadalmi, politikai és gazdasági talajt. Bizonyos értelemben és bizonyos korlátok közt megteremti az iparosodás feltételeit, de ugyanakkor azáltal, hogy az elmaradt terület gazdasági struktúráját a vázolt módon eltorzítja, gátolja is a tőkeimportáló ország iparosodását. Gyarmatosítás és iparosítás teljességgel antagonisztikus, egymással ellentétes fogalmak. Ez természetesen korántsem jelenti, hogy a gyarmatokon nincs bizonyos mértékű ipari fejlődés. Kimutatható, hogy a gyarmati extraprofit termelésének és realizálásának feltétele a gyarmatok bizonyos fokú iparosodása. De jelenti, hogy a gyarmat iparosodása teljesen az anyaország finánciókéja érdekeitől függ, s olyan szerkezetű ipart teremt, amely — Sztálin szavaival — az anyaország pórázán tartja a gyarmat iparát. Másszóval a gyar-

mati iparosodás teremtette gazdasági struktúra — kezdettől fogva mindvégig — nem a fejlődő belső piacra orientálódik, hanem ellenkezőleg, a belső piac elsorvasztásán alapszik. Tehát a gazdasági elmaradottság megszüntetése lehetetlen a gyarmati iga lerázása nélkül.

A második világháború utáni helyzetet nemcsak a gyarmati és a függő országok *gazdasági hanyatlása* jellemzi, hanem az elmaradt területek népeinek *politikai fölemelkedése* is. A második világháború után a gyarmati szabadságmozgalmak ugrásszerűen magasabb szintre lendültek; ugrásszerűen megnövekedtek a proletárhegemónia kivívásának esélyei a nemzeti mozgalmakban.

Lenin rámutatott arra a fölöttébb fontos körülményre, hogy az első világháború az elmaradt területek népeit bevonta a világpolitika sodrába. A Szovjetuniónak a fasizmuson aratott győzelme, a szovjethatalom megnövekedett súlya és nemzetközi tekintélye, a kínai forradalom győzelme, politikai és gazdasági sikerei, az új demokratikus világpiac kialakulása és megszilárdulása konkrét példát mutatnak és konkrét lehetőséget adnak az elmaradt területek népeinek az imperialista iga alól való felszabadulásra és a gazdasági elmaradottság megszüntetésére.

Az elmaradt területek immár az új, demokratikus világpiac és vezetőereje, a kommunizmusépítő Szovjetunió felé orientálódhatnak. Ennek reális lehetőségét mutatja a nemrég megkötött szovjet-indiai kereskedelmi egyezmény, amelyről az Izvesztyija december 4-i száma a következőket írja: „Nem kétséges, hogy a Szovjetunióból exportált gabona, szovjet traktorok és mezőgazdasági gépek lehetővé teszik India élelmezési helyzetének javítását, s előmozdítják az indiai mezőgazdaság fejlődését. A szovjet gépek és a különféle technikai berendezések importja lehetővé teszi, hogy India ipari fejlődése jelentősen meggyorsuljon, s természeti kincseinek teljes kihasználása lehetővé váljék. Különösen hangsúlyoznunk kell, hogy a Szovjetunió nem csupán egyes iparcikkeket, hanem teljes és tökéletes gyári berendezéseket is szállít India egyes iparvállalatai részére... A Szovjetunióból Indiába szállított áruk ára nem haladja meg a világpiaci árat, vagy más államok, illetve más államokbeli cégek szállította áruk árát”.

A történelemben minden valódi probléma együtt vetődik fel megoldásának eszközeivel — mondja Marx.

A gazdasági elmaradottság megszüntetésének feladata a kapitalizmus általános válságának második szakaszában akkor vált történelmileg égetővé és elodázhatatlanná, amikor a Szovjetunió diadalmasan halad a kommunizmus felé, a népi demokráciák sikeresen építik a szocializmust, a felszabadult Kína népe magabiztosan fog hozzá valaha elmaradt országának nagyarányú iparosításához.

A szovjet nép ragyogó holnapjának dokumentumai

Az elmúlt 36 esztendő alatt a szovjet nép hatalmas sikereket ért el a gazdaság és a kultúra minden területén. E sikerek ékesen tanúsítják a szocializmus felsőbbrendűségét az idejétmúlt kapitalizmussal szemben. A Szovjetunió dolgozói a nagy Lenin kijelölte úton, Sztálin vezetésével megvalósították az ország szocialista iparosítását, a sokmillió apró parasztgazdaság kollektivizálásával megteremtették a fejlett, nagyüzemi szocialista mezőgazdaságot. Az egykori elmaradott agrárországból kifejlődött szovjet ipari nagyhatalom a szocializmust építő népi demokratikus országok testvér, önzetlen segítője és az

egész világ békéjének rendíthetetlen támasza. A szovjetállam kemény harcok közepett, a történelemben sose látott nehézségek legyőzése árán vált erős szocialista hatalommá. Ezekben a harcokban a Szovjetunió Kommunista Pártja sikeresen töltötte be a néptömegek szervezőjének és vezetőjének történelmi szerepét, s ma, élén központi bizottságával, biztosan vezeti a szovjet-országot a kommunizmusért vívott harc új diadalai felé.

A Szovjetunió páratlan ütemű gazdasági fejlődését, a szovjet dolgozók életszínvonalának emelkedését tükrözik a termelés növekedésének számadatai.

Egyes ipari termékek termelésének alakulása 1913-hoz képest

	1913	1953	Növekedés
Acél (millió tonna)	4,2	38	9,1-szeres
Szén (millió tonna)	29	320	11-szeres
Villamosenergia (milliárd kWo)	1,9	133	70-szeres
Pamutszövet (millió méter)	2,224	5,300	2,4-szeres
Cukor (ezer tonna)	1,347	3,600	2,7-szeres
Állati zsiradék (ezer tonna)	104	400	majdnem 4-szeres

A XIV. pártkongresszus (az „iparosítás kongresszusa“) óta eltelt 28 év alatt az ipari termelés 29-sze-

resre, ebben a termelőeszközök termelése 55-szörösre, a közszükségleti cikkeké pedig körülbelül 12-sze-

resre emelkedett. Jelentős eltolódás következett be a termelés két osztályának arányában is, a termelőszközök osztályának javára. 1924—25-ben a termelőszközök termelésének részesedése a Szovjetunió egész ipari termelésében 34 százalék volt, a második ötéves terv végére, 1937-re már 58 százalékra, 1953-ban pedig körülbelül 70 százalékra emelkedett.

A felsorolt néhány adat nemcsak az ipar nagy sikereiről tanúskodik, hanem egyúttal arról is, hogy a fogyasztási cikkek termelésének növekedési üteme elmaradt a termelőszközök termelésének növekedési ütemétől. Méginkább elmaradt az ipar fejlődésétől a mezőgazdaság fejlődése: 1940-től 1952-ig az ipari termelés 2,3-szeresre növekedett, a mezőgazdaság teljes termelése pedig (összehasonlító árakon) csupán tíz százalékkal emelkedett.

Mivel magyarázható mindez?

Mint ismeretes, az elmúlt évtizedekben a kommunista párt és a szovjet kormány következetesen a nehézipar minden módon való fejlesztésének irányvonalát követte. Ez szükséges feltétele volt valamennyi népgazdasági ág sikeres fejlesztésének. A párt és a kormány ennek az elsőrendű népgazdasági feladatnak a megoldására fordította a fő figyelmet, a nehéziparba irányította az erők és az eszközök zömét, a legjobb kádereket. A nehézipar, valamint a mezőgazdaság és a könnyűipar egyidejű gyors fejlesztésére nem volt lehetőség. Ehhez meg kellett teremteni a szükséges feltételeket.

Most már megvannak a feltételek. Ma a Szovjetunióknak hatalmas ipari bázisa, megerősödött kolhozai és a gazdasági élet minden területén

képzett káderei vannak. A szovjet szocialista gazdaság elért színvonalának legfontosabb jellemző vonása, hogy ma a szovjet társadalom *egyidejűleg* megoldhatja mind a nehézipar további hatalmas föllendítésének, mind pedig a könnyű- és az élelmiszeripar, valamint a mezőgazdaság gyorsütemű fejlesztésének feladatát, biztosíthatja az áruforgalom példátlanul gyors kiterjedését, a nép fogyasztásának növekedését.

A Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjet kormány most annak a feladatnak a teljesítésére összpontosítja erőfeszítéseit, hogy a nép anyagi és kulturális életszínvonalának gyorsabb emelése végett minden módon gyorsítsa a mezőgazdaság és a könnyűipar fejlődését.

E feladat megoldásának konkrét programját tartalmazzák az SzKP központi bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának nemrég nyilvánosságra hozott történelmi határozatai, amelyek *új szakasz kezdetét jelentik a szovjet népgazdaság fejlődésében*. E határozatok napirendre tűzik a közvetlenül fogyasztási célokat szolgáló népgazdasági ágaknak a nehézipar gyorsütemű fejlesztésével párhuzamos gyors föllendítését. A határozatokban megtestesülő politika, a mezőgazdaság, a könnyű- és az élelmiszeripar fokozott fejlesztésének politikája, a szocialista iparosítás logikus továbbfejlesztése, s teljes összhangban van a szocializmus gazdasági alaptörvényével és az egész szocialista népgazdaság tervszerű, arányos fejlesztését megszabó törvény követelményeivel.

Mivel a Szovjetunió fejlődésének jelenlegi szakaszában főleg a mezőgazdaság további fejlődésétől és

gyors föllendülésétől függ az egész gazdasági élet gyors föllendülése, az egész nép életszínvonalának döntő emelkedése, az SZKP központi bizottsága elsősorban a mezőgazdaság kérdésével foglalkozott, s Hruscsov elvtársnak, a központi bizottság első titkárának beszámolója alapján szeptember 7-én határozatot fogadott el „A Szovjetunió mezőgazdaságának további fejlesztését szolgáló intézkedésekről”. Az ebben foglalt feladatokat méginkább konkretizálta és részletesen kijelölte a központi bizottság és a szovjet kormány ezt követően megjelent három határozata az állattenyésztés további fejlesztését szolgáló intézke-

désekről és az állati termékek beszállítási normáinak leszállításáról, a burgonya és a zöldségfélék 1953—55. évi termelésének és begyűjtésének növelését szolgáló intézkedésekről, valamint a gép- és traktorállomások munkájának további megjavítását szolgáló intézkedésekről. Néhány héttel ezután, október végén jelentek meg „A szovjet kereskedelem munkájának megjavítását szolgáló intézkedésekről”, „A közszükségleti iparcikkek termelésének kibővítéséről és minőségének javításáról” és „Az élelmiszerek termelésének kibővítéséről és minőségének javításáról” szóló párt- és kormányhatározatok.

A mezőgazdaság további föllendítéséért

A Szovjetunió szocialista mezőgazdasága hatalmas technikai és ipari bázisra támaszkodik, s nagyüzemi jellegét és gépesítettségének fokát tekintve első a világon. A mezőgazdaság szocialista rendszeréhez 94 000 kolhoz, 8950 gép- és traktorállomás és több mint 4700 szovhoz tartozik. A kolhozok átlagos szántóterülete 1693 hektár. Jelenleg a gép- és traktorállomásokon 969 000 traktor van (15 lóerőre átszámítva), vagyis 74 százalékkal több, mint a háború előtt, továbbá 255 000 gabonakombájn, azaz 66 százalékkal több a háborúelőttinél. 1952-ben a kolhoz munkák gépesítésének színvonala a következő volt: a kolhozok a gabonavetésnek 87, a gabonafélék kombájjal való aratásának 70, az őszi mélyszántásnak 97, a gyapotvételnek 98, a cukorrépavételnek pedig 95 százalékat végezték géppel. Az 1926—27-től 1952—53-ig terjedő időszakban igen megnövekedett a mezőgazdaság áru-

termelése: gabonafélékből 10,3 millió tonnáról 40,4 millió tonnára, burgonyából 3 millió tonnáról 12,5 millió tonnára, húsból (élősúlyban) 2,4 millió tonnáról 5 millió tonnára, tejből 4,3 millió tonnáról 13,2 millió tonnára.

De a nagyüzemi szocialista mezőgazdaságnak még hatalmasak a kiaknázatlan tartalékai. Még sok az elmaradott kolhoz és kerület. A mezőgazdaság egyes ágazataiban (állattenyésztés, takarmány-, burgonya- és zöldségtermelés) lassan növekszik a termelés hozama. Ennek eredményeképp: „Nyilvánvaló aránytalanság keletkezett egyrésztől szocialista nagyiparunk, városi lakosságunk, a dolgozó tömegek anyagi jólétének növekedési üteme, másrésztől pedig a mezőgazdasági termelés mostani színvonala között”. (N. Sz. Hruscsov. A Szovjetunió mezőgazdaságának további fejlesztését szolgáló intézkedésekről.)

A mezőgazdasági termelés nem kielégítő színvonalának és több fontos mezőgazdasági ág elmaradásának okai három csoportba sorolhatók:

1. A pártnak és a kormánynak — mint már említettük — a múltban nem volt lehetősége, hogy biztosítsa a nehézipar, valamint a mezőgazdaság és a könnyűipar egyidejű gyors fejlesztését.

2. A mezőgazdaság vezetésében bizonyos fogyatékoságok mutatkoztak. Közülük legfontosabb az anyagi érdekltség elvének megsértése, a technikai felszerelés elégtelen kihasználása, a kolhozok meg a gép- és traktorállomások nem megfelelő irányítása a párt-, a szovjet- és a mezőgazdasági szervek részéről, különösen a mezőgazdasági káderek kiválasztásában és elosztásában, továbbá a falusi pártpolitikai munkában.

3. A kolhozok elnökeinek, vezetőinek, tagságának hibájából sok kolhozban laza volt a munkafegyelem, a kolhoztagok munkája rosszul volt megszervezve, a közös tulajdont sok kolhozban nem öntudatosan, hanyagul kezelték.

A mezőgazdaság viszonylagos elmaradásának első okát már kiküszöbölte a szovjet gazdaság roppant megerősödése, a szocialista iparosítás győzelme. Most az SzKP és a szovjet kormány a mezőgazdaság föllendítése végett feladatul tűzte ki a fejlődést gátló főbb ok kiküszöbölését is.

A szocialista mezőgazdaság föllendítésének célja a nép jólétének növelése. Az SzKP és a szovjet kormány az élelmiszerfogyasztás olyan színvonalának elérését tűzte ki feladatul, amely a tudományosan megalapozott élelmezési normák szerint

biztosíthatja az egészséges ember általános és harmonikus fejlődését. Ezért döntő fontosságú, hogy főként az állati termékek, továbbá a zöldségfélék termelésének növelése révén megjavuljon a fogyasztás összetétele. A párt- és kormányhatározatokban foglalt intézkedések megvalósításával a Szovjetunióban a szükségletek kielégítésének említett színvonala igen hamar, több élelmiszer tekintetében már két-három esztendő alatt elérhető.

E határozatok feltárják a mezőgazdaság egyes ágazataiban észlelhető hiányosságokat, kijelölik minden terület legközelebbi feladatait, konkrétan megszabják a megvalósításukhoz szükséges intézkedéseket, valamint a termelés ezek alapján elérendő növelését. A mezőgazdaság további föllendítését szolgáló haszthatatlan intézkedésekre a szovjetállam 1953-ban pótlólag 15 milliárd rubelt, 1954-ben pedig pótlólag több mint 35 milliárd rubelt költ. Már 1953-ban különböző forrásokból körülbelül 70 milliárd rubel jut a mezőgazdasági beruházásokra. A mezőgazdasági dolgozók anyagi érdekltségének fokozása végett a határozatok intézkednek a beadási és fölvasárlási árak emeléséről, a beadás mértékének csökkentéséről, s ezzel jelentős többletjövedelemhez juttatják a kolhozparaszt-ságot. De Hruscsov elvtárs hangsúlyozta beszámolójában, hogy a kolhoztermelés fejlesztésének fő útját nem ezek a rendszabályok szabják meg, mert: „Az állattenyésztés, továbbá a burgonya meg a zöldségfélék termelése területén mutatkozó lemaradás felszámolásának és valamennyi mezőgazdasági ág további hatalmas föllendítésének legfőbb útja a kolhoztermelés színvonalának

emelése, a teljestermelés és az áru-termelés növelése, a termékegységre jutó ráfordítások csökkentése“.

A mezőgazdasági termelőágak közül az állattenyésztés feladatai a leghalaszthatatlanabbak, mert az állattenyésztés krónikus elmaradása nagyon akadályozza a dolgozók anyagi jólétének további emelkedését, valamint a könnyű- és az élelmiszeripar fejlődését. Ezért a központi bizottság határozata kimondta, hogy „az állattenyésztés, mégpedig elsősorban a közös állattenyésztés minél gyorsabb föllendítése országos fontosságú ügy, s jelenleg a párt és az állam leghalaszthatatlanabb feladata a mezőgazdaságban“. Csak az állatállomány gyors gyarapításával és hozamának jelentős növelésével biztosítható a lakosság megnövekedett szükségleteinek kielégítése és a könnyű- meg az élelmiszeripar zavartalan nyersanyagellátása.

Haladéktalan megoldást követelő probléma: a *burgonya- és zöldségfélék* termelésének növelése is. Ez mind a dolgozók jobb élelmiszerellátása, mind a takarmánybázis kiterjesztése szempontjából nagyfontosságú feladat.

A *gabonafélék, az ipari és az olajosnövények* termelésében a szovjet mezőgazdaság jelentősebb eredményeket mutathat fel, mint néhány más mezőgazdasági ágazatban. A gabonaprobléma véglegesen megoldódott. Nagy mértékben megnövekedett az ipari és az olajosnövények termelése is. E növényfélések művelésében jelenleg a főfeladat: a hozamok további emelése. Ezt a nemesített vetőmagvak használatának széleskörű kiterjesztésével, a gépesítés további fokozásával, a legfejlettebb agrotechnikai

módszerek alkalmazásával, a szerves- és a műtrágyafelhasználás növelésével kell biztosítani. Intézkedéseket kell tenni a gyümölcs- és a szőlőtermelés kiterjesztése végett.

A mezőgazdaság további föllendítésében a *gép- és traktorállomások* elsőrendűen fontosak. Jelenleg nagy hibájuk, hogy nem használják ki kellően a technikát. Ennek főként az az oka, hogy a gép- és traktorállomások vezető dolgozói nem eléggé szakképzettek; például a gépállomások igazgatói közül csupán 22,6 százaléknak van felsőfokú szakképzettsége. A határozat szerint ezentúl gép- és traktorállomások főmérnökévé és főagronómusává felsőfokú képzettségű szakembert kell kinevezni. Valamennyi gépállomáson ki kell alakítani az állandó és szakképzett munkáskollektívát. A gépállomások a következő néhány évben sok új gépet kapnak, 1957 május 1-ig legalább 500 000 univerzális traktort (15 lóerős egységekben számolva), továbbá 250 000 sorközi művelésre alkalmas traktort. Rohamosan növekszik a gép- és traktorállomások javítóműhelyeinek, garázsainak és egyéb szükséges melléképületeinek száma. 1954-től 1956-ig 10 800 lakóház és 3000 legényszállás is épül, hogy a gépállomások dolgozóinak életviszonyai javuljanak.

A mezőgazdaság továbbfejlesztése nem valósítható meg a *mezőgazdaság vezetésének* határozott megjavítása nélkül. A mezőgazdasági szakemberek többsége most hivatalokban és irodákban dolgozik, tehát a termeléstől elszakadt. A határozat e hiba megszüntetésére kimondja: 1954 tavaszáig legalább 100 000 mezőgazdasági szakembert kell a gép- és traktorállomásokra

küldeni, hogy minden kolhoznak legyen agronómusa, minden nagykolhozban pedig agronómusa és zootechnikusa. A vezetés megjavítása végett jelentősen csökkenteni kell a Szovjetunió mezőgazdasági és begyűjtési minisztériumának igazgatási apparátusát, valamint helyi szerveinek személyzetét, hogy az apparátusból felszabaduló szakemberek a gép- és traktorállomásokon és a kolhozokban dolgozzanak, s ott biztosítsák a mezőgazdasági termelés vezetése során kifejtett operatív és szervező munka megjavítását.

A határozatban felsorolt intézkedések a szükséges anyagi, műszaki és szervezeti feltételek megteremtése útján biztosítják a szocialista mezőgazdaság hatalmas föllendülését. De a föllendülés anyagi feltételei és lehetőségei nem valósulnak meg maguktól. E feladat sikeres megoldása valamennyi pártszerve-

zet szervező és politikai munkájának általános fokozásától függ. Jelenleg 76 000 kolhozban van kolhozpártszervezet. A falusi kommunisták száma több mint egymillió, a falusi komszomolisták hadserege több mint 2 millió. Hruscsov elvtárs javasolta, hogy a városból mintegy 50 000 kommunista menjen támogatásukra, s erősítse a falusi munkát.

A határozat hangsúlyozza, hogy „a kommunista építés programjának egyik legfontosabb alkotórészeként a gyakorlatban kell megoldanunk azt a feladatot, hogy a szocialista iparnak, a népgazdaság vezető erejének hatalmas növekedése alapján megteremtsük országunkban a mezőgazdasági termékek bőségét. Most ez a feladat létfontosságú feladatunkká, az egész nép feladatává vált. Sikeres megoldása elősegíti majd a munkásosztály és a kolhozparasztság szövetségének további erősödését is“.

Az élelmiszerellátás megjavítása

A Szovjetunióban néhány éve jelentékenyen emelkedett az élelmiszerek termelése. Az élelmiszeripari minisztérium adatai szerint egyes élelmiszerek termelése az idén a következőképp alakult, ha az 1940. évi termelés 100: hús 162, hal 172, lótelék- és húskészítmények 158, állati zsiradék csaknem 200, sajt körülbelül 200, növényi zsír 153, margarin csaknem 300, cukor 168, konzervek 250, édesipari készítmények 172, sör 152 és bor 184 százalék. 1953-ban az élelmiszertermelés több mint 41 százalékkal múlja felül az 1950. évi színvonalat.

„Az élelmiszerek termelésének kibővítéséről és minőségének javításáról“ szóló párt- és kormányhatározat

azonban megállapítja, hogy az élelmiszertermelés növekedésének mérete és jelenlegi üteme nem biztosítja a szovjet nép anyagi és kulturális életszínvonalának gyorsabb emelésével kapcsolatos feladatok megoldását. A legsürgősebb feladatként tűzi ki, hogy a legközelebbi 2—3 évben gyorsan fokozódjék a lakosoknak hússal, hústermékekkel, hallal, haltermékekkel, zsiradékkal, cukorral, édesipari készítményekkel, konzervekkel és egyéb termékekkel való ellátása.

A szovjet mezőgazdaság hatalmas föllendülése biztosítja e terv reális alapját. Ez teszi lehetővé, hogy az élelmiszertermelés a követ-

kező évek során az ötéves tervben eredetileg kitűzött ütemnél gyorsabban fejlődjön. 1955-ig az élelmiszertermelés növekedése 1950-hez képest 84,7 százalék lesz az ötödik

ötéves terv 71,4 százalékos előirányzatával szemben.

A fontosabb élelmiszerek termelésének növekedését szemlélteti a következő táblázat (1950 = 100):

	1954	1955	1956
Hús*	174	200	240
Halfogás	156	183	210
Sajt	200	280	330
Vaj	149	176	200
Növényolaj	167	192	210
Margarin	200	230	270
Kristálycukor	170	190	210
Főzelék-, paradicsom- és gyümölcskonzerv**	—	—	270

* Az állami ipar hústermelése.

** Az élelmiszeripari minisztérium vállalatainak termelése.

A határozat az élelmiszertermelés nagyarányú növekedésén kívül fontos követelményként jelöli meg, hogy az előre csomagolt, az adagolt, a kész és a félkész élelmiszerek forgalombahozatala is növekedjék. Így a háztartásokban az ételek elkészítése könnyebb lesz s a kereskedelem kultúrája, tehát a közönség kiszolgálásának színvonala emelkedik. A határozat hangoztatja, hogy mindenfajta élelmiszer minősége nagy javításra szorul. Az élelmiszeripar valamennyi ágában gyorsan fokozni kell a gépesítést, biztosítani kell az egészségügyi követelmények teljes érvényesítését, hogy a termelés növekedjék, s a minőség javuljon. Az élelmiszeripar munkájában az élelmiszerek megfelelő tárolása szempontjából a hűtőtechnika megjavítása nagy-

jelentőségű. A határozat kimondja, hogy a hűtőházak kapacitását az 1953. év eleji 460 000 tonnáról 1956 végéig 709 000 tonnára kell emelni. A határozat hangsúlyozza: fontos, hogy az élelmiszerek ízléses csomagolásban jussanak el a szovjet dolgozókhoz.

E feladatok megoldása végett a gépipari minisztérium 1954-ben 530 millió, 1955-ben pedig 800 millió rubel értékű fölszerelést gyárt és szállít a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériumának. 1956 elejéig annyira megnő az élelmiszeripari gépgyártó üzemek kapacitása, hogy 1,1 milliárd rubel értékű élelmiszeripari fölszerelést fognak gyártani. A határozat 1954-re 8,5 milliárd rubelben állapítja meg az élelmiszeripari beruházások összegét, hogy a termelőkapacitások

megfelelően növekedhessenek. Az e célra szánt összeg az idén csak 4,8 milliárd rubel volt.

Rendkívül fontos a határozatnak az élelmiszeripar anyagellátására vonatkozó része, amely kimondja, hogy az egyes minisztériumoknak és hivataloknak a nyersanyagok és a segédanyagok elosztása során előnyben kell részesíteniük az élelmiszeripari vállalatokat.

A határozat a pártszervezetekhez fordul s felszólítja őket, hogy min-

denütt segítsék az élelmiszeripari vállalatokat a lakosság élelmiszerellátásának jelentős fokozására és az ország élelmiszerbőségének megteremtésére irányuló feladatok teljesítésében. Felhívással fordul az élelmiszeripari dolgozókhoz is, hogy minden erejükkel törekedjenek a megjelölt feladatok eredményes végrehajtására, s ezzel biztosítsák, hogy a Szovjetunió minél hamarabb bővelkedjék kitűnő minőségű élelmiszerekben.

Több és jobb közszükségleti iparcikk

Mint már bevezetőnkben utaltunk rá, a közszükségleti cikk-termelés növekedési üteme elmaradt a termelőeszköz-termelés növekedési ütemétől. De a Szovjetunió most pótolja ezt a mulasztást. A Szovjetunió minisztertanácsának és a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának „A köz-

szükségleti iparcikkek termelésének kibővítéséről és minőségének javításáról“ szóló határozata részletesen megszabja az erre vonatkozó intézkedéseket.

A határozat szerint a legfontosabb közszükségleti iparcikkek termelésében 1956-ig a következő növekedést kell elérni (1950 = 100):

Pamutszövet	170
Gyapjuszövet	200
Selyemszövet.....	520
Bőr lábbeli	170
Bútor.....	390
Varrógép.....	590
Kerékpár	580
Óra	320
Rádió- és televíziós készülék	500

A különféle közszükségleti iparcikkek gyártásába be kell vonni a nehézipari vállalatokat is. Például a gépipari minisztériumra jelentős feladatok hárulnak az óragyártás fokozásában, valamint a választék bővítésében. Ezentúl a gépipari és

a repülőgépipari, valamint a honvédelmiipari minisztérium is bőségesen gyárt majd motorkerékpárt, kerékpárt, gramofont és fényképezőgépet. A repülőgépipari minisztérium 1955-ben 40 000 darab csónakfarmotort, a honvédelmiipari mi-

nisztérium pedig 1955-ben 200 000 darab Szmena-típusú fényképezőgépet fog gyártani.

A közszükségleti iparcikkek termelése a következő három évben majdnem 50 százalékkal fog növekedni. A határozat nem csupán a közszükségleti iparcikkek termelésének gyorsütemű mennyiségi növelését irányozza elő, hanem azt is megköveteli, hogy a termékek minősége mindenütt javuljon, a választék pedig bővüljön.

A határozat a közszükségleti iparcikkek termelésében fontos feladatokat ró a helyi és a szövetkezeti ipar vállalataira, s biztosítja a kijelölt feladatok teljesítéséhez szükséges pénzeszközöket.

A közszükségleti iparcikkek gyártásának gyorsítása végett kimondja a határozat, hogy hamarosan fordulatnak kell bekövetkeznie a közszükségleti iparcikkek gyártó üzemek építésében és kibővítésében. Növelni kell a közszükségleti iparcikkgyártó vállalatok termelőkapacitását. Például 1954-ben 480 000, 1955-ben 1 381 000 fonóorsóval, valamint az említett években 15 507, illetve 38 000 szövőgéppel, 20 millió, illetve 35 millió pár gyártására képes cipőipari géppel stb.-vel kell

növelni a megfelelő vállalatok termelőkapacitását. Jelentősen növekszik a beruházások volumene a közszükségleti iparcikkek gyártó iparágakban. A Szovjetunió közszükségleti iparcikkek minisztériumának 1954-ben 5850 millió rubelt kell beruháznia. Az 1953. évi előirányzat csak 3148 millió rubel volt. Az építésügyi minisztérium köteles 1954-ben a közszükségleti iparcikkek minisztériumának építkezéseinek több mint 900 millió rubel értékű építő- és szerelőmunkát elvégezni. A határozat hangsúlyozza: mennyire fontos a közszükségleti iparcikkek gyártó vállalatok építkezéseinek hiánytalan és zavartalan építőanyagellátása, illetve a meglévő vállalatok nyersanyag-, tüzelőanyag-, villamosenergia- és gépi berendezésellátása.

A határozat hangsúlyozza, hogy a közszükségleti iparcikkgyártás rohamos fejlesztése a minisztériumok, a hivatalok és a szövetségi köztársaságok minisztertanácsainak legfontosabb feladata, ezért kötelezi a minisztereket, valamint az egyes hivatalok vezetőit, hogy az 1954. évi gazdasági tervekben konkrétan gondoskodjanak e határozat hiánytalan végrehajtásáról.

A szovjet kereskedelem további fejlesztése

A mezőgazdasági termelés, valamint az élelmiszerek és a közszükségleti iparcikkek gyártásának előirányzott gyors növekedése nagy feladatokat ró a szovjet kereskedelemre, a szocializmusban a fogyasztási cikk-elosztás fő formájára. A szovjet kereskedelemre az a feladat vár, hogy a legközelebbi 2—3 esztendőben minden városba és minden falusi kerületbe zökkenő nélkül

eljuttassa az összes szükséges árukat, megjavítsa a vásárlók ellátását, biztosítsa a fogyasztók állandóan növekvő igényeinek kielégítését, kifejlessze a korszerűen felszerelt kereskedelmi vállalatok széleskörű hálózatát.

E feladat megoldása elsősorban a kiskereskedelmi áruforgalom terjedelmének gyors növelésétől függ. „A szovjet kereskedelem munkájá-

nak megjavítását szolgáló intézkedésekről" szóló párt- és kormányhatározat alapján a kiskereskedelmi áruforgalomnak 1954-ben 72 százalékkal kell felülmúlnia az 1950. évi színvonalat, 1955-ben pedig az öt-éves terv szerint előirányzott 70 százalékos emelkedés helyett az a

cél, hogy a kiskereskedelmi áruforgalom mintegy kétszerese legyen az 1950. évinek.

A következő táblázat szemlélteti egyes fontosabb árucikkek piaci árualapjának növekedését (1950 = 100):

	1955 Eredeti terv	1955 Új feladat	1956
Húskészítmények	190	230	260
Halkészítmények	170	210	230
Állati zsiradék	170	190	210
Növényi zsiradék	200	260	280
Cukor	200	230	240
Szövetek	170	180	200
Varrógép	240	510	590
Kerékpár	350	550	600
Rádió- és televíziós készülékek	200	440	530
Bútor	300	400	480

Az eredetileg tervezettnél sokkal nagyobb tömegű árucikkek a lakossághoz való akadálymentes eljuttatása és a fogyasztók kényelme megköveteli a kereskedelmi, valamint a közétkeztetési hálózat jelentős kibővítését. Ezért a kerületi központokban és az ipari városokban 1954—1956-ban 40 000 új üzletet kell megnyitni, köztük 9000 szaküzletet, ebből 3000 élelmiszer- és 6000 iparcikk-árúsító szaküzletet, valamint 100 közép- és nagyáruházat, továbbá 11 000 új vendéglőt, étkezdét, falatozót, kávéházat, teaházat és büffét.

A kereskedelmi hálózat az áruk megfelelő szállítása és megóvása végett sok speciális szállítóeszközt,

hűtőberendezést és egyéb technikai felszerelést kap.

A szovjet kereskedelemben különösen fontos a falusi kereskedelem megjavítása; itt nagy feladatok hárulnak a Centroszozuzra (a fogyasztási szövetkezetek központjára). A határozat e feladatok megoldásához hatalmas pénzüsszegeket és anyagi eszközöket biztosít a Centroszozuznak.

A kolhozkereskedelem bővítése szintén fontos, hogy a szovjet dolgozók több áruhoz, elsősorban több élelmiszerhez jussanak. Ezért 1954—1956-ban 508 új városi kolhozpiac létesül, de a meglévő kolhozpiacok bővítése és korszerűsítése is állandóan folyik.

Ugyancsak javítja a szovjet dolgozók áruellátását, hogy a Szovjetunió sok közszükségleti cikket im-

portál; például az idén 4 milliárd rubel értékben.

A párt- és kormányhatározatok jelentősége

Az ismertetett párt- és kormányhatározatok egytől-egyig a szovjet dolgozók életszínvonalának gyors emelését szolgálják. A határozatok bizonyítják az SzKP kollektív vezetésének bölcsességét, a szocializmus gazdasági alaptörvényének gyakorlati megvalósítását.

Az összes határozatokat áthatja a dolgozókról való kommunista gondoskodás. A határozatok minden területen a legaprólékosabban megszabják azokat az intézkedéseket, amelyekkel a dolgozók élete könnyebbé, szebbé, gondtalanabbá tehető.

A határozatok kimondják, hogy a kitűzött feladatok igen gyorsan — 2—3 esztendő alatt — teljesítendőek; ez is bizonyítja, hogy a párt és a szovjet kormány a legsürgősebb kötelességének tekinti a dolgozók életszínvonalának javítását.

A határozatok rendkívül részletesen és konkrétan kijelölik mind a feladatokat, mind a teljesítésükhöz szükséges eszközöket.

Minden egyes feladatra nézve pontosan megjelölik azt a szervet vagy intézményt, amelyre a feladat megoldása hárul, s ezzel biztosítják a felelősség elvének teljes érvényesülését.

Utoljára, de nem utolsó sorban rendkívül fontos, hogy a határozatok bátran alkalmazzák a bolsevik kritika és önkritika fegyverét, szépités nélkül föltárják az egyes szovjet szervek, intézmények, hatóságok munkájában kimutatható hibákat.

Az ismertetett párt- és kormányhatározatok nemcsak a szovjet dolgozóknak adnak mozgósító programot, hanem nemzetközi vonatkozásban is nagyjelentőségűek. Egyrészt megmutatják a szocializmus-építő népi demokratikus országoknak, hogyan kell országos fontosságú kérdésekben részletes munkaprogramot kidolgozni valamennyi állami gazdasági szerv számára. Másrészt az egész világ előtt igazolják a Szovjetunió békés céljait, hiszen még a legelfogultabb ember sem vádolhatja agresszív szándékokkal azt az országot, amely elsősorban a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának gyors növelésén fáradozik. E határozatok a tőkés országok elnyomott dolgozói előtt föltárják, mennyivel különb a szocialista gazdasági rend a kapitalistánál. Különösen kidomborodik a szocialista rend felsőbbrendűsége ma, amikor a tőkés országokban csökken a dolgozók fogyasztása, mindinkább emelkednek az árak, fokozódik a dolgozók nyomora és kiéskényolása.

Az SzKP központi bizottságának és a Szovjetunió kormányának történelmi jelentőségű határozatai hatalmasan hozzájárulnak a szovjet nép anyagi és kulturális életének további javításához, erősítik az egész világ dolgozóit a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcukban.

M. F.

M. KAMISIN

Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez

A Voproszi Ekonomiki hasábjain már hosszabb ideje vita folyik az *Ágazati gazdaságtanok tárgyáról*. T. Hromov elvtársnak a folyóirat 1952. évi 7. számában megjelent vitaindító cikke óta kilenc cikk jelent meg erről a kérdésről (az 1952. évi 8., valamint az 1953. évi 2., 4., 6., 7. és 8. számban). A vita célja: az „ágazati gazdaságtan” tárgyával és feladataival összefüggő kérdések kritikai kidolgozása.

Sokéves tapasztalat tanúsága szerint az „ágazati gazdaságtanok” tanításában nagy fogyatékoságok vannak, mert hiányzik e tantárgy tárgyának pontos és általánosan elfogadott meghatározása. Az „ágazati gazdaságtanok” pontos meghatározása népgazdaságunk gyakorlati munkája szempontjából nem kevésbé fontos. Végül, a szocializmus politikai gazdaságtanának és az „ágazati gazdaságtanoknak” az elhatárolása jelentősen elősegíti a gazdasági elmélet további fejlődését is. A vita résztvevői tehát kétségtelenül hasznos munkát végeznek.

De — véleményünk szerint — az „ágazati gazdaságtanoknak” a folyóiratban közölt cikkek többsége által javasolt meghatározásai helytelenek. Az említett cikkek szerzői azt állítják, hogy az „ágazati gazdaságtanok” a *közgazdaságtudományok* körébe tartoznak, s a termelőviszonyok fejlődéstörvényeit tanulmányozzák „a társadalmi termelés egy-egy konkrét ágazatában”; a legjobb esetben olyan tudományoknak tekintik az „ágazati gazdaságtanokat”, amelyek a népgazdaság különféle konkrét ágazataiban kutatják a gazdasági törvényszerűségek megjelenési formáit. A szerzők egyéb-

ként kiterjesztve tárgyalják a közgazdaságtudomány fogalmát: a tudományok olyan „rendszerének” tekintik a közgazdaságtudományt, amely a politikai gazdaságtanon kívül még számos „ágazati” vagy „konkrét” gazdaságtant is magában foglal. V. Gotlober és V. Ganstak elvtársak — az egyik vitacikk szerzői — még a könyvvitelt és a statisztikát is a közgazdaságtudomány fogalmkörébe sorolják, s kijelentik, hogy a közgazdaságtudományok mindegyikének „sajátos tárgya” van. (Lásd: *Voproszi Ekonomiki*, 1952. 8. szám. 44. old. — A továbbiakban csak az évfolyamra és a folyóíratra, meg az oldalszámra utalunk.) A. Jemeljanov elvtársnak pedig az a véleménye, hogy valamennyi közgazdaságtudomány voltaképp ugyanazt (az emberek termelési, gazdasági viszonyait) tanulmányozza, de „az elvonatkoztatás különböző fokán”. (1953. 5. sz. 70. old.)

P. Hromov elvtárs cikkében találhatjuk meg legteljesebben azt a meghatározást, hogy az „ágazati gazdaságtanok” „a gazdaság minden egyes ágazatában” kutatják a gazdasági fejlődés törvényszerűségeit. A vita résztvevői, V. Gotlober, V. Ganstak, Sz. Kamenyicer, V. Kontorovics, G. Pischulin, A. Jemeljanov, G. Romancsenko, A. Zverjev, A. Sztadnyicsenko és A. Nyikiforov elvtársak, Hromov elvtárs cikke után megjelent cikkeikben voltaképpen ugyanazt az álláspontot képviselik, s csupán helyesbítik vagy „enyhítik” a Hromov elvtárs ajánlotta meghatározást. Ebben a vonatkozásban csak L. Ityin és T. Haosaturov elvtárs cikke jelent bizonyos kivételt, mert az említett cik-

kek tétéleinek megismétlésén kívül másféle meghatározásokat is tartalmaznak. Ezekre cikkünk végén visszatérünk.

★

Hromov elvtárs, néhány szerzőhöz hasonlóan, úgy véli, hogy a szocializmus építése a közgazdaságtudományok „differenciálódási folyamatát” eredményezte; ennek következtében a „közgazdasági tudományágak közt vezető” politikai gazdaságtanon kívül sok „ágazati” közgazdaságtudományunk is van. A népgazdaság minden ágazatának van „konkrét gazdaságtana”. Az ipar „gazdaságtana”, a közlekedés „gazdaságtana” és a mezőgazdaság „gazdaságtana” egész sor „ágazati gazdaságtanra” oszlik. A „közgazdaságtudományok differenciálódása” az iparban a „legintenzívebb”, állítja Hromov elvtárs, s (az ipar ágazati felosztásának megfelelően) 19, a szocialista ipart tanulmányozó „konkrét gazdaságtant” sorol föl, de megjegyzi, hogy ez a lista korántsem teljes, nem tartalmazza valamennyi ágazati gazdaságtant, mert az utóbbiak száma rengeteg („csupán iparunk néhány tucat ágazati gazdaságtan vizsgálatának tárgya”). Hromov elvtárs az ágazati gazdaságtanok közé sorol olyan „konkrét gazdaságtanokat” is, mint a szocialista iparvállalatok szervezése és tervezése, „az anyagi-műszaki ellátás és az értékesítés gazdaságtana” (amely további ágazati gazdaságtanokra tagolódik) „a munka gazdaságtana” stb., stb. Hromov szerint a „közlekedés gazdaságtana” általános részre és a vasúti, a vízi, a légi, valamint a gépkocsiszállítás és közlekedés „gazdaságtanára” oszlik. Mezőgazdasági vonatkozásban két „gazdaságtan” van, úgymint a tulajdonképpeni „mezőgazdaságtan” és a mezőgazdasági üzemek szervezésének tantárgya.

De mi az oka, hogy a közgazdaságtudomány ily módon differenciálódik a szocializmusban? Hromov elvtárs megkerüli ezt a kérdést. Gotlober, Ganstak és Ityin elvtárs pedig megkísérli, hogy a munkamegosztás elmélyülésével válaszoljon rá. „Az ágazati gazdaságtanok — írja Gotlober és Ganstak — a közgazdaságtudomány differenciálódásának törvényszerű folyamatában alakulnak ki, ez utóbbi pedig a népgazdaság fellendülésének s a társadalmi munkamegosztás elmélyülésének következménye”. (1952. 8. szám 44. old.) „A közgazdaságtudomány differenciálódása — írja Ityin elvtárs — az ipar gazdaságtanában érte el legfelsőbb fokát; ebben a népgazdasági ágban a legintenzívebb a munkamegosztás elmélyülése, az új, speciális ágak kialakulása.” (1953. 6. sz. 76. old.) De a két utóbbi meghatározásból következik, hogy a közgazdaságtudomány „differenciálódási folyamata” egyáltalán nem a szocialista alakulat sajátossága, hanem elsősorban a kapitalizmusra jellemző. Hiszen éppen a tőkés manufaktúra megjelenésével, különösen a tőkés gépi nagyipar létrejöttével intenzíven fejlődik a társadalmi termelés különböző szféráinak különválása, vagyis elmélyül a társadalmi munkamegosztás, az üzemi munkamegosztás pedig először éppen a tőkés manufaktúrában vált általánossá. A társadalmi munkamegosztás elmélyülésére való hivatkozással tehát egyáltalán nem világítható meg sem a szocializmus valamilyen sajátossága, sem a közgazdaságtudománynak a szocializmusban — a vita részvevői szerint — törvényszerű „differenciálódási folyamata”. Egyébként Gotlober, Ganstak és Ityin elvtárs, továbbá néhány más szerző — mint cikkeikből kitűnik — úgy véli, hogy a kapitalizmus politikai gazdaságtanán kívül a kapitalizmus

„ágazati“ gazdaságtanainak egész sorozata tanulmányozza a kapitalizmus termelőviszonyait.

Milyennek képzezzük el a vita részvevői e sokféle „gazdaságtan” tárgyát?

„Az ágazati gazdaságtani tudományágak — mondja Hromov elvtárs — az ipar vagy a mezőgazdaság meghatározott ágazatában tanulmányozzák a termelőviszonyokat”; tanulmányozzák „azokat az objektív gazdasági törvényszerűségeket, amelyek tükrözik a gazdaság egyik vagy másik ágazatának fejlődési folyamatát”, tanulmányozzák „a gazdasági viszonyokat, a termelőerőkkel való kölcsönös kapcsolatukban.” (M. K. kiemelése.) Hromov elvtárs szerint „Az ipar gazdaságtana” „elméleti tudományág”, amely „az ipari termékek termelését és elosztását irányító törvényeket” tanulmányozza (1952. 7. sz. 47—48.; 52. old.). Romancsenko, Kamenyicer, Kontorovics és Pisciulin analóg tételket hirdet: „Az ágazati gazdaságtanok — írja Romancsenko elvtárs — a szocialista termelőviszonyok törvényeit mint a népgazdasági ágazatok termelőerői fejlődésének fő mozgatóerejét (a törvények mint mozgatóerő! — M. K.) tanulmányozza”. (1953. 4. sz. 73. old.) Kamenyicer, Kontorovics és Pisciulin hangoztatja, hogy „a szocialista iparvállalatok gazdaságtanának és szervezésének tudománya a termelőerők adott fejlettségi fokán végzett termelés folyamatában az emberek közt kialakuló termelőviszonyok szempontjából tanulmányozza a termelés folyamatát”. (1953. 2. sz. 99. old.)

De mint tudjuk: az emberek gazdasági, vagyis termelőviszonyainak tanulmányozása a marxista politikai gazdaságtan tárgya; a politikai gazdaságtan törvényei az objektív gazdasági törvényszerűségek elméleti ki-

fejezései; a társadalmi termelőviszonyokat a termelőerőkkel való kölcsönös kapcsolatukban és kölcsönhatásukban a politikai gazdaságtan tanulmányozza; az anyagi javak termelését és elosztását irányító törvényeket szintén a politikai gazdaságtan kutatja. Hromov elvtárs (továbbá Romancsenko, Kamenyicer, Kontorovics és Pisciulin elvtárs) meghatározásainak logikájából tehát az következik, hogy a szocialista népgazdaság minden egyes ágazatának külön politikai gazdaságtan felel meg!

Csak hogy a valóságban nincsenek ilyen „ágazati” politikai gazdaságtanok. Vannak különböző politikai gazdaságtanok, de aszerint különböznek egymástól, hogy melyik osztály érdekeit fejezik ki. Ezért, mint tudjuk, ma háromféle politikai gazdaságtan van: burzsoa politikai gazdaságtan, proletár (marxista) politikai gazdaságtan és a közbülső osztályok politikai gazdaságtana. Az egységes marxista politikai gazdaságtan feloszlik fejezetekre: a tanulmányozott formációk szerint. De a politikai gazdaságtan sohasem oszlott meg és nem is oszolhatik meg ágazati ismertetőjelek szerint. Miért? Egyszerűen azért, mert nincsenek olyan „ágazati” társadalmi-termelési viszonyok, nincsenek olyan „ágazati” gazdasági rendek, amelyeket a megfelelő „ágazati politikai gazdaságtanok” tanulmányozhatnának!

A társadalmi termelés ágazatokra bomlása nem jelenti az emberek társadalmi-termelési viszonyainak „ágazati” viszonyokra való bomlását, hanem ellenkezőleg: e viszonyok fejlődésének immanens eleme. Hiszen éppen a munkamegosztás (a társadalmi termelés különféle szférákra osztása pedig a munkamegosztás kifejezése) a legáltalánosabb alapja az emberek termelésben kialakult viszonyainak, vagyis *termelőviszonyai-*

nak, amelyeknek szükségszerű történelmi formáit a politikai gazdaságtani törvények és kategóriák fejezik ki elméletileg általánosított formában. Ezért nem a valamely vállalatban, vagy akár valamely ágazatban dolgozó emberek viszonyainak összessége, hanem csupán a termelésbeli társadalmi viszonyok összességének szerves egysége alkotja az emberek gazdasági viszonyait, amelyeknek történelmi formája elsősorban a termelőeszközök megfelelő uralkodó tulajdonformáiban foglaltatik. Más szavakkal a társadalmi termelőviszonyok csak az egész társadalomban, nem pedig egy-egy ágazatban vagy éppen vállalatban kialakult sokoldalú termelőviszonyok szerves egységeként alakulhatnak ki. Ennek megfelelően az e viszonyok fejlődésének törvényszerűségeit tükröző gazdasági törvények és kategóriák szintén csak társadalmi, nem pedig „ágazati” törvények és kategóriák.

Helytelen tehát, ha egyes ágazatok és vállalatok „gazdasági” rendjének (termelőviszonyainak) mechanikus összegeként értelmezzük a társadalom gazdasági rendjét (vagyis termelőviszonyainak összességét) ahelyett, hogy a társadalomban élő emberek termelésbeli viszonyai összességének szerves egységeként értelmeznők. Például, tévednek Kamenyicer, Kontorovics és Pisosulin elvtársak, amikor az egyes iparvállalatokban a termelőviszonyok valamiféle autonóm összejtjét látják. „A vállalatban egyesül — írják — a dolgozók kollektívája, s ezek a dolgozók *termelőviszonyokat létesítenek egymással (!)*...” (1953. 2. sz. 98. old. — M. K. kiemelése). A vállalatnak nincsenek társadalmi termelőviszonyai, de társadalmi termelőviszonyok, vagyis emberek termelésbeli viszonyai a társadalomban valóban vannak. Az emberek nem az egyes vállalatokban lé-

tesítenek egymással társadalmi termelőviszonyokat. Vállalatbeli viszonyaik csak részecskéi a társadalomban uralkodó termelőviszonyok összességének, s a társadalmi termelőviszonyok eleve meghatározzák a vállalatiakat. Nem az egyes vállalatok termelőeszközei tulajdonának jellege szabja meg a társadalom termelőeszközei tulajdonának jellegét, hanem ellenkezőleg: a termelőeszközök tulajdonának az egész társadalomban általános jellege szabja meg az egyes vállalatok termelőeszközei tulajdonának jellegét.

Hromov elvtárs és a vele egyetértő szerzők állítása csak úgy értelmezhető, hogy a szovjet szocialista társadalomban a népgazdaság valamennyi ágazatának külön gazdasági viszonyai, külön gazdasági törvényszerűségei vannak; hogy népgazdaságunk minden ágazatában az anyagi javak termelésének és elosztásának saját törvényei hatnak, tehát a népgazdaság minden ágazata saját gazdasági törvényei szerint fejlődik... Különbiben miért javasolnák sokféle „ágazati politikai gazdaságtan” megalkotását?

Hacsaturov elvtárs, a vita egyik résztvevője azt írja, hogy a közlekedés gazdaságtana „a közlekedés mint a szocialista termelés egyik ágazata tervszerű fejlődésének objektív alapjait elemzi” (1953. 8. sz. 94. old.). Szerinte ez a közlekedés gazdaságtanának a tartalma. De ebből a tételtől az következik, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődése törvénye érvényesülésének vannak valamiféle külön „ágazati” alapjai. E megfogalmazásból arra a következtetésre is juthatunk, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye „ágazati” törvény, s az egész népgazdaság tervszerű fejlődése: az egyes ágazatok tervszerű, arányos fejlődése „törvényei” kölcsönhatásának eredménye. Jemeljanov és Nyikiforov szerint pe-

dig iparunk ágazataiban vagy vállalatunkban *különböző* gazdasági viszonyok vannak, s a *különböző* ágazati gazdaságtanoknak éppen ezeket a viszonyokat kell tanulmányozniuk. Jemeljanov elvtárs például a következőket írja: „A szocializmus politikai gazdaságtanának tárgya: a szocializmus termelési, gazdasági viszonyai. Valamely népgazdasági ágazat gazdaságtanának tárgya az illető ágazat termelési, gazdasági viszonyai. Az ipar egyik ágazata — például a gépgyártóipar — gazdaságtanának tárgya: a *gépgyártás termelési, gazdasági viszonyainak* (!) tanulmányozása. Végül, a vállalati gazdaságtan tárgya: a vállalatbeli termelési, gazdasági viszonyok.” (1953. 4. sz. 69. old. — M. K. kiemelése.) Voltaképp ugyanezt mondja Nyikiforov elvtárs is: „A politikai gazdaságtan tárgya: az emberek közt a társadalmi termelésben kialakult termelőviszonyok fejlődési törvényeinek tanulmányozása meghatározott történelmi feltételek közt”. E törvények tanulmányozása valamelyik népgazdasági ág (ipar, mezőgazdaság, közlekedés, kereskedelem stb.) méretében a megfelelő népgazdasági ág gazdaságtanának a tárgya. E viszonyok tanulmányozása valamelyik iparágban (gépipar, tüzelőanyagkitermelő-, fakitermelő-, fafeldolgozóipar, stb.) az ágazati gazdaságtan tárgya. Végül a vállalati gazdaságtan tárgya e viszonyok tanulmányozása egy-egy iparvállalat tevékenységének keretében”. (1953. 7. sz. 114. old.)

De hiszen nem azért van szükség sokféle tudományra, hogy mindegyik ugyanazt tanulmányozza!

A valóságban nemcsak a mi szocialista társadalmunk, hanem egyetlen társadalom sem ismer ilyen ágazati gazdasági viszonyokat, ágazati gazdasági rendeket, következésképp ágazati közgazdasági törvényeket. Vajjon

van-e olyan népgazdaság, amelyben például a gépgyártóipar, a kohászat, a szénbányászat, az ásványolajipar négy különféle gazdasági törvény szerint fejlődik? A társadalmi alakulatoknak a történelemben ismert mind az öt típusát — azokat is, amelyekben a munkamegosztás alig fejlett, s azokat is, amelyekben magas fokot ért el — a termelőviszonyok valamelyik történelmileg meghatározott típusa jellemzi; minden társadalomnak egyetlen meghatározott gazdasági rendje, gazdasági alapja van, s éppen ezt az alapot tanulmányozza a politikai gazdaságtan, amely a megfelelő történelmi szakaszok szerint osztik fejezetekre. Es ha ez egyik vagy másik rendben megmaradnak is (néha igen hosszú időre) régi gazdasági formák maradványai, akkor is csak nagyon módosult formában, az uralkodó termelőmód szerves alkotórészeként, az utóbbi hasonlatosságára formálódva maradnak meg (mint például a földmagántulajdon a kapitalizmusban, vagy a pénz a szocializmusban). Igaz, hogy az egyik társadalomból a másikba (például a kapitalizmusból a szocializmusba) való átmenet szakaszában egy ideig *különböző* gazdasági *alakulatok*, az új és a régi egymás mellett vannak meg. De először is: mindezek az alakulatok a legszorosabban összefüggnek egymással, s együttesen alkotják az *egységes átmeneti gazdasági rendet*, amelynek természetét elsősorban a népgazdaság vezető alakulata határozza meg (példánkban a szocialista alakulat, amely birtokában tartja a népgazdaság termelőeszközeinek döntő részét, a gazdaság kulcspozícióját). Másodsorban a *különböző* alakulatok túlságosan sokáig nem lehetnek meg egymás mellett: a vezető gazdasági alakulatnak előbb-utóbb le kell győznie az emberek érintkezésének régi

alakulatait és formáit, át kell alakítania őket a maga képére és hasonlatosságára, vagy pedig a legrosszabb esetben — gazdasági tartalmuk megváltoztatása és csak régi formájuk megőrzése útján — maga alá kell rendelnie őket, míg végülis az egész népgazdaságban egyetlen termelőviszony-típus osztatlan uralma érvényesül.

S mi a helyzet szocialista társadalmunkban? Vajjon nem köztudomású-e, hogy egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodnak a *szocialista termelőviszonyok*, amelyeket a *szocializmus politikai gazdaságtana* tanulmányoz, s hogy a szocializmus gazdasági törvényei irányítják egész népgazdaságunkat? Természetesen lényeges különbségek vannak a termelőviszonyok közt állami iparunkban és kolhozmezőgazdaságunkban (amely ugyancsak szocialista természetű),* s nálunk általában megvannak még a munkamegosztás régi rendszerének maradványai. Mai szocialista rendünk már megszüntette a város és a falu, valamint a szellemi és a fizikai munka ellentétét, de ez még nem jelenti a munkamegosztás régi rendszerének teljes megsemmisülését. A munkamegosztás régi rendszerének maradványai a mi viszonyaink közt különösen az ipar és a mezőgazdaság lényeges különbségében mutatkoznak meg. De ez a termelőviszonyok azonos típusán belül, azonos gazdasági renden belül érvényesülő különbség. A termelőviszonyoknak ezt a típusát, ezt a gazdasági rendet elsősorban a legfontosabb ipari és mezőgazdasági termelőeszközök össznépi tulajdona jellemzi,

* Mellesleg Hromov elvtárs valamilyen okból éppen azt tagadja, hogy társadalmunkban lényeges különbség van az ipar és a mezőgazdaság közt. (1952. 7. sz. 50. old.) Jemeljanov elvtárs jogosan bírálja őt ezért. (1953. 4. sz. 61. old.)

s a *szocializmus egységes politikai gazdaságtana tanulmányozza.*

Hromov elvtárs Engelsnek arra a tételére hivatkozik, amelyet Engels 1890 október 27-én K. Schmidthez írt levelében fejtett ki: a kereskedelem mihelyt a tulajdonképpeni termeléssel szemben önállósul, „saját mozgását követi, amelyen ugyan nagyjában egészében a termelés mozgása uralkodik, de részleteiben és ezen az általános függésen belül ismét csak saját törvényeit követi“. (Marx—Engels. Válogatott levelek. 495—496. old., Szikra, 1950.) De Hromov elvtárs nem idézi teljesen ezt a tételt, s úgy fordítja el a kérdést, mintha Engels véleménye szerint a tulajdonképpeni termelés minden ágazata (s különösen az ipar minden ágazata) némely vonatkozásban szintén saját gazdasági törvényei szerint fejlődnek.* Engels azonban ehelyütt nem gondolt semmi hasonlóra. A kereskedelem és a hitel (az „árakkal és a pénzzel való kereskedés”) viszonylagos önállóságáról, kölcsönhatásáról és a termelésre való visszahatásáról beszél. Egészen világos, hogy itt a marxista politikai gazdaságtannak a tulajdonképpeni termelés, a fogyasztás, az elosztás és a csere viszonyairól, s mindezeknek a társadalmi termelésben való viszonylagos önállóságáról és kölcsönhatásáról szóló ismert tételére gondol, s egyáltalán nem olyasmire, hogy az ipar egyes ágazatainak saját gazdasági törvényei vannak.

★

Hromov elvtárs a cikkben mellékesen másik meghatározását is adja az „ágazati gazdaságtanok” tárgyának: „... a szocialista gazdaság általános

* Engels tételének ehhez az értelmezéséhez csatlakozik Nyikiforov elvtárs is. (1953. 7. sz. 117. old.)

törvényszerűségei *megjelenési formáinak* tanulmányozása a termelés meghatározott ágazatában” (1952. 7. sz. 48. old. — M. K. kiemelése). Hromov nem ezt a meghatározását, hanem a már tárgyaltat emeli ki elsősorban. Nyikiforov elvtárs ezeknek a szempontoknak Hromovnál is következtetesebb kifejtésére törekszik, s még bírálja is Hromovot ezért a megfogalmazásáért. A vitában résztvevő szerzők jelentős része — Gotlober és Ganstak, Kamenyicer, Kontorovics, Pисsulín, Jemeljanov, Romancsenko, Ityin, Zverjev és Hacsaturov — ellenben egyetért Hromov meghatározásával. Ezek a szerzők cikkeikben helyeslik azt a gondolatot, hogy az „ágazati gazdaságtanok a gazdasági törvények megjelenési formáit” tanulmányozzák. Bár e cikkek az „ágazati gazdaságtanoknak” más meghatározásait is tartalmazzák (egy részüket már felsoroltuk), mégis az utóbbi meghatározást hangsúlyozzák.

V. Gotlober és V. Ganstak azt állítja, hogy „a népgazdasági ágazatok gazdaságtanai az egyes ágazatokban tanulmányozzák a szocializmus gazdasági törvényeinek konkrét megnyilvánulásait”, a „vállalati gazdaságtan” pedig egy-egy vállalatban tanulmányozza „a szocializmus általános törvényeinek megjelenési formáit”. Kamenyicer, Kontorovics és Pисsulín szintén azt írja, hogy „az ágazati gazdaságtudományoknak” „a népgazdaság egyik vagy másik ágazatában” kell tanulmányozniuk a szovjet gazdaság fejlődéstörvényeinek konkrét megnyilvánulásait”, s hogy „a szocialista iparvállalatok gazdaságtanának és szervezésének tudománya a szocialista iparvállalatokban tanulmányozza a szocialista gazdaság fejlődéstörvényeinek konkrét megnyilvánulásait”. (1953. 2. sz. 92—100. old.) Jemeljanov elvtárs is hangsú-

lyozza, hogy „az ágazati gazdaságtanok ugyanazokat a törvényeket tanulmányozzák, amelyeket a szocializmus politikai gazdaságtana kutat, de konkrétan tanulmányozzák, vizsgálják ezeket a törvényeket”. (1953. 4. sz. 69—70. old.) Az ágazati gazdaságtanok az egyes iparágakban, az egyes vállalatokban tanulmányozzák a gazdasági törvények hatásának konkrét megjelenési formáit. Romancsenko elvtárs véleménye szerint „az ágazati gazdaságtanok... (a politikai gazdaságtanhoz hasonlóan — M. K.) szintén az emberek termelőviszonyainak fejlődését tanulmányozzák”; csakhogy — eltérőleg a politikai gazdaságtantól, amely az emberi társadalom különböző fejlődési fokain tanulmányozza az anyagi javak társadalmi termelésének és elosztásának törvényeit — az „ágazati gazdaságtanok” tárgya: „a termelőviszonyok fejlődését meghatározó általános törvények konkrét megjelenési formáinak tanulmányozása, mégpedig nem az emberi társadalom különböző fejlődési fokain, nem is az egész társadalomra vonatkoztatva a fejlődés bizonyos fokán, hanem a szocialista gazdasági rendszer viszonyai közt, az anyagi termelés egyik vagy másik ágában”. (U. o. 72., 72—73. old.) Ugyanezt hangoztatja Zverjev elvtárs is, aki a következőket írja: „az ágazati gazdaságtanok tárgya a gazdasági törvények megnyilvánulási sajátosságainak tanulmányozása a társadalmi termelés különböző ágaiban; e sajátosságokat egyébként az egyes munkafolyamatok sajátosságai határozzák meg”. (1953. 6. sz. 89. old.) Végül Ityin és Hacsaturov is hasonlóképpen határozza meg az „ágazati gazdaságtanok” tárgyát.

E meghatározások mindegyikéből arra következtethetünk, hogy a közgazdaságtudomány egyrészt olyan tudományra „bomlik”, amely csak a

közgazdasági folyamatok *lényegét* tanulmányozza (ez a politikai gazdaságtan), másrészt sok olyan tudományra, amely e lényegnek csak a jelenségek felszínén mutatkozó *megjelenési formáit* tanulmányozza a népgazdasági ágakban (ezek az „ágazati gazdaságtanok”).

Rögtön felvetődik a kérdés: a politikai gazdaságtan *csupán* a gazdasági folyamatok *lényegét* tanulmányozza, s e lényegnek a jelenségek felszínén mutatkozó konkrét megjelenési formáival már nem törődik? Vajjon egyáltalán lehetséges-e olyan tudomány, amely csak a legáltalánosabb, legabsztraktabb tétélelkekel foglalkozik, s kutatásában nem jut el a konkrét jelenségekig, vagy egyáltalán nem is érdeklődik irántuk? Lehetnek-e olyan tudományok, amelyek csak a konkrét jelenségek vizsgálatával foglalkoznak, s nem kísérik meg, hogy fölemelkedjenek az elméleti általánosításig, földerítsék a mélyben lejátszódó folyamatokat, amelyek a megfigyelhető jelenségek mögött vannak, s föl kutassák e folyamatok lényeges oksági kapcsolatát? Az idézett szerzők bizonyára úgy vélik, hogy lehetnek ilyen tudományok, hogy a politikai gazdaságtan az „általános” törvényeket megfogalmazó tudományok csoportjához tartozik, a „konkrét” gazdaságtanok pedig a tudományok másik csoportjához tartoznak. Csakhogy a valóságban nincsenek ilyen „tudományok”.

Minden tudomány (akár társadalomtudomány, akár természettudomány) a gyakorlat általánosítása, az emberek gyakorlati tevékenységét szolgálja, az objektív világ mozgástörvényeinek ismeretével fegyverzi fel és segíti a gyakorlatot. A tudomány csak akkor oldhatja meg ezt a feladatát, ha nem a tények felületes vizsgálatával foglalkozik, hanem a tények elméleti általánosítására, vagyis arra használja

fel konkrét megfigyeléseit, hogy fölfedje az objektív világ fejlődésének alapjául szolgáló lényeges oksági kapcsolatokat, törvényszerűségeket. Minden tudománynak, ha igazi tudomány, mindig az az elsődrendű feladata, hogy az objektív folyamatok megjelenési formái mögött fölfedje lényegüket. De a tudomány nem korlátozódik a dolgok lényegének fölfedésére. Az objektív folyamatok gyakran eltorzult formában jelennek meg. A tudomány tehát ismét azokhoz a konkrét jelenségekhez fordul, amelyeknek megfigyelésével és általánosításával kezdte kutatásait, hogy bebizonyítsa tétéleinek és törvényeinek helyességét, s az emberek gyakorlati tevékenységének szolgálatába állítsa kutatásainak eredményeit. A tudomány megmutatja, miképpen jelentkeznek a folyamatok a jelenségek felszínén, miért éppen egy bizonyos, s nem más, lényeg rejlik ilyen vagy olyan formák mögött; megmutatja azt is: miért így és nem másképp jelentkezik ez a lényeg. Az emberek gyakorlati tevékenysége, különösképpen pedig a tudományos adatok felhasználásának gyakorlata az a kritérium, amelynek révén bebizonyul a tudomány tétéleinek megbízhatósága, amelynek alapján kiigazíthatjuk ezeket a tétéleket, s elmélyültebben, tökéletesebben vizsgálhatjuk és ismerhetjük meg az objektív folyamatok lényegét.

A marxista politikai gazdaságtan sem kivétel ez alól. A politikai gazdaságtannak persze a természettudományokhoz képest lényeges sajátosságai vannak: törvényei többségének történelmileg múló jellege, a gazdasági törvények felhasználásának osztályháttere az osztálytársadalomban. De a politikai gazdaságtan és más tudományok különbségei nem tüntetik el közös vonásaikat. A politikai gazdaságtannak méginkább az a hivatása

és jelentősége, hogy elméleti iránymutatás útján szolgálja az emberek gyakorlati tevékenységét, minthogy a gazdaság fejlődéstörvényeinek felhasználása a lehető legközvetlenebbül érinti a társadalom, az osztályok legdöntőbb érdekeit. Például a kapitalizmus időszakában elsősorban az szabja meg a marxista politikai gazdaságtan óriási jelentőségét, hogy a társadalom élenjáró osztályát, a proletariátust megismerteti a tőkés termelőmód objektív fejlődési tendenciáival, s így elméleti útmutatásokkal fegyverzi fel a kapitalizmus elkerülhetetlen összeomlásának meggyorsításáért vívott harcában. A szocializmus és a kommunizmus építésének időszakában pedig elsősorban azért óriási jelentőségű a marxista politikai gazdaságtan, mert a szocializmus gazdasági fejlődése törvényszerűségeinek és tendenciáinak ismeretével fegyverzi fel a dolgozókat, s a szocialista társadalom vezetőszervei gazdaságpolitikájának és szervezőtevékenységének alapjául szolgál. A marxista politikai gazdaságtan elméletileg általánosítja a társadalom gazdasági életének konkrét megfigyelése alapján összegyűjtött eredményeket, s feltárja a gazdasági fejlődés törvényszerűségeit. De nem elégszik meg a gazdasági folyamatok lényeges összefüggéseinek, vagyis a gazdasági folyamatok lényegének reprodukálásával; azt is megmutatja, milyen konkrét formában jelennek meg ezek a lényeges összefüggések, vagyis kutatásában visszatér „az absztrakttól a konkrétéhoz” (Marx).

A vita résztvevőinek logikájából az derül ki, hogy a politikai gazdaságtan a konkrét anyagtól függetlenül fogalmazza meg tételeit és törvényeit, mert nem is foglalkozik e konkrét anyag tanulmányozásával, továbbá: a politikai gazdaságtan képtelen elméletileg bebizonyítani következtetéseinek

helyességét, mert nem terjeszti ki kutatásait a gazdasági folyamatok megjelenési formáira, nem mutatja meg, miképpen jelentkeznek ezek a felszínen. Csupán a „konkrét” gazdaságtanok foglalkoznak a gazdasági folyamatok megjelenési formáival, és így egyrészt anyaggal, másrészt bizonyítékokkal látják el a politikai gazdaságtant. Furcsa gazdaságtudományok! Az egyik *csak* absztrakt konstrukciókkal foglalkozik, s nem kutatja a gazdasági élet konkrét tényeit, a gazdasági folyamatok konkrét megjelenési formáit. A többi *csak* leírja a felszínen látható konkrét tényeket, konkrét formákat, s nem törődik e tények elméleti általánosításával, a tények mélyén rejlő lényeges gazdasági folyamatok megvilágításával. Ebben az esetben a vita résztvevői is elköveték azokat a súlyos hibákat, amelyek előfordultak néhány szovjet közgazda munkájában. Ezek a közgazdák olykor valóban csupán azzal foglalkoztak, hogy egyoldalú módon egyik absztrakt tételből vezessék le a másikat, vagy pedig a „közgazdaságtudományok differenciálódási folyamatára” hivatkozva megelégedtek felületes tényleírásokkal.

De talán egy-egy népgazdasági ágban, különösen egy-egy iparágban vannak a gazdasági folyamatoknak olyan specifikus, sajátos megjelenési formáik, amelyek különböznek a politikai gazdaságtant érdeklő megjelenési formáktól? Ez sem igaz. Először is: ahhoz, hogy az egyes ágazatok gazdasági folyamatainak megjelenésében különbségek lehessenek, ezeknek az ágazatoknak valamiben *lényegesen* különbözniük kell egymástól (vagyis *lényegükben* különbözőeknek kell lenniük). A társadalmunk két termelési szektora gazdasági folyamatainak megjelenésében mutatkozó különbségek oka, hogy e szektorok közt lé-

nyeges különbség van: az állami iparban a termelőeszközök és a termelés termékei össznépi tulajdonban, a kolhozszektorban ellenben csoporttulajdonban, kolhoztulajdonban vannak. De például állami iparunk egyes ágazataiban a gazdasági folyamatoknak nincs specifikus ágazati megjelenési formájuk. Másodszor, s számunkra ezúttal ez a fontos, az objektív gazdasági folyamatok megjelenési formáit — bárhol jelentkeznek is e formák — mindig a politikai gazdaságtan vizsgálja. Már megjegyeztük, hogy a gazdasági folyamatok lényegének és formájának elkülönített vizsgálata elképzelhetetlen.

Nem véletlen, hogy a vitacikkek írói, akik különböző hangnemben ismételtetik: az „ágazati gazdaságtanok” vagy a „konkrét gazdaságtanok” a gazdasági folyamatok sajátos megjelenési formáit kutatják, valójában egyetlen olyan formát sem tudnak megnevezni, amely nem tartozik a politikai gazdaságtan tárgykörébe. Például Ityin elvtárs — aki azt a nézetet vallja, hogy a kapitalizmus termelőviszonyait nemcsak a politikai gazdaságtannak, hanem ezenkívül a megfelelő „ipargazdaságtannak”, valamint a „mezőgazdaság gazdaságtanának”^{*} is tanulmányoznia kellene — az utóbbi tárgyaként a tőkés gazdasági folyamatok különböző megjele-

^{*} Egyébként Hromov, Gotlober, Ganstak, Kamenyicer, Kontorovics és Pisculin elvtárs is beszél a kapitalizmus valamiféle „ágazati gazdaságtanáról”, „a vállalat gazdaságtanának és szervezésének burzsoá tudományáról” (Hromov), s ezeket a szovjet „konkrét gazdaságtanokkal” állítja szembe. De ha részletesebben megvizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy az említett elvtársak a kapitalizmus „konkrét gazdaságtanán” az ipari termelés szervezési kérdéseivel foglalkozó technikai irodalmat, valamint a tőkésnek készült bizonyos sarlatángyűjteményeket értik, amely gyűjtemények elárastják a tőkés országok könyvpiacát, recepteket adnak, hogyan lehet kisajtolni a munkások veritékét.

nési formáinak: a földjáraadéknak, a mezőgazdasági árképződés és konkurrencia sajátosságainak tanulmányozását jelöli meg (e formákat ráadásul „elvitelig másoknak” tekinti). (1953. 6. sz. 78—79. old.) Romancsenko elvtárs is azt javasolja, hogy a „mezőgazdaság gazdaságtanába” vegyük fel a különbözőzeti járadáknak és a mezőgazdasági árképződés sajátosságainak kérdését. (1953. 4. sz. 73—76. old.). Pedig köztudomású, hogy a politikai gazdaságtan már régóta tanulmányozza a földjáraadékat és az árképződés sajátosságait a tőkés mezőgazdaságban, s Marx, a munkásosztály politikai gazdaságtanának megteremtője oldotta meg először helyesen, tudományosan ezt a kérdést a Tőke III. kötetében, amelyben a tőke egész termelési folyamatát konkrét megjelenési formáiban vizsgálja. Ezzel összefüggésben emlékeztetnünk kell arra, mit mondott Marx a Tőke III. kötetének feladatairól. A III. kötet legrészletesebb oldalán olvashatjuk: „A feladat az... hogy megtaláljuk és leírjuk azokat a konkrét formákat, amelyek a tőkének mint egésznek mozgási folyamatából kinőnek... A tőke változatai (Gestaltungen), ahogyan őket ebben a kötetben kifejtjük, lépésről lépésre közelednek tehát ahhoz a formához, amelyben a társadalom felszínén, a különböző tőkék egymásrahatásában, a konkurrenciában és maguknak a termelés szereplőinek mindennapi tudatában fellépnek”. (III. kötet, 55—56. old.)

Néhány elvtárs, például Jemeljanov és Romancsenko (lásd: Voproszi Ekonomiki 1953. 4. sz. 70., 73. old.) véleménye szerint azért van szükség sok ágazati gazdaságtanra, mert a szocialista társadalomban az egyéni elosztás folyamatának külön, specifikus ágazati megnyilvánulási formái vannak. De az egyéni elosztási folyamat megnyilvánulási formáiban csu-

pán társadalmunk két termelőszektorra közt van „ágazati” különbség: az állami szektorban e forma a munkabér, a kolhozszektorban pedig a munkaegység. Ezt a különbséget, amelynek oka, hogy nálunk *lényeges* különbség van az ipar és a mezőgazdaság közt, mint ismeretes, a szocializmus politikai gazdaságtana vizsgálja. A politikai gazdaságtan tanulmányozza a munkabér formáit is. Ezek voltaképp két fő formára: az időbérre és a darabbérre vezethetők vissza. De a munkabérnek egyetlen formáját sem nevezhetjük specifikusan ágazati formának; valamennyi forma meg lehet egymás mellett bármely ágazatban.

Romancsenko elvtárs továbbá úgy véli: a „konkrét gazdaságtanok” feladata, hogy tanulmányozzák a szocialista bővített újratermelés törvényszerűségeit, valamint az értéktörvénynek az állami iparban gyártott termelőeszközök termelésére és a kolhoztermelésre gyakorolt hatásában mutatkozó sajátosságokat. Csakhogy ezeket a kérdéseket szintén a politikai gazdaságtan tanulmányozza.

*

Dehát valójában mit tanulmányoznak a „konkrét gazdaságtanok”, ha a gazdaság fejlődéstörvényeinek kutatásával és a gazdasági folyamatok felszíni megjelenési formáinak megmutatásával a politikai gazdaságtan foglalkozik? Erre a kérdésre közvetett választ találunk az említett szerzők cikkeiben, amikor az „ágazati gazdaságtanok” tárgyának megfogalmazására irányuló kísérletek után rátérnek e „gazdaságtanok” tartalmának konkrét vizsgálatára. Hromov elvtárs cikkeiből kiderül, hogy az „ipar gazdaságtana” tanulmányozza: „a szocialista ipar tervezésének rendszerét, az ipari tervek kidolgozá-

sának rendjét, a termelési program, az ipari termelés mérlegei tervezésének és a termelés egyes ágazatai közt meglévő aránytalanságok ellen vívott harcnak a módszereit stb.-t”, továbbá: az álló- és a forgóalapok felhasználásának mutatószámait, a beruházások megszervezésének kérdéseit; a szállítási díjtételeket, az önálló elszámolásnak, mint a tervszerű gazdasági vezetés módszerének különböző formáit; a munkabér szabályozásának formáit és módszereit — a különböző munkabérfizetési rendszereket, a bérbesorolásokat, a bérkategóriákat stb. A „vállalati gazdaságtan” vizsgálja az iparvállalatok szervezésének kérdéseit, a műszaki-termelési-pénzügyi terv egyes mutatószámai tervezésének módszertanát, az önálló elszámolás, különösen a vállalatbeli önálló elszámolás formáit. Kamenyicer, Kontorovics és Pisciulin szerint az „ágazati gazdaságtanok” vizsgálják az iparvállalatok igazgatásának szervezését, a vállalati munka tervezésének módszereit és formáit, a vállalat erőforrásai feltárásának és észszerű felhasználásának módszereit, a vállalati munkaszervezést és munkabérezést. Gotlober és Ganstak a következő témaköröket említi meg: a vállalati eszközök legészszerűbb megszervezése és leghatékonyabb felhasználása, a gazdaságvezetés és az irányítás módszerei, a munkaszervezés legészszerűbb formái, a vállalatok kölcsönös kapcsolatai, a rejtett termelési tartalékok felkutatása és felhasználása, a tervezés elvei stb. Hacsaturov elvtárs azt írja, hogy „a közlekedés gazdaságtana” tanulmányozza a közlekedés tervezésének kérdéseit, a teher- és az utasszállítás szervezését, a tarifákat, a munkaszervezést és a munkabérezést, a közlekedési dolgozók kiválasztását és elosztását. (1952. 7., 8. és 1953. 2., 8. sz.)

De hiszen a tervezés módszerei és eszközei, a tervkidolgozás rendje, a munkabérszabályozás módszerei,* az önálló elszámolás formái, a termelési erőforrások felkutatásának és észszerű kihasználásának módszerei, egytől-egyig az állami ipar igazgatásának megszervezésére vonatkoznak, tehát a gazdaságpolitika tárgyát alkotják. „A termelőerők észszerű megszervezésének, a népgazdaság tervezésének stb. problémái — hangsúlyozta Sztálin elvtárs — nem a politikai gazdaságtan tárgya, hanem a vezető szervek gazdasági politikájának tárgya. Két különböző terület ez és ezeket nem szabad összekeverni.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 72. old. Szikra. 1953.)

Kiderül tehát, hogy az „ágazati gazdaságtanok” nem a gazdasági folyamatok objektív törvényszerűségeit, vagy e folyamatok megjelenési formáit tanulmányozzák, hanem a gazdaságpolitikát, az állami ipar és közlekedés igazgatásának módszereit és eszközeit.

És ez valóban így is van. Tudjuk, hogy a szocialista társadalom vezetőszervej a marxista-leninista politikai gazdaságtanra támaszkodnak gazdasági-szervező tevékenységükben, s a politikai gazdaságtan törvényeit használják fel a gyakorlatban. A szocialista építés során kidolgozzák mind az egész népgazdaság, mindpedig az egyes ágazatok és vállalatok vezetésének eszközeit és módszereit, továbbá a termelésszervezés módszereit. E

* Jemeljanov elvtárs feltételezi, hogy az egyes iparágak munkásainak és alkalmazottainak bérezési rendszerében meglévő különbségek: az egyéni elosztás folyamatának különböző ágazati megjelenési formái a szocialista társadalomban. Ez nem igaz. Itt nem objektív gazdasági folyamatok megjelenési formáiról van szó, hanem arról, hogy az egyes ágazatok gyakorlati szervezése és vezetése során a szocialista elosztás elvének alkalmazásában vannak különbségek.

módszerek állandóan tökéletesednek, s mind pontosabban és helyesebben tükrözik az objektív gazdasági törvények követelményeit, mert a gazdaságpolitika annál hatékonyabb, minél hívebben tükrözi a gazdasági törvények követelményeit, minél teljesebben igazodik a társadalom gazdasági fejlődésének objektív tendenciáihoz. Ezek a módszerek a politikai gazdaságtan fejlődésével, vagyis a társadalom gazdasági életfolyamatainak törvényszerűségeiről szerzett ismereteink elmélyülésével és pontosabbá válásával párhuzamosan tökéletesednek, s a társadalom gazdasági fejlődése során, a gazdasági viszonyok változásával összhangban változnak: az új viszonyoknak megfelelő új módszerek váltják fel az elavult módszereket. De a termelésszervezés és a gazdaságvezetés módszerei és eszközei egy-egy időszakban többé-kevésbé szilárdan meghatározottak, többé-kevésbé általánosan elfogadottak; a kormány-szervek tökéletesítik, s megfelelő határozatokban, rendeletekben, utasításokban stb.-ben törvényesítik jelentős részüket. Ezeket a módszereket és eszközöket ismernie kell a szocialista termelés valamennyi parancsnokának, valamennyi aktív tényezőjének. Hogy a termelést megszervezhesse, minden közgazdának, tervezőnek, mérnöknek legalábbis saját ágazata, saját vállalata viszonylatában kell ismernie a termelés szervezésének és a népgazdaság vezetésének az adott időszakban alkalmazott eszközeit és módszereit. Ezért a népgazdaság leendő szakembereinek, akik főiskolákon vagy középfokú szakiskolákon, illetve a párt-, az állami és a gazdasági szervezetek különféle továbbképző tanfolyamain tanulnak, olyan előadássorozatokat tartunk, amelyek rendszerezett formában tárgyalják a termelés szervezésének, a népgazda-

ság és az egyes népgazdasági ágak vezetésének az adott szakaszra megállapított és alkalmazott módszereit és eszközeit, valamint a szocialista vállalatok szervezésének és vezetésének módszereit. Ezek az előadássorozatok nemcsak arra hivatottak, hogy a termelés-szervezés és a népgazdaság-vezetés megállapított módszereivel megismertessék a jövő szakembereit, hanem arra is, hogy kifejlesszék bennük a gyakorlati gazdaságvezetés készségét, s megtanítsák őket: hogyan kell föl kutatniuk a technika felhasználásának leghatékonyabb és egyúttal leggazdaságosabb módszereit, feltárniuk a termelés belső tartalékait stb.

Nyilvánvaló, hogy ezeknek az előadássorozatoknak nem szabad mechanikusan felsorolniuk az érvényes rendelkezéseket és utasításokat, hanem fel kell tárniuk a különféle gazdasági intézkedések és gazdaságvezetési módszerek jelentőségét, meg kell mutatniuk, milyen objektív gazdasági törvények és kategóriák felhasználására épülnek ezek az intézkedések és módszerek, a gazdasági törvények miért éppen ezeknek, s nem más módszereknek az alkalmazását követelik meg, a különböző módszerek révén milyen népgazdasági eredmény érhető el stb. Kamenyicer, Kontorovics és Pischulin ebben az értelemben helyesen állapítja meg: az „ágazati gazdaságtanok” oktatásának feladata a főiskolákon és a műszaki főiskolákon, hogy „az objektív gazdasági törvények hatásának aktív felhasználási módszereire tanítsa a jövőndő szakembereket”. (1953. 2. sz. 102. old.)

Az is természetes, hogy például a termelés szervezésének és az állami ipar (illetve közlekedés) igazgatásának általános tételeit és elveit kifejtő előadássorozatokat is kell tartani, amelyek a termelés-szervezésnek és az igaz-

gatásnak az egyes ágazatokban érvényesülő sajátosságait mutatják meg. Az egyes ágazatok különböző helye a társadalmi munkamegosztás jelenlegi rendszerében, valamint műszaki és technológiai sajátosságaik ugyanis bizonyos különbségeket okoznak termelésük, szervezésük és igazgatásuk módszereiben is. Tehát például a mezőgazdaság állami vezetésének általános tételeit és elveit ismertető előadássorozatán kívül olyan előadássorozatot is kell tartani, amely — mondjuk — a kolhoztermelés szervezésének elveit ismerteti; előadássorozatot kell továbbá tartani a gép- és traktorállomások és a szovhozok szervezési és igazgatási elveiről, minthogy a kolhozüzemek szervezésének okvetlenül lényegesen különböznie kell az állami mezőgazdasági üzemekétől (a gép- és traktorállomásokétól, illetve a szovhozokétól), a kolhozok általános állami vezetésének pedig a gép- és traktorállomások és a szovhozok közvetlenül állami igazgatásától. Okvetlenül egyet kell értenünk Gotlobernek és Ganstaknak azzal a megállapításával, hogy az „ágazati gazdaságtanok” feladata: kádereink fölfegyverzése „az egyes ágazatok gazdasági vezetésében való tisztán gyakorlati ismeretekkel és jártassággal”. (1952. 8. sz. 45. old.)

A „konkrét gazdaságtanok” tehát semmiképp sem „ágazati gazdaságtudományok”, hanem a termelés szervezésével és a szocialista népgazdasági ágak igazgatásával foglalkozó tantárgyak. A tudomány az emberek akaratától és tudatától függetlenül végbenemő objektív folyamatokat tanulmányozza; feltárja e folyamatok megjelenési formái mögött rejlő lényegüket, majd megmutatja, hogy ez a lényeg miért éppen az adott konkrét formában jelentkezik. A marxista-leninista közgazdaságtudomány az

emberek termelőviszonyainak fejlődéstörvényeivel foglalkozó tudomány. Közgazdaságtudomány, közgazdasági elmélet, politikai gazdaságtan: azonos fogalmak. A gazdaságpolitika összhangja az objektív gazdasági törvények követelményeivel még nem ok arra, hogy a gazdaságpolitikai eszközöket és módszereket az objektív gazdasági törvények közé soroljuk. A gazdaságpolitika nem azért tudományos jellegű, mert állítólag a gazdasági fejlődés törvényei képezik tárgyát, hanem azért, mert a *tudomány adataira támaszkodik*, s felhasználja ezeket az adatokat, mert összhangban van a szocialista társadalom haladóirányú fejlődésének szükségleteivel, s a szocialista társadalom gazdasági fejlődéstörvényeiből eredő gyakorlati következtetésekre építi mindennapi munkáját.

Mi a helyzet az „ágazati gazdaságtanok” területén folyó kutatómunkában, amelyben sok közgazda és mérnök vesz részt az akadémiákon, a speciális ágazati kutatóintézetekben, de az egyes minisztériumokban és hivatalokban is? Itt sem „ágazati” gazdaságtörvények és kategóriák felfedezése folyik, hanem elsősorban a szocialista termelésszervezés és gazdaságvezetés megjavítására, tökéletesebbé irányuló intézkedések felkutatása és kidolgozása. Ez rendkívül fontos és felelős munka, amelyet természetesen csak a marxista politikai gazdaságtan tételeire támaszkodva, a szocialista termelésszervezési és népgazdaságigazgatási gyakorlat sokoldalú tanulmányozása alapján lehet — és kell — elvégezni. A termelésszervezés és a gazdaságigazgatás módszereinek tökéletesítésében igen fontos a gyakorlati dolgozóknak a termelés parancsnokainak és a tömegeknek a kezdeményezése. A gyakorlati dolgozók értékes javaslatokat

tesznek, s rengeteg javaslatot valósítanak meg a gyakorlatban.

Tehát nem a közgazdaságtudomány „ágazati differenciálódásáról” van szó, hanem a szocialista termelésszervezés és gazdaságvezetés módszereinek kidolgozásáról és szakadatlan tökéletesítéséről, valamint e módszereknek a szocialista termelés aktív részvevői által történő megismeréséről. Mindezt pedig nem a társadalmi munkamegosztás elmélyülése okozza, hanem éppen a népgazdaság szocialista rendszerének megannyi sajátossága, az a tény, hogy a *szocializmusban a társadalom vezető szervei óriási gazdasági-szervező munkát végeznek*. Ez pedig abból következik, hogy a szocialista társadalomban megvan és hat a *népgazdaság tereszerű fejlődésének gazdasági törvénye*. A kapitalizmusban a társadalmi termelés különböző szférái közt a meghatározott arányok szükségessége csak spontánul, csak tendenciaként, az arányok állandó megsértésének reakciójaként, válságok útján tör utat. Ezzel szemben a szocializmusban a népgazdaság fejlődésének szükséges arányai (tehát a munkának — mind az élő, mind a holt munkának — a különböző termelési ágak közt történő elosztása is) csupán *közvetlenül*, vagyis nem utólag, mint a kapitalizmusban, hanem csakis *előzetesen, rögtön a kezdetkor* valósulhatnak meg. A tőkés társadalomban az egyes vállalatok termelési folyamatának igen pontos szervezottsége — amelyet a termelés társadalmi jellege határoz meg — kirívó ellentmondásban van az egész társadalmi termelés folyton éleződő anarchiájával, minthogy a korlátlan gazdagodási vágytól sarkalt tőkésék mint független árutermelők csak egyetlen tekintélynek engedelmesskednek: a konkurrencia mindannyiukat kényszerítő erejének. A

kapitalizmusban a társadalmi termelés spontán szabályozója az értéktörvény, amelynek hatása a piaci áringadozások látszólagos kaoszában nyilvánul meg. A szocialista társadalomban pedig a népgazdaság minden területén a termelőeszközök össznépi tulajdona uralkodik. A termelés fejlődésének közvetlen mozgató rugója tehát már nem az egyes ekümonit vállalkozók profithajszája, hanem az a szükség-szerűség, hogy a lehető legnagyobb mértékben kielégítsék a társadalom valamennyi tagjának szüntelenül növekvő szükségleteit. A szocialista társadalom jellemzője: a *társadalmi munka általános** tervszerű szervezete. A termelőeszközök társadalmi tulajdonának megteremtése folytan érvényét veszítette a konkurrenca és a termelési anarchia törvénye, s helyét a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye foglalta el. Megszűnt az értéktörvény társadalmi termelés-szabályozó ereje, s hatóköre szigorúan korlátozott. A népgazdasági ágazatok termelésének méretei, s az ágazatok közti munkaelosztás szükséges arányai a szocializmusban nem spontánul, hanem tervezés útján valósulnak meg.

A „konkrét gazdaságtanoknak“ csak abban az értelemben van közük a munkamegosztáshoz, hogy az egyes ágazatok különleges helye a társadalmi munkamegosztás jelenlegi rendszerében bizonyos (nem lényeges) sajátosságokat okoz az egyes ágazatok termelés-szervezési és igazgatási módszereinek alkalmazásában, továbbá, hogy a szovjet társadalom két termelő szektorának lényeges különbsége folytán e két szektorban a gazdaságvezetés

módszerei is lényegesen különböznek egymástól.

A tárgyalt cikkek közül egyébként három tartalmaz olyan tetteket, hogy az „ágazati gazdaságtanok“ a népgazdaság egyes ágaira vonatkoztatott gazdaságpolitikai kérdéseket vizsgál-
nak. Idéztünk már két ilyen megállapítást Gotlober és Ganstak, illetve Kamenyicer, Kontorovics és Pischulin cikkeiből. Az említett cikkekben két-három hasonló meghatározás található, de ezek főként töredékes megállapítások, amelyek szinte eltűnnek az olyasféle megjegyzések között, hogy a gazdasági törvények és e törvények megjelenési formái képezik az „ágazati gazdaságtanok“ tárgyát. Másképp veti fel a kérdést Ityin elvtárs cikke. Ityin elvtárs nemcsak határozottabban és többször állít fel olyan tetteket, hogy az „ágazati gazdaságtanok“ gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkoznak, hanem megkísérli e tettek megokolását is. Például azt írja, hogy az „ágazati gazdaságtanok“ a szocialista népgazdasági ágazatok *vezetésének gyakorlatát általánosítják*, s „a szocializmus gazdasági törvényei felhasználásának módszereit, konkrét alkalmazásukat vizsgálják az iparágak egyes csoportjaiban és a szocialista ipar fejlődésének egyes szakaszain“. Véleménye szerint az „ipar gazdaságtanának“ legfontosabb feladata, hogy tanulmányozza: „a párt és a szovjet állam által az ipar és az egyes iparágak fejlesztése céljából alkalmazott *gazdaságpolitikai módszereket*, amelyek a szocializmus gazdasági törvényeinek helyes felhasználására irányulnak; tanulmányozza továbbá a tervezés módszertanát, az állami iparigazgatás kérdéseit“. (1953. 6. sz. 77., 81. old. — M. K. kiemelése). Véleményünk szerint ez kétségtől helyes. De Ityin elvtárs is átszövi ezeket a tetteket, a közgazdaságtudományok „ágazati differen-

* Ebben az esetben elvonatkoztatunk a tervszerű fejlődés törvénye érvényesülésének azoktól az ismert korlátaitól, amelyeknek oka, hogy a mezőgazdasági termelés termékeinek zöme kolhoz-csoporttulajdonban van.
8*

ciálódásáról“ szóló tétélekkel, valamint olyan megállapításokkal, hogy az ágazati gazdaságtanok a gazdasági törvények konkrét megjelenési formáit tanulmányozzák. Ennek következtében valamilyen, a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika közt levő közbülső dologra lyukad ki. Hasonló eredményre jut Hacsaturov eivtárs is, aki egyrészt úgy határozza meg a „közlekedés gazdaságtanát“, hogy olyan tudomány, amely tanulmányozza „a gazdasági törvények konkrét megjelenési formáit a közlekedésben“, s ráadásul óva int, hogy ne terheljük túl a „közlekedés gazdaságtanát“ gazdaságpolitikai kérdésekkel. Másrészt azt írja (mégpedig alig néhány sorral lejjebb), hogy a gazdasági törvények vizsgálata a „közlekedés gazdaságtanának“ csak egyik feladata; s az utóbbinak „tanulmányoznia és általánosítania kell a vezetés gyakorlatát a közlekedés egyes ágazataiban is...“ (1953. 8. sz. 97. old.) Véleménye szerint a „közlekedés gazdaságtana azt tanulmányozza, hogyan jelennek meg a közlekedésben a társadalmi fejlődésnek a politikai gazdaságtan által feltárt (a gazdasági folyamatok megjelenési formáitól függetlenül feltárt?! — M. K.) törvényei, s hogyan használja fel a szocialista állam ezeket a törvényeket a közlekedés szférájában folytatott gazdaságpolitikában”. (1953. 8. sz. 94—95. old.) Ezek az „ágazati gazdaságtanok“ tehát „ágazati politikai gazdaságtanok“ is, gazdaságpolitikai előadásorozatok is, ami persze lehetetlenség. Ha az „ágazati gazdaságtanok“ a gazdasági fejlődés objektív törvényszerűségeit tanulmányoznák, közgazdaságtudományok lennének. De mivel e törvényszerűségek tanulmányozása nem rájuk tartozik, s a termelés-szervezés és a gazdaságvezetés módszereit fejtik ki, nem nevezhetők a szó szoros értelmében közgazdaságtudományoknak.

Ebből természetesen korántsem következik, hogy a szocialista társadalmat vezető szervek gazdaságpolitikájának nincsenek semmiféle, az emberek akaratától, tudatától (a vezetőszervek dolgozóinak akaratától is) független fejlődési törvényszerűségei. Eíőször is: a gazdaságpolitika, mint általában minden politika, mozgásában végső fokon a társadalmi termelés viszonyaitól, állapotától függ, s ez a függés objektív és törvényszerű. Például törvényszerű a társadalom vezetőszerveinek hatalmas gazdasági-szervező tevékenysége a szocializmusban. Ez, mint már mondtuk, a népgazdaság tervszerű fejlődése gazdasági törvényének érvényesüléséből következik. Másodszor: a gazdaságpolitika (éppúgy, mint minden politika) meghatározott keretek közt viszonylag önálló, saját törvényeinek van alávetve (ezeket a törvényeket semmiképp sem szabad összekeverni a gazdasági törvényekkel), s éppen ezért hat aktivan a társadalom gazdaságára. Ezeket a törvényeket természetesen csak akkor vizsgálhatjuk meg, ha történelmileg hosszabb vagy rövidebb idő vonatkozásában vizsgáljuk a gazdaságpolitikát. Csak az ilyen kutatósmód teszi lehetővé, hogy elvonatkoztassunk a véletlenszerű és a mellékes mozzanatoktól, s feltárjuk a fejlődés általános objektív vonalát. Kétségtelen tehát, hogy a szocializmus gazdaságpolitikájának története, a gazdaságpolitika és a szocialista társadalom gazdasági alapja kölcsönhatásának története (de megint csak: nem az egyes ágazatokban alkalmazott gazdasági rendszabályok története) teljesjogú ágazata lenne a történelemtudománynak. Azokat a törvényszerűségeket, amelyeket egy ilyen tudomány tárna fel, a vezetőszervek is mérlegelnék gyakorlati tevékenységük során. De nem szabad a gazdaságpolitika történetének tudományát ösz-

szekeverni az olyan tantárgyakkal, amelyek a gazdaságvezetésnek a vezetőszervek utasításai alapján jelenleg is alkalmazott konkrét eszközeivel és intézkedéseivel foglalkoznak. Még kevésbé szabad minden ilyen intézkedést azonosítani a tudomány vagy éppen a közgazdaságtudomány objektív törvényeivel.

Az olvasónak általában az a gondolata támad, hogy a tárgyalt cikkek szerzői egyszerűen be akarják „gyömöszölni” a közgazdaságtudomány fogalmába a „konkrét gazdaságtanokat”. A szerzők be akarták bizonyítani, hogy a „konkrét gazdaságtanok” közgazdaságtudományok. Ezért minden erejüket arra összpontosították, hogy meghatározzák: tulajdonképpen milyen objektív törvényszerűségeket kutatnak ezek a tudományok. S miközben „keresgéltek” ezeket a törvényszerűségeket, megfélekedtek a valódi helyzetről. A szocialista társadalom gazdasági életében természetesen nem találhatók olyan objektív törvényszerűségeket, amelyek különböznek a politikai gazdaságtan tanulmányozta törvényszerűségektől. Ezért valójában akaratlanul is azonosították az objektív gazdasági folyamatok törvényszerűségeit és az ezeket a törvényszerűségeket tanulmányozó közgazdaságtudományt a szocialista termelés-szervezés és -igazgatás módszereivel.

Például Hromov elvtárs, a jelenlegi vita kezdeményezője, igen helyesen idézi a közgazdaságtudomány tárgyának marxista meghatározását. „... A közgazdaságtudomány — írja — nem dolgok, tárgyak viszonyait, hanem emberek társadalmi-termelési viszonyait tanulmányozza”. (1952. 7. sz. 47. old.) De a későbbiek során — helyes következtetések levonása helyett — keresni kezdett valamiféle specifikus ágazati társadalmi-termelési viszonyokat, ágazati gazdasági törvényszerűségeket, s

végülis ilyeneknek nyilvánította az állami iparigazgatás szervezésének jelenleg alkalmazott módszereit. Hacsaturov elvtárs, a „közlekedés gazdaságtanáról” írt cikk szerzője szembe fordul azokkal az elvtársakkal, akik hajlandók az „ágazati gazdaságtanokat” alkalmazott tudományoknak tekinteni, s jogosan megállapítja: helytelen alkalmazott — konkrét és elméleti — absztrakt tudományokra felosztani a tudományokat. Arra is rámutat, hogy így a burzsoá filozófusok és közgazdák osztályozzák a tudományokat. Helyes az a megjegyzése is, hogy nem szabad a politikai gazdaságtant olyan egészen absztrakt tudománynak tekintenünk, amelynek semmi köze sincs a konkrét anyaghoz. (1953. 4. sz. 67. old.) Ámde mindez nem gátolta meg őt, hogy a gazdasági folyamatok konkrét megjelenési formáinak tanulmányozását a politikai gazdaságtantól különböző külön tudományok tárgyává nyilvánítsa (a politikai gazdaságtant egyébként csupán a *legfontosabb* közgazdasági tudománynak nevezi). Hacsaturov elvtárs cikkének megfogalmazásából kitűnik, hogy a „közlekedés gazdaságtana” tartalmába nem foglalja bele sem a viszonylag önálló forgalmi szféra (amelyben a teherszállítás a termelési folyamat folytatása) sajátosságainak, sem a tulajdonképpeni termelési szférával való kölcsönhatásának tanulmányozását; köztudomású, hogy ezekkel a kérdésekkel a politikai gazdaságtan foglalkozik. Ezzel szemben éppen a közlekedés és az egyes közlekedési ágak szervezése és állami igazgatása konkrét eszközeinek és módszereinek tanulmányozását tekinti a közlekedés gazdaságtana tartalmának.

Célszerűnek látjuk, hogy fölvegyük a szóbanforgó tantárgyak elnevezése megváltoztatásának kérdését. Az „ágazati gazdaságtanok” (s ennek megfe-

előben: a gépgyártás „gazdaságtana”, a szénbányászat „gazdaságtana“ stb.) elnevezés nem szerencsés, mert nem felel meg e tantárgyak valóságos tartalmának és feladatainak, s azt a hitet keltheti (mint ahogy — mellesleg mondva — a vita résztvevőivel is történt), hogy a népgazdaság minden ágazatának van saját gazdasági rendje, vannak saját gazdasági törvényei. Ezért tettük mindenütt idézőjelbe ezt az elnevezést. Helyesebb volna, ha az állami ipar (illetve egyik vagy másik ágazata) termelésének szervezése és igazgatása, a közlekedés (illetve a vasút, a vízi közlekedés stb.) szervezése és igazgatása, a mezőgazdaság állami vezetésének szervezése, a gép- és traktorállomások, valamint a szovhozok szervezése és igazgatása, a kolhozüzemek szervezése stb. elnevezést adnók ezeknek a tantárgyaknak.

Befejezésül még két kérdéssel kell foglalkoznunk.

A vita résztvevői sok figyelmet fordítottak arra a kérdésre, hogy a „konkrét gazdaságtanok“-ban milven teret biztosítanak a termelés technikáinak. Jemeljanov elvtárs pedig azt javasolja, hogy az iparvállalatok szervezését és tervezését „műszaki-gazdasági“ vagy „mérnöki-gazdasági“ tantárgynak nevezzük. (1953. 4. sz. 67. old.) Jogosan bírálja őt ezért Ityin elvtárs, aki rámutat, hogy ilyen „tudomány“ elképzelhetetlen (1953. 6. sz. 85—86. old.). De azt is meg kell jegyeznünk, hogy van racionális gondolat abban, amikor Jemeljanov (és néhány más szerző) állhatatosan bizonygatja, hogy az „ágazati gazdaságtanok“ összeállításakor okvetlenül számolnunk kell a termelés technikájával, az ágazat műszaki és gazdasági sajátosságaival. Valóban nemcsak a mérnököknek, ha-

nem a mérnöki kiképzésben nem részesező gazdasági vezetőknek és általában a szocialista termelés összes aktív tényezőinek némiképp ismerniük kell annak az ágazatnak a termelési technológiáját, amelyben dolgoznak. A gazdaságpolitika, különösen az ágazatok és a vállalatok konkrét vezetésének gyakorlatában, nemcsak a gazdasági törvények követelményeit mérlegelni, hanem a természettudományok adatait és a termelés természetét, műszaki körülményeit és lehetőségeit is. A termelés észszerű megszervezése a szocialista társadalom vezető szervei gazdaságpolitikájának egyik legfontosabb feladata. A technika fejlesztésének perspektívája, az élenjáró technika és technológia alkalmazása a termelésben, a technika észszerű kihasználása és így tovább — mindezek fontos kérdések, amelyekkel a gazdaságpolitika foglalkozik. Az egyes ágazatok termelészervezésének és gazdasági igazgatásának sajátos módszereit ismertető tantárgyaknak foglalkozniuk kell az illető ágazat termelési technikáinak általános kérdéseivel is (különösen az új technika hatékonyságának kiszámítási módszereit stb.-t ismertető fejezetekben).

A második kérdés arra vonatkozik, szükség van-e a népgazdasági ágak termelésével, szervezésével és igazgatásával foglalkozó tantárgyakon kívül az iparvállalatok termelésének szervezését és igazgatását tárgyaló önálló tantárgyra. Véleményünk szerint az ilyen felosztás célszerűtlen. Nem szabad elszakítani a vállalati igazgatás kérdését az egész ágazat igazgatásának kérdésétől. Az állami iparigazgatás szervezésének tantárgyaiban (az általános és a speciális ágazati tantárgyakban egyaránt) okvetlenül felül-

ről lefelé (vagyis egészen a vállalatig) kell megmutatni az iparigazgatás elveit és rendszerét.

Felsorolásunk nem említi meg a termelés szervezésével és igazgatásával foglalkozó összes speciális tantárgya-

kat. Véleményünk szerint külön kell megvizsgálni, hogyan szüntethetjük meg e tantárgyak túlságos szétapró-zottságát.

(*Voproszi Ekonomiki, 1953. évi 9. szám.*)

SOMOGYI GYÖRGY

A népszaporodás alakulása a felszabadulás előtt

A népesedési folyamatok — bár biológiai tényezőktől is függnék — voltaképp társadalmi-gazdasági tényezőkhez igazodnak. Minden társadalmi-gazdasági rendszernek sajátos népesedési törvénye van. „Elvont népesedési törvényük — írja Marx — csak a növényeknek és állatoknak van, ha az ember történelmileg nem avatkozik be.“ (*Marx. A Tőke. I. kötet. 684. old. Szikra. 1949.*)

Lenin is többször kifejtette, hogy az emberi szaporodás feltételei közvetlenül függnék az egyes társadalmi szervezetek felépítésétől, ezért a népesedési törvényt minden társadalmi szervezet esetében külön-külön kell tanulmányoznunk, nem „elvontan“, a társadalmi szervezet történelmileg különböző formáitól függetlenül.

A tőkés termelőmódot a lakosság viszonylagos túlnépesedése jellemzi; ez a tőkésrendszer legnagyobb ellentmondásának, a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás egyéni, tőkés formája közt lévő ellentmondásnak egyik megnyilvánulása. Minél nagyobb a tőke szerves összetétele (minél jobban nő a munka termelékenység), annál több munkás válik „fölöslegessé“, munkanélkülivé. A tőkés termelés a munkanélküliek állandó

serege nélkül nem lehet meg. Az ipari tartaléksereg a tőkésnek szükségük van, mert ezzel állandóan nyomást gyakorolhatnak a munkásosztályra, leszoríthatják a béreket, növelhetik profitjukat. A tőkés fokozza a munkásfölösleget azzal is, hogy az állótőke jobb kihasználása végett szívesebben dolgoztatnak egy munkást 14—16 óráig, mint ugyanabban a műszakban két munkást 7—8 óráig. „A munkásosztály foglalkoztatott részének túldolgoztatása megduzzasztja a tartalék sorait, miközben növekszik az a nyomás, amelyet az utóbbiak versenye az előbbiekre gyakorol, s ezeket arra kényszeríti, hogy túldolgozzák magukat és meghajoljanak a tőke parancsai előtt.“ (I. m. 688. old.)

A túlnépesedés viszonylagos, mert csupán a tőkés termelőmód következménye: a munkásnépesség reprodukciójának üteme okvetlenül meghaladja a tőke szükségleteit, s fokozódó munkanélküliségre vezet.

Az imperializmus korszakában kiéleződnek a kapitalizmus összes ellentmondásai. A viszonylagos túlnépesedés példátlan méretűvé válik. Ma a tőkés világban a munkanélküliek száma a háborús konjunktúrában is eléri a 30—40 milliót.

A Horthy-rendszer politikusai és szociológusai — mint a polgári politikusok és tudósok általában — nem az emberek társadalmi-termelési viszonyaiban keresték a népesedési folyamatok magyarázatát, hanem főként biológiai kérdésnek tekintették a népességi folyamatokat. Csak azt látták a születések számának csökkenésében, hogy az imperialista törekvések megvalósítására kevesebb lesz az ágyútöltelék. Egy részük a magyar faj „biológiai romlásával“ magyarázta a születések számának csökkenését, ezért eugenetikai módszerekben (kényszersterilizáció, tisztafajú házaspárok házassági segélye stb.) kereste a népszaporodás kérdésének megoldását. Ez az irányzat különösen Hitler uralomrajutása után kerekedett fölül.

A hárommillió koldus országában szinte természetes, hogy a szociológusok másik része a neomalthuzianizmusra esküdött. Nem a magyar uralkodó osztályt okolta a magyar nép nyomoráért, hanem föllevenítette Malthus rothadt, embergyűlölő elméletét, s harsányan hirdette, hogy a szociális bajok oka Magyarország túlnépesedésében rejlik. A nép jóléte — hajtogatták a „tudósok“ — csak a szaporodás minimumra való csökkenése árán lehetséges. Nem csoda, hogy a háborúban, a járványokban és az éhségben az életszínvonal fenntartásának eszközt látták, s úgy értékelték ezeket a jelenségeket, mint amelyek elősegítik a faj értéktelen elemeinek kihalását.

A demográfia területén is megnyilvánult a magyar uralkodó osztálynak a proletariátustól való rettegése. Rengeteg cikk jelent meg a népszaporodás kérdéséről, de alig történt bennük utalás a magyar pro-

letariátus születési arányszámának alakulására. Az uralkodó osztály elsősorban politikai támaszának, a középosztálynak, s a katonaság zömét adó parasztságnak születésszáma iránt érdeklődött. Rémülettel gondolt a középosztály rendkívül alacsony szaporodási arányára. Ez nyilatkozott meg egyik szociológusának sirámában: „A magasabb osztályok gyermekáldásának csökkenése, a faji kultúrát hordozó szellemi vezérek pusztulása a faji szellem kihalására vezet“. Egyszerűbben: a magyar uralkodóosztály félt, hogy a középosztály születésszámának csökkenése miatt politikai bázisa állandóan szűkül.

Hogyan érvényesült a kapitalizmus népesedési törvénye, a viszonylagos túlnépesedés a horthyfasiszta Magyarországon?

A felszabadulás előtti iparban használt gépek, berendezések stb. értékéről csak a részvénytársasági alapon működött bányá-, kohó- és ipari vállalatok adatai vannak. De mivel akkor a gyáripari vállalatok nagy többsége részvénytársaság volt, egy-egy év adatai nagyjából megmutatják az egész gyáripar tőkebefektetési arányait.

1927 és 1935 közt az egy-egy munkásra jutott gyári berendezések, gépek stb. értéke 57 százalékkal növekedett. A modernebb gépek alkalmazása és a termelési folyamatok racionalizálása következtében a munkatermelékenység emelkedése 25 százalékos volt. A termelés volumene azonban csak 14 százalékkal terjedt ki, s ez az említett körülmények folytán a munkáslétszám 10 százalékos csökkenését okozta. A túlnépesedés csak akkor maradt volna el, ha a munkásosztály száma is csökkent volna. De az említett nyolc év alatt a munkásosztály ter-

mészertes szaporodása 9 százalékos volt, s a munkásosztály nemcsak a természetes szaporodás útján, hanem más társadalmi rétegek proletarizálódása útján is növekedett.

A föllendülés időszakaiban az ipari tartaléksereg kisebb lesz, de nem szűnik meg, több cikluson át vizsgálva pedig növekvő tendenciát mutat. „...a munkásnépesség az általa létrehozott tőkefelhalmozással együtt növekvő terjedelemben termeli azokat az eszközöket, melyek őt magát viszonylag fölös-számúvá teszik. A tőkés termelőmód sajátos népesedési törvénye ez...” (I. m. 683—684. old.)

Az ipari tartaléksereg nagyságát rendkívül nehéz megítélni, hiszen nincsenek róla megbízható adatok. Az 1930. évi magyarországi népszámlálás adatai szerint az iparban 142.000 volt a munkanélküli munkások száma, vagyis az összes ipari munkások 16 százaléka. De a munkásosztály nem az egész társadalom; a társadalom többi dolgozó osztályában is volt munkanélküliség. Különösen a mezőgazdasági munkások és a félproletárok kétszék bármely pillanatban betódulni az iparba. Marx lappangó túlnépesedésnek nevezi ezt. Az említettek létszámát nyilván csak becsléssel állapíthatjuk meg. A falukutatók szerint a magyar paraszt a munkaidőnek csupán 75 százalékát, a mezőgazdasági munkás pedig csupán 65 százalékát használta ki. Tehát csak az 5 holdon aluli birtokosok és az agrárproletárok közül mintegy 900 000 ember hagyhatta volna el a mezőgazdaságot (a családtagokkal együtt), munkaerőhiány kára nélkül.

A munkanélküli értelmiségiek, a tisztviselők, a csődbe jutott iparosok és kereskedők is rontották a munka-

piacot — ezek ugyancsak az iparban kerestek megélhetést.

Vagyis 1930 decemberében, tehát amikor a gazdasági válság még nem érte el mélypontját, a munkanélküliek száma, családtagokkal együtt 1,300.000—1,400.000, az egész lakosság 15—16 százaléka, a válság mélypontján pedig 2,5 millió lehetett.

★

A népesedési folyamatokat az osztálytársadalomban osztályonként kell tanulmányozni. „A népesség elvont fogalom, ha például figyelmen kívül hagyjuk a népességet alkotó osztályokat” (Marx).

A Horthy-rendszer statisztikusai tudatosan nem vizsgálták, de nem is vizsgálhatták a népesedési folyamatok osztályonkinti alakulását, mert ez a vizsgálat leleplezte volna a magyar uralkodó osztály egészségügyi monopóliumát. A lakosságot nem osztályonként, hanem népgazdasági áganként csoportosították. Megkülönböztettek ugyan önállót és alkalmazottat, illetve segéd-személyzetet, de e csoportosítás szerint az önálló iparosok csoportja kiterjedt a gyárosra is, a falusi kovácsmesterre is, az alkalmazottak csoportja pedig a vezérigazgatóra és a díjnokra egyaránt. Ez a csoportosítás elködösítette a kapitalizmusban uralkodott osztályellentéteket. De a megmaradt adatok megfelelő átcsoportosítása után, ha nem is teljesen pontos, mindenesetre megközelítő képet rajzolhatunk a lakosság osztályonkinti népesedési folyamatáról. Igaz — az említettek miatt a tőkésekre vonatkozólag alig van adatunk, ezért a munkások és a dolgozó parasztok népesedési folyamatait a tisztviselők és a szabad-

foglalkozásúak csoportjával kellett összehasonlítani.

Nem érthetjük meg azonban az egyes osztályok népesedési folyamatainak alakulását, ha az illető osztályok munka- és életkörülményeitől elvonatkoztatva vizsgáljuk ezt a kérdést. Csakhogy ennek ismertetése meghaladja e cikk keretét. Csupán tájékoztatásképpen említjük meg, hogy egy-egy mezőgazdasági munkás évi jövedelme

163 pengő, egy-egy ipari munkásé 473 pengő, s a tőkésék és a földbirtokosok leggazdagabb csoportjában egy-egy személyé 42.000 pengő volt.

A születések alakulása osztályonként

Számításom alapján 1926-tól 1939-ig az ezer lakosra jutó élveszületés társadalmi rétegenként a következőképpen alakult:

	1926—1929 átlaga	1937—1938 átlaga	1937—1938 átlaga 1926—1929 átlagának százalékában
Magyarország összesen	26,2	20,2	77,0
Ebből:			
munkás*	27,3	20,5	75,1
mezőgazdasági népesség**	29,8	23,3	78,1
értelmiségi, tisztviselő, alkalmazott	16,4	11,7	71,3
iparos, kereskedő, fuvaros ...	24,1	19,2	79,6

* Ipari, közlekedési munkás és napszámos

** A burzsoá statisztikára jellemző, hogy ebbe a kategóriába sorolta az agrárproletárt, a dolgozó parasztot, a kulákot és a földbirtokost.

Az adatok — különösen a paraszt-ság adatai — nem elég részletesek a születések alakulásának osztályonkénti tanulmányozásához. Az 1930. évi népszámlálás megfigyelte a férjes nők házassági termékenységét foglalkozásonként. Ez lehetővé teszi, hogy megvizsgáljuk a társadalmi tényezőknek a születési arányszámra gyakorolt hatását.

A munkásosztály születési arányát illetőleg két irányzat különböztethető meg. A kapitalizmus kifejlődésekor a gépesített nagyipar

tömegesen alkalmazza a női és a gyermekmunkát. „Ha a gép izomerőt tesz nélkülözhetővé — mondja Marx —, eszközzé válik arra, hogy *gyenge* vagy fejletlen testű, de hajlékonyabb kezű *munkásokat* alkalmazzanak. A gépek *tőkés* felhasználásának első szava tehát *a női és gyermekmunka* bevezetése volt.“ (I. m. 425. old.) Akkor a gyermek még kereseti forrás volt, ezért a munkás a család növekedésében eszközt látott saját anyagi helyzetének megjavítására.

A férjes nők házassági termékenysége 1930-ban
(standardizálás után)

	100 férjes nőre jutó gyermekek száma
Gazdasági cseléd	489
Mezőgazdasági munkás	396
10–50 kh. birtokos	348
1–10 kh. birtokos	347
Munkás	305
100 holdon felüli birtokos	305
Kereskedő	253
Közszolgálati tisztviselő	209
Szabadfoglalkozású	170

Elsősorban a munkásosztály fokozódó szervezettségének és növekvő fornadalmiságának eredménye, hogy a burzsoázia törvényhozási úton szabályozta, s korlátozta a munkanap hosszát, a női és a gyermekmunkát. Bár egyes tőkésék kijátszották ezeket a rendelkezéseket, s bár a gyermekmunka teljes megszüntetése a kapitalizmusban lehetetlen, a gyermek 12–15 éves koráig általában nem javította, hanem rontotta a család anyagi helyzetét. A terhesség is sokáig elütötte a dolgozó asszonyt a kereseti lehetőségétől. Ebben az időszakban a munkásosztály születési aránya csökkent, ha a születéscsökkenés itt nem is volt oly nagy, mint a kispolgári rétegben. A munkásosztály nem a születéskorlátozástól várta helyzetének megjavulását, hanem a kapitalizmus megdöntésétől. „Az öntudatos munkás egyáltalán nem vallja ezt a (születést korlátozó) felfogást. Nem tűri, hogy ilyen síránkoszásokkal elhomályosítsák öntudatát... Mi (munkások) megszoktuk a küzdelmet... A mi gyermekeink még jobban fognak küzdeni, s győzni fognak.” (*Lenin Művei*. 19. kötet. 206. lap. 1948. Oroszul.)

Legnagyobb volt a házasságok termékenysége a gazdasági cselédek között; itt a gyermekek száma majdnem háromszor több, mint a szabadfoglalkozásúaké. A gazdasági cselédek és a mezőgazdasági munkások gyermeke korán keresővé vált, hiszen 8–10 éves korában már disznó- vagy libapásztorkodott, vagy feles napszámba járt. Egyébként ezekben a kategóriákban a sok gyermek az életbiztosítás egyik fajtáját jelentette, hiszen az agg, munkaképtelen gazdasági cseléd vagy mezőgazdasági munkás a kapitalizmusban rászorult, hogy gyermekei eltartsák, s minél több volt a felnőtt, kereső gyermeke, annál inkább remélhette öregsége biztosítását. Ezt a szaporodási típust Marx az üldözött állatfajok szaporodásához hasonlítja.

A polgárok, a kis- és nagybirtokosok, a kereskedők és az iparosok lehetőleg csökkentették a születések számát, mert minél nagyobb volt a gyermekek száma, annál inkább elaprózódott a vagyon.

A tisztviselők helyzete nagyon hasonlított a most felsorolt kategóriákéhoz. A Horthy-rendszerben a család jövedelme a hivatali számárletra fokaihoz igazodott, úgyhogy

minden gyermek csökkentette a család 1—1 tagjára jutott jövedelmet. A szabadfoglalkozású dolgozók helyzete sem volt kedvezőbb.

A kispolgár — mondja Lenin — látja és érzi, hogy pusztul, hogy élete egyre nehezebb, a létért való küzdelem egyre súlyosabb, saját és családjának társadalmi helyzete reménytelen. Kétségtelen tény ez. S a kispolgár tiltakozik ellene.

De hogyan tiltakozik?

Ugy, mint egy reménytelenül pusztuló osztály képviselője: kétségbeesetten, letörten és gyáván. „Nem lehet tenni semmit. Legyen csak minél kevesebb gyermekünk, aki kínjaink, szenvedéseink miatt gyötördik, nyomorúságunkban, megaláztatottságunkban osztozik — így kiált a kispolgár.“ (U. o.)

A vagyoneleprózódástól való félelem következtében keletkezett az egyke, illetve az egy se, amely faluhelyen csak a kisbirtokosság közt terjedt el. „A falvak, amelyek a környező nagybirtok miatt nem tudtak terjeszkedni, valami hallgatag egyezséggel megoldották a maguk földbirtokpolitikáját: csodálatosan csak annyi gyermek született, amennyinek föld is jutott. A birtokok nem darabolódtak szét“ — írja Illyés Gyula.

A középosztály születési válságát igen jól jellemzik a Budapesti Or-

vosi Kamára 1941-ben végzett statisztikai adatgyűjtésének eredményei. 4700 orvos közül 1600 (34 százalék) nőtlen, illetve hajadon volt. 3100 házaspár orvos családjában 2916 gyermek született.

A halálozás osztályonkénti alakulása

Az egyes osztályok, társadalmi csoportok halandósága közt a kapitalizmusban igen jelentős különbségek mutatkoznak.

A burzsoázia a termelésben mindenütt garasoskodik, de a munkakerő hordozójával, az emberrel a legpazarlóbban bánik. A maximális profit kisajtolása végett a minimumra akarja szorítani a termelési költségeket, takarékoskodik a gyárépülettel, a védőberendezések felszerelésével, a világítással, a szellőztetéssel stb.-vel. Fősvénységével nemcsak az önköltséget szorítja le, hanem a munkások élettartamát is.

A népesség egyes társadalmi csoportjainak halandósági színvonalkülönbsége a társadalmi csoportok rendkívül különböző korösszetétele miatt nem fejeződik ki eléggé az általános mutatószámokban. Például a munkásosztály tagjai sokkal fiatalabbak, mint a tőkésosztályé. Ezért csak akkor kapunk a valóságnak megfelelő képet, ha kor szerint vizsgáljuk a halálozást.

Gyermekhalandóság Budapesten

	1929—1930	
	ezer élveszületett közül meghalt	
	igazgató*	munkás
	családból származott gyermek	
1 éves korig	24	149
1—5 év között	10	54
5—20 év között	29	79
20 éves korig összesen:	63	282

* Magánalkalmazott (bank-, vállalati igazgató stb.).

Hasonló eredményre jutunk a dalmi csoportonkinti megoszlásának várható átlagos élettartam társadalmi csoportonként vizsgálatakor:

Várható átlagos élettartam társadalmi csoportonként

(1930—1931)

Közszerelő tisztviselő és szabadfoglalkozású	Gazdasági cseléd és munkás	Napszámos
51,0	35,1	27,7

A tőkés várható átlagos élettartama 65—70 év. A burzsoázia kétszer akkora utalványt biztosít magának az életre, mint a munkásosztálynak — mondotta Marx 100 évvel ezelőtt. Marx szavai a feudális kapitalista Magyarországon is tökéletesen érvényesültek.

A természetes szaporodás osztályonkénti alakulása

Ha megállapítottuk a születések és a halálozások számának osztályonkénti alakulását, jól látjuk az egyes osztályok természetes szaporodását is.

Ezer főre jutó természetes szaporodás

	1926—1929 átlaga	1930	1931	1932	1927—1938 átlaga
Magyarország összesen	8,8	9,9	7,1	5,5	5,9
Ebből:					
munkás	12,2	13,5	11,2	9,3	8,4
mezőgazdasági népesség.	10,0	11,4	7,9	6,5	6,9
értelmiségi, tisztviselő, alkalmazott	5,0	4,6	3,7	1,9	1,2
iparos, kereskedő, fuvaros	7,7	8,0	5,7	4,1	3,9

A természetes szaporodás az összes osztályokban nagyon csökkent. Az értelmiségi stb. rétegben a csökkenés különösen feltűnő; természetes szaporodásuk 1937—38-ban voltaképp megszűnt.

Az egyes osztályok természetes szaporodása alapján kiszámítható,

hogy 21 év alatt mennyivel növekedett volna egy-egy osztály csupán a természetes szaporodás folytán. Ha összehasonlítjuk ezt az adatot az egyes osztályok számában bekövetkezett változással, igen jelentős eltérést tapasztalhatunk.

Az 1920—1941 közötti természetes szaporodás és a tényleges változás különbsége

	Növekedés (+) ill. fogyás (-)
Munkások	+ 370 000
Parasztok	- 600 000
Tisztviselők, érteimiségielk, alkalmazot- tak	+ 200 000
Iparosok, kereskedők	- 150 000
Fegyveres alakulatok tagjai, nyugdíja- sok, egyéb	+ 180 000

A munkásosztály száma a természetes szaporodáson kívül 370.000-rel emelkedett; ez a lakosság fokozódó proletarizálódására mutat. Erre utal a parasztok, az iparosok, a kereskedők stb. csökkenő száma is.

Jól jellemzi a parasztság Horthy-rendszerbeli gazdasági helyzetét, hogy 21 év alatt 600 000-en hagyták ott a falut. E tömeg zöme kétségkívül az agrárproletariátus és a törpebirtokosok közül került ki.

A falu a kapitalizmusban a paraszt mostohája, ezért a paraszt a városban próbál szerencsét. Inkább vállalja a bizonytalan városi életet, a zsúfolt tömeqlakásokat és az éhezést, mint a falun az éhhalált.

A lakosság kormegoszlásának alakulása

A születések száma csökkenésének igen fontos demográfiai következménye volt, hogy a lakosság korösszetétele jelentősen és nagyon kedvezőtlenül megváltozott.

A születések számának esése miatt a fiatal korosztály száma és főleg az egész lakossághoz viszonyított aránya állandóan alacsonyabb lett. Főlöszleg hangsúlyoznunk, mily kedvezőtlenül hat ez a jelenség több generáció születésszámának alakulására. A jövő generációban alacsonyabb lesz a produktív korúak száma; ehhez járul még a születési arányszám csökkenő tendenciája, s ily módon szinte a mértani haladvány törvénye szerint még inkább összezsugorodik a születési arányszám.

A népesség kormegoszlásának alakulása 1920—1941 közt

Év	Az egész lakosság	E			
		15 évesnél fiatalabb	b	b	l
			15—39	40—59	60 éves és idősebb
é v e s					
<i>a) Szám szerint (ezer)</i>					
1920	7 987	2 447	3 294	1 526	720
1930	8 685	2 392	3 703	1 742	848
1941	9 316	2 420	3 786	2 111	999
<i>b) Százalékban</i>					
1920	100,0	30,6	41,3	19,1	9,0
1930	100,0	27,5	42,6	20,1	9,8
1941	100,0	26,0	40,6	22,7	10,7

Ez a táblázat rendkívül pontosan mutatja a születések és a halálozások csökkenésének demográfiai következményét. Bár 1920-tól 1941-ig a lakosság száma 16 százalékkal emelkedett, a 15 évesnél fiatalabb korúak száma 25 000-rel kevesebb lett. Az egész lakossághoz viszonyított arányuk 30,6 százalékról 26 százalékra csökkent.

A halálozási arányszám javult, az átlagos élettartam hosszabb lett, s ez többé-kevésbé ellensúlyozta a születések csökkenését: De: a népmozgalmi adatok tüzetes elemzéséből kiderül, hogy a lakosság népesedési mérlege 1932 óta voltaképp passzív volt, mert nem a fiatalok száma, hanem csupán az idősebbeké növekedett. 1920 és 1941 közt az 5—14 éves gyermekek száma 150 000-rel csökkent, a 40—59 évesek száma ellenben 600 000-rel, a 60 évesnél idősebbek száma pedig majdnem 200 000-rel növekedett.

A születések számának csökkenése annál feltűnőbb, mert 1941-ben a produktív (15—49 éves) korú nők száma 350 000-rel volt nagyobb, mint 1920-ban. Mégis, a korosztályonkénti születési arányszám vizsgálatakor kitűnik, hogy 1921-ben ezer 15—49 éves nőre 117 élveszületés jutott, 1940—1941 átlagában csupán 72, vagyis a születési arányszám 39 százalékkal csökkent.

A természetes szaporodás csökkenése, a lakosság elöregedése nem csupán magyar jelenség volt; ez jellemezte az összes kapitalista országokat. Ezzel szemben a Szovjetunióban a lakosság száma 1926 és 1939 közt 23 millióval nőtt; ez évi 1,2 százalék természetes szaporo-

dásnak felel meg. A Szovjetunió lakosságát — a hosszú élettartamon kívül — a fiatalok és a produktív korúak magas arányszáma jellemzi.

A második világháború demográfiai hatása

1949-ben a lakosság lélekszáma 9,2 millió volt, vagyis 115 000-rel alacsonyabb, mint 1941-ben. A valószínű veszteség azonban ennél jóval nagyobb: megközelítette a 600 ezret. Ennek egyik oka a második világháború okozta születési kiesés volt, másik oka a háborús veszteség. Rákosi elvtárs erről a következőket mondotta: „Hazánk lakossága 115 000-rel kevesebb most, mint az utolsó népszámláláskor volt. Ha a két világháború közti népszaporodást vesszük alapul, akkor a háború nélkül Magyarország lakosságának 9,800.000 körül kellene lennie. Ehelyett 9,201 000 a lakosság száma, azaz a háborús kiesés 600 000 főt tesz ki. Ennyi az a lélekszám, amely a legkülönbözőbb címeken a háború következtében elveszett a magyar nép számára. Ez több, mint akár Anglia, akár az Egyesült Államok háborús embervesztesége. Ez a szám annyit jelent, mintha Szeged, Debrecen, Miskolc, Pécs, Kecskemét, Hódmezővásárhely az utolsó emberig kipusztult volna, vagy mintha Abauj, Bács-Bodrog, Győr, Moson, Csanád és Csongrád megye összes lakói a háború áldozataivá váltak volna. Emellett ez a hasonlat annyiban sántít, hogy a háború első sorban a férfiak közt pusztított. Ha most 115 000-rel kevesebb a lakosság, mint 1941-ben, úgy a férfiak száma 141 000-rel lett kevesebb,

három százalékkal csökkent nálunk a férfiak aránya és most 1000 férfira 1083 nő esik. De még ez a kép sem teljes, nem mutatja azt a hatalmas veszteséget, amit éppen a legmunkaképesebb, a katonai szolgálatra alkalmas férfiakban okozott a háború." (*Rákosi Mátyás. Válogatott beszédek és cikkek. 398—399. old. Szikra. 1950.*)

Vonjuk meg a Horthy-rendszer 25 éves népellenes unalmának demográfiai mérlegét:

A valóságos szaporodás üteme meglassult, a lakosság korösszetétele deformálódott, az öregek aránya megnőtt, a fiataloké pedig kisebbedett.

Ilyen demográfiai örökséget hagyott ránk a Horthy-rendszer.

Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban

Ez év február végén Kuczynski professzor, az ismert német gazdaságtörténész kezdeményezésére gazdaságtörténeti vita zajlott le a berlini Humboldt Egyetem egyik speciális szemináriumának keretében, meghívott tudományos dolgozók részvételével. A vitáról Andreas Schüller elvtárs beszámolót írt a *Wirtschaftswissenschaft* című folyóirat július-augusztusi számában. A beszámolót rövidített formában közöljük, mert a vita tárgya — a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti kötelező összhang törvényének érvényesülése olyan országban, amelynek mezőgazdasága a porosz úton fejlődött — a magyar fejlődésre is vonatkoztatható. A vita lefolyása egyébként is tanulságos a közgazdaságtudomány dolgozói számára. De már előljáróban megjegyezzük, hogy a vitatott kérdést — szerkesztőségünk véleménye szerint — sem a tudományos vita, sem pedig a vitáról szóló beszámoló nem tisztázta kellőképpen, pedig a fölvetett problémák jórésze okvetlenül tudományos feldolgozásra érdemes.

A vita a következő kérdéstről folyt: „Milyen mértékben volt meg az összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt Németországban a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet szakaszában? E kérdés téziseit Kuczynski professzor

már a vita előtt kidolgozta. Fő tézisei a következők voltak:

1. 1830 és 1870 közt sokkal inkább megvolt a termelőviszonyok és a termelőerők jellegének összhangja, mint a későbbi időszakban.

2. De az 1830—1870-es időszakban sem lehet szó arról, amit Sztálin elvtárs a termelőviszonyok és a termelőerők jellege teljes összhangjának nevez.

Kuczynski professzor négy fő érveléssel okolja meg ezt a tézist. Először (úgy véli): olyan országban, amely — mint Németország — a mezőgazdaság tőkés fejlődésének porosz útját járta meg, eleve nem lehet teljes összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt. A második érv az 1860 előtti német nehézipar „munkateljesítményének kedvezőtlen fejlődésével” függ össze. (V. ö. *J. Kuczynski. A munkásság helyzetének története az ipari kapitalizmusban. I. kötet. 111. old. Freie Gewerkschaft kiadás. 1949. Németül.*) Harmadszor: nem lehet szó teljes összhangról, amióta Németországban is megkezdődtek a válságok. A negyedik, az előzőeknél kevésbé nyomósra vélt érv: a nemzeti egység hiánya 1871-ig, s a gazdasági alapon ennek következtében kialakult viszonyok és ellentmondások.

E megfontolások alapján Kuczynski professzor a következő eredményre

jut: „Ha megállapítható, hogy valamelyik országban a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet folyamán, illetőleg az átmenet megtörténte után nem volt teljes összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt, akkor az illető országban az új társadalmi rend kezdetén a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának objektív törvénye meghatározott történelmi tények folytán nem érvényesülhetett olyan mértékben, hogy a teljes összhang megvalósuljon”.

A vita kevésszámú részvevője közül senki sem értett egyet az előadó nézeteivel. De Andreas Schüller, a beszámoló írója csak Naumann professzor felszólalását ismertet, mert ez szerint jellemzi a vita többi részvevőjének nézeteit is. Naumann professzor megállapítja, hogy Kuczynski téziseiben megismétli és elmélyíti A. I. Notkinnak már Sztálin elvtárs által bírált hibáját. Notkin, mint ismeretes, abszolút értelemben fogta fel a „teljes összhang” kifejezést, s a szocializmuselőtti alakulatok termelőviszonyai és termelőerői közt csaknem teljes összhangot ismert el. Valójában a termelőviszonyoknak előbb-utóbb összhangba kell kerülniük a termelőerőkkel, mert különben szükségképp mélyreható zavarok, a termelőerők általános pusztulása, a termelés általános szétzilálódása következik be. De ez a szóbanforgó időszakban nem történt meg: Németországban ugyan később fejlődött ki a kapitalizmus, mint Angliában és Franciaországban, de azután gyorsan növekedett. A XIX. század végén Németország megelőzte ezeket az országokat, s ipari termelését tekintve az Egyesült Államok után a második helyre került. Naumann professzor ezeketán sorra veszi Kuczynski egyes érveit, s vitába száll velük. A mezőgazdaság tőkés fejlődésének porosz útja lassú, kínos, a dolgozó tömegeket végtelen nyomorúságra kárhoztató út ugyan, de mégis a tőkés termelőviszonyok fejlődésének útja a mezőgazdaságban, olyan út, amelynek

során a termelőviszonyok az új termelőerőkhöz idomulnak. Az ipar és a mezőgazdaság fejlődése közt tátongó szakadék, s a közt lévő ellentmondás mindenkor jellemző vonása a kapitalizmusnak, s így nem tekinthető Kuczynski professzor felfogása igazolásának. A nemzeti egység 1871-ben megvalósult, s ez szabaddá tette a tőkés termelés gyors fejlődésének útját. Tehát ez az elv sem helytálló. Az 1860 előtti német nehézipar „munka-terjesztményének” lassú fejlődése pedig csak annak a sztálini tételnek a helyességét igazolja, hogy a tőkés iparosítás a könnyűiparral kezdődik. Naumann professzor ezután a periódikus túltermelési válságok kérdéseivel foglalkozott. Ezek a válságok, mondta, a termelőviszonyok és a termelőerők közötti konfliktusokról tanúskodnak ugyan, de e konfliktusok csak átmenetiek, periódikusak (!? — *A szerk.*) A termelőviszonyok teljes összhangja a termelőerők jellegével sokféle sajátos formában, ellentmondásosan valósul meg. A kérdés megvilágítása Naumann professzor nézete szerint még gondos tanulmányozást kíván. A bíráló a „külön útról” szóló elméletek vesztélyére is rámutatott, s hangsúlyozta: Kuczynski professzor tézisei végső fokon tagadják, hogy a termelőviszonyoknak tökéletesen alkalmazkodniuk kell a termelőerők fejlettségi fokához. Ez a helytelen következtetés megkönnyíti a nyugatnémet imperialistáknak és jobboldali szociáldemokrata segítőitáiknak, hogy mindenféle reakciós és antimarxista tételeket terjesszenek, például azt a tételt, hogy: ha Németországban gyorsan fejlődött a kapitalizmus, bár a termelőviszonyok és a termelőerők összhangja nem volt teljes, akkor most is fejlődhetnek a termelőerők a tőkés termelőviszonyok szétzúzása nélkül.

Kuczynski professzor főleg azzal a felfogással fordult szembe zárószavában, hogy 1871-ben teljes összhang létesült, hiszen Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy 1871-ben éppen a kapitalizmus hanyatlásának korszaka kez-

dődött. Köjjelentette továbbá, hogy az első, nem külső okok létrehozta ciklikus válság óta Németországban semmilyen értelemben nem lehet szó a termelőviszonyok és a termelőerők jellegének teljes összhangjáról. Kuczynski professzor végső következtetése, hogy még gondosabban kell tanulmányozni a tényeket, s pontosabban meg kell határozni a teljes összhang fogalmát.

Schüler elvtárs a vita értékelése során hangsúlyozza, hogy Németországban ma minden tudományos dolgozó elismeri a tudományos viták fontosságát, de ilyen vita mégis ritka. Ma így folytatja: ebből könnyen juthatnánk arra a következtetésre, hogy hálásaknak kell lennünk bármiféle tudományos vitáért, amelyen nyílt és elvi érvek meg bírálatok hangzanak el. Kuczynski professzor bizonyosan nem tartozik az olyan tudósok közé, akiket Walter Ulbricht elvtárs a következő szavakkal jellemezett: „Tudományos véleményüknek nem adnak hangot, hanem előbb megvárják »a hivatalos« pártálláspontot”. Nekünk azonban nem akármilyen, hanem olyan vitákra van szükségünk, amelyek bátran ragadnak meg problémákat, s az élet fölvetette kérdésekre adnak választ. A *Kommunist* 1952 decemberi számának vezércikkében a következőket olvashatjuk: „Ne felejtsük el, hogy az azonos elveket valló marxisták vitáinak célja: az elkövetett hibák kijavítása, a kérdés helyes marxista megoldásának megtalálása és az egész tudományos kutatómunka színvonalának emelése”. (*Kommunist*, 1952. 22. sz. 7. o'd.).

Ha ebből a szempontból kell megítélnünk az említett vita eredményeit — írja Schüler elvtárs — nem tekinthetjük ezeket kielégítőeknek, s nem mondhatjuk, hogy a vita közelebb vitt valamely, az élet által napirendre tűzött kérdés megoldásához.

Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolásának követelménye a gazdaságtörténetre is vonatkozik. Ismeretesek azok a feladatok, amelyek a Német

Demokratikus Köztársaság történet-tudományára hárulnak. A párt és a kormány ismételtlen figyelmeztette a történészeket, hogy jelenlegi legfontosabb feladatuk: a német történetírásnak a polgári történelemszemlélet hamisításaitól való megtisztítása, különösen pedig a német nép haladó, forradalmi hagyományainak feltárása és értékelése. De Kuczynski professzor ez alkalommal a gyakorlati feladatoktól és követelményektől elvonatkoztatottan vetette föl a kérdést, mondván, hogy Németországban objektíve hatott ugyan a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye, de különleges okok miatt csak bizonyos „fokig”, s nem teljesen érvényesülhetett. A marxizmus-leninizmus klasszikusai azonban mindenkor hangsúlyozták, hogy a termelőviszonyoknak előbb vagy utóbb *okvetlenül* összhangba kell jutniuk a termelőerők fejlettségi fokával.

Kuczynski professzor a „külön út” elméletének álláspontjára sodródott. Ennek veszélveire Naumann professzor már rámutatott. De még hangsúlyoznunk kell, hogy itt olyan „külön út”-ról van szó, amely — ha elfogadjuk Kuczynski professzor véleményét — számos országra, elsősorban pedig a kelet- és délkelet-európai országok többségére vonatkozóan érvényes volna. A polgári termelőviszonyoknak és a polgári termelőerők jellegének polgári forradalom után teljes összhangra tehát gyakorlatilag csak a „klasszikus” fejlődés néhány kivétel esetében, Angliában és Franciaországban érvényesült volna. Ez a marxizmus-leninizmus tételeivel ellentétben elmélet nyilvánvalóan zsákutcába viszi a történelemtudományt. Kuczynski professzor azért került ilyen zsákutcába, mert olyasvalamit keres, ami nincs és nem is lehet: a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének olyan „teljes összhangját”, amelyben a termelőviszonyok egváltalán nem tartalmaznak a termelőerők fejlődését gátló elemet. Kuczynski tehát, akárcsak Notkin, a „teljes össz-

hang"-ot abszolút értelemben fogja föl. Pedig Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy ezt a kifejezést, amelyet ő elsősorban a szocializmusra vonatkoztat, nem szabad abszolút értelemben fölfogni. Még kevésbé szabad tehát a polgári forradalom utáni termelőviszonyokra ilyen értelemben alkalmazni.

Amikor Sztálin elvtárs ez utóbbi korszakkal kapcsolatban „teljes összhang"-ról beszél, csak azt állítja, hogy a polgári termelőviszonyok voltak összhangban a termelőerők jellegével: „A polgári forradalom utáni korszakban, amikor a burzsoázia lerombolta a feudális termelőviszonyokat, s megteremtette a burzsoá termelőviszonyokat, feltétlenül voltak olyan időszakok, amikor a burzsoá termelőviszonyok teljes összhangban voltak a termelőerők jellegével". (Sztálin, A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban, 51. old. Szikra, 1953.) Sztálin elvtárs megmagyarázza, hogyan értendő ez a mondat, amikor az új termelőviszonyoknak — a termelőerők fő hajtóerejének — előrevívó szerepét említi: „...az új termelőviszonyok azt a fő és döntő erőt alkotják, amely tulajdonképpen meg is határozza a termelőerők további, mégpedig erőteljes fejlődését és amely nélkül a termelőerők tengődésre vannak kárthatva, mint ma a kapitalista országokban". (I. m. 61. old.)

Már Marx és Engels bebizonyította a *Kommunista Párt Kiáltványában*, hogy ez a tétel érvényes a fiatal polgári termelőviszonyokra. Nyilvánvaló, hogy egykor Németországban is a termelőerők rendkívül gyors fejlődésének fő hajtóerői voltak az akkor új polgári termelőviszonyok. Ezért voltak főként a termelőviszonyokkal szemben, s ezért győzhettek le végérvényesen ez utóbbiakat.

Kuczynski professzor tehát helytelenül a konkrét történelmi helyzet összes gazdasági feltételeivel azonosítja a polgári termelőviszonyokat (ideértve a régi, feudális elemeket és a

belőlük adódó ellentmondásokat és összeütközéseket is), s elfelejti, hogy a tőkés termelőviszonyok eleve olyan ellentmondásokat és összeütközéseket tartalmaznak, amelyek már magukban rejtik e termelőviszonyok megsemmisülésének csiráját. Sztálin elvtárs éppen ezt a mozzanatot hangsúlyozza: „Ebben a tekintetben egyfelől a proletariátus, másfelől más osztályok között, amelyek a történelem folyamán valamikor forradalmat hajtottak végre a termelőviszonyokban, az a különbség, hogy a proletariátus osztályérdekei egybeolvadnak a társadalom túlnyomó többségének érdekeivel, mert a proletariátus forradalma nem a kizsákmányolás egyik vagy másik formájának megszüntetését, hanem minden kizsákmányolás megszüntetését jelenti, más osztályok forradalmi ellenében azáltal, hogy a kizsákmányolásnak csupán egyik vagy másik formáját szüntették meg, a társadalom többségének érdekeivel ellentétben álló szűk osztályérdekeik kereteire szorítottak" (I. m. 50—51. old.).

Nem szabad megfeledkeznünk a polgári forradalomnak arról az oldaláról, mert benne tükröződik a polgári forradalom és a kapitalizmus fejlődésének egész ellentmondásos jellege: a tőkés termelőviszonyok érvényre jutása eorrészt társadalmi haladás, mert a tőkés termelőviszonyok az idejükmulta feudális termelőviszonyok helyébe lépnek, s megteremtik a termelőerők további gyors fejlődésének e szakaszban lehetséges feltételeit. Ebben az értelemben összhangban vannak a termelőerők jellegével. Másrészt ez a fejlődés* a legélesebben ellentétes a társadalom dolgozó többségének érdekeivel, mert a kizsákmányolás egyik formáját csupán a kegyetlen kizsákmányolás, másik, magasabbrendű formájával váltja föl. Ezért helytelen, ha abszolút értelemben teljes összhangot keresünk.

* Pontatlan fogalmazás: nem a feudalizmus kapitalizmussal való felváltása ellentétes a dolgozók érdekeivel, hanem a kapitalizmus maga. — A szerk.

A beszámoló szerzője ezután hangsúlyoztatja, hogy a német történettudománynak fontos feladata a német kapitalizmus kezdeti történetének e fejlődés valamennyi sajátosságát mérlegelő sokoldalú vizsgálata. De a történettudomány csak akkor oldhatja meg ezt a feladatot — állapítja meg Schüller elvtárs —, ha a történelmi tényekhez igazodva, a történelmi materializmus általános, objektív törvényeinek érvényesülését vizsgálja és mutatja ki, s okvetlenül eltévelyedik, ha — éppen megfordítva — megkísérli, hogy absztrakt szociológiai sémákba kényszerítse a történelmet.

Márpedig ilyen kísérletnek kell tekintenünk Kuczynski professor fáradozását, hogy meghatározza: milyen „fokig” van összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt.

Schüller elvtárs végezetül megállapítja: nem szabad akármilyen vitát rendezni, csak az a tudományos vita hasznos, amelyik a *kutatómunkából* nő ki, a tudományos munka eredménye. De ha az ország politikai és gazdasági főfeladataival számoló gondos kutatómunka előzi meg a vitákat, akkor ezek a kérdés tisztázására vezetnek, s a tudós kutatómunkáját is elősegítik.

GYÖNGYÖSI NÁNDOR

A közgazdasági dokumentációról

A dokumentáció mint szervezett, önálló szolgáltatás, nálunk a felszabadulás után néhány esztendővel kezdődött meg. 1948-ban és 1949-ben alakultak meg a dokumentációs központok. Nem véletlenül akkor. A fordulat éve után vált sürgető szükséggé az önálló dokumentációs szolgálat megszervezése. A szocializmus építése megkövetelte, hogy hozzáférhetővé tegyük az oroszul nem tudó magyar tudósok és szakemberek részére a szovjet közgazdasági folyóiratok kincsestárát, s egyúttal segítjük őket a népi demokratikus országok szakirodalmának tanulmányozásában.

Igy került sor a Közgazdasági Dokumentációs Központ megalakulására 1949 decemberében. Addig úgyszólván nem volt Magyarországon közgazdasági dokumentáció. Csak a Magyar Nemzeti Bank vezetett közgazdasági nyilvántartást. Ez a nyilvántartás ugyan messzire visszamutatott a háborúelőtti időkbe, de érdeklődési köre csekély volt, s csak beső használatra szolgált. A felszabadulás után az összes minisztériumok közül csak a Külkereskedelmi Minisztérium vezetett közgazdasági dokumentációt, 1950—51 óta

az Országos Tervhivatalban, az Állami Ellenőrzési Központban és az Országos Munkabérbizottságban is kialakult a dokumentáció. Ez volt minden. A legtöbb nagy intézménynél vagy a legnagyobb vállalatoknál általában csak addig terjedt a közgazdasági dokumentáció, hogy időnkint lefordították valamelyik szovjet közgazdasági folyóirat egy-egy cikkét. Csupán a Közgazdasági Dokumentációs Központ megalakulása óta van önálló közgazdasági dokumentációs szolgálat, amely minisztériumok, országos testületek, hivatok és vállalatok számára rendszeres figyelem és kutató munkát végez, dokumentációs kiadványokkal, fordításokkal és bibliográfiai anyaggal rendszeresen elátja ezeket. Persze a KDK sem teljesíthette megalakulásakor azonnal a kormány által kitűzött feladatokat. Káderhiány és más körülmények miatt a KDK is csak 1951 óta fejt ki eredményes működést, s szélesre megalapozott szervezési munkával csak 1952 ősze óta gondoskodik róla, hogy a közgazdasági dokumentáció a legfontosabb hivatalokban és vállalatokban rendszeresen működjék.

1952 őzén rendelte el a Népgazdasági Tanács egyik határozata a közgazdasági dokumentáció megerősítését. Ezzel magyszabású szervezés kezdődött, hogy a KDK kiadványaiban és nyilvántartásában felhalmozott gazdag anyag mindenhova, a minisztériumokig és az országos testületekig, valamint a trösztökig és a vállalatokig eljusson. Ez a munka még nem fejeződött be, de kétségtelen, hogy a legfontosabb száz hivatalban és vállalatban a közgazdasági dokumentáció rendszeresen folyik, s más száz egységnél a KDK szervező munkája már megközeleíti ezt a célt.

A KDK feladata, hogy a Szovjetunió és a népi demokratikus országok lapjaiban, folyóirataiban megjelent cikkeket nyilvántartsa, lefordítsa, s a felhalmozott anyagot megfelelő formában a magyar közgazdaság tudósainak és szakembereinek rendelkezésére bocsássa. A KDK többféle módon és eszközzel próbálja megoldani a ráháruló igen fontos feladatot. Ehhez képest munkája 5 osztályra tagozódik.

Legfontosabb osztálya a kiadványrészleg. Ez ismerteti meg a magyar szakemberekkel a Szovjetunió és a népi demokráciák lapjaiból, folyóirataiból kiválogatott közgazdasági cikkeket. A kiadványrészleg több referáló lap kiadásával végzi el ezt a feladatot. A *Közgazdasági irodalmi tájékoztató a Szovjetunió és a népi demokráciák gazdaságáról* című kiadvány tartalmazza a Szovjetunió és a népi demokratikus országok sajtójában egy hónapon át megjelent közgazdasági cikkek ismertetését. Ez az anyag mutatja meg, hogyan oldották meg a Szovjetunióban és a népi demokráciákban a közgazdaság elméleti és gyakorlati kérdéseit népgazdasági szinten. Közvetíti tehát a Szovjetunió és a népi demokráciák tapasztalatait. Ennek a lapnak állandó rovatái vannak: Elmélet, Népgazdasági tervezés, Ipar, Mezőgazdaság, Kereskedelem, Pénzügy, Statisztika, Munkaverseny- és Újítómozgalom, Termelékenység, Önköltségcsökkentés, Könyv- és Folyóiratbíráló. E fejezeteket a

kiadvány tovább tagolja, országonként csoportosítja az anyagot. Ez a módszer megkönnyíti a nagy anyagban az eligazodást. Az anyag valóban nagy, mert ebben a kiadványban ismertetünk 18 szovjet, 8 lengyel, 6 csehszlovák, 4 román, 5 bolgár, 1 kínai, 9 német folyóiratot és lapot, tehát összesen 51-et. Ezekben a rendszeresen ismertett lapokon és folyóiratokon kívül még jónéhányat ismertetünk alkalmilag.

Az előbbi kiadvány népgazdasági szinten foglalkozik a közgazdasági kérdésekkel. Az *Uzemszervezés és számvitel* című kiadvány ellenben olyan cikkeket ismertet, amelyek vállalati szinten vetik föl a problémákat. Ez a lap négy főkérdés köré csoportosítja anyagát: 1. Iparvállalati tervezés és szervezés, pontosabban: a termelés tervezése és szervezése. Pénzügy. 2. Kereskedelem. Közlekedés. 3. Bankok. 4. Számvitel. Ebben a lapban 20 szovjet folyóirat, 6 lengyel, 6 csehszlovák, 3 bolgár, 2 román és 10 keletnémet folyóirat, összesen 47 folyóirat cikkeit ismertetjük.

A *Közgazdasági irodalmi tájékoztató a tőkés országok gazdaságáról* című kiadvány hónapról hónapra ismerteti a tőkésországokban megjelenő közgazdasági folyóiratokat, bankjelentéseket és egyéb forrásmunkák anyagát. Ezenkívül kétszer külön gyarmati szám jelenik meg. Az említett kiadvány valamennyi nagy nyugati folyóirat anyagát számontartja, fontosabb cikkeket ismerteti. Minden számban beszámol a világpiac általános helyzetéről, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Nyugat-Németország gazdasági helyzetének alakulásáról, s ha nem is rendszeresen, de állandóan foglalkozik más, fontosabb országok gazdasági eseményeivel.

A *Tájékoztató a népi demokráciák sajtójából* című kiadvány hetenként jelenik meg. Ez tartalmazza a népi demokratikus országokban kiadott gazdasági jellegű párthatározatokat, kormányrendeleteket, miniszterek és vezető politikusok nyilatkozatait, illetve beszédeit.

Az *Időszerű gazdasági feladatok irodalma* című kiadvány jelentősen különbözik az előbbiektől. Ez is a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági tapasztalatait dolgozza fel, de bizonyos, számunkra is időszerű témák köré csoportosít megfelelő ismertetéseket, könyvfejezeteket, idézeteket. Eddig 10 ilyen füzet jelent meg, címük: Önálló gazdaságos elszámolás. A vállalatok forgóeszközei és a forgási sebesség fokozása. Beruházási megtakarítások. Az iparvállalaton belüli szervezés. Önköltségszámítási módszerek. Az önköltség tervezése, csökkentése és ellenőrzése. Iparvállalati beruházás. A díszpéceser-rendszer. Operatív tervezés. Anyaggazdálkodás. Ennek a 100 vagy több oldalas füzet sorozatnak az a törekvése, hogy a kiválasztott témát sokoldalúan kifejtsé, megvilágítsa a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közgazdasági sajtójában megjelent legjobb közlemények, vagy egy-egy fontos könyv részletei alapján.

A *Heti jegyzék* című kiadvány hetenként közli a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közgazdasági lapjaiban, folyóirataiban megjelent fontosabb cikkek címét.

A *Jegyzék a Szovjetunió és a népi demokráciák sajtójában megjelent cikkek fordításairól* című kiadvány tartalmazza a KDK és a más intézmények által abban a hónapban lefordított közgazdasági cikkek címét, megfelelő annotációval ellátva.

Bibliográfiai kiadványa is van a KDK-nak. Címe: *Külföldi közgazdasági könyvek jegyzéke*. Ez évente kétszer jelenik meg, s címfelvételeket közöl a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban megjelent közgazdasági könyvekről.

Szorosan a kiadványrészleg munkájához csatlakozik a lektorátus. Ennek a részlegnek a munkatársai ellenőrzik az orosz, lengyel, cseh, román, bolgár, német, angol és francia nyelvből készült fordításokat. Az orosz nyelvből készült fordításokat a lektorokon kívül gyakran egy szuperlektor is felülbírálja. A szuperlektor legfon-

tosabb feladata az egységes terminológia használatának biztosítása.

A fordítási részleg 30 úgynevezett külső fordítóval dolgozik. Havi teljesítménye: 1200—1300 oldal. Fordításainak száma megközelíti a három és fél ezret. Ebben a néhányoldalas cikkek és a nagyterjedelmű (sokszor 500 oldalas) könyvek fordítása is benne van.

A dokumentáció egyik legjellegzetesebb része a nyilvántartás. A KDK nyilvántartása 40 000 kartont tartalmaz; ez a szám havonta mintegy 1000-rel növekszik. A nyilvántartás nemcsak azoknak a cikkeknek a kartonjait tárolja, amelyek a kiadványokban megjelentek, vagy amelyeket lefordítottak, hanem valamennyi cikknek a címét, amelyhez a KDK valamilyen módon hozzájut. A cikknylvántartáson kívül könyvnyilvántartás, úgynevezett központi katalógus is működik. Ez nemcsak a nyilvános könyvtárakban lévő, hanem más intézmények, országos testületek, egyetemi tanszékek könyvtáraiba besorozott orosz és a népi demokratikus országok nyelvén írott könyvek címfelvételeit is tartalmazza. A kartonok természetesen feltüntetik, hogy melyik könyv melyik könyvtárban található. Ez az első ilyen gyűjtemény Magyarországon, s igen nagy jelentőségű a kutatók szempontjából. Ez a két nyilvántartás a figyelőszolgálat és a kutatószolgálat alapja. A figyelőszolgálat 100 előfizetőnek kézbesíti havonta a figyelt témákra vonatkozó anyagot. Mind a tudományos intézetek, mind a vállalatok munkatársai egyre gyakrabban fordulnak a KDK kutatószolgálatához. A kutatók használhatják a KDK 3000 kötetes kézikönyvtárát is. Ebben a kis könyvtárban megtalálható csaknem minden gazdasági tárgyú könyv, amely a Horizont vagy a Kultúra útján érkezik országunkba. A kutatószolgálat részeként működik a bibliográfiai szolgálat; ez a kívánt témákról jegyzéket állít össze a megrendelő számára a KDK nyilvántartásában lévő anyag alapján.

Végül ismertetem a szervezési osz-

tály működését. Ez hajtja végre a Népgazdasági Tanács 394/1952. sz. határozatát. Ez a határozat a KDK kötelességévé teszi a közgazdasági dokumentációs szolgálat megszervezését valamennyi gazdasági jellegű minisztériumban, hivatalban, a trösztökben és az A/I típusú vállalatokban. Erre a határozatra nagy szükség volt, mert hivatalainkban és vállalatainkban csak

kivételesen működött közgazdasági dokumentáció. 1954-ben, amikor ez a szervező munka befejeződik, e mondhatjuk majd, hogy minden fontos gazdasági jellegű hivatalunkban és vállalatunkban — mintegy 400 helyen — működik a közgazdasági dokumentáció, s értékesíti a Szovjetunió és a népi demokratikus országok tapasztalatait.

A nagybankok szerepe Nyugat-Németországban

A nyugatnémet ipari monopóliumok hatalmának visszaállítását a nagybankok helyreállítása követi. A német nagybankok — elsősorban a Német Bank, a Drezdai Bank és a Kereskedelmi Bank — a háború előtt jelentősen támogatták a német imperializmust. Minden nagyobb pénzügyi műveletben, részvénykiadásokban, a termelés bővítésében vagy átállításában finanszírozták a német ipari monopóliumokat. A nemzetközi pénzügyi műveletekben is az ipari monopóliumok érdekeit védelmezték. Az első világháború óta a többi tőkésország, de különösen az Egyesült Államok pénzügyi köreivel szorosan együttműködő német nagybankok gazdag nemzetközi pénzügyi tapasztalatokat szereztek, s ezeket ma a német imperializmus feltámasztására akarják hasznosítani. A hadiipar finanszírozásában máris rendkívül fontos tevékenységet fejtenek ki.

A Wall Street évek óta mesterkedik, hogy Nyugat-Németországot a demokratikus országok ellen irányuló háborús programjának támadó bázisává tegye. Ezzel kapcsolatban különösen sürgős feladatnak tekinti a három német nagybank helyreállítását. A három, monopóliumhelyzetet élvező nagybanknak voltaképp a Hitler-fasizmus összeomlása után sem esett „bántódása“, csupán egyidőre „nyugalomba helyezték“ őket, s teendőiket ideiglenesen a nyugatnémetországi és a nyu-

gatberlini fiókhálózatokból alakult 33 bank vette át. Az átmeneti időt „A hitelintézetek telephelyéről“ szóló törvény zárta le. Ez, a bonni „népképviselőtestületben“ 1952. március 19-én elfogadott törvény megszabta, hogy a három nagybank mindegyike három nyugatnémetországi és egy nyugatberlini utódintézetet „alapítson“ az anyaintézetek tevékenységének folytatására. Már az a tény, hogy a „telepítést“ nem valamilyen új, különleges szervezetre, hanem az érdekelt nagybankok 1945 óta „tétlenkedő“ szervezetére bízták, igazolja, hogy itt éppúgy, mint az ipari monopóliumok esetében, tulajdonképpen a nagybankok újjászervezése a cél. Erre utal az is, hogy a tulajdonjogi viszonyok semmit sem változtak. A túloldali (484. oldalon lévő) táblázat felsorolja azt a 33 bankintézetet, amely 1945 után átvette a három nagybank teendőit, valamint 1952-ben alapított úgynevezett utódintézeteket.

A hivatalos „telepítés“ 1952. szeptember 25-én, a három nagybank rendkívüli közgyűlésén történt meg. Ez a nap a német fináncióke történetében nevezetes dátum, amelyről a német monopóliumokhoz közelálló *Industriekurier* 1952. szeptember 27-i számában így emlékezik meg:

„szeptember 25-e ... az új föl-emelkedés kezdetének napjaként fog szerepelni a nagybankok történetében“.

1945-ig	Német Bank	Drezdai Bank	Keresk. és Magánbank
1945-től 1952-ig	1. Rajna-Vesztfáliai Bank, Düsseldorf; 2. Hamburgi Északnémet Bank, Hamburg; 3. Leszámitoló Bank, Bréma; 4. Északnyugati Bank, Hannover; 5. Bajor Hitelbank, München; 6. Hesseni Bank, Majna-Frankfurt; 7. Rajnai Hitelbank, Ludwigshafen; 8. Felsőrajnai Bank, Freiburg; 9. Délnyugati Bank, Stuttgart; 10. Württembergi Társulati Bank, Reuttligen; 11. Berlini Leszámitoló Bank Rt., Berlin.	1. Rajna-Ruhr Bank, Düsseldorf; 2. Hamburgi Hitelbank, Hamburg; 3. Brémai Bank, Bréma; 4. Lübecki Kereskedelmi és Iparbank, Lübeck; 5. Alsónémetországi Banktársaság, Hannover; 6. Bajor Kereskedelmi és Iparbank, München 7. Rajna-Majna Bank, Majna-Frankfurt; 8. Ipar- és Kereskedelmi Bank, Mainz; 9. Délnémet Hitelintézet, Freiburg; 10. Általános Banktársaság, Stuttgart; 11. Banküzlet Württemberg és Hohenzollern részére, Reuttligen; 12. Kereskedelmi és Iparbank Rt., Berlin. • • •	1. Nyugatnémetországi Bankkegyesület, Düsseldorf; 2. Hansa-Bank, Hamburg; 3. Brémai Kereskedelmi Bank, Bréma; 4. Holstein-Bank, Kiel; 5. Merkur Bank, Hannover; 6. Bajor Leszámitoló Bank, Nürnberg; 7. Középnémet Hitelbank, Majna-Frankfurt; 8. Középrajnai Bank, Mainz; 9. Bankkegyesület Württemberg-Baden részére, Stuttgart; 10. Berlini Banktársaság Rt., Berlin.
1952-től	Rajna-Vesztfáliai Bank Rt., Düsseldorf; Északnémet Bank Rt., Hamburg; Délnémet Bank Rt., München; Berlini Leszámitoló Bank Rt., Berlin.	Rajna-Ruhr Bank Rt., Düsseldorf; Hamburgi Hitelbank, Hamburg; Rajna-Majna Bank Rt., Majna-Frankfurt; Kereskedelmi és Iparbank Rt., Berlin.	Nyugatnémetországi Bank-egyesület Rt. Düsseldorf; Kereskedelmi és Leszámitoló Bank Rt., Hamburg; Kereskedelmi és Hitelbank Rt., Majna-Frankfurt; Berlini Banktársaság Rt., Berlin.

A burzsoá szaklap tehát nyíltan beismeri, hogy az említett intézkedést az 1945 előtti állapotok fölélesztéséhez vezető út szakaszának tekinti. Az újjáéledő német imperializmus a nagybankok újjászervezése révén ismét visszaszerezte hatalma egyik legfontosabb eszközét. A nagybankok — a

háborúelőtti időkhöz hasonlóan — most is a legszorosabban együttműködnek az ipari monopóliumokkal. A nagybankok és az ipari konszernek közös vezetőiből kerül ki a pénzügyi oligarchia, amely úgyszólván korlátlan úr Nyugat-Németországban.

Az új nagybankok már ma is hatalmas jelentőségű tényezők a nyugat-

német gazdasági életben. Ezt mutatják első üzleti évük (az 1952. év) mérlegének eredményei is. Mint a következő táblázat mutatja, a Német Bank, a Drezdai Bank és a Kereskedelmi Bank

utódintézetei az 1937. évinél egyharmaddal kisebb működési területe ellenére jóval nagyobb pénzügyi eredményt ért el, mint amekkorát 1937. évi mérlege kimutatott.

Utódintézetek	A nagybankok mérlegösszegei millió márkában		Növekedés 1922-ben 1937-hez képest
	1937 december 31-én	1952 december 31-én	
Északnémet Bank Rt., Hamburg.		857,7	
Rajna-Vesztfáliai Bank Rt., Düsseldorf		1 848,2	
Délnémet Bank Rt., München.....		1 781,9	
Német Bank.....	3 300,7	4 487,8	+ 35,9 százalék
Hamburgi Hitelbank Rt., Hamburg ...		726,2	
Rajna-Majna Bank Rt., Majna-Frankfurt		1 161,2	
Rajna-Ruhr Bank Rt., Düsseldorf		1 188,0	
Drezdai Bank.....	2 515,7	3 075,4	+ 22,2 százalék
Kereskedelmi és Hitelbank Rt., Majna-Frankfurt.....		345,6	
Nyugatnémetországi Bankegyesület Rt., Düsseldorf.....		1 140,4	
Kereskedelmi és Leszámítoló Bank Rt. Hamburg.....		428,7	
Kereskedelmi Bank.....	1 441,9	1 914,6	+ 32,7 százalék

A nagybankok hitelügyletei jelentősen megnövekedtek. A három nagybank (illetőleg utódintézeteik) által folyósított hitelek összege 1937 de-

cember 31-én 5 353,4 millió, 1952 január 1-én 4 759,0 millió, 1952 december 31-én pedig — külföldi üzleti tevékenységük jelentős területi szűkü-

lése ellenére — 6 233,8 millió márka volt. Tehát 1952 végén 1937-hez képest 880,4 millió a növekedés; az utódintézetek első üzleti évében (1952-ben) pedig 1 478,8 millió márkával nőtt meg a nagybankok hitelkihelyezése. A hiteleket elsősorban a nagybankokkal szoros kapcsolatban lévő nehézipari konszernnek, vegyipari gyárak, gépgyárak, közlekedési gépgyártó

vállalatok, elektrotechnikai, finommechanikai és optikai, szóval a haditermelés szempontjából fontos gyárak kapják. A Német Tartományi Bank 1953 májusi kimutatása szerint a nyugatnémet bankintézetek által a felsorolt iparágaknak nyújtott hitelek összege 1949-től 1953-ig a következőképp növekedett (millió márkában):

	1949 decem- ber 31	1953 március 31	Növekedés 1953-ban 1949-hez képest
Bányászat	423	1 201	+ 778
Vas- és fémipar	303	1 379	+ 1 076
Vegyipar	435	1 043	+ 608
Acélipar, gép- és közlekedési eszköz- gyártó ipar	602	2 371	+ 1 769
Elektrotechnikai, finommechanikai és optikai ipar	348	958	+ 610
	2111	6 952	+ 4 841

A táblázatból kitűnik, hogy a haditermelés szempontjából fontos iparágak 1953 március 31-ig kereken 7 milliárd márkát, azaz az egész nyugatnémet pénzforgalom 20 százalékának megfelelő összegű hitelt kaptak. Az 1949 óta bekövetkezett majdnem 5 milliárd márkás növekedés azt bizonyítja, hogy a nyugatnémet hadiipar a hitelek felvételekor is előnyben részesült.

A nyugatnémet imperializmus tehát újjáélesztése óta híven követi a Wall Street receptjét: a hadigazdaság mindenáron való fejlesztését. Ezt igazolja a következő táblázat is, amely a hadifontosságú iparágak fejlődését mutatja. De kitűnik a táblázatból az is, hogy a békeipar termelésének növeke-

dése általában összehasonlíthatatlanul kisebb, mint a hadiiparé, egyes iparágainak termelése pedig csökken.

Az ipari termelés alakulása

(1949 = 100)

	1953 első negyede
Hajógyártás — — — — —	283,3
Közlekedési eszközgyártó ipar	248,6
Ásványolajkitermelés — — — —	234,9
Elektrotechnikai ipar — — — —	192,0
Vasércbányászat — — — —	185,7
Gépgyártás — — — — —	183,5
Vas- és acélipar — — — — —	182,5
Vegyipar — — — — —	178,1
Textilipar — — — — —	151,6
Cipőipar — — — — —	137,1
Élelmiszert és közszükségleti cikkeket termelő ipar — — — —	118,1
Fűrészelt fa- és fafeldolgozó- ipar, bútorigar — — — — —	80,8

Az ismét feltámasztott nyugatnémet banktőke nem elégszik meg azzal, hogy maximális profitja biztosítása végett elnyomja és kizsákmányolja a nyugatnémet dolgozókat; állandóan növeli tőkeexportját is, amely jelenleg zömmel Észak- és Dél-Afrikába, Argentínába, Braziliába, Csilébe, Kanadába, Perzsiába, Pakisztánba, Indonéziába, Egyiptomba és Törökországba irányul. Ezek az országok régebben jórészt Franciaország, Hollandia és különösen Anglia érdekkörébe tartoztak. A nyugatnémet tőkeexport elsősorban a következő iparágakra terjed ki: a vas- és acéliparra, a nehézgépgyártásra, a repülőgép-, az autó-, az elektromos-, az építő- és a vegyiparra, valamint a bankokra.

A nagybankok tőkeexportjuk lebonyolítása végett már a századfordulón alapítottak külföldi leányvállalatokat. Közülük az egyik legfontosabb a Drezdai Bank által 1906-ban alapított Német-Délamerikai Bank Rt., amely a második világháborúban bezárta fiókjait, de tavaly ismét megnyitotta Asuncionban, Bogotában, Buenos-Ayresben, Caracasban, Mexikóban, Rio de

Janeiróban és Santiago de Chilében. A Német Tengerentúli Bank Rt., a Német Bank 1896-ban alapított leányvállalata, a múlt év végén ismét megkezdte működését Latin-Amerikában, Spanyolországban és Portugáliában. Ezek a kitűnő információs szolgálatú intézetek, valamint a három nagybank támogatásával a hosszúlejáratú exporthitelek fejlesztésére az idén alapított Kiviteli Hitel Rt., a nyugatnémet tőkeexport fontos csatornáit.

A nagybankok igazgatóságának és felügyelőbizottságának személyi összetétele szinte teljesen a régi. A tulajdonjogi viszonyok sem sokat változtak, hiszen a nagybankok minden részvényese automatikusan megkapta az új utódintézetek részvényeit. A nagybankok képviselői tehát ismét bent ülnek a legfontosabb ipari konsernek felügyelőbizottságában. Csak egy pillantást kell vetnünk a nagybankok igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjainak névsorára, hogy lássuk az „újjászervezés” igazi politikai jelentőségét. A régi monopolbankok igazgatói közül a következőket találjuk az utódintézetek vezetőségében:

	Igazgatóság:	Felügyelőbizottság:
Hermann I. Abs	Délnémet Bank Rt.	Badeni anilin- és szódagyár Rt.
Erich Bechtolf	Északnémet Bank Rt.	Hoesch Művek Rt.
dr. Hans Deuss	Nyugatnémetországi Bank-egyesület Rt.	Ruhr Acélművek Rt.
Hans Erkelenz	Nyugatnémetországi Bank-egyesület Rt.	A. E. G.
dr. Robert Frowein	Délnémet Bank Rt.	Budertus Vasművek Rt.
Fritz Höfermann	Nyugatnémetországi Bank-egyesület Rt.	Gebhard és Társa Rt.
A. Höfling	Rajna-Ruhr Bank Rt.	Rajna-Vesztfáliai Vas- és Acélművek Rt.
Wilhelm Nuber	Kereskedelmi és Hitelbank Rt.	Schubert és Salzer Rt.
dr. Clemens Plassmann	Rajna-Vesztfáliai Bank Rt.	Északnémet Kohó- és Bányaművek Rt.
Jean Baptist Rath	Rajna-Vesztfáliai Bank Rt.	Acél- és Hengerművek Rasselstein-Andernach Rt.
Hans Rinn	Hamburgi Hitelbank Rt.	Német Ásványolaj Rt.
Oswald Rösler	Rajna-Vesztfáliai Bank Rt.	Bayer Festékgyár Rt.
Carl Schleipen	Rajna-Ruhr Bank Rt.	Német Nemesacélművek Rt.
dr. Walter Thron	Délnémet Bank Rt.	Közlekedési Eszközök Rt.
dr. Hugo Zinsser	Rajna-Majna Bank Rt.	Höchst Festékgyár Rt.

Hitler hirhelt pénzügyi szakembereik kívül az egyes bankok felügyelő-

bizottságában ismét feltűnnek az ipari monopóliumok képviselői is:

	Igazgatóság	Felügyelőbizottság
Rudolf Blohm dr. H. C. Boden Gustav Brecht A. Engelberg dr. Michael Erlenbach	Blohm és Voss A. E. G. Bayer Festékgár Albert Vegyiművek Höchst Festékgár Rt.	Hamburgi Hitelbank Rt. Rajna-Majna Bank Rt. Rajna-Vesztfáliai Bank Rajna-Majna Bank Rt. Kereskedelmi és Hitelbank Rt.
dr. W. Frisch dr. Theo Goldschmidt	Brown Boveri és Társa Theo Goldschmidt	Rajna-Majna Bank Rt. Nyugatnémetországi Bank- egyesület Rt.
dr. Ulrich Haberland dr. Günther Henle dr. A. Knoerzer dr. Richard Merton dr. H. Nordhoff	Bayer Festékgár Klöckner Konzern Robert Bosch Társa. Fémárugár Rt. Volkswagen gépkocsigár Rt.	Rajna-Vesztfáliai Bank Rt. Rajna-Vesztfáliai Bank Rt. Rajna-Majna Bank Rt. Délnémet Bank Rt. Hamburgi Hitelbank Rt.
dr. A. Petersen Alfred Rohde Hans Rummel Ernst Russ Karl Schirner Hermann Schlosser	Siemens és Halske Flick Konzern Daimler-Benz Rt. Hamburg—Amerikai hajózási Rt. Német Asványolaj Rt. Német Arany- és Ezüst Elválasztó Intézet	Rajna-Majna Bank Rt. Hamburgi Hitelbank Rt. Délnémet Bank Rt. Északnémet Bank Rt. Délnémet Bank Rt. Rajna-Majna Bank Rt.
Max H. Schmid dr. Otto Schniewind dr. Ernst Helmut Vits dr. E. Waldthausen Wilhelm Werhahn	Műrostgyár Waldhof Julius Berger Mélyépítő Egyesült Fényezőanyag Rt. Rajnai Acélművek Hoesch Művek Rt.	Délnémet Bank Rt. Délnémet Bank Rt. Rajna-Vesztfáliai Bank Rt. Rajna-Ruhr Bank Rt. Nyugatnémetországi Bank- egyesület Rt.
dr. K. Winnacker Otto Wolff Amerongen dr. Carl Wurster	Höchst Festékgár Rt. Otto Wolf Konzern Badeni Anilingár	Rajna-Majna Bank Rt. Rajna-Vesztfáliai Bank Rt. Délnémet Bank Rt.

Ez a névsor világosan megmutatja, hogy az újjáéledt nagybankok urai ugyanazok, akik 1945 előtt voltak; a névsorból ugyancsak kitűnik: a nagybankok és az ipari monopóliumok kapcsolata továbbra is a lehető legszorosabb.

A német fináncióke az amerikai monopóliumoknak és a velük egyhúron pendülő bonni „kormányak” köszönheti feltámadását. A bonni „kormány” a nyugatnémet dolgozókra kirótt adókból teremt anyagi alapot a német finánciókének: egyebek közt elvállalta, hogy a teljesen elértéktelenedett Hit-

ler-féle birodalmi kölcsönökért kártalanítja a nyugatnémet bankokat.

Az Egyesült Államok tőkéseivel szövetkezett agresszív német imperialisták ismét fenyegetik Európa és a világ békéjét. E fenyegetés elhárításának, vagyis a béke megvédésének és a német nép boldogulásának egyik legfontosabb feltétele: a monopóliumok, a kartellek és a konszernek uralmától megszabadított egységes, demokratikus Németország megteremtése. *(A Német Demokratikus Köztársaság Külügyminisztériumának tájékoztatója nyomán.)*

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 8. számának tartalmából

A Voproszi Ekonomiki vezércikkben méltatja az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusa 50. évfordulójának jelentőségét. Ez a kongresszus vetette meg Oroszországban a munkásosztály harcos, forradalmi marxista pártjának az alapját. Nemcsak a Szovjetunió, hanem a világ valamennyi országának dolgozói is nagy lelkesedéssel emlékeznek meg a dicsőséges évfordulóról, amely nevezetes dátum a Szovjetunió Kommunista Pártjának, a Szovjetunió népeinek hősi életében, az egész nemzetközi forradalmi mozgalom történetében.

★

A szovjet kereskedelem áruforgalmának növekedése és szerkezetének változásai a társadalom minden tagjának növekvő jólétét tükrözik. *P. Orehovics* A szovjet kereskedelmi áruforgalom szerkezetének néhány kérdése című cikkében azt fejtegeti, hogy a szocializmusban az áruforgalom terjedelme és szerkezete a tömegek fogyasztási színvonalának egyik legfontosabb gazdasági mutatója.

A kiskereskedelmi áruforgalom 1928-tól 1940-ig, összehasonlító áron számolva, 4,6-szeresre, a háború óta pedig 2,9-szeresre nőtt, s jelentősen túlszárnyalta a háborúelőtti színvonalat. Az áruforgalom szerkezete is megjavult. A szovjet állam tervszerűen alakítja az áruforgalom szerkezetét; gondoskodik olyan választékú és minőségű termékek termeléséről, amelyekkel az egész társadalom szükségletei maximálisan kielégíthetők. Az áruszerkezet ki-

alakításának az állam árpolitikája is igen fontos eszköze; a helyes árpolitika fokozhatja a különféle termékek fogyasztását.

Az élelmiszerek és az iparcikkek forgalmának mennyiségi növekedésével egyidőben mindkét árucsoportban megnőtt a drágább, jobb minőségű áru-fajták aránya. De megváltozott a forgalombahozott iparcikkek és élelmiszerek kölcsönös aránya is. A városi lakosság és a mezőgazdasági dolgozók számának gyors emelkedése, valamint a kolhozparasztság fokozódó kereslete élelmiszeripari termékek iránt, s általában az egész lakosság növekvő fogyasztása megnövelte az élelmiszerek forgalmát. De az élelmiszerfogyasztásnak végső soron vannak fizikai határai, az élelmiszerek kereskedelme tehát nem bővíülhet olyan korlátlanul, mint az iparcikkeké. Az iparcikkforgalom növekedési üteme már a háborúelőtti években kezdte túlszárnyalni az élelmiszerforgalom növekedési ütemét: az elég magas élelmiszerfogyasztási színvonalat elért lakosság mind több iparcikket vásárolt.

A forradalomelőtti Oroszország munkássága jövedelmének négyötödét költötte élelmiszervásárlásra, ennek ellenére nyomorúságosan táplálkozott. A parasztok többsége éhezett, háziilag készített ruhát viselt; az élelmiszerek közül elsősorban vodkát és sót vásárolt, az iparcikkek közül pedig főleg mezőgazdasági munkaeszközöket és némi pamutanyagot, szappant, petróleumot.

A szocializmus építésének időszakában az iparcikkek és az élelmiszerek

részesedése az egész áruforgalomban a következőképpen alakult:

	1928	1932	1933	1938
Élelmiszerek	46,5	48,9	53,3	59,3
Iparcikk	53,5	51,1	46,7	40,7
	100,0	100,0	100,0	100,0

Az élelmiszerfogyasztás növekvő arányát nemcsak az okozta, hogy a szocialista iparosítás folyamán rohamosan nőtt a városi lakosság, hanem az is, hogy az első és a második ötéves terv sikeresen megoldotta az élelmiszerfogyasztás növelésének nagy feladatát. Ebben az időszakban a párt és a kormány gyorsan fejlesztette a legfontosabb közszükségleti cikkeket gyártó élelmiszeripari és könnyűipari ágakat, de elsősorban az élelmiszeripar termelését és az élelmiszerek forgalmát bővítette. A második ötéves terv során különösen gyorsan növekedett az élelmiszerforgalom. A harmadik ötéves tervben az iparcikkforgalom is jelentős növekedésnek indult, fokozatosan elérte, majd némileg túlszárnyalta az élelmiszerforgalom növekedési ütemét.

A háború után még nagyobb erővel érvényesült ez az irányzat.

1953-ban az iparcikknek az egész áruforgalomban elfoglalt részaránya 45,3 százalék volt. Az iparcikk részese-
sedése a jövőben még nagyobb lesz, mert a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában teljesen törvényszerű, hogy a lakosság élelmiszerfogyasztása elsősorban nem abszolút mennyiségben növekszik, hanem az élelmiszerfogyasztásban mindinkább nő a kitűnő minőségű élelmiszerek aránya. A lakosság egyúttal abszolút mennyiségben is, élelmiszervásárlásához viszonyítva is egyre több iparcikket vásárol.

A szovjet kereskedelem fontos fegyvere a népjólét emeléséért vívott harcnak. Feladatát csak úgy hajthatja végre, ha gondosan tanulmányozza a lakosság szüntelenül növekvő keresletét, javítja a kiszolgálás minőségét, fo-

kozza dolgozói szakképzettségét, s csökkenti a forgalmi költségeket.

★

N. Szacsko A belső tartalékok kihasználásának útjai a gépgyártás közép- és kisvállalataiban című cikke a novoszibirszki gyárak példáján mutatja meg a gépgyártási tartalékok kihasználásának lehetőségeit.

A közép- és a kisvállalatok a kapitalizmusban hátrányos helyzetben vannak a tőkeerős nagyvállalatokkal szemben, s rosszabb technikai felszereltségük miatt rendszerint alulmaradnak a konkurenciaharcban. Nehezebben vészelik át a válságokat is. Az imperializmusban még nagyobb a szakadék a főként hadimegrendeléseket teljesítő monopóliumok és az elsősorban polgári fogyasztásra termelő közép- és kisvállalatok közt.

A szocialista ipart nemcsak a nagy- és az óriási vállalatok jellemzik, hanem a jól működő közép- és kisvállalatok is. Egyes iparágakban (például a kohászatban, a nehézgépgyártásban, a mozdony- és a hajógyártásban) a gyártási feltételek nagyvállalatok létesítését kívánják meg. Más iparágakban, különösen a fogyasztási cikkeket gyártó ágakban a vállalatok nagysága gazdasági kerületük nyersanyagforrásaitól és késztermékszükségletétől függ.

A termelőerők növekedésének egyik legfontosabb tényezője a gazdasági kerületek komplex fejlesztése; ez egyebek közt azt jelenti, hogy több iparágat fejlesztünk egymással kölcsönhatásban. Például Nyugat-Szibériában a több nagy szénbányán, kohászati, villamosenergiatermelő és más iparvállalaton kívül közép- és kis bányagépgyár, vegyipari és kohászati berendezéseket, erőgépeket gyártó, valamint könnyű- és élelmiszeripari vállalat is létesült az ötéves tervek során.

A közép- és a kisvállalatok a nemzetiségi köztársaságok gazdasági föl-
emelkedésének is fontos tényezői. A szovjethatalom sok közép- és kisvállalatot (mezőgazdasági gépgyárat, me-

chanikai megmunkáló-, autószerelő-, rádió-, szerszámgyárat), élelmiszeripari vállalatot, erőművet stb.-t létesített az egykor elmaradott nemzetiségi vidékeken.

A közép- és a kisvállalatok csak technikai bázisuk gyors bővítése esetén fejlődhetnek. A műszaki fejlesztés főirányai: a termelőfolyamatok villamosítása, gépesítése és automatizálása, s ezzel párhuzamosan az élenjáró gyártásszervezési módszerek alkalmazása. A közép- és a kisvállalatok villamosítása lehetővé teszi a legapróbb műveletek gépesítését, de módot ad nagyteljesítményű gépi berendezések alkalmazására és a tömeggyártás megszervezésére is. A tömeggyártás megszervezése révén ezek a vállalatok is a társadalomilag szükséges szintre csökkenthetik termelésük önköltségét. Ennek pedig nagy népgazdasági jelentősége van.

A termelőfolyamatok villamosítása feltételezi a villamosenergia hajtóerőként való alkalmazását, amelynek legfőbb előnye, hogy jóval olcsóbb a mechanikai úton történő meghajtásnál, s bármilyen körülmények közt alkalmazható a munkafolyamatok gépesítésére. Novoszibirszk közép- és kisképgyárai már jóideje villamosmotor-meghajtást alkalmaznak.

A korszerű technikájú gépi nagyipar jellemzője, hogy egyedi meghajtást, azaz minden gép meghajtására külön motort használ. Az egyedi meghajtás sok előnnyel jár: javul a berendezés-kihasználás (csoportos meghajtás esetén a közlőmű meghibásodásakor az egész gépcsoport leáll), a közvetlen meghajtás folytán kisebb az energia-vesztés, lehetővé válik a gépek észszerűbb elhelyezése, nő a munka termelékenysége, megjavul az üzemtér kihasználása, nagy a villamosenergia-megtakarítás stb.

A villamosmeghajtás legkorszerűbb formája a többmotoros meghajtás, ami-

kor külön motorok hozzák működésbe a gép egyes önállóbb részeit. A többmotoros meghajtás alkalmazása még nagyobb villamosenergia-megtakarítással jár, fokozza a munka termelékenységét, egyszerűbbé teszi a gépek szerkezetét. A közép- és a kisképgyárak eredményesen honosítják meg a többmotoros meghajtást, különösen a radiálfúró-, a csiszoló- és a hosszgyalógépeket.

Ugyancsak fontos a villamosenergiának a különböző technológiai folyamatokban (a hegesztésben, a kovácsolás és a sajtolás előtti hevítésben) főképpen hőforrásként való alkalmazása. Villamos ívfényhegesztéskor jobbminőségű varrat keletkezik, mint gázhegesztéskor, s a munka termelékenysége is nő. A hegesztőporréteg alatt történő automatikus villamoshegesztés termelékenysége 5—10-szer akkora, mint a kézihegesztésé; ez a módszer 50 százalékos elektróda- és 40—50 százalékos villamosenergia-megtakarítást tesz lehetővé.

A közép- és a kisképgyárak villamosenergiafogyasztása gyorsan nő. A novoszibirszki villanyszerelési cikkek, valamint az építőipari gépek gyárában 1949-től 1952-ig megkétszereződött. Az utóbbiban az egy munkásra eső villamosenergiafogyasztás 60 százalékkal, a munka termelékenysége 75 százalékkal nőtt, a fúrógépgyárban a növekedés 25, illetve 33 százalék. A villamosenergiafogyasztás növekedése következtében emelkedik az egy munkás gyártotta termékmennyiség. Az építőipari gépek gyárában egy-egy munkás kétszerannyi villamosenergiát használt fel és 70 százalékkal több értéket termelt, mint a fúrógépgyárban.

A villamosítás fejlődése következtében javul a berendezés-kihasználási mutatószám. A villanyszerelési cikkek gyárának példája szemlélteti ezt:

Év	Villamos- energia- fogyasztás százalékban	Termelési érték százalékban	
		a termelő- berendezés egységére számítva	az egy rubel értékű terme- lési alólalpra számítva
1949	100	100	100
1952	208	173	185

A műszaki fejlesztés másik fontos iránya; a termelőfolyamatok gépesítése. A novoszibirszki közép- és kisvállalatok még nem használják ki kellőképp a kézimunka gépi munkával való felváltásának lehetőségeit. Több tömeggyártást folytató gépipari vállalatban a munkasétszám 50 százalékát is meghaladja a kézimunkát végzők száma; ez az arányszám az egyedi és a kissorozatgyártó közép- és kisvállalatokban sokszor meghaladja a 65—70 százalékot! Ezekben a vállalatokban a gépesítés többnyire a közvetlen megmunkálási (elsősorban a forgácsolási) műveletekre szorítkozik; a segéd-, az ellenőrző- stb. műveletek gépesítése általában a kezdet kezdetén van, a hegesztés; a kovácsolás, az öntés, a javítás és a különböző lakatosmunkák gépesítése pedig szinte teljesen hiányzik.

A közép- és a kisvállalatok egyes vezetői lebecsülik a gépesítés szerepét. Ennek egyik fő oka az a helytelen és káros nézet, hogy a gépesítés csak nagyüzemi termelés esetén kedvező hatású. Az élenjáró gyárak gyakorlata megcáfolja ezt a nézetet. Így, egy példa: az építőipari gépek gyára gépesítette az öntődei olvasztórészleg munkaműveleteinek egy részét (a vas-hulladék feldarabolását, az elegy berakását), ennek folytán e műveleteknek a használható öntvény tonnájára számított bérköltsége 50—60 százalékkal csökkent a gépesítés nélkül dolgozó gyárakéhoz képest.

A formakészítő munkák részleges gépesítése (a nomok előkészítésének, a súlyos formaszekrények emelésének stb.-nek gépesítése) eredményeképp a gyár egy munkásra eső évi öntvény-mennyisége 27 tonna, a gépesítést nem alkalmazó gyárakban ezzel szemben csak 14, 15, illetve 18 tonna. A szóbanforgó gyárban a használható vasöntvény önköltsége is egyharmaddal kisebb, mint a többi gyárban.

A gépesítés különösen akkor eredményes, ha a gyártásszervezés tökéletesebb formáival (például a folyamatos gyártási módszerrel) párosul. Téves az a nézet, hogy a folyamatos gyártáshoz okvetlenül futószálag, tömeggyártás, szűkkörű szakosítás kell. Kisebb gyárakban a gyártás folyamatos megszervezésének egyszerűbb formái is kedvező eredménnyel járnak. Például az építőipari gépek gyárában a munkaműveletek sorrendjében állították fel a gépeket. Ennek következtében a főbb munkadarabok termelési ciklusa 15 százalékkal rövidebb lett, s munkaigényük is jelentősen csökkent.

A közép- és a kisgépgyárak termelésének növekedését elősegíti a kapacitástartalékok fokozott használata: a használatonkívüli gépi berendezések üzembehelyezése, a működő berendezések munkaidejének meghosszabbítása, az üzemtér jobb kihasználása.

Egyik-másik közép- és kisgépgyárban a használatonkívüli berendezés eléri az egész állomány 15—20 százalékát; sok gyárban igen rövid a ter-

melőberendezések üzemideje (évi 500—1500 óra, vagyis kevesebb, mint napi egy műszak). Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy még az élenjáró munkamódszerek alkalmazása és új beruházások nélkül is 2—2,5-szeresre növelhető a termelés.

Ahol komolyan törődnek a kapacitástartalékok kihasználásával, ott jelentős eredmények is születnek. A villanyszerelési cikkek gyára például három év alatt csupán 9 százalékkal gyarapította termelési állóeszközeinek állományát, termelését mégis megkétszerezte.

Nagyon elősegíti a termelőkapacitás jobb kihasználását a gyorsforgácsolási módszerek bevezetése, az egyes gépek szakosítása, a gépesítés fokozása, a haladó termelési módszerek alkalmazása. Például az építőipari gépek gyárában a forgácsoló üzem szűk keresztmetszet volt. A gyár vezetősége az üzem át-bocsátóképeségének megnövelése végett 24 esztergát átállított gyorsforgácsolásra, néhány régebbi típust korszerűsített és tengelynagyolásra alkalmaz; így 5 drága univerzális gép más célokra használható fel.

A közép- és a kisgépgyárak elégtelen kapacitáskihasználását nagyrészt a fejletlen kerületi kooperáció okozza: a különböző felügyeleti szervekhez tartozó vállalatok munkája nincs megfelelően összehangolva; az egyes vállalatok termelési kapcsolatai nem elég szorosak.

A kooperáció legcélszerűbb formája: a területileg egymáshoz közelfekvő közép- és kisvállalatok és a különböző minisztériumokhoz tartozó nagyvállalatok, valamint a helyi és a szövetkezeti ipar kooperációjának megszervezése. A jó kooperáció lehetővé teszi, hogy a kisebb vállalatok is átvegyék a nagyvállalatok élenjáró módszereit, emeljék technikai színvonalukat, s olyan gyártmányok készítésére is vállalkozzanak, amelyek termelését magukra utalva nem tudnák megoldani.

N. Sabalin A korszerű technika jelentősége a Szovjetunió mezőgazdasági termelésének növekedése szempontjából című cikkében a mezőgazdaság gépesítésének gazdasági eredményeit és feladatait vizsgálja.

A szovjet ipar évről évre növeli a mezőgazdasági gépek gyártását. A gépalományok traktorparkjának teljesítőképesége 1952-ben 1,5-szeresre, a hernyótalpas traktorparké kétszeresre, a Diesel-motoros traktorparké hétszeresre emelkedett 1940-hez képest. A mezőgazdaság villamosítása a mezőgazdasági termelés korszerűsítésének újabb szakasza. A szovjet mezőgazdaság gépesítésének és villamosításának sikerei is bizonyítják a kolhozrendszer vitathatatlan fölényét. Az Egyesült Államokban, az 1945. évi összeírás adatai szerint, a farmerek kétharmada szinte kizárólag igásállatokkal műveli meg földjét, 1,5 millió farmnak, vagyis az összes farmok 27 százalékának pedig nincs sem igaereje, sem traktora. Traktort csak a farmok egyharmada, kombájnt pedig csak 6 százaléka alkalmaz. A gép- és traktorállomány kihasználási foka a Szovjetunióban elért kihasználási foknak fele-negyede. Az Egyesült Államokban a tulajművelő gépek többsége igaerővel működik. A gépek legnagyobb része a nagy tőkés gazdaságokban összpontosul. A gépek alkalmazása tönkreteszi a kis és középfarmereket és növeli a munkanélküliséget. Az amerikai sajtó adatai azt mutatják, hogy az Egyesült Államok mezőgazdaságában alkalmazott minden új traktor tönkretesz egy farmercsaládot vagy 1—5 bérlőt. 1935-től 1945 ig az Egyesült Államok mezőgazdaságának traktorparkja megkétszereződött, de egymillió farmer tönkrement.

A Szovjetunióban mind több lesz a Diesel-motoros traktorok száma. Az új öt éves tervben a gázgenerátoros traktorok gyártása is jelentősen emelkedik. A mezőgazdaság sok tehergépkocsit, tökéletesebb ekét, kultivátort, vetőgépet, gyapotbetakarító gépet, répakombájnt, szénabetakarító gépet és más gépi felszerelést kap az ipartól. Az ötödik öt éves terv egyik legfontosabb feladata:

a villanytraktorok konstrukciójának tökéletesítése és a villamosság fokozottabb hasznosítása a mezőgazdaságban. Az első villamos gép- és traktorállomások a Volga—Don-csatorna övezetében létesülnek.

A mezőgazdasági munkák fokozottabb gépesítésének fő célja: a terméshozamok növelése. A mezőgazdaság gépesítésének színvonalemelkedése óriási munkamegtakarítással jár és sok munkáskezet szabadít fel.

A legnagyobb foglalkoztatottság, a megfeszített munka időszakai főleg az olyan munkai igényes, kézi munkával végzett művelésekkel kapcsolatosak, mint a burgonya, a cukorrépa, a gyapot betakarítása, a trágyakihordás, a gabona kombájnnal történő betakarításának kisegítő munkái stb. E munkák gépesítése nagy munkamegtakarítást jelent. A szovjet ipar tömegesen gyárt burgonya-, cukorrépa- és gyapotbetakarítógépeket; ezek alkalmazása éppen a legmegfeszítettebb munka időszakaiban csökkenti a munkaráfordítást. A gabonabetakarítás és a cséplés kisegítő munkafolyamatai gépesítésének jelentőségét jól jellemzi egyetlen adat: kombájnnal végzett betakarításkor a nem gépesített kisegítő munkák az összes költségek 60 százalékát emésztik föl. A kisegítő munkák gépesítésével ez az arány 8,5—15 százalékra csökkenthető.

A munkafolyamatok gépesítése azért is fontos, mert biztosítja a munkák jó minőségét, az agrotechnikai követelmények kielégítését és a mezőgazdasági munkák határidejének pontos megtartását. A gép- és traktorállomások minden erejüket összpontosítják, hogy emeljék valamennyi mezőgazdasági növény terméshozamát és a költségek állományának produktivitását. Törekvésük csak úgy járhat sikerrel, ha jobban használják ki gépparkjukat és javítják a költségeknek végzett munkák minőségét.

★

1951. április 18-án Franciaország, Nyugat-Németország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg kormányai hosszas és viharos tár-

gyalások után szerződést kötöttek a „Schuman-terv” keretében úgynevezett Európai Szén- és Acélszövetség megalakítására. R. Cviljov Az Európai Szén- és Acélszövetség és tagjainak ellentétei című cikke azt bizonyítja, hogy — mint általában minden monopolista egyesülés — a szén- és acélszövetség is a gyengébb tőkés partner tönkretételére lör.

Az Európai Szén- és Acélszövetség a nemzetközi méretű tőkekoncentráció magasabb foka, mert nemcsak az áruértékesítést, a piacot ellenőrizni, hanem közvetlenül a termelést is. A szövetség „csúcsszerve” kyótákkal szabályozza a „Schuman-terv”-hez tartozó hat ország szén- és acéltermelését, meghatározza tőkebefektetések jellegét és irányát, megszabja az értékesítendő áruk árát stb.

A „Schuman-terv” kidolgozásakor harc dúlt az angolok és az amerikaiak közt a jövődöbéli csúcscartell uralmáért. A harc sikere attól függött: melyik imperialista hatalom jut fölénybe a Ruhr-vidéken. Az angol monopóliumok meg akarták akadályozni, hogy az Egyesült Államok megerősítse nyugateurópai pozícióit. De az amerikai tőke erősebbnek bizonyult: a német monopolistákkal régóta meglévő kapcsolatait is felhasználva mélyen behatolt a nyugatnémet ipar legfontosabb területeire, s döntő befolyást szerzett a Ruhr-vidéken. A „Schuman-terv” aláírása óta az amerikai monopóliumok már azért harcolnak, hogy teljesen kiszorítsák a Ruhr-vidékről angol vetélytársaikat.

Az Európai Szén- és Acélszövetség országai 1952-ben 34,8 millió tonna vasat, 41,7 millió tonna acélt, 71,7 millió tonna kokszot, 238,9 millió tonna kőszén és 64,2 millió tonna vasércet termeltek. Az 1953. évi előirányzat szerint a széntermelés 280, az acéltermelés 50 millió tonnára emelkedik. A nyugateurópai országok nehéziparának ilyen erőltetett ütemű fejlesztése korántsem szolgál békés célokat. A *Chronicle* című amerikai lap 1952. június 27-i száma nyilvan

megírta: „A Schuman-terv célja egyszerű és világos: biztosítani a hadianyaggyártáshoz szükséges nyersanyagforrást“.

A „Schuman-terv“ az imperialista ellentétek újabb csomópontja. Az ellentétek egyrészt az Európai Szén- és Acélszövetség tagjai és a többi tőkésország (elsősorban Anglia és az Egyesült Államok) közt, másrészt a csúcskartellben részt vevő államok közt éleződnek ki.

Az amerikai monopóliumok a Nemzetközi Beruházási és Fejlesztési Bank dollárhitelei útján, valamint nyugatnémetországi ügynökségük segítségével ellenőrzik ugyan az Európai Szén- és Acélszövetséget, de ez az egyesülés mégis veszélyezteteti érdekeiket: a nyugateurópai tőkések eredményes harca esetén a csúcskartell az amerikai nehézipar komoly konkurensévé válhat a világpiacon. Ez a lehetőség máris nyugtalanítja az Egyesült Államok egyes ipari köreit. Az *Associated Press* 1952-ben megállapította, hogy a „Schuman-terv“ békés viszonyok közt hatalmas konkurens megjelenésére vezetne az acél világpiacán.

Angliának sem kevésbé veszélyes ellenfele az Európai Szén- és Acélszövetség. Lavergne francia publicista találóan állapította meg, hogy az egyesülés „a legveszélyesebb fegyver, amelyet az elmúlt másfél évszázadban a „ködös Albion“ ellen kovácsoltak“. Anglia helyzetét jól jellemzi egyetlen adat is: az Európai Szén- és Acélszövetségben részt vevő országok 2,5-szer annyi acélt termelnek, mint Anglia.

De a csúcskartellen belül is nagyok az ellentétek. Az „egyesített piac“ legfontosabb áruja az acél, az acélpiacon pedig az győz, aki olcsó szenet és kokszt használhat. A kőszéntermelés terjedelme és növekedési üteme tekintetében Nyugat-Németország az első a csúcskartell tagjai közt. A nyugatnémet monopóliumok szolgáltatják az egyesülés egész kőszéntermelésének 51,6 százalékát, kokszttermelésének

57,9 százalékát. Franciaország és a többi Schuman-ország eddig Angliából és részben az Egyesült Államokból szerezte be a kohóiparának szükséges jöminőségű szenet. Most a nyugatnémetországi monopóliumok megpróbálják kiszorítani az angol és az amerikai szénexportőröket, hogy megszerezzék a szénexport monopóliumát. A ruhrvidéki bányákban a fokozott kizsákmányolás, a magas munkaintenzitás, a szénrétegek kedvező elhelyezkedése, valamint a fejlettebb technika alkalmazása következtében a munka termelékenysége sokkal nagyobb, mint a francia vagy a belga bányákban; a nyugatnémet bányászok bére átlagosan 30 százalékkal kisebb a francia bányászokénál és sokkal kevesebb, mint a belga bányászoké. Ezért a ruhrvidéki szén jóval olcsóbb, mint a francia vagy a belga szén.

Franciaország, Belgium, Olaszország és Luxemburg kohóipari üzemei a ruhrvidéki szén- és kokszellátástól függenek, a Ruhr-vidék üzemei viszont helyi nyersanyagokat használhatnak. Franciaország, Belgium és a többi részvevő ország szénbányászata ianyatlik, mert nem tud versenyezni az olcsó ruhrvidéki szénrel. A „Schuman-terv“ aláírásától 1953 májusáig több mint száz „nem jövedelmező“ francia bánya zárta be kapuit. Franciaország széntermelő vidékein „átszervezik a termelést“. Ez azt jelenti, hogy az alacsony nyugatnémetországi színvonalra szorítják le a bányászok bérét, s a nyugatnémetországi izzasztó módszerek alkalmazásával fokozzák a munka intenzitását.

A csúcskartell tagjainak függése a nyugatnémetországi szénzállításoktól fokozza ez országok monopolistáinak ellenállását. A belga szénipari tőkések 1952 elején brosúrát adtak ki, amelyben rámutatnak, hogy a belga széntermelés erősen csökken és a belga kohóipar a ruhrvidéki szén- és kokszzállítás függvényévé válik. A holland lapok is nyíltan megírják, hogy „a németek most újra parancsolni kezdenek a hollandoknak“.

A vas- és acéltermelésben Nyugat-Németország szintén az első a Schuman-országok közt. A nyugatnémet monopóliumok az Európai Szén- és Acélszövetség vastermelésében 37,1 százalékkal, acéltermelésében 37,9 százalékkal részesednek; ha acéltermelésük kapacitását teljesen kihasználják, részesedésüket 57 százalékra emelhetik.

A nyugatnémet monopóliumok óriási szabad pénztartalékai lehetővé teszik, hogy manőverezzenek az „egyesített piacon“, s dömpingjükkel tönkretegyék gyengébb ellenfeleiket. Franciaországot a kohóipari vállalatok felszámolásának új hulláma borítja el. Rövid idő alatt 12 kohóipari vállalat munkásai kerültek az utcára, 25 kohóipari vállalat pedig erősen csökkentette munkáslétszámát.

De helytelen volna azt hinnünk, hogy a francia kohóipar fegyvertelen német versenytársaival szemben. Francia kohóipari monopóliumok ellenőrzik Luxemburg kohóiparának és a Saarvidék szén- és kohóiparának legnagyobb részét. A francia acéltrösztök részvényvásárlások útján hozzáférköznek a ruhrvidéki szénhez is. Saját országuk kohóiparának fejlesztéséről sem feledkeznek meg: a francia monopolisták követelésére a kormány programot dolgozott ki, hogy 7 év alatt 1,3 milliárd dollárt fektet be a kohóiparba, 21 millió tonnára emeli az acéltermelést, tovább csökkenti a kohóipari trösztök adóterheit stb. A monopolisták pozícióinak megerősítését szolgáló intézkedések költségeit természetesen a francia dolgozók viselik.

A francia monopolisták a lotaringiai-saarvidéki komplexumot akarják szembeállítani a ruhrvidékivel. E területek saját szénbázisának biztosítása végett programokat dolgoznak ki Lotaringia és a Saar-vidék széntermelésének fejlesztésére. A nyugatnémet monopolisták mindent elkövetnek, hogy kiűssék ezt a fegyvert francia ellenfeleik kezéből. Kemény harc folyik Lotaringiaért és a Saar-vidékért.

A gyengén fejlett olasz ipart valószínűleg elsorvasztja a „Schuman-terv“, mert megnyitja az olasz piacot a fejlettebb nyugatnémet és francia kohóipar dömpingje előtt, s megfosztja Olaszországot olcsó külföldi nyersanyagforrásaitól. Az algiri érc, az olasz kohóipar legfontosabb nyersanyagforrása nem tartozik a „Schuman-terv“ hatáskörébe. Ezért az olasz kohóipar csaknem teljesen importált nyersanyagok használatára kényszerül. Az olasz acéltermelés már a „Schuman-terv“ első hónapjaiban erősen megcsappant.

„Európa egyesítése“ tervének bajnokai szerint a „Schuman-terv“ és a „védelmi közösség“ (igaz, hogy ezt a szerződést még nem is ratifikálták!) megteremtette a feltételeket, hogy ismét megkíséreljék a nyugateurópai országok politikai „egyesítését“. Csak-hogy ezek a kísérletek eleve kudarcra vannak ítélve; az európai „egyesülés“ tervei sem átlhatják útját a tőkésországok, s különösen a tőkés monopóliumok közt lévő ellentétek további élesedésének.

A „Schuman-terv“ újabb szenvedést, még nagyobb nyomort zúdít a részvevő országok dolgozóira. A Schuman-országokban nő a munkanélküliség, s a tőkés a termelési költségek csökkentésének szükségességére hivatkozva leszorítja a munkabéreket.

A dolgozó tömegek saját bőrükön érzik a „Schuman-terv“ káros következményeit, s mind szervezettebben harcolnak legegységesebb jogaikért, országuk függetlenségéért és a békéért. A közös érdek szorosabban egybekovácsolja a nyugateurópai országok dolgozóit, akiknek a „Schuman-terv“ ellen vívott harca a tőkésuralom ellen irányuló nemzetközi méretű harccá terebélyesedik.

★

A Vitacikk-rovat közli *T. Hacsaturov* hozzászólását az ágazati gazdaság-

tanok kérdéséről folyó vitához, amelyek részletes ismertetésére még visszatérünk.

★

Az amerikai burzsoá közgazdák demagóg módon hangoztatják, hogy az Egyesült Államok gazdaságának militarizálása megmenti a farmereket a fenyegető válságtól, kibővíti a belső és a külső piacot, növeli a farmerek jövedelmét, s a mezőgazdaságban megszünteti a munkanélküliséget. A militarizálás „eredményei” mindennek az ellenkezőjét bizonyítják. *E. Styrin* Az Egyesült Államok dolgozó farmereinek elnyomódása című cikkében részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel és pontról pontra megcáfolja a burzsoá közgazdák hazug állításait.

Az amerikai mezőgazdaságban a militarizálás hatására egyre erősebben érvényesülnek a válságjelenségek. Jelentősen csökken az export, eladatlan készletek halmozódnak fel, süllyed a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi ára, kevesbedik a farmerek jövedelme. Az okok: az egységes világpiac szétesése, a militarizálással járó súlyos adóterheket sýnylő dolgozó lakosság vásárlókéességének megcsappanása az Egyesült Államokban és a tőre importáló tőkésországokban, ez utóbbi országok növekvő dollárdeficitje, valamint az exportáló tőkésországok konkurenciaharcának fokozódása a tőkés világpiacon.

A külső piacok szűkűése rendkívül kedvezőtlenül érinti az amerikai mezőgazdaságot, amely termékei jelentős részét exportálja. A legutóbbi években tetemesen csökkent a mezőgazdasági termékek exportja: az 1949. évi élelmiszerexport 18,7, az 1951. évi pedig csak 15,1 százalékbán részesedett az Egyesült Államok egész exportjában; 1951—52-ben 12,1, 1952—53-ban pedig 8,8 millió tonna gabonát exportáltak; a gyapot exportja 1952 második felében 50 százalékkal csökkent 1951 második feléhez képest stb. A mezőgazdasági termékek teljes exportja tavaly 15 százalékkal volt kisebb a tavalyelőttinél.

Ez még súlyosabbá teszi a farmerek helyzetét, hiszen az ország egész vetesterületének körülbelül egyharmadán exportra szánt mezőgazdasági termékeket termelnek.

Nem jobb a belső piac helyzete sem: a csökkenő jövedelmű lakosság egyre kevesebb mezőgazdasági terméket és élelmiszert vásárol. Az Egyesült Államok lakossága 1950-ben 5, 1951-ben 20 milliárd dollárral többet költött adófizetésre, mint élelmiszervásárlásra. Csökken a legfontosabb népelelmészeti cikkek fogyasztása. A mezőgazdasági kérdésekre, jogalkozó szenatusi bizottság 1953-ban közzétett jelentése szerint az amerikaiak 1952-ben átlagosan 17 százalékkal kevesebb kenyéret fogyasztottak, mint 1951-ben (pedig már az 1951. évi kenyérfogyasztás is 19 százalékkal kisebb volt az 1936. évinél.), 20—40 százalékkal kevesebb húst, mint 1947-ben, csaknem 50 százalékkal kevesebb tejet, mint a második világháború előtt. Csökkent az egy főre eső gyümölcs- és zöldségfogyasztás is.

A belső és a külső piac egyidejű szűkűése következtében óriási készletek halmozódtak fel. Az átmenő gabonakészletek nagysága 1953 július 1-én körülbelül 15 millió tonna volt, azaz csaknem kétszerannyi, mint tavaly július 1-én. Az állami áruhitel-korporáció rengeteg mezőgazdasági terméket vásárol fel, hogy árukat magasan tartsa. A raktáraiban tárolt „főöségek” mezőgazdasági árukészletek értéke idén február 1-én meghaladta az 1,1 milliárd dollárt. Ezenkívül a korporáció 1,8 milliárd dollár értékű mezőgazdasági terméket vett „zálogba”.

A korporációnak a mezőgazdasági áruk áreséséből és elpusztításából eredő veszteségeit az adófizetők fedezik. A korporáció monopóliumtámogató jellegét bizonyítja az is, hogy sokszáz ezer tonna árut elpusztított a mesterségesen magas árszínvonal megőrzése végett. Jellemző, hogy az „illetékes” szervek 1950-ben 1,36 millió tonna elsőrendű burgonyát semmisítették meg (közben a lakoságnak csak másodrendű jutott); 1951-ben 4,7 millió

tonna gabonát etettek föl állatokkal, azaz jóval többet, mint az 1930—32. és az 1937—38. válságévekben. Az áruhitel-korporáció évente 454 000 kg vaját vásárol fel; ez az óriási mennyiség azután a korporáció raktáraiban élvezhetetlenné válik.

A gazdaság militarizálásának hatására fokozódik a mezőgazdaság elmaradása az ipartól. Az Egyesült Államok mezőgazdasági termékei egyhelyben topog: évi átlagos növekedése 1946 és 1951 közt csupán 0,35 százalék volt, szemben az 1940—45. évek 3,6 százalékos és az 1920—39. évek 0,79 százalékos átlagával. Minthogy az Egyesült Államok lakossága 1937-től 1952-ig csaknem 22 százalékkal növekedett, a fejlődési ütem a valóságban még az említetttnél is kisebb.

Az ipar és a mezőgazdaság súlyos aránytalanságának talaján érlelődik az agrárválság. A monopóliumok az egyenlőtlen csere révén kifosztják a farmereket, főleg a kis- és a középfarmereket. Olcsón vásárolják tőlük a mezőgazdasági termékeket, s drága iparcikkokat sóznak rájuk. Az egyenlőtlen csere a monopóliumok maximális profitját biztosító egyik módszer. Még a hivatalos adatokból is kitűnik, hogy az agrárokló jelenleg nagyobb, mint a háború óta bármikor. Pedig ezek az adatok nagyon is kendőzik a valóságot, szépítik a farmerek súlyos helyzetét.

Az érlelődő agrárválság egyik fontos mutatója a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árának csökkenése. A mezőgazdasági termékek ára tavaly 12 százalékkal, az idei év első hónapjaiban pedig már 18 százalékkal volt kisebb, mint 1951-ben.

Jóllehet, a legfontosabb mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árai estek, a feldolgozott termékek kiskereskedelmi árai a kormány és a monopóliumok mesterkedései következtében továbbra is nagyok. A monopóliumok az árkülönbözet növekedésén hatalmas profitokat harcolnak össze. Jellemző, hogy a négy legnagyobb húsipari társaság tiszta profitja egy év alatt, 1949-

től 1950-ig, 26 millió dollárról 43 millióra növekedett. Az élelmiszeripari trösztök tavaly csaknem 2 milliárd dollár tiszta profithoz jutottak (ez nem is teljes adat!).

A monopóliumok gazdagodásának természetes következménye: a dolgozó farmerek tönkrementje. A nyomasztó adóterheknek is nagy szerepük van ebben. A farmerek földadója 1948-tól 1951-ig az előző négyéves időszakhoz képest (1944—47) egy milliárddal, jövedelemadójuk pedig 1942—1952 között 15-szörösre növekedett. Jelentős a közvetett adók emelkedése is; ez szintén érzékenyen érinti a farmereket, főleg mint iparcikkvásárlókat.

Fokozódik a farmerek eladósodása. Összes adósságaik 1952-ben 1950-hez képest 28,3, 1940-hez képest pedig 41,6 százalékkal növekedtek; rövidlejáratú tartozásuk 40,3, illetve 143,3 százalékkal emelkedett.

1948 óta jelentősen csökkent a farmerek tiszta jövedelme, és a közszükségleti iparcikkok szüntelen áremelkedése folytán jövedelmük vásárlóereje is. A farmerek reáljövedelme amerikai források szerint tavaly 30 százalékkal volt kisebb, mint 1947-ben; az idén újabb 10—20 százalékos csökkenés várható.

A kis- és középfarmerek jelentős része arra kényszerül, hogy munkaerejét áruba bocsássa a mezőgazdasági tőkéseknek. Az ilyen farmerek száma az 1940. évi 1,747,000-ról 1950-ben 2,089 000-re emelkedett; az összes farmerekhez viszonyított arányuk 28,6 százalékról 38,8 százalékra növekedett.

Folytatódik, sőt erősödik a dolgozó farmerek kisajátításának és kiszorításának folyamata. 1940-től 1950-ig 750 000 farmer ment tönkre, közülük körülbelül 500 000 ennek a tízéves időszaknak a második felében 1935 és 1950 közt az összes bűnök 52 százaléka kényszerült elhagyni bérént földjét.

A mezőgazdasági munkások helyzete még a dolgozó farmerekénél is nyomorúságosabb. Osztályrészük: szörnyű kizsákmányolás, a mezőgazdasági munkák idején korlátlan munkanap, gyak-

ran fegyveres felvigyázók jelenlétében végzett kényszermunka. S mindez nyomorúságos bérekért. A mezőgazdasági munkások átlagos órábéré az időszerint 39 százaléka az ipari munkásokénak, szemben az első világháború előtti 67 százalékkal. De a tőkésék még ebből a számból is különböző „szolgáltatások” (közlekedési díjak, a tőkés birtokban kiterjesztett kényszervásárlások stb.) címén olyan nagy összegeket vonnak le, hogy az elszámoláskor rendszerint a munkás marad adós. A monopolisták és a nagyfarmerek ilyen módon évente 8 milliárd dollár pótlólagos profithoz jutnak. Dühöng a munkanélküliség, amelyet a munkaadók külföldi, mexikói, puertoricói munkások behozatalával mesterségesen fokoznak. 1950-ben a 4,250.000 amerikai mezőgazdasági munkás 75 százaléka csupán 4—5 hónapra át dolgozott.

A lakás- és az egészségügyi viszonyok gyalázatosak. A mezőgazdasági munkások csatornázatlan, vízvezeték és villanyvilágítás nélküli kalyibákban élnek. Nem csoda, hogy halálozási arányszámuk ijesztően magas.

A mezőgazdasági munkásság az amerikai dolgozóknak nemcsak legelnyomottabb, de legszervezetlenebb rétege is. A tények mégis azt mutatják, hogy egyre kevésbé békül meg jogfosztottságával és nyomorával. A dolgozó farmerek közül is mind többen csatlakoznak az elégedetlenkedő mezőgazdasági munkásokhoz. A farmerek Iowa, New Jersey, Pennsylvania államban és egyebütt tartott kongresszusai és értekezletei hangsúlyozták: a békeharc és a farmerek jólétének emelkedéséért indított akció elválaszthatatlan egymástól. A farmerek tisztánlátásának fokozódását igazolja a tavaly novemberben tartott közvéleménykutatás is, amelynek során a megkérdezett farmerek 85 százaléka a koreai háború befejezését követelte.

Az amerikai mezőgazdaság helyzetéből merített tények teljesen ellentétesek a burzsoá közgazdák fecsegésével. A fegyverkezés és a háború nem tűn-

tette el, hanem éppen ellenkezőleg: fokozta az amerikai mezőgazdaság válságjelenségeit.

★

Kenya néger népének az angol imperializmus kegyetlen uralma ellen vívott hősi küzdelméről emlékezik meg *B. Alekszandrov Kenya népének harca a földért és a szabadságért* című cikke.

Kenya természeti kincsekben gazdag, stratégiai szempontból fontos keletafrikai angol gyarmat. Az angolok immár 65 éve uralkodnak Kenyában. S szüntelenül kísérleteznek, hogy „a fehér emberek országává” változtassák ezt a gyarmatot. Aljas céljaik megvalósítása végett nem riadnak vissza semmiféle eszköztől. A néger földművesektől elrabolják a földet, s potom pénzért európai telepeseknek adják el. Az imperialista garázdálkodás jellegzetes példája a kavirondo törzs kirablása. Ezt a korábban igen termékeny területen élő törzset az angol hatóságok néhány évtizede egészségtelen, mocsaras területre telepítették át. Amikor a törzs tagjai több év fáradságos munkája árán lecsapolták a környező mocsarakat, és megjavították az éghajlatot, de különösen akkor, amikor 1931-ben új lakóhelyükön dúsz aranylelőhelyet tártak fel, az angolok újra elérkezettnek látták az időt a kavirondók erőszakos áttelepítésére. Jellemző szemérmertlenségükre az áttelepítés megokolása: a kavirondóknak egészségesebb körülmények közé kell kerülniük. Valójában ennek az ellenkezője történt, az újonnan fölfedezett aranymezőket pedig angol aranykitermelő társaságok kapták meg koncesszióba.

A földfoglalás különböző ürügyekkel azóta is folytatódik. Az őslakosság áttelepítésének „sima lebonyolításáról” a fegyveres gyarmati rendőrség gondoskodik.

Az angolok több mint félévszázados gyarmati uralma következtében az ország csaknem egész termékeny területe az őslakosság tulajdonából a telepesek tulajdonába, illetve az új telepesek és az újonnan alakuló társaságok földhöz-

juttatására szolgáló speciális gyarmati a.p. tulajdonába került. Hivatalos adatok szerint egy-egy őslakosra átlagosan 1 hektár föld, egy-egy telepesre pedig 200 hektár kitűnő minőségű föld jut.

Az európai ültetvényesek főleg exportra termelnek. Közös érdekeik védelmére minden körületben, minden mezőgazdasági ágban „farmerszövetségek”-et alakítottak. Ezek a szövetségek voltaképp tőkés szindikátusok, amelyek monopólizálják tagjaik termelődőszközletását és termékértékesítését.

A fehér ültetvényesek kizárólag afrikaiakat dolgoztatnak. A munkafeltételek rendkívül súlyosak, a bérek gyafázatosak. Az afrikai szakképzetlen munkás bére 1/20—1/40-e az azonos munkát végző európaiénak.

A szegődvényes munkásokon kívül a mezőgazdasági kizsákmányoltak másik nagy csoportja: a körülbelül 250 000 felesbérő. Az utóbbiak a helyzetüket szabályozó szociális törvény értelmében évente legalább 180 napot kötelesek dolgozni a földtulajdonosnak. A két csoport helyzete közt csupán az a különbség, hogy a felesbérők nem rezervációban élnek.

Kenyában az őslakosságot óriási adóterhek sújtják. Az őslakosság egész jövedelmének több mint a felét adó formájában visszafizeti nyomóinak. A fehér lakosság ellenben csaknem teljesen adómentes, sőt az európai ültetvényesek mind az angol, mind a kenyai költségvetésből hatalmas pénzügyi segélyben részesülnek. A kenyai költségvetés 1947-ben az európai iskolásgyermekek oktatására fejenként 30 fontot, a néger gyermekek iskoláztatási költségeire pedig mindössze 8 shillinget irányzott elő. A költségvetés támogatja az európai ültetvényeseket, hogy továbbra is monopólizálják a kávé és egyéb fontos mezőgazdasági eredetű exportcikk termelését. A gyarmati hatóságok jelentős összegeket irányoznak elő a kávétermeléssel kapcsolatos kísérleti-kutatómunkákra, de az őslakosság nem juthat hozzá a kísérletek eredményeihez, útmutatásokat sem

kap, s ezek híján kénytelen lemondani nemcsak a kávé, hanem a szizál, a tea, a cukornád, a gyapot, sőt a gabona termeléséről is; az őslakosságnak meg kell elégednie az országban fogyasztott mezőgazdasági termékek: a kukorica, a cirok, a banán, a burgonya stb. termelésével.

Az angol kormány ártámogatással is védelmezi a fehér ültetvényeseket a tőkés világpiac áreséseivel szemben; az exportárakra kedvezményes szállítás díjtételeket szab meg (exportra pedig csak a fehér ültetvényeseknek van lehetőségük); az állami élelmiszerfelvásárlások során az európai ültetvényeseknek sokkal nagyobb árakat fizet, mint az őslakosoknak.

Az angolok elnyomó gazdaságpolitikájának szükségszerű következménye: az afrikai parasztok gazdaságainak pusztulása, az elavult földművelési technika megmaradása, a talajerózió fokozódása, egyszóval az afrikai mezőgazdaság hanyatlása.

Kenyában, bár igen lassan, de fejlődik az ipar, s kialakul a kenyai munkásosztály. Az ipar persze gyarmati jellegű, s főleg javítóműhelyekre, meg néhány kisméretű mezőgazdasági termékfeldolgozó gyárra (vaj-, cukor- és pamutgyárra, kávéfeldolgozó üzemre stb.-re) korlátozódik. Ezek a gyárak elsősorban exportra dolgoznak. Viszonylag gyorsan fejlődik a bányászat, különösen az aranybányászat. A fiatal kenyai proletariátus fontos rétegét alkotják a közlekedési dolgozók (főleg a tengeri és a vasúti szállításban foglalkoztatott dolgozók).

A néger munkások helyzete nyomorúságos. A szakmunkások keresete alig éri el a fehér szakmunkások bérének 10—20 százaékát; a segédmunkások a szakmunkások bérének töredékét kapják. A munkavédelem, a munkanélküliségély vagy a táppénz Kenyában ismeretlen fogalom.

A kenyai ipari munkások helyzete semmivel sem jobb, mint a parasztoké és a mezőgazdasági munkásoké. Az ipari munkások éppoly jogfosztottságban, nyomorban élnek, mint a mezőgazdasági dolgozók.

A keserves gyarmati élet nem tőri meg a kenyai népet. Kenya népe egyre elszántabban harcol az angol imperialista uralom ellen. Ennek a harcnak többévtizedes hagyományai vannak: a kenyai dolgozók az angol uralom első napjaitól harcolnak a betolakodók ellen. Az elmúlt évtizedekben egymást követték a sztrájkok, amelyek mindinkább összekapcsolódtak a nemzeti függetlenségért, az imperialista járom ellen vívott harccal. Persze a gyarmatosítók sem tétlenkednek s különösen a második világháború befejezése óta fokozzák terrorjukat. A dolgozók harca mégis eredménnyel járt: kiharcolták a legális szakszervezetek megalakításának jogát. Napjainkban a haladó kenyai szakszervezetek szervezik a munkásosztály minden megmozdulását, bár az angol gyarmati hatóságok a terror, a megvesztegetés, a szakadártevékenység minden eszközét felhasználják a szakszervezeti mozgalom elgáncsolására. A hatóságok drákói törvényeket hoznak a szakszervezetek ellen, de ezrei sem tudják megakadályozni a kenyai munkásmozgalom állandó erősödését. Ennek egyik jele a Kenyai Négerek Szövetségének, ennek a harcos afrikai tömegszervezetnek a megalakulása.

A helyzet különösen kiélesedett 1952 nyarán, amikor az imperialisták végleges csapást akartak mérni a nemzeti felszabadító mozgalomra és újabb nagyszabású kényszeráttelepítés végrehajtására készültek. A gyarmati hatóságok terrorizmussal vádolták a Kenyai Négerek Szövetségét, a szövetség vezetőit és számos harcos kenyai dolgozót börtönbe vetettek, a kikuju törzs egész rezervációs területét koncentrációs táborra változtatták, még jobban korlátozták az öslakosság mozgási lehetőségét az országban stb. 1952 őszén a rendőrség és a hadsereg szabályos hadműveletet indított a kikuju törzs ellen, amely kénytelen volt elmenekülni rezervációs területéről. Ezzel egyidejűleg újabb támadás zúdult a Kenyai Négerek Szövetségére és a szakszervezetekre, amelyek megbélye-

gezték az imperialista gáztetteket, s harcba hívták Kenya népet. A terror azóta is dühöng, sőt egyre fokozódik. Újabb tízezrek kényszerülnek kunyhójuk, földjük elhagyására. A menekülőket légi kalózok üldözik, felgyújtják házaikat, vetéseiket, elpusztítják állataikat.

A kenyai nép rengeteget szenvedett és szenved. Sz szenvedései csak fokozzák adáz ellenségeivel szemben érzett harci elszántóságát, gyűlöletét. Kenya népe az afrikai népek nemzeti felszabadító mozgalmának első soraiban harcol.

★

A Kritika és Könyvismertetés rovatban *I. Golubnyicsij* ismerteti **A szovjetország vilamosítási tervének történetéhez** című gyűjteményes munkát. Ez a könyv elsősorban a Szovjetunió népgazdaságának történetével foglalkozó tudományos kutatók részére hasznos, mert jól rendszerezi az 1918–1920. évekből származó dokumentumokat és adatokat.

I. Orlov ismerteti *I. Lahmannak A szocialista kereskedelem szerepe a szocialista bővített újratermelésben* című könyvét. A szerző helyesen tárgyalja a kereskedelem szocializmusbeli szükségességének, valamint a kereskedelem és a termelés, a kereskedelem és az elosztás, illetve a fogyasztás kölcsönhatásának fontos kérdéseit. De súlyos hibákat is vét: nem különbözteti meg eléggé a szocialista és a kapitalista bővített újratermelés jellegzetességeit, nem elemzi kellőképp a Szovjetunió társadalmi termelésének ágazati szerkezetében a második világháború után bekövetkezett változásokat. A szerző többször meghatározza a szovjet kereskedelem lényegét, de meghatározásai nem pontosak. Új kiadás esetén lehetőség nyílik a könyv hibáinak kijavítására, elméleti színvonalának emelésére. Ha a szerző a kereskedelem problémáinak tárgyalásakor a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből indul ki, sokkal jobban megvilágíthatja a

szocialista kereskedelem lényegét és a társadalmi termelésben betöltött szerepét.

A. Oszipov öt amerikai burzsoá közgazda **Hadigazdaság és védelmi gazdaság** című könyvével foglalkozik, s megállapítja: ez a könyv a hadigazdaság leplezetlen védelmezése és dicsőítése. A könyv szerzői nem takargatják aljas céljukat. Minden úton-módon arra törekszének, hogy feltárják: milyen lehetőségek vannak a különféle hadianyagok, hadfelszerelések termelésének növelésére. Ezzel kapcsolatban, valamint a hadiinflációs módszerek profitnövelési célokra történő fokozottabb felhasználása végett gyakorlati tanácsokat is adnak a különböző állami szervezeteknek és a nagytőkéseknek. Megkísérlik elméletileg igazolni a tömegeket kifosztó amerikai monopolkapitalizmus tevékenységét, szemérmetlenül dicsőítik a háborút és a tőkés gazdaság militarizálását.

John Eaton haladó angol közgazda **A béke és a háború gazdasága** című könyvében is hasonló problémával foglalkozik, de egészen más állásponton van, mint az amerikai burzsoá közgazdák. Anglia — a többi nyugateurópai országhoz hasonlóan — nagyon is megérzi az amerikai monopóliumok diktálta féktelen fegyverkezés súlyos következményeit. Eaton helyesen állapítja meg, hogy a militarizálás pusztítóan hat a tőkésországok gazdasági helyzetére. Megállapítását gazdag tényanyaggal, statisztikai adatokkal bizo-

nyítja. A könyvet ismertető *J. Alekszandrov* értékes munkának tekinti Eaton könyvét, bár a szerzővel nem minden kérdésben ért egyet. Például helyteleníti a szerzőnek azt a felfogását, hogy Anglia mostani súlyos helyzetének oka: „a brit imperializmus specifikus válsága”. Manapság csaknem minden tőkésország súlyos gazdasági nehézségekkel küzd. Ennek pedig elsősorban a tőkés gazdaság példátlan arányú militarizálása az oka. Valójában itt a kapitalizmus általános válságának hatásáról van szó, s az angol imperializmus válsága az általános válságnak csupán szerves része. A szerző jól látja, hogy a fegyverkezési verseny nem enyhíti a válságot, ellenkezőleg, még súlyosabb válság feltételeit teremti meg. Kár, hogy nem mutatja meg konkrétan, hogyan torzulnak el az angol gazdaság belső arányai, hogyan növekszik az ellentét a termelési lehetőségei és a dolgozók szüntelenül csökkenő fizetőképes kereslete közt. Az angol-amerikai konkurenciaharcot is hézagosan tárgyalja, jóllehet köztudomású, hogy ez a harc ugyancsak rontja Anglia gazdasági helyzetét.

★

A Voproszi Ekonomiki most ismertett számában jelent meg *I. Leminnek* **A fő tőkés államok közti harc a gyarmatok és a függő országok feletti uralomért** című cikke, amelyet az Anyag- és Adatszolgáltatás 1953. évi 10. száma közölt.

A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 3. számából

A Planovoje Hozjajsztvo 3. számának szerkesztőségi cikke **A munkaügyi szervezés és tervezés megjavításáról** szó. A szocialista termelés rendszeres növekedésének és tökéletesedésének egyik nélkülözhetetlen feltétele, hogy a szovjet állam tervszerűen megszervezze a társadalmi munkát. Ez teszi lehetővé a társadalom munkaerőforrá-

sainak legésszerűbb felhasználását a gazdasági és kulturális építésben.

A munkaügyi tervezésben és a munkaerő elosztásában még súlyos hibák vannak. Megszüntetésük nehéz feladatot ró a tervszervekre, a minisztériumokra, a főhatóságokra és a vállalatokra. A munkásiétszám tervezésekor sokhelyütt nem mérlegetik kellőképpen,

milyen lehetőségek vannak a munka termelékenységének növelésére a technika fejlesztése, az élenjáró technika széleskörű meghonosítása és a termelés tökéletesítése révén. Pontatlanul vizsgálják felül a munkaerőigényléseket, nem harcolnak elég erélyesen a létszámtúllépés és a munkaszervezési hibák ellen.

A Szovjetunióban a termelés óriási arányokban növekszik. Ebben nagy része van a munkatermelékenység emelkedésének, a termelésnövekedés főforrásának.

A kapitalizmus a munka termelékenységének emelését főként a munka intenzitásának fokozásával, izzasztórendszerek alkalmazásával, a munkaerővel való rablógazdálkodással éri el; ez végsősoron a munkásosztály abszolút és viszonylagos elnyomódására vezet. A szocializmusban a munka termelékenysége a termelőfolyamatok gépesítése, a munkásosztály műszaki és kulturális színvonalának emelése alapján növekszik, s a dolgozók jóléte fokozódását szolgálja.

A XIX. pártkongresszus irányelvei megszabják, hogy az ötödik ötéves terv folyamán voltaképp be kell fejeznünk az ipar és az építőipar munkaigényes és nehéz munkafolyamatainak gépesítését, E feladat teljesítése rendkívül fontos a munka megkönnyítése és termelékenységének fokozása szempontjából. A korszerű technikával felszerelt és szakképzett káderekkel dolgozó szovjet iparban a munkatermelékenység emelésének kimeríthetetlen tartalékai rejlenek. E tartalékok mozgósítása céljából szükséges a termelőberendezések jobb kihasználása, a munkaszervezés olymértékű megjavítása, hogy mindez megfeleljen a termelés korszerű technikájának és méretei támasztotta követelményeknek. Ezért alkalmazza a legtöbb szovjet vállalat a szalagrendszert, az ütemterv szerinti termelést, a ciklusos munkamódszert (a szénbányászásban), a gépek tervszerű megelőző karbantartását, valamint a vállalati tervezés élenjáró módszereit, különösen a vállalat ütemes munkájának biz-

tosításához szükséges befejezetlen termékállomány tervezését.

A népgazdaság nagyarányú fölfordulása és a technika állandó tökéletesedése nagy erőfeszítést kíván a szakkáderképzéstől. Itt az egyik legfontosabb feladat a szakkáderképzés minőségi színvonalának emelése. Fokozottan vonatkozik ez az ipar és az építőipar, a mezőgazdaság és a közlekedés munkafolyamatainak gépesítésével és a nagytejesítményű termelőberendezések kiszolgálásával foglalkozó szakemberekre.

A munkaerőforrások tartalékainak jobb kihasználását biztosító eszközök egyike a fő- és a segédüzemekben foglalkoztatott munkások helyes arányának megállapítása. Sok vállalat túlságosan sok munkást foglalkoztat segédüzemeiben. Ezen a segédüzemi munkák gépesítésével, létszámnormák megállapításával, a többszakmás mozgalom körének bővítésével lehet és kell segíteni.

A munkaerőforrások észszerű elosztása és felhasználása szempontjából rendkívül fontos az igazgatási és az ügyviteli apparátus létszámának a valóban szükségesre csökkentése. Ennek egyik legeredményesebb módszere a számviteli munkák gépesítése, nagytejesítményű számológépek használata, a számviteli rendszer egységesítése, a főösszegek és párhuzamos elszámolások, számítások stb. megszüntetése, a számviteli és a beszámoló adatok szükséges mértékre csökkentése.

★

A. Zverjev, a Szovjetunió pénzügyminisztere **A gazdaságosság rendszere és az önálló elszámolás megszüldülése** című cikkében megállapítja, hogy a gazdaságosság rendszerének helyes alkalmazását legjobban a termelés önköltsége tükrözi. Az ötödik ötéves tervben a szovjet népgazdaságra nagy feladat vár: az ipari termékek önköltségét körülbelül 25, az építési költségeket majdnem 20, a gépalományok traktormunkájának önköltségét 25 és a vasúti szállítást 15 százalékkal

kell csökkenteni. E feladatok megoldása a gépek és a termelőberendezések jobb kihasználásától, a munka helyes megszervezésétől, a termelékenység fokozásától, az anyag és a villamosenergia takarékos felhasználásától, a járulékos költségek és a selejtkár csökkentésétől függ.

Tavaly az iparban a munka termelékenysége 7 százalékkal nőtt, s az önköltség 8 százalékkal csökkent. A forgalmi adóból és a nyereségbefizetésből származó állami bevételek az 1950. évihez képest 30 milliárd rubellel emelkedtek. Ebből az összegből 17 milliárd rubel esik a nyereségbefizetés gyarapodására, vagyis ez a tétel 24 százalékkal emelkedett az 1950. évihez képest. De egyes vállalatok még mindig nem teljesítik önköltségcsökkentési és nyereségbefizetési tervfeladataikat. Például az autó- és traktoralkatrészek gyártásával foglalkozó vállalatok önköltsége emelkedett; ezek nem teljesítették nyereségbefizetési tervüket. Sok gépgyár és háipari vállalat ugyancsak elhanyagolta az önköltségterv és a nyereségterv teljesítését. A kommunista pártnak és a kormánynak legutóbb végrehajtott, az állami és a gazdasági vezetés megjavítására irányuló szervezési intézkedései elősegítik a fokozott takarékoskosságot.

Az önköltségcsökkentés lehetőségeivel nem minden vállalat él kellőképpen. Sok vállalatban nem kielégítő a meglévő gépek és termelőberendezések kihasználása, nagy a fajlagos anyagfelhasználás, magas a selejtszázalék, sok a hulladék, nem kifogástalan a termékek minősége. Gyakori, hogy az illetékes gazdasági szervek nem juttatják szükséges mértékben érvényre az anyagfelhasználási normák nagy szervezőerejét, nem ellenőrzik kellő szigorúsággal a alkalmazásukat.

A vállalatok olykor túllépik a tervezett beralapot, a felügyeleti szervek pedig nem ellenőrzik elég szigorúan a beralap felhasználását. Ebből nagy veszteség származik. Például az üvegipari vállalatok 1953 első negyedében nem teljesítették a termelékenységi ter-

vet, ezért több mint 300 000 rubellel túllépték a beralapot. Másutt a létszámkeret túllépése és a fölösleges túlórázás akadályozta meg a beralapterv teljesítését.

A mezőgazdaságban sem kielégítő az önköltségcsökkentés tartalékainak kihasználása. A szovhozokban és a gépállomásokon a traktorállomány részleges kihasználása nagyon drágítja a traktormunkát.

A beruházásoknál nem érvényesül kellőképpen a gazdaságosság rendszere. Az építőipari vállalatok korántsem hasznosítják teljesen meglévő gépeiket. Gyakran túllépik a beralapot, pazarolják az anyagokat.

A szovjet iparban nagy gondot kell fordítani az önálló elszámolás megszilárdítására. Ehhez elsősorban az szükséges, hogy megjavítsuk a termelési és a pénzügyi tervezést, megszüntessük a termelési és a pénzügyi tervek kapcsolatának lazaságát, a tervek gyakori módosítását. Meg kell javítani a gazdasági irányítást, a számveteli és a revíziós munkát. Az önálló elszámolás megszilárdulásának a tervenfelüli felhalmozásban a jövedelmesség fokozódásában, a forgóeszközök megtérülésének gyorsulásában kell megnyilvánulnia. Az önálló elszámolás csak akkor szilárdulhat meg igazán, ha az egyes üzemegekre is kiterjed.

★

A Szovjetunióban a műszaki haladás a nép jólétének forrása. A szovjet nép a legteljesebben érdekelt a technika fejlesztésében. E fejlesztés legközelebbi feladatait tárgyalja *I. Artobolevszkij* akadémikusnak *A munkaigényes és a nehéz munkák gépesítése az ötödik ötéves tervben* című cikke. A szocializmusban — a kapitalista viszonyokkal ellentétben — semmi sem akadályozza a gépek széleskörű alkalmazását. A szocialista gépesítés megkönnyíti a dolgozók munkafeltételeit, s elősegíti a munka termelékenységének növekedését.

Az ötödik ötéves terv időszakában óriási arányokban folytatódik a szovjet

népgazdaság valamennyi ágának gépesítése. A különféle munkafolyamatok gépesítésének bázisát a gépgyártás fejlődése teremti meg. A munkafolyamatok gépesítésének több fejlődési szakasza van. Az első az úgynevezett kiségesítés, amikor a kézimunkát gépi szerszámmal (fejtőkapa-páccsal, villamos fúróval, villamos fűrészszel stb.-vel) végzett munka váltja fel. A gépesítés második szakaszára jellemző, hogy a kézimunkát teljesen gépimunkával helyettesítjük (emelődaru, fejtőgép, szállítószalag, önkürrítő gépkocsi stb. helyettesíti a kézimunkát). A fejlődés harmadik szakasza a komplex gépesítés; ebben a szakaszban gépek végeznek minden fő- (technológiai) és segédmunkát. A negyedik szakasz az automatizálás; alkalmazása esetén minden műveletet különleges szerkezetek, szerszámok, készülékek, műszerek végeznek, a munkások mentesülnek a gépek, az agregátumok irányításának funkciójától, csupán felügyelnek a gépek munkájára, beállítják őket, megelőző karbantartásukat végzik, idejében kicserélik a gyorsabban elhasználódó alkatrészeket stb. Az automatizálás tehát a gépesítés legmagasabb foka; fejlődése szakaszosan történik. Először az egyes gépcsoportok, agregátumok egyedj automatizálását végezzük el, majd később kerül sor a gépsorok, a géprendszer, egész üzemek, gyárak automatizálására. Az automatizálás egyik különleges válfaja az úgynevezett távvezérlés, a géprendszer, távról történő automatikus irányítása.

A szovjet népgazdaság gépesítése sikeresen folyik. A szénbányászatban a gépesített munka részaránya 1913-ban csak 1,7 százalék volt, 1949-ben pedig elérte a 98,1 százalékot. Angliában ugyanekkor az ilyen természetű munkák 65, az Egyesült Államokban 84, Franciaországban 76, Nyugat-Németországban 85 százaléka volt gépesített. A szovjet gépiparban sikeresen működnek több mint 40 automata gyártási út, több automata üzem (pl.

gyújtógyertyakészítő üzem) és automata gyár (pl. dugattyúgyár).

A gépesítés fejlesztésekor két szemponthoz kell igazodnunk. Minthogy a megmunkálás mindig több műveletből alakul, a munka legnagyobb termelékenységének elérése végett elsősorban azt a technológiai folyamatot gépesítjük, amely műszakilag és gazdaságilag a legcélszerűbb. A másik szempont, amelynek okvetlenül érvényesülnie kell, hogy a gépesítés rem ronthatja a minőséget.

A gépesítéssel párhuzamosan javulnia kell a munkaszervezésnek, s emelkednie kell a munkások szakképzettségének.

Az ötödik ötéves terv főképpen a szén-, érc- és egyéb ásványbányászat, a vas- és színesfémkohászat, a gépgyártás (különösen az öntés, a gépi megmunkálás, a gépi szerelés és az ellenőrző mérés), az építőipar és a mezőgazdaság munkaigényes és nehéz munkafolyamatainak gépesítését tűzi napirendre.

★

A népgazdaság tervszerű arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy a népgazdasági tervekben ne csak a termelési ágak helyes aránya legyen meg, hanem az arányosság a gazdasági körzetek fejlődésében is érvényesüljön, s az ipar földrajzi elhelyezése helyesen történjék. A helyes arányok biztosítják a munka ágazatközi és körzetek köztj megoszlásának egységét, a nyersanyag- és a munkaerőforrások legészszerűbb kihasználását, az egyes körzetek gazdasági fejlődésében jelentkező szűk keresztmetszetek keletkezésének megelőzésére irányuló konkrét intézkedések foganatosítását, valamint az észszerűtlen szállítások megszüntetését. Ezekről a kérdésekről szól Sz. Tokarjev cikke: **Javítsuk meg az ipari termelés és a vállalatépítés földrajzi elhelyezését.**

A kommunista párt és a szovjet kormány szakadatlanul érvényesíti a termelőerők elhelyezésének szocialista elveit. Ezeket a következőkben foglaljuk össze:

Oda kell telepíteni az ipart a nyers- és a tüzelőanyagforrásokhoz, valamint a fogyasztási körzetekhez, hogy megszűnjenek az észszerűtlen, fölöslegesen hosszú szállítások, s növekedjék a társadalmi munka termelékenysége; az egykor elmaradt nemzetiségi vidékeken gyorsabban kell fejleszteni az ipart, hogy az egyes körzetek közt megszűnjék a történelmileg kialakult gazdasági egyenlőtlenség;

biztosítani kell a legfontosabb gazdasági körzetek komplex fejlődését; a helyi erőforrásokból kell megszervezni a tüzelőanyagkitermelést, az építőanyagok, a műtrágya, a könnyű- és élelmiszeripari tömegcikkék gyártását, hogy az illető körzetek ellátásában ne legyenek zökkenők. Ennek következtében egyenletesebb lesz az ipar megoszlása, gyorsabb lesz az anyagi alapok megtérülése, sok szállítás fölöslegessé válik, csökkennek a szállítási költségek;

a Szovjetunió honvédő erejének fejlesztése végett az ország mélyében, főként a keleti körzetekben korszerű technikával felszerelt hatalmas ipart kell teremteni.

A termelőerők elhelyezkedése igen sokat változott a szovjeturalom korszakában. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervre vonatkozó irányelvei újabb fontos feladatokat tűznek ki a szovjetország elé a termelőerők földrajzi elhelyezése szempontjából. Egy-egy gazdasági körzet komplex fejlesztése biztosítja:

a kérdéses körzet speciális jellegét meghatározó fontosabb gazdasági ágak általános fejlesztését, s egyúttal az ezekhez szervesen kapcsolódó iparágak és vállalatok megszervezését;

a helyi nyers- és tüzelőanyag kitermelésének fejlesztését és a helyi energetikai bázis megteremtését;

a helyi nyersanyagok, valamint a körzetben található félkésztermékek és hulladékok feldolgozásán alapuló iparágak bővítését, az ország fontosabb iparvidékein gépgyártó, ásványolajfeldolgozó, vegyipari ikervállalatok létesítését;

a nagyipar szükségleteit kielégítő termelőágak, pl. javítóbazisok, építőanyag-, tartalékalkatrész-, szerszámgyártás stb. bővítését;

az élelmiszerek és a közszükségleti cikkek gyártását végző iparágak és a mezőgazdaság sokoldalú fejlesztését.

A termelőerők földrajzi elhelyezésének megváltoztatásában elsőrendű fontosságúak a hatalmas hidrotechnikai létesítmények. A nagy vízierőművek, főként a kujbisevi, a sztálingrádi, a kahovkai, a kámai, a gorkiji, a minge-csauri, az uszty-kamenogorszkij vízierőmű építése a helyi tüzelőanyagon alapuló hőerőművek fejlesztésével párhuzamosan nagyban hozzájárul a termelés földrajzi elosztásának egyenletesebbé tételéhez, új vállalatok létesítéséhez. A Volgán épülő csebokszári, a Kámán létesülő votkinszki, az Irtisen építendő buhtarminszki vízierőművek nagyon fontosak lesznek a termelőerők elhelyezésének további javítása, a gazdasági körzetek komplex fejlesztése szempontjából.

A vaskohászat fejlesztése ugyancsak fontos. A vaskohászat Dél-, Közép- és Északnyugat-Oroszország, az Ural, Szibéria és a Kaukázuson túl gazdasági körzeteiben hatalmasan fejlődik, s ezzel nagyon javul a termelőerők földrajzi elhelyezkedése. Fontos a vaskohászat fejlesztése a helyi ipar rendszerében is.

Az ásványolajipar fejlődése nagy lépésekkel halad. Az ásványolajkitermelés főként a Volgamelléken és az Uralban fejlődik, az ásványolajfeldolgozás pedig mindinkább a fogyasztási körzetek közelében történik. A termelő és a feldolgozó üzemeket csővezetékek kötik össze.

Folyton növekszik a szén- és a pala-bázisú, mesterséges folyékony tüzelőanyag gyártása, különösen a keleti körzetekben. Egyre szélesebb körben terjed a földgáznak nemcsak tüzelő-, hanem vegyipari nyersanyagként való felhasználása is. Sok gázvezeték épül.

A szénbányászat nemcsak a hagyományos szénlelőhelyeket aknázza ki, hanem új területekre is kiterjed.

Jelentősen növekszik a Moszkva-szén-medence, az Ural, Közép-Ázsia, valamint Ukrajna jobbparti körzeteinek széntermelése. A Donyec- és a Kuznyec-medencében, Karagandában és az Uralban kokszolható szén, a Donyec- és a Moszkva-medencében, továbbá az Uralban energetikai szén termelése céljából sok új bányát nyitunk meg.

Az ország minden gazdasági körzetében jelentékenyen fejlődik a gépgyártás.

A vegyipar fejlesztése a népgazdaság fejlődésének új tartalékait nyitja meg: lehetővé teszi új nyersanyag-féleségek széleskörű felhasználását, a nyersanyagok és a villamosenergia komplex kihasználását, a technológiailag kapcsolatos termelési folyamatok jobb kombinálását és kooperációját. Új műtrágyagyárak épülnek, mégpedig a mezőgazdasági körzetek közelében.

A faipari vállalatok elhelyezését is megjavítjuk, főként az erdős körzetekben (Észak-Oroszország, Ural, Nyugat-Szibéria, Karél Finn SzSzK) tervezett új vállalatok létesítésével.

Nagy javulást eredményez az építőanyagipar fejlesztése, főként az Uralban, Szibériában, a Volgamentén, Távol-Keleten, Közép-Ázsiában és Kazahsztánban.

A hagyományos gócpontokon kívül új, nagy textilipari várossá fejlődik Kamisin, Engels, Barnaul, Krasznodar, Herszon és Sztálinabad.

A közlekedés fejlődése sem marad el az iparétól. Megépül az Abakan—Akmolinszk fővonal. A Csardzsou—Kungrad—Makat fővonal megnyitása lehetővé teszi az európai rész és a leggazdagabb gyapottermő vidékek közvetlen kapcsolatát. Fontos a Gurjev—Asztrahan, valamint az Argiz—Pronyino—Szurgut-vonal megépítése is.

Rohamosan fejlődik a folyami hajózás, különösen Sztálingrád, Szaratov, Kujbisev, Uljanovszk, Kazan, Gorkij, Jaroszlavl, Molotov, Omszk, Novoszibirszk, Habarovszk, Oszetrovo, Kot-

lasz, Pecsora folyami kikötőjének, Leningrád, Odessza, Zsdanov, Novorosszijszk, Mahacskała, Murmanszk, Narjan-Mar tengeri kikötőjének és a távolkeleti kikötőknek az újjáalakítása óta.

A népgazdaság tervszerű arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy ne csak ágazati síkon legyen meghatározott arány a kitermelő és a feldolgozó ipar, a beruházás volumene és az építőanyagtermelés, az ipari termelés fejlődési üteme és a fogyasztás közt, hanem a gazdasági körzetek viszonylatában is. Az egyes gazdasági ágak mérlegszerű összefüggése teszi lehetővé a gazdasági körzetek fejlődési perspektívájának konkrét meghatározását; ez az összefüggés hatásosan érvényesül a termelés és a beruházás földrajzi elhelyezésének megjavításában.

★

Az ötödik ötéves terv egyik fontos feladata a gépgyártás fejlesztése. A Planovoje Hozjajsztvo 3. száma két cikkben foglalkozik a szovjet gépgyártás időszerű kérdéseivel. Az egyik *I. Gromov* A szakosítás kérdése a gépgyártásban című cikke.

Elsősorban a gépgyárak szakosításának tervszerű megszervezése eredményezte, hogy a szovjet gépipar ma minden ráháruló műszaki feladat megoldására alkalmas, s az összes szükséges gépekkel elláthatja a népgazdaságot. A szakosítás és a kooperáció a társadalmi munkamegosztás fejlődésének, a műszaki haladásnak és a társadalmi munka termelékenységének emelkedésének közvetlen kifejezője.

A szakosítás és a nagyszabású termelési kooperáció lehetővé teszi, hogy a gépgyárak

teljesebben, kedvezőbben kihasználják termelőkapacitásukat, maximálisan megterheljék nagyteljesítményű, drága berendezéseiket;

megjavítsák a vállalati munka minőségére vonatkozó műszaki-gazdasági mutatószámokat, megrövidítsék az

új géptípusok gyártására való átálláshoz szükséges időt, csökkentsék a beruházási költségeket, megjavítsák termékeik minőségét, csökkentsék az önköltséget, főként az anyagköltségeket;

végül vessenek az egyenetlen termelésnek, a tervidőszak végét közvetlenül megelőző rohammunkának, s biztosítsák az ütemes termelést;

továbbfejlesszék a gépek, a készülékek, a műszerek, a szerkezeti részegységek és alkatrészeik szabványosítását;

megkönnyítsék és meggyorsítsák az élenjáró munkamódszerek alkalmazását, fokozzák munkásaik és műszaki dolgozóik alkotó kezdeményezését, kiterjesszék a tudomány és a gyakorlat kapcsolatait.

A XIX. pártkongresszus az ötödik ötéves tervre vonatkozó irányelveiben megszabja a szakosítás és a kooperáció fejlesztését.

A termelés szakosítása és kooperációja lehetővé teszi a termelés belső tartalékainak feltárását és mozgósítását. Például a gépi formázás, magkésztés, öntvénytisztítás és faragás széleskörű alkalmazása még korlátozott szakosítás esetén is több mint kétszeresre emelte az öntődékben a munka termelékenységet és a használható öntvényhozamot, s megkétszerezte a termelőterület négyzetméterére számított fajlagos öntvényhozamot. A fémformaöntés alkalmazása viszonylag bonyolult alakú vas- és acélatkatrészek esetén rendszerint csak szakosított üzemben lehetséges. Ez az öntési eljárás 3—4-szer termelékenyebb, mint a homoköntés, a selejt pedig a régi 60—80 százaléka csökken. A formák kopásállósága nagy — ezer, sőt több öntéshez is használhatók. A méretre való öntés is, csak szakosított üzemben, nagyfokú gépesítés és automatizálás esetén alkalmazható jól. A méretre való öntéskor szinte kész alkatrészekhez juthatunk, vagy bonyolult alakú, precíziós szerszámot készíthetünk (50 kg-os súlyig). A szakosított készülékgyárak eredményesen alkalmazzák a színesfémötvözetek hidraulikus sajtó segítségével történő

nyomásalatti öntését. Ezzel a módszerrel óránként 160 alkatrész gyártható, s a forgácsolás költségei 75 százalékkal csökkennek a kokillaöntéssel készült alkatrészekéhez képest. A formák kopásállósága eléri a százezer öntést.

A szakosított termelésnek nagy előnye, hogy lehetőség nyílik a folyamatos termelés megszervezésére. A nagysorozatgyártó vállalatok hőkezelő, festő-lakkozó, fémbevonó üzemeiben a megmunkálás folyamatossá tétele a munka termelékenységének többszörösére emelkedését, a minőség határozott javulását eredményezi.

Ugyanez érvényes a gépgyártás más munkafolyamatainak szakosítására is.

A kooperáció szükségszerűen kiegészíti a szakosítást. A szakosítás és a kooperáció harmonikus fejlődése megköveteli, hogy a gépgyárak kooperációjának tervezése a következő területekre terjedjen ki:

gyárak kooperálására a gépiparban általánosan használatos alkatrészek és szerkezeti részegységek (fém-tömegcikkek, reduktorok stb.) gyártása végett;

gyárak kooperálására az előkészítő munkafolyamatok területén;

gépgyári termelőberendezések javításával és szerelésével, tehát villamosberendezések javításával és szerelésével is foglalkozó szakvállalatok létesítésére.

A gazdasági körzetekben alkalmazott kooperáció helyes megszervezésének kérdése is időszerűvé vált. A fontosabb teendők itt a következőkben foglalhatók össze:

minden gazdasági körzetben és ipari gócpontban félkésztermékek, késztermékek, gépelemek, típusberendezések, armatúrák, készülékek, szerszámok stb. nagy tömegben való gyártására szakosított vállalatokat vagy üzemeket kell létesíteni;

a leggyorsabban ki kell dolgozni a gazdasági körzetek termelésének szakosítására és kooperációjára vonatkozó részletes tervet;

széles körben meg kell szervezni mind a fontosabb gyárak, valamint a szabványos és normál alkatrészeket, gépelemeket stb. szállító vállalatok kooperációját, mind e vállalatok és a kisebb gépelemeket, szerkezeti részegységeket és alkatrészeket gyártó szakosított társgyárak és üzemek kooperációját;

meg kell szilárdítani a tervfegyelmet, különösen a szállító vállalatokét;

a gépipari központi szerkesztőirodáknak ki kell terjeszteniük munkájukat a tökéletesített gépelemek, alkatrészek és szerkezeti részegységek egységesítésére;

tökéletes szabványokat kell kidolgozni az egységes technológiai dokumentációra, a vállalati normáliákra, a nagyteljesítményű pneumatikus, hidraulikus és mechanikai berendezéselemekre, az egész technológiai felszerelés egységes jelölésére, a jóminőségű gépipari tömeggyártmányokra stb.

A gépipari vállalatok szakosításának és kooperációjának rendezése lehetővé teszi nagy tartalmékok feltárását és mozgósítását, a gépipari gyártmányok minőségének megjavítását; ezzel az egész népgazdaságban meggyorsul a technika fejlődése, s tovább fokozódik a szovjet nép gazdasági ereje.

★

Ugyancsak a gépipar napirenden lévő problémájával foglalkozik Sz. Procerovnak, a moszkvai ZISZ-autógyár tervosztálya vezetőjének **Önköltségcsökkentés a gépgyárban** című cikke.

Az önköltség csökkenése az iparvállalat tevékenységének legfőbb minőségi mutatószáma. A ZISZ-autógyár 1952-ben és 1953 első negyedében kedvező eredményt ért el az önköltség csökkentésében. Az összehasonlítható termelés önköltsége 1952 folyamán 14,3 százalékkal, 1953 első negyedében 3,1 százalékkal csökkent. A gyár mindkét tervidőszakban túlteljesítette önköltségcsökkentési tervét.

Az önköltségcsökkentés és a takarékoság legfontosabb feltétele az önálló elszámolás alkalmazása és megszilárdítása. A ZISZ-autógyár már sok értékes tapasztalatot szerzett az üzemenbelüli önálló elszámolás megvalósításában. A fontosabb önállóan elszámoló üzemek 1952-ben 5, 1953 első negyedében 1,5 millió rubel tervenfelüli önköltségcsökkentést értek el. Egyes üzemek megtakarítása így alakult (ezer rubelben kifejezve):

	1952	1953 első negyede
tempervasöntöde	288	194
armaturaüzem	465	163
szerszámkészítő üzem	633	57
vasútüzem	390	10

Az eredményt számos szervezési és műszaki intézkedés tette lehetővé.

Az önálló elszámolás megszilárdulása elsősorban az üzemek munkájának jó tervezésétől függ. A legutóbbi évek során, amikor a gyár évi termelési, munkaügyi és önköltségterve évközben is többször változott, s a végleges terv jóváhagyása igen későn történt meg, nem állapíthattuk meg előre az éves üzemi tervet. A termelési terv és az önköltségterv mutatószámai is negyedévről negyedévre szóltak, pedig ha az üzem munkájának tervezése egész évre történik, nagyobb lehetőség van a termelés belső tartalékainak feltárására, az üzem egyenletes, ütemes termelésének megszervezésére. 1953-ra már így történt a tervezés.

A tartalékok hatékony feltárásának fontos feltétele, hogy az önköltségcsökkentésért vívott harcban ne csak az üzemek dolgozói vegyenek részt, hanem a vállalatvezetés funkcionális szervei, a műszaki és az adminisztratív osztályok is. Különösen fontos az anyagellátási osztály munkája. A gyárigazgatás funkcionális osztályai főként a szállítási költségeknek, a vásárolt alkatrészek költségeinek és az anyagsejtnak a csökkentésével járhatnak hozzá az önköltség csökkentéséhez. Ezenkívül igen fontos a műszaki szer-

vezési intézkedések terve (különösen a fém- és energiamegtakarításra, a sejtcsökkentésre, a termelékenységgemelésre vonatkozó intézkedéseké); ez egyébként az önköltségcsökkentési terv teljesítésének egyik legbiztosabb eszköze.

Minthogy a ZISZ-autógyár gyártmányainak önköltségében 40—48 százalék a vásárolt alkatrészek költségének hányada, az önköltségcsökkentésnek fontos tényezője e költségcsoport csökkentése. Ezt a kérdést meglehetősen elhanyagoltuk, ezért a gyár termelési költségei a globális önköltségcsökkentési százaléknál jóval nagyobb csökkentésre eszórhatnak. Ezt illusztrálják a következő számok:

Az 1953. évi terv önköltségcsökkentési előirányzata (százalékban)

vásárolt
globálisan alkatrészek
nélkül

az egész összehasonlítható termelés esetén — —	4,7	5,2
a ZISZ—150 típusú tehergépkocsi gyártásakor — — —	3,1	5,2

A gyár 1952-ben ért el némi önköltségcsökkentést a vásárolt alkatrészek vonalán, különösen a ZISZ—150 típusnál, ez azonban nem kielégítő. A számveteli dolgozók főként a kalkuláció ellenőrzése útján, a technológusok és a gyártmányszerkesztők mellőzésével akarják megoldani az önköltségcsökkentésnek ezt a feladatát. Ez hiba, mert a számveteli dolgozók a technológusok, a gyártmányszerkesztők és a minisztérium műszaki osztályának képviselői nélkül nem végezhetnek eredményes munkát.

★

G. Petroszjan A forgalmi költségek csökkentésének tartalékai az állami kiskereskedelemben című cikke a kiskereskedelem feladatait és megoldásuk lehetőségeit ismerteti. Az ötödik ötéves terv folyamán az állami kiskereskedelemnek 23 százalékkal kell csökkentenie forgalmi költségeit.

A forgalmi költségek csökkentése leginkább a kereskedelmi dolgozók munkájának termelékenységtől függ. A nagyobb termelékenység feltétele a munkahelyek (árusítóhelyek) észszerű megszervezése, a munka műszaki feltételeinek javítása, a kereskedelmi technika minőségi javítása, az áruk jobb előkészítése és kiszérése, a teljesítményberezés rendszerének következetes kiépítése és megszilárdítása.

A kiskereskedelmi forgalmi költségek csökkentését szolgálja a szállítás munkájának megjavítása, s ennek révén a szállítási költségek tetemes csökkentése. A szállítási költség — a munkabéren kívül — a forgalmi költségek legnagyobb tétele. A gépkocsiszállítást a tapasztalatok szerint legcélszerűbb önálló elszámolású autófuvározó bázisok formájában megszervezni. Ahol lehetőséges, vasút helyett célszerű hajón szállítani, mert ez sokkal olcsóbb. Nagyon csökkenthető a szállítási költség, ha az ellátóbázist a kiskereskedelmi hálózathoz közel telepítik, s így a szállítási távolság megrövidül. Ugyancsak tetemesen csökkentheti a szállítási költségeket a helyi árualapok fokozott kihasználása. De vannak a szállítási költségek csökkentésének más módszerei is.

Eredményesen hozzájárul a forgalmi költségek csökkentéséhez az áruforgási sebesség fokozása. Ennek fontos tényezője a meglévő készletek elhasználása, a szükségletek gondos, tüzetes, tudományos alapokon történő tanulmányozása, az árubeszerezés és -ellátás egyenlőtlenségének, folyamatoságának biztosítása.

A forgalmi költségek csökkentése során ugyancsak fontos az áru- és göngyölegvesztések minimumra csökkentése.

Az állami kiskereskedelem forgalmi költségeinek csökkentése feltételezi a kereskedelmi szövetek önálló elszámolásának megszilárdítását, valamint a szervezetek gazdasági tevékenységének rendszeres és pontos ellenőrzését.

★

A tőkés gazdaság kérdéseivel foglalkozik V. Csermenszkij A kapitalizmus

általános válságának elmélyülése és a dolgozók elnyomorodása a tőkésországokban című cikke. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülése elmélyíti és kiélezi a kapitalizmus általános válságát. A demokratikus világpiac kialakulása folytán összeszűkült tőkés világpiacon a vég-sőkig fokozódik az imperialista országok konkurrenciaharca. A tőkésországok közt a külső piacokért folyó harc leggyakoribb módszerei:

- a tőkeexport fokozása,
- a nyersanyagforrások meghódítása,
- a külkereskedelem militarizálása és a munkabérek befagyasztása.

A második világháború után a tőkeexportban a vezetőhelyet az Egyesült Államok foglalta el: tőkeexportja a háborúelőttihez képest megháromszorozódott. A tőkeexport elsősorban más országok leigázásának eszköze. A jelenlegi tőkeexport hódító jellege legkirívóbban az amerikai tőkeexportból ütközik ki.

Az Egyesült Államokba importált nyersanyagok 75 százaléka a gyarmati és függő országokból, s jelentős részben a brit birodalomhoz tartozó országokból származik. Ily módon az Egyesült Államoknak a nyersanyagforrások megszerzésére irányuló törekvései különösen az Egyesült Államok és Anglia ellentéteit fokozzák.

A tőkés világpiac összehúzóerője és a dolgozók elnyomorodása miatt a polgári fogyasztási cikkek értékesítési lehetősége csökkent a tőkés világpiacon. Az amerikai monopóliumok megkísérik, hogy az értékesítési lehetőségeknek ezen a területén bekövetkezett csökkenését a hadiipari gyártmányok kivitelének fokozásával ellensúlyozzák.

A piac szűkülése és az amerikai tőkének más országok gazdasági életébe való behatolása mindinkább fokozza a gyarmattartó imperialista hatalmak ellentéteit. Ez a tendencia jól lemérhető a külkereskedelmi forgalom alakulásán. Például 1938 és 1950 közt az Egyesült Államok exportja Ausztráliába négyszeresre, Indiába csaknem háromszorosra, Kanadába mintegy két-

szeresre nőtt. Ugyanakkor jelentősen csökkent Angliának ezekbe az országokba irányuló exportja. Rendkívül kiéleződött az Egyesült Államok és Anglia versengése a Közel- és Közép-Keleten is. Az Egyesült Államok exportja tizenöt éve még alig érvényesült Irán külkereskedelmében. De 1949—1950 folyamán Irán importjának 42 százaléka az Egyesült Államokból származott, Anglia részesedése pedig 24 százalékra csökkent. Egyiptom importjában az Egyesült Államok hányada 23, Angliáé 15 százalék.

A francia gazdaság érdekeit sem kíméli az Egyesült Államok monopóliumainak térhódítása. Ez mutatkozik meg abban a tényben, hogy három év alatt (1950-től 1952-ig) a francia külkereskedelem deficitje négyszeresre nőtt az export csökkenése és az Egyesült Államokból származó különféle hadfelszerelési cikkek erőltetett importja miatt.

A francia export 1952 első felében 16 százalékkal csökkent, a nyugat-német pedig 12 százalékkal emelkedett. Nyugat-Németország egész kivitelének 75, Franciaországénak 30 százaléka ipari késztermék. A japán konkurrenciája is egyre nehezebben zabolázható meg.

A fegyverkezési hajsza egvűttjár a proletariátus és általában minden dolgozó egyre keményebb elnyomásával és a kizsákmányolásnak a végletekig való fokozásával. A tőkés államok adók címén óriási összegeket sajtolnak ki a lakosságból, s az így nyert eszközöket hadiipari megrendelésekre fordítják. Ezek mesébeillő profitot biztosítanak a monopóliumtőkéseknek.

A gazdaság militarizálása folytán bekövetkező munkanélküliség-növekedés elsősorban a fogyasztási cikkek gyártó iparágak dolgozóinak tömeges munkanélkülisége formájában jelentkezik. A munkanélküliek állandó hadserege az általános válság szakaszában az elnyomorodásnak igen fontos tényezője.

A tőkés világrendszer általános válságának elmélyüléséből a proletariátus

elnyomorodása, a nemzetgazdaság fokozódó militarizálódása következik. Ezért a dolgozók egyre elégedetlenebbek, egyre határozottabban küzdenek a nyomor, a háború politikája ellen.

★

A lap kritika és könyvismertetés rovata közli *D. Mihajlov* bírálatát Sz. N.

Protopopov Az építkezések és az építőipari vállalatok gazdasági tevékenységének elemzése című könyvéről. A bíráló részletesen ismerteti Protopopov könyvét, s megállapítja, hogy a könyv súlyos fogyatékoságai miatt oktatási és gyakorlati célokra egyaránt használhatóan.

Pattantyús Endre

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 4. számából

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 4. számának Az állami terv — kötelezően végrehajtandó törvény című szerkesztőségi cikke a tervfegyelem jelentőségével foglalkozik. A szovjet népgazdaság egységes állami terv alapján fejlődik. A kommunista párt és a szovjet kormány gazdaságpolitikájában és a népgazdaság tervezése során végzett hatalmas munkájában a szocializmus objektív gazdasági törvényeinek követelményeihez igazodik, s a kommunista társadalom fölépítésének elősegítésére használja fel ezeket a törvényeket. A szovjet társadalom terveiben megtestesül a kommunista párt és a szovjet kormány állandó gondoskodása a nép jólétéről, a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának szüntelen emeléséről.

Ez az oka, hogy a tervek teljesítése és túlteljesítése a szovjet emberek dicső hagyományává vált: minden öt-éves tervet sikeresen teljesítettek, sőt több tervfeladatot már jóval határidő előtt oldottak meg. Sikeresen folyik az 1953. évi terv teljesítése is. 1953 első felében 10 százalékkal emelkedett a termelés az előző év megfelelő időszakához képest, s a szovjet gyárak a tervben megszabott mennyiség felül sok fontos terméket adtak a népgazdaságnak. A határidőelőtti tervteljesítésért folyó verseny az egész országban kiterébélyesedett.

A XIX. pártkongresszus megállapította: az állami terv törvény. Tehát minden vállalat köteles tervfeladatait

teljesíteni és a népgazdaság szükségleteit kielégíteni. A gazdasági vezetőknek és a pártszervezeteknek pedig biztosítaniuk kell, hogy a vállalatok mennyiség, minőség és választék szerint egyaránt teljesítsék tervüket. A kongresszus útmutatása nagyjelentőségű a minisztériumok, az egyes vállalatok és építkezések gyakorlati tevékenységének megjavítása, a tervfegyelem megerősítése szempontjából. Egyes helyeken a rossz munkával szemben tanúsított liberalizmus még mindig akadályozza a termelőkapacitások teljes kihasználását. Egyik-másik minisztérium nem harcol eléggé, hogy minden felügyelete alá tartozó vállalat teljesítse tervét, hanem a kényelmesebb megoldást választja: a tervteljesítésben elmaradó vállalatok feladatainak egy részét áthárítja az élenjáró, tervüket teljesítő vállalatokra. Ezt a gyakorlatot meg kell szüntetni. A minisztériumoknak meg kell szervezniük a vállalatok egyenletes, ütemes munkáját és biztosítaniuk kell az ilyen munka feltételeit.

A tervfegyelem megköveteli, hogy a vállalatok valamennyi tervfeladatukat teljesítsék. Mégis előfordul, hogy egyes gazdasági vezetők szabálytalanságokat követnek el: például, kevésbé fontos cikkek termelése révén globálisan teljesítik tervüket, de a fontosabb cikkek termelését elhanyagolják, a minőséggel nem törődnek.

A tervfegyelem megkívánja a vállalati önköltségterv teljesítését is. A

szovjet népgazdaság jelentékeny sikereket ért el ezen a téren. Az ipari termelés önköltsége 1952-ben több mint 8 százalékkal, 1953 első felében ismét körülbelül 4 százalékkal csökkent. De vannak még olyan vállalatok is, amelyek nem teljesítik önköltségcsökkentési feladataikat. Ez különösen a közlekedési géngyártó és a nehézgépgyártó, a papíripari, a szénbányászati és a kohóipari vállalatokra vonatkozik. Az önköltségterv megszegésének oka a legtöbbször az előirányzott anyagfelhasználás túllépése, helytelen arányok megállapítása a munkatermelékenység és a munkabérek emelkedése közt, s a nagy selejtár. Az ipari vezetők kötelesek kiküszöbölni ezeket a fogvatékosságokat, hogy a termelési tartalékok hasznosításának eredményeképp szüntelenül csökkenjen az önköltség.

A fejlődés mostani szakaszán különösen fontos feladat a mezőgazdasági termelés tervfegyelmének megszilárdítása. Meg kell szüntetnünk egyes területek és kolhozok elmaradását, s törekednünk kell a mezőgazdaságfejlesztő tervek teljesítésére.

A tervfegyelem megfelelő megszilárdítása lehetőtlenné a tervezőmunka javítása és a rendszeres, alapos tervellenőrzés nélkül.

★

A termelőerők helyes földrajzi elosztása és koordinálása a szocialista gazdasági rendszer egyik legnagyobb előnye a tőkés rendszerrel szemben. A Szovjetunió gazdasági körzetei önálló, de egymással szorosan összefüggő gazdasági egységek, amelyek szervesen beilleszkednek a népgazdaságba, s módot adnak arányos fejlődésére. *V. Kosztuennyikov* A gazdasági körzetek fejlesztésének tervezése című cikkében a Szovjetunió gazdasági körzeteinek komplex fejlesztéséről és szakosításáról ír. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságot 9, a többi szövetségi köztársaságot pedig 4 gazdasági körzetre osztja fel.

1. Az OSZFSZK európai részének északi területe a fakitermelés legfontosabb bázisa, igen fontos szén- és ásványolajkitermelő vidék. Ezen a vidéken gyorsan fejlődik a Pecsora-szénmedence, egyre nagyobb jelentőségű Uhta ásványolajbányászata, bővül a hajógyártó és javító bázis, új erőművek és utak épülnek, növekedik az építőanyag-, a lenrost-, az állati zsiradék-, a hal-, a bőr- és a cipőtermelés. Az ötödik ötéves tervben a körzet faipara fokozottabban hasznosítja az ottani erdők fáját; a Pecsora-szénmedence hatékonyabb kihasználása révén pedig lehetőség nyílik a donyeci szénszállítások csökkentésére. A körzetnek a többi gazdasági körzettel való kapcsolata főként szefa és fűrészeltfa szállítása, Leningrád szénellátásának biztosítása és gépek, egyéb termelőberendezések, valamint cement megkönnyű- és élelmiszeripari termékek beszerzése útján valósul meg.

2. Az OSZFSZK európai részének északnyugati területén (a mostani beosztás szerint ide tartozik a Karél-Finn SZSZK is) Leningrád gépipara — főként traktor-, turbógenerátor- és kohászati berendezégyártása — dominál. A körzetben a műtrágya-, cellulóza- és papírgyártás, a fa- és tőzegkitermelés, a helyi palán alapuló foltékony, mesterséges tüzelőanyaggyártás és a halászat országos jelentőségű: ugyancsak fejlett a pamut-, a gyapjú-, a len-, a bőr- és a cipőipar. Az ötödik ötéves terv során erőművek, különösen vízierőművek épülnek, tovább fejlődik a gépgyártás, a halipar, a fakitermelés, a papíripar és az élelmiszeripar. Kibővül Leningrád és Murmanszk kikötője. A körzet az ediginél több gépipari terméket, műtrágyát, fát, halat és könnyűipari gyártmányt szállít más gazdasági körzetekbe, viszont több vasat és acélt, szenet, ásványolajterméket, könnyű- és élelmiszeripari nyersanyagot kap más körzetekből.

3. A Központi Iparvidéknek hatalmas ipara, mindinkább bővülő kohá-

szati és energetikai bázisa, s a fekete-föld-övezetben fejlett mezőgazdasága van. A körzet különösen gépipari és könnyűipari termékeket szállít más körzetekbe, s szenet, fémeket, ásványolajtermékeket és gyapotot szerez be tőlük. Az ötödik ötéves tervben megnövekszik a moszkvakörülj zöldövezet növénytermelése, fejlődik állattenyésztése, fokozottabban iparosodik a viszonylag elmaradott Mordvin, Mari és Csuvas Autonóm SZSZK, a tambovi és a rjazani terület. Az egész körzet jövőjét döntően befolyásolja a sztálingrádi, a kujbisevi és a gorkiji vízierőmű fölépítése.

4. A Volga-vidék fontos gépipari körzet, amelynek iparvállalatai főleg traktort, gépkocsit, szerszámgépet, mezőgazdasági gépet, folyami hajót stb.-t gyártanak. De az ásványolajbányászat is igen fejlett, s az építőanyaggyártás, a halipar, a pala-, a tőzeg- és a földgázbányászat is jelentős. Ez a körzet egyúttal fontos gabonatermő terület. A kujbisevi vízierőmű már az ötödik ötéves terv idején ad áramot, a sztálingrádi vízierőmű pedig gyorsan épül. Fejlődik az ásványolajbányászat, a gépipar, a könnyű- és az élelmiszeripar, valamint az építőanyagipar. Új textilgyárak épülnek, s a körzet közlekedési hálózata is kiterjed.

5. Észak-Kaukázus és Krim gazdasági körzetének legfontosabb termékei: a gabona, a hús és a gyapjú. A körzetben fejlett ásványolaj- és szénbányászat, mezőgazdasági gépgyártás, cement- és élelmiszeripar is van. Különösen a gépgyártás fejlődik nagy arányokban. A körzet gyors iparosítása szempontjából nagyjelentőségű a kercsi vasérc. A közlekedés és a villamosenergiaellátás megjavítását szolgálja a Volga—Don-csatorna és a cimljanszki vízierőmű. A körzet az ötödik ötéves tervben növeli szén-, ásványolajtermék-, gabona- és gyapjuszállítását, s az eddigénél több faanyagot, könnyűipari terméket kap a többi gazdasági körzettől.

6. Az Ural a Szovjetunió egyik legnagyobb ipari bázisa. Ennek a körzetnek különösen vas- és színesfémkohászata, nehézgépgyártása, ásványolajbányászata, vegyipara és fakitermelése nagyjelentőségű. A kámai vízierőművön kívül helyi tüzelőanyagot hasznosító hőerőművek is épülnek. Országos jelentőségű az urali fakitermelés, amely szerfával látja el a Volga-vidéket, a Kaukázust és Ukrajnát. Fokozott ütemben folyik az építőanyag-, az élelmiszer- és a könnyűipar fejlesztése. Az ötödik ötéves terv idején főként a vas- és színesfémkohászat, az erőműépítés, a gépgyártás, a szénbányászat és az építőanyagipar fejlődik. Új vasútvonalak épülnek, sor kerül a Káma szabályozására és mélyítésére, a molotovi kikötő átépítésére és az élelmiszertermelés növelésére.

7. A szovjethatalom hatalmas ipari bázissá fejlesztette Nyugat-Szibériát. A körzetben a szénbányászat, a kohászat és gépgyártáson kívül igen jelentős a búza-, az állati zsiradék- és a hústermelés. A körzet komplex fejlődésének biztosítása végett növelni kell az építőanyag- és a textilipar kapacitását. Az ötödik ötéves tervben főként a kohászat, a szénbányászat, a fakitermelés és a könnyűipar fejlődik, erőművek épülnek, s befejeződik a délszibériai vasúti fővonal építése.

8. Ma már Kelet-Szibéria is jelentős ipari központ. Ennek a körzetnek nagy energetikai bázisa, fejlett kohászata, nehézgépgyártása, élelmiszer- és könnyűipara van; hatalmasak nyersanyag-, vízienergia- és tüzelőanyagtartalmak is. Az ötödik ötéves terv idején elsősorban az energiaigényes iparágak (alumíniumgyártás, vegyipar, ércbányászat stb.) fejlődnek, de a fakitermelés is megnövekszik. A körzet könnyű- és élelmiszeripara, valamint építőanyagipara még nem fedezi a helyi szükségleteket. Kelet-Szibéria főként vasat és acélt, gépeket és könnyűipari termékeket szerez be más körzetekből, s faanyagot és egyéb ipari terméket szállít.

9. Távol-Kelet halipara, kohászata és gépgyártása (különösen hajógyártása), szén- és ásványolajbányászata, fakitermelése, cellulóze- és papíripara igen nagyjelentőségű. A körzet komplex fejlesztése és szakosítása során a legnagyobb mértékben a halipar fejlődik. A helyi gépipar gyorsabban fejlődött, mint a kohászat. A faipar sem tudja kielégíteni a megnövekedett igényeket. E két iparág gyors fejlesztésén kívül igen fontos a természeti kincsek, különösen a halállomány fokozottabb kiaknázása, valamint a tengeri hajózás fejlesztése.

10. Közép-Ázsia és Kazahsztán országos jelentőségű gyapottermelő és színesfémkohászati bázis. A körzetnek gazdag vasérclelőhelyei vannak. De a gépipar (különösen a mezőgazdasági, a textilipari és az energetikai gépgyártás) is fejlett, s jelentős a körzet tüzelőanyagbázisa, szén- és ásványolajbányászata. Az ötödik ötéves terv legfőbb feladata: az erőműépítés, a vas- és színesfémkohászat fejlesztése, a széntermelés növelése, az ásványolajfeldolgozás, a műtrágya- és az építőanyaggyártás fokozása, a gyapottermelés és az állattenyésztés fejlesztése. Közép-Ázsia és Kazahsztán gazdaságának komplex fejlesztése fölöslegessé teszi a kuznyeci szénzállításokat, s módot ad rá, hogy több karagandai szén jusson az urali iparvállalatoknak. Ez a körzet főleg fémét, gépet, faanyagot, pamut- és gyapjúszövetet kap a többitől.

11. A Kaukázusontúl főként ásványolajkitermelésre és feldolgozásra specializálódott. A körzetnek nagyszabású mangánércbányászata és fejlett gépgyártása, vas-, acél- és műtrágyatermelése, valamint könnyű- és élelmiszeripara van. Országos jelentőségű a gyapot és a citrusfélék termelése, a szőlészet és a mezőgazdasági termékeket feldolgozó könnyű- és élelmiszeripar (a gyümölcs- és főzelékkonzervgyártás, a gyapottisztítás, a textil- és a pamutipar). Az ötödik ötéves terv főként a kohászatot, az ásványolaj- és a

szénbányászatot, az építőanyag-, a könnyű- és az élelmiszeripart fejleszti.

12. A Szovjetunió európai részének déli területe (az Ukrajna és a Moldva SZSZK) az ország legfontosabb szénbányászati és kohászati bázisa, de egyszersmind nagyfontosságú gabona- és ipari növény- (különösen cukorrépa és napraforgó) termelő és állattenyésztő vidék. A körzetben fejlett a gépgyártás, az ásványolajfeldolgozás, a gázipar, az élelmiszer-, az építőanyag- és a faipar; több óriási vízi- és hőerőmű is épül. Az ötödik ötéves tervben a kohóiparon, a szénbányászatban, a villamosenergiatermelésben és az építőanyagiparon kívül rohamosan fejlődik a könnyű- és az élelmiszeripar. A körzet fokozza más körzetekbe irányuló vas-, acél-, tüzelőanyag-, gép-, gabona- és cukorszállításait, s még több gépet és egyéb termelőberendezést, fát és könnyűipari terméket szerez be a többi körzetből.

13. A Szovjetunió európai részének nyugati területén (Belorusszia, Litvánia, Lettország, Észtország) nemcsak a gépipar fejlett, hanem a szarvasmarhatenyésztés és a sertésenyésztés is. A mindinkább növekvő pala- és tőzegkitermelés a helyi energetikai bázist erősíti. Az ötödik ötéves tervben különösen a villamosenergiatermelés, a palabányászat, a vegyipar és a gázipar, a gépgyártás, a halászat és a halfeldolgozás fejlődik, kibővül az út- és vasúthálózat, növekszik a gépállományok száma és jelentősen gyarapodik az állatállomány.

A tervezőszervek nagy munkát végeztek és jelentős eredményeket értek el a termelőerők földrajzi elhelyezésének és koordinálásának tervezésében, de javítanivaló még mindig van. A vállalatok telepítésében elkövetett hibák okozták egyebek közt, hogy 1951-ben nagyobb volt a vasúti szállítás átlagos távolsága, mint az előző évben.

A termelőerők földrajzi elosztásának és a gazdasági körzetek kialakításának tervezése ágazati és területi vetületben történik. A két vetület együttes vizsgálata, valamint a gazdasági

körzet anyagmérlegei alapján határozható meg a részletes vállalatépítési tervek. Persze azzal okvetlenül számolnunk kell, hogy a gazdasági körzet nem egyszersmindenkorra adott, hanem szüntelenül változó, fejlődő kategória, melyet a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye támasztotta követelményekkel összhangban, tudatosan alakít a szovjet ember.

★

A szocialista termelés állandó növelésének és tökéletesítésének legfontosabb feltétele a munka termelékenységének fokozása. *M. Jampolszkij*: A munka termelékenységének szakadatlan emelkedése a szocialista termelésben című cikke ezzel a kérdéssel foglalkozik. A munka termelékenysége a munkaráfordítás hatékonyságának mutatója. Színvonalát a termékegység előállításához társadalmilag szükséges munkamennyiség vagy a munkaidő egysége alatt termelt termékmennyiség mutatja meg. A termelés növekedése és a munka termelékenységének fokozódása mindig konkrét történelmi viszonyok közt, az adott társadalmi rendszer gazdasági törvényeinek hatására megy végbe. A kapitalizmusban a munkás mindinkább a gép tartozékává alacsonyodik. Taylor és Ford rendszere például kiöl a munkából minden intellektuális tartalmat. A szocialista társadalomban a munkásosztály közvetlenül érdekelt a termelés eredményeiben, a munka termelékenységének fokozásában, a technika fejlesztésében, a tudományos vívmányok alkalmazásában. A számok is jól megmutatják a kapitalizmusnak és a szocializmusnak ezt az ellentétét: az Egyesült Államokban a munka termelékenysége 1929-től 1951-ig évi átlagban 1,5 százalékkal emelkedett, a Szovjetunióban az első és a második öt éves terv idején 41, illetve 82,7, 1938—1940-ben 32, vagyis 1928-tól 1940-ig átlagosan évi 11 százalékkal növekedett, 1952-ben pedig 60 százalékkal haladta meg az 1940. évi színvonalat.

A munka termelékenységének fokozása a termelés emelkedésének főforrása. A technika legújabb vívmányainak széleskörű alkalmazása, a termelés gépesítése, villamosítása, automatizálása közvetlenül, a legnagyobb mértékben hat a munka termelékenységére. Előfordul ugyan, hogy a technika korszerű vívmányainak alkalmazása nem jár kellő eredménnyel. Ennek oka rendszerint szervezési vagy egyéb hiba, amelynek következtében az új, nagyteljesítményű gépek kihasználása elégtelen. Az ilyesmi gyakran azzal függ össze, hogy a gépesítés a termelési főfolyamatra korlátozódik, a segéd folyamatok (belső szállítás, javítás stb.) egyáltalán nem, vagy csak minimálisan gépesítettek. Akkor is kedvezőtlen a gépkihhasználás, ha a vállalat egyenletlenül, lökésszerűen dolgozik. E folyamatosságok megszüntetése végett rendkívül fontos a jól szervezett vállalati tervezés és a műszaki normamegállapítás, valamint a vállalatok tapasztalatcseréje.

A munkatermelékenység növelésének másik fontos tényezője a szakkaderképzés szüntelen javítása, a munkaerővándorlás megszüntetése, állandó munkásgárda kialakítása, az ügyviteli apparátus létszámának észszerű megállapítása és főleg funkcióinak felszámolása.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a tervezőszervek gyakran követnek el hibákat a munka termelékenységének tervezésében. Nem tanulmányozzák elég gondosan a technika haladásában, a korszerű technológiai eljárások és az élenjáró gyártásszervezési módszerek meghonosításában rejlő, s a termelékenység növekedését elősegítő tartalmakat; nem használják fel és nem terjesztik kellőképp a legjobban dolgozó vállalatok és újítók élenjáró tapasztalatait; gyakran a szükséges kalkulációk és megokolások nélkül igényelnek munkaerőt; a felügyeleti hatóságok sokszor nem ellenőrzik a munkaerő helyes felhasználását, a létszámra és a termelékenységre megszabott tervelőirányzatok teljesítését, s

nem harcolnak a helytelen munka-szervezés ellen.

A tervező szervezeteknek részletesen elemezniük kell a termelékenységi tervek teljesítését akadályozó okokat. Ugyancsak fontos, hogy a vállalatoknak olyan tervet szabjanak meg, amelyek nemcsak a munka termelékenységének növelésére, hanem a minőség javítására is ösztönzik őket. A termelékenységnövekedési feladatok megszabásakor számolniuk kell a gépesítés folytán bekövetkező munkaerőmegtakarítással, s a felszabaduló munkaerő más területen való hasznosításával.

★

A kommunista párt és a szovjet kormány nagy figyelmet fordít a termékminőség megjavításának feladataira, s megköveteli, hogy minden vállalat kitűnő minőségű termékeket gyártson. A termékminőség javítása szempontjából igen fontos az állami szabványosítás. E két kategória szoros összefüggését és kölcsönhatását fejtegeti *A. Vjatkin Szabványosítás és termékminőség* című cikkében.

A szabványosítás feladata a népgazdaság minden ágára kötelező állami szabványok megállapítása. Az állami szabványok pontosan meghatározzák az ipari és a mezőgazdasági termékek jellemzőit, s egyúttal anyag- és villamosenergiamegtakarításra, a termékek önköltségének csökkentésére, az új termékek szerkesztéséhez és gyártásuk megszervezéséhez szükséges idő megrövidítésére serkentenek.

A kapitalizmusban az országos szabványosítás csak kevés termékre, manapság főként a hadiipari termékekre terjed ki; az egyes tőkésérdekeltségek tudatosan törekszenek a konkurrens monopóliumokétól eltérő szabványok alkalmazására. Országos méretű szabványosítás csak a szocializmusban lehetséges. Ez óriási megtakarítást tesz lehetővé, s biztosítja a szakadatlan technikai haladás feltételeit. A szabványosítás korántsem jelenti a választék szűkítését. Ellenkezőleg, állami szabványok megállapítása lehetővé teszi a legkülönbözőbb termékfajták gyártásá-

nak meggyorsítását, a fogyasztók igényeinek sokoldalú kielégítését és bőséges választékú, kitűnő minőségű termékek gyártását.

A szabványosítás megkönnyíti és meggyorsítja a korszerű technológiai eljárások, a tökéletesebb termelési módszerek meghonosítását, az új technika bevezetését; a szabványosítás nagyjelentőségű a népgazdaság tervezésében, s könnyít a haladó anyag- és energiafelhasználási, valamint berendezéskihhasználási normák megállapításának munkáján, mert a szabványok megállapítása a tudomány és a technika legújabb vívmányainak, az eljáró gyakorlatnak mérlegelésével történik. Az állami szabványok fontosságát mutatja például az a körülmény, hogy a szovjet ipar a hengereltacél-féleségeknek több mint 90, a motor-meghajtásra szolgáló ásványolajtermékeknek több mint 95, az élelmiszerek egész volumenének több mint 70 százalékát állami szabvány szerint gyártja. A még nem szabványosított termékekre műszaki feltételeket dolgoznak ki. Az érdekeltektől minisztériumok a fogyasztók véleményének megismerése után hagyják jóvá ezeket a feltételeket. A Szovjetunióban jelenleg több mint 8000 minőségi szabvány van. Ezeket rendszeresen felülvizsgáljuk és korszerűsítjük. Például szabványosítottuk a 40—45 oktánszámú traktorüzemanyagot, amely kíméli a hengert és a dugattyút, s 3—5 százalékos üzemanyagmegtakarítást tesz lehetővé. A fogyasztási cikkek széleskörű szabványosítása elősegíti minőségük javulását.

De a szabványosítás feladatai nem korlátozódnak a termékminőség javítására, a szabványosítás az anyagi erőforrások takarékos felhasználására is ösztönöz. A szabványosítás egyik legfontosabb feladata a fémmegtakarítási tartalékok feltárása és mozgósítása. Iparunk a gépkonstrukciók kialakításakor még nem alkalmazza kellő mértékben a leggazdaságosabb, könnyű hengerelt profilokat; a vaskohászat évente legfeljebb 30—40 új profil

gyártását kezdi meg, holott speciális profilok alkalmazásával lényegesen csökkenthető a gépek súlya. A gazdaságos profilok alkalmazása nemcsak fémmegtakarítással, hanem a munkaráfordítás csökkenésével is jár. Ugyancsak nagy fémmegtakarítás érhető el a hengereles pontosságának fokozása, a tűrési határok szigorítása útján. A gépipar anyag- és időmegtakarításában nagyjelentőségű az alkatrészek, részegységek egységesítése, mert így mód adódik jobb munkaszervezésre, tömeggyártásra, haladó technológiai módszerek alkalmazására stb.-re. Az egyik leningrádi villamosági gyár a 25 000, az 50 000 és a 100 000 kilowatt kapacitású nagynyomású gőzturbinát 75 súlysúlyszázalékban egységesített alkatrészekből gyártja. A kompresszorgyártáshoz használt alkatrészek 60 százaléka egységesített. A többi gépipari ágat (a szerszámgyártást, a kohászati berendezések gyártását, a bányagépgyártást stb.-t) is ugyanez a törekvés jellemzi. Az egységesítést nemcsak egy-egy termelési ágban, hanem a rokon termelési ágak közt is fejleszteni kell.

Az állami szabványok kidolgozása-kor a termékminőség javítására, a termelési önköltség csökkentésére, az anyagmegtakarítások ösztönzésére kell fordítani a legnagyobb figyelmet. A szabványtervezetekben javasolt mutatósámnaknak műszakilag is, gazdaságilag is megalapozottaknak kell lenniük. Fontos, hogy a szabványkészítők az érdekelt vállalatokkal, szervezetekkel és minisztériumokkal is megvitassák a szabványtervezeteket. Csak így lehetséges a termékek minőségének javítását elősegítő jó szabványok kidolgozása, s a régi, elavult szabványok módosítása.

★

A szovjetországban a technikai fejlődés egyik legfontosabb iránya a különféle termelőfolyamatok nagyarányú, tervszerű kemizálása. A szocialista gazdaságban a kemizálás az egész vegyipari termelés tervszerű fejlesztésén, vegyi folyamatoknak és termé-

keknek a népgazdaság minden ágában való meghonosításán, az ország nyersanyagforrásainak komplex kihasználásán alapul. Mindez elősegíti a társadalmi munka termelékenységének emelkedését, igen sok termékfajta termelésének növekedését, s egyidejűleg biztosítja a nyersanyagforrások legészszerűbb és leggazdaságosabb felhasználását. Az ötödik ötéves terv nagy feladatokat szab meg a kemizálás területén. *N. Nyekraszov. A termelőfolyamatok kemizálása a Szovietunió népgazdaságában* című cikke a kemizálás legfontosabb feladatait és a szovjet vegyipar fejlődési lehetőségeit ismerteti.

A technológiai folyamatok kemizálása lehetővé teszi két nagy gazdasági feladat megoldását: az egyre növekvő népgazdasági szükségletek kielégítésére alkalmas új anyagok tömeges termelését és az ipar nyersanyagbázisának jelentős bővítését. E feladatok megoldása biztosítja a szintetikus anyagok termelésének fokozását, a beruházásoknak új, kiváló minőségű építőanyagokkal, a mezőgazdaságnak új műtrágyaféleségekkel és növényvédőszerrel való ellátását, a gyógyszeripar fejlesztését és vitaminok előállítását.

A kemizálás soronlévő feladata: egyrészt olyan új mesterséges anyagok gyártása, amelyeknek tulajdonságai kielégítik a modern technika nagy követelményeit, függetlenül attól, hogy ilyen anyagok a természetben előfordulnak-e, vagy sem (szintetikus kaucsuk, plasztikus anyagok, műrost, mesterséges foltvékony tüzelőanyag, szintetikus gyógyszerek stb.), másrészt a kémiai technológia korszerű módszereinek széleskörű alkalmazása a legkülönbözőbb anyagok (cementféleségek, műtrágyák, növényvédőszer stb.) gyártásakor.

A szovjet vegyipar fejlesztésének főiránya a megszakítás nélküli vegyipari termelőfolyamatok elvének alkalmazása. Ennek legfőbb előnyei a szakaszos termeléssel szemben:

a termelőberendezések kapacitásának növekedése, a technológiai folyamatok időtartamának csökkenése, valamint a termelőfolyamatok gépesítésére és automatizálására alkalmas technikai berendezések széleskörű alkalmazásának lehetősége;

a munka termelékenységének növekedése, a termelőberendezések üzembiztonságának fokozódása, egyszerűbb és könnyebb munkafeltételek kialakításának lehetősége, a közvetett munkák mennyiségének csökkenése;

a vegyipari termékek minőségének javulása, azonos, szabványminőségű tömeggyártás lehetősége;

a vegyipari termelés önköltségének jelentős csökkenése mind a közvetlen termelési költségek, mind a gyári és üzemi általános költségek csökkentése révén.

A szovjet vegyipar fejlődésének útja és jellege a szocializmus hatalmas életerejének, a szocialista gazdasági rendszer mérhetetlen fölényének egyik legkésebb bizonyítéka a tőkés rendszerrel szemben.

★
A szovjet élelmiszeripar fejlesztésének egyik központi kérdésével foglalkozik Sz. Mihajlov **A halipar föllendülésének útja** című cikke. A halipar sikeres működése több iparágtól, különösen a gépgyártástól és a faipartól, valamint a tengeri hajózástól függ. Ezeknek meg kell javítaniuk munkájukat, hogy jobban segíthessék a halipar tervteljesítését. A haliparnak viszont főként a szakemberképzésre kell különös gondot fordítania, mert ezen a területen nagy az elmaradása.

★
A lap a Konzultáció-rovatban közli M. Urinson **A kerületi tervbizottságok munkája** című cikkét.

A szovjetország állami tervezőszerveinek rendszerében igen jelentősek a kerületi tervbizottságok mint alsófokú tervezőszervek, amelyeknek az a hivatásuk, hogy az egyes kerületekben kidolgozzák a helyi gazdaságra vonatkozó egységes terveket, ellenőrizték a tervek teljesítését, előkészít-

sék és a helyi szovjétszervekkel felülvizsgáltassák a jóváhagyott tervek teljesítésének, a helyi gazdaság megerősödésének és fejlődésének biztosítására irányuló javaslataikat. A kerületi tervbizottságoknak serkenteniük kell a különféle gazdasági szervezeteket a helyi nyersanyagforrások és a vállalati termelőkapacitások maximális kihasználására, a munka termelékenységének emelésére, a termelési önköltség csökkentésére, valamint az anyagi és a pénzeszközök takarékos felhasználására. A kerületi tervbizottságok feladata: az élenjáró tapasztalatok általánosítása és hasznosítása, a helyi érdekek szűklátókörű, önző érvényesítésére és a vállalati tervek lazítására irányuló törekvések meghiúsítása. Egyik legfontosabb feladatuk a tervteljesítés rendszeres ellenőrzése, a tervteljesítést gátló akadályok elhárítása. A kerületi tervbizottságok foglalkoznak a kerületi gazdaság fejlesztésének távlati kérdéseivel. Munkájukban összeegyeztetik a folyó és a távlati tervezés kérdéseit, rendszeresen javaslatokat készítenek a gazdasági ágak fejlesztésére. A gazdasági tervezés gyakorlati kérdésein kívül a kerületi tervbizottságok feladata a tervmunka módszertani irányítása, a hatóságok és a vállalatok tervmunkájának ellenőrzése. Ebben a vonatkozásban a kerületi tervbizottságok az állami tervezés kerületi szervezőegységei.

A kerületi tervbizottságnak a gazdasági tervek kidolgozásával és a tervteljesítés ellenőrzésével kapcsolatos munkája rendkívül sokrétű, bonyolult, felelősségteljes feladat. A tapasztalat szerint azok a kerületi tervbizottságok dolgoznak a legsikeresebben, amelyeknek tagjai közt vannak vállalati mérnökök és technikusok, agronómusok és más mezőgazdasági szakemberek, tanítók, orvosok, ipari és mezőgazdasági élenjáró dolgozók. Ezek a gyakorlati szakemberek nemcsak tanácsaikkal segíthetik a kerületi tervbizottságot, hanem a tervkészítés-

ben való részvételükkel, a tervteljesítés ellenőrzésével is.

A kerületi tervbizottságok csak úgy dolgozhatnak sikeresen, ha támogatást kapnak a területi, a határterületi és a köztársasági tervbizottságoktól. Az utóbbiak kötelessége: a kerületi tervbizottságok beszámolóinak rendszeres ellenőrzése, a tervbizottsági dolgozók szakmai továbbképzésének megszervezése és a szakmai tanácsadás.

★

A Kritika és Könyvismertetés rovatban *N. Szokolov* ismerteti *M. Szirotyin* és *V. Safranszkij* A munkaigényes és a nehéz munkák gépesítése a Szovjetunió iparában című könyvét. A szerzők az elmúlt évek gépesítési ta-

pasztralatainak összegezése alapján tárgyalják a gépesítés tervezésének néhány fontos kérdését. Méltatják a munkaigényes és a nehéz munkák gépesítésének jelentőségét, részletesen foglalkoznak a gépesítés tervezésének módszereivel és mutatószámaival, valamint a gépesítési tervek teljesítésének nyilvántartási rendszerével. A szerzők tehát voltaképp leszűkítették témakörüket, de így is hasznos munkát végeztek. A könyv ismertetője szerint újabb kiadás esetén kívánatos bizonyos pontatlan megfogalmazások kijavítása, s a gépesítésben elért gazdag tapasztalatok részletesebb tárgyalása, elemzése.

P. E.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189-630

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKÉNT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
M E G R E N D E L H E T Ő K

ВЕНГЕРО - СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Седьмой год издания, № 11—12.

Ноябрь—декабрь 1953 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА ВЕНГЕРСКОЙ ПАРТИИ ТРУДЯЩИХСЯ ОТ 31 ОКТЯБРЯ 1953 ГОДА

Пленум Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся от 31 октября 1953 года вынес следующее постановление по отчету Политбюро ЦК :

I.

Июньский расширенный пленум Центрального Комитета вскрыл ошибки, проявляющиеся в руководстве партией, во внутренней партийной жизни, в экономической политике партии, в отношениях между партией и трудящимися массами, а также между партией и государством, и наметил путь исправления этих ошибок. Центральный комитет подчеркнул, что важнейшим принципом руководства в нашей партии является коллективность руководства, что критику и самокритику, а также внутрипартийную демократию надо превратить в закон и нерушимую основу партийной жизни.

Центральный Комитет вынес постановление об изменении экономической политики партии. В постановлении была определена необходимость замедления темпов социалистической индустриализации и в том числе капиталовложений ; в то же время постановление определяет, что более усиленными темпами нужно развивать те отрасли народного хозяйства, которые служат удовлетворению потребностей в первую очередь рабочего класса и вообще всего народа : такими отраслями являются сельское хозяйство, легкая и пищевая промышленность. Нужно в более усиленных темпах разворачивать жилищное строительство, охрану труда и здравоохранение, сеть социальных и культурных учреж-

дений. В соответствии с постановлением Центрального Комитета должна быть произведена перегруппировка всего народного хозяйства в интересах того, чтобы параллельно строительству социализма непрерывно и последовательно повышался жизненный и культурный уровень рабочего класса, крестьянства, интеллигенции и всего венгерского народа.

Постановление июньского расширенного пленума Центрального комитета поставило перед Венгерской партией трудящихся, венгерским рабочим классом и крестьянством, перед всем венгерским народом новые замечательные задачи и одновременно определило политический курс правительства Венгерской народной республики.

Постановление июньского расширенного пленума открыло новый этап в жизни Венгерской партии трудящихся и в развитии венгерской народной демократии.

II.

Опыт четырех месяцев, прошедших со времени июньского расширенного пленума Центрального комитета, в полной мере подтверждает правильность и актуальность принятых решений. В ходе осуществления этих решений мы вступили на путь повышенного удовлетворения социальных и культурных потребностей трудового народа.

В соответствии с курсом Центрального комитета правительство дважды провело снижение цен. Были снижены цены на 800 видов швейных товаров, а затем на 10 тысяч видов потребительских товаров. Такого широкого снижения цен в нашей стране еще не было. Благодаря снижению цен население ежегодно экономит полтора миллиарда форинтов. В нынешнем году Совет Министров выпустил Заем Мира на пониженную сумму, что увеличило покупательную способность в первую очередь рабочих и служащих еще на 700 миллионов форинтов. Имеются уже налицо первые результаты в области расширения ассортимента и улучшения качества товаров широкого потребления.

Ускорилось и расширилось жилищное строительство. Строительством жилых домов, начатым в нынешнем и подлежащим окончанию в будущем году, мы заложили основы повышенного удовлетворения жилищных потребностей трудящихся. В столице и в некоторых городах на периферии начался ремонт зданий.

Правительство значительно снизило или аннулировало задолженность крестьянства по заготовкам, аннулировало наложенные

штрафы, частично или полностью аннулировало налоговую задолженность крестьян, вынесло постановление о значительном снижении в соответствии с новой системой заготовок размеров обязательств по поставкам производственных кооперативов и единоличников как по продуктам полеводства, так и животноводства. Постановление предусматривает, что размеры по поставкам должны устанавливаться заранее, на три года вперед. Правительство изменило всю систему контрактации с таким расчетом, чтобы она обеспечила больше выгод производственным кооперативам и крестьянам-единоличникам, снизило тарифы за выполняемые МТС работы и создало возможность того, чтобы крестьяне, пользующиеся услугами машинно-тракторных станций, могли по своему выбору уплачивать стоимость таковых деньгами или натурой; правительство в повышенной мере обеспечило крестьянам-единоличникам возможность пользоваться услугами МТС, осуществило во всем сельском хозяйстве бесплатное ветеринарное обслуживание, оказывает значительную поддержку в строительстве силосных хранилищ в интересах развития животноводства, обеспечило серьезные льготы в интересах развития виноградарства и садоводства. Все эти мероприятия оказывают благоприятное влияние на положение крестьянства, повышают его доходы, увеличивают его производственный энтузиазм и уверенность в работе, способствуют развитию товарооборота между городом и деревней, укрепляют, упрочают союз рабочего класса и трудового крестьянства.

Одним из первых результатов постановления июньского пленума Центрального комитета явилось увеличение реальной зарплаты рабочих. В результате принятых мер доходы рабочих и служащих во второй половине 1953 года увеличатся на 1 миллиард форинтов. Примерно 4,5—5 миллиардов форинтов достигнет сумма, которую получают в этом году различные слои населения благодаря снижению цен, уменьшению или аннулированию различных государственных задолженностей, а также благодаря производственной помощи, оказываемой крестьянству. В результате проведенных мер в 1954 году рабочим и служащим с одной, и крестьянству с другой стороны будут предоставлены льготы, составляющие по своей стоимости по 3 миллиарда форинтов.

Центральный комитет отмечает, что несмотря на достигнутые результаты, постановление июньского расширенного пленума, выдвинувшего в качестве главной задачи непрерывное повышение жизненного уровня нашего народа, проводится неудовлетворительно. Причиной этому является недопонимание, проявляемое

отдельными хозяйственниками и партийными работниками, привязанность к старому, к привычному, а в некоторых местах даже *сопротивление* правильной политике партии и правительства. Такие явления наблюдаются в первую очередь в Госплане, в министерстве тяжелой промышленности, в министерстве металлургической и машиностроительной промышленности, а также в аппарате Центрального Комитета партии, в его планово-финансовом отделе.

В интересах более быстрого и эффективного проведения в жизнь постановления июньского пленума Центрального Комитета необходимо незамедлительно прекратить вслокиту и проявляющееся кое-где сопротивление, потому что это замедляет, тормозит проведение перегруппировки сил народного хозяйства, создает препятствие наиболее быстрому преодолению трудностей, связанных с перегруппировкой.

III.

Центральный Комитет отмечает, что в области тяжелой промышленности главной задачей является теперь *не дальнейшее развитие*, а прежде всего закрепление уже достигнутых результатов. Подобным образом в области сельскохозяйственных производственных кооперативов главной задачей является теперь не дальнейшее увеличение площадей или числа кооперативов, а их укрепление, увеличение урожайности, повышение доходности.

Наша промышленность и в том числе прежде всего тяжелая промышленность, достигла грандиозного развития. Производство венгерской промышленности в настоящее время более чем втрое превышает уровень промышленного производства до второй мировой войны. *Наша родина стала страной индустриальной.* Этим по праву гордится каждый член Венгерской партии трудящихся, наш рабочий класс, весь наш трудовой народ. Однако, развитие сельского хозяйства значительно отстало от развития промышленности. Отставание сельского хозяйства превратилось в тормоз подъема благосостояния нашего народа. Поэтому теперь перед нами стоит задача: *опираясь на грандиозные результаты, достигнутые нами в области индустриализации, на нашу относительно развитую промышленность, необходимо приступить с большей энергией прежде всего к ликвидации отставания сельского хозяйства, к повышению продуктивности сельскохозяйственного производства. Это — ключевой вопрос строительства социализма в Венгрии в течение ближайших двух—трех лет, решающее звено нашего дальнейшего развития.*

Для того, чтобы наша партия смогла успешно провести в жизнь эту задачу, необходима коренная перегруппировка промышленного производства и капиталовложений. Только организованным и четким проведением необходимой перегруппировки можно обеспечить рост производства легкой и пищевой промышленности, т. е. увеличение количества выпускаемых товаров широкого потребления, улучшение их качества, и главным образом, быстрое развитие сельского хозяйства. Поэтому Центральный Комитет считает необходимым, чтобы члены нашей партии — каждый на своем участке — всеми силами и знаниями обеспечивали организованное и успешное проведение необходимой перегруппировки.

В постановлении июньского пленума Центрального Комитета отмечалось, что политика социалистической индустриализации была правильной, но слишком быстрый темп индустриализации препятствовал повышению жизненного уровня, развитию сельскохозяйственного производства. В интересах искоренения несообразностей в народнохозяйственном плане, на 1954 год необходимо в значительной мере снизить объем капиталовложений тяжелой промышленности; в более быстром темпе нужно развивать производство легкой и пищевой промышленности; нужно существенно изменить соотношение между производством средств производства и товаров потребления в сторону товаров потребления; нужно обеспечить, чтобы и предприятия тяжелой промышленности производили в большем объеме товары широкого потребления. Более быстрыми темпами нужно развивать производство тех отраслей промышленности, которые содействуют развитию сельского хозяйства (производство средств механизации сельского хозяйства, искусственных удобрений, средств защиты растений, ветеринарных средств и т. д.).

Центральный Комитет отмечает, что в результате слишком завышенных темпов индустриализации, в некоторых важных отраслях промышленности был нанесен ущерб делу безопасности производства. Были отеснены на задний план вопросы систематической профилактики машинного оборудования, вопросы производства запасных частей, создания резервов. Более замедленные темпы развития промышленности позволят искоренить эти ошибки, лучше организовать производство, обеспечить бесперебойное снабжение производства материалами и энергией.

В интересах бесперебойного снабжения страны электроэнергией самой важной задачей является обеспечение надежной эксплуатации крупных электростанций, включенных в общегосударственную сеть кольцевания, обеспечение их систематической

профилактики и ремонта, снабжение запасными частями. Черная металлургия должна точно, по плану производить то, в чем нуждается наша промышленность. Важнейшей задачей металлургии является улучшение качества продукции. В угольной промышленности нужно достичь полного, ритмичного, из месяца в месяц, выполнения реально установленного плана. Для этого необходимо улучшить уровень руководства угольной промышленностью, обеспечить ее соответствующим количеством рабочей силы, уделить больше внимания и заботы делу снабжения и воспитания шахтеров, в первую очередь новых рабочих.

В промышленности нужно обеспечить успешное выполнение народно-хозяйственного плана 1953 года и провести основательно продуманную подготовку народно-хозяйственного плана 1954 года в интересах того, чтобы переход с 1953 на 1954 год был бесперебойным. В новой обстановке нужно более внимательно подходить к вопросам снижения себестоимости и повышения производительности труда, ибо эти факторы являются решающими источниками социалистического накопления и повышения жизненного уровня народа. Надо улучшить качество продукции как в легкой и пищевой, так и в других отраслях промышленности и в строительстве. Нужно обеспечить строжайшую экономию материалов, энергии, финансовых средств. Необходимо обеспечить укрепление твердой социалистической трудовой дисциплины, технологической дисциплины и финансовой дисциплины.

Центральный Комитет подчеркивает, что в первую очередь от успешного осуществления политики партии и программы правительства зависит дальнейшее повышение жизненного уровня нашего героически трудящегося рабочего класса, материальная и культурная обеспеченность класса, являющегося руководящей силой нашего строящего социализм государства.

Центральный Комитет отмечает, что, хотя со времени июльского постановления партии и опубликования новой правительственной программы положение рабочего класса улучшилось, однако это улучшение еще далеко неудовлетворительно. Поэтому Центральный Комитет обязывает Политбюро и призывает Совет Министров разработать мероприятия, которые должны способствовать дальнейшему улучшению экономического, социального и культурного положения рабочего класса. *Совету Министров необходимо срочно обсудить и принять такие изменения в Кодексе Законов о труде, которые расширят права рабочего класса и служащих.*

Необходимо в соответствии с возможностями народного хозяйства добиться улучшения материальной обеспеченности

рабочего класса, условий труда и охраны труда, состояния фабрично-заводских социально-бытовых, культурных и спортивных учреждений.

Нужно упорядочить заработную плату и трудовые отношения трудящихся угольной промышленности, выполняющих наиболее тяжелую физическую работу, являющуюся особо важной для народного хозяйства. Подобным же образом следует упорядочить заработную плату рабочих, оплачиваемых по самой низшей категории. Нужно создать правильное соотношение между заработной платой отдельных категорий рабочих. В повышенной мере нужно проявить заботу о старых рабочих и прежде всего улучшить условия пенсионного обеспечения рабочим, пользующимся правом на получение пенсий по старому праву.

Центральный Комитет призывает руководящих государственных, профсоюзных и партийных работников, директоров промышленных предприятий, учреждений обеспечить при всех обстоятельствах выполнение повышенной правительством программы капиталовложений на охрану труда и социально-бытовые цели. *Они должны изо дня в день проявлять заботу о трудящихся, об их потребностях, об удовлетворении их законных запросов, о врачевании их жалоб. Выполнение плана и забота о трудящихся неотделимы друг от друга! Это — политика Венгерской партии трудящихся и правительства нашей народной республики!*

IV.

Период, прошедший со времени июньского пленума Центрального Комитета показал, что трудовое крестьянство во все большем единстве спланивается вокруг политики партии и правительства. Наша партия зачеркнула план врага, предназначавшегося разрушить производственные кооперативы, она защитила кооперативы своевременными и правильными постановлениями и проведением широкой политико-массовой работы. Успешная борьба, которую кооперативное крестьянство под руководством нашей партии вело за последние четыре месяца за защиту кооперативов, показала, что крупное социалистическое кооперативное хозяйство пустило глубокие корни в венгерской деревне. Кооперативное производство имеет многотысячный лагерь боевых, целеустремленных сторонников, на которых партия и рабочий класс могут твердо рассчитывать.

Повышение производственного энтузиазма трудящихся крестьян-единоличников, их уверенность в работе доказывается

растущим спросом на сельскохозяйственные орудия, а также тем фактом, что трудящиеся крестьяне почти полностью взяли в арендное пользование все имевшиеся резервные земли, причем в некоторых селах таких земель оказалось недостаточно.

Опираясь на растущую производственную деятельность всего трудового крестьянства, Центральный Комитет и Совет Министров приняли решение о подготовке основных мероприятий, направленных на широкое развитие сельского хозяйства. Их главная цель — разрешение зерновой проблемы, повышение урожайности полей, повышение продуктивности животноводства, обильное снабжение населения картофелем и овощами, улучшение выделки всемирно-известного венгерского вина и производства фруктов, дальнейшее развитие машинно-тракторных станций и улучшение качества их работы.

В интересах разрешения этих основных вопросов Центральный Комитет решил еще в этом году обсудить мероприятия, проведение которых необходимо в целях дальнейшего широкого размаха сельскохозяйственного производства.

Политика этого широкого развития сельского хозяйства проводится в интересах трудового крестьянства, рабочего класса, всего народа. Повышение жизненного уровня рабочего класса и вообще трудящихся города самым непосредственным образом зависит от развития растениеводства и животноводства. Улучшение снабжения пищевой и частично легкой промышленности сырьем требует в первую очередь повышения сельскохозяйственного производства.

Политика развития сельского хозяйства укрепляет основу нашего народно-демократического государства — рабоче-крестьянский союз, упрочает связь между рабочим классом и всем трудовым крестьянством, углубляет, укрепляет союз рабочего класса с середняками. В интересах укрепления рабоче-крестьянского союза нужно с повышенной заботой и вниманием относиться к удовлетворению производственных потребностей трудящихся крестьян-единоличников, в настоящее время составляющих преобладающее большинство населения в сельском хозяйстве. Нужно согласовать индивидуальные интересы мелкотоварных крестьянских хозяйств с интересами рабочего класса, государства, в их обоюдную пользу. Путем принятия соответствующих экономических и политических мер нужно достичь того, чтобы продолжала укрепляться связь между партией и трудовым крестьянством и не в последнюю очередь связь партии с середнячеством.

При всех обстоятельствах нужно обеспечить быстрое и качественное проведение осенних полевых работ — пахоты, сева,

зяблевой вспашки, выполнение повышенных наметок плана сева зерновых, ибо от этого зависит хлеб будущего года и потому что это является шагом к разрешению зерновой проблемы.

V.

Центральный Комитет определяет, что необходимо значительно улучшить товарооборот и снабжение города и деревни товарами. В целях удовлетворения в повышенной мере потребностей населения нужно изменить соотношения в использовании национального дохода. В 1954 году около 70 процентов национального дохода нужно обратить на обеспечение населения (в 1953 году на эти цели было обращено 58 процентов). Нужно обеспечить, чтобы население получало не только больше товаров, но и товары лучшего качества и в большем выборе. В четвертом квартале 1953 года и особенно в 1954 году нужно увеличить количество и ассортимент тех товаров, спрос на которые возрос и в которых еще имеется недостаток. Нужно в большем количестве производить и пускать в продажу высококачественные ткани, готовое платье, обувь, детское белье, мебель, посуду, различные хозяйственные предметы, мотоциклы и т. д. Нужно обеспечить снабжение населения в 1954 году топливом хорошего качества. Покупателей-крестьян нужно лучше обеспечить небольшими машинами, искусственным удобрением, инструментом, гвоздями, проволокой, строительными материалами, известью, медным купоросом и т. д.

Нужно улучшить и работу нашей торговой сети. В работе органов внутренней торговли нужно искоренить неорганизованность; основным принципом работы органов внутренней торговли должно стать как можно более полное и всестороннее удовлетворение запросов покупателей, внимательное, заботливое обслуживание потребителей. В промышленных центрах, учитывая запросы рабочих, трудящихся, нужно продолжать развитие сети магазинов, нужно достичь того, чтобы трудящиеся могли быстрее совершать покупки и после работы также могли приобретать свежие продукты питания. Нужно улучшить работу сельских потребительских кооперативов, чтобы снабжение села промышленными товарами было более обильным и бесперебойным.

VI.

В постановлении июньского расширенного пленума Центрального Комитета подчеркивалась необходимость укрепления закон-

ности. В результате мероприятий партии и правительства укрепление законности со времени июньского пленума значительно продвинулось вперед. Осуществлена широкая амнистия. Ликвидирована система интернирования, распущены лагеря для интернированных. Ликвидированы ограничения по выбору места поселения выселенным. Ликвидированы списки кулаков. В практике милиции, органов госбезопасности, судов введены эффективные мероприятия, служащие обеспечению законности. Создана Верховная Прокуратура — один из основных залогов законности.

Однако Центральный Комитет обращает внимание членов партии и особенно коммунистов, работающих в государственных органах и в советах на то, что все еще встречаются случаи нарушения законов, что еще и поныне случается, что органы власти, особенно на селе, бездушно относятся к решению дел трудящихся.

Центральный Комитет призывает все государственные и партийные органы энергично ликвидировать еще имеющиеся в некоторых местах случаи нарушения законов и обеспечить в полной мере законность в государственной, хозяйственной и общественной жизни.

В то же время правопорядок страны, спокойные и безопасные условия жизни населения требуют, чтобы каждый гражданин уважал законы и дисциплинированно выполнял свои обязанности. Необходимо обеспечить государственную дисциплину во всех областях жизни нашей страны — при уплате налогов, заготовках, при выполнении всех гражданских обязанностей.

VII.

Центральный Комитет отмечает, что в результате постановления июньского расширенного пленума улучшилась внутрипартийная демократия. В первичных организациях партии и в руководящих партийных органах укрепился дух критики и самокритики, расширилась критика снизу. Уменьшился культ личности, который несовместим с духом марксизма-ленинизма. В партийных организациях и партийных органах начинает складываться коллективное руководство. Выросли роль и авторитет партийных собраний и комитетов партии. Возросла активность членов партии в партийной жизни.

В то же время Центральный Комитет подчеркивает, что в деле улучшения методов и всей системы руководства, в развитии внутрипартийной жизни, в осуществлении коллективного руководства партия достигла еще только начальных результатов.

ЦК призывает всех членов партии, партийные организации и партийные органы, не считать дело внутрипартийной демократии, коллективного руководства временной задачей, носящей характер кампании; внутрипартийная демократия является постоянным методом, законом деятельности революционной рабочей партии ленинского типа и, стало быть, и Венгерской партии трудящихся. Это — решающее условие успешного осуществления задач, стоящих перед партией, обеспечения тесной, неразрывной связи между партией и рабочим классом, между партией и беспартийными трудящимися массами.

Установив результаты, достигнутые в деле улучшения партийной жизни, Центральный Комитет указывает, что оживление внутрипартийной жизни в некоторых партийных организациях было сопряжено с тем, что они замкнулись в себе; разъяснительная, агитационная работа, проводимая членами партии и партийными организациями среди широких беспартийных масс, неудовлетворительна; большая часть партийных организаций не совмещает должным образом внутреннюю партийную работу и вообще политическую работу с хозяйственной работой, поэтому внимание партийных организаций и органов к производству как в промышленности, так и в сельском хозяйстве ослабло. Правда, партийные организации и партийные органы начинают осваивать правильные методы руководства партийной жизнью, но в деле правильного коммунистического руководства массами значительного продвижения вперед еще нет. Отношение к критике и самокритике часто формально — за критикой и самокритикой не всегда следуют соответственные дела. В некоторых партийных организациях забывают, что в организационном построении партии и во всей ее деятельности должен осуществляться демократический централизм, что решения демократически избранных органов одинаково обязательны для каждого органа и каждого члена партии.

Серьезное отставание наблюдается в осуществлении тех задач, которые намечены июньским расширенным пленумом в области идеологической и теоретической работы. У отдельных членов партии наблюдались некоторые беспомощность и непонимание теоретических и идеологических вопросов перехода от капитализма к социализму, к преодолению чего руководство партии своевременно не приступило и что полностью еще не ликвидировано. Политбюро должно позаботиться о том, чтобы были разработаны и выяснены теоретические и идеологические вопросы, связанные с новой обстановкой, с новым этапом развития партии и народной демократии, вопросы, выяснение которых необходимо для осуществления правильной политики партии.

Принимая во внимание, что решающим звеном, ключевым вопросом всего нашего дальнейшего развития является широкое развитие сельскохозяйственного производства, и учитывая, что в венгерском сельском хозяйстве существуют еще различные типы хозяйств — что усложняет задачу партии — одной из решающих, основных задач всей партии является ликвидация отставания и даже упадка, наблюдающихся уже в течение нескольких лет в партийной работе на селе. Центральный Комитет обязывает Политбюро, а также областные, районные и другие руководящие органы партии, чтобы они, в соответствии со значением сельского хозяйства, занимались укреплением партийной работы, вопросами партийного строительства, улучшением руководства партийных организаций на селе, в МТС, в производственных кооперативах, в госхозах и т. д., а также составом этих организаций, в особенности сельских партийных организаций. Они должны обеспечить, чтобы в сельских партийных организациях в возможно большем количестве состояли трудящиеся крестьяне, занятые непосредственно на сельскохозяйственной работе.

Как в промышленности, так и в сельском хозяйстве нужно обеспечить, чтобы партийные организации согласовали политическую работу с хозяйственной работой, в первую очередь с задачами производства, чтобы они направляли трудовое соревнование, поддерживали правильную, передовую инициативу трудящихся. Они должны оказать помощь технической интеллигенции (инженерам, техникам, агрономам) в ее деятельности, направленной на быструю перегруппировку сил народного хозяйства; они должны ознакомить техническую интеллигенцию с большим значением ее работы и с непосредственной связью этой работы с борьбой за повышение благосостояния всего народа.

Силы партии нужно сосредоточить на успешном завершении плана 1953 года и на выполнении и перевыполнении народно-хозяйственного плана 1954 года. В интересах осуществления этой цели нужно мобилизовать венгерский рабочий класс и весь трудовой народ. Нужно добиться, чтобы каждый трудящийся понял, что наш народнохозяйственный план — это план повышения народного благосостояния. От воодушевленной, самоотверженной работы каждой отдельной партийной организации зависит победа плана повышения народного благосостояния на 1954 год!

Партия только тогда способна успешно преодолеть трудности, если она поведет широкую неустанную разъяснительную работу среди широчайших слоев трудящихся масс населения. В интере-

сах этого коммунисты должны оказать больше поддержки и мобилизовать профсоюзы, молодежные, женские и другие массовые организации.

Партийные организации и партийные органы должны с повышенным вниманием относиться к делу улучшения работы местных советов ; они должны содействовать тому, чтобы советы, как местные органы государственной власти и широчайшие массовые организации населения, полностью выполняли свою роль — укрепляли связь с населением, заботились о повседневных нуждах населения и в то же время обеспечивали выполнение центральных задач.

Политика Венгерской партии трудящихся — это политика венгерского рабочего класса, политика материального и духовного подъема рабочего класса, венгерского народа, политика расцвета Венгрии, мира, национальной независимости, укрепления национального единства, политика строительства социализма !

Политика, определенная июньским расширенным пленумом Центрального Комитета требует, чтобы партия еще последовательнее углубляла и умножала свои связи с рабочим классом, с трудовым крестьянством, с интеллигенцией, со всем народом.

Центральный Комитет Венгерской партии трудящихся призывает все организации партии, всех членов и кандидатов в члены партии еще теснее сплотить свои ряды и самоотверженно и твердо обеспечить быстрое осуществление постановлений, вынесенных июньским пленумом Центрального Комитета, осуществление намеченных им политических задач, а также определенных настоящим постановлением задач !

Центральный Комитет призывает весь венгерский трудовой народ, каждого любящего свою родину венгра, каждого сторонника мира и независимости — сплотиться в широком национальном единстве, участвовать в осуществлении политики Венгерской партии трудящихся и правительства нашей Народной республики, привести к победе великое дело подъема венгерского народа.

Б. ШЕЛМЕЦН

ВОПРОСЫ НАШЕЙ ЧЕРНОЙ МЕТАЛЛУРГИИ

Понятие и значение черной металлургии

Венгерская металлургическая промышленность подразделяется на четыре главные отрасли: черную металлургию, металлургию алюминия, металлургию других цветных металлов и производство ферросплавов и сплавов из цветных металлов.

Значение первых двух отраслей металлургии очевидно: черная металлургия — основа машиностроения — является решающим фактором развития всей промышленности, а наша промышленность металлургии алюминия, которая базируется на рудные запасы, представляющие собой даже в европейских масштабах редкую ценность, имеет большое значение главным образом для развития промышленности по переработке легких металлов, производству средств сообщения и некоторых отраслей легкой промышленности.

Металлургия прочих видов цветных металлов имеет более подчиненное значение и занимается главным образом переработкой, рафинированием отходов цветных металлов, меди, свинца, цинка. Производство ферросплавов является совсем новой в Венгрии отраслью металлургии и задача ее в первую очередь готовить необходимые материалы для выплавки стали.

Настоящая статья занимается только металлургией черных металлов и производством ферросплавов и цветных металлов тесно связанных с ним.

Наша цель указать в рамках этой статьи на некоторые особенности металлургии черных металлов и производства тесно связанных с этим ферросплавов, дать общую картину о производстве, о решающих проблемах и задачах этой отрасли.

Развитие черной металлургии в Венгрии

Черная металлургия в Венгрии возникла в средних веках. Но она приобрела значение для страны лишь в середине прошлого столетия, когда венгерское государство приобрело у частных владельцев диошдьерские домы и заложило основу Венгерских предприятий черной металлургии и машиностроения. В то же время акционерное общество Римаурань—Шалготарьян Вашмю на месте маломощных домен в окрестностях г. Озд основало оздовский металлургический завод, работа ко-

торого базировалась на запасы железных руд около Рожнио и качественных бурых углей в окрестности Озда, находившихся в руках акционерного общества. Помимо этих двух металлургических заводов еще до начала первой мировой войны, акционерное общество Вейсс Манфред также основало сталелитейный завод для снабжения литьем своего машиностроительного завода.

Указанные заводы постепенно расширялись, но вследствие скудных капитальных вложений, они в

своем развитии чрезвычайно отстали от современных заводов, так как многие из установленных агрегатов были приобретены за границей, как уже устарелые и забракованные.

Все-таки прошлое столетие принесло собой большие изменения для венгерской черной металлургии, главным образом в результате воспитания тех ценных кадров квалифицированных рабочих, которые в конечном счете освоили во всех подробностях специфику технологии производства черных металлов.

До первой мировой войны, венгерская черная металлургия базировалась с одной стороны на качественные железные руды гор Сепеш-Гемер, с другой стороны — на переработку руд из Трансильвании. Переработка этих руд производилась при использовании энергии отечественных каменных и бурых углей. По окончании первой мировой войны, Венгрия лишилась базы коксующихся углей и в городе Диошдьер была организована выплавка чугуна на импортном металлургическом коксе. Последующие исследования доказали, что уголь добываемый в шахтах около г. Печ, и в первую очередь в Комло, является углем, поддающемся коксованию. Однако, использование этих углей было практически проведено лишь при нашем народно-демократическом строе. Снабжение

нашей металлургической промышленности коксом обеспечивается правительством через посредство строительства коксо-химического комбината. Снабжение коксом нового венгерского металлургического комбината имени Сталина основано главным образом на переработке залежей коксующихся углей около г. Печ.

Отсталые методы работы и узкие рамки производства в металлургии побудили наше народно-демократическое правительство к тому, чтобы после устранения военных повреждений заложить основы индустриализации путем частичной реконструкции отдельных предприятий и построения в пятилетнем плане металлургического комбината имени Сталина.

Достигнутый во время войны, в 1942 году максимальный уровень выплавки стали едва превысил 800 000 тонн. В настоящее время выплавка стали почти в два раза больше, хотя в 1945 г. она достигла лишь одной десятой нынешнего уровня. В первом пятилетнем плане поставлена задача поднять производство металлургии в среднем в два раза по сравнению с уровнем 1949 года. В течение второго пятилетнего плана, металлургия должна развиваться дальше, как база обеспечения условий планомерного, пропорционального развития всего народного хозяйства.

Планирование, техническое развитие и кооперация

Запросы машиностроения относительно продукции металлургии по качеству и размерам чрезвычайно разнообразны. Профиль производства машиностроительной промышленности оказывает решающее влияние на ассортимент продукции металлургии, поэтому и неразрывна связь между запросами машиностроения и производством металлургической промышленности.

В свете этой связи и следует рассматривать важность задачи со-

гласования производства машиностроительной и металлургической промышленности путем точного определения потребностей продукции металлургии в стране обладающей развитой металлообрабатывающей промышленностью.

Определение потребностей в продукции металлургии на более продолжительный период является не только требованием, предъявляемым плановым хозяйством, но оно необходимо и для того, чтобы наме-

тить дальнейшее направление развития нашей металлургии.

Определение потребности в одном каком-либо виде продукции металлургии является относительно легкой задачей, но значительно труднее установить тот ассортимент продукции черной металлургии, который необходим для непрерывно развивающейся машиностроительной и строительной промышленности, для наших средств сообщения.

Для составления планов по выплавке стали необходимо знать не только потребности по количеству отдельных видов продукции, но и подробное указание и качества, потому что основная часть легирующих материалов обеспечивается путем импорта.

Но если запланировать развитие металлургии на более длительный период, то непреложным условием этого является тщательная работа, направленная на согласование развития металлургии и машиностроения.

В таких перспективных планах при оценке потребностей необходимо принимать во внимание непрерывное развитие техники, т. е. повышающиеся с каждым днем требования относительно качества продукции металлургии, сдвиг в сторону точных размеров, определяемых величиной профилей и слитков более сложного очертания и т. д., а также то, развитие именно каких отраслей машиностроения желательно и является преимущественным для развивающегося социалистического государства. Важно например, чтобы Венгрия не производила товарных вагонов и подобных крупных изделий в большом количестве, так как наша металлургическая промышленность, как в последующем выяснится, опирается частично и на импорт исходных материалов, необходимых при производстве сталей, используемых при строительстве железнодорожных вагонов, и следовательно производство большого объема изделий неэкономично,

хотя бы только из-за роста себестоимости за счет расходов на перевозку сырья. Дальнейшее развитие промышленности точной механики ставит все новые и новые задачи перед металлургией, потому что, например, производство часовой пружины может иногда оказаться очень большой задачей.

В Венгрии налажено уже производство полуфабрикатов из стали почти всех качеств и размеров. Нам надо стремиться к тому, чтобы в результате широкого сотрудничества с дружественными странами, ассортимент продукции нашей металлургии можно было подбирать более рационально, и тем самым лучше использовать производственные мощности, увеличить производство.

Необходимо упомянуть об одной чрезвычайно важной задаче металлургии, именно о безостаточном высококачественном выполнении экспортных заказов. Это имеет огромное значение также и с точки зрения развития экономического сотрудничества. Нашим директорам, техническим руководителям и трудящимся надо в будущем обратить наибольшее внимание на точное выполнение экспортных заказов.

Требования относительно количественных и качественных показателей производства определяют задачи дальнейшего развития металлургических предприятий. В металлургической промышленности передвижение материалов проходит в огромных масштабах. Поэтому одним из требований, действительно в одинаковой мере, как относительно количественных, так и качественных показателей производства, является механизация внутриводской перевозки материалов.

Из-за больших масштабов передвижения материалов механизация является самым собой напрашивающимся требованием. Но автоматизация является, однако, довольно трудной задачей из-за сложности отдельных операций, встречающихся

в технологии металлургии. Об этом свидетельствует и то, что наша первая по-настоящему автоматизированная металлургическая единица, диондьерская 700м³-ая доменная печь была построена лишь в 1952 году. Однако, мы должны следовать дальше по начатому пути, так как автоматизация в черной металлургии является задачей очень большого значения.

Цели нашей партии и правительства в народнохозяйственном руководстве направлены на непрерывное повышение жизненного уровня трудящихся соответственно основному экономическому закону социализма. Поэтому согласно закону планомерного пропорционального развития социалистического народного хозяйства, необходимо соответственным образом распределить капитальные вложения между тяжелой и легкой промышленностью, чтобы слишком быстрый рост тяжелой промышленности происходил не за счет снижения жизненного уровня населения. Таким образом, неотложная задача заключается в том, чтобы сократить излишние капитальные вложения в черную металлургию и осуществить только те, которые соответствуют источникам сил экономики и возможностям страны и необходимы для дальнейшего пропорционального развития тяжелой промышленности.

Необходимо тщательно пересмотреть осуществленные капитальные вложения с точки зрения лучшего использования мощностей. Но это не должно явиться препятствием в том, чтобы делать новые капитальные вложения, необходимые для лучшего использования действующего оборудования. Здесь надо особо указать на необходимость построения обогатительных фабрик, которые дают возможность получения агломерата, загружаемого непосредственно в доменную печь, с высоким содержанием железа путем использования бедных отечественных руд,

колошниковой пыли и дешевого топлива. В результате этого увеличивается вывод чугуна, снижается как удельный, так и общий расход кокса.

На территории металлургических заводов велась и ведутся в довольно интенсивном темпе жилищное строительство и другие капитальные вложения социального характера. Однако, мы не должны довольствоваться достигнутым в этой области развитием и результатами. Руководителям металлургии необходимо с большей энергией взяться за осуществление этих капитальных вложений, неуклонно проводя в жизнь решения партии и правительства, направленные на улучшение жизненных условий трудящихся.

Важной задачей технического развития является экономия тепловой энергии. Потребность металлургических заводов в тепловой энергии очень велика, поэтому необходимо осуществить строжайшую экономию в ее расходовании, в любой форме и при всех условиях. Одной из главных причин создания вертикальной структуры металлургических комбинатов было наличие большого количества тепловой энергии, кроющейся в расплавленном чугуне и стали. Для максимального использования этой энергии необходимо, чтобы стадии металлургической переработки следовали один непосредственно за другим, не следует давать остывать металлу.

Самой большой задачей технического развития является обеспечение качественного производства. Для этого необходимо следить за чистотой и постоянством состава всех необходимых для технологии исходных материалов, необходимо обеспечить прочность и хорошее качество огнеупоров и, не в последнюю очередь, чистоту топочных газов.

Важнейшие задачи технического развития связаны также и с внутри-заводской организацией производства.

Характерной особенностью внутренней организации металлургических заводов является тесная связь, сотрудничество и территориальная близость оборудования следующих один за другим технологических процессов. Эта связанность мотивируется тремя главными условиями:

а) экономичное передвижение материалов,

б) бережливое использование тепловой энергии,

в) хорошее использование профилактических и ремонтных отделов, предназначенных обеспечить равномерную, непрерывную работу цехов.

С точки зрения технического развития черной металлургии необходимо в ближайшем будущем обратить особенно большое внимание также и на применение в больших масштабах кислорода.

Кислород все чаще применяется в металлургии, как для ускорения технологических процессов, так и для улучшения качества продукции; поэтому очень важно оснастить наши металлургические заводы установками для производства кислорода.

Характерной особенностью металлургических заводов является то, что отдельные производственные единицы, например доменная или мартеновская печь и т. д. обладают значительной производительностью. Например, доменная печь средней мощности выдает 260—270 000 тонн чугуна, мартеновская печь большой мощности выдает 120—200 000 тонн стали в год, поэтому при построении металлургического завода в первую очередь учитывается сочетание мощностей отдельных агрегатов металлургического цикла. Построение меньше чем двух печей не целесообразно с точки зрения обеспечения непрерывного производства, с другой стороны же печи малой мощности неэкономичны. Поэтому производство металлургического завода даже самой малой мощности превышает полмиллиона тонн чугуна в год. Такая особенность на-

блюдается во всех стадиях металлургии черных металлов и из-за этого в обязательном порядке возникает вопрос распределения видов выпускаемой металлургическими заводами продукции, т. е. вопрос профилирования.

Правильное распределение по металлургическим предприятиям видов продукции является одним из важнейших задач руководящих органов металлургии. Но профилирование важно не только из-за большой производительности отдельных ступеней цикла, но и потому что экономичное производство по количеству и по качеству осуществимо лишь при условии наличия чистого, ясного профиля отдельных заводов, малочисленности видов выпускаемой ими продукции. Так как это явление характерно для наших металлургических заводов, мы располагаем большими возможностями в области открытия очень значительных резервов при профилировании.

Резкое ограничение профиля производства отдельных заводов, специализация значительно увеличивает производство, так как снижается число переходов производственного цикла на другие виды, а вместе с этим уменьшается потеря времени при перестановках технологии на другой вид продукции. Соответствующее разграничение видов продукции способствует формированию четкого производственного профиля. Соответственно этому всю продукцию производимую в стране необходимо распределить по качеству, по отдельным полуфабрикатам и, стало быть по профилям прокатки таким образом, чтобы продукции почти одинакового качества или стандарта производились на одних и тех же металлургических, т. е. прокатных заводах.

При составлении производственного плана черной металлургии необходимо реализовывать требования кооперации и заводов, т. е. при составлении планов одного за-

Вода в максимальной мере принимать во внимание, исходя из вертикальности структуры производства продукции, условия предыдущего цикла производства. Но имеет большое значение связь между отдельными предприятиями и области вспомогательных материалов и энергии. Из-за больших масштабов необходимо самое тщательное согласование как внутри, так и вне отрасли. Необходимо строгая согласованность между заводами, производящими полуфабрикаты потому, что работа отдельных заводов базируется на производстве других предприятий, на предшествующих производственных циклах по вертикальной структуре. Так, например, сутунка — продукция оздского завода — является исходным полуфабрикатом для боршоднадашдского листопрокатного завода. Стало быть очевидно, что производительность трехвальцового и четырехвальцового стана оздского завода должна учитываться производственным планом боршоднадашдского листопрокатного завода. Подобное положение существует и на шалготярянском заводе стальных изделий, который катанку, соответствующих размеров и качества, необходимую для производства, должны получать также от оздовского завода. Следовательно, значительная доля производства оздского завода уже заранее предусмотрена для удовлетворения этих нужд.

Об экономии теплоэнергии мы уже говорили. Металлургические заводы в пределах материального и технического снабжения должны поддерживать тесную связь со снабжающими их энергией предприятиями, шахтами, коксовыми заводами и электростанциями. Поэтому мы часто встречаемся с таким явлением, при котором коксовый завод работает в пределах вертикальной структуры металлургического комбината. Из коксового завода, построенного непосредственно возле доменного цеха, кокс может посту-

пать на транспортных лентах, а ценные коксовые газы можно экономично использовать при производстве стали.

Большие объекты строятся продолжительное время, но за это время также необходимо увеличивать объем производства. Поэтому мы должны полностью и рационально использовать существующее оборудование.

В металлургии одним из важнейших условий использования производственных мощностей является соблюдение технологической дисциплины. Дело в том, что без технологической дисциплины ошибки при составлении шихт для выплавки чугуна оставляют след на всем производственном процессе и приводят к целому ряду последствий, ухудшающих качество продукции.

Большинство наших металлургических заводов все еще не соблюдает планомерности ни в производстве, ни в области ухода за оборудованием. Хотя уже очень много говорилось о необходимости организации производства и уходе за оборудованием по графику, все же мы еще не можем показать в этом направлении положительных результатов. Особенно большая небрежность и безответственность обнаруживается в области ухода за производственным оборудованием: руководители заводов все еще стремятся наверстать отставание производства за счет сокращения времени, предназначенного для ремонта и ухода за производственным оборудованием. Вредным последствием этого является рост изношенности оборудования, что в свою очередь ведет к накоплению работ по уходу и ремонту, увеличивает возможность внезапного выхода из строя отдельных участков производственного оборудования. План по уходу и ремонту необходимо считать органической частью производственного плана. Необходимо установить, пользуясь статистическими данными и другими методами необ-

одимое для ухода и ремонта рабочее время на кварталы, месяцы, декады вперед. При разработке производственного плана надо учитывать продолжительность простоев оборудования из-за ухода за ним строжайшим образом следить за соблюдением графика ухода и ремонта оборудования.

Мы должны научить наших технических руководителей регулярно анализировать и оценивать степень использования производственного оборудования и вообще статистические данные завода с тем, чтобы полученные данные могли быть использованы в руководстве цехом, заводом. С особой тщательностью надо исследовать степень использования рабочего времени мартеновских печей и прокатного оборудования и причины выпуска брака.

В настоящее время руководители сталеплавильных цехов чрезмерно перегружают печи, стремясь уменьшать частоту завалки и выпуска, добываясь таким путем увеличения производства. Правда, по советскому опыту перегрузка печей в некоторой степени является правильным мероприятием, но только до определенного предела. Такой предел определяется тепловой мощностью печей, то есть тем, какое количество тепла можно пропустить через печь за единицу времени и какое количество тепла можно передать расположенной в печи металлической ванне. При перегрузке печи сверх желательного предела глубина металлической ванны возрастет по сравнению с ее поверхностью настолько, что утолщающийся слой пропускает тепло уже не во все части расплавленного металла, в результате чего режим работы печи становится холодным, что ведет к росту брака.

В первую очередь именно чрезмерная перегрузка ведет к тому, что из-за большой тепловой нагрузки кладка быстро выходит из строя, что является не безразличным для степени использования печи и отно-

сительно более длительного периода работы печи — для производительности всего оборудования. Рост расхода огнеупоров недопустим также из-за ощущающейся в настоящее время дефицитности их.

Наши сталеплавильные заводы проявляют недостаточный интерес к хорошо оправдавшему себя и уже общезвестными у нас методам скоростной плавки, хотя именно этим путем можно увеличить производство и снизить количество брака.

В целях лучшего использования производственного времени ставится с полной серьезностью вопрос о ликвидации простоев, возникающих в результате недисциплинированности или упущении обслуживающего персонала, особенно у автоматизированных агрегатов. Так, например, в прокатных цехах тщательное ведение статистического учета по распределению рабочего времени является постоянным напоминанием о необходимости исследования и исключения причин простоев.

Использование производственной мощности улучшается введением технических норм, по которым можно рассчитать известные удельные показатели металлургических процессов.

Технические нормы, относящиеся либо к производству, либо к использованию агрегатов, должны способствовать соблюдению трудовой дисциплины и технологии. Разработка технических норм в предыдущих годах облегчило лучшее использование оборудования и эти результаты улучшались из года в год.

При металлургических заводах часто строят в качестве вспомогательных предприятий заводы по производству огнеупоров. Такой завод снабжает доменные, мартеновские и другие печи футеровочным обыкновенным и фасонным кирпичем.

В настоящее время в металлургии в большом количестве применяют шамотные, диасовые и основные огнеупоры, а в меньшем масштабе

— силеменитовые, корундовые и углеродистые изделия.

Мы не располагаем отечественным сырьем для производства основных, т. е. магнетитовых и хромомагнетитовых огнеупоров и поэтому экономное обращение этими огнеупорами имеет очень большое значение. В настоящее время магнетит ввозится из дружеской Чехословакии, а хромовая руда, необходимая для производства хромомагнетитовых изделий из дружеской Албании.

Наша экономическая политика ставит задачу усиленной кооперации с другими, в первую очередь дружественными странами, ослабляя тенденцию на автаркию. Эта цель имеет большое значение и с точки зрения снабжения металлургической промышленности топливом. Конечно усиление кооперации не означает оставление неиспользованными собственных возможностей. Так как у нас в стране имеются очень большие запасы доломита и так как изготовленный из него доломитовый кирпич, после проведения соответствующих исследовательских работ, может стать достойным соперником магнетитового кирпича, необходимо тщательно и энергично изучить возможности налаживания стабилизированного производства доломитового кирпича. Этой темой наши исследователи занимаются уже несколько лет. Важной задачей является еще вопрос освоения производства синтетического магнетита, добываемого химическим путем, с использованием отечественных доломитов, т. к. из-за все возрастающих потребностей стальной промышленности в Чехословакии мы не можем рассчитывать в будущем на постоянный ввоз магнетита в нужном количестве.

Следует остановиться еще на некоторых важных вопросах, правильное разрешение которых является непременным условием дальнейшего развития черной металлургии. Такие вопросы возникают один за

другим в области организации труда подготовки кадров, финансового и материального хозяйства.

Мы должны стремиться обеспечить на наших заводах более высокий уровень технической культуры. Для этого необходимо, чтобы техническая интеллигенция, инженеры и техники были назначены на работу, соответствующую их знаниям и способностям. Надо прекратить все еще существующую политику, согласно которой инженеры и другие инженерно-технические работники работают в административных должностях. Соответственно решениям партии необходимо значительно больше заниматься молодыми инженерами: недопустимо далее то, чтобы молодые инженеры начали свой жизненный путь непродуманной работой.

Механизация и автоматизация требуют все больше и больше технических знаний от трудящихся металлургии, поэтому надо лучше организовать курсовые мероприятия по техническому обучению и повышению квалификации кадров. Нарастание производства происходит быстрее, чем растет уровень обучения, поэтому одной из важнейших задач нашей экономической политики является правильная расстановка специалистов. Впредь надо значительно заботиться об обучении квалифицированных рабочих и вообще о расширении технических знаний трудящихся.

Когда надо решать вопрос подбора кадров для пуска нового завода, часто обнаруживается узкий кругозор, местный шовинизм директоров, которые не в достаточной мере помогают при пуске наших новых больших объектов, задерживая выделенных туда специалистов своего предприятия. В этой области надо добиться решающего поворота. Задачу обучения, воспитания кадров необходимо считать первоочередной, чтобы по пути осуществления социализма работа в производстве шла все легче, чтобы себестои-

мость постоянно снижалась и чтобы производительность труда непрерывно росла в результате повышения квалификации кадров.

Много недостатков имеется у нас и в области организации труда. Один из них — слабость борьбы против брака. Брак в металлургическом производстве является очень вредным, потому что результат его сказывается одновременно во многих тоннах стали, проката и т. д.

Другим недостатком является недисциплинированность в вопросе соблюдения рамок установленного фонда зарплаты. Причина этого заключается в том, что руководители заводов заботятся только о выполнении производственного плана и часто не считают с требованиями финансовой дисциплины превышают фонд зарплаты. Несоблюдение финансового плана часто является результатом штурмовщины в конце месяца, вследствие плохой организации производства.

Приведем в нижеследующей таблице характерные данные о распределении расходов металлургических заводов. Из нее выясняется, что основную часть себестоимости продукции составляют затраты на материалы и энергию.

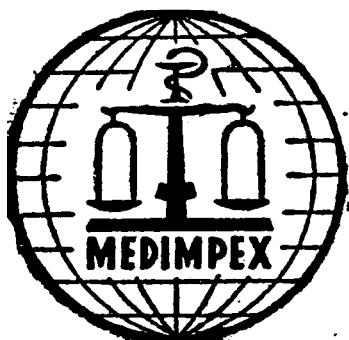
	Все расходы	Расходы на материалы и энергию
Доменный цех	100	76,4
Сталеплавильный цех	100	72,9
Цех грубого проката	100	85,2
Цех тонкого проката	100	83,5
Вспомогательные цехи	100	74,2

Снижение затрат на материалы и энергию достигается в первую очередь снижением количества брака, во вторую очередь — улучшением удельных выходов, а в третью очередь использованием отходов и побочных продуктов. В этих областях еще имеются значительные резервы, вскрытие которых является одной из главных задач руководителей металлургических заводов.

В связи с вопросом о затратах необходимо еще остановиться на вопросах соотношений основных и оборотных средств металлургической промышленности и тем, какая доля запасов готовой продукции содержится в последних.

Соотношение основных средств и готовой продукции на современных заводах черной металлургии составляет примерно 3 : 1.

На величину оборотных средств решающее влияние оказывают те запасы исходных материалов и топлива, которые необходимы как с точки зрения общих соображений, так и для обеспечения непрерывности производства. Как мы уже видели, в металлургии значительную долю себестоимости составляют затраты на исходные материалы, поэтому большие запасы их ведут непременно к увеличению оборотных средств. В нормальных условиях запасы вообще превышают трехмесячную потребность, но в отдельных случаях — особенно это касается импортных материалов — необходимы даже годовые запасы.

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:

МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

Запасы разделяются на две части, с одной стороны в целях ускорения оборачиваемости оборотных средств, с другой стороны, исходя из общих соображений — производственные запасы и общие запасы. Стоимость производственных запасов входит в оборотные средства завода, а оборотные средства общих запасов могут отсчитываться в рамках финансов отдельной, самостоятельной организации.

Все накопленные на заводе полуфабрикаты и ожидаемый на передачу другим заводам чугуна, болванки, чушки, недоработанный прокат, отливки и т. д. увеличивают сумму оборотных средств; чем более равномерно и безостановочно идет производство, тем в меньшей мере отражается на величине оборотных средств количество накопленных на заводе материалов. Поэтому очень большое значение имеет слаженное по графику сотрудничество отдельных цехов, принадлежащих к одной и той же вертикальной структуре. Это ведет к уменьшению времени нахождения отдельных материалов в производстве и таким образом к значительному улучшению использования оборотных средств.

Обеспечение непрерывности производства является таким важным требованием, что нам надо всячески стремиться к созданию буферных складов между цехами той же вертикальной системы, иначе временные неполадки или аварии дадут себя почувствовать и в производстве других участков.

В этой области больше всего надо поработать в цехах, выдающих готовую продукцию, здесь происходят сортировка, осмотр, принятие и подготовка к перевозке, которые

являются такими моментами, в которых выигрывать во времени снижает оборотный фонд, причем неполадки не отражаются на непрерывности работы предшествующих по вертикальной структуре цехов.

*

Наша партия указала, что нами было вложено слишком много средств в тяжелую промышленность, в том числе и в металлургию, и этим был нарушен основной экономический закон социализма. Из-за слишком быстрого развития тяжелой промышленности мы не могли обратить должное внимание на капитальные вложения, непосредственно ведущих к увеличению благосостояния трудящихся. Наше правительство перераспределением капитальных вложений и многими другими мероприятиями исправляет допущенные ошибки. Но новая правительственная программа отнюдь не означает преуменьшения задач металлургии, так как мы должны обеспечивать народное хозяйство железом, сталью, металлами нужного качества и количества, для соответствующего удовлетворения нужд сельского хозяйства, легкой промышленности и других отраслей народного хозяйства. Поэтому наши металлурги должны распространяемым на все процессы рационализаторским движением, созданием правильной кооперации, непрерывным развитием техники и улучшением использования производственных мощностей бороться за выполнение планов по количеству и качеству и — не в последнюю очередь — за снижение себестоимости. Так могут наши металлурги содействовать достижению великой цели, сформулированной в основном экономическом законе социализма: максимальному удовлетворению непрерывно растущих материальных и культурных потребностей всего общества.

Заместитель министра легкой промышленности

БЕЛА ЧИКОШ-НАДЬ

ПРОМЫСЛОВАЯ КООПЕРАЦИЯ И ПОВЫШЕННАЯ ПОМОЩЬ ГОСУДАРСТВА ТРУДЯЩИМСЯ МЕЛКИМ РЕМЕСЛЕННИКАМ

Совет Министров на своем последнем заседании вынес решение об улучшении работы местной промышленности. Решение Совета Министров предписывает полностью перестроить производство местной промышленности и поставить его на службу удовлетворения потребностей населения. Следовательно, необходимо постепенно ликвидировать ремесленные работы, производимые по заказам крупной промышленности и учреждений. Необходимо снизить центральные заказы торговых предприятий и способствовать налаживанию местной реализации. За прошедшие годы местная промышленность открыла много магазинов и организовала непосредственную реализацию части своей продукции. Постановление Совета Министров дает возможность более широко осуществить вышеуказанное. Промысловые артели могут теперь безо всяких ограничений сбывать свою продукцию на рынках и ярмарках, открывать магазины и создавать кооперативные универмаги. Согласно постановлению местная промышленность должна расширить сеть артелей по бытовому обслуживанию населения. Будет налажена более тесная связь между местной промышленностью и розничной торговлей. Все это приведет к более оживленной связи местной промышленности с населением.

Постановление Совета Министров указывает на то, что местная промышленность может выполнять свои задачи лишь в том случае, если руководящие органы, наряду с развитием артелей государственной местной промышленности и промысловой кооперации, обеспечат работу частных мелких ремесленников.

Партия и правительство подчеркивают, что для обеспечения лучшего обслуживания населения необходима деятельность частной кустарной промышленности, которая пополнит производство социалистической местной промышленности. За прошедшие годы очень многие мелкие ремесленники сдали свои патенты на право занятия ремеслом. В сотнях сел некому было удовлетворять потребности по бытовому обслуживанию населения, подобные же явления наблюдались и в городах. Поэтому несколько месяцев назад Совет Министров издал постановление, в котором регулируется вопрос работы частных мелких ремесленников и выдачи патентов на право занятия ремеслом. Совет Министров принял особые меры для того, чтобы мелким ремесленникам предоставлялся кредит. Обеспечено и их снабжение материалами.

Постановление, вынесенное на последнем заседании Совета Министров, является новым выражением уважения к мелким ремесленникам,

выражением повышенной поддержки государства, оказываемой мелким ремесленникам. Постановление обеспечивает мелким ремесленникам возможность, при необходимости, нанять учеников. С мелких ремесленников, имеющих землю, впредь не будут взимать повышенного налога. С имеющих землю мелких ремесленников — в случае, если они обрабатывают ее сами или же она обрабатывается членами их семьи — налоги взимаются в том же раз- мере, как с трудящихся крестьян. Снижается подоходный налог, взимаемый с сапожников и красильщиков. Мелких ремесленников-частников можно включить в социальное страхование через общество по страхованию членов ремесленных артелей.

Промыслово-кооперативное движение теперь уже охватывает основное большинство мелких ремесленников. Кооперативная промышленность, в качестве пополнения государственной крупной промышленности, постоянно развивается. Однако, широким массам мелких ремесленников до сих пор не была достаточно ясна роль промысловой кооперации при социализме. Существуют различные точки зрения, согласно которым промысловая кооперация переходная форма, такая форма, с помощью которой практически осуществляется „национализация мелких производителей“. Это вредные взгляды. Промысловая кооперация является постоянным помощником государственной крупной промышленности; промысловая кооперация будет нужна и после окончания периода построения социализма, т.е. при социализме. В Советском Союзе и по сегодняшний день существует и процветает промысловая кооперация.

Партия и правительство намереваются обеспечить возможность вступления в промысловые артели и тем, кто раньше не были ремесленниками.

Особенно большое значение имеют мероприятия, проведенные правительством в целях оказания хозяйственной и финансовой помощи промысловой кооперации. Промысловая кооперация прошла огромный путь развития. Темпы ее развития были настолько значительны, что она не была в состоянии покрывать собственными средствами своих растущих потребностей в оборотных средствах. Поэтому она была вынуждена в слишком большой мере пользоваться краткосрочным банковским кредитом. Государство теперь предоставляет в распоряжение Кооперативного кредитного фонда кредит в 100 миллионов форинтов сроком на пять лет. Это позволит предоставлять промысловым артелям из кредитного фонда низкопроцентные кредиты среднего срока истечения, чтобы на эти средства погасить высокопроцентные краткосрочные ссуды.

Изменится также способ распределения прибылей в промысловых артелях. Подоходный налог на прибыль впредь будет снижен приблизительно на 10 процентов. Подоходный налог будет снижен для промысловых артелей, работающих на нужды населения. Следовательно, возрастет та часть прибыли, которая остается артелям. Улучшится также посредственная и непосредственная дотация членов промысловых артелей. Прибыль, распределяемая среди членов артелей, возрастет с 20 процентов до 24 процентов. До сих пор 10 процентов прибыли обращались на социальные, культурные и спортивные цели, в том числе на социальные цели приходилось пять процентов. Было много таких промысловых артелей, которые из 5 процентов прибыли не были в состоянии обеспечить средств, необходимых для выдачи пособий и вообще из этих средств невозможно было разрешать задач, связанных с социально-бытовым обслуживанием членов артели. Теперь

промысловые артели будут иметь возможность обратить на социально-бытовые цели 15 процентов всей прибыли.

Аннуляция прогрессивных налогов распространяется и на членов промысловых артелей. Член промысловой артели, имеющий землю, будет платить подоходный налог на таких же началах, как и трудящийся крестьянин.

Я уверен, что члены промысловой кооперации с большой радостью примут постановление Совета Министров о том, что государственное недвижимое имущество, находящееся в пользовании промысловых артелей, может перейти в их собственность при уплате его стоимости. Условия погашения стоимости вышеуказанного недвижимого имущества должны быть таковыми,

чтобы вносимая в известные сроки сумма не превышала суммы, вносимой в качестве арендной платы до перехода недвижимого имущества в собственность артелей. Это мероприятие стимулирует на содержание в порядке недвижимого имущества и оборудования, а далее на создание культурных и социальных учреждений.

Постановление Совета Министров содержит особые меры, относящиеся к отдельным профессиям. Значительно снижен налог с оборота, взимаемый с артелей по ремонту обуви. Постановление предусматривает проверку положения артелей надомников, сельских смешанных артелей, парикмахерских артелей третьего класса, пошивочных мастерских и уполномочило министра легкой промышленности оказывать им необходимую поддержку.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 51. п/я 4. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изоляционные материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и радиодетали — Измерительные приборы — Узкоплёночные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Выпрямители — Аккумуляторы и элементы — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часовые токарные станки и часовой инструмент — Водомеры и газовые счетчики — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование — Пирометрические контрольные приборы

Нет ничего удивительного в том, что партия и правительство одновременно поставили на повестку дня оживление частной кустарной промышленности и укрепление промыслово-кооперативного движения. Упадок частной кустарной промышленности последовал не вследствие развития промыслово-кооперативного движения, а потому что часть мелких ремесленников из-за неблагоприятных условий устроилась на работу в других отраслях народного хозяйства. Наша задача, следовательно, заключается в том, чтобы снова восстановить частную кустарную промышленность тех районов страны, где сейчас никто не занимается этой работой. От промысловой кооперации мы ожидаем того, чтобы она в свою очередь не отставала от общего развития нашей народной демократии и все свое производство ставила на службу удовлетворения потребностей населения. Теперь мы укрепили политические и экономические основы, необходимые для осуществления этих задач.

Партия и правительство неизменно считают, что объединение в промысловые артели является единственным путем социалистической реорганизации кустарной промышленности. Однако, партия и правительство не считали и не считают правильным объединение в промысловые артели там, где для этого не обеспечены должные условия, там, где можно было бы создать лишь нежизнеспособные артели, в результате чего условия работы членов артелей не улучшились, а, наоборот, ухудшились бы. Поэтому необходимо, чтобы еще в течение продолжительного времени, наряду с промысловой кооперацией существовала частная кустарная промышленность.

Повышенная поддержка, оказываемая государством промысловым артелям, связана с тем, что наша народная демократия ставит повышенные требования перед местной

промышленностью. Местная промышленность должна повысить культуру производства, улучшить качество выпускаемых товаров, снизить себестоимость и расширить ассортимент производимых изделий. Местная промышленность выпускает 20—30 процентов товаров широкого потребления железобработывающей и деревообделочной промышленности, машин для домашнего хозяйства, мебели, текстильных и кожаных товаров. Игрушки, музыкальные инструменты, кустарные изделия выпускаются исключительно местной промышленностью. Помимо этого местная промышленность почти полностью обеспечивает удовлетворение потребностей населения в мелком ремонте. Местная промышленность сможет выпустить большее количество дешевых товаров лишь в том случае, если она применит более развитые методы производства и организации производства

В результате претворения в жизнь правительственной программы в местной промышленности также возросла инициативность трудящихся. Работники, планирующие производство местной промышленности в области железобработывающей и машиностроительной промышленности, поставили себе целью налаживание производства новых типов машин для стирки, домашней уборки и т. д. Налажено производство бытовых стиральных машин, машин для натирания полов и т. д. Повысилось производство детских игрушек. Художники с большим успехом применяют мотивы народного искусства при проектировании рисунков изделий кустарной промышленности.

Местная промышленность располагает значительными, до сих пор еще почти неиспользованными ресурсами. Политика нашей партии, повышенная поддержка государства обеспечат все необходимые условия для дальнейшего развития.

ПАЛ ЛОШОНЦИ

председатель барчиского производственного кооператива „Красная звезда“, награжденный Орденом Труда

ИЗ ГОДА В ГОД СТАНОВИМСЯ ЗАЖИТОЧНЕЕ

В прошлом году наш производственный кооператив был вторым среди лучших производственных кооперативов страны. Мы с гордостью держим переходящее знамя Совета Министров, которое мы получили в честь признания нашей хорошей работы. Когда мы получили знамя, обязались работать так, чтобы оно и впредь осталось за нами. Мы еще не знаем, кому будет присуждено знамя в этом году, ведь за один год производственные кооперативы по всей стране прошли большой путь развития, но и мы не сидели сложа руки.

Сейчас мы подводим пятый заключительный баланс. Из подсчетов становится ясным, что показатели нашей работы выше, чем были когда-либо до сих пор. До сих пор из года в год повышалась стоимость выработки, падающий на один трудодень (исчисляя в деньгах стоимость и сельскохозяйственных продуктов):

в 1949 г. на трудодень падало	15 ф.
„ 1950 „ „ „	20 ф.
„ 1951 „ „ „	42 ф.

В текущем же году на один трудодень приходится 5 кг пшеницы, 1 кг ячменя, 5 кг кукурузы, 2 кг картофеля, 2 кг кормовой свеклы, 2 кг сена, 120 гр сахара и 20 форинтов деньгами. Если один трудодень подсчитать в деньгах, то это составит более 50 форинтов. Между членами кооператива будет распределена сумма в 3 450 000 форинтов соответственно выработанным трудодням. Члены, перевыполнившие свой план, будут отдельно премированы.

Интересно отметить, какой доход получили в этом году некоторые семьи. Йозеф Кечкеш вместе с женой работает в кооперативе. У

них двое детей, которые доставляли много забот жене. Она бы не особенно могла бы работать из-за них. Но летом в период горячих работ в селе был создан детский сад за счет государства — Кечкешне смогла поместить туда своих детей. Расходы, связанные с уходом за детьми, оплачивались производственным кооперативом. Таким образом Кечкешне в текущем году выработала 193, а муж — 390 трудодней. За это они получают продукты стоимостью на 29 150 форинтов и кроме этого за перевыполнение производственного плана им полагается: 378 кг ячменя, 470 кг кукурузы, 9 кг масла, 4,5 кг мыла и 219 форинтов деньгами. В своем подсобном хозяйстве они имеют корову и свинью. А с земельного участка подсобного хозяйства они собрали обильный урожай кукурузы, картофеля и овощей. Из семьи Михая Гулачи четверо работали в производственном кооперативе. Они выработали всего 990 трудодней. Таким образом их годовой денежный доход составил почти 20 000 форинтов из коллективного хозяйства. В общем же они заработали почти 50 000 форинтов. Это составляет более чем 4 100 форинтов ежемесячной зарплаты на каждого. О зажиточности членов кооператива свидетельствует и то, что у 150-ти семей имеются коровы и чуть ли не при каждом доме имеется свинья. В подсобных хозяйствах также возросло число свиноматок. В собственности членов кооператива имеется 140 свиноматок. Поэтому понятно, что все большее число членов расширяют свои дома или покупают новые двух-трехкомнатные дома. Иштван Хенрик в этом году расширил свой дом. Пал Грофшич купил новый дом и в настоящее время

40 членов кооператива намереваются приобрести дома.

Для того, чтобы обеспечить высокий доход членам кооператива, надо было достичь высоких показателей по выращиванию сельскохозяйственных продуктов и развитию животноводства. Средний урожай по важнейшим сельскохозяйственным продуктам с одного хольда составлял:

Озимой пшеницы	14.04	цент.
Ржи	16.66	„
Озимого ячменя	18.—	„
Овса	10.40	„
Кукурузы	48.—	„
Подсолнуха	11.20	„
Конопля	48.—	„
Картофеля	122.—	„
Раннего картофеля .	50.—	„
Сахарной свеклы ...	148.—	„
Кормовой свеклы ...	274.—	„

Это хороший результат по сравнению со средним урожаем предыдущих лет, но на нашей земле можно достичь и более высокого урожая. Результаты текущего года мы достигли в первую очередь благодаря тому, что получали большую помощь от машинно-тракторной станции. Собственно говоря все работы по обработке почвы производились тракторами МТС. Даже половину пропашки производили машинами, потому что сев пропашных растений: кукурузу и подсолнух производили квадратно-гнездовым посевом. В начале часть членов непонимали необходимость этого. Правда сев шел медленнее, а также много пришлось потратить времени на гнездовые удобрения. Однако уже во время пропашки и сомневающиеся увидели преимущества квадратно-гнездового способа посадки, потому что так большую часть работы можно производить машинами. А в период уборки урожая результаты подтвердили насколько успешным было применение этого хорошего агротехнического метода.

По выращиванию сельскохозяйственных продуктов мы организовали четыре бригады.

Название бригады	Число членов	Площадь	Число лошадей
Танчич	40 чел.	315 хольд	5
Кошут	56 „	505 „	8
Дожа	44 „	550 „	7
Петефи	43 „	465 „	7

Мы стремились во главе бригад ставить опытных бригадиров. Михай Бергич, например, уже три года стоит во главе бригады Танчич, а Вендель Кардош два года руководит бригадой Петефи. Последний до этого в течение восьми лет вел свое хозяйство на восьми хольдах земли. Тогда он и приобрел мастерство земледельца. Благодаря тому, что мы образовали постоянные бригады и выделили им определенную площадь, этим заинтересовали членов бригад тем, чтобы они с каждого хольда снимали как можно большую урожай. Ведь одна четверть урожая, достигнутого сверх плана, выплачивается им непосредственно в виде премии. Площадь пропашных растений мы распределили между группами бригад, а также и между отдельными членами групп, с определением срока обработки земли и сбора урожая. Это еще больше стимулировало членов кооператива на лучшую работу: они непосредственно видели результаты своей работы. Например, бригада Танчич перевыполнила план по выращиванию раннего картофеля. Среди тех, которые принимали участие в этих работах, были распределены премии из общей суммы в 42 000 форинтов. Тракторист Иштван Харастиа, добросовестно проведенный в этом году вспашку земли под картофель, получил премию в 735 форинтов. Маргит Геренчер с большой заботой ухаживала за вверенным ей участком

и за перевыполнение плана получила 790 форинтов.

Хороший доход принесло и огородное хозяйство. Из 34-х хольдов на 15-ти организовано орошение. В огородном хозяйстве работает бригада из 31-го человека. В прошлом году несмотря на засуху огородное хозяйство дало доход в 263 000 форинтов. Продажу овощей мы производили и в собственном сельмаге, поручив это пожилой женщине кооператива.

В текущем году члены кооператива работали с большим старанием и более дисциплинированно чем до сих пор. Например, Имре Сабо в прошлом году достиг выработки в 110 трудовых, потому что он размышлял так: работаем совместно, поэтому не имеет смысла особенно стараться. В этом же году он достиг выработки в 387 трудовых. Ежедневно он первым приходит на скотный двор и первым выводит скот на пастбище. Он стал ценным и честным членом коллектива.

Однако встречаются иногда и недисциплинированные члены коллектива, на которых не действует хорошее слово и предупреждение. Таким был Имре Хенези, которого общее собрание исключило из членов кооператива. Хенези постоянно мешал работе и выполнял работу кое-как. Например, при уборке зерновых, когда другие уже с четырех часов утра работали, он в семь часов утра еще только запрягал лошадей. В то же время он все время ныл, что не может прожить, работая в кооперативе, и во все горло ругал кооператив. Если бы это зависело от Хенезина, то доход членов был бы гораздо меньше. Однако подавляющее большинство членов кооператива работала добросовестно. Они считали, что для того, чтобы собрать большой урожай, надо работать с большим старанием и честностью. Например, весной, когда была большая опасность заморозков, коллектив как один человек боролся за то, чтобы спасти коллективные посевы

от заморозков. Соревнуясь друг с другом, они тащили топливо для создания дымовой завесы и благодаря этому образовалось такое дымовое облако, которое заволокло все поле. И у нас заморозки не причинили вреда и мы собрали хороший урожай.

В предстоящие годы мы хотим добиться еще лучших результатов. Поэтому мы хотим ввести и травопольный севооборот. В 1955—1956 году на всех земельных участках мы будем сеять согласно разработанному плану севооборота. Но уже и сейчас в переходной период мы посеяли семенные травы, чтобы как можно скорее добиться улучшения почвы.

Нам следует обратить большое внимание и на развитие животноводства. Поголовье общественного скота нашего кооператива в настоящее время следующее:

Птицы (легхорн) —	
1270 из них яйценоские	850
Рогатого скота —	
250 из них коров	80
Свиней —	
782 из них свиноматок	80
Овец —	
156 из них овцематок	60
Лошадей —	
80 из них гужевых	72

Данная таблица также свидетельствует о том, что мы должны иметь большее количество скота, так как на 4,7 хольда приходится единица живого веса. Правда сверх этого в подсобных хозяйствах еще имеется всего 200 единиц живого веса. Естественно кроме этого необходимо уделять большое внимание улучшению качества поголовья скота.

До осени прошлого года у нас были большие затруднения с развитием поголовья коров. Самым большим недостатком было то, что мы не смогли подыскать соответствующих работников по уходу за коровами. Хотя очень важно, чтобы

уход за скотом поручался бы людям понимающим в этом и у которых есть желание заниматься этим. В настоящее время уже удалось составить бригаду по уходу за коровами. Эти члены бригады — из них пять женщин — уже с гораздо большим пониманием дела и любовью ухаживают за вверенным им скотом. Мы ввели трехкратное доение и применяем массаж вымя. В прошлом году от каждой коровы получали 2402 литра молока. В текущем же году получим 2600 литров от каждой коровы. В этом году 91 процент коров отелилось и лишь одного теленка мы не смогли выводить.

Мы следили за тем, чтобы поголовье скота было обильно обеспечено кормом. Период сева семенной травы в травопольном севообороте этого года дал много кормовых хорошего качества. Кроме этого, мы подготовили большое количество силосного корма. В прошлом году в соревновании по силосованию корма наш кооператив занял первое место. Даже летом мы были обильно обеспечены силосным кормом. И сейчас мы не хотим отстать: мы запланировали 2000 куб. м. силоса, и уже до сих пор мы подготовили 1800 куб. м. силоса.

Удой молока мы повышаем и тем, что подкармливаем коров помоями завода спиртных напитков. Но мы хотим иметь больше коров, потому что мы не можем гордиться тем, что у нас из 250 голов рогатого скота только лишь 80 коров. У нас уже имеется 75 племенных коров. Благодаря приросту в будущем году у нас будет еще больше племенного скота. Мы развиваем поголовье скота и тем, что покупаем у членов кооператива с их подсобных хозяйств телят лучших коров в целях дальнейшего размножения.

Разведением свиней руководит бригадир Дьердь Надь. Он думает о том, каким образом можно добиться лучших результатов. Он проводит два раза в год опорос свино-

маток. Он подкармливает поросят молоком, а летом постоянно дает им свежую люцерну. В этом году результат первого опороса: в среднем 9,8, хотя у половины свиноматок был лишь первый опорос. Вес каждого поросенка при отнятии от свиноматки составлял 19—20 кг. В этом году всего-навсего погибло 3 поросенка. Товарищ Дьердь Надь достиг выработки в 601 трудодень и купил дочери мебель на 8 тысяч форинтов.

Также большой доход приносит нам откорм свиней. В текущем году мы продали 276 откормленных свиных. В настоящее время также откармливается 215 свиней и подготавливаем на откорм 140 свиней. Мы запланировали на будущий год продажу откормленных свиней: в марте — 150, в июне — 250 и в октябре — 400.

Бригадой по откорму свиней руководит Иштван Сили. Сили был середняком и вел свое хозяйство на 12 хольдах земли. В 1948 году в момент организации кооператива он заявил: „Чтобы со мной не случилось, я никогда не вступлю в кооператив.“ Но в то же время он постоянно следил, как мы работаем. Он лучше знал дела и заботы кооператива, чем многие наши члены. Весной 1951 года он посетил молочную ферму кооператива. Он сильно поругался с Йожеф Фабош, тогдашним заведующим молочной фермы, упрекнул его в том, что они расточительствуют корм. И затем сказал мне, что если бы он вступил в кооператив, он бы показал, как нужно по настоящему хорошо вести хозяйство. Вскоре он вступил в кооператив, но и тогда он был полон сомнений. Он боялся, что ввиду того, что ему было 52 года, его будут считать слишком пожилым и не дадут ему соответствующей работы. Но мы обеспечили его соответствующей работой, назначив его руководителем бригады по откорму свиней. Благодаря его руководству в прошлом году при откорме свиней

достигли реализации корма на 22,5 процента. Иштван Сили постоянно ломает голову над тем, каким образом можно улучшить работу. Постоянно учится, читает, принося этим пользу и кооперативу. Исполняются и его надежды. Сейчас он собирается купить трехкомнатный дом за 25—30 000 форинтов.

Прекрасные люди работают и на птицеферме. Разведение птицы мы начали в 1951 году. Трое членов кооператива пытались организовать это дело, но безуспешно. Много молодняка погибло. В этом году мы поручили уход за птицей Йожефу Жирош и его жене. Они охотно взялись за эту работу и Жирош окончил одномесячную школу по уходу за птицей. Они оправдали наше доверие. Они отлично выходили двух-трехдневных цыплят. В этом году куры несли в среднем 150 штук яиц. Семья Жирош получает примерно 4000 яиц в виде премии. На будущий год мы еще лучше организуем уход за птицей.

Но мы не запускаем и овцеводство. Мы купили мериносовых овец, и таким образом повысили качественный состав поголовья овец. Мы хотим производить как можно больше и лучшего качества шерсти.

В будущем году мы хотим еще более расширить наше хозяйство. У нас на территории кооператива имеется 18 хольдов камышовой заросли. Эта площадь обычно наводняется от разлива ручья Риня. Мы хотим здесь создать пруд для разведения рыбы. К этой работе мы приступим уже зимой этого года. В этом мы получим помощь от государства и помимо этого речь идет о такой территории, с которой мы сможем получать 4—5 центнеров рыбы с хольда. Это рыбное хозяйство за год даст кооперативу доход на 100 000 форинтов. Мы уже сейчас запланировали предполагаемый доход членов кооператива в будущем году. В текущем хозяйственном году уже ежемесячно в виде аванса мы будем выплачивать 10 форинтов на каждый трудодень. Таким образом члены кооператива будут получать деньги, так как огородничество, свиноводство и молочная ферма будут постоянно приносить доход в деньгах. Естественно, что этот план можно и перевыполнить. Члены нашего кооператива в будущем году будут работать с еще большим воодушевлением и они сделают все, в интересах того, чтобы в будущем году достичь еще лучших результатов, чем в этом году.

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ * РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ

БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

ОДИННАДЦАТЬ ПЕРЕДОВИКОВ ПРОИЗВОДСТВА УДОСТОЕНЫ ЗВАНИЯ „ГЕРОЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ТРУДА“

Президиум Венгерской Народной Республики за выдающиеся успехи, достигнутые в социалистическом строительстве удостоил звания Героя Социалистического Труда и наградил Орденом Венгерской Народной Республики одиннадцать трудящихся. Государственное Собрание в нынешнем году приняло постановление о присвоении звания Героя Социалистического Труда и Президиум Венгерской Народной Республики теперь впервые удостоил высокой награды лучших сынов нашего трудового народа.

Званием Героя Социалистического Труда и Орденом Венгерской Народной Республики награждены:

Андор БИХАРИ,

со времени национализации предприятий в 1948 г. является директором Будапештского кислородного завода. Решительный, уверенный руководитель. По специальности является слесарем, но огромной силой воли, упорной учебой приобрел звание инженера в области производства кислорода. Своими новаторскими предложениями — которые в 1951—1952 годах оказали большую помощь в преодолении трудностей, возникших при производстве кислорода — он сэкономил народному хозяйству 7—8 миллионов форинтов.

Йожеф ХАЙ,

дважды стахановец, комбайнер мохачсигетского государственного хозяйства. В 1946 г. начал работать

трактористом в Мохачсигете, с 1950 г. работает в госхозе, в 1951 г. стал комбайнером. Своим комбайном в прошлом году он убрал урожай зерна с площади в 652 хольда. В нынешнем году с площади в 532 хольда он убрал 6400 центнеров зерна. Нормы расхода горючего и использования запасных частей он не превысил. Заботливо ухаживает за машиной, которая и сейчас находится в образцовом порядке.

Эде ХОРВАТ,

директор Дьерского завода инструментальных станков, лауреат премии имени Кошута, награжден Орденом Трудового Красного Знамени. Под его руководством на заводе успешно разрешили целый ряд сложных проблем. Он в значительной мере способствовал тому, что завод — несмотря на то, что большая часть рабочих не имеет еще достаточного опыта — достиг значительных успехов в области выполнения плана и улучшения качества продукции, и достиг звания Передового предприятия. Личным примером стимулирует к хорошей работе технических руководителей завода.

Лайош КОМАРОМИ,

слесарь-инструментальщик электротехнического завода имени Клементы Готвальда. В 1950 г. ему было присвоено звание стахановца, в 1951 и 1952 г. награжден значками стахановца, в нынешнем же году ему было присвоено звание „Лучшего работника машиностроитель-

ной промышленности". В общевенгерском соревновании за звание „Лучшего работника отрасли промышленности 1952—1953 гг.“ занял первое место. Своим образцовым поведением увлекает за собой своих товарищей по работе. Систематически делится с ними своим опытом работы, средний показатель его составляет 200%.

Арпад ЛОЙ,

участковый мастер Альберттелепской шахты Боршодского угольного треста. Лауреат премии имени Кошута. Постоянно находится в авангарде по организации соревнования между бригадами, работающими на лаве. Личным примером воодушевляет своих товарищей по работе на соцсоревнование. Под его руководством вырастают передовики труда. В труднейших условиях успешно разрешает сложнейшие задачи.

Петер МАУС,

технический руководитель Диошдьерского машиностроительного завода. Свою работу выполняет отлично, с большим знанием дела. Своей успешной работой он в значительной мере содействовал тому, что завод в третьем квартале 1953 года вышел на второе место в соревновании за звание „Передового предприятия“. Талантливый рационализатор. При налаживании выпуска коленчатых валов локомотивов в 275 л. с., он разрешил серьезные проблемы производства.

Матьяш МИШЛОЦКИ,

старший сталевар электросталеплавильного цеха Диошдьерского металлургического комбината имени Ленина. Его смена, лучше используя мощность электропечей и рабочий день, в нынешнем году дала на 2160 тонн больше металла, чем за соответствующий период прошлого года. Передавая опыт своей работы, он воспитал уже целый ряд стаханов-

цев. В 1949 году стал ударником, в 1951 году был награжден значком стахановца и III-ей (бронзовой) степенью Ордена Труда, в 1952 году был удостоен премии имени Кошута.

Игнац ПИОКЕР,

строгальщик Электролампового завода „Эдешюлт иззо“, лауреат премии имени Кошута. Применяя передовые методы советских стахановцев, своими рационализаторскими предложениями в значительной мере повысил производительность труда. Имеет значок ударника, был несколько раз награжден значками стахановца, а также III-ей (бронзовой) степенью Ордена Труда и Орденом Венгерской Народной Республики 5-й степени.

Михай ПРУЖИНА,

участковый мастер 12-й шахты в Татабанае, стахановец. Отлично выполняет свою работу, систематически обучает своих подручных и сменщиков. В своей бригаде резко выступает против нарушителей трудовой дисциплины. Во всевенгерском соревновании бригад, работающих в лаве, бригада Пружины все время идет впереди. За прошедший период этого года бригада выполняет свой план в среднем на 139,5 процента.

Даниел ШЮВЕГЕШ,

тракторист Шурьянского госхоза. В 1949 г. поступил работать на машинно-тракторную станцию в Федьвернеке в качестве прицепщика, позднее стал трактористом. В 1950 году он был инициатором всевенгерского соревнования за успешное проведение работ по обмолоту. В Шурьянском госхозе работает с 1951 года, здесь стал инициатором движения „за обработку тысячи хольдов“, свое обязательство в ходе этого движения он перевыполнил, обработав 2 тысячи хольдов вместо 1700. Был награжден значком стахановца и I-ой (золотой) степенью Ор-

дена Труда, позднее стал лауреатом премии имени Кошута. Систематически передает свой метод работы товарищам по работе, тем самым значительно содействовал тому, что большинство трактористов госхоза стало стахановцами.

Ласло ТОТ,

тракторист-стахановец машинно-тракторной станции в Кишкунфел-

эдьхаза. Награжден орденом Трудового Красного Знамени. С 1950 года работает на машинно-тракторной станции. Свою работу выполняет образцово. Свой план на 1953 г. выполнил на 351%. К концу октября свой план осенних работ уже выполнил на 97%. Качество его работы безупречно.

ПРИСУЖДЕНИЕ ПЕРЕХОДЯЩЕГО ЗНАМЕНИ СОВЕТА МИНИСТРОВ И ЦЕНТРАЛЬНОГО СОВЕТА ПРОФСОЮЗОВ ПЕРЕДОВЫМ ГОСХОЗАМ, МАШИННО-ТРАКТОРНЫМ СТАНЦИЯМ И ЛЕСНЫМ ХОЗЯЙСТВАМ

Социалистический сектор нашего сельского хозяйства в первом полугодии 1953 года достиг значительных результатов. Решающим фактором в достижении этих успехов послужило развернувшееся в государственных хозяйствах, машинно-тракторных станциях и лесных хозяйствах социалистическое трудовое соревнование, достигшее невиданного до сих пор размаха. Трудящиеся государственных хозяйств, машинно-тракторных станций и лесных хозяйств с большим патриотическим подъемом включились в трудовые соревнования в честь национальных праздников нашего народа: в честь дня освобождения, в честь парламентских выборов 17 мая, в честь будапештской сессии Всемирного Совета Мира.

Это массовое соревнование, охватившее большинство трудящихся, в значительной мере способствовало тому, что в социалистическом секторе сельского хозяйства, в большинстве производственных планов на 1-е полугодие были успешно выполнены и тем самым была заложена основа богатого урожая и высокой урожайности.

На основе результатов, достигнутых в 1-м полугодии 1953 года, в выполнении народно-хозяйственных планов и взятых на себя обяза-

тельств в трудовом соревновании, Совет Министров и Президиум Центрального совета профсоюзов приняли следующее постановление о присуждении переходящего знамени в области сельского хозяйства:

I.

Государственные хозяйства

Переходящее знамя Совета Министров и Центрального Совета профсоюзов вручается победителю трудового соревнования — госхозу с. Горжа.

Государственное хозяйство с. Горжа достигло более высокой урожайности, чем было предусмотрено планом, так по озимой пшенице — 15,5 центнеров, по озимому ячменю — 14,9 центнеров с гектара. План сдачи молока на I-е полугодие выполнен на 110%, а план сдачи откормленных свиней — на 148%. Широко применялись передовые методы советской агротехники: 84% озимых колосовых и 100% яровых были посеяны перекрестным методом сева. Были проведены все мероприятия по охране труда и по технике безопасности.

Трудящиеся государственного хозяйства с. Горжа удостоены денежной премии в размере 75 000 ффр.

Второе место в соревновании заняло шурьянское государственное хозяйство. Государственное хозяйство достигло более высокой урожайности, чем было запланировано, по озимой пшенице была достигнута урожайность в 12,1 центнера, по озимому ячменю — 14,2 центнера с гектара. План по сдаче молока на 1-е полугодие был выполнен на 107,2%, план сдачи яиц — на 108,2%. План сдачи откормленных свиней — на 122,2%. План посева яровых культур был выполнен в срок, на 100%, все колосовые культуры были посеяны перекрестным методом. Трактористы госхоза достигли и в общегосударственном масштабе наилучших результатов.

Трудящиеся Шурьянского госхоза удостоены премии в размере 50 тысяч форинтов.

II.

Машинно-тракторные станции

Переходящее знамя Совета Министров и Центрального Совета Профсоюзов было вручено победителю трудового соревнования — эдъекской машинно-тракторной станции. Машинно-тракторная станция выполнила свой план на 102,9%. Свои обязательства по отношению к производственным кооперативам машинно-тракторная станция полностью выполнила. Производственные кооперативы, входящие в сектор обслуживания эдъекской машинно-тракторной станции, достигли средней урожайности по пшенице — в 12 центнеров, по озимому ячменю — в 14 центнеров с гектара. Себестоимость обработки одного гектара земли была снижена на 48% по сравнению с планом. Мероприятия по охране труда и технике безопасности были полностью проведены.

Трудящиеся эдъекской машинно-тракторной станции награждены премией в размере 25 000 форинтов.

Второе место по соревнованию заняла надъигмандская машинно-

тракторная станция. Свой план машинно-тракторная станция выполнила на 105%. Расход горючего составляет 86% установленной нормы. Свои обязательства по отношению к производственным кооперативам МТС выполнила в срок. Производственные кооперативы, входящие в сектор обслуживания надъигмандской машинно-тракторной станции, достигли по озимой пшенице и озимому ячменю более высокой урожайности, чем было намечено планом. Машинно-тракторная станция провела мероприятия по охране труда и технике безопасности.

Трудящиеся надъигмандской машинно-тракторной станции были премированы в размере 15 000 форинтов.

III.

Лесные хозяйства

Переходящее знамя Совета Министров и Центрального Совета профсоюзов вручается победителю трудового соревнования — дебременскому лесному хозяйству. План по лесозаготовкам за 1-е полугодие лесное хозяйство выполнило на 137,8%, план по вывозу лесоматериалов — на 185,7%, план реализации — на 119,8%, план лесонасаждения — на 116,4%. Лесное хозяйство выполнило все пункты коллективного договора.

Трудящиеся дебременского лесного хозяйства награждаются денежной премией в размере 75 000 форинтов.

Второе место в соревновании заняло балашшадьярматское лесное хозяйство. План по лесозаготовкам (промышленного леса) за 1-е полугодие лесное хозяйство выполнило на 145,8%, план по вывозу лесоматериалов — на 114%, план реализации — на 107,9%, план лесонасаждения — на 145,3%.

Трудящиеся балашшадьярматского государственного лесного хозяйства награждены денежной премией в размере 50 000 форинтов.

МАЛЫЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ МАШИНЫ ДЛЯ ТРУДЯЩЕГОСЯ КРЕСТЬЯНСТВА

За последние недели стремительно возрос производственный энтузиазм трудящегося крестьянства, повысилось количество покупаемых ими товаров.

В сентябре 1952 года магазины продали приблизительно 150 плугов, в течение последних двух недель августа нынешнего года — 1000, а с 1-го сентября по 10 ноября — 2500. Больше всего, а именно 380 плугов было куплено трудящимися крестьянами области Боршод. В области Бараня было продано 350 плугов. Также возрос спрос на остальные малые сельскохозяйственные машины.

Промышленность не подготовилась к такому значительному увеличению спроса, поэтому склады в эти дни опустели. После опубликования правительственной программы была создана комиссия, куда вошли представители Министерства металлургической и машиностроительной промышленности, Общегосударственного планового управления, Министерства внутренней и внешней торговли, Бюро по проектированию сельскохозяйственных машин, Предприятия по оптовой торговле металлическими и техническими товарами. Эта комиссия на научной основе оценила потребности и на этом основании началась подготовка к быстрому производству малых сельскохозяйственных машин в оставшееся время нынешнего года и в 1954 году.

На этот квартал первоначально было запланировано производство 2400 кукурузодробилок, сейчас это число увеличено до 7200. Сомбатхейский завод сельскохозяйственных машин уже приступил к производству этих машин. В деле производства малых сельскохозяйственных машин заводу помогают различные литейные заводы страны. Сомбатхейский завод принял новых трудящихся, чтобы обеспечить бесперебойное выполнение поставленной

перед ним задачи. Несколько дней назад он выпустил 200 кукурузодробилок, а в ближайшее время выпустит еще 250 дробилок. В текущем квартале будет выпущено 1500 свеклорезок и 350 соломорезок. Для удовлетворения потребностей села Тэрэксентмиклошский и Кишалфелдский заводы сельскохозяйственных машин выпустят 800 борон.

Производство сельскохозяйственных машин достигнет еще больших размеров в 1954 году. Заводам сельскохозяйственных машин, которые без поддержки не были бы в состоянии справляться с возросшими задачами, окажут помощь предприятия, производящие ширпотреб, и машиностроительные заводы. Уже началась передача проектов и образцов предприятиям, приступающим теперь к производству малых сельскохозяйственных машин. Вместо двух заводов впредь малые сельскохозяйственные машины будет выпускать более десяти предприятий.

В будущем году заводы выпустят примерно 10—12 тысяч плугов, 9000 конных мотыг, несколько тысяч борон, приблизительно 1200 конных сеялок, несколько тысяч виноградарских машин, 42 тысячи различных кукурузодробилок, 400 веялок, 2200 соломорезок и несколько тысяч свеклорезок.

Большие задачи стоят перед оптовой и розничной торговлей. Особенно много забот причиняет недостаток складов, так как возрастет производство не только малых сельскохозяйственных машин, но и других металлических, технических и электротехнических товаров, значительно повысится товарооборот магазинов. Для размещения возрастающих запасов товара оптовому предприятию по реализации металлических и технических товаров нужны склады, площадь которых на 16 000 квадратных метров превышает площадь имеющихся теперь складов.

ХРОНИКА

3 октября

Заводу радио- и электрических приборов ОРИОН отпущена более крупная сумма в целях подготовки производства телевизионных приемников. Производство телевизионных радиоприемников будет начато в будущем году. Уже строится трехэтажное здание, где будет помещаться отдел развития телевидения. Здесь будут изготовлены образцы телевизионного приемника.

9 октября

Управление трудовых резервов создает в нынешнем году школу шахтеров. В этой школе 16—18 летние юноши будут обучаться в течение года и окончат школу квалифицированными шахтерами. Учащиеся будут пользоваться полным бесплатным обеспечением со стороны государства: они будут жить в современно оборудованных общежитиях, будут обеспечены питанием, одеждой и кроме того, в соответствии с успехами в учебе им будет выдаваться стипендия в 100—240 форинтов в месяц. Тот, кто будет усердно учиться, по истечении одного года станет уважаемым, хорошо оплачиваемым, квалифицированным рабочим.

13 октября

12 октября в Татабаню прибыла делегация польских шахтеров в составе шести человек. Группа польских шахтеров во главе с Болеславом Степаняк изучала выемку лавами и механизированную камерную систему разработки в VIII-ой шахте. После посещения оросланской шахты, где добыча угля ведется открытым способом, делегаты посетили новую оросланьскую школу забойщиков.

После посещения шахт польские шахтеры провели длительную беседу с татабаньскими шахтерами.

14 октября

3 октября в Пекине между правительством Венгерской Народной

Республики и правительством Китайской Народной Республики заключено китайско-венгерское соглашение о научно-техническом сотрудничестве, направленное на укрепление технического и научного сотрудничества и дружественных отношений между Венгрией и Китаем. От имени венгерского правительства соглашение подписал чрезвычайный посол и полномочный министр Венгерской Народной Республики в Китае Эмануил Шафранко, с китайской стороны — министр связи Центрального народного правительства Китайской Народной Республики Чжоу-Сюе-фан.

*

Трудящиеся мотоциклетного завода комбината имени Матиаса Ракоши хотят производить все больше мотоциклов лучшего качества. Трудящиеся экспериментального цеха завода приступили недавно к изготовлению образца нового типа мотоцикла „Чепел Робого“.

Каркас мотоцикла нового типа ниже выпускавшихся до сих пор, что делает его более безопасным, радиус его колес меньше, чем радиус колес старых мотоциклов и в результате этого можно брать оборот на сравнительно незначительной площади. Мотор в 125 кубических сантиметров помещен под сидением.

„Чепел Робого“ оборудован бензобаком в 8,5 литра. Его максимальная скорость 75 километров в час, а с двумя пассажирами — 55 километров в час. Большое преимущество этого мотоцикла, что он изготовлен из отечественных материалов и для его производства требуется меньше материала, чем для мотоцикла старого типа с мотором в 125 кубических сантиметров. Это дает возможность пустить в продажу мотоцикл нового типа по более дешевой цене. Вскоре начнутся работы по проектированию закрытого типа мотоцикла „Чепел Робого“. Мотор и колеса этого мотоцикла будут покрыты алюминиевым листом.

16 октября

На дьерском вагоно- и машиностроительном заводе имени Вильгельма Пик происходит подготовка производства ряда новых видов продукции. Работники конструкторского отдела к концу года закончат проекты пассажирских вагонов нового типа для пригородных поездов. Новый вагон будет иметь вместо двух дверей четыре, его входные площадки углубленные, таким образом вход и выход будет происходить быстрее и удобнее. Современное вентиляционное оборудование доставляет в холодную погоду теплый воздух во внутрь вагона.

Готовятся проекты пассажирских вагонов, снабженных оборудованием по регулированию температуры воздуха. Такие вагоны будут производиться главным образом на экспорт. Регулятор температуры зимой нагревает, а летом охлаждает воздух вагона. Оборудование будет смонтировано впервые в отечественный вагон, участвующий и в международном движении.

19 октября

Дьерский вагоно- и машиностроительный завод имени Вильгельма Пик, будапештский завод МАВАГ и вагоно- и машиностроительный завод ГАНЗ заключили между собой договор о социалистическом соревновании в честь 36 годовщины Великой Октябрьской социалистической революции. Коллектив трудящихся этих трех предприятий взял на себя социалистические обязательства, направленные на выполнение и перевыполнение плана четвертого квартала нынешнего года.

Согласно договору трудящиеся завода имени Вильгельма Пик обязались дать сверх плана 7 пассажирских железнодорожных вагонов второго класса, два 45-тонных паровых подъемных крана, один буровой шит, 4 автокрана и 30 тонн стальных слитков. Трудящиеся вагоностроительного завода ГАНЗ на сумму в 2,5 миллиона,

трудящиеся завода МАВАГ на сумму в 5,3 миллиона форинтов сократят свою задолженность по выпуску продукции на экспорт. Трудящиеся завода МАВАГ и вагоностроительного завода ГАНЗ будут изучать методы работы, применяемые на дьерском заводе с целью улучшения планомерности работы. Брак до конца года будет снижен на заводе имени Вильгельма Пик на 10 процентов, на двух других заводах — на 15 процентов. Трудящиеся всех трех заводов обязались значительно снизить себестоимость выпускаемой продукции, а также уменьшить до минимума число трудящихся, не выполняющих своей нормы на 100 процентов и принять новые меры по улучшению техники безопасности.

В соответствии с договором о социалистическом соревновании цехи этих трех предприятий также будут соревноваться друг с другом. Наряду с подведением общих итогов соревнования ежемесячно будут подводиться итоги достижений десяти лучших передовиков с каждого предприятия.

26 октября

24 октября в здании Общества технических и естественных наук состоялась конференция по технологии машиностроения, организованная технологической секцией Научного общества по машиностроению и Научным обществом по технике измерения и автоматизации. *Конференция совещалась тремя отдельными секциями.*

Участники первой секции прослушали доклад профессора университета, начальника отдела Института технологии и машиностроения, доктора Андора Хорнунг на тему о результатах теоретических исследований в области отечественного резания металлов. Вторая секция прослушала доклад Лайоша Шимони об актуальных вопросах производства инструментов, а третья секция — доклад Йожефа Геден о

новых методах и средствах технического контроля. На послеобеденном заседании первая секция конференции выслушала и обсудила доклад инженера чепелского автозавода Яноша Вохак о современном производстве шестерен. На заседании второй секции состоялся доклад инженера электролампового завода „Эдъешют иззо“ Дьюлы Месарош о проблемах, связанных с производством современных фальцовочных инструментов. Участники третьей секции конференции выслушали доклад начальника металлографической лаборатории комбината имени Матиаса Ракоши Пала Рети на тему: „Роль материалов и исследования материалов в современном машиностроении“.

25 октября продолжались совещания конференции. Заместитель директора Института технологии машиностроения Деже Богати выступил с докладом на тему: „Развитие производства и механизация“. После оживленных прений, конференция приняла резолюцию, в которой было подчеркнуто, что важнейшим условием распространения современной технологии, улучшения качества продукции, повышения производительности труда, более полной эксплуатации машин и использования местных мощностей является то, чтобы наши предприятия, соответственно их возможностям, ввели поточное производство.

1 ноября

31-го октября в Министерстве металлургии и машиностроения открылась всевенгерское совещание стахановцев сельскохозяйственного машиностроения, на котором обсуждались актуальные проблемы этой отрасли промышленности. В основном обсуждался вопрос расширения стахановских методов труда.

Стахановцы, принявшие участие на совещании, взяли на себя обязательство, что вернувшись на производство, они возьмут шефство

над тремя-четырьмя товарищами, не выполняющими 100%-ой выработки, и путем передачи методов труда помогут им добиться лучших показателей. В решении совещания говорится, что работники сельскохозяйственного машиностроения приложат все усилия к тому, чтобы дать сельскому хозяйству как можно больше комбайнов, плугов, кос, сеялок, тракторов-культиваторов и т. д.

2 ноября

В результате состоявшихся переговоров 20-го октября в Гааге было подписано венгеро-голландское соглашение о товарообмене на 1953—1954 год.

Соглашением предусматривается повышенный товарообмен по сравнению с прошлым годом. Венгрия будет поставлять металлоизделия ширпотреба, детали велосипедов, различные химические вещества, кожи, электромонтажные материалы, машины и сельскохозяйственные продукты. Голландия же будет взамен поставлять сырье для текстильной промышленности, основные материалы для производства медикаментов и электротехнические товары.

3 ноября

Издательство „Сикра“ выпустило новое третье издание труда И. В. Сталина „Экономические проблемы социализма в СССР“ тиражом в 30 000 экземпляров. До сих пор этот труд вышел в свет на венгерском языке общим тиражом, включая и новое издание, в 180 тысяч экземпляров.

5 ноября

Начат выпуск первой серии экскаваторов венгерского производства. В прошлом году заводом транспортного оборудования были изготовлены два образца экскаваторов венгерского производства. Оба экскаватора успешно использовались, один в Комло, а другой на стройках Будапешта, оказывая боль

шую помощь в работе. Завод начал серийное производство экскаваторов. Из начатой серии (20 штук) в этом году будет выпущено два экскаватора.

13 ноября

Совет Министров и Центральный Комитет Венгерской партии трудящихся утвердили устав сельскохозяйственных производственных кооперативов.

Совет производственных кооперативов в сентябре этого года разработал проект нового образца устава самостоятельных производственных кооперативов и производственно-кооперативных групп III-го типа. 19—20 сентября этот проект был рассмотрен и принят Третьим всевенгерским совещанием передовых работников производственных кооперативов и машинно-тракторных станций и была выделена комиссия для разработки окончательного проекта устава.

В настоящее время решением Совета Министров и ЦК ВПТ утвержден данный проект устава. Совет производственных кооперативов издал новый образец устава тиражем в несколько тысяч экземпляров и в ближайшее время разошлет их сельскохозяйственным производственным кооперативам.

21 ноября

20-го ноября в Диошдьере состоялась конференция руководителей мартеновцев и сталеплавильщиков Озда, Диошдьера и Чепеля. На конференции с докладом „Технология современного сталелитейного производства“ выступил главный инженер комбината имени Матиаса Ра-

коши Тибор Вильгельм и дал важные указания в отношении улучшения качества стали. Выступавшие в прениях пополнили доклад рядом ценных предложений. Они отметили необходимость повышения уровня знаний мастеров сталелитейного производства в области металлургии, повышения технической культуры и непрерывное развитие технологии сталелитейного производства.

24 ноября

Хайдунашский производственный кооператив имени 21 декабря готовится к заключительному годовому балансу. Вечерами в контору производственного кооператива приходят поговорить и старики и молодежь кооператива, взвесить результаты прошедшего хозяйственного года и наметить планы на будущее. Еще не прошло и года с тех пор, как с большой неуверенностью они приступили к подготовке участков земли для разведения риса. Теперь они уже видят, что ненапрасен был их кропотливый труд. Они собрали урожай риса с 63 хольдов. С некоторых участков собрали более 40 центнеров риса. А среднем собрали 30 центнеров с участка. Урожай риса принес большой доход. Производственный кооператив продал более чем на 1 миллион форинтов риса, а членам кооператива было выдано 580 центнеров риса. Благодаря построенному отводному каналу Главного Восточного канала вода Тиссы поступает на рисовые поля кооператива. Члены кооператива в будущем году будут разводить рис на 100 хольдах земли, а на 5 хольдах будет устроен пруд для разведения рыбы.

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности

БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.

Почтовый ящик 183. Будапешт 62.

Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикаты, разные технические кожи

„ТЕРИМПЭКС“

ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ПО
ОБОРОТУ ЖИВОТНЫХ И ПРОДУКТОВ
БУДАПЕШТ, V, Почтовый ящик: 200. Тел.: 181-920
Адрес для телеграмм: ТЕРИМПЭКС, Будапешт

Основные экспортные товары
Мясо, жир — Мясные изделия, салами,
мясные консервы и консервированная гусиная
печенка — Птица-яйца, дичь, сырая гусиная
печень — Томат и фруктово-овощные консервы,
фруктовые соки и пастила — Свежие фрукты
и овощи — Сушеные фрукты и овощи — Мо-
лочные продукты (масло, сыр) — Красный
перец (паприка) — Лук. Мед. Сладости. Рыба.
Лавша, вермишель. Кофе-суррогат.

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
Телефон 125-315. Почт. ящик № 62/268.
Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафия · Кремень

„НИКЭКС“

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие по Изделиям
Тяжелой Промышленности

Будапешт V., ул. Доротья № 6. Тел.: 183-880, 185-960
Почтовый ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:
Электростанции * Заводское
оборудование * Подъемно-
транспортное оборудование
Железнодорожное оборудо-
вание * Суда

АРТЕКС Венгерское Внешнеторговое Предприятие
Будапешт, V-ый район, ул. Надор 31. Телефон: 313-330.

Экспорт:

Предметы венгерского народного искусства
Венгерская кустарная промышленность
Венгерский художественный промысел
Искусственные удобрения
Мебель — Гнутая мебель

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС

Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ